

13
5 F
8

D. D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ,

IN INCLYTA SALMANTICENSI ACADEMIA
Collegij Maioris Conchensis Alumni, & antiquioris vespertinæ sacrorum Canonum Cathedræ proprietarij Interpretis; in Pinciano Sanctæ Inquisitionis Tribunali Inquisitoris Apostolici, & in supremo S. Inquisitionis Senatu Consiliarij;

COMMENTARIA PERPETVA

In singulos Textus quinque Librorum

DECRETALIVM GREGORII IX.

TOMVS QVINTVS.

COMPLECTENS LIBRVM QVINTVM,
Additis Notis vberioribus ab Historia, & Chorographia.

NVNC PRIMVM IN LVCEM PRODIT.

LVGDVNI,
Sumptibus LAVRENTII ARNAVD, & PETRI BORDE.

M. DC. LXXIII.

CVM APPROBATIONE, ET PERMISSV.

TABELLA
TITVLOS OMNES
Libri quinti Decretalium Gregorij IX. ordine Alphabetico indicans.

Prior numerus Titulum, postremus verò paginam Libri indicat.

S.

T.

V.

INDEX

CAPITVLORVM OMNIVM,

Quæ in quinto Libro Decretalium Gregorij IX. continentur.

Prior numerus titulo adiunctus ordinem capituli, secundus titulum, tertius tandem paginam designat.

A.

C.

D.

Dilectus,

L.

M.

N.

Nulli

R.

S.

T.

V.

Venerabili,

D. D. EMA

D. D. EMANVELIS GONZALEZ TELLEZ COMMENTARIA IN LIBRVM QVINTVM DECRETALIVM GREGORII IX.

TITVLVS PRIMVS.

De accusationibus, inquisitionibus, & denunciationibus.

CAPVT PRIMVM.

[a] Felix Papa.

QVOTIES Episcopus super certis accusatur criminibus, si tales fuerint accusatores, qui iustè, & canonicè recipi debeant, legitima in [b] Synodo suo in tempore congregatâ, ab omnibus canonicè audiatur, qui sunt in prouinciis Episcopis. Quod si [c] legitimi non fuerint accusatores, non fatigetur Episcopus, quia sacerdotes ad sacrificandum vacare debent, non ad litigandum. Nec illi, qui throni Dei vocantur, prauorum hominum insidiis turbari debent, sed liberè Christo Domino famulari.

NOTÆ.

1. [a] FElix.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.*1. & ex ipsa epistola Felicis II. ad Episcopos in Alexandrina Synodo congregatos, citatur textus hic à Carnotensi *p. 5. Decreti, cap.*279. Buchardu *lib.*1. *Decreti, cap.*169. & verba in præsenti textu relata, extant in eadem epistola 1. Felicis Papæ II. *cap.*17. *tom.*1. *Concilior. Biny*, & apud Luitprandum in eius vita: ex qua restituo litteram huius textus, vt etiam fecit Antonius August. *in notis ad hunc textum*. Sed licèt tnt in collectionibus tribuatur textus hic Felici II. non tamen immeritò de eius fide dubitauit Baro-

nius *anno* 357. *num.* 53. siquidem temporibus Felicis II. Athanasio in eremo latitante nullus planè locus, vel vllum tempus opportunum congregandi Synodum potuit esse; vnde quomodo poterat Felix ad Episcopos in Synodo congregatos rescribere? Sed vt ad Felicem II. reuertamur, sciendum est, Liberio Summo Pontifice in exilium misso à Constantino Imperatore, quia Arrianis subscribere, nec communicare volebat, Romanum Clerum iureiurando promisisse, nullum se alium Pontificem admissurum superstite Liberio: sed postea operâ Arrianorum, ac præcipuè Acacij Cæsareensis Episcopi Felix Diaconus Romanus Pontifex creatus fuit. Rufinus *lib.* 10. *histor. cap.* 22. Theodoretus *lib.* 2. *hist. cap.* 17. Sozomenus *lib.* 4. *hist. cap.* 10. Hieronym. *catal. in Acacio*: qui licet Arrianus non esset, liberè tamen cum Arrianis communicabat, ideoque eo tempore nullus Catholicorum cum eo communicabat: sed post biennium cùm Liberius per vim & minas Concilio Smirnensi subscripsisset, eum Arrianisque communicasset, atque Athanasium condemnasset, Romanus Clerus abrogatâ Liberio, Pontificiâ dignitate, ad Felicem se contulit, quem Catholicum esse sciebat, & ex eo tempore cœpit Felix vt legitimus Pontifex Ecclesiam regere, tùm Liberius tanquam hæreticus deiectus esset: sed Felix iam verus Papa agnoscens Ecclesiæ, & fidei periculum, non solùm recessit ab Arrianorum communione, verùm etiam coacto Concilio declarauit, Imperatorem Constantium, & Episcopos Vrsacium, & Valentem, cum quibus Liberius pacem fecerat, verè hæreticos esse, & propter hanc damnationem Constantij, Coræ in Latio obtruncatione capitis martyrio coronatus est, vt habetur *in Martyrol. Romano, die* 29. *Iulij.* Sed cùm eius ingressus iniquus creditus esset, & de ipsius obitu pugnantia scriptorum testimonia reperirentur, temporibus Gregorij XIII. cùm de emendatione Martyrologij Romani ageretur, non leuis disceptatio fuit, an ex eo expungendus esset Felix, nec-ne? Et tunc accidit planè veluti diuino miraculo, vt cùm in Diaconia Sanctorum Martyrum Cosmæ & Damiani in foro ad templum Pacis posita, quidam homines malè consulti, sed non sine diuina prouidentia, clam altare vnum à dextris positum suffoderent, vt thesaurum quærerent, quem audierant ibi esse reconditum, in marmoream arcam inciderunt, in cuius altero latere lapideæ tabulæ interstitio ab altero distincto repositæ inuentæ fuerunt reliquiæ Sanctorum Martyrum Marci, atque Marcellini, & Tranquilliani: in altero verò arcæ latere corpus Sancti Felicis, de quo agimus, vnà cum lapideo latereulo intus posito hisce litteris exarato: *Corpus Sancti Felicis Papæ, & Martyris, qui damnauit Constantium.* Refert Baronius *dicto anno* 357. qui huic præclato Pontifici rescripsisse Constantium Imper. *in l.* 14. *Cod. Theodos. de Episc. & Cleric.* refert, in cuius epigraphe legitur, *Constantius Imperat. August. & Iulianus Cæsar Felici Episcopo*: quo tempore adhuc Liberium restitutum non fuisse doctè probat Gothofredus, & Sanctum hunc ab iniustis calumniis defendunt Bellarminus *lib.* 4. *de Romano Pontifice, cap.* 9. Theophilus Raynaud. *de calumnia cap.* 25. *fol.* 445. Seuerinus Binius *in notis ad eius vitam*, Fr. Anton. Perez *in Pentat. fidei, de R. P. cap.* 3.

b *Synodo.*] Prouinciali videlicet, iuxta tradita *in cap.* 1. *de iudiciis.*

c *Legitimi.*] Legitimum in iure generaliter 2.
dicitur quicquid est iustum, & legi consonum, quasi secundùm legem, aut per legem receptum, *l. legitima* 6. *ff. de pactis, cap. legitima, de appellat. lib.* 6. *l. lege obuenire, ff. de V. S.* vbi Gedeus, Gentilis, & Fornet. Vnde accusatores legitimi in præsenti dicuntur omnes illi, qui iustè, & secundum leges ad accusandum idonei proponuntur, vt satis deducitur ex illis verbis huius textus, ibi: *Si tales fuerunt accusatores, qui iustè, & canonicè recipi debeant.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur 3.
assertio. *Ad petitionem illegitimi accusatoris* CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.
reus in iudicio fatigandus non est. Probant eam textus *in cap.* 2. *cap. cùm P. cap. repellantur, cap. meminimus* 13. *cap. cùm oporteat* 19. *cap. cùm dilectus* 20. *cap. accedens, hoc tit. cap. nihil* 2. *q.* 1. *cap. in primis*, §. *sed* 3. *quæst.* 9. *cap. dignum* 6. *quæst.* 6. *cap. si qui sunt* 17. *cum sequent.* 2. *quæst.* 3. *cap. qui sub* 3. *cap. postulasti* 6. 3. *quæst.* 6. *cap. prohibentur* 1. *quæst.* 1. *cap. constituimus* 3. *quæst.* 5. *cap. qui crimen* 2. *quæst.* 1. *cap. canonica, cap. similiter, cum sequent.* 3. *quæst.* 5. *cap. cùm in tua, de sponsal.* cum aliis congestis ab Anton. August. *in epit. lib.* 30. *tit.* 4. in quibus docetur, illegitimum accusatorem admittendum in iudicio non esse, *l. qui accusare, ff. de accusat. l. crimini, l. ignorat, Cod. qui accusare, l.* 2. *tit.* 1. *part.* 7. Illustrant vltra congestos à Barb. *hic*, Petrus Gregor. *lib.* 5. *partit tit.* 9. *cap.* 3. & *lib.* 2. *syntagm. cap.* 12. Sotus *lib.* 5. *de iustit. quæst.* 4. *art.* 3. Vighel. *in method. iuris Pont fol.* 33. Simancas *de Catholicis lib.* 1. *cap* 9. *num.* 49. Fragoso *de regim. Christ. Reip. part.* 1. *lib.* 5. *disput.* 12. §. 2. Decianus *lib.* 3. *tract. crimin. cap.* 3. Anton. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap.* 3. plures congesti à Carleuallio *de iudiciis tom.* 2. *disput.* 4. *num.* 26. Fornerius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 24. & 25.

Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione
ita insurgo: Reus licèt ab illegitimo accusatore 4.
impetitus, omnino iudicio comparere cogitur, saltem ad proponendum, & allegandum priuilegium suum; immò etsi non compareat, tanquam contumax puniri valet, TRADITVR DVBITANDI RATIO.
cap. veniens 15. *hoc titul. l. si eximendi*, §. *final. ff. ne quis eum qui in ius vocatus, l. si reus, ff. iudicatum solui, l. ex quacunque* 32. *ff. si quis in ius vocatus, l. si quis ex aliena* 5. *ff. de iudiciis*: & interim dum exceptio accusatoris discutitur, debet etiam quæri de vita accusati, *cap. quærendum* 2. *quæst.* 7. Igitur propter illegitimum accusatorem fatigatur accusatus. Accedit, nam etsi illegitimus sit accusator, tamen reo accusato indicenda est purgatio canonica, vt docetur *in cap. veniens, cap. cùm P. hoc titul. cap. cùm P. de purgatione.* Igitur quia fatigatur accusatus, etiam cùm illegitimus est accusator. Augetur etiam, nam plerumque quis punitur sine accusatore à Magistratu qui reos inquirit, *l.* 1. §. *quies, ff. de offic. Præfect. vrb. l.* 4. *ff. ad leg. Iul. pecul. l. congruit, ff. de offic. Præfect. l.* 1. *C. de custod. reorum.* Igitur faciliùs sine accusatore legitimo.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est 5.
præsens decisio, pro cuius [illegible]positione sciendum est, accusare dici quasi causari à causa, ACCVSATIO QVID?
cap. forus, §. *accusator, de V. S.* post Hostiensem notauit Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. cap.* 1. & licèt accusare variè accipiatur, vt notaui *in cap.* 1. *qui matrimonia*

crimonia accusare : tamen in hoc titulo Digestorum, & Codicis *de accusat.* accipitur pro delatione, quâ quis apud iudicem reus criminis postulatur. Dicitur criminatio *in l. 5. Cod. Theodos. hoc titul.* actio criminis *in l. 3. eod. Cod. & tit.* criminalis causa *in l. 1. eod. Cod. & tit.* contestatio *in l. 8. Cod. Theodos. de fam. libell.* quemadmodum defensio accusationi contraria importat criminis obiecti dissolutionem, vt ex Aristotele *Rhetoricorum cap. 4.* notat Decian. *lib. 3. tract. crimin. cap. 1. num. 1.* iuxta quam acceptionem accusatio variè diffinitur, vt post Azonem *ad tit. Cod. de accusat.* Hostiensem *ad hunc titul.* Greg. Lopez *in l. 1. tit. 1. partis. 7.* Iul. Clarum *cap. final. §. 12. numer. 1.* Duarenum *lib. 1. disp. cap. 38.* & *ad tit. ff. de accusat.* tradit Cuiac. *ad eundem titul.* Decian. *vbi suprà, num. 2.* & communiter ita diffinitur, vt sit: *Delatio criminis in iudicium ad publicam vindictam, cum legitima subscriptione.* Ita Iul. Clarus, Decianus, & Ant. Matthæus *vbi suprà.* Sed hæc definitio difficilis redditur ex sequentibus principiis; nam in hac diffinitione videtur definiri accusatio, prout est quid facti, & ita actio illa, seu factum, dum quis accusatur; non verò prout est quid iuris, in quo sensu definiri debuit prout definitur actio à Iustiniano *in princip. Instit. de act.* vt sit, *Ius persequendi in iudicio, &c.* vt docuerunt Marianus, & Berouis *in præsenti rubric. num. 21. & 26.* Decianus *dict. cap. 1. numer. 2. & 4.* Deinde quia ex proprietate verbi, quæ attendi debet, *l. non aliter, ff. de legat. 3.* crimen simpliciter prolatum verificatur tantùm in peccatis quibusdam grauissimis, non verò in leuibus, *cap. 1. 81. distinct.* Glossa *in cap. peccatum, de pœnit. dist. 1.* vbi post D. Thomam docet Nauarrus, & Berouis *in præsenti, num. 24.* Decian. *suprà, cap. 2. num. 2. & cap. 7. in princip.* Et tamen constat, accusationem in leuibus delictis etiam admitti, *l. denia 6. ff. hoc tit.* Tertiò quia per accusationem non crimina, sed magis criminosi, & rei criminum deferuntur, & delatio criminis per se non videtur importare accusationem, vt patet in testibus Synodalibus, qui dum crimina, & non criminum reos deferunt, non accusant, nec accusationem instituere dicuntur. Quartò quia multoties in iure crimen accipitur pro ipsa accusatione, *l. sicut 7. l. vlt. §. 1. ff. hoc titul. l. nullum 110. ff. de R. I. l. 1. Cod. de his qui ad Eccles. confug.* docent Glossa *in l. 2. Cod. de general. abolit.* & ex Cicerone tradit Decian. *supra, cap. 9. num. 6. & lib. 3. cap 1. num. 16.* Igitur accusatio non debet definiri per delationem criminis, siquidem definitur idem per idem. Tandem, quod licèt inscriptio, seu subscriptio ad pœnam talionis regulariter exigatur, vt dicemus infrà *in cap. super his*; non tamen requiritur ad substantiam, seu essentiam accusationis, quod in definitione exprimatur; quia accusatio ex se, & ex sua natura, vel essentia, non inducit, seu includit subscriptionem huiusmodi, licèt ea spectet ad accidentalia, & solennitates in accusatione necessarias; & dantur plures casus, in quibus subscriptio non est necessaria. Glos. 2. *in d. c. super his*: in quibus nemo negauit dari veram accusationem, vt contingit hodie, cùm generali consuetudine talis subscriptio non adhibetur.

6. *Accusationis diffinitio.* Aliter accusationem definiunt Marianus Socinus, & Berouis *in præsenti rubric.* & Duarenus suprà, videlicet, vt sit ius deferendi, vel vlciscendi, seu persequendi in iudicio delictum: sed ex eorum & aliorum mente dicendum est, accusationem aliquando considerari, & accipi prout denotat factum, & actionem illam quâ reus criminis ad iudicium defertur, & in causam criminalem trahitur; iuxtaque hunc sensum potest procedere communis definitio, paucis mutatis, ita quod accusatio sit *Delatio rei criminis in iudicium, ad publicam vindictam solemniter facta.* Et verbum *delatio*, ponatur loco generis, cætera verò constituant differentiam inter hanc, & alias delationes, quæ accusationem non continent. Aliquando verò consideratur, & accipitur accusatio non pro facto, sed quatenus continet quid iuris; & tunc ad similitudinem actionis ciuilis definiri potest, quod sit ius *deferendi reum criminis solemniter in iudicio ad publicam vindictam.* Ponitur *ius* loco generis, cætera verò loco differentiæ. Dixi, *reum criminis*, ad vitandam vnam, & alteram difficultatem, quam superiori numero adduxi. Dixi, *in iudicio*, tum ad explicandam naturam accusationis, per quam reus in iudicium, & causam trahitur: tum etiam ad excludendam delationem, seu eos quod non in iudicium, vel ad causam, sed ad supplicium pro sententiæ executione deducitur, *l. non tamen 6.* ibi: *Ad supplicium ducitur, ff. de appellat. l. addictos 7. Cod de Episc. audient.* Dixi etiam, *ad publicam vindictam*: quia propriè loquendo in hac tantùm consistit, & ad hanc solam pertinet accusatio, de qua agitur in hoc titulo; non verò ad satisfactionem læsionis, vel vtilitatem priuatam, seu pœnam parti applicandam, quæ magis per actionem, quàm per accusationem petitur *princip. Instit. de public. iudic.* Quare accusatio dicitur actio, *l. cum ex vno, ff. de O. & A. l. 5. & 14. C. Theodos. eod. tit. l. si maritus, ff ad leg. Iul. de adult.* Tandem adieci *solenniter*, tum ad explicandam solennitatem præscriptam *in l. libellorum, ff. de accus.* tum etiam ad constituendam differentiam inter accusationem, & denunciationem, & inquisitionem, in quibus nulla desideratur solennitas, *cap. super iis, hoc titul. l. ea quidem, Cod. eod.* Nec tunc obstant iuris principia contra communem definitionem suprà expensa. Non primum, nam respondetur, in communi definitione considerari accusationem, prout significat actionem ipsam, per quam reus defertur in iudicium; & propterea non definitur accusatio per ius, sicut in simili vsucapio, vel præscriptio non definitur, quod sit ius, sed potiùs addictio dominij, &c. *l. 3. ff. de vsucap.* Quod verò Berouis vbi suprà obiicit, per verbum *delatio*, significari accusationem, sicut & verbum *deferre*, accipitur pro *accusare*, & delator pro *accusatore*, *l. ita tamen 10. in fin. l. mulierem 13. ff. eod.* & ita videtur definiri accusatio vt idem per idem, facilè refellitur, si supponamus, non esse inconueniens, quod accusatio in specie, prout accipitur in hoc titulo, definiatur per delationem, siue accusationem, tanquam per genus comprehendens hanc, & alias accusationes: quemadmodum rescriptum in specie, de quo *in tit. de rescriptis*, & adoptio in specie, & sententia in specie definiri potest, quod sit rescriptum, &c. adoptio, &c. sententia, &c. accipiendo rescriptum, adoptionem, & sententiam pro genere proximo, adiectis deinde aliis verbis differentiam constituentibus. Etiam dici potest verbum *delatio*, in communi definitione non accipi pro accusatione, sed pro adductione, seu deductione in iudicium, quæ est propria acceptio verbi *deferre*, quod per translationem significat accusare: & huic acceptioni magis consonat etymologia Diui Isidori adducta *in d. cap. forus, vers. Accusator*, dum docet

accusatntem dici, quia ad causam vocat, idest trahit, seu desert. Accedit lex *qui de crimine 9.C.hoc titul.* ibi: *In accusationem deductus est*, *l.penult. C.qui accusare*, ibi: *Delator, atque accusator* & *l. indicasse 197.ff.de V.S.* vbi Iurisconsultus constituit discrimen inter detulisse, & accusasse, vt sub verbo *indicasse*, primum gradum constituat, qui detulit; secundum, qui arguit; tertium, qui accusauit; vltimum, qui conuicit, vt explicat Decianus *d.lib.3. c.2.num.4.* Nec etiam obstat difficultas expensa ex verbo *criminis*, iuncto *d.c.1.81.distinct.* nam differentia inter crimen, & peccatum, non procedit attento communi vsu loquendi, vt ex pluribus iuribus probant Nauarrus, & Berois *vbi suprà*, iuxta quem loquendi vsum, qui verborum proprietati præfertur, *c.ex litteris 7.* ibi: *Ad communem verborum intelligentiam, de sponsalibus*, & *l.librorum, §.quod autem, vers.nam &, ff.delegat.3.* intelligi potest particula *criminis*, in dicta definitione: tum etiam quia *in d.l.lenia*, dicuntur crimina leuia per comparationem ad alia grauiora, seu grauia; verumtamen adhuc illa leuia, eo ipso, quod crimina sunt, secundùm sermonis proprietatem sunt in se grauia peccata. Nec tandem vltima difficultas obstat, quia respondetur fatendo inscriptionem, vel subscriptionem non esse de essentia, aut substantia accusationis, & in aliquibus casibus non requiri; & propterea in dicta definitione, quam probamus, non fit mentio inscriptionis, aut subscriptionis; & loco illius apponitur particula *solenniter*, quæ refertur ad omnia solennia in accusationibus necessaria, quæ licèt non pertineant ad essentiam accusationis, pertinent tamen ad eius formam, & ordinem, ad constituendam differentiam, per quam accusatio ab inquisitione, & denunciatione distinguatur.

7. De hac igitur accusatione hoc modo accepta, & definita agitur in præsenti titulo; sed cùm in qualibet materia priùs de personis agendum sit, ideo in hoc textu, & sequentibus, de accusatoribus, & quinam legitimi sint, tractatur: circa quos sciendum est, omnes regulariter legitimos credi accusatores, nisi specialiter accusare prohibeantur legibus. Hincmarus *epist.7.c.4. Si quis autem scire desiderat, quales accusatores ac testes ad accusationem sacerdotum recipi debeant, & quid de accusatore faciendum sit, pleniter in canonibus & legibus, quibus vnà cum sacris canonibus sancta moderatur Ecclesia, poteris reperire.* Et Hadrianus Papa *in c.placuit 2.q.7.* ait: *Placuit eorum accusandi sacerdotes, & testificandi in eos vocem obstruere, quos non humanis, sed diuinis vocibus mortuos esse scimus, quia vocem funestam interdici potiùs, quàm audiri oportet.* Vocem funestam criminosorum dixit Hadrianus, vt etiam Melchiades Papa, & Pelagius II. transcripti à Gratiano *in c.2.3.q.5. c.54. 2.q.7.* explicat & illustrat Ant. Augustin. *in notis ad can.29. Hadriani Papæ.* Quare si cognouerimus, quæ istæ personæ sunt, simul agnoscemus cæteras personas, quibus accusandi facultas competit, vt aiebat Marcellus *in l. qui accusare 8.ff.hoc titul.* Faciunt textus *in l. qui accusare, C.hoc titul. c.prohibetur 2.q.1.* & ita edictum hoc est prohibitorium, vt docuerunt Iul. Clarus *lib.5.sentent.q.14.§.final.n.1.* Decianus *lib.3.tract.crimin.c.6.* Duarenus *ad tit. de accusat.c.3.* Ant. Gomez *lib.3. variar.cap.1.n.31.* Et primò propter sexum accusare prohibentur fœminæ, *c.prohibetur 2. q.1.c.de crimine 15.q.3.d.l.8.d.l.qui accusare, l.5.ad leg.Fab.C.* nisi suam, suorumve iniuriam prosequantur, idest eorum, in quos ex lege testimonium inuitæ non dicunt, *l.1.& 2.ff.hoc titul.l.4.5.9. & 14. C.qui accusare, l.etsi 19. C.ad leg.Corn.de falsis, l.4.l.12. vers. nisi certis, C.qui accusare.* Audiuntur etiam in crimine læsæ Maiestatis, *l.in quæstionibus 8. ff.ad leg.Iul. Maiest.* vbi pro *iudicium*, legendum esse *inducium*, probat Gothofredus *in l.3. Cod. Theodos. hoc titul. cap. sanè, §.vnde 15. q.3.* annonæ fraudatæ, *l.mulierem 13. ff.hoc titul. l.final. §.final. ff.ad leg.Iul. de annon.* suspecti tutoris, *l. 1.§.consequens, ff.de suspect. tutor.* hæresis, sacrilegij, & simoniæ, quia hæc delicta in pluribus æquiparantur læsæ maiestati, *l.4. C.de hæret. l.si quis in hoc 10. l.si quemquam 31. C.de Episc.& cleric.* Et licèt ad crimen falsi hoc extendat Decianus *lib.3. tract. crimin.cap.7.n.18.* rectiùs tamen contrarium probat Ant. Matthæus *ad tit.de accusat. cap.1. num.2.* Secundò propter ætatem ab accusatione arcentur pupilli, adeo vt nec popularem actionem intendere possint, *d. l.qui accusare, l.mulieri, & pupillo, ff.de popul. action.* nisi suam, vel suorum iniuriam persequantur, *l.2. l.8. l.11. ff. hoc titul.can 6. Synodi CP.* ibi: *Sed tamen omnibus, quibus accusatio denegatur, in causis propriis accusandi licentia non neganda.* Fornerius *lib.4. rer, quotid.c.5.* Vnde apud Apuleium *in apolog.* Licinius Vitricum Apuleium capitali iudicio accusauit, idest magicarum artium, & maleficiorum, propter matrem suam quam Apuleius magicis artibus ad sui maleficia pellexisse asserebat, vt exponit Gentil. *ad ipsam apolog. num.39.* Etiam possunt pupilli de testamento patris adulterato, & de vitiatio instrumento accusationem instituere, *l.2 § 1.l.8. ff. hoc tit. l.5.C. qui accusare.* In læsæ etiam Maiestatis diuinæ, & humanæ accusatione pupillos admitti, non malè docet Anton. Matthæus; siquidem alij, qui ius accusandi non habent, eo casu audiuntur, *l.famosi 7. l. in quæstionibus, ff.ad leg. Iul. Maiest.* Et licèt his casibus, quibus permissum est pupillis accusare, consilium tamen tutoris interuenire debere innui videatur *in l.hi tamen 11. ff.hoc titul.* apud Paulum *lib.5.sentent.tit.12.* verius tamen est eo verbo auctoritatem simul intelligi, *ex l.4. C.de auctor. præstand.* Quoad puberes, minores videlicet 25. annis, attinet, lex Iulia de adulteriis specialiter eis vetat illius delicti accusationem; vnde à contrario deducitur, in aliis admittendos esse, *l.si maritus 15.§.lex Iulia, ff.ad leg.Iul.de adult.* immò & minorem accusare posse, si 17. annos habeat, & curatorem in iudicio, probatur *ex l.1. ff.de postul. l.4. C.de auctorit. præstand.* Et licèt in accusatore eosdem 20. annos, qui in teste desiderantur ad testimonium perhibendum in causa criminali, *ex l.in testimonium 20. ff.de testibus.* petant Decianus *lib.3.tract.crimin.c.12.* Iul. Clarus *lib.5. sentent. §.final. quæst.14. num.7.* Farinac. *in praxi, quæst.12. num.15.* meritò tamen contrarium tenuit Ant. Matthæus *vbi suprà*, quia non vt ex fide testis, ita ex fide accusatoris salus rei pendet.

Ob conditionem suam accusare non possunt 8.
serui, *c.canonica, vers. Aut libertos, cap.accusatores, §.final. cap. nullus 3.quæst.5. l.26. Cod.ad leg. Iul.de adult.* nisi in criminibus læsæ Maiestatis diuinæ, aut humanæ, fraudatæ annonæ, falsæ monetæ, fraudati census, in quibus serui etiam contra Dominos audiuntur, *l.eix certis 53. ff. de iudiciis, l.7. §.serui, ff. ad leg. Iul. maiest.* Licet etiam seruo deferre interfectorem domini sui, *l. 1. Cod. de precibus Imper.* & dominum accusare de suppressis tabulis, in quibus liber esse iussus erat, *dict. l. vix 53. l.7. ff. ad leg. Corn. de fals.* Sed hoc emendatum credit Ant. Matthæus *dict. cap.1. num.4. in l.penult. Cod. qui accusare*, vbi tantùm in crimine

DE PERSONIS, QVÆ ACCVSARE POSSVNT.

REFERVNTVR ALII QVI ACCVSARE NEQVEVNT.

mine læſæ Maieſtatis ſeruos audiri contra dominos, Arcadius, & Honorius ſanxerunt, licèt *in l.vnic. Cod. Theodoſ. ne propter crimina ſerui*, vbi ea conſtitutio reperitur, deſit taxatiua *tantùm*, circa filios exiſtentes in ſacris paternis; licèt enim legitimam perſonam habeant ſtandi in iudicio, *l.non 44. §.1. l.licet 56. ff.de iudiciis, l.6.& 7. Cod. eod. titul.* verius tamen eſt, niſi conſentiente patre accuſare non poſſe, *l.ſed vtius 17. §.filio, ff.de iniuriis*, excepto adulterij crimine propter vindictam proprij doloris, *l.inter 6. §.penult. l.filium 37. ff.ad l.Iul. de adult.* Etiam propter ſacramentum in ingreſſu militæ præſtitum accuſare non poſſunt milites, ne occaſione hac diſcedant à caſtris, niſi ſuam, vel ſuorum iniuriam perſequantur, aut in criminibus legis Iuliæ Maieſtatis, fraudatæ annonæ, *l.8.l.ſi tamen 11. ff.hoc titulo, l.& ſi crimen, Cod. qui accuſare, l.famoſi 7. §.1. ff.ad leg. Iul. Maieſt.* Ad veteranos extra caſtra degentes hæc prohibitio non extenditur, quia non militant, etſi delatores eſſe prohibeantur, *l. deferre 18. §.veteranis, ff.de iure fiſci.* Decianus *lib.3. tract. crimin. cap.16.* Etiam Magiſtratus illi, qui imperium exercent, accuſare non poſſunt, quia & ipſi ratione officij accuſare nequeunt, *dict. cap. prohibetur, dict. l.8. ff.hoc titul.* niſi Magiſtratus minor ſit, qui imperium non obtinet, qui & accuſare, & accuſari valet, *l. nec Magiſtratibus 32. ff. de iniuriis.* Propter crimen plures accuſare nequeunt, veluti Hæretici, Pagani, *cap. alium*, cum ſequentibus, *cap.1. & 2. cap. ſuſpectos, cap. canonica, cap. nullus 4. quaſt.1.* inceſtuoſi, *cap. conſanguineum 3. quaſt.4.* ſortilegi, ſeu magi, *cap. final. 2. quaſt.8. cap. conſtituimus 3. quaſt. 5.* aut ſimili grauiori crimine implicati, *cap.cum dilecti, hoc tit. cap. ſuperſtitis, cap. quærendum 2. quaſt. 7.* quia iniquum eſt rationem vitæ ab alio repoſcere, qui non poſſit ſuæ reddere. Eleganter Cicero *de diuinatione*, ibi: *Nulla ſalus Reipublica maior eſt, quàm eos, qui alterum accuſant, non minùs de laude, de honore, de fama ſua, quàm illos qui accuſantur, de capite, ac fortunis pertimeſcere.* Itaque ſemper ij diligentiſſimè, laborioſiſſimeque accuſarunt, qui ſe ipſos in diſcrimen exiſtimationis venire arbitrati ſunt: ideo accuſare nequeunt, qui in reatu ſunt, donec abſoluti fuerint, vel condemnati; saluâ tamen ciuitate, & exiſtimatione, *l. 4. ff. hoc titul. l.neganda, Cod. qui accuſare, l.5. ff. de public. iudic.* nam infames infamiâ iuris omnino ab accuſando arcentur, *l.4. & 8. ff. hoc titulo, l. crimini 15. Cod. qui accuſare, l.1. §.quorum, ff.ad Turpil. l.ob hec 20. ff. de his qui notant. infamia.* Decianus *lib 2. tract. crimin. cap. 17. & 24.* Ob paupertatem accuſare nequeunt, qui minùs, quàm 50. aureos in bonis habent, *l.nonnulli 10. ff. hoc titul.* quæ extat *in cap. prohibetur, §.nonnulli 2. quaſt.1. cap. in primis, §.ſed de perſonis, ead. quaſt.* Decianus *dict. lib.3. cap.22. num.19.* Iul. Clarus *dict. §.final. quaſt. 14. num.20.* Farinac. *quaſt. 14. num. 48.* & meritò, cùm credantur præmij dumtaxat causâ ad accuſationem accedere, eamdemque ad diuitias aſſequendas viam affectaturos, quâ Hiſpo graſſatus eſt, de quo Tacitus *lib.1. annal.* ibi: *Formam vita iniit, quam poſtea celebrem miſeria temporum, & audacia hominum fecerunt; nam egens, ignotus, inquies, dum occultis libellis ſauitia Principis adrepit, mox clariſſimo cuique periculum faceſſit, potentiam apud vnum, odium apud omnes adeptus, dedit exemplum, quod ſecuti, ex pauperibus diuites, ex contemptis metuendi, perniciem aliis, ac poſtremùm ſibi inuenere.* Denique idcircò pauper, etſi probus videatur, ad accuſandum non admittitur, quoniam talio eſt calumniæ pœna, *l. non priùs 7. l.vlt. ff.de calumn.* & eam pauper pati non poteſt, qui bona non habet, etſi infami litterâ deterreri poſſit, vt aiebat Plinius *in Panegyr.* relatus ab Ant. Matthæo *dict. cap.1. n.10.* Inde quia quæſtus gratiâ accuſat, non auditur, *cap. ſignificante 5. qui matrimonia accuſare.* Etiam non admittitur ad accuſandum, qui in duos reos eodem tempore iam inſcripſit, etſi diuerſorum criminum; nam quo minus ſucceſſiuè plures reos quis faciat, aut eiuſdem criminis plures quis eodem tempore accuſet, ius non impedit, *dict. l.8. ff. hoc titul. l.cùm rationibus 16. Cod. qui accuſare, l. 2. Cod. ſi reus.* Nec contrarium probatur *in l.hos accuſare 12. §.lege, ff. hoc titul.* nam ibi pro *duobus*, legendum eſſe *tribus*, iam notauit Cuiac. *lib. 6. obſ. cap.12.* Item accuſare non poſſunt inimici, vt dicemus infrà *in cap. meminimus.* Tandem ſunt alij, qui accuſare poſſunt, ſed non omnes; nam liberti, alumni, & familiares perſonæ non poſſunt accuſare parentes, patronoſve ſuos, quia ciuiliter de eis tantùm queri debent ſui patrimonij defendendi causâ, *l. 8. §. vlt. l. 11. §. 1. ff. hoc titul. l.iniquum 17. §.penult. Cod. qui accuſare, l. 9. Cod. ad leg Cornel. de falſ. l.2. & 5. Cod. ad leg. Cornel. de falſis.* Inde inferior ſuperiorem, vel minor maiorem accuſare non poteſt, *cap. qualis, §.final. cap. ſequens. cap. maiorem, cap. quærendum, cap. in ſancta 2. quaſt.7.* exponit Vghel. *in method. iuris can. lib. 1. cap. 6. fol 35.* etiam ob cognationem frater aduerſus fratrem non auditur in criminibus grauioribus, *l.ſi magnum 13. l.ſi ſororem 18. Cod. qui accuſare*: reliquorum cognatorum nulla habetur ratio, Nec contrarium probat textus *in l.tutor 9. ff. de ſuſpect. tutor.* non enim ibi prohibetur cognatos, & affines accuſare, ſi aliquod grauius delictum admiſerint; ſed vetatur cum nota, & infamia eos remouere, ſi quid leuius admiſerint, ita vt ſuſpiciones magis, & mores, quàm crimina ſuſpectos fecerint. Proſequuntur alias perſonas, quæ accuſare nequeunt, Lancellotus, & Conradus *in praxi crimin. tit. de accuſat. num.9.* Iul. Clarus *dicto §. final. quaſt.14. per totam.* vbi latè Baiardus, Farin. & Decianus *vbi ſuprà.*

Hiſ ſuppoſitis apparet ratio præſentis textus; 9. Traditvr dvbitandi ratio.
nam cùm illegitimi accuſatores in iudicio ad accuſandum non admittantur, ad eorum petitionem non debet fatigari, aut moleſtari accuſatus, immò potiùs accuſator repellitur à iudicio, & ipſe accuſatus abſoluitur à iudicij inſtantia; ſicut enim Reipublicæ intereſt delicta detegi, in iudiciumque deduci ad publicam vindictam, ne ipſa maneant impunita, *cap ſi omnia 6. quaſt.1. l. illud, ff.ad leg. Aquil.* ita etiam illi expedit ne ab omnibus propoſita accuſatione fatigetur accuſatus, alioquin eueniet ſæpe ſæpius priuato odio innocentes iniquâ accuſatione fatigari, & aliquando nocentes pœnam euadere præuaricatione, ſeu tergiuerſatione aduerſarij, iuxta textum *in cap. ſi qui 2. quaſt.4.* contingeretque criminis reum accuſare criminoſum, vitam alienam arguendo, qui propriam emendare nolebat, cùm ille qui trabem geſtat in oculo, feſtucam de oculo fratris eruere non poſſit, vt Chriſtus Dominus aiebat apud Lucam *cap.6.* relatus *in cap. ſi crimen 6. quaſt.* Vnde in criminali iudicio priùs agendum eſſe de legitimatione accuſatoris, docetur *in cap. in primis 2.quaſt.1. l.ſi quæramus, ff.de teſtam.* Meritò

ergo Felix II. in præsenti docet, fatigandum non esse accusatum, si legitimus non sit accusator. Et licèt Felix tantùm agat de Episcopo accusato, accipiendus tamen est iuxta generalem litteram, quæ reperitur in hac sexta collectione, de quocunque accusato, & quocunque accusatore, in iudicio publico, siue priuato; quia in quocunque iudicio criminali legitimus esse debet accusator. Quo verò tempore legitimari debeat persona accusatoris, exponit Carleual. *tom.1. de iudic. tit.1. disputatione 4.*

10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione discrimen constituendum est inter eum casum, in quo notorium est, seu iudici constat, vel ex libello, seu forma accusationis, accusatorem illegitimum esse; & inter eum casum, in quo illegitimitas accusatoris ante citationem iudici notoria non erat, sed postea apparuit. Primo casu ad petitionem illegitimi accusatoris fatigari reus minimè debet, nec in iudicio cogitur comparere, *cap. placuit, §. liberti 4. quæst. 3. cap. si Episcopus* 3. 3. *quæst. 1. cap. bona* 36. *in fin. de elect.* quoniam tunc iudex ex officio suo illegitimum accusatorem à iudicio repellere debet, licèt reus de eius illegitimitate non excipiat; quia etsi iudex officium suum impartiri non debeat propter priuatum commodum, *cap. ad nostram, de iureiur. l. 4. §. hoc autem, de damno infect.* tamen hoc in casu ex officio proprio accusatorem à iudicio repellit, quia hæc illegitimitatis exceptio non solùm respicit priuatum commodum, sed honorem iudicij, & publicam vtilitatem, argumento textus *in cap. si qui sunt, cap. quærendum 2. quæst. 7. cap. 1. cap. exceptionem, de except. l. vlt. ff. de petit. hæredit.* notat Glossa verbo *Repellere, in cap. nulli, hoc titul.* Socinus *hic, num.* 15. Butrius *num.* 13. qui hoc casu accipiunt præsentem Felicis sententiam. Secundo verò casu, quando iudici accusatorem illegitimum esse constat, reus ab eo impetitus comparere tenetur; & si non comparear, vt contumax puniri potest; & si postea appareat accusatorem illegitimum esse in prosequutione iudicij, reus absoluitur, nec fatigatur. Quo casu procedit textus *in dict. cap. veniens, hoc titul.* in cuius specie Episcopus accusatus comparere iubetur ad purgandam contumaciam; quia licèt illegitimus esset accusator, hoc tamen Pontifici non constabat ante citationem, sed postea apparuit; ideoque comparere debebat Episcopus, saltem exceptionem illegitimitatis allegaturus, ne Pontificis auctoritas illudi videretur, contra textus *in l. ex quocunque, ff. de in ius vocand. l. 5. ff. de iudiciis*: quo modo exponit textus *in cap. si duobus, cap. cum parati, de appel.* Socinus *in dict. cap. veniens, num.* 11. Ex qua doctrina deducitur, quod si reus fuerit citatus ad petitionem illegitimi accusatoris, de cuius illegitimitate iudici ante actionem non constiterat, & ipse exceptionem illegitimitatis non opposuit, iudicium valet, *l. qui accusare, l. hos accusare, ff. hoc titul.* Docent Butrius *hic, num.* 13. Bartol. *in l.* 1. *§. accusatoris, ff. ad Turpil.* Et similiter si cùm accusationem instituit, legitimus, & idoneus erat, sed post causam inchoatam, in ipsius prosequutione illegitimus reddatur, propter superuenientem illegitimitatem à iudicio repelli non debet, quia licèt accusationem de nono proponere non possit, tamen prosequi eam rectè valet, *l. si quis reus, ff. de public. iudic.* vbi condemnatus, & etiam deportatus, prosequitur iudicium inchoatum, quod propter bonum publicum, & iudiciarium auctoritatem procedit, *l. si quis, ff. ad leg. Iul. de adult.* Nec obstat augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex dict. cap. cum P.* cui respondendum est, non posse reum ad petitionem illegitimi accusatoris fatigari, adeo vt reo accusato purgatio canonica indicenda non sit, propter infamiam insurgentem ex calumniosa, & minùs solenni accusatione, vt probat textus *in cap. qualiter, el 2. hoc titul. cap. cum instantia, de præsumpt. cap. cùm in iuuentute, de purgat. canonic. cap. auditum 2. quæst. 6. cap. in concilio* 11. *q.* 3. in quibus purgare se reus non debet ab infamia criminis, quæ originem habuit ab inimicis, & illegitimis accusatoribus, vt docent Hostiensis *in dict. cap. veniens, num.* 5. Molta *in empor. tit. de iurisd. num.* 121. quia quando infamia non nascitur ex probabilibus coniecturis, quoad iuris effectum infamia non dicitur, sed tantùm sunt vanæ populi voces, de quibus curandum non est, *cap. Ossius 2. de elect. l. Decurionum, Cod. de pœnis.* Nec contrarium probat textus *in dict. cap. cum P. cap. veniens*, quia in eorum specie ad instantiam illegitimi accusatoris non iniungitur purgatio propter infamiam à tali accusatione prouenientem, sed propter publicam infamiam, quâ reus notatus erat ante accusationem, ob quam indicta fuit purgatio, vt docet Molta *vbi suprà, num.* 121.

11. DISSOLVITVR VLTIMVM AVGMENTVM DIFFICVLTATIS. Nec obstat vltimum augmentum difficultatis, pro cuius solutione sciendum est, dubium esse apud Interpretes, an aliquis sine accusatore damnari possit. In qua quæstione communem opinionem sequutus negat Corrasius *lib. singul. epistolic. qq.* pro qua sententia faciunt textus *in l. 6. § rescripto,* & *§. si quis accusatorem, ff. de muner. & honor.* vbi docetur eum, qui non habet accusatorem, honoribus interim non esse prohibendum. Marcus Tul. *in oratione pro Roscio Alerino*, vbi ait, *nocentem, nisi fuerit accusatus, damnari non posse.* Et *lib. 2. de officiis*, omne iudicium accusatione, & defensione constare scribit. Suffragantur DD. qui in omni iudicio has personas, necessarias esse tradiderunt, accusatorem, reum, & iudicem, *cap. forus* 10. *de V. S. cap.* 1. 4 *quæst. 4.* & accusatorem in primis requiri, constat ex D. Ambros. *epist. ad Syagrium*, ibi: *Si leges publicas interrogemus, accusatorem exigunt.* Ex Marci rescripto de Auidio Cassio apud Vulcacium Gallianum, ibi: *Adde quod non possumus reum facere, quem nullus accusat.* Hinc Christus Dominus, cuius omnis actio est instructio, Iudam, etsi furem esse compertum haberet, non abiecit, eo quod à nullo esset accusatus, vt expendebat D. Ambrosius *in cap. si quis potestatem, 23. quæst. 4.* & cùm adulteram mulierem deprehensam nemo accusaret, dixit: *Nec ego te condemno,* apud Ioannem *cap.* 8. Eoque pertinet quod in actis Apostolorum legimus, Romanis morem non esse hominem vllum ad necem condemnare priùs quàm reus præsentes habuisset accusatores. Contrariam tamen sententiam tenuit Duarenus *lib. 1. disput. cap.* 38. Sed placet in hac Doctorum varietate media sententia, quam sequitur Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap.* 24. qui ait, neminem sine accusatore esse damnandum, vel eo qui accusatoris vice fungatur, veluti denunciatio, delatio, publica fama: quandoque enim priuati, quandoque ex officio, vt stationarij, curiosi, vel similes, crimina notoria deferunt, vt post eiusmodi denunciationem iudex contra reum delatum in crimen inquirat, *d. l. 6. § nunciatores, ff. ad Turpil. l. ea quidem, C. de accusat. l.* 1. *C. de curiosis, lib.* 12. Quo casu nuntiator loco accusatoris est, vt de publica fama probabimus infrà *in cap. euidentia:*

euidentia: & hoc sensu legimus Claudium Gogum lenocinij absque accusatore damnatum, *l. 1. §. unde quæri, ff. ad leg. Iul. de adult.* & Iulium Cæsarem capitali supplicio affecisse libertum, alioqui sibi gratissimum (quamuis nullo accusante) eo quod Equitis Romani vxorem adulterasset, apud Suetonium *in Iul. cap.* 48. Vnde intelligitur lex 1. *C. de custod. reor.* in illis verbis: *Siue accusator existat, siue eum publica solicitudinis cura produxerit.* Vbi per publicæ solicitudinis curam intelliguntur officiales, stationarij, milites, seu hirenarchæ, de quibus Tertul. *in apolog.* ait: *Latronibus inuestigandis per vniuersas prouincias militaris statio sortitur.* Duarenus *lib. 1. disp. cap.* 38. Reuardus *lib. 4. variar. cap.* 11. Fornerius *vbi suprà.*

12. Sed suprà traditæ assertioni primò obstat textus *in cap. nulli 4. hoc titul.* vbi cùm quidam familiares cuiusdam Episcopi ipsum de quodam crimine accusarent, ipse exceptionem illegitimitatis opposuit, asserens eos criminosos esse, malæ famæ, & vilis opinionis: cúmque quæreretur, an accusatores essent audiendi, respondit Paschalis, non licere Episcopo à sua accusatione repellere, quos à sua communi familiaritate neglexit separare antequam ipsum accusarent. Ex quo textu deducitur, criminosos ad accusandum Episcopum admitti, nec etiam opposità criminis exceptione eos repelli: igitur etiamsi illegitimus sit accusator, reus vexatur. Agnouit difficultatem Glossa in eo textu, & eam soluere intendit duplici modo. Primò asserit, criminosos accusatores in huius textus specie admissos fuisse, quia Episcopus de exceptis criminibus publicè infamatus erat, in quibus illegitimi etiam, & minùs idonei accusatores admittuntur, *cap. per tuas, de simonia*, suprà probaui. Quam Glossæ sententiam plures tenuisse asserit Hostiensis *ibi, num.* 3. Sed quia hæc solutio verbis textus non congruit, siquidem in eo non agitur de criminibus exceptis, ideo ab ea recedit Glossa, & veriùs docet, quod licèt criminosi legitimi accusatores non sint, iuxta suprà tradita; tamen cùm Episcopus accusatur à suis familiaribus, non potest eos vt criminosos repellere, cùm priùs deberet eos à sua familiaritate abiicere, aliàs non creditur homines malæ famæ, & vilis opinionis in sua familiaritate retinuisse, vt in eo texto dicemus.

EXPONITUR CAP. NULLI 5. HOC TITUL.

Secundò suprà traditis obstat textus *in l. 3. §. præterea, ff. de suspect. tutor.* in illis verbis: *Præterea videndum est, an & sine accusatore posset suspectus repelli? Et magis est, vt repelli debeat.* Ex quibus apertè constat, posse quem sine accusatore damnari: ergo multò faciliùs cum illegitimo accusatore. Nec dici potest, in eo textu iudicem per inquisitionem processisse; quia ad vtilitatem priuatam officio suo iudex crimen inquirere non potest, vt ibi notauit Gothofredus. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt regulariter nemo damnetur sine accusatore, tamen iure singulari receptum est, quod si Prætori liqueat argumentis euidentissimis tutorem suspectum esse, & malè versari in tutela, vel cura, eum remouere possit, quod specialiter inductum fuit pupillorum fauore, & ob publicam vtilitatem, quoniam negotia pupillaria pertinent ad publicam curam, *l. 10. §. vlt. ff. de testam. tutel. l. 1. ff. de excus. tut. l. 2. ff. qui petant tutor. l. 2. §. tractari, ff. ad Tertyl. l. 19. C. Theod. de curat.* vt expressè docetur *in d. §. præterea*, & notauit Cuiac. *ad tit. C. de suspect. tutor.* 13.

EXPONITUR L. 3. § PRÆTEREA, FF. DE SUSPECT. TUTOR.

Etiam præsenti assertioni opponi potest textus *in c. quàm graui, de excessibus Prælat.* cuius interpretationem dedi *in c. 2. de confess. c. Porrò, de diuortiis* & eius interpretationem in eius notis adduxi.

CAPUT II.

[a] Felix.

HÆc sunt quæ deinceps propter malorum hominum insidias, qui in Ecclesiam & in ecclesiasticos sæuiunt viros indifferenter, conseruari firmissimè volumus in sæcula. Si quis Episcopus ab illis[b] accusatoribus, qui[c] recipiendi sunt, fuerit accusatus, postquam ipse ab eis[d] charitatiuè conuentus fuerit, vt ipsam causam emendare debeat, & eam corrigere noluerit, non olim, sed tunc ad Summos[e] Primates causa eius canonicè deferatur, qui in congruo loco intra ipsam prouinciam, tempore congruo, idest, autumnali, vel æstiuo, Concilium regulariter conuocare debebunt, ita vt ab omnibus eiusdem prouinciæ Episcopis inibi audiatur. Quò & ipse regulariter conuocatus, si eum aut infirmitas, aut alia grauis necessitas non detinuerit, adesse debebit, quia vltra prouinciæ terminos accusandi antè licentia non est, quàm audientia[f] rogetur.

NOTÆ.

1. a FElix.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 8. in hac autem sexta collectione legitur *idem*, quasi idem auctor sit huius textus, & antecedentis: sed Felicem II. auctorem esse illius textus, iam probaui; præsentem verò textum esse Felicis I. constat ex eius epistola 2. quæ extat *tom. 2. Concilior.* ex qua transcripsi litteram huius textus, etiam neglectà temporum serie. Concius vtrumque caput eiusdem Felicis esse arbitratur. Burchardus *lib. 1. Decreti, cap.* 169. *&* 174. Carnotensis *lib. 5. Decreti, cap.* 271. *&* 292. ex Felice illum citant. Etiam reperitur textus hic in collectione canonum Hadriani notis illustrata ab Ant. Augustino *tom. 1. Concilior. Binij*, & 18. Regiæ editionis, *can.* 5. Huius thematis sententia refertur tum ab Athanasio, & Alex. Synodo, tum ab eodem Felice minore *cap. 2. & 3. epist. 1. ad eundem Athanasium*; qui testis est, hoc etiam fuisse sumptum ex Nicæna Synodo: sed ante eam Synodum eadem fuit sententia tam primi Felicis, quàm Stephani *epist.* 2. & postea reperitur *in addit. capit. lib. 7. cap.* 143. Felix primus electus fuit vltimo die anni 272. & martyrio coronatus die 30. Maij, anno 275. vt post Baronium in eo anno, & in Martyrol. die 30. referunt Binius *d. tom. 1. Concil.* Ciaconius *tom. 1. de vit. Pontific.* Carolus à

sancto Paulo *in Biblioth. Pontific. littera F.*

2. b *Accusatoribus.*] Glossa, Abbas, & repetentes in præsenti anxiè quærunt, quomodo plures accusatores admittantur in hoc casu, cùm non possint plures vnum simul accusare, quando agitur ad publicam vindictam, *l. si plures 16. ff. hoc tit. l. 2. in fine, l. 29. §. penult. ff. ad leg. Iul. de adult. l. 4. C. hoc titul. l. 3. in princip. & §. si ad plures, ff. de sepulchr. violat. l. 13. tit. 1. part. 7.* latè docent Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. cap. 2.* Ant. Gomez *lib. 3. variar. c. 1. n. 35.* Iul. Clarus *§. vlt. q. 13. num. 1.* Decianus *lib. 3. tract. crimin. c. 32. à princip.* ex quibus sunt qui affirment, principium hoc procedere tantùm in accusatione, non verò in denunciatione, de qua in præsenti agitur. Sed hanc solutionem reiiciunt Abbas hîc, *n. 2.* Felinus *n. 1.* quia ratio, quâ nititur Consultus *in d. l. si plures*, æquè viget in denunciatione, ac in accusatione, nec in hac parte inter eas vllum datur discrimen. Quare eâ solutione omissâ, communiter placuit Felicem in præsenti agere de pluribus accusatoribus; non quia plures simul admitti debeant, iuxta textus proximè adductos; sed quia si fuerint admissi, & accusatus non opponat, processus sustinetur. Ita docuerunt Glossa 1. *per textum ibi, in d. l. 4. C. hoc titul.* Abbas, & alij repetentes *in præsenti*, Ant. Gomez, & Iul. Clarus *vbi supra.* Verùm hæc interpretatio admitti nequit, quia credi non potest, sanctum Felicem agere de pluribus accusatoribus, qui attento iure communi admitti non possunt, etiamsi iisdem admissis processus sustineatur parte non opponente. Alij discrimen constituunt inter eum casum, in quo plures aliquem accusare volunt ad vindictam tantùm publicam, nullum interesse ex accusatione capientes, nec suam, suorumve iniuriam prosequentes; & inter eum casum, in quo pro suo interesse ad accusandum procedunt; quando enim nullius accusantium interesse versatur, ex accusatoribus vnus eligitur, qui sit magis idoneus, *d. l. si plures*, cum similibus Secundo verò casu quando omnium accusantium interesse versatur, omnes admitti debent, *cap. olim, hoc titul. l. 3. §. si plures, ff. de sepulchro violato*: docent Salicetus *in d. l. 4. C. hoc titul.* Anania *in cap. 1. n. 3. de collus. deteg.* Iul. Clarus *d. §. final.* Greg. Lopez *in d. l. 3. partit.* quo casu accipiunt præsentem textum; nam cùm subditi Episcopum suum de criminibus deferunt, post admonitionem causam suam prosequuntur, & pro suo interesse Episcopi crimina coram legitimo iudice deferunt; nam cuiuslibet eorum interest bonum habere Prælatum bonis moribus præditum; vnde meritò omnes accusatores admissi fuerunt. Sed veriùs dicendum est, in præsenti textu Pontificem non agere de vno, vel pluribus accusatoribus vnius delicti, vel Episcopi; sed tantùm regulam generalem tradere seruandam in accusationibus Episcoporum; vnde supponit Pontifex, eos tantùm admittendos esse, qui de iure possint admitti; siquidem signanter ait, *qui recipiendi sunt.* Per quæ posteriora verba non tantùm explicantur, verùm etiam restringuntur præcedentia, quæ de pluribus agunt, ita vt non comprehendant omnes cuiuscunque qualitatis, sed illos, qui recipiendi sunt, & ita legitimos, iuxta tradita superiori commentario: & deinde non semper, nec indistinctè admittantur omnes in quibuscunque casibus, sed illi, qui in iisdem recipiendi sunt, idest in casibus, in quibus iure possunt recipi, prout contingit vbi plures non de vno, sed de pluribus criminibus aliquem accusant, vt innuit Pontifex in illis verbis: *causa eius ad Primates canonicè deferatur*; significans non vnam, sed plures causas criminum contra Episcopum proponi, veluti plures ratione vnius officij, veluti tutoris; vel vnum repræsentantes, *cap. licèt, cap. penult. hoc eodem titulo*; pro suo commodo, & in causam propriam, veluti cohæredes, aut consortes eiusdem litis: vel ratione iniuriæ communis plures vnum de vnico crimine accusantes, iuxta tradita per Bartolum *in dict. l. si plures*; vel cùm plures inter se ita conueniunt, quo casu etiam in iudiciis publicis plures admittendos esse docuerunt Duarenus *lib. 1. disp. cap. 39.* Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. c. 2.* vnde Felix in præsenti generalem tradit doctrinam seruandam in accusatione Episcoporum, iuxta principia iuris, non quia specialiter consultus fuisset de Episcopo à pluribus accusato.

c *Qui recipiendi sunt.*] Idest non criminosi, & infames, vt postea exposuit in eadem epistola Pontifex *in c. infamis persona 3. q. 7. cap. si accusatorum 3. q. 10.* & alij similes. Nec obstat textus *in cap. oues 2. q. 7.* vbi docetur, quod subditi Prælatum suum accusare non possunt, nisi à recta fide deuiauerint: ergo in præsenti textu non rectè supponit Felix, Episcopum à propriis subditis fuisse accusatum. Augetur hæc difficultas *ex cap. clericus, ead. q.* vbi apertè docetur, sacerdotes aduersùs Episcopum nec accusationem proponere, nec testimonium proferre posse; quod latiùs probant Baronius *anno 112. n. 10. & 199. n. 6.* Turrianus *lib. 1. pro canon. c. 12. & 13.* Pro cuius difficultatis solutione discrimem est constituendum inter subditos bonos, & criminosos; & inter accusationem ex affectu fraternæ charitatis propositam, & inter eam, quam prauo, & maligno animo proponunt. Primo casu prohibentur criminosi, & etiam illi, qui malo affectu, non ex charitate, sed ex prauitate vitam superiorum infamare & reprehendere intendunt. Vnde Euaristus *in c. si qui sunt 17. 2. q. 7.* prohibet ne opinione indiscussa audiantur accusatores Episcoporum. Illustrat Ant. Augustin. *in notis ad can. Hadriani V. Concilior. fol. 569.* secundo verò casu Episcopi ab honestis, & probis subditis ex affectu charitatis accusari valent, vnde D. Augustin. ait *in c. præsumunt 2. q. 7. Præsumunt Prælati non debere se reprehendi, vel accusari pro eo, quod canones passim non constituerunt eos accusandos, quod tantùm negatur solis criminosis, cùm de se reprehendendo Veritas ipsa testetur: Si malè locutus sum, perhibe testimonium de malo.* Facit Damianus P. in quadam epistola ad Alex Pap. *Quis est hic arrogantiæ tumor, quis elationis fastus, vt quod insolenter excessum est, à suis subditis dedignentur audire? Nec his allegationibus vtendum est, vt dicant, se non debere ab his accusari, ne videantur suis excessibus velamen obtendere.* Et *in c. quærendum, ead. 2. q. 7.* dicitur quod qui non sunt rectæ fidei, & conuersationis, & quorum vita est accusabilis, non possunt maiores natu accusare; & hoc casu intelligendi sunt textus *in d. c. oues, c. qualis, c. maiorum, c. sententia 2. q. 7.* in quibus prohiberi videtur talis accusatio: at verò subditi probi, & aliàs ad accusandum idonei, possunt suos Prælatos accusare, vt probat textus sic intelligendus *in c. sicut 46. 2. q. 7.* & hoc casu procedit præsens textus, vbi statuit Felix Episcopum, non à quibuslibet posse accusari, sed ab illis tantùm, qui recipiendi sunt; hoc est, à subditis probis, & honestis, & ex affectu charitatis accusationem proponentibus. Nec huic solutioni obstat textus *in dicto cap. oues*, in illis verbis: *Nisi à fide exorbitaueris.* Ex quibus deducitur, sacris ca- 3.

nonibus

nonibus esse definitum, & præscriptum casum in quo subditi possunt accusare suos Prælatos: igitur in nullo alio casu Prælati accusatio subditis est permittenda: nam huic difficultati facilè ex suprà dictis respondetur; ea enim verba sic intelligi debent, quod subditi, criminosi, & infames Pastorem suum accusare non possunt, nisi à fide exorbitauerit: cæterùm si à fide discesserit, tanta est huius criminis labes, vt etiam criminosi ad eius accusationem admittantur, *cap.in fidei fauorem, de hæret. in 6.* docuit Turrisremata *in dict. cap. oues, num.2.& 3.* nec etiam obstat textus *in d. cap. clericus*, cui omissâ Glossæ duplici solutione ibi, *verbo Laicus*, respondendum est, textum illum procedere in clericis in minori gradu constitutis, qui maiorum crimina deferunt, non gratiâ correctionis, sed ex prauo animo: qui meritò ab accusatione repelluntur, cùm non ex affectu charitatis prosiliant, vt ibi notauit Turrisremata.

4. d *Charitatiuè conueniens.*] Idest monitus, vt post Glossam exponunt omnes repetentes in præsenti. Sed tunc obstat, quod Felix in præsenti agit de accusatione, vt constat ex illis verbis, *accusatoribus*, & *accusatus*: at in accusatione nulla requiritur monitio charitatiua, *c.veniens, c.licèt, hoc titul.* quia monitio tantùm desideratur ad denunciationem euangelicam, quæ ad pœnitentiam, & emendationem dirigitur, iuxta caput *nouit, de iudiciis*: probatur *in c.qualiter 24.in fine*, ibi: *Denunciationem charitatiua monitio, hoc titul.* In accusatione verò, per quam ad vindictam publicam agitur, à qua reus per pœnitentiam, & emendationem non liberatur, *l.qui ea 67.vers. nemo, ff.de furtis*, ea monitio non est necessaria, nec effectum habere potest, vt satis colligitur ex *d. c. qualiter*, ad finem, vbi constituitur differentia inter denunciationem, in qua monitio charitatiua desideratur, & accusationem, in qua non monitio, sed inscriptio requiritur. Quam difficultatem vt effugiant omnes repetentes hîc, præsentem textum accipiunt non de accusatione, sed de denunciatione; & verba illa, *accusatoribus*, & *accusatus*, pro denuntiatoribus & denunciato accipit Glossa 1. *in præsenti*, & *in c. licèt Heli, hoc titul.* quam communiter sequuntur omnes, vt refert Felinus *hic, num.2.* Sed hæc communis interpretatio sustineri non potest, siquidem expressè repugnat verbis textus. Deinde quia ex illis verbis, *causam emendet, & eam corrigere noluerit*, satis deducitur, Pontificem agere de accusatione, per quam Episcopus impetebatur; quia damnum datum accusatori non emendabat, partique læsæ non satisfaciebat: vnde alij putarunt, præsentem textum specialiter procedere in Episcopo, qui accusari nequit, nisi præmissâ monitione: quem intellectum reiicit Abbas *hîc, num.penult.ex d.c.veniens, d.cap.licet*, quibus frustra satisfacere intendit Beroius *hîc, n.vlt. vers. Circa secundum.* Quibus omissis dicendum est, sanctum Felicem in præsenti agere de subditis accusantibus Episcopum ciuiliter de crimine aliquo ad propriam vtilitatem, & emendationem damni ab eo dati, vt innuũt verba proximè expensa: quo casu necessaria est præcedens monitio, idest interpellatio extraiudicialis, *cap.si quis erga 2.q.7.* cuius textus verba mirè conueniunt cum verbis præsentis textus; de qua etiam accusatione ad priuatum commodum, seu propter damnum priuato illatum emendandum, loquuntur textus *in c. accusatio 15.in fine 2.q.7.* Alexander *epist.1.post princip.*ibi: *De his clericis, & laicis, qui Episcopos, vel reliquos Sacerdotes priùs tam ad Primates eorum, quàm ad reliquos accusant iudices, quàm auribus eorum, à quibus se læsos existimant, inculcant, vt ab eis, aut ius suum, aut iustam recipiant apologiam, &c.* Stephanus *epist.2.* ibi: *Nec aliquis eorum* (Episcoporum) *aut Ecclesiarum actorum, vel defensorum ad aliquos priùs accusari debet, quàm ipse charitatiuè bis, aut ter ab eis, qui se læsos existimant, vel eos pro aliquibus erratibus corripere cupiunt, conueniantur, vt ab eis, aut familiarem emendationem, aut iustam recipiant excusationem.* Athanasius ex Synodo Nicæna relatus ab Ant. August. *in epit.lib.30.tit.2.*ibi: *Si Erga Episcopum, vel actores Ecclesiæ quisquam causam habueris, eos cum charitate mansuetè conuenias, vt ab eis vulnus rectè sanetur, aut ipse, si secus egerit, accusator excommunicetur.* Vnde rectè iuxta antiquorum PP. sententiam Felix in præsenti statuit in accusatione Episcopi procedi debere ad emendationem, quia agebatur de iniuria priuato illata. Facit textus *in l.quidam Hiberus 12. ff. de seruit. vrbanor*, iunctis Osualdo *lib. 17. Donelli, cap. 1. littera B.* Merill. *lib.3. obs. cap.8.*

e *Primates.*] Quamuis inspecto iure ciuili, & 5.
apud bonæ notæ auctores Primates passim dicantur, qui alios auctoritate, dignitate, vel officio antecellunt, & primum locum obtinentes, à reliquis distinguuntur, *l.sciendum 4.vers. Sed & si*, ibi: *Primatibus, ff.de legationibus, l.vlt. C.de offic. diuers. iudic.l.1.* iunctâ rubricâ, *C.de Alexandriæ Primatibus, lib.11.c.1.de pace firmand. in vsib. feudor.* Tiraquel. *de nobilit. c.37. n.36.* in iure tamen canonico Primas dicitur is, qui apud ecclesiasticos in prouincia, regno, vel natione aliqua primam sedis dignitatem habet, in quo sensu Primates appellantur Patriarchæ, quasi Principes Patrum; qui Patriarchæ à Primatibus potiùs nomine, quàm re, dignitate, aut officio differre, dicuntur *in cap. duo simul, de officio. ordinary, c.antiqua, de priuileg.* docent plures laudati à Cencdo *ad Decret. collect. 58. n.1.* Cæsare *de ecclesiast.hierarch disp.4.§.3.* Iuxta hanc ergo acceptionem probat textus hic, causam, in qua Episcopus accusatur, deferendam esse ad Primates, seu Patriarchas: quod etiam probatur *in c. Primates 2. q 1. cap.1. in princip.4. q. 5.* ibi: *Ad Primates prouinciæ.* Sed obstat quod huiusmodi causæ Episcoporum non ad Primates, seu Patriarchas, sed ad Archiepiscopos, vel Metropolitanos deferri debent, *authent. de sanctissimis Episcop. §. si quis verò, vers. Si autem*: seu ad Concilium prouinciale, seu nationale, *cap.2.c.accusatus, cum sequenti 3.q.6. c.si clericus, vers. & si 11.q.1.* Trident.*sess.24.de reform.c.1.* vel tandem ad Summum Pontificem, qui in grauioribus Episcoporum causis adeundus est, *d.c.accusatus.* Cui difficultati vt satisfaciant Abbas *hic num.3.* Barb. *de potestate Episcopi allegat. 112.* accipiunt Primates in hoc textu pro Archiepiscopis & Metropolitanis, qui etiam Primates dicuntur, *c.sanè, de foro competenti.* Illustrant Bosquetus *in notis ad Innoc.III lib. 1.epist.5.* sed cùm in præsenti de Primatibus maioribus agatur, necessariò per eos intelligendi sunt Patriarchæ, iuxta tradita per Cæsarem *de Eccles.hierarch.d.disp.4.§.2.* Quare hac solutione omissâ distinguendum est cum Duareno *lib.1. de sacris Eccles. ministris*, inter ius antiquum Pontificium, & nouum; nam veteri iure canonico inspecto non solùm discussio causarum criminalium Episcoporum, verùm & sententia ad Synodum prouincialem, vel Primates spectabat, vt probant textus ita accipiendi *in c.vltio 3.q.6.c.1.& 2. 6.q.4.c.Episc. 65.11.q.3.* Nouiori tamen iure circa causas grauiores Episcoporum aliter cautum fuit,

ita

ita vt in illis sola discussio Concilio Prouinciali, seu Primatibus permitteretur, Pontifici sententiâ reseruatâ, iuxta textus *in d. cap. accusatus, cap. discutere, cap. quamuis, cap. multi 3. q.6.* Nec contrarium probatur in hoc textu; nam vt rectè notauit Felinus hîc, *num. 2. notab. 1.* Felix in hoc texto non docet causas criminales Episcoporum ad Primates esse deferendas, vt ab eis sententiâ terminentur, sed vt de eis iudicialiter cognoscat; & si causa leuis est, quia Episcopus ciuiliter accusatur, eam decidat; aliàs causâ discussâ Romani Pontificis sententia expectetur. Prosequitur latiùs Marcha *in concordia Sacerdotij, & Imperij, lib. 3. cap. 16. cum sequent.* Vbi disputat tam ex veteri, quàm nouo iure, Episcoporum causæ à quo sint terminandæ?

f *Refertur.*] Sequuntur in ipsa epistola alia verba, quæ extant *in cap. si Episcopus 3.q.2. cap. si agrotans 5.q.3. cap. infamis 3.q.7. cap. peregrina 3.q.6. cap. absente 3. q. 9. cap. si accusatorum 3. q.10.* 6.

CAPVT III.

Gregorius[a] *Guidiscalco Duci Campaniæ.*

ILla [b] præpositorum solicitudo vtilis, illa est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nihil vendicat. Restringenda ergo sub ratione potestas est, nec quidquam agendum priùs quàm concitata ad tranquillitatem mens redeat. Nam commotionis tempore iustum omne putat ira quod fecerit. Peruenit itaque ad nos, magnitudinem tuam vsque ad hoc esse impetu furoris impulsam, vt non solùm frangi ianuas monasterij sancti Archangeli, verùm etiam diripi exinde, quod ibi inuentum est, feceris. Insuper autem sic contra Abbatem eiusdem monasterij diceris exarsisse, vt nisi occultans se, iracundiæ tuæ tempore latuisset, non leue discrimen incurrisset: denique vt metu tuo perterritus, de domo, in qua se olim receperat, exire nuncusque non audeat. Quod ne frustra fecisse forsitan videreris, fugam monachi ipsius, qui ad hostes [c] abiit, ad eius, quantùm ad nos perlatum est, crimen impingis, asserens quod cum ipsius voluntate fugerit. Quod si ita est, contristamur, & valde vestram sapientiam miramur. Nam si licitum putatis, vt aliorum culpa aliis sit nociua, multi huic possunt crimini subiacere. Diuersorum enim nobilium serui, multarum Ecclesiarum clerici, diuersorum monasteriorum monachi, multorum iudicum homines sæpe se hostibus tradiderunt. Ergo si hoc creditur, seruorum vtique Domini, clericorum Episcopi, monachorum Abbates, diuersorum fugitiuorum iudices, omnes sub culpa sunt & crimine constitui. Nunquid & diebus magnitudinis tuæ multi de ciuitate, in qua consistis, & ad [d] Longobardos milites fugâ non lapsi sunt? Et quis tantæ indiscretionis, tantæque possit stultitiæ reperiri, vt eorum iniquitatem tibi æstimet applicandam? Hæc itaque solicitè pensa, atque ex te aliorum causas æstima, vt in quorundam aduersitates falsis suspicionibus non ducaris. Si verò est aliquis, qui de prædicti monasterij Abbate possit aliquid dicere, quod ad [e] culpam, reatumque eius pertineat, nos hoc non negligi, sed magis vnà quidem cum eis, quorum interest, causam omnino districtè & solicitè volumus perscrutari, vt aut feriat vindicta culpabilem, aut absoluat veritas innocentem. Si autem nullus inueniri potuerit, qui contra eum hoc, quod solus ipse perhibes, afferat: hortamur magnifice fili, vt à memorati monasterij, Abbatisque ipsius te aduersitate contineas, & potiùs tuitionem illis, & propter Deum charitatem impendas. Et si quid est vnde animi vestri fortassis offensi sunt, pro nostra eis interventione remittite: & ita vos, sicut Christianos conuenit & prudentes, in eorum magis iuuamine commodate: quatenus & nos vobis gratias referamus, & ante omnipotentem Dominum mercedem pro impensis seruis eius beneficiis, ac solatiis, acquiratis. Dat. mense Februarij, ind.iij.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. c. 5.* & reperitur textus hic in ipsis epistolis D. Gregorij *lib. 8. indict. 3. epist. 12.* ex quo regesto restituo integram huius textus. Campania ab vrbe Romana vsque ad Siler Lucaniæ fluuium perducitur, in qua opulentissimæ vrbes Capua, Neapolis, & Salernus constitutæ sunt: quæ ideo Campania appellata est, propter vberrimam Capuæ planitiem, vt referunt Italiæ scriptores. Guidiscalo huius prouinciæ Duci rescribit Gregorius *in præsenti.*

b *Illa.*] Verba quæ sequuntur vsque ad verbum *fecerit*, extant *in cap. illa 11. quæst. 3.* 2.

c *Abiit.*] Forsan vt transfuga, vt hostibus faueret.

d *Longobardos.*] Abbas in præsenti, *num. 3.* Felinus *num. 2.* Beroius *num. 4.* docent duo hæc differre in eo, quod per culpam intelligitur delictum ex negligentia proueniens; per reatum verò peccatum ex malitiis, seu dolo procedens: quo sensu culpa in specie, & dolus differunt, & vt diuersa proponuntur *in l. contractus, ff. de R. I. l. de ætate, §. qui iusto,* ibi: *Sine dolo malo, culpâ tamen; ff. de interrogat. act.* 3.

Reatus

Reatus etsi plerunque accipatur pro delicto, *cap. testimonium 44. de testibus, cap. vlt. 30. quæst. 2. l. 1. C. de iudiciis*; tamen frequentiùs accipitur pro obligatione ad pœnam propter peccatum contractam: in quo sensu peccatum actu transire, & reatum manere, docet D. Thomas *in 4. art. 5. & 6.* & *1. 2. q. 86. artic. 1.* & *q. 87. artic. 6.* Illustrant Budeus *in l. vestem, ff. de iniuriis*, Corrasius *lib. 2. miscel. cap. 20.* Rebuffus *in l. iudicasse, column. 4. ff. de V. S.* Conarr. *lib. 2. variar. cap. 9. num. 2.* Gomez *in l. 76. Tauri, num. 6.* Tiraquel. *de pæn. temper. caus. 29. à princip.* qui exponunt textus *in l. si diutino 25. ff. de pœnis, l. vlt. ff. ad leg. Iul. maiest. l. vlt. vers. Fraudis, ff. de bon. damn.* Potest ergo in præsenti per culpam accipi generaliter peccatum adhuc manens, seu perseuerans, de cuius pœnitentia non constat; per reatum verò pœna, seu obligatio ad pœnam ex peccato & culpa proueniens: quæ pœna, seu obligatio per pœnitentiam, seu emendationem non editur, præsertim quoad vindictam in foro exteriori, *l. qui ea mente, ff. de furtis*.

Varia ex hoc texto deducunt repetentes de accusatione contra superiorem ab inferiore proponenda, vel non; & de personis, quibus præsentibus iudicium criminale agitandum est. Sed quàm aliena à mente Gregorij, facilè agnoscet, qui præsentem epistolam sedulò legerit, perlegeritque.

CAPVT IV.

Gregorius [a] *Constantinæ Augustæ*.

Omnipotens. *Et infra*: [b] Salonitanæ verò ciuitatis Episcopus me, ac responsali meo nesciente [c] ordinatus est, & facta res est, quæ sub nullis anterioribus Principibus euenit. Quod ego audiens, ad eundem præuaricatorem, qui inordinatè ordinatus est, protinus misi, vt omnino Missarum solennia celebrare nullo modo præsumeret, nisi priùs à Serenissimis Dominis cognoscerem, si hoc fieri ipsi iussissent, quod ei sub excommunicationis interpositione mandaui. Et contempto me, atque despecto, in audaciam quorundam sæcularium hominum, quibus denudatâ suâ Ecclesiâ præmia multa præbere dicitur, nuncusque Missas facere præsumit, atque ad me venire secundùm iussionem Dominorum noluit. Ego autem præceptioni pietatis eorum obediens, eidem Maximo, qui me nesciente ordinatus est, hoc quod in ordinatione sua me, vel responsalem meum prætermittere præsumpsit, ita ex corde laxaui, ac si me auctore fuisset ordinatus. Alia verò peruersa illius, scilicet mala corporalia, quæ cognoui, vel quia cum pecuniis [d] est electus, vel quia excommunicatus Missas facere [e] præsumpsit, propter Deum irrequisita præterire non possum. Sed opto, & Dominum deprecor, quatenus nihil in eo de his quæ dicta sunt, valeat inueniri, & sine periculo animæ meæ causa ipsius terminetur. Prius tamen quàm hæc cognoscantur, Serenissimus Dominus discurrente iussione præcepit, vt eum venientem cum honore susciplam. Et valde graue est, vt vir, de quo tanta, & talia nunciantur, eum antè requiri & discuti debeat, honoretur. Et si Episcoporum causæ mihi commissorum apud piissimos Dominos aliorum patrociniis disponuntur, infelix ego in Ecclesia ista quid facio? Sed vt Episcopi mei me despiciant, & contra me refugium ad sæculares iudices habeant, omnipotenti Deo gratias ago, peccatis meis deputo. Hoc tamen breuiter suggero, quia aliquantulum expecto: & si ad me diu venire distulerit, in eo exercere districtionem canonicam nullo modo cessabo. In omnipotenti autem Domino confido, quia longam piissimis Dominis vitam tribuet, & nobis sub manu vestra, non secundùm peccata nostra, sed secundùm gratiæ suæ dona disponet. Hæc ergo tranquillissimæ Dominæ suggero: quia integerrima Serenitatis eius conscientia quantò moueatur zelo rectitudinis, atque iustitiæ, non ignoro.

NOTÆ.

1. [a] *Constantinæ.*] Ita etiam legitur in prima collectione. *sub hoc titul. cap. 6.* & *lib. 4. epistolar. D. Gregorij epist. 34.* & *in cap. Salonitana, 63. dist. cap. vlt. 21. quæst. 5.* in quibus omnibus pro *Constantina*, legendum est *Constantia*: Constantia enim vxor fuit Mauricij Imperatoris, cui etiam rescribit idem Gregorius *lib. 3. epist. 30. & 23.* In priori parte huius epistolæ agit Pontifex de superba elatione Ioannis Archiepiscopi C P. qui ausus fuit tempore Pelagij prædecessoris nostri Gregorij in Synodo C P. ad causam Gregorij Episcopi Antiocheni celebrata nomen Patriarchæ Oecumenici sibi arrogare; quod cùm Pelagius sciret, cuncta Synodi gesta præter sententiam pro Gregorio latam irritauit, vt ex ipsius Pelagij epistola refert Baronius *anno* 587. Sed cum postea anno 6. Pontificatus Gregorij Magni eo arrogantiùs, & insolentiùs prosequutus esset, vt in litteris Romam missis se Oecumenicum Patriarcham nominaret, ideo Pontifex, qui Ioannem aberrantem summâ patientiâ tolerauerat, anno Christi 595. illum litteris suis corripuit *lib. 4. epist. 38.* Sabinianumque Apocrisiarium Constantinopoli agentē admonuit,

ne vllo modo cum illo communicaret, ne eius videretur superbiæ fauere, *lib.4. epist.39.* Etiam contra ipsum scripsit Mauricio Imperatori, & eius vxori, & Episcopis Alexandrino, & Antiocheno, *lib.4 epist.32.36. & 38.* quibus omnibus cùm pluta inculcet in detestationé superbi illius nominis, tandem addit, ei consentire nihil aliud esse, quàm fidem perdere, quia cùm à Christo Domino vni Petro præfectura fuerit gregis vniuersalis credita, si quis eiusmodi stabilitam violauerit hierarchiam, aliter sentire videretur, quàm ipse Dominus sentiendum præcepit; ideoque *lib.6. epist.30.* Gregorius Mauricio Imperatori ostendit esse præcursorem Antichristi, qui superbum illud sibi nomen vsurpat. De nomine vniuersalis Patriarchæ, seu Oecumenici Episcopi tantùm Summo Pontifici competenti, plura congesserunt Brissonius *d. anno 595.* Marsha *de iurisdict. p.1. cap.10.* Barb. *de potest. Episc. p.1. tit.1. cap. 6.* & *de iure Eccles. lib.1. cap.1. num.27.* Sauarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 25.* Mendoza *q.4. scholast. num.3.* Turrianus *lib.3. pro canonibus Apost. cap.2.* Cotjolan. *in notis ad can. 36. Concil. Carthag. 3.* & in Breuiario anno 132. Iustel. *in notis ad can.39. Eccles. Afric.* Coqueus contra Morneum *p. 1. fol.210.* Hanc priorem epistolæ partem omisimus, quia parum facit ad præsentis textus expositionem: in secunda parte ipsius epistolæ agit Gregorius de Maximo, qui Salonitanam Ecclesiam inuasit ope Mauricij Imperatoris, inconsulto ipso Pontifice, & per simoniacam labem Cathedram illam occupasse ferebatur; quare ipsum acriter increpauit Gregorius, verùm anno Christi 595. Mauricius Imperator Maximum in Ecclesiam Salonitanam intrusum à Gregorio censuris electum per suos ministros, in Ecclesia illa Episcopum retinuit: & cùm Gregorius insisteret, vt causam dicturus Romam accederet, Imperator rescripsit Gregorio, vt ipsum honorificè reciperet: quà de re Pontifex in præsenti Imperatrici Augustæ rescribit, multaque insuper Imperatori insinuanda Sabiniano Apocrisiario suo scribens *lib.7. epist.1.* contestatus est, se paratiorem esse mori, quàm B. Petri Ecclesiam suis diebus degenerare. Tandem concessit, vt idem Maximus Rauennam se conferret, vbi delegatum à Sede Apostolica iudicem haberet Marinianum Episcopum, apud quem cùm Maximus iuramento præstito super corpus S. Apollinaris se purgasset de simoniaca labe, ipsi imposità pœnitentià de inobedientia erga Sedem Apostolicam, Salonam permissus est redire, cui expetenti pallium Gregorius misit, vt constat *ex lib. 7. epist. 79.* cum duabus sequentibus.

2. b. *Salonitana.*] Salona est vrbs, Metropolisque Dalmatiæ, olim Colonia Romanorum, teste Ptolomeo *lib.2. cap.16.* hodie dicitur *Salden.* Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis: eius Episcopi Glicerij mentio extat apud Euagrium *lib.2. cap.16.*

3. c *Nesciente.*] Cùm confirmatio Episcoporum, etiam cùm eorum præsentatio ad Reges, supremosque Monarchas spectat, Romano Pontifici competat, vt probaui *in cap. 3. de elect.*

d *Pecuniis esset electus.*] Vnde deponendus erat, *cap. de hoc*, vbi diximus, *de simonia.*

e *Præsumpsit.*] Vnde suspensus, seu vt alij volunt, irregularis manebat, *cap. si celebrat, de cleric. excommunic.*

COMMENTARIVM.

Ex fragmento huius epistolæ à Raymundo in præsenti transcripto sequens communiter venit assertio: *Accusatum, vel denunciatum de crimine, pendente accusatione, vel denunciatione nouis dignitatibus decorandum non esse.* Probant eam textus *in cap. omnis, 81. dist. cap. accusatum 14. 2. quæst.5. cap. final. de testibus, cap. accedens, hoc titul. l. libertas 17. §. in quæstionibus, l. Lucius, §. idem, ff. ad municip. l. rescripto, §. accusationis, ff. de muneribus, l. qui stam, l. qui mem, ff. de re milit. l. reum, Cod. de precibus, l. vnic. Cod. de reis postulat. l. qui de libertate, ff. de liberal. causa, l. si vt proponis, Cod. quando prouocare, l. si interueniente, l. penult. ff. ad Turpil. l.10. ff. de iureiuran. l. si diutino, ff. de pœnis, l. ex iudiciorum, ff. de accusat. l. vltim. ff. ad leg. Iul. maiest. l.15. §. præscriptiones, ff. ad leg. Iul. de adult.* Illustrant vltra congestos à Barb. *in præsenti*, Petrus Greg. *de elect. cap.9. num. 2.* Duarenus *lib.4. de sacris Ecclesiæ, cap.1.* Hothomanus *lib.3. obseru. cap.7. num. 4.* Caballo *resol. crimin. cap. 121.* Tamburinus *de iure Abbat. tom.1. disput.4. num. final.* 4. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Omnis præsumitur bonus, nisi probetur malus, *capit. vnic. de scrutinio in ordine, cap. vlt. de præsumpt. l. testamento, ff. de manumiss. testam.* Sed per accusationem in iudicio propositam non probatur quis malus: ergo non est arcendus ab honoribus donec talis probetur. Accedit, nam lite pendente nihil est innouandum, vt probaui *in cap.1. vt lite pendente*, nec interim priuatur quis iuribus antea sibi competentibus, *cap.1. & 2. vt lite pendem. cap.1. eod. tit. lib.6.* ergo non debet quis priuari iure adipiscendi nouos honores, præcipuè cùm sæpe accusationes ex calumnia, & prauo animo opponantur: vnde absurdum est, per accusationem tantùm in iudicio propositam priuari accusatum iure adipiscendi nouam dignitatem. Quare Panormitanus *in præsenti, num.5.* probat, quod accusatus quando non præcessit infamia, quamuis non possit promoueri, potest tamen eligi eâ ratione, quia aliàs facilè posset impediri quælibet electio, cùm agnoscens electionem celebrandam esse, posset in continenti aliquem accusare, & ita illum pro ea vice inhabilem reddere ad eam electionem. 5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quà dubitandi ratione non obstante vera est præsens decisio, cuius rationem communiter Doctores ex eo assignant, quia videlicet per huiusmodi accusationem, seu denunciationem criminis læsa est fama, seu existimatio accusati, vel denunciati apud probos, & honestos viros; ac proinde incurrit ille infamiam facti, *ex l.2.* ibi: *Re tamen ipsa, & opinione hominum non effugient infamiæ notam, ff. de obsequiis præstand. l. ea quæ, C. ex quibus causis infam.* & per consequens tanquam infamis infamiâ facti, non potest ad nouos honores, vel dignitates ascendere, ex vulgari regula, infamibus portas dignitatum non patere, *l. infamia, C. de decur. lib.10. l. infames, C. de infamibus, eod. lib.* vbi plura Amaya, *l.1. C. de dignit. lib.12. l.1. §. ait Prætor, ff. de postul. l. cùm Prætor, §. non autem, ff. de iudiciis.* Ita docuerunt Glossa & communiter repetentes *in præsenti*; & hanc esse communem rationem, dixerunt Conarr. *d. lib. 1. var. cap. 16.* Nauarr. *ad hunc titul. consil. 2.* qui inde deducunt, præsentem decisionem non procedere 6. REFERTVR COMMVNIS RATIO HVIVS DECISIONIS.

cedere, quando per accusationem, seu denunciationem non est læsa existimatio accusati apud probos, & honestos viros, nec vlla facti infamia orta est, veluti si à maleuolis quis accusatus, vel denunciatus sit. Verùm hæc communis ratio defendi non potest: tum quia Gregorius in præsenti nullam requirit infamiam, nec eius mentionem facit, quia verbum *nuntiantur*, referri debet ad accusationem, denunciationem, vel inquisitionem, idest ad aliquem modum procedendi ex tribus, de quibus in præsenti rubrica; cui, nisi ita accipiatur, non conuenit: tum quia *in d. l. reum*, *l. 1. C. de reis postulatis*, *lib.* 10. simpliciter, & absolutè expenditur sola delatio, seu accusatio rei, qui de crimine postulatur, & ob eam prohibent Imperatores ipsum ad nouos honores admitti; nec vllam mentionem faciunt notæ, aut infamiæ ex accusatione insurgentis apud probos, & graues viros; præsertim quia attentis circunstantiis accusati, & accusatoris, non semper ex accusatione insurgit talis nota, seu infamia, vt agnouerunt Innocentius, & alij *in cap. accusatum*, *de simonia*, Bernius *hic*, *num.* 2. Pacianus *de prob. lib.* 2. *cap.* 21. *num.* 139. qui differentiam constituunt inter accusatum, & inter inquisitum, quia in isto semper supponitur infamia, quæ inquisitionem præcedere debet, *cap. qualiter*, *el* 2. *hoc titul.* quæ tamen non supponitur, nec requiritur, nec semper inuenitur in accusatione, vel denunciatione; & tamen Imperatores in dictis legibus semper, & indistinctè prohibent, ne accusatus accusatione pendente ad nouos honores admittatur. Accedit quia si textus hic, & similes supponerent infamiam, seu potiùs illam requirerent, vtique ea per se sufficiens erat, iuxta regulam *infamibus*, *de R. I. lib.* 6. *l.* 2. *Cod. de dignit. lib.* 12. & ita frustra desideratur accusatio à Gregorio in præsenti, & Imperatoribus in dictis iuribus, cùm sola infamia absque accusatione, seu denunciatione sufficeret.

7. TRADITVR VERA RATIO.

Vnde verius credo in hac parte distinguendam esse accusationem; seu denunciationem, aut inquisitionem criminalem, ab infamia etiam facti; ita quod reus accusatus, vel denunciatus, accusatione, vel denunciatione pendente, ad nouos honores non admittatur, licèt nulla ex accusatione, vel denunciatione proponatur orta infamia, & per contrarium sola facti infamia sufficiat, vt eiusmodi reus ad nouos honores non ascendat, quantumcumque nulla accusatio, vel denunciatio præcedat. De priori casu in præsenti agitur, & docetur, ne reus de crimine accusatus, vel denunciatus, ad nouos honores admittatur. Cuius prohibitionis ratio ea est, quia licèt lex definitiuè non præsumat eiusmodi reum delatum esse nocentem, & crimen illud, de quo accusatur, perpetrasse, *cap. nonne* 1. 8. *quæst.* 4. *cap. final.* 15. *quæst. vlt.* ibi: *Non statim qui accusatur, reus est; sed qui conuincitur, criminosus*; & deducitur ex dicta lege *reo*, *ff. de solut.* nihilominus tamen, quia per litem res dubia efficitur, dubiusque est illius euentus, *l. quod debetur* 52. *ff. de peculio*, *l. nemo* 20. *in fine*, *ff. de acquir. possess.* dubitat, & putat possibile crimen admissum esse; vnde ne contingat eundem reum criminosum existere, & talem per sententiam declarari, & consequenter indignum admitti ad honores, & dignitates, quæ velut virtutis præmia non nisi probis, & idoneis deferri debent, satis prudenter agens præsumptione quadam supponit, fieri & contingere posse, quod accusatur, seu denunciatus, verè reus, & criminosus appareat per sententiam, ac proinde vetat, ne is accusatione, vel denunciatione pendente ad huiusmodi honores nouos, vel dignitates ascendat; & eò pertinere videntur illa verba huius textus, *valde graue*, idest periculosum, & præiudiciale est: & licèt huiusmodi ratio per se non sufficeret ad arcendos reos postulatos à nouis honoribus absque lege id disponente, sufficit tamen vt in ea fundetur, & pro ea iustificetur præsens prohibitio, vt docuit Acuña *in cap. tantis*, 81. *distinct. num.* 1. Ideoque Catilinam pecuniarum repetendarum reum à Consulatus petitione amotum fuisse, refert Salustius *in coniur. Catilinæ*, & ex eo Forner. *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 1. & Paulus Manucius *in epist. ad Atticum*, scribit legem fuisse, vt ne in comitiis, & petitione Magistratuum, eorum ratio haberetur, qui rei postulati essent.

Ex qua ratione prouenit, vt præsens prohibitio procedat in quibusuis honoribus, vel dignitatibus, quæ iure vel consuetudine in republica tales creduntur, & vt tales deferuntur, vt satis colligitur ex generalibus verbis dictæ legis *reum*, dictæ legis 1. & ex hoc textu, ibi, *honoretur*. Vnde non poterit reus criminis accusatione pendente ad Ordines promoueri, *dict. cap. tantis*, 81. *dist.* nec nomen militiæ dare, *l. qui status* 8. *l. vlt. ff. de re milit.* & quia testimonium ferre in causa criminali honorem præsefert, & ad fidem, & integritatem personæ testificantis spectat, *cap. præceptum* 32. *quæst.* 5. notant Glossa 2. & DD. *in cap. testimonium* 54. *de test.* ideo non potest reus de crimine delatus in causa criminali, præterquam in exceptis, testimonium ferre, *l. in testimonium* 20. *ff. de testibus*, *cap. final. eod. tit.* docuerunt Campegius *de testibus*, *reg.* 105. Rebuffus *de reprob. testium*, *à num.* 27. Procedit etiam præsens assertio, tam in reo accusato; vel denunciato ad vindictam, vel inquisito specialiter, quia in quocumque ex eis viget ratio suprà tradita, & probatur ex illo verbo *Nunciantur*, huius textus; & ex dicta lege 1. *Cod. de reis postulatis.* Probarunt Abbas, & Felinus *in dict. cap. final. de testibus*, Nauarrus *ad hunc tit. consil.* 3. *num.* 4. Etiam procedit præsens assertio pendente appellatione à definitiua sententia prolata, etiam absolutoria; adhuc enim reus ad nouos honores ascendere non potest. Glossa finalis, & DD. *in dict. cap. vlt.* Nauarr. *dict. consil.* 3. *num.* 1. Couarr. *lib.* 1. *var. cap.* 16. *num.* 11. & suadetur, quia cùm per appellationem suspendatur pronunciatio, *l.* 1. *§. vlt. ff. ad Turpil.* interim dum ea pendet, dicitur lis, & accusatio pendere, nec adhuc censetur reus absolutus per eam sententiam, sicut nec condemnatus quoad iuris effectus per condemnatoriam, *dict. l.* 1. *§. vlt. l.* 2. *§. final. ff. de pœnis*: ac proinde pendente interim accusatione locum habet præsens assertio. Et dum Iurisconsultus *in leg.* 1. *vers. Integer*, *ff. nihil innouari*, docet pendente appellatione integrum esse statum appellantis, seu litigantis, intelligitur de integritate, quam habebat ante sententiam, dum accusatio pendebat; nam in eo statu, quicumque is fuerit ante sententiam, lite, vel accusatione pendente, in

8. AMPLIATVR PRÆSENS DOCTRINA.

eodem quoad iuris effectus existit post sententiam definitiuam, quamdiu appellatio pendet, & ita sententia appellatione pendente non operatur plures effectus, quàm accusatio, vel lis ante prolatam sententiam. Sed nihilominus per eandem sententiam, & appellationem interpositam non tolluntur effectus illi, quos lis, vel accusatio pendens ante sententiam operabatur *d.l.1. §.vlt.ff. ad Turpil.* Nec obstat quod pendente appellatione potest reus postulatus honoribus fungi, *d.l.1.vers. Ergo, ff. nihil innouari*; id enim procedit in honoribus obtentis ante litem, vel accusationem criminis, quibus sicut lite, & accusatione pendente frui poterat, *l. libertus 17. § vlt.ff.ad municip.d.l.1. C. de reis postulat.* ita etiam post sententiam appellatione pendente, eisdem fungi non prohibetur. Contrarium verò procedit in nouis honoribus, quos sicut accusatione pendente ante sententiam, ita post sententiam, dum appellatio pendet, assequi non potest. Aliqui etiam protrahunt præsentem textum ad reum conuentum in causa ciuili, in qua agitur de omnibus bonis, vel maiori eorum parte; quia eiusmodi causa æquiparatur causæ criminali, *l. propter litem 24. ff. de excusat. tut.* & ita sicut reus postulatus in causa criminali arcetur à nouis honoribus; ita etiam conuentus iudicio ciuili, in quo de omnibus eius bonis agitur. Ita tenuerunt Glossa *in d.l.1. C. de reis postulatis*, Tiraquel. *de nobilit. cap.31 num.370.* Sed hæc sententia iuris principiis inspectis sustineri non potest, nam tam Gregorius in præsenti, quàm textus *in dict. l. reus, d.l.1.* specialiter agunt de reis crimine postulatis; vnde eorum prohibitio non debet extendi ad reos conuentos in causis ciuilibus, iuxta regulam *Odia, de R.I. lib. 6.* Tum quia in eis cessat ratio suprà adducta; quantumcunque enim lis versatur super omnibus, vel maiori parte bonorum, & reus succumbat, non ex eo efficitur indignus, aut apparet malus, seu non idoneus ad honores illos, à quibus lex pauperes, quà tales sunt, absolutè tanquam inhabiles non repellit, quamuis diuites regulariter pauperibus præferantur, *l. ad subeunda 46. C. de Decurionibus, lib. 10.* Tiraquel. *de nobilit. cap.3. à num.19.*

9. Ampliatur etiam, & explicatur præsens assertio, vt promotio, collatio, vel assequutio noui honoris, seu dignitatis in proposito vim non habeat, nec conualescat, quantumcunque postea per definitiuam sententiam absoluatur, & innocens appareat is, qui reus postulatus, ac accusatione pendente promotus, & nouos honores fuerat assequutus, *l. qui de libertate 29. vers. & licèt, ff. de liber.caus.* Præpositus, & Acuña *in d. cap. tantis*: & suadetur, quia huiusmodi promotio, seu collatio, accusatione pendente fit directò, & principaliter, contra textus *in d. l.reus*, ibi: *Principalibus constitutionibus*; & *l. 1. C. de reis postulatis*: ac proinde non valet ipso iure, *ex l. non dubium, C. de legibus, cap. quæ contra, de R. I. lib. 6.* Vnde cùm talis promotio, seu collatio noui honoris nulla fuerit à principio, postea conualescere nequit, etiamsi tollatur impedimentum, appareatque reum postulatum innocentem esse; quia superueniens habilitas non sufficit, nec confirmat collationem inutilem; iuxta textum *in cap. si eo tempore, de rescript. lib.6. l.1. §. si filius, ff. de legat.3.* docet Acuña *vbi suprà, num. 3.* Hæc tamen ampliatio non procedit in honoribus, & dignitatibus, quæ per legem humanam annullari nequeunt, vt est promotio ad sacros ordines; quia licèt eius exercitium impediri posset lege humana, quo sensu, & aliquando irritari dicitur, *cap.1.& 2. de schismat. cap. Sanctorum, 70. dist.* tamen effectus characteris impediri nequit lege humana, siquidem est effectus inseparabilis ipsius ordinationis.

Ponuntur aliæ ampliationes.

Hucvsque tradita nonnullas patiuntur limitationes. Prima enim est, quia procedunt tantùm in eo, qui de graui crimine reus postulatus est, vt facilè probatur ex præsenti textu, ibi: *De quo tanta, & talia*; quin immò & desiderari delationem criminis capitalis, colligitur *ex d. l. libertus 17. ad finem*, ibi: *Capitalium criminum reos*; & *l. Lucius 22. §. penult.* ibi: *Accusatorem criminum capitalium, ff. ad municip.* docet Acuña *vbi suprà, num. 5.* Secundò limitatur præsens assertio, vt tantummodo procedat intra annum à die propositæ accusationis: nam eo elapso, si adhuc lis per sententiam definita non sit, potest reus nouos assequi honores, nisi per eum steterit, quominus intra annum finiatur causa, *d.l.reus*: docet Glossa 2. *in d.cap. tantis*, Ant. Matthæus *vbi suprà*; nam criminalis causa super crimine mota olim anno terminabatur; quo elapso statim reus absoluebatur, nisi per eum stetisset, *l.1. & 2. C. Theodos. vt intra certum tempus*; idque obseruatum fuit vsque ad Iustin. vt patet *ex l. vlt. C. Iustin. eod. titul.* vnde quia post annum non pendebat, sed extincta, & finita credebatur accusatio, cessabat etiam prohibitio iuris, quia iam non erat reus de crimine delatus, ac proinde poterat nouos assequi honores, quemadmodum potest accusatore aliàs desistente, & ab accusatione cessante, *l. rescripto 6. §. si quis, in princip. ff. de muner. & honor.* aut non petente per temporis legitimum spatium, *l. Lucius, §. idem respondit, l. in Senatusconsulto, §. qui post, ff. ad Turpil.* vel abolitionem priuatim petente, *l. aut priuatim 10. ff. ad Turpil.* An verò hodie post dictam legem vltimam, per quam lis, & accusatio criminalis non terminatur anno, sed biennio, procedat textus *in dicta lege reus*, & accusatus anno elapso nouos honores assequi possit, vel expectari debeat biennium, disputat Cuiac. *lib. 1. obs. cap. 87.* vbi non sine ratione contra alios resoluit, biennium expectandum esse; attentâ tamen generali consuetudine, tam in foro sæculari, quàm ecclesiastico, non seruatur huiusmodi præfinitio biennij in criminalibus, sicut nec triennij in ciuilibus, *ex l. properandum, C. de iudiciis*, vt notaui *in cap.4. de officio delegat.* Vnde iuxta hodiernam praxim præsens limitatio locum non habet: illud tamen certum est, hanc prohibitionem locum non habere, cùm ex coniecturis constat, accusationem proponi, & reum deferri per fraudem, & calumniam, vt is honores, aut dignitates assequi non valeat; tunc enim perinde ac si nulla pendeat accusatio, admittendus est, *l. qui de libertate 29. vers. Qui verò, ff. de liberal. caus.* Præpositus *in d. cap. tantis, num. 3.* Nauarrus *d. consil. 3. num. 7.* Acuña *suprà, num. 4.* Facit textus *in cap. sedes 15.* ibi: *Eorum malitiis obuiare, de rescript. l. tutelas 8. §. 1. vers. Amplius, ff. de excus. tut. cap. 2.* vbi DD. *de renunc. lib. 6. l. 1. §. penult. ff. de quæst. l. in summa 65. vers. sin autem, ff. de condict. indebit.* per quam receptum est, quod quando per fraudem, & calumniam mouetur lis, ea non attenditur quoad iuris effectus, & sic non efficit rem, de qua agitur, litigiosam. 10.

Limitationes huius textus.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; pro cuius solutione dicendum est, regulam illam, *lite pendente nihil innouari*, procedere respectu turis 11.

Diluitur dubitandi ratio.

TANDI RATIO. iuris quæsiti, & exercitij illius; non verò quoad honores nouiter acquirendos, quos accusatus in iudicio assequi non potest: honoribus verò iam obtentis vti non prohibetur, *d. l. libertus*, §. *vlt. ff. ad municip.* ibi: *Dignitatem pristinam interim retinet*; & *l. 1. C. de reis postulatis*, ibi: *Nouos honores*; & *cap. nonne*, vbi Glossa 8. q. 4. Couarr. *lib. 2. var. cap. 8. num. 4.* Menchaca *illustr. controu. cap. 84. num. 26.* quia in amittendis honoribus, seu dignitatibus antea obtentis, & illarum vsu viget diuersa ratio, & longè maius vertitur præiudicium, quàm in his, quæ de nouo deferuntur assequendis; vnde meritò plus requiritur vt dignitates antea obtentæ amittantur, quàm vt nouiter obtinendæ impediantur; siquidem in illis de damno, & pœna; in his verò de lucro agitur, argumento legis vltimæ, *C. de codicillis*, iuncta lege *Titio* 70. §. 1. *ff. de condit. & demonstr.* Vnde licèt aliàs in pœnam criminis commissi repellatur quis ab honoribus assequendis, nisi ex verbis legis, aut aliis coniecturis contrarium appareat, non ideo priuatur, aut repellitur ab obtentis, seu illarum vsu, & administratione, *cap. postulasti*, *de cleric. excommunic.* resoluit Couarr. *vbi suprà*: ita etiam, etsi reus accusatus post latam sententiam condemnatoriam, à qua appellauit, nequeat nouos assequi honores; tamen obtentis ante accusationem non priuatur, nec illorum vsu, seu exercitio. Nec huic solutioni obstat textus *in cap. accusatum 4. de simonia*, dum in eo probatur, simoniacum accusatione pendente non posse Missarum solennia celebrare: igitur quia accusatus de crimine, non solùm repellitur à nouis honoribus assequendis, verùm etiam & vsu, ac exercitio dignitatis obtentæ priuatur. Nam huic difficultati communiter respondetur, textum illum procedere in reo accusato, & insuper infamato, qui per delationem criminis infamiam facti contraxit, & eius existimatio apud bonos, & graues viros læsa est; siquidem hi suspenduntur interim à Missarum celebratione, *cap. presbyter si à plebe 2. q. 4.* Verùm hæc solutio non satisfacit: tum quia diuinatoria est, siquidem nullum extat verbum *in d. cap. accusatum*, vnde infamia colligi possit; immò tantùm expeditur accusatio, quæ infamiam omnino non supponit: tum quia etsi infamia supponeretur, adhuc inhæremus in eadem difficultate, quare videlicet propter infamiam accusatione tantùm pendente reus vsu, & exercitio dignitatis iam obtentæ priuetur? contra hucvsque tradita. Quare hac, & aliis solutionibus omissis, traditis ab Archidiacono *in cap. quia res 11. q. 3.* Menochio *remed. 1. recuperand. possess. num. 134. & 336. & remed. vlt. num. 41.* dicendum est, textum *in d. cap. accusatum*, cum sequenti, specialiter procedere in reo accusato de crimine simoniæ in ordinum susceptione commisso; nam ita ordinato infligitur suspensio ipso iure, *cap. sanè, vers. item, de simonia, extrauag. 2. post princip. eod. titul.* docent Nauarr. *in manual. cap. 23. num. 111.* Bernard. Diaz *in praxi, cap. 91.* Henriq. a. *p. summa, tit. de excommun. cap. 37. num. 35.* & in eo textu probabimus. Nec obstat, quod per hanc prohibitionem ad nouos honores datur occasio improbis hominibus excludendi ab honoribus homines probos, & dignos. Nam respondetur, hanc occasionem tolli per inscriptionem, per quam ad pœnam talionis obligatur accusator, *cap. super his*, vbi dicemus, *hoc titul.* Deinde quia si ex coniecturis probabiliter appareat reum per calumniam, & fraudem deferri ad effectum vt delatus à nouis honoribus arceatur, non tamen procedit, nec locum habet præsens prohibitio, *l. qui de libertate 29. vers. qui verò, ff. de liberali causa, l. 2. §. penult. ff. de quast.* & ita non facilè ob calumniosam accusationem eueniet, reum accusatum à nouis honoribus arceri.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. meminimus 13. hoc titul.* vbi cùm Abbatissa esset de grauissimo simoniæ crimine accusata, nihilominus iubet Pontifex, vt ab Episcopo benedicatur adhuc accusatione pendente: Igitur quia reus criminis postulatus non impeditur nouos honores assequi. 12. EXPONITVR CAP. MEMINIMVS, HOC TIT. Pro cuius textus expositione varia adduxerunt repetentes *ibi*, Hostiens. *in eo textu*, Felinus *num. 2.* Menchaca *illustr. cap. 87. n. 25.* qui accipiunt præsentem assertionem, quando ex accusatione læsa est existimatio accusati; at verò textum *in d. cap. meminimus*, casu quo nulla ex accusatione Abbatissæ infamia orta fuit. Alij textum accipiunt illum specialiter in casu proprio, quia in ipsa specie nulla contra Abbatissam pendebat accusatio, vel denunciatio; quia licèt Henricus proponeret se accusare velle eandem Abbatissam, non tamen eam de facto accusauit. Ita docuerunt Abbas *ibi, num. 9.* Anania *num. 2.* Nauarr. *d. consil. 3. num. 7.* verùm his solutionibus omissis dicendum est, textum *in dicto c. meminimus*, procedere in ea accusatione, quæ saltem iuris præsumptione fiebat malo animo; & sic per fraudem, & calumniam, attentâ qualitate accusatoris, qui erat inimicus Abbatissæ, contra quam testimonium dixerat. Vnde non obstante accusatione de simoniæ labe ab ipso Henrico proposita, rectè iubet Pontifex benedictionem illi impendi.

CAPVT V.

[a] Paschalis Papa.

NVlli Episcoporum ab accusatione sua repellere liceat, quos antequam ab eis se impetendos cognoscerent, à sua communi familiaritate neglexerint [b] separare.

NOTÆ.

1. a *PAschalis Papa.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 3.* & apud Gratianum *in cap. nulli 14. 3. quæst. 5.* nullibi tamen exprimitur, cuius Paschalis hic textus sit, nec inter epistolas, tam primi, quàm secundi, reperiuntur verba huius textus.

b *Separare.*] Consonant textus *in l. si vxor 13. §. final. ff. ad leg. Iul. de adult. cap. in præsentia 46. de sententia excommun.* & regulariter, quem quis semel approbauit, postea reprobare non potest, *cap. accepimus 13. de ætat. & qualit. l. vt gradatim, §. sed reprobari, ff. de muner. & honor. l. Pomponius, ff. de negot. gest.* non tamen in præsenti casu potuit Episcopus retinendo familiarem criminо 2.

criminosum reddere habilem ad accusationem contra alios in iudicio proponendam; quia cùm hæc inhabilitas à iure proueniat, priuatâ approbatione tolli non poterat, vt probat Balboa *in cap. 2. de except. num.* 118. Contra ipsum tamen Episcopum talis familiaris criminosus auditur in pœnam ipsius Episcopi, quia in sua familiaritate retinuit hominem criminosum, quem repellere debebat, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.* vbi textum hunc exposui.

CAPVT VI.

Ex Concilio [a] *Magoc.*

DE iis criminibus, de quibus absolutus est accusatus, non potest accusatio replicari.

NOTÆ.

1. [a] M*Agoc.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 4. in hac sexta, & apud Burchardum *lib.* 16. *Decreti, cap.* 9. legitur *Maguntin.* Carnotensis *p.* 16. *Decreti, cap.* 319. citat textum hunc ex capitulis Caroli, *lib.* 7. *capit.* 291. Et licèt in eo non reperiantur verba huius textus, extat tamen sententia capite 351. in hæc verba: *Flagitari Iudicium non debet de causa, quæ definita, vel iudicata est.* Vnde credo in præsenti referri canonem alicuius Concilij Moguntini nondum excusi, de quo idem notaui *in c.* 2. *de empt. & vendit.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu communiter talis deducitur assertio: *Accusatus de vno crimine, iterum de eodem accusari nequit.* Probant eam textus *in cap. si illi* 23. *q.* 4. *cap. veniens* 35. *q.* 9. *cap. si quem* 8. *cap. notandum* 2. *q.* 3. *c. diuina, de pœnit. dist,* 3. Heraldus Episcopus Turon. *in suis capit. can.* 119. *Vt definita crimina nullus refricare audeat.* Et *l. si cui, §. iisdem, l. Senatus* 14. *ff. de accusat. l. accusationem* 6. *l. si quis homicidij* 11. *l. qui de crimine, C. eod. tit. l.* 4. *§. final. ff. ad leg. Iul. de adult. l. sepulchri, ff. de sepulchro violat. l. in delictis, §. si detracta, ff. de noxal. act. l. final. C. de custod. reor. l.* 2. *C. de except. rei iudic. l.* 1. *C. quando prouocare, l. penult. §. final. ff. nauta, caupon. l.* 3. *§. si plures* 12. *ff. de homine libero exhib. l.* 3. *ff. de popular. action. l.* 12. *tit.* 1. *partit.* 7. Illustrant vltra congestos à Barb. *in præsenti*, Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 10. P. Gregor. *lib.* 5. *partit. tit.* 9. *cap.* 6. Peregrinus *de fideicommiss. art.* 53. *num.* 41. Caballo *resol. crimin. casu* 93. plures quos congerit Ayllon *ad Ant. Gomez lib.* 3. *var. cap.* 1. *num.* 27. Forner. *lib.* 5. *rer. quotid. cap.* 18. Cuiac. *in l.* 9. *C. de accusat.* Barbosa *in l.* 1. *art.* 14. *ff. de iudiciis*, Aug. Barb. *in cap. felicis, de pœn. in* 6. Desider. Herald. *lib.* 1. *de auctorit. rei iudic. cap.* 1. *num.* 11. Vighel. *in method. iuris can. fol.* 32. Valenxuela *consil.* 145. *ex num.* 1. Tiber. Decianus *lib.* 3. *tract. crimin. cap.* 30. Salgado *de protect. reg.* 4. *p. cap.* 8. *ex num.* 322. & *cap.* 12. *num.* 79. Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap.* 3. *num.* 4. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 15. *num.* 99. & *cap.* 21. *num.* 34.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Res iudicata tantummodo locum habet inter eos, inter quos actum, vel iudicatum est; alij verò, sicut nec illis prodest, nec nocet res iudicata, iterum eandem actionem intendere possunt, *l.* 1. *l. & an eadem, in princip. ff. de except. rei iudic. l.* 1. *per totam, C. res inter alios, l.* 1. *C. quibus res iudicata*; & ne quis dicat hoc procedere in causis ciuilibus, apertiùs in criminalibus idem statutum est *in l.* 3. *C. quibus res iudic.* quæ est pars legis 9. *C. de accusat.* vt ex inscriptione apparet, & in ea Imperatores Diocles. & Maxim. aiunt, iuris manifestissimi esse in accusationibus, his, qui congressi in iudicio non sunt, officere non posse, si quid fortè præiudicij videatur oblatum. Igitur etsi quis de aliquo delicto sit à Titio accusatus, & absolutus euaserit, vel condemnatus fuerit, poterit iterum à Sempronio de eodem crimine accusari.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, tam apud Consultos, quàm apud Rhetores vexatam quæstionem esse, an qui alicuius criminis accusatus, & absolutus contradictorio iudicio fuerat, ab alio repeti, siue de nouo accusari possit, vt constat ex Quintiliano *lib.* 7. *instit. cap.* 6. ibi: *Solet & illud quæri, quò referatur quod scriptum est, bis de eadem re ne sit actio; idest hoc bis, an ad rem, an ad actionem*: idest, an excludatur tantùm qui egit, & superatus est; an verò quilibet eandem accusationem repetere volens; siue, vt ita dicam, an absolutio personalis sit, an realis. Et placuit rei iudicatæ exceptione omnes submoueri, & eum, qui ab alio ex vno delicto in iudicium delatus est, ab alio super eodem deferri non posse, *l. hi tamen* 11. *§. vlt. ff. hoc titul.* & apud Græcos legem fuisse bis de eadem re aduersus eundem iudicium non dari, aut rationes bis exigi, aut suffragia ferri, constat ex Andocide de vsu fori Attici in oratione contra Alcibiadem, quem ita latinè vertit Desid. Heraldus *d. lib.* 1. *cap.* 1. *De odio autem aduersus populum, quem me insimulant, deque factionum studio, non est quod multis verbis agam; si enim hæc criminatio nondum esset in iudicium deducta, & iudicata, sanè & accusatores bis de criminibus dicentes audiendi essent, & ego necesse haberem ea diluere. Quoniam autem quater accusatus, toties absolutus sum, de his rebus nihil amplius dicendum existimo. Siquidem antequam de aliquo iudicium feratur, criminationes, quæ ei obiiciuntur, vera sint, nec-ne, non est facile iudicare. Eo autem absoluto, aut damnato, controuersia finita est; & quid eorum verum sit, aut falsum, constitutum. Quare durum existimo, eos, contra quos sententia datur, vno suffragio morti adiici, & eorum bona publicari; eos autem, qui liberati sunt, & absoluti, eisdem accusationibus expositos esse; & iudicibus perdendorum, atque exterminandorum hominum potestatem datam, non etiam seruandorum; maximè cùm leges velint ne bis eadem de re cum eodem in iudicio agatur; vos autem ex præscripto legum ius dicturos iuraueritis.* Eâdem legem ex Cicerone Sopatro, Rhetore Græco, & Quintilano *declamat.* 266. probat Rodulf. Forner. *lib.* 5. *rer. quotid. c.* 18. Cæterùm si non de eodem crimine agatur, veluti si plura crimina quis admiserit,

4. SEMEL ACCVSATVS, AN ITERVM ACCVSATVR.

miserit, singulorum nomine accusari poterit; adeo vt si ex eodem facto plura crimina nascantur, & vnius nomine fuerit delatus, possit & alterius ab alio reus accusari, *l. qui de crimine 9. C. hoc titul.* Quo casu procedunt textus *in l. qui cœtu, §. qui vas autem, ff. ad leg. Iul. de vi, l. 3. §. si mater, ff. de Carbon.* veluti contumeliæ causâ seruum Titij occidisti, & iniuria est, & cædes: vitiasti sororem alij nuptam, & incestus est, & adulterium; vtriusque igitur criminis reus à diuersis accusatoribus fieri potes, *l. 2. ff. de priuat. delict.* Diuersa enim crimina, non tam numero factorum, quàm ratione & qualitate æstimantur: itaque & ex eodem facto plura nascuntur crimina; & contrà, licèt plura sint facta, vnum tamen intelligitur crimen, vnaque accusatio; vt si plura conuitia eidem eodem tempore dixeris, si plures plagas, si varia vulnera inflixeris: quo casu, si de singulis separatim agatur, exceptio obstat, *l. 7. §. si plures, ff. de iniuriis, l. illud 32. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* & & si vnum crimen pluribus legibus vindicetur, non nisi ex vna reum fieri Senatus permittit, *l. Senatus 14. ff. hoc tit.* quod Accursius & repetentes ibi accipiunt, itavt si idem crimen pluribus vindicetur legibus, & actum fuerit ex leuiori, possit ex duriori agi in id, quod in ea plus est, argumento legis 1. *ff. de vi bonor. rapt. l. qui seruum 34. l. quotiens 41. §. 1. ff. de V. & A.* Verùm ea interpretatio menti Senatus aduersatur; nam Senatus voluit succurrere reis aduersùs delatorum improbitatem; idcirco non nisi ex vna lege reum fieri voluit, siue leuior, siue durior esset, vt liquet ex Suetonio *in vita Titi*, ibi: *Inter aduersa temporum, & delatores, mandatoresque erant ex licentia veteri: hos assiduè in in foro flagellis, ac fustibus cæsos, ac nouissimè traductos per amphiteatri arenam, partim subiici in seruos, ac venire imperauit; partim in asperrimas insularum auehi: vtque etiam similia quandoque ausuros perpetuò coërceret, vetuit inter cætera de eadem re pluribus legibus agi.*

5. *Traditvr ratio decidendi.* His suppositis, ratio, ob quam semel legitimè accusatus, & definitiuè absolutus, non possit ampliùs de eodem crimine reus fieri, prouenit ex eo, quia sententia cum legitimo accusatore lata omnibus aliis de populo obstat, quia in qualibet re respiciente publicum interesse, quilibet de populo est legitimus accusator, vnde sententia cum eo prolata omnibus aliis præiudicat, & vt ait Donel. *in l. sæpè, ff. de re iudic.* posterioribus nulla superest actio, postquam primus victus fuit, quia competit accusatio omnibus collectiuè, non vt singulis: quare qui præoccupat, totum ius populi in iudicium deducit, quo superato, nihil cæteris manet vt experiantur. Exemplum affert Alexander *in dict. l. sæpe, num. 33.* veluti si Dominus vnius litis plures constituat procuratores in solidum, quorum vno defendente victus sit, non est dubium, quin sententia noceat Domino perinde ac si omnes succubuissent, *l. pluribus 31. ff. de procurat. cap. si duo 6. eod. titul. lib. 6.* Pichardus *ad tit. Instit. de his, per quos agere.* Similiter enim in popularibus actionibus quilibet agendo, seu accusando consumit ius aliorum, & facultatem accusandi, quia cùm in fauorem publicum, & ad publicam vindictam quilibet de populo admittatur accusator, sententia criminis absolutoria lata cum priore, sicut Reipublicæ præiudicat, ita etiam omnibus pro eadem, & ad publicam vindictam accusantibus, qui in his terminis non attenduntur, nec alij censentur, sed tanquam iidem cum prioribus Rempublicam, seu populum repræsentantes. Faciunt textus *in l. cum qui 30. §. in popularibus, ff. de iureiur. l. 3. ff. de popul. action.* cum traditis per Glossam penultimam *in cap. cùm dilectus 32. de elect.*

Hucusque tradita ampliantur, vt procedant, non solùm vbi semel accusatus ab eodem accusatore, verùm etiam vbi ab alio iterum accusatur, siquidem nec is nouus admittitur, ex ratione proximè adducta, & probat præsens textus, qui prout habetur in hac sexta collectione, absoluè, & indistinctè ait, accusationem non posse replicari, licèt apud Carnotensem in prima collectione, legatur *ab eodem.* Faciunt textus *in d. l. si quis homicidij, l. 12. partita*, ibi: *No lo podria accusar otro ninguno.* Ergo generaliter, tam in eodem, quàm in alio quocunque accusatore locum habet præsens assertio. Nec obstat textus *in cap. cum P. hoc titul.* quem in contrarium expendit Glossa 2. *in cap. habet 2. quæst. 5.* quia procedit in terminis longè diuersis, nec agit de reo semel absoluto, & iterum de eodem crimine accusato. Ampliatur deinde præsens assertio, vt locum habeat non tantùm vbi reus criminis fuit absolutus in iudicio, & per viam accusationis, verùm & per viam inquisitionis; tunc enim post absolutionem non potest de eodem crimine accusari, vt docuerunt in præsenti Abbas *num. 7.* Beroius *num. 20.* Couarr. *suprà, num. 5.* Iul. Clarus *d. § final. quæst. 97. num. 7.* Licèt autem nonnulli, quorum sententiam immeritò communem dicit Couar. *d. num. 5.* hanc ampliationem admittant attento iure ciuili, non verò canonico, quia ex iure ciuili eadem pœna imponitur quomodocumque delictum appareat, *l. 4. C. de sepulchro violat. l. 2. §. si publico, ff. ad leg. Iul. de adult.* Ex iure verò canonico mitior pœna imponitur, cùm per inquisitionem proceditur, *cap. inquisitionis 27.* vbi dicimus, *hoc titul.* & ita adhuc hoc iure attento locum esse accusationi, vt per eam pœna integra, & ordinaria imponatur, argumento capitis *felicis, vers. Per hoc, de pœnis in 6.* iunctis traditis à Couarr. *vbi suprà, num. 6.* Verius nihilominus est, hanc ampliationem procedere etiam iuxta sacros Canones, etiam in casibus, in quibus minor pœna per inquisitionem imponitur, vt probat Abbas hîc, *num. 7.* quia quamuis dum reus condemnatur mitiori pœnæ per inquisitionem, possit dubitari, an postea ad integrandam pœnam ordinariam agi possit; tamen cùm in præsenti agamus de reo absoluto, nihil interest, an per viam inquisitionis, an accusationis fuerit absolutus, cùm vtroque casu eadem militet ratio, & de accusati innocentia constet; eodemque modo ratiocinandum est de reo per viam denunciationis absoluto. Rursus ampliatur præsens assertio, vt procedat siue reus absolutus sit per viam iustitiæ, siue per modum gratiæ, ex indulgentia Principis, vt docent Iul. Clarus *suprà*, Couarr. *n. 2.* & suadetur ex *l. licèt, ff. nautæ, caupones:* & ex eo, quia aliter indulgentia, & gratia esset inutilis, cùm non esset perpetua, contra regulam *Decet, de R. I. lib. 6.* quæ doctrina procedit quando absolutio ex indulgentia fit indistinctè, non verò si ad tempus, vel cum aliqua modificatione, quia tunc ex vulgari regula, *Limitata causa*, &c. *l. in agris 16. ff. de* acquir.

6. *Ampliatur, et explicatur præsens textus.*

acquir. rer. domin. limitatum producit effectum. Deinde ampliatur præsena assertio, vt procedat non solùm vbi reus absolutus est, verùm & condemnatus; nam contra illum de eodem crimine agi nequit, iuxta mentem præsentis textus, & eius rationem suprà illustratam. Quæ ampliatio adeo vera est, vt semel condemnatus ex aliquo crimine, & iterum de eodem accusatus, si in limine iudicij exceptionem rei iudicatæ opponat, non audiatur accusator antequam eadem exceptio discutiatur. Bartolus per textum ibi, *in l. Senatus, ff. hoc titul.* quia iuxta suprà traditam rationem, eo casu nullam actionem habet nouus accusator: quare non tenetur reus respondere, aut litem super accusatione contestari.

7. Restrvntvr variæ limitationes hvivs textvs.

Deinde sciendum est, præsentem assertionem nonnullas pati limitationes. Prima, cùm reus definitiuè non fuerit absolutus, sed interlocutoriè, seu ab obseruatione iudicij, propter defectum accusantis, qui legitimos non est, propter libelliue defectum, aut similem causam; quia tunc reus potiùs eximitur pœnâ, quàm crimine; & ita eo casu reus repeti potest ab alio, vel ab eodem accusatore. Eximitur etiam nomen ex reis interueniente publicâ abolitione, & indulgentia criminis, quæ nunquam est perpetua, sed temporalis, propter ferias aliquas, aut publicam lætitiam. Cæterùm finitis feriis potest reus repeti ab eodem, vel ab alio, *l. aut priuati, ff. ad Turpil.* Paulus *lib. 5. sent. tit. de abolit. intra* 30. *dies*; aliàs tempore elapso, ab eo repeti non potest, ab alio repeti valet, *l. 3. §. vlt. ff. eodem:* nisi ea speciali Principis permissu, *l. 1. C. de abolit.* Etiam hoc casu, cùm absolutus est reus ab obseruatione iudicij, accusari potest ab alio, non verò ab ipso, qui semel ipsum accusauit; nam post primam accusationem superest inter vtrumque inimicitia, quæ nouam accusationem impedit, iuxta caput *cum P.* infrà *hoc titul.* Etiam limitatur præsens assertio, vbi reus ritè, & legitimè absolutus non est, veluti si per collusionem, præuaricationem, seu fraudem; nam tunc accusatio iterari potest, *l. 3. ff. de præuaricat. l. cum qui* 30. *§. in popularibus*, ibi: *Si non per collusionem actum sit, ff. de iniuri.* Docent Couarr. *vbi suprà, num. 1.* Gamma *decis.* 53. *ad finem.* Quo casu accipio Hermogenem relatum ab Heraldo *d. cap.* 1. in hæc verba: *Veluti bis de eadem re ne sit actio. Quidam cædis accusatus absolutus est, postea cùm Apollinem consuleret, respondit: Homicidis oraculum non edo. Et hic rursùs accusatus est.* Et quod de Domitiano refert Suetonius *in eo* his verbis: *Corneliam virginem Maximam absolutam olim, & hinc longo interuallo repetitam, atque conuictam defodi imperauit.* Et quod de Tiberio tradit Diocasius *lib.* 58. his verbis: *Permulti quoque eorum, qui superioribus temporibus causâ dictâ absoluti fuerant, tunc in iudicio retracti sunt, tanquam qui antea Seiani gratiâ condemnationem effugissent.* Etiam limitatur præsens assertio vt locum non habeat, vbi reus primò absolutus est in iudicio, in quo ciuiliter super crimine actio intenditur; adhuc enim potest de eodem criminaliter accusari, ex regula legis vnicæ, *C. quando ciuilis actio*, cum traditis per Barbosam *in l. 2. in princip. num.* 138. *ff. solut. matrim.* docuerunt in præsenti Abbas *num.* 6. Felinus *num.* 8. Beroius *num.* 21. Barbos. *vbi proximè*, Iul. Clarus *in praxi, §. vlt. quæst.* 2. qui rectè docent, hoc non procedere vbi vtraque pœna, ciuilis scilicet, & criminalis, tendit ad vindictam publicam; quia tunc absolutus in vno iudicio, non potest vlteriùs accusari, *leg. quod Senatus* 6. cum sequenti, *§. 1. ff. de iniuriis.* Etiam limitatur præsens assertio, vt procedat quando reus semel absolutus iterum de eodem crimine accusatur ad vindictam publicam, secus verò si per eum, qui suam, vel suorum iniuriam prosequitur, ignorans priorem accusationem, & causam in iudicio agitatam, *l. sicuti, §. 1. l. 4. §. maritus, ff. ad leg. Iul. de adult.* Paulus *lib. 1. sentent. tit. 6. §. vlt.* vt *in l. cogendum* 45. *§. qui ita, ff. de procurat.* veluti si actum sit ab vno de populo, ea lege Iulia de vi publica contra aliquem, quia homines armatos coëgit, & vim alij intulit; posteaque superueniat ille ipse, cui vis illata fuit, & hoc casu permittitur ei priuatam iniuriam in iudicium deducere. Facit textus *in dict. l. 12. tit. 1. part.* 7. Item limitatur cùm aduersùs eundem proceditur per viam accusationis, aut inquisitionis pro alio delicto: quo casu procedit textus *in cap. finali, de celebratione Missarum.*

8. Dissolvitvr dvbitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta ex illo principio, *Res inter alios acta, &c.* Nam omissâ sententiâ Glossæ verbo *Item in publicis, in l. 2. C. res inter alios*, quæ asserit regulam illam limitari in causis criminalibus, cùm reus per sententiam est absolutus, dicendum est in præsenti casu, vt suprà in ratione decidendi probaui, de eadem re iterum agi, eandemque causam disceptari, & inter easdem personas; siquidem accusatio cùm omnibus de populo competit, illis non competit vt singulis, & ita vnus ius omnium consumit agendo. Nec obstat textus *in dict. l. 2. Cod. quando res inter alios*; nam eius textus sententia accipienda est iuxta casus proximè relatos, videlicet si de prioris accusatoris perfidia, seu collusione, aut præuaricatione constiterit; tunc enim alius accusator admittitur, vt cautum fuit lege Iulia *de indic. public. l. 7. ff. de præuaricat. l. 3. §. si tamen, ff. de libero homine, l. 1. C. qui accusare.* Vel si constet iudicem pecuniâ corruptum sententiam dixisse, Cironius *in parat. ad hunc tit.* quo casu & ab ipso accusatore accusatio repeti potest, argumento legis 1. *Cod. de pœn. iudic. qui malè iudic.* docuit Cuiac. *in l. 9. C. de accusationibus.*

9. Exponitvr cap. felicis, de pœnis in 6.

Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in cap. felicis, §. per hoc, de pœnis in* 6. in illis verbis: *Per hoc quoque sæcularibus Potestatibus non adimimus facultatem vtendi legibus contra tales, quas aduersus sacrilegos Catholici Principes ediderunt.* Ex quibus deducitur, condemnatum in vno iudicio posse accusari, & condemnari in alio, sæculari videlicet: ergo quia accusatus, & condemnatus ex eodem delicto iterum accusari potest. Pro cuius textus expositione sciendum est, satis controuersum esse inter DD. vtrum in delictis mixti fori accusatus, & condemnatus coram iudice ecclesiastico possit denuò puniri à iudice ecclesiastico, vel è contrà? & puniri non posse, probarunt Abbas, Felinus, Barbatia, Alciatus, Couarruu. Gomez & Gutierrez congesti à Barbosa *in collect. ad dict. cap. felicis, num.* 37. plures congesti à Valenzuela *consil.* 131. *num.* 11. Agia *de exhib. auxiliis, fundam.* 25. Cancerius *lib. 3. var. cap. 19. à num.* 61. Pereyra *de manu Regia, part. 2. cap. 10. num.* 12. D. Ioseph. Vela *in cap. 1. part. 2. de offic. ordin. num.* 135. qui mo-

uentur

uentur ex eo textu, & *ex cap. 2. de maledic. l. placet 4. Cod. de sacros. Eccles.* & ex eo, quia si ob delictum mixti fori pœna capitalia imponenda est, iudex ecclesiasticus non potest talem sententiam ferre, *cap. sententiam, ne clerici, vel monachi.* Vnde vt debitè, & condignè puniatur talis reus, debet adiri iudex sæcularis, *ex l. si quidem 13. ff. de officio Proconsul. l. 3. ff. de officio Præfect. Vigil. l. 2. Cod. de sportul.* vbi docetur, quod quando ex defectu iurisdictionis non potest vnus iudex certam pœnam imponere, recurritur ad alium, qui eam imponere valeat. Contrarium tamen, immò præsentem assertionem procedere etiam in delictia mixti fori, docent Glossa *in dict. vers. ex hoc,* Beroius *hic, num. 23.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 17. num. 98.* Suarez de Paz, & alij apud Barbos. *in dict. cap. felicis, num. 38.* Pro qua sententia faciunt generalia verba præsentis textus, & *in dict. l. licet, ff. nautæ, caupones.* Deinde quia in criminibus mixti fori vterque iudex, tam ecclesiasticus, quàm sæcularis, competens est, itavt locus sit præuentioni, vt probat D. Ioseph. Vela *in cap. 1. de offic. ordin.* Igitur sententia prolata à quolibet ex eis, efficax est. Sed placet media sententia, quam sequitur D. Ioan. Vela *vbi suprà*, vt videlicet in delictis atrocioribus, in quibus sanguinis pœna imposita est, laicus condemnatus à iudice ecclesiastico, à sæculari puniri possit: de quo delicto exaudienduа est textus *in dict. cap. felicis*: & si ad delictum etiam graue referre nolis textus *in dict. cap. de maledicis*, dici potest, textum illum non agere absolutè de pœna ad publicam criminis vindictam, sed magis de pœnitentia ad satisfactionem diuinæ Maiestatis imponendam, quæ ibi nunc pœna, nunc pœnitentia dicitur. Et si textus accipiatur de pœna publica fori exterioris, respondetur, *in vers. extemporalem*, agi de temporali potestate, cuius auxilium iudex ecclesiasticus implorare valet, non vt iudicet, aut cognoscat de ipsa causa, sed vt exequatur sententiam à Iudice ecclesiastico prolatam, iuxta tradita *in cap. 1. de officio ordin.* Minùs obstat textus *in dict. l. placet*; nam si iuxta communem sententiam accipias verbum illud, *Acrimonia*, pro excommunicatione, respondetur excommunicationem non esse pœnam ordinariam criminis ad publicam vindictam, sed magis censuram medecinalem ad correctionem & emendationem, *cap. 1. de sent. excomm. in 6.* ac proinde per eam nec tollitur, nec impeditur accusatio criminis ad vindictam publicam. Deinde (quod & probabilius videtur,) in eo textu per acrimoniam non intelligitur excommunicatio, sed pœna quæcunque imposita à sæculari iudice, vt post alios notauit Tiraquel. *de retract. tit. 1. §. 1. gloss. 8. numer. 281.* & ita sensus est, quod reus, de quo illic agitur, vltra aliam pœnam, quæ sacrilegia imponitur, subijciatur etiam exilio perpetuo; sed in quo iudicio, non exprimitur, & consequenter intelligi debet in iudicio competenti, in quo sacrilegus ille iudicari, & condemnari potest, vt docuerunt relati à Cenedo *in collect. 113. ad Decretal.*

CAPVT VII.

[a] Stephanus Papa.

Repellantur ab accusatione cohabitantes inimicis, quia infestationes blasphemiæ affectio amicitiæ incitare solet.

NOTÆ.

1. [a] Stephanus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* & ex epistolis Stephani citantur hæc verba à Carnotensi *p. 6. Decreti*, & reperitur in secunda epistola ipsius Pontificia omnibus Episcopis missa: & quia diffusa est, & pro maiori parte reperitur apud Gratianum transcripta *in cap. accusatores, 3. q. 5. cap. nullus anathema, 3. q. 4. cap. scripta 3. q. 8. cap. vrbes, 80. dist. cap. vltra 3. q. 6. cap. neganda 3. q. 11. cap. clericus 3. q. 4. cap. querendum 2. q. 7. cap. accusatorum 1. q. 4.* eam non transcribo: extat cum aliis ipsius Pontificia *tom. 1. Concil. Biny.* Stephanus hic electus fuit in Summum Pontificem die 7. April. anno 257. & martyrio coronatus Romæ die 2. Augosti, anno 260. de quo plura Baronius tam in Martyrol. quàm *tom. 2. annal.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum*, qui de quæstione habita inter ipsum & Cyprianum latè agunt.

COMMENTARIVM.

2. IVre ciuili, etsi inimici capitales à testimonio dicendo repellantur, *l. 3. ff. de testibus, authent. dicatur*, aliàs *si testis, C. eod. tit.* non tamen ab accusando reperitur prohibitus *in l. qui accusare, ff. de accusat. §. qui iudicio, C. qui accusare*, vbi aliæ personæ, quæ ab accusando arcentur, referuntur. Nec valet argumentum à teste ad accusatorem; quoniam non vt ex fide testis, ita ex fide accusatoris salua rei pendet; immò plerumque eodem iure attento, infensissimus accusator erat, vt ex Tullio de diuinatione probat Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap. 1. num. 11.* attentis verò sacris canonibus inimicus repellitur ab accusando, *cap. 2. 3. & 4. 3. q. 5. cap. cum P. cap. cùm oporteat, cap. meminimus, hoc titul.* quia crediderunt Ecclesiæ Patres, inimicos malo animo, & potiùs propriæ vindictæ causâ, quàm lucrandi fratris gratiâ, aut eius emendationis causâ, ad iudicium venire, vt latè probantur Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 25. per totum.* Farinac. *in praxi, q. 12. num. 38.* Iul. Clarus *recept. sent. § final. q. 14. num. 27.* quæ prohibitio extenditur etiam ad habitantes cum inimicis, *cap. 3. 3. q. 5.* ibi: *Vel de inimici domo prodeuntibus, vel qui cum inimicis morantur.* Et *cap. 5. 3. q. 3.* & *lib. 7. capitul. Caroli, capit. 132.* ibi: *Non sunt illi testes recipiendi, nec accusatores, qui cum inimicis morantur, vel quos ipsi de domo produxerint.* Et *in addit. tit. 3. cap. 7.* ibi: *Accusatoribus de inimici domo prodeuntibus non est credendum.* Synodus Nicæna *can. 23. & can. 45.* ibi: *Nec accusatoribus suspectis, & de inimicorum domo prodeuntibus est credendum.* Quia facilè ipsi infesti creduntur, & eiusdem animi, & voluntatis, ac inimici,

cum quibus habitant. Faciunt textus *in l. liberi, C. de inofficios. testam. l. 1. §. cum patronus, ff. de officio Praefect. vrb.* Ob quam etiam rationem si aduocatus partis aduersae sit familiaris iudicis, rectè recusatur, *cap. 1.* vbi latè probaui, *de offic. iudic.* Qui autem dicantur inimici, vt ab accusando repelli possint, latè prosequuntur Decian. Farin. & Iul. Clarus *vbi suprà.*

CAPVT VIII.

[a] *Ex Brochardico lib. XLIII.*

Accusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace hoc feceris, XL. dies in pane & aqua (quod [b] carena vocatur) cum septem [c] sequentibus annis poeniteas. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, per [d] tres debes quadragesimas [e] poenitere.

NOTÆ.

1. a *Brocardico.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* sed legendum est, *ex Burchardo lib. 19.* vbi textus ita legitur. *Accusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace, quadraginta dies in pane & aqua, quod carenam vocant, cum septem sequentibus annis poenitere debes. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, tres quadragesimas per legitimas ferias poenitere debes.* Quem textum cum aliis illius libri transcripsit Burchardus ex Poenit. Romano, *cap. 25.* vbi ita habetur: *Accusasti aliquem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace, quadraginta dies in pane & aqua, cum septem sequentibus annis poenitere debes. Si autem per tuam delaturam debilitatus est, tres quadragesimas poenitere debes per legitimas ferias.* Quae verba si rectè conferantur cum suprà relatis à Raymundo, facilè constabit, ea verba, *hoc feceris*, deesse in aliis codicibus, & etiam deesse vltima illa verba, *per legitimas ferias.* De hoc decreto Burchardi, & eius authoritate nonnulla adduxi in apparatu ad haec commentaria, & de Poenit. Romano & eius vtilitate iam nonnulla notaui *in cap. 3. de furtis.* Et licèt hodie non sint in vsu canones illi poenitentiales, adhuc tamen eorum notitia non est inutilis, aut otiosa, vt docuerunt Ioannes Andreas *in cap. 2. de emption. & vendit.* Ant. August. *in hoc textu*, qui asseruit praesenti capite sine magno dispendio nos carere potuisse: à quo accepit Gentilis *de libris iur. canonici, fol. 40.* nam confessariis valde vtilis est notitia horum canonum, vt agnoscant peccatorum grauitatem, & pro arbitrio sibi relicto poenitentiam salutiferam illis imponant, vt obseruarunt Panormitanus *in fine, de poenit.* Nauarrus *in manuali, cap. 36. num. 19.* Et in Conciliis Coloniensi & Mediolanensi sub D. Carolo, *p. 1. tit. 9.* valde confessariis commendatur istorum canonum notitia.

b *Carena.*] Huius vocis etymon, & significationem adduxi *in cap. 2. de spons. duorum.*

2. c *Sequentibus annis.*] Non intelligas annos continuos, vt per singulos dies poenitentia agi debeat, sed per quosdam dies in vnaquaque hebdomada, qui vulgò legitimae feriae dicebantur, vt feria 2. 4. & 6. iuxta caput *de illis 11. q. 5. vbi* Glossa *cap. 1.* iunctâ Glossâ verbo *Legitimas, 22. q. 5.* Couarru. *lib. 4. var. cap. 20. num. 8.* Soto, & alij congesti à Cenedo *collect. 9. ad Decretales, num. 4.* iuxta quorum sententiam canones omnes, qui agunt de poenitentia per annos, aut dies peragenda, nec modum exprimunt, quo adimpleri debeat, intelligendi sunt de poenitentia per ieiunia, aut similia opera certis hebdomadae diebus confessoris arbitrio adimplenda.

d *Tres quadragesimas.*] Non intelligas quadragesimas trium annorum, quasi singulae ad singulos annos referantur, vt hodie in vsu sunt, *ex cap. quadragesima, de consecr. dist. 5.* sed accipiuntur pro tribus quadragesimis in singulis annis, prout olim obseruabantur, scilicet vna ante Natiuitatem Domini, alia ante Resurrectionem, tertia ante festum D. Ioannis Baptistae, vt notauit post Iul. Lauorum Barb. *in praesenti*: de quibus quadragesimis egi *in cap. conquestus, de feriis.* 3.

e *Poenitere.*] Licèt poenitentiae pro foro interiori non sint hodie in iure pro singulis peccatis praescriptae, sed omnes relinquantur arbitrio prudentis confessarij, iuxta eorum grauitatem, personarum qualitates, & alias circunstantias, *cap. Deus, cap. omnis, de poenit. & remiss.* vt post D. Thomam docet Nauarr. *in manuali, cap. 26. n. 17.* pluribus relatis Cenedo *d. collect. 9. num. 5.* & colligitur ex Trident. *sess. 14. cap. 7.* primis tamen Ecclesiae temporibus per canones poenitentiales quibusdam criminibus certa & praescripta erat poenitentia, vt constat ex poenitentialibus Rom. Bedae, & aliis compilatis, & notis illustratis ab Ant. Augustin. ad calcem epitomes iuris Pontificij. Et licèt vulgò tradi soleat, per canones illos pro quouis peccato mortali impositam fuisse poenitentiam septem annorum, vt docuit Glossa penultima *in cap. vlt. 22. q. 5.* quam communiter receptam esse constat ex Nauarr. *vbi suprà, num. 17.* Cenedo *d. collect. 9. num. 4.* pro quibus expenditur id, quod habetur *lib. 2. Regum, cap. 12.* & refertur *in cap. hoc ipsum, 33. q. 3.* & quod habetur *cap. 4. Danielis*: id tamen non satis probatur aliquo canone, nec verum esse, post D. Thomam probat Nauarr. *vbi proximè*, pro quo expendi potest praesens textus, qui vt suprà notaui, deductus est ex dicto Poenitent. Romano, agitque de peccato mortali; & tamen non imponit poenitentiam septem annorum, sed maiorem, vt in priori casu; vel minorem, vt in posteriori. Nec tunc obstat textus *in d. cap. hoc ipsum, vers. hinc etiam*; quia in eo agitur non de quocumque peccato mortali, sed de vitiis, aut criminibus grauioribus, vt sunt periurium, adulterium, & similia, iuxta caput *Apostolus, 81. dist.* pro aliis enim etsi mortalia sint, non imponebatur septennij poenitentia, vt aduertunt Soto & alij congesti à Cenedo *vbi proximè.*

COMMENTARIVM.

5. OMnes de accusationibus scribentes, & alij plures Moralistæ disputant, licitum-ne, an honestum sit accusatorum officium? Et an in vtroque foro impunè liceat reum criminis accusare? Et licitum ac honestum esse reum criminis in iudicium deferre ad vindictam publicam, probatur ex eo, quia dum ita criminosi accusati coërcentur, virtutis actus exercetur, quies, & bonum Reipublicæ intenditur, & consequatur, dum crimina vitantur; & cùm criminosi pœnis afficiuntur, reliqui ciues meliores redduntur, vt latè probaui *in cap. inter alia, de immunit. Eccles. cap. sententiam, ne cleric. vel monachi*: faciunt textus diserti *in l. si quis in hoc genus* 10. ibi: *Sitque cunctis laudabile*: & *l. nulli* 38. ibi: *Tam laude, quàm honestate, ac pariter pietate non careat*; *C. de Episc. & cleric. cap. & qui emendat*, 45. *dist. cap. quapropter* 2. *q.* 7. *cap. si quis per capillum*, 22. *q.* 1. *cap. si is qui Prælatus* 23. *q.* 4. *cap. si quis contristatus*, 90. *dist. l.* 1. *C. de famosis libellis*, *l. eum qui* 18. *vers. peccata*, *ff. de iniuriis*: docet D. Thomas 2. 2. *q.* 68. *art.* 1. & communem dicit Sotus *de tegendo secreto membro* 2. *q.* 5. & *lib.* 5. *de instit. q.* 5. *art.* 1. Paz *in praxi, tom.* 1. *p.* 4. *cap.* 3. *n.* 1. *vsque ad* 6. Gibalinus *de negotiatione tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 3. *art.* 5. Gomez *de delict. lib.* 3. *cap.* 1. *num.* 9. Couarr. *lib.* 1. *variar. cap.* 10. *num. vlt.* & *lib.* 2. *cap.* 11. *n.* 7. Decianus *tract. crimin. lib.* 3. *cap.* 4. & constat, quia plerumque in iure præmia accusatoribus præstantur, *l.* 1. *§. accusatoribus*, *C. de falsa moneta*, *l. non omnes, in fine*, *ff. de re milit. l. edicto*, *§. heredes*, *ff. de iure fisci*, & aliis. Contraria tamen sententia, videlicet accusatorum munus iniuriosum, ac exitiosum esse, maximè fidelibus Christianis, suadetur *ex cap. si quis Episcopus* 2. *quæst.* 7. vbi accusatio dicitur genus illaudabilis intentionis. Et quod accusans plus inuidiæ quàm charitatis stimulis incitetur, refertur *in capit. si omnia* 6. *quæst.* 1. Deinde quia accusator per accusationem fit inimicus, *cap. accusatores* 3. *quæst.* 5. *§. item propter*, *Instit. de excus. tut.* & insuper accusator exponit se periculo sustinendi pœnam talionis, cuius ratione accusationi subscribit, *c. super his, hoc titul.* Deinde passim in iure clerici, & aliæ personæ repelluntur ab accusatione, *cap.* 1. *cum sequent.* 2. *quæst.* 7. & si accusatio licita, honestaque esset, nullus ab ea repelleretur. Tandem quia alienum videtur à perfectione christiana, alium fortasse iam emendatum de crimine accusare, contra illud Matthæi *cap.* 5. *Ego autem dico vobis, non resistere, &c.* & *cap.* 6. ibi: *Si non dimiseritis, &c.* & Pauli *ad Romanos cap.* 12. ibi: *Non vos defendentes, alias vindicantes charissimi; sed date locum iræ.* Tandem facit præsens textus, vbi grauis pœnitentia imponitur accusatoribus, si pœna capitalis sequuta sit; modò leuior, si pœna non ita grauis sequuta sit. Faciunt alia, quæ adduxi *in can.* 70. *Concil. Illiber.* quæ hîc consultò non repeto.

6. Sed adhuc prior sententia retinenda est, pro cuius expositione notari oportet, quod licèt accusatio ex parte accusatoris censeatur periculosa, eo quod non facilè fit vbi & quando, & vt oportet; tum quia, vt aduertit Soto *d. conclus.* 2. accusator rarò habet animi rectitudinem ad zelum iustitiæ, & plerumque mouetur odio; tum etiam quia in multis aliis difficile est seruare omnes debitas circunstantias, tam ratione personarum, quæ accusant, & accusantur, quàm respectu temporis, loci, & similium: quam ob causam cautè procedere debent accusatores, ne ad iudicium prosiliant nisi bono animo, & seruatis seruandis, vt quamcumque effugiant sinistram suspicionem. Tamen hac sententia retentâ, non obstant fundamenta contrariæ. Non primum deductum *ex d. cap. si quis Episcopus*, *cap. simonia.* Nam textus illi procedunt in accusatione absque debitis circunstantiis proposita. Quo casu accusatio iniusta est, non quia illicitum est accusare, sed propter malitiam accusantis, & eius improbum animum. Nec obstat, accusatorem inimicum manere; nam id non prouenit ex eo, quia accusator inimicus verè sit, sed quia plerumque, & attentâ hominum opinione solent ex accusatione præsertim graui, inimicitiæ & discordiæ oriri inter accusatorem, & accusatum, quemadmodum ex eadem ratione quoad plures iuris effectus censentur inimici, qui super omnibus bonis, vel maiori eorum parte ciuiliter litigant, *dict. §. item propter.* Quam æquiparationem probant disertè textus *in authent. si testis, vers. si verò, C. de testibus cap.* 1. *de restit. spol. lib.* 6. *in fine princip.* Et tamen nemo negat, iustum, & licitum esse ciuiliter agere, & litigare super omnibus bonis, vel maiori eorum parte, dummodo iustè fiat. Nec obstat, quod clericis, & aliis personis prohibetur accusare; nam id non prouenit ex eo, quia iniustum sit, sed quia similibus personis indecens est, vt etiam alia illis prohibentur *in cap.* 1. *de fideiuss. cap.* 1. *& per totum, ne cleric. vel monachi*: quæ ab aliis personis non inhonestè exercentur.

Nec tandem obstat præsens textus, quem accipiunt Glossa, & communiter repetentes de accusatione non vera, sed calumniosa, & de accusatore, qui falsò accusauit. Quæ interpretatio conuincitur, tum quia ex textu non constat de tali calumnia, quæ in dubio præsumenda non est, præsertim in eo, qui crimen, de quo accusauit, adeo plenè in iudicio probauit, vt reus capitali sententiâ damnari metuisset, vt considerat Mascardus *de probat. conclus.* 254. *num.* 12. tum etiam, quia in illis verbis, *nisi pro pace*, excusatur talis accusator, si pro pace, & publico bono fecit; & tamen si per calumniam accusasset innocentem, etiamsi pro pace, & bono publico, grauiter peccasset, vt probat D. Thomas 2. 2. *quæst.* 64. *artic.* 6. Sotus *lib.* 5. *de instit. quæst.* 1. *art.* 7. Alij autem, quos refert, & sequitur Couarr. *in Clement. si furiosus, part.* 2. *§.* 5. *num.* 4. accipiunt textum hunc tantùm in clericis accusantibus. Verùm hæc interpretatio eodem diuinationis vitio laborat, cùm generaliter agatur in hoc textu de quolibet accusatore, nullâ clerici, vel laïci factâ mentione. Accedit, quia clericus præmissâ protestatione, de qua *in cap.* 2. *de homicid. lib.* 6. ritè reum criminis in iudicium defert: vnde textus hic ad clericos tantùm referri non potest. Quare his omissis placet communis interpretatio eorum, qui canonem hunc accipiunt de eo accusatore, qui iure reum criminis accusat, & per veras probationes conuincit, sed prauo animo, ex rancore, & odio, vt se vlciscatur ex priuata vindicta, & damnum inferat accusato, quem interfici, vel debilitari ex odio procurat; & ita accusat, non vt Reipublicæ, & eius paci consulat per publicam vindictam, qui propter finem

7. PRÆSENTIS TEXTVS VARIÆ INTERPRETATIONES.

lethalitse

lethaliter malum grauiter peccat, *cap. ea vindicta, 23. quaest. 4. cap. cum minister 23. quaest. 5.* D. Thomas 2. 2. *quaest. 68. art. 1.* docet Decianus *lib. 3. tract. crimin. cap. 4. num. 5.* expendens illa verba Platonis in Euthyphro: *Sanctum est in iudicium trahere eum, qui iniuste aliquid egit, vel circa cædes, vel sacrilegia, siue pater, siue mater, seu quiuis deliquerit, modò id faciat, vt patriam quis velut peste quadam liberet.* Meritò ergo in præsenti sic ex odio, & prauo animo accusans, ad mortem, seu membri debilitationem, vt grauiter delinquens, punitur.

8. **DEFENDITVR VERA INTERPRETATIO.** Nec obstabit si dicas, interpretationem hanc in idem vitium incidere, ac superior Glossæ intellectus: tum quia sicut calumnia non præsumitur, ita nec prauus animus, odium aut priuatæ vindictæ zelus præsumi debet: tum etiam quia similiter verba illa *pro pace*, innuunt accusatorem, de quo in præsenti, pro bono pacis accusantem nullâ pœnâ esse afficiendum; & tamen si prauo animo, & odio, quamuis pro pace accusauerit, grauiter peccat; quia malum, seu malè facit dum prauo animo, & odio, & ad finem priuatæ vindictæ pacem, & bonum reipublicæ intendens accusat, vt ex D. Thoma & aliis probat Couarruu. *lib. 2. var. cap. 10. num. 7.* Licèt enim non sufficiat, quod finis sit bonus, vt ipse quoque actus bonus dicatur, *cap. fortè, cap. denique 14. quaest. 5.* sufficit tamen finem esse malum, vt etiam actus, quamuis aliàs bonus, malus sit, vt probant Boërius *in præsenti*. Nauarr. *in dict. cap. denique.* Nam adhuc defendenda est communis interpretatio, pro cuius expositione sciendum est, pacem in præsenti non accipi pro ea, quæ opponitur bello, de qua egi *in cap. 1. de treug. & pace:* sed pro tranquillitate, seu quiete communi, & ita pro bono publico, iuxta Aretinum & omnes repetentes *in præsenti*. Deinde notandum est, dictionem *nisi*, non tam accipi in præsenti exceptiuè ad denotandam exceptionem pro *præterquam*; verùm etiam pro *si non*, vt *in l. fœmina 8.* vbi Glossa 2. *ff. de Senator. l. 2. C. si mancipium.* Tradunt Albericus *in dictionar. verbo Nisi*, Barbosa *de dict. eod. verbo.* Et in ipso pœnitentiali Romano accipitur pro *& non*, dum *in cap. 5. de contemptu ieiunij*, ita legitur: *Soluisti ieiunium in quadragesima, antequam vespertinum celebraretur officium, nisi propter infirmitatem, si fecisti, pro vnoquoque die, &c.* His præmissis dum textus hic ait: *Accusasti hominem, & per tuam accusationem occisus est, nisi pro pace, idest pro quiete, & bono communi; vel si non pro quiete, & bono communi; vel & non pro quiete, & bono communi;* perinde est ac si dicat, accusasti hominem, & per tuam accusationem occisus est, si malo animo, & ex odio accusasti, &c. nam quando principaliter accusat ad mortem, vel debilitationem, & sic ad pœnam publicam, non pro pace, & bono communi, nec ad publicam vtilitatem, cùm nequeat ad suum commodum propriè accusare, quamuis ciuiliter agere valeat; necessariò accusat ex odio, & prauo animo, ad priuatam vindictam; non verò ad vtilitatem publicam: & ita verba illa, *nisi pro pace*, non limitant decisionem huius textus, sed qualificant verbum *Accusasti*, & accusationem de qua hic, ac proinde continent requisitum, & qualitatem omnino: & in hunc sensum verba illa, *nisi pro pace*, non ponuntur in fine textus post præscriptam pœnitentiam, sed in principio, vt ita significetur, per canonem hunc imponi pœnitentiam accusanti non pro pace, aut animo pacis, sed pro odio; & consequenter textum hunc non limitari in eo, qui pro pace, & bono animo accusat, sed in eo tantùm procedere, qui non pro pace, & bono zelo, sed è conuerso accusat: & ita defenditur communis interpretatio, & cessat vtraque difficultas suprà expensa; siquidem ex prædictis verbis, *nisi pro pace*, rectè intellectis, colligitur textum hunc agere tantùm de eo, qui prauo animo accusat; & per ea verba non limitari eius sanctionem, sed concludi, illam in eo casu procedere. Etsi Vincentius Abbas *num. 1.* Aretinus *num. 2.* aliter accipiant verba illa, *pro pace*, referendo non ad verbum *accusasti*, sed ad sequentia ibi, *pœnitere debes*, quasi in hoc textu non agatur de eo qui pro pace accusauit, sed de illo, qui pro pace pœnitere non debet, & ita sensus sit: pœnitere debes, nisi pro pace, id est pro componenda pace, vel sedando scandalo pœnitentiam omittas; inde inferentes pœnitentiam aliàs necessariam omitti posse pro pace componenda, & scandalo sedando: quemadmodum ex eadem causa plura alia omittuntur, *cap. nisi, vers. pro graui, de renunciat. cap. 2.* vbi notaui, *de præscript. cap. 2. de despons. impub.* Sed intellectus hic facilè refellitur ex verbis illis, *nisi pro pace hoc feceris*; quæ necessariò referenda sunt ad accusationem, nec referri possunt ad pœnitentiam omissam; quia si adhuc referrentur, diceret textus, *nisi pro pace non feceris.* Vnde infertur, textum hunc non procedere vbi quis principaliter pro pace & bono communi accusat, & tamen secundariò, & minùs principaliter, per humanam fragilitatem habet qualemqualem prauum animum nocendi accusato ex vindicta priuata; nam is animus, qui non mortale, sed veniale tantummodo peccatum gignit, vt resoluunt Couarr. *vbi suprà*, Nauarr. *in manuali, cap. 15. num. 31.* non meretur grauissimam pœnitentiam, de qua hic, imponendam tantummodo ei, qui principaliter, non pro pace, & bono communi, sed per contrarium accusat; idque satis significant verba illa, *nisi pro pace*, quæ sunt intelligenda principaliter, argumento legis *1. §. 1.* iunctâ Glossâ *verbo Singulorum, ff. de iust. & iur. l. de vnoquoque 37.* iunctâ Glossâ *2. ff. de re indicata.* Nec obstat, quod iuxta hunc communem intellectum, si textus hic agit de eo, qui odio, & prauo animo accusauit, frustra expenditur, quod per huiusmodi accusationem reus capite damnatus, vel debilitatus sit: quia licèt neutrum ex his duobus contingat, immò etsi reus absolutus sit, adhuc accusator, vtpote mortaliter peccans, pœnitentiam subire debet. Nam respondetur fatendo, pœnitentiam esse imponendam accusanti ex prauo animo, etsi reus absolutus sit; non tamen eam, quam præsens textus præscribit accusanti ex prauo animo, cùm sententia capitalis sequuta est.

CAPVT

CAPVT IX.

Auguſtinus [a] *ſuper Geneſim de morte Abel.*

EVidentia perpetrati ſceleris non indiget clamore accuſatoris.

NOTÆ.

1. [a] AVguſtinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, ſub *hoc tit. cap.* 11. Et licet verba huius textus non reperiantur inter opera D. Auguſtini, extant tamen in Gloſſa interlineari *in cap.* 4. *Geneſis*, ad illa verba: *Vox ſanguinis clamat ad me de terra.* In quorum verborum ſcholio leguntur verba in præſenti relata, forſan quia Gloſſa interlinearis deprompta eſt ex operibus D. Auguſt. vt iam notaui *in cap.* 3. *de conſtit.* Inde conſtat ex indiciis ad euidentiam peruenire poſſe; nam cùm in præſenti caſu tantùm adeſſent indicia, quia videlicet ambo fratres coniuncti foris exierunt, & Cain arma deferebat, maiorque erat, quàm Abel, euidens fuit illum fratrem occidiſſe ex indiciis indubitatis, de quibus *in l. final. C. de probat.* & notarunt Iul. Clarus §. *final. q.* 4. *num.* 3. Regens Sanfelicius 1. *p. deciſ.* 28. *n.* 2.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR. EX hoc textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Super notorio procedit iudex nemine accuſante.* Probant eam textus *in cap. manifeſta, cap. quæ Lotharius, cap. de manifeſta, cap. penult.* §. *final. cum cap. ſequenti,* 2. *quæſt.* 1. *cap. nullus,* §. *aliquando,* 4. *quæſt.* 4. *cap. bona* 23. §. *porro, de elect. cap. ad noſtram* 31. *de iureiur. cap. tua, de cohabit. cleric. cap.* 3. *de eo qui cognouit conſanguin. cap. penult. de purgat. vulgar. cap.* 1. *de offic. deleg. in* 6. *Clement. Paſtoralis, de re iudic. cap. Deus* 2. *quæſt.* 1. *cap. de illicita* 24. *quæſt.* 1. *cap. vnic. vt eccleſiaſtica beneficia.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa in præſenti Antonius Gomez *lib.* 3. *var. capit.* 1. *numer.* 41. vbi plures Ayllon. Bilboa *in cap.* 1. *de cauſ. poſſeſſ. num.* 87. & *in cap. cùm ſpeciali* 61. *de appellat. num.* 35. Vighel. *in method. iur. can. fol.* 84. Frances *in paſtorali, quæſt.* 2. *n.* 14. Cuiac. *ad tit. de teſtibus cogend.* Leon contra Vvaramundum *cap. vlt.* Hunnius *in encyclop. part.* 2. *tit.* 45. plures, quos congerit Salgado *de Regia protect. part.* 3. *cap.* 14 *num.* 47.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione ita in præſentem aſſertionem inſurgo. Sine legitimo accuſatore non eſt aliquis puniendus, *cap.* 1. vbi latè probaui, *hoc titul.* ergo etſi detur euidentia criminis, nemine accuſante, non eſt reus puniendus. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam in notoriis adhuc citatio deſideratur, *cap. Deus omnipotens* 2. *quæſt.* 1. *cap. de illicita* 24. *quæſt.* 4. Gomez *dict. capit.* 1. *numer.* 46. Balboa *in dict. cap.* 1. *de cauſ. poſſeſſ. & propriet. num.* 87. & ſententia eſt proferenda, *dict. cap. de manifeſta, cap. cùm ſit Romana, de appellat. cap. penult. de purgat. canon.* Ergo etiamſi per euidentiam facti conſtet de crimine, adhuc ordo iudiciarius ſeruandus eſt, & per conſequens accuſatio deſideratur.

4. MANIFESTVM, SEV Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens Auguſtini ſententia; pro cuius expoſitione ſciendum eſt, quod licèt manifeſtum aliquando accipiatur pro eo, quod opponitur tam publico, quam occulto, & ſic pro manifeſtabili, *l. ciues* 11. iunctâ Gloſſâ 2. *C. de appellat. l. iubemus* 29 *in princip. C. de teſtam.* frequentiùs tamen accipitur pro eo, quod eſt publicum, euidens, ſeu notorium, *l. manifeſta, ff. de iureiur. cap. manifeſta* 2. *quæſt.* 1. *cap. veſtra, de cohabit. cleric. cap. Romana,* §. *ſin autem, de appellat. lib.* 6. probant Abbas, & Ioannes Quintinus *in cap. cùm olim, de V. S.* & ita notorium, manifeſtum, publicum, euidens, patens, & indubitatum ſynonyma ſunt, idemque important, vt conſtat *ex d. cap. manifeſta, d. cap. ad noſtram, de iureiur. cap. cùm olim* 13. *cap. ſuper eo* 31. *de V. S. cap ſi fortè* 11. *de elect. lib.* 6. *iuncto cap.* 2. *de V. S eod. lib.* docent Maſcardus *de probat. concluſ.* 1105. Farinacius *in praxi crimin. quæſt.* 21. Villadiego *in l.* 3. *num.* 9 *tit.* 1. *lib.* 6. *fori*, Moneta *de conſeruat. cap.* 7. *num* 109. Nec contrarium probat textus *in l. quoniam, C. de iure delib.* ibi: *Manifeſtum ac euidens eſt antequam, &c.* per quam plus eſſe *euidens*, quàm *manifeſtum*, notauit Rebuffus *in l. natura, verbo Euidenter, ff. de V. S.* Quia reſpondetur manifeſtum in eo textu accipi pro manifeſtabili, & quod probari poteſt; non verò pro publico, ſeu notorio: licèt iuxta etymologiam verbi, & ſtrictè loquendo euidens dicatur, quod oculis videri poteſt, & vi ſui patet. Nam euidens percipitur per ſenſum viſus, quia vt aiebat Poëta:

Segniùs irritant ſenſus demiſſa per aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fidelibus.

NOTORIVM QVID DICATVR.

Et ſubiacet ſenſui noſtro, vt cùm dies eſt media, euidens eſt eſſe diem. Notorium autem adhuc ſubiacet iudicio intellectus; nam tam in notorio iuris, veluti poſt rem iudicatam; quàm in notorio facti, veluti cùm clericus habet domi concubinam, & ex ea filios ſuſcipit, adhuc aliquis dubitare poteſt de facto, & ita notorietas à reipſa ſeparari valet, quod in euidenti non procedit: & ita valde differt euidens à notorio; in quo ſenſu id quod euidens eſt, multò certiùs, & clariùs habetur, & probatio per euidentiam cæteris præfertur, *l. ſi irruptione* 8. *in fine, ff. finium Regund. l. periculis* 34. §. *Neratius, ff. de auro & argent.* Illuſtrant Caldas *in l. ſi curatorem, verbo Minoribus, num.* 8. Maſcardus *de probat. in princip. q.* 8. *num.* 3. inde inferentes legem excludentem probationem in aliquo caſu, nunquam excludere eam, quæ fit per euidentiam, & per aſpectum; nihilominus tamen lato modo etiam euidens dicitur, quod clarum, & certum eſt, ac ſi oculis cerneretur: ſic euidens Eccleſiæ vtilitas dicitur *in cap.* 2. *de cleric. non reſid. lib.* 6. & *in cap.* 1. *de rebus Eccleſ. eod. lib. l.* 2. *ff. de conſtit. Principum*: euidens calliditas *in l. & eleganter,* §. *vlt. ff. de dolo*: euidens exceptio *in l.* 3. §. *ibidem, ff. ad exhibendum.* Sicut etiam ea quæ apparent ex coniecturis admodum perſpicuis, & iure probatis, de quibus moraliter dubitari nequit, euidentia dicuntur *in l. pluribus* 33. *l. licèt* 74. §. *ſi non ſit, ff. de legatis* 1. Vulteius *volum.* 4. *conſil.* 25. *n.* 116.

Menochius

Menochius *lib.* 2. *de præſ. quæſt.* 45. cum aliis congeſtis à Tiraq. *in l. ſi vnquam, verbo Donatione, num.* 158. *C. de reuoc.* Molin. *de primog. lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 39. P. Barb. *in l. ſi conſtante* 24. *n.* 64. *ff. ſolut. matrim.*

5. MANIFESTI, SEU NOTORII DIVISIO. Deinde ſciendum eſt, notorium, publicum, ſeu euidens, aut manifeſtum, prout vnum eſt, & vnum importat, frequentiùs diuidi in notorium iuris, quod ſubdiuidi ſolet in notorium probationis, & fidei vel diſpoſitionis, ac præſumptionis, ſeu fictionis; & in notorium facti, quod rurſus ſubdiuiditur in notorium facti permanentis, ſeu exiſtentis, & facti tranſeuntis, ſeu momentanei; & denique facti interpolati, quod non eſt permanens, nec continuum, nec abſolutè tranſiens, ſed interpolatum, ac proinde inter duo priora velut medium: quas ſpecies, ſeu membra explicant Maſcardus, & Farinac. *vbi ſuprà.* Illud tamen ſummè notandum eſt, quod vt aliquid notorium, publicum, ſeu euidens dicatur, neceſſariò requiritur certitudo, & ſic ſcientia, per quam illud omnibus, vel pluribus certum ſit; nec ſufficit exiſtere famam publicam ea de re apud omnes, vel plures; ſiquidem talis fama non facit rem, de qua agitur, publicam, aut notoriam. Deſideratur, ergo vt aliquid notorium, ſeu euidens dicatur, quod omnibus, vel pluribus notum ſit, ita vt populus, vicinia, vel maior eius pars teſtis exiſtat, *d. cap. quæ Lotharius*, ibi: *Oculis omnium*: & *cap. ſi qui*, ibi: *Omnes enim*: & *cap. vlt.* ibi: *Omnibus*, 2. *quæſt.* 1. Dubium tamen eſt, quotnam perſonæ deſiderentur, vt multitudinem conſtituant ad notorium, ſeu publicum efficiendum? Et communiter placuit, quod cùm id à iure præfinitum non ſit, ſuccedit regula legis primæ, *ff. de iure delib. cap. de cauſis* 4. §. 1. *de offic. delegat.* iuxta quam totum relinquitur arbitrio iudicis, qui perpenſis circunſtantiis loci magni, vel exigui, & perſonarum, numerum neceſſarium declarabit, vt pluribus relatis reſoluunt Menochius *de arbitrar. caſu* 166. *n.* 7. Maſcard. *concluſ.* 1101. Farinac. *in praxi, q.* 18. *ex num.* 104. Ayllon *ad A. Gomez, d. cap.* 1. *num.* 42. Illud tamen ſummè notandum eſt, quod cùm multa dicantur notoria, quæ non ſunt, *cap. conſuluit* 14. *de appel.* vbi propter dubium, ſeu negationem neceſſaria fuerit probatio, per quam appareat aliquod factum eſſe publicum, ſeu notorium, quamuis fama non ſufficiat, ſufficit tamen teſtimonium duorum legitimè deponentium, qui affirment factum eſſe notorium, reddentes rationem concludentem, quia coram omnibus, maioríve parte factum ſit. Nec deſideratur, quod teſtificentur omnes illi, qui ad notorium efficiendum requiruntur. Gloſſa penultima *in d. cap. Deus* 2. *quæſt.* 1. Iul. Clarus *dict.* §. *vltim. quæſt.* 9. *num.* 6. Maſcard. *concluſ.* 1109. vt etiam ad probandam famam publicam ſufficit teſtimonium duorum, qui deponant ab omnibus, vel maiori parte famam conſtituentibus ſe audiuiſſe. Gloſſa *verbo fama, in cap. vlt. t. q.* 3. & *in leg.* 3. §. *eiuſdem*, *verbo Confirmas*, *de teſtibus.*

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI. His animaduerſis ratio præſentis aſſertionis procedit ex eo, nam ideo in iudicio criminali legitimus accuſator deſideratur, vt delictum commiſſum probetur, & tandem pro meritis reus puniatur, omniſque occaſio fraudis puniendi innocentem, aut abſoluendi nocentem amoueatur, iuxta tradita ſuprà *in cap.* 1. at verò vbi res euidens eſt, nullum datur periculum calumniæ, aut tergiuerſationis; nec opus eſt diligentiâ, aut induſtria accuſatoris: igitur tunc fruſtra deſideratur. Deinde quia delicti euidentiâ longè magis reſpublica offenditur; vnde non oportet vel diſſimulare diutiùs, vel expectare moram accuſatoris; ſed ſtatim ad inſtam vindictam procedendum eſt, præcipuè cum ideo in notoriis iuris ordo ſit ordinem non ſeruare, *cap. peruenit* , *de teſtibus*, *cap. conſuluit*, *de appellat. cap. olim* , & *l.* 1. *de reſtit. ſpol. cap. ſuper eo*, *de teſtib. cog.* variis ampliationibus, & limitationibus illuſtrat Salgado *d.* 3. *p. capit.* 14. faciunt Appius apud Liuium *lib.* 39. ibi: *Rem euidentem pro dubia non eſſe quærendam.* M. Tullius *in Academ.* ibi: *Nihil clarius, aut illuſtrius ipsâ euidentiâ eſſe poteſt.* Vnde rectè in præſenti docetur, euidentiam patrati ſceleris non indigere clamore accuſatoris.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà expenſa, cui facilè reſpondetur aſſerendo, neminem damnari ſine accuſatore, vel aliquo, qui loco accuſatoris habeatur à iure, qualis eſt hoc caſu infamia publica, ſeu euidentia patrati ſceleris. D. Thomas 2. 2. *q.* 67. *art.* 3. Vnde rectè per æquipollens adimpletur neceſſitas accuſatoris. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam licèt in notoriis iuris ordo non ſit obſeruandus; tamen adhuc in eis aliqua iuris requiſita deſiderantur, veluti citatio, quæ requiritur, ex traditis *in cap.* 1. *de cauſ. poſſeſſ.* & interceſſiſſe ſupponitur *in cap. dudum* 22. *de elect.* & in facto Apoſtoli relato *in cap. cùm ſit Romana*, §. *final. de appel.* vt docuit Balbus *in d. cap.* 1. *de cauſ. poſſeſſ. num.* 88. Etiam deſideratur aliqua probatio notorietatis, ex ſuprà traditis. Et tandem ſententia, iuxta textus *in cap. nos in quemquam* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 15. *de purg. canon.* Docent Turrifcrem. *in d. cap. de manifeſta*, Ant. Gomez *d. cap.* 1. *num.* 43. vbi plures Ayllon; non tamen deſiderantur litis conteſtatio, probatio ordinaria, & ſimilia: nec iudex poteſt recuſari, aut à tali ſententia appellari valet, vt probat Salgado *d. cap.* 14. *ferè per totum.* 7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

Sed ſuprà traditis obſtat textus *in capit. de hoc* 11. *de ſimonia*, in illis verbis: *Si verò manifeſtum eſt, nec tamen inde conuicti, vel confeſſi fuerint, & tamen publicâ laborant infamiâ, eis canonica purgatio debet indici.* Ex quibus expreſsè deducitur, quod etſi crimen manifeſtum ſit, adhuc pœna ordinaria infligi non poteſt, ſed tantùm purgatio canonica, quæ ob infamiam tantùm indicitur. Pro cuius difficultatis ſolutione ſciendum eſt, eam differentiam verſari inter notorium & manifeſtum, quòd aduerſus notorium, maximè facti permanentis, non admittitur vlla probatio, vt latè illuſtrat Maſcard. *concluſ.* 1108. Ripol. *variar. reſol. cap.* 1. *num.* 66. Gratianus *diſcept. forenſ. cap.* 313. *num.* 18. Carleual. *tom.* 2. *de iudiciis, lib.* 1. *tit.* 2. *diſp.* 2. *num.* 46. at in manifeſtis contrarium procedit, quia adhuc probationes aduerſus eas admittuntur, & his deficientibus, conlecturæ, & indicia ſemiprobant. Maſcard. *concluſ.* 1017. Vnde *in d. cap. de hoc*, cùm crimen ſimoniæ manifeſtum tantùm eſſet, non verò notorium, ideo purgatio tantùm canonica indicitur. Nec obſtabit ſi inſtes, in verbis antecedentibus decreuiſſe Alex. III. quod ſi manifeſtum eſſet delictum ſimoniæ, aut ipſi ſimoniaci conuicti, aut confeſſi fuiſſent, deponerentur; quo in caſu neceſſariò manifeſtum accipiendum eſt pro notorio, ſiquidem vtitur Pontifex diſiunctiua *aut*, inter caſum, in quo manifeſtum eſt crimen, & cùm 8. EXPONITUR CAP. DE HOC, DE SIMONIA.

cùm ipsi sint in iure confessi, vel conuicti: ergo in eodem sensu Alexander manifestum dixit in sequenti clausula suprà transcripta. Pro cuius difficultatis solutione varia adduxit quidam Neothericus in noua interpretatione ipsius textus: sed ni fallor vera mens Alexandri III. est, vt si delictum esset manifestum, non notorium, quia tantùm fama, & rumore manifestum erat, & *exinde*, vt legitur in prima collectione, ipsi confessi fuerint, vel conuicti, deponerentur qui confessi, aut conuicti fuerant; si autem tantùm manifestum erat, quia publicâ laborabant infamiâ, sed conuicti, aut confessi non fuerant, purgatio canonica illis indicatur: & ita tam in primo, quàm secundo casu ipsius textus nunquam manifestum accipitur pro notorio, sed tantùm pro publico ex fama, aut rumore, quod adhuc probationibus indiget, vt suprà dixi.

CAPVT X.

Alex. III. [a] *Galetano electo.*

CVm P. Manconella, & Bonus Cocci presbyteri, & Ioannes Bonus Cocci laïcus in nostra essent præsentia constituti, eundem I. quoniam laïcus erat, in iamdicti P. accusationem nequaquam admisimus. Cumque præfatus B. eundem P. super crimen simoniæ constantiùs accusaret, nos eum, quoniam ad [b] testimonium illius causæ fuit adductus, & quia frater eius, I. scilicet, iamdictum P. coram te accusauerat, repulimus ab accusatione; præsertim cùm frater P. Bonum Cocci antea de causa consimili accusaret. Vnde quoniam vnus post alterum prædictum instanti vicissitudine accusabat, neutrum ad eius accusationem admisimus, sed vtrisque de obiectis criminibus purgationem duximus inducendam. Inde [c] siquidem est, quod d.t.per A.f.m.p.m.quat. vtrumque illorum se cum tribus sacerdotibus facias infrà xxx. dies post harum susceptionem litterarum purgare. Purgatores verò illius honestatis, & opinionis esse volumus, quod verisimile sit eos nolle amore, vel odio, seu obtentu pecuniæ deierare. Vt autem idonei appareant, necesse est, vt eius, quam purgare debent, vitam & conuersationem agnoscant: quod si vterque illorum, vel alter in purgatione defecerint, tu deficientem omni officio & beneficio ecclesiastico priues, tibi modis omnibus præcauens, quod si qui memorato P. in sua voluerint purgatione assistere, nullam eis maleuolentiam, vel indignationem ostendas, nec eos aliquo modo impedias, vel ab aliis, quantùm in te est, impediri permittas.

NOTÆ.

1\. a *GAletano.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 10. in hac verò sexta legitur, *Gaget*: post Concil. verò Lateran. *part.* 59. *cap.* 14. habetur *Gaiacensi electo.*, quam lectionem restituendam esse credit Anton. August. in notis ad hunc textum, quia hodie est vrbs parua in Campania huius nominis: sed cùm nulla Galacia, sed potiùs Calacia, vulgò *Caiazo* dicta, reperiatur, & quæ Cathedrâ Episcopali decorata est iam à septimo Ecclesiæ sæculo, vt refert Carolus à Sancto Paulo *lib.* 1. *Geograph. sacra, fol.* 55. credo legendum esse *Calacienſi*, in præsenti, & *in cap. cùm P. de purgat. canonic.*

2\. b *Ad testimonium illius.*] Vnde deducunt DD. inimicitiam contrahi tecum, si contra me testimonium dicas in causa capitali. Pro qua sententia expendi potest textus *in l. produci* 23. *ff. de testibus*, vbi ait Venuleius: Produci testis is non potest, qui ante in eum reum testimonium dixit. Quam doctrinam exponemus infrà *in cap. meminimus.*

c *Inde siquidem.*] Verba quæ sequuntur extant *in cap. P. de purgat. canonic.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Inimici, vel laici clericos accusare non possunt.* Probant primam partem de inimicis repellendis ab accusatione textus *in cap. suspectos, cap. canonica, cap. nullus, vers. Nullus, qui inimicitiis: cap. accusatores, cap. accusatoribus, cap. nulli, §. quod verò, cap. vlt. §. final.* 3. *quæst.* 5. *cap. ea vindicta, §. sed huic vindictæ, cap. vlt.* 23. *quæst.* 4. *cap.* 8. *de hæretic.* in integra, quam ibi dabimus, *cap.* 5. 3. *quæstion.* 3. Pontianus *epist.* 1. *in princip.* ibi: *Accusandi non sunt sacerdotes Domini ab infamibus, aut sceleratis, vel inimicis.* Ioannes Papa *epist.* 1. *circa med.* apud Anton. August. *lib.* 3. *epitom. tit.* 10. ibi: *Inimicis accusatoribus, vel de inimici domo prodeuntibus, seu qui cum inimicis morantur, non credatur, ne irati nocere cupiant, ac læsi se velint vlcisci.* Syluester *epist.* 1. *ad medium*, ibi: *SS. PP. roborantes decreta statuimus, licèt sæpissimè iam statutum fuerit, nec falsos, nec inimicos, suspectos accusatores, vel testes vnquam super Episcopos suscipi.* Secundam partem de laicis non admittendis contra clericos, probant textus *in cap. beatus, cap. sacerdotes, cap. sunt plurimi, cap. quiescite* 6. *quæst.* 1. *cap. nullus, cap. laico, cap. in sancta, cap. laicos, cap. sicut, cap. laici* 2. *quæst.* 7. *cap. de cætero* 14. *de testibus.* Vtramque partem probat Marcel. Papa *epist.* 2. *ad medium*, ibi: 3. CONCLVSIO TRADITVR, AC PROBATVR.

ibi : *Quod laici, aut suspecti Episcopos non debeant accusare, nec accusatoribus de inimici domo prodeuntibus credendum sit, & à Beato Clemente ipsis eum instruentibus Apostolis legimus definitum, & nos eadem firmamus.* Illustrant vltra congestos à Barb. *in præsenti*, & infrà *in cap. meminimus*, Ant. August. *in epit. iuris lib.* 30. *tit.* 1. Vighel. *in method. iuris Pontif. lib.* 1. *cap.* 6. Petrus Greg. *lib.* 5. *partit. tit.* 9. *cap.* 3. Fragoso *cap.* 1. *de regimine, lib.* 5. *disput.* 12. §. 3. Ant. August. *in notis ad can.* 68. *Hadriani, tom.* 5. *Concil.*

4. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Omnes admittuntur ad accusandum, qui non prohibentur, quia edictum hoc est prohibitorium, vt probaui *in cap.* 1. *hoc titul.* & sacri canones eos remouent ab accusandi munere, quos leges reiiciunt, *cap. accusatores* 7. & 8. 3. *quæst.* 5. Synodus Romana sub Symmacho *ante medium*, ibi : *Cùm Patrum statuta sanxissent, quos ad accusationem leges sæculi non admittunt, his dicendi in cognatione, vel accusandi aliquem denegandam esse licentiam.* Sed non reperitur in legibus ciuilibus inimicus exclusus ab accusando, vt constat *ex l. qui accusare, ff. de accusat. toto titulo Cod. qui accusare non possunt.* Vbi cùm referantur omnes, qui accusare non possunt, inimici inter eos non recensentur; immò ex Cicerone constat, accusatorem quammaximè infensum reo desiderari, vt ex fide accuset, nec præuaricetur. Ideo Q. Cælius Quæstor C. Verris, cùm in accusando Ciceroni præferri vellet, inimicum se Verri simulauit. Fictas autem inimicitias exagitat Tullius *in diuin.* his verbis: *Deinde accusatorem verum, firmumque esse oportet. Eum ego si te putem cupere esse, facilè intelligo esse non posse. Nec ea dico, quæ si dicam, tamen infirmare non possis, te antequam de Sicilia decesseris in gratiam rediisse cum Verre. Potamonem scribam, & familiarem tuum retentum esse à Verre in prouincia, cùm tu decederes: M. Cælium fratrem tuum lectissimum, atque ornatissimum adolescentem, non modò non adesse, neque tecum tuas iniurias persequi, sed esse cum Verre, cum illo familiarissimè, atque amicissimè viuere. Sunt hæc, & alia in te falsi accusatoris signa permulta, quibus ego nunc non vtor.* Igitur inimici non repelluntur ab accusatione. Accedit, nam vnicuique de populo licet Reipublicæ bonum procurare: at accusare est crimen deferre ob publicum bonum ad vindictam publicam, *l. illud, ff. ad leg. Aquil.* Igitur etiam inimicis licet reos criminum deferre. In secundam partem etiam assertionis sic insurgo. Licèt laici non admittantur ad accusandos clericos, tamen in crimine simoniæ rectè illos audiri posse, probatur *ex cap. tanta, de simonia*: sed in præsenti casu agebatur de simoniæ crimine: igitur etiam laici, vt accusatores contra clericum admitti poterant.

5. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, verum est, inimicos ad accusandum admitti non posse, vt variis ampliationibus, & limitationibus exornant Iul. Clarus *lib.* 5. *sentent. §. final. quæstion.* 14. *num.* 17. Farinac. *in praxi, quæst.* 12. *numer.* 38. Decianus *lib.* 3. *tract. crimin. cap.* 25. *per totum.* Nam licèt iure ciuili attento admitterentur, tamen per sacros canones arcentur ab accusando. Quod discrimen vtriusque iuris agnouerunt Panorm. & Felinus *hic.* Beroius *in c.* 1. *hoc tit. num.* 47. Turrisciem *in cap. in primis, num.* 8. 2. *quæst.* 1. Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de accusat. cap.* 1. *num.* 11. Ratio huius prohibitionis Pontificiæ ex eo prouenit, quia cùm accusatio sit delatio criminis ad publicam vindictam, vt probaui suprà *in cap.* 1. præsumitur non amore iustitiæ, ac zelo, sed odio id efficere ad priuatam vindictam: & similiter ius præsumit propter odium accusantis aduersus accusatum inimicum mentiri, ob quam causam inimicus non admittitur ad ferendum testimonium contra inimicum, *l.* 3. *ff. de testibus, l. si quis testibus, Cod. eod. titul.* & quia laici clericorum inimici creduntur, cùm eis valde sint infesti, *cap. laices* 2. *quæst.* 7. *cap. clericis, de censibus lib.* 6. propter disparem professionem, ideo ab accusatione clericorum laïci arcentur. Accedit quia laici eos vt patres reuereri debent, *cap. oues* 2. *quæst.* 7. vnde non decet clericos à laïcis accusari. Quod primum tantùm circa Episcopos cautum fuisse, non cæteros clericos, ab Anacleto, constat *ex cap. laici*, 2. *q* 7. & deinde traductum fuit ad omnes sacerdotes, & omnes clericos, vt indicat Fabianus *epist.* 2. *ad Orientales Episcopos*, relatus *in cap. sicut* 2. *quæst.* 7. Et licèt hoc apud Græcos non inualuisset, vt liquet *ex can.* 75. *Apostol. can.* 6. Synodi Constantinop. Concil. Chalcedon. *can.* 21. & hæc prohibitio regulariter procedat, nisi laïci suam, vel suorum iniuriam prosequantur, *dict. cap. laici* 2. *quæst.* 7. & etiam in criminibus exceptis admittantur, veluti in crimine læsæ Maiestatis diuinæ, aut humanæ, vel simoniæ, *cap. sacerdotes* 2. *quæstion.* 7. *cap. tanta, de simonia*: tamen in his casibus, & similibus admittuntur laïci si bono zelo, & non ex odio procedant; quia tunc nec in dictis criminibus ad accusandum, vel testificandum admittuntur, *cap. licèt Heli, cap. per tuas, de simonia*, etsi bonæ famæ sint; nam si improbæ famæ, seu viles personæ reperiantur, distinguendum est, an clericus sit infamatus de eo delicto, & tunc laïci etiam malæ opinionis admittuntur; si verò clerici existimatio læsa non est, laïci vilis opinionis non arcentur, *dict. cap. tanta, cap. per tuas, de simon. cap. in primis* 2. *quæstion.* 1. iuxta quam distinctionem accipiendus est canon 24. Concilij Epaun. vbi ita aiunt Patres: *Laïcis contra cuiuslibet gradus clericum, si quid criminale parant obiicere, dummodo vera suggerant, proponendi permittimus potestatem.* Quare cùm in præsenti specie Petrum duo fratres diuersis temporibus vicissim accusarent, inimici credebantur ipsius Petri, quia ex lite præsertim criminali oriuntur inimicitiæ inter litigatores, & eorum consanguineos, vt probat Decian. *dict. cap.* 25. & iam notaui *in cap.* 1. *verbo Aduersarius, de indiciis*: & ideo amoti, & repulsi fuerunt ab accusatione, licèt propter scandalum, & infamiam ortam purgatio canonica Petro iniungeretur.

6. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, quod licèt legibus Romanorum inimici non reperiantur prohibiti ab accusatione, vt iam notaui *in cap. repellantur, hoc titul.* tamen per sacros canones reperiuntur exclusi. Nec interest, quod sacri canones eos ab accusatione repellunt, quos leges iam remouerant: nam non solum ipsos, verùm & alios, quos suprà *in cap.* 1. recensui, Ecclesiæ PP. prohibuerunt accusare: vnde textus pro dubitandi ratione adducti non sunt ita accipiendi, vt tantùm remoueant ab accusatione illos, quos ius ciuile ab accusando reiecit; verùm vt omnes illi arceantur, & insuper alij per antiquos canones ab accusatione remoti. Nec obstat alia difficultas adducta *ex cap. tanta, de simon.*

nam

nam licèt verum ſit, laicos etiam vilis exiſtimationis admitti in criminibus exceptis ad clericos accuſandos; tamen cùm ipſi reperiantur inimici, nec in criminibus exceptis contra clericum audiuntur, *cap. ſi teſtes 4. quæſt.2.* Vnde cùm in præſenti textu agatur de inimicis clericum accuſantibus; ideo etiam in crimine ſimoniæ non audiuntur.

CAPVT XI.

Idem [a] *Vvigor. Epiſcopo.*

EX parte tua nobis huiuſmodi quæſtio fuit propoſita, vtrum monachi in accuſatione Abbatum ſuorum ſint aliquatenus audiendi? Super quo vtique prudentiæ tuæ reſpondemus, quod niſi alia rationabilis cauſa præpediat, eo quod monachi de obedientia, & ſubiectione Abbatis eſſe noſcuntur, ab eius accuſatione non ſunt vllatenus repellendi, licèt alios accuſare non poſſint: quibus ſiquidem, cùm proprium non habeant, de rebus monaſterij expenſæ debent neceſſariæ, donec cauſa debitum finem accipiat, miniſtrari.

NOTÆ.

1. [a] VVigorienſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. final.* & *in cap. de confirmationibus 2. de confirm. vtili*, vbi extat ſecunda pars huius textus. De Vvigorienſi diœceſi nonnulla notaui *in cap.9. de elect.*

COMMENTARIVM.

2. LIcèt monachi regulariter ad accuſandum in iudicio non admittantur, *cap. monachi 16. q.1. cap. quapropter 2. quæſt.7.* quia mortui ſæculo ſunt, *cap. placuit 16. quæſt.1. l.Deo nobis, Cod. de Epiſc. & cleric.* tamen proprium Abbatem accuſare poſſunt, *cap. Euphemium 2. quæſt.4. cap. illa 16. quæſtion.7.* quia ad talem accuſationem quilibet admittitur, cuius intereſſe verſatur, *dict. cap. illa, cap. filiis 16.quæſt.7.* quare cùm interſit monaſterij non habere lupum pro paſtore, *cap. nos 2. quæſt.7.* ideo quilibet de monaſterio admittitur ad accuſandum Abbatem. Nec obſtat ſubditum Prælatum, vel Magiſtratum ſuum accuſare non poſſe, *cap. 1. cap. ſacerdotes, cap. qualis, cap. ſententia, cap. oues, cap. ſunt nonnulli, cap. ſi hæreticus, §. item quod dicitur, 2. quæſt.7. cap. hi qui 3. quæſt. 4. cap. oues, cap. deteriora 6. quæſt. 1. cap. vlt. in fine 8. quæſt.1.* nam cùm Prælatus criminoſus eſt, accuſator autem vir probus, Prælatus nomine tantùm, non re eſt, *cap. vereor 8. quæſt.1.* nec obedientia Abbati promiſſa monachum à denunciatione repellit, aut prohibet, *dict. cap. illa, cap. non ſemper, cap. Iulianus 11. quæſt.3. cap. dilecti, in fine, de maiorit. & obed. cap. quapropter 2. quæſtion. 7.* quia diſpenſatio conceditur obedientiæ ipſo iure, *cap. olim 26. hoc titul.* & quis cùm monachus accuſat Abbatem, vtilitatem procurat monaſterij, ideo expenſæ à monaſterio illi præſtandæ ſunt, argumento legis finalis, *Cod. de ordin. cognit.* & ſimiliter Abbati vſque ad finem litis ſunt expenſæ præſtandæ, argumento legis *ſi inſtituta, ff. de inofficioſ. teſtam.* docent Petrus Gregor. *lib. 5. partit. tit.9. cap. 3.* Genuenſis *practicabil. quæſt.576.*

CAPVT XII.

[a] Cœleſtinus III.

SI conſtiterit, quod ſæpedicto D. præſcripta Eccleſia non fuerit perpetuò conceſſa, ſed ad tempus [b] commendata, &c. *Et infrà*: De [c] violentia, & quod in [d] taberna pernoctauerit, ita quod altera die nullâ [e] præmiſſâ dormitione Miſſam cantaſſet, &c. *Et infrà*: Sed etiam ſi de hoc rationabiliter fuerit conuictus in iudicio ante Epiſcopum, vel Archiepiſcopum, ſiue accuſatus, vel ad rationem poſitus, ſine coactione coram pluribus fuerit confeſſus, ei nullius appellatione obſtante ſuper eadem Eccleſia perpetuum [f] ſilentium imponatis, & ipſum ab impetitione G. deſiſtere compellatis. Cæterùm ſi eidem D fuit Eccleſia ipſa canonicè conceſſa, & tradita, & poſtea de crimine aliquo non fuit conuictus, propter quod debuit de iure [g] ſpoliari, vel poſt appellationem, ſicut aliquando allegauit, Eccleſiâ illâ fuerit ſpoliatus, ipſam facias ei reſtitui, & in pace dimitti.

NOTÆ.

1. [a] COEleſtinus III.] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc titul. cap.1.* alibi legitur *Clemens III.* alibi *Alex. III.* quam inſcriptionem retinendam credo, cùm tam textus antecedens, quàm ſequens ſint ipſius Pontificis; vnde in hac ſexta collectione tantùm habetur, *Idem*, ideſt Alex. III. Theophilus *tom.16. in Heteroclit. ſpiritual. ſect. 1. fol. 14.* dum huius caſus meminit, ſupponit epiſtolam hanc eſſe Alex. III. & in ea ſcribere Ambianenſi Epiſcopo, & Abbati

Sancti Remigij, in eaque agere de Dauide presbytero oppidi Gandaui deposito à suo Episcopo Tornacensi. Integrâ epistolâ caremus, & magno cum dispendio; siquidem ex hoc fragmento non constat, quo iudicij ordine contra Danielem sacerdotem procederetur: vnde in hac parte tot sunt ferè sententiæ, quot Expositores.

b *Commendata.*]. De commendatione Ecclesiarum, & an talia commendatio habeatur pro beneficio, egi *in cap. de multa, de preb.*

c *Violentia.*] Credo legendum, *vinolentia*, vt habetur in hac sexta collectione, & ita conueniat verbis sequentibus.

d *Taberna pernoctasset.*] Quando ingredi tantùm in ea clericis probibitum est, vt probaui *in cap. clerici officia, de vita & honest. cleric.*

2. e *Præmissa dormitione.*] Glossa *in cap. nihil, verbo minimum 7. quæst.1.* licèt huius textus immemor, docuit non ieiunum quoad celebrandum, seu communicandum eum iudicandum, qui post duodecimam horam noctis præteritæ cibi indigestione laborat, & ipsius eructationes patitur, quasi eo die traiectus cibus credatur, quo indigestus in stomacho durat. Quam sententiam, & alios tenuisse refert Bernardus Diaz *in praxi, cap.34.* Leander *part.2.de Sacram. tract.7.dispu.5.* Sed contrarium, immò eum, qui post cœnam, nullâ interiectâ dormitione pernoctauit, rectè sequenti die Missæ sacrificium offerre, aut Eucharistiam sumere, tenuerunt post D. Thomam *3. part. quæst. 80. art.8. ad 5.* Nauarr. *in manual. cap. 21. num. 53.* Suarez *de sacram. dispu. 68. sect.4.* Bonac. *tom.1. disp.4. part.6. punct.2. numer.12.* Fagundez *in precep. 3. Decalogi, lib. 3. cap.5.* Leander *vbi suprà.* Nathon. *in horograph. hora 12. num. 74.* & suadetur; nam aliàs plures, qui stomachi debilitatem patiuntur, & huiusmodi cruditates sequenti die retinent, prohiberentur Missam celebrare: cuius contrarium receptum videmus. Nec tunc obstat præsens textus, vbi necessariò videtur requiri dormitio ad digestionem, vt clericus possit Missam celebrare. Nam respondetur in præsenti casu, D. Sacerdotem puniri, quia pernoctauit in taberna; quod significat per totam noctem in ea fuisse, *l. vrbana, §. pernoctare, ff. de V. S.* & illum ingurgitationibus deditum ipsa die Missam celebrasse, & per consequens non ieiunum; non quia in somno cibum, & vinum non decoqueret; nam vt probat Laurentius Iouhertus *decad. 1. paradox. 8.* vigilans plus ciborum concoquit sex horis, quàm dormiens horis duodecim. Docuit Theophilus *sect. 16. fol. 15.* Sed quia non ieiunus celebrauit contra tot canones congestos suprà *in cap. ex parte, de celebr. Miss.*

f *Perpetuum silentium.*] Hæc verba exposui *in cap. à crapula, de vita & honestat. clericorum.*

g *Spoliari.*] Hanc vltimam textus partem exposui *in cap.4. de restit. spol.*

CAPVT XIII.

[a] Alexander III.

MEminimus iam pridem tibi præcipiendo mandasse, vt dilectæ filiæ N. Cassiotæ Abbatissæ monasterij sancti Zachariæ, cuius electionem [b] confirmauimus, [c] munus benedictionis impenderes: sed quia Henricus pro altera parte ad nostram præsentiam accessit, & à te exinde ad nostram audientiam appellauit, proponens, quod eam accusaret de simonia; ideo mandatum nostrum distulisti effectui [d] mancipare; quia verò non decet te in hac parte appellationi eiusdem H. deferre, cùm non liceat laïcis contra clericos, & monachos testimonium ferre, & cùm idem H. fuerit memoratæ Cassiotæ manifestus inimicus, & [e] contra eam testimonium tulerit; nos, si bene meminimus, eandem Abbatissam benedici mandauimus, & adhuc ap. cess. mandamus, quatenus, cùm inde fueris requisitus, præfatæ Abbatissæ contradictione, & appellatione cessante, munus benedictionis non differas impertiri.

NOTÆ.

1. a ALex. III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Alexander; vnde cognosci non potest, de quo monasterio monialium in præsenti agatur, aut vbi monasterium S.Zachariæ fuerit.

2. b *Confirmauimus.*] Inde cognoscitur, monasterium hoc esse immediatè subiectum Romanæ Sedi; nam ad Apostolicam Sedem spectat confirmatio Abbatissarum, quæ illi immediatè subsunt, *cap. si Abbatem, de elect. in 6.* Tamburin. *de iure Abbatiss. dispu.29. quæsit.1.*

3. c *Munus benedictionis.*] Quæ benedictio solet dici ordinatio, & consecratio. D. Gregor. *lib. 6. epist. 12.* ibi: *Constituemes, vt obeunte antedicti monasterij Abbatissa, non extranea, sed quam congregatio sibi de suis elegerit, ordinetur; quam tamen si digna huic monasterio iudicata fuerit, eiusdem loci Episcopus ordinet.* S. Radegundia Patribus Concilij Turon. 2. *tom.2. Concil. Galliæ* scribit, Agnetem sui monasterij Abbatissam Beatissimi Germani, præsentibus fratribus, benedictione consecratam: de qua benedictione agitur *in Clement. attendentes, § statuimus, de statu monach.* & tractant Tamburinus *de iure Abbat. dispu.29. per totam.* Cellotius *de Eccles. Hierarch. cap.11. in fine.*

d *Mancipare.*] Quia videbatur, pendente accusatione ipsam non esse honorandam, iuxta textum *in cap. 3. hoc titul.* vbi hæc verba exposui.

e Et

4. e *Et contra eam testimonium tulerit.*] Conjunxit simul Alexander, quod ipse inimicus fuerat, & quod contra ipsam testimonium dixerat, nam ex depositione tantùm suspectus fiebat, non verò inimicus, vt probat Donel. *lib.15. comment. cap.2.* Mancinus *lib. 1. genial. cap.42.* Qui autem testimonium dixit contra me in causa criminali, iterum quasi inimicus contra me non auditur, *l.antepenult. ff.de testibus* : quam contra Cuiacium explicat Fatner. *lib.2. select. cap.10.*

Commentarium hoius textus dedi suprà *in cap. cùm P.*

CAPVT XIV.

a *Bisuntino Archiepiscopo.*

LIcèt io Beato Petro Apostolorum principe ligandi, atque soluendi nobis à Domino sit attributa facultas, quam in subiectos, iuxta suorum exigentiam meritorum exercere liberè debeamus; exemplo tamen illius, qui omnes saluat, & neminem vult perire, libentiùs intend mus ad soluendum, quàm ligandum; etsi nonnullæ sunt culpæ, in quibus est culpa relaxare vindictam. Sanè cùm olim ex litteris B. Decani sancti Stephani, & G. Cantoris, I. T. I. O. & N. Canonicorum Ecclesiæ Bisuntinæ ad Ap. Sedis audientiam peruenisset, te varia crimina commisisse, ac ab eis fuisses per easdem litteras super periurio, crimine simoniæ, & incestu delatus, fel. rec. Cœl. Pp. prædec. n. seruatâ iudiciariâ grauitate, tibi certum terminum assignauit, quo responsurus obiectis, Apostolico te conspectui præsentares. Cùm autem tu iuxta tenorem factæ tibi citationis ad Sedem Apostolicam accessisses, te, & dil. fil. I. & O. Archid. apud Sed. Apostolicam constitutis, expectauimus aliquandiu, si qui forsan contra te procederent, & quæ de te litteris iotimarant, proponerent inscribendo. Cæterùm cùm oec vnus appareret, qui te impeteret de prædictis, ne aliquid de contingentibus prætermittere videremur, à prædictis I. & O. Archid. in nostra, & fratrum nostrorum præsentia constitutis quæsiuimus diligenter, si quid super præmissis aduersus te pro se vel aliis proponere vellent, & quod scripserant, legitimè demonstrare. Ipsi autem, quod non proposito accusandi hæc scripseraot, responderunt; sed quia tu super quibusdam incorrigibilis videbaris, quædam de te Sedi Ap. duxerant intimanda: sed nuntius, qui pro litteris impetrandis accessit, mandati formam præsumpsit excedere. Nos igitur famæ tuæ consulere cupientes, dictis Canonicis contra te super prædictis silentium duximus imponendum, ne te de cætero his super ipsis accusare liceat, vel infamare, illius sequentes exemplum, qui cùm mulieri dixisset: Quis te condemnauit mulier? Et illa: b Nemo Domine. Nec ego, inquit, te condemnabo: vade, iam amplius noli peccare. Quia verò prædicti Canonici circa vinculum c inscriptionis desistere voluerunt, eis de iuris permissione id non duximus imputandum. Ne autem in absolutione tua minùs canonicè procedere videamur, quamuis potiùs in odore bonæ opioionis nostrorum Coëpiscoporum, quàm eorum iofamia delectemur, ven. f. n. Cabiloo. Episcopo, & dil. fil. d Abbati de Firmitate inquisitiooem famæ tuæ duximus committendam. Datum Romæ, &c. IV. Idus Iunij.

NOTÆ.

1. a BIsuntino.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in epistolis ipsios Pontificis editis Coloniæ, *fol.* 121. Bisuntium, seu Besuntium, vulgò *Bezançon*, amplissima est vrbs Galliæ in Comitatu Burgundiæ, cuius meminerunt Cæsar *lib. 1. de bello Gallico, cap.9* Marcellinus *lib.15.* Tacitus *lib.20. annal.* quos referont fratres Sarmath. *tom. 1. Gallia Christ. folio* 118. Aliquando Imperialia iura nouit, teste Craotzin *lib.13. Saxon. cap.15.* Dicitur & Chrysopolis, estqoe Metropolis maxima Sequanorum, quæ quinta Lugdunensis dicitur, vt probat Idumay *in notis ad Innoc III. epist.* 164. De Amaden eius Præsule in præsenti agitur. Cùm enim Amadeus delatus esset coram Cœlestino III. à Canonicis & Archidiaconis suis de periurio, simonia, & incestu, in Curia Romana ad diem dictum stetit: sed defuncto Cœlestino, nullo accusatore se inscribente, Innocentius III. eius famæ inquisitionem commisit Cabilonensi Episcopo & Abbati de Firmitate. Dum pendebat hæc inquisitio, Humbertus, Stephanus, & Petrus Bisuntinæ diœcesis Amadeum iterum Innocentio deferunt, qoi causam commisit Bernardo Gebenensi Episcopo *lib.2. regestr.14. epist.* 124. & tandem inquisitione peractà, purgatio canonica iniuncta fuit ipsi Archiepiscopo ab Ionocentio III. in epistola missa Episcopo Lingoniensi, & Abbati Morismundi, *lib.4. regestr.16. epist.* 63. in hæc verba: *Auditis & intellectis, quæ super inquisitione facta contra venerabilem F. N. Archiepiscopum Bisuntin. fuere proposita coram nobis: quia per depositiones testium constitit euidenter, ipsum clericos, cùm eos promonebat ad ordines, fecisse pro-*

mittere datâ fide, quod eum per Sedem Apostolicam, vel per alium super obtinenda beneficia non vexarent: vt puniatur in quo deliquit, eundem à collatione ordinum duximus suspendendum, & quandiu nobis placuerit, volumus manere suspensum. Interim autem per aliquem de suffraganeis Ecclesiæ Bisuntinæ, cùm necessitas postulauerit, clericis Bisuntinæ Diœcesis ordines conferri mandamus. Cæterùm quoniam idem Archiepiscopus super vitio simoniæ, ac lapsu carnis, nec-non venditione iustitiæ dignoscitur infamatus, super iis ei purgationem cum tertia manu Episcoporum suæ prouinciæ, vel etiam vicinarum, & trium Abbatum Bisuntinæ diœcesis bonæ opinionis, & vitæ, qui de conuersatione eius cognouerint, indicentes, discretioni vestræ per Apost. scrip. mandamus, quatenus ab eo infra tres menses præfixos à nobis huiusmodi purgatione receptâ, ipsum super illis articulis boni testimony publicè nuntietis. Quod si fortè in purgatione defecerit, ipsum à pastorali regimine amouentes, faciatis Ecclesiæ Bisuntinæ de persona idonea prouideri. Vos denique Frater Episcope, & Fili Abbas, &c. Datum Lateran. ix. Cal. Iuny, Pont. N. anno xvj. Et cùm circa formam ipsius purgationis Amadeus ad Innocentium III. appellasset, eisdem iudicibus formam in purgatione seruandam præscripsit *in cap. final. de purgat. canon.* An verò in ea defecilìet, non constat. Fratres Sammath. *vbi suprà*, referunt eum priuatum Episcopatu decessisse.

b *Nemo te condemnauit.*] Verba sunt Christi Domini apud Ioannem *cap.* 8.

c *Inscriptionis.*] De qua agemus infrà, *in cap. super his.*

2. d *N. Abbati.*] Odoni videlicet, vt refert Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. in serie Abbatum de Firmit. num.* 8. De quo monasterio nonnulla notaui *in cap. ex litteris, de constitut.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Dicens se aliquem accusaturum sine pœna, potest desistere ab accusatione ante inscriptionem, & sic desistenti silentium perpetuum imponitur.* Priorem partem, videlicet ante inscriptionem licere accusatori desistere, probant textus *in l. quæsitum* 5. *ff. ad Turpil. l.* 17. *Cod. ad leg. Iul. de adult.* & argumento legis *quamuis* 11. legis *libertus* 15. *ff. de in ius vocando.* Secundam partem, scilicet desistenti ab accusatione imponendum esse perpetuum silentium, probant textus *in l.* 2. *ff. ad Turpil. l.* 3. *ff. de præuaric. l.* 2. *§.* 1. *l. si maritus* 15. *§. si negauerit, ff. ad leg. Iul. de adult. l. accusationem, Cod. qui accusare, l. quæritur* 14. *§. si venditor* 9. *ff. de ædilit. edict.* Paulus *lib.* 1. *sent. tit.* 5. *§.* 2. Illustrant Baldus, & Salicet. *in dict. l. accusationem*, Padilla *in l. transigere, à num.* 91. Tiraquel. *de retract. tit.* 1. *ad fin.* Petrus Greg. *lib.* 32. *syntag. cap.* 22.

4. TRADITVR DVBITANDI RATIO.

Sed pro dubitandi ratione sic argumentor: Accusator desistens ab accusatione, punitur ex Senatusconsulto Turpilliano variis pœnis, vt statim dicemus; & principaliter *ex l.* 1. *vers. Si quis autem.* Quæ extat *in cap. vlt. vers. si quis* 2. *quæst.* 3. Sed in præsenti casu iam accusarunt Episcopum Bisuntinum de incestu, & simonia, ipseque citatus Romam venerat: igitur impunè non poterant desistere ab accusatione, præcipuè quia per citationem pendet accusatio, seu lis, quæ incipit ab ipsa citatione, argumento §. vltimi, *Instit. de pœnis, temer. litigant. Clement.* 2. *vt lit. pend.* Accedit, quia ratio boni publici, quâ nititur Senatusconsultum, vt statim videbimus, viget etiam in hoc casu cùm primum facta est citatio. Deinde difficilis est secunda pars assertionis, vbi docetur in præsenti specie canonis desistentibus ab accusatione impositum fuisse silentium perpetuum; nam vbi accusator impunè, liciteque desistit ab accusatione, non prohibetur iterum accusare, si postea pœnitentiâ ductus, velit accusationem repetere, dummodo res integra sit, & nulli inferatur præiudicium, *l.* 3. *ad finem, vers. Si is cui, ff. de sepulchr. violat.* argumento legis *mancipiorum* 6. *ff. de optione legat.* Sed in præsenti casu canonicos iure, & impunè omisisse accusationem, refert Innoc. III. igitur non erat illis silentium imponendum.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cuius decisiuam rationem vt agnoscamus, sciendum est, quod licèt nemo accusationem proponere, & exordiri cogatur, immò cuilibet liberum sit reum criminis deferre, vel non, *l. vnic. iuncta rubric. Cod. vt nemo inuitus accusare, vel agere cogatur*; tamen vbi quis iam accusauit, & accusationem in iudicio legitimè proposuit cum subscriptione, necessariò cogitur persequi, nec liberum est ei impunè desistere, *l. ab accusatione* 15. *l. res quæ* 22. *§. vlt. ff. de iure fisci*: quia publicè interest accusationem non intermitti, siue vera sit, vt delicta puniantur, *l. si ita* 52. *ff. ad leg. Aquil. l. congruit, ff. de offic. Præsid.* siue falsa, ne calumniatores impunè discedant.

Quare desistens ab accusatione, seu tergiuersator, publico iudicio instituto, in rempublicam peccat, cuius interest crimina publica vera in iudicium delata coërceri, & illorum publicam vindictam temerè, & sine causa non impediri, *l.* 3. *dict. l. congruit, ff. de offic. Præsid. cap. vt famæ, de sent. excom.* & insuper ne quis innocens temerè accusetur sub fiducia, & spe desistendi postea ad libitum. Nec nouum est eos, qui aliquid incipere, aut facere non coguntur, postquam cœperint negotium facere, cogi ad illud prosequendum, *l.* 3. *§.* 1. *ff. de arbitr. l. salarium* 7. *ff. mandati, l. sicut, Cod. de O. & A. cap. licèt, de voto.* Ergo qui ab accusatione publici iudicij per se, nullâ præcedente abolitione, omnino desistunt antequam lis finita sit, variis pœnis plectuntur, ex Senatusconsulto Turpilliano Neronis tempore celebrato anno Christi 62. vrbis 813. vt probat Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 136. In primis puniuntur extraordinariè pœnâ quinque librarum auri fisco applicanda, *l.* 3. *ff. de præuaricat.* Deinde repelluntur omnino ab huiusmodi accusatione, ita vt licèt velint eam persequi, non audiantur, *l.* 2. *&* 3. *ff. ad Turpil. l.* 3. *&* 4. *Cod. eod. titul.* Insuper infamiam incurrunt, *l. spurij* 6. *§. qui iudicij, ff. de accusat. l.* 2. *in fin. Cod. ad Turpil.* & in expensis, & damnis puniuntur, *l.* 3. *Cod. qui accusare, l. absentem* 5. *vers. In accusatore, ff. de pœnis.* Consonat lex 7. *tit.* 1. *part.* 7. docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 68. *art.* 3. *in corpore*, & *ad* 3. Sotus *lib.* 5. *de instit. quæst.* 5. *art.* 3. Bonifac. *de malefic. titul. de pœna desistentis*, Duarenus *ad titul. ff. ad Turpil.* ad quam Turpilliani partem spectant textus *in l. tutorem* 22. *§.* 1. *ff. de his quæ vt indign. l. miles* 11. *§.* 3. *ff. ad leg. Iul. de adult. l. iure* 6. *l. crimen* 11. *l. abolitionem* 16. *C. eod. tit. l.* 14. *§.* 2. *ff. de bonis libert. l. vel iudicia* 20. *l. qui ergo, §. penult. ff. de his qui notant infam.* iun-

5. DE DESISTENTE AB ACCVSATIONE.

cto Donello *lib.* 18. *comment. cap.* 18. *vers. Nondum*: & *l. res* 22. *cum sequent. ff. de iure dot. l.* 8. *Cod. de his qua vt indign. l. si quis* 7. §. 1. *ff. ad Turpil.* iuncta Salmasio *ad ius Atticum c.* 10. Marcel. Donat. *in notis ad Lamprid.* Ideo licet reus possit transigere de delicto à se commisso omni tempore, *l. transigere, C. de transact.* tamen actori tantùm ante propositam accusationem id licet, vt docet Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 19. *cap.* 7. *num.* 6. Excipiuntur tamen ab iis pœnis fœmina, & minor, *l.* 1. §. *accusationem* 10. *ff. ad Turpil.* nam mulier si deserat accusationem, ad quam nimio feruore processit, excusatur, quia dum suorum iniuriam prosequitur, ignoscendum est illius dolori, ad quem sexus ratione faciliùs mouetur, nisi pacto, aut pretio accepto desistat, *l.* 5. *ff. eod. tit.* item excusantur illi, qui doli prorsus expertes solâ iuris, aut casus necessitate circumuenti accusationis peragendæ animum abiiciunt, vel deponunt; & illi, quos sine vlla calumniæ suspicione iustus dolor creditus, aut falsa opinio in accusationem induxit.

6. Abolitione factâ licitè accusatorem accusationem deserere suprà dixi. Est autem abolitio, finis accusationis, quâ reus à reorum numero eximitur, & aboletur accusationis memoria, *l. si interueniente* 12. *ff. ad Turpil.* Ea triplici modo contingit, licèt duplicem tantùm agnoscat Cuiacius *ad Paulum lib.* 5. *sent. tit.* 17. & *ad tit. C. de abolit.* Prima publica, cùm statutis temporibus feriarum, vel ob celebritatem Paschalem, vel extra ordinem, ob diem insignem, publicamve lætitiam, reorum nomina abolentur, & ipsi è carceribus in lucem prodeunt, *l.* 3. *C. de Episc. audient. l.* 8. 9. *&* 12. *ff. ad Turp. l.* 1. 2. *&* 3. *C. de gener. abolit. l. final. C. Theodos. de indul. crimin.* ibi: *Liberatâ Republicâ tyrannidis iniuriâ omnium reos relaxare pracipimus.* Plura de hac abolitione congessit Altesserra *de Ducibus lib.* 1. *cap.* 6. Secundò priuatim abolitio contingit, cùm accusator à iudice impetrat accusationis omittendæ licentiam ex iusta, & probabili causa, velnti propter errorem, militiam, cognationem, & similes, *l.* 10. *ff. ad Turpil. l.* 2. *Cod. de abolit. l. abdicationem* 16. *l. quamuis* 30. *ff. ad leg. Iul. de adult. l. Senatus* 15. *ff. de iure fisci.* Tertia abolitio contingit cùm accusatore mortuo, aut iustâ causâ impedito, quo minus prosequi possit accusationem, reus petit nomen eius aboleri. Planè abolitiones huiusmodi, licèt in aliquibus conueniant, in aliis tamen different valde. Conueniunt quidem in eo, quod quæcunque ex eis sufficit, vt accusator impunè desistere possit ab accusatione, *l.* 1. §. *si quis autem*, *l. si interueniente*, *ff. ad Turpil. l.* 1. iunctâ Glossâ 1. *C. eod. tit.* in eo etiam conueniunt, tam prima, quàm secunda abolitio, quod vtraque locum habet cùm leuiora crimina obiecta sunt. Grauiorum verò criminum reis abolitio non prodest, *l. Domitianus* 16. cum lege sequenti, *ff. ad Turpil. l. vlt. C. de abolit. l.* 3. *C. de Episc. aud. l. penult. Cod. de calumn. l.* 29. *tit.* 1. *part.* 7. quia in his grauioribus delictis, si abolitio concederetur, potiùs contaminari gaudium, lætitiaque publica, quàm ostendi videretur, vt aiunt Imperatores *in l.* 4. *C. Theodos. de indulg. crimin.* quæ extat *in dict. l.* 3. *C. de Episcop. aud.* & apud Iacob. Sirmundum *in append. C. Theodos.* ibi: *Quis enim sacrilega diebus feriatis indulgeat? quis stupri, incestive rea tempore castitatis ignoscat? quis non raptorem virginis in summa quiete, communique gaudia non prosequatur instantiùs? Nullam sentiant vinculorum requiem ij, qui quiescere defunctas quadam sceleris immanitate non sinunt.* Nec obstat lex 1. *C. de general. abolit.* vbi ad vim illatam abolitio quoque produci videtur. Nam accipienda est de vi leuiori, non publica, & graui. Differunt tamen in eo præsertim, quod prima abolitio non nisi à Principe, vel Magistratu eiusdem auctoritatem habente conceditur, *l.* 2. ibi: *Indulgentia nostra*, *C. de gener. abolit. l. interueniente* 12. *ff. ad Turpil.* Secunda verò à Præside, seu iudice competente, apud quem agitur ex iusta causa, & de qua cognitio præcedere debet, *d. l.* 1. *vers. Abolitio*: licet Plinius *lib.* 7. *epist.* 6. *&* 10. hanc rem Cæsaris cognitioni reseruatam memoret. Differunt deinde in eo, quod prima regulariter non est ita perpetua, quin post triginta dies vtiles finitis feriis, non solùm alius, verùm & ipse non possit repetere accusationem, *l. si quis* 7. *&* 12. *ff. ad Turp. l.* 1. *C. de gener. abolit.* cùm post alias abolitiones non possit accusator etiam post 30. dies accusationem repetere, nisi à Principe impetraret, *l.* 1. *C. de abolit. l.* 4. *ff. ad Turpil. l.* 3. *C. eod. l.* 11. §. *vlt. ff. de accusat.* Decianus *suprà, num.* 4. *&* 38. Cuiac. *de prascript. & termin. cap.* 10. Ant. Matthæus *ad tit. de accusat. cap.* 6. quamuis alius intra eiusmodi 30. dies possit eandem repetere accusationem, *dict. l.* 3. §. *vlt. ff. ad Turpil. dict. l. aut priuatim, vers. triginta.* Dixi regulariter, quia abolitio, quæ ob natalem Principis conceditur, perpetua est, de qua *in l.* 1. *Cod. Theodos. de indulg. crimin.* Corippus Africanus *lib.* 2. *de laudibus Iustini minoris.*

—— Precibusque dolentûm
Annuit, & solui cunctas à crimine iussit.
Et quasi Deus est, cui verbo competit vna
Iustificare malos, mediaque à morte leuare.

D. Chrysostomus *in Matthaum homil.* 3. *Solent Reges nata sibi filio indulgentiam regno suo donare.* Philo contra Flaccum, ibi: *Bonis, & rectè, non insolenter administrantibus mos est in neminem damnatarum animaduertere, donec solennes celebritates, nataliaque Augustorum festa praterearit.* Greg. Turon. *lib.* 6. *Histor. Francor. cap.* 25. ibi: *Deinde post multa funera filiorum Chilperica Regi filius nascitur; ex hoc iubet Rex omnes custodias relaxari, vinctos absolui.* Apud nos talis abolitio statuta reperitur *in l.* 1. *tit.* 32. *part.* 7. de qua plura Mastrillus *de indulta Regis Sicilia*, Iul. Clarus *quæst.* 59. vbi plura Baiardus, Borel. *de prastant. Reg. cap.* 38. *num.* 85. Plaza *de delict. lib.* 1. *c.* 38. D. Ioannes Larrea *decis.* 25. *Granat.* Zypens *lib.* 2. *de iurisd. cap.* 8.

Deinde sciendum est, valde controuersum esse apud Interpretes, quando, seu quo tempore dicatur quis accusasse, seu accusationem instituisse ad effectum vt impunè eam deserere non possit? Et obtinuit communis sententia, videlicet secundùm verba & mentem Senatusconsulti Turpilliani non licere impunè desistere post litis contestationem, ita vt ante eam etiam libello dato liceat accusatori discedere: quomodo accipiunt legem 1. *Cod. ad Turpil.* ibi: *Causâ criminis ordinatâ*: legem *quasitum*, *ff. eod. titul.* Verùm hæc sententia sustineri non potest: tum quia Consultus *in dict. l. quasitum*, dum ait eum, de quo ibi, Senatusconsulti verbis non contineri, nunquam sensit de verbis quoad superficiem, sed verbis rectè, & iuxta proprium sensum acceptis; ac proinde iuxta mentem, & sententiam legislatoris, iuxta textum *in l. nominis* 6. *ff. de V. S.* Tum etiam quia Pontifex in præsenti, nullâ factâ monitione litis contestationis, apertè docuit Canonicos ante inscriptionem fa- 7.

De abolitionibus.

Quo tempore liceat accusatori deserere.

 ctam

etiam in ipsa accusatione desistere potuisse. Quare verius est, litis contestationem nullatenus esse necessariam; desiderari tamen libellum solennem, quo reus criminis in iudicium refertur, & contra illum accusatio instituitur, ita quod ante eiusmodi libellum possit, post eundem verò nequeat accusator impunè desistere, vt docuerunt Glossa, Cinus, & Salicetus *in l.1.C.ad Turpil.* quæ sententia suadetur *ex d.l.quæsitum*, ibi: *Si non obiecisset*, & per argumentum à contrario, *ex cap. vlt.* ibi: *Inscriptionem fecisset*, iunctâ Glossâ, *2. quæst.3. l.1. C.vt intra certum tempus*, ibi: *Accusator reum in iudicium sub inscriptione detulerit:* & ex præsenti textu, ibi: *Citra vinculum accusationis.* Nam inscriptio, de qua in his iuribus, fiebat insimul cum libello accusatoris, *l.3. in princip. ff. hoc tit.* quæ extat *in cap. final. vers. libellorum, 2. quæst. vlt.* In eo accusator cauebat se perseueraturum in accusatione vsque ad sententiam, & talionis pœnæ se subscribebat, aut inscribebat, *l.qui crimen 7. in princip. ff. hoc titul. l.3. C.qui accusare.* Dicemus infrà *in cap. super his.* Post hunc ergo libellum, qui inscriptionis dicebatur, *dict.l.3. hoc titul.* non licebat desistere ab accusatione; antea verò licebat, cùm adhuc accusator ad persistendum non se obstringeret: & hoc innititur dum docetur ante inscriptionem posse accusatorem impunè desistere *in dict.l.1.Cod. ad Turpil.* ibi: *Inscriptionibus depositis, & fideiussore de exercenda lite:* & *l.3. C. qui accusare*; & in præsenti textu. Et quia in libello continebatur inscriptio huiusmodi ad persistendum, paria sunt dicere accusatorem ante inscriptionem desistere posse, post illam verò non ita; ac dicere, posse, vel non posse eundem desistere ante, vel post libellum accusatorium solenniter editum, quo accusatio instituitur in iudicio: vt defendit Abbas *in præsenti, num.6.* & ita conciliandi sunt DD. qui asserunt post libellum non posse accusatorem desistere, cum iis, qui docuerunt post inscriptionem tantùm non posse desistere.

8. EXPONITVR L. I. C. AD TVRPIL. CVM ALIIS.

Nec pro communi sententia suprà adducta facit textus *in dict. l.1. C. ad Turpil.* in illis verbis: *Causâ criminis ordinatâ.* Quæ accipienda sunt, non de ordinatione per litis contestationem, sed per libellum solenniter editum cum prædicta inscriptione; quia tunc dicitur causa criminis ordinata ex parte accusatoris, *dict.l.3. ff. hoc titul. l.3.C. qui accusare:* licèt ex parte accusati non sit causa ordinata vsque-dum ille accusationi respondeat. Idque satis expressit Imperator *in dict.l.1.* vbi post illa verba, *Causâ criminis ordinatâ*, se ipsum explicans subdit, idest, *inscriptionibus depositis, & fideiussore de lite prosequenda præstita.* Quæ verba satis ostendunt ordinationem, de qua ibi agitur, non consistere in contestatione, sed in inscriptione, & aliis, de quibus ibi: Quod verò Imperator annectit in illis verbis, *Eo qui accusatur, sub officij custodia facto*, non refertur ad requisita necessaria, vt accusatus impunè possit desistere ab accusatione; sed ad hoc, vt abolitio, de qua statim agitur, impetrari possit per accusatorem absque accusati consensu: etenim vbi accusatus carcerem sustinuit, non conceditur abolitio accusatori tam petenti absque eiusdem accusati consensu, *l. final. vers. sin autem, Cod. de abolit. cap. vlt. in princip. 2. quæst.3.* Quod si carceri non fuit mancipatus, sed sub officij, idest officialis custodia traditus, vt exponit Cuiac. *lib. 8. obser. cap.30.* potest accusator impetrare abolitionem ex iusta causa absque consensu accusati intra dies triginta ab eo, quo sic sub officij custodia est, *dict. l. vlt.* Probat igitur Imperator *in dict. l.1.* in Turpillianum incidere eum, qui crimen publicum detulit, & ordinatâ causâ, idest inscriptionibus depositis, & fideiussore de causa prosequenda præstito, & non impetratâ abolitione, vbi reus sub officialis custodia traditus est, accusationem deseruit. Nec etiam fauent communi sententiæ textus *in dict. l.quæsitum, ff.ad Turpil. l.miles, §.1. ff. ad leg. Iul. de adult.* quia in vtroque textu, licèt accusator libellum obtulerit iactatorium, seu comminatorium futuræ accusationis, in quo asseruit se accusaturum; non tamen accusauit, nec libellum cum inscriptione solenniter proposuit, vt colligitur *ex dict. l. quæsitum*, ibi: *Obiecturum minatus est*; & ibi, *si non obiecisset.* Quæ verba satis innuunt, aliud asserendum esse, si accusator iam obiecisset, & accuset. Similiter constat *ex dict. l.milites, §.1.* ibi: *Accusaturum, & testatus fuisset*; iunctâ Glossâ verbo *Fuisset*, dum dicit, socerum illic non obtulisse libellum; intelligi accusatorium de præsenti, licèt iactatorium, seu comminatorium obtulisset. Et cùm Consultus ait, socerum destitisse ab accusatione, accipit Glossa de accusatione comminata in futurum, non verò instituta, aut proposita de præsenti. Glossam sequuntur Dinus, Bartol. & & Angel. *ibi.* Abbas *in præsenti, num.4.* Anan. *num.7.* Felinus *num. 2.* iuxta quem sensum *in dict. §.1.* est textus singularis, quo probatur, non solùm repelli ab accusatione eos qui desistunt ab ea, quam de præsenti proposuerunt; verùm etiam desistentes ab ea, quàm comminati sunt in futurum, vt in præsenti textu etiam docet Innocentius. Inde deducitur, ad effectum vt accusator desistens incidat in Turpil. non sufficere quod accusatus sit, quia ante libellum cum subscriptione prædicta, etsi citatio præmissa sit, verum est dicere accusatorem desistere ante inscriptionem, & ante libellum solenniter editum, & antequam accusator obstrictus sit prosequi accusationem vsque ad finem. Quod & apertè probatur ex præsenti textu *in princip.* ibi, *Citationis:* in quibus refertur, Archiepiscopum post Canonicorum delationem fuisse citatum: & adhuc ait Pontifex, post eam citationem adhuc accusatores posse desistere.

9. QVID DE ACCVSATIONIBVS VBI INSCRIPTIO NON REQVIRITVR.

Consequens est alia quæstio, quando, & quo tempore desistere possit accusator impunè absque pœna Turpilliani in illis criminibus, in quibus attento iure inscriptio locum habet: quos referemus suprà *in cap. super his.* Et videtur, quod in illis possit in quacunque parte litis impunè desistere; quia semper verum est dicere, quod desistit ante inscriptionem. Sed verè dicendum est, in his casibus, in quibus inscriptio non desideratur, desiderari litis contestationem, seu actum proximum litis contestationi. Vnde hodie in praxi, cùm prædicta inscriptio vsu recepta non sit, ideo impunè ante litis contestationem desistet, vt dicemus *in dicto cap. super his.*

10. DESISTENTE AB ACCVSATIONE SILENTIVM IMPONENDVM.

Tandem sciendum est, accusatore quouis modo desistente ante causæ exitum, siue licitè, & impunè, veluti ante inscriptionem; siue post illam, interueniente abolitione, siue illicitè, vtpote post inscriptionem, nullâ abolitione præcedente, causam criminalem non extingui omnino, nec reum absolui à crimine, immò adhuc contra ipsum procedi posse, non solùm alio accusante, verùm etiam iudice ex officio prosequente, *l.3.§.vlt.* vbi Bartol. *ff. hoc titul. l.penult. ff. de public. iudiciis, l.2.* ibi: *Sed aduersus nocentem, Cod. de abolit.*

lit.

lit. cap. 2. de colluſ. deteg. & ſatis expreſſit Innocentius in præſenti, in fine, dum ne minùs canonicè procedere videatur, docet, quod licèt accuſatores deſiſterent, adhuc inquirendum eſſe contra Archiepiſcopum, probarunt Iul. Clarus *d. §. vlt. quæſt. 11. num. 9.* Padilla *in l. transfigere, num. 46. C. de tranſact.* vt autem iudex ex officio procedere poſſit, accuſatore deſiſtente, deſideratur vt cauſa criminalis eius naturæ ſit, vt aliàs iudex ad eius inquiſitionem procedere poſſit, aliàs ſicut nec à principio, ita nec deſiſtente accuſatore iudex inquirere valet.

11. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animaduerſis apparet vera ratio præſentis deciſionis; nam cùm Canonici Biſuntini in eius ſpecie adhuc accuſationem legitimè cum inſcriptione non propoſuiſſent coram Innocentio III. potuerunt impunè deſiſtere, ab Epiſcopi accuſatione abſque eo, quod tanquam tergiuerſatores puniri poſſent: & quia interrogati à Pontifice, an vellent accuſationem proponere, aut haberent quid vnde conquererentur de prædicto Archiepiſcopo, reſponderunt, nec cauſam habere, nec velle accuſationem inſtituere, ideo illis perpetuum ſilentium impoſuit: ſed quia deſiſtente accuſatore, aut regulariter abolitione impetratâ, crimen non extinguitur, ſed tantùm accuſatio perimitur, ideo etſi Pontifex perpetuum ſilentium imponeret Canonicis, ne amplius Archiepiſcopum accuſare poſſent ſuper eiſdem criminibus, non propterea ab iiſdem delictis ipſum Archiepiſcopum abſoluit, nec prohibet de his per alios accuſare; ſicut Dominus noſter, cuius exemplum Pontifex adducit, & habetur *Ioannis cap. 8.* adulteram abſoluit à crimine, vel accuſatione, ſi poſtea legitimè accuſaretur, quamuis tunc nullo exiſtente accuſatore, aut inſtituto iudicio, meritò abire permiſerit. Vnde illa verba finalia huius textus, *nec tamen in abſolutione tua*, non ſunt intelligenda de abſolutione à criminibus, vel ſimpliciter, & abſolutè ab accuſatione, vel inquiſitione ſuper eiſdem criminibus, ſed tantùm de abſolutione ab accuſatione propoſita per Canonicos. Illud ſummè notandum eſt, Innocentium III. non committere inquiſitionem contra Archiepiſcopum Cabilonenſi Epiſcopo, & Abbati de Firmitate ſuper criminibus, ad quam neceſſariò præcedere debet infamia, *cap. qualiter 24. in princip. & in fine*, ibi: *Inquiſitionem clamoſa inſinuatio: hoc titul.* ſed tantummodo committere inquiſitionem ſuper fama Archiepiſcopi, vt conſtat ex illis verbis: *Inquiſitionem famæ tuæ.* Ad hanc enim inquiſitionem ſufficit modica diffamatio, nec deſideratur infamia, cùm in ipſa inquiſitio fiat ad famam, vel infamiam inueſtigandam; ita quod ſi infamia appareat, inquiſitio fiat ſuper crimine contra infamatum, iuxta textum *in dict. cap. qualiter*: quem ex hoc textu exponunt, & limitant ibi Immola *in fine*, Abbas *num. 4.* Felinus *num. 3. verſ. Opponitur vlterius*, Marianna *num. 16.* Dueñas *regul. 298. limit. 8.* Maranta *de ordin. iudic. cap. 6. num. 26.* Iul. Clarus *dict. §. vlt. quæſt. 6. num. 4.*

12. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, cui vt ſatisfaciat Aretinus in præſenti, *num. 12.* aſſerit Canonicos, de quibus in præſenti, non fuiſſe accuſatores, nec tales ab Innocentio iudicari; ſed tantummodo denuntiatores: & quia inſcriptio attento iure canonico, locum non habet in denunciatione, *cap. qualiter 24. ad fin. hoc tit.* verba illa huius textus, *citra vinculum inſcriptionis*, quæ vulgò exponuntur, id eſt ante vinculum, ipſe accipit præter, ſeu extra vinculum, quaſi hoc caſu inſcriptioni locus non eſſet. Verùm intellectus hic non ſolùm repugnat proprietati verborum, verùm & menti ipſius Innocentij, qui intendit, & ſupponit Canonicos fuiſſe accuſatores; aliter enim ſi eſſent tantùm denuntiatores, fruſtra ſe excuſarent; eo quod nuntius mandatum exceſſerit accuſando; & fruſtra Pontifex diceret eoſdem deſtitiſſe ab accuſatione, quod neceſſariò ſupponit eos accuſare, *l. deſtitiſſe 10. ff. de iudic. l. non poteſt 209. de R. I.* & apertiùs refellitur Aretini ſententia, ſi ſeriò perpendatur integra huius textus in præſenti tranſcripta. Quare hac omiſſa ſolutione dicendum eſt, accuſationem in præſenti caſu legitimè cum inſcriptione propoſitam non fuiſſe, & ita iuxta ſuprà tradita licitè, & impunè potuiſſe Canonicos deſiſtere ab accuſatione. Nec intereſt, quod citatio præceſſiſſet. Vnde videtur, Canonicos accuſationem deſeruiſſe. Nam reſpondetur in hac materia non attendi, nec conſiderari tantummodo quod accuſatio pendeat, ſed quod inſtituta ſit per libellum in forma iuris, cum prædicta inſcriptione; & conſequenter ſicut citatio non requiritur, ita nec ſufficit per ſe, niſi præcedat ſolennis inſcriptio. Nec obſtat, quod ſi accuſator deſiſtere poſſit poſt citationem, iam daretur eidem occaſio vexandi aduerſarium per citationem; & inſuper infamandi eum de crimine. Quia reſpondetur, quod licèt ſi poſt citationem deſiſtens non incidat in pœnam Turpilliani, quæ ante inſcriptionem non habet locum; nihilominus in expenſis, & damnis ex citatione ſequutis condemnandus eſt, iuxta dictam legem 3. *C. qui accuſare*, legem *eum quem 79. in princip. ff. de iudiciis*, *cap. calumniam, de pœnis*: docet Gloſſa a. *in præſenti, verbo Sed videtur.* Et etiam actione iniuriarum conueniri valet, iuxta textum *in l. item apud 15. §. ait, verſ. Si quis libello, ff. de iniuriis.* Quod ſi inſtes, in præſenti caſu Canonicos poſt citationem deſiſtentes nullatenus condemnari, immò Innocentium aſſerere ex iuris permiſſione non eſſe illis imputandum, quod deſiſtere voluerint, vt habetur *in dict. verſ. Quia verò*: Reſpondet Gloſſa, Canonicos excuſari ab eiuſmodi condemnatione, quia nuntius ab eis miſſus crimen deferendo exceſſit mandatum, cùm ipſi nunquam accuſare intenderent. Quæ Gloſſæ ſolutio communiter refellitur ab Abbate *in præſenti, num. 5.* Anania *num. 7.* ex quorum mente dicendum eſt, Canonicos non fuiſſe condemnatos in expenſis, quia Archiepiſcopus ad eorum petitionem citatus non fuit; ſed tantùm à Cœleſtino III. Innocentij prædeceſſore ex officio citatus: quâ ſententiâ admiſſâ, ceſſat alia difficultas, cur videlicet Cœleſtinus contra legem 2. *verſ. ex longinquo, Cod. de exhib. reis.* Archiepiſcopum citauerit antequam accuſatores accuſationi inſcriberent. Cui difficultati non ſatisfaciunt Abbas *num. 2.* Aretinus *num. 2.* qui aſſerunt, dictum verſiculum *ex longinquo*, non ſeruari in Curia Romana. Veriùs dicendum eſt, textum illum agere de citatione ad inſtantiam, & petitionem accuſatoris, vt notat Gloſſa *ibi, verbo Aſſenſus*; non verò de citatione facta officio iudicis. Nec tandem obſtat textus *in Authent. qui ſemel, Cod. quomodo & quando*, vbi poſt citationem non licet actori deſiſtere. Nam reſpondemus textum illum tantùm procedere in cauſis ciuilibus, non verò in criminalibus, vt docuerunt Innocent. & Cardinalis in præſenti, quos ſequitur Anania *num. 8.* Videndus Donel. *lib. xx. cap. 5.*

Nec

13. DISSOLVITVR SECVNDA DIFFICVLTAS. Nec obstat secunda difficultas suprà expensa, pro cuius solutione distinguendum est. Aut enim agitur de eo, qui accusare omittit, & non vult accusationem inchoare, qui pœnitentiâ ductus, re integrâ potest accusare, *dict. l. 3. vers. si is, cuius.* Idemque dicendum videtur in eo, qui post propositam accusationem, ante inscriptionem licitè desistit. Aut agitur de illo, qui post accusationem desistit eo tempore, quo desistere non potest, & tunc in Turpillianum incidens ampliùs accusare nequit, *dict. l.a. l.quæsitum, in fine, l.abolitionem* 16. *Cod. ad leg. Iul. de adult.* Si autem desistat licitè, idest post inscriptionem, sed præcedente abolitione publica, vel legali, poterit accusationem repetere, iuxta terminos legis 3. *§.vlt. in fine, ff. hoc tit.l.si cui* 7. *l. si interueniente, ff.ad Turpil.* secus verò si priuata præcedat abolitio, *l. mulier, §. vlt.* vbi Glossa, *ff. ad Turpil.l.* 1. *C.de abolit.* Vbi autem quis ante inscriptionem licitè desistit, & insuper legitimè interrogatus, an velit prosequi accusationem, noluit, vel dixit se vlteriùs non accusaturum, licèt postea etiam re integra accusare velit, non est audiendus. Quo casu procedit hic textus *in vers, Nos igitur*; siquidem in eius specie Canonici per Pontificem interrogati responderunt, accusare nolle. Sic etiam procedit textus *in dict. l. accusatione*, si expendas verba illa: *A qua discedere te professus es.* Consonat regula legis *quæritur* 14.*vers. Remittentibus, ff. de ædilit. edict.* Sic planè non excluduntur in præsenti Canonici ab accusatione, nec silentium iisdem perpetuum imponitur ex eo tantùm, quod destiterunt; quia cùm ante inscriptionem, & per consequens illicitè fecerint, nihil erat eis imputandum, ac proinde nec excludendi erant. Arcentur ergo ab accusatione, quia interrogati per Pontificem dixerunt se accusare nolle: in quo sensu Innocentius dum *in vers. Nos igitur*, eos excludit, non expendit præcipuè desistentiam, de qua *in vers. sequenti*: sed interrogationem, & responsionem eorum; & sic non satis probat textus hic eam conclusionem, ad quam expenditur, & commendatur per Abbatem *num.*4. & similiter dum Pontifex *in dict.vers. Nos igitur*, Canonicos repellit, & perpetuum eisdem silentium imponit, non procedit specialiter in Romano Pontifice, vt existimabat Felinus *hic.*

CAPVT XV.

Idem [a] *Salesburgen. Archiepiscopo.*

VEniens ad Apostolicam Sedem venerabilis f. n. [b] Pragen. [c] Episcopus inter alia proposuit coram nobis, quod cùm esset filius [d] sacerdotis, in Ecclesiam Pragen. fuerat intrusus, & contra eiusdem Ecclesiæ [e] priuilegium Imperiali ei liberalitate concessum, & per Sed. Ap. confirmatum, homagium dil.f.n. Duci [f] Bohemiæ præstitit, ac regalia [g] recepit ab eo, sic subiiciens Pragen. Ecclesiam seruituti. *Et infrà*: Vnde nos prædictum Episcopum ad festum Resurrectionis Dominicæ proximò præteritum peremptoriè meminimus citauisse. Idem verò Episcopus per nuntios, & litteras ad suam excusationem viarum discrimina, [h] consecrationem chrismatis imminentem, & quod filius nobilis viri Bohemiæ Principis esset per ipsum baptizandus tunc temporis allegauit. Licèt autem excusationes huiusmodi, sicut erant, friuolas existimantes, ipsum reputauerimus contumacem, nec [i] procuratores eius in causa possemus recipere criminali: eis tamen dil. fil. n. G. sancti Angeli, & H. sancti Eustachij Diac. Card. concessimus auditores, vt si possent, illum aliquatenus excusarent. Cúmque prædictus A. coram eis repetiisset obiecta, ei fuit ex aduerso responsum, quod cùm olim super hoc ad ven. f. n. Margdeburgen. Archiepiscopum litteræ fuerint impetratæ, idem A. qui contra Episcopum solus agebat, in obiectorum se videns probatione deficere, depositis vestibus, & pedibus nudis, ad pedes eius humiliter se prosternens veniam postulauit, & quòd aduersùs eum calumniosè processerat, est confessus. Cæterùm cùm super hoc mandato stare eiusdem Archiepiscopi iurauisset, ipse præcepit eidem sub debito præstiti iuramenti, vt contra eundem Episcopum de cætero talia propónere non auderet. Nos igitur intellectis per Card. eosdem, quæ fuerunt hinc inde proposita, cùm nobis expressiùs ipsius A. confessione constaret, ipsum iuramentum præstitisse, ac tale recepisse mandatum, super impetitione dicti Episcopi silentium ei duximus imponendum: propter contumaciam tamen Episcopo citationem, & purgationem propter infamiam indicentes.

NOTÆ.

1. a SAlesburgen.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & præsens Decretalis missa est Adalberto Regi Bohemiæ, cuius tempore intrusi fuerunt in eadem Ecclesia Henricus Præpositus, & Conradus 3. vt refert Bucelinus *tom.* 1. *Germaniæ, fol.* 43. De hac Metropoli nonnulla notaui *in cap.* 1. *de coniug. seruor.*

b *Pragensi.*] Pragensis ciuitas est Regni Bohemiæ, in qua primos Boleslaus II. cognomento Pius, Dux Bohemiæ, & Morauiæ, facultatem instituendi proprium Episcopum à Pontifice Ioanne IX. & Othone I. Imperatore impetrauit anno Christi 967. qui Metropolitano Moguntino subiectus, ab eo consecrationem acciperet, 2.

ab

ab Imperatore verò regalia, vt referunt Agecius *in chron. Bohemiæ*, ibi: *Anno 966. in Quadrageſima mittitur ſolennis legatio à Boleſlao Duce, & vniuerſo Bohemorum Clero ad Othonem Imperatorem, vt Maieſtatem eius nomine Ducis, & totius populi ſupplicent pro licentia Epiſcopi conſtituendi, & vt Maieſtas eius velit conſentire, vt Praga fiat reſidentia Epiſcopalis.* Quo voto Boleſlaus potitus elegit Dethmarum in Epiſcopum natione Saxonem, vt teſtatur Dubrauius Olomucenſis Epiſcopus, ibi: *Ioannes IX. Romanus Pontifex nominandi Pragæ Præſulis Boleſlao poteſtatem faciebat, atque is Dethmarum quendam à Saxonia oriundum, de ſententia omnium Sacerdotum primum in Bohemia Antiſtitem nominauit, curaque habuit vt ſolenniter, & more aliorum in Germania Pontificum à Moguntino Præſule, tanquam ſuo Metropolita, inauguraretur, vtque regalia ab Othone Cæſare acciperet.* Referunt Aubertus Miteos *de rebus Bohemiæ cap.7.* Goldaſtus *de Regibus Bohemiæ lib. 5. cap.4.* notaui *in cap. 9. de exceptionibus.*

3. c *Epiſcopum.*] Danielem videlicet, qui priùs fuerat Vladiſlai Regis Capellanus.

d *Filius ſacerdotis.*] Et ita irregularis, & vt illegitimus, incapax erat Epiſcopatus, iuxta tradita *in cap. cùm in cunctis, de elect.*

e *Priuilegium.*] Epiſcopi enim Pragenſis,
4. Olomucenſis, Vratiſlauienſis Regi Bohemiæ non præſtant homagium, ſed tantùm fidelitatem promittunt, ex pacto Calixti Papæ & Henrici V. Imperatoris, vt ex aliis narrat Goldaſtus *de Regibus Bohemiæ lib.5. cap.3.*

f *Duci Bohemiæ*] In aliis libris legitur *Regis*; 5.
& rectè, nam ab anno 1088. ſeu 1061. Vratiſlaus Dux Bohemiæ, ab Henrico IV. Imperatore Rex creatus fuit, licèt regius deinceps honor ad annos 60. interceptus fuerit: & poſtea Vladiſlaus II. à Friderico Barbaroſſa Imperatore Rex Bohemiæ creatus fuerit: ſed poſt ipſum denuò interregnum fuit vſquedum anno 1197. Primiſlaus, dictus Othoecaros, Vladiſlai Regis filius, à Philippo Imperatore manu propriâ coronatus Moguntiæ in conuentu Principum, tertius Rex Bohemiæ fuit, de quo agitur in præſenti; ex quo tempore regia dignitas in ea prouincia continuata eſt, vt refert Aubertus Miteus *cap. 2. de rebus Bohemiæ.*

g *Regalia recepiſſet.*] Iuxta morem, quem retuli, & illuſtraui *in cap. de elect.*

h *Conſecratione chriſmatis.*] Quæ neceſſariò facienda eſt ab Epiſcopo in feria quinta maioris hebdomadæ, vt probaui *in cap. quantò, de conſuetud.*

i *Procuratore eius.*] Ad excuſationem delicti; 6.
nam ad proponendas cauſas abſentiæ etiam in iudicio criminali procurator admittitur, *l. ſeruum 33. ff. de procurat. l. reos, C. de accuſat.* Salcedo *in praxi, cap.151.* quod latè expoſui *in cap. tua, de procurat.* & textum hunc illuſtraui *in cap. nimis, de iureiur.*

CAPVT XVI.

Idem *Sancti* [a] *Fridiani Priori, & Magiſtro B. Canonico Piſan.*

SVper his, de quibus nos conſulere voluiſtis, inquiſitioni veſtræ breuiter reſpondemus, quod tribus modis valet crimen opponi, denunciando, excipiendo, & accuſando. Quando crimen in modum denunciationis opponitur, ad denunciationem non eſt inſcriptio neceſſaria: ſed cùm in modum accuſationis obiicitur, oportet inſcribi, quoniam ad depoſitionem inſtituitur accuſatio, ſed ad [b] correctionem eſt denunciatio facienda. Cùm autem excipiendo fuerit crimen obiectum, diſtinguendum eſt, quare opponatur, & quando: ſi autem obiicitur vt ab accuſatione, vel teſtificatione aliquis repellatur, non eſt inſcribi neceſſe: ſed cùm opponitur, vt quis à promotione officij, vel beneficij excludatur, ſi ante confirmationem obiicitur, non cogitur quiſquam inſcribere, quia crimen hoc modo probatum impedit promouendum, ſed non deiicit iam promotum. Poſt confirmationem verò, cùm ſcilicet promouendus fuerit aliquis, aut conſecrandus, quia ab obtinendo repellit, & deiicit ab obtento, ad extraordinariam quidem pœnam ſecundùm arbitrium diſcreti Iudicis, citra vinculum tamen inſcriptionis eſt excipiens aſtringendus, ſi defecerit in probando: pro eo, quod crimine ſic probato, perdit quod per electionem, & confirmationem ei fuerat acquiſitum, ſed ob hoc priùs habitum non amittit: licèt enim agatur de crimine, non eſt tamen huiuſmodi quæſtio criminalis. Vnde per [c] procuratorem poteſt ritè tractari. Clericus autem, qui pro eo, quod variauerat, & vacillauerat, coram nobis, de mandato noſtro captus eſt, & detentus, infamiam non incurrit. Cæterùm volumus, & præſentium vobis auctoritate mandamus, vt ſuper inquiſitionis articulis, tam de fama electi, quàm litteris contra eum ſub nomine longè maioris, & ſanioris partis Capituli deſtinatis, cogatis teſtes, qui nominati fuerint, perhibere teſtimonium veritati.

NOTÆ.

a *Sancti Fridiani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & *in cap. super his, de pœnis, cap. super his, de test. cogend.* vbi extant aliæ partes huius textus. Eius historiam retuli *in cap. cum litteris, de testibus.*

1. b *Ad correctionem est denunciatio.*] Nam cùm per viam exceptionis crimen obiicitur in iudicio ciuili, vt *cap. si constiterit 12. cap. ad petitionem 22. hoc tit. l. Papinianus, §. filius, ff. de inoffic. testam.* non agitur principaliter, vt quis puniatur, sed vt à iudicio excludatur; quia exceptio est actionis exclusio, *l. 2. ff. de except. cap. 2. de ordin. cognit.* Nec tunc obstat textus *in cap. item cùm quis 4. de restit. spol.* vbi opponens exceptionem criminis contra agentem de spoliatione, non auditur, quia hoc modo criminaliter agi dicitur. Quia dicendum est, in eo textu crimen oppositum non fuisse per modum exceptionis, sed principaliter agendo per viam reconuentionis, & accusationis, vt constat ex illis verbis, *obiiciendo crimen agere non potest*, vt docuit Betoius *in cap. 1. de iudiciis, num. 73.* Aliquando tamen & qui crimen apposuit per modum exceptionis, si in eius probatione defecerit, punitur, vt *in cap. 1. §. adiicientes, de elect. in 6.*

c *Procuratorem.*] Quia aliàs si iudicium esset criminale, non admitteretur, iuxta tradita *in cap. tua, de procurator.*

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio tradita, et probatvr.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Accusans criminaliter ad vindictam, inscribere debet; denunciator verò non item.* Probant eam textus *in cap. non probaueris, cap. mandasti 10. 2. quæst. 5. cap. quisquis, cap. qui crimen 2. quæst. 8. cap. 8. 3. quæst. 9. cap. nullus, §. inscriptio 4. quæst. 4. cap. qui calumniam 5. quæst. 6.* Synodus Constantinopol. *can. 6.* ibi: *Quam simili pœna accusatores inscribant, subituri eam, si quid per calumniam intendant.* Et *l. 3. l. si cui 7. ff. de accusat. l. si quis 8. Cod. eod. tit. l. 2. §. penult. ff. ad leg. Iul. de adult. l. vlt. ff. de furtis, l. si quis obrepserit 99. ff. ad leg. Cornel. de falsis, l. 1. Cod. ad Turpil. l. vlt. Cod. de iniuriis, l. 2. Cod. de exhib. reis, l. 3. Cod. de his qui accusare, l. 4. Cod. Theodos. de custod. reor. l. 1. Cod. Theodos. de accus.* ibi: *Nullus secundùm iuris præscriptum crimen, quod intendere proposuerit, exequatur, nisi subeat inscriptionis vinculum.* Et *l. 8. 9. 14. & final. eod. tit. l. 3. eod. Cod. de famosis libellis.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Ant. August. *in epit. iuris lib. 30. tit. 15.* Fornerius *in notis ad Cassiodorum lib. 6. epistol. 15.* Ant. Matthæus *de crimin. ad titul. de accusat. cap. 6. per totum*, Petrus Herod. *lib. 1. Pandect. tit. 5. cap. 12.* Bignonius *in not. ad veteres formul. cap. 29.* Paulus Idumay *in notis ad Innoc. III. lib. 2. epist. 201.* Scipio Gent. *ad Apulei. apolog. cap. 2. fol. 14.* Vulteius *de iudic. lib. 2. cap. 4. & 5. num. 233.* Anton. Augustin. *in notis ad can. Hadriani, can. 7. tom. 9. Concil. Biny*, Reuardus *ad leges 12. Tabul. cap. 25. in princip.* Cuiac. *in l. 6. Cod. de accusat.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. 32. quæst. 56.* D. Ioannes Vela *de modo procedendi, cap. 5. num. 26.* P. Gregorius *lib. 32. syntag. cap. 7. num. 6. & lib. 5. partit. tit. 9. cap. 4. num. 3.* Osuald. *lib. 18. Donel. cap. 10. littera D.* D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1 cap. 2. num. 20.* Brissonius *lib. 1. select. cap. 1.* Turturet. *dissert. 43. iurid.*

3. Tradita ratio dvbitandi.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Valde Reipublicæ interest, vt delicta non maneant impunita, & sint qui crimina deferant, reosque in iudicio accusent, *l. inde Neratius*, cum vulgatis, *ff. ad leg. Aquil.* Sed si accusator cogatur inscribere, & ita pœnæ talionis se subiicere, nemo audebit accusare, cùm facile absque propria calumnia possit in accusatione deficere, aut quia non plenè probauit, propter repulsionem testium, aut imperitiam aduocati; vel quia testes à potentiori aduersario subornati verum taceant: igitur ne delicta maneant impunita, cogi non debent accusatores ad inscribendum accusationi cum sui capitis aperto periculo. Deinde ea pars assertionis, vbi docetur, denunciatores inscribere non debere, difficilis redditur; nam delatores criminum, si quos per calumniam denunciauerint, puniuntur, *l. 2. in princip. §. D. Pius, l. Senatus 15. §. 1. & 2. l. res quæ 22. §. vlt.* cum duabus legibus sequentibus, *ff. de iure fisci*: latè probat Amaya *in l. 1. Cod. de delat. num. 19.* igitur in hac parte nulla est differentia inter delatorem, & accusatorem.

4. De inscriptione, et svbscriptione.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, iure ciuili Romanorum certam fuisse formam exercendorum iudiciorum publicorum, quam recenset eruditus Brissonius *lib. 2. select. cap. 1.* licèt postea extraordinariè quæri de criminibus cœpisset, vt testantur Consulti *in l. ordo, ff. de public. iudic. l. in Senatusconsultum, §. 1. ff. ad Turpil. l. 1. §. vlt. l. hodie, ff. de pœnis.* Et primò, qui alium accusare volebat, deferebat ad Prætorem, vel eum qui iurisdictioni criminali præerat, nomen rei, petens, vt inter reos reciperetur: & si præsens erat reus, vocabat, ducebatque eum ad Prætorem: si verò abesset, delato nomine, atque inscriptione factâ, reus citabatur, exhibebaturve. Tacitus *lib. 2. annal.* ibi: *Marcus Vinius nuntiauit Pisoni, vt Romam ad dicendam causam veniret: ille eludens respondit adfuturum, vbi Prætor, qui de veneficiis quæreret, reo, atque accusatoribus diem prædixisset.* Seneca *in apolog. col. .. Ducit illum ad tribunal Æacy: is lege Cornelia, quæ de sicariis lata est, quærebat: postulat nomen eius recipi, edit subscriptionem, occisos Senatores 30. Equites Romanos 315.* Cicero 4. in Verrem. *Hic tum repentè Pacilius quidam homo egenus, & leuis accedit: ait, si liceret, nomen absentis deferre se velle. Iste verò, & licere, & fieri solere, & se recepturum.* Sequebatur inscriptio, quæ nihil aliud est, quàm professio accusatoris, quâ profitetur se exempli gratiâ Titium deferre ex lege Aquilia; eumque reum à se peractum iri. Et licèt inter inscriptionem, & subscriptionem accusationis nihil interesse existimet Vulteius *de iudiciis lib. 2. cap. 4. num. 119.* quia subscriptio pro inscriptione ponitur *in l. si cui 7. ff. de accus. l. si obrepserit 29. ff. ad l. Cornel. de falsis, l. si quis seruos, Cod. de accusation.* & promiscuè accipiantur *in l. vlt. ff. de priuat. delict. l. final. ff. de furtis, l. Athletes 24. ff. ad leg. Cornel. de falsis, l. 2. Cod. ad Turpil.* Tamen verius est, multùm interesse inter scribere, & subscribere. Inscribere dicitur accusator, cùm reum se aliquem facere alicuius criminis profitetur libello: quæ inscriptio libelli appellatur, & eius forma extat *in l. libel-*

lorum

lorum 3. *ff. de accuſat.* In Gluſſa Baſilic. *lib.* 60. *titul.* 42. inter veteres formulas Marculfi *capit.* 29. apud Apuleium *in apolog. capit.* 2. & ex cuiuſdam monachi ſchedis ita tranſcribit Briſſon. *lib.* 5. *formul. Ego ipſe aduerſum te in rationibus publicis adſiſto : ſi te iniuſtè interpellauero , & victus exinde apparuero , eadem pœnâ , quam in te vindicare pulſaui , me conſtringo , atque conſcribo partibus tuis eſſe damnandum , & pro rei totius firmitate manu propriâ firmo , & bonorum virorum iudicio roborandam dabo.* Subſcribere eſt confirmare inſcriptionem , cùm is , qui libellum dedit , vel alius pro eo , ſi litteras neſciat , ſubſcribit ſe profeſſum eſſe , vt *in dict. l.* 3. & hæc ſubſcriptio eſt quaſi vinculum , quo ſe accuſator ad pœnam talionis obligat , ſi temerè , & falsò accuſauerit , aut reum non peregerit , *l. ſi cui crimen , ff. de accuſat. l.* 11. *C. Theod. de accuſationibus* , *l.* 8. *C. Theod. de iuriſdict.* notauit Balſamon *in can.* 131. *Synod. Carthag.* Ideo libellum hunc, vinculum talionis dixit Carnut. *epiſt.* 51. *&* 138. & ita idem eſt qui inſcribit, & ſubſcribit , licèt olim alius eſſet , qui reum deferebat , & inſcribebat ; alius qui ſubſcribebat ; quales erant cauſidici , qui ſe accuſatori iungebant , vel iuuandi , vel obſeruandi gratiâ , vt Aſconius notat 1. in Verrem : *Subſcriptores dicuntur* , inquit , *qui adiuuare accuſatorem cauſidici ſolent , quos oportet ſummiſſiùs agere , quàm dicat ille , quem ſequuntur. Nec ſolùm chartarum causâ , atque iuuandi accuſatoris adhiberi ſolent , ſed etiam vt ne facilè corrumpatur.* De hoc ſubſcriptore Cicero loquitur in epiſtola ad Q. Fratrem Gabinium : *De ambitu reum fecit P. Sylla , ſubſcribente priuigno Memmio.* Tacitus *lib.* 1. *annal. Nec multò poſt Grannium Marcellum Prætorem Bithyniæ Quæſtor ipſius Cepio Chriſpinus Maieſtatis poſtulauit , ſubſcribente Romano. Hiſpone.* Idem Cicero 1. *Verr.* ibi : *Ipſe nihil eſt , at venit paratus cum ſubſcriptionibus exercitatis , & diſertis : eſt tamen hoc aliquid , tametſi non eſt ſatis : omnibus enim in rebus is, qui princeps in agendo eſt, ornatiſſimus & paratiſſimus eſſe debet.* Et mox : *Cuſtodem* , inquit Cælius Tullio , *me appoſite. Quid ? mihi quammultis cuſtodibus opus erit, ſi te ſemel ad meas capſas admiſero ? qui non ſolùm, ne quid enuncies , ſed etiam , ne quid auferas , cuſtodiendus ſis.* Eleganter Symmachus *lib.* 1. *epiſt.* ibi : *Quid ſit conditionis inſcriptio , noſtis præ cæteris ; prouiſum eſt enim , ne quis temerè in alieni capitis diſcrimen irrueret , niſi ſe idem priùs pœnæ ſponſione vinciret.* Ad quod reſpicit textus *in l. penult. C. de accuſat.* in illis verbis : *In cauſis criminalibus dignum eſt , vt Inſcriptiones proponant , quæ videlicet magnitudinem ſceleris , tempuſque deſignent , vt alterutram partem digna ſecum tenere poſſit auctoritas.* Alterutram partem, inquiunt Imperatores, hoc eſt accuſatorem , vel reum ; accuſatorem, ſi fefellerit ; reum verò ſi accuſator vera detulerit , *l. non priùs , C. de calumniat.* Cuius etiam inſcriptionis ſingularis locus extat *in l. cauſas , C. Theodoſ. de iuriſdict.* Et quia accuſator ſeſe inſcribebat ad eandem pœnam , ſeſe ad pœnam talionis adſtringere dicebatur : Eleganter Feſtus Pompeius ibi : *Talionis mentionem fieri ait Verrius hoc modo : Si membrum rupſerit , ni cum eo pacit , talio eſto. Nec id quid ſignificet , indicat : puto quia notum eſt ; permittit enim lex parem vindictam.* Iſidorus *lib.* 5. *etymol. cap.* 27. Gellius *lib.* 2. *noct. cap.* 1. quò reſpexerunt Damaſus Papa *epiſt.* 3. *ad Stephanum Archiepiſc.* Adrianus Papa *can.* 48. Ibi : *Qui crimen obiicit , ſcribat ſe probaturum reuerà , vt ibi cauſam agat , vbi crimen admittit : vt qui non probauerit quod obiecit , pœnam , quam intulerit, ipſe patiatur.* Ex quo emendandus eſt Gratianus, qui falsò retulit canonem hunc *in cap. final.* 3. *quæſt.* 6. per hæc verba : *Qui crimen obiicit , ſciat ſe probaturum : reuerà ibi cauſa agatur , vbi crimen admittit.* Cùm tranſcribere deberet pro verbo *ſciat*, verbum *ſcribat* , vt notauit Ant. Auguſtin. *in notis ad canonem* 98. *Hadriani Papæ* , & *lib.* 1. *de emendatione Gratiani* , *dial.* 14. de qua talionis pœna accipere poſſumus celebre decretum Damaſi Pontificis relatum inter eius decreta , *tom.* 1. *Concilior. part.* 1. *pag.* 512. in illis verbis : *Si quis Epiſcopum , aut presbyterum , aut diaconum falſis criminibus impetierit , vel accuſauerit , & probare non potuerit , nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Quæ verba de adulterij crimine eſſe accipienda exiſtimamus ideo , quia pœna hæc primis illis Eccleſiæ temporibus pro adulterio imponebatur, *can.* 7. *Concil. Ancyrani.* D. Cyprianus *in epiſt. ad Antonium Epiſcopum* , *can.* 64. *&* 65. *Concil. Illiber.* vbi probaui : notauit Scipio Gentil. *ad Apolog. Apulei in dict. cap.* 2. Etiam ſciendum eſt accuſatorem in alia inſcriptionis parte cauere debere ſe perſeueraturum in iudicio vſque ad ſententiam. Quæ cautio non per ſimplicem repromiſſionem datur , ſed fideiuſſoribus præſtitis , *l.* 7. *§.* 1. *ff. de accuſat. l.* 3. ibi : *Fideiuſſor de lite exercenda adhibitus fuerit* ; *C. de accuſat. l.* 1. *&* 2. *C. ad Turpil.* atque huiuſmodi fideiuſſoris meminit Paulus *in l. poſt legatum* 5. *§. ſunt qui putant , ff. quod legat.* & hanc cautionem olim ante vocationem in ius , vnà cum inſcriptione præſtari ſolitam fuiſſe , conſtat *ex dict. l.* 1. *C. ad Turpil.* Et licèt hæc cautio iam exſoleuerit , optimâ tamen ratione olim inducta fuit , vt temeritas accuſatoris etiam damno pecuniario coërceretur. Habebat enim hæc cautio aliam partem , de cuſtodia videlicet rei accuſatæ , ſeu eius modò , quam proſequitur Vulteius *de iudiciis lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 142.

Sunt tamen certi caſus , in quibus Inſcribere accuſator non cogitur. Et primò in leuioribus delictis , quia audiuntur , & diſcutiuntur de plano , abſolutis videlicet reis , ſeu fuſtibus caſtigatis ; ſeruis verò flagello verberatis , *l. leuia* 6. *ff. de accuſat. l. vnius* 18. *§. vltim. ff. de quæſtion. l. nequaquam* 9. *§. de plano , ff. de officio Proconſul.* in grauioribus verò , quia de vita , & fortunis hominum agitur , ideo maior obſeruatio ſolennium deſideratur : leuiora autem , quæ non ita magni præiudicij ſunt , de plano diſcuti debent. Deinde ceſſat inſcriptio cùm mulier ſuam , ſuorumve iniuriam proſequitur, *l. de crimine* 12. *C. qui accuſare* : quod & in delatoribus obſeruatur , qui ſuam , ſuorumve iniuriam proſequuntur, *l. deferre* 18. *§. ſed ſi communem* , *l. filius* 38. *§. final. l. delator* 44. *ff. de iure fiſci* , *l. ex libertate* 26. *ff. de liberal. cauſa.* Vel ſi parentes mortem liberorum , aut contrà liberi necem parentum exequantur ; cùm enim eo caſu ceſſet calumnia , Senatuſconſultique Turpiliani pœna , *l.* 2. *&* 4 *C. de calumn. l. vlt. ff. de public. iudic. l. in Senatuſconſulto* 15. *§.* 5. EXCEPTIONES PRÆSENTIS TEXTUS.

ces, *ff. ad Turpil.* ad quid inſcriptio? De marito accuſante adulteram, dicemus *in cap. maritus, de adulteriis.* Item ceſſat inſcriptio, cùm quis crimen in aduerſarium retorquet, quia quamuis eo ipſo actoris partes ſuſtinere videatur, inſcriptione tamen non oneratur, argumento legis 2. §. *ſi publico*, *& ſequent. ff. ad leg. Iul. de adult. l. qui cùm maior* 14. §. *libertus*, *ff. de bonis libert.* & expreſsè in hoc textu ab Innocentio docetur, quia non verè accuſat, qui retorquet crimen, cùm innocentiæ dumtaxat defendendæ gratiâ faciat. Quintilianus *lib. 7. inſtit. cap. 3.* ibi: *Sed ſi quando in partibus laborabimus, vniuerſitate pugnandum eſt, ſiue inuicem accuſant, ſiue crimen reus vltra accuſationem in aduerſarium reſtituit, vt Roſcius in accuſatores ſuos, quamuis reos, non feciſſet; non enim tunc eſt accuſatio, ſed defenſio.* Quare cùm ex Senatoſconſulto Syllaniano præmium præſtetur ei, qui ex familia ſeruorum cædem domini indicauerit; vel accuſauerit, *l. in lege* 25. *ff. ad Syllan.* non videtur accuſare vt præmium conſequatur, qui in alium, cùm argueretur, crimen detorſit, *l. 3. §. vtrum* 14. *ff. ad Syllan.* vbi pro *vindicaſſe*, legendum eſſe *indicaſſe*, notarunt Ant. Auguſtin. *lib. 2. emend. capit.* 19. Cuiac. *lib.* 18. *obſ. cap.* 22. cuius textus argumento docet ex aliis Amaya *ad titul. de delat. numer.* 32. quod ſi præmium ex ſtatuto proponatur occidenti bannitum, & aliquis eum occiderit, non vltrò, ſed defendendo, non aſſequitur præmium, quia lex non conſiderat, quod caſu euenit, ſed quod principaliter fit, *l. ſi quis nec cauſam*, *ff. ſi certum petatur*, *l. qui iniuria* 53. *ff. de furtis*: nec lex voluit præmio afficere illum, qui non vt illi pareret, ſed potiùs ob propriam defenſionem id efficit, *l. vnum* 67. §. *ſi de Falcidia*, *ff. de legat.* 2. *l.* 5. *ff. de condit. & demonſt.* Alias quoque exceptiones aliqui deducunt *ex l. ne quis* 6. *C. de Iudæis*, *l.* 4. *C. de apoſtatis*, *l.* 4 *C. de hæretic. l. ea quidem* 7. *C. de accuſat.* ſed non rectè, vt probat Anton. Matthæus *ad tit. de accuſat. cap.* 6. *in fin.* Illud tamen notandum eſt, tantùm hanc inſcriptionem locum habere in iudiciis criminalibus, ſiue ordinariis, ſiue extraordinariis: in iudicio autem ciuili, quamuis de crimine agatur, non cogitur accuſator in crimen ſubſcribere; quoniam in eo pecuniariter agitur, *l. vltim. ff. de priuat. delict. l. final. de furtis*, *l. is cui* 4. §. *ſi verò*, *C. de ſportul.* quamuis Bignonius *in notis ad veter. formul. capit.* 20. ex eo probet, etiam in cauſis ciuilibus pro expenſis ſubſcriptionem deſiderari.

6. Ratio autem cur ita diligenter hæc inſcriptio in accuſatione deſideretur, ex eo prouenit; nam cùm graue ſit aliquem in iudicio criminali, in quo plerumque de vita agitur, accuſari, compeſcenda erat accuſatorum iniuria, ſiue, vt loquitur Vlpianus *in l. final. ff. de furtis*, temeritas agentium coërcenda, vt ita non facilè quis proſiliat ad accuſationem, cùm ſciat inultam ſibi accuſationem non futuram, *l. ſi cui* 7. *ff. de accuſat.* Siquidem per hanc inſcriptionem obligat ſe fideiuſſoribus datis ad proſequendum iudicium, *l. qui crimen*, *C. qui accuſare*, *l.* 2. §. *ex iniquo*, *C. de exhibend. reis.* Et etiam profitetur ſe probaturum crimen delatum, aliàs pœnam eandem, quam meretur crimen illud, ſubiturum, *cap. quiſquis*, *cap. qui crimen* 2. *quæſt.* 3. *cap. nullus*, §. *inſcriptio* 4. *quæſt.* 4. *dict. l.* 2. *C. de exh. reis.* Ad quam Theodoſij conſtitutionem reſpexit Symmachus *lib.* 10. *epiſt.* 63. *ad Theodoſ.* ibi: *Quid habeat conditionis inſcriptio, noſtis præ cæteris: prouiſum eſt enim, ne quis temerè in alieni capitis diſcrimen irrueret, niſi ſe idem prius pœnæ ſponſione vinciret.* Quod autem ſcripſit Theodoſius *in dict. l.* 2. accuſatorem videlicet ſubſcriptione facta, *ſe vincire reciproca pœna*, ita accipiendum eſt, quod ſubiiciat ſe talioni, & ſimili ſupplicio, vt idem Theodoſius expreſſit *in l. vltim. C. de calumn. l. vltim. C. de accuſat.* notauit D. Ioan. Suarez *ad l. Aquil. in apparat. cap.* 2. *numer.* 22. Gothofr. *in l.* 5. *C. Theodoſ. de accuſat.* Sic ergo cum hoc periculo capitis ſui accuſator facile à falſa accuſatione retrahetur, & ea quæ probare non poterit, in alterum non conſiciet, potiuſque in priuatis delictis eliget agere ciuiliter (in quo iudicio non exigitur inſcriptio,) quàm criminaliter: vnde meritò Innocentius in præſenti docet, accuſatorem debere in accuſatione inſcribere, quia agit ad pœnam, & vindictam; denunciatorem verò non teneri ſubſcribere, quia tantùm correctionem intendit: nec eum, qui retorquet crimen, quia potiùs excipiendo, vt ſe defendat, quàm vt accuſet, facit.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, quæ 7. adeo efficax eſt, vt ab hac inſcriptionis ſolennitate, atque pœna talionis receſſum ſit hodie generali conſuetudine, vt probant Scaccia *de iudiciis cap.* 15. *numer.* 14. Anguianos *lib.* 2. *de legibus, capit.* 7. *numer.* 24. quod ea potiſſimùm ratione factum ait Gaillus *lib.* 1. *de pace publ. capit.* 9. *numer.* 3. ne metu propriæ ſalutis quis ab executione criminis, id eſt ab accuſatione, deſiſtat, & ſic etiam ſceleratiſſimi impuniti remaneant. Sed licèt iure prætorio pœnam talionis abrogatam fuiſſe cenſeant Gaillus *dict. cap.* 9. *numer.* 3. Menoch. *de arbitr. lib.* 1. *quæſtion.* 79. *numer.* 5. per textum *in* §. *pœna*, *Inſtit. de iniuriis*; meritò eos refellit Vulteius *de iudic. lib.* 2. *cap.* 4. Conſtat tamen huius inſcriptionis neceſſitatem aliquando remiſſam fuiſſe *ex l.* 5. *C. Theodoſ. de accuſat.* idque Antonini Imperatoris reſcripto cautum fuiſſe teſtantur Valens, Gratianus, & Valentin. *in l. final. C. Theodoſ. ad leg. Cornel. de falſis*; tametſi Iuſtin. eo ipſo quod hæc reſcripta in ſuum Codicem non retulit, neceſſitatem priſtinam huius inſcriptionis reſtituiſſe videatur. Et licèt generali conſuetudine hodie hæc inſcriptio ab vſu forenſi deſiiſſet, non tamen ideo impunitus remanet, qui per calumniam accuſauit, immò extra ordinem arbitrio iudicis punitur vſque ad pœnam talionis in cauſis grauioribus, vt dicemus *in capit.* 1. *de calumn.* Nec obſtat quod de delatoribus dicebamus; nam denuntiatores, de quibus agit Innocentius in præſenti, ideo non inſcribunt, quia ad correctionem tantùm reum criminis deferunt: delatores verò ſpe præmij, & lucri id faciunt, *l.* 2. *in princip. ff. de iure fiſci.* Vnde valde exoſi ſemper delatores fuerunt. Apud probos Imperatores, humani generis inimici dicuntur *in l.* 2. *C. Theodoſ. de delatoribus*: immò & variis pœnis afficiuntur, vt probaui *in can.* 73. *Concil. Illiber.* & illuſtrat Demſterus *ad Roſinum lib.* 9. *fol.* 937.

8. Sed adhuc præſenti aſſertioni obſtat textus *in cap.*

TRADITVR DECIDENDI RATIO.

DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

EXPONITVR

Cap. 1. de calumniat.

cap. 2. de calumn. vbi denunciator per calumniam pœnâ ſuſpenſionis punitur : ergo quia non tantùm accuſator, verùm & denunciator ſubſcribere debet, cùm deficiens in probatione criminis illati æquali pœnâ puniatur. Cui difficultati vt ſatisfaciat Cardinalis ibi, docet denunciatorem in ea ſpecie non ad correctionem, ſed ad vindictam egiſſe : ideoque quia per calumniam detulit, à beneficio ſuſpendi. Sed hæc ſolutio quia nimis reſtringit textum illum, communiter à Doctoribus refellitur : quare eâ omiſsâ veriùs dicendum eſt, denunciatores non teneri inſcribere, ſi ad correctionem tantùm agant, ex præſenti textu, & *cap. licèt*, infrà *hoc titul.* Si autem ſe offerant probationi delictorum, ad eorumque inſtantiam procedatur ad inquiſitionem, quia tunc quodammodo accuſatorum partes ſuſtinent, puniuntur propter calumniam. Accedit quia *in dict. capit.* 2. agitur de calumnia commiſſa à ſubdito erga Prælatum, quæ omnino punienda eſt, cùm aliàs facilè ſubditi Prælatos ſuos, à quibus paſſim increpantur, obiurgantúrque, diffamarentur falſis illatis criminibus. Nec intereſt, quod delator non inſcribit, quia non valet argumentum : Ergo, non punitur; nam qui contra electum, & non confirmatum crimen excipit, non inſcribit; quia ad pœnam non agit, ex præſenti textu : & tamen ſi in probatione deficiat, punitur, *cap. 1. de elect. in 6.*

9. Exponitur can. 41. Concil. Altsiod.

Deinde præſenti aſſertioni obſtat textus *in can. 41. Concil. Altiſſiod.* in illis verbis : *Non licet presbytero, nec diacono quemquam inſcribere, ſed in vice ſua ſi cauſam habueris, aut fratrem, aut quemcumque ſæcularem roget.* Ex quibus deducitur, non ſolùm accuſatorem non teneri inſcribere, verùm nec licere illi inſcribere. Pro cuius canonis expoſitione ſciendum eſt, non licere ſacerdotibus laïcos accuſare, *cap. ſicut 6.* ibi : *Sicut ſacerdotes, vel reliqui clerici à ſæcularium laicorum excluduntur accuſatione*, &c. niſi proteſtatione facta ſe pœnam ſanguinis non intendere, *cap. 5. de homicid. in 6.* illuſtrant. Couarr. *in Clement. ſi furioſus, part. 2. §. 5.* Gomez *lib. 3. variar. cap. 1. num. 33.* Iranzo *de proteſt. fol.* 268. Vnde *in dict. can.* 41. dum PP. aſſerunt, non licere presbytero, vel diacono quemquam inſcribere, accipiendi ſunt, ideſt quemquam accuſare, & inter reos criminum deferre : ſed ſi propriam presbyter proſequatur iniuriam, vice ſua, ideſt pro eo alius ſæcularis inſcribat, vt ita presbyter ab accuſatoris munere arceatur, & emendationem iniuriæ ſibi illatæ aſſequatur : non ergo in eo canone improbatur ſolennitas inſcriptionis, ſed tantùm iuxta veteres canones prohibent PP. presbytero, aut diacono laicos accuſare.

CAPVT XVII.

Idem *Vercellen. Epiſcopo, & Abbati de* [a] *Cilicto.*

QValiter, & quando debeat Prælatus procedere, ad inquirendum, & puniendum ſubditorum exceſſus, ex auctoritate noui, & veteris Teſtamenti colligitur euidenter, ex quibus poſtea ſuper hoc proceſſerunt canonicæ ſanctiones. Legitur enim in [b] Euangelio, quod ille villicus, qui diffamatus erat apud Dominum ſuum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius, audiuit ab illo : Quid eſt hoc, quod audio de te ? Redde rationem villicationis tuæ, iam non poteris villicare. Et in [c] Geneſi Dominus ait : Deſcendam, & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Ex quibus auctoritatibus manifeſtè probatur, quod non ſolùm cùm ſubditus, verùm etiam cùm Prælatus excedit, ſi per clamorem, & [d] famam eius exceſſus ad aures ſuperioris peruenerit, non quidem à malevolis, & maledicis, ſed à prouidis & honeſtis, nec ſemel tantùm, ſed ſæpe, quod clamor innuit, & diffamatio manifeſtat, debet coram Eccleſiæ ſenioribus veritatem diligentiùs perſcrutari, vt ſi rei popoſcerit qualitas, canonica diſtrictio culpam feriat delinquentis; non tanquam ſit actor, & iudex, ſed quaſi deferente fama, vel nuntiante clamore, officij ſui debitum exequatur. Licèt autem hoc ſit obſeruandum in ſubditis, diligentiùs tamen eſt obſeruandum in Prælatis, qui quaſi ſignum ſunt poſiti ad ſagittam : & quia non poſſunt omnibus complacere, cùm ex officio teneantur non ſolùm arguere, ſed etiam increpare, quin etiam interdum ſuſpendere, nonnunquam verò ligare : frequenter odium multorum incurrunt, & inſidias patiuntur : & ideo ſancti [e] Patres prouidè ſtatuerunt, vt accuſatio Prælatorum non facilè admitteretur, ne concuſſis columnis corruat ædificium, niſi diligens adhibeatur cautela, per quam non ſolùm falſæ, ſed & malignæ criminationis ianua præcludatur. Verùm ita voluerunt prouidere Prælatis, ne criminarentur iniuſtè, vt tamen cauerent, ne delinquerent inſolenter, contra vtrumque morbum inuenientes congruam medicinam, vt videlicet accuſatio criminalis, quæ ad diminutionem capitis, ideſt ad degradationem intenditur, niſi legitima præcedat inquiſitio, nullatenus admittatur : ſed cùm ſuper exceſſibus ſuis quiſquam fuerit infamatus, vt interim iam clamor aſcenderit, quod diutius ſine ſcandalo diſſimulari non poſſit, nec ſine periculo tolerari, abſque dubitationis ſcru-

pulo ad inquirendum, & puniendum eius excessus, non ex odij fomite, sed ex charitatis procedatur affectu. Quod si grauis fuerit excessus, etsi non degradetur ab ordine, ab administratione tamen amoueatur omnino: quod est secundùm Euangelicam veritatem, à villicatione villicum amoueri, qui non potest villicationis suæ dignam reddere rationem.[f] Hunc igitur ordinem si circa ven.f. n.[g] Nouarien. Episcopum obseruastis, intentionem & discretionem vestram in Domino commendamus: si verò qualibet causâ prætermisistis eundem, ne per leue compendium, ad graue dispendium veniatur, adhuc ipsum ordinem tempore congruo volumus obseruari, ne inde nascantur iniuriæ vnde iura nascuntur: & ideo disc. vestram rogamus attentiùs, & monemus, obsecrantes in Christo Iesu, qui venturus est iudicare viuos,[h] & mortuos, quatenus ad conscientiæ vestræ iudicium recurrentes, si fortè contra præscriptum ordinem, tanquam homines excessistis, non pudeat vos[i] errorem vestrum corrigere, qui positi estis, vt aliorum corrigatis errores: quoniam apud districtissimum iudicem, in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis: ita videlicet, vt inueniatis occasionem aliquam congruentem, per quam ne vestra vilescat auctoritas, quantò cautiùs, vel prudentiùs poteritis, supersedeatis ad præsens: quoniam ex iis, quæ inordinatè sunt acta, non potest ordinabiliter agi. Si verò præscriptum ordinem custodistis, volumus, & mandamus, quatenus omni gratiâ, & timore postpositis, Deum solum habentes præ oculis, viâ Regiâ incedentes, sine personarum acceptione in hoc negotio procedatis iuxta formam, quam vobis in aliis litteris duximus exprimendam: nec rimeatis aliquem hominem contra Deum, sed Deum potiùs contra omnem hominem metuatis. Formam verò iuramenti, quàm à clericis Nouarien. super inquisitione facienda in hoc negotio recepistis, in similibus volumus obseruari, vt videlicet iurent clerici, quod super iis, quæ sciunt, vel credunt in sua Ecclesia reformanda, tam in capite, quàm in membris, exceptis occultis[k] criminibus, meram & plenam dicerent veritatem inquisitionis. *Et infrà*: Constitutiones verò quas ad correctionem excessuum, & reformationem morum vos non tam fecisse, quàm innouasse cognouimus, approbamus, volentes vt eas faciatis à clericis laudabiliter exerceri, præcipientes ex parte nostra Prælatis, vt laïcis conquerentibus plenam faciant iustitiam exhiberi, non obstantibus appellationibus frustratoriis, quas in eorum grauamem clerici frequenter opponunt, ne pro defectu iustitiæ clerici trahantur à laïcis ad iudicium sæculare, quod omnino fieri prohibemus: & vos ne fiat, prohibere omnibus modis satagatis. Cæterùm aduersus hæreticorum fallacias solicitudinem vestram vigilare oportet, monentes, & obsecrantes in Domino, quatenus ad extirpandum de agro Dominico lolium hæreticæ prauitatis, prudenter, & efficaciter intendatis.

NOTÆ.

1. [a] *Cilicio.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 4. sed legendum est, *Tileto*, quod monasterium est Ordinis Cisterciensis, dictum S. Mariæ de Tilieto, in diœcesi Aquensi, prouinciæ Mediolanensis, vt ex Manrique retuli *in capit. qualiter* 17. *de iudiciis.* Abbas hic electus fuit in locum Episcopi Nouariensis, de quo in præsenti agitur, & illi electo tantùm rescribit Innocentius *in cap. ex litteris, de excess. Prelat.* non tamen constat, an suffectus esset in eius locum, quia decessisset; an verò quia depositus fuisset virtute præsentis inquisitionis: & Vercellensis Episcopus, cui rescribit Innocentius in præsenti, postea translatus fuit ad Pisanam Ecclesiam, vt constat ex eodem capite *ex litteris.* De Vercellensi diœcesi egi *in cap. licèt, de foro competenti.*

b *Euangelio.*] *Lucæ cap.* 16.

c *Genesis.*] *Cap.* 18.

2. d *Et famam.*] Quæ plerumque à maleuolis procedit. D. Bernardus *de consider.* Mala fama parum obesse debet, cùm ex humana suspicione nascatur, quæ prona ad malum est, & crebriùs fallitur. D. Hieronymus *in epist. ad Rufinum*: Multùm in vtramque partem fama mentitur, & tam de bonis mala, quàm de malis bona falso rumore concelebrat. Tertul. *in Apolog. capit.* 8. D. Isidor. *lib.* 5. *etymol. cap.* 27. Quintilian. *lib.* 3. *institut. capit.* 3. & *declamat.* 12. *&* 18.

e *Sancti Patres.*] Relati suprà *in cap.* 4.

f *Rationem.*] Verba hucusque relata vsque ad vers. *Debet*, etiam reperiuntur *in cap. qualiter, infrà hoc titul.*

g *Nouariensem.*] Nouariensis Ecclesia est in Italia, suffraganea Archiepiscopi Mediolan. *de qua egi in cap.* 2. *de relig. dom.*

h *Viuos, & mortuos.*] Quibus verbis moti nonnulli PP. existimarunt, non omnes ho- 3.
mines morituros esse. Sed licèt de fide non sit omnes homines morituros fore, vt notat sanctus Thomas *in epist.* 1. *Pauli ad Chorinth. capit.* 15. *lect.* 8. & *in* 4. *distinct.* 43. *quæstion.* 1. *artic.* 4. Ecclesia tamen contrarium sententiam tenet, quam probat & defendit P. Karrier. *tom.* 1. *Digest. fid. tract.* 1. *de carnis resurrect.*

4. i *Errorem veſtrum corrigere.*] Sed certum eſt, eam differentiam verſari inter iudicem delegatum, & ordinarium, quòd delegatus prolatâ ſententiâ, de eius nullitate cognoſcere non poteſt: ordinarius verò de eius nullitate pronunciare valet, *l. ſi vt propenis* 4. *C. quomodo & quando*, *l. ſi Præſes*, *eod. titul. leg.* 1. *C. de ſentent. & interl. leg.* 4. *C. de accuſat.* Bellonus *libr.* 1. *ſupputat. cap.* 18. *numer.* 1. Tiraquel. *in leg. boues*, *§. hoc ſermone*, *limitat.* 1. *numer.* 4. *de V. S.* ergo iudices delegati in præſenti non poterant de nullitate ſententiæ cognoſcere, aut eam retractare. Cui difficultati reſpondendum eſt dicendo in hoc textu, iudices non protuliſſe ſententiam definitiuam, vt patet ex verbis ſequentibus, *in negotio procedatis*; ſed tantùm per inquiſitionis formam contra Epiſcopum Nouarienſem proceſſiſſe: vnde iubet Innocent. vt ſi ipſi inquiſitionis formam per ſacros canones præſcriptam non obſeruarunt, errorem iudicij corrigant, non autem ſententiam, quam adhuc non protulerant, vt docuit Doctor Gabriel Henriquez *in leg. à D. Pio*, *numer.* 12. *de re iudic.* An iudex teneatur retractare ſententiam, cuius errorem poſtea agnouit, latè & doctè diſputat Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *tract.* 1. *per totum.* Vt autem exponamus quando iudex poſſit mutare ſententiam iam prolatam, notanda eſt differentia, quæ verſatur inter ſententiam interlocutoriam, & definitiuam; nam primam poteſt iudex ipſe mutare, *l. quod iuſſit*, *ff. de re iudic.* etiam pluries. Gratianus *diſputat.* 147. *numer.* 20. Scaccia *de appellation. quæſtion.* 19. *rem.* 1. *concluſ.* 6. Secundam verò mutare non valet, poſtquam illam protulit; quia ſiue bene, ſiue malè iudicauit, functus eſt officio ſuo, *l. iudex* 55. *ff. de re iudic.* poteſt tamen eam declarare, dum nihil detrahat ex his quæ decreuit, *l. Paulus* 42. *ff. de re iudic. vbi* Cuiac. *lib.* 6. *reſponſ. Pauli*, Donellus *lib.* 29. *comment. cap.* 3. veluti ſi iudex condemnauit reum vt ſeruum Stichum reſtitueret, cùm plures huius nominis haberet, nec de quo ſenſerit, liquidò poſſit ex actis conſtare; tunc enim declaratio nihil de nouo decernit, ſed iam decretum manifeſtat, argumento *ex l. hæredes* 21. *§.* 1. *ff. qui teſtam. facere poſſ.* iuncta lege *adeo* 7. *verſ. Videntur*, *ff. de acquir. rer. dom.* notarunt Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 8. *numer.* 263. Valenzuela *conſil.* 120. *ex numer.* 16. non autem eſt propria declaratio ſententiæ, quando iudex, vt quotidie contingit, in ſe reſeruat taxationem expenſarum, vel liquidationem fructuum, in quibus reum condemnauit; tunc enim definitiuè ſuper eis pronuntiare poteſt, vt ſupponitur *in l. final. §. Lucius* 4. *ff. de condict. indeb.* & docuerunt Baldus, & Salicetus *in l.* 3. *C. de fructibus & litium expenſis*, Solorzanus *tom.* 2. *de iur. Indiar. lib.* 2. *capit.* 19. *numer.* 41. quod facilius procedit quando fructus debentur æquè principaliter ac res petita, quia tunc de eis ferri poteſt noua ſententia: textus diſertus *in l. marito* 31 *§ vltim. ff. ſolut. matrim.* quem explicat Noguerol. *alleg.* 17. *ex num.* 33.

5. Deinde notandum eſt, ſententiam definitiuè prolatam tunc dici, quando prolata eſt, & nos dicimus, *deſpues de pronunciada ante eſcriuano*: nam antea nondum eſt ſententia, & ita ſuppleri, emendari, immò & corrigi valet, *l.* 41. *titul.* 5. *lib.* 2. *recopil.* qui textus licèt loquatur in auditoribus Cancellariarum, viget in omnibus iudicibus, ſi ſupremum Concilium excipias, quod ex gratia poteſt emendare iudicatum, ſi viderit expedire. Textus expreſſus *in l.* 3. *titul.* 22. *part.* 3. proſequuntur Bobadilla *dict. lib.* 3. *cap.* 8. *ex numer.* 263. *vſque ad numer.* 269. Mieres *de maiorat.* 1. *part. quæſtion.* 44. *numer.* 3. in qua tota quæſtione vberrim agit de his, qui poteſtatem habent declarandi ſuam ſententiam. Gammas *deciſ.* 110. vbi *numer.* 38. agit de poteſtate Principis; cui non ſolùm interpretari, verùm & mutare ſuam ſententiam licet. Gratianus *regul.* 421. qui loquitur quando in continenti iudex vult ſuam ſententiam reformare ſine vllo interuallo, & ſine petitione partis: docetque poſſe, quia quæ ſtatim fiunt, in ipſo actu geſta videntur. Pichardus *in manuduct.* 2. *part.* §. 3. *ex numer.* 11. ac tenuiſſiuè Carleu. *tom.* 1. *de iudic. diſput.* 16.

6. k *Occultis criminibus.*] Quia quando per inquiſitionem generalem proceditur, non poſſunt teſtes interrogari de occultis, ſed de notoriis criminibus: teſteſque, ſi de occultis interrogentur, poſſunt vti reſtrictione mentali, reſpondendo ſe neſcire, eo ſenſu intra ſe retento, ſcilicet vt aliis detegant, vt in hoc textu docetur, iuncto capite *erubeſcant*, 32. *diſtinct.* docuerunt Sotus *de ratione tegend. ſecret. memb.* 3. D. Ioannes Vela *de modo procedendi*, *cap.* 34 *numer.* 4. Nec obſtat, quod iuramentum accipi debet ſecundùm mentem, & intentionem eius, cui iuratur; non eius, qui iurat *cap. in quacumque* 22. *quæſtione* 5. quia hoc intelligendum eſt quando quis iuſtè, & ſeruato ordine iuris interrogatur; tunc enim palam, & ſine æquiuocatione, aut reſtrictione reſpondere tenetur; ſecus autem ſi iniuſtè & tyrannicè interrogaret iudex, non ſeruato iuris ordine, quia ſufficeret reſponſum verum eſſe ex verbis æquiuocis ad ſenſum interrogati, quamuis ad ſenſum interrogantis falſum eſſet, vt ex Nauarro & Soto probant D. Ioannes Vela *vbi ſuprà*, D. Ioſeph. de Retes *lib.* 7. *opuſcul. cap.* 3. *numer.* 29.

Textus hic ſpectat ad ſecundam partem huius rubricæ, & ſecundum modum procedendi in cauſis criminalibus, videlicet per inquiſitionem, de quo agemus *in cap. inquiſitionis*, infrà *hoc titul.*

CAPVT XVIII.

[a] Idem Arelatensi Archiepiscopo, & Vallis [b] Magnæ Abbati.

CVm dil. fil. Cistercien. Abbas, & P. & R. fontis Frigidi, Sed. Ap.[c] L. ad [d] Agathen. Ecclesiam accessissent, vt in ea legationis officium exercerent, quia de ven.f.n. Agathen. Episcopo per frequentem clamorem multa sibi fuerant insinuata sinistra, voluerunt descendere, ac videre, si clamorem opere compleuisset. Ideoque tam Episcopum, quàm Canonicos iuramenti vinculo astrinxerunt, vt super statu Ecclesiæ sibi dicerent veritatem. *Et infrà* : Quia verò non constitit sub qua forma coram prædictis Legatis præstitit [e] iuramentum, vtrum videlicet ita iurauerit vt super statu Ecclesiæ plenam, & meram diceret veritatem; an ita, vt ad inquisita veraciter responderet: disc. v. per A. s. m. quat. eisdem Legatis ex parte nostra, in virtute obedientiæ districtè mandetis, vt sub qua forma iuramentum præstiterit, studeant fideliter intimare: & si secundùm responsionem eorum sub secunda forma iurauerit, aut ipse coram nobis sufficienter probauerit, se sub illa forma iurasse, per depositiones testium, quos produxerit apud Sedem Apostolicam constitutus, quas vobis sub bulla nostra mittimus interclusas, aut etiam aliorum, cùm nondum depositiones illæ fuerint publicatæ, nec ipse productioni testium renunciare curauerit: quoniam secundùm eandem non tenetur ex debito iuramenti, nisi ad inquisita solummodo respondere, vos excusationes illas, quas vobis sub bulla nostra mittimus interclusas, diligenter audire curetis, & si eas probauerit diligenter, cùm excusationes huiusmodi confessiones illas non exprimant, quæ tales sunt, vt ad bonum, & malum valeant retorqueri, & ideo iudicari debent ex causa, eum sub. ap. ob. penitus absoluatis: cùm etsi repertus fuerit culpabilis in quibusdam, ex labore tamen, & pudore punitus, quos propter hanc causam incurrit, huiusmodi leuis culpa leniter ei valeat indulgeri. Quod si excusationes illas super dilapidatione, naufragio, & simonia probare nequiuerit, aut si sub prima forma iurauit; cùm secundùm eandem veritatem [f] tacere, nec admiscere debuerit falsitatem, vos non obstantibus excusationibus illis, quas denuò proposuit coram nobis, cùm in confessionibus suis nullam omnino de illis fecerit mentionem, quamuis firmiter asseruerit, quod exceptiones plures ex illis prædictis Legatis exposuit, quas ipsi scribere non curauerunt, cùm hoc per se probare non posset, tanquam qui solus examinabatur ab illis, eum sublato cuiusque contradictionis & appellationis obstaculo ab administratione Agathensis Ecclesiæ remoueatis.

NOTÆ.

a ARelatensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 5. Michaëli videlicet Archiepiscopo Arelatensi: de qua Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 16. *de offic. deleg.*

b *Vallis magna.*] Vallis magna Cisterciensis
1. Ordinis duplex est: altera Bituricensis diœcesis, alia in diœcesi Agathensi, de qua in libris Cameræ ita legitur: *Sexta filia Bonæuallis Viennensis, Vallubona in lingua Occitana, diœcesis Agathensis.* Refert Manrique *tom.* 2. *annal. Cisterciens. anno* 1150. *cap. final. num.* 9.

c *Ap. Sed. Legati.*] Videlicet S. Arnal-
2. dus, 17. Abbas Cisterciensis, & B. Petrus, & Radulfus, monachi monasterij Fontisfrigidi, Legati missi contra Albigenses ab Innocentio III. & vt Albiensium prouinciam visitarent: & postea Sanctus Arnaldus creatus fuit Archiepiscopus Narbonensis, vt refert Manrique *tom.* 1. *in serie Abbatum Cisterc. num.* 17. De Cisterciensi Ordine, & Fontis Frigidi monasterio egi *in cap. cùm ordinem 6. de rescrip. cap. ad petitionem, de elect. cap. litteras, de supplenda.*

d *Agathensem.*] Prouinciæ Narbonensis, de qua egi *in cap.* 6. *de his quæ vi.*

e *Præstitit iuramentum.*] Episcopus videlicet Agathensis.

f *Tacere.*] Dubium est inter Doctores, an 3.
quotiescumque reus interrogatur à iudice iuridicè de proprio delicto, teneatur ipse proprium crimen fateri? Et explosis variis sententiis teneri ipsum, etsi pœna capitali plectendus veniat, veritatem dicere, probant innumeri, quos referunt, & sequuntur Sanchez *lib.* 6. *summæ, capit.* 3. *dub.* 19. *per totum.* Gutierrez *lib.* 1. *de delictis, cap.* 9. *cum sequent.*

CAPVT

CAPVT XIX.

Idem *Archiepiſcopo*[a] *Tarraconenſi, & Abbati Sancta Maria de*[b] *Populeto, & Archidiacono*[c] *Barchinonenſi.*

CVm oporteat Epiſcopum. *Et infrà* : Sanè venientibus ad Ap. Sed. fil. G. Groſſi, & G. de[d] Monte Regali, multa grauia, & enormia contra ven. f. n. Vicen. Epiſcopum proponentibus coram nobis, quia illa non debebamus ſub diſſimulatione tranſire, vobis, frater Epiſcope, ac fili Archid. inquiſitionem eorum duximus committendam, illius imitantes veſtigia, qui cùm haberet villicum, & ille diffamatus fuiſſet apud eundem, quia diſſipaſſet bona ipſius, cum eo poſuit rationem. Verùm dictus Epiſcopus antequam ad ipſum noſtra citatio perueniſſet, ad præſentiam noſtram accedens, propoſuit coram nobis, quod illi, qui enormia illa de ipſo nobis ſuggeſſerant, typho malitiæ potiùs, quàm iuſtitiæ zelo ducti nobis huiuſmodi nuntiauerint, cùm ipſi eius ſint manifeſtiſſimi inimici, & cum eius hoſtibus conuerſentur, conſanguineoſque ſuos, ac complices intendant ad[e] teſtificandum producere contra ipſum, qui ad denunciandum, ſeu ad teſtificandum admitti non debent aliquâ ratione, vtpote iuramenti præſtiti tranſgreſſores, & aliis criminibus irretiti. Ne verò per leue compendium ad graue diſpendium veniatur, diſc. v. per A. ſ. m. quat. niſi ſuper iis, quæ nobis ſunt propoſita contra ipſum,[f] famam ipſius læſam eſſe noueritis, vos ad inquiſitionem illorum non ſubitò procedatis. Quod ſi fuerit ad inquiſitionem procedendum, prædictos, vel alios, quos ipſius eſſe conſtiterit inimicos, nec ad proſequendam inquiſitionem, nec ad perhibendum teſtimonium contra ipſum Epiſcopum admittatis, ſed per viros idoneos ſuper iis, quæ ſuggeſta ſunt, inquiratis ſolicitè veritatem : & ſi nihil graue probatum fuerit contra ipſum, vos ei purgationem canonicam indicatis.

NOTÆ.

a TArraconenſi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.* 6. de Tarraconenſi Metropoli egi *in cap.* 1. *de his qua vi.*

1. POPVLETVM. b *Populeto.*] Populetum monaſterium eſt percelebre ordinis Ciſtercienſis, Tarraconenſis diœceſis in Catalonia, ad radices montis Pradenſis. Nomen loci ab arborum frequentia ſunt qui deducant : alij à creſcentis domus magnitudine, quaſi oppidulum dictum, quod vernaculâ linguâ Catalauni *Poblet* vocant. Sed rectiùs qui à ſancto Eremita eiuſdem nominis deriuant, qui locum illum ab aliquot annis inhabitabat, vt referunt latiùs proſequentes ipſius monaſterij originem, & magnitudinem Yepes *in chron. D. Benedicti, anno* 1153. Manrique *tom.* 2. *annal. Ciſterc. eod. anno, fol.* 250. Petro IV. huius nominis Abbati ipſius monaſterij miſſa eſt præſens decretalis, vt notauit idem Manrique *d. tom.* 2. *in ſerie Abbatum Populet.*

2. c *Barchinonenſi.*] Barchino, ſeu Barchinona ciuitas eſt in agro Laletano ſita, multis hinc inde oppidis conſpicua, ideoque amœna à Rufo Feſto appellatur.

Et Barchinonum amœnas ſedes
Nam pandit illic tuta portus brachia,
Viuiſque ſemper dulcibus tellus aquis.

Circa cuius originem variæ ſunt Hiſtoricorum opiniones : primam refert Rodericus Tolet. *lib.* 1. *hiſtor. Generalis, cap.* 5. his verbis : *Verùm Hercules ex radice montis Caci, ex his, qui ſecum, & ſuis pediſequis (cæteris ad Galiciam applicatis) nona ad litus applicuit Celtiberia, vbi ciuitatem ædificauit, & ex nona barca Barcinonam appellauit.* Conſentiunt Gerundenſis *in Paralip. Hiſpaniæ, lib.* 2. *tit. de vrbibus ab Hercule conditis* : Florian. de Ocampo *lib.* 1. *cap.* 17. & *lib.* 4. *cap.* 15. Valer. *p.* 2. *hiſtor. cap.* 2. Miedes *hiſt. Iacobi, lib.* 18 *cap.* 1. Hieronymus Paulus *in ſua Barcin. in princip.* Pujad. *hiſt. Catal. lib.* 1. *cap.* 23. Diaguſ. *hiſt. comitum Barcin. lib.* 1. *cap.* 2. Alij aſſerunt, quod Amilcar Dux Carthag. cognomento Barcino vrbem illam condidit, & à ſuo nomine Barcinonem appellauit : ita Tarraſſa *de rebus Hiſpan. anno ante aduent. Chriſti* 234. Nonius *in Hiſpan. cap.* 88. Sed has, & alias ſententias, quas refert Tamayo *tom.* 1. *Martyrol. die* 6. & 29. *Ianuarij*, 12. *Februarij*, & 6. *Martij*, refellit Coronel *in notis ad Gongoram tom.* 3. *fol.* 423. & verè de huius vrbis initiis nihil hactenus certi liquet, niſi eam Carthaginenſibus debere primordia ſua, vt teſtatur Auſonius ad Paulinum his verſibus.

Quid queror, Eiſque inſector criminamenſtri
Occiduì me ripa Tagi, me Punica ledit
Barcino, me bimaris iuga ninguida Pyrenei.

Eandem coloniam fuiſſe Romanorum, teſtis eſt Plinius *lib.* 3. ibi : *In ora autem Colonia eſt Barcino cognominata.* Et probat Ant. Auguſt. *dialog.* 7. Iam à primis Eccleſiæ ſæculis habuit Eccleſiam Cathedralem Tarraconenſis ſuffraganeam, vt refert Boſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 77. eius Archidiacono reſcribit Innocentius in præſenti.

d *De monte regali.*] *Canonicis Vicens.* legitur in hac ſexta collectione, & rectiùs, cùm Eccleſia Cathedralis Vicenenſis ſit etiam ſuffraganea Archiepiſcopi Tarracon. vt refert Boſquetus *vbi ſuprà* : Eccleſia autem montis regalis ſit in 3.

Sicilia, de qua plura D. Roehus Pirro *tom.* 1. *Sicilia sacra.*

e *Testificandum.*] Iuxta tradita *in c.*17.*de testibus.*

f *Famam.*] Quæ necessaria est ad inquisitionem, vt dicemus infrà *in cap. inquisitionis*, vbi commentarium huius textus dabimus.

CAPVT XX.

[a] Idem.

CVm dil. fil. *Et infrà*: Inquiratis super præmissis diligentiùs veritatem, & si vobis constiterit, prædictos, quorum nomine sunt huiusmodi de prædicto Episcopo nunciata, publicè concubinarios tunc fuisse, propter quod in eos fuerit excommunicationis sententia [b] promulgata, vel præfatum Episcopum de iam dictis excessibus non fuisse præmonitum ab eisdem, vel ipsos conspirasse in eum, eos à denunciatione ipsa repellatis: alioquin auditis diligenter, quæ fuerint, &c. eidem Episcopo auctoritate nostra nihilominus prohibentes, ne super iis, pro quibus ad audientiam nostram fuerit legitimè appellatum, præfatos clericos indebitè grauare præsumat, donec causa prædicta iuxta formam mandati nostri fuerit terminata.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex, nec de quo Episcopo in præsenti agatur.

2. b *Promulgata.*] Et ita erant criminosi, & inimici, qui omnino prohibentur accusare, vt probaui suprà *in cap. meminimus.* Consonat idem Innocentius *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 201. in hæc verba: *Dilectus filius I. Decanus Christianitatis Diuionensis in nostra propositis præsentia constitutus, quod cum olim L. I. & H. Canonicis Capellæ Ducis Diuionen. Lingonien. Diœces. non ad correctionem, sed potiùs ad infamationem ipsius, nobis quadam denunciantibus contra ipsum, venerab. f. N. Matisconen. Episcopo, & suis coniudicibus dederimus in mandatis, vt vocatis qui essent propter hoc euocandi, quod inuenirent super obiectis, per suas nobis litteras intimarent: partibus in ipsorum præsentia constitutis, & eodem inficiante Decano, quod denunciationem ipsam monitio charitatiua præcesserit, & firmiter asserente prædictos Canonicos factæ denunciationis tempore inimicos eius, & æmulos extitisse: tandem fuit ad ad Sedem Apostolicam appellatum, cuius appellationi memorati iudices detulerunt. Idem verò Decanus quorundam religiosorum litteras repræsentans, qui de vita & conuersatione ipsius laudabile testimonium perhibebant, nobis humiliter supplicauit, vt occurrere aduersariorum suorum malitiæ, ac laboribus eius finem imponere dignaremur. Nolentes autem ipsum indebitè fatigari, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si denunciatores præfati monitionem charitatiuam præmisisse super obiectis probare nequiuerint, aut Decanus ipse docuerit illos suos extitisse denunciationis tempore inimicos, eundem ab illorum denunciatione, sublato appellationis obstaculo absoluatis: alioquin in eodem negotio iuxta priorem continentiam litterarum, appellatione remota, ratione præuiâ procedatis. Quod si non omnes, &c. duo vestrum, &c. Tu denique fili Abbas super teipso, &c. Datum Lateran. idib. Ianuary Pont. N. anno XV.*

CAPVT XXI.

Episcopo [a] *Genuensi, &* [b] *Viennensi Sacristæ.*

INquisitionis negotium, quam de venerabili fratre nostro Episcopo, & Canonicis [c] Valentin. vobis commisimus faciendam, sine conscientiæ scrupulo exequi cupientes, Apostolico petiistis oraculo edoceri, vtrum eorum publicanda sint dicta, & [d] nomina, quos interrogari contingit, prout de testibus in publicis causis fieri consueuit: an sola dicta eorundem publicari sufficiat, cùm idem Episcopus & Canonici manifestè sciant, qui fuerint inquisiti: & vtrum contra dicta eadem debeant exceptiones, seu replicationes admitti, cùm contra personas dicentium admittantur. Ad quod breuiter respondemus, non solùm dicta, sed etiam ipsa nomina, vt quid à quo sit dictum, appareat, publicanda; & exceptiones, seu replicationes legitimas admittendas: ne per suppressionem nominum, infamandi; per exceptionum verò exclusionem, deponendi falsum audacia præbeatur. Secundò quæsistis, quid vobis sit statuendum, si contra quempiam per inquisitionem probatum fuerit tale crimen, quod deponeret accusatum criminaliter, & conuictum. In quo quidem duximus distinguendum, vtrum videlicet tale crimen contingat aduersus aliquem inueniri, quod ordinis executionem suscepti, aut retentionem beneficij etiam post peractam pœnitentiam impediret, putà si homicidium commisisset, vel adeptus esset ordinem,

nem, aut beneficium vitio simoniæ: quo casu erit sicut in accusationis iudicio procedendum. Alioquin secundùm personæ merita, & qualitatem excessus pœnam poterit iudicantis discretio moderari. Tertiæ dubitationis articulus continebat, vtrum cùm duo, vel tres iurati affirmant alium crimen aliquod eisdem videntibus commisisse, de quo tamen aliquâ infamiâ non laborat, aliquam illi pœnam infligere debeatis: & vtrum ad petitionem quorundam [e] quasdam schedulas vobis occultè tradentium infamationem Episcopi continentes, sit ad inquisitionem eorum, quæ in ipsis continentur schedulis procedendum: & an fides eorum dictis debeat adhiberi, qui post iuramentum interrogati secretò, vtrum sint eorum, de quibus inquiritur, inimici; respondent, quod non diligunt illos, vel directè [f] inimicos se asserunt eorundem, aut etiam ante iuramentum id publicè confitentur, nullas tamen inimicitiarum causas probabiles ostendentes. Ad hæc autem pariter respondemus, nullum esse pro crimine, super quo aliquâ non laborat infamiâ, sed clamosa insinuatio sola præcessit, propter dicta huiusmodi puniendum: quin imò super hoc depositiones contra eum recipi non debere, cùm inquisitio fieri debeat solummodo super illis, de quibus clamores aliqui præcesserunt: nec ad petitionem eorum, qui libellum infamationis porrigunt in occulto, procedendum esse ad inquisitionem super contentis ibidem criminibus faciendam, aut etiam aduersus eos, contra quos fit inquisitio, fidem dictis adhibendam illorum, qui post iuramentum, vel ante, tacitè, vel expressè inimicos se asserunt eorundem, nisi forsan ante iuramentum in fraudem id facere præsumantur. Quæsistis præterea, quid statui debeat, si nihil per certam scientiam, sed tantùm per famam, & eorum qui fuerint inquisiti, credulitatem iuratam contigerit inueniri: vtrum-ne aliquis super eo crimine reputari debeat infamatus, de quo ipsum duo, vel tres, aut plures dixerint infamatum, licèt de ipso nihil sinistrum in publico audiatur. Ad quod est nostra responsio, quod propter famam & deponentium credulitatem dumtaxat, non
f erit ad depositionis sententiam procedendum, sed infamato canonica poterit indici purgatio secundùm arbitrium iudicantis; qui propter dicta paucorum eum infamatum reputare non debet, cuius apud bonos, & graues læsa opinio non existit. Tu denique, frater Episcope super te ipso, & credito tibi grege taliter vigilare procures, extirpando vitia, & plantando virtutes, vt in nouissimo districti examinis die coram tremendo iudice, qui reddet vnicuique iuxta opera sua, dignam possis reddere rationem. Datum Lateran. XIII. Kal. Ianv. Pont. N. anno quinto-decimo.

NOTÆ.

1. a GEnuen.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. & in epistolis Innoc. editis à Busqueto *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 189. Sed legendum est *Geneuensi*: Geneua enim est vrbs Galliæ, in Metropoli Viennensi: inter oppida Allobrogum recensetur à Papirio Masonio in descriptione Galliæ, *fol.* 357. De ea plura Fratres Sarmat. *lib.* 2. *Gallia Christ. fol.* 595. iam olim habuit Ecclesiam Cathedralem; sed cùm occupata esset ea vrbs ab hæreticis, Sedes Episcopalis Annessium Sabaudiæ oppidum translata fuit. Alia dedimus de Ecclesia ipsa *in cap.* 10. *de voto.*

2. b *Viennensi.*] Vienna olim ita dicta, quia à Vienio constructa fuit: celebris Metropolis est Allobrogum, Romanorum colonia, teste Paulo *in leg. final. ff. de censibus*: ad Rhodanum posita est, & eius meminerunt Cæsar *lib.* 7. *cap.* 2. Plinius *lib.* 3. *cap.* 4. Ptolomeus *lib.* 2. *cap.* 10. quos & alios referunt Fratres Sarmath. *tom.* 1. *Gallia Christ. fol.* 789. eius Archiepiscopus Primatis nomen aliquando sibi vindicauit, vt refert Chenu *in serie Præsul. ipsius Ecclesia.*

3. c *Valentin.*] Valentia Romanorum Colonia, prænomine Iulia, teste Ptolomeo *lib.* 2. *cap.* 8. ciuitas est Segalaunorum in Gallia, cuius mentio extat *in leg.* 22. *Cod. Theodos. de annon. & tribut. leg.* 113. *eod. C. de Decur.* sita est supra Rhodanum: habet Ecclesiam Cathedralem dicatam D. Apollinari, de qua agit Chenu *in serie Præsul. ipsius Ecclesiæ.*

d *Et nomina.*] In causis fidei reo edi nequeunt nomina, vel cognomina testium, vnde ipse possit venire in cognitionem eorum, *cap. final.* §. *iubemus, de hæretic. in* 6. vbi ratio assignatur, non solùm quia periculum testibus imminet; verùm etiam vt faciliùs in negotiis fidei ipsi deponant: quam praxim in Tribunalibus sancti Officij receptam defendunt & probant Farinac. *de hæres. quæst.* 188. §. 1. *num.* 7. Peña *ad Eymericum in Direct. comment.* 124. Sousa *in aphorism. Inquisit. lib.* 2. *cap.* 6. *num.* 74. Castropalao *in opere moral. p.* 1. *tract.* 4. *disput* 8. *punct.* 15. §. 3. *numer.* 7. Carena *de offic. Inquis. p.* 3. *titul.* 7. §. 9. Vnde cùm non adsit eadem ratio in aliis delictis, & causis criminalibus, nomina testium eduntur, vt latè probant Gutierrez *de delictis lib.* 1. *quæst.* 8. Parexa *de instrument. edition. tit.* 7. *resolut.* 6. licèt contrarium teneat Cuiac. *lib.* 22. *observ. cap.* 25. 4.

e *Quasdam schedulas.*] Sine auctore, & ratione, iuxta illud Imperatoris Traiani apud Plinium 5.

lib. 1.

lib. 1. epist. 102. ibi: *Sine auctore verò propositi libelli nulla crimina locum habere debent; nam & pessimi exempli, nec nostri sæculi est.* Et per huiusmodi schedulas, quæ dantur in occulto, non debere iudices ad inquisitionem procedere, docuerunt in præsenti Ioannes Andreas *num.* 6. Butrius *num.* 22. Abbas *notabil.* 2. *num.* 4. Ananias *num.* 62. quos sequuntur Ceualloa *lib.* 3. *practic. quæst.* 821. *num.* 20. Solorzanus *de iure Indiar. lib.* 4. *cap.* 8. *numer.* 37. & *lib.* 4. *polit. cap.* 10. Salcedo *ad leg.* 64. *tit.* 4. *lib.* 2. *recopil. num.* 2. & 17. quod & in causis nobilitatis, & puritatis procedere probant Valenzuela *consil.* 110. *num.* 5. Escobar *de purit.* 2. *p. quæst.* 2. *per totam.* Sed cùm contrarium praxi receptum videamus in Collegiis, Regio Consilio Ordinum, & Tribunalibus Inquisitionis, aliisque communitatibus, quæ sanguinis puritatem exigunt, distinguendum credo inter schedulam datam sine auctore, vbi tantùm infectio alicuius exprimitur, simpliciter referendo descendere ex sanguine infectu; vel cùm in ipsa schedula ratio, & fundamentum ipsius infectionis exprimitur: primo casu existimo virtute talis schedulæ non posse ad exactiorem inquisitionem procedi, ex præsenti textu. Secundo verò, cùm ratio, seu fundamentum assignatur, posse exactiorem inquisitionem fieri ad cognoscendum, an verum sit fundamentum infectionis in schedula expressum. Idem credo obseruandum esse à Iudicibus, Inquisitoribus, seu Visitatoribus, vt videlicet vi simplicis schedulæ, vbi absque auctore narratur aliquod visitati delictum, non possit iudex ad inquisitionem illius delicti procedere, ex hoc textu, & traditis *in cap.* 1. *de consanguin.* Sed cùm fundamenta, & rationes præbentur, ac argumenta, quibus probetur delatio illa, posse iudicem de illo crimine inquirere ad eruendam veritatem, quia si vera sunt fundamenta relata in ipsa schedula, iam visitatus laborat infamiâ, quæ iustam reddit ipsam inquisitionem.

f *Inimicos.*] Quia inimici ab accusatione, & denunciatione arcentur, iuxta tradita suprà *in cap. meminimus.*

COMMENTARIVM.

6. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Crimen probatum per inquisitionem regulariter pœnâ ordinariâ punitur; sed si impedit ordinis executionem, fit depositio, sicut per accusationem.* Probant eam textus *in cap. dilectus* 30. *cap. licet Heli, de simonia, cap.* 1. *hoc tit. in* 6. Illustrant Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 58. & *de censuris disput.* 40. *sect.* 2. Beroius *in cap. qualiter, num.* 53. suprà *hoc titul.* Anguianus *de legibus lib.* 2. *controuers.* 6. Arellanus *lib.* 5. *singul. antinom.* 1. Barb. *in select. ad textum in cap.* 2. *de confessis, num.* 4. Altesserra *hic.*

7. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Pœnas pro delictis impositas, & incursas iudex augere, minuereve non valet, *cap. de causis* 4. §. *de illis, de offic. delegat.* vbi illustraui, & latè probat Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 5. Igitur siue crimen probatum sit in iudicio formato per viam accusationis, aut per viam inquisitionis, pœnæ à iure statutæ minuendæ, mutandæve non sunt. Angetur hæc difficultas primò ex nonnullis iuris testimoniis, in quibus cùm extraordinariè, & per inquisitionem procederetur, pœna ordinaria infligitur, *leg.* 2. *Cod. de abolit.* ibi: *Inquisitione factâ competens pœna ingeratur*: & *leg.* 2. §. *si publico, ff. ad leg. Iul. de adult.* vbi extra ordinem, & sine accusatore fuit in causa processum; & tamen ordinaria lenocinij pœna imposita fuit. Id etiam probatur *ex leg.* 4. *Cod. de sepulchro violato*, ibi: *Vel ad officium nunciauerit*; & *leg. ordo* 8. *ff. de public. iudic.* vbi etsi maximè extra ordinem crimina probentur, semper imponitur pœna ordinaria: igitur quia nihil interest, an per inquisitionem, an per accusationem crimina in iudicio claruerint. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex præsenti textu *in vers. In quo*, vbi Innocentius III. homicidas, & simoniacos æqualiter pœnâ ordinariâ puniendos esse docet, siue per inquisitionem, siue per accusationem procedatur: ergo quia nullum versatur discrimen inter iudicium formatum per accusationem, aut per inquisitionem.

8. INQVISITIONES ETYMON, ET DEFINITIO.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio: pro cuius expositione sciendum est, inquisitionem dictam esse à verbo *inquiro*, idest intus quæro, seu valde quæro, quasi particula *in*, augeat, vt *in leg. Gallus*, §. *in illo*, ibi: *In difficilis, ff. de liberis & posthum. cap.* 1. ibi: *Inseruiens*, iuxta communem intellectum, *de fideiussor.* Et generaliter significat quamcumque, vel cuiuscumque rei indagationem, vel inuestigationem, *cap. inquisitionem* 26. *de elect. cap. vlt.* §. 1. *de officio delegat. Clement.* 1. ibi: *Per inquisitionem, eod. tit.* In præsenti tamen prout ad criminalia refertur inquisitio, denotat modum, quo de criminibus agitur, ab accusatione distinctum, vulgò *pesquisa*; in quo sensu variè definitur per Bartolum *in leg. transigere, num.* 15. *Cod. de transact.* Felin. *in præsenti rubric. num.* 3. Præpositum *n.* 39. Didacum Perez *in leg.* 24. *tit.* 11. *lib.* 4. *ordin.* Gigantem *de crimine læsæ Maiest. p.* 1. *quæst.* 8. Sotum *de tegend. secreto, membr.* 2. *quæst.* 6. Cristoph. à Paz *in leg.* 50. *stili*, Gutierrez *de delictis quæst.* 1. *num.* 1. à quibus ea definitio adducitur, vt inquisitio sit *criminis, vel criminosi per iudicem legitimè facta indagatio.* Quæ definitio colligitur *ex leg. congruit, ff. de offic. Præsid. leg.* 4. *vers. In mandatis, ff. ad leg. Iul. peculat. cap. qualiter* 12. *cap. cum oporteat, hoc titul. cap.* 1. *cap. Deus* 20. *quæst.* 1. illis verbis: *Criminis, vel criminosi*, quibus includuntur omnes inquisitiones, tam generales, quam speciales, quoad delicta & personas simul, vel quoad alterum illorum: & per eadem verba excluduntur inquisitiones aliæ, quæ non respiciunt crimina, & illorum punitionem, sed res diuersas, vt *in leg. si vacantia, Cod. de bonis vacant. lib.* 10. *cap. per inquisitionem, de elect.* Sic etiam per illa verba, *facta indagatio*, agnoscitur differentia inter inquisitionem, & accusationem, quæ est delatio criminis, vt probaui *in cap.* 1. *hoc titul.* inquisitio autem est inuestigatio: & sicut delatio differt ab inuestigatione, quâ crimen, vel persona non defertur, sed inquiritur; ita accusatio differt ab inquisitione. Deinde accusatio, seu delatio, quamuis fiat in iudicio, non tamen fit per iudicem, quippe qui non defert, nec ei competit ius deferendi, sed accusatori. Contrà verò inuestigatio, quæ in inquisitione

continetur,

continetur, per iudicem fit, ita vt ei competat inuestigatio, seu ius inquirendi, *dict. leg. congruit*, ibi: *Eos conquirat*; & *cap. cùm dilecti* 18, *in princip. cap. qualiter* 24. ibi: *Prælatus procedere ad inquirendum*, *hoc titul.* Aliàs differentias prosequitur Beroius *in dict. cap. qualiter*, *num.* 5.

9. DE IVSTITIA INQVISITIONIS. Sed antequam diuisiones inquisitionis referamus, examinanda est iustitia inquisitionis, & probandus vsus procedendi per inquisitionem; nam videtur iniustus hic procedendi modus, cùm in hoc iudicio nullus actor appareat, & ita formale iudicium dici non posset, iuxta D. Isidorum relatum *in cap. forus*, *de V. S.* ibi: *In omni quoque negotio hæ personæ quæruntur, iudex, reus, & tres testes.* Et sine accusatore neminem esse damnandum, vulgò probatur *ex l. rescripto* 6. §. *si quis accusatorem*, *ff. de muner. & honor. leg. vlt. Cod. de accusat. cap. de manifesta* 17. *vers. iudicis* 2. *quæst.* 1. *cap.* 1. *vers. Præterea*, *vt eccles. benefic.* quod & diuino iure satis expressum legimus in Euangelio Ioannis, *cap.*8. *vers.* 10. in illis verbis: *Mulier, vbi sunt, qui te accusabant: si nemo te accusat, nec ego te condemno.* Et Actuum Apostol. *cap.* 25. vbi Festus prouinciæ Præses ad Agrippam Regem, cùm aduersus Apostolum Paulum tota se effudisset Iudæorum rabies, ait: *Ad quos respondi, quia non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem priùs quam is, qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad abluenda crimina.* Facit D. Ambrosius relatus *in dict. cap. de manifesta*, ibi: *Quia & Dominus Iudam, quem furem esse sciebat, sed cùm non esset accusatus, minimè abiecit.* Et ideo non esse inquirendum in facinorosos, quia medicus nisi accersitus morbos non inquirit, docet Canonerius *in aphorism. polit. tom.* 1. *pag.* 379. Sed adhuc dicendum est, omni iuri consonum esse modum procedendi per inquisitionem; quia cùm adest diffamatio, clamor ipse vicem accusatoris gerit. Vnde legimus in sacris litteris, ob clamorem hunc inquisita crimina, velut fratricidij, *Genes. cap.* 4. ibi: *Vox sanguinis clamat ad me de terra, quid fecisti?* Sodomorum, *Genes. cap.* 19. ibi: *Clamor Sodomorum.* Oppressionis, *Exodi cap.* 2. *Ascenditque clamor.* Et *cap.* 3. ibi: *Clamorem audiui fraudata mercedis.* Iure etiam ciuili inquisita legimus delicta lenocinij *in leg.* 2. §. *si publico*, *ff. ad leg. Iul. de adult.* Suspecti instrumenti *in leg. iubemus*, *Cod. de probat.* suspecti tutoris *in leg.* 3. §. *præterea*, *ff. de suspect. tutor.* fraudulosi, aut falsi testis *in leg. nullum*, *Cod. de testib.* calumniæ *in leg.* 1. *Cod. de calum.* & generaliter Præsidibus delicta inquirere iubetur *in leg. congruit*, *ff. de offic. Præs. leg.* 4. §. *mandatò*, *ff. ad leg. Iul. pecul. leg.* 1. §. *quies*, *ff. de offic. Præfect. vrb. leg.* 3. §. *vlt. ff. ad leg. Iul. de annon.* Ordo autem inquisitionis apud Romanos talis erat. Irenarchæ, curiosi, seu stationarij, latrones, sacrilegos, & alios criminum reos in Prouinciis conquirebant, de sociisque & receptatoribus interrogabant, interrogationesque litteris inclusas & obsignatas, ad cognitionem Magistratus mittebant, reique missi cum elogio ex integro audiebantur, non tantùm si quis accusator esset, verùm etsi accusator non appareret, *leg. ea quidem* 7. *Cod. de accusat. leg. Diuus* 6. *ff. de custod. reor. leg.* 1. *Cod. eodem*, *leg.* 1. *Cod. de curiosis*, & *stat. leg.* 6. §. *munciatores*, *ff. ad Turpil.* de quibus Irenarchis agitur *in leg.* 6. §. *Irenarcha*, *leg. munerum*, *ff. de muneribus*, *leg.* 1. & *per totum Cod. de Irenarch. Nouel.* 8. *Iustin.* D. August. *epist.* 159. *Irenarcharum, ad quos tuenda publica pacis vigilantia pertinet.* Et *epist.* 160. Plura de eis Aloix *ad vitam S. Polycarpi*, Simanchas *de repub. lib.* 8. *cap.* 25. P. Gregor. *lib.* 31. *syntagm. cap.* 4. *num.* 1. Lipsius *epist. qq. cap.* 18. Gutherus *de offic. domus lib.* 3. *cap.* 13. Cuiac. *lib.* 8. *obseru. cap.* 29. Fornerius *lib.* 1. *rer. quotid. cap.* 4. Ramirez de Prado *in thessera legum*, *ad leg. super creandis*, Solorzanus *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 1. *cap.* 26. *num.* 7. Gibalin. *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 3. *art.* 4. *num.* 7. notaui *in cap.* 1. *suprà*, *num. final.* vbi probaui in hoc iudicio diffamationem ipsam vicem accusatoris gerere. In iure etiam nostro canonico variæ sunt compilatæ decretales de hac inquisitione sub præsenti titulo *de accusat. & inquisitionibus*: vt textus *in cap. qualiter* 17. *cap. qualiter* 24. & alij. Iure etiam regio talis inquisitio commendatur *in leg.* 1. & 6. *tit.* 1. *lib.* 8. *recopil.* & probant latè hunc procedendi modum Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 13. *per totum*, Zypæus *de magistr. lib.* 3. *cap.* 9. plures congesti à Solorzano 2. *tom. de iure Indiar. lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 6. & *emblemat.* 70.

Deinde sciendum est, inquisitionem hanc aliam dici generalissimam, per textum *in cap. sicut olim*, *hoc titul. cap. Romana*, *de censibus in* 6. quando fit ex mero officio Pontificis, in generali Concilio Primatis, seu Metropolitani, in Concilio nationali, seu prouinciali: alia dicitur generalis quoad delicta, & quoad personas, vt cùm Præses inquirit in sua prouincia reos diuersorum delictorum, *leg. congruit*, *ff. de officio Præsid.* vel generalis, quoad personas criminosas; specialis verò quoad delictum, vt cùm iudex inquirit super homicidio, furto, aut simili delicto speciali, *leg.* 3. §. *si tibi indicium*, *ff. de condict. ob turp.* seu generalis quoad delicta, specialis quoad personas, vt in præsenti textu, quando visitator inquirit in certa Ecclesia ad inuestigandum aliquod delictum; seu specialis, tam quoad delicta, quàm quoad personas, vt cùm de certo, & speciali delicto Præses inquirit contra limitatam, & certam personam, iuxta textus *in leg. ea quidem*, *Cod. de accusat. leg.* 2. §. *publico*, *ff. ad leg. Iul. de adult.* prosequuntur Amadeus *in tract. de syndicatu*, *ex numer.* 6. Maranta *de ordine iudic.* 6. *p. tit.* 1. *de inquisit.* Gregor. Lopez *in proœmio*, *titul.* 17. *part.* 3. Paz *in praxi*, *p.* 1. *num.* 7. & 5. *p. cap.* 1. *num.* 1. D. Ioannes Vela *de modo proced. cap.* 3. *num.* 2. Farinac. *tom.* 1. *praxis crimin. tit. de inquisit. quæst.* 1. *numer.* 4. Morla *in empor. tit.* 2. *quæst.* 3. *num.* 45. Pereyra *de manu Regia*, *p.* 1. *cap.* 10. *à num.* 20. & 2. *p. cap.* 56. *à num.* 9. Gutierrez *de delictis lib.* 1. *cap.* 1. Fragos. *p.* 1. *de regim. lib.* 5. *disput.* 12. §. 6. Omnes tamen suprà relatæ inquisitiones ad duas frequenter reducuntur species, generalem scilicet, & specialem: generalis est in qua ad inuestiganda delicta, & eorum reos, in genere agitur; de qua *in dict. leg. congruit*, *cap. placuit* 22. 10. *quæst.* 1. *cap.* 1. *cap. irrefragabili*, *de offic. ordin. cap. sicut olim* 25. *hoc titul. cap.* 1. §. *sanè*, *de censib. lib.* 6. Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 4. quæ apud nos lege Regiâ prohibita est, *l.* 1. 2. & 4. *tit.* 1. *lib.* 8. *recopil. l.* 8. *tit.* 12. *eod. libro*: siue etiam 10. INQVISITIONIS DIVISIO.

ad

ad inquirendos criminosos, cùm de delicto constat, *l. idem* 4. §. *vlt. ff. de condict. ob turp. caus. l. ciuile* 5. *Cod. de furtis.* Specialis verò est quæ fit contra aliquem, vel aliquos specialiter nominatos super certo crimine, quod commissum fuisse constat. Docuerunt D. Ioseph. Vela *in cap.* 1. *de offic. Ordin. p.* 2. *num.* 163. Sanchez *lib.* 6. *consil. cap.* 3. *dub.* 16. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 108. Pichardus *in manuduct. ad prax. p.* 3. §. 2. Inter inquisitionem autem generalem, & specialem magnum versatur discrimen; nam in generali non est necessaria infamia præcedens, sed potest iudex ex officio absque accusatore, vel denunciatore inquirere, an sciant de aliquibus delictis, & criminum reis, de quibus possint secundùm ius denunciare, aut testificari: in inquisitione verò speciali omnino desideratur infamia, vel vt vehemens aliqua suspicio præcedat, qualis ex generali inquisitione oriri solet, *cap. qualiter* 17. & 24. *hoc titul. cap. licèt Heli, de simonia*, late probat Valenxuela *consil.* 161. *ex num.* 20. quia cùm in hoc iudicio non adsit verus accusator, necesse est vt intercedat aliquid, saltem quod in eius locum subrogetur, nempe fama, quæ loco accusatoris habetur, *dict. cap. qualiter* 17. ibi: *Non tanquam idem sit accusator, & iudex; sed quasi denunciante famâ, vel deferente clamore, iudicium peragatur.* Mancinus *lib.* 2. *genial. cap.* 103. propter scandalum enim ex tali diffamatione resultans totus populus videtur accusare, argumento capitis *Presbyter*, *cap. si à plebe* 13. *cap. si mala fama* 16. 2. *q.* 4. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 68. *art.* 3. Sotus *de tegend. secret. memb.* 2. *cap.* 6. Acuña *in cap. de Petro*, 47. *dist.* Guazinus *in defens. reor. defens.* 9. *cap.* 1. Certos tamen casus, in quibus nec hæc diffamatio necessaria est, refert Sanchez *d. cap.* 3. *dub.* 19. *per totum*; & quænam argumenta sufficiant ad hanc diffamationem, explicant Fachineus *lib.* 9. *controuers. cap.* 15. Paz *in d. l.* 50. *filii*, Gutier. *de delictis, dict. quæst.* 1.

11. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm in hoc inquisitionis iudicio procedat iudex ex officio proprio virtute diffamationis, non verò ad petitionem partis, poterit pro arbitrio augere, vel minuere pœnam impositam pro tali delicto: & cùm hoc iudicium sit extraordinarium, *cap. quoniam, de probat.* Beroius *in rubric. de iudiciis, numer.* 54. Decius ibi, *numer.* 7. Bossius *in praxi, tit. de inquisit. num.* 56. vtpote in quo non adest accusator proprius, qui agat, testesque ante litis contestationem recipiantur, contra dicta *in cap.* 1. *vt lite non contest.* & alia extra ordinem iudiciorum adhibeantur, meritò & extraordinaria pœna imponenda est pro arbitrio iudicis. Hodie tamen cùm adeo iudicium hoc per inquisitionem vsitatum sit, vt penè ordinarium ratione consuetudinis dici possit, imponitur pœna ordinaria etiam à iudice procedente per viam inquisitionis, ac si procedat interpellatus ab accusatore, vt notat Anguianus *de legibus lib.* 2. *cap.* 6. *num. final.*

12. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam verum est, iudicem in causa criminali, vbi adest accusator, & ordinario modo proceditur, non habere arbitrium, seu facultatem augendi, minuendive pœnam delicto impositam; at verò in præsenti agimus de iudicio extraordinario, in quo iudex extra ordinem procedit; quo casu non ordinaria pœna, sed extraordinaria imponenda est, iuxta suprà tradita. Nec obstat argumentum primum ipsius difficultatis deductum *ex dict. leg.* 1. *ff. ad leg. Iul. de adult. leg.* 2. *Cod. de abolit.* cùm aliis: pro cuius solutione Abbas *hic num.* 8. Felinus *num.* 3. quos refert & sequitur Tiraq. *de pœn. temper. caus.* 53. *num.* 2. discrimen assignarunt inter ius canonicum, & ciuile, vt hoc cùm sit gratiâ, & misericordia plenum, finemque tantùm supernaturalem intendat, mitiores & leuiores pœnas semper iniungat, quoties sine accusatore proceditur, & negotium criminale per viam inquisitionis agitatur; ius verò ciuile, vtpote strictius, & prophanum, eandem ordinariam infligendam pœnam esse decreuit, siue procedatur per inquisitionem, siue per accusationem. Sed meritò eos refellit Anguianus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 6. *num.* 8. nam æquè hoc iudicium inquisitionis extraordinarium est iure canonico, ac iure ciuili; vnde si iure Pontificio attento, quia in eo iudicio extraordinariè proceditur sine accusatore, pœna extraordinaria imponitur, etiam iure ciuili, quia extraordinariè per inquisitionem iudex cognoscit, extraordinariæ pœnæ locus esse debet. Quare hac sententiâ omissâ dicendum est, nullum in hac parte versari discrimen inter ius canonicum, & ciuile; & vt difficultati satisfaciamus textus in ea adducti sigillatim explicandi sunt; non enim obstat textus *in dict. l.* 2. §. *ex publico*, nam in eo Vlpianus tantùm refert Imperatorem Seuerum damnasse Claudium Equitem Illustrem pœnâ lenocinij, quia vxorem in adulterio deprehensam retinuerat; non tamen exprimitur, an pœnâ ordinariâ, vel extraordinariâ, immò facilè ex ipsa facti serie deducitur, pœnâ extraordinariâ ipsum affectum fuisse, vt notauit Anguianus supra, *num.* 14. Similiter dum *in l.* 2. *Cod. de abolit.* in iudicio extraordinario competens pœna iniungi præcipitur, per pœnam competentem satis innuitur, non ordinariam, sed extraordinariam imponendam esse. Nec etiam obstat dicta lex 4. *C. de sepulchro viol.* nam facilè ex illis verbis, *quæ penè priscæ seueritati accedit*, apertè deducitur, pœnam ibi impositam, non esse ordinariam & propriam criminis sepulchri violati, sed potiùs illi accedere. Nec etiam obstat textus *in dict. l. ordo* 8. nam in eo Paulus non agit de iudicio inquisitionis, sed tantùm asserit delicta esse punienda, etsi extraordinariè probentur, hoc est abrogatis scrupulosis formulis iudiciorum, quia eo tempore iam omnia iudicia extraordinaria erant. Nec obstat aliud argumentum dubitandi rationis, deductum ex præsenti textu, cui vt satisfaciat Anguianus *dict. cap.* 6. *num. penult.* ex Abbate, & Innoc. in præsenti, affirmat ea verba, *sicut in accusationis iudicio*, esse accipienda de modo procedendi in illis casibus, videlicet vt processus formetur, sicut cùm proceditur per viam accusationis; non verò quia ibi affirmet Pontifex pœnam esse infligendam cùm proceditur per inquisitionem, ac si per inquisitionem procederetur. Verùm hæc solutio satis refellitur ex ipso dubio, cui satisfacere intendebat Pontifex; consultus enim Innocentius fuerat, an in delictis, quæ per Inquisitionem clarucrant, imponenda esset pœna extraordinaria; & tunc respondet sub ea distinctione, vt in casibus homicidij, & simoniæ

eadem

eadem pœna impouatur, ac infligitur, cùm per accuſationem proceditur; in alııs verò delictis poſſe iudicem pœnas pro arbitrio moderari: quare eâ ſententiâ omiſsâ verius dicendum eſt, quod licèt cùm proceditur per inquiſitionem, imponenda ſit pœna extraordinaria; tamen cùm delictum commiſſum fuit homicidium, vel ſimonia, ordinaria imponenda eſt. Ratio huius diſcriminis ex eo prouenit, nam in his duobus delictis pœna ſuſpenſionis ipſo iure incurritur, ita vt neceſſaria ſit ſententia declaratoria vt beneficium pro vacante habeatur, vt probat Suarez *vbi ſuprà*; tamen ipſo iure reus ſuſpenditur ab officio, & pœnam in vtroque delicto incurrit, adeo vt ſi poſtea pœnituerit, nihilominus Miſſam celebrare non poſſit, vt de homicida probatur *in cap. final. de tempor. ordin. cap. ſicut dignum, de homicid. cap. in quibuſdam, de pœnis, cap. miror*, 50. *diſtinct.* de ſimoniaco *in cap. accuſatum* 4. *cap. quotiens* 5. *de ſimon.* Vnde cùm in eis caſibus, ſiue procedatur per accuſationem, ſiue per inquiſitionem, vel ſententia tantùm ſit declaratoria pœnæ incurſæ ob homicidium, vel ob ſimoniam; ideo iudex nullam habet facultatem moderandi, minuendive pœnam iam incurſam, vt docuit Luna, & Arelianus *lib.* 5. *ſingul. antinom.* 1. Nec tunc obſtat caput *dilectus* 30. *de ſimon.* vbi delictum ſimoniæ diuerſo modo punitur, ſi per inquiſitionem, ac ſi per accuſationem in iudicium deducatur; nam eius veram interpretationem dabimus in eius commentatio.

13. EXPONITVR CAP. 2. DE CONFESSIS. Ex qua doctrina exponendus eſt textus *in cap.* 2. *de confeſſis*, qui contra præſentem aſſertionem communiter expendi ſolet. In eius ſpecie Canonicus Bethlehemitanus, qui ſimoniam perpetrauerat, abſque accuſatore, & extraordinariè detectus, punitur pœnâ ordinariâ ſimoniaci: igitur quia in iudicio extraordinario inquiſitionis pœna ordinaria imponenda eſt. Pro cuius textus expoſitione varia adduxit Anguianus *dict. lib.* 2. *de legibus, cap.* 6. *num.* 22. quibus omiſſis dicendum eſt, quod cùm delictum, quod in eo textu incidenter claruerat, eſſet ſimonia, & in hoc delicto, etſi per inquiſitionem procedatur, imponenda ſit pœna ordinaria, iuxta ſuprà tradita, & docent Hallier. *de ſacris elect. ſect.* 7. *art.* 3. §. 4. Beroius *in cap. qualiter* 24. *num.* 53. *hoc titul.* ideo in ea ſpecie pœna ordinaria imponitur, ſeu potiùs declaratur, pœnam ſuſpenſionis ab officio, & depoſitionis à beneficio ipſum Canonicum contraxiſſe. Accedit quod in eo textu proceſſum fuit per viam notorij mediante confeſſione in iure facta, vnde neceſſariò imponenda erat pœna ordinaria, vt *in cap. tua, de pœnis, cap. cùm non ab homine, de iudiciis.*

Secundò opponi ſolet præſenti aſſertioni textus *in cap. final. de celebratione Miſſar.* vbi cùm per inquiſitionem ageretur contra clericum, & 14. EXPLICATVR CAP. FINAL. DE CELEBRAT. MISSARVM. conſtaſſet ipſum in pane fermentato, & ſcypho ligneo, ſine igne, & aqua celebraſſe, deponitur ab officio, & beneficio: quâ pœnâ afficiendus erat, ſi per accuſationem in iudicium deferretur: igitur quia cùm proceditur per modum inquiſitionis, mitior pœna imponenda eſt. Cui difficultati communiter reſpondetur, in eo textu presbyterum ipſum crimen illud confeſſum fuiſſe in iudicio, & ita ob propriam confeſſionem in iudicio factam pœnâ ordinariâ ipſum affici: ita Beroius *in dict. cap. qualiter* 24. *num.* 54. Sed hæc ſolutio facilè conuincitur ex eo, nam etſi clericus in ea ſpecie fateretur delictum, tamen per modum inquiſitionis procedebatur; vnde iuxta præſentem textum pœna ordinaria imponenda non erat. Quare eâ ſolutione omiſsâ, & aliâ Beroi, qui depoſitionem illam accipit pro depoſitione non ab ordine ſacro, ſed ab officio eccleſiaſtico, dicendum eſt, pro criminibus à presbytero in ea ſpecie admiſſis, non vnam pœnam, ſed varias à iure conſtitutas eſſe, vt ex canonibus in eius commentario congeſtis apparet: vnde Summus Pontifex, vt eum debitè puniret pro tantis exceſſibus ex malitia, vel nimia ignorantia admiſſis, eum deponendum eſſe ab officio, & beneficio iuſſit, quia Pontifex poteſt illam, vel aliam maiorem pœnam imponere, *cap.* 1. 81. *diſtinct.*

Ex ſuprà traditis accipit lucem textus *in cap. ex tuarum, de exceſſ. Prælat.* vbi cùm per viam 15. EXPONITVR CAP. EX TVARVM, DE EXCESSIB. PRÆLATOR. inquiſitionis procederetur contra Epiſcopum, eo quod furem ſuſpendere iuſſiſſet, indictâ illi priùs purgatione vulgari ferri candentis, ait Pontifex, quod cùm ita grauiter deliquerit, officio illum eſſe priuandum; & quia ſine officio beneficium retineri non poteſt, ipſum ab officio eſſe remouendum. Ex quo textu deducitur, quod etiam cùm proceditur per inquiſitionem, pœna ordinaria imponenda eſt; ſiquidem eo caſu ob ſuſpenſionem furis eadem pœna erat afficiendus Epiſcopus, ex traditis *in cap. ſententiam, ne cleric. vel monach.* ſed eius textus vera ratio ex præſenti textu & ſuprà traditis prouenit; nam cùm in eo textu agatur de pœna homicidij ob defectum lenitatis admiſſi, propter quod etiam pœnitentiâ factâ, Epiſcopus non poterat retinere officium, ideo docet Pontifex pœnam ordinariam locum habere, & ipſum Epiſcopum ab officio ſuſpenſum, etiam ab Epiſcopatu eſſe amonendum, cùm eo caſu etiam pœnitentiâ factâ ſemper Epiſcopus maneret irregularis, & per conſequens cùm celebrare non poſſet, nec Epiſcopatum retinere valebat.

CAPVT XXII.

1 a *Siluanectenſi Epiſcopo, & Abbati* b *Latiniacenſi, Pariſienſis Diœceſis, & Decano Siluanectenſi.*

AD petitionem Vvalteri quondam monaſterij c Corbeienſis Abbatis, dilecto filio Magiſtro Scholarum, & Magiſtris R. de d Corzon, & P. Canonicis e Nouiomenſibus eiuſdem loci, à nobis dudum correctione commiſſa, ipſi bis ad idem mo-

nasterium accedentes, quibusdam correctis, ibidem nonnulla, quæ statuenda fuerant, statuerunt, inquisitionis instantiam quorundam impediente malitiâ retardando. Ad quorum contumaciam reprimendam, sæculare intendebant brachium [f] inuocare. Verùm dilectus filius noster G. [g] sanctæ Mariæ in Porticu Diaconus Cardinalis, tunc Apostolicæ Sedis Legatus, interim ad idem veniens monasterium, supradicto Vvaltero præsente, nec reclamante, super statu monasterij memorati cœpit inquirere diligenter: & cùm inquisitione finitâ prædictum Vv. Parisios euocasset, propositurum contra inquisitionem eandem, si quid rationabiliter duceret proponendum, idem Vv. præsentiam eius adiens allegauit, quod in monasterij correctione procedere non valebat, quæ prædictis iudicibus priùs fuerat auctoritate nostrâ commissa: & Cardinalem ipsum ex iustis causis se asserens habere suspectum, vocem ad nos appellationis emisit. Porrò Cardinalis inspectis his, quæ probata fuerant contra eum, de consilio peritorum ipsum amonit à regimine Abbatiæ, dando [h] fratribus eiusdem loci liberam facultatem alium eligendi. Qui dilectum filium Ioannem abbatem Corbeiensem, tunc Priorem de [i] Argentolio, virum prouidum, & honestum elegerunt concorditer in Abbatem. Cùm autem dictus Vv. postmodùm ad Sedem Apostolicam accessisset, asserens se per Cardinalem ipsum quorundam falsis suggestionibus circumuentum, ab Abbatia sine ratiuuabili causa remotum: Nos eiusdem cœnobij tranquillitati paternâ solicitudine prouidere volentes, venerabilibus fratribus nostris [j] Archiepiscopo Rhemensi & [k] Atrebatensi Episcopo dedimus in mandatis, vt ad [l] compositionem inter eundem Vv. & substitutum ei, darent studium & operam efficacem. Alioquin tam per iamdictum Legatum, quàm per alios inquirerent diligentiùs veritatem, & eam nobis vsque ad Festum S. Remigij proximò tunc venturum, fideliter intimarent, vt per eorum relationem certiores effecti, procederemus in eodem negotio prout procedendum vtiliùs videremus. Qui cùm super reformatione pacis proficere nequiuissent, sicut ex litteris eorum accepimus, processerunt ad inquirendum super præmissis omnibus veritatem, testibus ab vtraque parte receptis; & ea quæ tam per se, quàm per Cardinalis inquisitionem inuenerant, nobis sub sigillis propriis transmiserunt. Nuper autem præfati Vv. atque I. in nostra propter hoc præsentia constitutis, idem Vv. quod à Legato post appellationem ad nos interpositam factum fuerat, petiit reuocari: allegans quod cùm correctio monasterij fuerit iudicibus memoratis iniuncta, & ipsi quibusdam correctis, & nonnullis statutis ibidem, aliorum correctionem ex causa duxerint rationabili differendam, Cardinalis interim de iure non potuit procedere ad eandem, cùm generale mandatum non [m] deroget speciali. Ad quod fuit ex aduerso responsum, quod cùm Vv. præsente, nec reclamante, ad inquisitionem processerit Cardinalis, idem Vv. videtur in hoc tacitè consensisse, vt inquisitione factâ corrigeret Cardinalis, quæ corrigenda videret. Contra quod idem Vv. taliter proponebat, quod licèt statim vt cœpit inquirere Cardinalis, non duxerit reclamandum, credens eum nolle procedere contra ipsum, sed absque sui grauamine aliquid in Ecclesia vtiliter ordinare, postquam tamen euocatus ab ipso cognouit, quod aduersus eum procedere intendebat, eius declinauit examen, ad nostram audientiam appellando. Proposuit insuper pars aduersa, quod cùm prædicti iudices omisissent in monasterij correctione procedere, & periculum traheret ad se mora, Cardinalis ipse, ad quem spectabat ex iniuncto sibi legationis officio cura eius, ad reformationem ipsius loci interponere potuit partes suas. Cùm enim secundùm iuris ciuilis auctoritatem, in illis etiam casibus, in quibus solennis ordo iudiciarius obseruatur, in criminali causa [n] vltra biennium à contestatione litis non sit eius instantia protrahenda, & nos [o] quoque consulti, quamdiu delegatus à nobis, qui sententiam tulerat, iurisdictionem suam interponere valeat, vt sententiæ pareatur, respondisse noscamur, quod vsque ad annum integrum iurisdictionem sibi commissam ad exequendum sententiam valeat exercere: dictis iudicibus differentibus in correctione procedere, cùm iam decem & septem essent menses elapsi, ex quo noscuntur mandatum Apostolicum recepisse, ac de criminibus inquirere, licèt non criminaliter ageretur, correctioni nun immeritò Cardin. insistere potuit memoratæ. Sed ad hoc altera pars respondit, quod hoc colorem excusationis haberet, si prædicti iudices à Legato commoniti ad correctionem procedere neglexissent. In quo casu eorum fortè defectus per diligentiam potuisset

potuisset Legati suppleri, sicut de Metropolitano in canonibus legitur, quod tunc demùm ea potest facere, quæ ad Suffraganeos pertinent, cùm illa Suffraganei [p] negligunt adimplere. His igitur, & aliis, quæ vtraque pars proponere curauit, auditis, & inquisitione vtraque, Cardinalis videlicet, & Archiepiscopi, & Episcopi prædictorum diligenter inspectâ, intelleximus ex depositionibus iuratorum, quod cùm tempore promotionis ipsius Vv. octo millium librarum monasterium grauaretur, & non multo tempore pòst idem debitum vsque ad duo milla librarum fuerit diminutum, nunc tamen vsque ad sex millium librarum summam excreuit; cùm sicut priùs contigerat, de prouentibus monasterij debitum potius diminui debuerit, quàm augeri, nisi Rectoris incuria obstitisset. Et quamuis ad excussionem suam proposuerit idem Vv. quod propter expensas factas in causa, quam contra Cluniacense monasterium habuit, in qua quendam Prioratum euicit, idem fuerat debitum augmentatum; fuit tamen ei ex aduerso responsum, quod propter expensas illas debitum interim augmentari non debuit, cùm propter hoc possessiones quasdam eiusdem obligauerit Prioratus, maximè cùm in eiusdem prosecutione negotij vix expensæ fuerint mille libræ. Adiecit etiam dictus Vv. quod occasione cuiusdam domus, quam in villa Corbeiæ de nouo construxerat, debitum supradictum excreuit. Ad quod pars aduersa respondit, quod ex prouentibus monasterij expensas huiusmodi facere potuit absque onere debitorum [q] præsertim cùm propter hoc non modicum auxilium à [q] Burgensibus fuerit eidem impensum. Præterea cùm ex confessione ipsius constiterit, quod in Capitulo præstiterat iuramentum, ne debitum de nouo contraheret: ac postea contraxerit debitum, contra iuramentum proprium veniendo, sicut testes deponunt, argui de periurio videbatur. Ad quod idem Vv. hoc modo respondit, quod etsi primò huiusmodi præstiterit iuramentum, postea tamen quoddam factum fuit in Capitulo constitutum, per quod iuramentum ipsum extitit relaxatum. Sed contra hoc pars altera replicanit, quia cùm non constiterit, quod per tale statutum reuocatum fuerit iuramentum, & appareat eundem Vv. non solummodo iuramentum de debito non contrahendo præstasse, sed venisse postea contra illud; manifestè liquebat, ipsum reatum periurij incurrisse: sed & ipsius insufficientia & negligentia dissoluta videbantur manifestè probari. Et quamquam aliqui testium eum, quantùm in se, dixerint esse bonum, nulli tamen deposuerunt expressè, quod vtilis esset eius prouisio monasterio sæpedicto. Cùm ergo nobis de talibus fuerit sufficiens in tali negotio facta fides, propter quæ præfatus Vv. erat meritò amouendus: etsi restituendus foret propter iudiciarium ordinem non seruatum, ob causas tamen prædictas ipsum prouidimus manere priuatum regimine Abbatiæ: Ioannem nihilominus supradictum, quem pro eo, quod præfato Vv. propter iuris ordinem non seruatum quodammodo inordinatè remoto, intelleximus ob candem causam per consequentiam minùs legitimè substitutum, per sententiam amouentes: quem quia non propter personæ vitium, vel defectum, sed propter iuris [r] solennitatem, sicut præmissum est, prætermissam amouimus, ipsum postmodùm restituimus in Abbatem: & memorato Vv. in loco, qui dicitur Guidoc, cum pertinentiis suis in Imperio constitutis, iussimus prouideri. Ita videlicet, quod ibi cum vno Corbeiensi monacho commoretur, & censum quinque marcharum ad pondus Coloniense, in festo Purificationis Beatæ Virginis, Abbati & successoribus suis annuatim persoluat: & personatibus, ac Ecclesiis eiusdem Balliuæ, iamdicti Abbatis & successorum suorum donationi liberæ reseruatis, eisdem fidelitates, & homagia liberorum hominum eorundem locorum debeant exhiberi. Ac in iuramento fidelitatis, quod eisdem fuerit præstitum, exprimetur, quod iidem homines supradictum Vv. super suæ prouisionis prouentibus nullatenus damnificare præsumant, ita videlicet, quod & ipse Vv. super indemnitate prædictæ Balliuæ, ne ipsam dilapidet, corporale præbeat iuramentum. Si quid autem post sententiam nostram super vtriusque amotione prolatam, circa electionem Abbatis, quam in prolatione ipsius sententiæ nostræ duximus prouidentiæ reseruandam, à Corbeiensibus monachis, vel quolibet alio, in eiusdem Abbatis præiudicium fuerit attentatum, id decernimus non valere. Quocirca discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quod à nobis est pro ipsius Monasterij vtilitate prouisum, faciatis appellatione remotâ inuiolabiliter obseruari, corrigentes

circa Priorem, & Monachos, & Prioratus Monasterij memorati cum consilio Abbatis ipsius, quæ secundùm Deum, & B. Benedicti regulam fuerint corrigenda; & statuentes ibidem, quod regulare fuerit, & honestum: contradictores, si qui fuerint, vel rebelles, per censuram ecclesiasticam appellatione postpositâ compescendo. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm ea nihilominus exequantur. Datum Lateran. VII. Kal. Martij, Pontificatus nostri anno tertiodecimo.

NOTÆ.

1. a *Syluanectensi.*] Ita restituo inscriptionem, & integram epistolam ex epistolis Innocentij III. editis à Bosqueto *lib.* I. *regestr.* 13. *epist.* 1. Syluanectensis ciuitas Galliæ, ita dicta à Sylua Regia, quæ illam olim circundabat, habet Ecclesiam Cathedralem suffraganeam Archiepiscopi Rhemensis, cui sanctus Dionysius Areopagita sanctum Regulum eius discipulum primum Episcopum designauit: notatur *in cap. ex parte, de rescriptis.* In præsenti rescribit Innocentius Gaufrido eius Præsuli 51. de quo hæc Rigordus ad annum 1213. *Gaufridus Syluanectensis Episcopus sentiens se tam ætate, quam corpulentiâ ponderosâ insufficientem oneri, quod iam per triginta annos portauerat, impetratâ à summo Pontifice, sicut in iure cautum est, licentiâ, renunciauit Episcopatui, & transtulit se ad monachos Caroliloci Cisterc. Ordinis.*

2. b *Latiniacensi.*] Latiniacum percelebre monasterium est Ordinis D. Benedicti, in diœcesi Parisiensi, constructum à sancto Furseo eius primo Abbate anno Christi 648. exemptum ab omni iurisdictione, immediatè patet Romano Pontifici, & eius Abbas Dynasta dicitur, vt referunt Yepes *tom.* 2. *Chron. D. Benedicti, anno* 648. *cap.* 2. Chopinus *lib.* 1. *de sacr. Pol. tit.* 4. *num.* 17. Cartham fundationis referunt Sammath. *tom.* 4. *Galliæ Christ. verbo Latiniacum.*

3. c *Corbeiense.*] Duplex est monasterium Corbeiense Ordinis D. Benedicti: aliud nouum, in Saxonia, de quo egi *in cap. cùm venerabilis, de constit.* aliud vetus, in Francia, in diœcesi Ambianensi, fundatum à sancta Batilde vidua Clodouei II. Christianissimi Regis, sub titulo Sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, dictum Corbeiense à pago, in quo ædificatum fuit: olim opulentissimum fuerat, & ab omni iurisdictione exemptum per nostrum Innocentium III. cuius exemptionis litteras refert Yepes *tom.* 2. *Chron. D. Benedicti, in appendice,* qui plura de eodem monasterio adducit *anno* 662.

d *R. de Corzon.*] Robertus videlicet, qui Canonicus Parisiensis, creatus fuit Cardinalis tituli sancti Stephani in Cælio monte, vt constat ex epistola 150. Innoc. III. *lib... regest.* 13.

e *Nouiomensibus.*] De Nouiomensi Belgarum diœcesi egi *in cap.* 1. *de delictis puer.*

f *Inuocare.*] Iuxta tradita *in cap.* 1. *de offic. iudic.*

4. g *G. sanctæ Mariæ in Porticu.*] Hic est Guallus, de quo Rigordus in vita Philippi Augusti, anno 1208. ait: *Innocentius Papa III. misit Legatum in Franciam Guallum sanctæ Mariæ in Porticu Diaconum Cardinalem, iuris peritum, bonis moribus ornatum, omnium Ecclesiarum visitatorem diligentissimum.* Postea fuit creatus presbyter Cardinalis tituli sancti Martini, vt notauit Bosquetus *in præsenti.*

h *Fratribus eiusdem loci.*] Quibus competebat electio Abbatis ipsius monasterij, vt constat ex epistola Nicolai Pontificis, quam refert Yepes *tom.* 2. *chron. D. Benedicti, in appendice.*

i *Argenoly.*] De quo Prioratu egi *in cap.* 1. *de exceptionibus.*

j *Archiepiscopo.*] Guidoni videlicet. De Rhemensi Metropoli nonnulla notaui *in cap.* 2. *de appellat.*

k *Atrebatensi.*] Rodulfo videlicet, de quo, & ea diœcesi egi *in cap.* 13. *de arbitris.*

l *Compositionem.*] Ad quam non solùm iudices ecclesiastici partes debent inducere, verùm & aliquando cogere, vt *in cap.* 16. *de electione,* vbi probaui.

m *Non deroget speciali.*] *Cap. studuisti* 2. *de offic. delegat.* imò è contrà speciale derogat generali, vt probaui *in cap.* 1. *de rescript.*

n *Vltra biennium.*] Vt probaui *in cap. de causis* 4. *de offic. deleg.*

o *Nos quoque consulti.*] *In cap. querenti* 26. *de offic. deleg.*

p *Negligunt adimplere.*] Iuxta tradita *in cap. Pastoralis, de offic. Ordin.*

q *Burgensibus.*] Burgenses qui dicantur, exposui *in cap. Abbas, de his quæ vi, metusve causâ fiunt.*

r *Propter iuris solennitatem.*] Et ita rectè poterat iterum eligi, iuxta tradita *in cap. super eo, de elect.*

COMMENTARIVM.

CVm de huius textus integra parum curassent repetentes, varia, & prorsus aliena ab Innocentij mente in præsenti docuerunt, illudque eis præcipuè in hac Decretali difficile visum est, quomodo videlicet Pontifex, qui tenetur ordinem iudiciorum seruare, *cap. in causis* 19. *de re iudic.* confirmauit sententiam priuationis Abbatis Corbeiensis, impositæ à Cardinali Legato, iudiciario ordine non seruato: & etiam confirmauit electionem Ioannis, qui non potuit in locum Vv. substitui, si ille deiectus fuit iuris ordine prætermisso. Quod autem iuris ordo seruatus non fuit, patet; nam Cardinalis Legatus, de quo in hoc textu, non erat iudex competens ad depositionem Abbatis. Primò, quia inquisitio fuerat specialiter commissa Canonicis Nouiodun. vnde Legatus in ea procedere non potuit, *ex cap studuisti* 2. *de offic. deleg.* Secundò quia fuerat tanquam suspectus recusatus, & simul appellatio ab eodem interposita, ob quas causas suspenditur iudicis potestas, *cap. si quis* 4. *de foro compet. cap. cùm speciali* 61. *in princip. de appellat.* Ex actis verò coram iudice incompetenti non potest ferri sententia per alium iudicem, ad quem causæ cognitio pertinet, *cap. at si clerici, de iudiciis.* Cui difficultati vt satisfaciant Glossa *in præsenti, verbo Prouidimus,* Anania *numer.* 2. Pereyra *de manu reg. part.* 1. *cap.* 4. *num.* 7. docent Pontificem de plenitudine potestatis posse 5.

iudicare

indicare ſolâ veritate attentâ, & omiſſo iudiciorum ordioe. Sed hæc ſenteotia conuincitur tum *ex dict. cap. in cauſis*, tum qoia Princeps non debet iudiciorum ordinem prætermittere, & eorum ſolennitatem relaxare, niſi ex iuſta & neceſſaria cauſa. Buttius *in præſenti, num.* 24. docet ſententiam Innoceotij io præſenti iuſtificari ex actis geſtis ante recuſationem, & appellationem. Sed hæc ſententia præterquam quod diuinatoria eſt, conoincitur, quia per præuentionem factam à iudicibos delegatis incompetens effectus fuit Cardinalis Legatus; & ideo de cauſa agnoſcens iuris ordinem prætermiſit, *l. iuris ordinem, Cod. de iuriſdict.* Quare bis omiſſis ſententiis dicendum eſt, Innocentium in præſenti caſu iudiciarium ordinem ſeruaſſe, & per legitimos tramites approbaſſe ſenteotiam priuationis, quam tulerat Cardinalis Legatos, quia io ipſa inſtantia appellationis coram ipſo fides facta fuit crimioom, & exceſſuum, qoæ coram Cardinali obiecta, & probata fuerant contra Abbatem ſpoliatum, vt conſtat ex verſiculo *cùm igitur*, huius textus. Vnde non imponitur pœna priuationis, nec confirmatur electio ſecundi Abbatis, propter acta geſta prætermiſſo iudiciorum ordine, ſed propter acta legitimè ordinata in ioſtantia appellationis: quam praxim agnooerunt, & probarunt Bartol. *in l.1. num. 12. Cod. quando prouocare*, Alex. *lib. 6. conſil.* 181. *numer.* 14. Valaſcus *de partit. cap.* 39. *num.* 74. & eadem ratione, ſicut confirmatur ab Innocentio depoſitio prioris Abbatis, ita etiam approbatur noua electio ſecundi; quia licèt in principio ordioatè facta fuiſſet, prætermiſſo legitimo iudiciorum ordine; tamen io plenario appellationis iudicio Pontifex ex noois actis depoſitionem vnios, & electiooem alterius confirmauit.

CAPVT XXIII.

[a] Innoc. III. *in regiſtro.*

Accedens ad præſentiam noſtram G.[b] nepos quondam Subd. n. H. ſuâ nobis queſtione monſtrauit, quod cùm dil. fil. noſter H. Subd. apud Sed. Ap. viam vniuerſæ carnis ingreſſus fuiſſet, præbendam, quam decedens habuerat in Eccleſia [c] Crem. ei duximus [d] conferendam, ven. f. n. H. Epiſcopo & dilectis f. Capitulo Eccleſiæ Cremon. iniungentes vt eum in fratrem reciperent, & tam [e] ſtallum in Choro, quàm locum in Capitulo, & præbendam eandem ipſi ſine difficultate aliqua aſſignarent: tibi etiam, fili Archid. & dil. fil. Præpoſito ſanctæ Agathæ dedimus in mandatis, vt ſi Epiſcopus, & Canonici mandatum Ap. non implerent, vos illud ſublato appellationis obſtaculo exequi curaretis, contradictores per cenſuras eccleſiaſticas appellatione remotâ compeſcentes. Cúmque tu, & idem Præpoſitus, ſicut ex litteris veſtris accepimus, monuiſſetis Epiſcopum, & Canonicos Cremon. ad mandatum Ap. exequendum, ipſi aſſeruerunt noſtras litteras per veri ſuppreſſionem obtentas, cùm viuente adhuc Subd. prædicto, filium cuiuſdam nobilis ciuis Crem. in Canonicum recepiſſent, & promiſiſſent proximam præbendam vacaturam. Adiecerunt etiam, quod ante receptionem litterarum noſtrarum nuntium ſuum ad Sed. Ap. deſtinarunt; & ideo ne procederetis vlteriùs, ad audientiam noſtram appellarunt. Iuuenis etiam, cui per Epiſcopum, & Canonicos eadem fuerat præbenda conceſſa, duxit ad audientiam noſtram proclamandum, vnde vos non proceſſiſtis vlteriùs, ſed quæ acta fuerant, per veſtras nobis litteras intimaſtis. Igitur petebat memoratus G. vt ex eo, quod Canonici contra [f] Later. Concil. fecerant, impediri non pateremur noſtræ conceſſionis effectum, ſed præbendam ipſam faceremus eum pacificè poſſidere, quæ ſi fuiſſet etiam iuueni memorato conceſſa, debebat tamen noſtra conceſſio, quæ præceſſerat, præualere. Verùm dil. fil. Bonus Ioannes prædictorum Canonicorum & Epiſcopi nuntius, propoſuit, quod priùs quàm ad eos mandatum Ap. emanaſſet, præbendam ipſam iuueni conceſſerant memorato: & ſubiunxit, quod dictus G. ſuper homicidio, & periurio infamiâ publicâ laborabat: vnde non ſolùm admittendus non erat ad Crem. Eccleſiam, ſed eiiciendus potiùs, etiam dum fuiſſet [g] admiſſus. Epiſcopus quoque per ſuas nobis litteras intimauit, quod cùm pro eodem G. litteras Ap. recepiſſet, ei conſuluit, vt etſi conſcientiâ ſaluâ poſſet, tamen ſaltem de periurio & homicidio ſe purgaret, niſi contra eum appareat [h] legitimus accuſator: ſed ipſe purgationem præſtare noluit, nec offerre. Nos igitur attendentes, quod ſi filius nobilis memorati, ſicut Epiſcopi, & Canonicorum Crem. & executorum noſtrorum litteræ atteſtabantur, fuit contra Later. Concilium ad proximam vacaturam admiſſus, vt poſtmodum acceperunt non vacantem, cùm priùs quàm de morte Subd. ad Crem. certus nuntius peruenire potuiſſet, prædictam præbendam conceſſerimus prædicto G. d. v. per. Ap. ſc. mandamus quatenus quod de præmiſſo iuuene factum eſt, denuntietis irritum & inane, ac niſi præfatus clericus ſuper prædictis criminibus publicè fuerit

fuerit infamatus, concessionem nostram sibi factam per cens. eccl. ap. rem. executioni mandetis. Demùm si legitimus accusator apparuerit, auditis quæ fuerint hinc inde [i] proposita, etsi prædicta crimina, vel eorum aliquod, legitimè fuerint probata, ipsis super eadem præbenda perpetuum silentium ap. postpositâ imponatis. Quod si probare nequiuerint, eam sibi auctoritate Ap. confirmetis: si verò contra eum legitimus non apparuerit accusator, si ipse super prædictis criminibus dignoscitur famâ respersus, purgationem ei canonicam indicatis, in qua si fortè defecerit, perpetuum silentium ei imponere curetis: si autem præstiterit ipsam, contradictores ab eius molestia compescatis, & eos, qui nisi sunt eum impedire, in expensis ipsi legitimis condemnetis.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] In quarta collectione, *sub tit. de concess. prabend. cap.* 3. reperitur textus hic, prout in præsenti transcribitur, sub hac inscriptione: *Innoc. III. in regestr.* Sed etsi sedulò legas regestrum epistolarum ipsius Pontificis editum Coloniæ, & correctum à Cardinali Sirleto, & editum à Bosqueto, non reperies præsentem epistolam, quia spectat ad libros regestri, qui adhuc non prodierunt: quare cognosci non potest cui Archidiacono rescribat Pontifex, licèt ex textus serie facilè deducatur, rescribere Archidiacono.

2. b *Nepos.*] Idest filius fratris, qui non prohibetur in beneficio patrui virtute nouæ electionis succedere, *cap. 2. de arbitris, cap. ex parte, de offic. deleg.* vbi notaui.

c *Cremon.*] De Cremonensi Ecclesia egi *in cap. 2. de presb. non bapt.*

d *Conferendum.*] Quia omnia beneficia vacantia in Curia, iam olim conferebantur à Romano Pontifice, vt hodie conferuntur virtute regulæ Cancellariæ, quam exponit Gonzalez *Gloss. 51. ad Regul* 8. 3.

e *Stallum.*] De stallo egi *in cap. 2. de renunciat.*

f *Lateran. Concilium.*] Relatum *in cap. 2. de concess. prabend.*

g *Admissus.*] Quia iam homicida, quàm periurus priuantur beneficiis iam obtentis, vt probaui *in cap. 2. de rescript.*

h *Legitimus accusator.*] Quinam ille sit, exposui *in cap. 1. hoc titul.*

i *Proposita.*] Quia in præsenti G. agebat remedio adipiscendæ possessionis; vnde huiusmodi exceptiones admittuntur, quia infamatus de eis delictis dicebatur, *cap. constitutus, de appel.* 4.

CAPVT XXIV.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

QValiter, & quando debeat Prælatus procedere ad inquirendum, & puniendum subditorum excessus, ex auctoritatibus veteris, & noui Testamenti colligitur euidenter, ex quibus postea processerunt canonicæ sanctiones, sicut olim apertè [b] distinximus, & nunc sacri approbatione Concilij confirmamus. Legitur enim in Euangelio, quod villicus ille, qui diffamatus erat apud dominum suum, quasi dissipasset bona ipsius, audiuit ab illo: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ, iam enim non poteris amplius villicare. Et in Genesi Dominus ait: Descendam & videbo, vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint. Ex quibus auctoritatibus manifestè probatur, quod non solùm cùm subditus, verùm etiam cùm Prælatus excedit, si per clamorem, & famam ad aures superioris peruenerit, non quidem à [c] maleuolis, & maledicis, sed à prouidis & honestis, non semel tantùm, sed sæpe, quod clamor innuit, & diffamatio manifestat, debet coram Ecclesiæ [d] senioribus veritatem diligentiùs perscrutari, vt (si rei poposcerit qualitas) canonica districtio culpam feriat delinquentis, non tanquam idem sit accusator & iudex, sed quasi denunciante famâ, vel deferente clamore officij sui debitum exequatur. Licèt autem hoc sit obseruandum in subditis; diligentiùs tamen est obseruandum in Prælatis, qui quasi signum sunt positi ad sagittam: & quia non possunt omnibus complacere, cùm ex officio suo teneantur non solùm arguere, sed etiam increpare; quin etiam interdum suspendere, nonnunquam verò ligare, frequenter odium multorum incurrunt, & insidias patiuntur. Et ideo sancti Patres prouidè statuerunt, vt accusatio Prælatorum non facilè admittatur, ne concussis columnis, corruat ædificium, nisi diligens adhibeatur cautela, per quam non solùm falsæ, sed etiam malignæ criminationi ianua præcludatur. Verùm ita voluerunt prouidere Prælatis, ne criminarentur iniustè, vt tamen cauerent, ne delinquerent insolenter, contra morbum vtrumque inuenientes medicinam congruam, videlicet vt criminalis accusatio, quæ ad diminutionem capitis, idest degradationem, intenditur, nisi legitima præcedat inscriptio,

inſcriptio, nullatenus admittatur. Sed cùm ſuper exceſſibus ſuis quiſquam fuerit infamatus, vt iam clamor aſcendat, qui diutiùs ſine ſcandalo diſſimulari non poſſit, vel ſine periculo tolerari, abſque dubitationis ſcrupulo ad inquirendum, & puniendum eius exceſſus, non ex odij fomite, ſed charitatis procedatur affectu: quatenus ſi fuerit grauis exceſſus, etſi non degradetur ab ordine, ab adminiſtratione tamen amoueatur omnino: quod eſt ſecundum ſententiam euangelicam à villicatione villicum amoueri, qui non poteſt villicationis ſuæ dignam reddere rationem. Debet igitur eſſe præſens is, [e] contra quem facienda eſt inquiſitio, niſi ſe per [f] contumaciam abſentauerit: & exponenda ſunt ei illa capitula, de quibus fuerit inquirendum, vt facultatem habeat defendendi ſeipſum: & non ſolum dicta, ſed etiam nomina ipſa teſtium ſunt ei (vt quid, & à quo ſit dictum, appareat) [g] publicanda, nec-non exceptiones & replicationes legitimæ admittendæ, ne per ſuppreſſionem nominum, infamandi; per exceptionum verò excluſionem, deponendi falſum audacia præbeatur. Ad corrigendos itaque ſubditorum exceſſus, tantò diligentiùs debet Prælatus aſſurgere, quantò damnabiliùs eorum offenſas deſereret incorrectas. Contra quos, vt de notoriis exceſſibus taceatur, etſi tribus modis poſſit procedi, per accuſationem videlicet, denunciationem, & inquiſitionem ipſorum: vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, ne fortè per leue compendium ad graue diſpendium veniatur, ſicut accuſationem legitima debet præcedere [h] inſcriptio, ſic & denunciationem [i] charitatiua monitio, & inquiſitionem [k] clamoſa inſinuatio præuenire: illo ſemper adhibito moderamine, vt iuxta formam iudicij ſententiæ quoque forma dictetur. Hunc tamen ordinem circa regulares perſonas non credimus vſquequaque ſeruandum; quæ (cùm cauſa requirit) faciliùs, & liberiùs à ſuis poſſunt adminiſtrationibus amoueri.

NOTÆ.

1. a *GEnerali.*] Lateranenſi videlicet celebrato ſub Innocentio III. *cap.* 8. vbi reperitur textus hic, & in quarta collectione, *ſub hoc titul. cap.*4. De hoc Concilio nonnulla notaui *in cap.*1. *de Summa Trinit.*

b *Diſtinximus.*] *In cap. qualiter, hoc titul.* vbi extant priora verba huius textus vſque ad §. *Debet.*

2. c *Maleuolis.*] Quæ diffamatio debet eſſe apud probos & honeſtos viros, *cap. cùm inter* 12. *de purgat. canonic.* Nec tunc obſtat textus *in cap. cùm in iuuentute* 15. *de præſumpt.* vbi etſi conſtabat diffamationem Epiſcopi à maleuolis, & improbis hominibus initium habuiſſe, adhuc ad inquiſitionem contra ipſum proceſſum fuit; quia diſtinguendum eſt cum Henrico Boic. *ibi*, & Abbata *num* 2. inter inquiſitionem, quæ fit ad punitionem delicti, ad quam procedi non poteſt, ſi diffamatio ab improbis hominibus originem duxit; & inter eam, quæ fit vt conſtet, an ipſa diffamatio à maleuolis orta fuerit: hæc ſecunda omni caſu fieri poteſt; prima verò non niſi præcedente diffamatione apud probos viros.

3. d *Senioribus.*] quamuis poteſtas inquirendi, corrigendi, & puniendi ſubditorum exceſſus primò & principaliter ad Epiſcopos ſpectet, illam tamen de iure antiquo ſoli per ſe exercere non poterant, ſed inſimul ſeniorum, ſiue clericorum ſuorum debent conſenſum, ſeu conſilium adhibere: quod primum ſtatutum legitur in Concil. Carth.4. *can.* 23. ibi: *Vt Epiſcopus nullius cauſam audiat abſque præſentia clericorum ſuorum, alioquin irrita erit ſententia Epiſcopi, niſi clericorum præſentiâ confirmetur.* Quem retulit Gratianus *in cap. Epiſcopus* 15. *quæſt.*7. quod rectè ſtatuerunt PP. ne quis fortè dum ab vno iudicaretur, non auctoritate canonica, ſed potiùs tyrannica poteſtate indiſcuſſus opprimeretur: quam rationem expreſſit Concil. Hiſpal. 2. *can.* 6. in illis verbis: *Vt iuxta priſcorum PP. Synodalem ſententiam nullus noſtrum ſine Concilij examine quemlibet Presbyterum, vel Diaconum deiicere audeat; nam multi ſunt, qui indiſcuſſos poteſtate tyrannica, non auctoritate canonica damnant.* Extat *in cap.* 1. 15. *quæſt.* 7. Quid autem per illa verba, *abſque præſentia ſuorum clericorum*, in Concil. Carthag. ſignificetur, exponendum eſt. Duarenus *lib.* 1. *de ſacris*, *cap.* 12. exiſtimauit, clericorum nomine Epiſcopos comprehendi, qui Synodi cauſâ quotannis conuocabantur, iuxta tradita ſuprà *in cap. ſicut olim.* Sed verius credo, per illa verba Capitulum, ſeu Canonicos ipſius Eccleſiæ ſignificari: quod mihi probat D. Hieronymus *ad Ruſticum*, cuius fragmentum extat *in cap. Eccleſia* 16. *quæſt.* 1. vbi de Capitulo, ſeu Canonicis agens; presbyteros ſuos vocat, quemadmodum & Concilium Carthaginenſe clericos ſuos. Verba Hieronymi ſunt: *Eccleſia habet Senatum, cœtum presbyterorum, ſine quorum conſilio nihil monachis agere licet. Roboan filius Salomonis ideo perdidit Regnum, quia noluit audire presbyteros ſuos. Senatum quoque Romani habebant, cuius conſilio cuncta agebatur: & nos habemus Senatum noſtrum, cœtum presbyterorum.* Hoc etiam Concilij Carthag. ſtatutum firmarunt ſubſequentes Pontifices. D. Gregorius ſcribens Ioanni Epiſcopo Panormit. *lib.* 11. *epiſt.* 49. cuius fragmentum extat *in cap. ſi quis verò*, 86. *diſt.* & poſtea repertum *in cap. ſi quid verò* 15. *quæſt.*7. ibi: *Si quid verò de quocunque clerico ad aures tuas peruenerit, quod te iuſtè poſſit offendere, facilè non credas, nec ad vindictam te res accendat incognita, ſed præſentibus ſenioribus Eccleſiæ ſuæ eſt veritas perſcrutanda; & tunc ſi qualitas rei poſpoſcerit, canonica diſtrictio culpam feriat delinquentis.* Vbi quid ſignificent illa verba, *præſentibus ſenioribus*, non conſtat apud Interpretes. Gloſſa verbo *Eccleſiæ*, *in dict. cap. ſi quod*, exiſtimauit, ſeniorum nomine in eo textu Epiſcopos ſuffraganeos ſignificari, ideo quia epiſtola illa miſſa eſt Ioanni Panormit. Præſuli, qui Archiepiſcopus erat Corinthiorum, & ita ſuffraganeos

ſub ſe habebat. Gloſſam ſequitur Turriſcremata *ibi*, §. 3. *dicitur*. Aliter ea verba accipit Duarenus *lib. 1. de ſacris Eccleſiæ*, *cap. 7.* ſcilicet de presbyteris propriæ Eccleſiæ, ſeu de Capitulo. Quaſi dicat Gregorius, non poſſe Epiſcopum ſine capituli conſenſu procedere ad inquiſitionem, ſiue vindictam criminis in clerico. Quam explicationem magis probaſſe videtur Innocentius III. in præſenti, & *in cap. Licèt*, *de ſimonia*, in illis verbis: *Sed coram Eccleſia ſenioribus diligenter eſt veritas perſcrutanda.* Vbi dum iiſdem verbis Gregorij vtitur Innocentius, verba illa *ſenioribus*, de presbyteris intelligit, non de Epiſcopis. Ego vtramque expoſitionem admitto pro temporum varietate, & iuxta ſæculum Gregorij primam veriorem credo, namque ſeniorum nomine non tantùm Epiſcopi, verùm, & presbyteri ſignificantur, quia vt inquit D. Iſidorus relatus *in cap. cleros*, §. *presbyter*, Græcè presbyter, Latinè ſenior interpretatur: vnde D. Gregorius non tam de capitulo accipiendus eſt, quàm de Concilio, quod quotannis Epiſcopi celebrabant; nam cùm loquatur de clerico damnando, vt conſtat ex illis verbis, *de quocunque clerico*; neceſſariò accipiendus eſt de Concilio, ſiquidem eo tempore clerici non à propriis Epiſcopis, & Capitulo damnabantur, ſed potiùs in Concilio Epiſcoporum, vt conſtat ex Concilio Hiſpalenſi 2. *can* 6. ibi: *Sextâ actione comperimus, Fragitanum Cordubenſis Eccleſiæ presbyterum iniuſtè olim à Pontifice ſuo deiectum.* Et infrà: *Decreuimus, vt iuxta priſcorum Patrum ſynodalem ſententiam nullus noſtrûm ſine Concilij examine quemlibet presbyterum, vel diaconum deiicere audeat.* Concil. Carthag. 2. *can.* 10. Carthag. 3. *can.* 8. & ſi corrigendus erat Abbas, certum Abbatum numerum Epiſcopus adhibere debebat, *cap. ſi quis Abbas* 18. *quæſt.* 2. *cap. in ordinatione* 61. *diſt.* ſed poſtquam modus ille cognoſcendi de clericis in Concilio inualuit, præſentia verba, *de ſenioribus Eccleſiæ*, accipienda ſunt de Canonicis ipſius Capituli, vt *in dict. cap. Heli*, *de ſimonia*.

e *Is, contra quem.*] Conſonat textus *in cap.* 4.
abſente 8. 3. *quæſt.* 9. *cap.* 2. 8. *quæſt.* 9. *cap.* 4. 3. *quæſt.* 9. & alij congeſti ab Ant. Auguſtino *lib.* 3. *epit. iur. tit.* 17. Conſonat lex 12. *tit.* 15. *partit.* 3. illuſtrat Parexa *de inſtrum. edit. tit.* 2. *fol.* 90.

f *Contumaciam.*] Quia tunc etiam abſens 5.
damnari poteſt, *can.* 74. *Apoſtol. cap.* 4. *de præſumpt.* Felix Papa II. in Synodo Romana *epiſt.* 1. *cap.* 8. ibi: *Nec à communione prohibeatur accuſatus, niſi ad electorum iudicium canonicè conuocatus, infra tres, aut ſex, vel plures menſes pro ſuis rationem redditurus venire diſtulerit.* Refert Ant. Auguſtin. *in epit. lib.* 30. *tit.* 18.

g *Publicanda.*] *Cap. inquiſitionis officium, hoc* 6.
titul. nec eſt cur hæc verba tantùm exaudiamus de Epiſcopo, de cuius vita inquiritur, vt voluit Cuiac. *lib.* 22. *obſ. cap.* 25. nam in quolibet priuato, contra quem proceditur per inquiſitionem, idem obſeruatur, *dict. cap. inquiſitioni*, *hoc titul.* vbi notaui, verbo *Nomina*.

g *Inſcriptio.*] Iuxta tradita *in cap. ſuper his hoc titul.*

i *Charitatiua monitio.*] Vt probaui *in cap.* 4. *hoc titul.*

k *Clamoſa inſinuatio.*] Ideſt diffamatio, iuxta tradita *in cap. inquiſitionis*, *hoc titul.*

CAPVT XXV.

Idem[a] *in Concil. Later.*

Sicut olim à ſanctis Patribus noſcitur inſtitutum, Metropolitani ſingulis annis cum ſuis ſuffraganeis prouincialia non omittant Concilia celebrare, in quibus de corrigendis exceſſibus, ac moribus[b] reformandis, præſertim in Clero, diligenter habeant cum Dei timore tractatum, canonicas regulas, maximè quæ ſtatutæ ſunt in hoc generali Concilio,[c] relegentes, vt eas faciant obſeruari, debitam pœnam tranſgreſſoribus infligendo. Vt autem id valeat efficaciùs adimpleri, per ſingulas diœceſes ſtatuant[d] perſonas idoneas, prouidas videlicet, & honeſtas, quæ per totum annum ſimpliciter, & de plano, abſque vlla iuriſdictione ſolicitè in veſtigent quæ correctione, vel reformatione ſunt digna, & ea fideliter perferant ad Metropolitanum, & Suffraneos, & alios in Concilio ſubſequenti, vt ſuper his, & aliis (prout vtilitati, & honeſtati congruerit) prouidâ deliberatione procedant, & quæ ſtatuerint, faciant obſeruari, publicaturi ea in Epiſcopalibus Synodis annuatim per ſingulas diœceſes celebrandis. Quiſquis autem hoc ſalutare ſtatutum neglexerit adimplere, à ſui executione officij ſuſpendatur.

NOTÆ.

1. a IDem.] Concil. videlicet Generali Lateranenſi, celebrato ſub Innocentio III. vbi reperiuntur verba huius textus *in cap.* 6. & etiam extant in quarta collectione, *ſub hoc tit. cap.* 5.

b *Reformandis.*] In his etiam Conciliis Prouincialibus olim de cauſis Epiſcoporum, & eorum exceſſibus agebatur, vt latè probat Petrus Marcha *in concord. Sacerd. & Imperij*, *lib.* 7. *ferè per totum*, & notaui *in cap.* 1. *de iudiciis*: & querelæ, atque accuſationes contra eccleſiaſticos iudices, ac poſteriores laicos audiebantur. Leo I. *epiſt.* 82. *ad Anaſtaſium*, relatus *in cap. de Conciliis* 18. *diſtinct.* Concil. Tolet. 4. *can.* 3. ibi: *Omnes autem, qui cauſas aduerſus Epiſcopos, ac potentes, aut contra quoſlibet alios habere noſcuntur, ad idem Concilium concurrant, vt quæcunque examine ſynodali à quibuſlibet prauè vſurpata inueniuntur, Regis executore inſtante, iuſtiſſimè his, quibus iura ſunt, reformentur.* Grauiores autem quæſtiones, veluti de fide, Sacramentis, & ſimiles, in eis Conciliis tractari

nequeant

nequeunt abſque Romani Pontificis auctoritate, vel eius Legati præſentia, *cap. Concilia* 9. 17. *diſt.* probant latè Thomaſius *de Concil. prouinc.* P. Marcha *lib.6. concord. Sacerd. & Imp. cap.* 53.

2. c *Relegentes.*] Conſonant Concil. Tolet. 4. *in Decret. de reform. Concil.* ibi: *Diaconus albâ indutus codicem canonum in medium proferens, capitula de agendis Conciliis pronunciet.* Brachar. 1. *Relecti canones veterum, qui ad inſtructionem clericalis diſciplinæ pertinent.* Mugunt. ſub Rabano: *In vna turma reſederunt Epiſcopi cum quibuſdam notariis, legentes, atque perſcrutantes ſanctum Euangelium, nec non epiſtolas, & actus Apoſtolorum, canones quoque, ac diuerſa ſanctorum Patrum opuſcula.* Vt ita faciliùs obſeruentur, & contraria conſuetudo, ſeu præſcriptio contra eos intendi non poſſit. Et quia per iteratam lectionem legum faciliùs ipſæ percipiuntur, & memoriâ retinentur. Vnde in Concilio Matiſcon. 1. *can.9.* cauetur, vt durante ieiunio S. Martini legantur canones, quibus leges de diſciplina ſanciuntur: & in Concil. Cabilon. ſub Leone III. *cap.37.* ita ſtatuunt: *Cùm omnia Concilia canonum, quæ recipiuntur, ſint à ſacerdotibus legenda, & intelligenda, ac per ea ſit eis viuendum, & prædicandum, neceſſarium duximus, vt ea quæ ad fidem pertinent, & vbi de extirpandis vitiis, a. plantandis virtutibus ſcribitur, hoc ab eis retrò legatur, ac bene intelligatur.* Inde in monaſteriis ſæpe ſæpius legitur regula, ſub qua monachi degunt, iuxta Concil. Aquiſgran. *can.* 123. *Quotidie ad collationem veniant, vnde & hanc inſtructionem, & aliarum ſcripturarum ſanctarum perlegant.* Ac Sanctus Auguſtinus in ſua regula, *cap. vlt.* iuſſit, *ne quid per obliuionem negligatur, ſemel in ſeptimana legatur.* Faciunt textus *in cap.1. de locato, cap. quoniam, 40. de ſimon.*

3. d *Perſonas.*] Teſtes ſynodales exponit Gloſſa in præſenti, nec malè, de quibus, & eorum officio egi *in cap. præterea, de teſtibus. cog.* Etiam pro his perſonis intelligi poſſunt viſitatores, de quibus D. Gregorius *lib. 3. epiſt. 2. ad Maximian.* Syracuſ. Epiſcopum agit his verbis: *Viſitatores Eccleſiarum, clericique eorum, qui cum ipſis per non ſua ciuitates parœcias fatigantur, aliquod laboris ſui capiant, te diſponente ſubſidium.* Ioannes II. R. Pontifex *epiſt. 3. ad Epiſcopos Galliæ.* In Eccleſia Orientali dicuntur Periodeutæ, ſeu circuitores. Synod. Laodic. relata *in cap. non de his,* 80. *diſt.* in cuius ſcholiis ait Balſamon: *Præſens canon iubet fieri Periodeutas, & non Epiſcopos, ne dignitas Epiſcopi vilis, & contempta euadat. Sunt autem Periodeutæ qui hodie ab Epiſcopis promouentur exarchi. Hi enim circumcurſant, & delicta ſpiritualia obſeruant, & fideles perficiunt.* Illi ſubſcripſerunt Zonaras, & Iuſtel. *in eo canone,* Heraldus *lib. 2. de auctorit. rei iudic. cap.* 15.

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Singulis annis eſt celebrandum Concilium Prouinciale pro moribus, & exceſſibus corrigendis.* Probant eam textus *in can.38. Apoſtol. cap. habeatur, c. ſeruetur,* & ferè *per totam 18. diſt. c. peruenit 18. diſt. c. placuit de conſecr. diſt. 3.* Anaclet. I. *epiſt.* 1. Concil. Nicæn. 1. *can.5.* ibi: *Placuit autem annis ſingulis per vnamquamque prouinciam bis anno Concilia celebrari, vt communiter ſimul omnibus Epiſcopis congregatis prouinciæ, diſcutiantur huiuſmodi quæſtiones.* Antiochen. 1. ſub Iul. *can.* 20. Carthag. 3. *can.2.* Hipponenſe *can.* 8. Rhegienſe *can.* 7. Agathenſe *can.1. & 71.* Aurel. 3. *can.1.* ibi: *Vnuſquiſque Metropolitanus in prouincia ſua cum prouincialibus ſuis ſingulis annis ſynodale debeat opportuno tempore habere Concilium.* Aurel. 4. *can* 37. Aurel. 5. *can.18. & 22.* Turon. 2. *can.10.* Tolet. 3. *can.* 18. Tolet. 4. *can.* 3. Tolet. 11. *can.* 15. Tolet. 12. *can.* 12. Synodus 6. Conſtantin. *can.* 8. Synodus 8. *can.4.* Pariſ. 3. *lib.1. cap.* 26. Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.10.* Ratiſbon. *can.26.* Arauſic. 1. *can.29.* Diuus Gregorius *lib. 2. epiſt.* 110. ibi: *Et quidem, quia de habendo bis in anno Concilio Patrum ſit regulis ſtatutum, non latet: ſed ne aliqua impleri hoc neceſſitas non permittat, ſemel ſaltem ſine excuſatione aliqua decreuimus congregari, vt expectatione Concilij nihil prauum, nihil præſumatur illicitum.* Meldenſe anno 845. *can.2. Vt Principes iuxta decreta canonum per ſingulas prouincias ſaltem bis, aut ſemel in anno à Metropolitanis, & diœceſanis Epiſcopis ſynodicè conuenire concedant.* Synodus Trull. *can.* 8. Nicæna 2. *can.6.* Trid. *ſeſſ.24. de reform. cap.* 2. Palent. *anno* 1322. *can.* 1. *Vt Metropolitani cum ſuffraganeis ſuis annis ſingulis prouincialia celebrare Concilia non omittant.* Tolet. anni 1473. *can.* 1. *Canonum inſtitutis ſancitum nouimus ab antiquo per Metropolitanos Antiſtites cum ſuis ſuffraneis prouinciali Concilia debere celebrari.* Tulienſe *parte vij. cap.7.* Sueſſionenſe ſub Pipino: Nouel. 123. Iuſtin. alia iuris teſtimonia congeſſit Creſpetius *in ſumma, verbo Concilium.* Illuſtrant Ant. Auguſtin. *lib. 5. tit.* 30. Petrus Marcha *in concord. Sacerd. & Imper. lib. 6. cap.13.* Vighel. *in method. iuris Pontif. fol* 497. Thomaſius de Concil. Prouinc. *fol.79.* Paulus Idumay *in notis ad Innoc. III. lib. 2. epiſt.* 45. Corjolan. *in can.* 38. *Apoſt.* Landmeter. *lib. 2. de veteri cler. cap.104.* Balſamon *in can.71. Synod. Carthag.* Iuſtelus *in can.8 Eccleſiæ Afric.* Viuar. *in Marc. Max. anno* 531. Coiac. *in cap. graue, de preb.* Creſolius *lib.3. myſtag. cap.40.* Duarenus *lib. 1. de ſacris Eccleſ. cap.* 11. Moneta *de commut. cap. 5. num.* 16. Cironius *ad tit. de his quæ fiunt à Prælat.* I. Dartis *ad Decret. diſt.* 15. Cellotius *de hierarch. lib. 5. cap. 11. §. vnic.* Hallierius *eod. tract. fol.* 484. Bellarm. *tom. 2. controu. lib.1. cap.* 4. Azor. 2. *tom. inſtitut. lib.5. cap.* 18. Turrianus *lib. 2. pro canonib. cap.10.* Beſoldus *tom.1. polit. de maieſt. cap.5.* Ant. Perez *in Pentat. fidei, cap.6.* de Conciliis, Solorzanus *tom.2. de iure Indiar. lib.3. cap.7. num.* 39. Alteſſerra *hic.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Non ſolùm iniuſta, verùm & ſuperflua videtur præſens conſtitutio. Iniuſta ex eo, nam Metropolitanus non poteſt de cauſis ſubditorum ſuffraganeorum primò & in prima inſtantia cognoſcere, aut in eos propter exceſſus commiſſos animaduertere, *cap. paſtoralis,* vbi probaui, *de offic. Ordin.* ergo nec in Concil. Prouinciali ſingulis annis celebrando poteſt de eiſdem cauſis cognoſcere. Superflua etiam apparet præſens conſtitutio ex eo, quia Epiſcopi tenentur quotannis diœceſim propriam viſitare, *cap. cùm Apoſtolus,* vbi probaui, *de cenſibus;* & Archiepiſcopus etiam quotannis, vel quoties potuerit, *cap. cùm Romana, eod. tit. lib. 6.* Igitur cùm tunc poſſint tam Epiſcopi, quam Metropolitani exceſſus corrigere, & mores reformare, fruſtra deſideratur, vt quotannis omnes Epiſcopi vnius Prouinciæ cum ſuo Metropolitano conueniant ad eoſdem exceſſus corrigendos cum magno ouium diſpendio, propter Paſtorum abſentiam, nec- 5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

non

non Ipsorum Prælatorum incommodo & expensis.

6. Concil. etymon et divisio. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, Concilium præter etymologiam D. Isidori *in cap. canones*, §. *Synodus*, 15. *dist.* dici à concalando, idest conuocando, vt loquit Festus Pomp. iuxta illud Virgilij.

Conciliumque vocat Diuûm Pater atque hominum Rex.

Illustrant Pollerus *lib.* 5. *hist. cap.* 13. Beyerlinch. *in theatr. vitæ hum. tom.* 2. *verbo Concilium.* Non est quæuis populi, aut Patrum congregatio, sed ea dumtaxat, quæ à magistratu, vel sacerdote per publicum ministrum legitimè fit. Sunt qui morem indicendi & celebrandi Concilia repetant à Romanis, qui tam Romæ, quàm in Prouinciis hyemis tempore, quo militiam exercere nequibant, iuri dicundo vacabant, locum, & tempus designantes ad lites decidendas, & causas peragendas: hoc erat apud illos conuentus agere, vt probant Festus Pompeius, & Theophil. *in* §. *eadem*, *Instit. ex quib. caus. maior.* ibi: *Concilium est consessus certorum virorum, statis annis, & diebus coeuntium.* Hinc dicitur Concilium *in l.* 1. *Cod. de vind. libert.* Illustrat. Georg. Amb. *ad Tertul. de ieiuniis, c.* 13. *obs* 5 Hæc Conciliorum origo placuit nonnullis: sed certè Concilia nostra altiorem originem præseferunt; siquidem eorum sacrum vsum legimus obumbratum *Deuteron. cap.* 17. in illis verbis: *Si difficile, & ambiguum*, &c. à Christo Domino indicatum in caiu relato *Matthæi cap.*6. *Marc.* 8. *Luca* 9. ibi: *Venit Iesus in partes*, &c. vt notauit Baronius *tom.* 1. *anno* 35. *num.* 11. & commendatum apud Matthæum *cap.*18. ibi: *Si duo, vel tres congregati fuerint in nomine meo*, &c. quæ verba de Conciliis esse accipienda decreuit Synodus Chalced. *in epist. ad Ioannem*, & docuit Innoc. Papa *in cap. de quibus*, 20. *dist.* Illustrant Fr. Ant. Perez *in Pent. fidei*, *tract. de Concil. cap.* 1. Carrier. *tom.* 2 *digest fidei, tit.* 36. *de Concil.* Conrad. Kling. *lib.* 3 *disp. cap.* 23. Cabassutius *in not. Concil.* Christ. Lupus *ad can. Concil. Nicæn.* Deinde sciendum est, quatuor esse Conciliorum genera. Primum est Conciliorum generalium, cùm Concilium totius orbis, ex omnibus videlicet prouinciis, & dicecesibus, tam Orientis, quàm Occidentis celebratur, quod ideo dicitur græcè œcumenicum ab œcumene, quod significat vniuersum terrarum orbem: quo etiam nomine Romanum Imperium apud Græcos, Latinosque scriptores significari planum est. Sic Sanctus Lucas de descriptione Imperij Romani ab Augusto imperata loquens ait: *Prodiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis.* Illustrat Iustel. *in notis ad canones Eccles. Afric. can.* 85. Oecumenicæ autem Synodi, non nisi ex grauissimis hæresibus, quæ maximam partem peruaserint, conuocantur, & tantùm auctoritate Romani Pontificis. Roussel. *lib.* 3. *hist. iurisd. Pont. cap.* 2. & 3. pluribus relatis Valenzuela *contra Venetos part.* 6. *ex num.* 1. de quorum auctoritate, necessitate, & infallibilitate, latè agunt Corjolanus *in summa Concil. in præludiis*, Iacobatius *de Conciliis*, Bellarminus *lib.* 1. *controu. integr. tract. de Conciliis*, Ioannes Dartis *in* 15. *dist.* vbi refert, omnia Concilia generalia hucusque in Ecclesia celebrata. Et an Concilium generale sit supra Pontificem, exposui *in cap* 4. *de elect.* Secundum genus est Conciliorum, quæ vel Primates, vel Patriarchæ conuocant ex Metropolitanis, quod nationale dici potest, ex omnibus prouinciis vnius nationis, seu regni. Illud Concilium maiorem Synodum Episcoporum dixerunt Patres Synodi Antioch. *can.* 91. ibi: *Maiorem Synodum Episcoporum.* Constantinop. 1. *can.* 169. ibi: *Maiorem Synodum Episcoporum vniuscuiusque diœceseos.* Toronensis celebratæ anno 567. In Matiscon. *in can.* 9. & 20. dicitur generale Concilium, & vniuersale. Dicitur & Synodus plenaria in Concil. Carth. 3. *can.* 38. & Possidonius in vita sancti Augustini, *cap.* 8. Hipponense Concilium, plenarium totius Africæ appellat. Huius generis plurima reperiuntur Concilia in tomis Conciliorum, ex diœcesibus, seu nationibus celebrata, veluti Antiochensia ex diœcesi Orientis; Romana ex diœcesi vrbis Romæ; Aquileiensia ex diœcesi Italiæ; Gallicana ex diœcesi Galliarum; Toletana ex diœcesi Hispaniarum; Africana, seu Carthaginensia ex diœcesi Africæ. Ea notione Concilium vniuersale pro Synodo diœceseos Galliarum accipitur in canone 20. Concil. Matiscon. 2. sub Patriarcha Lugdunensi celebrati. P. Marcha *lib.* 6. *concord. cap.* 21. Simili loquutione Concilia Toletana vniuersalia, & generalia vocantur. Concil. Tolet. 3. *can.* 18. ibi: *Præcipit hæc sancta, & vniuersalis Synodus.* Tolet. 4. in exordio: *Quoniam Concilium generale agimus*: & *can.* 3. *Si fidei causa est, aut quælibet alia Ecclesiæ communis, generalis totius Hispaniæ, & Galiciæ Synodus conuocetur: si verò nec de fide, nec de communi Ecclesiæ vtilitate tractabitur, speciale erit Concilium vniuscuiusque prouinciæ, vbi Metropolitanus elegerit, peragendum.* Et Tolet. 5. *can.* 2. 3. & 6. & Tolet. 4. Vniuersalis Synodus nominatur *in can.* 7. ibi: *Vt in omni Concilio Episcoporum Hispaniæ vniuersalis Concilij decretum, quod propter Principum nostrorum salutem est constitutum, in Synodo publicâ voce debeat pronunciari.* Leo I. R. P. *epist.* 93. *ad Turibium Episcopum Asturicensem, cap.* 17. *Habetur ergo apud vos Episcopale Concilium, ad eum locum, qui omnibus opportunus sit, vicinarum prouinciarum conueniant sacerdotes.* Et paulò post: *Dedimus litteras ad fratres & Coepiscopos nostros Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitanos, atque Gallæcos, eisque Concilium Synodi generalis indiximus. Si autem aliquid obstiterit, quominus possit celebrari Generale Concilium Gallæciæ, saltem in vnum conueniant Sacerdotes, quo citius vel prouinciali conuentu remedium tantis vulneribus afferatur.* Notarunt Filesacus *in cap. irrefragabili* 13. §. 1. *de offic. ordin.* Iustel. *in cap.* 85. *Eccles. Afric.*

Tertium Concilium prouinciale est, quod à Metropolitano ex Episcopis suæ prouinciæ congregatur ad vtilitatem prouinciæ, ad causas Episcoporum dirimendas: & dicitur perfecta Synodus 7. De aliis Conciliis. In Concil. Antioch. *can.* 16. & 17. ibi: *Sit autem illa perfecta Synodus, cui quoque vnà adest Metropolitanus.* Integrum Concilium vocatur in eadem Synodo, *can.* 16. apud Burchardum *lib.* 1. *cap.* 39. Synodus plenaria dicitur ab Innoc. I. Pontificale Concilium à Sidonio *lib.* 4. *epist.* 24. vbi notauit Sauarus. Quæ Concilia prouincialia dicuntur celebrari cum Episcopis ab Hincmaro Rhemensi *in commonit. ad Ludouicum Germaniæ Regem*, *cap.* 7. ibi: *Vt temporibus à sacris regulis constitutis comprouinciales Synodos cum Episcopis, & speciales cum presbyteris.* Concilij prouincialis origo repetenda est à temporibus Apostolorum; nam in ipsorum actis legitur Paulum Miletum conuocasse omnes Ephesinæ prouinciæ maiores natu: vbi Vvaldensis *lib.* 2. *doctrina fidei*, *art.* 2. *quæst.* 27. formam

Concilij

Concilij prouincialis ineſſe arbitratur, & maiores natu fuiſſe Epiſcopos, ex Trident. *ſeſſ.* 23. *cap.* 4. probat Cellotius *lib.* 4. *de Eccleſiaſt. hierarch. cap.* 11. Vltima Synodus eſt diœceſana, id eſt proprij Epiſcopi, quæ appellatur Synodus Epiſcopalis *in cap.* 2. 38. *diſt.* Epiſcopi Concilium, in Concilio Vernenſi *can.* 8. Diœceſis Synodus *in l.* 13. *Cod. Theodoſ. de Epiſc. & Cleric.* ibi: *Qui mos eſt cauſarum ciuilium, idem in negotiis eccleſiaſticis obſeruandus eſt, vt ſi quæ ſint, ex quibuſdam diſſenſionibus, leuibuſque delictis ad religionis obſeruantiam pertinentia, locis ſuis & ſuæ diœceſeos Synodis audiantur.* Ad quod venire tenentur Abbates. Concil. Altiſſiod. *can.* 7. & monachi, qui Eccleſias Parochiales regunt. Synodus Mogunt. ſub Rabano *can.* 14. Dicitur etiam ſpecialis ſynodus cum presbyteris habita ab Hincmaro *dict. cap.* 7. Appellatur & ciuile Concilium ab Hadriano Papa *epiſt.* 13. quam nomenclaturam illuſtrat Dartis *in dict.* 15. *diſt. pag.* 52. originem Synodi diœceſanæ repetit à Sancto Iacobo Cellotius *dict. lib.* 4. *cap.* 6. Celebrabatur olim ſingulis annis ante dies Quadrageſimæ, *cap. habeatur* 3. *diſt.* 18. Illuſtrat Iuretus *in notis ad epiſt.* 61. *Iuonis.*

8. De Concilio prouinciali.

Sed vt ad Concilium prouinciale, de quo in præſenti agitur, diſputationem contrahamus, ſciendum eſt, bis in anno celebrandum eſſe, ex præcepto Apoſtolorum relato *in can.* 38. ibi: *Bis in anno Epiſcoporum Concilia celebrentur, & inter ſe inuicem dogmata pietatis explorent, & emergentes eccleſiaſticas contentiones amoueant, ſemel quidem ſeptimana quarta Pentecoſtes: ſecundo verò* 12. *die menſis Hiperbertei*; quem Octobrem dicimus. A Dionyſio verò, Burchardo, & Iuone dum refertur canon hic, dicitur Idibus Octobris, vt notant Romani correctores *in can.* 4. *diſt.* 18. vbi monent, non conuenire Latinorum menſes cum Græcis; nam Idus Octobris ſunt die 15. non 12. Alciatus *lib.* 1. *Parerg. cap.* 47. Eandem ſanctionem firmarunt Synodus Antioch. *can.* 20. vbi ait: *Rectè haberi, quod in ſingulis prouinciis bis quoque anno Concilia habeantur.* Nicæna *can.* 5. *Viſum eſt bene habere, vt bis per vnamquamque prouinciam ſingulis annis concilia habeantur.* Vbi refertur, & approbatur vſus hic celebrandi Concilia; non autem nouiter ſtatuitur, cùm ex traditione Apoſtolorum iam vſus hic inualuiſſet. Facit Tertul. *lib. de ieiunio*, ibi: *Aguntur præcepta per Græcias illas certis in locis Concilia.* Quem contra Magdeburgenſes rectè expendit Turrianus *lib.* 1. *pro canonibus Apoſt. cap.* 10. Leo Magnus *in cap. de Conciliis,* 18. *diſt.* Patres Concilij Antioch. *in cap.* 14. 18. *diſt.* Chalcedon. *can.* 19. *in cap.* 6. *ead. diſt.* Regienſis *can.* 8. Vernenſis *can.* 4. Sed poſtea id mutari cœpit ex iuſtis cauſis in diuerſis prouinciis: in Eccleſia Orientali, canone 8. Synodi Trullanæ ita cautum fuit: *Quoniam autem propter aliquas barbarorum incurſiones, & quaſdam alias incidentes cauſas non poſſunt, qui Eccleſiis præſident, Synodos bis in anno facere, viſum eſt vt omnino ſemel in anno fiant.* Quod firmatum fuit in ſeptima Synodo relata *in can.* 7. *diſt.* 18. & Hilarius Papa Epiſcopis Galliæ ſcribens, *epiſtol.* 8. ait: *Per annos ſingulos ex prouinciis, quibus potuerit congregari, habeatur Epiſcopale Concilium.* Firmarunt etiam D. Gregorius *lib.* 7. *epiſt.* 112. Hormiſdas I. *epiſt.* 4. *ad Epiſcopos Hiſpaniæ*, vbi *cap.* 3. ita ſcribit: *Si verò temporum neceſſitates, aut emergentes cauſæ hoc non patiantur impleri, ſemel ſaltem, quamuis non liceret, ſine vlla excuſatione præcipimus conuenire.* Idem cautum fuit in Concilio Sueſſion. *can.* 2. Tolet. 3. *can.* 18. Turon. 2. *can.* 1. Poſtquam autem præſcriptum fuit, vt ſemel in anno celebrarentur Concilia prouincialia, tempus eorum definitum fuit à Paſchalis feſto vſque ad finem Octobris, vt legitur *in dict. can.* 8. *Synodi Trul.* Tandem Conciliis Matiſcon. 2. *can.* 20. Later. ſub Leone *ſeſſ.* 10. & Trident. *ſeſſ.* 24. *de reformatione, cap.* 1. tempus hoc ad triennium protractum fuit: & quia iam à tempore Concilij Chalcedonenſis Concilia prouincialia celebrari deſierant, ex cauſis, quas refert P. Marcha *dict. cap.* 1. ideo præſenti canone Concilij Lateran. eorum vſus reſtituitur. Conuocabantur autem ad has Synodos Epiſcopi per epiſtolas Metropolitani. Concil. Agathenſe *cap.* 35. *cap.* 1. *& per tot. diſt.* 18. *c. ſi Epiſcopus*, 27. *diſt.* Quaranta *in Summa, verbo Archiep. & Concil. Prouinciale.* Vnde dicuntur vocari in Concilio Laodic. *c.* 40. & refertur *can.* 5. *diſt.* 18. & commoneri, *can.* 14. *ead. diſt.* 18. & *can.* 20. *Concilij Antiocheni*: & refertur *dicto can.* 4. *diſt.* 18. monebantur autem per epiſtolas, quæ dicebantur tractoriæ. D. Auguſtinus *epiſt.* 15. *Tractoria ad me denuò Idibus Nouembris venit.* Et deinceps, vbi vocat epiſtolam tractoriam: & in libro poſt collationem contra Donatiſt. *cap.* 24. *A Primate ſuo per tractoriam ſunt euocati.* Et Conſtantinus epiſtolâ, quâ ſcribit, vt Cæcilianus, & accuſatores eius ad Concilium Arelatenſe primò pergant, & conueniant, mandat Ablauio, vt ſingulis Epiſcopis ſingulas tractorias tribuat, vt ipſi ad ſupradictum locum intra diem Kalendarum Auguſtarum poſſint peruenire: & tractoriæ erant ſigillo roboratæ, & dabant auctoritatem conueniendi miniſtros Reipublicæ, vel Eccleſiæ, vt ab eis auxilium, vel victum peterent, quod colligitur ex Synodo Meldenſi *cap.* 71. *Vt auctoritatem ſigillo Regio roboratam more tractoriæ Chriſtianiſſimus Princeps ſingulis daret Epiſcopis, quam quiſque Epiſcoporum penes ſe haberet, vt quando eis neceſſe fuerit, per eandem auctoritatem Reipublicæ miniſtros conueniat, vt ipſi in quibuſcumque ciuili indiguerint auditorio, Reipublicæ Miniſtris concurrentibus, ſuum, immò poſſint diuinum riteperagere miniſterium.* De quibus tractoriis egi *in cap.* 1. *de officio Ordin.* Et Epiſcopi ita vocati venire tenentur, aut Legatum mittere, *cap.* 9. 18. *diſt.* Concil. Arelatenſe 2. *can.* 18. Agathenſe *can.* 35. Tarracon. *can.* 13. Aurelian. *can.* 2. Vaſion. *can.* 29. quæ & alia congeſſit Hallier. *de hierarch. lib.* 4. *art.* 1. *in fine*: & hoc eſt, quod *in cap.* 10. *diſt.* 18. dicitur *excuſationes ſuas litteratoriè conſcribere.* Ita enim legendum eſt, non *tractoriè*, vt notauit Dartis *in d.* 15. *diſt.* aliàs excommunicantur, *cap.* 12. 13. *&* 14. *diſt.* 18. Vocantur etiam Parochi, & Abbates, *cap. Hadrianus*, el 2. 63. *diſt. cap. ex ore, de priuil.* Concil. Altiſſiod. *dict. cap.* 7. & priuati laïci, vt retuli in Concil. Illib. *lib.* 1. *cap.* 8. vbi de forma celebrandi Concilij, & ordine ſubſcribendi in eo egi. Tandem ſciendum eſt, Concilia prouincialia in Eccleſia celebrari, primò ad extirpandas hæreſes pullulantes; ſecundò ad eccleſiaſticorum canonum conſeruationem. Vnde Concilia hæc de Gentilium tyrannide triumpharunt eccleſiaſticam diſciplinam ſtabiliendo, vt conſtat ex Conciliis Illiberit. Neocæſar. Laodic. & ſimilibus. Olim etiam de Epiſcoporum electione & conſecratione, ſi qua erat Eccleſia vacans, agebatur: & de exceſſibus Epiſcoporum cognoſcebatur, quia vetitum erat ab Hadriano *cap.* 5. ne vllus Metropolitanus Epiſcopus abſque cæterorum

omnium

omnium comprouincialium Episcoporum præsentia eorum causas audiret: notaui *in c.1. de iudiciis:* & ea Concilia confirmabantur per Pontificem, vel tacitè, vel expressè, *cap. de libellis*, 15. *dist.* vt variis exemplis probat Cellotius *dict. cap.* 11. *ad finem.*

9. TRADITVR DECIDENDI RATIO. His suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm Concilia prouincialia iam à temporibus Apostolorum in Ecclesia vsitata negligerentur, & tardò, aut nunquam Metropolitanus in vita sua Concilium prouinciale celebraret; ideo veteres Ecclesiæ sanctiones Patres Concilij Lateran. in præsenti renouatores rectè sanxerunt, quotannis esse Concilium prouinciale à Metropolitano celebrandum iuxta veteres canones. Accedunt rationes, ob quas Concilia hæc ita frequenter celebrari debent, quas refert Baronius anno 257. *num.* 12. Prima, vt agnoscatur, quomodo Episcopi in suo munere exercendo se gerant, & suæ villicationis rationem reddant, vt exprimitur in Concil. Trident. *sess.* 23. *de reform. cap.* 5. & defectus emendentur, prout innuitur *in cap. quapropter, dist.* 18. & *sess.* 24. *de reform. cap.* 18. vbi præcipitur, vt defectus in Conciliis prouincialibus proponantur. Secundò vt decreta Pontificia relegantur, ne oblivione transgredi possint, vt notaui supra, verbo *relegentes.* Tertia quia hæreses facilè pullulant si Concilia non celebrentur: præcipua enim causa, quare in Anglia, Scotia, Belgio, & aliis nationibus hæc maxima pestis serpsit, fuit quia Metropolitani ab his Conciliis ineundis cessauere, prout deplorat Anastasius Constantinop. *epist.* 2. his verbis: *Si assiduè ea celebrentur, reformationem Ecclesiæ causabunt, & hæreses extirpabuntur; ipsa autem continuè celebrata nascentes hæreses statim, & breuiter extirpabunt: quæ si per aliquod tempus dissimulantur, sumptis viribus difficilè destruentur.* Concilia ergo prouincialia sunt sæpe congreganda, vt necessitatibus Ecclesiæ subueniatur, necnon mores praui corrigantur: nam vt ait Victoria *in relect. de Potestate Papæ*, ab eo tempore, quo propter nouas opiniones DD. Pontifices cœperunt timere Concilia, Ecclesia manet, & manebit cum magna calamitate, & religionis pernicie. Vtilitatem, & necessitatem Concilij Prouincialis satis expresserunt PP. Concilij Paris. 1. *can.* 26. his verbis: *Quoniam si hæc Concilia semel in anno per vnamquamque prouinciam celebrata fuerint, & honos ecclesiasticus vires ordinis sui continebit, & impudentiam quorundam superborum clericorum, qui passim auctoritate canonica calcatâ, auribus Imperialibus molestiam ingerunt, cessabit, & impunitas diuersorum flagitiorum, quæ locum delitescendi nunc habet, non habebit, & alia multa, quæ hactenus secus quàm ecclesiastica disciplina docet, incessarunt, ordinem suum Domino auxiliante seruabunt.* Prosequitur alias rationes Corjolanus *in notis ad can.* 38. *Apost.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam 10.
ex hucusque traditis facilè apparet, iniustam non DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.
esse præsentem Concilij Lateran. constitutionem; nam si Archiepiscopus dum visitat prouinciam suam, potest cognoscere de subditis suffraganeorum suorum, & eorum excessus emendare, quantò magis in Conciliis cum Episcopis suffraganeis ad audiendas similes causas conuocatis. Nec obstat quod dicebamus, posse Episcopos, vel Archiepiscopum, dum visitant diœceses proprias, eas causas decidere, ac terminare; nam sunt plura negotia, quæ ob eorum grauitatem debent tractari, & decidi in conuentu Episcoporum comprouincialium, præcipuè quia leges pro restauranda Ecclesiæ disciplina collapsa, ipsi per se facere non possunt; & in Concilio prouinciali vtiles, & salubres canones ad id eduntur, & aliqua statuuntur, quæ in minori conuentu definiri non valent, vt suprà retuli; & ita valde necessaria, vtiliaque in Ecclesia esse Concilia hæc latè probat Corjolanus *in prælud. ad summam in Concil.*

CAPVT XXVI.

Gregorius IX. [a] *Archiepiscopo, & Priori* [b] *S. Mariæ Rothomagensis.*

OLim I. V. & P. Ordinis [c] Tironensis. *Et infrà*: Ne igitur reformatio monasterij valeat retardari, mandamus quatenus relaxatis excommunicationum, seu suspensionum sententiis, si quas idem Abbas protulerit, vel per quoscunque iudices promulgari fecit, post inceptum negotium in eos, & adhærentes eisdem, ac eis restitutis, quos idem Abbas negotio pendente contra iustitiam spoliauit, in negotio de plano, & absque iudiciorum strepitu procedentes (cùm talibus maximè in hoc casu non deceat Dei seruos involui) inquiratis, quæ circa personas, & obseruantias regulares videritis inquirenda: corrigentes, & reformantes, tam in capite, quàm in membris, quæ correctionis & reformationis officio noueritis indigere: iuramentis, si qua de tacenda veritate Abbas extorserit, relaxatis, prouiso, vt negotio ipso pendente præfati monachi eidem Abbati obediant, & intendant; ita tamen, quod per hoc prosequutio negotij non valeat impediri. Si verò testes contra eundem Abbatem producti fuerint, dictorum ipsorum ei copiam dari faciatis. Prædictis autem monachis expensas factas propter hoc, & tribus, vel quatuor ex istis, vel aliis, quos idoneos ad dictum negotium prosequendum duxeritis assumendos, faciatis de bonis eiusdem monasterij; & faciendas expensas ad prosecutionem ipsius negotij necessarias, computatis, si qua propter hoc receperint de bonis monasterij, cùm proprium non habeant, [d] ministrari: contradictores, &c.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a ARchiepiscopo.] Mauricio videlicet, qui antea fuerat Saiensia Episcopus, & postea Cenomanensis, & tandem decessit Rothomagensis anno 1232. vt refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

2. b *Priore sanctæ Mariæ.*] In ipsa vrbe Rothomag. est monasterium canonicorum regularium Sanctæ Mariæ, Ordinis D. Augustini, de quo Pennotus *lib.2.canonic. regul. cap.34.num.*18. cuius Priori in præsenti rescribit Gregorius.

c *Tiron.*] Alibi legitur *Turon*, alibi *Cisterc.* vt emendat Glossa marginalis: & legendum credo *Tironensis.* Tironense enim monasterium est Ordinis Cisterciensis, de cuius reformatione scripsit epistolam 31. Gregorius IX. in hæc verba: *Quatenus aduocatis vniuersis Abbatibus, & Prioribus sibi subiectis, infra festum omnium Sanctorum proximè venturum corrigeret, & reformaret, tam in monasterio Tironensi, quam in membris ipsius, & cæteris ei subiectis.* De eo Manrique *tom.4. annal. Cisterc. anno* 1231. *cap.6.num.9.* 3.

d *Ministrari.*] Iuxta tradita supra *in c. ex parte* 11

CAPVT XXVII.

Idem *Episcopo* [a] *Cisterc. & de Alde, & de* [b] *Salen. Abbatibus.*

PRælatorum excessus. *Et infrà*: Sauè dilecti filij C. & quatuor alij Canonici [c] Frisigien. denunciando monstrarunt, quod Frisigien. Episcopus bona sui Episcopatus (quem, vt dicunt, fuit minùs canonicè assequutus) adeo grauiter dilapidat, & consumit, quod (nisi celeriter adhibeatur remedium) Episcopatus idem per eum ad irreparabile dissolutionis opprobium deducetur: nec solummodo rerum, verùm etiam famæ suæ prodigus, & salutis, vitam ducit enormiter dissolutam. *Et infrà*: Discr. v. mandamus, quatenus personaliter accedentes ad locum, inquiratis solicitè veritatem, & eam fideliter conscribentes, sub sigillis vestris nobis transmittatis inclusam. Eidem Episcopo terminum assignantes, quo nostro se conspectui repræsentet pro meritis recepturus: potestate [d] vendendi, dandi, infeudandi, seu quomodolibet alienandi bona ipsius Ecclesiæ, interim eidem penitus interdictà.

NOTÆ.

1. a CIsterc.] Rectè in margine emendatur *Cistr.* cùm in præsenti scribat Gregorius Cistrensi Episcopo, de qua diœcesi egi *in c.2. de corpore vitiat.*

2. b *Salen.*] Salen, seu Salo Saiomonia, vulgò *Salmens-Veiler*, celeberrimum Cisterciensis Ordinis cœnobium est in Alemania, Constantiensis diœceseos: primùm à Guntramo Barone constructum anno 1134. deinde à Conrado, & Friderico primo Imperatoribus, & à Burchardo Archiepiscopo Salisburg. liberalissimè ditatum, vt refert Bucelinus *Germania sacra part.2. fol.78.*

c *Frisigien.*] Geraldus videlicet, qui præfuit ipsi Ecclesiæ per vndecim annos, vt refert Bucelinus *tom.1. German. in serie Episcop. ipsius Ecclesiæ.*

d *Vendendi.*] Etiam cum solennitate præscripta *in cap. nulli, de rebus Ecclesiæ*: nam hoc speciale est in crimine dilapidationis, vt lite adhuc pendente, Prælatus suspectus de dilapidatione ab Ecclesia amoueatur, *cap. licèt Heli, de simon.* probat Bernardus Diaz *in praxi, cap.71.* 3.

TITVLVS II.

De calumniatoribus.

CAPVT PRIMVM.

Gregorius [a] *Anthemio Subdiacono Campaniæ.*

CVm fortiùs punienda sint crimina, quæ insontibus, & magis sacratis [b] hominibus ingeruntur, quàm sitis culpabiles omnes, qui in causa Ioannis resedistis, attendite, vt Hilarium criminatorem ipsius nulla ex diffinitione vestrâ pœna conueniens castigaret. Nec illud ad excusationem vestram credatis esse idoneum, quod vobis quasi iudicare volentibus, solus frater, & Coëpiscopus noster Paschasius dicitur distulisse. Nam si zelus in vobis rectitudinis viguisset, faciliùs vni à multis rationabiliter suaderi, quàm multi ab vno poterant sine causa deferri. Quia ergo tantæ nequitiæ malum sine digna non debet vltione transire, suprascriptum fratrem nostrum Paschasium volumus admoneri, vt

eundem Hilarium priùs Subdiaconatus, quo indignus fungitur, priuet officio, atque verberibus publicè castigatum, faciat in [c] exilium deportari, vt vnius pœna multorum possit esse correctio. Cuius si fortè lenitatem Diaconi sui adhuc opinio lacerata non commouet, & in hoc, quod non credimus, torpens extiterit, experientia tua hæc quæ diximus, faciat, & de illius nobis neglectu renuntiet. Hortandus præterea idem frater ex nostro mandato est, vt se in omnibus vigilantem exhibeat, & Ecclesiæ suæ amplius disciplinam non negligat, ne & peccatum de his, qui ei commissi sunt, sustineat, & nos contra se vehementer stimulet, si in officij sui cura, quod non optamus, incautus, vel lentus extiterit. [d] Volumus autem vt memoratus frater noster Paschasius, & vicedominum sibi ordinet, & maiorem domus: quatenus possit vel hospitibus superuenientibus, vel causis, quæ eueniunt, idoneus, & paratus existere: si verò & negligentem eum prospicis, & ea, quæ diximus, implere differentem, omnis Clerus eius adhiberi debet, vt communi consilio ipsi eligant, quorum personæ ad ea, quæ prædiximus, valeant ordinari.

NOTÆ.

1. a A *Nthemio.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub titul. de accusationibus, cap.* 2. & habetur textus hic in ipso regestro Gregorij, *lib.* 9. *epist.* 66. ex quo integram huius textus transcribo, & ex ipso D. Gregorio citarunt textum hunc Burchardus *lib.* 2. *Decreti, cap.* 101. Carnotensis *part.* 2. *Decreti, cap.* 274. De hoc Anthemio nonnulla notaui *in cap* 1. *de testamentis.*

2. b *Hominibus inferuntur.*] Facit idem Gregorius *lib.* 15. *Moral. cap.* 15. ibi: *Grauius est, si quis iustis potiùs, quàm peccatoribus noceat; vnde & per Prophetam dicitur: Sanguis eius in medio eius est, super limpidissimam petram effudit illum: non effudit illum super terram, vt possit operiri puluere: per terram videlicet, & puluerem peccatores; per petram verò limpidissimam iustum signans, qui grauibus peccatorum contagiis non exasperatur. Sanguis ergo supèr limpidissimam petram effunditur, quando malitia cruenta mentis in afflictione iusti animæ grassatur.* Vnde quo quis est iustior, ac proinde dignior veneratione, ideo indignius est illum impeti falsis probris, & calomniis.

3. c *Exilium deportari.*] Quæ phrasis apud scriptores inferioris sæculi recepta, & vsitata fuit, in specie à Sixto III. P. M. epistola vnica, ante medium, ibi: *Si quis circa eiusmodi personas non probanda detulerit, intelligat se iacturam infamiæ sustinere, & sub magna excommunicatione exilio deportari.* Ita in constitutione Honorij, & Theodosij, quæ est ordine 15. in appendice Codicis Theodos. edita à Sirmundo: & de Manichæis Anastasius *epist.* 1. *cap.* 3. ita scribit: *Subditi legibus secundùm Christianorum Principum constituta, ne sanctum gregem suâ contagione pollnerent, per publicos iudices perpetuo sint exilio relegati.* Et *cap.* 13. 17. *quæst.* 1. Illustrant D. Nicolaus Anton. *de exilio lib.* 2. *cap.* 1. *numer.* 8. D. Ioseph. de Retes *lib.* 1. *de interdict. cap.* 1. *in notis.*

4. d *Volumus.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. volumus,* 89. *dist.* in qua distinctione intendit Gratianus exponere, quod sit officium vicedomini? Et sciendum est, vicedominum in sacris canonibus accipi pro eo, qui ab Episcopo administrationi rerum suarum præpositus est, & pro hospitibus recipiendis, & eleemosynis elargiendis, & vt absolutè prouideat rebus omnibus, quæ domi prouidendæ sunt; ideo dicitur maior domus *in cap. Saluator* 1. *quæst.* 3. *cap. diaconum* 89. *dist.* & eum vice Episcopi causas iudicasse constat ex præsenti epistola, & *ex libro* 3. *capitul. cap.* 26. *Mandet Comes vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi, quicunque locum Episcopi, vel Abbatis tenuerit, vt reddat ei reum.* Et *lib.* 5. *cap.* 120. Concil. Mogunt. sub Carolo *cap.* 50. tria velut hominum genera memorat, quibus omnis ecclesiastica res qualisqualis commissa est; omnibus Episcopis, Abbatibus, cunctoque Clero; & ait: *Omnino præcipimus vicedominos, & præpositos, aduocatos, siue defensores bonos habere, non malos, non crudeles, non cupidos, non periuros, non falsitatem amantes, sed Deum timentes, & in omnibus iustitiam diligentes.* Et *cap. consulere* 38. *de simon.* Alia de vicedominis adducunt Ioannes Vossius *lib.* 3. *de vitiis sermon. cap.* 55. I. Filesacus *in cap* 4. *de offic. Ordin.* P. Gregor. *lib.* 2. *partit. tit* 9. *cap.* 5. *num.* 11. & *lib.* 15. *syntag. cap.* 40. *num.* 3. Sebast. Cæsar *de Eccles. Hierarch. quæst.* 2. *prœmiali,* §. 5. *num.* 13. Manrique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1134. *cap.* 1. *in fine,* I. Dartis *ad Decret. in dist.* 89. Vnde D. Gregorius in præsenti prædictæ vicedomini munia complectens iubet, vt Paschasius Episcopus eligat Vicedominum pro hospitibus recipiendis, & simul causis, quæ emergunt, decidendis.

COMMENTARIVM.

EX fragmento huius epistolæ à Raymundo in præsenti transcripto, talis communiter deducitur assertio: *Subdiaconus calumniosè accusans, gradu ipso priuatur, & verberibus afficitur, ac in exilium mittitur.* Quæ assertio probari potest *ex cap. Deus* 7. 2. *quæst.* 1. *cap. qui crimen* 2. *quæstion.* 8. *cap.* 1. & *vlt.* 3. *quæst.* 6. *cap. quisquis* 3. 2. *quæst.* 8. *cap. si quis Episcopus* 50. 2. *quæst.* 7. *cap. Epiphanium* 4. 5. *quæst.* 6. *cap.* 4. 2 *quæst.* 3. *cap. final.* 1. *quæst.* 6. *cap.* 1. §. *addi. itur, de elect. in* 6. *cap.* 1. 2. *quæst.* 4. Sixtus III. suprà relatus, Hadrianus Papa ad Episcopos Mediomat. *cap.* 58. In quibus omnibus variæ pœnæ contra calumniatores statuuntur; referunt ea, & alia iuris testimonia Ant. August. *in epit. lib.* 30. *titul.* 11. & *lib.* 37. *tit.* 57. Crespetius *in summa, verbo Accusator falsus.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Guazinus *de defens. reor. cap.* 13. *defens.* 3. Alfarus *de offic. Fiscal. gloss.* 17. Giurba *consil.* 47. Valenzoela *consil.* 170. *ex numer.* 1. & *consil.* 171. *num.* 47. Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 15. *cap.* 4. Mendoza *lib.* 2 *Concil. Illiber. cap.* 12. de Bellis *de delictis, quæstion.* 8. Mancinus *genial. cent.* 2. *cap.* 45. & *sacri iuris contron. titul.* 7. & *de triplici iuris collat. cap.* 129. 5. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

&

& 217. Salcedo *in praxi, cap.* 65. Matiba *de iurisdict. part.* 1. *c.* 48 *num.* 51. Rousselios *lib* 4. *hist. iurisd. Pontif. cap.* 5. *num.* 12. Coruinus *lib.* 4. *aphorism. iuris canon. tit.* 30. Turturetus *in Paral. cap.* 43. Ant. Matthæus *de crimin ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 17. *c.* 3. *fol.* 813. Theophilus Raynaud. *in oplothecb. de calumn. sect.* 1. *cap.* 4. Turrisermata *in c. calumniator* 2. *quæst.* 3. Castillo *tom.* 3. *contron. lib.* 3. *cap.* 21.

6. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo; nam in principio cuiusque litis, ciuilis, seu criminalis, iurat actor, se calumniæ causâ accusationem, actionemve non proponere, *princip. Instit. de pœna temerè*: sed postquam iuratum est, non calumniæ causâ iudicium intendi, ampliùs quæri non potest, an fuerit calumniatus actor, *l.* 3. *§. vnde, ff. de iureiur.* quia post iuramentum tantùm quæri potest, an iuratum sit, *§. item si quis* 44. *de action.* vbi plura Pichardus. Igitur nunquam calumniator in iudicio propter calumniam damnari potest. Secunda nascitur ex eo, nam calumniatorum pœna talio est, idest vt eandem subeat pœnam accusator, quam accusatum pati intendebat, *cap. qui crimen* 2. *quæst.* 8. Ibi: *Et qui non probauerit quod obiecit, pœnam quam intulerit, ipse patiatur.* Et *cap.* 3. 2. *quæst* 8. ibi: *Cùm calumniantes ad vindictam poscant, similitudo supplicij*, &c. *cap. calumniator* 2. *quæst.* 3. & 4. *quæst.* 4. ibi: *Calumniator talionem recipiat.* Heraldus Episcopus Turon. *can.* 80. *Quod eandem pœnam passurus sit accusator, si conuincere non potest, quam reus, si victus fuerit.* Probaui *in cap. insuper* 16. *de accusat.* Igitur si in præsenti casu Subdiaconus Diaconum per calumniam accusauerat, eadem pœnâ afficiendus erat, non verò diuersis à Gregorio statutis. Tertia oritur ex eo, nam pœna verberum, quam imponit Gregorius, non conuenit nec ipsi Subdiacono, cui imponitur, nec iudici ecclesiastico, à quo infligitur. Non ipsi Subdiacono, quia liberi homines, & ciues Romani verberibus non afficiuntur, sed tantùm serui, & viles personæ, vt probaui *in can.* 3. Concil. Illiber. qui inde infames manebant, *l. ictus* 22. *ff. de his qui notant. infam. l. in seruorum* 10. *§. final. l. capitalium* 28. *§. penult. ff. de pœnis, l. nullum, Cod. ex quibus caus. infam. l.* 12. *Cod. de decur. l. penult. §. instituitur, ff. de variis & extraordin. l. final. de iniuriis, l.* 6. *§ quid, de iniusto, l.* 1. *&c. ff. quando appellat. l.* 4. *ff. de incendio, l. Lucius, ff. de accusat.* Osualdus *lib.* 18. *Donel. cap.* 8. *littera I.* Tiraq. *de nobilit. cap.* 10. Amaya *in l.* 66. *Cod. de decur. lib.* 10. Et sacri Canones pœnarum delectum, & distinctionem semper obseruarunt, ita vt licèt ob grauiora crimina laicos pœnitentiæ solenni manciparent, tamen Clericos, & Ecclesiæ ministros nunquam ad statum illum redegerunt, propter infamiæ notam, quâ solenniter pœnitentes inurebantur, *cap pœnitentes, cap. illud*, 50. *dist.* Concil. Carthag. 5. *can.* 11. probaui latè *in cap.* 1. *de bigam. non ordin.* Ergo propter eandem rationem, infamiæ videlicet notam, quæ ex verberibus, & flagris prouenit, non potuit Subdiaconus in præsenti specie verberibus castigari. Nec iudici ecclesiastico consona est hæc pœna, cùm iudices ecclesiastici pœnam sanguinis proferre non possint, *cap. sententiam, ne clerici, vel monachi*: sed verbera sanguinem eliciunt, & ideò à iudice ecclesiastico imponi non posse, docetur *in cap. qui in Archiepiscopatu, de raptor.* Ergo non rectè in præsenti talis pœna in Subdiaconum calumniatorem statuitur. Eodem

modo argnendum est de pœna exilij, seu deportationis in præsenti statuta; nam exilij pœna capitalis est, *l. capitalium, ff. de pœnis, l.* 4. *ff. si quis cautionibus, l. hos accusare* 12. *§. omnes, ff. de accusat.* latè probat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 3. *per totum*, Salgado *de protectione Regia, part.* 2. *cap.* 4. *num.* 164. Carleual *de iudiciis lib.* 1. *disp.* 2. *quæst.* 7. *sect.* 1. *num.* 751. D. Ioseph. de Retes *de interdictis, in l. cum Vlpianus*, & *lib.* 3. *excursu* 2. Vnde Ecclesia eam non imponit, sed iudex sæcularis ad requisitionem iudicis ecclesiastici, *cap* 2. *de cleric. excom.* ibi: *Et Episcopus minimè emendare potuerit, Regis iudicio ad requisitionem Ecclesiæ exilio damnetur.* Probat Cironius *lib.* 1. *obseruat. c.* 1. Igitur minùs congrua in præsenti exilij pœna à Gregorio Subdiacono calumniatori imponitur.

Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, calumniæ varias esse acceptiones: in bonam partem nonnunquam sumi, constat ex Carnot. *epist.* 17. vbi de Philippi Regis nuptiis cum Bertrada, cui ipse iure contradixerat, sic loquitur: *Quin nuptiis eius dicto & scripto calumniam, quam debuit, fecit.* Quo sensu dixit deinde *epist.* 45. coniugium calumniosum. Aliàs calumnia sumitur prò iurgio forensi, vel lite, vt sæpiùs apud eundem Iuonem *epist.* 66. 179. 219. 229. & 268. Et Arnulfus Episc. Lexou. *epist.* 32. ait: *Nunciatur verò nobis, te in Anglia nihil nisi lites, & calumnias texuisse.* Quare calumniatorem pro actore, & petitore vsurpat Iuo *epist.* 212. & 241. Notarunt Iuretus *in dict. epist.* 17. Gibalinus *de negot. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 7. *art.* 2. Beyerlinch. *in theatr. tom.* 2. *verbo Calumnia.* Sed plerumque malè calumnia sonat, pro calidaque & malitiosa iuris interpretatione accipitur *in l. ad exhibendum* 19. *ff. ad exhibendum*, ibi: *Non oportere ius ciuile calumniari, nec verba captari, sed quâ mente quid dicitur, animaduertere conuenire.* Probat Laurentius Valla *lib.* 6. *elegant. cap.* 50. Pro dolo malo vsurpatur *in titulo ff. si mulier ventris nomine in possessionem calumniæ causâ, l.* 2. *C de iureiur. propter calumniam*: quam acceptionem latè illustrat Bargalius *lib.* 5. *de dolo, c.* 15. In præsenti titulo pro falsa criminis accusatione sumitur, & definitur iuxta Marcianum *in l.* 1. *ff. ad Turpil.* vt calumniari sit falsa crimina intendere; ac proinde nihil aliud est, quàm falsi criminis impactio. Quam definitionem explicat Theophilus Raynaud. *de calumn. quæst.* 2. & Nonius Marcel. *cap.* 4. *num.* 74. ait: *Calumnia est malitiosa, & mendax infamatio.* Et Beda *lib. de orthographia. Calumnia*, inquit, *est crimen falsum, cùm nobis aduersarius, aut malum, quod non fecimus, obiicit; aut bonum, quod fecisse probamur, in contrarium vertit.* Cassiodorus *in Psalmum* 117. *Calumnia* (ait) *est commentum aliquod periculosæ facultatis obiectum.* Inde calumniatores dicti seu calumniosi, iuxta Paulum *in l.* 3. *ff. ad Turpil.* Qui improbè, & ex impostura accusatoris officio vtuntur, Græcè dicuntur sycophantæ, eo quod furta ficuum apud Athenienses capitalia essent, teste Festo Pompeio. Probant Franciscus Polletus *lib.* 4. *histor. fori Romani, c.* 5. Alciatus *lib.* 2. *Parerg. c.* 4. & expressit Suydas *Verbo Sycophantein*, quem latinè vertit Hieronymus Bolfius in hæc verba: *Si ficu arbore primùm inuentâ, vetuisse tradunt Athenienses, ne ficus exportarentur; qui autem deferebant, qui exportabant, sycophantæ quasi ficuum dibebantur, inde translatum nomen ad quasuis calumnias.* Nec sunt aliena à proposito, quæ in Paulo Festi Epitomaste leguntur *lib.* 17. ibi: *Sycophantas* 7. CALVMNIA QVID?

 appellatos

appellatos hac de causa dicunt Atticos, quosdam iuuenes solitos in hortos irrumpere, ficusque deligere: quam ob causam est constitutam lege, vt qui id fecisset, capite truncaretur: quam pœnam qui persequerentur ob parũla detrimenta, sycophantas appellatos. Prosequuntur Budeus *ad Pandect.* Rhodiginus *lib.* 18. *antiquar. lect. cap.* 9. Demsterus *ad Rosinum lib.* 9. licèt aliam huius vocis originem adducat Athenæus *lib.* 3. *dypnosoph. cap.* 3. P. Faber *lib.* 1. *semestr. pag.* 25. & 163. Lipsius *in orat. de calumnia*, Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 9. *num.* 1. Petrus Greg. *lib.* 32. *syntag. cap.* 4. Alfaro *de offic. fisc. gloss.* 17. Calumnia ergo propriè consistit in impostura: quare non sufficit ad calumniam, vt alicui quomodocunque tribuatur falsum probrum, sed necesse est interuenire malitiam tribuentis. Vnde si per errorem, aut hallucinationem contingat falsum crimen tribui noxio, non inde vera dabitur calumnia, vt probat Raynaud. *dict. sect.* 1. *cap.* 1. qui in sequentibus malignitatem huius sceleris latè probat: quod argumentum luculenter tractauit C. I. V. Iustus Lipsius *cent.* 5 *epistol. ad finem*, in oratione de calumnia: & Leuco Tyrannus Ponticus apud Athenæum *lib.* 6. *cap.* 6. cùm hominem quendam calumniantem vidisset: *Interemissem te* (inquit) *per Deos, nisi tyranni malis hominibus indigerem.*

8. Deinde sciendum est, calumniatores variis pœnis, tam iure ciuili diuersarum gentium, quàm sacris Ecclesiæ canonibus puniri. Charondas apud Diodorum *lib.* 12. calumniatorem myricâ coronatum per vrbem circunduci iubet. Vide Lucianum dialogo de non temerè credendo calumniæ. Iure ciuili Romanorum ex edicto Prætoris infamiam incurrunt, *l. non priùs* 7. *l. vlt. Cod. de calumn. l.* 1. *ff. de his qui notant. infam.* non tamen ipso iure notatur calumniator, sed its si calumniæ causâ damnatus sit, *l.* 4. §. *calumniator*, *ff de his qui notant. infamiâ*; idcirco verba iudicis diligenter attendenda sunt: si dixerit *Esycophantas*, idest calumniatus est, intelligitur notasse: quod si dixerit, *non probasti*, non notatur. Nec enim qui non probat quod intendit, illico calumnior intelligitur, sed qui dolo malo falsum crimen obiicit, *l.* 1. §. *sed non vtique*, & §. sequenti, *ff. ad Turpil. l. fustibus* 16. *ff. ex quibus causis infam. irrog. l.* 3. *Cod. de calumn.* Cicero pro Roscio: *Innocens est quispiam; suspicione tamen non caret: ei qui hunc accuset, possim aliquomodo ignoscere. Cùm enim aliquid habeat, quod possit criminosè, ac suspiciosè dicere, apertè ludificari, & calumniari sciens non videtur.* Et mox: *Vos autem maximè debetis in eos impetum facere, qui merentur. Deinde si voletis, etiam tum, cùm verisimile erit, aliquem commisisse, in suspicione latratote: id quoque concedi potest. Sin autem sic agitis, vt arguatis quidem aliquem patrem occidisse, possitis; aut quare, aut quomodo, ac tantummodo sine suspicione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringet, &c.* Hactenus Cicero. Idem iudicandum de hac formula: *Lucium Titius temerè accusasse videtur.* Temeritas enim facilitatis veniam continet, & ob id nullam pœnam Titius subiit, *l.* 3. §. *quæri*, *ff. ad SC. Turpil.* Quid autem si iudex ita pronunciauerit: *Callido commento videris accusationis instigator fuisse.* An tanquam calumniatorem notasse videtur? Papinianus *in l. ob hæc verba* 20. *ff. de his qui notant. infam.* respondit ob hæc verba pudorem potiùs onerari, quàm ignominiam irrogari; nec enim mandatorem esse eum, qui exhortatur. At contrà Marcianus *in l.* 1. § *incidit*, *ff. ad SC. Turpil.* docet hunc quoque, qui instiganit ad accusandum, calumniæ pœnâ teneri. Pro huius antimoniæ solutione Antonius Matthæus *de criminibus ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 18. *cap.* 3. ait, verbis quidem SC. non teneri eum, qui instigauit, sed ex mente & sententia teneri, quia SC. de mandatore loquitur, & qui instigat, non est propriè mandator; sed quia non longè à mandatore abest, eum sententiâ SC. teneri. Sed aliter ea iura componit Osualdus *lib.* 18. *Donel. cap.* 8. *litter. X.* discrimen constituendo inter sententiam definitiuam, & interloquutoriam. Etiam ante SC. Turpillianum fuit constituta pœna Talionis, quam ad leges 12. Tabularum refert Polletus *lib.* 4. *histor. fori*, *cap.* 5. & postea idem cautum fuit lege Rhemia, seu vt alij volunt, Memia: quæ pœna exsoleuerat temporibus Imperatoris Augusti; quare inter alia ipsius Principis præclara gesta recensetur à Suetonio quod diuturnorum reorum nomina aboleuerit conditione propositâ, vt si quis quem repetere vellet, par periculum pœnæ subiret: & postea per SC. Turpillianum instaurata ea pœna fuit, & tandem Imperatores Honorius, & Theodosius *in l. vlt. Cod. hoc titulo*, ita sanxerunt: *Quisquis crimen intendit, non impunitam fore nouerit licentiam mentiendi, cùm calumniantes poscat ad vindictam similitudo supplicij.* Extat *in cap. quisquis* 2. *quæst.* 8. Quæ pœna talionis diuino iure positiuo statuta fuerat, *cap.* 19. *Deuter.* ibi: *Si steterit testis mendax contra hominem, accusans eum præuaricationis, stabunt ambo, quorum causa est ante Dominum in conspectu sacerdotum, & iudicum, qui fuerint in diebus illis: cùmque diligentissimè perscrutantes inuenerint falsum testem dixisse contra fratrem suum mendacium, reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit; & auferes malum de medio tui, vt audientes cæteri, timorem habeant, & nequaquam talia audeant facere: non misereberis eius, sed animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges.* Hæc est pœna talionis, quâ scilicet tale rependitur, quale illatum est, vel inferendum fuit calumniam passo. Aristot. *lib.* 5. *Ethicorum*, *cap.* 5. appellat pœnam hanc *Contrapassum.* Probant pœnæ huius iustitiam Sotus *lib.* 5. *de iustitia*, *quæst.* 5. *art.* 4. Lælius Mancinus *de triplici iuris collat. lib.* 1. *cap.* 129 & *centur.* 2. *cap.* 143. Demsterus *ad Rosinum lib.* 9 *fol.* 940. Hodie tamen, attentâ generali consuetudine pœnam hanc talionis exsoleuisse ex ratione per nos adducta *in cap. super his*, *de accusat.* testantur Farinac. *in praxi*, *quæst.* 16. *num.* 3. Iul. Clarus §. *final. quæst.* 81. *n.* 3. Theophilus *de calumn. sect.* 1. *cap.* 4.

In eadem etiam lege Rhemia statuta fuit pœna inustionis frontis inscriptâ litterâ K. quæ est 9.
prima calumniatoris. Cicero pro Roscio: *Ita tamen Erucij quæstus te cupidum esse oportebat, vt horum existimationem, & legem Memmiam putares aliquid valere oportere.* Et mox: *Crura quidem vobis nemo suffringet: sed si ego hos bene noui, litteram illam, cui vos vsque eò inimici estis, vt etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigam, vt postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis.* Eoque spectat Papinianus *in l. quæsitum* 13. *ff. de testibus*, dum hominem calumniæ damnatum, opponit homini integræ frontis. Illustrant Theoph. Raynaud. *in tract. de stygmatismo*, *sect.* 3. *cap.* 3. Cuiac. *ad Digesta, in l. is cui, ff. qui testamenta*, Petrus Pithœus *in collat. legum Mosaic. tit.* 4. §. *fine calumnia*, Fornet. *lib* 6 *rer. quotid. c.* 29. Et licèt Cassiodorus *in Psalmum* 71. hoc accipiat de nuda

condem

condemnatione, quia apud antiquos litteram K. iudices apponere solebant in signum condemnationis: hæc tamen sententia sustineri non potest, quia ea damnandi nota communis erat omnibus condemnationibus, vt videre est apud Poletum, Sigonium, & alios de iudiciis agentes. Ex quibus Hermannus Hugo *lib. De prima scribendi origine, cap.* 22. quod est de notis iudiciariis, ad K. ait: *Calumniatorum fronti affixum, erat peculiare eorum supplicium, quo frontes eorum ferro candenti formâ littera K. inurebantur.* Duplex KK. eo ferro impressum volunt Petrus Diaconus *de notis*, & Aldus Manucius *libello eiusdem argumenti*, ita exponentes illud K.K. vel K. C. vt sonet, *calumnia causâ.* Olim quippe vox *calumnia* exarabatur per K. vt probarunt Lipsius *lib.* 2. *electorum, cap.* 15. Pithœus *vbi suprà, fol.* 145. Primarius noster Magister Cortea *in orthograph. Castel.* Etiam aliquando apud Romanos calumniator deiiciebatur è saxo Tarpeio, vt refert Gellius *lib.* 20. *noctium, cap.* 1. & in exilium mittebatur, vt constat ex Tacito *lib.* 5. *annal. l.* 3. §. *idem Diuus, ff. de testibus.* Iustinianus *nouel.* 6. eum, qui electum Episcopum cuiuslibet criminis insimulauit, pelli iubet à societate fidelium: & *in nouel.* 123. *c.* 2. & 137. *cap.* 3. iubet eum, qui falsi criminis Episcopum reum egit, à prouincia exulare, in qua commorabatur. Etiam extraordinariâ pœnâ punitur *in l.* 17. §. *si liber* 5. *ff. ad leg. Iul. de adult.* Apud Græcos vsitatam fuisse talionis pœnam constat ex Diodoro *lib.* 4. & apud Vvisigothos eandem talionis pœnam statutam fuisse, apparet *ex l.* 5. *tit. de indicio furti, lib.* 7. *legum Vvisigoth.* notauit Gregor. Lopez *in l.* 1. *tit.* 1. *part.* 7. *l.* 27. & *final. tit.* 17. *part.* 3. Alias diuersarum gentium pœnas circa calumniatores refert Theoph. Raynaud. *de calumn. sect.* 1. *cap.* 4. Hæc autem procedunt in calumnia in delictis publicis admissa; nam in priuatis aliud obseruatur, quia qui in illis calumniatur, violat iusiurandum, quod concepit de calumnia, soluitque impensas litis, & nonnunquam infamis fit, cùm olim veteri de calumnia actione in partem decimam litis actor multaretur, §. *hoc autem, Instit. de pœna temerè*: notaui *in tit. de iuram. calumn.*

10. De pœnis ex iure Pontif. Vt ad Ecclesiæ leges perueniamus sciendum est, Ecclesiæ Patres non mitiùs in calumniatores insurrexisse, nam eos infamiâ notatos declararunt; beneficio, officioque, si quod habebant priuarunt; exilio, verberibusque afficiendos esse sanxerunt *in cap. qui in alterius, c. quidam maligni,* 23. *quæst.* 4. *cap. deteriora* 6. *q.* 1. *c. Episcopum, ead. quæst.* Pœnam talionis sanxerunt, *in cap. qui crimen,* 2. *q.* 8. *c. calumniator* 2. *quæst.* 3. *c.* 3. 2. *quæst.* 8. Communione etiam priuantur: & si Episcopos, aut clericos falsò accusauerint, nec in fine illis conceditur communio. Concil. Illiber. *can.* 75. ibi: *Si quis Episcopum, Presbyterum, vel Diaconum falsis criminibus appetierit; & probare non potuerit, nec in fine dandam ei esse communionem.* Licèt postea minùs cum eis actum sit, communione in fine concessâ. Concil. Arelat. 1. *can.* 14. ibi: *Qui falso accusant fratres suos, vsque ad exitum non communicent.* Arelat. 2. *can.* 24. *Eos qui falsa fratribus capitalia obiecisse conuicti fuerint, placuit vsque ad exitum non communicare, sicut magna Synodus antea constituit.* Notaui *in cap.* 75. *Concil. Illiber.* Hadrianus Pontifex *in cap. delatori* 5. *quæst.* 6. linguam capolandam esse calumniatori sanxit: quæ constitutio etiam refertur *lib.* 7. *capitul. tit.* 277. & ab Hincmaro Rhemensi *lib. contra Hincmarum Laudun. de sententiis Engelramno Metensium Episcopo datis*, his verbis: *Quàm diuersa a sacris canonibus, & quàm discrepantes in quibusdam ab ecclesiasticis iudiciis habeantur, vt hîc, quadam de plurimis pœna, euidenter manifestatur. Delatori, inquit, aut lingua capuletur, aut conuicto caput amputetur.* Capulare verò truncare est, vel excindere, vt in lege Salica, *tit.* 31. §. 2. *Si quis pedem alterius capulauerit.* Et ibi: *Mancatus remanserit*: ex veteri glossario Petri Pithœi notauit Bignon. *ad Marculf. fol.* 623. Similis ferè fuit lex Constantini, quâ strangulari eos, & linguam ipsis radicitus amputari iubet, *l.* 2. *Cod. Theodos. de petit.* Apud Longobardos non lingua, sed nasus præcidebatur, vt refert Lindembrog. *in glossario, verbo Capulare.* Dixit Hadrianus capulare, quod est truncare, vt probant Lindembrog. *suprà*: Vossius *de vitiis serm. lib.* 4. *cap* 3. Pius V. suâ constitutione innouauit in calumniatorem pœnam talionis, vt refert Farinac. *in praxi, quæst.* 16. *num.* 5. & iam à primo Ecclesiæ sæculo *lib.* 2. *constit. cap.* 42. & 43. in calumniatorea ita constituit: *Vos Pastores cum Diaconis cognoscetis eum, qui proximum suum per calumniam mendacis testimonij accusauit, & ostendetis eum esse calumniatorem, inuidum, interfectorem, suis repugnantiis perturbantem vt malitiosum, sermone inconstantem, dictis suis contrarium, & oris sui verbis captum. Fuerunt enim ei laquei fortis labia sua, quem tu postquam falsitas testimonij eius conuicta fuerit, iudica rigide, & gladio ignis trade, fac que ei quod ipse proximo suo scelere machinatus est. Quantum enim in eo fuit, fratrem occidit, aures iudicis occupando, &c. Itaque eiice eum ex Ecclesia tanquam fratris interfectorem. Deinde interuallo temporis, si dixerit pœnitere se, præmittite eum ieiuniis, ac postea per manus impositionem recipite, cauentes tamen illi, ne quem iterum turbet. Quod si rursus ingressus similiter seditionem, & discordiam concitarit, neque desinat turbare, & conuicia facere fratri, vituperationibus & contentionibus iniquiter studens, eiice eum tanquam pestilentem, ne Ecclesiam Dei vitiet, & fœdet. Qui enim huiusmodi est, turbas conflat ciuitatibus: idemque, tametsi intra Ecclesiam est, tamen quia Ecclesiam dedecorat, superuacuus, & inanis est, qui quidem quantum in se est, corpus Christi sordidat.*

Deinde sciendum est, iudicem reum absoluentem improbè accusatum, statim cognoscere, ac pronunciare de calumnia, *l.* 1. *C. hoc titul. l. inter* 10. *ff. de public. iudic.* statim, idest eadem die, vel sequenti, si eadem non potuerit: argumento est locus Asconij in oratione pro Marco Scauro, ibi: *Cato Prætor cùm vellet de accusatoribus in consilium mittere, multique è populo manus in accusatores intenderent, cessit imperito multitudini, ac postero die in consilium de calumnia accusatorem misit.* Etiam notandum est, non omnes accusatores in probatione deficientes, pœnis calumniæ puniri; nam tutores, curatoresque non facilè illis afficiuntur, nisi euidens eorum calumnia sit, *l.* 2. *Cod. de his quibus vt indign. l.* 8. *C. de calumniator.* explicat Gothofredus *in l.* 2. *Cod. Theodos. eod. tit. l.* 14. § *si libertus, de bonis libert. l.* 22. *de his, quæ vt indig.* Similiter eos, qui prosequuntur necem liberorum, & parentum, pœnâ calumniæ non teneri, statuitur *in l.* 1. & 4. *C. hoc tit. l. vlt. ff. de public. iudic.* & *in l.* 2. *C. hoc tit.* docetur, non teneri extraneum hæredem, quia aliquem iussu testatoris veneficij accusauit: & fœminis suam, suorumve iniuriam persequentibus, & omnibus illis, quibus inscriptionis necessitas remittitur, quos retuli *in c. super his, de accusat.* calumniæ pœna remittitur. Etiam maritus, qui intra dies 60. iure mariti vxorem accusat de adulterio, nisi ob euidentem

11. De his qui in calumniatores non tenantur.

calumniam, non tenetur calumniæ pœnis, *l. is cuius* 14 § *vlt. ff. ad leg. Iul. de adult. l.* 6. & 30. *Cod. eod. l. auxilium* 37. §. 1. *de minoribus.* Patet autem accusando adulterium filiæ ex calumnia damnatur, *l. pater* 30 *ff. eod. tit.* quia talis accusatio odiosa est, cùm per eam matrimonia fœdari videantur, *l. quamuis* 30. *Cod. eod. titul. de adult.* Item fiscus à calumniæ pœna immunis est, cùm ex quadam necessitate accuset, nisi cum euidenti calumnia agat, *l. penult. Cod. de aduocat. Fisci, l.* 5. *l. vniuersi* 9. *Cod. vbi causæ fiscales.* Suetonius *in Domitiano*, ibi: *Fiscales calumnias magna calumniantium pœna repressit.* Similiter etiam delatores ex officio, vt curiosi, & stationarij, non puniuntur, nisi ob euidentem calumniam, *l. ea quidem, Cod. de accusat. l.* 1. *Cod. de curiosis, l.* 10. *l.* 6 § *munciatores, ff. ad Turpil. l. Diuus* 6. *ff. de custod. reorum.* Probat Amaya *ad tit. de delatoribus, lib.* 10. & plura de curiosis congesserunt Petrus Gregor. *lib.* 47. *syntag. cap.* 38. *num.* 9. Cuiac. *ad titul. Cod. de irenarchis*, & *titul. Cod. quæ res pignori*: & *in l.* 9. *Cod. de iure fisci*, & *lib.* 1. *obs. cap.* 33. Reuardus *lib.* 4. *var. cap.* 11. Pancirola *in notit. Imper. Orient. cap.* 47. & *Occid. cap.* 18. & *lib.* 2. *var. cap.* 26. Bulenger. *lib.* 7. *de Imper. Roman. cap.* 22. Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 13. *num.* 61. & *cap.* 21. *num.* 10. alias causas, ob quas calumniator excusatur à calumniæ pœnis, refert Menochius *lib.* 2. *de arbitrar. cent.* 4.

12. TRADITVR RATIO DECIDENDI. His suppositis iam apparet ratio præsentia decisionis; nam cùm calumnia adeo sit graue scelus, vt peccatum diabolicum appellent sanctus Athanasius *in apolog. ad Constantium*, ibi: *Calumniari est vsi diaboli moribus.* Origenes *homil.* 3. *in Exodum*; quia ait, falsis detractionibus, & testimoniis, ac calumniis grauantes proximum, os apertum à diabolo habere: Cyrillus monachus *in actis sancti Sabæ*, D. Chrysostomus *homil.* 79. *in Matthæum*, cuius nomenclaturæ rationem assignat & illustrat Theophil. Raynaud. *de calumnia quæst* 2. & D. Athanas. *in dicta apolog. de strage, quam infert calumniator*, ait: *Qui lapide feritur, quærit medicum; ictus autem calumniæ grauius quam lapides feriunt.* Est enim calumnia claua, & gladius, & iaculum ineuitabile, vt dixit Salomon; & si in personam Deo sacratam inferatur, grauior calumnia est, vt suprà probaui: inde cùm in præsenti Hilarius falsò, & ex calumnia accusasset Ioannem Diaconum, iustè Gregorius decreuit, vt ipse officio Subdiaconi, quo fungebatur, à proprio Episcopo suspenderetur, verberibusque afficeretur, ac in exilium mitteretur, vt ita alij à simili calumnia terrerentur, ne fratres Ecclesiæ æquè ministros falsò accusent; nam vt aiebat Aristotel. *lib.* 6. *Polit. cap.* 5. in bene instituta Republica grauiter calumniatores sunt puniendi, quonism non populares in iudicium vocare consueuerunt, sed nobiles.

13. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta *ex dicta l.* 1. *ff. de iureiur.* nam quod ex ea expendebamus, procedit in iuramento decisorio parti à parte delato; nam tunc postquam delatum est, nihil quæritur, nisi an iuratum sit: at verò in iuramento ab actore, vel reo prolato, sine vlla delatione adhuc superest cognitio causæ principalis, *dict. l.* 3. *in princip.* & propter calumniam, tam in ciuili, quàm criminali iudicio, pœna, vt probaui *in cap.* 1. *de iuram. calumn.* & ita hac pœnâ calumniæ non liberati accusantem, etiamsi tempore accusationis propositæ iuret de calumnia, docuerunt Iul. Clarus *dict.* § *final. quæst.* 61. Salcedo *in praxi*, *cap.* 65. Martha *de iurisd. part.* 1. *quæst.* 58. Nec obstat, quod de pœna talionis adducebamus, cui difficultati vt satisfaciant Antonius, & Abbas *in præsenti*, quos sequitur Bernard. Diaz *in praxi, cap.* 65. affirmant, quod in præsenti casu pœna imponenda Ioanni Diacono, si crimen probatum esset, non erat proportionata Hilario Subdiacono, ideoque diuersam pœnam à sancto Gregor. impositam fuisse: sed cùm non constet, quænam pœna in præsenti casu imponenda esset Ioanni, certò deduci non potest, an eadem pœna imponi possit Ioanni Subdiacono; quare verius credo, quod licèt pœna talionis in calumniatorem vtroque iure imposita reperiatur, ea locum habet in delictis ordinariè puniendis, non verò extraordinariè; vnde cùm in præsenti non fuisset certa pœna imposita pro delicto, quo accusabatur Ioannes Diaconus, & ipse esset in sacris ordinibus constitutus, ideo tam acerbis pœnis plectitur calumniator. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, pro cuius partis solutione dicendum est, quod licèt illa fustium, & verberum differentia iure ciuili Romanorum agnosceretur, vtraque esset, vt probaui *in can.* 4. *Concilij Illiber.* in iure tamen canonico nullum discrimen versatur inter flagella, & verbera: quare promiscuè in sacris canonibus rei iubentur fustibus cædi, & verberibus affici *in cap. cum Beatus*, 45. *dist. cap. nullus clericus* 11. *quæst.* 3. *cap. quidam* 5. *quæst.* 1. *cap. quia insta* 5. *quæst.* 6. *cap. bis à quibus* 23. *quæst. vlt. cap. in Archiepiscopatu, de raptor.* & Gennadius Patriarcha CP. delatum ei ob scelera Charisium permisit etiam paternâ, & ecclesiasticâ censurâ flagellari. Nicephorus *lib.* 15. *histor. Eccles. cap.* 13. Sophron. *in prato spirit. cap.* 145. Similia de Pechamo Cantuariensi Archiepiscopo refert Nicolaus Aasperfel. *historia Anglica ad sæculum. decimumtertium*, c. 23. & ita in præsenti casu Subdiaconum verberibus affici iubet Gregorius iuxta mentem sacrorum canonum, secundùm quam nullum datur discrimen inter flagella, verbera, loras, & fustium cæsionem. Nec obstat, quod ex hac pœna infamia incurritur; nam cùm ex ipso calumniæ delicto infamia contrahatur, vt probaui, non iniustè Gregorius Subdiaconum in hoc casu vt infamem verberibus afficiendum esse decreuit. Nec obstat alia pars ipsius augmenti, videlicet pœnam hanc sanguinem effundere, vt constat *ex lib.* 2. *fraudat sit.* 27. §. *si quis aliquem*: quare Horatius horribile flagellum vocauit, inquiens:

Nec scutica dignum horribile sectere flagellum.

Et Virgilius sanguineum dixit *lib.* 8. *Æneid.*

Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.

Item Iuuenalis *satyr.* 6.

—— Hinc frangit ferulas, rubet ille flagellis.

Et in sacra pagina *Ecclesiastici cap.* 8. ibi: *Flagelli plaga liuorem fecit.* Nam licèt Ecclesia olim vteretur flagris, flagellisve pro emendandis peccatoribus, vt constat ex iuribus proximè adductis, & ex Concilio Matiscon. 2. *cap.* 1. vbi iubetur rusticum, vel seruum, qui diem Dominicam violarit, grauioribus fustium ictibus verberari, Concil. Aquisgran. *can.* 134 *cap. super eo, de sentent. excomm. cap. vniuersitatis, eodem titul. in* 6. Concil. Narbon. sub Recaredo, *can.* 12. ibi: *Presbyteri increpentur, vt redeant, Diacones & execrandos, & stipendio priuandos; reliquos flagris coërcendos.* Concil. Agath. Præside Cæsario, *can.* 38. ibi: *Clericum, aut monachum sine commendatitiis vagum, si verberum increpatione non emendetur, etiam verbe-*

ribus

ribus statuimus coërceri. Turon. 2. *can.* 20. ibi: *Qui ex septem Diaconis, lectoribus, aut laicis ad Archipresbyterum obseruandum concessis, si septimanam cum eo facere distulerit, fustigetur.* Synodus Francica sub Bonifacio V. *Clericus, vel monachus in fornicationem lapsus, post tertiam verberationem in carcerem missus, ibi pœnitentiam agat.* Carnetensis *part.* 14. *Decreti, cap.* 115. Tamen semper curarunt Ecclesiæ Patres, ne flagellatio ad sanguinis effusionem perueniret; quare pro vna vice triginta nouem ictus tantùm præscripserunt. Concil. Matiscon 1. *can.* 8. vbi iubetur, vt clericus iunior qui alterum clericum ad iudicem sæcularem traxerit, vno minùs de quadraginta ictus accipiat. Refertur *in cap. nullus* 6. 11. *quæst.* 1. & *in* 1. *collect. sub titul. de foro compet. cap.* 4. D. Cyprianus *in vita sancti Casarij, apud Surium die* 27. *Augusti* ait, illum nunquam hunc numerum excessisse, sed potiùs vt iterum reus vapularetur, permittebat, ibi: *Solebat vir sanctus id accuratè obseruare, vt nemo ex illis, qui ipsi parebant, si pro culpa sua flagellandi essent, amplius trigintanouem ictibus ferirentur; ita tamen, vt si quis in graui culpa esset deprehensus, permitteret vt post dies paucos vapularet iterum.* In regula sancti Aureliani *cap.* 41. pro qualibet culpa, si necesse est flagelli accipere disciplinam, nunquam numerus legitimus exceditur, idest triginta & nouem. Quo sensu accipiunt aliqui, quod habetur in Pœnitent. S. Columbani, vbi quinquaginta centum, immò & ducentæ plagæ imperantur; non enim simul, & semel infligebantur, sed iteratis vicibus, quem numerum ictuum acceperunt Patres à lege veteri, in qua cauebatur *Deuteron. cap.* 25. ita: *Pro mensura peccati erit & plagarum modus, ita dumtaxat, vt quadragenarium numerum non excedant, ne fœdè laceratus ante oculos tuos obeat frater tuus.* Et D. Paulus 2 *ad Corinth. cap.* 11. inquit: *A Iudæis quinquies quadragenas vnâ minus accepi.* Illustrat Nouarinus *lib.* 1. *schediasm. cap.* 21. Menardus *ad concord. regul. cap.* 30. §. 4. Iudæi enim veriti, ne si quadragenarium numerum complerent, obliuione forsan, vel impetu animi quandoque excederent, eo more habebant non nisi triginta nouem ictus infligere, teste Iosepho *lib.* 4. *antiquit. cap.* 8. Oleastro *in dict. cap.* 25. *Deuteron.* ibi: *Solent etiam Hebræi ex ratione triginta nouem verbera incutere, ne fortè excederent vno.* Vnde Apostolus se accepisse gloriatur quinquies quadragenas vnâ minus. Rationem huius legis expresserunt S. Chrysostomus *homil.* 25. *in epist.* 2. *ad Corinth.* per hæc verba: *Quare vna minus priscâ lege sancitum erat, vt si quis plus quam quadraginta verberum ictus accepisset, infamis apud ipsos esset; itaque ne verberantis impetus hunc numerum in infligenda pœna excedens, ignominiæ notam reo iaceret, præscriptum est ab illis, vt ei qui vapularet, vndequadraginta tantum plagæ inurerentur.* Theodoretus *quæst.* 30. *in cap.* 25. *Deuter.* *Quare cùm Deus præceperit delinquentem vapulare quadraginta plagis, Iudæi vnâ minùs inferunt, quia maior numerus vapulantem infamat: si ceciderint eum pluribus, deformis abibit frater tuus in conspectu tuo. In eo transgredi legem permittunt, vt exactum obseruantes numerum, etiam nolentes vapulantem infament pluribus plagis illatis.* Quare Ecclesia illum morem retinuit, ne ad sanguinis effusionem perueniretur. Vnde iuxta hunc morem accipienda est pœna verberum imposita à Gregorio in præsenti. Econtra idem Gregorius *lib.* 2. *epist.* 52. succensuit Episcopo Constantinopolitano ob monachum in Ecclesia CP. fustibus cæsum. Et *epist.* 83. Andream Tarent. Episcopum ab administratione sacrorum per duos menses suspendit, quòd mulierem cædi fustibus iussisset crudeliter. Illud tamen obseruandum est, etiam in casibus à iure permissis clericos non esse verberandos propriâ manu ab Episcopo, vt cautum fuit *in cap.* 27. *Apostol.* Synodo Nicæna 2. *can.* 3. Concil. Agath. relato *in cap. non liceat*, 86. *dist.* à D. Gregorio *in cap. quid autem, cum sequenti*, 45. *distinct.* Iustiniano *Nouel.* 123. ibi: *Propriis aliquem manibus verberare Episcopo non licere; hoc enim à sacerdotibus alienum est.* Iulianus Patricius *nouel.* 115. *cap.* 42. Photius *in nomocan. tit.* 6. *cap.* 26. Sauarus *ad Sidon. lib.* 3. *epist.* 12.

Nec obstat vltima difficultas, pro cuius solutione sciendum est, Ecclesiæ, ecclesiasticisque iudicibus competere facultatem relegandi, ita vt cùm per excommunicationem, ac alias pœnas ecclesiasticas rei criminosi emendari nequeunt, in exilium mittantur, vt disertè probatur *in cap. in Synodo* 23. *dist.* 63. *cap. attendendum* 13. 17. *quæst.* 4. ibi: *Aut exilio perpetuæ deportationis seruentur:* & *cap. accedens*, 50. *dist. cap. hi qui* 3. *quæst* 4. ibi: *Et exilio digni iudicantur finitimo:* & *c. cum beatus*, 45. *dist.* ibi: *Et exilij sententiam sustinebunt:* & *cap. ad audientiam, de crimine falsi, cap. pœnult. de pœnis.* Concil. Tolet. 12. *can.* 11. ibi: *Quod si ingenuorum personæ his erroribus fuerint implicatæ, & perpetuâ excommunicationis sententiâ feriantur, & arctiori exilio vlciscantur.* Concil. Aurel. 4. *can.* 29. ibi: *Si quæ mulieres fuerint in adulterio cum clericis deprehensæ, de clericis distinctione habitâ, mulieres ipsæ, prout sacerdoti visum fuerit, districtioni subiaceant, & a ciuitatibus, vt sacerdos præceperit, repellantur.* Gregorius *in Pœnitent. cap.* 11. Docuerunt plura congesti à Barbosa *de potestate Episc. part.* 1. *tit.* 4. esse negent Rousselius *lib.* 4. *hist. Pontif. cap.* 7. *num.* 5. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 15. *cap.* 4. quia pœna capitalis duplex est, vna sanguinis, quæ mortem ingerit, *l.* 3. *ff. de pœnis*; altera sine sanguine, vt est deportatio; & ita cùm non sit corporalis hæc pœna, vt expressè docetur *in cap. ad audientiam, de crimine falsi*, & probat D. Nicol. Antonius *lib.* 2. *de exilio, cap.* 31. *num.* 7. potest à iudice ecclesiastico infligi. Baronius *anno* 263. *num.* 29. Chopinus *lib.* 3. *de sacra pol. titul.* 2. *num.* 11. Circa effectus verò ipsius pœnæ notandum est, Pontificem posse à tota sua ditione relegare, & in terris Ecclesiæ subiectis quoad temporalia, omnibus iuribus regni, & ciuitatis exules priuare. Similiter Archiepiscopi à tota sua prouincia, & subditos Suffraganeorum suorum punire valent, iuxta tradita *in cap. pastoralis, de officio ordin.* Episcopi à sua diœcesi, *ex dict. cap.* 29. *Concilij Aurel.* non autem regno integro possunt relegare, nec iura ciuitatis, seu natalium regni illis adimere, quia sæcularia sunt, nisi implorato auxilio brachij sæcularis; quia tunc ipse iudex sæcularis videtur sententiam proferre, ipsumque reum in exilium mittere, *cap. de Liguribus* 42. 23. *quæst.* 5. *cap. si quis* 17. *cum sequenti*, 18. *quæst.* 1. *cap. ne liceat* 17. *dist.* ideoque vt exilium perfectum sit *in dict. cap.* 2. *de clerico excomm.* iubetur vt ad requisitionem Ecclesiæ Iudex sæcularis decernat exilium: & in Concilio Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 8. de concubinariis contumacibus cauetur, vt ita grauiter pro modo culpæ puniantur, & extra oppidum, vel diœcesin, si eisdem Ordinariis videbitur, inuocato, si opus fuerit, brachio sæculari eiician-

14. De poena exilii.

tur. Latiùs prosequitur D. Nicolaus Antonius *dict. lib. 2. cap. 32.* Vnde exitium, de quo in præsenti, perfectum quoad omnes effectus fuit; siquidem per Anthemium iudicem Ecclesiæ Romanæ in Campania, vbi temporalem Pontifex exercebat iurisdictionem, per Gregorium Magnum inflictum fuit: quare Hilarius omnino quoad iura regni, seu natalium Prouinciæ Campaniæ exul haberi debebat.

15. Expositiva can. 9. Concil. Constantinopol. Sed suprà traditis obstat canon 9. Concil. Constantinop. 1. in illis verbis: *Cùm Apostolicus canon sacerdotes, qui verberare aggrediuntur, vel fideles, qui peccarunt; vel infideles, qui iniuriam fecerunt, depositioni subiiciat, ij, qui suâ irâ mederi moliuntur, & Apostolicas constitutiones detorquent, eos intellexerunt, qui suâ manu verberant, nec canone tale quid significante, nec retractione hoc intelligere permittente: est enim reuera ineptum, & valde lubricum, vt qui sua quidem manu ter, vel quater percusserint, deponantur: datâ autem facultate iussu verberandi, eum qui immaniter, & vsque ad mortem supplicium inflicturus est, impunè id ferre negligi: quamobrem canone ipsum verberare absolutè puniente, nos quoque simul cum eo ita decernimus. Oportet enim Dei sacerdotem doctrinis, & admonitionibus, nonnunquam autem & pœnis canonicis eum, qui se immodestè, & insolenter gerit, instituere, sed non flagellis, & verberibus in hominum corpora insultare. Si qui autem sunt morem omnino non gerentes, & pœnam correctioni non cedentes, eos per vocationem ad eius loci Magistratus nemo castigari prohibet, Antiochena enim Synodi canon quintus eos, qui tumultus excitant, & seditiones in Ecclesia introducunt, per manum externam conuerti oportere statuit.* Ex quibus expressè deducitur, non licere iudici ecclesiastico manu propria, nec per alium quemquam verberare: ergo non rectè in præsenti iubet Gregorius calumniatorem verberibus affici. Pro cuius canonis expositione sciendum est, dubium esse, an Sacerdotes, cæterique ministri sacris ordinibus initiati propter grauiora delicta verberibus affici possint publicè, ad vocem, fastidiumque præconis, iuxta veterem, hodiernumque ritum, de quo in *l. fustibus casum, Cod. ex quibus causis infam. l. si duo 13. §. si quis, ff. de iniuria.* Horatium Epod. *od. 4.* ibi:

Sectus flagellis hic triumviralibus
Præconis ad fastidium.

Iunctis congestis à Cuiac. *lib. 8. obs. cap. 7.* Gothofredo *in dict. l. fustibus*, Langleo *lib. 11. semestr. cap. 1.* Et dicendum est, sacerdotes, sacrosque Ecclesiæ ministros priuatis verberibus pœnas delictorum suorum luisse, præcipuè in Ecclesiis Canonicorum Regularium, vt hodie in monasteriis obseruatur, & probat Gibalinus *de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 4. num. 43.* tamen sacris ordinibus fulgentes, quemadmodum propter honoris fastigium quocunque demùm scelere adstringerentur, publicæ, & solenni pœnitentiæ mancipari nequibant; ita nisi degradati publicè flagellis, aut verberibus cædi non poterant: quis enim ferret, vt qui Apostolico gradui succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt, per quos & nos Christiani sumus (vt aiebat D. Hieronymus ad Heliodorum) qui claues Regni cœlorum habentes, quodam modo ante diem iudicij iudicant, qui sponsam Domini sobriâ castitate conseruant, fustium ictus publicè subirent, quibus humiliores personas, extremæque notæ homines tantummodo affici debere, disciplina Romanorum iudicauit. Vtebantur ergo Episcopi olim verberibus in laicos, clericos, & monachos malæ frugis; sed cum delectu: ob leuiora crimina priuatis fustibus cædebantur, ob grauiora verò publicis, præmissâ degradatione: quemadmodum & Pontifices Summi apud Romanos virgarum supplicio in Vestales virgines criminosas vtebantur, vt probat Roussel. *vbi suprà*, quantumvis sacratas, & sacerdotio fungentes, vt constat ex Dionysio *lib. 9.* Liuio *lib. 28.* Nec tunc obstat textus *in dict. can. 9.* qui vt ex verbis relatis constat, intelligendus est de verberatione immoderata per sacros canones improbata; non verò de illa, quæ seruato iuris ordine, & disciplinæ ecclesiasticæ normâ imponitur: de qua etiam iniuriosa fustigatione accipiendi sunt textus in Synodo Nicæna 2. *act. 3.* vbi Patres qualemcunque Episcopum verbera, aut plagas Deum præsertim timentibus, & persecutionem patientibus inferentem, quasi persequutorem flagellationibus grassantem, Episcopatu indignum censuerunt. Et D. Gregorius *lib. 2. epist. 83. & 84.* qui Andream Tarenti Episcopum, quòd mulierem de matriculis contra sacerdotij & propositi sui ordinem crudeliter fustibus cædi deputasset, ab officio suspendit. Poterit ergo Episcopus in subditum nequam pœnam verberum exercere; at verò verbera iniuriosa ad mortem tendentia, vel ad sanguinis enormem effusionem, neque per se, neque per alium Episcopus, aut Iudex Ecclesiasticus infligere valet, vt probat Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 15. num. 29.* Roussel. *lib. 4.*

CAPVT II.

[a] Innoc. III. [b] *Zamorensi*, [c] *Segouiensi*, *&* [d] *Abulensi Episcopis.*

CVm dil. fil. Magister. Schol. [e] Palentinus ad Sed. Ap. accessisset, & nobis de ven. f. n. quondam Episcopo [f] Legionen. nunc Archiepiscopo Compostellano, excessus varios nunciasset, dil. fil. de [g] Vallebona, & de [h] Matiplana Abbatibus Placentin. diœc. examinationem commisimus excessuum obiectorum. *Et infrà*: Cùm autem processum negotij, & dicta testium examinauerimus diligenter, nec intelligere potuerimus, probatum esse sufficienter aliquid de prædictis, eundem Episcopum de consilio fratrum n. absoluendum decreuimus ab obiectis, per A. s. m. quat. memoratum Magistrum Schol. donec canonicè suam [i] purgauerit innocentiam, scilicet quod non calumniandi animo ad huiusmodi crimina proponenda processit, ab officio & beneficio suspendatis, vt cæteri simili pœnâ perterriti, ad infamiam suorum facilè non prosiliant [k] Prælatorum.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a INnocent.] ita legitur in tertia collectione, *sub tit. de accusat. cap. 7.* ex quo textum transcribo; sed legendum est, vt habetur in hac sixta collectione *Zamorensi, Segouiensi, & Abulensi Episcopis:* nec est cur textus hic tribuatur Honorio III. vt aliqui voluerunt, cùm non reperiatur in eius quiota compilatiooe, & extet in tertia collectione epistolarum Innocentij III.

b *Zamorensi.*] D. Petro videlicet, qui his prioribus annis Innocentij III. floruit: de qua diœcesi egi *in cap. 5. de supplenda neglig.*

2. c *Segouiensi.*] D. Petro Michaëli, qui etiam à suis clericis fuit falsò accusatus, vt refert Ægidius Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ, in eius vita.* De hac Ecclesia egi *in cap. 6. de in integrum restit.*

d *Abulensi.*] Benedicto I. huius nominis. De hac diœcesi egi *in dicto cap. 5. de supplenda neglig.*

3. e *Palentino.*] D. Alderico videlicet, qui floruit in Ecclesia eximiis virtutibus præditus vsque ad annum 1208. adeoque sanctimonia clatuit, vt in ipsa Ecclesia reuerenter seruentur sandalia ipsius, cum hoc titulo: *Sandalia S. Alderici*, vt refert Ægidios Gonzalez *in theatro ipsius Ecclesiæ.* De ea Ecclesia egi *in cap. 6. de in integrum restit.*

4. f *Legion.*] D. Petro Muñiz, qui postea fuit Compostellanus Præsul, vt in histor. ipsius Ecclesiæ Compost. refert Ægidius Gonzalez *fol. 93.* De ea Ecclesia egi *in cap. 6. de in integrum restit.*

5. g *Vallebona.*] Vallisbona, vulgò *Valbuena*, monasterium est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Palentina, sexto lapide ab vrbe Vallis-Oleti, quam fundauit Comitissa Stephania, sub cura Episcopi Palentini: eius originem & progressum refert Marique *tom. 2. annal. Cisterc. anno 1151. cap. 11.*

6. h *Matiplana.*] Legendum est *Mataplana*, quod monasterium vulgò dictum Matallana, est Ordinis Cisterciensis in diœcesi Palentina, quinto lapide à Vallis-Olelo, tertio ab Emerita Augusta; vulgò *Medina de Rioseco*, constructum anno 1171. cuius historiam latè refert Manrique *tom. 3. annal. anno 1174. cap. 6.*

i *Purgauerit.*] Coouincitur quis de calumnia 7.
secundùm quosdam eo ipso, quod non probat, quod intendit, vt doceri videtur *in cap. calumniator, cap. qui non probat 2. quæst. 3. l. 1. Cod. de aduocat. diuers. iudic. l. 3. §. idem Diuus, de testibus, l. 1. in fine, Cod. de famosis libel. l. si quis ad se, Cod. ad leg. Iul. de vi, l. non ignoret, Cod. de fructibus, & lit. expens.* Sed non est ita, quia non protinus calumniari videtur, qui non probat quod intendit; vnde eius rei inquisitio fieri debet, quâ mente ductus ad accusationem processit, & tunc condemnabit eum iudex, vel absoluet, ex traditis proximo commentario. Quatenus autem in præsenti denunciator ob calumniam puniatur, cùm regulariter ipse subscribere non teneatur, exposui *in cap. super his, de accusat.*

k *Prælatorum.*] Ideoque licèt tantummodo delator esset, punitur ob calumniam. Facit Theodoricus Rex apud Cassiodor. *lib. 1. variar. epist. 9.* ibi: *Tuta est conditio subiectorum, vbi viuitur sub æquitate regnantium: nec dubio decet rumore trahi, à quo debent non mutanda constitui: fidem siquidem rerum à ratione colligimus (quæ nunquam desiderantibus absconditur, si suis vestigiis perquiratur;) atque ideo, quod Beatitudini vestræ grauissimum esse confidimus, præsenti tenore declaramus, Augustanæ ciuitatis Episcopum proditionis patriæ falsis criminationibus accusatum: qui a nobis honori pristino restitutus, ius habeat Episcopatus omne quod habuit; nihil enim in tali honore temerariâ cogitatione præsumendum est, vbi si proposito creditur, etiam tacitus ab excessibus excusatur. Manifesta proinde crimina in talibus vix capiunt fidem (quicquid autem ex inuidia dicitur, veritas non putatur.) Volumus enim impugnatores eius legitimâ pœnâ percellere: sed quoniam ipsi clericatus nomine fungebantur, ad Sanctitatis vestræ iudicium cuncta transmittimus ordinanda, cuius est & æquitatis moribus talibus imponere, quam nouimus traditionem ecclesiasticam custodire.*

TITVLVS III.

De simonia, & ne aliquid pro spirituali exigatur, vel promittatur.

CAPVT PRIMVM.

[a] Gregorius *Generali Synodo præsidens.*

ANtiquam Patrum regulam sequens, nihil vnquam de ordinationibus accipiendum esse constituo, neque ex [b] datione pallij, neque [c] ex traditione chartarum, nec ex ea, quam noua per ambitionem simulatio inuenit, appellatione [d] pastelli. Quia enim ordinando Episcopo [e] Pontifex manum imponit, Euangelicam verò lectionem minister legit, confirmationis autem eius epistolam [f] notarius scribit, sicut Pontificem non decet, manum quam imponit, vendere: ita minister, vel notarius non debet in ordinatione eius vocem suam, vel calamum venundare. Pro ordinatione verò; vel pallio, seu chartis,

atque

atque pastello, eundem qui ordinandus, vel ordinatus est, omnino aliquid dare prohibeo. Ex quibus prædictis rebus, si quis hinc aliquid commodi appellatione exigere, vel deferre fortè præsumpserit, in districto Dei omnipotentis examine reatui subiacebit. Is autem qui ordinatus fuerit, si non ex placito, neque exactus, neque petitus post acceptas chartas, & [g] pallium aliquid cuilibet ex Clero gratiæ tantummodo causâ dare voluerit, hoc accipi [h] nullo modo prohibemus; quia eius oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quæ ex accipientis ambitu non processit.

NOTÆ.

1. a *Gregorius.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. Gratianus *in cap.* 3 1.*quæst.*2. tribuit textum hunc Vrbano. Hallier. *de sacris elect. sect.*7. *art.*7. §.5. ait deductum esse ex Synodo Romana celebrata à Gregorio VII. sed verus auctor huius textus est Gregorius Magnus in Synodo Romana anno 5. Pontificatus ipsius celebrata, tempore Mauricij, Tiberij, & Theodosij Imperatorum, vbi *can.*5. reperitur textus hic prout eum transcribo ex ipso Concilio. Etiam reperitur inter opera ipsius Gregorij *lib.*4. *epist.*44. occasionemque huius canonis ita narrat Ioannes Diaconus *in vita sancti Gregorij lib.*3.*cap.*5. *Cùm verò quosdam cognosceret ad euitanda simoniacæ heresis crimina pestifera negociationis munera pastellaticum callidè vocitasse, ac huiusmodi mutato nomine sua cupiditatis auaritiam velle contegere, prudentissimus Doctor Gregorius sententiam, quam in primordio sui Pontificatus coram Synodo promulgauerat, iterato protulit, dicens: Antiquam, &c.* Hæc prior Gregorij constitutio extat *lib.*4. *Regestr. epist.* 55. & *in cap.*3. 100. *dist.* & iuxta eam variis Prælatis scripsit idem Gregorius *lib.*4.*epist.*51.53.55. & 56.*lib.*5.*epist.*1.*lib.*7. *cap.*5. 113. 114. *lib.*9. *epist.* 40. 51. 53. 54. *lib.*11. *epist.*46.

2. b *Datione pallij.*] Idem Gregorius *lib.* 4. *epist* 55. *ad Ioannem Episcopum Corinthiorum*, relatus *in cap. nouit*, 100. *dist.* expressè prohibet, aliquid accipere pro pallio: notauit Coqueus *in antimorn part.*1. *ad pag.* 31. *fol.*114. Vnde cùm sanctus Bonifacius in Concilio Liptinensi celebrato anno 743. falso nuncio accepisset, quod pro palliis concedendis duobus Archiepiscopis Germaniæ pecuniam Zacharias Pontifex accepisset, statim litteris suis ipsum Pontificem redarguit simoniacæ labis: sed ei mitissimè respondens Zacharias *epist.* 8. asserit, nihil tale se cogitasse, cùm nec etiam pro ipsis rescriptis, ac diplomatibus, quæ ab eius scrinio procederent, consueuisset aliquid exigi, quin potiùs anathematizasse se omnes, quicunque ausi essent donum Spiritus sancti vendere. Refert Baronius *dict. anno* 743. Leo II. sedens anno 682. constitutionem edidit, quam Anastasius scribit Archiuo inclusam esse, vt qui ordinatus esset Archiepiscopus, nihil pro vsu pallij persolueret. Alia tradit Roussellius *lib.*5. *hist. Pont. iurisd. c.*3.

3. c *Traditione chartarum.*] Idest pro expeditione litterarum ordinationis, quas Presbyteri à suis ordinatoribus accipiebant, iuxta Concil. Afric. c.89. *Deinde placuit, vt quicunque deinceps ab Episcopis ordinantur, per prouincias Africanas litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscriptas, continentes Consulem, & diem, vt nulla altercatio de posterioribus, vel anterioribus oriatur.*

4. d *Pastellis.*] Temporibus Gregorij Magni, cùm tot Ecclesiæ legibus, & ab ipso Pontifice specialiter prohibitum esset pro ordinibus conferendis aliquid ministrum ordinantem ab ordinatis recipere, cœpit introduci consuetudo, vt nomine pastus, seu pastelli ordinatores ab ordinandis aliquid exigerent: quam consuetudinem simoniæ labem continentem, & ex radice auaritiæ ortam damnauit Gregorius in præsenti canone, & postea eundem morem improbarunt Paschalis *in cap. si quis obiecerit* 10.*q.*3. ibi: *Ne quis pastum, vel pastellum ante, vel post ordinationem, beneficiiue ecclesiastici possessionem soluat.* Innocentius II. *in cap. final.*1. *q.*3. ibi: *Nec pro pastu, nec sub obtentu alicuius consuetudinis ante, vel post à quoquam aliquid exigatur, vel ipse ordinatus dare præsumat, quoniam simoniacum est.* Et ita pastelli appellatione in præsenti comprehenditur omne, quod prætextu pastus ordinator ab ordinato exigit, vt exponunt Hallier. *de sacris elect. sect.*7.*art.*6. Vossius *de vitiis sermonum lib.*3.*cap.*33.

e *Pontifex manum imponit.*] Reymundus posuit *Episcopus*, vt ita generaliorem faceret præsentem prohibitionem ad omnem ordinationem; cùm Gregorius ageret tantùm de consecratione Episcopi, in qua Pontifex, vel Episcopus consecrator manum imponit super caput consecrandi, vt probant Hallier. *de sacris elect. cap.*9.§.3.*n.*6. Diana *part.*12. *de consecrat. Episcopor. resol.*18. qui varias rationes huius manus impositionis adducunt, & in ea consistere materiam consecrationis Episcopalis, pluribus relatis post Hilarium defendit Diana vbi suprà, *resol.*18. 5.

f *Vel notarius.*] Consonant Zacharias suprà citatus *epist.*8. ibi: *Cùm nec pro rescriptis, nec pro diplomatibus, quæ ab eius scrinio procederent, aliquid exigi consueuisset.* Concil. Bituricense *can.*3. apud Labbe. *actione* 2. ibi: *Episcopi de sacris ordinibus munus non accipiant, nec aliquis loco eorum, nec aliquis de subiectis eorum, sicut pro scribendis nominibus ordinandorum solebant scriptores pretium accipere.* Sed circa notarios litteras dimissorias, & testimoniales scribentes, iam communiter placuit distinguendum esse, an salarium habeant publicè constitutum ab Ecclesia, seu ab Episcopo, vel nullum salarium habeant. Vt primo casu nihil recipere possint pro huiusmodi chartis; secundo verò casu saltem per modum stipendij, non pretij (nam actiones istæ, vtpote spiritualibus annexæ, vendi non possunt) moderatam quandam pecuniæ summam exigere valent, quam taxarunt Concilia Rauennat. 1. temporibus Clement. V. *rubric.* 32. ibi: *Item cùm indebitæ exactiones à notariis, & sigilliferis Dominorum Episcoporum taxentur, & moderentur in omnibus, præsertim in ordinationibus, vt vltra duos venetos non possint accipere pro scriptura, charta, schedula, cera, & sigillo: & si querela super hoc in medium prodierit, ipse notarius officialis suspendatur in dicta Curia Episcopali vsque ad aliud prouinciale ab officio suo.* Rauennat. 4. sub Ioanne XXII. *rubric.* 24. In Concil. Palentino à Guillelmo A.S. Legato celebrato temporibus Ioannis XXII. ibi: *Ordinati, si post receptionem ordinis pro scriptura, labore, charta, & cera aliquid offerre voluerint, hoc accipi minimè prohibetur; ita tamen, quod gratuita oblatio summam quinque marauedinorum vsualis monetæ aliquatenus non excedat; à pauperibus autem, aut nihil, aut minus recipiat pro prædictis.* 6.

prædictis. Et paulò poſt: *Nec notarius, ſeu ſcriptor quicquam, niſi moderatum, exigat pro collationis litteræ, & ſigillo.* Toletano ſub Clemente VI. *tit. de ſimonia.* Toletanu ſub Sixto IV. ibi: *Notarij verò pro litteris ordinum decem tantum regrapetinos recipere debeant, & ſi contrà fecerint, quod receperint, duplicatum reſtituant, ſequenti Concilio applicandum.* Trident. *ſeſſ.* 21. *de reform. c.* 1. Et ita cùm tot Conciliis conceſſum ſit notariis ſalarium non habentibus aliquid recipere pro prædictis litteris, vllam ſimoniam in tali receptione non committunt. Docuerunt Suarez *lib.* 4. *de ſimonia, tom.* 1. *de relig. cap.* 10. Binsfeldius *in præſenti, q.* 1. Gibal. *de ſimonia, q.* 14. *conſectar.* 12, qui etiam reſoluunt, non teneri Epiſcopum conſtituere ſalarium ſuo notario, ſed poſſe iuxta conſuetudinem receptam in ea diœceſi illi permittere prædictum ſtipendium: & etiam docent, quod quando notarius accipit plus pro teſtimonialibus Presbyteratûs, quàm Diaconatûs, ſimoniam committit. Ratio eſt, quia tunc taxator, & venditur dignitas ordinum, quæ vendi, taxarive non poteſt; notario verò nihil competit, niſi ratione laboris, qui æqualis eſt reſpectu omnium ordinum.

7\. g *Pallio.*] Archiepiſcopis tradendo à Pontifice, iuxta adducta *in c.* 1. *de auctorit. & vſu pallij*; vnde deducitur, Romanum Pontificem ſimoniam committere, ſi rem ſpiritualem, vel ea ſuæ natura, vel ea diuina, aut eccleſiaſtica inſtitutione ſacram vendat, licèt pœnis ſimoniaci non teneatur, vt probat Gibalinus *de ſimonia, q.* 4. *conſect.* 5. & diſtinctione adductâ inter caſum, in quo ſimonia committitur à iure diuino, & eùm tantum à iure eccleſiaſtico, exponit Binsfeldius *in præſenti, q.* 1.

8\. h *Nullo modo prohibemus.*] Conſonat textus *in c. etſi quæſtionis, hoc tit. c. quicquid* 1. *q.* 1. *c. vt eulogias,* 19. *diſt.* Idem D. Gregorius *lib.* 4. *regeſtr. epiſt.* 44. Concil. Brachar. 2. *can.* 7. vbi PP. permittunt, quod parentes infantium baptizandorum voluntariè offerant pro ſuo voto, *c. dilectus* 2. *de ſimonia,* ibi: *Illud gratanter recipi poterit, quod fuerit ſine taxatione gratis oblatum.* Et *cap. tua nos, hoc titulo.* Hinc D. Hieron. relatus *in c. iudices,* 1. *q.* 1. Samuelem, quamuis ob acceptum propheticum oraculum Saul illi quartam partem ſicli donauerit, à ſimoniæ labe excuſat, eo quod eùm modici valoris eſſet illa pecunia, in grati animi ſignificationem dari, & in memoriam gratitudinis accipi ſolùm videretur; quæ enim poſt ordinationem dantur, nullo præcedente pacto, nulla turpi conuentione præmiſsâ, iudicium eligentis, ſeu ordinantis, nullatenus corrumpere potuerunt, ideoque gratitudinis, & honorarij videntur eſſe teſtimonia, non pretij pro ordinatione dati argumenta. Si autem munus quodcumque ante ordinationem perſoluatur, facilè ſimonia præſumitur, quia vt ait Innoc. III. *in c. in tantum, hoc tit.* expreſſiùs exprimit venditionis ſpeciem, qui priùs recipit pretium, quàm rem conſerat pretioſam: quæ ſuſpicio ceſſat cùm poſt ordinationem modicum munus accipitur. Quam doctrinam confirmat Cyril. Alexandrin. *lib.* 12. *de adorat. in ſpiritu,* qui aſſerit ſacerdotes nihil accipere debere niſi poſt ſacramenti collationem. Quod Moſaicæ legis præcepto relato *Leuit. c.* 7. ſignificari docet, vtpote quo ſacerdotes non niſi ex reliquiis ſacrificij epulari iubebantur, ideoque filij Heli, vt habetur *lib.* 1. *Regum, c.* 2. grauiter peccaſſe dicuntur, quòd carnes caperent antequam Domino offerrentur. Nec contrarium docuit D. Baſil. in epiſtola canonica ad Epiſcopos ſibi ſubditos, apud Balſam. & habetur *tom.* 2. *operum eius,* ibi: *Quod eſt eorum artificium, dicam, exiſtimant enim ſe non peccare, quòd neque ſimul accipiant, ſed poſt ordinationem capiant. Capere autem quandocunque, eſt capere.* Eadem iiſdem ferè verbis habentur in epiſtola Tharaſij Conſtantinopolitani ad Hadrianum Summum Pontificem; quorum quidem ſententiæ de muneribus alicuius momenti videntur mihi intelligendæ. Certum enim eſt, in praxi valde differre, vt probauimus, aliquid modici valoris accipere poſt ordinationem, & aliquid ante ordinationem, quod ſit alicuius momenti, accipere; in hoc ſiquidem ſimoniæ ſuſpicionem iure fundari, ſempérque mali ſpeciem delitescere; in illo ſecus apparet: magni tamen valoris munera, etſi poſt ordinationem ſponte oblata ſint, non tamen ſponte oblata præſumi, ſed ſuſpicionem inducere, quaſi antea oblata fuerint, experientia docet. Vnde in iis, ſiue ante, ſiue poſt ordinationem dentur, licèt quoad rem ſit differentia, tamen quoad ſuſpicionem vix aliquam reperiri, veriſimile eſt. Vel etiã dici poſt, quod cùm aliquid modicum datur gratuitò, attendenda eſt intentio, an principaliter referatur ad ordinis collationem, itavt tanquam pretium ipſius detur; an verò nullâ habitâ relatione ad ordinationem: nam primo caſu ſimonia committitur, & procedũt Baſilius, & Tharaſius ſuprà relati. Quæ Tharaſij auctoritas extat *in c. eos* 1. *q.* 1. Quare in hac ambiguitate, & vt omnis penitus ſimoniæ ſpecies vitaretur, prohibitum fuit etiam poſt ordinationem aliquid ab ordinatis recipi, *c. ſi quis obiecerit,* 1. *q.* 3. Innoc. II. in Synodo Romana *can.* 2. Concil. Tolet. ſub Sixto IV. celebratum anno 1473. ibi: *Ordinationum collatio gratiosè à Sanctis Epiſcopis eſt concedenda, cùm præcipuè ordo ſit ſacramentum ſpirituale. Præcipimus igitur vniuerſis Epiſcopis noſtræ prouinciæ, vt pro conferendis ordinibus quibuſcunque nihil penitus ante, vel poſt, ſeu cum iidem ordines celebrant, exigant, ſeu recipiant.* Tridentinum *ſeſſ.* 25. *de reform. c.* 1. proſequuntur Hallierius *de ſacris elect. d. ſect.* 7. *art.* 5. Binsfeldius *in c. etſi quæſtionis, hoc tit.* Gibalinus *de ſimonia q.* 18. *conſect.* 5.

COMMENTARIVM.

Licèt in præſenti epiſtola agat B. Gregor. de conſecratione Epiſcopi, tamen ex ea, prout iacet in hac ſexta collectione, DD. deducunt Epiſcopum nihil pro ordinatione recipere poſſe, nec miniſtros aliquid temporale exigere. Sed iuxta Gregorij mentem concluſionem ita deducimus: *Pro ordine conferendo miniſter, vel eius notarij nihil temporale exigere poſſunt.* Probant eam textus *in can.* 21. aliàs 28. *Apoſt. cap. qui ſtudet, c. reperiuntur,* cum aliis quamplurimis compilatis à Gratiano *in cauſ.* 1. *q.* 1. *c.* 1. 1. *q.* 5. Synodus Nicæna 2. *can.* 5. *Qui donatione auri ordinauerunt, in Eccleſia vltimum gradum habeant, & ſui ordinis, ſi perſeuerant, pœnis corrigantur.* Et *can.* 19. *Epiſcopus, Præpoſitus, Clericus vel ceſſent à ſimonia in datione ordinum, vel ſuſceptione monachorum; vel deponantur.* Aurel. 2. *can.* 3. *Ne quis Epiſcopus pro quibuſlibet cauſis, vel Epiſcoporum ordinationibus, cæterorumque præſumat clericorum aliquid accipere, quia ſacerdotem nefas eſt cupiditatis venalitate corrumpi.* Turon. 2. *can. vlt. Nullus Epiſcoporum de ordinationibus clericorum præmia præſumat.* Cabil. ſub Carolo, *can.* 16. *Statuimus, vt ſicut pro dedicandis baſilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum eſt, &c.* Aquiſgran. 2. ſub Luduuico Pio, *p.* 1. *c.* 5. ibi: *Nullus Epiſcoporum, vel miniſtrorum ipſorum deinceps pro diſtributione ſacrorum ordinum, &c. aliquid exigere præſumat.* Bituric. apud Lemouic. *act.* 3. *Epiſcopi de ſacris ordinibus munus non accipiant.* Pictauenſe *can.* 4. *Nullus Epiſcopus pro ſacris ordinibus, vel pro Eccleſiarum benedictionibus munus accipiat.* Brachar. 2. *can.* 3. *De ordinatione clericorum Epiſcopi* 9.

Concluſio traditur, et probatur.

copi munera nulla accipiant. Barchinon. 2. *can.* 1. Tolet. 6. *can* 4. Brachar. 3. *can.* 7. Forolul. *can* 9. Meldense *can.* 45. Tolet. 8. *can.* 3. Vrbanus II. in Concil. Placentino *can.* 8. Synodus Romana sub Gregorio II. Synodus Romana sub Nicolao II. Synodus Romana sub Innoc. II. sexta Synodus Trul. *can.* 6. quorum canonum, & aliorum verba refert Ant. Augustin. *lib.* 4. *tit.* 52. & *lib.* 6. *tit.* 47. & 48. & *lib.* 8. *tit.* 36. & *lib.* 28. *tit.* 31. Salegustad. *can.* 3. *Item vt Episcopi de sacris ordinibus munus non accipiant, neque aliquis de subiectis eorum, sicut pro scribendis nominibus ordinandorum solebant scriptores pretium accipere.* Coloniense anno 1536. *cap.* 28. *Nolumus, vt ab initiatis quidquam, vel sigilli nomine à vicariis nostris in Pontificalibus exigatur; sed tantùm scriba earum litterarum, quæ formata appellantur, vnus albus soluatur.* Romanum sub Benedicto, quod edidit Petrus Balluzius *ad P. Marcham lib.* 6. *cap.* 10. Gennadius *in epist. missa ad omnes Metropol.* quem refert Quintanadueñas *Eccles. lib.* 2. *n.* 20. Consonat Trident. *sess.* 25. *de reform. c.* 1. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & Summistas verbo *Simonia*, Binsfeldius *ad hunc textum*, Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. c.* 85. Hunnius *in encyclop. canon. tit.* 4. Cresolius *lib.* 4. *mystag. cap.* 32. *sect.* 2. Mancinus *dissert.* 28. Balsamon *in nomocan. tit.* 27. & 34. Roussel. *lib.* 5. *histor. iuris Pontif. c.* 4. Lemaistre *de iuribus Episcopor. lib.* 2. *c.* 5. Araujo *in qq. moral. disp.* 14. *per totam.* Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 7. Fragoso *de regimine, p.* 1. *lib.* 2. *disp.* 4. §. 23. Scorna *in select. epit.* 3. *theorem.* 84. Barb. *lib.* 1. *iuris Eccles. c.* 33. *n.* 199. Vigbel. *in method. iur. can. fol.* 108. Victoria *in relect. de simonia*, Gibalinus *eod. tract. q.* 6. *consect.* 17. Lantdmeter. *de veteri monacho, lib.* 2. *cap.* 32. & 33. Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 3. *c.* 5. Duarenus *de sacris Eccles. lib.* 6. *c.* 2. P. Marcha *lib.* 6. *concord. c.* 10.

10. Traditur dubitandi ratio.

Sed hæc assertio difficilis redditur ex praxi Ecclesiæ recepta, moribusque iamdiu vsitatis, tam in consecratione Pontificis, quàm in Episcoporum consecratione. Nam constat iam ante tempora D. Gregorij Imperatores à Summo Pontifice auri aliquam summam pro confirmatione electionis diutiùs exegisse, nec summum Pontificem priùs ordinari, quàm pecuniam persolueret, *c. Agathosa*, 63. *distinct.* & eam pecuniam persoluisse sanctum Gregorium pro sua ordinatione, refert Ioannes Diaconus *in vita ipsius Gregorij*, *lib.* 1. ipseque Gregorius exponens Psalmum 4. Pœnit. idem narrat. Quæ consuetudo diutiùs durauit in Imperio Orientali; nam Imperatoribus Græcis mos erat vt Patriarchas vel ipsi eligerent, vel saltem ex tribus electis, quem vellent aliis præferrent, qui honorarium, seu tributum aliquod pro institutione sua persoluebat, vt referunt Cantacuzenus *lib.* 4. *hist. cap.* 37. Cudinus *de offic. domus August. cap.* 20. quod tributi genus Turcæ prosequuti fuerunt, à Patriarchis exigentes duplicem pensitationem: primam appellant *Pescesion*, quam pro sacerdotio ineundo Patriarcha pendit; alteram dicunt *Charatcion*, quam singulis annis Imperatori soluunt. Vtriusque tributi meminerunt Zigomalas *in Turco-Græc. chron.* Constantin. Malaxias *in hist. Patriarch. CP.* Et cùm tributum charatcion esset tantùm bis mille ducatorum, auctum est subinde Patriarcharum ambitione Sultano fœdissimè adulantium, vsque ad summam centum & quatuor mille ducatorum, vt referunt ex Græcis historicis Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 3. Lemaistre *de iuribus Episc. lib.* 2. *cap.* 5. Etiam Imperatores à nouis Episcopis pecunias exegisse pro confirmatione, seu inauguratione, legimus: quare Anastasio Synaïtæ infensum fuisse Iustinum, eo quòd pecuniam noluisset præstare nomine dignitatis recenter acquisitæ, narrat Euagrius *lib.* 5. *cap.* 5. Et pro electione S. Galli Aruernos ad Regem Theodoricum munera pro confirmatione electionis detulisse, tanquam rem vulgò vsitatam, narrat Gregor. Turon. *de vitis Patrum*, *cap.* 6. Et æuo Iustiniani inualuerat consuetudo, quam ipse Princeps in nouella 123. *cap.* 3. confirmat, vt Episcopi pro inthronizatione sua certam pecuniæ summam darent: quod explicat P. Marcha *lib.* 6. *concord. cap.* 10. Ergo alienum non est à disciplina ecclesiastica pecuniam pendere pro inauguratione, seu consecratione ministrorum Ecclesiæ. Accedit, nam Curia Romana debet esse cæterarum inferiorum exemplar, *cap. in causis, de re iudic. cap. significasti, de elect.* Sed in ea magna argenti summa penditur pro confirmatione Episcoporum, vt latè probant Roussel. *lib.* 5. *histor. Pontif. iurisdict. cap.* 4. P. Marcha *dict. cap.* 10. & pro vitanda frequenti Episcoporum translatione Magno nostro Monarchæ fusè proposuit Magister Fr. Ioannes Martinez *discurs.* 1. *polit. moral.* Ergo & in aliis Curiis Episcoporum licitè pecunia exigitur pro ordinatione, aut literis dimissoriis, seu testimonialibus, à notariis Episcoporum, ad exemplum Abbreuiatorum, & Plumbatorum Curiæ Romanæ.

11. Simon Æ ætymon.

Quà dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, Simonem Magum primum hæreticum, non solùm se Deum esse asseruisse, & ita Romanam ciuitatem seduxisse adeo, vt Imperator Claudius ei statuam erexisset in amne Tyberis, inter duos pontes, cum hac inscriptione, *Simoni Deo Sancto*, vt referunt Iustinus Martyr *apolog.* 2. Aloix *in vita ipsius Sancti*, *cap.* 5. Tertul. *in apolog.* verùm & animum habuisse emendi donum conferendi Spiritum sanctum à D. Petro, idest sacram ordinationem, vt ipse aliis eam venderet, credens pecuniâ donum Dei possideri posse, vt refertur Actuum Apost. *cap.* 8. & expressit Cassiodorus *lib.* 9. *variar. cap.* 15. ibi: *Recolatur, & timeatur Simonis iusta damnatio, qui emendum credidit totius largitatis auctorem.* Vnde tale crimen perpetrantes Simoniaci, tanquam Simonis discipuli, dicti fuerunt, *cap. qui studet*, *cap. Salamer*, *cap. reperiuntur* 1. *q.* 7. *c. quidam*, §. *Simoniaci*, 24. *quæst.* 3. *l.* 1. *tit.* 27. *part.* 1. docuerunt D. Ambrosius *de pœnit. c.* 4. D. Thomas 2. 2. *q.* 100. & *in* 4. *dist.* 25. & *quodlibet.* 2. & 18. Redoanus *de simonia*, 1. *part. quæst.* 1. Lessius *de iust. lib.* 2. *c.* 35. Suarez *de relig. tom.* 1. *tract.* 4 *de simon. c.* 51. omnes Summistæ *verbo Simonia*, Araujo *in qq. moral. disput.* 4. *part.* 2. *art.* 1. Nam licèt ante ipsum Baalam suas locauerit operas, vt populum Dei benediceret, *Numer. cap.* 21. & refertur *in cap. sicut* 3. 2. *quæst.* 7. & sacra pagina *lib.* 4. *Regum, cap.* 5. refert Giezi à Naam Principe Assyriorum, quem Eliseus à lepra mundauerat, duo talenta accepisse: & de Ieroboam *lib.* 3. *Regum, cap.* 13. scribitur, quod quicunque implebat manum suam, fiebat sacerdos; & quod propter hanc causam peccauit domus Ieroboam, & euersa est, & deleta de superficie terræ: & similiter de Iasone refertur *lib.* 2. *Machab. cap.* 4. Oniæ summi Pontificis fratre, quod Antiochum Regem adiit, eique argenti trecenta sexaginta talenta, vt summum adipisceretur Sacerdotium, promisit; tamen à Simone simonia nomen accepit: tum quia illi verè simoniaci non fuerunt, vt probat Gibalinus *de simonia q.* 6. *consect.* 4. & 16. tum quia ipse Simon non solùm emere, verùm & vendere gratiam Spiritus sancti intendebat, vt latè probat

Pater

Pater Suarez vbi suprà; & quia ipse adhuc neophytus, statim ac baptizatus fuit à Philippo Diacono in Samaria, donum Spiritus sancti emere proposuit, ideo & simoniaci neophyti dicuntur, *cap. quisquis* 5. *q.* 1. prosequuntur latiùs simoniæ etymologiam Binsfeldius *in præsenti rubric.* & Suarez *vbi suprà*, Lotherius *de re benefic. lib.* 3. *q.* 29. & *lib.* 4. *q.* 1. *num.* 3.

12. SIMONIÆ GRAVITAS. Deinde sciendum est, simoniam ob eius grauitatem variis nominibus à Sanctis Patribus appellari: dicitur absolutè labes, *cap. sicut, cap. tanta, hoc titul.* cuius vocis rationem illustrat Petrus Andreas Gamaro *in extravag. Iuly VI. numer.* 177. *tom.* 5. *repetit.* lepra *in cap. cùm ordinarent* 11. *quæst.* 1. peculiare flagitium *in cap. quisquis, ead. q.* vulnus cancrosum *in cap. reperiantur* 1. *quæst.* 1. sacrilegium *in cap.* 1. 1. *q.* 3. cùm reuerà sit prophanatio rei sacræ per voluntariam commutationem, vt explicat Gibalin. *de simon. q.* 4. *conclus.* 1. rabies *in cap.* 3. *hoc titul.* horribile crimen *in cap. in Ecclesia, hoc titul.* & hæresis; ac simoniaci hæretici dicuntur *in cap. Presbyter* 1. *quæst.* 1. quod malè ex regestro Sancti Gregorij citat Gratianus, cùm in eo non reperiatur, sed apud Gregorium VII. *lib.* 6. *regestr.* in indice Concilij tunc habiti, *in cap. liqueat* 13. *cap.* 21. & 107. 1. *q.* 1. *cap.* 3. & *final.* 1. *q.* 7. Concil. Meld. *can.* 42. Turonense sub Carolo, *can.* 15. Rhemense *can.* 21. Mogunt. sub Rabano *can.* 12. Mogunt. sub Arnulfo *can.* 6. non vt docet Gerson *tract. de simon. consider.* 7. quia simoniaca labes per se sit hæresis; nam constat aliquem esse simoniacum ex sola deprauatione affectus per auaritiam, remanente iudicio recto intellectus; sed præsumptione iuris, vel operis, quia cùm putent spiritualia esse venalia, in fide suspecti habentur, vt explicant Hallier. *d. sect.* 7. *art.* 2. §. 2. Menochius *lib.* 5. *de præsumptionibus, præsumpt.* 7. *num.* 30. Simanchas *de Catholicis, titul.* 31. Sotus *lib.* 5. *de iusti. quæst.* 9 *art.* 1. quia perinde se gerunt, ac si de fide malè sentirent, vt animaduertit D. Gregorius *lib.* 9. *epist.* 53. *ad Theodoric. Regem.* Nec solùm hæresim simoniam esse, verùm & damnabiliorem hæresim quàm hæresim Macedonianam, dixit Tharasius relatus *in cap. eos* 1. *q.* 1. explicat D. Thomas *dict. quæst.* 100. *art.* 1. *ad* 1. & hæresim, teterrimamque esse docet Gofridus Vindocinensis *in opuscul. de simonia*, & omnium hæreseon prodromam esse, docet Gregorius VII. *lib.* 11. *epist.* 34. ibi: *Hanc hæresim ante omnes alias, radice pestiferà in Ecclesiam irrepsisse, atque in ipso portu Apostolico, maledictionis telo esse damnatam.* Et idololatriam simoniam esse docuit Gregorius noster *lib.* 9. *epist.* 53. rationem reddens his verbis: *Cùm enim omnis auaritia idolorum sit seruitus, quisquis hanc, & maximè in dandis ecclesiasticis honoribus, vigilanter non præcauet, infidelitatis proditioni subiicitur, etiamsi tenere fidem, quam negligit, videatur.* Tandem simoniam crimen esse omnibus maius, dixerunt Paschalis II. *in cap. final.* 1. *q. vlt.* ibi: *Simoniaci primi, & præcipui sunt hæretici, omnia etiam crimina ad comparationem simoniacæ hæresis, quasi pro nihilo reputantur.* Lucius III. *in cap. simoniaca.* Innoc. III. *in cap. per tuas, hoc titul.* cuius dicti ratio peti potest ex D. Ambrosio relato *in cap. citò* 1. *q.* 1. & explicat Halliet. *dict. sect.* 7. *art.* 2. & quia peccatum hoc propriè est contra Spiritum sanctum, hinc refert Petrus Damianus *epist.* 1. *cap.* 7. simoniacum quendam scelus suum paruipendentem, iussum pronunciare doxologiam Sanctæ Trinitatis: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, nequiuisse dicere, *& Spiritui sancto*, sed tantùm, *Gloria Patri & Filio*, etiamsi secundò, & tertiò idem iterando conatus fuisset addere, *& Spiritui sancto*; sed frustrà. Nam vt subiicit Damianus: *Meritò Spiritum sanctum dum emit, amisit, vt qui exclusus erat ab animo, procul etiam consequenter esset à lingua.* Hinc rursum Henric. II. Imperator anno Domini 1047. ob simoniæ labem ab Spiritu sancto desertus, professus est se toto triduo dæmones infestos vidisse, flammam in se per fistulam iaculantes adeo pertinacem, vt noster ignis in comparatione illius iocus putetur, & nihil calere; sed liberatum fuisse à iuuene semiustulato, scilicet à sancto Laurentio, cuius Ecclesiam restaurauerat. Ita ex Vvillelmo Malmesburiensi, & Matthæo Vvestmonasteriensi refert Baronius *tom.* 11. *anno Christi* 1047. & 1063. quæ & alia horribilia exempla refert Villaroël. *p.* 1. *regim. Eccles. quæstion.* 1. *art.* 13. Beyerlinch. *in theatro, verbo Simonia*: & latè grauitatem simoniæ expendit Theophilus *tom.* 12. *tract. mala è bonis Eccles. lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 3. *per totum.*

Deinceps sciendum est, simoniam variè definiri ab Interpretibus: ea tamen receptior, communiorque definitio est, vt simonia sit *studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.* Quam sequuntur Theologi scholastici cum D. Thoma *in* 4. *dist.* 25. Decretistæ *in causa* 1. pluribus relatis Binsfeldius *in præsenti rubric. notabili* 7. Gibalinus *de simon. q.* 1. Conradus Cling. *lib.* 3. *disput. cap.* 49. Redoanus *eod. tract.* 1. *p. cap.* 2. & probari videtur *ex l.* 1. *tit.* 17. *part.* 1. vbi Gregorius verbo *voluntas, cap. quicunque studet, cap. qui studet* 1. *q.* 1. sed aduersùs eam nonnulla prætacit Marianus Socinus, illud præcipuè, quòd in ea solùm mentalis simonia videatur definiri, quæ pœnis Ecclesiæ non punitur, vt dicemus infrà *in cap. final. hoc titulo.* Nec etiam voluntas emendi spirituale dicitur simonia, sed voluntas simoniaca; & tandem quia cætera crimina non definiuntur per verba *studiosa voluntas*: quare Glossa *in dict. cap. quicunque, cap. qui studet*, prædictæ definitioni addebat, *cum effectu*, vt sic actualem simoniam comprehenderet. Alij addunt, *opere subsequuto*, vt Abbas *in cap. nemo, hoc titul.* Hostiensis *in cap. tua nos, hoc titul.* Henricus *in cap. final. hoc titul.* Richardus *in* 4. *dist.* 25. *q.* 1. Sed huic sententiæ repugnant illa verba, *studiosa voluntas*; vnde Palacios *lib.* 2. *de contract. cap.* 7. simoniam definit, vt sit commutatio rei spiritualis pro temporali. Sed adhuc defendenda est communis definitio, nec per illa verba, *studiosa voluntas*, simonia mentalis definitur, vt vulgò receptum est, sed actualis etiam, quæ per dationem rei tempolis pro spirituali, vel econtà committitur; quia vt docet D. Thomas *d. q.* 100. *art.* 1. quem sequitur Sotus *lib.* 9. *de iustitia, q.* 3. *art.* 2. tribus rationibus spiritualia emi, nec vendi possunt. Prima, quia nullo pretio æstimari valent; secunda, quia nemo etiam Pontifex est illorum Dominus, sed tantùm dispensator, iuxta D. Paulum *ad Corinth. cap.* 4. tertia, quia talis venditio spiritualium naturæ repugnat, iuxta illud D. Matthæi capite 10. *Gratis accepistis, gratis date.* Vnde iure ciuili similium rerum nulla est emptio, *ex leg. sed & Celsus, leg. hanc legem*,

13. SIMONIÆ DEFINITIO.

legem, ff. de contrahenda emption. nam cùm in nullus bonis sint, earum rerum nullum est commercium, *l. in tantùm*, *§. sacra*, *ff. de rerum diuis. l. inter* 83. *§. sacram, ff. de V. O.* Quare quantumvis ille, qui pretium dat pro rebus spiritualibus, studiosè eas emere procuret; tamen verè eas non emit; quia cùm earum nullum sit commercium, nulla item est emptio, nec venditio, quia materia non est vendibilis, & ea ratione simonia actualis, quæ dato pretio committitur, non definitur vt sit emptio, vel venditio rei spiritualis, sed studiosa voluntas emendi, vel vendendi; quia per pretium studiosè procuratur aliquid emi; verè tamen nihil emitur: quod apertè colligitur *ex d. cap. quicunque*, *d. cap. qui studet*, in quibus verè agitur de simonia actuali, cùm in eis imponatur pœna in foro exteriori; & tamen dicitur, quod pretij datione non emunt, sed student emere. Quod & satis innuunt textus *in d. cap. reperiuntur, eau. quæst.* ibi: *Mercari velle gratiam Spiritus sancti, dum vile pretium donant*: & *cap. si quis Episcopus*, ibi: *Gratiam, quæ vendi non potest.* Ex quibus patet, illa verba, *studiosa voluntas*, aliter accipienda esse, quàm existimarunt DD. communiter, quos refert & sequitur Nauarrus *in manuali*, *cap.* 23. *num.* 100.

14. EXPLICATVA DICTA DEFINITIO. Dicitur etiam in dicta definitione, *aliquid spirituale, vel spirituali annexum*: pro quorum verborum explicatione præmittendum est, nomen hoc, *Spiritus*, propriè significare anhelitum, idest aërem ipsum, quem spirando attrahimus. Cicero *lib.* 2. *de natura Deorum*, ibi: *Tribus rebus animalium vita continetur, cibo, potione, & Spiritu.* Significat etiam ventum, iuxta illud Virgilij *Æneid.* 12.

Ac velut Edoni Borea cùm spiritus alto
Insonat Ægeo.

Sed quia & ventus, & anhelitus subtilia quædam corpora sunt, & inuisibilia, translatum fuit nomen ab scriptoribus ecclesiasticis ad significandas res omninò incorporeas, vt Deus, Anima, & Angelus; & etiam illa, quæ illis accedunt, vt virtutes, & scientiæ. Hæc verò spiritualia quædam procedunt ab spiritu creato, prout sunt scientiæ acquisitæ, & virtutes, quæ parantur raro studio, atque labore. Quædam procedunt ab spiritu increato, vt gratia gratum faciens, & virtutes infusæ, quæ supernaturaliter à nobis acquiruntur, & reliqua omnia, quæ ad salutem animarum supernaturaliter sunt instituta, vel ab ipso Deo, vel ab Ecclesia per potestatem sibi à Christo datam, vt optimè explicauit Nauarrus *in manuali*, *cap.* 23. *num.* 99. Hæc verò spiritualia quædam sunt per essentiam, vt gratia, virtutes, & gratia Spiritus sancti: quædam per causam, vt sacramenta Ecclesiæ, quæ efficiunt, & causant gratiam; quædam sunt spiritualia per effectum, vt sunt Sacramentorum administrationes, diuinorum officiorum celebratio, donum prophetiæ, & miraculorum; quia descendunt ex gratia, vel ad illam disponunt. Alia verò sunt spiritualibus annexa; quod etiam dupliciter contingit, vel antecedenter, vel consequenter: antecedenter sunt Ecclesiæ altaria, vestes, & cætera ornamenta, & iuspatronatus; quæ omnia antecedunt Sacramentorum administrationem, & diuinorum celebrationem, & ad illa ordinantur; consequenter verò spiritualibus annexa illa dicuntur, quæ spiritualia præsupponunt, & ab illis dependent, vt beneficia, & decimæ, & alia, quæ sequuntur vel ex potestate ordinis, vel iurisdictionis, ad quæ principia reducenda sunt quæ latè docent D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. Aragon *in ead. q. art.* 1. Tiber. Decianus *tom.* 1. *tract. crimin. lib.* 5. *cap.* 79. Redoanus *de simon.* 3. *p. q.* 13. Gibalinus *eod. tract. q.* 3. Binsfeldius *in præsenti rubric. notabil.* 7.

Rursus sciendum est, simoniam committi in emptione rei spiritualis supernaturalis, procedentis ab Spiritu increato, prout sunt dona Spiritus sancti, & similia suprà relata, quæ & referuntur à D. Paulo *ad Corinth. cap.* 12. & *ad Ephesios cap.* 4. de his enim agens Christus Dominus *Matthæi cap.* 10. dixit: *Gratis accepistis, gratis date.* Committitur etiam in emptione eorum, quæ spectant ad animæ salutem, licèt ab Ecclesia iure humano fuerint statuta, quia illa omnia vel sunt spiritualia, vel supernaturalia, vel eis annexa, iuxta tradita suprà à Soto & Aragon. Committitur etiam simonia in baptismo, *cap. etiam corde*, *cap. non nocet*, *cap. emendari* 1. *q.* 1. in Sacramento Pœnitentiæ, *cap. remissionem* 1. *q.* 1. *cap. nemo, infra hoc titul.* in Eucharistia, *cap. nullus* 1. *q.* 1. si pretium detur pro chrismate, *cap. dictum est*, *ead. q.* 1. *cap. ea quæ*, *cap. ad nostram*, *cap. in tantùm*, *hoc titul.* pro dedicandis Ecclesiis, *cap. statuimus* 106. 1. *q.* 1. pro consecratione Ecclesiarum, *cap. placuit* 1. *q.* 1. *cap. cùm sit Romana*, *hoc titul.* pro altaribus dedicandis, *cap. altare* 1. *q.* 3. pro beneficiis consequendis, *cap. si quis præbenda* 1. *q.* 3. *cap. cùm essem* 12. *cap. querelam* 15. *hoc titul.* pro altis honoribus ecclesiasticis assequendis, *cap. cùm omnis* 20. 1. *q.* 1. pro exercendo quocunque ministerio ecclesiastico, *cap. quàm pio* 1. *q.* 2. *cap. ad nostram* 21. *hoc titul.* pro oleo sancto, *cap. si quis* 1. *q.* 1. pro quacunque re sacra, *cap. si quis constiterit* 1. *q.* 1. pro ingressu monasterij, *cap. nullus Abbas* 1. *q.* 2. *cap. non satis* 8. *cap. quoniam* 40. *hoc titul.* pro sepultura, *cap. cùm Ecclesia*, *hoc titul.* pro exequiis defunctorum, *cap. ad Apostolicam*, *hoc titul.* pro benedictionibus nubentium, *cap. suam*, *hoc titul.* pro absolutione excommunicati, *cap. ad aures* 24. *hoc titul.* pro reconciliatione pœnitentis, aut tegendo peccatore, *cap. nemo*, *hoc titul.* pro iurepatronatus, *cap. præterea*, *de transact. cap. veniens* 10. *de testibus*: pro præsentatione ad beneficium, *cap. ex tua*, *hoc titul.* de quibus omnibus suis locis agemus, quia in præsenti textu tantùm damnatur simonia, quæ committitur circa ordinationem, seu consecrationem ministrorum Ecclesiæ. Impropriè etiam alia bona censentur simoniæ materia, vt iustitia, cuius venditionem Petrus Blesensis *epist.* 95. & Petrus Damianus *opusc.* 35. *cap.* 4. insimulant simoniæ; & quidem propriè dictæ, iuxta Buseum, *ad eam Blesens. epist.* sed malè, vt docuit Theoph. *tract. mala è bonis, lib.* 2. *sect.* 1. *cap.* 1. 15. IN QVIBVS REBVS SIMONIA COMMITTATVR.

Vnde apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm pro eis, quæ data sunt, vt gratis dentur, non possit aliquid exigi, & spiritualis potestas ratione ordinis competens ordinatoribus illis data sit, vt gratis conferant, non possunt pro ordinatione aliquid pretio æstimabile exigere. Vnde in simonia commissa pro collatione ordinum peccatur contra religionem, iustitiam, & pietatem; religio enim violatur tum contemptu diuini numinis, cuius maiestas contemnitur, cùm non meliores, qui ei gratissimi sunt, sed opulentiores in sacerdotes ordinantur; cuius cultus negligitur quoties ad eum procurandum non aptiores eliguntur, sed qui pecuniam offerunt: tum etiam clericali statui, 16. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

cui

cui iniuria infertur, cùm pecuniâ eius gradus æstimatur: nam quis non vile puter esse quod venditur? inquit Hormisdas *in epist. ad Episcopos Hispaniæ, cap. 8.* Iustitiæ etiam ordinatio simoniaca opponitur; tum, quòd turpi istâ factarum ordinationum nundinatione doctiores, ac sanctiores, in qui dignitatum minùs cupidi esse solent, indoctioribus, ac minùs probis ad eas conuolantibus, ecclesiasticarum sanctionum, officiorumque distributione, quæ secundùm institiæ distributiuæ leges sapientioribus, ac melioribus debentur, foleant prætermitti: tum quòd iniquum sit, & contra iustitiæ commutatiuæ regulas, vt proximè dicebam, pretio commutare quod pretio commutari non potest; & vendere, quod gratis acceptum est, contra illud Christi Domini præceptum, *gratis accepistis, gratis date.* Quod ita ad rem expendit Genoadius *in epist. encyclica*, ita latinè versa: *A me*, inquit, *accepistis dignitatem sacerdotij; si mihi pro ipso parum quid, vel magnum soluistis, & hoc à me venditum est, hoc quoque ipsum alius vendite; sin autem gratis accepistis, vos quoque gratis date.* Tandem simonia in ordinatione ministrorum Ecclesiæ repugnat pietati, quia talis ordinatio offenderet piorum animos, & pauperes à sacramentorum perceptione retraheret, quod obseruat Gelasius *in epist. 1. ad Episcopos Lucaniæ, cap. 7.* adeoque abhorruit Ecclesia ordinationes simoniacas, vt cautè eius constitutiones legi debeant, cùm in eis videatur doceri, similes ordinationes nullas esse. D. Gregorius *lib. 7. epist. 112.* ibi: *Quicumque studet per pretiu ordinationem sacram ordinem suscipere, sacerdos non est, sed inaniter tantummodo dici concupiscit.* Paschalis II. *epist. ad Mediolan.* cuius verba perperam Gratianus tribuit *in cap. quicumque 1. q. 1.* D. Ambrosio *in cap. cùm ordinaretur, ead. caus. & quæst.* qui omnes PP. accipiendi sunt de ordinatione nulla quoad exercitium, non verò quoad effectum characteris. Apud Gentiles verò vsum in oleuisse dandi aliquid pro sacerdotio, constat *ex l. 1. §. sed an id, ff. de collat. bonor. l. 11. ff. de pollicit. l. 1. vers. Non tamen, de extraordin. cognit. l. 1. §. 1. ff. ad leg. Iul. de ambitu.*

17\. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam pecuniam illam Pontifex Imperatori soluebat coactus, non verò voluntariè, donec sexto sæculo Ecclesiæ, postulante Agathone Ecclesia Romana ab hac pensitatione per Constantinum Pogonatum exempta est, quamuis nec tunc quidem ius confirmandi Romanum Pontificem Imperator remiserit; sed postea Benedicto II. omnino cessit, & illam exactionem vt simoniacam accusauit Gregorius Magnus *in psalm. 4. pœnitent.* & ita iam ipse, quàm eius prædecessores tenuerunt persoluebant, iniustam vexationem redimentes, nec emebant dignitatem, sed moram suæ consecrationis Ecclesiæ nociuam datâ pecuniâ redimebant, vt ita Imperatoriam gratiam sibi conciliarent. Sic etiam alij Episcopi, qui propriis Principibus aliquam pecuniæ summam tempore suæ consecrationis persoluebant, coacti, & inuiti eam pendebant, vt ita confirmationem iuxta eorum temporum corruptelam impetrarent; & illam improbam consuetudinem damnari in præsenti docet P. Matcha *cap. 10.* Nec obstat, quod de stilo Curiæ Romanæ expendebamus; nam omissis Redoano *de simonia t. p. cap. 20. n. 2.* Garañs *eodem tract.* qui asserunt præsentem prohibitionem non exigendi aliquid à notariis pro chartis, litterisve dimissoriis, seu testimonialibus, tantùm à iure positiuo prouenire, & ideo locum non habere in Curia Romana, cùm R. Pontifex sit supra ius positiuum; sicut receptum est, legem Iuliam de ambitu locum non habere in Curia Principis, quo modo ipsi accipiunt legem *1. ff. ad leg. Iul. de ambitu:* dicendum est, notarios, abbreuiatores, & plumbatores pro stipendio proprij laboris pecuniam exigere, non pro pretio ipsius confirmationis, vt latiùs prosequitur Rousselius *d. cap. 5. per totum*, vbi de annatarum, & similium præstationum origine agit.

Sed superiori assertioni opponi potest textus *in cap. constitutus, de relig. domib.* vbi certa pensio annuatim persoluenda promissa fuit à quibusdam monachis pro ordinibus recipiendis: ergo quia in Sacramento Ordinis interuenire potest nummaria præstatio. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu pensionem non fuisse promissam à monachis proprio Episcopo pro ordinibus recipiendis, sed in recognitionem subiectionis, vt liceret à quocunque Antistite catholico ordines recipere; quæ conuentio auctoritate Sedis Apostolicæ fuit confirmata, aliàs nulla esset, vt probaui *in cap. final. de pactis*, vbi alia, quæ ad eius textus expositionem spectant, adduxi. 18. EXPONITUR CAP. CONSTITUTUS, DE RELIG. DOM.

CAPUT III.

Ex Concilio [a] Magunt.

QVicumque Presbyter per pretium Ecclesiam fuerit adeptus, omni modo deponatur, quòd contra ecclesiasticæ regulæ disciplinam agere dignoscitur, qui alium Presbyterum legitimè ad Ecclesiam ordinatum, per pecuniam expulerit, eamque sibi taliter vindicauerit: quod vitium latè diffusum, summo studio emendandum est. Itaque interdicendum videtur clericis, siue laicis, ne quis cuilibet Presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia & [b] consensu Episcopi sui.

NOTÆ.

1\. DE CONC. MAGUNT. a MAgunt.] Ex Concilio Maguntino, seu Magontiensi citatur canon hic à Burchardo *lib. 3. Decreti, cap. 110.* Iuone *p. 3. cap. 86.* Papiensi *in 1. collect. sub hoc tit. cap. 2.* & extat ferè eisdem verbis in Concilio Mogunt. sub Rabano *can. 12.* Mogunt. sub Arnulfo *can. 5.* sub Catolo *can. 15.* ex quibus illum transcribo. Ita autem repetita fuit eadem sanctio in tribus Conciliis, quia his temporibus inoleuerat in Gallia magna corruptela circa beneficia ecclesiastica, quæ laici, præcipuè potentiores, vt Duces, Comitesque, propriâ auctoritate conferebant, & plerunque auferebant, vt aliis conferrent, vt constat ex Concilio Maguntino sub Arnulfo, *cap. 29.* ibi: *Vt laici Presbyteros non eiiciant de Ecclesiis, nec constituant sine consensu Episcoporum suorum.* Concil. Cabilon. *can. 42.* ibi: *Inuentum est, quod multi arbitrij*

arbitrij sui temeritate, & quod est grauius, ducti cupiditate, Presbyteris quibuslibet absque consensu Episcoporum Ecclesias dant, vel auferunt: vnde oportet, vt canonicâ regulâ seruatâ, nullus absque consensu Episcopi cuilibet Presbytero Ecclesiam det, quam si iustè adeptus fuerit, hanc nisi culpâ graui, & coram Episcopo canonicâ seueritate amittat. Concil. Mogunt. *can.* 30. *Vt nullus omnino munera exigat a Presbyteris propter commendationem Ecclesiæ.* Rhotomag. *can.* 5. ibi: *Sancitum est, atque omnimodis prohibitum, vt si quis Presbyter inuentus fuerit alicui clerico, aut laico munera dare, aut dedisse, aut aliquam pecuniam tribuere, vt alterius Presbyteri Ecclesiam surripiat, aut Ecclesiam vacantem pretio redimat, pro hac cupiditate, seu rapina, seu præsumptione turpis lucri gratiâ, deiiciatur à Clero, & alienus existat à Clero.* De qua corruptela accipiendi sunt PP. in præsenti, dum aiunt, vitium hoc latè diffusum summo studio emendandum esse, & ita repetitis legibus huiusmodi abusum improbarunt, damnaruntque. Commentarium huius textus dabimus infrà *in cap.* 13.

b *Consensu Episcopi.*] Iuxta tradita suprà *in cap.* 4. *de iurepatron.*

CAPVT III.

a Deodatus Papa.

SI Dominus, & Magister omnium, qui sine peccato fuit, accusandi licentiam b vni dederit, quantò magis vnius assertione conuincendus est, qui simoniæ labe dignoscitur esse pollutus: non igitur & in tali negotio quilibet catholicus est respuendus, sed vt veritatem afferat, ad pellendam simoniacam rabiem magnis precibus exorandus est.

NOTÆ.

1. a DEodatus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. Glossa marginalis legit *Adeodatus*; in nullius tamen epistolia reperitur textus hic; nam Adeodatus Monachus D. Benedicti electus Summus Pontifex die 9. Aprilis anno 669. vnam tantùm epistolam pro priuilegiis Abbatiæ S. Martini Turonensis scripsit, quam referunt Baronius *tom.* 8. *d. anno* 669. Binius *tom.* 4. *Concil. pag.* 813. in quibus epistolis iam cacusis non extant verba huius textus: quare existimabam textum hunc, & textus *in cap. sequenti, & in cap. tanta, hoc titul.* transcriptos fuisse ex Decreto, quod ex diuersis canonibus, & SS. PP. sententiis edidit Cardinalis Deusdedit tituli Apostolorum in Eudogia: in quo librum contra inuasores, & simoniacos compilauit, vt referunt Baronius *tom* 1. *anno* 187. Antonius Aug. *tom.* 2. *epitom. iuris Pont. in tract. de collectoribus canonum.* Vnde credo ex eo decreto Cardinalis Deusdedit transcriptum fuisse textum hunc; & cùm ipso decreto careamus, cognosci nequit, ex quo Concilio, aut Ecclesiæ Patre verba hæc compilasset ipse Cardinalis.

2. b *Vni dederit.*] *Vni dedit* legit Antonius Aug. quod contigit dum Dominus dixit ad Iudæos: *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Et dum post alapam patientissimè acceptam dixit: *Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo*, vt refertur *cap.* 15. *Matthæi*, *cap.* 18. *Ioannis*, *vers.* 18. quo argumento ad idem probandum vsus fuit Gratianus *in cap. nos*, §. *ecce*, 2. *q.* 7.

COMMENTARIVM.

3. CVm quæsitum esset à Romano Pontifice, an quilibet Catholicus admittendus esset ad accusationem simoniaci, respondit, quemlibet admittendum esse. Cuius responsi ratio prouenit ex grauitate huius delicti, ob eius enim atrocitatem non proceditur in eius punitione iuxta iuris ordinem in aliis delictis seruatum; quia in hoc proceditur ad instar publici delicti, & læsæ maiestatis, ex constitutione Leonis, & Anthemij *in l. si quemadmodum, C. de Episc. & cler. cap. sanè* 25. *q.* 5. Facit textus *in cap. per tuas, hoc titul.* Vnde cùm ex legibus ciuilibus in ordinario crimine persequendo serui aduersùs Dominum non audiantur, nec vt accusatores, nec vt testes, *l.* 20. *l. vlt. C. de his qui accusare*, *l.* 3. 8. & 12 *ff. de testibus*; tamen quia in crimine læsæ maiestatis ad accusandum & testificandum contra Dominos admittuntur, *d. l.* 20. *l.* 2. *ff. ad leg. Iul. malest.* etiam in crimine simoniæ detegendo admittuntur, *c. tanta, hoc titul.* Carnotensis *epist.* 27. vbi de simoniacis agens ait: *Ad insimulationem talium etiam infames personæ admittuntur.* Similiter licèt mulieres, & infames ab accusatione arceantur, *l.* 4. & 8. *ff. de accusat. l.* 8. *l.* 15. *C. qui accusare*; tamen quia in crimine læsæ maiestatis admittuntur, *l.* 7. §. 1. *l.* 8. *ff. ad leg. Iul. maiest. l.* 4. *C. eod.* etiam in crimine simoniæ admittuntur, *d. cap. tanta, cap. si Dominus, cap. licèt Heli, hoc tit.* probat Hallier. *de sacris elect. sect.* 7. *cap.* 1. §. 4. *fol.* 271. & ita rectè in præsenti docetur, quemlibet Catholicum admitti ad detegendum simoniæ crimen. Iudæi autem, & hæretici non admittuntur nisi simonia habeat adiunctam hæresim; ita quod simoniacus crederet eum pertinacia spiritualia, aut spiritualibus annexa posse comparari, aut pretio acquiri; nam tunc etiam qui catholici non sunt, admittuntur vt accusatores, vel vt testes, argumento capitis *contra, de hæretic. in* 6. docet Binsfelius *in præsenti, num.* 2.

CAPVT IV.

a Gregorius *Max.* b *Præsumptori Ecclesiæ Salonit.*

QVotiens contra ecclesiasticam quid gestum dicitur disciplinam, ne nos ante Deum culpa ex dissimulatione redarguat; irrequisitum hoc relinquere non audemus. Peruenit itaque ad nos, quod per simoniacam hæresim fueris c ordinatus; sed & alia de te multa hîc dicta sunt, de quibus vnum quammaximè fuit, propter quod necesse

necesse habuimus te summopere per scripta nostra prohibere, ne Missarum solennia celebrare debuisses, donec quid esset verius, potuissemus addiscere. Ne ergo, fili, Ecclesiæ diu videantur non habere Pastorem, & ne per hæc quæ dicuntur, si indiscussa remanserint, huiusmodi se vitium tendat in plurimos, hortamur vt ad nos venire omni postpositâ excusatione festines, quatenus seruatâ iustitiâ, hæc & cognoscere, & finire secundùm canonica instituta, Christo reuelante possimus. Ita autem fac, vt ad veniendum amplius iam moras non ingeras, ne ipsa te magis absentia obnoxium his, quæ dicuntur, assignet: & nos in te hæc res, non solùm propter dicta crimina, quæ purgare subterfugis; sed etiam propter inobedientiæ culpam, duriùs, scilicet vt in contumacem, cogat ex concilio ferre iudicium.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Textus hic tribuitur Deodato in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 4. Gratianus autem *in cap. accusatum* 2.*q.* 4. eum citat ex Syluestro; sed inter epistolas Syluestri, aut Pontificis Deusdedit non reperitur textus hic; extat tamen in epistola tertia, *lib.*5. *Regestr. D.Gregory*; quam integram hîc transcribo, vt cognoscatur, Cardinalem Deusdedit in suo Decreto compilasse textum hunc, & transcripsisse ex dicta epistola 5. ac sine causa eam diuisisse.

2. b *Maximo præsumptori.*] Idest intruso, iniustéque ordinato in Episcopum, vt constat ex epistolis ipsius Pontificis *lib.* 3. *epist.* 70. & *lib.* 4. *epist.* 34. Sed quia Maximus forsan se purganit ab hoc delicto simoniæ, & aliis illi illatis, postea *lib.* 11. *epist.* 13. illi scribit sub titulo Episcopi Salonitani. De Ecclesia Salonitana egi *in cap.* 4. *de accusat.* vbi de hoc Maximo agitur.

c *Ordinatus.*] Et pecuniâ datâ electus, vt habetur *in dict. epist.* 34. cuius partem retuli *in cap. omnipotens, de accusat.*

COMMENTARIVM.

CErtum est, ordinatum per simoniam, suspensum esse ipso iure ab ordine suscepto, 1.
cap. tanta, cap. ex tua, hoc titul. nam dum aliqui sacri canones ordinationem per simoniam factam nullam, irritamque esse docent, vt Gregorius noster *lib.*7. *epist.*112. & alij Ecclesiæ PP. *in cap. quicumque, cap. cùm ordinatur*, 1.*q.* 1. accipiendi sunt quoad exercitium, vt exponit Hallier. *de sacris elect. sect.*7. *art.*2. *ad finem*: & Gibalinus *de simon. q.* 27. Et licèt reus accusatus de crimine, dum causa discutitur, non priuetur iuribus sibi competentibus, vt probaui *in cap.* 4. *de accusat.* tamen in hoc crimine simoniæ cùm aliquis est infamatus publicè de eo, etiam iudicio pendente suspenditur à Missarum celebratione, vt post Glossam *hîc*, docuit Hallierius suprà, *fol.* 264. Vnde cùm Maximus, de quo in præsenti, publicè infamatus esset de crimine simoniæ, vt patet ex aliis epistolis eiusdem Gregorij; ideo Pontifex lite pendente, nec causa adhuc decisâ, illi inhibuit ne Missam celebraret, vsquedum accederet ad Romanam Sedem, ibique legitimè ab hac diffamatione purgaretur.

CAPVT V.

a Lucius Papa.

SIcut enim simoniaca pestis sui magnitudine alios morbos vincit, ita sine dilatione, mox vt eius b signa per aliquam personam claruerint, de Ecclesia Dei debet eliminari, atque propelli. c Petrus enim primus Pastor Ecclesiæ, non alicuius hominis attestatione, sed S. Spiritus inspiratione Simonis interiora recognoscens, sine aliqua audientia, terribili eum, & repentinâ morte multauit.

NOTÆ.

1. a LVcius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 6. nulibi tamen exprimitur, an primi, secundi, vel tertij Lucij sit textus hic, nec cui Prælato in eo Pontifex scribat. Ex dicta autem prima collectione ita eum transcribo.

2. b *Signa.*] Licèt regulariter in criminibus probationes debeant esse luce meridianâ clariores, *cap.* 1. *cum sequent.* 2. *q.* 1. *l. vlt. C. de probat. l. qui sententiam* 16. *C. de pœnis*; nec ex suspicione sola vllus accusandus sit, *cap. multi* 2.*q.*1. D. Thomas 2.2. *q.* 60. *art.* 3. interdum tamen ob solam suspicionem proceditur, vt in casu hæresis. *ex l.*2.*C.de de hæreticis*: in casu adulterij, *l. quamuis* 30. *C. ad leg. Iul. de adult. l. vxor* 7. *C. de repudiis.* Quintil. *declamat.* 284. ibi: *Sed finge me ex suspicione egisse cum illo adulterij.* Probat Fornerius *lib.*1. *rer. quotid. cap.*26. & in crimine simoniæ, ex præsenti textu. Quibus autem modis probari debeat simonia, & quatenus in eius probatione locus sit indiciis & præsumptionibus, explicat Gibalinus *de simon. cap.* 30. *per totam.*

c *Petrus.*] Verba quæ sequuntur omisit Ray- 3.
mundus; & rectè ea omisisse notauit Ant. Augustin. vtpote difficillima; siquidem D. Petrus, dum interiora Simonis recognoscens dixit ei: *Pecunia tua tecum sit in perditionem*; non illicò eum interemit: quare ipse perdoctus vir credidit potiùs per hæc verba Lucium respexisse ad casum Ananiæ, & Sapphiræ, qui ad vocem D. Petri subitò mortui ceciderunt, vt refertur *cap.* 5. *Actuum Apostol.* Sed cùm casus hic non ob simoniam ab ipsis commissam; sed ob mendacium in retentione partis patrimonij contin-

geret ; quid ad simoniæ detestationem, quam intendebat probare Lucius in præsenti ? Credo ergo Pontificem sensisse de Simone Mago, cui dixit D. Petrus, *cor tuum non est rectum coram Deo.* Actuum Apost. *cap.6.* Et cùm postea ipse de miraculis faciendis cum B. Petro disceptaret, asseruit se in cœlum consensurum: sed cùm sublatus à dæmonibus volaret sublimis, cuncto spectante populo, D. Petri precibus in terram postratus, cruribus perfractis iacuit, & decessit, vt referunt D. Clemens *lib.6. constit. cap.9.* Arnobius *aduersus Gentes lib.* 2. Cyrillus Hierosol. *Catechesi* 6. Epipban. *haresi* 21. & alij SS. Patres, ex quibus idem narrat Baronius *anno* 68. de qua repentina morte sensit, ni fallor, Lucius *in præsenti.*

COMMENTARIVM.

INter alias pœnas, quibus notorij simoniaci afficiuntur, præcipua est depositio à gradu clericali, *cap. qui studet*, *cap. Presbyter*, *cap. Sanctorum*, *cap. erga simoniacos*, 1.*q*.1. Concil. Tolet. 6.*can*.4. *cap. cum super*, *de confessis*, *lib*.1. *Capitul. cap* 97. quam pœnam etiam in ordinatores sanxerunt Apostoli *in can.* 20. aliàs 21. Ambros. & Gelasius *in cap. baptizandos*, *cap. reperiuntur*, 1.*q*.1. PP. Concilij Chalcedon. *in cap. si quis Episcopus* 1. *q.* 1. in 6. Synodo *can.* 22. in 7. *can.* 50. Alexander II. in Synodo Romana *can.* 3. Gregorius VII. in Synodo Romana *can.* 6. quæ decreta iuxta hodiernam praxim debere intelligi de depositione à iudice infligenda, non de ea, quæ ipso facto incurritur. Docuerunt Hallier. *de sacris elect. sect.*7.*art.*3.§.1. Gibalinus *de simonia*, *q.* 29. 4.

CAPVT VI.

[a] Deusdedit.

TAnta est labes huius criminis, quod etiam serui [b] aduersùs dominos, & quilibet criminosi admittuntur ad accusationem. Item omnis peccator [c] Missam cantare potest præter simoniacum, quem etiam quilibet vt ab ordine malè accepto remoueatur, accusare potest, etiam [d] meretrix.

NOTÆ.

1. a DEusdedit.] Ita etiam legitur in prima compilatione, *sub hoc titul. cap.* 15. Sed textum hunc transcriptum esse ex Decreto Cardinalis Deusdedit, iam notaui *in cap.*3. *hoc titul.* Ex quo autem Concilio, aut sancti Patris decreto eum compilasset Cardinalis, non constat.

b *Serui aduersùs Dominos.*] Quia in hoc delicto proceditur ad instar criminis læsæ Maiestatis, vt probaui suprà *in cap.*3.

2. c *Missam cantare.*] Quidam Præceptor nostræ Academiæ existimabat, in his verbis non agi de Presbytero celebrante Missæ sacrificium, sed de psalmista psallente in ipso sacrificio, iuxta morem receptum iam à tempore, in quo pax data fuit Ecclesiæ, cùm in vsu esse cœpit schola cantorum, qui in eo gradu erant cooptati, vt psallerent in Ecclesia. Micrologus *in obs. eccles. cap.* 1. ibi : *Interim cantatur antiphona ad introitum, quæ ab introitu sacerdotis ad altare hoc nomen meruit habere.* Quem morem cantandi Missam illustrarunt Landmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 17. Vicecomes *volum.* 1. *de ritibus Missæ*, *lib.*5. *cap.* 7. & nos *in cap.*1. *de celebrat. Missar.* Si accipiatur textus hic in hac secunda parte de Presbytero celebrante, difficilis valde est ; siquidem nullus peccator in peccato persistens potest Missam celebrare, cùm interim dum non agit pœnitentiam, sit suspensus quoad se, *cap. sacerdotes*, *cap. Sacramenta*, *cap. necesse*, 1.*q*.1. & publici concubinarij quoad alios, *cap. nullus*, 32. *dist.* Sed adhuc potest, & debet accipi textus hic de sacerdote Missam celebrante, ita vt sensus sit, quod licèt alij peccatores non præcisi ab Ecclesia, post peractam pœnitentiam possint Missam celebrare ; & si in maioribus gradibus non sint, ad eos ascendere, vt probaui *in cap. final. de temporibus ordin.* tamen simoniaci, quia etiam post pœnitentiam non restituuntur ad gradum, à quo depositi fuerunt, non possunt vt cæteri peccatores pœnitentes Missam cantare, vt contingit in homicida ob irregularitatem contractam. Vnde notat Gratianus *post cap. erga*, *cap. canem*, 1.*q.* 1. ex epistola Innocentij ad Episcopum Macedon. quod etsi olim cum reuertentibus ab hæresi dispensatum fuerit, vt in susceptis ordinibus ministrarent, vix tamen dispensatum legitur cum his, qui vel scienter à simoniacis ordinati fuerint ; vel si ignoranter, eis postea liberè, ac lubenter adhæserint: & ita rectè in præsenti docetur, vt atrocitas, & grauitas simoniæ cognoscatur, eam tantam esse, vt omnis peccator ab Ecclesia non præcisus, vt homicidia, post pœnitentiam Missam celebrare possit, præter simoniacum.

d *Meretrix.*] Iuxta tradita *in cap.*3. *hoc titul.*

CAPVT VII.

Alexander III. *in Concilio* [a] *Turon.*

QVia non satis vtiliter auaritia in populo redarguitur, si ab iis, qui in Clero constituti videntur, & præcipuè contempto sæculo, religiosorum nomen profitentur, regula modis omnibus non cauetur: Prohibemus, ne ab eis, qui ad religionem transire

transire voluerint, aliqua pecunia [b] requiratur; néve Prioratus, vel capellania quælibet monachorum, vel clericorum annuâ distractione [c] vendatur; neque ab eo, cui regimen ipsarum committitur, ex earum omissione pretium exigatur. Hoc simoniacum esse sanctorum Patrum auctoritas manifestè declarat. Vnde quisquis hoc de cætero attentare præsumpserit, tam qui dederit, quàm qui receperit, partem se eum Simone non dubitet habiturum. [d] Pro sepultura quidem, & chrismatis, [e] & olei perceptione, nulla alicnius pretij exactio intendatur, nec sub obtentu cuiusqnam consuetudinis reatum suum aliquis tueatur, quia diuturnitas temporis non minuit peccatum, sed auget.

NOTÆ.

1. a TVronensi.] Ita etiam legitur io prima collectione, *sub hoc titul. cap. 7.* & post Concil. Later. *part. 2. cap. 10.* Et licèt hæc verba noo reperiantur in ipso Concilio Turoo. sub Alex. III. celebrato, sententia tamen extat in Canone 5. ipsios Concilij, prout illum edidit Corjolanus; & omnia verba reperiuntur apud Guillelmum Neubrig. *lib. 2. histor. Angliæ, cap. 14.* De hoe Coocilio nonnulla adduxi *in cap. nonnulli 27. de rescriptis.*

2. b *Requiratur.*] De simooia in iogressu Religioois ooo committenda, agemos *in cap. veniens 19. hoc titul.*

c *Vendatur.*] De simonia fugienda in beoeficiis ecclesiasticis, agemus iofrà *in cap. 13.*

d *Pro sepultura, & exequiis defunctorum.*] Vt probaui *in cap. ad abolendam, de sepult.* & dieemus infrà *in cap. suam.* 3.

e *Chrismatis, & olei.*] Vt exponemus iofrà *in cap. ea qua.*

f *Consuetudini.*] Quatenos coosuetodine introduci possit, vt aliquid recipi valeat pro Sacramentorum collatione, dicam proximo commentario. 4.

CAPVT VIII.

Idem [a] *in Concilio Later.*

CVm in Ecclesiæ corpore omnia debeant ex charitate tractari, & quod gratis receptum est, gratis impendi, horribile nimis est, quod in quibusdam Ecclesiis locum venalitas perhibetur habere, itavt pro Episcopis, vel Abbatibus, seu quibuscumque personis ecclesiasticis ponendis in sede, seu introducendis presbyteris in Ecclesiam, necnon pro sepulturis, [b] & exeqniis mortuorum, & [c] benedictionibus nubentium, seu aliis [d] Sacramentis aliquid exigatur; & ille, qui indiget, non possit ista percipere, nisi manum implere curauerit largitoris. Putant autem plures ex hoc sibi licere, quia legem mortis de longa inualuisse consuetudine arbitrantur; non satis, quia cupiditate cæcati sunt, attendentes, quod tantò [e] grauiora sunt crimina, quantò diutiùs animam infelicem tenuerint alligatam. Ne igitur hoc de cætero fiat, vel pro personis ecclesiasticis deducendis ad Sedem, vel Sacerdotibus instituendis, aut sepeliendis mortuis, seu etiam nubentibus benedicendis, seu etiam aliis Sacramentis aliquid exigatur, districtiùs inhibemus. Si quis autem contra hoc venire præsumpserit, portionem cum Giezi se nouerit habiturum, cuius factum exactione turpis muneris imitatur. [f] Prohibemus insuper, ne noui census ab Episcopis, vel Abbatibus, aliisve Prælatis imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur, nec partem reddituum suis vsibus appropriare præsumant: sed libertates, quas sibi maiores desiderant conseruari, minoribus quoque suis bonâ voluntate conseruent. Si quis autem aliter egerit, irritum quod fecerit, habeatur.

NOTÆ.

a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 8.* & extat textus hic *in ipso Concil. Lateran. can. 7.* ex quo canonem hunc transcribo.

b *Sepulturis, & exequiis.*] Vt probaui *in cap. abolenda, de sepultur.* & dicam *infrà in cap. suam.*

c *Benedictionibus.*] De quibus latè egi *in cap. 2. de secundis nuptiis.*

1. d *Aliis Sacramentis.*] Non inde inferas, benedictionem nubentium esse sacrameota, cùm taotùm siot orationes Ecclesiæ, vt probaui *in cap. 2. de secundis nupt.* quia dictio *aliis*, noo est semper repetitiua eiusdem casus, & qualitatis, vt probaui *in cap. 3. de clandest. despons.*

e *Grauiora.*] *Cap. nullus Episcoporum 1. q. 1. cap. flagitia 34. quæst. 7. cap. final. de consuet.*

f *Imitatur.*] Vode colligitur, Giezi, qui à Naamo pro reddita sibi sanitate ab Elisæo, oomioe eiusdem Elisæi munera petiit, vt refertur *lib. 4. Regum, cap. 5.* simooiacom fuisse; quod & similiter supponere videntur oonnulli Ecclesiæ Patres, dum peccatorem simooiacum cum eo cooferunt, vt D. Ambrosius *lib. 4. in Lucam*, Cyrillus *catechesi 16.* Tarasius *in epist. ad Hadrianum*, Quibus adhæseruot plures Theologi cum D. Thoma *2. 2. quæst. 100. art. 1. ad 4.* Abulensi *in dict,* 2.

dict. cap. 5. Regum, quæst. 29. licèt iuxta animum ipsius Giezi in petitione munerum, hoc æstimandum esse nouiter docuerit Gibalinus *de simon. quæst. 6. consect.* 16.

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR AT PROBATVR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio. *Consuetudo vt pro Episcopis, Abbatibus, & aliis Prælatis ecclesiasticis ponendis in Sedem, seu exequiis mortuorum aliquid exigatur, obseruanda non est.* Probant eam textus *in cap. non satis, cap. in tantùm 36. cap. sicut 39. cap. Iacobus, hoc titul. cap. si quis obiecerit, 1. quæst. 3. cap. questa* 13. *quæst.* 2. *cap.* 2. *de consuet. in* 5. *compil.* ibi : *Ad audientiam nostram noueritis peruenisse, quod prætextu cuiusdam consuetudinis, vt dicitur, iuramento firmatæ, à singulis, quos in Ecclesia vestra canonizari contingit, vnum scyphum argenteum exigitis, & etiam extorquetis, eis fructus præbendarum suarum, nisi consuetudinem iamdictam adimpleant, denegando. Quia igitur consuetudo huiusmodi habere videtur speciem prauitatis, & continet turpitudinem manifestam, vniuersitati vestræ districtiùs iubemus, vt prædictam consuetudinem irritari faciatis de cætero, ne eius occasione aliquid exigatis, aut subtrahatis aliquibus suarum redditus præbendarum.* Concil. Londinense apud Matthæum Paris. *ad annum* 1237. Innoc. II. in Synodo Romana, *cap.* 2. Ioannes XXII. *in extravag. Suscepti, de elect.* Concil. Mogunt. celebratum anno 1549. *cap.* 42. Mediolan. sub Carolo Borrom. *part.* 2. *cap.* 1. Lateran. sub Innoc. III. *cap.* 3. *cap. penult. de sepult.* Gallo Cardinal. in suis constitutionibus quæ extant *tom.* 26. *Concil. can.* 2. *Prohibemus etiam sub eadem excommunicatione, ne sacerdotes, vel clerici occasione alicuius consuetudinis pro baptismo, sepultura, benedictione, aliisve Sacramentis Ecclesiasticis aliquid exigere, vel extorquere præsumant, sed ea liberaliter, & sine difficultate studeant canonicè ministrare; moneantur tamen laici diligenter, ne quæ pro reuerentia Sacramentorum deuotio fidelium introduxit, ex auaritia velint aliquatenus reuocare.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Binsfeldius *ad hunc textum*, Halliet. *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 4. *per totum.* Suarez *de simon. tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 60. Mancinus *sacri iuris controu. cap.* 29. Roussellus *lib.* 5. *histor. Pontif. iurisd. cap.* 4. Sahagun *in cap. final. de consuet. num* 32. Petrus Gregor. *lib.* 3. *partis. tit.* 20. *cap.* 5. Citonius *in notis ad textum in dict. cap.* 2. *de consuet.* Germonius *de sacror. immunit. lib.* 1. *cap.* 3. *num. final.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Consuetudinis non vilis auctoritas est, immò vsque adeo sui valitura momenti, vt legitimè præscripta iuri scripto derogет, *cap. quemadmodum, dist.* 8. *cap. contra ius, cap. placuit, dist.* 32. *cap. cùm venisset, de eo qui mittitur in possess. cap. super eo, de cognat. spirit. cap. adhuc consuetudo, de testibus, cap. ea noscitur, de his quæ fiunt à Prælatis* Igitur etsi per sacros canones prohibitum sit aliquid recipere pro Inthronizationis, seu institutionis titulo; tamen si consuetudo legitimè sit præscripta contra eosdem sacros canones, obseruari debet. Et talem consuetudinem legitimam, iustamque esse, probatur ex eo; nam quemadmodum apud Gentiles, quorum Respublicæ bene ordinatæ, moratæque erant, Magistratuum venalitas omni modo prohibebatur; tamen inthronistici nomine pecunia vltrò pendi solebat ab his, qui Magistratus inibant: cuius moris testis omni exceptione maior est Plinius *in Panegyrico ad Traianum,* ibi : *Superest vt ipse dispicias, an in omnibus ciuitatibus aliquid omnes, qui Buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare.* Et *epist.* 116. & 121. Symmachus *lib.* 4. *epist.* 14. & *lib.* 9. *epist.* 96. & *lib.* 10. *epist. final.* Et Claudius, qui postea Imperator, sestertios octogiuta pro introitu noui Sacerdotij coactus fuit impendere. Suetonius *in eo, cap.* 9. Apuleius *lib.* 7. *Metamor.* Germonius *dict. lib.* 1. *cap.* 3. *numer. final.* quod & Scæuolæ responso confirmatur *in l. bis, §. alumno, & §. idem testator,* ibi : *Pro introitu, ff. de legat.* 3. quin & à Tullio in oratione pro Murena laudata est Candidatorum liberalitas, suffragatori populo munus edentium. Eundem Marcellus rogatæ gentis morem obseruauit *in l. Publicis, ff. de condit. & demonstr.* immò & apud Romanos moris fuit, vt aliquid pro introitu Sacerdotij erogaretur, vt refert Suetonius suprà *cap.* 9. & ex eo notauit Kochier *in face hist. cent.* 2. *cap.* 7. Accedunt Ecclesiæ canones, in quibus similes consuetudines iubentur obseruari. Stephanus Papa relatus *in cap. quia sancta,* 63. *dist. In electionibus pacta, pollicitationes, & iuramenta de aliquo præstando ita irritaret, vt tamen consuetudines antiquas ab his exciperet.* Innoc. III. *in cap. ad Apostolicam, hoc titul.* in conferendis Sacramentis prauas exactiones fieri prohibet, & pias consuetudines præcipit obseruari. Gallo Cardinalis, qui tempore Paschalis II. ab Episcopatu Bellovacensi ad Parisiensem translatus est, statuisse dicitur in eius statutis, *num.* 2. ne sacerdotes, vel clerici occasione alicuius consuetudinis pro Sacramentis quippiam extorquerent : monerentur tamen laici, ne quod pro reuerentia Sacramentorum deuotio fidelium introduxit, velint aliquatenus reuocare. Odo (vt ait Blesensis *epist.* 127. & 128.) Henrici II. Anglorum Regis, & Regis Francorum consanguineus, qui Alexandri III. tempore Parisiensem rexit Ecclesiam, *in commun. præcept. Synod. cap.* 2. consuetudines laudabiles pro sepulturis exigi permittit. Tandem Synodus Lingon. & aliæ relatæ ab Hallierio *de sacris elect. d. sect.* 7. *art.* 4. pias & laudabiles consuetudines in Sacramentorum receptione persolui solitas, exigi posse concedunt. Igitur & consuetudines obseruatæ pro Episcopis, & Abbatibus ponendis in Sede, recipi valent, & obseruari debent.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione præmittendum est, valde controuersum esse apud DD. cui legi simonia opponatur, an videlicet diuinæ, vel tantùm ecclesiasticæ? Quam quæstionem latè disputant Victoria *in relect. de simonia,* 1. *part. à num.* 9. Sotus *lib.* 9. *de iustit. quæst.* 5. Vasquez *in* 1. 2. *D. Thomæ, disput.* 98. *numer.* 3. Lessius *lib.* 2. *de virtutib. cap.* 35. Saytus *lib.* 2. *clau. cap.* 5. *num.* 11. Caietanus *tom.* 2. *opusc. tract.* 9. *q.* 1. Aragon. *in* 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 2. Gregorius de Valent. *in ead. quæst. punct.* 5. Durandus *in* 4. *dist.* 25. *quæst.* 5. Summistæ *Verbo Simonia*, Binsfeldius *in præsenti rubric. notab.* 12. Gibalinus *de simon. quæst.* 4. & communiter placuit, omnem simoniam spiritualium bonorum repugnare iuri diuino, & naturali. Hadrianus *quodlibet.* 9. Sotus *ubi suprà* : quod apertè probatur ex præcepto Domini nostri apud Matthæum *cap.* 10. *Gratis* 5. SIMONIA QVO IVRE DAMNATVR.

accepistis

accepiſtis, gratis date. Quæ verba ad hoc probandum communiter PP. expendunt, vt Gennadius Patriarcha, & PP. Synodi Conſtantinop. *in epiſt. in totum orbem miſſa*, his verbis: *Dominus noſter, & Deus, & Saluator, Ieſus cùm diſcipulis ſuis, quos per vniuerſum orbem hominum Doctores miſit, Euangelij prædicationem præcepit manifeſtè, vt munus, quod ab ſe gratìs accepiſſent, illud ipſi cæteris quoque mortalibus largirentur, proque illa neque æs, neque argentum, atque aurum, nec vllas alias facultates, aut materiale poſſiderent. Cœleſtibus enim, & ſpiritualibus gratiis terrena & caduca commutabilia non ſunt.* Et ſtatim: *Simplex, & manifeſtus huius mandati ſermo eſt: nihil hic ambiguum, nihil ſupra caput noſtrum: nihil hic opus ſophiſtica narratione. A me, inquit, accepiſtis ſacerdotij dignitatem, pro qua, ſiue paruum, vel magnum quid dependiſtis, ſi hæc vendita eſt à me, vendate & vos eam aliis: quod ſi gratis accepiſtis, date & vos gratis.* Facit exemplum Christi Domini dum eiecit de templo vendentes & ementes columbas: quod factum Saluatoris noſtri in præſenti materia expendunt D. Auguſtinus *tract. 19. in Ioannem*, ibi: *Simon ille ideo volebat emere Spiritum ſanctum, quia vendere volebat Spiritum ſanctum. & putabat Apoſtolos mercatores eſſe, quales Dominus flagello eiecit; talis enim ipſe erat, & quod venderet, emere volebat: de illis erat qui columbas vendebant, etenim in columba apparuit Spiritus ſanctus.* D. Gregorius *homil. 39. in Euang.* Vrbanus II. *in cap. Saluator*, Alex. II. *in cap. ex multis 1. quæſt. 3.* Leo IV. *in cap. requiritis 1. quæſt. 7.* Gregorius Nazianz. ſeu Taraſius, *in cap. qui ſtudet 1. quæſt. 1.* Vnde ſimonia, quæ committitur in venditione beneficiorum eccleſiaſticorum, eſt iure diuino prohibita, vt docuerunt Caietanus *in dict. quæſt. 1. tract. 9.* Victoria *ſuprà*, Sotus *dict. lib. 9. quæſt. 7. cap. 2.* & explicat Binsfeldius *in præſenti rubric.* Vendere verò officia merè temporalia pertinentia tantùm ad miniſterium Eccleſiæ, vt officium Sacriſtæ, Procuratoris, & Aduocati, non eſt ſimonia à iure diuino prohibita, nec eſt propriè ſimonia; immò quædam irreligioſitas, vt latè probat Gibalinus *de ſimon. quæſt. 4. conſect. 4. num. 1.* Theophilus Raynaud. *tom. 12. tract. mala è bonis, &c. lib. 2. ſect. 1. cap. 1.* etiam ſimonia eſt a iure diuino prohibita emere, aut vendere ea, quæ habent ex diſpoſitione iuris humani, quod ſint ſpiritualia, vt vendere calicem, ornamenta Eccleſiæ, & aquam benedictam, quantùm ad id, quod eſt ſpirituale in eis, vt explicat Binsfeldius *in præſenti rubric. notab. 12. quæſt. 4.*

6. De varijs corruptelis circa simoniam.

Deinde ſciendum eſt, quod cùm ſimonia iam à temporibus Apoſtolorum prohibita eſſet, cœperunt nonnullæ conſuetudines, ſeu potiùs corruptelæ in Eccleſia introduci, per quas ſimonia palliata committebatur, ſub eiſque latebat ambitus, & mercimonium quoddam ſacræ dignitatis ſub nomine receptæ conſuetudinis: ex quibus nonnullas referam in præſenti, & *in cap. ſicut, cap. Iacobus, cap. tua nos, hoc titulo.* Et primò olim Epiſcopi in conſecratione ſua pauperibus populi aliqua largiebantur; cuius moris teſtimonium extat apud Caſſiodorum *lib. 9. epiſt. 15.* in edicto Athalarici, in quo ad poſtulationem Ioannis II. pecuniæ illius diſtribuendæ ſumma definitur his verbis: *Et quia omnia decet ſub ratione moderari, nec poſſunt dici iuſta, quæ nimia ſunt, cùm de Apoſtolici conſecratione Pontificis intentio fortaſſe peruenerit, & ad palatium noſtrum producta fuerit altercatio populorum, ſuggerentes nobis intra tria millia ſolidorum, cum collectione chartarum cenſemus accipere: a quibus tamen omnes idoneos* (ideſt diuites) *rei ipſius conſideratione remouemus, quia de Eccleſiaſtico munere pauperibus eſt potiùs conſulendum: alios verò Patriarchas* (ideſt Archiepiſcopos, vt notauit Baronius anno 533.) *quando in comitatu noſtro de eorum ordinatione tractatur, in ſupradictis conditionibus, atque perſonis intra duo millia ſolidorum iubemus expendere. In ciuitatibus autem ſuis tenuiſſimæ plebi non amplius quam quingentos ſolidos ſe diſtributuras eſſe cognoſcant. Reliquos accipientes, & edicti præſentis, & Senatuſconſulti nuper habiti pœna conſtringat; ſed & dantes canonum ſeueritas perſequatur.* Vides ſub ea eleemoſyna latuiſſe ambitum, & mercimonium quoddam ſacræ dignitatis: ideirco grauiter in ipſam inuehitur D. Gregorius *lib. 7. indict. 2. epiſt. 111.* ibi: *Plerumque ergo aduerſarius animarum, dum non poteſt in his, quæ ad faciem ſunt praua, ſurrepere, callidè ſpecie quaſi pietatis iniecta nititur ſupplantare: ſuadetque, forſitan debere ab habentibus accipi, vt ſit quod poſſit non habentibus erogari, dummodo vel ſic venena mortifera eleemoſynæ zelatâ obumbratione transfundat, &c. Omnino ergo metuenda, & cauenda eſt hoſtis aſtutia, ne quos apertè nequit tentatione ſubuertere, latente telo ſæuius valeat trucidare.* Etiam receptum fuit, vt Epiſcopi, Archidiaconi, Decani, vel alij, à quibus in poſſeſſionem mittebantur, munera quædam inthroniſtica, ſeu pro inueſtitura perſoluerent: de qua praua conſuetudine, tanquam de ſimoniaca hæreſi, reprehenſus fuit Iuo Carnotenſis à Richardo Albanenſi S. A. L. vt ipſe refert *epiſt. 33.* eo quod pro conſuetudine antiqua aliqua publicè exigerent Decanus, Cantor, & alij miniſtri ab his, qui Canonici fiebant: quam conſuetudinem & ſuis temporibus vigere in Senonenſi Metropoli teſtantur Hallier. *vbi ſuprà*, Chopinus *lib 1. ſacra pol. tit. 8.* quam improbatunt Alex. III. in præſenti, & Innoc. III. *in cap. in tantùm, infra hoc titul.*

His ita animaduerſis ratio præſentis aſſertionis ex eo prouenit, nam cùm per ſacros canones 7.

Tradita ratio decidendi.

non ſolùm improbata ſit conſuetudo, quæ iuri diuino, vel naturali opponitur, verùm etiam quæ Sedis Apoſtolicæ auctoritati obſiſtit, vel canonicis obuiat inſtitutis, *cap. ſacroſancta, 12. diſt. cap. conſequens, diſt. 8. cap. final. de conſuet.* & mala conſuetudo, tanquam corruptela improbanda ſit, *cap. quæ contra, cap. à veritate, cap. ſi conſuetudine, 8. diſtinct.* & iniuſtum, atque illicitum ſit pro qualibet re ſpirituali, vt eſt inueſtitura, ſeu inſtitutio corporalis in Sede, pecuniam accipere, vt probaui ſuprà *in cap. 1.* ideo in præſenti Alexander quamcumque conſuetudinem, per quam pecunia exigitur pro Epiſcopis, Abbatibus, vel aliis Prælatis ponendis in Sede, vt corruptelam improbat, ac condemnat.

Nec obſtat dubitandi ratio, cui facilè reſpon- 8.

Diſſoluitur dubitandi ratio.

detur ex ſuprà traditis; nam cùm ſimonia prohibita ſit à iure diuino, vel eccleſiaſtico, iuxta diſtinctionem ſuprà adductam, & nulla poſſit legitima, ac rationabilis præſcribi conſuetudo contra ius diuinum, vel contra prædictam Eccleſiæ prohibitionem; ideo conſuetudo, ſeu potiùs corruptela in præſenti ab Alexandro improbatur. Nec obſtant iuris teſtimonia. Sanctorumque PP. ſententiæ, in quibus conſuetudo aliquid exigendi pro

rebus

rebus spiritualibus laudabilis dicitur, & obseruari iubetur: pro quorum solutione, omissis variis distinctionibus traditis à Luna, & Arellano *lib. 5. antinom. 3.* discrimen constituendum est inter consuetudinem, quæ initium habuit à gratuitis fidelium oblationibus ex mera eorum liberalitate; & inter eam, quæ ex potestate, & exactione originem trahit: priori casu consuetudo laudabilis obseruanda est, cùm non possit in ea considerari aliquo modo pretium rei spiritualis, & per consequens simonia: quo casu exaudiendus est canon 29. Concilij. Exoniensis tempore Honorij III. ibi: *Firmiter inhibemus, ne pro aliqua pecunia denegetur sepultura, vel baptismus, vel aliquod ecclesiasticum sacramentum, vel etiam matrimonium contrahendum impediatur; quoniam si quid pia deuotione fidelium cónsueuerit erogari, semper hoc postmodùm volumus per ordinarium loci Ecclesiæ in custodiam exhiberi.* Secundo verò casu consuetudo vt corruptela damnatur, cùm turpe lucrum contineat, siue ex obiecto suo, siue ex circunstantiis: & ita nec eius diuturnitas excusabit dantem à culpa, nec sufficiet vt iuri ipsam reprobanti derogetur, *cap. non satis, hoc titul.* Trident. *sess. 14. de reform. cap. 14.* Etiam distinguendum est inter consuetudinem, quæ etsi habuit principium ab exactione, non tamen vt pretium rei spiritualis, sed in sustentationem ministrorum Ecclesiæ introducta fuit; & inter eam, quæ vt pretium ipsius officij, seu beneficij penditur. Primo casu consuetudo seruanda est, immò & cogendi erunt parochiani ad similes præstationes virtute consuetudinis præscriptæ, tam per iudices ecclesiasticos, quàm sæculares, si per viam violentiæ similis quæstio ad Regales Cancellarias deferatur, vt docuerunt Chopinus *vbi suprà*, Rebuffus *in concord. tit. de public. concubin §. quia verò*. Secundo verò casu vt corruptela talis consuetudo omnino improbatur: iuxta quas distinctiones accipiunt iura, tam pro confirmatione præsentis assertionis, quàm pro dubitandi ratione allata, Gibalinus *de simon. quæst. 18. consect. 13. & sequenti*, Hallierius *dict. sect. 7. art. 4.* quatenus tamen talis consuetudo ex actu facultatiuo præscribi possit, & parochiani ad eam obseruandam teneantur, exponit Binsfeldius *in cap. ad Apostolicam 42. hoc titul.*

CAPVT IX.

Alexander III. [a] *Vigilien. Episcopo.*

CVm sit Romana Ecclesia, cui licèt immeriti præsidemus, mater Ecclesiarum omnium, & [b] magistra, cogimur ex debito suscepti regiminis, prout nobis Dominus ministrauerit, respondere consultationibus singulorum, vt dubiæ quæstiones Apostolicæ Sedis prouidentiâ penitus enodentur. Quæsiuisti autem, frater Episcope, tuæ fraternitati rescribi, vtrum pro Ecclesiarum [c] consecratione quidquam præter procurationem habere debeat. Et nos consult. tuæ taliter respondemus, quod nihil pro Ecclesiarum consecratione potes, vel debes præter [d] procurationem exigere: sed procurationem moderatam, cùm [e] Apostolus dicat: Nemo cogitur suis stipendiis militare, ab eadem Ecclesia exigere potes.

NOTÆ.

1. a VIgiliensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 9.* & post Concil. Later. *part. 2. cap. 4.* De Vigiliensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. 8. de ætate & qualit.*

b *Magistra.*] Vt probaui *in cap. 2. de summa Trinitate.*

c *Consecratione.*] De qua, & eius cæremoniis egi *in cap. 3. de consecr. Eccles.*

d *Procurationem.*] Procuratio quid sit & cui debeatur, exposui *in cap. cùm Apostolus, de censibus.*

e *Apostolus.*] *ad Corinth. cap. 9.*

COMMENTARIVM.

2. EPiscopis ratione characteris Episcopalis competere facultatem consecrandi Ecclesias, probaui *in cap. 1. cap. aquam, de consecr. Eccles.* Circa expensas verò, & sumptus consecrationis, legimus in eius solennitate pauperibus annonam erogatam fuisse. D. Gregorius *epist. 54.* Ibi: *Quia cella tenuitas exigit debere nos in ipsa diei festiuitate concurrere: propterea volumus, vt ad celebrandam dedicationem dare debeas ad erogandum pauperibus in auro solidos decem, vini amphoras triginta, annona modios ducentos, olei orcas duas, veruices duodecim, gallinas centum, quæ tuis possint rationibus imputari.* Immò Reges, ac Principes, Episcopis, ac Sacerdotibus, quando ædes sacra ab eis construebatur, donaria impertiebantur, vt de Cinulpho Rege Merciorum refert Matthæus Vvestmonasteriens. *ad annum 798.* Ibi: *In conuentu tredecim Episcoporum nullus largitatis passus est repulsam, dum singulis refectis marsupiis hinc abibant.* Et statim: *Nam præter illa xenia, quæ optimates susceperant inæstimabilis pretij, & numeri, in vtensilibus, vestibus, equis lectissimis, omnibus, qui agros non habebant, libram argenti, presbyteris marcam auri, monachis solidum vnum, & postremò multa vniuerso populo erogauit.* Quæ donaria, si non exigenda, oblata tamen respuenda non esse docuerunt PP. Concilij Bracar. 2. & Cabilon. relati *in cap. constituimus 1. quæst. 1. cap. placuit 1. quæst. 2.* vnde ex iis oblationibus pro consecratione Ecclesiarum factis Episcopum omnibus bonis, ac facultatibus exutum victitasse legimus apud Helmoldum *in chron. Sclauorum, lib. 3. cap. 21.* ibi: *Hartuicus Bremensis Episcopus, necessitate compulsus ministerialium redditus Episcopales per triennium abiurauit, vt infra tempus illud omnia ex integro soluerentur: Episcopus verò ex his, quæ de cathedratico, vel consecratione altarium consequi*

sequi poterat, victitabat. Vnde in præsenti textu prohibet Alexander, ne Episcopus pro consecratione Ecclesiarum aliquid exigat, nisi procurationem, quæ stipendij, & sustentationis ratione penditur: de iuribus autem, quæ consequitur Episcopus in Ecclesia consecrata, eruditè agit Lemaistre *lib. 2. de iuribus Episc. cap. 4.*

CAPVT X.

Idem [a] *Toletano Archiepiscopo.*

DE hoc autem, quod Rex, & Principes sibi à [b] Bernardo Exon. Episcopo pecuniam recepisse dicuntur, vt eius electioni præstarent assensum; & quod idem Episcopus Archidiacono Exonen. beneficium certi redditus, & cuidam clerico ante electionem suam Prioratum dicitur promisisse, vt vterque illorum, Archidiaconus videlicet, & clericus ei [c] consentirent: hoc tuæ prudentiæ duximus respondendum, quod si manifestum est, eundem [d] Archidiaconum, & clericum ob causam illam, tam iniquam, & detestabilem promissam rem recepisse; & si exinde confessi fuerint in iure, vel legitimè conuinci poterunt, ab altaris ministerio perpetuò sunt [e] deponendi. Si verò id [f] manifestum est, nec tamen conuicti, vel confessi fuerint; & tamen publicâ laborant infamiâ, eis canonica purgatio debet indici, in qua si defecerint, tanquam auctores tanti sceleris sunt [g] puniendi. Regem autem, & Principes suos solicitè monere debes, & diligenter inducere, vt si qua receperint à præfato Episcopo, vt eius electioni præstarent [h] assensum, [i] Ecclesiæ sine diminutione restituant, cùm ea sine graui suæ salutis [k] periculo retinere non possint.

NOTÆ.

1. a TOletano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 10.* idest D. Cerebruno, qui natione Gallus, patriâ Bituricensis, Archidiaconus Toletanus, Magister Regis Ildefonsi VII. Episcopus creatus fuit Seguntinus, à qua Ecclesia in Toletanam translatus fuit. Huic & Gundisaluo Episcopo Segobiensi, & D. Ioscelino Episcopo Seguntino delegauit Alexander III. cognitionem præsentis simoniæ commissæ ab Episcopo Oxomensi, vt referunt Colmenares *in histor. Segobiens. cap. 17. §. 13.* his verbis: *Año de mil ciento y sessenta y seis ò acaso el siguiente: el Papa Alexandro III. escriuio la epistola decretal, que oy es onze en el titulo de simonia, de las Decretales, al Arçobispo de Toledo D. Cerebruno, y à nuestro Obispo D. Gonzalo, y al Obispo de Siguenza, nombrado D. Ioscelmo, ò (como algunos quieren, D. Ioscelino) para que los tres Prelados iendo à Osma auериguen si Bernardo su Obispo auia ocupado aquella Prelacia con medios simoniacos, como se hauia denunciado, prometiendo dignidades, y prebendas à los que votassen por el, y dineros à los tutores de el Rey, porque auia succedido en tiempo de sus tutorias, para que consintiessen en la eleccion, obedecieron los Prelados, y aueriguando el eccho conforme à la fama, le depusieron.* Ægidius Gonzalez in theatro Ecclesiæ Seguntinæ in vita D. Cerebruni: & in theatro Ecclesiæ Segob. in vita D. Gundisalui, ibi: *A este Prelado, y al Arçobispo de Toledo D. Cerebruno, y à Ioscelino Obispo de Siguenza, el Sanctissimo Pontifice Alexandro III. les cometio como à juezes Apostolicos, que auериguassen la causa de Bernardo Obispo de Osma, que se le imputaua auia comprado el Obispado consto de la simonia, y fue priuado de la dignidad, que injustamente tenia, y esta sentencia se pronuncio el año de 1176.* Huius delegationis litteras non habemus, sed facilè ex hoc colligitur, quod cùm constaret de simonia, Episcopus depositus fuit à dignitate, & ad antiquam Prioris ipsius Ecclesiæ restitutus: cuius depositionis sententia referebatur in prima parte huius epistolæ, quam compilatores omiserunt, vt patet ex illis prioribus verbis huius textus, *de hoc verò*; quæ satis innuunt, in præsenti deesse priorem partem epistolæ, in qua de prima parte huius simoniæ agebatur; siquidem statim descendit Alexander ad Regem, Principes, Priorem, & Clericum, qui in hac simoniaca electione interfuerunt: & ita constat, quod licèt cognitio huius causæ commissa fuisset illis tribus iudicibus; tamen executio sententiæ ab Alexandro latæ mandata fuit tantùm Archiepiscopo Toletano.

b *Bernardo Exon.*] *Certonensi* legitur post Concil. Later. *part. 2. cap. 13.* Sed vt rectè notauit Ant. Augustinus in præsenti, legendum est *Oxomensi*. Oxoma, se Vxuma, est perantiqua Hispaniæ vrbs in antiquis Celtiberiæ partibus, in Arebacis sita, vulgò *Osma* dicta; cuius meminerunt Plinius *lib. 3. histor. cap. 3.* Ptolomeus *lib. 2. cap. 6.* Gerardus Mercator *in fabrica mundi*. Ex quibus, & aliis eius originem, ac clades retulerunt Hieronymus Zurita *in notis ad itinerarium Antonini, fol. 595.* D. Garsi. Loaysa *in notis ad Concil. apud Lucum, fol. 157. num. 7.* Tamayus à Salazar *in Martyrol. Hispan. die VI. February, XI. Aprilis, & XX. Decembris*, Ambros. Morales *in antiquit. Hispan. cap. 13. fol. 12. column. 2.* Ab exordio nascentis Ecclesiæ Cathedrâ Episcopali decorata fuit, cuius Præsules vsque ad excidium Hispanicum honorificè perseuerarunt gloria doctrinæ, & sanctitatis: post Sarracenorum stragem ipsam Pelagius Rex anno 728. recuperauit; inde Alfonsus Catholicus anno 757. Ecclesiam restituit Cathedralem; sed deinde occupata ab Almanzore Rege, iacuit donec Ordonius I. illam reædificauit anno 851. & variis incursionibus dirutam ac desertam, tandem restituit Albarmudez, vt legitur *in chron. Cidis, cap. 147.* seu Gundisaluus Tellez, vt refert Salazar à Mendoza *in origin. dignit. Hispan. cap. 14.* & Sedem Episcopalem restituit Bernardo Archiepiscopus Tolet. qui ei præfecit sanctum Petrum, patriâ Bituricensen: vnde dum *in chronic. Cidis, cap. 128.* legitur 2.

E de Burgos trajo à San Pedro, que fue primero Arcediane de Toledo, è despues Obispo de Osma; legendum est, *de Burdees.* In hac perantiqua Ecclesia contigit casus in præsenti ab Alexandro III. decisus; contigit enim per annum 1174. vt quidam Prior ipsius Ecclesiç dictus Bernardus Tellez, ambiens Sedem Episcopalem ipsius Ecclesiæ, Prioratum suum cuidam clerico, beneficium verò Archidiacono promiserit, vt pro ipso suffragium præstarent; & quinque millia marapetinorum aureorum tutoribus Regis Alfonsi dedit, vt assensum electioni præstarent: & ita electus ac confirmatus à Rege & Principibus fuit, per bienniumque Cathedram Episcopalem occupauit. Sed cùm tantum facinus ad aures Alexandri III. peruenisset, inquisitionem ipsius criminis commisit prædictis tribus Prælatis, & iuxta acta ipsius processus Alex. III. in præsenti epistola iussit ipsum Episcopum deponi, & similiter prædictos Priorem, & clericum ab altaris ministerio perpetuò deponi, si confessi fuissent in iudicio, aut conuicti, aut purgationē canonicá illis in dictá, in ea defecissent. Depositus fuit Bernardus ab Episcopatu, & ex misericordia ad Prioratum restitutus, ne in opprobrium Episcopalis dignitatis, quam per biennium obtinuerat, mendicare cogerent. Ille tamen nec depositus ambitûs fomitem deposuit, nec pœnitentiam de tanto crimine egit; & ita post aliquot annos decessit, sepultusque fuit in eodem loco, In quo sanctus Petrus, & cæteri Episcopi requiescebant; sed eius miserabilem exitum satis ostendit perantiqua pictura, quæ hodie in ipsa Ecclesia cernitur, & ex libro MS. ipsius Ecclesiæ retulit D. Manuel de Villasuso in noua interpretatione huius textus.

3. c *Ei consentirent.*] Quia his temporibus ad Capitulum Ecclesiæ spectabat electio proprij Episcopi, iuxta tradita *in cap. 2. de elect.* beneficium Archidiacono promisit, quia id compatibile erat cum dignitate; & similiter clerico, hoc est Canonico ipsius Ecclesiæ Prioratus dignitatem compatibilem cum ipsa præbenda promisit.

4. d *Eundem Archidiaconum.*] Sed si Episcopus fuit particeps sceleris, immò auctor simoniæ, quomodo etiam Alexander III. non iubet ipsum deponi; nam si idem fuit horum trium crimen, par omnium debuit esse pœna, *l. si quemquam, C. de Episcop. & Cleric.* ibi: *Vt quos par facinus coinquinat, & æquat, vtrosque similis pœna comitetur.* Et verè, ac cum effectu ipsum Bernardum depositum fuisse ab Archiepiscopo Toletano, constat ex quodam codice MS. anonymi auctoris de vitis Episcoporum ipsius Ecclesiæ, vbi dum agitur de hoc misero Bernardo, ita legitur: *Y ansi lo hize el de Toledo, que procediendo iuridicamente le prinò de la silla Episcopal.* Tradunt Colmenares, & Ægidius Gonzalez *vbi suprà.* Et licèt in alio Codice MS. ipsius Ecclesiæ, in quo eius Episcopi recensentur, ita habeatur: *Post hunc fuit Bernaldus Prior Oxomensis, tempore Regis Aldefonsi, & consecratus à Domino Celebruno Archiepiscopo Toletano, Iocelmo Segumino, Gonsaluo Segobiensi: iste fuit simoniacus, & ideo fuit depositus per Alexandrum Papam, & factus fuit Prior Oxomensis.* Hæc contraria non sunt; nam cùm post causæ cognitionem Alexander III. commisisset Archiepiscopo Toletano ipsam depositionem, bene consonant, Archiepiscopum eum deposuisse virtute delegationis, & simul Alexandrum III. deposuisse depositionem delegando, quia delegans, & delegatus pro vna persona habentur, *l. 1. ff. quis, & à quo appelletur.* Vt hanc difficultatem dissoluat Villasuso in noua interpretatione huius textus, existimat verba suprà relata non esse coniunctim legenda, sed cōma adiecto post verbum *eundem*, ita: *Eundem Archidiaconum, & clericum*: vt sensus sit, quod si manifestum esset, eundem Episcopum, Archidiaconum, & clericum simoniam commisisse, ipse omnes ab altaris ministerio deponeret, vt ita illa verba, *sunt perpetuò deponendi*, referantur ad Episcopum, Archidiaconum, & clericum. Sed hæc subtilis interpretatio sustineri nequit. Primò quia repugnat illis verbis, quæ sequuntur: *Ob causam illam, tam iniquam, & detestabilem promissam rem accepisse.* Ex quibus expressè constat, Pontificem tantùm agere de Archidiacono, & clerico beneficia promissa recipientibus, quæ non conueniunt Episcopo, qui ea promisit. Secundò quia Alexander III. ex actis confectis ab Archiepiscopo Toletano, & Prælatis Seguntino, & Segobiensi, quibus huius causæ cognitio commissa erat, sententiam depositionis contra Episcopum protulit, cuius exequutionem tantùm Archiepiscopo Toletano in præsenti mandauit. Vnde cùm ex actis confectis contra Episcopum pronunciasset, non poterat dicere, vt si manifestum esset, eundem beneficia promisisse, quia id confessus esset, aut legitimè conuictus; cùm iam ex ipso processu appareret Episcopum conuictum esse de simonia: sed quia ex ipso etiam processu constabat eum Archidiacono beneficium, & clerico Prioratum promisisse, non tamen apparebat recepisse; ideo iubet Pontifex quoad eos conditionaliter, quod si confessi, aut conuicti fuerint, ab altaris ministerio deponantur. Deinde nam Episcopus, etsi fuit depositus ab Episcopatu, non tamen ab altaria ministerio, immò in ipso Prioratu permansit: igitur verba illa, *ab altaris ministerio sunt perpetuò deponendi*, referri non possunt ad Episcopum. Quare hac omissá interpretatione verius credo, in præsenti epistola etiam depositionem Episcopi fuisse commissam; sed cùm eius prima parte careamus, vt suprà notaui, in ea parte committebatur Episcopi depositio, siquidem postea descendit Alexander ad socios eiusdem criminis, videlicet Archidiaconum, & clericum.

e *Deponendi.*] Sed cùm collatio sacramento-
rum, & beneficiorum cum simoniaca labe facta 5.
ipso iure nulla sit, *cap. Matthæus, cap. sicut, hoc titul. cap. ea quæ 1. q. 3.* extrauagante *detestabile, hoc titul.* ad quid necessaria est depositio; cùm ad hoc, quod quis deponatur, debeat habere aliquem dignitatis gradum, *l. aut damnum, ff. de pœnis*, iunctis traditis à Quintino *cap. nouimus, q. 7. de V. S.* Farinac. *in praxi crimin. p. 1. q. 19. n. 49.* A quo enim dignitatis gradu deponendi erant, qui nullum fuerant adepti, *l. 5. vers. & post defectum, ff. de iniusto rupto*, iuncto Duareno *lib. 8. de sacris Eccles. cap. 6.* Agnouit difficultatem Villasuso *in præsenti, n. 32.* & docet, tam Episcopi electionem, quàm collationem beneficiorum factam Archidiacono, & clerico nullam fuisse, atque ita depositionem hanc tantùm continere sententiam declaratoriam, quâ declaratur, ipso iure nullam fuisse dictam collationem, vt *in l. sicut 8. §. sed si quæratur, ff. si seruitus vindicetur, l. adeo 7. vers. Cùm enim, ff. de acquir. rer. dom.* quia nouum non est, vt quod nullum fuit, rescindi dicatur, *l. quod vulgo 19. ff. de bonor. possess. contra tab. l. 5. ff. qui, & à quibus*; saltem quoad ipsum factum, argumento legis *inter cætera, ff. de liber. & posth.* Sed licèt hæc iuris principia vera sint,

tamen

tamen prædicta solutio minimè necessaria est; nam in præsenti non agitur de depositione ab ipsis beneficiis, sed de depositione Archidiaconi, & clerici ab officio, ibi: *Ab altaris ministerio.* Quam depositionem ab officio simoniaci incurrunt, *cap. ergo* 10. 1 *quæst.* 1. *cap.* 2. *cap. sicut*, *hoc titul. cap.* 2. *de confessis.* Vnde iubet Alexander III. vt si constaret Archidiaconum, & clericum beneficia sibi promissa recepisse, ab altaria ministerio perpetuò Archiepiscopus eos deponat, idest officio in perpetuum priuet.

6. f. *Manifestum est.*] *Manifestum non est*, alibi legi notauit Ant. Augustin. ad hunc textum in præsenti: sed eâ litterâ negatiuâ admissâ, nullus esset sensus sequentium verborum, ibi: *Nec tamen inde conuicti, vel confessi fuerint*; cùm dictio *tamen*, semper casum discernat, *l. si tamen*, *ff. de test. tutel.* Illustrant Barb. *de dict. cap.* 347. Retentâ ergo hac lectione affirmatiuâ, difficile est quomodo in casu manifesti criminis non imponitur pœna ordinaria, sed tantùm purgatio canonica inducitur. Verùm hanc difficultatem exposui *in cap. euidentia, de accusat.*

7. g *Sunt puniendi.*] Pœna ordinaria, exponit Morla *in emporio, tit.* 12. *q.* 1. *n.* 13. & discrimen constituit inter casum, in quo proceditur per accusationem, & quia crimen non legitimè probatum fuit, purgatio canonica indicitur; & inter casum, in quo proceditur per inquisitionem, & similiter purgatio iniungitur. Primo casu affirmat, deficienti in purgatione pœnam ordinariam esse infligendam: secundo verò casu extraordinariæ tantùm pœnæ locum esse: iuxta primum casum accipit præsentem textum, iuxta secundum verò textus *in c. insinuatum, hoc titul. c. inter, de purgat. canonic.* Sed cùm in præsenti specie non procederetur per accusationem contra Priorem & clericum, sed potiùs per inquisitionem, siquidem incidenter apparuit eorum simonia, cùm de simonia ab Episcopo commissa principaliter ageretur, admitti non potest sententia Morlæ, nec iuxta eius sententiam pœna ordinaria in præsenti casu non poterat imponi. Ex alio tamen capite pœna ordinaria hoc casu locum habet, quia crimen simoniæ, quomodocunque apparuerit, siue per accusationem, siue per inquisitionem, pœna ordinaria imponitur, vt probaui *in c. inquisitionis*, *hoc titul.*

8. h *Præstarent assensum.*] Sed cùm tempore Alexandri III. Reges Hispaniæ electioni Episcuporum factæ à Capitulis Ecclesiarum præstarent assensum, vsque ad tempora Bonifacij VIII. quo Reges ipsi cœperunt præsentare Episcopos in Ecclesiis sui Regni, vt referunt, & probant Bobadilla *lib.* 2. *Politica*, *n.* 216. Barbosa *de potest. Episc.* 3 *p. c.* 3. *n.* 27. quomodo potuerunt Principes in præsenti casu pecuniam accipere, vt ipsi etiam consensum præstarent electioni Episcopi Oxomensis? Agnouit difficultatem Vilasuso *in præsenti.* Et primò in ea fuit sententia, vt existimaret, legendum esse, *præstaret*, vt in vetustissimis libris legi notauit Ant. August. *in præsenti.* Sed præterquam quod tam in principio huius textus, quàm in verbis relatis tam in prima, quàm in hac sexta collectione legitur *præstarent*, mendum hoc repugnat menti Pontificis; siquidem Alexander affirmat, Principes pecuniam recepisse, eamque ipsos retinere non posse; vnde semper in plurali loquitur Pontifex. Quare ad singularem sine vitio contrahi non potest: quare re meliùs perpensa, ipse Villasuso existimat, huic electioni Bernardi consensum præstitisse Principes, quia olim omnibus priuilegiis, & donationibus à Rege factis subscribebant Principes, hoc est Magnates, hodie dicimus *Grandes*, olim *ricos homes*, vt constat ex antiquis priuilegiorum & donationum chartis relatis à Yepes *ad calcem chronici D. Benedicti*: quem antiquum Hispaniæ morem referunt Zurita *in annalibus Aragoniæ*, *lib.* 2. *cap.* 3. Garibay *lib.* 10. *histor. c.* 4. Argote Molina *de nobilitate lib.* 1. *c.* 62. Colmenares *in histor. Segobiensi lib.* 1. *c.* 17. §. 9. *in fine*, Moreno de Bargas *de Hispan. nobilit. discurs.* 13. Guardiola *in Hispan. nobilit. c.* 4. *fol. mihi* 112. Salazar à Mendoza *de orig. dignitat. lib.* 1. *c.* 9. *in fine*, & *lib.* 2. *cap.* 11. Sed hæc interpretatio admitti non potest, primò quia nullibi legitur, Magnates Hispaniæ subscripsisse confirmationibus Regiis Episcoporum. Secundò, quia non solùm Magnates, verùm & Prælati Ecclesiastici subscribebant priuilegiis illis, & donationibus, vt ex ipsis passim constat. Sed credi non potest, Bernardum omnibus Principibus, & Prælatis Hispaniæ pecuniam dedisse, vt subscriberent, & consensum præstarent ipsi electioni: ergo prædicta solutio sustineri nequit. Quare eâ omissâ vera interpretatio huius textus petenda est ex historia Regis Alfonsi IX. cuius tempore præsens casus contigit. Ildefonsus enim mortuo patre suo Sancio quatuor tantùm annos habebat, vnde pater illi testamento tutorem designauit D. Gutierrem Fernandez à Castro, iussitque, vt Principes, & Magnates Hispaniæ, castra, & oppida in sua ditione haberent, vsquedum ad quindecim annos peruenisset; quâ ætate omnia illi restituerent: sed cùm Castellæ Proceres, præcipuè D. Petrus, & D. Nunius de Lara, iniquum putarent, vnius tantùm hominis, D. Gutierrez videlicet, arbitrio omnia Regni negotia disponi, ac gubernari, ideo fratres D. Petrus, D. Nunius, & Manrique à Lara tutelam, ac educationem Ildefonsi susceperunt, vt referunt Mariana *lib.* 11. *histor. cap.* 8. vnde ipsis dedit Bernardus quinque millia marapetinorum aureorum, vt referunt Colmenares suprà relatus, & Anonymus, qui vitam ipsius Bernardi scripsit, cuius liber MS. seruatur in archiuis Ecclesiæ Oxomensis: & ipse Rex Ildefonsus suo testamento quod condidit in villa vulgò dicta Fuentidueña, die 8. mensis Decembris, era 1242. refert D. Nuñum, & D. Petrum tutores suos recepisse quinque millia marapetinorum pro electione Episcopi Oxomensis, & iubet vt restituantur. Tradit Mariana *lib.* 11. *histor. Hispan. c.* 10. vnde apertè constat, Principes D. Nuñum, & D. Petrum, non vt Regni Magnates, sed vt tutores Regis consensum præstitisse electioni Oxomensis Episcopi. Præsensit Lambertinus *de iurepatron. part.* 3. *lib.* 2. *q.* 6. Nec obstabit si dicas, præsentem casum contigisse anno 1175. vt refert Garibay *lib.* 12. *histor. eod. ann.* in quo Alfonsus iam pubes erat. Nam respondeo, quod licèt Alfonsus anno 15. suæ ætatis iuxta dispositionem Sancij Patris sui, regni curam, regimenque habuisset, tamen adhuc tutorum suorum consilio, & auctoritate omnia disponebat: vnde ipsi potuerunt accipere eam quantitatem, vt electioni Bernardi simul cum Rege assensum præstarent: nisi dicamus etiam eo tempore tutelam Regis non finiri pubertate, vt postea cautum fuit *in l.* 3. *tit.* 15. *partit.* 2. quam latè illustrat D. Ioseph. Vela *dissert.* 3. *Hispal.*

i *Ecclesiæ.*] Sed cur Ecclesiæ restituitur pretium simoniacè acceptum? Pater Layman. *lib.* 4. 9.
moral. tract. 10. *c. vlt.* §. 9. *n.* 84. Gibalinus *de simonia*, *q.* 22. *in fine*, existimarunt, in præsenti Bernardum

dedisse Regi, & Principibus bona ipsius Ecclesiæ Oxomensis, & ita illi restituenda esse sine vlla diminutione, quia ab ea profecta erant. Sed hæc solutio conuincitur ex eo, quia nulla Ecclesiæ bona dedit Bernardus, sed tantùm ex patrimonio suo quinque millia marapetinorum aureorum (de quorum valore videndi sunt Couart. *de veterum numismat. collat. cap.* 5. Carranza *de monet. p.* 1. *c.* 3.) Villasuso in præsenti textu, ad finem ait, Bernardum quantitatem hanc dedisse ex fructibus perceptis ex Prioratu ipsius Ecclesiæ, quam ipse obtinebat; vnde cùm malè eos expendisset, ad restitutionem tenebatur, iuxta opinionem eorum, qui docuerunt, beneficiarium fructus sui beneficij malè consumentem teneri ad restitutionem, quam retuli *in c. cùm in officiis, de testam.* Sed hæc solutio peccat in pluribus. Primò quia non agitur in præsenti de restitutione facienda ab ipso Priore fructus dissipante, sed à Principibus illud recipientibus ex causa simoniæ. Secundò quia ea sententia vt beneficiarij malè absumentes fructus sui beneficij, teneantur ad restitutionem, vera non est, vt probaui *in d. c. cùm in officiis*: & eâ adhuc admissâ restitutio non erat facienda Ecclesiæ, sed pauperibus, qui fraudati fuerant in his fructibus malè consumptis, cùm in eos erogandi essent. Vnde his omissis sententiis dicendum est, quod ille, qui pretium accepit pro spirituali, atque ita simoniam commisit, tenetur pretium restituere illi, cui iudex, qui de crimine cognoscit, iusserit. Vnde aliquando restituitur Ecclesiæ, aliquando pauperibus, *c. audiuimus, hoc titul. extrauag. Gregorij XIII. de simonia*: docuerunt Sotus *lib.* 9. *de iust. q.* 8. *art.* 1. Victoria *in relect. de simon.* 2. *p. n.* 6. Nauarra *de restit. lib.* 4. *cap.* 2. *n.* 147. Aragon. 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 6. Binsfeldius *in cap.* 46. *hoc titul. q.* 1. Gibalinus *de simonia, q.* 22. *n.* 9. Alexander autem in præsenti iussit, pecuniam à Principibus acceptam ipsi Ecclesiæ Oxomensi, cui quodammodo iniuria illata fuerat, restitui, vt etiam Iustinianus constituit *in Nouel.* 6.

10. k *Sine salutis periculo.*] Anceps quæstio est, an accipiens pretium simoniacè, teneatur illud restituere in foro conscientiæ, etiam ante iudicis sententiam? Et affirmatiuam partem cum D. Thoma 2. 2. *q.* 32. *art.* 7. tenuerunt ex Iuristis Couarru. *in regul. peccatum, p.* 2. §. 2. *n.* 6. Nauarr. *ad hunc titul. consil.* 15. Didacus Perez *in l.* 3. *gloss.* 3. *tit.* 3. *lib.* 1. *Ordin.* Petrus Gregor. *lib.* 33. *syntag. c.* 13. *num.* 38. Azor. 3. *p. instit. moral. lib.* 12. *q.* 11. Lessius *de iustit. lib.* 2. *c.* 35. *dub.* 31. Suarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. c.* 60. Scortia *in select. Pontif. constit. epit.* 32. *theorem.* 86. pluribus relatis Basseus *in floribus, verbo Simonia* 7. Vincentius Candidus *tom.* 1. *disquisit. moral. disquisit.* 18. *art.* 43. §. 3. Gibalinus *de simon. quæst.* 22. *num.* 8. Contrariam verò sententiam tuentur Sotus *lib.* 9. *de iustit. q.* 8. *art.* 7. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. c.* 23. *n.* 19. Molina *de iustit. tract.* 2. *disput.* 92. Diana *p.* 4. *tract.* 4. *resol.* 167. Thom. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 33. *dub.* 1. Villasuso *in præsenti, n.* 43. Sed placet prior sententia, videlicet ante nullam iudicis sententiam teneri simoniacum pretium restituere; nam cùm Ecclesia huiusmodi conuentionem, & pretij acceptionem omninò irritarit, sequitur necessariò, ex lege naturali non posse retineri pretium illud, siquidem per innalidam pactionem, & iure resistente eius dominium transferri non potuit, *ex l. si non fortem, in princip. ff. de condict. indeb. l. cùm lex* 47. *ff. de fideiuss. l. contra* 18. *ff. de pactis.* Illustrant Vela *different.* 6. *n.* 43. Afin. *in l.* 2. *n.* 7. *Cod. pro emptore.* Atque ita hæc obligatio restituendi pretium proximè oritur ex iure naturali, quod supponit lex ecclesiastica irritans omnem pactionem simoniacam circa beneficia, adeo vt ex tali conuentione nec obligatio naturalis nascatur, *ex l. iuris gentium* 7. §. *sed cùm nulla, ff. de pactis*, nec dominium transferatur: quare rectè asserimus in præsenti casu, necessariam non esse iudicis sententiam ad hanc obligationem incurrendam; quæ enim obligant ex natura rei omnem condemnationem præcedunt. In præsenti autem specie, non tenebantur Principes pretium restituere Ecclesiæ, quia adhuc illi adiudicatum non erat.

CAPVT XI.

Alexand. III. a *Eborac. Archiepiscopo.*

CVm essent in præsentia nostra constituti R. clericus de b Pontefracto, & nobilis vir Vv. quia moram diutiùs facere non poterat in recessu suo. dil. filium nostrum Milonem, nuntium tuum pro se in causa illa sufficientem responsalem constituit. Cumque causæ cognitionem d. f. nostris M. presbytero tit. S. Luciæ, & V. S. Nicolai in Carcere Tulliano Diaconis Cardinalibus commisissemus, ipsi vtramque partem ante suam præsentiam conuocauerunt, & ab ore præfati R. intellexerunt, quod memoratus miles promiserat ei præscriptam c Ecclesiam, si quoddam d negotium eiusdem e militis posset in nostra Curia f promouere. Vnde cùm id nobis per eosdem Cardinales innotuisset, nos intelligentes promissionem ipsam simoniacam prauitatem continere, eidem R. super eadem Ecclesia g silentium imposuimus. Ideoque fraternitati tuæ per A. s. p. m. quat. memoratum militem occasione prædictæ controuersiæ à prænominato R. vel aliis super præscripta Ecclesia grauari nullâ ratione permittas.

NOTÆ.

1. a EBoracensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 11. & post Concil. Later. *part.* 2. *cap.* 14. Ex quo Codice transcribo litteram huius textus. De Eboracensi Angliæ Metropoli nonnulla adduxi *in cap.* 4. *de rescriptis.*

b *Pontefracto.*] Pontifractum est oppidum citra Eboracum circiter 18. millia passuum, loco magis amœno, quàm à natura munito, vbi extat Castellum, & in eo aliqua vestigia templi, quod ibidem Claudio Cæsari dicatum fuerat, vt refert Polydor. Vergil. *lib.* 2. *histor. Angliæ, fol.* 32. 2.

c *Ecclesiam.*

3. c *Eccleſiam.*] Ideſt beneficium, vt *in cap. final. de magiſtr.* Quare in Concilio Magunt. ſub Arnulfo, *cap. 5.* & ſub Rabano *cap. 12.* acquirere Eccleſiam, & beneficium idem ſunt: & in Concil. Turon. ſub Carolo, *cap. 15.* & *c. preſbyter 1. q. 1.*

4. d *Quoddam negotium.*] Et ita pro obſequio temporali promiſſum fuit beneficium, & per conſequens ſimonia commiſſa; quia non minùs obſequium temporale improbatur in traditione rei ſpiritualis, quàm pretium. Binsfeldius *in præſenti, quæſt. 4.* Gibalinus *de ſimonia, quæſt. 16. conſectar. 13. per totum.*

e *Militis.*] Quem priùs nobilem dixerat, non quia de ſui natura miles nobilis ſit, ſed quia miles, de quo in præſenti, ſanguine nobilis erat, vt docuit Carballo *in cap. Raynuncius, part. 1. numer. 336. de teſtam.* 5.

f *Promouere.*] Clericus etſi non poſſit eſſe procurator laici, poteſt tamen eius negotia promouere, & curare, *c. per venerabilem, qui filij ſint legitimi:* notaui *in c. 2. ne clerici, vel monachi.* 6.

g *Silentium impoſuimus.*] Quia ipſe R. petebat à milite præſentari ad illam Eccleſiam virtute prædictæ conuentionis. 7.

CAPVT XII.

Idem [a] *Ciſtren. Epiſcopo.*

INſinuatum eſt auribus noſtris, quod dum Epiſcopatus tibi commiſſus vacaret, in Eccleſiis eius plurimi ſunt clerici [b] conſtituti, qui per ſimoniam dicuntur habere ingreſſum, & inde infamiâ reſpergi. Vnde quoniam indignum eſt, vt in tali crimine, vel tam turpi ſuſpicione remaneant, f. t. per A. ſ. p. m. quat. ſi qui fuerint in prædictis clericis, quos publicum ſit, & [c] notorium ſimoniacè intraſſe, eos ab Eccleſiis taliter acquiſitis ap. ceſſ. amoueas: illis autem, quorum crimen non eſt publicum, & notorium, ſi publicâ infamiâ laborant, cum quinta manu, vel ſexta ſui Ordinis, infra quadraginta dies poſt harum ſuſceptionem litterarum, purgationem indicas, in qua ſi defecerint, beneficiis Eccleſiarum ſibi commiſſarum perpetuò priues, prouiſurus attentiùs, vt tales perſonas ad eorum purgationem recipias, de quibus veriſimile ſit, quod non debeant alicuius obtentu deierare.

NOTÆ.

a *Ciſtrenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap. 12.* & poſt Concil. Later. *part. 2. c. 15.* De Ciſtrenſi, ſeu Ciceſtrenſi diœceſi Angliæ egi *in cap. 14. de offic. deleg.*

b *Inſtituti.*] Per capitulum, iuxta diſtinctionem adductam *in cap. illa, ne Sede vacante.*

c *Notorium.*] Quid dicatur notorium, & de eius effectibus, egi *in cap. euidentia, de accuſat.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu ſequens deducitur communiter aſſertio: *Obtinens beneficium ſimoniacè, pretio interueniente, ab eo remoueri debet.* Probant eam textus *in cap. 1. 2. 3. & 5. cap. ſi quis obiecerit, c. Saluator, c. ex multis, c. final. 1. q. 1. c. 1. 2. & 3. c. dilectiſſimis 8. q. 1. c. non ſatis, c. cùm Eccleſia, c. tua, c. Iacobus, hoc titul. cap. 2. de confeſſis, c. 22. & 59. de elect. extrauag. 2. hoc tit. inter communes.* Concil. Rhemenſe *c. 21. Quicunque Preſbyter per pretium, gradum, & Eccleſiam acquiſierit, deponatur.* Turonenſe ſub Carolo, *can. 15. Quicumque Preſbyter per pretium Eccleſiam fuerit adeptus, omnimodis deponatur.* Plura Eccleſiæ decreta referunt. Anton. Auguſt. *lib. 6. epit. tit. 47. & 48.* Theoph. *tom. 12. tract. mala è bonis, lib. 2. ſect. 1. cap. 2.* Trident. *ſeſſ. 24. de reformat. cap. 15.* Illuſtrant vltra congeſtos in præſenti à Barboſa, Binsfeldius *hîc,* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de ſimon. c. 39.* Lotherius *de re benefic. lib. 3. c. 29.* Valenſis *eod. tract. lib. 2. tit. 1.* Petrus Gregor. *eod. tract. c. 26.* Araujo *in qq. moral. diſput. 14. part. 1.* Scortia *in ſelect. Pontificum conſtit. epit. 31. theoremate* 86. Borell. *in ſumma deciſ. tit. 20. n. 85.* Raphaël à Torre *ad D. Thomam 2. 2. q. 100. art. 6. diſput. 5.* Tamburin. *de iure Abbat. diſput. 10. quæſt. 1. & 2.* Baronius *anno* 44. *n. 88.* & anno 52. *num. 16.* Duaren. *lib. 6. de ſacris Eccleſ. cap. 2. & 3.* I. Dartis *de benef. ſect. 5. cap. 2.*

Sed pro dubitandi ratione in præſentem aſſertionem ita inſurgo. Per beneficium eccleſiaſticum quis conſequitur ius ad fructus temporales: ſed quoties res, quæ venditur, aliquid temporale habet, etſi ſpiritualibus ſit annexa, non committitur ſimonia, vt contingit in vaſibus ſacris, quæ abſque vlla labe ſimoniæ venduntur, vt probat Gibalinus *de ſimonia, q. 12. conſectar. 3.* Igitur etſi detur pretium pro beneficio eccleſiaſtico, ſimonia non committitur. Augetur primò hæc dubitandi ratio *ex c. per laicos 16 q. 7.* vbi tantùm prohibetur, ne clerici à laicis pretio beneficia accipiant: ergo ab Epiſcopis, vel aliis eccleſiaſticis collatoribus id prohibitum non eſt. Secundò argumentor ita: Licitè præſtatur obſequium temporale pro beneficio eccleſiaſtico conſequendo, vt contingit ſeruientibus in Eccleſia nullo alio pretio, quàm ob ſpem conſequendi beneficium, qui licitè illud poſſident, *c. conſuluit, 74. diſt. c. in ſingulis, 77. diſt.* & in ſpecie textus *in c. de Syracuſana, 28. diſt.* vbi conuentio inita fuit in electione Syracuſani Epiſcopi, vt non priùs eligeretur, quàm iuramento promitteret ſe ſeruaturum omnia bona ipſius Eccleſiæ, quod eſt obſequium temporale. Idem contingit paſſim in præbendis, & beneficiis, quæ conferuntur cum onere docendi Grammaticam, aut medendi infirmos, quæ ſunt obſequia temporalia, & pretio æſtimabilia: ergo non rectè in præſenti textu, & antecedenti docetur, præſtantem pretium, vel obſequium temporale pro beneficiis eccleſiaſticis aſſequendis, ab eis eſſe amouendum. 2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, quod cùm beneficiũ ſit ius percipiendi fructus pro miniſterio eccleſiaſtico, committitur in eius colla- 3. DE SIMONIA CIRCA BENEFICIVM COMMISSA.

tione simonia, si pretium, seu munus à manu, vel à lingua pro ea præstetur, vt fusè docent Lotherius, Gibalinus, & Valeosis *suprà*: quæ simonia tripliciter contingit, & consideratur, videlicet realis, conuentionalis, & mentalis. D. Ioannes Vela *de delictis cap.32. vers. Est autem.* Tiberius Decianus *lib.5. tract. crimin. c.82.* Realis est cùm traditio intercessit ex vtraque parte, saltem quoad partem promissorum. Conuentionalis est, quæ tantùm in conuentionem deducta fuit, aut quæ propter conuentionem committitur, de qua egi *in cap.4. de pactis.* Mentalis est, quæ tantùm mente concipitur, vt cùm quis aliquid spirituale, vel illi annexum animo recipiendi aliquid temporale, vel econtrà, dat; de qua agemus *in c. final. hoc tit.* Vnde in præsenti tantùm est agendum de simonia reali circa beneficia commissa & eius pœnis; & certum est, eam committi, quando præstatur pro beneficio ecclesiastico pretium, seu munus à manu, vel à lingua, *c. Saluator* 1. *q.3.* latè explicant Lotherius, & Gibalinus *suprà*, fusè prosequitur modos, quibus simonia committitur in beneficiis, Theophilus *tom.12. tract. mala è bonis, &c. lib.2. sect.1. cap.2.* & qui beneficium mediante hac simonia acquirit, ipso iure maiori excommunicatione ligatur, extrauag. *Execrabile, de simonia*: quam pœnam latè explicant Hallierius *de sacris elect. sect.7. cap.7. art.2.* Gibalinus *de simonia, q.25. per totam*: & insuper prouisio, seu collatio ipsius beneficij nulla est, *c. ea quæ*, cum aliis, 1. *q.5. cap. cùm clericis, de pact. dict. extrag. cum detestabile*; etiamsi ab aliis fuerit commissa simonia sciente, & non contradicente prouiso, *c. nobis*, *c. sicut ius, hoc tit.* immò etsi ipso ignorante, vt docuerunt Abbas *in c. penult. de elect.* Lessius *de iustitia lib.2. c.35. n.142.* & patet *ex c. insinuatione, c. nobis*, ibi, *penitus reprobanda, hoc titul.* nam dictio *penitus*, significat nullitatem ipso iure: & ex dicta extrauaganti *Cùm detestabile*, vbi statuitur absque dispensatione non posse illi pro ea vice beneficium conferri, idque in pœnam eorum, qui simoniacè illum promouere voluerunt, *d. c. nobis, c. sicut, hoc titul.* vbi dicemus. Si autem aduersarius occultè per fraudem pecuniam dederit eo animo, vt talis collatio beneficij nulla sit, subsistit, & valet, *d. c. nobis, c. sicut*: vel si eo expressè contradicente, alius pro eo pecuniam det, *d. c. sicut*, nisi postea consentiat approbando factum dantis, vt ex D. Thoma, Panormit. & Nauarro probat Scortia *in select. Pontific. constit. epitome 32. theorem.86.* Quod si non consentiat approbando factum, sed tantùm soluat, quod eius gratiâ amicus dedit, ne illius causâ damnum sentiat, non peccat, quia soluere ex gratitudine, ne amicus grauetur, non est approbare eius factum, nec per se malum, vt resoluit Scortia *vbi supra*: obligantem autem se pacto aliquid temporale pro spirituali conferre ex gratitudine, & pretium dantem alicui, vt ipse intercedat apud tertium, qui intercedat pro beneficio sibi conferendo, simoniam committere resoluit P. Mendo *in statera, dissert.1. quæst.22. & 23.*

4. AN SIMONIACVS PRIVETVR IPSO IVRE BENEFICIIS.

Illud valde difficile est, an post dictam extrauagantem, non solùm priuetur simoniacus beneficiis, in quibus simoniam admisit, verùm & aliis iam obtentis. Et ipso iure, absque vlla iudicis sententia, beneficiis etiam obtentis eum priuari docuerunt Bernard. Diaz *in praxi, c.91.* Duarenus *de sacris Eccles. ministr. lib.8. cap.6.* Garcia *de benefic. p.8. cap.1. n.40.* plures referens Diana *p.4. tract.4. resol.157.* Bassæus *in floribus, verbo Simonia 7. n.633.* Sed meritò contrariam sententiam vt veriorem docuerunt P. Suarez *d. lib.4. de simon. c.58.* Bonacin. *de simon. disput.1. q.7. punct.2. difficult.1.* Lotherius *lib.3. de re benefic. q.29. n.161.* Candidus *tom.2. disquisit. moral. disquis.18. art.44. dub.4.* Gibalinus *de simon. q.25. num.3.* & probatur ex vulgari principio, quo docetur, neminem re sua priuari ante iudicis sententiam, etiamsi lex ipso iure pœnam priuationis imponat, dummodo speciale decretum irritans non habeat: quod probant Alexander *in l. si quis maior, C. de transact.* Mysinger. *centur.6. obseru.77.* Gaillus *lib.2. obseru.51. num.6.* Quare cùm priuatio beneficij anteà obtenti contra simoniacum non contineat decretum irritans, ideo non contingit ipso iure: ex quo principio prouenit, suspensionis, & depositionis pœnas in dicta extrauaganti statutas, non irrogari ipso iure ante iudicis sententiam, vt docuerunt Suarez *d. lib.4. c.56. num.19.* Indeque quia specialiter in Concilio Lateranensi celebrato sub Leone X. *sess.15.* cauetur, vt Cardinales simoniaci in electione Summi Pontificis beneficiis priuentur, ibi: *Eo ipso absque alia declaratione priuatus existat*; ipso iure absque vlla iudicis sententia beneficiis priuantur, vt docent Lessius *de iustit. lib.2. c.35. dub.5.* Scortia *in select. epist. Pontif. epit.50. theorem.135.* Idem de examinatoribus simoniacis cauetur in Concilio Trident. *sess.24. cap.18.* & docuerunt Suarez *dict. lib.5. cap.9. num.17.* Garcia *de benef. part.9. cap.2. num.368.*

5. DICTA EXTRAVAGANS AN PROCEDAT IN QVACVNQVE SIMONIA.

Non minùs controuersum est apud Doctores, an noua constitutio Pauli II. in dicta extrauag. procedat in quacunque simonia, tam reali, quàm conuentionali; an verò in reali tantùm. Et solùm in simonia reali locum habere, constat in illis verbis ipsius extrauag. ibi, *dando, vel recipiendo*; præcipuè cùm in pœnis benignior sit interpretatio facienda, *l. interpretari, ff. de pœnis, l. cùm quidam, ff. de liber. & posth.* Deinde quia in dubio verba accipi debeant cum effectu, *c. relatum, de cleric. non resid.* Facit etiam, quia minùs peccare videtur promittens, quàm dans, cùm faciliùs promittatur quàm donetur, *l. Titia 134. ff. de V.O. l. sciendum 19. ff. de ædilit. edict.* Et ideo minùs puniendus videbatur, *ex l. sancimus, C. de pœnis.* Tandem facit Curiæ Romanæ stilus, qui ius facit, *c. quàm graui, de crimine falsi, c. ex litteris, de constit.* iuxta quem tantùm simoniacus realis priuatur beneficiis iam obtentis, vt testantur sententiam hanc ducentes Nauarr. *ad hunc titul. consil.31. & sequent.* Zerola *in praxi, p.1. verbo Simonia, §.9.* Valensis *de benefic. lib.2. tit.1. n.19.* Gibalinus *de simon. q.24. n.1.* Verùm contraria sententia suadetur ex sequentibus principiis. Primò quia Paul. *in d. extrauag.* statuit, pœnas generaliter contra simoniacos, vt constat ex eius principio, ex quo ratio finalis colligitur, *l. final. ff. de heredib. instituend. l.2. ff. ad Maced. l. Titia 134. §.1. ff. de V.O.* Illustrat D. Ioseph. de Retes *lib.7. opuscul. c.4.* Sed per promissionem pretij, non minùs quàm per dationem, simonia committitur, argumento legis *& generaliter, §.1. ff. de calumn.* quia promissio, & datio parificantur, *l. final. C. ad l. Falcid.* & in terminis probant textus *in c. super hoc, de renunt. c.2. de confess. c. nobis, hoc titul.* Secundò quia iure communi contra omnes simoniacos, siue reales, siue conuentionales, procedebatur ad priuationem beneficiorum per sententiam, *d. c.2. de confessis, c. per inquisitionem, de elect. c. insinuante, hoc tit.* Sed omnes pœnæ iure communi statutæ innouatæ sunt per dictam extrauagantem. Igitur cùm Paulus in ea non distinguat inter realem, & conuentionalem simoniacum, de vtroque accipiendus est, argumento

legis

legis 1. §. *generaliter*, *ff. de legat. præstand.* Tertiò quia collatio beneficij per simoniam facta non potest esse in pendenti, cùm sit actus legitimus; sed statim debet subsistere, aut infirmari, *ex l. actus, ff. de R. I. cap. 2. de elect. in 6.* Penderet autem collatio purè facta cum pacto recipiendi pretium; nam si pecunia soluatur, postea collatio erit nulla, & collator excommunicatus manebit; si verò non soluatur, valida erit, nec manebit collator excommunicatus. Deinde quia emptio, & venditio contrahitur, etsi pretium promissum sit, non verò solutum, *princip. Instit. de emption. & vendit.* & per consequens simonia committitur tantùm per promissionem pretij, vt expressè docetur *in c. ea quæ 1. quæst. 1.* & hanc opinionem sequuntur Caietanus *in summa, verbo Simonia.* Sotus *lib. 9. de iust. quæst. 8. art. 3.* Nauarra *de restit. lib. 2. cap. 2. num. 422.* Palacios *de contract. lib. 2. cap. 7. pag. 143.* Aragon. 2. 2. *quæst. 100. art. 6.* Rebuffus *in praxi, tit. de simon. 2. part. cap. 10. num. 35.* & 4. *part. cap. 11. num 32.* In quo Interpretum dissidio credo discrimen esse constituendum inter pœnas statutas in dicta extrauaganti, ita vt quoad nullitatem collationis beneficij per simoniam factæ sufficiat simonia merè conuentionalis, nec desideretur realis ex altera parte, saltem impleta; quoad excommunicationem verò incurrendam Sedi Apostolicæ reseruatam desideretur omnino simonia realis, iuxta Curiæ Romanæ stilum, de quo testatur Cassadorus *decis. 5. de constit.* Gomez *in regula de triennali, quæst. 12.* Scottia *d. epit. 32. theorem. 85.* & ita quoad nullitatem collationis, & obligationem dimittendi beneficium per simoniam adeptum, & restituendi pretium, nulla datur differentia inter simoniacos reales, & conuentionales, vt facilè deducitur ex constitutione Pij IV. relata à Redoano *de simon. 4. part. c. 9. num. 8.* & ex constitutione Pij V. relata à Flaminio *lib. 4. de resign. quæst. 2. num. 11.* iuxta quam distinctionem facilè conciliantur, & explicantur fundamenta vtriusque sententiæ suprà adducta.

6. Ampliatur præsens assertio.

Adeo autem verum est, collationem factam per simoniam, nullam esse, vt possessor talis beneficij etiam per vim spoliatus minimè restituatur; quia ad illud nullum ius acquisiuit, cùm nec habeat titulum saltem coloratum, qui desideratur ad restitutionem in beneficialibus, iuxta regulam capitis 1. *de eo qui mittitur*: & notatur *in cap. in litteris, de restit. spol.* docuerunt Flaminius *de resign. lib. 14. quæst. 2. num. 20.* Cassadorus *decis. 1. de simonia.* Nec etiam defenditur regula de triennali possessore, cùm in eadem expressè exceptus sit, illis verbis, *absque simoniaco ingressu*, cum adductis ibi à Gomezio *q. 12.* Rebuf. *in praxi, tit. de pacif. possess. num. 198.* nisi eo ignorante simonia ab alio commissa sit, quia tunc licèt teneatur dimittere beneficium, *c. penult. de elect. c. nobis, hoc titul.* tamen interim habet titulum coloratum, ideo spoliatus restituitur, & gaudet beneficio regulæ de triennali, vt resoluunt Flaminius *de confident. benefic. quæst. 25. num. 37.* Redoanus *de simonia, part. 4. cap. 12.* Ampliatur etiam præsens assertio, vt simoniacus non solùm teneatur dimittere beneficium per simoniam acquisitum, verùm etiam ad restitutionem omnium fructuum, vt docuerunt D. Thomas 2. 2. *quæst. 100. art. 6. ad 3.* Conarr. Sotus, & Syluester relati à Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 23. num. 12.* Nec solum fructus stantes, verùm & consumptos restituere tenetur; immò & eos, qui percipi potuerunt à quolibet possessore: nam cùm prædonis loco habeatur, *cap. ordinationes 1. quæst. 1.* semper dicitur esse in mora, & ad omnia damna tenetur, *l. 1. Cod. de his, quæ vi, l. final. C. de condict. furtiu. l. subtracto, Cod. de furtis*, tanquam violentus inuasor, *cap. grauis, de restit. spol. cap. si res 14. quæst. 6.* & cùm à principio nullum titulum acquisierit, tenetur ad omnes fructus, & ad omne lucrum perceptum, & percipiendum, *l. si nauis 62. §. generaliter, ff. de R. V. l. sed & partus, ff. quod metus causâ, l. quemadmodum, Cod. de agricolis, lib. 12.* probant latè Hostiensis in summa huius tituli, *num. 6.* Redoanus *de simon. 4. part. num 42.* Tiberius Decianus *tract. crimin. lib. 5. c. 87. num. 5.* Ille verò qui per simoniam ab alio commissam beneficium obtinuit, illud cum suis fructibus à tempore sententiæ perceptis restituere tenetur, *cap. de regularibus, cap. ex insinuatione, cap. nobis, hoc titul.* perceptos verò ante sententiam restituere tenetur, si extent, consumptos minimè, quia bonæ fidei possessor extantes tantùm fructus restituit, *l. certum, ff. de R. V.* Tenetur etiam simoniacus beneficium dimittere, & fructus restituere in foro conscientiæ, ante illam iudicis condemnationem, quia licèt pœna ipso iure imposita pro aliquo delicto non debeatur in foro conscientiæ ante iudicis declarationem, ex Glossa communiter recepta *in cap. fraternitas, 12. quæst. 2.* Cenedo *ad Decretum, collect. 2. num. 3.* Molina *in emptor. tit. 1. quæst. 2.* tamen vbi à principio impeditur prima dominij, vel tituli translatio, vt in præsenti casu, non est necessaria iudicis declaratio, quia non est propriè pœna, sed effectus iniustæ adquisitionis. Aragon. *in 2. 2. quæst. 110. art. 6.* Hi tamen fructus restitui debent futuro successori, ad quem fructus vacantis beneficij spectant, *cap. cùm vos, de offic. Ordin. cap. præsenti, eod. tit. in 6. cap. quia sæpe, de electione, eod. lib.* & ideo si simoniaco Summus Pontifex conferat idem beneficium, poterit retinere eosdem fructus, quia sibi tanquam nouo successori debentur, vt probat Nauarrus *ad hunc titul. consil. 34. num. 5. & consil. 70. num. 5.*

Ratio cur tot Ecclesiæ canonibus damnata sit collatio beneficiorum, pretio accedente, ex eo prouenit; nam cùm per beneficium ecclesiasticum concedatur ius percipiendi fructus propter ministerium spirituale, & ita res ecclesiastica sit, non potest vendi absque labe simoniæ, aut distrahi pretio accedente. Accedit, nam ad beneficia ecclesiastica illi admittendi sunt, qui litteris, & virtutibus pollent, *c. graue, de præbend.* sed si propter pretium beneficia conferantur, indigni, & quibus merita non suffragantur, tantùm ad ea admitterentur, vt docet D. Gregorius *lib. 7. epist. 110.* agens de beneficio obtento per simoniam, ibi: *Quid per hoc aliud agitur, nisi vt nulla de actu probatio, nulla sit debita discussio; sed ille solummodo dignus, qui pretium suffecerit, æstimaretur.* Vnde in omnibus bene concordatis Republicis improbatum fuit præcipuè, officia publica pretio acquiri. Plato *lib. 8. de Republic.* aiebat, absurdam esse Reipublicæ constitutionem, in qua Principatus venduntur. Valerius Maximus *lib. 4. de paupertate*, aiebat, nihil eorum, quæ virtuti debentur, emere pecuniâ licere. Aristotel. *lib. 2. Polit. c. 9.* ibi: *Turpe est ministeria publica venalia facere.* Et de Nerone refert Tacitus *lib. 13. annal.* quod cùm optimæ spei iuuenis esset, curiam ingressus egregia multa facturum se esse promisit, & inter alia nihil in penatibus suis venale, aut ambitiosum esse permissurum. Nam si similia officia venalia fiant, ingentia mala Reipublicæ sequuntur. D. Chrysostomus *in epist. Pauli ad Ephesios, cap. 6.* ibi: *Dig-* 7. Traditur ratio decidendi.

nitates facta sunt venales, mille hinc mala nascuntur. Eleganter Lampridius *in vita Alex. Seueri*, ibi: *Honores iuris, gladijque nunquam vendi passus est, dicens: Necesse est, vt qui emit, vendat. Ego non patior mercatores potestatum; quod si patiar, damnare non possem. Erubesco enim punire eum hominem, qui emit, & vendit.* Venustè Seneca *de beneficiis cap.* 9. *Prouincias spoliari, & numarium tribunal, auditâ vtrimque licitatione, alteri addici, non mirum, quando quæ emeris, vendere gentium ius est.* Senecam imitatus est Saluianus *lib.* 4. *de gubernat. Dei. Quid enim omnium aliud dignitas sublimium, quam proscriptio ciuitatum. Ad hoc enim honor à paucis emitur, vt cunctorum vastatione soluatur. Quo quid esse indignius, quid iniquius potest? Reddunt miseri dignitatum pretia, quas non emunt. Commercium nesciunt, & solutionem sciunt.* Præcipuè enim virtus, & scientis negligunior. D. Gregor. *lib.* 7. *epist.* 114. ibi: *Vbi non merita, sed pecunia suffragantur, restat vt nihil sibi grauitas, nihil sibi defendat industria; sed totum auri prophanus amor obtineat.* Et licèt ipse, qui pretio beneficium, aut officium obtinuit, bonis moribus præditus sit; tamen semper perniciosa res est. Leo Magnus *epist.* 87. ibi: *Principatus, quem aut seditio extorsit, aut ambitus occupauit, etiamsi moribus, atque actibus non offendat, ipsius tamen initio sui est perniciosus exemplo, & difficile est, vt bono peragantur exitu, quæ malo sunt inchoata principio.* Latè illustrant Solorzanus *de iure Indiarum tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 5. *num.* 101. Osualdus *ad Donel. lib.* 17. *cap.* 7. Petrus Gregorius *de Republic. lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 27. & *lib.* 7. *cap.* 33. & *lib.* 13. *cap.* 16. Simanchas *eod. tract. lib.* 6. *cap.* 16. & 17. Iuoius *qq. Politicar. quæst.* 12. Bobadilla *lib.* 1. *Polit. cap.* 14. *num.* 15. Fragos. *de Regim. Christ. Reipub. part.* 1. *disput.* 2. *lib.* 2. §. 2. Anonymus *contra Machiauel. lib.* 1. *fol.* 17. Araujo *in qq. moral. tit. de statu ciuili, disput.* 8. Meritò ergo tot Ecclesiæ canonibus collatio beneficij pretio facta irritatur, & tam acerbis pœnis puniuntur, qui pretio, seu munere beneficium ecclesiasticum adepti fuerunt.

8. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt per beneficium ecclesiasticum adquiratur ius ad fructus temporales acquirendos, non potest hoc ius separari à ministerio spirituali, à quo nascitur, & propter quod confertur: quare in eius venditione necessariò committitur simonia: vnde Pontifex, qui potest prouentus ipsos, vtpote eorum Dominus, ab officio spirituali separare, poterit ipsos sine beneficio retinere, aut cui voluerit, vendere, seu donare, vt probat Gibalinus *de simonia quæst.* 20. *consect.* 1. qui inde infert, in capellaniis, hospitalibus, pensionibus, quæ non habentur pro beneficiis ecclesiasticis, quia nec per institutionem conferuntur, nec pro ministerio ecclesiastico dantur, simoniam non committi; quod etiam docuerunt Castropalao *in opere Moral. tract.* 17. *disput.* 3. *punct.* 13. *num.* 14. Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancel. glossa* 5. *num.* 25. Idem resoluit Gibalinus *de commendis Ordin. militar.* quod & pluribus relatis probat P. Mendo *de ordinibus militaribus disput.* 1. *num.* 233. etsi contrarium teneat Araujo *in qq. moral. tract.* 1. *quæst.* 7. *num.* 30. Hoc etiam sensu vasa sacra vendi possunt absque labe simoniæ, quia non ita videntur coniungi sanctitas per consecrationem, vt separari nunquam possit; quia hæc omnia sunt antecedenter connexa spiritualibus, & illæ connexiones non admittunt æstimabilitatem, quam priùs habebant, nec ex ipsorum venditione sequitur necessariò simul vendi

Dissoluitur dubitandi ratio.

consecrationem, aut aliquid sacrum, vt sacrum est reduplicatiuè, sicut contingit in his, quæ sunt vel concomitanter, vel consequenter spiritualibus connexa. Nec obstat textus *in dict. cap. per laicos*; nam licèt ibi specialiter prohibeatur recipi beneficium à laico, non ideo infertur, ab ecclesiasticis licere; sed quia in eo de laïcis tantùm agebatur, ideo nulla mentio fit collatoris ecclesiastici. Nec obstat augmentum deductum *ex dict. cap. consuluit, cap. in singulis*; nam discrimen constituendum est inter seruitium temporale, & spirituale; nam ob seruitium spirituale Ecclesiæ impensum à clericis minoribus licitè illis beneficium ecclesiasticum conceditur, *dict. cap. consuluit, cap. in singulis*; ob seruitium temporale Episcopo collatosi, vel alij simili impensum, non ita beneficium ecclesiasticum conceditur, *cap. sunt qui* 8. *quæst.* 1. Qua distinctione accipiendi sunt textus *in c. quid proderit, cap. bene,* 61. *distinct. cap. si officia, c. hoc ad nos,* 69. *dist.* Nec obstat augmentum deductum *ex dict. cap. de Syracusana*, cui obstare videtur textus *in cap. talia* 8. *quæst.* 3. vbi asseritur simoniam committi exigendo ab electo talem cautionem de indemnitate rerum. Pro cuius difficultatis solutione discrimen constituendum est inter eam cautionem, ad quam præstandam tenetur eligendus; & inter illam, ad quam non tenetur. Primo namque casu etiamsi eum iureiurando præstet cautionem illam, non committitur simonia, quia talis cautio annexa est ipsi electioni, & quotiens actus per se bonus est, non efficitur malus ex modo efficiendi: at verò si cautio præstari solita non est, nec ipsi electioni annexa iam reperitur, præstari non potest pro beneficio assequendo, *dict. cap. talia* 8. *quæst.* 1. quo modo etiam respondendum est iis, quæ expendebamus de beneficio alicui collato cum onere docendi Grammaticam, aut curandi infirmos: nam quoties tale obsequium temporale annexum est beneficio, non autem tempore collationis in pactionem deductum, nulla committitur simonia, quia tale onus, etsi temporale, annexum est beneficio: at verò si non est annexum, sed tempore electionis pactum initum est, vt accipiat beneficium, & teneatur Grammaticam docere, aut curare infirmos, simonia committitur, vt docent Victoria *in relect. de simon. num.* 6. Gibalinus *eod. tract. quæst.* 16. *consectar.* 13.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. ad audientiam, el* 2. *de rescriptis*, In illis verbis: *Litteras venditas*; vbi cùm proponeretur Honorio III. Petrum litteras impetrasse ad præbendam in Ecclesia Bituricensi assequendam, & eas vendidisse pro pensione, ac demùm ad Sedem Apostolicam accederet, vt nouum rescriptum impetraret, non factâ mentione prioris pro alia præbenda in alia Ecclesia obtinenda, Pontifex improbat tale factum; non quia vendidit litteras pro pensione, sed potiùs quia mentionem non fecit prioris rescripti: igitur quia licitum est vendere beneficium, seu ius ad illud assequendum. Pro cuius expositione dicendum est cum Panormitano ibi, quem sequitur Gibalinus *de simonia quæst.* 14. *consect.* 7. primò non constitisse Pontifici, quomodo fuisset illa pensio imposita, an ex pacto renunciandi litteris Apostolicis, an verò gratuitò ab Ecclesia, & Episcopo post renunciationem litterarum. Secundò satis improbare negotiationem illam Pontificem, dum eam venditionem litterarum dicit omnino improbandam; & sic parum interest, quod non expresserit, simoniacam labem eo casu admissam esse. 9.

Exponitur cap. ad audientiam, de rescript.

CAPVT

CAPVT XIII.

[a] Idem.

VT nemo presbyterorum [b] xenium, vel emolumentum quodlibet temporale, immò detrimentum ſpirituale à quocunque publicè peccante, vel inceſtuoſo accipiat, vt Epiſcopo, vel miniſtris eius peccatum illius celet, nec pro reſpectu cuiuſque perſonæ, aut conſanguinitatis, vel familiaritatis, alienis communicans peccatis, hoc Epiſcopo innoteſcere detractet, nec à quoquam pœnitente, aut gratia, aut fauore, vel minùs dignè [c] pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat, vel quocunque liuore dignè pœnitentem à reconciliatione remoueat; quia vtrumque ſimoniacum eſt.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 13. nec amplius in inſcriptione exprimitur, ſed in præſenti refertur capitulum 13. Hincmari Rhemenſis Archiepiſcopi, quod extat inter eius capitula *tom.* 21. *Concil.* in hæc verba: *Vt nemo Presbyterorum xenium, vel quodcunque emolumentum temporale, immò detrimentum ſpirituale à quocunque publicè peccante, vel inceſtuoſo accipiat, vt nobis, vel miniſtris noſtris peccatum illius reticeat: nec pro reſpectu cuiuſque perſonæ, aut conſanguinitatis, vel familiaritatis alienis peccatis communicans hoc nobis, vel miniſtris noſtris hoc innoteſcere detrectet, nec à quocunque pœnitente, vel gratiam, vel fauorem, aut munus ſuſcipere præſumat, vt minùs dignè pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat, & quocunque liuore alium quemlibet digniùs pœnitentem a reconciliatione remoueat, quia hoc ſimoniacum, & Deo, & hominibus abominabile eſt.* Et idem Hincmarus in capitulis Archidiaconis datis anno 874. *can.* 3. cauit, *Vt à Presbyteris xenia non accipiatis, quatenus eorum mala fama cooperiatur.* Et *can.* 9. *Solicitè prouidete, ne vos, vel Presbyteri negligenter pœnitentes pro aliquo munere ad reconciliationem adducatis, vel poſt reconciliationem eos negligatis, quod ſimoniacum eſt.* Idem repertum reperitur in Concil. Friſingen. celebrato anno 1440. *can.* 20.

b *Xenium.*] Ideſt donum, vt expoſui *in cap.* 1. *de conſuet.*

2. c *Pœnitentem.*] A pœnitentia quælibet pretij acceptio aliena debet eſſe: tum quia ſacramentum eſt, tum quia ad inſtar iudicij habetur, & ſacerdotis manus puras eſſe oportet, ne clementiam, ac impunitatem ſcelerum vendere, & libertatem peccandi videatur ſubtrahere: legimus tamen aliquando impunè ab aliquibus redemptum pœnitentiæ, & interdictæ communionis ſpatium, vt apud Gregorium Turonenſem *lib.* 5. *cap.* 36. *Nantinus Comes communione pulſus, ad eandem iterum redit, fauentibus Epiſcopis, quos præmiis, atque adulatione corruperat.* Et *lib.* 2. *Capitul. tit.* 38. legitur, *quoſdam Epiſcopos ſacerdotum reatus ſolitos fuiſſe pecuniarum exactione vindicare, quod Imperator eò loci fieri prohibet.* Et in veteri canone falsò Concil. Illiberit. aſſignato à Burchardo *lib.* 19. *Decreti, cap.* 75. & ab Iuone *part.* 15. *cap.* 88. ita legitur: *Qui in quadrageſima ante Paſcha cognouerit uxorem ſuam, & noluerit abſtinere ab ea, vnum annum pœniteat, aut pretium, videlicet* 25. *ſolidorum, ad Eccleſiam tribuat, aut pauperibus diuidat.*

COMMENTARIVM.

CIrca actum ſpiritualem omiſſum pro temporali pretio non conſentiunt Interpretes, an ſimonia ſit, vel non? Et eo caſu ſimoniam committi, probari videtur in hoc textu, cuius auctoritate docuerunt, in pura omiſſione actus ſpiritualis, pretio, aut fauore, ſimoniam committi, Gloſſa, Panormit. & Felinus, Paludanus *in* 4. *diſt.* 25. *quæſt.* 5. Contrariam verò ſententiam, videlicet non committi verè, ſed impropriè ſimoniam, ſecundum quandam ſimilitudinem, exiſtimarunt Innocentius, Hoſtienſis & Ioannes Andreas, Victoria *relect.* 2. *de ſimon.* Aragon. 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 1. Binsfeldius *in præſenti*, qui textum hunc accipiunt de ſimonia ſimilitudinaria, & impropria. 3.
Sed hanc quæſtionem variis diſtinctionibus adductis explicant Barboſa *hîc*, Gibalinus *de ſimon. quæſt.* 6. *conſectar.* 12, iuxta quorum doctrinam ſciendum eſt, Alexandrum in præſenti duas ſuæ deciſionis partes proponere. In priori parte duos decidit caſus. Primus videlicet, eſt quando presbyter, ideſt parochus, aliquod emolumentum temporale recipit à publico peccatore, vt Epiſcopo, vel eius Vicario celet peccatum illius. Secundus, cùm ipſe propter conſanguinitatem, vel familiaritatem alicuius eius peccatum celat, ne innoteſcat. Quibus caſibus certum eſt, presbyterum peccare contra officium, iuſtitiam, & charitatem. Vnde turpiter accipi pretium pro fure non reuelando, aut ſeruo fugitiuo non indicando, docetur *in l.* 4. §. 1. *ff. de condict. ob turpem.* Attamen his duobus caſibus nulla propriè committitur ſimonia, niſi in tali occultatione vtatur parochus aliquâ poteſtate ſpirituali. In ſecunda parte deciduntur ab Alexandro alij duo caſus. Primus eſt cùm presbyter peccatorem non verè pœnitentem propter gratiam, & fauorem ad reconciliationem admittit, vt ita teſtimonium reconciliationis ferat. Secundus cùm ipſe parochus propter fauorem, aut odium remouet à reconciliatione pœnitentem. Quibus duobus caſibus verè ſimonia committitur, cùm poteſtas ſpiritualis exerceatur, aut omittatur ob pretium, aut fauorem. Vnde illa verba Alexandri, *quia ſimoniacum ad vtrumque*, ad hos duos caſus in ſecunda parte relatos referunt Suarez *lib.* 4. *de ſimonia*, *cap.* 22. *num.* 14. Barboſa *hîc*, *num.* 2. Et ſi adhuc inſtes, ad totam conſtitutionem referenda eſſe prædicta verba, ſupponendum eſt, prioribus caſibus vltra omiſſionem interceſſiſſe exercitium aliquod ſpiritualis poteſtatis, vt docuit Gibalinus *ſuprà*, *conſect.* 3. qui inde infert reſolutionem ad varios caſus, in quibus propter omiſſionem actus ſpiritualis ſimonia committitur.

CAPVT XIV.

Idem *Venerabili fratri nostro*[a] *Vigoren Episcopo, & dilecto filio de Pateiar, Priori.*

QVerelam monachorum de [b] Alteia nobis transmissam accepimus, quod cùm ipsi quoddam [c] manerium, quod dicitur Vella, cum [d] pertineotiis suis, & Ecclesiam de Ganooum à monachis de [e] Cadonio sub annuo ceosu xv. librarum fuissent adepti, & iode chartam ab ipsis monachis habuissent: quidam Prior eorum Capitulo incoosulto præscriptum manerium, Ecclesiam, & chartam de Cadonio acceptâ pecuoiâ resigoauit. Vnde quia præfati monachi de Acra se conqueruntur iniustè grauatos, & oobis immioet corrigendum, si quid minùs rationabiliter attentatur, causam ipsam experieotiæ vestræ committimus, præsentium vobis auctoritate mandaotes quatenus partibus ante vestram præseotiam conuocatis, quæ hinc iode proposita fuerint, diligentiùs audiatis, & præscriptam causam sublato appellationis remedio, concordiâ, vel iudicio termioetis, prouisuri, quod sicut emi noo potuerit, ita etiam nec [f] redimi. Si verò monachi de Cadonio legitimè citati ad præseotiam vestram accedere, & iudicio vestro stare contempserint, vos prædictos monachos de Acra io possessionem eorum, de quibus cootrouersia vertitur, cootradictione, & ap. cess. inducere mioimè differatis, nec ipsos exinde permittatis absque ordine [g] iudiciario molestari. Si verò vterque vestrûm his exequendis interesse non poterit, alter ea nihilominus exequatur.

NOTÆ.

a *VIgoriensi.*] Ita etiam legitor in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 14. post Concil. autem Later. *part.*2. *cap.*12. habetur *Fratri R. & Vigoriensi Episcopo.* Sed retinenda est præsens inseriptio. De Vigoriensi Ecclesia egi *in cap.*9. *de electione.*

1. b *Alteia.*] In hac sexta collectione legitor *de Acra*, sed malè; cùm causa hæc disceptaretur cum monachis de Acra. Vnde non poterat eorum Priori causa hæc committi: post conciliom Lateran. legitur *de Pantan*, & alibi legi *de Panteria*, notauit Ant. August. *in præsenti.* Sed cùm nullibi reperissem monasterium huius nominis, credebam legendum esse de Pratelia. Pratelicnse enim monasterium est in Neustria optimo loco situm, prope portum maris, & pontem Adimarij: de quo Ordericus Vitalis *lib.*8.*hist. sua Ecclesia, pag.* 709. Iuretos *in notis ad epist.*143. *Iuonis.* Propter vicinitatem enim huius monasterij cum Cadomensi præseotis causæ cognitio potuit committi Priori illius monasterij.

2. MANARIVM QVID. c *Manerium.*] Maneria, seu manerium, est habitatio cum certa agri portiooe: qoo modo accipitur apud Innocentium III. *lib.* 3. *epist.* 5. ibi: *Ciuitates, villas, castra, maneria, quaad dotalitium præfata Regina spectare noscuntur.* Apud Rogerium *tom.* 1. *annal.* in vita Guillielmi Senioris. Et *per easdem diuisas, quibus ipse, sine ante eum Testius, vel Siuardus ipsum manerium tenuerunt.* Apud alios Angliæ scriptores, quos refert Vossius *de vitiis sermonum lib.*3. *cap.*24.

d *Pertinentiis.*] Quatenos Ecclesia, seu iospatrooatus possit alienari cum vniuersitate bonorum, exposui *in cap. cum Bertholdus, de iurepatron.*

3. e *Cadonio.*] Cadooium monasterium est ordinis Cisterciensis in Sarlatensi diœcesi, de qoo in præsenti agi nonnollos credidisse refert Manrique *tom.*1. *annal. Cisterc. anno* 1120. *cap.* 1. *num.* 2. à quibos rectè ipse discedit; nam quomodo Vigoriensi Prælato Angliæ poterat delegari cognitio causæ, quæ io Gallia vertebator? Quare dicendom est, io præsenti agi de monasterio Cadomensi Normanniæ; cuius originem, & fundationis causam referunt Polydor Vergil. *in histor. Anglia*, Vuillelmus Gemeticen. monachos *lib.* 7. *histor. Norman. cap.* 26. his verbis: *Vuillelmus Dux, dum à quibusdam religiosis sapius redargueretur, eo quòd cognatam suam sibi in matrimonio copulasset, missis legatis ad Romanum Papam super hac re consuluit. At ille sagaciter considerans, quod si diuortium fieri iuberet, fortè inter Flandrenses, & Normannos graue bellum exurgeret, maritum, & coniugem à reatu absoluit, eisque pœnitentiam iniunxit. Mandauit enim, vt ab eis duo cœnebia conderentur, in quibus pro ipsis ab vtroque sexu Deo sedulò preces efferrentur: quod illi gratanter opere compleuerunt; nam apud Cadomum vna constructa est Abbatia in honorem sanctæ Trinitatis; altera verò in honorem sancti Stephani Protomartyris.*

f *Redimi.*] De alia redemptione Ecclesiarum olim à monachis suscitata, egi *in cap.* 2. *de statu monach.*

g *Ordinario.*] Iuxta distioctionem, an traosacto anno, vel non, compareat, quam adduxi 4.
in cap. quoniam, vt lite non contest. Præseoti decisioni consonat textus *in cap. final. hoc tit. in* 5.*compil.* vbi Honorius III. ita Pistoriensi Episcopo scribit: *Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod cùm olim inter conuentum monasterij sancti Bartholomai Pistoriensis, ex parte vna; & Abbatem sancti Ioannis Parmensis ex altera, super eo, quod dictus Abbas prafatum monasterium sibi subesse dicebat, coram Archipresbytero, & coniudicibus suis, auctoritate Apostolica quæstio verteretur, nominatus Abbas pendente lite coram iudicibus memoratis, omne ius, quod asserebat in predicto monasterio se habere; ac idem monasterium sibi de facto, cùm de iure non posset, sicut conuenit, non attendens, quod ecclesiastica, ac monasteria*

steria distrahi nequeant sine vitio simonia, tanquam vile aliquid, pro certa vendidit pecunia quantitate, in ipsorum, & eius monastery praiudicium non modicum, & grauamen. Postmodum verò tu, vnde miramur plurimum, & mouemur, non considerans cum quanta seueritate Dominus de templo expulerit vendentes pariter & ementes, occasione huiusmodi venditionis à premisso conuentu iuratoriam, & fideiussoriam cautionem per violentiam extorsisti, vt venditionem ratam haberet eandem, & contra eam de cætero non veniret, in eos, qui contra venditionem ipsam venirent, seu consilium, vel auxilium super hoc conferrent eisdem, excommunicationis sententiam temeritate propriâ promulgando. Quare fuit nobis humiliter supplicatum, vt sicut venditionem sancti Thoma Pistoriensis, sic & istam irritare misericorditer dignaremur. Nos ergo fraternitati tua deferre quantum cum Deo, & honestate possumus, cupientes, deuotioni tua mandamus, quatenus his, qua per te minus prouidè facta sunt, in hac parte reuocatis, prouidè per te ipsum sapefatum conuentum à iuramentis, & fideiussores eorum à fideiussionibus, quas ab ipsis propter hoc diceris extorsisse, absoluens penitus, & prafatam excommunicationis sententiam sine qualibet dilatione, ac difficultate relaxans, ipsos occasione huiusmodi de cætero non molestes.

CAPVT XV.

[a] Idem.

EA, quæ de [b] auaritiæ, & cupiditatis radice proueniunt, & in speciem simoniacæ prauitatis erumpunt, sunt penitus extirpanda: & quæ de spinis & tribulis procedunt, falce Apostolici moderaminis sunt rescanda. Audiuimus, quod nummos pro chrismate ab Ecclesiis extorquetis, quos nunc [c] cathedraticum, aliquando [d] paschalem præstationem, interdum Episcopalem consuetudinem appellatis. Quia verò hoc simoniacum esse cognoscitur, mandamns quatenus prætextu alicuius consuetudinis, vel prælationis præscriptos denarios nullatenus exigatis; pro certo scituri, quod si hoc præsumpseritis, periculum ordinis & dignitatis poteritis non immeritò formidare.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 15. Sed tam litera, quàm inscriptio restituenda est *ex cap. ea noscitur, de censibus*, vt iam ibi notaui.

b *Auaritia.*] Quæ procul debet esse ab Ecclesiæ ministris, vt probant eruditè Æneas Robertus *lib.* 1. *rer. indic. cap.* 3. Sauarus *in notis ad Sidon. lib.* 1. *epist.* 8. Mornac. *in l.* 2. & 3. *Cod. de sacros. Eccles.* I. Lucios *de arrestis, siue placitis Curia, lib.* 2. *tit.* 3. quam & in sacerdotibus Gentilium reprehendit Tertul. *in apolog. cap.* 13. in hæc verba: *Sed enim agri tributo honorabiliores; hominum capita stipendio censa ignobiliora: nam hac sunt nota captiuitatis. Dy verò, qui magis tributary, magis sancti; immò qui magis sancti, magis tributary: maiestas quastuaria efficitur, circuit cauponas religio mendicantis: exigitis mercedem pro solo templi, pro aditu: sacris non licet Deos nosse gratis; venales sunt.* Et *cap.* 44. *Non enim sufficimus, & hominibus, & Diis vestris mendicantibus opem ferre.*

c *Cathedraticum.*] Alia est pensitatio dicta cathedraticum, quæ iostè exigitur à Prælatis Ecclesiæ, de qua egi *in cap. conquerente, de officio ordin.*

d *Paschalem prastationem.*] Mutantes oomen,
2. vt simolarent simoniacam exactionem; vt etiam Athenienses tributorum exactionem mitiori voce temperantes, oon tribnmm, sed regimen ciuitatis appellari voloerunt. Alex. ab Alex. *lib.* 3. *c.* 5. & de vsuratio aiebat Sanctus Maximus: *Erubescit nomen vsura, sed peccatum vsura non erubescit.*

COMMENTARIVM.

FEriâ quiotâ maioris Hebdomadæ chrisma
3. conficiendum esse per Episcopos in propriis Ecclesiis, probaui *in cap. quantò, de consuet.* & *tunc omnes Parochi debent* illud recipere à proprio Episcopo, non ab alieno *cap. presbyteri*, 95. *dist. cap. presbyteri, de consecrat. dist.* 4. Concil. Vormat. *can.* 60. Concil. Francicum, idest in Francia celebratum sob Carolo Magno Priocipe, & Bonifacio I. Archiepiscopo Mnguotino, & martyre, Legato Zachariæ Papæ: *In cœna*, ait, *Domini semper nouum chrisma Presbyter ab Episcopo quærat, vt Episcopus testis assistat castitatis, & vita, & fidei, & doctrina illius.* Idem omnino Concilium Suessionense apud qnintum Medardum, sub Duce Francorum Pepino, & Childerico Rege, eiusdem est sententiæ, & Concil. Aquisgran. 2. *cap.* 8. Capitul. 2. *Statuimus, vt semel in anno, idest in quinta feria, qua est in cœna Domini, vnctio olei sancti, in quo saluatio infirmorum creditur, per omnes ciuitates ab Episcopis non negligatur, sicut nunc vsque neglecta est: sed omni deuotione iuxta traditionem Apostolicam, ac statuta Decretalium, in quibus de eadem præcipitur, peragatur; & illud reuerenter deferri ad proprias parochias.* Concil. Vasense 1. *can.* 3. ibi: *Chrisma in medio Quadragesima presbyteri debent petere, & reuerenter cum chrismario, & linteo, sicut reliquia Sanctorum, deportari debet.* Altissiodor. *can.* 6. Arelat. 4. sub Leone, *can.* 18. Illustrat Vicecomes *lib.* 2. *de ritib. Confirm. cap.* 25. nec ab alio contingi potest, qnàm à Sacerdote. Concil. Arelat. 4. *dicto can.* 18. vbi ratio assignatur his verbis: *Genus enim sacramenti est, quod non ab aliis, nisi à sacerdotibus, contingi debet: quod si fecerint, honore priuentur.* Cùm ergo presbyteri ipsi acciperent chrisma ad Episcopis, vsu venite cœpit, vt à singulis sacerdotibns, qui chrismatis accipiendi causâ ad Ecclesiam Cathedralem accedebant, tremisses exigerentur, seu aliqua quantitas pecuniæ pro expensis factis io oleo, & balsamo. Quam consuetudinem viguisse in Hispania, constat ex Concilio Brachar. 2. *can.* 16. ibi: *Placuit, vt modicum balsami, quod benedictum pro baptismi sacramento per Ecclesias datur, quia à singulis tremisses pro ipso exigi solent, nihil vlteriùs exigatur, ne fortè quod pro salute animarum per inuocationem sancti Spiritus consecratur,*

cratur, ficut Simon Magus donum Dei pecunia voluit emere, ita nos venundare damnabiliter videamur. In Gallicana Ecclefia eandem corruptelam irrepiffe conftat ex priuilegio Landerici conceffo presbyteris confiftentibus intra territorium monafterij fancti Dionyfij Parif. vbi ita legitur: *Si necefsitas eis fuerit, ex noftro, & fucceſſorum noftrorum Epifcopatu, fine pretio chrifma, & oleum fufcipiant.* Et *lib.1. veter. formul.* ita habetur: *Chrifma annis fingulis, fi voluerim poftulare, pro reuerentia loci fine pretio concedas.* In alio priuilegio relato à Bignonio *in notis ad ipfum caput* 1. ita cauetur: *Ambianenfis Ecclefia Epifcopus in Dei nomine benedicat, & chrifma facrum conficiat fine pretio, & annis fingulis pro reuerentia Sanctorum fine vllo pretio muneris causâ concedat.* Fruftra autem hoc tot priuilegiis concederetur, nifi mos fuiffet perfoluendi aliquod pretium pro chrifmate, vt confiderat Lemaiftre *lib.2. de iurib. Epifc. cap. 5.* Vnde variis canonibus Ecclefiæ PP. hanc corruptelam damnarunt, & aliquid recipi pro chrifmate quolibet prætextu vetuerunt. Concil. Barcinon. fub Recharedo *can. 2.* ibi: *Vt cum chrifma presbyteris diœcefanis pro neophytis confirmandis datur, nihil pro liquoris pretio accipiatur.* Cabilon. fub Carolo *can. 16. Quidam fratres dixerunt, confuetudinis antiquæ effe in eorum Ecclefiis, vt pro balfamo emendo ad chrifma faciendum, fiue pro luminaribus Ecclefiæ concinnandis, binos, vel quaternos denarios presbyteri darent. Vnde omnes ftatuimus, ficut pro dedicandis bafilicis, & dandis ordinibus nihil accipiendum eft, ita etiam pro balfamo, fiue luminaribus emendis, nihil presbyteri chrifma accepturi dent.* Meldenfe *can.45. Nemo Epifcoporum, vel quilibet minifter ecclefiafticus propter facrum chrifma aliquid muneris accipiat, nec denarios, vel qualibet manufcula, quæ per miniftros Epifcoporum inordinabiliter exigantur.* Aquifgran. 2. fub Ludouico, *part. 1. cap. 5.* Emeritenfe *can. 9. Quifquis ab Epifcopo fanctum in poteftate presbyteris ad diftribuendum tempore opportuno acceperit chrifma, nihil ab eis beneficij causa tollere, aut petere præfumat.* Oxonienfe *can 21. Firmiter inhibemus, ne pro aliqua pecunia denegetur fepultura, vel baptifmus, vel aliquod ecclefiafticum facramentum, &c. abfurdum effe indicantes, quod de cætero pro chrifmate, vel oleo aliquid exigatur, cùm toties hoc prohibitum effe reperiatur.* Synodus Romana *in cap. final. 1. quæft. 3. cap. non fatis, cap. in tantùm, cap. ad noftram, de fimonia.* Illuftrant Vicecomes *de ritibus baptifmi lib.5. cap.5.* Bignonius *in notis ad dict. cap.1. veterum formul.* Herrera *in orig. diuini officij, lib.1. cap. 2.* Suarez *tom.1. de relig. lib. 4. cap.14.* Bofquetus *in notis ad Innoc. lib. 2. epift.45.* Sed in hac pretij acceptione quærit Gibalinus *de fimon. quæft. 12. confect.* 1. an fimonia committatur. Et refolnit, propriè fimoniam non dari, nec vt talem in præfenti improbari, fed tantùm ad tollendam auaritiæ, & fimoniæ fufpicionem id prohibuiffe Alexandrum: & ita concludit, chrifma effe materiam tantùm fimoniæ ecclefiafticæ. Sed cùm PP. dicti Concilij Brachar. exprefsè talem exactionem pretij, vt fimoniacam damnent; quia lato modo in chrifmate contineri facramentum dixerunt PP. concil. Arelat.4. *can.* 18. non auderem negare, fimoniam propriè in præfenti dari, cum vendatur res confecrata ad conferendam Spiritus fancti gratiam principaliter, vt docuerunt PP. dicti Concilij Brachar. 2. Nec obftabis fi dicas, vafa confecrata ad diuina minifteria poffe vendi abfque labe fimoniæ, vt notaui fuprà *in cap. indicatum*; & probat Araujo *in qq. moralibus, difp.14. part. 2. art.3.* ergo fimiliter & chrifma, cùm tantum contineat confecrationem ab Epifcopo factam. Nam refpondeo chrifma annexum effe fpiritualibus in primo gradu; nam cùm confecratio etiam res inanimatas quodam modo afficiat virtute fupernaturali, vt docent D.Thomas *3.p.q. 83. art.3. ad 3. & 4.* Turrifcremata *in c. Ecclefiis, de confecr. dift.1. num.2.* Sotus *in 4. dift.13. quæft.2. art. 3.* rectè fit, vt temporale illud balfamum, & oleum admixtum confecrationi, eo ipfo cenfeatur annexum per confufionem, ac proinde nullo modo abfque fimonia vendi poffit; in vafibus verò confecratis non eft admixta confecratio ipfi argento, feu auro, fed tantùm formæ vaforum: & inde eft, quod fublatâ formâ euanefcit confecratio. Syluefter *in fumma, verbo Calix.* Quocirca ficut argentum, & aurum eft feparabile à confecratione, ita eius venditio nullam inducit fimoniam.

CAPVT XVI.

Alex. III.[a] *Breare Ricardo.*

EX diligenti tua relatione nobis innotuit, quod G. Cant. Archidiaconus te multis promiffionibus illexit, & quorundam Magiftrorum virorum commonitione, ac folicitudine induxit, vt ei [b] hominium faceres, & fidelitatem præftares, ita quidem, quod ipfe tibi beneficium ecclefiafticum annis fingulis exhibere deberet. Vnde quoniam huiufmodi obligatio illicita fatis, & contra falutis tuæ, necnon & fuæ profectum exiftit, ficut tua difcretio nequaquam ignorat, à nobis fuper hoc abfolui inftantiùs, & fuppliciter poftulafti, adiiciens, quod ab eo deinceps nihil omnino beneficio conftituto acciperes. Quocirca nos tuam in hac parte petitionem honeftam, & fauorabilem attendentes, te præfati [c] Archiepifcopi hominio, & fidelitate, præfertim cùm hæc taliter præftita, [d] diuinis, & [e] humanis legibus contraire nofcantur, ex beati Petri, & noftra etiam auctoritate abfoluimus, ita quod ab aliquo Epifcopo, fiue facerdote difcreto pœnitentiam inde condignam recipias, & Deo fecundùm eius confilium ftudeas reconciliari. Verùm ne aliquâ propter hæc notâ, vel [f] infamiâ poffis refpergi, abfolutionis noftræ litteras tibi duximus indulgendas, quibus contra latrantium morfus tutus, & præmunitus exiftas, & quas in teftimonium indulgentiæ noftræ valeas demonftrare.

NOTÆ.

NOTÆ.

1\. a *BReare.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 19. Sed legendum esse *Barensi Richardo*, iam notauit Ant. Augustin. in præsenti, & parum interest, quodnam ex his nominibus retineatur.

b *Hominium.*] Homagium legitur in hac sexta collectione: quid autem intersit inter hominium, & homagium, infrà dicemus.

c *Archiepiscopi.*] Legendum est, *Archidiaconi*, vt habetur in hac sexta collectione.

d *Diuinis.*] Quatenus simonia sit iure diuino prohibita, & quibus in casibus, exposui suprà *in cap. cum in Ecclesia.*

e *Humanis.*] *L. si quemquam, Cod. de Episcop. & cleric. authent. de sanctiss. Episcopis, circa principium, §. sed neque, collat.* 9.

f *Infamia.*] Infamiam incurrunt quicumque sacrilegâ præsumptione ad ordines, vel dignitates ecclesiasticas se promoueri procurant: quam infamiæ pœnam irrogarunt Imperatores *in l. si quemquam, Cod. de Episcop. & cleric.* quæ extat, *in cap. sanè* 25. *quæst.* 5. vbi ita sanxerunt: *Sanè si quis hanc sanctam, & venerandam Antistitis Sedem pecunia interueniente subiisse, aut si quis vt alterum ordinaret, vel eligeret, aliquid accepisse detegitur, ad instar publici criminis, & læsæ maiestatis accusatione proposita, à gradu sacerdotij retrahatur: nec hoc solùm deinceps honore priuari, sed perpetua quoque infamia damnari decernimus, vt eos, quos par facinus inquinat, & æquat, vtrosque similis pœna comitetur.* Eandem infamiæ notam statuit Innocentius II. relatus *in cap. si quis prebendas* 1. *quæst.* 5. quibus decretis seuerior videtur Athalarici constitutio apud Cassiodorum *lib.* 9. *epist.* 15. quæ insuper addit, vt notâ infamiæ superstites, idest filios, & hæredes inurat.

COMMENTARIVM.

2\. Conclusio tradita, et probatur.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pro spiritualibus assequendis homagium fieri non debet.* Probant eam textus *in cap. final. de R. I. cap.* 2. *cap. nimis* 30. *de iureiur.* Synod. Claromont. sub Vrbano II. *can.* 17. *Ne Episcopus, vel Sacerdos Regi, vel alicui laico in manibus laicorum fidelitatem faciant.* Referunt Baronius *anno* 1095. Iuretus *ad epist.* 190. *Carnotens.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Cironius *ad tit. de feud.* & *in cap ex parte, de cleric. non resid. in* 5. *compil.* Garcia *de beneficiis, part.* 1. *cap.* 2. Boëtius Epon. *tom.* 1. *qq. heroicarum, tit. de Regalibus, num.* 96. Binsfeldius *in præsenti*, Roussclius *lib.* 2. *hist. Pontif. iurisd. cap.* 5. *num.* 26. P. Marcha *lib.* 8. *concord. cap.* 21.

3\. Impugnatur tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Vt simonia committatur, debet dari aliquid pretio æstimabile pro re spirituali, vt pro diffinitionis expositione adduxi suprà *in c.* 1. sed homagium per se non est pretio æstimabile. Ergo etsi illud præstetur pro beneficio ecclesiastico assequendo, simonia non committitur. Probatur minor *ex c. final. de hæreticis*, vbi propter crimen hæresis homagium factum, seu præstitum illi, qui in hæresim lapsus est, in fiscum non cadit, iuxta textum *in cap. vergentis, eod. titul.* igitur quia non continet quid pretio æstimabile. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam siue maiores Ecclesiæ dignitates, siue minores attendamus, inuenimus earum possessores Principibus, tam sæcularibus, quàm ecclesiasticis homagium facere, *cap.* 2. *de iureiur. cap. final. §. verùm, de statu regul. lib.* 6. *cap. Romana, § debet, de appell. eod. lib. cap. grauamen, de excessibus Prælat.* variis historicorum auctoritatibus probaui *in dict. cap.* 2. *cap. nimis* 30. *de iureiur.* & refert Roussclius *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 26. Ergo non iniustè Archidiaconus Cantuariensis, cui de iure competebat institutionem corporalem, siue inuestituram in beneficiis ecclesiasticis dare, iuxta tradita *in cap. ea noscitur, de instit.* exigebat homagium ab ipso clerico, cui beneficium conferebat.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, homagium esse adstrictionem seruitutis factam Domino per pactionem, promittente homine libero fidelitatem, vt variis auctoritatibus probant Vossius *de vitiis serm. lib.* 3. *cap.* 14. Huthomanus, & Verrucius *de verbis feudalibus, verbo Homagium*, Meursius *in Glossario, eod. verbo*, Pater Zerda *in aduers. cap.* 44. Martha *de iurisd. p.* 1. *cap.* 27. Idumay ad Innoc. III. *lib.* 3. *epist.* 77. Cuius homagij, seu hominij forma nota est apud scriptores mediæ ætatis, videlicet iuramento præstito per manuum porrectionem, & osculum Domini: quo ritu Tassilo Dux Baioariorum se in fidem dedit Regi Pipino, vt refert Aymoinus *lib.* 4. *cap.* 64. ibi: *Illuc & Tassilo Dux Baioariorum cum primoribus gentis suæ venit, & more Francico in manus Regis in vassaticum manibus suis semetipsum commendauit.* Sic etiam Boamundus Alexio Imperatori fidem exhibuit ad morem vassallorum. Vvillelmus Tirius *lib.* 2. *de bello sacro, cap.* 15. Factus est Dominus Boamundus Imperatoris homo, fidelitate manualiter exhibitâ, & iuramento præstito corporaliter, quale solent fideles Dominis suis exhibere. Varias formas constituendi hominis ligij commemorant Lælius Biseiola *lib.* 17. *horarum subcessiu. cap.* 22. Gregorius Lopez *in l.* 25. *tit.* 16. *part.* 3. & *l.* 26. *tit.* 11. *ead. part.* Chopinus *de domanio Franc. pag.* 240. Dorleans *ad Tacitum lib* 3. *pag.* 273. *num.* 3. alij apud Solorzanum *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 23. *num.* 22. Inde feudatarij homines per manus, & sacramentum dicuntur à Carnotensi *epist.* 18. ibi: *Igitur quamuis mei homines essent, & per manum, & per sacramentum furiosè & clamosè sedem meam circumdederunt.* Homagium autem, seu hominium duplex est, ligium, & non ligium: ligium est, quod Regi, aut Imperatori nullo medio debetur, cuius meminerunt Continuator Aymoini *lib.* 4. *cap.* 54. ibi: *Vnde Rex cum magno exercitu Normanniam aggrediens, manu forti eam cepit, quam Henrico filio Comitis Andegauorum reddidit, & eum pro eadem terra in hominem ligium accepit.* Quare in Clement. *Pastoralis, de re iudicata*, Rex Siciliæ dicitur homo ligius, & vassallus Ecclesiæ. Etiam hominium hoc ligium vocant fidei alligationem, seu ligantiam: Anselmus Cantuar. *in epist. ad Ernulfum, lib.* 3. *epist.* 90. ibi: *Si quis exigit ab aliquo monacho Ecclesiæ vestræ sacramentum, aut fidei alligationem.* Et *epist.* 91. *ad Gundulfum: Nulla mina, nulla promissio, nulla astutia à religione nostra extorqueat aut homagium, aut iusiurandum, aut fidei alligationem.* Guillelmus Neubrig. *lib.* 2. *cap.* 37. ibi: *Occurrit ei Rex Scotorum cum vniuersis Regni sui Nobilibus, qui omnes in Ecclesia Beatissimi Apostolorum Principis Regi Anglorum, tanquam principali Domino, hominium cum ligantia, idest solenni cautione standi cum eo, & pro eo contra omnes homines, Rege proprio præcipiente fecerunt.*

4\. De homagio et hominio.

rum. Et Matthæus Paris de Henrico III. Rege Anglorum: *Gasconiam contulit Eduardo primogenito filio suo; tamen sibi retinuit principali dominio, scilicet ligantiam.* Hominium non ligium est quando fidelitas promittitur inferiori Principi sæculari, vel ecclesiastico, & excipitur persona Regis, vel alia similis. In vtroque tamen sub iureiurando promittuntur fidelitas, obsequium, & seruitium, vt probant Bosquetus *suprà*, Altesserra *de feud. cap.* 8. Citonios *ad tit. de feud.* vbi & nos, & *in cap.* 2. *cap. nimis, de iureiur.* Besoldus *tom.* 1. *polit. dissert.* 2. *cap.* 2.

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Vnde apparet iam ratio præsentis decisionis; nam cùm homagium contineat in se præstationem obsequij temporalis, & subiectionis quasi seruilis, ideo sine simoniæ labe pro assequendo beneficio ecclesiastico, seu alia re spirituali nullo modo fieri potest. Accedit, nam homagium promittitur, vt supra probaui, in commodum, & vtilitatem eius, cui promittitur, cùm efficiatur promittens eius vassallus, obligeturque ad fidelitatem, obsequium, & seruitium. Vnde pro spiritualibus rebus acquirendis fieri non potest, quia munus, seu obsequium temporale pro spiritualibus dare, aut accipere, simoniacum est. Quare in præsenti specie clericus Archidiacono Cantuar. non tenetur ratione beneficij homagium præstare, & iniustè Archidiaconus cum adegit ad tale homagium faciendum pro beneficio assequendo; & ideo Alex III. talem promissionem nullam esse declaravit, cùm simoniacam prauitatem contineret.

6. RESPONDETVR DVBITANDI RATIONI. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta *ex cap. final. de heretic.* nam licèt homagium afferat commodum temporale domino, cui fit, aut promittitur; non tamen commodum hoc ad fiscum pertinet, propter crimen hæresis à domino commissum; immò potiùs ab eius obligatione vassalli liberantur in pœnam tanti sceleris. Si autem ius hoc in fiscum caderet, vassalli fierent deterioris conditionis, cùm fiscus nunquam moriatur; & ita perpetuò illius vassalli essent. Nec obstat quod expendebamus *ex dict. cap. grauem*, cum similibus. Nam respondetur, quod etsi homagium, ac fidelitas promiscuè aliquando vsurpentur, diuersa tamen sunt; nam homagium est promissio obsequij, & seruitij temporalis, vt suprà probaui; fidelitas verò præstatur cùm quis promittit superiori seruare reuerentiam & fidelitatem à iure debitam, vt probaui *in cap. ego, de iureiur.* Vnde homagium pro spiritualibus rebus assequendis præstari non potest, fidelitatis autem iuramentum rectè exigi valet absque labe simoniæ, quia per eam promissor non obligatur ad munus, seu ad obsequium temporale præstandum, ad quod de iure non teneatur; & potiùs dignitati, quàm personæ promittitur; quod procedit quando hoc iuramentum præstatur pro dignitate, seu beneficio, pro quo talis fidelitas præstari solet; aliàs simonia committeretur, iuxta communem huius textus interpretationem; vt etiam committitur, si Prælatus collator beneficij nouas pactiones, aut grauamina addiderit, quibus iurantem grauare intendat, aut obligare valeat ad aliqua capitula, ad quæ nec iure, nec consuetudine recepta, approbataque teneretur; tunc enim sine dubio in præstatione fidelitatis simonia committitur. Hîc annectenda sunt quæ de inuestituris adduxi *in cap. quisquis, de elect.*

CAPVT XVII.

Idem [a] *Strigon. Episcopo.*

ETsi quæstiones tuas de feruore religionis exurgere, & ex intimæ deuotionis affectu, quem circa nos, & Ecclesiam habes, ad nostram cognitionem perferri nullatenus ignoremus; non tamen est tibi in his vltra, quàm oporteat, dubitandum: cùm [b] leges humanæ dicant, quod quidam tenui religione sacramenta etiam necessaria, & legitima exhibere contemnunt: tenuem enim vocant religionem, quæ in talibus hæsitat, vbi non est aliquatenus hæsitandum. Vnde [c] psalmista dicit: Trepidauerunt vbi non erat timor. In hoc autem, quod dilectus f. noster P. tituli S. Laurentij in Damaso presbyter Cardinalis, tunc verò sancti Eustachij diaconus, & Apostolicæ Sedis Legatus, pro electione tua, & vt pallium tibi deferret, ad partes illas accessit, & dilectus filius noster Alanus frater tuus, eius præsciens necessitatem, eidem Cardinali equum vnum, te penitus ignorante transmisit, quoniam per mare veniens nullas, aut paucas secum adduxerat equitaturas, te nullo modo timere oportet, cùm in accipiendis, vel dandis muneribus tria sint maximè [d] attendenda, personæ scilicet dantis, & recipientis, & muneris quantitas; qualitas personarum, & donationis tempus: vt à quo, & cui, videlicet, a paupere diuiti, vel è contrario, siue à diuite locupleti datum fuerit, solicitè consideremus. Æstimationem muneris, & donationis tempus attendimus, cùm magni, vel minoris pretij res data existat, & an instante necessitate, seu alio tempore conferatur, diligentiùs inspiciamus. Quibus siquidem studiosius inquisitis, in præscripta quæstione tua nihil reprehensione dignum inuenimus: quod solicitudini tuæ in sequentibus manifestiùs apparebit. Si enim prædictorum Cardinalis, & fratris tui personarum qualitatem certa consideratione pensamus, non fuit magnum ab eodem fratre tuo Cardinali equum vnum transmitti, quem etiam ioculatori non petenti vir tantus, & tam abundans donauit. Verùm sit temporis necessitatem perpendimus, non aliâ intensione hoc constat factum fuisse, quàm vt Cardinali

dinali in tali articulo subueniretur. Quare super hoc in conscientia tua nullius vnquam debet scrupulus dubitationis emergere, cùm res data modici pretij, quantùm ad personam dantis, vel accipientis extiterit, nec alteruter eorum aliquid in mente habuerit, quod tibi possit, vel debeat, quamlibet, vel in modico læsionem inferre; etsi ante electionis examinationem, & pallij receptionem, & te nolente, & penitus ignorante sit factum, & equus necessitate instante transmissus fuerit, & collatus: nec etiam res tanti pretij reputetur, quæ accipientis animum multùm mouere debeat, aut ab honestatis proposito ad aliud declinare. Quod autem scriptum est: Beatus qui [e] excutit manus suas ab omni munere: de illis donis dictum est, quæ accipientis animum allicere, vel interuertere solent, quoniam si ipsa etiam persona electi ordinatori, vel consecratori suo electuarium, medicinas, aut de optimo vino, siue de aliis huiusmodi, quæ modici pretij fuerint, & quæ voluntatem recipientis inclinare, vel mouere non debeant, offerat; non tamen Ecclesia Romana accipientem, vel dantem in his delinquere, interpretari consueuit.

NOTÆ.

1. a *STrigoniensi.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 20. Sed rectiùs in sexta collectione legitur *Archiepiscopo*, quia his temporibus Strigoniensis Ecclesia Hungariæ Metropolis erat. Integra inscriptio desideratur post Concil. Lateran. *part.* 50. *cap.* 1. De Strigoniensi prouincia egi *in cap.* 4. *de postulat. Prælat.*

2. b *Leges humanæ.*] Videlicet lex finalis, §. *sin autem*, ibi: *Cùm forsitan quidam subtili reuerentia tenti, nec verum sacramentum præstare putauerint*; *C. de fide. instrum.* Et *l. quæ sub conditione* 8. *l. penult. ff. de condit. instit.* Vnde à Prætore remissa fuit conditio iurisjurandi adiecta in testamento, quia aliqui ita formidolosi erant, vt nec verum iurarent; alij ita faciles, vt omnia iurarent, *dict. l.* 8. quam illustrat Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 22. Donel. *lib.* 6. *comment. cap.* 18. Acosta *lib.* 1. *select. cap.* 10. in qua parte obseruandi sunt textus *in l.* 1. §. *sed ad eos*, *ff. ad leg. Falcid. l. facta* 63. §. 3. *ff. ad Trebel. l. libertus* 20. *ff. de bon. libert. l. municipibus*, *l. non dubitamus* 20. *ff. de condit. & demonstr. l. cùm pater* 77. §. 23. *ff. de acquir hæredit. l. cùm quis decedens* 37. §. *Codicilis*, *ff. de legat.* 3. *l. conditiones* 14. *ff. de condit. instit.*

c *Psalmista.*] Psalmo 13. vbi Septuaginta legunt: *Illic trepidauerunt timore, vbi non erat timor.*

d *Attendenda.*] Et rectè, si enim à paupere 3.
diuiti, aut a subdito superiori aliquid detur, vtrumque suspectum est; si autem à diuite pauperi, pium; si à diuite locupleti, humanum, nisi ex causæ corruptione, aut exterioribus signis aliud iudicium sumatur. Facit etiam, quod quamuis donatio regulariter non præsumatur, *l. Campanus, ff. de operibus libert.* fallit si donans diues est, aut nobilis: recipiens verò pauper, vt probat Tiraquel. *in tract. de nobilit. art. vlt. num.* 47. Facit textus *in cap.* 1. *de donat.* vbi notaui: latiùs prosequuntur Binsfeldius *in præsenti*, Narbona *in l.* 3 *t. gloss.* 6. *tit.* 7. *lib.* 1. *Recopil.*

e *Beatus qui excutit.*] Verba sunt Isaiæ *cap.* 23. relata à Gratiano *in cap. sunt nonnulli*, 1. *quæst.* 1. *cap. qui rectè* 11. *quæst.* 3 Commentarium huius textus dedi *in capit.* 1. *verbo prohibemus*, *hoc titul.*

CAPVT XVIII.

[a] Alexander III.

VEniens ad nos F. presbyter, nobis supplici relatione proposuit, quod Abbas, & Fratres sancti R. noluerunt eum in monachum recipere, quousque illis pro monachatu triginta libras dare conuenit. Conuentione autem facta, statim eum sequenti die monasticum habitum induerunt. Iidem verò monachi triginta [b] sol. Abbas verò LX. & familiæ XII. pro pastu, asserentes hoc esse de [c] consuetudine monasterij, postulauerunt. Quoniam ergo rei veritas nobis non constat, & factum huiusmodi perniciosum videtur, f. t. per A. s. m. p. quat. rei veritatem inquiras, & si ita inueneris esse, Abbatem, & monachos ad restituendam pecuniam [d] præfato F. tam indignè receptam, instanter admoneas, & cum omni districtione compellas, & Abbatem, & maiores personas monasterij, pro tantæ prauitatis excessu, ab officio sacerdotali [e] suspendas. Prædicto autem F. in alio [f] monasterio præcipias, vt in habitu monastico Domino studeat seruire.

NOTÆ.

a *ALexander III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: vnde cognosci non potest, de quo monasterio in præsenti agatur, vbi similis corruptela inualuerat.

b *Solidos.*] De quorum valore sequenti capite agemus.

c *Consuetudine.*] Quæ vt corruptela meritò improbanda videtur, iuxta tradita suprà *in cap. cùm Ecclesia.*

1. d *Præfato F.*] Quia licèt cùm simonia vera committitur, pretium interueniens non debeat restitui danti, sed potiùs Ecclesiæ, pauperibus, vel cui iudex assignauerit, iuxta tradita suprà *in cap. de hoc* 11. tamen quia in præsenti casu F. bona fide dedit per exactionem, non quia intenderet pretio illo emere habitum religionis, ideo ei iustè restituitur, vt docuit Couarr. *in regul. peccatum*, 2. *part.* §. 3 *de R. I. lib.* 6.

e *Suspendat.*] Quæ suspensio pœna simoniaci est, vt probaui *in cap.* 3. *hoc titul.*

2. f *Alio monasterio.*] Eiusdem ordinis, & professionis; quia professio à F. emissa valuit, & tenuit, quia tantùm ingressus respectu illius monasterij propter simoniam improbatur; nam cùm F. intenderet se obligare Deo, prauum Abbatis factum non potuit impedire professionis effectum, vt probat Luna, & Arellano *lib.* 5. *singul. antinom.* 1. vbi exponit textum *in cap. dilectus, el* 2. *hoc titul.* & si in præsenti casu F. particeps esset simoniæ, in aliud monasterium eiusdem Ordinis, & professionis, sed arctioris vitæ, esset detrudendus: quo casu procedit textus *in cap. quoniam, infrà hoc titul.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR AT PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pretium recipere pro habitu monastico simoniacum est, & illud recipientes suspenduntur ab officio.* Probant eam textus *in cap. quàm pio* 1. *quæst.* 2. *cap. non satis, cap. cùm in Ecclesia, cap. de regular. cap. dilectus, el* 2. *cap. quoniam, hoc tit.* Concil. Francofordiense *can.* 16. *Audiuimus enim, quod quidam Abbates cupiditate ducti præmia pro introeuntibus in monasterium requirunt: ideò placuit nobis, & sanctæ Synodo, vt pro suscipiendis in sancto ordine fratribus nequaquam pecunia requiratur.* Concilium Melfitanum *can.* 7. *Nullus Abbas pretium exigere ab eis, qui ad conuersionem veniunt, aliquâ placiti occasione præsumat.* Oxoniense temporibus Honorij III. *cap.* 39. *Extrauag.* 1. *hoc titul.* Trident. *sess.* 25. *de reform. cap.* 3. & *de regul. cap.* 16. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Binsfeldius *in cap. non satis, hoc titul.* Araujo *in qq. Moral. disput.* 14. *part.* 2. *art.* 3. *num.* 14. Suarez *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 17. Castropalao *in opere moral. tract.* 17. *disput.* 3. *punct.* 9. *num.* 4. aliis relatis Diana 3. *part. tract.* 2. *resol.* 100. Lessius *lib.* 2. *de iustit. cap.* 35. *dubit.* 32. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 13. *cap.* 9. Tamburin. *de iure Abbatis disp.* 5. *quæstio* 2. & 3. Gibalinus *de simon. quæstion.* 18. *consectar.* 9. Christ. Lup. *in can.* 19. *Synod.* 7.

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in hanc assertionem ita insurgo: Etsi sanctiora nascentis Ecclesiæ sæcula repetamus, inueniemus fideles ad monasticam vitam transeuntes, secum omnia bona sua offerre monasterio, in quo professionem emittebant, *cap. final. de renunc. cap. in præsentia, de probat.* cum aliis ibi adductis. Igitur quia alienum non est à disciplina ecclesiastica de statu regulari, vt aliquod temporale offerant, qui volunt ad monasticam vitam transire. Sequentibus sæculis vsque ad nostra nihil vsitatius est, quàm vt moniales vitam religiosam eligentes secum dotem afferant, quam monasterio tradant pro sua sustentatione: quam consuetudinem variis rationibus probarunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 3. vbi Aragon, & Caietanus. Victoria *in relect. de simonia*, 2. *part. num.* 12. plures congesti à Barbosa *in cap. non satis, hoc titul.* Tamburin. & Gibalinus *vbi suprà.* Augetur hæc difficultas ex eo, quam Equites Ordinum Militarium sancti Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ, esse veros religiosos, professionemque in religione approbata emittere, tenuerunt plures congesti à Ioanne Sanchez *in select. disput.* 49. Diana 3. *part. tract.* 2. *resol.* 64. sed habitus huiusmodi Ordinum posse pretio dato acquiri, probarunt latè Villalobos *tom.* 2. *titul.* 37. *difficult.* 14. *numer.* 5. Diana *resol.* 64. Fagundez *lib.* 3. *de contract. capit.* 20. ergo licitum est pretium dare pro ingressu religionis.

Qua dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex eo; nam cùm status religionis sit res spiritualis, vt notum est, non potest pro eo aliquid temporale exigi, iuxta definitionem traditam *in cap.* 1. *hoc titul.* quare ad euitandam hanc simoniæ speciem Carthusiensis Ordo districtum adhibuit statutum relatum à Dionysio Richel. *lib.* 1. *art.* 16. in hunc modum: *A nouitiis nec aliquid exigatur; si Prior exegerit, sit extra sedem* 40. *diebus, & totidem faciat abstinentias sine misericordia infra sex menses. Si Procurator, vel alius exegerit, sit per* 40. *dies nouitius, & totidem in Capitulo recipiat disciplinas. Prioratum quoque Prior, & procurationem Procurator amittat, si eis scientibus exactio iam venerit ad effectum. Nullus etiam nostrûm de rebus nouitij aliquid postulet, nec ad procurationem aliquam faciendam nouitius instruatur ab aliquo nostrûm. Insuper prohibemus Vicariis, & Priorissis, atque conuentibus monialium de cætero, ne recipiant in sorores nisi quot de bonis monasterij poterunt sine penuria sustentari; nec aliquam sub cuiuscumque commodi velamine recipiant, donec locus vacauerit, nec propter munera, vel etiam promissa aliqua præsumant personam recipere, ne vitium committant simoniæ.* Memorabile est illud D. Hieronymi in sua regula adducta ab eodem Dionysio *dicto art.* 16. Sic enim ait: *Detestabilem hæresim simoniæ, quam communi prauitate diaboli moniales assueta committunt, etiam in auditu horreat vestra societas. Giezi & Simonis vos terreat prauitas. Vox Petri Vicarij Christi nunquam exeat de auribus vestris: Pecunia tua tecum sit in perditionem, existimas enim donum Dei haberi pecuniâ. Communis mercatorum vsus habet, vt venditio commutetur in melius; asserit namque simoniacus pecuniam esse præstantiorem dono Dei, cùm illud commutat in ipsam. Ad vos venientes sorores, ad Christi suscipite nuptias gratis: præponatur sanctitas pecuniæ, exquiratur bonitas vitæ, non generositas carnis, non vtilitas mundi, nulla omnino pactio, nulla opinio, æstimatio, seu intentio de pecunia danda præueniat, & receptionem præcedat: quæ pactio, siue opinio, puritatem mentis perturbat.* Rectè ergo Alexander III. in præsenti iuxta Sanctorum PP. regulas in præsenti decreuit, ab officio suspendendos esse eos, qui pro ingressu religionis pretium temporale exigunt. 5. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex dicto *cap. final. de renunc. cap. in præsentia, de probat.* 6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

probat. nam in eis & similibus agitur de iis, qui voluntariè, & ex deuotione, cùm se Religioni offerebant, omnia bona sua secum deferebant: quod cùm ex pietate, & liberalitate fieret, non animo, vel studio emendi habitum, seu professionem monachalem, Ecclesia permisit, laudauitque: at præsens assertio procedit quando conuentione factâ, initoque pacto pretium accipitur pro ingressu Religionis; tunc enim cùm temporale, quod datur, habeat veram rationem pretij, simonia committitur. Nec obstat augmentum primum dubitandi rationis, pro cuius solutione sciendum est, dubium esse apud antiquos scriptores, an quando monasterium est ita tenue in redditibus, vt non sufficiat, nisi pro certo numero, vltra quem alij cupiunt in eo recipi, liceat ab eis exigere etiam ex pacto dotem pro sustentatione personæ. In qua quæstione negatiuam sententiam latè fundat, & contrariam impugnat Carthusianus *lib. 1. & 2. de simonia.* Sed affirmatiua sententia verior est, dum tamen expresè caueatur, pecuniam recipi pro sustentatione monialis, non verò pro ipso ingressu. Eam defendunt DD. laudati suprà pro illustratione conclusionis. Facitque pro ea validissima ratio, nam sustentatio est aliquid temporale, & distinguitur ab ipso ingressu; vbi autem pretium datur pro re temporali, nulla committitur simonia, quamuis spirituale cum temporali annexum sit, si contractus necessariò non misceantur, nec ex illa coniunctione necessariò sequatur vendito temporali, vendi quoque spirituale ipsi annexum, vt fusè probat Gibalinus *de simon. q. 5. & 6.* Sustentationem autem in hoc casu separari posse ab ipso ingressu, probatur exemplo sacræ ordinationis, nec non & matrimonij; nam licèt pro ipsa ordinatione clericus non possit pretium temporale Ecclesiæ, vel Episcopo dare, vt probaui *in cap. 1. hoc titul.* tamen si beneficium ecclesiasticum non habet, saltem patrimonium sufficiens ad sustentationem debet habere, vt probaui *in cap. 2. de præbend. & dignit.* & eius dominium retinet, quia onus sustentationis non incumbit Ecclesiæ. Cùm ergo in religioso onus sustentationis transeat in monasterium, & repugnet voto paupertatis, vt ipse retineat dominium patrimonij, rectè potest illud transferre in monasterium pro ipsius sustentatione. Hoc apertiùs probatur exemplo matrimonij, in quo etsi sacramentum sit, licitè dos marito traditur ad subleuanda eius onera, vt probaui *in cap. 2. de condit. appos.* Igitur similiter in hoc connubio sacro personæ religiosæ potest dari aliqua dos monasterio non pro ipso ingressu, sed pro sustentatione, vt considerat Gibalinus *de simon. q. 18. consectar.* 8. Similiter & pro ingressu in confraternitate, aut pro sodalitio, potest pecunia recipi, non in pretium admissionis ad pium cœtum, sed ad sustentationem onerum sodalitij, vel ad comparationem sacræ suppellectilis. Angelus *in summa, verbo Simonia, num.* 27. Sà *eod. verbo, num.* 2. Theophilus Raynaud. *tom. 16. in heterocl. spirit. part. 3. punct. 4. fol.* 515.

7. EXPONVNTVR VARIA IVRA. Nec sententiam hanc euertunt primò textus *in cap. quoniam, hoc titul.* vbi PP. Concilij Lateran. sub grauissimis pœnis prohibent, ne paupertatis prætextu moniales aliquid exigant ab iis, quas in sorores admittunt. Igitur nec pro sustentatione monialis, etsi monasterium tenue sit in redditibus, licet dotem recipere. Pro cuius interpretatione varia adduxerunt DD. Reginaldus, & alij apud Barbosam *in collect. ad illum textum* afferunt, ibi agi de paupertate simulata, vt ita simonia palliaretur, non quia verè monasterium tenue esset in redditibus. Nauarrus laudatus à Suarez *lib. 4. de simon. cap.* 17. accepit textum illum, quando moniales accipiunt plus quàm necessarium erat ad monialis sustentationem. Sed veriùs Azor. *3. part. instit. lib. 12. cap. 16. quæst.* 1. Gibalinus *dict. consect.* 9. textum illum accipiunt quando non pro sustentatione, sed verè pro ipso ingressu pretium exigitur; tunc enim nullo prætextu, etiam paupertatis, pretium recipi valet. Nec etiam obstat textus *in cap. tua nos, hoc titul.* vbi clericus, qui sua bona Ecclesiæ tradidit cum pacto, vt reciperetur in canonicum, simoniacus iudicatur: igitur similiter qui bona sua tradit monasterio, vt in eo recipiatur, simoniam committit; nam respondetur, in eo textu propter pactionem de temporalibus ad spiritualia simoniam committi, iuxta tradita *in cap. 4. de pact.* Nec obstat extrauagans 1. *de simon.* vbi Vrbanus V. prohibet sub excommunicatione Apostolicæ Sedi reseruata, ne quid directè, vel indirectè petere, vel exigere pro ingressu religionis præsumatur. Igitur nec sub paupertatis prætextu licet dotem à moniali exigere. Nam respondetur, Pontificem in eo textu nouum ius non statuere, sed tantùm veteres Ecclesiæ sanctiones innouare. Vnde cùm in eis nunquam prohibeatur aliquid recipi pro sustentatione monialis, nec Vrbanus talem dotis constitutionem prohibet, sed corruptelam contra antiquas Ecclesiæ leges introductam condemnat. Nec tandem obstant varij canones congesti *in cap. 1. de statu monachorum*, vbi cauetur; ne plures personæ admittantur, quàm ex redditibus monasterij ali possunt. Nam respondetur, in eis tantùm prohiberi, ne quando monasterium plures personas alere nequit quàm intus habet, aliæ recipiantur alendæ expensis ipsius monasterij; non tamen in eis prohiberi, tunc congruam dotem recipere ab eis, qui petunt habitum in ipso monasterio, vt docuerunt Gutierrez *lib. 1. canonic. quæst. 32. n.* 83. Suarez *dict. lib. 4. de simon. cap.* 17. Sanchez *lib. 7. summa, cap. 23. num.* 4. Binsfeldius *in cap. 9. hoc titul.* Gibalin. *dict. consect. 9. num.* 3.

Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis, cuius solutio pendet ex alia satis vexata quæstione, an videlicet Equites Ordinum militarium sint verè religiosi? Quam latè, & doctè nouissimè examinat P. Magister F. Ioannes Martinez *discurs. 9. politic. moral. per totum*: qui discurso sequenti amplectens sententiam Theologorum qui eos religiosos esse negarunt, resoluit quæstionem illam nostris temporibus à magnis Theologis, & Iurisperitis disceptatam, præcipuè Araujo *in qq. moralibus, part. 1. disp. 6. per totam*, P. Andrea Mendo *de Ordinib. Milit. disp. 1. q.* 14. Ferro Manrique 2. *part. qq. mor. q.* 108. Marin. *lib. 1. resol. cap.* 318. an videlicet habitus Ordinum Militarium vendi possint? Et resoluit, quod etsi in tali venditione simonia non committatur, peccatum tamen, tam contra iustitiam distributiuam, quàm commutatiuam ipsarum Religionum Militarium admitti. Sed cùm iuxta sententiam Iuristarum, seu maioris partis eorum, Equites Ordinum Militarium religiosi credantur saltem quoad plures effectus, inde iuxta eorum sententiam credo in tali venditione simoniam committi. Pro qua sententia facit textus *in extrauag. 1. hoc titul.* vbi cùm Vrbanus V. expresè statuit nihil esse recipiendum pro ingressu Religionis, addidit ea

8. DE ORDINIBVS MILITARIBVS.

verba : *Quouis nomine nuncupatis , etiam ordinum militarium.* Et in constitutionibus ipsius Ordinis D.Iacobi, *tit* 15. *cap.* 1. ita cauetur : *Establecemos, que el maestro no reciba dineros , ni precio por la encomienda : y si alguno acometiere a dar ò le diere, pierda lo que le diere , y la encomienda, y el cauallo, y hagan penitencia por vn año.* Posse tamen huiusmodi habitus militares beneficiari , vt vulgò dicitur , rectè probat Martinez de Prado suprà.

9. EXPONITVR CAP. 2. DE CONDIT. APPOSIT. Sed suprà traditis obstat textus *in cap.* 2. *de cond. apposit.* vbi refertur , quemdam Diaconum duobus seruis suis libertatem dedisse eâ conditione , vt monachi fierent in ipso monasterio , in quo ipse degebat : quod factum adeo probauit Gregor. Magn. vt iusserit vni ex seruis illis , qui volebat tantùm in clericatu manere , vt detruderetur in monasterium, aut iterum seruituti subiiceretur. Ex quo textu aperiè constat, pro ingressu monasterij aliquid temporale dari posse. Cui difficultati variis modis satisfacere intendunt Glossa, & reperentes *ibi* , quos referunt Barbosa *in collect. ad illum textum*, Gibalinus *de simonia , quæst.* 6. *consect.* 11. Quibus omissis dicendum est , in eo textu nihil temporale datum fuisse monasterio pro ingressu , sed tantùm dominum seruorum , vt eos inuitaret , alliceretque ad vitam religiosam, illis libertatem promisisse , si in ipso monasterio habitum suscepissent , remanerentque , nullâ necessitate illis impositâ profitendi vitam monasticam , sed tantùm optione illis datâ libertatis in præmium professionis religiosæ , aut permanendi in seruitute. Vnde sicut licet infideli dare pecuniam , vt baptismum suscipiat , & reo capitalis criminis impunitatem concedere ., vt religiosus fiat , vt probat Gibalinus *dict. quæst.*6. *consect.* 10. multò magis licebit seruo libertatem dare si monasterium ingrediatur.

CAPVT XIX.

[a] Alexand. III.

EX tuæ fraternitatis litteris , & [b] confessione sacerdotis præsentium latoris accepimus , quod cùm ad sacerdotis ordinem non aliter voluisset eum eius Archidiaconus [c] præsentare, vt, [d] sol. eidem Archidiacono soluit, & sic postea ordinem ipsum per eum præsentatus accepit. Vnde super eo , de quo nostrum consilium postulasti , tibi sic duximus respondendum , vt si hoc non est publicum , sed secretum , eundem sacerdotem secretò conuenias, monens, sine vlla tamen coactione , eum propensiùs, & inducens, vt ordinem alicuius Religionis assumat , & perpetuò ab officio, quod illicitè adquisiuit, abstineat. Si verò ad religionis ordinem obseruandum inducere eum fortè non poteris, studeas ei ad sustentationem suam aliquod [e] beneficium ecclesiasticum constituere, ad hoc , vt à sacerdotio debeat in perpetuum abstinere. Alioquin non erit tutum , cùm sit secretus excessus , ipsum inuitum ab eodem officio coërcere ; sed tamen secretam pœnitentiam , secundùm quod tibi visum fuerit , iniungere non postponas.

NOTÆ.

1. a IDem.] Alex. III. videlicet , vt legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.*2. nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex.

b *Confessione.*] Secretò facta , tam Episcopo, quàm Pontifici ; non verò sacramentali, vt notaui *in cap.* 2. *de offic. ordin.*

c *Archidiaconus præsentare.*] Iuxta morem illustratum *in cap. vnic. de strutin. in ordin. faciend.*

2. d *Sex solidos.*] An grauis , paruáve esset hæc quantitas , petendum est ex valore solidorum ; certum est enim , solidum monetam fuisse vsu receptam sub Hadriano Imperatore ; eius enim mentio fit *in l. si verò Prætor , ff. de his qui effuderunt :* & sequentibus Imperij sæculis vsitata fuit, vt constat *ex Nouel.* 123. *Iustin. princip. Instit. de pœna temerè litig. l.* 13. *C. Theodos. de suscept. & arcariis , l. vnic. eod. C. de oblat. votor.* Solidorum valor non idem semper fuit ; nam antiquissimis temporibus ex vna auri vncia sex solidi fiebant , vnde solidus sextula dictus est, vt ait D. Isidorus *in origin.* & liquet ex illo versu Fani.

Sextula , quæ fertur , nam sex his vncia constat.

Temporibus Constantini ex vna auri vncia cudebantur septem solidi ; vnde libra auri continebat solidos octoginta , vt patet *ex l.* 1. *C. Theodos. de ponderat.* Verùm Valentiniani tempore cautum fuit , vt ex auri libra 72. solidi fierent. Sequentibus sæculis, tam in Hispania, quàm Gallia, varius fuit solidorum valor ; modò valebant quatuor denarios, modò quadraginta denarios argenteos , vt constat *ex lib.* 3. *Capitul. cap.* 7. & *lib.* 4. *tit.* 25. & in Concil. Bracbar. 2. *can.* 2. statuitur , vt Episcopus diœcesim suam visitans, nihil vltra duos solidos à qualibet Ecclesia accipiat. Prosequuntur alia de solidorum valore Iacob. Gothofredus *in opuscul. de mutat. moneta*, Lemaistre *lib.* 2. *de iuribus Episcop. cap.* 2. Halliet. *de sacris elect. cap.* 7. *art.* 6. §. 1. Vnde cognoscitur , non leuem summam fuisse ab Archidiacono in præsenti casu exactam.

e *Beneficium.*] Simplex videlicet , quod non peteret administrationem sacramentorum , aliàs frustra daretur illi, cui officium denegabatur , *cap. ex litteris , de excess. Prælat.* Commentarium huius textus dedi suprà *in cap.* 1. 3.

CAPVT

CAPVT XX.

Alex. III. [a] *Herforden. Archidiacono.*

AD nostram noueris audientiam peruenisse vnde, si verum est, plurimùm admiramur, & aduersus vos iure mouemur, quòd in Ecclesiis in vestra iurisdictione constitutis [b] vicarios, nisi ab eis extortâ pecuniâ, nullâ ratione ministrare permittitis, & [c] personas Ecclesiarum, quasi seruos, & censuarios singulis annis indebitis exactionibus grauare præsumitis, extorquendo ab eis pecuniam, & procurationes, [d] eas diuersis nominibus, aliquando auxilium Episcupi, interdum eiusdem Episcopi, & vestras [e] consuetudines nuncupantes: quas si vobis fortè reddere contendunt, vos easdem personas, & Ecclesiarum vicarios ab officio suspenditis, & in eorum Ecclesiis diuina prohibetis officia celebrari, & inter cætera denarium [f] chrismatis pro voluntate vestra ab eis in vestræ salutis periculum extorquere præsumitis, huiusmodi exactiunem, vt eam liberiùs videamini exigere, quandoque consuetudinem Episcopalem, quandoque synodalia, quandoque paschales denarios appellantes. *Et infrà*: Quia verò non decet vos clericos ita viliter, & inhonestè tractare, disc.v. per A.s.m. quat. ab eis pro ministerio ecclesiastico exercendo, siue pro vicariis assignandis, seu pro chrismate nullatenus exigatis pecuniam, & eos indebitis exactionibus, aut procurationibus de cætero grauare, vel personas eorum, aut Ecclesias sine manifesta ratione, & rationabili causa nullatenus interdicto supponere præsumatis, &c. Alioquin si ad nos exinde iterata querela peruenerit, &c.

NOTÆ.

1. a HErefard.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. ex qua transcribo textum hunc, etsi mutilum, & truncatum; nam iam ex prioribus, quàm mediis, & posterioribus verbis constat, in eo plures esse lacunas. De Herefordiensi Ecclesia noooolla adduxi *in cap.* 2 *de tempor. ordin.*

b *Vicarios.*] Siue perpetuos, siue temporales, de quibus egi *in cap.* 1. *cap. ad hæc, de officio vicarij.*

c *Et personas.*] Parochos videlicet, & beneficiarios, iuxta tradita *in cap.* 8 *& 12. de rescript.*

2. d *Procurationes indebitas.*] Nam tempore visitationis, tam Episcopo, quàm Archidiacono procurationes à iure præscriptæ funt soluendæ, vt probaui *in cap. cum Apostol. de censibus.*

e *Consuetudines.*] Facit textus *in cap. licet* 3. *de pœnis*, vbi etiam de diœcesi Couentreosi Angliæ agitur.

3. f *Denarios chrismatis.*] De quibus egi suprà *in cap. ea* 15. vbi huius secundæ partis commentarium dedi: prioris autem partis commentarium inuenies *in cap.* 1. *ne Prælati.*

CAPVT XXI.

Lucius III. [a] *Spalaton. Archiepiscopo.*

DE simoniacè verò ordinatis iuxta postulationem tuam certum tibi non possumus dare responsum, nisi pleniùs nosceremus, qualiter fuerint ordinati; cùm quidam, licèt secundùm quandam speciem, vtpote ignorantibus ordinatis, simoniacè ordinentur: in suis tamen possunt ordinibus remanere, quia simoniaci non sunt.

NOTÆ.

1. a SPalaton.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 18. vbi additur *pars capitis Super eo, quod*: vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. super eo, de bigamis*, vbi notaui.

COMMENTARIVM.

2. VAriis modis potest quis simoniacè ad ordines ascendere. Primò cùm ipse scienter pretium dedit Episcopo, vel alij ministro pro ipso grado sacri ordinis assequendo, vt proaul *in cap.* 1. *hoc titul.* Secundò cùm per ignorantiam ordinatur simoniacè, quod duobus modis contingere potest: primò cùm ordinatur quis ignoranter ab Episcopo simoniaco, quia in alia ordinum collatione peccauit, ideoque vt simoniacus suspensus erat ab Ordinum collatione, iuxta tradita suprà *in cap.* 3. Secundò cùm ignotaote ordinato, alius tertius eius consanguineus, vel amicus Episcopo, examinatori, vel alij ministro pretium dedit pro ipsa ordinatione. Primo casu, qui ordines suscepit ignoranter ab Episcopo simoniaco, suspensionem incurrit, & tantùm pro temporis, aut Ec-

clesiæ necessitate in ipso grado conseruari iubetur *in cap. statuimus, cap. si quis simoniacus* 1. *quæst.* 1. Gregor. VII. *lib.* 6. *regestr. epist.* 39. ibi : *Eos tantum in Ecclesia ordine recipi permisit, si eorum vita irreprehensibilis probetur.* Alex. II. in Syoodo Romana *can.* 3. apud Baroninm *anno* 1063. Bininm *tom.* 3. *Concil. part.* 2. ibi : *De his autem, qui non per pecuniam, sed gratis sunt à simoniacis ordinati, quia quæsita iam à longo tempore diutiùs ventilata est quæstio, omnem modum dubietatis absoluimus, itaut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. Quia igitur vsque adeo hæc venenata pernicies hactenus inoleuit, vt vix qualibet Ecclesia valeat reperiri, quæ hoc malo non sit aliqua ex parte corrupta : eos, qui vsque modò gratis sunt a simoniacis ordinati, non tam obtentu iustitiæ, quam intuitu misericordiæ in acceptis ordinibus manere permittimus, nisi fortè alia culpa ex vita eorum secundum canones eis obsistat. Tanta quippe talium multitudo est, vt dum rigorem canonici vigoris super eos seruare non possumus, necesse sit in dispensatione ad pia condescensione studium nostros animos ad præsens inclinemus; ita tamen vt auctoritate Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli omnimodis interdicamus, ne aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi, vel alicui sumat, vel præfigat : quia non hanc aliquis sanctorum Patrum iubendo, aut obediendo promulgauit, sed temporis nimia necessitas permittendo a nobis extorsit.* Quod rectà ratione procedit, quia cùm regula iuris vtriusque sit, neminem posse dare quod non habet, *l. nemo, ff. de R. I. cap. nemo, cap. perfectionem* 1. *quæst.* 1. *cap. Daibertum* 1. *quæst.* 7. *cap. solet, de consecr. dist.* 4. non immeritò is, qui à simoniaco, etsi non simoniacè, & absque sua vlla culpa ordinatur, eiusdem ordinis, tanquam ab illegitimo ministro, præter intentionem principalis agentis, cooperante accepti gradus executione priuatur. Circa secundum casum non consentiunt DD. Et ignorantes ita per simoniam ordinatum, eandem suspensionem incurrere, docuerunt Angnianos *lib.* 4. *controu. cap.* 6. Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. *art.* 3. §. 2. Binsfeldius *in præsenti, vers. Quarta conclusio.* Quorum sententia probari videtur *ex cap. præsentium* 1. *quæst.* 5. *cap. per tuas* 3. *hoc titul.* ex præsenti textu, in quo dispensationem Pontificiam contineri, docuit Hallierius *vbi supra.* Sed contrariam sententiam docuerunt meritò P. Suarez *de censur. dispur.* 31. *sect.* 4. *numer.* 41. Nauarr. *in Manuali, cap.* 25. *num.* 68. eo validissimo fundamento fulti, quod hæc suspensio in pœnam delicti imposita sit ; & ideo cessante culpâ per ignorantiam, cessat pœna, *cap. Apostolica, de cleric. excomm.* ibi : *Vos reddit ignorantia probabilis excusatos.* Et *cap. vt animarum* 2. *de const. lib.* 6. Pro qua sententia facit textus præsens disertè in illis verbis : *Quia simoniaci non sunt.* Nec vlla indulgentiæ, aut dispensationis mentio fit. Nec obstat, quod in primo casu proximè relato ordinatus per ignorantiam ab Episcopo simoniaco suspensionem incurrit : ergo & in præsenti casu suspensus manet. Nam respondetur negando consequentiam, quia in hoc casu non ordinatur quis ab Episcopo iam suspenso, vt ob eam causam non recipiat ab illo ordinis exequutionem ; sed per talem ordinationem efficitur ordinator suspensus, cùm antea non esset : ergo potuit dare exequutionem ordinis, quam habebat, quamuis simul ipse illam perdiderit sic ordinando. Vnde cùm aliàs ordinatus non committat crimen, ob quod priuetur tali exequutione, non est quare suspensionem incurrat : at verò in superiori casu suspensionem incurrit, quia minister suspensus erat, vt docet Suarez *dict. disput.* 31. *sect.* 4. De illo qui ignoranter per simoniam beneficium adeptus fuit, agemus infrà *in cap. nouit.*

CAPVT XXII.

[a] Lucius III.

MAthæus Cardinalis secretâ nobis insinuatione monstrauit, quod cùm fuisses ad Ecclesiæ tuæ regimen de voluntate maioris [b] partis fratrum electus, quia paucis contradicentibus non valebas debita pace gaudere, quidam amicus tuus de conscientia tua, & voluntate perturbata, ei, qui magister discordiæ videbatur, certæ quantitatis munus exsoluit ; & sic, quam priùs sustinebas, contradictio conquieuit. Nunc autem dubitas, quod non sis à labe simoniæ prorsus immunis, donec in administratione volueris remanere. Quia igitur per iamdictum Cardinalem Apostolicæ Sedis consilium quæsiuisti, tibi significatione præsentium mandamus, quod multùm tibi consulis, si administrationem prædictam celeriter, ac sponte dimittis, illius verbi [c] Euangelici memor existens : Nihil prodest homini, si vniuersum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur.

NOTÆ.

1. [a] L*Vcius III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. final.* post Concil. autem Later. *part.* 40. *cap.* 4. additur, *Turonensi Archidiacono* ; in editione verò Surij, *Archiepiscopo* : & rectè, si conferantur illa priora verba : *Quòd cùm fuisses ad Ecclesiæ tuæ regimen de voluntate maioris partis fratrum.* Quæ euincunt alloqui Lucium III. in præsenti Prælatum ipsum à Canonicis electum.

[b] *Maioris.*] Vnde electio valebat, nisi minor pars contempta fuisset, aut rationabile aliquid opponeret contra electum, *cap. Ecclesia*, el 2. *cap. quia propter, de elect.*

[c] *Euangelici.*] *Cap.* 16. *Matthæi.*

COMMEN

COMMENTARIVM.

2. REpetentes in præsenti, nec-non scribentes de simonia, latè disputant, an liceat pretio redimere vexationem mihi iustè, vel iniustè factam circa rem spiritualem, vel spiritualibus annexam. Quam variis conclusionibus decidunt Soarez *tom.* 1. *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 50. Theologi cum D. Thoma 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. Valentia *tom.* 1. *controu. disput.* 6. *q.* 16. *puncto* 3. §. 2. Vasquez *in opusculo de scandalo*, *q.* 43. *art.* 8. *dub. vlt.* Redoanus *de simonia*, 3. *p. cap.* 21. *num.* 6. Gibalinus *eod. tract. q.* 18. Barbosa *in collect. ad hunc textum*: quorum resolutiones transcribere, aut examinare longum foret. Pro præsentis autem textus expositiune sciendum est, illi communiter opponi textum *in cap. dilectus* 30. *hoc titul.* vbi in eadem specie vexationis factæ ab Archiepiscopo Eboracensi ducetur, quod si acceptâ pecuniâ, vt desistat à vexatione, ab ea non cessauit, competere repetitionem: vnde Pontifex non improbauit huiusmodi pecuniæ præstationem pro redimenda vexatione; immò tacitè approbauit, contra ea, quæ in præsenti statuuntur. Pro cuius antinomiæ conciliatione dicendum est, discrimen constituendum esse inter eum, qui ius perfectum habet in beneficio, & pretium dat pro redimenda vexatione illi, à quo nullum ius spirituale ad ipsum beneficium assequitur; & inter eum, in quo pretium dedit illi, à quo ius spirituale, quod illi deerat, per talem redemptionem assequitur. Primo casu nulla committitur simonia, quia tantùm iniusta vexatio redimitur, quod licitum est, *cap. de cætero* 5. *de transact. cap. cùm venissent* 9. *de restit. spol.* D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. *ad* 3. vbi ait: *Sanctus Iacobus autem non peccauit emendo, quia intelligitur suam vexationem redemisse.* Quo casu procedit textus *in dict. cap. dilectus* 30. Secundo verò casu simonia committitur, quia pretio temporali res spiritualis, seu ius ad eam emitur, vt in præsenti casu; nam cùm minor pars Capituli suffragium haberet in electione Matthæi, possetque iustè confirmationem impedire ipsius, qui perfectum ius adhuc non habebat, pecuniam dando Magistro, vt ipse cum suis fratribus cessarent à vexatione, & electioni consentirent, nouum ius ad ipsam Ecclesiam ex hac pretij præstatione fuit assequutus; vnde dando pecuniam ipsi Magistro authori discordiæ, simoniam commisit, vt docuerunt Luna & Artellano *lib.* 5. *antinom.* 2. Gibalinus *de simonia*, *q.* 18. *subsect.* 5. Binsfeldius *in d. cap. dilectus*, qui exinde singulares casus resoluunt.

CAPVT XXIII.

[a] Lucius III.

AD aures nostras peruenisse agnouimus, quod cùm G. de Seneuilla propter [b] pecuniam, quam debebat, vinculo fuisset excommunicationis astrictus, creditoribus [c] satisfecit, sed excommunicatoribus x. libras pro absolutione quærentibus, absolutionis gratiam non valuit obtinere. Quoniam igitur indignum est, & rationi ecclesiasticæ contrarium, vt absolutionis beneficium [d] redimatur, d.v. per A.s.m.quat. si præfatus G. debitum soluit, pro quo fuerat per sententiam excommunicatus, ipsum nullius ap. obst. gratis faciatis auct. Ap. absolui, etsi excommunicatores requisiti id ei noluerint exhibere.

NOTÆ.

1. a LVcius III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec vbi præsens casus contigerit.

2. b *Propter pecuniam.*] Quia ob debita soluenda, & causam ciuilem potest excommunicatio infligi, vt latè probat Gibalinus *de censur. disquisitione* 2. *quæst.* 3.

3. c *Satisfecit.*] Sed adhuc egebat absolutione, iuxta tradita *in cap.* 1. *de iudiciis.*

d *Redimatur.*] Nam talis absolutio est ministerium ecclesiasticum, & spirituale, cùm non ex politico, sed ex spirituali iure proueniat, *cap. nullus* 1. *q.* 3. *cap sacro*, *de sent. excommun.* Vnde 4. cùm recipere temporale pro spirituali, regulariter sit simoniacum, ideo pro tali absolutionis beneficio pretium absque labe simoniæ recipi non potest, *cap. non solum* 1. *quæst.* 3. docent cum D. Thoma 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 2. Binsfeldius *in præsenti*, Gibalinus *de simonia*, *quæst.* 8. *consect.* 12.

CAPVT XXIV.

[a] Clemens III.

DE regularibus canonicis, seu monachis nos voluisti consulere, qui per simoniam ingressum, ipsis scientibus, & machinantibus habuerunt; vnde cùm super hoc [b] auctoritates multæ inueniantur expressæ, non aliud quàm statutum est, respondemus, vt locum quem taliter adepti sunt, omninò dimittant, & solitudinem, seu alia monasteria [c] districtiora adeant, in quibus tam execrabilem excessum sine inter-

missione deplorent. Si autem [d] ignorantibus ipsis pecunia data fuerit, cogas ad renunciandum loco eidem, & postmodum in ipsum reducere, si ibi absque scandalo remanere potuerint, aut eos in aliquo, quod sit de ordine ipso, ad seruiendum Deo poteris collocare.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 7. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Auctoritates.*] Quas congessi suprà *in cap. veniens* 19. *hoc titulo*, vbi commentarium huius textus dedi.

c *Districtiora.*] Eiusdem tamen Ordinis, nam professio emissa etiam cum simoniaca labe, valida fuit, vt probaui *in d. cap.* 19. 2.

d *Ignorantibus.*] Quomodo simonia dari possit cum ignorantia in promotis ad sacros Ordines, exposui *in capit. de simoniacè* 21. *suprà*. 3.

CAPVT XXV.

[a] Clemens III.

EX insinuatione tua nobis innotuit, quod pater tuus interueniente pecuniâ olim tibi præbendæ beneficium [b] adquisiuit: cùmque ad annos discretionis postmodum peruenisti, Dominicæ crucis [c] signum accipiens, super excessu pœnitentiâ ductus, dictam præbendam in manu Præpositi, & fratrum liberè [d] resignasti. Sed idem Præpositus, & fratres tibi compatientes denuò te in suum Canonicum elegerunt, ita videlicet, quod secundùm electionem istam postremum locum [e] in choro, & in aliis locis obtineres. Cæterùm quia à nobis humiliter requisiuisti, vtrum iuxta priorem tuam receptionem tuum locum recuperare valeas, tibi duximus respondendum, vt indulgentiæ, quam fratres tui misericorditer tibi fecisse noscuntur, contentus existens, ratione primæ receptionis nihil audeas in ipsa Ecclesia [f] vindicare.

NOTÆ.

a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub titul. de renunc. cap.* 2. sed nullibi exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex.

b *Acquisiuit.*] Et ita per simoniam, iuxta tradita *in cap. indicatum, hoc titulo.*

c *Crucis signum.*] Vt militiæ nomen daret contra Sarracenos, iuxta tradita *in cap. quod* 8. *de voto.*

d *Liberè resignasti.*] Aliàs si conditionaliter in fauorem alterius, aut simili modo resignatio fieret, simoniaca esset, vt latè probat Gibalinus *de simonia*, q. 16. *consect.* 9.

2. e *Locum in choro.*] Vt nouiter electus, cassatâ priori electione; nam si principaliter propter simoniam fuisset priuatus ipsâ præbendâ, sed postea ad eam restitutus, recuperaret pristinum locum, vt in Decurionibus, & similibus priuatis, & restitutis, probant Auiles *in capitulo Prætor. cap.* 44. *gloss.* 1. *num.* 3. Azeuedo *in Curia Pisana, lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 18. & *in l.* 2. *tit.* 14. *lib.* 4. *recop. num.* 5. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 26. *num.* 101. Salgado *de Regia protect. p.* 4. *cap* 9. *num.* 178.

3. f *Vindicare.*] Ex indulgentia, & misericordia sustinetur hæc secunda collatio; nam cùm simonia commissa fuisset à patre in ipsa prima præbendæ acquisitione, filius etiam simoniæ non consentiens tenebatur præbendam dimittere, *cap. sicut tuis, hoc titul.* ex dicendis infrà *in cap. nobis, hoc titul.* & per consequens, quia circa eam præbendam simonia commissa fuit, non poterat secundò ad eam admitti etiam virtute nouæ electionis, *cap.* 5. *hoc titul. in* 2. *collect.* vbi idem Clemens ita scribit: *Super eo verè, quod quærere voluisti, si alicuius electio cassata fuerit, & idem ad regimen cuiusdam Ecclesiæ iterum concorditer nominatus, an secunda electio debeat confirmari, hoc tuam tenere volumus discretionem, quod si prior electio non vitio personæ, sed modo electionis cassetur, nisi fortè simoniacæ prauitatis aliquid intercessisse constiterit, promotionem eius in eadem Ecclesia non debeat impedire.* Facit Concil. Claromontanum sub Vrbano II. editum à Ballutio: *Quicunque sanè cupiditate parentum, cùm adhuc paruuli essent, Ecclesias, vel Ecclesiarum beneficia per pecunias adepti sunt, & pòst eas omnino dimiserint, si canonicè in eis viuere voluerint, pro misericordia ibidem eos esse concedimus, nec pro hoc facto à sacris ordinibus remouemus, si aliàs digni inuenientur. Illi verè, qui per seipsos, cùm iam maioris essent ætatis, nefanda cupiditate ducti eas emerunt, si in aliis Ecclesiis canonicè viuere voluerint, seruatis propriis ordinibus, pro magna misericordia inibi eos ministrare permittimus. Quod si ad alias fortasse transferri non potuerunt, & in eisdem canonicè viuere promiserint, minoribus ordinibus contenti ad sacros ordines non accedant; saluâ tamen in omnibus Apostolicæ Sedis auctoritate. Si qui tamen ante emptionem catholicè ordinati sint, cum ea, quæ emerunt, dimiserint, & vitam canonicam egerint, in suis gradibus permittantur, nisi fortè eiusmodi Ecclesiæ sit, vbi primum locum debeant obtinere: primum enim, vel singularem, vel Præposituræ, vel officij locum in emptis Ecclesiis eos habere non patimur.* Refert Billucina ad P. Marcham, *lib.* 6. *concord. cap.* 31. *fol.* 194. per hæc verba.

CAPVT

CAPVT XXVI.

[a] Cœlestinus III.

NObis fuit ex parte tua cum magna diligentia propositum, quod cùm quatuor essent à Capitulo constituti, qui debebant quendam in [b] Plebanum eligere, amici eius de electione, cuius spes habebatur, vni eligentium, vel omnibus [c] promiserunt se pecuniam soluturos, eo tamen ignorante, qui huiusmodi interueniente promissione postmodùm est electus. Quia igitur super hoc nos consulere voluisti, sollicitudini tuæ breuiter respondemus, quod nisi fortè constaret illos, qui promissum tale fecerunt, per fraudem in dispendium ipsius, qui eligendus erat, id malitiosè fecisse, quamuis ipse promissionis conscius non fuerit, tamen electio huiusmodi, tanquam simoniaca, per prauitatem huiusmodi adquisita, est penitus [d] reprobanda, &c. Ad vltimum super hoc, quod in fine tuæ consultationis inuenimus, hoc duximus respondendum, quod aliquis in Plebanum, seu in quemlibet Ecclesiæ Prælatum electus, & vt dictum est, per prauitatem simoniacam reprobatus, ab Episcopo suo dispensationem aliquam obtinere de iure non [e] potest.

NOTÆ.

a *COelestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 9.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex.

1. b *Plebanum.*] Idest Parochum, quem forsan illi Canonici vt patroni eligebant: & quia nomine collectiuo illum præsentabant, ideo si respectu vnius intercederet simonia, tota electio vitiatur; si autem illis vt singulis talis præsentatio competebat, propter simoniam vnius non vitiatur præsentatio, vt probat Barbosa *in præsenti.*

c *Promiserunt.*] Et promissio in hoc simoniæ vitio habetur pro datione, *cap. 2. de confessis.*

2. d *Reprobanda.*] Ipseque ita electus debet dimittere Ecclesiam hoc modo acquisitam, *cap. ex insinuatione, cap. sicut tuis, hoc titul. cap. præsentium 1. q. 5. cap. penult. de elect.* docuit pluribus congestis Barbosa *in præsenti*, tam *in collect.* quàm *tom. 6. in select.* Anguisnos *lib. 4. controu. 6.* Licèt enim propter ignorantiam, excommunicationem, & suspensionem, in quas alij simoniaci scientes incidunt, non incurrant; tamen ipsa electio simoniacè per ignorantiam facta est nulla, quia in ea deficit substantiale, videlicet vt gratis fiat: quare etsi extraneus dedit cum ignorantia electi, non potest supplere vitium hoc, ideo ea nulla est, nisi malitiosè, & per calumniam tertius ignorante electo pecuniam dederit; quia cùm malitiis hominum non sit indulgendum, *cap. Sedes, de rescriptis, l. in fundo, ff. de R. V.* nec debeat quis alterius odio prægrauari, *l. si quis suo, C. de inofficios. testam.* hoc casu electio sustinetur, aliàs posset quilibet in præiudicium eius, qui eligendus erat, malitiosè alicui eligentium pecuniam promittere, vt ita electio simoniaca denuntiaretur, vt docuit Anguisnus *dict. cap. 6.* à quo accepit Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum.*

e *Non potest.*] Cum eo enim, qui scienter beneficium simoniacè accepit, tantùm Summus Pontifex dispensare valet. D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art. vlt. & 7.* & si simonia commissa est ignorante electo, nec etiam eo tatum habente, etiam solus Summus Pontifex dispensat, vt docet in præsenti Innoc. Hostiens. & Panormit. Nauarrus *ad hunc titul. lib. 5. consilior. consil. 35. n. 4.* sed si beneficium simplex sit, & qui illud simoniacè ignoranter acquisiuit, post scientiam illud renunciet, potest illud licitè iterum recipere ex Episcopi dispensatione, *cap. penult. de elect.* docuerunt Binsfeldius *in cap. de simoniacis, hoc titul.* Felicianus Vega *in cap. 4. §. de adulteriis, ex numer. 159. de iudiciis*, Gibalinus *de simonia quæst. 31.* 3.

CAPVT XXVII.

Cœlestinus III. [a] *Lincon. Episcopo, & Priori de Fractoponte, & Archidiacono de Marin.*

DIlectus filius noster R. Præpositus nobis patefecit, quod cùm ven. f. n. G. [b] Eboracen. Archiepiscopus, eum multis grauaminibus, & [c] variis iniuriis afficere non cessaret, promisit ei certam quantitatem pecuniæ se daturum, vt ab ipsius desisteret læsione. Verùm Archiepiscopus post receptionem pecuniæ eum, sicut promisit, in pace non dimisit, nec super dignitatibus, & beneficiis suis ab eius molestatione quieuit. Ideoque disc. v. per A. s. m. quat. si res ita se habet, Archiepiscopum restituere, quod accepit, si eum contra promissionem suam venisse constiterit, auctoritate

tate nostrâ ap. rem. compellatis, & prohibeatis etiam ipsi Archiepiscopo ex parte nostra districtiùs, ne pendente lite Præpositum ipsum, vel suos molestare præsumat: & si fortè fecerit, per vestram solicitudinem corrigatur.

NOTÆ.

1. a *Linconiensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 10. de Linconiensi Ecclesia egi *in cap.* 8. *de rescriptis*: & de Pontefracto Angliæ oppido *in cap. cùm essent, hoc titul.*

2. b *G. Eboracensis Archiepiscopus.*] In hac sexta collectione legitur *Archidiaconus*; sed credo retinendam esse præsentem litteram: tum quia Pontifex appellat illum fratrem, quod proprium Episcopi, vel Archiepiscopi est, *cap. quàm graui, de crimin. fals.* tum quia temporibus Cœlestini III. regebat Ecclesiam Eboracensem Gaufredus, vt refert Polyd. Vergil. *lib.* 14. *histor. Angliæ*, qui continetur sub littera G.

c *Variis iniuriis.*] In nulla ex collectionibus exprimitur, quænam illæ essent, licèt ex verbis sequentibus deduci videatur, super beneficiis ecclesiasticis Archiepiscopum eum molestasse: vnde pro redimenda vexatione licitè pretium dari hinc deducunt repetentes, & probat Barbosa *in præsenti*, & *in cap. Matthæus*, vbi & nos huius textus interpretationem adduximus. 3.

CAPVT XXVIII.

Innocentius *N. Abbati*[a] *de Iugo-Dei*, & *N. Priori de Seillin.*

SVam nobis dilecti filij parochiani de [b] Villafranca querimoniam destinarunt, quòd Dalmasius capellanus eorum pro exequiis mortuorum, & [c] benedictione nubentium minùs licitè pecuniam ab eis exigit, & extorquet. Quod si fortè cupiditati eius non fuerit satisfactum, ne possint mortuorum corpora sepeliri, vel nubentium benedictio celebrari, fictitia eius impedimenta fraudulenter opponit. Quia igitur exactiones huiusmodi sacrorum canonum obuiant institutis, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenùs dictum Capellanum, vt à tanta præsumptione desistat, & etiam pro excessu satisfaciat competenter, moneatis attentiùs, & efficaciter inducatis. Quod si fortè vestris monitionibus noluerit obedire, ipsi appelatione remotâ pœnam canonicam infligatis. Datum, &c. ij. Kal. Iunij.

NOTÆ.

1. a *Vgo-Dei.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. & in epistolis Innoc. editis à Sirleto, *fol.* 100. Monasterium de Iugo Dei est Ordinis Cisterciensis in Anglia, ad partes Hiberniæ, cuius fundationem refert Iacob. Vvareus *in chron. monast. Hibernia*, his verbis: *Leix, aliàs de Iugo-Dei, vulgò Grey Abbey, hoc anno, scilicet* 1193. *vel secundum annales monastery B. Mariæ Dublinensis, anno* 1190. *vsque Abbatiam de Iugo-Dei in Comitatu Duanensi instituit Africa vxor Ioannis de Carey, Vltoniæ expugnatoris: & filia Godredi Regis Maniæ, in qua ipsa postea sepulta est.* Refert Mantique *tom.* 3. *annal. Cisterc. anno* 1193. *num.*7. Monasterium de Seillin, siue de Sillo, est Ordinis D. Basilij, etiam in Anglia, ab oppido Silo ita dictum, de quo Polydor. Vergil. *lib.* 23. *histor. Angliæ, fol.* 476.

2. b *Villafranca.*] Licèt nonnullæ villæ sint in Hispania huius nominis, tamen cùm præsentis causæ cognitio commissa sit Prælatis Angliæ, non potest Innocentius referri ad vllam ex eis, sed ad Villamfrancam, quæ extat in Anglia prope Engolismum, de qua Polyd. Vergil. *lib.* 19. *hist. Angliæ*, ita ait: *Illisque passim profligatis Engolismenses Villamfrancam, item Rionis, & Fani Basily arces cum oppidis aliquot minùs amplis capit: secundùm hæc venit auxilio suis Ioannes Normanniæ Dux, qui nonnullis factis cum hoste præliis, Engolismum cum Villafranca, sese oppidanis dedentibus recepit.*

c *Benedictionibus nubentium.*] De quibus egi *in cap.* 1. *de secund. nupt.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pro benedictionibus nubentium, seu exequiis mortuorum, parochus aliquid exigere non debet.* Probant eam textus *in cap. non satis, cap. audiuimus, cap. ad Apostolicam, de simon. cap. secundùm* 23.q.8. D. Gregor. *lib.*7.*epist.* 55. *ad Ianuarium*, cuius verba cum aliis dedi *in cap. abolenda, de sepult.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Iulius Lauor. *var. lucubr. tit.* 2. *cap.*10. Lælius Mancinus *sacri iuris controu. dissert.* 3. Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 24. Couarr. *lib.*1. *variar. cap.* 13. Petrus Gregor. *lib.*13. *de republic. cap.* 17. & *lib.*3. *partit. tit.* 20. *cap.* 5. Suarez *de relig. lib.* 4. *de simon. cap.* 10. Chopinus *lib.*2. *de sacra Pol. tit.* 7. *num.* 19. Balduinus *ad nouel.* 23. *Iustin.* Binsfeldius *in præsenti*, Gibalinus *de simon. quæst.* 12. *consect.* 6. Lemaistre *de iuribus Episcop. lib.*2. *cap.*6. Altesserra *in præsenti.* 3. Conclusio traditur ac probatur.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Nemo debet propriis stipendiis militare, sed si altari seruit, de altari viuere potest, iuxta Apostolum relatum *in cap. cùm secundùm, de preb.* & 1. *ad Corinth. cap.* 3. ibi: *Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundùm laborem suum.* Laborem enim sine mercede esse, nec ius, nec natura patitur Et *cap. charitatem* 12. *q.*2. *cap. nisi*, §. *quippe, de renunc. authent. de iudic.* §. *ne autem, collat.* 6. Faciunt textus 4. Impugnatur tradita assertio.

in

in l. 2. C. de offic. Præfect. Præt. l. Seio, in princip. ff. de annuis legat. Cassiodor. *lib. 2. var. epist.* 33. ibi : *Æquum est, vt vnicuique proficiat labor suus ; & sicut laborando agnouit incommoda, ita perfectis rebus consequatur augmenta.* Latè probarunt Velasco *de priuil. pauper.* 1. *p. q.* 6. *num.* 45. & *quæst.* 28. *num.* 1. Silua *de salariis famil. quæst.* 1. *num.* 2. Igitur Parochus non tenetur gratis funus ducere, exequias defunctorum celebrare, nuptias, seu sponsos benedicere. Et vt specialiùs ad exequias defunctorum accedamus, nubentiumque benedictiones, de quibus hîc specialiter agitur, constat Ecclesiam non solùm approbasse morem recipiendi aliquid à sacerdotibus funeris tempore, verùm & indixisse, exegisseque huiusmodi præstationes : vnde tot canones Ecclesiæ de mortuorum oblationibus non retinendis. Concil. Carthag. 4. *can.* 95. ibi : *Qui oblationes defunctorum, aut negant Ecclesiis, aut difficulter reddunt, tanquam egentium necatores excommunicentur.* Concil. Agat. *can.* 4. Vasense *can.* 4. Arelat. 2. *can.* 46. Aurel. 3. *can.* 22. Matiscon. 1. *canon.* 4. Et si defuncti corpus extra parochiam propriam tumuletur, quartam partem omnium, quæ occasione funeris obueniunt, parocho deberi docetur *in cap.* 1. *cap. in nostra, cap. certificari, de sepultur. cap. officij, de testam.* vbi de hac portione funeris occasione præstanda Parocho, & Episcopo egi. Quoad benedictiones nuptiales licitè etiam pro eis à Presbyteris pretium accipi, probatur ex eo, nam matrimonium est contractus humanus; & ita quatenus continet officium naturæ, licitè pecuniam in eo intercedere, docuit D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 2. *ad* 6. & in matrimonio non dari simoniam, tenuerunt Glossa *in cap. cùm in Ecclesia, hoc tit. cap. quidquid* 1. *q.* 1. Durandus *in* 4. *dist.* 26. *quæst.* 3. Alensis 2. *p. q.* 169. *art.* 1. *dub.* 1. Ergo rectè, & licitè Capellanus de Villafranca exigebat pretium pro benedictionibus nubentium, & exequiis mortuorum.

5. De exequiis defunctorum. Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, pro sepultura defunctorum pretium aliquod recipi non posse; sepultura autem in hac parte accipitur vel pro loco ipso, vbi corpus tumulatur, de qua egi *in cap. abolenda, de sepultur.* vel pro exequiis ipsius defuncti, officiisque sepulturæ, cùm corpus in ea conditur, de qua agitur in præsenti textu, & aliis suprà citatis, in quibus exequiæ accipiuntur pro funeris pompa, ritibusque, dum corpus defertur ad sepulturam; cuius vocis etymon assignant Durandus *in ration. lib.* 7. *cap.* 35. Iul. Lauor. *tit.* 2. *cap.* 3. *num.* 200. quibus suppositis, ne actum *in d. cap. abolenda,* agamus, ac fastidiosè repetamus, sciendum est, frustrà hæreticos mortalitati solatia inuidentes, ecclesiasticam pompam, & ornatum funerum, quasi nuperæ superstitionis commenta, sugillare, cantum, cereos, suffragia, & oblationes, quæ mitigandis defunctorum pœnis Ecclesia adhibet, irridentes, cùm similes ritus à primis Ecclesiæ sæculis obseruatos legamus : & primò cum psalmis, & hymnis clericos corpora ipsa canendo ad sepulturam detulisse, constat *ex cap. qui diuina, cap. vbicumque* 13. *q.* 2. ex D. Augustino *lib.* 9. *confess. cap.* 12. vbi de funere matris agens ait : *Euodium sumpto psalterio cantum inchoasse.* Et *epist.* 258. loquens de puero quodam notario ipsius Euodij mortuo, ait : *Solutus est, ergo exequias præbuimus satis honorabiles, & dignas tantæ animæ ; nam per triduum hymnis Deum collaudauimus super sepulchrum ipsius, & redemptionis sacramenta tertio die obtulimus.* Sanctus Ambrosius *lib. de viduis*, viduæ continentis argumenta ista commemorat : *Ipse lugubris habitus, pompa funebris, fletus assiduus, & mæsta frons, in arantibus rugis impressa tristitia petulantiam premit, oculos restringit, libidines procaces auertit, & aspectus.* Et Nyssenus in exequiis Macrinæ, cantum lamentationis conditum refert; nec tantùm sacerdotes psallebant, verùm & aliis psallentibus, ab eis cadauera exportabantur. Vnde de funere sancti Lupicinij legitur in vitis SS. PP. *Dispositis in itinere psallentium turmis, cum crucibus, cereis, atque odoris fragrantis thymiamatis.* D. Hieronymus ad Eustochium *de epitaph. Paula*, ibi : *Cùm alij Pontifices lampadas, cereosque præferrent, alij choros psallentium ducerent.* Corippus *lib.* 3.

Hinc Leuitarum venerabilis ordo canentum,
Virgineus tonat inde chorus, vox æthera pulsat.

Vnde cùm Vandali hæretici hymnos in exequiis Catholicorum decantare prohiberent, ita conqueritur Victor Vticensis *lib.* 1. *Quis sustineat, atque possit sine lachrymis recordari, dum præciperent nostrorum corpora defunctorum sine solemnitate hymnorum cum silentio ad sepulturam perduci.* Et *lib.* 2. *Qui nos solennibus orationibus sepulturi sunt morientes?* Græcæ, & Latinæ Ecclesiarum consensum in illo exequiarum ritu indicat Ioan. Episcopus *lib.* 5. *iur. Græco-Rom.* seu *lib.* 1. *respons.* Est autem interrogatio apud eum, an liceat Græcos Romæos in Latinorum Ecclesiis sepelire; & vicissim Latinos in Græcorum Ecclesiis, communi quodam psallentium choro ex vtrisque conflato. Respondet Episcopus, id fieri citra noxiam posse. Illustrant Filesac. *lib.* 1. *select. cap.* 16. Ant. Bozius *tom.* 1. *Rom. subterr. cap.* 19. Sauarus *ad Sidon. lib.* 2. *epist.* 8. Baronius *anno* 34. *num.* 313. *cum sequent.* Cuiac. *lib.* 2. *qq. Papin. in l. vlt. de his qui notant.* Deinde cum cereis, & luminaribus defunctos efferri moris fuisse constat ex Gregorio Nysseno de obitu Macrinæ, ibi : *Ex vtraque parte præcedebat non exiguus Diaconorum, ministrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes, accensos cereos manibus gestabant.* Nazianz. in funere Constantij Imperat. ibi : *Celebri pompa deducitur, religiosisque his etiam nostris officiis, hoc est, nocturnis cantionibus, ac cereorum ignibus, quibus nos Christiani pium è vita discessum ornandum existimauimus.* Corippus *d. lib.* 3. ibi :

——Totâ populus processit ab aula.
Mæstaque funereas accendunt agmina ceras,
Omnis in exequias sexus conuenit, & ætas.

Cuius ritus meminerunt Dionysius *de Eccles. hierarch. cap.* 7. D. Clemens *lib.* 6. *constit. Apost. cap.* 10. *&* 29. & *lib.* 8. *cap* 48. Gregorius Turon. *lib.* 4. *Hist. Franc. cap.* 1. & alij congesti à Baronio *tom.* 2. *anno* 337. Iul. Lauorus, *d. tit.* 2. *cap.* 3. *num.* 32. Rationem assignat D. Chrysostom. *homil.* 4. *in epist.* 2. *ad Hebræos*, ibi : *Dic mihi, quid sibi volunt ista fulgentes lampades? an non defunctos, tanquam athletas deducimus? Quid etiam hymni? an non Deum glorificamus, & gratias agimus, quòd eum, qui excessit, iam coronauerit.* Plura de cereis in funere adhibitis Antonius Bozius *lib.* 1. *Roma subterranea, cap.* 18. Spondanus *de cœmeteriis lib.* 1. *part.* 3. *cap.* 7. Mendoza *in can.* 35. *Concil. Illiber.* Cum his psalmis, & cereis accensis deferebatur olim defunctus ad locum, in quo sepe-

lliendus

liendus erat, vbi plerumque Episcopus funus spectabat. Dionysius de Eccles. Hierarch. cap. 7. qui moris fuisse refert, mortuos ad Episcopum deferre: Sumentes, inquit, mortuum ad Pontificem ducunt, quasi coronis donandum sacris. Et postquam alias annectit cæremonias, quibus ipsi Episcopi fungebantur inter iusta persoluenda, ait: Postea venerabilis Præsul precem super eo sacratissimam peragit: finita prece osculatur Episcopus mortuum, & omnes post illum. Postquam omnes osculati sunt, infundit Pontifex mortuo oleum. Quare forsan in Concilio Triburiensi can. 15. ita cautum fuit: Vbicumque temporum, vel locorum facultas tulerit, apud maiorem Ecclesiam, vbi Sedes est Episcopi, sepultura celebrentur. Tunc dicebatur officium defunctorum. Victor Vticensis vbi proximè, ibi: Qui nos solemnibus orationibus sepulturi morientes, quibus diuini sacrificij ritus exhibendus est consuetus. Petrus Damianus epist. 1. cap. 6. Nazianz. inuectiu. 2. in Iul. vbi de morte Constantiæ agit: de cuius officij origine plura adduxerunt Durantius in ration. lib. 1. cap. 33. Iul. Lauor. d. tit. 2. num. 42. Sequebatur Missæ sacrificium, sine quo olim vix vllus fidelis sepulturæ tradebatur, vt probaui in cap. 1. de celebratione Missarum.

6. Tandem sciendum est, in more positum fuisse veteribus Christianis, vt quo die funebria sacra celebrabannir, solenne conuiuium Clero, pauperibusque exhiberetur; quod quia charitatis erat argumentum, nonnulli agapen vocitarunt. Eius consuetudinis meminerunt Tertul. de anima, cap. 4. ibi: Vocas porrò securos, si quando extra portam cum xeniis, & mathesеis tibi potius parentans ad busta recedis, aut a bustis dilutior redis. Mathesea enim, Athenæo interprete, dicta sunt pretiosa edulia, vt ibi notarunt Zerda, & Pamelius. Idem in apolog. cap. 39. ibi: Cœna nostra de nomine rationem suam ostendit: vocatur agape id, quod dilectio penes Græcos est. Quantiscumque sumptibus constet, lucrum est pietatis nomine facere sumptum; siquidem quosque refrigerio isto iuuamus, si honesta causa est conuiuij: reliquum ordinem disciplinæ de causa æstimate quis sit, de religionis officio; nihil scurrilitatis, nihil immodestiæ admittitur, non priùs discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur: editur quantum esurientes cupiunt; bibitur quantùm pudicis vtile. D. Cyprianus lib. 3. contra Quirinum, cap. 3. agapen dilectionem fratrum dixit. Minutius in Octauio: Conuiuia non tantùm pudica colimus, sed sobria. Nec enim indulgemus epulis, aut conuiuia mero ducimus, sed grauitate hilaritatem temperamus. Origenes lib. 3. in Iob. Memorias Sanctorum facimus, & parentum nostrorum, vel amicorum in fide morientium deuotè memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quàm etiam nobis piam consummationem in fide postulantes: celebramus nimirum religiosos cum sacerdotibus conuocantes, fideles vnà cum Clero inuitantes, adhuc egenos, & pauperes, pupillos, & viduas saturantes, vt fiat festiuitas nostra in memoriam requiei defunctis animabus, quarum memoriam celebramus. Meminerunt etiam sanctus Ioannes Chrysost. homil. 32. in Matthæum, ibi: Cur post mortem tuorum pauperes vocas. D. August. epist. 64. D. Hieronymus epist. 22. quam consuetudinem probauit Ecclesia variis canonibus relatis in cap. per simoniam, cap. nonnulli, 41. dist. cap. 1. cap. non oportet 3. 42. dist. Synod. Tullens. p. 2. cap. 4. ibi: Qui agapen pauperem defraudant, apud sanctos PP. eorum necatores vocantur. Concil. Nannetense can. 15. refert Ant. August. in epitom. lib. 21. tit. 26. Hæc verò antiquissima in Ecclesia conuiuandi consuetudo, cùm paulatim ambitione diuitum, partim etiam multitudinis insolentiâ, in abusum veniret, & in luxum, has inhonestas epulas Ecclesia, & similia conuiuia damnauit, cùm sub nomine religionis corruptelæ inualuissent. Synod. Laodic. can. 28. ibi: Quod non oportet in locis Dominicis, vel in Ecclesiis eas, quæ dicuntur agapas, facere, & in domo comedere, & in accubitus sternere. In collectione Martini Brachar. can. 69. ita legitur: Non liceat christianis prandia ad defunctorum sepulchra deferre. Alter etiam habetur apud Gratianum in cap. non oportet, 42. distinctione, quibus similia extant in Synodo C.P. 6. can. 74. Altissiod. can. 9. De his conuiuiis agens D. Augustin. lib. de mor. Eccles. Cathol. ait: Noui multos esse, qui luxuriosissimè super mortuos bibant. Et in sermone de virginit. & sobriet. ibi: Fugite crapulam, quæ solis lugentibus, à consolantibus amicis, vel proximis in Ecclesiis ingeritur. Plura de his agapis congesserunt Antonius Bozius lib. 6. Roma subter. cap. 27. Spondanus de cœmeteriis lib. 1. p. 3. cap. 17. Zerda ad Tertul. in Apolog. cap. 39. not. 942. Petrus Gregor. lib. 3. de repablic. cap. 3. Cæsar Costa lib. 1. variar. ambiguit. cap. 17. Crespetius in summa, verbo agape, Rosvueidus in onomast. eod. verbo, Meursius in Glossario, eod. verbo. Kochier in fac. histor. cent. 2. cap. 3. & 84. Baronius anno 57. & 397. Pancirola lib. 1. var. cap. 86. ad finem, Suarez tom 1. de relig. lib. 3. cap. 6. Lantdmeter. de veteri clerico lib. 2. cap. 46. Albaspineus lib. 1. obseru. cap. 18. Zerda in aduersariis, cap. 146. Ambianas ad Tertul. de exhort. castit. cap. 11. obseru. 2. & de ieiuniis cap. 17. obs. 1. & in apolog. cap. 8. obseru. 2. Gazeus ad Cassianum collat. 24. cap. 12. Exea in l. vnic. Cod. de palatiis, fol. 59. Iustel. in not. ad can. Eccles. vniuers. fol. 179. Vicecomes lib. 4. de ritibus Missæ, cap. 21.

De Agape.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam cùm exequiæ defunctorum, & benedictiones nubentium sint ministeria ecclesiastica, & spiritualia, cap. cùm Ecclesia, hoc titul. quia in his omnibus reperitur exercitium ordinis, ideo pro eis exigere pretium simonia est, vt etiam idem crimen committitur in benedictionibus Chrismatis, Ecclesiarum, & similibus sacramentalibus, si pretium pro eis detur, vt probat Gibalinus de simon. quæst. 7. consect. 6. faciunt omnia, quæ adduximus in cap. abolenda, de sepult. 7.

Traditur decidendi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui facilè respondetur, si auimsduettamus, in præsenti textu agi de parocho, qui beneficium ecclesiasticum obtinebat in Ecclesia defuncti; vnde ratione proprij officij tenebatur exequiis defunctorum propriæ parochiæ interesse. Alij verò clerici, qui ad huiusmodi officia celebranda ratione proprij officij non tenentur, pro sua sustentatione aliquid, non vt pretium ipsius officij recipere possunt, ex proximè traditis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; procedit enim quod in eo expendebamus, in oblationibus à fidelibus pro defunctis factis, quæ semper in Ecclesia receptæ, & approbatæ fuerunt, dum pro fidelibus catholicis, & in pace Ecclesiæ, & communione defunctis offerebantur, vt pro- 8.

Dissoluitur dubitandi ratio.

bauit

bavi *in can.28. Concil. Illiber.* Immò & sublatis illis conviviis funeralibus, de quibus proximè egimus, in eorum locum suffecta fuit pecunia, quæ presbyteris & clericis dari solebat ob funeris celebrationem. D. Augustinus *epist 64.* ibi: *Oblationes, quæ pro spiritibus dormientium, quos verè aliquid adiuvare credendum est, super ipsas memorias non sint sumptuosæ, sed si quis aliquid pecuniæ offerre voluerit*, &c. notavit Vicecomes *dict. lib.4. de ritibus Missæ, cap. final.* & ex ipsis oblationibus certa portio Episcopo, & Parocho præstabatur, iuxta tradita *in cap. de quarta, de præscript. cap. 1. de sepult.* Nec obstat, quod expendebamus de contractu matrimonij; nam in matrimonio distinguenda est ratio sacramenti à ratione contractus; vt contractus enim politicus admittit pacta, & conventiones super dote, & donationibus propter nuptias, vt probabimus *in cap.4. de condit. apposit.* at verò vt sacramentum est, nullam pretij pactionem accipit; ideo verò Glossa & alij suprà citati id negarunt, quia existimarunt, per illud non conferri gratiam, quod falsissimum, & erroneum est, cùm contrarium in Conciliis Florent. & Trident. declaratum sit: immò etsi sacramentum hoc non conferret gratiam, vt falsò supponit Glossa *in dict. cap. cùm in Ecclesia*, non bene inde inferret, licitam esse eius venditionem, cùm aliæ benedictiones ab Ecclesia institutæ sint, quæ gratiam non conferunt ex opere operato; & tamen si pretium pro eis detur, committitur simonia. Quare etiamsi matrimonium non conferret gratiam ex opere operato; tamen si esset sacramentum, vt fatetur Glossa, in eo simonia committeretur.

9. Sed supra traditæ assertioni obstat D. Gregorius *lib. 1. in dict. 9. epist. 42.* in illis verbis: *Pervenit etiam ad nos, quod de nuptiis rusticorum immoderata commoda percipiantur, quibus præcipimus, vt omne commodum nuptiarum vnius solidi summam nullatenus excedat: si qui sunt pauperes, etiam minus dare debeant; si qui autem divites, præfati solidi summam nullatenus transgrediantur.* Ex quibus verbis apertè deducitur, pro nuptiis rusticorum, seu eorum benedictione pretium recipi posse. Ergo absque vlla simoniæ labe Parochus in præsenti pecuniam pro benedictionibus nuptialibus extorquebat. Pro cuius textus expositione sciendum est, olim à rusticis, & colonis prædiorum vectigal nuptiarum dominis pendi, quod Galli suo idiotismo appellabant, *foris maritagium*, vt refert Pithœus *ad consuet. Trecenses, action. 3.* quod genus indicti à Caligula inventum refert Suetonius *in eo, cap.40.* & illud acerbissimè exactum etiam à colonis prædiorum Ecclesiæ Romanæ, constat ex præsenti epistola, & refert Altesserra *lib. 3. de Ducibus, cap. 3.* donec modus impositus fuit à Gregorio, videlicet, vt vnum tantùm solidum à quolibet rustico penderetur: non tamen in præsenti casu pecunia illa præstabatur Parocho matrimonio assistenti, seu nuptias celebranti; sed à rusticis pendebatur, quatenus erant coloni Ecclesiæ, vt alij coloni pendebant Dominis sæcularibus apud varias gentes. Apud Scotos deterior longè, ac fœdior viguit consuetudo, videlicet vt Dominis, & Præfectis sponsarum integritatem vno coitu experiri liceret: sed ea tandem à Malconio III. Rege sublata, suadente sanctissima vxore Margareta, & pudicitia nummo redempta fuit, vt referunt Vergil. *lib. 10. hist. Angliæ*, Hector Boëtius *lib. 12. histor. Scot.* ibi: *Illud verò inter cætera haud indignum memoria existimem, abrogatam pessimam eam, ac pestilentem consuetudinem, olim ab Eveno tyranno ethnico inductam, vt Domini, Præfective in suo territorio sponsarum omnium virginitatem prælibarent, dimidiatâ argenti marcâ vnam noctem à Præfectorum vxoribus redimente sponsâ, quam etiamnum pendere coguntur. Vocantque vulgò mulierum Marketam. Nec dissimile est, quod haud longè a Lovanio in pago fit quodam, vbi sua sponsa stuprum à loci Præfecto sponsus redimit: quâ servitute nulla vnquam fando est audita.* Cùm ergo Gregorius agat de pensitatione rusticorum Ecclesiæ ratione ministerij, non verò quia pecunia illa daretur, vt pretium benedictionum nuptialium, aut rei spiritualis; ideo impunè exigi supponit Gregorius, & conductoribus massarum adiudicavit. Eadem etiam ratione Zacharias Pontifex *in epist. 2.* permittit Bonifacio Moguntino Episcopo, vt duodecim denarios annui census exigat pro vnoquoque coniugio, his verbis: *De censu verò expetendo, eo quod impetrare à Francis ad reddendum Ecclesiis, & monasteriis non potuisti aliud, quam vt vertente anno ab vnoquoque coniugio servorum duodecim denarij reddantur: & hoc gratias Deo, quia potuisti impetrare; & cùm Dominus donaverit quietem, augebuntur & luminaria Sanctorum.* Similiter & apud Græcos certum constitutum fuit stipendium Episcopo pro nuptiis eorum, qui intra fines diœceseos nuberent; de quo ita Alexius Comnenus apud Leunclavium *lib.2. iuris Orient.* *Præterea secundùm sanctionem Imperatoris Monomachi felicis recordationis, maiestas mea statuit, vt cùm aliqui subiecti territorio cuiuscumque regionis Episcoporum coniugij ritu legitimis vxoribus iunguntur, accipiat Episcopus à sponso quidem genero nummum aureum vnum, à sponsa verò linteum vlnarum 12. quemadmodum & ab antiquo sancitum est.*

Deinde obstat textus *in novel.59. Iustin. cap.6.* in illis verbis: *Hæc itaque omnia definivimus super his, qui non per munificentiam quærunt duos maiores lectos in venerabili vasorum custodiario positos. Dicimus autem Studij gloriosæ memoriæ, & Stephani magnificæ memoriæ. Si quis enim illos voluerit accipere, tapeto & pluribus hominibus egentes, & custodiâ potiori, & omnimoda curiositate egentes, hoc non coniungimus his, quæ priùs diximus; sed tanquam magnificam exhibens voluntatem, quantumcumque pro labore Decanis, aut Reverendissimis Assisteriis, vel Canonicis dare placuerit, tantum & præbeat: non tamen valentibus transcendere decem solidorum quantitatem in duobus lectis, Studij, & Stephani. In deaurato autem posito in sanctissima maiore Ecclesia, vel vno solido pro eo forsan faciendo, quatuor solidorum. Assisteriis autem, & Canonicis, & acolythis duplicia accipientibus, quam priùs de his definivimus.* Ex quibus constat, pretium pro exequiis defunctorum recipi posse à Canonicis, & aliis ministris. Pro cuius textus expositione sciendum est, inter alia de exequiis, & defunctorum funeribus legibus Romanis prudentes cauta, præcipuum fuisse, vt gratuitæ essent sepulturæ, vt exequiarum tota ratio sine cuiusquam privati hominis sumptu certâ aliquâ lege constitueretur: quare Constantinus nongentas, & quinquaginta officinas instituit, quæ ab omnibus essent vectigalibus immunes, vt ad rem funebrem suppeditarent lecticarios, sive, vt tunc vocabantur, Decanos. Hi in collegia, seu decurias distincti

Marginalia: 9. Exponitur D. Gregorius lib. 1. epist. 42. — 10. Exponitur novel. 59. Iustin.

erant, ad eosque tota cota libitinæ, & exequiarum procuratio pertinebat. Iustinian. *in d. nouel.* 59. ait vneatos esse copiastas, de quibus *in l.1 C. Theodos. de lustrali collat. l. in Ariminensi* 15. *cod. Còdice de Episcop. nouell. Iustin.* 3. vbi Cuiac. Paneirola *lib.2. var. cap.* 163. Quintanadueñas *lib.1. ecclef. cap.3. num.9.* Deinde Honorius, & Theodosius eandem Constantini legem probarunt *in l. non plures, Cod. de sacros. Eccles.* sed Imperator Anastasius huic lecticariorum collegio addidit centum, & quinquaginta officinas, vt efficerentur centum & mille. Sed quia hoc prætextu multi sese subducebant à vectigalibus soluendis, Iustin. *in nouell.* 43. numerum contraxit: quæ constitutio conferenda est cum dicta nouella 59. vbi agit de copiastis canonicis, asceteriis, & acolythis, qui deducendis cadaueribus operam dabant, nam asceterij, & canonici præcinebant; acolythi verò prælucebant, vt referunt Cuiac. & Balduinus *in dict. nouel.* 43. Spondanus *de cœmeteriis lib. 1. part.2. cap.9.* Germonius *lib.2. de sacr. immunit. cap.* 2. Antonius Bozius *tom.1. Roma subterranea, lib.1. cap.13.* Deinde sciendum est, feretrum ad deferenda corpora defunctorum triplex in vrbe Constantinop. fuisse. Primum, quod Studij dicebatur; secundum paulò illustrius, Stephani appellatum: tertium auro intertextum maioris Ecclesiæ, quo opulentiores deferebantur. Erant etiam lecticæ communes ad funus plebeiorum. Illudque discrimen inter ea lecticarum, & feretrorum genera dabatur; nam commune feretrum, gratis, & sine pretio concedebatur; at Studij, Stephani, & maioris Ecclesiæ pecuniâ conducebantur; Studij quidem, & Stephani summâ solidorum duodecim; maioris Ecclesiæ solidorum quatuor. Quibus suppositis apparet de hac pretij præstatione pro feretro agi in dicta nouella 59. non verò de vlla pecuniæ exactione pro exequiis defunctorum. In ea nouella 59. apud Iulianum Antecessorem 53. hæc constitutio loquitur de impensis, quæ in funeribus mortuorum fiunt, & ante omnia mille centum ergasteria in Constantinop. ciuitate immunitatem habere iussit, vt funera ducant. Sed & redditum funeribus destinatum ab Anastasio Imperatore confirmauit, & funeribus deputauit, & dedit singulis cadaueribus, sine singulis lecticis mortuorum, vnum asceterium, idest octo sanctimoniales psallentes, & tres acolythos, ita vt nihil acciperent, sed gratis eum deducerent. Explicat Filesac. *lib.1. select. cap.16.*

CAPVT XXIX.

Idem [a] *Cantuariensi Archiepiscopo.*

Dilectus filius Magister A. nuncius tuus pro parte tua fecit in audientia nostra proponi, quod cùm Cant. diœcesim secundùm prædecessorum tuorum consuetudinem visitas, vt quæ corrigenda sunt, corrigas, & statuas secundùm Deum, quæ videris statuenda, in [b] monasteriis, & canonicis regularibus, & religiosis locis pullulasse reperis simoniacam prauitatem, ita ut in eis multi pretio sint [c] recepti, qui potiùs gratis recipi debuissent, immò etiam ad religionis obseruantiam inuitari. Dubitas igitur, vtrum quia [d] multitudo reperitur in causa, seueritati sit aliquid detrahendum, an in tales debeas exigere rigorem canonicæ disciplinæ. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod si aduersus eos, qui labe fuerint huiusmodi maculati, accusatio coram te fuerit canonicè instituta: postquam crimen ordine fuerit iudiciario comprobatum, tam in dantes, quàm recipientes, canonicæ seueritatis exerceas vltionem. Quod si de hoc tibi per solam inquisitionem constiterit, eos, qui per simoniacam prauitatem in locis talibus sunt recepti, ab illis amotos ad agendam pœnitentiam ad monasteria dirigas [e] arctiora. Abbatibus autem, Abbatissis, Prioribus, Prælatis quibuslibet, & officialibus eorundem iniungas pœnitentiam competentem, & donec illam peregerint, eos à sacrorum ordinum executione suspendas. Studeas autem omnibus per Cant. diœces. sub interminatione anathematis, auctoritate etiam tam nostrâ, quàm tuâ districtiùs inhibere, ne talia præsumant vlteriùs attentare: sed illud dumtaxat gratanter accipiant, quod sine taxatione fuerit gratis oblatum, iniungens Episcopis tuis, vt hanc ipsam formam per suas diœceses studeant obseruare.

NOTÆ.

1. a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.2.* de qua Metropoli nonnulla adduxi *in cap.2. de rescriptis.*

2. b *Monasteriis.*] Non exemptis videlicet, aliàs nec visitare, nec delicta inquirere posset, iuxta tradita *in cap. licèt, cap. graue, de offic. Ordin.*

c *Sunt recepti.*] Et ita cum vitio simoniæ, iuxta tradita suprà *in cap. veniens.*

d *Multitudo.*] Ob multitudinem peccantium aliquid detrahendum esse pœnarum seueritati, probaui *in cap...*

e *Arctiora.*] De hac pœna detrudendi in arctiora monasteria, pœnitentiæ peragendæ causâ, egimus *in cap.1. de regul.*

COMMENTARIVM.

In hoc delicto simoniæ ob suis grauitatem, & atrocitatem æqualem pœnam imponi, siue delictum claruerit per accusationis modum, siue per inquisitionem, probaui *in c. inquisitionis, de accusat.* 3.

Vode

Vnde difficilis est præsens textus, quateous in eo Innocentius docet, quod si per accusationem canonicè apparuerit, & constiterit in iudicio de simonia à regularibus commissa, iuxta seueritatem canonicam, de qua *in cap.veniens, cap.de regularibus, hoc titul.* compescantur; si verò tantùm per inquisitionem constiterit eos simoniam commisisse, non depositionis pœnâ, sed potiùs suspensionis, donec pœnitentiam peregerint, in arctiora monasteria esse detrudendos: vnde cognoscitur diuersam pœnam, mitioremque imponi, cùm delictum per inquisitionem claruit, ac quando per accusationem probatum fuit. Quare pro huius textus expositione varia adduxerunt Anguianus *lib.2. de legibus, cap.6.* Lima, & Arellanus *lib.5.antinom.1.* quibus omissis dicendum est, inquisitionem duplicem esse, aliam generalem, specialem aliam, vt probaui *in dict.cap. inquisitionis.* Generalis appellatur quando Prælatus visitans suam diœcesim inquirit de vita, & moribus subditorum generaliter, vt *in cap.irrefragabili, de offic.ordin.* Specialis quando infamiâ præcedente contra aliquem, ad inquisitionem certi delicti specialiter proceditur, de quo inquisitionis iudicio agitur *in d.c.inquisitionis.* Vnde si simoniæ vitium appareat, & probetur per iudicium inquisitionis speciale, eadem pœnâ est afficiendus reus simoniæ; ac si in iudicio accusatus esset, & probaretur crimen; si verò tantùm per inquisitionem generalem, de qua in præsenti agitur, crimen simoniæ apparuerit, non est irroganda pœna ordinaria. Differentiæ ratio ex eo prouenit, quia in inquisitione speciali procedit infamia, quæ vicem accusatoris gerit; vnde reus potest puniri pœnâ ordinariâ; in inquisitione verò generali, cùm tantùm secretò, nullâ infamiâ præcedente constet, reum simoniam commisisse, ne publicâ infamiâ notetur impositâ pœna ordinariâ, qui nec accusatus, nec iudicatus est, mitiori pœnâ & extraordinariâ affici debet ex Innocentij sententia in præsenti.

CAPVT XXX.

Idem *Priori Sancti* [a] *Victoris, & Magistris I.Bonon. & L.Modocen. Canonicis.*

LIcèt Heli summus Sacerdos in seipso bonus existeret, quia tamen filiorum excessus efficaciter non corripuit, & in se pariter, & in ipsis animaduersionis diuinæ vindictam accepit, dum filiis eius in bello peremptis, ipse de sella corruens, fractis ceruicibus [b] exspirauit. Ad corrigendos igitur subditorum excessus tantò diligentiùs debet Prælatus assurgere, quantò damnabiliùs eorum offensas desereret incorrectas, contra quos, vt de notoriis excessibus taceatur, etsi tribus modis procedi possit, per accusationem videlicet, [c] denunciationem, & inquisitionem ipsorum; vt tamen in omnibus diligens adhibeatur cautela, sicut accusationem legitimam debet præcedere [d] inscriptio, sic & [e] denunciationem charitatiua correctio, & [f] inquisitionem clamosa debet insinuatio præuenire. Descendam, inquit [g] Dominus, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me, opere compleuerint: tunc enim clamor peruenit ad Prælatum, cùm per publicam famam, aut insinuationem frequentem subditorum sibi referuntur excessus; & tunc debet descendere, & videre, & inquirere, vtrum clamorem veritas comitetur. Nam iuxta canonicas sanctiones, si quid de quocumque clerico ad aures Prælati peruenerit, quod eum iustè possit offendere, non facilè credere debet, nec ad vindictam eum res accendere debet incognita: sed coram Ecclesiæ senioribus diligenter est veritas præscrutanda, vt si rei poposcerit qualitas, canonica districtio feriat culpam delinquentis, non tanquam ipse sit idem accusator, & iudex; sed quasi famâ deferente, vel denunciante clamore, sui officij debitum exequatur, eo semper adhibito moderamine, vt iuxta formam iudicij, sententiæ quoque [h] forma dictetur. Cùm igitur de Abbate [i] Pomposianen. ea nobis frequenter insinuata fuissent, quæ ab honestate regulari nimium dissonabant, inquisitionem eorum viris discretis commisimus faciendam, qui cùm minimè processissent ad iteratum sæpe clamorem, de communi fratrum nostrorum consilio citauimus ad præsentiam nostram Abbatem, & monachos, vt per nos ipsos causâ morbi pleniùs inquisitâ, plagam ipsam melius curaremus. Cùm igitur ad præsentiam nostram accedentes quidam ex monachis nobis ipsum Abbatem de simonia, periurio, dilapidatione, ac insufficientia detulerint, contra quos idem Abbas excepit, quod denunciationem huiusmodi fraterna correctio, secundùm euangelicam [l] regulam non præcesserat, iidemque constanter assererent, quòd correctionem huiusmodi præmisissent, licèt ad id probandum monachorum iuramenta fuissent prohibita; quia tamen super hoc ipso nondum contendere desistebant, nos, vt prædiximus, frequentibus clamoribus excitati, ex officio nostro volumus inquirere de præmissis, omnes omnino monachos, qui vel cum ipso, vel contra ipsum Abbatem accesserant, iuramenti vinculo astringentes, vt de propositis plenè, quam scirent, exprimerent veritatem: quorum

depositiones in scriptis redactæ, cùm publicatæ fuissent, super illis cœperunt multipliciter disputare. Quia verò tum ex assertione monachorum, tum ex Abbatis confessione cognouimus, quod idem Abbas non modicam summam pecuniæ relictam à prædecessore suo totam expenderat, & in alia summa maiori monasterium obligauerat, nos eum iuxta legitimas, & canonicas sanctiones, propter has, & alias præsumptiones, quasi de dilapidatione suspectum ab administratione Abbatiæ duximus [k] suspendendum: & quia per testes simonia multis modis probata videbatur esse contra ipsum Abbatem, ipse contra testes multas exceptiones opposuit, super quibus vtrimque fuit multipliciter disputatum, aliis asserentibus, in crimine simoniæ, sicut in crimine læsæ maiestatis, omnes indifferenter, tam infames, quàm criminosos, non solùm ad accusandum, sed ad testificandum etiam admittendos, cùm ad instar publici criminis, & læsæ maiestatis procedit [l] accusatio simoniæ, multis super hoc, & legibus, & canonibus allegatis: aliis è contrario respondentibus, quod licèt hæc duo crimina, quantùm ad accusationem quasi paria iudicentur, differunt autem in multis; cùm alia pœna pro vno, & alia pro altero inferatur, & inter personas accusatorum, & testium sit vtique distinguendum, cùm non per accusatores, vel testes crimina comprobentur, multis nihilominus super hoc & rationibus, & argumentis inductis. Ne verò vel innocentiæ puritas confusa succumberet, vel simoniæ prauitas effugeret impunita: nos æquitate pensata, nec omnes exceptiones contra testes oppositas duximus admittendas, nec repellendas duximus vniuersas; sed illas dumtaxat probandas admisimus, quæ fortè probatæ, non de zelo iustitiæ, sed malignitatis fomite procedere viderentur, conspirationes scilicet, & [m] inimicitias capitales: cæteras autem obiectiones oppositas, vt furti, adulterij, propter immanitatem hæresis [n] simoniacæ, ad cuius comparationem omnia crimina quasi pro nihilo reputantur, duximus repellendas; quoniam etsi fidem testium debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto, præsertim cùm alia contigerit adminicula suffragari. Ad probandas ergo exceptiones admissas, Abbas quoddam protulit instrumentum, ad quod reprobandum cùm testes fuissent ex altera parte producti, facultatem sibi petiit indulgeri, vt in partibus suis instrumentum huiusmodi comprobaret. Cùm ergo iudicantem oporteat cuncta rimari, discretioni vestræ, de qua plenam fiduciam obtinemus, per Apostolica scripta præcipiendo mandamus, quatenus intra sex hebdomadas post susceptionem præsentium probationes, quas Abbas, vel Procurator ipsius ad probandum solummodò instrumentum, cuius rescriptum vobis sub bulla nostra transmittimus, vel reprobandum pars altera duxit exhibendas, diligenti studio recipere procuretis sub testimonio litterarum vestrarum inclusas, eas nobis fideliter destinantes: attentiùs prouisuri, vt viâ regiâ procedentes, non ad sinistram, nec ad dexteram declineris. Quod si non omnes, &c. Duo vestrûm, &c. Datum Lateran. iv. nonas Decembris.

NOTÆ.

1. a *Sancti Victoris.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. & in epistolis editis à Sirleto, *fol.* 424. ex quo regestro textum hunc transcribo. De monasterio Sancti Victoris canonicorum Regularium in diœcesi Bononiensi egi *in cap. cùm in Ecclesia, de maioris. & obed.* De Modocensi diœcesi egi *in cap.* 17. *de rescript.*

b *Exspirauit.*] Vt refertur *lib.* 1. *Regum, cap.* 4. & eius historiæ meminerunt D. Chrysostomus *homil.* 17. *in Matthæum*, D. Hieronym. relatus *in cap. legant*, 37. *dist.* D. August. *lib.* 17. *de ciuit. Dei, cap.* 5. & ad mores christianè instruendos eleganti stilo patrio idiomate dedit Magnus pietate, religione, & litteris vir, tempestatis nostræ Ambrosius alter D. Ioannes à Palafox *lib.* 1. *hist. sacra.*

c *Denunciationem.*] De qua egi *in c.* 2. *hoc titul.*

d *Inscriptio.*] De qua egi *in cap. super his, de accusat.*

e *Denunciationem.*] De qua *in cap.* 2. *eod. titul.*

f *Inquisitionem.*] Vt probaui *in cap. inquisitionis officium, de accus.*

g *Dominus.*] *Genesis cap.* 19.

h *Forma dictetur.*] Nam quando proceditur per accusationem, pœna ordinaria irroganda est; quando verò per inquisitionem, mitior, & extraordinaria, vt probaui *in c. inquisitionis, de accus.* 2.

i *Pomposiam.*] Credo esse nomen proprium Abbatis, nam nullum monasterium legi huius nominis.

j *Regulam Euangelicam.*] De qua egi *in cap. nouit, de iudiciis.*

k *Suspendendum.*] Nam Prælatus de dilapidatione suspectus debet etiam lite pendente suspendi ab administratione, *cap. final.* 3. *quæst.* 2. latè probant Genuensis *practicab. quæst.* 575. Bernardus Diaz *in praxi, cap.* 71. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 7. *cap.* 5. 3.

l *Accusatio simoniæ.*] Vt probaui suprà *in cap.* 3.

m *Inimicitias.*] Quæ in grauioribus etiam delictis attenduntur, vt inimicus, nec vt accusator, nec vt testis admittatur, vt probaui *in cap. meminimus, de accusat.* & docet Menochius *lib.* 1. *de arbitr. quæst.* 28. *per totam.* 4.

n *Hæresis, simoniæ.*] Quatenus simonia hæresis sit, exposui suprà *in cap.* 1.

CAPVT

CAPVT XXXI.

[a] Idem.

PEr tuas nobis litteras intimaſti, te plurimùm dubitare ſuper quadam epiſtola decretali, quam nos aſſeris edidiſſe, de teſtibus admittendis contra ſimoniacam prauitatem. Noueris igitur incunctanter, quod nos illam epiſtolam, quæ ſic incipit Quamuis ad [b] abolendam, nequaquam edidimus, ſed aliam, quæ ſic incipit: Licèt Heli, nos edidiſſe fatemur, ad cuius intelligentiam credimus diſtinguendum, vtrum is, contra quem agitur, de ſimoniaca prauitate denuntietur ciuiliter, an [c] criminaliter accuſetur; & vtrum agatur ſecundùm iuris rigorem, an ſecundùm temperantiam æquitatis. Item vtrum ſit regularis ipſe, qui iam renunciauerit mundo; an ſæcularis, qui adhuc in mundo exiſtat: & vtrum inferioris ſit gradus, an excellentioris ſit dignitatis: ad hæc, vtrum antè fuiſſet claræ opinionis, & bonæ famæ; an grauiter infamatus, & valde ſuſpectus: & vtrum de facili poſſit puniri, an ſine ſcandalo nequeat condemnari. Præterea vtrum teſtes ſint honeſti, an criminoſi: & vtrum iam ſint emendati de crimine, an adhuc in crimine perſeuerent: rurſus vtrum crimina ſint eadem, vel minora; an paria, vel maiora: vtrumve teſtes ex zelo iuſtitiæ, an ex malignitatis fomite depoſuiſſe credantur: denique vtrum ad ſimoniacam prauitatem detegendam ſola dicta teſtium inducantur, an alia etiam adminicula ſuffragentur. Hæc omnia ſunt ad intelligentiam illius epiſtolæ diſtinguenda, ſicut ex ſerie ipſius epiſtolæ poreſt perpendere diligens indagator. Ille quidem Pompoſianus Abbas, qui iam pridem renunciauit mundo, erat de ſimonia, periurio, dilapidatione, ac inſufficientia grauiter infamatus; cúmque per monachos, qui iurauerant teſtimonium perhibere veritati, ſimonia multis modis videretur eſſe probata, ipſe contra teſtes multas exceptiones oppoſuit, conſpirationes videlicet, & inimicitias capitales, furtum, & adulterium, vt eos à teſtimonio remoueret. Nos verò, ne innocentiæ puritas confuſa ſuccumberet, vel ſimoniæ prauitas effugeret impunita, illas duntaxat exceptiones probandas admiſimus, quibus fortè probatis, teſtes non zelo iuſtitiæ, ſed de malignitatis fomite proceſſiſſe conſtaret, vt conſpirationes, & inimicitias capitales: cæteras autem exceptiones, vt furti, adulterij, propter immanitatem hæreſis ſimoniacæ, ad cuius comparationem cætera crimina quaſi pro nihilo reputantur, duximus repellendas; quoniam etſi probationes fidem teſtium [d] debilitarent in aliquo, non tamen euacuarent ex toto, aliis adminiculis ſuffragantibus, [e] præſertim cùm teſtes de crimine fuerint emendati. Tales igitur contra tales taliter duximus admittendos, ſed non ſecundùm rigorem iuris, ſed ſecundùm temperantiam æquitatis, cùm ageretur non criminaliter, vt deponeretur ab ordine; ſed ciuiliter, vt ab adminiſtratione [f] amoueretur, tanquam immeritus & damnoſus. Et vtique tales Prælati ex leuioribus cauſis poſſunt ab adminiſtratione amoueri, maximè per Summum Pontificem, qui poteſtatem habet non ſolummodò iudicandi, verùm etiam diſponendi, ſicut quorundam religioſorum approbata conſuetudo popoſcit: vnde prædictus Abbas non expectatâ ſententiâ, quaſi malè conſcius ſibi ceſſit.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. cap.4.* nullibi tamen exprimitur cui reſcribat Pontifex: tantùm ex textus ſerie cognoſcitur, textum hunc eſſe Gloſſam præcedentis, ſiquidem in eo tantùm intendit Innocentius exponere quod de teſtibus criminoſis admittendis in cauſa ſimoniæ dixerat in textu præcedenti.

b *Quamuis ad abolendam.*] Extat *in c.4. hoc tit. in 2. collect.*

c *Criminaliter.*] Quando dicatur iudicium criminale, quando ciuile, expoſui *in cap. tua, de Procurat.*

2. d *Debilitarent.*] Quod in crimine hæreſis, aliiſque fidei cauſis contingit, in quibus etſi aliàs non idonei teſtes admittantur, vt criminoſi, & ſocij eiuſdem criminis, *cap. in fidei fauorem, de hæretic. in 6.* tamen eorum fides in parte minuitur, vt probat Cottaſ. *lib.5. miſcel. cap.20. per tot.*

e *Præſertim.*] Non tamen negat Innocentius idem dicendum etſi emendati non ſint, in crimine ſimoniæ, ob cuius grauitatem, etiam criminoſi non emendati admittuntur, vt docent Abbas *in præſenti, num.9.* Felinus *num final.* aliàs nihil ſpeciale daretur hoc caſu in crimine ſimoniæ. 3.
Inimici tamen ſemper repelluntur. Botellus *tom.2. deciſionum, ex num.300.*

f *Amoueretur.*] Per viam denunciationis, aliàs verius eſt iudicium criminale dici vbi agitur de 4.

amotione à beneficin, vel administratione, vt resoluit D. Ioaones Vela *de modo procedendi, cap.* 1. vnde infert, in Ecelesiis, vbi Episcopua tenetur procedere cum adiunctis in causis etiminalibus Canonicorum, teneri eos recipere, cùm agit de amotione alicuius à præbenda, ex eo, quod ordinem sacrum præbendæ annexum intra tempus à iure assignatum non receperit.

CAPVT XXXII.

Idem *Abbati* [a] *Gemblacensi.*

Sicut nobis tuis litteris intimasti, cùm in Gemblacen. Ecclesia fueris à tenera nutritus ætate, monachus factus ibidem, in ætate matura promotus consequenter fuisti ad regimen Ecclesiæ [b] Florin. Verùm Abbate Gemblacen. de medio pòst sublato, Gemblacen. Ecclesia, quæ priùs te tanquam filium habuerat, inscium & absentem, in Patrem, & Pastorem per electionem canonicam te reuocauit. Et quoniam Pastore carebat Leodien. Ecclesia Cathedralis, postquam per dies aliquot moram feceras in Ecclesia Gemblacen. ad Colon. Ecclesiam, quæ tua est Metropolis, [c] proficiscens, ipsius auctoritate in Gemblacen. Ecclesia interim ministrasti. Cæterùm postquam in Leodien. Ecclesia fuit Episcopus [d] institutus, is à te requisitus electionem de te factam noluit confirmare, aliud non prætendens, nisi quod de minori loco translatus fueras ad [e] maiorem. Verùm cùm hæc tibi fieri pro extorquenda pecunia comperisses, sub interminatione anathematis vetuisti, ne pro facto huiusmodi aliqua pecunia offerretur. Et cùm quidam de fratribus timorem Dei præ oculis non habentes, interuentu munerum ad ipsius Abbatiæ regimen aspirarent, seniores in Ecclesia, quòd malum imminens non nisi malo [f] posset deprimi, præuidentes, te inconsulto, & penitus ignorante, contra excommunicationis à te factæ sententiam venientes promiserunt, & pecuniam etiam persoluerunt, sicut tibi postmodùm est relatum, & sic ab Episcopo inuitatus, institutionem ab eo accepisti liberè, quemadmodum postulabas. Super his ergo nos tua duxit discretio consulendos, si propter promissionem incognitam, & prohibitam, quemadmodum est præmissum, tibi peccati macula infligatur: vel si de promissione nunc tibi cognita, tu cum fratribus, qui fecerunt eam, debeas pœnitere; cùm inhærere nolueris simoniacæ prauitati, paratus pro grege Domini subire laborem: vel quamuis te conscientia non accuset, à suscepto regimine, si decreuerimus, abstinere. Quamuis autem secundùm [g] sacrorum canonum instituta, etiam paruuli, qui cupiditate parentum Ecclesias per pecuniam sunt adepti, eas dimittere teneantur; quia tamen longè diuersum est non præbere consensum, & expressim aliquid prohibere, taliter duximus respondendum: quoniam ex eo quod contra prohibitionem, & voluntatem tuam, à qua postmodum minimè recessisti, aliquis te penitus [h] ignorante promisit pecuniam, & exsoluit, præsertim cùm aliquis ex his nullâ sit tibi consanguinitate coniunctus, nihil tibi debet quoad pœnam, & culpam, sicut credimus, imputari, nisi postea fortè consensetis, pecuniam soluendo promissam, aut etiam reddendo solutam: alioquin contingeret, quod alicuius factum insidias inimico parantis, ei damnosum existeret, cui penitus displiceret: & sic aliquis de fraude sua commódum reportaret. Illos autem, qui dederunt pecuniam, vel etiam receperunt, in tantùm constat esse culpabiles, quod si excessus eorum esset Ecclesiæ manifestus, quæ non iudicat de [i] occultis, pœnâ essent canonicâ feriendi.

NOTÆ.

1. a GEmblacensi.] Gemblacum veteribus Gemmelacum, peruetustum est Brabantiæ in Germania oppidum, olim Leodiensis, hodie Namurcensis diœcesis, intra cuius oppidi mœnia constructum est monasterium hoc, quod construxit, ac dotauit Gilbertus anno 921. vt referunt de eius origine & amplitudine agentes Aubertus Mireus *in orig. Cœnobiorum Belgiæ, cap.*29. *per totum*, Yepes *tom.*5. *chron. D. Benedicti, anno* 921. Bucelinus *tom.*1. *Germaniæ sacræ, verbo Gemblacum.* Gulberto eius Abbati, qui decessit anno 1208. missa est præsens epistola, quæ reperitur inter editas à Sirleto, *fol.* 371. & *in* 3. *collect. sub hoc titul. cap.*5.

b *Florinen.*] Florinense monasterium etiam est in Germania, in finibus agri, cuius fundationem expressit chronographus Cameracensis *lib.*3. his verbis: *Gerardi Episcopi patre defuncto, ipse Dominus Episcopus apud Florinas; pro reuerentia siquidem loci, quo natus fuerat, immò & pro salute animæ patris, & monasterium S. Gingulfi, quod pater imperfectum reliquerat, ad finem perduxit; & alterum S. Ioannis ex rebus suis, & fratrum suorum, non tam pulchra ædificiorum facie, quàm fortè operositate* 2.

tate fundauit. Sed hoc quidem clericorum, illud verò monachorum; vtrumque annuente Valdrico Leodiensium Episcopo, in cuius parochia sunt, consecrauit. Denique illa Abbatia Domini Abbatis Richardi regimini commendata, sed & magni Imperatoris (Henrici) *auctoritate firmata, cœpit florere, ac postea magis, magisque* (*Deo gratias*) *tam fluentiâ rerum, quam sanctitate monachorum effloruit.* Refert Aubertus Miteus *in orig. Cœnob. Belg. cap.* 33.

3. c *Proficiscens.*] Sed quare confirmationem non postulauit à Capitulo Leodiensi, cùm Capitulum Sede vacante possit confirmare electiones eorum, quorum confirmatio ad Episcopum spectabat, *cap. cùm olim, de maior. & obed.* Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt repetentes in præsenti. Hostiensis, & Innocentius asseruerunt, consuetudine, aut priuilegio introductum fuisse, vt defuncto Episcopo Leodiensi Abbas Gemblacensis à Coloniensi Metropolitano confirmationem peteret. Sed hac sententiâ omissâ vera solutio petenda est ex historia huius temporis, & statu Ecclesiæ Leodiensis. Sciendum enim est, tempore huius electionis Guiberti, Leodiensem Ecclesiam Pastore caruisse, non tamen fuisse vacantem, quia potiùs duo ad eam erant electi Episcopi, Albertus videlicet, & Simon, qui ambo Romam profecti fuerant, vbi Simon Cardinalis creatus fuit, vt referunt Kratepolius *in catal. Præsul. Leodiensium*: & ita licèt Pastore careret, quia Romæ erat, non tamen Capitulum tanquam Sede vacante poterat ipsum Abbatem confirmare; & ita Abbas ipse adiit proximum superiorem, videlicet Coloniensem Archipræsulem, qui illi permisit ministrare in eadem Abbatia, donec Episcopus Leodiensis eum confirmaret.

4. d *Institutus.*] Hugo II. de Petraponte, de quo ait Kratepolius *vbi proximè*, quod cùm esset admodum dissolutus moribus, postea se multùm correxit, & multa opera bona fecit.

e *Ad maiorem.*] Quod in Episcopis tantùm prohibitum est, ex traditis *in cap. 1. de translat. Episcopi.*

5. f *Malo posset deprimi.*] Et sic pro redimenda vexatione pecuniam Episcopo dederunt, atque ita simoniam verè non perpetrarunt, iuxta tradita suprà *in cap. Matthæus.* Vnde dum in fine huius textus ait Innocentius, quod si excessus eorum esset Ecclesiæ manifestus, pœnâ essent canonicâ feriendi, accipiendus est ita, vt si constaret seniores monasterij dedisse pecuniam vt pretium Episcopo pro confirmatione Abbatis, essent omnino puniendi: & si dicas eos simoniam commisisse, supponendum est vexationem alio modo vitare potuisse.

g *Canonum.*] *Cap. quisquis 1. quæst. 1. cap. 1. 1. quæst. 5.*

6. h *Ignorante.*] Et contradicente, aliàs si tantùm esset ignorans, confirmatio facta per simoniam esset nullius momenti, ex traditis suprà *in cap. de regular.*

7. i *De occultis.*] *Cap. 1. 15. quæst. 6. cap. erubescant, 32. dist. cap. tua nos, hoc titul.* Probant Gibalinus *de censur. part. 2. quæst. 8. in fine*, Maneinus *cent. 2. genial. cap.* 167.

CAPVT XXXIII.

Idem *Decano* [a] *Belvacensi.*

TVa nos duxit discretio consulendos, si aliquis alicui Ecclesiæ de bonis suis quædam obtulerit, petens, vt in vita sua sibi liceat eadem bona in ipsa Ecclesia pro præbenda tenere, bona recipi debeant sic oblata, & idem clericus assumi valeat in Canonicum eiusdem Ecclesiæ absque vitio simoniæ. Nos igitur deuotioni tuæ taliter respondemus, quod si quis clericus cum conditione, vel pacto largiatur, vel offerat bona sua, vt illa postmodùm pro præbenda retineat, & vt in Canonicum admittatur, huiusmodi oblatio, vel receptio fieri non poterit sine vitio simoniæ, cùm in talibus [b] omnis pactio, aut conuentio cessare debeant iuxta canonicas sanctiones: si verò purè, ac sine pacto & conditione qualibet offerat bona sua, rogans humiliter, vt in Canonicum admittatur, & bona ipsa retinere sibi liceat pro præbenda, & clerici eiusdem Ecclesiæ purè consentiant, huiusmodi receptio procul dubio fieri poterit absque scrupulo simoniacæ prauitatis. Licèt autem taliter duxerimus respondendum, quia nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare; si tamen is, qui talem donationem facit, ea [c] intentione ducatur, vt propter temporalia bona, quæ offert, spiritualia valeat adipisci; & clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri, sine dubio tam illi, quàm iste apud districtum Iudicem, qui scrutator est cordium, & cognitor secretorum, culpabiles iudicantur.

NOTÆ.

1. a BElvacensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap. 6.* ex qua restituo eius literam. De Ecclesia Belvacensi nonnulla notaui *in cap. 18. de foro comp.*

b *Omnis pactio.*] Iuxta tradita *in c. fin. de pactis.*

c *Intentione.*] Quia simonia mentalis tunc committitur, vt dicemus infrà *in cap. final.*

COMMENTARIVM.

2. MOs olim fuit, vt in Clerum eligendi, in Ecclesiaque ordinandi pecunias Ecclesiæ offerrent, quibus postea præsidentes, seque de illo iactantes, conuitiis insectabantur eos, qui nullâ datâ pecuniâ propter egregia merita cooptati fuerant. Quam consuetudinem improbarunt PP. sextæ Synodi *can. 5.* his verbis: *Eos igitur, qui glo-*

rientur se per dationem auri ordinatos in Ecclesia, & in hac maligna consuetudine, quæ alienat à Deo, & omni sacerdotio, sperant, & ex hoc impudenti facie, & non operta, eos probrosis, & contumeliosis verbis, qui ob sanctitatem vitæ à Spiritu sancto electi, & constituti sine datione auri sunt, inhonorant, primò quidem nouissimum gradum sui ordinis accipere definimus: quod si permanserint, per epitimiam, idest pœnitentiam, corrigantur. Vbi notarunt Balsamon, & Zonaras: Hallierius *de sacris elect. sect.* 7. *cap.* 2. *art.* 1. Etiam moris fuit, vt Episcopi, aliique Prælati in Ecclesia instituendi bona sua Ecclesiæ ipsi offerrent: quare D. Ambrosius eo tempore, quo Episcopus ordinatus fuit, aurum omne suum, & argentum, nec non prædia inter pauperes, & Ecclesiam distribuit. Idem de Ioanne Eleemosynario Patriarcha Alexand. refert Leontius *in eius vita:* & Marcionem ducenta sestertia Ecclesiæ intulisse refert Tertul. *de præscrip. cap.* 30. quem morem probauit Iustin. *in nouell.* 123. *cap.* 2. ibi: *Si quis Episcoporum, siue ante suam ordinationem, siue post ordinationem voluerit proprias res, aut partem earum Ecclesiæ offerre, cuius sacerdotium accepit, non prohibemus, & omni condemnatione, & pœna præsentis legis liberum esse sancimus; sed etiam omni laude dignum indicamus, quoniam hoc non est emptio, sed oblatio.* Licèt vt vitaretur omnia mali suspicio, Alex. II. *in cap. ex multis* 1. *quæst.* 3. oblationem hanc prohibuerit his verbis: *Vt nullus cuiusque gradus pro Ecclesiæ beneficio aliquid audeat conferre, aut fabrica Ecclesiarum, seu etiam quod pauperibus sit distribuendum.* Qui textus ex præsenti lucem accipit; nam si Episcopus, vel Canonicus, dum promouentur ad Ecclesiam, bona sua, vel eorum partem purè, & liberaliter obtulerint, nullam simoniam commisisse dicentur: si verò ex pacto, aut conuentione inita bona illa contulerint, simoniam committunt, vt docet, & probat Hallierius *dict. cap.* 2. *art.* 1. quare rectè Innocentius in præsenti improbauit oblationem bonorum à Canonico factam, quia ex pacto, & conuentione ea tradebat, videlicet vt in Canonicum reciperetur, & bona ipsa pro præbenda retineret.

CAPVT XXXIV.

Idem [a] *Priori Cartusiensi.*

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm G. in quadam domo Cartusien. Ordinis suscepisset habitum monachalem, termino suæ probationis completo, à diœcesano Episcopo fuit in Subdiaconum ordinatus: sed postmodùm didicit ex relatione quorumdam, quod licèt idem Episcopus aliàs vir esset honestus, multotiens tamen commiserat vitium simoniæ, propter quod monachus vehementi dolore turbatus in suscepto formidat ordine ministrare, nolens ab eodem Episcopo ad superiores ordines promoueri: vnde cùm eidem eremum exire non liceat, nec præfatus Episcopus ipsum, vel quemquam alium suæ diœcesis ab Episcopo alio ordinari permittat, postulasti per Sedem Apostolicam edoceri, quid cum præfato monacho in ordine iam suscepto, & suscipiendis superioribus sit agendum. Nos itaque respondemus, quod idem monachus in ordine sic suscepto securè ministret, sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat, ne forsan ædificet ad gehennam; licèt ex eo, quod conscientiam nimis habuit scrupulosam, in difficultatem huiusmodi sit collapsus, quam vtique non euadet, nisi deponat errorem.

NOTÆ.

1. [a] CArtusiensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 7. in hac sexta collectione legitur *Cantuariensi*, sed malè, cùm in præsenti agatur de monacho Carthusiensi, & cum Prælato, hoc est Priore Magnæ Carthusiæ loquatur Innocentius: sanctus enim Bruno Doctor Parisiensis Carthusianorum Ordinem instituit in Sabaudia, iuxta ciuitatem Gratianopolim, in loco inaccessu, rupibus vasto, quem Carthusiam vocant; vnde ab eo loco præclarus hic Ordo Carthusianorum dictus fuit, & etiam ab eo eremo, fratres Eremitæ dicti fuerunt. P. Venerabilis Cluniacensis Monachus, ibi: *Charissimis, & magnificè honorandis seruis Dei in eremo Christi seruientibus.* Innocentius III. *lib.* 2. *regestr.* 14. *epist.* 105. vbi Bosquetus. De hoc mentio fit *in cap. sicut, de homicidio.* Varia sunt cœnobia, tam in Hispania, Italia, quàm Gallia huius præclarissimi Ordinis, de quibus, & eorum mira sanctimonia plura congesserunt D. Petrus Dulando *in chron. Carthus.* Petrus Sutor *de vitis Carthus.* Baronius *tom.* 12. *annal. anno* 1086. *num.* 13. & anno 1092. *num.* 10. & anno 1101. *num.* 14. Tamaius à Salazar *tom.* 5. *martyrol. die.* 6. *Octobris*, D. Ioseph. de Valles *in fund. Carthus.* Theophilus Raynaud. *tom* 17. *tract. de beneuol. in Religiosos, fol.* 409. Beyerlinch. *in Theatro vitæ hum. verbo Carthusiensis.*

COMMENTARIVM.

QVi scientes Episcopum aliquem simoniacum esse, ab eo ordines petunt, vel non inuiti se ordinari patiuntur, suspensionem incurrunt, *cap. si quis à simoniaco, cap. de cætero,* 1. *quæst.* 1. tum quia Episcopi simoniaci, & ita suspensi, exercitium ordinis dare non possunt, quod non habent: tum ob immanitatem sceleris simoniæ, vt ita terreantur Episcopi, cùm sciant neminem posse ab eis Ordines petere. Sed si per ignorantiam quis ab Episcopo simoniaco non simoniacè ordinetur, adhuc eget dispensatione, vt docuit Angelicus Præceptor 2. 2. *quæst.* 100. *art.* 6. *ad* 2. his verbis: *Nec propter præceptum eius, nec etiam propter excommunicationem, debere aliquem recipere ordinem ab Episcopo, quem* 2.

scis

scit simoniacè promotum; & si ordinetur, non recipere ordinis executionem, etiamsi ignoraret eum esse simoniacum; sed indigere dispensatione, quia nullus debet obedire alicui ad communicandum sibi in facto illicito: ille autem, qui est ipso iure suspensus, & quoad se, & quoad alios illicitè confert ordinem. Vnde nullus debet ipsi communicare recipiendo ab eo quacunque ex causa: si autem ei non constat, non debet peccatum credere alterius; & ita cum bona conscientia debet ab eo ordinem recipere. Addit tamen: *Si autem Episcopus sit simoniacus aliquo alio modo, quàm per promotionem suam simoniacè factam, potest ab eo ordinem recipere, si sit occultum, quia non est suspensus quoad se ipsum.* Docent Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 4. Hallier. *de sacris elect. sect.* 7. *cap.* 1. *art.* 3. §. 3. Illud tamen valde olim dubitatum fuit, an subditus à Prælato suo, quem priuatim simoniacum fuisse scit, ordinem recipere possit. Et Hugo Cardinalis *in cap. nos* 9. *quæst.* 9. affirmauit, posse. Ioannes Andreas, & Bernardus in præsenti textu negarunt, quorum sententia probatur ex hoc textu, vbi Innocentius iubet monacho Carthusiensi, qui gradum Subdiaconatus receperat ab Episcopo, quem postea scierat simoniacum esse, vt in gradu suscepto ministraret; sed contra conscientiam ad superiores ordines non ascendat: & ita olim etiam eti[illegible]n ob priuatam scientiam simoniæ ab Episcopo co[illegible]ssæ, non licebat ab eo ordines recipere. Veru[illegible]uia plura mala inde contingebant ex eo, quod [illegible]tâ auctoritate liceret ab Episcopo proprio [illegible]ete, nec ab eo velle ordines recipere propt[illegible]spicionem, aut rumorem simoniæ, vt refert [illegible]ius in vita Sancti Gualberti, die 12. Iul. *cap.* 6. Petrus Damianus *lib* 8. *epist.* 11. *ad Ciues Florentinos*, obtinuit, vt post Extrauag. Martini V. *Ad euitanda*, tantùm Episcopum notoriè simoniacum teneatur subditus vitare, vt probat Hallierius suprà, *dict.* § 3. nec hodie præsens textus procedit, nec etiam monachus Carthusianos, qui ex priuata tantùm notitia audierat fuisse Episcopum proprium simoniacum, tenebatur illum vitare; immò potius ab eo ordines recipere valabat. Prosequuntur Hallierius, & Suarez *vbi suprà*.

CAPVT XXXV.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiscopo.*

IN tantùm peccatis exigentibus corda quorundam simoniaca prauitas deprauauit, vt in exterminium canonicæ sanctionis, & in elusionem quodam modo diuini iudicij lucris temporalibus inhiantes, ac dicentes in corde suo: Non est Deus, simoniam sub honesto nomine pallient, quasi mutato nomine [b] culpa transferatur, & pœna. Verùm nec Deus secundùm Apostolum irridetur, nec tales Simonis sectatores, etsi temporalem in præsenti forsan pœnam euadant, in futuro tamen pœnam non effugient sempiternam, cùm nec honestas nominis criminis malitiam palliabit, nec vox poterit abolere reatum. Sanè peruenit ad audientiam nostram, quod cùm olim quidam suffraganei tui pro chrismate Ecclesiæ contra [c] canonicas sanctiones certam accipere consueuerint pecuniæ quantitatem, metuentes pœnam canonicam, & correctionem tuam eludere cupientes, tempus faciendæ solutionis anticipent, recipientes in media Quadragesima, quod recipere consueuere post Pascha: & vt causam accipiendi dissimulent, nomen denariorum variant, denarios, quos priùs chrismales, secundò paschales dicebant, consuetudinem mediæ Quadragesimæ nuncupantes. Quidam verò nec tempus solutionis, nec soluendorum nummorum in aliquo variarunt, veterem per omnia consuetudinem imitantes. Quia verò expressiùs exprimit venditionis speciem, qui priùs recipit [d] pretium, quàm rem conferat pretiosam, quamquam tempus recipiendæ mercedis dissimulando distulerit, & dissimulauerit differendo: licèt vtrumque in talibus periculosum sit, vel existat, cùm gratis gratia conferenda sit, ne ipsam contingat, & rem, & nomen gratiæ demereri: Et. per A.s.m. atque districtè præcipimus, quatenus auctoritate nostrâ fretus, & tuâ, taliter excessus corrigas supradictos, suffraganeos tuos, & [e] officiales eorum man. præ. per cen. ecc. & sub. ap. ob. à tam illicita exactione compescens, quo ad nos de cætero super hoc querimonia deferri non possit, nec aliorum culpa tibi ob tuæ negligentiæ meritum imputetur ad pœnam: eademque auctoritate suffultus, prauam illam consuetudinem de tua prouincia studeas abolere, per quam pro Ecclesiarum [f] inuestitura, Archidiaconi marcham argenti, minores verò Decani vaccam albam sibi dari postulant, vel certam solui pecuniæ quantitatem. Dat. Later. vj Kal. Iul.

NOTÆ.

a CAntuariensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. de excess. Prælat. cap.* 1. & in epistolis editis à Sirleto, *fol.* 337. Ex quo regestro restituo litteram huius textus. De Cantuarensi Metropoli egi *in cap.* 2. *de rescript.* 1.

b *Culpa transferatur.*] Vt de aliis notaui *in cap. ea* 15. *hoc titul.*

c *Canonicas sanctiones.*] Congestas suprà *in dict. cap. ea*, vbi commentarium huius textus inuenies.

d *Recipit*

22. d *Recipit pretium.*] Vnde secundùm leges ciuiles emptor tenetur priùs offerre pretium, quàm venditor rem venditam tradat, *l. Iulianus*, §. *offerre*, *ff. de action. empti*; fortiusque ostenditur venditio, quando pretium rei præcedit eius traditionem. Ratio est, quia traditio rei potest referri ad plures contractus: sed interuentio pretij solam emptionem respicit.

e *Officiales.*] Idest vicarios, vt notaui suprà *in titul. de offic. Vicary.*

f *Inuestitura.*] Hanc vltimam partem exposui suprà *in cap. cùm Ecclesia.*

CAPVT XXXVI.

a Idem.

PEr tuas nobis litteras intimasti, quod cùm D. lator præsentium vellet in Subdiaconum ordinari, & certum titulum non haberet, quendam presbyterum exorauit, vt ipsum ad Ecclesiæ suæ b titulum c præsentaret: quod cùm ille facere recusaret, ipse illi firmiter repromisit, quod nunquam, si præsentaret eundem, in Ecclesia sua aliquam peteret portionem: & sic ad præsentationem ipsius extitit ordinatus, nec, vt asserit, in hoc se egisse illicitum aliquid intellexit. Vnde cùm postmodum vellet in Diaconum promoueri, Episcopo commonente, ne quis interueniente promissione aliquâ ordinatus accederet, idem recordatus promissionis istius, à susceptione ordinis Diaconatus cessauit, hoc tibi humiliter confitens, & per te postulans edoceri, vtrum ex compromissione huiusmodi reus esset, & an liceret eidem in suscepto Subdiaconatus ordine d ministrare, & ad ordines ascendere vlteriores: vnde fraternitas tua duxit Ap. Sed. oraculum requirendum. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod nisi cum eo fuerit misericorditer dispensatum, nec ad ordines superiores ascendere, nec in suscepto debet ordine secundùm rigorem canonicam ministrare.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc titul. cap* 1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Titulum.*] Idest Ecclesiam, iuxta tradita latè *in cap. 4 de preb.*

c *Præsentaret.*] Iuxta morem antiquum, secundum quem Parochus coadiutorem præsentabat, parte sui beneficij illi assignatâ, vt probaui *in cap. extirpanda, de Prabend.*

2. d *Ministrare.*] Quia suspensus erat, cùm simoniacè ordinatus esset, non quia absque titulo, seu cum titulo falsò promotus fuisset; nam ex eo suspensionem non incurrebat, vt probaui *in cap. 4. de preb.* sed propter pactum initum ipso cum presbytero non petendi portionem aliquam fructuum in ipsa Ecclesia, vt similiter *in cap. final. hoc titul.* eadem suspensio incurritur ab eo, qui pacto conuento promisit se non præstiturum necessaria ab Episcopo ordinante, qui illi de necessariis prouidere cogebatur, iuxta tradita *in dict. cap.* 4. nam cùm iste remiserit quid temporale, videlicet partem fructuum, seu sustentationem sibi debitam, vt spirituale, id est sacrum ordinem, assequeretur, ideo simoniam commisit; nam remittere idem est ac dare: probant in terminis textus *in cap. alia 8. quæst. 3. cap. veniens, el 2. de testibus.* Faciunt textus *in l. si mulier* 10 *ff. de condict. caus. dat. l. quin etiam, ff. de calumn.* Docent Vgolinus *de simonia tabul. 4. num. 3.* Quaranta *in summa Bul. verbo Ordo*, Gibalinus *de simon. cap. 16. consect. 5.* Vnde deducunt Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de simon. cap. 38. num. 5.* Azor *lib. 12 Instit. moral. 3. part. cap. 15. quæst. 1.* hanc suspensionem etiam incurrere eum, qui extraneo sibi constituenti patrimonium ad suscipiendos sacros ordines, promittit se nihil vnquam petiturum. Sed contrarium, immò in hoc pacto restituendi patrimonium, aut non petendi ab eo, qui illud ad ordines suscipiendos constituerat, nullam committi simoniam, nec per consequens suspensionem incurrere, docuerunt Nauarrus *ad titul. de temporibus ordin. consil.* 17. Toletus *lib. 1. summæ, cap. 48. num. 6.* Castropalao *tract. 17. oper. moral. disput. 3. punct. 3. num. 2.* Garcia *in part. de benefic. cap. 5. num. 165.* Diana *part. 2. tract. 2. resol. 5.* Barb. *de potest. Episcopi alleg. 20. num. 29.* alij congesti à Gibalino *dict. consect. 5.* quia ista constitutio patrimonij non est aliquid spirituale, nec vera præsentatio ad sacros ordines, vt quæ in hoc texto præcessit; vnde non potuit committi simonia, & per consequens nec incurri suspensio, de qua in hoc textu.

CAPVT XXXVII.

a Idem.

COnsulere. *Et infrà*: Quicumque b vicedominatum, vel aliam ecclesiasticam administrationem per pecuniam administrare voluerint, tam ementes, quàm vendentes cum Simone mago percelluntur, & ab illa Ecclesia, in cuius contumeliam dare pecuniam, & accipere voluerint, iustè excluduntur.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc titul. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius, nec inter eius epistolas hucusque excusas textus hic reperitur.

2. b *Vicedominatum.*] Vicedominus accipitur in iure canonico pro ea persona, quam constituit Episcopus pro hospitibus recipiendis, & eleemosynis distribuendis, aliisque rebus Ecclesiæ peragendis; quem si Episcopus non designabat, olim Clerus eligebat, *cap. volumus, cap. Diaconi*, 89. *dist.* & aliquando iurisdictionem exercebat, vt constat *ex lib.* 3. *Capitul. Caroli, cap.* 26. ibi: *Mandet Comes, vel Abbati, vel Vicedomino, vel illi quicumque locum Episcopi, vel Abbatis tenuerit, vt reddat ei reum.* Notauit Filesacus *in cap.* 4. §. 5. *de offic. Ordin.* & plura congesserunt P. Gregorius *tit.* 9. *cap.* 5. & *de ecclesiast. hierarch. quæst.* 2. *proœm.* §. 5. *num.* 13. & nos suprà *in cap.* 1. *de calumniat.*

COMMENTARIVM.

3. CErtum est, per sacros canones prohiberi venditionem, seu quamlibet alienationem officiorum Ecclesiæ, vt in canone 2. Concilij Chalcedon. *cap. Saluator*, 1. *quæst.* 3. & in tali venditione non committi simoniam contra ius diuinum, aut naturale, omnes etiam fatentur, vt probat Victoria *in relect. de simon. cap.* 16. & 17. Circa ius ecclesiasticum communis opinio est, simoniam in tali venditione committi, à iure canonico prohibitam, *dict. cap. Saluator, extrauag.* 2. *hoc titul.* ibi: *Officiis ecclesiasticis, & quibuslibet beneficiis.* Ita cum aliis docuerunt Suarez *lib.* 4. *de simonia, cap.* 29. *num.* 8. Sed nouiter Gibalinus, qui nullam veram simoniam agnoscit, ex solo iure positiuo asserit in venditione horum officiorum committi peccatum turpis lucri, & quæstus, quod in propria loquutione simonia dicitur. Ita docet Gibalinus *d. quæst.* 20. *consect.* 13. & *quæst.* 23. *consect.* 7. Sed cùm diuersitas hæc opinionum tantùm consistat in proprietate, vel improprietate simoniæ, parum in his refellendis, vel conciliandis, duxi inhærendum, cùm expressè in hoc textu, & *in dict. cap. Saluator*, vt simoniaca improbetur talis venditio. Illud omittendum non est, quod cùm hæc prohibitio sit tantùm iuris positiui, poterit contrariâ consuetudine introduci huiusmodi venditio, vt pluribus in Ecclesiis inualuit circa venditionem officij Ianitoris, vulgò *Pertiguero*, & similium.

CAPVT XXXVIII.

Idem [a] *in Concilio Later.*

SIcut pro certo didicimus, in plerisque locis à plerisque personis quasi columbas in templo vendentibus fiunt exactiones, & extorsiones turpes, & prauæ pro [b] consecrationibus Episcoporum, [c] benedictionibus Abbatum, & ordinibus clericorum: estque taxatum, quantum sit isti, vel illi, quantumve alteri, vel alij persoluendum: & ad cumulum damnationis maioris, quidam turpitudinem & prauitatem huiusmodi nituntur defendere per consuetudinem longo tempore obseruatam. Tantum igitur abolere volentes abusum, [d] consuetudinem huiusmodi, quæ magis dicenda est corruptela, penitus reprobamus, firmiter statuentes, vt pro his, siue conferendis, siue [e] collatis, nemo aliquid quoquam prætextu exigere, aut extorquere præsumat: alioquin & qui receperit, & qui dederit huiusmodi pretium omnino damnatum, cum Giezi, & Simone condemnetur.

NOTÆ.

1. a LAteranensi.] Generali videlicet celebrato sub Innocent. III. vbi *cap.* 64. reperitur textus hic, & canonem hunc confirmauit Honor. III. *in cap.* 2. *hoc titul. in* 5. *collect.* vbi ita scribit: *Cupiditati quorundam, qui quasi columbas in templo vendentes, facere solent exactiones, & extorsiones turpes, & prauas pro consecrationibus Episcoporum, benedictionibus Abbatum, & ordinationibus clericorum, prauitatem huiusmodi intendendo defendere per consuetudinem longo tempore obseruatam, tam in Lateranensi, quàm in generali Concilio fuit salubriter obuiatum, consuetudine huiusmodi, quæ corruptela magis dicenda est, penitus reprobatâ, & statuto, vt nemo pro his, siue conferendis, siue collatis, aliquid quocunque prætextu exigere, aut extorquere præsumat. Nos igitur vtriusque Concilij constitutionibus inhærentes, auctoritate præsentium firmiter inhibemus, ne quis pro benedictione, siue installatione Abbatum, qui ad monasterij vestri regimen fuerint assumendi, præsumat aliquid à vobis exigere, aut prætextu cuiusquam consuetudinis extorquere: vobis nihilominus indulgentes, ne quid inuiti ob causas dare teneamini supradictas.*

b *Consecrationibus.*] De quibus egi *in cap.* 1. *hoc titul.*

c *Benedictionibus.*] De quibus agemus infrà *in cap. ne Dei Ecclesia.*

d *Consuetudinem.*] Textum hunc exposui, & commentarium dedi suprà *in cap. ad nostram.*

e *Collatis.*] Dummodo quæ posteà dantur, non gratuitò dentur; nam gratuitam donationem approbauit Gregorius *in cap.* 1. *hoc titul.* vbi notaui. 1.

CAPVT XXXIX.

Idem *in* [a] *eodem.*

QVoniam simoniaca labes plerasque moniales infecit, vt vix aliquas sine pretio recipiant in sorores, [b] paupertatis prætextu volentes huiusmodi vitium palliare: ne id de cætero fiat, penitus prohibemus, statuentes, vt quicunque de cætero talem commiserit prauitatem, tam recipiens, quàm recepta, siue sit subdita, siue prælata, sine spe restitutionis de suo monasterio expellatur, in locum arctioris regulæ ad agendam [c] perpetuam pœnitentiam retrudenda. De his autem, quæ ante hoc Synodale statutum taliter sunt receptæ, ita duximus prouidendum, vt remotæ de monasteriis, quæ perperam sunt ingressæ, in aliis locis eiusdem Ordinis collocentur. Quod si fortè propter nimiam multitudinem alibi nequiuerint commodè collocari, ne damnabiliter in sæculo vagentur, recipiantur in eisdem monasteriis dispensatiuè de nouo, mutatis prioribus locis, & inferioribus assignatis. Hoc etiam circa monachos, vel alios regulares decernimus obseruandum. Verùm ne per simplicitatem, vel ignorantiam se valeant excusare, præcipimus, vt diœcesani Episcopi singulis annis hoc faciant per suas diœc. publicari.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Lateranensi videlicet Generali, vbi *cap.65.* reperitur textus hic, nec-non in quarta collectione, *sub hoc titul. cap.4.*

2. b *Paupertatis prætextu.*] Et ita paupertas erat affectata, non vera; nam si vera esset, pro sustentatione ipsius aliquid monasterium exigere valebat, vt probaui *in cap. veniens, hoc titul.* vbi commentarium dedi.

c *Perpetuam pœnitentiam.*] Quæ detrusio propria fuit clericorum, & monachorum, vt probat Gibalinos *de clausur. regul. disput.3. cap. 2.* & de ea nonnulla adduxi *in cap.1. de regul.* 3.

CAPVT XL.

[a] Idem *in eodem.*

AVdiuimus de quibusdam Episcopis, quod decedentibus Ecclesiarum Rectoribus ipsas interdicto [b] subiiciunt, nec patiuntur alios in eisdem [c] institui, donec ipsis certa summa pecuniæ [d] persoluatur. Præterea cùm [e] miles, aut clericus domum Religionis [f] ingreditur, aut apud Religiosos eligit sepulturam, etiamsi nihil religioso loco reliquerit, difficultates ingerunt, & malitias, donec aliquid muneris manus contingat eorum. Cùm igitur non solùm à malo, sed etiam ab omni specie mali sit secundùm [g] Apostolum abstinendum, exactiones huiusmodi penitus inhibemus: quod si quis transgressor extiterit, exacta [h] duplicata restituat, in vtilitates locorum, in quorum fuerint dispendium soluta, fideliter conuertenda.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Lateranensi videlicet generali sub Innocentio III. vbi *cap. 66.* reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc titul. cap.5.*

2. b *Subiiciunt.*] Quod facere non poterant, tum quia pro causa ciuili non debet Ecclesia interdicto subiici, *cap.3. de pœnis*: tum ne impediatur Sacramentorum administratio.

c *Institui.*] Aut per se aut, corporaliter per Archidiaconum, vt *in cap ex frequentibus, de institut.* diximus.

d *Persoluantur.*] Contra tradita suprà *in cap. cùm in Ecclesia.*

3. e *Miles, aut clericus.*] De milite ideo in præsenti specialiter agitur, quia militibus olim prohibitum erat monasterium ingredi, nisi priùs probata eorum vita fuisset ab Episcopo, *cap. legem, 53. dist.* De clerico etiam, quia Episcopo videbatur bona ab eo intuitu Ecclesiæ acquisita esse illi relinquenda priùs quàm vitam monasticam profiteretur, *cap.1. 18. quæst.1.*

f *Ingreditur.*] Similem abusum in Parocho improbauit Honorius III. *in cap. 2. de regul. in 5. compil.*

g *Apostolum.*] *1. ad Thessalon. cap 5.*

h *Duplicata.*] Sed tunc obstat textus *in cap. de hoc, hoc titul.* vbi tantùm pretium simoniacè acceptum restituitur absque alio simplo: ergo non rectè in præsenti duplicatum pretium restitui iubetur. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est cum Binsfeldio *in præsenti*, textum *in dicto cap. de hoc iure*, & similes procedere, quando ex mutua conuentione dantis, & accipientis pretium simoniacè intercessit; in præsenti verò textu agitur, quando non ex voluntate dantis pretium, sed à superiore per extorsionem, & concussionem exactum fuit, quia tunc in pœnam similis extorsionis duplicatum pretium restituit. 4

CAPVT

CAPVT XLI.

Idem in [a] eodem.

AD Ap.n. aud. frequenti relatione peruenit, quod quidam clerici pro [b] exequiis mortuorum, & [c] benedictione nubentium, & similibus pecuniam exigunt, & extorquent; & si fortè eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt: è contra verò, quod laïci laudabilem consuetudinem erga sanctam Ecclesiam piâ deuotione fidelium introductam ex fermento hæreticæ prauitatis nituntur infringere sub prætextu canonicæ pietatis. Quapropter has prauas exactiones fieri prohibemus, & pias [d] consuetudines præcipimus obseruari, statuentes, vt liberè conferantur ecclesiastica [e] sacramenta: sed per Episcopum loci, veritate cognitâ, compescantur, qui malitiosè nituntur laudabilem consuetudinem immutare.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*] Lateranensi videlicet, celebrato sub Innocentio III. vbi *cap.* 67. reperiuntur verba in præsenti relata, & in quarta collectione, *sub hoc titul. cap.*6.

b *Exequiis mortuorum.*] De quibus egi *in cap. suam, hoc titul.* vbi commentarium huius partis dedi.

c *Benedictionibus.*] De quibus plura adduxi *in cap.*1. *de secund. nupt.*

d *Pias consuetudines.*] Hæc verba exposui suprà *in cap. cùm in Ecclesia.*

2. e *Sacramenta.*] Si referas ad exequias mortuorum, & benedictiones nuptiarum, de quibus proximè egerant Patres, dictio *sacramenta*, ponitur pro sacramentalibus, vt iam notaui *in d. cap. cùm in Ecclesia.* Si verò accipias pro aliis Sacramentis, verùm est pro nullo ex eis pecuniam exigi posse, vt de Baptismo cauetur *in can.* 48. *Concily Illiber.* ibi: *Emendari placuit, vt qui baptizantur, nummos in choncam non mittant*, vbi notaui, *de confirmat.* probaui *in cap. ea* 15. *hoc titul.* de Pœnitentia *in cap. nemo, hoc titul.* de Eucharistia *in can.* 23. 6. *Synodi*, relato *in cap. nullus* 1. *q.* 1. ibi: *Vt nullus, siue Episcopus, siue Presbyter, siue Diaconus, immaculatam prabens communionem, ab eo, qui communicat, eius participationis gratiâ obolos, vel quamuis aliam speciem exigat.* De Ordine *in cap.* 1. *hoc titul.* de Matrimonio *in cap. suam, hoc titul.* & latè docent Vgolinus, Redoanus, & Gibalinus *in tract. de simon.*

CAPVT XLII.

Vniuersis Abbatibus, & Fratrib. [a] *Cistercien. Ordinis.*

NE Dei Ecclesiam, quam lauit proprio sanguine Iesus Christus, macula fœditatis coinquinet, ruga duplicitatis deformet, cupiditatis spurcitia, omnium malorum radix, & venalitatis deformitas, quasi ruga sub consuetudinis prætextu contracta, eliminandæ sunt penitus ab eadem, vt dispensatio mysteriorum Dei, & ipsa mysteria gratis accepta, Giezitica prauitate prorsus abolitâ, charitate gratuitâ conferantur, quæ vendere, seu emere, quàm detestabile, quámve periculosum existat, liquidò perpendi potest ex eo, quod Dominus vendentes, & ementes oues, & boues eiecit de templo, & cathedras vendentium columbas euertit. In eiectione denique vendentium, & ementium facinoris inquinantis virumque exprimitur detestatio, & in cathedrarum euersione monstratur, cui pœnæ subiaceant hi, qui præsunt, vendentes Dei dona, & Ecclesiæ sacramenta. Vt igitur huiusmodi facinus, quod quos coinquinat, æquat, Prælatos, & subditos non possit inficere quoquo modo, auctoritate Apostolica districtiùs inhibemus, ne quis Archiepiscopus, vel Episcopus, Archidiaconi, vel [b] Officiales ipsorum à quoquam in Abbatem electo, pro [c] benedictione, seu [d] installatione, vel recipienda professione ab eo, sub consuetudinis prætextu cuiusquam [e] palefridum, seu aliud quidquam, quocunque nomine censeatur, exigere, vel extorquere præsumant, vobisque sub prætextu huiusmodi exacta taliter ne præstetis interdicimus, cùm non solùm à malo, sed à mali sit specie abstinendum. Installationis quoque solennitates fieri prohibentes adiicimus, vt Archiepiscopi, & Episcopi ea sint [f] forma professionis contenti, quæ ab origine vestri Ordinis noscitur instituta, cuius tenorem ad maiorem euidentiam huic nostræ paginæ duximus inserendum: Ego frater Abbas Cisterciensis Ordinis, subiectionem, reuerentiam, & obedientiam à sanctis Patribus constitutam secundùm regulam

ſancti Benedicti, tibi Domine Epiſcope, tuiſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis, & ſanctæ Sedi, ſaluo ordine meo, perpetuò me exhibiturum promitto.

NOTÆ.

1. a *Ciſterciensis.*] Ita reſtituo inſcriptionem, & litteram huius textus ex quinta collectione Honorij III. edita à Cironio, vbi *ſub hoc titul. cap.* 1. reperitur textus hic: ex Manriqueque *tom.* 4. *annal. Ciſterc. anno* 1224. *cap.* 5. vbi huius textus hiſtoriam, & litteram refert: cùm enim temporibus Honorij III. Epiſcopi, Archidiaconique renuerent Abbates Ciſtercienſis Ordinis inſtallare, niſi priùs equum ſibi darent, nec-non in obedientia à prædictis Abbatibus præſtanda, verba illa, *ſaluo Ordine ſuo*, eſſe reiicienda intenderent, cùm inutilis quodammodo redderetur promiſſio obedientiæ, conqueſtus fuit Iacobus Abbas Ciſterc. de prædictis duobus exceſſibus coram Honorio, qui vt hæc noua grauamina à monachis Ciſtercienſibus tolleret, præſentem edidit conſtitutionem, & ſimilem circa ordinem Præmonſtratenſium edidit Innoc. III. *lib.* 1. *epiſt. in edit. Coloniæ, fol.* 92. in hæc verba: *Significarunt nobis dilecti filij N. Abbas, & Fratres Præmonſtraten. quod cùm dilectus filius Hugo de Petraponte Archidiaconus Laudunen. in promotione ipſius Abbatis palefridum ab eo obtentu cuiuſdam prauæ conſuetudinis exegiſſet, quia ſuper hoc ei acquieſcere recuſauit, conuerſum quemdam ipſius de equitatura, cui inſedebat, deponere, & eam ſecum abducere per violentiam non expauit. Vnde nos eidem Archidiacono per litteras noſtras mandauimus, vt ſimilia de cætero non præſumat, immò de hoc ipſo eidem Abbati ſatisfactionem exhibeat competentem. Ideoque diſcretioni veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus, ſi dictus Archidiaconus ea, quæ præmiſſa ſunt, adimplere noluerit, tam eum, quàm alios, qui pro benedicendis, inſtallandis, vel deducendis ad Sedem, tam Abbatibus, quam aliis eccleſiaſticis perſonis, palefridum, vel aliud exigere, vel extorquere præſumpſerint in poſterum, vel hactenus præſumpſerunt, niſi ad commonitionem veſtram à ſua præſumptione deſtiterint, & de perceptis taliter ſatisfecerint competenter, excommunicationis cenſurâ, appellatione poſtpoſitâ percellatis: & ſicut excommunicatos faciatis ab omnibus arctiùs euitari. Quod ſi non omnes, duo veſtrûm, &c.* Datum Romæ, &c. IV. Idus Maij. Et Abbati ſancti Maglorij Pariſienſ. *lib.* 3. *regeſtr.* 14. *epiſt.* 143. ſuper eadem re ita reſcribit: *Cùm ex iniuncto nobis Apoſtolatus officio Eccleſiarum omnium ſollicitudinem gerere teneamur, ea corrigere nos oportet, quæ interdum contra ſacrorum canonum ſanctiones in eis per ipſarum miniſtros improuidè attentantur. Sanè ad audientiam noſtram vobis referentibus eſt delatum, quod cùm Abbatem veſtrum contigit de nouo in ſede, prout moris eſt, collocari, Archidiaconus Pariſien. pro inſtallatione ipſius centum ſolidos Pariſien. monetæ à vobis nititur extorquere: huiuſmodi exactionem in ius annuum conuertendo. Quia igitur talis exactio eſt rationi contraria, & Sanctorum Patrum inſtitutionibus inimica, ne id de cætero attentetur, auctoritate præſentium diſtrictiùs inhibemus. Nulli ergo*, &c. vſque *noſtræ inhibitionis infringere, &c. Datum Later. III. Non. Octob. Pont. N. anno XIV.* De Ordine Ciſterc. nonnulla adduximus *in cap.* 6. *de reſcript.*

b *Officiales.*] Id eſt vicarij, vt probaui *in cap.* 1. *de offic. vicar.*

c *Benedictione.*] De qua egi *in cap.* 5. *de ſuppl. neglig.*

d *Inſtallatione.*] Stallus eſt locus cuiuſque clerici, aut religioſi in choro. Cæſar *lib.* 1. *hiſtor. memorab. cap.* 6. ibi: *Intrauit chorum ſtante Priore in ſtallo ſuo.* Et *lib.* 5. *cap.* 5. *In nocte verò ſancti Cuniberti, cùm ſtaret in choro Abbatis, tunc ſimplex monachus vidit intra Presbyterium duos dæmones intrare, & paulatim adſcendere ad ſtallum Abbatis.* Et paulò pòſt: *Dominus Euſtachius, & Prior Hermannus, qui hæc videre à ſtallis ſuis remoti.* Matthæus Pariſius in Henrico III. ad annum 1056. ibi: *Clanculò intrantes inquiſierunt à quodam ibidem orante, quodnam eſſet ſtallum Decani.* Et in vita Ioannis XXIII. Abbatis ſancti Albani: *Conſueuerat namque in duplicibus feſtis chorum mitratus tenere, & reliquis diebus in ſtallo ſuo ſtans chorum regere, & omnia alacriter cantare.* Innoc. III. *lib.* 4. *epiſt.* 5. ibi: *Ipſe ante confirmationem obtentam ſtallum Præpoſiti ſibi vſurpauit.* Illuſtrant Voſſius *de vit. ſerm. lib.* 2. *cap.* 17. Zerda *in aduerſar. cap.* 44. & notauimus *in cap. cum te* 7. *de reſcript.* Vnde inſtallare accipi ut pro ponere in ſede, & corporaliter inueſtire, ſeu in poſſeſſionem mittere, quæ inſtallatio inthronizatio dicitur à Iuſtiniano *in nouell.* 123. *cap.* 3. 2,

e *Palefridum.*] Idem de Præmonſtratenſibus cauit Innocent. III. *lib.* 1. *epiſt.* 198. *&* 328. Palfredus, Paleſredus, & Peleſridus corrupta ſunt ex *Parauereduſ*, & ita à Parauеredis Paleſredum deduci docuit Cuiac. *ad titul. C. de curſu publico.* Veredarij erant equi minores, qui curſui publico deſtinabantur, & velociores. Parauеredarij verò erant equi maiores, & agminales, *leg. vlt. Cod. de curſu publico, leg.* 50. *Cod. Theodoſ. eod. titul.* De his veredis, & veredariis, qui eis inſidebant, agitur *cap.* 8. Eſther, ibi: *Egreſſi ſunt veredarij celeres nuntios præferentes.* Caſſiodorus *lib.* 5. *epiſt.* 11. ibi: *Si poſſeſſores Parauеredorum aſſiduitate ſuggerunt eſſe fatigatos, vt equorum nimio curſu atterantur.* Auſonius *ad Paulinum.*

Vel celerem mannum, vel ruptum terga veredum
Conſcendas, propera, dummodo iam venias.

Martialis *lib.* 14. *epig.* 86.

Stragula ſuccincti venator ſume veredi.

Plura de his Salmut. *ad Pancirolam lib.* 2. *memorab. cap.* 16. Bulengerus *lib.* 3. *de Imper. cap.* 20. *&* 21. Lipſius *lib.* 2. *de militia, dialog.* 12. & *lib.* 3. *dialog.* 7. ab his Parauеredis dictos fuiſſe equos Paleſredos, quos nos vulgò dicimus *Paleſrenes*, docuit Cironius *in præſenti*, quâ voce vſi ſunt Vvillelmus Tyrius *lib.* 13. *belli ſacri, cap.* 27. *Miſerat prædicto nobili viro per quemdam familiarem ſuum paleſredum albiſſimum, argento ferratum, fræno, & cæteris argenteis faleris redimitum, examito coopertum albiſſimo, vt in omnibus candor niueus conſonaret.* Radericus Friſingenſis *lib.* 3. *cap.* 26. *Si extraneus miles pacificè ad caſtra acceſſerit, ſedens in palefrido, ſine ſcuto, & armis, ſi quis eum læſerit, pacis violator iudicabitur.* Cæſarius *lib.* 12. *miracul. cap.* 12. *Hic cùm die quadam ſuum, qui optimus erat, perdidiſſet paleſredum, ſeruum ſuum ad diuerſa loca miſit ad inueſtigandum illum.* Matthæus Pariſius *anno* 1190. ibi: *Cepit de ſingulis ciuitatibus*

Angliæ

Anglia duos palefridos , & totidem sumarios. Et alij relati à Vossio *de vitiis serm. lib. 3. cap. 31.* Lindembrog. *in Glossario , verbo Palafredus* , Bosqueto *ad Innoc. III. lib.2. epist.42.*

3. f *Forma professionis.*] Reuerentiam Episcopo debent omnes Abbates ipsius diœcesis : & ideo vel ante , vel post benedictionem eam præstare debent. Concil. Emerit. *can.*11. olim fiebat charta ipsa professionis super altare imposita. Innoc. III. *lib. 1. regestr. 3. epist. 57.* ibi : *Professione huiusmodi super altari oblatâ.* Gofridus Vindocin. *opuscul.* 10. ibi : *Est à lingua* (scilicet simonia) *cùm publicè recitatur illa promissio : fit à manu , quando charta , quâ continetur scripta , ponitur super altare.* Iuxta veterem morem , quem illustraui *in cap. 2. de consuet.* Sed circa modum præstandi ipsam professionem Episcopi varios excessus committebant , dum maiorem obedientiam cum aliis sibi iure non debitis exigebant , vt conqueritur Gofridus Vindocinensis *epist.* 205. his verbis : *Sunt quidam Episcopi , qui pro benedictionibus Abbatum sub nomine professionis ab eis exigunt , quod est christianæ professioni valde contrarium. Nam cùm professio alia in diuina laude sit , alia pro peccatorum depositione : ista Dei laudem non fecit , sed minuit ; nec deponit peccata , sed apponit. Nec sacra fidei professio recto nomine dicitur , sed execranda promissio , quæ claues Ecclesiæ agitare , & vnicum , ac singulare eius ostium violare conatur. Ita neque veritate , neque auctoritate inuenta , sed consuetudine , & hominum cupiditate reperta , triplici genere simonia contra sanctam Ecclesiam iaculatur ; quoniam simonia à lingua , simonia à manu , simonia ab obsequio ibi committitur. Est à lingua , cùm publicè recitatur illa promissio : fit à manu , quando charta , quâ continetur scripta , ponitur super altare : fit ab obsequio , cùm ipsum malè promissum subiectionis obsequium seruatur. Qui sic agit , forsitan dicit : Pro benedictione non quæro pecuniam. Immò satis amplius exigit , quia hominis personam. Sicut anima plus est , quàm corpus , ita corpus simul , & anima , tota videlicet hominis persona , multò plus est , quam eius pecunia. Diuina lege & manifesta ratione probatur , quia benedictio minimè datur gratis , quam præcedit Abbatis illa proscriptio , vt quod desiderat , assequatur. Non enim faceret illam , si repulsam non pateretur. Illud etiam quod bonum est , fit perniciosum , cùm promittitur ; nam benè , vel malè suscipitur. Nam pecunia , quam Simon Magus obtulit Petro , bona quidem erat , sed quia malè obtulit illam , damnatus à Petro prædicatur ; & ideo nec euangelica , nec canonica , sed nauicularia est illa , quæ dicitur benedictio , quam , quæ falso nomine vocatur professio , præcedit , siue subsequitur. Ibi venditur simul & emitur primum Ecclesiæ sacramentum. Christus etenim primus hoc sacramentum per semetipsum fecit , consecrationem scilicet Apostolorum.* Et paulò post sequitur : *Caueant igitur Episcopi , & Abbates , qui ideo dicuntur Christi vicarij , quoniam Christi creduntur agere vices , ne contra Christi auctoritatem , qui gratis tribuit , & eius vocem , qui gratis dari monet & præcipit , cupiditatem sibi consuetudinem sequantur , quâ fides , Ecclesiæ libertas , & castitas simul corrumpitur. Non mediocriter vtique delinquit Episcopus , nisi gratis dederit ; & Abbas , nisi gratis acceperit , similiter peccat , quia facientem , & obsequentem par pœna constringit ; & facinus , quos inquinat , æquat.* Refert Iuretus *in notis ad epist. 195. Carnotensis.* Quare Honorius III. in præsenti præscribit formam sub qua Abbates Cistercienses Ordinis professionem Episcopis suis facere debeant. Et Abbates exempti benedictionem quidem ab Episcopo suo recipere debebant , non tamen ei professionem obedientiæ facere ; nam professio , quam Iuo Carnotensis exegerat à Gofrido Abbate Vindocinensi inter ordinationis eius solennia , cassata fuit ab Vrbano II. vt scribit idem Gofridus *lib. 2. epist. 27.* Vnde constat , præsentem Honorij constitutionem compilatam fuisse sub hoc titulo , non solùm quia ex simoniaca prauitate Archidiaconi palefridum ab Abbatibus pro eorum installatione extorquebant ; verùm & quia Episcopi simoniam committebant exigendo ab eis maiorem obedientiam , quàm de iure præstare tenebantur : quo casu simoniam committi , notauimus suprà *in cap. ex diligenti.*

CAPVT XLIIII.

Gregorius IX. *Priori Sancti Thomæ*[a] *Esculanen.*

IAcobus canonicus Esculan. exposuit , quod cùm ipse in Ecclesia [b] Aprutin. sit receptus in Canonicum & in fratrem , Canonici eiusdem Ecclesiæ partem prouentuum , ac præbendam sibi assignare recusant , quandam consuetudinem prætendentes , quòd prandium habere debeant à Canonico recepto de nouo. Quocirca mandamus , quatenus si est ita , dictos Canonicos , vt tali consuetudine non obstante , sibi sicut vni ex aliis in prouentibus & præbenda prouideant , appellatione remotâ compellas.

NOTÆ.

a E*Sculan.*] Seu Asculan. nam Asculanum , seu Esculum dicitur ciuitas Italiæ , de qua , & eius diœcesi egimus *in cap. 8. ne cleric. vel monach.*

1. b *Aprutin.*] Interamna ciuitas est Italiæ in Picenatibus posita , quam hodie vulgò Teramum dicimus , secus fauces Tordini fluminis ; quæ cùm à tribus fluminibus alluatur , Interamna nomen inuenit , quasi inter tres amnes sita : quod ipsum nomen vulgus etiam , sed corruptè retinuit. Est caput totius Aprutinæ prouinciæ. Quare ipsius Præsul non Interamniæ , sed Aprutinensis denominatur Episcopus , qui nullius Metropolitani reueretur arbitrium , sed tantùm Romani Pontificis proximè fasces adorat , vt tradit alia congerens de ipsius diœcesis origine , & Præsulibus Vghellius *tom. 1. Ital. sacra , fol.* 388.

COMMENTARIVM.

2. INter alias consuetudines simoniacam labem redolentes, præcipua fuit olim consuetudo præstandi conuiuia pro electionibus, & consecrationibus Episcoporum, seu similium Prælatorum; quam redarguit Sidonius *lib. 4. epist. 25.* & grauiter reprehendunt PP. Synodi Carthag. 3. *can. 42.* ibi: *Conuiuiis sibi conciliantes plebem, vt persuasu maligno, & illicito eosdem velint collocare Rectores.* Extant huius moris vestigia apud Gregor. Turon. *de vitis Patrum cap. 6.* dum refert, quod cùm Aruerni ad Theodoricum Regem munera ferentes Episcopum ab eo expetituri venissent, Rex ipsis redire iussis, sanctum Gallum Episcopum futurum eis destinauit, iussitque vt ordinaretur in Presbyterum, & datis de publico expensis, ciues inuitarentur ad epulum, & lætarentur ob honorem Galli Episcopi. Quod cùm ita factum esset, Is referre solitus erat, se non amplius donasse pro Episcopatu, quàm vnum trientem coquo, qui id prandium parauerat. Et apud Surium *die 18. Iulij, in vita sancti Friderici Traiectensis Episcopi*, refertur de eo, quod die, quo in Antistitem inauguratus fuit, celebre conuiuium omni Clero, Nobilibus, item & ignobilibus à Ludouico Pio datum fuit. Similem morem In nouiter ordinatis Concil. Palentinum improbat *titul. de simonia*, his verbis: *Quorundam clericorum, & laicorum abusum, qui clericos de nouo promotos non permittunt in suis ordinibus ministrare priùs quam eis adhibeant per vnum, aut plures dies prandia, & conuiuia sumptuosa, vel certam praparent quantitatem pecunia, extirpare volentes, statuimus, vt cùm clerici, qui ad titulum alicuius Ecclesia ad Subdiaconatus, Diaconatus, aut Presbyteratus ordines sunt promoti, nouiter celebrari voluerint, vt clerici illius Ecclesia eos liberè admittant, & eis ad celebrandum ministrent Ecclesia paramenta, celebrationi ipsorum charitatiuè, & amicabiliter assistentes: eisdem etiam secundum quod ordo ipsorum exegerit, portionem integraliter conferant, & assignent.* Et consuetudinem accipiebdi scyphum à nouo Canonico improbauit Honorius III. cuius verba dedimus suprà *in cap. sicut 39.* quæ prandia simoniæ notam, ac criminationem continent, si largitione istâ eligentium suffragia ambiuntur, hominum voluntates conciliantur, & suffragia quæruntur, cùm virtute, non pecuniâ; litteris, non pretio, dignitates ecclesiasticæ promerendæ sint. Sic Cato Vticensis apud Ciceronem *in oratione pro Murena*, ex Stoïcorum sententia negauit licere Magistratui candidato conuiuiis, aliisque oblectamentis populum inescare. Quare rectè Gregorius IX. in præsenti talem consuetudinem, vt simoniacam labem redolentem condemnauit: quam etiam in prandiis præstandis ab ingredientibus monasterium condemnauit Vrbanus V. *in extrauag. Sanè, hoc titul.* inter communes. Notauit Hallierius *de sacris elect. sect. 7. cap. 2. art. 2. §. 2.*

CAPVT XLIV.

[a] Idem.

SI quis ordinauerit, seu ad ordinem præsentauerit aliquem, promissionem, vel iuramentum ab illo recipiens, quod super prouisione sua non inquietet eundem, ordinator à collatione, præsentator verò ab executione ordinum per triennium, & ordinatus ab ordine sic suscepto donec dispensationem super hoc per Sedem Apostolicam obtinere meruerint, nouerint se suspensos.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] Gregorius videlicet IX. qui in præsenti non solùm confirmat Innocentij constitutionem relatam *in cap. per tuas, el 3. hoc titul.* verùm & auget, ita vt non solùm præsentator, de quo agebatur *in dict. cap. per tuas*; verùm & ordinatus, qui cum Episcopo pactum fecit de non petendis ab eo alimentis, quæ ex iuris dispositione Episcopus illi sine titulo ordinato præstare tenetur, ex traditis *in cap. 4. de prabend.* suspensionem incurrat, & similiter ordinator per triennium ab ordinum collatione suspenditur, à qua suspensione nec ordinatum excusat ignorantia, nisi fuerit inuincibilis, & inculpabilis, vt docent Suarez *de censur. disput. 31. sect. 1. num. 33.* Hurtado *in disp. de suspensione, difficult. 13. num. 37.* Coniuch. & Castropalao, quos sequitur Gibalinus *de censur. in synopsi, littera O. num. 11.* Rationem huius decisionis assignauimus *in d. cap. per tuas.*

CAPVT XLV.

[a] Idem.

MAndato nostro recepto, vt cum monachis, qui per simoniam dato aliquo locum in monasteriis sunt adepti, secundum constitutionem Generalis [b] Concilij dispensares. *Et infrà*: Consult. t. breuiter respondentes dicimus, mandatum Apostolicum, etiam ad [c] Abbates extendi, & resignationes spiritualium, & temporalium, quæ nullo pacto, sed affectu animi præcedente vtrimque taliter acquiruntur (in

quo

quo casu delinquentibus sufficit per solam pœnitentiam suo satisfacere Creatoris,) eos pro simonia huiusmodi non teneri.

NOTÆ.

a *I Dem.*] Gregorius IX. videlicet: cui autem Prælato rescribat, non constat; & cùm eius epistolis careamus, agnoscere non possumus de quo monasterio in præsenti agatur.

b *Concilij.*] Relati suprà *in cap. quoniam*, vbi de simonia admissa in ingressu Religionis egimus.

1. c *Abbates.*] Quia in fauorabilibus, & materia propoitionabili Abbas comprehenditur appellatione monachorum, nisi aliud ex loquentis mente coniiciatur, vt probant Sanchez *tom. 2. summæ, lib. 6. cap. 8. num. 84.* Valenzuela *consil. 74. num. 79.* quia Abbas per promotionem ad Abbatiam non desinit esse monachus, nec per ipsius dignitatis assequutionem debent esse peioris conditionis, quàm sunt cæteri monachi, cùm dignitatis proprium sit augere statum, non verò illum in deterius mutare, vt docent Tamburinus *tom. 1. de iure Abbat. disput. 16. quæst. 3.*

COMMENTARIVM.

2. Simonia communiter diuiditur à Doctoribus in mentalem, conuentionalem, & realem, vt explicant Nauarrus *in manuali, cap. 23. num. 103.* Caietanus, Syluester, & cæteri Summistæ *verbo Simonia*, Redoanus *de simonia, 1. p.* Aragon *ad D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6.* D. Ioannes Vela *de pœnis & delictis, cap. 32. vers. Est enim*, Tiberius Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 5. cap. 82.* Gibalinus *de simonia q. 1. num. 2.* De prima in præsenti agendum est. Et quidem simonia mentalis non dicitur ea, quæ solâ voluntate, aut proposito committendi simoniam perficitur, sicut voluntas fornicandi, aut furandi solet dici mentalis fornicatio, aut furtum; nam omnis simonia debet continere externum aliquem actum, aliquamque dationem, seu acceptionem per modum pactionis, vt constat ex definitione, quam illustrauimus suprà *in cap. 1.* Mentalis ergo simonia est datio, vel acceptio spiritualis pro temporali, tanquam pretio, absque vllo pacto tacito, vel expresso, itavt ea praua intentio dantis, vel accipientis, neque ex ipso opere externo, nec ex eius circunstantiis vllo modo se prodat, cùm opus ipsum sit aliquid indifferens, & possit bono, aut prauo animo fieri, accipiatque totam suam turpitudinem ex intentione simoniaca, vt contingit in aliis actibus indifferentibus, qui à sola intentione peculiarem malitiam sortiuntur, vt contingit in eo, qui accipit stipendium pro dicenda Missa, tanquam ipsius pretium: qui dat rem spiritualem, vt accipiat aliquid temporale in eius compensationem, est simoniacus mentalis. Et hæc simonia nonnunquam datur ex parte dantis tantùm, aliquando solùm ex parte accipientis, plerunque autem ex parte vtriusque, cùm videlicet vterque eam prauam intentionem habet nullo pacto inito. Simoniæ mentalis exemplum extat *in c. tua nos, de simonia*, vbi clericus, qui dedit bona sua vt reciperetur in Canonicum absque vllo pacto, eâ tamen intentione, vt per bona temporalia spirituale officium assequeretur, apud districtum iudicem culpabilis iudicatur.

3. Quibus suppositis, vt ad præsentem textum accedamus, sciendum est, valde controuersum esse, an simoniacus hic mentalis teneatur ad restitutionem rei, seu pretij cum intentione simoniaca accepti? Et eo casu teneri ad restitutionem, docuerunt Medina *de restit. cap. de vsurarum restitutione*, Soto *lib. 9. de iustitia, quæst. 8. art. 2. in solut. ad 6.* Hadrianus *quodlibet. 9.* Ioannes Maior *in 4. dist. 25. quæst. 1. art. 7.* Armachanus *lib. 10. cap. 23.* Henricus Gandauo *quodlib. 9. quæst. 26.* moti ex textu *in cap. consuluit, de vsur.* vbi docetur, vsurarium mentalem ad restitutionem teneri. Igitur similiter & simoniacus mentalis. Deinde quia cùm iure naturali, & diuino simonia prohibita sit, eodem iure videtur prohibita dominij translatio, vt probarunt Innocentius, & Hostiensis *in cap. tua nos, hoc titul.* & quando tam dare, quàm accipere aliquid temporale est iniustum, non potest sic acquisitum in foro conscientiæ retineri. Contrariam tamen sententiam probant Sanctus Thomas *2. 2. q. 100. art. 5. & 6.* Caietanus *in summa, verbo Simonia*, Nauarrus *in manuali, cap. 23. num. 103.* Palacios *de contract. lib. 2. cap. 9.* Redoanus *de simon. p. 4. cap. 8. num. 28.* Binsfeldius *in præsenti*, Gibalinus *de simon. quæst. 23. consectar. 12.* pro quibus faciunt textus præsens, & *in cap. tua nos, hoc titul.* ibi: *Quia nobis datum est de manifestis tantummodo iudicare.* Et *l. 5. tit. 17. part. 1.* In qua opinionum varietate dicendum est cum Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de simon. cap. 59. num. 43.* Bonacina *de simon. quæst. 7. punct. 2. difficult. 1. num. 23.* Gibalino *de simon. d. consectar. 12.* simoniacum mentalem non obligari ex solo iure ecclesiastico ad restitutionem, quia Ecclesia de his actibus occultis non iudicat, *dict. cap. tua nos, cap. sicut, hoc titul.* Ex diuino autem iure obligatur ad restitutionem pretij simoniacè accepti, quoties in eo fuit violata iustitia commutatiua, eodem prorsus modo, atque obligat simonia realis, quando præter sacrilegij prauitatem iniustitiæ malitiam continet. Ratio perspicua est, quia æquè tunc in simonia mentali violatur iustitia, atque in reali. Ergo æqualis est in vtraque obligatio restituendi, siquidem vnica ratio obligationis ad restitutionem est iniustitia, & inæqualitas quæ reparanda est. Quamuis autem ea iniustitia, occulta, aut manifesta sit; lateat in animo, aut exteriùs se prodat; si tamen re ipsa committitur, & actu fit alteri iniuria, interceditque inæqualitas, eadem ratione simoniacus mentalis ac expressus tenetur ex iure diuino, & ex natura rei ad restitutionem; non tamen subiacebit pœnis à iure positiuo statutis.

4. Sed in inquirendo discrimine, quare videlicet vsurarius mentalis teneatur ad restitutionem, *dict. cap. consuluit, de vsuris*; non verò simoniacus, ex præsenti textu anxiè laborant Doctores. Aliqui eam discriminis rationem esse docent, quia vsura benè datur, & malè recipitur; siquidem vsuram dare peccatum non est, *cap. debitores, de iureiur.* vsuram verò accipere omni iure prohibitum est, *cap. 1. & 2. de vsur.* & ideo acceptum pretium ab vsurario ex omni iure restituendum est, quia qui malè accepit ab eo, qui bene dat, tenetur ei restituere, *cap. non sanè*, vbi Glossa 14. EXPONITVR CAP. CONSVLVIT, DE VSVRIS.

quæſt. 5. *l.* 2. *ff. de cond. ob turp.* at verò in ſimonia verſatur turpitudo vtriuſque; & ideo recipiens non tenetur ad reſtitutionem, quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis, *leg.* 3. *&* 4. *de cond. ob turp. cauſ. cap. in pari delicto, de regul. iur. lib.* 6. Sed improbatur, quia in vſura facilè ſuccedit, vtriuſque turpitudinem eſſe; quando enim quis ſuadet non parato ad exercendas vſuras, vt ſibi mutuet ſub vſuris, vtérque ſane vſurarius eſt, nec à reſtitutione excuſatur; & in ſimonia ſæpe contingit turpitudinem eſſe ex vna tantùm parte, quando Prælatus liberaliter beneficium contulit ſimoniaco mentali. Rurſus, quia in eo caſu ex parte vtriuſque verſatur turpitudo, licèt quis non teneatur danti reſtituere; tenetur tamen pauperibus erogare, iuxta regulam textus *in cap. cùm tu, de vſur.* Florentin. 2. *p. tit.* 2. *cap.* 2. §. 1. Couarr. *in regul. peccatum*, 2. *p.* §. 2. *num.* 7. Quare item Nauarr. *num.* 20. ex D. Thoma aliam rationem aſſignat, videlicet quod reſtitutio quæſiti per ſimoniam eſt pœna eccleſiaſtica, & Eccleſia non poteſt ob actus interiores pœnas conſtituere, *cap. cognitionis, de de pœnis. diſt.* 1. Sequitur Vgolinus *de ſimon. tabul.* 2. *num.* 3. Sed improbatur, quia quando actus non remanet in terminis cognitionis, ſed qualitercumque prodit foras, eſt in poteſtate Eccleſiæ; docet Gloſſa *verbo Eo ipſo, Clement.* 1. §. *verùm, de hæretic.* quam ſequuntur plurimi relati à Felician. *de cenſib. lib.* 1. *cap.* 5. *num.* 6. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. quæſt.* 13. *in princip.* Couarr. *vbi proximè, in initio num* 7. Nec verum eſt, inſtitutionem eſſe pœnam Eccleſiæ, cùm à principio impediat dominij tranſlationem, vt ſuprà diximus, & infrà patebit. Secundò quia nec vſurarius mentalis ad reſtitutionem teneretur, contra textum *in dict. cap. conſuluit.* Aliter P. Nauarra *de reſtit. lib.* 3. *cap.* 2. Aragon 2. 2. *q.* 100. *art.* 6. nec-non Abbas Antiquus *in dict. cap. conſuluit*, quem referunt Panormit. & Anania *in præſenti*, diſcrimen aſſignant, videlicet quod vſura mentalis iure diuino prohibeatur, *Lucæ cap.* 6. *Mutuum dantes, nihil inde ſperantes.* In ſimonia verò non ſit prohibita ſpes aliquid recipiendi, nec talis intentio; quia tantùm actualis ſimonia prohibetur: Matthæi *cap.* 10. *Gratis accepiſtis, gratis date.* Sed hæc differentiæ ratio meritò reprehenditur à Ioanne Andrea *in præſenti*, quia cùm iure diuino, & naturali ſimonia prohibita ſit, etiam mentalis prohibita videtur, cùm peccata oris, cordis, & operis eiuſdem ſpeciei ſint, & eodem iure prohibeantur, vt poſt D. Thomam & alios probat Nauarrus *in manuali, cap.* 23. *num.* 101. Nec etiam placet diſcriminis ratio aſſignata à Caietano 2. 2. *quæſt.* 100. *art.* 6. quem ſequuntur Nauarrus, & alij relati à F. Emmanuele Rodriguez *in ſumma*, 2. *p. cap.* 66. dum docet ſimoniacum mentalem non teneri ad reſtitutionem, quia quod illi datur, ſponte datur, animo videlicet emendi, vel vendendi, argomento legis *nec emere, Cod. de iure delib.* Vſurarius autem mentalis tenetur ad reſtitutionem, quia quod illi datur, non ſponte, ſed ad redimendam potius vexationem datum cenſetur. Quam rationem improbant Sotus *lib.* 9. *de iuſtit. quæſt.* 8. *art.* 1. *ad* 6. Inſtructorium conſcientiæ 1. *p. cap.* 306. *pag.* 965. quia ſimoniacus etiam inuitus videtur dare pretium, ſiquidem mallet gratis beneficium, vel ſimile ſpirituale obtinere; & quaſi neceſſitate cogente pretium dat, quia aliter non ſperat id obtinere. Præterea cùm recipientes pretium non aliâ causâ recipiant, & apud eos ſtet, quàm ex cauſa emptionis ſpiritualium, quæ nulla eſt ipſo iure, nullo modo poſſunt illud retinere, & per conſequens tenetur ad reſtitutionem. Quare his omnibus ſententiis reiectis, Panormit. Anania, & Felinus *in præſenti*, dixerunt Pontificem conſulendum eſſe pro vera huius diſcriminis ratione. Verùm iuxta ſententiam ſuprà adductam ex Suario, & Gibalino, facilè difficultas hæc ſedari poteſt; ſiquidem tam vſurarius mentalis, quàm ſimoniacus, tenentur ad reſtitutionem, ſi per vſuram, vel ſimoniam violatur eſſentialiter iuſtitia: quod ſemper contingit in vſura, non verò in ſimonia; nam ſimonia in ingreſſu religionis, de qua in præſenti agitur, nullam continet iniuſtitiam, ſed tantùm ſacrilegium, de quo per pœnitentiam Creatori ſatisfacere ſufficiet: & Eccleſia ſcelus illud animo retentum non punit, nec eius ratione ad aliquam reſtitutionem obligat. Si verò ſimonia mentalis includat iniuſtitiam, per eamque violetur iuſtitia commutatiua, ſimoniacus mentalis etiam ad reſtitutionem tenetur: atque ita illud diſcrimen verſatur inter vſuram, & ſimoniam mentalem, quòd vſura mentalis ſemper continet iniuſtitiam, & violat iuſtitiam commutatiuam; ſimonia verò mentalis aliquando ſacrilegium continet, non verò iuſtitiam violat, vt in præſenti textu docuit Gibalinus *vbi ſuprà, concluſ.* 12.

TITVLVS

TITVLVS IV.

De Prælatis, ne vices ſuas, vel Eccleſias aliis ſub annuo pretio concedant.

CAPVT PRIMVM.

[a] Alexand. III. *in Concil. Lat.*

PRÆTEREA quoniam quidam in quibuſdam partibus ſub pretio ſtatuuntur, qui [b] Decani vocantur, & pro certa pecuniæ quantitate Epiſcopalem iuriſdictionem exercent, præſenti decreto ſtatuimus, vt qui id de cætero præſumpſerit, officio ſuo priuetur, & Epiſcopus conferendi hoc officium poteſtatem amittat.

NOTÆ.

1. a *ALexander III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 1. vbi additur *pars capitis Cùm in officiis*, vt agnoſcamos in præſcoti referri partem textus *in cap. cùm in officiis, de teſtam.* & integra conſtitutio extat in Coocilio Later. celebrato ſub Alexaodro III. *cap.* 15. De quo Coocilio egi *in cap. nonnulli, de reſcriptis.*

2. b *Decani.*] De qoibus egi *in c. ad hæc, §. vlt. de officio Archid. cap. cùm Apoſtolus, de cenſibus.*

CAPVT II.

Idem [a] *in Concilio Turon.*

QVoniam in quibuſdam partibus Decani quidam, vel [b] Archipresbyteri ad agendas vices Epiſcoporum, ſeu [c] Archidiaconorum, & terminandas cauſas eccleſiaſticas ſub annuo pretio ſtatuuntur, quod ad ſacerdotum grauamen, & ad ſubuerſionem iudiciorum non eſt dubium redundare, id vlteriùs fieri prohibemus: quod ſi quis de cætero fecerit, noſtrâ anctoritate remoueatur à Clero: Epiſcopus autem, qui in ſua diœceſi hoc ſuſtinuerit, & eccleſiaſtica iudicia ſuâ patitur diſſimulatione peruerti, canonicâ diſtrictione percellatur.

NOTÆ.

1. a *TVron.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. & reperitur textus hic poſt Coocil. Later. *p.* 2. *cap.*1. non tamen ibi refertur, nec in Concil. Turon. reperitur.

2. b *Archipresbyteri.*] De quibus egi *in cap.* 1. *de offic. Archipresb.*

c *Archidiaconorum.*] De quorum iuriſdictione egi *in cap. ad hæc, de offic. Archid.*

CAPVT III.

Idem [a] *in Turon. Concil.*

QVoniam enormis quædam conſuetndo in qnibuſdam locis contra Sanctorum Patrum inſtitutiones inualuit, vt ſub annuo pretio ſacerdotes ad Eccleſiarum regimen ſtatuantur, ne id fiat, modis omnibus prohibemus, quia dum [b] ſacerdotium ſub huiuſmodi mercede venale diſponitur, ad æternæ retributionis præmium conſideratio non habetur.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Alexander videlicet III. in Coocilio Turon. vt habetur *in cap.* 3. *hac tit.* io prima collectiooe, & poſt Coocil. Later. *part.* 2. *cap.*2. & in ipſo Concilio Turoo. apod Corjolanum *in ſumma, can.*5. ita legitur: *Vt ſacerdotes ad Eccleſiarum regimen ſub annuo pretio non conſtituantur.* De hoc Concil. Turoo. oonnulla adduxi *in cap. maioribus, de prab.*

b *Sacerdotium.*] Id est beneficium ecclesiasticum, *cap. 1. de concess. preb.* notauit P. Gregorius *lib.* 1. *partis. tit. 27. cap.* 1. vt apud Romanos redditus, seu prouentus assignati pro cultu diuino dicebantur sacerdotia, *l. 1. ff ad leg. Iul. de ambitu, l. Vitricus 60. ff. de donat. inter:* apud Liuium *lib.* 9.

COMMENTARIVM.

2. Conclvsio traditvr, at probatvr.

EX his tribus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Ecclesia, vel iurisdictio ecclesiastica, sub annuo censu, seu pretio concedi non debet.* Probant eam textus *in cap. si quis Episcopus 8. quæst. 1. cap. finali, 21. quæst. 2. cap. 3. de consuet. cap. consulere 48. cap. ad nostram, de simonia, cap. 3. de pœnis, cap. præcipimus 5. 25. quæst. 2.* Concil. habitum in Germania sub Conrado Cardin. *cap. 12.* ibi: *Enormis quædam consuetudo inualuit, vt ponantur in Ecclesiis conducticij sacerdotes, vicarij temporales: ne id fiat de cætero modis omnibus inhibemus.* Gregorius VII. in Concil. Roman. incerti anni, *can. 31. Presbyteri non emant Ecclesias conducti pretij ad vnum annum, sicut mercenarij; sed per manum Episcopi, vel Archidiaconi gratis habeant quandiu rectè eas regere poterunt.* Refert Ant. August. *in epit. iuris lib. 6. tit. 19.* Facit præsens rubrica, quæ cùm incipiat à dictione negatiua, habeatque orationem perfectam, vim legis obtinet, vt probat ex aliis Olea *de cess. iur. tit. 1. quæst 1. numer. 5.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Guillelmus Beuedictus *in cap. Raynutius, verbo Duas habens filias, num 55. de testam.* Suarez *de relig. tom. 1. lib. 4. de simon. cap. 20.* Tiraquel. *de nobilit. cap. 25.* Petrus Bollo *in œconom. canonica, class. 2. § 5.* Coruinus *lib. 4. aphorism. iur. Pontific. tit. 3.* Fragoso *de regim. Christ. Reip. part. 1. lib. 1. disput. 2. §. 2.* Binsfeldius *in dict. cap. ad nostram, de simonia*, Gibalinus *de simon. quæst. 8. consectar.* 10.

3. Impvgnatvr tradita assertio.

Sed pro dubitandi ratione ita insurgo: In materia simoniæ correlatiua sunt pro spirituali re pretium accipere, vel dare, vt in eius definitione probaui suprà *in cap.* 1. sed pretium accipere pro vicaria, seu iurisdictione ecclesiastica exercenda, prohibitum non est, immò valde frequens, *cap. charitatem 12. quæst. 2. cap. peruenit 28. de appellat. cap. extirpandæ, §. quia verò, de præbend. cap. 3. de cleric. ægrot.* Ergo pretium dare pro vicaria, vel iurisdictione ecclesiastica exercenda, prohibitum non est. Augetur hæc difficultas, nam in Curia Romana quotidie venduntur Clericatus, Cameræ, & Auditoriatus, quibus officiis annexa est iurisdictio ecclesiastica. Igitur quia pro iurisdictione spirituali exercenda pretium dari potest. Augetur secundò hæc dubitandi ratio *ex cap. quæsitum 1. quæst. 3.* vbi refertur Episcopo solui annuum censum à possessore beneficij. Igitur quia sub annuo censu Ecclesia concedi valet.

4. Traditvr ratio decidendi.

Quia dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex eo, quia in hoc casu, etsi non gratia spiritualis, seu beneficium, saltem spiritualis potestas, & beneficij administratio videtur pretio æstimari, ac per consequens simoniæ species quodammodo committitur, *cap. Saluator, §. nomine, 1. quæst. 3.* Iurisdictio enim, specialiter Episcoporum, Sacerdotum, vel Diaconorum, aut est omnino sacra, quæ exercetur in clericos, & continet causas prorsus ecclesiasticas; aut mixta, spiritualis scilicet & temporalis, veluti quæ circa decimas, matrimonia, & similia exercetur: neutra ex eis absque labe simoniæ vendi, locatiue potest. Ergo rectè in præsenti docetur, non posse pro iurisdictione ecclesiastica exercenda pretium dari. Accedit, quia si iurisdictio ecclesiastica venalis esset, & sic pretio venderetur, locaretúrve, id in grauamen sacerdotum, subuersionemque iudiciorum redundaret, & ita subditi grauarentur, cùm tales emptores, seu locatores pecuniam præstitam cum quadruplo, & amplius repetere velint in perniciem litigantium. Seneca *lib. 1. de benefic.* ibi: *Prouincias spoliari, non mirum; cùm quæ emeris, vendere ius gentium sit.* Facit quod de Alexandro Seuero refert Lampridius, cuius verba retuli *in cap. indicatum, de simonia.* Idem firmat Iustin. nouella 8. *Vt iudices sine quoque suffragio fiant*, vbi suffragium sumitur pro pensitatione, censu, pactione, locatione, quæ fit conuenta mercede. Illustrant Balduinus *ibi*, Pancirola *lib. 2. variar. cap.* 198. Faciunt alia, quæ de prohibita venditione officiorum congesserunt Politici *in dict. cap. in tantum*, relati.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam licèt Episcopus possit assignare certum salarium eius vicario pro stipendio, quia nemo debet militare propriis stipendiis, *cap. cùm secundùm, de præbend.* tamen è conuerso si quis non operas suas ad spiritualem huiusmodi vicariam locauerit, sed vicariatum ipsum, seu ius alienas vices gerendi conduxerit, quia spiritualis potestatis administratio pretio æstimatur, simonia committitur. Nec obstat quod de Clericatu, & de Auditoriatu Cameræ dicebamus; nam in his officiis, & similibus separanda est iurisdictio ecclesiastica, quæ clerico, & Auditori confertur, ab emolumento temporali illi coniuncto: iurisdictio nec venditur, nec locatur, iuxta suprà tradita; at verò emolumentum ipsius officij per se vendi potest: quare sicut Pontifex etiam in beneficiis ecclesiasticis potest separare prouentus ipsos à beneficio, ita etiam & in his officiis distinguit eorum emolumentum, quod vendi potest, ab ipsa iurisdictione, vt docuerunt Suarez *tom. 1. de relig. lib. 4. de simon. cap. 20. num. 6. & cap. 24. num. 28.* Castro-Palao *in disput. de simon. punct. 12. num. 7.* Gibalinus *eod. tract. quæst. 20. num. 7.* Nec obstat textus *in dict. cap. quæsitum*; nam cùm omnes Ecclesiæ olim ad Episcopos pertinerent, *cap. omnes 16. quæst. 3.* nonnunquam retentâ certâ pensione Ecclesiam aliis conferebant, *cap. pastoralis, de donat.* quod plerumque fieri solebat cùm alicuius Ecclesiæ regimen nouiter statuebatur, & beneficium conferebatur, *cap. scientes, cap. prohibemus, de censibus*; non verò postea pensio constitui poterat, *cap. prohibemus 7. cap. præterea 8. cap. significauit 13. de censibus*, vbi notauimus. 5. Dissolvitvr dvbitandi ratio.

Sed suprà traditæ assertioni primò opponi potest textus *in cap. constitutus, de relig. dom.* vbi apertè docetur, Episcopum posse annuâ pensione sibi promissâ à monachis, eis remittere iurisdictionem diœcesanam, quam in eos exercebat. Quem textum ita expendo: Quoad simoniam committendam paria sunt remittere, vel dare, *cap. veniens, de testibus, cap. querelam, cap. per tuas, de simonia*: sed in eo textu supponitur iurisdictionem Episcopalem sub annuo censu remitti posse: igitur quia & concedi sub eadem annua pensitatione valet. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu, & similibus licitè Episcopum remittendo iurisdictionem propriam, 6. Exponvntvr cap. constitvtvs, de relig. dom. cap. final hoc titvl.

priam, priuilegiumque exemptionis monachis concedendo, posse annuum censum sibi stipulari, quia similem pensitationem non exigit vt pretium iurisdictionis remissæ, sed ad probationem subiectionis antiquæ, & in argumentum subiectionis concessæ, *cap. recepimus, de priuilegiis.* Alia pro ipsius textus expositione adduxi *in cap. final. de pact.* Secundò opponi potest textus *in cap. final. hoc titul.* vbi expressè docet Alexander, Ecclesiam locari posse certo pretio, immò & talem locationem factam ad septennium, eo tempore nondum elapso reuocari non posse. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est cum Glossa ibi, quam sequuntur omnes repetentes, Alexandrum III. in eo textu non agere de locatione Ecclesiæ prout beneficium ecclesiasticum est, sed de locatione fructuum ipsius Ecclesiæ, seu beneficij, qui locari possunt, *cap. 2. de locato, cap. 9. de rebus Ecclesiæ.*

CAPVT IV.

Idem [a] *Exon. Episcopo.*

QVerelam magistri Vv. recepimus, quod cùm Ecclesiam de Ferelcia à G. [b] persona eiusdem Ecclesiæ ad annuum censum per [c] septennium tenendam suscepisset, ipse sibi, antequam per spatium vnius anni tenuisset, auferre præsumpsit, quamquam idem G. præstitâ fide firmauerit, quod vsque ad constitutum [d] terminum nullam ex inde molestiam, vel grauamen ei inferret: ideo tibi per A. s. p. m. quat. si tibi constiterit ita esse, ap. rem. districtè compellas, vt præfatam Ecclesiam præfato G. V. restituat, & vsque ad terminum constitutum inter eos, secundùm quod inter se conuenerunt, eandem permittat pacificè [e] possidere.

NOTÆ.

1. a EXoniensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. final.* & post Concil. Later. *part. 28. cap. 1.* De Exoniensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap. 6. de filiis presbyterorum.*

2. b *Persona.*] Idest Parochus, vt probaui *in cap. ad aures, de rescript.*

c *Septennium.*] Quatenus locatio hæc ad longum tempus fieri potuisset, variè explicant Cenedus *ad Decret. collect. 76.* Barbosa *in præsenti:* sed veram rationem adduximus *in dict. cap. 9. de reb. Eccles.*

d *Terminum constitutum.*] Propter læsionem tamen antea reuocari poterat, vt probat D. Ioannes de Larrea *decis. 69. per totam.*

3. e *Possidere.*] Sed conductor rem ipsam non possidet, cùm vsus tantùm ipsius rei voluntate locatoris ei permittatur, *l. si seruus 61. §. locaui, vers. & ideo, ff. de furtis.* Quare dicitur, rem alij possidere, non sibi, *l. 1. C. communia de vsucap. l. 2. C. de præscript. 30. vel 40.* Nec circa ipsam rem vllum proprium ius habet, sed mutuatum à Domino, cui possidet, & ministerium præstat, *l. officium 9. C. de R. V. l. communis 7. §. nec colonis, ff. communi diuid. l. 3. §. vltim. cum l. sequenti, ff. ad exhib. l. serui 16. ff. de periculo & commodo, l. si quis 10. §. 1. l. qui bona fide 19. l. interdum 21. §. vltim. ff. de acquir. possess. l. non solùm 33. §. quod vulgo, ff. de vsucap. l. 2. §. 1. ff. pro hærede, l. in puteum 18. §. ego, ff. quod vi, aut clam, l. 1. §. denique, ff. de vi, & vi: l. certè 6. §. is qui 2. ff. de precar.* Quare Dominus per colonum ipsum possessionem retinet, *l. quædam 77. ff. de rei vindicat. l. si pignus 37. ff. de pignorat. act. l. sicut 30. §. vltim. cum leg. sequenti, l. cùm in plures 60. §. 1. ff. locati, l. 3. §. cæterùm 12. l. si id quod 25. §. 1. l. qui vniuersas 3. §. quod per colonum, ff. de acquir. possess. l. nunquam 31. §. si seruus, ff. de vsucap. l. 1. §. quod seruus, ff. de vi & vi arm. l. 1. §. penult. ff. de itinere, actuque.* Igitur in præsenti casu conductor nullam habebat possessionem, quam retinere posset. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, nonnullos esse casus, in quibus conductor possidet. Primus est, si locatio ad longum tempus celebrata sit, de quo accipiunt textus *in l. sciendum 15. §. 1. ff. qui satisdar. cog. l. 1. & final. ff. si ager vectigal. l. cùm sponsus 12. §. in vectigal. ff. de publiciana, l. 3. §. ego, ff. de noui oper. nunc. l. 1. l. quod ait Prætor 3. ff. de superfic.* Caldas *de renouat. emphyt. lib. 1. quæst. 11. num. 7.* Brito *ad rubric. de locat. §. 1. num. 10.* Menochius *de recup. remed. 1. num. 68.* Valascus *de iure emphyt. quæst. 18. per totam*, Valentia *tom. 2. Illustr. tract. 1. cap. 6. num. 1.* Secundò quando in ipsa locatione expressè actum est inter contrahentes, vt possessio rei locatæ in conductorem transferatur, argumento legis *si absenti 38. §. 1. ff. de acquir. possess.* locatio enim fit diuersis respectibus, vel respectu propinquitatis, aut vsusfructus, *l. si quis domum 9. §. 1. ff. locati*, Bartol. *in l. si quis aliquam, 38. num. 8. ff. de acquir. possess.* vel respectu possessionis, *dict. l. si quis aliquam*, quando res ipsa locatur: vsus autem censetur permissus, *l. qui rem, C. locati.* Immò quando is qui locat, possessionem solam habet, ei qui rei dominus est, vsum rei, vel possessionis præstat, non ipsam possessionem, vt probat textus obseruandus *in l. si pignus 37. de pigneratitia action.* docet P. Faber *in l. nec pignus 45. de R. I.* Cùm verò locatio fit respectu possessionis ipsius, siue cùm possessio ipsa locatur, nihil impedit dicere possessionem per contractum locationis transferri, quoniam translatio possessionis non requirens titulum perpetuum minori iure contenta est, & sufficit titulus temporarius, qualis est locatio, precarium, pignoris datio, si id agatur vt possessio in accipientem transeat, vt docet Bartol. *in l. quod in eo nomine 18. & in l. si quis aliquam 38. num. 6. hoc titul.* Vtilitas conducendæ possessionis maxima est, quia quamdiu durat conductio, possessio ad conductorem pertinet: ergo si eam amittat, in rem agere poterit aduersùs quemcumque detentatorem, vt de superficiario dicitur *in l. id*

est

ost 74. cum sequentibus, *de rei vindicat.* & de creditore *in l. si fundus* 16. §. *in vindicatione, ff. de pignor.* licèt antiquiores cum Bartolo *in dict. l.* 28. dicant implicare contradictionem, vt quis sit conductor, & simul possessor; nam facilè non constat hæc contradictio: si enim potest quis precariò rogare vt possideat, cur non poterit conducere vt possideat, vt considerat D. Ioseph. de Retes *in repetita prælect. ad tit. de acquir. possess. cap.* 3. *consect.* 2. qui ad id probandum expendit textum *in l. si quis ante* 10. §. *vltim. ff. de acquir. possess.* & sic præsens textus accipiendus est quando locata fuit possessio ipsa.

TITVLVS V.

De Magistris, & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

CAPVT PRIMVM.

[a] *Ex Concilio Lateran.*

VONIAM Ecclesia Dei, & in iis, quæ spectant ad subsidium corporis, & in iis, quæ ad profectum proueniunt animarum, indigentibus sicut pia mater prouidere tenetur, ne pauperibus, qui parentum opibus iuuari non possunt, legendi, & proficiendi opportunitas subtrahatur, per vnamquamque Cathedralem Ecclesiam [b] Magistro, qui clericos eiusdem Ecclesiæ, & scholares pauperes gratis doceat, competens aliquod beneficium præbeatur, quo docentis necessitas subleuetur, & discentibus via pateat ad doctrinam. In aliis quoque restituatur Ecclesiis, seu monasteriis, si retroactis temporibus aliquid in eis ex hoc fuerit deputatum. Pro licentia verò docendi nullus omnino pretium exigat, vel sub obtentu alicuius consuetudinis ab eis, qui docent, aliquid quærat, nec docere quemquam, qui sit idoneus, expetitâ licentiâ interdicat. Qui verò contra hoc venire præsumpserit, ab ecclesiastico fiat beneficio alienus: dignum quippe esse videtur, vt in Ecclesia Dei fructum sui laboris non habeat, qui cupiditate animi dum vendit docendi licentiam, ecclesiasticum profectum nititur impedire.

NOTÆ.

1. [a] LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. & in ipso Concilio Lateran. *cap.* 18. reperitur textus hic: vnde apparet, scholastriam, seu dignitatem magistri scholæ in Ecclesiis Cathedralibus cœpisse à temporibus huius Concilij per annos Christi 1180. quod & docuerunt Petrus Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.* 19. Azor. 2. *part. instit. lib.* 3. *cap.* 23. Escobar *de Pontific. iurisd. cap.* 8. *n.* 41. & *cap.* 30. §. 2. & in Gallia hoc decretum Concilij renouatum fuit anno 1563. & sancitum vt in singulis Ecclesiis Cathedralibus, & Collegiatis, in quibus plures essent quàm decem Canonici, vnius præbendæ fructus destinarentur vni, aut pluribus scholarum Magistris ab Episcopis approbandis ad instructionem puerorum, & iuuentutis, tam in litteris, quàm in præceptis fidei catholicæ, vt referunt Chopinus *lib.* 1. *de sacr. pol. tit.* 1. *numer.* 13. & 14. Maynard. *in notab. qq. lib.* 1. *cap.* 9. Spondanus *in continuat. Baronij, anno* 1563. *num.* 69. & similiter in Concil. Coloniensi *anno* 1536. *p.* 12. *cap.* 3. idem cautum fuit.

2. [b] *Magistro.*] Magister à monendo, vel monstrando dictus est, *l. cui præcipua* 57. *ff. de V. S.* Cassiodorus *lib.* 7. *variar.* ibi: *Reuerendum honorem sumit quisquis Magistri nomen accepit, quia hoc vocabulum semper de peritia venit, & in nomine cognoscitur, quid sit de moribus æstimandum.* Et cuiuslibet disciplinæ Præceptores Magistri dicuntur, *l. qualem* 19. §. *final. ff. de recept.* Ouidius. *lib.* 1. *eleg.* 4. Illustrant Albericus Gentil. *in lection. Virgil. cap.* 4. & ille, cui præcipua cura rerum incumbit, Magister appellatur, *dict. l* 57. & *in tit. C. de Magistr. sacror. scriniorum, magistr. militum*, & similibus. Hinc pecoris magistros pro his, ad quos pertinet cura animalium, posuerunt Virg. 1. *Georgic.*

—— *Pan curat oues, ouiumque magistros.*

Varro *lib.* 1. *de re rustica*, ibi: *Magister pecoris sine litteris idoneus esse non potest, quòd rationes dominicas pascuarias conficere nequaquam rectè potest.* Et magister dicitur qui ex numero creditorum præfectus est patrimonio debitoris vendendo, *l. vlt. ff. de curat. bonis dando*, probat Brissonius *de V. S. verbo Magistri.*

CAPVT

CAPVT II.

Alexander III. [a] *Vvinton. Epiſcopo.*

PRohibeas attentiùs, ne in parochia tua pro licentia docendi ab aliquo aliquid exigatur, aut etiam promittatur. Si quid verò poſt prohibitionem tuam fuerit ſolutum, vel promiſſum; promiſſum remitti, ſolutum facias appellatione ceſſante reſtitui, ſciens, quod ſcriptum eſt: Gratis accepiſtis, gratis date. Sanè ſi aliquis occaſione huius prohibitionis diſtulerit Magiſtros in locis congruis inſtituere, liceat tibi de conceſſione noſtra omni contradictione, & appellatione poſtpoſitâ ibidem viros prouidos, & diſcretos aliorum inſtructioni præficere.

NOTÆ.

[a] VVinton.] Ita etiam legitur poſt Concil. Lateran. *part.* 2. *cap.* 17. & in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. vbi additur *per capitis Nuncios*, vt cognoſcamus, in præſenti referri partem textus *in capit. nuncios, de decimis.*

CAPVT III.

[a] Idem.

QVantò Gallicana Eccleſia maiorum perſonarum ſcientiâ, & honeſtate præfulget, & eo cautiùs nititur curare, quæ confundere videantur eccleſiaſticam honeſtatem; tantò vehementiori dignos animaduerſione eos cenſemus, qui nomen Magiſtri ſcholarum, & dignitatem aſſumunt in Eccleſiis veſtris, & ſine certo pretio eccleſiaſticis viris docendi alios licentiam non impediunt. Cùm autem hæc praua, & enormis conſuetudo à cupiditatis radice procedat, & decorem admodum eccleſiaſticæ vnitatis confundat, prouidendum vobis eſt, & ſummoperè ſatagendum, vt conſuetudo ipſa de Eccleſiis veſtris extirpetur, cùm vobis præcipuè, & ſpecialiter adſcribatur, ſi quid in Eccleſiis eiſdem laude dignum inueniatur, vel reprehenſione notandum. Sub anathematis ergo interminatione euretis, ne qui dignitatem, ſi dignitas dici poteſt, fingentes, pro præſtanda licentia docendi alios, ab aliquo amodò exigere aliqnid præſumant, ſed eis diſtrictè præcipiatis, vt quicumque viri idonei, & litterati volunt regere ſtudia litterarum, eos ſine moleſtia, & exactione qualicumque ſcholas regere patiantur: ſi verò noſtræ prohibitionis, vel præcepti extiterint tranſgreſſores, eos noſtrâ auctoritate, & veſtrâ, officiis, & dignitatibus ſpolietis. Porrò ſi iuxta mandatum noſtrum corrigere neglexeritis, negligentiam veſtram grauem habebimns, & moleſtam, & ad eam corrigendam manum extendere compellemur, ita quod ſi velint in huiuſmodi rapacitatis propoſito perſiſtere, non valebunt.

NOTÆ.

[a] IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. capit.* 3. & poſt Concil. Later. *part.* 2. *capit.* 18. Ex Vincentio tamen refert Anton. Auguſtin. *in notis ad hunc textum* conſtitutionem hanc emanaſſe contra Cancellarium Pariſienſem, qui à quolibet publicè docente marcham vnam argenteam exigebat.

CAPVT IV.

Idem [a] *in eodem.*

QVia nonnullis propter inopiam, & legendi ſtudium, opportunitas proficiendi ſubtrahitur, in Lateran. Concilio piâ fuit conſtitutiòne prouiſum, vt per vnamquamque Cathedralem Eccleſiam Magiſtro, qui clericos eiuſdem Eccleſiæ, alioſque ſcholares pauperes gratis inſtrueret, aliquod competens beneficium præberetur, quo & docentis releuaretur neceſſitas, & via pateret diſcentibus ad doctrinam. Verùm quoniam in multis Eccleſiis minimè obſeruatur, nos prædictum roborantes ſtatutum

statutum adiicimus, vt non solùm in qualibet Cathedrali Ecclesia, sed etiam in aliis, quorum sufficere poterint facultates, constituatur magister idoneus, à Prælato cum Capitulo, seu maiori, & saniori parte Capituli eligendus, qui clericos Ecclesiarum ipsarum, & aliarum gratis in Grammatica facultate, ac aliis instruat iuxta posse. Sanè Metropol. Ecclesia Theologum nihilominus habeat, qui sacerdotes, & alios in sacra Pagina doceat, & in his præsertim informet, quæ ad curam animarum spectare noscuntur. Assignetur autem cuilibet magistrorum à Capitulo vnius præbendæ prouentus, & à Metropolitano tantumdem; non quòd propter hoc efficiatur Canonicus, sed tamdiu redditus illos percipiat, quamdiu perstiterit in docendo. Quod si fortè de duobus Metropol. Ecclesia grauetur, Theologo iuxta modum prædictum ipsa prouideat; Grammatico verò in alia Ecclesia suæ ciuitatis, siue diœc. quæ sufficere valeat, faciat prouideri.

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranensi videlicet, sub Innocentio III. celebrato, vbi *cap.* 11. reperitur textus hic, nec-non in quarta collectione, *sub hoc titul, cap. vnic.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. IN his quatuor constitutionibus vna, eademque sententia proponitur, videlicet: *In qualibet Ecclesia Cathedrali prouidendum esse de Magistro, qui clericos scholares pauperes doceat, & ne pro licentia docendi aliquid exigatur.* Quod etiam cautum lego *in cap. de quibusdam* 12. 37. *dist. cap.* 3. *de vita & honest. cleric.* Concil. Cabilon. sub Carolo, *can.* 3. *Scholas Episcopi constituant, in quibus & litteralis solertia disciplinæ, & sacræ Scripturæ documenta discantur.* Valentinum sub Lothar. *cap.* 18. Tullense *part.* 2. *cap.* 10. *Deprecandi sunt pij Principes nostri, & omnes Fratres, & Coëpiscopi nostri instantissimè commonendi, vt vbicumque omnipotens Deus idoneos ad docendum, idest fideliter, & veraciter intelligentes, donare dignetur, constituantur vndique scholæ publicæ, vt vtriusque eruditionis, & diuinæ videlicet, & humanæ, in Ecclesia Dei fructus valeat accrescere.* Concil. Meldense *can.* 35. Synodus Romana suaso Ludouici, & Lotharij habita, *can.* 3. ibi: *Magistri, & Doctores in singulis locis constituantur, qui liberales artes assiduè doceant; & si tales non inueniantur, tum diuinæ Scripturæ Magistri, & institutores ecclesiastici officij nullatenus desint.* Alexand. III. Rhemensi Archiepiscopo scribens *in cap. vnic. hoc tit. in* 2. *collect.* ibi: *Nos autem in Concil. Lateran. nuper auctoritate Domini celebrato, ac tota Ecclesia, quæ conuenerat, approbante, statuimus, vt per omnes Ecclesias Cathedrales ad subsidium magistri, qui scholas regat, præbenda vna debeat deputari. Quocirca ne in vacuum decreta, quæ recta sunt, fieri videantur, si per nostram, & Episcoporum instantiam non fuerint obseruata, tuæ fraternitati mandamus, quatenus ad Ecclesias supradictas accedas, & ad opus Magistri, qui scholas regat, aliquod restituas beneficium.* Leo X *in concord. cum Francisco Rege Franciæ*, §. 1. *tit. de collatione.* Theodulfus *ad presbyteros Aurelian. cap.* 19. *&* 20. refert Ant. August. *in epit. iuris lib.* 14. *tit.* 9. Trident. *sess.* 5. *de reform. cap.* 18. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa Cresol. *lib.* 2. *mystag. cap.* 14 Suarez *tom.* 1. *de Relig. lib.* 4. *cap.* 18. Coruinus *lib.* 4. *aphorism. tit.* 4. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri monacho, cap.* 107. Acuña *in cap. de eulogiis*, 18. *dist.* Duarenus *lib.* 1. *de sacris Eccles. cap.* 15. Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 3. *epist.* 114. Robertus *lib.* 3. *rer. iudic. cap.* 2. Patet Mendo *de iure academico lib.* 2. *cap.* 12. Petrus Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.* 14. Zypeus *in consult. canonic. ad hunc titul. cap.* 1. Chopinus *de sacra pol. lib.* 1. *tit.* 5. *numer.* 12. Conradus *Kling. lib.* 4. *loc. commun. cap.* 57.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Episcopi proprium officium est populum in Ecclesia docere, vt probat Barbosa *de potestate Episcopi pars.* 1. *tit.* 2. *gloss.* 10. Ergo non desideratur vt in Ecclesiis Cathedralibus magister eligatur, aut constituatur ad docendum. Accedit, nam etsi magister institui debeat, vt publicè doceat sacram Theologiam, vel sacros canones, tamen Grammaticæ doctrina non decet Canonicum: vnde D. Gregorius relatus *in cap. turbat*, 37. *dist. cap. cùm multa*, 86. *dist.* obiurgat quendam Episcopum, eo quod Grammaticam profiteretur: ergo pro Grammatica docenda non debet clericus magister in Ecclesia Cathedrali institui. Secunda etiam pars assertionis difficilis redditur dum in ea docetur, non posse recipi pretium pro concedenda licentia docendi; nam pro docendo, vel non, impunè pecunia recipitur, etsi de sacra Theologia agatur; quia licèt scientiæ sint res spirituales, procedunt tamen ab spiritu creato, laboreque acquiruntur, vt probant Binsfeldius *in rubric. de simonia.* Gibalinus *eod. tract. quæst.* 6. *consect.* 4. Accedit vsus maiorum Academiarum, in quibus pro gradibus concedendis in omnibus Facultatibus pecunia exigitur, quem vsum probat, & defendit P. Mendo *lib* 2. *cap.* 11. *de iure academico, per totum.* Igitur quia pro doctrina ipsa, & pro licentia docendi impunè pecunia exigitur.

3. DE STVDIORVM VTILITATE. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, litterarum cognitionem, liberaliumque artium disciplinam, quibus iuuentus in publicis Gymnasiis eruditur, magnam Reipublicæ vtilitatem afferre, vt testatur Plutarchus *de instituendis liberis*, ibi: *Per hanc enim, atque hac adiutrice nosse licet, quid honestum, quid turpe, quid iustum, quid iniquum, breui quid expetendum, quid fugiendum, quemadmodum erga Deos, quemadmodum erga parentes, quî erga maiores natu, quî erga leges, quî aduersus Magistratus, quî aduersus alienos, quî aduersus amicos, quî aduersus coniuges, quî aduersus seruos nos gerere debeamus, Deos vt colamus, parentes vt veneremur, maiores natu vt reuereamur, legibus pareamus, Magistratibus audientes simus, amicos diligamus, castè cum coniugibus agamus, pietatem in liberos exerceamus, in seruos non sæuiamus, & quod caput est, rebus secundis vt non exultemus, neque nimium animum contrahamus rebus asperis;*

asperis; neque in voluptatibus gestiamus, nec in ira exardescamus, vel efferati simus. Ideo in omnibus Rebuspublicis bene moratis prima cura fuit scholarum publicarum, vt essent magistri, qui publicè Grammaticam, cæterasque artes profiterentur, & docerent, publico illis stipendio constituto. De Republica Hebræorum, vbi erant scholæ Prophetarum, & Scribarum, latè agit Hallierius *de Eccles. hierarch. lib.* 1. *cap. penult.* & de veteribus collegiis puerorum, vbi pueri erudiebantur, plura adducit Viuar. *ad Flauium Dextrum anno* 385. apud Romanos Hadrianum cæsarem magno laudum præconio commendat Lampridius, quòd academias instituisset, & eorum studiosus esset, qui liberales artes profitebantur. Et Alexius Comnenus scholam instituit, quà pupilli, pauperumque liberi docerentur, victumque, & alimenta, tam docentibus, quàm discentibus assignauit, teste Zonara *tom.* 3. *pag.* 129. & stipendia non vulgaria esse Professoribus studiorum assignanda, docetur *in l. vnic. Cod. de studiis liberalibus, l. medicos, §. final. Cod. de Professor. & Medicis, lib.* 11. *l.* 1. *Cod. Theodos. eodem tit.* Plura Theophilus Raynaud. *tom.* 11. *in Threnodia rei litterariæ, fol.* 427. quin & Athalaricus Rex Senatui Romano de stipendiis professoribus soluendis ita scribit apud Cassiodorum *lib.* 9. *epist.* 21. *Filiorum causas iure ad patrum cognoscimus remisisse personas, ut ipsi de illorum prouectu debeant cogitare, quorum interest studia Romana proficere. Neque enim credendum est, vos inde posse minus esse solicitos, vnde & generi vestro crescit ornatus, & cœtui prouenit assiduâ lectione concilium. Nuper, vt est de vobis cura nostra solicita, quorumdam susurratione cognouimus, Doctores eloquentiæ Romanæ laboris sui constituta præmia non habere, & aliquorum nundinatione fieri, vt scholarum magistris deputata summa videatur imminui. Quapropter cùm manifestum sit, præmium artes nutrire, nefas iudicauimus, doctoribus adolescentium aliquid subtrahi, qui sunt potiùs ad gloriosa studia per commodorum augmenta prouocandi. Prima enim Grammaticorum schola est fundamentum pulcherrimum litterarum, mater gloriosa facundiæ, quæ cogitare nouit ad laudem, loqui sine vitio: hoc in cursu orationis sic errorem cognoscit absonum, quemadmodum boni mores crimen detestantur externum. Nam sicut Musicus consonantibus choris efficit dulcissimum melos, ita dispositis congruenter accentibus, metrum nouit decantare Grammaticus. Est Grammatica magistra verborum, ornatrix humani generis, quæ per exercitationem pulcherrimæ lectionis, antiquorum nos cognoscitur iuuare consiliis. Hac non vtuntur barbari Reges; apud legales Dominos manere cognoscitur singularis. Arma enim & reliquæ gentes habent: sola reperitur eloquentia, quæ Romanorum dominis obsecundat. Hinc oratorum pugna ciuilis iuris classicum canit. Hinc cunctos proceres nobilissima disertitudo commendat: & vt reliqua taceamus, hoc quod loquimur, inde est. Quæ de re P. C. hanc vobis curam, hanc auctoritatem propitiâ diuinitate largimur, vt successor scholæ liberalium litterarum, tam Grammaticus, quàm Orator, nec-non & iuris Expositor, commoda sui decessoris ab eis, quorum interest, sine aliqua imminutione percipiat: & semel Primi Ordinis vestri, ac reliqui Senatus amplissimi auctoritate firmatus, donec suscepti operis idoneus reperitur, neque de transferendis, neque de imminuendis annonis à quolibet patiatur improbam quæstionem: sed vobis ordinantibus atque custodientibus, emolumentorum suorum securitate potiatur, Præfecto Vrbis nihilominus constituta seruante.* Plura congesserunt de Academiarum vtilitate Loseus, Oldendorpius, & Pater Mendo *in tract. de iure academico*, Adam Contzen. *lib.* 4. *polit. cap.* 4. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 28. Besoldus *tom.* 2. *polit. integro tract. de iure academ.*

4. Nec minor cura fuit apud veteres Ecclesiæ Patres instituendi scholas, in quibus litterarum studia publicè profiterentur, vt constat ex Concilio Aquisgran. relato *lib.* 1. *Capitul. Caroli, cap.* 72. ibi: *Vt scholæ legentium puerorum fiant.* Et *lib.* 2. *capitul. capit.* 1. ibi: *Scholæ sanè ad filios, & ministros Ecclesiæ instruendos, vel educendos, sicut nobis præterito tempore apud Attiniacum promisistis, & vobis iniunximus, in congruis locis, vbi dum nec perfectum est, ad multorum vtilitatem, & profectum à vobis ordinari non negligantur.* Vasense 2. *cap.* 1. Concil. Mogunt. sub Carolo *can.* 45. *Propterea dignum est, vt filios suos donent ad scholam, siue ad monasteria, siue foras.* Et in Concil. Arelat. 6. *can.* 4. Turon. 2. *can.* 18. & 22. Rhemensi *can.* 4. & tribus sequentibus, Episcopis præcipitur, & iniungitur, vt priuatim, publicéque presbyteros, ac clericos suos, tam de Sacramentorum administratione, quàm aliis sacris functionibus erudiant, atque instruant. Et de publicis scholis instituendis expressiùs ita censuerunt PP. Concilij Paris. *lib.* 3. *cap.* 12. *Similiter obnixè, & suppliciter vestræ Celsitudini suggerimus, vt morem paternum sequentes, saltem in tribus congruentissimis Imperij vestri locis scholæ publicæ ex vestra auctoritate fiant, vt labor Patris vestri, & vester per incuriam (quod absit) labefactando non depereat.* Concil. Valent. 3. *can.* 18. in Gallia: *De scholis, tam diuinæ, quàm humanæ literaturæ, nec-non ecclesiasticæ cantilenæ iuxta exemplum prædecessorum nostrorum aliquid inter nos tractetur, & si potest fieri, statuatur, atque ordinetur.* Concil. Lingon. cuius canones relecti, & confirmati fuerunt in Synodo apud Saponarias in Gallia, *can.* 10. Idem in Hispania repetitis canonibus cautum legimus in Concil. Emerit. *can.* 18. Tolet. 2. *can.* 1. Tolet. 4. *can.* 24. quæ, & alia veteris iuris testimonia referunt Ant. August. & Hallierius vbi suprà: & varias Ecclesiarum scholas refert Alteserra *hic*, & *lib.* 2. *dissert. cap.* 7. Nec solùm in Ecclesiis, & Episcopiis olim scholæ habebantur, verùm & in monasteriis scholæ erant. Ekkardus *lib. de cas. monast. sancti Galli, cap.* 6. ibi: *Erant disciplinæ loci, vt semper, & tunc seuerè, non modò in claustro, sed & in schola exterius.* Ex Concilio Mogunt. suprà relato 1 & varias monasteriorum scholas refert Gibalinus *de clausur. regul. disquisit.* 1. *cap.* 2. §. 11. & plura de his scholis in monasteriis olim vsitatis congesserunt Laurdmeret. *lib.* 2. *de veter. monach. cap.* 107. Filesacus *in cap.* 15. §. 3. *de offic. Ordin.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 3. *Regestr.* 14. *epist.* 114. Sberlogus *tom.* 3. *in Cantica, vestig.* 35. *cap.* 2. *sect. vnic.* qui Salmanticensem nostram Academiam debitis extollit laudibus. Nec contrarium probat canon 45. Concil. Aquisgran. in illis verbis: *Vt schola in monasterio non habeatur, nisi eorum, qui oblati sunt.* Nam pro huius canonis expositione sciendum est, præter scholas proximè relatas,

De scholis ecclesiarum.

fuisse

fuisse alias priuatas intra claustra, in qoibus, qui clericali, aut monachali officio destinabantur, à monacho sibi præposito erudiebantur. Coocil. Tolet. 2. *can.*1. Tolet. 4. *can.*23. vbi constitoitur, vt qui in Clero pubetes, aut adolescentes existunt, omnes in vno coonclani atrij commorentur, & in disciplinis ecclesiasticis agant depntati probatissimo seniori, quem & magistrum disciplinæ, & testem vitæ babeant. Concil. Turon. 2. *can.*14 Aquisgian. *can.*135. Erant ergo in monasteriis scholæ exteriorea, vbi laïci etiam erudiebantur; & interiores, vbi mooachi, & pueri oblati educabantur: constat ex Ekkardo *dict. cap. 6.* & *cap.* 10. ibi: *Cum apud sanctum Gallum ambas scholas teneret, nemo prater pusiones quidquam alteri, nisi latinè, ausus est prologui.* Nec in eis scholis alij admittebantur prætetquam oblati, & clerici iuniores probatæ vitæ. Vnde Theodulphus Aurelianensis *ad presbyteros cap.*19. nepotibus sacerdotum concessit, vt etiam scbolas interiores monasterij possent adire, ibi: *Si quis ex presbyteris voluerit nepotem suum mittere ad scholam in Ecclesia sancta Crucis, aut monasterio sancti Aniani, sancti Benedicti, aut sancti Lifardi, aut in cateris de his canobiis, qua nobis ad regendum concessa sunt, ei licentiam faciendi id concedimus.* Vnde textos *in dict. can.* 45. accipicodus est de his scholis priuatis intra monasteria existentibus, vt docuerunt Bosquetus *ad Innoc. dict. epist.*114. Hallierius *dict. art.* 5. Yepes *tom.*3. *chron. D. Benedicti, ad calcem libri, in notis ad ipsum canonem.* Altesserra *lib.*6. *differt. cap.*7.

5. TRADITVR RATIO DACIDANDI. His ita animaduersis, & aliis suppositis, quæ pro studiorum necessitate, & vtilitate congessimus *in cap. licèt, de prebend.* ratio præsentis assertionis prouenit ex eo, nam cùm Ecclesiæ PP. agnouissent, ita necessarium esse studium litterarum in pueris, & in adultis, statuerunt, vt in Ecclesiis Cathedralibus essent clerici, qui Grammaticam docerent, & in Ecclesiis Metropolitanis publicè Theologiam legerent, & magnâ cum ratione, si attendamus personam magistri, & loci, vbi scientiæ doceri iubentur. Persona docentis est clericus, cuius proprium est erudire pueros, & ignaros. Synodus Nicæna celebrata anno 787. *can.*10. ibi: *Non licet clericis curas saculares, & ad victum pertinentes suscipere, vt qui sint à canonibus prohibiti hoc facere: potiùs autem ad docendos pueros, & seruos accedant, legentes eis diuinas scripturas: ad hoc etiam sacerdotium sortiti sunt.* Concil. Tolet. 2. *can.*1. ibi: *Lectores in domo Ecclesia sub Episcopali prasentia à Praposito suo erudiri debere.* Tolet. 4. *can.* 21. Emerit. *can.* 18. Vasense 2. *can.* 1. Inde acriter controuersum video inter Cellotium, & Hallierium, an officium docendi spectet ad Ecclesiæ hierarchiam. Ratione etiam loci, vbi doceri iuberor in præsenti, etiam valde consona est disciplinæ Ecclesiæ præsens assertio; cùm, vt suprà retuli, scholæ olim freqnentiùs essent in Ecclesiis, monasteriis, aut prope ea: cuius moris ratio traditor in oratione Rhetoris ad V. P. Præsidem Galliæ sub Constantino Imperatore, his verbis: *Maximè & oportet, & fas est exercere iuuentutis ingenia, vbi tam propinqua sunt numina amica doctrina, vbi ex proximo iuuat mens diuinà sapientiam.* Et quondam apud veteres Bibliothecæ, vel in ipsis Deorum templis, vel vicinis ædibus collocatæ erant, vt Tertul. *in Apolog. cap.*19. refert: quin & Cedrenus in Iustino Curopolate, dum narrat historiam pueri Iudæi à patre in clibanum ardentem coniecti ob sumptas sanctæ Eucharistiæ reliquias vnà cum sodalibus Christianis, scribit scholam vnde pueri illi redibant, Ecclesiæ vicinam fuisse. Rectè ergo constitutum fuit in Concilio Lateran. in præsenti relato, vt in qualibet Ecclesia esset vnus magister, qui pueros, clericosque doceret. Et licèt scholæ hæ, tam puerorum, quàm clericorum, omnino exerceri desierint, quia in omnibus ferè prouinciis sunt generalia studia in maioribus vrbibus; tamen in Ecclesiis remanserunt præbendæ Theologales, quæ Theologo assignantur, & Scholastria: qui Canonicus appellatur Scholasticus *in cap. quantò, hoc titul.* Magister scholæ, seu scholarum *in cap* 4. *de postul. Pralat. cap.*5. *de regul. in* 5. *compil.* Primicerius *in cap. constitutis* 23. *de appellat.* & in plerisque Ecclesiis nomeo hoc Magistri scholarum adhuc mansit; in aliis verò in locum Scholastici successit Cancellarius Vniuersitatum, qui sublato Scholastici nomine, dignitatem retinet, & simul est Cancellarius generalis Studij, cuò Apostolicâ auctoritate competit ius concedendi Gradus, vt supponitur *in cap.* 4. iunctâ inscriptione, *de arbitris, cap. final. vt lite non contest.* & obseruatur in nostra Academia Salmanticensi, vbi Magister Scholæ, qui præbendam cum dignitate in Ecclesia Cathedrali habet, est simul Cancellarius Vniuersitatis. De cuius iurisdictione, & dignitate latè agunt Escobar, & P. Mendo *vbi suprà.* Aliquando Scholasticus, & Cancellarius idem non est, vt *in cap. constitutis* 46. *de appellat.* Et licèt olim inter DD. quæstio excitaretor, an Magister Scholæ dignitatem haberet, vt constat ex traditis à Paciano *de probat. lib.* 2. *cap* 27. *à num.*107. iam tamen hodie ex statutis Ecclesiarum Scholastria vna est è priocipalibus dignitatibus, vt próbat Petrus Gregor. *lib.*5. *syntag. cap.*19. Azor *part.*2. *instit. moral. lib.*3.*c.*23. Cæsar *de Eccles. hierarch. part.*3. *disput.* 12. §.4. Barb. *de Canonicis, cap.*10.

Nec obstat dubitaudi ratio suprà adducta; nam licèt Episcopi proprium officium sit populum in Ecclesia docere; tamen etiam alios esse debere in Ecclesia Dei Doctores, constat ex D. Paulo *ad Ephesios cap.*4. & ex illis canonibus, vbi docetur Doctoris nomen sibi assumere neminem posse, nisi qui ad illud monus electus est. Coocil. Cæsaraugust. *can.*7. ibi: *Item lectum est, ne quis Doctoris sibi nomen sumat, prater has personas, quibus concessum est, secundum quod scriptum est, & ab vniuersis Episcopis dictum est, placet.* Et ita licèt Episcopus ratione officij teneatur in communi populum docere, tamen speciales magistri coostitui debent ad Grammaticam pueros docendum, vt io præsenti constituitur. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, deductom *ex dict. cap. cùm multa*; nam in eius caso reprehenditur à D. Gregorio Episcopus, qui omnino deditus erat studio Grammaticæ & humanarum litterarum, Theologiam omittendo, & negligendo, vt docuit Ramirez de Prado *in schediasm. num.*53. & notauimus *in cap.*6. *de atate, & qualit.* vbi exposoimus quatenus liceat clericis, & Ecclesiæ ministris lectio librorum Gentilium. Nec obstat alia difficultas, nam in præsenti non prohibetur exactio pecuniæ per Magistrum à discipulis pro doctrina scientiarum, seu erudiendis ipsis; nam certum est, in huiusmodi pretij exactione nullam committi simoniam, etsi Theologia doceatur, aut si Aduocatus consilium vendat in causa spirituali, *cap. non licet,*

6. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

licet, 11. *quæſt*.3. *cap. non ſanè* 14. *quæſt*.5. quia huiuſmodi ſcientiæ procedunt à labore naturali, vt defendunt Gibalinus, & Binsfeldius *vbi ſuprà*, Pater Mendo *de iure academico lib*.2. *cap*.10. Vnde ſtipendia, & ſalaria Præceptorum iure ciuili approbata fuerunt. Quare Paulus, & Iulianus docuerunt *in l. cùm tutoris* 12. §. 3. *ff. de administr. tut. l*. 4. *ff. vbi pupillus educari*, pro dignitate natalium pupilli tutores poſſe conſtituere mercedem Præceptoribus: & *in l. duo* 71. *ff. pro ſocio*, refertur duos ſocietatem coïſſe, vt Grammaticam docerent certo ſtipendio & ſalario conſtituto. Pro quorum illuſtratione adiri poſſunt Reuardus *lib*. 2. *coniect. cap*. 10. & 19. Rodulf. Fornerius *in notis ad Caſſiod. lib*. 4. *epiſt*. 1. Suarez de Mendoza *ad legem Aquil. lib*. 2. *cap*. 3. *ſect*. 6. *ex num*. 16. Merillus *lib*. 5. *prior. obſeru. cap*. 1. & 17. Cuiac. *lib*. 58. *Pauli ad edict. in l. cùm tutor* 3. Et ſalaria hæc plerunque appellabantur mercedes. Marcus Tullius *in Philip. At quanta merces Rhetori eſt data, audite, audite Patres Conſcripti*. Auctor de Claris Grammaticis, de Lælio Præconino: *Pretia Grammaticorum tanta, mercedeſque tam magna*. Et *l*. 4. §. *ſed & ſi, de decret. ab ordin. faciend*. D. Hieron. *ad Pammachium epiſt*. 101. *Qui illum in magna mercede nihil ſcire docuerunt*. Auſonius *de Exuperio*.

—— Tum pueros grandi mercede docendi.

Iuuenal. *ſatyr*. 7. Macrobius *lib*. 1. *cap*. 12. Illuſtrat Sauarus *ad Sidonium lib*. 5. *epiſtol*. 7. *fol*. 334. Illud notandum, retributionem profeſſorum Iuris, & Philoſophiæ, non appellari mercedem, ſed honorem, *dict. l*. 1. §. *an & Philoſophis, ff. de variis, & extraordin*. Rhetores verò, & Grammaticos ſtipendium, & mercedem accipere, *dict. l. Aquilius*. Quod ſtipendium dicebatur Mineruale. Notauit Retes *de donationib. cap*. 3. *num*. 12. Et diſcipulos Magiſtros ſuos munificentiis ditare debere, deducitur *ex l. Aquilius, ff. de donat*. & Sabinum à ſuis ſcholaribus fuiſſe ſuſtentatum, refertur *in l*. 2. *ad finem, ff. de orig. iuris*: & ideo vtiliter à negotiorum geſtore fiunt expenſæ pro mercibus magiſtrorum, *l. ſi patrono, Cod. de negot. geſtis*. Immò Præceptores, quibus promiſſum ſtipendium non ſoluitur, extra ordinem audiri docetur *in l*. 1. §. 2. *ff. de extraordin. cognit*. & probarunt Cuiacius *in l. vnic. Cod. de ſtudiis liber. lib*. 11. Giphanius *ad Ethic. Ariſtot. lib*. 9. *cap*. 1. Reuardus *lib*. 1. *coniect. cap*. 10. vbi exponit Iuuenalem *ſatyr*. 10. in illis verbis:

Eloquium, aut famam Demoſthenis, aut Ciceronis.
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat.
Quiſquis adhuc vno partam colit aſſe Mineruam,
Quem ſequitur cuſtos anguſtæ vernula capſæ.

Si verò Magiſter beneficium, aut publicum ſtipendium ſufficiens habeat, pretium aliquod à diſcipulis exigere non valet, *cap*. 1. iuxta veram lectionem, *hoc. titul*. ſponte tamen oblata eo caſu à diſcipulis recipere non prohibetur, *cap. priſcis* 10. *quæſt*. 3. *cap. de eulogiis* 18. *diſt. cap. quidquid, cap. placuit* 1. *quæſt*. 1. Prohibetur ergo in præſenti pro licentia docendi concedenda pretium exigere; non quia id ſimonia ſit, vt vulgò creditum eſt, ſed quia ad ſimoniæ crimen accedit, qui auara cupiditate pro licentia docendi aliquid temporale extorquet à doctis viris, qui ad ſcientiarum, bonarumque litterarum cognitionem aditum patefaciunt, & muniunt, quos decet potiùs precibus, & muneribus ad docendum inuitari. Nec obſtat quod expendebamus de vſu in academiis recepto exigendi pretium pro gradibus Baccalaureatus, Magiſterij, & Doctoratus; nam talis pecunia non exigitur pro licentia docendi, ſed pro honoribus, & emolumentis temporalibus, quibus ſimiles graduati perfruuntur. Quæ omnia ſunt naturalia, & pretio æſtimabilia. Vnde quò celebriores Academiæ ſunt, & maiora commoda graduati aſſequuntur, maiora ſolent ſtipendia, vulgò *propinas*, perſolui, vt probat P. Mendo *de iure academic. lib*. 2. *quæſtion*. 11. *per totam*. Hinc exponendus erat canon 71. Synodi ſextæ: ſed eius interpretationem dedimus *in cap*. 8. *de vita & honeſt. cleric*.

C A P V T VLT.

[a] Honorius III.

SVper ſpecula. *Et infrà*: Cùm itaque de ſingulis prouinciis puellæ ſpecioſæ, ac virgines pro Rege Aſſuero, qui Beatitudo dicitur, per ancillas quæri debeant, & adduci ad arcem & mœnia ciuitatis, & per manum Aggei mundum muliebrem accipere, neceſſariorum videlicet fulcimenta; volumus & mandamus, vt ſtatutum in Concilio [b] generali de Magiſtris Theologis per ſingulas Metropoles ſtatuendis inuiolabiliter obſeruetur, decernentes inſuper de conſilio fratrum noſtrorum, ac diſtrictè præcipiendo mandantes, vt quia ſuper hoc propter raritatem magiſtrorum ſe poſſent forſitan aliqui excuſare, ab Eccleſiarum Prælatis, & Capitulis ad Theologiæ profeſſionis ſtudium aliqui docibiles deſtinentur, qui cùm docti fuerint, in Dei Eccleſia velut ſplendor fulgeant firmamenti, ex quibus poſtmodùm copia poſſit haberi Doctorum, qui velut ſtellæ in perpetuas æternitates manſuri, ad iuſtitiam valeant plurimos erudire: quibus ſi proprij prouentus Eccleſiæ non ſufficiunt, prædicti neceſſaria ſubminiſtrent: docentes verò in Theologica Facultate, dum in ſcholis docuerint, & ſtudentes in ipſa integrè per [c] annos quinque percipiant de licentia Sedis Apoſtolicæ prouentus præbendarum, & beneficiorum ſuorum, non obſtante aliquâ contrariâ conſue-

tudine, vel ſtatuto, cùm denario fraudati non debeant in vinea Domini operantes. Hoc autem inconcuſsè volumus obſeruari, firmiter diſponentes, quod [d] feriamus pœnâ debitâ tranſgreſſores.

NOTÆ.

1. a HOnorius III.] Its etiam legitur in quinta collectione, *ſub hoc titul. cap. vnic.* & tam inſcriptionem, quàm huius textus hiſtoriam retuli *in cap. ſuper, ne cleric. vel monach.*

b *Generali.*] Lateranenſi videlicet, relato ſuprà *in cap. quoniam.*

2. c *Annos quinque.*] Hoc tempus non refertur ad docentes, ſed ad ſtudentes, qui per quadriennium, aut quinquennium ſolent ſtudiis intereſſe pro diuerſitate ſcientiarum: de quo temporis ſpatio agit Mancinus *Genial. cent.2. cap. 151.* quem tranſcripſit Barboſa *tom. 6. in ſelect. ad hunc textum.*

d *Feriamus.*] Ideſt excommunicatione ligemus, vt etiam accipitur ferite *in cap.6. de rebus Eccleſiæ*, ibi: *Anathemate feriatur:* & *in can.5. Synodi Vernenſis, can. 7. Concily Mogun.* & aliis vulgatis.

Commentarium huius textus dedimus *in cap. licèt, de prebend.*

TITVLVS VI.

De Iudæis & Sarracenis, & eorum ſeruis.

CAPVT PRIMVM.

Ex Concilio [a] Maticenſi.

T licèt quid de Chriſtianis, quod aut captiuitatis incurſu, aut quibuſcunque [b] fraudibus Iudæorum ſeruitio implicantur, debeat obſeruari, non ſolùm canonibus, ſed & [c] legum beneficio iam pridem fuerit conſtitutum; tamen quia nunc ita quorundam querela exorta eſt, quoſdam Iudæos per ciuitates, aut municipia conſiſtentes in tantam inſolentiam, & proteruiam prorupiſſe, vt nec reclamantibus Chriſtianis liceat vel pretio de eorum poſſe ſeruitute abſolui: idcirco præſenti Concilio Deo auctore ſancimus, vt nullus Chriſtianus Iudæo deinceps debeat ſeruire; ſed datis pro quolibet bono mancipio 12. [d] ſolidis, ipſum mancipium quicunque Chriſtianus, ſeu ad [e] ingenuitatem, ſeu ad [f] ſeruitium licentiam habeat redimendi: quia nefas eſt, vt quos Chriſtus Dominus ſanguinis ſui effuſione redemit, perſecutorum vinculis maneant irretiti. Quod ſi acquieſcere his, quæ ſtatuimus, quicunque Iudæus noluerit, quamdiu ad pecuniam conſtitutam venire diſtulerit, liceat mancipium ipſum ſuum cum Chriſtianis vbicunque voluerit habitare.

NOTÆ.

1. a MAticenſi.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.1.* ſed malè, tam in ea, quàm in hac ſexta: legendum enim eſt, *Matiſconenſi*, in quo Concilio *can.16.* reperitur textus hic prout in præſenti tranſcribo. Concilium hoc Matiſconenſe 1. celebratum fuit ſub Pelagio II. temporibus Gunteramni Regis Galliæ anno 581. hortatu ipſius Regis, ad morum reformationem, ac præcipuè Iudæorum petulantiam coërcendam, vt referunt Baronius in eodem anno, Corjolanus *in ſumma Conciliorum*, Binius & Sirmundus *in notis ad ipſum, tom 3. Regiæ editionis, fol. 65.* In eo editos fuiſſe viginti canones, ſcripſit Ado Viennenſis Epiſcopus *in chron.* his verbis: *Poſt Philippum Euantius vir ſanctus Epiſcopus Viennæ leuatus eſt. Hic cum ſancto Priſco, & Artemio Senonico, & Remigio Bituricenſi, & cum aliis ſanctis Epiſcopis viginti capitula eccleſiaſtica perfectè roborauit.* Dictum eſt à Matiſcona ciuitate Galliæ, de qua fratres Sarmat. *tom. 3.*

b *Fraudibus.*] Venditionibus videlicet iniuſtis.

c *Sed & legum.*] *L.1. Cod. ne mancipium chriſtianum, l.57. C. de Epiſcopis & cleric.* & aliarum, quas ſequenti commentario dabimus.

2. d *XII. ſolidis.*] Iure ciuili æſtimatio communis ſerui erat viginti ſolidorum, *l.3. C.communia de legat. l.inter 26. §.final. ff.mandati, l.4. ff.de ſeruis fugit. l. Papinianus 8. §. final.* cum duabus legibus ſequentibus, *ff.de inoffic. teſtam. l. 2. Cod. de fideicommiſſ. libert. l. ſi mulier 31. ff. de minor. l. cùm ex falſis 47. ff. de manumiſſ. teſtament. l. 1. §. 5. Cod. de communi ſeruo:* vel quindecim, *l. vlt. ff. de condit. inſtitut. l. 35. Cod. de donationib.* niſi aliquâ arte, aut ſcientiâ eſſent præditi, iuxta

iuxta distinctionem adductam *in dict. l.1. §.5.* vel si eunuchi essent, *dict. l.final. Cod. commun. de legat. l.vnica, §.sin verò, Cod.de Latina libert. l.si sernus 27. §.etsi 28. ff. ad leg. Aquil.* quia pretiosiores erant, *l.3.§.idem, ff. ad leg. Corn.de sicar.* Paulus *lib.5. sentent. tit.23. l.final. ff. de oper. seru. l.sed 9. §.final. de iniuriis, l.3.§.4. ad leg. Iul.de vi*: ex rationibus, quas cougerunt, & illustrant Suarez *ad leg. Aquil. lib.2. cap.3. sect.6.* Basilius Legion. *quæst.5. scholast. cap.8.* Salmut. *ad Pancirol. lib.2. tit.2. pag.93.* De pretio solidorum egi *in cap. ex tua 20. de simonia.*

e *Ingenuitatem.*] Idest libertatem, vt *in cap.1. de seruis non ordin.*

f *Seruitium.*] Permissum, vt exponit Bronchorst. *miscel. cent.1. assert.4.*

CAPVT II.

Gregorius *Venantio Episcopo* [a] *Lunensi.*

MVltorum ad nos relatione peruenit, à Iudæis in Lunensi ciuitate degentibus, in seruitio Christiana detineri mancipia. Quæ res nobis tantò visa est asperior, quantò à fraternitatis tuæ patientia operosior. Oportebat quippe te respectu loci tui, atque Christianæ religionis intuitu, nullam relinqnere occasionem, vt superstitioni Iudaïcæ simplices animæ, non tam suasionibus, quàm potestatis iure quodammodo deseruirent. Quamobrem hortamur fraternitatem tuam, vt secundum piissimarum [b] legum tramitem, nulli Iudæo liceat Christianum maneipium in sua retinere domo. Sed si qui penes eos inueniuntur, libertas eis tuitionis auxilio ex legum sanctione seruetur. Hi verò, qui in possessionibus eorum sunt, licèt ipsi ex legum districtione sint [c] liberi, tamen quia colendis eorum terris diutiùs adhæserunt, vtpote conditionem loci debentes, ad colenda quæ consueuerant, rura permaneant, pensionesque prædictis viris præbeant: & cuncta quæ de [d] colonis, vel originariis præcipiunt, peragant, extra quod nihil eis oneris amplius indicatur. Quod si quisquam de his, vel ad alium migrare locum, vel in obsequio suo retinere voluerit, ipse sibi reputet, qui ius colonarium temeritate suâ, ius verò dominij sub iuris seueritate damnauit. In his ergo omnibus ita te volumus solerter impendi, vt nec direpti gregis pastor reus existas, nec apud nos minor æmulatio fraternitatem tuam reprehensibilem reddat.

NOTÆ.

1. a L*Vnensi.*] *Lucensi*, legitur in hac sexta collectione, sed malè; legendum enim est, *Lunensi*, vt habetur *in cap. præsenti, 54. dist.* & in prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* & in ipsis epistolis Gregorij, vbi *lib.3. epist.21. indict.12.* reperitur textus hic: ex quo regestro ita textum hunc restituo. Luna Etruriæ ciuitas in confinio Liguriæ, ad Macræ fluminis ostia, peruetusta Tuscorum Colonia, inter 12. ciuitates numerata: meminerunt Lunæ Liuius *lib. 39.* Silius Italicus *lib. 8.* relati ab Vghellio *tom. 1. Italia sacra, fol. 893.* Cathedrâ Episcopali decorata fuit iam à primis Ecclesiæ temporibus. Eius Præsuli Sancto Venantio, quem nonnulli Laudensem Præsulem faciunt, rescribit in præsenti Gregorius.

b *Legum.*] *L.1. Cod.ne Christianum mancipium, l.57.Cod.de Episc.& cleric.*

2. c *Liberi.*] Scilicet adscriptitij, de quibus egi *in cap.1. de seruis non ordin. cap. 3. de immunit. Eccles.* Vnde Iudæus potest habere adscriptitium Christianum in consequentiam iuris, quod possidet, vt docuerunt Azor *part. 1. instit. moral. lib. 8. cap. 22.* Thom. Sanchez *lib. 2. summa, cap. 31. num.21.* ex hoc textu, quem cùm non animaduerterent Platea *in l. quemadmodum, numer.9. vers. Si quid, Cod. de agricol.* Surdus *de aliment. tit.8. priuil. 89. num.2.* docuerunt, non posse Iudæum emere fundum cui sunt adscripti serui Christiani.

d *Colonis, vel originariis.*] De quibus plura D.Nicolaus de Castro *in l.vnic. Cod. de capitat. ciuium*, vbi *num.19.* textum hunc exponit.

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX his duabus constitutionibus sequens communiter deducitur assertio: *Iudæus Christianum mancipium retinere non debet, sed cogitur iusto pretio Christianis vendere; & si renuat, seruus eripitur in libertatem.* Probant eam textus *in cap. mancipia, cap. præsenti, 54. dist. cap. etsi, cap. multos, cap. Iudæos 17. quæst.4. cap. cùm sit nimis; cap. multorum, cap. ad hæc, cap. final. hoc titulo, cap.2.* iunctâ integrâ, *de constit. cap. dilectus 29. de rescriptis, cap. consuluit, el 3. de appellat.* Zacharias *in cap.2. hoc tit. in 1. collect.* Honorius III. *in cap. vnic. hoc titul. in 5. compil.* Gregorius noster *lib.7. epist.11. ad Brunichildem Reginam*, ibi: *Mirati sumus, quod in regno vestro Iudæos Christiana mancipia possidere permittitis; quid enim sunt omnes Christiani, nisi membra Christi, &c.* Concil. Meldense *can. 73. Christiana mancipia, quæ à Iudæis adducuntur, aut possidentur, aut mandatoribus contradantur, aut certè Christianis emptoribus intra diem quadragesimum venundentur, & transacto hoc dierum numero, nec apud eos quolibet modo remaneant. Si autem quædam ex iisdem mancipiis talem ægritudinem fortassis incurrerent, vt infra statutos dies vendi non valeant, adhibenda solicitudo est, vt dum saluti fuerint pristinæ restituta, similiter modis omnibus distrahantur, &c. nec Christiana mancipia in domo Iudæi habitare sinantur.*

natur. Aurel. 3. *cap.*13. *De mancipiis Christianis, quæ in Iudæorum seruitio detinentur, si eis quod christiana religio vetat, à dominis imponitur; aut si eos de Ecclesia excusatos tollant pro culpa, quæ remissa est, & affligere, aut cædere fortasse præsumpserint, & ad Ecclesiam iteratè confugerint, nullatenus à sacerdote reddantur, nisi pretium offeratur, ac detur.* Aurel.4. *can.*27. Meld. *can.*73. *Iudæis christiana legis nolumus seruire personas, ne occasione domini sectam venerandæ religionis immutent.* Tolet.4. *can.*65. *Ex decreto gloriosissimi Regis hoc sanctum elegit Concilium, vt Iudæis non liceat christianos seruos, nec christiana mancipia emere, nec cuiusquam consequi largitate. Nefas enim est, vt membra Christi seruiant Antichristi ministris. Quod si deinceps seruos Christianos, vel ancillas Iudæi habere præsumpserint, sublati ab eorum dominatu libertatem a Principe consequantur.* Tolet. 8. *num.* 12. Cabilon. *can.* 9. Basil. *sess.*19. quæ & alia iuris testimonia referunt Ant. August. *in epit. iuris, lib.*12. *tit.*5. Cresperius *in summa, verbo Iudæi seruos.* Consonant lex 1. 4. & 5. *Cod. Theodos. ne Christ. mancip.* lex 5. 12. & 26. *eod. Cod. de Iudæis*, lex 22. *eod. Cod. de Pagan.* lex 59. *eod. Cod. de hæret.* lex 5. *eod. Cod. de contrahenda emption.* lex 1. *Cod. Iustin. ne Christianum mancipium*, lex ea quæ 56. *Cod. de Episc. & cleric.* Nouella 144. Iustin. *cap.*2. lex 10. *tit.*3. *lib.*12. *legum Vvisigoth.* lex finalis, *tit.*21. *partit.*4. lex 13. *tit.*9. *part.*6. lex 10. *tit.*24. *part.*7. Illustrant Theologi cum D.Thoma *ad* 2.2. *quæst.*10. *art.*10. Tapia *tom.*1. *catena mor. lib.*1. *cap.*5. *art.*5. P. Suarez *de fide disput.*18. *sect.*5. I.Gothofr. *in l.*22. *Cod. Theodos. hoc tit.* Thomas Delbene *tom.*2. *de offic. Inquisit. dubit.*23. *sect.*18. Ricciulus *lib.*1. *de iure person. cap* 28. Hunnius *in encyclop. part.*1. *tit.*9. Coruinus *in aphorism. iuris Pontif. lib.*4. *tit.*4. & 5. Azor 1. *part. instit. lib.*8. *cap.*22. Gutierrez *de delict. lib.*1. *quæst.*31. Marcha *de iurisdict. part.*1. *cap.*24. *numer.*22. Acuña *in cap. mancipia*, 54. *dist.* Lindembrog. *in Glossario, verbo Iudæi mancipia*, Scortia *in select. Pontif. constit. epit.*27. *theoremat.* 74. Becanus *in opusculo de fide, cap.*13. *quæst.*7. Mancinus *in l. vlt. Cod. de Episc. & cleric.* Decianus *lib.*5. *tract. crimin. cap.*10. Cuiac. *ad tit. ne Christianum mancipium*, D. Nicolaus de Castro *in l. vnic. Cod. de capit. ciuium, num.*19. Espenceus *lib.*2. *digress. cap.*17. Solorzanus *de iure Indiar. lib.*2. *cap.*11. *num.*56. & *lib.*3. *cap.*5. *num.*59. Larrea *decis.*9. *Granat. num.*34. Opingius *de iure insign. cap.*2. *numer.*62. Simanchas *de catholic. tit.*61. *num.*16.

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis valde redditur sequentibus iuris rationibus. Prima ex eo, nam emere quis, vel vendere rem propriam non cogitur, *l. nec emere, Cod. de iure delib. l. inuitum, Cod. de contrahend. emption.* ergo Iudæi cogi non debent seruos proprios, & legitimè acquisitos vendere, præcipuè cùm Ecclesia in Iudæos non baptizatos nullam habeat iurisdictionem, iuxta illud D.Pauli: *De his qui foris sunt, quid ad nos?* Ergo Iudæi per Iudices ecclesiasticos cogi nequeunt seruos christianos vendere. Secundò difficilis est præsens assertio, dum in ea docetur, Iudæum renuentem vendere christianum mancipium, eius dominio priuari, seruumque liberum fieri, ac proclamare posse ad libertatem; nam receptior, communiorque sententia est, infideles ob solam infidelitatis causam priuari non posse dominio, quod habent supra fideles, vt post D. Thomam docent Victoria *relect.*1. *de Indis, numer.*6. Sotus *in* 4. *dist.*5. *quæst.*1. *art.*10. Bellarminus *tom.*1. *controu. lib.*5. *cap.*2. pluribus relatis Solorzanus *tom.*1. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 58. Igitur Iudæi, eo quod tales sint, non debent priuari dominio seruorum, quod ex iure gentium, mediante captiuitate, vel emptione acquisierunt. Accedit deinde, nam si ex duobus coniugibus vnus ad fidem catholicam conuertatur, alterque conuerti renuat, si velit cohabitare sine contumelia Creatoris, non potest Catholicus eam deserere, immò potiùs eum ea cohabitare debet, *cap. gaudemus, de diuortiis*, vbi probauimus. Igitur multò magis serui, etsi domini eorum baptizari renuant, non debent eos deserere, & ad libertatem proclamare.

5. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

Quà dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cuius ratio assignatur in præsenti textu, & *in cap. etsi Iudæos, hoc titul.* ne videlicet filij liberæ famulentur filiis ancillæ, sed tanquam serui à dominis reprobati, se saltem per effectum operis recognoscant seruos esse Christianorum. Accedit quia Iudæi quidem, ex quo Christum Dominum nostrum Regem agnouerunt ante faciem Pilati, & Regem Cæsarem agnouerunt, *Ioannis cap.*19. *Actuum Apostol. cap.*17. communi Romano iure adeo viuunt in causis, tam ad eorum superstitionem, quàm ad forum, leges ac iudicia pertinentibus, vt etiam quædam iuxta legem suam eis licita retinere prohibeantur. Nec enim, exempli gratiâ, possunt in diuersa sub vno tempore coniugia conuenire, *l. Iudæi, l. nemo, Cod. de Iudæis*, quæ sunt Arcadij, Honorij, & Augusti. Quibus prior Constantinus legem tulit, ne Christianum mancipium Iudæus possideat, *l. vnic. Cod. ne mancipium christianum.* Referunt Eusebius *in eius vita, cap.* 27. ibi: *Sanxit etiam, ne Christianus quisque seruiret Iudæis.* Sozomenus *lib.* 3. *cap.* 17. Sed hanc constitutionem etiam ad Paganos & hæreticos porrexit Iustinianus *in l. final. Cod. de Episc. & cleric.* itavt similes serui liberi fierent: cuius legis auctoritate Patres Ecclesiæ seruos Christianos Iudæorum, legum districtione liberos esse, & ad libertatem iuxta legum præcepta perducendos in præsenti sanxerunt, & in iuribus suprà relatis. Accedit præcipua ratio timoris subuersionis; nam facilè Iudæi seruos Christianos subuerterent blanditiis, aut tormentis, & eorum dominatio intolerabilis fieret; nam vt ait Cicero Philippica 3. *Cum omnis seruitus sit misera, tunc verò intolerabilis seruire impuro.* Sic Sosia Amphytrionis seruus apud Plautum *in Amphytrione.*

Ergo in seruitute expetunt multa iniqua:
Habendum, & ferendum hoc opus est cum labore.

Meritò ergo Ecclesiæ PP. statuerunt, Iudæos mancipium Christianum possidere non posse, sed potiùs illum vendere XII. solidis Christiano cogi, si illum mercimonij causâ emissent, aliàs eripiendum esse in libertatem. Iure nostro Regio *in dict. l.*8. *tit.*22. *partit.*4. *l.*22. *tit.*13. *part.*5. *l.* 20. *tit.* 24. *part.*7. pœna mortis iniungitur Iudæis, qui mancipia Christiana detinere præsumpserint: & *in l.*13. *tit.*9. *part.* 6. prohibetur mancipium Christianum Iudæo legari, & instrumentum, quo venditio mancipij Christiani Iudæo fit, inualidum declaratur *in l.*6. *tit.*3. *part.*3. & iudicium, quo id comprehenditur, contra leges esse, & inualidum, traditur *in l.*1. *tit.* 2. *part.*3. quibus adde plura, quæ tradit Azeuedo *in l.* 2. *tit.* 2. *lib.* 8. *Recopil. à num.*29.

Nec

6. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà addocta; nam licèt regulariter verum sit, neminem cogi rem propriam vendere, vt probat Heraldus *lib. vnic. emend. cap.*26. vbi exponit legem 9. *ff. de actione rer. amotar.* legem 65. §. 1. legem 70. *ff. de R.V.* sæpe tamen contrarium obseruatur, & tenetur dominus rem propriam distrahere, vt probat Hermosilla *in l.* 3. *tit.* 5. *part.* 5. Vnde ob causam ita iustam, vt est periculum subuersionis, mirum non est, vt teneatur Iudæus seruum Christianum vendere. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, pro cuius solutione sciendum est, valde controuersum esse inter Doctores, an Infideles ex eo tantùm, quod infideles sunt, possint priuari dominio quod habent supra Catholicos? Quam quæstionem disputant Couar. *in regula peccatum*, 2. *part.* §. 11. *num.* 5. *de regul. iuris.* Salon. *in tract. de domin. quæst.* 3. *art.* 1. Saytus *in Claui Regia lib.* 9. *cap.* 6. *num.* 12. Lessius *de iustit. lib.* 2. *cap.* 5. *dub.* 4. *num.* 11. Acuña *in dict. cap. mancipia*, Bañes *ad* 2. 2. *tract. de fide, cap.* 13. In qua quæstione D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 10. affirmatiuam sententiam tenet ex ea ratione, quia infideles propter suam infidelitatem digni sunt, vt priuentur omni dominio. Alij simpliciter negant, & vtramque sententiam problematicè probat perdoctus Solorzanus *vbi supra*, qui videndus est; nam quoad præsentem casum facilis est solutio, siquidem in eo agunt Ecclesiæ Patres de Iudæis subiectis Principibus Christianis, à quibus virtute supremæ potestatis, & dominationis lex lata est, vt nullus Iudæus Christianum mancipium possideat, aut retineat, *dict. l.* 1. *Cod. ne Christ. mancip.* & Princeps Christianus potuit talem legem in sua ditione promulgare, vt aliud tributum illis indicere valebat. Vnde notandum est, tam *in hoc cap.* 1. *&* 2. quàm in aliis canonibus suprà relatis, dum de hac priuatione dominij Iudæorum in seruos Christianos PP. agunt, semper referre suas constitutiones ad leges sæculares *in dict. cap.* 1. ibi: *Legum beneficio.* Concil. Tolet. 4. *can.* 65. *Ex decreto gloriosissimi Regis.* Notauit Larrea *dict. decis.* 9. *num.* 35. Accedit, nam Ecclesia potestatem habet cohibendi & puniendi infideles, sinon pœnis spiritualibus, de quibus accipiendus est D. Paulus suprà laudatus, pœnis temporalibus, & corporalibus, *cap. postulasti, cap. consuluit, hoc tit. cap. Iudæi, de testibus, cap. post miserabilem, de vsuris, cap. in Archiepisc. de rapt.* probat fusè Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 4. Nec tandem obstat, quod expendebamus de matrimonio Catholici cum Gentili; nam cùm ambo in ipsa gentilitate validè quoad vinculum matrimonij contraxerint, alio ad fidem conuerso, altero in infidelitate remanente, non dissoluitur matrimonium nisi infidelis cohabitare renuat sine contumelia Creatoris, vt probaui *in can.* 10. *Concilij Illiber.* propter vinculum contractus legitimè celebrati, quod in præsenti casu non datur: & ita ob conuersionem serui ad fidem Catholicam priuari potest dominus eius dominio.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in can.* 3. *Concilij Gangren.* in illis verbis: *Si quis docet, seruum pietatis prætextu dominum contemnere, & à ministerio recedere, & non cum beneuolentia omni honore domino suo inseruire, sit anathema.* Refert Gratianus *in cap. si quis seruum*, 37. *dist.* & ex Martino Bracharensi *in cap. si quis* 17. *quæst.* 4. Igitur non rectè in præsenti docetur, seruum Christianum proclamare posse ad libertatem, quando dominus eius Iudæus est, tenuitque ipsum iusto pretio vendere. Pro cuius canonis expositione dicendum est, quod illis prioribus Ecclesiæ sæculis, cùm celebratum fuit Concilium Gangrense, quando sub Principibus Gentilibus fideles erant, ne cui christiana religio inuida videretur, & vt obtrectatores quid in ea reprehenderent, non haberent, sed magis erubescerent, magnâ curâ prædicatum, & obseruatum fuit, vt serui diligenter dominis suis obedirent, honoremque impenderent. D. Paul. *ad Titum cap.* 1. Pace verò datâ, & libertate externâ per Principes Catholicos Ecclesiæ restitutâ, Cæsares ipsi, & Ecclesiæ Patres statuerunt, ne Iudæi Christianum mancipium possiderent, vt docuit Espenceus *ad epist. Pauli lib.* 2. *digress. cap.* 17. & ita ad priora illa sæcula referendus est dictus canon Concilij Gangrensis, quod celebratum fuit anno Christi 324. 7. EXPONITVR CAN. SI QVIS SERVVM, 17. DIST.

CAPVT III.

Gregorius *Ianuario Episcopo* [a] *Caralitano.*

IVdæi de ciuitate vestra huc venientes questi nobis sunt, quod Synagogam eorum, quæ Caralis sita est, Petrus, qui ex eorum superstitione ad Christianæ fidei cultum Deo volente perductus est, adhibitis sibi quibusdam indisciplinatis, sequenti die baptismatis sui, hoc est [b] Dominico, in ipsa festiuitate Paschali, cum graui scandalo, sine vestra occupauerit voluntate, atque imaginem illic Genitricis Dei, Dominique nostri, & venerandam crucem, & birrum [c] album, quo de fonte resurgens indutus fuerat, posuisset. De qua re, & filiorum nostrorum Eupaterij gloriosi magistri militum, atque magnifici Pij in Domino Præsidis, aliorumque nobilium ciuitatis vestræ ad nos hæc eadem scripta attestantia cucurrerunt. Qui etiam adiecerunt à vobis hoc præsensum, & prædictum Petrum, ne hoc auderet, fuisse prohibitum. Quod cognoscentes, omnino laudauimus, quia sicut reuerà bonum decuit sacerdotem, nihil fieri vnde iusta esset reprehensio, voluistis. Sed quia per hoc, quod minimè vos in his, quæ prauè acta sunt, miscuistis, displicere vobis quod factum est, demonstrastis: considerantes hac de re vestræ voluntatis intentum, ac magis iudicium, his hortamur affatibus, vt sublatâ exinde, cum ea, quâ dignum est, veneratione, imagine, atque cruce, debeatis quod violenter ablatum est, reformare: quia sicut [d] legalis diffinitio Iu-

dæos nouas non patitur erigere Synagogas, ita quoque eos sine inquietudine veteres habere permittit. Ne ergo supradictus Petrus, vel alij, qui ei in hac indisciplinationis prauitate præbuere solatium, sine consensu hoc zelo fidei se fecisse respondeant, vt per hoc quasi eis necessitas fieret conuertendi, admonendi sunt, atque scire debent, quia hac circa eos temperantia magis vtendum est, vt trahatur ab eis velle, non reniti, non vt adducantur inuiti, quia [e] scriptum est: Voluntariè sacrificabo tibi: idest, ex voluntate mea confitebor tibi. Sanctitas ergo vestra gratiam inter ciuitatis suæ habitatores, adhibitis sibi filiis suis, quibus vnà vobis hæc displicent, sacerdotali adhortatione, sicut eam decet, studeat facere, quia in hoc maximè tempore, quando de hoste formido est, diuisum habere populum non debetis. Quia verò non minorem de vobis, quàm de nobis solicitudinem gerimus, hoc quoque pariter indicandum curauimus, quod finitâ hac pace, Agiulphus Longobardorum Rex pacem non faciet. Vnde necesse est, vt fraternitas vestra, dum licet, ciuitatem suam, vel alia loca fortiùs [f] muniri prouideat, atque immineat, vt abundanter in eis condita procurentur: quatenus dum hostis illuc Deo sibi irato accesserit, non inueniat quod lædat, sed confusus abscedat. Sed & nos pro vobis quantum possumus cogitamus, & iis, quorum interest, vt se ad obsistendum, Deo adiutore præparare debeant, imminemus: quia sicut vos nostras tribulationes vestras attenditis, ita quoque nos vestras afflictiones nostras similiter reputamus.

NOTÆ.

1. a *Calaritano.*] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & in ipsis epistolis D. Gregorij, vbi *lib.7. indict.2. epist.* 5. reperitur textus hic: ex quo regestro eum transcribo. De Calaritana diœcesi nonnulla addoxi *in cap. final. de postul. Prælat.*

2. b *Dominico in ipsa festiuitate Paschali.*] Paschatis enim Sabbatum ex veteri Ecclesiæ instituto baptismi sacramento conferendo destinatum fuisse, probant Victor Papa *in epist. 2. ad Theophilum Alexand. Episcopum*, ibi: *Celebritatem sancti Pascha die Dominica agi debere, & prædecessores nostri iam statuerunt, & nos illud vobis eadem celebrari solenniter mandamus: à quarta decima verò luna primi mensis, vsque ad vigesimumprimum eiusdem mensis diem eadem celebretur festiuitas: eodem verò baptismus celebrandus est.* Catholicus Tertul. *de baptismo cap.* 19. *Diem baptismo solenniorem Pascha præstat, cùm & passio Domini, in qua tingimur, adimpleta est. Nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod cùm vltimum Pascha Dominus esset acturus, missis discipulis ad præparandum, inuenietis, inquit, hominem aquam baiulantem. Pascha celebrandæ locum de signo aquæ ostendit.* D. Basil. *de exhort. ad Baptismum: Quod tempus baptismo cognatum est, quàm Paschalis dies? quòd ea lux resurrectionis monumentum quoddam exstat. Baptismi namque ad resurrectionem facultas, arraboque est resurrectionis. Ergo gratiam inde resurrectionis excipiamus.* Et *cap. sequitur 90. de consecrat. dist.* 4. Plura congerit, rationem huius sacri ritus illustrans Ioseph. Vicecomes *lib. 1. de ritibus Baptismi, cap.* 19. *cum sequentibus.*

3. c *Birrum album.*] In ipso baptismo vestem candidam dari recenter baptizatis, iam à temporibus Apostolorum vsque ad nostra sæcula, constat ex Dionysio *de Eccles. hierarch. cap. de baptismo*, ibi: *In tribus eius, qui initiatur, demersionibus, emersionibusque, trium diuinæ beatitudinis personarum nomina appellat, & inuocat, acceptumque eum sacerdotes, & sponsorij, & ducinia permittunt, eumdemque cum veste eo digna induerunt.* B. Cyril. Hierosol. *Exutis vestibus antiquis, & iis, quæ sunt secundum spiritum alba, indutis, perpetuo iam in albis incedere oportet.* D. Chrysostom. *homil. in psalmum* 118. *Habetote tunicam mundam, sicut accepistis in baptismo: nullus eam maculet moribus suis, nullus prauitate cordis scindat tantam pulchritudinem vestis: talem accepistis vestem in baptismo, qualem habuerunt Angeli, qui seruabant Dominum in sepulchro; quia sicut nix ita erat vestis eorum.* Fortunatus *lib. 4. de Iud. ad fid. adductis.*

Lacteus hinc vestis color est, hinc lampade fulgor
Ducitur, & vario lumine picta dies.

Meminerunt huius sacri ritus quamplures Ecclesiæ Patres, nec-non Historici congesti à Iosepho Vicecomite *lib. 5. de ritibus baptismi, cap. 6. cum quatuor sequentibus.* D. F. Ioseph. à Sancta Maria Carthusianus *de cæremoniis baptismalibus, cap. 25. & 26.*

d *Legali.*] Relata *in l. vlt. Cod. de Iudæis.*

e *Scriptum est,*] *Psalmo* 53.

f *Muneri prouideat.*] Quod etiam eidem commendat *eodem lib. 7. epist. 2.* his verbis: *Quid in Sardinia hostes nostri fuerint operati priùs quam fraternitatis vestræ epistola ad nos perueniret, agnouimus: & quia hoc futurum dudum metuimus, euenisse quod præuidimus, nobiscum nunc gemimus.* De hac pace cum Agiulfo inita nonnulla adduxi *in cap.*.. 4.

COMMENTARIVM.

Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Iudæi inter Christianos commorantes, veteres synagogas reficere, & reparare valent; nouas verò erigere nequeunt.* Probant eam idem Gregorius *lib. 1. epist. 34. ad Ioannem Episcopum Taracinen.* ibi: *Ioseph præsentium lator Iudæus insinuauit nobis, quod de loco quodam, in quo ad celebrandas festiuitates suas Iudæi in Taracinensi castro consistentes conuenire consueuerant, tua eos fraternitas expulerit, & in alium locum pro colendis similiter festiuitatibus suis, te quoque noscente, & consentiente migrauerint; & nunc de eodem loco etiam expulsos se denuò conqueruntur. Quod si ita est, volumus vt tua fraternitas ab huiusmodi se querela suspendat, & ad locum, quem, sicut prædiximus, cum tua conscientia, quò congregentur, adepti sunt, eis sicut mos fuit, liceat conuenire.* Et *l. final. §. penult. Cod. de Iudæis.* Theodoricus in 5. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

suo

ſuo edicto apud Caſſiodorum *lib. 2. epiſt.* 27. Ibi: *Sicut exorati iuſtum cupimus præbere conſenſum; ita per noſtra beneficia fraudes fieri legibus non amamus, in ea parte præcipuè, in qua diuinæ reuerentiæ credimus intereſſe. Ne ergo inſultare videantur elati, diuinitatis gratiâ deſtituti. Quapropter tegmen tantùm vetuſtis parietibus ſuperimponere Synagogæ veſtræ, præſenti vos auctoritate cenſemus, petitionibus veſtris eatenus licentiam commodantes, quatenus conſtituta diualia permiſerunt. Nec aliquid ornatus fas ſit adiicere, vel in ampliandis ædibus euagari. Noueritis vos ſeueritatem minimè diffugere veteris ſanctionis, ſi rebus non abſtineatis illicitis. In ipſis verò parietibus cooperiendis, vel reficiendis tantùm licentiam damus, ſi vobis tricennalis non poteſt obeſſe præſcriptio. Quid appetitis, quæ refugere deberetis? Damus ſiquidem permiſſum, ſed errantium votum laudabiliter improbamus. Religionem imperare non poſſumus, quia nemo cogitur vt credat inuitus.* Illuſtrant vlita congeſtos à Barboſa *in præſenti*, P. Gregor. *lib. 2. partit. tit. 5. cap.* 2. Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap.* 46. *&* 47. Cuiac. *lib.* 16. *obſeru. cap.* 3. Azor *p.* 1. *inſtit. cap.* 22. Iacob. Gothofred. *in opuſcul. de templis demoliendis*, Thomas Delbene *part.* 1. *de offic. Inquiſit. dubit.* 236.

6. Impugnatur tradita aſſertio.

Sed pro dubitandi ratione ita argumentor. Perduellium, tyrannorumque ædificia ſolo coæquantur in pœnam tam grauis ſceleris, *l. is cum quo* 20. *ff. commun. diuid. l.* 2. *§. ſi quis nemine, l. vlt. ff. ne quid in loco publico, l. fideicommiſſa* 11. *§. qui illiciti, ff. de legat.* 3. *l.* 24. *ff. de pœnis.* Illuſtrant Vulteius *diſcep. iur. cap.* 9. Durantius Caſel. *lib.* 2. *var. cap.* 16. Cabreros *lib. 2. de metu, cap.* 30. *num.* 6. Sed nulla poteſt admitti culpa maior, quàm Iudaïca ſuperſtitio, & Iudæorum perfidia. Igitur eorum Synagogæ non reficiendæ, immò diruendæ, euertendæque omnino ſunt. Facit exemplum Paganorum, quorum templa claudi, & demoliri iubetur *in l.* 1. *l. omnia* 5. *Cod. de paganis, l.* 4. *Cod. Theodoſ. eod. titul. l.* 16. *eod. tit. & Cod. Si qua in agris templa ſunt, ſine turba ac tumultu diruantur; his enim deiectis, atque ſublatis, omnis ſuperſtitionis materia conſumetur.* D. Auguſt. *lib.* 18. *de ciuit. Dei, cap. vlt.* In ciuitate notiſſima Carthagine Africæ Gaudentius, & Iouius Comites Imp. Honorij, XIV. Kal. April. falſorum Deorum templa euerterunt, & ſimulacra fregerunt: quas conſtitutiones SS. PP. collaudarunt, immò & auctores earum ſe præſtiterunt, vt conſtat ex S. Cypriano *in exhort. ad martyr. cap.* 5. vbi alia citat Pamelius ex Euſebio *lib. 2. de vita Conſtantin. cap.* 34. *&* 44. & *lib.* 4. *cap.* 23. Ruffino *lib.* 2. *hiſt. cap.* 19. Nicephoro *lib.* 7 *cap.* 46. & *lib.* 8. *cap.* 33. Ambroſio *lib.* 5. *epiſt.* 30. Auguſtino *lib. 1. de epiſtolis Parmen. cap.* 7. & *epiſt.* 48. *&* 50. niſi exinde publicus vrbis aſpectus deformetur; nam tunc propter ornatum ciuitatis demoliri non debent, *l. ſicut, Cod. eod. titul.* ad quem ornatum reſpexerunt PP. Concilij Africani ſub Bonifacio *can.* 5. in illis verbis: *Inſtant etiam aliæ neceſſitates à Religioſis Imperatoribus poſtulandæ, vt reliquias Idolorum per omnem Africam iubeant penitus amputari; nam pleriſque in locis maritimis, atque poſſeſſionibus diuerſis adhuc erroris iſtius iniquitas viget, vt præcipiant & ipſa deleri, & templa eorum, quæ in agris, vel in locis abditis conſtituta, nullo ornamento ſunt, iubeantur omnimodo deſtrui.* Quam demolitionem templorum probant, & illuſtrant Ioannes Baptiſta Fikerus *in Theolog. Iuridic. fol.* 507. I. Gothofred. *in opuſcul. de templ. demol.* Solorzanus *tom. 2. lib. 1, cap. 24. num.* 53. Iuſtel. *ad can.* 58. *Eccleſ. Afric.* Igitur ſimiliter ſynagogæ, in quibus Iudaïcæ feſtiuitates, & cæremoniæ exercentur in opprobium Catholicæ Religionis, omnino ſunt diruendæ, euertendæque, non verò reficiendæ, aut reparandæ. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam ſi Iudæis ſimul cum Catholicis commorantibus permitteretur Synagogas habere, eaſque reficere, & reparare; concederetur illis earum vſus, ideſt exercitium cæremoniarum ſuæ religionis, quarum cauſâ Synagogas ædificant, in eiſque conueniunt, vt infrà dicemus: ſed Iudæis commorantibus inter Catholicos prohibetur vſus ſuorum rituum, vt mortuos cum cantu ſepelire. Concil. Narbonenſe ſub Recharedo ibi: *Iudæis non licet corpus defuncti deducere pſallendo, ſed vt eorum habuit mos, & conſuetudo antiqua, corpus deducant, & deponant*, Paſcha celebrare. Concil. Tolet. 2. *can.* 9. ibi: *Ne Iudæi more ſuo celebrent Paſcha, vel carnis circumciſionem exerceant.* Igitur fruſtra illis permittitur ſynagogas reficere, & habere. Augetur ſecundò hæc dubitandi ratio ex eo, nam reficere ædificare eſt, *l.* 1. *§.* 9. ibi: *Ædificare autem, non ſolum qui nouum opus molitur, intelligendus eſt, verùm is quoque, qui vult reficere.* Sed nouas Synagogas ædificare Iudæis non licet: igitur nec veteres reficere.

7. De synagogis Iudæorum.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſcire oportet, Synagogam dictam eſſe à Græco verbo *ſunago*, quod eſt *colligo*; vnde ſynagoga Græcè, Latinè dicitur collectio: quare loca illa, vbi Iudæi congregabantur ad legendam, & audiendam legem Moſaïcam, Synagoga dicebatur. Nec tantùm Synagogæ Iudæorum erant in Iudæa, & Galilæa, verùm in aliis prouinciis, vbi Iudæi degebant, veluti Damaſci, Salaminæ, Anthiochiæ, Piſidiæ, Theſſalonicæ, Athenis, Corinthi, Epheſi, vt habetur in actibus Apoſtolorum *cap.* 9. *verſ.* 2. *cap.* 13. *verſ.* 5. *cap.* 14. *verſ.* 1. *cap.* 17. *verſ.* 1. & *cap.* 18. *verſ.* 4. nam in illis ciuitatibus habitabant Iudæi permixti cum Gentilibus, vt patet ex locis citatis. Vnde etiam Synagogæ, quæ ibi erant, non appellabantur Synagogæ Gentilium, ſed Iudæorum, Actorum *cap.* 13. *verſ.* 5. *Cùm veniſſent Salaminam, prædicabant verbum Dei in Synagogis Iudæorum.* Et *cap.* 14. *verſ.* 1. *Factum eſt autem Icony, vt ſimul introirent in Synagogam Iudæorum.* Et *cap.* 17. *verſ.* 1. *Venerunt Theſſalonicam vbi erat Synagoga Iudæorum.* Et earum vſum apud Iudæos inualuiſſe ante conſtructionem templi, probant Cochier *in face hiſtor. cent.* 2. *cap.* 27. Becanus *in analog. cap.* 12. *num.* 38. & vltimis temporibus refert Sigonius *de Repub. Hebræor. lib.* 2. *cap.* 8. in vrbe Hieroſolyma trecentas octoginta Synagogas conſtructas fuiſſe, eo quod Iudæi eò ex omnibus regionibus conuenirent. Erant ergo Hieroſolymis Synagogæ peregrinorum, & templum ciuium: in reliqua verò Iudæa, & Galilæa, & in cæteris prouinciis, in quibus Iudæi poſt diſperſionem verſabantur, erant etiam Synagogæ incolarum, quibus Hieroſolymam adire non erat commodum. De Hieroſolymitana vna Synagoga mentio fit præcipuè *Actuum Apoſt. cap.* 6. *Surrexerunt quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenenſium, & Alexandrinorum, et*

eorum

eorum qui erant è Cilicia, & Asia, disputantes cum Stephano. Hi enim omnes erant Iudæi, verùm in prouinciis habitantes, qui cùm Hyerosolymam negotiorum suorum causâ adibant, non ad templum, sed ad synagogam, quam ipsi sibi parauerant, conuenire instituerant. Item apud Ioannem *cap.* 8. *Ego semper docui in synagoga, & in templo, quo omnes Iudæi conueniunt.* De cæteris *cap. Actuum* 15. *Moyses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, vbi per omne Sabbathum legitur.* Per Moysem autem intelligit libros eius. Hæ verò synagogæ aliquando à priuatis hominibus etiam Gentilibus, pij officij causa construebantur, vt fuit illa *Lucæ* 7. in Capharnao à Centurione Romano; sic enim dixere Iudæi: *Dignus est vt hoc illi præstes, diligit enim gentem nostram, & synagogam ædificauit ipse nobis.* In singulis synagogis erant cathedræ, & sedilia, in quibus sedebant tum illi qui legebant, & explicabant legem Moysis; tum illi qui audiebant, vt patet ex *cap.*23. *Matthæi, vers.* 6. vbi de Scribis, & Pharisæis dicitur: *Amant primas cathedras in synagogis.*

8. DE VSV SYNAGOGARVM. Sed vt ad vsum, in quem ædificatæ fuerunt synagogæ, perueniamus, sciendum est, triplici ex causa synagogas à Iudæis construi. Prima ad docendum; nam solebant DD. populi singulis Sabbatis conuenire ad synagogas, ibique legere, & explicare libros Moysis, ac Prophetarum. *Actuum Apost. cap.*15. *vers.*21. ibi: *Moyses à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagogis, vbi per omne Sabbathum legitur.* Ordinarij autem DD. erant Scribæ, & Pharisæi, de quibus *cap.*23. *Matthæi, vers.*2. *Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi.* Quod officium sæpe exercuit Christus Dominus, vt refertur *Marci cap.* 1. *vers.* 21. ibi: *Sabbathis ingressus in synagogis docebat eos.* Et *cap.* 4. *Lucæ, vers.*15. ibi: *Et docebat in synagogis eorum.* Aliquandoque illuc accedentes inuitabantur ad prædicandum, vt de Paulo, & Barnaba legitur *Actuum Apost. c.*13. *vers.*14. *Ingressi synagogam die Sabbathorum sederunt: post lectionem autem legis, & Prophetarum, miserunt Principes synagogæ ad eos dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Paulus, & manu silentium indicens, ait: Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite,* &c. Sic etiam & Christus Dominus ab eis inuitatus docuit in synagoga, vt refertur *Lucæ cap.*4. *vers.* 16. Secundò solebant Iudæi orationis causâ conuenire in synagogis, vt constat *ex cap.* 6. *Iudith, vers.*21. ibi: *Conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra Ecclesiam orauerunt petentes auxilium à Deo Israel.* Vbi per Ecclesiam non potest aliud intelligi, quàm synagoga, vt etiam accipitur *psalmo* 25. *vers.* 12. & *psalmo* 67. *vers.*27. & constat *ex cap.*6. *D. Matthæi, vers.*5. ibi: *Cùm oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare.* Tandem solebant Iudæi in synagogis punire eos, qui verè deliquerant, vel falsò putabantur deliquisse, iuxta illud Matthæi *cap.*1. *vers.*17. *In synagogis suis flagellabunt vos,* Et *cap.*23. *Matthæi, vers.*34. *Mitto ad vos Prophetas, & ex illis flagellabitis in synagogis vestris.* Et *Actuum Apost. cap.*22. *vers.*19. *Ego eram concludens in carcerem, & cædens per Synagogas eos, qui credebant in te.* Et *cap.* 26. *vers.* 11. *Per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare.* Plura de his synagogis, & earum religione congesserunt vltra Theologos positiuos in locis sacræ paginæ suprà relatis, Tornicllus *in annalibus, anno mundi* 2594. Becanus *in analogia, cap.* 12. Koehier *in face histor. cent.*2. *cap.* 27. Simon Maiolus *dierum Canicul. cent.*2. *cap.*27. Nouatious *lib.*5. *schediasm. cap.*20.

His suppositis ratio præsentis assertionis, quare videlicet Iudæis permittitur retinere veteres synagogas, & reficere, non verò nouas construere, prouenit ex eo, quia etsi Iudæi fouendi non sint, immò potiùs arguendi, & increpandi; tamen in suis synagogis inquietandi non sunt: quod & Romani Imperatores, qui illis valde infesti fuerunt, & Ecclesiæ PP. statuerunt. Imperatores *in l. spadonem* 15. §. 6. *ff. de excusat. tutor.* ibi: *Iam autem Iudæi, & non Iudæorum tutores erunt, sicut & reliqua administrabant.* Constitutiones enim in iis solùm sine molestia esse iubent, per quæ cultus inquinari videtur, *l.* 3. §. *final. ff. de decur. l.*2. *l. die* 13. *Cod. de Iudæis, l. Christiani* 6. *Cod. de paganis, l.* 24. *Cod. Theodos. eod. tit.* Solorzanus *tom.* 2. *de Iure Indiar. cap.* 10. quare etsi eorum collegia improbata essent, vt probant Brissonius *lib.*1. *select. cap.*4. Osualdus *lib.*18. *Donelli, cap.* 7. *littera N.* (etsi contrarium teneat Cuiac. *lib.*7. *obseru. cap.*30.) tamen eorum Synagogæ immunes erant ab hospitio, eorumque ritus tolerabantur, veluti circuncisio, *l. circumcidere* 11. *in princip. ff. ad leg. Cornel. de sicariis.* Feriæ Neomeniarum, aliarumque solemnitatum, *l. final. Cod. Theodos. de feriis, l.*20. *eod. Cod. de Iudæis, l.* 8. *eod. Cod. de executionibus:* ideoque Iudæum in ius vocari non posse die Sabbathi, docetur *in l. die* 13. *Cod. de Iudæis.* Vnde rectè Fornerius *lib.* 2. *rer. quotid. cap.* 4. restituit negationem *in l. Iudæi* 8. *Cod. de Iudæis:* vbi vulgò legitur: *Iudæi communi Romano iure viuentes in his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quàm ad forum & leges:* cùm legendum sit, *in his causis, quæ non tam ad superstitionem eorum,* vt habetur *in l. Iudæi, Cod. Theodos. de Iudæis.* Facit Cassiodorus *lib.* 5. *epist.* 37. ibi: *Libenter annuimus, quod sine legum iniuria postulatur, maximè cùm pro seruanda ciuilitate, nec illis sunt neganda beneficia iustitiæ, qui adhuc in fide cognoscuntur errare. Atque ideo discant rerum bonarum suauissimum saporem: vt qui humanam iustitiam nituntur quærere, sollicitius incipiant diuina iudicia cogitare. Proinde quoniam nonnullorum vos frequenter causamini præsumptione laceratos, & quæ ad Synagogam vestram pertinent, perhibetis iura rescindi, opitulabitur vobis mansuetudinis nostræ postulata tuitio. Quatenus nullus ecclesiasticus, quæ Synagogæ vestræ iure competunt, violentiâ intercedente peruadat, nec vestris se causis importunâ acerbitate permisceat. Sed vt religionis cultuum, ita & actuum sint conuersione discreti: hac tamen moderatione principalis auxilij beneficium concedentes, vt nec vos quod ad præfatæ Ecclesiæ ius, vel religiosas personas certò legibus pertinere constiterit, inciuiliter attrectare tentetis. Tricennalis autem humano generi patrona præscriptio, eo quod cunctis vobis iure seruabitur: nec conuentionalia vos irrationabiliter præcipimus sustinere dispendia, vt hac pietatis nostræ defensione muniti, petitio vestra ab illicitis se liberatam gratuletur incommodis. Concedimus quidem, clementia nostra consuetudine, quæ rogastis. Sed quid Iudæe supplicans temporalem quietem quæris, si æternam requiem inuenire non possis?* Et *lib.*4. *epist.* 43. quod constitutum est, vt ita blanditiis, & beneficiis ad fidem nostram Catholicam alliciantur,

9. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

ciantur,

ciantur. Rectè ergo in præsenti inata legitimas sanctiones statuit Gregorius, Iudæos veteres Synagogas reficere posse, nouas verò construere non valere. In ipsarum autem refectione fideles Catholici calcem, lapides, ligna vendere nequeunt, vt docent Azor *part.* 1. *lib.* 8. *instit. cap.* 22. *quæst.* 5. Ricciulus *de iure person. lib.* 2. *cap.* 39. *num.* 5. Licèt enim Ecclesia sinat Iudæos veteres Synagogas reficere; tamen Catholici hoc faciendo peccant, quia non rectè sequitur: Iudæi possunt reficere Synagogas veteres. Ergo ad hanc refectionem possunt cooperari Christiani. Nam hoc dato sequeretur, quod omnia, quæ tolerantur Iudæis, possent fieri per Christianos, contra textus disertos *in can.* 63. *Apost.* ibi: *Si clericus, vel laicus ingrediatur synagogam Iudæorum ad orandum, deponatur, & excommunicetur.* Et *can.* 70. ibi: *Episcopus, Presbyter, Diaconus, Clericus ieiunans cum Iudæis, vel festa celebrans, vel xenia festorum ab eis accipiens, vt azyma, vel aliud quid, deponatur, laicus excommunicetur.* Et *can.* 71. ibi: *Si Christianus oleum deferat in templo Gentilium, vel in Synagoga Iudæorum in eorum festis diebus, aut lucernas incendat, excommunicetur.* Synodus Laodic. *can.* 29. 37. & 38. Non autem licet illis ampliores, & pretiosiores Synagogas facere, *c. consuluit, hoc tit.* Vnde conquerebatur Clemens IV. *epist. ad Episcopos Poloniæ,* ibi: *Synagogas Iudæi edificant plumbo tectas desuper, intus diuersis coloribus depingunt, in tantam eas altitudinem producentes, vt earum respectu decorem domus Domini perdidisse in Polonia videatur.* Aliquando tamen inspiratione diuina fuisse a Christianis dirutam Synagogam, legimus apud Gregor. Turon. *lib.* 5. *capit.* 11.

10. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam, licèt perduellium, & similium reorum domus diruantur, delubraque, & templa Gentilium, tamen Synagogæ Iudæorum tolerantur ex variis rationibus. Prima, quia dum intra eas Iudæi congregantur sine fidelium scandalo, licet peccent in Deum, non agnoscendo fidem Catholicam, non tamen peccant in ipsam religionem Christianam, aut proximum. Secunda, quia tolerantur cæremoniæ Iudæorum, non verò Paganorum; quia in ritibus Iudæorum olim præfigurabatur veritas fidei, quam tenemus: vnde nobis resultat, quod testimonium fidei nostræ habemus ab hostibus, & quasi in figura nobis repræsentatur. Ritus autem Paganorum nihil vtilitatis afferunt: quare permitti non debent à Principibus Catholicis: mala enim, seu peccata tolerantur, vel propter aliquod bonum, quod ex illis prouenit, vel propter aliquod malum, quod euitatur: docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 11. Quare cùm neutrum ex his proueniat templis Gentilium, ideo diruenda sunt, vt demoliri fecerunt Imperatores Catholici variis constitutionibus, quæ extant tam in Codice Theodosiano, quàm Iustin. *sub tit. de paganis*: & referunt Sozomenus *lib.* 4. *cap.* 1. Alciatus *lib.* 1. *pererg. cap.* 13. Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 2. *cap.* 20. vbi *numer.* 25. refert historiam textus *in l.* 1. *Cod. de paganis,* Baronius *anno Domini* 326. Fielerus *in Theolog. iurisd.* licèt aliquando etiam à Principibus Catholicis templa ipsa permissa legamus, vt *in l.* 1. *Cod. Theodos. de fid. Cathol.* saltem vt negotiandi causà, non verò sacrificandi, ibi conueniretur, *l. eadem* 8. *Cod. Theodos. de paganis*: aut ne illis dirutis aspectus vrbium deformaretur, *l. sicut* 15. *l.* 18. *Cod. Theodos. de Pagan.* Quæ ratio quia cessabat in agris, ideo permissum fuit templa in eis posita diruere, *l. si qua* 16. *Cod. Theodos. eod. tit.* refert Baronius *anno* 401. *num.* 17. & 39. Aliquando etiam templa ipsa destructis eorum aris vsibus publicis assignata fuerunt, *l. templorum* 19. *Cod. Theodos. eod. tit.* quæ lata est anno 408. vbi etiam detractæ fuerunt annonæ, & redditus, vt rem annonariam iuuarent (sic legendum est, non *mouente*,) vt præscosit Salmasius *in notis ad Vopiscum in Aureliam.* idest, vt redditus eorum publicæ annonæ deseruirent, *l.* 4. *Cod. de diuers. prædiis, l. final. Cod. de fundo patrim.* Nec obstat augmentum difficultatis deductum ex dictis Conciliis Tolet. & Narbonensi. Nam respondendum est, quod licèt Iudæis permittatur Synagogas reficere, in eisque conuenire, ad suos ritus peragendos, solemnitatesque celebrandas consuetas; tamen nouas instituere, aut antiquas reficere publicè in opprobrium religionis Catholicæ, & scandalum fidelium illis prohibetur, vt *in dict. can.* 9. *Concily Narbon.* vbi prohibetur, ne cum cantu deferant Iudæi cadauera defunctorum, quia illi noniter cantum adhibere in suis funeribus intendebant: ideo illis tantùm permittitur cadauera iuxta veteres ritus deferre. In dicto autem Concilio Tolet. 12. prohibentur cæremoniæ illæ Iudæis iam baptizatis, non verò illis existentibus in ipsa perfidia Iudaica: quod facilè probatur, nam in eo referuntur leges Recessvinti Regis, quæ extant *in titul.* 2. *lib.* 12. *fori iudic.* & in earum prima expressè agitur de Iudæis baptizatis vtentibus priscis cæremoniis: quam prohibitionem firmarunt PP. *in dicto Concil. Tolet.* 2. *can.* 9. Nec obstat vltimum augmentum deductum *ex dict. l.* 1. *§. final. de mortuo infer.* nam longè aliud est facere, aliud verò reficere, *l.* 3. *§. penult. ff. de itinere, actuque*: licèt verbum faciendi generaliter sumptum etiam refectionem contineat: quo modo accipitur in edicto de mortuo inferendo: quam doctrinam ad praxim in pluribus casibus admittit Marinis *lib.* 2. *resol. cap.* 213.

Manet ergo Iudæis simul cum Catholicis commorantibus permitti Synagogas habere, easque reficere, ac in eis cæremonias suas, & festiuitates celebrare, dummodo inde scandalum fidelibus non præstent, aut aliquid in opprobrium Christianæ religionis intendant. Vnde exponendus est textus *in l. Iudæos, Cod. de Iudæis,* qui extat in *l.* 18. *Cod. Theodos. eod. tit.* in hæc verba: *Iudæos quodam festiuitati sua solenni die Aman ad pœna quondam recordationem incendere, & sanctæ crucis adsimulatam speciem in contemptum Christianæ fidei sacrilegâ mente exurere, prouinciarum Rectores prohibeant, ne locis suis fidei nostra signum immisceant, sed ritus suos infra contemptum Christianæ legis retineant, amissuri sine dubio permissa hactenus, nisi ab illicitis temperauerint.* Cùm enim Aman, Regis Artaxerxis, quem sacræ litteræ Assuerum appellant, Præfectus, decem millia talentorum Regi pollicitus obtinuisset, vt certo die omnes Iudæi occiderentur, Mardochæi, & Reginæ Esther operâ fraude detectâ, Aman in ligno, cui Mardochæum affigere statuerat, suspensus fuit, Iudæique eadem die quamplures ex hostibus interfecerunt, vt refertur Esther *cap.* 3. & traduit Iosephus *lib.* 11. *antiquit. cap.* 6. Baronius *tom.* 5. *anno* 408. *fol.* 276. ob cuius casus memoriam Iudæi quotannis festum celebrabant, in quo effigiem Aman cruci affixam incendebant, XIV. vel XV. die mensis Adarij, 11. EXPONITVR L. IVDÆOS, C. DE IVDÆIS.

qui

qui Februario, & Martio respondet. Vt enim ista festiuitas celebrior baberetur, crucis, cui aliquando affixus Aman fuerat, simulactum exurere solebant, ac si de atrocissimo hoste pœnam sumerent. Ex variis refert Iacob. Gothof. *in eodem textu, in Theodos.* Sed cùm post Christi passionem ab omnibus Catholicis cultu latriæ crux veneretur, *cap. si canonici, §. final. de offic. ordin. lib. 6. l. decernimus, Cod. de Episc. & cleric. l. vnic. Cod. nemini licere, l. final. §. sin autem, Cod. de iure delib. Nouel. 5. Iustin. cap.* 1. & 15. *cap.* 1. & 125. *cap.* 32. plura Crespetius in summa verbo *Crucis adoratio*, Vazquez *in* 1. *part. quæst.* 25. *art.* 3. *disput.* 112. Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 2. *de Ecclesi cap.* 17. 18. *&* 19. Axor *part.* 1. *instit. lib.* 9. *cap.* 6. Suarez *aduers. Reg. Angl. lib.* 2. *cap.* 14. Pij Imperatores Honorius, & Theodosius prohibuerunt, ne deinceps Iudæi in Christianæ religionis contemptum crucem incenderent, aut ne sacro signo in suis iocis (ita legendum est, non *locis*,) vterentur; quia exinde opprobrium Christianæ religionis sequebatur. Præsenserunt Pancirol. *lib.* 2. *var. cap.* 179. Mornacius, & I. Gothoft. *in eo textu*, P. Burgi *lib.* 1. *elect. cap.* 15.

12. Deinde ex hucusque traditis lucem accipit textus *in Clement. vnica, hoc tit.* vbi prohibetur Sarracenis simul & commixtim habitantibus cum christianis, alta voce clamare, vt conuocentur in Mezchitam, illis verbis: *Legalip eli alla:* idest, non alius victor, nisi solus Deus: quæ verba & in suis scutis Sarraceni portant ad honorem

EXPONITVR CLEMENT. VNIC. HOC TIT.

Mahometi profitendum, vt referunt Calcondyllas *lib.* 3. *de reb. Turcicis*, Pineda *lib.* 17. *monarch. cap.* 15. Lorca *in catechesi, in vita Mahometi:* & constat ex ipso Alcorano *azora* 4. 12. & 13. cùm inde apud Christianos scandalum oriretur, & talis vociferatio in opprobrium Christianæ religionis cederet. Ideoque PP. Concilij Vienensis *in dict. Clement.* 1. similem cæremoniam Sarracenis prohibuerunt, etsi priuatis, & in locis abditis similes ritus tolerentur, vt constat ex Beato Germano Patriarcha CP. *epist. ad Thomam Episcopum Claudiopoleos*, relata in Concilio Niceno 2. *action.* 4. in illis verbis: *Sarracenis sufficit, quod in eremo lapidi inanimato sacrificia faciant, acclamentque hanc vocem, Chobar; quod a patribus acceptum per puerilia mysteria, & festa peragunt.* Pro cuius textus expositione sciendum est, Sarracenos lapidem, quem Bachtam vocant, magnâ veneratione colere; tum quia Abraham illic camelum alligasset, cùm immolaturus esset Isaac: tum quia Veneris effigies in eo lapide sculpta erat, vt referunt Euthymius *panoplia tit.* 24. Ioannes Filesac. *lib.* 1. *select. cap.* 13. *fol.* 209. Cui lapidi sacrificia offerebant in eremo, idest in deserto Pharam, vt exponens ea verba refert Zerda *in aduers. sacris, cap.* 46. *numer.* 10.

Etiam ex suprà traditis exponi potest textus *in can.* 90. *Concily Illiber.* Cum adductis in eius notis, & iuncto Solorzano *tom.* 1. *de iure Ind. lib.* 2. *cap.* 20. *num.* 90.

CAPVT IV.

[a] Alexand. III.

QVia super iis, vnde ad nos in litteris tuis de Iudæis scripsisti, certum [b] canonem non habemus, f. t. significatione præsentium intimamus, quod Clero tuo in vnum pariter conuocato, generaliter tam nostrâ, quàm tuâ auctoritate indicas, vt Iudæi ostia, vel fenestras in die Parasceues apertas non habeant, sed eas per totum diem claudant. [c] Mancipia quoque Christiana nulla eum eis habitare permittas, sed generaliter eunctis edicas, ne aliquis Christianorum in eorum seruitio audeat [d] commorari, ne fortè ex ipsorum conuersatione ad Iudaïsmi perfidiam conuertantur.

NOTÆ.

1. a ALexander.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. final.* sed addendum est Massiliensi Episcopo, vt *in dict. cap. de Iudæis, de decimis*, vbi extat secunda pars huius decretalis, vt iam ibi notauimus. Massilia est Galliæ Narbonensis vrbs maritima, eademque antiquissima, & potentissima, & moribus cultissima, Phocensium colonia, ab illis condita olympiadis 45. anno 3. ad quem annum sic notauit Eusebius *in chron. Massilia ciuitas condita Galliæ.* Eius meminerunt Cæsar *lib.* 2. *de bello ciuili*, Iustinus *lib.* 43. Tul. *in orat. pro Flacco.* Herodot. *lib.* 5. Solin. *cap.* 8. quos referunt plura de Massilien. Repub. adducentes Aloix *ad vitam S. Irenæi, cap.* 4. Fratres Sarmat. *tom.* 3. *Gallia, fol.* 639.

2. b *Canonem.*] Circa ostia, seu fenestras Iudæorum in die Parasceues claudendas; nam vt illi eo die vsque ad Pascha non possent quasi insultationis causâ per forum, aut plateas ambulare, prohibitum fuerat *can.* 29. *Concily Aurel.* 3. his verbis: *Iudæi à die cœna Domini vsque in secundam Sabbathi in Pascha, hoc est ipso quatriduo, procedere inter Christianos, nec Catholicis populis se vllo loco, vel quacunque occasione miscere præsumant.* Vbi notauit Binius. Matiscon. *can.* 14. *Iudæis à cœna Domini vsque ad primam diem post Pascha secundum edictum bonæ recordationis D. Childeberti Regis, per plateas, aut forum, quasi insultationis causâ deambulandi licentia denegetur, & vt reuerentiam cunctis sacerdotibus Domini, vel clericis impendant: nec antè sacerdotis consensum, nisi ordinati habere præsumant: qui hoc facere fortassè præsumpserit, à iudicibus locorum, prout persona fuerit, distringatur.* Meldense *can.* 73. Childebertus Rex Francorum: *Iudæis à cœna Domini vsque in primum Pascha per plateas, aut forum, quasi insultationis causâ deambulandi licentia denegetur.* Refert Ant. August. *in opit. iuris lib.* 12. *tit.* 10. & postea firmauit Innoc. III. in Concil. Lateran. relato in *cap.* 15.

cap. 15. hoc tit. Cùm enim, vt superiori commentario diximus, non possent Iudæi commorantes permixtim cum Christianis, illis occasionem scandali non præbere, debent cogi his diebus, in quibus passionis Domini, redemptionisque nostræ memoria colitur, claudere ostia, & se cohibere ab omni insultatione, & etiam debent cogi domos, parietesque suas tapetibus ornare, vt faciunt Christiani, quando augusta, sacrosanctaque Eucharistia processionaliter defertur per ciuitatem. Resoluit Tondut. *lib. 1. variar. cap. 48. per totum.*

e *Mancipia quoque.*] Hanc partem exposui suprà *in cap. 1. hoc tit.*

d *Commorari.*] vt dicemus infrà *in cap. ad hac.*

CAPVT V.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

[b] IVdæi, siue Sarraceni, neque sub alendorum suorum puerorum obtentu, neque pro seruitio, vel alia qualibet causa Christiana [c] mancipia in domibus suis permittantur habere. Excommunicentur autem, qui cum eis præsumpserint habitare. [d] Testimonium quoque Christianorum aduersus Iudæos in communibus causis, cùm illi aduersus Christianos testibus suis vtantur, recipiendum esse censemus, & anathemate decernimus feriendos, quicunque Iudæos Christianis voluerint in hac parte præferre, cùm eos Christianis subiacere oporteat, & ab eis pro sola humanitate foueri. Si qui præterea Deo inspirante ad fidem se conuerterint christianam, à [e] possessionibus suis nullatenus excludantur, cùm melioris conditionis conuersos ad fidem esse oporteat, quàm antequam fidem susciperent, habebantur. Si autem secus fuerit factum, Principibus, seu Potestatibus eorundem locorum sub pœna excommunicationis iniungimus, vt portionem hæreditatis, & bonorum suorum ex integro eis faciant exhiberi.

NOTÆ.

a LAteran.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. *cap. 26.* prout in præsenti transcribitur.

1. b *Iudæi, siue Sarraceni.*] Iudæi dicti sunt à Iuda, quarto Iacobi filio, & ab eis Palæstinæ Regio in Syria dicta fuit Iudæa, quia ibi habitarunt. Iosephus *lib. 11. antiquit. cap. 5.* Ioannes Bohemus *de nationibus mundi Roman. in Republica Hebræorum cap. 3.* Dicti etiam fuerunt Israëlitæ, & Hebræi, ab Heber abnepote Sem, filio Noachi, vt probat Suidas *verbo Hebræi*, Tertul. *in apolog. cap. 18. Hebræi retrò, qui nunc vocantur & Iudæi.* Probant Firmianus *lib. 4. instit. cap. 10.* Tacitus *lib. 21. annal.* P. Gregor. *lib. 2. partit. tit. 5. cap. 1.* Malvenda *de Antichrist. lib. 11. cap. 3.* Sarracenorum etymologias varias adduxerunt Sozomenus *lib. 6. cap. 38.* D. Hieron. *in Esaiam, cap. 21.* Socrates *lib. 4. cap. 29.* Eusebius *lib. 6. cap. 6.* Beyerlinch. *tom. 7. verbo Sarraceni*, Aldrete *in origine lingua Latina, lib. 2. cap. 23.* Petrus Gregor. *vbi proximè*, Couarr. *lib. 4. variar. cap. 9.* D. Hieronymus à Sara vxore Abrahæ ita dictos fuisse docet: quod & probat Alfonsus noster *in l. 1. tit. 25. part. 7.* quam etymologiam etsi impugnet Scaliger *in Eusebium*, defendit tamen Cironius *in præsenti.* Alij Sarracenos dictos fuisse à Sarraca vrbe Arabiæ, asserunt, vt referunt Paulus Æmilius *lib. 7. Franc. Histor.* Faciunt Ptolomeus *lib. 6. Geograph. cap. 7.* Marcellinus *lib. 23.* ibi: *Et in Asia Albanos mare rubrum, & Scenitas Arabas, quos Sarracenos posteritas appellauit.* Notauit Vselius *ad Couar. d. cap. 9.* Nunc autem nomina hæc religionis sunt, non gentis; & Iudæi censentur quicumque veteris Testamenti soli cortici hærentes, nouum omnino reiiciunt: Sarraceni, qui vtrumque ex parte saltem admittunt, sed cum impio Mahometi Pseudoprophetæ Alcorano: sicut etiam Pagani communi nomine dicuntur, & Gentiles, seu Ethnici, aliique, qui numina falsa colunt, *in toto tit. C. de paganis.* His adiunguntur Cœlicolæ *in rubric. C. de Iudæis, & Cœlicolis.* Et licèt olim non alij fuissent Cœlicolæ, quàm Iudæi, postmodùm tamen Christianâ religione florènte Cælicolas à Iudæis secretos fuisse suadet lex 12. *C. de Iudæis*: & notarunt de eis adducentes plura Ioannes Filesacus *lib. 1. select. cap. 12.* & Gothofr. *in l. 19. C. Theodos. de Iudæis.*

c *Mancipia.*] Iuxta tradita suprà *in cap. 1.*

d *Testimonium.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. Iudæi, de testibus.*

e *A possessionibus suis.*] Immò magnopere sonendi, magnisque priuilegiis decorandi sunt. Concil. Tolet. 16. *can. 1.* quod circa Indos noniter conuersos expresse statuerunt Paulus III. in sua bulla, & Magni nostræ Monarchæ suis legibus sanxerunt, quas refert Solorzanus *tom. 1. de iure Ind. lib. 1. cap. 18. num. 40.* 2.

CAPVT VI.

[a] *Ex eodem.*

ITa quorundam animos occupauit sæua cupiditas, vt qui glorientur nomine christiano, Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferant galearum, & pares, aut etiam superiores in malitia fiant illis, dum ad impugnandos

Christianos arma eis, & necessaria subministrant. Sunt etiam, qui pro sua cupiditate in galeis & piraticis Sarracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exerceant. Tales igitur ab Ecclesiæ communione præcisos, & excommunicationi pro sua iniquitate subiectos, & rerum suarum per Principes Catholicos, & Consules ciuitatum priuatione multari, & capientium seruos, si capti fuerint, fore censemus. Præcipimus autem, vt per Ecclesias maritimarum vrbium crebra, & solennis in eos excommunicatio proferatur.

NOTÆ.

1. a EX *eodem.*] Lateranensi videlicet Concilio, vt habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & in ipso Concil. *cap.* 24. ex quo textom transcribo.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX his duobus Concilij Lateran. canooibns talis deducitor assertio. *Christiani deferentes ad Sarracenos arma, vel in ipsorum, nauibus regimen exercentes, excommunicantur, rebusque proprius priuantur, ac capientium serui fiunt.* Probant eam textus *in cap. significauit* 11. *cap. quod olim, cap. ad liberam,* 17. *dist.* Inooc. III. *lib.* 1. *epist. in edit. Colonia, fol.* 258. ibi: *Illud etiam Lateran. Concilij constitutum curauimus innouare, quod eos, qui Sarracenis arma, ferrum, lignamina galearum ministrare præsumpserint, & in galeis, & piraticis eorum nauibus curam gubernatoris, & regimen exercere, ab Ecclesia communione pracidi, & excommunicationi pro sua iniquitate subiectos, rerum suarum per Principes saculi Catholicos, & Consules ciuitatum priuatione multari, & capientium seruos, si capti fuerint, fore decernit.* Extrauag. *ita quorundam, hoc tit.* Extrauag. *multa, eod.* Nicolaus in bulla edita anoo 1450. quæ est quarta huius Pootificis in Bullario Gregor. IX. *epist.* 9. *Innouamus præterea excommunicationis sententiam in Lateranensi Concilio promulgatam aduersus eos, qui Sarracenis arma, ferrum, & lignamina deferunt galearum.* Iulius II. io sua constirotione 25. quæ extat *tom.* 1. *Bullarij*, Paulus III. in sua coustitutione edita anoo 1530. quæ est 10. ipsius Pontificis In Bullario. Paulus V. io sua constitutione 63. quæ extat *tom.* 3. Bullarij. Gregorius XIII. in constitutione, quam refert Nauarrus *in præsenti*, Martinos V. in bulla Cœnæ Domini, *cap.* 7. Consonat lex 4. *tit.* 21. *part.* 4. Iilustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Scortia *in select. constit. Pontific. theorem.* 102. 103. & 146. Leo Duardus *in comment. ad Bull. Cœna, lib.* 2. *cap.* 7. Suarez *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. Fragoso *de regim. Christ. Reipub. tom.* 2. *lib.* 1. *disput.* 3. §. 7. *numer.* 148. Borellus *de præstantia Regis cap.* 9. *ex num.* 48. Solorzaous *lib.* 2. *tom.* 1. *cap. final. num.* 70. Hermosilla *in l.* 12. *titul.* 5. *part.* 3. Molina *de iustit. disput.* 343. Salcedo *in tract. de contrabando, cap.* 3. Ant. August. *in epit. lib.* 12. *tit.* 21. Gutierrez *lib.* 1. *de delict. cap.* 27. & 28. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. titul.* 16. *cap.* 5. Solorzanus *lib.* 2. *de iure Indiar. cap.* 25. Gibalious *de censur. disquisit.* 5. *quæst.* 5. *consectar.* 11. & in synopsi *verbo Arma:* & de negotiatione *lib.* 1. *cap.* 7. *art.* 1. Cuiac. *ad tit. C. quæ res exportari.* Valeozuela *tom.* 1. *consil.* 39. F. Raphaël *de la Torre in* 2. 2. *tom.* 3. *quæst.* 51. Cabedo 2. *part. decis.* 62. & 150. Petrus Abaunza *in repetit. ad tit. de sagittariis, num. final.* Phil. Camerar. *cent.* 1. *horarum successiu. cap.* 89.

Sed pro dubitandi ratione ita in præsentem assertionem insorgo. Contractus, præcipuè emptioois, & venditionis, iuris naturalis secuodarij (quod alij ius gentium appellant,) sunt, *l. ex hoc iure, ff. de iust. & iure,* vbi Orosius & Benedictus Ægidius §. *ius autem, Instit. de iure naturali.* Probant latè Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 1. *num.* 4. Mozius *de contract. tit. de orig. contractuum*, Besoldos *in dissert. de iure & diuis. rer. cap.* 4. *per totum*, Petrus Gregor. *lib.* 4. *de republic. cap.* 7. Scaccia *de commerc. quæst.* 1. §. 1. *per totum.* Igitur Ecclesia ooo potuit prohibere venditionem armorum, & cæterarum mercium, de quibus io præsenti, Sarracenis, seu Iofidelibus: neque transitus, aut nauigatio contra societatis humanæ, & christianæ charitatis regulas prohiberi debet, *l. libertus, ff. de oper. libert. l.* 7. *ff. de seruis export. l. in creditores, ff. de edict. l.* 2. §. *item Varus, ff. de aqua pluuia*, Cancer. 3. *var. cap.* 13. Grotius *de iure belli lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 12. Accedit vtilitas commerciorum, præcipuè cum exteris nationibus, & cum geotibus finitimis, quam probant, & valde commendant Plato *lib.* 1. *de republic.* Petrus Gregor. *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 2. & 3. Bodious *eod. tract. lib.* 1. *capit.* 6. Igitur non rectè io præsenti commercij vsus interdicitur cum Infidelibus & Sarracenis. Etiam difficilis est præsens coostitutio io pœna, quam imponit Christianis suscipientibus regimen nauium, videlicet vt capieotium serui fiant; nam libertas iuris naturalis est, *l. summa* 3. *ff. de statu hominum*, §. 1. *Instit. de libertin.* vbi plura Instit. Connanus *lib.* 2. *comment. capit.* 2. Ergo lege positiuâ contra ius naturale seruitus constitui non potest.

3. TRADITVR RATIO DEBITANDI. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio ex eo prouenit, nam certum est, posse Principem iustis ex causis prohibere subditis propriis, & vassallis, ne cum mercatoribus exteris commercium exerceant, *l. Diuus, ff. de seruit. rustic. præd. l. sicut*, §. *Aristo, ff. si seruitus vindicetur, l. heres, ff. de vsur. l. sed si pupil.* 11. §. *item si cùm plures, ff. de institor. act.* ibi: *Nam & certam personam possumus prohibere contrahere, vel certum genus hominum, vel negotiatorum, & certis hominibus permittere, & similiter certas res ad exteras nationes deferre, præcipuè cum quibus bellum geritur.* Et *l. cotem ferro, ff. de publican. l.* 2. & *per totum, C. de nautico fænore, l. rem, C. de literibus, lib.* 11. *l. penult. C. de contrahend. empt. l.* 1. *C. neu lic. habit. Metroc. lib.* 11. *l.* 1. *C. quæ res export.* latè probant Rodericus Suarez *allegat.* 18. Bobadilla *lib.* 2. *polit. capit.* 5. & *lib.* 4. *per totum*, Gutierrez *practicar. qq. lib.* 4. *quæst.* 37. *vsque ad* 46. Giurba *consil.* 16. *à numer.* 15. Valenzuela *consil.* 39. & 52. Cancerius *tom.* 3. *variar. capit.* 13. *numer.* 255. Salcedo *de contrabande, capit.* 3. Thomas Delbene *de Parlamentis, capit.* 2. *section.* 30. Ratio est, oe arma promptius io nos coouertant, vt obseruant Cuiac. & Gothofredus *in dict. l.* 1. *C.*

quæ

quæ res, Alciatus *lib.* 1. *disput. cap.* 11. Ripa *de peste, tit. de remediis ad conuent.* Alia ratio additur *in l. Mercator* 4. *C. de commerc. & mercat.* ne alieni Regni, quod non conuenit, scrutentur arcana. Facit lex 2. *C. quando & quibus quarta pars.* Facit edictum Theodorici apud Cassiodorum *lib.* 2. *var. cap.* 12. ibi: *Si desideriis nostris commercia peregrina famulantur, si prolato auro acquiritur æterna deuotio, quantò magis suis bonis abundare debet Italia, cum nulla in parendo probetur sentire detrimenta. Et ideo Laridi species nullatenus iubemus ad peregrina transmitti, sed in vsus nostros propitia diuinitate seruetur, ne quod in nostris partibus conficitur, noxiâ diligentiâ deesse videatur.* Quod præcipuè procedit cùm merces deferuntur ad hostes, & barbaras gentes, *l.* 2. *C. quæ res exportari*, iuxta quam distinctionem accipiendus est textus *in l. allegatis* 8. *C. de vectig. & commiss.* sæpe enim transfugæ vsum armorum, artemque fabricandi ea transtulerunt ad Barbaros maximo cum suorum detrimento. Exemplum extat apud Herodianum *lib.* 3. Quare eos, qui naues conficere barbaros docuerunt, capitali supplicio punitos legimus *in l. his qui, C. de pœnis*: & eodem iure illud cautum est, vt cuiuscumque operâ & dolo malo hostes nostri commeatu, armis, telis, equis, pecuniâ, aliâve qualibet re adiuti fuerint, tanquam læsæ Maiestatis reos puniendos esse, *l.* 4. *ff. ad leg. Iul. maiest.* adde legem 3. *C. de seruis fugit.* & Cassiodorum *lib.* 2. *var. cap.* 12. notarunt & illustrarunt Steubechius *ad Vegetium lib.* 4. *de re milit. cap.* 8. Petrus Faber *lib.* 1. *semestr. cap.* 16. Solorzanus *lib.* 2. *de iure Indiar, cap.* 15. Lipsius *ad Tacitum lib.* 2. *annotat.* 66. Salmasius *in notis ad Vopiscum, fol.* 388. Mercurialis *lib.* 1. *variar. cap.* 24. & *lib.* 6. *cap.* 26. quæ omnia si iustè statuta sunt, & procedunt in deferentibus merces ad hostes, exterasque nationes, quanta maiori cum ratione obseruari debent in deferentibus arma, & similia ad Sarracenos, Turcas Hæreticos, aliosque Christianæ religionis hostes. Quare tot Ecclesiæ constitutionibus sub grauissimis pœnis, & censuris id prohibitum fuit, circa quas varios casus examinant, & exponunt Duardus, Fragoso & alij scriptores in Bullam Cœnæ Domini, Scortia, & Gibalinus *vbi suprà*. Illud omittendum non est, Inquisitores hæreticæ prauitatis in Hispania procedere contra deferentes arma, vel equos ad infideles. Cantera *qq. crimin. cap.* 1. *num.* 68. Diana *part.* 4 *tit.* 7. *resol.* 19. & in inquisitionibus Aragoniæ etiam proceditur in exportantes equos in Galliam. Bobadilla *tom.* 1. *polit. c.* 14. *n.* 51. Carena *de offic. Inquisit.* 2. *p. t.* 17. §. 20.

4. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt contractus emptionis, & venditionis iuris gentium sit, & ideo Principes absolutè subditis illum prohibere non possint, tamen respectu aliquarum personarum, seu rerum ex iustis causis simile commercium interdicere valent, quia talis prohibitio nititur potentiori, naturalique ratione; nam vt inquit Alb. Gentil. *lib.* 1. *de iure belli, cap.* 21. ius commerciorum æquum est: at æquius tuendæ salutis est. Illud gentium ius, hoc naturæ est. Illud priuatorum est, hoc regnorum. Cedat igitur regno mercatura, homo naturæ, pecunia vitæ, vt prosequitur Arniseus *lib.* 1. *de repub. cap.* 3. *sect.* 3. Vnde ex ratione proximè adducta potuit Ecclesia prohibere Catholicis venditionem armorum, & similium rerum cum Sarracenis, & Infidelibus. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam licèt libertas iuris naturalis sit, tamen aliâ potentiori naturali ratione plerumque seruitus admittitur contra ipsum ius naturale, vt probaui *in cap. final. de seruis non ordin.* & inter eos enumeratur casus, cùm quis in pœnam delicti admissi libertatem amittit, seruusque fit, veluti iure ciuili, si homo liber ad pretium participandum sese venundari passus sit; & iure canonico filij à clericis procreati ex concubinis serui nascuntur, vt probauimus *in cap.* 1. *de filiis presbyt.* Vnde rectè, piéque in præsenti casu, cùm pœna capitis iure ciuili statuta esset in eos, qui arma & merces prohibitas ad hostes exportarunt, *l. cotem, ff. de publician. l. final. C. quarum rerum, l.* 2. & 4. *C. de commerciis, l. nemo, C. quæ res exportari. Nouel.* 63. *Leonis, l.* 22. *tit.* 5. *part.* 5. Cuiac. *in dict. l. cotem*, & *ad tit. Cod. quæ res exportari*, Alb. Gentil. *de aduocat. Hisp. lib.* 1. *cap.* 20. Bobadilla *lib.* 4. *polit. cap.* 5. Ecclesia potuit imponere seruitutis pœnam deferentibus arma ad Sarracenos, aut in eorum nauibus regimen accipientibus.

CAPVT VII.

[a] Alexander III.

Consuluit, &c. Iudæos etiam de nouo construere synagogas, vbi eas non habuerunt, pati non debes: verùm si antiquæ corruerint, vel ruinam minantur, vt reædificent, poteris æquanimiter tolerare, non autem vt eas exaltent, aut ampliores, aut pretiosiores faciant, quàm antea fuisse noscuntur; qui vtique pro magno debent habere, quod in veteribus synagogis, & suis obseruantiis tolerantur.

NOTÆ.

[a] *Alexander III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. & *in cap. consuluit* 29. *de appellat.* vbi extat alia para huius textus, vt ibi notaui, & commentarium dedi suprà *in cap.* 1.

CAPVT VIII.

[a] Alexander III.

Ad hoc præsentium auctoritate mandamus, atque præcipimus, quatenus omnibus Christianis, qui sunt in iurisdictione vestra, penitus interdicatis, & si necesse fuerit, eos ecclesiastica districtione compellatis, ne ipsi Iudæorum seruitio

assiduè pro aliqua mercede se exponant: quod etiam obstetricibus, & nutricibus eorum prohibere curetis, ne infantes Iudæorum in [b] domibus eorum nutriri præsumant, quoniam Iudæorum mores, & nostri in nullo concordant, & ipsi de facili ob continuam conuersationem, & assiduam familiaritatem instigante humani generis inimico, ad suam superstitionem, & perfidiam simplicium animos inclinarent.

NOTÆ.

a A *Lex. III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. vbi additur, *pars capitis Licet.* Vnde cognoscitur, in præsenti referi partem textus *in cap. licèt* 23. *de testibus*: & integra decretalis extat post Concil. Later. sub Alex. III. *part.* 20. *cap.* 2.

1. b *Domibus.*] Vnde dubitari solet, an saltem extra domum possint. Iudæi habere Christianas nutrices pro ablactandis filiis propriis. Et negatiuam sententiam tenent in præsenti Ioan. Andreas Butrius *in fine*, Anania *num.* 5. Felinus *n.* 3. & alij, quos referunt & sequuntur Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 8. *cap.* 22. *quæst.* 9. Sanchez *lib.* 2. *summa*, *cap.* 31. *num.* 19. Ricciulus *lib.* 2. *de iure person. cap.* 28. *num.* 17. quæ sententia verior est, etsi contrariam teneant Glossa *in præsenti*, Cardinalis, *vers. Oppono*, Socinus *num.* 4. Abbas *num.* 2. nam cùm præsens prohibitio ea nitatur ratione, videlicet, vt communio Iudæi cum Christiana vitetur, & hæc ratio æquè militet cùm filij Iudæorum à nutricibus Christianis, etiam extra domum ablactantur, idem ius statuendum est, argumento legis *illud*, *ff. ad leg. Aquil.*

COMMENTARIVM.

2. CVm omnis communio etiam politica Christianis cum Iudæis prohita sit, *cap. omnis* 14. 28. *quæst.* 1. *cap. sæpe* 22. 8. *quæst.* 1. Concil. Illiber. *can.* 50. *Si clericus, vel fidelis cum Iudæis cibum sumpserit, à communione abstineat, vt emendetur.* Epaun. *can.* 15. *Iudæorum conuiuiis etiam laïcos constitutio nostra prohibuit, & ne cum illo clericus panem comedat, quisquis in Iudæorum fuerit conuiuio inquinatus.* Veneticum *can.* 12. Agathense *can.* 40. Aurel. 3. *can.* 13. *Christianis conuiuia interdicimus Iudæorum, in quibus si fortè fuisse probantur, annuali excommunicationi pro huiusmodi contumacia subiacebunt.* Matiscon. *can.* 15. *Nullus Christianus Iudæorum conuiuiis participare præsumat. Quod si facere quicumque, quod nefas est dici, Clericus, aut sæcularis præsumpserit, ab omnium Christianorum consortio se nouerit compescendum.* Meldense *can.* 73. Metense *can.* 4. *Nemo Christianorum cum Iudæis manducet, & bibat, vel quidquid comedi, aut portari potest, a Iudæis accipiat.* Palentinum *anno* 1322. *can.* 21. Illustraui *in dict. can.* 50. *Concil. Illiber.* Ideo sæpe cautum legimus, ne Christianus in famulatu, aut seruitio Iudæi sit, etiam vt nutrix filiorum eius, *cap. Iudæi*, *cap. etsi Iudæos*, *hoc tit. cap. vnic. hoc titul. in* 5. *compil.* vbi Honorius III. vniuersis Episcopis Vngariæ ita scribit: *Nefas est, vt sacri baptismatis vnda renatus in fidelium ritu, vel conuersatione fœdetur, aut religio Christiana subiecta infidelibus polluatur.* Similiter ob vitandam ipsam communionem *in can.* 10. *Concil. Trul.* Episcopi Orientales disertè vetant, ne quis, vel clericus, vel laicus, si in morbum inciderit, Iudæum medicum quemcumque arcessat, aut pharmacum ab eo accipiat, alioquin clericus deponatur, laïcus verò excommunicetur. Quod idem in Occidente canit Gregorius XIII. in Bulla relata à Filesaco *lib.* 1. *select. cap.* 12. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & à Cenedo *in collect. ad Decretum, collect.* 15. Maiolus *dier. canicul. tit. de perfidia Iudæor. fol.* 656. Sanchez *in precept. Decalog. lib.* 2. *cap.* 31. P. Suarez *de fide disput.* 18. *sect.* 6. Azor *part.* 1. *instit. lib.* 8. *cap.* 22. Didacus Perez *in l.* 4. *tit.* 3. *lib.* 8. *Ordin.* Ricciulus *lib.* 2. *de iure person. cap.* 28. *num.* 11. & etiam nouo iure repetita est præsens prohibitio constitutionibus Pauli, quæ incipit: *Cùm nimis*, § 4. Gregor. XIII. *constit.* 70. quæ Incipit, *Antiqua Iudæorum*: vbi etiam statuitur, vt eo casu possint Iudæi puniri ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis. Nec ad hoc possunt habilitari à Principe sæculari, *cap. consuluit* 3. *de appellat.* nec etiam ab Episcopis, cùm hæc prohibitio sit Concilij generalis, in qua Episcopus dispensare non valet, vt resoluit Ricciulus *dict. cap.* 28. *num.* 284.

CAPVT IX.

[a] Clemens III.

SIcut Iudæi non debent sine licentia in [b] synagogis, vltra quàm lege [c] permissum est, præsumere, ita in iis quæ eis concessa sunt, nullum debent præiudicium sustinere. Statuimus enim, vt nullus Christianus inuitos, vel nolentes ad baptisma eos venire compellat. Si quis autem ad Christianos causâ fidei confugerit, postquam voluntas eius fuerit patefacta, Christianus absque calumnia [d] efficiatur: quippe Christiani fidem habere non creditur, qui ad christianorum baptisma non spontaneus, sed inuitus cognoscitur peruenire. Nullus etiam Christianus eorum quemlibet sine iudicio terrenæ potestatis, vel vulnerare, vel occidere, vel suas illis pecunias [e] auferre præsumat, aut bonas, quas hactenus habuerunt, consuetudines immutare: præsertim in festiuitatum suarum [f] celebratione, quisquam fustibus, vel lapidibus eos nullatenus perturbet: neque aliquis ab eis coacta seruitia exigat, nisi cui ipsi præterito tempore facere consueuerunt. Ad hæc malorum hominum prauitati, & auaritiæ obuiantes, decernimus, vt nemo cæmeterium Iudæorum mutilare, aut inuadere audeat, siue obtentu [g] pecuniæ corpora humata effodere. Si quis autem

huiusmodi

huiusmodi tenore decreti cognito (quod absit,) contraïre præsumpserit, honoris, & officij sui periculum patiatur, aut excommunicatione plectatur, nisi præsumptionem suam dignâ satisfactione correxerit.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex. Eam constitutionem per eadem verba innouauit Innoc. III. *lib.* x. *epist. final.* apud Sirletum, *fol.* 434. ibi: *Sicut ergo Iudæis non debet esse licentia in synagogis suis, vltra quàm permissum est lege, præsumere; ita in his, quæ sunt illis concessa, nullum debent præiudicium sustinere. Nos ergo licèt in sua magis velint duritia perdurare, quam vaticinia Prophetarum, & legis arcana cognoscere, atque ad Christianæ fidei notitiam peruenire: quia tamen nostræ postulant defensionis auxilium, & Christianæ pietatis mansuetudinem. prædecessorum nostrorum felicis memoriæ Calixti, Eugenij, Alexandri, Clementis, & Cœlestini Rom. Pontificum exemplis inhærentes, ipsorum petitionem admittimus, eisque protectionis nostræ clypeum indulgemus. Statuimus ergo, vt nullus Christianus inuitos, vel nolentes eos ad baptismum per violentiam venire compellat, sed si eorum quilibet sponte ad Christianos fidei causà confugerit, postquam voluntas eius fuerit patefacta, sine qualibet efficiatur calumnia Christianus.*

b *Synagogis.*] De quibus egi suprà *in cap.* 3.

c *Lege.*] Videlicet *l. final. C. de Iudæis.*

d *Efficiatur.*] Post catechesim, & instructionem in mysteriis fidei. De tempore, & forma catechesis primis Ecclesiæ sæculis in Ecclesia vsitata plura adduxi *in can.* 4. & aliis Concil.
2. Illiber.

e *Pecunias auferre.*] Consonat textus *in cap. dispar*, 23. *quæst.* 8. *cap. infideles*, 24. *quæst.* 4. Alex. III. post Concil. Later. *part.* 10. *cap.* 1. *l. nullus* 14. *C. hoc titul.* quia earum, & cæterorum bonorum etiam inter fideles consistentium verum dominium Iudæi habent, *cap. Iudæi, el* 2. *cap. multorum, hoc titul. cap. de terris, de decimis, cap. quanto, de vsuris.* Probat Ricciulus *lib.* 2. *de iure person. cap.* 50. etsi contrarium innuatur *in l. final.* §. 3. *C. de pagan.* Vnde Iudæis, aut Gentilibus non potest bellum indici à Principibus Christianis eo prætextu, scilicet quod Iudæi, aut infideles sunt, nisi prouincias retineant Christianorum, quæ aliquando Catholicorum fuerunt. D. Thomas 2.2. *quæst.* 66. *art.* 8. Vel quando ipsi Christianos offendunt, *dict. cap. dispar.* Vel si blasphemiis, opprobriisque Catholicam Religionem infamare intendant, aut fidei propagationem impediant, vt latè docent Conar. *in regul. peccatum*, 2. *part.* §. 10. *de R. I.* Martha *de iurisdict. part.* 1. *cap.* 24. Grotius *de iure belli, lib.* 2. *cap.* 20. Gentil. *eod. tract. cap.* 9. Solorzanus *tom.* 1. *de iure Ind. lib.* 2. *cap.* 16. & 17. Vtrum autem Iudæi, vel Infideles Principibus Christianis subiecti, ab eorum regnis possint expelli, si baptizari renuant, non leuis difficultas est, quam latè disputant Borel. *de præst. Reg. Cathol. cap.* 69. *per tot.* Cenedus *ad Decret. collect.* 15. *num.* 2. Tiberios Decian. *lib.* 5. *tract. crim. cap.* 12. Maiolus *dier. canicul. tract. de perfid. Iudæor.* Ricciolus *de iure person. cap.* 51. Solorzanus *dict. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 52. Inter quos ea communiter sententia placuit, videlicet Iudæos quietè, & pacificè inter Christianos degentes tolerari debere, vt voluntariè ad fidem perducantur, ex præsenti textu, & aliis proximè citatis. Si verò ipsi Iudæi proteruia sua in Christianos aliquid moliti fuerint, aut prauo exemplo, aut superstitiosis ritibus Christianum populum turbare, aut fœdare intendant, tunc etiam per Principes Catholicos expelluntur, ac bonis exspoliantur, si baptizari renuant, vt integris tractatibus probant F. Iacobus Bleda *in defensione fidei pro expulsione Maurorum, tract.* 2. *cap.* 1. §. 2. & *in hist. Maurorum lib* 1. *cap.* 12. Gabilan. *in lib. contra Iudæos*: & ita expulsos eos fuisse per Sisebutum Gothorum Regem, retulimus *in cap. maiores, de Baptismo*: & tandem expulsionem factam per Catholicos Reges Ferdinandum. & Elizabeth, promulgatam *in l.* 2. 3. & 4 *tit.* 2. *lib.* 8. *Recopil.* commendant, & debitis extollunt laudibus Nauarrete *in discurs. polit. cap.* 7. Simancas *de Catholicis tit.* 35. *num.* 5. Illescas *in hist. Pontif.* 2. *part. lib.* 6. *cap.* 20. §. 1. Valdes *de dignit. Reg. Hispan. cap.* 19. *num.* 68. Madera *in Monarch. Hispan. cap.* 6. F. Ioannes à Ponte *in conuent. vtriusque Monarch. lib.* 1. *cap.* 8. Aldrete *in antiquit. Hisp. lib.* 3. *cap.* 28. Borel. Maiolus, & Solorzanus suprà laudati. Immò nullum Iudæum, seu infidelem in sua Regna permissuros Reges Gothorum in ipsis Regni auspiciis iuramento promittebant, iuxta canonem 3. Concilij Tolet. 6. vbi ita cautum legitur: *Inspiramine summi Dei Excellentissimus, & Christianissimus Princeps ardore fidei inflammatus, cum regni sui sacerdotibus præuaricationes, & superstitiones Iudæorum eradicare voluit, nec sinit degere in regno suo eum, qui non sit Catholicus; & vt quisquis succedentium temporum regni sortitus fuerit apicem, non antea ascendat regiam sedem, quam intra reliqua conditionum sacramenta pollicitus fuerit, nullum non Catholicum in regno suo permissurum* Prosequuntur Solorzanus *vbi supra*, Fragoso *de Regim. Christ. Reip. part.* 1. *lib.* 1. *disp.* 2. §. 7.

f *Celebratione.*] Iuxta tradita suprà *in cap. quia, hoc titul.*

g *Pecunia in ipsis sepulchris deposita.*] Nam 3.
moris fuit apud Iudæos, pecuniam, magnamque auri quantitatem, & thesauros in sepulchris ipsis cùm defunctis condere; ob quam præcipuè causam Chaldæi ossa Regum Iuda, ac Principum, necnon sacerdotum, cæterorumque vrbis Hierosolymitanæ ciuium è sepulchris effoderunt, vt longè antea Hieremias prænunciauerat *cap.* 8. & iam adimpletum Baruc fleuit *cap.* 2. ad eruendos nimirum auiditate maximâ, diripiendosque thesauros, quos in antiquorum sepulchris munificâ recondi manu consuetos experti erant, vt *in dict. cap.* 8. Hieremiæ exponit D. Hieronymus, & de sepulchris Dauid refert Iosephus *lib.* 1. *antiquit. cap. vltim.* quod cùm Hircanus Pontifex ab Antiocho acriter oppugnaretur, opportuno vsus consilio, vt eum ab vrbis obsidione auerteret, & necessitati prospiceret, reserato ipsius Dauidis monumento tria talentorum millia inde detulit, quorum partem Antiocho persoluit, vt scribunt Pineda *lib.* 4. *de rebus Salomon. cap.* 1. *in fine*, Villalpando *tom.* 2. *in Ezechiel. disput.* 14. *cap.* 61. Alter Pineda *in sua Monarchia*, *p.* 2. *lib.* 10. *cap.* 10. §. 3. & de sepulchro Reginæ Semiramis spoliato à Dario agit Cælius Rhodig. *in lib.* 23. *antiquar. lection. c.* 5. Etiam

tam apud Græcos, quàm apud Romanos moris fuit, vt pecuniæ, ac multæ diuitiæ inferrentur in sepulchra cum mortuis, vt constat *ex l. seruo* 113. §. *vltimo*, *ff. de legat.* 1. *l. final.* §. *final. ff. de auro & argento*: notarunt Lipsius *ad Tacitum lib.* 3. *annotat.* 102. Marquez *lib.* 2. *sui Gubernatoris*, *cap. vlt. pag.* 387. Gothofredus *ad leg.* 12. *Tabul. de iure sacro*, *tit. de religiosis*, Ant. Clarus Siluius *lib. singul. ad leg. regias*, *cap.* 23. *pag.* 521. Ioannes Kirmanus *de funer. lib.* 1. *cap.* 10. & *lib.* 3. *cap.* 24. Gutherus *lib.* 7. *de iure manium*, *cap.* 32. Lælius Giraldus *lib. de var. sepel. rit. sub medium*, Bulenger. *lib.* 3. *de Imperat. cap.* 6. alij relati à Solorzano *tom.* 2. *lib.* 5. *de iure Indiar cap. vnic. num.* 49. Hinc Petrus Diaconus *in tract.* quem *de litterarum Romanarum notis* inscripsit, has in sepulchris antiquis inscribi solitas refert, I. M. I. S T. B. A B S C. idest, in monumento isto sunt bona abscondita: & istas, I N. H C. M M. S. P. S N. F N. Idest, in hoc monumento sunt pecuniæ sine fine: & etiam eas, I N T S. S. B. E. intus sunt bona eius: I N. H C. M M. S. P. S. in hoc monumento sunt pecuniæ sacræ; etsi de earum notarum versione dubitet Fornet. *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 3. quod variis rationibus vsitatum fuit. Prima ob superstitionem veterum, qui putantes mortuos ad æternam vitam degendam multis indigere diuitiis, illas in sepulchra inferebant, de qua superstitione vltra proximè relatos multa congerunt Cerda *ad Virgil. lib.* 1. *Æneid. versu* 363. Fornet. *ad Cassiodor. lib.* 6. *epist.* 8. Solorzanus *dict. cap. vnic. num.* 38. & *in polit. lib.* 6. *cap.* 5 *pag.* 954. vbi notat apud Indos Peruanos eodem nomine designari sepulchrum, & thesaurum, hoc videlicet, *guaza*; quia vix erant sepulchra Indorum, in quibus non inuenirentur thesauri. Aliam rationem forsan minùs frequentem adduxit Leo Imperator. *in Nouel.* 51. iuxta editionem Gothofredi, nempe quosdam adeo auaros esse, & hominum posteriorum osores, vt illi diuitias inuidentes, quas secum ferre non possunt, subtrahant illas oculis, & vsibus humanis. Item hoc faciebant tum vt sepultura honorificentior esset, tum vt religio tutius eam seruaret, vt referunt Strabo *lib.* 15. Quint. Curtius *lib.* 10. Plautus *in Pseudolo*, *act.* 1. *scena* 4.

Ex hoc sepulchro veteri viginti minas
Effodiam ego hodie, quas dem Herili filio.

Postea mandatu Principum, seu lege decemvirali, vt probat Ramirez de Prado *in thessera legum*, *in l.* 4. §. *final. ad leg. Iul. pecul.* prohibitum est cum defunctis sepelire pecuniam, *d. l.* 4. §. *final.* immò nec vestes pretiosas, nec alia ornamenta cum corpore condere licuit: quod simpliciores homines factitasse dicitur *in l. sed si quis* 14. §. *non autem*, *ff. de relig. l. seruo* 113. §. 1. *ff. de legat.* 1. *l. final.* §. *mulier*, *ff. de auro & argent.* Sed quia adhuc neglectâ eâ prohibitione pecunia plerumque reponebatur in sepulchris, prohibet Clemens III. in præsenti, eius occasione sepulchra reseruare, Iudæorumque cineres effodere. Quare Cassiodor. *lib.* 4. *var. epist.* 18. meritò damnat Laurentij cuiusdam presbyteri scelus, quòd effossis cineribus funestas diuitias inter hominum cadauera perscrutatus esset. Et apud Quintil. *declamat.* 369. sepulchri violati reus ita excipit; *Sed quid sustuli? Æquius tamen est licere pecunias in monumentis obtrusas impunè perscrutari.* Pessimi fures illi appellantur à Sidonio: & in eos extat edictum apud Cassiod. *lib.* 4. *var. capit.* 34. atrocitatemque huius criminis exagitant Pelusiota *lib.* 2. *epist.* 146. D. Chrysost. *homil.* 38. *in* 1. *ad Corinth.* Nyssenus *in epist. can. cap.* 7. Prosequuntur alia Ant. Bozius *Rom. Subterr. lib.* 1. *cap.* 27. Chokier *in fac. histor. cent.* 2. *capit.* 77. Theophilus *tom.* 15. *in heterocl. punct.* 9. *sect.* 1. Spondan. *de camet. part.* 1. *lib.* 5. *cap.* 9. Sauar. *ad Sidon. lib* 3. *epist.* 12. Iranzo *de protest. fol.* 26.

Vnde exponendus venit textus *in l.* 4. §. *non fit locus*, *ff. ad leg. Iul. pecul.* quem breuiter exponam, quia variis difficultatibus solet obrui. Verba priora textus sunt: *Non fit locus religiosus vbi thesaurus invenitur.* Quærunt DD. quæ possit esse ratio dubitandi huius decisionis, quæ omni prorsus dubio videtur carere. Et omissis variis DD. subtilitatibus credo rationem dubitandi ex eo descendere, quòd diuitiæ in terra absconditæ solebant Cereri, Plutoni, & aliis Inferorum falsis numinibus consecrari, vt breuiter notauit Ant. Clarus Siluius *ad leges regias capit.* 23. *pag.* 123. & probatur hic mos ex quadam veteri inscriptione, quam refert D. Ioseph. de Retes *lib.* 8. *opuscul. capit.* 27. ibi: *Plutonis sacrum munus ne attingito fures.* Et ex quodam veteri Anonymo Poëta relato à Kirmano *dict. lib.* 3. *cap.* 24. in hæc verba.

4. Exponitvr l. 4. §. non fit, ad leg. Ivl. pecvl.

Res ea sacra miser, noli mea tangere fata,
Sacrilegæ bustis abstinete manus.

Testatur etiam Liuius *lib.* 2. *cap.* 31. ex partitione Iani Gruterij, Patrem Spurij Cassij, ob affectatam tyrannidem à filio, cum causâ domi cognitâ verberasse, ac necasse, peculiumque filij Cereri consecrauisse: signum inde factum esse, & inscriptum, *Ex Cassia familia datum.* Cùm verò diuitiæ sub terra conditæ solerent commendari, & consecrari falsis numinibus inferorum, & quod sacrum est, religiosum etiam appelletur, vt testatur Ælius Gallus Vetus I C. apud Festum *verbo Religiosus*; potuit in dubium venire, vtrum locus, in quo conditus est thesaurus, religiosus sit propter contactum thesauri, qui forsan sacratus potuit esse Cereri, Diti, Plutoni, Proserpinæ, aut aliis numinibus infernalibus, vt Gentiles falsò sentiebant. Nihilominus Marcianus negat, fieri locum religiosum vbi thesaurus inuenitur, quamuis inuentor ibi vota soluerit pro inuento thesauro. Quod facere consueuisse inuentores, probat vetus inscriptio apud Galbanum *de vsufruct. capit.* 30. *numer.* 4. *in fine*, quæ talis est: *Ioui inuentori, Diti patri, Terræ matri, detectis Daciæ thesauris, Cæsar Nerua Trajanus Augustus sacrum posuit.* Ratio decidendi potuit esse, quia non semper thesauri consecrabantur numinibus; & quamuis consecrati fuissent, sacri non fiebant, quia priuata consecratio non efficit rem sacram, sed publica ritè, & per Pontifices fit, *l. in tantum* 6. §. *sacra*, *l. sacra* 9. *in princip. cum* §§. *sequent. ff. de rerum diuisione*: notarunt Donel. & Osualdus *lib.* 4. *cap.* 1. Cùm ergo consecratio thesauri fieret à priuato abscondente, consequens est, quod nec thesaurus, nec locus manerent consecrati. Confirmat prædictam decisionem Marcianus *in dict.* §. 6. per ampliationem his verbis: *Nam etsi in monumento inuentus fuerit thesaurus, non, quasi religiosus tollitur.* In primis applicanda est decisio titulo, sub quo iacet: titulus est de peculatu, cuius lege puniuntur, qui pecuniam publicam, sacram, religiosamve auferunt, aut intercipiunt, *l.* 1. *in princip. ff. eod.* Ant. Matthæus

ad

ad eundem titulum. Quæstio itaque est, an in hoc crimen incidat, qui de sepulchro, id est de loco religioso, tollit pecuniam? Negat Marcianus, quia thesaurus de sepulchro sublatus non tollitur tanquam religiosus, sed tanquam priuatus, prophanusque: igitur si furtum est, non erit saltem furtum rei religiosæ, siue peculatus. Argumentum verò concludit à fortioribus terminis, ita: Thesaurus in loco verè religioso repertus non est religiosus: ergo multò minùs efficiet locum purum religiosum thesaurus ipse, cui nulla religio inest. Potest etiam quæri ad hanc postremam partem ratio dubitandi, quæ à nostris iam excogitata est, & adducta ex *l. quæ religiosis 43. ff. de rei vindic.* vbi docemur, religiosa esse, quæ adhærent religiosis: sed thesaurus adhæret sepulchro: ergo religiosus est. Decidendi verò ratio est prompta; illa enim censentur adhærere sepulchro, quæ necessariò illi adiacent, & separari ab eo non possunt sine detrimento integritatis, aut religionis, *l. 2. de sepulchro violat.* quam partem egregiè illustrauit Suarez *ad legem Aquil. lib. 2. cap. 2. sect. 6. & 7.* thesaurus verò in sepulchro est per accidens, nec pertinet ad integritatem, aut religionem: igitur non potest dici adhærere loco religioso. Ita exponunt Ant. Clarus & Siluius *ad leges regias d. cap. 23.* Galbanus *de vsufruct. cap. 30. num. 4. in fine.* Præbuit etiam rationem Marcianus his verbis: *Quod enim quis sepelire prohibetur, id religiosum facere non potest, vt mandatis Principum cautum.* Sensus est, contra interdicta iuris publici expresse vetantia aliquid dedicari, nihil potest fieri sacrum, religiosumve, vt pro expositione legis vltimæ, *ff. de litigiosis,* notaui *in cap. final. vt lite pendente:* sed rescripta Principum expressè interdicunt condi cum mortuis pecuniam tanquam rem ineptam, & superstitiosam: ergo contra interdictionem sepulta non potuit fieri religiosa, quia non spectat ad religionem.

COMMENTARIVM.

5. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Iudæi inuiti, & renuentes cogendi non sunt Baptismum accipere.* Probant eam textus *in cap. ad fidem 25. cap. de Iudæis, 45. dist. cap. 3.* iunctâ integrâ, *hoc tit.* Concil. Tolet. 6. *can.* 3. Tolet. 8. & Tolet. 12. *can.* 9. Alexander III. post Concil. Later. *p. 20. cap. 1.* ibi: *Statuimus ergo, vt nullus christianus inuitos, vel nolentes Iudæos, eos ad baptismum venire compellat.* Concil. Carthag. *can* 109. *Hoc tempore lex data est, vt libera voluntate vnusquisque Christianitatis argumentum suscipiat.* Sanctus Gregor. Nazianz. *oratione* 8. apud Baronium *anno* 591. *num.* 34. D. Ambrosius *serm.* 13. *in psalmum* 118. D. Thomas 2. 2. *q.* 100. *art.* 8. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Suarez *de fide disp. 18. sect. 3.* Crespetius *in summa iuris Pont. verbo Iudæi inuiti,* Ant. August. *in epit. iuris lib. 12. tit. 1. & lib. 22. tit. 28.* Acuña *in cap. qui sincera, 45. dist.* Petrus Gregorius *lib. 2. syntag. cap. 2. num. 15. & lib. 1. partit. tit. 5. cap. 7.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 27.* Cabreros *lib. 2. de metu, cap. 17. num. 50.* Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 7. q. 10.* Maiolus *dier. canicul. in colloquio de perfid. Iudæor. fol. 647.* Baldoinus *de edictis pro Christianis, in fin.* Fragoso *p. 1. de regim. Christ. Reip. lib. 1. disput. 2. §. 7.* Barbosa *ad Concil. Tridens. sess. 5. num. 3.* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 20.* Becanus *in 2. 2. de fide cap. 13.* Suarez *de fide disput. 18. sect. 1. cum sequent.* Cabreros *de metu lib. 2. cap. 17. num. 50.* Hallierius *de sacris electionib. sect. 5. q. 1. §. 10.* Ambianas *ad Tertul. ad Scapul. cap. 2.* Solorzanos *tom. 1. de iure Indiar. lib. 2. cap. 17. & 18.* Gentil. *de iure belli lib. 1. cap. 9.* Ricciulus *lib. 2. de iure person. cap. 31. & 32.* Germonios *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 13. num. 33.* Iustus Lipsius *lib. 4. polit. cap. 4.* Valdes *de dign. Regis Cathol. cap. 19. num. 5.* Valenzuela *contra Venetos p. 4. num. 181.* Seortia *in select. theorem. 352. epit. 136.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disput. 2. punct. 6.* Thomas Delbene *p. 2. de offic. Inquisit. dub. 230. sect. 8.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: omnes homines, tam Iudæi, quàm Gentiles, vi legis diuinæ obligantur ad fidem, & baptismum, vt probant Suarez, & Becanus *vbi suprà.* Ergo Principes, tam ecclesiastici, quam sæculares, qui custodes sunt, & vltores legis diuinæ, cogere possunt Iudæos & infideles sibi subditos ad suscipiendum baptismum: quod docuit Christus Dominus exemplo, & parabolâ: exemplo, dum per terrores compulit Saulum ad fidem profitendam, vt refertur *Act. Apost. cap. 9. vers. 4.* parabolâ, dum apud Lucam *cap. 14. vers. 23.* Paterfamilias præcepit seruo suo, vt exiret in vias, & plateas ciuitatis, vt compelleret intrare ad cœnam quoscumque inuenisset. Ergo omnes Iudæi, & infideles compellendi sunt intrare in Ecclesiam per fidem, & baptismum. Accedit nam susceptio fidei per baptismum non cedit in præiudicium Iudæorum, seu infidelium, sed in eorum commodum: ergo nulla fit eis iniuria, si ad baptismum compellantur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam Iudæi fidem suscipientes coguntur eam seruare, & retinere, *nouel. 55. Leonis,* etiamsi per vim, & necessitatem eam susceperint. Concil. Tolet. 4. relatum *in cap. de Iudæis, 45. dist.* ibi: *Oportere, vt fidem, quam etiam vi, & necessitate susceperunt, tenere cogantur.* Ergo & cogi possunt illam suscipere. Augetur secundò hæc dubitandi ratio exemplo clarissimorum Principum, qui Iudæos coëgerunt baptismum suscipere; nam Sisebutus Rex Gothorum *in l. 3. tit. 3. lib. 12. legum Vvisigoth.* sanxit vt omnes Iudæi in Hispania commorantes baptizarentur, aliàs quisquis transgressor repertus fuisset, turpiter decaluatus centum flagella susciperet, & bonis eius fisco applicatis in exilium mitteretur. Vnde quamplures ex eis baptizatos fuisse referunt Lucas Tudensis *in chron. mundi,* Rodericus Tolet. *lib. 2. cap. 17.* Alfons. Carthag. *in Reg. Hisp. anaceph. cap. 31.* Ioannes Basseus *in chron. anno Christi* 616. Sahabedra *in chron. Goth. cap. 18.* Et cùm eorum aliquot millia in Galliam effugerent, turpe visum fuit Dagoberto Galliarum Regi à Gothis eiectos religionis nostræ hostes indomitos finibus suis receptos retinere, ac Vvisigothis religione cedere; quare ipse diem præscripsit, intra quam quisquis mortalium religionem nostram non profiteretur, hostis iudicaretur, comprehensusque capite lueret. Referunt Paulus Æmil. *de rebus Francor. in Dagobert.* Aymonius *lib. 4. hist. Francor. cap. 22.* Baronius *anno* 614. *n.* 41. Et *in l. qui post sanctam, §. qui verò, C. de Paganis,* iubentur confiscari bona Paganorum nolentium baptizari: & *in leg. Cælicolarum, C. de Iudæis,* coguntur Cælicolæ

6. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

eisdem pœnis, ac Hæretici fidem recipere. Ergo quia Iudæi cogi possunt baptismum suscipere.

7. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, quæ magnâ nititur ratione; nam credere est munus animæ, cui nulla vis inferri potest, vt docuit D. Augustinus *in lib. de vtilit. credentium*, & *tract.* 16. *in Ioannem*, dum dit: *Cætera posse hominem, etiam nolentem; credere non nisi volentem.* Faciunt Quintus Curtius *lib.* 8. ibi: *Nemo Rex perinde animis potest imperare, ac linguis.* Lact. Firmianus *lib.* 5. *diuin. Instit. cap.* 14. ibi: *Quis enim imponat mihi necessitatem, vel credendi quod nolim, vel quod velim non credendi? Nihil tam voluntarium, quam religio est, in qua si animus auersus est, iam sublata, iam nulla est.* Quod præcipuè in fide Catholica procedit, quæ suapte natura, eo quod supernaturalis existit, non est hominibus in hoc sæculo demonstrabilis, vt possit intellectus ad ipsam amplectendam conuinci, iuxta illud Ecclesiastici *cap.* 3. *Altiora ne quæsieris*; idest ratione naturali ne fidei mysteria perscruteris; atque inde consequitur, non nisi per spontaneum voluntatis obsequium diuinitus per gratiam acquisibilem esse, iuxta D. Paulum 2. *ad Corinth. cap.* 10. In captiuitatem reducentes omnem Intellectum, in obsequium fidei. Quod agnoscentes plures Ecclesiæ PP. docuerunt religionem imperandam non esse. D. Bernardus *sermon.* 66. *in Cantica. Fides suadenda est, non imperanda.* D. Athanas. *in epist. ad solitariam vitam agentes: Piæ religionis proprium est non cogere, sed suadere.* D. Ambros. *in epist.* 2. *ad Corinth. cap.* 1. vbi exponens illa verba: *Non quia dominamur fidei vestræ*, ait: *Quoniam fides non necessitatis, sed voluntatis res est.* Ideo dicitur, non quia dominamur fidei vestræ; dominatus enim necessitatis causa est. D. Hieron. *tract. de* 7. *ordin. in* 6. *gradu, sub finem.* D. August. *epist.* 48. 50. 127. 129. 158. 159. 160. Optat. Mileuit. *lib.* 1. *lib.* 2. *lib.* 3. & 7. D. Gregor. *lib.* 1. *epist.* 45. *Adhibendus est sermo Iudæis conuertendis, qui errorum in ipsis spinas vrere debet; & prædicando, quod in his tenebrescit, illuminet.* Tertul. *ad Scapul. cap.* 2. *Sed nec religionis est cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi.* Theodoricus apud Cassiodorum *lib.* 2. *var. epist.* 27. *Religionem imperare non possumus, quia nemo cogitur, vt credat inuitus.* Et *lib.* 10. *epist.* 26. *Nam cum diuinitas patiatur multas religiones esse, nos vnam non audemus imponere; retinemus enim legisse, voluntariò sacrificandum esse Domino, non cuiusquam cogentis imperio.* Accedit, nam quomodo placere potest Deo Iudæi coacti conuersio, cùm ipse homines omnes in suo arbitrio relinqui voluerit; vt Ita homo, qui ex suo libero arbitrio periit, etiam ex libero arbitrio conuertatur, vt docent *in d. cap. de Iudæis, cap. gratia, cap. ad fidem*, 45. *dist.* Quod etiam & in amicis petunt Aristotel. *lib.* 8. *Ethicor.* D. Isidor. *lib.* 2. *de summo bono, cap.* 2. vt nemo inuitus amicus fiat. Facit etiam, nam apud Gentiles victima, quæ aliquo modo se inuitam ad aram, & culinam trahi significabat, vt si ab ara profugisset, aut nimis esset reluctata, aut percussa mugitus ederet, à Romanorum & aliarum gentium sacrificiis reiiciebatur, quia putabant ingrata esse Deo, vt tradit Macrobius *lib.* 3. *Saturn. cap.* 5. Plinius *lib.* 8. *cap.* 45. Plato *lib.* 8. *sympos. cap.* 8. Tiraq. *in notis ad Alex. lib.* 3. *genial. cap.* 16. Brissonius *lib.* 1. *de formul. pag.* 17. iuxta illud Virgil. *lib.* 2. *Georg.*

Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram.

Vnde tentabatur voluntas victimarum ante immolationem, iuxta illud Virgilij *lib.* 2. *Æneid.*

Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum.

Immò tantum studium fuit in obseruandis victimis, vt nisi annuerent sacrificiis, non offerrentur, vt notauit Rabbi Textorius *lib.* 1. *officinæ, cap.* 2. & latè illustrauit Pater Pinto *in spicil. tract.* 1. *cap.* 47. *num.* 5. Rectè ergo in præsenti Clemens III. iuxta prædecessorum suorum sententiam decreuit Iudæos cogendos non esse fidem Catholicam profiteri, baptismumque suscipere. Idemque dicendum est circa filios Iudæorum, seu infidelium, qui non possunt abduci à parentibus, & illis inuitis baptizari, etiamsi pareant Principibus Catholicis, vt latè probant Solorzanus *d. lib.* 2. *de iure Indiar. cap.* 17. Narbona *de ætate, anno* 7. *q.* 10. Ricciulus *d. lib.* 2. *de iure person. cap.* 32. *per totum.* Fragos. *de regim. Christ. Reip. p.* 1. *disput.* 2. §. 7. Diana *p.* 8. *tract.* 1. *resol.* 1. Prado *de Sacramentis tom.* 1. *q.* 68. *dub.* 7. videndus Baronius *anno* 259. *num.* 8. & 9. qui rectè contrarium resoluunt circa filios hæreticorum, & apostatarum à fide; nam cùm Ecclesia posset eos cogere religionem Catholicam retinere, & obseruare, poterit & illis inuitis eorum filios baptizare.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, cui respondendum est negando consequentiam; nam Prælati ecclesiastici non possunt cogere Iudæos Infideles ve fidem Catholicam profiteri, cùm in eos iurisdictionem non habeant, vt ait D. Thomas *dicta q.* 100. *art.* 4. & colligitur ex illo Pauli 1. *ad Corinth. cap.* 12. *Quid enim mihi de his qui foris sunt, iudicare?* Nec etiam possunt Principes sæculares, etsi temporalem iurisdictionem in eos exerceant; quia potestas, & iurisdictio illorum Principum ordinatur tantùm ad finem naturalem, nec extenditur ad finem supernaturalem, sed ad ea, quæ sunt ordinis supernaturalis: at susceptio fidei per baptismum non pertinet ad finem naturalem, sed supernaturalem. Ergo potestas, & iurisdictio Principum sæcularium ad ea non spectant. Nec obstat quod ex facto Christi cum Saulo, & parabola suprà relata expendebamus; nam respondeo dupliciter. Primò quod licèt Paulus ab initio esset renuens, dum persequebatur Ecclesiam, tamen satis expressit propriam voluntatem, dum dixit: *Domine, quid me vis facere?* Vnde non potest dici, inuitum fidem non suscepisse, vt docent Ricciulus *d. lib.* 2. *cap.* 31. *num.* 15. Turrecremata *in d. cap. de Iudæis*, 45. *dist.* Per parabolam etiam relatam à D. Luca eorum, qui ad cœnam intrare compelluntur, non significantur Iudæi, de quibus hîc agitur; sed potiùs hæretici, & schismatici, qui ratione baptismi pertinent ad Iurisdictionem Ecclesiæ, & compelli possunt, vt redeant ad vnitatem corporis Christi, vt exponit locum illum D. August. *epist.* 50. *ad Bonifacium.* Et si adhuc accipiamus parabolam illam de infidelibus, vel Iudæis, tunc *compellere* non accipitur pro violenta compulsione, sed pro vehementia amoris Christi, quo cupit omnes ad fidem conuerti, in Ecclesiæque gremium ingredi, vt docuit D. Thomas *q.* 22. *de veritate, art.* 9. *ad vltimum.* Nec etiam obstat, quod baptismus non cedit in præiudicium Infidelium; nam respondeo, quod licèt spontanea fidei professio non cedat in præiudicium eam suscipientis, cogi tamen, & 8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

compelli

compelli ad susceptionem baptismi in magnum grauamen illius, qui cogitur, cedit; & quidem grauamen contra iustitiam, cùm cogatur ab eo, qui talem potestatem compellendi non habet; quod facilè explicatur exemplo voti, nam votum castitatis sponte emissum non cadit in præiudicium vouentis; cogi autem ad vouendam castitatem ab eo, qui potestatem non habet, est iniuriosum ei, qui cogitur. Nec etiam obstat, quod qui fidem semel susceperunt, etiam per vim coguntur eam retinere; nam aliud est cogi ad suscipiendam nouam fidem, aliud ad retinendam eam, quam semel suscepit; illi enim cogi non possunt ad baptismum; isti verò cogi debent omnino, ne fides semel suscepta apud eos vilis, & contemptibilis videatur, *cap. quidam, de apostatis, cap. contra Christianos, de heretic. lib. 6. cap. plerique, de consecrat. dist. 3.* latè dicemus *in cap. ad abolendam, de heret.* Nec tandem obstat Sisebuti Regis factum, quod improbarunt PP. Concil. Tolet. *can. 56.* relati *in cap. de Iudæis, 45. dist.* & D. Isidorus *in chron. Goth. era 651.* vbi agens de Sisebuto ait: *Qui in initio regni sui Iudæos ad fidem Christianam mouens, æmulationem quidem Dei habuit, sed non secundùm scientiam. Potestate enim compulit, quos prouocare fidei ratione oportuit.* Appellauit tamen gloriosus idem Princeps à Patribus in dicto canone, non propter factum, sed propter zelum: dixi *in cap. maiores, de baptismo.*

9. Expónitur cap. iam verò, 23. q. 8. Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. iam verò 23. q. 8.* vbi expressè D. Gregorius iubet Ianuario Calaritano Episcopo, vt per tributorum impositionem rusticum cogat ad fidem catholicam suscipiendam: igitur quia Iudæi inuiti ad Baptismum cogi possunt. In qua difficultate communiter Glossa, Archidiaconus, & Præpositus, quos sequitur Ricciulus *lib. 2. de iure personar. cap. 21. num. 23.* accipiunt Gregorium de rustico iam baptizato in hæresim lapso, qui cùm pertinax esset, iubet Gregorius, vt cogatur fidem retinere. Sed hæc solutio apertè conuincitur ex ipsa epistola D. Gregorij, ex qua desumptus est textus *in d. cap. iam verò*, quæ reperitur *lib. 4. epist. 26.* ibi: *Accidit autem aliud valde lugendum, quia ipsos rusticos, quos habet Ecclesia tua, nunc vsque in infidelitate remanere negligentia fraternitatis vestræ permisit. Et quid vos admoneo, vt extraneos ad Deum adducatis, qui vestros ab infidelitate corrigere negligitis? Vnde necesse est, vos per omnia in eorum conuersionem vigilare. Nam si cuiuslibet Episcopi in Sardinia insula paganum rusticum inuenire potuero, in eundem Episcopum fortiter vindicabo.* Et statim sequitur textus *in d. cap. iam verò.* Ex quibus verbis expressè constat, agere D. Gregorium de rustico pagano, qui nondum fuerat baptizatus. Quare eâ solutione omissâ dicendum est, quod etsi infideles non possint cogi vi præcisâ ad suscipiendum baptismum, possunt tamen blanditiis, suasionibus, & præmiis inuitari, & cogi ad baptismum. Vnde idem D. Gregorius *lib. 4. epist. 6.* scripsit, vt Iudæis baptizatis aliqua pars tributorum remittatur, vt ita ipsi alliciantur ad fidem Catholicam suscipiendam, ibi: *Peruenit ergo ad me, esse Hebræos in possessionibus nostris, qui conuerti ad Deum nullatenus volunt. Sed videtur mihi, vt per omnes possessiones, in quibus Hebræi ipsi esse noscuntur, epistolas transmittere debeas, eis ex me specialiter promittens, quod quicumque ad verum Dominum Deum nostrum Iesum Christum ex eis conuersus fuerit, onus pensionis eius ex aliqua parte imminuetur. Quod ita quoque fieri volo, vt si quis ex eis conuersus fuerit, si solidi pensionem habet, tremissis ei relaxari debeat: si tres, vel quatuor, vnus solidus relaxetur: si quid amplius, iam iuxta eundem modum debet relaxatio fieri, vel certè iuxta quod dilectio tua præuidet: vt & ei, qui conuertitur, onus releuetur; & ecclesiastica vtilitas non graui dispendio prematur. Nec hoc inutiliter facimus, si pro leuandis pensionum oneribus eos ad Christi gratiam perducamus: quia etsi ipsi minùs fideliter veniunt; hi tamen, qui de eis nati fuerint, iam fideliùs baptizantur. Aut ipsos ergo, aut eorum filios lucramur. Et ideo non est graue, quidquid de pensione pro Christo dimittimus.* Ideo iubet Gregorius *in dict. epist. 26.* Episcopo Caralitano, vt Iudæis omnia tributa imponat, seruatâ tamen eorum iustitiâ, vt ita spe præmij saltem alliciantur ad suscipiendum baptismum.

CAPVT X.

[a] Clemens III.

QVàm sit laudabile, &c. *Et infrà:* Tuis, frater Episcope, petitionibus annuentes, tibi, tuisque sociis, cùm ad prædicandam Christi fidem [b] paganis exibiris, Ap. auctoritate concedimus, vt vobis [c] his cibis cum modestia & gratiarum actione, seruatâ temporum qualitate, iuxta canonicas sanctiones vti liceat, qui vobis ab ipsis infidelibus apponuntur. Insuper indulgemus, vt quicumque viri, seu monachi, siue clerici, idonei ad nunciandam Gentibus Euangelicam veritatem, requisitâ, [d] & habitâ Prælatorum suorum licentiâ, tibi voluerint adhærere, id absque contradictione qualibet exequendi liberam habeant Apostolica auctoritate facultatem.

NOTÆ.

1. a [*Dem.*] Clemens videlicet III. vt legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap. 4.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex; vnde non constat, de qua Paganorum prouincia in præsenti agatur; credo tamen in præsenti agi de prouincia Liuoniensium, qui his temporibus Clementis III. fidem Catholicam susceperunt, vt retuli *in cap. Deus, de vita & honest. cleric. cap. final. de diuort.*

b *Pagani.*] Pagani, qui dicantur, exposui *in cap. 2. de constitut.*

c *His cibis.*] De prohibito conuiuio cum Paganis, & Iudæis egi *in can. 5. Concil. Illiber.*

d *Requisita*

2. d *Requisita & habita.*] Quia munus prædicandi propriè ad Episcopum spectat, vt probaui *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* vel ad eos, quos ipse elegerit, vt dicemus *in cap. excommunicamus, §. qui verò, de hæretic.* & docent Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 76. Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 2. cap.* 18. *num.* 16. & ex hoc textu decisam fuisse quæstionem in supremo Indiarum Senatu emergentem de Patribus Societatis Iesu intendentibus tantùm prædicare verbum Dei apud Iapones, refert idem Solorzanus *lib.* 3. *cap.* 18. *num.* 18.

CAPVT XI.

[a] Idem.

Significauit nobis tua fraternitas, quomodo aliqui ciuium tuorum in [b] Alexandriam valeant proficisci pro recuperandis conciuibus suis, qui illic in captiuitate tenentur: hæc arbitramur posse licitè fieri, dummodo nihil in mercibus, vel alio modo secum illic deferant, vnde possit Sarracenis, excepto redemptionis articulo, aliquod commodum, vel subsidium prouenire: quod etiam coràm te priùs iuramento firmabunt. Illi quoque, qui post treugam in transmarinis partibus factam cum commercio Alexandriam adiuerunt, si detulerunt merces prohibitas causâ [c] lucrandi, excommunicationis vinculum non euadunt: similiter & illi, qui in personis propriis non euntes, merces eò per alios destinarunt. Ad vltimum illos, qui iurauerunt se ampliùs in terram Sarracenorum cum mercibus non ituros, nisi pax esset inter Christianos, & ipsos, & post [d] treugam factam venerunt illuc, illa conditio de pace, vel de treuga habenda ab excommunicationis vinculo non absoluit.

NOTÆ.

a IDem.] Clemens III. videlicet, vt exprimitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. etsi non constet, cui Prælato missa sit præsens Decretalis.

1. b *Alexandriam.*] Alexandria Metropolis est non solùm Ægypti, verùm etiam Thebaidis, & Libyæ, quæ Ægypto adiacent, vt dicemus *in cap. antiqua, de priuil.* temporibus Clementis III. occupata erat à Sarracenis; & quia bellum in his partibus pro recuperanda Terra sancta tunc gerebatur, ideo plures captiui in his prouinciis à Sarracenis habebantur.

c *Lucrandi.*] Quia in hac prohibitione non attenditur animus, sed effectus, si videlicet validior redditur inimicus, *l. 4. C. quæ res export. extranag. Multa, hoc tit.* pluribus relatis docet Hermosilla *in l. 21. tit. 5. part. 5. num. 3. & 10.* 2.

d *Treugam.*] Treuga quid sit, & quatenus distet à pace, exposui *in cap. 1. de treuga, & pace.*

CAPVT XII.

[a] Clemens III.

QVod olim præceptum fuit, &c. *Et infrà*: Sanè licèt hoc fuerit in Lateran. Concilio districtè inhibitum, nos tamen de consilio fratrum nostrorum omnes illos excommunicationi supponimus, qui iam amplius cum Sarracenis mercimonium habuerint, vel per se, vel per alios, nauibus, seu quocumque alio ingenio eis aliqua rerum subsidia, seu consilia impenderint, quandiu inter vos, & illos guerra durauerit. Vestræ igitur disc. mandamus, atque districtè præcipimus, quatenus nec per vos, nec per vestras naues, nec alio quocunque modo, aut ingenio eis mercimonia, consilia, seu alia subsidia transmittatis, ne si fortè aliqui in sua malitia indurati, secus agere præsumpserint, non solùm ipso iure incidant in excommunicationem illam, verùm etiam illi iram Dei viuentis incurrant.

NOTÆ.

a IDem.] Clemens videlicet III. vt habetur *in cap. 6. hoc titul. in 2. collect.* & commentarium dedi suprà *in cap.* 1.

CAPVT XIII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Senon. & Episcopo Parisiensi.*

ETsi Iudæos, quos propria culpa submisit [b] perpetuæ seruituti, cùm Dominum crucifixerunt, quem sui Prophetæ ad redemptionem Israël prædixerunt in carne venturum, pietas christiana receptet, & sustineat cohabitationem illorum, quos etiam propter illorum perfidiam Sarraceni, qui fidem Catholicam persequuntur, nec credunt in Crucifixum ab illis, sustinere non possunt, sed potiùs à suis finibus expulerunt, in nos vehementiùs proclamantes, eo quod sustineantur à nobis, qui ab ipso crucis patibulo condemnant redemptorem nostrum: ingrati tamen nobis esse non debent, vt redderent Christianis pro gratia contumeliam, & de familiaritate contemptum; qui tanquam misericorditer in nostram familiaritatem admissi, nobis illam retributionem impendunt, quam iuxta vulgare, Mus in pera, serpens in gremio, & ignis in sinu, suis consueuerunt hospitibus exhibere. Accepimus autem, quod Iudæi, quos gratia Principum in suis terris admisit, fecit adeo insolentes, vt illos committant excessus in contumeliam fidei Christianæ, quos non tantùm dicere, sed etiam nefandum est cogitare. Faciunt enim Christianas filiorum [c] nutrices, & cùm in die resurrectionis Dominicæ illas recipere corpus & sanguinem Iesu Christi contingit, per triduum antequam eos lactent, lac effundere faciunt in latrinam: alia insuper contra fidem catholicam detestabilia, & inaudita committunt, propter quæ fidelibus est verendum, ne diuinam indignationem incurrant, cùm eos perpetrare patiuntur indignè, quæ fidei nostræ confusionem inducunt. Rogamus igitur charissimum in Christo filium nostrum Ph. Regem Francorum illustrem; mandauimus etiam nobili viro Duci Burgundiæ, & Comitissæ Trecen. vt tales reprimant Iudæorum excessus, ne ceruicem perpetuæ seruitutis iugo submissam præsumant erigere contra reuerentiam fidei christianæ: inhibentes districtiùs, ne de cætero nutrices, vel seruientes habeant Christianos, ne filij liberæ filiis famulentur ancillæ; sed tanquam serui à Domino reprobati, in cuius mortem nequiter coniurarunt, se saltem per effectum operis recognoscant seruos illorum, quos Christi mors liberos, & illos seruos effecit; quia cùm iam cœperint rodere more muris, & pungere sicut serpens, verendum est, ne ignis receptatus in sinu, corrosa consumat. Quocirca f. v. per. A. s. m. quat. prædictum Regem, & alios ad hoc ex parte nostra ita diligenter monere, ac efficaciter inducere procuretis, quod Iudæi de cætero nullatenus insolescant, sed sub timore seruili prætendant semper verecundiam culpæ suæ, & reuereantur honorem fidei Christianæ. Si verò Iudæi nutrices, & seruientes non dimiserunt Christianos, vos auctoritate nostra suffulti, sub excommunionis pœna inhibeatis districtè omnibus Christianis, ne cum eis commercium aliquod audeant exercere.

NOTÆ.

1. a SEnonensi.] Ita etiam legitur *in cap. vnic. hoc tit. in 3. collect.* ex qua textum hunc restituo. De Senonensi diœcesi egi *in cap. 6. de constitutionibus.*

2. b *Perpetuæ seruituti.*] Nam cùm grande peccatum admisissent, grauem patiuntur pœnam, & amissâ pristinâ dignitate, serui Gentium facti fuerunt. Cur autem Iudæi tolerentur inter Christianos, varias rationes adducunt Sancti Patres, præcipuè eam, vt testes sint suæ iniquitatis, & nostræ veritatis, ac vt ita alliciantur ad suscipiendam fidem Catholicam, vt expressit D. August. *ad psalmum 56. sermon. 77.* ibi: *Per omnes gentes dispersi sunt Iudæi testes iniquitatis suæ, & veritatis nostræ. Ipsi habent Codices, de quibus prophetatus est Christus, & nos tenemus Christum. Et si quando fortè aliquis paganus dubitauerit, cùm eis dixerimus prophetias de Christo, de codicibus Iudæorum probamus. Librarij denique nostri facti sunt quomodo solent serui post dominos codices ferre.* Et *lib. de vera relig. cap. 6. Ecclesia Catholica vtitur gentibus ad materiam operationis suæ, hæreticis ad probationem doctrinæ suæ, schismaticis ad documentum stabilitatis suæ, Iudæis ad comparationem pulchritudinis suæ.*

c *Nutrices.*] Iuxta tradita suprà *in cap. ad hæc.*

CAPVT XIV.

[a] Idem.

POstulasti qualiter contra Iudæum procedere debeas,qui manus iniecit in quendam clericum violentas. Ad quod breuiter respondemus, quod si dictus Iudæus tuæ [b] iurisdictionis existit, ipsum pœnâ [c] pecuniariâ punias, vel aliâ (secundum quod conuenit) temporali, faciens læso satisfactionem congruam exhiberi, alioqnin eius [d] dominum moneas, & inducas, vt passo iniuriam, & Ecclesiæ ab eo satisfieri faciat competenter: quod si dominus eius neglexerit adimplere, tu Christianis omnibus per cens. eccles. interdicas, ne cum ipso Iudæo antequam satisfaciat, præsumat [e] commercia exercere.

NOTÆ.

a *IDem.*] Inscriptionem integram huius textus dedi *in cap. postulasti, de regul.* vbi extat alia pars huius textus.

1. b *Tuæ iurisdictionis.*] Temporalis videlicet, quia forsan Episcopus in ea parte temporalem, & spiritualem exercebat iurisdictionem.

2. c *Pœna pecuniaria.*] Quia spirituali ipsi Iudæi affici non poterant, aliàs nisi ex graui causa Iudices ecclesiastici non debent imponere pœnam pecuniariam, *cap. licèt 3. de pœnis.*

3. d *Dominum.*] Temporalem videlicet: vnde probat D. Franc. de Amaya *in l. 1. C. de exactor. tributor. lib. 10. num. 41.* Iudicem ecclesiasticum non posse laïcum reum criminis mixti fori, vel etiam ecclesiastici propriâ auctoritate incarcerare non innocato auxilio brachij sæcularis: quod sæpius vidi pronunciatum in hac Pinciana Cancellaria. Sed quæstionem hanc disputauimus *in cap. postulasti, de homicidio,* vbi extat alia pars huius Decretalis.

e *Commercia.*] Eadem pœna Christianis imponitur *in cap. etsi Iudæos, cap. ad hæc, hoc titul. cap. de Iudæis, de decimis:* vnde infertur, regulariter licitum esse cum Iudæis contrahere: quod probant Masehard. *de Iudæis p. 1. cap. 5.* Heringius *de fideiussor. cap. 8. num. 116.* quod & ad societatem extendunt Tiraquel. *de primog. q. 66. num. 14.* Riccinlus *lib. 2. de iure personar. cap. 42.* qui rectè monet, nihilominus indignum esse lucri causâ Christianum cum Iudæo societatem coïre. 4.

CAPVT XV.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

IN nonnullis prouinciis, à Christianis Iudæos, seu Sarracenos habitus distingnit diuersitas, sed in quibusdam sic quædam inoleuit confusio, vt nullâ differentiâ discernantur. Vnde contingit interdum, quod per errorem Christiani Iudæorum, seu Sarracenorum; Iudæi, vel Sarraceni mulieribus Christianorum [b] commisceantur. Ne igitur tam damnatæ commixtionis excessus per velamen erroris huiusmodi excusationis possit habere diffugium, statuimus, vt tales vtriusque sexus in omni Christianorum prouincia, & omni tempore, qualitate [c] habitus publicè ab aliis populis distinguantur, cùm per Moysen hoc ipsum eis legatur iniunctum. In diebus autem lamentationis, & [d] Dominicæ passionis publicè minimè procedant, eo quod nonnulli ex ipsis talibus diebus, sicut accepimus, & ornatiùs non erubescunt incedere, ac Christianis, qui sacratissimæ passionis memoriam exhibentes; lamentationis signa prætendunt, illudere non formidant. Illud tamen districtissimè inhibemus, ne in contumeliam Redemptoris aliquatenus prosilire præsumant. Et quoniam illius dissimulare non debemus opprobrium, qui probra nostra deleuit, præcipimus præsumptores huiusmodi per Principes sæculares condignæ animaduersionis adiectione compesci, ne Crucifixum pro nobis aliquatenus blasphemare præsumant.

NOTÆ.

1. a *GEnerali.*] Lateranensi videlicet sub Innocentio III. vbi *cap. 68.* repetitur textus hic, & *in cap. 1. hoc tit. in 4. collect.*

b *Commisceantur.*] Cuius peccati grauitatem probaui *in cap. 78. Concily Illib.*

c *Habitus publicè.*] Quod etiam prouidis constitutionibus sanxerunt PP. Concilij Rauennat. 2. temporibus Clementis V. *Etsi Iudæi de misericordia, & ad testimonium incredulitatis eorum debeant ab Ecclesia, & Fidelibus in suis ritibus tolerari; quia tamen ex ipsorum conuersatione permixtâ multa mala & scandala prouenisse noscuntur, statuimus, &* 2.

perpetua

perpetua ſtabilitate firmamus ; quod Iudæi portent in pannis ſuperioribus certum ſignum , ſcilicet rotam panni crocei coloris ; & mulieres eorum in capite , vt ſic à Chriſtianis poſſint diſcerni. Salceburg. tempore Martini V. vbi de fœminis Iudæis ita cauetur : *Vt mulieres , vel virgines dictæ ſuperſtitioni inſudantes , cùm ſe in publicum exhibent Chriſtianorum noſtra prouincia , nolam ſonantem in aliqua ſui corporis parte deferant.* Paulus IV. conſtitutione 3. quæ incipit , *Cùm nimis abſurdum.* Pius V. in conſtitutione 7. quæ incipit , *Romanus Pontifex :* quibus cauetur , vt Iudæi maſculi biretum , fœminæ verò aliud ſignum patens , ita vt nullo modo celari poſſit , palam deferre teneantur. Vnde conſuetudines antiquas Ferrariæ, & ſimilium ciuitatum , in quibus promiſcuis veſtibus Iudæi , ac Catholici vtuntur , improbatas eſſe docuerunt , alia pro ipſarum conſtitutionum expoſitione adducentes Ricciulus *de iure perſon. lib.2. cap.43. per totum* , Scortia *in ſelect. Pontific. conſtit.theorem.54.* Fragoſo *vbi ſuprà.* Quæ omnia omitto , vt parum vtilia , cùm in his regnis iam à temporibus Ferdinandi , & Elizabeth eiecti , & eliminati fuerint.

d *Dominica paſſionis.*] Iuxta tradita ſuprà *in cap. quia 4.*

CAPVT XVI.

Idem [a] *in eodem.*

CVm ſit nimis abſurdum , vt Chriſti blaſphemus aliquis in Chriſtianos iura exerceat poteſtatis : quod ſuper hoc [b] Tolet. Concil. prouidè ſtatuit , propter tranſgreſſorum audaciam & hoc generali Concilio innouamus, prohibentes ne Iudæi publicis officiis præferantur , quoniam ſub tali prætextu Chriſtianis plurimùm ſunt infeſti. Si quis autem eis officium tale commiſerit , per [c] prouinciale Concilium, quod ſingulis annis præcipimus celebrari , monitione præmiſsâ, diſtrictione ; quâ conuenit , compeſcatur : officiali verò huiuſmodi tamdiu Chriſtianorum communio in commerciis, & aliis denegetur , donec in vſus pauperum Chriſtianorum ſecundùm prouidentiam diœceſani Epiſcopi conuertatur quidquid fuerit à Chriſtianis ademptum occaſione officii ſic ſuſcepti ; & officium cum pudore dimittat , quod irreuerenter aſſumpſit. Hoc idem extendimus ad paganos.

NOTÆ.

a EOdem.] Concil. videlicet Lateran. celebrato ſub Innoc.III. vbi *cap.69.* reperitur textus hic , & in quarta collectione , *ſub hoc tit. cap.2.*

1. b *Toletanum.*] Tertium videlicet , *can. 14* vbi ita Hiſpaniæ PP. ſanxerunt : *Suggerente Concilio id gloriſiſſimus Dominus noſter canonibus inferendum præcepit , vt Iudæis non liceat Chriſtianas habere vxores , vel concubinas , nec mancipia Chriſtiana comparare in vſus proprios ; ſed & qui filij ex tali coniugio nati ſunt , aſſumendos eſſe ad baptiſmum: nec vlla officia publica eos opus eſt agere , per quæ eis occaſio tribuatur pœnam Chriſtianis inferre.* Etſi à Gratiano *in cap. nulla , 54. diſt.* hæc verba Concilio Tolet.4. tribuantur.

c *Prouinciale Concilium.*] Iuxta tradita ſuprà *in cap. ſicut olim , de accuſat.*

2. d *Diœceſani Epiſcopi.*] Quia cùm ipſe qui tale officium contulit Iudæo , ſuſpectus eſſet, non eius auctoritate , ſed interuentu Epiſcopi pecunia eſt diſtribuenda , vt pro conciliatione huius textus cum capite 6. §.*eos , de homicidio* , docuit Couarr. *in cap.3. de teſtam. num.11.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hac conſtitutione Concilij Lateran. ſequens deducitur aſſertio : *Iudæi , ſeu Pagani non debent præfici officiis publicis inter Chriſtianos, aut in eos iuriſdictionem exercere.* Probant eam textus *in cap. nulla 14. 54. diſt. cap. conſtituit 38. 17. quæſt.4. cap.1. in fine , cap. penult. hoc titul.* Concil. Aruernenſe *can.8.* ibi : *Ne Iudæi Chriſtianis populis Iudices præponantur.* Matiſcon. can. 13. *Ne Iudæi Chriſtianis populis iudices deputentur , aut telonarij eſſe permittantur , per quod illis (quod Deus auertat) Chriſtiani videantur eſſe ſubiecti.* Meldenſe *can.73.* Tolet.12. *can.19.* Narbonenſe ſub Ludouico IX. *can. 2.* Concil. Regiaticinum vulgò dictum *can.20.* ibi : *Omni ratione caret , & religioni Chriſtianæ noxium & contrarium noſcitur , vt Iudæi à Chriſtianis regalia exigant , aut villas ciuiles , aut criminales cauſas inter Chriſtianos iudicandi locum habeant , &c.* Palentinum anno 1322. *can.21.* ibi: *Abſurdam & irrationabilem corruptelam , quæ in Chriſtianæ fidei vergit opprobrium , & iacturam, quâ contra canonicas ſanctiones Iudæi & Sarraceni Chriſtianis in publicis præficiuntur officiis , ſub quorum prætextu Chriſtianis plurimum ſunt infeſti , extirpare volentes , vniuerſis Eccleſiarum Prælatis ſub interminatione diuini iudicij præcipimus , & mandamus , vt Sanctorum Patrum ſtatuta ſuper hoc edita faciant inuiolabiliter obſeruari.* Gregorius VII. *lib.9. regeſtr. epiſt.2.* ad Alfonſum Regem Hiſpaniæ : *Iudæos Chriſtianis dominari , vel ſupra eos poteſtatem exercere , vlteriùs nullatenus ſinas : quid enim eſt Iudæis Chriſtianos ſupponere , atque hos illorum iudicio ſubiicere , niſi Eccleſiam Dei opprimere , & ſathanæ ſynagogam exaltare ? & dum inimicis Chriſti velis placere , ipſum Chriſtum contemnere.* Referunt Creſpetius *in ſumma , verbo Iudæi officia.* Ant. Aug. *in epit. lib.12. tit.6. cap. vnic. hoc titul. in 5. compil. l.iubemus 17. Cod. de Epiſc. & cleric. auth. l. penult. Cod. de diuerſ. offic. appar. iudic. l. ſublimitatem 29. l. eos 42. l.domus 58. in fine , l. penult. Cod. Theodoſ. de hæret. l. qui prophano 21. Cod. de paganis , l. 165. Cod. Theodoſ. de decur. Nouel. Iuſtin.109. & 144.* conſtitutio Theodoſij de Iudæis , Samaritanis , Hæreticis , & Paganis , ex qua ſumpta eſt lex finalis , *C. de Iudæis* ,

sed paucis immutatis, inter quæ legitur: *Quod de patria honore arripiendo proponitur*; cùm in Theodosij Nouella desit hæc clausula. Cuiacius ex Græcis legendum monet, *nec patris honorem arripere*: quam lectionem firmat Phocins *in nomocan. tit. 12. cap. 2.* consonant lex 3. *tit. 24. part. 7.* lex 4. *tit. 8. lib. 8. ordin.* Carolus *lib. 6. capitul. cap. 120.* *Ne Iudæi administratorio vsu sub ordine villicorum, atque actorum christianam familiam regere audeant, nec eis hoc à quoquam fieri præcipiatur.* Illustrant vlita congestos in præsenti à Barbosa, & à Cenedo *collect. 77. ad Decret.* Salcedo *in praxi, cap. 23. num. 4. & 10.* Petrus Greg. *lib. 2. part. tit. 5. cap. 4.* Barbosa *lib. 3. voto 93.* Marquez *in Gubernat. Christ. cap. 3. ad finem.* Mendoza *in can. 56. Concil. Illiber.* Gutierrez *de delict. lib. 11. cap. 22.* Acuña *in dict. cap. nulla 14.* Amaya *in l. vnic. Cod. de infamibus, num. 61.* Fragoso *part. 1. de regim. Christ. Reip. disput. 2. §. 8.* Tiberius Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib. 5. cap. 13.* Maiolus *dier. canic. colloquio de perfid. Iudæor. fol. 614.* Mornacius *in l. 6. Cod. de Episcop. aud. & in l. final. Cod. de Iudæis.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. 7. quæstione 32.* Hopingius *de iure insignium, cap 2.* Carball. *in cap. Raynaldus, num. 224. de testament.* Gutherus *de officiis domus August. lib. 2. cap. 4.* Mancinus *de triplici iuris collat. cap. 182.* Rodericus Caro *in histor. Hispalen. lib. 3. cap. 44. fol. 161.* Ricciolus *lib. 2. de iure person. cap. 28. cum sequent.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 8.* Cuiacius *ad tit. Cod. de Episcop. aud. & de Iudæis:* Osualdus *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N.* Escobar *de Pontif. iurisdict. cap. 23. num. 49.* Tapia *tom. 2. lib. 1. quæst. 5. art. vlt.*

4 TRADITVR RATIO DVBITANDI. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Ad officia publica, dignitatesque illi sunt admittendi, quibus maiora suffragantur merita, quia similibus personis præmia, & honores debentur, *l. in nomine, §. hac autem, Cod. de offic. Præfect. Africa, l. 1. ff. de Decurion. l. cùm quis, Cod. eod. tit. lib. 10. cap. graue, de præbend.* illustrant latè Barbosa *lib. 3. voto 93. ex num. 27.* igitur siue iudæus, siue Paganus quis sit, si tamen maioribus pollet meritis, debet ad officia publica eligi. Augetur primò ex eo, nam iuxta præceptum Domini relatum *in cap. 1. de coniug. seruor.* acceptio personarum non est habenda, & iniustum videtur certum genus personarum ad officia, dignitatesque admittere, alios verò ab eis remouere: ergo non debent iudæi omnes absolutè, & indistinctè ab officiis publicis remoueri. Augetur secundò hæc dubitandi ratio *ex l. Iudæi 8. Cod. de Iudæis*, vbi docetur, quod si iudæus litem habeat cum Christiano, adeatur iudex Christianus. Vnde à contrario facilè deducitur, quod si habeat litem cum iudæo, iudex is est adeundus, qui secundùm ius Hebræorum illam decidere possit. igitur saltem pro eo casu Iudæi iudices esse possunt.

5. SOLVITVR RATIO DVBITANDI. Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cuius ratio exprimitur in principio huius textus, quia videlicet nimis absurdum est, vt iudæi, & Pagani, qui Christum blasphemant, in Christianos vim potestatis exerceant: quemadmodum enim tyrannis Christiani nominis hostibus hoc maximè consilium fuit, vt Christianos ab omnibus honoribus, comitiis, foro, & tribunalibus arcerent, vt de Iuliano Apostata narrat Gregorius Nazianz. *orat. 1. in Iulianum*: sic vice versâ Christiani Imperatores meritò Iudæis, & Paganis in vniuersum ad Magistratus, & honores aditum præcluserunt, vt refert Theodoretus *lib. 1. eccles. historia.* Quod absurdum cùm cognouissent Patres nascentis Ecclesiæ, cùm adhuc Imperatores Catholici non erant, & ex Gentilibus ferè eligebantur, repetitis legibus cauerunt, ne Christiani alium Christianum coram iudice Gentili conuenirent, vt ita nullam potestatem exercerent Ethnici in Catholicos, & vt omnis occasio communicandi cum eis tolleretur. Concil. Carth. 4. *can. 87.* relatum *in cap. Catholicus 2. quæst. 6.* D. Paulus 1 *ad Corinth. cap. 6.* ibi: *Si quis ex fratribus negotia habent inter se, nec apud cognitores sæculi iudicentur.* Vbi per sæculi cognatores intelligi Gentiles, probat Mendoza *lib. 3. Concil. Illiberit. cap. 38.* D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 50.* *Non cognoscant ergo Gentes controuersias, quæ inter vos oriuntur, neque contra vos infidelium testimonia recipiatis, nec ab his vos iudicari velitis.* Anacletus *epist. 1. ad omnes Episcopos.* Alex. I. relatus *in cap. relatum 11. quæstione 1.* Accedit, nam iudæi infames sunt, *l. 3. tit. 24. part. 7.* iunctis congestis à Couar. *in Clement. si furiosus, part. 1. §. 6. num. 7.* Osualdus *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N.* Lara *lib. 2. de capellaniis, cap. 4.* Amaya *in l. vnic. Cod. de infamibus.* Quare Iouenalis *satyr. 3. vers. 13.* quasi vilibus & infamibus personis nemora locari consueuisse ostendit, cum morsu:

Nunc sacri fontes, nemus, & delubra locantur.
Iudæis, quorum cophinus, fœnumque supellex.

Et gens *fœtens* dicitur ab Ammiano Marcellino *lib. 22.* & *obscœna* à Rutilio *lib. 1. itiner.* Quare à Gentibus maximè exosi sunt, & eorum occursus malè ominatus, vt tradunt Dorleans *lib. 2. ad Tacitum, pag. 321.* Barthius *lib. 2. aduers. cap. 12.* sed infamibus portæ dignitatum non patent, *dict. l. vnic. Cod. de infamibus*, vbi plura Amaya *in l. 2. Cod. de dignit.* Bronchorst. *cent. 4. art. 96.* Ergo rectè in præsenti statuitur Iudæos non esse admittendos ad officia publica, & dignitates: quod & ad eorum progeniem, & descendentes extendunt Doctores supra laudati, & citati *in cap. cam te 7. de rescriptis.*

Vnde infertur, Iudæos minimè posse aduocationis officium exercere, *l. nemo 15. Cod. de Episcop. audient. l. vlt. Cod. de postul.* faciunt textus *in l. probatorias 9. Cod. de diuers. offic. lib. 12. cap. nemo 7. de pœnis. dist. 1.* quia publicum officium est pro alio postulare; & non solum nobile, verùm & laudabile est officium Aduocati, *l. laudabile 4. Cod. de aduocat. diuers. iudic. l. prohibendum 7. Cod. de postulando*, docent Donellus *lib. 18. comment. cap. 3.* vbi Osualdus *litter. E.* Gutherus *de officiis domus lib. 3. cap. 2.* Bulengerus *lib. 6. de Imper. Rom. cap. 61.* Mastrillus *de Magistratibus lib. 2. cap. 12. numer. 6.* Amaya *in dict. l. vnic. Cod. de infamibus, à numer. 87.* notaui *in cap. 1. de postulando.* Vnde cùm ab huiusmodi officio infames repellantur, vt probant Faber *in ration. ad l. 1. §. ait Prætor 8. de postul.* Tiraquellus *de nobilit. cap. 29. ex num. 11.* Iudæi tanquam infames ab aduocationis munere arceri debent, vt probat Ricciulus *lib. 2. de iure person. cap. 24.* Idem dicendum est de Procuratoria officio, nam præterquam quod publicum est, *l. 2. ff. de regul. iuris*, non vile 6. DE OFFICIIS ADVOCATI, PROCVRATORIS, AT TABELLIONIS.

&

& abiectum, sed honestum, & nobile est, vt probat Ant. Faber *in rational. ad l. Padius 7. ff. de arbitris*, Tiraq. *de nobilit. cap.30.* P. Gregor. *lib. 9. syntag. cap.4. num.5.* Osualdus *lib.18. Donel. cap.3. littera P.* Bobadilla *lib.3. Polit. cap.1. num. 53.* quapropter infames ab huiusmodi officio repelluntur, *cap. 1. & 2. 3. quæstione 7.* Paulus *lib.1. sent. tit.2. §.3. & §. final. de exception.* docent Faber *in dict. l. Padius*, Osualdus *dict. cap.3. Littera P.* Couar. Bobadilla & Farinacius, quos refert & sequitur Amaya *in l. si quis 34. Cod. de decur. lib. 10.* etsi contrarium teneat Donel. *dict. lib.18. cap.3.* Nec pro eo facit textus *in dict. l. si quis 34. Cod. de Decur.* nam vt ibi docuit Amaya in eo textu, non agitur de procuratione in iudicio exercenda, sed de administratione, & procuratione alienarum facultatum, quæ quidem curialibus omnino prohibetur. Vnde Iudæi procuratores in iudicio esse nequeunt, vt probat Ricciulus *de iure person. lib.2. cap.26.* etsi contrarium teneat Baldus *in l. spadonem 15. §. iam autem, ff. de excusat. tutor.* Idem etiam dicendum est de tabellionis officio: tum quia officium publicum est, & per consequens præsenti constitutione comprehensum: tum etiam quia honorabile est, *l. laudabilem 4. ff. de aduocat. diuers. indic. l. maximarum 12. Cod. de excusat. muner. lib.12.* quare Cassiodorus *lib.12. epist.21.* honorabile decus appellauit. Probarunt latè Petrus Gregor, *lib.47. syntagm. cap.41.* Bulenger. *lib.6. de Imperat. Rom. cap.26.* Cuiac. *lib.16. obseru. cap.14.* Amaya *in dict. l. si quis 34. num.6. Cod. de Decur. lib.10.* & notaui *in cap.2. ne clerici, vel monachi.* Vnde meritò Iudæi à tali officio exercendo arcentur. Ricciulus *dict. lib.2. cap.27. per totum.*

7. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam verum est, ad dignitates, & officia publica homines virtute pollentes, litterisque conspicuos eligendos esse; tamen similes conditiones dari nequeunt in Iudæis, aut Paganis, cùm illi non sint orthodoxæ fidei, sed publici peccatores, & quidem immanissimi criminis, videlicet infidelitatis, & idololatriæ: vnde nunquam in eis possunt reperiri qualitates, quæ illos dignos reddant dignitatum, aut publicorum officiorum. Et licèt acceptio personarum non sit habenda, hoc tamen procedit inter fideles, & professores orthodoxæ fidei, eiusdemque virtutis. Vnde meritò Iudæis, & Paganis in omnibus, & quoad omnia præferri debent fideles Catholici. Nec obstat augmentum difficultatis deductum *ex dict. l. si qua 20. Cod. de Iudæis.* Nam verum est, quod si lis, siue ciuilis, siue criminalis, mouetur inter Iudæum, & Christianum actorem, siue reum, necessariò Iudex Christianus adeundus est, *dict. l. si qua*: cùm Iudæi nullam iurisdictionem in Christianos exercere possint: idemque dicendum est, si lis tractetur inter Iudæos. Nec tunc obstat augmentum difficultatis; nam cùm argumentum illud deducatur à contrario sensu, & inde sequatur absurdum, nempe vt Iudæi inter Catholicos commorantes publicis præficiantur officiis, ideo tale argumentum non admittitur.

8. EXPONITVR L. 3. §. FINAL. FF. DE DECVR. Sed suprà traditis aperto Marte opponitur textus *in l. generaliter 3. §. final. ff. de Decur.* vbi Vlpianus ita scribit: *Eis qui Iudaicam superstitionem sequuntur, Diui Seuerus, & Antoninus honores adipisci permiserunt. Sed & necessitates eis imposuerunt, quæ superstitionem eorum non læderent.* Ex quibus disertissimis verbis constat, Iudæos ad honores, atque officia publica admittendos esse, contra hucusque tradita, & expressam Theodosij constitutionem *in l. final. Cod. hoc titul.* Pro cuius difficultatis solutione varia adduxerunt vtriusque iuris Interpretes communiter repetentes hîc. Couar. *in Clement. si furiosus, 1. part. §.2. num.8. de homicid.* Ioannes de Platea *in l. omnes, Cod. de Decur. lib.10.* Amaya *in l. vnic. Cod. de infamibus, eod. lib. num.72.* Osualdus *lib. 18. Donel. cap. 7. littera N.* asseruerunt sententiam textus *in dict. l. 3. §. final.* corruptam esse per edictum Imperatoris Theodosij, & valent. *in dict. l. final.* Sed hæc interpretatio facilè conuincitur ex vulgari principio textus *in l. vnic. §.6. Cod. de veteri iure enucleando*: vbi docetur, nihil contrarium in libris Pandectarum compilatum esse. Nec feliciùs Abbas Ananias *in præsenti*, Azo, Bartolus, & Baldus *in dict. l. final.* docuerunt, Iudæos quoad ritus eorum, & superstitionem posse adire iudices proprios, idest seniores, quorum iudicium subire tenentur. Verùm hæc interpretatio expressè refellitur *ex l. Iudæi 8. §. final. Cod. hoc titul.* in illis verbis: *In his causis, quæ tam ad superstitionem eorum, quàm ad forum, & leges, ac iura pertinent, adeant solemnia iudicia, omnesque Romanis conferant legibus, & excipiant actiones.* Ergo quia nec quoad ritus proprios iudices peculiares habere queunt: idque expressè colligitur ex facto Pauli relato *Actuum Apost. cap.23.* vbi conuentus coram collegio seniorum ad Cæsarem appellauit: ex quo facto Iudæos nullam habere iurisdictionem probat Gutherus *de officiis domus August.* Nec interest, quod Iudæi synedria sua, hoc est collegia, iure ciuili etiam approbata retinuerint, *l. Iudæorum 4. l. si qua 15. Cod. hoc titul.* probat Cuiac., *lib. 7. obs. cap. 30.* quia nihil in ipsis circa iudicia forensia agebatur, nec seniores in ipsos vllam iurisdictionem exercebant postquam Iudæi per varias gentes dispersi fuerunt sine Rege; & sine Duce. Hac explosâ sententiâ subtiliter Alciatus *lib. 3. disput. cap. 8.* quem sequuntur Tiraquel. *de primog. quæst. 66. num. 42.* Decianus *lib. 5. tract. crim. cap. 13. num. 6.* Dorleans *ad Tacitum lib.2. annal. pag.319. & lib. 13. pag. 686.* Loseus *de iure vniuers.* Azeuedo *in l. 3. tit.3. lib.8. Recopil.* Mendoza *lib. 3. Concil. Illiber.* Mancinus *de triplic. iuris collat. lib.2. cap.182.* Aldrete *lib. 2. antiquit. Hispan.* Bertrandus *de Iureperit. in vita Vlpiani*, ait corrupta esse verba illius textus, & pro illis verbis *DD. Seuerus & Antoninus*, reponendum esse *D. Verus, Antoninusque.* Quâ emendatione admissâ, docet Iudaïcam superstitionem non intelligi de Iudæis, sed de Christianis, & eorum superstitione, quibus Imperatores Diui Ælius Verus, & Marcus Antoninus, qui Diui fratres appellantur, vt probat Bisciola *in epit. annal. Baronij, tom. 1. anno Christi 163.* concesserunt, vt honoribus frui possent, eo quod in expeditione Germanica bello contra Marcomanos indicto, exercitus ipsorum siti penè deficeret, nisi precibus Christianorum imbre de cœlo diuinitus dimissâ satiarentur, & ita Imperatores victoria feliciter potirentur, vt referunt Tertullianus *in apolog. cap.5. & ad Scapulam cap.4.* in illis verbis: *Si litteræ Marij Aurelij grauissimi Imperatoris requirantur, quibus illam Germanicam sitim Christianorum fortè militum imbre discussam testantur.* Et Iudæos pro Christianis à

Gentilibus vſurpari, patet ex Dione Caſſio *in Domitiano*: qui de Flauio Clemente Conſule ſcribit, relictis Romanorum Diis ad religionem Iudæorum ſe contuliſſe. Notauit Zerda *in aduerſ. cap.* 72. Verùm hæc ſolutio in pluribus peccat. Primò quia notum eſt, Marcomanicum bellum ſolùm ab Imperatore Marco Aurelio Antonino geſtum fuiſſe, cùm iam Imperator Verus apoplexiâ occubuiſſet anno 171. vt referunt Tertul. *vbi ſuprà, dict. cap.* 5. vbi plura notauit Pamelius *numer.* 64. Euſebius Cæſar *lib.* 5. *cap.* 5. Paulus Grotius *lib.* 7. *cap.* 15. & conſtat ex epiſtola ipſius Imperatoris Marci Aurelij, quæ extat apud Iuſtinum in fine ſecundæ apologiæ, vbi ait: *Quinque enim diebus aquam non ſumpſimus, quod non ſuppeteret; eramus enim in Germania vmbilico, eorumque finibus: ſimul autem ac ſe humi abiecerunt, Deum precati ſunt, quem ego ignorabam: ſtatim de cœlo pluuia delapſa eſt, in nos quidem frigidiſſima, in Romanorum verò hoſtes grando ignis ſpecie, & ſimilitudine.* Si ergo Imperator Verus tempore huius Germanicæ expeditionis iam deceſſerat, minimè miraculi ſupradicti occaſione, vt voluit Aleiatus, potuit concedere Chriſtianis, vt honores adipiſcerentur. Quare hæc Aleiati ſententia iam diſpliceuit Anton. Auguſtino *lib. ſingulari ad Modeſtinum*, Couar. *in Clement. ſi furioſus*, 1. *part.* §. 2. *num.* 8. Oſuald. *lib.* 18. *Donel. cap.* 7. *littera N.* & notaui *in can.* 56. Concilij Illiber. Nec etiam rectè Alciatus & Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illib.* Lipſius *lib.* 13. *annal. Taciti*, Camerarius *cent.* 1. *horar. ſucceſſ. cap.* 39. docuerunt Iudaicam ſuperſtitionem in eo textu referri debere ad catholicam religionem, quam ita infenſiſſimus Chriſtianorum Vlpianus appellabat, vt econtrà Modeſtinus religionis vocabulo Iudæorum ſectam decorat, *in l. circumcidere* 11. *ff. ad leg. Corn. de ſicar.* Catholici veram religionem edocti, cæterorum dogmata ſuperſtitionem plerumque dicunt, *l. omnes qui* 49. *C. de Decur. lib.* 10. *l. curiales* 7. *Cod. de heretic.* Nam vt probat Amaya *in dict. l. vnic. num.* 66. ea verba neceſſariò referenda ſunt ad Iudaicam religionem, quæ frequenter ſuperſtitio appellatur, ob ſcrupuloſas & vanas eorum cæremonias.

9. Reſpvntvr aliæ interpretationes. Succedit alia interpretatio Maſcardi de Suſanis *in tract. de Iudæis*, 2. *part. cap.* 6. *num.* 18. qui aſſerit Imperatores Seuerum & Antoninum Iudæis honores adipiſci permiſiſſe, non omnes, ſed eos, qui ſuperſtitionem eorum læderent. Quam ſententiam vt adſtruat, textum emendat, & ita legit: *Eos qui Iudaicam ſuperſtitionem ſequuntur, Diui Seuerus, & Antoninus honores adipiſci permiſerunt, ſed & neceſſitatem eis impoſuerunt, qui ſuperſtitionem eorum læderent.* Sed cùm Maſchardus litteram textus corrumpat, audiendos non eſt. Quare his ſententiis omiſſis, vt veram aſſignemus interpretationem, ſciendum eſt, conſtitutionem illam Imperatorum *ſub tit. de Decurion.* à Triboniano compilatam fuiſſe. Vnde ad honorem Decurionatus referenda eſt, aliàs Tribonianus ſub eodem titulo eam non transſcripſiſſet. Quare cùm in §. præcedenti actum eſſet de ſpuriis ad Decurionatus in defectum aliorum promouendis, ſtatim Vlpianus *in lib. de offic. Proconſul.* ſcripſit, permiſſum fuiſſe Iudæis honores accipere: ergo de honore Decurionatus accipiendus eſt, vt docuerunt Gloſſa ibi, *littera L.* & Gothofred. *littera P.* Bartol. *in l. omnes* 49. *Cod. de Decur. num.* 10. Deinde ſupponendum eſt, ad exemplum Senatus Romani in aliis municipiis fuiſſe etiam Curiam, ſeu minorem Senatum, *l. exemplo* 36. *Cod. de Decur.* Vnde à Curia, cui adſcribebantur, Decuriones, ſeu Curiales appellati ſunt, *l. obſeruare*, *l. Curiales*, *l.* 25. 39. & 47. *Cod. eod. titul.* ſiue à decem, quia cùm Coloniæ adducebantur, decima eorum pars, qui deducebantur, conſilio publico mancipabatur, *l. Pupillus* 139. §. *Decuriones*, *ff. de V. S.* ſiue vt tradit Caſſiodorus *lib.* 9. *epiſt.* 2. curiales dicti ſunt à cura, quam habere debent maximè ſolicitam de rebus patriæ, & ciuitatis: & cum ad exemplum Senatus Vrbis, Senatus ille minor inſtitutus fuiſſet in municipiis, Decuriones etiam Senatores dicebantur, *l. omnes* 33. *Cod. de Decur.* Nouella Maioriani de Curialibus, *in princip.* Euagrius *lib.* 7. Caſſiodorus *lib.* 2. *epiſt.* 18. & *lib.* 5. *epiſt.* 21. & *lib.* 6. *epiſt.* 3. lepidiſſimè notauit Auſonius *in Moſella*.

—— *Quos Curia ſummos*
Municipum vidit Proceres, propriumque Senatum.

Docent Panciroła *in notit. de Magiſtr. municip. c.* 1. Briſſonius *lib.* 4. *antiq. cap.* 13. Bulengerus *lib.* 7. *de Imperio Roman. cap.* 3. Oſualdus *lib.* 2. *Donel. cap.* 21. *littera E.* Bobadilla *lib.* 3. *Polit. cap.* 8. *numer.* 8. Amaya *in præfat. ad tit. Cod. de Decur. numer.* 1. Tandem ſupponendum eſt, quod licèt Decuriones hiſce nominibus Senatorum, ſummorumque Primatum decorentur; & licèt quamplurimis priuilegiis potiantur, quæ congeſſerunt Pancirola *dict. tract. de Magiſtr. municip. cap.* 6. Fornerius *lib.* 1. *ſelect. cap.* 12. Gutboſt. *ad tit. Cod. de Decur.* Bulengerus *lib.* 7. *de Imper. Roman cap.* 6. Et licèt dignitatem, ac honorem habere dicantur, *l.* 2. §. *final. ff. de Decur.* innotis tradiris à Platea *in l.* 1. *Cod. eod. titul. num.* 1. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 8. *num.* 19. Azeuedo *in Curia Piſan. lib.* 3. tamen odioſum, vtpote plenum oneribus, quæ congerit Amaya *in præfat. ad tit. Cod. de Decur. lib.* 10. *n.* 17. & apud antiquos exoſum fuit huiuſmodi officium, vſque adeo, vt albo Decurionum non adſcriberentur, niſi inuiti, vt conſtat ex Syneſio *epiſt.* 93. Caſſiodoro *lib.* 9. *variar. epiſt.* 2. ibi: *Quicquid eis honoris causâ delegabat, ad iniuriam potius videbatur eſſe perductum.* Et ſi latitabant, ad ſubeundum munus cogebantur, *l. ex omnibus* 31. *Cod. de Decur.* immò etiamſi domus Auguſtæ priuilegio ſeſe deferrent, extrahebantur, *l. curiales* 38. *Cod. eod. tit.* & ſic deinceps cogebantur munus implere, vt velut glebæ adſcripti, & ſerui Curiæ mancipati, ipſam minimè deſerere quirent, *l. omnes* 50. *l. ſi quis* 55. *Cod. eod.* adcò vt ſi ſe ſubtraherent, honore priuarentur, *l. quamuis* 51. *Cod. eod. titul.* Vnde velut ſerui cenſebantur. Sic Maioranus eos appellat *in Nouel. de curialibus*, ibi: *Curiales ſeruos eſſe Reipublicæ.* Licèt ex Caſſiodoro *lib.* 7. *epiſt.* 47. Cuiacius *neruos* emendauerit, quem ſequitur Fornerius *in notis ad ipſam epiſtolam* 47. *Caſſiodori*; ideoque paſſim in titulo *de Decurionib. lib.* 10. eorum miniſterium vocatur ſeruitium, officiumque mancipatio Curiæ, totque incommodis, atque oneribus fatigabantur Decuriones, vt pœnæ causâ ab Imperatoribus Gentilibus munus hoc Chriſtianis iniungeretur, atque ſupplicij loco ipſi Curiæ addicebantur. Caſſiodorus *lib.* 6. *epiſt.* 7. ibi: *Clericis autem omnia priuilegia, honores, conſuetudineſque ſubtraxit, & leges impoſitas pro eis ſoluit, ipſoſque Curiæ tradidit.* Et ſatis innuitur *in l. ne quis* 38.

Cod.

Cod. de Decur. ibi : *Ne quis officialium pœna ſpecie Curiæ detur.* Vbi Gothofredus *littera K.* & Caſſiodorus *lib.1. hiſtor. tripart. c.9.* inter illos qui metallis erant damnati, eos qui Curiis erant mancipati commemorat : obſeruat Briſſonius *lib.4. antiquit. cap.13.* & quod maximè mirandum eſt, quamplures nuptiis abſtinebant, ne liberos Curiæ obnoxios relinquerent, vt teſtis eſt Imperator Iuſtinianus *in nouel.38. de Decur. §.1.* ibi : *Denique quoniam ipſis corporibus fraudare curam voluerunt, rem omnium impiiſſimam adinuenerunt, à nuptiis legitimis abſtinentes.*

10. His ſuppoſitis dicendum eſt, Imperatores Seuerum, & Antoninum Decurionatum permiſiſſe Iudæis, quia officium illud plus oneris, quàm honoris habebat. Nec credi poteſt, Imperatores Iudæos honorare voluiſſe, cùm omni æuo eos inuiſos fuiſſe Romanis, & in deriſionem habitos fuiſſe conſtet ; ipſe enim Auguſtus Cæſar in opprobrium gentis illius Ariſtobulum, & Alexandrum fratres laqueo ſuſpendit. Tiberius eius ſucceſſor ſic exoſos habuit Iudæos, vt eorum ſacra, ac cæremonias ab Vrbe Senatuſconſulto pelleret. Tacitus *lib.2. annal.* Conſequenter Caius cæſar Philonem Iudæum Legatum poſt Chriſti mortem pro patriis legibus retinendis maximè irriſit, vt referunt Euſebius, & ipſe Philo *in libello legationis ad Caium.* Claudius Cæſar Caij ſucceſſor edicto ſuo pelli ex Vrbe iuſſit Iudæos. Suetonius *in eodem, cap.25.* Oroſius *lib.7. cap.61.* facit Iuuenalis *ſatyr.3. verſ.13.*

PROSEQVITVR VERA INTERPRETATIO.

Nunc ſacri fontes, nemus, & delubra locantur
Iudæis, quorum cophinus, fœnumque ſupellex.

Probant Dorleans *lib.2. ad Tacitum*, Gaſpar Barthius *lib.2. aduerſar.* Et vt ad tempora Septimij Seueri, & Antonini accedamus, certum eſt, Ælium Alexandrum Imperatorem primo ſui Imperij anno Iudæos ſubuertiſſe, ciuitatemque Hieroſolymam à ſuo nomine Æliam vocaſſe, vt referunt D. Hieronymus *in cap. 9. Daniel.* Aluix *ad vitam S. Ignatij, tom. 1. cap. 2.* Euſebius *in chron. lib. 4. cap. 5.* Genebrardus *lib. 2. chronograph. pag. 62.* Tandem Imperatores Seuerus, & Antoninus acriter perſequuti fuerunt, vt refert Tertul. *in apolog. cap.5.* qui miſerum eorum ſtatum depinxit : quod & fecit Prudentius contra Iudæos, *verſ.608.* ibi:

Exiliis vagus huc illuc fluctuantibus errat
Iudæus, poſtquam patria de ſede reuulſus
Supplicium pro cæde luit, Chriſtique negati
Sanguine reſperſus commiſſa piacula ſoluit.

Vnde facilè cognoſcitur, Imperatores permiſiſſe Iudæis Decurionatum obtinere, quia onus erat, vt conſtat ex ſuprà traditis ; vt ita potiùs grauarentur onere, quàm decorarentur honore. Vnde poſtquam Vlpianus refert *in dict. §.3.* Imperatores permiſiſſe Iudæis honorem obtinere, ea adiecit verba : *Sed & neceſſitatem impoſuerunt* : quæ ſenſum illum habent, non ſolùm onus Decurionatus, ſed etiam alia munera, videlicet onerosa, eis inflixerunt ; ideo addita ea coniunctio *&*, quæ cum ſuperioribus ſequentia coniungit: teſtantur ſimiliter & verba illa, *quæ ſuperſtitionem eorum non læderent* ; nec enim hæc adiecta forent, niſi exprimere voluiſſent, vt quantumuis in eorum defatigationem onera iniungerent, nolle tamen vt exinde eorum ſuperſtitio lædatur, cùm illi in ſuis ſynagogis & cæremoniis inquietandi non ſint, vt probaui *in cap.3. hoc tit.* Præſenſit hanc ſolutionem Mela *miſcel. iur. c.12.*

num. 11. Gothofredus *in l. 49. Cod. Theodoſ. de Decur.* Manet ergo, Iudæos non admitti ad honores, & dignitates ; admitti tamen ad Decurionatum, quia onus potiùs continet, quàm honorem. Quomodo procedunt textus *in dict. l. vlt. Cod. de Iudæis*, iunctis lege *iuſſio 5.* lege *quicumque 10. Cod. eod. tit.* & lege *omnes 49. Cod. de Decur. lib.10.* Nec contrarium probatur *in l. Manichæi 12. Cod. de hæretic.* vbi Iudæis interdicitur Patres ciuitatum fieri ; nam vt rectè animaduertit Cuiac. *in l. 3. Cod. de his qui ſponte munus, lib. 10.* Patres ciuitatum non ſunt Decuriones, ſed ciuitatum tantùm curatores, vt etiam exponunt Gothofredus *in dict. l. 3. & dict. l. Manichæi 12.* vt etiam pecuniæ publicæ & operarum publicarum diſcuſſores dicuntur *in l. 1. Cod. quibus muneribus excuſentur, lib. 10.* Nouel. conſtitutio 27. 85. 128. 160. non verò Decuriones : quapropter de illis intelligenda eſt dicta lex *Manichæi 12. Cod. de hæretic. & Manichæis* ; non verò de Decurionibus.

11. Secundò ſuprà traditis obſtat textus *in l. Iudæi 8. verſ. ſi qui verò, Cod. de Iudæis*, vbi Imperatores Arcadius, & Honorius docent, Iudæos arbitros eſſe poſſe. Ergo & Iudices ; ſiquidem arbitria redacta ſunt ad inſtar iudiciorum, *l. 1. ff. de arbitr.* & per conſequens officium publicum obtinere poſſunt ; ſiquidem certum eſt, iudicum officium publicum munus eſſe, publicaque auctoritate firmari, *l. final. §. 14. ff. de muner. & honor. l. quippe 78. ff. de iudiciis, l. 2. ff. de R. I. l. priuatorum 3. Cod. de iuriſdict. l. 1. ff. eod. l. eum qui 13. eod. titul.* Donel. *lib.27. comment. cap.6.* vbi Oſualdus *littera A. & B.* Goueanus *lib. 2. de iuriſdict. num. 35.* Vulteius *ad l. 1. Cod. de iuriſdict. lib. 2. cap. 14.* Faber *in ration. ad dictam legem primam, de arbitrariis.* Igitur quia Iudæi ad publica officia admitti valent. Cui difficultati facilè ſatisfaciemus, ſi ſupponamus arbitrum propriè non eſſe iudicem, ſed ita appellari adiectâ illâ particulâ, *ex compromiſſo* ; ſicut iudices compromiſſarij ſunt, in quos partes addictâ pœnâ compromittunt, *l. minorem 34. §. final. de minor.* docet eleganter Scipio Gentilis *de iuriſd. dict. lib.2. cap.8.* differit Cuiac. *in paratit. ad tit. Cod. de iudiciis*, Petrus Gregor. *lib. 47. ſyntagm. cap. 12. num.2.* Et ideò non Iudices, ſed partes iudicis vocantur, *l. Pomponius 13. §. recepiſſe 2. de recept. arbitr. l. 14. Cod. de iudiciis* : & in quamplurimis Iudices non habentur, quæ congerit Goueanus *lib.2. de iuriſd. à num. 31.* & Donellus *lib.28. comment. cap. vlt.* & ibi Oſualdus *littera C.* Antonius Faber *ad dict. l. 1. de recept. arbitr.* Vnde iure ciuili ex eorum ſententia nec exceptio naſcebatur vſque ad Iuſtiniani noſtri tempora : quapropter cùm propriè iudices non ſint, ſed tantùm partes eorum, nec vllam iuriſdictionem exerceant, *dict. l. 8. Cod. de iuriſdict.* non mirum permiſſum Iudæis arbitrium, vt ita potiùs, quàm cum ſtrepitu iudicij intra ipſos motæ controuerſiæ ſopirentur ; & magis ſi obſeruemus, infames ab eiuſmodi arbitrio non fuiſſe depulſos, *l. Pedius 7. de recept. arbitr.* docet Amaya *ad tit. de infamibus, num 92.* Vnde non aduerſatur dicta lex *Iudæi 8.* deciſioni noſtri textus, ibi : *Ab officiis publicis* ; quia publicum officium minimè habet compromiſſarius, nec alter Iudex dicitur, quàm qui conſtituitur auctoritate publica, ex qua, vt ſuprà dixi, appellatur officium publicum, quæ in arbitris vt priuatis deeſt, *dict. l. 3. Cod. de iuriſd.* Vnde tantùm

EXPONITVR L. IVDÆI 8. C. DE IVDÆIS.

officium prilustrem est arbitrium ferre, nec dignitatem, iurisdictionemve vllam continet, vt refert noster Amaya *vbi suprà*. Videndus Gothofredus *in l. Iudæi* 10. *Cod. Theod. de iurisdict.*

12. EXPONITVR L. SI SPADONEM, §. IAM AVTEM, FF. DE EXCVSAT. TVTOR.

Etiam supra tradita obstat textus *in l. si spadonem* 15. *§. iam autem, ff. de excusat. tutor.* vbi Modestinus refert ex constitutionibus (intelligo Seueri, & Antonini, de quibus *in dict. l. 3. §. final. ff. de Decur.*) Iudæos posse tutores esse, etiam non Iudæorum: sed tutela munus publicum est: ergo Iudæi possunt habere publica officia. Accedit timor peruersionis, siquidem facilè tutor potest corrumpere mores populi Christiani, de quo absque dubio sensit Modestinus *in eo textu*; quare pupillus educari iubetur penes eas personas, apud quas ipse cultu veteri, moribusque patriis edoceri possit, *l. 1. & final. ff. vbi pupillus*, *l. 2. Cod. hoc titul.* Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu doceri Iudæos tutores esse posse etiam non Iudæorum, non quoad ipsorum educationem, sed quoad bonorum administrationem tantùm. Quæ solutio facilè probatur ex illis verbis sequentibus: *Sicut & reliqua administrabunt*. Ex quibus facilè constat, in præcedentibus actum fuisse tantùm de bonorum administratione, quam rectè Iudæi habere possunt. Nec obstat tutelam publicum munus esse, quia vt suprà de officio decurionatus dixi, officium tutoris onus potiùs continet, quàm honorem, ideoque ab onere tutelæ Iudæos excusari non posse. Nec etiam obstabit si dicas, tutorem principaliter dari personæ, non rei, vel causæ, *princip. Instit. de tutel.* quia licèt id verum sit, tamen in præsenti casu postquam Prætor causâ cognitâ agnouerit non expedire pupillum morari, seu educari penes Iudæum, ipsi onus administrationis bonorum iniunget, alteri verò educationem pupilli commendabit. Verùm etsi iure ciuili hæc procedant, tamen attento iure canonico verius est, nec etiam quoad bona Iudæos tutores esse posse, quia licèt iuxta proximè tradita non possint facilè corrumpere mores pupillorum; tamen cùm infensissimi sint Christianis, facilè, cùm non possint in corpore, aut anima lædere, in eorum bona grassabuntur, vt docuerunt Petrus Gregorius *lib. 2. syntagm. cap. 4. num. 8. & 9.* Faber *in Iurisprud. tit. de excusat. tutor. princip. 1. illat 9.* Gutierrez *lib. 1. de delict. quæst. 21.* Cuiac. *lib. 7. obs. c. 30.* qui etiam iure ciuili attento hoc procedere affirmat, sed absque vllo iuris testimonio, cùm contrarium expressè legamus *in dict. §. iam autem*.

13. EXPONITVR L. 5. COD. DE EPISC. AVDIENT.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in l. Archigerontes, Cod. de Episcop. audient.* vbi ita statuitur: *Archigerontes, diœcetaque ergasiotanorum, non nisi Christiani dirigantur: quod officium tamen sollicitus obseruet excubiis.* Vbi difficile est, quid per Archigerontas, diœcetasque intelligatur; siquidem eorum officium tantùm Christianis committi statuerunt Imperatores. Accursius ibi Archigerontas exponit, idest Archipresbyteros, aut Episcopos, vel minores sacerdotes, qui peccata eorum qui ad metalla damnati erant, audirent. Sed meritò eum reprehendit Pancirola *lib. 2. variar. c. 173.* nam si Imperatores sensissent de presbyteris ad confessiones damnatorum audiendas deputandis, frustra statuerent, vt necessariò Christiani essent, siquidem non solùm Christiani, verùm & sacerdotes tales ministri esse debent. Nec feliciùs Alciatus *lib. 3. dispunct. cap. 18.* textum illum accipit de his, qui mensam Principis, aut alia eius negotia procurant, cùm nullibi legamus similes dispensatores Archigerontas dici. Pancirola *dict. cap. 73.* asserit per Archigerontas in eo textu intelligi senes, qui gynæciis præerant, vbi vestes Principum, & lintea texebantur, de quibus *in titul. de Murilegulis, Gynæciariis, & procuratoribus Gynæcij, lib. 11.* Sed eodem modo refellitur Pancirola, ac ipse impugnauit Alciatum. Quare his omissis, pro vera illius textus interpretatione, qui reperitur *in Cod. Theodos. sub tit. de Alexandr. plebis Primatibus*, vt iam notarunt Pancirola *dict. cap. 73.* Cuiac. *lib. 23. obs. cap. 3.* Gothofredus *ibi*, dicendum est, Archigerontas vocari Principales Curiæ Alexandrinæ, seu quinque Summantes ordinis Alexandrini, quasi Principes Senatorum municipalium; curatores verò corporum eiusdem vrbis Alexandrinæ vocant Imperatores Diœcetas Ergasiotanorum; idest curatores corporatorum. Statuerunt ergo Imperatores *in dict. l. 6.* Principales istos Curiæ, & corporatum Alexandriæ, Christianos eligi, vt in seditiosissima ciuitate popularium factiones, quibus Christiana ipsa religio offendi, vel Christiani ipsi premi potuissent, Principalium auctoritate comprimerentur: docuit Petrus Burgius *lib. 1. elector. cap. 3.* quem sequitur Mornacius *in dict. l. 6.* Cùm enim iniustum, ac indecorum sit, Iudæos, seu Paganos præfici Christianis, seu officiis publicis, in quorum exercitio ipsos vexare possint, ideo Imperatores noluerunt infideles præponi publicis officiis, & præponi ipsis corporatis.

CAPVT XVII.

Idem [a] *in eodem.*

AD liberandam Terram sanctam. *Et infrà*: Excommunicamus præterea, & anathematizamus illos falsos, & impios Christianos, qui contra ipsum Christum & populum Christianum Sarracenis arma, ferrum, & [b] ligamina deferunt galearum: eos etiam, qui galeas eis vendunt, vel naues: quique in piraticis Sarracenorum nauibus curam gubernationis excercent, vel machinis, aut quibuslibet aliis aliquod eis impendunt consilium, vel auxilium in dispendium Terræ sanctæ: ipsosque rerum suarum priuatione mulctari, & capientium seruos fore censemus: præcipientes, vt per omnes vrbes maritimas diebus Dominicis & festiuis huiusmodi sententia publicè innouetur, & talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum, quod ex commercio tam damnato perceperint, & tantundem de suo in subsidium Terræ sanctæ transmiserint, vt æquo iudicio, in quo [c] deliquerint,

querint ; puniantur. Quod ſi fortè ſoluendo non [d] fuerint, ſic alias reatus talium caſtigetur, quod in pœna ipſorum aliis [e] interdicatur audacia ſimilia præſumendi.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*] Textus hic non repetitur in aliqua ex collectionibus antiquis; extat tamen in Concilio Lateran. ſub Innocentio III. celebrato, vbi poſt canones ipſius Concilij ad eius calcem habetur, vbi legitur, *Expeditio pro recuperanda Terra ſancta:* vbi varia ſtatuuntur, tam circa Crucesignatos, quàm circa deferentes arma ad Sarracenos; & ad medium ipſius conſtitutionis reperiuntur verba in præſenti tranſcripta. Cùm enim expeditionem Terræ ſanctæ ſæpe tentaſſent Gregorius VII. Vrbanus II. Gelaſius II. Calixtus II. Eugenius III. Alex. III. vt referunt Baronius *tom.* 11. *anno* 1095. & *tom.* 12. *anno* 1145. ſcriptores in Bullam Cruciatam laudati à Patre Mendo *diſput.* 1. *in bullam*, *cap.* 4. ideo veſtigiis prædeceſſorum inhærendo Honorius III. varia conſtituit pro expeditione ipſius Terræ ſanctæ, & in gratiam Crucesignatorum; ac contra eos, qui arma, ferrum, & ſimilia ad ipſos Sarracenos deferrent.

2. *Ligamina deferunt galearum.*] Gloſſa marginalis legit *lignamina*, & rectè; ſed debebat etiam reponere *Gallearum*, vt refertur apud Matthæum Pariſium anno 1234. ibi: *Qui Sarracenis arma, ferrum & lignamina deferunt gallearum*, hoc eſt materiam ad fabricandas naues longas, vt explicat Voſſius *de vitiis ſermon. lib.* 3. *cap.* 21. & ſuadetur hæc expoſitio ex verbis ſequentibus, vbi prohibetur Chriſtianis vendere Sarracenis naues, & galeas; aliàs enim ſuperflua, parumque neceſſaria videbatur præſens conſtitutio, ſi retineretur vulgaris lectio *ligamina galearum*, cùm quælibet ligamina facilè apud ipſos fabricarentur: & galeæ ſimiliter, ſi acciperentur pro pileo, aut tegumento capitis militum, de quibus plura Turnebus *lib.* 28. *adverſ. cap.* 16. Zerda *ad illud Virgil.* 7. *Æneid.*

Cui triplici crinita iubâ, galea alta chimæram.

Stenbeehius *ad Vegetium lib.* 1. *cap.* 20. Accipienda ergo eſt præſens conſtitutio de galeis, videlicet nauibus longis, de quibus, & earum forma plura Moriſotus *lib.* 7. *orbis maritimi*, *cap.* 7. Salmaſius *in obſer. ad ius Atticum*, *cap.* 28.

c *Deliquerint.*] Iuxta tradita *in cap.* 3. *de temporibus ordin.*

d *Non fuerit.*] Vt ita qui non habet in ære, luat in corpore, iuxta adducta *in cap.* 2. *de pignor.*

e *Aliis interdicatur audacia.*] Quæ eſt potiſſima ratio pœnarum, vt probaui *in cap.* 13. §. *cæterùm*, *de offic. ordin.*

Commentarium huius textus dedi ſuprà *in cap. ita quorundam.*

CAPVT XVIII.

Gregor. IX. [a] *Aſtoricen. & Lucen. Epiſcopis.*

EX ſpeciali, quem erga [b] illuſtrem Regem Portugalliæ gerimus [c] charitatis affectu. *Et infrà*: Mandamus quatenus Regem ipſum ſolicitè inducatis, ne in [d] officiis publicis Iudæos Chriſtianis præficiat, ſicut in generali Concilio continetur: & ſi fortè redditus ſuos Iudæis vendiderint, vel paganis, Chriſtianum tunc deputet [e] de grauaminibus inferendis clericis & Eccleſiis non ſuſpectum, per quem Iudæi, ſiue Sarraceni ſine Chriſtianorum iniuria iura [f] regalia conſequantur.

NOTÆ.

1. a *ASTORICENSI & Lucenſi.*] Vtraque diœceſis eſt Hiſpaniæ: de Aſtoricenſi egi *in cap.* 17. *de re iudicata:* de Lucenſi *in cap.* 4. *qui clerici, vel vou.* Reſcribit autem Gregor. in præſenti his Epiſcopis, vt faciliùs ipſi inducere poſſint Regem Luſitaniæ: tum quia viciniores erant ipſius regni, cùm eſſent in regno Legionis, & Galleciæ: quia cùm non eſſent in ipſius ditione, faciliùs poterant Regem ipſum monere, arguere, increpareque de tanto exceſſu. His temporibus Gregorij IX. ſceptrum Luſitanicum tenebat Sanctius XI. cognomento Capello, maximè deſidioſus, ignauiſſimuſque in cura ſui regni, vt apparet *ex cap. grandi, de ſupplend. neglig. lib.* 6. & referunt de eo agentes Duardus Nonius *ad libellum Ioſephi Texeiri*, *cenſur.* 29. Mariana *lib.* 3. *Hiſtor. Hiſpan. cap.* 4. Garibaius *tom.* 4. *compend. hiſtoria*, *lib.* 34. *cap.* 18. Ant. Vaſconcellos *in anacephalæoſi*, *in Sancio.* Faria de Souſa *in epitom. Hiſtor. Portugal.* 3. *part. cap.* 5. & 6. Spondanus *tom.* 1. *poſt Baronium*, *anno* 1245. *num.* 30. & 1268. *num.* 8. & 1272. *num.* 3. Et his temporibus Luſitaniæ regnum feudatarium Eccleſiæ Romanæ abſque dubio agnoſcebatur, vt referunt Martha *de iuriſd. cap.* 26. *ex num.* 95. cuius feudi originem tradunt Rodericus Toletanus *de rebus Hiſp. lib.* 7. *cap.* 74. Genebrardus *in ſua chron.* Garibay *part.* 4. *lib.* 34. *cap.* 16. & de eo Innoc. III. ipſi Regi Portuliæ ita ſcribit *lib.* 1. *epiſt. fol.* 47. *Serenitatem Regiam volumus non latere, nos in regeſtis bonæ memoriæ Lucij II. Rom. Pontific. reperiſſe, quod recolendæ mem. A. Pater tuus quatuor auri vncias annuatim Romanæ Eccleſiæ conſtituit cenſuales: ad quarum ſolutionem ſe, & hæredes ſuos in poſterum obligauit. Cæterùm cùm idem pater tuus vſque ad tempora felicis memoriæ A. Papæ prædeceſſoris noſtri, Ducis eſſet nomine appellatus, ab eodem meruit obtinere, vt tam ipſe, quam eius hæredes regio nomine vocarentur. Vt autem idem pater tuus ſacroſanctam Rom. Eccleſiam matrem ſuam honore debito præueniret, & vt deuotionem, quam circa ipſam habebat, oſtenderet in effectu, centum byzantios annuatim Romanæ Eccleſiæ conſtituit cenſuales, quos poſt ſuſceptionem regij nominis nec ipſe ſoluit, nec tu poſtmodum ſol-*

uere curauisti. Cumque id felicis recordationis Clementi Papæ prædecessori nostro relatum fuisset, magistro Michaeli tunc Ecclesiæ Rom. Notario, quem ad partes Hispaniæ destinarat, per suas dedit litteras in mandatis, vt te ad exsoluendum censum annuum monere diligentiùs, & inducere procuraret, & si opus esset, auctoritate fretus Apostolica compellere non differret.

b *Illustrem.*] De titulo Illustris Regibus, supremisque Principibus à Sede Apostolica assignato, egi *in cap. nouit, de officio Legati.*

2. c *Charitatis affectu.*] Nam Alfonsus I. Dux Portugaliæ, qui ab Alexandro III. titulum Regis accepit, totum Regnum Lusitanum vectigale fecit Ecclesiæ Romanæ, vt constat ex Innocentio III. *lib.* 1. *epist.* 144. 151. & 152. & *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 24. vbi refert Bosquetus.

d *Officiis publicis.*] Quænam illa sint, exposui *in cap. cùm nimis, hoc titul.* vbi commentarium huius textus dedi.

e *Grauaminibus.*] Quæ non leuia inferuntur ab his publicanis, & exactoribus, vt probant latè Erasmus Cbochier *lib.* 2. *Polit. cap.* 10. Procopius *in hist. arcana, fol.* 100. Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 12. Valesius *in notis ad Ammianum Marcellinum fol.* 210. Amaya *ad tit. Cod. de exactor. tribut.* Solorzanus *embl.* 84. & 2. *tom. de iure Indiar. lib.* 1. *cap.* 2. *ex num.* 48. & *lib.* 5. *cap. vnic.* Gibalinus *tom.* 1. *de negotiat. lib.* 1. *cap.* 2. *art.* 15. 3.

f *Regalia.*] Idest Gabellas, tributa, & similia iura, quæ congerunt Alfaro *de offic fiscal. gloss.* 20. *cum sequent.* Parexa *de instrum. edit. tit.* 5. *resol.* 9. Cabedo 2. *part. decis.* 42. 4.

CAPVT XIX.

[a] Idem.

NVlli Iudæo baptizatum, vel baptizari volentem emere liceat, vel in suo seruitio retinere. Quod si quem nondum ad fidem conuersum causâ mercimonij emerit, & postmodùm factus sit, vel fieri desideret Christianus, datis pro eo XII. solidis ab illius seruitio protinus subtrahatur. Si autem intra tres menses ipsum venalem non exposuerit, vel ad sibi seruiendum emerit eundem, nec ipse vendere, nec alius audeat comparare: sed nullo pretio perducatur ad præmia libertatis.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit, vt confirmaret, & ampliaret decisiones textus *in cap.* 1. *cap. ad hæc, hoc titul.* circa seruos à Sarracenis possessos, circa quos sequentes casus sunt distinguendi; si enim seruus verna sit, idest natus domi, velitque fieri Christianus, statim nullo pretio dato eripitur in libertatem, *cap. fraternitatem*, 54. *dist. l. Deo nobis*, §. *his itaque*, *Cod. de Episc. & cleric.* Si autem sit emptus, distinguendum est, quia aut erat Christianus, cùm emptus fuit, aut Paganus: si erat Christianus, indistinctè in libertatem eripitur nullo pretio dato, quia Christiani commercium est Iudæo penitus interdictum, *cap. mancipia*, 54. *dist.* Si autem sit emptus dum erat Paganus, aut causâ seruitij, aut mercimonij gratiâ emptus fuit. Primo casu, si vult Christianus fieri, absque vllo pretio eripitur in libertatem, *dict. cap. si fraternitatem.* In secundo verò casu, si infra tres menses Iudæus non exposuit eum venalem, si Catholicam fidem profiteri velit, etiam sine vllo pretio eripitur in libertatem, quia creditur ad seruiendum eum emisse: si verò infra tres menses exposuit eum venalem, & infra eos, vel pòst velit fieri Christianus, dum tamen non steterit per dominum, quominus eum venderet, soluto pretio duodecim solidorum seruus redimitur.

TITVLVS VII.

De Hæreticis.

CAPVT I.

[a] Stephanus Papa *omnibus Episcopis.*

DVbius in fide, infidelis est. Nec eis omnino [b] credendum est, qui fidem veritatis ignorant.

NOTÆ.

1. a STephanus.] Ita etiam legitur in prima collectione,] *sub hoc titul. cap.* 1. sed verba in præsenti relata reperiuntur *in can.* 45. *Synodi Nicænæ*, & *in can.* 4. collectionis Hadriani Papæ, & *in epist.* 2. *Sixti I.* vbi ait: *De cætero placuit propter malorum hominum infestationes, vt in accusatione*

satione domini, ministrorum primè persona, fides, vita & conuersatio blasphemantium enucleatim perscrutetur; nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide infidelis est; nec eis omnino est credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec rectæ conuersationis fidem ducunt. Et apud Iulium I. *epist.* 1. *cap.* 11. *Placuit semper in accusatione clericorum, vt primò persona, fides, vita, & conuersatio blasphemantium perscrutetur; nam fides omnes actus hominis præcedere debet, quia dubius in fide, infidelis est; nec eis omnino est credendum, qui veritatis fidem ignorant, nec rectæ conuersationis vitam ducunt.* Et hæc sententia primum fuit Euaristi Papæ *epist.* 2. vt transcribitur à Carnotensi *part.* 7. *Decreti, cap.* 7. Gratian. *in cap.* 17. 2. *quæst.* 7. mox Sixti *in epist.* 1. deinde Pij Papæ, vt refert Gratianus *in cap.* 3. 3. *quæst.* 4. postea Calixti *epist.* 2. relata *in cap.* 18. 2. *quæst.* 7. deinceps Fabiani in Synodo Romana, relata *in cap.* 7. 3. *quæst.* 4. Stephani *in epist.* 2. tandem Marcelli *epist.* 2. relata *in cap. final.* 96. *dist.* Nec dissimilis sententia reperitur in Concilio CP. relato à Gratian. *in cap.* 4. *quæst.* 5. Chalcedon. *can.* 21. apud Gratianum *in cap.* 49. 2. *quæst.* 7. Carthag. 4. *can.* 11. Tolet. 6. *can.* 11. transcripto à Gratiano *in cap.* 9. 3. *quæst.* 9. etsi perperam citetur ex Concilio Tolet. 7. Tandem in Capitularibus Caroli *lib.* 5. *Capitul.* 183. & *lib.* 7. *cap.* 147. & apud alios Ecclesiæ PP. quos coogerit Ant. August. *in notis ad dictum can.* 4. *Hadriani.*

2. b : *Credendum est.*] Vnde hæreticus contra Catholicum, vt testis, vel vt accusator non admittitur, *cap. non potest, cap. si hæreticus, §. orthodoxis, cap. testes, in princip. vers. Et vera fidei* 2. *quæst.* 7. *cap. Beatus, cap. si quis verò,* 3. *quæst.* 4. *cap. suspectos* 3. *quæst.* 5. *cap. qui crimen, vers. Christum* 6. *quæst.* 1. *can.* 74. *Apostol. l.* 12. *Cod. de hæretic.* Felix II. *in Synodo Romana, epist.* 1. *cap.* 9. *Testificandi, vel accusandi licentia denegetur his, qui Christianæ religionis, & nominis dignitatem, & suæ legis, vel sui propositi normam, aut regulariter prohibita neglexerint.* Et *cap.* 11. & 13. *Personæ accusantium tales esse debent, quarum fides, & conuersatio, & vita probabilis, & absque reprehensione sit.* Et *cap.* 15. *A quibus nimium opprimimur, excommunicatique nullatenus ad accusationem, vel ad testimonium erunt admittendi.* Fabianus Papa *epist.* 1. *in medium,* & *epist.* 2. ante medium: *Ipsi Apostoli, & successores eorum olim statuerunt, eos ad accusationem non recipi, qui sunt suspecti, aut dubij in recta fide.* Idem *epist.* 3. *cap.* 1. Marcellus Pontifex *epist.* 1. *ad medium,* Dionysius *epist.* 2. Quorum, & aliorum auctoritates congerit Antonius Augustinus *in epit. iuris lib.* 11. *tit.* 18. & nonnullas adduxi *in cap. Iudæi, de testibus.* Hoc autem non procedit, si hæreticus contra hæreticum testimonium dicat, *cap. si hæreticus* 2. *quæst.* 7. *cap. in fide* 5. *de hæretic. in* 6. vel si pro orthodoxo testimonium ferat, *dict. cap. si hæreticus, vers. Sin autem.* Nouella 45. §. *enim verò* : notauit Vighel. *in method. iur. Pont. lib.* 2. *cap.* 13.

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITA. Ex hoc textu, prout iacet sub hac rubrica de hæreticis, sequens communiter deducitur assertio: *Dubitans in fide hæreticus est.* Probatur ex *Clement.* 1. §. *porrò,* ibi: *in dubium; hoc tit.* Concil. Lateran. sub Leone X. *sess.* 8. D. August. *in Enchirid. cap.* 7. & 19. vbi asserit, saluâ fide non posse vsurpari illam particulam *fortè*, in rebus fidei, quia significat dubitationem. D. Hieronym. *in Abacuch. cap.* 2. ibi: *Si autem dubitauerit fides tua, & putaueris non venire quod spondeo, habebis pro grandi pœna.* D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10. *art.* 5. & *quæst.* 11. *art.* 1. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 6. *cap.* 1. Robertus *lib.* 1. *rer. iudic. cap.* 12. *in fine,* Peña *in direct. Inquisit. in præsenti,* Suarez *de fide disput.* 19. *sect.* 4. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 7. *num.* 12. Duardus *ad Bullam Cœnæ Domini, lib.* 2. *can.* 1. *quæst.* 23. Ricciulus *lib.* 5. *de iure person. cap.* 4. Azeuedo *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 8. *Recopil.* Portel. *in dubiis Regul. verbo Hæresis, num.* 4. Carena *de offic. inquisit. part.* 2. *tit.* 1. §. 3. Diana *part.* 2. *tract.* 2. *miscel. resol.* 53. Torreblanca *de iure spiritual. lib.* 13. *cap.* 1. *num.* 33. Thomas Delbene *de immunit. eccles. lib.* 1. *subsect.* 31. *num.* 2. Becanus *in* 2. 2. *Diui Thomæ, tit. de fide, cap.* 14. *quæst.* 1. Albergrinus *de hæresi cap.* 5. Caietanus 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. Turrilcrem. *lib.* 4. *summæ, part.* 1. *quæst.* 11. Sà *verbo Hæresis,* Azor *tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 9. *quæst.* 5. Castropalao *tom.* 1. *tract.* 4. *disput.* 3. *part.* 2. *num.* 9. Canus *lib.* 12. *de locis, cap.* 8. *vers. Controuersantur.* Murga *tom.* 2. *disquisit. mor. tract.* 1. *dub.* 1. Tapia *tom.* 2. *lib.* 1. *quæst.* 6. *art.* 3. Prado *tom.* 1. *Theolog. Moral. cap.* 8. *quæst.* 1. §. 2. Thomas Bennus *de offic. Inquis. part.* 1. *dubit.* 5. *per totam,* Lugo, Bonacina, & Layman, quos sequitur Macedo *de clauibus Petri, in quæstione prænia, art.* 2. Suarez *de fide disput.* 19. *sect.* 4. alij apud Barbosam *in tom.* 6. *in select. ad hunc textum.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: hæresis non importat solam priuationem fidei, sed actum positiuum in contrarium: quare de ratione hæresis est electio pertinax doctrinæ contrariæ veritati fidei, *cap. hæreticus* 24. *quæst.* 3. D. Thomas *in epist.* 1. *ad Corinth. cap.* 11. *lect.* 4. & 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. *ad* 3. Sed dubitans nullum habet assensum fidei contrarium, nec alterutram partem eligit, sed pendulus est; id enim est dubitare: & dubius in fide medium se gerit inter hæreticum & Catholicum, ac neuter est; nec enim dissentitur positiuè vt hæreticus, nec assentitur vt Catholicus, sed iudicium suspendens iudicat rem esse dubiam. Ergo dubius in fide fidelis est, non verò hæreticus. Deinde nam hæresis essentialiter consistit in iudicio intellectus contra fidem: sed ille, qui dubius est, non habet iudicium contra fidem, quia qui dubitat, in neutram partem terminatur: ergo hæreticus non est. Facit etiam, nam hæresis, & fides sunt duo extrema: illa assensum verum fidei importat, hæc autem dissensum: at dubium est medium inter illa, vtpote, quod neque assensum, nec dissensum includit: ergo dubius in fide hæreticus non est. Quare dubitantem de mysterio fidei, deliberatè hæreticum non esse docuerunt Cano *lib.* 12. *de locis, cap.* 9. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 7. *num.* 2. Tanucrus, & alij, quos refert, & sequitur Diana *part.* 2. *tract.* 2. *resol.* 56.

5. HÆRESIS ETYMON AT DEFFINITIO. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, hæresim à qua hæreticus appellatus est, dictam

ctam esse à Græca voce *αἱρέομαι*, idest *eligo*, vel *sector*: vnde *αἵρεσις* idem est ac electio, seu secta, *cap. hæresis* 24. *quæst.* 3. docent D. Isidorus *lib.* 8. *etym. cap.* 3. D. Hieron. *in epist. ad Galatas, cap.* 5. Clemens Alexand. *lib.* 7. *stromatum*, ibi: *Hæresis electio est.* Tertul. *lib. de præscrip.* ex D. Augustino, Cicerone & aliis probant Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 2. Castro *de iusta hæretic. punit. lib.* 1. *cap.* 1. Cano *de locis theolog. lib.* 12. *cap.* 9. Loaysas *in notis ad D. Isidorum lib.* 1. *sent. cap.* 17. Suarez *de fide disput.* 19. *sect.* 1. *num.* 1. Paramus *de orig. Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 3. *numer.* 3. Santatelius *de hæresi quæst.* 3. *conclus.* 1. Azeuedus *in l.* 1. *tit.* 3. *lib.* 8. *recopil.* Scortia *in select. epist.* 71. *theorem.* 182. Fagundez *in præcep.* 1. *Decalog. lib.* 1. *cap.* 10. *num.* 2. Albertinus *de heres. cap.* 1. Suarez *de fide disput.* 19. *sect.* 1. Facit textus, vbi hæresis hoc sensu accipitur, *in l. si duas* 6. *vers. est autem, ff. de excusat. tutor.* Vnde licèt dictio hæc ex proprietate sermonis quamcunque doctrinæ electionem, seu sententiam bonam, & laudabilem significet, tamen quia in his, quæ sunt fidei, & religionis christianæ, nulla dari potest licita electio ex humano arbitrio, nec secta aliqua disciplinæ particularis; tum quia sont illa omnia à Deo tradita, & eo reuelante inspirata, iuxta Apostolum 1. *ad Corinth. cap.* 2. ibi: *Fides non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei*, in cuius obsequium captiuandus est intellectus noster cum eodem Paulo 2. *ad Corinth. cap.* 10. inde meritò in hoc titulo, & passim apud Doctores hæresis in Catholicis, quatenus tales sunt, idest in his, quæ sunt fidei Catholicæ, importat grauissimum crimen violatæ religionis, insurgens ex eo, quod fidelis aliquid peculiare eligit, vel sectatur ex suo arbitrio, in his quæ sunt fidei; in ea enim quidquid est humanum inuentum particulare, & non vnum, violat fidem, & religionem ipsam, vt ex Tertulliano, & aliis probat Castro *dict. cap.* 1. Facit lex *Calicolarum, Cod. de Iudæis.* Nec obstat, quod crimen violatæ religionis cùm sit species infidelitatis, vt probat D. Thomas 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 1. est operatio intellectus, & in eo consistit, quod aliquid perperam intelligitur, & iudicatur contra fidem, vt omnes fatentur: electio verò consistit in voluntate, cuius est operatio, & consequenter non potest crimen hoc hæresis, idest electio, nominari, nec per hæresim significari. Quia facilis solutio est: tum quia vitium hoc non est in intellectu absolutè, sed in eo motu à voluntate; mouet enim voluntas ad sic intelligendum, vt ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 10. probat Castro *vbi suprà, vers. Sed fortasse.* Simanch. *de Cathol. cap.* 30. *num.* 3. tum quia licèt initium huius criminis sit in intellectu erratore, consummatio tamen illius est in voluntate, quæ errorem pertinaciter retinet, vt ex mente D. Thomæ aduertunt Paulus Gitlandus *de hæret. quæst.* 1. *num.* 6. Bronus *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 2.

6. HÆRESIS DEFINITIO. Deinde sciendum est, hæresis deffinitiones variis addoxisse repetentes in præsenti, & scribentes de hæreticis, aliosque quos referont Ricciulus *lib.* 5. *de iure person. cap.* 1. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 1. *quæst.* 1. Petrus Greg. *lib.* 4. *part. tit.* 6. *cap.* 1. Macedo *de clauibus Petri, in quæst. prauia.* Suarez *de fide, dispu.* 19. *sect.* 1. ex quorum mente ita definiri potest: hæresis est *error pertinax in Catholico contra fidem catholicam.* Quæ definitio constat suis requisitis, & simul exprimit naturam definiti. Vnde primò infertur, hæresim non tantùm insurgere ex verbis, seu assertione, sed etiam ex opere, & facto aliquo contra fidem: est enim error, iuxta textum *in cap.* 1. *de summa Trinit. lib.* 6. *cap. si Ecclesia* 23. *quæst.* 4. cuius consummatio, vt proximè dixi, consistit in voluntate, quæ non minùs factis, quàm verbis ostenditur, *cap. dilecti* 52. *de appellat. cap. existimant* 2. *quæst.* 3. *cap. accusatus,* §. *sanè, hoc titul. lib.* 6. probant Simanchas *dict. cap.* 30. *num.* 14. Cano *dict. lib.* 12. *cap.* 9. *vers. Illud.* Hoc autem procedit modò opus ex se versetur circa materiam fidei, nec soleat fieri ab aliis, quàm ab his, qui fidei aduersantur, vt sunt ritus Iudæorum, & Paganorum; aliter si opus tale non sit, sed respiciat mores, idest ea quæ agenda sunt, quia licita; vel fugienda, quia illicita, ob idque principaliter præcipiantur, vel prohibeantur ne fiant, veluti furtum, periurium & similia, quia æquè solent committi à fidelibus, ac à quibuscunque aliis; tunc ex huiusmodi opere per se non insurgit hæresis, nisi constet agentem credere illud esse licitum, quia hoc repugnat fidei, ex sacris litteris, quibus contrarium docetur: hæresis autem ex huiusmodi factis insurgit præsumptione iuris, quia præsumitur dum aliud non apparet, eum, qui tale opus facit, ita credere, sicut opus ex se primo aspectu sonat, vt contingit in eo, qui binas nuptias contrahit vno, eodemque tempore, aut matrimonium celebrat post votum emissum in susceptione ordinum, aut professione religionis, & similibus: oportet tamen Inquisitores hæreticæ prauitatis diligenter examinare huiusmodi opera, vtrum ex interiori infidelitate, & errore intellectus processerint, sicut exteriùs apparet: quod si aliquando constare potuerit, ex aliqua causa, timore scilicet, cupiditate, aut animi perturbatione processisse, debent in similia perpetrantes, non tanquam in hæreticos, sed leuiùs animaduertere, vt monet Cano *dict. cap.* 9. Deinde infertur ex dicta definitione, in hæresim tantùm incidere posse Catholicos, qui semel fidem Catholicam professi fuerunt. Vnde infideles, qui non sunt partes huius totius, quod est Ecclesia, nec illius veritatem, aut vnitatem professi sunt per baptismum, quamuis in pluribus errant contra fidem, hæretici dici nequeunt, vt probatur ex textu *in cap. qui in Ecclesia* 24. *quæst.* 3. *cap. quidam, de hæretic. lib.* 6. *cap. hæretici* 24. *quæst.* 1. ibi: *A fide catholica destiterunt.* Docent Couarr. *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 2. Becanus *in* 2. 2. *cap.* 14. *quæst.* 2. Nec solùm infideles hæretici dici nequeunt, immò nec illorum dogmata hæreses propriè dici possunt, quia omnia, quæ sunt de ratione hæresis, sunt etiam de ratione hæretici, vt probat D. Thomas *in* 2. *ad Corinth. cap.* 2. *lect.* 4. etsi contrarium teneat Castro *dict. lib.* 1. *cap.* 1. Simanchas *de Cathol. cap.* 54. *num.* 10. quorum sententia procedere potest, si accipiatur hæresis lato modo, & materialiter, prout significat errorem fidei contrarium; non verò strictè, & formaliter, prout importat crimen violatæ religionis.

7. DE PERTINACIA NECESSARIA AD HÆRESIM. Ex dicta definitione infertur, hæresim non dari nisi adsit pertinacia in errore: & probatur *ex cap. dixit, cap. qui in Ecclesia* 24. *quæst.* 3. *cap.* 2. *de summa Trinit. cap. vnic. eod. tit. lib.* 6. *Clement.* 1. *de summa Trinit. Clement.* 1. §. *vlt. de vsur. extrauag. Cum inter*, Ioannis XXII. *de V. S.* probant pluribus relatis Ricciulus *de iure person. lib.* 5. *cap.* 1.

cap. 1. *num.* 15. Torreblanca *de iure spirit. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 23. Catena *de offic. Inquisit. part.*2. *tit.* 1. §.2. Suarez *de fide disput.* 19. *sect.* 3. Si enim deficiat pertinacia, vt quia quis errat contra fidem per simplicitatem, aut ignorantiam, putans ita esse de fide, & Ecclesiam ita tenere, cui in omnibus vult subiici, nec dici, nec iudicari, nec puniri potest vt hæreticus, *cap.* 2. *vers. In nullo, de summa Trinit.* in quo sensu accipiendus est D. Augustinus *lib.* 1. *de Trinit. Errare potero, sed hæreticus non ero*; quia scilicet non ero pertinax in errore. Nec obstat textus *in cap. super quibusdam, in princip. de V.S.* vbi in descriptione hæretici nulla fit mentio pertinaciæ, siquidem ibi agitur tantùm de hæretico manifesto, & ita de eo, quem iam certum est esse hæreticum, & pertinaciter errare; dubitatur tamen, an manifestus sit. Circa dignoscendam autem pertinaciam in hac parte plura tradunt Castro *dict. lib.* 1. *cap.* 9. Cano *dict. lib.* 12. *de locis, cap.* 9. Simanc. *de Cathol. cap.* 42. & *in praxi hæres. cap.* 30. Nauarr. *in cap. nouit, notabili* 3. *num.* 42. Ricciulus, & Carena *suprà*. Iuxta quorum mentem dicendum est, pertinaciam iuxta nominis etymologiam denotare nimiam persistentiam in eo, quod quis dimittere debet; vnde pertinax idem est, ac valde tenax. Glossa *in Clem.* 1. § *porrò, de summa Trinit.* & *in l.* 3. §. *penult. ff. de suspect. tutor.* pertinacia autem talis in præsenti non solùm accipitur pro obstinatione, vel obduratione diuturna, quæ habetur contra consensum transitorium, vt perperam existimarunt Alciatus *in l.* 2. *Cod. de summa Trinit.* Brunus *lib.* 1. *de hæret. cap.* 2. *pag.* 2. Syluester *verbo Hæresis* 1. *num.* 4. sed generaliùs accipitur pro consensu quocumque firmo contra veritatem, & fidem Catholicam, quam quia vel cognoscit, vel cognoscere debet, vt probat Simancas *de Catholicis, dict. cap.* 48. *num.* 8. & ita qui sciens, prudensque errat contra fidem, pertinax est, idest plus debito tenax, quamuis monitio non fuerit, nec diutiùs perstiterit in errore: & in foro exteriori, quoad Ecclesiam, cui aliud non apparet, pertinax præsumitur errans in his, quæ cognoscere debet: sed quia circa pertinaciam iudicendam, vel non, aliud in iure cautum non legimus, ideo arbitrio iudicis relinquitur, qui ex coniecturis deprehendet, an pertinacia interuenerit, idest firmus in errore consensus, veluti quia error est manifestè damnatus, & contra veritatem notissimam, seu traditionem Ecclesiæ; vel quia errans doctus est, & sagax, aut quia diu, & clam perseuerauit in errore, vel si legitima admonitio intercessit; sicut econtrà pertinacia non præsumitur quando error est contra veritatem minùs notam, nec apertè damnatam, vel errans est indoctus, in reliquis de fide optimè sentiens, vel quia per minus tempus perstitit in errore, vt exemplis exponunt Castro, & Cano *vbi suprà*. Pertinacia ergo non tantùm est de ratione hæretici, sed etiam de ratione hæresis, vt docet D. Thomas *in* 1. *ad Corinth. cap.* 11. *lect.* 4. quod procedit si hæresis, & hæreticus accipiantur formaliter iuxta traditam definitionem; nam si materialiter accipiantur, vel pro errore, vel pro errante contra fidem, hæresis, & hæreticus rectè dicentur, quamtumuis pertinacia deficiat: in quo sensu procedit sententia D. Thomæ *part.* 1. *quæst.* 32. *art.* 4. *ad* 1. vbi Caietanus.

8. Tandem ex supra tradita definitione infertur ad hæresim, vel hæreticum propriè constituendum necessarium esse quod error sit contra fidem, vt probatur *ex cap. hæretici* 24. *quæstion.* 1. ibi: *A fide Catholica destiterunt. cap. omnes*, ibi: *Fidem quippe violat*, 22. *dist. cap. super quibusdam*, ibi: *Contra fidem Catholicam, de V. S.* docent D. Thomas 2. 2. *quæst.* 11. *art.* 2. Castro *dict. lib.* 1. *de hæret. punit. cap.* 1. & 7. & alij supracitati. Vnde errores, & crimina, quantumvis grauia, propriè loquendo hæreses dici nequeunt, nec eorum auctores sunt hæretici, de quibus in præsenti titulo, quamuis impropriè, & per similitudinem ad denotandam criminis grauitatem, simoniaci, excommunicati, & alij similes, hæretici dicantur, *cap. quicumque, cum sequent.* 1. *quæstione* 1. *cap. quod autem*, vbi Glossa 4. *quæst.* 1. quia scilicet huiusmodi delinquentes ita peccant, ac si essent hæretici de fide malè sentientes, vt considerat D. Thomas *quæst.* 13. *num.* 28. Villadiego *de hæretic. punit. quæst.* 2. *num.* 3. Appellatione autem fidei Catholicæ veniunt non tantùm ea, quæ pertinent ad fidem principaliter, & directè, sed etiam illa, quæ secundariò, & reductiuè, vt explicat D. Thomas 1. *part. quæst.* 32. *art.* 4 Syluester *verbo Hæresis* 1. *num.* 3. iuxta quam explicationem meritò iudicantur hæretici plerique, quos referunt Brunus *de hæretic. lib.* 1. *cap.* 2. Repertorium Inquisit. *verbo Hæreticus*, Carrerius *in praxi de hæresi, à num.* 6. Contra fidem autem Catholicam est, quicquid contra Ecclesiæ vniuersalia determinationes de fide fit, cuius auctoritas principaliter residet penes Summum Pontificem, ad quem pertinet iudicare de fide, & quæ contra eam sunt, hæretica pronunciare, *cap. quotiens, cap. hæc est, cap. correpta*, 24. *quæst.* 1. *cap. maiores, de baptismo*: probat latè Castro *aduers. hæreses, cap.* 5. & 8. & *lib.* 1. *de hæretic. punit. cap.* 5. Vnde infertur, magnam dari differentiam inter propositionem hæreticam, quæ fidei aduersatur; & inter erroneam malè sonantem, hæresim sapientem, scandalosam, seu temerariam, & similes, quarum descriptiones, & exempla tradunt Castro *dict. lib.* 1. *cap.* 3. Cano *de locis lib.* 12. *cap.* 11. Simanc. *de Cathol. cap.* 54. & *in praxi hæres. cap.* 24. Sousa *in manuali Qualificatorum*. Quare ad Theologos pertinet huiusmodi propositiones examinare, vt docetur *in Extrauag.* 2. *hoc titul.* inter communes: quorum resolutiones, & censuræ apponi debent in ipso processu, vt inde Iudex agnoscere possit, an reus vt hæreticus, vel aliter puniendus sit.

Præsequitur definitionis expositio.

9. Hîs suppositis apparet ratio præsentis decisionis, quæ prouenit ex eo, quia cùm in fide firma certitudo, & nulla dubietas, aut hæsitatio esse debeat, *cap.* 1. vbi Glossa, *de summa Trinit.* D. Iacobus *in epist. canonic. cap.* 1. ibi: *In fide nihil hæsitans*; & iuxta illud Athanasij: *Fideliter, firmiterque crediderit*; vnum enim ex articulis nostræ fidei est, eam esse firmissimam: *Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt*, ait Dominus apud Matthæum *cap.* 24. *vers.* 35. Sic Paulus *ad Hebræos c.* 6. *vers.* 8. hortatur, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus. Meritò ergo in præsenti ille, qui dubitat nolens captiuare intellectum in obsequium fidei, hæreticus iudicatur; errat enim contra fidem catholicam, dum pro incertis habet ea, quæ certissima sunt.

Traditur ratio decidendi.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, 10.
quâ

DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. quà moti Can. *lib. 12. de locis, cap. 9.* Sà *in summa, verbo Heresis, num. 1.* & alij citati à Diana *part. 2. tract. 16. resol. 51.* affirmarunt, dubium in fide infidelem non esse. Sed pro huius difficultatis solutione sciendum est, præsentem textum procedere in dubio, seu dubitante voluntariè, & deliberatè; qui enim dubiis & scrupulis inuoluntariis impetitur, sicut non peccat, ita nec fidem amittit, quæ sine peccato non destruitur, vt docent auctores suprà laudati: & huius rei manifestum argumentum est, quod scilicet nec ipse errans per errorem inuoluntarium, & inculpabilem in fide infidelis fiat, vt patet in rusticis negantibus plures fidei veritates ex ignorantia inculpata, qui non ideo infideles sunt. Si ergo sic errans inuoluntariè, & materialiter, vt Theologi loquuntur, in fide, infidelis non est, à fortiori nec dubius, seu dubitans inculpatè, vel quia per motus primò primos, & indeliberatos dubium occurrit, vel etiam quia non satis ipsi proposita est ea fidei veritas, de qua dubitat. Deinde sciendum est, dubium in fide dici, qui circa aliquam veritatem, quæ per fidem Catholicam credenda est, siue primaria, siue secundaria, siue directa, siue indirecta illa sit, dubius fuerit; nec enim requiritur vt de tota fide dubitet, quemadmodum errans in fide dicitur, qui vel vni soli fidei veritati dissentit. Qui ergo circa quamcunque veritatem sufficienter propositam vt credendam per fidem Catholicam dubius fuerit, is verè dicetur dubius in fide, & iuxta textum hunc infidelis erit. Deinceps sciendum est, dubium in significatione propria eum non dici, qui quomodocunque suspendit assensum fidei; nam cùm præceptum fidei non obliget pro semper ad credendum sine vllo peccato, consequenter, quin fides amittatur, homo fidelis potest assensum cohibere: vlterius ergo requiritur ad verum dubium aliquis actus; si enim mera suspensio actus non sufficit, iam in hoc dubio actus includitur: quod probatur, nam dubius opponitur certo, vt omnibus in comperto est ex ipsa vocis notione: sed omnes fideles certi dicuntur in fide, etiam quando actum credendi non eliciunt, siue quia non aduertunt, vt in somno, amentia, seu animi diuersione; siue quia etiam aduertentes cùm videant se non obligari ad actum credendum, eum omittunt: ergo per omissionem, seu suspensionem vtcunque actus fidei non dicitur quis dubius. Quod etiam nobis constat ex fide humana; non enim quis dicitur dubius de dictis alterius eo præcisè, quòd actu ad ipsum non attendat, assensumque actualem ipsis non præstet, volens se ad alia diuertere. His suppositis iam accedam ad præsentis textus expositionem: Dubius in fide aliquem actum positiuum dicit, siue directum, siue reflexum: vel ergo per talem actum dicit expressè mysterium fidei esse dubium, & sic manifestè opponitur veritati fidei; nam fides Catholica docet mysteria reuelata non esse dubia, sed certa, & infallibilia; iam verò si talis actus positiuus dicit mysterium à Deo reuelatum esse dubium, eo ipso asserit, posse non esse ita vt reuelatur à Deo, posséque aliter euenire: ergo talis actus sic dubitans hæreticus est. Si verò actus non directè de ipso mysterio reuelato, sed de ipso homine credituro, vel etiam de ipso assensu præstando reflexè affirmet *dubium esse*, etiam hæreticus erit, & resistens veritati fidei; nam fides docet, omnem assensum praecedentem ex ea infallibilem esse, idemque censendum est de actu, quo quis dubitaret de motiuo credendi, itavt putaret, quod *fortè motiuum fidei deficere potest*; nam cùm motiuum sit reuelatio Dei, hoc esset reuelationem Dei fallibilem putare, quod hæreticum est. Igitur omnis actus, qui necessariò interuenit in dubio culpabili, & deliberato, contradicit alicui veritati fidei, & consequenter est hæreticus, constituitque hominem infidelem.

II. DISSOLVITVR ALIA DIFFICVLTAS. Sed instabis eum auctoribus negantibus dubium in fide esse infidelem, fidem amitti non posse sine actu positiuo opposito: rectè autem contingere posse dubium culpabile sine vllo actu; nam qui in aliquo casu, in quo ex præcepto fidei tenetur assentire positiuè fidei, & non assentitur, peccat etiamsi nihil contrarium ponat, vt patet in aliis peccatis puræ omissionis: ergo tunc mera suspensio, seu dubium etiam sine vllo actu inuenitur, quin fidem destruat, seu infidelem constituat. Respondetur enim ex suprà traditis, talem suspensionem peccaminosam quidem esse, sed si non oriatur ex actibus positiuis dubitantibus, non facere hominem dubium; nam bene stat talis suspensio cum eo quod quis simul apud se statuat: Si elicerem assensum exempli gratiâ de Trinitate, infallibilem elicerem: quemadmodum rectè stat, me iudicare alium actum præceptum esse iustum, & sanctum, & adhuc à me suspendi. Nequit autem quis dici dubius in fide eo præcisè, quòd fidem præceptam non eliciat, vt suprà dixi. Vnde infertur, Authores negantes per dubium amitti fidem, intelligendos esse de dubio ipso formali, & suspensiuo purè; Authores verò affirmantes intelligi de dubio in causa, quando scilicet quis suspendit assensum, eo quod positiuè dubitet, modo supra explicato. Prosequitur latiùs Thomas Bcuus *de offic. Inquisit. part. 1. dubit. 13.*

CAPVT II.

Leo Papa.

DE qua re quintidecimi capituli sermo conqueritur, & præsumptionem diabolicam meritò detestatur; quia & nos istud veracium testium relatione comperimus, & multos corruptissimos eorum codices, qui canonici titulantur, Inuenimus. Quomodo enim decipere simplices possent, nisi venenata pocula quodam melle prælinerent, ne vsquequaque sentirentur in sua via, quæ essent futura mortifera. Curandum ergo est, & sacerdotali diligentiâ maximè prouidendum, vt falsati codices, & à syncera veritate discordes, in nullo vsu lectionis habeantur. Apocryphæ

phæ autem ſcripturæ, quæ ſub nominibus Apoſtolorum multarum habent ſeminarium falſitatum, non ſolùm interdicendæ, ſed etiam penitus auferendæ ſunt, atque ignibus concremandæ. Quamuis enim ſint in illis quædam quæ videantur ſpeciem habere pietatis, nunquam tamen vacuæ ſunt venenis, & per fabularum illecebras hoc latenter operantur, vt mirabilium narratione ſeductos, laqueis cuiuſcunque erroris involuant. Vnde ſi quis Epiſcoporum, vel apocrypha haberi per domos non prohibuerit, vel ſub canonicorum nomine eos codices in Eccleſia permiſerit legi, qui b Priſcilliani adulterinâ ſunt emendatione corrupti, hæreticum ſe nouerit iudicandum.: quoniam qui alium ab errore non reuocat, ſeipſum errare demonſtrat.

NOTÆ.

1. a LEo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. ſed inſcriptionem, & litteram reſtituo ex ipſis epiſtolis Leonis, vbi *epiſt.* 93. *cap.* 15. reperiuntur verba huius textus, prout ea in præſenti tranſcribo. In præſenti Leo ſcribit Turibio Epiſcopo Auſturicenſi, ſeu Aſturienſi; ſed cùm tres Turibij viri, & miraculis clari floruiſſent in Hiſpania illis quarto, & quinto ſæculis Eccleſiæ, videamus de quo Turibio in præſenti agatur, cùm omnes hæreſim Priſcillianiſtarum æquè damnauerint, vnde facile confunduntur ab ſcriptoribus. Et vnus fuit notarius noſtri Leonis, & poſtea Epiſcopus Bracharenſis, de quo Iulianus Archipreſb. *in chron. anno* 454. *num.* 247. ait: *Per hac tempora Turibius ſancti Leonis primi Notarius, patria Brigantium, factus monachus poſt longas peregrinationes ſecum multas adduxit reliquias: ad Galleciam reuerſus ſcribit ad Idacium, & Sponium; Idacium, inquam, Epiſcopum Bracharenſem, vt illi conſulant miſerrimo Gallecia ſtatui, repullulante tunc Priſcillianiſtarum hæreſi. Qui quidem Pontifices præſederunt in Concilio Toletano, vt Legati Leonis.* Cuius Notarij etiam meminit Lucretius Epiſcopus Bracharenſis in exordio Concilij Bracharenſis 1. apud Loayſam *fol.* 116. ibi: *Credo autem veſtra beatitudinis fraternitatem noſſe, quia eo tempore, quo in his regionibus neſandiſſima Priſcilliana ſecta venena ſerpebant, Beatiſſimus Papa vrbis Roma Leo, qui quadrageſimus ferè extitit Apoſtoli Petri ſucceſſor, per Turibium notarium Sedis ſua ad Synodum Gallicia contra impiam Priſcilliani ſectam ſcripta ſua direxit.* Secundus fuit Turibius monachus Benedictinus, & Epiſcopus Palentinus, de quo Iulianus *in chron. anno* 545. *num.* 248. ait: *Turibius Monachus, cui anno Domini DXXXVI. dederat habitum ſanctus Benedictus, veniens ad Hiſpaniam fundat Monaſteria: pòſt factus Epiſcopus Palentinus. Hoc anno maledicit Palentinis infeſtis hæreſi Priſcillianiſtarum, & Flumius Neuis dictus, Cadrion vulgò, ciuitatem ipſam inundauit.* Marcus Maximus *in chron. anno* 531. *fol.* 183. ibi: *Turibius monachus, ad quem ſcripſit Montanus Pontifex Toletanus, è monacho Benedictino fit Epiſcopus Telenſis, vel Palentinus.* Tandem tertius fuit Turibius Aſturicenſis Præſul ad annum vſque 454. de quo ita legitur apud Iulianum Archipreſb. anno 454. numero 230. *Sanctus Turibius Auſturicenſis Epiſcopus hoc anno moritur.* In Martyrol. Romano, die xvj. Aprilis ita habetur: *Palentia ſancti Turibij Epiſcopi Aſturicenſis, qui ope Sancti Leonis Papa hæreſim Priſcilliani ex Hiſpania penitus profligauit, clariſque miraculis in pace quieuit.* Vbi expungendum eſſe verbum *Palentia*, iam notauit Tamayo à Salazar *tom.* 2. *Martyr. Hiſpan. die* 16. *April.* Videndi ſunt Sandoual *in hiſtoria ſancti Antonini Palentini*, §. 4. *fol.* 25. D. Antonius Speleta *in fundatione Eccleſ. Auſturic. numer.* 64. Loayſa *in notis ad Concil. Tolet.* 2. Marquez *in orig. Heremit. cap.* 10. §. 2. Acuña *in Hiſt. Brachar. lib.* 1. *cap.* 57. Huic ſancto Turibio reſcribit Leo in præſenti, vt apertè conſtat ex C. M. S. Eccleſiæ Aſturicenſis edito à Tamayo *ſuprà*, vbi ita habetur: *Fuit igitur hic Beatiſſimus vir, ſicut compertum veraciter habemus, natione Hiſpanus, Gallecia regionis indigena, Aſtoricenſis ciuitatis Epiſcopus, cultor verus Dei, contemptor ſui, religionis amator, catholica veritatis aſſertor, idololatria ſubuerſor, & errorum validus expugnator: præcipuè Priſcillianorum deteſtabilem hæreſim, qua tunc temporis in Hiſpania velut peſtifer morbus ſerpendo non ſolùm diuerſarum vrbium populos peſtifera lepra maculauerat, verùm etiam (quod magis dolendum eſt, quorundam ſacerdotum, qui Eccleſiam Dei regere videbantur, corda inuaſerat, per quos aliorum error tollendus erat, non ſequendus, niſu quo valuit, condemnauit, & auctoritate Leonis Papa, qui eodem tempore Romana Eccleſia praerat, totis viribus expurgare curauit. Cùm itaque præfatus Leo Papa paſtorali ſui regiminis curà ad diuerſarum Prouinciarum Epiſcopos epiſtolarum ſuarum dirigeret ſcripta, inter cæteros huic Beatiſſimo viro Turibio tunc temporis Aſtoricenſi Epiſcopo quandam epiſtolam vniuerſos errores Priſcillianiſtarum ſexdecim capitulis continentem, deſtinare curauit. Quà epiſtolà acceptà, protinus Romani Pontificis mandata ad debitum executionis faſtigium perducere deſtinauit, ex quo aliqua Concilia in totius Hiſpania finibus indicta, ſacrilega Priſcillianiſtarum dogmata condemnarunt, & Beatiſſimi Leonis doctrinam vt catholicam, & ab vniuerſalis Eccleſia capite dimanatam, totis viſceribus amplexi ſunt. Quo euenit, vt per aliquam temporis intercapedinem flagitioſa hæreticorum perfidia deliteſceret.*

b *Priſcilliani.*] Priſcillianus Hiſpanus, familiâ nobilis, diues, acer, facundus, eruditus, prauo ſtudio corrupit optimum ingenium: dum eſſet laicus, & hæreſi infectus, Abulæ Epiſcopus clam factus eſt: ex omnium hæreticorum ſentina hæreſim hauſit, vt refert Seuerus Sulpitius *lib.* 2. *ſacra hiſtoria, in fine.* De hac hæreſi Priſcillianiſtarum extat conſultatio Oroſij ad Auguſtinum, & eius ad Oroſium eruditiſſimum reſponſum, & damnata fuit hæc hæreſis in duobus Conciliis Galleciæ, & Tarracon. meminerintque eius Vigilius Papa *epiſt.* 1. *cap.* 1. Concil. Brachar. 1. *in princip.* & *can.* 5. & 6. 7. 13. & 17. quorum verba refert Ant. Auguſt. *in epit. iuris lib.* 11. *tit.* 36. & regula fidei contra ipſum repetita fuit in Conciliis Tolet. I. 2.

let. I. & Brachar. I. quia pullulante iterum hæresi noua extirpatio adhiberi debuit.

COMMENTARIVM.

3. GEnerale est axioma, videlicet cùm quis potest alios ab errore retrahere, & non reuocat, seipsum errare demonstrat. Probant textus *in cap. error, cap. consentire*, 83. *dist. cap. qui consentit*, 11. *q.* 3. *cap. qui potest*, 23. *q.* 3. *cap. præterea*, 23. *q.* 8. *cap. tam sacerdotes*, 24. *q.* 3. *cap. si ea* 50. 23. *q.* 4. *cap. quanta* 47. *de sentent. excom. cap.* 3. *eod. tit. lib.* 6. *cap. sicut dignum*, §. *illud*, *de homicid. l. scientiam*, *ff. ad leg. Aquil. l.* 2. §. 1. *cum l.* 2. & 4. *ff. de noxal. l.* 6. *ff. de re milit.* & sanè paremiale est, & decantatum illud Senecæ in Troade: *Peccare qui non probibet cùm potest, iubet.* Cui congruenter, scitèque consentiunt Plato *in suis legibus, lib.* 9. *ad finem*: quia æquè puniri vult, qui aliorum iniurias cùm prohibere posset, non prohibet, ac is qui facit. Carnotensis *epist.* 137. *Nec caret naeuo suspicionis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare.* Cassiodorus *lib.* 2. *var. cap.* 36. Arnobius *lib.* 2. *aduers. Gent.* *Cùm non prohibendo quod oportuerat prohiberi, cessationis crimen feceris proprium, & retentionis dissimulatione permiseris prius.* Et *lib.* 4. *cap.* 28. *Quisquis patitur peccare peccantem, is vires subministrat audacia.* Saluianus *lib.* 7. *de prouid.* ibi: *Potestas quippe maxima, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari; in cuius enim potestate est prohibere si non prohibet, ea profectò iubet agi, quæ non prohibet adimpleri.* Seneca in Hercule Furente: *Qui non vetat peccare, cùm possit, iubet.* D. Greg. *lib.* 32. *Moral. cap.* 5. *Inflammantur quippe corda iustorum, cùm non correpta conspiciunt acta malorum; eorumque culpæ se participes credunt, quòd iniquitates crescere silendo permittunt.* Alia in eandem sententiam cumulant Tiraquel. *de pœnis caus.* 44. Valenzuela *contra Venetos, p.* 5. *num.* 136. Marquez *lib.* 1. *Gubern. Christ. cap.* 30. §. 3. M. Magerus *de aduocat. armat. cap.* 14. *num.* 153. P. Greg. *lib.* 2. *de republic. cap.* 1. Cabreros de Auendaño *de pœna tripli, cap.* 1. Solorzanus *de parricid. lib.* 1. *cap.* 1. & *tom.* 2. *de iure Ind. lib.* 4. *cap.* 5. *num.* 6. & *emblem.* 70. Amaya *in l.* 3. *num.* 16. *C. de can. largit. lib.* 10. Ill. D. Franc. Ramos *in syntag. de Episcopat. Lusit. propos.* 3. *num.* 75. Sed cùm in præsenti non agatur de quocunque errore, sed de errore fidei, vt ex integra textus constat, de eo tantùm disserendum est, & discrimen est constituendum inter personas, quæ hæreticos non reuocant ab erroribus, & puniunt, quibus id competit ex officio, vt sunt Episcopi, & Inquisitores, quibus specialiter exstirpatio hæresum commissa est, vt si in detrimentum fidei catholicæ negligentes fuerint in inquirendis, & puniendis hæreticis, adeo seuerè puniendi sunt, vt ab Episcopali dignitate, & officio amoueantur, *cap. excommunicamus*, *cl.* 1. §. *volumus*, *hoc tit.* & inter eas quibus ex officio id non competit, vt sunt cæteri fideles, qui tenentur sub pœna excommunicationis hæreticos denuntiare, iuxta constitutionem Gregorij IX. quam refert Peña *p.* 2. *Directory*, in præsenti. Nec licet priùs vti correctione fraterna, seu charitatiua monitione, quæ in aliis delictis præcedere debet, iuxta tradita *in cap. qualiter, de accusat.* docet Peña *in præsenti*, & plura de hac denuntiatione congerunt Santarellus *de hæresi cap.* 9. *dub.* 5. Suarez *de fide cap.* 20. *sect.* 4. *num.* 11. Carena *de offic. Inquisit. p.* 2. *tit.* 9. §. 4.

CAPVT III.

[a] Augustinus *de fide*.

FIrmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hæreticum, vel schismaticum, quamuis multas eleemosynas faciat, vel etiam pro Christo sanguinem fundat, cum diabolo, & angelis eius æterni ignis incendio participandum, nisi ante finem huius vitæ Catholicæ fuit incorporatus & [b] redintegratus Ecclesiæ. *Et post pauca*: Omni enim homini, qui Ecclesiæ Catholicæ non tenet vnitatem, nec [c] baptismus, nec eleemosyna, quantumlibet copiosa, neque mors [d] pro nomine suscepta Christi, proficere poterit ad salutem.

NOTÆ.

1. a AVgustinus.] Ex eodem Sancto citantur hæc verba ab Anselmo *lib.* 8. *in fine Decreti*, Iuone *p.* 1. *Decreti*, *cap.* 4. & 39. & *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 3. & reperiuntur verba hæc inter opera D. Augustini *in lib. de fide ad Petrum Diaconum.*

b *Et redintegratus.*] Nam dum pertinax est in ipsa hæresi, extra Ecclesiam est, vt probat Ricciulus *lib.* 3. *de iure person. cap.* 2. quare nullo modo ante reconciliationem decedens saluari potest.

c *Baptismus.*] Antea ab eo susceptus, aliàs hæreticus non esset, vt probaui suprà *in cap.* 1.

d *Pro nomine Christi.*] Sed falsò, & cum errore suo, vt contingit sæpius Luteranis, & Caluinistis, qui comburi patiuntur non abiurato suo errore, immò pro eius defensione; vnde credunt pro Christi nomine martyrium pati, quod illis nullo modo prodest. 2.

CAPVT IV.

[a] Gregorius *Anastasio Antiocheno.*

PRæterea dum de sanctorum Conciliorum custodia tua fraternitas loqueretur, sanctam [b] Ephesinam Synodum primam se custodire professa est : sed quia ex annotatione [c] hæretici codicis, qui ad me ex regia vrbe transmissus est, agnoui per hoc, quod quædam capitula catholica cum hæreticis fuerant reprehensa, quia quidam illam Ephesinam primam Synodum in eadem vrbe existimant, quæ quondam ab hæreticis traditur esse composita, omnino necesse est, vt charitas vestra eandem Synodum apud sanctam Alexandrinam, atque Antiochenam Ecclesiam requirat, & qualiter in veritate habeatur, inueniat. Vel si placet, hinc dirigemus, quæ ab antiquitate seruata in scrinlis habemus: illa enim Synodus, quæ sub primæ Ephesinæ imagine facta est, quædam in se oblata capitula asserit approbata, quæ sunt Cœlestij, [d] atque Pelagij prædicamenta : & cùm Cœlestius, atque Pelagius in ea Synodo sint damnati, quomodo poterant illa [e] capitula recipi, quorum damnabantur auctores ? Quia verò peruenit ad nos in Orientis Ecclesiis nullum ad [f] sacrum ordinem nisi ex præmiorum datione peruenire, si ita esse vestra fraternitas agnoscit, hac primam oblationem omnipotenti Deo offerat, vt à subiectis sibi Ecclesiis errorem simoniacæ hæreleos compescat.

NOTÆ.

a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & extat textus hic inter epistolas ipsius Gregorij *lib.* 7. *indict.*2. *epist.* 48. ex qua in posteriori parte restituo litteram huius textus.

1. b *Ephesinam Synodum.*] Synodus Ephesina Oecumenica celebrata fuit anno Christi 431. autoritate Cœlestini Pontificis, & fauente Theodosio Iuniore Imperatore, vbi plusquam ducenti Episcopi ex Oriente conuenerunt, & præfuit vt Legatus Romani Pontificis Cyrillus Episcopus Alexandrinus. In hoc Concilio condemnata est præcipuè hæresis Nestorij, ponentis in Christo duas personas, humanam & diuinam; vnde eliciebat, Beatissimam Virginem Mariam dici non debere Dei genitricem, sed Christi genitricem. PP. autem illi sanctissimi diuino afflati lumine statuerunt, eam verè dici, & esse matrem Dei, quæ verè genuit Deum; & ex tunc in salutatione Angelica addita sunt illa verba: *Sancta Maria mater Dei ora pro nobis*, vt refertur in ipsis actis, & narrant Baronius, & Coriolanus dicto anno 431. Idem Coriolanus in summa Concil. ad ipsum Concilium Ephesinum.

2. c *Hæretici codicis.*] Magna enim cura fuit semper hæreticorum, Ecclesiæ decreta, sanctorumque Patrum scripta suis sententiis prauis immixtis, aut additis adulterare, & corrumpere. Sanctus Clemens de his mixturis, quibus hæretici sua scripta corruperant, conquerebatur, vt refert Epiphanius *hæresi* 34. & hanc sortem scriptis suis obtigisse queritur Dionysius Corinthius apud Eusebium *lib.* 4. *histor. cap.* 22. & corruptam ad hunc modum à Nestorianis fuisse sancti Athanasij epistolam ad Epictetum, narrat sanctus Cyrillus: priorem ad Successorem epistolam ab Iconoclastis sancti Epiphanij scriptam, corruptam multis demonstrat alter Epiphanius in Synodo Nicæna 2. *action.* 6. Plures similes apud Sanctos Patres antiquos, & recentiores, suppositiones, & adulterationes congesserunt Antonius Augustinus *in epit. iuris lib.*11. *tit.* 15. Gretserus *in lib. de iur. & more probibendi malos libros*, *lib.*2. *cap.* 5. Theophilus Raynaud. *in tract. de bonis & malis libris*, *partit.*1. *erotem.* 10. *num.*183.

d *Cœlestij atque Pelagij.*] Cœlestius Pelagij sectator fuit, vt refert D. August. *de hæresibus cap.* 88. ibi: *Pelagianorum est hæresis hoc tempore omnium recentissima, à Pelagio monacho exorta, quem Magistrum Cœlestius sic sequutus est, vt sectatores eorum Cœlestiani etiam nuncupentur.* 3. Impia dogmata Cœlestij, & Pelagij validè confutauit idem Sanctus *in lib. de gratia Christi*, & *in lib. de peccato origin.* & damnata fuerunt in Concilio Mileuit. sub Innocentio I. & in hoc Ephesino *cap.* 9. *can.* 1. his verbis: *Quia verò oportebat eos, qui ob aliquod ecclesiasticum, vel corporis impedimentum, in regione, vel ciuitate sua detenti, sacra Synodo interesse nequiuerunt, ea non ignorare, quæ de schismaticis sunt definita, notum facimus vestræ Sanctitudini; quod si prouinciæ cuiuspiam Metropolitanus, à sacra, & Oecumenica Synodo desciscens, defectionis conciliabulo sese addixerit, vel postea quoque cum Cœlestio senserit, vel etiamnum sentit, huiusmodi contra prouinciæ suæ Episcopos nihil omnino decernere posse, quòad sacra Synodo ab omni communione ecclesiastica seclusus, nullius deinceps potestatis, & auctoritatis existat.* Hæc ibi: ex quibus consequitur, verè dici in hoc capite, quod interpretamur, Cœlestium & Pelagium in Ephesina Synodo esse damnatos: & etiam apparet malè Ananiam, Panormitanum, Socinum in præsenti, ex hoc textu deduxisse, Pontificem posse in Concilio condemnari, cùm in Concilio Ephesino non Cœlestinus, sed Cœlestius damnaretur. De erroribus Cœlestij, & Pelagij agitur in variis Conciliis, quorum verba refert Antonius Augustinus in

epit. lib. 11. *tit.* 39. & 40. & refert post alios Salelles.

e *Capitula.*] Vbi continebantur dogmata Cœlestij, & Pelagij.

f *Ad sacrum ordinem.*] De simonia in susceptione Ordinum commissa, egi *in cap.* 1. *de simonia.*

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO TRADITVR, AT PROBATVR. EX fragmento huius epistolæ compilato sub hoc titulo de hæreticis, communiter deducitur ab Interpretibus assertio, damnato auctore ex causa hæresis, damnata censeri eius scripta. Ita repetentes omnes in præsenti, iuxta quorum mentem conclusionem deduco: *Scripta hæretici per Ecclesiam damnati, damnata sunt, & ita configenda, aut comburenda.* Probant eam textus *in can.* 60. *Apost.* Nicæna Synodus 2. *can.* 9. ibi: *Laicus, vel monachus excommunicetur, Episcopus, Presbyter, Diaconus deponatur, qui occultauerit libros hæreticorum.* Et *cap.* 3. vbi specialiter de Cœlestij, & Pelagij scriptis agitur, 15. *dist. cap.* 3. iuncta integrâ, *hoc titul.* Leo Magnus *epist.* 91. *cap.* 16. ibi: *Disting. tractatus vetantur, licèt auctor resipuerit.* Innocentius II. *epist.* 2. *ad Sampsonem Archiep. Bituricen.* ibi: *Mandamus quatenus libros erroris Petri Abailardi faciatis igni comburi.* Concilium Brachar. 1. *can.* 17. Adrianus Papa *in epist. ad Basilium Augustum, in actione* 8. *Synodi* 8. ibi: *Omnia exemplaria cremari igne contemplantibus cunctis, ne vnus quidem apex, aut iota inde supersit.* Nicolaus I. *ad consulta Bulgarorum, cap.* 103. Concil. Lateran. sub Leone X. *sess.* 10. Constantiense *sess.* 8. Trident. *sess.* 18. & 25. *leg. damnato* 8. *leg. quicunque, Cod. de hæretic. leg.* 34. *Cod. Theodos. eod. tit. leg. quoniam, Cod. de Episc. & cleric. leg.* 10. *Cod. de Episc. aud.* Alia Imperatorum edicta & Pontificum decreta pro illustratione huius conclusionis congesserunt Ant. August. *in epit. iuris lib.* 11. *tit.* 14. Crespetius *in summa iuris Pontif. verb. Hæreticorum libri.* Castro *de iusta hæretic. punit. lib.* 2. *cap.* 15. & 16. Conradus Brunus *lib.* 6. *de hæretic. cap.* 6. Ricciulus *de iure person. lib.* 5. *cap.* 21. Gabriël Putherbeus *de tollend. malis lib.* 3. Baptista Cardona *lib. de expungendis hæret. Auctorum nominibus*, Iacobus Gretserus *in lib. de iure & more prohibendi libros hæreticorum.* Theophylus Raynaud. *tom.* 11. *in tract. de bonis, & malis libr. partit.* 1. *erotemate* 3. P. Greg. *lib.* 2. *partit. tit.* 6. *cap.* 7. & *in cap. damnamus, de summa Trinit.* Filesacus *in cap.* 1. §. 7. *de offic. Ordin.* Corjolanus *in summa Concil. ad Concil. Armenia, anno* 1433. Diana *p.* 11. *tract.* 1. *resol.* 1. & *tract.* 8. *resol.* 62. Petrus Herodius *lib.* 1. *Pandect. tit.* 2. Bellarminus *tom.* 1. *contron. lib.* 3. *de clericis, cap.* 20. Simancas *de cathol. tit.* 38. Filesacus *in cap.* 1. §. 7. *de offic. Ordin.* Beyerlinch. *in theatro vitæ hum. tom.* 4. *verbo Libri.* Suarez *de fide disput.* 20. *sect.* 2. Basil. *de matrim. in append. cap.* 2. *num.* 6. I. Gothofr. *in leg.* 14. *C. Theod. de malefic.* & *in l.* 34. *de hæretic.* Thomas Delbene *p.* 1. *de offic. Inquisit. dubit.* 36. P. Mendo *lib.* 2. *de iure academic. q.* 16. D. Ioseph. de Retes *lib.* 8. *opuscul. cap.* 13. P. Setlogus *tom.* 3. *in Cantica, vestig.* 34. *fol.* 421. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 48. Becanus *in* 2. 2. *cap.* 15. *de fide, q.* 8. Cobelius *in not. Cardin. cap.* 15. *congreg.* 10. Fornerius *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 14. Corjolanus *in breuiario, anno* 1545. P. Menochius *lib.* 2. *polit. cap.* 3. *num.* 5. Castro Palao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4. *disput.* 2. *punct.* 10. Bordonus *tom.* 1. *sacri Tribun. cap.* 14. Phocius *in nomocan. tit.* 12. *cap.* 3.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: In libris hæreticorum multa bona continentur, quibus vti possumus, cum non modica vtilitate. 5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Tertullianus enim ipsis libris, quos aduersus Ecclesiam scripsit, vt de pudicitia, de fuga in persecutione, de monogamia, & exhortatione castitatis, quamuultis ad Christianos vsua, & dogmata contra sectarios peropportuna suppeditat. Eusebium Cæsareensem Arrianorum signiferum appellat D. Hier. euinciteque Epiphanius *in Synodo* 2. *Nicana, action.* 6. probatque Cano *lib.* 11. *de locis, cap.* 6. magno tamen Ecclesiæ damno scripta eius eriperentur. Quid dicemus de Origene, & Nouatiani libris? versantur enim omnium manibus cum fructu; etiamsi in eis maculæ, & errores non vno in loco supersint, constetque Nouatianum fuisse apertè hæreticum: & eodem nomine appellatur Origenes in Concil. Lateran. sub sancto Martino, *consult.* 5. *anathematismo* 18. & eodem modo notatur à multis Patribus, vt refert Cassiodorus *de diuin. instit. cap.* 1. & nihilominus D. Hieron. in epistola ad Paulum Concordiensem Nouatiani librum ad se transmitti postulabat, vt cognitis eius venenis, libentiùs sancti Cypriani antidotum biberet: vnde in librorum lectione sequendum est consilium Theodoreti *lib.* 3. *Polymorphi,* his verbis: *Imitare ergo apes, ô vir bone, & sacra Scripturæ prata, & sanctorum Patrum pulchros flores mente circumuolans, fidei fauos in te contexe: quod sicubi herbam inueneris, nec dulcem, nec esculentam, cuiusmodi est hic Apollinaris, & Eusebius, habe tamen aliquid intelio ad mel conficiendum: non est alienum, quod bonum est sumere; quod verò noxium, relinquere. Etenim apes sæpe in venenosis fructibus insidentes, quod est quidem perniciosum, relinquunt; quod est verò sibi accommodatum, accipiunt. Hæc tibi quidem, ô amice, imò fraterna amicitia consulo.* Plura in hanc rem congessit Claudius Espenceus post commentarium epistolæ ad Titum *in lucubrat. de lect. lib. suspect.* Ergo non omnes libri Auctoris damnati configendi, & comburendi sunt. Accedit, nam Ecclesia tolerat libros Gentilium, & Iudæorum: ergo & hæreticorum scripta tolerare debet, cùm detur eadem ratio improbationis in alteris, ac in aliis. Augetur hæc dubitandi ratio ex testimoniis Dionysij, & Hieronymi; nam Dionysius, vt scribit Eusebius *lib.* 7. *histor. cap.* 6. Nicephorus *lib.* 6. *cap.* 8. & 9. cùm reprehenderetur, quòd libros hæreticorum legeret, respondit se visionem habuisse, quâ sibi dicebatur, *Lege omnia quæ in manus tuas venient; valebis enim ad omnia respondere, & reprobare.* Hieron. *in epist.* 152. *ad Alexandrum Minerium*, inquit se legere libros Hæreticorum, vt bona inde excipiat, etiamsi sciat aliquos propterea de se murmurare. De Theophilo antiquo Doctore idem refert Socrates *lib.* 6. *hist. cap.* 15. Denique in Concil. Carthag. 4. *can.* 16. præcipitur Episcopis, vt libros Hæreticorum legant pro necessitate, & tempore. Igitur non quælibet lectio librorum Hæreticorum prohibenda est.

Hac tamen dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, quæ probatur ex 6. DE VSV CONAS- antiqua,

VIRDI AI- ANOS

antiqua, perpetuaque consuetudine, non solùm Christianorum, verùm & diuersarum gentium, comburendi libros improbatæ lectionis. Prothagoræ libros ab Atheniensibus crematos refert Suidas, eo quod aliquando orationem sic esset exorsus: *De Diis scire non possum, neque an sint, neque an non sint.* Et Cicero 1. *de natura Deorum*, ibi: *Nam Abderites quidem Prothagoras, cuius à te modò mentio facta est, Sophistes temporibus illis vel maximus, cùm in principio libri sic posuisset: De Diis neque vt sint, neque vt non sint; ab eo dicere Atheniensium vrbe, atque agro est exterminatus, librique eius in concione combusti.* Idem refert Lactantius *lib. de ira Dei, cap.* 9. quod factum cùm narrat Sarisbariensis *lib.* 5. *Polycrat. cap.* 4. loco Prothagoræ, legit Pythagoram. Similiter & de libris Tullij de natura Deorum, eo quod Atheïsmum induci per eos aliqui censebant, abolendos iudicabant: refert Arnobius *lib.* 3. *aduersus gentes, num.* 5. ibi: *Cumque alios audiam mussitare indignanter, & dicere, oportere statui per Senatum, vt aboleantur, ne vetustatis opprimatur auctoritas.* Similiter Liuius *lib.* 5. *decad.* 3. refert Senatum addixisse libros quosdam cremandos, à traiiciente aratrum ad Numæ sepulchrum repertos; quia enulgati religionem, ac cultum nimiùm læderent. Idem ex Varrone tradunt Lactantius *lib.* 1. *diuinar. instit. cap.* 22. D. August. *lib.* 7. *de ciuit. Dei, cap.* 34. & 35. latè probat studium & curam Gentilium in damnandis libris, ex quorum lectione lædi poterat, Theophilus *in dict. tract. de bonis & malis libris, erothem.* 4. *num.* 32. Lipsius *ad* 4. *annal. Taciti*, Forner. 3. *rer. quotid.* 14. inde immanissimum edictum tulit Diocletianus de comburendis libris Christianorum, quod refert Arnobius *lib.* 3. *aduers. gentes*, de quibus libris nonnulli accipiunt textum *in leg.* 4. §. 1. *ff. familiæ ercisćund.* vbi Vlpianus docet, libros improbatæ lectionis, vt mala medicamenta in iudicium familiæ erciscundæ non venire, nec inter hæredes diuidi, sed esse corrumpenda. Quam lectionem retinet D. Ioseph. de Retes *lib.* 8. *opuscul. cap.* 13. fuit enim infestissimus Christianæ Religioni Vlpianus. Quare ex eius libro 8. *de offic. Proconsul.* vbi de pœnis imponendis Christianis agebat, nulla supersunt vestigia in libris Pandectarum; eius tamen odij extant vestigia *in leg. si in aliam, ff. de offic. Proconsul. leg. congruit* 13. *de officio Præsidis, leg.* 2. *ff. de extraordin. crimin.* notauit eruditus Ramirez de Prado *in Pentecont. cap.* 36. Ita textum *in dict. leg.* 4. §. 1. accipiunt Balduinus *de edictis pro Christianis, fol.* 211. Mornacius *in eod. textu*, Baronius *anno* 56. Sed ipse Baronius *anno* 302. Vlpianum refert ad libros magicos, mathematicosque, qui etiam comburiendi erant, ex eodem iure. Paulus *lib.* 5. *sentent. titul.* 23. *leg. mathematicos* 10. *Cod. de Episcop. aud. leg. damnatos* 6. §. *nec verò, Cod. de hæretic. leg.* 34. *Cod. Theodos. eod. titul. Nouel.* 41. *Iustin. cap.* 1. Photius *in nomocan. tit.* 12. *cap.* 3. & iussum sæpe fuisse à Senatu Magistratibus, vt huiusmodi libros conquirerent, eosque cremarent, legimus apud Liuium *lib.* 29. Dion. *lib.* 54. relatos à Fornerio *lib.* 3. *rer. quotid. cap.* 14. Concremarique per Ædiles, modò per Triumviros, testantur Tacitus *lib.* 4. *annal.* & *in vita Agricolæ*, Seneca *lib.* 10. *controu. in princip.* vnde D. Augustin. de scriptoribus magicis agens *lib.* 1. *de consensu Euangelist. cap.* 9. ait: *Non solùm disciplinam Christianam, sed ipsam terrenæ reipublicæ administrationem iure eos condemnare.* Similiter Antiochus putans libros veteris Testamenti suæ religioni noxios, edicto pœnali eos prohibuit, vt refertur *lib.* 1. *Machab. cap.* 1. Alia diuersarum gentium exempla referunt Tiberius Decian. *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 48. Beyerlinch. *d. tom.* 4. *verbo Libri*, Gretherus *d. lib. de iure prohib. libros*, Lipsius *ad Tacitum lib.* 4. *annot.* 78.

7. DE SOBSIO VSV APVD CATHOLICOS.

Sed vt ab Ethnicis ad Catholicos perueniamus, constat in Ecclesia Catholica hunc semper morem fuisse comburendi libros hæreticorum: nam *actuum Apost. cap.* 19. refertur, quod multi credentium veniebant confitentes, & annunciantes actus suos: multi autem ex eis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus. Vbi *curiosa* pro magicis artibus ponuntur, quæ etiam artes curiosæ dicuntur à Palladio *historia Lausiaca sect.* 17. vt diuinandi curiositas *in leg.* 5. *Cod. de maleficiis*: & D. Clemens *lib.* 1. *constitut. Apost. cap.* 7. scribit, Apostolos prohibuisse fidelibus libros Gentilium: & sequentibus sæculis PP. Concil. Nicæn. libros Arrij igni tradiderunt, vt refert Nicephorus *lib.* 8. *hist. cap.* 18. postea Sanctus Chrysostomus suffragante Theodosio Imperatore præcepit, vt pullis ex vrbibus Montanistis, & Eunomianis, eorum Codices comburerentur, & eo Sancto suggerente Theodosius edidit constitutionem, quæ extat *in leg.* 34. *Cod. Theodos. de hæreticis*, vbi notauit I. Gothofr. Faciunt textus *in leg.* 8. & 16. *Cod. de hæretic. leg.* 3. *Cod. de summa Trinit. leg.* 10. *Cod. de Episc. aud. leg. vlt. Cod. Theod. de malefic.* Nec multò pòst Ephesina Synodus Nestorij libros curauit vbique flammis addici, datis litteris ad Theodosium, quæ extant *p.* 1. *Concil. Ephesin. cap.* 22. & D. Augustin. *in psalm.* 61. de quodam Christiano, qui fuerat magus, pœnitentiam acturo ait: *Portat suos codices incendendos, quibus fuerat incendendus, vt illis in ignem missis, ipse in refrigerium transeat.* Manichæorum etiam libros à sancto Leone incensos refert Prosper Aquit. *in chronic. anno* 446. & similiter Gelasius non solùm edidit constitutionem, quæ extat apud Gratianum *in cap. sancta* 15. *dist.* quâ scripta hæreticorum, & apocrypha damnauit; verùm & Manichæorum libros ante ædem sanctæ Mariæ concremasse refert Anastasius Bibliothec. Idem Anastasius *in Hadrian. II.* librum actorum Photij aduersùs Nicolaum fuisse combustum narrat, & in 8. Synodo, actione 8. idem Hadrianus decreuit, *omnia exemplaria cremari igne, contemplantibus cunctis, ne vnus quidem apex, aut iota inde supersit.* Innoc. II. *epist.* 16. annuens petitioni Concilij Rhemensis libros errorum Petri Abailardi incendio damnauit; & combustos fuisse à Legato Romanæ Ecclesiæ testatur Sanctus Bernardus *epist.* 193. Libros Dauidis de Dinanto, tanquam hæresibus scatentes, exustos fuisse in Concilio Prouinciali Parisiis celebrato, ex Rigordo, & aliis refert Spondanus *in continuat. Baronij anno* 1204. *numer.* 18. & similiter in Concil. Rom. interdictam esse lectionem librorum Vviclef. refertur, & confirmatur in Concil. Constantiensi *sess.* 8. & postea Concil. Later. sub

Leone X. *sess.* 10. libros hæreticorum omnino proscripsit. Tandem Tridentina Synodus quorumcunque hæreticorum libros, tanquam malæ messis certam sementem exterminauit: firmarunt eandem prohibitionem suis constitutionibus Iul. III. Paul. IV. & Pius IV. Nec rectè Spondanus *in d. continuat. Baronij, anno* 1550. *num.* 2. scribit primam legem generalem aduersùs libros hæreticorum latam esse eo anno à Iulio III. cùm iam idem prohibitum fuisset variis constitutionibus, quas iuxta temporis seriem retulerunt Corjolsnus *in Breuiario chronol. anno* 1545. Greihserus *d. lib. de iure & more prohibendi libros*, Theophilus Raynaud. *d. partit.* 1. *erothem.* 3. Hæc autem confixio librorum olim fiebat per Episcopos: & quidem libri Arrij ab Episcopis damnati fuerunt, vt refert Nicephorus *lib.* 8. *cap.* 18. & postea Imperator Constantinus edicto publico flammis addixit. Similiter Eutychetis libros damnarunt Episcopi in Concilio Chalcedon. Idem de Origenis scriptis refert Seuerus Sulpitius *dialog.* 4. *cap.* 2. & in Concil. Tolet. 3. Patres Hispaniæ damnarunt detestabilem librum ab Arrianis editum. Probat Filesacus *in cap.* 1. §. 7. *de offic. Ordin.* Et licèt ante hæresim damnatam ab Ecclesia non posset Princeps sæcularis edicto suo libros flammis addicere, tamen post damnationem Ecclesiæ laudabiliter faciunt ipsi Principes, dum legibus suis huiusmodi librorum abolitionem statuunt, vt fecerunt Imperatores in legibus supra citatis, & *l.* 34. *Cod. Theodos. de heret. l. penult. C. de mathematicis, l. vlt. C. Theodos. de malefic. Nouell.* 42. *l.* 3. §. 3. *C. de summa Trinit. l.* 10. *C. de Episcop. aud. l.* 6. *C. de hæreticis*, & probat Ricciulus *lib.* 5. *de iure person. cap.* 22. *per totum*; præcipua tamen cura configendi, damnandique libros hæreticorum semper Pontificis fuit, vt fecerunt Gelasius I. Leo I. Gregorius IX. Innocent. IV. Alexander IV. vt referunt Farinacius *de heresi q.* 180. §. 1. F. Ferdin. Castillo *p.* 1. *Histor. Ordin. Prædicat. lib.* 2. *cap.* 53. *&* 55. Petrus Gregor. *lib.* 12. *de Repub. cap.* 7. *n.* 4. & tandem Sixtus V. tanto negotio Cardinales aliquos præfecit, & congregationem instituit pro indice librorum prohibitorum, de qua egit Cohelius *in notis Cardin. cap.* 15. *congregat.* 10. In his autem regulis, vbi adest Inquisitor Generalis, ad eum quoque spectat facultas prohibendi libros, qui sunt contra religionem Christianam, & bonos mores, vt constat ex ipso indice, in præfatione, §. *at verò*, *regul.* 1. 4. 5. 6. 7. 8. *&* 10. ibi: *Liberum sit Episcopis, aut Inquisitoribus Generalibus, secundùm facultatem, quam habent eos etiam libros, qui in his regulis permitti videntur, prohibere, si hoc in suis regnis, aut prouinciis, vel diœcesibus expedire indicauerint.* Prosequuntur alia plura de pœnis retinentium libros damnatæ lectionis, & de illis, qui possunt concedere licentiam legendi libros hæreticorum, Mendo, Bordonus, & Castropalao *vbi proximè*, Peña *ad Eymericum, in præsenti.*

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Ratione etiam probatur, prohibendos, & abolendos esse Hæreticorum libros; si enim vinus sermo hæretici, eiusque alloquium deuitandum est Christiano, quia serpit vt cancer sermo hæretici, auctore Apostolo, & docentibus D. Cypriano *epistol.* 40. *&* 55. *ad finem*, S. Leone *sermon.* 28. quantò magis scriptura, quæ non volat, & momento dilabitur, vt verbum ore prolatum, sed persistit, veluti perennis quidam fons nefariæ doctrinæ in infinitos simul mortales, ad quos viua oratio nunquam peruenisset, cùm in libro persistat anima ipsius hæretici. Pulchrè Themistius *oratione* 13. ibi: *Animam ego sapientis hominis illius sapientiam esse arbitror, ac mentem, atque sermonem; sepulchra verò huiusmodi animarum libros, ac scripta, in quibus tanquam in monumentis recondita eorum reliquia seruantur.* Inde libri hæreticorum supprimuntur, non solùm propter falsam doctrinam quæ in eis docetur, sed etiam ne remaneant hæreticæ prauitatis vestigia, sed flammis combusta depereant, *leg. damnato*, §. *nec verò*, *l. quicunque*, §. *omnes*, *Cod. de hereticis.* Et cùm hæretici ex librorum editione non nisi impetiti vulgi plausus expetant, æquum, & iustum est, vt per librorum suppressionem hac inani gloriâ priuentur. Deinde nam libelli famosi in iniuriam priuati hominis conscripti supprimuntur, & eorum auctores capitali pœna coërcentur, *l. vnic. C. de famosis libellis*, *l. lex Cornelia*, §. *si quis librum*, *ff. de iniuriis*, *leg. ob carmen*, *ff. de testibus*, *l. cùm leges*, §. *is cui*, *leg. final. ff. de testamentis*: probaui *in can.* 52. *Concil. Illiber.* Ergo multò magis supprimi debent, & comburi libri editi in contumeliam Christi, & sanctæ Matris Ecclesiæ. Alias adducit rationes Theophilus *dict. tom.* 11. *in tract. de bonis & malis libris, partit.* 1. *erothem.* 3. Rectè ergo in præsenti docet Gregorius, damnatis Cœlestio, & Pelagio, eorum falsa dogmata damnata, & improbata esse.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quâ quoad subducendos huiusmodi libros suo tempore nonnullos vsos fuisse, testatur Thomas Vvaldensis in doctrinis præmissis ad Doctrinale fidei antiquæ, *doctrin.* 16. & postea ab aliis in Belgio Impudentter, & dolosè iactatum scribit Castro *lib.* 2. *de iusta heretic. punit. cap.* 16. 9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.
Nam parum refert in libris hæreticorum aliqua vtilia reperiri, quæ æquiparantur confessioni veritatis dæmoniorum, vt inquit D. Augustinus *in cap. si quid veri*, 37. *dist.* vam prætetquam, quod nihil est in libris hæreticorum, siue eloquentiam, siue materiam consideres, quod eleganiùs à pluribus Catholicis non sit scriptum, vt colligitur ex sancto Irenæo *lib.* 3. *cap.* 4. & probat Castro *lib.* 2. *de iusta heretic. punit. cap.* 16. Ricciulus *lib.* 5. *de iure person. cap.* 21. *num.* 16. vera, vel bona ab hæreticis dicta, non sunt simpliciter bona, sed permixta, vt ita sub specie boni falsa legentibus valeant propinari.

Impia sub dulci melle venena latent.

Vt considerat D. Chrysostomus *in Matthæum homil.* 47. Beda *ad D. Marcum cap.* 1. & *in comment. ad Cantica, in princip.* quò aptatur illud Virgilij:

Qui legitis flores, & humi nascentia fragra:
Frigidus (ô pueri fugite hinc) latet anguis in herba.

Quare propter commixtionem rectæ iuris ratione huiusmodi scripta reprobantur exemplo falsæ monetæ, quæ quamvis contineat aliquid boni, quia tamen continet etiam malum, reprobatur, *l.* 1. *&* 2. *C. de falsa monet. l. eleganter*, §. *qui reprobatus*, *ff. de pignor. act.* bonum enim commixtum cum malo, non dicitur ampliùs bonum, argumento legis *adeò*, §. *cùm quis*, *ff. de acquir. domin.* Facit nam non potest dici bonum, vel verum, quod est ordinatum ad suadendum malum, vel falsum, quia finis est ille, qui in rebus attenditur, *l. cùm furiosus ff. de iudiciis, l. non intelligitur, §. quando, ff. de iure fisci.* Vnde prudenter Magnus Carolus V. in edicto suo Vvormatiensi, scripta Lutheri aboleri iussit,

iussit, tametsi aliqui obtenderent esse in scriptis illis pleraque boo a, his verbis: *Non obstante, quod in illis etiam aliqua bona ad fallendas simplicium mentes immixta essent. In quo præter istam Sedis Apostolica sententiam etiam laudatissimam veterum PP. institutionem, & consuetudinem omnino exequendam ducimus, qui Arrianorum, Priscillianistarum, Nestorianorum, Eutychianorum, & aliorum hæreticorum libros, & in illis contenta omnia, tam bona, quàm mala promiscuè excusserunt, & annihilarunt; nec id immeritò. Nam si optimi quique cibi vnius tantùm gutta veneni, quà humanum corpus læderetur, infusione suspecti sunt omnino abiiciendi, quantò magis ea scripta, quæ tantis & tam noxiis animabus venenis passim infesta sunt, non solùm vobis cauenda sunt, sed etiam ne aliis noceant, ab omni hominum memoria veniunt oblitteranda. Accedit, quod quicquid boni in Martini libris reperitur, id antea a sanctis PP. quos Ecclesia recepit, & approbauit, facilè dictum, & sæpius repetitum, absque vllius periculi, aut mali suspicione legi, & haberi potest.* Nec obstat quod dicebamus de libris Tertulliani, Origenis, & similium, qui tolerantur ab Ecclesia; nam hoc procedit, quoniam ex illis magis refutantur eorum errores, siquidem ex eorum antecedentibus scriptis sequentia errata deteguntur. Et licèt Hieron. & alij suprà relati libros hæreticorum legerent, id tamen faciebant vt eos refellerent, vt hodie etiam conceditur perdoctis viris, vt improbatos libros ad corrigendum legant. Nec tandem obstat quod de libris Gentilium, & Iudæorum expendebamus, quia similes libri Catholicæ veritati non obsunt; qui enim fidem Christi non ementiuntur, vt sunt Gentiles, non facilè homines ad falsum dogma inducunt, nec possunt per vmbram sanctitatis decipere homines simpliciores, immò ex eorum lectione non leuis vtilitas assequitur ad exponenda, & illustranda tam sacra, quàm canonica scripta, vt probaui *in cap. final. de ætate, & qualit.*

Sed suprà traditis obstat factum Zachariæ Papæ relatum in ea epistola, quæ est 138. inter epistolas sancti Bonifacij, vbi refertur Zachariam prohibuisse igni tradi libros Adalberti insani hæretici, quos Synodus Romana cremari iusserat. Igitur quia libri hæreticorum non sunt configendi, nec comburendi. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Pontificem prohibuisse libros Adalberti flammis subiici, non vt eorum incolumitati consuleret, sed ad perpetuam confusionem ipsius Adalberti, & eius sectatorum voluit exemplar vnum in scriniis Romanæ Ecclesiæ seruari, quia libri illi pleni erant impietatibus crassissimis, & apertissimis, Adalbertusque à plerisque colebatur vt Sanctus. Vnde Ecclesiæ interfuit eius libros non prorsus aboleri, vt si quando res ferret, ex operibus probaretur impietas auctoris, vt docuit Theophilus *dict. tract. de bonis & malis libris, erothem. 3. num. 26.*

10. Exponitur Zacharias Papa in Concil. Roman.

CAPVT V.

[a] *Ex Concilio Africano.*

ITem constitutum est, vt si quis Episcopus hæredes extraneos à consanguinitate sua, vel hæreticos etiam consanguineos, aut paganos, Ecclesiæ prætulerit, saltem post mortem anathema ei dicatur, atque eius nomen inter Dei sacerdotes nullo modo [b] recitetur: nec [c] excusari possit, si intestatus decesserit, quia vtique debuit factus Episcopus, rei suæ ordinationem congruam suæ professioni nequaquam differre.

NOTÆ.

1. [a] AFricano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 8.* reperiturque textus hic in Codice canonum Ecclesiæ Afric. *can.* 81. provt in præsenti transcribitur, & canon editus fuit in Synodo Carthag. vbi apud Balsamonem, & Zonaram in ordine 84. canon hic ita legitur: *De Episcopis hæreticos, vel Græcos hæredes relinquentibus, similiter definitum est, vt si quis Episcopus hæreticos, aut Græcos, siue sint consanguinei, siue à consanguinitate alieni, hæredes Ecclesiæ prætulerit, etiam post mortem ei dicatur anathema, & nomen eius inter Dei sacerdotes minimè referatur, nec possit excusari, si intestatus excesserit, quoniam cùm factus est Episcopus, iustam debet facere rerum suarum dispositionem suæ professioni conuenientem.* Pro præsentis autem inscriptionis expositione repetenda sunt quæ adduxi *in cap. 1. de arbitr.*

2. [b] *Recitetur.*] Inter Missarum solennia, cum ex diptycha nomina Episcoporum defunctorum recitabantur: sciendum enim est, iam à temporibus Apostolorum diptychas in vsu fuisse. Est autem Diptychon Ecclesiasticum tabula, in qua nomina Episcoporum Catholicorum, sacerdotum, ac fidelium benefactorum Ecclesiæ scribebantur, quorum nomina solebant recitari inter Missarum solennia, vt constat ex epistola Ægyptiorum Episcoporum ad Anatolium Patriarcham CP. ibi: *Diptychon est, in quo venerabilium pia memoria transitus ad cœlos habentium Episcoporum vocabula habentur, quæ tempore sacrorum mysteriorum secundùm Sanctorum regulas leguntur.* Ex Alcuino *lib. de celebrat. Missar.* ibi: *Post ergo illa verba, quibus dicitur, In somno pacis; vsus fuit antiquorum, sicut etiam vsque hodie Romana agit Ecclesia, vt statim recitarentur ex diptychis nomina defunctorum.* Et tabula hæc duplex erat, quarum vna viuorum, altera mortuorum nomina continebat, vt ex eis in sacrificio Missæ nomina recitarentur. Dionysius *de Eccles. hierarch. cap. 3.* ibi: *Et cùm se mutuò omnes salutauerint, mystica sacrarum tabularum recitatio fit.* Ex prima recitabantur nomina Episcopi superstitis, Regis, seu Imperatoris, vt probaui *in cap... de celebrat. Missar.* & eius qui oblationem faciebat. Concil. Illiber. *can.* 29. ibi: *Energumenum, qui ab spiritu erratico agitur, huius nomen ad altare cum oblatione non esse recitandum.* Et *cap. sanè 24. quæst. 6. cap. obest 50. 11.*

quæst. 3. *cap. visum*, *de consecr. dist.* 3. Concil. Emeritense *can.* 19. *Proinde salubri deliberatione censemus, vt pro singulis quibusque Ecclesiis, in quibus Presbyter iussus fuerit per sui Episcopi ordinationem præesse, pro singulis diebus Dominicis sacrificium Deo procuret offerre; & eorum nomina, à quibus eas Ecclesias constat esse constructas, vel qui aliquid his sanctis Ecclesiis videntur, aut visi sunt contulisse, si viuentes in corpore sunt, ante altare recitentur tempore Missæ: quod si ab hac discesserunt, aut discesserint luce, nomina eorum cum defunctis fidelibus recitentur suo in ordine.* Innoc. *epist.* 1. *ad Decentium.* D. Chrysostom. *in sua liturg.* ibi: *Diaconus incensat in circuitu sacram mensam, & diptychas; defunctorum autem, & viuorum vti vult memoriam facit.* Vnde colligitur, non ideo diptycham dictam esse, quòd gemini essent libri, vnus viuentium, alter mortuorum, vt existimauit Meursius in suo Lexico Græco-Barbaro, verbo *Diptycha*, cùm vnus idemque liber vtrorumque nomina continere soleret, & duabus tabulis constaret, vt probat Rosveidus *in Onomast. verbo Diptycha.* Viuorum, qui diptychis iis inscribi solebant, meminerunt Concil. Chalcedon. *act.* 11. Ioannes Diaconus *in vita sancti Gregorij, lib.* 4. *cap.* 23. Ad diptycham autem defunctorum spectant 6. Synodus *act.* 13. ibi: *Hos sanctæ memoriæ tres viros, id est Thomam, Ioannem, & Constantinum prauidimus in indemnitate manere, atque in sacris diptychis sanctarum Ecclesiarum recitari.* Theodoretus *lib.* 5. *Eccles. Histor. cap.* 35. Cyprianus *epist.* 37. *ad Clerum. Denique & dies eorum, quibus excedunt, annotate, vt commemorationem eorum inter memorias martyrum celebrare possimus.* Iustinianus Imperat. *in epist. ad* 5. *Synodum generalem*, quæ est C P. 2. ibi: *Sicut & eos, qui iniustè condemnati sunt, reuocauerunt post mortem, & in sacris diptychis scripserunt.* Permansit huius ritus commendandi tam viuos, quàm defunctos in Missa consuetudo hodie in canone Missæ, cùm primò viuentium in priori *Memento*, deinde defunctorum in secundo mentionem facimus; plura de ipsis diptychis, & earum vsu congesserunt Stephanus Durantius *de ritibus Ecclesiæ cap.* 43. Angelus Roca *in not. ad Sacram. D. Gregor. columm.* 64. P. Higuera *in notis ad Luitprandum in diptych.* Tolet. Rosveid. ad vitas Sanctorum PP. *in Onomast. verbo Diptychon*, Menardus *ad concord. regul. capit.* 4. Baronius *tom.* 6. *anno* 430. & 518. Berterius Pithanon *diatr.* 2. Christophorus Bronberus *in notis ad lib.* 10. *Venantij*, Vargas *in notis ad Luitprandum, Chron. fol.* 11. Altesserra *de Ducibus cap.* 17. Castro *de iusta heretic. punit. lib.* 2. *cap.* 20. Conradus Brunus *lib.* 5. *de heret. cap.* 17. Peña *ad Eymer.* 2. *part. comm.* 4. *pag.* 99. Petrus Herodius *rer. indic. lib.* 1. *tit.* 6. *cap.* 22. Andreas Saussay *in apparat. ad Martyrol. Gallic. cap.* 8. & 9. Hallier. *de Hierarch. Eccles. lib.* 4. *art.* 6. §. 2. Ant. August. *in epit. iur. lib.* 18. *tit.* 12. Albaspin. *lib.* 1. *obseruat. cap.* 7. Loaysas *in not. ad Concil. Tolet.* 11. *can.* 12. Pamelius *in not. ad Cypr. epist.* 10. Zerda *in aduers. cap.* 143. Cironius *ad tit. de baptism.* Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri monach. cap.* 81. Lindembrog. *in Glossar. leg. antiq. verbo Nominum recitatio.* Cresperius *in summa, verbo Nomen.* Durant. *de Missæ ritib. lib.* 2. *capit.* 43. Gabriel Albaspineus *lib.* 1. *obseru. capit.* 7.

3. c *Nec excusari possit.*] Zonaras in notis ad hunc canonem agnouit difficultatem horum verborum, & ita existimat, posse interpretari, si ab intestato moriatur Episcopus omni defensione priuatus, si non distribuerit competenter bona sua, cùm oporteat alium facere inuentarium rerum mortui Episcopi competens, siue debitum eius admonitioni; admonetur etiam, inquit, creatus Episcopus canones seruare, qui iubent, vt pauperum, & hospitum amici sint, & liberales. Sed rectiùs Balsamon in scholiis ad hunc canonem ait, testamentum hoc casu tanquam contra leges factum, nullum esse, & hæreticos, seu Paganos hæredes institutos nihil ex eo capere posse, ita vt Episcopus ab intestato decessisse videatur; nec tunc posse conqueri, quod ab intestato decesserit, cùm debuerit dum superstes fuit, de bonis suis disponere, aut ritè de eis testamentum condere, capaces hæredes instituendo, non verò incapaces, vt sunt hæretici.

COMMENTARIVM.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Episcopus hæredem instituens hæreticum, seu paganum, consanguineum, vel extraneum, etiam post mortem anathematizatur, & nomen eius ex diptycha defunctorum tempore Missæ non recitatur.* Probant eam textus *in cap. in eos* 6. *hoc tit.* Concil. Constantinop. 2. quod 5. Oecumenicum dicitur, *collat.* 5. ibi: *Sextilianus Reuerendissimus Episcopus de Africana prouincia, vices agens Primosij religiosissimi Episcopi Carthaginensis, & in medio stans hæc dixit: Quoniam proposita sunt sancta Euangelia, & oportet vnumquemque ea, quæ sunt suæ scientiæ ad propositam quæstionem pertinentia facere manifesta, doceo sanctum vestrum Concilium, quod anterioribus temporibus in nostra prouincia multi Episcopi congregati, & quædam de diuersis causis ad ecclesiasticum statum pertinentibus disponentes, statuerunt de Episcopis defunctis, qui hæreticis suas facultates relinquunt, ita vt post mortem anathemati subiiciantur.* Illustrant eam Iustel. *in notis ad can.* 81. *codic. Eccles. Afric.* Zonaras & Balsamon *in schol. ad can.* 84. *Concil. Carthag.* Cironius *in parat. ad tit. de testam.* Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap.* 60. Albaspineus *lib.* 1. *obseru. cap.* 7. Thomas Delbene *part.* 1. *de offic. Inquisit. dubit.* 147. *coroll.* 3. Suarez *de fide, disp.* 18. *sect.* 6. *numer.* 9. 4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Episcopus Dominus est non solùm bonorum proprij patrimonij, verùm & fructuum sui Episcopatus, vt probaui *in cap.* 1. *de testam.* Igitur potest de eis testamentum condere, & quos voluerit, hæredes instituere, tam consanguineos, quàm extraneos, siue Hæreticos, siue Paganos. Augetur difficultas hæc ex eo, nam etsi Episcopus peccaret hæredes instituendo hæreticos, aut paganos, tamen non ideo post mortem excommunicari debebat; nam crimina morte extinguuntur, scilicet cùm reus vinculis corporis naturali dissolutione digressus est, *cap. quorumdam*, 23. *dist. l. contra*, §. *his qui ad maius*, *ff. de re indic. l.* 3. *l. defuncto* 6. *ff. de public. iudic. l. ex iudiciorum* 20. *ff. de accusat. l. si pœna* 20. *ff. de pœnis*, *l.* 1. *ff. de priuat. delict. l. constitutionibus* 33. *ff. de O. & A. l.* 1. & 2. *C. si reus, vel accusator, cap. admonere* 32. *quæst.* 2. *cap. causam*, el 2. *qui fil. sint legit. cap. à nobis*, el 2. *de sent. excommun. l.* 7. *tit.* 8. *part.* 3. *l.* 7. & 23. *tit.* 1. *partit.* 7. Probant D. Thomas 2. 2. *quæst.* 104. *art.* 1. Si- 5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

manebas

manchas *in enchirid. tit.* 62. *num.* 1. & *de Catholic. tit.* 18. *num.* 2. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 19. § 1. *numer.* 1. Doοel. & Cuiac. *in l. vnic. C. ex delict. defunctor.* Ant. Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *num.* 77. & 85. vbi plures Ayllon, Petrus Barb. *in l. filius* 15. *ff. de iudic.* Robertus *lib.* 1. *rer. iudic. cap.* 10. Pichardus *in* §. *non autem, Instit. de perpetuis, & temporal.* Schifordeg. *ad Fabrum lib.* 1. *tract.* 10. *quæst.* 10. Amaya *in l. eorum, C. de iure fisci, num.* 4. *lib.* 10. Vnde contra defunctum sententia proferri non potest, *l. de qua re* 74. §. *cùm absentem, ff. de re iudic. l. in summa* 49. §. *final. ff. de re iudic.* iunctis traditis à Mastrillo *decis.* 137. Cabedo *decis.* 196. Nam cùm qui moriuntur, quasi ad superius tribunal adducantur, iuxta Glossam *in cap.* 1. 26. *quæst.* 7. à iudicio humano subtrahi debent, *cap. quorundam, cap. epistola*, 25. *dist.* Hadrianus II. in epistola ad Carolum Caluum: *Atque de his, qui ad Dominum migrauerunt nobis facilè iudicare non licet; cùm enim in manu Dei iudicis consistant, humanis definitionibus quidquid de his tribuatur, non solum præsumptionis, sed & damnationis est pronius iudicium.* Accedit ratio Pauli *in l. si pœna* 20. *ff. de pœnis*, ibi: *Quia pœna constituitur in emendationem hominum, quæ mortuo eo, in quem constitui videtur, desinit.* Quam illustrant Solorzanus *lib.* 1. *de parricid. cap.* 1. & 2. Amaya *vbi suprà, num.* 7. & *lib.* 2. *obseru. cap.* 4. *numer.* 1. Guazinus *defensione* 35. *capite* 27. Philippus Camerarius *operis successiu. capit.* 4. quod in excommunicatione infligenda præcipuè procedit; nam excommunicato prohibetur communicatio cum fidelibus ad hoc vt rubore suffusus citiùs à peccato resipiscat, *cap. pia, de sentent. excom. lib.* 6. Quæ ratio cùm cesset in mortuo, propterea quod non est amplius capax pœnitentiæ, *cap. qualis*, 26. *dist.* excommunicatio cessare debet, *ex l. adigere*, §. *quamuis, ff. de iurepatron.*

6. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex eo, nam hæretici prohibentur capere aliquid ex testamento, & quocumque successionis modo, in detestationem tanti criminis, *ex cap. sequenti, l. Manichæos, Authent. credentes, l. Arriani*, §. *cunctos, l. quæ de Samaritanis, C. hoc titulo, l.* 16. *titul.* 1. *partit.* 6. *l.* 4. *tit.* 26. *partit.* 7. *cap. excommunicamus*, §. *credentes, hoc titul.* Probant Simancas *de Cathol. titul.* 46. *numer.* 56. Rojas *de hæretic. sing.* 79. Tiber. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 44. Fariñac. *de hæresi quæst.* 179. *numer.* 94. Quesada *quæst.* 18. *per tot.* Ricciulus *de iure person. lib.* 5. *capit.* 27. Mieres *de maiorat. part.* 1. *quæst.* 1. *numer.* 131. Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 14. Azor. *part.* 1. *inst. lib.* 5. *cap.* 8. *quæst.* 1. Vasquez *in* 1. 2. *quæst.* 9. *art.* 5. Vnde cùm Episcopus, cui specialiter ratione officij competit extirpare hæreses, vt probaui suprà *in cap.* 2. hæreticos instituit hæredes, siue consanguineos, siue extraneos, quia quodammodo eos fouere videtur, excommunicationem incurrit, cuius ratione etiam post mortem anathematizari valet; id enim importat dictio illa *saltem*, quâ innuitur, quod si adhuc Episcopus viueret, excommunicandus erat; sed quia iam decessit, saltem post mortem ei anathema dicatur, quia excommunicatus decessit: cui pœnæ consequens & illa est, videlicet vt nomen eius ex diptycha defunctorum non recitetur; nam illorum Præsulum, qui in hæreseos suspicione, vel pertinacia erant defuncti, nomina ex huiusmodi sacris tabulis eradebantur. Vnde sexta Synodus Patriarcharum, qui Monothelitarum impium dogma propugnauerant, effigies de Ecclesia iussit auferri, eorumque nomina ex sacris diptychis obliterari: *Deinde abstulerunt de diptychis* (ait Anastasius in Agathone) *nomina Patriarcharum, vel de picturis Ecclesiæ figuras eorum, idest Cyri, Sergij, Pauli, Pyrri, Petri, per quos error Orthodoxæ fidei vsque nunc pullulauerat.* Iustin. Imperator in confessione rectæ fidei aduersùs tria capitula, seu in edicto de fide Catholica, quod habetur post 5. Synodum, ibi: *Itaque & omnis plenitudo Mopsuestenæ Ecclesiæ, in qua Episcopus dicitur fuisse, cùm inuenisset quod Paganus, & Iudæis, & Sodomitanis à sanctis Patribus connumeratus est, deleuerunt ipsi ex illo tempore è sacris Ecclesiæ diptychis eius nomen.* Plura Baronius *tom.* 7. *anno* 518. & 519. Nec modò hæreticorum, sed eorum quoque Præsulum, qui graui famæ maculâ laborauerant in moribus, nomina è sacris diptychis proscribebantur. Quamobrem Hincmarus Rhemensis Archiepiscopus, decessoris sui Ebonis depositi nomen in diptychis adscriptum securè se tolerare, vel recitare posse non existimauit, nisi Sedis Apostolicæ more recepto suæ Ecclesiæ accederet auctoritas: quare consuluit Nicolaum Pontificem in hæc verba: *Denique præfato Ebone defuncto Ecclesia, sed & parochia nostra secundùm consuetudinem, quam ex antiquo habuit (etiam de his, qui in Episcopatu vsque ad obitum in eadem Ecclesia non permanserunt) ipsius nomen inter sacrosancta mysteria in Episcoporum catalogum recitare pietatis gratiâ cœpit, & hactenus fecit: quod ego ne scandalizarem deuotos, quasi inuidens saluti fraternæ, maximè autem quiescentis in Domino animæ, qui non pro exorbitatione in Catholica fidei sanctitate, sed suâ conscientiâ stimulante primùm à se ipso, & postea à Synodo, sed & Apostolica Sede damnatus extitit, hoc prohibere sine Apostolica Sedis auctoritate nequaquam præsumpsi: dicente B. Cœlestino Papa, quia nefas est hæc pati religiosas animas, quarum afflictione (quia membra nostra sunt) nos quoque conuenit macerari. Rescribere mihi dignetur Apostolica vestra auctoritas, vtrum eundem Ebonem inter Episcopos in sacris diptychis in Ecclesia nostra nominare permittam; an ne de cætero in Episcoporum catalogo nominetur, prohibere debeam.* Refert Saussay *in apparat. ad Martyr. Gallic. cap.* 8. alia dat Altesserra *dict. cap.* 17. Meritò ergo cùm in præsenti casu Episcopus hæredes instituens hæreticos, consanguineos, vel extraneos, foueret hæreticos, in excommunicationemque incideret, ideo eius nomen non recitatur inter Missarum solennia.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nàm præsens textus accipiendus est de Episcopo, qui testamentum condidit de bonis patrimonialibus, de quibus licèt inter extraneos, aut consanguineos disponere licitè, & validè possit, iuxta tradita *in cap.* 1. *de testam.* tamen hæreticos instituere non poterat, non ex defectu dominij, quod verum in ipsis bonis habebat; sed propter incapacitatem hæreticorum, qui testamenti factionem positiuam non habent, vt suprà probaui, & dicam infrà in sequenti capite. Nec obstat primum augmentum ipsius difficultatis, nam licèt crimina regulariter morte extinguantur, tamen cùm delicta grauiora sunt, vt læsæ Maiestatis diuinæ vel humanæ, etiam post mortem rei ad 7.

inquisi

inquisitionem, & punitionem proceditur, *cap. sane*, 24. *quæst.* 2. *cap. accusatus*, *cap. filij*, §. *in eo*, *hoc titul in* 6. *l. Manichæos*, *C. de hæretic.* Concil. Biterrense *can.* 18. *l.* 4. §. *in mortem*, *C. hoc titul. l.* 3. 4. *& vlt. C. de apostat.* Quod circa Hæreticos non caret exemplis, siquidem Origenes 200. annis post mortem damnatus fuit. Socrates *lib.* 6. *cap.* 3. Item Theodorus Mousarenus in Synodo 5. generali, vt probat Facundus Hermien. *pro defensione trium capitulorum Concilij Chalcedon. lib.* 8. *cap.* 5. & *lib.* 10. *cap.* 4. Ex quibus locis petenda est vera explicatio capitum 5. *&* 7. 24. *quæst.* 2. Plura Simanchas *de Catholicis instit. cap.* 4. *num.* 4. Torreblanca *lib.* 13. *de iure spirit. cap.* 6. Transmiera *in stimul. fidei*, *quæst.* 6. *cap.* 2. vt similium memoria reorum damnetur, *l. si quis filio* 6. §. 8. *ff. de iniusto rupto*, *l. cùm hic* 32. §. 5. *ff. de donat. inter*, *l. cùm filius* 76. *ff. de legat.* 2. §. *final. l.* 6. *&* 7. *C. ad leg. Iul. maiest.* §. *interdum*, *Instit. de hæredit. quæ ab intestato.* Amaya *suprà*, Barbosa *in l. filius*, *num.* 17. *ff. de iudic.* Vela *dissert.* 11. *numer.* 39. Carens 2 *part. titul.* 19. §. 1. Ant. Leoncil. *decis.* 82. *numer.* 2. P. Herodius *lib.* 1. *rer. indic. tit.* 6. *cap.* 22. & ex Magistratuum albo nomen eradebatur. Tullius *in oratione pro Sextio*, ibi: *Sic appellandi sunt Consules, quos nemo est, qui non modo ex memoria, sed etiam ex fastis euellendos non putet.* Hoc modo legimus apud Suidam, sub Imperatore Arcadio Eutropium ex Consulum albo deletum: & apud Nicephorum Calixtum *lib.* 5. *histor. Eccles. cap.* 4. ibi: *Lex autem operâ eius lata, ex publicis monumentis sublata, & nomen eius è catalogo, & nomenclatura Consulum expunctum est.* Cassiodor. *lib.* 10. *histor. tripart. cap.* 4. & de ipso Imperatores Arcadius & Honorius *in l.* 17. *C. Theodos. de pœnis*, ita sanxerunt: *Vt eiusdem vniuersis actibus antiquatis, omnia muteſcant tempora, nec eius enumeratione sæculi nostri labes appareat.* Et sub eisdem Imperatoribus funestorum Consulum nomen aboleri iussum est, vt eorum tempus quasi non fuerit, æstimetur, *l. valeat* 9. *C. Theodos. de confirm. iis quæ sub tyran.* Referunt Socrates *lib.* 6. *histor. cap.* 5. Marcellinus Comes *in chron.* Claudianus *lib.* 2. *in Eutrop.*

Illicitas Consul pœnas te Consule soluit:
Annus qui trabeas, hic dedit exilium.
Infaustum populis in se quoque vertetur omen:
Sæuit in auctorem prodigiosus honor.
Ablato penitus respirant nomine fasti.

Vnde fluxit, vt annus ille non nisi nomine Theodori Consulis signaretur, vt testatur Suidas, indicantque Theodosiani Codicis plures constitutiones, quibus Theodori Consulis nomen in temporis adnotatione solummodo inuenitur, explosâ Eutropij Consulis memoriâ, vt videre est *in l.* 15. *C. Theodos. de Pagan. l.* 28. *de nauiculariis*, *l.* 1. *de nauibus non excusandis*, *l.* 11. *de agentibus in rebus*, *l.* 19. *C. de Iudæis*, *l.* 35. *de hæretic. l.* 58. *de appellat. l.* 34 *de Episc. & Cleric. l.* 6. *de quæstionibus*, *l.* 161. *de Decurionibus*, & sexcentis aliis. Facit Leo Magnus *epist.* 38. *ad Anatolium*, ibi: *De nominibus Dioscori, & Iuuenalis, & Eustachij ad sacrum altare non recitandis dilectionem tuam hoc decet custodire, quod nostri ibidem constituti faciendum esse dixerint, quodque honoranda S. Flauiani memoria non repugnat, & à gratia tua Christiana plebis animos non auertat. Nam iniquum nimis est, atque incongruum, eos qui innocentes & Catholicos suâ persecutione vexarunt, Sanctorum nominibus sine discretione misceri: sicut è contra æquum est, vt Catholici, qui in vita ab hæreticis condemnati, ab Ecclesiis suis eiecti, & ecclesiasticâ sepulturâ, vel inter Sanctos memoriæ honore destituti sunt, restituantur.* Sic memoria Origenis post ducentos annos damnata fuit opera Theophili Episcopi Alexandrini, teste Socrate *lib.* 7. *Eccles. hist.* sicut è contrario Leonis, Flauiani, Euphemij, Pauli, Ioannis Chrysostomi, aliorumque Sanctorum Patrum nomina, qui ab hæreticis damnati honore destituti fuerant, post mortem restituti sunt, vt refertur *in histor. tripart. lib.* 10. *cap.* 18. nam restitui, vel conseruari memoriam post mortem vsitatissimum fuit, sicut & aboleri ob grauia delicta: hinc conseruata est memoria Lucano Poëtæ à Nerone, qui eum supplicio affecerat, quæ Romæ ita legitur: *M. Æneo Lucano Cordubensi Poëtæ beneficio Neronis Cæsaris fama seruata.* Hinc etsi Senatusconsultum Pegasianum dicatur factum Pegasio, & Pusione Consulibus *in* §. *sed quia*, *Instit. de fideicommiss. hæredit.* & Trebellianum Trebellio, Maximo, & Seneca Consulibus, *l.* 1. *ff. ad Trebel.* tamen nomina Pegasij, Pusionis, & Senecæ non reperiuntur in fastis Consulatibus, quia cùm eorum memoria damnata esset, nomina ex ipsis fastis erasa fuerunt, vt notauit Fornerius *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 18. & plura de tyrannorum nominibus deletis è publicis tabulis congessit Baronius *anno* 98. *n.* 4. 206. *num.* 1. 309. *num.* 2. 314. *num.* 2. 394. *n.* 1. 408. *num.* 6. 410. *num.* 1. & 424. *num.* 1. Nec tantùm nomina similium reorum ex publicis tabulis eradebantur, verùm & ipsorum effigies, & statuæ deiiciebantur, tituli que luto deturpabantur, *l. eorum* 24. *ff. de pœnis.* Tacitus *lib.* 5. *annal.* ibi: *At Romæ principio anni, quasi recèns cognitis Liuiæ flagitiis, ac non pridem etiam punitis, atroces sententiæ dicebantur in effigies quoque, & memoriam eius.* Idem Liuius *lib.* 21. ibi: *Ac primùm in vestibulo effigiem patris Silij consulto Senatus abolitam demonstrat.* D. Ambrosius *de interpel. lib.* 3. *cap* 10. *Vide quemadmodum in ciuitatibus bonorum Principum imagines persistuerent, deleantur imagines tyrannorum.* Suetonius de Domitiano mortuo: *Senatus adeo lætatus est, vt repletâ certatim Curiâ non temperaret, quin mortuum contumeliosissimo acclamationum genere laceraret; scalas etiam inferri, clypeosque, & imagines eius coram se trahi, & ibidem solo affigi iuberet, nouissimè eradendos vbique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret.* Lamprid. in Eliogabalo: *Misit qui & in castris statuarum eius titulos luto tegerent, vt fieri solet de tyrannis.* Capitolinus *in Gordiano*, ibi: *Appellato igitur Gordiano Imperatore, iuuenes, qui auctores huius facinoris erant, statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerunt, nomen publicitus eraserunt.* Illustrant Reuardus *lib.* 3. *coniect. cap.* 16. Altamiranus *de filiis official. cap.* 17. Turturetus *in parallelis cap.* 27. Desider. Herald. *lib.* 1. *de auctor. rei iudic. cap.* 13. *ad finem.* Durant. Casellius *lib.* 2. *var. cap.* 16. Lypsius *ad Tacitum lib.* 6. *annalium*, *pag.* 235. Gentilis *de coniurat. lib.* 1. *pag.* 85. Beroaldus *ad Suetonium in Domitiano*, *cap.* 13. *& vlt.* Opingius *de iure insign. cap.* 21. *num.* 260. Spondanus *anno* 98. Reuardus 3. *coniect. cap.* 16. Rectè ergo in præsenti eùm Episcopus tanquam suspectus de hæresi excommunicatus decessisse credatur, ideo post mortem anathematizatur, & nomen eius à diptychis Ecclesiæ eraditur.

Nec

8. *De anathemate post mortem.* Nec obstat vltimum augmentum ipsius difficultatis, pro cuius solutione sciendum est, valde controuersum esse inter Doctores, an defunctus excommunicari possit? In qua quæstione ob crimen hæresis, & similia defunctos excommunicari posse tenuerunt Glossa *in præsenti, verbo post mortem*, & *verbo permittatur, in cap. Iudæi, de Iudæis.* Richardus *in 4. dist.* 18. *art.* 5. *quæst.* 4. Gabriel ibidem *quæst.* 2. *art.* 2. *corollar.* 4. Et ita sæpius hæreticos post mortem anathematizatos legimus *in 5. Synodo Constantinopol. act. 5. ad medium*, & *act.* 8. *post principium*. vbi agitur de condemnatione Theodori hæretici iam mortui: & in Nicæn. 2. *in epist. Synod. ad Constantium, & Iren.* vbi plures hæretici mortui anathematizantur: apud Cyrillum *lib.* 1. *de eo, quod vnus est Christus*, & *in epist. ad Marcianum.* D. August. *ad Bonifacium*, & *ad Cecilianum*: apud Iustin. Imperatorem *in epist. ad Ioannem Papam II.* quæ extat inter acta Synodi 5. *cap.* 6. 24. *quæst.* 2. vbi refertur, quod Synodus Theodotum post mortem anathematizauit; nec id nouum esse, sed iam olim vsitatum in Valentino, Basilide, Marcione, Cerintho, Manichæo, Eunomio, & Bonosso: idem vsus probatur testimoniis Synodi Chalcedon. Socrates *lib.* 6. *cap.* 10. & 7. *capit.* 4. Nicephor. *lib.* 7. *historia, cap.* 27. & 28. Liberat. Carthag. *cap.* 13. *sui breuiculi*, qui referunt Origenem post mortem anathematizatum fuisse. Ex quibus praxim hanc Ecclesiæ probant Pamelius *in epist.* 66. *D. Cypriani*, Ant. Augustin. *in epit. iuris lib.* 11. *titul.* 11. Contrariam verò sententiam, scilicet non posse defunctum excommunicari, tenuere communiter tam Theologi, quàm Canonistæ, quos referunt Castro *lib.* 2. *de iusta hæretic. pun. cap.* 19. & 20. Couar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 11. *num.* 8. Theophilus *tom.* 14. *de Litter. monitoriis, lib.* 2. *cap.* 2. *fol.* 415. Suarez *de censur. disput.* 5. *sect.* 1. *num.* 3. Auila *eod. tract.* 2. *part. cap.* 4. *disput. vnic. dub.* 8. Bellarminus *lib.* 1. *de indulg. cap.* 24. *quæst.* 2. Azor *part.* 2. *instit. lib.* 5. *cap.* 26. *quæst.* 2. Villalobos *tract.* 16. *difficult.* 14. Gibalinus *de censur. disquisit.* 3. *quæst.* 2. *consect.* 15. pro quibus faciunt textus *in cap.* 1. *cap. legatur*, & alij congesti à Gratiano *in causa* 24. *quæst.* 2. & ea ratio, nam mortuus non est amplius sub iurisdictione Ecclesiæ, quæ nec ligare, nec absoluere potest, nisi viatores, non verò iam vitâ functos, vt neruosè probant Leo Magnus *epist.* 90. aliàs 92. ad Rusticum Narbonensem: Gelasius Papa *epist.* 4. & 11. Facundus Hermianensis *lib.* 8. *pro tribus capitulis, cap.* 2. & *lib.* 10. *cap.* 4. Sed in hoc Interpretum dissidio sequentes casus distinguendi sunt. Primus cùm agitur de defuncto censuris ecclesiasticis afficiendo, postmortemque damnando, ob delictum in vita perpetratum; & talis condemnatio iuri repugnat, cùm non detur subiectum capax, in quod feratur censura. Secundus est, cùm ipse propter crimen in vita admissum, aut in supremo vitæ spiritu consummatum, excommunicationem ab homine, vel à iure impositam contraxit, & ita decessit; nam talis peccator potest post mortem excommunicatus declarari quoad secundarios effectus, quorum defunctus capax est, veluti ad sepulturam ecclesiasticam, sacrificia pro eo non offerenda, erasionem nominis ex tabulis Ecclesiæ, & similia. Ratio verò quare licita sit huiusmodi sententia declaratoria, petenda est ex discrimine quod versatur inter ipsam, & sententiam condemnatoriam; nam sententia hæc respicit tempus præteritum, & declarat delictum fuisse commissum, atque pœnam iure ipso fuisse incursam: at verò sententia condemnatoria respicit tempus præsens, & pœnam de nouo imponit: quare ferri non potest, nisi in personam, in quam iudex exercet suam iurisdictionem: itaque poterit defunctus declarari excommunicatus, licèt excommunicari non possit. Nec hæc sententia declaratoria excommunicationis ante mortem incursæ restringi debet ad crimen hæresis, vt voluit Glossa in præsenti; nam eadem ratio militat in cæteris criminibus, quibus annexa est excommunicatio; si enim quis illam incurrat, quamuis occultè, poterit deinde post mortem declarari excommunicatus, vt docuerunt Gibalinus *dicto consect.* 5. Corjolanus *in notis ad Concil. Afric.* 1. *anno* 157. *fol.* 25. *summa.* Hucusque tradita de excommunicatione defuncti, intelligenda etiam sunt de eius absolutione à censura, quam viuens contraxit. Et Ecclesiam solitam esse eam absolutionem mortuis impendere, constat *ex cap. à nobis* 28. *cap. sacris, de sentent. excomm.* Concil. Arelat. 2. *can.* 12. Concil. Vasense *can.* 11. Tolet. 11. *can.* 12. & aliis relatis ab Albaspineo *lib.* 1. *obs. capit.* 10. Exemplis illustrat Roussellius *lib.* 8. *hist. Pont. iurisd. cap.* 1. *num.* 28. Vnde Constantinus Porphyrogenita, cùm Leo pater eius esset excommunicatus, petiit à Patriarcha, & Episcopis, vt patri suo etiam post mortem communi decreto delicti remissionem concederent, vt refertur in Concilio apud Trosleiam. Anno 921. Erlebaldus Comes excommunicatus post mortem absolutus fuit, vt refert Flodoardus *lib.* 4. *histor. cap.* 16. ex quibus constat, redditum fuisse defunctis ius communionis, quo priuati decesserant admittendo ad altare oblationem pro eis factam; quæ absolutio non tam cadit in ipsum mortuum, quàm in viuos, quibus permittitur exercere actiones aliquas circa defunctum, quæ ratione excommunicationis, in qua decesserat, licitæ non erant, eo quod cum mortuis communicamus per huiusmodi actiones, videlicet ecclesiasticam sepulturam, & communia suffragia, quibus priuatur excommunicatus defunctus æquè ac viuus, etiamsi in statu gratiæ decesserit, vt probaui *in cap. sacris, de sepultur.* quod facilè probatur ex probatissimis historiis, & SS. actis, de mortuis excommunicatis, qui visi sunt aut tumulo abscedere, aut ex templo exire dum diuina officia celebrarentur, donec absoluti fuerunt ritu ecclesiastico. Quæ exempla congesserunt Benedictus Haephtenus *in vita Sancti Benedicti, cap.* 23. Theophilus Raynaud. 2. *part. de litter. monitoriis, cap.* 3. *num.* 1. per hanc enim absolutionem restituebatur memoria defuncti, vt apud Romanos legimus post mortem famam restitutam Lucano, & aliis, vt refert Fornerius *lib.* 2. *rer. quotid. capit.* 19. Sed licèt iuxta proximè tradita textus hic accipi possit de declaratione post mortem facta, adhuc tamen verius credo, in præsenti non agere PP. Concilij Afric. de excommunicatione infligenda, vel declaranda post mortem, sed de anathematizatione, quæ erat tantùm separatio, eiectioque peccatoris à cæteris fratribus, Episcopis, iustis, qui in pace quieuerunt; hoc enim significare anathema probaui *in cap. cùm non ab homine, de iudiciis.* Dum ergo PP. in præsenti iubent Episcopo instituenti hæreticos saltem post mortem anathema ei esse dicendum, &

nomen

nomen eius inter Dei sacerdotes non esse recitandum, sancire videntur, similem Episcopum eiiciendum esse à consortio, & numero cæterorum Episcoporum, nec eius nomen esse ex diptychis defunctorum cum aliis fideliter, piéque defunctis recitandum, vt cognoscatur eum ob tantum facinus anathema esse, idest separatum, & electum à consortio, & numero aliorum fratrum, & sacerdotũ.

CAPVT VII.

[a] Ex eodem.

IN eos, qui Catholici non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, Episcopi, vel Presbyteri nihil conferant. Denique hoc, quod de Episcopis, & Presbyteris dictum est, debet de reliquis clericis exaudiri.

NOTÆ.

I.

a EX eodem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 9.* & canon hic est 13. Concilij Carthag. 3. in qua Synodo apud Theodorum Balsamon. ordine 25. ita habetur: *Vt Episcopi, & clerici in orthodoxos Christianos nihil conferant; & si sint adhuc cognati, nihil per suarum rerum donationem, vt dictum est, Episcopi, vel clerici in eos conferant.* Et *in can.* 22. *Codicis Ecclesiæ Africanæ*, apud Iustelum ita legitur: *Et vt in eos, qui Catholici Christiani non sunt, etiamsi consanguinei fuerint, per donationem rerum suarum Episcopi vel clerici nihil conferant.* Cùm enim iure ciuili attento in hæreticos aliquid donationis, legati, vel institutionis titulo transferri non possit, *l. 7. C. Theodos. de hæretic.* vbi Theodosius ita statuit: *Si quis Manichæus, Manichæáve ex die lata dudum legis, ac primitus à nostris parentibus, in quamlibet personam condito testamento, vel cuiuslibet titulo liberalitatis, atque specie donationis transmisit proprias facultates, vel quisquam ex his addita per quamlibet successionis formam collatione ditatus est; quoniam iisdem sub perpetua iusta infamia nota testandi, ac viuendi iure Romano omnem protinus eripimus facultatem, neque eos relinquenda, aut capienda alicuius hæreditatis habere sinimus potestatem, totum fisci nostri viribus imminentis indagatione societur.* Quam legem ad Donatistas protrahi voluerunt Patres ipsius Concilij Carthag. *in can. 93. Synodi Africanæ*, per hæc verba: *Petendum etiam, vt lex, quæ hæreticis, vel ex donationibus, vel ex testamentis aliquid capiendi, vel relinquendi denegat facultatem, ab eorum quoque pietate hactenus repetatur, vt eis relinquendi, vel sumendi ius adimat, qui pertinacia furore cæcati in Donatistarum errore perseuerare voluerint. Cæterùm illis, qui consideratione vnitatis, & pacis se corrigere voluerint, absque interdicto huius legis capiendæ hæreditatis aditus pateat, si adhuc in errore hæretico constitutis, aliquid antè donationis, vel hæreditatis obuenit: his sanè exceptis, qui lite pulsati putauerint ad Catholicos transeundum, quia de talibus credendum est non metu cælestis iudicij potiùs quam terreni commodi auiditate vnitatem catholicam præoptasse.* Vnde ad petitionem ipsorum Patrum prædicta Theodosij sanctio repetita fuit ab Honorio *in l. 4. C. Theodos. ne sanctum baptisma*, in hæc verba: *Scient ij, qui iterare baptisma non timuerint, aut qui consentiendo hoc facinus propriâ huius societatis permixtione non damnauerint, non solùm testandi sibi, verùm adipiscendi aliquid sub specie donationis, vel agitandorum contractuum in perpetuum copiam denegatam.* Quare meritò in præsenti canone idem circa Episcopos & clericos statuerunt, aliqua bona donantes, vel relinquentes hæreticis, ac generaliter statuerunt Imperatores circa laicos instituentes hæreticos, vel quid illis donantes: & etiam laïcos eo casu puniri, vt Episcopos & Presbyteros, notarunt Zarabel. *hic*, Ricciulus *de iure person. capit. 44. numer. 12.*

CAPVT VII.

Alexand. III. [a] *Rhemen. Archiepiscopo.*

ET cùm Christus perfectus Deus, & perfectus sit homo, mandamus, quatenus sub anathemate interdicas, ne quis de cætero audeat dicere, Christum non esse aliquid secundùm quod homo: quia sicut Christus verus est Deus, ita verus est homo, ex anima rationali, & humana carne subsistens.

NOTÆ.

a RHemensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. capit. 5.* & post Concil. Lateran. *part. 49. cap. 20.* De Metropoli Rhemensi nonnulla adduxi *in cap. 17. de officio Ordin.*

COMMENTARIVM.

IVbetur in præsenti ab Alexandro III. ne quis dicat Christum non esse aliquid, secundum quod homo; hoc est ne dicatur, vt Eutyches putabat, nihil manere veræ humanitatis, sed solam diuinam naturam, in quam conuersa substantialiter fuerit natura humana. Hunc errorem Eutychetis sequuti sunt aliqui Magistri scholæ Parisiensis,

Parisiensis, & Rhemensis, assetentes Christum secuodùm quod homo, *esse nihil*, id est, *nihil esse hominis*, siue *humanitatis* in Christo. Immò ipse Petrus Lombardos eiusdem erroris insimulatus fuit, vt notat Corjolan. *in. summa Concilior. in Lateran. 3. celebrato anno* 1179. vbi ait, ab Alexandro III. præceptum fuisse Vvillelmo Senonensi Archiepiscopo, vt adscitis suffraganeis suis vnà cum illis doctrinam hanc abrogaret, in hæc verba: *Cùm in nostra olim esses præsentia constitutus, tibi viua voce iniunximus, vt suffraganeis tuis Parisiis tibi adscitis ad abrogationem prauæ doctrinæ Petri quondam Parisiensis Episcopi, quâ dicitur, quod Christus secundum quod est homo, non est aliquid, omnino intenderes, & efficacem operam adhiberes. Inde siquidem est, quod fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quod tibi cùm præsens esses præcepimus, suffraganeos tuos Parisios conuoces, & vna cum illis & aliis viris religiosis & prudentibus præscriptam doctrinam studeas penitus abrogare, & à Magistris scholaribus ibidem in Theologia studentibus Christum sicut perfectum Deum, sic & perfectum hominem, ac verum hominem ex anima & corpore consistentem præcipias edocere: vniuersis firmiter, & districtè iniungens, quod doctrinam illam de cætero nequaquam docere præsumant, sed ipsam penitus detestentur.* Agunt contra hunc errorem PP. antiqui, præsertim in Concilio Chalcedon. vbi ad illud confutandum congregati sunt 630. Episcopi, quibus præfuit acerrimus propognator sanctus Leo *in epist. ad Flauianum*: accesseruntque Boëtius, & Gelasius *in operibus de duabus naturis*. Vigilius *lib. 5. contra Eutych.* Theorianus *lib. legat. ad Armenos*, Damascenus, ac Rusticus *in operibus contra Acephalos*, Abocara *opusc. 2. & 4.* ac etiam Leontius Byzantinus variis opusculis, quæ extant *tom. 6. Bibliothec. Colon.* Theodoretus *tribus dialogis*, & *in speciali opere apud Photium, cod.* 46. videantor apud eundem Theodoretum in dialogo *Inconfusus Athanasius*, Iustinus, Epiphanius & plures, quos citat. Item Fulgentius *lib. 1. ad Trasimundum*, Barbosa *in præsenti.* Impugnant etiam prædictum errorem Theologi DD. antiqui cum Magistro *dist. 5. & sequent.* Item recentiores cum S. Thoma *3. p. q. 2. art. 1.* vbi speciatim videndi sunt Suarez *disput. 7. sect. 2.* Vasquez *disp. 14. cap. 1.* Franc. Amicus *disp. 9. sect. 1.* Rodericus Arriaga *disp. 19. sect. 1.* Cardin. de Lugo *disp. 9. sect. 1.* Bernal. *disp. 14. sect. 1. §. 3. à num. 18.* Hurtado *disput. 15. sect. 1.* Valentia *disput. 1. q. 2. punct. 1.* F. Ioannes a sancto Thoma *disp. 4. art. 1.* Prudentius *tract. 3. disp. 1. dub. 5. sect. 1.* Vvigers *quæst. 1. art. 1. num. 2.* Gamach. *tom. 3. quæst. 2. cap. 1.* Lorca *disp. 12. à num. 4.* Adam Tannerus *disp. 1. quæst. 3. dub. 2.* Coninch. *disput. 7. sect. 1.* Martinon *disp. 5. sect. 3. num. 28.* Meratios *disp. 10. sect. 1.* Dionysius Petauius latissimè *lib. 1. de Incarnat. cap. 14.* & iterum *tom. 2. de Incarnat. lib. 10. cap. 1.*

CAPVT VIII.

Ex Concilio[a] *Lateran.*

SIcut ait Beatus[b] Leo, licèt ecclesiastica disciplina sacerdotali contenta iudicio, cruentas effugiat vltiones, Catholicorum tamen Principum constitutionibus adiuuatur, vt sæpe quærant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt supplicium euenire. Ea propter, quia in[c] Gasconiâ, [d] Allegesio, & partibus Tolosanis, & aliis locis ita hæreticorum, quos alij[e] Catharos, alij[f] Patrinos, alij Publicanos, alij aliis nominibus vocant, inualuit damnata peruersitas, vt iam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exerceant, sed suum errorem publicè manifestent, & ad suum consensum simplices attrahant, & infirmos: eos, & defensores eorum, & receptatores anathemati decernimus subiacere, & sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus, vel in terra sua tenere, vel fouere, vel negotiationem cum eis exercere præsumat. Si autem in hoc peccato decesserint, non sub nostrorum[g] priuilegiorum cuilibet indultorum obtentu, nec sub alia quacunque occasione, aut oblatio fiat pro eis, aut inter Christianos recipiant sepulturam.

NOTÆ.

1. a LAteranensi.] Generali videlicet sub Alexandro III. celebrato, vbi *cap. 27.* repetitur textus hic, & in prima collectione, *sub hoc tit. c. 6.* prout in præsenti transcribitur. De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap. nonnulli 27. de rescript.*

2. b *Leo.*] *Epist.* 93. ibi: *Meritò PP. nostri, sub quorum temporibus hæresis nefanda prorupit, per totum mundum instanter egere, vt impius furor ab vniuersa Ecclesia pelleretur, quando etiam Principes mundi ita hanc sacrilegam amentiam detestati sunt, vt auctorem eius, ac plerosque discipulos legum publicarum ense prosternerent: videbant enim omnem curam honestatis auferri, omnem coniugiorum copulam solui, simulque diuinum ius, humanumque subuerti, si huiusmodi hominibus vsquam viuere cum tali professione licuisset, & profecit diu ista distinctio Ecclesiastica lenitati, quæ sacerdotali contenta iudicio, cruentas refugit vltiones seueris tamen Christianorum Principum constitutionibus adiuuatur, dum ad spirituale nonnunquam recurrunt remedium, qui timuerunt corporale supplicium.* Facit idem Pontifex relatus à Gratiano *in cap. res humanæ 23. q. 5.* Illustrat Chokier *lib. 1. thesauri polit. c. 5.*

c *Gasconia.*] Gasconia propriè dicta, vulgò 3.
Gascuña, terminatur à Garumna fluuio, & Oceano, complectebaturque Episcopatus Vasatensem, Aquensem, Adurensem, & Lactorensem: de qua prouincia, & Comitibus Gasconiæ videndus est Arnaldus Oienarth *in notit. Vascon. lib. 2. cap.* 8.

d *Allegesio.*] Forsan legendum esse quis di- 4.
xerit *Aginesio*. Aginesium enim prouincia est in Gasconia: fines habet ad Orientem Cadurcos, ad Septentrionem Petrocorios, ad Occidentem Guiennam, ad Meridiem Armaniacos. Complectitur duas diœceses, Aginensem & Condomensem. Sed

legendum est *Albigesia*; hæresis enim Albigensium in Albigio, seu Albigesio exorta fuit: eius meminerunt Sanderus *lib.7. de visibili Man.* Binius *in notis ad Concil. Lateran. sub Innocent. III.* Antoninus *p. 3. hist. titul. 14. cap. 3.* Vincent. *lib. 30. specul. historia.* Temporibus Friderici secundi Imperatoris, & Innocentij Papæ III. anno Domini 1216. ac primùm in Comitatu Tolosano pullulare cœpit, tantumque inualuit, vt breui interuallo eâ infectæ essent mille ciuitates: ita ab Albiga ciuitate Aquitaniæ, quam incolebant, Albigenses dicti fuerunt. Spondan. *anno 1198. n. 24.* Huius etiam hæresis in Tolosanis partibus ortæ, & in Gasconium propagatæ, mentio extat *in c. 10. hoc tit. in 1. collect.*

5. e *Catharos.*] Eosdem esse Gazaros, ac Catharos docuit Gothofredus *in authent. Gazaras, C. hoc tit.* & rectè, nam in ipsa Friderici constitutione, quam integram edidit Cironius in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. 1.* legitur pro *Gazaros, Catharos.* Cathari fuerunt hæretici Nouatiani, qui se Catharos appellare ausi sunt, id est puros, & mundos ab omni labe. Eusebius *lib. 6. histor. c. 35.* Epiphanius *heres. 59.* Eorum mentio fit *in cap. si cui 8. 1. q. 3.* apud Basil. *epist. 1 ad Amphiloch. c. 1.* ibi: *Cathari sunt ex his, qui sunt abscissi.* Theopil. Episc. Alex. *in exposit. ad Catharos,* ibi: *Declarauit mihi tua pietas, quod quidam eorum, qui se Catharos nominant, volunt ad Ecclesiam accedere.* Refert Ant. August. *in epit. iuris lib. 11. tit. 24.* Et quia hi hæretici suscitarant errores Nouatianorum, qui & Cathari dicebantur, nomen etiam renouarunt. Spondan. *anno 1198. n. 27.* de eis agitur *in authent. Gazaros, C. hoc tit.*

6. f *Patrinos.*] Rectè legitur in margine *Patarenos.* Patareni enim ita dicti fuere, quòd in Patera vrbe Liciæ originem habuerunt. Manichæorum sectam colebant, duo rerum principia ponentes, alterum bonorum, alterum malorum: nec Romanum Pontificem œcumenicum agnoscebant, nec Christum Patri homousion, id est consubstantialem putabant, de quibus agunt Raphaël Volaterranus *lib. 8. Geograph.* Pancirola *lib. 2. var. cap. 278.* Spondan. *anno 1189. n. 28.*

7. g *Priuilegiorum.*] Nam hospitalariis, & similibus fratribus concessum fuerat quod saluâ canonicâ portione Ecclesiæ parochiali debitâ, possent indistinctè recipere defunctos ad sepulturam, *cap. in nostra, c. certificari, de sepultur.* vbi probaui, & ita in præsenti docetur, nec virtute similium priuilegiorum posse hospitalarios, vel similes defunctorum hæreticorum corpora ad sepulturam recipere.

COMMENTARIVM.

8. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Hæretici, & eorum fautores, seu receptatores, excommunicantur, & ita decedentes, sepultura ecclesiastica priuantur.* Probant textus *in c. Acacius 24. q. 1. c. Ecclesiam 27. cum sequent. de consecr. dist. 1. cap. ad abolendam, c. excommunicamus 13. & 15. hoc tit. c. nouerit, de sent. excommun. c. quicunque, hoc tit. lib. 6.* Inde varias excommunicationes prolatas legimus in diuersis Conciliis: contra Arrianos in Synodo Nicæna, in fine: contra Eunomianos in Synodo Constantinop. *c. 1.* contra Nestorianos in Synodo Ephesina *can. 5.* contra Eutychianos in Synodo Chalcedon. contra Monothelitas in sexta Synodo Constantinop. contra Pelagianos, Manichæos, & alios in canonibus congestis ab Antonio August. *in epit. lib. 11. tit. 24. 52. & 53. & lib. 37. tit. 9.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & scribentes in Bullam Cœnæ Domini. Thom. Sanch. *lib. 2. summa, c. 9.* Gibalin. *in synopsi censurarum, verbo Heresis,* Castro Palao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 4. punct. 1.* Suarez *de fide disp. 21. sect. 1. n. 4.* Bordunus *in tribun. fidei, c. 12.* Fagundez *tom. 1. in precept. Decalog. lib. 1. in primum preceptum, cap. 12. vsque ad 16.* Carena *de offic. Inquisit. c. 2. tit. 1. §. 11. n. 95.* Alberghinus *in manuali Qualificator. cap. 6. per totum.* Eymericus *in direct. Inquisit. p. 3. q. 122.* vbi Peña, Decianus *lib. 1. tract. crimin. c. 41.* Canreta *qq. crimin. de heretic. c. 1. n. 7.* Ricciulus *lib. 5. de iure person. cap. 43.* Sanderus *de visibili Monarch. lib. 8. c. 32.* Canus *de locis Theolog. lib. 4. cap. 2.* Spondanus *de cæmeteriis lib. 4. cap. 2. p. 1.* Scortia *in select. epit. 8. theoremat. 4.* Petrus Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 6. cap. 9.* Salelles *tom. 3. de mater. tribun. fidei, lib. 6. cap. 2.* Thom. Delbene *p. 1. de offic. Inquisit. dubit. 69.* Murga *tom. 2. disquisit. 1. dub. 12. cum sequent.*

CONCLVSIO TRADITA AC PROBATA.

Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Hæretici non sunt in Ecclesiæ gremio, *cap. non in vobis,* ibi: *Nobiscum autem estis in Baptismo, in Symbolo, in cæteris Dominicis Sacramentis: in spiritu autem vnitatis, in vinculo pacis, in ipsa denique Ecclesia Catholica nobiscum non estis.* Et *cap. si quis inquit, 1. q. 1. cap. hereticos 2. q. 1. c. aduocauit, 24. q. 1. cap ipsa pietas, 23. q. 4. cap statutum, hoc tit. in 6.* Nam ad Ecclesiam nemo pertinet, nisi per baptismum, & fidem, *cap. firmiter, de summa Trinit. cap. final. de presbyter. non bapt.* Sed hæreticus non habet fidem: ergo non pertinet ad Ecclesiam. Quam sententiam probant Bellarminus *lib. 3. de sacram. c. 4.* Canus *d. lib. 4. c. 2.* Spondanus *d. p. 1. cap. 2.* Sanderus *d. lib. 8. c. 32.* Sed iudicium Ecclesiæ non cadit in his, qui sunt extra eam, *cap. gaudemus, de diuortiis, c. multi, circa medium, 2 q. 1.* Ergo hæretici non possunt ab Ecclesia excommunicari. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam excommunicatio dicit separationem ab Ecclesia, & illius communione, *cap. omnis Christianus, cum sequent. 11. q. 3. cap. 2. de except.* ibi: *Exclusus, & remotus,* à qua hæretici omnes separati sunt, propter ipsam hæresin, *c. quidam,* ibi: *ab ea recesserunt, cap. inter heresim 24. q. 3.* Ergo excommunicatio caret effectu, cùm hæretici per eam ampliùs ab Ecclesia separati nequeant. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex eo, nam ad infligendam excommunicationem monitio desideratur, *cap. sacris,* vbi dicemus, *de sent. excom.* ab specie docet D. Paulus *epist. 3. ad Titum,* ibi: *Hereticum hominem post vnam, & secundam correctionem deuita.* Igitur non præmissâ trinâ monitione hæretici, seu eorum defensores, seu receptatores non manent excommunicatione ligati. Deinde in secundam partem præsentis assertionis, dum in ea docetur, hæreticos sepulturâ ecclesiasticâ priuari, sic argumentor. Quilibet est sepeliendus in sepulchris maiorum, *cap. 1.* vbi probaui, *de sepultur.* ergo si hæretici habent sepulchra propria, & familiaria, prohiberi non debent in eis sepeliri. Facit textus disertus *in l. 9. C. de heret.* ibi: *Humanum, & pium hoc arbitrati, hereticos permittimus sepeliri legitimis sepulchris.* 9.

IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet omnem prorsus communionem cum hæreticis ab Ecclesiæ Patribus prohibitam esse, *can. 63. Apost.* D. Clemens *lib. 2. constit. cap. 11. 13. 15. & 25.* Fabianus Papa *epist. 1. columna 2.* Synodus Laodic. *can. 9. 32. & 33.* ibi: *Non oportet cum hereticis, vel schismaticis orare.* Carthag. 4. *can. 70. 71. & 72.* Afric. 1. sub Cœlestino, *can. 60.* Brachar. 1. *can. 15.* Epaun. *can. 15.* Lateran. sub Alexandro III. *can. 27.* 10.

DE COMMVNIONE CVM HÆRETICIS PROHIBITA.

Lateran.

Lateran. sub Innoc. III. *can.* 3. & sub Leone X. *sess.* 9. Plura Pontificum decreta, & Sanctorum Patrum placita congesserunt Ant. Augustin. *in epit. Iuris Pontif. lib.* 11. *tit.* 16. *per totum.* Basil. *de matrim. in appendice, cap.* 2. *num.* 4. Spondanus *de cameteriis lib.* 4. *part.* 1. *cap.* 3. & probaui *in can.* 22. *Concily Illiber.* adeoque communicatio cum hæreticis fidelibus prohibetur, vt cum eis assiduam communicationem retinens suspectus de hæresi reddatur, vt probat Eymericus *in Direct. Inquisit. part.* 2. *fol.* 234. Simanchas *de Catholicis tit.* 11. immò & clerici cum hæreticis communicantes ab officio, & beneficio suspenduntur, & si purgationem canonicam illis iodictam præstare renuerint, aut in ea defecerint, pro conuictis habentur, *cap. inter, de purgat. canonic.* Vnde in Concil. Salisburg. relato ab Eymerico *dict.* 2. *parte, comment.* 82. diligenter ita cautum fuit: *Eos quoque obseruare debent parochi, qui ex hæreticorum locis, siue de heresi suspectis veniunt, singulorumque dicta, & facta animaduertant, ac de eorum vita consuetudine, & ratione cognoscant.* Quare cum eis negotiari prohibetur, *cap. sicut Leo, hoc titul.* eosque adire, seu visitare, *cap. accusatus, § ille quoque, hoc titul. in* 6.

11. TRADITUR RATIO DECIDENDI. Vnde apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm ex præcepto Apostolorum relato *in dict. can.* 63. *Apostolor.* & firmato tot Ecclesiæ canonibus, prohibita sit communio Catholicis cum hæreticis, iustè in præsenti docetur, hæreticos excommunicatos esse, idest ab omni Ecclesiæ, & fidelium communione seclusos: quam excommunicationem in hæreticos latam, antiquissimam esse omnium excommunicationum, quæ iure canonico sunt statutæ, innuitur à Gelasio I. *in c. Acacius* 1. & 3. 24. *quæst.* 1. dum ait in Acacium, eo quod non esset inuentor noui erroris, sed veteris imitator, non esse nouam sententiam ferendam, sed antiquam tantummodo renouandam. Siquidem ex quo tempore cœperunt Concilia in Ecclesia celebrari ad exstirpandas hæreses, æquè introductam esse consuetudinem excommunicandi, & anathematizandi hæreticos, videre est in canonibus suprà citatis pro illustratione conclusionis: immò & excommunicationem hanc à iure diuino prouenire, voluerunt, etsi minùs rectè, Ægius *in Enchiridio,* Driedo *lib.* 1. *de libert. eccles. c.* 8. Quis tamen possit attentis nouis constitutionibus ab hac excommunicatione absoluere, latè explicant Bordonus, Castropalao, & Ricciulus *suprà,* Araujo *in qq. moralibus, q.* 12. *per totam.* Inde etiam prouenit ratio, quare ipsis hæreticis denegetur ecclesiastica sepultura; nam cùm communicare non possimus defunctis, quibus non communicamus viuis, *c. sacris,* vbi probaui, *de sepultur.* non potest hæreticus post mortem ad communionem per sepulturam ecclesiasticam admitti, cùm illi superstiti denegaretur communio cum fidelibus Catholicis, vt probat Spondanus *de cameteriis lib.* 4. *p.* 1. *c.* 2. *per totum.* Sed etsi hæc pœna consequens esset excommunicationi ab hæreticis contractæ, tamen eam specialiter statuerunt Alexand. III. *in præsenti,* Alexand. IV. *in cap. quicunque, hoc titul. in* 6. Gregorius IX. *in constit.* 4. relata ab Eymerico *ad calcem direct. Inquisitor. fol.* 3. & 17. Alfonsus in *l.* 8. *tit.* 13. *part.* 1. Probant Rojas *de heretic. singul.* 181. Menoch. *de arbitr. casu* 374. *num.* 8. Farinac. *de heres. quæst.* 1. & 2. § 3. *num* 98. & rectè; nam ipsi sunt rei læsæ Maiestatis, vt probat Spondanus *de cameteriis lib.* 4. *p.* 1. *c.* 1. *per tot.* & dicemus infrà *in cap. vergentis*: sed rei læsæ maiestatis denegabatur sepultura, tam apud Athenienses, vt ex Xenophonte & Thucidide probat Tiraquel. *ad Alexandrum lib.* 6. *dier. Genial. c.* 14. quàm apud Romanos, teste Suetonio *in Vespas. cap.* 2. Igitur rectè hæreticis ob criminis immanitatem denegatur ecclesiastica sepultura. Nec hodie hæreticis tantùm sepultura non conceditur, verùm ossa eorum exhumantur, si discerni possint à Catholicis, & comburuntur memoriâ ipsius hæretici damnatâ, vt factum fuit in Concilio Constantiensi cum Ioanne Vviclef, vt liquet ex ipso Concilio, *sess* 8. & referunt praxim hanc approbantes Peña *ad Eymericum,* 3. *part. direct. comment.* 92. Simanc. *de Catholicis tit.* 17. *num.* 20. Paramus *de origin. Inquisit. lib.* 3. *quæst.* 4. *num.* 88. Catena *de officio Inquisit.* 2. *part. tit.* 19. *num.* 12. Mattha *de iurisd. part.* 1. *casu* 19. *num.* 3. Marquez *in gubern. Christ. lib.* 1. *cap.* 24. Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 1. *n.* 79. & variis exemplis similem hæreticorum exhumationem probant Ant. Sabellicus *lib.* 8. *Ænead. c.* 18. Nicephorus Calixtus *lib.* 27. *histor. eccles. cap.* 17. Beyerlinck *in theatro vitæ humanæ, verbo Cadauer, fol.* 19. Turrecremata *de iure spirit. lib.* 13. *cap.* 13. *num.* 16. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 57. *num.* 5. Farinac. *de heresi quæst.* 197. *num.* 94. Paramus *de orig. S. Inquisit. lib.* 2. *cap.* 5. *tit.* 3.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam contrarium, videlicet hæreticos adhuc esse in Ecclesia, probat Alfonsus à Castro *lib* 2. *de iusta hæretic. punit.* ex eo, quia hæretici retinent characterem baptismi, *cap. quod quidem* 1. *quæst.* 1. *cap. non in vobis, de consecr. dist.* 4. & ita adhuc videntur membra Christi, & Ecclesiæ. Quare pro huius difficultatis solutione dicendum est, hæreticos verè in Ecclesia non esse, iuxta tradita suprà pro dubitandi ratione; ad eam tamen iurisdictionis ratione pertinere, & ideo licèt hæretici careant prorsus omnibus illis, quæ communionis gratiâ conceduntur existentibus in Ecclesia, possunt tamen compesci, & puniri ratione fidei, quam susceperunt, & seruare promiserunt in baptismo, vt sequenti textu dicemus, vt etiam contingit in desertore militiæ terrestris, quem dux exercitus compellit ad tedeundum ratione sacramenti præstiti cùm militiæ nomen dedit, *l. desertorem, ff. de re milit.* & in monacho deserente monasterium, qui ab Abbate repeti potest. Sic similiter Christianus in hæresim lapsus subest Ecclesiæ ratione baptismi suscepti, licèt in eius gremio, & fidelium communione non persistat. Docuit Ricciulus *lib.* 5. *de iure person. cap.* 12. Nec obstat primum augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum ex D. Paulo, & *ex dicto c. sacris.* Nam verum est, quoscunque hæreticos externos ipso iure excommunicatos esse, ex præsenti textu, & aliis adductis pro eius confirmatione. Quæ anathematizatio repetitur singulis annis à Romano Pontifice in Bulla, quæ Romæ legitur feria 5. cœnæ Domini, vt habetur in capite eiusdem Bullæ. Et licèt iuxta D. Paulum ipsius tempore saltem desideraretur monitio, quia tunc primùm hæreses oriri cœperant, nec adhuc erant per Ecclesiam damnatæ, nec hæreticorum pertinacia ante monitionem satis nota fuerat; tamen postquam hæreses damnatæ ab Ecclesia reperiuntur, in eas incidentes subuersos se manifestè ostendunt; & ita ipso facto excommunicationem incurrunt. Nec obstat textus *in dict. cap. sacris*; nam procedit in excommunicatione ab homine ferenda, quæ præuiam monitionem requirit; non verò in illa, quæ fertur à iure, quia ius ipsum, quo statuitur, quoscun

12. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

quoſcunque hæreticos eſſe excommonicatos, inſtar præuiæ monitionis eſt. Nec obſtat ſecundum augmentum ipſius difficultatis; nam etſi hæreticus per hæreſim ſegregatos ac excluſus ab Eccleſiæ gremio ſit, tamen per excommunicationem fortiùs, & magis ſeparatur; ſiquidem priuator communione externa fidelium, vt docuit D. Thomas 2.2.*q* 10.*art.*9. Hodie autem etiam poſt extrauagantem *Ad euitanda*, Martini V. vt hæretici vitentur, ſufficit quod hæretici declarati ſint abſque denunciatione cenſuræ, quia ſecundùm ius, & communem fidelium exiſtimationem, eo ipſo quod aliquis hæreticos eſt, habetur etiam ipſo facto præciſus, & excommunicatus; quia notiſſimum eſt, excommunicationem iuris non ſeparari ab hæreſi. Nec obſtat ſecunda difficultas; nam cùm filij in ſepulchris parentum tantùm vſum ex beneficio eccleſiæ, non verò dominium aut poſſeſſionem habeant, *l. ſi ſepulchrum, Cod. de religioſis, l. oſſa, ff. eod.* & talia vſus conſiſtat tantùm in mortoi illatione, ex Eccleſiæ conceſſione, non poſſunt, qui per hæreſim extra Eccleſiam ſunt, ratione ipſius vſus ſepeliri in ſepulchris maiorum, cùm ipſa gratia, ſeu priuilegio Eccleſiæ reddantur indigni, *l.* 1. *Cod. Theodoſ. & Iuſtin. de hæreticis*, ibi: *Priuilegia, quæ contemplatione religionis indulta ſunt, Catholicæ tantùm legis obſeruatoribus prodeſſe oportere; hæreticos autem, atque ſchiſmaticos, ab his priuilegiis alienos eſſe debere.* Iuſtinianus *in nouel.* 109. *cap.* 1. ibi: *Nec iuſtum eſſe æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri priuilegiis.* Quare cùm hoc ius ſepulturæ totum ex auctoritate Eccleſiæ proueniat, poteſt Eccleſia ob crimen hæreſis hæreticos priuare vſu ſepulchri familiaris, ſeu hæreditarij, non obſtante dicta lege 9. *Cod. hoc titul.* vt probat Spondanus *de cœmeteriis, ſuprà.*

CAPVT IX.

Lucius [a] tertius.

AD abolendam diuerſarum hæreſum prauitatem, quæ in pleriſque mundi partibus modernis cœpit temporibus pullulare, vigor debet eccleſiaſticus excitari, cui nimirum Imperialis fortitudinis ſuffragante potentiâ, & hæreticorum prauitas in ipſis falſitatis ſuæ conatibus elidatur, & catholicæ ſimplicitas veritatis in Eccleſia ſancta reſplendens, eam vbique demonſtret ab omni execratione falſorum dogmatum expiatam. Ideoque chariſſimi filij noſtri Federici Illuſtris Romanorum Imperatoris ſemper Auguſti [b] præſentiâ pariter, & vigore ſuffulti, de communi conſilio fratrum noſtrorum, nec non aliorum Patriarcharum, Archiepiſcoporum, multorumque Principum, qui de diuerſis partibus Imperij conuenerunt, contra ipſos hæreticos, quibus diuerſa capitula diuerſarum indidit profeſſio falſitatum, præſentis decreti generali ſanctione conſurgimus, & omnem hæreſim, quocunque nomine conſeratur, per huius conſtitutionis ſeriem, auctoritate Apoſtolica condemnamus. In primis [c] Catharos, & Paterinos, & eos, qui ſe Humiliatos, vel [d] Pauperes de Lugduno falſo nomine mentiuntur: Paſſaginos, & Iophepinos [e] Arnaldiſtas perpetuò decernimus anathemati ſubiacere. Et quoniam nonnulli ſub ſpecie pietatis virtutem eius, iuxta quod ait [f] Apoſtolus, denegantes, auctoritatem ſibi vindicant prædicandi, cùm idem Apoſtolus dicat: Quomodo prædicabunt, niſi mittantur? omnes, qui vel prohibiti, vel non miſſi, præter auctoritatem ab Apoſtolica Sede, vel ab Epiſcopo loci ſuſceptam, publicè, vel priuatè [g] prædicare præſumpſerint; & vniuerſos, qui de ſacramento corporis & ſanguinis Domini Ieſu Chriſti, vel de baptiſmate, ſeu peccatorum remiſſione, aut de matrimonio, vel reliquis eccleſiaſticis ſacramentis aliter ſentire, aut docere non metuunt, quàm ſacroſancta Romana Eccleſia prædicat, & obſeruat; & generaliter quoſcumque eadem Romana Eccleſia, vel ſinguli Epiſcopi per diœceſes ſuas cum conſilio clericorum; vel clerici Epiſcopi ſede [h] vacante cum conſilio, ſi oportuerit, vicinorum Epiſcoporum hæreticos iudicauerint, pari vinculo perpetui anathematis innodamus. Receptatores, & [i] defenſores eorum, cunctoſque pariter, qui prædictis hæreticis ad fouendam in eis hæreſis prauitatem, patrocinium præſtiterint aliquod, vel fauorem, ſiue conſolati, ſiue credentes, ſiue perfecti, ſeu quibuſcunque ſuperſtitioſis nominibus nuncupentur, ſimili decernimus ſubiacere ſententiæ. Quia verò peccatis exigentibus quandoque contingit, vt eccleſiaſticæ ſeueritas diſciplinæ ab iis, qui virtutem eius non intelligunt, condemnetur: præſenti nihilominus ordinatione ſancimus, vt qui manifeſtè fuerint in ſupradictis erroribus deprehenſi, ſi clericus eſt, vel cuiuſlibet religionis obumbratione fucatus, totius eccleſiaſtici ordinis prærogatiuâ nudetur, & ſic omni pariter officio, & beneficio eccleſiaſtico ſpoliatus, ſæcularis relinquatur arbitrio poteſtatis, animaduerſione debitâ puniendus, niſi continuò poſt deprehenſionem erroris ad fidei catholicæ vnitatem ſponte recurrere, & errorem ſuum ad arbitrium Epiſcopi regionis publicè

publicè consenserit [k] abiurare, & satisfactionem congruam exhibere. Laïcus autem, quem aliqua prædictarum pestium notoriâ, vel priuatâ culpâ resperserit, nisi, prout dictum est, abiuratâ hæresi, & satisfactione exhibitâ, confestim ad fidem confugerit orthodoxam, sæcularis iudicis arbitrio relinquatur, debitam recepturus pro qualitate facinoris vltionem. Qui verò inuenti fuerint sola Ecclesiæ suspicione notabiles, nisi ad arbitrium Episcopi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, simili sententiæ [l] subiacebunt. Illos autem, qui post abiurationem erroris, vel postquam se, vt diximus, proprij Antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresim recidisse, sæculari iudicio sine vlla penitus audientia decernimus [m] relinquendos, bonis damnatorum clericorum Ecclesiis, quibus deseruiebant, secundùm sanctiones legitimas applicandis. Sanè prædictam excommunicationis sententiam, cui omnes præcipimus hæreticos subiacere, ab omnibus Patriarchis, & Archiepiscopis, in præcipuis festiuitatibus, & quoties solennitates habuerint, vel quamlibet occasionem, ad gloriam Dei, & reprehensionem hæreticæ prauitatis, decernimus innouari, auctoritate Apostolica statuentes, vt si quis de ordine Episcoporum negligens in his fuerit, vel desidiosus inuentus, per triennale spatium ab Episcopali habeatur dignitate, & administratione suspensus. Ad hæc de Episcopali consilio, & suggestione culminis Imperialis, & Principum eius adiecimus, vt quilibet Archiepiscopus, & Episcopus per se, vel Archidiaconum suum, aut per alias honestas, idoneasque personas, bis, vel semel [n] in anno propriam parochiam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres, vel plures boni testimonij viros, vel etiam si expedire videbitur, totam viciniam iurare compellat: quod si quis ibidem hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium vita, & moribus dissidentes, eos Episcopo, vel Archidiacono studeat indicare. Episcopus autem, seu Archidiaconus ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi se ad eorum arbitrium iuxta patriæ consuetudinem ab obiecto reatu purgauerint, vel si post purgationem exhibitam, in pristinam fuerint relapsi perfidiam, Episcoporum iudicio puniantur. Si qui verò ex eis iurationem superstitione damnabili respuentes, iurare fortè noluerint, ex hoc ipso hæretici iudicentur, & pœnis, quæ prænominatæ sunt, percellantur. Statuimus insuper, vt Comites, Barones, Rectores, Consules ciuitatum, & aliorum locorum, iuxta commonitionem Archiepiscoporum, & Episcoporum, præstito corporaliter iuramento [o] promittant, quod in omnibus prædictis fortiter, & efficaciter, cùm ab eis fuerint exinde requisiti, Ecclesiam contra hæreticos, & eorum complices adiuuabunt, & studebunt bonâ fide iuxta officium, & posse suum Ecclesiastica simul, & Imperialia statuta, circa ea, quæ diximus, executioni mandari. Si verò id obseruare noluerint, honore, quem obtinent, spolientur, & ad alios nullatenus assumantur, nihilominus excommunicatione ligandi, & terræ ipsorum interdicti sententiæ supponantur. Ciuitas autem, quæ his decretalibus institutis duxerit resistendum, vel contra commonitionem Episcopi punire neglexerit resistentes, aliarum careat commercio ciuitatum, & Episcopali se nouerit dignitate priuandam. Omnes etiam fautores hæreticorum, tanquam perpetuâ infamiâ condemnatos, ab aduocatione, & testimonio, & aliis publicis officiis decernimus repellendos: si qui verò fuerint, qui à lege diœcesanæ iurisdictionis exempti, soli subiaceant Sedis Apostolicæ potestati, nihilominus in iis, quæ superiùs sunt contra hæreticos statuta, Archiepiscoporum, vel Episcoporum iudicium subeant, & eis in hac parte tanquam à Sede Apostolica [p] delegatis pareant, non obstantibus libertatis suæ priuilegiis.

NOTÆ.

1. a *LVcius III.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* nullibi tamen exprimitur, an alicui Prælato præsentem direxisset constitutionem: & credo eam pro omnibus regionibus, vbi tunc hæreses vigebant, ac pullulabant, edidisse, eamque fecisse Veronæ, vbi conuenerant anno 1185. ipse Pontifex, Fridericus Imperator, & alij Ecclesiarum Prælati, non quia ibi Concilium celebrarent, vt aliqui putarunt, cùm tantùm conuentum ibi haberent pro quorundam negotiorum expeditione, vt refert Baronius anno 1185. & ni fallor tunc ex consilio dictorum Prælatorum, & fauente Imperatore Lucius edidit præsentem constitutionem, cuius alia pars refertur *in c. preterea, de iurepatron.* vt iam notaui ibi.

b *Præsentia.*] Quia ipse Fridericus Imperator anno 31. sui Imperij conuenerat cum ipso Pontifice Veronæ, vt refert Baronius *vbi suprà.*

c *Catharos, & Patarenos.*] De quibus egi superiori textu.

d *Pauperes de Lugduno.*] Qui cœperunt temporibus Alexandri III. anno ferè 1160. seu 1170. qui etiam dicuntur Vualdenses, à quodam Vualdone ciue Lugdunensi, qui facultatibus

in pauperes distributis, arroganter prædicatoris officium vsurpauit; & cùm esset ignarus, ipse multipliciter errauit, & alios errare fecit, vt referunt Gualterus *secul.* 12. *cap.* 15. Prateolus *lib.* 15. *de hæreticis, verbo Pauperes de Lugduno, num.* 13. Æneas Siluius *lib. de origine Bohemorum, cap.* 35. Guido Carmelita *anno Domini* 1170. Abbas Vrspergensis *in chron.* Trithemius *in chron. anno* 1170. à quo ciue Lugdunensi appellati sunt Pauperes de Lugduno, vt probat Peña *ad Eymericum* 2. *part. Directory, comment.* 39. quorum errores, & perditissima dogmata referunt Genebrardus, & Siluius *suprà*, Salelles *tom.* 2. *de materiis tribunal. S. Inquisitionis, lib.* 3. *cap.* 14. *regul.* 167. Eorum hæreses damnatæ fuerunt in Synodo Romana, & in Concilio Lateran. sub Alexandro III. celebrato, vt iam notaui *in cap. final. de Relig. dom.*

2. c *Arnaldistas.*] Arnaldus genere Brixianus, cùm aliquot annis in Galliis litterarum studiis operam dedisset, anno 1139 Brixiam reuersus, se religiosum professus est: cúmque eloquentiâ non parum valeret, nouas, prauásque opiniones in Ecclesia seminauit, negans monachos clericósque, aut Episcopos aliquid proprij habere posse, omniaque Principum esse asserens. Quare cùm Ecclesiam Brixianam turbaret, ab eius vrbis Episcopo accusatus fuit in Concilio Later. vbi condemnatus, ex Italia egredi iussus fuit: sed postea in Italiam reuersus, Romæ tumultum suscitauit, vt Senatores à Magistratibus creatis à Pontifice recederent: quare ab vrbe expulsus, tandem Romæ combustus fuit, & eius cineres in Tiberim sparsi, vt referunt Otho Frisingensis *lib.* 2. *cap.* 20. Baronius *anno* 1155. Salelles *dict. lib.* 3. *cap.* 14. *regul.* 269. *num.* 89. Paneirola *lib.* 2. *variar. cap.* 178. De eo D. Bernardus *epist.* 296. ita scribit: *Arnaldus de Brixia, cuius conuersatio mala, & doctrina venenum; cui caput columbæ, cauda scorpionis est; quem Brixia euomuit, Roma exhorruit, Francia repulit, Germania abominatur, Italia non vult accipere, fertur esse vobiscum: videte quæso ne vestrâ auctoritate plus noceat.* Ab ipso Arnaldo eius sectatores Arnaldistæ dicti sunt, vt probat Theophilus Raynaud.

f *Apostolus.*] Ad Romanos *cap.* 10. Eo sensu Gregorius Turon. *lib.* 2. *histor. cap.* 23. scripsit illud: *Sine hæresi accipi non potest, vt in Ecclesia non obediatur Sacerdoti Dei, cui ad pascendum oues commissæ sunt; & ille se ingerat potestati, cui nec ab hominibus, nec à Deo aliquid est commissum.*

g *Prædicare.*] Vt dicemus infrà *in cap.* 12.

3. h *Sede vacante.*] Non quia Episcopi, aut electi Sede vacante facultatem habeant definiendi dubia circa fidem, aut discernendi falsam à vera doctrina: quia hoc tantùm ad Pontificem, seu Concilium generale spectat, *cap. quotiens,* 24. *quæst.* 1. *cap. maiores, de Baptismo*; sed cùm aliqui errant in his, quæ iam diffinita sunt per Ecclesiam, possunt Episcopi eos hæreticos declarare, ac in eos animaduertere: quo modo verba hæc accipiunt Anania & Peña *in præsenti*, Albertinus *de agnoscend. assert. quæst.* 8. *num.* 5. & facit textus *in cap. super quibusdam,* §. 1. *de V. S.*

i *Defensores.*] De quibus plura addocemus infrà *in cap.* 13. §. *credentes.*

4. j *Continuò.*] Quando tamen dicatur hæreticus continuò pœnitens, non constat apud Interpretes, vt videre est apud Barbosam *in præsenti*, Carenam *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 2. §. 2. Sebastian. à Salelles *tom.* 3. *de materiis Tribun. S. Inquisit. lib.* 5. *cap.* 5. *regul.* 385. Illud certum est, non solùm admittendum esse ad reconciliationem hæreticum, qui primò interrogatus in iudicio confessus fuit errorem suum cum signis veræ pœnitentiæ; verùm & eum, qui in quocumque statu processus errorem fatetur, etiam in ipsa tortura, vel postea, vt docuerunt Carena, & Salelles *supra*, Peña *ad Eymericum* 3. *part. Director. comment.* 4. Grillandus *de hæretic. quæst.* 5. *n.* 2. Farinac. *de hæres. quæst.* 195. §. 1. *à num.* 27. Sousa *lib.* 2. *aphorism. Inquisit. cap.* 44. *num.* 7. Diana *part.* 4. *tract.* 7. *resol.* 24. Transmiera *de polygam. lib.* 3. *quæst.* 15. & cauetur expressè *in Instruct.* 12. *Hispal.* immò etsi post sententiam mortis ipsi reo intimatam, priuatim in suo carcere, vel in ipsa hora, dum adducitur ad locum, vbi sententia ipsa publicè recitanda est, pœniteat, admittendus est ad reconciliationem, vt docent in præsenti, & infrà *in cap. excommunicamus*, Cardinalis, Ioannes Andreas, Abbas, & Ananias, Syluester *in summa, verbo Hæresis*, Peña *dict. comment.* 42. *num.* 175. Farinac. *dict. quæst.* 143. §. 2. *n.* 56. Diana *dicta resol.* 24. Salelles, & Carena *suprà*, Transmiera *vbi proximè*, qui testatur de hac praxi omnium Tribunalium. Vnde hæc verba *continuò*, & *confestim*, huius textus, ipsi accipiunt, hoc est post sententiam, antequam tradatur brachio sæculari: quæ praxis vt pia sequenda est, etsi præsenti constitutioni minus consona videatur, cùm expressè Lucius in præsenti agat de reo pœnitente continuò, & confestim post deprehensionem erroris, videlicet statim ac apprehensus est in ipsa hæresi, ac carceri mancipatus, nec non ad iudicium adductus: dictio enim *confestim*, significat cùm primum iudicis copia haberi potest, *l.* 2. §. *confestim, ff. ad Trebel.* Barbosa *de dictionibus, dict.* 65. & 68. Sed quià iuxta benignitatem, & pietatem aliquam moram admittunt dictiones hæ *continuò*, & *confestim*, vt ex aliis docet ipse Barbosa, ideo in Tribunalibus S. Inquisitionis receptum est, vt continuò dicatur pœnitere etiam qui post sententiam publicè recitatam pœnitet: pro qua praxi facit textus *in cap. excommunicamus* 15. §. 1. *hoc titul.* vbi ita generaliter cauetur: *Si qui autem de prædictis, postquam fuerint deprehensi, redire voluerint ad condignam pœnitentiam agendam, in perpetuo carcere detrudantur.* Vbi nullâ factâ distinctione temporis intra quod hæreticus errorem suum fatetur, ad pœnitentiam admittitur. Immò & postquam hæreticus iudici sæculari relaxatus est, & in ipso loco supplicij reperitur, si errorem suum agnoscens pœnitentiam petierit, admittendus est ad reconciliationem, vt probant Peña, Farinacius, Transmiera, & Salelles vbi proximè: credorem tamen, hanc benignam sententiam sequendam esse, cùm ipse reus magna, & vera contritionis signa dedit; aliàs cùm potius metu mortis imminentis conuerti credatur, rectius facient Inquisitores, si sententiam exequi mandauerint. Vide ante instructiones 11. & 44.

k *Abiurare.*] Ad quam abiurationem omnes 5.
hæretici tenentur, aliàs nisi abiuratis propriis erroribus, Ecclesiæ reconciliari nequeunt, *cap. si quis* 42. *cap. in Ecclesia* 68. 1. *quæst.* 1. *cap. si quis* 8. *cap. saluberrimum, cap. donatum* 1. *quæst.* 7. plura Ant. August. *in epit. lib.* 11. *tit.* 70. & probant *in can.* 22. *Concil. Illiber.* vbi de origine, & forma huius abiurationis egi. De eius differentiis, ac requisitis latè egerunt Eymericus *in* 3. *part. Directory*, vbi Peña *comment.* 37. Sousa *lib.* 2. *aphor. Inquisit. cap.* 40. Carena *de offic. Inquisit. part.* 3. *titul.* 11, Salelles *de materiis Tribunal. S. Inquisit. lib.* 5. *cap.* 3.

cap. 3. per totum, Simancas *de Catholicis, tit.* 11. & *in Enchirid. titul.* 53. Illud non omittam, olim hæreticos post abiurationem suorum errorum vngi consueuisse sacro chrismate in fronte, oculis, naribus, ore, & auribus, vt ex Concil. Constantinop. 2. probat Menardus *in notis ad libr. sacram. D.Gregory, fol.* 113. Hæc abiuratio hæresis libello oblato omnibus hæreticis semper iniuncta fuit: aliqui verò, vt Nouatiani, vltra abiurationem, per chrismatis vnctionem recipiebantur, Synodus Nicæna 1. *can.*8. & Nicæna 2. *can.*7. quia Nouatiani Episcopi à se baptizatis manus non imponebant, nec chrisma conferebant: vnde eos obiurgant Pacianus *epist.* 3. *ad Symp.* his verbis: *Vestræ plebi vnde spiritus, quam non consignat vnctus sacerdos.* Theodoretus *lib.* 3. *hæretic. fabul. cap.* 5. ibi: *Iis, quos baptizant, sanctissimum chrisma non præbent: quapropter eos, qui ex hac hæresi corpori Ecclesiæ coniunguntur, laudatissimi PP. inungi præceperunt.* Vnde illis hæreticis, & similibus ad Catholicam fidem redeuntibus tribuendum censuit Ecclesia sacramentum, quod omissum fuerat ob hæresim. Syricius Pontif. *in epist. ad Himerium, cap.* 1. vbi agens de Arrianis ait: *Quos nos cum Nouatianis, aliisque hæreticis, sicut in Synodo constitutum est, per inuocationem solam septiformis Spiritus, Episcopalis manus impositione Catholicorum conuentui sociamus, quod etiam totus Oriens, Occidensque custodit.* Concil. Arelat. 1. *can.* 1. vbi cauetur: *Vt hæreticis, qui in Trinitate baptizati sunt, ab hæresi redeuntibus, manus tantùm imponatur, vt accipiant Spiritum sanctum.* Idem omnino decreuerunt Innocent. I. de Nuuatiania, & Montensibus *in epist. ad Victricium*: & Leo I. *in epist. ad Rusticum*, & in Concil. Arelat. 2. habito anno 452. ita cauetur in canone 19. *Bonossiacos autem ex eodem errore venientes, quos sicut Arrianos baptizari in Trinitate manifestum est, si interrogati fidem nostram ex toto corde confessi fuerint, cum chrismate, & manus impositione in Ecclesia recipi sufficit.* Et in Synodo Arausic. 1. anni 441. *can.*1. ita legitur: *Hæreticos in mortis discrimine positos, si Catholici esse desiderant, si desit Episcopus, a Presbyteris cum chrismate & benedictione consignari placuit.* Concilium Epaun. *can.* 16. *Presbyteris propter salutem animarum, quam in cunctis optamus desperatis, & decumbentibus hæreticis, si conuersionem subitam petant, chrismate permittimus subuenire: quod omnibus conuersuris, si sani sunt, ab Episcopo expetendum.* Alij verò hæretici, qui Confirmationis sacramentum agnoscebant, tantùm per pœnitentiam communioni restituebantur. Gregor. Magnus *lib.* 9. *regestr. epist.*161. Illustrant P. Marcha *in notis ad can.* 2. *Concil. Claromont.* vbi hæc verba refert ex quadam veteri Græca collectione: *Nestorianos verò, & Eutychianistas oportet conscribere libellos, & hæresim anathematizare, vnà cum Nestorio, Eutyche, Dioscoro, & Senero; & iis, qui similia sentiunt, & cæteras omnes hæreses; & participes fieri sanctæ communionis.*

l *Subiacebunt.*] *Cap. excommunicamus* 13. §. *qui autem, infrà hoc titulo*, vbi dicemus.

m *Relinquendos.*] Consonant caput *Accusa-*
6. *tus, in princip.* & §. *cum verò*, & §: *ille quoque, hoc titul. in* 6. qui textus desumptus est ex Bulla Alexand. IV. quæ incipit: *Quod super*, quam refert Eymericus *ad calcem Director. Inquisit.* Concil. Narbon. *can.* 12. & ita relapsi, quamuis pœnitentes, nullâ abiuratione factâ sunt omnino tradendi brachio sæculari, itavt recepto sacramento Pœnitentiæ, priùs strangulentur, & postea defuncti comburantur: si verò impœnitentes, & pertinaces persistant, viui flammis tradantur: quam praxim communiter receptam probant Peña *ad Eymericum*, 3. *part. Directorij, comment.* 83. Scortia *in select. theorem.* 36. *num.* 2. Farinac. *de hæresi quæst.* 195. *num.* 4. Sanctarellus *eod. tract. cap.* 42. *num.* 17. Simancas *de catholic. tit.* 57. *num.* 16. *in l.* 1. *tit.* 3. *num.* 172. *lib.* 8. *recopil.* Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 16. *num.* 7. Cantera *qq. crimin. de hæretic. cap.* 1. *num.* 13. Delbene *de offic. Inquisit. dubit.* 161. *cum seq.* Suarez *de fide disput.* 23. *sect.* 2. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 2. §. 6. Castropalao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4. *disput.* 6. *punct.* 2. *num.* 9. Sousa *in aphorism. Inquis. lib.* 2. *cap.* 45. Salelles *tom.* 3. *de mater. Tribun. sanct. Inquisit. lib.* 5. *cap.* 6. *regul.* 311. Ratio est, tum quia is, qui semel lapsus veniam obtinuit, & hæresim abiurauit, & ad libertatem peccandi quadam confidentiâ abutitur, indignus est reconciliationis beneficio, nec ei parendum est, qui impunitatem veteris delicti non emendationi, sed consuetudini deputauit, *l.* 3. *Cod. de Episcop. aud.* iunctis traditis à Gomezio *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 60. Padilla *in l. transigere, num.* 47. *Cod. de transact.* Iulio Claro *in praxi*, §. *vlt. quæst.* 59. *num.* 9. tum etiam quia conuersio hæretici relapsi, qui semel inconstans fuit, nec præstitit id quod per abiurationem promiserat, sed Ecclesiam decepit, præsumitur simulata, iuxta regulam *Semel malus, de R.I. lib.* 6. & quia Ecclesia, quæ ex præteritis præsumit circa futura, *cap. scribam, de præsumpt.* & corda non intuetur, minimè admittendam talem conuersionem iudicauit: docent & argumentis hæreticorum satisfaciunt, quibus ipsi probare intendunt relapsis pœnitentiam esse concedendam, D.Thomas 2.2. *quæst.* 11. *art.* 4. Castro *lib.* 2. *de iusta hæretic. punis. cap.* 2. Simanc. *de Catholic. instit. tit.* 57. *num.* 10. Licèt autem relapsis venia non concedatur, vt mortem, aut relaxationem euitent; petentibus tamen pœnitentiam quoad salutem spiritualem Ecclesia non denegat, quia nemini claudit gremium, *cap. dico* 23. *quæst.* 4. *l. final. Cod. de summa Trinit.* Couarruu. *lib.* 2. *cap.* 10. *num. final.* Gamma *de sacrament. præstand. quæst.* 1. *num.* 9. faciunt quæ de pœnitentia lapsis præstanda, non verò communione, adduxi *in can.* 1. *Concil. Illiber.* Et licèt vltimo supplicio damnatis regulariter Eucharistia concedatur, *Clement. vnic. de pœnit. & remiss.* tamen generali consuetudine Inquisitionum Hispaniæ receptum est, vt his relapsis etiam pœnitentibus sacramentum Eucharistiæ non ministretur, vt testatur Carena *vbi proximè*.

Valdo autem cauere, & attendere debent In- 7.
quisitores, an verè relapsus sit reus, vt eius persona iudici sæculari relaxetur; nam alius est relapsus verè, qui scilicet deprehenditur in hæresim abiuratam recidisse, de quo agitur in præsenti, & *in cap. super eo, cap. accusatus*, §. *eum, hoc titulo in* 6. quem explicant Manrique *annal. Cisterc. anno* 1214. *cap.* 3. *num.* 9. Becanus *de fide cap.* 15. *quæst.* 9. Petr. Gregor. *lib.* 2. *part. tit.* 5. *cap.* 3. alius est relapsus præsumptus per iuris interpretationem, qui scilicet post abiuratam vehementem hæresis suspicionem, in ipsam hæresim incidit, de quo agitur *in d. cap. accusatus, in princip.* & *in* §. *ille quoque*; nam eo casu ex hæresi subsequuta deducit ius vehementem præsumptionem, scilicet in veritate præcessisse hæresim; sed probationem defecisse, *dict. cap. accusatus*, iunctâ eius integrâ, quæ extat *in* 1. *part. direct. Inquisit.* Inde deducitur, relapsum verè,

vel præſumptiuè quoad iuris effectum neminem eſſe, niſi præcedat abiuratio ſolennis, per quam Eccleſiæ reconciliatus reus, iuxta præſentem textum, & *in dict. cap. accuſatus*, & *in dict. cap. ſuper eo*, ibi: *In abiuratam*; ſecundùm quos effectus re-

COMMENTARIVM.

9. EX hac diffuſa conſtitutione ſequens aſſertio diſputanda eſt: *Hæretici impœnitentes, ſeu pertinaces in errore, tradendi ſunt Curiæ ſæculari; & ſi* CONCLVSIO VRA-

nans scilicet legem, quâ homo libertati suæ relictus, & in arbitrio proprio constitutus, sibimetipsi vel mortem apperit, vel salutem. In Arrianam hæresim acriter inuehitur Athanasius *vbi proximè*, quòd prima in contradicentes vsa esset iudicum potestate, & quos non potuisset verbis inducere, eos vi, plagis, carceribus ad se pertrahere niteretur: *atque ita*, inquit, *seipsam, quàm non sit pia, nec Dei cultrix, manifestat.* Leo Magnus *epist.* 73. non maiorem pœnam de hæreticis poscit, quàm vt sacerdotio, & vrbe excludantur. Socrates aduersùs Theodosium Episcop. *lib.* 5. *c.* 3. de Macedonianis nimium prosequentibus: *Hoc*, inquit, *non erat de more orthodoxæ Ecclesiæ, quæ homines persequi non solebat.* Et vt ait Leo vbi suprà: *Quid verò profuit sanguis effusus hæreticorum, nisi vt ipsi suos etiam Martyres haberent, licèt falsos?* Quemadmodum Optatus Mileuitanus notauit, & pluribus pòst sæculis D. Bernardus *sermone* 66. *in Cantica, sub finem.* Ecclesia enim sanguinem abhorret, longè differens, vt pura, veraque est, ab impuro, falsoque Mahometi Alcoranismo, de quo Richardus Monchus Ordinis Prædicatorum, *in confutat. Alcoranismi, cap.* 10. ait: *Ille aduersùs nos credentes Alcorano clamat: Interimite, interimite: atque Alcoranismi sacerdotes verba pro illo facturi nudant ensem, eumque manutenent. Nostrum verò Euangelium docet orandum pro inimicis, at nostri sacerdotes non ensem, sed crucem tollunt; non violentiæ, sed mansuetudinis signum ostendentes.* D. Bernardus *sermon.* 64. *Hæretici capiantur potiùs quam effugentur: capiantur dico, non armis, sed argumentis, quibus refellantur errores eorum.* D. August. *epist.* 48. *Neminem ad vnitatem Christi esse cogendum, verbo esse agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum, ne fictos Catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus.* Athan. *apolog.* 2. *Cædes & vincula aliena sunt à nostra Ecclesia.* Et Valentinianus initio sui imperij cauit, vt libera voluntate quisquam cultum religionis teneret, *l.* 9. *C Theodos. de malefic. & mathem.* ibi: *Testes sunt leges à me in exordio Imperij mei datæ, quibus vnicuique quod antè imbibisset, colendi libera facultas tributa est.* Refert Am. Marcel. *lib.* 30. de eo Valentiniano agens, ibi: *Hoc moderamine Principatus inclaruit, quod inter religionum diuersitates medius extitit, nec quemquam inquietauit, nec vt hoc coleretur, imperauit, aut illud.* Facit Arnob. *lib.* 2. *Quid est tam iniustum, quàm inuitis extorquere in contrarium voluntates, inculcare quod nolint, & quod refugiunt animis; priùs nocere, quàm prosis, & priore detracto, in alienum habitum, sententiamque traducere.* Et Socrates *lib.* 3. *historia, cap.* 21. laudat Imperatorem Iouinianum, quòd cuique pro arbitrio religionem profiteri permiserit. Facit textus *in cap. qui secundum*, 23. *quæst.* 4. & Episcopis Galliæ intendentibus hæreticos ab vrbe repellere per Iudices sæculares, hæc ait Sulpitius Seuerus: *Tum verò Idacius, atque Ithacius acriùs instare, arbitrantes posse inter initia malum comprimi: sed parum sanis consiliis sæculares iudices adeunt, vt eorum decretis, atque executionibus hæretici vrbibus pellerentur.* Igitur hæretici non sunt pœnis præcipuè temporalibus cogendi, vt fidem nostram Catholicam profiteantur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, quia in Republica Hebræorum diuersæ erant sectæ, videlicet Sadducæorum, & Pharisæorum, vt constat *ex cap.* 23. *Actuum Apost. vers.* 6. ibi: *Sciens quia vna pars esset Sadducæorum, & altera Pharisæorum.* Sed Sadducæi apertè hæretici erant, quippe qui mortuorum resurrectionem negabant, & admittebantur ad concilia, ac synedria. Igitur quia vnicuique liber est opinionum, & dogmatum delectus: Augetur secundò hæc difficultas ex parabola Patrisfamilias, qui seruis zizaniam exstirpare volentibus, & dicentibus apud Matthæum *cap.* 13. *vers.* 28. *Vis imus, & colligamus ea?* ait: *Non, ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum: sinite vtraque crescere vsque ad messem.* Cùm ergo passim Interpretes zizaniam hanc hæreticos esse doceant, sequi videtur, non esse cum eis vi agendum, sed tempus messis expectandum, extremum scilicet iudicij diem, Christoque Domino Iudici causæ huius cognitionem integram reseruandam esse. Deindè difficilis est ea pars assertionis, vbi docetur, clericum hæreticum degradandum esse, & tradendum Curiæ sæculari; nam clericus nisi incorrigibilis sit, degradari, & iudici sæculari tradi nequit, *cap. cùm non ab homine, de iudiciis.* Igitur non statim ac in hæresim lapsus est, degradandos venit.

Adhuc tamen defensanda est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, hæresim teterrimum crimen esse, & grauius idololatriâ. Sanctus Irenæus *lib.* 2. *aduersus hæreses, cap.* 9. *Hæreticis Ethnicis peiores efficiunt eos, qui assentiunt eis. Illi enim creaturæ potiùs, quàm creatori seruientes, & his qui non sunt Dij, verumtamen primum deitatis locum attribuunt fabricatori huius vniuersitatis Deo. Hi autem hunc quidem labiis factorem dicentes, ipsi mentientes, omnem malitiam copulantes ei, eum quidem, qui est Deus, blasphemantes: eum autem, qui non est, Deum fingentes, in suam ipsorum condemnationem.* Laborarunt in grauitate, & atrocitate huius peccati detegenda viri præstantes Stapletonius *oratione in Auspicatione controuers.* Conradus Brunus *lib.* 2. *de hæretic.* Petrus Simon *tract. de hæresi, cap.* 15. Lensæus *lib.* 13. *de Christ. libert.* Castro *lib.* 1. *de iusta hæretic. punit. cap.* 2. Nicol. Romeus *in Caluini effigie, in monitione ad lectorem.* Theophilus Raynaudus *in in oplotheca de calumn. sect.* 2. *serie* 1. *cap.* 5. Salelles & alij in hoc titulo passim citati, qui omnes consentiunt, hæresim omne in se malum complecti, & esse completam quandam malitiam, vel potiùs malorum quoddam compendium; eradicat enim fidem, quæ est primum supernaturalis boni germen: radice autem auulsâ, vnde existet fructus bonus in iustitia, & sanctitate veritatis? Alia sanè peccata, quamuis immania, germen radicum gratiæ sanctificantis, & gloriæ intactum relinquunt, quamuis destruant gratiam, & præsens ius ad gloriam. At hæresis totius iustitiæ principium euellit, sine quo nulla actio libera supernaturalis, nulla apud Deum quomodolibet meritoria actio profundi potest. Meritò itaque sanctus August. *lib.* 3. *contra duas epistolas Pelag. cap.* 3. censet in scripturis nomine *peccati* absolutè dicti intelligi infidelitatem, quæ in hæreticis eo tetrior est, quo præcedens Dei beneficium in baptismi susceptione eos magis obstringebat Deo. Et quamuis odium Dei, & peccata directè opposita bono diuino, vt in se est, sint teteriora quàm hæresis, ex D. Thoma 2. 2. *q.* 34. *art.* 3. tamen eatenus infidelitas (atque adeo hæresis) potest absolutè dici *peccatum*, quia est in suo genere grauior, quàm peccata opposita virtutibus moralibus, etiam iis, quæ extrinseca quædam Dei bona respiciunt, euiusmodi est religio. Licet insuper hæreseos grauitatem eruere ex fœdissimis, & malignissimis eius causis, de quibus bene & latè Castro *lib.* 3. *de iusta hæretic. punit à c.* 2. & *lib.* 1. *aduersus hæreses, à c.* 11. Stapletonius *orat. de causa grassantium hæreseon.* Quam verò

10. De hæresis gravitate.

hæresis

hæresis exitiosā sit regnis, io quæ pedem infert, lucolenter prosequitur Ribadeneira *lib. 1. de Princ. cap. 27. & 28.* addens *cap. 29.* quas personas Deus repetat à Principibus, & Rebuspublicis hæresi occupatis. Sunt sanè tanta hæreseos dedecora, vt non defuerint, qui energumenismum hæresim comitari tradiderint, vt Cresolius *lib. 3. mystag. cap. 16.* Hanc *Maius adulterium* nominari decernit S. Ambrosius *sermon. 2. de Christi accusat.* Grauius est enim religionis adulterium quàm corporis; & plus est integritatem animæ lædere, quàm integritatem hominis violare. Hanc ob causam Agatho Abbas vir inter monachos olim insignis, cùm ad varia probra, etiam turpitudinis, saxeus fuisset, audire tamen hæreticos nullo modo sustinuit, & rationem reddit *lib. 5. vita Patrum, n. 21.* his verbis: *Sermonem quem obiecistis de heresi, non potui sustinere, & valde abominatus sum, quia heresis separatio est à Deo.* Hæreticus enim separatur à Deo viuo, & vero, & coniungitur diabolo, & Angelis eius. Alienatus enim à Christo iam non habet Deum, quem exoret pro peccatis suis, quia ex omni parte periit. Itaque sanctus hic Pater hæresim quouis peccato tetriorem, & auersabiliorem statuit. Egregiam tam tetræ labis detestationem suppeditauit Guillelmus Paris. *lib. 1. de mor. cap. 1.*

11. De poenis hæreticorum ex iure ciuili.

Vnde contra crimen ita graue, & teterrimum iustæ leges, tam ciuiles, quàm ecclesiasticæ armantur. Circa pœnas autem statutas legibus contra hæreticos, non consentiunt Ant. Gomez *lib. 3. variar. cap. 2. n. 1.* Damouderius *in praxi cap.* 61. Decianus *lib. 7. tract. crimin. c. 1.* Farinac. *de heres. q. 112.* Ant. Matthæus *de criminib. tit. 2. n. 2.* Paramus *de orig. S. Inquisit. lib. 3. q. 9. n. 114.* Conradus Kling. *lib. 3. disp. c. 22.* Gudelinus *de iure nouissimo cap.* 16. *n.* 46. Cantera *qq. criminal. c. 2. de heresi, n. 59.* Petrus Gregor. *lib. 33. syntagm. c. 8.* quorum sententiis omissis dicendum est cum Carolo Augusto Mela *p. 3. miscel. cap. 10.* iure ciuili nullam certam pœnam statutam fuisse contra quoscunque hæreticos, sed tantùm priùs committendos esse vindictæ: deinde arbitraria vltione plectendos esse censuisse Imperatores *in l. 2. C. de summa Trinit.* quare aliquando eodem iure attento, tantùm ab Ecclesiarum limine arcentur, quando videlicet ob eorum multitudinem seditiones oriuntur, & vrbes deseruntur. Quandoque illis testimonium ferre prohibetur, ac vtraque testamenti factio denegatur, *l. cognonimus, l. penult. & vlt. C. de heret.* & prohibentur alia similia agere, quæ collegerunt I. Gothofred. *in paratit. ad tit. C. Theodos. de hereticis.* Vvesembechius *in paratit. ad tit. C. eodem tit.* Petrus Gregor *lib. 33. syntag. cap. 8. n. 9.* Aliquando etiam visum fuit hæreticos cum aliis fidelibus versari, sed hominum carere suffragiis, *l. 3. de Apostatis.* Quandoque ex hæresis circumstantiis, atque atrocitate deportatio imponebatur, *l. 4. 5. & 8. C. de heretic. l. fin. C. de apostat.* & consequens erat amissio bonorum, *l. deportatorum 8. C. de pœnis, l. Diuus, ff. de bonis damnat.* quæ bona pro arbitrio modò publicabantur, *l. 4. C. de heretic.* modò propinquis orthodoxis cedebant, *l. 4. in fine, l. cognonimus 9. C. de heretic.* obseruauit Cuiac. *lib. 12. obs. c. 30.* Sed quia hæreticorum nequitia quãdoque ita atrox erat, vt eorum scelera publicum crimen inducerent, vltimum supplicium in eo sancitum fuit, *l. Arriani, C. de heretic. l. quicunque, C. eod. tit.* Vnde concludit Mela *vbi suprà*, nullam certam pœnam iure ciuili in hæreticos fuisse statutam, sed tantùm arbitrariam, ita vt grauiùs punirentur sedoctores, quàm ipsorum sectatores. Nostri Catholici Reges pœnam ignis in quoscumque hæreticos sanxerunt *in l. 2. tit. 26. p. 7.* & iam anno 843. Ramirius Rex I. flammis tradidit omnes sortilegos, & necromanticos sui temporis, teste Mariana *lib. 7. histor. c. 13.* & Catholicum Regem D. Ferdinandum humeris propriis ligna detulisse ad comburendos hæreticos, referunt Lucas Tudensis *era 1255.* ibi: *Quoscunque reperiebas hereticos, vt flammis exureres, ipse vice famulorum ignem & ligna in eis comburendis ministrabas.* Mariana *lib. 12. histor. c. 11.* ibi: *Ferdinandus Rex regnipotens, hereticis infensus maximè, quos tormentis exagitandos curabat; solitus ipse quasi victimarius ignem arsuris manu, lignaque subiicere improbitatis odio.*

Sacri etiam Canones hæreticos non solùm affecerunt pœnis spiritualibus, videlicet anathemate, & sepulturæ ecclesiasticæ priuatione, de quibus egi proximo commentario, & *in c. 1. hoc titul.* verùm & temporalibus, vt infamia, quâ illi, ac posteri eius notantur, *c. quicunque, §. heretici, c. statutum, el 2. hoc tit. in 6.* Synodus Nicæna *can. 49.* apud Iulium *epist. 2. c. 13.* ibi: *Infames esse censemus omnes, qui suam, aut Christianam preuaricantur legem.* Quod etiam legibus Regiis cautum fuit *in l. 4. tit. 26. p. 7. l. 3. tit. 3. lib. 8. Recepil.* & ad quos gradus protrahatur nota hæc, exponunt Couarr. *lib. 2. variar. c. 8.* Azor *p. 1. instit. lib. 8. c. 13. q. 8.* Parlador. *in sesquicentur. different. 108. à n. 11.* Barbosa *in d. c. statutum.* Etiam puniuntur bonorum priuatione, vt sequenti commentario probabimus, & deportatione. Leo *epist. 73. ad Leonem Imperator.* ibi: *Clerici heretici non solùm ab ordine clericatus, sed etiam ab vrbis habitatione pellantur.* Gregorius VII. *lib. 7. registri, epist. 27.* ibi: *Iubemus vt eum facias perfidia notâ in aperto signari, & deinde ex toto Archiepiscopatu tuo ipsum expulsum, heresim eius cunctis detegendo vbique, quantum potes, vt apostatam, & christiane vnitatis inimicum non desinas persequi.* Et constat ex Pontific. Rom. *in Gelasio*, ibi: *Gelasij temporibus inuenti sunt Manichei in vrbe Roma, quos in exilio deportari precepit, quorumque codices ante fores Basilice sanctæ Marie incendio concremauit.* Et postea Hormisda inuenit Manichæos, quos etiam discussos cum examino plagarum exilio deportauit. Et tandem si clerici sunt, degradantur, & iudicio sæculari traduntur, vt debitis pœnis plectantur, videlicet ignis supplicio, vt censuit Episcopus Alexand. *in action. 1. Concil. Chalcedon. contra Eutychen*, ibi: *Eutyches qui preter dogmata Ecclesia sapit, non solùm pœnâ dignus est, sed & igne.* Quæ ignis pœna valde propria est hæreticorum, propter Euangelij auctoritatem, *Ioan. c. 15.* ibi: *Si quis in me non manserit, mittetur foras, & tanquam palmes arescet, & colligent eum, & in ignem conicient.* Et vltimo supplicio hæreticos esse afficiendos, probat Pater Menochius *lib 2. polit. c. 3.* variis sacræ paginæ auctoritatibus, præcipue *Deuter. c. 13. vers. 1.* vbi ita legitur: *Si surrexerit in medio tui Prophetes, aut qui somnium se vidisse dicat, & predixerit signum, atque portentum, & euenerit quod locutus est, & dixerit tibi: Eamus, & sequamur Deos alienos, quos ignoras, & seruiamus eis, non audies verba prophetæ illius, aut somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eum an non, in toto corde, & in tota anima vestra. Dominum Deum vestrum sequimini, & ipsum timete, & mandata illius custodite, & audite vocem eius: ipsi seruietis, & ipsi adherebitis. Propheta autem, aut fictor somniorum interficietur, quia loquutus est vt vos auerteret à Domino Deo vestro, qui eduxit vos de terra Ægypti, & redemit vos de domo seruitutis, vt errare faceret de via, quam tibi precepit Dominus Deus tuus:*

12. De pœnis ex iure canonico.

&

& auferes malum de medio tui. Accedit nam iure ciuili rei læsæ Maiestatis populo spectante viui cremabantur. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 29.* Valer. Max. *lib. 6. cap. 3.* Similiter transfugæ militiæ desertores, *l. aut damnum 8. §. hostes, l. si quis aliquid 38. §. 1. ff. de pœnis.* Ammian. Marcel. *lib. 28.* Quam pœnam etiam statutam legimus in grauiorum criminum reos, veluti in sacrilegos, *l. sacrilegij 6. ff. ad leg. Iul. pecul.* Saluianus *lib. 7. de prouidentia*, ibi: *Latro, aut sacrilegus, cum flammis exuritur, suis criminibus concrematur.* In eos qui dant operam Barbaris, vt Romanos deprædentur, *l. si quis Barbaris 9. C. de re milit.* & qui detrectandæ militiæ causâ digitos sibi præcidunt, *l. de tyronibus 5. C. Theodos. eod. tit.* in seruos cum domina rem habentes, *l. vnic. C. de mulier. quæ se propriis seruis* vel virginem, aut viduam rapientes, *l. vnic. C. de raptu virginum.* dominum falsò deferentes, *l. 7. C. de delatoribus*, seu eius saluti insidiantes. *Capitalium 28. §. igni, ff. de pœnis:* in falsæ monetæ auctores, *l. 2. C. de falsa monet.* in aggerum Nili corruptores, *l. vnica, C. de aggeribus Nili:* in incensores ædium, aceruorumve frumenti, *l. qui ædes 9. ff. de incendio:* in procuratores, seu actores rerum priuatarum Principis, qui Prouinciales vexant iniuriis, aut deprædationibus, *l. vniuersi, C. vbi causæ fiscales:* in magos & aruspices, *l. 3. C. de malefic. & mathem.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 23.* in tabularios ciuitatum, qui iniquam alicuius immunitatis professioné admittunt, *l. 1. C. de immunit. nemini conced.* in viros muliebria patientes, *l. omnes 6. C. Theodos. ad leg. Iul. de adult.* & in aliis delictis relatis *in l. vnic. C. Theodos. de emendat. seruor. l. 1. eod. C. ne præter crim. læsæ Maiest. l. vnic. eod. C. si quis solidos circul.* Ita D. Ioannes Ramos *lib. 5. de parricid.* Pancirola *lib. 2. var. c. 240.* Amaya *lib. 3. obs. c. 4.* Fornet. *lib. 1. rer. quotid. c. 7.* P. Faber *lib. 2. semestr. c. 7.*

13. TRADITUR RATIO DECIDENDI. Quæ, & aliæ, si maiores, ac seueriores reperiri possent, pœnæ iustè infliguntur, & imponuntur hæreticis, fidei Catholicæ desertoribus, & violatoribus, tum ob huius criminis immanitatem, quâ cætera delicta superat, vt suprà probaui: tum quia nulla fuit tam barbara gens, quæ desertores propriæ religionis, & eius violatores debitis non compesceret pœnis. Seneca *lib. 3. de benefic. c. 6.* ibi: *Violatarum religionum alibi, atque alibi diuersa pœna est; sed vbique aliqua.* Plato in temeratores religionis capitis pœnam sanxit, *lib. 10. de legibus.* Apud Græcos quicunque auitam religionem deserebat, aut numen aliud inuehebat, pellebatur vt insanus, aut plectebatur vt impius. Sic Pythagoras (verba sunt Athenagoræ in legatione pro Christianis) cum trecentis aliis combustus est: Democritus ab Ephesiis pulsus: Eraclitum Abderitæ tanquam insanum exilio, Socratem Atheniensés morte affecerunt. Alia refert Gentilis *de iure belli lib. 1. c. 10.* Accedunt ingentia mala, quæ ex hæresibus, & hæreticis tolerandis oriuntur; siquidem ipsi multos impellunt ad mutationem rerum; vnde coniurationes, seditiones, & conciliabula sequuntur, vt politicè differentes probant latè Pater Menochius *lib. 2. polit. c. 3.* Cochier *lib. 1. polit. c. 5.* Salcedo ad D. Thomam *de regimine Princ. lib. 3. c. 16. differt. 30.* Rectè ergo in præsenti textu iubet Lucius III. vt hæretici pertinaces iudici sæculari tradantur debitis pœnis plectendi, idest morte naturali, ad quam ipsi hodie damnantur ab ipsis Inquisitoribus, licèt exequutio fiat per iudicem sæcularem, non verò per ministros Ecclesiæ, quia id videtur decentius, & pietati Ecclesiæ conformius. Et esse potestatem in Ecclesia imponendi hanc pœnam, probarunt Bellarminus *tom. 1. controu. lib. 3. de clericis, c. 21. & 22.* Valentia *tom. 3. controu. disp. 1. quæst. 11. punct. 3.* Simancas *de Cathol. tit. 46. à n. 44.* Couarr. *lib. 2. variar. c. 10. n. 10.* Soarez *de fide disp. 20. sect. 3. n. 18. & disp. 23. sect. 3.* Nec Inquisitores vllam exinde irregularitatis notam incurrere, probaui *in c. sententiam, ne clerici vel monachi:* & omnino teneri Iudicem sæcularem exequi sententiam hanc mortis, absque eo, quod cognoscere possit de eius iustitia, probaui *in c. 1. de offic. ordin.* Qui autem dicantur hæretici impœnitentes veri, vel præsumpti, exponunt Simancas, Peña & Farinac. relati à Castropalao *tom. 1. oper. moral. tractatu 4. disp. 5. puncto 2.*

14. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt pœna errantis tantùm sit doceri, tamen id procedit, quando qui errat, paratus est corrigi, & deponere errorem proprium: quo casu etiam hæreticum admitti ad reconciliationem, abiuratâ hæresi, suprà probaui: at in præsenti agimus de hæretico pertinaci, & impœnitenti, qui cùm paratus non sit doceri, & abiurare errores suos, omnino relaxandus est Iudici sæculari. Nec obstant variæ auctoritates, quibus facilè probatur, religionem suadendam esse, non imperandam, quibus Nouatores quotidie insurgunt, vt probent coactionem in religione adhibendam non esse, quibus valde fauent eiusdem farinæ Alberic. Gentilis *lib. 1. de iure belli, c. 9.* Grotius *eod. tract. lib. 2. c. 20. n. 49.* nec contradicit Michaël Roussellus *lib. 6. histor. P. iuris, c. 5. n. 27.* Nec aduersatur Doctoris *ad 23. q. 1. c. 8. de bello.* Quibus respondendum, theorema illud accipiendum esse de his, qui nullâ vnquam religione imbuti fuerunt, in his autem, qui per sacrum baptisma fidem susceperunt, aliud obseruatur. Hi enim ad fidem, quã semel professi fuerunt, reuocandi sunt; & si pœnitentia ducti resipuerint, mitiùs cum illis agitur: si autem pertinaces sint, vltimo supplicio damnantur. Nec enim illi, qui hæreticos peruicaces ad Ecclesiæ vnitatem impellunt, ad fidem cogunt, sed duritiam eorum, & perfidiam castigant, ita asserente D. Augustino *lib. 2. contra litteras Petiliani, c. 82.* ibi: *Ad fidem quidem nullus est cogendus inuitus, sed per seueritatem, immò & per misericordiam Dei tribulationum flagellis solet perfidia castigari. Nunquid quia mores optimi libertate voluntatis eliguntur, ideo mores pessimi non legis integritate puniuntur.* Quin *epist. 50. tom. 2.* vulgarem illam Nouatorum obiectionem ita soluit: *Vbi est, quod isti clamare consueuerunt: Liberum est credere, vel non credere. Cui vim Christus intulit? Quem coëgit? Ecce habent Paulum Apostolum, agnoscant in eo prius cogentem Christum, & postea docentem; priùs ferientem, & postea consolantem. Mirum est autem, quomodo ille, qui pœnâ corporis ad Euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus, qui solo verbo vocati sunt, in Euangelio laborauit.* Facit Tertullianus *aduersus gnosticos c. 21.* dum ait: *Ad officium hæreticos compelli, non allici dignum est: duritia vincenda est, non suadenda hæresis.* Et licèt Dominus noster cuilibet homini reliquisset liberum arbitrium, non tamen voluit vt delicta inde in hac vita impunita manerent, præcipuè hæresis, & infidelitatis, vt suprà probaui; reliquit enim liberum arbitrium quoad bene, vel malè operandum; non tamen inulta, nec in hoc sæculo reliquit maiora crimina, quibus puniendis leges, tam ecclesiasticæ, quàm sæculares latæ sunt: & licèt Ecclesia aliquando non ita seuerè in hæreticos animaduerteret, id fecit, quia adhuc plena libertate, & auctoritate non fruebatur sub illis prioribus Imperatoribus; non verò quia immanitas sceleris omnibus sæculis æqualis non esset: & ita si numerus hæreticorum id expostulet, potest bellum indici, vt funditus

tus exstirpentur: quod expressè definierunt Ecclesiæ PP. *in c. etsi Ecclesia, c. resecanda, 24. q. 3. c. ferrum, c. cùm secundum, de hæretic. in* 6. probat cum D. Thoma 2. 2. *q* 10. *art.* 12. Castro *de iusta hæretic. punit. c.* 12. & 14. Victoria *in relect. de Indis, p.* 1. *n.* 8. pluribus relatis Solorzanus *tom.* 1. *lib.* 2. *de iure Indiar. c.* 19. *n.* 52. Nec obstat quod de Sadducæis expendebamus, nam eorum impietas non multò ante Christi aduentum exorta fuit, & ita non est à Synagoga proscripta, eo quod senescente eorum, qui Concilijs præsidebant, auctoritate, ij remissiùs agerent, qui Cathedram Moysis obtinebant, præcipuè sub Idumæo Rege Herode, qui Politicorum more ad regni commoda religionem referebat, nec quid variorum dogmatum assertores inter se digladiarentur morabatur. Itaque cùm Sadducæorũ error multos corripuisset, essentque hi opibus potentes, mirum non est, si synagogas à se excutere non potuerit. Nec obstat Parabula Diui Matthæi; nam si argumentum ex ea deductum probaret, suaderet vtique non hæreticos modò impunè dimittendos esse, sed etiam fures, & homicidas, & huiusmodi sontes, qui zizaniorum nomine censentur; quamuis enim hæretici pessimum genus zizaniorum sint, non tamen propterea fures, aut homicidæ zizania non sunt. Cùm ergo Paterfamilias zizania exstirpari vetuit, satis indicauit, quo pacto hoc esset accipiendum: *Ne fortè* (inquit) *eradicetis simul & triticum.* Facturus colligendi potestatem si absque tritici detrimento, à quo fortè non ita facilè secernerentur, euelli possent, nec periculum immineret, ne pro nocentibus plectantur innoxij, quidni exstirpentur? Si verò periculum sit ne hæretici, quia potentiores, turbas excitent, aliquamve maiorem perniciem Ecclesiæ, aut Reipublicæ moliantur, tunc sanè iudiciũ Dei patienter exspectandum est. Non debent autem facile Principes alicuius incommodi metu, qui frequenter inanis esse potest, condescendere, vt libertatem (quam conscientiæ vocant) concedant. Nec obstat tandem, quod dicebamus, videlicet clericum tantùm incorrigibilem præmissa degradatione Curiæ sæculari tradi, *c. nouimus, de V. S.* Nam in præsenti casu, cùm clericus impœnitẽs est, & pertinax, nec vult Ecclesiæ reconciliari, incorrigibilis est, non quidem per delicti iterationem, sed per perseuerantiam, & impœnitentiam in eodem, vt in præsenti docuerunt Abbas *num.* 37. Henricus *num.* 8. Antonius, & cæteri antiquiores. Quare cùm incorrigibilis propriè sit, meritò præmissâ degradatione, vt in præsenti cauetur, & infrà *in cap. excommunicamus, el.* 1. *§. damnati, cap. penultim. hoc titul. lib.* 6. iudici sæculari relaxatur.

CAPVT X.

Innoc. III. *Clero, Consulibus, & populo* [a] *Viterbiensi.*

VErgentis in senium sæculi corruptelam non solùm sapiunt elementa corrupta, sed & dignissima creatura ad imaginem, & similitudinem condita Conditoris, prælata priuilegio dignitatis volucribus cœli, & bestiis vniuersæ terræ, testatur: nec tantùm eo quasi deficiente iam deficit, sed & inficit, & inficitur scabrâ rubigine vetustatis. Peccat enim ad extremum homo miserrimus: & qui non potuit in sui, & mundi creatione in paradiso persistere, circa sui, & orbis dissolutionem degenerat, & pretij suæ redemptionis circa fines sæculorum oblitus, dum variis, ac variis quæstionum se nexibus ingerit, seipsum laqueis suæ fraudis innectit, & incidit in foueam, quam parauit. Ecce etenim inimico homine messi dominicæ superseminante semen iniquum, segetes in zizania pullulant, vel potiùs polluuntur: triticum arescit, & euanescit in paleas: in flore tinea, & vulpes in fructu demoliri vineam domini moliuntur. Nona siquidem sub nouo Testamento Achan progenies ex spoliis Iericho lingulam auream, palliolumque furatur: & Abiron, Dathan, & Chore soboles detestanda nouis thuribulis fermentatum thimiama nouis volunt altaribus adolere: dum nox nocti scientiam indicat: dum cæcus præbet cæco ducatum: dum hæreses pullulant, & quem diuinæ reddit hæreditatis expertem, suæ constituit hæreticus hæresis, & damnationis hæredem. Hi sunt caupones, qui aquam vino commiscent, & virus draconis in aureo calice Babylonis propinant: habentes secundùm Apostolum speciem pietatis, virtutem autem eius penitus abnegantes. Licèt autem contra vulpes huiusmodi paruulas, species quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum, diuersa prædecessorum nostrorum temporibus emanauerint instituta, nondum tamen vsqueadeo pestis potuit mortificari mortifera, quin sicut cancer amplius serperet in occulto, & iam in aperto suæ virus iniquitatis effundat, dum palliata specie religionis, & multos decipit simplices, & quosdam seducit astutos, factus magister erroris, qui non fuerat discipulus veritatis. Ne autem nos, qui licèt circa horam vndecimam inter operarios, immò veriùs super operarios vineæ Domini sabaoth sumus à Patrefamilias Euangelico deputati, & quibus ex officio pastorali sunt oues Christi commissæ, nec capere vulpes demolientes vineam Domini, nec arcere lupos ab ouibus videamur, & ob hoc meritò vocari possimus canes muti non valentes latrare, ac perdamur cum malis agricolis, & mercenario comparemur, tamen contra defensores, receptatores, fautores, & credentes hæreticorum aliquid seuerius duximus statuendum: vt qui per se ad viam rectitudinis reuocari non possunt, in suis saltem defensoribus,

fenſoribus, receptatoribus, & fautoribus, ac etiam credentibus confundantur: & cùm ſe viderint ab omnibus euitari, reconciliari deſiderent omnium vnitati. De communi ergo fratrum noſtrorum conſilio, aſſenſu quoque Archiepiſcoporum, & Epiſcoporum apud Sedem Apoſtolicam exiſtentium diſtrictiùs inhibemus, ne quis hæreticos receptare quomodolibet, vel defendere, aut ipſis fauere, vel credere quoquo modo præſumat: præſenti decreto firmiter ſtatuentes, vt ſi [b] quis aliquid horum facere fortè præſumpſerit, niſi primò, ſecundóve commonitus à ſua ſuper hoc curauerit præſumptione ceſſare, ipſo iure ſit factus infamis: nec ad publica officia, vel conſilia ciuitatum, nec ad eligendos aliquos ad huiuſmodi, nec ad teſtimonium admittatur. Sit etiam inteſtabilis, nec ad hæreditatis [c] ſucceſſionem accedat. Nullus præterea ipſi cogatur ſuper quocumque negotio reſpondere. Quod ſi forſan iudex extiterit, eius ſententia nullam obtineat firmitatem, nec cauſæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit Aduocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si Tabellio, inſtrumenta confecta per ipſum nullius penitus ſint momenti, ſed cum auctore [d] damnato damnentur: in ſimilibus etiam idem præcipimus obſeruari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, vt in quo maior eſt culpa, grauior exerceatur [e] vindicta. Si quis autem tales poſtquam ab Eccleſia fuerint denotati, contempſerit euitare, anathematis ſe nouerit ſententiam incurriſſe. In terris verò temporali noſtræ iuriſdictioni ſubiectis, bona [f] eorum ſtatuimus publicari, & in aliis idem fieri præcipimus per poteſtates, & Principes ſæculares, quos ad exequendum, ſi fortè negligentes exiſterent, per cenſuram eccleſiaſticam, appellatione poſtpoſitâ compelli volumus, & mandamus: nec ad eos bona ipſorum vlteriùs reuertantur, niſi eis ad cor redeuntibus, & abnegantibus hæreticorum conſortium aliquis voluerit [g] miſereri, vt temporalis ſaltem pœna corripiat, quem ſpiritualis non corrigit diſciplina. Cùm enim ſecundùm legitimas ſanctiones, reis læſæ Maieſtatis punitis capite, bona confiſcentur ipſorum, eorum filiis vitâ ſolummodo ex miſericordia [h] conſeruatâ, quantò magis qui aberrantes in fide, Deum, & Dei Filium Ieſum Chriſtum offendunt, à Capite noſtro, quod eſt Chriſtus, eccleſiaſticâ debent diſtrictione præcidi, & bonis temporalibus ſpoliari: cùm longiùs ſit grauius æternam, quàm temporalem lædere Maieſtatem. Nec huius ſeueritatis cenſuram Orthodoxorum etiam exhæredatio filiorum, quaſi cuiuſdam miſerationis prætextu debet vllatenus impedire: cùm in multis caſibus, & ſecundùm [i] diuinum iudicium filij pro patribus temporaliter puniantur, & iuxta canonicas ſanctiones quandóque feratur vltio non ſolùm in auctores ſcelerum, ſed & in progeniem damnatorum. Datum Later. VIII. Kal. April. Pontificatus noſtri anno ſecundo.

NOTÆ.

a *Viterbienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc titul. capit.* 1. & in ipſis epiſtolis Innocentij Coloniæ editis, *lib.*2. *epiſt.*1. *fol.* 278. ex quo integram huius textus reſtituo. Raynerio II. ipſius Eccleſiæ Præſuli in præſenti reſcribit Innoc. De Eccleſia Viterbienſi nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de ſeq. poſſ.*

b *Si quis autem.*] Verba quæ ſequuntur, vſque ad ea, *momenti cenſeantur*, tranſcripſerunt Fridericus Imperator *in authentica Credentes, C. hoc tit.* PP. Concilij Later. *in cap. excommunicamus*, §. *credentes*, *hoc tit.* vbi ea exponemus.

1. c *Succeſſionem.*] Legitimam, ſeu teſtamentariam, quarum incapaces ſunt Hæretici poſtquam damnati fuere, *l.* 4. §. *præterea*, & §. 5. *C. de hæret. l.* 1. *C. de apoſt. l.* 4. *tit.* 3. *part.* 6. *l.* 4. *titul.* 26. *part.* 7. *l.* 4. *titul.* 4. *lib.* 8. *Ordin.* Si verò hæredes inſtituantur poſt commiſſum crimen, ſed ante ſententiam, hæreditas ad fiſcum pertinet. Cantera *qq. crimin. cap.* 1. *de hæret. num.* 19. Azeuedo *in l.* 10. *tit.* 9. *lib.* 5. *Recop.* etſi deceſſerint delatâ illis hæreditate, ſed nondum aditâ. Molina *de iuſtitia tom.* 2. *diſput.* 658. *numer.* 19. Fachin. *lib.* 2. *conſil.* 16. *numer.* 5. Creſpy de Valdaura *obſeru.* 97. *numer.* 43. Giurb. *conſil.* 55. *numer.* 15. Mar. Muta *deciſ.* 49. *num.* 27. Acoſta *in* §. *& quid ſi tantum*, 2. *part. numer.* 177. Maſin. *de confiſc. quæſt.* 36. *num.* 28. Arias à Meſa *lib.* 3. *var. cap.* 42. *num.* 12. & ita iudicatum fuit in hoc ſupremo Inquiſitionis Senatu hoc anno 1671.

d *Damnato damnetur.*] Iuxta textum & eius communem interpretationem *in cap. fraternitati*, *hoc titul.*

e *Vindicta.*] Iuxta tradita *in cap. cùm quidam*, *de iureiur.*

f *Bona eorum.*] Tam in hac ſexta, quàm in tertia collectione, legitur *hæreticorum*, ſed minùs rectè, iuxta verba præcedentia, in quibus Innocentius ſemper egit de fautoribus, & receptatoribus hæreticorum; & ſequentia ibi: *Et abnegantibus hæreticorum conſortium.* Ex quibus expreſsè deducitur, in præſenti epiſtola tantùm agi de compeſcendis fautoribus, defenſoribus, & receptatoribus hæreticorum, illiſque non reſipiſcentibus ab huiuſmodi delicto, pœnam amiſſionis bonorum imponi; ſed forſan quia hæc pœna confiſcationis bonorum vſu recepta non fuit, ideo licèt ad litteram textum hunc tranſcripſerint Patres Concilij Later. *in dict. cap. excommunicamus*, §. *credentes*, Fridericus *in dict. authent. credentes*, omiſerunt tamen pœnam hanc priuationis bonorum: & in fautoribus, defenſoribus, credentibus, & receptatoribus hæreticorum 2

eam locum non habere, constat *ex cap. accusatus, §. si verò, hoc tit. in 6.* in illis verbis: *Sub obligatione bonorum suorum.* Et ibi: *Heredes, ad quos bona huiusmodi.* Et ita docuerunt Farinac. *de heresi q.* 182. § 3. *n.* 52. Canteia *in qq. crim. tit. de heretic. cap.* 1. *num.* 55. Castropalao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 4. *disp.* 3. *punct.* 6. *n.* 4. Diana *part.* 4. *tract.* 6. *resol.* 22. Fermosinus *alleg.* 42. *n.* 20. qui allegatione sequenti explicat quando maleficis confiscatio bonorum imponi possit, nisi credentes non sint tantùm hæreticorum, sed potiùs ipsius hæresis, ita vt credant eosdem errores, quia illi vt hæretici damnantur, *cap. penult. hoc tit. in* 6. Quo casu procedit textus *in cap. si aduersus, hoc tit.* ibi: *Ipsorum bona debent confiscari.* Et ita praxi receptum est, vt fautoribus, receptatoribus, & aliis suspectis tantùm de hæresi, bona non auferantur: quare & cùm carceri mancipantur, ea distinctio in bonorum adnotatione seruatur, vt hæretici formales cum sequestratione bonorum capiantur suspecti verò de hæresi, vt fautores, & defensores, polygami, sortilegi, & similes, tantùm cum bonorum annotatione carceri mancipentur, vulgò *con embargo de bienes.* Sequestratio enim bonorum differt ab annotatione in eo, quod annotatio est quædam species sequestrationis minùs propriæ, quia in ea manent bona apud ipsum Dominum, vel apud personam ab ipso designatam: sequestratio verò propriè est cùm deponuntur res apud aliam personam electam à iudice: quæ sequestratio tantùm locum habet cùm bonorum confiscatio imponenda est. Quam differentiam agnouerunt Carleual *de iudiciis lib.* 1. *tit.* 3. *disp.* 2. *quæst.* 3. *num.* 145. Cabedo *decis.* 86. *part.* 1. Guido Papæ *decis.* 340.

3. g *Voluerit misereri.*] Regulariter enim certum est, hæreticos, etsi conuersi, & pœnitentes reconcilientur, non effugere confiscationem, nec recuperare bona, nisi forsan ex gratia speciali, vt probat Peña 3. *p. Director. commentar.* 142. Farinac. *de heresi q.* 190. *n.* 144. Carena 2. *p. de offic. Inquisit. q.* 15. Ricciulus *lib.* 5. *de iure person. cap.* 42. Diana *p.* 4. *tract.* 8. *resol.* 88. Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 14. *n.* 12. Fermosinus *alleg.* 44. & 48. *per totam.* Ratio est, quia per pœnitentiam non eximitur reus à pœna criminis, nisi quatenus iure expressum est, *l. qui ea mente, ff. de furtis:* non autem reperitur in iure cautum, hæreticum per pœnitentiam effugere confiscationis pœnam: igitur per conuersionem bona non recuperant, etsi contrarium tenuerint Monachus, Archid. & relati per Geminianum *in d. cap. cùm secundùm, n.* 5. Parisius *lib.* 4. *consil.* 2. Iul. Clarus §. *heresis, n.* 8. Rolandus *consil.* 63. *n.* 34. Zanchinus *de hereticis, cap.* 25. Nec illis fauet textus *in cap. accusatus, §. si verò, vers. porrò, hoc tit. in* 6. quia reiectâ litterâ, quam retinent Calderinus, Archidiaconus, & Geminianus *ibi*, dicendum est, in eo §. non agi de hæreticis, sed de fautoribus, & receptatoribus eorundem, quibus priuatio bonorum non est imposita, vt suprà probaui. Nec etiam illis fauet textus *in authent. idem est, C. hoc tit.* in illis verbis: *Si conuersi fuerint, restituenda.* Tum quia textus ille procedit iuxta ius antiquum, quo bona ab hæreticis absolutè non auferebantur, vt infrà dicemus: tum quia continet gratiam specialem Imperatoris deferentis bona filiis hæretici conuersi. Nec tandem illis fauet D. August. relatus *in cap. quod autem* 23. *q.* 7. in illis verbis: *Vtinam conuertantur, & possideant, non tantùm quæ antea possidebant, sed etiam alia.* Nam sanctus Doctor accipiendus est sequutâ superioris concessione, nam ex Principis, seu Pontificis indulgentia possunt hæretici conuersi recuperare bona sua: & communi praxi receptum est, vt sponte comparentes, hæresimque, in quam inciderunt, abiurantes, bona retineant, ex speciali indulgentia Domini Inquisitoris Generalis, vt refert Fermosinus *dict. alleg.* 48. *per totam.*

h *Misericordia conseruata.*] Verba sunt textus *in l. quisquis, §. fily, C. ad leg. Iul. Maiest.* ibi: *Paterno enim deberent perire supplicio, in quibus paterni, hoc est hereditary criminis exempla metuuntur.* 4.
Et licèt hoc iniquè ab Imperatoribus sancitum putauerint Couar. *lib.* 1. *var. cap.* 8. *num* 1. Ioannes Stephanus Menochius *lib.* 2. *cap.* 12. Castro *de iusta heretic. punit. lib.* 2. *cap.* 10. Vasquez *in* 1. *p. disp.* 135. *cap.* 3. tamen propter immanitatem sceleris læsæ Maiestatis verissimè Imperatores dixisse, se filiis humanitate suggerente vitam conseruasse, cùm alij eos vltimo supplicio affecissent, referunt Ammianus Marcellinus *lib.* 28. ibi: *Intercepti Imperiali motu interiere omnes ad vnum, eorumque soboles, parua etiam, tum ne ad parentum exempla subcresceret.* Curtius *lib.* 2. Iustinus *lib.* 21. Terent. *lib.* 4. *poetic.*

Auctores scelerum (facinus ne cresceret vltra)
Extinxit, sobolemque patrum peccata sequentem.

Cicero *lib.* 1. *epist.* 12. vbi de filiis Lepidi ait: *Nec verò me fugit, quam sit acerbum parentum scelera filiorum pœnis lui: sed hoc præclarè legibus comparatum est, vt charitas liberorum amiciores parentes Reipublicæ redderet.* Docuerunt Turturetus *in parallelis, dissert.* 31. Petrus Gregorius *lib.* 35. *syntagm. cap.* 1. *num.* 25. & 26. Gentilis *lib* 1. *de coniuratione, fol.* 76. Feloaga *in l. quisquis, delucid.* 2. *n.* 28. Sed cùm certum sit, neminem posse pœnâ corporali pro alterius delicto puniri, vt infrà dicemus; verius credo in præsenti Innocentium, & Imperatores *in d. l. quisquis*, ea verba adduxisse arguendo de minori ad maius quoad pœnam confiscationis, non quia iure stricto possit filius pro peccato parentis vltimo supplicio, aut pœnâ corporali affici.

i *Diuinum iudicium.*] Nam plerumque in sacra pagina iubentur filij corripi, dum pater deliquit, 5.
vt constat *ex cap.* 7. 9. 18. & 19. *Genes. cap.* 5. & 19. *Deuteron. Iosue cap.* 6. & 7. *lib.* 1. *Regum, cap.* 22. & 28. *lib.* 2. *cap.* 2. & 12. *lib.* 3. *cap.* 21. *Numeror. cap.* 14. & 17. *Ioannis cap.* 7. *Lucæ cap.* 21. *Matthæi cap.* 24. quorum plures casus referuntur *in cap. Ecclesia, cap. homini, §. econtra, 1. q. 4. cap. Achab, de pœnit. dist.* 3. aliaque exempla adducunt Gigas *de crimine læsæ Maiest. lib.* 3. Pechius *in cap. non debet, de R. I. lib.* 6. Petrus Gregor. *lib.* 3. *syntag. cap.* 4. *num.* 4. & *lib.* 35. *cap.* 1. *à num.* 23. D. Perez *in l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 1. *ordin. §. vlt.* Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 2. *art.* 5. Menochius *de præsumpt. lib.* 5. *præsump.* 35. Vasquez *in prima secunda, disp.* 135. *cap.* 1. Castro *de iusta hæret. punit. lib.* 2. *cap.* 11. Elfricus Hunnius *ad Trentl. disp.* 32. *thes.* 1. *q.* 21. Baronius *anno* 33. Maiolus *dier. canicul. fol.* 837. Marquez *in guber. lib.* 1. *cap.* 32. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 22. Petrus Faber *lib.* 3. *semestr. cap.* 20. Basil. Legion. *q.* 5. *expositiua, cap.* 2. Acuña *in cap. satis,* 56. *dist.* Sed quatenus hæ sacræ paginæ auctoritates procedant, dicemus infrà in solutione dubitandi rationis.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu prout transcribitur in præsenti à Raymundo, præsens deducitur assertio: *Heretici priuantur bonis propriis, etsi filios catholicos habeant.* 6.

CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

beant. Probant eam textus *in cap. ad abolendam, hoc tit. cap. cùm secundum leges, hoc tit. in 6. cap. super quibusdam, de V. S. l. Manichaeos, l. Arriani, Authent. Gazaros, C. hoc titul. l. 7. 8. & 9. C. Theodos. eod. tit. l. 1. C. de Apostat. l. final. C. Theodos. eod. tit.* Nouel. Valentin. *de Manichæis, tit. 2. l. 4. l. 17. tit. 2. lib. 12. fori iudicum, l. 7. tit. 2. lib. 4. fori Castell. l. 7. tit. 24. l. 4. & 5. tit. 25. l. 1. & per totum tit. 26. part. 7. l. 3. tit. 4. lib. 8. Ordin. l. 1. titul. 3. lib. 8. Recopil.* vbi regnicolæ repetentes. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Gutierrez *de delict. q. 33. & 34.* Hermosilla *in l. 1. glossa 2. tit. 4. p. 5.* Amaya *in l. 4. n. 38. C. de iure fisci,* Guazinus *de confiscat. conclus. 13.* Masinus *eod. tract. q. 4.* Sanchez *lib. 2. sum. cap. 14.* Fermosinus *ad hunc textum, alleg. 1. cum sequent.* Ricciulus *de iure person. lib. 5. cap. 31. cum sequent.* Robertus *lib. 1. rer. iudic. cap. 12.* Fragoso *p. 1. de regim. Christ. Reip. lib. 1. disput. 2. §. 9.* Acacius *de priuil. parent. priuil. 3. cap. 6.* Brunchorst. *enantioph. cent. 2. assert. 72.* Gentilis *de coniurat. ad leg. quisquis, cap. 7. & 8.* Fornerius *lib. 3. rer. quotid. cap. 17.* Mancinus *de triplici iuris collat. lib. 1. cap. 7.* Calatayud *in paraphrasi, cap. 5.* Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 1.* Balduinus *ad nouel. 17.* Antonius de Bellis *de crimine læsæ maiest. cap. 3.* Altamiranus *de filiis officialium cap. 7.* Salelles *de materiis tribunal. S. Inquisit. lib. 6. cap. 4. cum sequent.* Murla *in empor. tit. de legibus, q. 9.* Escobar *de vtroque foro art. 4.* Mattha *de iurisdict. part. 2. cap. 35.* Torreblanca *de iure spirit. lib. 13. cap. 9.* Murga *tom. 2. disq. tract. 1. disquisit. 1. dub. 10. §. 19. & dub. 13. conclus. 3.* Suarez *de fide disp. 22. sect. 1.* Arias à Mesa *lib. 3. var. cap. 29.* Becanus *in 1. 2. q. 4.* Bordonus *de sacro Tribun. cap. 12. num. 109.* Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquisit. dub. 106.* Arniseus *de maiest. capit. 6. numer. 8.* & nos latè in iuris allegatione circa hanc confiscationem edita.

7. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Pœna ibi debet esse, vbi noxa est, *l. respiciendum, ff. de pœnis,* quia peccata suos tenent auctores, nec vlteriùs progreditur metus, quàm reperitur delictum, *l. si pœna 20. ff. de pœnis, l. sancimus, C. eod.* Cassiodor. *lib. 1. var. cap. 11.* nam facinus auctores solos insequitur, *l. tutorem, ff. de his quibus vt indign. l. 74. l. 117. de R. I. §. 1. Instit. de noxal.* textus *in cap. 12. de R. I. in 6. cap. Romana, §. in vniuersitatem, de sent. excom. eod. lib.* Nec immeritò, cùm vnusquisque delicti sui pœnam sufferat, *l. si ex duobus 15. l. 1. §. planè, ff. de tutel. & rationibus distrahend. l. qui proprio 46. §. item contrà, de procurat. l. si communis 9. de noxalibus, l. inter coheredes 45. §. quod ex facto, ff. famil. erciscunda, l. res vxoris 24. C. de donat. inter, l. 2. C. ne vxor pro marito, cap. quæsiuit, in fine, de his quæ fiunt à maior. part. capit. l. 9. tit. 31. part. 7. l. 9. tit. 5. lib. 4. fori.* Immò & circa filium expressè docuit Consultus *in l. crimen, ff. de pœnis,* crimen, vel pœnam paternam, nullam maculam filio infligere. Refertur *in cap. crimen 1. quæst. 4.* Concil. Tolet. 4. *can. 60.* Consonant lex 2. *§. in filiis, ff. de Decur.* lex *nihil, C. de quæstionibus.* Faciunt Cicero *de natura Deorum,* ibi: *Ferretne vlla ciuitas latorem huiusmodi legis, vt condemnarentur filius, aut nepos, si pater, aut auus deliquisset.* Quintil. *declamat. 279. Quid hæc ætas committere potuit tanta animaduersione dignum? lex abdicationis aduersus ferociam iuuenum constituta est. Hæc verò infirmitas adeo nocentis nomen non recipit, vt vix recipiat innocentis; quis enim locus innocentiæ relinquitur, si alienum crimen maculat nescientem.* Et *declamat. 366. Non omnes lex punit, sed conscios, sed participes sceleris. Illis irascitur, qui cum patre peccant; nec enim innocentes vlla lex punit.* Et ab specie criminis læsæ Maiestatis Dionysius Halicarn. *pag. 250.* agens de liberis Cassij ait: *Cùm autem nonnulli ipsos etiam Cassij liberos interficere conarentur, hoc atrox, & perniciosum exemplum Patribus est visum. itaque cùm in Curiam conuenissent, factum est Senatusconsultum, quo adolescentibus pœna est remissa, illisque nec exilio multatis, nec ignominia affectis, nec alia calamitate acceptâ, tutissimè viuere concessum est: & ab eo tempore vsque ad hanc nostram ætatem hic mos Romæ perpetuò seruatus est, vt nulla parentum delicta liberi suo supplicio luant, siue illi sint tyrannorum filij, siue parricidarum, siue etiam proditorum, quod apud illos est grauissimum.* Et ita filium ex dolo, vel delicto paterno non teneri, ducetur *in l. 8. §. final. ff. de in ius vocando, l. 9. ff. de Senatoribus, l. 34. §. vlt. ff. de ritu nupt. l. 11. C. de quæstionibus, l. 33. §. vlt. C. de inofficioso, l. 22. C. de pœnis, l. 24. C. de donat. inter, l. 3. §. 9. ff. de muner. & honor. l. 1. & per totum C. ne filius pro patre, l. spurij 6. de Decur. l. is cui 7. §. 3. ff. de accus. l. post 5. §. si pater, ff. de his quæ vt indign. l. 4. l. Diui 17. ff. de iure patron. l. lenones, C. de spectaculis, lib. 11. l. 3. ff. de interdict. & releg. l. 2. §. 2. de Decur. l. 22. C. de pœnis, l. 2. §. 1. & l. 9. de Senator. l. 2. C. de liberis; l. 12. C. de cohortalib. l. 24. §. his illud, C. de nuptiis; l. 7. C. de princip. agent. in reb. lib. 12. cap. nunquam 4.* cum sequentibus, *56. dist. cap. 1. & per totam 1. q. 4.* P. Faber *lib. 3. semestr. cap. 8.* Marquez *in suo gubern. lib. 1. cap. 32.* Amaya *lib. 2. obs. cap. 7. num. 48.* Igitur filij, præcipuè Orthodoxi, non debent ob hæresim parentum eorum successione priuari. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam etiam casu, in quo bona parentum confiscantur, filiis seruatur sua legitima portio, *l. 1. & l. cùm ratio, ff. de bonis damnat. l. eorum, ff. ad leg. Iul. Maiest.* ibi: *Bona liberis damnatorum conseruari, & tunc demùm vindicari fisco, si nemo damnati liberorum existat.* Tacitus *lib. 4. annal.* de liberis Caij rei Maiestatis ait: *Omnia bona paterna eis relicta, exceptâ quartâ parte, quæ indici ex lege deberetur.* Et *l. 1. C. Theodos. de bonis proscript.* ibi: *Si verò filij, vel filiæ, vel nepotes ex defunctis filiis relicti erunt, dimidiâ parte fisco vindicatâ, alia eis reseruetur.* De qua dimidia parte accipiendam esse legem 38. *de pœnis,* legem 40. *de hæred. instit.* & legem 13. *de iure fisci,* docuit D. N. Ant. *de exilio lib. 2. cap. 22. n. 8.* & ab specie patris in hæresim lapsi idem cauetur *in l. Manichæos, C. hoc tit.* iuxta literam, quam restituit Cuiac. *lib. 12. obs. cap. 3. ex l. 40. C. Theodos. de hæreticis,* ibi: *Liberos quidem habentes Orthodoxos, in eos, & solos abintestato transmittant.* Et *l. cognoscimus, Authent. Idem Nestorianis, C. eod. titul.* Probant Merlinus *de legit. lib. 3. titul. 1. quæst. 31. num. 1.* Gutierrez *de delictis, quæst. 40. numer. 12.* Masinus *de confiscatione, quæstion. 28. numer. 7.* Igitur si filij extant, præcipuè Orthodoxi, non debent bonis parentum priuari, & ad perpetuam egestatem condemnari ob eorum hæresim.

8. DE BONORVM CONFISCATIONE.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, confiscationem, seu publicationem bonorum non habere locum, nisi in casibus à iure expressis; quia cùm importet priuationem, per quam bona priuatorum ab eis auferuntur, & fisco adiudicantur,

tur, non nisi ex iuris auctoritate infligenda est, authent. de non eligend. secundò nubentibus, §. cùm igitur. Et ita ex nullo delicto, quamtumvis atrociori, posse priuationem bonorum irrogari, nisi auctoritate Principis, probant latè Alfaro de offic. fiscal. gloss. 20. Castillo de tertiis, cap. 41. n. 150. Fermosinus alleg. 1. num. 3. illis tamen casibus rectè confiscationem fieri, contra Bodinum tenet Marquez in Gubernat. lib. 2. cap. 17. §. 2. in addition. Suarez de fide disp. 22. sect. 1. varios casus, in quibus publicatio bonorum locum habet, referunt Guazinus, & Masinus in suis tract. de confiscat. bonorum, Ant. Matthæus de criminibus, ad tit. de inquisitione, Amaya ad tit. C. de pœnis fiscalibus: ex quibus de confiscatione bonorum, quæ sequitur ex delicto læsæ Maiestatis humanæ, vel diuinæ, tantùm in præsenti agendum est: & scire oportet, inter alias pœnas reis læsæ Maiestatis impositas, quas congesserunt Gigas in tract. de crim. læsæ maiest. Ant. Matthæus de crimin. ad tit. de leg. Iul. Maiest. Scipio Gentilis integr. tract. de coniur. Iacob. Gothofredus & Feloaga ad l. quisquis, C. ad legem Iul. Maiest. Savarus ad Sidonium lib. 1. epist. 7. Demsterus ad Rosinum lib. 7. cap. 5. Bulengerus de Imperator. cap. 10. D. Ioannes Vela de delict. cap. de lege Iul. Maiest. Lartea alleg. 65. cum duabus sequent. Fornerius 3. rer. quotid. cap. 17. plures congesti à Pichardo de delictis, verbo Lex Iulia maiestatis, non leuiorem esse bonorum publicationem, ad quam spectant textus in l. final. ff de legationibus, l. 1. C. de bonis damnat. l. quæsitum, ff. qui & à quibus, l. 3. C. Theodos. de pœnis tyrannor. l. 2. C. de bonis proscript. l. Pamonius 86. ff. de acquir. hæredit. l. cùm filius 76. §. final. ff. de legat. 2. l. 14. §. si libertus, ff. de bonis libert. l. 4. ff. de iurepatron. l. 1. §. 3. ff. de suis & legit. hæred. l. cùm hic status 32. §. 7. ff. de donat. inter, l. 3. ff de interdict. & releg. l. 19. §. transfuga, ff. de captiuis, l. 15. & 31. §. final ff. de donat. l. 7. ff. de donat. causà mort. Igitur reis læsæ Maiestatis humanæ ex omni iure, diuino, ciuili, & regio bona confiscantur, vt constat ex lib. 2. Regum, cap. 16. & 19. l. Pannonius, §. rei perduellionis, ff. de acquir. hæredit. l. eorum, ff. ad leg. Iul. maiest. l. quisquis, C. eod. titulo, l. si quis, C. de bonis proscript. Nouel. 17. Iustin. cap. 12. & 134. cap. vlt. Nouel. Maiorani, tit. 7. l. vnic. tit. 2. lib. 1. fori, l. 2. tit. 2. part. 7. l. 2. tit. 19. lib. 8. ordin. l. 1. & 2. tit. 18. lib. 8. Recopil. P. Greg. lib. 35. syntag. cap. 1. Iul. Clarus lib. 5. sent. vbi Baiardus n. 25. Chopinus de domanio Regis lib. 1. tit. 8. Bortel. de præstantia Regis cap. 71. Clapmarius de mysteriis rerum arcan. lib. 4. cap. 15. Guazinus de confiscat. bonor. conclus. 13. n. 3. Gutiertez de delict. q. 33. & 34. Mieres de maiorat. p. 1. q. 1. Masinus de confiscat. q. 3. num 1. Antonius Matth. de crim. ad tit. de pœnis, cap. 2. n. 1. Hæc tamen confiscatio non fit ipso iure, sed per sententiam, vt facilè probatur ex l. final. C. ad leg. Iul. maiestatis, & ex cap. cùm secundùm, hoc titul. in 6. vbi cùm Pontifex adduxit varia iura ciuilis exempla ad iustificandam pœnam confiscationis ipso iure, quam contra hæreticos statuebat, omisit crimen læsæ Maiestatis humanæ, quod primum sese offerebat tanquam magis simile, iuxta præsentem textum, quia scilicet in eo confiscatio bonorum non contingit ipso iure, sed post sententiam condemnatoriam: quod etiam suadetur ex l. quæsitum 15. ff. qui & a quibus, l. ex iudiciorum 20. ff. de accusat. l. 22. in princ. l. 46. §. in reatu, ff. de iure fisci, §. interdum, Instit. de hæreditatibus quæ ab intestato. Peregrinus de iure fisci lib. 5. tit. 1. n. 171. Bossius in praxi, tit. de crim. læsæ Maiest. n. 93. Martinis decis. 92. & 126. Gigas de crim. læsæ Maiest. q. 25. Bocerus eod. tract. q. 3. n. 21. Antonius Faber lib. 7. coniect. cap. 20. etsi contrarium tenuerint Decianus lib. 7. tract. crim. cap. 40. num. 6. Iulius Clarus vbi suprà, n. 9. Colerus de process. executiuis, part. 1. cap. 3. n. 84. etsi administratio bonorum illis ipso iure interdicta sit, l. quæsitum 15. ff. qui & à quibus, l. post contractum 15. ff. de donat. de quorum expositione videndi sunt Iul. Pacius cent. 6. quæst. 64. Alberic. Gentil. lib. 1. lectionum, cap. 13. Osualdus ad Donel. lib. 2. cap. 9. littera A.

9. Deinde sciendum est, reis læsæ Maiestatis diuinæ, videlicet hæresis, bona confiscari, tam mobilia, quàm immobilia, iura, & actiones, ex iuribus suprà citatis pro illustratione conclusionis: quæ confiscatio procedit in illis bonis, quæ tempore criminis commissi reus habebat, & ad hæredes extraneos transmittere poterat. Ratio est, quia iuri consonum est, eius qui se delinquendo pœnis subiecit, l. Imperatores, ff. de iure fisci, bona in fiscum recidere per tacitum consensum, quæ per expressum in quem vellet, & ita in extraneos hæredes potuit transferre, l. 2. C. ad leg. Iul. de vi public. l. 1. iunctâ Glossâ ibi, C. de bonis libert. Vnde constat, bona aliena apud hæreticum reperta, eidemque non obligata, statim domino esse restituenda, argumento legis in fraudem, §. 1. ff. de iure fisci: resoluit Simancas de Catholicis tit. 46. num. 8. Inde deducitur, bona ea, quæ reus acquisiuit post reconciliationem, & condemnationem, ad fiscum non pertinere, quia non sunt hæretici, sed Catholici, c. statutum 2. hoc tit. in 6. cap. felicis, vers. Verùm, de pœnis, eod. lib. docet Fachin. lib. 9. controu. cap. 51. quia publicatio præsentia tantùm bona adimit, non etiam futura, l. si mandauero 22. ff. mandati, ibi: Quia publicatis bonis quicquid postea acquiritur, non sequitur fiscum. Docent Mieres de maiorat. 1. p. q. 1. à num. 351. Merlinus controu. cent. 2. cap. 20. & 21. Arias à Mesa lib. 3. var. cap. 11. num. 13. Olea de cess. iur. tit. 3. q. 10. num. 23. Fermosinus alleg. 30. per tot. adeo vt si pater decedat postquam filius reconciliatus est, eius legitima portio ad fiscum non pertineat, vt resoluunt Carleual de iudiciis tit. 3. disp. 20. n. 5. Farinac. de hæresi q. 24. Giurba ad consuet. Messan. cap. 4. glossa 5. n. 18. Merlinus de legit. lib. 3. tit. 1. q. 33. Masinus de confiscatione q. 28. n. 114. quare reus ipse poterit bona ipsa redimere, siue per se, siue per alium, l. cotem 11. §. eam rem, ff. de public. & vectig. l. eius qui 8. §. 1. ff. de testam. Nec tunc obstat textus in l. 2. C. de bonis proscript. vbi Imperator Alex. docet, deportatum nec in ea bona, quæ postea quæsiuit, hæredem habere posse. Pro cuius textus conciliatione cum dicta lege si mandauero, §. is cuius, varia adduxerunt Osualdus lib. 17. Donel. cap. 4. littera G. Pacius cent. 4. quæst. 87. Amaya lib. 1. obseru. cap. 11. n. 25. & in l. 1. C. de iure fisci, Faber in ration. ad textum in d. §. is cui, Cuiac. in d. l. 2. & lib. 6. obseru. cap. 23. ex quorum mente dicendum est, Paulum in d. §. is cui, agere de eo, cuius bona publicata sunt citra deportationem, qui cùm capite minutus non sit, alia bona acquirere, & de his testamentum condere valet: at verò Imperator in d. l. 2. agit de deportato, cuius bona in consequentiam publicantur; nam cùm ille capite minuatur, testamentum facere nequit, quia necessariò fiscum hæredem habet. Aliter antinomiam illam componunt Olanus lib. 4. Paralip. cap. 13. numer. 34. D. Nicol. Ant. de exilio lib. 2. cap. 16. D. Ioseph.

De confiscatione in causa hæresis.

Ioseph de Retes lib. 3. de interdict. & releg. excursu 5. num. 48. & asserunt verba illa, non sequitur fiscum, accipienda esse dum viuit deportatus, non verò eo mortuo, quia tunc fiscus ea bona occupat.

10. De bonis sub conditione debitis.

Alia quæstio est circa bona, seu iura conditionalia, quæ reo læsæ maiestatis competunt, an ad fiscum pertineant? Quam latè examinant Ricciulus de iure person. lib. 5. cap. 32. num. 22. Fermosinus allegat. 31. & 32. Sed pro eius solutione discrimen est constituendum inter bona debita hæreticis sub conditione in testamento, vel codicillis adiecta; & inter ea, quæ debentur sub conditione ratione contractus: nam primo casu, cùm adhuc non cesserit dies, nec ad hæredes extraneos similia bona transmittantur, l. unic. §. sin autem, C. de caduc. tollend. Faber lib. 15. coniect. cap. 6. & 7. Vela tom. 1. dissert. 11. num. 5. Solorzanus de iure indiar. tom. 2. lib. 2. cap. 11. à num. 46. ita ad fiscum non pertinent. Secundo verò casu cùm obligatio prouenit ex contractu, vel quasi, cùm talis obligatio statim quæratur, ideoque ad hæredes extraneos transmittatur, l. si quis 57. ff. de V. O. l. necessario 8. ff. de periculo & commodo, l. quoties, C. de donat. nisi sit conditio potestatiua, l. si decem petiero, ff. de V. O. Castillo tom. 3. contron. cap. 14. Olea de cess. iur. tit. 3. quæst. 10. num. 8. tale ius, etsi condicionale, ad fiscum pertinet, l. inter 26. §. vlt. ff. de pact. dotal. Simancas de catholic. cap. 9. num. 62. Gomez lib. 3. variar. cap. final. num. 2. Idem dicendum est de alimentis singulis annis hæretico præstandis; nam si ex contractu debeantur, ad fiscum pertinent, argumento legis si Stichum 16. in fine, l. Senatus 35. §. final. ff. de donat. caus. mort. Si verò ex vltima dispositione, quia pro primo anno pura, pro sequentibus verò conditionalia sunt, itaque futura, l. si in singulas, ff. de annuis legat. ad fiscum non pertinent. Iul. Clarus §. hæresis, numer. 23. Tandem notandum est, quod ea bona, quæ deferuntur hæretico, etiam retento in carceribus, ante condemnationem, & reconciliationem, ad fiscum pertinent, vt generali consuetudine receptum esse docent Tellus Fernandez ad l. 3. Tauri, Simancas vbi suprà, num. 71.

11. De bonis maioratus.

Deinde vt ad bona restitutioni subiecta, seu quæ ad hæredes extraneos non transeunt, perueniamus, sciendum est, huiusmodi bona alienari prohibita, & restitutioni subiecta, qualia sunt bona maioratus in Hispania, ad fiscum non pertinere, ob delictum possessoris, l. Imperator, ff. de fideicommiss. libert. l. iura, ff. de iurepatron. Molina lib. vlt. de primog. cap. final. numer. 5. Tellus Fernandez in l. 27. Tauri, num. 18. Molina lib. 4. cap. vlt. à princ. alter Molina de iustitia disp. 656. Sanchez in præcept. Decalog. tom. 1. lib. 2. cap. 16. Gomez in l. 40. Tauri, num. 92. Mieres de maiorat. 4. part. quæst. 23. Gutierrez 2. practic. q. 66. Castillo tom. 6. contron. cap. 160. num. 8. Castro lib. 2. de iusta hæretic. punit. cap. 2. Sarmiento lib. 3. select. cap. 3. plures quos laudant, & sequuntur Gibalinus de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 2. art. 12. Fermosinus allegat. 15. per totam. Faciunt textus in cap. Imperiale, §. illud, de prohibitione feudi per Fridericum, cap. si vassallus, si de feudo fuerit contron. vbi docetur, ob delictum vassalli non confiscari feuda illa, quæ tantum iure sanguinis, aut ordine geniture deferuntur, non verò ad hæredes extraneos transeunt. Nec obstabit si dicas, propter hæresim ad fiscum pertinere omnia bona, quæ in dominio hæretici erant, ex præsenti textu, & cap. cùm secundum, hoc tit. at bona maioratus, quantumvis restitutioni subiecta, sunt bona possessoris, quorum ipse dominium habet, l. non ideo minùs, ff. de rei vindic. l. generaliter, §. sub conditione, ibi: pleno iure, ff. qui & à quibus: probat latè Molina de primog. lib. 1. quæst. 25. n. 29. Nam respondeo fatendo possessorem maioratus censeri Dominum dum viuit, sed non simpliciter, & absolutè, vt bona in quoscumque hæredes transferri possint; sed cum onere eadem relinquendi iis, qui ab institutione vocantur, prohibità omni alienatione, & propterea cessat confiscatio. Vnde responderi potest, argumentum procedere in confiscatione illius dominij, quod durat penes ipsum possessorem, dum viuit, & ita fructus maioratus dum viuit possessor, ad fiscum spectant, iuxta textum in l. Statius, §. Cornelio, ff. de iure fisci. Molina lib. 1. cap. 9. n. 24. & cap. 20. num. 9. & lib. 4. cap. final. n. 6. Chumacero select. disp. 10. Pichardus in l. Gallus, cap. 7. Nicolaus Antonius lib. 2. cap. 10. & 16. pro qua sententia expendi possunt lex facto 17. § si quis rogatus 6. ad Trebel. lex cùm pater 77. §. hæreditatem 4. de legat. 2. lex si postulauerit 27. §. iubet lex, ff. ad leg. Iul. de adult. & qui de commendis & earum fructibus agit, Solorzanus tom. 2. lib. 2. cap. 27. n. 22. non verò in confiscatione absolutè, & in perpetuum possessoris præiudicium. Nec etiam obstat textus in l. 1. C. de bonis libert. vbi docetur, ob immanitatem criminis læsæ Maiestatis confiscari etiam iura libertorum, quæ ad extraneos hæredes non transeunt, l. iura, ff. de iurepatron. l. 1. §. si autem, C. de Latina libert. Nam respondetur in dict. l. 1. agi de iuribus libertorum, quæ secundùm iuris communis regulas etiam ad hæredes extraneos transire possunt, l. 2. C. de in ius vocando. Alia pro ipsius textus conciliatione cum dicta lege iura, adduxerunt D. Nicolaus Antonius lib. 2. de exilio, cap. 16. D. Ioseph. de Retes in l. 3. ff. de interdict. & releg. Feloaga in l. quisque, elucid. 2. num. 13. C. ad leg. Iul. Genoa in conciliat. legum, fol. 215. Manet ergo, bona feudalia, maioratus, & similia propter crimen læsæ maiestatis, tam diuinæ, quàm humanæ, ad fiscum non pertinere: quod & latè probant Molina lib. 1. de primog. cap. 8. vbi addentes n. 6. pag. 532. Iacob. Vvander. Græf. in l. non dubito, ff. de captiuis, n. 45. quæ sententia limitatur, vbi maioratus instituitur ex facultate Regia, adiectà clausulà consuetà, videlicet, vt bona non deferantur in fiscum ob crimina possessoris, præterquam in criminibus læsæ Maiestatis, hæresis, & sodomiæ; tunc enim si possessor aliquod istorum criminum perpetrauerit, quoad vitam eius bona fisco acquiruntur. Quod plures sublimitant, nisi adiecta sit clausula, quæ apponi solet in institutione maioratus, videlicet, quod si possessor proposuerit admittere aliquod crimen confiscatione dignum, statim, vel hora præambulà amittat bona, & ea ad sequentem possessorem transeant; nam tunc verè, nec per momentum temporis apud fiscum manent. Molina lib. 2. cap. 12. n. 56. & 57. vbi addentes: & lib. 4. cap. vltim. Valentia in lectur. ad titulum de legatis, tract. 2. cap. vlt. n. 6. de cuius clausulæ effectu videndi sunt Tello Fernandez in l. 17. Tauri, Peralta in l. 3. §. vlt. num. 127. ff. de hæred. instit. Fermosinus alleg. 15. per totam, Castropalao tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 5. puncto 6. & 7. Sanchez lib. 2. summa, cap. 18. per totum. Tandem bona, seu iura personalia, personæ ipsi inhærentia, vt ius reuocandi libertatem, seu donationem, aut dicendi testamentum

inofficiosum, ob hæresim non publicari docuerunt plures relati à Fermosino *allegat.* 32. & quid in emphyteusi ecclesiastica, & iurepatronatus obseruetur, disputant latè Lambertinus *de iurepatron. lib.* 3. *quæst.* 8. Simancas *de Catholic. tit.* 9. *num.* 95. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 8. *cap.* 12. *quæst.* 9. Suarez *de fide disput.* 22. *sect.* 5. *num.* 6. Vasquez 1. 2. *disput.* 169. *num.* 19. Marinis *tom.* 1. *decis.* 123. Farinac. *de hæresi quæst.* 190. *num.* 24. Castropalao *dict. disp.* 5. *punct.* 1. Sanchez *dict. lib.* 2. *cap.* 19. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *articulo* 1. *cap.* 2. Et iuspatronatus ecclesiasticum illus amittere, constat *ex cap. in quibusdam* 12. §. *sacri*, *iuncto cap. ad aures* 10. *de pœnis*, *Clement.* 1. *eod. tit.* iure verò patronatus libertorum credo eos non priuari, quia iure ciuili, & Principum constitutionibus, in crimine læsæ Maiestatis illis conseruabatur, *l.* 4. *ff. de iurepatron. l. eorum* 9. *ff. ad leg. Iul. Maiest.* etsi stricto iure illud amitterent, *l.* 3. *ff. de interd. & releg.* quo modo textus illos componunt Cuiac. 6. *obseru.* 23. Faber *in l.* 97. *de R. I.* Larrea *decis.* 34. *num.* 62.

12. An confiscatio fiat ipso iure.

Deinde sciendum est, an hæc publicatio bonorum contingat ipso iure, itavt à tempore patrati criminis, idest lapsus in hæresim, amittat reus verum dominium rerum suarum, an verò à tempore sententiæ condemnatoriæ bona ipsa confiscentur. Et reos ipso iure priuari dominio, probarunt Ant. Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 2. *n.* 1. Azor 1. *part. instit. lib.* 5. *cap.* 7. *quæst.* 7. Farinac. & alij plures, quos recenset Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 22. *num.* 2. Contrarium tamen, videlicet dominium adhuc in delinquente residere, probarunt Victoria *in relect. de Indis insulanis*, *num.* 14. Vasquez *in* 1. 2. *disput.* 170. *cap.* 3. Molina *de iust. tract.* 1. *disput.* 95. Henriquez *lib.* 13. *summa*, *cap.* 56. *num.* 2. Peregrinus *de iure fisci lib.* 5. *tit.* 1. *num.* 171. Fachineus *lib.* 1. *controuers. cap.* 35. Sanchez *d. lib.* 2. *summa*, *cap.* 21. Faber *lib.* 7. *coniect. cap.* 20. *num.* 2. Sotus *lib.* 1. *de iust. q.* 6. *artic.* 6. Vasquez *in* 1. 2. *q.* 36. *art.* 4. Carleu. *de iud. lib.* 1. *tit.* 2. *disp.* 1. *num.* 16. Thom. Delbene *de offic. Inquisit.* 1. *p. dub.* 34. *sect.* 2. Sed pro huius difficultatis solutione supponendum est, verba hæc, *ipso iure*, variè accipi in vtroque iure, vt probant Verrucins, & Brissonius *verbo Ipso iure*, Tiraquel. *in l. si vnquam*, *verbo Reuertatur*, *num.* 408. Amaya *in l.* 1. *C. de iure fisci*, *ex num.* 57. Pereyra *de manu regia*, 2. *p. cap.* 64. *num.* 2. Alfaro *de offic. fiscal. glossa* 20. *num.* 310. Guazinus *de confiscatione conclus.* 14. 15. & 18. Prado *tom.* 1. *Theol. Mor. cap.* 3. *de legibus*, *q.* 11. Castillo *lib.* 5. *controu. cap.* 137. & *de alimentis cap.* 57. I. Paulus Melius *in additione ad ipsum Cuiac. lib.* 1. *obs. cap.* 27. Frequenter tamen apud Consultos, & frequentiùs in iure canonico, ipso iure fieri dicitur id, quod à lege ipsa absque vllius hominis opera, vel auxilio introducitur, vt *in l. dotem* 61. *ff. de ritu nuptiar. l. quod dicitur*, *ff. de impensis in rebus dotalibus*, *Clement.* 1. §. *præterquam*, *hoc titul. cap. quàm*, *in fine*, *de vsuris in* 6. & alibi passim: iuxta quem sensum licèt aliàs inter se non opponantur, ipso iure, & iure prætorio, *l.* 1. *ff. quibus modis vsusfructus*, *princip. Instit. de perpet. & tempor.* ipso iure, & per exceptionem, *l.* 4. *ff. de seruitutibus*, §. *in bona*, *Instit. de actionibus*; in casibus tamen vbi de pœna criminis, vel nullitate actus agitur, opponuntur ipso iure, & per sententiam iudicis; ita quod pœna dicatur incursa ipso iure, vbi lex ipsa statim admisso crimine sententiam per se fert, & per se pœnam præscribit, ita quod sententiam iudicis imponentis non exigat. Dicitur autem pœnam ipso iure incurri, non tantùm vbi verba hæc reperiuntur, vel alia similia, scilicet *ipso facto*, vt *in Clement. attendentes*, vbi Glossa vltima, *de statu monach. cap.* 2. vbi glossa *verbo Si quis*, *ne cleric. vel monach. lib.* 6. & *eo ipso*, vt *in cap. quàm sit*, vbi Glossa, *de elect. hoc libro*, cum alijs congestis à Tiraquel. *vbi suprà*, *num.* 142. sed etiam nisi aliud constet, vbi in præteritum, vel præsens textus verba concipiuntur, vt si dicatur, *sit priuatus*, *sint confiscata*, *amittat*, *sciant se incurrisse*, *vel amisisse*: aliter si in futurum tempus, ad iudicem, vel factum hominis referantur, veluti si lex dicat, *incurrat*, *iudex priuabit*, *reuocabit*, vel quid simile; nam tunc pœna imponenda est per iudicis sententiam, non verò ipso iure incurritur, vt varijs exemplis explicant Tiraq. *vbi proximè*, Castro *d. cap.* 6. *num.* 6. quibus suppositis licèt attentâ præsenti Innocentij constitutione hæc confiscatio bonorum fieret per sententiam iudicis, tamen ex textu *in cap. cùm secundùm*, *hoc titulo in* 6. ibi, *ipso iure decernimus*, & iuxta hanc nouam constitutionem bona hæretici in dominio fisci sunt, non verò in dominio rei. Quod etiam probatur ex lege *commissa*, *ff. de publicanis*, nam aliàs ante sententiam defuncto reo bona ipsa ad hæredes transirent, nec egerent præscriptione ad ea acquirenda, iuxta textus *in l. cùm hæres*, *ff. de acquir. possess. l. sequitur* 4. §. *lana*, *ff. de vsucap.* sed indigent præscriptione, *cap.* 2. *de præscript. lib.* 6. Igitur quia aliena sunt, videlicet fisci, vt docuerunt repetentes *in d. cap. cùm secundùm*. Couarr. *de sponsal.* 2. *p. cap.* 6. Iul. Clarus §. *hæresis*, *num.* 13. Fit ergo publicatio hæc à die sententiæ, sed retrotrahitur ad diem commissi delicti, ita vt ab hoc die reus in fraudem Fisci nihil alienare possit, *l. post* 15. *l.* 31. *ff. de donat. l. quæsitum*, *ff. qui & à quibus*: acquirere autem potest dum non est reus declaratus. Imola *in cap.* 2. *de test. num.* 44. Molina *de iust. tom.* 1. *disput.* 154. & *tom.* 3. *disput.* 658. Tell. Fernand. *in l.* 4. *Tauri*, *num.* 34. Mura *decis.* 49. *num.* 21. Fragoso *de regim. Christ. Reip. lib.* 3. *disp.* 5. *num.* 25. Nec obstant fundamenta, quibus moti contrariam sententiam tenuerunt suprà citati, & Bartolus *in l. Imperator*, *ff. de iure fisci*, Gigas *de crimin. læsæ Maiest. tit. de pœnis*, *q.* 25. Sotus *lib.* 1. *de iustitia*, *q.* 6. *art.* 6. Non primum, scilicet quod traditione dominium transfertur, *l. traditionibus*, *C. de pactis*: nam regula illa non procedit vbi per legem confiscatio inducitur, vt in dicto capite *cùm secundùm*, *d. l. commissa*; quia tunc dominium transfertur in fiscum ministerio legis, absque vllo hominis facto: textus elegans apud Vlpian. *in fragmentis*, *tit.* 19. *de dominiis*, *in principio*, & §. *lege*. Nec obstat secundum deductum ex dicta lege *quæsitum* 15. *ff. qui & à quibus*; nam textus ille, & similes, loquuntur de crimine læsæ maiestatis humanæ, in quo confiscatio ipso iure non contingit, vt suprà probaui, & docet D. Ioseph. de Retes *de donat. cap.* 8. *num.* 21. & *de donat. inter*, *cap.* 8. *num.* 8. Verùm etsi dominium bonorum hæretici à die perpetrati criminis ad fiscum spectet, vnde in sententiis, quibus hæretici ipsi declarantur, adiicitur tempus ex quo rei effecti sunt, vt ad illud tempus confiscatio bonorum referatur, non verò incipiat à tempore sententiæ declara

declaratoriæ; tamen possessio ipsorum bonorum manet penes reum quousque sententia feratur. Vnde non tenetur hæreticus etiam publicus bona sua offerre fisco, nec etiam fiscus potest ea occupare ante sententiam declaratoriam per Inquisitores prolatam, vt expressè cauetur *in dict. cap. cùm secundum.* Fiscus enim nequit occupare bona alicuius, quando ea iure possidet, *cap. in litteris, de restit. spol.* docuerunt Couarr. *d. cap.* 6. §. 8. *num.* 10. Gomez *lib.* 3. *var. cap. vlt. num.* 3. Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 22. *num.* 7. Suarez *de fide disput.* 22. *sect.* 3. Castropalao *tom.* 1. *tract.* 4. *disput.* 5. *punct.* 18. *num.* 2. Alfonsus à Castro *lib.* 2. *de lege pœnal. cap.* 10. *&* 11. Vasquez *in* 1.2. *disput.* 170. *cap.* 3. Gibalinus *tom.* 2. *de negot. lib.* 6. *cap.* 2. *art.* 3. qui ex his principiis latè exponunt vulgarem quæstionem de nullitate alienationis à reo factæ post crimen admissum ante sententiam declaratoriam.

13. TRADITVR RATIO DECIDENDI. His suppositis, ratio præsentis assertionis, quate videlicet hæretici bonis priuentur, prouenit ex eo, quia hæresis plerumque à diuitiarum cupiditate procedit, iuxta illud Pauli 1. *ad Timoth. cap.* 6. *Radix omnium malorum cupiditas, quam quidam appetentes, errauerunt à fide.* Illustrat Castro *lib.* 2. *de iusta hæretic. punit. cap.* 5. Tum etiam quia quo hæretici sunt cæteris hominibus peiores, eo magis diuitiæ sunt eisdem auferendæ, ne cum illis noceant, vt ex Aristot. *lib.* 2. *moral.* & aliis probat Simancas *de Catholic. tit.* 9. *num.* 1. Tandem, vt pro immanitate sceleris iustè puniantur, vt ita vita sit illis supplicium, & mors solatium, vt aiunt Imperatores *in d. l. quisquis,* Claudianus *in Rufinum lib.* 1. ibi: *Concessaque vita dolori*: Gregorius *in cap. quorundam,* 74. *dist.* ibi: *Vt vitam sibi pœnam existimet.* Valerius Max. *lib.* 2. *cap.* 2. *de L. Calphurnio,* ibi: *Amarum lucis vsum experirentur, mortemque, quam effœminata timuerant, viriliter optarent.* Cæsar apud Salustium *in coniurat. Catilinæ,* ibi: *De pœna possum equidem dicere id quod res habet in luctu, atque miseriis, mortem ærumnarum requiem, non cruciatum esse*: vt ita etiam ipsi sine hærede decedant, quod non leuem ignominiam continet, *l. & quia* 6. *ff. de interrogat. action.* §. 1. *Instit. quibus ex causis manumit.* & si filios habent, magis inde terreantur, dum vident eos ad egestatem perduci, vt latè illustrat Feloaga *in d. l. quisquis,* §. *filij*: atque vt ita cum bonis ipsis in vitia paterna non succedant, iuxta illud Saluiani *lib.* 1. *ad Eccles. Cathol.* ibi: *Quod penè omnes parentibus suis filij non magis in patrimonia, quàm in vitia succedunt, nec magis facultates paternas sumunt, quam prauitates, ac sic transeuntes semper in mores patrum, antè eorum incipiunt nequitiam, quàm substantiam possidere.* Rectè ergo inter alias pœnas, quibus ex vtroque iure afficiuntur hæretici, statuta est priuatio bonorum, vt ita ipsi provt sunt degeneres, & carnales, diuitiis affluentes, magis terreantur per illarum priuationem, quàm aliis pœnis, argumento legis *bona fides,* §. *nam malè, ff. depositi.* Cui tamen bona ipsa sint applicanda, exponemus infrà *in cap. excommunicamus,* §. *damnati.*

14. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius expositione dicendum est, quod quamuis nemo absque causa, & culpa puniri possit, tamen absque culpa cum causa puniri valet, *cap. quoniam,* §. *scire, vt lite non contestata, cap. renouantes,* & ibi Glossa, verbo *priusquam,* 22. *distinct. cap. antiqua, de priuil.* vnde *in cap.* 21. *Exodi,* iubetur pecus occidi, etsi ratione carens, ob causam quam reddidit D. August. *in cap. mulier* 15. *q.* 1. quam illustrant Feloaga *in d. l. quisquis, dilucidatione* 2. *num.* 21. D. Martinus de Larreategui *lib.* 8. *select. cap.* 9. *num.* 3. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 10. *& dimidio, q.* 16. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 14. *cap. final.* Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 10. Alberic. Gentil. *in lectionibus Virgil. cap.* 12. Solorzanus *de parricid. lib.* 1. *cap.* 2. Villar. *respons.* 4. Deinde sciendum est, neminem puniri posse pro alio pœnâ æternâ, aut spirituali (intelligo spiritualem non quamcunque ecclesiasticam, aut canonicam, vt sunt interdictum, irregularitas; sed amissionem gratiæ Dei, aut eorum, quæ ad animæ salutem necessaria sunt:) de qua accipiendum est illud Ezechielis *cap.* 18. ibi: *Anima quæ peccauerit, ipsa morietur.* Loquitur enim de morte æterna, non autem de temporali. Deinde notandum est, nouum non esse, vt aliquando Deus Opt. Max. ob alterius delictum Innocentes puniat temporali, & corporali pœna, veluti filios propter delictum parentum, vel econtrà, ex causis iudicio humano latentibus, vt docent D. August. *q.* 8. *in Iosue,* D. Thomas 2.2. *q.* 108. *art.* 4. quo modo procedunt auctoritates sacræ paginæ suprà congestæ, quas ita exponunt Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 8. Feloaga *in d. l. quisquis,* Gibalinus *de negot. lib.* 6. *cap.* 1. *art.* 5. *per totum.* Marq. *in Gubernat. lib.* 1. *cap.* 31. Robertus *lib.* 2. *rer. iudic. cap.* 9. Solorzanus *lib.* 2. *polit. cap.* 16. *pag.* 152. Tapia *tom.* 1. *Caten. moral. lib.* 3. *q.* 26. *art.* 10. Sed legislator ciuilis in hac parte iudicium diuinum imitari non potest, ita vt pro culpis alienis Innocentes puniat; tunc enim licebit hominibus diuina iudicia imitari, quando ea ex manifestis causis procedunt: at verò vbi ex occultis, & latentibus nobis iudicium instruitur, secus est, cùm homines ignorent prorsus, quid expediat; atque ita nullo pacto licebit iudici etiam supremo quempiam pro crimine alieno occidere, fustibus cædere, excommunicare, vel corporali pœnâ afficere: iuxta quam doctrinam accipiendi sunt textus *in cap.* 24. *Deuteron.* ibi: *Non occidentur patres pro filiis.* Et *cap.* 23. *Exodi,* ibi: *Insontem, & iustum non occides.* Et similes suprà citati pro dubitandi ratione. Pœna verò temporali, vt est infamia, amissio bonorum, aut similis, filij pro peccatis parentum puniri valent, *cap. Iudæi* 1. *q.* 4. *cap.* 1. *& per totam* 56. *dist. cap.* 1. 70. *dist. cap. minor* 17. *q.* 4. Concil. Tolet. 16. *cap.* 1. latè probant Acacius *de priuil. parent. priuil.* 3. *cap.* 6. Gibalinus *d. cap.* 2. *art.* 6. *per totum,* Vasquez 1. *p. in* 1. 2. *q.* 135. quia licèt in eis non detur culpa, adest tamen causa, & multiplex, vt probant Gothofr. *in l.* 26. *de pœnis,* Feloaga *in d. cap. quisquis,* & notauit *in cap.* 1. *de filiis Presbyter.* Vnde cùm in præsenti agatur de pœna temporali, videlicet priuatione bonorum, ideo Innocentius statuit, vt hæretici bonis omnibus priuentur; etiamsi filios orthodoxos habeant, qui per consequens successione parentum priuantur, latè probat Thomas Delbene *p.* 1. *de offic. inquisit. dubit.* 173. cùm quoad bona plerunque delictum patris noceat filio, *l.* 3. §. *si emancipatus, de bonor. possess. contra tabul. l.* 6. 25. *&* 17. *ff. de iure patron. l.* 11. *C. de bonis libertorum.* Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis, deductum *ex d. l. Manichæos,* cum simi-

libus: pro cuius expositione diuersa tempora distinguenda sunt. Primum nascentis Ecclesiæ, quo Ecclesia, quæ velut nouum germen radices firmas non egerat, Principum auxilio destituta hæreticos seuerè punire non poterat, vt docuit D. August. *in cap. displicet, vers. Repetis*, 23. q. 4. & tradit Castro *lib. 2. de iusta heretic. punit. cap. 4.* Secundùm tempus cœpit ab Imperatoribus Arcadio, & Theodosio, qui circa annum Domini 390. inter alias hæreticorum pœnas statuerunt confiscationem bonorum, non absoluté, sed in defectum filiorum Catholicorum, quibus stantibus deferebatur successio, vt sic allicerentur ad parentum correctionem, & denunciationem: quod & sequentes Imperatores firmarunt. Ad quod tempus referendi sunt textus *in d. l. Manicheos, l. cognouimus, Authent. idem, C. hoc tit. cap. quo iure*, 8. *dist. d. cap. Iudæi* 1. q. 4. *cap.* 1. 23. q. 7. Successit tertium tempus nostri Innocentij, qui in præsenti textu absolutè constituit bona hæreticorum esse confiscanda per sententiam, quantumvis filios habeant catholicos: quod & firmauit Bonifacius VIII. *in d. cap. cum secundum*, adiiciens vt hæc confiscatio fiat ipso iure. Quam temporum distinctionem notarunt Glossa penultima, & Villalobos *in erario, littera C. num.* 15. Tellus Fernandez *ad l.* 4. *Tauri, num.* 34. qui rectè animaduertunt, textus suprà citatos, necnon leges partitæ ab eis adductas hodie locum non habere. cùm attentis nouis constitutionibus Innocentij *in præsenti*, & Bonifacij *in d. cap. cum secundum*, hæreticorum bona confiscentur, quamtumvis ipsi filios orthodoxos habeant: ad filios tamen ante delictum genitos non protrahi præsentem textum, docuerunt plures, quos refert & sequitur Marinis *tom. 2. resol. cap.* 95.

CAPVT XI.

Idem *Illustri Regi* [a] *Aragoniæ*.

SI aduersus nos terra consurgerit. *Et infrà*: Licèt autem à [b] nobis, & prædec. [c] nostris contra hæreticos multa sint constituta, nec habeatis excusationem aliquam in peccatis, quasi antiquorum obliti fueritis mandatorum: & quia plus timeri solet, quod specialiter iniungitur, quàm quod generaliter imperatur: aduocatis, & [d] scriniariis firmiter inhibemus, ne præfatis hæreticis dum fuerint in sua contumacia, & errore paternis, vel credentibus, fautoribus, & defensoribus eorundem vllo tempore in aliquo præstetis auxilium, consilium, vel fauorem, nec eis in aliquibus causis, vel factis, vel aliquibus litigantibus sub eorum examine vestrum [e] patrocinium præbeatis, & pro ipsis publica instrumenta condere, vel aliqua scripta facere nullatenus attentetis. Quod si contrà præsumpseritis, ab officio vestro suspensos, perpetuò vos decernimus infamiæ subiacere. Cæterùm ne iudices, & scriniarij, qui consenserunt præfatis hæreticis, in huiusmodi præsumptione temeraria sociati, de sua nequitia glorientur, cùm priuilegium mereatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate, eos ab officio suo iudicamus esse suspensos, decernentes irritum, & inane quicquid per ipsos hæreticos prædictos factum fuerit, vel statutum.

NOTÆ.

1\. a ARagoniæ.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. non autem reperitur textus hic inter epistolas ipsius Pontificis editas à Sirleto, & Bosqueto. De hoc Rege Aragoniæ egi *in cap. quanto* 18. *de iureiurando.*

b *Nobis.*] Suprà *in cap. vergentis.*

c *Nostris.*] Suprà *in cap.* 6. 7. *&* 8.

d *Scriniariis.*] Idest tabellionibus, vt notaui *in cap.* 15. *de præscript.*

2\. e *Patrocinium.*] Aduocati prohibentur patrocinium præstare hæreticis notoriis, & manifestis, non solùm ipsorum errores defendendo, *c.* 2. §. *hæretici, cap. vt officium, in princip. cap. final. hoc tit. in* 6. verùm & eis, postquam constat hæreticos esse, in causis ciuilibus patrocinium præstare, quia videntur eos fouere: non autem prohibentur hæreticos defendere, dum illi suspecti sunt de hæresi, & intendunt probare propriam innocentiam, ac se nunquam fecisse, aut dixisse aliquod hæreticum: quo casu agitur de defensione legitima, quæ nemini denegatur, in Tribunalibus etiam sanctæ Inquisitionis. Vnde eis aduocati conceduntur, cùm ipsi aut crimen negant, aut fatentur, sed aliquas exceptiones allegare intendunt. Impœnitenti verò etiam aduocatus assignatur, qui postquam cognoscit eius pertinaciam, eum deserit. De his aduocatis, & eorum partibus latè agunt Simanc. *de Catholicis tit.* 5. *num.* 2. Sousa *in aphorism. Inquisit. cap.* 35. Eymericus 3. *p. direct. num.* 117. Salelles *tom.* 1. *de mysteriis tribun. lib.* 1. *cap.* 6. *regul.* 42. Paramos *lib.* 3. *de orig. S. Inquisit. cap.* 4. Catena *de offic. Inquisit. p.* 1. *tit.* 10. §. 2. Thomas Delbene *p.* 1. *de offic. Inquisit. dubit.* 26.

CAPVT XII.

Innoc. III. *Vniuersis Christi fidelibus, tam in vrbe* [a] *Metensi, quàm eius diœcesi constitutis.*

CVm ex iniuncto nobis Apostolatus officio simus secundùm Apostolum sapientibus, & insipientibus debitores, pro vniuersorum salute nos oportet esse solicitos, vt & malos retrahamus à vitiis, & bonos in virtutibus foueamus: tunc autem opus est discretione maiori, cùm vitia sub specie virtutum occultè subintrant, & angelus satanæ se in angelum lucis simulatè transformat. Sanè significauit nobis venerabilis frater noster Metensis Episcopus per litteras suas, quod tam in diœcesi, quàm vrbe Metensi laïcorum, & mulierum multitudo non modica tracta quodammodo desiderio Scripturarum, Euangelia, Epistolas Pauli, Psalterium, Moralia Iob, & plures alios libros sibi fecit in [b] Gallico sermone transferri, translationi huiusmodi adeò libenter, vtinam autem & prudenter intendens, vt secretis conuenticulis talia inter se laïci, & mulieres eructare præsumant, & sibi inuicem prædicare: qui etiam aspernantur eorum consortium, qui se similibus non immiscent; & à se reputant alienos, qui aures, & animos talibus non apponunt. Quos cùm aliqui parochialium sacerdotum super his corripere voluissent, ipsi eis in faciem restiterunt, conantes rationes inducere de Scripturis, quod ab his non deberent aliquatenus prohiberi. Quidam etiam ex eis simplicitatem sacerdotum suorum fastidiunt: & cùm ipsis per eos verbum salutis proponitur, se meliùs habere in libellis suis, & prudentiùs se posse id eloqui, submurmurant in occulto. Licèt autem desiderium intelligendi diuinas Scripturas, & secundùm eas studium adhortandi reprehendendum non sit, sed potiùs commendandum: in eo tamen apparent meritò arguendi, quòd tales occulta [c] conuenticula celebrant, officium sibi prædicationis vsurpant, sacerdotum simplicitatem eludunt, & eorum consortium aspernantur, qui talibus non inhærent. Deus enim lux vera, quæ omnem hominem venientem in hunc mundum illuminat, in tantùm odit opera tenebrarum, vt Apostolos suos in mundum vniuersum prædicaturos Euangelium omni creaturæ missurus, eis apertè præcepit dicens: Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Per hoc manifestè denuncians, quod euangelica prædicatio non in occultis conuenticulis, sicut hæretici faciunt; sed in Ecclesiis iuxta morem catholicum est publicè proponenda. Nam iuxta testimonium Veritatis, omnis qui malè agit, odit lucem: & ad lucem non venit, ne eius opera arguantur. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quæ in Deo sunt facta: propter quod cùm Pontifex interrogasset Iesum de discipulis suis, & de doctrina eius, respondit: Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga, & in templo, quò omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Porrò si quis obiiciat, quod iuxta præceptum dominicum non est sanctum dandum canibus, nec margaritæ mittendæ sunt ante porcos, cùm & Christus ipse non omnibus quidem, sed solis Apostolis dixerit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis: intelligat canes, & porcos non eos esse, qui sanctum gratanter accipiunt, & margaritas libenter acceptant: sed illos, qui sanctum dilacerant, & margaritas contemnunt, quales sunt qui euangelica verba, & ecclesiastica sacramenta, non vt Catholici venerantur, sed abominantur potiùs vt hæretici, oblatrantes semper, & blasphemantes: quos Paulus Apostolus post primam, & secundam commonitionem docet esse vitandos. Arcana verò fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda; cùm non passim ab omnibus possint intelligi, sed eis tantùm, qui ea fideli possunt concipere intellectu: propter quod simplicioribus inquit Apostolus: Quasi paruulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam. Maiorum est enim solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: Sapientiam loquimur inter perfectos, inter vos autem nihil iudicaui me scire, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Tanta est enim diuinæ Scripturæ profunditas, vt non solùm simplices, & illiterati, sed etiam prudentes, & docti non plenè sufficiant ad ipsius intelligentiam indagandam: propter quod dicit Scriptura: Quia multi defecerunt scrutantes scrutinium. Vnde rectè fuit olim in lege diuina statutum, vt bestia, quæ montem tetigerit, lapidetur: ne videlicet simplex aliquis, & indoctus

præsumat

præsumat ad sublimitatem Scripturæ sacræ pertingere, vel eam aliis prædicare. Scriptum est enim: Altiora te ne quæsieris. Propter quod dicit Apostolus: Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ab sobrietatem. Sicut enim multa sunt membra corporis, omnia verò membra non eundem actum habent; ita multi sunt ordines in Ecclesia, sed non omnes idem habent officium: quia secundùm Apostolum, alios quidem Dominus dedit Apostolos, alios Prophetas, alios autem Doctores, &c. Cùm igitur Doctorum ordo sit quasi præcipuus in Ecclesia, non debet sibi quisquam indifferenter prædicationis officium vsurpare; nam secundùm Apostolum: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur? Et veritas ipsa præcepit Apostolis: Rogate dominum messis, vt mittat operarios in messem suam. Quod si fortè quis argutè respondeat, quia tales inuisibiliter mittuntur à Deo, etsi non visibiliter mittantur ab homine, cùm inuisibilis missio multò sit dignior, quàm visibilis: & diuina longè melior, quàm humana. Vnde Ioannes Baptista non legitur missus ab homine, sed à Deo, sicut Euangelista testatur: Quia fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Potest, & debet vtique ratione præuiâ responderi, quod cùm interior illa missio sit occulta, non sufficit cuiquam nudè tantùm asserere, quod ipse sit missus à Deo, cùm hoc quilibet hæreticus asseueret; sed oportet, vt astruat illam inuisibilem visionem per rationem miraculi, vel per Scripturæ testimonium speciale. Vnde cùm Dominus vellet mittere Moysem in Ægyptum ad filios Israël, vt crederetur ei, quòd mitteretur ab ipso, dedit ei signum, vt conuerteret virgam in colubrum, & colubrum iterum reformaret in virgam. Ioannes quoque Baptista suæ missionis speciale testimonium protulit de Scriptura, respondens Sacerdotibus, & Leuitis qui missi fuerant ad interrogandum, quis esset, & quare baptizandi sibi officium assumpsisset: Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam Domini, sicut dixit Isaias Propheta. Non ergo credendum ei, qui se dicit missum à Deo, cùm non sit missus ab homine, nisi de se speciale proferat testimonium de Scripturis, vel euidens miraculum [d] operetur. Nam & de his, qui missi leguntur à Deo, Euangelista testatur: Quod ipsi profecti prædicabant vbique Domino cooperante, & sermonem confirmante sequentibus signis. Licèt autem scientia valde sit [e] necessaria sacerdotibus ad doctrinam, quia iuxta verbum propheticum: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore eius; non est tamen simplicibus sacerdotibus etiam à scholasticis detrahendum, cùm in eis sacerdotale ministerium debeat honorari: propter quod Dominus in lege præcepit: Diis non detrahes; sacerdotes intelligens, qui propter excellentiam ordinis, & officij dignitatem, Deorum nomine nuncupantur. Iuxta quod alibi dicit de seruo volente apud dominum remanere, vt dominus offerat eum Diis. Cum enim iuxta verbum Apostoli, seruus suo domino stet, aut cadat, profectò sacerdos ab Episcopo, cuius est correctioni subiectus, debet in mansuetudinis spiritu castigari, non autem à populo, cuius est correctioni præpositus, in spiritu superbiæ reprehendi: cùm iuxta præceptum dominicum pater, & mater non debeant maledici, sed potiùs honorari: quod de spirituali patre multò fortius debet intelligi, quàm carnali. Nec quisquam suæ præsumptionis audaciam illo defendat exemplo, quòd asina legitur reprehendisse Prophetam, vel quòd Dominus ait: Quis ex vobis arguet me de peccato? Et si malè loquutus sum, testimonium perhibe de malo: cùm aliud sit fratrem in se peccantem occultè corripere: quod vtique quisque [f] tenetur efficere, secundùm regulam euangelicam; in quo casu sanè potest intelligi, quod Balaam fuit correptus ab asina: & aliud patrem suum etiam delinquentem reprehendere manifestè, ac præcipuè fatuum pro simplici appellare: quod vtique nulli licet secundùm euangelicam veritatem. Nam qui etiam fratri suo dixerit Fatue, reus erit gehennæ. Rursus aliud est, quod Prælatus se spontè de sua confisus innocentia subditorum accusationi supponit; in quo casu præmissum Domini verbum debet intelligi: & aliud est, quod subditus non tam animo corripiendi, quàm detrahendi exurgit temerarius in Prælatum, cùm eum potiùs maneat necessitas obsequendi. Quod si fortè necessitas postularit, vt sacerdos tanquam inutilis, aut indignus, à cura gregis debeat remoueri, agendum est ordinatè apud Episcopum, ad cuius officium tam institutio, quàm destitutio sacerdotum noscitur pertinere. Illud autem tanquam de supercilio Pharisæorum procedens debet ab omnibus aspernari, quod tanquam ipsi soli sint iusti, cæteros aspernantur; cùm & hactenus ab initio nascentis Ecclesiæ multi fuerint viri sancti, qui nec tales fuisse leguntur, nec talibus adhæsisse, cùm de nouo tales surrexisse legantur, qui nisi contenti sint doceri potiùs, quàm docere, ad illos forsitan pertinebunt,

tinebunt, quibus Dominus ait: Nolite fieri plures magistri. Nos ergo filij, quia paterno vos affectu diligimus, ne sub prætextu veritatis in foueam decidatis erroris, & sub specie virtutum, in laqueum vitiorum: vniuersitatem vestram rogamus attentiùs, monemus, & exhortamur in Domino, in remissionem vobis peccatorum iniungentes, quatenus ab his, quæ superiùs reprehensibilia denotauimus, & linguam, & animum reuocetis, fidem catholicam, & regulam ecclesiasticam obseruantes, ne vos verbis fallacibus circumueniri, vel etiam circumuenire contingat: quia nisi correctionem nostram, & admonitionem paternam receperitis humiliter, & deuotè, nos post oleum infundemus & vinum, seueritatem ecclesiasticam apponentes, vt qui noluerint obedire spontanei, discant acquiescere vel inuiti. Datum Lateran.

NOTÆ.

1. a *Metensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 3. & in epistolis Innocentij editis à Sirleto *lib.* 3. *fol.* 358. De Metensi diœcesi egi *in cap.* 14. *de cleric. non resid.* Cùm enim Innocentius III. accepisset ab Episcopo Metensi, in ea diœcesi occasione sacræ Scripturæ in vulgarem linguam Gallicanam versæ multos, tam viros, quàm fœminas, contemptis sacerdotum suorum prædicationibus, occulta conuenticula celebrare, & officium prædicationis sibi vsurpare: ne hinc grauius malum oriretur, ciues Metensis diœcesis in præsenti epistola monet, vt ab his excessibus desistant: & Episcopum iussit diligenter inquirere, quis fuisset auctor translationis illius, quæ eius intentio, quæ causa docendi, & vtrum Sedem Apostolicam, & Catholicam Ecclesiam veneraretur; & his cognitis, quid statui deberet, maturiùs deliberaret. Quæ epistola Episcopo & Capitolo Metensi missa refertur à Sirleto *d. lib.* 2. *fol.* 358. in hæc verba: *Sicut Ecclesiarum Prælatis incumbit ad accipiendas vulpes paruulas, quæ demoliri vineam Domini moliuntur, prudenter, & diligenter intendere; sic est eis summoperè præcauendum, ne ante messem zizania colligantur, ne forsan (quod absit) cum eis etiam triticum euellatur. Sanè sicut non debet heretica prauitas tolerari, sic eneruari non debet religiosa simplicitas, ne vel patientia nostra hereticis audaciam subministret, vel simplices in patientia multa confundat, vt nobis diruitis conuertantur in arcum peruersum, & in hereticos de simplicibus commutentur. Sanè significasti nobis per litteras tuas, frater Episcope, quod tam in diœcesi, quam vrbe Metensi, &c. vt suprà, vsque ad verbum In occulto. Quia verò in dubiis non est de facili sententia proferenda, cùm quod vel iidem errent in fide, vel à doctrina discrepent salutari, nobis per tuas literas, frater Episcope, non duxeris exprimendum: cùm opinionem, & vitam eorum penitus ignoremus, qui sacras Scripturas taliter transtulerunt; aut eorum, qui docent taliter iam translatas: quorum neutrum potest fieri sine scientia litterarum, licèt in his arguendi meritò videantur, quòd occulta conuenticula celebrant, officium sibi, &c. vsque ad verbum Non inhærent. Discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus atque præcipimus, quatenus eos commonere diligentiùs studeatis, rationibus, & exhortationibus inniuentes, vt ab his, in quibus apparent reprehensione notabiles, omnino desistant, nec officium sibi vendicent alienum. Inquiratis etiam solicitè veritatem, quis fuerit auctor translationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides vtentium, quæ causa docendi, si Sedem Apostolicam, & Catholicam Ecclesiam venerentur, vt super his, & aliis, quæ necessaria sunt ad indagandam pleniùs veritatem, per litteras vestras sufficienter instructi, quid statui debeat, meliùs intelligere valeamus. Reuocandi autem eos, & conuincendi secundùm Scripturas super his, quæ reprehensibilia denotauimus, viam vobis in litteris, quas communiter illis dirigimus, aperimus. Dat. Later. IV. idus Iul.* Et cùm adhuc plures renuissent obedire mandatis ipsius, Abbatibus Cisterciensi, Morismundi, & de Crista in hæc verba rescripsit: [Ea est in fouendis virtutibus, & vitiis exstirpandis à Prælatis Ecclesiarum seruanda discretio, & circunspectio adhibenda, ne vel internascentium densitate spinarum enormiter frumenta lædantur, vel in superseminatorum zizaniorum euulsione triticum euellatur. In abscindendis etiam, & curandis corporibus infirmorum sic oculi diligentia præcedere debet manus officium, & ferrum digitus præuenire, ne si cauterium adhibeatur incautè, non tam partes infirmas non sanet, quàm sanas infirmet: quod tantò diligentiùs in mentis languoribus est seruandum, quantò animam nouimus corpore digniorem, & spiritualia carnalibus præponenda. Hoc autem infra nosipsos diligentiùs attendentes, cùm olim venerabilis frater noster Metensis Episcopus per suas nobis litteras intimasset, quod tam in diœcesi, quàm in vrbe Metensi laicorum non modica multitudo gallicæ cuidam translationi diuinorum librorum intendens, secretis conuenticulis etiam inter se inuicem eructare præsumerent, aliorum aspernantes consortium, & in faciem redarguentibus Presbyteris resistentes, quorum simplicitatem fastidium censebant, in suæ translationis peritia confidentes; non protinus ad vindictam nos res accendit incognita, sed vniuersis tam in vrbe, quàm in Metensi diœcesi constitutis, sub eo tenore litteras curauimus Apostolicas destinare, qui vobis ex transcripti earum poterit inspectione patere. Eidem insuper Episcopo, & Capitulo Metensi dedimus in mandatis, vt inquirerent solicitè veritatem quis fuerit auctor translationis illius, quæ intentio transferentis, quæ fides vtentium, quæ causa docendi: si vtentes ipsa venerarentur Apostolicam Sedem, & Catholicam Ecclesiam honorarent; vt super his, & aliis, quæ necessaria sunt ad indagandam pleniùs veritatem, per eorum litteras sufficienter instructi, pleniùs intelligeremus, & planiùs, quid super his statui oporteret. Nuper autem idem Episcopus per suas nobis litteras intimauit, quod quidam eorum, quos notabiles prioribus litteris denotarat, mandatis recusant Apostolicis obedire: quibusdam eorum clanculò, quibusdam verò iam publicè obediendum esse dicentibus soli Deo.

Ab

Ab occultis etiam conuenticulis non cessantes, officium prædicationis occultæ, licèt à nullo mittantur, prohibiti etiam, sibi non metuunt vsurpare t aspernantes sibi dissimiles, & translationi eidem vsque adeo insistentes, vt se neque Episcopo, neque Metropolitano suo, nec nobis ipsis asserant parituros, si eam decreuerimus abolendam. Licèt autem tales in eo reprehendi meritò videantur, quòd occulta conuenticula celebrant, officium prædicationis vsurpant, simplicitatem despiciunt sacerdotum, & eorum consortia, qui dictam translationem non recipiunt, aspernantur. Ne quid subitò tamen facere videamur, discretioni vestræ (de qua plenè confidimus) per Apostolica scripta mandamus, atque præcipimus, quatenus ad ciuitatem Metensem pariter accedentes, cum eodem Episcopo conuocetis coram vobis tales sapientes, & adhærentes translationi prædictæ; & si fieri poterit, quæ in eis reprehensibilia fuerint, auctoritate freti Apostolicâ, sublato appellationis obstaculo corrigatis. Quod si correctionem vestram recipere fortè noluerint, inquiratis super capitulis illis, quæ in litteris, quas Episcopo miseramus, expressa fuisse superius vobis expressimus, & aliis etiam diligentiùs veritatem: & quod inueneritis, per nuntium vestrum, & litteras pleniùs intimetis: vt per vos certiores effecti, prout procedendum fuerit, procedamus. Cùm enim in hoc vniuersalis Ecclesiæ vertatur negotium, & agatur causa fidei christianæ, ad exequendum Apostolicæ Sedis mandatum cum summa diligentia, & cautela vos studiosos, & promptos esse volumus, & mandamus. Ad hæc M. Crispinum Presbyterum, & R. socium eius, si super his, quæ dictus Episcopus eis duxerit imponenda, inueneritis esse reos, ipsos, appellatione remotâ, canonicè puniatis. Alioquin eundem Episcopum ad remittendam pœnam, si quam eis forsan inflixit, cùm nihil contra eum, vel Clerum in nostra proposuerint audientia, monitione præmissâ, districtione quâ conuenit, remoto appellationis obstaculo cogere non tardetis. Quod si non omnes, &c. duo vestrum, &c.]

2. b *Gallico sermone.*] Quod nullo modo permittendum est, vt probat Turrianus *lib.* 1. *pro canonibus, cap.* 24. & cauetur in indice librorum prohibitorum edito à Concilio Trident. vbi quarta regula sic se habet: *Cùm experimento manifestum sit, quod sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, & plus inde ob hominum temeritatem detrimenti, quam vtilitatis oriri, hac in parte iudicio Episcopi, aut Inquisitoris stetur.* Et in indice postea edito iussu Clementis VIII. circa eandem regulam 4. ita cautum fuit: *Animaduertendum est circa supradictam regulam quartam felicis recordationis Pij Papæ IV. nullam per hanc impressionem, & editionem de nouo tribui facultatem Episcopis, vel Inquisitoribus, aut Regularium Superioribus concedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari linguâ edita, cùm hactenus mandato, & vsu sanctæ Romanæ, & vniuersalis Inquisitionis sublata eis fuerit facultas concedendi huiusmodi licentias.* Et in indice pro his Hispaniarum regnis edito auctoritate Cardinalis D. Antonij Zapata, *regul.* 5. ita cauetur: *Biblia vulgari linguâ prohibetur.* Si enim Scripturæ sacræ in vulgari lingua permitterentur, vt à viris, & mulieribus, doctis, & indoctis legerentur, variæ hæreses, & errores sequerentur: quare apud Hebræos arcebantur iuuenes ante annum ætatis trigesimum à lectione Canticorum Salomonis, & quarundam aliarum Scripturæ partium, eo quod posset ea lectio damnosior illis esse, quàm fructuosior, si cortici nimium inhærentes, verum sensum non percalluissent. Refert & probat Nazianzenus *apolog.* 1. & D. Hieronymus *ad Laetam*, de institutione filiæ ait: *Ad vltimum sine periculo discat Canticum Canticorum, ne si in exordio legerit sub carnalibus verbis, spiritualium nuptiarum epithalamium non intelligens vulneretur.* Simili ex causa apud Romanos soli Pontifices legebant libros Sibyllinos, quòd timerent Romani, ne libri illi fatidici, tametsi boni, attentâ lectorum conditione noxij euaderent, vt probat Lanselius *in disput. ad Iustinum contra Casaubonem, cap.* 6. vnde Nicephorus Gregoras *lib.* 10. *historiæ Romanæ*, probat Scripturam non nisi adhibito delectu esse permittendam, nec esse quorumcunque eam versare, ne in libro vitæ mortem inueniant, vt plerisque imperitis accidisse fertur. Quis enim non videat quantum damnum accideret, si passim agricolæ, & opifices sacra volumina lectitarent in vernacula lingua; cùm in eis multa habeantur, quæ primâ fronte contraria videntur. Ecce *ad Romanos cap.* 14. Apostolus ait: *Regnum Dei non est esca, & potus.* Cùm tamen Christus Dominus dicat apud D. Lucam *cap.* 22. *Ego dispono vobis, vt edatis, & bibatis super mensam meam in regno meo.* Item *Genesis* 1. dicitur: *Crescite, & multiplicamini.* Et *Lucæ cap.* 23. *Beatæ steriles, quæ non genuerunt.* Et *Matth. cap.* 19. *Beati eunuchi, qui se castrauerunt propter regnum cælorum.* Et Moses *Genesis cap.* 22. ait: *Tentauit Deus Abraham.* Et B. Iacobus *epist.* 1. inquit: *Deus neminem tentat.* Et *Exodi* 24. *Videruntque Deum, & comederunt.* Cùm Deus ipsi Moysi dixerit *Exodi cap.* 32. *Non enim videbit me homo, & viuet.* Et Dauid *psalmo* 1. ait: *Non resurgunt impij in iudicio.* Cùm D. Paulus ad Romanos 15. asserat: *Omnes quidem resurgemus.* Omitto alia in sacris litteris, quæ hominem rudem, & imperitum grauiter offendent; cùm abiecta, ridicula, aut absurda ea iudicare posset: ex quibus nonnulla exempla refert Azor *p.* 1. *instit. lib.* 8. *cap.* 26. & alia incommoda huius abusus refert Germon. *in pomerid. sess.* 4. *fol* 259. Nec obstabit si dicas, sacram Scripturam olim maternis linguis fuisse conscriptam: nam Moyses, & alij veteris Testamenti scriptores Hebraïca linguâ, quâ tunc temporis vtebantur Hebræi, scripsere: & D. Matthæus Euangelium hebraïcè scripsit in gratiam Iudæorum, teste Hieronymò *in apolog. ad Matthæum*, & probat Macedo *de clauibus Petri lib.* 2. *cap.* 1, 2. & 3. Fr. Antonius Perez *in pentateucho fidei, volum.* 3. *de sacra Scriptura*, Fr. Ant. à matre Dei *præludio* 2. *de ling. sacr. Scrip. dubio* 4. & epistola D. Pauli ad Hebræos fertur hebraïcè primùm edita. Cæteri verò libri noui Testamenti græcè sunt conscripti, quia Orientalium gentium, quæ in Romanorum Imperio viuebant, erat propria lingua; & in Ecclesia Latina sacri libri latinè sunt editi, quia omnes tunc temporis latinè loquebantur. Nam respondeo, quod tunc his tribus linguis sacri Scriptores vsi fuerunt, quia scripturæ sanctæ tunc apud gentes promulgari cœperunt: quare

necessariò

necessariò his linguis editæ fuerunt, vt percipi possent à Gentibus: quæ ratio hodie non militat. Et si obiicias, D. Paulum in epistola 1. ad Corinthios, *cap.* 14. reprehendentem eos, qui variis linguis in Ecclesia loquebantur, vbi ait: *Ita & vos per linguam nisi manifestum sermonem dederitis, quomodo scietur id quod dicitur? eritis enim in aëra loquentes.* Et statim: *Si ergo* (inquit) *nesciero virtutem vocis, ero ei, cui loquor, barbarus, & qui loquitur mihi barbarus.* Et ad Romanos *cap.* 10. *Fides* (ait) *ex auditu, auditus autem per verbum Christi.* At si ij, quibus annunciatur Dei verbum, non intelligant, perinde est ac si non audiant. Respondeo Paulum in his locis agere de his, qui dono linguarum præditi erant, quo multi Corinthiorum tunc temporis diuinitus donabantur, & quo eos Apostolus vti voluit ad aliorum profectum, videlicet ne publicè loquerentur linguis in Ecclesia, nisi esset qui interpretaretur, vt omnes intelligendo ad pietatem inflammarentur ardentiùs, vt docuit Azor 1. *part. instit. lib.* 8. *c.* 26. Macedo *suprà, cap.* 3. Rectè ergo Ecclesia prohibuit sacram Scripturam vulgari lingua legi, & publicè edi, licèt olim cùm laïci Latini sermonis periti essent, vel Græci, in sacra Scriptura assidui essent, iuxta consilium D. Chrysostomi *in homilia de Lazaro*, & *homilia* 10. *in Ioannem*, & *homil.* 3. *in epist.* 2. *ad Thessalon.* D. Hieron. *in epist.* 2. *ad Paulam, & Eustochium.*

3. c *Conuenticula.*] Quæ apud omnes nationes sedulò & accuratè prohibita legimus, *l. conuenticula* 15. *Cod. de Episc. & cleric. l. denunciamus* 5. *Cod. de his qui ad Ecclesiam, l.* 1. *&* 2. *Cod. de seditiosis, l.* 1. *Cod. ad leg. Iul. maiest.* §. *conuenticula, de pace iuramento firmanda in vsibus feudorum, l.* 3. *tit.* 14. *lib.* 8. *Recopil.* plura congesserunt Petrus Greg. *lib.* 13. *de repub. cap.* 3. Martha 2. *part. de iurisd. cap.* 23. *ex num.* 24.

4. d *Operetur.*] Quare vt Christus Dominus suam à Patre missionem confirmaret, sæpius obstinatis Iudæis sua obiiciebat miracula, dicens: *Si mihi non creditis, operibus credite.* Et iterum: *Opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me.* Et *cap. vltimo Diui Marci.* Illustrant latè Fr. Thomas à S. Ioanne *de procuranda omnium gentium salute lib.* 4. *cap.* 3. Torreblanca *de magia cap.* 29. *num.* 25. Thomas Bozius *de signis Ecclesiæ lib.* 5. *cap.* 1.

e *Necessaria.*] Vt probaui *in cap.* 4. *de ætate, & qualit.*

5. f *Teneantur efficere.*]. Nam correctionem fraternam sub præcepto tenemur adhibere. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 33. *art.* 2. probant Turrecremata *in cap. si peccauerit* 19. 2. *quæst.* 1. Valentia *tom.* 3. *ad* 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 10. *punct.* 2.

COMMENTARIVM.

6. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hac perdocta Innocentij epistola sequens communiter deducitur assertio: *Laici in Ecclesia prædicare non debent, nec de mysteriis fidei in conuenticulis disputare.* Probant eam textus *in cap. mulier*, 23. *distinct. cap. excommunicamus* 13. §. *quia verò, cap. sicut in vno, hoc titulo, cap.* 2. §. *inhibemus, eod. tit. lib.* 6. Concil. Carthag. 4. *can.* 98. ibi: *Laicus præsentibus clericis, nisi ipsis rogantibus, docere non audeat.* Sexta Synodus *can.* 64. ibi: *Quod non oportet laicum publicè disputare, vel docere, docendi auctoritatem ex eo sibi vindicantem: sed ordini à Domino tradito cedere, & aurem iis, qui docendi gratiam acceperunt, aperire, & diuina ab eis doceri. In vna enim Ecclesia diuersa membra fecit Deus, vt est vox Apostoli.* Leo I. *epist.* 62. *ad Maximum Antiochenum, cap.* 6. *Illud quoque dilectionem suam conuenit præcauere, vt præter eos, qui sunt Domini sacerdotes, nullus sibi ius dicendi, & prædicandi audeat vendicare, siue sit ille monachus, siue sit laicus, qui alicuius scientiæ nomine glorietur, quia etsi optandum est, vt omnes Ecclesiæ filij, quæ recta, & sana sunt, sapiant; non tamen permittendum est, vt quisquam extra sacerdotalem ordinem constitutus, gradum sibi prædicatoris assumat, cùm in Ecclesia Dei omnia ordinata esse conueniat, vt in vno Christi corpore; & excellentiora membra suum officium impleant, & inferiora superioribus non resultent.* Nazianzenus *orat.* 9. *Oues Pastores ne pascite, nec supra fines vestros assurgite: satis enim vobis est si ritè pascamini.* Et *orat.* 26. *Magnum, & præclarum docere, sed discere periculo vacat: quid pastoris munus tibi arrogas, cùm ouis sis? quid caput efficeris, cùm pes sis? quid exercitum ducere aggrederis in militum ordinem adscriptus.* Et *l.* 1. *& per totum Cod. Theodos. de his qui super religione contendunt.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 22. *cap.* 4. & *lib.* 2. *tit.* 7. *cap.* 5. Mornacius *in l. nemo, Cod. de summa Trinit.* Sebastianus Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput.* 9. *num.* 8. Farinac. *de hæresi quæst.* 192. §. 1. Acuña *in cap. mandatis*, 56. *dist.* Suarez *de fide disput.* 20. *sect.* 1. Castro *lib.* 1. *de iusta hæretic. punit. cap.* 19. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 6. Azor *part.* 1. *instit. moral. lib.* 8. *cap.* 6. Zonaras & Balsamon *in dict. can.* 64 *sextæ Synodi.* Ferrarius *de ritu sacrarum concionum, lib.* 2. *cap.* 4. 5. *&* 6. Hallierius *de hierarch. iurisd. lib.* 1. *cap.* 7. Cenedus *ad* 6. *collect.* 20. Thomas Delbene *part.* 1. *de offic. Inquisit. dubit.* 154. Franc. Valeus *in concord. Iuris cum Theolog. rat. fol.* 248. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 8. *cap.* 26. Altesserra *hic.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: A Deo non quæritur, quis, & qualis sit, qui prædicat, sed quid prædicet, *cap. secundùm*, 19. *dist.* Igitur, siue laicus, siue clericus sit, qui prædicat, si pia, & sancta dogmata prædicat, audiendus est. Augetur hæc dubitandi ratio ex variis exemplis, quibus probatur, laïcos in Ecclesia prædicasse scientibus, & consentientibus Episcopis, vt refert Nicephorus Calixtus *lib.* 5. *histor. Eccles. cap.* 14. illis verbis: *Cùm Cæsareæ degeret Origenes Episcopi Palæstini legatione quoque ad eum missa ei permisere, vt de sacris literis dissereret, & publicè eas in Ecclesia interpretaretur, quamuis nondum presbyteri honorem esset consequutus.* Idque comprobatur ex scriptis iis, quæ Demetrius malè erga Origenem affectus Episcopis Palæstinis misit, in quibus scriptis præter alia illud erat: *Nunquam antè auditum, nunquam factum esse, vt præsentibus Episcopis laici concionarentur: quapropter illi, & potissimùm Alexander Hierosolymitanus, & Theoctistus Cæsareensis Antistites defensionem eius rei ad eum scripserunt, non verè illum dicere asseuerantes: vbi enim, inquiunt, reperiuntur idonei homines, qui doctrinà suà prodesse fratribus possint, si illi sanctorum Episcoporum iussu, & permissione per exhortationes ad populum verba faciunt, id offendiculo non est, sicuti apud Sandaros Euelpis à Neone Iconi, Paulinus à Celso Synada, Theodorus ab* 7. TRANSITVR AD RATIO DECIDENDI.

Attico, omnibus illis beatis fratribus inuitati fecerunt. Et subdit: *Verisimile autem est, in aliis quoque locis, quos nos ignoramus, itidem esse factum.* Facit Tertullianus, cuius verba retuli *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* Igitur quia laïcis licet publicè in Ecclesia prædicare. Deinde in secundam partem assertionis ita argumentor. Si non liceret laicis de mysteriis fidei disputare, & differere, non vocarentur ad Concilia generalia, vbi præcipua fidei dogmata proponuntur, & differuntur: sed in ipsis Conciliis adsunt, vt probaui *lib. 1. Concilij Illiber. cap* 8. Igitur quia illis licet fidei mysteria disputare.

8. QVISVS, ET QVANDO LICEAT DE FIDE DISPVTARE.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione, omissis quæ de prædicatione, & prædicandi munere adduxi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* sciendum est, quod disputatio de fide dubitatiua, quæ procedit ex animo improbandi illam, est omnino illicita, & hæretica, si adsit pertinacia, iuxta suprà tradita *in cap. 3. hoc tit.* quo casu procedit textus *in l. nemo, Cod. de summa Trinit.* vt eam acceperunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 10 *art.* 7. Suarez *de fide disput.* 20. *sect.* 1. Acuña *in cap. in mandatis*, 56. *dist.* Mornacius *in dict. l. nemo.* Si verò disputatio de fide tantùm sit moralis, qualis habetur inter Catholicos animo quidem concordes, disputantes gratiâ exercitij ad veritatem magis indagandam, ac errores confutandos, licita est, seruatis debitis circunstantiis, vt patet ex textu *in cap. satis*, 96. *dist.* vbi glossa: & *in cap. cum quibus*, 24. *dist.* Dixi seruatis debitis circunstantiis, quia illæ magnopere attendendæ sunt, tum respectu audientium, ne decipiantur, vel scandalum patiantur; tum disputantium, ne sint indocti; tandem loci, & temporis, aliter talis disputatio illicita est, cùm vt ait Tacitus *lib. 4. annal. cap. 34. sanctius ac reuerentius visum est, de actis Deorum credere, quàm scire.* Faciunt Cicero *de natura Deorum*, ibi: *Mala, & impia est consuetudo contra Deos disputare, siue id ex animo fiat, siue simulatè.* Et præceptum Philitæ.

Deum esse crede, & colito, sed non quærito:
Nam nihil habebis aliud hic, quàm quærere.

Et pij ac Catholici scriptores Hilarius *de Trinitate*, ibi: *Deus religione intelligendus, pietate profitendus est, sensu verò persequendus non est, sed adorandus.* D. Cyprianus *in Symbolo*, ibi: *De Deo etiam vera dicere periculosum est.* D. Gregor. Nazianzenus relatus ab Alciato *in dict. l. nemo, numer.* 2. Alia disputatio est vera, seu formalis, quæ habetur cum hæreticis, vbi disputantes non tantùm verbis, & argumentis, sed animorum, & sententiarum diuersitate diffidentes pugnant; quæ vt periculosa regulariter prohibetur; licita tamen, & laudabilis est, vbi seruatis circunstantiis nullum imminet periculum, quod timeatur. Cuius propositionis prior pars probatur *ex cap. in mandatis*, 56. *dist.* & docent D. Thom. & Acuña *vbi suprà*, latè Besoldus *tom. 2. polit. dissert. de stud. liter. c.* 12. Patet, siquidem in hac disputatione in primis adest periculum audientium, qui instigante sathana incipiunt dubitare, putantes hæreticos victoriam reportaturos, iuxta illud Diui Pauli *ad Timoth. cap.* 2. *Noli verbis contendere, ad nihilum enim prodest, nisi ad subuersionem audientium.* Nec deest periculum hæreticorum, qui iuxta suam pertinaciam facilè per conuitia argumenta effugere nituntur. Adest tandem periculum disputantium, vt constat ex his, quæ refert Rufinus *lib. 10. histor. Eccles. cap.* 3. Ex causa tamen, & seruatis debitis circunstantiis, non solùm licita, verùm & necessaria est, cùm aliqua fructus spes adest. Idem fecisse Stephanum cum Iudæis legimus *cap. 6. & 7. Actuum Apost.* & Paulum cum Iudæis, & Græcis *Actuum Apost. c.* 9. immò ipse Apostolus *ad Titum cap.* 1. in Episcopo doctrinam necessariam esse dicit, quâ contradicentes, seu fidem nostram oppugnantes arguere possit, & argumentationibus conuincere, quos imitati fuerunt antiqui Ecclesiæ PP. & DD. vt constat ex gestis, scriptisque Hilarij, Nazianzeni, Hieronymi, Augustini, & aliorum, variisque Conciliis, in quibus non sine magno audientium fructu, fideique nostræ auctoritate cum hæreticis publicè fuit disputatum, vt videre est in Concilio Niceno 1. & 2. Constantinop. 3. Lugdunensi, Florentino & aliis. Vnde D. Ambrosius cùm Valentinianus Iun. collationem super religione in consistorio suo indixisset, ad populum prouocauit, & in Ecclesia coram populo disputari, seu tractari voluit: *Veniant planè, si qui sunt, ad Ecclesiam; audiant cum populo: non vt quisquam iudex resideat, sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius Ecclesiæ sacerdote: si audierit illum populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius, non inuidebo. Omitto, quia iam ipse populus iudicauit. Taceo, quia eum, quem habet, de patre tuæ clementiæ postulauit. Taceo, quia pater pietatis tuæ quietem futuram spopondit, si electus susceperit sacerdotium.* Et mox: *Si tractandum est, tractare in Ecclesia didici, quod maiores fecerunt mei: si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio.* Et sub finem epistolæ: *Venissem Imperator ad consistorium clementiæ tuæ, vt hæc coràm suggererem, si mei, vel Episcopi, vel populus permisissent, dicentes de fide in Ecclesia coram populo debere tractari.* Et in oratione subtexta aduersus Auxentium, vbi inter alia ait: *Causam fidei in Ecclesia agendum quis abnuat?* Item: *Hæc ego fratres coram ipso apud vos plenius disputarem: sed certus non ignaros vos esse fidei, vestrum refugit examen.* Et Gentiles quosdam quatuor, aut quinque fermè homines elegit cognitores sibi: *Quis igitur vobis iniuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audientiam?* Illud summè cauendum est, ne disceptatio fiat coram simplicioribus, qui solutionem contrariarum rationum non percipiunt, & turbati potiùs solent, quàm in fide confirmari, vt monebat D. Gregorius 2. *part. Pastor. cap.* 4.

Quibus præmissis vt ad personas de fide disputantes perueniamus, dicendum est circa disputationem dubitatiuam, & tam quæ materialis, seu ficta dicitur, nullam dari differentiam inter laïcos, & clericos: sicut illa enim neutri licet, *l. 1. & per totum Cod. Theodos. de his qui super relig. contendunt, dict. l. nemo, Cod. de summa Trinit. cap.* 2. *hoc tit.* ita hæc vtrobique conceditur, vt passim vidimus laicos Theologiæ Professores, seu iuris Canonici peritos in scholis disputantes de mysteriis fidei. 9. DE LAICIS DISPVTANTIBVS.
Versatur tamen magna differentia inter laicos & clericos, quoad disputationem veram, seu formalem, quæ cum hæreticis habetur. Hæc enim licèt clericis permittatur, iuxta modum suprà relatum; laïcis tamen interdicitur sub pœna excommunicationis ferendæ *in cap. quicumque*, §. *inhibemus*, *hoc tit.* in 6. & constitutione Innocentij IV. quæ incipit: *Nouerit vniuersitas*; edita anno 1254. & alia Nicolai III. edita anno 1281. quæ incipit: *Item firmiter*; relata à Peña *ad calcem Director. Inquisit.* Laïci enim

præsumuntur minùs docti, & in rebus fidei parum instructi, cùm ea ad officium illorum non spectent, & plerunque carent illa morum honestate, quæ præcipuè requiritur ad hanc disputationem; cùm tamen vtrumque præsumatur, & requiratur in clericis, qui tanquam in sortem Domini vocati, id exactiùs præstare debent, iuxta tradita *in cap. cùm in cunctis, de elect.* Laïci ergo de mysteriis fidei disputatores, peccant lethaliter, etiamsi non incurrant excommunicationem ipso iure, vt latè docent Eymericus *p. 1. Directorij, q. 6.* vbi Peña, Salelles *part. 1. de mysteriis tribunal. fidei, lib. 1. c. 10. regul. 86. & 87.* Castropalao *tom. 1. operis moral. tract. 4. disp. 2. punct. 4. n. 4.* Simancas *de Cathol. instit. 8. & tit. 59. n. 11.* Sanchez *lib. 1. summa, cap. 6.* Decianus *tract. crimin. lib. 5. cap. 18.* Azor *part. 1. instit. lib. 8. cap. 26. q. 1.* Coninch *de infidelit. disp. 18. dub. 9. num. 145.* Franc. Valens *in concord. iuris Pontif. 2. part. fol. 248.*

10. Traditur ratio decidendi.

His suppositis ratio præsentis assertionis prouenit ex eo, nam docere, & prædicare in Ecclesia propriè, & peculiariter ad presbyteros, & sacerdotes spectat. Sanctus Maximus *c. 8. cœlest. hierarch.* ibi: *Presbyteros docere debere, & munus offerre.* Qua in re habemus exemplum Christi Domini, qui non nisi septuaginta discipulis, & Apostolis docendi munus commendauit, quibus Episcopi, & Presbyteri, sicut in officio, ita & in ordine successerunt. Habemus etiam Spiritus sancti testimonium, quo iubente Saulus, & Barnabas per impositionem manuum Episcopi ordinati sunt, vt segregati à cæteris per ordinationem ad annunciandum Euangelium proficiscerentur, vt refertur *cap. 13. Actuum Apost.* Habemus etiam exemplum Apostolorum, qui ad docendum Euangelium Episcopos, presbyterosque consecrarunt: & Paulus 1. *ad Timoth. cap. 3.* Episcopos, seu Presbyteros idoneos ad docendum ordinari præcipit: & *ad Titum c. 1.* presbyteros in sermone & doctrina laborare dicit: & *Actuum Apost. cap. 20.* idem Sanctus ait: *Presbyteros Ephesinos positos esse ad regendam Ecclesiam Dei.* Vnde laici, non possunt hoc officium vsurpare, præcipuè in contemptum sacerdotum. Quare Tertullianus *de præscript. cap. 41.* hæreticos exprobrat, quòd conculcatis ordinum ecclesiasticorum gradibus, *omnes timeant, omnes scientiam pollicentur: quod etiam mulieres apud eos docere audeant; quod & laïci sacerdotalia munia iniungant.* De quo abusu laïcorum ita suo sæculo conquerebatur Niceph. Gregoras *lib. 1. histor.* ibi: *Ratiocinatiunculis, & sermonibus syllogisticis, velut herba, & pascuis armenta, omnes inhiant; quodque opificibus etiam effusa sunt arcana Theologiæ: & illi, qui de recta fide ambigui sunt, & qui nec quomodo credendum sit, sciunt; nec quid sit illud quod credere se dicunt; illi (inquam) & fora, & porticus, & theatra omnia Theologiâ compleuerunt.* Rectè ergo in præsenti Innocentius prohibet, nec ciues laïci Metenses iuxta abusum illius diœcesis audeant prædicare, aut in suis conuenticulis de mysteriis fidei disputare.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta *ex cap. secundùm, 19. dist.* nam accipiendus est textus ille, dummodo minister prædicans sit ex destinatis ab Ecclesia, & electis ad docendum, & prædicandum; nam tunc siue ille sit bonis moribus præditus, siue malis, id attendendum non est, sed tantùm quid prædicet, vt iam dixi *in cap. inter cætera, de offic. ordin.* Nec obstant exempla laïcorum prædicantium pro augmento difficultatis adducta; nam duplici modo responderi potest. Primò, quòd cùm prioribus Ecclesiæ sæculis pauci essent presbyteri, & sæuiente persecutione non ita facilè reperirentur idonei fideles, qui doctrinâ suâ de prædicatione prodesse fratribus possent, aliquibus laicis perdoctis id munus Episcopi commendabant. Secundò responderi potest, laïcos illos nec publicè in Ecclesia docuisse, nec publico Ecclesiæ ministerio functos fuisse, sed potius erudiendis catechumenis destinatos fuisse, vt eos priuatim erudirent, vt docuit Hallier. *de hierarch. iurisd. lib. 1. cap. 7.* Sanè quandoque, vt hoc etiam strictim admoneam, indulsit R. P. iustas ob causas plerisque religiosis, vt licèt ad sacros ordines nondum promoti, possent tamen publicè concionari, quemadmodum anno Domini 1584. Gregorius XIII. factitauit, concedens id posse fieri à Societatis Iesu clericis primâ dumtaxat tonsurâ insignitis. Nec obstat quod dicebamus, laïcos interesse Conciliis generalibus, vbi de præcipuis fidei articulis agitur: nam etsi Principes supremi, seu eorum Legati Conciliis intersint, non tamen vocantur, quia in rebus fidei suffragium habeant, vt eorum auctoritate, & potestate aliquid decernatur; sed solùm inuitantur, conuocanturque, vt sint defensores, exequutoresque Decretorum ipsius Concilij, & vt si quid de Reipublicæ christianæ salute decerni debeat, consilium præstent, vt probant Bellarminus *tom. 1. controuers. lib. 1. de Conciliis, capit. 15. & 16.* Germonius *lib. 2. de sacrorum immunit. cap. 12.* Valdes *de dignit. Regum Hispan. cap. 1.* P. Marcha *part. 1. concord. lib. 2. cap. 6.*

11. Dissoluitur dubitandi ratio.

CAPVT XIII.

Idem [a] *in Concilio generali.*

EXcommunicamus itaque, & anathematizamus omnem hæresim extollentem se aduersùs hanc sanctam, orthodoxam, & Catholicam fidem, quam superiùs exposuimus, condemnantes hæreticos vniuersos, quibuscunque nominibus censeantur, facies quidem diuersas habentes, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de varietate conueniunt in id [b] ipsum.

NOTÆ.

1. a GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sob Innocentio III. vbi *cap. 3. & in c. 2. hoc titul.* in quarta compilatione reperitur textus hic, de quo Concilio nonnulla notaui *in cap. 1. de summa Trin.* & commentarium huius textus dedi suprà *in cap. 6.*

2. b *In idipsum.*] Faciunt Imperatores *in l. 60. Cod. Theodos. de hæreticis*, ibi: *Diuersa sunt nomina, sed vna perfidia.* Prudentius *lib. 2. contra Symmachum: Vna superstitio est, quamuis non concolor error.*

§.

Damnati verò præſentibus, ſæcularibus poteſtatibus, aut eorum [a] Balliuis [b] relinquantur animaduerſione [c] debita puniendi, clericis priùs à ſuis ordinibus degradatis; ita quod bona huiuſmodi damnatorum, ſi laïci fuerint, [d] confiſcentur: ſi verò clerici, applicentur Eccleſiis, à quibus ſtipendia receperunt.

NOTÆ.

1\. a *Balliuis.*] Balliuus idem eſt ac Prætor, ſeu Rector plebis ſæcularis, vt in teſtamento Philippi Auguſti apud Rigordum anno 1189. *Et in terris noſtris, quæ propriis nominibus diſtincta ſunt, Baillivos noſtros poſuimus, qui in bailliviis ſuis ſingulis menſibus ponent vnum diem, qui dicitur aſſiſia, in quo omnes illi, qui clamorem faciunt, recipient ius ſuum per eos.* Et in conſtitione D. Ludou. apud Guillelmum Nangium de geſtis Ludouic. *Quæſtus quidem illicitos, quantùm poſſibile fuerit, in Bailliuis, & aliis curialibus noſtris reprimere cupientes, Baillinos, Præpoſitos, Vicecomites, & villarum Maiores, ac quoſcunque ſub eis in officiis conſtitutos iuramento ſubſcripto duximus adſtringendos.* Inde & Bailliuorum territorium, ſeu diſtrictum balliam dixerunt Innoc.III. *lib.2. epiſt.252. Præpoſituras, quas ballias vulgariter appellatis.* Et alij apud Ioannem Voſſium *lib.2. de vitiis ſermon. cap.3.* Dadinum Alteſſerram *de Ducibus lib.2. cap. final.* quo in ſenſu Baillini, in præſenti ponuntur pro Rectoribus iuridicis, ſeu officialibus Magiſtratus ſæcularis.

2\. b *Relinquantur.*] Ita vt ipſi Iudices ſæculares nullatenus poſſent examinare acta proceſſus, vel iuſtitiam ſententiæ ab Inquiſitoribus prolatæ, vt probant Simanc. *de Catholic. cap.36. num.5.* Afflictis *in proœmio conſtit. Neap. cap.1. à num.56.* Iul. Clarus *lib.5. practic. §.vlt. quæſt.96.* Auiles *in capitulis Prætor. cap. 20. num. 20.* Scottia *in ſelect. Pontific. conſtit. theorem. 34.* Carena *de effic. Inquiſit.2. part. tit.2. §.6. num.44.* D.Ioſeph. Vel. *in cap.1. de offic. ordin.2. part. num.38.* Parexa *de inſtrum. edit. part.1. tit.2. reſol.8. num.21.* Nam in hac ſpecie Iudex ſæcularis eſt merus executor; & ſi de actis proceſſus, vel iuſtitia ſententiæ cognoſceret, per conſequens de crimine hæreſis iudicaret, quod omnino illi prohibitum eſt, *cap. vt inquiſitionis, §.prohibemus, hoc tit. in 6.* Nec contrarium deducitur ex Authentico *de SS.Epiſcopis, §.ſi quis contra, verſ. Si verò*, ibi: *Secundùm leges litem examinans.* Nam in eo textu non agitur de crimine merè eccleſiaſtico, vt eſt hæreſis; ſed de crimine ſæculari à clerico admiſſo: & quia ante authenticam *ſtatuimus, Cod. de Epiſc. & Cleric.* Iudex ſæcularis eo caſu etiam de clerico criminoſo cognoſcebat, ideo ibi docetur, poſſe eum litem examinare. At verò in præſenti agimus de crimine merè ſpirituali, cuius cognitio omnino denegata eſt Iudici ſæculari. Quare communis praxis Hiſpaniæ eſt, vt cùm hæretici relaxandi ſunt brachio ſæculari, in eo loco vbi ſententia publicè recitanda, & pronuncianda eſt, iudex ſæcularis adſit, cui poſt ſententiam recitatam ſtatim rei comburendi traduntur, qui illicò eos ad locum ſupplicij adducit, & ita ſententiam executioni mandat.

Olim tamen iudices etiam ſæculares in hæreticos animaduertiſſe, conſtat ex variis conſtitutionibus Imperatorum Conſtantini, Conſtantis, Theodoſij, & Iuſtiniani, ad Præfectum Prætorio miſſis, quæ extant in vtroque Codice *ſub tit. de hæretic.* & ex D. Auguſtino *epiſt.* 128. 129. 158. & 160. vbi intercedit pro hæreticis Donatiſtis apud Donatum Proconſulem Africæ, & Olimpium Comitem Marcellinum, vt notarunt Balſamon *in nomocan. Photij, tit.9.* Michaël Rouſſel. *lib.6. hiſt. Pontific. cap.1.*

c *Debita.*] Licèt in iure ſatis expreſſum non ſit, quæ ſit huiuſmodi debita animaduerſio, & pœna, quâ hæretici ab eccleſiaſtico iudice damnati, & relaxati, per ſæcularem poteſtatem affici debeant; tamen generali conſuetudine iam ab antiquis temporibus receptum eſt, vt ea pœna accipiatur pro vltimo ſupplicio, vt probaui *in cap. ad abolendam, hoc titulo*, vbi etiam notaui hanc ignis pœnam hæreticis inflictam valde conſonam eſſe iuri diuino, ciuili, & eccleſiaſtico. 3.

d *Confiſcentur.*] Cui tamen fiſco applicentur, non conſtat apud iuris Interpretes. Fiſco Eccleſiæ Romanæ adiudicari, docuerunt Couarr. *lib.2. var.cap.9. littera B.* Bernardus Diaz *in praxi, cap.131.* Sed verius eſt, pro regionum varietate, necnon bonorum diuerſitate bona ipſa applicari; nam in prouinciis Imperialibus bona diuiduntur pro æqualibus partibus fiſco Imperij, Tribunali Inquiſitionis, & Epiſcopo diœceſano, iuxta textum *in cap. excommunicamus, §. damnati, hoc titulo, in 6.* In aliis verò prouinciis Eccleſiæ quoad temporalia etiam ſubiectis, partim adiudicari Cameræ Apoſtolicæ, partim verò Tribunali S. Inquiſitionis, referunt Peregrinus *de iure fiſci lib.4. tit.5. num.32.* Iul. Clarus *§.hæreſis, num. 21.* Decianus *lib.5. tract. crimin. cap.44. num.3.* Sanchez *dict. lib.2. cap.20.* Caſtropalao *tom.1. oper. moral. tract.4. diſput.5. punct.1. & 23.* Peña *ad 3. part. Direct. Inquiſit. comment. 158. per totum.* Petrus Greg. *lib.2. partit. tit.6. cap.7. & lib.4. tit.15. cap.14.* Salelles *de materiis Tribun. lib.6. cap.4. regul.459.* In tribunalibus autem Hiſpaniæ generaliter, & abſolutè bona adiudicantur fiſco Regis, vt teſtatur Couarr. *lib.2.var. c.9 n.12.* Azeuedo *in l.1 tit.3. lib.8. recopil. n.200.* Diana *part.4. tract.8. reſol.44.* Bobadilla *lib.2. polit. c.17. n.201.* qui docet, poſſe iudicem ſæcularem hanc confiſcationis pœnam hæreticis imponere, ſi forſan omiſſa fuerit ab Inquiſitoribus. Hermoſilla *in l.2. tit.4. part.5. gloſſ. 1. & 2.* & beneficio Regum Catholicorum huiuſmodi bona cedunt pro expenſis Tribunalium, & ſalariis miniſtrorum, licèt pro ipſis adiudicandis, & de litibus eorum occaſione motis terminandis, ſit in quolibet Tribunali iudex bonorum Regio titulo creatus, de cuius iuriſdictione agit Quemada *in quæſtionibus fiſcal.* 4.

5.

§.

QVi autem inuenti fuerint solâ [a] suspicione notabiles, nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua [b] purgatione monstrauerint, anathematis gladio feriantur, & vsque ad satisfactionem condignam ab omnibus euitentur, ita quod si per annum in ea communicatione perstiterint, ex tunc velut hæretici [c] condemnentur.

NOTÆ.

1. a S*Vspicione notabiles.*] Ante omnia enim, vt locum habeat præsens constitutio desideratur, quod reus sit suspectus de hæresi, *cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.* & si ob aliud crimen excommunicatus sit, etiam elapso anno vt hæreticus non condemnatur, sed tantùm suspectus de hæresi redditur; quia perstitit per annum in excommunicatione, *cap. final de pœnis*, vbi Glossa. Trident. *sess. 25. de reform. cap. 3.* Couarr. *in cap. alma, 1. p. §. 7. num. 10.* Simane. *de Cathol. cap. 27. num. 4.* Albertinus *in rubric. de hæretic. q. 13. num. 32.* Barb. *hic*: tam ad effectum indicendæ purgationis, *cap. ad abolendam, vers. Quia verò, hoc tit.* quàm vt procedi possit per Inquisitores contra ipsum, & vt vocetur de fide suspectus, & sequutâ contumaciâ damnetur, iuxta formam textus *in cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.* docent Scaccia *de iudiciis lib. 1. quæst. 8. n. 36.* Castro Palao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 4. punct. 2. num. 5.* Diana *4. part. tract. 7. resol. 17.* Salelles *tom. 3. de materiis Tribun. lib. 5. cap. 5. regul. 394.* quo casu exaudiendi sunt PP. Concilij Rauennat. 2. tempore Clementis V. *rubrica* 28. *Qui excommunicationis sententiam maximè contemnentes, in sua indurata, & pertinaci contumacia indurescunt, nec curant satisfactione præstita in commissis absolutionis beneficium impetrare, volentes talium cancerato morbo succurrere medicamine salutari, statuimus quod quicunque de cætero excommunicationis, vel suspensionis, vel interdicti sententiam animo sustinuerit per annum indurato, etsi in morte beneficium absolutionis satisfactione præstitâ meruerit obtinere, nihilominus tamen in pœnam contumaciæ ecclesiastica careat sepultura, saluâ eorum pœnâ, qui pro hæresi, vel ipsius suspicione arctiùs percelluntur iuxta canonicas sanctiones.* Nec contrarium docetur *in capit. vt inquisitionis, in fine, hoc titul. in 6.* vbi nullâ præcedente hæresis suspicione, tantùm ob contumaciam Magistratus sæcularis vt hæreticus damnatur. Nam respondetur in eo casu Magistratus sæculares, eo ipso, quod executioni non mandant sententias ab Inquisitoribus prolatas contra hæreticos, in foro exteriori hæreticorum fautores credi, *cap. vt officium, in fine, hoc tit.* ibi: *Hæreticorum fautor ac suspectus creditur.* Et ita accedente contumacia condemnari possunt, iuxta textum *in cap. cùm contumacia, hoc tit. in 6.*

2. b *Purgatione.*] Consonant textus *in cap. ad abolendam, suprà: cap. accusatus, in princip. eod. tit. lib. 6.* Licèt enim in aliis criminibus huiusmodi purgatio, de qua agemus *in titulo de purgat. Canonic.* iam in desuetudinem abierit, tamen in hoc delicto etiam hodie seruatur, *cap. 2. cap. super eo, hoc tit. in 6.* Reportor. Inquis. *Verbo Purgatio.* Simane. *de Cathol. tit. 56.* Quod si suspectus de hæresi hoc modo se non purgauerit, distinguendum est; aut enim per contumaciam, & negligentiam recusat purgationem subire, & tunc excommunicari debet, vel alio simili modo coërceri, iuxta textum hunc, & in Authentico *Gazaros, C. hoc tit.* aut si post susceptam purgationem defecerit in ea, quia cùm purgatores non deponunt de illius innocentia, tunc iuris præsumptione censetur conuictus de hæresi, & pœna ordinaria punitur, iuxta regulam textûs *in c. de hoc, de simonia, c. cùm P.* vbi Glossa 1. *de purgat. canonica*: docent Farinac. *de hæresi, q. 194. §. 3.* Peña *ad Eymericum, 2 p. Direct. comment. 14.* Sousa *in aphor. c. 38.* Salelles *tom 3. de materiis Tribun. lib. 5. c. 1. regul. 367.* Quo casu procedit textus *in c. 2. hoc titulo in 6.* qui ita conciliari debet cum præsenti §. qui loquitur de eo, qui purgationem subire noluit. Nec obstat, quod paria sunt recusare purgationem, vel in ea deficere, *cap. tua nos, de cohabit. cleric.* siquidem in eo textu non docetur, duo hæc æquiparari quoad eandem omnino pœnam incurrendam; sed quoad effectum, vt vtroque casu animaduersio canonica, idest pœna, iuxta sacros canones imponatur; sed alia, diuersaque, seruatâ distinctione proximè traditâ, iuxta quam etiam accipiendus est textus *in §. adiicimus*, huius capitis.

3. c *Condemnetur.*] Consonat textus *in c. rursus,* cum sequenti, *11. q. 3. c. cùm contumacia, hoc tit. lib. 6.* *Authent. Gazaros, C. eod.* generaliter enim verum est, quemcumque delinquentem excommunicatum per annum in excommunicatione persistentem, iuris præsumptione confiteri crimen, de quo agitur, & generaliter ob illud posse damnari, vt notant Glossa & DD. *in c. cùm contumacia, de hæretic. in 6.* & si delictũ meretur priuationem beneficij, potest contumax elapso anno illo priuari, aliàs non, vt notarunt *in c. 1. de iudiciis,* Abbas *n. 24.* Ripa *n. 77.* Mantica *n. 52.* Beroius *n. 86.* & alij congesti à Couarr. *in c. alma, 1. p. §. 7. n. 10.* Nauarr. *in summa, c. 27. n. 23.* Vgolinus *de censur. tab. 1. cap. 14. §. 2. n. 5.* Menochius *de arbitr. casu 416. n. 11.* Couar. *dict. §. 7. n. 10.* Gutierrez *1. canon. c. 12.* quod maiori ratione procedit in hoc crimine, siquidem credi non potest, Catholicum propriæ innocentiæ fidentem per annum persistere in eo improbo statu, si ab obiectis se defendi posse credat; vnde præsumitur, id facere propter criminis conscientiam, & quia maiora mala, & pœnas pertimescit. Accedit, quia persistentia in excommunicatione per annum arguit præsumptionem hæresis, *c. vlt. de pœnis,* Trident. *sess. 25. de reform. c. 32.* quasi de Sacramentis & suffragiis Ecclesiæ malè sentiat is, qui per annum patitur se illis priuari; & ita ex hoc magis confirmatur suspicio hæresis, pro qua purgatio illi indicta est, quamuis aliàs qui deficit in purgatione, quam admiserat, statim absque excommunicatione, & anni termino vt hæreticus cõdemnetur: in qua specie procedũt textus *in c. ad abolendã, vers. Cui verò, hoc tit. c. inter, vers. vlt. de purgat. can.* In præsenti ergo casu sufficit ad condemnationem præsumptio proximè tradita, nec alia probatio requiritur, vt in simili casu probatur *in c. cùm contumacia, hoc tit. in 6.*

Nec obstat, quod contumax non condemnatur definitiuè in causa principali, nisi adsint probationes concludentes, *l. properandum*, §. *sin autem*, *C. de iudiciis*, *Authent. qui semel*, *C. quomodo, & quando*: quia in præsenti non tantùm adest contumacia suspecti de hæresi, quæ ex iuris auctoritate in casibus expressis sufficit ad condemnationem, & vt contumax pro confesso habeatur, & iudicetur, *cap. 2. de confessis, lib. 6.* cum aliis congestis ab Alexandro *in l. contumacia, ff. de re iudic.* In præsenti enim casu aderat suspicio hæresis, ob quam purgatio indicta fuit, quæ coniuncta cum insordescentia in excommunicatione per annum, sufficit, vt talis reus tanquam hæreticus condemnetur, vt latiùs prosequuntur Salelles *dict. lib. 5. regul. 394.* Catena *de offic. Inquisit. 2. p. titul. 17. §. 2.*

§.

MOneantur autem, & inducantur, & si necesse fuerit, per censuras ecclesiasticas compellantur seculares [a] Potestates, quibuscunque fungantur officiis, vt sicut reputati cupiunt & haberi fideles, ita pro defensione fidei præstent publicè iuramentum, quod de terris suæ iurisdictioni subiectis vniuersos hæreticos ab Ecclesia denotatos bona fide pro viribus exterminare studebunt: ita quod amodò quandocunque quis fuerit in potestatem, siue perpetuam, siue temporalem assumptus, hoc teneatur capitulum iuramento firmare. Si verò Dominus temporalis requisitus, & monitus ab Ecclesia, suam terram purgare neglexerit ab hæretica fœditate, per Metropolitanum, & cæteros comprouinciales Episcopos excommunicationis vinculo innodetur: & si satisfacere contempserit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici, vt ex tunc ipse vassallos ab eius fidelitate denunciet absolutos, & terram exponat catholicis occupandam, qui eam exterminatis hæreticis absque vlla contradictione possideant, & in fidei puritate conseruent, saluo iure Domini principalis, dummodo super hoc ipse nullum præstet obstaculum, nec aliquod impedimentum opponat: eadem nihilominus lege seruatâ circa eos, qui non habent Dominos principales.

NOTÆ.

1. [a] POtestates.] Consonant textus *in cap. ad abolendam, suprà hoc tit.* Authentica *Gazaros*, Authentica *si verò, Cod. hoc tit.* ex quibus desumptus est §. hic. Principum enim, & Magistratuum secularium est opem ferre Ecclesiæ contra hæreticos, *cap. inuenitur 42. cap. sicut 47. 23. quæst. 4.* Leo Magnus in Synodo Romana *epist. 23. ad Theodos. Imperator.* ibi: *Defendite contra hæreticos inconcussum Ecclesiæ statum, vt & vestrum Christi dexterâ defendatur Imperium.* Et *epist. 71. & 73. ad Leonem Imperatorem.* Concil. Tolet. 8. *can. 10. Principes erunt Catholicæ fidei assertores, eamque, & hanc, quæ imminet, Iudæorum perfidiam, & cunctarum hæresum iniuriam defendentes.* Mileuit. *can. 11. Aduersus hæreticos, vel paganos, vel eorum superstitiones Legati missi de hoc Concilio quicquid vtile prouiderint, à Gloriosissimis Principibus impetrent.* Plura Ant. August. *in epit. lib. 11. tit. 11.* Petrus Gregor. *lib. 2. part. tit. 5. cap. 5. & lib. 13. de repub. cap. 6.* Kochier *lib. 2. polit. cap. 5.* Quare variis constitutionibus cautum est, vt Principes, & Potestates seculares præstent iuramentum protegendi fidem, *cap. ad abolendam, §. statuimus, hoc titul.* Innoc. IV. in constitutione, quæ incipit: *Ad exstirpanda.* Clemens IV. in constitutione, quæ similiter incipit: *Ad exstirpanda.* Fridericus Imper. *in d. Authent. Gazaros, authent. statuimus, Cod. de Episcop. audient.* Refert Peña *in præsenti, & 3. part. Direct. comment. 1. 2. & 3.* quod iuramentum præstari solebat tactis sacrosanctis Euangeliis, & flexis genibus, vt de eo iuramento agentes referunt, Farinac. *de hæresi q. 182. n. 22.* Salelles *tom. 1. lib. 1. de materiis Tribunal. c. 4. regul. 33.* etsi de iustitia huius constitutionis dubitet Roussel. *lib. 3. hist. cap. 3. num. 8.*

§.

CAtholici verò, qui crucis assumpto charactere ad hæreticorum exterminium se accinxerint, illâ gaudeant indulgentiâ, illoque sancto priuilegio sint muniti, quæ [a] accedentibus in Terræ sanctæ subsidium conceduntur.

NOTÆ.

2. [a] ACcedentibus.] De quibus *in cap. quod 8. de voto*: & ita congregatio Crucesignatorum instituta pro ministerio sancti officij, eisdem gratiis, ac indulgentiis gaudet, ac congregatio Crucesignatorum, qui pro expeditione Terræ sanctæ crucem assumpserunt. Peña *ad Eymericum 2. part. comment. 78.* Simancas *de Cathol. tit. 41. numero 15.* Paramus *de origine Inquisit. lib. 2. titul. 1. cap. 3. num. 2. & cap. 4. num. 10.* Quare ratione antiquitatis, instituti, & status puritatis sanguinis, omnes alias præcedere debet, vt doctè probat Bonatus *consil.* ... qui docet Inquisitores esse Duces, & Rectores ipsius Congregationis, seu Confraternitatis. Vnde causæ eius priuatiuè ad iurisdictionem sanctæ Inquisitionis spectant, absque eo, quod Ordinarij locorum de eis cognoscere possint.

§.

§.

CRedentes prætereа, receptatores, defensores, & fautores hæreticorum excommunicationi decernimus subiacere, firmiter statuentes, vt postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit intra annum, ex tunc ipso iure sit factus [a] infamis, nec ad publica officia, seu Consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi, nec ad testimonium admittatur: sit etiam intestabilis, vt nec testandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis [b] successionem accedat. Nullus præterea ipsi super quocunque [c] negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si fortè iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causæ aliquæ ad eius audientiam perferantur. Si fuerit aduocatus, nullatenus eius patrocinium admittatur: si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur, & in similibus idem præcipimus obseruari. Si verò clericus fuerit, ab omni officio, & beneficio deponatur, vt in quo maior est culpa, grauior exerceatur [d] vindicta. Si qui autem tales, postquam ab Ecclesia fuerint denotati, euitare contempserint, excommunicationis sententia vsque ad satisfactionem idoneam [e] percellantur. Sanè clerici non exhibeant huiusmodi pestilentibus ecclesiastica sacramenta, nec eos Christianæ præsumant tradere [f] sepulturæ, nec eleemosynas, aut oblationes eorum percipiant, alioquin suo priuentur officio, ad quod nunquam restituantur absque indulto Sedis Apostolicæ speciali. Similiter quilibet Regulares, quibus etiam hoc infligatur, vt eorum priuilegia in illa diœcesi non seruentur, in qua tales excessus præsumpserint perpetrare.

NOTÆ.

3. a INfamis.] Elapso anno videlicet, *authent. credentes, Cod. hoc titul.* ex qua transcriptus est textus hic: in quo differunt credentes ab hæreticis, qui ipso iure infames fiunt. *Authent. Gazaros, Cod. hoc tit. cap. vt inquisitionis, hoc titul. in 6.* Et licèt textus hic innouatus sit *in cap. 2. §. hæretici, hoc tit. in 6.* tamen quoad hanc pœnam infamiæ nihil immutatum est, siquidem tantùm eam incurrunt credentes, & similes post annum.

b *Successionem.*] Iuxta tradita *in cap. 5. & 6. hoc titul.* Fermosinus *alleg. 36.* Castillo *lib. 5. controu. cap. 137.*

c *Negotio.*] Et debito ciuili, à quo debitor omnino non liberatur, siquidem talis obligatio in fiscum transfunditur, vt dicemus infrà *in cap. final.*

d *Vindicta.*] Iuxta textum *in cap. cùm quidam, de iureiur.*

e *Percellatur.*] Vt contingit in communicantibus cum aliis excommunicatis, vt dicemus *in cap. quod in dubiis, de sent. excom.*

f *Sepultura.*] Iuxta tradita suprà *in cap. 8.* & probat Salcedo *ad Bernard. Diaz, in praxi cap. 115.*

COMMENTARIVM.

4. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu, qui ad verbum transcriptus est *ex cap. ad abolendam, hoc titulo, authent. Gazaros, authent. credentes, C. hoc titulo,* talis deducitur assertio: *Credentes, defensores, receptatores, & fautores hæreticorum excommunicantur, & elapso anno, nec resipiscentes, infames fiunt.* Probant textus *in cap. ad abolendam, cap. si aduersus, c. excommunicamus 16. §. final. in fine, hoc titulo. cap. quicunque 2. §. hæretici, cap. vt officium 11. in princip. cap. accusatus 8. §. sacerdotes, eod. tit. lib. 6. cap. in partibus 10. hoc titul. in 1. collect. authent. Gazaros, auth. credentes, Cod. hoc titulo; cap. nouerit, de sentent. excom. cap. super quibusdam, de V. S. l. 44. C. Theodos. de his qui super religione contendunt.* Eugenius III. in Concil. Rhemensi, *canon. 17. Nullus omnino hominum hæresiarchas, & eorum sequaces, qui in partibus Guasconiæ, aut Prouinciæ, vel alibi commorantur, manuteneat, vel defendat, nec aliquis eis in terra sua receptaculum prabeat. Si quis autem vel eos de cætero retinere, vel ad alias partes proficiscentes eorum errori consentiens recipere fortè præsumpserit, quo iratus Deus animas percutit, anathemate feriatur: & in terris eorum donec condignè satisfaciant, diuina celebrari officia interdicimus.* Concil. Tolet. 1. *can. 12.* Epaun. *can. 15.* Aurel. 3. *can. 30.* quorum verba refert Ant. August. *in epitom. iuris lib. 11. tit. 22.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Turriferem. *lib. 4. summæ, cap. 21.* Sesse *tom. 4. decis. 473. cum sequent.* Petrus Greg. *lib. 2. partit. tit. 6. cap. 7.* Gutierrez *de delict. lib. 1. quæst. 49.* Vighellius *in method. iuris can. fol. 119.* Azor *tom. 1. instit. lib. 8. cap. 15.* Fragoso *part. 1. de regim. Christ. Reip. lib. 1. disput. 2. §. 7. & part. 2. lib. 1. disput. 3. §. 1.* Duardus *in Bullam cœnæ Domini, lib. 2. can. 1. quæst. 28.* Carena *2. part. de offic. Inquisit. tit. 4. num. 38.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disput. 3. punct. 5.* Diana *part. 4. tract. 7. resol. 21.* Salelles *lib. 1. de materiis tribun. cap. 12. regul. 103. cum sequenti.* Bordon. *sacri Tribun. cap. 10. num. 70.* Borellus *de præstantia Regis, cap. 26.* Pegado *quæst. 2. Fisc.* Solorzanus *tom. 1. de iure Indiar. lib. 2. cap. 13.* Scortia *in select. epit. 9. theorem. 27.* Suarez *de fide disput. 24. sect. 1.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: qui hæresim exstirpare potest, & non facit, particeps sceleris redditur, *cap. qui aliorum 24. quæst. 3.* probaui suprà *in cap. 2. hoc titul.* Ergo credentes, fautores, & defensores hæreticorum, qui non solùm eos non deferunt Inquisitoribus, verùm eos fouent, & defendunt, eisdem pœnis ac hæretici sunt puniendi. Augetur hæc difficultas *ex cap. penult. §. 1. hoc tit.* ibi: *Credentes autem eorum erroribus, hæreticos similiter iudicamus.* Ergo eisdem pœnis se hæretici sunt plectendi. Tandem augetur hæc difficultas ex eo, 5. IMPVGNATVR HÆC ASSERTIO.

nam receptatores aliorum reorum eisdem pœnis, ac ipsi criminosi plectuntur, *l. 1. ff. de receptatoribus*, vbi scriptum est, pessimum esse genus receptatorum sine quibus nemo diu latère possit; & ideo perinde puniendos esse, atque latrones, quos susceperint: & *in l. 1. C. eod. tit.* sancitum est, vt par pœna reos, atque eorum receptatores expectet. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 3.* ibi: *Eadem pœna afficiuntur.* Et *in l. 3. §. si quisquam 12. ff. ad Syllanian.* is qui seruum facinoris noxium celauerit, in ea causa habetur, ac si lege, quæ de sicariis lata est, facinoris noxius esset: *in l. 3. §. non tantum, ff. de incend. ruina, l. crimen 9. Cod. ad leg. Iul. de vi*, cùm dicitur non minus delinquere receptatorem, quàm aggressorem, satis innuitur, pari pœna vtrumque plectendum esse. Et *in l. vnic. C. de crimine peculatus*, rescriptum est, eadem pœna afficiendum peculatorem, & qui sciens peculatori sinum præbuerit. Ergo receptatores etiam hæreticorum eisdem pœnis ac ipsi hæretici puniri debent.

6. De credentibus hæreticorum.

Quâ difficultate ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, magnam differentiam versari inter credentes, & defensores hæresum; & inter credentes, & defensores hæreticorum. Illi enim dicuntur, & sunt omnes, qui licèt explicitè nullam hæresim credant, aut defendant (quo casu hæretici sunt) implicitè tamen, verbis, vel factis credunt erroribus illis, quos sciunt esse contra fidem: vt si quis generaliter credat veram esse sectam Lutheri, quam scit fidei esse contrariam; licèt in particulari nullum errorem sequatur, dicetur hæreticus ex eo, quod implicitè sic credit hæresibus. Quo casu procedit textus *in dict. cap. penult. vers. Credentes, hoc tit.* quem ita accipiunt Grillandus *de hæreticis, quæst. 9.* Villadiego *eod. tract. quæst. 16.* Castro *lib. 1. de iusta hæretic. punit. cap. 17.* Thomas Delbene *de offic. Inquisit. part. 2. dubit. 14.* Murga *tom. 2. tract. 1. dub. 2.* Sic etiam ad hunc casum referendi sunt textus *in cap. qui aliorum 24. quæst. 3.* & *in cap. super quibusdam, de V. S. cap. filij, hoc titul. in 6.* Alij sunt credentes, & defensores hæreticorum, qui nec etiam implicitè credunt, nec defendunt hæreses illorum, sed simpliciter credunt, & fidunt personis hæreticorum, eosdem, vel res ipsorum defendunt, nullâ habitâ ratione ad hæreses, quas execrantur; vnde non sunt hæretici, quia nec implicitè habent errorem contra fidem. Textus optimus *in cap. accusatus, §. si verò, in princip.* ibi: *Non tamen existens hæreticus, hoc tit. in 6.* Et de his credentibus, ac defensoribus agitur in præsenti textu, & aliis pro eius illustratione adductis: docuerunt Scotiia *in select. epit. 9. theorem. 37.* Fragoso *dict. disput. 3. §. 1.* Palao *dict. disp. 2. punct. 5.* Salelles *dict. regul. 103.* Bordonus *dict. cap. 10. num. 86.* Vnde deducitur ratio, cur Martinus V. & alij Pontifices in primâ clausula Bullæ cœnæ omiserint verbum *credentes*, quod alij adiecerunt, quia scilicet aut credentes credunt erroribus, & sub nomine hæreticorum continentur; aut hæreticis, & tunc sub nomine defensorum, vel fautorum includuntur: sed Innocentius III. *in præsenti*, & Bonifacius VIII. *in dict. cap. 2. §. hæretici, hoc titulo*, expresserunt credentes, defensores, & fautores, vt maiori claritate sub illis verbis comprehenderent modos non tantùm speciales, sed etiam generaliter omnes, quibus foueri, defendive possent hæretici.

7. Deinde sciendum est fautorem hæretici eum dici, qui commissione fauet hæretico, defendendo, receptando, vel non puniendo illum: & ita triplici modo, omissione videlicet, facto, vel verbo crimen hoc admittitur. Omissione cùm hæretici non puniuntur ab iis, qui eos damnare possunt: facto, cùm defenditur, aut receptatur: verbo, cùm consilium illis datur. Nec desideratur, quod fautor habeat formalem intentionem fauendi hæretico ratione hæresis, sed sufficit illi præstare fauorem ex causa hæresis; sine tali voluntate, cùm ex actu tendente in hæreticum satis cognoscatur fautoria; siquidem ille fauos non præstaretur, si non esset hæreticus. Sufficit ergo facere illum actum, ex quo sequitur fauor; nam in eo virtualiter, & interpretatiuè comprehenditur ea voluntas, & intentio, vt docuerunt Suarez *de fide disput. 24. sect. 1. num. 7.* Carena *part. 2. tit. 4. num. 40.* Illud tamen certum est, non posse procedi contra fautores, nisi priùs constet, personam, cui fauent, hæreticam esse, quia iudicium quod sumitur contra suspectum de hæresi prætensum, fundatur super fautoria qualificata in casu hæresis. Ergo priùs debet constare de hæresi personæ, cui præstitus fuit fauor in causa hæresis, vt resoluunt Farinac. *de hæresi quæst. 182. num. 11.* Carena 2. *part. tit. 4. num. 19.* Defensores hæreticorum illi dicuntur, qui personas eorum armis & viribus suis, vel officio, vt aduocati, & similes, defendunt; nam si errores ipsorum defendant, formaliter hæretici dicuntur. Tandem receptatores sunt, qui hæreticos recipiunt, aut occultant ratione hæresis, vt latè probat Thomas Delbene *part. 1. de offic. Inquisit. dubit. 26.* Murga *tom. 2. disquis. tract. 1. dub. 3. & 4.* P. Mendo *in statera, dissert. 1. quæst. 6.* qui resoluit, huiusmodi fautores & receptatores adhuc absolui posse virtute Bullæ Cruciatæ. — De fautoribus, defensoribus, et receptatoribus.

8. De pœnis eorum.

Deinde sciendum est, credentes, fautores, defensores, & receptatores hæreticorum non puniri pœnis hæreticorum; nam is, qui hæreticus non est, sed leuiùs deliquit, non punitur pœnis hæretici, iuxta regulam capitis *pœna, de pœnit. dist. 1.* & licèt in nonnullis Ecclesiæ canonibus exæquentur hæreticis fautores, & defensores, id intelligendum est quoad modum procedendi, vt *in cap. Præsidentes, cap. in fidei, cap. vt officium, cap. vt commissi, cap. contra Christianos, cap. vt inquisitionis, hoc tit. lib. 6.* & quoad nonnullas pœnas omnibus communes, veluti quoad abiurationem hæresis, de qua sunt suspecti, *cap. vt officium, vers. Si verò, hoc titul. in 6.* Dubitari tamen solet, an illi de leui tantùm, vel de vehementi suspicione abiurare debeant. Et probabilius est, credentes, defensores, & similes de vehementi abiurare debere: tum quia talis videtur esse suspicio contra illos; nec enim pro leui tot pœnas imponerent Innocentius *in præsenti*, & Bonifacius *in dict. cap. 2. §. hæretici, hoc tit. in 6.* tum etiam, quia *in eodem cap. 2. §. ille*, docetur ex fauore, & defensione hæreticorum insurgere vehementem hæresis suspicionem; sed semper attendenda est qualitas personæ fauentis, vel receptantis, vt suspicio leuis, vel vehemens oriatur, vt resoluunt Eymericus 2. *part. direct. quæst. 56. num. 6.* Carena *dict. tit. 4. num. 20.* Castropalao *dict. tract. 4. disput. 7.* Salelles *dict. regul. 101.* qui latiùs de hac abiuratione agunt.

9. Traditur ratio decidendi.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam is, qui crimen commisit, in quo alterius criminis suspicio continetur, vltra pœnas illius, potest vt suspectus de alio coërceri: atqui credentes hæreticorum, & similes, sunt suspecti

pecti de hæresi: igitur ob eam suspicionem rectè puniuntur, nisi ex aliqua iusta causa suspicio hæresis cesset, *dict. cap. accusatus*, §. *ille*, veluti si adsit ignorantia probabilis, argumento capitis *felicis*, ibi: *Scienter*, *de pœnis in 6. l. 3. vers. Quid enim, ff. de incendio, ruina.* Docent Grillandus *de hæretic. quæst. 9. num. 3.* Simancas *de Cathol. cap. 15. num. 17.* qui accipiunt præsentem textum in credentibus, & defensoribus hæreticorum, quos sciebant esse hæreticos. Sic similiter iusta necessitas, seu coactio excusat crimen hoc, vt resoluit Carrerius *num. 167.* Menoch. *de arbitr. casu 349. num. 16.* Etiam receptaos hæreticum ob sanguinis propinquitatem, minori pœna afficiendus est, vt resoluunt Diana 4 *part. tract. 7. resol. 21.* Salelles *vbi supra, regul 105. num. 119.* Bordonus *sacri tribun. cap. 10. num. 82.*

10. Dissolvitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam etsi ab Interpretibus dubitetur, an priuatus sciens aliquem hæreticum, & eum non denuncians, fautor, seu defensor, ac de hæresi suspectus credatur; & non desint, qui affirmene ex tali omissione denunciationis insurgere violentam suspicionem hæresis, seu fautoriæ, vt resoluit Castro *de iusta hæretic. punit. lib. 2. c. 25.* probabilius tamen est, ex sola omissione denunciationis sine aliis coniecturis non prouenire vllam hæresis, aut fautoriæ præsumptionem, nec obligationem vllo modo abiurandi: sed denunciare hæreticos omittentem esse grauiter puniendum, solummodò vt inobedientem præceptis Inquisitionis, resoluunt Suarez *de fide disput. 20. sect. 4. num. 28.* Transmieta *in stimulo fidei, quæst. 3. cap. 7.* Salelles *tom. 3. lib. 5. de mater. tribunal. regul. 390.* Vnde licèt teneatur quilibet Catholicus denunciare hæreticos, iuxta tradita *in cap. 2. hoc tit.* non tamen si omittat, ideo vt hæreticus, seu tanquam suspectus de hæresi puniri valet. Nec obstat textus *in dict. cap. penult. hoc tit. §. 1.* Procedit enim in credentibus hæresum, non hæreticorum, qui verè hæretici sunt, iuxta suprà tradita. In præsenti verò textu agitur de credentibus hæreticorum, qui tantùm suspecti de hæresi sunt, iuxta suprà tradita. Nec obstat tandem quod de receptatoribus expendebamus; nam omissis quæ de eorum pœnis in aliis criminibus congesserunt Ant. Matthæus *de criminibus ad tit. de receptatoribus*, Gaillus *de pace lib. 1. cap. 10.* Plaza *de delict. cap. 36.* Menoch. *de arbitr. casu 368.* Gratian. *disceptat. volum. 4. cap. 368. ex numer. 4.* Giurba *consil. 8.* Cyriacus *controu. 345.* D. Nicol. Anton. *de exilio lib. 2. cap. final.* dicendum est, discrimen esse constituendum inter eos, qui ante delictum commissum, vel in ipso dum committitur, aliquem recipiunt, vel occultant; & inter eos, qui omnino post illud consummatum recipiunt. Priores enim tanquam participes delicti pari pœnâ afficiuntur cum ipsis delinquentibus, iuxta sententiam Bartoli communiter receptam *in l. furti, §. ope, num. 2. ff. de furtis*: quo casu procedit textus *in dict. l. 1. ff. de recept.* vbi agitur de iis, qui latronem cum ea ipsa ablata recipiunt, qui cùm durante coortectatione furtum committant, *l. in faciendo 69. §. infans, ff. de furtis*, illi tanquam recipientes delinquentem in ipso delicto, pari pœna plectuntur. Bartolus *in dict. l. furtum*, Gumez *lib. 3. variar. cap. 5. column. penult.* Cæterùm vbi quis recipit, vel occultat reum post delictum consummatum, quia leuiùs peccat, & non est causa proxima delicti, eadem pœna non punitur cum eo principali, sed leuiori regulariter, *l. final §. final. ff. de abigeis*, *l. vim 39. §. mulierem, ff. ad leg. Iul. de adult. l. Metrodorum 40. ff. de pœnis.* Dixi *regulariter*, quia nonnullis in casibus contrarium reperitur in iure expressum, vt *in cap. felicis, de pœnis in 6. cap. 1. de homicid. lib. 6, cap. 1. de schismat. eod. lib. clementin. de pœnis, cap. 1. §. conuenticulos, de pace iuram. firmanda.* Meritò ergo receptatores hæreticorum, qui post delictum hæresis commissum eos recipiunt, non puniuntur eisdem pœnis ac hæretici, quicquid velint Glossa, & repetentes *in cap. 2. hoc tit. in 6.* quorum sententia defendi potest in his, qui recipiunt, vel occultant ad hæresim committendam, vel in ipso crimine, aut cùm occultant captom, vel capiendum; quo casu accipiendus est Pius V. in constitutione relata à Nauarro *cap. 27. num. 56.* vbi refert, velut hæreticos puniri recipientes, vel occultantes hæreticos.

§.

Quia verò nonnulli sub specie pietatis virtutem eius (iuxta quod Apostolus ait) abnegantes, auctoritatem sibi vindicant prædicandi, cùm idem Apostolus dicat: Quomodo prædicabunt, nisi [a] mittantur? omnes qui prohibiti, vel non missi, præter auctoritatem ab Apostolica Sede vel Catholico [b] Episcopo loci susceptam, publicè, vel priuatim prædicationis officium vsurpare præsumpserint, excommunicationis vinculo innodentur: & nisi quamcitiùs resipuerint, aliàs competenti pœnâ plectentur.

NOTÆ.

1\. a *Mittantur.*] Secunda *ad Timoth. cap. 3.* & *ad Roman. cap. 10.* Faciunt textus *in cap. in nono, 21. dist.* Trident. *sess. 5. de reform. cap. 2.* &
2\. *sess. 24. cap. 4.* Quare Isaias dicebat ad Dominum: *Ecce ego, mitte me.* Refertur *in cap. in scriptis 8. q. 1.*

b *Episcopo loci.*] Qui debet licentiam prædicandi concedere, vt latè probat Barbosa *de potest. Episcop. alleg. 71.* & *in summa Apostolic. verbo Prædicare*: & illam ex iustis causis potest denegare, aut iam concessam reuocare, ita vt in sua diœcesi, nec etiam in propriis Ecclesiis Regulares exempti prædicent, quicquid sua tantum fretus auctoritate asseruerit audax Brunus Chassaing. *de priuilegiis Regul. tract. 6. cap. 1. per totum.*

§.

ADiicimus insuper, vt quilibet Archiepiscopus, vel ᵃ Episcopus, per se, aut per Archidiaconum suum, aut alias honestas, idoneasque personas bis, aut saltem semel in anno propriam parœciam, in qua fama fuerit hæreticos habitare, circumeat, & ibi tres, aut plures boni testimonij viros, vel etiam (si expedire videbitur) totam viciniam iurare compellat, quod si quos ibidem hæreticos sciuerit, vel aliquos occulta conuenticula celebrantes, seu à communi conuersatione fidelium vita & moribus dissidentes, eos Episcopo studeat indicare. Ipse autem Episcopus ad præsentiam suam conuocet accusatos, qui nisi se ab obiecto reatu purgauerint, vel si post purgationem exhibitam in pristinam fuerint relapsi perfidiam, canonicè [b] puniantur. Si qui verò ex eis iuramenti religionem obstinatione damnabili respuentes, iurare fortè noluerint, ex hoc ipso tanquam hæretici reputentur. Volumus igitur, & mandamus, & in virtute obedientiæ districtè præcipimus, vt ad hæc efficaciter exequenda Episcopi per diœceses suas diligenter [c] inuigilent, si canonicam velint effugere vltionem. Si quis enim Episcopus super expurgando de sua diœcesi hæreticæ prauitatis fermento negligens fuerit, vel remissus, cùm id certis indiciis apparuerit, & ab Episcopali officio deponatur, & in locum ipsius alter substituatur idoneus, qui velit, & possit hæreticam confundere prauitatem.

NOTÆ.

3. [a] EPiscopus.] Cuius præcipuum munus est hæreses exstirpare, hæreticosque punire. Felix Papa *epist.* 3. ibi: *Fratres hortor dilectionem vestram, & obtestor, & moneo, vt quà debetis, & potestis solicitudine vigiletis ad inuestigandos hæreticos.* Sixtus II. *epist.* 1. *ad Gratum Episcop.* ibi: *Tuam moneo dilectionem, vt cunctos, quos errare cognoueris, ad Catholicam fidem, & ad vnitatem rectè credentium conuertere studeas.* Leo Mag. *epist.* 2. *ad Episc. Italiæ, & 74. vel 76. ad Anatolium Episc.* & *epist.* 80. *ad Iulian. Episc.* Concil. Carthag. *can.* 124. *Si in matrico, vel in Sede Episcopus negligens fuerit contra hæreticos, admoneatur à vicinis Episcopis: & si ab eo die intra sex menses in prouincia sua non conueniat ad vnionem Ecclesiæ Catholicæ alios, non ei communicetur donec id fiat.* Refert Ant. August. *in epit. iuris lib.* 4. *tit.* 58. & probaui *in cap.* 2. *hoc tit. l.* 1. *C. Theodos. de relig.* Nouella 3. Valentini, D. Ambrosius *epist.* 32. l. Gothofr. *in dict. l.* 1. Adhuc enim his temporibus Alexandri, & Innoc. non erat Inquisitorum iurisdictio statuta, quæ per sequentes Summos Pontifices concessa, & instituta fuit; nam cùm Episcopi cœpissent variis negotiis implicari, diœcesimque non per se, sed per alios regere; hæreticique non solùm latenter, verùm & palam venenum effunderent, oportuit iudices peculiares peritissimos, & religione præstantes instituere in qualibet prouincia, vt inquirerent, punirentque hæreticos, & de hæresi suspectos; non tamen ideo sublata fuit hæc facultas Episcopis, qui vt ordinarij Inquisitores hæresum simul cum ipsis Inquisitoribus possunt procedere, & in ipsis causis fidei decidendis suffragium decisiuum habent; non autem ad pœnam procedere possunt, immò si quam receperint probationem, tenentur eam Inquisitoribus transmittere. Molina *de iustitia disp.* 28. *n.* 13. Carena *de offic. Inquisit.* 1. *p. tit.* 4. §. 3. *n.* 20. Villaroël *p.* 1. *regim. eccles. q.* 5. *art.* 1. De origine autem iurisdictionis, & officij sanctæ Inquisitionis in genere agunt Paramus *de officio sanctæ Inquisit. lib.* 1. *per totum.* Salelles *tom.* 1. *de mater. Tribun. sanctæ Inquisit. lib.* 1. *in prologom. de origine sanctæ Inquisitionis, specialiter in Hispaniarum Regnis* eruditè, & latè agit Tamayus à Salazar *in martyrol. Hispan. tom.* 2. *die* 29. *Aprilis*, Thomas Delbene *part.* 2. *de offic. Inquisit. dubit.* 195. Fragoso *tom.* 2. *de regimine.*

b *Puniantur.*] Iuxta tradita suprà *in cap. excommunicamus*, §. *illi autem.*

c *Inuigilent.*] Iuxta suprà tradita *in cap.* 2. *hoc tit.*

CAPVT XIV.

Gregorius IX. *Archiepiscopo* [a] *Mediolan.*

SIcut in vno corpore. *Et infrà*: Cùm igitur nonnulli laïci prædicare præsumant, & verendum nimis existat, ne vitia sub specie virtutum subinrrent; nos attendentes, quod Doctorum ordo est in Ecclesia Dei quasi præcipuus: mandamus, quatenus cùm alios Dominus Apostolos dederit, alios Prophetas, alios verò Doctores, inerdicas laïcis vniuersis, cuiuscunque ordinis censeantur, vsurpare officium prædicandi.

NOTÆ.

[a] MEdiolan.] de Metropoli hac Mediolanensi egi *in cap.* 17. *de rescriptis.* Huius textus commentarium dedi suprà *in cap. cum ex iniuncto.*

CAPVT XV.

[a] Idem.

EXcommunicamus, & anathematizamus vniuersos hæreticos, Catharos, Patarenos, pauperes de Lugduno, Passaginos, Tossepinos, Arnaldistas, Speronistas, & alios quibuscunque nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas, sed caudas ad inuicem colligatas, quia de varietate conueniunt in id ipsum. Damnati verò per Ecclesiam, sæculari iudicio relinquantur, animaduersione [b] debitâ puniendi: clericis priùs à suis ordinibus degradatis.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui præsentem constitutionem edidit proprio motu contra hæreticos hîc expressos: & continet varia capitula, quæ inter epistolas ipsius Pontificis ordine 8. referuntur; nam licèt Cathari iam primis Ecclesiæ sæculis damnati fuissent, vt probaui *in cap. 8. hoc titulo*; tamen cùm temporibus Innocentij III. noui hæretici instaurassent hæresim Manichæorum, etiam nomen Catharistarum innouarunt. In Germania dicebantur Cathari: in Flandria *Piphles*: in Gallia Tisserani, vt refert Spondanus post Baronium *anno* 1198. *num.* 27. & 1199. *num.* 11. vbi etiam agit de Patarenis, Humiliatis, & Pauperibus de Lugduno.

b *Debita.*] Vltimo videlicet supplicio, iuxta tradita suprà *in cap. ad abolendam*, *cap. excommunicamus*, §.1. vbi commentarium huius textus inuenies. 2.

§.

SI qui autem de prædictis postquam fuerint deprehensi, [a] redire voluerint ad agendam condignam pœnitentiam, in perpetuo carcere detrudantur: credentes autem eorum erroribus, hæreticos similiter iudicamus.

NOTÆ.

1. a REdire voluerint.] *Redire noluerint*, legendum esse voluerunt Glossa *in cap. inter*, *de purgat. canonic.* Ioannes Igneus *in l. 1. §. cùm Dominus*, *num.* 34. *ff. ad Syllan.* sed perperam, licèt in aliis codicibus ita legi referat Boër. *decis.* 341. *num.* 3. Tum quia pœnitentes, qui nolunt redire ad Ecclesiam, longè seueriùs puniuntur, siquidem traduntur Curiæ sæculari, *cap. ad abolendam*, *hoc titul.* cui admissâ lectione negatiuâ, non rectè conuenit præsens textus. Tum quia detrusio in carcerem ad agendam pœnitentiam, de qua in præsenti agitur, tantùm referri potest ad eos, qui redeunt ad Ecclesiam, errorem que confitentur, ac illum abiurant, vt patet, & probatur *ex cap. vt commissi*, *vers. vt illorum*, *hoc tit. lib.* 6. Vnde verior lectio est affirmatiua, quæ habet *voluerit*, quam retinent repetentes *hic.* Boëtius *vbi supra*, Simancas *de Catholic. cap.* 47. *num.* 33. Albertinus *de hæreticis*, *cap.* 1. *num.* 42. iuxta quos, & alios Gregor. IX. in præsenti docet, quod etsi hæretici impœnitentes, qui ad Ecclesiam non redeunt, tradi debeant brachio sæculari, iuxta suprà addocta *in cap. ad abolendam*; tamen verè pœnitentes, & veniam deprecantes admittuntur ad reconciliationem, vt euitent mortis pœnam, & detrudantur in perpetuum carcerem: quod adiecit Gregorius pro declaratione versiculi præcedentis, non quia aliquid contrarium decideret, vt contra Syluestrum notauit Simancas *vbi proximè*; vnde intelliges alternatiuam textus *in cap.* 2. *hoc titulo*, *in* 6. ibi: *Curiæ relinquendus*, *aut perpetuò immurandus*; itavt prior pars ad impœnitentes referatur, posterior verò ad pœnitentes, vt aduertit Alciatus *in eod. textu*, *num.* 42. contra alios existimantes per verba illa concedi electionem iudici, vt alterutram pœnam eligere possit; parùm aduertentes, textum illum non agere de pœna præscribenda, id enim relinquitur iuris dispositioni; sed de modo degradationis, quæ hoc, vel illo casu facienda est. De his etiam hæreticis pœnitentibus intelligitur textus *in cap. accusatus*, *in fine*, *hoc titul. in* 6. Vnde constat, speciale esse in hoc crimine hæresis, vt per pœnitentiam liberetur reus à relaxatione Curiæ, & pœna mortis: & ita limitatur regula legis *qui ea mente*, *ff. de furtis*: & ita notarunt *in cap. ad abolendam*, *hoc titulo*; Felinus *num.* 2. Abbas *num.* 5. Cortasius *lib.* 3. *miscel. cap.* 8. *num.* 5. Simanc. *dict. tit.* 47. *num.* 4. & meritò, quia diuina maiestas, in quam potissimùm hæreticus deliquit, *cap. vergentis*, *hoc tit. l.* 4. *C. eod.* non vult mortem peccatoris, sed vt conuertatur ad pœnitentiam, & viuat; & sic hæretici obdurati pietate alliciuntur, vt facilius redeant, & pœnitentes, ac de præterito lapsu dolentes pleniùs satisfaciant. Hinc Ioannes Summus Pontifex rogat Imperialem clementiam Iustiniani *in l. liquet*, §. *sed quia*, *Cod. de summa Trinit.* vt si hæretici proprio deposito errore ad vnitatem Ecclesiæ reuerti voluerint, in Christianorum communionem eos recipiat, ea ratione, quòd gremium suum nunquam redeuntibus, ac pœnitentibus claudit Ecclesia, *cap. super eo*, *de hæretic. in* 6. facit edictum relatum *in l. credentes*, *Cod. de summa Trinit.* De iure ciuili non satis disertè constat, an hæreticis pœnitentibus venia delicti detur. In lege 4. *in fine*, *Cod. hoc titul.* rescriptum est, delicti veniam pœnitentibus dari: quam sententiam probat P. Gregorius *lib.* 33. *syntag. cap.* 8. *num.* 18. Verùm *in l.* 3. *Cod. de apostatis*, lapsis, & errantibus subueniri scribitur; perditis verò, hoc est sanctum baptisma profanantibus, nullo remedio pœnitentiæ succurri: quæ iura vt componat Vvesembechius

in parat. ad tit. Cod. de apost. affirmat in dicta lege 3. non agi de apostatis, sed de Anabaptistis, quos à cæteris hæreticis differre asserit, ideoque eis pœnitentibus nihil de pœna remitti: Anabaptistarum enim crimen facti est (inquit,) quod factum non tollitur pœnitentiâ, vt nec homicidium, adulterium, vulnus: ideoque nihil de pœna tollitur, quia manente causâ manet effectus. At reliquæ hæreses non consistunt in facto, sed in opinionis errore versantur; qui error cùm per confessionem, & pœnitentiam deponatur, venia conceditur. Sed hæc solutio facilè conuincitur, cùm nulla ferè sit hæresis, quæ cum opinionis errore coniuncta, facta non habeat ecclesiasticis mysteriis repugnantia. Vnde nulla differentia versatur inter Anabaptistas, & cæteros hæreticos. Accedit quia absurdum est dicere pro perditis ibi accipi Anabaptistas, cæteros verò hæreticos pro lapsis; cùm certum sit, peiores Anabaptistis ac maiori dignos odio Nestorianos, ac Manichæos vbique existimatos esse. Quare hac omissâ solutione dicemus cum Cuiacio *in parat. Cod. de apostat.* dictam legem 3. esse non de Anabaptistis, sed de apostatis; est enim ipsa sub titulo *de Apost.* tam in codice Iustin. quàm in Theodos. Nec ea verba in ea inserta, *Sanctum baptisma profanantibus*, rei veritatem adumbrant, cùm pars pro toto hîc accipiatur, sanctum quoque baptisma pro Catholica religione sit intelligendum: & ideo, cùm ibi dicitur perditis nullo remedio pœnitentiæ succurri, est accipiendum de apostatis, quorum longè grauius est peccatum hæreticali superstitione; isti enim adhuc ciues Ecclesiæ sunt, licèt eiusdem veram doctrinam sathanæ insidiis deserentes; illi verò omninò à sacris præceptis sunt alieni, vt exponit Farinac. *quæst.* 183. *num.* 16. & hinc rectè *in dict. l.* 3. lapsis, & errantibus subueniri dicitur; perditis verò nullo remedio pœnitentiæ succurri: lapsi, & errantes sunt hæretici, perditi sunt apostatæ; sicuti enim deperditum id dicimus, quod extra rerum naturam esse desiit, *l. deperditum* 21. *ff. de petit. hæredit.* sic eum, qui cùm in vera via salutis sit, errat à semita, & tramite, lapsum dicemus; perditum verò, qui omnino remotus ab ea est: & hoc sensu Imperator Constantinus Paganos perditos appellat *in l.* 1. *Cod. de paganis*: & primis Ecclesiæ sæculis apostatis pœnitentiam denegari probaui *in can.* 1. *Concilij Illiber.*

2. De pœna perpetui carceris. Hæreticis ergo in hæresi deprehensis, sed pœnitentibus, imponenda est pœnà perpetui carceris, iuxta constitutionem Friderici relatam per Peñam *ad calcem Directorij*, & constitutionem Innocentij IV. editam anno 1254. quæ incipit: *Nouerit*, quam refert Peña *vbi suprà*. Probant Farinac. *de hæresi quæst.* 193. §. 5. *num.* 101. Salelles *tom.* 3. *de materiis Tribun. lib.* 6. *cap.* 7. *regul.* 487. Thomas Delbene *part.* 1. *de offic. Inquisit. dubit* 156. Vnde infertur, & præcipuè ex hoc textu, ibi: *deprehensi*, hæreticis, qui solùm sunt de hæresi suspecti, leuiter, aut vehementer non esse imponendam pœnam perpetui carceris, quia talis pœna tantùm recedentibus formaliter à fide Catholica est iniungenda; poterunt tamen illi temporariâ carceris pœnâ pecuniariâ, seu simili puniri. Simancas *de Catholicis, tit.* 47. *num.* 53. Peña 3. *part. direct. comment.* 42. *num.* 172. Nec etiam perpetuo carceri mancipandi sunt, qui ante testium publicationem reatum suum fatentur pœnitentiam flagitantes; quia non censentur plenè deprehensi in hæresi, seu apostasia formali: quare illis iuxta tempus, in quo pœnitentiam petierunt, tempus carceris est taxandum, vt si statim ac deprehensi sunt, delictum fateantur, per sex menses in carcerem detrudantur; si verò dum accusatio proponitur, per annum; & si post accusationem, per biennium; si post torturam, in perpetuum: in ipsa autem pœna carceris perpetui, iure communi attento *ex cap. vt commissi, vers. Et illorum, de hæret. in* 6. Inquisitores poterant dispensare commutando pœnam ipsam in peregrinationem, ieiûnia, & similia opera: sed hodie hoc reseruatum est Domino Inquisitori Generali, vt iam notauit Simancas *de Catholic. tit.* 16. *num.* 20. & *tit.* 47. *num.* 12. & solet Inquisitor Generalis cum damnatis simpliciter ad perpetuum carcerem post triennium; cum damnatis verò sine remissione, post octo aut decem annos dispensare si appareant signa veræ pœnitentiæ. Debet autem carcer competens viribus naturæ esse, sed ita vt, magis ad pœnam, quàm ad custodiam instituatur, *Clement.* 1. §. *propter, hoc tit.* ibi: *Duro tamen tradere carceri, siue arcto, qui magis ad pœnam, quàm ad custodiam videatur.* Et tempus hoc carceris posse commutari ab Inquisitoribus, condemnando hæreticos ad triremes per idem tempus, patet ex constitutione. Alexandri VI. quæ incipit: *Venerabilis*, data die 26. Maij anni 1503.

3. De habitu pœnitentiali. Tandem sciendum est, pœnitentiam hanc in carcere faciendam per tempus ab Inquisitoribus præfinitum, vtpote solennem, peragendam esse cum veste pœnitentiali, iuxta antiquam Ecclesiæ consuetudinem, vt ita sacco illo induti, & signati, magis humilientur, argumento capitis *in capite*, 50. *dist.* docent Simancas *suprà, num.* 9. Peña *ad Eymericum*, 3. *part. director. comment.* 42. *num.* 175. Salelles *lib.* 6. *cap.* 7. *regul.* 490. qui diligenter inquirunt vsum dicti habitus pœnitentialis. Et iam inualuisse primis temporibus, cùm iurisdictio Inquisitorum cœpit, constat ex Concilio Tarraconensi relato per Eymericum 2. *part. Direct. tit. de formis pœnitent.* & ex quibusdam literis, seu sententiis sancti Dominici, relatis à Camillo Campegio apud Zanchinum *de hæretic. cap.* 20. et Concilio Tolosano celebrato anno 1229. vbi ita cauetur: *In detestationem quoque veteris erroris, duas cruces portent de cætero altiùs præminentes, alterius coloris, quàm sint vestes eorum, vnam a dextris, & alteram à sinistris.* Et cùm adhuc dubitaretur, quonam modo, & cuius coloris huiusmodi cruces essent conficiendæ, in Concilio Biterrensi *can.* 26. ita cautum fuit: *In detestationem etiam veteris erroris duas cruces portent in superiori veste coloris crocei, longitudinis duorum palmorum, & dimidij, latitudinisque duorum, & in se trium digitorum habentes latitudinem; vnam anterius in pectore, & aliam posterius inter scapulas: vestes, in quibus cruces portauerint, colores crocei non appareant, superiori veste intellecta, supra quam in domo, vel extrà alia non portetur.* Habitum istum vulgò appellamus *Sanbenito*, & varias huius nomenclaturæ rationes adduxerunt Yepes *in Chron. D. Benedicti, anno* 682. F. Hieronymus Roman. *lib.* 5. *Reipub. Christ.* Ant. Perez *serm.* 2. *de sancto Andrea.* Hæphtenus *lib.* 5. *disquisit. monast. tract.* 7. *disquisit.* 3. Sed placuit ea, quam sequuntur Yepes, & Hæphtenus, videlicet quod cùm olim ob publica, & enormia delicta

pœnitentes

pœnitentes detruderentur in monasteriis, & ibi mutarent habitum, non erat alius, nisi ipsius religionis, prorsusque similis vesti monachorum, apud quos recludebantur. Fuit hæc autem forma apud Hispanos tam antiqua, vt in Barchinonensi Concilio anno 540. celebrato præscribatur: *Vt pœnitentes raso capite, habitu religionis amicti, omne tempus vitæ suæ ieiuniis, atque obsecrationibus impendant.* Et in Concilio Toletano IV. expresse præscribitur in hæc verba: *Quicumque ex sæcularibus accipientes pœnitentiam totonderint se, & rursus prævaricantes, laici effecti sunt, comprehensi ab Episcopo suo ad pœnitentiam, ex qua recesserunt, reuocentur. Quod si aliqui per pœnitentiam irreuocabiles sunt, nec admoniti reuertuntur, vt veteres apostatæ coram Ecclesia anathematis sententia condemnentur.* Et in 6. Tolet. Synodo, *can.7.* ita statuitur: *Vt hi, qui sub religioso habitu pœnitentiæ professi pro venia peccatorum ad manum sacerdotis adducti, si post hæc, vel aut comam nutrientes, vel vestimenta sæcularia sumentes, ad id, quod reliquerant, redierint, ab Episcopo ciuitatis comprehensi rursus legibus pœnitentiæ in monasteriis subdantur inuiti.* Inde coniectantur Ypres, & Haæphtenus *vbi suprà*, pœnitentes hæresi abiurata detrusos fuisse in monasteria Diui Benedicti, & detulisse scapulare ipsius Ordinis eo modo, quo Equites olim Militarium Ordinum sub regula D. Benedicti degentes deferebant scapulare paruum, quod vulgò dicebatur *Sanbenitillo*, vt probat Haæphtenus *vbi suprà*. Vnde licèt postea rei ipsi detrudi cœpissent in carceribus sanctæ Inquisitionis, ad pœnitentiam peragendam, tamen habitus ipse pœnitentialis vetus nomen retinuit, & ita à pristina detrusione in monasterium sancti Benedicti, vulgò *Sanbenito*, appellatur. Alia de ipsius vocis ratione congessit Paramus *de offic. Inquisit. lib. 1. cap. 5. tit. 2.*

4. *De coloribus et forma ipsius Martyr.* Huius sacci color varius fuit antiquitus, tempore Eymerici liuidus, & subniger, & cruces crocei coloris erant; hodie autem saccus ipse crocei coloris est, cruces autem ante pectus, & in dorso rubei coloris: cuius coloris rationem ex eo assignauit Hurtado *tom. 2. de residentia, resol. 7. subsect. 3. num. 68.* quia croceus color flammeus dicitur, vt ex Cypriano, Tertul. & Martiali probat. Vnde habitus iste crocei coloris est cum crucibus rubeis, vt illum deferentes semper præ oculis habeant, per sanguinem Iesu Christi rubeo colore designatum, à gehennæ incendiis, & flammis inferni croceo colore designatis, liberatos fuisse; & quod si ad vomitum sicut canes, & ad volutabra fœtida hæreseos, sicut sues reuertuntur, igni tradendi sunt: vnde relapsi ipsi cùm vltimo supplicio traduntor, sacco induto incedunt, cum flammis in ipso depictis. Quæ ratio mystica profectò est, nam moralis ex alio capite, & faciliori prouenit, videlicet, vt ita faciliùs cognoscantur ita pœnitentes, vt maiori rubore suffusi, humilientur. Quærunt adhuc Paramus, & Hurtado *vbi proximè*, quare crux in ipso habito rubeo colore intexta non ponitur iuxta formam crucis in qua Dominus noster passus, & mortuus est, sed potius est crux decussata, ad modum illius, in qua D. Andreas martyrio coronatus fuit. Et omissis rationibus ab ipsis assignatis, eam veriorem credo, quod cùm ipsi pœnitentes aliquando ad irrisionem vterentur his crocibus, quas semper in ipso habitu gestabant, placuit, vt crux decussata deinceps apponeretur, nec sine ratione; nam cùm ipsi plerumque negent Christi Domini nostri aduentum, & passionem, quem fidei articulum, cùm Symbolum fidei ab Apostolis dictaretur, pronunciauit S. Andreas, vt constat *ex l. 1. tit. 4. partit. 1.* ibi: *San Andres dixo que recibio passion en poder de Poncio Pilato, è fue crucificado, muerto, & soterrado.* Inde, vt habitu ipso fateantur se negasse, quod sanctus Andreas vt fidei articulum prædicauit, ipsius Apostoli crucem decussatam deferunt.

Credentes.] Versiculum hunc exposui suprà *in cap. excommunicamus, §. credentes.*

C A P V T XVI.

[a] Idem.

Absolutos se [b] nouerint à debito [c] fidelitatis, [d] hominij, & totius obsequij, quicunque lapsis [e] manifestè in hæresim [f] aliquo pacto, quacunque firmitate vallato, tenebantur adstricti.

NOTÆ.

a *Idem.*] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem contra hæreticos motu proprio fecit à nemine consultus.

1. b *Se nouerint.*] Ipso iure videlicet, nam licèt ad tollendam aliquam obligationem iuramento, vel non firmatam, sententia absolutoria requiratur, *cap. quamquam, de censibus, lib.6. Clement.1. de hæreticis, Clem.2. de hæret. c. cum desideres 154. à nobis 28. cap. quamvis 58. de sent. excom. c. ad aures 24. de simonia*, probant Suarez *de censur. disput. 7. sect. 3.* Balboa *in cap. 1. de indiciis, num. 62.* tamen in præsenti casu vassalli hæreticorum ipso iure liberantur à fidelitate illis promissa, propter atrocitatem criminis, ob quam ipso iure à tempore lapsus priuantur omnibus bonis antea obtentis, vt probaui suprà *in cap. vergentis*; & ita priuantur ipso iure fidelitate à vassallis sibi promissa. Nec contrarium probant textus *in cap. vergentis, cap. excommunicamus, et l. 1. §. moneantur, hoc tit.* vbi vt subditi liberentur à fidelitate dominis promissa, desideratur sententia. Nam omissa solutione repetitorum in præsenti, qui asseruerunt, textus illos procedere de iure antiquo, in præsenti verò Gregorium nouum ius statuere, dicendum est, Innocentium in dictis iuribus procedere in diuerso casu; ibi enim Principes ipsi, & Potestates sæculares non fuerant in hæresim lapsi, sed tantùm ignaui, ac negligentes in compescendis hæreticis; vnde cùm non ita grauiùs peccarent ac ipsi hæretici, non ita seueriùs

seueriùs puniuntur. Docuerunt Castro *lib.* 2. *de iusta hæretic. punit. cap.* 6. Simancas *de Catholic. tit.* 46.

2. c *Fidelitatis.*] Promissæ per vassallos etiam Imperatori, Regi, vel supremo Principi; nam Pontificem posse subditos Principum, & supremorum Monarcharum absoluere, illisque iuramentum fidelitatis relaxa, probaui *in cap. licèt, de voto*, & exemplis illustrat Iosephus Stephanus Valentin. *in opusculo de potestate coactiua Romani Pontificis, cap.* 12. *num.* 17. facit Innocentius III. *lib.* 1. *epist.* 18. Hinc inferunt antiquiores, depositarium non teneri reddere rem depositam domino in hæresim lapso: quod verum credo, non quia depositarius possit retinere rem ipsam depositam; sed quia cùm ministerio legis eius dominium fisco quæsitum sit, depositarius tenetur fisco rem tradere, *ex l. bona fides, ff. depositi, l.* 6. *tit.* 6. *p.* 4. docent Baldus *in rubric. C. Depositi*, Molina *lib.* 2. *de iustit. disput.* 526. Azor *p.* 1. *instit. lib.* 7. *cap.* 8. *q.* 4. Lessius *lib.* 2. *de iust. cap.* 27. *dubit.* 4. Escobar *de vtroque foro, art.* 4. *de effectu mentis legis.*

3. d *Hominij.*] In aliquibus codicibus legi, *dominij*, iam notarunt Hostiensis, Zabarella, Buttriusque *in præsenti*: sed rectiùs retineo *hominij*, quia in præsenti tantùm agit Gregorius de his qui promiserant Dominis suis fidelitatem, vel obseqium; qui plerunque facere solent hominium, seu homagium, vt probaui *in cap. ex diligenti, de simonia*: sed retento verbo *dominij*, inferunt rectè ex hoc textu Doctores, filios liberari à vinculis patriæ potestatis eorum parente in hæresim lapso: quod & statutum legimus *in cap. quicunque, §. illorum, hoc tit. in* 6. iuxta vulgatam litteram, etsi ea verba non reperiantur in ipsa constitutione Alex. IV. quæ extat apud Peñsin in calce Directorij Cherub. *tom.* 2. *bullar. fol.* 128. Simancas *de Cathol. cap.* 45. aliis relatis Fermosinus *alleg.* 38. *num.* 46. & *alleg.* 47. *num.* 11. ex ea ratione, quia prohibenda est cohabitatio cum parentibus hæresi infectis, quia facilè filij eorum errores sequentur ob assiduam conuersationem, iuxta illud Iuuenalis *satyr.* 14.

Sic natura iubet, velociùs & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica magis.

D. Hieronymus *epist.* 15. *ad Latam*, ibi: *Nihil in te videat filia, quod si fecerit, peccet: mementote vos parentes virginis, eamque magis exemplis doceri posse, quam voce.* Plinius *in paneg. ad Trajanum*, ibi: *Non tam imperio illi opus est, quàm exemplo.* Plura Æneas Robertus *lib.* 1. *rer. iudic. cap.* 2. Simanc. *de primog. lib.* 1. *cap.* 11. vnde si in Iudaïcam superstitionem parentes prolabantur, facilè filij eandem discent, vt satis expressit Iuuenalis *satyr.* 14.

Quidam sortiti metuentem sabbata patrem,
Nihil præter nubes, & cœli numen adorant;
Nec distare putant humanâ carne suillam,
Quà pater abstinuit: mox & præputia ponunt.
Romanas autem soliti contemnere leges,
Iudaïcum ediscunt, & seruant ac metuunt ius,
Tradidit arcáno quodcunque volumine Moyses.

Ex eodem etiam verbo dominij deducunt Azor *p.* 1. *instit. lib.* 8. *cap.* 12. Peña *p.* 2. *direct. q.* 119. *commentar.* 168. Farinac. *de hæresi q.* 197. *§.* 3. *n.* 30. Molina *tom.* 1. *de iustitia, disputat.* 40. Decianus *lib.* 5. *tractat. crimin. cap.* 44. *num.* 28. Simancas *de Catholic. tit.* 47. *num.* 74. & *tit.* 61. *num.* 8. F. Alfons. de Castro *lib.* 2. *de iusta hæretic. punit. cap.* 7. Castropalao *tom.* 1. *oper. moral. alleg.* 47. *num.* 12. seruos ob dominorum hæresim eripi in libertatem: qui etiam mouentur auctoritate textus *in l. Manichæos, C. hoc. titulo*, in illis verbis: *Seruos extra noxam esse volumus, si dominum sacrilegum euitantes, ad Ecclesiam Catholicam seruitio fideliori transierint.* Quibus auctoritatibus moti docent, seruos hæreticorum proclamare posse ad libertatem, quia Domini propter hæresim, in quam lapsi sunt, eorum dominium amiserunt. Sed contrariam sententiam, videlicet seruos propter dominorum lapsum in hæresim ad libertatem non peruenire, sed eos ad fiscum spectare cum cæteris bonis, tenuerunt Ioannes Andreas, Francus, & Geminianus *in cap. quicunque, §. final. hoc tit. lib.* 6. Ananias, & Marianus Socinus *in præsenti*: quorum sententia probatur ex eo, nam bona hæretici ad fiscum pertinent, vt probaui *supra in cap. vergentis*: sed serui in bonis sunt, *l. Paulus, §. penult. ff. de pignor. leg. final. §. final. C. de V. S. l. rem in bonis, ff. de acquir. rer. domin.* plura Tiraquel. *in l. si vnquam, vers. donatione largitus, quæst.* 17. *num.* 323. *C. de reuoc. donat.* Igitur serui illi ad fiscum spectant. Deinde nam confiscatio hæc bonorum hæreticorum statuta est ad instar confiscationis, quæ fit ob crimen læsæ Maiestatis humanæ, *cap. vergentis, vbi notaui, hoc tit.* sed in ea confiscatione serui non assequuntur libertatem, sed ad fiscum spectant, *l. Imperator* 12. *ff. de fideicommiss. libert.* ergo similiter in hoc crimine læsæ Maiestatis serui ad fiscum spectant. Tandem quia nulla est iuris dispositio, cuius ratione serui hæreticorum sine manumissione ad libertatem peruenire possint; non præsens textus, qui iuxta veram eius litteram tantùm agit de illis, qui parebant hæreticis ratione fidelitatis, obsequij, seu hominij: quæ iura cùm personalia sint, nec ad extraneam personam transire possint, ideò nec ad fiscum spectare valent. Non textus *in d. l.* 4. *C. hoc titulo*, qui procedit in casu speciali, cùm videlicet seruus ad fidem catholicam conuertitur, domino manente in ipsa perfidia hæreticali. Vnde cùm non adsit vlla iuris constitutio, quâ libertas concedatur seruis hæreticorum, non est cur asseramus, eos proclamare posse ad libertatem in fisci præiudicium: quare hanc sententiam veriorem credo, etsi iuxta pietatem, quæ in tribunalibus sanctæ Inquisitionis seruatur, sæpe sæpius contrarium decisum fit in supremo Inquisitionis Senatu, vt refert Fermosinus *d. alleg.* 47. videndi sunt Machado *lib.* 6. *summa, cap.* 7. *tract.* 13. *docum.* 9. Sanchez *lib.* 2. *sum. cap.* 24. *num.* 10. Castropalao *tom.* 1. *oper. mor. tract.* 4. *disputat.* 5. *punct.* 26. Diana *p.* 7. *tract.* 7. *resol.* 17. Bordon. *de mater. trib. cap.* 17. *de pœn. num.* 106.

e *Manifestè.*] Vnde deducitur, præsentem 4.
constitutionem non procedere si hæretici occulti sint, quia expressè exigit Gregorius hæresim manifestam, vt docuerunt Peña 3. *p. Direct. quæst.* 119. *comment.* 468. Farinacius *de hæresi, quæstion.* 189. *numer.* 65. Fermosinus *allegat.* 47. *num.* 1.

f *Aliquo pacto.*] Hinc omnes obligationes 5.
actiuæ à die commissi criminis fisco acquiruntur, nec postea hæreticus valet debitores ipsos conuenire. Fermosinus *d. alleg.* 47.

COM

COMMENTARIVM.

6. Conclusio traditur et probatur. EX hac Gregorij constitutione sequens communiter deducitur assertio: *Liberantur ab omni obligatione, qui hæreticis tenebantur obstricti.* Probant eam textus *in cap. aliud*, iuncto pro eius historia Hothom. *in Franco-Gal. cap. 13. cap. nos Sanctorum, cap. iuratos 15. q. 6. cap. final. de pœnis, cap. venerabili, de elect. cap. quicunque, §. 1. hoc tit. lib. 6.* Faciunt textus *in cap. de illa, cap. quanto, de diuort. cap. final. de conuers. coniug. l. 32. tit. 9. part. 1.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Bellarminus *in apolog. contra Regem Angliæ, fol.* 317. Suarez *de fide lib.3.cap.23. num. 22.* Solorzanos *tom. 1. de iure Ind. lib. 3. cap.5. num.22.* Thomas Delbene *de offic. Inquisit. cap.1. dubit.* 151. *cum duabus sequent.* Petrus Gregor. *lib.2. partit. tit. 6. cap.5.* Gutierrez *de delict. cap. 37. & 38. & lib. 1. canonic. cap. 1. num. 18.* Sanchez *lib.2. summ. cap.24. num.5.* Fermosinus *allegat.47. num.25.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract.4. disp.5. punct.16.* Simancas *de cathol. tit.49.*

7. Impugnatio traditæ assertionis. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: fidem promissam omnino seruandam esse, omnia iura proclamant, *l. bona fides, ff. depositi, l. ait Prætor, ff. de pactis, cap. is qui fidem, de sponsalibus, cap. 1. de pactis*, vbi probaui, etiam hostibus, seu aliis, etiam eam non ad implentibus, *cap. noli 23. q. 1. l. 1. §. non fuit, ff. de dolo, cap. 1.* vbi illustraui, *de treuga & pace*: igitur qui fidem præstiterunt, fidelitatemque, & obsequium Principibus promiserunt, tenentur etiam post eorum lapsum eam adimplere. Accedit, nam si fidei promissio iuramento firmata est, seruari debet superiori, etiam tyranno, *cap. 17. Ezechielis, vers. 16.* ibi: *Viuo ego, dicit Dominus, quoniam in loco Regis, qui constituit eum Regem, cuius fecit irritum iuramentum, & soluit pactum, quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur.* Et *vers. 19. Quoniam iuramentum, quod spreuit, & fœdus, quod præuaricatus est, ponam in caput eius.* Concil. Tolet. 4. *can. 75. Sacrilegium quippe est, si violetur gentibus rerum suarum promissa fides; quia non solum in ea fit pacti transgressio, sed & in Deum quidem, in cuius nomine pollicetur ipsa promissio.* Tolet. 7. *can.1.* Tolet. 8. *can. 2.* Tolet. 10. *can. 2. cap. si quis laicus 19. 22. q. 5.* probat, & eruditè, vt solet, illustrat D. Franc. Ramos *in memor. pro Episcop. Lusit. in princ. num.* 103. & 214. Igitur si in præsenti casu fidei promissio iuramento firmata fuerat, etiam hæreticis seruanda erat. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam sæpius legimus infidelibus, & apostatis, etiam pios, & catholicos viros obsequium, & subiectionem præstitisse, vt fecerunt Ioseph Pharaoni, Daniel Nabuchodonosori, Mardochæus Assuero, & milites Catholici, qui seruiebant Iuliano Apostatæ, à quo cum iubebantur aciem mouere pro defensione Reipublicæ, illi statim parebant; cùm autem illis imperabat arma mouere in Christianos, tantum Dei Imperatorem cœli & terræ agnoscebant, vt refertur *in cap. Iulianus 11. q. 3.* ex Socrate, Sozomeno, & Nicephoro refert Couar. *lib.4. var. cap. 12. per totum.* Ergo quia per apostasiam, seu hæresim superioris non eximuntur eius subditi ab obsequio, & fidelitate illis promissis. Secundò difficilior redditur præsens constitutio ex sententia eorum, qui existimarunt, Summum Pontificem nullum prorsus habere rerum temporalium dominium, aut potestatem, siue

directè, siue indirectè, siue absolutè, siue respectiuè ad bonum spirituale: quam docuerunt & probarunt Guillelmus Occanus, I. Parisiensis, Dantes, & alij relati ab Azorio *tom.2. instit. lib.4. cap.9. q.3.* Iacob. Salmainus *in tract. de suprem. potest. laica, q.3.* I. Maior *in 4. dist. 24 q.3. conclus.3;* Albericus *in dictionar. verbo Electio*: & fusè probat Rogerus Vvidringtonus *in apolog. pro iure Principum.* Igitur in præsenti Gregorius non poterat statuere pœnam priuationis homagij, seu hominij temporalis contra Principes, vel nobiles laicos; vnde sub lite esse auctoritatem huios constitutionis, & cuilibet tutum esse credere quod velit, docuit Michaël Roussel. *lib. 3. hist. Pontif. iurisd. cap.3. num* 8.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens Gregorij constitutio, cuius ratio ex eo prouenit, quia si fidem humanam frangenti fides non est seruanda, *l.4. C. de pactis, cap. infidelis, & ferè per totam 28. q.1. cap. sicut 29. §. iuramentum, de iureiur.* probant Menoch. *de arbitr. casu 316. num.26.* Fachineus *lib.9. controu. cap.48.* multò maiori ratione violanti fidem catholicam, hoc est hæretico, fides seruanda non est. Accedit, nam si subditi & Vassalli parerent Principi hæretico, huc vergeret in magnam fidei corruptionem, cùm facilè subditos ad suos errores traheret, iuxta illud *Prouerb. cap. 6. Homo apostata in corde suo machinatur malum, & iurgia seminat, intendens homines separari à fide.* Siquidem peccato, quo Dominus laborat, protinus subditi inficiuntur, *cap. cum quidam, de iureiur. cap. sicut, cap. pastoralis 7. q.7. cap. præcipuè 11. q. 3.* D. Bernardus *epist.* 127. *Si quis de populo deuiat, solus perit; verùm Principis error multos inuoluit, & tantis obest, quantis præest.* Cicero *lib. 3. de legibus*, ibi: *Nec tantùm mali est peccare Principes, quantum illud, quod permulti etiam imitatores Principum existunt.* Vnde *cap. 10. Ecclesiastici* legitur: *Secundùm iudicem populi, sic & ministri eius; & qualis est Rector ciuitatis, tales inhabitantes in ea.* Faciunt Claudianus *lib. 1. de laudibus Stiliconis*, ibi: 8. Traditur ratio decidendi.

Scilicet in vulgus manent exempla Regentum,
Vique ducum litues, sic mores castra sequuntur.

Et alibi:

—— Totus componitur orbis
Regis ad exemplum.

Et mox apud eum.

—— Nec sic inflectere sensus.
Humanos edicta valent, quam vita Regentis:
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.

Cicero *lib. 3. de legibus*, ibi: *Vt enim cupiditatibus Principum, & vitiis infici solet tota ciuitas, sic emendari, & corrigi continentiâ.* Latè illustrant Petrus Gregor. *lib. 6. de repub. cap. 18.* Solorzanos *embl. 23.* & qui præest Christianis, debet esse Catholicus, & membrum vtile corporis mystici fidelium, vt probant Michaël Vlcanus *in tract. de regim. mundi, 2. q. princip. num. 82.* Solorz. *tom.1. de iure Indiar. lib. 3. cap. 6. num. 19.* Rectè ergo in præsenti statuit Gregorius, ob hæresim manifestam superioris, eius subditos & vassallos eximi à fidelitate illis promissa, ne eorum assiduâ conuersatione in similem etiam incidant errorem; & similiter vt rubore suffusi Principes, & superiores terreantur, & ab hoc grauissimo crimine perpetrando arceantur; vnde serpente in Gallia fœdâ Albigensium hæresi, lapso Raymundo Comite Tolosano, bona damnatorum confiscata fuerunt, vassallique à fidelitate absolutè

abſoluti, conceſſâ Catbolicis facultate occupandi ditiones ipſius Comitis, vt refert Guillel. Brito *lib.8. Philip.*

Rex & Papa ſimul exponunt omnibus illum,
Et res, & patriam totam, quæ ſpectat ad illum,
Vt qui præualeat armis, & viribus illi
Tollere quid, proprios licitè conuertat in vſus,
Et Dominus fiat rerum, quas auferat illi.

9. DISSOLVUNTUR DIFFICULTATES.

Nec obſtat prima difficultas ſuprà adducta; nam in generali promiſſione fidei, & obſequij facta ſuperiori, excepta creditur religionis cauſa, argumento legis vltimæ, *ff. de in ius vocando* quia in omni promiſſione, & iureiurando creditur ſemper ſupremi Principis auctoritas reſeruata, & cultus diuini ratio, vt probat Alberic. Gentil. *lib. 1. de iure belli, cap.* 11. vnde licèt ob fidei promiſſionem iuramento firmatam teneantur vaſſalli parère Principi etiam tyrannicè dominanti, tamen ſi ipſe in hæreſim lapſus ſit, non tenentur illi obedire, ex ratione ſuprà adducta, ne videlicet aſſidua communicatione facilè in ipſius errores prolabantur. Nec obſtat quod expendebamus *ex cap. Iulianus* 11.*q*.4. nam cùm temporibus illius Imperatoris Eccleſia plenâ non frueretur libertate, & pace, non poterat ſubditos ipſius Imperatoris ab eius obedientia abſoluere, & ita Catholici in apoſtatæ exercitu militiæ nomen dabant, quod tolerauit Eccleſia, cùm adhuc non haberet plenam poteſtatem compeſcendi Principes temporales, vt docuit D. Thomas 2. 2. *q.* 12. *art.*2 qui etiam reſpondit exemplis Ioſephi & Danielis, aſſerendó ea procedere in Gentilibus, non verò in hæreticis. Quando autem infideles, & Iudæi eo tantùm, quod tales ſint, priuari poſſint dominio, & iuribus, quæ habent in Catholicos, expoſui *in cap.* 1. *de Iudæis.* Nec obſtat ſecunda difficultas, nam verius eſt, Pontificem, Vicarium Chriſti, Paſtorem omnium Chriſtianorum, omnes Chriſtianos poſſe corrigere, & punire, etiam pœnis temporalibus, virtute poteſtatis temporalis, quam indirectè, & reſpectiuè ad bonum ſpirituale habet, vt fecit in caſibus relatis *in cap. vbi periculum, de elect. in 6. cap.* 1. *de homicid. eod. lib. cap. excommunicamus, §. moneatur, hoc tit. Clement.* 1. *de ſumma Trinit.* Concil. Conſtant. *ſeſſ.* 8. & 15. Lateran. ſub Leone X. *ſeſſ.* 11. probat ex variis ſanctorum Patrum teſtimoniis Ioſephus Steph. Valent. *integro lib. de poteſtate coactiua R.P.* Vnde ob hæreſim Principis ſæcularis rectè priuatur ipſe dominio directo, aut vtili rerum ſuarum. Facit Nicephor. Caliat. *lib.*13.*hiſtor. cap.* 30. quem expendit Steph. Valent. *vbi ſuprà, ad finem libri*, qui etiam pro adſtruenda hac poteſtate adducit textus *in cap.* 1. *de calum. cap. qualiter, de accuſationibus*, & alios: & immeritò Rouſſel. de hac poteſtate Eccleſiæ dubitat; quare hanc illius audaciam demirari ſatis non poſſum; quamquam enim toto opere hic auctor ſatis prodat quâ mente ad ſcriptionem animum appulerit, ſitque innumeris locis erga Summos Pontifices (vt mitiſſimè dicam) irreuerentiſſimus, & perpetuus admorſor, nedum allatrator eorum, quæ à Pontificibus ſunt conſtituta; tamen hoc loco nimiam audaciam ſuam explicuit.

Suprà traditæ aſſertioni obſtat textus *in cap. de illa, de diuortiis*, vbi agitur de quadam vxore, quæ à viro ſuo in hæreſim lapſo diſceſſit, forſan ea intentione, vt maritus tædio pariter, & confuſione affectus, ad rectam ſemitam rediret; & dubitatur an eo pœnitente, & reuerſo ad fidem catholicam, cogenda eſſet illum recipere, vel non? Et ſub diſtinctione reſpondet Pontifex, videlicet, quod ſi iudicio Eccleſiæ ſeparata eſt vxor à conſortio viri, non cogatur ipſum etiam pœnitentem recipere: ſi verò propria auctoritate diſceſſit, cogatur cum eo habitare. Quem textum ita expendo: En vbi ob hæreſim mariti vxor ipſo iure non eximitur ab obſequio viro debito. Igitur quia ob hæreſim ſuperioris eius ſubditi non eximuntur à fidelitate, ſeu obſequio. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, verum eſſe ob hæreſim mariti diuortium fieri, *cap. final. de conuerſ. coniug. cap.*2. *cap. quantò, de diuort.* probaui *in d. cap. de illa, eod. tit.* Sicut etiam ob adulterium corporale diuortium fit, *cap ſignificaſti, de diuort.* vbi probaui: non tamen ideo licet propria auctoritate coniugi coniugem hæreticum deſerere, cùm iudicio Eccleſiæ tantùm diuortium quoad thorum fieri poſſit: & ita ſi propria auctoritate diſcedat, quia illegitimè, & non ſeruato iuris ordine coniugem deſerit, cogitur ad eum redire, quia ob vinculum ſacramenti non licet coniugi propria auctoritate coniugem hæreticum deſerere. 10. EXPONITUR CAP. DE ILLA, DE DIVORTIIS.

Etiam exponendus eſt textus *in cap. inter alia, de ſentent. excommunicat.* iuncto eius commentatio.

TITVLVS VIII.

De ſchiſmaticis, & ordinatis ab eis, & alienationibus factis.

CAPVT I.

Ex Concil.[a] *Lateran.*

V O D à prædeceſſore noſtro felicis memoriæ Papa [b] Innocentio factum eſt, innouantes, ordinationes ab Octauiano & Guidone hæreſiarchis, nec-non & Ioanne [c] Strumenſi, qui eos ſequutus eſt, factas, & ab ordinatis ab eis, irritas eſſe cenſemus, adiicientes etiam, vt qui dignitates eccleſiaſticas, ſeu beneficia per prædictos,

prædictos ſchiſmaticos acceperint, careant impertatis. [d] Alienationes quoque, ſiue inuaſiones, quæ per eoſdem ſchiſmaticos, ſiue quæ per [e] laicos factæ ſunt de rebus eccleſiaſticis, omni careant firmitate, & ad Eccleſiam ſine omni onere eius reuertantur. Si quis autem [f] contraire præſumpſerit, excommunicationi ſe nouerit ſubiacere. Illos autem, qui ſponte [g] iuramentum de tenendo ſchiſmate præſtiterunt, à ſacris ordinibus, & dignitatibus decernimus manere ſuſpenſos.

NOTÆ.

a *Lateranenſi.*] Generali videlicet ſub Alexandro III. celebrato, vbi *cap. 2. & in 1. collect. ſub hoc tit. cap. 2.* repetitur textus hic, prout in præſenti tranſcribitur.

b *Innocentio.*] Secundo videlicet, qui in Concilio Romano *can. 24.* ita ſtatuit: *Ordinationes factas à Petro Leonis, & ſchiſmaticis hæreticis euacuamus, & irritas eſſe cenſemus.* Refert Ant. Auguſt. *in epit. iuris, lib. 11. tit. 54. cap. 14.*

I. c *Strumenſi.*] Ita legendum eſt, non *Struinenſi*, vt habetur in hac ſexta collectione; nam in hoc ſchiſmate, cùm Alexander III. legitimè, & canonicè electus eſſet, fautores Friderici Imperatoris Octauianum Cardinalem in Antipapam elegerunt, Victoremque appellarunt anno 1156. & anno 1164. ipſe phreneſi correptus, nec ſui, nec Dei memor, impœnitens ſine Sacramentis excommunicatus ad inferos migrauit. Duo tamen Cardinales ex primariis Octauiani fautoribus, Ioannes videlicet de ſancto Martino, & Guido Cremenſis, aliique ab ipſis conuocati de ſucceſſore tractantes conuenerunt in ipſum Guidonem Cremenſem, eumque ſub nomine Paſchalis III. adorarunt: & cùm anno 1170. ipſe Antipapa cancro in partibus verendis conſumptus deceſſiſſet, in eius locum ſchiſmatici elegerunt quendam Ioannem Abbatem Strumenſem, virum apoſtatam, qui poſtea anno 1178. ſupplex veniam petiit, & benignitatem Sedis Apoſtolicæ expertus eſt, vt iam retuli *in cap. quia 5. de elect.* quare in hoc Concilio Lateranenſi Alexand. III. ordinationes factas ab iis Octauiano, Guidone, & Ioanne Strumenſi, irritas eſſe, ideſt nullas, quoad exercitium declarauit, vt etiam in Concil. Turonenſi *can. 9.* vbi ita ſtatuit: *Vt ordinationes ab Octauiano facta, & aliis ſchiſmaticis, & hæreticis, tanquam vacua, & irrita ab omnibus habeantur.*

d *Alienationes.*] Conſonat caput *alienationes 12. q. 2.* nam alienationes factæ à Prælatis intruſis nullius ſunt momenti, *cap. nihil*, vbi Gloſſa finalis, *de elect.* & dum Eccleſia ſchiſma patitur, dicitur vacare, *cap. 1. cap. cùm vobis, de præſcript.* & ita alienationes, beneficiorum collationes, Eccleſiarum vniones interim celebratæ nullæ ſunt, vt variis ampliationibus, & limitationibus exponit Ricciulus *lib. 9. de iure perſon. cap. 4. per totum.* 2.

e *Laicos.*] Alienantes videlicet auctoritate ſchiſmaticorum, vt poſt Hoſtienſem in præſenti docuit Suarez *de cenſur. diſp. 23. sect. 3. num. 4.*

f *Contraire.*] Facto, vel verbo, videlicet impediendo executionem præſentis canonis, approbando, & defendendo huiuſmodi alienationes, ſeu beneficiorum collationes, vt docuit Suarez *d. sect. 3. per totam.*

g *Iuramentum.*] Conſonat Gregorius VII. in Synodo Romana habita anno 3. ſui Pontif. ibi: 3.
Cæteri verò, qui ſua ſponte eius ſchiſmati conſentiendo ſubſcripſerunt, & in ea iniquitate perdurare voluerunt, ſimiliter ab omni Epiſcopali officio ſuſpendimus. Illos verò, qui non ſponte conſenſerunt, vſque ad feſtiuitatem ſancti Petri ſufferimus, eo quidem reſpectu, vt ſi infra iſtum terminum idoneam, aut per ſe, aut per nuncios ſuos ſatisfactionem præſentia noſtra non obtulerint, Epiſcopali deinceps officio priuentur. Refert Ant. Auguſt. *lib. 11. epit. iur. tit. 54. cap. 7.*

CAPVT II.

Innoc. III. [a] *Biſuntino Archiepiſcopo.*

Fraternitati tuæ. *Et infrà*: Priorem, quem à ſchiſmatico aſſeris ordinatum, ab officio poteris repellere incunctanter, niſi legitimè probauerit ſecum fuiſſe miſericorditer diſpenſatum, & ab ea perſona, quæ ſuper hoc poteſtatem habuerit diſpenſandi.

NOTÆ.

a *Biſuntino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* & aliæ partes huius Decretalis extant *in cap. fraternitati, de eo qui duxit in conſanguineam, cap. fraternitati, de clerico excommunicato*, vbi notaui.

COMMENTARIVM.

I. CONCLVSIO TRADITVR PROBATA. Ex his duabus deciſionibus ſequens communiter deducitur aſſertio: *Ordinationes factæ ab ſchiſmaticis nullæ ſunt quoad exercitium gradus collati, niſi diſpenſatum ſit cum ita ordinatis.* Probant eam textus *in cap. final. 19. diſtinct. cap. præter 6. 32. diſt. cap. ordinationes 9. quæſt. 1.* Vrbanus II. *in Concil. Placentin. cap. 10. 11. & 12.* Paſchalis II. *in Concil. apud Gualdaſt. can. 2.* vbi fatetur, ordinatos ab ſchiſmaticis ſecundùm eccleſiaſticas leges debuiſſe à malè ſuſcepto gradu deturbari, niſi Eccleſiæ indulgentia ſuccurrat. Eugenius III. in Concil. Rhemenſi, *can. 16. Quod à prædeceſſore noſtro Innocentio ſtatutum eſt innouantes, ordinationes factas à filio Petri Leonis, & aliis ſchiſmaticis, & hæreticis, euacuamus, & irritas eſſe cenſemus.* Octaua quoque Synodus generalis ſub Hadriano II. *can. 4.* Phocium ſchiſmaticum violenter intruſum, de gradu, quem malè acceperat, deiiciens, eos quoque, qui in aliquo

gradu sacerdotali ab eo consecrati fuissent, similiter abdicauit. Stephanus Tornacensis *epist.* 108. & 109. quæ & alia iuris testimonia refert Ant. August. *lib.* 11. *epit. iur. tit.* 20. & 54. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & *de potestate Episc.* 2. *p. alleg.* 48. Franc. Hallierius *de sacris elect. cap.* 5. *art.* 1. *per totum.* Turrisfcrem. *lib.* 4. *summæ Ecclesiæ, cap.* 14. Couuinus *lib.* 4. *aphorism. iuris Pontif. tit.* 8. Bonac. *de censur. disput.* 1. *q.* 2. Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 58. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partis. tit.* 3. *cap.* 2. Sanctus Raymundus *in summa ad hunc tit.* Suarez *de censur. disput.* 23. *sect.* 3. Sausay *in Panopl. clericali, p.* 1. *lib.* 6. *cap.* 3. Salcedo *in praxi, cap.* 28. & 29. Bordonus *sacri Tribun. cap.* 9. Castropalao *tom.* 1. *oper. moral. tract.* 6. *disput.* 4. *punct.* 6. Murga *tom.* 2. *digress. tract.* 1. *disquisit.* 1. *dub.* 7. Morinus *de sacr. ordin. exercit.* 5. *cap.* 1.

2. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Sed pro dubitandi ratione in eodem probare, tum rationibus, tum auctoritatibus, ordinationes à schismaticis factas irritas, & nullas esse ipso iure, non tantùm quoad exercitium, verùm & quoad effectum characteris: Et primò ita insurgo: Sacramenta extra Ecclesiam dari non possunt, quia extra vnitatem Ecclesiæ non datur Spiritus sanctus, *cap. loquitur* 18. 24. *quæst.* 1. nec extra eam potest aliquid consecrari, *cap. pudenda*, 23. *quæst.* 1. Sed schismatici sunt extra Ecclesiam, *dict. cap. pudenda*, ibi: *Schismaticus ab Ecclesia visceribus diuisus, & ab Apostolicis sedibus separatus.* Et *cap. schisma, eadem causa & quæst.* ibi: *Schismatici se ab vniuersali Ecclesia diuiserunt.* Ex Irenæo, Cypriano, Chrysostomo, Hieronymo, & Augustino probarunt Turrisfcremata *lib.* 4. *summa, p.* 1. *cap.* 1. Ricciulus *de de iure person. lib.* 9. *cap.* 2. *per totum.* Bellarm. *controu. lib.* 3. *de Eccles. cap.* 5. Franc. Valens *in concord. iuris Pont. p.* 1. *quæst.* 4. *sect.* 1. *fol.* 321. Igitur ordinationes ab eis factæ nullæ sunt ipso iure. Nec sacramenta ab eis cum effectu conferri valent, cùm ipsi, vt ait D. Basilius *ad Amphiloch. cap.* 1. per schisma ab Ecclesia defuerint, & discissa fuerit consequentia, quæ ab Apostolis, & Episcopis prioribus in eos qui de nouo ordinantur, deriuatur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam sacramentum pœnitentiæ ab schismatico collatum omninò nullum est, & inefficax, vt docet Hallierius *vbi suprà*: ergo potiori ratione sacramentum ordinis ab schismatico collatum nullum est, cùm nobilius sit. Augetur secundò hæc dubitandi ratio ex præsenti textu *in cap.* 1. & *in cap. ordinationes* 9. *quæst.* 1. vbi ordinationes factæ ab schismaticis, irritæ, & vacuæ dicuntur: ergo quia nullæ sunt, non solùm quoad exercitium, verùm & quoad effectum characteris, & omnimodam sacramenti essentiam.

3. SCHISMATIS VARIÆ ACCEPTIONES. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, schisma Græcum verbum esse, & Latinè significare scissuram, seu diuisionem vnitatis, *cap. schisma* 34. 24. *quæst.* 1. Murga *dict. dub.* 7. §. 1. de quo in sacra Scriptura *Ioannis cap.* 9. *vers.* 16. *Schisma erat inter eos.* Apostol. 1. *ad Corinth. cap.* 1. *vers.* 10. *Non sint in vobis schismata.* Et *cap.* 2. *vers.* 18. *Audio scissuras esse inter vos.* Quare iuxta strictam huius vocis acceptionem, quælibet societas, aut communionis diruptio (siue societas ipsa sit bona, siue mala) schismatis appellatione potest contineri. Vnde apud Ioan. *cap.* 9. (Iudæis contendentibus inter se de miraculo Christi facto in persona eius, qui cæcus natus erat,) dicitur quod *schisma erat inter eos*, nempe diuersa de miraculo sententia: & ibi Glossa subdit: *Quod si omnes mali fuissent, schismate caruissent.* Proindeque fit, vt quandoque hominem mortali peccato ligatum schismatici vocabulo significatum reperias, cùm hic saltem à charitate per peccatum separetur, iuxta illud Isaiæ *cap.* 59. *Iniquitates vestræ diuiserunt inter vos, & Deum vestrum.* Et legitur apertè *in cap. audiui* 11. *q.* 3. *cap. dixit* 24. *q.* 3. Quandoque etiam eodem vocabulo reperies significatum hominem excommunicationis sententia damnatum, veluti qui per excommunicationem à Sacramentorum participatione, & hominum communione separatur, vt *in cap. sacerdotes* 1. *q.* 1. *cap. Apostolica* 24. *q.* 4. *cap. cum excommunicato* 11. *q.* 3. propriè tamen schismatis vocabulum ad eam diuisionem refertur, quæ in Ecclesia Dei quandoque contingit, vt *in cap.* 1. & *toto tit. de schismat.* In præsenti tamen accipitur pro scissione, vel diuisione ab Ecclesia, eiusque capite; cùm enim Ecclesia vna sit, ac proinde indiuisa, constans ex fidelibus, tanquam membris, & ex Christo, eiusque Vicario, tanquam capite, qui se ab huiusmodi membris, vel capite separat, schismaticus est. Vnde cognoscitur, omnes hæreticos esse simul schismaticos, non verò è contra, schismaticos inde esse hæreticos; siquidem schisma dari potest, etsi vna religio colatur, eadem Sacramenta teneantur, nec falsum dogma doceatur; quia ab vnitate capitis schismatici se separant. Quam diuisionem odium fraternum dixit D. Augustinus *lib.* 1. *de baptismo contra Donatistas*, quia inter Christianos, & eiusdem fidei Catholicæ cultores, eiusdemque matris Ecclesiæ filios nascitur, vt olim contigit inter Apostolorum discipulos, referente D. Paulo 1. *ad Corinth. cap.* 1. ibi: *Ego sum Pauli, ego Cephæ, ego Apollo, ego Christi.* Quam scissuram causam fuisse creandorum Episcoporum, cùm antea Ecclesia Presbyterorum arbitrio regeretur, refert D. Hieron. *in epist.* 1. *Pauli ad Titum, cap.* 1. ibi: *In toto orbe decretum est, vt vnus de Presbyteris electus superponeretur cæteris, ad quem omnis Ecclesiæ cura pertineret, vt schismatum semina tollerentur.* Omnis ergo hæreticus statim schismaticus est, quia ab Ecclesia Romana secundùm aliquod dogma peruersum se diuidit, *cap. loquitur, cap. alienus* 24. *quæst.* 1. schismaticus verò potest dari, si tantùm vnitati Ecclesiæ aduersetur. D. Augustinus *super Matthæum cap.* 11. & sicut hæresis primò & per se fidei opponitur, sic & schisma vnitati ecclesiasticæ, quam charitas operatur, *cap. schisma*, 24. *quæst.* 1. *cap. Nouatianus*, 7. *quæst.* 1. Schisma ergo etsi consentiat cum crimine hæreseos, quòd vtrumque vnitatem, communionemque Ecclesiæ catholicæ violet, istud fide læsâ, illud charitate corruptâ; tamen origine magnopere differunt. Etenim hæresis lædit regulam fidei, ipsaque christianæ professionis fundamenta euertit. Schisma disciplinam ecclesiasticam labefactare nititur, & Episcopalem auctoritatem concutere, vt aiunt D. Basilius *ad Amphiloch. cap.* 1. D. Hieron. *ad caput* 3. *epist. ad Titum.* Est ergo schisma peccatum contra obedientiam, & charitatem, vt ait D. Thomas 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. non contra fidem, ideoque ab hæresi diuersum, vt probat D. Augustin. *lib.* 2.

contra

contra Crescon. cap. 3. & *de fide cap.* 10. *contra Faustum lib.* 20. *cap.* 3. Nullum tamen est schisma, præcipuè diuturnum, quod sibi tandem hæresim non confingat, vt rectè ab Ecclesia recessisse videatur, *cap. inter*, 24. *quæst.* 3. Exemplum extat in schismate Donatistarum, *l.* 4. *C. Theodos. ne sanctum baptisma.* Tales etiam fuerunt Græci, cùm primùm ab Ecclesia Romana discesserunt, etsi postea suæ opinioni pertinaciter inhærentes, inter hæreticos sint connumerati: quare schisma hæresis est incohatiuè, vt explicat Suarez *lib.* 1. *in defens. fidei, cap.* 28. quare attento vsu testatissimo schisma degenerat in hæresim, si inueterascat. Inter hæresum sectatores, schismaticos numerarunt D. Clemens *lib.* 6. *constit. cap.* 4. D. August. *epist.* 164. & Patres Concilij Constantinop. 2. generalis *can.* 6. hæreticis adiunxerunt schismaticos; postquam enim de hæreticis egerunt, hæc verba subiungunt: *Ad hæc autem & eos, qui sanam quidem fidem confiteri præ se ferunt, abscissi sunt autem, & alibi quàm cum canonicis nostris Episcopis conuentus celebrant.* Quem canonem latè explicat Petrus Marcha *lib.* 4. *concord. Sacerd & Imp. cap.* 8. Prosequuntur affinia hæresis, & schismatis Theophilus Raynaud. *tom.* 10. *in Corona aurea R. P. fructu* 4. *fol.* 170. Thomas Hurtadus *de vero martyrio resol.* 24. §. 2. Thomas Delbene *de offic. Inquisit. dubit.* 47. *part.* 1. & *part.* 2. *dubit.* 235. Morinus *lib.* 1. *exercit. cap.* 1. *fol.* 4. Fr. Ant. Perez *in Pentateuc. fidei, cap.* 1. *dub.* 11. Macedo *de clauib. Petri cap.* 1. *dub.* 11. *in quæst. præuia, artic.* 3. Eymericus *part.* 1. *Directorij, quæst.* 18. isti enim, & similes, qui ob durationem in schismate diutiùs peccant, etsi hæreses palam non profiteantur, quia tamen recedunt ab obedientia Summi Pontificis Capitis Ecclesiæ, nec damnati ab Ecclesia redeunt, hæretici iudicantur, quia ipsâ pertinaciâ satis apertè profitentur, Ecclesiæ capiti non esse obediendum, & extra Ecclesiæ vnitatem salutem dari: quod absque hæresi affirmari nequit, *extrauag. vnam sanctam, de maioris. & obedient.* D. Thomas 2. 2. *quæstion.* 39. *art.* 1. & 2.

4. Schismatis diffinitio.

Schisma diffinitur à D. Thoma 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 1. quem omnes communiter sequuntur, vt sit *Diuisio, per quam quis se ab vnitate Ecclesiæ separat, in quantum Ecclesia est corpus mysticum ex vniuersis fidelibus vt membris, & Romano Pontifice tanquam capite constans.* Pro cuius expositione sciendum est, vnitatem Ecclesiæ catholicæ in eo consistere, vt vniuersi fideles apto quodam ordine inter se vt membra, & cum Pontifice eius capite conectantur, scilicet vt in fidei doctrina, cultu religionis, & in speciali regimine caput in reliqua membra exerceat principatum, atque ea illi pareant, ipsique subdita sint. Hæc autem vnitas scinditur, cùm schismatici nolunt se gerere tanquam membra huius corporis, in aliqua, vel aliquibus actionibus spiritualibus ad hoc Ecclesiæ corpus pertinentibus; vel dum recusant subiici Romano Pontifici, vt docuerunt Caietanus 2. 2. *quæst.* 1. *art.* 1. Valentia 2. 2. *disput.* 3. *quæst.* 15. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 36. *num.* 1. Diximus in diffinitione, schisma esse *diuisionem*, loco generis, & vt cognoscamus non dari posse schisma, nisi præcedat vnitas, quia diuisio supponit vnitatem, & communionem, *l.* 1. §. *si quis, ff. de separat. bonor. l.* 1. *ff. comm. diuid.* Vnde Iudæi, & infideles non possunt in schisma incidere, quia Ecclesiæ vnitatem nunquam habuerunt. Ricciulus *dict. lib.* 7. *cap.* 1. *num.* 9. Cætera verba adiiciuntur loco differentiæ, & vt cognoscamus schisma verum committi, quando quis ab vnitate Ecclesiæ, & Romano Pontifice discedit quoad actiones spirituales. Vnde si quis in terris quoad temporalia subiectis Romano Pontifici illi non obediat, non schismaticus, sed rebellis dicendus est; siquidem ratio schismatis non consistit in quacumque Papæ obedientia, sed in ea, quæ respicit officium ipsius Pontificis quoad spiritualia. Inde etiam deducitur, non parentem Romano Pontifici aliquid prophanum, seu sæculare iubenti, cuius iudicium spectat ad laicum, non dici schismaticum. Ricciulus *vbi suprà, num.* 11. Nec etiam schismaticus dicetur, qui per ignorantiam dum duo certant de Sede Pontificali, illi adhæret, qui postea in causa succubuit; quia eo casu non datur manifesta rebellio in caput Ecclesiæ, vt docuerunt Azor. *lib.* 8. *institut. moral. capit.* 20. *quæst.* 4. Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 36. *in fine.* Vnde excusantur nonnulli pij viri, qui adhæserunt per ignorantiam illis Antipapis, qui iudicio Ecclesiæ postea damnati fuerunt, vt probat Theoph. Raynaud. *in oplotheca, sect.* 2. *serie* 1. *capit.* 7.

Huius teterrimi criminis grauitatem expressit Sanctus Irenæus *lib* 4. *cap.* 62. vbi de Christi iudicio disputans ait: *Iudicauit eos, qui schismata operantur, qui sunt immanes, non habentes Dei dilectionem, suamque vtilitatem potiùs considerantes, quàm vnitatem Ecclesiæ, & propter modicas, & quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt, & diuidunt, & quantum in ipsis est, interficiunt, pacem loquentes, & bellum operantes, verè liquantes culicem, & camelum transglutientes; nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio, quanta est pernicies.* Probat immanitatem huius sceleris latè Theophil. Raynaud. *in tract. de Pontifice, in prolegomenis, subnotatione* 3. *fructu* 4. Et si cuiuslibet peccati atrocitas æstimanda est à grauitate vindictæ, *cap. non afferamus* 24. *quæst.* 1. quàm detestabile sit crimen hoc, cognoscitur ex pœnis, quibus illud Dominus vindicauit in Chore, Dathan, & Abiron, quos viuos terra absorbuit, quia se à summo Sacerdote Aaron abalienarunt, vt legitur *Numer. cap.* 16. in Ozia *cap.* 26. *Paralip.* in Ieroboan *lib.* 3. *Regum, cap.* 12. & 13. Quare per sacros canones variis pœnis schismatici afficiuntur. Primò excommunicantur, *cap. de Liguribus,* 23. *quæst.* 5. *cap. nulli fas,* 19. *dist.* quæ censura licèt iure communi non esset latæ sententiæ; hodie tamen ipso iure incurritur, ex canone 1. Bullæ Cœnæ Domini, vbi ita cauetur: *Necnon Schismaticos, & eos, qui se à nostra, & Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, & recedunt.* Vbi plura Duardus, & Fragoso. Azor *part.* 1. *Instit. lib.* 4. *cap.* 20. Suarez *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. *num.* 12. Sanchez *lib.* 2. *summa, cap.* 36. qui animaduertunt hac excommunicatione Bullæ non ligari fautores, defensores, receptatores schismaticorum; quia in supradicta bulla non recensentur, & exprimuntur hæreticorum fautores: ligantur tamen excommunicatione non reseruata, ex textu *in cap. licet, de elect. cap. vnic. hoc tit. in* 6. & noua constitutione Pauli IV. quæ incipit: *Cùm ex Apostolatus officio*, excommunicantur, aliisque pœnis afficiuntur fautores schismaticorum, vt notarunt Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. cap.* 65. *n.* 6. & *cap.* 67. *num.* 2. Farinac. *de hæresi quæst.* 184.

5. De poenis Schismatici.

num 17. Etiam Schismatici à gradu, & dignitate, quam habebant, deiiciuntur, *cap. subdiaconus* 40. *cap. qui contra* 24. *quæst.* 5. hodie ipso iure, *ex cap. vnic. hoc titul. in* 6. ibi: *Omnibus beneficiis, officiis, honoribus, dignitatibus, & prælationibus perpetuò priuentur.* Docuerunt Bonacina *in Bullam disp.* 1. *quæst.* 2. *punct.* 5. *num.* 12. Sanchez *lib.* 2. *summæ, cap.* 36. *num.* 19. & inhabiles redduntur ad alia acquirenda, *cap. quia* 5. *de elect.* non tamen purus schismaticus, de quo agimus, ideo est irregularis, vt probat Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *dub.* 2. Si Schismatici sunt laici, & nobiles, eorum loca publicantur, & nobilitate priuantur, & Principibus sæcularibus puniendi corporaliter traduntur, *dict. cap. de Liguribus*, *cap. non vos* 2. *quæst.* 1. *cap. denique* 7. *quæst.* 1. *cap. didicimus* 24. *quæst.* 1. Dubium tamen est, an schismatici pœnitentes, & Ecclesiæ reconciliati, habiles reddantur ad beneficia ecclesiastica? Et habiles reddi docent Decianus *lib.* 5. *tract. crimin. capit.* 54. *num.* 15. Brunus *de hæreticis lib.* 3. *cap.* 7. Farinac. *de hæresi quæst.* 189. *&* 193. Sed probabiliùs, & securiùs negant schismaticum Ecclesiæ reconciliatum adhuc habilem esse ad beneficia Ecclesiastica, nisi per Pontificem, aut vicem ipsius habentem fuerit dispensatus, Azor. 1. *part. instit. lib.* 8. *cap.* 20. *quæst.* 8. Sanchez *lib.* 2. *cap.* 36. *num.* 18. Bonacina *disput.* 3. *quæst.* 4. *de charitate, part. vltim* §. 5. *numer.* 10. Peña 2. *part. direct. quæst.* 48. *commentar.* 73. Farinac. *de hæresi q.* 184. *num.* 35. Menoch. *de præsumpt. lib.* 5. *præsump.* 6. *num.* 24. licèt tantùm leuiter suspectos esse de hæresi, defendant Duardus *lib.* 2. *Bullæ, cap.* 1. *quæst.* 156. *numer.* 12. Sousa *in aphorism. lib.* 1. *quæst.* 20. *num.* 13. cum aliis, Diana *part.* 4. *tract.* 7. *resol* 29. & hoc ex diuturnitate temporis æstimandum esse, docet Bordonus *vbi suprà*; omnes tamen illi fatentur cognitionem huius criminis spectare ad Tribunal Sanctæ Inquisitionis.

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam cùm Schismatici amittant gratiam Spiritus Sancti, & omnem potestatem in rebus ecclesiasticis, quia extra Ecclesiam foris sunt, *cap. didicimus* 31. 24. *quæst.* 1. quomodo dare possunt, quod ipsi non habent? & quid iniquius ab eo Spiritus sancti dona velle recipere, qui Spiritum sanctum non habent? diuina ab iis suscipere sacramenta, *quorum manibus*, vt ait sanctus Leo I. *epist.* 37. *se subtraxere mysteria*? Qui nec iustè ea dare possunt, nec sine indebitæ potestatis vsurpatione conferre. Facit specialis ratio ordinationis sacræ; nam per eam accipimus spiritualem, & eminentiorem in Ecclesia Dei gradum, ad quem contra Ecclesiæ dispositionem ascendere, rebellare est: & ab iisdem ordinem accipere, quid aliud est, quàm aduersus Ecclesiam militare, & altare contra altare erigere, dignitatem ipsam furari, regiminis gradum fraudulenter ascendere? Vnde qui ab hæreticis, seu schismaticis ordinantur, rectè ab Innocentio I. *epist.* 22. appellantur rei vsurpatæ dignitatis, qui conficiendorum Sacramentorum sibi vindicauerunt auctoritatem, quæ his nullâ fuerat ratione concessa: à qua ratione non omnino abhorret D. Cyprianus *epist.* 72. ad Stephanum: *Nec debere eos reuertentes ea apud nos ordinationis, & honoris arma retinere, quibus contra nos rebellauerint.* Rectè ergo in præsenti Alexander decreuit, ordinationes factas ab schismaticis irritas esse, id est nullas quoad exercitium gradus collati; quia ordinati ab schismaticis, suspensi sunt ab executione ordinis ita suscepti: debent tamen esse schismatici denunciati, & non tolerati ab Ecclesia, alioquin cùm retineant facultatem conferendi ordines in fauorem fidelium, ideo recipientes ordines ab illis suo iure vtuntur, & nulla suspensione ligantur, vt docuerunt Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 1. *num.* 64. Bonacina *de censur. in particul. disp.* 3. *quæst.* 1. *punct.* 10. Gibalinus *in synopsi censurar. littera O. numer.* 2. qui rectè docent, suspensionem hanc incurri etiam ab eis, qui ignorantes ab schismaticis ordinati sunt, nec possunt in ordinibus susceptis ministrare, nisi cum eis dispensatum fuerit per habentem potestatem, videlicet per Episcopum, si illi ignoranter promoti sunt; si verò scienter, per Pontificem, vt probat Barbosa *de potest. Episcopi alleg* 48. *per totam.* Vt factum fuisse tempore schismatis præsentis, narrat Arnold. Lubec. *lib.* 2. *cap.* 28. *Factus est ergo conuentus magnus Prælatorum, & pergebant illuc multi ordinati à schismaticis, sperantes se gratiam Apostolicam inuenire.* Et *lib.* 3. *capit.* 10.

7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione sciendum est ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 39. *art.* 3. duplicem esse in Episcopis potestatem; alteram sacramentalem, aliam verò iurisdictionalem. Sacramentalis est, quæ per aliquam consecrationem adipiscitur, veluti potestas characteris, quæ consistit in conficiendo corpore Christi, & in cæteris sacramentis conferendis. Iurisdictionalis potestas est, quæ confertur per simplicis hominis iniunctionem, veluti facultas excommunicandi, absoluendi, & concedendi indulgentias. Inter has duas potestates illa versatur differentia, quòd potestas sacramentalis confertur à Deo indelebiliter per characterem, vt docent in præsenti Hostiensis, Butrius, Abbas, & Ananias; ideoque remanet semper immobilis, siue Episcopus labatur in schisma, siue in hæresim. Inde etiam prouenit, quòd Episcopus etiam degradatus, vel si renonciauit Episcopatui, validè, & cum effectu ordines conferat, vt probaui *in cap.* 1. *de ordinat. ab Episcopo qui renunc.* Deinde sciendum est, alia esse sacramenta, quæ nullam executionem desiderant, quia tantùm gratia in eis habetur pro executione; qualia sunt Baptismus, Pœnitentia, Vnctio sacra, quæ simul ac conferuntur, secum afferunt executionem: alia sunt quæ vltra gratiam expectant exequutionem, quia consistunt in agendo, vt sacramentum Ordinis. Quibus suppositis rationi dubitandi satisfaciendum est asserendo, quod licèt schismatici, quia extra Ecclesiam sunt, non possint validè ea, quæ sunt iurisdictionis exercere, vt excommunicare, indulgentias concedere, & similia; tamen quæ proueniunt à potestate characteris, etsi non licitè, validè tamen conferunt, quia tali potestate nec hæretici, nec schismatici ab Ecclesia priuari possunt; sed quia ipsi suspensi sunt, exequutionem, seu exercitium ordinis collati dare non possunt, & ita suspensi sunt ordinati ab schismaticis. Nec exinde inferas, dari extra Ecclesiam sacramenta, quæ vera, & licita dari non possunt: sed quia tam hæretici, quàm schismatici retinent potestatem characteris, ideo validè, etsi illicitè, ea potestate vtentes, Sacramenta conferre valent. Inde etiam facilè respondetur augmento ipsius dubitandi rationis, quod expendebamus ex sacramento pœnitentiæ ab schismaticis administrato; nam dispar ratio versatur in sacramento pœnitentiæ,

ac

ac in ſacramento Ordinis: tum quia ſacramentum pœnitentiæ non niſi ab habente iuriſdictionem validè conferri poteſt, qua iuriſdictione ſchiſmatici ab Eccleſia denunciati priuantur, vnde ſacramenti pœnitentiæ miniſtri idonei non ſunt, cùm tamen ſacramentum Ordinis, quod iuriſdictionem non requirit, vt validè conferri poſſit, ſed ſolùm eminentiam ſacerdotij, ſeu Epiſcopalem poteſtatem, conferre queant: tum quòd in ſacramento pœnitentiæ nihil datur præter gratiam, quam tantùm abeſt, vt quis ab his conſequatur, qui ab Eccleſiæ vnitate defecerunt, vt potiùs qui iis communicat, noui criminis contagione polluatur: at in Sacramento Ordinis præter gratiam datur character ſpiritualis, quem nulla peccati fœditas impedit, quominus animæ ſuſcipienti imprimi poſſit. Vnde non omnino inanis, & irrita eſt ordinatio ab ſchiſmaticis ab Eccleſia præciſis facta, ſicut eſt irrita abſolutio pœnitentis ab iiſdem prolata. Nec obſtat vltimum augmentum ipſius dubitandi rationis ex præſenti textu, & aliis ſuprà relatis, vbi ordinationes factæ ab ſchiſmaticis dicuntur irritæ, inanes, & vacuæ. Quibus omnibus reſpondendum eſt, eas ordinationes vacuas eſſe quantùm ad executionem ordinis, ſeu gradus collati; ſed reuerà validas eſſe propter Eccleſiæ fidem, & ſacramenti dignitatem, quæ à fide, vel bonitate miniſtri non dependet: & ita quoad ſubſtantiam, & characterem validè Sacramentum Ordinis ab ſchiſmaticis adminiſtratur; ſed quoad executionem gradus recepti, vacua, & irrita dicitur talis ordinatio.

8. Ex qua doctrina, & diſtinctione explicandæ ſunt variæ auctoritates à Gratiano tranſcriptæ, in quibus doceri videtur, ordinationes ab hæreticis, & ſchiſmaticis factas, vacuas, & inanes eſſe, quæ accipiendæ ſunt de nullitate quoad exercitium, ſiquidem etſi validè, & cum effectu ordinati characterem recipiant, non tamen habent exercitium, quia ſuſpenſi ſunt: quo modo accipiendi ſunt textus *in cap. Arrianos* 73. *cap. ventum* 18. 1. *quaeſt.* 1. *cap. in Eccleſia* 68. *cap. qui perfectionem*, *ead. quaeſt.* Et licèt *in cap. per illicitam*, *cap. Daibertum* 1. *quaeſt.* 7. dicatur ordinationes factas ab hæreticis iterandas eſſe, textus tamen illi procedunt, quando hæretici non ſeruant formam ab Eccleſia præſcriptam; nam cùm tunc ex defectu formæ ſubſtantialis ſacramentum nulliter, & inualidè adminiſtretur, meritò iterandum eſt, ſeu de nouo adminiſtrandum, non quia ab hæreticis collatum eſt, ſed ob defectum veræ, & neceſſariæ formæ, vt contingit in baptiſmo dato, & collato ritè ab hæreticis, ex Concilio Florentino in Decreto de ſacramentis, & Trident. *ſeſſ.* 7. *can.* 4. attamen ſi collatus ſit ab hæreticis errantibus in forma baptiſmi, vt errabant Paulianiſtæ, *cap. Paulianiſtæ* 53. 1. *quaeſt.* 1. iterari debet, iuxta textum *in capit. quos à Paganis* 52. *de conſecr. diſt.* 4. & ita etſi ordinationes factæ ab hæreticis validæ ſint, *cap. quam quidam* 97. 1. *quaeſt.* 1. tamen ſi contra debitam Eccleſiæ formam datæ ſint, iterari debent, ex *dict. cap. Daibertum*, *dict. cap. per illicitam.*

EXPONVNTVR VARIA IVRA.

9. Sed ſuprà traditis obſtat difficilis ſententia Vrbani II. Pontificis *in epiſt.* 17. Præpoſito ſancti Iuuentij miſſa, quæ extat *tom.* 3. *Concil.* in illis verbis: *Caeterùm ſchiſmaticorum, & hæreticorum ſacramenta, quoniam extra Eccleſiam ſunt, iuxta Sanctorum Patrum traditiones, ſcilicet Pelagij, Gregorij, Cypriani, Auguſtini, Hieronymi, formam quidem ſacramentorum, non autem virtutis effectum habere profitemur, niſi cùm ipſi, vel eorum ſacramentis initiati, per manus impoſitionem ad catholicam redierint vnitatem.* Ex quibus verbis apertè deducitur, ſacramenta ab ſchiſmaticis collata omnino nulla eſſe, & nouâ manus impoſitione indigere. Ergo non rectè aſſerimus ſacramentum Ordinis ab ſchiſmaticis collatum, quoad ſubſtantiam, & characterem validum eſſe, licèt quoad exercitium irritum, & vacuum iudicetur. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, verba illa, *formam ſacramenti habere, ſed non virtutis effectum*, ita accipienda eſſe, vt quoad ſubſtantiam valida ſint ſacramenta ab ſchiſmaticis collata, ſed gratiæ effectum non conferant, niſi per manus impoſitionem reconciliatoriam ita ordinati communioni Eccleſiæ reſtituantur, & ſimiliter ordinantes: quo caſu, quæ ab iis conferentur ſacramenta, non ſolum valida erunt, verùm & ſuſcipientibus proficua, cùm ante hanc reconciliationem rata quidem ſint, ſed ſuſcipientibus obſint potiùs, quàm proſint, ob communionem ſcilicet vetitam cum hæreticis, & ſchiſmaticis, quorum communio præſertim probibetur, quia duo hæc crimina, hæreſis, & ſchiſma, Eccleſiæ Catholicæ vnitatem præ cæteris criminibus diſſoluunt. Itaque cenſuit Vrbanus II. ſacramenta ab his collata valere, effectum autem gratiæ ab his non obtineri, niſi poſtquam vel ipſi Eccleſiæ communioni redditi ſunt: quo caſu communi iure iam his licet poteſtate, quam in hæreſi, vel ſchiſmate retinuerunt, Eccleſiæ communione vti; vel poſtquam ij, qui ab illis ſacramenta ſuſceperunt, de communione temerè vſurpata pœnitentiam egere: in quo alio caſo recedente fictione ſacramentum validè collatum, ſed illicitè receptum reuiuiſcit, vt quod ad condemnationem receptum fuerat, incipiat prodeſſe ad veniam; & ideo requiritur eo caſu manus impoſitio, reconciliatoria videlicet.

EXPONITVR EPIST. 17 VRBANI II.

TITVLVS

TITVLVS IX.

De apoſtatis, & reiterantibus baptiſma.

CAPVT PRIMVM.

[a] Alexand. III.

PRÆTEREA [b] clerici, qui relicto ordine clericali, & habitu ſuo, in apoſtaſia, tanquam laïci conuerſantur, ſi in criminibus comprehenſi teneantur, per cenſuras eccleſiaſticas non præcipimus liberari.

NOTÆ.

1\. [a] ALexander III. ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titul. cap.* 2. vbi additur, *pars capitis Presbyterum*; vnde conſtat in præſenti referri partem textus *in cap. presbyterum, de clerico ægrotante, cap.* 2. *ne clerici vel monachi*: & integra Decretalis extat poſt Concil. Lateran. *part.* 26. *cap.* 15. & 16. vbi legitur, *Eugenius Papa Sarenſi Epiſcopo*: ſed legendum eſt, *Eugenius III.* vt iam notaui *in cap* 2. *ne clerici, vel monachi*. Andreas Sauſay *in Panopl. cleric.* 2. *part. lib.* 7. *cap.* 1. credit legendum eſſe *Saſarenſi*, quæ Sedes Archiepiſcopalis eſt in Sardinia, dicta Saſarenſis. Sed retinenda eſt vulgatis littera, quæ habet *Sarenſi*, vt iam notaui *in cap.* 2. *de cleric. ægrot.* nec *Saſarenſi* legi poteſt; ſiquidem Saſar ciuitas Sardiniæ Cathedrâ Archiepiſcopali ex Eccleſia Turritana in eam translatâ decorata fuit ab Eugenio IV. anno 1441 vt refert Bonfant. *in hiſtor. Sardiniæ lib.* 13. *cap. vlt.* §. 15. Vnde temporibus noſtri Eugenij III. nec Cathedram Epiſcopâlem habebat, & ita præſens inſcriptio reſtituenda eſt, *Eugenius III. Sarenſi Epiſcopo.*

2\. [b] *Clerici.*] Gloſſa *in cap. tua, verbo Tolerandi, hoc titulo*, Bañes *in* 1. 2. *quæſt.* 12. *dubit.* 3. exiſtimant in præſenti clericorum nomine intelligi tantùm eos, qui ſunt in ſacris ordinibus conſtituti, non verò primâ tantùm tonſurâ initiari. Mouentur ex eo, quia in præſenti textu agitur de clericis, qui relicto ordine clericali vt laïci incedunt: ſed primâ tonſurâ initiati, ordinem clericalem non habent: igitur de eis non ſenſit Alexander III. Sed contrarium verius eſt; nam clericorum nomine, etiam cùm agitur de clericis habentibus ordinem clericalem, comprehenduntur clerici primâ tonſurâ initiati, vt probatur expreſsè *ex cap. quoniam*, 69. *diſt.* & ex eo, quod illos omnes, qui laici non ſunt, ſed à vulgo ſelecti, & in ſortem Domini adſcripti, ordo clericalis comprehendit, *cap. cleros*, 21. *diſt. cap. quorundam*, 23. *diſt. cap.* 1. *cap. Epiſcopus, de præbendis, cap. vbi periculum*, §. *præterea*, *de elect.* Facit Concil. Triburienſe *can.* 27. ibi: *In Synodo Chalcedonenſi, capite ſeptimo ſtatutum eſt, vt clerici, qui ſemel in Clero deputati ſunt, neque ad militiam, neque ad aliquam veniant dignitatem mundanam: & hoc tentantes, & pœnitentiam non agentes, quo minus redeant ad hoc, quod propter Deum primitus elegere, anathematizari. Nos autem eandem ſequentes canonicam auctoritatem, ſtatuimus, vt clericus eccleſiaſticè nutritus in Eccleſia coram populo, vel legens, vel cantans, ſi poſtmodùm relicto clericatus habitu, à caſtris Dominicis, quibus adſcriptus eſt, profugus, & apoſtata elabitur, & ad ſeculum regreditur, ab Epiſcopo canonicè coërceatur, vt ad ſinum matris Eccleſiæ reuertatur. Quod ſi in hac indiſciplinatione perdurat, vt comam nutriat, conſtringatur, vt iterum detondeatur, & poſtea nec vxorem accipiat, nec ſacrum ordinem attingat. Si verò hic huius ſancti Concilij reluctauerit definitioni, ſecundùm præſtitutam Chalcedonenſis Capituli conſtitutionem anathematizetur. Sanctus Iſidorus tales hippocentauris dicit eſſe ſimiles, qui nec equi, nec homines, atque quaſi bruta animalia, libertate, ac deſiderio ſuo feruntur.* Vnde *in cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* dicitur: *Ordo clericalis per primam tonſuram confertur.* Et *in cap. degradatio, de pœnis*, dum agitur de perſonis, quæ degradari debeant, dicitur degradationem debere fieri vſque ad primam tonſuram: & in Pontificali Romano, dum recenſetur ordo degradationis à prima tonſura, ita legitur: *Auctoritate Dei omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, ac noſtra, tibi auferimus habitum clericalem, & nudamus te Religionis ornatu, ac deponimus, degradamus, & ſpoliamus te omni ordine, beneficio, & priuilegio clericali, & velut clericalis profeſſionis indignum, redigimus in ſeruitutem, & ignominiam habitus ſecularis, ac ſtatus.* Et infrà: *Pronunciamus, vt hunc exutum omni ordine, ac priuilegio clericali, Curia ſecularis in ſuum forum recipiat degradatum.* Igitur quia primâ tantùm tonſurâ initiatus eſt in ordine clericali. Nec obſtat quod quotieſcumque in iure recenſentur clerici, non enumerantur primâ tantùm tonſurâ initiati, vt *in cap. illud*, 27. *diſt. cap. à Subdiacono*, 93. *diſt.* & expreſsè id videtur doceri *in cap. clericus* 6. *de vita & honeſt. cleric.* ibi: *Clericus ſi tonſurâ dimiſſâ vxorem acceperit, qui quidem ſine gradu eſt.* Igitur ſi prima tonſura initiati ſine gradu clericali ſunt, non poſſunt comprehendi præſenti textu, ſiquidem in eo agit Eugenius de clericis, qui in clericali ordine erant. Nam omiſſâ quæſtione, an videlicet prima tonſura ordo ſit, quam fusè diſputant D. Thomas *in* 4. *diſt.* 24. *q.* 3. *art.* 1. Bellarminus *tom.* 1. *controu. lib.* 1. *de cleric. capit.* 13. Sanchez *lib.* 7. *conſil. cap.* 3. *dub.* 65. Layman *in ſumma, tit. de ordine, cap.* 5. *num.* 5. Marchinus *eod. tract. tract.* 1. *quæſt.* 1. *cap.* 7. *n.* 1. Andreas Sauſay *p.* 1. *Panopl. cleric. ferè per totam*,

Hallierius

Hallierius *de sacris elect. sect. 2. cap. 1.* ex veriori sententia dicendum est, propriè, & strictè primam tonsuram non esse ordinem, sed præuiam dispositionem ad ordines, cuius cooptationis ratione ita tonsuratus dicitur habere ordinem clericalem, & per consequens fruitur priuilegio canonis *si quis suadente 17. quæst. 4.* vt probat Barbosa *lib. 1. iuris eccles. cap. 39. §. 2. num. 2.* priuilegio fori *ex cap. clericus 12. quæst. 2. cap. vnic. de cleric. coniug. lib. 6.* vt infrà dicemus, & ita rectè comprehenditur præsenti decisione. Nec obstat textus *in dict. cap. clericus 6.* qui accipiendus est de gradu sacro, quem verè non habet primâ tonsurâ initiatus, vt in eius textus notis probaui.

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici, qui dimisso habitu clericali, vt laici conuersantur, priuantur priuilegio fori, & canonis.* Probant eam textus *in cap. final. 50. dist. cap. sia autem 11. quæst. 3. cap. 3. 20. quæst. 3. cap. sine ornata, cap. præcipimus 22. quæst. 4 cap. perpendimus, cap. contingit, cap. cùm non ab homine, cap. in audientia 45. de sentent. excom. cap. 1. de vita & honest. cleric. in 6. Clement. 1. eod. tit. cap. vnic. de cleric. coniug. eod. lib.* Concil. Andeg. *can. 8.* ibi: *Clerici, qui relicto Clero se ad sæcularem militiam, & ad laicos contulerint, non iniustè ab Ecclesia quam reliquerunt, amoueantur.* Concil. Toletanum sub Sixto IV. anno 1473. *can. 14. Vt qui susceptæ professionis habitum dedignantur, priuilegiis gaudeant sibi concessis, nec nostri iuris auctoritas, nec ordo exigit rationis; frustra enim auxilium legis inuocat, qui committit in legem.* Et infrà: *Sacro approbante Concilio statuimus, vt de cætero prædicti clerici, tam coniugati, quàm non coniugati, tonsuram quantitatis vnius regalis, & vestem superiorem non virgatam, nec epartitam, ad medietatem tibiæ, vel ferè declinantem, conferant congruentem: non autem deferentes eiusmodi habitum, si fuerint coniugati, eo ipso; si verò non coniugati, & excessibus, & enormitatibus se ingesserint, priuilegium omnino amittant clericale.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, *& de iure eccles. lib. 1. cap. 39. num. 73.* Ant. August. *lib. 8. in epit. tit. 47.* Andreas Sausay *2. part. Panopl. cleric. lib. 7. cap. 1.* Fermosinus *in cap. cùm non ab homine, quæst. 25. de iudiciis,* Balboa *in cap. 2. de iudiciis, num. 122.* Pereyra *2. part. de manu Regia, cap. 26.* Layman *lib. 2. summa, tract. 1. cap. 13.* Farinac. *de hæres. quæst. 83.* Petrus Gregor. *lib. 1. partit. titul. 5. capit. 7.* Ricciulus *de iure person. lib. 7. cap. 1. cum sequens.* Couarr. *practicar. q. 31.* Diana *part. 1. tract. 2. resol. 51.* Germonius *lib. 3. de sacrorum immunit. lib. 3. cap. 15.* Martha *de iurisdict. part. 1. cent. 2. casu 153.* Suarez *aduersus Regem Angliæ lib. 4. cap. 28.* Acuña *dict. cap. final. 50. dist.* Escobar *de Pontificia iurisdict. cap. 21. §. 5.* Vrrutigoyti *in Pastorali Regulari, voto 3.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Exemptio clericorum à iurisdictione sæculari prouenit à iure diuino, iuxta plurium sententiam, quam retuli *in cap. clerici 8. de iudiciis*: & tale priuilegium fori concessum est in fauorem totius status clericalis; quare à clerico renunciari non potest, ac etiamsi expressè ipse consentiat in iudicem sæcularem, ab eo iudicari, aut puniri non valet, vt probaui *in cap. si diligenti, de foro competenti.* Igitur nec habitum, seu tonsuram clericalem dimittendo poterit index sæcularis aliàs incapax illum condemnare; nam si expressè in eum consentire non potest, minùs valebit eius iurisdictionem prorogare, tacitè facto ipso dimittendo habitum clericalem. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam inter modos deserendi statum clericalem, præcipuus est matrimonij contractus, *cap. 1. cap. diuersis, de cleric. coniug.* probat Ricciulus *dict. lib. 7. cap. 1, per totum*: sed clericus coniugatus adhuc post matrimonium contractum retinet priuilegium fori, *cap. vnic. de cleric. coniug. lib. 6.* Trident. *sess. 23. de reform. capit. 6.* latè probat D. Ioseph. Vela *tom. 2. dissert. 45.* ergo quia dimittens habitum, & deserens statum clericalem, fori priuilegio non priuatur. Augetur secundò, nam clericus, quamtumvis enormitatibus deditus sit, non amittit priuilegium fori, nisi ter monitus non resipiscat, *cap. contingit, cap. in audientia, de sentent. excom.* probaui *in cap. final. de vita & honest. cleric.* Igitur etsi dimittat de facto habitum, & tonsuram, dum tamen non sit ter monitus, non amittit priuilegium fori, & per consequens defendi debet per Ecclesiam in causis criminalibus.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, apostasiam vocem Græcam esse, & Latinè significare desertionem, & ita apostatam idem esse ac desertorem, *l. desertorem, ff. de re milit.* & præuaricatorem Latinè dici, qui Græcè apostata appellatur, notauit sanctus Ambrosius *sermon. 15. in Psalmum 118. vers. 7.* qui rectè docet, apostatam, & apostasiam Græcas voces esse: & quamuis vtriusque extrema pars affinitatem habeat cum Latinis vocabulis à *stando* deductis; tamen vtriusque initium purè Græcum est. Itaque vox apostata planè Græca est, idem sonans, quod desertor. Sanctus Augustin. *lib. 20. de ciuit. Dei, cap 19.* refugam dicit. Hebræi Apostatam Belial appellant, vt illustrat Theophilus Raynaudus *tom. 17. tract. de apostasia, cap. 1. per totum,* Beyerlinch. *tom. 1. in theatro, verbo Apostasia,* Suarez *de fide disput. 16. sect. 5.* Varias apostasiæ differentias recensuerunt repetentes *in præsenti,* D. Thomas *2. 2. quæst. 12. art. 1.* sed iuxta diuisionem, quam retuli *in can. 46. Concilij Illiber.* apostasia, quæ in præsenti titulo improbatur, triplex est; alia perfidiæ, quæ est desertio fidei Catholicæ, de qua agemus *in cap. quidam, hoc titulo,* alia à religioso statu semel inito per professionem, aut substantialia religionis vota, de qua agemus infrà *in cap. penult. & final.* Tertia quæ committitur per defectionem à clericali statu, videlicet per matrimonium, militiam, vel habitus clericalis dimissionem, de qua in præsenti, *& in cap. tua, hoc tit.* agendum est: & de his tribus modis deserendi habitum clericalem agit Ricciulus *lib. 7. de iure person per totum,* & nos alibi, videlicet de matrimonio à clericis contracto *in cap. 1. de clericis coniug.* de clerico militiæ nomen dante *in cap. final. eod. tit.* & ita in præsenti tantùm agendum est de apostasia, quæ contingit per dimissionem habitus clericalis. Et priùs sciendum est, dubium esse, an talis apostasia committatur à clericis in minoribus ordinibus constitutis, vel tantùm primâ tonsurâ initiatis. Et negant Bañes *in 1. 2. quæst. 12. dubitat. 3.* Hostiens. & Abbas *in cap. 3. hoc titulo,* Decianus *lib. 5. tract. crimin. cap. 73. numer. 24.* Couarr. *de spons. 2. part. cap. 9. §. 3. num. 2.* Menoch. *de arbitr. casu 546. num. 52.* apostasiam ab

5. APOSTATÆ, ET APOSTASIÆ ETYMON.

qui ordine

ordine clericali locum habere in clericis primâ tonsurâ initiatis: mouentur exemplo nouitiorum religionis cuiuslibet, qui sunt in statu incipientium respectu status clericalis; siquidem prima tonsura est dispositio ad ordines: sed nouitius ante emissam professionem retrocedens, non apostata, nec desertor religionis creditur: ergo similiter clerici tonsurâ dimissâ, & abiecto clericali habitu, vt laici incedentes, apostatæ dici nequeunt, præcipuè cùm iure permittente hoc faciant, vt probaui *in cap. clericus 6. de vita & honest. cleric. cap. 1. de cleric. coniug.* Verùm contrarium expressè docetur in præsenti textu, ibi: *Apostasia.* Et textum hunc procedere etiam in clericis minoribus gradibus initiatis, seu tantùm primâ tonsurâ, probant Sausay *in panopl. clericali, lib. 7. capit. 1.* Duualius *de fide quæst. 8.* Nec obstat fundamentum contrariæ sententiæ; nam par ratio non est in nouitio retrocedente à religione, ac in clerico primâ tonsurâ initiato deserente statum clericalem, quia per tonsuram clericus militiæ ecclesiasticæ, & statui clericali longè strictiori iure adscribitur, quàm religioni monasticæ per habitus susceptionem nouitius deuincitur; siquidem initiatus primâ tonsurâ in sortem Domini transit, vnde clericus dicitur, vt suprà probaui; nec tonsura ipsa iterari valet, aut ab ea deiici iam initiatus: quæ omnia è contrario procedunt in nouitio, qui per habitus susceptionem non efficitur religiosus, & à Prælato expelli potest, & ipse iterum nouitiatum iterare. Vnde cognoscitur, strictiùs mancipari clericum per primam tonsuram statui clericali, quàm nouitium religioni per habitus susceptionem; quare quid mirum si in desertione status clericalis apostasia committatur, non verò in recessu nouitij à religione. Nec obstat clericum primâ tonsurâ tantùm initiatum ex iuris permissione habitum deserere posse, etiam matrimonium contrahendo, iuxta tradita *in capit. 1. de cleric. coniug.* nam exinde tantùm euincitur, ipsum non esse cogendum reassumere habitum clericalem, aut pœnis apostatæ teneri, vt contingit clericis in maioribus ordinibus constitutis, vt dicemus infrà *in cap. tua*; non tamen inde deducitur, eum frui posse priuilegio fori, quod competit tantùm clericis deferentibus tonsuram, & habitum clericalem, vt infrà dicemus: peccareque lethaliter ipsum propter apostasiam interiorem, si ex contemptu, aut sine causa ab statu clericali discedat, docuerunt Duualius, & Sausay *suprà.* Manet ergo, clericum in minoribus ordinibus constitutum, aut tantùm prima tonsura initiatum, habitum deserentem, apostasiam committere, non tamen cogi habitum reassumere: nec contrarium docetur *in cap. clerici, de vita & honest. cleric.* cuius veram interpretationem dedi in eius notis.

6. De privilegio fori tonsuratis competenti.

Deinde sciendum est, omnes clericos, tam in sacris, quàm in minoribus ordinibus constitutos, in clericali statu perseuerantes, plenè, & integrè priuilegio fori gaudere, nisi per crimina illud amittant, vt probatur *ex cap. 2. de foro compet.* ibi: *Nec presbyterum, nec diaconum, aut clericum vllum, aut iuniores Ecclesiæ.* Et *cap. cùm non ab homine, de iudiciis,* in illis verbis: *Clericos cuiuscumque ordinis.* Et ibi: *Clericus in quocumque ordine constitutus.* Faciunt textus generaliter de omnibus clericis agentes *in cap. de persona 11. quæst. 1. authent. Cassa, C. de sacrosanct. Ecclesiis, authent. item nulla, C. de Episcop. & Cleric.* Omnes enim speciali titulo Deo sunt addicti, & eiusque familia effecti, & diuino cultui consecrati: licèt enim inter ipsos clericos existat differentia quoad consecrationem maiorem, vel minorem, seu magis, aut minus sacrum ministerium, hoc non sufficit, vt inde euincatur, quosdam magis exemptos fuisse ex vi iuris diuini, quosdam minùs, vt notat Nauarrus *in cap. nouit, de iudic. not. 6. num. 30.* Sin autem priuilegium inspiciatur, quatenus per ius ecclesiasticum limitari potest, quoad personas nulla inuenitur differentia inter clericos in sacris, & in minoribus constitutos, dummodo in statu clericali perseuerent: quod non obscure deducitur *ex cap. 2. de foro compet. & ex cap. si diligenti, eod. titul.* in illis verbis: *Toti collegio ecclesiastico indultum.* Quibus dubium non est, quin etiam clerici solius primæ tonsuræ comprehensi sint omnes; etenim clerici pertinent ad collegium ecclesiasticum, cùm datum non sit priuilegium hoc huius, vel illius ordinis intuitu, sed intuitu status clericalis: quam quidem exemptionem plenam, & integram esse deberè, manifestè probatur ex suprà dictis iuribus, tam quæ exemptionem in criminalibus, & ciuilibus, quàm quæ immunitatem à tributis concedunt. Sed non perperam addidi, clericos in clericali statu perseuerantes, vt cognoscatur discrimen versari inter clericos maiorum, vel minorum ordinum; nam etsi in omnibus clericis commune sit, vt indelebilem characterem accipiant, nihilominus quoad perseuerantiam in statu, & munere clericali ordines sacri maiorem inducunt stabilitatem; clerici enim in sacris ordinibus constituti coguntur in eo manere, ita vt si de facto deserant, reassumere habitum constringantur, vt dicemus infrà *in cap. tua*: clerici verò minoribus ordinibus initiati liberè possunt statui clericali renuntiare, negotiis sæcularibus se immiscendo, aut matrimonium contrahendo, *capit. 1. cap. Ioannes, de clericis coniugatis.*

Vnde prouenit, vt clerici in sacris constituti, absolutè, & absque vlla conditione, ex vi sacri ordinis priuilegio fori potiantur; talis enim ordo dicit perseuerantiam in statu clericali, & supponit consequenter priuilegium fori, iuxta tradita *in cap. clerici 8. de iudiciis.* Inferiores autem ordines cùm per se non obligent, nec inducant perseuerantiam in illo statu, non sufficiunt ad inducendum priuilegium clericale, sed conditiones alias exposcunt, quæ ostendant in minoribus initiatum in eodem statu permanere, in quo diuino cultui, & Ecclesiæ deseruit: quæ fuit potissima ratio huius priuilegij, idque planè significauit Trident. *sess. 23. de reform. cap. 6.* dum decreuit, nullum primâ tonsurâ initiatum, aut in minoribus ordinibus constitutum, ante decimumquartum annum beneficium obtinere posse; sed neque fori eum priuilegio gaudere, nisi beneficium habeat ecclesiasticum, aut clericalem habitum, & tonsuram deferens, alicui Ecclesiæ ex mandato sui Episcopi inseruiat, vel de eius licentia in Seminario existat, aut clericorum schola, videlicet aliqua vniuersitate, quasi in via ad maiores ordines suscipiendos. Ex quo decreto constat, clericos in minoribus ordinibus constitutos, ita demùm clericali priuilegio gaudere, si ecclesiasticis ministeriis actu dicati sint, siue vt proximè dicebamus, si in clericali statu perseuerauerint: cuius perseuerantiæ duos modos Concilium 7. De clericis in minoribus constitutis.

cilium distinxit, singulos per se sufficientes, cùm disiunctiuè apponantur. Primus est si clericus minoribus initiatus beneficium ecclesiasticum habeat; hac enim conditione supponit Concilium perseuerantiam in eo statu, vel saltem animum necessarium, vt iustè beneficium, eiusque fructus retineantur, *cap. commissa* 35. *vers. Cæterùm, de elect. in* 6. quia beneficium sui naturâ perpetuitatem denotat, *cap. Sanctorum*, 70. *dist. cap. vnic. de capel. monach. lib.* 6. beneficij verò nomine in eo decreto Concilij ad effectum huius priuilegij clericalis pensionem non comprehendi certum est, tametsi aliàs soleat pro beneficio haberi, *cap. ad audientiam* 31. vbi notant, *de rescript.* & ita congregatio Cardinal. declarauit, cui declarationi in praxi standum esse docuit Garcia *de benefic.* etsi in puncto iuris de huius sententiæ veritate non malè dubitet P. Suarez *contra Regem Angliæ cap.* 27. *num.* 11. latiùs prosequuntur Pereyra *part.* 2. *de manu Regia*, *cap.* 26. D. Ioseph. Vela *tom.* 2. *dissert.* 45. *per totam.* Alter modus est, si clericus in minoribus constitutus, tonsuram, & habitum clericalem deferat, & ad inseruiendum alicui Ecclesiæ per Episcopum destinatus sit, vel aliàs ex eius licentia disponatur ad clericale obsequium; qui modus cùm tres contineat qualitates copulatiuè positas, verificari quoad omnes debet, vt priuilegium locum habeat, ex regula legis *si heredi plures* 5. *ff. de condit. instit.* §. *penult. Instit. de hered. inst.* iunctâ regulâ textus *in cap. cùm dilecta* 22. iunctis notatis à Felino *ibi: num.* 6. *de rescriptis*: & ita Cardinalium declarauit Congregatio, vt refert Suarez *dict. cap.* 27. *n.* 12. vbi rectè post Couarruuiam, & alios ea duas priores declarauit qualitates, habitus & tonsuræ, vt earum concursus vt in plurimum tantùm, non verò perpetuò, ac permanenter desideretur; & in casu dubio iudicis ecclesiastici sit declaratio, iuxta textum *in cap. si iudex laicus*, *de sent. excom. lib.* 6. Prosequuntur Couarr. *practic. cap.* 31. Pereyra, & Vela *vbi suprà.* Tandem addidimus in calce superioris sententiæ, *nisi per crimina illud amittant.* Ex quibus deducitur, priuilegio clericali gaudere etiam clericum eum, qui per aliquod tempus illo caruit, vel per sententiam priuatus est, non vtique ob delictum aliquod, sed ob defectum prædictarum conditionum, seu qualitatum, vel alicuius eorum, si postmodùm ob earum concursum ad illud admitti desideret. Nec enim ius commune, aut relata Tridentini dispositio ipsum excludit; nam quod ad ius commune attinet, constat clericum in maioribus ordinibus constitutum, tantùm ob certa grauissima crimina postea referenda eis priuari; minoribus verò tantùm initiatum, ob defectum dictarum qualitatum. Quod ad Concilium attinet, id vtique non priuat perpetuò eos, qui qualitates in eo præscriptas non seruant, fori priuilegio; sed pro eo duntaxat tempore, quo eas non seruant; sunt enim illæ quædam propriæ conditiones, quarum ea est natura, vt interim dum implentur, tantùm actum suspendant, nec illi locum faciant, postmodum verò eum perficiant, *l. proinde* 7. *l. certi conditio* 9. *l. non omnis* 19. *l. pecuniam* 36. *ad finem*, *ff. de rebus creditis*, *l. hac venditio* 7. *ff. de contrahend. emption. l. si quis sub conditione* 8. *ff. si quis omissâ causâ testam. l. legata* 41. *l. qui heredi* 44. *l. Mænius* 45. *ff. de condit. & demonstr. l. cedere diem* 213. *ff. de V. S.* Nec priuilegium illud amissum dici potest ex eo, quod clericus, qui cùm eo frui potuit, qualitates illas seruans, non est eo vsus, eidem renunciare videtur, argumento legis *sed etsi suscepit* § 2. *ff. de iudiciis*, *c. cùm inter monasterium* 20. *de re iudicata*: nec ei postmodum ad illud regressus dandus videbatur, ex eisdem iuribus, iunctâ lege *regula* 14. §. *si venditor*, *ff. de aedilit. edict. c. quàm periculosum*, *in fine* 7. *q.* 1. tum quia regula dictæ legis *sed etsi*, cum similibus, procedit in iuribus, vel remediis, quæ cum eorum omissione non compatiuntur, vt quibus certi temporis meta præfixa est, vt proponantur in iudicio; quorum neutrum accidit in præsenti casu, sed solùm adiiciuntur dictæ conditiones, quibus quomodocunque concurrentibus, tametsi antea defecerint, locus priuilegio superest. Tum etiam quia huiusmodi priuilegium non est eius naturæ, vt renunciari à clerico possit, cùm toti ordini clericali sit publicè indultum vt tale, quo non possit aliàs clericus priuari, quàm si ob crimina illo fiat indignus, nisi pro prætérito tempore, quo qualitatibus à Concilio requisitis destitutus fuit; non pro futuro, quo concurrere simul in eo incipiunt, argumento textus *in Clement.* 1. *de vita & honest. cleric.* docent Syluester *verbo Excommunicatio*, *num.* 23. Suarez *dict. cap.* 27. *num* 17.

8. His suppositis apparet iam ratio præsentis decisionis; nam cùm priuilegium fori ita demùm competat clericis primâ tonsurâ, seu ordinibus minoribus initiatis, si perseuerent in statu clericali, quæ perseuerantia præcipuè cognoscitur ex delatione tonsuræ, & habitus clericalis; ideo qui abiecto clericali statu, & dimisso habitu, vt laicus inter laicos conuersatur, indignus redditur prædicti priuilegij. *Traditur ratio decidendi.* Facit ratio adducta à Pontifice *in c. in audientia*, *de sent. excom.* quia videlicet frustra ab Ecclesia priuilegium fori petit, qui peccat in ipsam Ecclesiam, contra sacros canones prohibentes illis deferre vestes laicales; de quibus egi *in c. clerici*, *de vita & honest. cleric.* Facit ratio textus *in l. item apud Labeonem*, §. *si quis virginem*, *ff. de iniuriis*: quam expendit Pontifex *in d. c. in audientia*: & quamuis in iure reperiatur interdictus clericis vsus certarum vestium, vt probaui *in dict. cap. clericus*, *de vita & honest.* tamen non reperitur certus, & determinatus habitus, quem ipsi clerici de necessitate teneantur induere; ideo eas vestes dicemus esse clericis congruentes, quæ à communi vsu, consuetudineque prouinciæ, in qua commorantur, reperiuntur admissæ, vt probant Glossa *in cap. pennlt. verbo Decoratis*, *de vita honest. cleric.* & *in Clement.* 1. *verbo Sæcularis*, *de elect.* Couarr. *practic. cap.* 31. *num.* 7. Farinacius *in praxi crimin. tom.* 1. *quæst.* 8. *num.* 69. Roussel. *lib.* 4. *cap.* 3. *num.* 40. Ricciulus *de iure person. lib.* 7. *cap.* 5. *num.* 1. Vnde fit, quod cùm circa vestium vsum regionis consuetudo attendenda sit, sic etiam ex debitis circumstantiis fiat interpretatio circa vestium delationem; nam viator, qui iter facit, licèt in habitu clericali non incedat, excusabitur, vt probabimus infrà *in c. sua*: & ita iudicatum fuisse testatur Pereyra *de manu Reg. part.* 2. *cap.* 26. *num.* 4. qui idem probat de clerico in domo sua reperto sine habitu, etiamsi dum fugit, extra domum capiatur sine habitu. Item de clerico coniugato occidente vxorem sine habitu: & in his Hispaniarum regnis ex Bulla Alexandri VI. edita anno 1502. clerici minorum ordinum non aliter fruuntur priuilegio fori, quàm si per quatuor menses ante commissum delictum habitum, & tonsuram deferant, vt testatur Couarr. *practic. quæst.* 31. Gutierrez *lib.* 5. *practic. cap.* 5. Idem de Gallis referunt Boërius *decis.* 69. Chassaneus *in consuetud. fol.* 49. De Venetis Gigas

de pensionibus q.94 num.8. & si clericus tonsuram dimiserit, clericatuique renunciauerit, sed illam reassumpserit, etiam inscio Episcopo, priuilegio fori gaudet, vt probat Mariois *lib.1.resol.cap.50.*

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam verius est, vt probaui *in cap. clerici, de iudiciis,* exemptionem clericorum à iurisdictione sæculari, quoad causas crimioales, & ciuiles temporales, esse iuris positiui; vnde nonnullis in casibus illis priuilegium fori per sacros canones denegatur, veluti clerico assassino, *cap. 1. de homicid. lib.6.* ioculatori post trinam monitionem, *cap. 1. de vita & honest. cleric. lib.6.* carnificis, seu macellarij, aut tabernarij officium exercenti, *Clement. 1. eod. tit.* clerico degradato, *cap. cùm non ab homine, de iudiciis*; in minoribus ordinibus constituto, & matrimonium contrahenti successiuè cum duabus, vel semel cum vnica, & vidua, *cap. vnic. de cleric. coniug. lib.6.* & ita rectè in præsenti textu docetur, clericum primæ Tonsuræ non deferentem habitum, & tonsuram, priuari fori priuilegio. Nec obstat augmentum primum dubitandi rationis; nam casu, quo clericus deserit habitum clericalem, & vt laïcus incedit, non cognoscit iudex sæcularis de eius causis criminalibus virtute prorogationis tacitæ, aut expressæ, quæ nulla hoc in casu datur; sed quia in pœnam desertionis status clericalis priuatur priuilegio fori, ratione illius status illi competente, vt in aliis casibus suprà enumeratis, ob delicta priuatur eodem priuilegio, nec ab Ecclesia defenditur, quia in his casibus, in quibus ius Pontificium assistit, sufficit tacitus & immixtus consensus ipsius clerici, argumento legis *si vnus 27. §.illud, ff.de pactis, l. filius 8. §. veterani, ff. de procurat.* vbi docetur, plura tacitè permitti, quæ expressè non permitterentur; ille namque implicitus clerici consensus venit in consequentiam dimissionis habitus, cui est à iure canonico statuta pœna; & ideo hæc tantùm velut principalis attenditur, non consensus et consequens, *ex l. si quis nec causam 4 ff. si certum petatur, l. 1. vers. Prima, l. quod dicimus 7. ff. de auctorit. tutor.* Illustrat D. Ioseph Vela *dissert. 45. §.1. num.32.* Nec obstat, quod dicebamus de clerico in minoribus constituto matrimonium contrahente; nam ille retinet priuilegium fori, si deferat habitum, & tonsuram, vt suprà dixi, & probat Vela *dict. dissert.45.* at verò in præsenti agimus de clerico primâ tonsurâ initiato deferente habitum, & tonsuram; quia dum incedit vt laicus, priuatur fori priuilegio. Nec obstat vltimum augmentum deductum ex dicto capite *in audientia, Clement.1. de vita & honestate cleric.* nam facilè præsens decisio conciliari potest cum illis nonis decisionibus, si in præsenti supponamus, monitionem præcessisse, aut ita deseruisse statum clericalem, vt enormitatibus publicè dederetur: quo casu ipso iure priuari priuilegio fori docuerunt Couar. *c. 32.pract.num.2.* Bobadilla *lib.2.polit.c.18. num.95.* Borellus *ad Bellugam, rubric.11. §. videndum,* Redin. *de Maiest. Princip.vers. Non armis solùm, num.174.* Riccius *in praxi tom.2. resol.172.* Bossius *in praxi, tit.de foro compet.ex num.134.* Sed contrarium, videlicet adhuc trinam monitionem, & declarationem iudicis necessariam esse, rectiùs docuerunt Martha *de iurisdict.2. part.cap.36.* & *4. part.cent.2. casu 135.* Carolus de Graffis *de effectib. cleric.effectu 1.num.891.* Bonac. *de legibus disput.10. quæst.2. punct.1.§.4.* Ambrosinus *de immunit. Eccles. cap.17.num.16.* Barbosa *lib.1.de iure Eccles. cap.39. à num.80.* & *alleg.12.num.24.* Torrchlanea *de iur. spirit. lib.15. cap. 4. & 5.* Diana *part.7. tract.1. resol.11.* Castropalao *tom.2.oper. mor.tract.12. disput. vnic. punct.6. num 8.* Ægidius Conioeb *de sacram. disput.4. dub.15. num.159.*

CAPVT II.

Idem *Abbati Sanctæ* [a] *Genouefæ.*

EX literarum tuarum tenore perpendimus, quod quidam ægritudine longa confectus, insano [b] sortilegarum mulierum credens consilio, vt sanaretur, per iterationem fecit iniuriam Baptismatis sacramento. Astitit huic autem sacrilegio adolescens quidam, bonæ (vt videtur) indolis [c] acolytus, frater carnalis illius, in quo baptismus asseritur iteratus, qui ministerium in respondendo exhibuit presbytero baptizanti, & cooperator extitit rei nefandæ. Quia ergo tua nos duxit prudentia consulendos, qualiter puniri debeat acolytus, quem minor ætas, & intentio fraternæ salutis excusare videtur, discretioni tuæ præsentibus litteris respondemus, quod ad superiores ordines promoueri (si publicum est quod proponitur) non valebit, nisi ad [d] religionem transire voluerit, vt fauore religionis ipsius circa eum valeat dispensari. Si verò occultum est, promoueri poterit, & excessum suum dignis pœnitentiæ fructibus expiare.

NOTÆ.

a GEnouefæ.] Ita etiam legitur io prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* De hoc Abbate, & eius iurisdictione egi *in cap. cùm P. & G. de offic. deleg.*

b *Sortilegarum.*] Quibus fides non est adhibenda, vt infrà dicemus *in cap. 1. de sortileg.*

1. c *Acolytus.*] Est autem acolytus minister Ecclesiæ, cuius officium duplex est: vnum deferre cereos accensos ante presbyterum, & cùm legitur Euangelium in Missa, ac proinde accendere luminaria Ecclesiæ: alterum est ministrare vinum, & aquam in vrceolis, dare que diacono, vt probaui *in c. perlectis, vers. Ad acolytum, 15. dist. c. cleros, vers. Acolyti, 21. dist. c. 1. vers. Deseruientes, c. acolytus, 23. dist.* Probant de eo gradu agentes, vltra scriptores de sacramento Ordinis, Vasquez *3.p.in 3.disp.263. n. 30.* Vicecomes *de ritibus Missæ volum.3. lib.1. cap.25.*

*cap.*25. P. Gregor. *lib.*15. *ſyntag.cap.*6. Zerda *in aduerſ. cap.*94. Menardus *in notis ad Sacrament. Diui Gregorij, pag.*271. Eſpenceus *ad epiſt. Pauli, lib.*1. *digreſſ. cap.*8. & nos *in cap.*2. *de officio Archid.*

d *Religionem.*] Quatenus per ingreſſum religionis irregularitas tollatur, expoſui *in cap.*1. *de filiis preſbyter.*

COMMENTARIVM.

2. TExtus hic ſpectat ad ſecundam partem præſentis rubricæ, quæ eſt de iterantibus baptiſmum: & grauitatem huius criminis iam probaui *in cap. de his, de baptiſmo.* Nunc de pœnis baptiſma iterantium agendum eſt; & quidem variæ ſtatutæ ſunt, tam in iure ciuili, quàm canonico. Iure ciuili Epiſcopi rebaptizantes deponuntur, & tam hi, quàm qui ſcienter rebaptizari ſe patiuntur, priuantur teſtamenti factione, & donandi ius amittunt, exilioque cum multa decem librarum auri, vel capite puniuntur, *l.*1. 2. *&* 3. *Cod. ne ſanctum baptiſma*: quas illuſtrat I. Gothofr. *ad tit. Cod. Theodoſ. ne ſanctum baptiſma.* Iure canonico non tantùm qui ex hæretica prauitate id faciunt, illis, & aliis hæreticorum pœnis ſubſunt, verùm & ita baptizatis communio denegatur, *cap. eos, de conſecr. diſt.*4. Syricius *in Synodo Romana, epiſt.*4. *cap.* 8. ibi: *Venientes a Nouatianis, vel Montenſibus, per manus impoſitionem ſuſcipiantur, præter eos, quos rebaptizant.* Innocentius *epiſt.* 2. *cap.* 8. *Venientes à Nouatianis, vel Montenſibus, per manus tantùm impoſitionem ſuſcipiantur, quia quamuis ab hæreticis, tamen in Chriſti nomine ſunt baptizati: præter eos, ſi qui fortè à nobis ad illos tranſeuntes rebaptizati ſunt: hi ſi reſipiſcentes, & ruinam ſuam cogitantes redire voluerint, ſub longa pœnitentiæ ſatisfactione admittendi ſunt.* Concil. Illerdenſe *can.* 9. *&* 14. ibi: *Cùm rebaptizatis fideles, religioſi nec in cibo participent.* Refert Ant. Auguſtinus *tom.* 2. *in epitom. iuris, lib.* 22. *tit.*27. irregulareſque manent, *cap. final.* 51. *diſt. cap. Afros,* 96. *diſt. cap. qui in qualibet* 1. *quæſt.* 7. *cap. confirmandum,* 64. 50. *diſt.* ibi: *Preſbyter, vel Diaconus depoſitus ob crimen non reuertatur ad Clerum, vt nec rebaptizatus.* Et *can.*27. *codicis Eccleſiæ Afric.* ibi: *Vt rebaptizati ad clericatus gradum non promoueantur.* Felix Pontifex in Synod. Romana anni 487. cuius acta extant in codice canonum Eccleſiæ Romanæ, & *tom.*2. *Conciliorum*, ibi: *Communis dolor, & generalis eſt gemitus, quod intra Africam rebaptizatos etiam Epiſcopos, Preſbyteros, Diaconoſque cognouimus.* Et in epiſtola ſynodica ad vniuerſos Epiſcopos: *Nec ex his vnquam, qui in qualibet ætate alibi, quàm in Eccleſia Catholica baptizati ſunt, ad Eccleſiaſticam militiam prorſus permittantur accedere.* Probant Iuſtelus *in not. ad can.* 27. Suarez *de cenſur. diſput.*31. *ſect.*3. Salcedo *in praxi, cap.*15. *&* 18. Gutierrez *de delict. quæſt.* 59. Trocius *de ver. & perfect. cleric. lib.*9. *cap.*9. Maiolus *de irregul. lib.* 3. *cap.*15. Gibalinus *eod. tract. cap.*5. *per totum.* Non tamen incurritur hæc irregularitas, niſi præcedente delicto, adeo vt excuſetur quotiens propter ignorantiam culpa excuſatur. Quod verius cenſent Suarez *diſput.*42. *de cenſur. ſect.*1. Gibalinus *dict. cap.*5. 2. *part.* etſi contrarium teneat Maiolus *de irregul. lib.*3. *cap.*14. Nec pro eo facit textus *in c. qui bis* 117. *de conſecr. diſt.* 4. nam cùm deductus ſit ex Pœnitentiali Theodori Epiſcopi, vim legis canonicæ non habere iam docuerunt Couar. *in Clement. Si furioſus,* 1. *part. in initio, de homicid.* Gibalinus *de irregul. cap.*5. *part.*1. Et ſi dura videatur hæc interpretatio, poteſt dici, Theodorum loqui eo caſu, quo ignorantia fuit craſſa, aut iuris, cùm videlicet rebaptizatus ignorauit baptiſmum iterari poſſe. Salcedo *in praxi, cap.*10. Quod ſi aliquis permittat ſe exteriùs iterum baptizari, ita tamen vt intentionem ſuſcipiendi baptiſmum non habeat, non incurret irregularitatem; nam illa non dicitur formalis reiteratio baptiſmi ex parte ſuſcipientis, pœna autem hæc reſtringenda eſt ad formalem rebaptizationem. Sic etiam nec infans rebaptizatus irregularilaritatem incurrit, *c. placuit, cum ſeq.* 1. *q.*4. quia omni voluntate, & iudicio caret. Nec contrarium docet Felix III. *in epiſt.*6. quam integram refert Iuo Carnot. 1. *p. Decreti, c.*293. in illis verbis: *Nequaquam qui in qualibet ætate alibi, quàm in Eccleſia Catholica baptizati, aut rebatizati ſunt, ad eccleſiaſticam militiam prorſus permittantur accedere.* Ex quibus deducitur, etiam infante rebaptizatos irregularitatem contrahere. Nam Felix Papa accipiendus eſt de illis, qui cùm eſſent doli capaces, baptizari ſe, vel rebaptizari permiſerunt ab hæreticis, vt docuerunt Gloſſa *in c. in qualibet* 1. *q.*7. Gibalinus *dict. c.*5. Quæ ſolutio facilè ſuadebitur ſi obſeruemus, Felicem III. hanc epiſtolam ad Africanos Epiſcopos ſcripſiſſe in cauſa eorum, qui in perſecutione Hunerici Regis lapſi ab Arrianis rebaptizati fuerant; & deinde redditâ Eccleſiæ pace à Gundebundo, in catholicam communionem recipi poſtulabant anno 487. cùm iam Africani Epiſcopi circa ſimilem cauſam rebaptizatorum à Donatiſtis in Concilio Carthag. Præſide Aurelio eiuſdem ciuitatis Epiſcopo, diſceptaſſent anno Chriſti 397. & in alia ſynodo Carthag. celebrata ab eodem Aurelio anno Chriſti 400. ſtatuerant, vt paruuli apud Donatiſtas baptizati, nondum ſcire valentes erroris eorum interitum, minimè impediantur ad ſacros ordines promoueri. Vnde credi non poteſt, Felicem ipſis Epiſcopis contrarium ſcripſiſſe, præcipuè cùm in ea epiſtola ius nouum non concedat, ſed tantùm antiquum confirmet, vt rectè conſiderat, & probat Gibalinus *dicta* 2. *p.* Conſtat ergo, iniurioſam iterationem Baptiſmi inducere irregularitatem; nam licèt ſecundus baptiſmus, ob cuius ſuſceptionem quis efficitur irregularis, non ſit ſacramentum; attamen per eum iniuria fit priori baptiſmo, & fidei, atque ita huic crimini talis eſt annexa irregularitas.

Vnde infertur, quod ſi quis ſæpe ſæpiùs rebaptizetur, etiam ſæpe ſæpius incurrit hanc irregularitatem; nam quoties multiplicatur culpa, ob quam imponitur pœna, toties ſimilis pœna incurritur: exempli gratiâ ſi quis poſt ſemel iteratum Baptiſmum pœnitentiam egerit, & diſpenſationem huius irregularitatis meruerit, ſi poſtea iterauerit baptiſmum, iterum efficitur irregularis; nam rebaptizatio non ſolùm dicitur ſecunda iteratio baptiſmi, ſed tertia, quarta & omnes ſequentes poſt primam, argumento legis 1. *ff. de vulgar.* Econtrario verò, ſi quis errore ductus rebaptizetur, quia credebat ſe antea baptizatum fuiſſe, cùm reuerà prior baptiſmus non valuiſſet, proculdubio irregularis non efficitur, quia nunquam ſecundò baptizatus eſt, quouſque verus baptiſmus receptus ſit; nihil enim refert, quod quis habuerit animum ſe rebaptizandi, ſi verè, & realiter non rebaptizetur. Nec ſolùm irregularis efficitur, qui rebaptizatur, verùm etiam miniſter, qui baptiſmum iterum adminiſtrat, vt ex hoc textu conſtat, & probant 3. ALIA DE IPSA IRREGVLARITATE.

Santarel. *de hæres. cap. 45. dub. vnic.* Gibalinus *dict. cap. 5. 3. part.* Maiolus *lib. 2. de irregular. cap. 14. num. 6.* qui eandem irregularitatem extendunt ad parentes, qui suos liberos rebaptizandos offerunt ad compatres, atque alios cooperantes eiusmodi rebaptizationi, contra quos omnes etiam proceditur per Inquisitores in his regnis. Qualis tamen sit hæc irregularitas, tam respectu rebaptizantis, quàm rebaptizati, exponit Gibalinus *dict. cap. 5. part. 4. per totam.* Si tamen aliquis solo verbo absque intentione rebaptizauerit, quamuis grauiter peccet, non tamen efficitur irregularis, vt docent Henriquez *lib. 4. summa, cap. 4. §. 3.* Suarez *dict. disput. 31. sect. 6. dub. 4.* Gibalinus *dict. cap. 5. 4. part.* qui idem resoluit de rebaptizato per vim & grauem metum.

CAPUT III.

Innocent. III.

Quæ fraternitati. *Et infrà*: Super secundo articulo inquisitioni tuæ duximus respondendum, quod clerici, qui sunt de apostasiæ crimine infamati, qui videlicet abiecerunt habitum clericalem, non sunt in sæculari habitu tolerandi, sed per districtionem ecclesiasticam coërcendi, donec deficiente probatione, ad infamiam abolendam purgationem canonicam curauerint exhibere.

NOTÆ.

1. a *Innocent. III.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, sed facilè constat, legendum esse *Brixiensi*, vt *in cap. tua, de Procurator.* vbi congessi alias partes huius epistolæ.

COMMENTARIUM.

2. In hoc textu agitur de clerico in sacris, & maioribus ordinibus constituto, habitum clericalem deserente, qui cogendus est illum reassumere pœnis à iure statutis, videlicet excommunicatione, *cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* priuatione fructuum beneficij, *Clement. 1. eod. tit.* incarceratione, *cap. à nobis, hoc tit.* & iure ciuili sancitum à Iustiniano legimus *in nouella 5. cap. 6. nouel. 6. c. 7. nouel. 123. c. 15.* vt clerici, qui in ordinibus sacris constituti, iis contemptis ad aliam vitam transiissent, pro ratione facultatum, vel Curiæ ciuitatis suæ seruire cogerentur, vel Præsidis prouinciæ cohorti, seu officio addicerentur: quod postea mutauit Leo *nouel. 7. & 8.* vbi similes desertores reuocari ad priorem statum iubet: idque etiam patet *in cap. quod interrogasti, 27. dist. cap. quem, 20. quæst. 1.* graue enim peccatum est in clerico habitum deserere, vt probat eleganter Sausay *dict. lib. 7. cap. 3. per totum.* Vnde talis clericus apostata appellatur; quo nomine tantùm notantur magni peccatores Ecclesiæ rebelles, vt Iudæi, qui negauerunt Christum Regem suum, à Prudentio ibi:

—— Formidine rursus
Plebis apostatica, Dominum qua cæca negasset.

Et hæretici, quos apostatas pronuntiat Tertul. *de præscript.* ibi: *Persequutio martyres facit, hæresis apostatas tantùm.* Et Iudam proditorem, apostatam dixit Sedulius *lib. 4. carminum.*

Tunc vir Apostolicus, nunc vilis apostata factus.

Excusatur tamen clericus non deferens habitum clericalem, veluti si necessitas adsit tuendi vitam, honorem, fortunas, aut quidquam aliud simile, vt docent Glossa *in cap. nullus 21. quæst. 4. & in dict. cap. si quis ex clericis*: vnde cùm quidam reprehenderetur à Pontifice, respondit.

Tutius vt peterem lasci sub imagine Romam,
Fas fuit vt fineren luxuriare comam.

Item excusantur clerici iter longum facientes, *cap. 3. 21. quæst. 4.* vbi ex Synodo Romana sub Zacharia Papa ita legitur: *Episcopi, Presbyteri, Diaconi sacularibus indumentis non vtantur, nisi vt condecet tunicâ sacerdotali, præter si in itinere longo ambulauerint.* Sed etsi clerici deserentes statum clericalem, apostatæ dicantur; tamen nisi vxorem ducant, non subsunt Inquisitorum iurisdictioni, vt probat Salelles *tom. 1. de mater. Tribun. lib. 1. regul. 107.*

CAPUT IV.

Idem *in Concilio generali.*

Quidam (sicut accepimus) qui ad sacri vndam baptismatis voluntariè accesserunt, veterem hominem omnino non exuunt, vt nouo perfectiùs induantur: cùm prioris ritus reliquias retinentes, christianæ religionis decorem tali commixtione confundant. Cùm autem maledictus sit homo, qui terram duabus viis ingreditur, & indui veste non debeat [b] lino, lanaque contextâ: statuimus, vt per [c] Prælatos Ecclesiarum talis obseruantia veteris ritus omnimodè compescatur, vt quos christianæ religioni liberæ voluntatis arbitrium obtulit, salutiferæ coactionis necessitas in eius obseruatione conseruet: cùm minus malum existat viam Domini non agnoscere, quàm post agnitam retroire.

NOTÆ.

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranenſi videlicet, ſub Innocentio III. celebrato, vbi *c.70.* reperitur textus hic prout in præſenti tranſcribitur. De hoc Concilio nonnulla notaui *in cap. 1. de ſumma Trinit.*

b *Lino, lanaque.*] *Deuteron. cap.22.*

1. c *Prelatos Eccleſiarum.*] Ad quos tantùm, videlicet Inquiſitores, ſpectat apoſtatarum cognitio; cùm apoſtaſia ſit eiuſdem ſpeciei ac hæreſis: vnde ſicut de hæreſi, nec de iure, nec de facto cognoſcere poteſt iudex ſæcularis, *c.vt inquiſitionis* 18. *§.prohibemus, de hæreticis lib.6.* ita nec de apoſtaſia, ſiue quæſtio facti, vel iuris diſceptetur. Bordonus *tom.1. ſacr.tribun. cap.9. ſect.2. num.21.* Carena *part.1.de offic.Inquiſit. tit.3. num.13.* Diana *part.4. tract.1. reſol.12.* etſi contrarium defendat Pereyra *part.2. de manu Reg.cap.74. per totum.*

COMMENTARIVM.

2. Concluſio traditur, et probatur. EX hoc canone ſequens communiter deducitur aſſertio: *Baptizati ſi ad ritus Iudaïcos, ſeu paganos redierint, coguntur eos relinquere, & fidem, quam ſemel profeſſi fuerunt, cuſtodire.* Probant eam textus *in cap.ſi quis 4.de pœnitent. diſt.5. cap. presbyteros* 32. 50. *diſt. cap. de his 26. quæſt.6. c.2. 3. q.4.* Gregor.II. *epiſt.6.ad Saxones, ad medium,* ibi: *Quicunque in vobis ſuſceperunt Chriſtum Dominum noſtrum, in ipſo ambulent radicati, & ſuperædificati, & confirmati in fide,&c. Diſcedite filij ab idolorum cultura, & accedite, & adorate Dominum Deum noſtrum, &c.* Nicolaus *ad conſulta Bulgar. cap.18. Qui fidem reſpuit, quam promiſit, ab illo, à quo ſuſceptus eſt, & qui fidei eius interuentor exiſtit, debet per omnia reuocari; at verò ſi non audierit eum, quem ipſe pro ſe dederat vadem, dicendum eſt Eccleſiæ, à qua faciente ſtudio maiori, ad ouile proprium ouem reduci conuenit, quæ errauit; & vt ad viam veritatis, quæ Chriſtus eſt, redeat, modis omnibus reuocari: ſiquidem ab ea, tanquam à matre, tanquam à magiſtra ſuadendum eſt illi, quatenus videat, quoniam apoſtatam ſpiritum imitatus eſt, quòd in veritate non ſteterit, &c.* Concil. Aurelian. 2. *can.19. Catholici, qui ab idolorum cultu ſe non cuſtodiunt, nec ad integram accepti baptiſmi gratiam reuertuntur, vel qui cibis idolorum cultibus immolatis guſtu illicitæ præſumptionis vtuntur, ab Eccleſiæ cœtibus arceantur.* Aurelian. 4. *can. 15. Si quis poſt acceptum baptiſmi ſacramentum ad immolata dæmonibus ſumenda, tanquam ad vomitum reuertitur, ſi commonitus à ſacerdote ſe corrigere ex hac præuaricatione noluerit, à communione catholica pro emundatione ſacrilegij ſuſpendatur.* 6. Synodus in Trul. *can.62. Clericus deponatur, laicus excommunicetur, qui feſta Gentilium celebrat.* Et *can.95. In eos qui iurant vt pagani, canonicas pœnitentias nos & excommunicationem imponimus.* D.Baſilius *ad Amphiloch. can.7. 72. & 80.* Gregor. Nyſſen. *epiſt. 2. canonica*: refert Anton. Auguſt. *lib.11. epit. iur. tit. 4.* Illuſtrant Albaſpineus *lib.2. obſeru. cap.9.* Ricciulus *lib. 6. de iure perſon. per totum*, Caſtro *lib.1. de iuſta hæretic. punit. cap.7.* & *lib.1. de hæreſibus, cap.4.* Suarez *de fide diſput.16. ſect.4.* Souſa *in aphoriſm. cap.48. num. 14.* Peña *part.1. Director. quæſt. 9. comment. 24.* Salelles *lib.1. de materiis tribun. cap.13. regul. 107.* Carena *de offic. Inquiſit. part.2. tit.3.* Bordonus *tom.1. tribun. cap.9. ſect.2.* Murga *tom.2. diſquiſit. tract.1. dub.6. §.3.* Alteſſerra *hic.*

3. Traditur ratio dubitandi. Ratio dubitandi huius textus proponenda eſt ex iuris principiis, quæ adduxi pro dubitandi ratione *in cap.ad abolendam, de hæreticis*: & etiam difficilis eſt præſens conſtitutio, dum in ea Patres Concilij Lateran. tantùm ſtatuunt, apoſtatas à fide catholica cogendos eſſe ritus alterius religionis deſerere, & fidem Catholicam ſeruare, ac cuſtodire, nullâ ſanctâ pœnâ in fideles lapſos in apoſtaſiam, cùm certum ſit eos variis pœnis afficiendos eſſe; iuxta canones Eccleſiæ ſuprà relatos, & alios congeſtos ab Antonio Auguſtino *in epitome iuris, tit.4. lib.11.* Creſpetio *in ſumma, verbo Apoſtata à fide.* Vnde minùs perfecta, ſeu integra videtur præſens conſtitutio; ſiquidem in omnibus Eccleſiæ canonibus, in quibus de his Apoſtatis à religione agitur, ſemper adiiciuntur pœnæ, quibus ipſi apoſtatæ afficiendi ſunt.

4. De apoſtatis à fide. Quâ dubitandi ratione minimè obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſcire oportet, in præſenti agi de apoſtaſia vera à religione; nam quoties ſine adiuncto apoſtaſia dicitur, intelligitur apoſtaſia à fide. Eſt autem apoſtata à fide, qui omnino à Chriſtiana fide defecit, reuerſus, ſeu tranſiens ad Iudaiſmum, ſeu Paganiſmum, *l. 1. 2. & penult. Cod. hoc tit.cap.non poteſt 2. q.7.cap.contra,de hæretic.lib.6.* qui in ritus Iudaïcos, ſeu ſacrificia paganorum tranſeunt, *l.3.Cod.Theodoſ. de apoſtatis, l.1.& 7.eod.Cod.de Iudæis*: inde dicuntur violatæ religionis rei, *l.3. Cod. Theod. de Apoſt.* docuerunt Decianus *lib.5.tract. crimin. c.71. num.4.* & *cap.ſequenti*, Farinac. *de hæreſi q.183.§.2. num.13.* D.Thomas 2. 2. *quæſt.11. per totam.* Ricciulus *lib.6. de iure perſonar. cap.2.* Carena *de offic. Inquiſit. 2. part. tit.3.* Salelles *lib.1. de mater.tribun. cap.13. regul. 107.* I. Gothofr. *ad tit. de apoſtatis, in Cod. Theodoſ.* Thomas Delbene *part.1.de offic.Inquiſit. dubit. 47.* Duo ergo copulatiuè deſiderantur, vt quis propriè fidei apoſtata dicatur. Primum, quod talis receſſus à fide ſit omnimodus, vnde licèt Chriſtianus recedat à pluribus fidei articulis, tamen ſi retineat adhuc fidem in reliquis, hæreticus, non verò apoſtata eſt, *dicto cap.non poteſt, cap beatus 7.q.4.* D.Auguſtin. *lib.18. de ciuit. Dei, cap.51.* probant Canus *de locis cap.9.* Simanc. *de Cathol. tit.7.* Rojas *de hæretic. part.1. num.486.* Apoſtata igitur eſt, qui totus recedit à fide; hæreticus verò, qui in parte. Vnde qui apoſtata eſt, hæreticus continuò eſt; qui verò in hæreſi aliqua eſt, apoſtata propterea non eſt. Hæreticus fur dicitur, & latro, *Ioannis cap.10.* quaſi qui è verbo Domini aliquid intercipit,& quaſi contrectat: apoſtata plus quàm fur, qui totum ſurripit, quin & ſe ipſum, veluti fugitiuus Chriſti ſeruus efficitur, vt exponit Mancinus *lib.1. de triplici iuris collat.cap.146.* Secundò deſideratur, quod receſſus ipſe ſit à fide catholica, vnde qui ab improba ſecta in aliam reprobatam ſe transfert, veluti è paganiſmo ad Iudaïcam perfidiam, vel Mahometiſmum, apoſtata non dicitur, vt probant Campegius *de dote quæſt.77.* Iul. Clarus *in praxi crimin. §.final. q.7. num.4.* cùm enim Chriſtianæ militiæ nunquam nomen dederit, non eſt ratio quare poſſit eius deſertor iudicari, argumento legis 4. *§.idemque, l.manumiſſiones, ff.de inſt.& iure, l.decem, ff.de V. O.* Sed ſi quis baptizatus ſit de nouo verè, nec ſub debita forma, diſtinguendum eſt, an ipſe ignorans defectum baptiſmi à fide recedat, an poſt receſſum nullitas baptiſmi detegatur; quo caſu apoſtata dicitur, & vt talis puniendus eſt. Caſtro *lib.1. de hæretic. punit. cap.8. quæſt.3. ad finem,*

Ricciulus *de iure person. lib. 6. cap. 3.* Bordonus *tom. 1. sacri tribun. cap. 9. sect. 2. num. 11.* Ratio est, quia quamuis iste baptizatus non esset baptismo fluminis, baptizatus tamen erat baptismo flaminis; & si contigisset ipsum ita decedere, saluari posset, *cap. final. vers. Nullus, de poenit. dist. 7. cap. debitum, de baptismo, c. 2. de presbytero non baptizato.* Quare talis ad hoc nihil differt ab eo, qui iuxta Ecclesiæ ritum baptismum suscepit, vel sciebat se baptizatum non esse, & non curauit baptizari, & tamen pro tali ab omnibus existimari contendebat: quo casu licèt in foro poli apostata iudicari non possit, tamen in foro fori iisdem pœnis plectendus est, quibus & cæteri apostatæ puniuntur; quia cùm ipse tanquam Christianus se gesserit, & vt talis velit à cæteris fidelibus haberi, & honorari, vtique talis præsumitur, vt resoluunt Bordonus *suprà.* Ricciulus *dict. lib. 6. cap. 3. n. 5.* quia quilibet debet iudicari iuxta habitum quem defert, *l. item 15. §. si quis virginem, ff. de iniuriis, cap. in audientia, de sent. excom. cap. si iudex, eod. tit. lib. 6.* & tanquam Christianus talis debet Christianorum legibus subiici, argumento legis *Iudæi, C. de Iudæis.* Accedit quia non debet esse in alicuius potestate Christiani nomen sic ementiri, vt Christianorum inter fideles fruatur honoribus, pœnas autem fidei transgressoribus inflictas euadat, cùm qui sentit commodum, sentire debeat incommodum, *l. secundum, ff. de R. I. cap. charitatem 12. q. 4. cap. accedentibus, de priuil.* Sicut etiam hæreticus reputatur, non solùm qui verè est Catholicus, sed etiam is, qui cùm verè Catholicus non sit, tanquam talis se gerit, argumento legis *1. C. si minor se maiorem,* Castro *de iusta hæretic. punit. lib. 1. cap. 8.* Simanc. *de Cathol. tit. 31. n. 5.* quia in hac parte plus operatur opinio, quàm veritas, *cap. final. de presbyt. non baptiz.* Ricciulus *suprà, num. 6.* Et hæc apostasis committitur per transitum ad ritus Iudaïcos, *cap. contrà, de hæret. in 6.* Simanc. *de Cathol. tit. 35. num 9.* Eymericus *p. 2. direct,q. 44. num. 1.* Farinac. *de hæresi q. 178. num. 136.* quia non solùm verbis, verùm & factis Deus negatur, *cap. existimant 84. 11. q. 1.* immò facta potentiora sunt ad explicandum animum, quàm verba, *l. si tamen 48. §. ei qui, ff. de ædilit. edict. l. de quibus, ff. de legibus, cap. dilecti 52. cap. vt nostrum 56. de appellat.* Cicero 3. *Tusculan. Quid verba audiam, cùm facta videam?* Castillo *lib. 3. controu. cap. 107. n. 17.* Ideo conuictus, aut confessus de actibus, seu cæremoniis Iudaicis, damnandus est vt apostata, etsi animum, intentionemque negauerit, *cap. filij, cap. contrà, de hæret. in 6.* Syluester *verbo Hæresis 1. q. 7.* Anania *in cap. excommunicamus, §. credentes, de hæreticis,* Repertor. Inquisit. *verbo Apostasia,* Simancas *tit. 10. num. 9. & tit. 50. num. 5.* Farin. *de hæresi q. 178. n. 139.* Et quamuis hoc casu reum subiiciendum esse torturæ super intentione, docuerint Simanc. *de Cathol. tit. 65. num. 52.* & in Enchirid. *tit. 29. n. 10.* Peña *p. 3. Direct. comment. 110.* & alij, hoc tamen procedit quando cæremoniæ à reo factæ dubiæ sunt, veluti ieiunia; secus verò si cæremoniæ sint reprobatæ suâ naturâ, vt circuncisio, celebratio Paschæ Iudæorum, aut similia, quæ ex se hodie mala sunt, vnde interpretari nequeunt in bonam partem, quia in quolibet facto attenditur eius natura, *l. si vnus 27. § pactus, ff. de pactis, l. cùm filius 76. aliàs 78. §. hæres meus, ff de legat. 2. c. ab exordio 3. 35. dist.* Lact. Firmian. *lib. 3. diuin. inst cap. 15. Nihil interest quo animo faciat, quod fecisse vitiosum est, quia facta cernuntur, animus non videtur.* Vnde si quis conuictus, vel confessus reperiatur actus qui suâ naturâ ad Iudaïcam religionem, vel aliam improbatam sectam spectant, tanquam apostata statim damnandus est, nullâ torturâ præcedente. De eo tamen, qui defert tantùm vestes Gentilium, aut Iudæorum proprias, an dicatur apostata, examinat Suarez *de fide disp. 14. sect. 5.*

5. De apostata per vim, aut per metum.

Circa illum autem, qui coactè, & per vim fidem catholicam abnegauit, vel Idolis sacrificauit, corde tamen fidem retinuit, dubium est. Et quando coactio est præcisa, siue absoluta, nempe quia omnino renitens, ligatus manibus, & pedibus circumciditur, vel eius genua flectuntur coram idolis, nullo modo apostata iudicatur, *c. presbyteros 31. 50. dist. cap. constat 1. q. 1.* docent Peña *ad Eymericum, p. 1. Direct. commentar. 24.* Simanc. *tit. 27. num. 19.* Salelles suprà, *regul. 107.* Bordonus *dict. c. 9. sect. 2. num. 14.* Ratio est, quia eo casu pati potiùs, quàm agere videtur, *cap. sacris,* vbi notaui, *de his quæ vi;* ideoque pœnam non meretur, *l. fœdissimam, Cod. ad leg. Iul. de adult.* Si verò vis illata non fuit præcisa, sed conditionalis, quamuis grauis, veluti mortis, seu cruciatus, tunc verè apostata, seu hæreticus dici non potest, cùm corde credat, & non adsit error pertinax, qui ipsum separare possit à communione fidelium, *cap. non solùm 85. 11. q. 3.* Sanchez *lib. 2. summa, cap. 7. num. 8.* Ricciulus *dict. lib. 6. cap. final.* Peccat tamen ipse lethaliter, quia potiùs pati mortem deberet, quàm fidem abnegare, iuxta tradita *in dict. c. sacris:* tum etiam quia licèt coactè neget, negat tamen, quia voluntas coacta, voluntas est, *cap. maiores, §. final. de baptismo, l. si patre, ff. de ritu nuptiar.* Quamuis enim nolit Christum abnegare, tamen eligit illum negare potiùs, quàm pati pœnam comminatam, *cap. non solùm 11. q. 3. c. qui meritò 15. q. 1.* Et quia Ecclesia non iudicat de occultis, *cap. 1. de clandest. despons.* ipsum in foro exteriori vt suspectum de hæresi punit, *can. 2. Apost.* ibi: *Si clericus ob metum Iudæi, Græci, vel hæretici negauerit nomen Christi, eiiciatur; si nomen clerici, deponatur, sed post pœnitentiam vt laicus suscipiatur.* Concil. Ancyranum *can. 4. De his, qui per vim immolarunt, & cœnam sumpserunt cum idolis, quicumque habitu meliore profecti sunt, & veste pretiosiore accubuerunt, annum audiant, triennium subiiciantur, biennio tamen oratione tantùm communicent, postea vt in integrum restituantur.* Et *can. 6. De his, qui minis punitionis, & ablationis bonorum, & exilij sacrificarunt, & ante hanc diem non eos pœnituerit, neque conuersi sunt, tempore autem huius Synodi reuerti cogitant: Placuit, vt hinc ad magnam diem Paschatis ad audiendum recipiantur; post eam diem triennio pœniteant subiecti, & post aliud biennium communicent in oratione sine oblatione: & ita in integrum restituantur sexennio completo. Si qui verò ante Synodum suscepti fuerunt ad pœnitentiam, ab eo tempore initium sexennij ducant. Si quod verò mortis periculum ex morbo, aliâ ve causa euenerit, recipiantur.* Et *cap. 8. Qui bis, vel ter per vim sacrificarunt, quadriennio subiecti pœniteant, biennio autem sine oblatione communicent, septimo integrè recipiantur.* Concil. Arelat. 2. *can. 10. De his, qui in persecutione præuaricati sunt, si voluntariè fidem negauerint, hoc de eis Nicæna Synodus statuit, vt quinque annis inter catechumenos exeant, & duos inter discommunicantes, ita vt communionem inter pœnitentes non præsumant; in potestate tamen, vel arbitrio erit Episcopi, vt si eos ex animo errorem deflere, & agere pœnitentiam viderit, ad communionem pro ecclesiastica humanitate suscipere.* Et *c. 11. Si qui verò dolore victi, & pondere persecutionis, negare, & sacrificare compulsi sunt, duobus annis inter catechumenos, triennio*

inter

inter pœnitentes habeantur à communione suspensi. D. Basilius *ad Amphyloch. cap.* 80. *Qui in barbarorum incursione fidem in Christum violarunt, factis sacramentis Gentilibus, & quibusdam nefariis, quæ idolis magicis oblata sunt, ab eis gustatis, ij secundùm leges à Patribus iam editas, & canones dispensentur.*

6. DE POENIS APOSTATARUM. Deinde vt ad pœnas Apostatarum perueniamus, sciendum est, tanta cum execratione tales desertores primis Ecclesiæ sæculis habitos fuisse, vt baptizatos ab eis iterum baptizandos esse asseruisset D. Basilius *ad Amphylochium can.* 1. & illis venia atiam in exitu vitæ denegabatur, vt refertur *in l.* 3. *Cod. de apostatis*, & latè probaui *in cap.* 1. *&* 26. *Concilij Illiber.* obseruauitque Albaspineus *lib.* 1. *obseru. cap.* 9. *cum duobus sequent.* & I. Gothofr. *in l.* 5. *Cod. Theodos. hoc titulo.* Sed postea à Concilio Nicæno pœnitentia data fuit: & Syricius Pontif. *epist.* 1. *ad Himerium Tarracon. Episcopum, cap.* 3. apostatis nullum pœnitentiæ tempus præscripsit, sed toto vitæ cursu eos pœnitentiam agere, & à sacra communione, prætetquam in articulo mortis, arceti voluit. Deinde hæreticorum pœnis apostatæ puniuntur, *cap. contrà, de hæretic. in* 6. Vnde cùm pœna capitis iure ciuili in hæreticos sancita fuisset, *l. Manichæos, l. Arriani, Cod. de hæreticis*, eadem in apostatas statuta fuit, *l.* 5. *Cod. de apostatis*: itidem bonorum proscriptio, *l.* 7. *Cod. Theodos. de Iudæis*: perpetua infamia inusti omni dignitate spoliantur, *l.* 1. *Cod. de apostatis*, *l.* 11. *Cod. de fide testium, in Theodos.* priuantur vtraque testamenti factione, *l.* 1. *&* 2. *Cod. Theodos. eod. tit.* & contra similes desertores fidei proceditur in Tribunalibus sanctæ Inquisitionis eodem modo ac contra hæreticos, concessâ eis pœnitentiâ reuertentibus ad fidem Catholicam, & iniunctâ pœnitentiâ per tempus congruum in carcere cum habitu, iuxta tradita suprà *in cap. excommunicamus*, §. 1. *de hæretic.* & si relapsi sunt in apostasiam, traduntor omninò brachio sæculari, vt pœnâ mortis afficiantur. Immò in his Tribunalibus Hispaniæ maior pars causarum fidei est apostatarum à religione, circa quos versatur eadem praxis, quam circa hæreticos retuli suprà *in titulo de hæretic.*

7. His suppositis ratio præsentis decisionis ex eo prouenit quia qui post professionem fidei Catholicæ ritus Iudaïcos, aut Paganos sectatur, tali commixtione polluit veram religionem, quam professus est, cùm simul vtramque religionem colere nequeat. Vnde rectè PP. Concilij Lateran. statuerunt in præsenti, vt talis obseruantia veteris ritus omni modo compesceatur, vt quos Christianæ Religioni liberæ voluntatis arbitrium obtulit, salutiferæ coactionis necessitas in eius obseruatione conseruet, vt etiam dicitur *in cap. resuscitatus, de pœnit. dist.* 1. & si lapsi fuerint, per pœnitentiam redeant ad fidem, & gratiam, quam amiserant, vt de D. Petro ait Sanctus Ambrosius *sermone* 47. ibi: *Fidelior factus est Petrus, postquam fidem spopondisse defleuit, atque ideo maiorem gratiam reperiit, quam amisit.* Relatus *in cap. considerandum*, 50. *dist. cap. fidelior, eodem.* TRADITA RATIO DECIDENDI.

8. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO, ET VARII CANONES REMITTUNTUR. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt Patres Concilij Lateran. in præsenti non imponant pœnam desertoribus fidei Catholicæ, & ritus Iudaicos, seu paganicos sectantibus; non negarunt tamen eos debitis pœnis puniendos esse, immò dum sanxerunt, similes apostatas cogendos esse per iudices ecclesiasticos, veteres ritus Gentilicos, seu Iudaicos abiurare, apertè supponunt debitis pœnis per sacros canones veteres, & nouos statutis compescendos esse, & cogendos Catholicam religionem, quam semel professi fuerunt, custodire, & tetinere. Manet ergo, fidelibus Christianis non licere, postquam à Iudaïca perfidis, seu Gentilismo ad fidem Catholicam peruenerunt, veteres ritus colere, aut ad pristinam superstitionem redire. Vnde in præsenti exponendi sunt textus *in canone* 1. 2. 3. 46. *&* 55. *Concilij Illiber.* quorum interpretationem in eorum notis adduxi: & textus *in can.* 35. *Synodi Laodic.* in illis verbis: *Non oportet Christianos relinquere Ecclesiam Dei, & abire, atque angelos nominare, & conuentus facere; ad angelos idololatriæ abominanda congregationes facere. Si quis in ea idololatria reperiatur, anathema sit, quòd reliquerit Dominum nostrum filium Dei pro idololatria.* Quem exposui *in cap. conquestus, de feriis*: & textus *in can.* 9. *Concilij Tolet.* 2. in illis verbis: *Ne Iudæi more suo celebrent Pascha, vel carnis circumcisionem exerceant.* Quem de Iudæis conuersis, & ad veteres ritus redeuntibus, exposui *in cap. Iudæi, de Iudæis.*

CAPVT V.

Archiepiscopo [a] *Tyrensi.*

A Nobis expetit tua fraternitas edoceri, quid de apostatis sit agendum, cùm in custodia detinentur, eo quod [b] minis, vel blanditiis nullatenus possunt induci vt abiectum monachalem habitum reassumant. Ad quod tibi breuiter respondemus, quod tales, si volueris, potes sub graui custodia [c] carcerare, ita quod solummodo sibi vita misera reseruetur, donec à suæ præsumptionis nequitia resipiscant.

NOTÆ.

1. a *Tyrensi.*] In sexta collectione legitur *Turonensi*: sed in quinta compilatione Honorij III. habetur *Tyrensi*, ex qua inscriptionem, & literam transcribo. De Metropoli Tyrensi nonnulla adduxi *in cap.* 8. *de offic. Ordin.* in præsenti autem rescribit Honorius Archiepiscopo, quia fortè monachi illi, de quorum apostasia agitur, non erant exempti, immò potiùs eius iurisdictioni parebant.

2. b *Minis, & blanditiis.*] Quia apostatæ tam blanditiis, quàm rigora reuocandi sunt ad monasterium, vt doctè, & latè probat Theophilus Raynaudus *tom.* 17. *tract. de apostasia à religiosis ordinibus, cap.* 18. *per totum.*

c *Carcerare.*] Iuxta Ecclesiæ disciplinam, quam illustrabimus *in cap. nouimus, de V. S.*

CAPVT VI.

Archiepiscopo Lundensi.

COnsultationi tuæ breuiter respondemus, quod monachus aliquem b ordinem in apostasia recipiens, quantumlibet suo fuerit reconciliatus Abbati, & receperit pœnitentiam, absque tamen dispensatione Romani Pontificis ministrare non potest in ordine suscepto.

NOTÆ.

a LVndensi.] in sexta collectione legitur *Lugdunensi*: sed ex quinta collectione Honorij III. ita restituo inscriptionem, & literam. De Lundensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 2. de consuet.*

1. b *Sacrum ordinem.*] Non verò si minorem, vt vulgò creditum est, cùm præsens constitutio non sit amplianda contra expressa verba Honorij III. vt notarunt Theophilus Raynaudus *dict. tract. de apostas. cap.* 13. Sanchez *lib.* 8. *summa*, *cap.* 8. *n.* 26. Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 6. *num.* 2. Gibalinus *de clausura Regul. disquisit.* 2. *cap.* 3. §. 4. Agit item Honorius in præsenti de solis sacris ordinibus susceptis in apostasia, non autem de susceptis anteriùs: quare in illis ministrare poterit: & quia iuxta textum *in cap. cùm illorum, de sent. excom.* maiora intelliguntur illis prohibita, quibus vetita sunt minora, minusque est vti ordine, quàm promoueri ad superiorem ordinem; ideo plures, quos adducit, & sequitur Sanchez suprà, *num.* 22. inferunt ex hoc Honorij decreto, eum qui aliquem sacrum ordinem durante apostasia susceperit, prohiberi ascendere ad ordines superiores, nisi interueniat Papæ dispensatio: si autem nullum susceperit ordinem durante apostasia, poterit post reconciliationem, & postquam suæ religioni restitutus est, ad quoscunque ordines ascendere, nulla etiam interueniente dispensatione: docuerunt Theophilus, & Gibalinus *vbi suprà*, quia illi tantùm sunt prohibiti durante apostasia ad ordines promoueri, *cap. final.* 50. *dist.* nam decreta contraria Pauli IV. & Pij V. apostatas in perpetuum à quouis gradu ecclesiastico, & cuiusvis ordinis executione excludentia, Emanuel Rodriguez *tom.* 2. *summa*, *cap.* 6. *num.* 7. negat fuisse recepta; præsertimque quod Paulus IV. etiam eos, qui ex Apostolica concessione è monasteriis exiissent, eodem modo mulctabat, rescissum est à Pio IV. vt Onophrius scribit *in addit. ad Platinam*, *in Pio IV.* Videndus Nauarrus *consil. unic. de apostatis*, de vero sensu bullæ Pauli non parum anceps.

COMMENTARIVM.

2. TRADITVR CONCLVSIO, ET PROBATVR. IN his duabus Decretalibus agitur de tertia apostasiæ specie, videlicet à religioso ordine; & communiter ex eis talis deducitur assertio: *Monachi deserentes habitum, & professionem sunt retrahendi, & carceri mancipandi, ac aliis pœnis puniendi donec habitum reassumant.* Probant eam textus *in cap. quidam monachi* 16. *quæst.* 1. *cap propositum, cap. eos qui* 20. *quæst.* 3. Concil. Arelat. 2. *can.* 25. ibi: *Hi qui post sanctam religionis professionem apostatant, & ad sæculum redeunt; & postmodum pœnitentia remedia non requirunt, sine pœnitentia communionem penitus non accipiant.* Aquisgran. 2. *can.* 3. Tolet. 4. *can.* 54. *Non aliter & hi, qui à parentibus detonsi fuerunt, aut sponte sua amissis parentibus seipsos religioni deuouerunt, & postea habitum sæcularem sumpserunt, & iidem à sacerdote comprehensi ad cultum religionis actâ priùs pœnitentiâ reuocentur. Quod si conuerti non possunt, veluti apostatæ, anathematis sententiæ subiiciantur.* Triburiense 1. *can.* 26. *Si quis monachus pro lucro animæ, vel animarum à suo monasterio exire, & aliud proposuerit intrare, consentientibus Episcopo, & Abbate, & Fratribus, consentimus, & concordamus, quia id fecisse multos Sanctos legimus. Si vero fugâ regularie disciplinæ elapsus propositum sanctitatis calcauerit, omnimodis coercendus, & ab hominibus detestandus, atque omni honore est grauandus, vt saltem rubore verecundiæ confusus, & onere paupertatis afflictus redeat, quem relictâ singularitatis professione inimicus tenebat. Si autem tam irreuerens, & pertinax est, vt ad monasterium redire, & propositum monachi reluctaueris obseruare, imploantur super eum constituta, quæ de ea scripta sunt in sancto canone Concilij Chalcedonensis, Siricij Papæ, & Leonis, quatenus retrusus ergastulo, de quo erui tantùm possit pœnitudinis igne purgatorio.* Matiscon. 1. *can.* 19. Lugdun. 2. sub Pelagio *can.* 3. *anno* 686. Toletanum 6. *can.* 5. Tolet. 10. *can.* 5. & 6. ibi: *Quisquis vel abolitione tonsura, vel sæcularis vestis assumptione detectus fuerit attigisse transgressionem, & excommunicationem, censuram accipiat, & religioni semper adhereat.* Concil. Vernense *can.* 4. *His, qui post euidentem professionem monasticam etiam habitum reliquerunt, vel qui suâ culpâ proiiciuntur, nisi redire, & quod Deo spoponderunt, implere consentiant, hoc credimus posse remedio subueniri, si in ergastulis inclusi tamdiu à conuentu hominum se abstineant, & pietatis intuitu conuenientibus macerentur operibus, donec sanitatem correctionis admittant.* Siricius Pontifex epistolâ ad Himerium Tarracon. Episcopum, de monachis apostatis, & coniugium ineuntibus ait: *Vbi tantùm facimus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoquere, vt eis vel ad mortem saltem solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit indulgentia subuenire.* Concil. Treuerense sub Ioanne eiusdem vrbis Archiepiscopo, *can.* 7. Coloniense 4. *can.* 1. 2. 3. & 4. Mogunt. 4. *can.* 78. *De monachis vagabundis, qui iugum excusserunt, & desertis monasteriis, atque spretâ suorum Prælatorum obedientiâ in sæculo versantur, iubemus vt hi diligenter inquirantur, & ad sua monasteria reuocentur, aliàs per censura ecclesiastica pœnas ad suas regulas, & sub Prælatorum suorum obedientiam retrudi curabimus.* Similia quoque sanxerunt suis legibus Imperatores *lib.* 4. *Basilic. tit.* 1. *cap.* 11. & *tit.* 9. *cap.* 4. vt refert Balsamon *in nomocan. Photij, tit.* 9. *cap.* 32. alia Ant. August. *in epit. tit.* 31. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Turrianus *lib.* 1. *de votis monasticis, column.* 1. Crespetius *in summa*, *verbo Apostata a religione*, Auendaño *lib.* 2. *de*

metu, *cap.*10. *num.*68. Cironius *in notis ad* 5. *compil. in præsenti*, Gibalinus *de clausur. regul.* 2. *part. cap.*3. *per totum*, Ricciulus *lib.*7. *de iure person. c.*1. 2. & 3. Girago *de regimine regul. part.*3. *dub.*29. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 17. *quæst.* 6. Fagundez *in secundo Eccles. præcep. cap.*5. *num.*16. Sanchez *lib.*6. *in Decalog. cap.* 8. *num.* 20. Suarez *tom.* 4. *de relig. tract.*8. *lib.*2. *cap.*10. *num.*3. Theophil. Raynaudus *tom.*17. *tract. de apostasia à relig. ordin. per tot.* Thomas Delbene *part.*2. *de officicio Inquisit. dubit.* 236. Lezana *tom.*1. *part.*1. *cap.*16. *num.*12. Murga *tom.*2. *disquisit tract... disput.*1. *dub.*6.

3. IMPVGNATVR HÆC ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita argumentor. Apóstatæ ita sunt noxij, & nocivi religioni, vt meritò omnes religiosi gaudere possint, quod in sæculo separati ab eorum consortio degant, ideoque nec requirendi, nec retrahendi sunt, siquidem bonum commune monasterij labefactant, & ideo præferendum est bono singulari apostatæ, quod significauit sanctus Bonauentura *in lib. quæst. circa regul. sancti Francisci*, *quæst.* 14. vbi loquens de tali religioso inquit: *Si Deo permittente talis seipsum eiiceret, gratia sunt agenda Deo, non quia ille peccauit, sed quia oues suas à pestifera contagione liberauit: vtinam abscindantur qui vos conturbant, scilicet puritatem vestram, pacem, & famam.* Ergo minùs rectè in præsenti docetur, cogendos esse apostatas à religione redire ad monasterium, habitumque reassumere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam si iure communi possent Prælati regulares monachos apostatas retrahere, & carceri mancipare, frustra id concederetur specialibus priuilegiis quibusdam religionibus, argumento legis vnicæ, *Cod. de thesauris*, *lib.* 10. Sed facultatem excommunicandi, & carcerandi apostatas legimus concessam Fratribus minoribus ab Innocentio VIII. his verbis: *Generalis, & prouincialis minister, & custodes, & cæteri fratres Ordinis Minorum possunt apostatas, & insolentes dicti Ordinis excommunicare, ligare, & capere, etiam carceri mancipare, inuocato, si opus fuerit, auxilio brachij sæcularis.* Quod priuilegium, & aliud simile Clementis IV. referunt Casarrubios *in compend. priuileg. Mendic. num.* 4. Rodriguez *tom.*1. *qq. regul. quæst.*3. *art.*6. & simile priuilegium concessum fratribus Carmelit. refert Chopinus *lib.*2. *monast. tit.*1. *num.* 38. igitur quia iure communi non licet Prælatis Religionum apostatas carceri mancipare.

4. DE APOSTASIA A RELIGIONE. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione, omissis quæ de monachis fugitiuis adduxi *in cap. final. de regul.* sciendum est, quod licèt rideant hi, quibus omnia sacra ludibrio sunt, apostatas dici monachos, qui monasterium deseruerunt; verius tamen est, quod exemplo eorum qui discedunt à fide Catholica, etiam desertores religiosæ militiæ rectè apostatæ dicuntur. Concil. Tolet. 4. *can.* 54. ibi: *De his, qui ex monachis præuaricatores laici facti sunt, quod si admoniti non reuertantur, vt vere apostata coram Ecclesia anathematis sententiâ condemnentur.* Arelat. 2. *can.*25. *Hi, qui post sanctam religionis professionem apostatant & ad sæculum redeunt.* Gofridus Vindoc. *lib.*2. *epist.* 4. *De clericis quidem dicimus, qui & religionis habitum abiecerunt, & in ipsa apostasia diu morantes, illicitis se contagionibus commiscuerunt.* Notauit Bosquetus ad Innoc. III. *lib.* 2. *epist.*94. Apostasia hæc committitur per defectionem à statu religioso per substantialia vota inito: quæ tamen defectio sufficiens sit, non constat apud Doctores, vt videre est ex traditis à Ricciulo *dicto lib.*7. *cap.* 1. & 2. Gibalino *dict. cap.* 3. §. 2. Theophilo *dict. tract. de apost.* ex quorum veriori doctrina sequentes casus sunt distinguendi. Primus est, cùm quis manens in religione, & cum ipso habitu proponit, & profert se amplius nolle manere in religione; adhuc enim apostata non est, vt docet Nauarr. *ad hunc tit. consil. vnic. num.* 4. Exigitur enim, vt recessus fiat non proposito tantùm, & voluntate, sed etiam de facto à Religionis septis: quo nomine intelligitur totus ambitus domus religiosæ, etiam horti, vt docent Lessius *lib.*1. *de iustit. cap.* 41. *num.* 109. Fagundez *in* 2. *præcept. lib.*8. *cap.*5. *num.* 1. Secundus casus est, cùm quis egressus est è septis monasterij, retento tamen habitu. Et negarunt tantùm recessum illum sufficere ad apostasiam, Nauarr. *ad hunc tit. consil.* 10. Calderin. *consil.* 1. *de apostatis*, Graffis *p.*1. *decis. lib.*3. *cap.*26. *n.*10. etsi parum sibi constans *cap.*27. *n.*7. & alij relati à Ricciulo *d. cap.*1. sed nonnulli asseruerunt, similem recessum etiam cum abiectione habitus non sufficere, nisi fiat animo nunquam redeundi ad monasterium: ita Ricciulus *suprà*, Caietanus *in summa*, *verbo Apostasia*. Et certè qui retento habitu religioso fugit ad sæculum animo ibi hærendi, propriè, & simpliciter est apostata, vt pluribus relatis docent Suarez *d. lib.*3. *cap.*1. *num.*13. & *d. c.*5. *à num.*25. Tamburinus *de iure Abbatum tom.* 3. *disput.*8. *quæsit.*1. *num.* 12. Sanchez *d. lib.*6. *cap.*8. *num.*4. Azor *p.*1. *instit. lib.* 12. *cap.*17. *q.*6. Valentia 2. 2. *disp.*1. *q.*12. *p.*1. Theophilus Raynaud. *tom.*18. *fol.* 170. quia nihil refert ad declinandam apostasiæ labem, quod habitum quis retineat exteriùs, si reuerà iugum animo excutiat eo perfecto modo, qui est apostasiæ intrinsecus. Accedit & illa ratio, quia sicut habitus non facit monachum, *cap. porrectum*, *cap. ex parte*, *de regul. cap. consaluit*, *qui clerici vel vouent.* ita habitus conseruatio non facit, vt quis censeatur intra religionem esse. Nec interest, quod animum habeat redeundi, si per moram notabilem diuagatio extra septa monasterij fiat, vt docuit Tamburin. *d. quæsit.*1. *num.*13. nam retrocessio à statu religioso per aliquod tempus notabile, est vera defectio ab illo statu, alioquin religiosus, qui militiæ nomen daret, reuersurus ad monasterium post aliquot annos, non esset apostata; quod nemo affirmauit, vt considerant Theophilus *suprà*, *cap.* 1. Gibalinus *dict. cap.*3. qui admissâ hac sententiâ differentiam assignant inter apostasiam monachi, & fugam, quam & nos agnouimus *in cap. final. de regul.* Manet ergo, apostasiam à religioso ordine, de qua in præsenti agimus, consistere in excussione iugi religiosi perpetua, aut aliquatenus notabiliter diuturna. Vnde infertur, transeuntem ad religionem etiam laxiorem, non esse apostatam, vt probat Ricciulus *dict. lib.*8. *cap* 4 *per totum*: nec etiam eum qui defert habitum, sed opertum vestibus aliis, vt contra Ricciulum probat Theophilus *d. cap.*1. Gibalinus *d. c.*3. §. 2. *consectar.*1. Similiter religiosus ad triremes damnatus, si fugiat non animo vagandi, sed vt Pontificem, aliumve superiorem adeat, & quandam rationem ineat liberandi se à tam graui supplicio, non creditur apostata, vt aliis relatis resoluit Gibalin. *d. cap.*3. §. 2. *consectar.*5.

5. DE GRAVITATE HVIVS APOSTASIÆ. Deinde sciendum est, peccatum hoc apostasiæ à religioso statu adeo terrum & horrendum esse, vt vix hæresi exceptâ, aliud maius sit: præterquam enim quod sordet labe sacrilegij, & conculcationis primæ fidei Christo datæ ineundo statum

tum religiosum, variorum etiam peccatorum colluuiem secum continet, vt fusè, & per partes probat Theophilus *d. tract. de apostasia, cap.* 7. 8. & 9. vnde D. Augustinus *epist.* 137. testatur se, sicut neminem in Ecclesia agnouit virtutibus micantiorem iis, qui in monasteriis degerent piè, & ex præscripto legum sacrarum vitam exigerent; ita neminem reperiisse vitiosiorem iis, qui è monasteriis defecissent, & ad sæculum, cui calces illiserant, reuertissent. Verè ac sapienter sanctus Anselmus *lib.* 3. *epist.* 13. ad quemdam in suo instituto labentem monachum dixit: *Nihil salubrius potuisti incipere, nihil periculosius potes relinquere.* Et Petrus Blesens. *epist.* 3. ait: *Quid est claustralem redire ad sæculum, nisi habitatorem cæli cadere in infernum?* Plura de huius peccati atrocitate, & infamibus consectariis congesserunt Turrianus *lib.* 1. *de votis monast.* Theophilus *d. tom.* 17. *tract. de apostasia, cap.* 8. & 9. Vnde cognoscitur, quàm impudenter horrifica illa verba aëri insectando sufficientia protulerit Vvicleffus, vt refertur in Concilio Constantiensi *sess.* 8. *art.* 35. *Ingredientes religionem, aut aliquem ordinem, eo ipso inhabiles sunt ad seruandum diuina precepta, & per consequens ad perueniendum ad regna cælorum, nisi apostatauerint ab iisdem.* Et similiter Marcus Antonius de Dominis religionis apostata, & fidei desertor eò dementiæ prolapsus est, vt ex instituto probare contenderit *in lib.* 1. *de Republic. Eccles. cap.* 12. *num.* 44 apostatam à religioso ordine nullâ pœnâ dignum esse.

6. De poenis apostatarum. Deinde vt ad pœnas apostatarum perueniamus, sciendum est quod iure ciuili attento, vt cauetur *d. lib.* 4. *Basilic.* monachus, qui monasterium reliquit, & ad sæcularem vitam transiit, militiâ, & honore, atque omnibus, quæ possidet, nudatus, ab Episcopo loci & Prouinciæ Præside in monasterium truditur, ad quod etiam pertinebunt bona, quæ ipsum habere contigerit: quod si secundò monasterium reliquerit, prouinciæ Præses ipsum retinet inter apparitores suos: & eodem titulo *cap.* 4. sancitur, quod seruus factus monachus, si deinde dimisso monasterio ad sæculum redierit, propriæ, & antiquæ conditioni, ac fortunæ tradatur. Et *cap.* 19. statuitur, vt filiifamilias monachi, qui aliàs exhæredari non poterant, sed ex testamento, & ab intestato succedere parentibus poterant, si ad sæculum redierint, omnia eorum iura ad Ecclesiam, & monasterium pertineant. Refert Balsamon *in Nomocan. Phocy, tit.* 9. *cap.* 12. Iure verò canonico inspecto licèt durante apostasia excommunicandi sint apostatæ, vt ad monasterium redeant, ex variis canonibus suprà adductis, & interim irregulares sint, *cap. final.* 50. *dist.* atque si ad sacros ordines accedant, suspensionem incurrant, ex præsenti textu; tamen purgatâ apostasiâ per pœnitentiam, & reconciliationem nullâ pœnâ afficiuntur: & licèt nonnulli excommunicationem latæ sententiæ apostatis constitutam esse contendant, vt Azor *p.* 1. *instit. lib.* 12. *cap.* 17. *q.* 6. Rebuffus *in praxi, tit. de dispens. cum regul. num.* 43. Zerola *in praxi, verbo Apostata, num.* 2. contrarium tamen veriùs docuerunt Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 6. *num.* 1. Sanchez *d. lib.* 6. *summæ, cap.* 8. *num.* 20. Gibalinus *d. cap.* 3. §. 4. *num.* 30. Theophilus *d. tract. de apostasia, cap.* 13. nam *in d. cap.* 2. *ne clerici vel monach. lib.* 6. non agitur de apostasia, sed de temeraria habitus dimissione facta ad liberè euagandum, etiam absque apostasia: & excommunicatio statuta in variis canonibus suprà relatis, & in Concilio Andegauensi, seu Turonensi celebrato sub Nicolao II. anno 160. Præside Stephano Cardinali A. S. L. *can.* 10. ibi: *Quicunque monastica religionis desertor inuentus fuerit, à regno Dei, & a Christianorum consortio sicut apostata excludatur, & alienus existat donec resipiscens dignè pæniteat.* Ea, inquam, excommunicatio est sententiæ ferendæ, vt per eam cogantur apostatæ redire ad religionem; sed dum reuersi fuerint, pristinæ communioni restituuntur. Alij etiam volunt, apostatas ipso facto iuris infamiâ notari, *ex cap. alieni* 2. *q.* 7. sed ibi de omni apostasia agitur, etiam quæ est à fide, nec inuitur pœna infamiæ ante sententiam iudicis. Verum tamen est, apostatam infamiâ facti notari, vt docuit Petrus Blesensis *epist.* 86. ibi: *Enorme dispendium tuæ opinionis æquanimiter tolerare non possum; factus enim es fabula in Clero, & in plebe ludibrium: prurientium desæuit in te linguarum procacitas, & qui te comedunt, non dormiunt: si te laueris nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, non auferetur à te macula præuaricationis tuæ: verumtamen non reputas iniuriam damnum famæ.* Deinde Rebuffus *in praxi, tit. de dispens. cum regular.* Oldradus *consil.* 184. docent apostatas etiam resipiscentes perpetuò inhabiles manere ad beneficia, & dignitates ecclesiasticas, moti auctoritate textus *in Clement.* 2. *de vita & honest. cleric.* Sed licèt ea pœna à Clemente in eo textu non satis expressè statuatur, tamen rationi valde consentaneum est, vt huiusmodi desertores, etsi resipuerint, à beneficiis, & dignitatibus ecclesiasticis arceantur, vt egregiè expressit sanctus Augustin. *epist.* 73. *ad Aurelium*, relatus à Gratiano *in cap. legi* 16. *q.* 1. & in Concilio Rauennat. *rubric.* 22. decernitur apostatarum à religiosis ordinibus inhabilitas ad dignitates quascunque ecclesiasticas, & beneficia. Tandem alij ex eo, quod Concil. Trident. *sess.* 25. *de regul. cap.* 19. statuat eos, qui intendentes professionem suam nullam esse, recedunt à religione dimisso habitu, puniendos esse vt apostatas, & nullo religionis suæ priuilegio potiri debere; inferunt nullum à religione apostatam gaudere religionis suæ priuilegiis: sed non rectè id deducunt ex eo textu, siquidem in pœnalibus nulla extensio fit, immò etiam durante apostasia desertor fruitur priuilegiis religiosi, quia per apostasiam non desinit esse religiosus: & ita priuilegio fori gaudere, nec à iudice sæculari puniri posse, post longam disputationem docuit Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 10. *num.* 70. illis tamen apostatis à religioso statu peculiares pœnæ ex indultis, & priuilegiis apostolicis religionibus concessis iniunguntur, vt refert Rodriguez *tom.* 1. *qq. regul. q.* 30. *art.* 6. & si illi matrimonium contraxerint, puniuntur per Inquisitores hæreticæ prauitatis. Ob solam autem apostasiam eorum iurisdictioni non subsunt, vt resoluunt Bordonus *tom.* 1. *sacri Tribun. cap.* 9. *sect.* 2. *num.* 27. Salelles *tom.* 1. *de mater. Tribun. lib.* 1. *cap.* 12. *regul.* 108.

His suppositis ratio præsentis assertionis, quare videlicet Prælati possint monachos apostatas retrahere, & carceri mancipare donec habitum reassumant, prouenit ex eo, quia quilibet potest propria auctoritate rem suam, vbicunque illam reperit, vindicare, *l. si quis vi* 17. §. *differentia, ff. de acquir. possess.* & seruum fugitiuum dominus capere poterit vbicunque fuerit repertus, *l.* 1. §. *per seruum, ff. eod. tit.* quod etiam docetur de 7. Traditur ratio decidendi.

ancilla

ancilla fugiente, & extra prouintiam reperta, *in l. 1. Cod. vbi de cauſa ſtatus*: & qui curiæ, ſeu cohorti obligatus fugerit, capi poteſt auctoritate curiæ, & cohortis, cui eſt obnoxius, *l. 5. Cod. vbi de curialibus.* Vnde cùm religioſi ſint obnoxij religioni, & virtute profeſſionis in eius poteſtatem tranſierint, poſſunt retrahi; & repeti per proprium Prælatum, & carceri mancipari: quam detruſionem in carcerem Honorius in præſenti decreuit, quia veteres religionum Fundatores, & Patriarchæ eâ pœnâ, ſeu potius medicinâ vſi fuerunt. Potho Abbas carceri mancipabat omnes apoſtaſiam molientes, vt refertur *in epiſt. 72. Hadriani Papæ, ad Carolum Magnum*: & ita faciendum eſſe in contumaces apoſtatas, probauit Chriſtus Dominus apud Sanctam Hildegardam *lib. 2. viſione 6. num. 50.* Inſigneque eſt in hac parte exemplum S. Romualdi, qui in patrem ſuum Sergium factum monachum, cùm accepiſſet meditari apoſtaſiam, eâ pœnâ vſus fuit, vt refert Petrus Damianus *in geſtis ſancti Romualdi, c. 13.* qui cùm præmiſiſſet capite antecedenti, miſſos ad eum Rauennâ nuncios de patris delirio, & concepta apoſtaſia, ait: *Non equo fultus, non vehiculo deportatus, ſed ſolum in manu ferens baculum, nudis plantis, ex intimis Galliarum finibus Rauennam vſque peruenit, ibique patrem ad ſæculum reuerti volentem reperiens, in ligno pedes eius fortiter ſtrinxit, grauibus eum vinculis alligauit, verberibus duris afflixit, & tamdiu corpus eius piâ ſeueritate perdomuit, donec eius mentem ad ſalutis ſtatum Deo mediante reduxit.*

8. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt dubitent Doctores, an Prælati regulares teneantur requirere apoſtatas, & ad religionem reuocare, vt videre eſt apud Suarez *tom. 4. de relig. lib. 3. tract. 8. cap. 2. num. 17.* Giragum *de regim. regular. dubit. 29.* Layman *lib. 4. ſumma, tract. 5. cap. 13.* verius tamen eſt, teneri *ex cap. final. de regul.* iunctis ibi adductis, niſi ita perniciosus ſit monachus cæteris fratribus, vt ob eius crimina, & incorrigibilitatem eiiciendus ſit à monaſterio: quo caſu requirendus non eſt, & iuxta eum accipio auctoritatem ſancti Bonauent. Nec obſtat augmentum ipſius dubitandi rationis; nam licèt iure communi ex ratione proximè tradita poſſint Prælati requirere, & retrahere monachos apoſtatas, tamen in odium ipſorum deſertorum indulſerunt Pontifices variis Religionibus, vt poſſint eos carceri mancipare, & excommunicare, inuocato, ſi opus fuerit, auxilio brachij ſæcularis; & ita ſuperflua non ſunt dicta priuilegia.

DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

TITVLVS X.

De his qui filios occiderunt.

CAPVT I.

Alexander III.[a] *Tornacenſi Epiſcopo.*

Veniens ad nos M. mulier lachrimabili nobis confeſſione monſtrauit, quod cùm de quodam filium genuiſſet, & ille ſibi ſæpe turgido vultu improperaſſet, quod filius eius non eſſet, ipſa[b] iracundiæ calore ducta, eundem filium interfecit. Quo comperto Comes Flandrenſis eam totam terram vſque ad ſeptennium[c] abiurare coëgit, niſi de noſtra licentia remaneret. Cúmque ſe noſtro aſpectui præſentaſſet, & quod crucem accepiſſet Hieroſolymam profectura, nobis aſſertione ſua propoſuiſſet, nos eam quia in partibus illis præſentia ſua non poſſet eſſe vtilis, ſed damnoſa, à Hieroſolymitano itinere reuocantes, ipſam f. t. duximus remittendam, præſentium tibi auctoritate mandantes, quatenus eam labores inducere, vt ad aliquod monaſterium[d] tranſeat,[e] in quo peccata ſua perpetuâ pœnitentiâ deploret. Si autem (repugnante carnis fragilitate) ad hoc induci noluerit, ei licentiam in Domino nubendi tribuas; quia tutius nobis videtur, vt in Domino[e] nubat vni ſoli, quàm inhoneſtè multos admittat.

NOTÆ.

1. a *Tornacenſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 1.* poſt Concil. autem Lateran. ſub Alexandro III. *p. 50. cap. 12.* vbi reperitur textus hic, & citatur *ex lib. 5. regeſtri Alex.* deſideratus inſcriptio. De Tornacenſi Eccleſia egi *in cap. 2. de reſcript.*

2. b *Iracundiæ calore.*] Licèt in maleficiis iracundia non excuſet, *l. 5. Cod. de iniuriis, l. perficiendum 11. l. aut facta 16. §. euentus, ff. de pœnis*; tamen per impetum doloris, ſeu iuſtum dolorem delictum admiſſum quandoque mitiùs punitur

punitur, *l. si adulterium* 38. §. *Imperator* 8. *ff. ad leg. Iul. de adult.*

c *Abiurare.*] Idest in exilium temporale missa est per septennium: de qua pœna egi *in cap. 1. de calumniator.*

d *Transeat.*] Non vt monialis, sed vt detrusa in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ, iuxta tradita *in cap. 1. de regul.*

e *In Domino nubat.*] Verba hæc exposui *in cap. 2. de secundis nupt.*

CAPVT II.

Lucius III. [a] *Parisiensi Episcopo.*

INtelleximus ex literis tuis, quod cùm M. mulier latrix præsentium filiam paruam haberet, diabolico furore accensa tandem ipsam suggerente eo, qui de fidelium perditione lætatur, lethali vulnere iugulauit, propter quod Dominus terræ [b] maritum eius, & ipsam compulit abiurare. Quia verò illam [c] habere filios intimasti, vnde circa eius exilium debeat dispensari: nos de discretione tua plenam fiduciam obtinentes, eam tuæ duximus prudentiæ remittendam, per A. s. mandantes, quat. ita super hoc prouideas, quod sui sceleris pœnam luat, & saluti eius, & filiorum ipsius per tuam prouidentiam in Domino consulatur: & non obstante iuramento prædicto, quod ab ipsa dictus Dominus proponitur extorsisse, eam sicut expedire videris, viro, & rebus suis restituas, ita quod filios suos liberè possit, & pacificè gubernare.

NOTÆ.

1. a PArisiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & post Concil. Lateran. *part. 50. cap. 25.* De Parisiensi Ecclesia egi *in cap. final. de rescript.*

2. b *Maritum.*] Quia apud Catholicos exulem coniugem coniux sequi tenetur, vt probat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 2. cap. 8. num. 22.*

3. c *Habere filios.*] Liberorum enim ratione mitiùs agendum est cum delinquente, *l. vnic. §. si plures, ff. de portion. qua liberis damnat.* Faciunt textus *in l. qui in prouincia, §. D. Marcus, ff. de ritu nupt. cap. quia circa, de consanguin. & affin.* Illustrat Tiraquel. *De pœnis temper. causa 26.*

CAPVT III.

[a] Alexander III.

DE infantibus autem, qui mortui reperiuntur cum patre, & matre, & non apparet vtrum à patre, vel à matre oppressus sit ipse, vel propriâ morte defunctus, non debent inde securi esse parentes, nec sine pœnitentia; sed tamen consideratio debet esse pietatis, vbi non voluntas, sed euentus mortis causa fuerit. Si autem eos non latet ipsos interfectores esse, scire debent se grauiter deliquisse: quod [b] Ancyritano Concilio probatur. Quidam autem pœnitentiam trium annorum iudicant esse debere, quorum vnum peragant in [c] pane, & aqua.

NOTÆ.

1. a ALexander III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* nullibi tamen exprimitur cui scribat Pontifex: & ex prioribus huius textus verbis deduci videtur, in præsenti referri partem Decretalis, cuius principium alibi extat: verba autem in præsenti transcripta reperiuntur apud Burchardum *lib. 17. cap. 59.* & citantur ex Concilio Paris. *can. 5.* & in Pœnitentiali Romano *tit. 1. cap. 30.* ita habetur: *Inuenisti infantem tuum iuxta te oppressum, vbi tu, & vir tuus simul in lecto iacuistis, & non apparuit vtrum à patre, seu à te suffocatus esset, non debetis securi esse, nec esse sine pœnitentia: sed tamen in his magna consideratio debet esse pietatis, vbi nulla mala voluntas fuit, sed propria mors: tamen propter negligentiam, quadraginta dies debetis pœnitere. Si autem vos non latet interfectores esse infantis, non voluntate, sed negligentiâ, tres annos pœnitere debetis, vnum ex his in pane & aqua; & tempore pœnitudinis ab omni luxuria vos custodire debetis.* Ideoque existimo verba in præsenti relata Alexandrum accepisse *ex dicto can. 5. Concil. Paris.*

2. b *Ancyritano.*] Apud Burchardum legitur *Ancyrano*, & verè, licèt Concilium hoc à Gratiano appelletur Ancyritanum, ab aliis Anquiranum; sed verè appellandum est *Ancyranum.* Ancyra enim est ciuitas Orientis, in prouincia Gallaciæ, diœceseos modò Asianæ, modò Ponticæ, vbi Imperatores Orientis sæpe constitisse apparet ex subscriptionibus legis *quisquis, Cod. ad leg. Iul. maiest.* legis 8. *Cod. Theodos. quorum appel. non recip.* legis 76. *de Decur. eod. Cod.* legis finalis *de prædiis Senator. eod. Cod.* legis 1. *eod. Cod.*

no

ne quis in palat. maneat, *l.* 18. *eod. C. de Palatinis sacr. largit.* Immò vrbem illam in delicijs Eutropio fuisse, qui ipse in deliciis Arcadio fuerat, testis est Claudianus *lib.* 2. *in Eutrop.*

Ad muros Ancyra tuos auctore reperto
Eutropio, pelagi ne tadia longa subiret,
Sed vaga lasciuis flueret discursibus atas.

Notauit I. Gothofredus *in opusc. ad dictam leg. quisquis, cap.* 3. *num.* 2. Ibi celebrata fuit Synodus Ancyrana temporibus Syluestri, anno 314. vt vult Baronius *eod. ann.* seu vt credit Bucherus *lib.* 10. *Belgij-Roman. cap.* 13. *anno* 358. In qua Synodo canone 21. de mulieribus quæ partus suos necant, cauetur: *De mulieribus, qua fornicantur, & partus suos necant: sed & de his qua agunt secum, vt vtero conceptus excutiatur, antiqua quidem definitio est, vsque ad exitum vita eas ab Ecclesia remoueri. Humaniùs autem nunc definimus, vt eis decem annorum tempus tribuatur.* Qui canon repetitus exiat in Concilio Mogunt. sub Rabano *can.* 21.

3. c *Pane, & aqua.*] Quam pœnitentiam carinam veteres Ecclesiæ Patres appellarunt, vt probaui *in cap.* 2. *de spons. duor. cap. accusasti, de accusat.* Aliquando in præsenti casu pœnitentia alia imponitur parentibus, vt probatur *in cap.* 7. *de pœnis. & remiss.* Et pœnitentiam iniungendam esse tanquam pro homicidio non sponte admisso, cauetur in Concilio Tribur. *can.* 53. ibi: *Si quis filium suum (quod absit) non sponte, sed casu contingente occiderit, secundum homicidia non sponte commissa pœniteat.* Et *in can.* 37. non dissimilis casus filij occisi per incuriam matris ita deciditur. *Si qua mulier, vt sape contingit, infantem proprium prope ignem collocauerit, & alius qui caldarium super ipsum ignem pependerit, & aquam infuderit, atque aqua ipsa per ignem feruens egreditur, & infanti superfunditur, & propterea mortuus agitur: mater infantis propter negligentiam iudicio sacerdotum pœniteat: & homo, qui caldarium pependit, securus permaneat. Simili modo de cateris similibus, qua sape diuersè solent euenire, & iudicamus, & esse volumus.* Et *lib.* 4. *Capitul. Caroli, cap.* 297. ac in canonibus Isaaci Lingon. Episc. *titul.* 2. *cap.* 14. ita legitur: *Mulier, qua dormiens filium suum oppresserit, & mortuus fuerit, sex annis pœniteat: vir eius si in domo fuit, quatuor; si vero in vno lecto, simili modo pœniteat, duos in pane & aqua, reliquos quatuor secundum quod sacerdos viderit, abstinentiam imponat ciborum.* Vormat. tempore Hadriani II. *Mulieres, qua ante temporis plenitudinem conceptos vtero infantes voluntate excutiunt, vt homicida procul dubio iudicanda sunt; illa verò qua dormiendo filios suffocare videntur, leuiter de his iudicare oportet, quia nolentes, & non sentiendo ad hunc deuoluta sunt casum.*

COMMENTARIVM.

4. IN his tribus decisionibus agitur de Patribus, qui filios suos voluntarie aut casu occiderunt: nulla verò sub hoc titulo extat constitutio de filiis parricidis, parentum fata properantibus; quia fortè Ecclesiæ Patribus visum fuit de parentum cæde tacendum: quo consilio eam Solon in suis legibus præterijt, velut scelus incredibile, & vltra audaciam positum, ne vindicando ostenderet committi posse, vt ait Seneca *lib.* 1. *de clementia*, & ante eum notauit Cicero pro Roscio Amerino. Apud Romanos verò, cùm hoc delictum non insolitum esset, vindicari cœpit varijs pœnis, legibus Cornelia de sicariis, & Pompeia de parricidiis, quas eruditè exposuerunt, & illustrarunt perdocti viri, Academiæ nostræ decus D. Ioannes de Solorzano, & D. Ioannes Ramos *in opuscul. ad leg. Pompeiam de parricid.* ex exteris Lælius Mancinus *lib.* 1. *de trip. iuris collat. cap.* 38. Vasconcellos *lib.* 3. *respons. cap.* 6. Ant. Matthæus *de crimin. titul. de lege Pompeia*, & alij criminalistæ. Arniseus *lib.* 1. *de repub. cap.* 4. *sect.* 1. Sauarua *ad Sidon lib.* 4. *epist.* 23. Baronius *in martyr. die* 2. *April.* ad quam legem Pomp. spectant lex 11. §. 1. *de his qui notant. infam.* lex *Stichus, ff. de pœnis.* Tantùm ergo in præsenti agendum est de parentibus contra votum naturæ filiorum fata properantibus, & de pœnis quibus ex vtroque iure ob filiicidium afficiuntur.

Et vt de patribus filios occidentibus priùs agamus, sciendum est inter alia patriæ potestatis iura, quæ integris libris congesserunt, & illustrarunt Paschal. *de viribus patria potest.* Acacius Ripol. *de priuil. parent.* Afonius Clemens *in tract. de patria potest.* Forcatul. *in necyom. dialog.* 15. Arias Pinel. *in rubric. de bonis matern.* 2. *part.* Oroz. *lib.* 5. *de apicibus iur. cap.* 13. Osualdus *lib.* 2. *Doneh. cap.* 25. illud maximum fuisse, vt parentes vitæ, necisque potestatem in liberos haberent; quod ius lege Regia inductum, vt refert Halicarnasseus *lib.* 2. *pag.* 97. & 98. & testatur Papinianus *lib. singul. de adulteriis*, apud Petrum Pitheum *in collat. legum Mosaic. tit.* 4. ibi: *Cum patri lex Regia dederit in filium vita, necisque potestatem*: moribus receptum, testantibus Vlpiano *in l.* 8. *ff. de his qui sunt sui*, Constantino *in l.* 2. *C. Theodos. de liberali causa*; tandem in 12. Tabulis approbatum, & repetitum fuit in tabul. 4. de patrio iure, illis verbis: *Endo liberis iustis ius vita, necis, venundandique potestas ei esto.* Cuius veteris iuris vestigia extant in libris Pandectarum *in l. in suis* 11. *ff. de liber. & posthum. l. pater* 20. *ff. ad leg. Iul. de adult. l. final. C. de patria potest. l.* 2. *C. Theodos. de liber. causa*, & innuitur *in l.* 1. *ff. ad leg. Pompeiam*, iuncto Cuiacio *lib.* 5. *obseru. cap.* 17. & *ad titul. C. de patria potest.* & satis ius illud expressit Petronius *in epigram. post satyr.*

5. De patre filium occidente.

Et pater es dictus patria dignissimus, Iuli:
Quique tibi vitam longam abstulit, est quoque dictus
Ipse pater patria. Dic Phœbus adhereat vtri?
Vtrique: hoc patris est vitam dare, patris & hoc est
Romani, si quam potuit dare, demere vitam
Posse etiam natis: vitam dedit alter, at alter
Vitam adimit: patria pater est sic dictus vterque.

Illustrant vltra suprà laudatos, Samuel Petitus *ad ius Atticum lib.* 2. *tit.* 4. Balduinus *ad leges Romuli cap.* 17. Arniseus *dict. cap.* 3. *sect.* 2. *per totam*, Gentilis *de bonis matern. cap.* 2. Narbona *de atate ad actus humanos, anno* 1. *quast.* 8. & *anno* 3. 9. 8. Petrus Gregor. *lib.* 12. *syntag. cap.* 8. Fornerius *lib.* 2. *rer. quotid. cap.* 1. & 3. & *in l.* 135. *ff. de V. S.* Hunnius *lib.* 1. *variar. tract.* 2. *quast.* 15. & *in encyclop.* 1. *p. tit.* 10. Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 1. Vvisembech. *disp.* 6. *thesi* 9. Et in hac parte obseruandi sunt textus *in l.* 3. §. *videri, ff. de bonis eorum qui sibi mortem, l.* 2. *ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l.* 1. §. 1. *ff. de obsequiis, l. Diuus* 5. *ff. ad leg. Pompeian, l. hos accusare*, §. 4. *ff. de accusat. iuncta l.* 7. *ff. de capite minut. l. minimè* 35. *ff. de relig. iuncta l. vltim. de instit. & iur.* adhibitis Duran-

tlo *lib. 2. variar. cap. 2.* Forner. *lib. 2. rer. quotid. cap. 16. l. Diuus 15. ff. de pœnis, iuncta l. penult. ff. ad leg. Corn. l. liberorum 1. §. final. ff. de his qui notant. infam.* Nec desuut exempla parentum, qui hac facultate vsi fuerunt. Plura referunt Rauisius Textorius *lib. 4. officinæ, cap. 4.* Solorzanus *de parricid. cap. 7.* D. Ioannes Ramos *de pœna parricid. lib. 8. fol. 486.* Nec tantum ius hoc concessum fuit patribus in filios naturales, verùm & in adoptiuos, vt constat ex epigrammate Petronij suprà relato. Vnde cùm Aulus Gellius *lib. 5. noct. Attic. cap. 1.* tradit formam adrogationis, ait: *Adrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transitùs per populi rogationem fit. Eius rogationis verba hæc sunt: Velitis, iubeatis, vti L. Valerius Lucio Titio tam iure, quàm lege filius sit, quàm si ex eo patre, matreque filius natus esset, vtique ei vitæ, necisque in eum potestas sit.* Cicero *in oratione pro domo sua*, ibi: *Credo enim, quamquam in illa adoptione legitimè factum est, nihil tamen te esse interrogatum, auctor-ne esses, vt in te P. Fonteius vitæ, necisque potestatem haberet, vt in filio.* Romulus autem non omnes filios permisit æqualiter occidere; nam triennio minores impunè parentes non occidebant, quia in tam tenera ætate nulla iusta necis causa dari poterat, quæ ipsius morte vlcisci mereretur, vt aiebat Ouidius.

Quid puer admisit tam paucis editus horis?
Quo læsit facto vix bene natus auum?

Illustrant Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 3. quæst. 2.* nisi essent monstrosi, aut deformes, quos non solùm pater occidere poterat, verùm & citò necare cogebatur, *ex l. 12. Tabul. dict. tabul. 4.* ibi: *Pater insignem ad deformitatem puerum citò necato.* Et similem legem refert Aristot. *lib. 7. polit. cap. 16.* Facit Quintus Curtius *lib. 9.* ibi: *Si quos segnes, aut aliqua parte inutiles notauerunt, necare iubent.* Talia enim monstra liberi non sunt, *l. non sunt 14. ff. de statu hominum, l. quod dicitur 12. §. 1. ff. de liber. & posthum. l. ostensum 58. ff. de V. S.* de quarum conciliatione cum lege *quæret 135. ff. de V. S.* videndi sunt Luna, & Arellanus *lib. 2. de rationis Imperio, cap. 5.* Balduinus *ad l. Romuli, cap. 18.* Olano *lib. 3. Paralip. cap. 3.* Hunnius *ad Treuls. volum. 1.* D. Ioseph. Retes *lib. 1. opuscul.* Torreblanca *lib. 5. de iure spirit. cap. 8.* Meril. *lib. 1. obseru. cap. 33.*

6. De eadem patris potestate. Sed cùm patria potestas in pietate debeat, non in atrocitate consistere, teste Marciano *in l. Diuus, ff. ad leg. Pompeiam, l. final. ff. si quis à parente, l. 3. C. de patria potest.* adempta fuit Patribus prædicta potestas: & licèt emendatio iure patriæ potestatis illi permittatur, atrox tamen animaduersio, quæ nec dominis in seruos permittitur, patribus denegatur, *l. 3. C. de patria potest. l. vnic. C. de his, qui patres, aut filios occiderunt, l. vnic. C. de emend. propinquorum, l. 8. & 9. titul. 8. partit. 6.* immò si filius proteruus, contumaxque sit, debet eum puniendum iudici tradere, vt lege veteri cautum legimus, *cap. 29. Deuteron.* & iure ciuili receptum, *l. milites, §. desertorem, ff. de re milit. l. nec 9. §. 3. ff. de officio Proconsul. l. 1. in princip. §. 2. ff. de obsequiis, l. propter 14. C. de his qui accusare, lib. 10. Basilic. tit. 33. l. 2. ff. ad leg. Cornel. de sicariis*, quam exposui *in cap. 1. de causa possess.* Illustrant latè Solorzanus *de parricidiis cap. 8.* D. Ioannes Ramos *dict. lib. 8. per totum.* Vnde prædictâ facultate patribus ademptâ cœperunt ob filiicidium puniri ordinaria homicidij pœna vsque ad tempora Constantini, qui extraordinariam equulei pœnam statuit, itavt parricidij crimen ex lege Pompeia etiam ad ascendentes filios, aut nepotes occidentes protraheretur, *l. vnic. C. de his qui patres aut filios occid. l. vnic. C. Theodos. de parricid.* quam Constantini sanctionem firmauit Iustin. *in §. alia, Instit. de public. iudic.* Alfonsus noster *in l. 12. titul. 8. partit. 7.* latè illustrant D. Ioannes Ramos *dict. lib. 8.* Solorzanus *de parricid. cap. 12.*

Circa matrem, & auum maternum certum omni tempore fuit, nunquam illis ius vitæ, ac 7. De matre filium occidente.
necis in filios fuisse, *l. illud 4. §. 2. ff. de bonor. possess. contra tabul. l. nulla 13. ff. de suis & legit. hæred. l. si pater 11. §. 1. l. Diuus 15. §. matri, & §. idem 5. ff. ad leg. Cornel. de falsis*; ideoque mater filium occidens lege Pompeia de parricidiis tenetur, *l. 1. ff. ad leg. Pompeiam*, ibi: *Sed si & mater filium, filiámve occiderit, eius legis pœnâ afficitur: & auus, qui nepotem occiderit, pœna eius legis tenetur.* Illustrant Solorzanus *de parricidiis capit. 7.* D. Ioannes Ramos *de pœna parricidij lib. 7. per totum*: & huius delicti mentio fit in his tribus Decretalibus, & variis Conciliorum canonibus, quia frequentiùs euenire solet, vt matres filios suos interficiant, partim incuriâ, partim odio, partim ob luxuriam. Tædio enim est iis filios numerosius augere, cùm non pro filiis habendis matrimonium, sed libidinis explendæ causâ contrahunt; ideo eas capitali pœnâ plecti voluit Recharedus, vt constat *ex can. 17. Concilij Tolet. 3.* Non solùm autem mater, quæ filios suos interemit gladio, & vi; verùm & quæ potionibus, & venenis, ac aliis prauis artibus necem filiis procurauit, punitur, vt abortum faciendo, *cap. consuluisti 2. quæst. 5. 6. Synod. Trul. can. 91.* D. Basilius *ad Amphiloch. can. 2.* iuxta distinctionem fœtus animati, vel inanimati, quam dabimus *in cap. sicut 5. infra, de homicid.* quibus in casibus mater pœna parricidij tenetur, *l. vnic. C. de his qui parentes, vel filios.* Quare Minutius Felix in Octauiano hoc crimen parricidium dixit, ibi: *Sunt quæ in ipsis visceribus originem futuri hominis extinguunt, parricidium faciunt antequam pariant.* Rectè ergo iuxta hucusque tradita matribus, quæ filios occiderunt, pœnitentia imponitur; non tamen sacri Canones ampliùs progrediuntur, cùm incruentum imperium Ecclesia habeat, vt ait Gregorius Nazianzenus *in epist. quadam ad Africanum.*

TITVLVS

TITVLVS XI.

De infantibus, & languidis expoſitis.

CAPVT PRIMVM.

[a] Gregorius IX.

SI à patre, ſiue alio, [b] ſciente ipſo, aut ratum habente (relegato pietatis [c] officio) infans expoſitus extitit, hoc ipſo à poteſtate fuit patria liberatus. Nam in hoc caſu in ingenuitatem libertus, & ſeruus [d] in libertatem eripitur. Quod & de prædictis cuiuſcumque ætatis [e] languidis, ſi expoſiti fuerint, vel ſi alicui eorum alimenta impiè negari contigerit, eſt dicendum. Sanè qui hoc ſuſcipiunt, non poſſunt propter hoc in eorum perſonis ius aliquod vindicare.

NOTÆ.

a GRegorius IX.] Qui vt fuit iuris ciuilis peritiſſimus, nonnullas edidit conſtitutiones ex viſceribus iuris ciuilis depromptas, in hoc volumine tranſcriptas, inter quas vt præcipua recenſetur præſens, quam deduxit ex nouis conſtitutionibus Iuſtiniani relatis *in l. penultim. & vltim. C. de infantibus expoſitis*, eamque edidit.

b *Sciente.*] Secus verò ſi ignorante, vt *in l. vxorem 29. ff. de manumiſſ. teſtam.*

1. c *Pietatis officio.*] Et amoris naturalis, de quo egi *in cap. 2. de præſumpt.* quare iure naturæ tenentur parentes liberos educare, illiſque alimenta præſtare, *l. 1. §. ius naturale, ff. de iuſtit. & iure, l. Neſennius 34. ff. de negot. geſt. l. alimenta 11. C. eod. l. capite*, aliàs *qui liberos, ff. de ritu nupt. l. ſi quis ad liberos, §. 1. l. 4. ff. de liber. agnoſc. l. 3. & 4. C. de alend. liber. l. vnic. §. taceat, verſ. Sileat, C. de rei vxor. actione, l. final. §. ipſum, & §. filij autem, C. de bonis quæ liber.* probaui *in cap. cùm haberet, de eo qui duxit in matrim.* atque ideo contra naturales ſtimulos facere dicitur, qui tuendi, & educandi filij curam detrectat, *in l. amiciſſimos 36. §. 1. in fin. ff. de excuſat. tutor.* nam cùm omni generi animantium primò hoc ſit à natura tributum, vt ſe, vitam, corpuſque tueatur, vt eleganter prodidit Cicero, cuius ſententia comprobata extat *in l. 3. ff. de iuſtit. & iur.* & qui liberorum educationi non ſtudet, ſoſpitatemque eorum non curat, prolem propriam necare dicatur *in l. necare 4. ff. de liber. agnoſc. l. vltim. titul. 20. partit. 4.* Illuſtrant Faber *in Papin. titul. 5. princip. 2. illat. 8. & titul. 8. princip. 5. illat. 2.* Oſualdus *lib. 2. Donel. cap. 24. littera B. & lib. 14. cap. 27. littera I.* Forner. *lib. 2. rer. quotid. cap. 20.* Menoch. *de arbitrar. caſu 396.* Petrus Gregor. *lib. 11. ſyntag. cap. 10. & lib. 15. cap. 28. à num. 5.* Lara *de Capellaniis lib. 1. cap. 21. à num. 67.* latè & eleganter Gratianus *tom. 2. diſcept. capit. 267.* Carranza *de partu, cap. 4. num. 56.* Ideo rectè Gregorius in præſenti ait, patrem filium exponendo, relegato pietatis officio procedere. Accedit nam vt ait Lactantius *lib. 6. diuin. inſtit. cap. 20. tam nefarium*, inquit, *eſt exponere, quam necare*; immò Iuſtinianus ſimiles patres tantò peiores homicidiis iudicat *in nouel. 153.* quantò miſeriores ſunt hi, in quos crudelitatem exercent: & certè qui exponit, parum eſt vt videatur occidere, cùm rarò contingat, vt expoſiti viuant, vt ait Quintilianus *declamat. 306. Nec enim per eos ſtetit, quin morerentur, niſi miſericordiâ diuinâ erepti fuiſſent.* Vnde ait Clemens Alexandrinus *in eclogis*, partus & infantes expoſitos, angelis curandos & tractandos committi. Hinc apud Tacitum *lib. 5. hiſtor.* necare pro exponere dicitur, vbi Lipſius pro *agnatis*, *gnatis* legit. Illuſtrant Bernegerus *in Tacitum quæſt. 111.* Forner. *lib. 1. rer. quotid. cap. 20.* & Patres exponentes filios abſque extrema neceſſitate, peccare lethaliter, probant Fragoſo *part. 3. de regim. lib. 1. diſp. 2. §. 3.*

d *Seruus libertatem.*] Hi pridem ex edicto Claudij Imperatoris Latinam libertatem aſſequebantur, ideſt in libertate morabantur, dum viuerent: eorum verò cùm mortui eſſent, bona patroni vindicabat. Suetonius *in Claudio, cap. 25.* ibi: *Cùm quidam ægra, & affecta mancipia in inſulam Æſculapij tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos eſſe ſanxit, nec redire in ditionem domini, ſi conualuiſſent.* Et *l. 2. ff. qui ſine manumiſſione, l. 2. §. ſed ſcimus, C. de Latina libert.* Vnde credi poteſt, Tribonianum *in l. 2. C. qui ſine manumiſſione ad libert.* Latinæ libertatis mentionem ſuſtuliſſe, quia ſublata fuerat dictâ conſtitutione legis vnicæ Latina libertas.

e *Languidus.*] *L. 9. §. ſi ipſe ſeruus, ff. de peculio.* Oſualdus *lib. 2. comment. Donel. cap. 26. littera A.* Cabedo *deciſ. 187. num. 6. & 7.* 3. immò etſi ſeruus ſanus à domino pro derelicto habeatur, efficitur liber, ſi prius ſe occupet gerendo ſe pro libero. Gloſſ. 1. & ibi Salicetus *in dict. l. vnic. §. ſed ſi ſcimus, C. de Latina libert.* nam ſi prior dominus, vel alius priùs occupet, occupanti acquiritur, *l. vlt. ff. pro derelicto*: ſi autem Dominus

minus seruum pro capitali culpa captum negligat, seu eum non defendat, non ideo dereliquisse eum videtur, immò si absolutus fuerit, ad eiusdem dominium reuertitur, *l. seruus, ff. de statu hominum, l. sciendum, ff. de public. iudic.* Cabedo *decis.* 186. *num.* 8. Vt enim per derelictionem amittatur dominium rei mobilis, desideratur factum abiectionis, quod sit contrarium retentioni simul cum animo amittendi dominium, *l. quemadmodum* 38. *§. 1. ff. de noxal. l. quod seruus* 36. *ff. de stipul. seruor. l. 1. & 2. pro derelicto*, vbi notat Cuiac. *lib.* 54. *Pauli ad edictum*, & *lib.* 21. *obseru. cap.* 8. Coonanus *lib.* 3. *comment. cap.* 3. Donel. *lib.* 4. *cap.* 13. in qua parte obseruandi sunt textus *in l. 2. §. vltim. l. qui leuandæ* 8. *ff. ad leg. Rhodiam, l. interdum* 21. *§. 1. & sequent. ff. de acquir. possess. l. si seruus* 13. *de statu hominum, l. ille, 9. ff. qui & à quibus, leg. sciendum* 9. *ff. de public. iudic. l. vlt. ff. de euict. leg. 2. de sement. passis, l. sed etsi 5. quæ in fraudem credit. leg. nemini* 24. *Cod. de Episc. aud. l. 20. ff. ex quibus causis maiores, l. 43. §. 4. cum sequent. ff. de furt. leg. penult. ff. de rerum diuis. l. 36 ff de stipul. seruor. l. 45.* iuncto Cuiac. ibi, *de vsucap. l. 28. §. sin autem, Cod. de Episc. & cleric. leg. 7. §. 1. ff de damno infect. l. si quis decedens, §. qui verò, ff. de solutionibus.*

COMMENTARIVM.

4. **Conclusio traditur at probatur.**

EX hac Gregorij constitutione talem deduco assertionem: *Pater exponens filios amittit ius patriæ potestatis, suscipientes verò eos nullum ius in eorum personas acquirunt.* Probant eam textus *in l. 5. §. 4. C. hoc tit. leg. nemini* 20. *C. de Episcop. aud. l. nutritoribus, C. communia de success. leg. vnic. §. sed scimus, C. de latina libertate.* Consonant de iure Regio lex 1. *cum sequent. tit.* 23. *lib.* 4. *fori*, lex 4. *tit.* 20. *partit.* 4. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Acuña, Turrecremata, & Dartis *in cap. si expositus*, 87. *dist.* Cuiac. *ad tit. Cod. de infantibus exposit.* & *lib.* 16. *obseru. cap.* 36. Forner. *lib.* 2. *rerum quotid. cap.* 20. Balduinus *ad leges Romuli, cap.* 18. Faber *lib.* 2. *coniect. cap.* 10. Velascus *de priuil. pauper.* 2. *p. quæst.* 65. *per totam*, D. Ioannes Vela *de delictis cap.* 9. quem transcripsit Otero *p.* 3. *diuersarum quæstionum, quæst.* 11. *num.* 3. Decianus *lib.* 9. *tract. crimin. cap.* 8. Petrus Greg. *lib.* 15. *syntag. cap.* 28. & *lib.* 3. *de repub. cap.* 3. & *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap.* 3. *num.* 75. Filesacus *de orig. parricid. cap.* 4. *fol.* 647. Bignonius *in notis ad Marculf. fol.* 613. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 7. *q.* 32. Lindembrog. *in Glossario, verbo Expositi*, Coruinus *lib.* 4. *Aphorism. iur. Pontif. tit.* 12. Reuard. *lib.* 1. *coniect. cap.* 17. & *lib.* 3. *cap.* 8. Solorzanus *de parricid. lib.* 2. *cap.* 5. Moronus *respons.* 66. Ant. August. *lib.* 14. *epit. iur. tit.* 19. Fragoso *p.* 3. *de regim. Christ. Reipub. lib.* 1. *disput.* 2. *§.* 3. Bernegerus *in qq. ad Tacitum, quæst.* 111. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 51. & *lib.* 2. *iuris eccles. cap.* 3. Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.* 47. *tit. vlt. cap.* 2. D. Ioannes Ramos *de pœna parricid. lib.* 7. *in princip.* & *lib.* 8. *pag.* 476. I. Gothofredus *ad tit. Cod. Theodos. de expositis*, eius Pater *in leg.* 4. *Cod. de lib. agnosc.* Carraoxs *de partu, cap.* 4. *n.* 38. Cuiac. *lib.* 16. *obseru. cap.* 36. Lara *de Capellan. lib... cap.* 21. *num.* 66. Osualdus *lib.* 2. *Donel. cap.* 26. *litt. F.*

Sed hæc assertio tam in prima, quàm secunda eius parte difficilis redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam inter præcipuos patriæ potestatis effectus ille recensetur, videlicet vt pater consensum præstet nuptiis filiorum, *l. Paulus, ff. de statu hominum, §. 1. Instit. de nupt.* fusè probaui *in cap.* 1. *de despons. impub.* Sed in nuptiis filiæ expositæ desideratur consensus patris exponentis, *l. patrem* 16. *de nupt.* Igitur quia parentes filios exponentes non amittunt patriam potestatem. Faciunt textus *in l. vxorem* 29. *ff. de manum. testam. l. 1. §. si quis* 2. *ff. de iuris & facti ignor.* Accedit, nam Patres iure communi attento iam ex lege Romuli in 12. Tabulis translata, ius habent vendendi, seu oppignorandi filios, *l. final. Cod. de patria potest. l. 1. C. de patribus qui filios distraxerunt*; immò si eò miseriarum ducti sunt, vt aliter viuere non possint, filiorum carnibus vesci posse, constat *ex l. 8. tit. 17. part. 4. Ca segun el fuero real de España, siendo el padre cercado en algun Castillo, que touiesse de Señor, si fuesse tan cuitado de fambre, que no houiesse alque comer, puede comer al fijo sin mal estanza.* Facit textus *in cap. 6. lib. 4. Regum.* Eleganter D. Hieronym. *lib. 3. super Amos*, ibi: *Nihil enim fame durius, quæ sæpe compellit obsessos humanis vesci carnibus, & in suam sæuire naturam; ita vt neque parentes paruulis liberis parcant, & maritalis affectus vxoris dudum amata membra dilaceret.* Igitur si pater filium vendere, immò & illius vesci carnibus impunè potest, multò magis illi licebit filium exponere. Secunda etiam pars assertionis, vbi docetur, alterum filium expositum nullum ius in eum consequi, difficilis redditur ex eo, nam siue ius ciuile, siue Pontificium attendamus, is qui filium expositum aluit, potest illum retinere vt filium, vel vt seruum, *l. 1. C. Theodos. de expositis*, vbi Constantinus statuit, vt cuiuscunque conditionis esset is, qui expositus fuisset, dominio eius cederet, qui sustulisset, & eiusdem arbitratu, vel tanquam ingenuum, vel tanquam seruum posse retinere. Additur *in l. 1. C. eod. tit. Si modò testes Episcopalis subscriptio fuerit subsequuta*; idest si de hac re contestatio habita est, ne vlla penitus ad securitatem possit esse cunctatio: nam ex hac contestatione apparebat, eum collegisse expositum non malo more, aut mala fide quæsiuisse & captasse (de quo captandi more inter alia vide Tertulliani locum *lib. 1. ad nationes, cap. 16.*) Iuxta quas legitimas sanctiones idem sanxerunt Patres Synodi Arelat. 2. *can.* 32. ibi: *Si expositus ante Ecclesiam cuiuscunque fuerit miseratione collectus, contestationis ponat epistolam, & si is, qui collectus est, intra decem dies quæsitus, agnitusque non fuerit, securus habeat qui collegit. Sanè qui post prædictum tempus calumniator extiterit, vt homicida ecclesiastica districtione damnabitur, sicut Patrum sanxit auctoritas.* Refertur *lib. 6. Capitul. Carol. cap.* 142. & in Concilio Vasensi *can.* 9. ibi: *De expositis, quia collata ab omnibus querela processit, eos non misericordia iam, sed canibus exponi, quos colligere calumniarum metu, quamuis infelix à præceptis misericordiæ mens humana detrectet, id obseruandum est, vt secundùm statuta fidelissimorum Augustorum, piissimorumque Principum, quisquis expositum colliget, Ecclesiam contestetur, post contestationem colligat; nihilominus*

5. **Impugnatur tradita assertio.**

hominum de altari Dominico die minister annuntiet ab ecclesiastico expositum esse collectum, vt intra dies decem ab expositionis die expositum recipiat. Si quis se probauerit agnouisse, collectori pro ipsorum decem dierum misericordia, prout valuerit, ad præsens retribuat; aut in perpetuum cum Dei gratia, si voluerit, possideat. Si quis expositorum hoc ordine collectorum repetitor, vel calumniator extiterit, vt homicida habendus est. Ad quod ius collecti & distracti infantis expositi spectat vetus formula, quæ reperitur inter veteres formulas editas à Lindembrogio, & Bignonio ordine 11. in hæc verba: *Nos quoque in Dei nomine, in matriculari Sancti illius, dum matutinis horis ad ostia ipsius Ecclesiæ obseruanda conuenissemus, ibique infantulum sanguinolentum periculo mortis imminentem, pannis inuolutum inuenimus, & ipsum per triduum, seu amplius, apud plures hominum inquisiuimus, quis suum esse diceret, & non inuenimus: cui nomen ipsum imposuimus, sed postea pietate interueniente, & Domini misericordia opitulante, ipsum infantulum homini alicui nomine illo ad nutriendum dedimus, vt si Deo præside conualuerit, ipsum in suis seruitiis, ac solatiis secundum legis ordinem retineat. Pro quo pretium accepimus, in quod nobis bene complacuit, valens sol. tantos, & vt præsens epistola firmiter sit, manibus propriis eam subterfirmauimus, & bonis hominibus roborandam decreuimus secundum sententiam illam, quæ data est ex corpore Theodosiani lib. 5. dicentem: Si quis infantem a sanguine emerit, si nutritium dominus, vel pater eum recipere voluerit, aut eiusdem meriti mancipium, aut pretium, nutritor quantum valuerit, consequatur.* Similem formulam refert Cuiac. *ad Paulum lib. 5. sentent. titul.* 1. Igitur non rectè in præsenti asseritur, suscipientes infantes expositos nullum ius in eorum personis acquirere.

6. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, vetustissimum fuisse diuersarum nationum morem exponendi infantes; nam apud Hebræos vsum illum inualuisse, constat ex sacra pagina *Exodi cap.* 22. Iosepho *lib. 2. antiq. cap.* 5. Philone *lib. 2. de vita Moysis*, vbi de Moyse exposito agitur: & de Ezechiele Propheta refert Clemens Alexandrinus *lib. 1. strom.* ibi: *Mater quæ me peperit, abscondit me tres menses, vt dixi: cùm autem latêre non possem, exposuit.* Atheniensibus non tam moribus, quàm lege receptum fuisse filios exponere, ex Aristotele *lib. 7. polit. capit.* 16. tradit Samuel Petit. *ad leg. Attic. lib. 2. titul.* 4. De Græcis idem constat ex Diodoro Siculo *lib. 5. Biblioth. cap.* 6. Seneca *in Thebaid.* vbi de Oedippo ait:

De expositis apud varias gentes.

——Testes damnauit parens,
Et in alta nemora pabulum misit feris
Auidis, auibusque, quas Cytharon noxius
Alit.

Terentio *in Menandro, actu 4. scæna* 1. Æliano *lib. 2. varia histor. cap.* 17. De Romanis, & aliis idem referunt Iustinus *lib.* 1. *&* 41. Herodotus *in Clio*, Valerius Maximus *lib. 1. cap.* 7. Ælianus *lib. 12. varia histor. cap.* 41. Liuius *lib.* 1. Dionys. Halicarnasseus *lib.* 1. Plutarchus *in Romulo*, & de Fortitudine Romana Plinius *lib. 14. cap.* 18. Manil. *lib. 4. Astron.* Constantinus Manasses *annal. pag.* 41. Strabo *lib. 5. geograph.* Varro *lib. 2. de re rust. verbo Ruminalis.* Plerumque autem exponebantur in mari, aut flumine. Ezechiel Tragicus *in Isagoge de precept. Pharaonis*, ibi: *Deinde iussit, vt Hebræorum gens masculos iaceret in profundum fluuium.* Ouidius *lib. 3. Fastor.*

Amne iubet mergi geminos scelus, inde refugit.
In sicca pueri destituuntur humo.

Aut in deserta loca: idem Ouidius *epist.* 11.

Iamque dari paruum canibusque, auibusque nepotem
Iusseras, in solis destituique locis.

Exponebantur etiam in rupibus, aut sub arboribus: & qui relictos inueniebant, aut credebant, aut fingebant ex silice excusos, aut sub arborum corticibus conceptos. Allusit illa, quæ in Æneam accensa profatur, precaturque apud Virgilium *lib. 4 Æneid.* ibi.

Nec tibi Diua parens generis, nec Dardanus auctor,
Perfide: sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanæque admorunt vbera tigres.

Ita ludunt Poëtæ, ita casum attollunt. Statius 2. *Thebaid.* de puero regio.

Non tibi digna puer generis cunabula tanti;
Gramineos dedit herba toros, & vimine querno
Texta domus, clausa arbutei sub cortice libri
Membra tepent.

Et qui liberos exponebant iis crepundia nonnunquam appendebant, & annulos inserebant, quibus postea à suis agnoscerentur. Terentius *Heautont. actu 4. scen.* 1.

—— Vt stultæ & miseræ omnes sumus
Religiosæ: cùm exponendam do illi, de digito annulum
Detraho, & ei dico, vt vnà cum puella exponeret,
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

Plautus *in Rudente.*

Cistellam istic inesse oportet caudeam in isto vidulo,
Vbi sunt signa, queis parens noscere hæc possit suos,
Quibuscum parua periit Athenis, sicut dixi prius.

Notauit Petauius *in notis ad orationem* 16. *Themistij.* Et expositis nutriendis locum amplissimum ædificasse Trajanum in monte Cælio, refert Sabellicus *in eius vita*, vbi erat columna lactarea in foro olitorio ad exponendos Infantes, vt referunt Festus Pompeius *lib.* 10. Alex. ab Alex. *lib. 2. dier. genial. cap.* 12. Ex quibus & aliis notarunt Reuardus *lib. 1. coniect. cap.* 17. Solorzanus *de parricid. lib. 2. cap.* 5. Escobar *de ratioc. cap.* 25. *num.* 46. Gratianus *tom. 2. discept. cap.* 167. Beyerlinch *tom. 3. theatri, verbo Expositi.* Apud Catholicos infantes exponuntur ad valuas Ecclesiæ, Concil. Matiscon. *can.* 6. apud Burchardum *lib. 3. cap.* 200. Carnotensem *part. 3. cap.* 252. ibi: *Vt vnusquisque presbyter in sua plebe publicè annuntiet, vt si aliqua fœmina clanculo correpta conceperit, nequaquam filium, aut filiam suam interficiat, sed quocumque preualet ingenio, ante ianuas Ecclesiæ partum deportari, ibique poni faciat, vt coram sacerdote in crastinum delatus, ab aliquo fideli suscipiatur, & enutriatur.* Et *l. vltim. C. hoc titul.* Et apud Græcos infantes recèns natos à matribus in Ecclesiarum atriis exponi solitos, probat Balsamon *in can. 33. epist. D. Basilij ad Amphiloch.* & constat ex libro 3.

loris Græco-Roman. *ad calcem num.* 2. ibi : *Illud quæritur, an sint punienda, quæ proprios filios in atriis, & aditibus Ecclesiarum exponunt? Tandem synodali sententiâ responsum est, mulieres istas, vt homicidas puniri, etsi infantes ab aliquibus educentur.* Modus exponendi apud antiquos erat in vasculo ex papyro facto, & bitumine illito Infantem apponere, seu in cantharis, vt probant Demsterus *lib.* 1. *ad Rosinum, cap.* 1. Auendaño *de mota lib.* 2. *cap.* 30. Ne verò periculo euasi, grandiores facti amitterentur à parentibus, solebant veteres notas quasdam eorum corporibus imprimere. Instinus *lib.* 44. ibi : *Tunc & lineamentorum similitudine, & notis corporis, quæ infanti paruulo fuerant, nepos agnitus.* Immò ne priuarentur omni modo bonis paternis, in corbe aliqua pretiosa exponebantur. Plautus supià *act.* 1. Terentius *in Heautont. act.* 4. *sc.* 1.

Cùm exponendam do illi, de digito annulum
Detraho, & ei dico, vt vnà cum puella exponeret,
Si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

7\. Verùm hanc filiorum expositionem improbarunt Thebani, lege lata ne liceret cuiuis ciui exponere infantes, nec in solitudine abiicere, pœnâ capitis adiectâ, teste Æliano *lib.* 2. *variæ histor. cap.* 7. quem refert Nouarinus *lib.* 6. *aqua nupt. cap.* 55. Nec minùs Romulus latâ lege vetuit. Liuius *lib.* 1. nisi monstrosi essent : quia vt ait Seneca *lib.* 5. *controu.* 3. *Nascuntur quidam aliqua parte corporis mutilati, infirmi, & in nullam spem idonei.* Et expressiùs rationem reddit *lib.* 1. *de ira, cap.* 15. ibi : *Liberos quoque, si debiles, monstrosique editi sunt, mergimus : non ira, sed ratio est, a sanis inutilia secernere.* Illustrat D. Iosephus de Retes *lib.* 1. *opuscul. cap.* 1. Ex lege etiam Romuli licebat filias exponere, quia magis quàm filij familiam grauabant, vt constat ex Halicarnasseo *lib.* 2. *cap.* 15. ibi : *His institutis Romulus ciuitatem æquè bello, ac paci reddidit habilem; magnitudini verò eius, ac frequentiæ ita consuluit : primò necessitatem colonis imposuit educandi quidquid esset masculum, & ex filiabus primogenitas.* Ergo cæteras permisit necare, vel exponere. Rationem exponit vetus Poëta Menander apud Stobæum *in florilegio, titul.* 77. versus sunt iuxta vulgarem versionem Latinam.

Filia molestum, incommodumque peculium est :
Quamtumuis inopes filios tollunt omnes,
At filias exponunt etiam diuites.

Quam Romuli legem illustrant eius politicam rationem reddentes, Petrus Gregor. *lib.* 15. *de repub. cap.* 15. *ex num.* 16. Philippus Beroaldus *ad Apuleium lib.* 10. *de asino aureo*, latè Carranza *de partu cap.* 4. *de partu exposito, ex num.* 28. & Iustinianus *in nouel.* 153. hanc expositionem exeeratur asserens, exponentium crudelitatem tantò deteriorem homicidio, quantò in calamitosiotes exerceatur. Hinc *in l.* 3. *titul.* 23. *lib.* 3. *fori, l.* 4. *titul.* 20. *partit.* 4. cauetur : *Que todo home que desechare niño alguno, ò no houiere quien le tome para criar, ò muriere, el que lo echa, muera por ello, ca pues el hizo cosa porque muriesse, tanto es como si lo matasse.*

8\. His suppositis apparet ratio præsentis constitutionis; nam cùm cunctis animantibus à natura insita sit propensio quædam ad educandos fœtus, teste Tullio de natura Deorum; quam propensionem stimulum vocat Iustinianus *in l. vnic.* §. *sileat, C. de rei vxor. action.* illustrant Plutarchus *in lib. de vera Philosoph.* Fauotinus apud Gellium *lib.* 12. *noctium, cap.* 1. probaui *in cap.* 2. *de conuers. infidel.* ideo qui contra hanc naturalem propensionem filios exponunt, amittunt patriam potestatem, quia filium suum dicere non possunt eum, quem pereuntem contempserunt, *l.* 2. *C. hoc titul.* Sed nec collectores, & educatores ius vllum dominij, aut parentis in eos, velut in filios, aut seruos habere possunt. Non dominij, quia etsi pro seruo expositum habuerint, assertio tamen non denegatur ei, qui ex huiusmodi causâ in libertatem vindicatur, nec ipsa libertas redimitur pretio alimentorum, vt Trajanus Plinio rescribit *lib.* 10. *epist.* 72. facit lex 1. §. 1. *vers. At si quis, ff. de iuris & facti ignor.* iuncto Cuiacio *lib.* 44. *Pauli ad edict. ibi, colum.* 3. *in princ.* Non patris, quia talis educatio pro adoptione non cedit : & si susceptor filij loco expositum aluerit, alimenta tamen repetere potest, *l.* 1. *C. hoc titul. l.* 4. § *si minor, ff. de doli malè except.* Quintil. *declamat.* 278. vbi de filio expositó, ac tandem à patre naturali agnito disserens ait : *Vis scire quam pater non fueris? Recipere illum nisi solutis alimentis non potuisti.* Quod procedit nisi educator suris animo sustulerit, *l.* 1. & 3. *C. hoc titul. nouel.* 153. *Iustin.* vel si pietatis tantùm respectu alimenta præstiterit sine spe restitutionis, quo casu omnem cessare restitutionem, constat *ex l. duobus* 27. *l. Nesennius* 34. *ff. de negot. gest. l. cùm is qui* 32. §. *penult. ff. de condict. indeb.* vel si pater ita pauper sit, vt non habeat vnde alimentorum impensam soluat, quia tunc ea perdet, qui expositum sustulit, *l. sin autem* 27. §. *fin. cum ll. sequentibus, l. in fundo* 38. *ff. de R. V.* Manent ergo filij expositi liberi prorsus ab omni potestate, & quoad statum habentur pro legitimis, eo quod in meliorem partem præsumendum sit, cùm non tantùm spurij, sed & legitimi nati exponi soleant : idque etiam historiæ summis viris contigisse memorant, velut Moysi, Cyro, Paridi, Oedippo, atque etiam Reginæ Babyloniorum Semiramidi. Nec solus pudor, aut infamiæ metus expositionis causa est, sed & necessitas aliqua, aut instans periculum, aut egestas extrema. Cùm igitur quamplures causæ sint, cur non eam capiemus, quæ fauet conditioni expositorum. Ideo communior & pia sententia fert, filios expositos censeri legitimos quoad dignitates, & sacros ordines : & ita Gregorius XIV. in Bulla edita anno 1591. Docent Paleottus *de nothis, & spuriis cap.* 65. Maiolus *de irregul. lib.* 1. *cap.* 11. plures coogesti à Barbosa *in collect.* & 6. *tom. in select. in præsentem rubricam*, & *de potest. Episcop. alleg.* 51. *num.* 149. Lara *de vita hominis cap.* 7. *num.* 50. Castillo *tom.* 6. *controu. cap.* 124. *numer.* 21. Carranza *de partu cap.* 4. *num.* 49. Ricciol. *de iure person. de Neophytis cap.* 7. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 28. *à numer.* 105. etsi contrarium teneant plures, quos sequitur Escobar. *de purit.* 1. *part. quæst.* 8. §. 3. *num.* 38. Sunt tamen expositi incapaces officiorum sanctæ Inquisitionis, Ecclesiarum, & Collegiorum, vbi adsunt statuta requirentia qualitatem puri sanguinis, seu nobilitatis, vt probant Lara *de Capellaniis lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 37. Gratianus *discept. forens. tom.* 2. *cap.* 267. *n.* 26. Escobar. *de purit. sang. p.* 1. *q.* 8. §. 3. *per totum*, Acuña *in cap. si expositus, num.* 2.

De prohibita filiorum expositione.

Traditur ratio decidendi.

num. 2. *dist.* 87. quia licèt in dubio expositi boni præsumantur, hæc præsumptio nihil operatur, nisi probetur, quando certa qualitas ab statuto requiritur, quia non sufficit quod qualitas adsit præsumptiuè, sed debet probari. Lara *d. cap.* 4. *num.* 39. Velascus *de priuileg. pauper. p.* 2. *quæst.* 65. *num.* 200. etsi contrarium probet Diana *p.* 10. *tract.* 16. *resol.* 96. *per totam.*

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius expositione sciendum est, olim magnam fuisse quæstionem, vt inquit Plinius *lib.* 10. *epist.* 72. circa statum eorum, qui expositi fuerant, & ab aliquo suscepti, & educati reperiebantur: & Trajanus in rescripto, quod extat apud eundem *d. epist.* 72. ad consultationem ipsius Plinij, qui Consulatum in Bithynia obtinebat, rescribit similes expositos, licèt in seruitute fuissent educati, in pristinum tamen, quo nati erant, libertatis statum asserendos, cùm æquum non esset, libertatem, quæ inæstimabilis est, pretio alimentorum redimi. At hoc rescriptum ad solam Bithyniam pertinuit, & fortè aliæ prouinciæ alio iure vtebantur, ex constitutionibus anterioribus Imperatoris Constantini, qui *in l.* 1. *C. Theodos. hoc tit. l. vnic. C. Theodos. de his, qui sanguinolentos acceperunt*, constituit, vt cuiuscunque conditionis esset is, qui expositus fuisset, dominio eius cederet, qui sustulisset, & eiusdem arbitratu, vel tanquam ingenuum, vel tanquam seruum posse retineri: quam legem primam intelligendam quidam existimarunt quoties educator expositum de voluntate domini, vel patris collegerit. Quare illa verba, *quicumque puerum, vel puellam proiectam de domo patris, vel domini voluntate, scientiaque collegerit*, ita interpungenda credit Citonius *in parat. ad hunc tit.* vt post verbum, *scientiaque*, apponatur virgula; quasi dicat Constantinus, vt quicumque collegerit puerum, vel puellam proiectam de domo patris, vel domini, voluntate, scientiaque, pro filio aut seruo habere possit. Faciunt Firmicus *lib.* 7. *cap.* 1. *Expositi nutriuntur laqueis seruilibus implicati.* Seneca *contr.* 33. *Expositi in nullo numero serui sunt, hoc legumlatori visum est.* Verùm Iustinianus *in d. l. vlt. C. hoc titulo, Nouella* 153. ab hoc iure recessit, & constituit eos, qui sic collecti essent, in libertatem vindicandos, etiamsi serui nati essent, nec in his ius vllum educatoribus quæri, ne quasi mercimonio contracto viderentur pietatis officium gessisse. Præcipuè quia plerique infantes excipiebantur, & colligebantur, non tam obtentu misericordiæ, quàm vt postea ætate prouecti ad quæstum meretricium, & prophanum adhiberentur: quod insectatur Iustinus Martyr *in apolog.* 2. *ad Antoninum Pium*, ibi: *Primùm quidem, quòd omnes ferè videamus ad quæstum meretricium educari, atque produci, non puellas modò, sed & masculos expositos.* Similiter Gregorius in præsenti abrogauit ius antiquum Concilij Vasensis, & Arelatensis, & statuit vt pater, qui neglecto pietatis officio liberos exposuerit, patria potestate cadat, nec qui eos suscipit, aliquod ius in eis acquirat: & ita iuxta hanc temporum distinctionem exponendi sunt canones suprà relati, & similiter textus *in dicta l. patrem* 16. *C. de nuptiis*, quæ procedit ante nouam constitutionem Iustiniani, vt docuit Cuiac. *lib.* 16. *obseru. cap.* 36. etsi ipse aliter textum eum accipiat ad titulum Codicis *de nuptiis, & infantibus exposit.* & vetus formula, quæ extat post formulas Marculfi, edita à Bignonio, & suprà relata.

Adhuc suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in can.* 6. *Concilij Matiscon.* in illis verbis: 10. EXPONITVR CONCIL. MATISCON. CAN. 6.
In hoc sancto Concilio decretum est, vt vnusquisque Presbyter in sua plebe publicè annunciet, vt si aliqua fœmina clanculo corrupta conceperit, & pepererit, nequaquam diabolo coarctante filium, aut filiam suam interficiat, sed quocunque preualet ingenio, ante ianuas Ecclesiæ partum deportari, ibique poni faciat, vt coram sacerdote in crastinum delatus, ab aliquo fideli suscipiatur, & nutriatur; & talis ex causa homicidij reatum, & quod maius est, parricidium euadat. Nam qui filium, aut filiam interficit, parricida omnimodis tenetur. Referunt Burchardus *lib.* 3. *Decreti, cap.* 200. Carnotensis *p.* 3. *Decreti, cap.* 252. Ex quo textu expressè deducitur, parentes liberos exponentes pœnis parricidarum teneri. Igitur non rectè Gregorius in præsenti docet, Patres tantùm priuari patria potestate, nullâ factâ mentione pœnæ corporalis, quâ patres afficiendi sunt exponentes liberos proprios. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, parentes liberos exponentes, atque ita eorum educationem negligentes, regulariter extra ordinem puniri, vt constat ex verbo *Animaduersionis*, quo vtuntur Imperatores *in l.* 2. *C. de infantibus expositis*, & ex *l. penult. C. de patria potest. l.* 1. *§. pœna, ff. de liber. agnosc.* nam si tutor, qui per mendacium negat pupillo alimenta, deducitur ad Præfectum vrbis puniendus, *l.* 3. *§. sed si non latitet, ff. de suspect. tutor.* quantò magis puniendi sunt parentes, qui filios exponendo, omnino illis alimenta denegant. Circa pœnam autem illis imponendam sequentes casus distinguendi sunt. Primus est, cùm infans expositus inde mortuus est; quo casu punitur exponens legibus Cornelia & Pompeia tanquam sicarius, & parricida. Hîc enim verè locum habet sententia Vlpiani *in l.* 15. *ff. ad leg. Corneliam de sicariis*, ibi: *Nihil interest occidat quis, an mortis causam præbeat.* Nec non illud Pauli *in l.* 4. *ff. de liber. agnoscend. Necare videtur, qui abiicit, & alimenta denegat.* Idemque dicendum est, si in solitudine parentes filios exponant, vt fame moriantur, aut ferarum laniatu pereant, etiamsi mors non contingat, quia vtique quantùm in se fuit, nihil defuit operi, quando auibus, & feris iam filium occidendum exposuerant. Vnde Seneca *declamat.* 10. ait: *Curatis quis ex solitudine infantes auferat perituros, nisi auferantur.* Lactantius *lib.* 7. *diuin. instit. cap.* 20. *Non possunt innocentes existimari, qui viscera sua in prædam canibus obiiciunt, & quantùm in ipsis est, crudeliùs necant, quam si strangulassent.* Et statim: *Tam nefarium est exponere, quam necare.* Quintilianus *declamat.* 306. *Rarum est, vt expositi viuant: caducum circa initia animal homines sumus; nam ferarum, pecudumque fœtibus est statim ingressus, & ad vbera impetus: nobis tollendus infans, & aduersus frigora nutriendus. Sic quoque inter parentum manus, gremiumque nutricis sæpe labitur; vnde nobis tanta felicitas, vt ad infantem mors accersita non veniat? Vos ponite ante oculos puerum statim neglectum, cui mori domi expediret, inde nudum corpus sub cœlo inter feras, & volucres.* Tertul. *in apolog. cap.* 9. ibi: *Crudelius in aqua spiritum extorquetis, aut frigore, aut fame, & canibus exponitis.* Minut. Felix in Octauio: *Dum etiam domi natos aliena misericordia frequenter exponitis.* Hinc Donatus ad illud Terentij *in Heautont. actu* 4. *scena* 1.

Hic profectò est annulus, quem ego suspicor
Hunc, quocum exposita est nata.

Subdit: *Exponere est morti tradère, & obiicere.* Eodem sensu in actibus Apostolorum *cap. 7. vers. 19.* dicitur: *Exponere infantes suos, ne vivificarentur.* Arnobius *lib. 8. advers. Gent.* ait: *Vos enim video procreatos filios nunc feris, & avibus exponere, nunc adstrangulatos misero mortis genere illidere.* Facit Ovidius 10 epist. Canacis ad Macarium:

Iamque dare paruum, canibusque, avibusque nepotem
Iusseras, in solis destituique locis.
Vagitus dedit ille miser, sensisse putares,
Quaque suum poterat voce rogabat avum.
Quid mihi tunc animi credis germane fuisse?
Nam potes ex animo colligere ipse tuo.
Cùm mea me coram siluas inimicus in altas
Viscera montanis ferret edenda lupis.
Quid puer admisit tam paucis editus horis?
Quo læsit factò vix bene natus avum?
Si potuit meruisse necem, meruisse putetur:
Ah miser admisso plectitur ipse meo.

Eadem pœna capitis puniuntur parentes illi, qui etsi non in solitudine, in olla infantes exponunt; nam & facilè intercludi posset spiritus tenellos, & negligi à prætereuntibus in vili testa conditus, vt resoluit Ant. Matthæus *de criminibus ad lib. 48. Digest. tit. vlt. cap. 2.* Secundus casus contingit cùm amoris in victæ fœminæ, seu alterius libidini obsequutæ, & metu ignominiæ adactæ partum exponunt, vt plerumque contingere, aut podoris, aut decoris seruandi causâ constat ex Aristophane *in nubibus*, Calphurnio Flacco *declamat. 49.* ibi: *Veniet ad nos praua mulier accusatura pietatem; infantem adhuc iussi feris canibus, & diris alitibus exponi.* Ex Plauto de Cistellario *scena 3.*

—— At illa quam compresserat
Decumo pòst mense exacto huic peperit filiam.
Paternum seruum sui participat consilij:
Dat eam puellam ei seruo exponendam ad necem;
Is eam proiicit.

Quo casu mitiùs puniendæ sunt, cùm talis metus cadat etiam in constantes viros, *l. isti 8. §. penult. ff. de eo, quod metus causâ*: quantò magis in timidas puellas? Docent Iul. Clarus *lib. 5. sentent. §. final. q. 83.* Menochius *de arbitr. casu 396. num. 7.* Tertiùs casus est, cùm pater filium exposuit non in solitudine, sed in loco publico aliorum misericordiæ; quo casu cùm mors sequuta non est, tantùm in eo puniuntur pattes, vt exinde priuentur patria potestate, quam in filios habebant, ex præsenti Gregorij constitutione. Tandem si parentes filios exponunt ob summam egestatem, quâ laborant, & omnino non desertant, sed ponant in Xenodochio, aut simili loco publicè deputato ad capiendos similes infantes, nullâ pœnâ afficiuntur, vt cum aliis resoluit Velascus *de priuileg. pauper. 2. p. quæst. 65. num. 107.*

TITVLVS XII.

De homicidio voluntario, vel casuali.

CAPVT I.

In [a] Exodo.

SI quis per industriam occiderit proximum suum, & per insidias, ab altari meo euelles eum, vt moriatur.

NOTÆ.

1. [a] EXodo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & reperiuntur verba hæc *in cap. 21. Exodi*, vbi legitur *volens*: quod verbum cùm omissum fuerit in hac sexta collectione, attendi non debet. Quatenus autem præceptum hoc legis veteris seruari, sosciatique possit, exposuit *in cap. translato, de constit.* & explicat Alberic. Gentilis *de libris iuris can. cap. 5.*

COMMENTARIVM.

2. VArias horos textus interpretationes adduxerunt repetentes in præsenti, & Ioannes Brunellos *ad hunc textum*, ex quibus Panormitanus, quem sequuntur Gutierrez *lib. 1. practic. quæst. 2. num. 4.* Vasquerus *in tract. de immunit. Eccles. num. 41.* Sarpus *de iure asylorum*, Sanchez *tom. 2. consil. lib. 16. cap. 1. dubio 9.* & alij, quos refert Castillo à Bobadilla *in sua polit. lib. 2. cap. 14. num. 33.* accipiunt textum hunc de clericis, qui ob homicidium voluntarium euellendi sunt ab altari cui peculiariter ipsi mancipati sunt, vt vltimo supplicio afficiantur: sed meritò eos refellunt plures congesti à Barbosa *in præsenti*, Marquez *in suo gubernat. cap. 32. §. vnic.* Delbene *de immunit. Eccles. cap. 16. dubit. 2. sect. 1.* & conuincitur ex ipsius textus sacri contextura, vbi generaliter, & indistinctè agitur de homicidiis voluntariis, & per insidias perpetratis. Quare nulla est ratio accipiendi generalia hæc verba de clericis tantùm. Deinde quia clerici, etsi atrocioribus enormitatibus dediti fiot, nisi priùs degradati, non traduntur Curiæ sæculari, immò & in hoc casu homicidij per insidias perpetrati, clericum non posse per iudicem sæcularem ab Ecclesia extrahi, docuerunt Bernardus Diaz *in praxi, cap. 90. & 115.* Couarr. *lib. 2. var. cap. 20. num. 7.* Anast. Germonius *de sacror. immunit. lib. 3. cap. 16. num. 91.*

*num.*91. Aldrete *de relig. discip.lib.*2. *cap.*26. Quare hac sententiâ omissâ veriùs dicendum est, in præsenti textu agi de homicidis proditoriis, seu per insidias admissis, immunitate ecclesiastica non gaudentibus, iuxta tradita *in cap. inter alia, de immunit. Eccles.* vbi textum hunc exposui. Proditorius autem homicida dicitur, cùm nulla præcedente causâ rixæ, seu discordiæ, & securè occidit quis innocentem nihil tale suspicantem, *l. propter insidias* 14. *C. qui accusare*, *l. final. C. de aleator. cap. si cupis* 16. *q.* 1. *authent. de mandatis Principum, per tot. collat.* 3. *§. neque*: Gregorius XIV. *in sua Bulla*, ibi: *Aut quis proditoriè*: & *l. final. tit.* 7. *lib.* 8. *ordin. l.* 11. *tit.* 11. *eod. lib.* docent Conar. *d. cap.* 20. *num.* 7. Peguera *decis.* 54. *num.* 8. Gutier. *lib.* 1. *practic. q.*2. *num.*7. Remigius *de immunit. fallent.* 14. Thomas Delbene *eod. tract. cap.*16. *dubit.* 20. *sect.* 1. Germonius *lib.* 3. *de sacror. immunit. cap.* 16. *num.* 59. Fachineus *lib.* 9. *controu. cap.* 93. Marquez in suo Gubern. *lib.* 2. *cap.* 32. §. 1. Molina *de instit. tract.* 3. *disput.* 23. Sanchez *lib.*6. *consil.cap.*32. §.1. Marius Curellius *de prisca Eccles. libert. lib.* 1. *q.* 1. *glossa* 7. *num.* 38. & *q.*5. qui contra Dianam quæstione antecedenti intendit textum hunc procedere in eo, qui non consummauit homicidium proditorium, sed tantùm attentauit perpetrare. Homicida proditorius etiam dicitur, qui fœminam occidit, quia se defendere nequit; ideo talem homicidam non gaudere immunitate, resoluit Carrasco *ad leges recepil. cap.* 13. §. 1. Similiter & occidens sacerdotem, Bobadilla *lib.*2. *cap.* 14. *num.* 43. Item qui iustitiarium, seu ministrum iustitiæ occidit exercentem actum iustitiæ securum, & nihil tale præcauentem. Sesse *de inhibit. cap.* 8. §. 4. Carrasco *d. cap.* 3. §. 4. *num.* 11. etsi contrarium teneat Giurba *consil.*20. qui circa Alguacellum negatiuè resoluunt, videlicet proditorium homicidium non dari: docent Peregrinus *de immunit. cap.* 9. *num.*5. Ambrosinus *eod. tract. cap.*9. *num.* 7. Farinac. *eod. tract. cap.*13. *num.*185. Diana *p.*1. *tract.*1. *resol.* 20. Qui autem alterum occidit in diffidatione, quia non est homicidium per insidias, immunitate gaudet. Giurba *consil.* 100. *num.* 11. *&* 12. Narbona *in l.*20. *tit.*1. *lib.*4. *recopil. glossa* 12. *num.* 10. Bobadilla *lib.*2. *cap.* 14. *num.* 39. Diana 6. *p. tract.* 1. *resol.* 13. licèt lex 10. *tit.* 8. *lib.* 8. *recop.* asserat: *Cae è incurre por ello en peña de aleuoso*: & contrarium subtili ratione motus defendat Barbosa *de iure eccles. lib.*2. *cap.*3. *num.*101. Circa illum verò, qui selopeto occidit, an homicida proditorius iudicandus sit, pro parte affirmatiua est lex 16. *tit.* 26. *lib.* 8. *recepil.* ibi: *Por ser arma traydora, y que no sirue sino de hazer muertes seguras, y aleuosas*: & *in l.* 15. *&* 17. eiusdem tituli declaratur, quod sit aleuosus, & quod habeatur pro aleuoso, *in l.* 18. *tit.*6. *lib.*6. *recepil.* atque ita docuerunt proditorium homicidam esse, Azeuedo *in l.* 3. *tit.*2. *lib.*1. *recepil. num.* 10. Marius Curellius *de prisca & recent. libert. lib.* 1. *q.* 17. & *in C. ad ll. Federici, cap.*109. *num.*89. Didacus Perez *in l.*39. *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin.* Hevia *in Curia Philip.* 3. *p.* §. 12. *num.*35. Narbona *in l.* 20. *tit.*1. *lib.*4. *recop. glossa* 11. *num.*18. arguendo de familiari, qui reputatur aleuosus: item *in l.*12. *gloss.*2. *tit.*6. *lib.*6. *recopil. num.*3. Sanchez *lib.*6. *consilior. cap.*1. *dub.*8. *num.* 16. Pro parte negatiua, cui adhæreo, stat mascula iuris ratio, quia instrumentum vulneris, aut homicidij non facit homicidium proditorium, sed animus, & occidentis intentio. Probat Giurba in terminis scopleti *consil.* 10. *num.* 22. & in quocunque armorum genere Vincentius Franchis *decis.* 713. *num.* 21. At Princeps sæcularis nihil circa immunitatem ecclesiasticam statuere potest, cùm ad eius potestatem non pertineat, nec possit verè, realiterque propriam qualitatem delictis indicere, quamuis possit exacerbare pœnas. Ergo ex eo, quod Rex aleuosum esse statuerit, nihil officit, nec proficit immunitati. Ita Diana *p.* 6. *tract.* 1. *resol.* 13. Giurba *consil.* 50. *num.* 26. & *consil.* 90. *num.* 13. Peguera *decis.* 40 *num.* 7.

CAPVT II.

Ex [a] Pœnitentiali Romano.

INterfecisti furem, aut latronem, vbi comprehendi poterat absque occasione: quia ad imaginem Dei creatus est, 40. dies non intres Ecclesiam: & [b] lanea veste indutus, abstineas, [c] & potibus, qui interdicti sunt, & à [d] toro, [e] gladio, & equitatu illos supradictos dies abstineas. In tertia autem, & quinta feria, & Sabbato aliquo genere leguminum, vel oleribus, pomis & paruis pisculis, cum mediocri ceruisia vtere temperatè. Si autem sine odij meditatione, te, [f] tuaque liberando, huiusmodi diaboli membra interfecisti (secundùm indulgentiam dico, propter imaginem Dei,) si aliquid ieiunare volueris, bonum est tibi: & eleemosynam fac largiter. Si Presbyter eadem fecerit, non deponatur: tamen quamdiu viuit, [g] pœnitentiam agat.

NOTÆ.

1. a P*Oenitentiali.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*4. & reperitur textus hic in Pœnit. Romano, *tit.* 1. *cap.* 24. Sed Burchardus *lib.*11. *Decreti, cap.*60. Carnot. *p.*13. *Decret. cap.* 46. Gratianus *in cap. final.* 13. *q.*2. citant verba hæc ex canone 1. Concilij Aurelian. vnde credo præsentem canonem editum fuisse in aliquo ex Conciliis Aurelian. quod non extat; & ex eo transcriptum fuisse in Pœnitentiali Romano, à quo acceperunt Bernardus Papiensis *in d.*1. *collect.* Raymund. *in præsenti.*

b *Lanea veste.*] Pœnitentes olim dum erant in statu pœnitentiæ solennis, non solùm mutabant vestes, Concil. Agathens. *can.* 15. Toler. 3. *can.* 12. Tolet. 6. *can.* 7. ibi: *Si qui ingenuorum vtriusque sexus sub nomine pœnitentis in habitu religioso sunt conuersati, post hac autem comam nutrientes, vel vestimenta sæcularia sumentes, ad id,* 2.

quod

quod reliquerant, redierunt. Verùm cilicium induebant. Concil. Tolet. 1. *can.* 2. vbi dum Patres describunt publicam pœnitentiam agentem, aiunt: *Qui sub cilicio diuino fuerit reconciliatus altario.* Vbi aliqui malè legunt, *sub concilio*, vt notanit Gibalious *de clausura regular. disquis.* 3. *cap.* 2. §. 8.

c *Escis, & potibus.*] Alia enim dulcia, aliæque potiones prohibentur solennem pœnitentiam peragentibus, *cap. in capite*, 50. *dist. cap. admonere* 33. *quæst.*2.

d *Thoro.*] Nam similes pœnitentes non solùm matrimonium de nouo contrahere, verùm etiam contracto vti prohibebantur, vt probaui *in c.* 9. *Concil. Illiberit.*

e *Gladio.*] Pœnitentes enim solenniter armis
3. cingi vetabatur, *cap. admonere*, 33. *q.* 2. nec vlteriùs illa ferre licebat, nisi de consilio Episcoporum pro defendenda iustitia, *cap. falsas pœnitentias, de pœnit. dist.* 5. Syoodus apud Vuormaciam tempore Ludooici Imper. vt refert Hincmarus Rhemorum Episcopus, ibi: *Quicunque propriâ vxore derelictâ, vel sine culpa interfectâ, aliam duxerit vxorem, armis depositis publicam agat pœnitentiam; & si contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur.* Sigebertus *in chron. Ludonicus Imperator à suis desertus, ac proditus, & in potestatem filiorum redactus, Episcoporum iudicio arma deposuit, & ad agendam pœnitentiam inclusus est.*

f *Te, tuaque liberando.*] Hæc verba non sunt 4.
accipienda coniunctinè, sed disiunctiuè, vel alternatiuè, vt post Felinum in præsenti docuerunt Caietanus 2.2.*q.*64. *articul.* 7. Couarr. *in Clement. si furiosus*, 3.*p.* §. *vnic. num.* 6. plures relati à Barbosa *in præsenti*, Gibalious, *de irregul. cap.* 4. *regul.* 3. *confect.* 3. *difficult.*4. ita vt sensus sit, non esse te homicidam, si te, vel tua liberando latronem, quem aliter capere, aut impedire non poteras, occidisti; nam si coniunctim capienda essent hæc verba, nec licita esset occisio furis, nisi ad se, & sua simul liberandum; nec etiam pro defensione suorum bonorum dumtaxat ei liceret occidere iniustum inuasorem absque culpa, sed neque ad defensionem vitæ, nisi illa cum bonorum externorum conseruatione coniuncta esset: etsi textum hunc aliter accipiat Petrus Nauarra *lib.*2. *de restit. cap.*3. *num.*406.

g *Pœnitentiam agat.*] Quia homicidium non 5.
omnino inculpabile fuit, quia etsi pro defensione sua, vel suorum bonorum commissum esset, aliter tamen Clericus sibi consulere poterat: docet Gibalinus *suprà*, & dicemus *in cap. sequenti.*

CAPVT III.

[a] Augustinus *super Exodo.*

SI perfodiens inuentus [b] fuerit fur, & percussus mortuus fuerit, non est illi homicidium imputandum. Si autem oriatur sol super eum, reus [c] erit. Intelligitur ergo non pertinere ad eum homicidium, si fur nocturnus occidatur: si autem diurnus fuerit, ad homicidium pertinere. Hoc est enim, quod ait: Si oriatur super eum sol, &c. quia poterat discernere, quod ad furandum, non ad occidendum venisset; & ideo non debet occidi. Hoc etiam in antiquis [d] legibus sæcularibus (quibus ista [e] est antiquior) inuenitur, impunè scilicet occidi nocturnum furem quoquo modo: diurnum autem si se telo defenderit; iam enim plus est quàm fur.

NOTÆ.

1. a AVgustinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & apud Carnotensem *p.* 10. *Decreti, cap.* 53. reperiturque textus hic inter opera Diui Augustini *in q.*54. *in Exodum*, vbi exponit legem latam *in cap.* 22. *Exodi*, eiusque rationem assignat, & ita priora verba sunt ipsius Exodi, cætera verò Magni Doctoris Augustini.

2. b *Fuerit fur.*] Nocte exponit, ac suppler Glossa in præsenti; sed superfluò, cùm enim dicatur fur à furuo, hoc est nigro, facilè deducitur furem propriè dici, qui noctu furatur. Varro *lib.* 14. *rerum diuinar.* Facit altercatio Hadriani, & Epicteti in illis verbis: *Quid est nox? Laboranti requies, grassanti lucrum: per obscuras enim noctes faciliùs furantur.*

3. c *Reus erit.*] Hucusque verba Exodi, licèt aliter legatur in ipsa sacra pagina, videlicet: *Si effringens fur domum, siue suffodiens fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit, percussor non erit reus sanguinis.*

4. d *Legibus sæcularibus,*] Antiquas leges vocat D. Augustinus 12. Tabul. vbi *tabul.* 2. de fure nocturno, & diurno ita cauebatur: SI NOX FVRTVM FAXIT, SI IM ALIQVIS OCCISIT, IVRE CÆSVS ESTO: SI SE TELO defensint, quiritato, ENDOQVE PLORATO: Post deinde SI CÆSI ESCINT, se fraude esto. Ad quas respexerunt Macrobius *lib.*1. *saturn. cap.*4. ibi: *Non esse abs re puto hoc loco id quoque admouere, quod Decemviri in* 12. *Tabulis inusitatissimè nox pro noctu dixerunt. Verba hæc sunt: Si nox furtum factum sit, sim aliquis occisit, iure casus esto. In quibus verbis id etiam notandum est, quod ab eo quod est is, non eum, sed sim dixerunt.* Cicero pro Milone, non longè à principio, ibi: *Tabulæ nocturnum furem quoquo modo, diurnum autem si se telo defenderit, interfici impunè voluerunt.* Senec. *lib.*10. *controu. cap. vlt.* in fine: *Lex, quæ nocturnum furem occidi iubet, quoquo modo iubet; non de damnato tantùm, sed de fure loquitur.* Aulus Gel. *lib.*2. *noctium Attic. Decemviri nostri, qui post reges exactos leges, quibus populus Romanus vteretur in* 12. *Tabulis scripserunt, furem, qui manifesto furto prehensus esset, tunc demùm occidi permiserunt, si aut cum faceret furtum nox esset, aut interdiu telo se cùm prehenderetur defenderet.* Quamuis de vsu huius legis decemviralis dubitauerit Pomponius, vt constat ex fragmento Vlpiani in collectione legum Mosaïcæ, *tit.*7. *de furtis*, ibi: *Si quis furem nocturnum occiderit, quem lex* 12. *Tabul.*

omnë

omni modo permittit occidere ; aut diurnum , quem æquè lex permittit , sed ita demùm si se telo defendat, videamus an lege Aquilia teneatur ? Et Pomponius dubitat , num hæc lex non sit in vsu. Et si quis noctu furem occiderit , non dubitamus quin lege Aquilia non teneatur : sin autem cùm possit apprehendere , maluit occidere , magis est vt iniuriâ fecisse videatur. Ergo etiam lege Cornelia tenebitur. Idem Soloni , & Platoni placuisse probat Cuiac. *lib.* 19. *obseru. cap.* 12. Et idem constituerunt Longobardi *lib.* 1. *tit. de homine in curia aliena noctis tempore inuento*, ibi : *Si noctis tempore homo liber in curia aliena inuentus fuerit , non dans manus ad ligandum , occidatur , & à parentibus non requiratur : quod si manus dederit ad ligandum , & ligatus fuerit , debet pro se soluere octoginta solidos , quia non conuenit rationi, vt homo noctis tempore in curia aliena silentio absconditè ingrediatur ; sed qualemcunque vtilitatem habuerit , priùs quam intret , clamet.* Vvisigothi *lib.* 6. *tit.* 2. ibi : *Fur nocturnus captus in furto , dum rem furtiuam secum portare conatur , si fuerit occisus , non vindicetur.* Et *in l. antecedenti* , ibi : *Fur qui per diem se gladio defendere voluerit , si fuerit occisus, mors eius nullatenus requiratur.* Idem cautum fuit in Capitul. Caroli Magni , *lib.* 5. *cap.* 191. in legibus Frixionum *tit.* 5. Neapolit. *lib.* 1. *tit.* 13. & de Moscouitis idem tradit Sigismundus *de rebus Moscouit.* De Lacedæmoniis legem similem non habemus , quia apud eos furta permittebantur , vt referunt Gel. *lib.* 11. *noct. cap. final.* Cælius Rhodiginus *lib.* 3. *antiq. lect. cap.* 13. notauit Petrus Gregor. *lib.* 37. *syntag. cap.* 1.

e *Quibus ista est antiquior.*] Nam nulla lex diuinâ scriptâ antiquior , *cap. legimus* 38. *dist.* vtpote lex à Domino data in principio mundi , vt considerat Grotius *de iure belli lib.* 1. *cap.* 1 *num.* 16.

5. f *Telo.*] Teli appellatione quid in præsenti accipiatur , exposuit Gaius *in l. si pignore* 54. §. *furem* , *ff. de furtis* , *l. si caluitur* 233. §. *telum* , *ff. de V. S.* & Iustin. *in* §. *item lex* , *Instit. de public. iudic.* ibi : *Telum autem (vt Caius noster ex interpretatione legum* 12. *Tabularum scriptum reliquit) vulgò quidem id appellatur , quod ab arcu mittitur.* Notauit Cuiac. *lib.* 11. *obseru. cap.* 17. Et licèt vulgò telum accipiatur pro eo , quod ab arcu mittitur ; in præsenti tamen accipitur pro eo, quod manu mittitur , siue sit lapis , siue ferrum, siue lancea , & generaliter pro omni , quo lædi homo potest , *l. hi qui* 11. §. 1. *ff. ad leg. Iul. de vi publica* , Paulus *lib.* 5. *sent. tit.* 3. §. *hi qui.* Virgil. *lib.* 9. *Æneid.*

Ecce aliud summâ telum librabat ab arce.

Et *lib.* 12.

—— Fixumque latronis
Impauidus frangit telum.

COMMENTARIVM.

6. **Conclusio traditur, et probatur.** EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio : *Fur nocturnus impunè occiditur , diurnus verò si telo se defendat.* Probant eam textus *in cap.* 2. *hoc tit. cap.* 3. *de sent. excom. cap. dilecto* , *eodem tit. in* 6. *cap. si fur* 13. *q.* 2. *Clement. pastoralis*, §. *caterùm* , *de re iudic.* D. Thom. 2. 2. *q.* 63. *art.* 3. *l. sed & si* , *l. scientiam* , §. *cùm aliter* , *l. itaque* , §. *lex* , *ff. ad leg. Aquil. l. furem* , *ff. ad leg. Cornel. de sicariis* , *l.* 4. *l. licet* , *C. eod. tit. l.* 1. *C. de furibus balneariis*, *l.* 1. *C. vnde vi*, *l. si pignore* 54. §. *furem*, *ff. de furtis*, *l.* 7. §. *vlt. ff. de eo quod metus*, *l. de pupillo* , §. *si quis riuos* , *ff. de noui oper. nunt.* Consonant de iure Regio lex 3. *tit.* 8. *partit.* 7. lex 4. *tit.* 13. *lib.* 8. *ordin.* lex 1. *tit.* 17. *lib.* 4. *fori* , lex 4. *tit.* 23. *lib.* 8. *recopil.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti , & Cenedo *collect.* 6. *ad Decretal.* Cuiac. *lib.* 15. *obs. cap.* 19. & *lib.* 19. *cap.* 12. Osuald. *lib.* 17. *Donel. cap.* 2. *littera* O. D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *sect.* 1. Fornet. *lib.* 1. *select. cap.* 22. Grotius *de iure belli lib.* 1. *c.* 3. §. 2. *in notis* , Carena *de offic. Inquisit.* 2. *p. lib.* 12. *ex num.* 269. Cuiac. *lib.* 14. *obs. cap.* 15. Fornerius *lib.* 1. *select. cap.* 22. Solorzanus *tom.* 1 *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 15. *num.* 37. Theophilus *tom.* 4. *lib.* 3. *sect.* 3. *cap.* 6. *fol.* 393. Carbo *lib. de pacif. inimic.* Iac. Gothofr. *in quatuor fontibus, in notis ad tabul.* 2. *leg.* 12. *Tabul.* Gibalinus *de irregul. c.* 4. *consectar.* 3. *difficult.* 4. Balsamon *in notis ad can.* 55. *Diui Basilij ad Amphiloch.* Becanus *in analog. cap.* 18. Petrus Pitheus *in notis ad tit.* 7. *collat. legum Mosaic.* Cuiac. *in l.* 7. *ff. de eo quod metus caus.* Salas *in notis ad Petronium , in satyr. fol.* 36. Petrus Herodius *lib.* 8. *Pandect. tit.* 3. *cap.* 33. Diana 4. *p. tract.* 4. *resol.* 7. Ant. Matthæus *de crimin. ad lib.* 48, *tit.* 5. Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 20. *q.* 3. Gibalinus *tom.* 2, *de negot. lib.* 6. *cap.* 7. *art.* 1. *reg.* 3. *num.* 19. Bioneh. *cent.* 4. *enantioph. assert.* 82. Cuiac. *lib.* 19. *obseru. cap.* 12.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Nulli licet cuiusvis causæ prætextu se vindicare , aut ius in propria causa dicere, *l. nullus* 14. *C. de iudiciis* , adeo vt nec rem propriam liceat propriâ auctoritate occupare , *l. extat* 13. *ff. quod metus causâ* : immò & eam occupans lege Iulia de vi tenetur , *l.* 12. §. *vlt. ff. eodem tit*, eamque amittit, *l.* 7. *C. vnde vi* , *cap. ad hoc* 63. 16. *q.* 1. Cassiodor. *lib.* 4. *variar. cap.* 10. ibi : *Legum reperta est via , & sacra reuerentia , vt nihil manu, nihil proprio agatur impulsu.* Ergo furem nocturnum nullo modo licet priuata auctoritate occidere. 7. **Impugnatur tradita assertio.** Augetur hæc dubitandi ratio ex eo , nam si liceret furem nocturnum occidere , liceret etiam & diurnum , cùm non minùs iste , quàm ille auferat bona ; & æquale damnum consequatur quis ex omissione bonorum , seu pecuniæ , quàm ex vitæ priuatione ; siquidem pecunia altera vita dicitur. Stobeos *in sermon. pag.* 89. ibi : *Argentum , & anima, & sanguis est mortalibus.* Martialis *lib.* 9. *epigr.* 74.

Dixerat Astrologus periturum te citò , Cinna,
Nec , puto , mentitus dixerat ille mihi.
Nam tu dum metuis , ne quid post fata relinquas,
Hausisti patrias luxuriosus opes.
Bis quartum decies non toto tabuit anno :
Dic mihi , non hoc est, Cinna perire, citò ?

Vnde dicebat Salomon , *melius esse mori , quàm egere* ; & maiorem pœnam esse priuationem bonorum , quàm mortem , *ex l. vlt. C. ad leg. Iul. de adult.* docent Baldus *in l. vita* , *C. de iure fisci* , Tiraq. *de nobilit. cap.* 25. Ergo si licet occidere furem nocturnum ob defensionem vitæ, & diurnum occidere licebit ob bonorum defensionem. Deinde difficilis est præsens textus dum in eo sanctus August. affirmat , licere impunè occidere furem nocturnum quoquo modo , iuxta sæculares leges, cùm iuxta leges ipsas desideretur , vt cum clamore testificetur , qui furem iam nocturnum , quàm diurnum occidit , *l. itaque* , *ff. ad leg. Aquil.* de qua proclamatione latè egerunt Suarez *ad leg. Aquil. dict. sectione* 1. D. Laurent. Ramirez de Prado *in tessera legum* , *in l.* 7. *ff. de eo quod metus caus.* Igitur non factâ proclamatione non licet furem diurnum , vel nocturnum occidere.

Qua

8. QVOTVPLEX SIT HOMICIDIVM.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, homicidium esse voluntarium, casuale, aut necessarium. Voluntarium est, quod cum animi meditatione committitur, quod semper iniuriosum est, de quo agitur *in cap. 1. hoc titulo, l. 1. & ferè per totum ff. ad leg. Aquil.* vbi D. Ioannes Suarez. Casuale, seu involuntarium est, quod fortuitò admittitur, de quo agemus *in cap. lator, infra, hoc titulo.* Necessarium duplex est; aliud quod lege iubente, seu permittente committitur, vt cùm quis transfugam occidit, *l. 3. in fine, ff. ad leg. Cornel. de sicariis:* vel cùm instè Principia auctoritate, iudicisve committitur, quia potestas gladij data est, vt morte nocentium Magistratus pacem cæteris procurent, *cap. miles, cum sequent. cap. non frustra, cap. si homicidium 23. q. 5. l. congruit 13. ff. de offic. Præsid.* Aliud, quod vrgente necessitate ob vitæ, bonorumque conseruationem committitur, de quo in præsenti agendum est: de aliis *in cap. de cætero*, agemus.

9. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His suppositis ratio præsentis assertionis, in qua docetur, impunè licere furem nocturnum occidere, prouenit ex vulgati principio, quo docetur, cuilibet licere vim vi repellere, & se defendere, etiamsi exinde sequatur mors aggressoris, *l. 1. §. vim vi, ff. de vi & vi armata, leg. scientiam, §. si cùm aliter, ff. ad leg. Aquil. l. 2. §. cùm arietes, ff. si quadrupeś pauperiem.* Facit Cicero *in orat. pro Milone*, ibi: *Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verùm ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus, vt si in vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidissemus, omnis honesta ratio esset explenda salutis.* Et Apollodorus *lib. 11.* de Lino agens ait: *Ad Thebas cùm venisset, ciuisque factus esset, ibi interiit ab Hercule percussus cithara; nam cùm Linus ferüsset Herculem, iratus Hercules mortem ei intulit, reusque à nonnullis factus patrata cadis, legit in iudicio legem Radhamanti, quâ insons pronunciatur, si quis nocuerit ei, qui vim prior intulerit.* Illustrant latè Mancinus *genialium cent. 1. cap. 11. & 12.* Mela *miscel. cap. 3.* Emmanuel Suarez *lib. 1. obs. cap. 2.* Vvisembach. *disp. 4.* Solorzanus *lib. 1. de iure Indiar. cap. 14.* Connanus *lib. 2. comment. cap. 4.* Reuardus *lib. 1. var. cap. 1.* Hunnius *ad Treutl. volum. 1. disput. quæst. 20.* Faber *lib. 2. semestr. cap. 2.* D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. sect. 2. cap. 1. num. 1.* Franschiz *exercit. 12.* Auendaño *lib. 2. de metu, cap. 45.* Ceuallos *commun. q. 349.* Ergo furem nocturnum ad nos venientem licet occidere ob defensionem propriæ vitæ; furem autem diurnum non licet occidere, nisi se telo defendat; nam quomodo apud diuinam institiam liberi erunt, qui pro his rebus transitoriis, quas contemni oportet, humana cæde polluti sunt? Quid enim amplius charum est, quàm vita hominis, *cap. suscepimus, hoc tit. l. sancimus, de sacros. Eccles.* Ouidius *in Metamorph.*

O fortunatissima, propter hanc animam concedo
mihi
Tua cætera sumptu.

Iuuenalis *satyr. 10.*

Da spatium vitæ, multos da Iupiter annos:
Huius ab exemplo disces non parcere rebus,
Et vitam vt redimas hostibus euadere.

Idque Crisippus suo exemplo demonstrauit; qui cùm eadem naui sese cum piratis versari cognouisset, omnia in mari proiecit, ne vt illum spoliarent hi, cum quibus nauigabat, eum præcipitarent. Deinde ex præcepto Euangelico tenemur potiùs post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere iacturam, quàm pro conseruandis vilibus, & transitoriis rebus tam acriter exardescere, vt ex D. Paulo refertur *in cap. 1. 23. quæst. 3. cap. suscepimus. 23. de homicid.* Vnde rectè iuxta legem Moysi datam, & antiquas leges diuersarum gentium Sanctus August. in præsenti docuit, impunè occidi posse furem nocturnum, diurnum verò non aliter, quàm si telo se defendat.

Superest vt rationem differentiæ assignemus, quare liceat furem nocturnum occidere quoquo modo; diurnum verò ita demùm, si telo se defendat. Et communiter ab antiquioribus in præsenti ea assignatur, quia videlicet non constat, an fur nocturnus veniat tantùm ad furandum, an etiam ad occidendum: & quia præsumitur ad vtrumque venire, occidi potest; diurnus autem cùm cognoscatur, quod solùm ad furandum venit, non potest occidi. Verùm hæc communis ratio facile refellitur; nam ob similem metum, seu ambiguitatem non debet quis homicidium perpetrare. Verè enim dictum est à Cicerone *lib. 1. de officiis: Plurimas iniurias à metu proficisci.* Et Clearchus apud Xenophontem aiebat: *Multos ego noui, qui calumniâ adducti, aut suspicione, dum metuunt alios, & præuenire malunt quàm perpeti, atrocissimis malis eos affecerunt, qui nihil tale facturi fuerant, aut neque cogitauerant quidem.* Cato in oratione pro Rhodensibus, ibi: *Quid illa dicimus voluisse facere? id nos priores facere occupauimus.* Insignis extat sententia apud Gellium his verbis: *Gladiatori composito ad pugnandum, pugna hæc proposita sors est; aut occidere, si occupauerit; aut occumbere, si cessauerit. Hominum autem vita non tam iniquis, neque tam indomitis necessitatibus circumscripta est, vt idcirco prior iniuriam facere debeas, quam nisi feceris, pati possis.* Cicero apud Quintilianum *lib. 5. de refect.* ibi: *Quis hoc statuit vnquam, aut cui concedi sine summo omnium periculo potest, vt eum iure potuerit occidere, à quo metuisse se dicat, ne ipse posteriùs occideretur.* Vnde de his dicebat Liuius *lib. 3. Cauendo ne metuant homines, metuendos vltrà se efficiunt.* Vnde omissâ hac communi ratione, veriùs dicendum est, legumlatores supponere leuium rerum causa furem interfici non posse, sed si ipse in periculum vitæ me adducat, tunc mihi licere à me auertere periculum, etiam cum damno vitæ alienæ; nec mihi opponi posse, quod me in discrimen adduxerim, dum rem propriam cupio retinere, aut occupatam extorquere, aut furem capere; nam in his omnibus nihil mihi potest imputari, qui verser in actu licito; nec cuique iniuriam faciam, cùm iure meo vtar. Discriminis ergo diurni, & nocturni furis ratio in eo consistit, quòd noctu vix sit copia testium adhibendorum; atque ideo si fur occisus reperiatur, faciliùs credatur ei, qui à se vitæ tuendæ causâ dicat furem interemptum repertum, etiam cum aliquo instrumento, quo nocere possit. Vnde præsumptio est aduersùs furem defendisse se telo. Quare quod in præsenti dicitur, furem nocturnum impunè occidi, intelligimus si parcere ei sine periculo suo dominus domus non potuit, *l. furem 10. ff. ad leg. Corn. de sicar.* nimirum rem seruando, vt docuerunt Grotius

10. TRADITVR DIFFERENTIA INTER FVREM NOCTVRNVM, ET DIVRNVM.

de

de iure belli lib.2.cap.1.num.12. Gibalinus *de irregul. cap.4. num.4.* Alij autem differentiæ rationem assignant inter furem nocturnum, & diurnum ex eo, quia delicta noctu admissa, flagitiosa, ac maiori pœnâ digna censentur. Vnde fures nocturnos grassatores dixerunt Gellius *lib.2. noct. cap.1.* Horatius ibi:

Vt iugulent homines surgunt de nocte latrones.

Facit Salomonis prouerbium: *Qui malè agit, odit lucem*, repetitum *in cap. consuluit, de offic. deleg. cap. vnic. vt eccles. benef. cap. Anastasius, 19. dist. cap. clericus, 81. dist. in summario tit.3. part.4.* ibi: *E por esso dize Salomon, que quien mal haze, aborrece la luz, porque los homes no sepan las sus obras: y por essa razon pusieron los sabios que hizieron las leyes a las vegadas maior pena à los que pecan en encubierto, que a los que lo hazen paladinamente.* Illustrat Salmut. *ad Pancirol. lib.1. tit.44.*

11. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam inter alias exceptiones ipsius regulæ, quas refert, exponitque Vulteius *in l. 1. Cod. quando liceat vnicuique sine Iudice se vindicare*, prima, præcipuaque est quando agitur de defensione propria, quia tunc seruato moderamine inculpatæ tutelæ, licet aggressorem occidere, cùm eo casu non tam vindicatio, quàm defensio intenditur. Nec obstat augmentum primum ipsius difficultatis, pro cuius expositione sciendum est, dubium esse apud Doctores, an sicut ob vitæ defensionem furem, seu aliàs aggressorem occidere permittitur, similiter ad seruanda bona propria liceat? Et sunt plures, qui negant, moti auctoritate textus *in cap.2. hoc tit.* in illis verbis: *Te, tuaque liberando*; & præsentis textus, vbi docetur furem diurnum non aliter occidi posse, quàm si telo se defendat: & textus *in cap. suscepimus, hoc tit.* In illis verbis: *Satius fuisse post pallium relinquere tunicam, & temporalium iacturam pati, quàm pro vilibus ita exardescere.* Et *c. significasti, el 2. hoc tit.* vbi presbyter eo quod latronem res Ecclesiæ diripientem fossorio percussit, declaratur irregularis, si vulnus lethale fuit. Et Grotius *d.c.1.n.13.* asserit laxatam esse in hac parte legis Euangelicæ disciplinam, & iuxta communem Theologorum, & Iurisconsultorum sententiam licere furem occidere rerum defendendarum causâ, etiam extra eos fines, in quibus lex Moysis, & Romana id permittit. Sed verius dicendum est, licere furem occidere, quando omnia bona, vel maiorem eorum partem aufert, ita vt quis inde ad magnam egestatem reducatur; nam bona temporalia quodam modo vitæ comparantur, & ad illam conseruandam summè necessaria sunt, vt traditur *in l. aduocati, in fine, Cod. de aduoc. diuers. iud.* Facit elegans textus *in l. illicitas 6. §. Nesennius, ff. de offic. Præsid.* innctis traditis à Tiraquel. *in l. si vnquam, verbo Bona, à num.1. Cod. de reuocand. donat.* Quam sententiam tenent Couarr. *in Clement. si furiosus, 3. part. §. vnic. num.6. hoc tit.* Sotus *de iustit. lib.5. art.8.* Panormit. *in cap.2. hoc tit.* Lessius *lib. 2. de iust. cap.9. dub.11.* Gibalinus *dict. cap.4. de irregul. consect.3. difficult.4.* Diana *4. part. tract. 4. resol.4.* Nec fauent contrariæ sententiæ textus *in cap.2. hoc tit.* cuius veram interpretationem in eius notis adduxi. Nec etiam præsens textus, in quo expressè docetur, furem diurnum occidere licere, si telo se defendat, nolitque bona restituere. Vnde deducitur, licere domino furem occidere quando aliter res proprias recuperare non valet. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. suscepimus, hoc tit.* Nam respondendum est, homicidium de quo in eius specie, non fuisse factum in puram defensionem: quod probatur primò, quia clerici illi ligauerunt latrones, qui ad furandum venerant; vnde apparet, faciliùs potuisse eos liberos, ac vacuos dimittere sine vllo periculo rerum, ac personarum. Secundò quia vt Glossa ibi notauit, monachus, qui illos occidit, nulla necessitate coactus id fecit; siquidem potuit ipse fugere priùs quàm illi à vinculis soluerentur. Nec etiam obstat textus *in dict. cap. significasti*: nam respondetur, in eius casu percussionem minimè necessariam fuisse; sufficiebat enim clamor, quandoquidem statim adfuerunt parochiani, qui latronem illum cohibuerunt, & occiderunt, vt post Suarium, & alios docuit Gibalinus *dict. cap. 4. consect.3. difficult.4.* aliàs si alio modo sacerdos se defendere nequiret, iustè occideret latronem; ideoque Hildebertus Cenoman. Episcop. *epist.60.* præfatus non expedire sacerdoti latronem, à quo inuaditur, occidere, subdit: *Tamen innoxium fore sacerdotem, si latronem occidat, cùm aliter se defendere nequiret.* Nec obstat vltimum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam licèt Grotius *dict. lib.2. de iure belli, cap.1. num.12.* existimauerit legem 12. Tabul. tam in fure nocturno, quàm diurno exigere, vt occisor cum clamore id testificetur, motus auctoritate Gaij *in l.4. tit.1. ff. ad leg. Aquil.* verius tamen est, legem 12. Tabular. furem noctu deprehensum occidere permisisse simpliciter, vt constat ex verbis suprà relatis, seu omni modo, vt Vlpianus suprà in notis transcriptus ait; vel quoquo modo, vt D. August. in præsenti, & Seneca & Cicero suprà relati aiunt, qui omnino excludunt necessitatem clamoris. Quare I. Gothofr. in probationibus dictæ legis 12. Tabul. existimat, Tribonianismum manifestum adesse *in dict. l.4.* cùm lex Decemviralis tantùm in fure nocturno petierit clamorem, seu testificationem. Vnde rectè D. Augustinus in præsenti referendo sententiam ipsius legis Decemviralis dixit, iuxta ipsam licere furem nocturnum occidere quoquo modo, idest etsi absque clamore non testificetur. Quâ etiam voce *quoquo modo*, vsi fuerunt Cicero, & Seneca suprà relati.

12. EXPONITVR CAP. DE HIS 50. DIST. Sed adhuc suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. de his 6. 50. dist.* vbi apertè docetur, clericum, qui se defendendo paganum occidit, multùm sibi consulere si à sacerdotali officio se abstineat: ergo quia non licet etiam ob propriam defensionem furem occidere. Cui difficultati Archid. & Turrecr. ibi, Plouius *de irregul. num.11.* asseruerunt, textum illum esse accipiendum de consilio, non verò de præcepto, iuxta illa verba: *Multùm sibi consulit.* Sed hæc solutio sustineri non potest, quia apertè repugnat verbis illis eiusdem textus, *irreprehensibiliter, indebitè, & damnabiliter*, quibus manifestè conuincitur, Nicolaum Papam non consulendo, sed potiùs præcipiendo in eo textu respondere. Nec obstat verbum illud, *consulit*; nam sæpissimè consulitur id, ad cuius obseruantiam necessariò quis tenetur, *cap. si enim 28. quæstione 1.* Quare hac solutione omissâ veriùs dicendum est cum Glossa finali in eo textu, quam sequitur Suarez *de censur. disput. 46. sect. 1. numer. 3.* in eo casu clericum irregularitatem incurrisse, quia defensio non fuit cùm moderamine inculpatæ tutelæ, siquidem vnus à pluribus occisus fuit; & suadetur, homicidium, de quo ibi,

ibi, iniuriosum fuisse, ex illis verbis: *Si postea per pœnitentiam emendati.* Et ibi: *Damnabiliter.* Quæ verba ostendunt, occisorem peccasse; peccare autem non potuit nisi excedendo defensionis modum. Quo modo etiam accipiendum est Concil. Trident. *sess.* 14. *de reform. cap.* 7. in illis verbis: *Si verò homicidium non ex proposito, sed casu, vel vim vi repellendo, vt quis se à morte defendat, fuisse commissum narretur, quare quodam modo dispensatio iure debeatur, &c.* Necessariò enim textus hic intelligendus est de homicidio culpabili, quando videlicet defensio non est pura, sed transit in aggressionem; quod facilè, & sæpiùs contingit. Vnde apud Gentiles homicidium necessarium expiabatur per manuum ablutionem: probat Mornacius *ad l.* 3. *ff. de inst. & iure:* ideoque affirmant Patres, in eo canone dispensationem quodam modo iure deberi, quia homicidium non voluntarium simpliciter, sed necessarium, etsi non seruato moderamine inculpatæ tutelæ, admissum fuit. De eodem etiam homicidio ob defensionem, etsi non puram, perpetrato, accipiendi sunt textus *in cap. si quis viduam,* 50. *dist.* in illis verbis: *Similiter si homicidium, aut facto, aut præcepto, aut consilio, aut defensione.* Et *cap.* 2. *in fine, de clericis pugnant. in duel.* quo modo autem moderamen inculpatæ tutelæ consideretur circa modum, tempus, causam, factum, exponunt P. Caballus *de homicid. numer.* 93. Cæpola *consil. crimin.* 41. Iul. Clarus *lib.* 5. *sentent. §. homicidium, num.* 34. Guaxinus *in defension. reor. cap.* 4. nouiter Basilico *decis.* 16. *criminali.*

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can.* 55. *epist. D. Basilij ad Amphiloch.* in illis verbis: *Qui se latronibus aduersos obiiciunt, si sint quidem extra Ecclesiam, ab omni communione arceantur, si sint autem clerici, à gradu deponuntur; quicumque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.* Cùm enim in eo canone agat D. Basilius de illis, qui se latronibus opposuerunt sponte, non verò ab eis in necessitatem adducti, homicidium perpetrarunt; ideo vt veris homicidis pœnitentia imponitur, aliàs si homicidium contingeret iuxta suprà tradita, cùm fur nocturnus erat, vel diurnus, & telo se defendebat, pœnitentia non imponeretur. Eodem etiam modo intelligendus est textus *in cap. quicunque* 33. 23. *quæst.* 8. vbi D. Augustin. ita ait: *Qui verò sine aliqua publica administratione, maleficum, furem, sacrilegum, & adulterum, vel quemcunque crimosum interfecerit, aut truncauerit, vel membris debilitauerit, velut homicida iudicabitur.* Vbi D. Augustinus agit de eo, qui furem occidit priuata auctoritate, non pro defensione propria, sed potiùs ipsum aggrediens, nulla necessitate coactus. 13.

EXPONITVR CAN. 55. S. BASIL. AD AMPHILOCH.

CAPVT IV.

Hieronymus.

CVm iuramento pollicitus est Herodes saltatrici dare quodcunque postularet ab eo: si ob iusiurandum se fecisse dicit, si patris, matrisve interitum postulasset, facturus esset, an non? Quod ergo in suis repudiaturus fuit, continere debuit in Propheta.

NOTÆ.

1. a HIeronymus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. & apud Burchardum *lib.* 12. *Decreti, cap.* 16. Carnotensem *part.* 12. *cap.* 73. vbi rectè adiicitur *in cap.* 14. *Matthæi;* nam cùm D. Hieronymus exponeret Euangelium ipsum Matthæi *cap.* 14. vbi refertur iuramentum præstitum ab Herode, & adimpletum in nece D. Ioannis Baptistæ, verba in præsenti transcripta adducit, ex quibus communiter repetentes in præsenti deducunt, sub generali promissione, quantumvis iurata, non venire illicitum: quod axioma variis auctoritatibus firmat Gratianus *caus.* 22. *quæst.* 4. *per tot.* & latè illustrauit Præceptor Petrus Bajo-Arigyo *in repetit. ad textum in cap. Quintauallis, de iureiur.* ex quo commentarium huius textus petendum est.

CAPVT V.

Ex Concilio [a] *Guarmaciensi.*

SI aliquis causâ explendæ [b] libidinis, vel [c] odij meditatione, vt non ex eo soboles [d] nascatur [e] homini, aut mulieri aliquid fecerit, vel ad potandum dederit, vt non posset generare, aut concipere, vt homicida teneatur.

NOTÆ.

a GVarmaciensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* Burchardus verò *lib.* 17. *Decreti, cap.* 57. citat verba hæc ex Concilio Vormat. *can.* 30. de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de censib. cap.* 1. *de diuort.* etiam extat textus hic in pœnit. Romano, *tit.* 1. *cap.* 3.

b *Libidinis.*] De poculo à marito explendæ libidinis causâ dato agemus infrà.

c *Odij.*] Sunt etiam pocula odij, de quibus habes duas declamationes post institutiones Quintiliani 14 & 15.

d *Soboles nascatur.*] Hæc verba vt diuersum casum contineant ac antecedentia, intelligi posse credo de illo maleficij genere, quo partus vltra legitimum & naturale tempus protendebatur, cuius impiæ grauitatis à saga perpetratæ habemus testimonium apud Apuleium 1.

lib. 4.

lib.4. de asino aurea, illis verbis: *Amatoris sui vxorem, quòd in eam dicaculè probrum dixerat, pragnationis sarcinam, obsepto vtero, & repugnato fœtu perpetuâ pragnatione damnauit: & cum ei numerent misella illa octo annorum onera, velut elephantum paritura distenditur.* Extat etiam lepida narratiuncula, quæ hanc rem comprobat, & illustrat apud Pausaniam in Bœticis, his verbis: *Farmacidas Thebani à Iunone missas aiunt, vt parturienti Alcimena impedimento essent; sed eas dum Alcimena partum inhiberent, a Thiresia filia Historide tali commento delusas. Ex eo namque loco, vnde illa facilè audire possent, clamauit peperisse Alcimenam: illas ex voce deceptas statim abiisse. Alcimena igitur puerum enixa est.* Eadem industria elusæ fuerunt præstigiæ magicæ, quibus inferebatur dilatio partus vxoris Ildephonsi XI. inclyti Castellæ Regis, Lusitaniæ Regis filiæ, à Leonora Guzmaniensi, quæ dum Ildefonsi amore flagraret, eiusque iamdiu vacaret libidini, verebatur ne forsan liberis ex vxore editis, communi voto adimpleto, quod asperiorum coniugum iurgia sedare solet, frigesceret erga eam, & eius filios amor veteri consuetudine firmatus. Quod ex historicis nostris constat, & narrat facetè Comes de la Roca in libro vernaculo idiomate scripto, *Rey Don Pedro defendido.* Si autem quæras, quo veneficij genere magici partum differrent, illud certò narratur, quod ad fores puellæ residerent, & poplitem popliti imponerent, digitosque manuum pectinatim conserterent. Ideo Ouidius 9. *metamorph.* ipsammet Iunonem hoc incantatorio habitu infensum Alcimenæ partum describit sustinuisse his versibus;

Vtque meos audit gemitus, succedit in illam
Ante fores aram, dextroque est poplite læuum
Pressa genu, digitisque inter se pectine iunctis,
Sustinuit partus

De hoc modo connectendi digitos, plura Plinius lib. 28. cap. 6. quod etiam veneficium est impediendis actionibus aliorum. Tunc sic ad rem nostram Plinius prædicto loco: *Item poplites alternis genibus imponi: tantam hac in re in comitiis ducunt potestatem fieri, vt vetuerint maiores, & sacris, votisve simili modo interesse.* Minus quàm solet sedulus hæc verba Plinij examinauit Alex. Neapol. dier. genial. lib.4. cap.11. illustrat P.Pinto in spicil. tract. 1. cap. 29. num. 10. Sed vnde homicidium? Ex eo quippe; quod impedito partu, & vltra legitimum tempus detento, accidit casus, vt in vtero moreretur fœtus, & ita homicidium consideratur à Patribus in præsenti. Et si hæc interpretatio non placeat, facilior erit, quæ accipit hæc verba de illis incantationibus, & poculis, quibus fœtus animati abigebantur, ita vt viui nasci nequirent.

e *Homini.*] Maleficiis enim ligando, vt probaui in cap.4. de frigid. & maleficiat.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. Ex hoc canone Concilij Vormat. sequens communiter deducitur assertio: *Vt homicida puniatur, qui homini, vel mulieri poculum dedit, vt generari, vel nasci soboles non possit.* Probant eam textus in cap. consuluisti 2. quæst. 2. cap. aliquando, cap. quod verò 8. cap. Moyses 32. quæstione 2. cap. nasci, 56. dist. Concil. Brachar. 2. can.77. ibi: *Si qua mulier fornicata fuerit, & infantem, qui exinde fuerit natus, occiderit, & quæ studuerit abortum facere, & quod conceptum est, necare, aut certè vt non concipiat, elaborat, siue ex adulterio, siue ex legitimo coniugio, has tales mulieres in morte recipere communionem priores canones decreuerunt. Nos tamen pro misericordia, siue tales mulieres, siue conscias scelerum ipsarum, decem annis agere pœnitentiam iudicamus.* Illerdense can.2. *His qui malè conceptos ex adulterio fœtus, vel editos necare studuerint, vel in vteris matrum potionibus aliquibus colliserint, in vtroque sexu post septem annorum curricula communio tribuatur: ita tamen, vt omni tempore vita sua fletibus, & humilitati insistant.* Concil. Illiber. can.63. *Nec in finem detur communio ei, quæ absente marito conceperit, & conceptum occiderit.* Et can.68. *Catechumena, si per adulterium conceperit, & conceptum necauerit, placuit eam in fine baptizari.* Ancyranum can.21. *Quæ fornicantur, & necant partus, & curant fieri abortus, priori definitione ad exitum vitæ, humanius nunc agendo, decem annis per gradus pœniteant.* Trullan. cap. 92. *Eas, quæ dant abortionem facientia medicamenta, & quæ fœtus necantia venena excipiunt, homicidæ pœnis subiicimus.* Vormac. can. 35. *Mulieres, quæ ante temporis plenitudinem conceptos vtero infantes voluntate excutiunt, vt homicidæ procuidubio iudicandæ sunt.* Mogunt. sub Leone IV. can. 21. Sixtus V. in sua constitutione 87. Gregor. XIV. constit. 14. D. August. quæst. 80. super Exodo, & in Enchir. ad Laurentium, can. 86. & contra Iulianum lib.6. cap.5. D.Hieronym. in epist. ad Pammachium, D.Gregori Nyssenus de homine cap.29. & 30. D.Chrysost. homil.12. & 13. in Genesim, D. Ioannes Damasc. lib.2. de fide orthodoxa, cap.12. Alia Conciliorum Decreta, & Sanctorum Patrum responsa congesserunt Decretistæ, Carnotensis part.8. cap.314. & part.10. ex cap. 181. Burchardus lib.17. Decret. ex cap.54. Ant. August. lib.35. epit. iur. tit.1. part.3. & Crespetius in summa, verbo Aborsus. De iure ciuili probant textus in l. si quis aliquid, §. abortionis, ff. de pœnis, l. eiusdem 3. §. 2. l. si mulierem 8. ff. ad leg. Corn. de sicar. l.3. Cod. eod. tit. l.4. ff. de extraordin. crimin. l. Diuus 5. ff. ad leg. Pompeiam, l.1. Cod. de malefic. Consonant lex 1. tit 3. lib.6. legum Visigoth. tit.7. §. 18. legum Baiuar. lex 7. tit.8. part. 7. Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & lib.1. voto 12. Solorzanus de parricid. lib.2. cap.12. Petrus Gregor. lib.4. partit. tit.13. cap.2. Petrus Herodius lib.8. Pandect. tit.5. cap.12. Mendoza lib.3. Concil. Illiber. cap.52. Salmut. ad Pancirol. lib.1. tit.46. Lindembrog. in Glossar. verbo Aborsus. Meril. lib.1. obseru. cap.16. Menardus in notis ad Sacram. D. Gregory, fol. 252. Simon Maiol. dier. canicul. verbo Saga, fol.489. Castellion varia lection. cap.41. tom.4. Scortia in select. Pontific. constit. epit.146. theorem.376. D.Ioannes Ramos de pœna parricid. lib.7. num.203. Guibertus Costanus qq. iur. quæst.1. Moralistæ apud Hieronym. Garciam tom.2. summa, tract.10. difficult. 15. dub.4. punct.2. Giballin. de censur. in synop. verbo Aborsus, Paulus Zacchias lib.1. qq. medico-legal. tit.2. q.9. & 10. Mornacius in l.9. ff. ad leg. Aquil. Amaya lib.3. obseru. cap.1. §.3. Gothofr. in l.1. Cod. Theodos. de sicar. Bronchorst. enantioph. cent.4. assert.84. Theophil. Raynaud. tom. 14. tract. de sect. Cæsarea, cap.10. per tot. Beyerlinch. in theat. vitæ hum. tom.1. verbo Aborsus.

Sed in præsentem assertionem ita illustratam pro dubitandi ratione insurgo. Plus est veneno occidere, quàm gladio, l.3. Cod. ad leg. Cornel. de sicar. l. 1. Cod. de malefic. quia tantò grauiora 3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

funt crimina, quantò difficiliùs cauentur. Cicero *pro Roscio Amerin.* Igitur seueriùs, grauiusque debet puniri, qui poculo aliquem occidit, quàm si gladio interficeret. Deinde difficilis est præsens textus in ea parte, dum æquiparat propinantem venenum, vt soboles nasci non possit, cum eo qui poculum dedit, vt generari nequiret; ita vt ambo tanquam homicidæ teneantur, nam homicidium à cæde hominis dicitur, *cap. homicidium, de pœnis, distinct. 1. cap. homicidium, de pœnis, dist. 5.* quia homo non dicitur sine anima, *cap. in quadam, de celebrat. Missar. c. cum iuxta, de hæretic. l. in Falcidia, §. placuit, ff. ad leg. Falcid.* Igitur non potest vt homicida puniri, qui poculum dedit, vt generari, aut nasci soboles non posset, vt probat Carranza *de partu c.1. § 2. & c.16. §. vnic.* Et ita simile poculum propinantem non manere irregularem, docent Trocius *de perfecto clerico c.14. n.6.* Couarr. *in Clement. si furiosus, p.2. §. 3.* Igitur non rectè in præsenti asseritur, vt homicidam eum puniri. Difficile etiam est, quod in præsenti docetur, videlicet aborsum facientem, seu procurantem, vt homicidam teneri; nam quæ aborsum fecit, aut poculum propinauit ad illud faciendum extra ordinem punitur, *l. 4. ff. de extraordin. cognit. l. 3. §. 2. l. si mulierem 8. ff. ad leg. Cornel. de sicariis*, ibi: *Si mulierem visceribus suis vim intulisse, quo partum abigeret, constiterit, eam in exilium præses prouincia exigit.* Igitur quia non vt homicida tenetur, non punitur pœnis ordinariis.

4. Quà dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, poculum plerumque dari aborsus causâ, de quo Plautus.

DE POCVLO AMATORIO, VEL AD ABORSVM.

Metuebatque illa ne sibi persuaderet
Vt abortioni operam daret, puerumque vt necaret.

Iuuenal. *satyr. 6.*

Tantum artes huius, tantum medicamina possunt,
Quæ steriles facit, atque homines in ventre necandos.

Ouidius *lib. 2. amor. eleg. 4.*

Quæ prima instituit teneros auellere fœtus,
Militia fuerat digna perire sua.
Vestra quid effoditis subiecta viscera telis,
Et nondum natis dira venena datis.

Et plerumque ab ipsis matribus sumuntur, vt latè probat Theophilus *tom. 4. de orta infantum, cap. 10.* De his poculis ad procurandum aborsum agunt Patres Synodi Ancyr. c. 21. Dioscorides *lib. 2. c. 80. & lib. 5. cap. 19.* Plinius *lib. 14. cap. 16.* ex eis Gibalinus *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 9. art. 1. num. 4.* Cuiac. *19. obs. cap. 9.* Deinde poculum amatorium frequenter datur explendæ libidinis causâ, *l. 3. §. 2. ff. ad leg. Cornel. de sicar.* & nihil adeo frequentius in fœminis, quàm superstitionibus, ac veneficiis libidinem fouere, vt prægnationis periculo sublato, ad libidinem faciliùs allicerentur. Seneca *in Hercule fur. act. 2.* ibi: *Magicis artibus ferè coniugia nupta precibus admissis ligant.* Lucanus.

—— Quos non concordia mixti
Alligat vlla thori, blandaque potentia formæ,
Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

5. Et qui vehementer turpi voluptate capi se finunt, vt arctiùs illigentur, & indissolubilibus vinculis constringantur, solent amori addere veneficia, vt etiam in vitiis quis magicis artibus ad amorem trahatur. Synodus Regiaticina, vt vulgò appellatur, *can. 25. Quia pestiferas adhuc stirpes, & reliquias artis magica in tantum vigere ad nos perlatum est, vt quædam malefica illicitum amorem aliorum mentibus, aliis verò odium immittere dicantur; quædam etiam ita venenaria sint, vt quosdam peremisse multo populi numero deferantur: huiusmodi diaboli ministras diligenti examinatione proditas sub acerrima pœnitentia redigendas statuimus, & in ipso tantùm exitu, si tamen priùs pœnitentiæ opera fecerint, reconciliandas esse permittimus.* Virgil. *lib. 4. Æneid.*

Hac se carminibus promittit soluere mentes,
Quas velit, & aliis duras immittere curas.

Horatius:

Canidia cogit veneficiis Varum vt se amet;
At vos vt reddat, quibus est fallacia luna,
Et labor in magicis sacra piare focis.

Iuuenalis *satyr. 6.*

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti.

Potiones istæ amatoriæ ex illicitis rebus à sceleratis, & veneficis mulieribus plerumque conficiuntur, qualem Veiam describit Horatius, quæ immerentem puerum interemit.

Exerta vti medulla, & aridum iecur
Amoris esset poculum.

Idem Canidiam veneficam inducit, quæ cùm Varo poculum amoris dedisset, eo alterius carminibus soluto, dixit:

Maius parabo, maius infundam tibi
Fastidienti poculum
Priusque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super,
Quàm non amore sic meo flagres, vti
Bitumen atribus ignibus.

Sed & Ouidius *lib. 1. amor.* Lenam quandam sic describit.

Illa magas artes, technas, ac carmina nouit,
Inque caput liquidas arte recuruat aquas.
Scit bene quid gramen, quid torto concita rhombo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.

Idem *in lib. de medicamine faciei.*

Sic potius nos tanget amor, quàm fortibus herbis,
Quas maga terribili subsecat arte manus.
Nec vos graminibus, nec mixto credite succo,
Nec tentate nocens virus amantis equæ.

Monet etenim puellas, vt magia cultu, quàm veneficiis sibi amatores parent, eorumque animos deuinciant. Illud etiam notandum est, virus equinum, Hippomanes nuncupari, quòd equinæ cupidini similem mortalibus amorem accendat, vt Collumela *lib. 6.* scribit. Vnde Virgil. *lib. 3. Georg.* ait:

Hinc demùm hippomanes, vero quod nomine dicunt
Pastores, lentum distillat ab inguine virus
Hippomanes, quod sæpè malæ legere nouercæ,
Miscueruntque herbas, & non innoxia verba.

Iuuenal. *satyra 6.*

Hippomanes, crimenque loquar, coctumque venenum.
Priuignoque datum.

Aristoteles *lib. 6. de histor. animal.* de equabus loquens ait: *Tale aliquid emittunt, quod Hippomanes appellatur, eodem quo illud, quod nascitur, nomine; & hoc præcipuè ad amoris veneficia peti solet.* Aliter Hippomanes pro eo accipitur, quod fronti pulli nascentis adhæret, magnitudine caricæ, specie latiusculum, orbiculatum, nigrum; quod si quis præripiat, equa excitatur, furitque cognito illius odore; quare à veneficis petitur, vt referunt Aristot. *lib. 6. histor. animal. cap. 22.* Virg. *lib. 4. Æneid.*

Quæritur,

Quaritur, & nascentis equi de fronte reuulsus
Est matri prareptus amor.

Propertius *lib.* 4. prosequitur Tiraquel. *in l.*14. *connub.*

6. **Alia de poculo amatorio.** Etsi plures crediderint, per artem magicam amorem conciliari, vt Constantin. *in l.verum, C.de malefic.* Iacob.Spreoger. in libro quem dixit *Malleum malefic.* non desunt tamen qui huic opinioni refragentur, veluti Ouidius *lib. de medicam. faciei*, & 2. *de arte amandi*, ibi:

Fallitur Æmonias, si quis decurrit ad artes,
Datque quod à teneri fronte reuellis equi.
Non facient vt viuat amor Neroidis aut herbæ,
Mixtaque cum magicis Marsa venena sonis.

Propertius *lib.* 2. *eleg.* 1.

Sex mihi sint tangenda nouercæ pocula Phedræ,
Pocula priuigno non nocitura suo.

Quod etiam facilè probari posset illustri exemplo sanctorum Martyrum Cypriani, & Iustinæ, vt tradit Castalion *variar. lection. cap.*41. *tom.*4. *thesauri critici.* Exemplis prophanis probat Tiraquel. *in dicta l.*14. *connub.* & magicas has vanitates sæpe irridet Plinius, & nugas quorundam dicit Harmenopul. *lib.* 6. *promptuar. tit.* 10. Alberic. Gentil. *ad l.*1.*Cod. de malefic.* existimat, induci huiusmodi affectus posse per similia pocula ope dæmonum, qui humores sic aptare possunt, vel per ipsam medicamentorum vim idem operantium, quod dæmones in illa humorum aptatione. Illud certum esse experientia docuit, per pocula hæc amatoria plerumque mortem, aut furorem contigisse. Lucilia Lucretij vxor eo poculo maritum suum in rabiem deduxit, qui demùm necem sibi ipsi consciuit, vt D.Hieronymus, & Eusebius Cæsareensis prodiderunt. Et saepè notissimum est, hæc pocula, quæ etiam Philtra nuncupantur, lethum, aut furorem inferre. Ouidius *lib.*2. *de arte amandi.*

Nec data profuerint pallentia philtra puellis.
Philtra nocent animis, vimque furoris habent.

Iuuenalis *satyr.*6.

Hic magicos affert cantus, hic Thessala vendit
Philtra, quibus valeant mentem vexare mariti,
Et solea pulsare nates: quod desipis, inde est;
Inde animi caligo, & magna obliuio rerum,
Quas modò gessisti: tamen hoc tolerabile, si non
Et furere incipias, vt auunculus ille Neronis.
Cui totam tremuli frontem Cæsonia pulli
Infudit.

Quod sic narrat Suetonius: *Creditur*, inquit, *Caligula potionatus à Cæsonia vxore amatorio quidem medicamento, sed quod in furorem verterit.* Et plura eâ de re Iosephus *lib.*19. *antiquit.* quæ nunc libenter prætereo. Etiam pocula sumi solent ad impediendam generationem, vt probant, & exemplis illustrant Martinus Delrio *disquisit. magic. lib.*3. *cap.*4. *sect.*8. Basilius *lib.*1.*de matrim. cap.*64. *&* 65. Thomas Sanchez *eod. tract. lib.*7. *disput.*94. *cum duabus sequent.* Brauo *resol. Medic. sect.*5. *resol.*12.

7. **Traditur ratio decidendi.** His suppositis apparet iam ratio præsentis decisionis: nam cùm certum sit tam apud Theologos, quàm Medicos, fœtum adhuc in vteris maternis existentem post animationem perfectè hominem esse, *cap. aliquando* 7. *cap. quod verò* 8. *cap. Moyses* 9. 32. *quæst.*2. Tertul. *de anima cap.*37. ibi: *Ex eo igitur fœtus in vtero homo, à quo forma completa est.* Vbi Pamelius *annotat.* 437. Lactantius Firm. *de opificio Dei, cap.*17. Hippocrates *de pueri natura*; Galenus *lib. speciali, An quod in vtero gestatur, animal sit, cap.* 2. *cum sequent.* Philo *lib.*5. *cap.*15. Plato *apud Plutarchum lib.*1. *de placitis Philosoph.* latè & eruditè probant Cartanza *de partu cap.*2. *num.*2. Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 2. *quæst.* 1. Inde placuit eum, qui prægnanti mulieri poculum dederit, vel quid aliud dolo, & consultò fecerit, ex quo abortus sequatur, partusque pereat, verè homicidam esse, & pœnis homicidæ teneri, *cap.* 21. *Exodi, l.si quis necandi, ff. ad leg. Corn.de sicariis.* Eleganter Tertul. *de anima cap.*37. vbi cùm lex Exodi animam pro anima reddi iubere referat, docet hoc etiam procedere in partu animato. Similiter etiam Ecclesiæ Patres non solùm abigentem fœtum animatum tanquam homicidam damnarunt, verùm etiam sterilitatis pocula, & concepti tantùm partus diffusiones, vt proxima homicidio crimina execrantur, & damnarunt, quia vt aiunt Tertul. & Minutius Felix, tunc etiam homicidium datur: ille *in apolog. cap.*.9. ibi: *Nobis verò homicidio semel interdicto, etiam conceptum vtero, dum adhuc sanguis in hominem delibatur, dissoluere non licet. Homicidij festinatio est prohibere nasci; nec refert natam quis eripiat animam, an nascentem disturbet: homo est & qui futurus: & fructus omnis iam in semine est.* Iste in Octauio, ibi: *Sunt quæ in ipsis visceribus, medicaminibus & potis originem futuri hominis extinguunt, & parricidium faciunt antequam pariant.* Quare reiectâ communi distinctione fœtus animati, vel non, huiusmodi scelera prohibentur. D. Basil. *in epist. ad Amphiloch. cap.* 2. ibi: *Quæ de industria fœtum corrupit, cædis pœnas luat; formati, vel informis subtilitas à nobis non attenditur. Hic enim non solùm quod nasciturum fuit, vindicatur; sed etiam ipsa, quæ sibi insidias parauit, quoniam vt plurimum eiusmodi inceptis, vnà quoque mulieres intereunt.* Vbi sanctus Basilius non solum expendit homicidium, quod sæpiùs accidere solet, viri, vel fœminæ, cui poculum propinatur, vt etiam docetur *in l. si quis, §.abortionis, ff.de pœnis.* Nec interest, quod qui poculum dedit, animum non habuit occidendi; nam cùm rem pessimi exempli fecisset, periculum prænoscere debebat, & ideo plecti debet, *c. final. hoc tit.* Lex enim vt præclarè Demosthenes ait *in l.*2. *ff.de legibus*, voluntariorum est, & non voluntariorum delictorum coërcitio: & hæc nefaria crimina variis pœnis nouissimè damnarunt suis constitutionibus Sixtus V. in Bulla 87. quæ incipit: *Effrenatam*, edita anno 1586. Gregorius IV. in sua constitutione 14. quas referunt, & exponunt Duardus in Bulla cœnæ Domini, *lib.*1.*cap.*3. *q.*5.*num.*3. Quaranta *in summa Bullarij, verbo Abortus, num.*3. Barbosa *de potestate Episcopi, allegat.*51. *num.*136. & *allegat.*110. *num.*20. Gibalinus *in synopsi censurar. verbo Abortus*, Scortia, & Hieron. Garcia *vbi suprà.* Rectè ergo in præsenti canone, vt homicidam damnari debere statuunt Patres Concilij Vvormac. eum qui poculum dedit ne soboles nasci, aut generari posset: licèt non vtroque casu qui dedit, pœnis homicidæ teneatur, vt statim dicemus.

8. **Dissoluitur dubitandi ratio.** Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam in præsenti textu non agitur de occidente hominem iam natum veneno, vel gladio, sed de abigente partum poculo propinato, qui vt homicida tenetur, idest pœna capitali afficitur, vt expressè cauetur *in l.*2.*tit.*3. *lib.*6. *legum Vuisigoth.* ibi: *Qui mulieri prægnanti poculum dederit ad necandum infantem, vel ad faciendum abortum, occidatur.* Et *l.* 8. *tit. de los homicidios, part.*7. Nec obstat augmentum

mentum primum ipſius difficultatis, nam licèt propriè homicidium non detur cùm poculum ſterilitatis tantùm propinatur, vt concipi, aut generari ſoboles non poſſit; tamen iuxta rationes ſuprà adductas tale ſcelus tanquam homicidium vindicatur, quia latè homicidium dicitur à Tertulliano, & Minutio ſuprà: & D. Hieronymus ait *epiſt.*22. ibi: *Aliquas ſterilitatem prohibere, & necdum ſati hominis homicidium facere.* Nec obſtat, quod qui ſimile poculum dedit, irregularis non manet, vt probant Suarez *de cenſur. diſput.* 44. *ſect.* 2. *numer.* 13. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *part.* 4. *conſect.* 2. Nam licèt qui tale poculum ſterilitatis dedit, vt homicida in præſenti textu damnetur, non tamen eiſdem pœnis ac homicida plectitur, vt conſtat ex diuerſis canonibus ſuprà pro illuſtratione concluſionis adductis: & ita irregularis non manet, quia talis pœna nullo canone expreſſa eſt. Et licèt Sixtus V. eam ſtatuiſſet, tamen nouâ conſtitutione Gregorij XIII. cùm pœnis tantùm lutis communis pocolum propinantes puniantur, & inter pœnas iure communi ſtatutas non reperiatur irregularitas, ideo neque ex nouo iure irregularitas contrahitur ea propinatione poculi ſterilitatis: vnde audiendus eſt Gibalinus, qui *dicto conſect.* 2. aſſeruit, præſentem canonem eſſe Concilij Prouincialis, & ideo in eo Patres legem vniuerſalem condere non poſſe; nam cùm textus hic, etſi Concilij Prouincialis, compilatus reperiatur in hoc volumine Decretalium à Gregorio IX. approbato, hæſitari nequit quin pro lege vniuerſali habeatur.

9. RESPONDETVR VLTIMÆ DIFFICVLTATI. Difficilius eſt quod vltimo loco pro augmento dubitandi rationis expendebamus, propter Conſultorum reſponſa ſibi contraria, ſiquidem Marcianus *in l.* 4. *ff. de extraordin. crimin.* abactionem partus extraordinarium crimen eſſe dixit, & exilio temporali vindicandum: cùm Vlpianus *in l ſi mulierem* 8. *ff. ad leg. Cornel. de ſicariis*, inter publica delicta retulerit, exilioque perpetuo puniendum cenſuerit; quæ pœna olim fuit legis Corneliæ de ſicariis, *l.* 3. *§. penult. ff. eod. titulo.* Pro cuius difficultatis ſolutione communiter diſcrimen conſtitui ſolet inter caſum, in quo abortus contingit circa fœtum iam animatum, aut circa non animatum; ita vt primo caſu crimen capitale ſit, & lege Cornelia vindicetur: ſecundo verò caſu extraordinarium, & ita extra ordinem puniatur. Ita docuerunt Gomez *lib.* 3. *variar. cap.* 3. *num.* 32. Farinac. *in praxi, quæſt.* 122. *num.* 134. Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 20. *num.* 10. & *in Clement. ſi furioſus,* 2. *part.* §. 3. Duarenus *ad tit. de extraordin. crimin. cap.* 1. Cuiac. *lib.* 19. *obſ. cap.* 9. Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de extraordin. crimin. cap.* 1. pluribus relatis D. Melchior de Valentia *tom.* 3. *illuſtr. tract. de liber. & poſthum. cap.* 1. *num.* 9. pro quorum ſententia faciunt textus *in cap.* 21. *Exodi, verſ.* 22. ibi: *Si rixati fuerint viri, & percuſſerint mulierem pregnantem, exieritque fœtus eius, ſi quidem informis, mulcta mulctabitur percuſſor; ſi verò iam formatus, dabit animam pro anima.* Quem textum ita accepit D. Auguſtin. relatus *in cap. Moyſes* 32. *quæſt.* 2. & textum *in l. ſi quis* 38. §. *qui abortionis, ff. de pœnis*, vbi ait Conſultus: *Qui abortionis, aut amatorium poculum dant, etſi dolo non faciant; tamen quia mali exempli res eſt, humiliores in metallum, honeſtiores in inſulam amiſſa parte bonorum relegantur: quod ſi eo mulier, aut homo perierit, ſummo ſupplicio afficiuntur.* In quo reſponſo tametſi verbum *homo*, plerique referant ad eum, cui poculum præbitum eſt, vt fecit Valentia *dict. cap.* 1. *num.* 7. alij tamen referunt id non tantùm ad eos, quibus pocula amoris, aut abortionis præbentur, ſed & ad fœtum, qui iam homo erat, cùm abigeretur. Ita Ant. Matthæus *dict. cap.* 1. *numer.* 2. Sed licèt hæc communis diſtinctio multis, magniſque Auctoribus placuerit, & commodiſſima videatur ad conciliandum textum *in d. l.* 4. *ff. de extraordin. crimin.* cum dicta lege 8. *ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* tamen ſubtiliter, & eruditè D. Ioannes Ramos *de pœna parricidij lib.* 7. *num.* 46. vt diſſidentia Conſultorum reſponſa circa fœtus exponat, diſcrimen conſtituit inter Stoïcos, & Peripateticos Philoſophos, Conſultoſque eorum diuerſam ſcholam ſectantes. Stoïcorum enim opinio fuit fœtum, dum in vtero eſt, non eſſe hominem, aut animal, ſed partem matris, & portionem viſcerum eius, ſicut fructus pendens, pars arboris eſt. Seneca *epiſt. vnic.* appellauit fœtum *maternorum viſcerum latens onus.* Quintilianus *declamat.* 338. dixit *partem viſcerum matris.* Faciunt Plutarchus *lib.* 5. *de placitis Philoſoph. cap.* 15. Alexander Aphroiſius *lib. de anima, cap.* 20. Galenus *lib. de hiſtor. Philoſoph.* Lactantius *de mundi opificio cap.* 16. Vnde Vlpianus, Paulus, Papinianus, Marcellus, qui Stoïcorum ſcholam ſectati fuere, ſenſerunt, fœtum non eſſe hominem, animalue: quare Papinianus *in l. in lege* 9. *ff. ad leg. Falcid.* dixit, partum nondum editum hominem non rectè fuiſſe: & Marcellus *in l.* 2. *ff. de mortuo inferendo*, fœtum eſſe ait ſpem animantis, nec qui eum interimit, propriè hominem occidiſſe. Et Pomponius *in l. vlt. ff. de aſſignand. libert.* non eſſe in rerum natura aſſeruit. Et Vlpianus *in l.* 1. §. 1. *ff. de ventre inſpiciendo*, ſcripſit fœtum partem matris eſſe, nec antea credi cognatum, quàm naſcatur. Et *in l.* 1. §. *ſi quis proximior, ff. vnde cognati*, fœtum in rebus humanis non eſſe ſupponit: & *in l. ſed ſi plures* 10. §. 1. *ff. de vulgari, l. vbicunque* 7. *ff. de ventre in poſſeſſ. mittend. l. generaliter* 24. §. *ſeruo* 4. *ff. de fideicommiſſ. libert. l. nomen* 164. *ff. de V. S. l. penult. ff. de his, quæ pro non ſcript. l. ſi quis* 7. §. *de fructibus* 3. *ff. de except. rei iudic.* iuxta quam ſententiam idem Vlpianus cenſuit, poſthumo tutorem non rectè dari, *l. ſi nemo* 19. §. *vlt. ff. de teſt. tut.* & ætatem hominis à die natali computari docuit *in l. denique* 3. §. *minorem, ff. de minor. l. quâ ætate, ff. qui teſtamenta facere*, & muliere prægnante in naue accepta, ſi poſtea pepererit, pro filio vecturam non deberi reſpondit *in l. ſed addes* 19. §. *ſi quis mulierem* 7. *ff. locati*; ideoque ancillæ furtiuæ partum vſucapi non poſſe, contra Scæuolam docuit *in l. qui vas* 48. §. *ancilla, ff. de furtis, iuncta l. non ſolum* 33. *l. iuſto* 44. §. 2. *ff. de vſucap. l. ancilla* 90. *ff. de furtis, l. qui in vtero* 26. *ff. de ſtatu homin. l. ſi ancillam* 4. *ff. pro ſuo, l. qui ob portionem* 9. *l. ſeruus* 10. *ff. pro emptore, l.* 3. *Cod. eod.* & iuxta eandem ſcholam Paulus docuit, petitâ ancillâ petitum cenſeri partum, *in l. Paulus* 14. *l. partum, ff. de vſur.* & ancillâ prægnante pignoratâ, pignori datum cenſeri partum, idem docuit *in l. ſi conuenerit* 78. §. *ſi fundus* 2. *ff. de pignoratitia, iuncta l. & quemadmodum, l. fideiuſſor* 26. §. *vlt. l. Paulus* 29. §. 1. *ff. de pignor. l.* 1. *Cod. de partu pignor.* & ita ſeruo in vtero exiſtenti libertatem relinqui non poſſe, docuit *lib.* 4. *ſentent. tit.* 14. *l. cùm inter, Cod. de fideicommiſ. libert.* & partum in poteſtate patris morientis non fuiſſe innuit ipſe *in l. vlt. ff. de collat. bonor. l. vlt. ff. de aſſignand. libert.* & ita

fœtus

fœtus patri ad excusationem tutelæ non prodest, *l.2. §. qui autem 6. ff. de excusat. tutor.* Et licèt plerumque in iure fœtus comparetur filiis iam natis, *l.2.§. qui autem, ff. de excusat. tutor. l. intelligendus 53. ff. de V. S. l. qui in vtero 7. & 26. ff. de statu hominum, l. si quis 187. ff. de R. I.* tamen id iuris fictione, vel Prætoria æqoitate effici satis innuune illa verba: *Intelligitur, videri quodammodo*; quibus vtuntur Consulti *in l. is cui 18. ff. quando dies legati, l. intelligendus 153. ff. de V. S. l. vel si vino 7. ff. de suis & legit. l. si quis 187. ff. de R. I.* Iuxta hanc ergo Stoïcorum sententiam matrem partum abigentem non pœnâ ordinariâ homicidij, sed extraordinariâ puniendam esse, Consulti ipsi docuerunt *in dict. l.4. l. 3. §.2. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. Diuus 4. ff. de extraordin. cognit. l. si quis 38. §. qui abortionis, ff. de pœnis.* Philosophi verò qui contrà sentiebant, consequenter existimarunt, in eo verum homicidium dari, vt probant Galenus *vbi suprà*, Aristotel. *lib. 2. de histor. animal.* Plato apud Plutarchum *lib. de placit. Philosoph. 5. cap. 25.* & qui iuxta eorum scholam crediderunt partum adhuc in vtero latentem animal esse, docuerunt abortum procurantem pœnâ ordinariâ homicidij puniri. Philo *de specialibus legibus*, Iosephus *lib. 4. antiquit. cap. 8.* Athenagoras *in Apologet. prope finem*, Tertul. & Minut. Felix suprà relati. Vnde cùm Ecclesia semper crediderit fœtum animatum verè hominem esse, *cap. nasci, 56. dist. cap. si ad matris 114. de consecr. dist. 4.* quia ad essentiam hominis duo principaliter exiguntur, corpus videlicet, & anima, *cap. in quadam, de celebrat. Missar. Clement. 1. de summa Trinit.* ideo in præsenti, & in aliis canonibus suprà congestis, abortus vt verum homicidium vindicatur. Nec pro Stoïcorum sententia facit textus *in cap. qui in maternis, de consecr. dist. 4.* in illis verbis: *Qui in maternis vteris est, baptizari non potest, quia qui non est natus secundum Adam, non potest secundum Christum renasci.* Ex quibus deduci videtur, fœtum adhoc post animationem hominem non esse; cuius interpretationem dedi *in cap. maiores 3. de baptismo.* Videndus post Lipsium, & neotericos Reies *in selectione ad l. Attiniam, sect. 4.*

10. Ex suprà traditis exponendus est textus *in l. Cicero 39. ff. de pœnis*, vbi Triphoninus, qui Stoïcorum sectator fuit, vt probat D. Ioannes Ramos *dict. lib. 7. num. 130.* refert Milesiam quandam mulierem cùm esset in Asia, eo quod ab hæredibus secundis acceptâ pecuniâ partum sibi medicamentis ipsa abegisset, rei capitalis esse damnatam: ex quo textu deduci videtur, etiam iuxta Stoïcorum sententiam abortum pœnis ordinariis homicidij puniri. Ant. Matthæus *dict. cap. 1. num. 2.* docet quod cùm legibus, non verò exemplis iudicandum sit, parum attendi debet casus ille à Triphonino relatus, qui in Asia contigit: verùm iuxta traditam distinctionem rectiùs textum illum accipit D. Ioan. Ramos *dict. lib. 7. num. 205.* Iuxta sententiam Philosophorum; nam cùm casus ille contigisset Mileti apud Athenienses, vt refert Cicero *in oratione pro Cluentio*, & probat Pancirola *lib. 2. variar. cap. 51.* & Mileti non Stoïcorum sententia obtinuisset, vt Romæ, sed potiùs iuxta communem scholam sapientium receptum esset, fœtum in vtero existentem, hominem, animalque esse; ita verum homicidium dari rectè pronunciatum fuit Mileti, quod erat Colonia Atheniensium. Ammianus Marcel. *lib. 22.* ibi: *Atheniensium coloni Milesij inter Iones alios in Asia per Nileum multò antè locati.* Terentius in *Adel.*

M. *Venit vt secum auehat;*
Nam habitat Mileti. Æ. *Hem*
Virginem vt secum auehat!
M. *Sic est.* Æ. *Miletumque obsecro.*

Strabo *lib. 14. geograph.* Ouidius *lib. 9. Metamorph.* rectè ait mulierem abortum facientem capitali pœnâ puniri, quia verè homicidium perpetrauit. Nec interest, quod in eius textus specie mulier pecuniam accepit, vt partum abigeret, vt notauit D. Ioannes Ramos *vbi suprà, num. 194.* contra eos, qui existimarunt, ob illius pecuniæ interuentionem mulierem pœna Capitali affectam fuisse. Quidam etiam existimabant, in prima parte ipsius textus ideo matrem pœna capitali puniri, quia pecuniam accepit vt partum abigeret, & ita assassinatum committeret: in secunda verò non ita puniri, quia non quæstus causâ aborsum procurauit.

EXPONITUR L. CICERO, 39. DE POENIS.

CAPUT IV.

Alexand. III. *Bartholomeo* [a] *Exon. Episcopo.*

SIcut dignum, & omni rationi consentaneum est, graues, & difficiles quæstiones ad examen Apostolicæ Sedis deferri, ita etiam nobis ex ministerio susceptæ solicitudinis imminet, easdem quæstiones, prout nobis Dominus dederit, soluere, & singulis à nobis consilium postulantibus respondere, vt prouidentiâ Romanæ Ecclesiæ, quæ vbique terrarum obtinet, disponente Domino, principatum, quæstiones soluantur, & remoueatur in his ambiguitas singulorum de cordibus. Licèt autem super quæstionibus, quas nobis discretio tua soluendas direxit, te non dubitamus prouidum, & circunspectum existere; cogimur tamen ex suscepto seruitutis ministerio iuxta discretionem, & prouidentiam nostram tibi exinde respondere. Sanè cùm vir literatus sis, & sapiens, & discretus in his, ac plurimum exercitatus, pleniùs nosti, quia in excessibus singulorum non solùm qualitas delicti, & quantitas, sed [b] ætas, & scientia, & sexus, atque [c] conditio sunt attendenda. Quia non solùm secundùm qualitatem, & quantitatem facinoris, sed secundùm ea, quæ prædiximus, & secundùm locum, & tempus, quo delictum committitur, vnicuique debet pœnitentia indici; cùm sicut tu ipse non ignoras, idem excessus magis in vno, quàm in alio sit puniendus. Illi autem

qui animo occidendi illum sanctum, & reuerendum virum Cantuariensem quondam Archiepiscopum, aut feriendi, aut capiendi, si de illa captione mors illi subsecuta fuisset, & citra manuum iniectionem se fatentur venisse, pari pœnâ, vel ferè pari puniendi sunt: & illi etiam, qui non vt ferirent, sed vt percussoribus [d] opem ferrent, si fortè per violentiam, quam quidam moliri volebant, impedirentur, paulò minori debent pœnâ mulctari: quia cùm scriptum sit: Qui potuit hominem liberare à morte, & [e] non liberauit, eum occidit; constat ab homicidij reatu immunes non esse, qui occisoribus opem contra alios præstare venerunt: nec caret scrupulo societatis occultæ, qui manifesto facinori desinit obuiare. Illi verò, qui se asserunt animum Regis inflammasse ad odium, vnde fortè homicidium fuerit subsequutum, durè, & asperè, sed non ita seuerè sunt puniendi, nisi fortè Regem ipsum ad illud homicidium suis suggestionibus prouocassent. Illi quoque non fuerunt à culpa liberi, nec à pœna debent esse immunes, qui licèt fuerint illius iniquæ machinationis ignari, tamen eis, quos sicarios esse sciebant, in sarcinis custodiendis ministerium præbuerunt. Eos verò, qui dicunt illius sancti viri, & suorum post mortem eius occupasse spolia, si nihil aliud in tanto facinore commiserunt, à pœna mortis eius arbitramur esse immunes. Sed quæ occupauerunt, eis, quorum fuerunt, tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus vnde ea possint reddere: & ipsis ex hoc pœnitentia, moderata tamen est indicenda, quia licèt quidam ex his ea, quæ occupauerunt, fateantur se pauperibus erogasse, non tamen alienas res, cùm ipsas potuissent eis, quorum fuerunt, restituere, debuerunt pauperibus erogare. Illis verò, qui sola excommunicatorum [f] participatione se reos esse cognoscunt, consideratâ temporis morâ, in quo in eadem nequitia perdurarunt; & inquisito etiam si eis timore, vel affectione communicauerint scienter, vel ignoranter, secundum hoc pœnitentia est indicenda. Clericos autem, quos constat armatos interfuisse tanto facinori, & illos etiam clericos, qui consilium illud dederunt, vt sanctus vir caperetur, perperuò non solum ab altaris ministerio deponendos esse censemus, sed ita etiam, quod in Ecclesiis nullo vnquam tempore [g] lectiones legant, vel responsoria in choro cantent: sed in psalmis apud Deum de commisso satagant veniam implorare. Insuper autem clerici ipsi in districto claustro [h] monachorum, vel canonicorum regularium, si fieri potest, sunt recludendi: ita quidem, quod vsque ad septennium, vel quinquennium debeant ab introitu Ecclesiarum coërceri.

NOTÆ.

1. a *Exoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 7.* & post Concilium Lateran. *part. 35. cap. 1.* Scribit autem Alexander Exoniensi Episcopo, quia Antistites Eboraeensis, Londoniensis, & Saresbariensis fauebant Henrico Regi Angliæ, immò & pacem initam inter ipsum Regem, & Beatum Thomam rescindere curabant, vt refert Baronius *anno* 1170. In præsenti autem textu agitur de nece, & martyrio B. Thomæ Cantuariensis Archiepiscopi, qui post varias clades, & peregrinationes, tandem ad Ecclesiam suam reuersus, dum in ipsâ Ecclesia cum suis clericis, & monachis vesperrinum officium persolueret, varij milites districtis gladiis irrumpentes eundem furiosis clamoribus appellare cœperunt; qui primùm æditdos arguens, eo quod milites excludere tentarent, dicens non esse Ecclesiam castrorum more custodiendam; mox seipsum ingenti animo militibus mortem minantibus offerens, seque paratum esse dicens pro Deo mori, & pro libertate Ecclesiæ, atque iisdem sub anathemate prohibens ne cuiquam omnino ex suis, siue monacho, siue clerico nocerent; demum in modum orantis inclinato capite, mirâ constantiâ ferales expectauit ferientium ictus, & ita martyrij palmam assequutus fuit die 29. Decembris anno 1170. cuius martyrium, & gesta cum Henrico II. Rege Angliæ referunt scriptores ipsius vitæ Geruasius *anno* 1154. Vergil. *lib. 3. histor. Angliæ*, Richardus Smithens *in floribus Ecclesiæ Anglic. lib. 7. de Archiepiscop. Cantuar. cap. 7.* Nauclerus *2. tom. gener. 40. fol. 205.* Paulus Æmilius *in vita Ludouici, fol. 110.* Ioannes Maior *de Scotor. gestis, cap. 16.* Sanderus *lib. 1. schism. Angliæ*, Ribadeneira *in hist. Angliæ lib. 1. cap. 38.* Pineda *lib. 20. Monar. cap. 27. §. 30.* & *lib. 28. cap. 22. §. 2.* Vnde quia in hac sancti Thomæ nece fuerunt plures tam clerici, quàm laïci, qui Henrico fauentes, mediatè, vel immediatè martyrio, & persecutionibus sancti operam dederunt, ideo in præsenti epistola Alexander III. præscribit Exoniensi Episcopo formam, quam obseruare debet in imponendis pœnitentiis bis sceleratis hominibus: quare post Concil. Lateran. *dict. cap. 35.* textus hic compilatur *sub tit. de pœnitentia.*

b *Sed ætas.*] Vt dicemus infrà *in cap. 1. de delict. puer.*

c *Conditio.*] An videlicet nobiles, vel ignobiles sint, vt ita seueriùs, vel leuiùs, iuxta conditionem puniantur, *cap. cùm quidam, de iureiur.* vbi probaui. 2.

d *Opem ferrent.*] Et ita cùm pluribus insidiantibus homicidium perpetratum est, omnes tenentur, vt probat Sesse *tom. 1. decis. 103.* 3.

e *Non liberauit.*] Vt probant vltra relatos à Barbosa *in præsenti*, Gibalin. *de Irregul. cap. 4. confect. 13. fol. 141.* 4.

f *Participatione.*] Ob quam communicantes cum excommunicatis maiori excommunicatione ligatis minorem excommunicationem incurrunt,

currunt, dicemus *in cap. significauit, de sent. excom*,

g *Lectiones.*] De quibus egi, & de responsoriis *in cap. 1. de celebrat. Missar.*

h *Claustro monachorum.*] Pœnitentiæ peragende causâ, de qua detrusione egi *in cap. 1. de irregul.*

CAPVT VII.

[a] Idem.

PResbyterum, qui quendam puerum intuitu [b] disciplinæ percussit in capite, cùm post paucos dies exspirasset, tam ab omni altaris ministerio debes perpetuò remonere, quàm ab officio sacerdotali deponere, si ex ipsa percussione interiit, vel aliam infirmitatem incurrerit, de qua noscitur exspirasse.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 8.* & post Concil. Later. *part. 26. cap. 4.* vbi additur *pars capitis Licet.* Vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. licèt, de sponsa duor. cap. 1. de corpore. vitiat. cap. 6. de iudic. cap. 10. de accusat. cap. 1. & 2. de cleric. pugnant.*

2. b *Disciplina.*] Quæ modica, & leuis præceptoribus, ac magistris permittitur, *l. sed etsi, §. vltimo, cum l. sequenti, ff. ad leg. Aquil. l. item quæritur, §. si magister, ff. locati, cap. si quis non iratus 15. q. 1. cap. circumcelliones 23. quæst. 5. cap. aut facta 19. de pœnit. dist. 1.* Concil. Arelat. 2. c. 34. facit lex 9. *tit* 8. *partit.* 7. qui modus coërcitionis inquit D. Augustin. relatus *in cap. 1. 23. quæst. 5.* à Magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus adhibetur. Contrà verò in emendandis, corrigendisque discipulis nimiam præceptorum acerbitatem, atque sæuitiam damnarunt Quintilianus *lib. 1. instit. cap. 4.* & *lib. 2. cap. 2.* Martialis *lib. 2. epigr. 62.* & iure hoc Pontificio Præceptor clericum immoderatè castigans, & disciplinæ causâ percutiens in excommunicationem canonis *si quis suadente*, incidit: leuiter verò correctionis, & disciplinæ causâ percutiens, non item, *cap. 1. cap. cùm voluntate 54. §. final. de sent. excom.* & minis, ac ferulis non debere Præceptorem nisi perrarò vti, multi bonæ notæ Auctores monent; immò blanditiis pueros ad studia alliciendos esse, docet D. Aug. *lib. 21. de ciuit. Dei, cap.* 14. ibi: *Per pœnas doloribus plenas pueri non coguntur quæque artificia, vel literas discere, ipsum namque discere, ad quod pœnis adiguntur, tam pœnale est eis, vt nonnunquam ipsas pœnas, per quas compelluntur discere, malint ferre, quàm discere.* Alia congesserunt Claudius Espenceus *lib. 2. digress. cap. 3.* Fornerius *lib. 1 rer. quotid. c. 3.* Cur autem ex tali sæuitia non detur actio iniuriarum in Magistrum, sed tantùm actio legis Aquiliæ, exponit D. Ioan. Suarez *ad leg. Aquil. lib. 3. cap. 6. sect. 1.* Cùm ergo in præsenti casu clericus peccasset lethaliter nimiâ sæuitiâ discipulum castigando, ideo efficitur irregularis, vt docent Couarr. *in Clement. si furiosus, 2. part. §. 4. num. 5.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. part. 1. consectar. 1. regul. 2.*

CAPVT VIII.

Idem [a] *Consentin. Archiepiscopo.*

COntinebatur in literis, quas nobis tua deuotio destinauit, quod diaconus præsentium lator, iste, & quidam clerici, qui rogati ad vineas Ecclesiæ putandas perrexerant, circa vesperas [b] opere consummato, cùm redirent, leuandi laboris gratiâ quendam ludum imitati sunt viatorum, proiicientes baculos suos in longum. Studebant enim in directum iacere, & alter alterius fustem ferire. Huius autem ludi, sicut asserunt, solet esse conditio, vt qui alterius baculum percuteret, quasi victor, eo, cuius baculus percussus est, vteretur pro equo: sed præfati clerici equitandi licentiâ non vtentes, sola iactione erant contenti, vt dum alacriùs ad baculos suos concurrerent, laborem itineris non sentirent. Quidam autem laicus, sicut prædictus diaconus asseruit, dum baculum eiusdem diaconi percussisset, incautus in eum equitaturus insiluit, & sic à falce ipsius diaconi, quâ erat accinctus, mortale vulnus accepit, de quo post dies octo exspirauit. Inde est, quod commonemus f. t. atque mandamus, quatenus eundem diaconum sine licentia Romani Pontificis superiorem gradum suscipere, vel in diaconatus officio nullo vnquam tempore ministrare permittas; sed eum dispensatiuè ministrare in subdiaconatus officio [c] patiaris.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a COnsentino.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. Consentia, vel Cosseotia, hodie *Cossenza* dicta, est ciuitas Italiæ in prouincia Brutiæ: habuit Cathedram Episcopalem iam à primis Ecclesiæ sæculis, & D. Greg. *lib.* 7. *epist.* 47. rescribit Palumbo Episcopo Cossentiæ: refert Carolus à sancto Paulo *lib.* 1. *Geograph. sacr. fol.* 60.

b *Opere consummato.*] Nam clericis etiam presbyteris opus rurale exercere sacri canones permittunt, vt probaui *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.*

2. c *Patiatur.*] Duplici ratione præsentem Alexandri III. decisionem niti Glossa existimauit in præsenti, quam sequitur Nauarrus *in manuali, cap.* 27. *num.* 235. Prima, quia diaconus dabat operam rei illicitæ, quia ludus clericis cum laicis prohibitus est. Belletus *disquisit. cleric. part.* 1. *tit. de disciplin. cleric.* §. 4. *num.* 17. Altera, quia Diaconus non adhibuit diligentiam in damno præcauendo, amouendo falcem, non ignarus conditionis ludi; quæ ratio magis placet Couar. *in dict. Clement. si furiosus*, 2. *part.* §. 4. *num.* 8. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. quæst.* 6. Pantojæ *de aleatoribus*, *ad l.* 2. *num.* 46. Gibalino *dict. consect.* 1. Nec tunc obstat textus *in cap. lator*, sequenti, vbi in simili specie, cùm duo clerici in colluctatione decertarent, alter alterum deiecit, & deiectus gladio, quem deiectus ad latus portabat, vulneratus occubuit; & nihilominus asserit Pontifex, ad sacros ordines clericum ascendere posse. Pro cuius textus solutione Glossa *in præsenti*, Gutierrez *suprà*, *num.* 154. Sylnester *in summa*, *verbo Homicidium*, Sotus *de iustitia lib.* 5. *art.* 9. docent in specie textus *in dict. cap. lator*, clericum deiectum omnem adhibuisse diligentiam, nullamque culpam admisisse; immò clericus percussus in culpa fuit alterum prosternendo. Sed hæc solutio facilè conuincitur ex eo, nam exactiorem diligentiam adhibere poterat clericus ille amouendo falcem. Igitur si eam non adhibuit, manet irregularis. Quare placuit solutio Pantojæ *vbi suprà*, qui rectè obseruat, in eo textu non agi de colluctatione in qua sperari posset, vt alter alterum deiiceret; sed potiùs de ludo: vnde extra, votum, & ludi vsum lasciuientes alter alterum vi deiecit: & ita cùm iuxta conditionem ludi non teneretur ludens falcem amouere; ideo omnino inculpatè processit clericus deiectus, & per consequens nullam irregularitatem contraxit. Quâ etiam doctrinâ exponendus est textus *in cap. exhibita*, *el* 2. *hoc titulo.*

CAPVT IX.

Idem [a] *B. Exon. Episcopo.*

LAtor præsentium nobis viuâ voce proposuit, quod quadam die, cùm casu cum quodam clerico luderet, contigit, quod ille proiecit istum ad terram, & [b] cultellus, quem ad latus suum habebat, in alterum incidit, & fortuitò vulneratus occubuit. Eundem itaque ad vos duximus remittendum, d.v. p. A.s.m. quat. rei veritate compertâ, & si ita res se habuerit, & alia iusta causa non impedit, prædictum D. liberè permittatis ad sacros ordines promoueri.

NOTÆ.

1. a B. *Exoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. idest Bartholomæo, de quo egi suprà *in cap.* 7. Post Concil. Lateran. *part.* 26. *cap.* 14. legitur etiam *Exoniensi Episcopo*; & in margine additur *pars capitis Tanta*: vnde cognoscitur in præsenti resecari partem textus *in cap. tanta*, *qui filij sint legitimi.*

b *Cultellus.*] Quem deferre potest clericus, quis armorum appellatione non continetur, vt probat Bobadilla *lib.* 1. *polit. cap.* 13. *num.* 73. & dixi *in cap. clerici arma*, *de vita & honest. cleric.* 2.

CAPVT X.

Idem *Abbati* [a] *S. Benedicti de Nebia.*

SVscepimus literas tuas, & cognouimus ex earum tenore, quod dum lator præsentium in custodiam cuiusdam domus cum altero fratre maneret, ingredientes de nocte quidam latrones ad eos, turpiter ipsos in personis affligere, & denudare vestimentis propriis præsumpserunt. In quos isti resumptis viribus insurgentes ligauerunt illos, & detinere vsque ad notitiam Capituli voluerunt. Cùm autem iste rem ad tuam audientiam perlaturus, ligatos eos in fratris sui custodia dimisisset, & fures se soluere niterentur, frater illos, ne ipse ab eis interimeretur, occidit. Vnde quoniam expediebat potiùs post tunicam relinquere pallium, & rerum sustinere iacturam, quàm pro conseruandis vilibus rebus, & transitoriis, tam acriter in aliquos exardescere, abstineat iste humiliter ab altaris [b] obsequio, & peccatum suum, quibus modis ad arbitrium tuum potuerit vterque studeat expiare. Constat siquidem eos contra rationem, & mansuetudinem, & ecclesiasticam disciplinam ex vtriusque opere interemptos.

NOTÆ.

NOTÆ.

I. a *Sancti Benedicti de Neuia.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. post Concil. verò Later. *part.* 50. *cap.* 17. legitur tantùm *Sancti Benedicti.* Illud semper constat, in præsenti alloqui Pontificem cum Abbate monasterij Sancti Benedicti, sed non exprimitur, cuius diœcesia, vel prouinciæ.

b *Ab altaris obsequio.*] Varia pro huius textus expositione adduxerunt Anguianus *lib.* 4. *de legibus, cap.* 4. *num.* 36. Suarez *de censur. disput.* 46. *sect.* 2. *num.* 10. Genuensis *practic. quæst.* 660. Vvisembach. *disput.* 4. Franciscus Valeno *tom.* 2. *concord. iur. fol.* 321. Sed veram eius interpretationem adduxi *in cap.* 2. *suprà hoc tit.* 2.

CAPVT XI.

Idem [a] *Lucensi Episcopo.*

DE cætero noueris, quod diaconus, quem literarum honestate præditum asseris[b] qui homicidio causam dedisse videtur, sicut ex tenore tuarum literarum perpendimus, non videtur ad sacerdotium promouendus.

NOTÆ.

a *LVcensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 12. vbi additur *pars capitis Consuluit.* Vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. consuluit* 4. *qui clerici vel vouent.* vbi notaui.

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, AC PROBATVR.

IN his quinque decisionibus præcedentibus, & in sequentibus vsque ad finem tituli præcipuè agitur de homicidio casuali; & varij casus deciduntur circa illud culpabiliter, vel non admissum; ita vt illud committens maneat irregularis, vel non. Et communiter recentes, & antiquiores, tam Theologi, quàm Iurisperiti sub sequenti distinctione ea iura accipiebant, & exponebant, videlicet, vt dans operam rei illicitæ, homicidio sequuto, etiam inuoluntario, irregularis maneat; dans verò operam rei licitæ, immunis sit ab omni irregularitatis nota, si adhibeat diligentiam, quam debebat adhibere. Sed veriorem, & magis iuribus sub hoc titulo compilatis consonam credo distinctionem nouiter explicatam à Gibalino *c.* 4. *q.* 2. *per totam*, iuxta quam sequentem assertionem disputandam propono: *Qui lethaliter peccat ob non adhibitam diligentiam in homicidio præcauendo, irregularis manet, siue rei illicitæ, siue licitæ operam dederit. Qui verò nullam lethalem culpam admisit, etsi sequatur homicidium omnino casuale, & inuoluntarium, irregularis non manet, siue rei licitæ, siue illicitæ operam dederit.* Quam conclusionem firmant, seu iuxta eam procedunt textus *in cap. presbyterum* 7. *cap. continebatur* 8. *cap. lator* 9. *cap. suscepimus* 10. *cap. de hoc* 11. *cap. dilectus* 13. *cap. exhibita, el* 1. *y el* 2. *cap. significasti* 16. *c. sua nos* 19. *cap. Ioannes* 23. *cap. quidam* 25. *hoc tit. c. quæsitum* 17. *de pœnis, & remiss. cap. miror, cap. si quis viduam, & ferè per totam* 50. *dist.* Innoc. III. *lib.* 1. *epist. apud Sirletum fol.* 90. ibi: *Exposuit nobis dilectus filius M. presbyter de stabulis, quod cùm olim inuitatus à quibusdam pueris de manu vnius eorum arcum receperit, & sagittam, & eam dirigere voluerit in arborem quæ obstabat, manu errante sagitta eadem discurrens per aërem, puerum quendam valde distantem modicum vulnerauit in capite: propter quod idem puer creditur postmodum exspirasse. Quod cùm idem presbyter bonæ memoriæ G. prædecessori tuo, frater Archiepiscope, sponte curasset humiliter confiteri, ipse pœnitentiam & contritionem ipsius attendens, super beneficio Ecclesiæ de Stabulis, quam in Archidiaconatu tuo, fili Archidiacone, adeptus fuerat, misericorditer dispensauit, vt ipsum, quoad viueret, possideret: mandans eidem, vt ad Sedem Apostolicam accederet, mandatis super officio Apostolicis pariturus. Quia verè in hoc, non ex voluntate (sicut asserit) sed casu deliquit, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si verum est quod asseris, factam cum eo misericordiam attendentes, & quod a dicto Archiepiscopo factum est ratum habentes, & firmum, eum super beneficio prædicto propter hoc nullatenus molestetis, aut patiamini ab aliis molestari. Datum Romæ apud S. Petrum.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Pantoja *de aleat. ad l.* 2. *num.* 45. Vighol. *in methodo iur. can. fol.* 268. Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 13. *cap. fin.* Gutierrez *lib.* 2. *canonic. quæst.* 6. Claudius Espenceus *ad epist. D. Pauli, lib.* 2. *digress. cap.* 3. Suarez *de censur. disp.* 45. *sect.* 5. Franc. Valens *in concord. iuris, fol.* 321. Diana *part.* 11. *tract.* 6. *resol.* 25. Maiolus *de irregul. lib.* 5. *c.* 48. §. 3. Vgolin. *eod. tract. cap.* 18 § 1. Sayrus *lib.* 9. *de censur. disp.* 32. Bormeina *eod. tract. disp.* 7. *quæst.* 14. *puncto* 7. Hurtado *de irregul. disp.* 2. *num.* 28. Auila, Layman, Lessius & alij, quos refert Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *regul.* 2.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed in hanc assertionem, quæ duplicem continet partem, duplici etiam insurgo dubitandi ratione; & primò in eam partem vbi asseritur, ob homicidium casu admissum, non adhibitâ diligentiâ, etiam etsi inuoluntariè, irregularitatem contrahi, sic argumentor. In delictis coërcendis animus magis quam exitus; & affectus potiùs quàm effectus attenditur. Paulus *lib.* 5. *sentent. tit.* 23. Quintil. *declamat.* 281. Vnde interdum qui hominem occidit, absoluitur; & qui non occidit, pro homicida damnatur, *l.* 1. §. *Diuus, ff. ad leg. Corn. de sicar. l. is qui cum telo, Cod. eod. tit.* Isque demùm legum pœnis obnoxius est, qui consultò, non ignoranter delictum admisit. Tertul. *de pœnit.* ibi: *Quid quod voluntas facti origo est? viderint enim si qua casui, aut necessitati, aut ignorantia imputantur: quibus exceptis iam non nisi voluntate delinquitur.* Huc spectat defensio illa, quam attingit Cicero *lib.* 3. *de Oratore*, & in topicis ad Trebatium. *Iacere telum, voluntatis est; ferire quem nolueris, fortunæ: ex quo aries ille subiicitur in vestris actionibus, si telum manu fugit potiùs quàm iecit.* Vbi Boëtius ita explicat: *Si quis cædis accusetur, optima solet esse defensio, fugisse manu telum, & magis quam voluisset,*

voluisset, iecisse. Faciunt textus *in cap. si homicida 23. quæst. 5. l. si ex plagiis 52. §. in cliuo, ff. ad leg. Aquil.* Paulus *lib. 5. sentent. tit. 23. §. qui hominem.* Seneca *lib. 4. de benefic. cap. 34.* Illustrat Cuiac. *lib. 19. obseru. cap. 10. & lib. 6. different. Modest. in l. si seruum 27. ff. de accusat.* notaui *in can. 5. Concil. Illiber.* Igitur ob homicidium casuale, & inuoluntariè commissum non debet tam grauis pœna, irregularitatis videlicet, imponi. Secundò in secundam partem assertionis, vbi docetur ex homicidio casuali, adhibitâ omni diligentiâ commisso, irregularitatem non nasci, argumentor ita. Omni iure ob homicidium casu admissum, etsi inuoluntariè, aliqua pœna statuta est, nam apud Græcos homicidium casu admissum exilio plectebatur, *l. aut facta 16. §. euentus, ff. de pœnis,* Demosthenes *in oratione contra Timocratem, & contra Midiam,* quam transcripserunt Gratianus *sub distinct. 1. de pœnit.* Harmenopulus *in promptuar. iur. lib. 6. tit. 6. §. 12.* & pro iure Græco-Romano proposuit Attaliata in Synopsi Basilic. *tit. 78.* his verbis: *Inuoluntaria cædes exilium irrogat.* Ex Platone, & Pausania ita legem accepit Samuel Petitus *ad ius Atticum lib. 7. tit. 1. Qui alium casu fortuitò necasset, extra fines annum patria exul esto.* Apud Romanos etiam exiliū quinquennale pœnam fuisse patratæ cædis imprudenter, prodiit Quintil. *lib. 7. instit. cap. 4. & declamat. 96. & 305.* ad quam pœnam respexisse videtur Vlpianus *in l. 4. §. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar.* quæ restituenda est ex paritatore legum Mosaicar. & Romanar. *tit. 1.* Illustrant Rodulph. Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 17. & lib. 6. cap. 24.* Guillel. Forner. *lib. 1. select. cap. 10.* Scipio Gentil. *lib. 1. parerg. cap. 31.* Solorzanus *lib. 2. de pœna parricid. cap. 17.* D. Nicol. Anton. *lib. 1. de exil. cap. 6.* D. Ioannes Suarez *lib. 1. ad leg. Aquil. cap. 2. sect. 9.* Grotius *in floribus ad textum in l. aut facta 16. ff. de pœnis:* pleniùs notaui *in d. can. 5. Concil. Illiber.* & iuxta sacros canones pro homicidio facto, & imprudenter admisso quinquennalis pœnitentia iniungitur in Concilio Ancyrano *can. 22.* relato *in cap. eos 42. 50. dist.* Concil. Epaun. *can. 31.* D. Basil. *ad Amphiloch. can. 11.* ibi: *Qui autem inuoluntariam cædem facit, in vndecim annis abundè iudicio satisfecit.* Et *can. 52. 56. & 57.* quorum verba refert Anton. Augustin. *in epit. iur. lib. 35. tit. 1.* Igitur si in homicidio casuali, & per imprudentiam admisso culpa datur pœnitentiâ expianda, debet talis homicida irregularis manere, præcipuè, cum ad irregularitatem contrahendam propter homicidium non desideratur culpa, vt contingit in Iudice reum iustè ad mortem condemnante, qui ob lenitatis defectum irregularis manet.

3. DE IRREGVLARITATE EX HOMICIDIO. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, irregularitatem, de qua in præsenti titulo agitur, communiter ita definiri, vt sit *Canonicum impedimentum ex homicidio proueniens, quo quis prohibetur ad ordines ecclesiasticos promoueri, & in eisdem ministrare.* Quam adduxerunt Villadiego, Maiolus, Gibalinus, & alij communiter scribentes de irregularitate. Dixi canonicum impedimentum, quia hæc irregularitas omnino est iuris ecclesiastici, non verò iuris diuini; nam in lege veteri homicidæ poterant in sacerdotio ministrare, vt refertur *in cap. nos incompetenter, §. ista, el 2. 2. quæst. 7. & in cap. non inferenda 23. quæst. 3.* vbi D. Ambrosius refert Mosem Ægyptium quemdam interfecisse: quod etiam habetur *Exodi cap. 2.* & tamen is Domino altare erexit, & consecrauit, vt refertur *Exodi cap. 31. & in cap. 1. de consecr. dist. 1.* & probatur *ex cap. is qui, de sent. excom. lib. 6.* vbi docet Bonifacius VIII. irregularitatem non contrahi nisi in casibus à iure Pontificio expressis. Facit textus *in cap. 2. de cleric. pugnant.* docuerunt Villadiego, & Maiolus *suprà*, Couarruu. *in Clement. si furiosus, 1. part. in initio, num. 3. & 2. part. §. 3. num. 3.* qui inde rectè inferunt, quod cùm Pontifex sit supra omne ius positiuum, in quacunque irregularitate ex homicidio etiam voluntario proueniente dispensare potest. Nec contrarium probat textus *in cap. miror, 50. dist.* vbi doceri videtur, non posse Romanum Pontificem cum clerico homicida dispensare; nam omissis variis interpretationibus adductis per Archid. & Præpositum, respondendum est, Episcopum, de quo ibi mentio fit, non petiisse à Pontifice, vt cum clerico homicida dispensaret, sed tantùm vt approbaret factum ipsius Episcopi, qui dispensauerat, vt vlteriùs homicida post peractam pœnitentiam celebraret: quod asperè reprehendit Pontifex, & ægrè fert: tum quia sacerdotio priuatus priùs debuit lachrymarum fonte tam immane flagitium diluere, vt talibus remediis curatus, salutis possit inuenire suffragium. Tum etiam, quia voluit ostendere Ioannes Pontifex, illius textus auctor, non esse Episcopis concedendam licentiam ad dispensandum cum clerico homicida, vt post perpetratum homicidium possit in sacerdotio ministrare: quod adeo verum est, quod prohibeatur etiam Episcopis dispensare circa irregularitatem ex homicidio occulto prouenientem. Concil. Trident. *sess. 24. de reform. c. 6.* Couarr. *in d. clement. parte 2. §. 3. n. 4.* Syluester *verbo Homicidium 3. quæst. 8.* Nauarr. *in Manual. cap. 27. num. 240.* quamuis Summus Pontifex in ea irregularitate faciliùs dispenset, quia cessat scandalum, iuxta textum *in cap. nisi cùm pridem, de renunc.* Poterit Episcopus dispensare in homicidio iusto occulto, *ex dict. cap. 6. Concilij Trident.* vt probabile dicit Marinis *lib. 1. resol. cap. 105.* quamuis ipse contrariæ sententiæ adhæreat. Et cum homicida voluntario dispensari posse quoad beneficium simplex obtinendum, ex textu *in d. cap. 2. de cleric. pugnant.* docuerunt Socinus & Felinus *in cap. ad audientiam, hoc titulo.*

Nec suprà traditæ sententiæ obstat, quod Apostolus *ad Timoth. cap. 3.* prohibuit homicidam ministrare in sacerdotio, vnde videbatur impedimentum hoc esse iuris diuini, nec Pontificem in eo posse dispensare, iuxta textum *in cap. sunt quidam 25. quæst. 1.* Nam respondendum est, quod licèt in his, quæ pertineant ad articulos fidei, non possit Pontifex dispensare contra Apostolorum decreta, In aliis tamen potest, vt docet Glossa *verbo Apostoli, in d. cap. sunt quidam:* quam sequuntur Turriscremata *in Summa, lib. 3. cap. 54. & 57.* Dominic. Sotus *lib. 5. de iustit. quæst. 1. art. 4.* & notauimus iam *in cap. 3. de bigam. non ordin.* Nec etiam obstat textus *in cap. 22. & 28. Paralip. lib. 1.* ibi: *Non ædificabis mihi templum, quia vir sanguinis es.* Quæ auctoritas etiam habetur *lib. 2. Regum, c. 7. & in cap. 1. de consec. dist. 1. & in cap. si quis omnem,* iunctâ Glossâ *verbo Et quod dixerit, 1. quæst. 7.* Vnde videtur impedimentum hoc prouenire à iure diuino. Nam respondēdum est, auctoritatem illam esse intelligendam figuratiuè, illud enim templum designauerat Ecclesiam Catholicam, quæ fundanda erat in pace, & charitate, iuxta illud Pauli *ad Ephes. c. 4. Solicitè seruate vnitatem spiritus in vinculo pacis.* Ecclesiæ enim, & eius ministri seruare debent lenitatem, & mansuetudinem 4. EXPONVNTVR VARIÆ SACRÆ PAGINÆ AVTHORITATES.

dinem

dinem Christi, *cap. pœna*, *cap. vnum solum*, 23. *q.* 5. tradunt D. Thomas 2. 2. *q.* 40. *art.* 2. & *q.* 64. *art.* 4. *ad* 3. Præpos. *in cap. miror*, 50. *dist.* Sotus *d. lib.* 5. *de instit. q.* 1. *art.* 4. vnde vt figura respunderet figurato, oportebat templum illud figuratiuum in pace, & mansuetudine fundari. Et quoniam Dauid Rex bellator erat, & sanguinem fuderat, prohibitus est illud ædificare, vt explicat Glossa *verbo Prohibitus*, *in cap.* 1. *de consecr. dist.* 1. Couarr. *d.* 2. *p.* §. 3. *num.* 3. Pineda *de rebus Salomonis lib.* 5. *cap.* 5. *sect.* 2. Theophilus Raynaud. *tom.* 17. *tract. de relig. leric. fol.* 248.

5. De variis homicidiis. Dixi in definitione, *ex homicidio proueniens*, vt comprehenderem quodlibet homicidium, videlicet tam voluntarium, quàm casuale, vel etiam iustum. Et licèt voluntarium homicidium Theologi appellent omne, quod culpam continet, & delicti expers non est; tamen ex Iurisperitorum sententia tantùm voluntarium homicidium dicitur, quod est voluntate directâ commissum ab habente animum occidendi, vel causam dante actioni voluntariæ, *l.* 1. *l.* 7. *l. Diuus* 14. *ff. ad leg. Corn. de sicar. l. cum autem*, *vers. Capitalem*, *ff. de ædilit. edict. cap. sicut dignum*, *hoc tit. cap.* 1. §. *si quis hominem, de pace tenenda in vsibus feuder.* Quia ex voluntate, & proposito delicta distinguuntur, *cap. cum voluntate*, *de sent. excom. l. qui iniuria, l. verùm*, *ff. de furt.* Requiritur ergo quod dolo malo, animoque occidendi perpetretur, & sequatur actus occisionis; semper tamen desideratur vt hominis cædes contingat, à qua dictum est homicidium, *cap. homicidium* 23. *q.* 5. *cap. homicidium*, *de pœnit. dist.* 1. *l.* 1. *ff. ad leg. Corn. de sicar.* notauit Cironius *ad hunc titul.* Vnde infertur, sæuientem in cadauer inimici, aut illud truncantem, etiam eo animo, vt si viuum reperiisset, occideret, nullo modo irregularem manere. Gibalinus *de irregul.* 4. *p.* *cap.* 4. *consect.* 1. Similiter ille, qui odio concepto telo armatus exiit animo occidendi, non tamen occidit, irregularis non est, licèt quoad legem diuinam homicida censeatur. D. Hieron. *lib.* 1. *epist.* 39. *ad Catharinam*, ibi: *Cùm homicidium ex odio sæpe nascatur, quicunque odit, etiamsi nedum gladio percusserit, animo tamen homicida est.* Immò & si quis alium vulnerauit, sanguisque effundatur absque cæde, aut mutilatione, irregularis non manet. Majol. *de irregul. lib.* 5. *cap.* 48. *num.* 3. Similiter nec qui sui ipsius mortem attentauit, irregularis fit. Diana *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 76. licèt contrarium teneat Cornejo *in* 3. *part. tract.* 5. *disput.* 1. *dub.* 2. Inde etiam infertur, non contrahi irregularitatem hanc ex ratihabitione eius homicidij, quod iam commissum ab alio est sine proprio mandato, aut consilio. Couarr. *in Clementina si furiosus*, 2. *p.* §. 1. *num.* 4. Maiolus *de irregul. lib.* 5. *cap.* 48. §. 6. plures quos refert, & sequitur Gibalinus *eod. tract. cap.* 4. *consect.* 15. non enim homicidium perpetrauit ille, qui nec mandatum, vt fieret, dedit; & ita irregularis non est, etsi peccet lethaliter. Nec obstat ratihabitionem mandato comparari, regulâ *Ratihabitionem*, *de R. I. lib.* 6. *l.* 20. *tit.* 5. *p.* 3. Sed qui mandauit aliquem occidere, irregularis est, *cap. final. de homicidio lib.* 6. Ergo & qui ratum habuit. Augetur, nam pariter puniuntur delinquentes, ac ratum habentes, *cap. cum quis*, *de sent. excom. lib.* 6. *cap. final. de iureiur. eodem lib. cap. felicis*, *de pœnis*, *eod. lib. Clement.* 1. *de pœnis*, *leg. licèt*, *ff. de iudiciis.* Ergo ratum habens homicidium irregularis fit. Nam respondetur, tunc ratihabitionem mandato comparari, cùm quid nomine meo absque mandato gestum est; quia tunc ratihabitio superueniens mandato comparatur: at quod nomine meo non est gestum, ratum habere non possum, *cap. ratum*, *de de R. I. lib.* 6. *leg. si pupilli*, §. *sed si ego*, *ff. eod. tit.* Nec obstat textus *in dict. cap. quicunque*, cum aliis proximè adductis; nam in his iuribus delictum ratum habentes ideo excommunicatione ligantur, quia ipsa sententiâ lata fuit non solùm contra delictum perpetrantes, verùm & contra ratum habentes, quia cùm talis sententia proferretur ob iniuriam clericis, & statui ecclesiastico illatam, & etiam per ratihabitionem ea inferatur, inde ipsâ excommunicatione ratum habentes ligantur. Couarrouias *dict.* §. 1. *num.* 57. Nec tantùm irregularis manet, qui homicidium voluntarium perpetrauit, verùm & qui illud fieri iussit, *cap. si quis viduam*, 50. *dist. cap. significasti*, *cap. sicut dignum*, §. *clerici*, *hoc titulo.* Immò & si quis tantùm iusserit aliquem verberari, homicidium tamen sequatur, irregularis manet, *cap. final. hoc titulo*, *in* 6. Maiol. *lib.* 5. *de irregul. cap.* 48. §. 2. Petrus Gregor. *lib.* 5. *partit. tit* 18. *cap.* 6. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 6, Diana *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 9. Quod procedit siue homicidium statim sequatur, siue postea, siue occidatur ille, qui mandatum accepit; amplius etsi reuocauerit mandatum, inscius tamen mandatarius illud exequatur, irregularis fit. Maiolus *vbi supra*, Diana *dict. tract.* 2. *resol.* 14. etiam irregularis manet qui alicuius neci causam dedit, *cap. Presbyterum*, *cap. ad audientiam*, *hoc tit. cap. studeat*; 50. *dist. cap.* 2. *de clerico percussore*; veluti qui furem detinuit donec alij superuenissent, qui eum occiderent, *cap. significasti*, *el* 2. *hoc tit.* qui infirmum in aliud latus vertit, vt celeriùs moriatur. Maiolus *d. cap.* 48. §. 1.

6. De mutilatione membri. Nec solùm hæc irregularitas contrahitur ex homicidio, verùm & ex membri mutilatione, truncatione, seu abscissione. *Clement. vnic. hoc tit.* Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *in secunda parte propositionis.* An verò tantùm ex debilitatione incurratur, quærunt Interpretes? Affirmat Abbas *in cap. cùm illorum*, *de sent. excom.* Sed communis est contraria sententia, quam post Couarr. & alios defendit Gibal. *dicto. cap.* 4. *notat.* 2. desideratur tamen, vt mutilatio sit membri, quod habeat propriam, & destinatam operationem per se distinctam à reliquis corporis partibus, non si tantùm iuuent in sua operatione, vt volebant ex Theologis Caietanus *in* 2. 2. *quæst.* 65. *art.* 2. & ibidem Aragon, Sotus *in* 4. *dist.* 75. *quæst.* 1. *art.* 3, & ex Moralistis Layman *lib.* 3. *summa*, *tract.* 3. *cap.* 11. Villalobos *in summa*, *tract.* 21. *difficult.* 19. *num.* 4. veluti oculus, auris, nasus, lingua, manus, aut pes, quorum propriæ operationes sunt videre, audire, odorari, loqui, tangere, & ambulare, vt pluribus relatis probat Barbosa *de appel. verb. Digitus*, & *verbo Membrum.* Vnde abscindens digitum non fit irregularis, *cap.* 1. *de corpore vitiat.* quia licèt habeat officium adiuuandi membrum, per se tamen membrum non est, *l. idem Ofilius*, *l. quæritur* 14. §. *si quis* 6. *ff. de ædilit. edict.* Nec obstat carentem digito ordinari non posse, *cap. qui partem*, 56. *dist.* nam plerumque mutilatus ob corporis virium manet irregularis qui verò mutilauit, quia membrum non amputauit, irregularis non fit, vt probat Vgol. *de irregul. c.* 4. §. 7. Nec etiam obstat textus *in can.* 77. Concil. Lateran. generalis

neralis celebrati sub Alex. III. in illis verbis: *Presbyterum, cui duos digitos cum medietate palma à prædone abscisses significasti, Missam celebrare non permittimus, quia non securè, propter debilitatem; nec sine scandalo, propter membri deformitatem, id fieri confidimus.* Vbi cùm Patres de digito egissent, illum membrum appellant. Nam respondetur, verbum illud membri non referri ad digitos, alias dicerent PP. *membrorum*; sed ad medietatem palmæ; sufficit enim, vt quis ob corporis vitium ordinari nequeat, quod careat parte membri. Concil. Tarracon. *can.* 4 ibi: *Aut careant aliqua parte membrorum.* Ex proximè traditis infertur, excæcantem oculos, excutientem dentem, truncantem auriculam, mordentem labra, euellentem capillos, non fieri irregularem, quia partes hæ membra non sunt, *l. quidam, ff. de ædilit. edict.* Barbosa *vbi supra*, Gibalinus *d. cap.* 4. *consect.* 16. Diana *tom.* 2. *tract.* 15. *resol.* 20. & *tom.* 4. *tract.* 2. *resol.* 26.

7. DE COOPERANTE HOMICIDIO.

Etiam inter homicidas voluntarios recensentur cooperantes homicidio: quod variis modis euenire potest, circa quos ea regula communiter traditur, eam cooperationem inducere irregularitatem, quæ contra quintum Decalogi præceptum culpam mortalem producit: veluti consulens homicidium; consilij enim ratione vt homicida tenetur, quia consulens delictum, ipsius pœnâ afficitur, *l. si quis vxori. §. cum Titio, ff. de furtis, l. non solum, §. si mandati, vers. Atilicinus, ff. de iniuriis*, Petrus Faber & Gothofr. *in l. consilij* 47. *ff. de R. I.* vel si quis associet ipsum homicidam causâ defensionis, si opus esset, licèt nihil operetur quoad homicidium, ipsa associatio, ob quam homicida redditur audacior, inducit irregularitatem, *cap. sicut dignum, §. illi, hoc tit.* vel qui venenum parauit, ligna ad comburendum aliquem congessit, aut arma præbuit illi, quem sciebat homicidium perpetraturum fore. Quid verò dicendum sit de illo, qui arma tradidit illi, quem suspicabatur ea petere ad homicidium perpetrandum, dubium est? Irregularem eum esse docent Vgolinus *de irregul. cap.* 17. *num.* 3. Suarez *de censur. disput.* 45. *sect.* 3. *num.* 5. Diana *dicto tract.* 2. *resol.* 11. Negat Hurtado *de irregul. disp.* 2. *difficult.* 8. *num.* 32. Sed in hoc dubio distinguendum est inter vendentem arma ex officio, seu dantem tempore subitaneæ rixæ, dum quis est in procinctu, aut tempore pacis. Primo casu, etsi quis vendat cum suspicione futuri homicidij, irregularis non fit, quia facilè ab alio arma obtinere poterat: secundo verò casu, si illa vendat dum quis est in procinctu, irregularitatem contrahit. Idem dicendum est de eo, qui arma dedit ad occidendum Titium, si non Titius, sed Sempronius occidatur. Gibal. *d. cap* 4. *consect.* 20. Similiter irregularis manet, qui aliquem leuiter percussit, si inde ab alio occidatur, vel in flumine mergatur, *cap studeat*, 50. *dist.* non tamen irregularis fit, contra plurium sententiam, qui aliquem inebriauit, licèt ipse ebrius postea aliquem occiderit, nisi priùs præuiderit illud periculum adesse. Nec etiam irregularis manet, qui inimicum fugientem persequitur, & ipse fugiens puerum oppresserit. Gibalinus *vbi supra, consect.* 10. etiam inter homicidas voluntarios recensentur illi, qui cùm possent homicidium prohibere, illud committi permiserunt: nam eiusdem culpæ reos est qui occidit, & qui occisum dum potuit, non defendit, *cap. non est inferenda, cap. final.* 23. *q.* 3. *cap. sicut, §.* 2. *hoc tit. cap. periculosè, de pœnit. dist.* 1. *cap. quanta, de sent. excom.* D. Ambrosius *lib.* 1. *de officiis, cap.* 36. Arnob. *lib* 4. *aduers. Gentes*; æquè enim peccat, qui delictum committit, vt qui illud non prohibuit, *l.* 3. *&* 4. *ff. de noxal. action. l. scientiam, ff. ad leg. Aquil.* Quod non procedit cùm datur pura, & simplex omissio, sed cùm ipsa omissio coniuncta est cum aliqua dolosa subtractione, & cùm quis tenebatur proximum ex iustitia defendere; tunc enim omittens defensionem irregularis manet, vt post Nauarrum *in dict. cap. non est deferenda*, docent Gibalinus *d. cap.* 4. *consectar.* 13. Diana *d tract.* 2. *resol.* 7. & *p.* 7. *tract.* 10 *resol.* 3. vnde infertur, iudices non obstantes homicidio irregulares esse, *d. cap. non est inferenda.* Similiter & negantem eleemosynam fame pereunti, *cap. pasce*, 96. *dist.* Similiter & qui se obligauit aliquem defendere, si eum non defendat, *l. metum, §. sed licet, ff de eo qui metus causâ.* Similiter filij, & vasalli; qui tenentur defendere patrem, & dominum, *l.* 1. *§. occisorum, ff. ad Syllan.* Item aduocatus, & procurator, qui dolosè defensionem omiserunt, vt reus ad mortem damnaretur. Item ille, qui ramum abscidit illi, qui cùm in flumine mergeretur, illum apprehenderat. Deinde Medicus, qui publico stipendio conductus ægrotum deseruit, & sic decessit. Idem dicendum est de gubernatore nauis, qui post susceptum regimen, illud deseruit, & imperitè commisit, vnde naufragium sequutum est. D. Thomas 2. 2. *quæst.* 6. rursus si Pater filio, Dominus seruo, maritus vxori alimenta negauerint, & fame decedant, irregulares fiunt, cùm eos alere iure teneantur, *l.* 1. *ff. de agnosc. liberis.*

8. DE HOMICIDIO CASVALI.

Hæc de homicidio voluntario. Sequitur casuale, quod casu, & præter intentionem agentis committitur, quia vt Aristoteles ait *lib.* 7. *physicorum: Casus est causa agens præter intentionem.* De quo agitur *in l.* 1. *§. Diuus, ff. ad leg. Cornel. de sicariis, l. si putator, ff. ad leg. Aquil.* & passim in hoc titulo: circa quod homicidium communiter distinctio adhibetur inter homicidam dantem operam rei licitæ, & inter eum, qui dabat operam rei illicitæ, ita vt primo casu sequuto homicidio irregularitas non contrahatur; secundo verò casu etiam adhibitâ diligentiâ homicida irregularis maneat. Ita docuerunt Couarr. *in Clement. si furiosus*, 2. *p. §.* 4. *num.* 2. Vgolinus *de irregul. cap.* 18. Auila *eod. tract.* 7. *p. disput.* 6. *sect.* 1. *opin.* 5. iuxta quam distinctionem accipiunt textus *in cap. Presbyterum* 7. *cap. continebatur* 8. *cap. significasti* 18. *hoc tit. cap. de his* 36. *cap. clerico* 37. *cap. eo verò* 42. *cap. si quis voluntate* 44. *cap. is qui arbore* 49. *cap. sæpe* 50. *dist.* 50. *cap. consuluit* 20. 2. *quæst.* 5. *cap. si quis non iratus* 15. *quæst.* 1. *cap. quæsitum, de pœnit. & remiss.* Sed illis rectè perpensis neutiquam prædicta opinio probatur; quare rectiùs dicendum est, ex homicidio casuali, siue proueniat ex actu licito, siue illicito, non nasci irregularitatem, nisi ob culpam latam, leuem, aut leuissimam peccatum lethale detur. Quæ sententia probatur *ex dict. cap. quæsitum, cap. quantum*, 50. *dist. cap. lator, cap. ex litteris, cap. significasti* 16. *cap. exhibita, hoc titulo, cap. final. de his qui filios occiderunt.* Concil. Tribur. *can.* 35. fusè probant Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *per totum.* Diana *dicto tract.* 2. *resol.* 21. & *p.* 2. *tract.* 16. *resol.* 18. Latam culpam appellamus cùm quis fecit quod

facere

facere non debuit cum ignorantia crassa, *leg. lege 7. ff. ad leg. Corn. de sicariis, leg. magna, ff. de R. I.* Leuem cùm quis non præuidit quod frugi homines præuidere solent: quam Consulti culpam appellant *in leg. si seruus* 110. *§. cùm quidam, ff. de legat.* 1. Leuissimam dicimus cùm quis non præuidit quod diligentissimus paterfamilias præuidere solet, *l. 4. ff. ad leg. Aquil.* Extra hos culpæ gradus si quis casu fortuito homicidium perpetrauerit, non fit irregularis, quia sicut casus fortuiti à numine præstantur, *l. quæ fortuito 6. ff. de pign. act. l. procuratore* 13. *C. mandati, l. in iudicio, C. locati, l. contractus, ff. de R. I.* ita ex homicidio casu admisso nemo tenetur, *l. respiciendum* 11. *§. delinquitur, ff. de pœnis, l. ex plagiis, §. final. ff. ad leg. Aquil.* docent D. Iuan. Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. sect. 7.* Rudulph. Forner. *lib. 6. rer. quotid. cap.* 24. licèt olim ex vtroque iure certa esset statuta expiatio homicidij casualis, vt latè probaui *in can. 5. Concilij Illiber.* Ex qua doctrina infertur, non esse irregularem clericum adulterum, ex eo, quod maritus ob simile adulterium occiderit vxorem suam, vt probant Castro *de lege pœnali lib. 2. cap.* 14. Diana 4. *p. tract. 2. resol.* 1. nisi clericus suspicaretur tale homicidium futurum ob nimiam zelotypiam ipsius mariti. Gutierrez *lib. 2. canonic. cap.* 6. Maiolus *de irregul. cap.* 48. §. 3. quo casu intelligendam esse declarationem Pij V. in hoc casu editam, resoluit Gibalin. *dict. cap. 4. consect.* 3. Deinde infertur, consulentem alicui furtum, aut adulterium, etsi homicidium contingat, irregularem non manere. Vgolin. *de irregul. cap. 16. num.* 6. Item iubentem fœminam ad se venire per loca periculosa, vnde eueniat homicidium ipsius, aut abortus, non manere irregularem. Gibalinus *d. cap. 4. consect.* 8. Nec etiam irregulares sunt, qui aduocarunt amicos in sui defensionem, etsi aggressoris homicidium sequatur: nec ille qui consuluit reo, ne appellaret, vnde mori contingit: nec confessarius, qui reo consuluit, vt crimen fateretur, vnde vltimo supplicio damnatus fuit; non enim isti consuluerunt proximè homicidium. Diana 4. *p. tract. 7. resol.* 99. Deinde irregularis non manet clericus venationi insistens, licèt hominem occidat credens feram esse, adhibitâ omni diligentiâ, etsi venatio illi prohibita sit. Sayrus *de censur. cap. 6. num.* 19. Gibalin. *suprà, d. cap. 4. consect.* 12. Sicut nec ille, qui lapidem ludendi causâ in alium proiecit, quem dum fugiens vitare tentauit, vulneratus euasit, *cap. exhibita, hoc tit.* Sayrus *dict. cap. 6. num.* 31. nec qui agitationem taurorum procurauit, etsi inde homicidium sequutum fuerit. Gibalin. *dict. cap. 4. consect.* 13. Nec etiam irregularitatem contrahit, qui fenestram ædificauit, ex qua quis se præcipitauit: nec qui mandauit ligna cædere, etsi putator arbore opprimatur; vel aquam haurire, etsi inde suffocetur; vel fabro tectum reficere, & inde cadat: nec qui aliquem misit ad furandum, etsi homicidium sequatur, si nullo modo præcaueri potuit: nec parentes, qui inculpabiliter filios in lecto collocarunt, etsi inde eorum oppressio sequatur; secus verò si culpabiliter, *cap. 1. de his qui filios occiderunt*: nec qui puerum equitando oppressit, *cap. dilectus, hoc tit.* Deinde deducitur, irregularitatem hanc contrahere qui reficit tegulas, si non monuit transeuntes, & aliquem occiderit: & qui benedixit aquam feruentem, aut ferrum candens, ad pur-

gationem vulgarem, si homicidium inde sequatur. Tabiena *in summa, verbo Irregularitas, num.* 18. & qui aliquem ioco de ponte præcipitem agit ad incutiendum metum, & casu interiit, argumento legis *quâ occasione, §. sed si quis de ponte, ff. ad leg. Aquil.* qui canem ferocem in alium etiam ioci causâ concitauit, argumento legis *item Mela, §. item, ff. ad leg. Aquil.* & qui torneamenta exercent, si homicidium inde sequatur. Couar. §. 4. *num.* 6. qui ad pilam ludunt in loco frequenti, si non adhibeant diligentiam, & homicidium sequatur, argumento dictæ legis *Mela, ff. ad leg. Aquil.* Prosequitur alios casus Gibalinus *d. cap. 4. de irregul. per tot.*

9. DE HOMICIDIO NECESSARIO, SEV IVSTO.

Sequitur aliud homicidium, non casu, aut voluntate admissum, sed necessitate, & iustè perpetratum. Quod duplici casu contingit, necessitate, aut voluntate. Necessitate, cùm quis se, suosque defendendo adhibito moderamine inculpatæ tutelæ alium occiderit, quo casu nullam notam irregularitatis incurrit, *cap. 2. cum sequent. cap. significasti 18. §. si verò, hoc tit. Clement. si furiosus, hoc tit.* Trident. *sess. 24. de reform. cap.* 7. Diana *tom. 5. tract. 1. per tot.* Maiolus *de irregul. cap.* 48. Gibalinus *eod. tract. cap. 1. quæst.* 3. cùm vnicuique naturaliter liceat ob sui defensionem inuasorem occidere, *cap. olim 12. de restit. spol. cap. significauit 3. de pœnit. & remiss. leg. 3. ff. de iustit. & iure, leg. itaque 4. leg. scientiam 45. §. qui cùm aliter, ff. ad leg. Aquil. leg. 1. §. vim, l. possessionem 17. ff. de vi & vi armata, l. iniuriam, ff. de iniuriis*: latè illustraui *in dict. cap. 2. hoc titulo.* Si verò non adhibeatur inculpatæ tutelæ moderamen, irregularitas contrahitur, quia homicidium voluntarium est: quo casu accipiendi sunt textus *in cap. aliis, cap. qui à te, cap. is qui viduam, 50. dist. cap. 2. de cleric. pugnant. in duel. cap. olim 12. de restit. spol. cap. perpendimus 23. de sent. excom.* Concil. Tribur. *cap.* 11. D. Cyprianus *lib. 1. epist.* 1. D. Augustinus *epist. 1. §. 4. & libro 1. de libero arbitrio, cap.* 5. Inde infertur, irregularem non esse eum, qui alium occidit in sui defensionem, etiamsi suâ culpâ se iniecit in necessitatem occidendi inuasorem, si tale homicidium præuidere non potuit, veluti si adulter inuasus à marito ipsum occidat, cùm hoc periculum præuidere non potuisset. Econtrario verò irregularitatem contrahunt se defendentes, si priùs ipsum aggressorem verbis contumeliosis lacessiuerint, quia tunc potiùs aggressores, quàm defensores iudicantur. Similiter, qui poterat periculum euadere vulnere inflicto, & maluit vsque ad necem procedere; vel si fugientem inuasorem occiderit, cùm iam liber maneret à periculo inuasionis, nisi magnam iacturam honoris inde pateretur; tunc enim ex sententia plurium interpretum licet etiam fugientem persequi, vt docent Layman, Nauarr. Lessius, & Molina, quos referunt, & sequuntur Gibalinus *de irregular. cap. 4. difficultat.* 14. Diana 4. *p. tract. 2. per totum*, qui plures alios casus ex suprà tradita doctrina resoluunt.

10. DE HOMICIDIO IVSTO.

Voluntariè perpetratur homicidium, sed impunè quoad Deum, primò cùm iudex competens causæ criminalis aliquem reum vltimo supplicio afficit, quo casu etsi nulla lege teneatur, tamen irregularis manet ex defectu lenitatis, vt probaui *in cap. sententiam, ne clerici, vel monach.* nec solùm iudex, qui sen-

tentiam protulit, verùm & qui eam scripsit, aut dictauit vt assessor. Suarez *de censur. disp.* 47. *sect.* 1. & iudex qui reum in arctiorem carcerem coniecit, vnde alimentorum subtractione, aut loci intemperie decessit: non autem fit irregularis iudex, qui reum ad triremeres damnauit, licèt ibi decedat, quia talis sententia nec mortem, nec membri mutilationem continet, vt probat D. Nicol. Antonius *de exilio lib.* 2. *cap.* 31. nec etiam clericus irregularis erit, qui iurisdictionem temporalem obtinens causas criminales, vel aliquam specialiter delegauerit laïco, qui exinde vltimo supplicio afficiat, *cap. final. ne clerici vel monach. lib.* 6. nec etiam iudex ecclesiasticus tradendo reum brachio sæculari, vt vltimo supplicio afficiatur; non enim intendit directè illius necem, vt probaui *in d. cap. sententiam*; sicut nec ille, qui legem mortis protulit in perpetrantes tale delictum, vel qui consultus generaliter de aliquo crimine, cùm non imminet casus specialis, respondit reum illius delicti pœna mortis dignum esse. Nec etiam irregularitatem contrahit confessarius, qui absolutionem negat iudici nolenti punire reum, cùm ipse nullo modo iubeat, aut consulat pœnam mortis imponere. Gibalinus *d. cap.* 4. *consect.* 7. *difficult.* 9. & 10. Proximi sont iudici accusatores, & testes in causa criminali. Et circa accusatorem sciendum est, eum qui reum de aliquo delicto criminaliter accusat coram iudice sæculari, vnde sequitur mortis sententia, irregularem esse: si verò ciuiliter tantùm accuset ad satisfactionem damni illati cum protestatione, ne iudex ad sanguinis sententiam procedat, etsi sequatur vltimum supplicium, irregularis non manet, *cap.* 2. *hoc titulo lib.* 6. quia accusator non concurrit vllo modo ad ipsam mortis sententiam; quod enim iudex pronunciat exigente iustitiâ, imputari non debet accusatori, qui tantùm emendam fieri postulauit, *d. cap.* 2. & nouiter exigit Bonifac. VIII. prædictam protestationem, quæ antea in vsu non erat, vt constat *ex cap. postulasti*, *cap. tua nos*, *hoc tit.* notarunt Maiolus, Vgolinus. Bonacina, & Suarez relati à Barbosa *in collect. ad d. cap.* 2. Gibalinus *d. cap.* 4. *consect.* 7. *difficult.* 11. Diana *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 74. quæ Bonifacij constitutio procedit in accusatore, qui satisfactionem intendit damni illati sibi, aut coniunctis personis, non verò si pro extraneis in iudicio compareat; quia tunc etiam cum protestatione sequutâ morte irregularis manet. Gibalin. *d. consect.* 7. *difficult.* 11. Nihil tamen interest, an verè, vel fictè protestatio fiat, videlicet animo sumendi vindictam, quia de hac occulta animi intentione non iudicat Ecclesia. Diana *d. tract.* 2. *resol.* 75. plures congesti à Barb. & Gibalino *suprà*. Si autem quis accusationem criminalem non instituat, sed tantùm furem detineat, vt ablata restituat, vel indicia exhibeat, vt furti aliquis conuinci possit, si faciat tantùm ad res proprias recuperandas, irregularitatem non contrahit *cap. tua nos*, *hoc tit.* vnde excusatur D. Chrysostomus, qui publicè Eutropium Consulem præsente Arcadio Imperatore obiurgauit, vnde Imperator illi caput amputari iussit, teste Cassiodoro *lib.* 10. *histor. cap.* 4. Tandem asserendum est, accusatorem etiam cum protestatione pendente accusatione ad sacros ordines ascendere non posse, cùm interim pœnæ talionis subiiciatur; & si defecerit in ipsa accusatione, vt calumniator puniendus sit, ex traditis *in cap.* 1. *de calumniat.* Circa testes causæ criminalis sciendum est, eum qui testimonium perhibet in causa capitali, vnde mortis sententia sequatur, irregularitatem contrahere, ex traditis *in cap. sententiam*, *ne clerici vel monachi*, siue ad delictum probandum testis producatur, siue ad ipsam tantùm sententiam proferendam simul cum notario, etiamsi inuitus testimonium dicat. Diana *dict. tract.* 2. *resol.* 31. & 32. nec vllâ protestatione similis testis excusabitur. Gibal. *dict. consectar.* 7. *difficult.* 15. Eadem procedunt in aduocato accusatoris, qui etiam irregularis manet; secus verò in aduocato rei, nisi eius culpâ, aut imperitiâ mora sequatur, *cap. hi qui* 13. *quæst.* 8. Diana *suprà*, *resol.* 34. talis enim defensio etiam clericis permissa est, *cap. reos*, 23. *quæst.* 5. *cap. inter alia*, *de immunit. Eccles. cap.* 1. *de postul.* Gibalinus *difficult.* 16. Maiolus *de irregul. cap.* 9. Alij etiam homicidio iusto irregulares manent, veluti procurator, tabellio, lictor, illi qui funem suspendunt, scalas apponunt, aut alio modo immediatè concurrunt in necem rei; non verò si remotè, vt qui funes, aut scalas fabricarunt, qui reo suadent, vt altiorem scalæ gradum ascendat, qui pulsat campanam ad populum conuocandum. Diana *p.* 3. *tract.* 5. *resol.* 29. & 46. nec etiam irregularitatem contrahunt spectantes reum ad supplicium, si suâ præsentiâ auctoritatem non præbeant, aliàs irregularitas contrahitur, *cap. ex litteris*, *de excessib. Prælat.* vbi notaui etiam ex homicidio in bello iusto commisso irregularitatem nasci, vt latè dicemus infrà *in cap. petitio.*

11. His suppositis ratio præsentis impedimenti, quare videlicet homicida non possit promoueri ad ordines, nec in eisdem ministrare, duplex est. Prima, quia clerici, qui consecrantur altaris ministerio, vbi iugis fit memoria passionis Christi, qui cùm in ara crucis occideretur, percussus non percutiebat, eius imitatione non debent esse percussores; nam vt *Ecclesiast. cap.* 10. dicitur: *Secundùm iudicem populi, sic & ministri eius.* Secunda, quia iuxta illud Pauli 1. *ad Timoth. Oportet Episcopum sine crimine esse, non vinolentum, non percussorem*, &c. vt habetur *in cap. vnum orarium*, §. *nunc autem*, 25. *dist.* & iuxta illud *Leuit. cap.* 21. vbi dicitur, superna voce ad Moysem dictum fuisse: *Loquere ad Aaron: Homo de semine tuo, qui habuerit maculam, non offerat panes Domino Deo suo, nec accedat ad ministerium eius.* Quod etiam habetur *in cap.* 1. 49. *dist.* & facit Hormisdas Papa relatus *in cap. sacerdotes*, 61. *dist.* vbi ait: *Irreprehensibile esse conuenire eos, quos præesse necesse est corrigendis.* Ecclesia in ministris suis pulchra esse debet, sine ruga, & macula, iuxta illud *Cantic. cap.* 4. & textum *in cap.* 2. *de immunit. Eccles. in* 6. quam rationem adducunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 40. *articulo* 2. Præpositus *in dict. cap. miror*, 50. *dist.* Soto *lib.* 5. *de iustitia*, *quæst.* 1. *art.* 4. vnde Ecclesia noluit sanguinolentos viros ad ordines admitti. Faciunt quæ adduxi *in cap. sententiam*, *ne Clerici vel monach.* & apud Gentiles adeo funesti à sacrificiis offerendis arcebantur, vt Pontifex funere, aut morte contaminatus sacra tractare prohiberetur. Probat elegans, & ignotus ad rem textus *in leg. pergit*, 5. *vers. Quod quidem*, *C. Theodos. de sepulchro violato*: & ex aliis probat Brissonius *de formul. pag.* 7. ideoque Pontificem Maximum funeri astitisse, velamine interiecto, quod Pontificis oculos à funere arceret, docent ex Seneca

Traditvr decidendi ratio.

ad

ad Marcian. cap. 15. Kirmanns *de funeribus lib.* 2. *cap.* 21. Dorleans *in Tacitum lib.* 1. *annal. pag.* 151. ſumpto ad vtramque rem exemplo ex ſacris Hebræorum legibus, de quibus *Numer. cap.* 19. *Leuitici cap.* 21. *Ezechiel. cap* 44. & *lib.* 4. *Regum*, *cap.* 23. nec mortuos intra vrbem ſepelire licebat, ex legibus 12. Tabular. *Ne funeſtarentur ſacra ciuitatis*, vt ait Paulus *lib.* 1. *ſentent. tit.* 21. §. *corpus*, *iuncta l. mortuorum* 12. *C. de relig. l.* 3. §. *Diuus* 5. *ff. de ſepulchro violato*, *leg. omnia* 6. *C. Theodoſ. eod. tit.* immò nec familia defuncti funeſta admitti poterat ad ſacrificia donec expiaretur, vel luctus minueretur: quò referenda eſt lex *directò* 15. *C. ex quibus cauſis infamia*: quam Illuſtrant Reuardus *lib.* 1. *var. cap. vltimo.* Facit Origenes *de Thren. lib.* 8. vbi alloquens Celſum ait: *Ecce veſtrorum quoque numinum ſacerdotes, & delubrorum cuſtodes dextras ſeruant puras à ſanguine causâ ſacrorum, vt incruentis, impollutiſque cæde manibus victimas offerant ſolennes iis, quos habetis pro Diis.* Kirmanus *ſuprà*, & *lib.* 1. *cap.* 12. Carraoza *de partu cap.* 13 *num.* 32. *& ſequent.* Inde etiam, tam apud Iudæos, quàm Gentiles è bello redeuntes antè non admittebantur ad ſacrificia, quàm priùs ſe expiaſſent, *cap.* 31. *Numerorum.* Philo Iudæus *de vita Moyſis*, ibi: *Pontifici autem mandauit, vt luſtraret reuerſos à recenti cæde hoſtium.* Quamuis enim per leges liceat hominem occidere, tamen qui necauit hominem, etiamſi coactus & propulſans iniuriam, obnoxius videtur, propter antiquam generis cognationem oriundi ab vno capite: hæc tunc fuit luſtrandi cauſa, vt ne ſpecies quidem ſceleris in eos competeret. Rectè ergo Eccleſia, quæ in eius miniſtris petit lenitatem, & manſuetudinem, *cap. pœna*, *cap. vnum ſolum* 23. *q.* 5. repellit à ſacerdotio homicidas. Et quia in homicidio caſuali non adhibitâ diligentiâ in eo præcauendo quodammodo voluntas datur, quia etſi opus ſit inculpatum, non tamen ſit adhibitâ cautelâ, ne ad homicidium perueniatur, ideo cùm ex tali homicidio culpa lethalis contrahatur, eo caſu irregularitas per ſacros canones iniungitur. Cùm verò homicidium inuoluntariè contingit adhibitâ omni diligentiâ in eo præcauendo, nulla irregularitas incurritur, quia prorſus inuoluntarium eſt, nec in eo culpa lethalis adeſt, quæ irregularitatis pœnâ plectenda ſit: nec eo caſu iure ciuili attento ex tali homicidio quis puniendus erat, licèt primo caſu puniri poſſet.

12. EXPONVNTVR VARII TEXTVS.

Iuxta quam diſtinctionem homicidij caſualis, quodam modo voluntarij, & omnino inuoluntarij, accipiendi ſunt textus *in l. eum*, §. *iniuria*, *ff. de iniuriis*; vbi aſſeritur, quod ſi quis intendens Seium inimicum ſuum occidere, errauit in perſona, & occiderit Gaium, credens eſſe Seium, pœnâ capitali tenetur. Qui textus difficilis videbatur ex eo, quia dicendum videbatur eum puniri non debere, quia reſpectu ipſius Gaij nullus interceſſit dolus, atque delinquendi animus, qui in maleficiis neceſſariò deſiderantur, *l.* 1. §. *Diuus*, *l. in lege*, *l. Diuus*, *ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* ſed Conſultus contrarium reſpondet, quia in eo caſu licèt delinquens non conſenſerit in ſpecie erga Gaium, conſenſit tamen in genere, volens iniuriam irrogare, quod idem in aliis terminis, & facti ſpeciebus docent Conſulti *in l. ſi poſtulauerit*, §. *ſi liber homo*, *ff. ad leg. Iul. de adult. l. qui aut aliter*, §. *ſi quis dum putat*, *ff. quod vi, aut clam*, *l. fulſus*, §. *qui alienum*, *ff. de furtis*, *l. doli*, §. 1. *ff. de ſeruo corrupto*, cum aliis adductis per Gomezium *tom.* 2. *var. cap.* 3. *num.* 34. Nec tunc obſtant textus *in l. illud* 3. §. *final. cum l. ſequenti*, *ff. de iniur.* vbi docetur, quod ſi quis intendens percutere ſeruum proprium, errore, vel caſu percuſſerit ſeruum alienum, vel liberum hominem, iniuriarum actione non tenetur. Nam reſpondendum eſt, rectè Vlpianum, & Paulum eo caſu actionem denegare, quia nullus interceſſit dolus, ſiquidem dominis licet in ſeruos ſuos animaduertere, eoſque modicè punire, *l. qui ſeruum*, *ff. de V. O. l. quid ergo*, §. *ſi heres*, *ff. de legat.* 1. *l. eleganter*, §. *ſi vendiderit*, *verſ. Planè*, *ff. de pignor. act.* ac per conſequens conſenſus, tam in genere, quàm in ſpecie defuerat, qui neceſſarius eſt in punitione delictorum. Vnde cùm nullus dolus eo in caſu adeſt, ideo dominus iniuriarum actione non tenetur. Nec etiam huic ſolutioni obſtat textus *in l. ſcientiam*, §. *qui cùm aliter*, *ff. ad leg. Aquil.* vbi docetur, quod ſi quis ſe defendendo tertium prætereuntem, vel mediatorem percuſſit, tenetur lege Aquilia in intereſſe; & tamen certum eſt, dolum in eo caſu abfuiſſe, nec conſenſum adfuiſſe in genere, vel in ſpecie damnum dandi, ſed tantùm ſe defendendi. Quia reſpondendum eſt, ad legem Aquiliam non deſiderari dolum, ſed tantùm attendi, an damnum datum ſit; & ideo Paulus *in d. l. ſcientiam* 45. §. *qui cùm aliter*, docuit actionem legis Aquiliæ eo caſu competere, vt docuit Gomezius *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 34. & ipſum §. doctè exponit D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *ſect.* 8. *per totam.*

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam verum eſt, in delictis affectum, & animum attendi; ſed in homicidio caſuali, cùm adhibita non fuit omnis diligentia, quæ adhiberi debebat præcauendo homicidium, voluntas quodammodo adeſt ſufficiens ad peccatum lethale; vnde tale homicidium non omnino inuoluntarium creditur, & ſufficiens eſt ad irregularitatem inducendam. Nec obſtat ſecunda dubitandi ratio; nam etſi cùm homicidium caſuale omnino inuoluntarium eſt, aliqua pœnitentia iniungatur, ea imponitur propter cauſam, non propter culpam, ſed propter exemplum, vt qui facto ſuo alios quodammodo ad malos mores prouocauerat, pœnitentiæ, & emendationis teſtimonio ad rectam viam reuocet; vnde inſanis, quod magis mirere, delinquentibus pœnitentia imponitur in Concilio Vuormac. *can.* 18. ibi: *Si quis inſaniens aliquem occiderit, ſi ad ſanam mentem peruenerit, leuior ei pœnitentia imponenda eſt, quàm ei, qui ſana mente tale quid commiſerit: cui quamuis pœnitentia ſit imponenda, quia ipſa infirmitas cauſa peccati fuiſſe creditur; tantùm tamen leuior, quàm ei qui ſanus aliquem occiderit; quantùm inter inſanum, & ſanum; irrationabile, & rationabile conſtat eſſe diſcrimen.* Eos etiam, qui in bello publico homicidium perpetrarunt, pœnitentiam agere debere, conſtat ex Beda *in Pœnitentiali*, *cap* 3. ibi: *Qui caſu homicidium fecerit, annum vnum; qui in bello publico, dies quadraginta pœniteat.* D. Baſilio *ad Amphiloch. can.* 13. ibi: *Cædes in bellis factas Patres pro cædibus non imputauerunt, vt mihi videtur, ignoſcentes eis, qui pro pudicitia, & pietate decertant: rectè autem fortè habent conſulere, vt qui ſunt manibus non puris, ſola trium annorum communione abſtineant.* Licèt ergo pro homicidio caſuali imponatur pœnitentia, non tamen irregularis manet; nam ea irregularitas non prouenit ex delicto, ſed ex defectu lenitatis. Ex hucuſque traditis interpretari poſſunt textus ferè omnes huius tituli, iunctis adductis in eorum notis.

13. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT XII.

[a] Clemens III.

AD audientiam Apostolatus nostri peruenit, quod cùm quidam Presbyter volens corrigere quendam de [b] familia sua, eo cingulo, quo cingi solebat, illum verberare tentaret, contigit, quod [c] cultellus de vagina, quæ cingulo adhærebat, elapsus, eum in dorso suo aliquantulum vulnerauit; postmodùm verò cùm ille vulneratus aliquandiu vixisset, & conualuisset à vulnere, grauiore, vt dicitur, infirmitate percussus, sana mente, ac deuotione debitâ viam est vniuersæ carnis ingressus. Quia verò vtrum occasione vulneris decessisset, dubium habebatur, eodem Presbytero ab omni officio, beneficioque suspenso, quid super hoc vobis esset agendum, Ap. Sedem consuluistis. Nunc itaque vestræ discretionis industriæ duximus respondendum, quod cùm in dubiis semitam debeamus eligere [d] tutiorem, vos conuenit iniungere Presbytero memorato, vt de cætero in sacris ordinibus ministrare non præsumat: iniunctâ tamen ei pœnitentiâ congruenti, poteris ei concedere, vt sit contentus in minoribus ordinibus ministrare. Si verò vobis legitimè constiterit, quod ex alia infirmitate obierit, de nostra licentia poterit (sicut erat solitus) diuina officia celebrare.

NOTÆ.

a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1.

1. b *De familia.*] Illud autem certum est iure ciuili attento, quod si domestici scelus aliquod grauiore coërcitione dignum admisissent, iudicibus tradebantur duriori pœnâ plectendi: si verò in mediocre delictum incidissent, moderatiori in eos castigatione paterfamilias vtebatur, *l. vnic. C. de emendat. propinquorum.* Immò & nouioribus constitutionibus modica tantùm castigatio domini permittitur, *l. 2. ff. de his qui sunt sui, l. vnic. C. de emendat. seruor.* probat Fornet. *lib. 1. rer. quotid. cap. 3.* & latè probaui *in can. 5. Concil. Illiber.*

c *Cultello.*] Quem deferre Presbyter licitè poterat, quia armorum appellatione non continetur, vt probat Bobadilla *lib. 1. polit. cap. 13. n. 73.* & notaui *in cap. clerici, de vita & honestate clericorum.*

d *Tutiorem.*] Quod principium variis exemplis illustrant Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 23.* Nathen. *de iustitia vulnerat. cap. 10.* & explicat P. Mendo *in statera, dissert. 10. q. 1. §. 4.*

COMMENTARIVM.

2. DIfficilis admodum visa est Interpretibus præsens Clementis decisio, dum in ea docet, in dubio irregularitatem contractam iudicari. Primò quia irregularitas nisi in casibus à iure expressis non incurritur, *cap. is qui, de sent. excom. lib. 6.* Igitur in dubio inducenda non est. Deinde quia in dubiis melior est conditio possidentis, vt probant, explicantque Ioannes Sanchez *in select. disput. 42.* Tapia *tom. 1. catena moral. lib. 1. q. 8. art. 9.* Prado *tom. 1. Theolog. moral. cap. 1. de conscientia dubia, q. 8.* Igitur in dubio quilibet præsumendus est habilis ad ordines, non verò irregularis iudicandus. Quare pro huius textus expositione Ioannes Andreas, Cardinalis, Ananias, & alij referentes in præsenti, & plures congesti à Ioanne Sanchez *in select. disput. 42. num. 5.* Franc. Valens *tom. 2. concord. fol. 321.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. 1. p.* asserunt distinguendum esse inter forum interius conscientiæ, & exterius iudiciale; vt in priori casu teneatur quis ab ordinibus se abstinere, irregularemque se credere, argumento textus *in cap. illud, de cleric. excom.* quo modo accipiunt præsentem textum, & textum *in cap. significasti, hoc tit.* In posteriori verò non posse iudicem ipsum irregularem per sententiam declarari: & ita accipiunt textum *in d. cap. is qui.* Sed hæc distinctio sustineri minimè potest: tum quia decisio textus *in d. cap. is qui*, procedit etiam in foro interiori; tum etiam quia dispositio præsentis textus *in d. cap. significasti*, ad forum exterius, & iudiciale pertinet, vt ex ipsis decisionibus facilè constat. Quibus fundamentis eam communem distinctionem improbant Nauarrus *in cap. si quis autem, de pœnit. dist. 7. num. 35.* Couar. *in d. Clement. si furiosus, 1. p. in initio, num. 3.* Idcircò verius dicendum est, quod si sumus in dubio, an in aliquo casu inducta, seu statuta sit irregularitas iure Pontificio, tunc respondendum esse, non esse irregularitatem constituendam in eo casu, nisi expressum id fuerit in iure canonico, *ex d. cap. is qui.* At vbi certi sumus iure Pontificio irregularitatem induci certo in casu, & tamen ambiguum est, an aliquis id vitium propter eam causam contraxerit, vt planè non de iure, sed de facto dubitemus: dicendum est primò, in casu dubio homicidij nullam incurri irregularitatem ante iudicis sententiam; sed post sententiam condemnatoriam, vt in præsenti texto. Loquor autem de dubio vtrimque æquali, non de illo, cuius vni parti fauet præsumptio probabilis, alteri verò nihil: de quo casu agitur *in cap. significasti 18. hoc titulo*, vbi non loquitur Pontifex de dubio vtrimque æquali, sed de illo dubio, cuius vni parti fauebat præsumptio. Secundò in casu homicidij dubij, ita scilicet, vt nec præsumptio, nec vlla ratio verè probabilis faueat alteri parti, etiam post sententiam iudicis non incurritur irregularitas, sed suspensio ab vsu ordinum maiorum; vnde nec laïci debent ex dispositione iuris priuari ordinibus suscipiendis, nec clerici vsu ordinum minorum: quod probatur ex præsenti textu, vbi Clemens III.

non

non impedit susceptionem ordinum, nec laïcis imponit determinatè vllam pœnam, sed præcisè sacerdotibus pœnam suspensionis ab ordinibus maioribus. Igitur quia non incurritur in hoc casu plena irregularitas. Confirmatur etiam, quia textus *in dict. cap. significasti* 18. non loquitur in hoc casu, vt proximè dixi: & quamuis in hoc loqueretur, adhuc nihil obstaret, quia etiam de presbyteris, & de abstinentia à ministerio sacerdotali præcisè loquitur. Vnde nisi aliunde constet, eum presbyterum esse irregularem, vt verè constat ex præsumptione homicidij, eo casu præcisè ex decisione illius capitis nullatenus constare posset. Vt autem priuatio hæc ministrandi in sacris ordinibus locum habeat, & iudex debeat per sententiam imponere hoc genus pœnæ, constare sine dubio debet de homicidio, saltem per legitimam, & verè probabilem præsumptionem; nam si homicidium ipsum sit dubium, quia scilicet non constat, vtrum fœtus fuerit animatus, an inanimatus; vel vtrum homo confossus lethaliter ab alio, quem iacentem tu postea confodisti, fuerit iam mortuus, cùm tuum vulnus superuenit; tunc prædicta pœna locum non habet. Rursus etiam debet constare sine dubio talem occisionem fuisse tibi lethaliter culpabilem, contra quintum Decalogi præceptum, non præcisè ratione alicuius omissionis, sed ratione positiui vulneris à te illati; quia præcauere debuisti, ne homicidium alterius sequeretur. Et ratio est manifesta, quia si de culpa tua dubitaretur, locum haberent inconcussa illa iuris principia, in dubio absoluendum esse reum, dubia in meliorem partem esse interpretanda. Vbi autem delictum vulnerationis lethaliter culpabilis certum est, iam datur materia sufficiens punitionis: iubet autem Pontifex, vt pœna prædicta suspensionis imponatur, cùm delictum simul cum cæde supponitur, & dubium est, an occasione illius cædes ipsa fuerit subsequuta: vnde qui dubius est de occisione licita à se facta, hanc pœnam non incurrit.

3. De dubitante an occiderit.

Deinde assero, quod cùm aliquis dubitat, vtrum alium occiderit, nec-ne, si parti affirmanti faueat præsumptio aliqua probabilis, debet se gerere vt irregularis in foro interno, si præsumptio in eodem foro locum habeat; aut solùm in foro externo, si præsumptio falsa sit, & solùm in eo foro subsistat, vt deciditur *in dict. capit. significasti* 18. Et quamuis non esset decisum, ita deberet affirmari ex ea ratione, quia in rebus moralibus illud pro certo habetur, cuius vni parti fauet ratio aliqua probabilis, alteri verò nihil: atque idem est fauere præsumptionem, ac fauere rationem aliquam probabilem; quia non loquimur de præsumptione temeraria, & leui, sed de præsumptione fundata, & sufficienti ad ferendum prudens iudicium pro ea parte. Deinde quia cæteris paribus minor obligatio est gerendi se vt irregularem vel excommunicatum in dubio iuris, quàm in dubio facti; ideoque quamplures Doctores congesti à Ioanne Sanchez *dicta disput.* 42. communiter docent, neminem in dubio iuris se debere credere irregularem, aut aliis ligatum censuris. Atqui etiam in dubio iuris debet quis se gerere vt irregularem, cùm præsumptio fauet illi parti, quæ affirmat legem esse latam; quia tunc, vt aiunt relati à Ioanne Sanchez, stat pro lege possessio, & hoc est priuilegium præsumptionis, quod onus probandi oppositum in aduersarium reiiciat, & si aduersarius eam non probet, causâ cadat. Deinde vt homicidio faueat præsumptio, quantum satis est ad irregularitatem incurrendam, non solùm debet præsumi cædes, nec solum vulnus, nec solum peccatum graue contra quintum Decalogi præceptum in vulneratione commissum, nec sola etiam influentia vulneris in mortem; sed hæc omnia simul, ita scilicet vt præsumatur, hunc hominem vulnerasse alium, & vulnerando deliquisse contra præceptum non occidendi, & mortem ex eo vulnere euenisse: quare si de aliquo istorum non sit certitudo, nec præsumptio, sed omnibus inspectis adhuc dubitetur de omnibus, aut de aliquo ex istis, ita scilicet vt pro illis omnibus collectiuè non sit iudicium probabile, cui pro parte oppositi nihil resistat, tunc irregularitas non incurritur.

4. Hinc patet, etiam in dubio iuris, aut facti, si præsumptio faueat parti asserenti tale ius dari, aut tale factum existere, reuerà incurri alias censuras, & pro aliis factis diuersis ab homicidio. Ratio est, quia licèt lex dubia non obliget ad sui obseruantiam, nec delictum verè dubium ad subeundam pœnam; tamen lex dubia, cuius existentiæ fauet præsumptio probabilis, quando nulla exceptio occurrit pro parte opposita, non minus obligat, quàm certa. Hinc lex quam constat esse latam, si dubitetur an sit abrogata, obligat, ac si certò constaret, non fuisse abrogatam, scilicet quia perseuerare præsumitur, & pars illa dubij in iure pro certa habetur, cui fauet præsumptio. Hinc etiam iure optimo decidit Pontifex *in cap. illud, de cleric. excom.* illum, ad quem perlata est fama suæ excommunicationis, debere se abstinere à sacramentis, nimirum quia fama illa creditur esse probabilis, & quæ onus probandi oppositum in eum, qui subdi nolebat excommunicationi, reiiceret. Hinc etiam patet contra Gibalinum, & alios communiter affirmantes, in foro interno, aut etiam externo minimè contentioso, nullum penitus esse discrimen inter dubium homicidij, & cætera dubia facti, quoad effectum incurrendi irregularitatem, aut alias censuras. Nam si parti asserenti faueat præsumptio, illa pars pro certa habetur dum contrarium non probatur, & tam excommunicatio, quàm reliquæ censuræ incurruntur. Si verò parti asserenti non faueat præsumptio in prædicto foro, nunquam aliquis, etiamsi dubitet an sit homicida, debet se gerere vt irregularis, aut suspensus. Ergo in prædicto foro nullum est discrimen inter dubium homicidij, & cætera dubia facti. Exinde etiam patet, in foro contentioso latum versari discrimen inter dubium homicidij, & reliqua dubia facti; quia quando certò constat de occisione, ac vulnere lethaliter peccaminoso contra præceptum non occidendi, etiamsi non præsumatur homicidium, sed præcisè de illo dubitetur, debet iudex imponere irregularitatem partialem loco pœnæ, aut suspensionem ab vsu ordinum maiorum: at verò in dubio similì aliorum factorum non debet hoc facere iudex, nec est ei taxata præscripta pœna à iure, sicut in dicto casu in dubio facti homicidij est præscripta in præsenti textu.

CAPVT XIII.

Idem [a] *Episcopo Lingon.*

Dilectus filius A. capellanus in nostra præsentia constitutus suâ nobis confessione monstrauit, quod cùm quadam corporis molestiâ grauaretur, ita quod cibi, & somni desiderium raptum videretur ab eo, vt comedendi appetitum aliquantulum [b] excitaret, equum, [c] quem nutriuerat, ascendit: qui cùm plenè non parêtet habenis, sed præter sessoris arbitrium suis saltibus lasciuiret, ipse, vt eius refrænaret impetum, & fræno vim intulit, equumque calcaribus stimulauit. Cumque fracto fræno equus quasi proprio arbitrio relictus curreret festinanter, quædam mulier veniens ex obliquo, & infantulum baiulans obuiauit, in quam equus irruens procul abiecto sessore, puerum prædictum oppressit, & capellanus ipse ex repentino casu vix mortis periculum euitauit; sed ad vltimum conualescens, diuina postmodum celebrare [d] non præsumpsit. Quia verò nobis non constitit de præmissis, f. t. per A. s. m. quat. super his inquiras diligentius veritatem, & si rem inueneris taliter processisse, cùm idem capellanus nec voluntate, nec actu homicidium perpetrauerit, nec dederit operam illicitæ rei, non impedias quominus diuina possit officia celebrare.

NOTÆ.

a Lingon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. ex qua transcripsi textum bone. De Lingoniensi Ecclesia egi *in cap.* 8. *de rescript.*

1. b *Excitaret.*] Scilicet vt cruditatem decoqueret, famemque cibis sepultam excitaret; nam etiam veteres mouendi corporis gratiâ spatiabantur, & equitabant. Sidonius *lib.* 2. *epist.* 9. ibi: *Excusso torpore meridiano paulisper equitabamus, quo faciliùs pectora marcida cibis cœnatoria fame exacueremus.* Et famem iis gestationibus exonerabant. Plinius *lib.* 5. *cap.* 36. Vnde inter gestationis species, equitationem numerant Aëtius Medicus *lib.* 3. *cap.* 6. Cælius Aurelian. *lib.* 5. *chronica, cap.* 9. Vnde *in l. æquissimum*, aliàs *si cuius*, *§ fructuarius, ff. de vsufructu.* existimat Budeus *ad l. qui sella, ff. de seruit. rustic.* gestationem locum esse, in quo sellâ gestabantur, vel equo vecti exercebantur: quam corporis salubritatem vocat Plinius *lib.* 1. *epist.* 3. & *lib.* 2. *epist.* 17. Hinc gestare, est se equo, aut curru vectum exercere, *l. non est* 7. *ff. de manumiss. vindict.* Hinc Iustinianus *in §. furtum, Instit. de obligat. quæ ex delict. nasc.* ait: *Si quis equum gestandi causâ commodatum sibi longius aliquò duxerit, furtum committit.* Et sanctus Paolinus loquens de duobus cubicolariis Gratiani Imperatoris, ait: *Conscendentes in equos, quasi gratiâ gestandi, ciuitatem ingressi sunt, & subitò præcipitati miseras animas emiserunt.* Illustrat Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 55. & 70.

2. c *Equum.*] Proprium, & priuatum, non circensem, seu ludis publicis destinatum, in quem equitare clericis prohibetur, *can.* 24. 6. *Synodi Trul.* ibi: *Ne cui liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere.*

3. d *Celebrare.*] Sed videbatur hoc in casu Diaconum irregularem esse, quia vel propter imperitiam, vel propter infirmitatem equi ferocitatem detinere non potuit, quod saltem ex eo constat, quod in specie huius textus refertur, clericum quadam corporis molestiâ grauari. At sic est, quod secundùm iuris regulas quotiens quis propter imperitiam, & propter infirmitatem damnum dedit, à culpa immunis non est, vt probat textus *in l. idem iuris* 8. *§. mulionem*, & *§. idem iuris est, ff. ad leg. Aquil. §. impetu, Instit. eod. tit.* Ergo hoc casu irregularis manebat. Sed verius est, in præsenti casu irregularitatem non contrahi, quia nullâ sessoris culpâ equus puerum oppressit, quia omnem diligentiam adhibuit, cùm ipse nesciisset equum esse durioris oris, aliàs si id nouerat, aliquod periculum homicidij contraxisset, vt docuerunt Maiolus *lib.* 3. *de irregul. cap.* 48. *§.* 3. *num.* 13. Farinacius *in praxi crimin. part.* 5. *q.* 126. *num.* 25. Molina *de iustitia disput.* 77. *num.* 7. Gibalinus *de irregul. cap.* 4. *regul.* 2. *consect.* 1. Sed cùm in præsenti casu in modo equitandi non peccasset, nec nouisset duritiem oris equi, nullam irregularitatem contraxit. Nec tunc obstat textus *in cap. significasti* 16. *hoc titulo*, vbi in eadem specie, cùm præter voluntatem sessoris equus mulierem obuiam obrueret, iubet Pontifex clerico pœnitentiam iniungi, etsi ipse ignorasset duritiem ipsius equi: igitur quia adhuc eo casu aliqua culpa committitur, & per consequens irregularitas contrahitur. Pro cuius textus conciliatione cum præsenti textu varia adduxerunt repetentes in præsenti, quibus omissis, veriùs dicendum est iuxta suprà tradita *in cap. de cætero*, in eo casu iuxta antiquam Ecclesiæ disciplinam pœnitentiam iniungi, non pro culpa, quæ nulla præcesserat, sed pro ipso facto, & homicidio secuto: vnde cùm nulla culpa mortalis præcessisset in præsenti casu, & in alio simili relato *in dicto cap. significasti*; ideo irregularitas non contrahitur.

CAPVT

CAPVT IV.

Idem [a] *Metensi Episcopo.*

EX literis tuæ fraternitatis accepimus, quod cùm lator præsentium A. presbyter vellet fœnum de curru deponere, perticam superius alligaram, cùm neminem circa currum videret, proiecit in terram: & cùm fœno insisteret deponendo, quidam prope ipsum accedens, puerum quendam iuxta currum reperiit semiviuum, in quo præter modicum liuoris in fronte nihil inuenire poruit læsionis. Nos autem ab eodem quæsiuimus sacerdote, si priùs quàm deiiceret perticam, circunspexit solicitè, an esset aliquis circa currum? qui quod diligenter circunspexit, asseruit: sed quod vidisset aliquem, denegauit. Ad te igitur remittentes eundem, f. r. per A. s. m. quat. si res ita se habet, nisi contra eundem presbyterum graue scandalum sit exortum, vel tanta laboraret infamiâ, quod deficiente accusatore oporteat ei purgationem canonicam indici, ipsum liberè permittas exequi officium sacerdotis.

NOTÆ.

1. [a] MEtensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. De Metensi diœcesi egi *in cap.* 14. *de cleric. non resid.* Huic decisioni omnino consonat textus *in cap.* 3. *hoc titulo, in* 2. *collect.* vbi Clemens III. in hæc verba similem casum decidit: *Scripsisti nobis, fili Decane, & Capitulum, quod cùm B. Sacerdos præsentium lator ad petitionem communitatis inductus, Ecclesiæ ædificationi diligenter intenderet, cùm compagem cuiusdam laquearis vetustate attriti dissoluere voluisset, quidam famulus sibi laboranti in auxilium deputatus, licèt præmonitus esset, vt ab ipso laqueari secederet, neglexit tamen, & id aure surda præteriens, cum laqueari ruit in terram, & hac occasione postea duobus mensibus, & tribus diebus ægrotans, rebus est humanis exemptus. Cùmque super hoc valde tristatus, Anthelegy tunc Episcopi vestri mandatum, & consilium requisiisset, ipse eum ad tempus ex abundanti suspendens cautela, deinde habito prudentium consilio virorum duxit restaurandum. Tu verò, frater Episcope, qui nunc Ilaenensi Ecclesiæ præsides, ipsum voluisti manere suspensum, donec super hoc recepturus consilium, præsentiam nostram adiret. Nos quoque considerantes, quod idem B. cùm daret operam rei licitæ, secundùm quod in iure cautum est, omne studium adhibuit, dicens: Caue frater; vt damnum quodlibet euitares: attendentes etiam, quod suspensus ad maiorem cautelam aliquamdiu fuit, & nunc propter hoc specialiter ad Sed. Ap. veniendo, in persona, & sumptibus propriis laborauit: Consultationi tuæ taliter respondemus, per auctoritatem Ap. mandantes, vt prædictus B. ob hanc causam non impediatur, quominus integrè suo restituatur officio, & cum omni pace permittatur appellatione remotâ cum integritate beneficij ministrare. Præterea volumus, vt quia prædictus B. proprietatem non habens, pro expensis itineris coactus est pecuniam mutuare, facias ei recompensationem congruam expensarum.*

CAPVT XV.

Idem [a] *Bisuntino.*

EX literis tuæ fraternitatis accepimus, quod quidam monachus puer tuæ diœc. ad deponendum de campanili campanam subseruiens, quia fortè lignum corruit, ipso momento in Ecclesia sub campanili quendam oppressit puerum, & occidit. Vnde à nobis humiliter postulabas, quid tibi super hoc esset faciendum, petens vt cum ipso misericorditer dispensetur. Quocirca fraternitati tuæ per A. s. m. quat. si monachus ipse rem necessariam agebat, & vtilem, & in loco, per quem aliquem transire [b] non crederet, vel ibidem existere, vel etiam illuc de consuetudine venire, quando lignum mouisse dignoscitur, satis poterit, præsertim in monasterio, ad altiores ordines promoueri.

NOTÆ.

[a] IDem Bisuntino.] In tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 3. tantùm legitur *Idem.* De Bisuntina diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 39. *de testibus,* & *in cap.* 14. *de accusat.*

[b] *Transire non crederet.*] Vnde omni culpâ caruit, etsi non proclamauit, iuxta textum *in l. si putator* 31. *ff. ad leg. Aquil.* §. *item si* 5. *Instit. de lege Aquil. l. lege* 7. *ff. ad leg. Cornel. de sicariis,* iunctis traditis à D. Ioanne Suarez *lib.* 3. *ad leg. Aquil. cap.* 6.

CAPVT

CAPVT XVI.

Idem [a] *Episcopo Paduano.*

Significasti nobis per litteras tuas, quod cùm F. clericus cum Archipresbyt. Sancti Fiduncij equitaret, equus, cui insidebat, tam se, quàm ipsum proiecit in aquam. Inde clericus ipsum grauiter calcaribus stimulauit: equus verò, vt literarum tuarum tenor innotauit, cùm existeret bucca durus, præter voluntatem sessoris raptus in cursum, & malè parens habenis, quandam mulierem, quam obuiam habuit, ex improuiso pedibus interfecit. Cùmque nos ab eodem clerico fecissemus inquiri, vtrum equi vitium priùs sciuisset, illud se asseruit ignorasse. Ideoque f. t. per A. s. m. quat. inquiras super his diligentiùs veritatem; & si rem inueneris taliter processisse, ad maiorem cautelam iniungas eidem clerico [b] pœnitentiam competentem, quâ peractâ, nequaquam impedias, quominus in susceptis ministret ordinibus, & ad maiores valeat promoueri.

NOTÆ.

a *Paduano.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 4. De Paduana Metropoli *egi in cap.* 7. *de iudiciis.*

b *Pœnitentiam.*] Quæ pro homicidio casuali, & omnino involuntario imponi solet, iuxta tradita suprà *in cap. de cætero.*

Textum hunc exposui suprà *in cap. dilectus*, & commentarium eius dedi suprà *in cap. de cætero.*

CAPVT XVII.

Innoc. III. [a] *Oscen. & N. Tirassonen. Episcopis.*

Petrus Diaconus, & monachus sancti Ioannis [b] de Pinna, suâ nobis insinuatione monstrauit, quod cùm ipsum in sæculari adhuc habitu constitutum, in Ecclesia de Rigulo quoddam beneficium obtinentem N. Abbas ipsius Ecclesiæ illum eodem beneficio spoliasset, cognati, & amici eius Abbati sæpius supplicarunt, vt beneficium sibi restitueret memoratum: quo nolente ipsorum precibus acquiescere, irati plurimùm, & commoti, nocte quadam in domo Diaconi conuenere: & cœnâ factâ dixerunt, quod vindictam volebant sumere de Abbate. Inhibiti autem expressè ab eodem Diacono, ne Abbatem occiderent, vel aliquid ei facerent, vnde ordinis sui discrimen incurreret, & animæ detrimentum, in eum nihilominis irruerunt, & plagis impositis abierunt, semiviuo relicto, vnde post dies [c] aliquot spiritum exhalauit. Ab illo autem tempore vsque hodie prædictus Diaconus de eo, quod contigerat, tristis effectus, ab administratione cessauit: & nondum expleto biennio, habitum induit monachalem. Vnde à nobis suppliciter petiit edoceri, vtrum posset in officio diaconi ministrare; & si hoc ei liceret, an posset ad maiorem ordinem promoueri. Licèt autem (si præmissis veritas suffragatur) præfatus diaconus super Abbatis interitu non videatur fuisse culpabilis, quia tamen bonarum mentium est ibi culpam agnoscere, vbi culpa non est, quod ab administratione officij se propria voluntate suspendit, vel habitum induit regularem, sibi non ad peccatum adscribimus, sed ad meritum reputamus. Quocirca fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si præmissa noueritis veritate subnixa, sæpedictum Diaconum non solùm in diaconatus officio ministrare, sed etiam ad ordinem presbyteratus ascendere, si aliud canonicum non obstiterit, liberam concedatis auctoritate Apostolica facultatem: præsertim si super hoc non fuerit respersus infamia, cùm ei non debeat imputari, quod contra prohibitionem eius expressam, eo causam, vel occasionem non dante, ausu sacrilego proponitur à consanguineis attentatum, diuinâ Scripturâ testante, quod anima quæ peccauerit, ipsa morietur: & filius non portabit iniquitatem patris, neque pater iniquitatem filij: quamuis hoc ipsum veriùs ad æternam, quàm ad temporalem referatur vindictam. Datum Reat. 2. nonas Augusti, Pont. nostri anno 1.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *IDem.*] In quarta collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* tantùm legitur *Idem*: sed literam, & inscriptionem restituo ex ipso regestro Innocentij III. correcto à Sirleto, vbi *lib. 1. fol. 152.* reperitur textus hic. De Oscensi & Tirassonensi Ecclesia egi *in cap. 1. de his quæ vi.*

b *Ioannis de Pinna.*] Ita legendum est, *de Pinnâ*, non *de Puna*, vt legitur in hac sexta collectione, quod perecelebre monasterium est in Regno Aragoniæ, vt retuli *in cap. cùm olim. de censib.*

c *Post dies aliquot.*] Vnde credebatur ex ea percussione obiisse, iuxta ea quæ adduxi *in can. 5. Concilij Illiber.*

COMMENTARIVM.

1. IRregularitatem hanc ex homicidio contrahunt, non solùm qui illud propriâ manu perpetrarunt, verùm & qui consilium homicidio, aut mutilationi dedit, *cap. perniciosè, de pœnit. dist. 1.* vbi præbens consilium, vt homicidium fiat, dicitur homicida. Probant textus *in cap. si quis viduam 50. dist. cap. 2. de cleric. pugnant. cap. sicut dignum, §. qui verò, & §. vltimo, hoc tit.* Quæ sententia accipienda est, dummodo homicidium, vel mutilatio re ipsa sequatur; & dum is, qui consilium accepit, reverà moueatur ex tali consilio, argumento legis *non solùm, §. si mandato, ff. de iniuriis*: vel saltem roboretur eius voluntas, & animus augeatur, vt docent Abbas *in cap. ad audientiam, hoc titulo, & in cap. 1. de offic. deleg.* Suarez *de censur. disput. 44. sect. 3.* Auila *eod. tract. 7. part. sect. 2. dub. 3.* Sanchez *lib. 1. in Decalog. cap. 10. num. 44.* Gibalinus *de irreg. cap. 4. consect. 11. fol. 140.* Illud tamen dubitari solet, an si ille, qui consuluit homicidium, retractet consilium, & conetur homicidæ suadere, vt à tali homicidio recedat, & cùm id assequi non posset, homicidium sequatur, maneat irregularis? Et irregularem eum non manere, communiter docetur, dummodo post prædictam retractationem, si eam non sufficere agnouerit, admoneat ipsum occidendum, in cuius perniciem consilium datum fuit, in genere, ne peccatum consulentis detegatur, vt post Nauarrum *cap. 27. num. 233.* docet Suarez *vbi suprà,* Gibalinus *dict. cap. 4. consect. 12.* Limitatur autem suprà tradita doctrina, vt non procedat in Principibus, vel eorum Consiliariis legem condentibus, vel eam rogantibus, in qua transgressoribus pœna mortis, vel mutilationis membri imponitur; nam tunc non erunt irregulares iudicandi, quia non imminet casus, propter quem similis lex conditur, etsi postea eueniat, vt transgressores capitali pœnâ afficiantur. Ratio est, quia in tali casu similes Consiliarij non animaduertunt in certam personam, sed tantùm prouident vt homines se abstineant à delictis. Pro qua sententia faciunt textus *in cap. eos, ne clerici vel monachi, cap. final. 51. distinct.* vbi docuere Dominicus, Gemin. Diaz *in praxi crim. cap. 61. num. 3.* Archid. *in cap. officia, 23. quæst. 5.* prædicatores Principum & eorum confessores hortantes illos generaliter, & indistinctè, vt iustitiam faciant, malefactoresque puniant, si exinde moueantur, & aliquem pœna capitali afficiant, irregulares non fieri.

2. *De mandante homicidium.* Etiam mandans homicidium fieri per alium, eo sequuto, irregularis manet, *cap. sicut dignum, §. clericus, hoc tit.* & apertè probatur *ex cap. vltimo, hoc tit. lib. 6.* vbi iubens aliquem verberari, etsi expressè caueat, ne occidatur, tamen homicidio sequuto manet irregularis, propter homicidium saltem indirectè voluntarium. Ergo qui directè mandat homicidium fieri, sine dubio incurrit irregularitatem homicidij voluntarij, quia ille causa est homicidij: & qui per alium facit, perinde habetur, ac si per se ipsum faciat. Docent Suarez *dict. disp. 44. sect. 3.* Petrus Gregor. *lib. 3. partit. tit. 18. cap. 6.* Bronchorst. *cent. 2. assert. 75.* Manrique *de differen. vtriusque fori, quæst. 98.* Gibalinus *de censur. disquisit. 5. quæst. 3. per totam.* Quæ doctrina procedit etiamsi fuerit mandatum tacitum de occidendo, veluti si iniuriam passus dixerit alicui ex filiis, vel familiaribus: Non venias in domum meam donec aliquid noui audiam de te; vt docent Bartolus, Baldus, & Angelus *in l. si quis mihi bona, §. sed quid si mandauero, ff. de acquir. hæredit.* Maiolus *lib. 5. de irregul. cap. 48. n. 8.* Couarruu. *in præsenti, 2. part. §. 1. num. 13.* Dubitari tamen meritò solet, an iubens homicidium euitet irregularitatem reuocando mandatum antequam homicidium fiat. Et dicendum est, irregularem eo casu non manere, etiamsi non moneat ipsum occidendum. Ratio est, quia factâ reuocatione, qui dederat mandatum, non potest dici causa homicidij; nam qui illud commisit, ex sua voluntate potiùs, quàm ex mandato alterius illud perpetrauit, vt docent Suarez *dict. sect. 3.* Nauarrus *dicto capit. 27. num. 233.* Ioannes Brunellus *in cap. 1. hoc tit. num. 43.* Candelabrum aureum *2. p. de irregul. §. 2.* Suarez *dicta sect. 3.* Similiter nec irregularis manet, qui homicidium ratum habuit, si consilium, aut mandatum non dedit, vt docent Suarez *dict. sect. 3.* Hurtado *de irregul. difficult. 7. n. 25.* Maiolus *dict. lib. 5. cap. 48. §. 5.* quæ sententia apertè probatur primò ex eo, quia irregularitas non contrahitur nisi in casibus à iure expressis, *dict. cap. is qui, de sent. excom. lib. 6.* & in iure Pontificio nunquam talis irregularitas statuta legitur; Ergo incurri non potest. Secundò, quia nemo irregularitatem ob homicidium contrahit, nisi illius causa fuerit aliquo modo: sed qui homicidium ratum habuit, non potest dici eius causa: ergo irregularitatem non contrahit. Tandem facit, quia lex aliquem actum prohibens, nunquam comprehendit illum ratum habentem, nisi specialiter id in ea caueatur, vt *in cap. cùm quis, de sent. excom. lib. 6. cap. felicis, eod. lib. Clement. 1. eod. tit.* Ergo cùm nullâ canonicâ sanctione cautum legamus, ratum habentem homicidium irregularem manere, non possunt aliæ sanctiones de homicida agentes ad ratum habentem homicidium extendi. Nec obstat, ratihabitionem mandato comparari, *cap. ratihabitio, de R. I. lib. 6.* Nam respondendum est, eam regulam procedere in vniuersum quoties specifica decisio minimè desideratur, vt in præsenti casu contingit; tunc enim non valet argumentum à ratihabitione, quæ mandato per æquipollens, non in specie comparatur, nec idem est cum mandato, argumento legis *melius, & legis qui hærede, ff. de condit. & demonstr. §. vlt.* Vnde licèt irregularitas ex mandato contrahatur, non idem erit dicendum in ratihabitione. Deinde etiam quæri solet, an ad hoc, quod mandator incurrat irregularitatem, necessarium sit quod mandatarius acceptet mandatum; quia contingere potest, quod eo tempore, quo illi mandatur, dicat se nolle illud munus assumere, postea verò mutatâ voluntate homicidium exequatur

sine

sine nouo iussu; immò potiùs contra voluntatem ipsius mandantis, si iam itain mutauit. In qua quæstione dicendum est, non esse necessariam acceptationem, & ita eo in casu mandantem manere irregularem, etiamsi nihil denuo iusserit, vel si retractauerit voluntatem suam, dum sufficienter non reuocauerit mandatum. Et ratio est, quia crimen, quod mandando commiserat, adhuc perseuerat, & sic semper manet ex vi prioris mandati non reuocati exhortatio in mandatario; vnde licèt à principio non consenserit, potest tamen ex vi prioris mandati moueri, & induci ad homicidium; & ita illud imputatur mandanti, dum mandatum non reuocauit, vt docuerunt Innocent. *in dict. cap. ad audientiam, hoc tit.* Suarez *dict. sect.* 3. Maiolus *lib. 5. de irregularit. cap.* 48.

His præmissis, cùm in præsenti casu Petrus, nec consilio, nec exhortatione homicidium fieri suasisset, aut illud fieri mandasset, immò potiùs inhibuisset ne Abbas læderetur, irregularitatem non contraxit, etsi eius causâ homicidium perpetratum fuisset, vt de simonia in non dissimili casu probaui *in cap. per tuas, de simonia*: quare illa verba huius textus, *Concedas auctoritate apostolica*, potiùs referenda sunt ad declarationem, quàm ad dispensationem. Si autem in præsenti casu, dum de occidendo Abbate, seu vulnerando in præsentia Petri agebatur, ipse taceret, sequuto homicidio, eum regularem manere docuerunt Gibalin. *de irregul. cap. 4. consect. 14. fol.* 155. Felinus *in præsenti*: qui alia dubia de suadentibus, vel non homicidium, proponit, & exponit. 3.

CAPVT XVIII.

Idem [a] *Abbati sanctæ Trinitatis de Maleleon.*

SIgnificasti nobis per literas tuas, quod cùm quidam maleficus ingressus Ecclesiam de Brucio, Dei timore postposito, [b] Eucharistiam cum altarium ornamentis & libris ecclesiasticis extra Ecclesiam asportasset, dilectus filius Laurentius presbyter Ecclesiæ lator præsentium, regularis canonicus, quem in prædicta Ecclesia de Brucio institueras capellanum, præfatum iniquitatis filium fossorio arrepto percussit: [c] sed si ad mortem fuit ictus huiusmodi, tu, & ipse penitus ignoratis. Cùm autem parochiani Ecclesiæ memoratæ audirent prædictum maleficum ornamenta Ecclesiæ asportantem, ipsum arreptis gladiis, & fustibus in eodem loco protinus occiderunt. Prædictus verò Laurentius de sua salute præcogitans, euoluto anno, sub titulo confessionis rei ordinem tibi [d] reuelauit, pro quo nobis humiliter supplicasti, vt cum eo misericorditer agere dignaremur. Licèt autem contineatur in canone, [e] quod si quatuor homines, aut quinque, vel plures contra hominem vnum rixati fuerint, & ab his mortuus fuerit vulneratus, quicumque illorum ei plagam imposuerit, homicida, secundùm statuta canonum, iudicetur. Quia tamen in alio canone [f] dicitur de presbytero, qui Diaconum equitantem percussit, & ipse cadens ex equo, ceruice fractâ interiit, quod si non ad mortem percussus est, incautè agenti presbytero competens pœnitentia est indicenda, ita quod aliquanto tempore à Missarum suspensus solenniis, denuò ad sacerdotale officium reuertatur. Quod si veraciter qualicumque percussione presbyteri mortuus est Diaconus, nullâ ratione more sacerdotis permittendus est ministrare, etiamsi voluntatem [g] non habuerit occidendi. Nos in præmisso casu credimus distinguendum, vtrum constare possit, quod præfatus sacerdos non inflixit percussionem lethalem, de qua videlicet, si aliorum vulnera non fuissent subsecuta, percussus minimè interiisset: & si percussor voluntatem non habuerit occidendi, nec ipsius studio, vel [h] consilio, vel mandato processerint alij contra illum. Et quidem si hoc ita se habet (quod forsan ex eo posset ostendi, si certa apparuisset percussio ab eodem inflicta, tam modica, & tam leuis, in ea corporis parte, in qua quis de leui percuti non solet [i] ad mortem, vt peritorum iudiciu [j] medicorum talis percussio assereretur non fuisse lethalis) cùm de cæteris credendum sit ipsi sacerdoti, qui non accusatur, vel denuntiatur ab aliquo, sed per se ipsum de sua salute solicitus consilium appetit salutare; post pœnitentiam eidem ad cautelam iniunctam, in sacerdotali poterit officio ministrare, religionis accedente fauore, cùm sit canonicus regularis, & sine omni scandalo possit sacerdotale officium exercere. Quod si decerni non possit, ex cuius ictu percussus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi tunc sacerdos: & si forsan homicida non sit, à sacerdotali officio abstinere debet; cùm in hoc casu cessare [k] sit tutius, quàm temerè celebrare, pro eo, quod in altero nullum, in reliquo verò magnum periculum timeatur. Vtrum autem de illis sit simile sentiendum, quorum vnus, sed quis, omnino nescitur, [l] homicidium perpetrauit, si forsan ad sacros ordines recipiendos præsententur, vtrum omnes sint pariter repellendi, cùm discerni non possit, qui debeant inculpabiles

iudicari

iudicari, diligens inuestigator aduertat, quamuis hic casus sit ab illo valde diuersus. Si verò quemadmodum perhibetur, sacerdos iste priùs ab illo percussus sacrilego, mox eum cum ligone in capite repercussit, quamuis vim vi repellere omnes leges, & omnia iura permittant, quia tamen id debet fieri cum [m] moderamine inculpatæ tutelæ, non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam, non videtur idem sacerdos à pœna homicidij penitus excusatus: tum ratione instrumenti, cum quo ipse percussit, quod cùm graue sit, non solet leuem plagam inferre; tum ratione partis, in qua fuit ille percussus, in qua de modico ictu quis solet lethaliter lædi; maximè cùm secundùm vulgare prouerbium asseratur, quod qui ferit primò, ferit tangendo; qui ferit secundò, ferit dolendo: vnde pensatis omnibus ei creditur expedire, vt cum humilitate abstineat à sacerdotali officio exequendo.

NOTÆ.

a *Maleleon.*] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc titulo cap.2.* in hac autem sexta legitur *Mandelberg.* Sed adhuc non inueni vrbem, seu locum, vbi monasterium hoc sanctæ Trinitatis esset.

b *Eucharistiam.*] Quæ seruari debet in Ecclesia, iusta tradita *in cap.1. de custod. Eucharist.*

c *Percussit.*] Cùm furem diurnum non possit occidere, præcipuè quia proclamatio hoc casu sufficiebat, cùm parochiani propè essent, vt notaui *in cap.3. hoc tit.*

d *Reuelauit.*] Concessâ videlicet facultate patefaciendi casum Romano Pontifici, vel aliis, iuxta tradita *in cap.2. de offic. ordin.*

e *Canone.*] Videlicet *cap. vlt. 23. quæst. final.* qui citatur ex Concilio Vvormac. ab Iuone Carnotensi *part.10. Decreti, cap.179.* Burchardo *lib.6. Decreti, cap.42.* & in Pœnitentiali Romano *tit.1. cap.15.*

f *In alio canone.*] Relato *in cap. studeat, 50. distinct.*

1. g *Voluntatem non habuerit.*] Non quia voluntas tantùm occidendi possit irregularitatem inducere, nisi sequutâ occisione, seu membri mutilatione; siquidem certum est ex deliberata voluntate occidendi hominem, etiam ad actum externum deducta, si modò nec homicidium, nec membri amputatio sequuta fuerit, non incurri irregularitatem, vt constat *ex cap. final. 15. quæst.1. cap. sicut dignum, §. illi autem, hoc tit.* ibi: *Si de illa captione mors eius sequuta fuerit*; vt docent Maiolus *lib.5. cap.48. num.4.* Suarez *de censur. disput.44. sect.2.* Couar. *in Clement. si furiosus, 2. part. in initio, num.2.* Nec contrarium probant textus *in cap. si præterea 25. cap. si quis 30. de pœnit. dist.1.* & præceptum illud diuinum, *Non concupisces*; quo inordinatus solius mentis appetitus, damnatur. Et *in l. si quis cum telo, Cod. ad leg. Corn. de sicariis:* vbi sola voluntas occidendi ad actum exteriorem deducta punitur. Ergo irregularitas etiam incurri potest ex deliberata voluntate. Nam respondendum est, animum delinquendi in mente retentum, & opere non declaratum, non puniri in foro exteriori, sed tantùm in interiori, vt constat *ex dict. cap. præterea, dict. cap. si quis*, vbi dicitur furti teneri, qui solo timore non furatur; & non minùs delinquere eum, cui sola est voluntas peccandi, quàm si in ipso facto deprehenderetur: quod est intelligendum quoad Deum, non quoad homines, iuxta textum *in l. cogitationis, ff. de pœnis*, relatum *in cap. cogitatis, de pœnit. dist.1.* Deus enim, cui actus internos comprehendere, & perscrutari reseruatum est, *lib.1. Regum, cap.16.* D. Paulus *1. ad Corinth. c.4.* non ex opere, & effectibus iudicat, sed ex corde, *c. qui peierare 22. quæst.5.* & ex corde procedere adulteria, & cætera peccata, traditur *in c.15. Matthæi, cap. 8. 15. quæst.6.* in quem sensum accipiendi sunt textus *in cap. si quid inuenisti 14. q.5. c. Christiana 32. q.5. cap. erubescant, 32. dist.* cum aliis adductis per Felinum *in c.1. de præsumpt.* Itaque in foro exteriori voluntas in mente retenta, non deducta ad actum externum, puniri non debet, *dict. l. cogitationis, l.1. §. hæc autem, in fine, ff. quod quisque iuris.* Vnde cùm irregularitas sit impedimentum inductum lege canonica, vt probaui suprà *in cap. de cætero*, ideo propter actum internum incurri non potest irregularitas. Nec etiam obstat quod in nonnullis priuilegiis Romani Pontificis conceditur facultas dispensandi in irregularitate purè mentali, vt constat ex Concilio Basileensi *sess.14.* & in Bulla Cruciata concessa à Pio IV. anno 1561. Non potest autem irregularitas vocari purè mentalis, nisi ex actu purè mentali. Ergo supponit Pontifex dari aliquam irregularitatem mentalem, aliàs illusoria essent illa priuilegia. Nam huic difficultati vt satisfaciant Doctores varia adducunt. Henriquez *lib.6. summæ, cap.14. §. 4. liter. X.* affirmat illam clausulam positam esse ad cautelam, propter conscientiam scrupulosorum. Ledesma *in 2. 2. q.26. art.2.* asserit clausulam illam non esse summi Pontificis, sed à quæstoribus impositam fuisse. Sed rectiùs Suarez vbi suprà, *num.9.* Corduba *lib.5. quæst.43. dub.2.* asserunt irregularitatem mentalem vocari eam, quæ licèt per actum externum contrahatur, pendet tamen ex aliqua conditione purè mentali, veluti quod fiat ex certa scientia, contemptu, odio, præsumptione, aut pertinacia, vt quando quis excommunicatus est, quia egit, vel omisit aliquid scienter, dolosè, & præsumptuosè, iuxta speciem textus *in cap. penult. vers. cæterùm, de cleric. excom.* vel si Ecclesia imponat irregularitatem celebranti baptismum sine intentione; nam talis irregularitas dicetur mentalis, quia originaliter prouenit ex illo animo culpabili.

h *Consilio, vel mandato.*] Iusta tradita commentario antecedenti.

i *Ad mortem.*] Non tamen omnis, qui lethaliter vulneratus est, moritur, *l.1. §. vlt. ff. ad Syllan.* sicut nec omnis moritur, cui lethalis morbus est, auctore Galeno *lib.6. aphorism. Hippocrat. aphorism.18.* quia in vulneribus alia sunt, in quibus plus medicamenta, alia in quibus manus plus proficit, ex Cornel. Celso *lib.5. cap.26.* itaque euentus expectandus est; nisi enim mors sequuta sit, existimari non poterit antea volnus fuisse mortale: & ideo si seruus mortiferè vulneratus, postea ruinâ, vel naufragio perierit, de occiso, non de vulnerato agendum esse docuit Vlpianus 2.

in l.huic scriptura 15.§.1.*ff.ad leg.Aquil.* Eam rationem assignans, quia post ruinam, vel naufragium non potest apparere, an seruus sit occisus. Inde etiam Celsus *in l.item* 11.§.*Celsus*, *ff.ad leg.Aquil.* docet, quod si alios lethale vulnus inflixerit, alius postea occiderit, priorem non teneri de occiso, sed de vulnetato; posteriorem teneri de occiso, quia occidit, & meritò, quia propter posterioris homicidium non apparet fuissetne vulnus lethale. Nec contrarium docet Iulianus *in l.ita vulneratus* 51.*ff. ad leg. Aquil.* vbi docet, seruum vulneratum esse ab vno, ex cuius ictu certum est moriturum esse; & postea ab alio exanimatum: & existimat, vtrumque de occiso teneri. Quia facilè procedit Iuliani sententia, si obseruemus verba illa: *Certum est moriturum esse.* Quibus non tantùm significatur volnus esse mortale, sed omnino moriturum esse, vt in simili casu docuit Papinianns *in l.in ratione* 11.§.*si seruus*, *ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Qui moriente domino ea valetudine affecti fuerant, vt eos non posse viuere certum esset.* Sunt enim quædam vulnera insanabilia, veluti cordis percussio, quæ omnino hominem perimit. Iulius Solinus *Polyst. cap.3.* ibi: *Conuenit inter omnes corda primùm ex vniuersa formari carne, eamque in diem quintum & sexagesimum crescere, deinde minui, ac ex ossibus spinas: ea propter capitale esse, si pars altera noceatur.* Similiter percussio cerebri, medullæ spinæ, item pulmonis percussio insanabilis est, necnon si diaphragma ruptum sit; nam diaphragma est musculus, qui diuidit cor, & pulmones à liene, & iecore. Æquè etiam mortalia sunt vulnera, si arteriæ ruptæ sint, veluti arteria venosa, arteria vocalis, & arteria aspera. De quibus, & aliis vulneribus agunt Hippocrat. *aphorism.* 18.*sent.*6. ibi: *Cui vessica perforata fuerit, aut cerebrum, aut cor, aut septum transuersum, aut tenue quoddam intestinum, aut ventriculus, aut iecur, lethale est.* Cornel. Celsus *lib.5. cap.26.* ibi: *Seruari non potest, cui basis cerebri, cui cor, cui stomachus, cui iecinoris porta, cui in spina medulla percussa est, cuique aut pulmo medius, aut ieiunum, aut tenue intestinum, aut ventriculus, aut renes vulnerati sunt, cuive circa fauces grandes vena, vel arteria præcisa sunt.* Alia autem vulnera sunt, quæ quamuis ad sanitatem vix perueniant, non tamen de eorum incolomitate desperatur. Idem Celsus *dict. cap.26.* Quare in illis non expectatur euentus, in his verò euentus expectandus est. Vnde fit, quod si quis alteri vulnus in corde, vel in pulmone inflixerit, illicò nullo expectato euentu occidisse creditur, ac proinde quamuis postea ex plaga, quam alius imposuit, celeriùs mortuus sit, vterque de occiso tenetur, *dict. l.ita vulneratus.* Si autem volnus non ita lethale sit, primus de vulnerato, secundus de occiso tenetur, vt docuerunt Cuiac. *lib.86. Digestor. in dict. l.ita vulneratus*, Antonius Matthæus *de crimin.ad tit. de lege Cornel. de sicariis*, *cap.3.* D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.1. cap.3. sect.3.* Quoad irregularitatem autem, de qua in præsenti textu agitur, certum est, non solùm eum, qui occidit, verùm etiam qoi morti ferè vulnerauit, irregularitatem contrahere, vt ex hoc textu communiter resoluunt tepetentes *hîc*, Villadiego *in tract. de irregul. cap. de clerico percussore*, *num.3.* Valentia *tom. 2. illustr. tract.4. cap.4. num.33.*

3. j *Iudicio medicorum.*] Qui adhibendi sunt vt periti in arte, iuxta tradita *in cap.3. de probat.* quia in his quæstionibus medici iudicant, non Iureconsulti: creditur autem illis, si cum iuramento deponant, absque eo tamen non facilè fides habetur, sicut nec vni, nisi forrasse plures haberi non possint; quo casu necessariò vnius indicio standum est, argumento legis 6. *Cod. de re milit. l.1. in princip.* & §. *de inspiciendo*, *ff.de ventre inspic. l.1.§.idem*, *l.20. ff.de quæst. nouella 7. Iustin. cap.3.*

k *Cessare sit tutius.*] Verba hæc exposui suprà *in cap. ad audientiam.*

l *Homicidium perpetrauit.*] Si propter hominem occisum criminaliter agatur, & plures præmeditato consilio in eum irruerunt, siue omnes percusserint, siue aliquis, siue vnus, omnes tamen vltimo supplicio tanquam homicidæ puniuntur, quia omnium idem dolus, & facinus æquale est, *l.a.§.si quis non homines*, *ff.de vi bonor. rapt. l. 3. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. cap. vlt. 23. quæst. vlt. l.57. filii*: & ita omnes manent irregulares. Docent Paz *in dict. l.57.* Anton. Gomez *lib.3. variar. cap.3. num.36.* Couar. *in Clement. si furiosus*, *2. part. §. 2. num. 2. vers. Primus casus*, Sesse *tom. 1. decis. 103.* Sed si non præmeditato consilio, sed casu rixa orta fuerit, & constet, quod vulnus lethale sit, & qois illud intulerit, ille tantùm, qui hominem morti ferè vulnerauit, tenebitur de occiso, cæteri si non vulnerauerint, non tenebuntur; si autem vulnerauerint, propter vulnera solummodo, non propter mortem puniendi erunt, cùm singulorum dispar culpa, & inæqoale fuerit delictum, *l.8. §.Dinus*, *l.vlt. ff. ad leg. Cornel. de sicariis*: quo casu ille solus, qoi lethale vulnus intulerit, irregularis fit. Gomez, & Couar. vbi suprà, nisi non ex vno potiùs, quàm ex altero, sed ex omnibus pariter vulneribus mors fuerit illata; tunc enim omnes homicidæ censentnr, & irregulares ex hoc textu, & ex *cap. final.23. quæst.5.* Quod si omnes vulnera intulerint, & vnum tantùm lethale vulnus fuit, nec appareat à quo illatum fuerit, licèt iure ciuili pœnâ pecuniariâ omnes tenerentur, *l.item Mela* 11.§ *si plures*, *ff.ad leg.Aquil. l.1.§.vlt. ff.de his qui deiecerunt*: criminali tamen ordinariâ pœnâ mortis puniri non debent, ex ratione legis *absentem* 5. *ff. de pœnis*: sed potiùs extraordinariâ coërcebuntur, vt defendunt Gomez, & Valentia *vbi suprà*, Faber *in ration. ad textum in d.l.ita vulneratus.* Similiterque si vnus tantùm lethale vulnus intulerit, cæteri autem non vulnerauerint, & qois eorum fuerit, non appareat, omnes à pœna mortis erunt immunes, sed arbitrio iudicis coërceri debent, *d.l.57.filii.* Iul. Clarus *lib.5.sent.§.homicidium*, *n.3.* sed eo casu omnes irregulares esse resoluunt Couar. *vbi suprà*, *n.5.* Valentia *d.c.4.num.33.* 4.

m *Moderamine inculpata.*] Occidens enim aliquem se defendendo, quando aliter mortem vitare 5.
non valet, irregularis non est, *Clement.vnic.hoc titul.* Ratio est, quia ad irregularitatem contrahendam propter homicidium priuatum necessaria est culpa homicidij, saltem aliqua: is verò, qui ad defensionem aliquem occiderit, nullam culpam homicidij contrahit: ergo non erit irregularis. Minor probatur, nam vnicuique naturali ratione permissum est se ab aggressore defendere, *l.vt vim*, *ff. de inst. & iur. l.1. §.cùm arietes*, *ff. si quadrupes pauperiem feciss. dic. l.sed etsi*, *l.scientiam*, *§. qui cùm aliter*, *ff. ad leg. Aquil. l. 1. §. vim vi*, *l. 3. §. cùm igitur*, *ff. de vi & vi armata*, *l.furem nocturnum*, *ff. de sicar.* *l.2. & 3. Cod. eod.tit. l.1.Cod. vnde vi*, *l.1.Cod.*

quando

quando liceat se vindicare, *cap.* 2. *cap. suscepimus*, §. *significasti* 1. & 2. *de homicid.* c. 3. *de sent excom. c. dilecto, eod. tit. in* 6. & *Clement. pastoralis*, §. *caterum*, *de re iudicata*: quibus consonant lex 3. 4. & 8. *part.* 7. lex 4. *tit.* 13. *lib.* 8. *Ordin.* lex 4. *tit.* 23. *lib.* 8. *recopil.* quibus suffragatur, quod Cicero in oratione pro Milone sic scribit: *Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus; verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus, vt si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum, aut inimicorum incidisset, honesta omnis ratio esset expediendæ salutis.* Est enim à natura concessum, vt vim vi repellere possimus, vt omne animal naturâ ducee ad conseruandum se, & speciem suam impellitur, vt ait Aristoteles *lib.* 1. *polit.* & probaui suprà *in cap.* 3. *hoc tit.* Ampliatur præsens doctrina, vt procedat etiam casu, quo occidens se defendendo animum, & intentionem occidendi habet: cuius resolutionis ratio duplex est. Prima, quia in quolibet actu inseparabiliter inest voluntas potestati, argumento textus *in l. multum interest*, *Cod. si quis alteri, vel sibi.* Ergo dum lex permittit potestatem occidendi aggressorem, permittere etiam videtur intentionem, & voluntatem occidendi. Secunda, quia defensio à iure permissa est: ergo iure debet etiam permitti voluntas occidendi; quia occisio est medium necessarium defensionis, tanquam præambulum necessarium ipsius, argumento legis *illud*, *ff. de acquir. hæredit.* docuerunt Nauarr. *in manuali*, *cap.* 15. *num.* 2. Sotus *de iustitia*, *quæst.* 1. *art.* 1. Nec obstat textus *in cap. de occidendis* 23. *quæst.* 5. vbi permittitur iudici, & militi occidere se defendendo animo occidendi, quasi secus sit in aliis: cuius textus, & aliorum iurium, & rationum argumento contrariam sententiam defendunt D. Thomas 2. 2. *quæst.* 64. *art.* 7. & Caietanus *ibi*, Tabiena *verbo Homicidium*, *quæst.* 7. & Abulensis *super Matthæum cap.* 5. *part.* 46, nam tenendo priorem opinionem, respondendum est, textum *in dict. cap. occidendis*, loqui quando non occidit quis se defendendo, sed occidit præueniendo ad cauendam iniuriam, vel mortem futuram: quo casu dicitur homicida, quia non occidit se defendendo; secus verò est, quando aliquis occidit in ipso actu aggressionis, quia tunc occidere permittitur, quamuis habuerit animum occidendi. Hoc tamen homicidium defensionis causâ commissum debet fieri seruato moderamine inculpatæ tutelæ, ex præsenti textu; aliàs voluntarium dicitur, *l.* 1. *Cod. vnde vi*: docet Acuña *in cap. miror*, 50. *dist.* Bartholomæus Sanchez, *in repet. ad eundem textum.*

COMMENTARIVM.

6. DVbium enim, & non leue, tam apud Canonistas, quàm Theologos est, an in casu dubio debeat quis irregularis iudicari, vel non? Et in dubio neminem irregularem censendum esse, docuerunt Innocent. *in cap. ad audientiam*, *suprà hoc titulo.* Couar. *in Clement. si furiosus*, 1. *part. in initio*, Nauarrus *in c. si quis autem, de pœnit. dist.* 7. Garcia *de benefic.* 7. *part. cap.* 1. *num.* 21. Ioannes Sanchez *in select. disput.* 42. *num.* 14. Hurtado *de irregul. lib.* 1. *difficult.* 4. Turrianus *de censur. lib.* 8 *disput.* 17. *dub.* 3. affirmant verò irregularem esse iudicandum Sanchez *tom.* 1. *summa*, *lib.* 1. *cap.* 10. Auila *de censur. part.* 7. *disp.* 2. *dub.* 5. Villalob. *in summa*, *tom.* 1. *tract.* 1. *difficult.* 22. *num.* 2. Flores de Mena *variar. quæst.* 9. Saytus *de censur. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 16. Vgolinus *eod. tract. cap.* 4. §. 2. *num.* 3. Azor 1 *part. lib.* 2. *cap.* 19. *quæst.* 10. Alij docent in foro exteriori neminem in casu dubio irregularem credi, secus verò in foro interiori, quia probi hominis est ibi culpam timere, vbi culpa minimè reperitur, *c. final.* 5. *dist. cap.* 2. *de obs. ieiun.* Ita docuerunt Abbas, Hostiensis, & Ioannes Andreas *in dict. cap. ad audientiam*, Armilla *verbo Irregularitas*, *num.* 8. Tabiena *eod. verbo*, *num.* 3. Ledesma, Maiolus, Philiarcus, & Farinac. quos refert Escobar *de vtroque foro*, *art.* 1. §. 5. Alij discrimen constituunt inter irregularitatem prouenientem ex homicidio, & inter prouenientem ex aliis causis. In irregularitate prouenienti ex homicidio etiam in dubio præsumi quem irregularem asserunt, quia id expressum est in præsenti, & suprà *in cap. ad audientiam*; secus verò in aliis casibus, quia id expressum non est. Ita Layman *part.* 2. *moral. lib.* 1. *cap.* 5. §. 4. *num.* 39. Bonac. *de censur. disput.* 7. *quæst.* 1. *punct.* 5. Alij relati à Barbosa *in dict. cap. ad audientiam*, *num.* 3. Diana *part* 4. *tract.* 4. *resol.* 73. Tandem alij existimarunt aliter distinguendum esse, videlicet aut dubium est iuris, an scilicet irregularitas pro certo delicto inflicta sit, & eo casu nullo modo quem irregularem credi; aut dubium erat facti, an videlicet factum propter quod irregularitas imposita est, commissum fuerit; & in hoc casu præsumi quem irregularem, quia in dubiis tutiorem partem sequi debemus, *c.* 3. *de sponsal. cap.* 2. *de consanguin. cap. vnic. de scrutin.* Ita docuerunt Couar. *vbi suprà*, Suarez *disput.* 40. *sect.* 6. Gibalin. *de irregul. cap.* 2. *consect.* 6. Sed placet opinio negatiua, scilicet quocunque casu dubium vertatur, excludi irregularitatem in vtroque foro, dum ita res dubia est, vt nullo modo veritas probari valeat, etiam præsumptionibus. Et quidem si dubium iuris est, constat irregularitatem tantùm contrahi in casibus à iure expressis; & si dubium facti sit, etiam probatur hæc sententia, quia nemo punitur ob peccatum dubium, *cap. nos*, *cap. Iudex* 2. *quæst.* 1. *l.* 3. §. 1. *ff. de minor. l. absentem*, *ff. de pœnis*, *l. final. Cod. de probat.* In dubijs enim fauendum est reo, *cap. cùm sunt*, *de R. I. in* 6. quia procliuiores sumus ad liberandum, quàm ad ligandum, *l. Arrianus*, *ff. de O. & A.* Nec hoc solùm procedit in foro exteriori, sed etiam in interno; si enim quis dubitet, an votum fecisset, necne, non tenetur ipsum adimplere, vt viginti auctoritatibus relatis probat Diana 4. *part. tract.* 3. *resol.* 11. & dubitans an damnum intulerit, ad restitutionem non tenetur. Diana *ibidem*, *resol.* 27. & in dubio an casus sit reseruatus, necne, non creditur reseruatus. Portel. *in dubiis regularib. verbo Casus reseruatus*, *numer.* 7. Diana *suprà*, *resol.* 4. & si dubitetur, an aliquis legitimus filius sit, nec-ne, præsumitur legitimus: ipse Diana pluribus relatis *resol.* 6. Ergo similiter in dubio facti, an quis ex homicidio, vel alio casu, irregularis sit, dicendum est, irregularem non esse, immò vti posse possessione sua, in qua antequam dubium emergeret, erat. Ita tenet Escobar *de vtroque foro art.* 1. §. 5. Gibalinus *vbi suprà.* Vnde infertur, procurantem abortum, & dubitantem an fœtus esset animatus, necne, non manere irregularem. Sanchez *lib.* 1. *in Decal. cap.* 11. *num.* 43. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 51. *num.* 141. Carranza, Diana, alijque apud Escobar *suprà*, *numer.* 89. Sotus, Saytus, & Scortia apud Gibalinum

d.c.4. consectar.7. Idem circa militem dubitantem an aliquem occiderit, resoluit Diana *p. 4. tract. 2. resol. 3. & 52.* Escobar, & Gibalin. *vbi supra.* Idem dicendum est de consulente homicidium, & dubitante an eius suasu sequutum sit: quem casum explicant Petrus Cornejo *in 3. part. tract. de irregul. disput. 1. dub. 2.* Diana *part. 4. tract. 2. resol. 25.* Escobar suprà, *num. 45.*

CAPVT XIX.

[a] Idem.

TVa nos duxit fraternitas consulendos. *Et infrà*: Tertiò quæsiuisti Apost. Sed responso explicari, quid sit de quodam monacho sentiendum, qui credens se quandam mulierem à gutturis tumore curare, vt chirurgicus cum ferro tumorem illum aperuit: & cum tumor ille aliquantulum resedisset, monachus ipse mulieri præcepit, ne se vento exponeret vllo modo, ne fortè ventus gutturis apertionem intrans, sibi causam mortis inferret. Sed mulier eius mandato contempto, dum messes colligeret, vento se exposuit incautè, & sic per apertionem gutturis sanguis multus effluxit, & mulier diem finiuit extremum: quæ tamen confessa est, quod quia vento exposuit semetipsam, sibi dederat causam mortis. Vtrum videlicet, cùm prædictus monachus sit sacerdos, liceat ei sacerdotale officium exercere. Nos igitur f. t. taliter respondemus, quod licèt ipse monachus deliquerit alienum officium vsurpando, quod sibi minimè congruebat; si tamen causâ pietatis, & non cupiditatis id egit, & peritus erat in exercitio chirurgiæ, omnemque studuit diligentiam, quam debuit, adhibere, non est ex eo, quod per culpam mulieris contra consilium eius accidit, adeo reprobandus, quod non post satisfactionem condignam cum eo misericorditer agi possit, vt diuina valeat celebrare: alioquin interdicta est ei sacerdotalis ordinis executio [b] de rigore.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* sed inscriptio restituenda est *ex cap. tua nos, de sponsal.* vbi integram epistolam Innocentij transcripsi.

2. b De rigore.] Quia dabat operam rei illicitæ artem chirurgicam monachis prohibitam exercendo. Docuerunt Couarr. *in Clement. si furiosus, 2. part. §. 4. num. 2.* & omnes illi, qui communem distinctionem agnoscunt inter eum qui dedit operam rei licitæ, vel illicitæ. Ita hunc textum acceperunt Molina *de iustitia disput. 77.* Auila *de censur. 7. part. disput. 6. sect. 1. dub. 2.* Villalobos *in summa, tract. 21. tom. 1. difficult. 24.* Sed rectiùs Sotus, Præpositus, & Hurtado, quos refert & sequitur Gibalinus *de irregul. cap. 4. regul. 2. consect. 1.* docuerunt in præsenti monachum non declarari irregularem, sed tantùm Innocentium asserere monachum grauiter deliquisse alienum officium vsurpando, vt constat ex illis verbis: *Multùm deliquerit.* Vnde docet Innocentius iuxta iuris rigorem suspendendum esse à sacerdotalis ordinis executione. Ex quibus verbis apparet, monachum istum non esse irregularem, quia eius culpâ non contigit homicidium, quamuis peccaret alienum officium vsurpando: si autem vel imperitiâ, vel negligentiâ ipsius contigisset mors mulieris, certum est irregularem futurum fuisse. In præsenti ergo casu suspensio incurritur; & ita docet Innoc. post condignam satisfactionem posse ex misericordia diuina celebrare. Nec verba illa, *poterit misericorditer cum ipso agi*, important irregularitatem; nam idem dicitur de eo, qui in duello partem digiti amiserat, *in cap. 1. de corpor. vitiat.* cùm tamen ille minimè sit irregularis, sed deponendus, *cap. 1. de clericis pugnant.* Etiam *in cap. vlt. de bigamis*, dicitur dispensare Episcopum cum sacerdote, qui plures habuit concubinas, sicuti cum fornicatore simplici, vt sacerdotalia munia obeat; & tamen constat ex ibi traditis, sacerdotem in ea specie non esse bigamum, nec per consequens irregularem: igitur ex simili loquendi formula non rectè deducitur, irregularitatem contractam esse.

§.

AD vltimum fuit ex parte tua propositum, quod quidam scholaris metuens, ne latrones in domo sua essent, paruo assumpto gladio, vt ignem quæreret, de strato surrexit; & cùm venisset ad ostium, ignarus reperit ibi furem, qui cum scholari luctari incipiens, non solùm ipsum scholarem postrauit ad terram, sed etiam penè ad mortem vulnerauit eundem. Scholaris verò prouocatus ab illo, vim vi incontinenti repellens, extracto, vel extorto latronis gladio, eundem seruato iuris moderamine repercussit, qui perterritus fugam, quamcitiùs potuit, maturauit. Mane itaque lucescente, scholares latronem quæsiuerunt eundem, qui vulneratum inuectum Potestati Vicentiæ tradiderunt, coram quo constanter negauit, quod præmissa minimè perpetrauit. Vnde

præfata

præfata Poteſtas ad eundem ſcholarem ſuos nuncios deſtinauit, vt exponeret, ſi qua ſciret de fure prædicto, vel traderet interſigna: qui cultrum, quod ipſe latroni abſtulerat, & ſotulares ab eodem in ipſius domo dimiſſos, quos abſtraxerat ſibi, ne pedum ſtrepitus audiretur, nuntiis tradidit memoratis, ſuper eodem facto ſe nihil amplius [a] intromittens. Poteſtas igitur receptis talibus interſignis, latronem ipſum apparitoribus ſuis tradidit puniendum, qui illi amputauerunt [b] virilia, & oculos eruerunt: latro verò ſe ad quoddam cœnobium tranſtulit, & ibi per triduum ira, & dolore commotus, nec potum ſumpſit, neque cibum; & ſic de medio eſt ſubtractus. Vnde per noſtrum poſtulas oraculum edoceri, vtrum præfatus ſcholaris ad ſacros ordines valeat promoueri? Nos igitur inquiſitioni tuæ taliter reſpondemus, quod ſi præfatus ſcholaris dignis meritis adiuuatur, propter præſcriptum euentum à ſuſceptione ſacrorum ordinum nullatenus eſt arcendus.

NOTÆ.

1. a *Intromittens.*] Ideſt nec accuſans, nec teſtimonium perhibens, aliàs eſſet irregularis, niſi præmiſſâ proteſtatione, de qua *in cap. 2. hoc tit. in 6.* vbi plures congeſſit Cenedus *collect. 12.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. difficult. 11. & ſequenti,* Iranzo *de proteſt. conſiderat. 46.* Ratio eſt, quia quando clerici, vel laïci aliquem accuſant abſque proteſtatione, eorum voluntas per talem accuſationem manifeſtè fertur ad homicidium, vel membri mutilationem; vnde in præſenti ſcholaris non iudicatur irregularis, etiamſi ſigna dediſſet, vt cognoſceretur fur, qui poſtea ea punitione iudicis deceſſit; quia ſigna illa nullo modo ad mortem, vel membri mutilationem referri poterant, ſed tantùm aliquod leue indicium præbebant: quæ quidem cauſa remota fuit homicidij, & ita irregularitas contracta non fuit.

2. b *Virilia.*] Forſan iuxta morem ipſius Prouinciæ; nam in aliis prouinciis furibus aures amputantur, vt probat, & illuſtrat Langleus *lib. 10. ſemeſtr. cap. 2.* & in ipſa Gallia lex Salica iubet ſeruum, qui quadraginta denarios ſurripuerat, caſtrari, *tit. 3. de furto, §. 2.* Apud alios in aure ſignum inurebatur. Sanctus Vincentius Ferrerius *ſerm. 4. Dominica 2. Epiphan.* ibi: *Sicut latroni datur cauterium igneum, vel ſcinditur in aure ſignum furti, vt cognoſcatur: ſic Deus in ſignum illius furti, quod Adam faciebat, homines circumcidi in illa parte verecundoſa iuſſit.* Et de Perſis refert Thom. Morus *in ſua Vtopia.* Apud Baiubarios manus furibus ſeruis amputari iubentur, *cap. 6. legum Baiubar.* in hæc verba: *Si quis in exercitu aliquid furauerit paſtorium, capiſtrum, frænum, ſeltrum, vel quæcunque inuolauerit, & probatum fuerit, ſi ſeruus eſt, perdat manus ſuas.* Caſtratio de qua in præſenti, dicitur extrema pœna ab Apuleio *lib. 7. in fine*, & puerile ſupplicium à Martiali *lib. 2. epigram. 60.* vbi notauit Ramireſius: & plura de hac pœna cumulauit Theophilus Raynaud. *tom. 14. tract. de triplici eunuchiſmo.* An verò talis abſciſſio hodie in pœnam delicti à iudice imponi poſſit? quærunt DD. Negat Guill. Benedict. *in cap. Raynutius, verſ. Qui cum alia, num. 16. de teſtam.* Affirmat Gibal. *tom. 1. de negot. lib. 1. cap. 4. art. 3. concluſ. 9. num. 6.*

CAPVT XX.

Idem *Priori, & fratribus* [a] *Cartuſien.*

Sicut ex literarum veſtrarum tenore accepimus, cùm quidam preſbyter veſtri Ordinis, qui priùs fuerat [b] niger monachus, quandam mulierem prægnantem, cum qua contraxerat conſuetudinem inhoneſtam, & quæ aſſerebat ſe concepiſſe ab eo, per [c] zonam arripuerit quaſi ludens, ipſa poſtmodùm mulier ſic ex eo ſe aſſerit fore læſam, quod occaſione huiuſmodi abortiuit: propter quod idem preſbyter proborum virorum vſus conſilio ſeipſum duxit ab altaris miniſterio ſequeſtrandum. Quare nobis humiliter ſupplicaſtis, vt cum eo miſericorditer agere dignaremur. Nos verò deuotioni veſtræ inſinuatione præſentium reſpondemus, quod ſi nondum erat [d] viuificatus conceptus, poterit miniſtrare, alioquin ab altaris debet officio abſtinere. Datum Later. IV. Non. Oct. Pont. noſtri anno XIV.

NOTÆ.

1. a *Cartuſien.*] Ita etiam legitur in quarta compilatione, *ſub hoc tit. cap. 4.* & in ipſis epiſtolis Innoc. III. *lib. 2. regeſtr. 14. epiſt. 107.* ex quo regeſtro textum hunc tranſcribo. De hoc præclaro Cartuſienſium Ordine nonnulla adduxi *in cap. per tuas, de ſimonia.*

2. b *Niger monachus.*] Ideſt Benedictinus, vt probaui *in cap. 10. de temp. ord.* Poſſunt enim omnes Religioſi cuiuſcunque Ordinis ad Cartuſienſium Ordinem, tanquam ſtrictiorem ſe transferre, vt probaui *in cap. licèt, de regular.*

c *Zonam.*] Zona eſt genus cinguli, quo modo accipitur tam apud prophanos, quàm ſacros ſcriptores. De prophanis Zonis plura congeſſit Salmaſius *in notis ad Spartianum, fol. 153.* De ſacris fusè agit Sauſay *in Panopl. ſacerdot. 1. p. lib. 3. cap. 6.* 3.

d *Viuificatus.*] Iuxta tradita *in cap. ſi quis, ſuprà hoc titul.*

CAPVT XXI.

Idem S.[a] *Episcopo*.

POstulasti. *Et infrà*: Quæsiuisti præterea, verum contra quosdam contemptâ excommunicationis sententiâ debitas Ecclesiæ decimas subtrahentes, tibi Regiam implorare liceat [b] potestatem, cùm ad solutionem earum vix absque sanguinis effusione valeant coarctari? Ad quod respondemus, quod si te huiusmodi querimoniam simpliciter deponente, Rex cui ad bonorum laudem, vindictam verò malorum, gladius est commissus, in eosdem rebelles traditam sibi exercuerit potestatem, eorum erit duritiæ, aut malitiæ imputandum.

NOTÆ.

1. [a] S. *Episcopo.*] Ita habetur in hac sexta collectione: sed inscriptionem, & litteram restitues ex capite *postulasti, de foro compet.* vbi integram epistolam dedi.

2. [b] *Potestatem.*] Auxilium brachij sæcularis, cùm opus fuerit, inuocandum esse à iudicibus ecclesiasticis, statuit Ioannes VIII. in Synodo Trecensi, illis verbis: *Et cùm opus fuerit, publicum conuocent auxilium, non ad praeiudicandum, sed potius ad ea, quæ placita sunt Deo, consequendum.* Cùm enim vltra anathema ecclesiastica potestas non extendatur, hi qui Episcoporum monitis parêre, vel fulmine ecclesiastico percussi ad cor reuerti noluerint, sæculari imperio necessariò coërcendi sunt. Synodus Turon.3. *can.* 41. ibi: *Quos oportet per sæcularis pœnitentiæ disciplinam à sua praua consuetudine coërceri, qui per salutifera sacerdotum monita noluerint reuocari.* Probaui latè *in* 2. *part. textus in cap.1. de offic. ordin.* Sed cùm in his canonibus, & nouiter in Tridentino, dum de implorando hoc auxilio agitur, semper adiiciantur ea verba, *si opus fuerit*, vidi sæpius in Regia Cancellaria pronunciatum, teneri omnino iudicem ecclesiasticum ad capturam laici, etiam concubinæ clerici, auxilium brachij sæcularis petere, nec propria auctoritate posse laïcum etiam in delictis ecclesiasticis carceri mancipare: sed an rectè, & secundùm sacrorum canonum mentem procedat, non est nostrum disputare in præsenti: videndi sunt Palacios Rubios *in cap. per vestras, notab.2. num.30. & 31.* Auendaño 1. *part. de exequend. mandat. cap.1. ex num.22.* Barbosa *lib.3. voto 92.* Couar. *in practic. cap.10. num.2.* Iul. Clarus *lib.5. sent. quæst.37.* Germon. *lib.3. de sacr. immunit. cap.12. num.77.* Cenedo *quæst.39. canon.* Paz *in praxi, 2. tom. prælud.2.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap.17. num.170.* Anguianus *lib.1. de leg. cap.30.* Larrea *decis.1. Granat.* Menchaca *de success. creat. §.22. num.28.* Bel. *in cap.1. de offic. ordin. part.1. num.55.* Amaya *in l.2. Cod. de exact. tribut. num.35.* Gutierrez *lib.1. pract. quæst.45.* & *lib.3. quæst.31.* Salgado *de Regia protect. 2. part. cap.4. num.36.* Carleual *de iudic. tom.1. disput.2. à num.773.* Frances *de competentiis quæst.73.* Et semper placuit communior sententia, videlicet iudicem ecclesiasticum in illis casibus, in quibus contra laicos procedere potest, etiam carceri eos mancipare valere: tum quia concessâ iurisdictione, omnia ea concessa videntur, sine quibus exerceri non valet, *l.2.* cum vulgatis, *de iurisdict.* tum quia quo iure finis inductus est, inducuntur etiam media necessaria ad finem tendentia. D.Thomas 1. *part. quæst.39. art.3.* & *quæst.82. art.1.* & *quæst.119. art.4.* Faciunt textus ferè diserti *in cap. fraternitatis 7. dist.34. cap. attendendum 13. 17. quæst. 4. cap. contra 10. 26. quæst.5. cap.2. de adult. cap.2. de maledicis, l. sanctissimarum 44. §. tua igitur, Cod. de Episc. & cleric.* & alij congesti ab Agia *de exhib. auxiliis*, Vela *in cap. 1. de offic. ordin. 2. part. numer.1.* quod faciliùs procedit accedente consuetudine, vt præscripta est in Episcopatibus Salmant. & Placent.

CAPVT XXII.

Episcopo[a] *Ebroicensi.*

EXhibita nobis humilis Ioannis [b] clerici confessio patefecit, quod cùm in [c] puerili constitutus esset ætate, cum quibusdam coætaneis suis ludens, & insequens vnum ex illis, lapidem post eum, non animo quidem [d] lædendi, sed timorem incutiendi proiecit: qui licèt ex proiecto lapide percussus non fuerit, nec tactus; ad alium tamen lapidem corruens, & caput offendens, tum propter [e] imperitiam medicantis, tum propter patris incuriam, qui ex tunc campestribus laboribus, & sudoribus ipsum exposuit, post quadraginta dierum spatium exspirauit. Quia verò dictus clericus vt mitigaretur [f] dolor patris defuncti, tanquam puer inscius ab amicis inductus, veniam super hoc [g] postulauit ab ipso, tu eum hac occasione à sacrorum ordinum susceptione repellis, quamquam idem defuncti pater in extremis laborans tibi, & Archidiacono tuo, necnon presbytero, cui suam aperuit conscientiam, confessus fuerit, & præstito firmauerit iuramento, nihil ipsum in morte filij sui, prout sibi plenè constiterat,

ſtiterat, commiſiſſe. Quare idem clericus tam ſuppliciter, quàm humiliter poſtulauit à nobis, vt eùm de ſcientia, & vita laudabili commendetur, nec de illius obitu læſam habeat conſcientiam, dignaremur agere miſericordiam cum eodem. Quocirca f. r. p. A. ſ. m. quat. inquiſitâ ſuper his ſolicitè veritate, ſi conſtiterit ita eſſe, ipſum propter hoc à receptione ſacrorum ordinum non repellas.

NOTÆ.

a *Ebroicenſi.*] Ita legitur *in cap.t. hoc tit. in 5. compil.* Sed in hac ſexta legitur *Eboracenſi:* ſed quamlibet literam retineas, parum intereſt. De Ebroicenſi diœceſi egi *in cap.6. de teſtibus.*

1. b *Clerici.*] In mioorībus videlicet ordinibus conſtituti, vt conſtat ex finalibus verbis, vbi prohibetur illis ad ſacros ordines, quos adhuc non habebant, aſcendere; licèt enim nomioe cleticorum veniant propriè miniſtri in maiotibus ordinibus conſtituti, vt ſæpiùs in hoc opere notaui; tamen minoribus ordioibus initiati plerumque comprehenduntor, vt pluribus relatis probat Barboſa *de iure eccleſ. lib.1. cap.* 39. Vnde intelligitur textus *in can.t. Concilij Arauſic.* in illis verbis: *Pœnitentiam deſiderantibus etiam clericis non negamus.* Quæ verba referri nequeunt ad clericos in maioribus ordinibus conſtitutos, vt iam notauit Albaſpineus *obſeruat.7. in Optatum Mileuit.*

2. c *Puerili.*] Puerilis ætatis, ſiue puerorum appellatione intelliguntur filij ſtatim oati, ioxta illud *Hieremiæ cap.* 10. *verſ.* 44. ibi: *Qui nunciauit patri meo, puer natus eſt tibi.* Etiam puerorum appellatione continentur ſerui, ſiue ſeruientes, *l.uxorem* 41. *§.teſtamento, ff.de leg.3.l.pueri* 204. *ff. de V.S. cap.cùm paſtori* 58. 1.*quæſt.7. cap. ſi quælibet, §.Abraham* 22. *quæſt.2.* Virgil. *ecloga* 1. ibi:

Paſcite vt ante boues, pueri ſubmittite tauros.

Pueritia ergo, ſiue puerilis ætas incipit à ſeptennio, & durat vſque ad decimumquartum annum; quo in ſenſu accipiuntur pueri *in cap.pueri* 15. 22. *quæſt.5. c.1. de delictis puer.* Concil. Mediolan. 3. *p. §. hus temporibus, l. tutela* 14. *ff. de aliment. legat. l.in tabulis* 36. *ff. de ſtatulib. cap. in veteri,* 77. *diſt. cap.pueri* 1.*quæſt.*1. *cap. puella, cap. deſponſatas* 20. *quæſt.2. cap. ſuper* 35. *de prebend. cap.tua* 25. *de ſponſal.* ootarunt plures relati à Narbona *in annal. anno* 14. *quæſt.*41. licèt aliquaodo puer accipiatur pro exiſtente in ſeptimo aono, *l.uxorem* 41. *§.4 ff. de leg.3. cap. duo* 12. *de deſponſ. impub. cap.vel non eſt, de tempor. ordin.* In præſenti textu accipitur pro illo, qui habet quatuordecim annos, aut illis proximus eſt, qui ex delictis tenetur, cùm ſit doli capax, vt de lege Aquilia docetur *in l.ſed & ſi, §.& ideo, ff.ad leg. Aquil.* de iniuria *in l.3.§. ſanè, ff. de iniur.* de furto *in l.Impuberam* 23. *ff.de furtis:* de ſepulchro violato *in l.3.§.1. ff.de ſepulchro violat.* de pœna Syllaniani *in l.excipiuntur* 14. *ff. ad Syllan.* & generaliter de capitali delicto *in l.cum autem* 23. *§.2. ff.de ædilit. edicto.* Probant Farinac. *in praxi, crimin. tom.3. quæſt.*91. Ioannes Robertus *lib.3. animadu. cap.*23. Schifordeg. *ad Fabrum tract.9. cap.5.* licèt ex delictis, quæ omittendo perpetrantur, mitiùs pueri puniantur, *l.2.C. ſi aduerſus delict. l.6. Cod.de his quibus vt indign. authent.ſi captiuus, Cod. de Epiſc. & cleric. l.1. Cod. de falſa monet.* dicemus infrà *in cap.1.de delict.puer.* Vnde cùm in præſenti ſpecie puer fuiſſet doli capax, vt conſtat ex verbis illis, *non animo,* rectè poterat puniri ex homicidio, ſi illud per imprudentiam oon admiſiſſet.

3. d *Ludendi.*] Licèt Gentilium ludos exercere, & adire clericis prohibitum ſit, *cap. clerici* 15. *de vita & honeſt. cleric. cap. inter, de exceſſib. Prælator.* tameo ludos honeſtos, & ſtatui clericali non incongruos exercere oon prohibeotur, vt probaui ſuprà *in cap. lator.* Vnde cùm in præſenti ſpecie ludus ille proiiciendi lapides inter pueros licitus eſſet, præcipuè cùm non offendendi animo exerceretur, de quo ludo Martial. *lib.4. epigram.*

Splendida cùm volitant Spartani pondera diſci,
Eſſe procul pueri, ſit ſemel ille nocens.

Ex Homero & aliis probat Couarr. *in Clement. ſi furioſus,* 2. *part.§.4.* Pantoja *de aleatoribus, ad leg.2.* Inde meritò in præſenti textu ooo fit irregularis, quia adhibuit omnem diligentiam in præcauendo homicidio. His tamen caſibus, cùm ex ludo homicidium originem trahit, ſolet ſuſpenſio quoad maiores ordioes imponi, conceſſo vſu minorum, & retento beneficio, vt *in cap.5. hoc tit. in 2. collect.* vbi Clemens III. ita ſcribit: *Inſpectis literis, quas bonæ memoriæ Vrbano prædeceſſori noſtro miſiſti, plenè cognouimus, quod præſentium lator C. Subd. dum olim in minori ætate poſitus cum quodam puero ludum exercens, ictu lapidis vteretur, ipſum puerum non ſtudiosè, ſed caſualiter vulnerauit, de quo vulnere vix ſais curâ medicorum agente in breui temporis ſpatio, ſicut credebatur, plenè curatus; tamen elapſo anno vulnus fecit poſtmodum aperturam: ſed quia medicus, qui fuit adhibitus ad curandum, circa ipſum negligentiâ, ſeu ignorantiâ, vel etiam aliâ culpâ, minus neceſſariam ſolicitudinem creditur habuiſſet puer occaſione ipſius vulneris exſpirauit. Reſpondentes igitur ad hoc, f. t. m. quatenus cùm res ita proceſſerit, eundem in minoribus ordinibus miniſtrare permittas, acturus circa eundem de beneficio, quod per te illi poſtulas conferendum, ſicut eius merita poſtulant, & tuæ meliùs inſederit voluntati: ad altaris verò officium non accedat, qui occaſionem mortis eiuſdem pueri dediſſe videtur.* Et in *cap.2. hoc tit. in 5. compil. Significauit nobis R. canonicus Virdunenſis, quod cùm olim cum quibuſdam aliis canonicis veſtris intraſſet Primicerij veſtri domum, & ipſo Primicerio in cœna vnà cum bonæ memoriæ H. Virdunenſi canonico reſidente, dictus R. & alij, qui cum eo intrauerant, ludendo cœpiſſent alterutri inter ſe iacere nucleos perſicorum, tandem ludo creſcente, aquam, & cœnum iacere inceperunt. Idem igitur R. paruum proiecit lapillum contra eos, non credens, quod illo aliquis lædi poſſet; nec etiam tunc audiuit aliquem eſſe læſum. Verùm præfatus Archidiaconus illo fuit iuxta oculum, prout videbatur, leuiter vulneratus, qui vulnus huiuſmodi vilipendens, continuè ſequenti die, ac tertio equitauit, & ſic per incautelam eius capite tumeſcente, non poſt multùm temporis diem clauſit extremum. Vnde dictus R. nobis humiliter ſupplicauit, vt ſecum, qui præter dolorem, quem concepit de morte Archidiaconi memorati, de cuius ſpeciali amicitia lætabatur, iam per quatuor annos, & ampliùs in amaritudine pœnitentiæ vitam duxit, miſericordiam facere dignaremur. Eius igitur ſupplicationibus inclinati, diſc. v. m. quatenus de miſericordia, quæ ſuperexaltat iudicium, fructus præbendæ ſuæ tribuatis eidem, & ſacris ſibi ordinibus interdictis, ipſum permittatis in pſalmis, & canticis ſpiritualibus Domino famulari, dummodò grauari ſcandalum non contingat.*

4. e *Imperitiam medicantis.*] Vt plerumque contingit, vt supponitur *in l.illicitas 6. §. sicuti, ff. de offic. Prasid. l.2.l.8. l.si seruus 27.§. si ex plaustro, ff. ad leg. Aquil.* plura de simili imperitia, & quomodo culpæ annomeretur, congesserunt Mornac. *in dict. l.illicitas, §.sicuti*, D.Ioannes Suarez *ad leg. Aquiliam lib.3. cap.2.sect.6.* & nos *in cap.ad aures, de atat. & qualit.*

5. f *Dolor patris.*] Qui maximus est, *l.nam etsi parentibus, ff. de inoffic. l.nec in ea, ff ad leg. Iul. de adult. l.vlt. Cod. de curat. furiof.* probat latè Perez de Lara *de vita hominis cap.36.* plus enim parentes amant filiorum vitam, quàm suam, iuxta ingentem & intensum amorem paternum, quo nullus est maior. Latinus Pacatus *in panegyr. ad Theodos.* ibi: *Quod ita instituente natura plus fere filios nostros, quam nosmetipsos diligamus.* Tertul. *lib.2.aduers. Marcion.* ibi: *Duritia populi talia remedia compulerat, vt vel posteritatibus suis prospicientes legi diuina obedirent; quis enim non magis filiorum suorum salutem, quàm suam curat?* Idque confirmant Aristot. *lib.8.Ethicor. cap.12.* Sabellicus *lib.3. cap.4.* & eleganti icone expressit Aleiatus *emblem.193.* & latè illostrant Tiraquel. *in prafatione ad leg. si vnquam, num. 7.* Ascanius Clementius *de patria potest. cap.4.* Petrus Gregor. *in praelud. optimi Iurisconsulti, lib.5. cap.7.* Petrus Faber *lib.3. semestr. cap.8.* Robertus *lib. 2. rer. iudic. cap.15.* Vude maximè lugent parentes filiorum obitum; Iacob enim scissis vestibus indutus est cilicio lugens filium suum; congregatisque liberis suis dicebat: *Descendam ad filium meum lugens in infernum*; vt refertur *Genes. cap.42. vers.36.* & Dauid *lib.2. Regum, cap.8.* aiebat: *Fili mi Absalon, quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te.* Et quidam pater apud Ouidium *epist. 1.* ita Deos præcabatur.

Dij, precor, hoc iubeant, vt euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille suos.

Probaui *in cap.2. de prasumptionibus.*

g *Postulauit ab ipso.*] Non tamen exinde homicidium ipsum fateri videtur; siquidem qui extraiudicialiter petit veniam ad cautelam, non censetur fateri delictum, vt probant latè Farinac. *in praxi, tom.1. tit. de inquisit. quast.5. num.24.* Azeuedo *in l.1. tit. 25. lib. 5. recopil.* Decianus *tom. 1. tract. crimin. lib.3. cap.35. num.85.* Couarr. *in cap. alma, part.1. §.12. num.1.* nisi veniam petat in iudicio, & non ad cautelam, quia tunc eo ipso fatetur reatum; quo modo intelligitur textus *in cap. Venerabilem, de elect.* 6.

h *Confessus fuerit.*] Cui fides hoc casu adhibenda erat, *l. vlt. Cod. ad leg. Iul. repetundar.* Secus si dixisset filium suum ab eo occisum fuisse, quia tunc talis depositio neminem onerat, *l.si quis 3. §. 1. l. Gabus 22. ff. ad Syllan. l. 4. ff. de inofficis. l. 28. in fine, ff. ad Velleianum, l.39. ff. de pignor.* notanit Gorbost. *in l. 6. Cod. de testam.* 7.

CAPVT XXIII.

Episcopo, & Capitulo a Venetensi.

IOannes sacerdos humili nobis insinuatione monstrauit, quod cùm die quadam pulsaret campanas, vt b signo dato conueniret populus fidelium ad diuina, cadens tintinnabulum percussit quendam manentem puerum coram eo, qui licèt vulneratus in capite per mensem curam recepit medicorum; post mensem tamen, quia vulnus erat mortale, decessit. Vndę nobis humiliter supplicauit, vt misericorditer agentes cum ipso, permitteremus sibi exequi officium sacerdotis. Nos igitur attendentes, quod dicto sacerdoti, qui dabat operam rei licitæ, nihil potuit imputari, si casus omnes fortuitos non præuidit: disc. v. m. quatenus, si vobis constiterit rem ita esse, dictum sacerdotem, si aliud canonicum non obstiterit, sacerdotale officium sublato cuiuslibet appellationis obstaculo, exequi permittatis.

NOTÆ.

1. a VEnetensi.] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* De diœcesi Venetensi nonnulla notaui *in cap. 22. de regular.*

2. b *Signo dato.*] Plerumque pulsatio campanæ ad fideles congregandos in Ecclesia dicitur signum datum, *cap. solent, 50. de consecr. dist. 2.* ibi: *Solent plures, qui se ieiunare putant in quadragesima, mox vt signum audierint, ad horam nonam comedere.* Greg. Turon. *de vitis Patrum in Gregor. Lingon. Episcopo*, ibi: *Commotoque signo, sanctus Dei, sicut reliqui, nouus ad officium Dominicum consurgebat.* Et inde campana ipsa signum dicitur. Idem Turon. *in Nicetio Episcopo Lugdun.* ibi: *Quod presbyter audiens, gauisus iussit signum ad vigilias commoueri.* Einardus *de translat. sancti Marcellini, & Petri, lib. 3. cap. 15.* ibi: *Turricula, qua signa basilica continebat, ab eis conspici potuisset.* Et *lib. 6. capitul. tit. 168.* ibi: *Vt sacerdotes signa tangant horis canonicis.* Alia adducit Rosveidus *in Onomast. tom. 2. de vitis Patrum, verbo Signum percutere.* Nouarin. *lib.1. schediasmat. cap. 27.* De origine conuocandi populum ad Ecclesiam per sonum campanæ, egi *in cap.1. de offic. custod.* & textum hunc exposui suprà *in cap. de catero.*

CAPVT XXIV.

Pelagio dicto [a] Serotino Presbytero.

PEtitio tua nobis exhibita continebat, quod cùm inimici crucis Dominicæ, ac blasphemi nominis Christiani, castrum quoddam, in quo morabaris, grauiter inuasissent, exeuntibus inde habitatoribus, tam clericis, quàm laicis contra eos, & inuicem confligentibus, hinc inde occisi quamplurimi extiterunt. Vnde cùm eo, quod aliquos percussisti, irregularitatem metuis incurrisse, nobis humiliter supplicasti, vt quid agere debeas, tibi scribere dignaremur: quocirca disc. t. m. quatenus si de interfectione cuiusquam in illo conflictu tua conscientia te remordet, à ministerio altaris abstineas reuerenter, cùm sit consultius in huiusmodi dubio abstinere, quàm temerè celebrare.

NOTÆ.

a *SErotino.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorij III. *sub hoc tit. cap. final.* ex qua textum hunc transcribo.

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clericus pugnando in bello, etiam contra inimicos fidei, si quemquam percusserit, irregularis manet.* Quam conclusionem probant textus omnes in quibus prohibetur clericis in bello dimicare, militiæque nomen dare, *cap. clericorum, cap. de his, cap. eos qui, 20. quæst. 3. cap. clerici, cap. quicumque, cap. ex multa, de voto, c. porrò 16. 43. c. quisquis 17. quæst. 4. c. in audientia, de sent. excom. can. 83. Apostol.* Concil. Chalcedon. *can. 7.* ibi: *Eos qui semel in Clero cooptati sunt, & monasticam vitam expetiuerunt, statuimus nec ad militiam, nec ad sæcularem dignitatem venire; aut hoc audentes, nec pœnitentiam agentes, vt ad id reuertantur, quod propter Deum prius elegerant, anathematizari.* Heraldus in *suis Capit. can. 50.* ibi: *Vt presbyteri, & diaconi, si in bello cum armis processerint, ita deponantur, nec laicam communionem habeant.* Concil. Andegau. 4. celebratum anno 453. *can. 5.* ibi: *Si qui clericorum tradendis, vel capiendis ciuitatibus fuerint interfuisse detecti, non solum à communione habeantur alieni, sed ne conuiuiorum quidem admittantur esse participes.* Turon. 1. *can. 5. Si quis clericus relicto officij sui ordine laicam voluerit agere vitam, vel se militiæ tradiderit, excommunicationis pœnâ feriatur.* Toletan. 4. *can.* 44. Toletan. anno 1473. celebratum temporibus Sixti IV. *can. 15.* Matisc. *c. 3.* Concil. Francicum, seu Germanicum celebratum sub sancto Bonifacio Moguntino, ibi: *Seruos Dei per omnia omnibus armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, vel hostem pergere prohibuimus omnino.* Mogunt. 1. sub Leone III. *can. 17.* ibi: *Nos qui relinquimus sæculum, id omnibus modis obseruare volumus, vt arma spiritualia habeamus, sæcularia dimittamus.* Meldense sub Sergio II. anno 845. *Quicumque ex Clero esse videntur, arma militaria non sumant, nec armati incedant.* Concil. Suessionense *can. 3. Abbates legitimi hostem non faciant, nisi tantum homines eorum transmittant.* Meldense tempore Arnulphi Regis anno 890. *can. 3.* Triburiense *can. 27.* Andegauense celebratum anno 1060. Præside Stephano Cardinali Legato Nicolai II. *can. 7. Quicumque clericorum deinceps in armis militaribus militauerint, & beneficium, & consortium clericorum amittant.* Sanctus Innoc. I. *epist. ad S. Victricum, cap. 2.* D. Gregorius *lib. 7. epist. 1.* Zacharias Papa *epist. 3. ad Francos*, Hadrianus I. *epist. ad Carolum Magnum*, quæ est 77. in collectione Gretheseri. Nicolaus I. *in epist. ad Michaëlem Imperat.* Ioan. VIII. *epist. ad Angelbergam Imperatricem*, D. Thomas 2. 2. *quæst. 4. art. 2. extrauag. 1. de maiorit. & obed.* Firmant plures sancti Patres, quorum verba & facta refert Theoph. Raynaud. *tom. 17. in tract. de religioso loricato, apend. 3. & 4.* Illustrant Chopinus *lib. 3. de sac. pol. tit. 2. num. 3.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 25.* Dittis *ad 25. quæst. 1. de bello, cap. 4.* Montaynus *in tract. de armis cleric.* Cooart. *in Clement. Si furiosus, part. 2. § 3. num. 2.* Gutierrez *lib. 2. qq. canonic. cap. 6.* Petrus Gregor. *lib. 3. de repub. cap. 3. num. 23. & lib. 31. syntag. cap. 21. num. 4.* Petrus Bellinus *de re milit. tit. 8. num. 3.* Tambur. *de iure Abbat. tom 3. disp. 12. quæst. 5.* Auila *de censur. part. 7. disput. 6. sect. 3. dub. 2.* Suarez *eod. tract. disput. 47. sect. 6. num. 9.* Molina *de instit. tract. 2. disput. 111. conclus. 2.* Barbosa *lib. 3. iuris Eccles. cap. 4.* Rousselius *lib. 7. histor. Pontif. iurisd. cap. 6. num. 5.* Diana *part. 10. tract. 2. per totum.* Gibalinus *de irregul. cap. 4. difficult. 4.* fusè & doctè Theophilus Raynaudus *dict. tom. 17. de religioso loricato.* Grotius *lib. 1. de iure belli, cap. 5.* Espenceus *lib. 2. digress. cap. 5.* Acuña *in principio 21. dist.* Amaya *in l. 31. Cod. de Decur.* Balsamon *in can. 43. S. Basil.* Suarez *de charitate disp. 13. sect. 3.* Burgensis *cent. 3. obseru. 19.*

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: clericos, ac religiosos licitè in bello defensiuo, iusto, & necessario dimicare posse, constat; siquidem bellum defensiuum supponit inferri vim, quam quilibet repellere valet, seruato moderamine inculpatæ tutelæ, vt probaui suprà *in cap. 2.* & *in cap. significasti 18.* & latè firmant Robertus Arboricensis *tom. 2. de vtroque gladio, theorem. 9. pag. 278.* quo casu etiam clericos cogi ad vigilias faciendas in muris, probaui *in cap. 2. de immunit. Eccles.* Et licèt iuxta sacros canones Ecclesia non possit incastellari, idest conuerti in propugnaculum, vel arcem contra hostes, *cap. sanctorum 10. quæst. 2.* vt communiter docetur *in cap. cùm Ecclesia, de immunit. eccles.* tamen in bello defensiuo fas esse Ecclesiâ vti pro arce, docuerunt Suarez *tom. 2. de relig. lib. 3. cap. 4. num. 17.* Layman *lib. 4. summa, cap. 7. tract. 10. n. 8,* & ita clericos licitè, & impunè posse in bello defensiuo pugnare, probant Andreas Gaillus *lib. 1. de pace, cap. 8 num. 23.* Azor. *tom. 3. instit. lib. 2. cap. 16. quæst. 8.* Molanus *lib. de iurament. tyranni, cap. 9.* Cælius Mancinus *lib. 6. de iuribus Princip. cap. 11.* & variis exemplis sanctorum virorum pro-

bas

bat Theophilus *dict. tract. de relig. loricato, pag. 216. cum sequent.* Sed in præsenti casu agebatur de bello defensiuo contra inimicos Ecclesiæ, qui inuaserunt castrum, in quo morabatur Serotinus presbyter. Igitur potuit ipse licitè, & impunè se defendere: & si in tali bello aliquos percussisset, non ideo peccauit, & per consequens nullam irregularitatem contraxit. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam & in bello aggressiuo plerisque in regionibus ecclesiasticos, piosque viros operam dedisse legimus apud Gregor. Turon. *lib. 4. histor.* apud Aymonium *lib. 5. cap. 40. & 41.* Godofredum monachum anno 1167. & 1237. Rodericum Tolet. *lib. 8. cap. 3. 9. & 10.* Gomezium *lib. 4. de gestis Francisci Ximeni*: ex quibus varia exempla referunt Diana *dict. part. 10. tract. 2. resol. 4.* Castillo *de tertiis tom. 7. cap. 9. num. 95.* Theoph. Raynaud. *vbi suprà, apud. 7.* Igitur quia generaliter, & indistinctè prohibitum non est clericis, & Ecclesiarum Prælatis bellis adesse, ac contra hostes, præcipuè Sarracenos, ac hæreticos pugnare.

3. De variis belli differentiis.

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio: pro cuius expositione omissis his, quæ de bello adduxi *in cap. sicut 29. de iureiur.* sciendum est, bellum aliud esse aggressiuum, aliud defensiuum: bellum aggressiuum, seu offensiuum vocatur illud, quo alius impetitur; defensiuum autem quo quis se ab impetente tuetur, vim vi repellens; & ita hæc insurrectio ad tutelam, & defensionem, non ad aggressionem pertinet. Item bellum aliud est iustum, aliud iniustum. Iustum est, quod à legitima potestate, & iusto titulo, necessitate quadam suscipitur; iniustum verò, quod deficientibus his conditionibus geritur: de qua iustitia in bello necessaria latè egerunt Victoria *relect. 6.* Molina *de iustit. tract. 2. disput. 98.* Ayala, Alberic. Gentil. & Hugo Grotius *de iure belli.*

4. De diversis actionibus in bello præstandis.

Deinde sciendum est, in bello considerari varia opera: primò actionem ipsam bellandi, quæ clericis omnino prohibetur: secundò functiones alias, quæ per clericos, & religiosas personas obiri possint, veluti comitari exercitum ad causas militares de iure tractandas, ad annonam ministrandam, sumptusque bellicos soppeditandos, necnon ad consilium circa bellica negotia pro Ecclesiæ vtilitate præbendum: quod facilè probatur *ex cap. ex multa, de voto; cap. quod hortatu 13. quæst. 8.* Item comitari possunt exercitum ad Missarum solemnia celebranda, & sacramenta administranda. Concil. Francicum celebratum sub Carolo Magno Principe, præsente sancto Bonifacio anno 742. Vnde cùm vetitum esset ne serui Dei adstarent exercitui, excipiuntur illi tantùm, qui propter diuinum ministerium, & sanctorum patrocinia ad hoc electi sunt. Facit Decretum Caroli Magni apud Auentinum *lib. 1. annal. Boiorum,* ibi: *Nemo sacris initiatus, diuinisque ministeriis mancipatus arma omnino ferat, aut in bellum, aut in hostem pergat: vnus, aut ad summum duo Episcopi delecti suffragio, cum suis sacerdotibus Principem comitentur ad bella sacrificandi, comprecandique causâ.* Etiam possunt exercitui adesse ad gestandas reliquias Sanctorum, inter quas solenne erat Francis gestare cappam D. Martini. Vualfridus Strabo *de rebus Eccles. cap. vlt.* ibi: *Dicti sunt primitus capellani à cappa B. Martini, quam Reges Francorum ob adiutorium victoriæ in præliis solebant secum habere: quam ferentes, & custodientes cum cæteris Sanctorum reliquiis, clerici Capellani cœperunt vocari.* Monachus Sangallensis *lib. 1. de vita Caroli Magni, cap. 4.* ibi: *Capellæ nomine Francorum Reges propter cappam sancti Martini, quam secum ob sui tuitionem, & hostium oppressionem iugiter ad bella portabant, sancta sua appellare solebant.* Item possunt crucem præferre, quem morem variis exemplis illustrat Gretherus *lib. 1. de cruce, cap. 90.* Mariana *lib. 1. histor. Hispaniæ, cap. 24.* Theophil. Raynaud. *de religioso loricato, pag. 211.* qui idem probat de prælatione sacræ lanceæ. Item clericis, & religiosis licet assistere bello aggressiuo absque pugna. Vnde innumeri Episcopi acceptâ cruce militiæ nomina dederunt in varias expeditiones cruciatas aduersus Sarracenos, & hæreticos, vt illustrat Gretherus *tom. 1. de cruce, & lib. 2. in apolog. pro expeditionibus cruciatis, cap. 7.* Nec ita assistentes, hortantesque milites ad strenuè pugnandum, absque specifica sanguinis intentione, vt fecerunt D. Gregor. *epist. 21. & 22.* sanctus Leo IX. *cap. omni timore, 23. quæst. 4.* vllam irregularitatem contrahere constat *ex cap. Maximianus, 23. quæst. 3.* & probant S. Thom. *2. 2. quæst. 40. art. 2.* Suarez *de censur. disput. 47. sect. 6. n. 8.* Molina *tract. 2. de iustit. disput. 108.* Valentia *2. 2. disput. 3. quæst. 16. punct. 4.* Gutierrez *li. 1. canonic. cap. 6. num. 52.* Nauarrus *in manuali, cap. 27. num. 215.* Couarr. *in Clement. si furiosus, part. 2. §. 3. num. 2.* Nec contrarium docet Innocentius *in cap. quod in dubiis, de pœnis,* dum ait enormiter peccare, ac deponendum esse clericum, qui alios incitat ad pugnam; id enim intelligendum est de incitatione ad pugnam iniustam, vel cum sanguinis specifica intentione, aut etiam determinatione vnius singularis personæ hostilis, quæ confodienda, aut mutilanda designetur, vt docent Suarez *dict. disput. 47. sect. 6. num. 8.* Lorca *disp. 5. de charitate, num. 21.* talis enim adhortatio ad vnum aliquem determinatè occidendum, vel mutilandum inducit irregularitatem, quod non facit confusa adhortatio ad strenuè pugnandum, & hostes (si aduersentur) generosè obtruncandos; quia hoc perinde est, atque hortari ad strenuè incumbendum in adeptione victoriæ, & eius obice repellendo; quod non est specificè intendere sanguinis effusionem. Latiùs prosequitur Theophilus *dict. tom. 17. de relig. loricato, pronunc. 2.*

His suppositis ratio præsentis prohibitionis, quare videlicet clericis non liceat in bello aggressiuo dimicare, prouenit ex auersione, quam Ecclesia habet à sanguinis effusione, ità vt nulli Ecclesiæ ministro liceat humanum sanguinem fundere, vt probaui *in cap. sententiam, ne clerici vel monachi.* Vnde nec arma deferre possunt, *cap. clerici arma,* vbi probaui, *de vita & honest. cleric.* Quare Ecclesia iam à primis eius sæculis prohibuit clericis militiæ nomen dare, *can. 83. Apost.* Ibi: *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, qui militiæ vacauerit, & simul vtrumque retinere voluerit, tam officium Romanum, quàm functionem sacerdotalem deponitor; quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari; & quæ Dei, Deo.* Et licèt Balsamon ibi referat canonem illum ad ambitum cuiusque præfecturæ sæcularis, eo nixus fundamento, quòd vox Latina *militia,* æquè comprehendat dignitates Palatinas, quàm Castrenses, vt constat *ex l. 1. Cod. de tabulariis, l. 7. & 12. Cod. de proximis sacror. scrin.* & ex Lucano *in Panegyrico Calphurny Pisonis.* 5. Traditur ratio decidendi.

—— Tamen etsi bella quierunt,
Non periit virtus; licet exercere togata

Munera

Munera militiæ: licet & sino sanguinis haustu
Mitia legitimo sub iudice bella mouere.
Hinc quoque seruati consurgit gloria ciuis,
Altaque victrices intexunt limina palmæ.

Probant Bisciola *lib.* 11. *horar. succes. cap.* 3. Iuretus *ad Symmachum, epist.* 15. tamen militiam in eo canone propriè pro armata militia, non pro togata accipit Theoph. Raynaud. *dist. tract. de religioso loricato, apod.* 1. Facit etiam exemplum Gentilium, qui suos qualitercunque sacerdotes à bellis omnino separarunt. Lipsius *lib.* 1. *de militia Romana, dialog.* 4. Valtrinus *de re militari, cap.* 5. Immò iure ciuili Flamini Diali classem procinctam extra pomerium, idest exercitum armatum, ne videre quidem fas fuit, vt refert Gellius *lib.* 10. *noctium, cap.* 15. addens idcirco Flamen rarò Consulem creari, quia bella Consulibus mandabantur; immò è bello redeuntes non aliter sacra contingere poterant, quàm præmissâ purificatione. Seneca *in Hercule Furente*, ibi:

—— Manantes prius
Manus cruenta cæde, & hostili expia.

Et Virgilius *lib.* 2. *Æneid.* digressum è iusto bello Æneam, non ausum sacra contingere ante purificationem ita describit.

Tu genitor cape sacra manu, patriosque penates,
Me bello tanto digressum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine viuo
Abluero.

Quem morem Gentilium eleganter pro confirmatione præsentis assertionis expendit Origenes *lib.* 8. *contra Celsum*, his verbis: *Quod vtique si iure id fieri apud istos vident, quantò magis vel aliis militantibus, & nostri homines, vt Dei sacerdotes, preces, & vota subministrando pro his, haud dubiè sunt orando potius, quàm belligerando militaturi, qui bella iusta gesserint, & rectius dominentur; vt hostilia cuncta, & his aduersantia, qui iustiores sint, tollant è medio? Nos verò precando, supplicando longè magis dæmones omnes, qui vel prælia excitant, vel iusiurandum confundunt, vel pacem perturbant, dum perdimus, Regibus ipsis præsidio sumus, quàm si bella gerere videremur. Rebus præterea publicis cum cæteris vnà & nos insudamus, quia æquitate seruatâ, cum operibus & vota offerimus, & multa meditando conscribimus, qua ad voluptatis contemptum instituunt, vt ab iis duci se nihil homines sinant. Nos, inquam, & pro Imperatore longè acrius bella suscipimus; & si cum eo non militemus, priuatim tamen interea eius ob gratiam militiæ munere fungimur. Hoc est pietatis, & cultus, cùm Deum precando, & votis hunc enixè iuuamus. Quod si velit insuper Celsus pro patria nos depugnare, intelligat id ipsum nos sedulò facere, non ostentationis, & gloriæ cupiditate ab omnibus vendicanda; siquidem de nostra mentis recondito preces funduntur, vt per sacerdotem pro patria tutanda emissa.* Vnde bella sacris Ecclesiæ ministris infeliciter cedere pluribus exemplis probat Theoph. *vbi supra, apod.* 8. *per totam.* Facit ratio, quam perpendit D. Thomas 2. 2. *quæst.* 40. *art.* 2. nam clerici, cæterique Ecclesiæ ministri ratione sui status addicuntur cultui diuino, qui magnam petit animi quietem, & separationem à tumultu: atqui bellum suapte natura est quid inquietum, & tumultuosissimum, vt graphicè exhibet sanctus Chrysost. *lib.* 6. *de sacerdote, ad finem.* Ergo bellum abhorret ab statu clericali, & clericus, qui illi implicatur, peccat contra statum proprium. Prosequitur alias rationes præsentis prohibitionis Theophilus vbi suprà *apod.* 9. *per totam.*

Affine argumentum est, quod deduci potest ex sanctitate templi Christiani, quæ tanta est, vt in eo homicidium quantumvis iustum perpetratum, vel noxium sanguinem effundere sacrilegum sit, & templi pollutionem inducat, etsi tale homicidium ex parte occisi Deo sit acceptissimum, vt contigit in nece S. Thomæ Cantuariensis, vt probaui *in cap. proposuisti, de consec. Eccles.* Atqui longè intimior est nexus personæ ad sacrificium quoquo modo interuenientis, quàm templi; nam templum est mera circunstantia extrinseca inanimata, nihil influens in sacrificium: persona verò est eius causa efficiens, vel cooperans: quare maius piaculum erit pollui personam cæde humana, quàm locum. Accedit, nam si in diebus sanctitate festis non licet bellare, etiamsi bellum iustum sit, ne effusione humani sanguinis diei sanctitas quodammodo polluatur, vt probaui *in cap.* 1. *de treuga, & pace*, quantò magis abhorret à persona sacra quocunque tempore ea effusio? Videtur enim per se euidens intimiùs iungi cum ea effusionem sanguinis, quam ipsa causat, quàm cum tempore, quod merè extrinsecè adiacet actioni, vt rectè perspexit Nyssenus *homilia* 7 *in Eccles.* Igitur ea actio multò magis contaminabit personam sacram, quàm festum diem, ac proinde est à clericis omnino cuitanda. Quarum rationum breuiculum confecit Petrus Ioannes Oliu. Ordinis Minorum, *quodlibet.* 1. *quæst.* 19. Si ergo clerici sui status immemores, contra tot Ecclesiæ leges militiæ nomen dederint, ac bellum gerere, seu in eo pugnare præsumpserint, variis pœnis afficiuntur. Primò lethaliter peccant, vt probant Valentia 2. 2. *disput.* 3. *q.* 16. *puncto* 4. Lælius Zecchius *de Repub. Eccles. cap.* 30. *vers.* 3. *num.* 35. Ioannes Capistran. *in tract. de potest. Papæ, part.* 2. *secunda partis princip. num.* 196. quod & ad quosvis clericos beneficiarios in minoribus ordinibus constitutos extendunt Graffis *de effectibus cleric. num.* 28. Suarez *in* 2. 2. *disput.* 13. *de charitate, sect.* 3. *num.* 5. Azor *tom.* 3. *instit. lib.* 2. *cap.* 16. *quæst.* 3. Diana *part.* 6. *tract.* 4. *resol.* 33. Deinde irregulares manent quantumvis bellum iustum sit: item priuilegio canonis priuantur, ita vt eos percutientes excommunicationem non incurrant, *cap. contingit, cap. in audientia, de sent. excom.* Sylnester *in summa, verbo Bellum* 3. *num.* 1. Saytus *lib.* 3. *thesauri, cap.* 17. *num.* 8. & si in bello decesserint, suffragiis Ecclesiæ non iuuantur, nec oblatio pro eis admittitur. Concil. Tribur. relatum *in cap. quicunque* 23. *quæst.* 8. Ibi: *Quicunque clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, nec in oblatione, neque in oratione pro eo postuletur, sed in manus incidat iudicis, sepultura tamen non priuetur.* Quam sepulturæ concessionem meritò admittit Molina *tract.* 2. *de iustit. disput.* 108. *sub finem*; si ante obitum eos pœnituerit, & piè obiisse videri possint.

6. Illustratur præ oculos ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licet verum sit iuxta proximè tradita, clericum in bello defensiuo pugnantem irregularitatem non contrahere, tamen vltra defensionis instituendæ casu vt clericus pugnet, vel regat bellum, debet interuenire necessitas, nec qualiscunque sufficit, sed summa desideratur; quia nec in defensiuo quidem bello probandus est vltroneus, & lubens clericorum ad bellandum occursus, quippe abhorrens ab eorum statu, & grauiter malus, nisi necessitate inuitabili excusetur, & sit etiam inuitabilis necessitas, si non suppetant alij, qui possint, aut velint exercitum ducere, aut militaria

7. Dissoluitur dubitandi ratio.

litaria munia obire, itavt certò, vel admodum probabiliter defutura sit iusta defensio, nisi Religiosus ad bellum defensiuum regendum, aut gerendum accingatur: & extra huiusmodi necessitatem peccant lethaliter, & irregulares fiunt elerici bellicis negotiis se implicantes, quia canones, qui clericos arcent à bello, non minùs vigeor hoc casu, quàm in bello aggressiuo. Et ratio ducta ex natura status clericalis abhorrentis ab effusione humani sanguinis idem euincit. Quæ omnia defuerant in præsentis textus specie, cùm essent alij laïci, qui possent castrum defendere, vnde clericus, etsi in bello defensiuo pugnaret, tamen erat absque necessitate, & per consequens irregularis manebat. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis ex variis exemplis piorum virorum, qui bellis interfuerunt; nam vel referenda sunt exempla illa ad prauos mores illius sæculi, vel ad necessitatem belli defensiui, aut supponenda est licentia Romani Pontificis; nam ex eius voluntate, & dispensatione rectè possunt Prælati etiam maiores Ecclesiastici bellum ducere, ac regere, vt pluribus telatis probat Theophilus *dicto tract. de religioso loricato, apod. 10. §. 3.* Diana *part. 10. tract. 2. resol. 3.*

8. Sed suprà traditis adhuc obstat Concil. Illerdense relatum à Gratiano *in cap. de his 36. 50. dist.* vbi clerici, qui intra ciuitatem obsessi sanguinem hostilem fuderant, à communione per biennium arcentur, pœnitentià illis iniunctà. Igitur quia nec in bello defensiuo licet clericis proprià manu

EXPONITVR CAP. DE HIS CLERICIS 50. DIST.

pugnare. Pro cuius canonis expositione dicendum est, quod etsi in bello defensiuo liceat cuicunque, etiam clericis, arma sumere, tamen si homicidium perpetretur non seruato moderamine inculpatæ tutelæ, vel quia absque necessitate clericus bello se immiscuit, aut cùm posset inuasorem absque cæde declinare, maluit eum confodere, irregularitatem homicida contrahit, & peccat lethaliter; quia tunc supergreditur iustam defensionem, & potiùs intendit vitionem, quàm necessariam defensionem: de quo homicidio, non seruato iusto moderamine commisso, accipiendi sunt D. Basilius *in epist. ad Amphiloch. can 43.* ibi: *Qui mortis ictum dedit proximo, est homicida, siue prior percussit, siue vltus est.* Concil. Tribur. sub Formoso *can. 11.* ibi: *Si quis clericus, quamuis nimium coactus, homicidium fecerit, siue sit presbyter, siue diaconus, deponatur.* Et *cap. præsentium, de cleric. percussore.* Et exemplum, quod refert Balsamon *in dict. can. 43. sancti Basilij*, de quodam Episcopo, qui depositus fuit tanquam irregularis, eo quod in bello interfecisset quendam Agarenum, qui ense ipsum appetierat. Illi enim textus procedunt iuxta præsentem casum, videlicet cùm homicidium ob defensionem perpetratum fuit, sed absque necessitate, nec seruato moderamine inculpatæ tutelæ: & ita rectè pro eo pœnitentia iniungitur, & irregularitas statuitur.

Hinc etiam exponendus est textus *in cap. final. de cleric. coniug.* iunctis per me adductis in eius commentario.

TITVLVS XIII.

De torneamentis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Lateran.

FElicis memoriæ Papæ [b] Innocentij, & [c] Eugenij prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, detestabiles illas nundinas, vel ferias, quas vulgò torneamenta vocant, in quibus milites ex [d] condicto conuenire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audaciæ temerè congrediuntur, vnde mortes hominum, & animarum pericula sæpe proueniunt, fieri prohibemus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamuis ei poscenti [e] pœnitentia non negetur, Ecclesiasticâ tamen careat sepulturâ.

NOTÆ.

a *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & reperitur textus hic *in cap. 20. Concilij Later. Generalis*, celebrati sub Alexandro III. de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap. 27. de rescript.*

b *Innocentij.*] Secundi videlicet, qui in Synodo Romana *can. 16.* prohibuit omnino torneamenta, quæ fiebant ad virium ostentationem.

c *Eugenij.*] Tertij videlicet, qui in Concilio Rhemensi *can. 12.* prædictam constitutionem Innocentij minùs exactè seruatam restituit per hæc verba: *Temerariam similiter audaciam quorundam, qui ad detestabiles nundinas, vel ferias ex condicto solent ad concertationem virium suarum conuenire, vnde hominum sæpe pericula proueniunt, omninò fieri interdicimus: quod si quis ibidem mortuus fuerit, viaticum ei non negetur, ecclesiasticâ tamen careat sepulturâ.* Refertur *in cap. 2. hoc tit. in 1. collect.* & ab Illustrissimo Matique *tom. 2. annal. Cist. anno 1148. cap. 4.*

d *Condicto.*] Alij legunt *conducto*, alij ex *edicto*, vt notauit Salmutius *ad Pancirolum lib. 2. memorab. tit. 20.* Sed retinenda est vulgatis lectio, vt etiam habetur in Concilio Rhemensi, à quo accepit Alexander III. nam condictum, vt Festus eodem verbo interpretatur, est simul dictum,

vt Festus eodem verbo interpretatur est, simul dictum; & condicere nihil aliud, est quàm diem, locumque communi consensu constituere: & quia accedentes ad torneamenta tempus, locumque communi consensu constituunt, ideo ab Alexandro III. eos ex condicto conuenire dicimus.

e *Pœnitentia.*] In dicto canone 12. Concilij Rhemensis legitur *viaticum*, quod pro pœnitentia plerumque admittitur, vt dicemus infrà, *in cap.* 2. *de raptor.*

CAPVT II.

Alexand. III. [a] *Albarien. Episcopo.*

AD audientiam nostram noueris peruenisse, quod cùm accessisset quidam ad locum deputatum torneamentis causâ requirendi [b] debita sua à quibusdam militibus, quos eò venturos putabat, accidit quod violenter, & inconsideratè ab equo, in quo sedebat, super eum cadente compressus, & mortuus est; sed prius dominicum corpus suscepit, & sacri olei vnctione perunctus est. Vnde pro eo, quod in torneamento mortem accepit, ei sepultura fidelium prohibetur. Nos verò attendentes, quod his tantùm, sicut credimus, ecclesiastica sepultura debeat interdici, qui ad torneamentum animo id faciendi tantùm accedentes ibidem decedunt: fraternitati tuæ m. quat. si tibi constiterit, quod præfatus I. ad prædictum torneamentum non animo ludendi, sed animo recipiendi credita peruenisset, licèt ibi fortuito casu obierit, corpus eius dispensatiuè facias ecclesiasticæ tradi sepulturæ, maximè si dominicum corpus susceperit, & sacri olei fuerit vnctione perunctus.

NOTÆ.

1. a ALbariensi,] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc titul. cap.* 1. in hac autem sexta collectiooe legitur *Anatensi*; sed legendum est *Ambianensi*, vt in margine dictæ collectionis notatur, de qua Ecclesia egi *in capit.* 10. *de regul.*

2. b *Requirendi debita.*] Non per singulare certamen, monomachiam videlicet, seu duellum, de quo agemus infrà *titulo sequenti*; sed vt à militibus, qui ibi torneamentorum causâ conueniebant, debita exigeret, vt ex sequentibus verbis apertè constat.

COMMENTARIVM.

3. Conclusio traditur, et probatur. EX his duabus constitutionibus sequens communiter deducitur assertio: *Qui pugnandi animo ad torneamenta accedit, in eisque occiditur, sepeliri non debet in Ecclesiastica sepultura, etsi pœnitentia illi non denegetur.* Probant eam textus *in capit. quicumque, el* 1. 23. *quæst.* 8. Synodus Romana sub Innoc. II. *cap.* 10. ibi: *Detestabiles illas nundinas, vel ferias, in quibus milites ex condicto venire solent, & ad ostentationem virium suarum, & audacia temerè congrediuntur, vnde mortes hominum, & animarum pericula sæpe proueniunt, omnino fieri interdicimus. Quod si quis eorum ibidem mortuus fuerit, quamuis ei poscenti pœnitentia, & viaticum non negetur, ecclesiasticâ tamen careat sepulturâ.* Concil. Rhemense *in can.* 10. suprà relato. Lateran. Generale sub Innoc. III. in fine, ibi: *Licèt torneamenta sint in diuersis Conciliis sub certa pœna generaliter interdicta; quia tamen hoc tempore crucis negotium per ea plurimùm impeditur, nos illa sub pœna excommunicationis firmiter prohibemus vsque ad triennium exerceri.* Refert Anton. Augustin. *in epit. iuris, lib.* 35. *titul.* 5. *part.* 8. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Corninus *lib.* 4. *aphorism. titul.* 14. Scortia *in select. Pontific. constit. epit.* 99. *theor.* 244. Petrus Gregor. *lib.* 39. *syntag. cap.* 5. Couar. *lib.* 2. *variar. cap.* 1. *num.* 11. Sanctus Raymundus *in summa, lib.* 1. *titul.* 2. Luna & Arellanus *de iur. ration. lib.* 2. *capit.* 9. *num.* 14. Azor *tom.* 3. *instit. lib.* 2. *cap.* 15. Pantoja *in l. final. C. de aleatoribus, num.* 84. Paocirola *lib.* 2. *memorab. titul.* 20. vbi Salmutius. P. Gregor. *lib.* 1. *partit. titul.* 17. *cap.* 7. Mariana *de spectacul. lib.* 4. *cap.* 16. Guzman. *de el onesto trabajo, discurs.* 6. §. 3. Alcozer *de ludo capit.* 53. Murga *tom.* 2. *tract.* 1. *disquisit.* 9. *per tot.*

4. Traditur ratio dubitandi. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Etsi certamina gladiatoria iure prohibita sint, *l. vnic. C. de gladiator. l.* 12. vbi plura D. Nicolaus de Castro; tamen certamina, quæ virtutis causâ fiunt, veluti hastæ, pilæve, iactus, cursus, saltus, lucta, pugillatus, permittuntur, *l. solent, ff. de aleatoribus, l.* 1. *C. eod. titul.* Tum quia populus in otio ferox, effrænis in pace, permissis voluptatibus deliniendus, detinendusque est, ne ruat ad illicita. Bene apud Tacitum Iulius Agricola: *Bello faciles, quieti, & otio per voluptates assuescunt.* Hanc habuere perpetuam eius rei curam boni Principes, & amatores pacis, prout liquet ex eorundem constitutionibus *in l.* 1. *C. de spectaculis, l.* 1. *C. de expensis ludorum, l.* 2. *C. Theodos. de spectaculis, l.* 3. *eod. C. de scenicis, l.* 2. *C. Theodos. de maium.* ibi: *Ne ex nimia restrictione tristitia generetur.* Rectè Theodoricus apud Cassiodorum *lib.* 1. *variar. cap.* 20. de iisdem spectaculis ait: *Vndecumque præstare possumus, dignum nostris sensibus æstimamus, præsertim cùm Beatitudo sit temporum lætitia populorum, tum gratiâ ostendendæ virtutis, tum causâ experiendarum virium.* Et *l.* 1. *§. item Senatus, ff. de postul.* nec interest, quod aliquando mors contingat, siquidem non iniuriæ causâ, aut gratiâ damnum dandi, sed virtutis ostendendæ gratiâ contingit, & ideo legi Aquiliæ

locus non est, *l. qua actione*, §. *Si quis in colluctatione*, *ff. ad leg. Aquil.* Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.* 2. *sect.* 3. Igitur non rectè in præsenti prohibentur torneamenta, quæ inter milites, vt aptiores ad pugnam, & magis expediti reperiantur, fiunt. Accedit quod quando finis, ad quem actus dirigitur, bonus est, actus quoque bonus iudicatur, *l. si ita stipulatus* 14. *l. in insulam* 124. *ff. de V. O. l. cùm aurum* 19. §. *peruenianmus*, *ff. de auro & argento*, *l. rem non nouam* 14. *C. de iudiciis.* Euerard. *in Topicis*, *loco* 131. *à virtute finis.* Sed torneamenta facta ad virium ostentationem respiciunt finem exercitij militaris, *dict. l. quâ actione* 7. §. *si quis in colluctatione*, *l.* 9. §. *final. ff. ad leg. Aquil.* textus elegans *in l. in nomine*, §. *pro limitaneis*, *C. de offic. Præfect. Afric.* quia vt ait Vegetius *lib.* 1. *de re milit. cap.* 1. in omni prælio non tam multitudo, & virtus indocta, quàm ars, & exercitium solent præstare victoriam: ergo non rectè in præsenti prohibentur torneamenta, cùm ad virium exercitium fiant cum magna Reipublicæ vtilitate, cuius publicum bonum attendi, & præferri debet, *l. vnic. in fin. C. de caduc. tollend. l.* 3. § *verum*, *in fine*, *ff. ad Syllan. l. actione* 65. §. *Labeo*, *pro socio.* Etiam difficilis est pœna priuationis sepolturæ concessâ pœnitentiâ; nam quibus communicamus viuis, communicare debemus defunctis, & econtrà, vt probatur *in cap. sacris*, *de sepultur.* Facit textus *in cap. quæsitum* 13. *quæst.* 2. Igitur si decedentibus in torneamentis conceditur pœnitentia, iniustè denegatur sepultura ecclesiastica.

5. De torneamentis. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, torneamenta esse hastiludia, siue ludicram pugnam equestrem, & præparationem ad bellum: de illis agunt Cæsarius *lib.* 2. *miraculor. cap.* 12. ibi: *Causâ laudis humanæ torneamentis totus deditus.* Et *lib.* 7. *cap.* 39. *Cùm properaret ad quoddam torneamentum.* Candenus *in sua Britannia, pag.* 191. pro iisdem habet torneamentum, & mensam rotundam; sed apertè separat Matthæus Parisius *in Henrico III. ad annum* 1252. ibi: *Milites vt exercitio militari peritiam suam, & strenuitatem experirentur, constituerunt vnanimiter, non vt in hastiludio illo, quod communiter, & vulgariter torneamentum dicitur, sed potius in illo ludo militari, qui mensa rotunda dicitur, vires suas attentarent.* Dicuntur torneamenta, vt aliqui volunt, à Græco verbo τορνεῖν, quod est circuire. Conarr. *in thesauro*, *verbo Torneo.* Alij à Troiano ludo ducere malunt torneamentum, quasi Troiamentum. Firmatur eorum sententia ex eo, quod equestri pugnâ Troianum excidium apud veteres iuuentus soleret repræsentare: de quo Troiano ludo agunt Tacitus *lib.* 6. *annal.* Virgilius *lib.* 5. *Æneid.*

Hunc morem, hos cursus, atque hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cùm cingeret Albam
Retulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes.
Albani docuere suos: hinc maxima porrò
Accepit Roma, & patrium seruauit honorem,
Troiaque nunc, pueri, Troianum dicitur agmen.

Ideo Troiani ludi dicebantur, & à pueris tantùm maioribus, & minoribus in circo celebrabantur. Tacitus *lib.* 11. ibi: *Sedente Claudio circensibus ludis, cùm pueri nobiles equis ludicrum Troiæ inirent.* Suetonius *in Iul. cap.* 39. ibi: *Troianum lusit turma duplex maiorum, minorumque puerorum.* Et *in Augusto*, *cap.* 43. *Sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè magnorum, minorumque puerorum, delectu prisci decoris minores existimans, & claræ stirpis indolem sic innotescere.* Dio Cassius *lib.* 43. ibi: *Et iam Troiam antiquo more Patriciorum filij luserunt; iuuenes, qui dignitate æquales erant, curribus certauerunt.* Troianum ludum appellant torneamenta, Rosin *lib.* 5. *antiquit. capit.* 15. P. Raderus *in comment. ad Martialem*, *lib.* 7. *capit.* 11. Nauarr. *in Manuali*, *capit.* 15. *num.* 9. Vnde cognoscitur, torneamentum non solùm significare prælium fictum, verùm & cruentum, *l.* 27. *titul.* 13. *part.* 2. vbi referens Magnus Alfonsus bellorum differentias, ait: *Otra manera ay de lidiar, laqual llamaron torneo.* Et *l.* 18. *titul.* 2. *ead. part. Tornea que se volviesse de dos guestes, que estuuiesse vna cabo otra.* Sed corruptâ voce torneamenta tandem dicta esse à Teutonicis primùm auctor est Vvolfangus Lazius *lib.* 10. *Reip. Romanæ*, *cap.* 2. Sed in hoc differunt à veteri Troiano ludicro, quòd non solùm pueri, verùm etiam viri hodie certant, nec aperto capite, coronatoque, sed casside tecto certamen ineunt; & fiunt torneamenta in communi lætitia, vt victoria, nuptiis, aduentuque Principis.

Deinde sciendum est, hæc quidem torneamenta, seu hastiludia dupliciter exerceri, aut fieri posse: primò si ad ostentationem virium vesana audacia temerè lanceis acutas cuspides habentibus congrediantur; qualia fuerunt olim ea, de quibus D. Isidor. *lib.* 18. *orig. cap.* 53. ait: *Genera gladiatorum plura, quorum primus ludum equestrium; duo enim equites præcedentibus prius signis militaribus, vnus a porta Orientis, alter ab Occidentis procedebant in equis albis, cum aureis galeis, minoribus, & vilioribus armis; sicque atroci perseuerantiâ pro virtute sua inibant pugnam, dimicantes vsque alter in alterius mortem prosiliret, vt haberet qui caderet casum, gloriam qui perimeret.* Quorum torneamentorum descriptionem elegantissimè in annalibus suis metricis repræsentauit Ianus Douza *lib.* 2. *fol.* 33. & de eorum vsu & incommodis plura Douza eius filius *annal. Hollandiæ lib.* 9. *fol.* 457. Sed hæc spectacula gladiatoria sublata fuerunt nouâ constitutione Imperat. Constant. *in l. vnic. C. de gladiatorib. lib.* 12. licèt iam Digestorum tempore similes ludos prohibitos fuisse teneat Pantoja *in l. final. C. de aleat. numer.* 85. 6. De torn. differentiis. Secundò cùm in his hastiludiis, seu torneamentis, mortis periculum non timetur, quia virtutis causâ tantùm fiunt hastis sine cuspide, vt sunt ea, quæ vulgò dicimus, *torneos y justas reales*; & lusoriis lanceis, hebetibusque ensibus exercentur, & sæpe vallo in medio curriculi in directum ducto, vulgò *tela*, ita vt equi vtrimque ex aduerso positi currentes obuiare sibi nequeant: & hæc hastiludia clericis prohibita, laïcis verò omni iure permissa constat ex Concil. Herbipol. tempore Honorij IV. celebrato, *can.* 4. ibi: *Hastiludia, & torneamenta clerici qui sunt in dignitatibus, personatibus, seu in sacris ordinibus constituti, hoc edicto perpetuò sibi nouerint interdicta.* Et probant Syluester *in summa*, *verbo Ludus*, *& Torneamentum.* Iul. Clarus *lib.* 5. *sentent.* §. *ludus*, *num.* 4. Tuschus *verbo Ludus*, *conclus.* 456. Alcozer *de ludo cap.* 51. *&* 52. & de iis edidit constitutionem

Cœlesti

Cœleſtinus III. *in epiſt. ad Epiſcopos Angliæ*, quam refert Rogerius *in annalibus*, prohibens, ne in Terra ſancta, vbi ſteterunt pedes Domini, torneamenta tyronum exercendæ virtutis causâ inuenta fiant: vbi torneamenta intelliguntur, non haſtiludia, & cruenta prælia, ſed prædicta torneamenta, quæ licita ſunt, de quibus etiam accipiendus eſt Innoc. III. *in Concil. Lateran.* ſuprà relato, dum in eo ob crucis expeditionem vſque ad triennium torneamenta prohibet exerceri: ea enim haſtiludia Chriſtianis permittebantur, vt ita expeditiores contra Chriſti hoſtes eſſent, vt in Richardo Rege Angliæ refert Matthæus Pariſ. *ad annum* 1194.

7. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His ſuppoſitis apparet ratio præſentis conſtitutionis; nam ludus cùm omnino inculpatus eſſe debeat, & innoxius, *l. nam* 10. *ff. ad leg. Aquil. l. in furti* 50. *§. final. ff. de furtis.* nec quis rectè ludos appellauerit, ex quibus crimina oriuntur, vt inquit Iuſtinianus *in §. illud verò*, in oratione ad Anteceſſores, quæ extat in præfatione Pandectarum; & ex his torneamentis plerumque hominum neces ſequantur, vt contigit infauſtè Henrico II. Galliæ Regi, is enim in torneamentis, quæ ad pacem cum Philippo II. Hiſpaniarum Rege recèns initam, nuptiaſque huius, & Elizabethæ filiæ cognomento Pacificæ celebrandas edidit, poſtquam plures haſtas feliciter ruperat, dum ad vltimam manum mitteret, cum Comite de Montgomery ſatellitum ſuorum Duce congrediens, lanceâ aduerſarij loricâ percuſsâ ictu vehementi, fragmen ſciſſum caſſidis proſpectum intrauit, & oculo dextro ſaucius, intra 10. dies occubuit, non ſine magno vtriuſque Regni, totiuſque Reipublicæ Chriſtianæ mœrore, vt refert Illeſcas *lib. 6. hiſtor. Pontific. cap.* 30. §. 2. Itaque Gemes Selimi Turcarum Regis frater Romæ à Pontifice Alexandro interrogatus poſt multos ictus, quid ipſi placerent ludrica hæc belli ſimulacra? Sancte Pater, reſpondit, ſi ſeriò hoc fit, parum mihi videtur eſſe; ſin ioco, poſſet etiam id nimium eſſe. Refert Pancirola *lib. 2. memorab. titul.* 20. Ideo tam repetitis legibus Eccleſia prohibuit huiuſmodi torneamenta ſub pœna priuationis ſepulturæ: & quia adhuc peteretetur in Italia conſuetudo, vt non ſolùm priuati priuatos, verùm etiam populi populos ad controuerſias dirimendas torneamentis vterentur, Innoc. III. ſcripſit ad Antiſtites Lombardiæ, vt huiuſmodi torneamenta extirparent per ſacrorum interdictionem, vt refert Spondanus poſt Baronium anno 1198. *numer.* 12. & cùm alio quoque colore, videlicet quia ab ordinario Terræ ſanctæ ſubſidio, & crucis aſſumptione fideles abſtraherentur, Clemens V. in Concil. Vienenſi omnia torneamenta, & haſtiludia etiam innoxia prohibuit ſub excommunicatione Sedi Apoſtolicæ reſeruata, & ſub interminatione generalis interdicti: quas cenſuras Ioannes XXII. inſtantibus Rege Franciæ, & Nauarræ, nec-non Germaniæ Magnatibus, reuocauit Extrauag. vnica *de torneam.* Ad inſtar torneamentorum prohibita etiam eſt taurorum agitatio intra circum conſtitutionibus Pij V. anno 1567. Gregorij XIII. anno 1575. Sixti V. anno 1586. Clementis VIII. anno 1597. quas expoſuerunt præcipuè pro vſu noſtræ Hiſpaniæ, Marian. *de ſpectacul. cap. penultim. & vltim.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap.* 7. Azor *part. 3. inſtit. moral. lib. 2. cap.* 15. Scortia *in ſelect. epit.* 99. *theorem.* 244. Prado *tom. 1. Theolog. Moral. capit.* 25. *quæſt.* 9. Baronius *anno* 120 *numer.* 30. & *anno* 179. *numer.* 47.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt varia ludorum genera iure ciuili permitterentur ex rationibus ſuprà adductis, de quibus peculiares tractatus ediderunt Petrus Faber *de agoniſt.* Mercurial. *de re gymnaſt.* Pantoja *de aleatoribus*, Zerda *in Virgil. lib. 5. Æneid.* Franc. Modius *lib. 3. tom. 2. Pandect. Triumphal.* Marian. *in opuſc. de ſpectac.* Bulengerus *in opuſc. de circo*: tamen torneamenta, etſi ſtrenuitatis, ac virtutis argumentum præbeant, tamen non carent ingenti periculo, vt in præſenti textu docetur; vnde tanquam ludus noxius iuſtè prohibentur ab Eccleſiæ Patribus. Nec obſtat alia difficultatis pars, quia licèt regulariter verum ſit, conceſſâ pœnitentiâ, quod maius eſt, concedi etiam ſepulturam eccleſiaſticam, tamen aliquando ad terrorem, & correctionis exemplum conceſſo viatico ſepultura eccleſiaſtica denegatur, vt *in cap. ſuper eo, de raptoribus*, in Concilio Rauennat. 2. *rubric.* 28. vbi de perſiſtentibus per annum in excommunicatione ita cauetur: *Et ſi in morte beneficium abſolutionis ſatisfactione præſtitâ merueris obtinere, nihilominus tamen in pœnam contumacia eccleſiaſtica careat ſepultura.* Et de adulteriis *rubric.* 29. *Et ſi in morte de prædictis ſatisfecerit cum effectu, nibilominus tamen in ipſorum contemptum, & pœnam eccleſiaſticâ careant ſepulturâ.* Leuiter autem interdicitur ſepultura eccleſiaſtica aliquando, quia ſicut impio non prodeſt ſepultura pretioſa, ita non obeſt pio ſepultura vilis, aut nulla, *cap. anima* 13. *quæſt.* 2. plura de hac pœna priuationis ſepulturæ congeſſi *in capit. ſacris, de ſepultur.* 8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Et ſuprà traditis exponendus eſt textus *in can.* 4. *Concilij Arelat.* in illis verbis: *De agitatoribus, qui fideles ſunt, placuit eos quamdiu agitant, à communione ſeparari.* In quo canone agitur de Chriſtianis, qui in circenſibus ludis aurigæ, & agitatores erant, qui per tempus, in quo in circo agitabant, à communione pellebantur, quia in his ſpectaculis aurigæ, & agitatores erant diuerſarum factionum, faciléque eorum, quibus inſeruiebant, factionibus ſeſe implicabant, ac in leges eccleſiaſticas peccantes, crimina diuerſa committebant: quare ſimilia ſpectacula Eccleſiæ Patres fidelibus Chriſtianis prohibuerunt; communione illis, dum equos agitarent, denegatâ, vt poſt Baronium notauit Coriolanus *in dict. can. 4. Concilij Arelat.* Ex eadem etiam ratione, quia in ludis ſcenicis, & theatralibus facilè contingit ipſos fabularum actores lethaliter peccare, ideo in canone 5. ipſius Concilij Arelat. ipſis, dum in theatris agunt, communio denegatur his verbis: *De theatricis, & ipſos placuit, quamdiu agunt, à communione ſeparari.* Ex ſimili etiam ratione, quia apud Gentiles Magiſtratus Duumvir tenebatur ſuo anno populo ludos edere, vbi homicidia contingebant, & plerumque idololatria, ideo in canone 56. Concilij Illiber. Magiſtratibus eo anno, quo Duumviratum gerunt, permittitur, vt ab Eccleſia ſe cobibeant, illis verbis: *Magiſtratum verò anno quo agit Duumviratum, prohibere placuit, vt ſe ab Eccleſia cobibeat.* In cuius commentariis iam notaui. 9. EXPONITVR CAN. 4. CONCIL. ARELAT.

10. EXPLICATVR CAN. 64 SYNODI CARTHAG.

Sed suprà traditis primò obstat textus *in can. 64. Concilij Carthag.* in illis verbis : *Ne in Dominico, & reliquis Sanctorum festis spectacula vllo modo peragantur, illud quoque praterea petendum est, vt theatralium iudiciorum spectacula in Dominico, & reliquis festis diebus à fide Christianorum arceantur : maximè quia in sancti Pascha octaua turba magis in hippodromia, quàm in Ecclesias conueniant, debent præfiniti ipsorum dies transferri, quando euenerint, nec debet vllus Christianus cogi ad hac spectanda.* Vbi tantùm prohibentur spectacula edi diebus Dominicis, & Paschalibus : ergo quia absolutè spectacula, quorum appellatione veniunt torneamenta, non censentur prohibita. Pro cuius canonis expositione dicendum est, discrimen esse constituendum inter ludos vetitos, ac inter permissos. Vetiti omni tempore, & inter omnes personas prohibiti censentur, vt torneamenta, de quibus in præsenti. Alij verò ludi liciti sunt, etsi non omnibus, nec omni tempore ; laicis enim plerumque permittuntur, quæ clericis prohibentur, *can. 24. Synodi 6. Trul.* ibi : *Ne cui liceat eorum, qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, in equorum curriculis subsistere, vel scenicos ludos sustinere ; sed & si quis clericus ad nuptias vocetur, quando ad deceptionem comparata ludicra ingressa fuerint, surgat, & discedat.* Sic ergo hæc prodromia, curricula, & venationes, & similia, licèt laïcis permittantur, tamen diebus Dominicis, aut tempore paschali edi non debent, ex rationibus quas congesserunt Balsamon *in dicto can. 64.* Brissonius *in l. die Dominico, C. de spectac.*

Secundò obstat textus *in cap. quicumque 4. 23. quæst. 4.* ibi : *Quicumque clericus, aut in bello, aut in rixa, aut in Gentilium ludis mortuus fuerit, nec in oblatione, nec in oratione pro eo postuletur, sed in manus incidat iudicis, sepultura tamen non priuetur.* In quibus conceditur sepultura decedentibus in torneamentis. Igitur non rectè in præsenti asseritur illis, qui in torneamentis decedunt, concessâ pœnitentiâ denegari sepulturam. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu agi de clericis tantùm, quibus ludi cum pace minùs cohærentes, & veluti belli præludia prohibentur, vt probat Abul. *in capit. 6. Matthei, quæst. 52.* qui inter ludos refert saltationem, & torneamenta. Et quoad hæc hastiludia Concil. Salisburg. sub Martino IV. anathemate damnauit clericos, aut ecclesiastica dignitate fulgentes, qui vel armis adhibitis, vel absque eis vacauerint tali exercitio. Tametsi enim remotis armis nullum immineat profligandæ vitæ periculum ; tamen vel ipsa species bellicæ exercitationis à pace abhorrens dedecet clericos. Præsertim quia à torneamentis absque armis facilè progredi poterat ad torneamenta cum armis, vbi frequenter homicidia eueniebant, vt videre est apud Cantipratanum *lib. 2. apum, capit. 49. numer. 3.* apud Cæsarium *lib. 12. miracul. cap. 16. & 17.* In præsenti verò agitur de laïcis in torneamentis decedentibus, quibus diuersa pœna imponitur, quia sunt professione diuersi. 11. EXPONITVR CAP. QVICVMQVE 13. QVÆST. 8.

TITVLVS XIV.

De clericis pugnantibus in duello.

CAPVT PRIMVM.

[a] Alexand. III.

PORRO si clericus alicui sponte duellum obtulerit, vel si oblatum susceperit, & subierit, siue victor, siue victus fuerit, de rigore iuris est deponendus. Sed quantumcunque eius in hac parte grauis sit, & enormis excessus, euadere potest depositionis sententiam, si cum ipso suus Episcopus duxerit misericorditer dispensandum, dummodo ex ipso duello homicidium, vel [b] membrorum diminutio non sit subsequuta.

NOTÆ.

1. a ALexander III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titulo capit. 1.* & post Concilium Lateran. *part. 26. cap. 4. & 5.* legitur *Salernitano Archiepiscopo :* & in dicta prima collectione additur *pars capitis Licèt prater.* Vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap. licèt, de sponsa duor. cap. 1. de corpore vitiatis*, vbi iam notaui.

b *Membrorum diminutio.*] Vnde dispensat Episcopus in specie textus *in cap. 1.* de corpore vitiatis, quia amissio partis digiti propriè non est membri diminutio, vt notauit Vasconcellos *in harmonia rubric. ad tit. de corpore vitiat.* 2.

CAPVT II.

[a] Cœlestinus III.

HEnricus presbyter lator præsentium ad nos cum litteris tuis humiliter accedens intimauit, quod cùm laïcum quendam super [b] furto in sæculari [c] placito conuenisset, ipsi, quia testes sui defecerunt, pugilem [d] secundùm prauam terræ consuetudinem indixit, qui reum vsque adeo ictibus gladij vulnerauit, quod coactus est nocte proxima exspirare. Quia ergo super hoc nos consulere voluisti, ambiguitatem tuam responsione huiusmodi remouemus, quod tales pugiles homicidæ veri existunt, nec prædictus sacerdos, licèt non ipse, sed aliquis pro eo in duello pugnauerit, debet in sacris ordinibus ministrare: sicut enim tradunt sacrorum canonum [e] instituta, homicidium tam facto, quàm præcepto, [f] siue consilio, aut defensione non est dubium perpetrari: poteris tamen cum eo circa habendum beneficium misericorditer [g] dispensare.

NOTÆ.

1. [a] *COelestinus III.* Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in hac sexta collectione legitur *Clemens III.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, seu in qua prouincia præsens casus contigit.

2. [b] *Super furto.*] Ciuiliter agendo, non criminaliter ad vindictam, aliàs ex ipsa accusatione sequutâ morte naturali Henricus irregularis maneret, iuxta tradita suprà *in cap. significasti* 18. *de homicid.*

[c] *Sæculari placito.*] De placito, & eius acceptionibus egi *in cap.* 1. *de feriis.*

3. [d] *Pugilem.*] Qui apud Longobardos dicitur *Campio*: plerumque enim clerici duellum subibant olim per se, aut per alium, vt infrà dicemus.

[e] *Instituta.*] *In cap.* 1. *hoc titulo*, & aliis suprà pro illustratione conclusionis adducendis.

[f] *Præcepto, consilio.*] Iuxta tradita suprà *in cap.* 11. *de homicid.*

4. [g] *Dispensare.*] Nam cùm priuatus esset officio, non poterat stricto iuris rigore retinere beneficium, *cap. ex litteris, de excessibus Prælat.* sed ex dispensatione illud retinet, vt in specie textus *in cap.. de homicidiis.* Non tamen inde inferas beneficium irregularis ipso iure vacare, aut collationem beneficij factam irregulari ipso iure nullam esse; nam contrarium verius est, vt probat Gibalinus *de irregul. cap.* 2. *quæst.* 4.

COMMENTARIVM.

5. *Conclusio traditur, et probatur.* EX his duabus Decretalibus sequens communiter deducitur assertio: *Clericus iniens duellum, siue obierit, siue susceperit, deponendus est: sed non sequuto homicidio Episcopus cum eo dispensare valet.* Probant eam textus *in cap. Mohomachiam* 22. 2. *quæst.* 5. *cap. sententiam, ad finem, ne clerici vel monachi, capit.* 2. *de corpore vitiat. cap.* 1. *de purgat. vulgar.* Concil. Valent. Galliæ, *can.* 12. *Et quia ex huiusmodi iuramentorum, immò periuriorum contentione etiam vsque ad armorum certamina solet prorumpi, & crudelissimo spectaculo effunditur cruor belli in pace, statuimus iuxta antiquum ecclesiasticæ obseruationis morem, vt quicumque, tam iniquâ & Christianæ paci inimicâ pugnâ alterum occiderit, seu vulneribus debilem reddiderit, velut homicida nequissimus, & latro cruentus, ab Ecclesia, & omnium fidelium cœtu separatus, ad agendam legitimam pœnitentiam modis omnibus compellatur: ille vero, qui occisus fuerit, tanquam sui homicida, & propria mortis spontaneus appetitor, a Dominica oblationis commemoratione habeatur alienus, nec cadauer eius iuxta sacrorum canonum decretum, cum psalmis, vel orationibus ad sepulturam deducatur. Super quibus duobus titulis, propter tam funesta, & horrenda animarum, vel etiam corporum exitia, Christianissimi Imperatoris pietas sacerdotali omnium nostrûm supplicatione imploranda est, vt tantum malum à populo fidelium suis publicis sanctionibus amoueat, & nostrum super hoc tam necessarium ecclesiasticum decretum propria auctoritate confirmet.* Et *capit.* 1. *hoc titul. in* 5. *compil.* Honorius III. Potestati, & Populo Florentino in hæc verba scribit: *Rem audiuimus hactenus inauditam, & tam iuri scripto, quam æquitati contrariam; quod videlicet Ecclesiam sanctorum Apostolorum Florent. cogere nitimini ad duellum pro causa, quam super cœmeterio, & rebus aliis habet cum filiis Longobardi ciuibus Florentinis. Cùm igitur tam manifestam eiusdem Ecclesiæ, ac ipsius iuris iniuriam nec possimus, nec debeamus sub dissimulatione transire, vniuersitatem vestram rogamus, & obsecramus in Domino, per Apostolica vobis scripta mandantes, quatenus à re tam insolita, tamque detestabili penitus desistentes, causam ipsam marte suo, videlicet ordine iudiciario, procedere faciatis: scientes nos venerabili f. n. Pistoriensi Episcopo, & dilecto filio Archipresbytero Floren. per nostras dedisse litteras in mandatis, vt si secus præsumpseritis attentare, ipsi præsumptionem vestram per censuras ecclesiasticas appellatione remotâ compescant, irritum nuntiantes, si quod occasione huiusmodi factum, vel statutum inuenerint contra Ecclesiam memoratam.* Toletanum anno 1473. temporibus Sixti IV. celebratum, *can.* 10. Trident. *sess.* 25. *de reform. capit.* 19. Cœlestinus III. Iul. II. Innoc. IV. in constitutionibus relatis à Quaranta *in summa Bullar. verbo Duellum.* Rualdus *in act. in duel. pag.* 54. 55. & 56. Clemens VII. *constit.* 2. Pius IV. *constit.* 25. Gregorius XIII. *constit.* 8. Clemens VIII. *constitut.* 19. vt refert Corjolan. *in breuiario, anno* 1503. faciunt textus *in l. vnic. C. de gladiat. lib.* 11. *l.* 10. *tit.* 8.

tit. 8. *lib.* 8. *Recopil.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, & *de potest. Episcop. alleg.* 50. *numer.* 120. & ad Concil. Trident. *dict. can.* 19. Salmutius *ad Pancirolam lib.* 2. *memorab. titul.* 20. Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 110. Pantoxa *in l. final. C. de alcator. num.* 87. Coruinus *lib.* 4. *aphorism. titul.* 13. Iuretus *in notis ad epist.* 168. *Carnot.* Roussclius *lib.* 6. *histor. Pontific. in vita.* *cap.* 32. Ioan. Tabor. *in Armament. fol.* 169. Lucas Floronus *in tract. de prohibitione duelli*, Beezinus *in opuscul. de bello, cap.* 26. Roä *de iurib. Princip. quæst.* 3. Gibalinus *de censur. in synopsi*, *verbo Duellum*, Petrus Gregor. 3. *part. syntag. lib.* 48. *cap.* 15. & *lib.* 4. *partis, titul.* 8. *cap.* 10. Gutierrez *de delict. quæst.* 105. Azor. *tom.* 3. *instit. lib.* 2. *cap.* 5. Hothomanus *lib.* 3. *obseru. capit.* 4. & *de feud. cap.* 45. Fragoso *de regim. Christ. Reip. part.* 1. *lib.* 1. *disp.* 3. §. 10. Scortia *in select. Pontific. constit. epit.* 155. *theorem.* 390. Grotius *de iure belli lib.* 3. *cap.* 20. Diana *part.* 11. *tract.* 6. *resol.* 26. & *tract.* 8. *resol.* 21. Chopinus *de priuil. rustic. lib.* 3. *cap.* 13. D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 2. *sect.* 2. Osualdus *lib.* 17. *Donel. cap.* 2. *littera M.* Boecms *in tract. de duello*, Philippus Camer. *tom.* 2. *horar. succesiu. cap.* 19. 20. & 21. fusè Murga *tom.* 2. *disquisit. moral. tract.* 1. *disquisit.* 11. *per totum*, Martinez à Prado *tom.* 1. *Theolog. Mor. cap.* 15. *quæst.* 8. § 3. Ayala *de iure belli cap.* 3. *lib.* 1. Theodorus Reinehingk *de regim. Eccles. lib.* 2. *class.* 3. *cap.* 2. *num.* 41. Theoph. Raynaud. *tom.* 4. *lib.* 3. *de virtut. sect.* 3. *cap.* 3. Burgensis *cent.* 2. *obs.* 79.

6. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Duellum ad decidendas controuersias, tam ciuiles, quàm criminales, de quibus in præsenti textu agitur, honestum sanè & religiosum videtur, siquidem in eo pugnantes Deum Optimum Maximum veluti veritatis, & æqui iudicem sibi constituunt, & in causa, quæ per testes, seu alias probationes non liquet, sinceriorem, certioremque iudicem eligere nequeunt; & ita ipsum, qui duello vincit, Deo auctore vicisse nemo prorsus est qui non fateatur: & quemadmodum Imperatores Diocler. & Maxim. statuerunt iudicem, si inopiâ probationum laborat, iureiurando causâ cognitâ decidere debere, quia iurisiurandi contemptæ religionis Deus vltor est, *l.* 2. & 3. *C. de rebus creditis*; ita & Deum vltorem, & iudicem duello statuere, si res aliter non potest per homines, deficientibus probationibus iudicari, sanum & religiosum videtur. Accedit vsus diuersarum gentium, apud quas dubiæ controuersiæ duello decidebantur. Germani in causis ambiguis, maximè criminibus, quæ nullo humano testimonio comprobari poterant, ad summam Dei Maiestatem, quæ falli non potest, tanquam ad iudicem omnium rectissimum confugiebant: Senatus, Populus, atque Sacerdotes, qui singulare certamen, ac aliam huiusmodi probationem spectabant, in interim, vt est in lege Salica, diuinam opem Implorabant, beneficia memoriter commemorabant, quæ in simili negotio Deus ipsis contulisset, comprecabantur vt ipse in re præsenti innocenti adesset, victoriamque cœlitus concederet: verba sunt Ioannis Auentini *lib.* 4. *annal. Boier.* Longobardi etiam in Italia ambiguum ius de possessionibus, & obiecta crimina grauiora, quæ vel saluti, vel famæ obessent, sic decidebant, causam huius moris adducentes legum defectum, quibus ambigui casus resoluerentur, & tritum illud proponentes: *Si non sufficiunt iura, veniamus ad arma.* Et *lib.* 11. *titul.* 54. *legum ipsorum*, cauerut vt in criminalibus causis accusator & defensor in campo cum fustibus pariter contendant, nec eorum iureiurando res committatur. Lege etiam Imperatoris Othonis IV. In Romaniola de Principum Italorum sententia promulgata, sciente, & non contradicente Ioanne Papa III. vt constat *ex l. antiquis*, eiusdem tituli 54. statuitur, ne deinceps tota Italia, etiam iis in locis, in quibus iure Romano, idest Iustinianeis legibus vtebantur, controuersias iureiurando disceptent propter periuriorum multitudinem; sed duello, & certamine illas dirimant. Quod Imperator obseruari iussit *in l. vltim.* eiusdem tituli, non solùm in priuatorum laicorum causis, verùm etiam in Ecclesiarum litibus. Et Federicus Imperator *in titul. de pace tenenda in vsibus feud.* §. *si quis hominem*, duellum inter legitimos modos probationum refert. Et Frouto III. Rex Danorum legem tulit, vt omnes controuersiæ, qualescumque essent, duello definirentur, vt refert Saxo *lib.* 5. speciosiùs viribus, quàm verbis confligendum existimans: quod adhuc in Moscouia vsitatum esse testatur Ioannes Bodinus *lib.* 4. *de Republica*, *cap. finali*: & de aliis gentibus idem refert Broneh. *cent.* 2. *assert.* 76. Hinc leges latæ apud varias nationes, in quibus forma, & conditiones obseruandæ in ipsis duellis præscribuntur. Apud Hispanos *in l.* 1. *titul.* 21. *lib.* 4. *fori*, *l.* 1. & 2. *titul.* 3. *l.* 4. *tit.* 4. *partit.* 7. *l.* 8. *titul.* 14. *ead. partit.* Apud Longobard. *l.* 39. *titul.* 9. *l.* 1. ibi: *Duello liberi*, *ferventi aquâ serui innocentiam suam probant.* Apud Neapolit. *lib.* 2. *titul.* 32. & 33. Apud Francos *in appendice legis Salicæ*, & *lib.* 4. 33. Apud Anglos *tit.* 14. apud Frisones *titul. etiam* 14. quas & alias congessit Lindembrog. *verbo Duellum*, *Pugna*, & *Monomachia.* Omitto innumera exempla duellorum diuersarum gentium, quæ referunt Rualdus *vbi supra*, *pag.* 102. D. Ioannes de Larrea *alleg.* 17. Igitur quia duella omni iuri, & moribus gentium consona sunt, & per consequens vt iniusta prohiberi non debent.

Sed hac dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, duellum latè sumptum omne bellum significare, vt apud Horatium *lib.* 2. *epist.* 1. qui Græciam dicit: *Barbarè lento collisam duello.* Ciceronem *de Oratore*, ibi: *Antiqui nomina contrahebant, quo essent aptiora, vt duellum, bellum.* Liuium *lib.* 6. *belli Macedon.* ibi: *Populus Romanus cùm eo tempore duellum iniisset cum Rego Antiocho.* Varronem *lib.* 6. *de ling. Latina*, ibi: *Perduellum, duellum, id postea bellum.* Ex eoque perduelles dicti, quos hostes vocamus, *l. quos* 234. *ff. de V. S.* Illustrat Petrus Gregor. *lib.* 48. *syntag. cap.* 16. *num.* 2. Duellum ergo non quasi duorum bellum, sed quasi duarum partium bellum dicitur; nam si duo tantùm manus conferant, dicitur singulare certamen, vt probant Cujac. *in cap. vnic. titul. de pace tenenda in vsibus feudorum*, Menchaca *lib.* 1. *illustr. cap.* 11. *num.* 36. & *cap.* 48. *numer.* 16. Aleiatus *in tractatu de singulari certamine.* Varias duelli definitiones adduxerunt Ioan. Lignanus, Antonius Masa, Ferretus, Aleiatus, Vuieherus, Boccrus, & alij communiter scribentes de duello. Communiter autem ita definitur, seu describitur: *Duellum est singulare certamen, quod homines qui-* 7. DVELLVM QVID SIT.

dam

ma

dam legum contemptores, specie, ac nomine conseruandi, recuperandive honoris, & ignominia propulsanda; re autem vera pecuniarum, aut falsa gloria, seu affectata vindicta, vel amulationis causâ, missis vltrò, citróque libellis, ad locum, & diem certum conuenientes, armis à prouocato electis committunt. Quam definitionem probat D. Ioannes de Larrea *d. alleg.* 117. *num.* 4. etsi Medices *de definitionibus, 2. p. diffinit.* 13. duellum definiat vt sit, pugna corporalis deliberata hinc inde duorum, pluriumve, ad eruendam veritatem, purgationem gloriæ, & odij exaggerationem.

8. Deinde sciendum est, duellum duplex esse, extraiudiciale videlicet, & iudiciale. Extraiudiciale dicitur, quod partes citra iudicis auctoritatem capessunt, idque committitur vel publicæ vtilitatis, aut virtutis honestæ gloriæ causâ, vel ostentationis, aut defensionis gratia, de quo fusè agit Boccius *de duello cap.* 3. *cum sequent.* & de duello vtilitatis publicæ causâ commisso, cùm propter patriæ publicam salutem decertatur ad bellum vitandum, doctè agit D. Ioannes de Larrea *dict. alleg.* 117. Theophilus *d. l.* 4. *fol.* 699. Et de duello ob defensionem honoris videndus est Auendaño *de metu lib.* 2. *cap.* 47. *per tot.* Iudiciale, de quo in præsenti textu agitur, est quod auctoritate iudicis in causis controuersis, deficientibus plenis probationibus, litigatores ad indagandam veritatem ineunt, vt qui cedat, vel succumbat, eius causa inferior sit. Vsu enim receptum fuit in aliquibus prouinciis, vt si accusator, vel actor intentionem suam contra reum plenè in iudicio non probasset, vnus alium prouocare ad duellum posset, vt qui vicisset in eo duello, eâ ipsâ victoriâ suam intentionem, vel defensionem probare diceretur. Huius duelli mentio fit *in cap. vnic. vers. Si autem omnibus, de pace tenenda;* & *lib.* 2. *feudor. tit.* 27. *vers. qui hominem,* & §. *si rusticus.* Apud Danos ferè omnes lites, & contentiones duello committebantur, Krantzius *lib.* 2. *Daniæ.* quem morem sublatum ab Haraldo Rege restituit, & reuocauit Canutus eorum Princeps, vt idem scribit *lib.* 5. Ab his populis ad Saxones vsus transiit, tum deinde à Saxonibus ad Francos, & Gallos, atque Longobardos, vt suprà ex eorum legibus probaui. Siquidem Longobardi ex Scania, siue Scandia Daniæ regione in Italiam, & alias deinde prouincias exundarunt; sed inter omnes nulli hisce duellis sese magis implicarunt, quàm Galli, & Hispani, vt ex eorum legibus suprà relatis patet, in quibus forma, & conditiones seruandæ in his duellis præscribuntur. Nec tantùm moris fuit laicis omnes controuersias dubias duello definire, vt constat *ex cap.* 1. *de purgat. vulgari,* & *ex præsenti c.* 2. ex S. Agobardo in opusculo tum de hoc argumento, tum in epistola ad Ludouicum Imperatorem: ex Anonymo *de miraculis sancti Benedicti c.* 11. ex Gofrido Vindocinensi *in epist. ad Petrum Sanctonensem Episcopum,* ibi: *Audiuimus dilectissime Pater, Raynaldum Chesnellum clericum vestrum, cum Domino Guillelmo monacho nostro duellum cœpisse; nullum tamen ex sua parte testem, vel ex parte monachi habuisse: quod quia sæculi leges nulla ratione fieri permittunt, & sacri canones omnino ne fiat, interdicunt, humiliter vos rogamus, vt quod in Episcopatu vestro ab ecclesiasticis viris contra ecclesiasticas regulas præsumptum dignoscitur, vestrâ auctoritate irritum fiat, & corrigatur, ne fortè peruersa consuetudine præualeat hominum iniquitas canonica æquitati; & sic; quod absit, subdatur veritas falsitati. Si verò Raynaldus vester claues sanctæ Ecclesiæ agitare, & Romanorum decreta Pontificum, quæ inter ecclesiasticos viros monomachiam penitus inhibent, annullare conatur, contra eius inflatos conatus humilitatem Romanæ Ecclesiæ, quæ infesta crepare, & superba premere nouit, appellamus.* Ex veteri historia Canonici Laudunensis de quodam Anselmo religioso, cui thesaurus Ecclesiæ seruandus tradebatur, relata à Iureto *in notis ad epist.* 168. *Carnot.* in illis verbis: *Non exiguam partem furtim discerpens, aurifici cuidam vendendi causâ tradidit, priùs ab eo acceptâ fidei sponsione, quod nulli se huius rei fuisse auctorem propalaret: sed cùm idem artifex aurum illud, siue lapides Suessione venderet, nutu Dei Canonici Laudunenses superuenientes auri sculpturas recognouerunt, & statim querimoniâ factâ præfatum aurificem à iudice comprehendi fecerunt. Ille comprehensus, atque perterritus, ab Anselmo sibi ea tradita fuisse confessus est. Vnde Laudunum reductus, & contra Anselmum hoc negantem duelli certamine congressus, protinus superatus, & victus est, forsitan, vt multi putarunt, pro fidei violatæ reatu, quia promiserat eidem Anselmo, quod eum non detegeret. Pro hac ergo victoria Anselmus nimis elatus, quia sibi conscius erat & se furtum fecisse, & tamen aduersarium superasse, multamque laudem ab hominibus, qui se innocentem esse clamabant, acquisiisse, ad majora securus perpetranda prouocatur.* Et cùm duellorum concessio apex esset supremæ potestatis, quæ tale ius tantùm Dominis intra ditionum suarum terminos concedebat, vt notauit Chopinus *lib.* 1. *de iure Andium;* clerici qui exempti sunt à iurisdictione sæculari, non poterant huic legi satisfacere; ad eam tamèn inuiti vocabantur, vt refert Matthæus Paris. in Henrico III. ibi: *Clerici collectis, & talliis affliguntur; non solùm trahuntur ad iudicium sæculare, sed vt asseritur, coguntur id iudicium subire.* Exempla huius duelli refert Delrius *lib.* 4. *disquisit. mag. cap* 4. *sect.* 2.

Deinceps sciendum est, duellum hoc omni iuri contrarium esse, diuino scilicet, gentium, & ciuili, vt probarunt Ayala *de iure belli lib.* 1. *cap.* 3. Bronchorst. *cent.* 2. *miscel. assert.* 76. Beyerlinck *verbo Duellum, tom.* 2. aliis relatis Boccius *de duello, cap.* 2. *per totum.* D. Ioannes de Larrea *d. alleg.* 117. *ex num.* 35. Iuri diuino opponitur, primò quia ille actus iuri diuino contrarius est, per quem Deus tentatur, contra præceptum illud relatum *cap.* 4. *Matthæi: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Sed per tale duellum Deus tentatur, *cap. monomachiã* 2. *q.* 4. D. Thom. 2. 2. *q.* 95. *art.* 8. Nec obstat factum Dauidis relatum 1. *Samuel. cap.* 17. nam S. Rex duellum cum Goliath iniuit ex inspiratione diuina, & instinctu prophetico, & ita hoc singulare factum Dauidis in exemplum trahendum non est; siquidem per illud intenditur, vt Deus eâ pugnâ manifestum reddat per victoriam, vtra pars foueat iustam causam, *cap* 1. & *final. de purgat. vulgar.* Secundò, quia cùm aliquid prohibetur, quodam iure videtur etiam prohibitum omne id, per quod peruenitur ad illud, *l. oratio* 16. *ff. de sponsal. cap. cùm quid vna, de R. I. lib.* 6. sed iure diuino prohibetur homicidium, *cap.* 5. *Deuteron.* Igitur, & duellum, per quod peruenitur ad illud. Iuri etiam gentium hoc duelli genus contrarium esse, ita probari potest. Ille actus inhabilis est iure gentium, qui repugnat æquitati naturali, quâ ius gentium nititur. Sed hoc duellum repugnat naturali æquitati, 9.

Duelli divisio.

Duellum omni iuri adversarium.

nam æquitas naturalis suadet, vt facinorosi puniantur, & innocentes absoluantur; quod in duello non contingit, cùm in duello succumbat sæpe iustus, & innocens; vincat autem iniustus, & qui malam causam fouet: ergo duellum contrarium est iuri gentium. Etiam iuri ciuili duellum aduersari constat, siquidem in criminalibus ius ciuile requirit probationes luce meridiana clariores, *l. vlt. C. de probat.* sed tales probationes in duello non adsunt: ergo ius ciuile duellum ad probandum delictum non admittit. Deinde quia eo iure attento reus absoluitur actore non probante, *l. qui accusare* 4. *C. de edendo.* Vnde absurdum est, vt reus quando probationes deficiunt actori, eius arbitrio armis decertare compellatur. Accedit quia Magistratus subditos suos ad arma prosilire pati non debet, *l. si cuius* 13. § *sed si inter duos, ff. de vsufructu*, *l. quidam* 21. *ff. de rebus credit.* Igitur deficientibus probationibus, aut iureiurando, iudex causam decidere debet, *l. admonendi, ff. de iureiur. l. generaliter* 12. *C. de rebus credit.* aut reum absoluere, *l. negantes, C. de O. & A.* Facit textus *in l. vnic. C. de gladiat. lib.* 11. vbi Constantinus ita statuit: *Cruenta spectacula in otio ciuili, & domestica quiete non placent; quapropter omnino gladiatores esse prohibemus.* Et licèt Imperator ibi agat de his, qui vel in ludo gladiatorum gladiabantur, de quibus *in l. eius qui, §. final. ff. qui testamenta, l. si quis mihi, §. si quis planè, ff. de acquir. heredit. l. si quis filio, § sed & si quis, ff. de iniusto rupto*; vel qui operas suas locabant, vt cum bestiis pugnarent, *l. 1. §. sed & si quis operas, ff. de postulando*: tamen eius dispositio sua generalitate rectè quoque de huiusmodi duello accipi potest, vt post Bartolum, Iasonem, & alios probat Bocerus *de duello cap.* 2.

10. TRADITVR RATIO DI-[illegible]

His præmissis apparet vera ratio præsentis prohibitionis, quare videlicet clericis inhibeatur duellum inire illud offerendo, vel acceptando. Nam cùm omnis effusio humani sanguinis illis prohibeatur, vt probaui suprà *in cap. penult. de homicid.* & in duello plerumque homicidium, vel saltem sanguinis effusio contingat, vt ait Carnotensis *epist.* 241. ibi: *Monomachia vix, aut nunquam sine sanguinis effusione transigi solet*; meritò clericis prohibetur. Si ergo dimicatio in bello aggressiuo, quantumuis iusto, clericis prohibetur, vt probaui *in cap. penult. de homicid.* quantò magis pugna in duello illis interdici valet. Iustè ergo Alexand. III. in præsenti statuit clericum sponte duellum offerentem, vel acceptantem, deponendum esse; non tamen hanc depositionem incurrunt ipso iure, vt voluerunt Syluester, Armilla, Angelus, & Tabiena relati à Gibalino *in Synopsi censur. verbo Duellum.* Nam dumtaxat sententiâ deponendi sunt, vt probarunt Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 4. *num.* 4. Sanchez *lib. 2. summæ, cap.* 39. *num.* 18. Gibalinus *vbi suprà.* Omnes etiam alij duellum ineuntes variis pœnis, tam temporalibus, quàm spiritualibus ex nouis constitutionibus plectuntur. Pœnis spiritualibus primò excommunicantur, absolutione Pontifici reseruata, ex constitutione Clementis VIII. Trident. *sess.* 25. *cap.* 19. Secundò priuantur ecclesiasticâ sepulturâ, vt probat Diana *p.* 11. *tract.* 6. *resol.* 26. latè Murga *tom.* 2. *disquisit. mor. tract.* 2. *disquis.* 11. etiamsi signa pœnitentiæ dederit. Marinus *lib.* 1. *resol. cap.* 110. Tertiò si clerici sunt, priuantur beneficiis obtentis, & inhabiles redduntur ad alia obtinenda. Pœnæ temporales sunt, primò priuatio dominiorum, quam patiuntur Principes subiecti Romanæ Ecclesiæ. Secunda infamia perpetua. Tertia pœna læsæ Maiestatis. Ex quibus omnibus tantùm pœna excommunicationis est latæ sententiæ; ceteræ verò sententiæ ferendæ. Personæ autem, quæ his pœnis afficiuntur, sunt primò pugnantes, eorumque patrini, qui excommunicantur, & priuantur ecclesiastica sepultura, si in duello decesserint, & perpetuò infames existunt. Secundò excommunicantur Principes, qui locum ad monomachiam inter Christianos concesserint, qui etiam priuantur dominio loci. Tertiò excommunicantur qui consilium dederint, aut quacunque ratione fauerint duello. Tandem simili censurâ feriuntur prouocantes, diffidantes, comitantes, & spectantes duellum, quas, & alias pœnas referunt & exponunt Sanchez *lib 2. summæ, cap.* 39. *num.* 27. Bonac. *de censuris disput.* 2. *q.* 6. *punct.* 2. *num.* 15. Castropalao *tract.* 6. *oper. mor. disput.* 5. *punct.* 7. *num.* 19. Gibalinus, & Scortia suprà. Et an hodie prætextu innocentiæ aperiendæ possit duellum offerri, vel acceptari honoris tuendi causâ, examinat latè P. Mendus *in stat. di cert.* 1. *quæst.* 21.

11. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam duellum potius iniustum est ex ea causa, quia continet quandam speciem falsitatis, & mendacij, propter impartialitatem, & defectum causæ, & effectus; & pluries euenit victum fuisse, & mortuum in palæstra illum, qui iustè pugnabat; victorem verò euadere eum, qui mendacium sustinebat; quia vt inquit Liuius *lib.* 30. *cap.* 30. *Mars belli communis; nec vsquam minus, quàm in prælio, euentus respondent.* Permittit enim Deus plerunque in istis duellis innocentes ab eo, à quo accusantur, crimini succumbere, & necari propter alia eorum peccata. Vnde Rhotarius Rex *lib.* 1. *legum Longobard. tit. de monomachia*, inquit: *Quia incerti sumus de iudicio Dei, & multos audiuimus per pugnam sine iusta causa suam causam perdere. Sed propter consuetudinem gentis nostræ Longobardorum legem impiam vetare non possumus.* Et *l.* 8. *tit.* 3. *p.* 7. ibi: *Que en tales casos, se pierde la verdad, y vence la mentira.* Facit illud Thucididis *lib.* 4. *pag.* 293. *Quod si quis, siue iure suo, siue viribus nixus, certò aliquid confecturum sibi pollicetur, ne is, si sua spe frustetur, ægrè feras, cum videas complures iam antea, & qui iniurias aliorum vlcisci voluerunt, & qui viribus suis, ac potentia aliquid acquirere posse sperarunt, illos non modò vindictæ repetendæ potestatem non habuisse, sed ne ipsos quidem incolumes euasisse. Nos verò vt aliena acquisiuerint tantùm abfuisse, vt sua quoque amiserint; non enim idcirco vltio semper est felix, quia iniuriis expressa; nec robur, & potentia, quoniam cum bona spe coniuncta, firma existunt: vt plurimum autem sors, & fortuna in rebus dominantur.* Variis exemplis probant Ferretus *de duello.* Lancellotus Conradus *eod. tract. p.* 1. *conclus.* 5. Ioannes Baptista Fusius *in tract. de iniustitia belli*, Hieronymus Vrrea *in libello Hispano de duello.* Bernegerus *ad Tacitum, q.* 51. D. Ioannes de Lartea *alleg.* 137. *num.* 38. Vnde duellum iniuriosum vocat remedium Hothomanus *de feudis cap.* 45. & elegantissimè inuehitur in duella Carolus Scribanius *in polit. Christ.* 1. *p. cap.* 41. Quare nec deficientibus probationibus lis ambigua per duellum decidenda est. Nec obstat augmentum deductum ex variis legibus diuersarum nationum, apud quas

duella

duella permittebantur; nam quamuis inter eas duellum susceptum fuisse reperiatur, tamen id nunquam iure factum fuit: quare in Hispania Reges nostri Catholici Ferdinandus, & Elizabeth anno 1480. omnino duella prohibuerunt, adiunctis pœnis pugnantibus, mediatoribus pugnæ, & patrinis, vt incurrant notam proditorum, & bonorum amissione plectantur fisco applicandorum; & pugnantes pœnis corporalibus afficiuntur, vt si prouocatos ad pugnam aduersarium occiderit, seu vulnerauerit, capitali supplicio puniatur, *l.* 10. *tit.* 8. *lib.* 8. *Recopil.* In Gallia etiam Regiis edictis duella prohibita fuisse, probat Ruatdus *att. in duella, pag.* 63. *vsque ad* 81. quibus prohibitionibus addendi sunt elegantissima Theodorici Regis verba apud Cassiodorum *lib.* 3. *var. cap.* 24. ibi: *Illud praterea vos credimus admonendos, vt non in vos, sed in hostem sauire cupiatis: res parua non vos ducat ad extrema discrimina, acquiescite iustitia, quâ mundus latatur: cur ad monomachiam recurritis, qui venalem iudicem non habebitis? Deponite ferrum, qui non habebitis inimicum; pessimè contra parentes erigitis brachium, pro quibus constat gloriosè moriendum. Quid prodest homini lingua, si causam agat manus armata? aut vnde pax esse creditur, si sub ciuilitate pugnatur?* Quare etsi inter improbos homines duella nec hodie radicitus exstirpate, tam ecclesiastici, quàm sæculares Principes, nec euellere quiuerint, non ideo tamen ea iusta, & honesta credi debent.

Suprà traditæ assertioni opponi possunt textus *in cap.* 1. *de treug. & pace*, iunctâ Cironij interpretatione ad eundem titulum, quam retuli, & reieci in eius commentatio: & textus *in can.* 17. *Concilij apud Vvermer.* in illis verbis: *Si qua mulier se proclamauerit, quod vir suus nunquam coisset cum ea, exeant inde ad crucem; & si verum fuerit, separentur, & illa faciat quod vult.* Cuius veram interpretationem dedi *in cap.* 3. *de frigidis & maleficiatis.*

TITVLVS XV.

De sagittariis.

CAPVT I.

[a] Innocent. III.

Artem illam mortiferam, & odibilem ballistariorum, & [b] sagittariorum aduersus [c] Christianos, & Catholicos exerceri de cætero sub anathemate prohibemus.

NOTÆ.

1. a *Innocent. III.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* legitur Innoc. II. & rectè; addendumque est *in Concil. Lateran. generali, can.* 29. vbi ita præsens canon habetur: *Artem autem illam mortiferam, Deo odibilem, ballistariorum, & sagittariorum, aduersus Christianos, & Catholicos exerceri de cætero sub anathemate prohibemus.* De hoc Concilio nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de treuga & pace.*

2. b *Sagittariorum.*] Sagitta dicitur iaculum, quod arcu mittitur, *cap.* 2. *de delict. puer. l. final. ff. de iure immunit. l.* 2. *C. quæ res exportari.* Hinc sagittarius, qui sagittas intorquet. Suetonius *in Vespasiano*, ibi: *Syriacum premisis exercitum, hic quadraginta millia sagittariorum.* Omnium optimi sagittarij sunt qui fugientes, & auersi iaculantur, & lædunt periude ac aduersi. Lucanus.

Ocior, & missa Parthi post terga sagitta.

Plura de sagittis, & sagittariis D. Petrus de Abaonza *ad hunc titulum*, vbi recenset nationes apud quas bella cum sagittis aguntur.

c *Christianos, & Catholicos.*] Non enim omnes Christiani sunt Catholici; nam qui in hæresim prolapsi sunt, Christiani dicuntur, non verò Catholici, vt fusè probaui *in can.* 22. *Concilij Illiber.*

COMMENTARIVM.

Licèt in primo hominum statu arma tantùm. 3.

—— Manus, vngues, dentesque fuere,
Et lapides, item siluarum fragmina rami.

Lucretius *lib.* 5. *de rerum natura*, *l. armorum* 41. *ff. de V. S. l.* 3. §. 2. *ff. de vi & vi armat.* §. *recuperandi, in fine, Instit. de Interdict.* proinde Horatius *satyr.* 3. canebat.

Vnguibus, & pugnis, dehinc fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, qua mox fabricauerat vsus.

Tamen crescente hominum malitia, & dominandi cupiditate, cùm bella crebra essent, arma sæuiora inuenta fuerunt, quibus nullum sæuius, crudeliusque fuit genus armorum, quàm sagittarum, & ballistarum: tum quia sagittæ veneno essent illitæ, vt referunt Ælianus *lib.* 9. *histor. animal. cap.* 15. Dioscorides *lib.* 6. *cap.* 20. Rhodiginus *lib.* 23. *lection. cap.* 10. Ouidius 1. *de Ponto, elegia* 2. & *lib.* 5. *Tristium, eleg.* 8. Lucanus *lib.* 3. ibi:

Tinxere sagittas errantes Scythia populi.

Sidonius *in panegyrico.* Quare aliquando Reges legitimis armis certare satius duxerunt, quàm sagittis, aut ballistis vti. Quare Guillelmus Brito *lib.* 2. *Philippidos*, refert Philippi Augusti temporibus incognitos fuisse arcus, & ballistas:

Francigenis nostris illis ignota diebus

Res

Res erat omnino, quid balliſtarius arcus,
Quid balliſta feret.

Balliſtæ autem ſunt catapultæ, ſiue machinæ quædam, quibus in hoſtes vibrantur, & emittuntur grauioris ponderis lapides ad eos contundendos. De his Synaſius *epiſt.* 133. ibi: *Non mihi otium alienæ arti mentem applicandi; accingor enim, vt ex turribus iacula emittentes valida lapidibus, graues machinæ petras mittentes, instrumenta ad iaciendos lapides.* Cicero 11. *Tuſculan.* ibi: *Vt balliſta lapidum, & reliqua tormenta eo grauiores emiſſiones habent, quo ſunt contenta, atque obducta vehementiùs.* Ioſephus *lib. excidij Hieroſol, Talenti pondero erant lapides, qui mittebantur.* Ægeſippus *lib.* 3. *cap.* 12. Alij telis, alij balliſtis hoſtem vrgebant. Illuſtrat Lipſius *lib.* 9. *polyorgeticon, dialog.* 3. Sed & ferè trabes eiuſmodi tormentis maximo impetu in mediam hoſtium aciem contorquebantur. Silius Italicus *lib.* 1. *de bello Punic.*

——— Adductis ſtridula neruis
Phocaïs effudit vaſtos balliſta molares,
Atque eadem ingentis mutato pondere teli,
Ferratam excutiens ornum, media agmina rumpit.

Hoc nomine veniunt tamen tormenta bellica ad muros diruendos, aut conquatiendos, vt refert Liuius *lib.* 21. dum Sagunti oppugnationem deſcribit. Ouidius *lib.* 1. *triſtium, eleg.* 2.

Nec leniùs laterum tabulæ feriuntur ab vndis,
Quàm graue balliſta mœnia pulſat onus.

Seneca *in Hippolyto*:

Non arma ſaua miles aptabat manu,
Nec torta clauſas fregerat ſaxo graui
Balliſta portas.

Eiuſdem generis fuerunt arietes. Cicero *lib.* 1. *offi*[illegible]*or.* ibi: *Qui poſitis armis ad Imperatorum fidem confugerint, quamuis aries murum percuſſerit, ſunt recipiendi.* Vtebantur verò balliſtarij, & ſagittarij vario genere telorum, catheis, & fallaricis, & ſagittis. Differentiam tradit D. Iſidorus *lib.* 18. *orig. cap.* 7. & 8. quædam erant in modum ſphæræ, aut cylindri, quæ propter grauitatem longè non ferebantur. Illis pennas addiderunt Cretenſes, vt velociores facerent. Fuerunt etiam quadrelli ideo dicti, non vt quidam putauerunt, quòd arctiùs quadrarent arcubus, & balliſtis; ſed quia cuſpidem quadratam habebant. Eorum meminit Guillelmus Britto *lib.* 2. *Philippidos*, ibi:

Nec tamen interea ceſſat balliſta, nec arcus,
Quadrellos hic multiplicat, pluit ille ſagittas.

Sed hæc tandem deſierunt, non tam vi præſentis conſtitutionis, quàm quia grauiora, & ſæuiora inſtrumenta reperta fuerunt, tormenta videlicet ignea, vulgò *tiros, y alcabuces*, quibus pilæ plumbeæ cœperunt mitti.

4. His ſuppoſitis vt ad veram præſentis textus interpretationem perueniamus, Gloſſa & communiter repetentes exiſtimarunt in præſenti prohiberi artem balliſtariorum, & ſagittariorum, ideſt ſagittis, & balliſtis vti in bello iniuſto contra Chriſtianos, non verò in bello iuſto, in quo vtrum apertâ pugnâ, an inſidiis vincatur, nihil ad iuſtitiam intereſt, vt ait D. Auguſtin. *in cap. Dominus* 2. 23. *quæſt.* 2. & vt Poëta cecinit:

Dolus, an virtus, quiſquis in hoſte requirat.

Homerus:

Conſice ſiue dolo, ſiue ſtricto cominus enſe.

Vnde docent artem hanc balliſtariorum, & ſagittariorum non prohiberi ab Innocent. II. in bellis iuſtis, quia tunc vt aliis armis, ita & his mortiferis vti licet. Verùm hæc communis interpretatio ſuſtineri nequit: tum quia abſolutè Innocent. II. improbat artem iſtam in bellis contra Chriſtianos motis: tum etiam, quia ſi bellum iniuſtum erat, alia potiori ratione, videlicet iniuſtitiæ, nec his armis, nec aliis contra Chriſtianos, immò nec contra Paganos vti poteſt. Hac omiſſâ ſolutione Torreblanca *de magia lib.* 2. *cap.* 39. *ex num.* 24. Martinus Delrius *diſquiſit. magic. lib.* 3. *cap.* 1. *quæſt.* 4. *ſect.* 4 quos ſequitur Barboſa *in præſenti, num.* 2. aſſeruerunt, ſagittarios, ſeu balliſtarios eſſe homines fœderatos cum dæmone, qui illis viciſſim pollicetur, ſe adfuturum, vt quem longiſſimè diſſitum volent, infallibili ictu traiiciant; & ita artem hanc nefariam improbare Innoc. II. in præſenti. Sed nec hæc ſententia ſuſtineri poteſt ex ratione proximè adducta; nam ſi ars hæc malefica eſſet, & ex pacto cum dæmone inito procederet, nec eâ etiam contra Paganos, aut hæreticos vti liceret. Tandem Cironius *in parat. ad hunc titulum*, docet in præſenti balliſtas, & ſagittas prohibitas non fuiſſe, ſed potiùs quoddam militum genus his vtentium, qui impij, & crudeles admodum erant, Ruptariique dicebantur, de quibus egi *in cap. ſententiam, nec clerici vel monachi.* Sed cùm expreſsè agat Innocentius II. de balliſtariis, & ſagittariis, non eſt ratio, cur de Ruptariis eum accipiamus. Quare his omiſſis, veriùs dicendum credo, in præſenti textu non damnari omnino artem balliſtariorum, & ſagittariorum, ſed tantùm caueri, ne cuiquam liceat artem eam exercere aduerſus Chriſtianos, & Catholicos; vt enim *in cap. ita* 6. *cap. quod olim* 12. *de Iudæis*, prohibitum eſt ſub excommunicatione arma, ferrum, lignamina ad infideles contra Chriſtianos deferre; ita etiam in præſenti ſub eadem pœna prohibetur artem balliſtariorum, ſeu ſagittariorum contra Catholicos exercere, eas fabricando, & ad inimicos fidei deferendo, vt eas ad exteros exportari vetant Imperatores *in l.* 2. *C. quæ res export.* vel eas faciendo contra Chriſtianos, vt ita validiores barbari reddantur.

TITVLVS.

TITVLVS XVI.

De adulteriis, & stupro.

CAPVT I.

In [a] Exodo.

SI [b] seduxerit quis [c] virginem necdum [d] desponsatam, dormieritque cum ea, [e] dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater [f] virginis dare [g] noluerit, reddet pecuniam iuxta [h] modum dotis, quam virgines accipere consueuerunt.

NOTÆ.

1. a EXodo.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & ex Exodi libro citat textum hunc Iuo Carnot. *part. 16. Decreti, cap. 291.* repetiunturque hæc verba *in cap. 22. Exodi*, prout in præsenti referuntur. Vnde constat textum hunc deductum fuisse ex præcepto veteris legis Moysi datæ, & ab Ecclesia fuisse suscitatum & renouatum præceptum illud; nam licèt præcepta legis veteris iudicialia post Christi passionem sint mortua, cæremonialia autem mortifera, vt probaui *in cap. translato, de constit.* tamen possunt per Ecclesiam aut supremos Principes suscitari, & leges fieri eius sensus, cuius sunt leges per Moysem datæ, nisi si quæ sunt leges, quarum tota substantia ad tempus Christi ventori, & Euangelij nondum reuelati pertineat; aut nisi Christus ipse contrarium in genere, aut in specie constituerit: nam his, casibus demptis, nulla potest ratio excogitari, cur quod olim fuit Moysis lege constitutum, hodie non possit suscitari, & pro lege caueri; nam vt aiebat Tertul. *de pudicitia*, libertas in Christo non fecit innocentiæ injuriam: manet lex tota pietatis, veritatis, constantiæ, castitatis, iustitiæ, misericordiæ, beneuolentiæ, pudicitiæ. Vnde varia præcepta legis veteris innouata legimus *in cap. 1. suprà de homicidio, cap. 5. & sequentibus, de iniuriis, & damno dato:* notauit Grotius *lib. 2. de iure belli, cap.1.* & nos *in d. cap. translato.*

2. b *Seduxerit.*] Hinc notant Doctores, seductionem esse causam huius constitutionis; & latè disputant, an seductio hæc ita necessaria sit, vt sine eâ non detur obligatio in stupratore dotandi, aut contrahendi matrimonium cum virgine à se corrupta; nam seducere in præsenti accipitur pro blanditiis, factis, aut verbis, aut precibus importunis virginis voluntatem allicere, vt apud Terentium ibi:

Etiam nunc me seducere istis dictis postulas

Et ita seductionem necessariam esse, vt virgine consentiente non detur obligatio in stupratore ducendi, aut dotandi eam, docuerunt Sotus *lib. 4. de iust. quæst. 2. art. 1.* Bañez, Salon, & alij, quos refert & sequitur Sanchez *lib.2. de matrim. disput. 14.* Suarez, Azor & alij, quos laudat & sequitur Barbosa *in præsenti*, Fagnundez *in 6. Decalogi præcepto, lib.6. cap. 8.* Quod verum credo, si tam procax puella fuerit, vt abiecto omni pudore, meretricio more iuuenem vltro appellauerit; nam si non aperto interpellauerit ornatu, tamen vultu, & blanditiis effecerit, vt ipsa appellaretur, nihilominus adesse obligationem ducendi, seu dotandi eam putauerim; alioquin ferè semper cauillari possent stupratores, captos se mundicia, & illecebris puellarum; quo casu accipiendi sunt Ant. Matthæus *de crimin. ad lib. 48. Pandect. tit.3. cap.7.* Cancer. *lib.3. variar. cap. 11. num. 47.* & eo casu, quo sponte virgo defloratur, non dari obligationem confitendi hanc circunstantiam, probabile dicit P. Mendo *in statera, dissert. 5. q. 8.* licèt contrarium probabilius dicat. Et virgini iuranti se ab aliquo cognitam, credendum esse docet Faber *in suo cod. lib. 4. tit. 14. diffin. 18.*

c *Virginum.*] Licèt aliàs pro virgine etiam accipiatur vidua honestè viuens, *l. inter 101. ff. de V. S. l.3. §. 1. ff. de concubin. l. 41. ff. de ritu nupt. l.6. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult.* tamen in præsenti strictè pro virgine accipitur, cum qua committitur stuprum. 3.

d *Nondum desponsatam.*] Aliàs adulterium, non stuprum cum ea daretur: vnde constat præsentem textum spectare non ad priorem partem huius Rubricæ de adulteriis, sed ad secundam, videlicet de stupro. 4.

e *Dotabit.*] Glossa hîc interpretatur, Idest donationem propter nuptias faciet, quæ donatio appellatur dos vxoris, seu dotalitium, *cap. ex parte, de foro compet. cap. plerunque, de donat. inter:* probaui latè *in cap. etsi necesse, cap. nuper, de donat. inter:* & obseruauit Cujac. *lib. 5. obseru. cap. 4.* & verè, nam apud Hebræos non solùm vxores viris suis dotem assignabant, vt constat *ex lib.2. Machab. cap. 1. vers. 14.* ibi: *Vt acciperet pecunias multas dotis nomine.* Et ex historia Regum, vbi dicitur: *Pharao Rex Ægypti ascendit, & cœpit Gazer, accenditque eam igni, & Cananeum, qui habitabat in ciuitate, interfecit: & dedit eam in dotem filiæ suæ vxori Salomonis.* Expressiùs ex Tobia *cap.8. vers.24.* ibi: *De omnibus autem, quæ possidebat Raguel, dimidiam partem dedit Tobiæ, & fecit scripturam, vt pars dimidia quæ supererat, post obitum Tobiæ dominio deueniret.* Verùm & mariti aliquid de suo dotis augendæ causâ largiebantur, vt constat *ex cap.34 Genesis, vers.12.* vbi cùm Sichem Dinam requireret, eiusque nuptias ambiret, aiebat: *Quæcunque statueritis, dabo: augete dotem, & munera postulate, & libenter tribuam* 5.

buam quod petieritis : tantùm date mihi puellam hanc uxorem. Et *lib. 1. Regum, cap. 28. vers. 25.* vbi Dauid dotauit Michol centum præputiis Philistinorum. Probat Menochius *de Repub. Hebræor. cap. 21.* & ita verbum hoc, *d. tabit*, accipitur pro dote vxori à marito assignanda: sequentia autem verba ea, *iuxta modum dotis*, sunt accipienda de vera dote, quam virginis accipere consueuerunt à parentibus suis, vt exponit Menochius suprà, *cap. 21.*

6. f *Si verò pater virginis.*] Quibus verbis supponitur magna potestas parentum in matrimoniis filiarum apud Hebræos, quam variis sacræ paginæ auctoritatibus probat P. Menochius *d. cap. 21.* & apud Romanos, aliasque nationes eandem potestatem Patres habuisse in nuptiis filiorum, fusè probaui *in cap. 1. de despons. impub.*

7. g *Noluerit.*] Sed quæritur, an quod lege diuina patri conceditur, idem filiæ concedendum sit, videlicet vt si ipsa, quæ vitiata est, nubere stupratori nolit, tamen sit dotanda. Et placuit dotandam esse: tum quia si patre dissentiente, de cuius coniunctione principaliter non agitur, manet obligatio dotandi, quantò magis dissentiente ea, de cuius coniunctione agitur. Tum quia cùm dos pœna iniuriæ irrogatæ sit, sequeretur ipsâ puellâ dissentiente, nullâ pœnâ affici stupratorem; quod absurdum est, vt docuerunt Iul. Clarus §. *stuprum, num. 3.* P. Menochius *de arbitr. casu 288. num. 18.* Farinac. *in praxi, q. 147. num. 105.* Ant. Matthæus *d. cap. 7. num. 17.*

8. h *Iuxta modum dotis.*] Modus enim in dotibus præscriptus fuit secundum statum, & dignitatem vxorum, tam apud Hebræos, vt probat Pineda *de rebus Salomonis lib. 5. cap. 2. num. 4.* quàm apud Romanos, ex lege Iulia de maritandis ordinibus, cuius vestigia extant *in l. si filia 41. de legat. 3. l. cùm de in rem verso 6. ff. de vsuris, l. quæro 59. l. siue 60. de iure dotium, l. non tantùm, de tut. & curat. l. Manius, de pact. dot. l. Seia 10. de dote prælegat. l. Mæuia 49. ff. solut. matrim. l. 68. §. gener, ff. de iure dotium.* Ex qua tutor dabatur ad dotem dicendam, promittendamve. Vlpianus *lib. singul. regul. tit. 11.* eóque pertinet lex *siue generalis 61. ff. de iure dotium*, siue ex lege Papia, vt nonnulli probant *ex l. 2. C. Theodos. de inofficiosis dotibus*, ibi: *Dote ab vxore marito data, filiis ex priori matrimonio, si neque vltra dodrantem, nec in fraudem legis Papiæ constituatur, de hac repetenda nullam constat esse actionem.* Sed malè, vt obseruat Merillus *lib. 3. obser. cap. 6.* Maxima dos apud Romanos fuit quadraginta millia æris, postea creuit ad decies sestertiûm, idest quinque & viginti millia aureorum, *l. auia 77. §. vlt. ff. de condit. & demonstr. l. cùm de in rem verso, §. 4. ff. de vsuris.* Horatius *lib. 1. satyr. 3.*

——Decies centena dedisset
Huic parco paucis contento quinque diebus.

Iuuenal. *satyr. 10. in fin.*

——Tyriusque palam genialis in hortis
Sternitur, & ritu decies centena dabuntur:
Non nisi legitimè vult nubere.

Martialis *lib. 2. epigr. 65.*

Centena decies, quæ tibi dedit dotis.

Illustrat Gothofredus *in d. l. cùm de in rem, §. 1.* Scipio Gentil. *ad Apulei. in apolog. pag. 434.* latè Henellius *de dotalitio p. 1. §. 3.* Gothofr. *in l. 6. §. 1. ff. de vsur.* Cuiac. *lib. 11. qq. Papin. in l. 39. ff. solut. matrim.* & *lib. 29. qq. Papin. in d. l. 6. §. 1.* & *in nouella 22. colum. 4.* & *7. qq. Pauli in l. 43. tit. de administr. tut.* Ant. Augustin. *lib. 2. emend. cap. 6.* Suarez *ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 1. sect. 3.* Lipsius *ad lib. 2. annal. Taciti, annot. 177.* Samuel Petit. *ad ius Atticum lib. 6. tit. 2. pag. 453.* Philip. Camer. *cent. 2. horar. succes. cap. 43.* Lindembrogius *in glossar. verbo Dos*, Ramirez *ad Martial. lib. 2. epig. 64.* Bignon. *ad veter. formul. cap. 52.* Merillus *lib. 3. obs. cap. 6.* & apud alias nationes modum dotibus præscriptum fuisse, probant Alexander *ab Alex. lib. 4. dier. genial. cap. 8.* D. Iosephus de Retes *in l. quæro, ff. de iure dot.* In præsenti casu dos æstimanda est iuxta morem regionis, in qua stuprum contingit, & iuxta qualitatem tam virginis vitiatæ, quàm vitiantis, argumento textus *in l. cùm post 64. §. gener, ff. de iure dotium, l. si filia 43. ff. de leg. 3. l. tam dementis 28. C. de Episcop. aud. l. si furiosi 25. C. de nupt. l. si curatoris 9. C. de administr. tut.* Ita vt attendatur omninò quantitas, quam dotis nomine pater eius assignare valebat, vt considerant Salcedo *in praxi, cap. 83.* Didacus Perez *in princip. tit. 15. lib. 8. ordin.* Ansaldus *de iurisdict. p. 4. tit. 7. cap. 1. n. 81.* Gomez *in l. 8. Tauri*, Castillo *de aliment. c. 26. §. 7.*

CAPUT II.

[a] Gregorius *Felici Episcopo Sipontino.*

EXpectabamus fraternitatem tuam suâ aliquos ad Deum prædicatione conuertere, & malè agentes ad rectitudinem reuocare. Qua de re nimis contristamur, quia è diuerso in nepotis tui Felicis prauitate, tua euidenter, qui talem nutristi, culpa monstrata est. Peruenit itaque ad nos, quod suprascriptus Felix Euangeli tui Diaconi filiam, quod nefas est dici, stupro deceperit. Quod si verum est, quamuis graui esset de lege pœnâ plectendus; nos tamen aliquatenus legis duritiam mollientes, huiusmodi disponendo præcipimus, vt aut quam stuprauit, vxorem habeat; aut certè si renuendum putauerit, districtiùs, ac corporaliter castigatus, excommunicatusque, in monasterium, vbi pœnitentiam peragat, [b] retrudatur: de quo ei nulla sit egrediendi sine nostra præceptione licentia. Ita ergo fraternitas tua, vt hæc compleantur, studeat, quatenus nihil de his aliquo modo possit omitti. Nam si quid, quod non credimus, tentatum fuerit, & illi graue postea periculum imminebit, & te non leuis incipiet culpa respicere.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Gregorius.*] Textus hic tribuitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. S. Augustino, sed malè, cùm sit sancti Gregorij Magni, & reperitur in regestro epistolarum ipsius *lib. 1. epist. 42.* ex quo illum transcribo, & ex eo citatur à Carnotensi *part.* 8. *Decret. cap.* 29. & ad eundem casum spectat epistola 40. ipsius Gregorij in eodem libro 2. vbi Pantaleoni notario in hæc verba scribit: *Questus est nobis Euangelus Sipontina Ecclesia Diaconus, filiam suam à Felice fuisse, quod dici nefas est, stupratam. Pro qua re te huius præcepti auctoritate suffultum ad Sipontinam ciuitatem proficisci necesse est, & adhibitis tibi sapientibus illic viris, cum omni subtilitate veritatem curabis addiscere: & si ita reperies, eum quam stuprauit, aut vxorem factis nuptialibus instrumentis accipiat, aut corporaliter castigatum in monasterium eum priuatum communione, vbi pœnitentiam peragat, tradere festinabis, ita vt nulla exinde ei sit quoque modo egrediendi licentia, nisi hoc nostra permiserit fortasse præscriptio. Præterea quia supradictus Diaconus de hostibus se redemptum, ac propterea debitum habere commemorat, ideo si talem eius substantiam non esse cognoueris, quæ ad reddendum debitum ipsi possit sufficere, Felici fratri, & Coepiscopo nostro te imminere præcipimus, vt eius pretium de Ecclesia dare non differat: quatenus supradictus Euangelus Diaconus sine tarditate aliqua à debiti possit necessitate, cui est suppositus, liberari.* De Metropoli Sipontina egi in *cap. 12. de celebrat. Missar.*

2. b *Retrudatur.*] Iuxta morem Ecclesiæ antiquum, quem probaui, & illustraui *in cap. 1. de regul.* Ex hoc tamen textu, nescio quo ducti fundamento Ant. Gomez, Menochius, Farinacius, Iul. Clarus, & cæteri Criminalistæ deduxerunt, stupratorem virginis cogi eam ducere, aut dotare; cùm in hoc textu talis alternatiua non statuatur, sed tantùm iubeat Gregorius, vt qui vitiauit virginem, eam ducat, aut corporaliter castigatus, detrudatur in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ; nec sit aliqua lex ciuilis, canonica, vel Regia, vbi talis electio stupratori concedatur.

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Ex his duobus textibus communiter DD. sequentem deducunt assertionem: *Stuprans virginem tenetur eam in vxorem ducere, aut dotare.* Quæ assertio probari potest ex canone 66. Apostol. ibi: *Si quis virginem sibi non desponsatam adueta vi detinet, à communione suspenditor: non licitum autem esto ei aliam ducere, sed eam detineto, quam solicitauit, quamuis paupercula sit.* Illustrant eam vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 14. cap. 13.* Amaya *in l. final. num. 66. Cod. de iure fisci*, Delbene *de immunit. Eccles. tom. 1. quæst. 8. dubit. 29.* Balsamon *in nomocan. tit. de laicis, cap. 5.* Bermondus *de concubinis cap. de stupro*, Ægidius *in l. Titia, fol. 98. ff. de condit. & demonstr.* Diana *part. 11. tract. 6. resol. 54.* Cancerius *tom. 3. variar. cap. 11. num. 20.* Gibalinus *de vsuris lib. 3. cap. 2. art. 6. consectar. 1.* Pichardus *in manuduct. ad praxim crimin. verbo Stuprum*, Sanchez, Fagundez, cæterique Moralistæ *in 6. Decalogi præcept.* Ansaldus *de iurisd. part. 4. tit. 6. cap. 3.* Thesaurus *de-*

cis. 3. per totam, Matthæus *de crimin. tit. de adulter. & stupro, cap. 7.* Gutierrez *lib. 1. canonic. cap. 37.* Fontan. *de pactis nupt. glossa 6.* Basilicus *decis. 15. crimin.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Matrimonia omnino libera esse debent, nec quis compelli debet ad matrimonium contrahendum, *cap. cùm locum, cap. veniens, cap. ad id, cap. gemma, de sponsal.* vbi latè probant: ergo non debet cogi stuprator ad matrimonium contrahendum cum ipsa virgine viciata: immò etsi cogatur, matrimonium nullum erit, ex traditis in eo commentario. Augetur hæc difficultas primò ex eo, nam qui damnum dat, tenetur illud resarcire; *cap. final. de iniuriis*: sed qui virginem corrupit, damnum dedit, non solùm illi, verùm & parentibus eius; quia vt aiebat Catullus *in carmine nuptiali*:

Virginitas non tota tua est, ex parte parentum est.
Tertia pars matri data: pars data tertia patri:
Tertia sola tua est: noli pugnare duobus,
Qui genero sua iura simul cum dote dederunt.

Igitur non solum debet virginem vitiatam ducere, verùm & parentibus damnum resarcire. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam ex lege diuina relata *in cap. 1. hoc tit.* tenebatur stuprator virginem à se corruptam ducere, & dotare, vt constat ex illis verbis, *dotabit eam, & vxorem habebit*: igitur nec Doctores potuerunt disiunctim statuere, vt ducere, aut dotare teneatur.

5. STVPRVM QVID?

Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, antiquos stuprum pro turpitudine accepisse, vt in carmine Nelei:

Fœdè, stupréque castigator quotidie.

Et apud Neuium: *Sesequè y perire malunt, quàm cum stupro redire ad suos populares*; vt notauit Festus Pompeius *verbo Stuprum*: postea tamen ad certam criminis speciem vsus restrinxit eam vocem, videlicet ad illicitam virginis deflorationem, licèt etiam stuprum ad corruptionem pueri & viduæ honestæ extendatur, *l. inter 6. §. 1. ff. ad leg. Iul. de adult. l. inter stuprum 101. ff. de V. S. §. item lex, Instit. de public. iudic. can. 65. Concil. Illiber.* Vndè stuprum diffiniebat Anton. Matthæus *de crimin. Stuprum est corruptio virginis, vel viduæ honestæ*: licèt à Consultis ea differentia agnoscatur inter adulterium, & stuprum, quòd adulterium committatur tantùm in nuptam, stuprum in virginem, vel viduam, *l. & stuprum, ff. ad leg. Iul. de adult.* licèt sæpiùs in iure vnum pro alio sumatur, *l. inter, ff. de V. S. cap. nemo 32. quæst. 4.* sicut etiam vtrumque, nempe adulterium, & stuprum, pro incestu posuit Tullius *in orat. pro Sextio*, ibi: *Adulterium sororis.* Et pro Milone: *Clodius enim sorore germana nefarium stuprum fecit.* Dixi stuprum esse corruptionem virginis, vel viduæ honestæ, vt agnoscatur non esse reos stupri, qui cum fœminis inhonestis congressi fuerint; excluduntur enim ancillæ, quæ etsi viciatæ sint, non publicum, sed priuatum iudicium competit; *l. & si libidine 25. Cod. ad leg. Iul. de adult. l. inter 6. l. si quis seruum 9. §. 1. ff. eod. tit. l. si stuprum 25. ff. de iniuriis.* Excluduntur etiam meretrices, quarum consuetudo

extra legis pœnam est, quoniam licentiam stupri apud Ædiles profitebantur, *l. verum est 39. ff. de furtis, l. si ea quæ 22. Cod. de adulteriis.* Excluduntur etiam personæ viles, veluti in cauponis, & tabernis seruientes, cum quibus congressus stupri nomine accusari nequit, *l. quæ adulterium 29. Cod. de adult. l. 1. § 1. ff. de concubin.* Quæ omnia eleganter complexus est Plautus *in Curcul.*

PAL. *Ita tuum amorem conferto semper, si sapis,*
Ne id quod ames, populus si sciat, tibi sit probro:
Semper curato ne sis intestabilis:
Quod amas, amâ testibus præsentibus.
PHÆD. *Quin leno hic habitat.* PAL. *Nemo hic prohibet, nec vetat;*
Quin quod palam est venale, si argentum est, emas.
Nemo ire quemquam publicâ prohibet viâ,
Dum ne per fundum facias semitam,
Dum te abstineas nupta, vidua, virgine,
Iuuentute & pueris liberis, ama quod lubet.

Non tamen talis congressus cum his fœminis impunitus manet; nam si illis vis illata sit, publica animaduersione res vindicanda est, quemadmodum si raptæ forent, *l. vnic. Cod. de raptu virgin. l. 3. §. præterea, l. 5. § qui vacantem, ff. ad leg. Iul. de vi public.*

6. De poenis stupri. Vt ad stupri pœnas, tam ex iure canonico, quàm ciuili, & Regio perueniamus, sciendum est ex iure Cæsareo pœnam huius criminis esse publicationem dimidiæ partis bonorum; si stuprator honestus sit; sin verò humilis, coërcetur in corpore cum relegatione, *§. item lex, Instit. de publicis iudiciis.* Nec aduersatur Paulus *in l. 1. §. vlt. ff. de extraordin. crimin.* vbi docet, non solùm eum, qui puero, verùm & qui mulieri, puellæue stuprum fecerit, perfecto flagitio capite puniendum; imperfecto, in insulam deportandum. Nam omissis Bartolo *ibi*, Catellano Cotta *in memorab. verbo Stuprum*, dicendum est cum Alciato *lib. 5. parodox.* Antonio Matthæo *dict. tit. de stupro, cap. 5.* regulariter stupri pœnam capitalem non esse; sed cùm maior eius improbitas fuit, veluti si valde honestas, & pudicas fœminas prauis persuasionum illecebris circumuenerit, vt probat Duarenus *ad tit. ff. de adult. cap. 5.* vel si virginem immaturam corrupit, si honestior est, in insulam relegatur stuprator; sin humilior, in metallum damnatur, *l. si quis aliquid 38. §. qui nondum, ff. de pœnis.* Xamar. *part. 1. rer. iudic. definit.* 16. & eo casu pœna abscissionis narium, & amissio dimidiæ partis bonorum reperitur statuta *lib. 60. Basilic. tit. 37. de adulter. cap. qui vitiat 82.* Alia de stuprante immaturam virginem congerunt Balsamon *ad nomocan. Photij, tit. 13. cap. 15.* Iul. Clarus *§. stuprum, num. 9.* Grammaticus *decis.* 22. Gomez *in l. 80. Tauri*, Menochius *de arbitr. casu 294.* Salcedo *ad B. Diaz, in praxi cap. 83.* Farinac. *de delict. carnis, quæstion. 147. ex num. 37.* Suarez *ad leg. Aquil. lib. 2. cap 3. sect. 5.* Harpprecht *in §. item lex, Instit. de publicis iudiciis, num. 59.* Fontanella *de pact. nupt. tom. 2. clausula 5. glossa 5. part. 2. num. 73.* Elisæus Danza *decis. 107. In addit. ad decis.* 22. Carrobius *part. 2. rerum crim. quæst. 75. à numer. 29.* vel si ad concipiendum eam ineptam reddiderit. Exasperatur etiam pœna cùm tutor pupillam corrupit, *l. vnic. Cod. si quis eam, cuius tutor fuerit*, Borellus *tom. 3. decis. tit. 6. ad finem*: si seruus corrupit dominam, corruptor enim flammis subiicitur, *l. vnic. Cod. de mulier. quæ se propriis seruis.* Tandem pœna augetur, si vis adhibeatur, siquidem stuprator lege Iulia de vi publica tenetur, *l. 3. §. præterea, ff. ad leg. Iul. de vi public. l. mariti 29. §. final. ff. ad leg. Iul. de adult.* Etiam ob stuprum damnati infames manent, quemadmodum & aliis iudiciis publicis damnati, *l. infames 7. ff. de public. iudic.* priuantur testimonij dictione, *l. 3. §. lege, l. ex eo 18. ff. de testibus.* Nec possunt sibi inuicem aliquid testamento relinquere, immo relicta auferuntur tanquam indignis, *l. mulierem 14. l. cùm tabulis 16. §. 1. ff. de his quæ vt indign. l. miles 41. §. 1. ff. de testam. milit.* Viduæ etiam intra annum luctus stupro cognitæ priuantur omnibus illis rebus, quas amittunt transeuntes ad secundas nuptias, *nouella 39. Iust. cap. 2. §. vlt.* explicat Menochius *de arbitr. casu 288. num. 28.* Quæ pœnæ locum habent, si stuprator accusetur intra quinquennium ex die admissi criminis, *dict. l. mariti 29. §. hoc quinquennium*; & si cum vidua admissum sit, intra sex menses vtiles, *dict. l. 29. §. sex mensium.* Stuprum verò violentum intra annum vicesimum accusari potest, *dict. l. 21. §. vlt. l. querela 12. Cod. ad leg. Corn. de falsis.* Iure Pontificio stupratori clerico in foro interno imponitur pœnitentia decem annorum, *cap. presbyter, 83. dist.* laicis iniungitur pœnitentia septem annorum, *cap. deuotam 27. quæstion. 1. cap. hoc ipsum 33. quæst. 2.* In foro externo clericus deponitur, aut pœnâ pecuniariâ damnatur, *cap. si quis clericus, 81. dist. cap. lator 2. quæst. 7.* laicus cogitur corruptam ducere, & si pater noluerit dare, eam dotare; & si renuat eam ducere, corporaliter castigatus in monasterium detruditur pœnitentiæ peragendæ causâ, ex præsenti textu. Iure nostro Regio approbata est pœna iure ciuili statuta *in l. 2. tit. 19. partit. 7.* Sed generali consuetudine huius Regni pœna præsentis textus à iudicibus sæcularibus etiam imponitur, vt referunt Gomez *in dict. l. 80. Tauri, num. 5.* Iul. Clarus *§. stuprum.* Vela *de delict. cap. 33. num. 7.* & condemnatur stuprator pœnis corporalibus in defectum non contracti matrimonij; nam si illud celebret, ab omnibus pœnis sententiâ comprehensis liberatur: & ita rectè pronunciat iudex sæcularis, videlicet condemnando in pœnis corporalibus stupratorem in casum matrimonij non contracti: quod facere potest, etsi iudex ecclesiasticus cognoscat de fide data matrimonij contrahendi, quia crimen hoc est mixti fori, vt probant Ansaldus *de iurisd. part. 4. tit. 6. cap. 3.* D. Iosephus Vela *in cap. 1. de officio ordin. verbo Stuprum.* An verò iudex sæcularis competens sit ad compellendum per carcerem, vel alias pœnas, eum qui fidem dedit matrimonij contrahendi, examinant Sanchez *lib. 1. de matrim. disput. 29. num. 9.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18. num. 236.* Bajo *lib. 2. praxis, quæstion. 3.* Fontanel. *de pactis nupt. clausf. 5. glos. 5. part. 1.*

His suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm ob amissionem virginitatis per corruptionem non ita facilè possit corrupta inuenire maritum, debet stuprator, qui illi damnum intulit, iniuriamque irrogauit, 7. Traditur decidendi ratio.

eam

eam in vxorem ducere, aut legitimè dotare, vt pecunia suppleat defectum virginitatis, vt ita maritum æqualem inuenire possit. Et licèt hæc electio ducendi, aut dotandi, nullo expresso iuris testimonio firmetur; tamen rectè deducitur *ex cap. 1. hoc tit.* vbi statuitur, vt stuprator casu quo pater virginis eam dare noluerit, teneatur tantùm eam dotare; & *in hoc cap. 2.* iubetur stupratori, vt virginem ducat; aut si eam ducere renuat, corporaliter castigatus detrudatur in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ: vnde loco huius pœnæ corporalis vsu receptum fuit, vt stuprator dotem constituat. Quomodo autem stuprum probetur, & alia, quæ ad hoc delictum spectant, latiùs prosequitur Ansaldus *vbi suprà.*

8. Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione Innocent. in præsenti docet, propter viri delictum virtute consensus tacitè præstiti tempore stupri, in ipsa delicti perpetratione virum libertatem amisisse, & quodammodo in hoc matrimonium consensisse. Aliter Ananias in præsenti, *num. 3.* ait coactionem, de qua hîc, non esse præcisam, seu causatiuam; & ita libertatem matrimonij non impedire. Sed faciliùs responderi potest ex traditis *in dict. cap. cùm locum*, discrimen esse constituendum inter metum iustum, & iniustum; nam licèt metus iniustè illatus tollat voluntatem, & vitiet matrimonium; tamen metus iustus, vt in præsenti adest, eius valorem non impedit. Nec interest, quod *in hoc cap. 2.* corporali pœnâ afficitur, qui virginem, quam stupro decepit, vxorem habere renuit: quod non statuitur in pœnam non contracti matrimonij, sed potius in pœnam illati stupri, ne aliàs cum tanto seductæ mulieris incommodo maneret impunitum; atque ita non quia non duxit, sed quia seduxit, imponitur pœna. Nec obstat quod dicebamus, per deflorationem virginis iniuriam inferri non solùm illi, verùm & eius parentibus, & ita omnibus satisfaciendum esse. Nam respondetur, quod cùm principaliter iniuria inferatur virgini, illi satisfaciendum est eam ducendo, aut dotando. Nec obstat secunda difficultas deducta *ex dict. cap. 1. hoc tit.* cui variè satisfaciunt. Interpretes, dum docent, sæpe coniunctiuam pro disiunctiua apponi, *l. sæpe 53. ff. de V.S.* Sed verius credo ex lege veteri stupratorem virginem seductam ducere, & dotare teneri eo modo, quo viri dotem constituebant vxoribus, hoc est in dotis augmentum aliquid assignando, non verò dotem omnino constituendo. Cùm tamen hæc dos vxoris à marito assignanda hodie non ita necessaria sit, ideo vsu receptum est, vt stuprator tantùm virginem seductam ducere teneatur, non verò donationem propter nuptias in eam conferre: & rectè potuit vsus disiungere, quæ lex diuina coniunxerat. Non enim simpliciter Deus iubet vtrumque fieri, sed ita iubet, si non dissentiat pater. Si igitur patri permittitur coniuncta separare, multò magis vsu talis disiunctio admitti potuit. Quid enim si virgines fiduciâ legis diuinæ licentiùs peccent? vt Hollandiæ contigisse narrat Grotius *lib. 3. manuduct. cap. 35.* Nonne hæc iusta disiunctionis causa erit? Rectè ergo vsu forensi receptum est, vt tantùm ducere, aut dotare teneatur: & si cum stupro contigerit raptus, tenebitur raptor ducere, & dotare, iuxta Concilium Tridentinum *sess. 24. cap. 6. de reform.*

9. Exponitur can. 14. Concil. Illiber. Sed suprà traditis obstat textus *in can. 14. Concilij Illibert.* in illis verbis: *Virgines, quæ virginitatem suam non custodierint, si eosdem qui eas violauerint, acceperint, & inuenerint maritos, eo quod solas nuptias violauerint, post vnius anni pœnitentiam reconciliari debebunt.* Ex quibus verbis apparet, pœnitentiam iniungi virginibus corruptis, etiam nubentibus stupratoribus. Igitur quia licitum non est matrimonium inter seductorem, & puellam seductam. Pro cuius difficultatis expositione sciendum est, primis Ecclesiæ seculis omnino permissas nuptias non fuisse inter stupratorem, & virginem seductam, sed tantùm pœnitentiâ priùs iniunctâ ad communionem recipi. D. Basilius *ad Amphilochium can. 40.* ibi: *Puella, quæ præter patris sententiam fornicatores sequuta sunt, reconciliatis parentibus videtur res remedium accipere: sed non protinus ad communionem restituantur, sed triennio punientur.* Quo modo canones inuicem quodammodo dissidentes Carnotensis componit *in epist. 16.* missa à Vualtero Meldensi Episcopo, in hæc verba: *Litteris vestris per portitorem præsentium nuper ad me directis, humilitatem meam consuluit vestra fraternitas, vtrum quis habere possit eam mulierem in coniugem, quam priùs habuit pellicem: quod idcirco vobis videtur illicitum, quia apud vos hactenus fuit insolitum. Nunc verò dicitis hoc ipsum idcirco venisse in dubium, quòd Rogerius Romanæ Ecclesiæ Legatus Romæ hanc consuetudinem Siluanectis asseruit, & hoc posse fieri Beati Augustini sententiâ confirmauit. De qua re vobis respondemus, quia super hoc diuersas habemus sententias, alias prohibentes, alias remittentes; dicit enim beatus Gregorius in epistola ad Felicem Siciliæ Episcopum: Eam quam aliquis aliquâ illicitâ pollutione maculauit, in coniugium ducere nulli Christianorum vel licet, vel licebit. Legitur quoque in Concilio Cabilonensi, cap. 24. quia iuxta canonicam auctoritatem raptores ad coniugia legitima raptas sibi iure vendicare non possunt. Habemus enim in decreto Hormisdæ Papæ, nuptias occultè factas non esse legitimas. Et Papa Euaristus contubernia, non coniugia dicit esse illarum mulierum, quæ non sunt à parentibus traditæ, & legibus dotatæ, & à sacerdotibus solemniter benedictæ. Habetur & in Concilio Aquisgrani habito: Qui mulierem rapuerit, vel furatus fuerit, aut seduxerit, nunquam eam vxorem habeat. Et in hunc modum plurima reperiri possunt. E diuerso verò legimus in decretis Eusebij Papæ, cap. 5. Virgines, quæ virginitatem non custodierint, si eosdem qui eas violauerint, maritos acceperint, eo quod solas nuptias violauerint, post pœnitentiam vnius anni reconcilientur. Dicit quoque B. Augustinus in libro de bono coniugali: Posse sanè fieri legitimas nuptias ex malè coniunctis, honesto postea placito consequente, manifestum est. Quantum ergo mihi videtur, quod quidam Patres concubinas vxores fieri vetuerunt, honestatem coniugij commendantes, & fœdam concubinatus consuetudinem coërcere cupientes, rigorem iustitiæ teneri decreuerunt. Quod verò alij aliter scripserunt, hoc intelligo, quia intuitu misericordiæ quorundam imbecillitati occurrentes, rigorem canonum temperare maluerunt. In quibus sententiis non alia mihi videtur esse distantia, nisi ea, quam inter se habent iudicium, & misericordia, quæ quoties in vnum negotium conueniunt, in discretione Rectorum ita consistunt, vt habitâ consideratione salutis animarum, pro qualitate personarum, pro opportunitate locorum, & temporum, nunc seueritas canonum possit exerceri, nunc indulgentia, quibus oportebit, impendi. De*

his hactenus. De eo, quod monetis, vt pro pace vobis impetranda Dominum Regem suo tempore conueniam, secundum Comici sententiam vobis respondeo: Quia opus est huic patrono, quem defensorem paras. Hoc vobis consulo, vt coniugium eius, quod ante factum ratione resistente non laudastis, post factum nec dicto, nec facto inconsultè approbetis: sed commune consilium, & iudicium comprouincialium Episcoporum, & caeterorum studiosè expetatis, & longanimiter expectetis; & si quid aduersi pro amore iustitiæ vobis acciderit, æquanimiter supportetis: hoc attendendo, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in vobis. Valete. Vnde PP. Concilij Illiber. accipiendi sunt iusta perfectionem illius sæculi, & antiquam Ecclesiæ disciplinam: sed cùm indistinctè matrimonium inter stupratorem, & virginem vitiatam permitti cœpisset, nullà pœnitentiæ factà mentione, illud stupratori iniungit Gregorius in præsenti *cap.* 2. notaui iam *in dict. can.* 14.

10. Exponitur cap. placuit 27. 36. q. 2. Deinde suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. placuit* 27. 36. *quæst.* 2. vbi ex canone 3. Concilij Aquisgranensis ita legitur: *Placuit vt hi, qui rapiunt fœminas, vel furantur, aut seducunt, eas nullatenus habeant vxores, quamuis cum eis postmodum conueniant, aut eas dotauerint, vel nuptialiter cum consensu parentum suorum acceperint.* Ex quibus expressè deducitur, seducentem virginem, non solùm eam ducere non teneri, verùm nec eam in vxorem accipere posse. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, canonem illum procedere in raptore virginis, iuxta quæstionem sub qua compilatus est à Gratiano; cum enim secundum antiquos Ecclesiæ canones raptor non posset in vxorem accipere virginem raptam, vt probabimus infra *in cap. final. de raptoribus*, ideo PP. Concilij Aquisgren. *in dict. cap. placuit*, statuerunt rapientem, seu seducentem virginem, non posse, etiam parentibus consentientibus, eam in vxorem accipere.

Tertiò suprà traditæ assertioni opponi potest textus *in can.* 6. *Concilij* Illerdensis, in illis verbis: *Qui pœnitenti viduæ, vel virgini religiosæ vim stupri intulerit, si se ab eo sequestrari noluerit, pariter à communione, & à Christianorum consortio segregetur: si verò illa, quæ vim passa est, ad sanctam religionem redierit, in illa solùm sententia excommunicationis teneatur, quousque publicè pœniteat.* Vbi cùm agatur de virgine corrupta, & seducta, nulla imponitur necessitas contrahendi matrimonium cum virgine à se vitiata. Igitur non rectè in præsenti asserimus, stupratorem teneri virginem à se corruptam ducere, aut dotare. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo canone agi de fœmina religiosa, aut in statu pœnitentiæ solemnis existente, cum qua connubium non datur, vt de virginibus Deo deuotis probaui *in cap* 6. *qui clerici, vel vouent. de pœnit. in can.* 13. *Concilij Illiber.* Vnde cùm ratione status religiosi in casu dicti canonis matrimonium celebrari non posset, ideo stupratori non iniungitur necessitas ducendi vxorem, aut eam dotandi. Accedit nam in eo textu non agitur de pœna, aut pœnitentia iniungenda stupratori; sed de pœnitentia imponenda virgini religiosæ, aut pœnitenti lapsæ. 11. Exponitur Concil. Illerdensis can 6.

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Arelatensi.*

SI vir sciens vxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, & eius peccati particeps. Quod si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reuerti, debet, sed non semper, recipere peccatricem.

NOTÆ.

1. [a] A *Relatensi.*] In prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur *Aurelian.* sed in nullo ex Conciliis Aurelianensibus, siue Arelat. hucvsque editis reperitur textus hic Carnot. *part.* 8. *Decreti*, *cap.* 243. Gratianus *in cap. ego* 7. 34. *quæst.* 1. citant illum ex Hermete *in lib. Pastoris, mandat.* 4. quod verius credo. Hermes, siue Hermas, scripsit librum, quem inscripsit *Pastorem*, apud veteres celebrem: is liber, quamuis à sancto Hieronymo *in lib.* 1. *de scriptoribus Ecclesiæ*, vtilis esse dicatur, & nomine scriptoræ à Sancto Irenæo *lib.* 4. *cap.* 37. citetur, & ab aliis antiquissimis scriptoribus, vt Clemente Alexandrino, & Origene, in testimonium adducatur; tamen illum inter apocrypha scripta reiecit Gelasius in Synodo Romana relata *in can. de libellis*, 15. *dist.* & sanctus Hieronymus *in Prologo Galeato*, & sanctus Athanasius *in lib. de decret. Nicænæ Synodi*, Eusebius *lib.* 3. *histor. cap.* 3. Tertul. *in lib. de pudicitia*, dicunt librum hunc non esse in canone. Quis autem iste Hermes fuerit, non leuis quæstio est: nam Origenes *in cap.* 16. *ad Romanos*, Eusebius *lib.* 3. *histor. cap.* 3. D. Hieronymus *in lib. de Scriptor. Eccles.* asserunt, hunc esse illum Hermam, quem salutari iubet Apostolus *in epist. ad Romanos*, *cap.* 16. cùm ait: *Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam.* Anasthas. Bibliothecarius *de vitis Pontificum*, scribit Hermam, siue Hermetem auctorem libri Pastoris, fuisse fratrem sancti Pij Romani Pontificis, & librum appellatum esse Pastorem, quoniam Angelus in habitu Pastoris Hermeti apparuerat, & vt ea scriberet, quæ illi reuelauerat, iusserat. Bellarminus *de Scriptor. Eccles. sæcul.* 1. *fol.* 48. existimat duos fuisse Hermetes, scripsisseque libros sub nomine Pastoris, sed librum Hermetis fratris Pij citò interiisse; librum verò Prioris Hermetis diutiùs durasse: & ita credo transcriptum fuisse canonem hunc à Carnotensi, & Gratiano ex illo priori libro Hermetis, quem salutat Apostolus.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, AC PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio : *Vir sciens vxorem suam adulterium commisisse, & in eo persistentem, tenetur eam deserere; post peractam verò pœnitentiam debet eam recipere.* Quæ assertio quoad primam partem probatur ex D. Augustino *lib.2. de adulter. in cap. non solum 28. quæst.1.* D. Hieron. relato *in cap. dixit Dominus*, D. Chrysostomo relato *in cap. si quis vxorem, cap. sicut crudelis 32. quæst.1. cap.4. de eo qui duxit in matrim. quam priùs polluit, c.quàm sit 9. de excess. Prælat.* Concil. Naonet. *can.12.* ibi : *Si cuius vxor adulterium perpetrauit, & hoc à viro deprehensum fuerit, & publicatum, dimittat vxorem si voluerit propter fornicationem; illa verò septem annis publicè pœniteat; vir verò eius illà viuente nullam aliam accipiat : quod si voluerit adulteram reconciliare, licentiam habeat; ita tamen vt pariter cum illa pœnitentiam agat, & exactà pœnitentià post septem annos ad communionem vterque accedat. Similis forma & in muliere seruabitur, si eam vir eius adulterauit.* D. Isidoro *lib.2. de officiis Eccl.cap.19.* Theodoro *in suo Pœnitent.* ibi : *Si quis vxorem suam scit adulteram, & non vult dimittere eam, sed in matrimonio habere, tribus annis pœniteat, & quandiu pœnitet, abstineat se ab ea.* D. Clemente *lib.6. constit. cap.14.* ibi : *Qui retinet adulteram, quæ legem naturæ violauit, legis violator est : qui adulteram retinet, stultus, & impius est. Abscinde eam à carnibus tuis, quia non est auxiliatrix, sed insidiatrix, quæ mentem ad alium declinauit.* Et *l.2. tit.9. partit.4.* D. Thomas *in 4. dist.35. quæst. vnic. art.2.* D. Bonauentura *in eadem dist. art. vnic. quæst.2.* Secundam partem probant textus *in cap. quod autem, cum sequenti, 32. quæst.1.* Hermes noster *in Pastori cap. ego 34. quæst.1.* Illostrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Mendoza *lib.3. Concilij Illiber. cap.54.* Cuiacius *in cap. ex parte, de sponsal.* Vighellius *in method. iuris can. fol.102.* Basilius *de matrim. lib.9. cap.17. num.2.* Hurtadu *de resid. tom.2. resol.1. subresol.21.* Caietanus *tom.1. opusc. tract.29.* Mancinus *de triplici iuris collat. cap.123. num.5.* Anguianus *de legibus lib.3. cap.21.* Petrus Herodius *lib. 4. Pand. tit.17. cap.12.* I. Dartis *in 32. quæst.1.* & nos *in cap.65. Concilij Illiber.*

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo; nam si solam adulterij rationem attendimus, nullum extat præceptum diuinum diuertendi ab vxore adultera in reatu permanente, siquidem Christus Dominus tantùm ob adulterium diuortium permisit, non verò iussit. Igitur vir non tenetur præcisè dimittere vxorem adulteram. Augetur primò hæc difficultas, nam quilibet fauori pro se introducto renunciare valet, *l. si quis in conscribendo, Cod. de pactis, l.penult. Cod. de Episcop. & cleric. l.final. Cod. de non numer. pecunia, l. si quis inquilinos 112. §.1. ff. de legat.1.* Sed diuortium ob adulterium inductum est in fauorem innocentis, & in pœnam nocentis, ob iniuriam illi irrogatam, *cap. idololatria 28. quæst.1.* Igitur vir cogendus non est dimittere vxorem adulteram. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam sine culpa non est aliquis puniendus. Regulâ *Sine culpa, in 6.* Sed si maritus cogatur dimittere vxorem ob eius adulterium, punitur sine culpa, siquidem priuatur ipsa cohabitatione cum periculo incontinentiæ : igitur non est cogendus dimittere vxorem propriam.

4. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est

ADVLTERII ETYMON.

præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, adulterium significare improbam, & illicitam cum vxore aliena commixtionem, vel coniunctionem, vt ait Consultus *in dict. l.fugitiuus, de V. S.* Hinc dicimus adulterare rationes, vel monetas, adulterare testamentum, adulterinas literas *in l.Diuus, ff. ad leg. Pompeiam de parric. l.1. §. final. de seruo corrupto, l. aut facta 16. §.euenit, ff. de pœnis, l. annonam 8. ff de extraordin. crimin. l. si quis 6. ff. ad leg. Cornel. de falsis.* Nam adulterare est omne, quod sincerum est, corrumpere, vt tradunt Brissonius, Verrucius, Ludouicus Carrion *lib.2. emendat. cap.10. tom.3. thesauri critici*, & Hothomanus *de verbis iuris, verbo Adulterium.* Dicitur autem adulterium in nostra significatione alterius thori accessio, à propositione *ad*, & nomine *alter, altera, alterum* : quasi ad alteram vxorem accessio, vt placuit Festo Pompeio, Brissonio, & Rebuffo *vbi supra* : & hæc est vera etymologia, reiectis quas adducit Laurentius Valla *lib.6. elegant. cap.45.* Bermondus *de public. concubin. in rubric. de adult.* Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. de adulter. cap.1.*

5. ADVLTERII DEFINITIO.

Deinde sciendum est variè definiri adulterium per repetentes in præsenti, Couarruuiam *de matrim. part.1. cap.1. num.8.* Iul. Clarum *§. adulterium*, & alios de adulterio scribentes. Boerius *de adulter. cap.1.* ita illud definit. *Adulterium est crimen publicum, quo per concubitum viri cum aliena fœmina fœdus coniugale violatur.* Quam definitionem ipse explicat numeris sequentibus. Sed breuiùs definiri potest, vt adulterium sit : *Coitus mentalis, vel realis, per quem alterius thorus violatur.* Quæ definitio constat genere, & differentià. Dicitur enim coitus mentalis, vel realis loco generis; in quo cum simplici fornicatione, stupro, incestuque conuenit : mentalis verò, quia quoad forum internum mentalis coitus cum alterius coniuge adulterium est, vt probatur auctoritate Exodi *cap.20.* Matthæi *cap.8.* & Pauli *ad Romanos cap.7.* Adiicitur, *per quem alterius thorus violatur*, loco differentiæ; in simplici enim fornicatione, stupro, & incestu alterius thorus violatur, indeque tantùm cum coniugata committitur adulterium, vt docetur *in l.inter liberam 6. §. lex, ff. ad leg. Iul. de adult.* & *in dict. l. inter stuprum 121. ff. de V. S.* & hanc definitionem probauit lex 1. *tit. 17. partit. 7.* & illustrant Couarr. *in 4. 2. part. cap.1. num.8.* Bermondus *vbi suprà*, Rebuffus *in dict. l.inter stuprum, num.1.* Syluester *in summa, verbo Adulterium*, Azeuedo *in rubric. tit.20. lib.8. Recopil.* Cantera *lib. 2. qq. crimin. cap. 14. num. 24.* alij relati à D. Ioanne Vela *de delict. cap. 1.* Ex qua definitione colligitur, coniugatum cognoscentem mulierem solutam, adulterium non committere iure ciuili attento; cùm non violet alterius thorum; ac proinde non posse de adulterio accusari ab vxore, tam ciuiliter, quàm criminaliter, *l. 1. Cod. de adult. l. 1. Cod. Theodos. de repud.* docent Tiraquell. *ad leges connub. in l.7. num.42.* Paleotus *de nothis & spuriis, cap. 42.* Conarr. *in 4. part. 2. cap.7. §6.* iure autem diuino, & canonico verè adulter est; nam Dominus creauit marem, & fœminam, non fœminas, *Genes. cap.1. vers.27.* disrumpit enim, atque violat fidem coniugalem, qui adhæret meretrici, *1. ad Corinth. cap.6. vers.15. & 16.* Iure canonico id expressè docetur *in cap. dixit, c. nemo 32. q.4. cap. non mœchaberis, 32. q.6. cap. ille 14. 32. quæst.5. cap. transmissæ, de eo qui cognouit consanguin. cap.*

intelleximus, *hoc tit.* Et licèt vir non possit criminaliter ab vxore accusari, *cap. apud misericordem*, 32. *quæst.* 1. poterit tamen ad thori separationem, vt docet Couarr. *vbi suprà*: quo modo accipiendi sunt textus *in cap. præcepit*, *cap. christiana* 32. *q.* 5. *cap. quemadmodum*, §. *illud*, *de iureiur.* dicemus infrà *in cap. final. hoc tit.*

6. ADVLTERII ATROCITAS. Deinde sciendum est, nullum detestabilius probrum adulterio patrari, aut aliquod fœdius contra ius gentium facinus committi. *Genesis cap.* 26. *Potuit coire quisquam de populo cum vxore tua, & induxeras super nos grande peccatum.* Et *Leuitic. cap.* 20. *Deuteron. cap.* 22. Ioannes *cap.* 8. Daniel *cap.* 13. *l. probrum* 41. *ff. de ritu nupt. cap. quid in omnibus*, 32. *quæst.* 7. D. Ambrosius *lib. de Abraham*, *c.* 2. *&* 7. *l. auxilium*, § *in delictis*, *ff. de minor.* Vlpianus *in frag. tit. de dotib.* §. *inter atrociora.* Stobeus *sermonum cap.* 6. *Non est adulterio maius vllum malum.* Dicitur sacrilegium nuptiarum *in l. quamuis*, *ff. hoc tit.* Faciunt Nicostratus *in lib. de nupt.* *Quanta turpitudo, nequitia, & iniustitia sit in adulterio, quantum vtrique sexui ignominia inurat, &c.* Clemens Alex. *lib.* 3. *Pædagog. cap* 2. Pelusiota *lib.* 3. *epist.* 76. Inter atrociora & immania scelera recensetur *in l.* 1. *Cod. Theodos. quorum appel.* Vnde adulteri non gaudent indulgentia Paschali, *l.* 4. 6. 7. 8. *eod. Cod. de indulg. crim.* vbi Gothofr. Illustrant Palatios Rubios *in repetit. rubric. de donat. inter*, §. 77. *num.* 3. Vega *in cap.* 4. §. *de adulter. de iudic.* qui asserunt, adulterium esse homicidio grauius: & probare intendunt *ex l. codicillis* 88. §. *matre*, *ff. de leg.* 2. Quod admittendum non est; nam reuerà adulterio grauius est homicidium, vt constat *ex cap. si quis viris*, 33. *quæst.* 2. Nec contrarium probat Consultus *in dict.* §. *matre.* Nam omissâ interpretatione asserentium, leuius in ea specie fuisse homicidium, quia necessarium fuit ad defensionem propriæ substantiæ, cùm occisus rapinam fecerit proprio occisori, argumento legis 2. *ff. ad leg. Aquil. c.* 2. *de homicid.* quia illa verba, *dum ei rapinam facit*, potiùs ponuntur à testatore ad augendam malitiam fratris homicidæ: filius enim rapinam faciebat, idest locum parabat ad rapas serendas; id enim significat interdum rapinam facere, vt docent Columella *lib.* 2. *cap.* 2. Cato *de re rustic. cap.* 31. & Pulbeus *in libello de rer. alienat.* Veriùs respondendum est, illa verba non esse accipienda comparatiuè, nec significare fratrem adulterium vxoris commisisse, cùm testator vxorem appellauerit Charissimam in principio testamenti; sed accipienda esse positiuè: *Sed & alia mihi deteriora fecit.* Hoc est, sed & alia mala mihi fecit: sic enim Cicero *in oratione pro Balbo*, dixit: *Hoc illi deterius contigit*; vt explicat D. Ioannes Vela *de delict. cap.* 1. Nec tunc obstat textus *in cap.* 4. §. *de adulteriis*, *de iudiciis*: cuius interpretationem in eius commentario dedimus. Denique satis ostendit huius criminis grauitatem Vlpianus *in l. probrum* 42. *ff. de V. S.* vbi appellat adulterium probrum naturæ, quia per illud inuiolabilia iura matrimonij confunduntur, ac deturbato parentis sanguine, ordineque naturæ, incerti auctores vitæ redduntur. Quod ea ex causa adeo abhorruerunt bruta animalia, naturæ communi nexu illigata, vt adulteri sanguine sparso proprij thori vindicarent iniuriam, vt de leone refert Plinius *lib.* 8. *cap.* 16. de elephante Ælianus *lib.* 2. *hist. anim. cap.* 15. de ciconia Cassiodorus *lib.* 5. *var. cap* 33. de aliis idem probant Tiraquellus *in l.* 13. *connub.* Beyerlinch. *in theatro vitæ hum. tom.* 1. *verb. adulterium*, Theophilus Raynaud. *tom.* 4. *lib.* 3. *sect.* 3. *cap.* 6. *fol.* 397. Lorinus *in cap.* 20. *Leuit.* Broseus ad Cassidor. *dict. epist.* 33. Ferrandus Eduensis *in l. inter liberos*, *ff. ad leg. Iul. de adult.* Inde etiam prouenit, nec fœminam, nec militem excusari in hoc crimine, *l.* 2. §. *si simul* 8. *l. mariti* 29. *in princip. l. vim* 39. *ff. hoc tit.* cùm agatur de crimine inspirante naturâ damnato, ac huius primæua fœditatis inspectione. Nec releuat eum rusticitas, *l.* 2. *de iure fisci*, *l.* 3. §. *etsi* 22. *ad Syllan. l. quicunque* 8. *Cod. qui admitti*: nec etiam minor ætas, quia in executionibus pœnarum cessat legis auxilium, *l. auxilium* 37. *ff. de minor.* Seldenus *lib.* 2. *de vxor. Hebr. cap.* 12.

Inde etiam suadente ipsa naturâ adulterium vindicatum fuit variis pœnis, etsi inultum legamus apud aliquas barbaras gentes, quas refert 7. DE POENIS ADVLTERII.
Roman. 2. *part. Reipub. Gentil. cap.* 11. Procopius *in histor. arcan. fol.* 77. Apud Hebræos enim adultera comburebatur, *Genesis cap.* 38. *vers.* 24. lege verò Moysis ita cabeuatur: *Quicunque mæchatus fuerit cum vxore proximi sui, morte moriatur.* Vnde apud eos adulteri lapidari cœperunt. *Leuitic. cap.* 20. *Exodi cap.* 22. *Deuteron. cap.* 22. *Danielis cap.* 13. *Ioannis cap.* 8. *Marci cap.* 10. D. Paulus 1. *ad Corinth. cap.* 6. Apud Ægyptios in adulterio deprehensus virgis cœdebatur ad mille plagas: mulier naso mutilabatur. Diodorus Siculus *lib.* 2. *Biblioth. cap.* 3. De Vandalis ita ait Saluianus *lib.* 7. *de prouidentia.* *Addiderunt quoque ad libidinem comprimendam seueras pudicitiæ sanctiones, gladio impudicitiam coercentes, vt puritatem scilicet vtriusque sexus, & domi connubio reseruaret affectus, & in publico metus legum; ac si in duplici præsidio castimonia niteretur, cùm & intus esset quod amaretur, & foris quod timeretur.* Parthos refert Iustinus *lib.* 41. nulla delicta adulterio grauiùs, aut seueriùs vindicasse. Lydij adulteram sine venia & misericordia puniebant. Ælianus *lib.* 17. *hist. cap.* 12. Apud Danos parte corporis spoliati adulteri necabantur. Saxo *lib.* 5 *de rebus Dan.* Apud Locrenses adulterij damnatus vtroque oculo priuabatur, vt refert Valerius Max. *lib.* 6. *cap* 5. Germani adulteram abscissis crinibus nudatam coram propinquis expellebant, vt tradit Tacitus *de moribus German.* quorum ius nouum refert Henelios *de dotal. vbi suprà.* Omitto pœnas apud alias nationes statutas, quas referunt Petrus Gregor. *lib.* 36. *syntag. c.* 6. Tiraquel. *in l.* 13. *connub.* Bocerus *de adulterio c. final.* Ant. Matthæus *de crimin. tit. ad leg. Iul. de adult.* Vt ad ius ciuile Romanorum perueniamus, apud eos primus Romulus ita sanxit: *Adulterij conuictam vir, & cognati vti volent necanto.* Plutarchus *in vita Romuli*, Halicarn. *lib.* 1. Liuius *lib.* 39. *cap.* 28. Valer. Max. *lib.* 6. *cap.* 3. Gellius *lib.* 10. *noctium*, *cap.* 23. Sed hæc sanctio seuera visa est statim Romanis; ideo Numa Pompilius leuiorem legem tulit his verbis: *Pellex sedem Iunonis ne tangito; si tetigerit, crinibus demissis agnam fœminam cædito.* Gellius *lib.* 4. *noct. cap.* 3. Festus Pompeius *lib.* 1. *de V. S.* Postea verò crescente matronarum luxu, variis pœnis vindicatum fuit adulterium: aliquando pœnâ capitis. Liuius *lib.* 7. Valerius Maximus *lib.* 8. *cap.* 2. Sæpiùs mulctâ. Suetonius *in Iulio*, *cap.* 2. *&* 48. Tacitus *lib.* 2. *histor.* Plerumque relegatio extra ducentesimum lapidem irrogata fuit, donec Augustus legem Iuliam rogauit, quæ ab eius latore Iulia dicta fuit; quia Augustus Iulij nomen adoptione sortitus fuerat, de qua agunt Consultus *in l.* 1. *ff. ad leg. Iul. de adult.* Suetonius *in August. cap.* 34. Horatius *lib.* 4. *carminum*, *od.* 5.

quâ

quâ lege stabilita fuit pœna tantùm relegationis, *l. si quis 3. ff. de quæst. l. miles 11. ff. hoc tit.* non autem pœna capitalis statuta fuit; vnde D. Augustinus *lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 5.* aiebat, adulteria Romæ morte ooo fuisse punita antiquitus: & Apuleius *lib. 9.* ait: *Ac ne iuris quidem seueritate, lege de adulteriis ad discrimen vocabo capitis.* Faciunt lex 4. §. *adulterij, ff. de re milit. l. 13 ff. de his quibus vt indign. l. 14. ff. de testibus.* Paulus *lib. 2. sentent. tit. 26. §. adulterij.* Noo tamen eâ lege abrogata fuit facultas imponendi pœoam capitalem exacerbata vltiooe certis casibus, veluti adulterio commissio cum incestu, *l. si quis viduam 5. ff. de quæst.* & in casu textus *in l. miles 11. ff. hoc tit.* Vode pœnam capitalem lege Iulia de adulteriis perpetratoribus impositam fuisse supponitur *in l. transigere 17. Cod. de transact. l. de crimine 9. Cod. hoc tit. l. si vir, C. Theod. eod. tit. l. 2. Cod. de Theodos. de indulg.* apud Arnobium *lib. 4. contra Gentes*, ibi: *Adulteria legibus vindicant, & capitalibus eos ad officium pœnis, quos in aliena comprehenderint fœdera genialis se lectuli expugnatione iecisse.* Saluianum *lib. 7. de prouid.* Iuuenal. *satyr. 2. vers. 29.* Virgilium *6. Æneid.* Ammian. Marcel. *lib. 28.* Apuleium *lib. 9. Metamorph. Ac ne iuris quidem seueritate, lege de adulteriis ad discrimen vocabo capitis.* Et ita capitalem pœnam lege Iulia impositam esse docuerunt Cuiac. *lib. 21. obseru. cap. 17.* Gedeus *in l. inter 101. ff. de V. S.* Marc. Lyelama *lib. 2. membran. eclog. 3. & 10.* Henell. *de dotal. vbi suprà, fol. 283.* Deinde lex hæc Iulia de adulteriis, vt vocatur *in l. 5. ff. hoc tit. l. 3. & 17. Cod. eod. l. auxilium 38. §. 10. ff. de minor.* apud Saluiaoum *lib. 7. de prouid.* vel de pudicitia, vt dicitur *in l. 8. & 9. Cod. hoc tit.* apud Suetonium *in Augusto, cap. 34.* inter publica iudicia recensita fuit, *l. 2. §. si in publico, ff. hoc tit. l. 2. Cod. Theod. eodem, §. item 7. Instit. de public. iudic.* Inde damnatus lege Iulia infamiâ ootabatur, *l. maritus 24. ff. hoc tit.* & ita priuilegiis hominis integræ frontis priuabatur, *l. infamem 7. ff. de public. iudic. l. 1. ff. de his qui notantur infam. l. 3. ff. de calumniat.* ideoque testis in testamento adhiberi non poterat, *l. 13. 14. & 18. ff de testibus.* Etiam eadem lege ius occidendi adulterum patri, ac marito datum fuit, *l. patri 20. cum sequent. l. nihil 32. in princip. ff. hoc tit. l. Gracchus, Cod. hoc tit. l. 4. §. 2. ff. de his qui notant. infam.* Paulus *lib. 2. sentent. tit. 17. §. 1. & 2.* & *lib. singul. de adult.* plura de ipsa lege Iulia congesserunt Cuiac. *lib. 6. obseru. cap. 14.* I. Gothofr. *ad leg. 4. Cod. Theodos. quorum appel.* Henel. *de dotalitio, cap. 10.* Arniseus *de iure connub. cap. 5.* Botellus *tom. 3. decis. tit. 6.* Brissonius *ad leg. Iul. de adult.* Ant. Mathæos *de crimin. ad eundem titulum.* Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap. 9. & lib. 4. cap. 16. & lib. 6. cap. 9.* Anast. Germonius *lib. 2. animadu. cap. 4.* Demstetus *ad Rosinum lib. 8. cap. 24.* Mancinus *lib. 1. de triplici iuris collat. cap. 46.*

8. *De poenis capitis.* Manet ergo, lege Iulia impositam ooo fuisse pœnam capitis, etsi ea lege abrogata non fuisset potestas imponendi pœnam capitalem in atrocioribus adulteriis: quo modo conciliari possunt variæ Doctorum opiniones circa auctorem huius pœnæ capitalis ob adulterium. Nam Constaotinum auctorem fuisse huius pœnæ mortis *in l. quamuis 30. C. hoc tit.* in illis verbis: *Sacrilegos autem nuptiarum gladio puniri oportet*; existimarunt Brisson. *lib. singulari de hac lege, pag. 105.* P. Faber *lib. 1. semestr. cap. 4.* Ant. Faber *lib. 2. coniect. cap. 20.* Pitheus *in collat. legum Mosaic. tit. 4. de adulterio*, Marsil. & Ritherussius *in §. item lex, Instit. de public. iudic.* Ant. Mathæus *de crimin. ad lib. 48. Pandect. tit. 3. de adult. cap. 2. num. 1.* Vnde docuerunt Brissonius *vbi suprà*, Balduinus *de legibus Constant. pag. 192.* verba quæ extant *in l. castitatis 9. Cod. hoc tit.* (quæ auctorem habet Alexaodrum Imperatorem) ibi: *Qui autem adulterij damnatam, si quocunque casu pœnam capitalem euaserit, sciens duxerit, vel reduxerit eandem, ex causa lenocinij punietur*; esse Tribouiaoi, non autem Imperatoris, cuius etiam esse verba illa, *excepto adulterio*, in lege *transigere, Cod. de transact.* docuit A. Faber *lib. 2. coniect. cap. 20.* Sed rectiùs Cuiac. *lib. 20. obseru. cap. 18.* affirmat iuxta suprà tradita, quod quamuis lege Iulia de adolteriis pœna capitis statuta non esset in adulteros, nihillominus quandoque extra ordinem adulteros capite damnatos fuisse, vt fecit Augustus cum Iulio Antonino. Vnde Alexander Imperator *in dict. l. castitatis*, quia suo tempore inceperant obsolescere adulterij pœnæ, & lex Iulia dormire, vt aiebat Iuuenalis *satyr. 2. vers. 27.* ipse ait, castitati & disciplinæ suorum temporum conuenire, vt lege Iuliâ damnatâ, in legitimis pœnis perseueret; hoc est, vt illi imponantur pœnæ, non solùm quas lex Iulia sanxit, verùm & capitalia, si grauitas sceleris exigat: & ideo subiunxit ea verba: *Eum qui fortè non damnatam capite, quæ casu quodam euaserit pœnam capitalem, duxerit, vel reduxerit, tanquam lenonem relinqui pœnis legis Iuliæ.* Quo modo etiam intelliguntur textus *in dict. l. transigere, l. 4. Cod. Theodos. quorum appellat. l. 2. Cod. de iudic. reliquorum.* Itaque Constantinus *in dict. l. quamuis 30.* capitalem pœnam in hoc delicto minimè de nouo introduxit, sed jam velut obsoletam, ac sepultam postliminio quasi reduxit. Etiam ex nouella 32. Leonis adulteri troncatione narium, aut aurium plectebantur: hinc lepidè Martialis *lib. 3. epig. 85.* ait:

Quis tibi persuasit nares abscindere mœcho?
Non hac peccatum est parte, marite, ibi.
Stulte quid egisti?

Iustinianus verò *in nouella 134.* gladij pœnam in viros quidem retinuit; adulteræ verò remisit verbera, eamque in monasterium detrudi voluit: inde est authentica *Sed hodie, Cod. hoc tit.* à qua non admodum dissimile est ius nostrum Septempartitum; nam *in l. 15. tit. 17. partit. 7.* statuitur vt adulter ad mortem damnetur, adultera verò vapulata in monasterium detrudatur: & nouioribus legibus, videlicet *l. 2. tit. 15. lib. 8. ordin. l. 80. Tauri, l. 4. tit. 20. lib. 8. recopil.* adulteri traduntur marito puniendi vnà cum omnibus bonis suis, instauratâ lege *1. tit. 7. lib. 5. fori Iudicum.* Explicant Villadiego, Ant. Gomez. Didacus Perez *in eisdem legibus*, Iul. Clarus, & Bayardus *ibi, verbo Adulterium.* Bossius *in tit. de raptu.* Et quomodo adulterium probetur, vt pœnis his locus sit, explicant Quesada *qq. iuris quæst. 16.* Pax *in leg. 12. styli*, Borellos *tom. 3. decis. tit. 6.*

9. *De poenis ex iure canonico.* Vt ad pœnas adulterij ex iure canonico perueniamus, priscis Ecclesiæ canonibus publica pœnitentia adulteris imponebatur, *cap. si quid 23. quæst. 2.* immò & aliquando communio etiam in fine denegata fuit, vt probaui *in cap. 1. Concil. Illiber.* Etiam iure canonico approbata fuit pœna per Iustinianum statuta in nouella 134. *cap. 10.* videlicet detrusio in monasterium, *cap. intelleximus, hoc tit. cap. gaudemus, de conuers. coniug. cap. consuluit, de appellat.* Salcedo *in praxi, cap. 85.* Facultas autem occidendi adulterum omnino denegata fuit, *cap. admonere, cap. quicunque, cap. si*

quid 33. quæst. 2. docent Basil. lib. 9. de matrim. cap. 15. Escobar de vtroque foro, §. 7. Diana part. 3. tit. 4. resol. 223. Mendo in statera, dissert. 3. quæst. 2. Prado tom. 2. Theolog. Moral. cap. 20. quæst. 1. §. 4. latè Gibalinus tom. 2. de negotiatione, lib. 6. cap. 6. art. 1. regul. 2. Theoph. tom. 4. lib. 3. sect. 3. cap. 6. fol. 389. Couarr. 2. part. de matrim. cap. 7. §. 7. Fornerius 3. rer. quotid. cap. 10. Licèt si maritus clericum cum vxore inuenerit, & percusserit, non debeat pro absolutionis beneficio Sedem Apostolicam adire, cap. 3. de sent. excom. Couarr. 2. part. de matrim. cap. 2. §. 7. quia inconsideratè, & iusto dolore motus hoc fecit, vt ait Consultus in l. nec in ea, ff. hoc tit. Etiam propter adulterium vxor priuatur dote, & maritus adulter amittit doralitium, seu donationem propter nuptias, vt latè probaui in cap. plerumque, de donat. inter. Tandem propter adulterium alterutrius ex coniugibus matrimonium dissoluitur quoad thorum, & mutuam cohabitationem, cap. interueniente, cap. Apostolus 32. quæst. 7. nisi vterque adulterium commiserit, cap. significasti, cum sequenti, hoc tit. vel maritus vxorem prostituat, cap. discretionem, de eo qui cognouit consanguin. nisi animum committendi adulterium non habuerit, scilicet cùm per errorem ab eo, quem maritum esse credebat, fuit cognita, cap. in lectum 34. quæst. 1. vel per vim oppressa, cap. proposito 32. quæst. 5. vel si maritum credens esse mortuum, alij nupserit, cap. cùm per bellicam 34. quæst. 1. vel si vxor tempore infidelitatis à viro repudiata cum alio consummauerit matrimonium; nam si ambo ad fidem Catholicam conuertantur, non poterit repudians obiicere coniugi repudiato consummationem illius secundi matrimonij, cap. gaudemus, de diuortiis. His tamen casibus exceptis licitè ob adulterium diuortium fit quoad thorum, iuxta legem diuinam, de qua D. Matthæus cap. 19. Quod prouenit ex natura ipsius matrimonij, quia cùm coniuges teneantur mutuam sibi seruare fidem, vt probaui in cap. final. de condit. apposit. iustè coniux innocens separatur à cohabitatione cum nocenti, nec tenetur cum eo iuxta promissa cohabitare, argumento textus in cap. peruenit 3. de iureiur. l. fidem, ff. de transact. iunctis traditis à Barbosa axiom. 98. Vt autem diuortium hoc fieri possit, debet præcedere adulterium, copulâ habitâ cum tertia persona, ob quam caro diuidatur. Vnde infertur, non sufficere ad diuortium adulterandi animum, nisi opere subsequuto. Leander 2. part. de sacram. disput. 26. quæst. 7. nec etiam oscula, aut similes amplexus præstare causam diuortio, etiamsi adulterandi animo habeantur, cap. lex 27. quæst. 2. Salmut. ad Pancirolam lib. 1. tit. 46. Nec etiam sufficiunt ad hoc diuortium peccata contra naturam perpetrata ab altero ex coniugibus, quia diuisionem carnis, quæ ad adulterium desideratur, accipimus pro ea, quæ iuxta vsum naturalem habetur, vt pluribus relatis docet Leander dict. disput. 26. quæst. 11. licèt contrariam sententiam in praxi tenendam esse dicat Trullench. de matrim. c. 12. Hæc autem facultas deserendi adulterum reciproca est, ita vt non solùm maritus diuertere possit ab vxore ob eius adulterium, verùm & vxor ob adulterium viri, c. final. 32. quæst. 5. c. placuit 32. quæst. 7. Cùm enim vterque æqualiter sibi ad inuicem ad fidem ex iustitia seruandam obligentur, sicut vir innocens potest dimittere vxorem adulteram, ita & vxor discedere valet à viro adultero, vt contra Caietanum probat Leander dict. disput. 26. quæst. 3. Nec vllum tempus præfinitum est, intra quod coniux innocens possit deserere nocentem; sed licitum est innocenti quocunque elapso tempore diuortium petere, cap. admonere 33. quæst. 2. Licèt enim ius accusandi adulteram legitimo tempore præscribatur, l. adulter, Cod. hoc tit. tamen quoad petendum diuortium nulla temporis præscriptio admittitur. Basil. Legion. lib. 9. de matrim. cap. 16. num. 4. An autem propriâ auctoritate liceat dimittere adulteram, & alia de hoc diuortio, exposui in cap. significasti, de diuortiis.

10. Traditur ratio dimittendi.

His suppositis ratio præsentis assertionis, quare videlicet teneatur maritus dimittere vxorem adulteram, prouenit ex eo, quia eam retinendo præstat ansam suspicandi suo consensu adulterium commissum fuisse, & qui retinet adulteram, particeps creditur ipsius criminis, & patronus turpitudinis censetur, cap. quemadmodum, §. 1. de iureiur. & ideo Domitianus Imperator Equitem Romanum ob reductam in matrimonium vxorem, cui dimissæ adulterij crimen intenderat, erasit è iudicum albo, vt refert Suetonius in Domitiano, cap. 8. Vlpianus in l. 2. §. vnde quæri, ff. hoc tit. Claudium Gorgum virum clarissimum, cùm deprehensam in adulterio vxorem retinuisse detectus esset, sine accusatore lenocinij damnatum fuisse à Seuero refert Laonicus. Chalcondillas lib. 3. de rebus Turcicis, ait apud gentes quasdam diram esse, & infamem imprecationem illam, vt quis repudiatam vxorem iterum recipiat. D. Paulus, qui inter priscos monachos vitæ sanctitate, & morum auctoritate claruit, non aliam instituti sui, & solitarij voti occasionem habuisse fertur, quàm quòd vxorem in adulterio deprehensam retinere nolens, in solitudine, & desertis locis monasticam vitam professus obiit, vt refert Nicephorus Calixtus lib. 8. histor. cap. 40. Solonis lex maritum adulteram retinentem infamiâ notauit. Demosthenes in orat. contra Nicetam. Iure ciuili lex Iulia coërcet eum, qui non statim post adulterium vxorem dimittit; siue eum, qui in adulterio deprehensam retinet, l. mariti 29. ff. ad leg. Iul. de adult. quia hoc lenocinij loco habet, l. 2. Cod. eod. tit. eademque, quâ & adulterium, pœnâ persequitur, l. auxilium, in fine, ff. de minor. l. 3. §. etsi, ff. de accusat. & hoc Paulus lib. 2. sent. tit. 27. in hæc verba scribit: *Eum, qui deprehensam in adulterio vxorem non statim dimisit, reum lenocinij postulari placuit.* Tantam enim mariti lenitatem, qui vxori matrimonium violanti non irascatur, adulterumque in ipsa turpitudine deprehensum non coërceat, non esse ferendam lex existimauit; & ita in lenocinij crimine iure optimo ponit, quandoquidem, aut lenonem esse, aut planè ferreum necesse est, cui scienti, prudentique sine dolore tanta iniuria infertur. Atque ita Claudium Gorgum clarissimum virum, cùm deprehensam in adulterio vxorem retinuisse detectus esset, sine accusatore damnatum lenocinij Vlpianus refert in l. 2. §. vnde, ff. ad leg. Iul. de adult. Nec reprehensione caruisse illam Tribuni militum patientiam, qui post delatum adulterium vxorem retinuerat, quasi contentus æmulum remouisse, narrat Plinius lib. 6. epist. ad Cornel. docuerunt Reuardus lib. 4. variar. cap. 6. Brissonius ad leg. Iul. de adult. pag. 183. Vnde rectè in præsenti docetur, maritum teneri dimittere vxorem adulteram, vt ita vitetur scandalum, quod eo sciente, & patiente adulterium perpetrauit. Inde infertur, maritum non teneri vxorem dimittere, quando adulterium ita occultum est, vt probari nequeat,

nequeat, cùm in hoc casu cesset ratio scandali, vt docuerunt Glossa *verbo Patronus, in cap. 1. 32. q. 1.* Alberic. *in dictionar. verbo Matrimonium* 8. *vers. Quod si aliquis*, Turrisrem. *in cap. Apostolus* 32. *quæst. 7. art. 2.* Inde etiam deducitur, vxorem non teneri dimittere maritum adulterum, pertinacem, & publicum; nam cùm scandalum prorsus cesset in vxore non dimittente virum adulterum, cùm vxores ægrè ferant, vt viri aliis commisceantur, non tenentur dimittere virum adulterum, vt docent Sanchez *lib. 10. de matrim. disput. 14. num. 29.* nec tunc obstat textus *in cap. si quis vxorem, el* 1. 32. *quæst.* 1. vbi docetur, virum & vxorem æquales iudicari quoad obligationem diuertendi propter adulterium vtriusque; nam intelligendus est quoad facultatem diuortij celebrandi ratione adulterij, non autem quoad obligationem diuertendi. Tandem infertur non teneri maritum diuertere ab vxore eo casu, quo scandalum inde consurgens aliis remediis auferri valeat, vt docet Sanchez *dict. disput. 13. num. 15.*

11. TRADITVR RATIO SECVNDÆ PARTIS ASSERTIONIS.

Vt rationem secundæ partis præsentis assertionis assignemus, sciendum est, quod licèt iure ciuili attento maritus vxorem adulteram, & dimissam iterum recipere nequiret, *l. castitati, Cod. ad leg. Iul. de adult.* tamen ad eam redire valebat post abolitionem criminis, *l. generali* 34. *§. ream, ff. de ritu nupt.* aut si maritus ab accusatione destitisset, *l. sine* 27. *de adult.* quam exponit Dartis *in* 32. *q. 1. ad fin.* & cùm per pœnitentiam delicta aboleantur, rectè potest maritus vxorem adulteram, sed pœnitentem recipere. Et licèt non teneatur ex iustitia eam pœnitentem recipere, tamen tenetur ex charitate, de qua charitatis obligatione accipiendi sunt textus *in cap. quod autem* 32. *quæst.* 1. *cap. de benedicto, cap. ego dixi* 35. *quæst.* 1. & præsens textus *in verbo Debet.* D. Bonauent. *in* 4. *dist.* 34. *art.* 1. *quæst.* 5. docuit Basilius *lib. 9. de matrim. cap. 19.* Germonius 1. *animad. cap.* 8. etsi contrarium defendat Arniseus *de iure connub. cap. 5. sect.* 9. Intendens probare in his verbis tantùm consilium contineri, & nunquam debere innocentem recipere nocentem. Si autem velit innocens nocentem recipere, tenetur nocens eum sequi, quia sententia diuortij tantùm prolata est in fauorem innocentis. Sunt etiam casus, in quibus innocens omnino cogitur recipere peccatricem emendatam. Primus est, si suspectus sit de propria Incontinentia. Secundus si innocens etiam adulterium commisit ante, vel post sententiam diuortij, quia tunc cùm etiam innocens inferat iniuriam coniugi dimisso, & paria delicta mutuâ compensatione tollantur, *l. viro, ff. soluto matrim.* ideo innocens post adulterium tenetur recipere coniugem dimissum, *c. ex litteris, de diuortiis, c. penult. & final. hoc tit.* Nec interest quod sententia diuortij iam prolata sit, quia cùm talis sententia respiciat statum præsentem, iuxta quem prolata est, non tollit ius compensationis, si innocens adulterium committat.

12. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione examinandum est, an maritus statim ac agnouit vxorem adulteram esse, teneatur eam dimittere, ac deserere? Et distinguendum est inter adulterium occultum, & publicum. Primo casu potest maritus vxorem retinere, & cum ea cohabitare, *cap. de benedicto, cap. quod autem, cap. non erit, cap. apud misericordem,* 32. *quæst.* 1. nisi animum habeat ascendendi ad sacros ordines, quia cùm irregularitatem contrahat, si eam postea cognoscat, *cap. si laici,* 34. *dist.* tenetur eam abiicere. Secundo verò casu, cùm adulterium notorium est, propter scandalum, quod inde nascitur, & quia eam retinendo patronus turpitudinis videtur, ideo iuxta suprà tradita tenetur ipsam adulteram dimittere, immò & si cum ipso scandalo eam retinuerit, per triennium pœnitere debet, *cap. si quis vxorem* 6. 31. *quæst.* 1. Basil. Legionensis *lib. 9. de matrim. cap.* 18.

13. EXPONITVR CAP. QVEMADMODVM, §. ILLVD, DE IVREIVR.

Adhuc suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. quemadmodum, §. illud, de iureiur.* vbi proponitur quendam maritum iurasse, nunquam se deserturum vxorem suam pro nullo crimine. Consultus fuit Innocent. III. an tale iuramentum seruandum esset, necne. Et respondet summus Pontifex, simile iuramentum temerarium esse, quia si mulier infidelis sit, & nolit cohabitare sine contumelia Creatoris, debet illam deserere, & accusare, & nisi se corrigat, dimittere. Consequitur alter casus, quid si iurauerit, se non accusaturum, aut deserturum propter crimen adulterij? Et quæritur virum tale iuramentum sit obseruandum, necne? Et respondet Innocent. III. tutius esse iuramentum obseruare, & vxorem peccatricem ad pœnitentiam reducere. Quem textum ita expendo. Si maritus teneretur vxorem publicè adulteram adhuc non peractâ pœnitentiâ deserere, non valeret iuramentum in contrarium factum, tanquam illicitum, *ex cap. in malis, cap. iurauit, cap. Innocens* 22. *quæst.* 4. *cap. Quintauallis, cum aliis, de iureiur.* Ergo maritus non tenetur vxorem adulteram dimittere. Quam difficultatem vt aliqui dissoluant, asserunt maritum eo casu posse deserere vxorem, tutiùs tamen facere, si eam non deseruerit, itavt verbum *tutius*, in eo textu consilium, non præceptum inducat, vt *in cap. commissum, de sponsal.* Sed hæc solutio sustineri non potest, quia verius est, in eo textu, verbum *tutius*, inducere necessitatem, quia in his rebus, quæ ad salutem animæ spectant, multò verius est, teneri nos ex præcepto tutius eligere, *cap. ad audientiam, de homicid.* Deinde quia iuramentum seruari debet semper ac quando nullum datur dispendium salutis æternæ, *cap. debitores*, cum aliis ibi adductis, *de iureiur.* Ergo in specie illius textus debet omnino iuramentum seruari. Quare Anguianus *de legibus lib. 3. cap. 21.* docet in specie illius textus non teneri maritum vxorem deserere, quia cùm iuramentum illud emittendo renunciauerit iuri suo, quod eius fauore introductum erat, ideo tale iuramentum validum fuit; & cùm ratione illius iuramenti maritus non desereret vxorem, vlla lenocinij suspicio dari non poterat, nec præsumi ex eius voluntate adulterium committi.

14. EXPONITVR CAN. 65. ET 70. CONCIL. ILLIBER.

Etiam suprà traditæ assertioni opponi potest textus in canone 65. Concilij Illiber. ibi: *Si cuius clerici vxor fuerit mœchata, & sciat eam maritus suus mœchari, & eam non statim proiecerit, nec in fine accipiat communionem, ne ab his, qui exemplum bonæ conuersationis esse debent, videantur magisteria scelerum procedere.* Igitur laïci, in quibus bona conuersatio ad exemplum aliorum non desideratur, non tenentur vxores adulteras statim dimittere. Augetur difficultas ipsius canonis ex Concilio Tolet. 1. *can.* 7. relato *in cap. placuit* 33. *quæst.* 2. vbi in eadem specie docetur, clericos non debere eiicere vxores peccantes, ne fortè illis maiorem peccandi licentiam præbeant; sed potiùs in domo retinere, ieiuniisque, & aliis pœnis eas coërcere. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est *in d.*

cap. 65.

cap.63.Concil. Illiber. tantùm iubet clericis vxorem peccantem dimittere, quia de laicis idem districtiùs cauebatur *in can.70. eiusdem Concilij*, ibi : *Si conscio marito, & ipso consentiente fuerit vxor mœchata, placuit nec in fine eis dandam esse communionem : si verò eam reliquerit, & separati fuerint, & dignè pœnituerint, post decem annos accipiant communionem.* Vbi de lenocinij turpitudine nonnulla notaui : & licèt deesset hæc constitutio, adhuc argumentum à contrario sensu deductum non obstat, cùm sequeretur absurdum. Nec obstat textus *in d. c.placuit.* Nam in eo canone expressè iubetur, vt clericus mulierem peccatricem à cohabitatione abiiciat, nec cum ea cibum sumat : iubetur tamen, vt in domo propria, tanquam in carcere priuato, vt exponit Forner. *lib.3.rer.quotid.cap.10.* eam retineat, vt ieiuniis, & aliis piis operibus maceretur ; non tamen quia cum ea cohabitare possit.

CAPVT IV.

Ex Concilio [a] *Parisiensi.*

MAritis etiam ex [b] suspicione vxores accusare permissum est : & ipsi plus cæteris de adulterio & accusare possunt, & [c] defendere.

NOTÆ.

1. a PArisiensi.] Etiam ex Concilio Parisiensi citatur textus hic à Borchardo *lib.16. Decreti, tit.3. cap.vlt.* in prima autem collectione, *sub hoc titulo cap.5.* legitur *Alexander III. Parisiensi Episcopo.* Quam inscriptionem veriorem credo, cùm in nullo ex Conciliis Parisiensibus hucusque editis reperiantur verba in præsenti transcripta : & forsan hic refertur fragmentum alicuius epistolæ missæ ab Alexandro III. Parisiensi Episcopo. De Parisiensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. final. de rescript.*

2. b *Ex suspicione.*] Licèt regulariter ex sola suspicione nullus accusandus, damnandúsque sit, *cap. multi 2.quæst.1.* D.Thomas 2.2. *quæst.60. art.3.* quia nemo nisi legitimis probationibus, & luce meridiana clarioribus conuictus fuerit, damnari valet, *cap. 1. cum sequent. 2. quæst. 1. l.qui sententiam 16.Cod. de pœnis* : quare secundum Tullium Cassiodorus *lib. 1. variar. epist. 3.* Siculæ gentis naturam damnat, vt quæ facilior ad querelas, etiam de suspicionibus accusare soleat ; proinde maritus lenocinij crimine teneri dicitur, si vxorem in ipso scelere deprehensam, non verò si suspectam de adulterio retinuerit, *l.2.Cod.ad leg. Iul. de adult.* Tamen interdum ex suspicionibus proceditur, & quis damnatur. Vnde Imperatores *in l.2. C.de hæretic.* eos etiam, qui vel leui argumento detecti fuerint ab orthodoxæ religionis tramite deflexisse, vt hæreticos damnant, & quandoque criminum suspicionem pariter ac ipsa crimina vitari, iura præcipiunt, *l.2. l. ciuile 5. Cod. de furtis, l. 2.Cod. Theodos. de famosis libel.* vbi pro *abdicationem*, reponit *vindicationem*, Fornerius *lib. 1. rer. quotid. cap.26.* Quare ob solam suspicionem accusari posse mulierem adulterij, docetur in præsenti, & *in l.quamuis 30. Cod. ad leg. Iul. de adult. l. vxor 7. Cod. de repudiis* : & refert Quintilianus *declamat. 284. de adultero sacerdote*, ibi : *Sed finge me ex suspicione egisse cum illo adulterij, nempe damnatus caruisset sacerdotio*, &c. Hoc enim singulariter admissum est in crimine adulterij, quo magis in officio contineretur pudicitia mulierum, quas non ab adulterio tantùm, sed ab eius etiam suspicione alienas esse oportet ; ideo iure ciuili conceditur marito post trinam denunciationem occidere eum, quem de adulterio suspectum habet, *nouel.117.§.his quoque.* Legimus etiam Crispum Constantini Magni filium iam Cæsaris dignitate præditum, ob suspicionem consuetudinis cum Fausta nouerca à patre occisum indictâ causâ, apud Suidam verbo *Crispus*, Zonaram *lib.3.annal.* Et vxorem non tantùm ob fornicationem, verùm & ob fornicationis suspicionem, vt accusari à viro, sic & dimitti posse testatur D.Hieronymus *in cap. dixit 32. quæst. 1.* idque Caio Cæsari contigisse memorat Plutarchus *in eius vita.* Hic enim cùm fortè Pompeiam vxorem repudiasset ob suspicionem stupri noctu cum Clodio in sacris Bonæ Deæ commissi ; cúmque testis in reum ipse citatus, nihil se eorum, quæ obiecta fuerant, nosse respondisset ; interrogauit accusator, cur ergò vxorem tuam repudiasti ? At ille : *Quoniam*, inquit, *meam nec suspicionibus quidem obnoxiam esse oportere censui.*

c *Et defendere.*] Verba hæc exposui *in cap. tua 5. de procurat.*

COMMENTARIVM.

IN præsenti tantùm agitur de accusatione vxoris adulteræ, circa quam varia singulari iure recepta sunt, quæ in aliis publicis iudiciis non procedunt. Et primò licèt ad accusationem publicorum criminum omnes admitterentur, pensatis accusatorum personis, dignitate, ætate, moribus, aliisque causis, *l.si plures 16. ff.de accusat. l.2. l.5.§.1.ff.de popular.action. l.3.§ si ad plures 9. ff de sepulchro violat. l.15.§ lege Iulia, l.mariti 29.§.penult ff hoc tit.* at in accusatione adulterij proprium, præcipuumque ius fuit mariti, parentisque, atque in primis mariti, cui meritò ob violatum adulterio thorum, iniuriamque præcipuè illatam, dedit lex Iulia primum in accusando locum, vtpote iniuriæ propriæ vindici, ideoque idoniori accusatori, *l. 2. § si simul 8. l. si maritus 25. in princip. ff. ad leg. Iul. de adult.* Tertullianus *de cultu fœmin. Maritus est castitatis exactor: mulieribus (certè) ratio castitatis persuadet, pœna legis imponit, terror maritalis extorquet.* Quintilianus *declamat. 339. Mariti mores excutiant, mariti seueritatem desiderent.* Post maritum, eique deficienti, aut non accusanti, succedit parens, suæ itidem iniuriæ vindex, ob naturale permanens, etiam in matrimonio, pudoris, & amoris vinculum, *dict. l. 2. §. 8. l.4. §.1. dict. l. si maritus 25.* 3.
Quod adeo procedit, vt si maritus præuentus à patre, vel vis, patrisve ab extraneo accusatore, adhuc remoto eo, vt minùs idoneo, debitus cuique ex lege Iulia accusandi locus seruetur. Deinde post maritum admittuntur cæteri necessarij, exclusis extraneis, *l. quanto 30. in princip. Cod. hoc*

tit.

sit. Nec contrarium probat textus *in l. 4. §. extraneus, ff. hoc titulo*, vbi Vlpianus post maritum, & patrem accusandi facultatem extraneis concedi tradit. Nam respondendum est, Pandectarum iure hac in materia extraneos omnes censeri præter maritum, & patrem, vt constat *ex l. 2. §. marito, §. si simul 8. l. 3. ff. hoc tit.* Noua verò Constantini constitutione relatâ *in dict. l. 30.* cùm extranei arceantur ab accusatione adulterij, ibi: *Extraneos procul arceamus*; ab hac lege extraneorum eximuntur pater adulteræ, eius frater, & proauus, immo & filij quoque, & consobrini, *ex l. 2. Cod. Theodos. de adult.* Aliud singulare huius accusationis versatur circa tempus præscriptum ad eam proponendam; nam licèt aliis criminibus accusandis viginti anni definiti sint, *l. querela 21. Cod. ad leg. Corn. de falsis, l. 2. & 3. Cod. de requirendis reis*, adulterij tamen accusatio quinquennio perimitur, etenim adulterio accusando quinquennium computatur ex die admissi criminis; adulteræ sex menses vtiles à die diuortij: qui tamen ita sunt computandi, ne excedant quinquennium continuum ex die admissi criminis numerandum, *l. mariti 29. §. sex mensium, & sequent. l. quinquennium 31. ff. hoc tit. l. 5. & 28. Cod. eod. l. 1. §. accusationem, ff. ad Turpil.* Ex his sex mensibus vtilibus, quos adulteræ accusandæ definitos diximus, primi duo, idest sexaginta dies vtiles, dantur marito, patrique ad accusandum iure mariti, vel patris; reliqui verò quatuor menses cedunt extraneis ad accusandum, maritoque & patri, sed iure extranei, *l. 2. §. penult. & vlt. l. 3. l. 4. §. 1. l. 11. §. sexaginta, l. 14. § penult. l. 30. §. 1. ff. hoc tit. l. 6. Cod. eod.* Enimverò sexaginta hi dies diuersè numerantur in mari, ac in fœmina accusandis. Etenim quoad adulterum à die commissi criminis computantur, *l. mariti 29. §. sex menses, l. pater 30. §. 1. ff. hoc titulo, Liure 3. Cod. eod. l. 5. §. accusationem 10. ff. ad Turpil.* quia & statim accusare adulterum licuit. At quoad vxorem non à die criminis admissi, sed diuortij dinumerari dies obtinuit, quia nec ante diuortium maritus, parensve instituebant accusationem, *l. prospexit 12. §. 1. & 2. ff. qui, & à quibus, l. crimen 11. Cod. hoc tit.* etsi nouo iure id facere permittatur, *nouel. 117. cap. 8. authent. sed nouo, Cod. hoc tit.* Nec extraneus vxoratam fœminam nuptam, ream adulterij postulare poterat, ne liceret cuiuis extraneo bene concordans matrimonium subuertere, nisi simul de mariti lenocinio conquereretur, *l. 11. §. volenti 10. l. constante 26. ff. hoc tit.* Aliud singulare etiam procedit in ipsa accusatione; nam cùm in aliis publicis iudiciis instituendis actor cogatur in libello accusationis subscribere, ex traditis *in cap. super his 16. de accusat.* in hac tamen accusatione remittitur marito hæc necessitas cessante præsumptione calumniæ, *l. Is cuius 14. §. penult. & vlt. ff. hoc tit. l. auxilium 37. §. 1. ff. de minor. l. 3. C. de calumn. l. 1. §. quæri, ff. ad Turpil. Liure 6. Cod. hoc titul.* Et ita ex calumnia non tenetur, nisi euidentissimis probationibus liqueat eum habuisse animum calumniandi, *l. si maritus 19. §. final. ff. hoc tit.* In illis verbis: *Iure mariti qui accusant, calumniæ periculum non euitant.* Docent Cuiac. *de præscrip. cap. 13.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de adult. cap. 4.*

4. Hactenus egimus de accusatione adulterij iure mariti; nunc videamus de accusatione iure extranei ex iudicio publico de adulteriis instituendo. Et quidem elapso prædicto tempore marito, & patri ad accusandum concesso, vel si intra id tempus constiterit eos accusare nolle, *l. 15. §. si negauerint, ff. hoc titulo*, succedebat ex iudicio publico accusatio, & cuilibet extraneo ex populo concedebatur, *l. 2. §. vlt. l. 4. §. extraneus 4. ff. hoc tit.* & marito etiam intra id tempus iure extranei accusare vxorem licebat, modò subscriberet in accusatione, *l. 3. C. de calumn.* non tamen contra elapsum tempus accusationis iure mariti restituitur maritus minor, quoniam vt eleganter Papinianus air, restitutionis auxilium exequutionibus pœnarum paratum non est, *l. auxilium 37. §. 1. ff. de minor. l. si cum 10. §. 1. ff. si quis caution. l. 1 §. qui lege 2. ff. ad leg. Iul. de ambitu, l. qui 35. l. pœna 41. ff. de condict. indeb.* Arcentur tamen ab hac accusatione iure extranei serui, libertive contra patronum, qui de adulterio accusare nequeunt, *l. 7. ff. ad leg. Iul. Maiest. l. 6. ff. de accusat. l. 26. §. vlt. C. qui accusare, l. quoniam, C. de test.* sicut & lenocinio, vel infamiâ notatus; censuit enim Augustus inter idoneos accusatores in criminibus publicis admitti non debere eos, quos vel status, vel natura indignos facit, *l qui accusare, ff. de accusat. l. vlt. C qui accusare, l. 38. §. vlt. ff. de adult.* Vnde quamuis generaliter, & propter ætatem excludantur à quocunque criminali iudicio (si immanissimum Maiestatis scelus excipias) fœmina, pupillusve: tamen speciali iure in adulterio, in quo robustæ ætatis accusatorem exigimus, ab accusando arcemus minorem, *l. si quis 15. §. lex Iulia 6. ff. hoc tit. l. cum Prætor, ff. de iudic.* Vlteriùs accusatio hæc iure extranei permissa, sicut & illa iure mariti, tempore suo circunscribitur, finiturque, quia post sexaginta dies marito datos, de quibus suprà, cedunt statim alij quatuor menses cuicunque extraneo. Contra reum autem adulterij porrigitur accusatio vsque ad quinquennium, *l. 4. §. extraneus, l. maritus 29 § sex menses, l. quinquennium 31 ff. hoc tit. l. 5. §. final. ff. ad leg. Iul. de vi, l. 1 §. accusatio, ff. ad Turpil. l. 5 & 28. C. hoc tit.* Eo quinquennio elapso accusandi amplius ius non est; idque peculiare est in adulterio, quia in aliis, vt in cæteris publicis iudiciis, nun nisi viceennio præscribitur accusandi ius, *l. querela 12. C. ad leg. Cornel. de falsis, l. 5. C. hoc tit. l. 2. Cod. Theodos.* & intra annum crimen, *l. submersis 6. C. Theodos. de naufragiis.* Alia etiam differentia versatur circa hoc tempus præscriptum ad accusationem adulterij, quia videlicet in adultero accusando tempus continuum est, *l. 1. §. 4. l. mariti 29. §. 7. ff. hoc tit.* ideoque computantur in eo etiam dies feriati, & in quibus accusator experiri non potuit. E contrariò in adultera à die diuortij, & in adultero à die commissi criminis tempus computatur, diesque vtiles sunt, *dict. l. 29. §. sex menses.* Adeò autem quinquennio præscribitur facultas accusandi, vt nec eo elapso duret ius mariti, parentisvè tempore non consumptum, si fortè tardius quàm debuit, accusauit, *dict. l. maritus 29. §. sex menses, ff. hoc tit.* & è conuerso etiam mortuâ adulterâ vxore ante elapsum quinquennium, permanet accusatio contra adulterum postulatum adulterij, *l qui domum 8. l. maritus 29. §. quinquennium, ff. hoc titulo*, iuxta quæ iuris principia hucusque præiacta rectè Alexander III. in præsenti docuit maritis specialiter competere ius accusandi vxores; immò hodiè extraneis non datur facultas accusandi adulterum, *dict. l. 80 Tauri, l. 1. tit. 2. lib. 8. recopil.*

CAPVT.

CAPVT V.

Idem [a] *Carnotensi Episcopo.*

SIgnificasti nobis quendam presbyterum cum alterius coniuge diabolico instinctu in Ecclesia frequenter, sicut asseris, dormiuisse: quæ vtique se, & illum sacerdoti cuidam huiusmodi delictum [b] confessos fuisse, publicè tibi detexit. Et hoc ipsum idem sacerdos nomen adulterij celans in præsentia tua dixit. Super quo quid fieri debeat, cùm negante adultero mulier in confessione persistat, ab Apostolica Sede consilium requisisti. Nos ergo iuxta Sanctorum Patrum decreta volumus, vt condignam pœnitentiam adulteræ præfatæ imponens, Ecclesiam prælibatam per adspersionem aquæ sanctificando [c] reconcilies. Prædicto autem sacerdoti, ne contra [d] Apostolum, infirmorum corda malâ famâ ipsius percutiantur, & ne nostrum vituperetur ministerium, ne securiores presbyteri existentes, prolabantur licentiùs in peccatum, cum vicinis quinque presbyteris, quos nulle peiccare cognoueris, iuxta arbitrium tuum [e] purgationem indicas. Quod si se purgare poterit, in officio suo permittas ipsum ministrare: si verò non poterit, ipsum ab officio suo suspendere nullâ ratinne postponas.

NOTÆ.

1. a CArnotensi.] Tantum *Alexander III.* habetur in hac sexta collectione, & in prima, *sub hoc tit. cap.* 6. Sed tam inscriptionem, quàm literam restituo ex Concilio Lateran. vbi *part.* 50. *cap.* 21. reperitur textus hic. De diœcesi Carnotensi egi *in cap.* 3. *de translat. cap.* 10. *de officio delegati.*

b *Confessos fuisse.*] Verba hæc exposui *in cap.* 2. *de offic. ordin.*

c *Reconcilies.*] Iuxta tradita *in cap.* 5 *de consecr. Ecclesf.*

d *Apostolum.*] *Prima ad Corinthios, cap.* 8. & *ad Corinth. cap.* 9.

2. e *Purgationem.*] Etsi regulariter res inter alios acta, vel iudicata, aliis neque noceat, neque prosit, *l. sæpe, ff. de re iudic.* latè probaui *in cap. penult. eod. titulo.* tamen si Titius accusatus sit de adulterio perpetrato cum Seia, & Titius absoluatur, potest Seia, si postea accusetur, se defendere exceptione rei iudicatæ pro Titio latæ: quod si condemnatus sit, sententia non nocet Seiæ, *l.* 15. *tit.* 12. *partit.* 3. *l.* 9. *tit.* 17. *partit.* 7. vbi redditur ratio huius discriminis, & hæc doctrina limitatur, nisi Seia accusetur de adulterio commisso post sententiam pro Titio latam, quia ad delicta denuò commissa iudicatum non extenditur: & notat vtrobique Gregorius, desumi sententiam hanc ex lege *denunciasse* 17. §. *vlt. ff. ad leg. Iul. de adult.* vbi extat eadem decisio. Verùm benignior fuit lex patris, quàm ius commune; quoniam hæc regula iuxta illud non est perpetua, sed tantùm locum habet fauore nuptiarum, si durat matrimonium, quando adultera accusatur. Cæterùm si dissolutum sit, verius est nec prodesse, nec nocere sententiam, *l. adulter* 19. §. *eo tempore* 2. *cum sequenti, ff. ad leg. Iul. de adult.* Quamuis autem sententia contra vnum lata, non noceat alteri, præsumptionem tamen aliquam facit, & ita illi indicenda est purgatio canonica, vt in præsenti textu, & *in c. interrogatum* 24. 2. *quæst.* 2. & hoc præiudicium quod generatur socio, est tantùm præiudicium exemplaris, idest præsumptio delicti, quam vnus iudex sumit ex sententia alterius: si enim iudex pronunciat Seium commisisse adulterium, de quo cum Titia fuerat accusatus, non potest non moueri alter iudex, qui de causa Titiæ cognoscit ex sententia contra Seium lata: quamuis enim exemplis non sit iudicandum id, quod alter iudex iudicauerit, sed legibus, & iuris ratione, *l. sed licet* 12. *ff. de offic. Præsid. l. nemo, C. de sent. & interl.* hoc intelligendum est, vt nullus iudex indiscussâ partium iustitiâ, & iuris ratione non libratâ existimet acquiescendum esse illi iudicio, quod iure simili alter iudex fecit. Tuschus *practicar. litter. E. conclus.* 543. Barbosa *axiomat.* 86. *num.* 3. Valenzuela *consil.* 121. *num.* 160. Sed licèt hæc quæstio olim controuerteretur apud nos, nullius vtilitatis est, quia *ex l.* 80. *Tauri*, quæ est lex 2. *tit.* 20. *lib.* 8. *recopil.* non potest seorsim ab altero alter accusari, sed simul omnes in iudicium trahendi sunt, & vnâ sententiâ causa terminatur. Notarunt Gregor. *in dict. l.* 9. *gloss.* 2. Didacus Perez *in l.* 2. *prope finem, tit.* 15. *lib.* 8. *ordin.* & apud alias nationes idem receptum esse dicit Bayardus *ad Iul. Clarum*, §. *adulterium*, *ex num.* 30. Vnde in præsenti casu etsi fœmina damnata esset adulterij, non ideo talis condemnatio clerico obesset; propter infamiam tamen imponitur illi purgatio canonicâ, de qua agemus *in cap.* 1. *de purgat. canon.*

CAPVT VI.

Idem [a] *Turonensi Archiepiscopo.*

INtelleximus per literas, tam ven. f. n. [b] Pictauien. Episcopi, quàm per ea, quæ coram dil. fil. A. Subdiacono [c] & Capellano nostro, super hoc auditore concesso, proposita pro partibus extiterunt, quod cùm S. laicus Elizabeth vxorem suam à mari ali consortio

consortio sine causa rationabili depulisset; & item Episc. diœcesanus eorum audiens mulierem eandem cum quodam adultero fornicari, eam, & illum vinculo excommunicationis adstrinxit. Quæ tandem eum, qui dicebatur eius adulter, abiurans, absolutione receptâ, coram Episcopo memorato prædictum virum sibi restitui postulauit: at ille huiusmodi ei obiiciens adulterum, de quo prolem genuisse dicebat, & quod ab ipso non expulsa, sed spontanea recessisset, restitutionem sui proposuit minimè faciendam. Quod mulier memorata prorsus inficians, replicabat id ipsum, quod fuerat fornicatus, & per fornicationem sobolem procrearat, propter quod tali exceptione vti non poterat contra ipsam. Cùm autem vtrique parti probandi hoc facultate concessâ, præfata mulier per quosdam testes eiusdem viri adulterium probauisset, quos vir ipse dicebat, tanquam minùs idoneos reprobandos, ab eo tandem fuit ad nostram audientiam appellatum. Quocirca f. t. p. A. s. m. quat. nisi constiterit, vel per euidentiam rei, vel confessionem legitimam mulieris, quod taliter adulterata fuisset, adulterij etiam, quod vir dicitur commisisse, probatione cessante, ipsum recipere compellas eandem. Quod si prædicto modo de mulieris fornicatione constiterit, nisi testes, per quos viri adulterium est probatum, fuerint reprobati, cùm matrimonij ius in vtroque consistat, & paria delicta mutuâ [c] compensatione tollantur, nihilominus eum cogas vt eam recipiat, & maritali affectione pertractet: alioquin mulieri prædictæ silentium imponere non postponas.

NOTÆ.

a *Vronensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Metropoli Turonensi egi *in cap.* 5. *de tempor. ordin.*

b *Pictauiensis.*] Mauritius videlicet, antea Episcopus Nannetensis. De Pictauiensi diœcesi egi *in cap.* 20. *de rescript.*

c *Compensatione.*] De qua agemus proximo commentario.

CAPVT VII.

Idem *Episcopo* [a] *Ambianensi.*

TVa fraternitas requisiuit à nobis, vtrum aliquo denegante vxori suæ in adulterio deprehensæ debitum coniugale, si postmodùm ipse cum alia perpetraret adulterium manifestè, & vxore agente pœnitentiam de commisso, & veniam humiliter postulante, vir cogi debeat, vt eandem maritali affectione pertractet. Super quo tibi taliter respondemus, quod cùm paria crimina compensatione mutua deleantur, vir huiusmodi fornicationis obtentu suæ vxoris consortium nequit declinare.

NOTÆ.

a *Mbian.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. De Ambianensi diœcesi egi *in cap.* 10. *de regul.*

COMMENTARIVM.

1. LIcèt iure ciuili attento vxor non haberet facultatem postulandi maritum reum adulterij criminali iudicio, *l.* 1. *C. de adult. l.* 8. *C. de accusat. l.* 5. *C. qui accusare, l.* 6. *ff. de popul. action. l.* 3. *§. sed si mulier, ff. de liber. hom. exhib.* Quintilianus *lib.* 6. *instit. cap.* 23. Gellius *lib.* 10. *noctium, cap.* 23. ibi: *In adulterio si vxorem tuam deprehendisses, sine iudicio impunè necares; illa te si adulterares, digito non auderet attingere, neque ius est.* Quia non patitur iniuriam violati lecti, cuius domina mulier non est. Quas Romanas leges incusant D. Ambrosius *lib.* 1. *de Abraham, cap.* 4. ibi: *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum, omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet.* Asterius *homilia* 5. *Continentia lex non fœminis tantùm, sed etiam viris à Deo lata est; qui tamen legislatoribus adhærentes humanis, per quas libidinariis ipsis licet,* &c. Sanctus Chrysostomus *homil.* 5. *in prima ad Thessal. Quemadmodum mulieres nos punimus quando nobis nuptæ, aliis seipsas coniungunt; ita puniemur & nos, & si non Romanis legibus, certe a Deo.* Sanctus Zeno sermone de pudic. *Quid hic respondere possim lubrici mariti, non video, qui humanarum legum iniquâ impunitate decepti, iustitiam veram nec ex sua ipsa voluntate noscentes, quod pati nolunt, libenter efficiunt.* D. Hieronymus in initio epistolæ ad Oceanum: *Aliæ sunt leges Cæsarum, aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit: apud illos viris impudicitiæ fræna laxantur, & solo stupro, atque adulterio condemnato, passim per lupanaria, & ancillulas libido permittitur, quasi culpam dignitas faciat, non voluntas. Apud nos, quod non licet fœminis, æquè nec licet viris.* Nazianzenus *orat.* 31. *num.* 2. immò & apud Hebræos solis viris ius erat repudij mittendi, quamuis Salome Herodis Ascalonitæ soror id sibi contra leges patrias vsurparet, vt refert Iosephus *lib.* 15. *antiquit. cap.* 11. Tamen iure ciuili vxor iudicio de moribus contra maritum experiri valebat, quia accusatio priuata, & ciuilis erat, etiam quando ob graues mores instituebatur, *leg. viro* 39. *leg.* 47. *ff. solut. matrim. leg. vnic. §.* 5. *vers. Quid enim, Cod. de rei vxor. act. leg.* 4. *Cod. Theodos. de incest. nuptiis, leg.* 3.

Cod. Theodos. victum ciuili action. Vlpianus *in fragm. tit.6. §. 9. 12. & 13.* & ita in hoc ciuili iudicio paria delicta mutuâ compensatione tolluntur, *d. l. viro 39. d. l. cùm mulier 47. ff. solut. matrim.* quia æquum est vt ea lege, quam ambo contempserint, neuter vindicetur, *l. si duo 36. ff. de dolo, l. si ambo 10. ff. de compens. l. ex facto 30. ff. de negot. gest. l. 2. §. idem ait, ff. ne quid in loco public. l. quæ bona 13. §. si quis, ff. de damno infect. l. quoniam, C. de hæretic. l. in arenam 11. C. de inoffic. testam. l. si filium 3. C. de liber. caus.* aliter atque in lenocinij replicatione, in qua etiam cessabat compensatio, *l. 2. §. si publico, l. si vxor 13. §. si iudex, ff. hoc tit.* Similiter iure canonico marito petenti diuortium ob adulterium opponi potest exceptio alterius adulterij à se commissi: & ita in hoc iudicio ciuili paria delicta mutuâ compensatione tolluntur, *cap. significasti, cap. ex litteris, de diuortiis*: quia periniquum videtur, vt ab vxore pudicitiam vir exigat, quam ipse seruare recusat, *cap. nihil iniquius 32. q. 4. cap. apud 23. q. 5. d. l. si vxor 13. §. si iudex*, ibi: *Periniquum est, vt pudicitiam vir ab vxore exigat, quam ipse non exhibet.* Quod sumptum est ex quadam constitutione Imperatoris Antonini, quæ relata est in fragmentis Codicis Gregoriani, *l. 6.* ex titulo incerto, cuius partem refert D. Augustinus *lib. 2. de adulter. coniugiis, cap. 8.* in hæc verba: *Sanè meæ literæ nulla ex parte causæ præiudicabunt. Nec enim si penes te culpa fuit, vt matrimonium solueretur, & secundùm legem Iuliam vxor tua Eupasia nuberet, propter hoc rescriptum meum adulterij damnata non erit, nisi constet esse commissum. Habebunt autem ante oculos hoc inquirere, an cùm tu pudicè viuens, illi quoque bonos mores colendi auctor fuisti. Periniquum mihi videtur esse, vt pudicitiam ab vxore exigat, quam ipse non exhibet. Quæ res potest & virum damnare, non ob compensationem mutui criminis rem inter vtrumque componere, vel causam facti tollere.* Idem D. Augustinus *sermone 48. de verb. Domini*, ibi: *Si ducturi estis vxores, seruate vos vxoribus vestris; quales vultis eas inuenire, tales & ipsæ inueniant vos. Quis iuuenis est, qui non castam velit ducere vxorem? Et si accepturus est virginem, quis non intactam desideret? Intactam quæris? intactus esto. Puram quæris? num enim illa potest, & tu non potes? Tu exigis ab vxore videlicet ne mœchetur? & non vis reddere hoc vxori? Et vis vxorem tuam victricem esse libidinis, tu victus iaces?* Egregiè quoque in hoc argumento exultant idem D. August. *lib. de decem chordis, cap. 4. & 9.* & *homil. 49. & 50.* Similiterque Ausonius apud Stobeum *sermone 6.* Seneca *epistola 95. & 96.* Gregorius Nazianzenus relatus à Cuiacio *in nouell. 22. Iustiniani*, Lactantius Firmianus *lib. 6. diuinar. instit.* ibi: *Exemplo continentiæ docenda est vxor, vt se castè gerat; iniquum enim est, vt id exigas quod ipse præstare vel nolis, vel non possis.* Seneca *epist. 34. Improbus est qui ab vxore pudicitiam exigit, ipse alienarum corruptor vxorum.* Plautus quoque iuris ciuilis hac de re constituti iniquitatem arguit, cùm *in Mercat.* sub persona Syræ ita queritur *actu 4. scen. 7.*

Ecastor lege dura viuunt mulieres,
Multóque iniquiore miseræ, quàm viri.
Nam si vir scortum duxit clam vxorem suam,
Id si resciuit vxor, impune est viro.
Vxor viro si clam domo egressa est foras,
Viro fit causa, exigitur matrimonio.
Vtinam lex esset eadem, quæ vxori est viro.
Nam vxor contenta est, quæ bona est, vno viro.
Qui minùs vir vna vxore contentus siet?

Alia dedi in canone 69. Concilij Illiber. Ratio autem, cur in actione criminali ciuiliter intentata compensatio admittatur, non verò in criminaliter instituta, prouenit ex eo, quia expedit Reipublicæ, ne delicta maneant impunita, *cap. vt famæ, de sent. excom. l. item, ff. ad leg. Aquil. l. locatio 9. § quod illicitè, ff. de publicanis*: & ideo in delictis non datur compensatio, *l. 2. §. qui hoc dicit, ff. hoc tit. l. 1. C. de crimin. expil. hæredit.* nec in præiudicium Reipublicæ pacisci licet, aut compensatio admitti potest, *l. iuris gentium, §. si paciscar, ff. de pact.* ideo compensatio admittitur, quando agitur de adulterio ad exactionem dotis, vel ad diuortium, vt *in d. l. viro 39. d. l. cùm mulier 47. ff. sol. matrim.* quia cùm principaliter agatur de priuata vtilitate, nihil impedit, vt compensatio admittatur, cùm pœnam ad inuicem soluant, argumento legis *si debitor, ff. qui potiores.* Nec tunc obstat textus *in l. apud 4. §. item quæritur, ff. de doli except.* quia ibi non admittitur compensatio doli, etsi ciuiliter ageretur, ne excluso reo actor ex malitia sua commodum reportaret. Quâ etiam ratione procedunt textus *in l. si duo, ff. de dolo malo, cap. dilecti, de except.* vbi si admitteretur replicatio alterius excommunicationis, admitteretur etiam excommunicatus ad agendum; & in præsenti textu etiam admittitur replicatio adulterij, quia aliàs maritus ex delicto suo lucrum faceret. Sed adhuc suprà traditis obstat textus *in l. cùm mulier 47. ff. solut. matrim.* vbi compensatur adulterium cum lenocinio, etsi criminaliter agatur. Quia respondetur cum Glossa *ibi*, & *in d. §. si ex publico*, discrimen constituendo inter casum, in quo mulier recepta erat inter reos; & inter eum, in quo nomen eius inter reos relatum non erat, iuxta solennitatem, quam referunt Carolus Sigonius *lib. 2. de adult. cap. 10.* Brissonius *de V. S. verbo recipere*, Corrasius *lib. 2. miscel. cap. 20.* Primo casu cùm iam vxor recepta est inter reos, excipere de lenocinio viri non potest: secundo verò casu marito accusanti lenocinium obiicere valet. Cùm ergo in præsenti textu, & antecedenti agatur de iudicio ciuili, videlicet diuortio ex causa adulterij ciuiliter intentato, ideo rectè ait Pontifex, mutua delicta pari compensatione tolli, & ita marito agenti de adulterio ad diuortium faciendum iustè opponi posse exceptionem similis adulterij, docuerunt post alios Balboa *in cap. 2. ex num. 23. de except.* Basil. *lib. 9. de matrim. cap. 18.* Doctor Bajo-Arroyo *in cap. Quintauallis, num. 70. de iureiur.* Henellius *de dotalit. cap. 10. §. 8.* Et posse vxorem ob adulterium mariti petere diuortium, probauit Valenzuela *consil. 45.*

TITVLVS

TITVLVS XVII.

De raptoribus, prædonibus, incendiariis, & violatoribus Ecclesiarum.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Meldensi.*

De illis autem, qui infra parochiam beneficium, aut hæreditatem habent, & alterius Episcopi parochiani sunt, & de loco ad locum iter faciunt, & rapinas, & deprædationes peragunt, placuit vt excommunicentur, nec ante ex parochia exeant, quàm quæ perpetrarunt, dignè emendent: quorum excommunicatio seniori eorum, & proprio Episcopo [b] significanda est, ne eos recipiant antequam illuc redeant, vbi rapinam fecerunt, & omnia pleniter emendent.

NOTÆ.

1\. a MEldensi.] Ex quo Concilio *in can.* 2. citatur textus hic à Burchardo *lib.* 11. *Decreti, cap.* 45. Carnot. *p.* 14. *cap.* 109. Gratiano *in cap. final.* 6. *q.* 3. Bernard. Papien. *in cap.* 1. *hoc tit. in* 1. *collect.* de quo Concilio Meldensi nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de constit.*

b *Significanda.*] Iuxta morem Ecclesiæ, quem probaui *in cap. ad reprimendam* 8. *de officio ordin.* 2.

Ex hoc textu communiter deducitur, ratione delicti reum sortiri forum in loco ipso, vbi deliquit. Quam conclusionem latè exposui *in cap. postulasti, de foro compet.* Ex quo commentario præsens petendum est.

CAPVT II.

[a] Eugenius III. *vniuerso Clero.*

SVper eo, quod de raptoribus, & Ecclesiarum violatoribus, atque Presbyteris, qui pœnitentiam eis iniungere, vel eorum oblationes contra [b] statutum nostrum suscipere attentauerint, à nobis communi deliberatione statutum est in Concilio cum fratribus nostris: Statuimus, in constitutione ipsa Sanctorum Patrum vestigia subsequentes, & auctoritate Dei, & Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli pariter confirmamus statuentes, vt quicunque ex iis raptoribus, qui in vrbe suggerente diabolo violenter surrexerint in rapinam, siue Ecclesiarum violationes, qui manifestè deprehensos est, vel amodò fuerit, nisi priùs ablata restituat, si poterit; vel emendandi firmam, & plenam securitatem fecerit, pœnitentiæ beneficium eis [c] penitus denegetur. Si verò vsque ad obitum, quod absit, in sua contumacia durauerit, & in extremis positus remedium [d] pœnitentiæ humiliter postulauerit, si emendationem, vel emendandi securitatem præstiterit, ac fideiussores, qui oblata restituere debeant, idoneos dederit, ei pœnitentia, & sepultura ecclesiastica concedatur. Qui autem in sanitate obstinatâ mente non pœnituerit, vel emendauerit, & in morte securitatem, ac fideiussores, sicut diximus, præstare nequiuerit, pœnitentia quidem parum prodesse videtur, sicut credimus: sed [e] viaticum non negetur. Ita tamen, vt nullus clericorum [f] sepulturæ illius intersit, nec eius [g] eleemosynam præsumat accipere. Quod si quis [h] Presbyterorum, vel clericorum contra statuta nostra in vita, vel in morte pœnitentiam dare, aut sepulturæ illorum interesse, vel eorum eleemosynas accipere [i] attentauerit, si huiusmodi rapinæ participes inuenti fuerint, & ordinis sui damnum irrecuperabiliter patiantur, & ecclesiastico beneficio careant.

NOTÆ.

a EVgenius III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & post Concil. Lateran. *p. 34. cap. 2.* ex quo inscriptionem, & literam huius textus restituo.

b *Statutum.*] Forsan in aliquo Concilio ex celebratis ab Eugenio III. quorum meminerunt Seuerin. Binius *tom. 7. Concil.* Coriolan. *in summa Concil.* licèt in hucusque editis non reperiatur constitutio, cuius meminit Eugenius III. in præsenti.

1. *Penitus denegetur.*] Hæc prima pars præsentis textus difficilis redditur ex eo, nam pœnitentiam denegare alienum videtur à doctrina Euangelica, & disciplina Ecclesiæ; cùm quacunque horâ ingemuerit peccator, debeat audiri, *cap. agnouimus 26. q. 6. cap. sunt plures, de pœnit. dist. 3. cap. quod quidam, de pœnit. & remiss.* probant Ambianas *ad Tertul. de pudic. ferè per totum.* Lirinus *aduersus hæreses,* Baronius *tom. 2. anno 216. num. 3.* & 253. *num.* 77. & 254. *ex num. 38. & 98. & anno 255. ex num.* 2. Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 6. num.* 46. Ergo malè in præsenti denegatur pœnitentia. Pro cuius difficultatis solutione Glossa *in præsenti*, quam sequuntur antiquiores, asserit hæc verba ad terrorem tantùm posita fuisse. Alij etiam asserunt, pœnitentiam denegari raptori respectu illius peccati, ita vt de aliis possit pœnitentia concedi. Sed hæc solutio facilè conuincitur ex eo, nam pœnitentia nequit esse fructuosa, nisi omnia peccata remittantur, vt docent D. Thomas *q. 86. art. 1.* Sotus *in 4. dist. 15. q. 1. art. 3.* Quare verius dicendum est, pœnitentiam in præsenti non denegari, sed tantùm donec ablata non restituantur; quia cùm non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, *regul. peccatum, de R. I. lib. 6.* iustè nolenti restituere bona vi ablata, pœnitentia denegatur, cùm non credatur in eo verum adesse dolorem peccati, cum adhoc contrectet aliena sine animo restituendi, quæ pœna insulens non est in nostro iure canonico; nam vsurario etiam denegatur pœnitentia, nisi restituat vsuras, *cap. final. §. finali, de vsur. lib. 6.* Hoc tamen intelligendum est, si raptor possit restituere, aliàs ad pœnitentiam admittitur, cùm ob paupertatem excusetur à restitutione, *cap. olim, de restit. spol. cap si res 14. q. 6. cap. sicut dignum, de homicid. cap. cùm tu, de vsur.* Couar. *in regula peccatum, 1. p. §. 4.* & potest interim satisfacere fideiussoribus præstitis, vel firmâ datâ, idest securitate de re restituenda, licèt aliter firma accipiatur *in cap. 2. de locato, cap. ex litteris, de iure patron. cap. secundum 6. ne clerici, vel monach. Clement. 1. de excessib. Prælat.*

2. d *Pœnitentiâ, & sepulturâ.*] Idem probatur *ex cap. si res 14. q. 6. cap. si quis clericus 12. q. 4. cap. si quis membrorum 23. q. vlt. cap. falsa, cum aliis, de pœnit. dist. 5.* nec tunc obstat textus *in cap. si quis positus, de pœnit. dist. 7.* in illis verbis: *Si quis positus in vltima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & vadit, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non præsumimus, quod bene exiit: pœnitentiam dare possumus, securitatem dare non possumus.* Et *cap. idcirco, ead. dist.* vbi D. Cyprianus ait: *Idcirco frater charissime pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum suorum toto corde testantes, prohibendos omnino censuimus ab spe communicationis, & pacis, si in infirmitate, atque in periculo cœperint deprecari; quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio compellit: nec dignus est in morte accipere solatium, qui se non cogitauit esse moriturum.* In quibus doceri videtur, in vltimo vitæ spiritu pœnitentes nullo modo esse audiendos. Nam potiùs verum est, in vltimo vitæ spiritu de peccatis præteritis pœnitentiam peti posse, & iuxta dolorem pœnitentis peccata remitti, vt docent Leo *in cap. nemo,* D. Augustin. *in cap. nullus, de pœnit. dist. 7.* Et idem sanctus Doctor *in d. cap. si quis*, non docet, desperandum esse de salute eorum, qui in vltimo vitæ spiritu pœnitentiam petunt, sed solùm non audere promittere illis securitatem; & meritò, cùm timeri possit, vt Deus illis suam deneget gratiam, qui in vita pœnitentiam contempserunt, iuxta illud *Prouerb. cap. 1.* ibi: *Quia vocaui, & renuistis, ego quoque in interitu vestro ridebo: tunc inuocabunt me, & non exaudiam.* D. autem Cyprianus *in d. c. idcirco*, accipiendus est de illis, quos constat in mortis articulo non veram, sed fictam agere pœnitentiam, vt constat ex illis verbis, *pœnitentiam non agentes*; & docuit Barbosa *in cap. nullus, de pœnit. dist. 7.*

e *Viaticum non negetur.*] Sed si pœnitentia non 3.
prodest; quare viaticum præstatur, cùm ad hoc vt quis admittatur ad Eucharistiæ sacramentum, debeat habere primam gratiam per sacramentum pœnitentiæ: quomodo ergo si iste non accepit pœnitentiam proficuam, admittitur ad Eucharistiam? Cui difficultati vt satisfaciam, dicendum est, raptorem hunc in morte pœnitentiam efflagitasse, ac de peccato commisso contritionem habuisse, sed satisfacere nequiuisse, idest non potuisse: vnde licèt ratione contritionis liberaretur à pœna æterna, non tamen à temporali, quæ pro peccato debetur, soluendaque est in hac vita, vel in alia, *cap. quid ergo 23. q. 1.* docent Theologi scholastici, *in 4. dist. 15.* vnde ad eam respiciens Eugenius in præsenti ait, pœnitentiam parum prodesse debere, sed pro peccato commisso viaticum dari, hoc est reconciliationem concedi; viaticum enim accipitur variis modis, pro sacramentis illis videlicet, quæ morientibus prodesse poterant: vnde baptismus in morte collatus appellatur viaticum à sancto Basilio *in homilia de Baptismo*: notauit Balsamon *in can. 18. Concil. Carthag.* Sæpe sæpius accipitur pro Eucharistia, vt *in can. 29. Concilij Niceni*: Concil. Tolet. 1. *can.* 18. In præsenti tamen textu, ni fallor, accipitur pro minori reconciliatione. Sciendum enim est, quod olim cùm quis excommunicatus, vel alius notorius peccator, qui ob criminis grauitatem debebat pœnitentiæ solenni caput subdere, si in morbum, & vitæ discrimen incidebat, illico aduocato Presbytero pœnitentiam humiliter efflagitabat, quam Presbyter non temerè, & statim, inconsulto Episcopo concedebat, sed cùm desperatâ salute diem supremum sibi instare peccator præuidens, pacem ecclesiasticam, ac reconciliationem petebat; & tunc Presbyter ipsum reconciliabat, eaque reconciliatio minor erat, quæ etiam solenniter pœnitentibus, & in tertio, aut quarto gradu existentibus dabatur, per quam fidelium orationum, communionisque ecclesiasticæ participes fiebant. Et hæc reconciliatio viaticum necessarium appellatur à Patribus Concilij Niceni *can. 76.* Dicitur verò minor reconciliatio ad differentiam maioris, quæ solennis erat, de qua accipiendi sunt textus *in cap. qui recedunt, 26. q. 6.* ibi: *Qui recedunt de corpore pœnitentiâ acceptâ, placuit sine reconciliatoria*

manus

manus impositione communicare eos: quod morientis sufficit consolationi secundum Patrum definitionem, qui huiusmodi communionem congruenter viaticum nominauerunt. Concilium Ancyranum *can.* 7. Carthag. 4. *can.* 9. Gerundense *can.* 13. Epaun *can.* 24. Nicænum *can.* 29. Siricius *in epist. ad Tarracon.* Tolet. 2. *can.* 12. docuerunt Albaspineus *lib.* 1. *obs. c.* 1. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 149. Loaysas *in not. ad Concil. Tolet.* 11. *can.* 31. Coriolanus *in notis ad can.* 1. *Concilij Illiber.* Zerda *in aduers. cap.* 138. *num.* 7. Menardus *in notis ad lib. Sacram. D. Gregorij, fol.* 254. D. Ioannes de Ocaloca *de irregul. ex pœnit. p.* 2. *excursu* 1. Sed licet per viaticum pœnitens reconciliaretur, non censebatur plenè absolutus, nisi accepta solenni reconciliatione. Concil. Carthag. 4. *can.* 74. ibi: *Pœnitentes, qui in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si superuixerint.* Vnde facilè intelligitur præsens textus in verbis suprà relatis. Nam cùm raptor bonorum sit excommunicatus, *cap. in literis, hoc tit.* & quia publicus, & notorius raptus erat, debebat solenniter pœnitentiam peragere, *cap.* 1. *de pœnit. & remiss.* inde ait Eugenius III. ipsum raptorem in vltimis constitutum pœnitentiam petentem, viatico non esse priuandum, vtpote remedio necessario ad salutem æternam, *cap. pœnitentes,* 33. *dist. d. cap. qui recedunt, cap. si qui de corpore* 26. *quæst.* 6. *cap. quod in te,* de *pœnit. & remiss.* Sed quia solemnem reconciliationem post satisfactionem non accepit, parum illi prodesse solemnitatem pœnitentiæ dixit Eugenius.

4. *f Sepultura illius,*] Hoc difficile admodum videtur ex eo principio, quo docemur, pœnitentem etiam in vltimo vitæ spiritu, qui meruit reconciliari Ecclesiæ & fidelium communioni, non posse priuari ecclesiastica sepultura, *cap. quæsitum* 13. *q.* 2. iunctis traditis *in cap. sacris, de sepultur.* & quæ docuerunt Iacob. Durantius *lib.* 1. *variar. cap.* 4. & *lib.* 2. *cap.* 3. Gamma *post decisiones quæst.* 3. Espenceus *de adoratione Eucharistiæ lib.* 2. *cap.* 2. Iul. Lauor. *variar. Lucubr. tit.* 2. *cap.* 12. *num.* 51. Ergo si in præsenti conceditur viaticum raptori, iniustè sepultura ecclesiastica denegatur. Cui difficultati vt satisfaciant antiquiores repetentes hîc, asserunt in præsenti non denegari raptori sepulturam ecclesiasticam, sed tantùm ne sacerdotes illi intersint, aut cum psalmis cadauer ad Ecclesiam deferant. Sed hæc solutio non conuenit disciplinæ canonicæ, cùm nunquam legamus, sepulturam ecclesiasticam concedi, prohiberi autem sacerdotibus illi interesse. Quare veriùs dicendum est, quod licèt ille, cui conceditur Eucharistica communio, regulariter non priuetur sepultura, tamen plerumque ob grauitatem sceleris, & vt alij terreantur, concessâ communione denegatur sepultura ecclesiastica, vt in *cap.* 1. *de torneam. cap. monachi, de statu monach. cap. quia in omnibus, de vsur.* Vnde licèt in præsenti casu raptori concedatur reconciliatio, tamen iustè denegatur ecclesiastica sepultura. Facit textus disertus in Concilio Toletano, anno 1473. tempore Sixti IV. *can.* 22. *Raptores, quos diuinus timor à malò non reuocat, temporali saltem pœna meritò sunt puniendi, ideoque sancto approbante Concilio statuimus, vt tales scelerati, quando ab hac luce migrauerint, ecclesiasticâ careant sepulturâ, si verò fuerint sepulti, exhumentur, etiamsi huiusmodi raptores ante obitum sacramentum pœnitentiæ receperint; nec pro eis diuina dicantur, aut oblationes admittantur.*

g Eleemosynam præsumat accipere.] Quod consequens est suprà traditis, nam si denegatur ecclesiastica sepultura, per consequens nec oblationes, nec eleemosynæ debent admitti, vt etiam statuitur *in cap. de viro* 12. *q.* 2. *cap. miror* 17. *q.* 4. *cap. eos, de consecr. dist.* 4. *cap. quia in omnibus, de vsur. cap. oblationes,* 90. *dist. cap. non est putanda* 1. *q.* 1. & aliis congestis ab Antonio Augustino *lib.* 15. *epit. iuris Pont. tit.* 23. Rationem assignarunt. Carnotensis *epist.* 186. §. *de oblationibus,* his verbis: *Nè simplicium ex hoc infirmetur conscientia, cùm talibus coniecturis existimant bonis eorum malefacta placere.* D. Thomas 2. 2. *q.* 86. *art.* 3. *Propter scandalum, ne videatur Ecclesia fauere peccato.* Plura ad ad rem Philo Iudæus *de monarch. lib.* 2. & integro *lib. de mercede meretricis non admittenda ad sacrarium.* Augustin. *in cap.* 23. *Deuteron. q.* 38. Hieronymus *ad illud Isaiæ cap.* 66. *Qui mactat pecus.* Nazianz. *orat.* 3. Lorinus *in d. cap.* 23. *Deuter. vers.* 18. docent Suarez *de relig. tract. de cultu diuino, lib.* 1. *cap.* 6. Landmeter. *de veteri monach. cap.* 40. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 55. Rosveid. *in notis ad epist.* 3. *Diui Paulini,* Albaspineus *lib.* 2. *obseru. cap.* 5. Sed adhuc hæc pars præsentis constitutionis, vbi prohibetur oblationem, & eleemosynam recipere pro raptore, difficilis redditur ex sequentibus iuris principiis. Primum nascitur ex eo, nam eleemosynam à meretrice factam recipi posse, docent Glossa *in d. cap. oblationes,* Turrecrem. & alij *in d. cap. non est putanda.* Ergo etiam raptoris eleemosyna suscipi debet, præcipuè post reconciliationem. Secundò quia oblationes non solùm à peccatoribus, verùm & à Iudæis peti, & exigi debent, *cap. quanto, de vsur.* Ergo multò magis raptorum oblationes, eleemosynæque à sacerdotibus recipi possunt. Tandem facit textus *in can.* 12. *Concilij Arelat.* 2. vbi agitur de his etiam, qui in fine viaticum receperunt: & aiunt Patres, *quod pro eo, quod honorarunt pœnitentiam, oblationem recipiatur.* Igitur similiter in præsenti casu, cùm raptori viaticum concederent, eius etiam oblationes, & eleemosynæ admitti debebant. Sed adhuc asserendum est rectè Eugeni um III. in præsenti asserere, nec oblationem, aut eleemosynam raptoris esse admittendam, quia Deus honorandus est de substantia propria, non de aliena. *Prouerb. cap.* 3. Quia hostiæ impiorum abominabiles sunt coram Deo. *Prouerb. cap.* 22. Nec dona iniquorum probat Altissimus. *Ecclesiastici cap.* 34. Nec est eleemosyna facienda de illicitè acquisitis: *cap. non est putanda* 1. *q.* 1. Nec obstat quod de eleemosyna à meretrice facta dicebamus; nam ea admittenda est: & iuxta Babyloniorum ritum meretrices Veneri mercedem obtulisse, constat ex *cap.* 1. *Michææ,* ibi: *Omnia idola eius ponam in perditionem, quia de mercedibus meretricis congregata sunt.* Quod lege veteri prohibitum fuisse constat ex *cap.* 23. *Deuteron.* ibi: *Non offeres mercedem prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, abominatio est vtrumque apud Dominum Deum tuum.* Illustrat P. Roa *lib.* 3. *singul. cap.* 12. apud Romanos etiam meretrices tempore Caligulæ Imperatoris ex quæstu meretricio tributum pendebant, idest quantumcunque vno concubitu meruisset meretrix, fisco inferebat: refert Suetonius *in Caligula, c.* 40. de quo tributo aliqui accipiunt textum *in l. cùm quidam* 17. §. *si fiscus, ff. de vsur.* sed meritò ab eis discedit D. Nicol. de Castro *in leg.* 5.

vnic. C. de capitatione ciuium, *num.* 17. qui videndus est pro eius interpretatione: & vt ad difficultatem accedamus, dicendum est, discrimen esse constituendum inter eleemosynam factam à meretrice, & factam à raptore; nam meretricis eleemosyna recipitur, quia quæstus meretricij dominium transit in ipsam; adeo vt condictio danti non competat, *l. 2. ff. de condict. ob turpem*: vnde cùm dominium eius pecuniæ habeat, rectè potest de ea eleemosynam facere: at verò raptor dominium rerum vi ablatarum non assequitur, sed penes dominum remanet; *l. 1. ff. de condict. furtiua.* Nec obstat textus *in d. cap. quanto, de vsur.* loquitur enim Pontifex ibi de oblationibus realibus necessariis, quæ à Christianis fidelibus fieri solebant ex propriis domibus ratione possessionum ad sustentationem parochi; quo casu Iudæi etiam ad onus hoc reale tenentur, vt docuit Lemaistre *lib. 2. de iuribus Ecclesiæ, cap.* 13. Nec tandem obstat dictus canon 12. Concilij Arelat. 2. qui accipiendus est de eo, qui in vita efflagitauit pœnitentiam, atque in Ecclesia solenni pœnitentiæ caput subdidit: pro quo, si ante expletam pœnitentiam, & solennem reconciliationem decesserit, oblationes admittuntur, immò Ecclesia similes oblationes recipiendo, eum restituit communioni, à qua fuerat segregatus, vt docetur in Concilio Vasensi *can.* 11. Toler. 11. *can.* 12. obseruauit Albaspineus *lib. 2. obseru. cap.* 12. At in præsenti casu raptor nec pœnitentiam petierat in vita, nec susceperat; vnde cùm non honorasset pœnitentiam in vita, meritò oblatio pro eo non admittitur, iuxta dictum canonem 12.

6. h *Presbyterorum, vel clericorum.*] Sed quænam differentia adhiberi potest in præsenti casu inter Presbyteros & clericos, præcipuè cùm pœnitentiam iniungere, oblationes recipere, & sepulturæ corpora defunctorum tradere, sint actus Presbyterorum, non verò inferiorum clericorum? Sed adhuc dicendum est, rectè Eugenium apposuisse non solùm Presbyteros, verùm & & clericos; nam Presbyter propriè accipitur pro eo, qui beneficium parochiale cum cura animarum obtinet, Concil. Chalcedon. *can.* 6. probat Cironius *ad tit. de officio Archipresb.* Clericus verò dicitur, qui capellaniam, aut beneficium obtinet, sacramenta in ea conferre valens, *cap. Capellanus, de feriis, cap. 1. de secundis nupt.* Et si adhuc instes, pœnitentiam dare tantùm ad Episcopum spectare, cæteros verò Presbyteros, seu clericos pœnitentiam concedere non posse, *cap. si iubet, cap. si Presbyter* 26. *q.* 6. plura Ant. Augustin. *in epit. iur. lib. 4. tit.* 89. & *lib.* 6. *tit.* 42. Albaspineus *lib. 1. obs. cap.* 33. & 34. Morinus *lib. 2. exercit. cap.* 7. Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap.* 65. Cæsar *de ecclesiastica hierarch. dispu.* 8. §. 2. & 5. Filesacus *in cap.* 15. *de offic. ordin.* Ergo non rectè in præsenti supponitur Presbyteros, vel clericos pœnitentiam raptori bonorum, seu violatori Ecclesiæ dare posse. Ad id respondeo, magnam differentiam versari inter pœnitentiam solennem, & priuatam, seu auricularem; solennis enim non nisi ab Episcopo pro grauioribus peccatis, & semel in vita dari potest, vt probant de ea agentes Cironius *ad tit. de pœnit. & remiss.* & *lib. 1. obser. cap.* 6. Loaysas *in can.* 6. *concil. Tolet.* Sonchetus *in notis ad epist.* 228. *Carnotens.* Lantdmeter *lib. 2. de veteri monach. cap.* 98. Gibalin. *de clausur. regul. disquisit. 3. cap. 2.* §. 3. at verò priuata, vt sacramentum est, de qua in præsenti agitur, à quolibet parocho, seu Presbytero per Episcopum approbato administrari potest.

i *Attentauerit.*] Licet conatus regulariter in delictis non puniatur, nec affectus delinquendi, nisi sequatur effectus, *l. cogitationis, ff. de pœnis, l. 1. ff. quod quisque iuris*, plura Barbosa *in axiom. verbo Affectus*, Robertus *lib. 1. rer. iudic. cap.* 6. tamen in atrocissimis delictis conatus punitur, *l. generaliter, ff. de calumniat. l. si à seruo, ff. de condict. ob turpem, l. quisquis, C. ad leg. Iul. Maiest. l. is qui cum telo, ff. ad leg. Corn. de sicar. l. si quis non dicam, C. de Episcop. & Cleric.* probant Farinac. *in praxi, p. 5. q.* 122. *num.* 14. Cuiac. *lib.* 8. *obs. cap.* 21. Hothomanus *lib.* 11. *obs. cap.* 18. Amaya *lib. 1. obs. cap.* 2. Forner. *lib. 3. rer. quotid. cap.* 17. vnde cùm delictum, de quo in præsenti, atrox esset, ideò Presbyteri illud attentantes deponuntur, & beneficio priuantur. 7.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Raptor manifestus, vel Ecclesiæ violator, si ablata restituit, vel de restituendo cauet in vita, vel in morte, ad pœnitentiam, & sepulturam ecclesiasticam admittitur: si verò nolit cùm possit, & in morte non potest restituere, pœnitentiâ concessâ, denegatur ecclesiastica sepultura.* Quæ assertio per partes probari potest *ex cap. immolans, cap. nemo, & per totam* 14. *q.* 5. *cap. si res, cap. comperimus* 14. *quæst.* 6. ex Concilio Matiscon. *can.* 7. Altissiod. *can.* 15. Cabilon. *can.* 6. & aliis congestis ab Ant. Augustin. *lib. 35. tit.* 9. In quibus variis pœnis plectuntur raptores, & Ecclesiarum violatores. Consonant lex 10. *tit. 3. partit.* 1. lex finalis, *tit.* 10. *ead. partit.* Illustrant Ioannes Calderinus *in repetit. ad hunc textum*, Couar. *in cap. alma, p. 1.* §. 4. *num* 12. Saleedo *in praxi, cap.* 109. Suarez *de censur. disput.* 42. *sect.* 5. *num.* 6. & *tom.* 1. *de relig. tract. 2. lib. 1. cap. 6. num.* 6. Sanctus Raymundus *lib. 2. summæ, tit.* 5. Coruinus *lib. 4. aphorism. iur. Pont. tit.* 20. Murga *tom. 2. disquisit. moral. disquis.* 21. 8. CONCLVSIO TRADITVR ET PROBATVR.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Peccata manifesta, publiceque commissa per solennem pœnitentiam debent expiari, *cap. placuit* 68. §. *final.* 50. *dist. cap. admonere* 8. *cap. latorem* 15. 33. *q.* 2. *cap. falsa* 6. *de pœnit. dist.* 5. *cap.* 1. *de pœnit. & remiss.* sed in præsenti peccata fuerunt publicè commissa. Ergo solenni pœnitentia debebant expiari. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. de viro nefando*, 12. *q.* 2. vbi cùm agatur de quodam raptore, & violatore Ecclesiarum, qui vasa sacra, chrisma, & alia Ecclesiæ bona surripuit, quæsitum fuit à Nicolao, an si pœnitentiam peteret, recipiendus esset? Et asserit, ita admittendum esse, vt vno anno consistat extra Ecclesiam violatam; alio ante fores Ecclesiæ sine communione maneat; tertio Ecclesiam ingrediatur, & inter audientes stet, non comedens carnem, nec bibens vinum sine oblatione: quarto denique si fructuosior fuerit pœnitentiæ labor, communioni fidelium restituatur. Ergo non rectè in præsenti affirmat Pontifex raptorem pœnitentiam efflagitantem statim ad pœnitentiam admittendum esse. 9. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, rapinam esse *violentam ablationem rei mobilis factam dolo malo, animo lucri faciendi.* Et licèt vis 10. DE RAPINA.

generali

generaliter dolum includat, *l. 2. §. doli, ff. de vi bonor. raptor. l. 14. §. eum qui metum, ff. de eo quod metus*; tamen quia aliquando datur vis sine dolo, vt contingit in vi iuste illata à Magistratu, *l. 3. §. 1. ff. de eo quod metus, l. 4. ff. de statu hominum*: ideo in præsenti definitione vltra vim adijcitur *dolo malo*; & signanter ponitur dolus malus, quia plerunque res aufertur vi, & absque dolo malo, vt contingit in domino, qui repetit rem propriam, sibi licere existimans eam propria auctoritate occupare: quia enim dolo malo non facit, nec lucri faciendi causâ, sed tantùm, iuris ignorantiâ recuperandi animum habet, raptor dici non potest, *l. 2. §. hac actio 18. ff. de vi bonor. rapt.* Sed ne homines priuati ius sibi dicant, cautum fuit constitutione Theodosij & Arcadij, vt si dominus id fecerit, dominium rei amittat; sin non dominus, non solùm rem, verùm & eius æstimationem restituere compellatur, *l. si quis in tantam 7. C. vnde vi.* Similiterque Imperator Marcus constituerat, vt si creditor debitori vim fecisset debiti extorquendi gratiâ, amitteret ius crediti, *l. penult. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. l. extat 13. ff. de eo quod met. caus.* Dixi etiam rei mobilis, quia res mobilis debet esse, vt rapta dicatur, immobilis autem rei quemadmodum nec furtum, ita nec rapina fit, quia nec ferri, auferriue valet, *l. 1. & 2. C. de vi bonor. rapt.* circa eam ergo tantùm datur inuasio, cuius causâ vel interdictum competit, vel condictio triticaria, vel iudicium publicum legis Iuliæ, *l. 1. ff. de vi & vi armat. l. 7. C. eod. l. 2. ff. de condict. tritic. l. 3. §. final. ff. ad leg. Iul. de vi public.* Omnis ergo vis, siue publica, siue priuata, constituere potest rapinam à furto contradistinctam, nec aliter se ad furtum simplex habentem, quàm includens ad inclusum. Tota enim furti quidditas reperitur in rapina, nam furtum essentialiter constituitur per ablationem iniustam rei alienæ. Quod autem ea ablatio sit occulta, spectat dumtaxat ad modum auferendi accidentarium; vnde accidentaria aliqua distinctio, non autem specificatio furto aduenit, itaque tota furti substantia rapinæ innititur, adiunctâ insuper nouâ iniustitiâ in personam, propter vim ei illatam: quæ iniustitia est differentia rapinæ intima, & essentialis, vt proinde furtum & rapina asserantur specie differre. Ex iis constat, quàm grauius simplici furto sit crimen rapinæ, quod latè confirmat Gabriel *in 4. dist. 15. q. 3.* adducens textum *in cap. pœnale 14. q. 5.* perspicuum autem est multò acerbius delictum esse; siquidem ex parte raptoris inferentis iniuriam maior audacia, & iniquitas se prodit, propterea sanctus Chrysost. *homil. 10. in 1. ad Thessalon.* affirmat raptorem propter vim, & violentiam maximam iniuriam inferre, his verbis: *Illud vis est & violentia, vt faciliùs quis mille talenta sponte dabit, & nihil se passum esse putabit, quam vt tres obolos præter animi sententiam abreptos mansuetè ferat.* Genera raptorum varia sunt. Alij effractores sunt, qui domos, aut horrea furandi causâ effringunt, aut parietes perfodiunt, *l. 1. §. simili modo, l. 2. ff. de effract.* quos describit Iuuenalis inter incommoda vrbis *satyr. 3.* Alij sunt latrones, & grassatores, qui ferro obsident latera viarum, spoliantque obuios. Prædones alij, qui prædas agunt, inter quos, & latrones nihil interesse existimauit Accursius *in l. hostes 118. ff. de V. S.* Sed contrarium rectiùs docuit Cuiac. *lib. 15. obs. cap. 31.* Galli prædones appellant Burgandos, à Burgando insigni prædone, qui in partibus Aquitaniæ tempore Nicolai I. violentas deprædationes etiam in Ecclesias exercebat, vt refertur *in dict. cap. de viro 12. q. 2.* Vel Brigandos à Brigantibus populis Hiberniæ latrocinio, & prædæ deditis, de quibus Tacitus *lib. 12. annal.*

II. Deinde sciendum est contra raptores varias esse proditas actiones, tam criminales, quàm ciuiles. Et primò datur publicum iudicium legis Iuliæ de vi, si vis facta sit armis, de vi publica: si sine armis, de vi priuata, *l. 1. & 3. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. l. 3. l. penult. ff. ad leg. Iul. de vi public. §. item lex, Instit. de public. iudic.* Secundò actio legis Corneliæ de sicariis, si rapinis cædes mixtæ sint, aut furti faciendi causâ cum telo quis ambulauerit, *l. 1. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. 2. 3. & 4. C. eod. tit.* Datur etiam iudicium publicum legis Iuliæ de sacrilegiis, & peculatu, si quis ædes sacras, aut ærarium effregerit *l. 4. §. mandantis, l. 6. 9. & 11. ff. ad leg. Iul. pecul.* etiam extra ordinem raptorem accusari posse, constat ex *l. final. ff. de priuat. delict. l. 1. §. 1. ff. de incendio & ruina.* Ciuiles quoque actiones in raptorem dantur: prima intra annum vtilem in quadruplum; post annum in simplum. Quadruplatur autem verum rei pretium, non etiam quod interest: nec quadruplum totum pœna est, sed inest quadruplo rei persequutio, *l. 2. §. in hac 13. ff. de vi bonor. raptor. princip. Instit. eod. tit. §. vi autem, Instit. de oblig.* Sed nec in omnes bonorum raptores pariter animaduertitur; nam distinctio adhibenda est inter manifestos, & nec manifestos. Raptor manifestus is dicitur, quem dominus agnoscit, & deprehendit sua rapientem, & asportantem: nec manifestus, qui cautè vim infert, vt si absente domino fores ipsius effringat, & intus grassetur, *l. si quis vxori, §. vlt. ff. de furtis.* Raptor autem, siue manifestus, siue non manifestus, is intelligitur, qui vi, dolo malo, & coactis hominibus armatis deprædatur, *l. 2. ff. de vi bonor. raptor.* Vtrique eadem pœna imponitur, *l. 1. ff. eod. cap. in antiquis 12. q. 7.* Sed quia hæc pœna proueniens ex publico iudicio, scilicet ex lege Iulia de vi priuata, leuior erat, quàm pœna furti, Prætori visum fuit dare electionem, vtrùm aduersus manifestum raptorem quis actione furti priuata agere velit, an verò actione vi bonorum raptorum ex lege Iulia, *d. l. 2. §. 2.* ne minorem pœnam exigeret, quàm si cogeretur agere publico iudicio vi bonorum raptorum. Contra nec manifestum raptorem idem non procedit, cùm pœna nec manifesti furti sit in duplum, satius enim erit tunc agere vi bonorum raptorum in triplum, vt docuit Papinianus *in l. si vendidero, §. cùm raptor, ff. de furtis.* Raptor ergo manifestus existimandus est, qui conueniri potest ex lege Iulia, & plecti in quadruplum actione priuata manifesti furti: si verò collectis hominibus armatis ita callidè, & dolosè versatus sit, vt non fuerit deprehensus, tunc furti nec manifesti pœnâ, quia leuis est, non punitur, sed potiùs vi bonorum raptorum. Quem iuris ciuilis ordinem sequutus est Eugenius in præsenti, innoens grauius agendum esse cum raptore manifestè deprehensio: de quibus iudiciis, & eorum cursu videndi sunt Reuardi *lib. 3. select. cap. 5.* Donel. *lib. 15. comment. cap. 30.* Cuiac. *lib. 17. qq. Papin. in d. l. 80. §. cùm raptor, ff. de furt.* & *lib. 12. qq. Pauli in l. 10. ff. de dolo* & obseruandi sunt textus *in l. 5. C. de nauicular.*

De poenis raptorum.

lib. 11. l. 2. ff. de extraordin. cognit. l. 44. ff. de acquir possess. l. ... §. 3. ff. de publican. l. si regenda, §. 1. ff. de praescript. verb. l. 1. §. alea, ff. de aleat.

12. TRADITVR RATIO DECIDENDI. His suppositis apparet ratio præsentis assertionis; nam cùm raptor bonorum non solùm tenetur de peccato commisso pœnitentiam facere, & ita Deo satisfacere; verùm & pro damno illato in proximum satisfacere, & bona ablata restituere, *cap. cum tu, de usur.* ideo asserit Eugenius, raptorem etiam pœnitentiam petentem cogendum esse restituere, præcipuè cùm non dimittatur peccatum, nisi restituatur ablatum, regulâ *peccatum, de R. I. lib. 6.* & si cùm potuit, restituere noluit, postea tamen in vltimo vitæ spiritu positus, cùm restituere non poterat, pœnitentiam petierit, reconciliatio illi non est deneganda, sed sepultura ecclesiastica non est concedenda, vt sic alij terreantur, & cùm possunt, ablata restituant.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam procedit quando publicus peccator sanus pœnitentiam petit pro crimine graui, & notorio ex quo cæteri fideles scandalum passi sunt; nam tunc procedit principium textus *in di . cap. 1. de pœnit. & remiss.* videlicet vt peccata publicè commissa publicè defleantur: at verò in præsenti casu raptor pœnitentiam petebat in vltimo vitæ spiritu, vnde reconciliatio illi conceditur; quia quacumque hora ingemuerit peccator, audiendus est; iuxta suprà tradita: sepultura autem non conceditur, quia cùm potuit, restituere noluit. Vnde cùm *in dict. cap. de viro*, agatur de pœnitentia solenni iniungenda burgando publico raptori, ideo Nicolaus formam pœnitentiæ solennis præscriptam illi iniungit. 13. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT III.

ᵃ *Ex Concilio Lateran.*

EXcommunicationi quoque subdantur, qui Romanos, aut alios Christianos pro ᵇ negotiatione, vel aliis honestis causis nauigio vectos, aut capere, aut rebus suis exspoliare præsumunt. Illi etiam, qui Christianos naufragium patientes, quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur, ᶜ damnanda cupiditate rebus suis exspoliare præsumunt, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere.

NOTÆ.

a *Lateran.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap. 2.* vbi additur *pars capitis ita quorundam*; vnde cognoscitur in præsenti referri secundam partem textus *in cap. ita quorundam, de Iudæis*, & integer canon extat in Concilio Lateran. celebrato sub Alexandro III. *cap. 24.*

b *Negotiatione.*] De plena securitate, quâ gaudere debent negotiatores, etiam tempore belli, egi *in cap. 2. de treug. & pace.*

1. c *Damnanda.*] Ita legitur in prima collectione, & in ipso Concilio locis suprà citatis. Sed in hac sexta collectione legitur *damnata*: forsan allusit Raymundus ad authenticam *nauigia, C. de furtis*: & hæc lectio poterit retineri, quæ displicebat Ant. Augustino *in notis ad hunc textum.*

COMMENTARIVM.

2. PRo huius textus expositione nonnulla præmittenda sunt de naufragiis, & naufragorum bonis. Et primò sciendum est, merces, quæ subactæ tempestate, & leuandæ nauis causâ in mare proiiciuntur, manere in dominio eorum, quorum fuerant, nec haberi pro derelictis; *l. qua ratione, §. final ff. de acquir. dominio.* Ratio est, quia ad leuandam, saluandamque nauim propter necessitatem in mari proiiciuntur; *l. 2. § final. l. qui leuandæ, ff. ad leg. Rhodiam, l. quæcumque, ff. de acquir. domin. l. interdum 21. § 1. ff. de acquir. possess. §. final. Instit. de rer. diuisione.* Inde prouenit, vt qui eas surripuerit, furtum committat, cùm dominus non animo delinquendi eas proiecerit, *l. in rum, authent. nauigia, C. de furtis, l. 1. & per totum ff. de incendio & ruina.* Explicant Cæpola *de seruit. cap. 27.* Pancirola *lib. 1. var. cap. 57.* Pinel. *lib. 2. select. capit. 9. num. 1.* Gomez *in l. 45. Tauri, num. 61.* Nec contrarium probat textus *in l. falsus 44. §. si iactum, ff. de furtis*, de cuius solutione videndi sunt Amaya *lib. 2. obs. cap. 7. num. 24.* Pinel. *lib. 2. select. cap. 9. num. 1.* & in hac parte obseruandi sunt textus *in l. 3. §. 1. ff. de incend. & ruina, l. final. §. 1. ff. de muner. & honor. l. qui seruandarum, ff. de prescrips. verb. l. penult. ff. de rerum diuis. l. 2. C. de naufrag. lib. 11. l. 3. §. Labeo, l. Pomponius 44. §. idem, ff. de acquir. possess.* iuncto Amaya *lib. 2. obs. cap. 7. num. 25. l. final. §. 4. ff. de publican. l. 35. ff. de condit. & demonstr. l. 58. ff. de acquir. dominio.*

Deinde sciendum est, licere propria auctoritate merces naui vectas in mare proiicere, quia id communis salutis causâ, & ob bonum commune totius nauis fit, vt etiam accendi ignis causâ licet vicinas ædes incidere absque eo, quod actio in factum, vel legis Aquiliæ detur, *l. 3. vers. idem, ff. de incendio & ruina, l. si quis fumo, §. 1. ff. ad leg. Aquil.* Verùm si pereant merces ita iactatæ, simile damnum non est tantùm illius, cuius merces tantùm iactatæ sunt, sed commune totius nauis, & quilibet, qui se, mercesque suas inde saluas fecit, tenetur pro rata ad contributionem, iuxta legem Rhodiam, de qua *in l. 1. & 3. ff. ad leg. Rhodiam. l. item 13. §. 1. l. in nauem 31. ff. locati, l. si quis fullo 45. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* cuius legis historiam, & capita refert Morisotus *lib. 1. orbis maris. cap. 30.* Ratio est, quia æquum videtur, vt commune sit damnum eorum, qui ob res socij in mare iactatas suas saluas fecit, *l. 2. §. æquissimum, ff. ad leg. Rhodiam.* 3. DE LEX RHODIA.

diam. Circa quam contributionem obseruandi sunt textus in l. qui seruandarum, ff. de praescript. verb. l. 3. §. ait, ff. nautæ, caupones, l. Pomponius 44. §. 1. ff. de acquir. domin. l. 2. §. 1. ff. de negot. gestis, l. si ex legati 23. ff. de V. O. l. in conductu, C. si certum petatur, l. 55. ff. de condit. & demonstr. l. 4. §. 9. ff. de adilit. edict. l. final. C. de nauf. ag. lib. 11. l. 3. §. est & alia, ff. quod vi aut clam. cum lege 3. §. si quis 45. ff. ad leg. Aquil. Et pro illustratione difficilis textus in l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam. videndi sunt Amaya lib. 1. obseru. capit. 1. numer. 70. D. Ioannes Ramos in analect. ad ipsum textum, I. Gothofr. in opuscul. ad eundem textum, Mancinus lib. 3. de triplici iuris collat. cap. 214. Salcedo ad D. Thomam de regim. Princip. lib. 3. cap. 13. differt. 39. D. Iosephus de Retes lib. 8. opusc. cap. 19.

4. DE IVRE NAVFRAGOR. Deinde sciendum est apud varias gentes, præcipuè barbaras, in vsu fuisse, esseque, vel ex eorum constitutionibus, vel ex veteri corruptela, vt naufragantium bona, quæ ad eorum litora appellerent, vel in eorum portus colliderentur, fierent fisci, siue quod idem est, publicarentur. Curtius Fortunatianus lib. 3. artis Rhetoricæ, ibi: *Nulla certior definitio est, quàm naufragantium bona esse publicanorum, id est eorum, qui publica vectigalia, aut portoria conducta habebant.* Sopater in Aphthonium, pag. 107. Alludit Iuuenalis satyra 4. *Res fisci est vbicumque natat.* Quam legem apud varias Septentrionales gentes in vsu fuisse probant Grotius lib. 2. de iure belli, cap. 7. §. 1. & in notis Salmuth. ad Panirolam, lib. 2. memorab. titul. 11. Guilielmus Benedictus in cap. Raynuntius, de testamentis, Verbo vxorem nomine Adelasiam, numer. 935. Rebuffus ad leges regias, glossa 5. numer. 74. Hinc querela in naufragij raptorem mari ipso sæuiorem. Paulinus ad Macharium epist. 36. *Ne patiaris inuidiâ diaboli per hominem improbum Secundiniano eripi, vel iam ereptum negari, quod illi de naufragio redonauit Deus: procurator Christiani viri, fratris nostri Posthumiani esse dicitur, qui eam nauem in Bruttiorum litore, quò possessio Senatoris alluitur, adlapsam, auarior mari, & sine tempore piraticam in terra agere occupauit, & captam vacuefecit; nam etiam nunc in ipso litore inanis manet, vt damnum oneris frustra in pelago seruati, & in terra perditi contestetur: deposita iam sæpe apud iudicem prouincialem super hoc patrocinio querela, sed Pharao noster indurauit cor suum.* Immò de Græcis & aliis politioribus populis idem notat Fornerius ad Cassiodor. lib. 4. epist. 7. Immò & hoc ius ad territorij quoque dominos translatum fuisse probat Dadinus Altesserra de Ducibus lib. 2. cap. 13. Nec his naufragiis parcebat Agathensis Episcopus in ora maritima Occitaniæ: quare reus postulatus fuit apud Innoc. III. in cap. cum dilecti, de accusat. & crudele hoc latrocinium solere ad Rupellam exerceri, refert I. Bielius lib. 1. obseru. sacrar. cap. 6. *Nimirum si grauior tempestas in nauem aliquam incubuerit, & magna ex parte fractam in litus eiecerit, miseros naufragos eo tantum nomine, quòd nondum plenè miseri sint, teteriori tempestate in litore subiacere, omnibus quæ fluctus ipsis reliqua fecerant, occurrentium direptioni patentibus.* Quam immanitatem Honorius Papa in rescripto ad Hildebertum Cenomanensem (est inter eius epistolas 67.) acerrimè corripuit, & quotannis fulmine Apostolico damnari iussit; hancque censet Theophilus Raynaud. tom. 4. de vitiis, lib. 3. sect. 3. cap. 6. fuisse primam originem percellendi anniuersario anathemate diripientes naufragorum bona; fortassis quòd non ad Rupellam duntaxat, sed alibi quoque eadem barbaries locum haberet. Certè iam olim apud Britannos idem in vsu fuisse constat ex Ildeberto Cenoman. epist. 95. In Stadensi ora idem viguisse scribit Albertus Stadensis: sed & in Bruciorum litore idem obseruatum fuisse constat ex dicta epistola sancti Paulini, vbi Fronto, & Duceus hanc immanitatem paucis, sed luculenter exagitant. Et quidem adeo inualuit lex hæc, vt non tantùm res, verùm & homines quoque ipsi ex naufragio seruati fisci commodis adscripti in seruitutem abducerentur. Cuius rei exemplum habemus apud Abbatem Stadensem pag. 153. ibi: *Friderici auia, & mater de Anglia nauigantes in Comitatu Stadensi naufragium passæ sunt, & secundùm prisci iuris rigorem, tam homines, quam res regia ditioni sunt mancipati.* Et statim: *Quæsiuit in sententia, an licitè possit vindicare sibi mancipium suum vbicumque reperiret: & cùm lata esset sententia, quod posset, dedit magnam alapam clerico.* Et tandem ait: *Auia & mater sub prætextu naufragij seruituti sunt addictæ.*

Apud Romanos in primis lege Cornelia de sicariis pœna statuta fuit aduersus eum, qui naufragium suppresserit, l. 3. §. item is 4. ff. ad leg. Corn. de sicariis. & ex rescripto Antonini, testante Vlpiano in l. vlt. ff. de incendio & ruina, vnicuique licuit naufragium suum colligere: quod rescriptum extat in l. 1. C. de naufrag. lib. 11. Dudum enim viris doctis placuit, non Constantini, sed Antonini esse illam constitutionem. Quas causas breuiter, leuatoque velo esse decidendas Imperatores Honorius, & Theodosius sanxerunt in l. de submersis 5. C. eod. titul. quæ in Theodosiano est 6. Inter legem Corneliam, edictumque Antonini Senatusconsultum intercessit factum Claudiani temporibus, ne naufragus opprimeretur, néve clauus vnus ex naufragio supprimeretur, l. 1. §. vltimo, l. 3. §. final. cum l. sequenti, ff. de incendio & ruina; in cuius legis 4. § 1. Antonini aliud rescriptum proponitur, quo grauissimæ pœnæ statutæ sunt in naufragij, naufragorumque direptores: de cuius legis sensu, & lectione agit cum iudicio Petrus Faber lib. 2. semestr. cap. 5. pagina mihi 59. Anterior alia constitutio Hadriani refertur à Callistrato contra possessores prædiorum iuxta litora maria, in l. nec 7. eod. titul. quâ tanquam latrones puniuntur, qui aliquid ex naufragio subripuerint, aut suppresserint, edictumque Prætoris, de quo in l. 1. ff. eod titul. & in l. 18. C. de furtis, eos punit in quadruplum tanquam raptores, qui ex hoc infortunio, vel ex hac calamitate aliquid rapuerint, vel receperint, vel retinuerint: quam quadrupli pœnam reperio etiam sancitam inter leges Rhodiorum, cap. 48. & in l. 18. titul. de furibus, lib. 7. legum Vvisigoth. notauit Petrus Gregorius lib. 37. syntag. cap. 3. quod edictum Prætoris imitatus postea fuit Imperator Leo Philosophus, more solito prudentiam Romanorum taxans; sed immeritò, quasi ex æquo non punierint eos, qui naufragos exspoliarint, ac eos qui res ex naufragio suppresserint, sed hoc falsum est, vt patet ex constitutionibus suprà laudatis, maximè ex lege Cornelia 5. DE IVRE ROMANORVM.

de

de sicariis. Sanxit ergo Leo nouellâ suâ 64. vt in quadruplum supptessor teneretur; sed & quod ait, olim capitaliter, siue pœnâ mortis punitum fuisse qui res ex naufragio diripuisset, non video vnde collegerit, quippe legis Corneliæ de sicariis, nec edicti Antonini tam grauis pœna non fuit. Sed ad rem nullus asperiùs in direptores naufragij animaduertit, quàm Andronicus Comnenus Imperator, qui Imperium arripuit ad annum Christi M. C. LXXXIII. occubuitque malè à populo mulctatus, immò mactatus anno M. C. LXXXV. vt comperiunt Baronius, Gaulterus, & alij Chronologi. Hic provt iracundus, asper & inexorabilis erat, sed iustitiæ tenax, vt ex gestis ab eo constat: & videns iam in prauam consuetudinem abiisse apud Romanos, eosque solos, vt naues tempestate in litus eiectæ, non modò à nemine adiuuarentur, sed ab accolis quouis turbine sæuioribus diriperentur; iniquissimæ isti rationi tam acriter est aduersatus, & ita piraticam illam rapacitatem compescuit, vt hæc vna res amplissimas eius laudes complectatur, orationeque in Senatu, & coram Proceribus habita ita sanxit: *Si quis vestrûm nostra authoritate Magistratum aliquem gerit, si quis fundos maritimos possidet, is primùm seipsum, deinde subditos quoque ad iustitiam, & imperij nostri obseruantiam, ac reuerentiam confirmet: vt autem pœnæ quoque modum noueritis, quam edicti mei contemptor luet, in malo nauis pendebit: si malum marinus fluctus deturbauerit, in alto litore, editaque specula altissima arbori affigetur.* Hæc ex Niceta Coniate *lib. 2. de vita Andronici Comneni*, vbi provt est floridus, & amœnus, amplificationibusque, & figuris gaudet, multa in detestationem huius crudelitatis, & in commendationem huius edicti Imperialis scribit omnino legenda. Sub idem tempus Fridericus Ocnobarbus, qui imperauit ex anno 1150. vsque ad annum 1190. vt constat ex iisdem Chronologis, legem non multò dissimilem in occidente tulit, quæ in corpus iuris redacta est, *authent. nauigia, C. de furtis, cap. 4. de consuetudine, in 5. compil.* illáque sancitur, vt qui res ea naufragio diripuerit, suppresserit, retinuerit, publicatione bonorum puniatur, & extraordinariæ subiaceat pœnæ, provt audacia efflagitauerit, idest arbitrariæ, vt sensit Menochius *de arbitr. casu* 297. quem, aliosque sequitur Farinac. vtiliter videndus 3. *part. prax. crimin. tit. de furtis, quæst.* 168. *cap.* 4.

6. De eodem avar. Ex quo facilè suspicor, tam in Oriente, quàm in Occidente prauum morem viguisse illis temporibus occupandi res naufragio deperditas, licèt dominus cognosceretur, & quæ forsan in litora, vel portus perueniebant, siue nauigia ipsa essent, siue merces, vt suprà probaui, & constat ex Siranio Sopatro *in Hermog.* & ex Iuuenali *satyra* 4. qui tamen potius taxat tempora, moresque sæculi Domitiani totâ illâ satyrâ, & frequentissimas delationes, quàm propriè loquatur de naufragiis.

Si quid Palphurio, si credimus Armiliato,
Quidquid conspicuum, pulchrumque est æquore toto,
Res fisci est vbicumque natat: donabitur ergo,
Ne pereat, &c.

Ergo teterrimus ille mos à Græcis, Barbarisque iam olim vsurpatus, nouissimis temporibus in terris vtriusque Imperij serpere cœpit, donec prædictis duabus constitutionibus auerruncatus fuit. Non ita tamen apud Rhodios receptum erat, ex quorum lege quidquid leuandæ nauis causâ eiectum erat à naufragis, aut timentibus naufragium, veteribus dominis restituebatur, *l. 1. & 2. l. qui leuandæ 8. ff. ad leg. Rhodiam, l. falsus 43. §. si iactum, ff. de furtis.* Cum qua Rhodiorum lege conuenit rescriptum DD. fratrum *in l. finali, §. si propter 8. ff. de publican. & vectig.* qui rescripserunt, ad publicanos non pertinere, quod in mare iactatum fuit nauis leuandæ causâ: ergo pristino domino restitui debent, vt iam supra probaui. Inde etiam publicani habitantes insulas Cycladas maris Ægæi, voluerunt diripere Eudæmonem, & socios Nicomedienses naufragium facientes circa Icariam, quæ est vna ex Cycladibus, *in l. deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam de iactu:* quibus Antoninus consuluit præcipiens, vt eorum causa lege Rhodiorum decideretur, in quantum Romanis institutis contraria non esset; quod fuit iubere, vt sua cuique propria restituerentur, secundùm quod ipse Antoninus rescripserat *in l. 1. C. de naufrag. iuncta l. final. de incendio, & ruina.*

7. Amplius de eodem avar. Sed quod Fornerius, & alij existimant *ex l. 2. & per totum ferè C. de naufrag.* & ex eodem titulo *in Theodos. lib. 13. titul. 18.* post biennium, & ex nouioribus constitutionibus, post annum noo fuisse ius repetendi res suas illis, qui naufragium passi fuerant, sed apud occupatores remanere, adeo incertum est, vt nihil à vero sensu illorum textuum magis distet; loquuntur enim de periculo corporis, collegij, cœtus naniculariorum publicas species transportantium, à quo liberantur, si probent ex facto naufragij, vel naues, vel merces iactatas periisse, nisi præcedens culpa sit ipsorum, qui postea sustinuerunt naufragium, vel ex leui causa merces iactarunt: quo in casu adhuc post naufragium sustinent periculum, *l. vlt.* sic intelligenda, *C. eod. titul.* vel si in tempore nauigationis præstituto non nauigarunt, *l. quoties 3. C. Theodos. eod. titul.* ibi: *Placuit sanè, vt Nouembri mense nauigatione subtracta, Aprilis, qui æstati est proximus, susceptionibus applicetur, cuius susceptionis necessitas ex Kalendis Aprilis in diem Kalendarum Octobris mensura seruabitur, & in diem Iduum earundem nauigatio porrigetur.* Quò alludunt verba textus *in l. vtique 16. §. 1. ff. de rei vindic.* ibi: *Sin autem petitam tempore nauigationis trans mare misit.* Et *in l. qui petitorio 36. in fine, eod. titul.* ibi: *Et qui nauem à se petitam aduerso tempore nauigatum misit, si ea naufragio perempta est, & pactum, quo Callimachus promisit intra idus Septembris nauigare in Syriam, mercesque reparare.* Apud Scæuolam *in l. qui Romæ 122. §. 1. de verb. oblig.* quod ad hunc textum obseruauit Alciatus *lib. 10. parerg. cap. 19.* ne mare antè clauderetur: de quo ritu expressiùs quam alij Flauius Vegetius *lib. 4 de re milit. cap. 39.* verba sunt: *Phenica de cursu, idest ab ortu Pleadum, à die 6. Kalend. Iun. vsque ad Arcturi ortum, idest in diem 18. Kalend. Octobris, secura nauigatio creditur, quia æstatis beneficio ventorum acerbitas mitigatur: post hoc tempus vsque in 3. Idus Nouembris incerta nauigatio est, & discrimini propior: propterea quia post Septembris Idus oritur Arcturus, vehementissimum sydus, VIII. Kalend. Octobris æquinoctialis euenit acerba tempestas, circa nonas verò Octobris hædi pluuiales, VIII. eiusdem Taurus: à Nouembri autem mense crebris tempestatibus nauigia conturbat Vergiliarum hyemalis occasus.*

casus. Ex die igitur III. Id. Nouembris vsque in diem 8. *Id. Martij maria clauduntur; nam lux minima, noxque prolixa, nubium densitas, aeris obscuritas, ventorum, imbrium, vel niuium geminata sauitia non solùm classes à pelago, sed etiam commeantes à terrestri itinere deturbat: post natalem verò (vt ita dicam) nauigationis, qui solenni certamine, publicoque spectaculo multarum gentium celebratur, plurimorum syderum, ipsiusque temporis ratione vsque in Id. Maias periculosè maria tentantur.* Seruius ad illud Virgilij *primo Georg. versu* 137.

> *Nauita, tum stellis numeros, & nomina fecit,*
> *Pleiadas, Hyadas, claramque Licaonis Arcton.*

Sic ait: *Pleiades signum est ante genua Tauri, quod ortu suo primum nauigationis tempus ostentat; dicta ab eo, quod est pleo nauigo, latinè Vergilia dicuntur à verni temporis significatione. Hyades sunt in fronte Tauri, quòd ortu suo concitant pluuias, latinè succula dicuntur.* Alia testimonia ibidem adducit eximius Zerda *numer.* 23. Lunaque, siue Diana sic alloquitur Apuleium *lib.* 11. *suarum transform.* non procul à principio: *Diem, qui dies ex ista nocte nascetur, aterna mihi nuncupabit religio, quo sedatis hybernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, nauigabili iam pelago rudem dedicantes carinam primitias commeatus libant mei sacerdotes.* Et paulò inferiùs: *Inter hac, & festorum victorum tumultum paulatim progressi iam proximamus ripam maris, atque ad ipsum illum locum, quo pridie meus stabulauerat asinus, peruenimus: ibidem simulacris ritè dispositis, nauem faberrimè factam, picturis miris Ægyptiorum circum sepium variegatam, summus sacerdos tada lucidà, & ouo, & sulphure solennissimas preces de casto prafatus ore, quam purissimè purificatam Dea nuncupauit, dedicauitque: huius aluei felices mittens Carbasus litore votum in astans progerebat*, &c. Cicero lib. 2. *epist. ad Q. frat. epist.* 5. illic: *Erat autem iturus, aiebat, ad III. Eid. April. vt aut Labrone, aut Pisis conscenderet: tu mi frater simul ac ille venerit, primam nauigationem, dummodo idonea tempestas sit, ne omiseris.* Et prope finem: *Tuas mirificè literas exspecto, atque adhuc clausum mare scio fuisse, sed quosdam venisse Ostiâ dicebant, qui te*, &c. Alia videas apud Ferretum *de re nauali lib.* 11. §. 2. & 3. Ioannem Seldenum *in prafat. ad libros maris clausi*, Henricum Salmut. *ad memorab. Pancirol. lib.* 2. *titul.* 11. *pag.* 239. Carranzam *in tract. de la reduccion de las monedas*, 1. *part. cap.* 2. §. 2. *pag.* 45. & 46.

8. DE NOVIS CONSTITVTIONIBVS.

Nulla tamen constitutio expressiùs quàm nouissima Friderici de naufragiis cauit; ita enim naufragis prospexit, eisque bona restitui iussit, si non essent ex his, qui piraticam exercent, vel Imperij, nominisque Christiani hostes sint, siue vt textus loquitur, inimici, id est qui diuersas partes sequuntur, quamuis inter vtrumque populum bellum actualiter non sit; quibus bona non iubentur restitui, si patiantur naufragium. Videamus tamen quibus ex veteri iure Romano hæc bona adiudicarentur? Placet mihi ita distinguere sub eruditorum censura: Si hostes populi Romani naufragium faciebant, publicanis hæc bona adiudicari, qui publica fisci conducebant, probat non malè textus iam allegatus *in dict. l. vltim.* §. *si propter* 8. *ff. de publicanis*; alioquin nullus erit locus dubitationi, si nulla essent omnino naufragia, quæ ad publicanos pertinerent: quò etiam tendit commodiùs intellectus Fortunatiani locus suprà relatus, in quo nullam esse certiorem definitionem tradit, quàm naufragium ad fiscum pertinere: si ciues, & subditi, & socij, qui easdem partes in bello sequebantur, naufragabant, ipsis restituenda esse naufragia, compertum est ex legibus, & constitutionibus suprà relatis. Quod si gens naufragium passa sit, cum qua nec bellum erat Romanis, nec fœdus pacis inierant, sed omnino exteri erant, quamuis homines capti ab eis serui capientium fierent, vt constat *ex l. postliminium*, §. *in pace*, *ff. de captiuis*, notauit D. Iosephus de Retes *lib.* 6. *opuscul. cap.* 4. *numer.* 1. post Desiderium Heraldum *lib.* 1. *animadu. ad Salmasium, capit.* 3. *numer.* 9. contra Grotium *lib.* 3. *de iure belli, capit.* 9. *numer.* 18, tamen miseriæ, & naufragantium misericordiæ puto datum fuisse, ne res ipsorum opprimerentur, subtraherentur, publicarentur: quod ita probo. Olim lege Cornelia de sicariis vindicatum fuit delictum eorum, qui naufragium suppresserint: mox pœna repetita fuit Senatusconsultis factis temporibus Imperatoris Claudij, deinde Hadriani constitutione; item quadrupli pœna ex auctoritate perpetui edicti, tandem Antoninus acres pœnas imposuit aduersus eosdem direptores, vel occultatores, vt suprà notatum manet: & post hæc omnia laudatur simpliciter eiusdem Antonini rescriptum, quòd naufragium facientibus res suas restitui iussit, nullâ in contrarium pœnâ impositâ. Ergo vt hoc rescriptum dignum sit laudibus, quibus solet extolli, immò vt alicuius momenti sit, debet de naufragiis peregrinis exterarum nationum accipi, erga quos misericordiores fuerunt Romani, quàm si naufragium non fecissent, ne genus crudelitatis ipsis reputaretur, vltra naufragium *velle sauire*, vt vsurpem Cassiodori verba *lib.* 4. *epist.* 7. quod fortè sensit Hugo Grotius magni iudicij auctor *lib.* 2. *de iure belli, cap.* 7. §. 1. vbi docet à ratione naturali abhorrere leges ciuiles, quæ naufragorum bona fisco addicunt, quia ius suum alicui auferre sine causa, mera iniuria est; adducitque locum Euripidis in Helena: *Suum*, inquit, *naufragos spoliare, quod genus est nefas?* Dionis etiam Prusiensis *orat.* 7. *Absit, ô Iupiter, vt lucrum captemus tale ex hominum infortunio.* Quibus testimoniis annectit dictam legem 1. *C. de naufrag.* quæ solam inter homines naturalem cognationem redolent, nec peculiarem iustitiam inter conciues respiciunt. Ergo denotat, esse contra fas, & contra iustitiam omnibus hominibus naturaliter debitam bona naufragi exteri diripere, subripere, occultare: & ita, vt censeo, etiam de iure Romanorum ex Antonini constitutionibus à naufragorum præda fiscus, & priuati repulsi fuerunt, ne ex aliena calamitate compendium facerent, *l.* 1. *C. de naufragiis*, ibi: *Nihil iuris habere fiscum in aliena calamitate, vt ex re tam luctuosa compendium quarat.* Et pœnæ generaliter propositæ fuerunt in direptores earum mercium, earumque vsucapio, aut collectio omnibus vetita fuit, *l.* 1. *l.* 4. §. *vltim. ff. de incendio*, *l. vltim. C. de naufrag. l.* 21. §. 1. *ff. de*

acquir,

acquir. possess. l. 9. §. vltim. l. 44. ff. de acquir. domin. ita vt nunquam in commissum, aut fiscum cadant, *l. 16. § si propter, ff. de publican. l. 7. ff. pro derelict. l. 2. ff. ad leg. Rhodiam de iact.* Vnde in rescripto, quod extat in synopsi Basilic. *lib. 53. titul.* 8. ita legitur: *Si quando naufragio nauis expulsa fuerit ad litus, vel si aliquando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat, & fiscus meus sese non interponat; quod enim ius habet fiscus in aliena calamitate, vt de re tam luctuosa compendium sectetur?* Quia vt aiebat Cassiodor. *lib. 4. epist. 7. Ferinæ inhumanitatis genus est vltra naufragium velle desæuire.* Qua mente Insulanus Euboicus naufragorum deprædationis crimen sibi obiectum, vt nimis inhumanum, & à se longè alienum detestatur apud Dionem Chrysostomum *in Eboic. orat. 7.* ibi: *Nunquam enim mihi obtingat, ô Iupiter, accipere, & facere tale lucrum ex hominum infortunio.* Sed vix fiscus, nedum priuati, manus abstinuere à captura, & direptione naufragorum: quare commoti Fridericus III. *in authent. nauigia, C. de furtis*, & Leo Imperator *in nouel. 64.* legem de naufragis non attingendis repetierunt, & prauam consuetudinem legibus aduersantem damnarunt. Humaniores quoque Principes diras huiusmodi consuetudines paulatim edictis sæuioribus abolere conati sunt. In Oriente etiam naufragorum spoliatores acriter repressit Andronicus Comnenus propositâ pœnâ suspendij è malo nauis, vel in litore maris è procera arbore. Nicetas *in Andron. lib.* 2. ibi: *Cùm autem apud Romanos, eosque solos (vt opinor) iniquissima consuetudo valeret, vt naues tempestatibus in litus eiecta, non modò à nemine adiuuarentur, sed ab accolis quouis turbine sæuioribus diriperentur, si qua fluctus reliqua fecerant; iniquissimi isti rationi tam acriter est aduersatus, ita piraticam illam rapacitatem compescuit, vt hæc vna res eius amplissimas laudes complectatur.* De Henrico Rege Angliæ hæc refert Guillelmus Neubrig. *lib. 4. histor. Angliæ, cap. 26. pag. 372. Antiquam inhumanam circa naufragos consuetudinem in ipsis regni sui initiis eximia pietate correxit, atque huiusmodi hominibus ab æquoreo discrimine liberatis humanitatis officium exhiberi præcipiens, graues in eos pœnas sanxit, qui forte illis in aliquo molesti esse, vel de rebus eorum quippiam vsurpare præsumerent.* Quid verò Scythis contigisset, qui fortunarum expilatione, & cæde naufragorum opes cumulabant, refert Ioan. Cantacuzenus *apolog. 2.* ibi: *Scythis mos erat Deo suo eos, qui ex naufragiis saluati erant, immolare, quotquot saltem deprehendi possent. Sic quos propria seruauerat solertia, illorum trucidabat crudelitas.*

9. De sacris canonibus circa eadem bona.

Necnon Romani Pontifices, vt huic labi mederentur, partes suas interposuere, & naufragorum res religionis præsidio tutas præstare omni studio contenderunt. Gregorius 7. *lib. 5. epist.* 14. & in Concil. Roman. *can. 5.* ait: *Quoniam Dei iudicio nonnullos naufragio perire cognoscimus, & eos quasi legali iam iure, immò diabolico instinctu ab his, à quibus misericorditer subleuari, & consolari deberent, deprædari conspicimus: statuimus, & sub anathematis vinculo, vt à prædecessoribus nostris statutum est, iubemus, vt qui naufragum quemlibet, & bona illius inuenerit, securè tam eum, quàm omnia sua dimittat.* Paschalis II. in Concilio incerto, *can. 9.* ibi: *Quicumque res naufragorum diripiunt, vt raptores, & fratrum necatores ab Ecclesiæ liminibus excludantur.* Hildebertus Episcopus Cenoman. *in epist. 65. ad Honorium II.* ibi: *Siquidem vsque in diem præfati conuentus Synodi Nannetensis huiusmodi consuetudo in terra Comitis extiterat, vt decedente marito, vel vxore, vniuersa decedentis mobilia in proprietatem Potestatis transirent: præterea quicquid euadebat ex naufragiis, totum sibi fiscus lege vindicabat patria, passósque naufragium miserabiliùs violentia Principum spoliabat, quàm maris rapina, quàm procella. Vtramque autem exactionem sub oculis totius Concilij Comes in nostra manu deposuit, postulans in eos excommunicationis gladium extendi.* Quod decretum pleniùs confirmauit Honorius II. *epist. 67.* apud eundem Hildebertum, ibi: *Iniquum censemus esse, vt quem diuina clementia magnitudo à sæuientis pelagi voracitate exemit, hominum sæua rapacitas audeat spoliare. Priorum namque Imperatorum emanauit auctoritas, vt etiam earum rerum, quæ in tempestate maris leuandæ nauis causâ eiciuntur, non amittatur dominium; non enim eas quis eo animo abiicit, quòd habere noluit, sed quòd periculum effugere possit: & qui res ipsas lucrandi animo abstulerit, furtum committit.* Tandem Alexander III. in Concilio Lateran. canone in præsenti relato, & *in cap. ita quorundam, de Iudæis*, statuit, ne Christiani Sarracenis arma vendant, ne ipsius nauigio vectos quisquam spoliare præsumat: & vt etiam illi, qui Christianos naufragium patientes damnata cupiditate spoliant rebus suis, nisi ablata reddiderint, excommunicationi subiaceant. Cui constitutioni ansam dederunt piratæ, latrunculique nequissimi, qui nauigantes Christianos, & in ipsorum litora appellentes, non mitiùs, liberaliusque tractabant, quàm Turcæ, aut Sarraceni, aduersus quos vt armis decerterent, Principes Christianos monuit, ipse verò pro Pontificia iurisdictione excommunicauit. Appellat enim latrunculos istos, vel à patria, vel ab sceleribus, his nominibus, Brabantiones, Aragoneos, Nauarros, Basculos, Coterellos: & Matthæus Paris. *in epit. huius Concilij, ad annum* 1179. ita titulum fecit: *de Rupturiis, & Brabantiis, & Prædonibus, qui fideles affligunt.* Et paulò post: *Ne Christiani Sarracenis arma vendant: nec patientes naufragium quisquam spoliare præsumat.* Itaque quod Petrus Abbas Cluniacensis enixè efflagitauerat ab Euerardo Magistro Templariorum, & à Summo Ecclesiæ Præsule Eugenio III. *lib. 6. epist. 27. & 28.* qui sedit ex anno 1145. vsque ad annum 1153. nec fuerat exequutus, ad effectum perduxit Alexander in præsenti: obseruauit Baronius *anno* 1179. Et licèt huius excommunicationis absolutio in præsenti non sit reseruata à Romano Pontifice, extat tamen reseruata *in §. 4. Bullæ Cœnæ Domini*, in qua quotannis excommunicatio profertur in eos, qui subripiunt Christianorum naufragorum bona, siue in nauibus existentia, siue ex eisdem eiecta, siue in litore inuenta, cuiuscumque generis bona sint, & in quocumque mari inuenta, non obstante quouis priuilegio, aut consuetudine. Docent Duardus *in expositione Bullæ, lib. 2. cap. 4.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. in dicto §. 4. Bullæ Cœnæ Domini*, Castro Palao *operis moral. disputat. 3. punct. 5.*

punct. 5. *num.* 5. Scortia *in select. Pontific. constit. epis.* 4. *theorem.* 7. Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Naufragantium.* Ex quo primò apparet, non posse iustificari legea Principum, vel Rerumpublicarum, quæ naufragorum bona, si de domino sciri possit, fisco addicunt; quia sunt contra iustitiam naturalem, vt docent post Azonem *in summa, C. de naufragiis,* Nauartus *in manuali, c.* 27. *n.* 60. *ex n.* 118. & alij relati à Barbosa *in præsenti, n. final.* Rebuffus *ad leges Regias, glos.* 5. *n.* 74. Couar. *in regul. peccatum,* 3. *part.* §. 1. *n.* 5. Ioannes Gutier. *lib.* 2. *canonic. cap.* 9. *ex num.* 20. Grotius *lib.* 2. *de iure belli, cap.* 7. §. 1. Solorzanus *lib.* 6. *polit. Indiar. cap.* 6. *pag.* 963. Hæc excommunicatio non incurritur, nisi eo animo res naufragi occupata sit, vt inuito domino retineatur, secundùm quod accipienda est pœna, quæ propter naufragium occultum imponitur Agathensi Episcopo *in cap. cùm dilecti* 18. *de accusat.* Vnde in prædictam excommunicationem non incidunt, qui ea occupant, vt restituant; vel qui ignorantes prorsus dominos, vel existimantes res pro derelicto haberi, illas sibi detinent: quippe iniusta acceptio, & solus malus animus punitur. Aloysius Riccius *in praxi var. resol.* 191. & totidem ferè verbia Zerola *in praxi, verbo Naufragium,* Barbosa *in præsenti, numer.* 7. Cessat etiam aduersus eos, qui res occupant Christianorum fidelium naufragium facientium, si hostes tamen sint illi populo, & genti, quæ occupat; quia tunc occupatio ea iure belli iustificatur. Syluester *in summa, verbo Excommunicatio* 7. *num.* 55. *vers. Vigesima est.* Ex quo non inuenio Auctores, qui bona ignotorum naufragantium; quæ omnino incerti domini sunt, suadeant vt pauperibus distribuantur; sed stando in terminis iuris naturalis ea addicunt occupanti absque vllo restitutionis onere faciendæ pro anima naufragi; quod Doctores supra citati potius supponunt, quàm exponunt. Mihi tamen hæc sententia probatur ex eo, quia hæc bona vt possunt esse, vel fuisse concinis amici Christiani, ita possunt esse hostis publici, infidelis Turcæ, aut piratæ, quæ iure belli cedunt occupanti. Ergo in hoc dubio iuris, & facti melior est conditio occupatoris, vt nulli, nec nullo modo restituere teneatur, nec pro anima naufragium facientis.

10. DE IVRE NOSTRO REGIO.

Sed vt ad ius nostri Regni circa bona naufragorum perueniamos, Glossa incerti Auctoris *in cap. dispensationis* 16. 1. *quæst.* 7. *verbo Despicimus,* quæ Reges Hispaniæ taxat, qui naues fractas occupabant, de naufragij rebus nihil loquitur; & tamen de toto naufragio illam accipiunt Ioannes de Platea *in dict. l.* 1. *Cod. de naufrag. lib.* 11. Guillelmus Benedictus *in cap. Raynunt. verbo Vxorem nomine Adelasiam, num.* 374. Haud difficile id credo, si mores illorum temporum spectem, ita etiam apud nos increbuisse, cùm iidem, & detestabiliores vigerent in aliis prouinciis. Verùm legem nullam inuenio, quæ ita iusserit: potiùs referam contrarias. In primis habemus legem 1. *tit. vlt. lib.* 4. *fori legum,* quæ ante præclarum opus iuris Septempartiti edita fuit, vel ab Alphonso X. vel à Feedinando III. eius patre, non multò post Concilium III. generale Lateranense. Ita in ea sancitur: *Si naue, ò galera, ò otro nauio peligrare, ò quebrare, mandamos que el nauio, y todas las cosas que en el andaban, sean de aquellos cuyas eran antes que el nauio quebrasse, ò peligrasse: y ninguno no sea osado de tomar ninguna cosa de ellas sin mandado de los dueños, fuera si las tomare para guardar, y darlas à sus dueños. Y antes que las tome en esta guisa, llame a el Alcalde del lugar, si lo hauer pudiere, y otros hombres buenos, y escribanlas, y guardenlas todas por escrito, y por quenta, y de otra guisa no sean osados de las tomar: y quien de otra manera las tomare, pechelas como de furto. Esso mismo sea de las cosas que fueren echadas del nauio, para aleuiarlo, ò cayeren, ò se perdieren por alguna guisa.* Idem, expressiùs tamen, sancitur in *l.* 7. *tit.* 9. *part.* 5. abrogatis priuilegiis, moribusque, vel immemorabilibus etiam consuetudinibus in contrarium obseruatis, vel vigentibus, vtpote contra ius naturale, & iustitiam: *Fuera* (inde inquit) *si tales cosas fueren de los enemigos de el Rey, ò de el Reyno; ca estonce quienquier que las fallasse, deuen ser suyas.* Quod iure communi decisum non inuenio; in multis enim leges Septempartitæ ius commune ampliarunt, suppleuerunt, & explicarunt, *l. ex fori,* quæ totidem verbis repetita extat *in l.* 3. *tit.* 12. *lib.* 6. *ordin.* & *in lege* 9. *tit.* 10. *lib.* 7. *Recopil.* Sed prout praui mores eò subrepunt, aliquod cœpit extorqueri petitionis, subleuaminis, aut hospitij nomine ab illis, qui naufragium facientes naui fractâ, aut conuulsâ in portum appellebant, *en nombre de Pitio,* vt dicit lex 1. *tit.* 12. *lib* 6. *ordin.* aut *Pecio,* vt legitur in summario legis Septempartitæ, vel *Precio,* vt hodie extat *in l.* 11. *dict. tit.* 10. *lib.* 7. *compilat.* Præfero tamen priorem lectionem; *Picio* enim significat petitum etiam hodie apud aliquos rusticos, qui veterem linguam tenaciùs retinent. Hanc consuetudinem auerruncarunt sub grauissimis pœnis Catholici Reges Ferdinandus, & Elizabeth *in dict. l.* 10. & 11. vnde difficile est credere aliam esse gentem, quæ tam exactè, benigneque naufragis prouiderit, vt nostra: si quid verò contrà fit, contra leges, & contra Principum voluntatem fit.

11. RESOLVVNTVR VARIÆ QVÆSTIONES.

Ex quibus legibus patriis possunt decidi quæstiones, quæ in praxi solent apud nos esse frequentes, præsertim in his, qui naufragium patiuntur in nauigatione ad Indos; solent enim alij perspecto loco naufragij argentum, & alia pretiosa inde post aliquos annos extrahere per vrinatores, non sine maximo opere, periculo, & expensis. In primis si ex signis, sigilisque, quibus vectores vtuntur, potest certâ, vel morali probabilitate sciri de vero domino rerum, qui non sit hostis, vel pirata, illi, hæredibusve eius restituendæ sunt, ad quos naturâ pertinent, tam ex iure communi, aut Regio, quàm ex ipso iure naturæ: nam propter naufragij casum aliquem rebus suis spoliare mera iniustitia est, vt dixi: & ita supremum Indiarum Consilium decreuit in auro, argentoque extracto per Franciscum Mexiam ex naufragio, quod fecit classis Indica anno 1626. omne enim aurum, argentumque, cuius domini potuerunt agnosci, dominis restitutum fuit, solutis extractionis expensis, vt refert iudicatum Solorzanus *lib.* 6. *polit. cap.* 6. *pag.* 965. certò enim sciebatur, non hostium esse, sed Hispanorum, qui vehebantur in naui, cui nomen *la Margarita,* in cuius submersa carina inuentum fuit. Secundò, supposito quod Princeps noster habet ius prohibendi nauigationem per mare Indicum, vt probauit D. Iosephus de Retes *lib.* 7. *opuscul. cap.* 1. *num.* 6. potest quæri, si non impetratâ Regis nostri facultate, vt semper faciunt aliqui, per vrinatores extrahant

diuitias naufragio deperditas, vel ab antiquo, vel de quarum dominis sciri moraliter non possit factis omnibus diligentiis, vtrum illas licitè retineant, & securi sint quoad forum interius, tanquam de rebus partis secundum ius naturale? In qua quæstione, quam nondum excogitatam, ne dicam disputatam ab aliis inueni, ita philosophandum censeo. Verum est annulorum, lapidum, & aliarum rerum pretiosarum, quæ naufragio in flumen decidunt, possessionem statim amitti, quia deficit facultas, & facilitas eas retinendi, aut repetendi pro libito: dominium verò non amitti, quia eius retentio non pendet à facultate retinendi rem, sed à iure, *l. Pomponius* 13. *in princip. de acquir. possess. iuncta l.* 3. § *Nerua, eod. tit.* quod valet, vt quandiu Dominus inueniri possit, nemo eas sibi possit retinere sine crimine furti: quando verò de domino prorsus ignoratur, non puto hæc bona esse comparanda bonis derelictis, quæ dominos amiserunt; sed illis, quæ communia sunt per naturam, quia nunquam dominos habuerunt, & per consequens cedunt occupanti, iuxta superiùs dicta. Ratio est, quia flumina, & multò magis maria custodum vice funguntur; & quæ occupant, faciunt publica; quæ deserunt, priuata. In summa omnis res illam induit qualitatem, quam habet flumen, vel mare, quod illam occupauit, *l. Aristo, penult. de rer. diuis. l. ergo* 30. § *alluuio* 3. *de acquir. rer. domin. l.* 1. § *si in insula* 6. *cum sequent. de fluminibus*: explicant, ne immoremur, Guillelmus Fornerius *lib.* 3. *select. cap.* 5. aliique apud Osualdum *ad Donel. lib.* 4. *cap.* 27. *litera C.* ergo cùm mare naturâ commune sit, erit etiam quicquid mare occupauerit, postquam priuatum dominium amisit. Deinde à posteriori, quia si prorsus ignoratur cuius sit, potest esse hostis, & piratæ. Cum ergo hæc iure belli cedant occupanti ex iure gentium, consequens est, vt etiam licitè retineantur, secundùm hoc ius: nec Principis prohibitio impedit dominij acquisitionem ex re naturâ communi, quamuis prohibitum subiiciat aliis pœnis, quas in prohibitione imponit. Quod mihi probat textus *in l. Diuus Pius* 16. *de seruit. rustic. præd.* vbi Callistratus refert constitutionem Imperatoris Antonini Pij ad Aucupes emissam, quâ sanxit, ne quis aucupandi, vel venandi causâ fundum alienum ingrederetur inuito domino. Pone de facto, & prohibente domino ingressum fuisse venatorem, vel aucupem, & in alieno fundo auem, vel feram cepisse: quæritur cuius sit, capientis, an domini fundi? Et sanè cessante prohibitione palam est, aues, vel feras captas in alieno fundo proprias fieri capientis, quia non sunt eius, in cuius arbore insederint, sed in libertate, & laxitate naturali permanent, & per hoc nullius sunt, & capienti acquiruntur, *leg.* 3. §. 1. *ff. de acquir. domin. l. si apes* 26. *de furtis*: docet expressiùs Cuiac. *lib.* 4. *obseru. cap.* 2. Accedente verò prohibitione non adeo expressè decisa est quæstio, vt habeamus alicuius Iurisconsulti responsum, quod eam in propriis terminis determinet. Accursius tamen *in dict. l. Diuus* 16. resoluit, prohibitum teneri domino fundi actione in factum ad instar propter damnum datum glebæ, frugibus, aut arboribus, *l. in laqueum* 55. *ff. de acquir. domin.* & actione iniuriarum propter contumeliam, aut contumaciam iusti præcepti contempti, *l. iniuriarum* 13. §. *vlt. ff. de iniur.* facere tamen proprios nihilominus animalia capta, quia cùm per prohibitionem propria non fiant domini fundi, sed in libertate adhuc naturali permaneant, consequitur, vt capienti adquirantur, nec illa domino fundi restituere teneatur, tam in foro interiori, quàm exteriori. Docent idem cum Accursio, Vvesembechius post veteres Legistas *in comment. ad tit. de acquir. domin. num.* 7. Forcatulus *in alueario iuris, cap.* 4. *num.* 3. multisque aliis laudatis Lessius *lib.* 2. *de iust. & iur. cap.* 5. *dubit.* 8. *cum duabus sequent.* & cum nuperis Moralistis Eligius Bassæus *in floribus, verbo Venatio, ex num.* 4. Tapia 2. *tom. catena mor. lib.* 5. *quæst.* 26. *art.* 5. Igitur, si prohibitio venandi in fundo proprio nostro in foro impedit acquisitionem dominij, multò minùs impediet in mari, quod naturâ omnibus patet, acquisitionem dominij rerum extractarum.

Tertiò frequentissimè solet quæri, an bona ex naufragio eiecta, vel extracta à priuatis, quorum prorsus domini non apparent, fiant Principis, tanquam regalia? Et sanè non dubito, quin hæc possint fieri regalia, vt piscatio, vniones, & similia, quæ ex mari extrahuntur: nec dubito, quin apud multas nationes, & regna inter regalia connumerentur, vt ex fide historica memorat Grotius *lib.* 2. *de iure belli, cap.* 7. §. 1. De Regno Neapolitano, in quo dicitur esse expressam constitutionem, tradunt Ponte *decis.* 21. *num.* 3. Mastrillus *de Magistratibus lib.* 3. *cap* 10. *num.* 393. & de Regno Franciæ Guillel. Benedictus *in cap. Raynutius, verbo Vxorem, num* 374. apud quas nationes leges istæ seruandæ erunt, quia supposito totali defectu dominij, non sunt iniustæ; immò & longi temporis consuetudines hoc regale inducentes ex eadem ratione debent obseruari, quas ferè apud vniuersum orbem inoleuisse testantur Chopinus *de domanio Franciæ lib.* 1. *tit.* 16. *à num.* 9. Petrus Rebuffus *ad leges Galliæ, in proœmio; glos.* 5. *ex num.* 4. Mastrillus *vbi proximè, num.* 393. Regnerus Sixtinus *de regalibus lib.* 2. *cap.* 3. *ex num.* 91. Solorzanus *in polit. Indiana, lib.* 6. *cap.* 6. *pag.* 964. idcircò tales leges, & consuetudines iustas, obseruandasque esse, censent Conar. *in regul. peccatum*, 3. *part.* §. 1. *num.* 5. Suarez *de censur. disput.* 21. *sect.* 2. *num.* 34. Duardus *ad Bullam cœnæ Domini, can.* 4. *quæst.* 17. Petrus Gregor. *lib.* 3. *syntag. cap.* 14. *num. vlt.* In nostro tamen Regno non video legem, quæ bona naufragorum fisco applicet, vt liquidò apparet ex suprà adductis. Ergo ex iure naturæ cedent occupanti, & hoc iure cedent etiam Principi, si naues, triremes, vel alia tempestate maris in litus eiecta, per milites, nauarchos, aut per ministros suos occupet, vel etiam extrahat, quæ in profundo maris latent, dum prorsus domino careant. Ex quo infertur, schedulas, & diplomata Regia, quorum meminit Solorzanus *vbi proximè*, emissa ad eos, qui perquirunt naufragia, quæ accidunt in nauigatione Indica, tantùm in suo casu esse intelligenda ad extractionem eorum, quæ amissa sunt à nostris nauigantibus, quæ Princeps sibi reseruat, & de quibus pactum fuit cum extractoribus, vt partem retineant, partem fisco inferant; nec videntur mihi posse aplicari aliis casibus naufragiorum, nisi in partibus, in quibus hoc Regale legitimâ consuetudine receptum sit, quam fisci Regij Aduocatus, aut Procurator probare tenebitur.

12. RESOLVITVR ALIA QVÆSTIO.

CAPVT

CAPVT IV.

Alexand. III. [a] *Panormit. Archiepiſcopo.*

IN Archiepiſcopatu tuo dicitur contingere quandoque, quod Sarraceni mulieres [b] Chriſtianas, & pueros rapiunt, & eis [c] abuti præſumunt, & quoſdam etiam interdum occidunt. Cùm autem exceſſus huiuſmodi chariſſimus in Chriſto filius noſter Illuſtris [d] Rex Siciliæ Vv. tibi, & aliis perſonis eccleſiaſticis, quæ Pontificali ſunt prædiτæ dignitate, commiſerit [e] puniendos, quid de Sarracenis agendum ſit, qui fuerint in tam nefario ſcelere intercepti, tuâ nos duxit prudentia conſulendos. Super quo conſultationi tuæ taliter reſpondemus, quod ſi tales in iuriſdictione tua ſunt, vel in poſterum fuerint intercepti, eos [f] pecuniariâ poteris pœnâ mulctare, & etiam [g] flagellis afficere, eâ [h] moderatione adhibita, quod flagella in vindictam ſanguinis tranſire minimè videantur. Si verò ita fuerit ſuper hoc grauis Sarracenorum exceſſus quod mortem, vel detruncationem membrorum debeant ſuſtinere, vindictam ipſam exercendam reſerues Regiæ poteſtati.

NOTÆ.

1. a PAnormit.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc titulo cap.3.* & poſt Concilium Lateran. *part.34. cap.2.* In præſenti reſcribit Alexander Hugoni Archiepiſcopo Panormit. & *in cap. ſuper eo, de vſur. cap. de illis, de condit. appoſit.* De Metropoli Panormit.egi *in cap.4.de elect.*

b *Chriſtianas.*] Vnde pœnam mortis incurrebant, *l.ne quis Chriſtianam, Cod. de Iudæis*: & notaui *in cap... ſuprà, de Iudæis.*

c *Abuti.*] Ad præpoſteram libidinem, de qua agemus *in cap. clerici, de exceſſibus Prælat.*

2. d *Rex Siciliæ.*] Vvillelmus videlicet ſecundus, à moribus cognomento Bonus, qui regium ſuſcepit diadema anno 1166. à prædicto Hugone Panormit. Archiep. vt refert D.Rochus Pirro *tom.1. Siciliæ ſacra, fol.32.*

3. e *Puniendos.*] Princeps enim poteſt mandare merum imperium, præcipuè cùm in præſenti extra ordinem non vni, aut alteri, ſed omnibus Epiſcopis etiam prope eccleſiaſtici fori delegaſſet. Quintanaduеñas *de iuriſdict. lib.2. cap. de iuriſd. mandat. num.12.*

f *Pecuniaria.*] Quia pœna pecuniaria ex iuſtis cauſis, præcipuè cùm magis timetur, imponi poteſt à iudicibus eccleſiaſticis, dum vxorum vtilitatibus non applicetur, vt dicemus *in cap.3.de pœnis.* 4.

g *Flagellis.*] De pœna fuſtium, ſeu flagellorum, & quando in pœnam ſanguinis tranſire dicatur, egi *in cap.1.de calumniat.*

h *Ea moderatione.*] Sed quomodo iudex inferior poteſt minuere, aut moderari pœnas à iure ſtatutas, contra tradita *in cap.4. §.de illis, de offic. deleg.* Sed reſpondent ideo in præſenti Archiepiſcopum imponere pœnam mitiorem; quia ipſe pœnam ſanguinis infligere non valebat, *cap. ſententiam, ne clerici, vel monachi.* Et ideo in calce huius textus ait Alexander, quod ſi pœna ſanguinis infligenda ſit, regiæ cognitioni ſententia reſeruetur. Docuit Anguianus *lib.2. de legibus, controuerſ.5. num.44.* 5.

CAPVT V.

Alexand. III. [a] *Claromontenſi Epiſcopo.*

IN literis tuis, quas I. lator præſentium detulit, continebatur, quod cùm pater eius multis fuiſſet criminibus irretitus, qui per appoſitionem ignis Eccleſiarum excidium, diabolo inſtigante, commiſerat, tandem in vltima ægritudine conſtitutus, confeſſus eſt ſe peccatorem, & acceptâ pœnitentiâ de commiſſis, per manum [b] capellani ſui fuit à ſententia abſolutus anathematis: ſed moriens ſepulturam eccleſiaſticam habere [c] nequiuit. Quapropter ſi ita res ſe habet, f. t. p. A. ſ. p. m. quat. corpus eiuſdem patris I. ſupradicti ap. ceſſ. facias in cæmeterio [d] ſepeliri, & hæredes eius moneas, & compellas, vt iis, quibus per incendium, vel alio modo damna contra iuſtitiam irrogauerit, iuxta facultates ſuas condignè ſatisfaciant, vt ſic à peccato [e] valeat liberari.

NOTÆ.

a CLaromontenſi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit.cap.6.* & poſt Concil. Lateran. *part.34. cap.2.* De diœceſi Claromont. egi *in cap.38. de teſtibus.*

b *Capellani ſui.*] Clerici videlicet, qui ex officio ſacramenta adminiſtrabant, de quo egi *in cap. capellanus, de feriis, cap.1. de ſecund. nupt.*

c *Nequiuit.*] Quia cùm non ſatisfeciſſet pro damnis illatis, exiſtimabat capellanus pœnitentiam illi parum prodeſſe, & ideo indignum eſſe ſepulturæ eccleſiaſticæ, iuxta textum *in cap.2. ſuprà hoc tit.* 1.

2. d *Sepeliri.*] Quia licèt ipse per se non satisfecisset pro damnis illatis, tamen hæredibus suis iussit vt satisfacerent, & ita potuit sepeliri in sepultura ecclesiastica, vt *in cap. final. hoc tit. in 1. collect.* rescribit Alexander III. Lucensi Episcopo in hæc verba: *De secunda verò quæstione hoc tuam volumus discretionem tenere, quod propinqui eius, quem pro manifestis excessibus, videlicet homicidio, incendio, violenta iniectione manuum in clericos, violatione multarum Ecclesiarum, & incestu, vinculo excommunicationis adstringis, monendi sunt, vt pro eo ex eo satisfactionem exhibeant: quod si fecerint, quia laborans in extremis, præstito iuramento per presbyterum fuerit ab excommunicationis sententia relaxatus, in cæmeterio poterit sepeliri. Si autem propinqui tuis acquiescere monitis contradixerint, quia iam non est purgatum peccatum, defuncto neganda est ecclesiastica sepultura.*

3. e *Valeat liberari.*] *Valeant liberari*, legit Nauarrus *in manuali Latin. cap. 27. numer.* 68. à quo discedit Barbosa *in collect. ad hunc textum.* Alter Araujo *in decis. moral. tract. 3. quæst.* 25. retinet aliam interpretationem ipsius Nauarri, qui retentâ literâ, *valeat liberari*, accipit ea verba de ope, quam obtinet anima defuncti accidentaliter per orationes creditorum, siue pauperum bene satisfactorum; nam teste D. Thoma *in 4. dist. 45. art. 2. quæstiunc. 2. ad 4.* solutio debiti aliquantum prodest defuncto, in quantum creditoris orationibus adiuuatur. Sed adhuc crederem mentem Alexandri III. fuisse, hæredem debere satisfacere pro damnis illatis à defuncto, quia cùm ipse valde negligens fuisset in satisfactione, si eius onus hæredibus iniunxerit, ipsi debent ex bonis eius satisfacere: quod si prætermittant, incurrunt in peccatum, à quo non liberabuntur nisi restituendo. Non igitur fuit mens Alexandri incendiarium in gratia ante restitutionem defunctum, vt liberetur à purgatorio, egere restitutione per hæredes facta; sed mens eius fuit hæredibus eam restitutionem esse necessariam, vt liberentur à culpa, idest ne eam incurrant: nam ob neglectam, aut dilatam restitutionem ab hæredibus faciendam, non detineri animas in purgatorio, docent D. Thomas *quodlibet. 6. art. 13.* Nauarrus *suprà*, Hadrianus *quodlibet.* 8. Syluester *in summa, verbo Testamentum, quæst.* 9. Petrus Sotus *lect. 3. de purgat.* Dominicus Sotus *in 4. dist. 45. art. 3. quæst. 2.* & *lib. 6. de iustit. quæst. 1. art. 1.* Molina *tract. 2. de iust. disput.* 251. Suarez *tom. 4. in 3. part. disput. 48. sect. 8. num.* 20. Valentia *in 2. 2. disput. 5. quæst. 6. punct. 2.* Bellarm. *lib. 2. de purgator. cap.* 16. Peltanus *lib. de purgat. cap.* 16. Nauarra *de restit. lib. 4. cap. 4. num.* 75. Cenedo *in qq. pract. quæst. 32. num.* 6. Theoph. *tom. 15. in Heterocl. part. 2. sect. 1. cap. 3. fol.* 404. Quatenus verò hæres teneatur satisfacere pro damnis illatis à defuncto, exposui *in cap. fin. de sepult.*

COMMENTARIVM.

4. INcendium committitur ex dolo, culpa, aut casu, vt explicant D. Ioan. Vela *de delict. cap. 18. per totum*, Petrus Gregorius *lib. 36. Syntag. cap.* 19. Martha *de iurisdict. 2. part. cap.* 25. Antonius Matthæus *de crimin. lib. 48. tit. 5. cap.* 6. In præsenti agitur de incendio ex dolo admisso, cuius ratione tenetur incendiarius qui dolo malo incendium fecit, siue ipse manu sua stuppam, tædásve intulerit, siue per alium id fieri curauerit: & si cœtu, turba, aut seditione incendium fecerit, etiam legi Iuliæ de vi publica subiicitur, *l. 1. & 10. ff. ad leg. Corn. de sicar. l. 5. ff. ad leg. Iul. de vi public. l. 11. Cod. qui accusare.* Sed cùm non omnia incendia æquè grauia sint, non semper eisdem pœnis incendiarij sunt plectendi; qui enim intra oppidum incendium fecerint, prædæ, aut inimicitiarum causa, plerunque viui exuruntur: qui verò casam, aut villam incenderint, aliquo leuiùs puniuntur: qui aceruum frumenti iuxta ædes positum combusserint, vincti, verberatique igne necantur, *l. qui ædes 9. ff. de incendio & ruina, l. aut facta 16. §. penult. l. capitalium 28. §. incendiarij, ff. de pœnis, l. 10. ff. ad leg. Corn. de sicar.* Farinac. *in praxi, quæst. 110. num.* 157. D. Ioannes Vela, & Anton. Matthæus *vbi suprà*, Iul. Pacius *ad tit. de incendio.* Ad quod delictum, & eius pœnas spectant textus *in l. in eum, Cod. de furtis, l. Pomponius 44. §. idem, ff. de acquir. rer. dom. l. 7. §. est & alius, ff. quod vi aut clam, l. si quis fumo, §. qui dicitur, ff. ad leg. Aquil. l. 1. §. final. l. 8. ff. ad leg. Rhodiam, l. 3. §. Senatus, l. si quis, §. si quis, ff. ad Syllan. l. 21. §. sed etsi, de furt. l. 3. §. item si, ff. ad leg. Corn. de sicar. l. 3. §. in seruum, ff. de vi bonor. raptor. l. 4. Cod. de sepulchro violat. l. 5. ff. de aqua pluuia, l. Pomponius 15. ff. de negot. gestis, l. 1. Cod. de naufragiis, l. 1. §. final. ff. ad leg. Iul. de vi public. l. presbyteri, Cod. de Episcop. & cleric. l. 44. §. si ictum, ff. de furtis, l. 27. §. si fornicarius, ff. ad leg. Aquil. l. 29. §. idem, eod. tit. l. hoc amplius, §. Neraclus, ff. de damno infecto, l. 4. Cod. de nauibus, l. interdum 58. §. si quis furem, ff. de furtis, iunct. princ. leg. fin. Cod. quand. ciuil. l. 4. §. final. de rebus credit. l. data 12. Cod. qui accusare, l. 28. §. nam incendiarij, ff. de pœnis, l. in arborem, eod. tit. l. 5. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. l. inter, §. penult. ff. de furtis, l. 28. §. si Dominus, ff. de dolo, l. 7. §. si paciscar, ff. de pactis, l. si vendita, ff. de periculo & commodo, l. 24. §. præterea, ff. de damno infecto, l. 1. §. si suspicio, l. 3. §. item, ff. de incendio & ruina, l. quamuis, Cod. ad leg. Iul. de adult. l. interdum 58. §. qui furem, ff. de furt. cum l. 1. Cod. quando ciuilis actio, l. final. ff. de offic. Præfect. vigil. cum l. qui ædes, ff. de incendio, l. 5. Cod. de nauicular. lib. 11. l. 11. l. 30. §. final. ff. locati.*

Iure nostro Regio vltra damni satisfactio- 5.
nem incendiarij comburi iubentur, *l. 11. tit. 15. lib. 4. fori:* quæ pœna quoad nobiles per iteratum iure mutata est in exilium perpetuum, *lib. 9. tit. 10. partit.* 7. hodie verò contra nobiles mortis pœna imposita est, *in l. 6. tit. 12. lib. 8. Recopil.* & si hominis occidendi causâ fiat incendium, etiamsi mors non sequatur, dimidia pars bonorum incendiarij publicatur, *l. 36. tit. 19. lib. 8. Ordin. l. 8. tit. 26. lib. 8. Recopil.* & eadem immunitate Ecclesiæ non gaudent, *l. final. tit. 5. lib. 1. fori, l. 3. tit. 2. lib. 1. Recopil.* Basilic. *decis. 18. crim.* Iure Saxonum pœna incendiarij omnino capitalis fuit, etiamsi incendium noctu, vel diu factum fuisset, *tit. 5. §. 2. legum Saxon.* Salicis verò, & Longobardis omnies compositio fiebat, quas sequuti sunt Frisiones *titul.* 7. & de illis intelligendus est textus *in cap. cum deuotissimam 12. quæst. 2.*

quæst. 2. Et hæc compositio, seu pœna appellatur Vvere, seu Vvirgildum, *in cap. omnes* 17. *quæst.* 4. idest pretium, quo damnum appretiatum fuerit, vt exprimitur *lib.* 4. *capitul. capit.* 13. 15. *&* 18. Iure Canonico in incensores statuta est excommunicatio; eâ tamen differentiâ adiectâ inter incendiarios rerum Ecclesiarum, & aliarum rerum, quod illorum absolutio reseruata est Romano Pontifici, ex præsenti textu, & *cap. tua nos, de sent. excom.* istorum verò tantùm Episcopo, *cap. si quis membrerum*, cùm sequenti, 23. *quæst. vlt. cap. nuper, de sent. excom.* Et licèt nonnulli asseruerint, sententiam hanc excommunicationis incurri ipso iure, *in cap. si quis membrum, cap. pessimam* 23. *quæst.* 8. *cap. tua nos, de sent. excom.* tamen contrarium, immò incendiarium non esse ipso iure excommunicatum, sed excommunicandum, docuerunt ex Innocent. III. apud Sirletum *fol.* 275. ibi: *Sicut ex parte tua nostro fuit Apostolatui reseratum, prædecessores nostri felicis recordationis Clemens & Cœlestinus, & deuotionem tuam, & gentis tibi subiectæ duritiam attendentes, vt absoluere, ac iudicare posses incendiarios in tua diœcesi constitutos fraternitati tuæ de benignitate Sedis Apostolicæ indulserunt. Nos igitur tibi, quem inter fratres, & Coëpiscopos nostros syncera diligimus in Domino charitate, abundantiorem deferre volentes honorem, & illud nihilominus attendentes, quod ex hoc vita hominum facilius corrigatur, ad exemplar eorundem prædecessorum nostrorum potestatem incendiarios tuæ diœcesis absoluendi deuotioni tuæ auctoritate præsentium indulgemus, nisi fortè tantus sit aliquorum excessus, vt eos oporteat ad Sedem Apostolicam destinari. Nulli ergo, &c. Datum Later. XI. Kal. Martij.* Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 2. *num.* 19. Barb. *de potest. Episcop. alleg.* 5. *num.* 89. Castropalao *disput.* 3. *punct.* 24. *num.* 5. Gibalinus *in synopsi censur. verbo Incendiarius*, Murga *tom.* 2. *disquisition. disquisit.* 20. *dub.* 19.

CAPVT VI.

Lucius III. [a] *Nonhebergensi Episcopo.*

CVm causam, quæ inter E. militem latorem præsentium, & vxorem eius vertitur, tuæ commisissemus experientiæ terminandam: E. miles [b] repetens, mulierem legitimè sibi nupsisse, per probationes canonicas se constanter asserit probaturum. Fœmina quoque proposuit, quod dominorum, & parentum suorum suggestione alteri viro tradita, ab illo militis amore diuertit, qui à parentibus priùs rapuit eam: illa tamen volente, vt dicitur, & postmodùm prius quàm eam cognosceret, desponsauit: demùm inclusa est in monasterio monialium, vbi etiam detinetur. Vnde quoniam super his prudentia tua Sedem duxit Apostolicam consulendam, significatione tibi præsentium respondemus, quod cùm ibi raptus dicitur admitti, vbi nihil antè de nuptiis agitur, iste raptor dici non debet, cùm habuerit mulieris assensum, & priùs eam desponsauerit, quàm cognouerit, licèt parentes forsitan [c] reclamarent. Præterea cùm post matrimonium carnis commixtione perfectum, teste Apostolo, vxor sui corporis potestatem non habeat, sed maritus, & econuerso: si præcessisse matrimonium, vel ex probationibus viri canonicis, vel ex mulieris confessione claruerit, postmodùm sine [d] assensu viri non potuit fœmina monasterium ingredi, aut aliter continentiam profiteri. Nec ergo pro eo, quod post matrimonium consumatum rapta per vim de monasterio fuerit, eius poterit consortium declinare, dummodo probari nequeat virum, vt mulier profitetur, continentiam [e] assensisse.

NOTÆ.

1. a NOnhebergensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. Post Concil. verò Lateran. *part.* 5. *cap.* 24. Nobebergensi legitur: in hac sexta collectione habetur *Burgensi*; sed credo legendum esse *Neubergensi*, qui Episcopatus est in Germania, & eius Ecclesiam his temporibus regebat Vtho secundus, vt refert Bucelinus *tom.* 1. *Germania, part.* 2. *fol.* 41.

b *Repetens.*] Et vindicans, iuxta tradita *in cap.* 1. *de ordin. cognit.*

c *Reclamarent.*] Quorum consensus desideratur de iure Canonico, non tamen adeo præcisè, vt absque eo matrimonium non consistat, vt probant *in cap.* 1. *de despons. impub.* & pro huius textus expositione notauit Basilius *lib.* 1. *&* 2. *de matrim. cap.* 1. *num.* 1. 2.

d *Sine assensu viri.*] Iuxta tradita *in cap. coniugatus, de conuers. coniug.*

e *Assensisse.*] Quia tunc cùm ex motuo consensu habitum religiosum suscepisset, non poterat eam repetere.

CAPVT VII.

Innocent. III. *Episcopo* [a] *Glasconiensi.*

ACcedens ad Ap. Sed. dilectus filius B. frater Hierosolymit. Hospital. à nobis ex parte tua quæsiuit, vtrum clericus [b] absens gratiâ studiorum de ecclesiastico beneficio possit inuestiri; & vtrum si rapta puella, & in alienam delata diœcesim, in Ecclesiæ facie consenserit in raptorem, matrimonium huiusmodi legitimum sit habendum. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod & clericus absens per alium, vel alius magis per ipsum pro eo potest de beneficio inuestiri: & rapta puella legitimè contrahet cum raptore, si prior dissensio transeat postmodum in consensum; & quod antè displicuerit, tandem incipiat complacere, dummodo ad contrahendum sint legitimæ personæ.

NOTÆ.

a GLasconiensi.] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. in hac sexta legitur *Saronensi*; sed rectè Antonius Augustinus in dicta tertia collectione ad marginem emendat *Cracouiensi*, de qua diœcesi egi *in cap.*.

b *Absens per alium.*] Hæc verba extant *in cap. accedens, de prabendis*, vbi iam notaui.

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX his duabus decisionibus sequens communiter deducitur assertio: *Rapta potest contrahere matrimonium cum raptore, vbi datur libera facultas in contrahendo.* Probant eam textus in canone 66. Apost. Concil. Meldense *can.*64. ibi: *Raptores virginum, & viduarum, qui etiam postea voluntate parentum eas quasi desponsatas sub dotaliq; nomine in coniugium duxerint, publica pœnitentia subigantur, & post publicam pœnitentiam, prout prauiderit Episcopus peractam, ne in peius corruant, iterum conuenientes, de cætero eleemosynis, & cæteris quibusque religiosa, & salutifera conuersationis actionibus inseruire procurent vsqueque ab opere coniugali ex consensu se valeant abstinere.* Concil. Romanum sub Zacharia *can.*4. vbi excommunicatur raptor, nisi raptam desponsatam habuerit. Nicolaus I. *epist.*30. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.*6. Illustrant vltra congestos in præsenti è Barbosa Basilius Legion. *lib.*7. *de matrim. cap. final.* Didacus Perez *in l.* 2. *tit.* 15. *lib.*8. *ordin.* Grotius *in flor. spars. ad tit. Cod. de rapt. virginum.* Balsamon *in can.*30. *sancti Basilij ad Amphiloch.* Borrel. *tom.* 3. *decis. tit.*1. *num.*567. Bignonius *in notis ad Marculf. lib.*2. *cap.*16. Petrus Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.*21. *cap.*14. & *lib.*4. *tit.*14. *cap.*6. & *in cap.* 1. *de sponsal. num.*79. Sauarus *in notis ad Sidonium lib.*5. *epist.*19. Acosta *in* §. *si arbitratu, num.*4. *fol.*145. Christineus *tom* 1. *decis.*334. Dartis *in* 27. *quæst.*2. Azor 1. *part. instit. lib.*5. *cap.*20. Trulleneh. *de matrim. cap.* 9. *dub.* 17. Leander *eod. tractatu, disput.*22. *quæst.*3. Hurtado *eod. tract. disp.*23. Zypæus *in respons. ad tit. de sponsal.* Tondutus *resol. canonic. cap.*117. Fornec. *lib.*1. *rerum quotid. cap.*5. Ansaldus *de iurisdict. part.*4. *tit.*4. *cap.* 1. & 2. Sesse *tom.*1. *decis.*94. *cum quatuor sequent.* Moralistæ de impedimentis matrimonij scribentes, Villaroël. *part.*1. *regim. eccles. quæst.*9. *art.*4.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Si matrimonium inter raptorem, & raptam permittatur, exempli impunitate publicis moribus officitur; nec nisi pluris est apud nos pudoris priuati ratio, quàm disciplina morum, eiusmodi concubitu matrimonij honorem dedecorari patiemur, argumento legis *postliminium* 19. §. *filius*, *l.*3. *Cod. de primipil. lib.*12. quia nec sequens consensus contractam antea maculam sic delere potest, quin litura maneat; ideoque Imperator *in l.* 1. *Cod. Theodos. de raptu sanctimon.* iubet neminem sibi ex posteriore consensu raptæ blandiri, *l.* 1. *eod. Cod. de raptu virginum*, vbi Gothofr. & Iustinianus eiusmodi coniugia, nec interueniente quidem parentum, partiumque consensu valere voluit, *l. vnic.* §. *& si quidem, Cod. de raptu virginum*, *nouel.*143. & 150. Quarum constitutionum mentio fit *in cap. cùm secundùm, de hæretic. in* 6. Et edicto Theodorici si consentiat rapta raptori pariter occiditur. Idem apud Vvisigothos cautum legimus *in l.*1. *tit.*3. *in l.*14. *tit.*4. *lib.* 3. *Vvisigoth.* Lege etiam Caroli Magni *lib.*7. *capit.*311. vetatur fœminam ducere, qui eam rapuit, vel seduxit, ac prætereà multam soluere tenetur. Eiusdem Caroli Magni temporibus raptor, qui sub lege Romana viueret, morte puniebatur, & variis Ecclesiæ canonibus matrimonium inter raptorem & raptam celebratum nullum esse cautum legimus *in cap. de puellis, cap. placuit, cap. si autem* 10. 36. *quæst.*2. Concil. Meldense *can.*66. 67. & 68. Troslejan. *can.*8. & testatur Carnot. *epist.*16. Igitur non rectè in præsenti textu affirmatur, matrimonium inter raptam, & raptorem consistere posse, contra ius ita receptum. Vnde Treutlerus *volum.*2. *disput.*6. *de nupt. ad finem*, ausus fuit hæc verba proferre: *Coronidis loco sit, pessimo exemplo à posterioribus canonibus permitti, vt raptor cum rapta liberè possit contrahere matrimonium; quod enim in l. vnic. Cod. de raptu virgin. cap. placuit, cap. de puellis* 36. *quæst.*2. *contrà statuitur, id iustissimam rationem habuit iure diuino, & humano suffultam, contra quam non potuit, nec debuit aliud ius induci in cap. final. de rapt.*

3. DE RAPTV PERSONARVM. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, verbum rapere commune esse & ad res, & ad personas; nam qui personam rapit, raptor dicitur, *l. si quis ex domo, ff. de furtis*: & qui personam abducit, propriè raptum committit, *l. si quis non dicam, Cod. de Episcop. & clericis.* Is enim committit raptum, qui de loco ad locum per vim mulierem amouet libidinis causâ; *c. lex illa, vers. Raptus*, 33. *q.*1. *d. l. si quis non dicam*: ideòque in præsenti rubrica non

non solum agitur de prædonibus, & latronibus, sed etiam de impuris hominibus vim fœminis inferentibus, qui prædonibus similes sunt, vnde & furtum facere dicuntur *in cap. placuit 36. quæst. 1.* in Synodo Romana sub Gregorio *II. can.* 11. ibi: *Si quis virginem, nisi desponsauerit, furatus fuerit in uxorem, vel consentiens ei, anathema sit.* Synodus Romana sub Zacharia *can.* 7. ibi: *Si quis temerario ausu præsumpserit virginem, aut viduam furari in vxorem, præter si desponsatam habuerit, anathema sit.* Et hoc crimen furtum dicitur à Virgilio *lib.6. Æneid.*

—— Supposita furto
Pasiphae.

Furtum enim fit pudoris, & castitatis in virginibus, quæ ideo depudiati dicebantur à Saberio apud Gellium *lib.6. noctium, cap.* 7. & nulla atrocior iniuria fœminis potest inferri, quàm quæ pudicitiam aggreditur, eo quod pudicitia illa nunquam reparetur, vt ait D. Hieronymus *in epist. 22. ad Eustochium*: & Ouidius *epist.5.*

—— Nullâ reparabilis arte
Læsa pudicitia.

Hinc exponenda est quæstio satis vexata apud Interpretes, an mulier rapta dicatur, quæ non est abducta de loco ad locum, sed in cubiculo, aut alio loco sola deprehensa, oppressa, & violata fuit. Et tunc raptum non committi, immò etsi puella per passus aliquot abducta, stuprique causâ protracta fuerit, pœnis raptus oppressorem non teneri, docuerunt Tiberius Decianus *lib.8 tract. crimin. cap.7. num.* 34. Farinac. *in praxi, quæst.* 145. *num.*69. Iul. Clarus *§ raptus, in princip.* Bossius *in praxi, tit. de raptu mulier. num.* 3. Petrus Gregor. *lib.36. syntagm. cap.* 33. *num.*1. Quæ sententia firmatur sequentibus iuris principiis. Primò, quia quemadmodum vi bonorum raptorum non tenetur, nisi qui violenter res eripuit, & abduxit, *l.2. §. si publicanus; cum sequent. ff. de vi bonor. raptor. l.4. ff. ne quis eum, qui in ius vocatus*; ita nec raptûs accusari poterit, nisi qui personam violenter abduxit: & sicut abduxisse non dicitur, qui in eodem loco hominem retinuit, *dict. l.4. l.3. Cod. ad leg. Iul. de vi*: ita nec rapuisse mulierem dici potest, qui in loco solam deprehensam vi compressit. Secundò quia in iure semper separatur stuprum per vim factum à raptu, *l. 3. & 5. ff. ad leg. Iul. de vi priuat.* & in legibus Vuisigoth. *lib. 3. tit. 3. & 4.* Igitur quia ad raptum desideratur abductio, seu amotio de loco in locum. Contrariam sententiam tenuerunt Rebuffus *in l. Marcellus, verbo Rapere, ff. de V. S.* Anton. Matthæus *de crimin. ad lib.48. Pandect. tit.4. c.4.* Pro qua sententia faciunt textus *in cap. final. 36. q.1.* vbi is appellatur raptor, qui per vim virginem stuprauit, & *in c. de raptoribus, eadem quæstione*, traditur raptum dupliciter fieri, vel cùm ipsa mulier rapitur, vel cùm flos virginitatis violenter eripitur: quare licèt mulier de loco in locum non amoueatur, sed retineatur vbi deprehensa est; raptus tamen committitur, quoniam pudicitia ei eripitur. Tandem quia quidquid vi eripitur, rapi dicitur, *l. si eximendi, ff. ne quis eum qui in ius vocatus, l.3. §. non solùm, ff. de incend. ruin.* ex Seneca, & Quintiliano probat Ant. Matthæus *vbi proximè.* In quo Interpretum dissidio verius credo, hoc casu raptum virginitatis, non verò virginis committi; & ita oppressorem puellæ non teneri pœnis raptus, præcipuè si virgo non erat in potestate parentum, sed sui iuris.

4 Deinde sciendum est, ad raptum committendum vim desiderari, *cap. lex illa, vers. Raptus, 36. quæst.1.* idque ipsius verbi proprietas postulat, cùm rapi solùm dicatur, quod vi eripitur, *dict. l. si eximendi, l.3. §. non solùm, ff. ad leg. Iul. de vi.* Vnde si fœmina consentiens abducatur, quia nulla vis committitur, raptus non datur, *cap. cum causa, hoc tit.* Quod procedit quando inter eos præcessit tractatus matrimonij, etsi iure ciuili adhuc hoc casu raptum committi certum sit, & probat Ant. Matthæus *vbi suprà.* Quare etiam consentiente filiafamilias, eam rapiens punitur pœnâ mortis, vt contra Decianum tenent Ceuallos *quæst.596. num.33.* Peguera *decis. 40. & 43.* Farinac. *q.145. a num. 34* Sanchez *de matrim. disput. 12. lib. 7. num.23.* Giurba *consil.2. num.* 50. Salgado *de regia protect. pa 1.3. cap.* 14. *num.*38. Inde etiam infertur, multò fortiùs raptum committi vbi suasionibus, donis, aut aliis amatoriis artibus mulier viro consensit; habent enim vim persuasoria verba, *l.1. §. persuadere, ff. de seruo corrupto, l.3. §. si quis volentem, ff. de libero homine exhib. l. penult. Cod. de apost.* probat Balsamon *in can.30. Sancti Basilij ad Amphilochium*: & quia in dubio mulier semper præsumitur seducta blanditiis & suasionibus viris *l. vnic. Cod. de raptu virgin.* Baldus *in l. raptaret, Cod. de Episc. & cler.* Decianus *lib.8. cap.13. num.13. & part.7. num.7.* Gomez *in l.80. Tauri, num.* 5. Paz *in l.74. styli*, Gutierrez *canonic. cap.37. a num.* 21. Azeuedus *in l.2. tit.13. lib.8. num.*38. Vela *de delictis cap.*37. Ideo hoc casu raptor probare debet ipsam vltrò consensisse, quod difficile est, nisi ipsa fateatur, vt post Mascardum, & Bossium probat Vela *de delictis cap.29. num.*9. Inde etiam deducitur fœminam rapientem virum, raptum committere, pœnisque raptus teneri, vt probant Gomez *in l.80. Tauri, num.*37. Vela *dict. cap 29. num.*9. Ant. Matthæus *dict. cap.2. num.* 1. Et sanè si mulier raptori opem ferens capite punitur, *l. vnic. §. pœnas, Cod. de raptu virgin.* vtique multò magis capite punienda erit si, ipsa virum rapuerit. Nec obstat in pœnalibus, & odiosis verbum masculini generis fœminam non comprehendere; nam si crimen tale sit, quod in fœminam cadat, fœminæ quoque continentur, vt contingit in edicto de albo corrupto, *l. si quis id quod 7. §.1. ff. de iurisdict.* in lege Aquilia, *l.8. l. item si obstetrix 9. ff. ad leg. Aquil.* in Syllaniano, *l.1. § instè*, & *§. impubes, ff. ad Syllan.* facit Cicerò *in orat. pro Cluentio*, ibi: *Vbi omnes mortales lex obligat, ita loquitur: Qui venenum malum fecerit, omnes viri, mulieres, liberi in iudicium vocantur.* Etsi contrariam sententiam tenuerint Menochius, Iul. Clarus, & Farinac. Et plures fœminas hoc commisisse crimen refert Tiraquel. *in ll. connub. in l. 9. num.*112.

De muliere raptui consentiente.

5 Delictum hoc raptus virginis seuerissimè punitur, tam per leges, quàm per sacros canones. Iure ciuili si raptores in ipso raptu deprehendantur, possunt impunè occidi propria auctoritate à propinquis, vel cognatis ipsius raptæ, *l. vnic. vers. Ne igitur, Cod. de rapt. virgin.* quæ pœna imponitur etiam illis, qui auxilium raptori præbuerunt, & raptor accusatus, aut conuictus vltimo supplicio afficiendus est, nullâ habitâ distinctione eius conditionis, seu qualitatis, *ex dict. l. vnic. l. si quis non dicam, l. raptores, Cod. de Episcop. & cleric. l. qui cœtu, §. qui vacantem, ff. ad leg. Iul. de vi, § item lex Iulia de vi, Instit. de public. iudic. l.3.4.6. & 7. C. Theodos. de indulg. crim.* Photius *in nomocan. tit. 9. cap.30.* Sauar. *ad Sid. 5. epist.*10. Bona quoque eius, licèt regulariter aliàs damnati ad mortem fisco applicentur,

De pœnis raptorum.

plicentor, *authent. bona*, *Cod. de bonis præscrip.* & olim applicarentur in hoc casu, *l. si quis dicatam, Cad. de rapen virgin. in Theodos.* Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 301. ad ipsam tamen raptam spectant, si ingeoua est, *dict. l. vnic. vers. & si quidem*, §. 5. Papinianus *tit.* 10. *respons.* Iore nostro Hispano antiquo raptores si raptam cognouissent, vltimo supplicio plectebantur; si autem copula non sequebatur, mulctâ pecuniariâ puniebantur pro æqualibus applicaoda fisco, & raptæ, *l.* 1. 2. *&* 3. *tit.* 10. *lib.* 4 *fori.* Lege paritæ contra raptores, & eorum fautores statuta est pœna mortis, & bona applicantur raptæ, nisi contrahat cum raptore; quia tunc applicantur fisco, *l.* 3. *tit.* 20. *partit.* 7. quæ pœna in solo conatu ad actus externos deducto locum habet, licèt non perficiatur raptus, *l.* 2. *tit.* 31. *part.* 7. Quod si raptus committatur in eremo, est casus vulgò *de la hermandad*; & ideo punitur pœnâ sagittæ, *l.* 2. *tit.* 13. *lib.* 4. *recopil.* Iure Canonico raptus punitur pœna depositionis in clericos, excommunicationis in laïcos, qui & seruire iubentur patri puellæ, *cap. de raptoribus*, cum aliis, 36. *quæst.* 2. Concil. Meldense *can.* 66. ibi: *Qui deinceps rapere virgines, vel viduas præsumpserint, secundùm Synodalem B. Gregory definitionem, ipsi & complices eorum anathematizentur, & raptores sine spe coniugy perpetuà maneant.* Chalcedon *act.* 11. *can.* 27. Aurelian 4. *can.* 12. Roman. *r.* sub Gregorio II. *can.* 10. *&* 11. Sexta Synodus Trul. *can.* 92. Vvormac. *can.* 77. Meteusis *can.* 7. Ipsi raptores, ac eorum filij manent infames, ac inhabiles ad dignitates ecclesiasticas. Concil. Aurel. 1. *can.* 4. Alexander III. post Concil. Laterao. *part.* 6. *cap.* 4. Tridentin. *sess.* 14. *de reform. cap.* 6.

6. TRADITVR DECIDENDI RATIO, ET DISSOLVITVR DIFFICVLTAS. His suppositis vt ad matrimonium permittendum, vel non, inter raptorem & raptam deueniamos, sciendum est, tam apud iuris conditores, quàm oratores controuersum fuisse, vtrum puella rapta volentibus ita parentibus, raptoris contubernium sequi possit, vt constat ex Quintiliano *declamat.* 261. 262. 270. 276. 280. 286. Seneca *lib.* 1. *declamat.* 5. & *lib.* 7. *declamat.* 8. Et raptam raptori nubere posse, vel ex lege Dei relata *Exodi cap.* 22. & *in collat. legum Mosaic. tit.* 4. *de adult.* & ex *can.* 67. *Apost.* D. Hieronym. relato *in cap. tria legitima* 36. *quæst.* 1. D. Ambrosio *in apolog. David, cum sequent.* Catnot. *epist.* 16. docuerunt Balsam. *in dict. can.* 67. Sauar. *ad Sidon. lib.* 5. *epist.* 19. *ad fin.* Et iure Attico non solùm matrimonium inter eos permittebatur, verùm & iniungebatur lege ita expressa: *Raptor virginem, quam vitiauit, ducito.* Quam laudant Syrianus, & Marcellinus *in Hermogenem*, Plautus *in Aulular.*

Si quid ega erga te imprudens peccaui, aut natam tuam,
Vt mihi ignascas, eamque vxorem mihi des, vt leges iubent.

Terentius *in Adelphis, actu* 4 *sc.* 7.

D. *O stulte, tu de psaltria me somnias*
Agere: hoc peccatum in virginem est ciuem.
M. *Scio.*
D. *Oha scis, & patere?* M. *Quidni patiar?*
D. *Dic mihi,*
Non clamas? Non insanis? M. *Non* D. *Malim quidem:*
Puer natus est. M. *Dy bene vortant.* D. *Virgo nihil habet.*
M. *Audiui* D. *Et ducenda indotata est?* M. *Si licet.*

Vt autem duceret raptam, qui rapuerat, exorare necesse habebat patrem virginis, vt sibi desponderet, daretque. Hinc apud eundem Plautum Lycooides adolescens de nuptiis Phedriæ Euclionem illius patrem appellat his verbis:

Si quid ego erga te imprudens peccaui, aut natam tuam,
Vt mihi ignoscas, eamque vxorem mihi des, vt leges iubent.

Exorandus quoque à raptore pater, vt nuptiis auctor sit: quare Mitio ex hoc more apud Terentium, ne Æschinum metu amittendæ puellæ exenicet diutiùs, non appellatus ab eo de nuptiis, vltrò exoratum se ostendit.

In qua ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiasti, quam te ius non fuerat tangere,
—— At postquam id euenit, cedo,
Nunquid circumspectè, aut nunquid tutè
Quid fieret? Si teipsum mihi puduit dicere,
Bono animo es: duces vxorem hanc.

Verùm si pretiom accepisset, siue virgo, siue mater illius ab adolescente, qui compresserat, leges non cogebant eam in vxorem ducere, vt colligitur ex his Terentianæ sostratæ verbis *in Eunucho.*

Peiore res loco non potest esse, quàm in hoc, qua nunc sita est.
Primùm indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat
Periit: pro virgine dari nuptui non potest: hoc reliquum est,
Si inficias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò quando ego conscia mihi sum à me culpam hanc procul esse, nec
Pretium, neque rem vllam interesse illam, aut me indignam experiar Geta.

Et *lib.* 60. *Basilicon*, *tit.* 37. ibi: *Si quis cum virgine consentiente rem habuerit insciis parentibus, ro comperta nuptiæ iure cantrahentur, modò raptoris ac parentum consensus accedat.* Byzantiorum quoque statutum refert Achilles Statius *lib.* 2. *de Clitophont. & Leucip. amoribus*; quod nullam aliam raptori pœnam infligebat præter virginis raptæ in vxorem ducendi necessitatem: sed iure ciuili nouiori omnino matrimonium inter raptorem, & raptam prohibitum fuit, vt probaui suprà in dubitandi ratione. Iure autem Pontificio nullâ lege Ecclesiæ generali, aut vniuersali prohibitum fuit matrimonium inter raptorem, & raptam, nisi consensus voluntarius defuisset, propterea quod consensus sequens ruinam omnem, & damnum videatur reparare, *cap. tria* 36. *quæst.* 2. & eorum qui iniuriam acceperunt adhibito consensu lenitur dolor, & quasi dissimulatione aboletur iniuria, *l. non solum* 11. §. 1. *ff. de iniuriis*: Sidonius Apollin. *lib.* 5. *epist.* 19. ibi: *Nam meam hac sola, seu compositio, seu satisfactio, vel non mediocriter contumeliam emendat, qui tuis votis, ac amicitiis hoc acquiesco, si laxat libertas maritum, ne constringat pœna raptorem.* Et ita nec raptæ quidem nomen habere posse, quæ nupta est, ait Quintilianus *declamat.* 280. & D. Augustin. *de bono coniugali*, nuptias ait posse fieri ex malè coniunctis honesto placito consequente. Vnde rectè in præsenti docetur, inter raptorem & raptam legitimo accedente consensu matrimonium licitè contrahi, etsi aliquibus legibus specialium prouinciarum tale matrimonium damnetur, vt in Synodo Regiaticina, vt volgò citatur, cùm sit Ticinensis in vrbe regis Ticino celebrata sub Leone IV. *can.* 10. ibi: *Quæ verò vel vidua, vel adhuc*

sponsa

sponsæ non fuerunt, & absque ipsarum, & parentum voluntate rapiuntur, nihilominus vel parentibus, vel propinquis restituantur, & aliis, si voluerint, nubant: nam ipsorum, à quibus raptæ sunt, legitimæ demùm vxores nullatenus esse possunt. Concil. Meldense *can.*67. *Qui sanctimoniales, virgines, vel viduas rapiunt, & progressu etiam criminis in coniugium sumunt, publica pœnitentia iuxta modum, quem præuiderit Episcopus, subigantur: ipsæ vero locis congruis pœnitentiæ retrudantur, & ad habitum religionis redire cogantur: vterque autem sine vlla spe vxoria copulationis perenniter maneat.* Quibus Patribus placuit constitutio Iustiniani relata *in l.vlt. Cod.de rapt. virg.* iuxta quam iuris ciuilis, & canonici distinctionem, necnon canonum generalium, & prouincialium differentiam accipiendi sunt textus suprà pro dubitandi ratione adducti. Nouissimè in Concilio Trid. *dict. sess.*24. *cap.* 6. decernitur, non consistere matrimonium inter raptorem, & raptam nisi ea ponatur in loco tuto extra potestatem raptoris. Quod decretum non procedit in fœmina rapiente virum; quia lex Synodalis solùm loquitur de raptore, & rapta. Ita docent Sanchez *lib.*7. *de matrim. disput.*12. *num.*25. Farin. *in praxi, quæst.*145. *num.*45. Bonac. *quæst.*4. *de matrim. punct.*18. etsi contrarium teneant Henriquez *lib.*12. *summæ, cap.*14. *num.*4. Gutierrez *de matrim. cap.*88. Similiter si quis rapiat fœminam volentem & consentientem raptui, etsi postea renuat, Lessius *lib.*4. *de iust. cap.* 3. *dubit.*9. *num.*70. Martinus Perez *de matrim. disput.*38. *sect.*4. etsi contrarium teneant Sà *verbo Matrimonium, num.*9. Toletus *lib.* 7. *summæ, cap.* 18. Candidus *disquisit.* 28. *art.* 14. *dub.* 2. Similiter decretum illud locum non habet, si quis rapiat sponsam suam de futuro. Sanchez *suprà, num.* 5. alia plura de hoc crimine cumularunt Sesse, & Ansaldus *vbi suprà.*

TITVLVS XVIII.

De furtis.

CAPVT I.

In Exodo.

Vi furatur [b] hominem, & vendiderit eum, conuictus noxæ morte moriatur.

NOTÆ.

a *Exodo.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & verba hæc reperiuntur *in cap.*21. *Exodi.* Ad huius inscriptionis illustrationem repetenda sunt quæ adduxi *in cap.* 1. *suprà, de adulteriis.*

1. b *Hominem.*] Liberum videlicet; nam seruus in iure homo non dicitur, siquidem quadrupedibus æquiparatur, *l. Ædiles* 38. §. 1. *& 2. ff. de ædilit. edict. l. illud* 40. *ff. de petit. heredit.* Artemidorus *lib.* 1. *Oneirocriticon, cap.* 39. *Canis, aut equi, aut asini, aut alicuius aliorum quadrupedum, aut volucrum caput pro suo habere sibi videri, si quidem quadrupedis fuerit, seruitutem, & ærumnas significat.* Illustrat D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 1. *cap.*3.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter venit disputanda assertio: *Qui furatur hominem, & vendit, vltimo supplicio afficiendus est.* Probant eam textus *in cap.*24. *Deuteron.* ibi: *Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israël, & vendito eo acceperit pretium, interficietur, vt auferas malum de medio tui.* Concil. Palentin. anno 1322. *Execrabilem quorundam Christianorum abusum, quo nonnulli Christianos rapiunt, vel furantur, & eos Saracenis vendunt, aut aliàs quomodocunque trahunt, abhorrentes, statuimus, vt nullus Christianus prædicta exercere audeat.* Ex *l. lege, l. frequens, l. final. ff. ad leg. Flauiam de plag. l. final. Cod. eod. titulo, §. antepenult. Instit. de public. iudic.* Faciunt de iure Regio textus *in l.* 1. *& 2. tit.*14. *lib.*4. *l.* 1. *& 2. tit.* 3. *lib.* 7. *fori, l.*22. *tit.* 14. *partit.* 7. *l.*80. *styli.* Illustrant Connanus *lib.*1. *comment. cap.* 9. *num.* 10. Corrasius *in l. congruit, num.* 9. *ff. de offic. Præsid.* Balduinus, Pichardus & alij institutarij *in dict. §. antepenult.* Pitheus *in collat. legum Mosaic. tit.* 14. Petrus Greg. *lib.*4. *partit. tit.*10. *cap.* 8. & *lib.*36. *syntag. cap.* 31. Mancinus *de triplici iur. collat.* Duarenus *lib.* 2. *disp. cap.*20. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 2. *cap.* 7. Salmut. *ad Pancirol. lib.* 1. *tit.* 3. D. Nicolaus *de Castro in l. vnic. Cod. de gladiat. num.* 7. Antonius Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *Pandect. tit.* 12.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Homo liber naturali ratione, & iure à commercio exemptus est, *l. in exemptione* 36. *§. omnium* 1. *de contrahend. emption.* vt rectè docuit Cuiac. *in l.* 4. *eod. tit.* Abhorret enim à naturali hominum dignitate, vt sit homo meræ alterius hominis, permuteturque aliis mercibus, aut comparetur pecuniâ is, cuius gratiâ pecunia inuenta fuit, cæteraque fuerunt comparata, quæ humanis vsibus possunt deseruire, vt in simili casu Consulti loquuntur *in l.*68. *de vsufructu, l. in pecudum* 28. *de vsuris, l. iustissimè* 44. *de ædilit. edicto, §. in pecudum, Instit. de rer. diuis.* Cicero enim ex sententia Chrysippi Stoici sapientiæ Principis agnouit hominum causâ omnia nata fuisse, *lib.* 3. *de finibus:* & Ouidius ingeniosè *lib.* 1. *Metamorph. versu* 76. cecinit, natum hominem fuisse vt posset inter cætera dominari: & Diuinus Vates *psalmo* 8. 3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

mo 8. *versu* 8. *&* 9. omnia subiecta esse illius pedibus. Quod expressit rectè, & eum dignitate verborum, ex nuperis Florentius Schoonhouius *emblem.*1. *morali*, ibi: *Ad hoc illud cœleste animal sumus, quod diuina in terris prouidentia quandam quasi repræsentat in se imaginem, sagaces, multiplices, acuti, memores, plena rationis, & consilij, denique præclarâ quadam conditione generati, nimirum vt cæteris animalibus imperemus.* Hactenus ille. Vnde & natos esse homines liberrimos, & vt animantia subiiciant, ipsi verò nulli subiiciantur, philosophatur Iacob. Vander. Græfius *de iure publico, ad legem non dubito, de captiuis, cap.* 6. *ex num.*1. Efficit ergo, ne homo liber commercio subiiciatur humanæ dignitatis conditio, quam ex multis vtrinsque eruditionis testimoniis extollunt Vazquez Menchaca *lib.*2. *Illustrium, cap.*82. *n.*13. Amaya *lib.* 3. *obser. cap.*1. §. 1. *num.* 3. *& sequent.* Carranza *in sua erudita disput. de partu, cap.* 3. *ex num.*21. & Amicus meus D. Martinus de Sarauia *in disput. de humana natura dignitate, num.* 3. *&* 11. aliis laudatis. Ex his constat hominem liberum vendi non posse, *l.bona* 22 §.1. *ad S.C. Velleianum, l.sed Celsus* 6.*l. si cui emptione* 34.§.1. *de contrahend. emption.l. continuus* 137.§. *cùm quis* 6.*hoc tit.* neo in stipulationem deduci, *l.* 1. §. *id quod, de oblig. & action. l.liber homo* 130.§.*idem iuris* 2. *Instit.de inutil. l.continuus* 137.§.*cùm quis, hoc tit.* nec posideri, *l.si quis liberum* 20. *de probat.l. cùm heredes* 2.§.*vlt.l.vniuersa*, §.1.*de acquir. possess.* nec vsucapi, *l.vsucapionem* 9. *de vsucap.* §. *sed aliquando, Instit. eod. tit. l.vlt. Cod.de longi temporis præscrip. quæ pro libertate,* nec inter hæres diuidi, *l. quædam* 41. *ff. famil. erciscund. l.vlt. de iurepatron.* nec vindicari, *l.*1.§. *per hanc, de rei vindicat.* nec pignori conuentionaliter obligari, *l.*1 *de patribus qui fil.distraxerunt, l.ob æs alienum, C.de oblig.& action.l.per filios* 6.*Cod. quæ res pignori, cap.*2. *extra de pignor.* Eademque ratione dicitur corpus liberum nullam æstimationem recipere, quia nec pretium capit, *l.* 1. §. *sed cùm homo, l.vlt. ff.de his qui deiecerunt, vel effuderunt, l.* 3. *ff. si quadrupes fecisse pauperiem dicatur, l.*2.§.*cùm in eadem, ff.ad leg. Rhodiam de iactu.* Ergo malè in præsenti docetur, in hominem liberum furtum cadere, & ipsum vendi posse, præcipuè cùm ad furtum committendum necesse sit, vt res contrectetur inuito domino: sed nullus est dominus liberi hominis, quo inuito ipse contrectari possit: ergo in eo furtum dari non valet. Deinde etsi admitteremus furtum dari propriè in homine libero, non ideo pœna mortis imponenda erat eo casu: tum quia pro furto etiam manifesto pœna capitalis non imponitur, vt dicemus infrà *in cap. final.* tum quia Ecclesia nunquam consueuit pœnam mortis infligere, *cap.inter* 6.33.*quæst.*2. ibi: *Gladium non habet, sed viuificat.* Textus ab specie *in cap.ex literis, de excess. Prælat.* probaui *in cap. sententiam, ne clerici vel monachi.* Ergo non rectè in præsenti imponitur vltimum supplicium pro furto liberi hominis, seu plagio. Augetur hæc difficultas *ex cap. in Archiepiscopatu, de raptoribus,* vbi cùm agatur de Sarracenis, qui mulieres Christianas, & pueros rapiebant, vt eis abuterentur, statuit Alexander III. eos pecuniâ esse mulctandos, aut verberibus afficiendos, eâ moderatione adhibitâ, vt flagella in vindictam sanguinis non transeant, aliàs si ita grauis excessus fuerit, vt mors, vel membri mutilatio sequi debeat, talis vindicta regiæ potestati reseruetur. Igitur quia ob furtum liberi hominis non potest pœna capitalis iniungi.

4. Furti etymon, definitio, et diuisio.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, furti nomen alios deducere à fraude, alios à ferendo, alios tandem à furuo, siue nigro, eo quod per obscuras noctes opportuna sit eius delicti perpetratio, vt inquit Nonius ex Varrone *lib.*4. & ad eam alludens Nazianzenus *orat.*40. impudicitiæ opera appellauit noctis furta, quòd furtiuè, & in obscuro admittantur. Alij tandem à Græca voce *fora*, furtum dictum esse contendunt, vt constat *ex l.*1.*ff.de furtis, Instit.de obligat.quæ ex delict.* Gel. *lib.*1. *noctium, cap.*18. Illustrant Bonifac. & Farinac. *in tract. de furtis*, Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. ff. de furtis.* Definitur autem à Theologis cum D.Thoma 2.2. *quæst.*66. *art.*3. *Occulta rei alienæ inuito domino acceptio.* A Iureconsultis verò *in l.*1.§.*final.ff. de furtis*, & *in* § 1. *Instit.de obligat. quæ ex delicto*, dicitur *Contrectatio fraudulosa rei alienæ inuito domino lucri faciendi causâ, vel ipsius rei, vel etiam vsus eius, possessionisve; quod lege naturali prohibitum est admittere.* Quæ definitio cum priori sancti Thomæ conuenit, & quamuis paulò longior videatur, furti tamen tum naturam, tum eius omnes causas continet. Eam fusè & doctè explicant nouissimè Gibalinus *tom.*2. *de negot. cap.*9. *art.* 1. D. Iosephus de Retes *lib.*7. *opuscul.cap.*2. Antonius Matthæus *de crimin. ad tit. de furt.* Diuiditur autem ratione temporis in diurnum, & nocturnum, vt probaui *in c.*2.*de homicid.* & ratione loci, nam si in balneis, aut aliis locis publicis admittatur, maximum censetur ab Aristotele *in problem.sect.*8. *quæst.*14. De furibus balneariis agunt Langleus *lib.*8. *semestr.cap.*2. Pancirola *lib.*2.*var. cap,* 119. Ant. Matthæus *ad eundem tit.* Item si fiat in loco sacro, etiam rei, quæ sacra non est, sacrilegium committitur, vt probaui *in cap.*20.*de foro compet.* Etiam diuiditur furtum ratione obiecti, siue rei, quæ surripitur, in varias species, veluti si pecora subtrahantur, quod dicitur abigeatus, *l.*1.*ff.de abigeis*, vbi Ant. Matthæus, Langleus *lib.*8.*semestr. cap.*1. Mancinus *de triplici iur.collat. cap.* 86. si res publica auferatur, dicitur peculatus, *l.*1. *ff.ad leg. Iul.pecul.* vbi plura Ant. Matthæus. Ad quam furti speciem spectant textus *in l.*9.*ff. ad leg. Corn. de falsis, l.*7.*Cod.de iure fisci, l.*2.*C.ex quibus causis infam.* Tandem si homo liber surripiatur, dicitur plagium, de quo in præsenti agendum est.

5. De plagio, et eius pœna.

Furtum ergo liberi hominis dicitur plagium, *l.*1. §.*penult. l.vlt. ff. ad leg. Flauiam de plag. l. quoniam, l.si quis seruo* 12. *l.penult. Cod.eod.tit. l.*12.*C. de ingenuis:* & ita appellatum est hoc delictum iuxta D. Isidorum relatum ab Aleiato *lib.*1. *parerg. cap.* 47. à Græca voce *plagios*, quæ non solùm transuersè, seu obliquè, verùm etiam dolosè sonat: inde plagiarij dicti, qui dolosè homines supprimunt: & eosdem à veteribus Lauernas dictos, notauit Cuiac. *ad tit. Cod.de lege Flauia.* Inde etiam translata est metaphora ad crimen plagij. Iis quoque iungendi, qui alienos filios mentales, libros inquam ab aliis compositos, sibi supponunt per furtum, quod plagij pœnâ notari voluit Ptolom. apud Theoph. *tom.*4. *de vit. lib.*3. *sect.*3. *cap.*6. De plagio leges Cornelia & Flauia latæ fuerunt. Corneliæ meminit Apuleius *lib.*8. *metamorph.* ibi: *Crimen Corneliæ legis incurram, si ciuem Romanum pro seruo vendidero.* Vbi per legem Corneliam nec illa, quæ de sicariis, nec quæ de falsis, sed quæ de plagio lata est, necessariò intelligi debet, quoniam venditio ciuis Romani plagium est, *dict.l. ad mu-*

tandum

tandum 12. *Cod.de ingen.manumiss. l.2. C.vbi de crimin.* Legis Flauiæ meminit Cicero *pro Roscio Amerino*, ibi: *De seruis alienis contra legem Flauiam retentis plura dicenda sunt.* Etsi in eadem lege alia de seruorum manumissione statuta essent, vt constat *ex l.1. & per tot.D. & Cod.ad leg. Flauiam*: de qua lege accipiendus est Marcel. *in l.si à milite 29 §.1. ff.de testam. milit.* pœna huius delicti apud Athenienses capitalis fuit, vt constat ex Xenophonte: probat Petitus *ad ius Atticum lib.6.tit.5.* Iure ciuili pœna pecuniaria olim fuit, sed ea exsolescente pro delicti modo animaduerti cœpit, & plerunque quidem in metallum plagiarij dabantur, *l.vlt. ff.ad leg. Flauiam.* Ex constitutione verò Diocletiani, necnon Constantini vltimo supplicio afficiuntur, *l.7.& vlt.Cod. eod.tit.* in qua Constantini constitutione pro *teneatur*, legendum esse *tenebatur*, vt habetur *in l.vnic. Cod. Theodos. ad leg. Flauiam de plag.* docuerunt Duarenus *lib.2.disp.cap.20.* Solorzanus *de Iure Indiar. lib.2.cap.7.* Petrus Gregor. *lib.36.syntag. cap.31.* Castro *in l.vnic. Cod.de gladiat.num.7.* I.Gothofr. *in dict.l.vnic.* Iure nostro regio speciales pœnæ statutæ sunt *in l.1.& 2.tit.14. l.1.tit.15. lib.4.fori, l.22.tit.14. partit.7.* nec solum procedit, & committitur quando quis surripuit hominem, & vendit, verùm & quando donauit, & permutauit, vel in dotem dedit, *l. 4.ff ad leg. Flauiam*: & in præsenti textu *verbo Vendiderit*, omnis contractus comprehenditur, argumento legis *statuliberi, §.Quintus, ff. de statulib.* Et cum hac actione concurrit interdictum *de libero hom. exhib.* Nec alterum iudicium alterum consumit, quod regulare est, *l.vnic.C.quando ciuil.act.* Paulus *lib.5. sent.§. aduersus 14.* vbi Cuiacius.

7. TRADITVR DECIDENDI RATIO. His suppositis ratio præsentis assertionis prouenit ex grauitate huius delicti; nam res ipsa surrepta graue furtum constituit, veluti si res sacra, aut religiosa intercipiatur, *l.5.& 9.ff.ad leg.Iul peculat.* cùm quis pecudes abegit, *l.1. & vlt. ff.de abigeis*, cùm quis ex aratris furatus est vomeres, aut quid aliud ad agriculturam pertinens, ex constitutione Frider.II. *de statu & consuet. §. agricultores.* Et generaliter quoties res ablata magni fuit pretij, *l.sacrilegij 6.in princip.ff.ad leg. Iul.pecul.l.4.§.1. ff.de incend. & ruina, l.si is qui 31.§ vlt.ff.de excusat. tutor.l. aut facta 16. §. quantitas, ff. de pœnis, l. 1. §.sed & qui porcam,ff.de abigeis,* quare & qui liberos homines intercepit, aut suppressit, plagium committit, & ob tanti sceleris atrocitatem vltimo supplicio afficitur: sed si qui hominem liberum subduxit, non lucri faciendi animo fecit, nec illum alienauit, sed penes se detinuit, ex plagio non tenetur, vt in casibus relatis & decisis *in cap.2. de præsumpt. cap. dilecti, de ordin.cognit.cap.vnic.de iniuriis, lib.6.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, nam licèt verum sit, rem alienam esse oportere, vt furtum committatur, *dict. l.1.* & rem alicuius propriam esse, vt surripiatur, *l.rectè 25.ff.de V.S.* tamen cùm de furto agimus, rem alienam longiori modo accipimus, & rem, quæ in commercio non est, vt est homo liber; non enim tam significamus rem subreptam esse alterius, quàm subripientis non esse propriam, vt ait Osualdus *lib.5 comment. cap.29. litera S.* Vel vt voluit Donel. *lib. 15.comment. cap.30.in princip.* alienam rem dicimus, cuius modò potestas aliena est: vnde si quis filiumfamilias, filiamve subripuerit, furti actione tenetur, *l.cùm quis, §.cùm filius, l. filius 37. l.mater 38. ff.de furtis, §.interdum, Instit. de obligat.quæ ex delicto nascuntur.* Nec obstat secunda difficultas, pro cuius solutione aliqui asseruerunt, verba illa *moriatur*, non de morte naturali, sed de morte ciuili, hoc est excommunicatione, esse accipienda: nam in iure nostro canonico per mortem excommunicationem accipimus, *cap.venerabilem, qui filij sint legitimi*: vbi Innocent. referens legem antiquam mortem corporalem inferentem, intelligit, quoad iudicem ecclesiasticum de excommunicationis sententia; & sic intelligunt DD. textus *in cap.10.de vsur.cap.2.de maiorit.& obed.* secundum Abbatem, & Ananiam ibi. Sed verius est in præsenti legem ecclesiasticam non condi, sed tantùm transcribi verba legis antiquæ: vnde ea referenda sunt ad iudices sæculares, non verò ad ecclesiasticos, vt contingebat in lege antiqua. Compilata autem fuerunt hæc verba in iure Canonico, vt agnoscant iudices ecclesiastici, quàm acriter punire debent eos, qui plagium admittunt, sed pœnis ecclesiasticis, itavt ad effusionem sanguinis non perueniatur, vt notaui *in cap. sententiam, ne clerici vel monachi.* 8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Triburiensi.*

FVres, & [b] latrones, si in furando, & deprædando occiduntur, [c] visum est pro eis non orandum: si comprehensi, aut vulnerati [d] presbytero, vel diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus.

NOTÆ.

1. a TRiburiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.4.* & ex ipso Concilio citant textum hunc Burchardus *lib.11. Decreti, cap.59.* Carnot. *part.14. Decreti, cap.123.* Gratianus *in cap.fures 23.quæst.2.* & in ipso Concilio Tribur. anni 845. *can.31.* ita legitur: *Si inuentus fuerit quis furtum, aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare; & eleemosyna pro eo data in memoriam nec clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis sordescat.* B. Augustinus de talibus horribilem profert sententiam dicens. *Nemo te post mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluisti.* Refert Ant. Augustin. *in epit. lib.27. tit.3. cap.6.* apud Carnotensem autem *dict. cap.123.* ita plenior constitutio refertur: *Tranquillitatem sanctæ Dei Ecclesiæ inquietari, & pacem fraternam infestari testantur fures, & latrones, qui ambulant inter nos ouina pelle obumbrati, sed lupina mente recedunt alienati, sæua mente res Ecclesiarum adducti rapientes, & gregem Dominicum spoliando lacerantes. De quibus Saluator in Euangelio commemorat: Qui non intrat per ostium in ouile ouium, ille fur est, & latro. Atque subnexit: Fur*

non

non venit nisi vt furetur, & mactet, & perdat. Vbi quamuis hæreticos, qui fidem furantur Ecclesiæ, designet; tamen insequutione furum & latronum turbatam monstrat pacem Ecclesiarum. De talibus Apostolus ad Philip. Videte canes, videte malos operarios. Canes vocauit, qui non habent verecundiam; malos operarios, qui nulla faciunt, quæ pietati conueniunt. Et Dominus per Isaiam Prophetam: Ego Dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam. Vnde nos, quæ Dominus diligit diligentes, & quæ odit odio habentes, statuimus, & iudicamus, vt si quis post hæc Euangelia, & Apostolica, atque Prophetica verba, & diffinitionem pacatissimæ Synodi inuentus fuerit furtum, aut rapinam exercere, & in ipso diabolico actu mortem meretur incurrere, nullus pro eo præsumat orare, aut eleemosynam dare; & eleemosyna pro eo data, in memoriam clericorum, nec pauperum veniat, sed execrabilis sordescat. B. Augustinus de talibus horribilem profert sententiam dicens: Nemo te post mortem tuam fideliter redimit, quia tu te redimere noluisti. Si autem ille fur, vel latro vulneratus elabitur, & expectatione mortis desperatus putatur, atque reconciliare se mysteriis sacrosanctis habitu corporis, & voluntate pia mentis deprecatur, Deoque & sacerdoti vitâ comite emendationem, & actum confitetur, communionis gratiam non negamus tribuendam.

2. b *Fures & latrones.*] Verba hæc vt diuersa ponuntur, aliàs superfluò iterarentur, *l. si idem, Cod. de codicil.* Nam dictio, *&*, inter diuersa poni consueuit, iuxta rubricam, & Glossam ibi, *ff. de iur. & facti ignor.* quo modo etiam accipi debet textus *in cap. 2. de homicid.* ibi: *Interfecisti furem, & latronem.* Sed quæ sit differentia inter furem, & latronem, examinant DD. hîc, quibus communiter placuit, furem dici, qui nocte; latronem, qui die furtum committit. Consentiunt Socinna *in dict. cap. 2. de homicid.* Bartolus *in auth. sed nouo, Cod. de seruis fugit.* Sed verior ratio est, quod fur dicatur ille, qui domum aggreditur cum armis, & sine eis, vt docent Abbas & Ananias *hîc*; suadeturque ex dicta authentica *sed nouo iure*, vbi notauit Castrensis *num.* 10. latro verò, qui aggreditur cum armis in domibus degentes, aut viatores. Farinac. *in praxi, quæst.* 116. qui rectè inde docent, quod latro per vim furatur; fur sine vi: vnde in illis verbis nostri textus, *comprehensus, aut vulneratus*, primum ad fures, secundum ad latrones referri debet.

c *Visum est.*] Formulam hanc Concilij exposui in apparatu ad hæc commentaria.

3. d *Presbytero, vel Diacono.*] Sed potestas iniungendi pœnitentiam, & audiendi confessiones tantùm competit Sacerdotibus, *c. verbum* 51. *de pœnit. dist.* 1. *cap. omnis, de pœnit. & remiss.* Trident. *sess.* 14. *de pœnit. c.* 10. non verò Diacono, qui potestatem clauium Ecclesiæ non habet, *cap. bene quidem*, vbi Glossa *verbo Propter*, 95. *dist.* Ergo non poterat in præsenti casu fur, aut latro confiteri peccata Diacono. Cui difficultati vt aliqui satisfaciant, asserunt verbum illud *Diacono*, non esse authenticum; siquidem non reperitur apud Gratianum *in dict. cap. fures*: immò nec in ipso Concilio, nec apud Carnot. & ideo vocem illam delendam esse putauit Ant. Augustin. *in notis ad* 1. *collect. Decret. in præsenti.* Sed omissâ hac solutione, & aliis traditis à Glossa & Abbate *in præsenti*, Sótus *in* 4. *dist.* 8. *q.* 4. *art.* 1. & Basilius *de imped. matrim. cap.* 35. *in paruis*, existimant præsentem textum accipiendum esse de eo, qui erat in pœnitentia solenni, cuius reconciliatio, absente Sacerdote ad Diaconum spectabat, & sic de solenni reconciliatione, non de sacramentali absolutione, textum hunc esse accipiendum: quam solutionem sequitur etiam Barbosa *in cap. verbum*, 51. *de pœnit. dist.* 1. vt iuxta eam accipiendus sit D. Cyprianus *epist.* 13. vbi Sanctus reconciliationem ægris commisit Diacono: & notaui iam *in can.* 77. *Concily Illiber.* Sed hæc doctrina licèt vera sit, tamen præsenti canoni minimè adaptatur: quare eâ omissâ veriùs credo, illa verba: *Presbytero, vel Diacono confessi fuerint*; significare quod si fures, & latrones antequam decedant, comprehensi, vel vulnerati dederint signa pœnitentiæ coram Presbytero, vel Diacono, ad communionem admittantur, ita vt Presbyter, vel Diaconus, non tanquam absolutionem impendentes, & confessionem audientes, sed tanquam testes signorum pœnitentiæ adfuerint: & tunc verum est illis non denegari communionem, quam non accipio de Eucharistia, sed de communione ecclesiastica, iuxta quam & oratur pro mortuis, & offertur sacrificium, iuxta illud: *Cui communicamus viuo, & communicemus defuncto*; vt *in c. sacris*, vbi probaui, *de sepultur.* Quæ interpretatio suadetur ex priori huius textus parte relata à Carnotensi suprà, vbi proponunt PP. duo illa hominum genera, videlicet eos, qui in crimine comprehensi occiduntur, nullis pœnitentiæ signis datis; & eos, qui signis exhibitis decedunt: illis negant communionem, oblationem, & orationem. Ergo eandem concedunt istis per illa verba: *Communionem eis non negamus.* Sed antequam hinc abeamus, exponendi sunt textus *in cap.* 1. *de pœnit. dist.* 6. in illis verbis: *Tanta est vis pœnitentiæ, vt si deest sacerdos, confiteatur laico.* Et *in c. sanctum, de consecr. dist.* 4. in quibus doceri videtur, deficiente sacerdote posse peccata confiteri laïco; nam textus illi non sunt accipiendi de confessione sacramentali, sed de confessione peccatorum facta coram laïco, non ad assequendum sacramentum, sed ad promerendas alias vtilitates, videlicet ad maiorem verecundiam, humilitatem, & ruborem, ad contritionem perfectam eliciendam, vt docuerunt Mattha *de iurisdict. part.* 2. *cap.* 14. Couar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 11. *num.* 9. *de sent. excom. in* 6. Haephtenus *in vita S. Bened. prolog.* 18. §. 10. Balboa *in cap. omnis, num.* 69. *de pœnit. & remiss.* nisi textus illos accipiamus iuxta veterem vsum, secundum quem laïci in extrema necessitate, ingruente videlicet morte, nec suppetente confessario sacerdote, excipiebant confessionem, & absolutionem impendebant: cuius vsus meminerunt Gerson *in compend. Theolog. tit. de confessione speciali*, Nauarrus *in Enchir. cap.* 21. *num.* 41. & *in cap.* 1. *de pœnit. dist.* 6. *num.* 76. Theoph. *tom.* 16. *in Heteroel. spirit. punct.* 9. *in princip.* Ex qua doctrina Nebileus *in vita S. Ludouici, cap.* 45. fatetur Guidonem de Bellon, Regni Cypri Equitum Magistrum, in extremo vitæ discrimine ipsi Ionuillæ fecisse hexomologesim, & peccata sua confessum, absolutione eorum donatum esse. Idem fecerunt in summa procella quidam piratæ, de quibus Ganfrid. Gros. *in vita S. Bernardi Tyron. cap.* 16. *Nihilominus tempestatis perseuerante sæuitiâ, timoris vehementiâ exagitati, peccata sua, quæ turpiter gesserant, turpius in audientia cunctorum confitendo propalare incepisse, sacerdotale sibi officium vsurpantes, dum pœnitentias alternatim & dant, & accipiunt.* Idem de latrone Tridentino refert Cæsarius *lib.* 7. *cap.* 59.

COMMEN

COMMENTARIVM.

4. **Conclvsio traditvr, et probatvr.**

EX hoc canone ſequens communiter deducitor aſſertio: *Pro furibus, & latronibus in fragranti crimine occiſis non orat Eccleſia: ſi verò in morte peccata confiteantur, communionem illis non denegat.* Probant eam textus *in cap. pro obeuntibus* 13. *q.* 2. *cap. placuit* 23. *q.* 5. *cap. ſi quis, de pœnit. diſt.* 4. *cap. quicumque* 23. *q.* 8. *cap.* 1. *de reliquiis & venerat. Sanctor. cap.* 1. *de torneam. cap. quia in omnibus, de vſur. cap. ſuper eo, de raptor. Prouerb. cap.* 11. ibi: *Mortuo impio nulla erit vltrà ſpes.* Illuſtrant Sotus *in* 4. *diſt.* 45. *q.* 2. *art.* 2. Bellarminus *de Purg. lib.* 2. *cap.* 18. Azor 1. *p. moral. tit.* 10. *cap.* 22. *q* 60. & *lib.* 9. *cap.* 31. *q.* 2. plures Barboſa *de offic. paroch. cap.* 26. *num.* 49. Petrus Gregor. *lib.* 4 *partit. tit.* 10. *cap.* 8. Murga *tom.* 2. *diſquiſit.* 20. *dub.* 2.

5. **Impvgnatvr tradita assertio.**

Sed hæc aſſertio difficilis valde redditur ex ſequenti conſideratione; nam fures, & latrones, etſi in ipſo deprædandi actu decedant, poſſunt habere perfectam contritionem, ita vt remiſſionem illius peccati, & aliorum à Deo conſequantur. Ergo interim dum contrarium non apparet, pro eis orari debet, præcipuè cùm Eccleſia non iudicet de occultis, *cap. ſicut tuis* 33. *in fin. & ſequent. de ſimonia, cap. erubeſcant.* 32. *diſt.* Augetur hæc difficultas ex eo, quia orare pro peccatoribus etiam damnatis prohibitum omnino non videtur; ſiquidem legimus D. Gregorium oraſſe pro Imperatore Trajano, Gentili, & ſine baptiſmo decedente, vt conſtat ex Trajani hiſtoria, quam receperunt, & probarunt D. Thomas *in tract. de verit. q.* 6. *art.* 6. *ad* 4. Nauarr. *in tract. de oratione, cap.* 12. F. Alphonſus Carrera *in tract. de obſeru. Trajani*, plures congeſti à Barboſa *in cap. cùm Martha, de celebrat. Miſſar.* Accedit vſus Eccleſiæ, quæ orare videtur pro damnatis, dum in Miſſa Defunctorum ait: *Libera animas omnium fidelium defunctorum de pœnis inferni, de ore leonis, ne abſorbeat eas tartarus, &c.* quâ precandi formulâ pro damnatis orat Eccleſia; nam ipſi ſunt quibus imminent illa mala profundi laci, tartari, & leonis tartarei. Et quid eſt quod Eccleſia paſſim orat, *A porta inferi, erue Domine animas eorum?* Sanè iſtæ portæ nihil aliud ſunt, quàm infernæ, & diabolicæ poteſtates, de quibus dicitur *cap.* 16. Matthæi: *E portæ inferorum non præualebunt aduerſus eam.* Ergo non rectè in præſenti docetur, pro furibus, & latronibus decedentibus in ipſa deprædatione orandum non eſſe.

6. **Traditvr ratio decidendi.**

Quâ dubitandi ratione non obſtante vera eſt præſens aſſertio, cuius ratio prouenit ex eo, nam pro eis, quos in peccato mortali deceſſiſſe conſtat, non orat Eccleſia, nec permittit pro eis preces effundi, *cap. placuit* 23. *q.* 5. *cap. pro obeuntibus* 13. *q.* 2. *cap. Cyprianus* 22. *q.* 3. *cap. pro delicto*, 95. *de pœnit. diſt.* 2. Sed fures, & latrones in ipſo actu deprædandi occiſos in peccato decedere notum eſt. Ergo rectè in præſenti docetur, pro eis tanquam in ſtatu damnationis decedentibus orandum non eſſe, præcipuè cùm dicat Paulus 2. ad Corinthios, *fures non poſſidebunt regnum Dei.* Conſequens etiam eſt, vt pro eis eleemoſynæ, aut oblationes non recipiantur, nec nomina eorum ad altare poſſint offerri, ſeu recitari, iuxta tradita in canone 29. Concilij Illiber. Sed ſi tales fures, & latrones in ipſo vltimo vitæ ſpiritu ſigna contritionis dederint, quæ non præſumuntur ex quo manifeſtè conſtat de peccato præcedenti, & ideo oportet, quod per aliqua ſigna exteriora de ipſa contritione conſtet; tunc non denegat Eccleſia eis communionem, nec ſuffragia, aut eccleſiaſticam ſepulturam, *cap. à nobis* 28. *de ſent. excom. cap. ſi quis* 2. *&* 4. *de pœnit. diſt.* 4. quia Eccleſia nulli etiam in extremis poſito claudit gremium, *cap. ſuper eo, de hæretic. in* 6. Vnde rectè in præſenti aſſeritur, furibus, aut latronibus ſigna pœnitentiæ exhibentibus, coram Preſbytero, aut Diacono pœnitentiam non eſſe denegandam, cùm redierint ad Eccleſiam per pœnitentiam.

7. **Dissolvitvr dvbitandi ratio.**

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam in præſenti caſu Eccleſia iudicium non profert contra furem de occultis, ſed de apertis, & quæ ad ſenſum externum patent, veluti de furtis, & prædationibus; quin immò ſi de contritione furis iudicaret, tunc de occultis ſententiam diceret, cùm furis peccatum videat, contritionem non videat. Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam omiſſâ quæſtione, an prædicta Trajani hiſtoria vera ſit, quam poſt Baronium, & alios hiſtoricos diſputant relati à Barboſa *in d. cap. cùm Martha*, ſciendum eſt, pro damnatis orandum non eſſe, cùm viuorum preces, & ſuffragia nihil prorſus emolumenti, ſolatij, aut refrigerij damnatis afferre poſſent, vt pluribus ſacræ paginæ auctoritatibus, & Sanctorum Patrum teſtimoniis probat Alfonſus à Mendoza *q.* 5. *ſcholaſtic. per tot.* tamen quoties iure ſpeciali contrarium à Deo conceditur, orare pro eis poteſt; nam licèt generalis illa lex nullam diſpenſationem admittat, vt docet Suarez *p.* 3. *in* 3. *part. diſput.* 44. *sect.* 3. nihilominus poteſt Deus gratiam particularem, quibus ſibi placuerit, facere; & ideo frequenter aliquibus conceſſit, vt liceret pro eis mortuis, & damnatis orare, vt ad vitam hanc miraculosè reuerterentur, & ſaluarentur, vt ex mente ſanctorum Auguſtini, Thomæ, & aliorum notauit Nauarr. *de orat. p.* 22. *num.* 44. & defendunt Bellarminus *lib.* 2. *de Purgat. cap.* 8. Caſtro *aduersùs hæreſes, verbo Infernum, num.* 2. Nec obſtat quod de vſu Eccleſiæ expendebamus; nam Eccleſia in his precationibus non orat niſi pro in purgatorio exiſtentibus, qui Infernus dicitur, & tartarus non impropriè appellatur, vt explicant Henriquez *in ſumma, lib.* 9. *cap.* 16. §. 2. Sotus *in* 4. *diſt.* 45. *q.* 2. *art.* 2. Azor 1. *p inſtit. cap.* 22. *q.* 8. Fagundez *in Eccleſ. præcep. lib.* 3. *cap.* 8. *num.* 6. Bellarm. *dict. lib.* 2. *de Purgat. cap.* 1. Mendoza *d. q.* 6. *ſcholaſtica, cap.* 3. quo modo etiam ſtygis, tartari, ſtagni, carceris ſulphuris nomine, non infernum damnatorum, ſed locum purgatorij deſignauit Prudentius *in hymno de lumine Paſchali*, dum refert in nocte reſurrectionis Domini, quam totam olim fideles in orationibus peragebant, animas damnatorum vi ſuffragiorum quieſcere à tormentis, ibi:

Sunt & ſpiritibus ſæpe nocentibus
Pœnarum celebres ſub ſtyge feriæ:
Illâ nocte ſacer, quâ rediit Deus
Stagnis ad ſuperos ex Acheronticis,
Marcent ſuppliciis tartara mitibus,
Exultatque ſui carceris otio
Vmbrarum populus liber ab ignibus,
Nec feruent ſolito ſulphure flumina.

Quem locum de exiſtentibus in purgatorio accipit Mendoza *dict. quæſt.* 6. & ſimiliter exponit ſanctum Ioannem Damaſcenum, qui in

ſermone *de mortuis adiuuandis*, refert quod cùm ſanctus Pater Machatius aſſiduè pro mortuis deprecaretur, & aliquando per viam incederet, caput cuiuſdam mortui, qui fuerat Gentilis, locutum ei fuerat dicens: *Quando tu, ô Machari, pro mortuis offers preces, nos interim aliquid lenimenti ſentimus.* Et D. Chryſoſt. *homil. 3. in epiſt. ad Philippenſes*, dum ait: *Iis, qui in diuitiis mortui ſunt, nec peccata ſua diluerunt, prodeſſe orationes viuorum.*

8. EXPONITVR CAP. TEMPVS 23. 13. Q. 2. Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap. tempus* 23. 13. q. 2. vbi dum agit Auguſtinus de ſuffragiis, & orationibus pro defunctis factis, concludit: *Quibus autem proſunt, vt ſit plena remiſſio, aut certè vt tolerabilior fiat ipſa damnatio.* Ex quibus verbis deduci videtur, etiam pro damnatis ſacrificium Miſſæ offerri poſſe. Igitur etiam pro furibus, & latronibus in ipſa deprædatione decedentibus orare licet. Pro cuius difficultatis ſolutione dicendum eſt, Auguſtinum ibi non agere de damnatis in inferno, ſed potiùs de exiſtentibus in purgatorio, quibus ſacrificia oblata prodeſſe affirmat, vt ſit plena remiſſio, vel tolerabilior ipſa damnatio, hoc eſt punitio. Nec obſtabit ſi dicas, verba illa, *vt tolerabilior fiat*, ad valde malos referri debere, de quibus proximè D. Auguſt. locutus fuerat. Nam verius eſt referenda eſſe ad non valde malos, quos conſtat eſſe in purgatorio detentos: nec Auguſtinus in eis verbis probat ſacrificia valde malis prodeſſe, vt aliqui ſuo tempore exiſtimabant; ſed potiùs docet, illis quibus ſacrificia proſunt, aut ad hoc prodeſſe, vt plena fiat remiſſio, aut vt tolerabilior fiat damnatio: & cùm valde malis ſacrificia non proſint, nec ad vnum, nec ad alterum prodeſſe valent. Eadem interpretatione accipiendus eſt textus *in cap. cùm Martha, de celebrat. Miſſar.* in illis verbis, *pro mediocriter malis.* In quibus doceri videtur, ſacrificia pro malis offerri poſſe. Nam ea verba referenda ſunt ad fideles in purgatorio exiſtentes. Diſtinguuntur autem in eo textu mediocriter mali à mediocriter bonis, qui nullum habent mortalium, vel venialium reatum, ſed ſolùm pœnæ temporalis: at verò mediocriter mali ſunt, qui non ſolùm habent reatum illum, ſed etiam veniales culpas expurgandas, vt explicant Durantius *de ritibus eccleſ. lib. 2. cap. 23.* Bellarminus *vbi ſupra*, Azor *1. p. inſtit. mor. lib. 9. cap. 31. & lib. 10. cap. 22 q. 6.*

Etiam ſuprà traditæ aſſertioni obſtat textus in canone 15. Concilij Aurel. 2. in illis verbis: *Oblationes defunctorum, qui in aliquo crimine fuerint interempti, recipi debere cenſemus; ſi tamen non ipſis ibi mortem probentur propriis manibus intuliſſe.* Ex quibus deducitur recipi poſſe oblationes etiam pro illis defunctis, qui in ipſo crimine fuerint interempti. Igitur & pro furibus, & latronibus, qui in furto, aut deprædatione fuerint occiſi, orari valet. Pro cuius textus expoſitione dicendum eſt, defunctos, de quibus in eo canone, pœnitentiam petiiſſe, & accepiſſe, & ita oblationem pro eis admitti; aliàs ſi pœnitentiam non petiiſſent, etiamſi in ipſo delicto, vel pro eo pœnam luendo occiderentur, oblationes pro eis non admitterentur: quo caſu procedit textus *in cap. placuit 23. q. 2.* ibi: *Similiter & eis placuit fieri, qui pro ſuis ſceleribus puniuntur.* Vnde cognoſcitur, quàm iniuſtè olim in Gallia negarentur Pœnitentia, & Euchariſtia vltimo ſupplicio deſtinatis, vt referunt Spondanus poſt Baronium *anno* 1397. *num.* 2. Theoph. *tom.* 16. *in Heterocl. ſpirit. punct.* 8. 9. EXPONITVR CAN. 15. CONCIL. AVRELIAN.

CAPVT III.

Ex pœnitentiali[a] Theodori.

SI quis pro neceſſitate furatus fuerit cibaria, vel veſtem, vel pecus per famem, aut per nuditatem, pœniteat[b] hebdomadas tres. Si reddiderit, non cogatur ieiunare.

NOTÆ.

1. [a] *THeodori.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap. 5.* & in pœnitentiali Romano *tit. 4. cap. 4.* Theodorus hic fuit Archiepiſcopus Cantuarienſis, qui Pœnitentiale, ſeu peccantium iudicia compoſuit, vt referunt Reginus *in chron. anno Domini* 676. his verbis: *Per id tempus Theodorus Archiepiſcopus, & Hadrianus Abbas doctiſſimus à Vitelliano Papa miſſi ſunt in Britanniam, plurimaſque Eccleſias Anglorum doctrina Apoſtolica fruge fœcundauere, è quibus Theodorus Archiepiſcopus peccantium iudicia, quantis ſcilicet annis pro vnoquoque peccato quis pœnitere debeat, mirabili, & diſcreta conſideratione deſcribit.* Sigiſbertus in chronicis, anno DC. LXVIII. *Theodorus Archiepiſcopus, & Hadrianus Abbas à Vitelliano Papa in Angliam diriguntur anno DC. LXXIV. Theodorus in Anglia Synodo habitâ conſtituit multa Eccleſia vtilia. Hic Theodorus ſcripſit pœnitentialem librum, mirabili, & cautâ diſcretione diſtinguens modum ſingulorum culparum. Anno DCXC. Theodorus Archiepiſcopus Anglorum obiit.* Ioan. Trithemius *de Scriptor. Eccleſ.* ibi: *Theodorus ſeptimus Archiepiſc. Cantuarien. à Vitelliano Papa conſecratus, natione Græcus, ex Tarſo Cilicia, monachus Ordinis noſtri in vrbe Romana, vir in diuinis ſcripturis eruditiſſimus, & in ſæcularibus literis nulli ſuo tempore ſecundus, in Græco, & Latino ſermone peritiſſimus, Carmine quoque excellens, & proſa, & non minùs ſanctitate, quam ſcientia clarus, habitâ Synodo in Anglia, multa ad Anglicanæ Eccleſiæ vtilitatem conſtituit. Scripſit autem inter cætera ingenij ſui monimenta egregium opus de qualitate pœnitentiæ iniungendæ; de his, qui in multis criminibus deliquiſſent; cuius operis titulus eſt, Pœnitentiale Theodori: & epiſtolas ad diuerſos. Moritur non ſine opinione ſanctitatis ſub Iuſtiniano minore Imper. anno DCXC. ind. 3. ætatis 78 Epiſcopatus 22.* Idem *lib. 2. c. 18.* de viris illuſtribus Ordinis ſancti Bened. *Theodorus monachus Romanus, natione Græcus à Vitelliano Papa ſeptimus Archiepiſcopus Cantuarienſis in Angliam deſtinatus, vir in diuinis ſcripturis valde eruditus, & in obſeruantia Catholicæ traditionis ſtudioſiſſimus, habitâ Synodo in Anglia multa ad vtilitatem Eccleſiæ conſtituit, de cuius laude, ſanctiſſimiſque laboribus Beda in 4. & 5. Eccleſ. hiſtor. plures facit mentionem.*

nem. Scripsit autem librum de pœnitentia qualitate notabilem, quem Gratianus Decreti compilator sæpe allegat. Moritur anno Domini DCXC. ind. 3. ætatis suæ 88. *Pontif.* 22. Hic Theodorus primus videtur apud Latinos de pœnitentiis scripsisse, quem sequutus est Beda, eius fortasse discipulus. Sumpsit pœnitentias Theodorus Græcus ex Basilio, & aliis Græcis Patribus: ita videtur eorum acerbitatem, ac seueritatem sequi. quæ res effecit, vt paulatim hæc ratio puniendi delicta abulita sit. Sed malè in contraria lapsi sumus, vt dum acerbitatem fugimus, faueamus morbis, vel foueamus potiùs hæc criminoa impunitate datâ.

b *Hebdomadas.*] Et quot diebus in qualibet hebdomada debeat quis ieiunare, exposui *in cap. accusati, de accusat.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO PROBATVR. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Committenti furtum ex necessitate leuis pœnitentia est iniungenda.* Probant eam textus *in cap.* 3. *hoc tit. in* 1. *collect.* vbi *ex cap.* 6. *Prouerb.* ita legitur: *Non grandis est culpa cùm quis furatus fuerit; furatur enim, vt esurientem impleat animam.* Et *cap. sicut is*, 47. *dist. cap. pasce*, *cap. non satis*, 86. *dist. cap. discipulos, de consecr. dist.* 5. Pœnit. Romanum *tit.* 4. *cap.* 16. ibi: *Si fecisti furtum necessitatis causâ, sic dico, vt non haberes vnde viueres, & propter famis penuriam, & tantum furatus es victualia extra Ecclesiam, nec propter consuetudinem fecisti, redde quod tulisti, & sex ferias in pane & aqua pœniteas. Si autem reddere non potueris, decem dies in pane & aqua pœniteas.* D. Thomas 2.2. *q.*66. *art.* 7. Illustrans vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, & à Cenedo *ad Decretal. collect.*92. Farinac. *de furtis q.*174. *num.*68. Tiraquel. *de pœnis temper. caus.* 33. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.*10. *cap.*5. & 80. Mendoza *lib.*2. *Concil. Illiber. cap.* 15. Mancinus *lib.*1. *de triplici iur. collat. cap.* 106. *num.* 3. Bobadilla *tom.* 1. *polit. lib.*3. *cap.* 3. *num.* 23. Gutierrez *lib.*1. *canonic. cap.* 23. *num.* 19. Acuña *in cap. sicut* 47. & *in cap.* 1. 48. *dist.* Diana *p.* 11. *tract.*1. *resol.* 32. Forcatulos *in penu, cap.* 13. & *final.* Vvesembach. *disput.* 41. *num.*4. Velascus *de priuil. pia causa*, *p.*1. *q.* 27. & *p.*2.*q.*65. Castillo *de alimentis cap.*6.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Furtum probrum est à natura, *l. probrum, ff. de V. S.* iuri naturali contrarium, *l.* 2. § *final. ff. de furtis*, §. *furtum, Instit. de obligat. quæ ex delict.* lege diuina prohibitum, *Exodi, cap.* 20. *Leuit. cap.* 18. D. Paulus *ad Ephesios cap.* 4. Sed quæ iure naturali, aut diuino prohibita sunt, non possunt vllâ aliâ lege permitti, *cap. si quidam* 25. *quæst.* 1. *cap. final. de consuet. l. eas, ff. de capit. minut. l. abdicatio, Cod. de patria potest.* Ergo non rectè in præsenti permittitur furtum propter necessitatem. Augetur difficultas ex eo, quoniam nullatenus ignoscendum est ei, qui obtentu paupertatis turpissimam vitam agit, *leg. palam*, §. *non est, ff. de ritu nupt.* & nullâ ratione, nec etiam vitæ conseruandæ, fas est peccare, potiusque famem, mortem, ac mala omnia debet quis pati, quàm peccato consentire, *cap. Lotharius* 31. *quæst.* 3. *cap. sacris* 5. *de his quæ vi, metusve, l. isti* 8. §. *penult. ff. de eo quod metus causâ.* Plura Seneca *de commerciis* 2. *p. q.*7. §.1. Faciunt Seneca *epist.* 77. ibi: *Omnia pro honesto patienda sunt.* Et *lib.* 6. *declamat.* 7. ibi: *Mori potius debuit frater, quam sanari turpiter.* Et *lib.* 1. *de ira*: *Abominandum remedij genus est, sanitatem debere morbo.* Seneca Tragicus *in Medea, actu* 3.

Remedia totiens inuenit nobis Deus
Periculis peiora.

E *in Oedippo actu* 3.

Vbi turpis est medicina, sanari piget.

Fuitque Zenonis sententia, pro vita tuenda ab honesto non esse recedendum: cuius meminit Iuuenal *satyr.*15.

—— Melius nos
Zenonis præcepta monent, nec enim omnia, quædam
Pro vita facienda putat.

Quintilianus *declamat.*8. ait: *Non interest an supersit remedium, quod tentare non debeas; & vbi tantumdem periculi speres, quantùm desperatio habet: melior exitus est, qui facit miseros innocentes.* Ergo nec pro subleuanda necessitate licet furtum committere. Deinde difficilis est secunda pars huius textus, vbi asseritur restituenti rem ablatam ob necessitatem non esse vllam pœnitentiam iniungendam; nam furi etiam post restitutionem rei ablatæ pœnitentia imponitur, *cap. final. hoc tit. cap. si quis domum, de iniuriis, cap. sicut dignum*, §. *eos, de homicid.* & ab specie probatur *ex d. cap.* 16. *pœnit. Roman.* Ergo non rectè in præsenti docetur post restitutionem furem cogendum esse ieiunare.

Sed hac dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex illo vulgari principio, necessitas facit licitum quod aliàs erat illicitum, *cap. quod non est, de R. I. lib.*6. *cap.* 2. *de obseru. ieiun. cap. quantò, de consuet. cap. sicut, de consecr. dist.* 5. *l.* 2. *C. de patribus, qui filios, l.*2. *ff. de feriis.* Accedit quod necessitas extrema omnes res communes facit, *dict. cap. discipulos*: & ideo qui tali necessitate premitur, potest illis iure suo citra crimen furti, labemque peccati vti, quia is, qui re communi vtitur, potiùs facere videtur iure suo, quàm furandi animo, *l. marito* 52. *ff. pro socio.* Nec hanc communionem impedit possessoris contraria voluntas, seu prohibitio; nam cùm ea iniusta sit, & iuri naturali contraria, ideo non attenditur: diuisio enim rerum, quæ iure gentium facta fuit, §. 1. *Instit. de iure natur.* non derogat iuri naturali, quod disponit, ex rebus temporalibus subueniendum esse extremæ hominum necessitati, vt sentire videtur Couart. *in regula peccatum*, 2. *p.* §. 1. *num.* 3. Tum quia per eam diuisionem non derogatur alia lex, quæ dictat, vt quis non possit alteri homini facere, quod sibi fieri noluit, *cap. cùm omnes, de constit. l.* 1. *ff. quod quisque iur.* docuerunt Sayrus *in claui Regia, cap.* 14. *num.* 18. Lessius *lib.*2. *de iust. cap.* 12. *dub.* 12. Bonacina *in tract. de restit. q.* 8. *puncto* 8. *num.* 4. Et ideo dominus rei non potest ægrè ferre, quod extrema egestate laborans rem propriam occupet: quod intelligendum est dummodo dominus ipse non sit in pari necessitate constitutus; tunc enim non licet illum re sua priuare, cum in pari periculo, & necessitate melior sit conditio possidentis. Accedit nam necessitas moderamen non diligit, vt Cassiodorus ait *lib.* 4. *epist.* 13. quia vt loquitur Horatius, omnia rapit 4. TRADITVR DECIDENDI RATIO.

—— Æquâ lege necessitas
Sortitur insignes, & imos.
Omne capax mouet vrna nomen.

Instante enim necessitate nullà legum ratio habetur.

betur. Plato *de legibus*, ibi: *Imo habet suas necessitas leges tam duras, vt nulla eis resistere possint, nec Deus eas queat violare*. Diog. Laërt. *lib. 1. de vit. Philosoph. cap. 5.* dixisse ait Pittacum, *tantam esse necessitatis vim, vt nec Dy ipsi reluctari possint*. Ergo qui extrema necessitate laborans propter famem aut nuditatem rem alienam occupauit, furtum non committit. Necessitatem hanc necessariam necessitatem dixit Tertul. *de coron. milit.* obscœnissimam famem appellauit Imp. Valent. *nouel.* 11. in illis verbis: *Nihil est ad quod non desperatio salutis impellat. Nihil turpe, nihil vetitum credit esuriens. Sola cura est, vt qualicunque sorte vitatur*. Facit Cassiod. *lib. 9. epist. 13. Sub quali excusatione peccare creditur, cui necessaria non praebentur*. Seneca *lib. 4. controu. 4. Necessitas est lex temporis*. Chrysolog. *serm. 35. In arduis languoribus dat crebro consilium vis doloris: in desperatis causis est saepe magistra necessitas, inuenit ipsa sibi passio medicinam*. Alia de necessitate congessit Filesac. *lib. 3. select. fol. 221.*

5. EXPONITVR PRAESENS TEXTVS. Vnde meritò difficilis videtur praesens textus, dum in eo docetur, ob famem, aut nuditatem rem alienam occupanti imponendam esse poenitentiam ieiunij per tres hebdomadas; nam si coactus fame hoc fecit, nullum delictum admisit: quare pro huius textus expositione varia adducerunt Interpretes. Plerique existimarunt, praesentem textum esse accipiendum de necessitate extrema, per quam is qui surripuit, non omnino liberatur à culpa, quoniam ex quadam supererogatione tenetur tribus hebdomadis poenitere, eo quod illa occupatio imaginem furtiuam habeat, à qua per poenitentiam liber, & immunis redditur, vt docuit Couart. *in regul. peccatum*, 2. *p. cap.* 1. *num.* 3. Alij docent, ideo in praesenti poenitentiam iniungi, quia qui egestate laborans extrema, rem occupauit, ad pinguiorem fortunam rediens, eam non restituit, vt facere tenebatur, argumento capitis *Odoardus de solut. l. Nesennius, ff. de negot. gestis*. Sed vtraque solutio displicet: tum quia cùm res ita occupata tempore necessitatis extremae communis esset, consequens est, eam vt propriam ab inope occupari, vltra alienum peccati reatum: & ita nullâ debet affici poenâ, tam in foro externo, quàm interno, vt docent Abbas *hic*, *num.* 6. Archid. *num.* 10. tum etiam, quia qui extrema necessitate coactus rem furatur, non tenetur illam restituere, etsi ad pinguiorem fortunam peruenerit, vt docent Richardus *in 4. sent. dist.* 15. Angelus Syluester *in summa, verbo Furtum*, q. 5. Couart. *vbi suprà*, Ceuallos *communium q.* 729. *num.* 15. Aliter exponunt textum hunc Glossa 1. *hic*, Hostiensis, & Cardin. *in princip.* Abbas *num.* 2. & 5. qui asserunt in praesenti dumtaxat agi de necessitate graui, seu modica; quae cùm extrema non sit, minimè excusat à peccato. Syluester *vbi suprà*, q. 3. vnde cùm peccatum eo casu committatur, meritò imponitur poenitentia per tres hebdomadas: quo modo etiam accipiunt textum *in cap. fraternitatis* 12. q. 2. Verùm haec interpretatio, praeterquam quod diuinatoria est, siquidem ex textus serie non constat, de qua necessitate in eo agatur, si de graui, aut modica tantùm accipitur, etiam post restitutionem poenitentia erat iniungenda. Quare his, & aliis omissis verius dicendum credo cum Mendoza *lib. 2. Concil. Illiber. cap. 15.* in praesenti poenitentiam imponi non propter culpam, sed propter causam, vt de homicidio ob vitae defensionem admisso, probaui *in cap. 2. de homicid.* Veteres enim Ecclesiae Patres non tantùm pro malis, verùm & pro his omnibus, quae mali speciem prae se ferebant, poenitentiam iniungere consueuerant, vt poenae metu in officio, & aequitate fideles continerent, dum videbant non solum pro culpis, verùm & pro illis casibus, in quibus suspicio mali dabatur, poenitentiam imponi. Vnde cùm in praesenti casu, etsi ob necessitatem res auferretur ab inope, suspicari possit furtum commirti, ideo Patres poenitentiam, etsi leuem, iniunxerunt. Sed huic solutioni obstare videtur, quod in eodem textu asseritur, post restitutionem rei ablatae non cogi eum, qui eam surripuit, ieiunare: ergo quia propter furti suspicionem ieiunandi obligatio iniuncta non fuerat. Nam dicendum est, potiùs inde deduci, poenitentiam iniunctam fuisse, non propter culpam, sed propter culpae suspicionem; nam cùm & ea cesset post restitutionem, non cogitur qui rem alienam tempore necessitatis abstulit, post restitutionem ieiunare.

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt furtum, quatenus furtum est, sit probrum à natura; tempore tamen extremae necessitatis propriè furtum non committitur, quia cùm vrget extrema necessitas, res illae, quae alienae videbantur, communes efficiuntur quoad eos, qui extremam necessitatem patiuntur. Vnde talis ablatio non videtur contraria iuri naturali, cùm potiùs naturae permissione ipsius iuris naturalis. Nec obstat eiusdem difficultatis augmentum deductum *ex d. leg. palam*, §. *non est*: cui omissâ solutione Glossae *in praesenti*, dicendum est, discrimen prouenire ex diuersitate malitiae vtriusque delicti; nam peccata adulterij, periurij, fornicationis, & similia, sunt simpliciter, & intrinsecè mala, adeo vt eorum malitia non possit tolli consensu, aut voluntate humana, aut alia qualibet circunstantiâ; & ideo nec mariti consensus, nec ipsius foeminae voluntas sufficit ad tollendam adulterij, aut simplicis fornicationis malitiam: vnde extrema necessitas, veluti vitae conseruandae, non potest reddere fornicationem licitam; nec propriam vxorem, quae vxor non est: at verò furtum non est simpliciter, & intrinsecè malum, sed tantùm ex eo, quod proximo iniuriosum, & iniquum est; ideoque eius malitia, & proximi iniuria cessat ex nonnullis circunstantiis, veluti ex consensu Domini expressè praestito, vel praesumpto, aut aliàs debito, qualis contingit tempore extremae necessitatis, Vnde haec circunstantia remouet furti malitiam, facitque, vt licitè quis in extrema necessitate possit rem ab alio possessam auferre. Quam discriminis rationem praesenserunt Panormit. *in cap. quoniam dam, de simonia*, *n.* 50. Couarr. *d.* §. 1. *num.* 7. quae etiam ratio facit, vt licitè quis seruato moderamine inculpatae tutelae, possit in sui defensionem alium occidere, non autem pro vita conseruanda possit aliqua fornicationis specie vti; nam cùm peccatum hoc sit intrinsecè, & simpliciter malum, nulla circunstantia etiam vitae conseruandae potest tollere eius malitiam: at verò homicidium est malum, quatenus est iniuriosum proximo; vnde necessitas vitae conseruandae potest illud licitum reddere.

7. EXPONITVR CAP. SICVT SATIVS, 33. Q. 2. Sed suprà traditis obstat textus *in cap. sicut* 33. *q.* 4. in illis verbis: *Sicut satius est mori fame, quam idolothytis vesci*. Ex quibus expressè deducitur, nec etiam ob extremam famis necessitatem licere idolothytis, id est carnibus idolo immolatis,

latis vesci: igitur nec etiam aliena rapere propter extremam necessitatem licet. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, verum esse, non licere idolothytis vesci, *cap. si quis carnem* 13. 30. *dist.* docent Petrus Gregor. *lib.* 9. *syntag. cap.* 1. Dorleans *ad Tacitum lib.* 2. *fol.* 191. Mancinus *de trip. iur. collat. cap.* 95. ne ita sacrificiis Gentilium Christianus assentire videatur: tamen vrgente famis necessitate licet illis vesci, quia cùm præceptum vitæ conseruandæ sit iuris naturalis, prohibitio autem illa tantùm sit iuris positiui, ideo quando duo præcepta simul concurrunt, quorum vnum est iuris naturalis, aliud verò iuris positiui, iuri naturali, quod prævalet, est standum, vt tradunt in specie Molina *de iustitia tract.* 5. *disput.* 62. Ægid. Conincḣ *tract. de fide, disput.* 15. *numer.* 54. Vasquez *in* 1. 2. *disputat.* 162. *cap.* 2. & 5. Si autem engatur quis idolothytis vesci in idolorum cultum, tunc procedit textus *in dict. cap. sicut satius*; quia potius debet pati mortem, quàm idololatriæ consentire, vt docuerunt Victoria *in relect. de vsu cibor. numer.* 9. Acuña *in capit. presbyter* 33. *numer. final.* 50. *dist.*

CAPVT IV.

Hieronymus [a] *super Parabolas.*

QVi cum fure partitur, odit animam suam. Non fur solùm, sed ille reus tenetur, qui furti conscius, quærente possessore non indicat.

NOTÆ.

1. a D[Hieronymus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. priora verba sunt capitis 29. Prouerbiorum; posteriora verba D. Hieronymi, seu alterius Interpretis ea exponentis. *In d. cap.* 29. ita legitur: *Qui cum fure participat, odit animam suam, adiurantem audit, & non indicat.* Quæ exponit Salazar *tom.* 2. *in Prouerb. cap.* 29. *vers.* 24. Illa verò *non fur solum*, &c. sunt D. Hieronymi, vt leguntur in ipsa Glossa ordinaria.

COMMENTARIVM.

2. Conclusio traditur et probatur. EX hoc textu sequens deducitur assertio: *Non solum fur est, qui rem furatur, verùm & qui Domino requirenti rem furtiuam non indicat.* Quæ assertio probari potest *ex d. cap. dilectum, de excess. Prælat. l.* 1. & 2. *ff. de receptatoribus, l.* 2. *C. eod. tit. l. congruit* 13. *ff. de offic. Præsid. l. sed si quis*, §. *si duo, l. falsus*, §. *qui alium, l. qui vas* 48. §. *qui cum fure, ff. de furtis, l. inciuile* 2. *l. ciuile* 15. *l. si mancipium* 23. *C. eod. l. idem*, §. *si tibi, ff. de condict. ob turp. l. solet, ff. de prescript. verb. l. ex quibus*, §. *Dominus, ff. de iure fisci, l. si Barbatorem, C. de fideiuss. l. rationem, C. ad leg. Cornel. de falsis, l. penult. C. ad leg. Iul. de vi public. l. praesenti, C. de his qui ad Ecclesiam, l.* 1. *ff. ad leg. Iul. de vi public.* Ex D. Gregorio *in cap.* 7. *Iosue*, qui affirmat propterea cunctum populum propter vnius Achan furtum, qui contra præceptum Domini pretiosa quædam suppellectilia ex anathemate vrbis Iericho surripuerat, fuisse punitum, quia differebatur manifestatio criminis; & ideo populus in peccati consortio esse videbatur, quandiu crimen suppressum erat, ex legibus Ripuar. *titul.* 4. ibi: *Quod si in domo fuerit, & ei scrutinium, cuius est domus, contradixerit, fur habetur.* Illustrant vltra repetentes à Barbosa relatos *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib.* 1. *partit. tit.* 10. *cap.* 7. Couarr. *in regul. peccatum*, 2. *part.* §. 3. *num.* 4. Osualdus *lib.* 14. *Donel capit.* 25. *littera L.* Cuiac. *lib.* 11. *obser. cap.* 48. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. capit.* 11. Flores de Mena *lib.* 1. *var. cap.* 18. Farin. *in praxi, q.* 125. *numer.* 306. Molina *de iustitia tom.* 4. *tract.* 3. *disput.* 4. *num.* 2. Suarez *de censur. disput.* 17. *sect.* 3. *num.* 4. Mancinus *sacri iuris controu. cap.* 11. Saytus *in claui Regia lib.* 9. *cap.* 14. Gibalinus *de censur. disquisit.* 2. *quæst.* 6. *consect.* 4.

3. Impugnatur traditia assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti ioris consideratione; nam vel in præsenti fur iudicatur, qui furem non indicat, vel qui rem furtiuam non exhibet: sed neutro casu. qui celat furem, aut rem furtiuam, vt fur tenetur: ergo malè in præsenti asseritur, eum participem furti iudicari. Prior pars minoris propositionis probatur ex eo, quia nemo tenetur, immò nec potest infamare proximum, qui adhuc latet, nisi in crimine hæresis, vt latè probat Gibalinus *de censur. dict. disquisit.* 1. *q.* 6. *consect.* 3. *per totum.* Igitur non tenetur quis Domino indicare furem occultum. Secunda pars propositionis probatur ex eo; nam si teneretur vt furti particeps, propriè teneretur vt fur non manifestus: sed tenetur pœna furti manifesti *ex l.* 12. *Tabul.* 2. ita concepta: *Si furtum lance, licioque conceptum escit, atque vti manifestum vindicator.* Facit Aul. Gel. *lib.* 11. *noctium, cap. vltim.* ibi: *Decemviri in* 12. *Tabulis ea furta, quæ per lancem, liciumque concepta essent, proinde ac si manifesta essent, vindicauerunt.* Igitur non rectè in præsenti docetur, eum qui celauit rem furtiuam, nec domino requirenti, & reposcenti iudicauit, vt participem furti teneri.

4. Ratio decidendi. Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, cuius ratio prouenit ex eo, quia nouâ contrectatione noua nascitur furti obligatio; & ideo furtum committit, qui rem alienam scienter receptat, *l.* 2. *Leos, C. de fur. l.* 1. *ff. pro emptore, l.* 5. §. *quinimo, ff. commod. ui*; nam non dissimile crimen est rapere, quàm raptam rem celare, *l.* 1. *ff. de recept. l. congruit* 13. *ff. de offic. Præsid. l.* 1. *Cod. de his, qui latrones*: quia agentes & consentientes pari pœnâ puniuntur, *l. is qui opem* 34. *cum duab. sequent. ff. de furt. l. si seruus* 27. §. *si quis, ff. ad leg. Aquil. l. hac lege*, §. 1. *ff. ad leg Iul. peculat.* §. *interdum, Instit. de obligat. quæ ex delict.* docent Osualdus *lib.* 15. *comment. Donel. cap.* 29. *littera D.* Farinac. *de furtis quæst.* 166. *ex n.* 56. Quare is, penes quem res furtiua inuenitur, eam restituere Domino petenti tenetur, etiamsi rem pretio emerit, *l.* 2. *l.* 5. *C. de furtis, l.* 2. & 3. *C. de R. V.* propter suspicionem participati furti: quarè ab ignotis res emere inciuile est, *l.* 5. ibi: *Ab ignoto & transeunte te emisse dicere non conuenit: C. de furtis.* Carolus Pipinus *lib.* 5. *capit. cap.* 29. *Vt nullus comparet caballum,* bouem,

bouem, vel aliam rem, nisi illum hominem cognoscat, qui ei vendiderit, aut de quo pago est, vel vbi manet. Et *l. 8. titul. x. lib. 7. leg. Visigoth.* notauit Sauarus *ad Sidonium lib. 6. epistola* 4. Hæc tamen doctrina procedit eo casu, quo is, qui à fure rem subreptam, vel eius partem accepit, sciens & dolo malo fecit, non si ignorans accepit, quia tunc particeps criminis non est, nec actione furti tenebitur. Canteta *qq. crimin. cap.* 8. Farinac. *de furt. quæst.* 133. *num.* 99. nam ad hoc, vt furem receptans, vel rem furtiuam celans teneatur ex furto, necessarium omnino est, vt scienter id faciat, *dict. l. eos, C. de furtis, l.* 1. *&* 2. *ff. de recept. l.* x. *§. quamuis, ff. de seruo corrupto, l. sacrilegij* 6. *§. vlt. ff. ad leg. Iul. pecul.* Et ideo sciens si receperit, tenebitur, quamuis non habeat animum sibi lucrandi, *l. si quis præferendum, ff. eodem.* Vnde rectè D. Hieronymus in præsenti ait participem furti credi eum, qui Domino quærenti, & repuscenti rem furtiuam celat, & non restituit. Dubium tamen est, an ex eo, quod res furtiua apud aliquem reperiatur, præsumatur ipsam subtraxisse, nisi doceat à quo habuerit? Et dicendum est, simpliciter, & absolutè præsumendum non esse contra eum, qui talem rem furtiuam habet; sed ita demùm, si propter qualitatem personæ, & frequentiam huiusmodi actuum censeatur suspectus de furto, & participatione cum fure; vel si minori pretio, vel clandestinè quis emerit: nam ex his indiciis, & aliis similibus præsumitur scientia, dolus, & malitia, *l. dolum, C. de dolo:* notant Bartolus, & Baldus *in l. inciuile, C. de furtis:* qui docent ex his, & aliis circunstantiis posse iudicem descendere ad torturam, argumento legis de minore, *§. tormenta, ff. de quæst.* Vnde si persona apud quam res furtiua inuenitur, sit grauis, & honesta, tunc nec contra eum præsumitur, nec debet torqueri, *l. non omnis, §. à Barbaris, ff. de re milit.* Nec contrarium probat textus *in l. minorem, C. ad leg. Corn. de fals.* vbi decetur, quod qui vtitur falso instrumento, præsumitur indistinctè illud fabricasse. Nam respondeo, illum textum procedere eo casu dumtaxat, in quo loquitur, nempe quando quis falso instrumento vtitur: nam tunc præsumitur illud fabricasse, nisi exprimat personam, quæ fecit; non verò quando instrumentum falsum reperitur penes eum. Docuit Angelus *ibi.*

5. Dissolvitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, pro cuius prioris partis solutione quærunt DD. an iudex possit imperare manifestationem, non modò furti, verùm & auctoris ipsius? & Gutierrez *lib. 5. canon. cap. 11. num.* 11. Neuizanus *lib. 3. silua nuptialis, num.* 30. docent iudicem ex officio posse iubere, sibi prodi furem, non verò si ad instantiam partis procedat. Sed communiter repetentes in præsenti docent, ex mandato iudicis furem indicandum esse ex præsenti textu. & *ex cap. 2. de offic. ordin. cap. dilectus, de excessib. Prælat.* Quod verum credo præcipuè vbi necessitas adest cognoscendi furem, quia etiamsi notum sit vbinam habeatur rès furtiua; recuperari tamen nequit, nisi manifestato fure, vt docuit Gibalinus *de censur. disquisit.* 2. *q.* 6. *consect.* 4. Hoc tamen non procedit, quando indicato fure timeri potest eius vltimum supplicium; tunc enim melius est tacere, vt D. August. affirmat *in cap. ne quis arbitretur, cap* 14: 22. *q.* 2. vbi scribit, quod licèt perfectus, & spiritualis homo pro alterius vita non possit mentiri, potest tamen, & debet verum occultare, quoniam illud est mentiri, hoc tantùm verum celare: sicut aliud est falsum dicere, aliud verum tacere. Et sic ex sententia D. Augustini nemo tenetur furem prodere, quando periculum vitæ timetur. Generaliter ergo iudex potest subditos compellere ad indicandum furem, argumento legis 3. *ff. de offic. Præsid. l. 1. cum duab. sequent. ff. de seruis fugitiuis.* Vnde deducitur, iure optimo Episcopos literas monitorias decernere, non solùm pro rebus subreptis, verùm & pro fure indicando, iuxta Concilij Trident. decretum *sess.* 25. *de reform. cap. 3. vers. Quapropter:* cuius dispositio non solùm fulcitur decisione textus *in cap. ad nostram* 20. *de iureiur.* verùm & ea ratione, nam ad officium iudicis spectat fures inquirere, & punire, *d. l. 3. cap. 1. de offic. ordin.* Et cùm Episcopus ratione peccati iudex sit competens, etiam inter laicos, *cap. nouit,* vbi probaui, *de iudiciis;* ideo potest per dictas literas monitorias cogere laicos fures indicare iuxta dictum canonem Concilij Trid. quem latè explicat Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *in tract. de litt. monit.* Nec obstat alia pars ipsius dubitandi rationis, quæ propriùs ad præsentem textum spectat; siquidem in eo non agitur de obligatione indicandi furem, sed exhibendi rem furtiuam. Pro cuius solutione sciendum est, olim furtum conceptum dici, quando res furtiua per lancem, & licium inquisita requirebatur, iuxta formam, quam ex Gellio, & aliis illustrat Petrus Pitheus *lib. 1. aduersar. cap.* 1. & is apud quem rès inuenta erat, tanquam fur manifestus tenebatur vsquedum Iustinianus eam furti speciem cum aliis abrogauit *in §. furtorum, Instit. de obligat. quæ ex delict.* Et ita nouo iure pœnâ tantùm furti non manifesti tenetur. Vnde præsens textus dum ait, eum qui rem furtiuam quærenti domino non indicat, furti teneri, intelligendus est de furto non manifesto, iuxta nouam Iustiniani constitutionem; non verò de furto manifesto, secundùm antiquam legem decemuiralem suprà relatam.

Verùm suprà traditæ assertioni obstat textus *in l. idem* 4. *ff. de condict. ob turpem caus.* vbi inquit Consultus, quod si Titio indicium dedero (indicium est præmium, quod indici præstatur, *l. qui vas* 48. *§. 9. ff. de furt.*) vt fugitiuum seruum meum indicet, vel furem rerum mearum, non potero quod dedi repetere, quia turpiter Titius non accipit. Igitur quia ad rem furtiuam indicandam nemo tenetur, aliàs non liceret pecuniam pro tali indicatione accipere: & etiam deducitur, licitum esse accipere pecuniam, vt quis rem furtiuam non indicet; si enim rem furtiuam indicare mihi liberum est, non indicare itidem mihi liberum erit; cùm contrariorum eadem sit ratio, & doctrina, *l.* 1. *&* 2. *ff. de his qui sunt sui, vel alieni, l. etsi contra* 35. *ff. de vulgar. l. qui filium* 64. *ff. de legat.* 3. *l. vlt. C. de indict. viduitate.* Vnde cognito vno de contrariis, cognoscitur & aliud, *d. l. etsi contra, l. penult.* & ibi Baldus, *C. de solut.* & posito vno contrariorum in esse, remouetur reliquum, *l. inter me* 15. *ff. de except. rei iudic. l. Pomponius* 40. *§. sed & si, ff. de procurat. l. hæc verba* 124. *ff. de V. S.* Hinc quod operatur propositum in proposito, idem operatur oppositum in opposito, *l. vltim. de calumniat. l. final. C. de fruct. & litium expens.* Ergo si licet pretium accipere pro indicanda, vel non, re furtiua, ex eo maximè est quia talis indicationis nulla necessitas à iure competit. Pro primæ difficultatis expositione dicendum est, in specie textus *in dict. l. 4.* & *in l. solem, ff.*

6. Exponitur textus in l. 4. ff. de condict. ob turp.

de

de præscript. verb. pecuniam acceptam, vel promissam in præmium non fuisse pro simplici manifestatione serui fugitiui, vel furis, quia pro ea pretium recipi non poterat, vt post alios docet Lessius *de iust. lib. 2. cap.* 14. *num.* 66. sed tantùm pro labore, & industria requirendi seruum fugitiuum, aut aliam rem furtiuam, eiusque furem. Quæ interpretatio colligitur *ex d. l. solent*, ibi: *Solent etiam mercedes huius rei accipere.* Vbi Consultus appellat mercedem, quod datum est causâ indicandi furem: sed merces propriè dicitur, quod datur respectu proprij laboris; vnde constat, in eo textu non tam pro indicatione, quàm pro ipso labore mercedem accipi. Iuxta quam solutionem accipiendus est Vlpianus *in l. falsus* 44. §. *qui alienam, ff. de furtis*, vbi scribit, eum qui rem alienam inuenit, non posse petere inuentionis præmium pro restitutione rei inuentæ: quod non procedit, vt excludatur iusta compensatio laboris, & expensarum factarum in inuentione eiusdem rei; nam pro labore habito in requirenda re iustè merces recipitur, vt notarunt Albericus, & Iaso *in d. l. 4. §. si tibi, ff. de condict. ob turp.* Felinus *in cap. dilecti, num. 3. de accusat.* sed eo casu procedit Consultus, quando nihil inuentum est; tunc enim gratis alienam rem inuentam domino restituere tenetur inuentor, *cap. si quid inuenisti* 14. *q.* 5. Molina *de iust. tract. 2. disput.* 83. *num.* 6. Lessius *d. cap.* 14. *num.* 66. Gomez *lib. 3. var. cap. 5. num.* 2. Azeuedus *in leg. 6. tit. 15. lib. 4. recopil.* Barbosa *hic, num. final.* Nec obstat secunda difficultas, quia in præsenti casu ratio diuersa est, quæ diuersum ius inducit; nam indicare furem respicit publicam vtilitatem, vt scelera puniantur; & propterea permissum est, pecuniam accipere, vt fur indicetur, nec turpiter accepta dicitur: at non indicare furem, est contra publicam vtilitatem, & proptèrea pecuniam turpiter datam, & acceptam esse traditur *in d. l. idem si, vers. Item si dederit.* Per hoc enim lucrum, quod quis percipit, infertur damnum Reipublicæ, cuius interest ne crimina contegantur, sed malefactores pœnis subiiciantur, *d. leg. congruit, ff. de offic. Præsidis*: docuit Andreas Cludius *ad titul. ff. de condict. ob turp. cap. 3. num.* 70.

7. Secundò suprà traditis obstat textus *in l. qui vas* 48. §. *qui furem, ff. de furtis*, in illis verbis: *Qui furem nouit, siue indicet eum, siue non indicet, fur non est.* Ex quibus expressè deducitur, eum qui furem non indicat, furem non esse. Ergo non rectè in præsenti asserimus, furti participem esse eum, qui domino requirenti rem furtiuam illam non indicat. Pro cuius difficultatis solutione Anania *hic, num* 3. Barbosa *num.* 1. Couarr. *d. §. 3. num.* 5. Suarez *de censur. disput. 17. sect. 3. num.* 8. Mena *d. q.* 18. *num.* 8. asserunt Hieronymum in præsenti agere de furti culpa, non quoad obligationem restituendi, ita vt conscius furti illud quærenti domino non indicans lethaliter peccet, quod probari videtur ex illis verbis: *Occidit animam suam*; quæ de interiori reatu mortali accipienda sunt: non verò asserere sanctum Doctorem, cum actione furti teneri, iuxta dictam legem *qui vas, §. qui furem.* Sed hæc interpretatio facilè refellitur ex verbis præsentis textus, ex quibus constat, reum furti esse, qui Domino non indicat rem furtiuam: quare veriùs dicendum est *in d. §. qui furem*, non agi de indicante, vel non rem furtiuam, quam etiam iure ciuili quis exhibere cogebatur, aliàs furti concepti, vel non exhibiti actione tenebatur; sed de indicante furem, vel non, quem etsi celans furti teneatur, tamen non indicans, vt fur non punitur, vt expressè docetur in fine eiusdem §. *qui furem*, & notauit Gothofr. *in d. l. 4. ff. de condict. ob turp.*

EXPONITVR L. QVI VAS 48 §. QVI FVREM, ff. DE FVRT.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in l. seruus* 36. *ff. de condict. indeb.* vbi refert Paulus, seruum cuiusdam magidem (id est vas, quo farina subigitur) insciente domino commodasse, & eum cui commodauerat, pignori tradidisse; & ait Consultus, quod si is, qui pignori accepit, alienam esse sciebat, furti eum teneri, quia sciens rem alienam pignori accepit; secus verò si nescisset alienam rem esse; nam seruus, qui non habebat peculiæ administrationem, distrahens magidem nesciente domino, furtum commisit, *l. interdum, §. cùm autem, ff. de furtis*, *l. si liber, C. quod cum eo, l. qui à seruo* 16. *ff. de O. & A.* docuit Cuiac. *lib. 15. obseru. cap.* 18. Vnde qui sciens magidem ipsam pignori accepit, furtum commisit, quia quamuis non haberet animum lucrifaciendi, tamen rem furtiuam scienter detinebat, nec domino inquirenti indicabat. 8.

EXPONITVR L. SERVVS 36. ff. DE CONDICT. INDEB.

CAPVT V.

Alexander III. [a] *Cremonensi Episcopo.*

EX literis tuis, si benè meminimus, auribus nostris innotuit, & dil. fil. I. [b] subdiaconi nostri diligens relatio patefecit, quod B. lator præsentium [c] calicem quendam in Ecclesia minùs cautè dimissum inuenit: quem licèt auaritiæ cupiditate rapuerit, & insipienter longo tempore detinuerit, postea tamen pœnitentia ductus Presbytero in confessione excessum suum humiliter, & reuerenter aperuit, & Ecclesiæ iuxta eundem Presbyteri consilium, prout dignum fuit, exinde satisfecit. Vnde quoniam propter hoc ipsum tuæ fraternitatis discretio dubitat ordinare, prudentiæ tuæ per A. s. p. m. quat. si prædictus B. spontanea voluntate sui animi confessus fuerit huiusmodi præsumptionis excessum, & exinde Ecclesiæ, cuius calix fuerit, satisfecit, nec est super hoc notâ, vel infamiâ manifestâ respersus, post peractam pœnitentiam, aut congruam partem pœnitentiæ, dummodo aliàs ipsum idoneum esse cognoscas, ad sacros ordines non dubites [d] promouere.

NOTÆ.

1. a *CRemonensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* Cremona est vrbs Italiæ in Liguria, non procul à Mantua, quæ etiam hodie nomen retinet: cuius ciues cùm contra Augustum Antonio adhæsissent, Cæsar victor veteranis suis eorum agros assignauit; qui cùm non suffecissent, adiecit etiam Mantuanorum agros, nullam aliam ob culpam, nisi quòd Cremonensibus vicini essent. Hinc Virgil. *eclog. 9.*

Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ.

Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis; siquidem Eustathius eius Præsul subscripsit Concilijs Romanis 5. & 6. sub Symmacho.

b *Subdiaconi nostri.*] De officio subdiaconi Romanæ Ecclesiæ egi *in cap. 1. de testam. cap. 1. de transact.*

c *Calicem.*] De Calice, & eius materia egi *in cap. 1. de pignoribus, cap. final. de celebrat. Missar.*

2. d *Promouere.*] Absque vlla absolutione; vnde deducitur, eum, qui furatur rem sacram de loco sacro, non esse excommunicatum ipso iure, cùm in præsenti iubeat Alexander, furem calicis promoueri ad sacros ordines: si autem esset excommunicatus, non permitteret Pontifex absque absolutione eum promoueri. Facit etiam, nam si excommunicatus esset ipso iure, indigeret absolutione, etiam post satisfactionem, vt probaui *in c. 1. de iudiciis.* Verum tamen est, eum grauiter peccare, & excommunicandum esse, *cap. conquestus, de foro compet.* vbi latè probaui. Nec contrarium probat textus *in cap. conquesti 22. de sent. excom.* vbi Pontifex declarat sacrilegos, & ipso iure excommunicatos esse eos, qui quasdam Ecclesias spoliarunt. Nam respondetur, textum illum procedere quando quis rem Ecclesiæ rapuit per violentiam, vel Ecclesiæ fracturam, vt expressè constat ex illis verbis, *violenter confregerunt*; secus verò quando quis absque violentia surripuit rem Ecclesiæ; tunc enim non est ipso iure excommunicatus, vt docuerunt Abbas, & Cardinalis *in præsenti*, Caietanus *in summa, verbo Excommunicatio 21.* Nauarrus *in manuali, cap. 27. num. 44.* Molina *de iust. tom. 3. tract. 2. disput. 94. num. 2.* Azor *p. 1. moral. lib. 9. cap. 27. q. 13.* vbi ex prædicta distinctione exponit textus *in cap. quisquis, cap. omnes Ecclesiæ 17. q. 4. cap. Canonicus 11. q. 3.* Et hæc est vera sententia, licèt alij contrariam tenuerint. Videndi sunt Suarez *de censur. disp. 22. sect. 5.* Gibalinus *in synopsi censurar. littera I. num. 6.* Inde etiam infertur, quod is qui furando criminosus effectus fuit, præstitâ satisfactione post pœnitentiam non creditur criminosus quoad effectum promotionis ad ordines, non autem quoad pœnam sibi infligendam ex tali delicto, *l. qui ea mente, ff. de furt.* Quia licèt per pœnitentiam liberetur quis à reatu quoad forum internum, non tamen à pœnis impositis simili delicto quoad forum externum.

COMMENTARIVM.

3. EX hoc textu communiter deducitur, furem occultum post pœnitentiam, & satisfactionem posse ad sacros ordines promoueri. Quam conclusionem generaliter in omnibus delictis occultis examinaui, & probaui *in cap. ex tenorum, de tempor. ordin.* sed præsens decisio de furto tantùm agens difficilis redditur ex eo: nam is qui furtum perpetrauit, eo ipso iuris infamiâ notatur; nam quocunque genere furti damnatus infamis est. Paulus *lib. 2. sent. tit. 31. §. 14.* sed infamia notatus, ab officiis, & dignitatibus ecclesiasticis remouetur, *cap. inter 11. de excess. Prælat. cap. querela, de iureiur.* regula *Infamibus, de R. I. lib. 6.* ex principio textus *in l. vnic. C. de infamibus, lib. 11. l. infamia, C. de Decur. eod. lib. l. 1. C. de dignit. lib. 12.* Ergo qui furtum commisit etiam post pœnitentiam, & satisfactionem ad ordines sacros promoueri nequit. Pro cuius difficultatis solutione sciendum est, infamem infamiâ iuris irregularem esse, ita vt neque possit promoueri ad sacros ordines, nec in susceptis ministrare, *cap. qui in aliquo, cap. final. 51. dist. cap. Euphemius, § hinc 2. q. 3. cap. ipsi Apostoli, 2. q. 7.* quod procedit etiamsi infamia statuta sit à iure ciuili; nam qui secundùm ius illud infamis est, etiam secundùm sacros canones infamis iudicatur, *cap. 1. 6. q. 1.* vbi Pontifex generaliter ait: *Omnes eos infames esse dicimus, quos leges sæculi infames appellant.* Infamis verò infamia facti, qualis est ille, cuius opinio ex facto, vel delicto apud probos, & graues viros onerata est, *cap. omnipotens, de accusat. cap. infames 3. q. 7. l. 2. ff. de obsequiis, l. cogi, ff. de var. & extraord. cognit. l. ea quæ, C. ex quibus caus. infam.* Irregularis censetur quantùm ad suscipiendos sacros ordines, vt probatur ex hoc textu, ibi: *Nec est super hoc nota, vel infamia*; vbi notauit Anania *num. 10.* & probatur *ex cap. non debet, de testibus.* Vbi accusatores, qui pendente accusatione infamiâ facti notantur, repelluntur à susceptione ordinum: plura congessit Gibalinus *de irregul. cap. 5. per totum.* Inter infamiam autem iuris, & facti duplex differentia versatur. Prima quod in iuris infamia tantùm Summus Pontifex dispensare valet, argumento textus *in cap. cùm te, de sent. & re iudic.* in infamia verò facti dispensare potest Episcopus, nimirum vt illa notatus possit in susceptis ordinibus ministrare. Secunda differentia est, quod irregularitas ex infamia iuris proueniens non tollitur per pœnitentiam, *cap. Euphemium 2. quæst. 3.* vbi dicitur, quod quamuis animas per pœnitentiam saluare possimus, infamiam abolere non possumus: illa verò quæ prouenit ex infamia facti, tollitur per pœnitentiam, & per emendationem vitæ purgatur. Glossa *in cap. ille qui 6. q. 1.* docet Abbas *in cap. ex diligenti, de simonia:* vbi huius discriminis rationem reddit; nam tunc infamia facti tollitur per actum contrarium, idest emendationem vitæ, quia per quascunque causas res nascitur, per easdem dissoluitur, *cap. testimonium, de testibus, cap. 1. de R. I.* Nec contrarium probat textus *in cap. at si clerici, §. de adulteriis, de iudiciis:* vbi deciditur, post peractam pœnitentiam adhuc desiderari dispensationem, vt infamia facti tollatur. Quia omissis variis solutionibus dicendum est, textum illum procedere in infamia iuris, veluti præcedente iudicis sententiâ, vt docuerunt ibi Imola *num. 6.* Abbas *num. 14.* Felinus *num. 16.* Decius *num. 18.* & colligitur ex generalitate eiusdem §. iuncto versiculo *Si verò*, in quo probatur clericum conuictum, vel confessum deponendum esse ab Episcopo, atque ita quod Alexander III. subiungit *in §. de adulteriis*; intelligi debet post sententiam; vnde sensus illius textus erit, quod clericus conuictus de crimine,

suspenden

suspendendus est, vel deponendus perpetuò, nisi Episcopus cum eo dispenset: quod facere potest in adulteriis, & aliis minoribus criminibus. Nec hoc repugnat doctrinæ, quam nuper tradidimus, videlicet in irregularitate ex infamia iuris prouenientetantùm Romanum Pontificem dispensare posse. Nam id intelligitur de immediata irregularitatis dispensatione, non verò de indirecta, quam potest facere Episcopus dispensando directè in delicto: quo facto accessoriè tollitur infamia proueniens ex delicto tali, & per consequens irregularitas. Docuerunt Villadiego *de irregul. cap.* 10. Henriquez *in summa lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 3.

4. Vnde iam apparet vera ratio præsentis textus, quare in præsenti specie is, qui calicem in Ecclesia minùs cautè dimissum surripuit, possit ad sacros ordines promoueri: quæ in eo consistit, nam furtum hoc fuit occultum, & ita fur non fuit infamia iuris notatus, & ipse pœnitentiam de crimine egit, ac pro calice surrepto satisfecit: quibus existentibus circunstantiis, si aliàs idoneus est, cessat irregularitas, vt docuerunt in præsenti Anania *num.* 1. Abbas *num.* 5. Socinus *num.* 5. Nec contrarium probant illa verba præsentis textus, *sponte confessus*; ex quibus deducitur, per confessionem ipsius furis furtum hoc notorium factum fuisse; propter furtum autem notorium iuris infamia incurritur, *d. l. poteris*: quæ per pœnitentiam tolli non potest, iuxta suprà tradita. Nam respondendum est, confessionem, de qua in præsenti, non fuisse factam in iudicio, sed in foro pœnitentiæ; ideoque pce eam furtum notorium factum fuisse, & per consequens iuris infamiam non irrogari, vt docuerunt hîc Ancharanus *numer.* 4. Abbas *num.* 3.

TITVLVS XIX.

De vsuris.

CAPVT PRIMVM.

Alexand. III. *in Concilio* [a] *Turonensi.*

PLVRES clericorum, & quod mœrentes dicimus, eorum quoque, qui præsens sæculum professione vocis, & [b] habitu reliquerunt, à canonibus vsuras quasi manifestiùs damnatas exercentes, commodatâ pecuniâ indigentibus, possessiones eorum in pignus accipiunt, & prouenientes fructus percipiunt vltra sortem. Idcirco generalis Concilij decernit auctoritas, vt nullus amodò constitutus in Clero, vel hoc, vel aliud genus vsuræ exercere præsumat: & si aliquis alicuius possessionem datâ pecuniâ sub hac specie in pignus accepit, si sortem suam deductis expensis, de fructibus iam perceperit, absolutè possessionem restituat debitori: si autem aliquid minus habet, eo recepto possessio liberè ad Dominum reuertatur. Quod si post huiusmodi constituta in clero quisquam extiterit, qui detestandis vsurarum lucris insistat, ecclesiastici officij periculum [c] patiatur, nisi fortè beneficium Ecclesiæ fuerit, quod [d] redimendum ei hoc modo de manu laïci videatur.

NOTÆ.

1. a *Turonensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concil. Lateran. *p.* 16. *cap.* 2. addendumque est *can.* 2. iuxta Corjolanum *in summa Concil. fol.* 524. De hoc Concilio iam nonnulla notaui *in c. maiorib.* 8. *de preb.*

b *Et habitu.*] Monachi videlicet.

c *Patiatur.*] De pœna clerici vsurarij agemus infrà *in cap. præterea.*

d *Redimendum.*] De hac altarium redemptione egi *in cap. quisquis, de elect.* & commentarium huius textus dedi *in cap. cùm contra, de pignoribus.* 2.

CAPVT II.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiscopo, & eius suffraganeis.*

QVoniam non solùm viris ecclesiasticis, sed etiam quibuslibet aliis periculosum est vsurarum lucris intendere, auctoritate tibi præsentium duximus iniungendum, vt liceat tibi clericos tuos, qui de possessionibus, vel arboribus, quas tenere in pignus noscuntur, sortem suam, deductis expensis, inde iam receperunt, ad eadem piguora restituenda sine exactione, ecclesiasticâ districtione compellere.

NOTÆ.

NOTÆ.

a Cantuariensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Later. *p.* 16. *cap.* 3. De Cantuariensi Metropoli egi *in cap.* 2. *de rescript.* & textum hunc exposui *in cap. cum contra, de pignor.*

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Lateran.*

QVia in omnibus ferè locis ita crimen vsurarum invaluit, vt multis aliis negotiis prætermissis, quasi licitè vsuras exerceant, & qualiter vtriusque Testamenti pagina condemnentur, non attendant: Ideo constituimus, vt vsurarij [b] manifesti, nec ad [c] communionem admittantur altaris, nec christianam, si in hoc peccato decesserint, accipiant [d] sepulturam: sed nec [e] oblationes eorum quispiam accipiat. Qui autem acceperit, aut christianæ tradiderit sepulturæ; & ea quæ accepit, reddere compellatur; & donec ad arbitrium sui Episcopi satisfaciat, ab officij sui maneat executione suspensus.

NOTÆ.

a Lateranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & extat textus hic in ipso Concilio generali Lateranensi celebrato sub Alexandro III. *cap.* 25. De quo Concilio nonnulla adduxi *in cap. nonnulli, de rescript.*

1. b *Manifesti.*] Manifesti vsurarij dicuntur primò, qui ita palam vsuras exercent, vt ipsa operis iniquitas eos vsurarios publicè demonstret, & nullâ tergiuersatione possit celari eos vsurariam artem exercere, iuxta textum *in cap. euidentia*, & ibi tradita, *de accusat.* Secundò etiam dicuntur manifesti, qui in iudicio confessi sunt crimen vsuræ; talis enim confessio in iure facta rem facit manifestam, & notoriam, *cap. vestra, cap. final.* vbi probaui *de cohabit. cleric.* immò ob delicti detestationem, si vsurarios coram pluribus testibus fide dignis fateatur se vsurarium esse, præcipuè si exprimat personas à quibus vsuras accepit, manifestus vsurarius dicitur, vt pluribus congestis probat Caballos *tom.* 1. *q.* 11. *&* *q.* 537. *num.* 5. Dicuntur etiam vsurarij manifesti, qui sententiâ iudicis ita declarati sunt. Glossa verbo *manifestos, cap.* 1. *hoc tit. in* 6. quia iudicis sententia rem facit notoriam, *cap. final. de cohabit. cleric.* Vnde non dicetur manifestus vsurarius ille, contra quem extat legitima testium probatio asserentium, vsurarium esse, vt vltra repetentes in præsenti docent Couarr. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 4. Iul. Clarus §. *vsura*, Gibalinus *lib.* 1. *de vsuris*, *cap.* 11. *art.* 1. Menochius *de arbitr. casu* 235. Villaguth. *de vsur. q.* 35. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 19. Molina *de iustit.* 2. *tom. disput.* 333. Lessius *de iust. lib.* 2. *cap.* 20. *disput.* 22. Canisius *de vsur. cap.* 7. *num.* 2. Ex quibus illud notandum est, non esse necessarium, vt quis manifestus vsurarius dicatur, quod exercuerit manifestas vsuras, vel claras; sed satis esse, quod palliatas, vel manifestas, quascunque scilicet, vel cuiusvis generis vsuras vno ex dictis modis exercuerit.

2. c *Communionem.*] Hanc pœnam Innocentius in præsenti *num.* 1. ita exponit: *Vsurarij non admittantur ad communionem Eucharistiam.* Quem sequitur Couarr. *lib.* 3. *variar. cap.* 3. *num.* 5. quæ est vera interpretatio. Nec audiendi sunt Abbas antiquus, & Panormit. in præsenti, *num.* 2. qui ea verba explicant, vt non admittantur in Ecclesia, quandiu diuina officia celebrantur. Nam si de hac excommunicatione sensissent Patres Concilij, frustra adderent verba illa, *accipiant sepulturam, sed nec oblationes*; cùm iam in præsenti pœna hæc comprehenderetur.

3. d *Sepulturam.*] Consonant textus *in cap. cum tu* 5. *cap. cum in diœcesi, hoc tit. cap. quamquam, eod. tit. in* 6. *clement.* 1. *eod. tit. l.* 9. *tit.* 13. *p.* 1. & meritò hæc pœna imponitur vsurariis manifestis, quia decedentibus in peccato notorio denegatur ecclesiastica sepultura, *cap. final.* 15. *q.* 2. *c. final.* 88. *dist. cap. placuit* 23. *q.* 5. *cap.* 1. *de torneam. cap.* 2. *de raptor. cap. super quodam, cap. cum ad monasterium, de statu monach.* D. Ioan. Vela *de delict. cap. final. num.* 20. Ab hac autem pœna, & reliquis excusabitur vsurarius, quem pœnituit, & propter notam omnibus paupertatem restituere non valet; tunc enim præstitâ iuratoriâ cautione excusatur, *d. cap. cum tu, hoc tit. d. cap. quamquam*, ibi: *Pro suarum viribus facultatum.* Pluribus relatis docet Villaguth *d. q.* 35. *de vsur. conclus.* 6.

4. e *Oblationes.*] Consonat D. Clemens *lib.* 4. *constit. cap.* 5. nam cùm oblationes in propitiationem pro peccatis offerantur, vt constat *in cap.* 5. *&* 13. *Deuteron. cap. quia sacerdotes, cap. Sanctorum* 10. *q.* 1. ab vsurario manifesto, & à peccato non recedente, sed in eo permanente non debent admitti, *cap. oblationes*, 96. *dist.* Accedit quia per huiusmodi oblationes profitebatur quædam communio inter viuos, & defunctos, pro quibus offerebantur. Concil. Arelat. 2. *can.* 12. Concil. Vasense 1. *can.* 2. Altissiodor. *can.* 17. Aurel. 2. *can.* 15. Toler. 11. *can.* 12. Quare generaliter eorum, qui non communicant, oblationes reiiciuntur, *cap.* 28. *Concil. Illiber.* vbi notaui: & eorum qui in peccata grauiora lapsi sunt, veluti qui sibi mortem consciuerunt, *d. can.* 17. *Concilij Altissiod.* Aurelian. 2. *can.* 15. qui filios suos hæreticis baptizandos tradiderunt. Concil. Illerdense *can.* 13. oppressores pauperum. Concil. Carthag 4. *can.* 93. *&* 94. & alij, de quibus Suarez *de relig. tom.* 1. *lib.* 1. *cap.* 6. *num.* 4. Albaspineus *lib.* 1. *obseru. cap.* 5. *&* 6. Lemaistre *de bonis Eccles.* 2. *p. lib.* 1. *de decimis*, *cap.* 15. Theoph. Raynaud. *de liter. monit. p.* 2. *cap.* 2. *num.* 22. Spondanus *de cœmeter. p.* 1. *lib.* 4. *cap.* 4. *ex num.* 3. quia iuxta Ecclesiasticum *cap.* 34. *vers.* 23. *Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum.*

COMMENTARIVM.

5\. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc canone sequens communiter deducitur assertio: *Manifesti vsurarij, siue clerici, siue laici, à communione Ecclesiæ repelluntur.* Probant eam textus *in cap. final.* 46. *dist. cap.* 1. *& per totam* 47. *dist. cap.* 1. *& per totam* 14. *q.* 4. *cap. vnic.* 15. *q.* 2. *cap.* 1. *& per totum, hoc tit. cap.* 1. *cap. quamquam, eod. tit. lib.* 6. *Clement.* 1. *&* 2. *hoc tit. cap.* 2. *de vita & honest. cleric. cap. inter, de excessibus Prælat. can.* 44. *Apostol.* Gregorius VII. *in Synodo Romana, can.* 16. *Vsurarij, & qui tenent pignus, postquam inde habent, quod præstiterint, excommunicentur.* Innocentius II. in Synodo Romana *can.* 13. *Insatiabilem fœneratorum rapacitatem damnamus, & ab omni ecclesiastica consolatione sequestramus.* Meldense *can.* 55. *Vt Episcopi seipsos, atque ministros suos, & maximè ecclesiasticos, cunctosque Christianos in sua parochia, perpendentes ex hoc statuta Niceni Concilij, & cæterorum Conciliorum, ab vsuris sine excusatione compescant; & quos compescere aliter non potuerint, canonicam in eos sententiam proferant.* Valentino sub Lothario *can.* 10. *vsurarum turpia lucra canonica seueritate inhibemus.* Illiberit. *can.* 20. Arelat. 1. *can.* 12. Arelat. 2. *can.* 14. Aquisgran. *can.* 61. Agathense *can.* 69. Aurel. 3. *can.* 23. Carthag. 1. *can.* 13. Carthag. 4. *can.* 67. Laodic. *can.* 4. Mogunt. sub Carolo *can.* 10. Rhemense *can.* 32. Tarracon. *can.* 10. Trosleian. *can.* 15. Turon. *can.* 10. alia iuris testimonia congesserunt Ant. Augustin. *in epit. iur. lib.* 35. *tit.* 6. Crespetius *in summa, verbo Vsura.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Petrus Gregor. *lib.* 3. *partis. tit.* 5. *cap.* 5. & *in tract. de vsur.* Tapia *tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 17. *ex art.* 3. Prado *tom.* 2. *Theolog. moral. cap.* 28. Acuña *in cap. Presbyter,* 50. *dist.* Fontanel. *decis.* 210. Pineda *de rebus Salomonis, lib.* 6. *cap.* 20. *num.* 14. Fragoso *de regim. Christ. Reipub. p.* 1. *lib.* 2. *disput.* 4. §. 21. Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap.* 39. *&* 40. Balsamon *in can.* 17. *Concilij Nicæn.* Coriolanus *in can.* 44. *Apost.* Binsfeld. *in præsenti,* Scribentes de vsuris, & nouissimè Lothardus, & Gibalinus, Hurtado *de vero martyr. resol.* 70. §. 3. Roussel. *lib.* 6. *Histor. Pontif. iurisdict. cap.* 3. Mancinus *lib.* 1. *de triplici iur. collat. cap.* 153. *&* 226. Murga *tom.* 2. *disquisit.* 14. *per totam.* Selden. *lib.* 6. *de iure natur. Hebr. cap.* 10.

6\. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti consideratione. Omni iure, tam naturali, diuino, quàm positiuo, vsuræ permissæ sunt: igitur eas accipientes puniri non debent. Iure naturali vsuras permitti, constat; nam ius hoc dictat hominum commercia, & societates conseruari, sine quibus Respublica via seruari potest: auctor est Cicero *lib.* 7. *de legibus.* Sed maior pars humani commercij consistit in vsuris exigendis, *leg. lecta* 40. *ff. de rebus creditis.* Ergo vsuræ iuri naturali consonæ sunt. Accedit, nam quid naturali rationi magis congruum est, quàm vt qui mercedem recipit, gratificetur, *l. sed si* 25. §. *consuluit, ff. de petit. hæredit. l.* 6. *ff. de seru. exportand.* Osualdus *lib.* 17. *Donelli, cap.* 2. Ergo qui pecuniam mutuauit, iustè ob remunerationem vsuras exigit. Iure diuino, tam legis veteris, quàm nouæ vsuras indistinctè improbatas non esse, constat *ex cap.* 23. *Deuteron.* ibi: *Non fœneraberis fratri tuo ad vsuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem; sed alieno: fratri autem tuo absque vsura id quod indiget, commodabis.* Et in eodem libro, *cap.* 15. ibi: *Fœneraberis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies.* Ex quibus, & aliis locis congestis à Villaguth. *de vsur. q.* 4. ipse probat vsuras non fuisse indistinctè prohibitas in lege veteri, sed tantùm prohibitum fuisse Hebræis, vt inter se ad inuicem vsuras exercerent, non autem vt Gentilibus, & exteris nationibus mutuarent sub vsuris: quod probatur *ex cap. final.* 14. *q.* 4. Lege gratiæ vsuras approbatas fuisse, constat *ex cap.* 19. *Lucæ,* ibi: *Et quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum vsuris vtique exegissem illam.* Et *cap.* 25. *Matthæi,* ibi: *Oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens recepissem vtique quod meum est cum vsura.* In quibus locis expressè Dominus seruum increpat, qui pecuniam sibi commissam non dedit ad vsuram; qui sanè non reprehenderetur, si vsura illicita, aut damnata esset. Iure etiam positiuo vsuras permitti facilè probatur *ex l. socium* 60. *ff. pro socio, l.* 5. *leg. Iulianus, C. de actionib. empti:* & ex quampluribus legibus compilatis *in tit. ff. & C. de vsuris, cap. conquestus, cap. salubriter, hoc tit.* Ergo non rectè in præsenti statuitur, vsurarios manifestos puniendos esse. Deinde aduersus pœnam priuationis communionis Ecclesiæ, quam PP. Concilij Lateran. imponunt manifestis vsurariis, sic insurgo: In eo quis puniri debet, in quo peccauit, *cap. nemo, de tempor. ordin.* vt ita pœna respondeat delicto, *l. respiciendum* 11. *l. aut facta* 16. *ff. de pœnis, l. sancimus, C. eod. tit.* Sed vsurarius peccat auaritiæ peccato, iniustoque pecuniæ, vel alicui lucri desiderio, vt patet *ex cap. virum, cap. bonorum, cap. sicut,* 47. *dist.* ergo pœnis pecuniariis, non verò priuatione communionis puniendus erat.

7\. VSVRÆ ETYMON ET DEFINITIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, vsuram ab vsu, seu vtendo dictam fuisse, & ita quod ex vsu cuiusque rei alicui accedit, vsuram nuncupari. Cicero *lib.* 1. *Tusculan.* ibi: *Natura dedit vsuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præstituta die.* Idem *in Verrem* 7. vsuram lucis dixit: & *lib.* 3. *epist. ad Appium,* vsuram temporis posuit pro vsu. Plautus etiam in Trinummo ait: *Nec adeo hasce emi mihi, nec vsura mea;* idest ad vsum meum. Et hac significatione creditor ipse vsuram dat, nullumque mutuum est sine vsura, idest sine vsu. Vsura verò, quam debitor pro vsu pecuniæ soluit, longè aliam notionem habet; sicut enim vectura vocatur merces, quæ pro vectione datur, mercatura lucrum de merce; similiter & vsura est merces, quæ pro vsu pecuniæ datur, vt notarunt Salmasius *de vsur. cap.* 4. Arnoldus Vinsus *lib.* 2. *select. cap.* 9. Et licèt in stricta significatione vsura accipiatur pro ea quantitate, quæ penditur pro vsu fœnebris pecuniæ; lato tamen modo accipitur pro ea, quæ ex alia causa, quàm mutui, vt ex conuentione, aut mora debetur, *l. tutor* 41. §. 1. *ff. de vsur. l. acceptam* 19. *C. eod. l.* 4. *C. de compens.* Et in hoc præcipuè differt vsura à fœnore; nam fœnus significat pecuniam ipsam creditam sub vsuris, idest æs alienum sub vsura contractum. Tacitus *de moribus German.* ibi: *Fœnus agitare, & in vsuras extendere ignotum. Ideoque magis aduersantur, quam si vetitum esset.* Prosequuntur Salmasius, & Vinius *supra,* Besoldus *in delibat. iuris ad lib.* 22. *ff. q.* 1. Parladorius *lib.* 2. *rer. quotid. cap.* 2. *per totum,* Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 2. *c.* 1. *num.* 18. Peguera *in quæst. crimin. cap.* 30. *num.* 1. Deinde sciendum est, varias vsuræ definitiones adduxisse

adduxisse Couar. *lib. 3. var. cap. 1.* P. Gregorium *lib.22. syntag. cap. 3.* Gaspar. Rodriguez *supra*, Felicianum *de censib. lib. 1. cap. 1.* Borcholten, Hothom. Canisium *in suis tract. de vsur.* Bius-feldium *in præsenti rubric.* Quibus omissis dicendum est cum Leothardo *de vsur. q. 1. num. 2.* vsuram esse accessionem sortis debitæ ex solo tempore tardæ solutionis: quam ipse doctè explicat per totam quæstionem illam.

8. Vsvræ infamia. Deinde sciendum est, vsuram inhonestum lucrum esse docuisse Philosophos, & sanctos viros. Aristot. *lib. 4. Ethicor. cap. 1.* fœneratores eodem loco ponit, quo lenones. Seneca 7. *de beneficiis*, inquit: *Quid fœnus, & calendarium, & vsura? nisi humanæ cupiditatis extra naturam quæsita nomina.* D. Gregorius Nyssenus, vsuram partum esse ait, quem parturit auaritia, obstetricatur inhumanitas. Philo *de charitate*, fœnus vocat servilis, & illiberalis animæ studium degenerantis in immanitatem. D. Ambrosius *lib 3. officior.* rapinam & latrocinium appellat. D. Basilius *ad Amphiloch. can.* 14. iniustum lucrum. Plutarchus *in Lucullo* veterem, ac intolerabilem pestem, ac tandem Petrarcha *de remediis vtriusque fortun.* fœnus obscœnam rapinam esse ait, & studium, quo fœdius vllum inueniri non potest. D. Ambrosius *de Tobia cap. 5.* sic mari comparat: *Pecunia fœneratoris est fluctus quidam maris, nunquam quiescit, labitur veluti scopulo illisa; ita gremium debitoris percutit, & continuò relabitur vnde processit; cum murmure venit, cum gemitu reuertitur: frequenter tamen placidum extat ventis mare, semper fœnoris vnda iactatur, mergit naufragos, vestitos exuit, & insepultos relinquit.* Et *cap. 10.* inquit, nihil interesse inter funus, & fœnus, inter mortem, & sortem. Sanctus Leo *sermone 6. de ieiun. septimi mensis. Multiplicatur quidem facultas iniustis & tristibus incrementis; sed mentis substantia contabescit, quoniam fœnus pecuniæ funus est animæ.* Quid enim de huiusmodi hominibus sentiat Deus sacratissimus Proph. Dauid manifestat *psal. 14.* vnde interrogatus Cato, quid de fœnore sentiret, respondet idem esse fœnerari, ac hominem occidere, vt refert Cicero *lib. 2. de officiis.* Huc spectat sanctus Ambrosius *lib. de Tobia, cap. 14. Vsuram petere, suffocare est.* Illustrat Nouarinus *lib. 10. schediasmatis, cap. 23.* Hancque nefariam vsurarum artem ostendunt mala, quæ ex fœnerandi licentia prouenium; siquidem patrimonia ciuium euertit, totas familias in summam egestatem redigit, sisisque laribus ciues, oppida denique ipsa destitui facit. Vnde Iustinianus *in nouel. 32.* refert, incolas Thraciæ ita olim à fœneratoribus vexatos fuisse, vt plerique diffugerint, plerique fame perierint. De ciuitatibus Asiæ hæc refert Plutarchus in Lucullo: *Vrbes Asiæ fœneratores vsque adeo dilacerabant, vt priuatim ingenui liberi, filiæque virgines, publicæ picturæ, donaria, Deorumque statuæ venderentur.*

9. Vsvra est prohibita a natvra. Deinceps sciendum est, vsuram omni iure prohibitam esse, naturali videlicet, diuino, & positiuo. Fusè probat Castillo *de alimentis, cap. 48.* Paulus Melius *in addit. ad ipsum*, Beyerlinch *in theatro, Verbo Vsura*, Kling. *lib. 5. loc. communium, cap. 3.* & naturali iure prohibitam esse probatur ex eo, nam creditor lucrum ex re aliena percipiens locupletatur cum alterius iactura; quod per naturam fieri non debet, *l. nam hoc natura, ff. de condict. indeb. l. iure 207. ff. de R. I.* Cicero *lib. 3. de offic.* ibi: *Illud natura non patitur, vt aliorum spoliis nostras facultates, copias, & opes augeamus.* D. Augustin. *lib. 19. de ciuit. Dei, cap. 4.* plura Connanus *lib. 1. comment. cap. 1. & 2.* Pinel. *in rubric. de rescind. p. 1. cap. 2. num. 26.* Lara *in leg. si quis à liberis, §. si quis, num. 94. ff. de liber. agnosc.* Deinde quia pecunia non parit pecuniam; quam ob rem recipere aliquid vltra summam illam pecuniæ, contra naturam est, potiusque capi dicitur ex industria, quàm ex pecunia, quæ non germinat, vt tradit Aristot. *lib. 1. polit. cap. 6. & lib. 4. Ethic. cap. 1.* Quibus, & aliis rationibus moti hanc sententiam tenuerunt Couarr. *dict. cap. 1.* Molina *de iustit. 2. tom. disput. 304.* Lessius *de iustit. lib. 2. cap. 20.* Leothard. *de vsur. q. 2. num. 26.* Gibalinus *eod. tract. lib. 1. cap. 7. art. 1.* Etsi contrarium tenuerit Abulensis *in cap. 25. Matthæi, quæst. 171. & 172.* Molineus *de contract. quæst. 74. num. 528.* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 12. num. 20.* Iure etiam diuino, tam legis veteris, quàm nouæ vsuras improbatas esse, constat *ex cap. 25. Leuit.* ibi: *Ne accipias vsuras ab eo, nec amplius quam dedisti.* Et *cap. 18. Ezechielis*, ibi: *Si ad vsuram non commodauerit, & amplius non acceperit, ab iniquitate auertit manum suam, hic iustus vita viuet, & non morietur.* Et expressiùs ibidem: *Ad vsuram dans, & amplius accipiens, nunquid viuet? Non viuet.* Et psalmo 14: *Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram.* Et capite 6. Lucæ, ibi: *Bene facite, & mutuum date, nihil inde sperantes.* In quo textu licèt aliqui, vt Sotus *lib. 6. de iustitia, q. 1.* existiment non præceptum, sed tantùm consilium contineri, verum tamen est, præceptum exprimi; ideoque Ecclesia sæpe sæpiùs asseruit, vsuram vtriusque Testamenti paginâ condemnari, vt in præsenti textu, & *in c. si quis 14. q. 4. c. super eo, c. consuluit, hoc tit.* probant Villagoth *de vsur. q. 4. conclus. vnic.* Gibalinus *eod. tract. lib. 1. cap. 7. art. 2.* Felicianus *de censibus tom. 1. lib. 1. cap. 5. n. 16.* Lessius *de iust. lib. 2. cap. 20. dubit. 4.* Aragon *ad D. Thomam q. 78. art. 1.* & ita à iure diuino vsuram prohibitam esse docuit Basil. imperator apud Harmenopulum *lib. 3. promptuarij, cap. 7.* ibi: *Etsi maiorum nostrorum plerisque visum est tolerandam esse vsurarum solutionem propter creditorum fortè molestias, & incommoda; nos tamen à nostra Republica Christiana penè indignam, auersandam, & execrandam esse censuimus, tanquam iure diuino interdictam.* Leo Imperator *nouel.* 84. Notarunt Faber *de error. decad. 10. errore 1;* Leothardus *de vsur. quæst. 2. num. 27.*

Iure etiam ciuili diuersarum gentium vsuræ improbatæ fuerunt; nam Megarenses non solùm vsuras vetuerunt, verùm & solutas repeti iusserunt. Plutarchus *in qq. rerum Græcarum.* Solon Athenis legem tulit, ne pecuniarum creditarum actio, petitióve esset. Diogenes Laërtius *lib. 1. cap. 7.* Samuel Petitus *ad ius Atticum lib. 5. tit. 4.* Lucullum etiam Asiæ Regem inter cætera illud decreuisse, ne vltra duplum vsuræ exigerentur; quod ante ab Ægyptiis constitutum fuerat, refert Diodorus Siculus *lib. 2.* & ex eo Cuiac. *lib. 5. obseru. cap. 38.* Romani etiam maiori odio persequebantur fœneratores, quàm fures; siquidem fures dupli pœnâ, fœneratores verò quadrupli condemnabant, teste Varrone *in initio de re rustica:* & vsurarium fœnus, quod olim ex libidine locupletum agitabatur, ex iure ciuili, primò lege 12. Tabul. vnciarium fœnus permissum fuit, idest vncia singulis mensibus pro centum. Tacitus *lib. 6. annal.* quod 10. De vsvris ex ivre civili.

deinde

deiode anno ab vrbe condita 396. repetitum fuit lege Dolia Menenia. Liuius *lib.* 7. postea anno 422. lege Genutia redactum fuit ad semionciam, idest dimidium vnciæ. Tacitus *dict. lib.*6. deinde lata fuit alia lex Marci Luculli, quam tulit in Procoosulato Asiæ, teste Plutarcho *in eius vita*, vt vsuræ non possent excrescere vltra duplom sortis; acceptamque Romæ fuisse credo ex Tacito *vbi proximè*, vbi de Tiberio agens narrat consuluisse egestati debitorum, dispositis per mensam nummis, & factâ copiâ mutuandi sine vsutis per triennium, si debitor populo in duplom prædiis cauisset: vbi prædiis cauere, est hypothecas prædiorum supponere in duplum, idest pro sorte, & pro altero tantùm vsurarum nomine; quia inde non poterant excedere vsuræ, *nouella* 121. & 138. Suadetur etiam ex lege *si non sortem* 26. §. 1. *ff. de condict. indeb.* & ex Paulo *lib.* 2. *sent. tit.* 14. §. 2. iuncta interpretatione Aniaoi, quam etiam sequutus fuit Coiacius *in parat. ad tit. Cod. de vsur.* & *lib.* 4. *obseru. cap.* 38. & *lib.* 3. *respons. Papin. in l.* 4. §. 1. *ff. de nautic. fœnor.* Reuardus *in l. non debet* 41. §. *in re*, *ff. de R. I.* Sauarus *ad Sidonium lib.* 4. *epist.* 24. quamuis aliter idem Cuiac. *in notis ad Paulum suprà*, & *lib.* 2. *qq. Papin. in l.* 1. *ff. de vsuris*: quæ lex ita accepta fuit constitutione Antonini *in l. vsura* 10. *Cod. de vsur.* vt reciperetur in illis, qoæ excurruot, & exactæ non sunt, ne excedant alterum tantum sortis; sed non in exsctis, quæ possent in infinitum excrescere, quandio sors noo soluatur; notat Budeus *ad tit. de leg. Iul. Maiest. in fine.* Sed Iustioianos *in nouel.* 121. 138. & 160. abrogauit constitutionem Antonini, sanciens ne vllo modo vsuræ excederent duplum, idest alterum tantùm sortis. Postremò viriata fuit omnis versura, vt inqnit Tacitus *vbi proximè*, lege scilicet Gabinia, de qua Cicero *lib.* 5. *epist. ad Atticum.* Quid sit versura, nihil mirum si Iostus Lipsius *ad lib.* 6. *annal. Taciti*, *annot.* 53. non percepisset; cùm Cuiacios *in dict. l.* 1. dicat à nemine intelligi posse, & exposoit sumere pecuniam sub vsuris, vt vsoræ debitæ exsoluantur: sed nullo probarl auctoris testimonio vtitur; quare verius credo versuram facere esse cambiare, & recambiare, indeque reportare quæstum, atque vsuras ex vsuris exigere, vt suadetur ex Suetonio *in Augusto*, *cap.* 39. ibi: *Notauitque aliquos collenioribus vsuris mutuare, grauiori fœnore collocare, hoc est facere versuram.* Alia de lege Gabinia, & modo vsurarom congessit Masiua *lib.* 1. *singul. opin. cap.* 8. Igitor quia conniuentibus Magistratibus sensim fœneratio in mores hominum irrepsit, cui malo cùm vix mederi possent Reipublicæ Principes, fœnori modum præscripserunt: & cùm Romani ad as, & centenariom numerum referrent, ita vsurarum præstationes ad eundem numerum referebant, & vsuram centesimam, quæ summa est, *l. qui sine*, *ff. de negot. gest. l. tutor qui*, *ff. de administr. tutor.* nuncuparur ea, quæ ex centom nummis duodecim nommos annuos parit, & centesimo mense æquat sortem, vnde eius nomen tractom est, quia videlicet ceotesimo mense sortem æquaret, vel quod sortis pars centesima singulis meosibua præstabatur. Cicero 1. *ad Atticum*, *epist.* 9. & *lib.* 5. *epist.* 21. Seneca *epist.* 128. dicitur vsura legitima *in l.* 2. *Cod. Theodos. de vsuris*, *l. lecta*, *ff. de rebus credit.* à Plinio *lib.* 10. *epist.* 53. Petro Rauen. serm. 25. *Vsura mundi centum ad vnum, Deus vnum accipit ad centum.* Sauarus ad Sidonium *lib.* 4. *epist.* 24. Veteres enim in singolos menses vsuras stipolati consueuerunt, vt liquet *ex l. lecta*, *ff. de rebus credit.* Quare menses à D. Basilio *ad Amphiloch. cap.* 14. dicuntur PP. fœneratores : & in comœdiis Aristophanis debitor qoidam optac luna carere, & ne vnquam rediren: Kalendæ. Et Horatius *satyr.* 3. tristes Kalendas dixit. D. Ambrosius *lib. de Tobia*, *cap.* 12. *Veniunt Kalendæ, parit sors centesimas: veniunt menses, singula generantur vsura.* Quia in singulis Kalendis vsoræ stipulantur, etsi earom solutio in Idus differretur. Vnde Horatius *od.* 2. ait:

Omnem redegit idibus pecuniam,
Quærit Kalendis ponere.

Besses vsuræ erant, cùm ex centom nummis octo singulis annis debitores pensitabant, *l. eos*, §. 1. *Cod. de vsuris*, *l. Publia*, §. *Titius*, *ff. depositi.* Semis vsura dicebatur, quæ ex centum nummis senarios anniuersarios parit, & ducentis mensibus sortem æquat, & media centesimæ vsuræ dicitur *in l. vlt. Cod. de fiscal. vsur.* Eam ciuilem, & modicam vsuram appellat Plinius *lib.* 14. *histor. cap.* 4. & legitimam esse dixit Iustin. *in l. eos*, *Cod. de vsur.* qoincunces vsuræ dicebantur cùm ex centenario anniuersarius quinarius conficitur, idest ex centum annua quinque, *l. cùm quidam*, *ff. hoc titulo*, *l. alimenta*, §. *Basilica*, *ff. de alimentis.* Hucusque allusit Horatius *lib.* 1. *sermon.*

Quinas hic capiti mercedes exigit: atque
Quanto perditior quisque est, tantò acriùs vrget.

Et Persius *satyr.* 5.

Quid petis vt nummi, quos hic quincunce modesto
Nutrieras, peragant auido sudore deunces?

Trientes vsuræ erant, quæ in singulos ceotenarios quaternos oummos quotannis pariont, & continent tertiam partem centesimæ, *l. cùm quidam*, §. *vlt. ff. de vsur. l. eos*, §. 1. *Cod. eod. tit.* Itaque leuiores noncupantur *in l. si legatum*, *ff. de oper. public.* Huc pertinet lex 3. §. *vlt. ff. ad leg. Falcid.* quæ auctore Hermolao barbaro, cui assensit Budeus *de asse*, sic accipienda est, vt si duodecim in annos singulos relinquantur, & dubiom sit, qoantùm hæres legatariis expensum ferre debeat, statuarous quoties priuato fuerit legatum, ad semisses vsuras summam esse reducendam; atqoe ideo ducenta legatariis imputari in ioeunda ratione Falcidiæ. Quod si Reipublicæ in annos singulos duodecim relinquantur, trecenta Reipublicæ imputabuntur, idest, auctore Marcello, qoantùm sufficiat sorti ad vsuras trientes. Tandem vsura vnciaria dicitur, quæ ex centum quotannis singulos nummos conficit, vt *in l. Titius*, §. *Præfectus*, *ff. de administr. tut.* Prosequuntur alia de vsuris apud Romaoos vsitatis Guibertus Costanus *lib.* 1. *qq. iur. cap.* 1. Molineus, & Hothomanus *in tract. de vsur.* Ant. August. *lib.* 2. *emend. cap.* 10. Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 104. Salmut. *ad ipsum*, *lib.* 1. *memorab. tit.* 19. Marcellus Donatus *in notis ad Capitolinum*, *fol.* 870. *tom.* 6. *Thesauri critici*, Leothardus *de vsur. quæst.* 4. Bronchorst. *cent.* 2. *assert.* 7. Salmasius *de vsur.* Gibalinus *eod. tract. c.* 7. *art.* 4. quid tamen ius Iustinianeum circa vsuras statuerit, latè prosequuntur Gibalinus *d. c.* 7. *art.* 5. Leothardus contra ipsom *in disput. speciali*, *Quid ius Iustinianeum circa vsuras statuerit?* Iure etiam

ecclesiastico vsuras prohibitas semper fuisse, constat ex canonibus suprà pro illustratione conclusionis relatis.

11. De ivdice vsvrarvm. Manet ergo, vsurarum exactionem omni iure improbatam esse: vnde à Doctoribus sæpius quæritur, an ad iudicem ecclesiasticum, vel sæcularem cognitio, punitioque huius delicti spectet. Et aliqui asseruerunt, crimen hoc merè ecclesiasticum esse, & ideo ad iudicem ecclesiasticum eius punitionem spectare: pro qua sententia faciunt textus *in cap. 1. cap. cùm tu 5. cap. præterea 7. hoc tit. cap. 1. & 2. eod. tit. lib. 6.* in quibus videmus ecclesiasticos iudices, tam contra sæculares, quàm contra ecclesiasticos vsurarios procedere. Vnde ita docuerunt Glossa, & referentes *in cap. quamquam, hoc tit. in 6.* alij congesti à Couarr. *lib. 3 var. cap. 3. num. 1.* alij relati à Cenedo *collect. 30. ad Decretal. num. 2.* & vltra eos alij laudati à Ceualios *tom. 1. commun. opin. quæst. 1.1. num. 7.* & Glossa *in cap. ex literis 32. de iureiur.* vsurarum causam quasi spiritualem esse dixit. Alij discrimen agnouerunt inter quæstionem facti, & iuris circa vsuras, idest vt cùm solùm dubitatur, an contractus celebratus sit vsurarius, necne, iudex sæcularis possit adiri, quia non cognoscit verum sit peccatum, vel non, sed tantùm illud punit: at verò quando vertitur quæstio iuris, vtrum contractus tali modo celebratus sit vsurarius, vel non, tunc iudicem sæcularem incompetentem esse, ne cognoscat de peccato. ita docuerunt Bartolus *in l. Titia, num. 7. ff. solut. matrim.* Alciatus *in cap. 1. de offic. ordin. num. 77.* Iul. Clarus *lib. 5. sent. §. vsura, num. 8. & §. final. quæst. 37. numer. 2.* Gutierrez *lib. 2. canonic. cap. 18. num. 21.* Spino *in Specul. testam. gloss. 13. rubric. num. 67.* Sed his omissis verior sententia docet, crimen hoc esse mixti fori, & posse puniri in laïcis etiam à potestate vtraque, & propriis pœnis damnari, nec quæstionem iuris, & facti esse hoc loco distinguendam, sicut nec in sacrilegio, aliisque eiusmodi delictis, quæ ab vtraque potestate damnari, & puniri constat, distinguitur, vt pluribus relatis docet Binsfeld. *in præsenti rubric. notab. 14. conclus. 6.* Rodriguez *de annuis redditibus, lib. 3. quæst. 3. num. 12.* Gibalinus *lib. 1. de vsur. cap. 7. art. 8. consect. 9.* D. Ioseph. Vela *in cap. 1. de offic. ordin. num. 71.* Omitto Molineum *de vsur. quæst. 10. num. 155.* Salmas. *de vsur.* & cæteros heterodoxos, qui prosequuntur odio Romanos Pontifices, illisque omnem huius criminis cognitionem adimunt; nec pœnis etiam ecclesiasticis ab eo plecti posse contendunt sine iniuria laicæ potestatis: quod quàm falsò, & temerariè affirmetur, iam notaui *in can. 28. Concilij Illiber.*

12. Traditvr ratio sanciendi. Quibus ita constitutis apparet quàm rectè Patres Concilij Lateran. in præsenti iuxta ius naturale, diuinum, & positiuum statuerint, vsurarios manifestos esse communione Ecclesiæ, & sepulturâ priuandos; nam cùm vsurarij manifesti præbeant scandalum populo, & manifesta peccata, non occultâ, sed publicâ correctione puniri debeant, ad vitandum scandalum, *cap. 1. de pœnit. & remiss. cap. si peccauerit 2. quæst. 1. cap. ego 42. de consecr. dist. 2.* D. Greg. *lib. 12. epist. 31. ad Felicem Siciliæ Episcopum*, Trident. *sess. 24. de reform. cap. 8.* ideo manifesti vsurarij priuatione communionis, & sepulturæ ecclesiasticæ, ac aliis etiam pœnis afficiuntur, tam laici, quàm clerici, quas dabimus infrà *in cap. præterea.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam etsi commercia iuri naturali consona sint, tamen id procedit in commerciis, & negotiationibus licitis, non verò in illicitis, vt sunt contractus vsurarij. Nec interest, quod iure naturali teneamur ad remunerationem beneficij accepti; nam alio modo possumus rependere gratias, aut remunerationem, quàm vsuris promissis, & solutis. Nec obstant testimonia sacræ paginæ vtriusque Testamenti. Non primum *ex dicto cap. 28. Deuteron.* in illis verbis: *Et fœnerabis gentibus multis, ipse autem à nullo fœnus accipies.* Nam respondendum est, fœnerari in eo loco non significare mutuum dare sub vsuris, sed tantùm mutuare: in qua significatione accipitur *in cap. 22. Prouerb.* ibi: *Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuum, seruus est fœnerantis.* Et *cap. 29. Ecclesiast.* ibi: *Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius.* Promisit enim Deus *in dicto cap. 28.* Iudæis legem suam obseruantibus omnium rerum abundantiam, diuitiasque multas, & in illius obseruantiæ præmium dixit, *fœnerabis indigentibus multis*; quasi diceret, rerum omnium affluentiâ abundabis, vt egentibus multis mutuum dare possis, à nemine autem indigeas accipere, vt exponunt congesti ab Aragon *dict. quæst. 78. vers. Tertia conclusio.* Nec obstat textus *in dict. cap. 23. Deuteron.* in illis verbis: *Non fœnerabis fratri tuo, sed alieno.* Nam omissâ solutione Ioannis Paniscoti apud Lorinum *in comment. illius textus*, qui existimat illud, *sed alieno*, esse notam marginalem, quæ in textum irrepsit: & Hieron. de Luca *in tract. de cambiis, cap. 2. numer. 15.* qui ait particulam illam adiectam fuisse à Concilio Sanedrin, quos refellit Gibalinus *dict. cap. 7. art. 2.* dicendum est, Iudæis permissum fuisse exigere ab alienigenis vsuras ad vitandum maius malum, vt etiam illis permissum fuit repudium, ne scilicet ob suam duritiam, & auaritiam fratres spoliarent. D. Thomas 1. 2. *quæstione 108. art. 3.* erantque alienigenæ, de quibus loquitur textus ille Chananæi, Amalachitæ, & Amorrhæi, qui iniustè detinebant terram populo Hebraïco promissam, nempe Palæstinam: quo fit, iure optimo Hebræos ab iniustis possessoribus pecuniam exigere potuisse, argumento textus *in cap. 1. in fine, hoc tit. cap. 3. Exodi, cap. dixit Dominus 14. quæstione 5.* vbi docetur, populum Hebraïcum Dei auctoritate absque furti obligatione vasa aurea, & argentea ab Ægyptiis abstulisse; iuxta quam interpretationem intelligendus est textus *in cap. finali, 14. quæst. 4.* vbi D. Ambrosius asserit, vsuras iustè exigi posse ab iis, quorum bona iure belli capi possunt; nam intelligendus est, quoties accipitur vsura, & retinetur in damni compensationem ab hoste iniusto illati, vel vbi bona ab hoste possessa sunt ipsius mutuantis, aut ad eum pertinent, quemadmodum prædia Terræ Promissionis à Chananæis possessa ad Iudæos diuinâ largitione pertinebant: quo modo textum illum, & locum D. Ambrosij *in dict. cap. vlt.* explicant Cardinalis *in Clement. 1. de vsur. §. vlt. quæst. 13.* Conradus *de contract. quæst. 42. conclus. 2.* Turrisrem. *in dict. cap. vlt.* Sotus *lib. 6. de instit. quæstione 1. art. 1.* alij relati à Couar. *dict. lib. 3. cap. 1. num. 7.* post Gersonem Rousseilus *lib. 6. histor. cap. 1. num. 9.* Azor 3. *part. instit. lib. 7. cap. 8.* P. Gregor. *lib. 3. partit. tit. 5. cap. 5.* Nec obstant auctoritates D. Matthæi, &

13. Dissolvitvr dvbitandi ratio.

Lucæ,

Lucæ; nam intelligi debent metaphoricè de vſura ſpiritualium bonorum, vel virtutum, vt latiùs conſtat *ex eodem cap.25.* quinimmò etſi in ſenſu naturali, vel rerum naturalium parabola illa acciperetur, facilè reſponderi poſſet verbum *vſura*, non eſſe accipiendum de vſura reproba, & iniuſta, ſed de lucro iuſto; vnum enim, & alterum ſeorſum habere poteſt vſuræ nomen, vt textum illum expoſuerunt Sotus, Molina, & Aragon ſuprà laudati. Nec obſtant iuris Cæſarei teſtimonia, vbi vſuræ permittuntur; nam vſuræ iure ciuili tolerabantur, non tanquam iuſtæ, ſed tanquam impunitæ, vt ſuprà notaui. Nec tandem obſtant textus *in dict. cap. conqueſtus, cap. ſalubriter, hoc tit.* quorum veram interpretationem dabimus in eorum commentariis. Nec tandem obſtat, quod vltimo loco expendebamus, videlicer in præſenti caſu imponendam eſſe pœnam pecuniariam, ſeu temporalem; nam etſi in præſenti vſurarij manifeſti tantùm priuentur communione Eccleſiæ, tamen non negatur aliis pœnis eccleſiaſticis, & ſæcularibus eos afficiendos eſſe, vt dicemus infrà *in cap. præterea.*

14. Sed ſuprà traditis obſtat textus *in cap.3. de fideiuſſ.* in illis verbis: *Præſentium quoque auctoritate iniungimus, vt ſi debitum, vel acceſſiones illo negauerit, conſuetudine, quæ eſt legi contraria, non obſtante, iuramentum calumniæ ſubire cogatur.* Ex quibus expreſsè deducitur, fideiuſſorem non ſolùm teneri in ſortem principalem, verùm & in acceſſiones, ideſt in vſuras; ſiquidem vſura dicitur acceſſio, *l. frumenti, Cod. de vſur. l. final. in fin. Cod. de iure dot.* Igitur quia vſuræ non ſunt improbatæ per ſacros canones. Cui difficultati ſatisfaciendum eſt aſſerendo, verum eſſe fideiuſſorem in ſortem principalem acceptum iure ciuili etiam in vſuras teneri, vt in eo textu probaui; attamen in eo textu Pontifex per acceſſiones non vſuras intellexit, ſed pœnam obligationi principali adiectam, vt fructus prædiorum, vel arborum, ſeu penſiones domorum. Quæ omnia acceſſionum nomine continentur, vt probat Leothard. *de vſuris quæſtione 1. num. 2.* Etiam opponi poſſunt textus *in cap.1. de feudis*, iunctis adductis in eius commentario, *cap. per veſtras, de donat. inter:* iunctis ibi notatis; *can.20. Concil. Illiber.* cum ibi adductis, *cap. quoniam 47. diſt.* cum dicto Leothardo *de vſuris quæſt.3.* EXPONITVR CAP. 3. DE FIDEIVSSORIBVS.

CAPVT IV.

Alexand. III. [a] *Panormit. Archiepiſcopo.*

SVper eo verò, quod à nobis tua deuotio poſtulauit, vtrum poſſit in recipiendâ pecunia ad vſuram fieri diſpenſatio, vt pauperes, qui in [b] Sarracenorum captiuitate tenentur, per eandem poſſint pecuniam liberari; præſentibus tibi literis duximus reſpondendum, quod cùm vſurarum crimen vtriuſque Teſtamenti pagina deteſtetur, ſuper hoc diſpenſationem aliquam non videmus adhibendam, quia cùm Scriptura ſacra prohibeat vel pro alterius vita [c] mentiri, multò magis eſt prohibendus quis, ne pro [d] redimenda vita captiui vſurarum crimine inuoluatur.

NOTÆ.

a *Panormitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.3.* & poſt Concil. Later. *part.16. cap.1.* De Panormitana Eccleſia iam nonnulla addux1 *in cap.4. de elect.*

1. b *Sarracenorum.*] Nam paulò antè tempore Alexandri III. tota ferè Sicilia occupata erat à Sarracenis, cum quibus Siculi his temporibus ſæuum bellum gerebant, vt poſt alios refert D. Rochus Pirro *tom.1. Sicilia ſacra, in notitia Panormit. Eccleſia, anno* 819.

2. c *Mentiri.*] *Cap. is autem 4. 22. quæſt.2. cap. ſi quis coactus 3. 22. quæſt.5.* plura Theophilus Raynaud. *tom.14. tract. de reſtrict. mentali, cap. 2. ex num.16.* Alb. Gentilis *de abuſu mendacij, c.13.* D. Ioſeph. de Retes *lib.7. opuſcul. cap.3.* qui latè agunt de mendacio officioſo, & quando liceat amphibologicis clauſulis vti.

3. d *Redimenda.*] Et ita nec etiam pro pia cauſa licet vſuram exercere, quia non ſunt facienda mala, vt inde eueniant bona; licèt legamus aliquando in belli ſubſidium pecuniam Eccleſiæ accipi à Principe ſæculari ſub annuo cenſu, non ſub ſpecie mutui, ſed precarij, vt in Concilio Leptinenſi ſub Zacharia I. Concil. Ratiſbonenſi ſub eodem: notauit Cironius *ad tit. de precariis.* Inde apud Antiquos valde dubitatum fuit de montibus Pietatis. Eſt autem mons pietatis cumulatus æris aceruus, qui ſubleuandis per mutuum miſeriis pauperum deſtinatur ea lege, vt mutuatarius pignoribus datis pro ſecuritate, exiguum aliquid ſoluat pro quantitate accepta. Et Caietanus *3. tom. opuſc. de monte Pietatis*; Sotus *lib.6. de iuſtit. quæſt. 1. art. 6.* tenuerunt huiuſmodi montem pietatis illicitum eſſe, quia iam recipitur aliquid ratione mutui vltra ſortem principalem. Sed contraria ſententia, immò licitum eſſe, verior, & receptior eſt, & etiam approbata per Sixtum IV. Innocentium VIII. Iul. II. Leonem X. in Concil. Lateran. *ſeſſ.10.* & per Trident. *ſeſſ. 22. de reform. cap.8.* vbi inter alia pia opera montes iſti recenſentur. Eorum æquitatem, & iuſtitiam defendunt Molina *de iuſt. tract.2. diſp. 325.* Lugo *eod. tract. diſput.25. numero* 188. Caſtropalao *eod. tract. diſput.4. num.24.* Azor *3. part. inſtit. lib.5. cap.9. quæſt.2. & cap.22. quæſt.4.* Scaccia *de commercio, §.1. quæſt.1. num.461.* Sarmiento *lib.7. ſelect. cap.2. num.13.* Leothardus *de vſuris quæſt.22.* Araujo *in qq. moral. diſput.1. de ſtatu ciuili, quæſt.6.* Leſſius, & alij apud Gibalinum *de vſuris lib.4. cap.7. art.2.*

COMMENTARIVM.

CVm vſurarum prohibitio à iure naturali, & diuino proueniat, non poteſt Pontifex, vel alius ſupremus Princeps diſpenſare, permittereve 4.

vsuratum exercitium, cùm iuri naturali, aut diuino refragari vllus legislator non possit, *cap. sunt quidam* 25. *quæstione* 1. *cap. non debet, de consanguin. & affin. l. eas, ff. de capite minut.* facit Cicero *lib.* 2. *de natura Deorum*, ibi: *Vniuersam autem naturam nulla res potest impedire.* Et *lib.* 3. *de republic.* ibi: *Huic legi nec derogari fas est, nec abrogari ex hac aliquid licet, nec tota abrogari potest, nec verò aut per Senatum, aut per populum solui hac lege possumus: nec erit alia lex Romæ, alia Athenis, alia nunc, alia post; sed in omnes gentes, & omni tempore vna lex, & sempiterna erit immutabilis.* Quæ verba maximâ cum laude refert Lactantius Firmianus *de vero cultu Dei lib.*6. *cap.*8. pro qua sententia facit etiam legem à superiore latam inferiorem abrogare non posse, *cap. cùm inferior, de maiorit. & obed.* Vnde cùm Deus huius legis diuinæ, & naturalis auctor sit, *cap.* 1. *de summa Trinit. cap. incommutabilis* 22, *quæst.*4. oportet legem ab eo latam immutabilem esse. Quare rectè in præsenti ducetur, non posse Pontificem dispensare, vt pro redimendis Christianis captiuis à Sarracenis vsuræ exercerentur, quia etiam prætextu boni malum fieri non debet, *cap. non est putanda* 27. *quæst.*1. *cap. nec arbitris* 22. *quæst.*2. docuerunt Couarr. *lib.*3. *var. cap.*1. *num.*8. Lupus, Antoninus, & alij, quos laudat, & sequitur Gibalinos *lib.*1. *de vsur. cap.*7. *art.*8. *consect.*2. Maiolus *dier. canicul. colloq.*1. *de perfid. Iudæorum.* Inde etiam infertur, nullâ consuetudine vtcunque immemoriali, induci posse, vt vsurarum exercitium licitum sit, *Clemem. vnic. in fine princip. hoc tit.* argumento capitis finalis, *de consuet.* docent Couar. *vbi supra*, Conradus *de contract. quæst.* 25. Lupus *de vsur. comment.* 4. §. 4. *num.* 7. Maiolus *vbi proximè*: quod intelligendum est quoad forum internum, in quo consuetudo non excusat quoad Deum: in foro verò contentioso respectu pœnæ temporalis longè diuersum erit; nam ab ea procul dubio excusabitur, qui prætextu consuetudinis vsuras extorquet, argumento textus *in l. quis sit fugitiuus* 17. *§. apud Labeonem, vers. Ego puto, ff. de ædilit. edict.* vbi notauit Bartolus.

CAPVT V.

Idem, *Salernitano Archiepiscopo.*

CVm tu, sicut asseris, manifestos vsurarios, scilicet qui in illo peccato decesserint, communione altaris, & ecclesiasticâ, iuxta decretum nostrum, quod nuper in [b] Concilio promulgatum est, præceperis sepulturâ priuandos, donec reddatur, quod tam prauè receperant. Quidam eorum dicunt, ad soluendas perceptas vsuras proprias non sufficere facultates; alij verò promittunt partem vsurarum, quas habent præ manibus, reddituros; sed vsuras alias, quas extorserant, cùm de his possessiones comparatæ sint, & eorum filiis, vel parentibus traditæ, se non posse reddere confitentur. Alij verò ad excusandas excusationes in peccatis, imprudenter affirmant, illas dumtaxat vsuras restituendas, quæ sunt post [c] interdictum nostrum receptæ, nec aliquos ad soluendas vsuras, quas ante interdictum nostrum receperant, debere compelli. Super his duximus t. d. respondendum: quod siue ante, siue post interdictum nostrum vsuras extorserint, cogendi sunt per pœnam, quam statuimus in Concilio, eas his, à quibus extorserint, vel eorum hæredibus restituere; vel his non superstitibus, pauperibus erogare, dummodo in facultatibus habeant, vnde ipsas restituere possint: cùm iuxta verbum Beati [d] Augustini, non remittatur peccatum, nisi restituatur ablatum. Illi autem, qui non habent de facultatibus, de quibus vsuras valeant restituere, non debent illâ pœnâ mulctari, cùm eos nota paupertas euidenter excuset. [e] Possessiones verò, quæ de vsuris sunt comparatæ, debent vendi, & ipsarum pretia his, à quibus vsuræ extortæ sunt, restitui, vt sic non solùm à pœna illa, sed etiam à peccatis possent, quæ per vsuratum extorsionem incurrerant, liberari.

NOTÆ.

a *SAlernitano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*3. & post Concil. Lateran. *part.* 16. *cap.*1. De Salernitana diœcesi egi *in cap.*1. *de offic. iudic.*

b *Concilio.*] Lateranensi, relato suprà *in cap.*3.

1. c *Interdictum nostrum.*] Quæ excusatio vera esset, si prohibitio hæc vsurarum prouenitet ab hoc Concilio Lateranensi, ex traditis *in cap. ex literis, de constit.* Sed in præsenti casu omnino irrationabilis erat, cùm præsens prohibitio sit ioris naturalis, & diuini, vt probaui suprà *in cap.*3.

d *Augustini.*] *Epist.* 54. *ad Macedonium*: ex qua citant verba hæc Carnotensis *part.* 13. *Decreti, cap.*4. & *part.*15. *cap.*25. Gratianus *in cap* 1. 14. *quæst.*6. Bonifacius VIII. *in regul. peccatum, de R. I. lib.*6.

e *Possessiones.*] Quarum dominium non ad soluentem vsuras spectat, sed ad vsurarium, quia res empta ex pecunia aliena, veluti Titij, non fit Titij, sed mea, in meoque dominio manet, 2.
l. si ex ea pecunia 6. *l. si vt proponis* 8. *Cod. de R.V. l. ex pecunia* 12. *Cod. de iure dot. l. final. Cod. de seruo pign. dato, l.* 49. *tit.* 5. *part.* 5. notaui *in cap. inquirendum* 4. *de pecul. cleric.* Vnde nec bona vsurarij, etiam ex ipsis vsuris empta, sunt tacitè hypothecata pro vsurarum restitutione, *l. quamuis* 17.

nis 17. *Cod. de pignor.* probant Couarr. *dict. cap.* 3. *num.* 6. Biosfeldius *in præsenti*, *quæst.* 4. Leothardus *de vsur. quæst.* 97. *num.* 1. & 2. Salas *eod. tract. dub.* 41. Gibalinus *eod. tract. lib.* 1. *cap.* 10. *art.* 6. *consect.* 3. Tapia 2. *tomo catena*, *lib.* 5. *quæst.* 17. *art.* 11. Ratio est, quia tacita hypotheca tantùm contrahitur in casibus à iure expressis, *l.* 1. *ff. quibus modis pig-nus.* Vnde cùm talis hypotheca ex iure naturali, ciuili, vel canonico colligatur, ideo non est ratio cur eam inducamus. Nec obstat quod Alexander in præsenti iubet possessiones ex pecunia vsuraria comparatas vendi debere, nam non iubet Alexander eas possessiones à tertio possessore auferri, sed tantùm vendi debere, vt cætera bona ab vsurario acquisita; quia possessiones illæ non sunt magis obstrictæ restitutioni vsurarum, quàm cætera vsurarij bona: nam quilibet alius, ex cuius pecunia prædium comparatum est, tantùm habet actionem ad pecuniam repetendam, *l.* 1. & 8. *Cod. si quis alteri, vel sibi, l.* 16. & 17. *Cod. de pignor.* Prosequitur Araujo *in qq. moral. disput.* 1. *de statu ciuili*, *quæst.* 7.

COMMENTARIVM.

3. PRo huius textus expositione sciendum est, vsuram impiam esse contra Deum, iniquam contra proximum, & periculosam in seipsum; idcoque dare ad vsuram peccatum lethale est, vt probant D. Thomas 2. 2. *q.* 78. *art.* 1. omnes Theologi de vsuris agentes, & constat *ex l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 8. *Recopil.* ibi: *Es muy gran pecado.* Tum etiam quia ex iure diuino, & humano prohibitum est vsuras exercere; quare hæreticum esse affirmare, vsuras accipere peccatum non esse, ex Clementina vnica, §. *sanè*, *hoc tit.* defendunt Nauarrus, & alij congesti ab Axcuedo *in dicta l.* 1. *num.* 47. Vnde quemadmodum tenetur quis ablatum restituere ratione acceptionis iniustæ, vt constat *ex cap. si res aliena* 14 *quæst.* 6. D. Augustino suprà relato, D. Thom. 2. 2. *quæst.* 62. *art.* 1. ita etiam tenetur vsurarius ad eius restitutionem, quod per vsuram extorsit, *cap. præterea* 7. *cap. tua* 9. *cap. quas* 13. *cum seq. hoc tit. cap. quamquam*, *eod. tit. in* 6. *cap. ad nostram*, *el* 1. *de iureiur. cap.* 1. *cum seq.* 14. *quæst.* 4. *l.* 2. *tit.* 15. *partit.* 6. Hæsitari tamen solet, an dominium vsurarum in accipientem transferatur? Et videtur in eum transferri, nam quæcunque conditio competat pro repetendis vsuris, videlicet ob turpem causam, vt voluerunt Beroius *in cap.* 3. *hoc tit.* Syluester *verbo Vsura* 6. *num.* 1. siue conditio indebiti, vt deducitur *ex l. si non sortem* 26. *in princip. ff. de condict. indeb.* & docuit Couarr. *dict. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 7. supponimus dominium translatum fuisse in vsurarium, quia conditiones competunt aduersus eum, qui dominium rei acquisiuit, *l. dominus* 53. *ff. de condict. indeb.* Vnde hanc sententiam tenuerunt Glossa *verbo Rapinam*, *in cap. si quis vsuram* 14. *quæst.* 4. Nauarr. *in manuali*, *cap.* 17. *num.* 265. Sotus, Henricus, & alij relati à Villagut. *de vsur. quæst.* 25. Sed contraria sententia, videlicet dominium vsurarum accipientem non acquirere, solidissimis probatur rationibus. Prima quia vsura, furtum, vel rapina dicitur, *cap. si quis vsuram* 14. *quæst.* 4. rei autem furtiuæ dominium in furem non transmittitur, vt constat *ex l. final. ff. vsusfruct. quemadmod. caueat.* ergo nec in vsurarium vsuræ dominium transfertur. Secundò quia etsi in vsurarum solutione interueniat traditio, cùm tamen non proueniat ex iusta causa, sed potiùs ex turpi, & iniusta, talis traditio non est sufficiens ad transferendum dominium, *ex l. nunquam* 31. *ff. de acquir. domin.* Vlterius quia ex contractu nullo non transfertur dominium, vt *ex l. non dubium*, *Cod. de legibus*, notant Bartolus, & Doctores. Quare hanc sententiam tenuerunt pluribus relatis Binsfeld. *hic*, Sotus *lib.* 6. *de iustitia*, *quæst.* 1. *art.* 4. Couarr. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 6. Spino *in Specul. testam. gloss.* 13. *rubrica*, *num.* 27. Villagut. *de vsur. quæst.* 25. In quo Interpretum dissidio placuit sententia Bellameræ *in dict. cap. si quis vsuram*; quam sequitur Didacus Perez *in l.* 3. *tit.* 19. *lib.* 8. *ordin. pag.* 363. *col.* 2. videlicet vt attento iuris rigore, & inspecta iuris ciuilis subtilitate, prior sententia verior sit, posterior verò procedat attento iure naturali, & ciuia æquitate, quam cùm sequatur ius canonicum, credo eo attento dominium vsurarum non acquirere vsurarium, & ita restitutionem earum non in pœnam criminis, nec legis positiuæ auctoritate statutam fuisse, sed à iure naturali præceptam, ex ipsiusque rei natura introductam: vnde etiam deducitur, ad eam restitutionem faciendam non esse necessariam iudicis declarationem, sed ante eam ipso iure fieri debere, vt constat ex præsenti textu, ibi, *ipso iure.* Quia licèt in pœnalibus expectetur iudicis declaratio, *cap. cùm secundum*, *de hæreticis in* 6. *l. eius qui*, *ff. de iure fisci*; notaui *in cap. vergentis*, *de hæretic.* tamen cùm hæc restitutio pro pœna vsurario non imponatur, statim, & absque vlla iudicis sententia, vel declaratione fieri debet.

Nec tantùm vsuræ sunt restituendæ, verùm & fructus, & accessiones, si res fructifera pro vsura data fit; & omne id, quod interest mutuatarij sibi vsuras non fuisse ablatas, ratione damni ipsi inde emergentis, aut lucri cessantis, vt probant Gaspar Rodriguez *lib.* 3. *de annuis reddit. quæst.* 11. *num.* 14. Molina *de iust. tract.* 2. *disput.* 327. Salas *de vsur. dub.* 39. *num.* 3. Binsfeld. *in præsenti*, *quæstion.* 2. *conclus.* 5. Leothard. *de vsur. quæst.* 96. *numer.* 19. nam fur tenetur ad id, quod interest ex rei furtiuæ surreptione, *ex l.* 3. *ff. de condict. furtiua*, *l. meritò*, *ff. de vi & vi armat.* sed vsurarius furi, & raptori comparatur: ergo tenetur etiam ad id, quod interest. Nec obstabit si dicas, vsuras repeti per conditionem indebiti, vel per conditionem ob turpem causam, vt suprà dixi: sed in neutra ex his conditionibus veniunt vsuræ, *ex l.* 1. *Cod. de condict. indeb. l. quoties* 4. *Cod. de condict. ob turp. l. vlt. ff. eod.* immò nec in conditione furtiua reperiuntur vnquam vsuræ, sed rei dumtaxat fructus, *l.* 8. *ff. de condict. furtiua.* Igitur cùm vsurarius non fit peior fure, non debet teneri ad interesse. Nam respondeo, magnum versari discrimen inter vsuras, & interesse; vsuræ enim non proueniunt naturaliter ex ipsa pecunia, & nummorum corpore, nec sunt illius naturales accessiones, *l. si nauis*, *ff. de R. V. l.* 121. *ff. de V. S.* interesse autem sequitur naturam, aut rei, aut detentionis eius; ideoque debetur ex æquitate naturali, cùm vsuræ nisi ex aliquo superaddito, pacto videlicet, stipulatione, aut lege non debeantur: quare in conditionibus, quæ sunt stricti iuris, vsuræ non veniunt; at verò quanti interest, siue interesse, in omnibus, & ex quacunque causa debetur, *l.* 1. *Cod. de sententiis, quæ pro eo*, fusiùs prosequitur Gibalinus *lib.* 1. *de vsur. cap.* 10. *art.* 3. *per totum.* 4.

5. Hæc autem obligatio restituendi vsuras limitatus in præsenti, si vsurarius ad inopiam peruenerit. Faciunt textus *in cap. querelam* 10. *cap. breui* 17. *de iureiur. l. nam his* 6. *ff. de dolo*. Ratio est, quia nemo ad moraliter impossibile obligatur, nec tenetur ad id, quod proprias vires excedit, vt ex D.Thom. 2. 2. *quæst.*62. *art. vlt.* tradit Couarr. *in regula Peccatum, in princip. num.*2. Si ergo in facultatibus habeat vsurarius vnde restituat, debet restituere, si creditor certus sit; si verò incertus sit, debet restituere, pauperibus pro anima ipsius creditoris, vt in præsenti probatur, & *in cap. quia plerique, de immunit. Eccles. cap. si dignum* 6. §. *eos, de homicid. cap. nemo* 14. *quæst.*5. *l.* 2. *tit* 15. *partit.*6. Tapia *tom.*2. *lib.*5. *quæst.*30. *art.*3. Ita tamen, vt quando inuenitur creditor, vel eius hæres, vsuræ pauperibus non sunt restituendæ: quare si absens sit creditor, saltem sumptibus eius ad eum vsuræ sunt transmittendæ, argumento legis *opere, ff. de oper. libert.* docuerunt Lælius Mancio. *sacri iuris controu. disput.*31. *per tot.* Petrus Greg. *lib.*3. *partit. tit.* 5. *cap.* 6. Quæri tamen solet, an hæc restitutio vsurarum pauperibus facienda libera sit, ita vt Episcopi dispensationem non exigat? Et non esse necessariam Episcopi auctoritatem, immò potiùs vsurarium per se, vel per alium à se deputatum restituere vsuras debere, defendunt Felinus *in cap. cùm sit, num.*4. *de iudiciis*, Nauarrus *in manuali, cap.*17. *num.*81. D. Thomas 2.2. *quæst.*62. *art.*5. Sotus *de iustit. lib.*4. *quæst.*7. Couar. *in cap.*3. *de testam. num.*8. Matienzo *in l.*14. *glos.*1. *num.*6. *tit.*4. *lib* 9. *recopil.* Nec contrarium probatur in hoc textu, quatenus in eo docetur, vsurarium ab Episcopo cogendum esse vt restituat domino, vel hæredibus, in eorumque defectu pauperibus: nam Episcopi officium in præsenti casu solùm consistit in compellendo vsurarium, vt restituat, non tamen in restitutione ipsa facienda. Nec etiam obstat textus *in cap.*3. *cap. tua nobis* 17. *cap. Ioannes, de testament.* vbi probatur in distributione facienda ab executore testamenti debere interuenire auctoritatem Episcopi; quibus iuribus moti contrariam sententiam tenuerunt Hostiensis & Anania *in præsenti*, Couarr. & Matienzo *vbi suprà*; nam debent intelligi data restituentis, vel ipsius testamentarij, aut hæredis negligentiâ, vt similiter in casu legis *nulli, Cod. de Episcop. & cleric.* vbi desideratur Episcopi auctoritas in distribuendis bonis defuncti, quia defunctus peregrinus erat, & sine hærede decesserat: & etiam *in cap. cùm sit, de Iudæis*, desideratur Episcopi auctoritas in restitutione facienda Christianis; quia Iudæus qui facere eam debebat, suspectus reperiebatur. Quæ omnia cùm cessent in vsurario restituente vsuras pauperibus, ideo in ea facienda non desideratur Episcopi auctoritas.

CAPVT VI.

Idem[a] *Ianuensi Archiepiscopo.*

IN[b] ciuitate tua dicis sæpe contingere, quod quidam piper, seu cinnamomum, aut alias merces comparant, quæ tunc vltra quinque libras non valebant, & promittunt per publicum instrumentum se eis, à quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto termino soluturos. Licèt autem contractus huiusmodi ex forma non possit censeri nomine vsurarum; nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, nisi dubium sit, merces illas plus minusve tempore, quo pretium debent recipere, valituras: & ideo ciues tui saluti suæ bene consulerent, si à tali contractu cessarent, cùm cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari.

NOTÆ.

a *IAnuensi.*] Ita etiam legitur post Concilium Lateran. *part.*16. *cap.*2. & *in* 1. *collect. sub, hoc tit. cap.*7. vbi additur *pars capitis Fraternitas tua.* Vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap.*7. *de sponsa duor.*

b *Ciuitate.*] Quæ Ianuensis ciuitas mater est mercatorum, vt probaui *in cap. per vestras, de donat. inter.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX præsenti textu sequens communiter deducitur assertio: *Vendens rem plus quàm valet ob dilationem solutionis, peccat, nisi dubium sit an tempore solutionis pretium augeri posset, & venditor antea venditurus non esset.* Quam conclusionem probant textus *in cap. consuluit* 10. *vers. etiam, cap. final. hoc tit. cap. ad nostram, de emption. & vend. cap. illo vos, de pignor.* Concil. Mediolan. sub Carolo *part.*2. *tit. vlt.* Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, Biosfeldius, & Canisius *in præsenti*, Araujo *in qq. moral. disput.*1. *de statu ciuili, quæst.*6. Fachineus *lib.*2. *controu. cap.*33. Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib.*3. *quæst.*7. *numer.*72. Molina *de iustitia tract.*2. *disput.*355. Leonhardus *de vsur. quæst.* 24. *per tot.* Canisius *eod. tract. cap.*3. Salas *eod. tract. dub.*41. Cyriacus *controu.*169. Lælius Zacchetus *de vsur. cap.*12. *num.*8. Lessius *de iustit. lib.*2. *cap.*21. *num* 51. Petrus Gregor. *lib.*3. *partit. tit.*5. *cap.*4. Tapia *tom.*2. *lib.*5. *quæst.*17. *art.*12.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Qui vendit rem cariùs ob dilatam solutionem, non violat iustitiam commutatiuam, idest nec vendit carius iusto pretio, nec amplius quàm iustam suæ rei æstimationem recipit: ergo non peccat. Antecedens probatur, quia in tali venditione inter ementem, & vendentem seruatur æqualitas iustitiæ commutatiuæ, quæ postulat, vt sicut emptor sentit vtilitatem & commodum, re emptâ statim traditâ; sic etiam venditor, cùm ex tali dilatione solutionis pretij incommodum patiatur, aliquid aliud in huiusmodi compensationem accipit: nam quemadmodum qui ante diem [illegible], plus soluere dicitur; ita similiter minus

nùs soluit qui tardè soluit, *l. solidum* 85. *ff de solut. l. ficus* 12. *vers. minùs*, *ff. de V.S.* Vnde propter dilatam solutionem habitâ ratione interusurij medij temporis, vsuras deberi, recipique constat *ex l. curanie* 5. *Cod. de action. empti*, *l. Iulianus* 14. §. *venditor*, *ff. eod.* Ergo licet carius vendere ob solutionis dilationem. Accedit, nam qui legis auctoritate aliquid facit, pœnam non meretur, nec peccat, *l. Gracchus, Cod. ad leg. Iul. de adult. l. iuste* 11. *ff. de acquir. possess.* sed legis auctoritate conceditur, quod tanti æstimetur res, quanti vendi possit, *l. quærebatur* 81. *ff. ad leg. Falcid.* ibi: *Quanti nomen distrahi potest*: & *l.* 1. §. *si hæres*, *ff. ad Trebel.* & quod plus est, naturaliter licet contrahentibus ad inuicem se decipere, *l. in causæ*, *la* 2. *l. in ordine* 17. *vers. Idem Pomponius*, *ff. de minor. l. item si pretio* 25. §. *final. ff. locati.* Igitur ex iuris permissione rectè potest venditor ob dilatam solutionem rem cariùs vendere.

3. De mutuo præsumptu. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quoddam esse mutuum formale expressum, vel clarum, tam secundùm formam, vel figuram contractus, & intentionem contrahentium, quàm secundùm iuris regulas, & eius declarationes: de quo mutuo agitur *in tit. D. & Cod. de rebus credit.* Aliud verò mutuum est occultum, palliatum, præsumptúmve, quando in verbis, & exteriori figura contractus ostendunt contrahentes celebrare venditionem, vel locationem; sed in rei veritate attenta latet occultum, & palliatum, vel virtuale mutuum, quod ita iuris interpretatione, rei veritate attentâ, & neglectâ simulatione, mutuum creditur *ex l.* 3. & 38. *ff. de O. & A. l.* 1. *& per totum Cod. plus valere quod agitur*: de qua palliati, vel præsumpti mutui specie agitur *in cap. ille vos, de pignor. cap. ad nostram, de empt. & vendit. cap. consuluit, cap. nauiganti, hoc tit.* & in præsenti textu, vbi mutuum facilè deducitur ex intentione venditoris, qui eo quod iusti pretij solutionem differt, creditur, & præsumitur iustum pretium, tanquam de præsenti tempore contractus, ementi mutuare vsque ad diem, vel terminum dilatæ solutionis, vt accipiat aliquod lucrum, videlicet superexcrescentem quantitatem vltra iustum pretium: in qua acceptione vsuram palliatam in hoc palliato mutuo agnouerunt D. Thom. 2.2. *quæst.* 78. *art.* 2. *ad* 7. Molina, Salas, & alij, quos refert, & sequitur Leothardus *dict. quæst.* 24. *per totam.* Vnde illa verba præsentia textus, *non posse censeri nomine vsurarum*, intelligenda esse de vsura vera, & formali, non verò de vsura palliata, quæ prouenit ex mutuo præsumpto, ipsi docent.

4. De iusto ac supremo pretio rei vendendæ. Deinde sciendum est pro expositione secundæ partis huius conclusionis, quæ docet propter pretij incertitudinem, & dubium euentum, excusari vendentem rem cariùs, ob solutionis dilationem; sciendum, inquam, est, pretium mercium, vel rerum vendibilium duobus modis considerari posse. Primò secundùm se, idest secundùm verum, & infallibilem valorem, neglectâ, vel remotâ industriâ contrahentium, & varietate, vel mutatione temporis non attentâ. Secundo modo pretium rerum æstimatur habitâ consideratione industriæ partium contrahentium, vel negotiantium; & mutationis, vel varietatis temporum, & vbertatis, vel sterilitatis. Pretium primo modo acceptum dicitur ab Interpretibus legitimum, vel iustum, vtpote lege iusta taxatum; & in eo pretio res non valere magis in futurum creditas, quàm de præsenti valent, & æstimantur, certissimum est: hoc enim habito respectu ad pretium legitimum, perpetua, vel in perpetuum vna, & eadem rerum æstimatio est, iuxta legem 1. *ff. de contrahend. emption.* ibi: *Cuius publica, ac perpetua æstimatio*: probatur *in cap.* 3. *de empt. & vendit.* hoc enim pretium consistit in indiuisibili, & in eo pretio lege iustâ taxato nullus dari potest excessus ratione temporis, vel cuiuslibet alterius respectus, vel circunstantiæ; sed omni tempore vnum, & idem pretium est, vt resoluunt Sotus *de iustitia lib.* 6 *quæst.* 2. *art.* 3. Molina *de iust. tom.* 2. *disput.* 347. Lessius *lib.* 2. *de iustitia*, *cap.* 21. *dubit.* 2. Morla *in empor. tit.* 9. *quæst.* 6. *num.* 4. Nec contrarium probant textus *in l. circa*, *l. in quantitate* 73. §. *in diem*, & §. *magna dubitatio*, *ff. ad leg. Falcid. l. si mandauero* 22. §. 1. *ff. mandati*: vbi docetur ratione, vel respectu temporis res pluris, minorisque æstimari. Nam accipiendi sunt de pretio secundo modo accepto, quod ab Interpretibus dicitur naturale, cùm scilicet ad rei, quæ venditur, valorem æstimandum habetur ratio, & respectus ad varias circunstantias varietatis temporum, industriæ negotiantium, diuersitatis locorum, vbertatis, vel sterilitatis: propter quas omnes circunstantias, vel respectus pretium hoc naturale crescit; vel decrescit, *l. pretia* 63. §. *final. ff. ad leg. Falcid. cum similib.* Fusè causas, ob quas pretium hoc augetur, vel minuitur, prosequuntur Pinel. *in l.* 2. *Cod. de rescind.* 3. *part. cap. vlt.* Molin. *dict. disput.* 348. Lessius *de iust. lib.* 2. *cap.* 21. *dub.* 2.

5. Expositio præsentis textus. Quibus sic constitutis, apparet præsentem textum non procedere respectu iusti, seu legitimi pretij, cùm in eo pretio non possit res cariùs vendi ob dilatam, vel creditam solutionem; ac proinde vendens ad creditum, & plus accipiens, quàm esset accepturus, si venderet de præsenti, illud quod plus accipit, tenetur restituere: quare præsens textus necessariò intelligi, vel accipi debet de pretio naturali, in quo iuxta suprà tradita, eo habito respectu, scilicet quod tempore futuro res vendenda plus, minusve valere potest, & quod hoc sit dubium, & incertum, rectè potest aliquantulum cariùs, vel maiori pretio in futurum, vel creditum vendi, quàm valeat de præsenti, iuxta præsentem textum in vers. *Nisi dubium*: cui iungendus est textus *in cap. final. hoc tit.* in illis verbis: *Si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.* Et ita duplex circunstantia hoc casu vt vitetur peccatum, concurrere debet. Prima, quod incertitudo interueniat respectu pretij: secunda, quod tempore contractus non esset venditor venditurus, sed tantùm tempore creditæ solutionis, vt notarunt Glossa *in præsenti, verbo Venditores*: & *in cap. final.* vbi Abbas *num.* 3. Beroius *num.* 1. Sotus *lib.* 6. *de iust. quæst.* 4. *art.* 2. Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 3. *num.* 6. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap.* 39. *num.* 2. Canisius *de vsur. cap.* 3. *per tot.* & ita concurrentibus dictis duabus circunstantiis, rectè potest venditor aliquid amplius quàm res valeat de præsenti, accipere ad creditum: illis autem circunstantiis cessantibus, non poterit res ad creditum vendi cariùs, quàm valeat de præsenti; quia cùm pretium rei existentiam comitetur, & res secundùm se, vel secundùm suam naturam plus non valeat de futuro, quàm de præsenti, nisi habito respectu ad adiectas circunstantias, non autem simpliciter ad transcursum temporis, quia vt bene considerat Gutierrez vbi suprà, *num.* 37. nulla Respublica eiusdem rei diuersa pretia, ad creditum vnum scilicet, & alte-

tum ad præsens constituerit; consequens est, iniustum, & iniquum meritò censeri cariùs ad creditum quàm de præsenti vendere, cùm res vnius, & eiusdem existentiæ, & valoris vno & altero tempore consideretur, nisi, vt iam diximus, concurrentibus, & expensis dictis duabus circunstantiis, vt infra dicemus. Hoc autem, quod affirmamus, licere ex dictis duabus circunstantiis rem cariùs vendere ob dilatam solutionem, non in immensum accipiendum est, sed vt vendens possit recipere quantitatem iustè pretij rigorosi, vel supremi; non verò ad libitum, vt resoluunt Molina *dict. disput.* 355. Lessius *dict. lib.* 2. *de iust. cap.* 21. *dubii.* 6. Ampliatur etiam præsens doctrina, vt ex eadem ratione procedat respectu emptoris, qui propter anticipatam solutionem emit rem viliori pretio; in eo siquidem casu similiter consideratur virtuale, vel præsumptum mutuum, & ferè magis expressum in emptore, quàm venditore; qui enim ita emit, & anticipatè soluit, mutuare creditur vsque in diem, quo res vendita est tradenda; vnde ex eisdem regulis, quod venditori licet, emptori etiam concedendum est: quoniam quod in vno correlatiuorum statuitur, ad alterum trahitur, vt notant communiter Doctores *in l. final. C. de indicta viduit.* Quotiens igitur incertum est res, quæ anticipatâ solutione emuntur, plus, vel minus valituras esse tempore traditionis, cessat vsura, & iniustitia contractus, dummodo pretium non sit infimum omnium, idest minus iusto pretio infimo; ita etenim in emente, & vendente declaranda est communia hæc sententia, quam ad varios casus in praxi obuios exponunt Leonhardus *dict. quæst.* 24. *per tot.* Araujo *dict. quæst.* 6. *disput.* 1. & Barb. 6. *tom. in select. ad hunc textum.*

6. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Vnde iam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam licèt hoc casu, cùm cariùs res venditur ob dilatam solutionem, ex forma, & figura talia contractus nullum fœnus contrahi videatur; quid enim commune habet venditio mercium cum illicito fœnore? tamen quia non figura verborum inspicienda est, sed contractus, & obligationis substantia, & id quod verè gestum est, *l.* 3. *in princip. l.* 38. *ff. de O. & A.* 1. *& per tot. Cod. plus valere quod agitur*; inde cùm certum sit in hoc negotio fœnus occultari, & contrahi, atque ex tali mutuo palliato vsuræ palliatæ proueniant, ideo in præsenti improbantur, tanquam si ex vero mutuo vsuræ perciperentur: & cùm hæc præsumptio fœnoris vsurarij cesset quando dubium est pretium rei venditæ in futurum, & venditor tempore contractus nonest venditurus; ideo licet tunc cariùs rem vendere absque eo, quod in tali venditione crimen vsurarum suspicetur.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam præsens assertio procedit quotiens ex solo tempore tardatæ solutionis maius pretium constituitur: cæterùm si ratione lucri cessantis, vel damni emergentis augeatur rei pretium vsque ad summam, quæ interest, vsura non committitur, quia hoc casu licitum est aliquid exigere supra iustum rei pretium ratione eius, quod interest: vt enim in aperto mutuo hoc licet, ita & in hoc palliato permittitur, vt probat Molina *dict. disput.* 355. *num.* 4. Salas *de emption. dub.* 41. *num.* 4. Gaspar Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 3. *quæst.* 7. *num.* 34. Proinde si quis rem fructiferam vendat, vt ferè sunt res immobiles; & fide de pretio habitâ rem tradat, potest pro modo, & portione fructuum, quos vsque ad tempus cedentis solutionis percepisset, rei pretium augere, nec committit vsuram, vt docent Couarr. *dict. lib.* 2. *cap.* 3. *num.* 7. Gutierrez *de iuram. cap.* 2. *num.* 6. Scaccia *de commerciis*, §. 1. *quæst.* 7. *ampliat.* 8. nec enim venditor tenetur rem sine pretio dimittere, *l. ex empto*, *ff. de action. empti*, *l. quod vendidi*, *ff. de contrahend. emption. l.* 31. §. *idem Marcel. ff. de adilit. edict.* Immò licita est conuentio inita à principio contractus de certo interesse præstando ob dilatam solutionem, ita vt emptor se obliget ad soluendum venditori quinque, vel septem pro centum, dum integrè pretium non soluerit, dummodo hoc interesse taxatum sit verisimile, & probabile, consuetumque iuxta morem regionis, in qua celebratur contractus, vt probat pluribus Carleual. *tom.* 2. *de iudiciis, tit.* 3. *disput.* 8. *sect.* 5. *per tot.* Nec obstat quod dicebamus, naturaliter licère contrahentibus ad inuicem se decipere; nam hoc procedit, vt dixi *in cap.* 3. *de emption. & vendit.* dum intra metas, & leges ipsius contractus deceptio contingat, non verò vbi verbis celebratur vnus contractus, & alius simulatur, vt in præsenti contingit; cùm venditio extrinsecùs simulatur, & verè mutuum celebratur, pretio ob dilatam solutionem aucto. 7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT VII.

[a] Idem.

PRæterea parochianis vestris vsuram accipere omnimodis interdicatis, quia vsurarum crimen vtriusque Testamenti paginâ detestatur. Quod si monitis vestris parère contempserint, si clerici sunt, eos ab officio & beneficio suspensos, cum literis rei veritatem continentibus ad præsentiam nostram mittere non differatis: si laïci fuerint, vsque ad dignam satisfactionem ipsos excommunicationis vinculo constringatis.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. vbi additur *pars capitis Licèt vniuersis*; vnde colligitur in præsenti referri partem textus *in cap. Licet*, 23. *de test.* Integra eius textus extat in Concil. Lateran. *part.* 10. *cap.* 2.

COMMENTARIVM.

GRauitatem huius criminis, necnon pœnas contra vsurarios statutas in Concilio Lateran. retuli *in cap.* 3. *hoc tit.* quare in præsenti tantùm agendum est de aliis pœnis statutis contra ipsos, tam iure canonico, quàm ciuili, necnon & regio: & iam primis sæculis Ecclesia seuerissimis pœnis hoc 2.

hoc crimen castigauit, tam in clericos, quàm in laicos; siquidem Apostoli canone 44. factus ministros vsuris deditos deponi, & abdicari iusserunt: quam abdicationem ad omnes clericos protraxerunt Patres Concilij Nicæni 1. *can.* 17 cui abdicationi abstinentiam à communione, seu priuationem communionis Ecclesiæ adiunxerunt in Concilio Arelat. 1. *can.* 12. Arelat. 2. *can.* 14. & gradus ecclesiastici priuationem determinarunt Concilium Illiberit. *can.* 20. Tarracon. *can.* 10. Autel. 3. *can.* 26. Trul. *can.* 10. quorum verba refert Ant. Aug. *in epit. iur. lib.* 35. *tit.* 6. nec possunt vsurarij ad sacros ordines ascendere, nec officia ecclesiastica obtinere, *cap. inter dilectos*, *de excessib. Prælat.* Salcedo *in praxi*, *cap.* 91. Barb. *de potest. Episcop. alleg* 43. *num.* 3. Petrus Greg. *lib.* 3. *de vsur. cap.* 1. *num.* 3. & si iam clerici hi ordinibus initiati, aut ad beneficia promoti reperiuntur, tam ab officio, quàm à beneficio suspenduntur, ex præsenti textu; & si sic moniti pergant in hoc fœnure exercendo, ab officio, & beneficio deijciuntur, *cap.* 1. & 2. 47. *dist. cap. si quis, cap. quoniam* 14. *quæst.* 3. *cap.* 1. *hoc tit.* Quem textum cum præsenti ita conciliat Fragoso *de regimine part.* 1. *lib.* 2. *disput.* 4. §. 21. Laici autem excommunicantur, & nisi satisfecerint, ad pœnitentiam non admittuntur, *cap. final.* §. *final. hoc tit. in* 6. & si ita indurati decedant, sepulturâ ecclesiasticâ priuantur, *cap.* 3. *hoc tit. cap. quamquam, eod. tit. in* 6. *Clementina* 1. *eod. tit.* Petrus Greg. *lib.* 33. *syntag. cap.* 23. *num.* 32. testamenta ab eis condita nulla sunt, vt dicemus infrà, *in cap. ina.* Iure etiam ciuili vsurarij puniuntur pœnâ infamiæ, ex constitutione Diocletiani, & Maximi *in l. improbum* 20. *Cod. ex quibus caus. infam.* ibi: *Improbum fœnus exercentibus, & vsuras vsurarum exigentibus, infamia macula irroganda est.* Quâ in pœna imitati sunt Imperatorem Augustum, qui quosdam vsurarios infamiâ notauit, vt refert Suetonius *in eo*, & ex ipso Petrus Herodius *lib.* 3. *rerum iudic. tit.* 11. *cap.* 4. eandem pœnam approbarunt Innoc. II. in Synodo Romana, *can.* 13. & Innocent III. *in cap. inter, de excess. Prælat.* Vnde eo iure attento repelluntur vsurarij à dignitatibus, *ex l.* 2. & 6. *Cod. de dignit. lib.* 12. intestabiles redduntur, *ex l.* 3. & 5. *ff. de testibus.* Docuerunt Farinac. *de testibus quæst.* 56 *n.* 352. Salmasius *de fœnore trapezit. lib.* 2. Etiam extra ordinem puniuntur, *l.* 1. §. *expilatores*, *ff. de effractoribus*: docent Canis. *de vsur. cap.* 8. Leotbardus *eod. tract. quæst.* 100. quo iure antiquos Romanos vsos fuisse constat ex Liuio *lib.* 10. vbi refert Æediles Curules quibusdam fœnoratoribus diem diaisse, & bonis mulctasse, & ex illis viam quandam quadrato lapide strauisse: ex Catone & Sigonio refert Herodius *lib.* 4. *Pandect. tit.* 10. *cap.* 1. Tandem iure nostro Regio vsurarius pro prima vice pecuniam mutuò datam sub vsuris amittit, quæ cedit lucro debitoris; & insuper similem quantitatem soluere tenetur, quarum duæ partes fisco, tertia pars accusatori applicatur: pro secunda vice perdit dimidiam bonorum partem applicandam pro eisdem dictis partibus: pro tertia verò vice priuatur omnibus bonis eodem modo applicandis, & diuidendis, *l.* 1. & 14. *tit.* 2. *lib.* 8. *ordin. l.* 4. & 5. *tit.* 6. *lib.* 8. *Recopil.* explicant Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 3. *num.* 2. Auendaño *de exeq. mandat.* 2. *part. cap.* 29. D. Ioan. Vela *de delict. cap. final. num.* 12.

CAPVT VIII.

Idem *Abbati, & fratrib.* [a] *S. Laurentij.*

Conquestus est nobis G. clericus præsentium lator, quod licèt de quadam terra, quam pater suus vobis obligauit, sortem vestram, deductis expensis, receperitis: terram tamen ipsam non sine derogatione vestræ salutis, honestatis, & famæ, nihilominus detinetis. Inde est quod discretioni vestræ p. A. s. p. m. quat. si terram ipsam titulo pignoris detinetis, & ex fructibus eius sortem vestram recepistis, prædictam terram memorato clerico, dilatione, & ap. cess. reddatis, & in pace, & quiete dimittatis, nisi fortè terra ipsa de feudo sit monasterij vestri.

NOTÆ.

a *Sancti Laurentij.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc titul. cap.* 10. nullibi tamen exprimitur cuius ordinis esset monasterium hoc, aut in qua prouincia casus hic contigerit. Textum hunc exposui *in cap.* 1. *de feud.* & *in cap. cum contra, de pignor.*

CAPVT IX.

Alexand. III. *Episcopo* [a] *Placentino.*

Tva nos duxit fraternitas consulendos, quid sit de vsurariorum filiis obseruandum, qui eis in crimine vsurarum defunctis succedunt: aut de extraneis, ad quos bona vsurarum asseris [b] deuoluta. Tuæ igitur quæstioni literis præsentibus respondemus, quod filij ad restituendas vsuras ea sunt districtione cogendi, quâ parentes, si viuerent, cogerentur: id ipsum etiam contra hæredes [c] extraneos credimus exercendum.

NOTÆ.

1. a PLacentino.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. Placentia inter nobiles, vetustasque Insubriæ olim Togatæ, modò Cispadanæ ciuitates meritò numeratur, sita prope fluuium Trebiam, in amœna planitie, non longè à Pado: ideo Placentia dicta, quòd vbertas, & copia rerum, quâ nobilitatur præ cæteris, quammaximè placeret mortalibus, vt refert eius originem repetens Vghel. *tom.* 2. *Ital sacra*, *fol.* 244. Iam à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrâ Episcopali decorata fuit, cuius Præsuli Manricio dicto missa est præsens Decretalis.

2. b *Deuoluta.*] Sed testamentum vsurarij, nisi vsuras restituat, aut de illis restituendis sufficienter cauerit, ipso iure irritum est, etsi inter liberos, vel piæ causæ conditum sit, *cap. quamquam, hoc tit. in* 6. Menchaca *lib.* 1. *de success. creat.* §. 1. *num.* 179. Lugo *de iust. disp.* 25 *num.* 70. Molina *eod. tract. disput.* 334. *num.* 11. Gibalin. *lib.* 1. *de vsur. cap.* 11. *art.* 2. *num.* 6. Ergo non poterant bona vsurarij in præsenti casu deuolui, aut peruenire ad hæredes extraneos. Pro cuius difficultatis solutione Osuald. *lib.* 6. *Donel. cap.* 3 *litt. S.* asserit in præsenti bona delata fuisse ab intestato consanguineis, quos appellat Pontifex hæredes extraneos, ad suorum differentiam. Sed veriùs dicendum est, prædictam pœnam priuationis testamenti factionis actiuæ esse iuris noui à Bonifacio VIII. statutam. Vnde cùm iure Decretalium talis pœna statuta non esset, ideo testamentum in præsenti casu sustineri potuit.

3. c *Hæredes extraneos.*] Consonat textus *in cap. tua nos, cap. Michaël, hoc tit.* sed obstat vulgare principium, quo docetur, hæredem ex delicto defuncti nullo modo teneri, nisi quatenus ad eum ex delicto peruenit, vel si lis cum defuncto contestata est, *l. vnic. Cod. ex delict. defunct. l.* 1. *ff. de priuat. delict* §. *non tamen*, *Instit. de perpet. & tempor.* Cui difficultati respondendum est, principium illud procedere quando agitur contra hæredem actione ex delicto descendente, ad pœnam: quia cùm personam delinquentis pœna egredi non debeat, *l. sancimus* 22. *Cod. de pœnis:* hæres tali actione non tenetur, nisi quatenus ad eum peruenit; non autem idem procedit in obligationibus, quæ descendunt ex contractu, vel quasi contractu defuncti, illæ enim etiam in hæredes transeunt, *l. ex depositi* 11. *ff. de O. & A.* quamuis tales obligationes cum delictis misceantur, *l. ex contractibus*, *ff. eod. tit.* Menchaca *Illustr. cap.* 96. *num.* 27. Canisius *de vsur. cap.* 7. *num.* 4. Vnde cùm vsurarius teneatur ad restituendas vsuras condictione indebiti, *l. si non sortem* 26. *ff. de cond. indeb.* & hæc condictio ex quasi contractu descendat, §. *item is*, *Instit. de obligat. quæ ex quasi contractu*, *l.* 5. *l. si in area* 33. *ff. de cond. indeb.* necessariò hæres restituere tenetur eas. Accedit, nam restitutio vsurarum non fit ratione pœnæ à iure statutæ, sed eius obligatio à natura ipsa prouenit, vt probaui suprà *in cap.* 1. & ideo hæredes tenentur restituere ipsas vsuras. Si autem plures sint, non tenentur singuli nisi pro rata portione hæreditatis, non autem in solidum, etiamsi aliqui hæredes nolint restituere. Couar. *lib.* 3. *var. cap.* 3. *num.* 6. Rebellus 2. *part. de iust. lib.* 8. *cap.* 16. *sect.* 2. qui rectè docent, eum ad quem de bonis defuncti nihil obuenerit, non teneri ad restitutionem. Quatenus autem hæredes teneantur exonerare conscientiam defuncti, exposui *in cap. parochiano*, *de parochiis.*

CAPVT X.

Vrbanus III. [a] *Brixien. presbytero*

COnsuluit nos deuotio tua, in quo sacerdotalis officij solicitudinem commendamus, an ille in iudicio animarum quasi vsurarius debeat iudicari, qui non aliàs mutuò traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, vt licèt omni conuentione cessante, plus tamen sorte recipiat: & verum eodem reatu criminis inuoluatur, qui vt vulgò dicitur, non aliàs parabolam iuramenti concedit, donec, quamuis sine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat. Item & an [b] negotiator pœnâ non absimili debeat condemnari, qui merces suas longè maiori pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixi temporis dilatio prorogetur, quàm si ei incontinenti pretium persoluatur. Verùm quia quid in his casibus tenendum sit, ex Euangelio Lucæ manifestè cognoscitur, in quo dicitur: Date mutuum, nihil inde sperantes; huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, cùm omnis vsura & superabundantia prohibeatur in lege, iudicandi sunt malè agere, & ad ea, quæ taliter accepta sunt [c] restituenda, in animarum iudicio efficaciter inducendi.

NOTÆ.

a BRixiensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 12. De Brixiensi diœcesi egi *in cap. tua, de procurat.*

b *An negotiator.*] Præsentem textus partem exposui suprà *in cap. in ciuitate.*

c *Restituenda.*] Iuxta tradita *in cap. final. de simon.* vbi textum hunc exposui.

CAPVT XI.

Innocent. III. [a] *Archiepiſcopis, & aliis Eccleſiarum Prælatis in Regno Franciæ conſtitutis.*

QVàm pernicioſum ſit vitium vſurarum, diſcretionem veſtram non eredimus ignorare, cum præter conſtitutiones canonicas, quæ in earum odium emanarunt, per Prophetam detur intelligi, eos, qui ſuam dant pecuniam ad vſuram, à tabernaculo Domini [b] repellendos: & tam in [c] nouo, quàm in veteri Teſtamento prohibitæ ſint vſuræ; cùm [d] Veritas ipſa præcipiat: Mutuum date nihil inde ſperantes: & per Prophetam dicatur: Vſuram, & omnem ſuperabundantiam non accipies. Inde eſt, quod vniuerſitati veſtræ per Apoſtolica ſcripta mandamus, quatenus [e] manifeſtos vſurarios, eos maximè, quos vſuris publicè renunciaſſe conſtiterit, cùm aliquis eos conuenit de vſuris, nullius permittatis appellationis [f] ſubterfugio ſe tueri. Datum Later. v. Kal. Nouemb.

NOTÆ.

1. a *ARchiepiſcopis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. & in ipſis epiſtolis Innocentij editis à Sirleto, *fol.*198. ex quo regeſtro reſtituo literam huius textus.

b *Repellendos.*] Pſalmo 14.

c *Nouo, quàm in vetere.*] Vt probaui *in cap.* 3. *hoc tit.*

d *Veritas ipſa.*] Dominus noſter apud Lucam *cap.*6.

e *Manifeſtos.*] Quinam dicantur manifeſti vſurarij, expoſui *in cap.* 3 *hoc titulo.*

f *Subterfugio.*] Quod procedit in appellatione interpoſita ab vſurario, dumtaxat ad vitandam ſententiæ executionem; quia tales appellationes fruſtratoriæ, ſeu ludificationes reiiciuntur; nam ſi appellatio iuſtam cauſam haberet, quia exciperet reus, nullas ſe ab eo, qui petit, vſuras exegiſſe; & cùm ſatis probatum non fuiſſet ab actore, nihilominus damnatus fuit, aut quid ſimile opponat; appellationis remedium non eſt denegandum. Vnde rectè notauit Binsfeldius *in præſenti*, in hac parte nihil ſpeciale cautum fuiſſe circa vſurarium Quod & docuit Gibalinus *lib.* 1. *de vſur. cap.* 11 *art.* 3. 2

CAPVT XII.

Idem [a] *Narbonenſi Archiepiſcopo & ſuffraganeis eius: Abbat. quoque, Prioribus, & aliis Eccleſ. Prælat. Comitibus etiam, & Baron. & vniuerſo populo in Narbonenſi prouincia conſtitutis.*

POſt miſerabile Hieroſol. regionis excidium, poſt lachrymabilem ſtragem populi Chriſtiani, poſt deplorandam inuaſionem illius terræ, in qua pedes Chriſti ſteterunt, & vbi Deus Rex noſter ante ſæcula ſalutem in medio terræ dignatus eſt operari; poſt ignominioſam nobis vnicæ Crucis translationem, in qua ſalus mundi pependit, & deleuit chirographum mortis antiquæ: Apoſtolica Sedes ſuper tantæ calamitatis infortunio conturbata laborauit clamans, & plorans. Itaque præ inceſſanti clamore rancæ factæ ſunt fauces eius, & ex vehementi ploratu plenè ipſius oculi defecerunt. Verùm ne ſi ſecundùm Prophetam Hieruſalem obliti fuerimus, obliuiſcatur nos dextera noſtra, adhæreat lingua noſtra faucibus noſtris; ſi non M. eius clamat, adhuc Ap. Sedes quaſi tuba vocem exaltat, excitare cupiens populos Chriſtianos ad prælium Chriſti bellandum, & vindicandam iniuriam Crucifixi, vſa ipſius verbo dicentis: O vos omnes qui tranſitis per viam, attendite, & videte ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus. Ecce enim hæreditas noſtra verſa eſt ad alienos, domus noſtræ ad extraneos deuenerunt, viæ Sion lugent, eo quod non ſint qui veniant ad ſolennitatem, facti ſunt inimici eius in capite; ſepulchrum Domini, quod Propheta glorioſum fore prædixit, prophanatum ab impiis, inglorium eſt effectum. Gloria noſtra, de qua dicit Apoſtolus: Mihi ſunt a. g. n. m. e. d. n. i. x. ſub manu tenetur hoſtili, & ipſe Dominus Ieſus Chriſtus, qui captiuitatem noſtram pro nobis moriens captiuauit, quaſi captiuatus ab impiis, ab hæreditate ſua cogitur exulare. Exiſtente quondam in Caſtris Acham Domini ſabaoth, Vrias domum ſuam ingredi recuſauit, à licito etiam vxoris ſe compeſcens amplexu. Nune verò Principes noſtri, gloriâ Iſraël

de loco suo in iniuriam nostri translatâ, vacant adulterinis amplexibus, deliciis, & diuitiis abeuntes, & dum se inuicem inexorabili odio persequuntur, dum vnus in alium suas nititur iniurias vindicare, non est quem moueat iniuria Crucifixi: non attendentibus ipsis, qnia iam insultant nobis inimici nostri dicentes: Vbi est Deus vester? qui nec se potest, nec vos de nostris manibus liberare. Ecce iam prophanauimus sancta vestra: ecce iam ad desiderabilia nostra manum extendimus, & ea loca impetu primo violenter inuasimus, & vobis tenemus inuitis, in quibus superstitionem vestram principium fingitis suscepisse: iam infirmauimus, & confregimus hastas Gallorum, Anglorum conatus elisimus, Teutonicorum vires compressimus, nunc secundò Hispanos domuimus: & cùm omnes virtutes vestras in nos duxeritis concitandas, vix adhuc in aliquo profecistis: vbi ergo est Deus vester? Exurgat nunc, & adiuuet vos, & fiat vobis, & sibi protector. Teutonici siquidem, qui se præsumebant inauditum de nobis reportare triumphum, ad nos vehementi spiritu transfretarunt: & cùm solum castrum Baruth, nullo defendente cepissent, nisi eos, sicut & alios Principes vestros, fugæ beneficium liberasset, in se potentiam nostram grauiter fuissent experti, & eorum stragem ipsorum soboles perpetuò deploraret. Reges enim, & Principes vestri, qnos dudum de terra fugauimus Orientis, vt timorem suum audendo dissimulent, ad suas latebras (ne dicamus regna) reuersi, malunt se inuicem expugnare, quàm denuo vires nostras, & potentiam experiri. Quid igitur superest, nisi vt his, quos fugientes in excusationem vestram ad terræ custodiam dimisistis, gladio vltore peremptis, in terram vestram impetum faciamus, nomen vestrum, & memoriam perdituri? Qualiter ergo fratres, & filij opprobria exprobrantium repellemus? qualiter eis poterimus respondere? cùm eos, pro parte verum prosequi videamus, sicut nuper ad audientiam nostram certâ significatione peruenit? Recepimus enim literas de partibus transmarinis, quod cùm Teutonici Accon nauigio peruenissent, Castrum Baruth obtinuerunt nemine defendente. Sarraceni verò in Ioppen facientes impetum, ex aduerso eum per violentiam occuparunt, & cæsis multis Christianorum millibus, eam funditus destruxerunt. Verùm Teutonici rumoribus de morte Imperatoris acceptis, non expectato passagij tempore, naues reduces ascenderunt. Vnde Sarraceni qui ad resistendum eis exercitum parauerant copiosum, in terram Christianorum adeo debacchantur, vt Christianis nec sine periculo ciuitates egredi liceat, nec in ipsis sine formidine remanere; immò eis gladius foris imminet, metus intus. Assumite igitur filij spiritum fortitudinis, scutum fidei, & galeam salutis accipite, non in numero, aut viribus, sed Dei potius, cui non est difficile in multis, vel in paucis saluare, potentiâ confidentes: & ei per quem estis, viuitis; & habetis, secundùm facultates proprias subuenite. Ipse quidem pro vobis semetipsum exinaniuit formam serui accipiens in s. ho. f. & ha. i. vt homo, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis; & vos eo paupere abundatis, ipso fugato quiescitis, & nec inopi, nec exuli subuenitis. Quisquis igitur in tantæ necessitatis articulo suum negauerit obsequium Iesu Christo, cùm ante tribunal eius astiterit iudicandus, quid ad suam excusationem ei poterit respondere? Si Deus subiit mortem pro homine, dubitabit homo mortem subire pro Deo? cùm non sint condignæ pas. h. s ad f. g. quæ re. in nobis? Negabit etiam seruus domino diuitias temporales, cùm dominus seruo diuitias largiatur æternas? quas nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt? Thesaurizet igitur homo thesauros in cœlis, vbi fures non effodiunt, nec furantur; vbi nec ærugo, nec tinea demolitur. Omnes, & singuli accingantur, atque in proximo sequenti Martio, quælibet vrbes per se, similiter & Comites, & Barones iuxta facultates proprias ad defensionem terræ natiuitatis Dominicæ certum in expensis suis dirigant numerum bellatorum, illic saltem per biennium moraturorum. Licèt autem instantia nostra quotidiana sit omnium Ecclesiarum solicitudo continua, modò tamen hanc quasi præcipuam inter alias solicitudines reputamus, per quam terræ Orientali totis desideramus affectibus subuenire: ne si fortè fuerit dilata subuentio, residuum locustæ comedat brucus, & fiant nouissima deteriora prioribus. Verùm ne nos aliis onera grauia, & importabilia imponere videamur, digito autem nostro ea mouere nolimus, dicentes tantùm, & aut nihil, aut minimum facientes, cùm qui fecerit, & docuerit, magnus vocetur in regno cœlorum: cuius exemplo, qui cœpit facere, & docere, vt & nos qui (licèt immeriti) vicem eius exercemus in terris, bonum aliis præbeamus exemplum, in personis pariter & in rebus Terræ sanctæ decreuimus subuenire, dil. fil. nost. sanctæ Praxed. Presbyt.

&

& P. S. M. in Via Lata Diac. Card. viris vtrique timoratis, scientiâ, & honestate præclaris, potentibus in opere & sermone, quos inter alios fratres nostros speciali charitate diligimus, manu propriâ crucis signaculum imponentes: qui exercitum Domini humiliter, & deuotè præcedant, & non mendicatis suffragiis, sed nostris, & fratrum nostrorum sumptibus sustententur: per quos etiam aliud competens subsidium eidem Terræ disponimus destinare. Interim autem dictum sanctæ Mariæ in Via Lata Diacon. Card. ad charissimorum in Christo filiorum Francorum, & Anglorum Regum Illustrium præsentiam destinamus, ad reformandam pacem, vel treguas, saltem vsque ad quinquennium ordinandas, & exhorrandos populos ad obsequium Crucifixi. Dictum autem sanctæ Praxedis Presbyt. Card. Venetias pro Terræ sanctæ subsidio destinamus. De communi præterea fratrum nostrorum deliberatione statuimus, & vobis fratres Archiepiscopi, & Episcopi, & dil. fil. Abbates, Priores, & alij Ecclesiæ Prælati, districtè præcipiendo mandamus, quatenus certum numerum bellatorum, vel pro certo numero certam pecuniæ quantitatem in proximè sequenti Martio, pensata facultate cuiuslibet, ad expugnandam paganorum barbariem, & seruandam hæreditatem Domini destinetis, quam ipse proprio sanguine comparauit. Si quis autem (quod non credimus) constitutioni tam piæ ac necessariæ præsumpserit obuiare, sicut sacrorum canonum transgressorem decernimus puniendum, & vsque ad satisfactionem condignam, ab officio censemus manere suspensum. De Dei ergo misericordia, & beatorum Apostolorum Petri, & Pauli auctoritate confisi, ex illa, quam nobis Deus (licèt indignis) ligandi, & soluendi contulit, potestate omnibus, qui laborem huius itineris in personis propriis subierint, & expensis, plenam peccatorum suorum, de quibus oris, & cordis egerint pœnitentiam, veniam indulgemus, & in retributione iustorum salutis æternæ pollicemur augmentum. Eis autem, qui non in personis propriis illuc accesserint, sed in suis tantùm expensis iuxta facultatem, & qualitatem suam viros idoneos destinauerint, illic saltem per biennium moraturos; & illis similiter, qui licèt in alienis expensis, in propriis tamen personis assumptæ peregrinationis laborem impleuerint, plenam suorum concedimus veniam peccatorum. Huius quoque remissionis volumus esse participes, iuxta quantitatem subsidij, ac præcipuè secundùm deuotionis affectum, qui ad subuentionem illius terræ de bonis suis congruè ministrauerint. Bona insuper ipsorum, ex quo crucem susceperint, sub beati Petri, & nostra protectione suscipimus, necnon vt sub Archiepiscoporum, & omnium Prælatorum Ecclesiæ Dei defensione consistant, statuimus, vt donec de ipsorum obitu, vel reditu certissimè cognoscatur, integra maneant, & quieta consistant. Quod si quisquam contrà præsumpserit, per censuram ecclesiasticam appellatione postpositâ compescatur. Si qui verò proficiscentium illuc ad præstandas vsuras iuramento tenentur astricti, vos fratres Archiepiscopi, & Episcopi per vestras diœceses creditores eorum, sublato appellationis obstaculo eadem districtione cogatis, vt eos à sacramento penitus absoluentes, ab vsurarum vlterius exactione desistant. Quod si quisquam creditorum eos ad solutionem coëgerit vsurarum, eum ad restitutionem earum, sublato appellationis obstaculo, districtione simili compellatis. Iudæos verò ad remittendas ipsis vsuras per vos, filij Principes, & sæcularem compelli præcipimus Potestatem, & donec eis remiserint, ab vniuersis Christi fidelibus, tam in mercimoniis, quàm aliis per excommunicationis sententiam eis iubemus communionem omnimodam denegari. Ab hoc igitur opere nullus omnino se subtrahat, cùm id non à nobis, sed ab ipsis fuerit Apostolis institutum, qui collectas faciebant in gentibus, vt fratribus in Hierusalem laborantibus subuenirent. Nolumus autem vos de diuina misericordia desperare, quantumcunque sit Dominus peccatis nostris iratus, quin in manu vestra perficiat, si (provt debitis) in humilitate cordis, & corporis iter fueritis peregrinationis aggressi, quod maioribus non concessit. Consensissent enim maiores forsitan, & dixissent: Manus nostra excelsa, & non Deus fecit hæc omnia; & sibi, non Deo victoriæ gloriam adscripsissent. Speramus enim, quod non in ira misericordias continebit, qui cùm iratus est, non obliuiscitur misereri, nos admonens, & exhortans: Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Credimus etiam, quod si ambulaueritis in lege Domini, non eorum sequentes vestigia, qui vani facti sunt, post vanitatem euntes, qui comessationibus, & ebrietatibus voluptuosè vacabant, & ea exercebant in partibus transmarinis, quæ in terra natiuitatis propriæ sine multa infamia, & detractione plurima non auderent; sed spem vestram in eo so-

summmdò posueritis, qui non deserit sperantes in se, nnn tantùm ab illicitis, sed quibusdam etiam licitis abstinentes: is qui currum, & exercitum Pharannis pmiecit in mare, arcus fortium infirmabit, & inimicos crucis à facie vestra delebit, vt lutum platearum: nnn nobis, aut vobis, sed nomini sun dans glnriam, qui est glnrinsus in Sanctis, mirabilis in Maiestate, faciens prodigia, & post lachrymatinnem, & fletum, gaudium, & exultatinnem inducens. Ad hæc expeditiùs autem, & meliùs exequenda, vos fratres Archiepiscnpe Nemausen. & Auraficen. Episcope duximus deputandns, qui verbum Dnmini cæteris proponatis, & ad implendum mandatum Apostolicum Coëpiscopos vestrns, & alios inuitantes, taliter exequamini causam Domini, quod & vns huius sitis remissionis participes, & in hnc deuotio vestra pleniùs elucescat: ad qund etiam laudabiliùs exequendum, vobis vnum de frat. Militiæ Templi, alterum verò de frat. Hiernsal. Hospitalis, viros hnnestos, & prouidns assumatis. Dat. Reat. XVIII. Kal. Septemb. [In eundem mndum scriptum est Lugdunensi, & Viennensi Archiepiscnpis, Abbatibus quoque, Prioribus, & aliis Ecclesiarum Prælatis, Comitibus, & Baronibus, & vniuersn populo in vtraque prnuincia constitutis. In eundem mndum vniuersis de Regnn Franciæ, Angliæ, Vngariæ, & Siciliæ.

NOTÆ.

1. a Narbonensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. & in epistolis Innocentij III. editis à Sitleto, *fol.* 163. ex quo regestro restituo literam huius textus.

COMMENTARIUM.

2. Cum iure naturali, & diuino vsuræ prohibitæ sint, ideo Iudæi tantùm legem Moysi datam obseruantes, non possunt à Christianis vsuras exigere; & si exegerint, cogendi sunt eas restituere à iudice ecclesiastico per subtractionem communionis Ecclesiæ, seu à Principibus sæcularibus per pœnas corporales, vt in præsenti textu statuitur, & *in cap. quanto, infrà hoc tit.* docent Ricciulus *lib.* 2. *de iure person. cap.* 19. Barbosa *lib.* 5. *aduers. cap.* 3. Auendaño *de censibus cap.* 21. *num.* 11. Petrus Gregorius *lib.* 2. *de vsur. cap.* 5. Farbineus *lib.* 2. *controu. cap.* 48. Molina *in empor. inr. tit.* 8. *quæst.* 15. Simon Maiolus *dier. canicul. colloq.* 1. *de persid. Iudæorum*, Binsfeld. *in præsenti*: nam licèt de animabus eorum curandum non sit, quia de his, qui foris sunt, quid ad nos? vt ait Apostolus 1. *ad Corinth. cap.* 5. & constat *ex cap. multi* 2. *quæst.* 1. *cap. gaudemus, de diuortiis*; tamen iudices ecclesiastici, quando Iudæi peccant contra ius naturale, emungendo Christianos vsque ad sanguinem, & occasione substantiarum suarum, per vsurarum voraginem eos in egestatem detrudendo, poterunt ipsos Iudæos debitis pœnis afficere, vt probant Petrus Gregor. & Mayolus *suprà*, Eymericus 2. *part. direct. Inquisit. quæstione* 46. Tiraq. *de primog. quæst.* 66. *num.* 20. Et licèt in præsenti coërcitionem per iudicem sæcularem fieri debere doceatur; in his tamen verbis continetur quasi quædam comminatio, & brachij sæcularis imploratio, alioquin delicta mixti fori (vt est vsura) à Iudæis perpetrata, puniri possunt non solùm à Iudice sæculari, verùm & ab ecclesiastico, vt probant Farinac. *in praxi, seu fragment. crimin. verbo Iudæus, num.* 663. Ricciulus *de iure person. extra gremium, lib.* 2. *cap.* 52. *num.* 6. Catena *de officio Inquisit.* 2. *part. titulo* 14 §. 2. qui alios dat. Nec contrarium probat textus *in cap quantò, hoc tit.* in illis verbis: *Graues, immoderatásue*: in quibus permitti videtur Iudæis vsurarum exercitium, dum tantùm illis prohibetur graues, immoderatásue exigere. Nam omissâ solutione Glossæ ibi, dum ait illa verba referenda esse ad vsuras, quæ excedunt legitimum modum, cùm certum sit, iure canonico attento, vsuras etiam in parua quantitate prohibitas esse, verius respondendum est, in specie illius textus non posse sumi argumentum à contrario sensu, quia resultat absonus intellectus, & contrarium iure diuino naturali, & positiuo reperitur expressum, argumento legis *conuenticula, Cod. de Episc. & cleric. l.* 1. *ff. de offic. eius*: illa namque verba, *graues, immoderatásue*, referenda sunt ad quascunque vsuras, quæ immoderatæ, & graues, atque prauæ censentur, vt probant Hostiens. & Ioannes Andreas *ibi*. Exemplum est in vsuris apud Romanos probatis, & permissis, quas maximas, & graues appellant Iureconsulti *in l. non existimo* 54. *ff. de administr. tutor. l. qui sine* 38. *ff. de negot. gest.* Difficilior profectò est lex 22. *tit.* 12. *part.* 5. vbi expressè permittitur Iudæis vsuras exercere. Cuius textus difficultatem præter Gregorium *ibi*, Neothericos iuris nostri Hispani interpretes, eius grauitate deterriti Consultò prætermisisse existimo. Gregorius in eius textus glossa 1. ait, tempore illius legis ex generali consuetudine, permissione, & dispensatione Summi Pontificis, concessione Principum temporalium, ob bonum publicum, vel aliquam iustam causam permissum fuisse Iudæis in hoc Regno vsurarum exercitium. Quæ solutio nullo modo valet sustineri, quia nec Summus Pontifex potest id permittere Iudæis, ita vt ex eius priuilegio tale exercitium vsurarum licitum sit, vt probant *in cap.* 4. *hoc tit.* præsertim cùm nec infideli occasio peccandi sit danda, vt patet *ex cap.* 12. *lib.* 2. *Regum*, & notarunt Conradus *de contract. quæst.* 25. *cum tribus sequent.* Azeuedo *in l.* 1. *tit.* 6. *lib.* 8. *Recopil. num.* 51. Couar. *lib.* 3. *variar. cap.* 3. *num.* 8. Quâ solutione omissâ veriùs dicendum credo, Alfonsum *in dict. l.* 22. *partita*, sequutum fuisse opinionem antiquorum, qui censuerunt, Principes sæculares posse concedere Iudæis exercitium vsurarum, negareque creditoribus Christianis ius repetendi vsuras ab eis, vt docuerunt Paulus Castrensis *lib.* 2. *consil.* 295. Alexander *lib.* 1. *consil.* 57. Sed cùm hæc sententia iniusta esset, iurique diuino, ac naturali contraria, ideo prædicta lex 22. nunquam fuit in Hispania recepta, imò potius priuilegium ibi concessum Iudæis ad exercendas vsuras, penitus reuocatum fuit à Regibus nostris in-

in l.3. tit.2. lib.8. ordin. l.1. tit.6. lib.8. recopil. vbi notauit Azeuedo. Nisi mauis dicere, dictæ legis 22. verba esse enunciatiua, aliámque esse legislatoris intentionem, aduersus quem videlicet debeat dari actio mandati, quando mandatum celebratur gratiâ mandantis, & mandatarij; & sic principaliter non agi in eo textu de exercitio vsurarum permisso, vel non ludæis, argumento textus in l. ex facto 19. ff. de heredib. instit. Clement. vnica, de prob.

CAPVT XIII.

Idem a Mutin. Episcopo.

Tvas dudum ex parte tua recepimus quæstiones, quod quidam vsurarij tuæ diœcesis, quibus dant pecuniam ad vsuram, præstare faciunt iuramentum, quod vsuras non repetant, & super his, quas soluerint, nullam moueant quæstionem. Nos igitur inquisitioni tuæ taliter respondemus, vt vsurarios ipsos monitione præmissa per censuras ecclesiasticas appellatione remota compellas ante vsurarum solutionem ab earum exactione desistere, vel restituere ipsas postquam fuerint persolutæ, ne de dolo, & fraude sua contingat eos commodum reportare, qui ad hoc præstari faciunt iuramentum, quod super vsuras non valeant molestari.

NOTÆ.

a Mvtinensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc tit. c.2. De Mutensi Ecclesia egi in cap. 2. de temper. ordin. & commentarium huius textus dedi in cap. 1. cap. debitores, de iureiur.

CAPVT XIV.

a Idem.

QVia frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legem, statuimus, vt si quis vsurarius à nobis literas impetrauerit super restituendis vsuris, vel fructibus computandis in sortem, nisi priùs ipse restituerit vsuras, quas ab aliis noscitur recepisse, auctoritate literarum ipsarum nullatenus audiatur.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in tertia collectione, sub hoc tit. cap.3. Et cùm præsens constitutio sit generalis ab Innoc. III. facta motu proprio, non ad alicuius casus decisionem, aut consultationem, non exprimitur cui dirigatur. Statuit autem Innocentius in præsenti, quod vsurarius, qui vsuras accepit, & etiam aliis ipse persoluit, si intendat repetere quas persoluit, non priùs audiatur, quàm ipse restituat quas acceperit: atque idem etiam obseruatur, si fructus pignoris acceperit; nisi enim eos sorti imputauerit, arcetur à repetitione vsurarum. Quod etiam obseruandum esse cum filiis, & hæredibus vsurarij cautum fuit in cap. Michaël, hoc tit. Rationem huius constitutionis assignat Innocentius in illis verbis: Quia frustra auxilium legis inuocat, qui committit in legem: l. auxilium 37. ff. de minor. l. isti 8. ff. de eo quod metus causâ, l. scimus, §. si verò, ff. de iur. delib. cap. constitutus, de appellat. Et æquum est, vt quod iuris in alium quis postulat, ipse sibi priùs dicat, l. 1. ff. quod quisque iur. Vnde si vsurarius intendit vsuras à se solutas repetere à Seio, priùs debet ipse restituere quas accepit à Titio. Quæ constitutio illustrari potest ex l. in arenam, Cod. de inoffic. testam. vbi patet arenarius non potest filium arenarium exhæredare, quia alteri non potest opponere vitium, quo ipse laborat, ex cap. cùm Apostolica, de except. vbi cùm opponeretur agenti ad possessionem præbendæ exceptio pluralitatis beneficiorum ab eo, qui plura beneficia obtinebat, respondit Pontifex, non esse talem exceptionem admittendam; siquidem opponens simili morbo laborabat: notauit Balboa in cap. 2. de excep. num. 125. Si quis tamen alieno nomine, vt pupilli, aut Ecclesiæ, seu vniuersitatis, vsuras solutas restitui petat, non potest hac exceptione repelli, quòd ipse vsuras exegisset, nec adhuc restituisset; nam tunc non repelleretur ille à iudicio, sed ille cuius nomine agebat, vt docuerunt Panormit. in cap. Michaël, hoc tit. num. 3. Molina tract. 2. de iust. disput. 334. Gibalinus lib. 1. de vsur. cap. 11. art. 5. num. 8.

CAPVT XV.

Idem a Altissiodorensi Episcopo.

CVm in diœcesi tua sint quamplurimi vsurarij, de quibus minimè dubitatur quin sint vsurarij b manifesti, contra quos propter timorem Principum, & Potestatum, qui tuentur eosdem, nullus appareat c accusator, iidem sunt per sententiam condem

condemnati, qualiter procedere valeas contra ipsos, oraculum duxisti Sedis Ap. requirendum. Nos autem f. t. t. respondemus, quod licèt contra eos non appareat accusator, si tamen aliis argumentis illos constiterit esse vsurarios manifestos, in eos pœnam in [d] Lateranensi contra vsurarios editam Concilio, liberè poteris exercere.

NOTÆ.

a *Altissiod.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. final.* De Altissiodorensi diœcesi egi *in cap. 14. de præsumpt.*

b *Manifesti.*] Quinam illi dicantur, exposui *in cap. 3. hoc tit.*

c *Accusator.*] Iuxta tradita *in c. euidentia, de accusat.* vbi commentarium huius textus dedi.

d *Lateran.*] Relato *in cap. 3. hoc tit.*

CAPVT XVI.

Idem *Electo V. de [a] Octonen.*

SAlubriter. *Et infrà*: Sanè generum ad fructus possessionum, quæ sibi sunt à socero pro numerata dote [b] pignori obligatæ, computandos in sortem non credimus compellendum, cùm frequenter dotis [c] fructus non sufficiant ad onera matrimonij supportanda.

NOTÆ.

a OCtonen.] Ita legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & cùm præsens epistola non reperiatur inter epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto, cognosci non potest de quo Episcopo tantùm electo in præsenti agatur.

b *Pignori.*] Etsi fideiussor pro dote dari nequeat, pignus tamen ad eius securitatem constitui valet, vt probaui *in cap. 6. de pignor.*

1. c *Dotis fructus.*] Quos ex rebus dotalibus perceptos constante matrimonio maritus suos facit ratione dominij, quod in dote habet, & pro subleuandis oneribus matrimonij, *l. dotis 7. l. plerumque 10. §. sed fœtus 3. l. cùm in fundo 78. ff. de iure dot. l. pro oneribus 20. l. final. §. præterea 2. Cod. eod. tit. l. fructus 7. l. si fundus 8. l. in insulam 42. §. fructus, l. vsufructu 57. l. final. ff. solut. matrim. l. vnica, §. cumque 9. Cod. de rei vxor. action. l. 26. cum sequent. tit. 11. partit. 4.* Desideratur tamen, vt res dotalis marito tradita sit, aliàs si tantùm promissa fuerit, fructus non lucratur, *l. de diuisione 5. ff. solut. matrim.* Item requiritur vt matrimonium sequutum sit, nec præcedens dotis traditio sufficit, *dict. l. dotis 7. §. final. cum l. sequenti, ff. de iur. dot. l. si ante 6. ff. solut. matrim. l. 1. §. & primum secundo, cum §. sequent. ff. pro dote.* Quare fructus percepti antea non cedunt lucro mariti, sed augent dotem ipsam, *l. videamus 38. §. ante 12. ff. de vsur.* Præcipuè etiam desideratur, quod maritus sustineat onera matrimonij, & propriis sumptibus alat vxorem, *l. in insulam, §. vsuras 3. ff. solut. matrim. iuncta l. si quis 21. §. vlt. ff. de donat. inter, l. final. in princip. ff. de dol. except.* Ideoque si vsuræ dotis à socero promissæ sint genero quamdiu dos ei soluatur, & mulierem non aluerit vir, sed socer, improbè ab eo vsuras petit, *l. cùm post 69. §. in domum 3. ff. de iure dot.* quia fructus & vsuræ, quæ pro fructibus promittuntur, cedunt pro oneribus *matrimonij, l. si maritus 46. ff. famil. ercisc. l. dotis 7. d. l. pro oneribus 20.* docent Donel. *lib. 14. comment. cap. 7.* vbi Osualdus, Treutlerus *volum. 2. select. disput. 7. thesi 9.* Cuiac. *ad tit. Cod. de iure dot. in princip.* & *in l. vnic. §. cumque, Cod. de rei vxor.* Campegius *de dote 2 part. quæst. 12.* Constantius Rogerus *eod. tract. quæst. 16.* Franc. Hothom *in disput. de dotibus,* Paul. *post medium,* Fontanel. *de pact. nupt. clausul. 6. glos. 2. per tot.* P. Barbosa *in dict. l. de diuisione 5.* Galbanus *de vsufruct. cap. 22.* quomodo autem fructus pendentes soluto matrimonio diuidantur, exponunt Osualdus *in dict. c. 7. Donelli, lit. E.* Escobar *tom. 2. de ratioc. comput. 19.* Aluarus Valascus *in praxi partit. cap. 29.* Benedictus Pinel. *lib. 5. select. cap. 2.*

COMMENTARIVM.

CVm certum sit, creditorem teneri imputare in sortem principalem fructus perceptos ex re sibi pignori data, vt probaui *in cap. cùm contra, de pignor.* difficilis meritò visa est Doctoribus tam Iurisperitis, quàm Theologis præsens decisio, dum in ea Innocent. III. docet maritum non teneri imputare in dotem fructus perceptos ex pignore pro dotis securitate à socero datos: quare varias huic decisioni assignarunt interpretationes Gomez *in l. 50. Tauri, num. 30.* Castillo *3. controu. cap. 23.* Valascus *consult. 8. per tot.* Canisius *de vsur. cap. 6. n. 6.* alij congesti à Barbosa *in præsenti*: quibus addendi sunt Cyriacus *lib. 1. controu. 80.* Leothard. *de vsur. cap. 28. per tot.* Fontanel. *de pact. nupt. clausul. 6. glos. 2. part. 6.* Hermosilla *in l. 10. tit. 1. p. 5. gloss. 2. num. 149.* Giurba *decis. 72.* Gutierrez *de delict. q. 91.* Acosta *de priuileg. credit. regul. 3. limit. 2. per tot.* Carleual. *lib. 1. de iudiciis, tit. 3. disput. 8. num 20.* Gibalinus *de vsur. lib. 4. cap. 5. art. 15. consect. 6.* Pluribus placuit præsentem textum procedere fauore matrimonij: quæ doctrina nullo modo defendi potest; tum quia contractus, de quo in præsenti, non est vsurarius, vt infià dicemus: tum etiam, quia vsura propter nullam causam piam, & fauorabilem exerceri potest, *cap. super eo 4. hoc tit.* Fortunius Garcia *de vltimo fine, illat. 6.* textum hunc sic accipit dum ait, præsentem textum procedere ratione tacitæ donationis, quam fecit socer genero fructuum pignoris pro dotis securitate traditi. Quæ præsumptio donationis nascitur ex eo, quod pater tenetur filiæ dotem dare, aut alimenta præstare, *l. final. C. de dotis promiss. l. qui liberos 30. ff. de ritu nupt.* Verùm hæc interpretatio minimè sustineri valet: tum quia Innocent. III. cùm interrogatus fuisset de iure, nihil respondit de donatione; sed quid iuris ratio in præsenti casu dictabat: tum etiam quia si vera esset dicta sententia, sequeretur inde, fructus pignoris interesse dotis excedentes, ab ipso genero in sortem computandos esse. Alijs communiter placuit in præsenti casu 2.

caſu generum fructus lucrari vi tacitæ conuentionis in compenſationem damni emergentis, ex eo quia interim dum ſibi dos non ſoluitur, ex proprio patrimonio ſuſtinet onera matrimonij, quæ ex dote, vel dotis fructibus ſuſtine e debebat: & conſequenter recipit pignoris fructus in compenſatione lucri ceſſantis; ſiquidem ſi ſtatim cùm promiſſa fuit dos, ſibi ſolueretor, poſſet maritus eum ea negotiari, & ex tali nagotiatione lucrum ſufficiens acquirere ad ſuſtentanda onera matrimonij. Ita docuerunt Alexander *in l. in inſulam, §. vſuras, num 3. ff. ſolut. matrim.* & *conſil. 27.* Tiraq. *de vtroq. retract. tit. 1. gloſ. 18. num. 71.* Plotus *de in litem iur. §. 11. num. 29.* alij congeſti à Cenedo *collect. 14. ad Decretal.* Couarr. 3. *var. cap. 5. num. 3.* Fontanella *de pact. nupt. clauſul. 6. gloſ. 2. part. 6.* Farinac. *in repert. poſthum. de contract. quæſt. 34.* Noguerol. *alleg. 17.* Caſtillo *de aliment. cap. 49. 50. & 51.* Sed hæc interpretatio facilè conuincitur, quoniam ad hoc vt debeatur intereſſe lucri ceſſantis, vel damni emergentis, requiritur quod præcedat culpa, vel mora debitoris, aut pactio inter eum, & creditorem, vt *in l. 2. §. final. ff. de eo quod certo loco, cap. 2. de offic. ordin. in 6. cap. dilecti, de foro compet.* & poſt alios docent Araujo *in qq moral. diſput. 1. de ſtatu ciuili, quæſt. 1.* quin immò & requiritur probatio talis damni emergentis, vel lucri ceſſantis, vt poſt antiquiores docuerunt Andreas Gaillus *lib. 2. obſ. cap. 6.* Caniſius *de vſur. cap. 5.* quæ omnia deficiunt in præſenti caſu, ſiquidem nullâ pactione præcedente, aut probatione oblata damni emergentis, aſſerit Pontifex generum lucrari fructus pignoris pro dotis ſecuritate conſtituti. Tandem alij docuerunt, in præſenti caſu maritum fructus percipiendo vſuras non committere, quia in hoc caſu nullum interuenit mutuum, nec formale, vel expreſſum, nec fictum, aut palliatum: quibus mutui ſpeciebus non interuenientibus committi non poteſt vſura. Verùm hæc interpretatio etiam conuincitur; nam potiùs in præſenti caſu præſumitur, fide habita de dote mutuum contrahi, aliàs quo iure maritus poſſet percipere fructus pignoris, niſi præſumendo per fictionem breuis manus dotem marito ſolutam fuiſſe, & eam ſtatim ſub pignoribus mutuaſſe.

3. Quare his, & aliis ſententiis omiſſis, vt veram præſentis textus rationem aſſignemus, præmittendum eſt, maritum, cui dos promiſſa non ſoluitur, non teneri ſuſtinere onera matrimonij; immò patrem, ſeu extraneum dotem promittentem marito teneri, dum dos non ſoluitur, onera matrimonij ſupportare, *l. ſi is, quem 57. §. 1. ff. de iure dot. l. ſi filiatio 20. §. 1. l. ſi maritus 47. ff. famil. erciſc.* probant Felicianus *de cenſibus lib. 2. c. 5.* Pett. Barb. *in rubric. ſolut. matrim. part. 1. à n. 68.* Arias de Meſâ *lib. 3. var. cap. 46. num. 20.* Deinde præmittendum eſt, quod ſi ab initio, cùm de dotis conſtitutione agitur, conuentum ſit inter maritum & dotem conſtituentem, vt dos intra menſem, vel annum ſoluatur, pignoribus datis, etſi interim ſuſtineat onera matrimonij, non tamen ideo poteſt fructus pignoris lucrari, aut vſuras dotis petere, niſi pactum interceſſerit, vt interim dum dos non ſoluitur, aliquid interceſſis nomine ſoluatur: quod pactum latè probant, & defendunt Seſſe *tom. 1. deciſ. 68. per tot.* Gibal. *lib. 4. de vſur. cap. 5. art. 15. conſect. 3. per tot.* In præſenti autem textu dos de præſenti conſtituta fuit nullâ temporis dilatione datâ patri ad eius ſolutionem. Quibus præmiſſis apparet vera ratio, quare in præſenti maritus fructus pignoris percipere poſſit, nec teneatur eos in dotem imputare, quia videlicet eos recipit non ratione mutui, nec dilatæ ſolutionis, ſed ex ea cauſa, quia ſcilicet vxorem aluit, & cætera omnia ſuſtinuit abſque dote, quæ ſuſtinere debebat ſocer. Quare quid mirum ſi geget ex rebus ſoceri, videlicet ex fructibus pignorum, onera matrimonij ſuſtinuit, quæ pater ſuſtinere debebat; ideo non tenetur ſimiles fructus imputare in ſortem principalem. Ita docuerunt Felicianus *de cenſibus tom. 1. lib. 2. c. 5. n. 29.* Gaſ ar Rodriguez *de annuis reddit. lib. 3. quæſt. 7. à n. 41.* Arias de Meſa *dict. lib. 3. var. cap. 46. num. 20.* Tota ergo ratio, quare in præſenti caſu ritè, & rectè maritus lucratur fructus pignorum, conſiſtit in eo, quia ſuſtinet onera matrimonij, quæ ſocer ſuſtinere debebat. Vnde dubitatur, an ceſſionarius mariti poſſit etiam fructus ipſos lucrari, nec imputare teneatur in ſortem principalem. Et etiam in ceſſionatium hoc priuilegium tranſire docuerunt Rodriguez *vbi ſupra, num. 59.* Felicianus *dict. lib. 2. cap. 5.* Seſſe *dict. deciſ. 68. num. 23.* Amatus *reſol. 49. num. 83.* Sed rectiùs contrarium docuerunt Valaſcus *tom. 1. conſult. 8. num. 6.* Guzman *de euict. quæſt. 10. num. 46.* Cancerius *part. 1. variar. cap. 3. num. 61.* Gibalin. *dict. art. 15. conſect. 9.* Olea *de ceſſ. iur. tit. 6. quæſt. 2. num. 43.* Leothard. *de vſur. quæſt. 29.* quia cùm hoc priuilegium marito concedatur, quia ſuſtinet onera matrimonij, & hæc æqualitas deſit in eius ceſſionatio, ceſſare debet priuilegium, *l. cum patronus 29. ff. de legat. 2. l. quia tale, ff. ſolut. matrim.* pluribus exornat Larrea *deciſ. 31. à num. 20.* Et hac etiam interpretatione admiſſâ varias huius textus ampliationes adducunt circa dotem pro moniali promiſſam, nec ſolutam; & circa viduam, cui dos reſtituta non eſt debito tempore ab hæredibus mariti: quem caſum amplectitur Noguerol. *dict. alleg. 17.* ſed non audet admittere Tapia 2. *tom. catena mor. lib. 5. quæſt. 17. art. 10.* quos & alios caſus examinant, & exponunt Olea, Gibalinus & Seſſe *vbi ſupra,* Leothard. *dict. quæſt. 20.*

CAPVT XVII.

Idem *Epiſcopo*[a] *Bononien.*

Michaël laïcus ſuam nobis querimoniam deſtinauit, quòd N. & quidam alij Bon. ciues multa extorſerunt ab eodem, & à patre ſuo, cuius hæres exiſtit, nomine vſurarum. *Et infrà*: Attentiùs prouiſurus, ne auctoritate noſtra in negotio eodem procedas, niſi dictus conquerens reſtituerit, vel adhuc reſtituat ſi quas aliquando ipſe, vel pater eius extorſit vſuras.

NOTÆ.

a Bononiensi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.2.* De Bononiensi Ecclesia egi *in cap.17. de foro competent.* & textum hunc exposui suprà *in cap. quia frustra.*

CAPVT VIII.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

QVantò amplius Christiana religio ab exactione compellitur vsurarum, tantò grauiùs super his Iudæorum perfidia insolescit, ita quod breui tempore Christianorum exhauriuntur [b] facultates. Volentes igitur in hac parte prospicere Christianis, ne tenaciter aggrauentur, synodali decreto statuimus, vt si de cætero quoquam prætextu Iudæi à Christianis [c] graues, & immoderatas vsuras extorserint, Christianorum eis participium subtrahatur, donec de immoderato grauamine satisfecerint competenter. Vnde Christiani, si opus fuerit, per censuram ecclesiasticam appellatione postpositâ compellantur ab eorum commerciis abstinere. Præcipimus autem, & iniungimus, vt propter hoc non sint [d] Christianis infesti, sed potiùs a tanto grauamine studeant prohibere Iudæos: ac eadem pœna Iudæos decernimus compellendos ad satisfaciendum Ecclesiis [e] pro decimis, & [f] oblationibus debitis, quæ Christiani de domibus aliis percipere consueuerint antequam ad Iudæos quoquo titulo deuenissent, vt sic Ecclesiæ conseruentur indemnes.

NOTÆ.

1. a Generali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innoc. III. vbi *cap.67.* reperitur textus hic, & in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. final.* de quo Concilio nonnulla notaui *in cap.1. de summa Trinit.*

b *Facultates.*] Vt variis exemplis, & rationibus probat Maiolus *dier. canicul. colloq.1. de perfid. Iudæorum.*

c *Graues, immoderatasve.*] Hæc verba exposui *in cap. post 12. hoc tit.*

2. d *Abstinere.*] Et ita excommunicatio hæc non in ipsos Iudæos, sed potiùs in Christianos cum eis communicantes imponitur, iuxta tradita *in cap.2. de Iudæis.*

e *Decimis.*] Hanc partem de decimis prædialibus soluendis à Iudæis, exposui *in cap. de terris, de decimis.*

f *Oblationibus.*] Quas ex præcepto Catholici plerunque facere tenentur, vt probaui *in can.28. Concilij Illiber.* Vnde cùm ratione prædij, vel domus Christiani oblationes faciunt pro alimonia parochi, etiam Iudæi in eis domibus commorantes, tanquam ad debitum reale tenentur oblationes facere, iuxta tradita *in dict. cap. de terris.* 3.

CAPVT IX.

Gregorius IX. [a] *Fratri R.*

NAuiganti, vel eunti ad [b] nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, eo quod suscepit in se periculum, recepturus aliquid vltra sortem, vsurarius non est censendus. [c] Ille quoque qui dat x. solidos, vt alio tempore totidem sibi grani, vini, vel olei mensuræ reddantur, quæ licèt tunc plus valeant, vtrum plus, vel minùs solutionis tempore fuerint valituræ, verisimiliter dubitatur, non debet ex hoc vsurarius reputari. Ratione [d] huius dubij etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum, & alias merces vendit, vt amplius, quàm tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem: si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.

NOTÆ.

a FRatri R.] Ita legitur in hac sexta collectione; & cùm Regestro epistolarum Greg. IX. careamus, agnoscere non possumus cui fratri R. in præsenti rescribatur.

1. b *Nundinas.*] Nundinæ, quasi Nouendinæ, à non odie dictæ sunt, eo quòd nonis quibusque diebus plebs in vrbem conueniret emendi, vendendique causâ. Columella *lib.1. de re rustic.* Macrobius *lib.1. saturn. cap.16.* Illustrat earum originem repetens Gibalinus *de negot. tom.1. lib.2. cap.3. art.2.* Nundinæ ergo sunt publici mercatus, quorum libertas in eo cernitur, tum ne conueniantur nundinatores alicuius debiti causâ, *L. vnic. Cod. de nund.* tum ne vectigalibus onerentur, *L.1. Cod. de veteranis*, *nouel. Valentin. & Marc. de siliquar. exact.* Nundinas aliquo in loco ponere sine Principis, vel Senatus auctoritate iure ciuili non licebat, *L.1. ff. de nundinis:* & à Senatu hoc ius plerumque impetrari, testis est Plinius *in epist. ad Valerianum, lib.5. epist.4. Solers vir Prætorius à Senatu petiit, vt sibi instituere in agris suis nundinas permitteretur.* Atque ita Claudium Imperatorem, etsi legibus solutum, ius nundinarum in sua prædia à Consulibus petiisse, refert Tranquil. *in Claudio, cap.12.*

cap.12. Ius nundinarum in priuata prædia à Consulibus petiit. Probat Altesserra *de Ducibus lib.2.cap.14.* & de nundinarum vsu agunt Petrus Gregor. *lib.25. syntagm. cap.3.* Alciatus *lib.4. disput.cap.8.* Osualdus *lib.17. Donel. cap.14. littera L.* & *lib.24. cap.7. littera Z.* Æneas Robertus *lib.2.rerum iudic.cap.16.* Narbona *in l.10. tit. 20. lib.3. recopil.glos. 1. & 2.* Castillo *de tertiis cap.41. num 96.* Scaccia *de commerciis §.2. glos.4.per tot.* Camil.Borell. *de præstantia Regis cap. 46.* Petrus Barbosa *in l.heres, ff. de iudiciis*, Gaito *de credit. tit. 7. cap. 2. num. 2181.* Molfes. *de contract. tract. 12. cap. 7. respons. 7.* alij congesti à Barbosa *ad tit. Cod.de nundin.* Quid autem per ea verba, *nundinas, idest epulas*, velit Vlpianus *in l.cùm societas 69.ff. pro socio*, exponunt Gutherus *de offic. domus August lib.1.cap.13.* Fornet. *lib.13.rer. quotid. cap. 28.* Vvisembechius *disput.4.de V.S.* & *disput.38.* Desiderius Heraldus *lib. vnic.emend.cap.4.* Salmasius *ad ius Atticum, cap.5.* Valeron *in animaduers. iur. cap.8.*

2. c *Ille quoque.*] In hoc versiculo definitur alius casus diuersus à priore, videlicet vtrum vsuram committat qui anticipatâ solutione emit merces minori pretio quàm futuro tempore sunt valituræ. Circa quod dubium tres casus sunt distinguendi. Primus est cùm emo à te triticum colligendum mense futuro Augusto, pretio duodecim regalium propter anticipatam solutionem; quod pretium est minus iusto, quo tunc æstimatur triticum. Secundus est cùm triticum emitur eo pretio, quo tunc valiturum est, pretio anticipato pro necessaria venditione. Tertius est cùm emo à te triticum colligendum mense Augusto pretio 12.drachmarum, cùm dubium est, an triticum eo mense plus, vel minùs valiturum sit. Et primo casu certum est, vsuram committi, cùm ob mutuum palliatum ex anticipata solutione emptor lucrum consequatur. Secundo verò casu etiam patet vsuram non committi, cùm pretij anticipatio tantùm indicat necessitatem vendendi triticum mense Augusto pretio currenti. Tertio casu similiter vsura non committitur, ex præsenti textu, & traditis suprà *in cap.in ciuitate.* Nam etsi taxetur pretium ob anticipatam solutionem, tamen cùm dubium est, an plus, minusve triticum valiturum sit, æqualis conditio est, tam emptoris, quàm venditoris, vt dixi *in cap. in ciuitate*, & probat Araujo *in qq. moral. disput. 1. de statu ciuili, quæst. 1. dub.2.*

d *Ratione huius dubij.*] Tertiam hanc partem præsentis textus exposui suprà *in cap. in ciuitate, hoc tit.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: *Vsurarius censendus est qui à debitore recipit aliquid vltra sortem principalem, etiamsi suscipiat in se periculum.* Non est alia iuris decisio, quâ probari possit præsens assertio; eam tamen illustrant Lupus, Canisius, & Binsfeldius in commentario ad hunc textum, Araujo *in qq.moral.disput.de statu ciuili, quæst.1.* Petrus Gregor. *lib.3.partis,tit.5. cap.3.2.&de vsur.lib.2.cap.5.num.7.* Molina *tract.2. de iust. disput. 318.* Lessius *lib.2. eod. tract. cap. 20. num.156.* Canisius *de vsur. cap.4. num. 2.* Guibert. Costan. *qq. iur. c.1. num.12.* pluribus relatis Leonhardus *de vsur. q.23. per tot.* Gibalinus *eod. tract. lib.4.cap.4. art.3. per tot.* Prado *tom. 2. Theol. mor. cap.27.quæst.3.§.2.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. In præsenti casu periculi susceptio pretium & æstimationem recipit, *l.5. ff. de nautico fœnore.* Vnde quia contra naturam contractus creditor in pecunia traiectitia periculum suscipit, receptum fuit iure ciuili nauticum fœnus, vt constat *ex l.1.l. in nautico, l.nihil, l.periculi, eod. tit.l.eos, Cod.de vsur.* Harmenopulus *lib.3. prompt. tit.7. l.qui Romæ 122.§.1. ff.de V. O.* notarunt Sarmientus *lib.7. select. cap.2. num. 6.* Padilla *in l. 2. num.25. Cod.de rescind.* Couarr. *lib.3. variar.cap 2. num 5.* Quâ ratione, etiam docetur *in l.ex hoc iure, §. Labeo, ff.de donat.* & *in l.si remunerandi, §. magnus, ff. mandati*, licere fideiussori pretium accipere pro periculo, cui se exponit, soluendi pro reo principali. Igitur qui periculum suscipit in pecunia mutuo data traiectitia, aliquid recipere valet. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam contractus assecurationis, in quo quis suscipit in se periculum mercis, pecuniæ, vel aliarum rerum, quæ de loco ad locum, mari, vel terra vehuntur, & transportantur, taliter vt pro iusta mercede, si quælibet res pereat, ad eius æstimationem teneatur, ratione suscepti periculi omni iure licitus est, *l.in nauem, ff.locati*: quia continet rationem vtilitatis, & iustitiæ commutatiuæ. Igitur creditor qui mutuam pecuniam dedit, & eius periculum in se suscepit, iustè pro eo pretium accipit. 4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio; pro cuius expositione scire oportet, fœnus nauticum, quod etiam maritimum appellatur *in l.6 ff. de nautico fœnore*, percipi ex pecunia traiectitia, quæ merè traiectuto datur ea conditione, vt saluâ naui appulsâ, restituatur vnà cum grandi fœnore; naui verò pereunte naufragio facto, tum sors, tum lucrum, & omnis vsura creditori periret: atque ita cùm in communi fœnore sors debitoris periculo sit, in maritimo periculo creditoris existit. Pecunia hæc traiectitia dicitur forensi consuetudine, quia quæcunque pecunia trans mare exportatur, traiici dicitur *in l.3.ff. ad leg. Iul. pecul. l. tutores 39. §. patruus, ff.de administr. tut.* & fœnus hoc iam olim à Græcis cognitum ab eis ad Romanos deriuatum fuisse, ex Polluce, Demosthene, & Laërtio probat Gibalin. *de vsur.lib.2. cap.4.art.3.* Traiectitia hæc pecunia dabatur periculo creditoris duobus modis, nempe vel in totum nauigationis tempus, vel in certam tantùm diem, quâ elapsâ periculum amplius non spectabat ad creditorẽ, & nauticæ vsuræ cessabant, ac communes currere incipiebant, *l. 4. & 6. ff. de nautico fœnore, l.7. Cod.eod.tit.* Quare in cautione exprimebatur numerus dierum, quorum periculum subire vellet creditor; quibus elapsis, licèt nauigatio nondum finita fuisset, ipse amplius periculum non subiret. Exemplum extat *in l. qui Romæ 122. §. Callimachus, ff. de V. O.* quam perdoctè explicant Samuel Petitus *ad ius Atticum fol. 409.* D.Ioannes Ramos *in analect. ad l.deprecatio, ff. ad leg. Rhodiam*, Gibalinus *vbi suprà.* Periculum autem hoc, quod contra rationem subibat creditor, respiciebat tantùm naufragium: quare fœnus hoc plerunque exercebant ipsi nauicularij, & nauium exercitores, vt constat *ex dict. l.6. ff.de nautico fœnore, l. vlt. ff. nautæ, caupones*: nam si à piraticis, aut hostibus, incendióve damnum accideret, nisi expressè de eo conuentum fuisset, ad debitorem periculum pertinebat, vt etiam si ex iactura communi vectorum consensu facta obuenitet; & denique, si quid damni debitor suâ culpâ sibi accer- 5. DE NAVTICO FŒNORE.

 siuisset,

fuisset, veluti si illicitas merces exportaret, quas fiscus pro iure suo occuparet, *l. 3. ff. de nautico fœnere*, *l. 11. §. Dominus*, *ff. de Publicanis*. Tandem genus hoc fœnoris nautici suas peculiares leges habebat. Prima, vt naui saluâ appulsâ, cessanteque periculo, vsuræ nauticæ quiescerent, & communes tantùm currerent, *l. 6. & final. ff. de nautico fœnore*, *l. 1. Cod. eod. tit.* Secunda, vt liceret debitori mittere seruum, qui comitaretur pecuniam, eamque peteret eo die, quo debitor se soluturum promiserat, *dicto §. Callimachus*, *l. traiectitia*, *ff. de O. & A. l. 4. ff. de naut. fœnor.* Illustrat. Gibal. *dict. art. 3.* Tertia, & specialiter lex huius fœnoris erat, vt solo nudo pacto promissum absque stipulatione ciuiliter deberetur, *l. in quibusdam*, *ff. de nautico fœnore*, propter periculi susceptionem, vt probant plures, quos refert, & sequitur Stracca *de assecurat. num. 24.*

6. DE VSVRIS NAUTICIS ET EARUM INIUSTITIA.

Deinde sciendum est, vsuras nautici fœnoris non semper easdem fuisse, immò pro diuersitate nauigationum, & magnitudine periculorum, pro temporis tempestate, in qua suscipiebantur, variæ erant, vt probat Salmasius *de modo vsurarum*, *cap. 5.* & Ideo ait Paulus *lib. 2. sentent. tit. 4.* *Traiectitia pecunia propter periculum creditoris, quamdiu nauigat nauis, infinitas vsuras capere potest.* Quæ verba ita exponit Anianus, *in quantas conuenerit, hanc pecuniam dare creditor potest.* Probant Duarenus *lib. 2. animadu. cap. 3.* Lupus *comment. 1. de vsur. §. 3. num. 32.* Cuiac. *in nouel. 106. Iustin.* Quare Iustinianus ne in infinitum excresceret vsura nautica, eam ad centesimam restrinxit, *in l. eos 26. §. penult. Cod. de vsur.* in traiectitiis autem contractibus, vel specierum fœnori dationibus, vsque ad centesimam tantummodo statuit licere stipulari, neque eam excedere, licèt veteribus legibus hoc esset concessum: vnde *in l. nihil interest*, *§. 1. ff. de naut. fœnore*, ea verba: *Ad finem centesimæ, non vltra duplum debetur*; Triboniani esse respicientis ad dictam Iustiniani constitutionem, voluit Cuiacius *in notis ad Paulum vbi supra*. Sed hæc emendatio illi postea displicuit *lib. 5. obs. cap. 38.* Othomano *lib. 5. obs. cap. 17.* de cuius legis interpretatione videndi sunt Molineus *de vsur. quæst. 4.* Strac. *de assecuratione*, *num. 17.* Gibalinus *dict. art. 3.* Postea tamen Iustinianus maiorem vsuram permisit *in nouella 106.* quæ deinde abrogata fuit *in nouel. 110.* de quarum constitutionum sensu operosè contendit Salmasius *cap. 9. de modo vsurarum*, cum Molineo *in qq. de vsuris legalibus*, *num. 59.* Sed perueniamus iam ad iniustitiam huius nautici fœnoris. Et quidem eius iniquitatem agnouerunt Plutarch. *in Catone Maiore*, & Menispus apud Laërtium *in eius vita*. Primò enim iniustitia eius apparet, quia supponit vsuras communes, vltra quas pro periculi susceptione aliquid addebatur. Secundò quia cùm hæc quantitas taxata non esset, in immensum excrescebat. Deinde quia cùm periculum rarum esset, tamen fœnerator pro illo ad libitum vsuras exigebat. Deinde quia creditor vsuris communibus non contentus obstringebat ad vsuras has promittendas, & simul pœnam pro pecunia non soluta, *l. vlt. ff. de nautico fœnore*. Tandem quia cùm hi fœneratores nauim, & merces illi impositas obligatas pignori pro sorte sua, & vsuris haberent, ac proinde suæ securitati iam prouiderent, quo iure pro illo periculo tam amplas vsuras exigere poterant?

7. VARIÆ

His suppositis vt ad rationem præsentis constitutionis perueniamus, sciendum est, textum hunc variè à Doctoribus interpretari. Et primò Molineus *de vsur. quæst. 3. num. 95.* asserit Gregorium in præsenti non improbare nauticum fœnus, sed tantùm cùm vsuræ promittuntur pro periculo dubio, aut nullo, & ita supposititio, cuius prætextu fœneratores suam iniquitatem tegebant. Verùm hanc explicationem reiiciunt Couar. *lib. 3. var. cap. 2. num. 5.* Lupus *comment. 3. de vsur. num. 1.* Stracca *de assecur. num. 27.* nam Gregorius expressè agit de eo, qui in se suscipit periculum nauigationis; & de eo, qui proficiscitur ad nundinas, vbi latronum periculum, & aliorum obuium est. Quare solet Princeps lege sua illuc conuenientibus securitatem præstare, *l. 2. ff. de nundinis*, *l. vnic. Cod. eod. tit.* Aliter Hadrianus *in 4. tract. de vsur. cap. Occurrunt*, exponit Gregorium, & ait, eum loqui de pretio iniusto, quod excedit æstimationem periculi suscepti. Verùm hæc sententia conuincitur à Couarr. Lupo, & Strac. *vbi supra*, facilè ex illis verbis: *Aliquid vltra sortem.* in quibus de modicis vsuris agitur. Alij docuerunt, Gregorium in præsenti agere de eo fœneratore, qui cogit debitorem contractum illum assecurationis celebrare, quia aliter mutuaturus non erat, nisi suscipiendo periculum sortis, & ita ob illud immodicas vsuras exigendo. Ita Antoninus *2. part. cap. 7. §. 21. tit. 7.* Conradus *de contract. quæst. 39. conclus. 1.* Syluest. *verbo Vsura 1 §. 35.* Caietanus *eod. verbo*, *casu 8.* Nauarrus *in manuali*, *cap. 17. num. 21.* Lupus *de vsur. comment. 3. §. 1. num. 3.* Salas *eod. tract. dub. 23. num. 7.* Brusfeldius *in præsenti*, *quæst. 1. conclus. 2.* Palacios Rubius *in cap. per vestras 5. notab. 6. §. 9. num. 12.* Verùm facilè hæc opinio refellitur ex generalitate, quâ vtitur Pontifex, nullâ factâ mentione talis necessitatis contractus assecurationis. Alij tandem censuerunt, in præsenti deesse negationem, legendumque esse, *vsurarius non est censendus.* Ita docuerunt Gudelinus *de iure nouissimo lib. 3. cap 3.* Ioannes Bernacius *lib. 2. de vtilit. legend. hist. cap. 15.* Narbona *in l. 15. gloss. 2. num. 20. tit. 20. lib. 3. recopil.* Layman *lib. 3. summæ*, *tract. 4. cap. 16. num. 13.* Castropalao *tract. 32. disput. 4. punct. 18.* Fachineus *lib. 2. contron. cap 48.* Barbosa *in præsenti*, *num. 2.* quos sequitur Gibalin. *lib. 2. de vsur. cap. 4. art. 3.* perpensa vi dictionis, *quoque*, quâ vtitur Pontifex in secundo casu, vbi docet, vsuram non committi: & ita videtur in primo casu idem asseruisse, cùm dictio *quoque*, sit implicatiua prioris casus, *l. 3. §. 1. & §. in amittenda*, *ff. de acquir. possess.* *l. qui legatorum*, *§. filium quoque*, *ff. pro herede*. Verùm cùm huic sententiæ repugnet omnium codicum fides, cùm in nullo negatiuè legatur, non ausim ita emendare Gregorium, præcipuè cùm eius sententia aliter explicari possit.

PRÆSENTIS TEXTUS INTERPRETATIONES.

His ergo interpretationibus omissis, credo eam fuisse Gregorij IX. mentem in præsenti, vt cùm tempore mutui vsuræ promittuntur ob periculum pecuniæ traiectitiæ susceptum à fœneratore, contractus vsurarius censeatur, quia circonstantia illa periculi à creditore suscepti non impedit, quin stipulatio maioris quantitatis, quàm in mutuo numeratum est, fœneraritia sit, & fœnus contineat; quia in contractu mutui, de quo agimus, vitium vsuræ non purgatur, licet ea pacto periculum ad creditorem pertineat, vt probant Albericus *in l. iubemus*, *Cod. de sacros. Eccles.* Decius *consil. 123. num. 1.* Alexand. *lib. 4. consil. 121.* Corneus *lib. 4. consil 1.* Leothardus *de vsur. quæst. 23. num. 17.* Sed si per se, & simpliciter mutuo celebrato, postea agatur de assecuratione illius pecuniæ traiecti- 8. TRADITUR VERA INTERPRETATIO.

tiæ,

tiæ, tunc propter periculum quod in se suscipit creditor, rectè potest aliquid accipere, dum tamen non obliget ipsum debitorem ad contractum illum assecurationis celebrandum; quia tunc vsura committitur, siquidem vsurarius contractus censetur ille, in quo debitor vltra sortem obstringitur aliquid emere, vendere, locare, etiam iusto pretio, quod facere minimè tenebatur. Couar. *lib. 3. variar. c. 2. num. 5.* Leonhardus *dict. quæst. 23. n. 6.* Vnde existimo Gregorium in præsenti improbare nauticum fœnus prout iure ciuili receptum erat, quia simul cum ipso mutuo vsuræ promittebantur, etsi periculi subeundi facta mentione; non autem improbare Gregorium contractum assecurationis, cùm per se, & separatim celebretur, nullâ ratione habitâ mutui, sed periculi suscipiendi: & ita præsenti constitutione sublatæ sunt vsuræ palliatæ, quæ facilè committebantur, eo quod multi non inuenientes gratuitos mutuatores, qui sine lucro vellent sibi mutuare, fingebant se velle traiicere pecuniam mutuatam in alias prouincias longinquas, & petebant à mutuante assecurationem pro certo pretio: vnde deducit Gregorius prudentissimè præsumptionem, quod iste sic mutuans pecuniam traiiciendam per loca periculosa, suscipiendo periculum in se ob aliquod pretium, est censendus vsurarius; quia præsumitur quod vi mutui vult illud pretium extorquere absque necessitate assecurationis; ideoque forsan Pontifex non dixit, *Est vsurarius*; sed, *Censendus est vsurarius.* Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam fateor ob periculum pecuniæ traiiciendæ aliquid recipi posse, sed extra mutuum, ratione periculi, & alterius contractus seorsim celebrati; nam aliàs fœnus nauticum fœnus est, & mutui ratione vsuras recipit, quod sacris canonibus omnino improbatur; quare etiam subducta hac Gregorij constitutione, puto nauticum fœnus, & maritimas vsuras esse prohibitas, & contineri sub generali illa prohibitione, quâ omnis vsura iure diuino, & Pontificio prohibita est, vt si deficeret hæc constitutio, adhuc nefas esset fœnus nauticum exercere.

TITVLVS XX.

De crimine falsi.

CAPVT I.

[a] Augustinus.

FAlsidicus testis tribus personis est obnoxius: primùm [b] Deo, cuius præsentiam contemnit: inde [c] iudici, quem mentiendo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio [d] lædit. Vterque [e] reus est, & qui veritatem occultat, & qui mendacium dicit: quia & ille prodesse non vult, & iste nocere desiderat.

NOTÆ.

1. a AVgustinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & ex eodem Sancto textus hic citatur à Burchardo *lib. 16. Decreti, cap. 12.* Gratiano *in cap. quisquis 80. 11. quæst. 3.* Sed inter opera Diui Augustini non reperiuntur verba in præsenti relata: extant tamen apud D. Isidorum *lib. 3. sentent. cap. 55. de testibus*, vt iam notarunt Ant. August. *in præsenti*, Aldrete *in antiquit. Hispan. lib. 2. cap. 11.* Integrum caput D. Isidori transcribo, vt facilliùs præsens textus intelligatur: *Et si mendacium gratis dicitur, quantò magis si venale quæritur? neque enim deerit multiplex conuentus falsorum, si tanta præsentia sit nummorum. Testis falsidicus tribus est personis obnoxius. Primùm Deo, quem periurando contemnit: secundò iudici, quem mentiendo fallit: postremò innocenti, quem falso testimonio lædit. Vnum penè crimen habent, & qui falsitatem promit, & qui supprimit veritatem; quia ille obesse vult, & iste prodesse non vult. Peior est testis, qui lædit, quàm qui præstare non vult. Nam ille malignus est, iste inutilis. Testibus falsis coniunctis tardè mendacij falsitas reperitur. Quod si separati fuerint, examine iudicantis citò manifestantur. Nam sicut in vnitate prauorum grandis est fortitudo, ita in separatione maior infirmitas. Fraudulentia citò reprehenditur mendacium; falsidicorum enim testimonium sibi non conuenit. Iniquus testis, quamuis sua falsitate corpori, rebusque impediat, animo tamen nihil damni confert. Erit autem ille apud Deum condemnatus, qui aduersus innocentem falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non solùm ille reus est, qui falsum de alio profert, sed & is, qui citò aurem criminibus præbet: qui metu potestatis veritatem occultat, eiusdem veritatis iracundiam sibi cœlitus prouocat: quia plus pertimescit hominem, quàm diuinam trepidat indignationem. Beatus cuius testimonio innocens ab scelere obiecto purgatur: impius cuius proditione etiam iniquus perimitur. Neque enim decet Christianum morti obnoxium prodere, & ad effundendum sanguinem infelicium vocem testificationis præbere. Sermo enim iusti hominis tantùm ad ministerium debet esse salutis; ira enim indignationis, & tribulationis, & immissiones per angelos malos.* In hoc capite agitur de testibus falsis, de quibus, eorumque pœnis egi *in can. 74. Concilij Illiber.*

b *Deo.*] qui præscius est omnibus actibus humanis: quare ob peccatum ita perpetratum illi pœnitentia iniungitur. Facit lex vltima *in fine, tit. 12. part. 3.*

c *Iudici.*] Vnde ab eo extraordinariè puniri potest lite pendente, *l. nullum, Cod. de testib.* causâ verò finitâ ad instantiam accusatoris: & si aliàs sit incompetens, ex eo, quod testis falsus deliquit coram ipso falsum deponendo, fit competens; 2

secus

secus verò si sit incapax, vt laïcus respectu clerici; quia tunc illum punire non valet, vt pluribus relatis docet Barbosa *in præsenti*.

3. d *Ladis.*] Vnde talis testis falsum perhibens testimonium, vel negans quod scit, tenetur parti læsæ omnia damna resarcire. Toletus *lib. 5. summæ, cap. 59. num. 5.* Item si iuridicè interrogatus verum celauit, tenetur etiam ad restitutionem damni, quod patitur alter ex veri occultatione, vt aliis relatis resoluunt Diana *part. 3. tract. 5. resol. 54.* & *4. part tract. 4 resol. 99.* Lessius *de iust. lib. 2. cap. 13. dub. 10.* & *cap. 31. dub. 8.* Ferru Maniq. *de differt vtriusq. fori, quæst. 117.*

4. e *Vterque reus est.*] Consonat lex 1 § *cùm*, lex *si quis obrepserit, ff. ad leg. Corn de falsis*, lex 8. *Cod. de Episc. & cler.* ibi: *Presbyteri si hoc ipso, quod nihil metuant, vera in testimonio dicendo suppresserint, salua esse debet actio instigatoribus.* Faciunt Plautus *in Querulo.*

—— Peierat sæpe qui tacet;
Tantum est enim verum tacere, quantum & falsum dicere.

Ammianus Marcel. *lib. 29 hist. Fallere non minùs videtur qui gesta præterit sciens, quam ille, qui nunquam facta fingit.* Asconius 3. *in Verrem: Iurati testes produci solent non solùm ne falsa dicant, verùm etiam ne quæ vera sunt, taceant.* Cicero *lib. 3. offic. Quamquam in alia quæstione non videtur neque ille celare debuisse: nec enim id est celare, quicquid reticeas; sed cùm quod tu scias, id ignorare emolumenti causà velis eos, quorum intersit id scire. Hoc autem celandi genus quale sit, & cuius hominis, quis non videt? Certè non aperti, non simplicis est, non ingenui, non iusti, non viri boni: versuti potius, obscuri, fallacis, malitiosi, callidi, veteratoris, vafri.* Nec contrarium probat textus *in cap. ne quis arbitretur 32. quæst. 2.* quem rectè exponit glossa *ibi*, dum ait, taceri veritatem posse impune, & citra metum, si ex alia causa, quàm testimonij id fiat. Sicque accipit textum illum, secus verò si rogatus, accitusqui e testis, quod in vero est, suppresserit: quo casu procedit præsens textus. Nec etiam obstabit si dicas, eos in legem Corneliam de falsis incidere, qui ob non dicendum testimonium pecuniam acceperunt, *l. 1. § sed & si quis, ff. ad leg. Corn. de falsis.* Ergo illi, qui nullam pecuniam acceperunt, etsi verum testimonium suppresserint, vt falsi testes non tenentur. Nam respondeo, sequelam huius argumenti non rectè deduci, quia in eodem textu dicitur, in legem Corneliam eum incidere, qui ob dicendum testimonium pecuniam accepit: non tamen inde sequitur, eum qui pecuniam non accepit, si falsum testimonium diceret, à crimine immunem esse. Oppositio autem, quam dicta lex prima admittit, talis est: Si quis ob non dicendum testimonium pecuniam accepit, in legem Corneli. incidit: Ergo qui nullam accepit, si surgere testimonij perhibendi causà recuset, non incidit in legem Corn. Ratio est quia non potest videri falsum commisisse, qui omnino testimonium dicere noluit: at qui surrexit testimonij dicendi causà, & verum suppressit, à falso testimonio immunis non videtur.

5. Etiam lege Cornelia de falsis tenetur, qui ad falsas testationes faciendas, testimoniáve falsa inuicem dicenda coierit, *l. lege 9. § pœna 3 ff. de falsis, l. 2. ff. de concuss.* & qui testimonia falsa instruxit, *l. 1. in princip.* & § 1 *l. falsi 20 ff ad leg. Corn. de fals.* Paulus *lib. 5. sent. tit. 25. § 2.* Apud Licinum Rufinum *tit. 8. de falso testimonio, § 1.* ita inquit Paulus *lib. singulari de pœnis omnium legum, sub tit. de lege Iul. de adult. Qui falsum testimonium dixerit, perinde tenebitur, ac si lege Cornelia testamentariis damnatus esset.* Item qui ob denunciandum verum, vel non denunciandum falsum pecuniam accipit, lege Iulia Repetundarum tenetur, *l. lege 6. in princip. ff. ad leg. Iul. repetund.* teneturque ex capite de sicariis, si falso testimonio id egit, vt homo occideretur, & si humilior sit, in crucem tollitur, aut bestiis subiicitur; si honestior, capite damnatur. Paulus apud Licinum *dict. tit. 8. l. 1. § præterea, ff. ad leg Corn. de sicar. l. 11. tit. 8. partit. 3.* Qui falsò, vel varie testimonia dixerunt, competenter à iudicibus puniri solent, *l. qui falso 7. ff. de testibus, cap. nihilominus 16. 3. quæst. 9.* Eo casu lege Moysis dictà pœna talionis erat. Deuteron. *cap. 19. vers. 15. Danielis cap. 13.* refert Iosephus *lib. 4. antiquit. cap. 6.* meminit Licin. Rufin. *dict. tit. 8.* lex septempartita 6 *tit. 7. part. 7.* transcripsit lex 1. § *vlt. ff. de falsis.* Sed de pœna falsi testis singulariùs loquuta fuit lex 26. *tit. 11. partit. 3.* Testis falsus in negotio ciuili rependit parti interesse, & criminaliter de falso accusari potest. Si tamen in criminali, & propter suum testimonium alter occisus, vel mutilatus fuerit, eandem pœnam patitur secundùm legem Moysis. Lege 83. Tauri, quæ est lex 4. *tit. 17. lib. 4. recop.* sancitum fuit vt quamuis pœna ex falso testimonio imposita non fuisset accusato; tamen talionem falsus testis subiret, quia quantum in se fuit, fecit vt imponeretur. Hoc vbi dictum fuit testimonium in delicto, pro quo infligenda erat pœna capitis, aut amputationis membri; in reliquis iubet seruari dispositiones regni: in cæteris causis ciuilibus si criminaliter agatur, quinta pars dentium testi euellenda erat, *l. 3. tit. de las falsedades, lib. 4. recopil.* vbi legitur *de quintar*, alibi *de quittar*: sed priorem lectionem veriorem putat Azeuedo *in l. 4. num. 98. tit. 17. lib. 8. recopil.* Sed hæc constitutio corrigitur nouiori Philippi II. quæ est lex 7. *tit. 17. lib. 8. recopil.* vbi sancitur, falsos testes, & eorum inductores, vbi amissuri erant dentes, in triremes decennales condemnandus esse, & vnà in publicam traductionem ignominiæ: in causis criminalibus, in quibus infligenda erat pœna corporalis, in perpetuas, pariter cum ignominia. Gomez *in dict. l. 83. Tauri, num. 7.* notat hodie talionem in vsu non esse, sed in casu falsæ depositionis, ob quam mortis pœna erat infligenda, de quo agitur etiam in Nouella 77. Leonis. Extat nouissima lex Philippi II. *in dict. l. 7.* Sacris etiam canonibus variis pœnis afficiuntur falsi testes *in cap. constituimus 3. quæst. 5.* Ab Eusebio P. qui falsum testimonium dixit infamis declaratur: & quia testes falsi, & periuri sunt, si se scienter peierauerint, quadraginta annis ieiunare, vno anno à communione Eucharistica abstinere, & per septem pœnitere annos tenentur, *cap. quicunque 6. quæst. 2. cap. qui sacramento 22. quæst. 4.* nec post peractam pœnitentiam ad testimonium admittuntur, *cap. paruuli 14. 22. quæst. 5.* Presbyteri, aut Diaconi, si in causa pecuniaria inuenti sunt falsum tulisse testimonium, in monasterium per triennium detruduntur, *cap. si Episcopus 37.* Sed *l. presbyteri 8 Cod. de Episc. & cler. l. 11. Cod. Theodos. de fide instrum. canone 24. Apost.* periurus clericus deponebatur, sed non interdicebatur communione. Ex qua constitutione similem sanciuit Leo *nouel. 76.*

Amplius de lege Cornel.

CAPVT

CAPVT II.

Lucius III.[a] *Vvig. Episcopo.*

SVper eo autem, quod sententiam auctoritate falsarum literarum latam noluisti executioni[b] mandare, tuam plurimùm prudentiam commendamus, mandantes, vt quotiens aliqua scripta sub nostro nomine impetrata redarguenda videris falsitatis, nullam eis adhibeas fidem; & quod per ipsa mandatum fuerit, non obserues; sed eum, qui præsentauerit, retineri facias diligenter.

NOTÆ.

1. a *VVigorniensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de re iudic. cap.*4. De Vvigorniensi Ecclesia egi *in cap.*8. *de filiis presbyt.*

2. b *Executioni mandare.*] Nam si sententia lata ex falsis instrumentis, aut testimoniis, postquam apparuerit de falsitate, infirmatur, *l. Diuus* 33. *ff. de re iudic. l.*1. *& per tot. Cod. si ex falsis instrum.* licèt interim dum non constat de falsitate, executioni mandetur, *l.*2. *Cod. ad leg. Corn. de falsis:* quantò magis cùm ex falsis literis delegationis prolata est? Nam cùm deficiat præcipuum iudicij fundamentum, hoc est iurisdictio, sententia nulla est. In præsenti autem specie debebat Episcopus Vvigorniensis supersedere in executione sententiæ, & cognitionem falsitatis literarum remittere ad Romanum Pontificem, iuxta tradita *in cap de cætero, de re iudic.* vbi *num.*33. textum hunc exponit Balboa.

CAPVT III.

[a] Vrbanus III.

AD audientiam nostram te significante peruenit, quod cùm quosdam peruersos clericos, qui falsauerant[b] sigillum charissimi in Christo filij nostri Philippi Regis Illustris Francorum,[c] carcerali custodiæ mancipaueris, quid faciendum tibi sit de ipsis, ab Apostolica Sede duxisti consilium inquirendum. Vnde f.c. de fratrum nostrorum consilio respondemus, vt eis nec membrum auferri, nec pœnam infligi facias corporalem, per quam periculum possint mortis[d] incurrere; sed eis priùs à suis propriis ordinibus[e] degradatis, in signum maleficij,[f] characterem aliquem imprimi facias, quo inter alios agnoscantur; & prouinciam ipsam eos[g] abiurare compellas, & abire permittas.

NOTÆ.

a *VRbanus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, licèt facilè cognoscatur rescripsisse alicui Prælato Galliæ, vbi præsens excessus contigit; siquidem agitur in præsenti textu de clerico falsificante sigillum Philippi Regis Galliæ.

b *Sigillum.*] Quo vtebatur Rex in literis suis signandis, iuxta generalem morem apponendi sigillum in literis publicis, quem illustraui *in cap.* 6. *de fide instrum.*

1. c *Carcerali custodia.*] Sed si iam clericus falsarius erat carceri mancipatus, ad quid Episcopus consulebat Pontificem super alia pœna illi imponenda, cùm carceris detrusio propria sit pœna clerici falsarij, *cap. nouimus*, §. *final. de V. S.* ibi: *Pro illo verò falsario, quem ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, vt in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam ipsum includas:* Et meritò, nam etiam pro atrocioribus delictis non alia pœna iure Canonico imponitur, quàm detrusio in carcerem, *cap. si quis clericus*, 81. *dist. cap. penult. de hæretic. cap. de lapsis* 42. *cap. commissi, eod. tit. in* 6. *Clement.* 1. *eod. tit. cap. quamuis, de pœnis in* 6. Concil. Tarracon. 1. *can.* 1. Matiscon. 1. *can.*5. Aquisgran. *can.*134 Petrus Gregor. *lib.*4. *partit. tit.*15. *cap.*4. Salcedo *in praxi, cap.* 137. Sauarus *ad Sidon. lib.*2. *epist.*1. *verbo Carcer.* Ergo si iam clericus falsarius erat carceri mancipatus, frustra consuluit Episcopus Vrbanum super alia pœna illi infligenda. Cui difficultati respondendum est, discrimen constituendo inter detrusionem factam in carcerem, vt ibi perpetuò reus pœniteat; & inter carceris mancipationem factam tantùm ad custodiam, dum causa ipsa criminalis disceptatur. De prima detrusione accipiendus est textus *in dict. cap. nouimus*, §. *final.* vbi clerico falsario imposita fuit pœna illa perpetui carceris. De secunda verò detrusione tantùm custodiæ causâ agitur in præsenti; & regulariter carceris mancipatio pro hac accipitur, quia carcer ad custodiendos, non verò coërcendos homines inuentus est, *l. aut damnum*, §. *solent, ff. de pœnis, l. incredibili, C. eod. l.*1. *ff. de custod. reor. c. quamuis, de pœnis in* 6. Illustrant Polletus *lib.*5. *hist. fori, cap.*14. Pantoxa *in l.*1. *ff. de aleat. n.*11. Pancirola *lib.*1. *var. cap.*41. Petrus Gregor. *lib.*31. *syntag. cap.*33. Amaya *in l.*2. *C. de exact. tribut.*

d *Mortis incurrere.*] Quia Ecclesia semper abhorruit pœnam sanguinis, *cap. sæpe, cap. his à quibus*, 23. *quæst. vlt. cap. sententiam*, vbi notaui, *ne clerici vel monach.*

e *Degradatis.*] Idest depositis degradatione verbali

verbali à suis ordinibus, non verò degradatione reali, de qua egi *in cap. cùm non ab homine, de indic.*

f *Characterem.*] Iuxta ius commune literâ F. quæ est prima falsarij, sed iuxta consuetudinem & praxim Franciæ inuritur Lilium, vt referunt ex Paponio Petrus Greg. *lib. 36. syntag. cap. 5. num. 7.* P. Herodius *lib. 9. Pandect. tit. 1. cap. 1.*

2. g *Abiurare compellat.*] Et ita clericus falsum committens circa sigillum Principis in exilium mittitur, abiuratâ prouinciâ, idest iuramento præstito ab eo, se nunquam prouinciam illam ingressurum; quo modo abiuratio accipitur *in cap. Abbas, de his quæ vi, cap. ex literis, qui clerici, vel vou. cap. cùm venissem., de instit. cap. quia diligenti, de elect. cap. accepta, de restit. spol.* De hac pœna exilij iam diu ab Ecclesia vsitata plura adduxi *in cap. 1. de calumniat.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. Dempto capite primo, quod est de testibus falsis, totus hic titulus est de concinnatoribus falsarum literarum, siue rescriptorum, & eorum pœnis: quare ex præsenti textu, & *ex c. ad falsariorum, infra hoc tit.* sequens deducitur assertio: *Falsarij literarum Apostolicarum; si laici sunt, infamiâ notantur, & excommunicationem incurrunt; si clerici, deponuntur ab officio, & beneficio; & si circa sigillum Principis falsum admiserunt, stygmate notati in exilium mittuntur.* Probant eam textus *in cap. si Episcopus, 50. dist. cap. si quis constitutus 22. quæst. 5. cap. olim 13. de rescript. c. tam ex literis 33. de testib. cap. 6. de excessib. Prælat. cap. nouimus 27. in fine, de V. S.* Concil. Salesburg. tempore Martini IV. *Item ad falsariorum malitiam reprimendam definimus, vt qui clerici, vel laici sigilla, vel literas Principum, vel Prælatorum falsare, vel falsis scienter vti præsumunt, ipso facto sententiam excommunicationis incurrant; clerici nihilominus, si de hoc conuicti fuerint, carceri Episcopali mancipandi; laici verò sæculari iudicio sunt condemnandi.* Et *can 6 Bulla cœn. Domini.* Ab specie consonat textus *in l. 60. tit. 6. partit. 1.* Facit lex 3. *tit. 17. lib. 8. recopil.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregor. *lib. 4 partit. tit. 11. cap. penult. & de benefic. cap. 26.* Petrus Bollo *œconom. canon. clas. 1. cap. 5. §. 4.* Martha *de iurisd. part. 2. cap. 38.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. part. 1. disput. 4. §. 20.* Luoa, & Arellanus *lib. 5 singul. antinom. 5.* Fermosinus *in cap. cùm non ab homine, de iudiciis, quæst. 30.* Duardus, & alij expositores Bullæ cœnæ Domini *in dict. can. 6.* Gibalinus *de censur. in synopsi, lit. F. num. 3.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Sicuti Dominus noster nunquam vindicauit bis in idipsum, ita nec Ecclesia vnquam pro vno reatu plures pœnas imposuit, *can. 74. Apostol. cap. presbyter 71. dist. cap. sceleratior, §. hic, de pœnit. dist. 3.* Ergo non rectè in præsenti pro vno delicto, videlicet falsitatis, degradatio, inustio, & exilium imponuntur. Deinde difficilis est pœna inustionis, seu impressionis characteris; tum quia pœna hæc sanguinis effusionem continet, vt constat *ex cap. sententiam. ibi: Adustionem, ne cleric. vel monach.* Tum quia post Constantini constitutionem *in l. si quis in metallum 17. Cod. de pœn.* relatam, non licet stygmare, aut notâ aliquâ faciem hominis maculare, quia facies hominis ad similitudinem pulchritudinis cœlestis est figurata: quam rationem docte illustrat Forner. *lib. 6. rer. quotid. cap. 25.* Igitur non rectè pœna inustionis in facie falsario imponitur.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, falsum nihil aliud esse, quàm veritatis mutationem. *Nouel. 73. Iustin. §. 1.* Vnde variis modis committitur falsitas, tam circa personas, quàm circa res. 5. DE FALSI CRIMINE. Circa personas, veluti partum supponendo, *l. qui falsum 19. §. 1. ff. ad leg. Corn. de falsis, l. cùm suppositi 16. Cod. eod. tit.* Et Senatusconsulto Plantiano cautum fuit de ea, quæ subiicitur *in l. 1. ff. de liber. agnosc.* & obstetricem quæ partum alienum attulit, vt supponi possit, summo supplicio affici placuit Paulo *lib. 2. sent. tit. 24. §. vlt.* Et pœna suppositi partus capitalis est, *l. 1. Cod. de falsis,* atque accusatio huius criminis præscriptione ordinaria non tollitur, *l. qui falsam 19. §. 1. ff. ad leg. Corn. de fals.* nisi viceennij præscriptio sit. Cuiac. *lib. 4. obseru. cap. 14.* Item falsum committit libertus, qui pro ingenuo se gessit, cùm neque ius aureorum annulorum impetrasset, neque à Principe restitutus natalibus esset, *l. vnic. Cod. ad leg. Visellam, l. 1. Cod si seru. aut libert. lib. 10.* Item si quis falsum nomen assumpserit alterius decipiendi gratiâ, *l. falsi 13. ff. ad leg. Corn. de falsis:* aliàs cuilibet licitum est nomen mutare. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 25. §. qui sibi, l. vnic. Cod. de mutat. nominis, l. facta 63 §. nominis, ff. ad Trebel.* Illustrant Germonius *de indult. Cardin. §. Hieronymo*, Fornerius *lib. 5. rer. quotid. cap. 17.* Cuiac. *lib. 15. respons. Papin. in dict. l. falsi 13.* Petrus Gregor. *lib. 36. syntag. cap. 4.* Deinde si quis alienis insigniis vsus fuerit, vel falso diplomate vias commeauerit, *l. 27. §. vlt. ff. ad leg. Corn. de falsis*, vbi per diplomata intelligit Ant. Matthæus *ad eundem tit.* literas tractorias, de quibus nonnulla notaui *in cap. 1. de offic. ordin.* Item si quis de iudicis amicitia, vel familiaritate mentitus, euentum sententiæ eius vendiderit, quod veteres dicebant fumum vendere. Paulus *dict. tit. 25. §. vlt. l. qui explicandi 10. Cod. de accusat.* Explicat Duarenus *lib. 1. animadu. cap. 25.* Iis proximi sunt qui hodie nobilitatem, militiam rogatam, seu armatam mentiuntur. Circa res falsum committitur, veluti circa monetam, *l. 1. Cod. de falsa monet.* Probaui *in cap. quantò, de iureiur.* Circa mensuras etiam; & quidem Traianus edictum proposuit, quo pœnam legis Corneliæ in eos statuit, qui mensuras corrupissent: & Hadrianus eum, qui falsas mensuras habuit, in insulam relegauit, *l. annonam 6. §. 1. & 2. ff. de extraordin. crimin.* & talis falsarius furtum committit, venditorique tenetur, qui maiora pondera emptori commodat, cùm ad pondus emitur, *l. si quis vxori 22. §. maiora 22. ff de furt.* & simul actionibus ex empto, & de dolo tenetur, *l. si quis 32. ff. de action. empti, l. arbitrio 18. §. de eo 3. ff. de dolo.* Etiam in Dardanarios propter falsum mensurarum modum ob vtilitatem popularis annonæ pro modo admissi criminis extra ordinem vindicari placuit, *l. si quis 38. ff. de pœnis.* Item falsum committitur circa scripturam: de qua vltima falsitatis specie agitur in hoc titulo; & ideo eam tantùm prosequamur. Circa scripturam ergo falsitas admittitur, si rasis literis aliud in locum eius, quod antè scriptum non erat, scribatur, *cap. olim 25. de rescript. cap. licet, §. 6. hoc tit.* putà in loco suspecto, *cap. ex consequentia 9. hoc tit. cap. cùm olim, de priuil. cap. inter, de fide instrum. cap. cùm venerabilis, de relig. dom.* chirographum alienum imitetur, *l. quid sit falsum 23 ff ad leg. Corn. de falsis*, vel aliis modis scripturæ forma, vel stylus immutetur,

tetur, *cap. licet 5. cum sequent. hoc tit.* Sesse *tom. 2. decis.* 118. Aenfia *in c. nomina 3. 19. dist.* si absentium nomina, tanquam præsentium scribat, *cap. quantò 5. de his quæ fiunt à maior. parte, cap. tuis 33. de test.* si falsis literis quis scienter vtatur, *c. accedens, hoc tit.* testamentum quis amouerit, celauerit, eripuerit, deleuerit, subiecerit, resignauerit, siue viuo testatore aperuerit, *l. 1. §. 5. l. 2. l. 7. l. 16. l. quid sit falsum 23. ff. de fals. l. eum qui 14. Cod. eod. tit.* si testamento falso vsus fuerit, *l. si falsos 8. C. eod. l. 4. Cod. si reus, vel accusator*, Paulus *lib. 5. sentent. tit. 25. § qui falsis*, D. Ambrosius *lib. 3. offic. cap. 2.* ibi: *De eo quid loquar, qui ex eo testamento, quod ab aliis licèt factum, falsum tamen cognouerit, hæreditatem sibi, aut legatum vindicet, & lucrum quærat alieno crimine; cùm etiam leges publicæ eum, qui sciens falso vtitur, tanquam reum adstringant facinoris.* Item falsi pœna tenetur ex Senatusconsulto Liboniano, qui cùm adhibitus esset ad testamentum scribendum, sibi, vel iis, quos in potestate habet, hæreditatem, legatum, fideicommissum, vel libertatem, vel quod aliud emolumentum adscripserit, licèt dictante, iubenteve testatore; nam si inuito, aut ignorante id fecerit, lege ipsa Cornelia tenetur, *l. 1. §. 7. l. si quis legatum 6. l. de eo 10. l. filius 14. l. 17. 18. & 22. ff. ad leg. Corn. de fals. l. 1. & per totum C. de his, qui sibi adscribunt.* In qua parte obseruandi sunt textus *in l. ex sententia 29. ff. de testam. tut. l. quoties 9. §. 3. ff. de hered. instit. l. omnia 32. §. cùm 2. ff. de leg. 2. l. in fraudem 15. §. 3. ff. de testam. mil. l. 22. § adimendo, l. 26. ff. de falsis, l. 8. §. si quis, ff. de bonor. possess. contra tabul. l. Lucius 88. §. Sempronia, ff. de legat. 2. l. Pamphilo 39. §. propositum, ff. de legat. 3. l. final. ff. de his quæ pro non script.* Paulus *lib. 3. sentent. tit. 6. §. 14.* quod etiam Senatusconsultum Libonianum induxit, *l. ex sententia 29. ff. de testam. tut.* ad quod Paulus librum singularem scripsit, vbi de hac falsi specie latè agit, vt constat ex inscriptione legis *Impuberem 22. ff. ad leg. Corn. de falsis.* Sed forsan desuetudine illud abrogatum, instauratum fuit edicto Claudij, seu Senatusconsulto eius tempore facto, vt Callistratus commemorat *in l. D. Claudius 15.* & Paulus *in l. filius 14. ff. ad leg. Corneliam de falsis.* Vnde meritò Suetonium reprehendit Cuiacius *ad Cod. de his qui sibi adscribunt*, eo quod huius edicti auctorem facit Neronem. Videndus est Pancirola *lib. 2. var. cap. 132.* Tandem falsum committitur si instrumentis, nummis, mensuris, vel aliis rebus falsis quis prudens, sciensque vtatur, *l. 4. & 8. l. 9. §. 2. l. final. ff. ad leg. Corn. de falsis.*

6. De pœna falsi.

Deinde sciendum est, falsi crimen inter grauiora censeri, *l. 3. §. 1. ff. de Decur.* & fuit olim capitale, ex lege Corn. *l. 1. & 5. ff. ad leg. Corn.* postea factum fuit non omnino capitale, deportationis pœnâ impositâ; nisi aliud exigeret magnitudo falsi commissi, vt ait Constantinus *in l. 22. eod. tit.* aut si illud committentes humilis sint conditionis; quia tunc pœna capitis loco deportationis imponitur. Paulus *lib. 5. sentent. tit. 25. §. 2.* Tabulariis ciuitatum, quorum fraude factum est, vt quis immunitatem sibi asseteret, vltimum supplicium irrogatur *in l. 1. Cod. de immunit. nemin. concedend.* & apud varias gentes notariorum quidem pœna vsitatior fuit, vt dextera manus amputaretur, legibus Longobard. *lib. 2. tit. 51. cap. 11.* in legibus Ripuar. *tit. 59.* pollex præciditur: Siculi seueriùs egerunt cum eis, quia post manus amputationem capitis indixerunt supplicium, *lib. 1. tit. 92. cap. 2.* Alexander verò Seuerus digitorum neruos incidere iubebat, ita vt nunquam scribere possent, teste Lampridio *in eius vita.* Circa alios verò falsum committentes, pro modo criminis mitiùs, vel leuiùs agitur, *lege falsi 13. §. immò, l. qui duobus 21. l. hodie 32. §. 1. ff. de falsis, l. maiorem 4. l. vbi 22. cum sequent. Cod. eod. tit.* & ita pœna est arbitraria, vt pro modo negotij, attentâ causæ qualitate, alia, vel alia pœna imponatur, *nouel. 123. Iustin. nouel. 77. Leonis, l. annonam 6. §. pœna, ff. de extraordin. crimin. l. in Dardanarios 37. ff. de pœnis, l. 2. Cod. de fals. monet.* dummodo dolo admissum sit crimen, *l. neque exemplum 20. Cod. de fals. l. cùm autem 23. §. scriptura, ff. de adilit. edict.* docent Farinac. *de falsitate quæst. 150. num. 21. part. 2.* Menoch. *de arbitr. lib. 2. cent. 4. casu 343. num. 3.* Vela *de delict. cap. 10.* D. Ioannes de Lartea *alleg. 97. per tot.* vbi eamde exponit textum *in l. transigere, Cod. de transact.*

7. Traditur ratio decidendi.

Ex his iam apparet vera ratio præsentis assertionis; nam cùm crimen falsi præcipuè circa literas Apostolicas, seu Regias commissi ita graue sit, vt inter maiora crimina numeretur, *dict. l. 3. §. 1. de Decur.* ideo tot, & tantis pœnis in præsenti vindicatur, videlicet excommunicatione, quam laïci ipso iure incurrunt, à qua nisi in articulo mortis per alium, quàm Pontificem absolui nequeunt, *dict. c. ad falsariorum*, & expressè cauetur *in can. 6. Bulla cœn. Domini:* cuius verba expressè refert Barbosa *in præsenti*, & depositione, ac exilio in clericis, vel detrusione in carcerem perpetuum. Accedit, nam cùm pœna falsi ex lege Corn. deportatio esset, *l. 1. & 5. ff. ad leg. Corn. de fals.* & excommunicatio sit ecclesiastica relaxatio, Tertul. *de pudic. cap. 4.* ibi: *Non modò limine, verùm omni Ecclesiæ tecto submouemus:* & *de præscript. cap. 30.* siue exilium finitimum, vt vocauit Alexander Papa I. apud Turrian. *contra Magdeburg. cap. 22.* Illustrat D. Nicolaus Antonius *de exilio lib. 1. cap. 7. num. 11. & cap. 13. num. 14.* ideo rectè in locum deportationis Ecclesia excommunicationem in laicos falsi criminis reos statuit, & etiam in clericos exilij pœnam sanxit.

8. Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam est respondendum, principium illud, Bis non esse vindicandum in id ipsum, procedere quando vna pœna sufficiens est ad puniendum delictum, aliàs ob eius grauitatem plures iniungi solent, vt *in cap. si quis cuilibet 23. quæst. 2. cap. quoniam, §. fin. vt lit. non contest. cap. 1. de calumniat. cap. in Archiepisc. de raptoribus, cap. clerici, de excessib. Prælat.* Vnde quid mirum, vt in præsenti casu propter sceleris grauitatem clericus falsum committens circa Principis sigillum variis pœnis puniatur? Difficilius est quod de charactere infligendo huiusmodi clerico expendebamus: pro cuius solutione sciendum est, apud veteres valde vsitatum fuisse reorum frontes, & seruorum charactere inuri, vt designaretur crimen, quod ipse admiserat. Seneca *de beneficiis c. 37.* ibi: *Improbissimo militi, ignauissimo hospiti, auidissimo naufrago, stygmata inscriberent, ingratum hospitem testantia.* Et sacrilegos notari stygmate iussit Plato *lib. 8. de legib.* ibi: *Si quis sacrilegium commiserit, si quidem seruus, aut hospes fuerit, in facie, manibusque crimen inscriptus, & flagellatus extra fines patrios proiicitor.* Fures etiam stygmate signatos docet Iuuenal *satyr. 14.*

—— Gaudet acerbo
Plagarum strepitu, & nullam Sirena flagellis
Comparat, Antiphates trepidi Laris, ac Polyphemus?

Tunc felix quoties aliquis tortore vocato
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

Calumniatorum etiam fronti ex lege Rhemia, seu Memia literam K. inuri, probaui *in cap.1. de calumniat.* aut qui dominum ita offendissent, vt in ergasteriis compediti mitterentur, stygmate in fronte notabantur, iuxta illud Martialis *lib. 3. epig.31.*

Proscriptum famulus seruauit fronte notatus.

Ausonius *epigr.15.*

Tam segnis scriptor, quàm lentus Pergame cursor
Fugisti, & primo captus es in stadio.
Ergo notas scripto tolerasti Pergame vultu,
Et quas neglexit dextera, frons patitur.

Et rursus subsequente epigrammate.

Pergame non rectè punitus fronte subisti
Supplicium, lenta quod meruere manus.
At tu, qui dominus peccantia membra coërce.
Iniustum falsos excruciare reos.
Aut inscribe istam, qua non vult scribere dextram;
Aut profugos ferri pondere necte pedes.

D.Augustin. *ad D. Paulum cap.6. ad Galatas*, ibi: *Stygmata dicuntur quadam pœnarum seruilium nota, vt si quis seruus in compedibus fuerit, propter noxam, idest propter culpam, vel huiusmodi aliquid passus fuerit, stygmate vri dicatur; & ideo in iure, manumisso inferioris est ordinis.* D. Clemens Alex. *lib.3. pædag. cap.2. Non secus adulteram floridis coloribus, ac fugitiuum iniustis corpori notis indicari.* Seneca *epist.47.* Hinc serui dicuntur literati à Plauto *in Casina*, & *in Olymp.*

—— Si is literatus me sinat.

Martial. *epig.29. lib.2.* Apuleio *lib 9. de Asino*, Plinio *in paneg. ad Trajanum.* Faciunt textus *in l.cùm de lanionis* 18. §.1. *ff. de fundo instruct.* iuncto Connano *lib.2. comment. cap.6.* plura de his notis seruilibus Aloysius Nouar. *lib.3. sacrar. elect. excursu* 24. *pag.*433. Herman. Hugo *in tract. de prim. scrib. orig. cap.*19. eoque nonnulli referunt textum *in l.1. §.vlt. cum sequent. ff. de seruis fugit.* Nec solùm notis serui illi inurebantur, verùm & cicatricibus frontes eorum deformabantur, *l. locum, ff. de vsufruct.* notarunt Cuiac. *lib.7. obseru. cap.*13. Ramirez *ad Martial. lib. 2. epigr.*29. & serui, in quorum facie, vel alia corporis parte indicia ferro impressa fuerant, si manumittebantur, minorem libertatem assequebantur, tantumque dedititij fiebant. Caius *lib.1. instit. tit.1.* Vlpianus *in frag. tit.1.* notarunt Cuiac. *ibi*, Pignorius *de seruis*, Cueller. *de manumiss. cap.2.* Olaus *lib.4. Paralip. cap.4.* Forner. *lib. 6. rer. quotid. c.25.*

9. ALIA DE STYGMA-XSAVS. Quin & citra delictum aliquod brachia, & manus aliquorum punctis notata reperio; nam tyronibus stygmata inuri solebant; ita tamen, vt manus, aut suræ, non verò ora notarentur, vt ex Vegetio *lib.1. de re milit. cap.8.* & *lib.2. cap.5.* notarunt Lipsius *de militia Roman. lib.1. dialog. fin.* Steubechius *ibi.* Et quoniam Fabricensium corpus ad causam militiæ pertinebat, ideo tyronum exemplo nota solebat eorum brachiis infligi, *l. stygmata, Cod. de Fabricens. lib* 11. & eos, qui alicui Deo consecrabantur, his stygmatibus inuri solitos prodit Prudentius *hymno* 144.

Quid cùm sacrandus accipit Sphragitidas?
Acus minutas ingerunt fornacibus,
His membra pergunt vrere, vt igniuerint,
Quamcumque partem corporis feruens nota
Stygmarit, hanc sic consecratam prædicant.
Functum deinde cùm reliquit spiritus,
Et ad sepulchrum pompa fertur funeris,
Partos per ipsas imprimuntur bracteas,
Insignis auri lamina obducit cutem,
Tegitur metallo quod perustum est ignibus.

D.Augustinus *epist.1.* D.Gregorius *lib.2. epist.*107. D.Chrysostomus *homil. 3. in epist.8. ad Corinthios.* Nec dissimili ratione Zeno aquariorum manibus signum imprimi voluit, vt militiæ quodammodo sociati, excubiis aquæ custodiendæ incessanter inhærerent, *l. penult. Cod. de aquaduct.* Exequutoribus quoque, qui circa lites malè versati fuerant, corporales maculas imponi iubet Imperator *in l.2. Cod. de sportul.* Eo etiam prorupit sæuitia Gentilium erga Christianos, vt seruilibus notis frontibus eorum deturparent. Pontius Diaconus *in actis sancti Cypriani*, ibi: *Quis tot confessores frontibus notarum secunda inscriptione signatos, & ad exemplum martyrij superstites reseruatos incentiuo tuba cælestis animaret?* Varijs exemplis illustrat Theophilus *tom. 14. tract. de stygmatismo sacro, & prophano, cap. 6.* Vnde cùm Imperator Constantinus in Synodo Nicæn. agnouisset præclaros fidei confessores ita deformatos, præcipuè Osium Cordubensem Episcopum, vt refert Nicephorus *lib. 8. hist. Eccles. cap.* 14. ideo edidit constitutionem, quæ extat *in dict. l. si quis metallum, l.1. Cod. Theodos. de pœnis*, quâ morem illum sustulit, & manus potiùs, aut suras, quàm faciem notari voluit. Iure etiam nostro Hispano contrahentibus binas nuptias litera Q. in facie imprimi iubetur *in l.3. tit. 1. lib. 5. recopil.* vbi pro Q. legendum esse P. iam notaui *in cap.2. de sponsa duor.* & Antichristum his stygmatibus vsurum fore erga Christianos, laté probat Maluenda *de Antichristo lib.8. cap.* 18. Nec dissimili exemplo cacodæmones vbi Christianos insidiosis artibus à recto viuendi tramite ad sortilegas artes, & occulta veneficia traduxerunt, eos quasi captiuos notis quibusdam in secreta corporis parte consignant, vt fusè probant Paulus Zacchias *lib. 7. qq. medicolegal. tit. 4.* Theoph. Raynaud. *dict. tract. 14. de stygmatismo:* prosequuntur alia de his stygmatibus Pancirola *lib. 2. var. cap.* 41. Buleng. *de Circo, cap.9.* Solorz. *tom. 2. de iure Indiar. lib.1. cap.14.* Torreblanca *de iure spirit. lib.11. cap.13.* Lipsius *de milit. Romana, dialog. 9.* & *lib.2. elect. cap. 15.* Salmut. *ad Pancirol. lib.2. memorab. tit.2.* Pater Pinto Ramirez *in Cantic. cap.8. vers.6.* Demster. *ad Rosinum lib.9. cap.31.* Pellicer. *ad Polif. Gongora, stantia 32. fol.* 234. Steubechius *ad Vegetium lib.2. de re milit. cap.5.* Basilius Legion. *quæst.7. sub . . cap. 2.* Burgensis *cent. 2. obs.*88. I. Gothofredu. *in dict. l. 2. Cod. Theod. de pœnis*, Beyerlinch *in theatro, verbo Nota*, D. Nicolaus de Castro *ad l. vnic. Cod. de gladiat. cap.*26. D.Franc. de la Espada *in præsenti*, P.Mendoza *in quodlibet. quæst.2. positiua, num.7.* Dorleans *ad Tacitum lib. 1. fol.*74. Cassaneræ *ad Lactant. Firm. lib. 7. diuinar. institut. linea* 44. Zerda *ad lib.5. Æneid. Virgil. vers.*543. Turnebus *lib.24. aduers. cap.* 12. Lælius Manc. *lib. 1. de trip. iur. collat. cap.*70. Bouius *lib.1. Roma subter. cap.*26. Quibus suppositis dicendum est, quod licèt huiusmodi stygmata in facinorosos candenti ferro inurerentur, ac deinde atramentum infunderetur, iuxta illud Iuuenal.

Tunc felix quoties aliquis tortore vocato
Vritur ardenti duo propter lintea ferro.

In præsenti tamen casu character non ita profundè imponebatur, vt sanguinem eliceret, sed co-

tis

tis superficies deformabatur in signum tanti criminis, vt notat Glossa *hic, verbo Characterem*; quam sequuntur omnes repetentes *in præsenti*: & ita ex hac pœna sanguinis effusio non sequitur. Nec obstat quod expendebamus *ex dict. l. si quis in metallum*; nam licèt Vrbanus III. in præsenti casu iubeat characterem apponi clerico falsum committenti circa sigillum Regis, non inde sequitur inurendum esse in facie, sed in aure, vel alia corporis parte.

10. Exponitur cap. 7. hoc tit.

Sed præsenti assertioni obstat textus *in cap. falsariorum 7. hoc titulo*, vbi Innoc. III. statuit, clericos falsum committentes circa literas Apostolicas, à suis ordinibus esse degradandos, & iudici sæculari tradendos, vt ab eo debitis afficiantur pœnis. Ergo non rectè in præsenti docetur, clericos falsum committentes circa sigillum Principis tantùm deponendos esse, & in exilium mittendos. Fuerunt aliqui, qui asseruerunt, grauiùs puniri falsatorem literarum Principis, quàm diplomatum Regiorum: sed illis omissis veriùs dicendum est, Vrbanum in præsenti pœnas statuisse in clericum falsarium Regis sigilli, antequam Innocentius III. ederet prædictam constitutionem, cuius ipse sæpius meminit *in c. licet, hoc tit. c. nouimus, de V. S.* licèt enim iam Carolus Magnus statuisset, vt ex Concilio Tributiensi refertur *in can. memoriam 19. dist.* falsi crimen ad Romanæ legis definitionem puniendum esse, idest deportatione ex lege Cornelia de falsis, tamen vsque ad dictam Innocentij constitutionem cautum non erat, vt clericus falsarius degradatus traderetur iudici sæculari; quod nouiter se constituisse Innocentium satis ipse innuit, dum *in dicto cap. nouimus*, ait, *in nostro decreto contra falsarios edito*. Obseruauit Cironius *lib. 1. obseru. cap. 1.* Vnde iuxta hanc temporum distinctionem facilè conciliari potest præsens textus cum dicto capite *ad falsariorum 7.*

CAPVT IV.

Innocent. III. Vv.[a] Rhemensi Archiepiscopo, sanctæ Sabinæ Cardinali, & Suffraganeis eius.

Dura sæpe mandata, & institutiones interdum iniquas à Sede Apostolica emanare multi arguunt, & mirantur, & in hoc ei culpam imponunt, in quo sinceritas eius culpæ prorsus ignara per innocentiam excusatur. Nos enim circa maiora negotia frequentiùs occupati, & curam vniuersorum ex officio nostro gerentes, per quod sumus omnibus debitores, cùm omnibus apud nos instantibus incontinenti satisfacere non possimus, quidam eo quod à semita iustitiæ oberrantes, aut vltra quàm permittit honestas suæ petitionis, licentiam extendentes, exaudiri non possunt, in motum propriæ voluntatis irrumpunt, & ad sua ingenia falsitatis, & artes perditionis cum animi exquisita malitia recurrentes, per falsæ astutiam speciei candorem puritatis Apostolicæ denigrare, ac deprauare nituntur. Ex cuius falsitatis ingenio quot, & quanta mala proueniant, cùm per eum & innocentes quandoque damnentur, & rei ab obiectis criminibus absoluantur, necnon & Apostolicæ Sedis læditur auctoritas, ipsa rei euidens malitia protestatur. Licèt autem huiusmodi falsitas aliquandiu possit cum operibus tenebrarum abscondi; tamen quia per eam beatis Apostolis specialiter infertur iniuria, ille à quo in persona eorum Romana Ecclesia auctoritatem super Ecclesias vniuersas accepit, vnde & bulla nostra, per quam totius negotia Christianitatis aguntur,[b] capitum ipsorum charactere præsignatur, perniciem tanti sceleris non patitur in tantum præiudicium eorum diutiùs occultari. Accidit enim nuper in Vrbe, quod quidam huiusmodi falsitatis astutiam perniciosiùs exercentes, in suis fuere iniquitatibus deprehensi: ita quod bullas, tam sub nomine nostro, quàm bonæ memoriæ Cœlestini PP. prædecessoris nostri, quas falsò confinxerant, & quamplures literas bullis signatas eisdem inuenimus apud eos, ipsosque captos adhuc in carcere detinemus. Nos autem honori Romanæ Ecclesiæ, & vtilitati omnium paterna volentes sollicitudine prouidere, de consilio fratrum nostrorum statuimus, & sub excommunicationis pœna, & suspensionis ordinis, & beneficij districtiùs inhibemus, ne quis apud Sedem Apostolicam de cætero literas nostras, nisi à nobis, vel de[c] manibus illorum recipiat, qui de mandato nostro sunt ad illud officium deputati. Si verò persona tantæ auctoritatis extiterit, vt deceat eum per[d] nuncium literas nostras recipere, nuncium ad Cancellariam nostram, vel ad nos ipsos mittat[e] idoneum, per quem literas Apostolicas iuxta formam præscriptam recipiat. Si quis autem in hac parte mandati nostri transgressor extiterit, si laïcus fuerit,[f] excommunicationi subiaceat; si clericus, officij, & beneficij sui suspensione damnetur. Verùm quia (sicut à falsariis ipsis accepimus,) tam ad partes vestras, quàm ad cæteras regiones per literas transmissas ab eis suæ iniquitatis falsitas multipliciter est diffusa, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus prouinciale Concilium euocetis, in quo solenniter, & generaliter statuatis, vt per singulas parochias publicè proponatur.

Quod si quis à Sede Apostolica literas impetrauit, quarum tenor possit esse suspectus, & eis vti voluerit, vt statutam pœnam euadat, primò fiat collatio de falsa bulla cum vera; & si eam inuenerit falsitate notandam, Episcopo diœcesano, Abbati, vel Archidiacono loci easdem literas non differat præsentare: qui veritate compertâ illum, qui tales literas reportauit, si laïcus fuerit, excommunicationi subiiciant; si clericus, ab officio, beneficioque suspendant. Ad hæc adiicientes statuimus, vt generalem excommunicationis sententiam promulgetis, quam per singulas parochias faciatis frequentiùs innouari. Quod si quis falsas literas se cognoscit habere, infra quindecim dies literas illas destruat, aut resignet, si pœnam excommunicationis voluerit euadere, quam nisi forsan in mortis articulo, sine speciali mandato nostro à quocunque nolumus relaxari: nec etiam si præsumpta fuerit contra hoc absolutio, quicquam habeat firmitatis, ne fortè post tempora nostra falsitas interim occultata cuiquam valeat præiudicium generare. Cæterùm ad maiorem illius notitiam falsitatis habendam, vt fieri possit bullæ falsæ cum nostra collatio, præsentibus literis vnam de bullis falsis, cum vera bulla duximus appendendam: districtiùs iniungentes, vt quascunque literas inueneretis hac, vel alia falsitate notandas, si quid actum fuerit occasione illarum, appellatione postpositâ irritetis, ita vt huiusmodi falsitas nullo temporis spatio valeat excusari: & portitores earum tamdiu faciatis sub arcta custodia detineri, donec receperitis super hoc nostræ beneplacitum voluntatis. Datum Romæ apud Sanctum Petrum XIV. Cal. Iunij. Pont. nostri anno primo.

NOTÆ.

1. a VV. *Rhemensi.*] In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. c. 2.* tantùm legitur *Innocent. III.* sed inscriptionem & literam restituo *ex lib. 1. epistolar. ipsius Innocentij*, correcto à Sileto, vbi *fol. 106.* reperitur textus hic. Vvido 53. Præsul Rhemensis, Cardinalis Episcopus Prænestinus, Legatus Sedis Apostolicæ, fuit olim Abbas Cisterciensis, floruitque vsque ad annum 1206. vt referunt Chenu *in serie Præsulum Rhemensium*, Manrique *tom 1. annal. Cisterc. in serie Abbatum Cisterc.* Eius mentio fit *in cap. dilectus, de præb.*

2. b *Capitum ipsorum.*] Ex vna parte; nam ex alia solet apponi nomen, seu signum ipsius Pontificis, nisi dum Pontifex tantùm creatus est, non consecratus; quia tunc literæ tantùm Apostolorum Petri, & Pauli vultibus insculptæ expediuntur, quod dimidiam bullam dixit Innocent. III. *lib. 1. regestr. epist. 85.* vt obseruauit Cironius *lib. 1. obs. cap. 2.*

c *Manibus illorum.*] Ex his verbis rectè probat Cohelius *in notis Cardin. cap. 74.* iam à tempo- 3.
ribus Innoc. III. in vsu fuisse scriptores, seu scribas literarum Apostolicarum; de quorum officio & dignitate làtè agit Cohelius *vbi suprà.*

d *Nuncium.*] Procuratorem videlicet cum speciali mandato, iuxta tradita *in cap. nonnulli 27. de rescript.*

e *Idoneum.*] Id est non excommunicatum, iuxta tradita *in cap. ab excommunicato, de rescript.*

f *Excommunicationi.*] Ipso iure, vt docent Suarez *de censur. disput. 21. sect. 2. num. 49.* Gibalinus *de censur. in Synopsi, litera F. num. 4.*

CAPVT V.

Idem *N.* [a] *Archidiac. N. Archipresbytero, & Canonicis Mediolan.*

Licèt ad regimen Ap. Sedis, quæ dante Domino, vniuersarum Ecclesiarum mater est, & [b] magistra, insufficientes nos vitâ, & scientiâ reputemus; quantum tamen Dominus nobis suâ miseratione concesserit, ab his proposuimus abstinere, per quæ nobis possit meritò derogari: quamquam ex infirmitatis humanæ defectu non sic formam perfectionis semper, & in omnibus imitari possimus, quin aliquid aliquando in nostris subrepat operibus, quod minùs circunspectæ prouidentiæ valeat imputari: quod tamen non ex industria, vel conscientia certa, sed interdum ex ignorantia, vel nimia occupatione contingit. Significastis siquidem nobis per literas vestras, quod cùm quædam vobis fuissent literæ præsentatæ, per quas vobis districtè præcipere videbamur, vt I. de Cimilian. clericum Ecclesiæ vestræ in Canonicum reciperetis, & fratrem, nec aliquem alium in Canonicum vocaretis, donec ipse præbendæ beneficium plenariè fuisset adeptus; earum tenore diligenter inspecto, vix eas credidistis de nostra conscientia processisse: vel si etiam processerunt, per nimiam fuisse [c] importunitatem obtentas. Cæterùm cùm easdem literas, sicut viri prouidi, & discreti, ad nostram remisissetis præsentiam, vt ex earum inspectione pleniùs nosceremus, verum ex nostra conscientia processissent, plus in eis inuenimus, quàm vestra fuisset discretio suspicata. Nam licèt in stilo [d] dicta-

minis,

minis, & forma scripturæ aliquantulum cœperimus dubitare; [e] bullam tamen veram inuenimus, quod primùm nos in vehementem admirationem induxit, cùm literas ipsas sciremus de nostra conscientia nullatenus emanasse. Bullam igitur hinc inde diligentiùs intuentes, in superiori parte, quâ filo adhæret, eam aliquantulum tumentem inuenimus, & cum filum ex parte tumenti, sine violentia qualibet aliquantulum attrahi fecissemus, bulla in filo altero remanente, filum ex parte illa fuit ab ipsa sine qualibet difficultate auulsum, in cuius summitate adhuc etiam incisionis indicium apparebat: per quod liquidò deprehendimus, bullam ipsam ex aliis literis extractam fuisse, ac illis per vitium falsitatis insertam; sicut ex literis ipsis pleniùs cognoscetis, quas ad maiorem certitudinem vobis duximus remittendas. Cùm igitur tantus excessus relinqui non debeat aliquatenus impunitus, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus dictum I. nisi infra viginti dies post harum susceptionem à vobis commonitus ad præsentiam nostram cum testimonio literarum vestrarum satisfacturus accesserit, ex tunc ab omni ecclesiastico beneficio, & clericali officio, sublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, suspendatis; vel si beneficio caret, anathematis eum sententia innodetis: cùm ab hac culpa non de facili sit credendus immunis, cùm nec per fratres, nec consanguineos nostros nos (licèt sæpius rogatos) potuisset inducere, vt super hoc nostras vobis literas mitteremus: ex quo fraudem auctoris, etsi principalis falsarius ipse non fuerit, sufficienter agnoscere potuisset, præsertim cùm eo tempore præsens fuisse dicatur, quo contra falsarios de communi fratrum consilio publicè [f] constituimus. Inter cætera sub pœna excommunicationis firmiter inhibentes, ne quis literas Apostolicas, nisi de manu nostra, vel Bullatoris nostri reciperet, illis dumtaxat exceptis, quibus propter dignitatis excellentiam indulsimus, vt per nuncios fideles, & notos id ipsum possent efficere. Vt autem varietates huius falsitatis, quas hactenus deprehendimus, vos ipsi de cætero deprehendere valeatis, eas vobis præsentibus literis duximus exprimendas. Prima species falsitatis hæc est, vt falsa bulla literis apponatur: secunda vt filum de bulla verum extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis literis inseratur: tertia, vt filum ab ea parte, quâ charta plicatur, incisum, cum vera bulla falsis literis immittatur, sub eadem plicatura similis canabis restauratum: quarta, quod à superiori parte bullæ altera pars fili sub plumbo rescinditur; & per id filum literis falsis inserta reducitur intra plumbum: quinta cùm literis bullatis, & redditis, aliquid in eis per [g] rasuram tenuem immutatur. Eos etiam à crimine falsitatis non reputamus immunes, qui contra constitutionem præmissam scienter literas nostras, non de nostra, vel Bullatoris nostri manu recipiunt. Eos quoque, qui accedentes ad bullam falsas literas cautè proiiciunt, vt de vera bulla cum aliis sigillentur. Sed hæ duæ species falsitatis non possunt facilè deprehendi, nisi vel in modo dictaminis, vel in forma scripturæ, vel qualitate chartæ falsitas cognoscatur. In cæteris aut diligens indagator falsitatem poterit diligentiùs intueri, vel in adiunctione filorum, vel in collatione bullæ, vel motione, vel obtusione: præsertim si bulla non sit æqualis, sed alicubi magis sit tumida, alibi magis depressa. Si verò, quod contra ipsum I. vobis præcipimus, neglexeritis adimplere, noueritis nos venerabili fratri nostro N. Vercellen. Episcopo præcipiendo mandasse, vt ipse id auctoritate Apostolica, sublato appellationis obstaculo exequatur. Datum Spolet. 2. Non. Septembris.

NOTÆ.

1. a *Archidiacono*] In hac sexta collectione, & in tertia, *sub hoc tit. cap.* 2. legitur *Archiepiscopo*. Sed tam inscriptionem, quàm literam restituo *ex lib.* 1. *epistolar. Innocent. III.* recognito à Sirleto, vbi *fol.* 169. reperitur textus hic. Et licèt Bosquetus *in notis ad Innocent. III. lib.* 2. *epist.* 35. referat epistolam hanc ad casum relatum *in c.* 6. *de fide instrum.* tamen doctus vir apertè fallitur, vt constat ex vtriusque textus contextora: siquidem *in dict. cap.* 6. agitur de lite mota inter Archiepiscopum Mediolanensem, & Abbatem monasterij de Seozucla: at verò in præsenti agitur de literis impetratis ad præbendam. De Metropoli Mediolanensi egi *in cap. cùm adeo, de rescript.*

b *Magistra.*] Vt probaui *in cap.* 1. *de summa Trinit. cap.* 1. *de rescriptis.*

c *Importunitatem.*] Vnde tales literæ non valebant, iuxta tradita *in c. si quando* 15. *de rescript.* 2.

d *Dictaminis.*] Dictamina dixerunt mediæ ætatis scriptores formulas ipsas scribendi, vt probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib.* 1. *epist.* 136. inde dictator, qui formulam ipsam componit, de quo forsan agitur *in l.* 1. *de Leg. & decret. Legat.* ibi: *Nullus igitur obsistat dictator, nemo consiliis obloquatur.*

e *Bullam tamen.*] Bulla quid sit, & vnde dicta, notaui *in cap.* 6. *de fide instrum.* 3.

f *Constituimus.*] Extat hæc constitutio infrà, *c.* 7.

g *Per rasuram.*] De hac specie falsitatis egi *in cap. olim, de rescript.* Alia etiam falsitatis indi-

cia congesserunt Sesse *tom.2. decis.118.* P. Franc. Valena *tom. 1. concord. iur. in proœmio Clement. cap.5.* & ex diuersitate atramenti oriri suspicionem falsitatis, probant latè Valenzoela *consil. 121. n.151.* Barbosa *in cap. inter, de fide instrum. n.3.* ex diuersitate papyri, & similibus. Barbos. *voto* 68.

CAPVT VI.

Idem a *Antibarensi Episcopo.*

QVàm graui pœnæ subiaceat. *Et infrà:* Ad audientiam siquidem nostram ex literis in Christo charissimi filij nostri Vulcan. Dioclixæ Regis Illustris, necnon & tenore literarum tuarum, quas dil. fil. I. Capellano nostro apud Durachium direxisti, noueris peruenisse, quod cùm Dominicus quondam Suacen. Episcopus, qui coram eodem capellano, & dil. fil. S. Subdiacono nostro, tunc in partibus illis gerentibus legationis officium, fuerat de b homicidio accusatus, & in Concilio apud apud Antibaren. Pontificalem resignauerat dignitatem, ad nostram olim præsentiam accessisset, à nobis rediens quasdam tibi literas præsentauit, quibus asserebat, sibi à nobis Pontificale officium restitutum. *Et infrà:* Tu verò literis illis fidem adhibens, ven. f. n. G. quem in Suacen. Episcopum electum canonicè diceris consecrasse, ab eadem Ecclesia remouisti, præfato Dominico occasione literarum falsarum in ipsa Ecclesia restituto. Præfatus verò R. sicut suis nobis literis intimauit, non credens literas illas de nostra conscientia emanasse, tam ipsum Dominicum, quàm præfatum Episcopum nostro præcepit conspectui præsentari, humiliter petens rescripto Apostolico edoceri, quid duceremus de ipso negotio statuendum. Nos verò scriptum literarum falsarum diligentiùs intuentes, in eis, tam in continentia, quàm in dictamine manifestè deprehendimus falsitatem: atc in hoc fuimus non modicùm admirati, quia tu tales literas à nobis credideras emanasse, cùm præsertim scire debeas, Apost. Sed. consuetudinem in suis literis hanc tenere, vt vniuersos Patriarchas, Archiepiscopos, & Episcopos fratres; cæteros autem, siue Reges sint, siue Principes, vel alios homines, cuiuscunque ordinis sint, filios in nostris literis appellemus: & cùm vni tantùm personæ nostræ literæ diriguntur, nunquam el loquimur in plurali, siue vos, siue vester, vel his similla in ipsis literis apponatur. In falsis autem tibi literis præsentatis, in salutatione, dil. in Christo filius vocabaris; cùm in omnibus literis, quas aliquando tibi transmiserimus, te videre potueris à nobis fratrem venerabilem appellatum. Propter quod sic te esse volumus in consimilibus circunspectum, vt per falsas literas denuo nequeas circumueniri, vel falli; sed sic literas Apostolicas studeas diligentiùs intueri, tam in c bulla, filo, & charta, quàm stilo, quod veras pro falsis, vel falsas pro veris aliquo modo non admittas.

NOTÆ.

1. a ANtibarensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione *sub hoc tit. cap.3.* non autem extat præsens epistola inter editas à Sirleto, & Bosqueto; & ita corrupta est præsens litera, vt nullo modo cognosci possit, in qua orbis regione præsens casus contigisset; nec apud Hortelium, Gerardum, Mercatorem vlla mentio extat regni Dioclixæ, & ciuitatum Antibarensis, & Suacensis, quarum mentio fit in præsenti textu: nec Carolus à Sancto Paulo in sua Geograph. sacra eas recenset.

b *De homicidio.*] Vnde priuandus erat ipso beneficio, iuxta tradita *in cap... de homicidio.*

c *Bulla, filo.*] Iuxta textum *in cap. licèt, sup. hoc titulo.*

COMMENTARIVM.

2. PRo hujus textus illustratione sciendum est, iam olim rescriptis, tam Imperialibus, quàm Pontificiis salutationem adscribi consueuisse; solebant enim Principes salutationem præponere illis, quibus rescripta dirigebant, & non semper eisdem verbis, sed aliquantulum diuersis. Interdum salutatio adscribebatur hoc modo, *Aue charissime*; vt constat ex inscriptionibus legis 2. *C. de offic. Rect. Prouinc. l. 5. C. de priuil. eorum qui, in Theod. l.1. eod. C. qui petant tut. l. final. C. ne quid public. lætitia, l. 34. C. de heretic. Aue Donate charissime.* Et *l.4. C. de operib. publicis. Aue Felix charissime.* Et *l.5. eod. tit. Aue Catiline charissime.* Et ex aliis congestis à Brissonio *de formulis lib.3. fol.351.* Cuiac. *lib.1. obseru. cap.15.* Iuret. *in notis ad Symmachum, lib.2. epist.69.* Vnde restituenda est inscriptio textus *in l. si quis homicidij, C. de accusat.* in hunc modum: *Aue Crispine charissime nobis.* Notauit Concius *lib.1. disput. cap.15.* Pontifices etiam hac formula vti solitos in rescriptis, liquet *ex cap. aliquando, de sent. excom.* ex procœmio Decret. eaque fuit communis salutandi formula, *Charissime nobis,* vt *in l.2. C. Theodos. de offic. Rect. Prouinc. l.5. eod. C. de priuil. eorum, l.52. eod. C. de appellat.* idque significant notæ illæ K. N. B. *in l.27. C. de Decur. l. 17. C. Theodos. de suscept. l. 13. C. Theodos. de lustrali collat. l.2. eod. C. de his qui ex publica collat. l.5. & 8. eod. C. de falsa monet.* Vnde restituenda est inscriptio legis primæ, *C. Theodos. de erogat. milit. annon.* & corrigendum codicis Gregoriani

fragmentum

fragmentum apud Petrum Piteum *in collat. legum Mosaic.* iuncto Brissonio *vbi suprà, fol.*314. Etiam notandum est, tam Imperatores, quàm Pontifices personas illas, quibus rescripta mittebant, variis nominibus inscripsisse. Imperatores in rescriptis ad Præfectos Prætorio, & Patricios missis, eos parentes appellabant, *l. 4. C. de locato*, ibi: *Ad Domicium Vlpianum Præfectum Prætorio, & parentem meum.* Et *l. 6. C. de annonis, in Theod.* ibi: *Præfecti Prætorio, parentis, amicique nostri.* Plura congessit Brissonius *de formulis fol.*352. Cùm verò Rectoribus Prouinciarum, & Comitibus rescribebant, eos fratres appellabant. Theodosius, & Valent. *in Nouel. de patrimonialib. rei domin.* ibi: *Marcelline frater amantissime.* Cassiodorus *lib.6. var. in formula Rector. prouinc.* ibi: *Quid de te existimatum sit, datur aduerti, cui tot videntur nobiles posse postponi. Additur quod à Principe frater vocaris.* Romani etiam Pontifices pro diuersitate personarum diuersis vtuntur nominibus; si enim Episcopis, Archiepiscopis, aut Patriarchis rescripta mittunt, eos fratres appellant, *cap. peruenit*, 84. *dist. cap. fratres*, 86. *dist. cap. dilectus, de offic. deleg. cap. cùm dilectus, de cleric. non resid. cap. venerabilis, de except. cap. venerabilis, de iudiciis, cap. venerabilis de confirm. vtil.* nec sine ratione: nam Episcopi Apostolorum successores pari consortio cum D. Petro, ac eius successoribus honorem, & potestatem acceperunt, *cap. in nono*, 21. *dist.* & participes sunt dignitatis Episcopalis cum Pontifice, *cap. præterea*, 51. *dist.* quia vocati sunt in partem sollicitudinis, *cap. fundamenta*, *§. debet, de elect. in 6.* quæ societas iura quodammodo fraternitatis in se habet, *l. verum 63. ff. pro socio:* considerant P. Greg. *in proœm. Decret. num.* 14. Franc. Valens *in concord. in eod. proœm. num.*5. Duarenus *lib. 2. de sacris, cap.* 6. alias rationes ex fratris nomine deductas adducunt Sauarus *in notis ad Sidon. lib.*1. *epist.*11. *verbo Verè habes*, Claudius Espenceus *ad D. Paulum, cap. 4. ad Timoth.* Dorleans *in not. ad Tacitum, fol.*292. Altamir. *in l.1. cap.7. num.*68. *C. de filiis offic.* Si autem Episcopis tantum electis, non verò confirmatis Pontifex rescribat, eos filios appellat, *cap. sanè, de renunc. cap. nosti, de elect.* Cardinales etiam Ecclesiæ Romanæ filios appellat, *cap. licet 49. de testibus, cap. coram, de offic. Legat.* nisi reperiantur simul Episcopi, aut cum eis, & Episcopis simul loquatur, vt *in cap. in Genesi* 49. *de elect. prope finem, extrauag. Conditorem*, Ioannis XXII. *de verb. sign. extrauag. Execrabilis, § nos itaque, de præbendis, cap.*1. *de renunc. eod. lib. cap.*1. *de offic. Legat. eod. lib.* in Concillo Romano sub Calixto *cap.*12. Illustrant Baronius *anno* 283.*n.*27. Antonius Augustinus *lib. 2. de emend. Gratiani, dialogo* 5. Duarenus *dicto cap.* 6. Etiam Episcopus dum alloquitur cum Canonicis propriis fratres appellat, vt probat Cironius *ad titulum de his quæ fiunt à Prælatis*: & Pontifex cùm scribit Capitulo, hac formula vti solet, *Vobis filij Capituli*, vt *cap. constitutus* 11. *de concess. præb. cap.*3. *de testament. in 3. collect.* Iuxta quem Ecclesiæ vsum passim In hoc volumine Decretalium reperiuntur In Epistolis Decretalibus formulæ illæ, cùm Pontifex scribit Episcopis, *Fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus*; *cap. ad audientiam*, & passim *de rescript.* cùm verò Cardinalibus, *Discretioni vestræ*; *cap. ad decorem, de instit. in 3. collect. cap. quia diuersitatem, de concess. præbend. cap. dilectus, de excessib. Prælat.* Cùm autem Episcopi sunt tantùm consecrati, eos filios appellat, *cap. nosti, de elect. cap.*12. *de accusat. in 1. collect.* Principes autem sæculares semper filios appelat Illustres, vt *in cap. nouit*, vbi notaui, *de offic. Legati*: charissimos, vt in præsenti textu; gloriosos *in cap.*1. *de arbitris, in 1. compil.* & illustrat Viuar. *ad epist. nuncupator. Marci Maximi*: Orthodoxos, vt probat Valdes *de dignit. Regum, cap.* 13. Immò & Concilia etiam prouincialia Principes sæculares filios appellant. Concil. Brachar. 1. *in proœmio.* Concil. Tolet.4. Probant, & illustrant Cironius *in parat. ad hunc tit.* & *lib.*1. *obseru. cap.*17. Petrus Gregor. *in proœm. Decret. n.*4. & *lib.*1. *de rescript. cap.*48. Duarenus *lib.*2. *de sacr. Eccles. cap.*6. Franc. Valens *cap.*1. *concord. iuris Pont. in proœm. Decretal. cap.*1. *ferè per totum.* Germonius *in indult. Cardin. verbo Dilecto*, Pancirola *lib.*1. *var. cap.*1. Barbosa *de potest. Episcop. p.*1. *tit.*1. *cap.*1. Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.*6. *in princip.* Acuña *in cap.* 1. 84. *dist.* & *in cap. fratres*, 86. *dist.* Nec absque ratione Pontifex Episcopos, Archiepiscoposque fratres appellat; nam illi Apostolorum successores pari consortio cum Diuo Petro, & eius successoribus honorem, & potestatem acceperunt, *cap. in nouo*, 21. *dist.* quæ societas Iura fraternitatis quodammodo in se habet, *l. verum* 63. *ff. pro socio*: & sunt in partem solicitudinis vocati, & in executionem sacerdotalis officij coadiutores Pontificis sunt, *cap. per venerabilem, §. sunt autem, qui filij sint legit.* Sic etiam Romani Imperatores solebant salutationem proponere In suis rescriptis, directam illis, quibus scribebant, quos amicos vocabant. hoc modo: *Aue charissime nobis*, vt *in l.*2. *ff. de offic. Rect. Prouinc. l.*4. *C. Theodos. de oper. public. l.*5. *eod. C. de priuilegiorum*; & cùm ad Præfectos Prætorio scribebant, parentes vocabant, *l.* 4. *C. locati, l.* 6. *C. Theodos. de annonis, & tribut. l.*1. *eod. C. de Episcopal. indict.* Rectores verò prouinciarum, & Comites fratres. Maioranus *in nouel. de bon. caduc.* ibi: *Enodi frater amantissime.* Theodosius *in nouel. de tyronibus*, ibi: *Isidore frater*: & *in nouel. de lampadariis*, ibi: *Opilio frater*: & *in nouellis de ambitu, de metatis, & patrimonialibus.* Cassiodorus *lib.* 6. *epist.* 21. ibi: *Additur quod à Principe frater vocaris.* Illustrant Brissonius *lib.*3. *de formul. fol.* 353. Sauarus *ad Sidonium lib.*1. *epist.*11. *verbo Verè habes.* Est enim fratris nomen summi affectus, charitatis, & beneuolentiæ, *l. nemo* 58. §.1. *ff. de hered. instit.* Apuleius *lib.* 8. *de asino aureo*, vbi notauit Beroaldus. Quintilianus *declam.* 31. ibi: *Certè quotiens blandiri volumus amicis, nulla adulatio vltra procedere hoc nomen potest, quàm vt fratres vocemus. Quid est aliud fraternitas, quàm diuisus spiritus?* Homil.4. Apostolor. quæ est Eucherij, sub nomine tamen Eusebij circumfertur, ibi: *Fratres autem, sorores, patres, & matres, vxores, & filij dicuntur, non naturâ, sed officio, & affectione; quos enim multùm diligimus, fratres vocamus.* Frater enim, si vocis etymologiam spectes, teste Petro Nigidio apud Gellium *lib.* 13. *noctium Attic. cap.*10. dicitur quasi ferè alter. Plura congesserunt Hæphtenus *lib.* 3. *disquisit. monast. tract.*4. *disquisit.*2. Claudius Espenceus *ad D. Paulum in epist. ad Timoth. cap.*3. *num.*16. Altamiranus *in l.*1. *C. de filiis offic. cap* 7. *num.* 69. Dorleans *ad Tacitum lib.*2. *fol.* 92. Valenzuela *tom.*1. *consil.* 98. vnde rectè Innocent. docet in præsenti vitium falsitatis præsumi, si inverso hoc stylo in rescriptis Pontifex Episcopum filium, aut alios Ecclesiæ Prælatos, seu Principes sæculares fratres appellauerit. Aliud etiam indicium falsitatis deducit Inno-

centios ex eo, quod cùm vni scriberet, plurali nomero vtebatur, cùm stylus Romaoæ Curiæ sit, vt Pontfex io sois literis, dum ipse loquitur, ob dignitatis reuerentiam plurali oumero vtatur; erga eum verò cum quo loquitur, singolari, vt probant Solorzanus *tom.2. de iure Indiar. lib.5. cap.12.* Germonius *de indult. Cardin. §. sermus Dei.* Restaurus Castald. *de Imper. q.60.* Licèt priscis Ecclesiæ temporibus Pootifex siogulari de se oomine, plurali com cæteris loqoeretur, vt constat ex epistola Gregor. Magni ad Eologium, relata *in cap. ecce, dist.99.* & notauit Exea *in l. vnic. C. de palatiis, fol.20. & 21.*

CAPVT VII.

[a] Idem.

AD falsariorum confutandam malitiam iam alia vice recolimus [b] literas Apostolicas destinasse, in quibus falsitatis modos, ne quis se posset per ignorantiam excusare, meminimus pleniùs dixisse. Quia verò nonnnnquam euenit, vt falsas literas exhibentes, postquam super his fuerint redarguti, ad excusationem suam se dicant, literas huiusmodi per alios impetrasse, de communi f. n. consilio duximus statuendum, vt qui literis nostris vti voluerint, eas priùs examinent; quoniam si falsis literis se vsos dixerint ignoranter, eorum sera pœnitentia euitare nequit pœnas inferiùs annotandas. Nos enim omnes falsarios, qui per se, vel alios vitium falsitatis exercent, cum fautoribus, & defensoribus suis anathematis vinculo decernimus innodatos, statuentes, vt clerici, qui falsarij fuerint deprehensi, omnibus officiis, & beneficiis ecclesiasticis perpetuò sint priuati. Ita quod qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per ecclesiasticum iudicem fuerint degradati, sæculari [c] Potestati tradantur secundùm constitutiones legitimas puniendi; per quam & laïci, qui fuerint de falsitate conuicti, legitimè puniantur; & si clerici fuerint, officiis & beneficiis ecclesiasticis spolientur; si laici, tamdiu maneant excommunicationi subiecti, donec satisfaciant competenter; ita tamen, vt in istis, & in aliis malitia grauiùs, quàm negligentia puniatur. Quod & de iis, qui falsas literas impetrant, statuimus obseruandum.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita legitur in tertia collectiooe, *sub hoc tit. cap.4.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, & haoc constitutiooem direxerit; quia io ea geoeralem legem cundere voloit contra falsarios: & ita ab omnibus generaliter obseruandam proposuit.

b *Literas.*] Relatas suprà *in cap. licèt.*

c *Sæculari Potestati tradantur.*] Verba hæc, & textum exposui suprà *in cap. ad audientiam.* 2.

CAPVT VIII.

[a] Idem.

ACcedens ad præsentiam nostram P. presbyter lator præsentium, suâ nobis insinuatione monstrauit, quod cùm olim nixus ab Archipresbytero, & Clericis de Casalinouo pro quibusdam causis, super quibus à te se fatebantur indebitè prægrauari, ad nostram præsentiam accessisset, nec posset pro eo, quod tunc temporis nos eramus infirmitate grauati, suas literas obtinere, moram apud Sedem Ap. faciendo, post paucos dies contigit ipsum etiam infirmari. Dum autem esset in lecto ægritudinis constitutus, accessit ad eum quidam clericus de Casalinono Azo nomine, qni tnnc temporis morabatur in Vrbe, & sub spe dilectionis, & gratiæ promisit ei se qnas à nobis postulabat literas obtenturum: qui credidit verbo eius, & expensas tribuit, quas pro literis ipsis se expensurum præfatus clericus proponebat. Tandem ad eum quasdam commissionis literas ad ven. f. n. Tranensem Archiep. & dilectum filium Abbatem de Coronata portauit: quas prædictus presbyter credens veras esse, & de nostra conscientia emanasse, ad iudices detulit delegatos: cùmque in præsentia ipsorum iudicum tu literas argueres falsitatis, & sacerdos ipse, & alij Clerici de Casalinouo eas veras esse proponerent, tu easdem literas sub sigillo prædictorum iudicum ad nostram præsentiam direxisti: quas vtique falsas esse deprehendimus manifestè. Pro quo tibi per scripta nostra mandauimus, vt illum, qui præfatas literas impetrauit, officio, beneficioque suspensum ad nostram præsentiam dirigeres puniendum. Verùmcùm sacerdotem prædictum

prædictum sua redderet conscientia innocentem, postquam tu eum officio, & beneficio suspendisti, ad nostram festinanter accessit præsentiam ad suam innocentiam excusandam. Sed cùm apud nos moram faceret longiorem, & à nobis misericordiam postularet, præfatæ falsitatis omnimodam ignorantiam proponendo, ipsum tamen eum literis nostris ad te duximus remittendum, vt misericordiam inueniat, quam precatur. Inde est, quod fraternitati tuæ per A. s. m. quat. si præfatæ literæ, in quibus fuit falsitas deprehensa, formam de simplici iustitia habuerunt, cùm præsumi non debeat, quod pro talibus literis, quæ de facili possunt à quibuslibet obtineri, fraudem commiserit falsitatis, ab ipso presbytero canonicâ purgatione receptâ, quod conscius non fuerit falsitatis, nec [b] literis illis vsus est, postquam eas falsas esse cognouit, tu ei diuinæ pietatis intuitu officium, beneficiumque restituas, & eum super hoc vlteriùs non molestes: quia sicut iustum est excessus corrigere delinquentium, sic iniquum meritò reputatur, si seueritas pœnæ puniat innocentes.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. in epistolis verò editis Coloniæ *lib.* 2. *fol.* 226. vbi reperitur hic textus prout in præsenti transcribitur, additur *Sipontino Archiepiscopo.*

b *Literis vsus est.*] Alias falsi crimen committeret, iuxta tradita *in cap. ad audientiam.* 2.

CAPVT IX.

Idem *Episcopo Rossen. Archid. Bathonien. & Magistro Vu. de Sancta Fide, Canonico Vubelen.*

EX continentia literarum dilectorum filiorum N. Abbatis sanctæ Crucis de Vualthan, & Magistri Simonis de Suvelle nobis innotuit, quod cùm olim quæstio, quæ vertebatur inter dilectos filios M. Phil. de Ludeleuve, ex vna parte; & Robertum, & Vincentium clericos, ex altera, super Ecclesia de Streton, ipsis, & N. quondam Abbati de Straford. à bonæ memoriæ C. Papa prædecessore nostro commissa fuisset; eodem Abbate pariter, & prædicto Vincentio de hac luce subtractis, prænominati duo iudices, iuxta tenorem rescripti Apostolici procedentes, attestationes, & allegationes vtriusque partis diligentiùs audierunt: tandem cùm renunciatum eis ab vtraque parte fuisset, & secundum allegata definitiua esset sententia promulganda, contra Magistrum P. aduersa pars literas Apostolicas arguit falsitatis, & eas esse falsas sub periculo causæ se firmiter asseruit probaturam, sibi legem imponens, vt à causa caderet, nisi probaret euidentiùs falsitatem: & ne vlterius iudices in causa procederent, Sedem Apostolicam appellauit. Sæpedicto autem Phil. exhibente illum, per quem literas impetrauit, & firmiter promittente, quod eas veras esse probaret, memoratus R. ab eisdem iudicibus requisitus, vt aliquam notam exprimeret falsitatis, propter quam falsas esse literas proponebat, nihil aliud specificare voluit, nisi quod eas falsas dixit, & asseruit à Cancellaria nostra nullatenus emanasse. Supradicti verò iudices ab ipso R. iuratoriâ cautione receptâ, quod accusationem falsitatis prosequeretur, sicut superiùs est expressum, sequentem diem post Dominicam, qua cantatur, *Lætare Hierusalem*, proximò præteritam, ad prosequendum coram nobis appellationem interpositam, vtrique parti terminum præfixerunt. Cæterùm præfatus Rob. in termino prætaxato, ad præsentiam nostram accedens, super falsitate literarum, ac processu negotij, veritate suppresâ, vt dicitur, à nobis ad prædictos iudices literas impetrauit, & nihil prorsus de falsitatis accusatione proponens, à Sede Apostolica furtiuè recessit. Verùm nos literas ipsas, quæ redargutæ fuerant falsitatis, diligentiùs intuentes, nullum in eis signum falsitatis, vel suspicionis inuenimus, nisi paucarum literarum rasuras, quæ nequaquam sapientis animum in dubitationem vertere debuerunt. Ideoque discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquiratis super his diligentiùs veritatem: & si vobis constiterit iamdictas literas à nobis fuisse veritate tacitâ impetratas, & sæpedictum Rob. sese obligasse sub periculo causæ, quod priores literas falsas esse probaret, cùm inter ipsum, & aduersarium suum quæstio personalis agatur, & quilibet abrenunciandi iuri suo liberam habeat facultatem, ipsi Rob.

Rob. super prædicta Ecclesia silentium imponatis: alioquin partibus conuocatis, audiatis causam, & ap. rem. fine debito terminetis. Datum Lateran. XIII. Kal. Nou.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita legitur in qoarta collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. & reperitur textus hic *in lib.* 1. *epist. Innoc. epist.* 400. ex quo regestro literam huius textus restitoo. Casus præseotis textus contigit in Anglia, vbi extat Mooasterium S. Crucis de Balthan, constructum ab Haroldo Rege Anglorum, vt referunt Matthæus Paris. *in Vuillelmo I.* cootinuator Bedæ *lib.* 3. *cap.* 13.

b *Rasuras.*] Quæ attendi debeor, præcipoè si extent io loco suspecto, iuxta tradita *in cap.* 6. *de fide instrum.* 2.

c *Renunciandum.*] Vt probaui latè *in cap. si diligenti, de foro compet.*

TITVLVS XXI.

De sortilegis.

CAPVT PRIMVM.

Ex Pœnitentiali [a] *Theodori.*

IN [b] tabulis, vel in codicibus sorte [c] futura non sunt requirenda, aut nullus in Psalterio, vel in Euangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec diuinationes aliquas in aliquibus rebus obseruare. Quod si fecerit, XL. [d] dies pœniteat.

NOTÆ.

1. a THeodori.] Ita etiam legitor in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & in Pœnitentiali Romano *tit.* 6. *cap.* 7. ita textus hic habetur: *In tabulis, vel in codicibus sorte futura non sunt requirenda, vt nullus in Psalterio, vel in Euangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec diuinationes aliquas in aliquibus rebus obseruare. Quod si feceris X L. dies pœniteat.* Et *cap.* 20. ita habetur: *Requisisti sortes in codicibus, vel in tabulis, vt plures solent, qui in Psalteriis, & in Euangeliis, vel in aliis huiusmodi rebus sortiri præsumunt: Si fecisti, decem dies pœniteas.* Quæ verba etiam refert Burchardus *lib.* 19. *Decreti*: & retineodo illa verba 40. *dies pœniteas*, Papiensis *in* 1. *collect. sub hoc tit. cap.* 2. De hoc Pœnitentiali Theodori, & eius antiquitate egi *in cap.* 3. *de furtis.*

2. b *Tabulis.*] *In talibus*, legitur hac io sexta collectione, sed vtrobique malè; & legendum esse *in taleis*, obseruauit Cironius *lib.* 1. *obseru. cap.* 3. taleæ eoim suot sectiones lignorum, vel præsegmina, teste Varrooe *lib.* 1. *de re rustica.* Vode Nooius Marcel. *cap.* 8. dici ait rustico vocabulo *intertaleare*, idest diuidere, vel excidere ramum ex vtraque parte æqualiter præcisum. Vnde quia in his surculis, & ramis sortes inquirebaotur, ideo rectiùs legendom est, *in taleis.* Morem huoc sortes inquirendi expressit Tacitus *de morib. Germanorum*, his verbis: *Sortium consuetudo simplex: Virgam frugiferæ arbori decisam in surculos amputant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temerè, ac fortuitò spargunt: mox si publicè consulatur, sacerdos ciuitatis; sin priuatim, ipse paterfamilias precatus Deos, cælumque suspiciens, ter singulos tollit, sublatos secundum impressam antè notam interpretatur.* Similem Sinarum diuinationem describit Ioannes Mendoza Episcopus Liparensis *lib.* 2. *Histor. Sinarum, cap.* 4. & Philippinosiom Ignatios *cap.* 8. *Itinerary.*

c *Futura.*] *Furta* legitur in hac sexta collectione, *sed malè*; nam per has sortes Sanctorum in codicibus, & libris sacris non furta inquirebaotur, sed futura requirebantur: quæ lectura suadetor ex verbis sequentibos, ibi: *Nec diuinationes aliquas.* Facit canon 4. Concilij Aquisgrao. celebrati tempore Caroli Magni, prout habetur *tom.* 17. *Concilior. pag.* 45. ibi: *De codicibus, vel tabulis requirendum, & vt nullus in Psalterio, vel in Euangelio, vel in aliis rebus sortiri præsumat, nec diuinationes aliquas obseruare.* 3.

d *Quadraginta dies.*] De hac pœnitentia, & eius forma egi *in cap. accusasti, de accus.*

COMMENTARIVM.

EX hoc canone prout iacet in Pœnitentiali, sequens deducitur assertio: *Sortes in libris, vel taleis pro futuris sciendis non sunt facienda.* Probant textus *in cap. qui diuinationes* 2. *cap. non liceat* 4. CONCLVSIO TRADITVR, AT

PROBATVR. *liceat* 3. *cap. aliquanti* 6. *cap. sortes* 7. *cap. si quis clericus* 9. 26. *quæst.* 5. D. Augustinus *epist.* 119. *Qui de paginis Euangelij sortes legunt, etsi optandum est, vt hoc potiùs faciant, quam vt ad dæmonia consulenda concurrant; tamen etiam ipsa mihi displicet consuetudo, ad negotia sæcularia, & ad huius vitæ vanitatem, propter aliam vitam loquentia oracula diuina velle conuertere.* Concil. Altissiod. *can.* 4. ibi: *Non liceat ad sortilegos, vel auguria respicere, nec ad characteres, nec ad sortes, quas Sanctorum vocant, vel quas de ligno, aut pane faciunt, aspicere; sed quæcunque homo facere vult, omnia in nomine Domini faciat.* Narbon. *can.* 14. Veneticum sub Leone I. *can.* 1. *Ac ne fortasse id videatur omissum, quod maximè fidem catholicæ religionis infestat, quod aliquanti clerici student auguriis, & sub nomine confictæ religionis, quas Sanctorum sortes vocant, diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt, in hoc quicunque clericus detectus fuerit vel consulere, vel docere, ab Ecclesia habeatur extraneus.* Concil. Agath. *can.* 42. & 68. Aurelian. 1. *can.* 32. Brachar. 1. *anathematismo* 9. & 10. Tolet. 4. *can.* 29. Nicolaus I. ad consulta Bulgar. *can.* 77. ibi: *Refertis, quod Græcorum quibusdam codicem accipientibus in manibus clausum, vnus ex eis accipiens paruissimam particulam ligat, hanc intra ipsum codicem condat; & si vndecunque aliqua vertitur ambiguitas, per hoc affirmant se scire posse, quod cupiunt: vos verò consuluistis, si sit obtinendum, an respuendum? Vtique respuendum est; scriptum est enim: Beatus vir, cuius est nomen Domini spes eius, & non respexit in vanitates, & insanias falsas.* Veneticum *cap.* 16. Raphaël à Torre *in* 2. 2. *quæst.* 9. *sect.* 8. *disput.* 3. *dub.* 4. Theophilos *tom.* 15. *in Heter. spir. p.* 2. *punct.* 4. quæ & alia iuris decreta congesserunt Ant. Augustin. *in epit. iur. lib.* 34. *tit.* 5. Basilius Legion. *quæst.* 2. *scholast. in dicto can.* 4. Concil. Altissiod. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Hunnius *in encyclop. iuris, can. tit.* 7. Coruinus *lib.* 4. *aphor. tit.* 29. Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 12. & *de elect. cap.* 3. & *de Republ. lib.* 13. *cap.* 17. *cum duobus sequent.* Simon Maiolus *dier. canicular. verbo Vaticinia.* Azor *lib.* 9. *institut. cap.* 20. *cum sequent.* Balsamon *in can.* 61. 6. *Synodi*, Antonius Syluius Clarus *lib.* 2. *de legibus, cap.* 1. Aloix *ad vitam S. Abruci, tom.* 2. *cap.* 13. Mancinus *de triplici iur. collat. cap.* 122. & 124. Victoria *in relect. de arte magica*, Thomas Delbene 2. *part. de offic. Inquisit. dub.* 225. *sect.* 5. Nouus Notator P. Blesensis *epist.* 30.

5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione. Nam quod à sanctis, & piissimis viris factum legimus, improbare non debemus: sed sancti, & pij viri sæpiùs futura spectabant, & deducebant ex librorum sortibus, vt de se fatetur D. Augustinus *lib.* 8. *confessionum, cap.* 13. & de Diuo Francisco narrat D. Bonauent. *vita illius cap.* 13. è quo D. Antonin. 3. *part. summa histor. titul.* 24. §. 7. sed carptim, & mutilatè desumpsit; sed ille his verbis: *Immissum est eius menti per diuinum oraculum, quod in apertione libri euangelici aperiretur ei à Christo, quid Deo in ipso, & de ipso maximè foret acceptum. Oratione itaque cum multa deuotione præmissâ sacrum Euangeliorum librum de altari sumptum in sancta Trinitatis nomine aperiri fecit per socium, virum vtique Deo deuotum, & sanctum. Sanè cùm in trina libri apertione semper passio Domini occurreret, intellexit vir Deo plenus, quod sicut Christum fuerat imitatus in actionibus vitæ, sic conformis ei esse deberet in afflictionibus, & doloribus passionis, antequam ex hoc mundo transiret, &c.* Alia piorum virorum exempla dabimus infrà. Ergo non rectè in præsenti asseritur, sorte inquirere futura in libris, & codicibus illicitum esse. Augetur primò hæc difficultas ex eo, nam sors consultoria licita est, quando vallatur necessitate, ac debita reuerentia, vt infrà dicemus *in cap. final.* & tamen ordinatur ad cognoscendum quid in futurum agendum sit: ergo sors diuinatoria per librum licita est, quamvis ordinetur ad futura prænoscenda. Secundò fulcitur eadem difficultas, quia quod non est malum ab intrinseco, & secundùm se, aliquando, & cum aliquibus circunstantiis potest reddi licitum: sed sortes diuinatoriæ non secundùm se, & ab intrinseco sunt malæ: ergo cum aliquibus circunstantiis poterunt licitè exerceri. Maior patet, minor autem probatur: tum quia in lege veteri fuerunt licitæ, & ex lege cæremoniali Dei in populo permissæ, & approbatæ, vt in sortibus Ionathæ, Achoris, & Ionæ, quas nedum diuisorias, sed simul consultorias fuisse, post Litam probat Ribera *super Ionam cap.* 1. Inter duos hircos, quorum vnus erat immolandus, alter in desertum allegandus, sors mittebatur, *Leuit. cap.* 16. Terra Promissionis sorte diuisa est inter Israëlitas. *Numer. cap.* 25. Sacerdotalia munera sorte obtingebant, *lib.* 1. *Paralip. cap.* 24. ideoque narrat D. Lucas, sorte obtigisse, vt Zacharias Ioannis pater thura Deo intra Sanctuarium succenderit; & Aaron sorte ad sacerdotium aliis prælatus est, sic Deo iubente *Numer. cap.* 17. Tum denique quia sortitio diuinatoria potest aliquando fieri, non diuinatiuè, idest non vsurpando, quod diuinum est; sed suscipiendo quod est diuinum, idest cognitionem futurorum ex Dei reuelatione inquirendo, & recipiendo. In hoc autem non esse malitiam diuinationis, probat D. Thomas 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. alioquin cuncti Prophetæ in vsu Prophetiæ peccassent, siquidem futurorum cognitionem ex Dei reuelatione susceperunt. Igitur non semper vti sortibus diuinatoriis illicitum est. Tandem fulcitur hæc difficultas ex eo, nam etsi daremus diuinationem per sortem malam esse, non inde sequitur continere speciem sortilegij, seu superstitionis, sed tantum vitij curiositatis, vt docet D. Thomas 2. 2. *quæst.* 167. *art.* 1. asserens committi vitium curiositatis ex ipsa inordinatione appetitus sciendi veritatem, in quantum aliquis studet addiscere ab eo, à quo non licet; sicut illi, qui à dæmonibus aliqua futura perquirunt, quæ est superstitiosa curiositas; quod probat ex D. Augustino *in libro de vera & falsa religione, cap.* 4. ibi: *Nescio an Philosophi impedirentur à fide curiositatis vitio in procurandis dæmonibus.* Et *dicta quæst.* 95. *art.* 2. *in solut. ad* 1. exponens idem Augustini testimonium, ait quod diuinatio pertinet ad curiositatem, quantum ad finem intentum, qui est præcognitio futurorum; sed pertinet ad superstitionem quantùm ad modum operationis. Atqui humani actus sumunt speciem

à

à fine, teste eodem Angelico Doctore 1.2. *quæst.* 1. *art.* 3. ergo huiusmodi diuinatio per sortitionem, non superstitionis, sed curiositatis speciei est.

6. De sortilegiis. Quà dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, sortilegium in genere omnem diuinationis, impietatis, vanitatisque magicæ speciem comprehendere, *cap. si per sortiarias* 33. *quæst.* 1. Petrus Greg. *lib.* 34. *syntag. cap.* 1. Sanchez *lib.* 2. *moral. cap.* 28. Sed propriè & strictè sortilegi dicti sunt à sortibus, cùm sit diuinatio per sortem; indeque sortilegus dicitur, qui per sortes futura prænunciat, aut qui per sortem aliquid eligit, vt Horatius inquit *de arte poëtica*: Et diuina futuri sortilegis non discrepuit sententia Delphis. Fiebat autem olim multis modis sortitio, vt ait Cicero *lib.* 2. *de diuinat.* ibi: *Quid enim sors est? idem propemodum quod micare, quod talos iacere, quod tesseras: quibus in rebus temeritas, & casus, non ratio, & consilium valuit.* Ea enim semper fuit hominum insania, vt suarum rerum euentum ex vanissimis superstitionibus præcognoscere frustra conarentur. Dementia sanè non aliunde profecta, quàm ex veteri illa, innataque auiditate sciendi bonum, & malum, quæ primum hominem ex supremo felicitatis gradu miserè deiecit. Eoque maior, & grauior, quod cùm argumenta suppeterent, quibus sua vanitas, quàm ridenda est, conuinceretur, nec numero pauca, nec intellectu difficilia, adeo sese humana mens tenebris involuit, vt cùm sæpius mendacia deprehenderet, sæpius eidem scopulo, non sine miseranda strage illideretur. Hei quot monstra excogitauit, aut dæmonis astu conficta suscepit, & coluit velut diuina oracula vetustas delusa! cùm eximius eorum Poëta dixerit.

Heu vatum ignaræ mentes!

Hinc diuinatio per terram, Geomantia dicta; per aquam, hydromantia; per aërem, aëromantia; per ignem Pyromantia, *cap. igitur genus* 26. *quæst.* 3. *cap. nec mirum* 26. *quæst.* 5. tandem cleromantia, quæ est diuinatio per sortes, de quibus fusè egerunt Delrius *disquisit. magicar.* 2. *p. ferè per tot.* Petrus Gregor. *lib.* 34. *syntag. cap.* 1. *num.* 11. Torreblanca *de mag. cap.* 22.

Sed vt ad sortes, quas veteres fideles vocabant Sanctorum, vel Apostolorum, perueniamus, in quibus ex Scripturarum inspectione

7. De sortibus Sanctorum. futura prænoscebant, sciendum est, apud Gentiles fuisse sortes, quas Virgilianas vocabant; nam aperto Virgilij, vel Homeri codice, versus, qui primi visui occurrissent, in oraculi omen assumebantur. Meminit harum sortium Ælius Spartianus in Adriano: *Cùm solicitus, inquit, de Imperatoris erga se iudicio Virgilianas sortes consuleret, incidit in hunc locum.*

Quis procul? Ille autem ramis insignis oliuæ
Sacra ferens? Nosco crines incanaque menta
Romani Regis, primus qui legibus vrbem
Fundauit, curribus paruis, & paupere terra
Missus in Imperium magnum.

Et cùm Seuerus Alexander Virgilianas sortes consuleret, incidit in illa verba:

Tu regere imperio populos Romane memento.

Sic sorte mortis suæ diem coniecit. Sic Claudius Macrinus, Gordianus Iunior, & alij Imperatores tempus Regni, vel vitæ agnouerunt, vt referunt Suetonius *in Tiberio*, Lampridius *in Alex.* Lipsius *lib.* 2. *elect. cap.* 12. Huic vanitati Gentilium successit apud Christianos apertio veteris, aut noui Testamenti, quàm vocabant sortes Apostolorum, vel Sanctorum; & ad libri sacri apertionem, vel ad sacræ lectionis auditionem ex sententia inibi occurrente vaticinium captabant. Hac sortitione vsi fuerunt Heraclius Imperator apud Cedrenum; & Romanus Diogenes apud Cuspinianum; Andronicus senior apud Gregoram *lib.* 8. Chramnus filius Regis Francorum apud Gregorium Turon. *lib.* 4. *histor. cap.* 16. ibi: *Positis tribus libris super altare, idest Prophetarum, Apostoli, atque Euangeliorum, orauerunt ad Dominum, vt quid eueniret, ostenderet. Aperto igitur primo omnium Prophetarum libro, reperiunt ex Isaia cap.* 5. *Auferam maceriam eius, & erit in direptionem.* Omnia exactè adimpleta sunt, & subsequuto effectu est comprobatum, non tam fortuitum, quàm diuinitus prouisum. Similia de Clodoueo refert ipse Gregor. Turon. *lib.* 2. *cap.* 27. & ex apertione libri Euangeliorum facta ad agnoscendam diuinam voluntatem, plures didicisse à Deo vocari ad perfectiorem vitam, constat ex exemplis sancti Danielis Stylitæ apud Metaphrastem: sancti Huberti Leodiensis Præsulis apud Surium *tom.* 6. Theodori Alex. apud eundem Surium *tom.* 6. & apud Rupertum *in vita sancti Heriberti*, *cap.* 9. & interdum non aperto vllo libro ingredientes in Ecclesia obseruabant, an verba, quæ legebantur, essent congruentia eorum cogitationi, vt inde vaticinium, seu omen sumerent. Plura de his sortibus Sanctorum cumularunt Theoph. Raynaud. *tom.* 15. *in Heterocl. sacr. punct.* 4. *ad fin. fol.* 277. I. Dartis *in* 15. *dist. fol.* 204. & *in* 26. *quæst.* 2. Christ. Lup. *ad can.* 8. *Synodi*, *cap.* 4. *fol.* 1459.

Verùm quia in hac sortitione Ecclesiæ Patres 8.
superstitionem aliquam adesse agnouerunt, sæ- Decidendi
pius talem vanitatem pullulantem resecare cu- ratio.
rarunt: in Concil. Agath. relato *in cap. aliquanti* 26. *quæst.* 5. Venetico *cap.* 16. Autissiodor. *can.* 4. & aliis suprà relatis pro illustratione conclusionis; & magna cum ratione desumpta ex ipsa definitione diuinationis, quæ teste D. Thoma 2. 2. *quæst.* 95. *art.* 1. nihil aliud est, quàm vsurpare modo indebito prænunciationem futurorum euentuum, quod est proprium Dei, iuxta illud Esaiæ *cap.* 42. *Annunciate quæ ventura sunt, & sciemus quia Dij estis vos.* Ac proinde est graue p..catum, quia teste D. Hieronymo *super Michæam cap.* 3. diuinatio semper in malam partem accipitur: & *artic.* 2. subdit idem Angelicus Præceptor, huiusmodi peccatum diuinationis esse speciem superstitionis, vtpote per illam assumit homo auxilium dæmonum ad aliquid cognoscendum, saltem tacitè eos innocando, quatenus dæmones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, vt mentes hominum implicent vanitate. Quicquid autem procedit ex pacto, seu societate dæmonum, superstitiosum est, teste Diuo Augustino *lib.* 2. *de doctrina Christ. cap.* 20. Vnde Diuus Clemens *lib.* 7. *constitut. Apostol. cap.* 7. dum prohibet hoc genus sortium, ait: *Ducit enim hoc studium ad idololatriam.* Et involui his actibus idololatriam, testantur Tertullianus *lib. de idololatr. cap.* 9. Lactant. Firm. *lib.* 2. *diuin. institut. cap.* 17.

cap. 17. Ideo ergo tam acriter Patres Ecclesiæ increparunt, & improbarunt huiusmodi diuinatorias artes. Norunt enim quàm facilè his studiis addictus animus (ea vis insita est animis nostris, aliquid semper noui faciendi, & cognoscendi) à vera religione abalienetur, & in falsam declinet. Accedit, nam semper superstitiosum est futurum velle prænoscere, vnde prænosci non potest: sed futurorum prænotio non potest haberi à libris, & codicibus: ergo talis diuinatio per sortes superstitiosa est. Vnde rectè in præsenti textu pœnitentia quadraginta dierum iniungitur illis, qui iis vanitatibus dediti sorte futura requirere in tabulis, seu codicibus ausi fuerint.

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex factis sancti Augustini, & Francisci, necnon aliorum piorum virorum, quorum exempla suprà etiam retuli. Nam dicendum est, sanctos illus Spiritus sancti instinctu, & speciali Dei monitione operatos fuisse, vt referunt D. Augustinus, & Bonauentura *locis suprà citatis*. Dum autem interuenit diuina monitio, siue reuelatio, hæc sola sufficit ad honestandum vsum sortitionis consultoriæ; illaque sola præcedente, nihil timendum, accusandumve est. Principes verò, qui hoc sortitionis genere vsi fuerunt, à vitio vanitatis non excusamus, nisi eos bona fides, & ignorantia inuincibilis excuset, vt excusatur Theodota Alexandrina, eo quod nondum erat satis cathechizata in doctrina catholicæ fidei. Et generaliter ad hoc vt vsus sortis consultoriæ licitus sit, duæ desiderantur conditiones. Prima, vt quis id faciat debita cum reuerentia, precibus ad Deum deuotè fusis. Secunda, vt graui necessitate compulsus ad consilium capiendum in spiritali negotio id faciat, vt latè probat Araujo *in qq. moral. de statu ciuili, disput.* 3. §. 5. In præsenti autem agimus de vsu sortis non consultoriæ, sed diuinatoriæ, quæ nunquam licita esse potest. Nec tunc obstat primum argumentum ipsius difficultatis, deductum ex vsu sortis consultoriæ: nam magnum discrimen versatur inter vsum illius sortitionis, & vsum sortis diuinatoriæ: nam sortitio consultoria per se primò non ordinatur ad cognoscendum, quid in futurum contingat; sed solùm ad tollendas dubitationes plerumque occurrentes in progressu humanæ vitæ, quæ hominum industriâ, & consilio decerni non valent; & tunc licitè homines implorant diuinum auxilium per sortes consultorias, vt per eas Deus dignetur indicare, quid sit aut agendum, aut vitandum. Sors verò diuinatoria per se primò ordinatur ad futura prænoscenda, siue occulta dependentia à libero arbitrio, quorum cognitio solius Dei est propria: & ita meritò improbatur ab Ecclesia. Nec obstat secundum argumentum dubitandi rationis deductum ex eo, quod sortitio diuinatoria non sit intrinsecè mala; siquidem in lege veteri permittebatur. Nam respondeo, sortem diuinatoriam dupliciter fieri posse. Primò si fiat diuinatiuè, hoc est cum indebita vsurpatione diuinæ cognitionis, siue inquirendo prænotionem futuri, vnde prænosci non potest; & tunc certum est, talem sortem esse intrinsecè malam, cùm contineat sortilegij, & superstitionis peccatum. Secundò fieri potest non diuinatiuè, sed inquirendo à Deo, & eius reuelatione prænotionem futuri; & tunc verum est, talem sortem non esse intrinsecè malam, vt scitè aduertit Caietanus *dict. quæst.* 95. *art.* 3. & hoc modo in lege veteri sortes exercebantur, non diuinatiuè, sed inquirendo à Deo, & eius reuelatione, quæ futura prænoscere opus erat; quod iam in lege gratiæ non licet. Discrimen assignat Angelicus Doctor *dict. quæst.* 95. *art.* 2. *ad* 3. dicens, quod in noua lege mentes hominum arcentur à temporalium rerum solicitudine; & ideo non est in noua lege institutum aliquod medium, aut cæremonia ad præcognitionem futurorum euentuum de rebus temporalibus. In veteri autem lege, quæ innitebatur promissionibus bonorum terrenorum, erant instituti quidam modi consulandi Deum de futuris ad religionem pertinentibus. Nec tandem obstat vltimum argumentum, cui respondetur, non esse inconueniens eundem actum humanum, seruatâ physicâ identitate, vestiri duabus malitiis moralibus, sicque actus hic sortitionis diuinatoriæ ex fine erit curiositatis, ex modo autem, hoc est cultus indebiti, exhibiti dæmoni, vt magistro, vel instructori, explicitè, vel tacitè inuocato, erit superstitionis malitiâ vestitus, sicut & potest esse simul tentationis Dei, & superstitionis, & curiositatis, vt post D. Thomam docet Araujo *dict. disput.* 3. §. 6. *num.* 8. vnde rectè in præsenti talis sortitio prohibetur non solùm vt curiosa, verùm vt superstitiosa.

Ex suprà traditis lucem accipit textus *in can.* 24. *Concilij Narbonensis*, in illis verbis: *Si qui viri, ac mulieres diuinatores, quos dicunt esse caragios, atque sorticularios, in cuiuscunque domo Gothi, Romani, Syri, Græci, vel Iudæi fuerint inuenti, aut quis ausus fuerit amodò in eorum vana carmina interrogare, & non hoc voluerit annunciare, pro hoc quod præsumpsit, non solùm ab Ecclesia suspendatur, sed etiam sex auri vncias Comiti ciuitatis inferat. Illi verò, qui tali iniquitate repleti sunt, & sortes, & diuinationes faciunt, & populum præuaricando seducunt, vbi inuenti, vel inuenta fuerint, seu liberi, seu serui, vel ancillæ sint, grauissimè publicè fustigentur, & venundentur, & pretia ipsorum pauperibus erogentur.* Vbi difficile est, quid per Caragios intelligant PP. dum eos sorticularios esse affirmant. Et sciendum est, caraxare idem esse ac sculpere, seu pingere: Bearus Theophridus *in floribus epitaph. sanctorum, lib.* 3. *cap.* 7. *Quid eloquar de vetulis summa sanctitatis gloria præditis? quid per tot Phœnix vidit sæcula? Omni carens carie, quarum qualibet stamina, & bastula ab acerbissimo dentium dolore, & lethifera febrium liberant amaritudine, atque earum omnibus simul vtensilibus, dum compendiosa breuitati studeo, quid caraxare possim de singulis specialibus?* Flodoardus *lib.* 3. *hist. Rhemens. cap.* 16. *Quamuis blando sibilo eos quidam caraxare voluerint.* Prudentius *hymno* 10.

10. EXPONITVR CAP. 14. CONCIL. NARBON.

Caraxat ambas vngulis scribentibus
Genas, cruentis & secat faciem notis.

Gregorius Turon. *lib.* 7. *histor. Francor. cap.* 26. *Tune es pictor ille, qui tempore Clotharij Regis per oratoria parietes, atque cameras caraxabat.* Et *lib.* 9. *cap.* 5. *Vasa per domos diuersorum signis nescio quibus caraxat, flexis literarum apicibus in quadrata parietis pagina caraxatis.* Latè probant Vossius *de vitiis sermon. lib.* 4. *cap.* 3. Herman. Hugo *lib. de prima scrib. orig. cap.* 2. Zerda *in aduers. cap.* 40. *num.* 13. Aloix *in not. ad vitam sancti Polycarpi, cap.* 11. Filesacus *lib.* 1. *select. cap.* 14. Vnde *in dict. can.* 24. dum prohibentur diuinationes per sortes, damnantur sorticularij caragi, qui suis picturis, & sculpturis sortes diuinatorias

exercebant iuxta ritus, quos refert Simon Maiol. *dier. canicul. verbo Vatiginia*, de quibus etiam Augustinus Anglorum Episcopus ita ait: *Nam qui prædictis malis, idest caragis, & diuinis, aruspicibus, vel phylacteriis, vel aliis quibuslibet auguriis crediderit, etsi ieiunet, etsi oret, etsi iugiter ad Ecclesias currat, etsi largas eleemosynas faciat, etsi corpusculum suum in omni afflictione cruciauerit, nihil illi proderit, quamdiu sacrilegia illa non reliquerit.* De illis etiam Zacharias Pontifex *epist.* 1. *ad sanctum Bonifacium*, ait: *Hoc & nobis, & omnibus Christianis detestabile, & perniciosum esse iudicamus.* Sanctus Bonaf. *epist.* 132. Illustrant Zerda *in aduers. cap.* 155. *num. finali*, Theoph. Raynaud. *tom.* 10. *tract. de Agno cereo, cap.* 9. *num.* 16.

11\. *Exponitur l. 4. §. ult. ff. de condict. ob turp.*

Ex proximè traditis, ni fallor, exponendus est textus *in l.* 4. *§. ult. ff. de condict. ob turp.* vbi ait Consultus, quod si cuidam ob indicium aliquid detur (indicium enim nuncupatur, quod eo pacto præstatur, vt res mea vbinam sit, indicetur, *l. solent* 16. *ff. de præscript. verbis*, *l. falsus* 33. *§. ergo, ff. de furtis*, *l.* 1. *ff. de proxenet.* Paulus *lib.* 2. *sent. tit. de furtis* 31. *§. ob indicium* 20. Ant. Faber *in ration. ad dict. leg. solent*, & *ad l.* 5. *§. quod si facio, ff. eod. tit.* A. Concius *lib.* 1. *disput. cap.* 14. *&* 15.) vt fugitiuum seruum, vel rem furtiuam indicaret, repeti condictione ob turpem causam non posse. Et huius sententiæ rationem Vlpianus illis verbis assignat: *Nec enim turpiter accepisti.* Non ait, *nec turpiter fecisti.* Indicauit ergo, si mea coniectura non fallitur, illicitam actionem, videlicet astrologicam; nam Astrologos fures indicare, idem Vlpianus supposuit *in l. item* 15. *§. si quis Astrologos, ff. de iniuriis*: & ita docet, eum turpiter accepisse, non tamen fecisse: & per consequens condictionem non competere. Quæ interpretatio suadetur *ex §. antecedenti*, vbi Consultus proposuerat actum verè turpem, sed ob quem pecuniam accipere turpe non est. Improbabile ergo non est, Vlpianum eandem tractationem prosequutum fuisse *in d. §. final.* ac per consequens loqui in eo de actu turpi in facto: quo casu pecunia data condici non potest, *l. qui operas* 3. *ff. de his qui not. infam.*

12\. *Explicatur l. eorum 4. C. de malefic.*

Etiam superiori assertioni opponi potest textus *in l. eorum* 4. *C. de malefic.* vbi Imperator Constantinus iam Christianus ita statuit: *Nullis verò criminationibus implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemiis metuerentur imbres, aut ventis, grandinisve lapidatione quaterentur, quibus non cuiusquam salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficerent actus, ne diuina munera, & labores hominum sternerentur.* Ex quibus verbis expressè constat, maleficiis vti licitum esse pro obtinenda sanitate, aut auertendis fulmine, grandine, seu rubigine ab agris; quia talis ars non in præiudicium tertij, sed in bonum proprium exercetur. Ergo etiam ad furtum inquirendum licebit sortilegio vti. Pro huius textus expositione sciendum est, in eo per remedia humanis quæsita corporibus intelligi carmina quædam, quibus antiquitus & sanguis sisti credebatur, & ægris medela præstari. Apuleius *in apologia*: qui locus maximè huic lucem facit: *Veteres quippe medici* (inquit) *etiam in carmine remedia vulnerum norunt, vt omnis vetustatis certissimus auctor Homerus docet, qui facit Vlyssi de vulnere profluentem sanguinem sisti cantamine. Nihil enim quod ferendæ salutis gratiâ fit, criminosum est.* Hinc etiam illud extat vindiciani Comitis Archiatrorum, cuius hæc de carmine extat sententia.

Gramine seu malis agro præstare medelam,
Carmine seu potius; namque est res certa salutis
Carmen, ab occultis tribuens miracula verbis.

Ammianus Marcel. *lib.* 16. ibi: *Anile incantamentum, quod medicina quoque admisit auctoritas, ad leniendum dolorem adhiberi.* Probat latè Filesacus *de idololatria magica §.* 5. Etiam in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia interpretatur Iacobus Doranius *lib.* 2. *var. cap.* 10. quæ apud rusticos recepta sunt auertendæ grandinis, fulminisque causâ: & ea Palliado refert rusticos contra grandinem panno russo molam cooperire, & nocturnas aues consueuisse cruci affigere: quod etiam expressit Collumela *in libello de cura hort.* vbi ait:

Hacne ruricolæ paterentur monstra salutis,
Ipsa nouas artes varia experientia rerum,
Et labor ostendit miseris, vsusque magister
Prodidit agricolis ventos sedare furentes,
Et tempestatem Thuscis auertere sacris.
Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas
Sanguine lactentis catuli placatur, & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli
Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris:
Vtque Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpe suas sedes præcinxit vitibus albis.

Huiusmodi superstitionum meminerunt Clemens Alexandrinus *strom.* 5. ibi: *Iam verò aiunt magos, qui sunt Cleone obseruantes sublimia nubium, quæ erant grandines, fulgetra canticis, & sacrificiis depellere. Quod si fortè iis quandoque defuerit animal suo cruentatum digito, sacrificant Mantinica quoque Diotima Atheniensibus.* Seneca *lib.* 4. *natural. quæst.* ibi: *Rudis adhuc antiquitas credebat, & attrahi imbres cantibus, & repelli: quorum nihil posse fieri tam palam est, vt huius rei causâ nullius Philosophi schola intranda sit.* Imperator ergo Constantinus, etsi maleficiis vti prohibuerit in præiudicium generis humani *in d. l.* 4. tamen permisit illius artis vsum in beneficium proprium, videlicet salutis recuperandæ causâ, aut tempestatis auertendæ gratiâ, quia nullum damnum inde tertio sequebatur. Sed Ecclesia, quæ pestiferam hanc artem semper abhorruit, vt idololatriâ plenam, absolutè, & semper huiusmodi phylacteriis, & incantationibus, etiam pro pellendis infirmitatibus, & tempestatibus auertendis, sub seueris pœnis vti prohibuit. Martinus Brachar. *in sua collect. can.* 74. *Non licet in herbarum collectionibus, quæ medicinales sunt, aliquas obseruationes, aut incantationes attendere, nisi tantùm cum symbolo diuino, & oratione Dominica, vt tantùm Deus Creator omnium, & Dominus honoretur.* Concil. Arelat. *can.* 5. *Quicunque diuinos præcantatores, phylacteria diabolica, vel herbas, vel succinos, & alios succos suis, vel sibi impendere tentauerint*, &c. Referunt Burchardus *lib.* 10. *Decreti, cap.* 14. Carnot. *p.* 2. *cap.* 58. Concilium Rhotomag. *can.* 4. *Perscrutandum est, si aliquis subulcus, vel bubulcus, siue venator, vel cæteri huiusmodi, dicat diabolica carmina super panem, aut super herbas, aut super quædam nefaria ligamenta, & hæc aut in arbore abscondat, aut in triuio proiiciat, vt sua animalia liberet à peste, & clade, & alterius perdat: quæ omnia idololatriam esse nulli fidelium dubium est; & ideo summoperè sunt exterminanda.* Concil. Ancyran. ex versione Dionysij Exigui *can.* 23. *Qui diuinationem expetunt, & morem Gentilium subsequuntur, aut in domos*

huiusce

huiusmodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica, aut expiandi causâ, sub regula quinquennij iaceant, secundùm gradus pœnitentiæ definitos. Vbi Balsamon notauit, per expiationem significari morborum arte magica propulsionem ab his, qui se ob maleficium vexari prædicabant. Profertur & idem canon à B. Basilio *epist. 3. ad Amphiloch. can.* 83. & variè citatur à Burchardo *lib.* 10. *cap.* 5. Iuone *p.* 2. *cap.* 2. Martino Brachar. *can.* 17. *sua collect.* Rabano *in pœnit. cap.* 23. *addit.* 2. *ad capitul. can.* 18. Vnde constat, quod licèt Constantinus adhuc non plenè in rebus religionis catholicæ instructus permiserit maleficiis vti ad expiationem morbi, vel auertendas tempestates; tamen Ecclesia, quæ omnem idololatriæ speciem magno odio prosequitur, etiam in his casibus maleficiis vti omnino prohibuit, & per consequens nec furti exquirendi causâ astrolabium permisit, *cap. non liceat* 26. *q.* 5. *cap. admoneant* 26. *q.* 7. plura adducit Hothomannus *consil.* 99. *num.* 3. & correctam esse dictam legem 3. per legem sequentem, docuerunt Balsamon *in nomocan. Photij, tit.* 9. *cap.* 25. Filesacus *in cap.* 1. *de offic. ordin.* §. 10.

CAPVT II.

Alex. III. [a] *Gradensi Patriarchæ.*

EX tuarum tenore litterarum accepimus, quod V. Presbyter lator præsentium iuuenili leuitate vsus cum quodam infami ad priuatum locum immundum spiritum inuocaturus accessit. Vnde tu eum, quia propter hoc infamiâ laborat, & factus publicum, & notorium erat, ab officio, & beneficio ecclesiastico suspendisti. Ipse autem coram nobis viua voce proposuit, quòd non ea intentione, quod inuocaret dæmonium, ierat; sed vt inspectione astrolabij furtum cuiusdam Ecclesiæ posset recuperare. Vnde licet hoc ex bono zelo, & ex simplicitate se fecisse proponat; id tamen grauissimum fuit, & non modicam maculam peccati inde contraxit. Et quoniam tutius est in dexteram, quàm in sinistram; & in misericordiam, quàm in seueritatem declinare: ipsum f. t. duximus remittendum, monentes, atque mandantes, vt sibi infra septem dies post harum susceptionem litterarum Ecclesiam cum vniuersis ablatis restituas, & talem ei pro expiatione illius delicti pœnitentiam imponas, quod per annum, & amplius, si tibi visum fuerit; ita tamen, quod biennium non excedat, eum ab altaris ministratione præcipias abstinere, & ex tunc liberum sit ei sacerdotale officium exercere.

NOTÆ.

1. a GRadensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. De hoc Patriarcha nonnulla adduxi *in c. ex litteris* 29. *de offic. deleg.*

COMMENTARIVM.

2. CIrca furta inquirenda non minori superstitione, quàm circa futura prænoscenda vsos fuisse tum Gentiles, tum Christianos constat: nam apud Romanos res furtiua requirebatur in domo aliena per lancem, & licium; vnde furtum conceptum dictum fuit, de quo *in §. furtum, Instit. de obligat. quæ ex delict.* Et quamuis Petrus Pith. *lib.* 1. *aduers. cap.* 1. post Festum credat lance vsum fuisse perquisitorem furti, ne matronarum ipsius domus, & virginum verecundia læderetur, quia ea tectus perquisitor domum ingrediebatur; quod meritò dubitauit Scaliger, quomodo fieri posset: quare Cuiacius *ad l.* 6. *& 7. ff. famil. ercisc.* rectè notauit, lancem non opponi oculis solitam fuisse, sed in ea ferri præmium indicij; verius tamen est adeo liciis discoloribus lancem tenentibus, & ad quædam verba prolata se circumagentibus veteres detulisse, vt furta quæ ea ratione conciperentur, hoc est detegerentur, inter manifesta numerarent: inerat enim olim tam in lance, quàm licio superstitio; & vtrumque incantationibus, & sortilegiis seruiebat. De licio notum est ex Ouidio *lib.* 2. *Faster.* vnde Plinius *lib.* 28. *nat. hist. cap.* 2. in illis verbis: *Vestales nostras hodie credimus nondum egressa vrbe mancipia fugitiua retinere in loco precatione.* Emendat Pignorius *in tractatu de seruis, cap.* 16. & legit, *Licio precationis.* De lance idem probat Balsam. *in can.* 61. *Synodi* 6. notatum Cironius *in præsenti*, Basil. Legion. *q.* 2. *scholast. in can.* 4. *Concilij Altissiod.* Etiam veteres alio modo furem perquirebant, forte videlicet ex pane confecta, vt probat Martin. Delrio *lib.* 4. *disquisit. magicar. cap.* 2. *q.* 2. *sect.* 1. vbi adducit illud Horatij *epist.* 1. *ad Fuscum.*

Atque sacerdotis fugitiuus liba recuso.

Et ait: *Cùm in seruis furti suspicio habetur, ad sacerdotem ducuntur, qui crustam panis carmine infectam dat singulis; quæ cùm hæserit gutturi, manifesti furti reum asserat.* Notauit etiam Basilios *in d. can.* 4. *Concilij Altissiod.* Vnde etiam in Ecclesia olim vsus fuit requirendi furta per Eucharistiam, *cap. sæpe* 2. *q.* 5. vbi ex Concilio Vvormaciensi ita cauetur: *Sæpe contingit, vt in monasteriis furta perpetrentur, & qui hæc committant, ignorentur: idcirco statuimus, vt quando ipsi fratres de talibus se purgare debuerint, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo, cui ipse Abbas præceperit, præsentibus fratribus; & sic expletâ Missâ omnes communicent in hæc verba: Corpus Domini sit mihi ad probationem odij.* Illustrat Theophil. *in oplothec. de calumn. sect.* 3. *cap.* 2. *quæst.* 3. Gretherus *de cruce lib.* 2. *cap.* 21. Hothomanus *de feud. cap.* 44. Lindembrog. *in glossar. verbo Iudicium*, Martin. Delrio *lib.* 4. *disquis. magic. cap.* 4. *q* 3. *sect.* 2. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 34. *num.* 13. Item & fur detegebatur per sortem, vt ex Concilio Hibernensi refert

Egbertos Archiep. Eboracen. *in excerptis*, *can.* 73. ibi: *Si quis furatus fuerit pecuniam ab Ecclesia, mittatur sors, vt aut illius manus abscindatur, aut in carcerem mittatur, diu ieiunans, & gemens, & reddat integrum quod abstulit, aut peregrinus abiiciatur, & restituat duplum.* Vsitatior tamen, nec adhuc nostris sæculis omnino apud homines sceleratos, seu ignaros Inusitata fuit inquisitio furti per inspectionem astrolabij, idest situm stellarum, & obseruationem motuum ipsarum, dum furtum commissum fuit. Fuerunt enim plures ex Philosophis, & Medicis, qui omnes humanas operationes tribuunt stellarum influentiis, immò & eas illo miro ordine collocatas asserunt, vt earum aspectu omnia futura prodantur, & tanquam in libro legantur, vt docuerunt Cardanus *lib.* 14. *de varietate*, *cap.* 68. Bernardus Batin. *de arte magie.* Nicolaus Tribet. *de fato*, Iacobus Scol. *in applicat. astrolog. ad medic.* Lucius Belancius *in q. de astrolog.* & alij relati à Pellicer. *in notis ad Gongoram, in fabula Pyrami*: qui malè pro sua sententia adducunt D. Augustinum *lib.* 2. *cap.* 21. *contra Manichaos*, ibi: *In illa perspicuitate corporum cælestium non omnes anima nostra motus ita latère, vt non aliquando se quis in facie, & oculis exerat.* Verùm hæc sententia omnino damnata est, & etiam astrologia iudiciaria improbata, tam in sacra pagina, quàm in vtroque iure, ciuili, & canonico: & in sacra Scriptura *cap.* 19. *Leuit. Deuteron. cap.* 18. *Isaia cap.* 47. *Sophonia cap.* 1. *Ieremia cap.* 10. *Sapientia cap.* 9. *lib.* 1. *Regum, cap.* 28. *lib.* 4. *cap.* 23. D. Paulus *ad Galatas cap.* 4. Iure canonico *in cap. illud* 6. *cap. sed & illud* 9. 26. *q.* 2. *cap. consuluisti*, *cap. sciendum*, *cap. igitur*, 26. *q.* 3. *cap. non statim*, *cap. non licet*, 26. *q.* 5. *cap. legimus*, §. *sed contra*, *cap. qui de mensa* 11. 37. *dist. cap. infames* 17. 6. *q.* 1. Iure ciuili, *l.* 4. *C. de malef. l.* 6. *eod. tit. l.* 1. §. *medicos*, *l. sacculary*, *ff. de extraordin. crimin. l.* 4 §. 1. *ff. famil. ercisc. l.* 15. § *si quis astrologos* 13. *ff. de iniur.* Paulus *lib* 5 *sentent. tit.* 21. & *tit.* 23. *Nouella* 63. *Leonis*, *l. nemo*, *C. de Episc. aud.* Iure Regio *leg.* 1. *tit.* 27. *partit.* 3. *l.* 5. *tit.* 1. *lib.* 8. *recopil.* & improbarunt Sanctus Cyrillus *homil.* 14. *in Pascha*, Theodoretus *q.* 15. *in Genesim*, Ambrosius *lib.* 4. *hexaëm. cap.* 4. D. Augustin. *lib* 4. *de ciuit Dei*, *ex cap.* 1. *vsque ad* 12. & *lib.* 2. *de doctrin. Christ. cap.* 21. & alij Ecclesiæ Patres, quos congerunt Pellicer. *vbi supra*, Kochier *in faco hist. cent.* 2 *cap.* 29. P. Pinto *in spicileg tract.* 1. *cap.* 14. & 59. Thomas Braduar. *lib.* 2. *de causa Dei*, *cap.* 3. & *lib.* 3. *cap.* 12. Picus Mirandul. & Bulengerus *lib.* 2. *de diuin.* Suarez *tract.* 3. *de relig. lib.* 2. *cap.* 11. Sanchez *lib.* 2. *summa*, *cap.* 38. *à num.* 27. Salas *in* 1. 2. *tract.* 5. *dist.* 2. & de huiusmodi astrologia in perquirendis rebus amissis loquuntur canones 23. Concilij Ancyr. *Qui diuinationes expetunt, & mores Gentilium subsequuntur, vel in domos suas huiusmodi homines introducunt exquirendi aliquid arte magicà*, &c. & 15. Synodi 6. Trul. Et hodie in sanctæ Inquisitionis Tribunalibus proceditur ex Bulla Sixti IV. contra profitentes astrologiam iudiciariam. In præsenti autem textu per annum tantùm suspenditur clericus per astrolabium furtum requirens, quia non ex dolo, sed ex simplicitate fecit; alioquin ab omni ordine sacro deponendus erat, beneficio priuandus, & in monasterium pœnitentiæ peragendæ causâ detrudendus erat, *cap. si quis Episcopus* 26. *q.* 6. docuerunt Balboa *in cap.* 3. *de re iudic. num. final.* Abbas *in præsenti*, *num.* 4. Grillandus *de sortileg. q.* 11. *num.* 3. Raphaël à Torre 2. 2. *q.* 96. *art.* 4. & hodie qui hoc facit, etiam bonâ fide, pœnâ arbitrariâ punitur. Abbas *in cap.* 1. *hoc tit.* Grillandus *de sortileg. q.* 11.

CAPVT III.

Honorius III. *Capitulo* [a] *Lucanensi.*

ECclesiâ vestra nuper Episcopo destitutâ, sicut comperimus, conuenientes in vnum, vt de futuri tractaretis [b] electione Pontificis, circa modum electionis diuersos incipientes habere tractatus, vnum tandem elegistis ex vobis per sortem, qui tres elegit auctoritate vestra, per [c] quos vice omnium Lucanensi prouideretur Ecclesiæ de Pastore, quorum duo tertium [d] Magistrum Ricardum scilicet elegerunt, quod expresè licebat eisdem secundùm traditam à vobis omnibus potestatem. Procuratoribus igitur vestris super his in nostra præsentia constitutis, nos tali examinato processu, licèt notâ non careat, quin immò multâ reprehensione sit dignum, quòd sors in talibus interuenit: propter prærogatiuam tamen morum, & literas Magistri R. concanonici vestri, in quem vota vestra Ecclesiæ vestræ præficiendum Episcopum concurrerunt, & affectionem, quam ad eandem habemus Ecclesiam, electionem celebratam de ipso ad gratiam [e] confirmationis admittimus, sortis vsum in talibus perpetuâ prohibitione damnantes.

NOTÆ.

a. LVcanensi.] ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* De Ecclesia Lucanensi, seu Lucensi Italiæ egi *in c.* 18. *de præscript.*

b *Electione Pontificis.*] Nam his temporibus Honorij III. electio Episcoporum spectabat ad Canonicos Ecclesiæ vacantis, vt adductâ temporum serie, & distinctione probaui *in cap.* 2. *de elect.*

1. c *Per quos vice omnium.*] Triplex est eligendi modus, per scrutinium videlicet, compromissum, & inspirationem, *c. quia propter*, *de elect.* latè probant Petrus Greg. *de elect. cap.* 3. Azor *p* 2. *instit. lib.* 6. *c.* 14. Iul. Lauor. *de elect. tit.* 4. *c.* 21. Præsens textus spectat ad secundum modum electionis, per compromissum videlicet, quæ celebratur cùm vni videlicet, vel pluribus eligendi potestas cómittitur, *c. sacrosancta*, *de elect.* quorum iudicio standum omnino est, nisi indignum eligant, *c. causam* 8. *de elect.* vbi probaui. Ad hunc electionis modum peruenitur maximè

cum

cùm multitudo eligentium sibi ipsi negotium facit, iuxta D. Gregorij consilium *lib. 2. epist 15.* & in præsenti etiam electio per scrutinium facienda erat à tribus electoribus virtute compromissi nominandis. Nec nouum est in iure canonico, vt electio partim fiat per scrutinium, partim per compromissum, vt *in cap. si qui 23. de elect. in 6. cap. cùm olim 7. de arbitr.* notauit Petrus Gregor. *de elect. d. cap. 3. num. 4.*

2\. d *Duo Magistrum R.*] Similis casus refertur *in cap. cùm in iure, de elect.* Sed si ex tribus compromissariis duo Rodericum elegerunt, ad quid specialiter Honorius meminit potestatis in compromisso datæ, cùm electus à maiori parte compromissariorum ritè electus crederetur, etiamsi tertius eum non eligeret, cùm in præsenti casu adducta non fuisset clausula, vt omnes eligerent? Sed dicendum est, in præsenti casu elegisse compromissarios vnum ex ipsis compromisso comprehensum, quia ita cautum erat in ipso compromisso, nam licèt alias verum sit, electores non posse seipsos eligere, *cap. final. de instit. cap. Cumana, de elect.* tamen in electione per compromissum licitum est vni ex compromissariis electioni à exteris de se factæ consentire. Differentiæ ratio ex eo prouenit, nam in electione per compromissum electio incipit ab omnibus electoribus, & tantùm perficitur à compromissariis: at electio per scrutinium ab iisdem incipit, & perficitur. Vnde in ea nemo potest se eligere. Hoc tamen non procedit quando vnicus est compromissarius, vt docuit Barbosa *in d. cap. cùm in iure*; qui rectè ampliat hanc doctrinam ad casum, in quo talis facultas non sit expressa ex compromisso; dum tamen non sit adempta, quæ iure communi competit, *ex dicto cap. cùm in iure.*

3\. e *Confirmationis admittimus.*] Sed confirmatio propriè cadit supra actum validum, & ita ratione confirmationis non nouum ius, sed antiquum conseruatur, *cap. quia 5. de concess. prebend. cap. ex parte 13. de V. S. cap. cùm dilecta 4. de confirm. vtili, cap. licèt, de crimine falsi.* Ergo in præsenti casu non poterat confirmari electio, quæ nulla fuerat, sed potiùs firmari, & validari ab ipso Pontifice. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, quod licèt Panormitanus in præsenti, *num. 5.* asseruerit electionem compromissarij in præsenti specie nullam fuisse, vtpote celebratam contra textus dispositionem *in cap. quia propter, de elect.* veriùs tamen Sanchez *lib. 2. summa, cap. 38. n. 85.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 2. cap. 12.* Gibalinus *tom. 2. de negot. lib. 4. c. 9. artic. 8.* asseruerunt electionem compromissarij sorte factam à Capitulo Lucanensi iniustam, ac reprehensione dignam fuisse; non tamen irritam, quia *in d. cap. quia propter,* præscripta fuit forma seruanda in ipsa electione Episcopi, non verò in electione compromissarij; vnde etsi electio Episcopi Lucanensis per sortem facta nullius momenti esset, vtpote celebrata contra formam præscriptam *in d. cap. quia propter*; tamen electio compromissarij per sortem facta valida fuit, licèt iniusta, & illicita; & ideo egebat gratiâ Romani Pontificis confirmationis.

COMMENTARIVM.

4\. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. EX hac Honorij III. Decretali communiter sequens deducitur assertio: *Electio ecclesiastica per sortes fieri non debet.* Probant eam textus *in cap. aliquanti, cap. sortis, cap. si quis clericus 26. q. 3. cap. non statim, cap. non exemplo, cum sequent. 26 q. 2. cap. quia propter, de elect. l. 47. C. de Episc. aud.* D. Thomas 2. 2. q. 95. *art.* 8. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Petrus Gregor. *de elect. cap. 3. & lib. 34. syntag. cap. 5. & de repub. lib. 9. cap. 14. & 15.* Baronius *in apparatu, num 69. 71. & 74. & anno 34. n. 23. & anno 44 num. 88.* Turrianus *in explanationibus D. Clementis lib 8. cap. 5.* Torres *de relig. tom. 1. q. 95. art. 8. dubio 1.* Delrio *disquisit. lib. 4. cap. 4. q. 1.* Arniseus *lib. 2. de republ. cap. 2. sect. 4* Azor *p. 1. instit. lib 9. cap. 12.* Iul. Lauor. *var. lucub. tit. 4. cap. 20. ex num. 33.* Suarez *tom. 3. de relig. lib. 2. de superst. cap. 12.* Sanchez *lib. 2. in Decal. cap. 38. num. 21.* Barbosa *tom. 6. in select. ad hunc textum, & in cap. secundum 26. q. 2.* Salmutius *ad Pancirol. lib. 1. tit. 44.* Lindembrog. *in glossar. verbo Sors,* Torreblanca *de magia cap. 22.* Cohel. *in not. Cardinal. cap. 16. priuileg 1.* Mancinus *de triplic. iuris collat. cap. 157.* Gibalin. *de negot. tom. 2. lib. 4. cap. 9. art. 8.* Luna, & Arellanus *lib. 5. singul. antinom. 6.* Cabr ros *de mem lib. 2. cap. 5.* Scombotnerius *lib. 1. polit. cap. 2.* Araujo *in qq. moral. de statu ciuil. disput. 3.* Pantoja *in l. final. C. de aleat. num. 24.*

Verùm hæc assertio difficilis valde redditur sequenti iuris consideratione, nam per sortem diuina agnoscitur voluntas; siquidem vt dicitur *in cap. 16. Prouerbiorum: Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur.* Vnde ea D. Augustini diffinitione *in cap. sors 26. q. 1.* ait: *Sors non aliquid mali est, sed res est in dubitatione humana diuinam indicans voluntatem.* Vnde sortium vsus, tam in iure diuino, quàm ciuili valde vsitatus fuit, vt constat ex *cap. 26. Numerorum, cap. 7. Iosue,* vbi sorte detectus fuit Acham. Sic etiam captus fuit Ionathas *lib. 1. Regum, cap. 14.* & deprehensus fuit Ionas, qui fugit à facie Domini, *cap. 1. Ion.* Sic sorte exiit Zacharias, vt incensum poneret in altari, *cap. 1. Luca.* Iure ciuili Romanorum dignitates omnes per sortem dabantur; Consules enim sortiebantur, vter ædes Diis dedicaret. Liuius *lib. 2.* Comitia ex sorte habebantur. Liuius *lib. 5. decad. 4.* Censores inter se sorte comparabant, vter eorum lustrum conderet. Varro *lib. 5. de ling. Latina.* Facitque Cicero *ad Quintum fratrem, lib. 2.* ibi: *Sententiam dixit, vt ipsi Iudices per Prætorem vrbanum sortirentur.* Et *lib. 1 ad Atticum: Senatus decreuit, vt Consules Galliam sortirentur.* Et *lib. 1. epist. ad Lentulum: Si licitum esset legem curiatam ferre, sortiturum esse cum collega prouinciam.* Et *2. in Verrem.* Virgil. *lib. 8. Æneid.* 5. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

Ocyus incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti.

Et 4. *Georg.*

Sunt quibus ad portas cecidit custodia sorti.

Plinius etiam huiusmodi consuetudinem in Panegyr. ad Trajanum referens, ait: *Sors, & vrna iudicem assignat.* Similiter in iudiciis, & sententiis proferendis sortibus vtebantur, vt constat *ex l. is cùm ambo 14. ff. de iudiciis, l. 2. C. commun. de legat. l. Iudæi 8. C. de Iudæis, l. denunciasse, § final. ff. ad leg. Iul. de adult. l. si quæ sunt 5. ff. famil. ercisc. l. quotiens, C. de priuil. scholar. lib. 12. l. generaliter 24. § quid ergo, ff. de fideicommiss. libert. l. 2. C. quando, & quibus quarta pars, l. 19. § 1. ff. quæ in fraud. credit. Nouel. 162. cap. 3. § optioni, Instit. de legat.* Petrus Gregor. *lib. 34. syntag. c. 5. & de elect. cap. 3.* Scipio Almir. *ad Tac. lib. 20. dissert. 1.* Borel. *in summa decis. tit. 33. à num. 185.* Lattea *decis. 45. a num. 26.* Buleng. *lib. 2. de diuinat. cap. 1.* Vela *tom. 1. decision. decis. 4. n. 77.*

Et virgo Vestalis apud ipsos sorte eligebatur. Gellius *lib.* 1. *noct, cap.* 12. Lipsius *de Vesta & Vestal. cap.* 6. latè illustrant Mancinus *d. cap.* 157. Auendaño *d. lib.* 2. *de metu, cap.* 5. Ergo & electi nes ecclesiasticæ sorte similiter fieri possunt, præcipuè cùm adeo proprium sit clericos sorte eligi, vt inde clerici dicti sint, quasi sorte dati, *cap. cleros*, 21. *dist.* Illustrant Aleiatus *lib.* 4 *parerg. cap.* 14. Vvadingus *in notis ad opera D. Franc.* *cap.* 13. Hallier. *de sacris elect. lib.* 1. *cap.* 1. Ergo non rectè in præsenti docetur, electiones ecclesiasticas per sortem fieri non debere.

6. SORS QUID? Quia dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, sortem in iure, & apud bonæ notæ auctores variè accipi. Aliquando pro fortuna, seu statu alicuius, vt in *psalmo* 36. ibi: *In manibus tuis sortes meæ.* Et in *l. final. C. de spectac.* Frequenter pro prima, & capitali pecunia, quæ in societatem, seu contractum confertur, *l. acceptam, C. de vsuris, cap. conquestus, eod. tit.* Sic Terent. *in Adelph.* ait: *Hei mihi, etiam de sorte nunc venio in dubium.* Idest de pretio, quo empta fuerat fidicina. Accipitur etiam pro fato. Virgilius *lib.* 3. *Æneid.*

Hic exitus illum sorte tulit.

Et pro iudicio. Idem Virgil. *lib.* 6. *Æneid.* ibi:

Nec vero hæ sine sorte datæ, sine iudice sedes.

Accipitur quandoque pro progenie, seu genealogia, vt apud Ouidium *lib.* 6. *Fastor.*

Si genus aspicitur, Saturnum prima parentem Feci, Saturni sors ego prima fui.

Veruntamen specialiori, & vsitatiori modo accipitur pro inquisitione fortunæ, siue diuinæ prouidentiæ de aliquo contingenti, humanoque euentu, vel pro signo dato, per quod distinguantur res confusæ ad inuicem: qua in acceptione sors definitur à D. Thoma *in epist. ad Ephesios: Exquisitio diuina prouidentia de aliquo contingenti, & humano.* Et *opuscul.* 25. *art.* 8. & 22. *q.* 95. ait: *Sors est inquisitio occulti excedentis humanam industriam, per aliquid a nobis factum de rebus humanis ad nos pertinentibus.* Facit D. Gregorius *in lib.* 1. *Regum, cap* 14. ibi: *Qui sortes mittunt, per visibilium rerum coniecturas latentia sæpe deprehendunt.* Quam definitionem, & alias explicant plura de his sortibus adducentes Summistæ *verbo Sors*, Martio. Delrio *disquisit. magic. lib.* 4. *cap.* 2. *q.* 7. *sect.* 3. Magist. Torre *tom.* 2. *de relig. q.* 95. *art.* 8. Araujo *d. disput.* 3. *de statu ciuili, per tot.* Gibalin. *d. cap* 9. *art.* 8. Beyerlinch. *tom.* 7. *in theatro, verbo Sors.*

7. SORTIUM DIVISIO. Deinde sciendum est, sortes ex parte finis, ad quem sortitio ordinatur, diuidi in sortem diuinatoriam, consultoriam, & diuisoriam. Diuinatoria est, per quam intendimus futura prænoscere, de qua, & eius malitia egi suprà *in cap.* 1. & plura tradit Delrio *lib.* 4. *disquisit. magic. cap.* 2. *q.* 7. *sect.* 3. Bulenger *in opusc. lib.* 2. *de sort. cap.* 1. Consultoria est, quâ consulimus, quid agendum sit, in qua sors succedit loco consilij, & eam vrgente necessitate, & cum debita reuerentia, precibus ad Deum deuotè fusis licitam, esse suprà probaui *in cap.* 1. & latè docuerunt Martinus Delrio *dict. lib.* 4. *disquisit. cap.* 2. *q.* 7. Araujo *d. disput.* 3. *§.* 5. *per totum.* Origenes *homil.* 3. *in Iosue.* Sors diuisoria est, per quam res quæ in confuso est, diuiditur: & hæc licita est concurrentibus quatuor circumstantiis. Prima vt euentus sortis expectetur à Deo, non à dæmone, nec ab astris, fato, aut fortuna: secunda, vt sors fiat simplici animo, & cum debita reuerentia, sine admixtione alicuius superstitionis, vel abusu rerum sacrarum, seu sacræ Scripturæ. Tertia est, vt illi, qui sortiuntur, æquali iure nitantur, aut æquali sint digni pœna. Quarta est, quod præcipua intentio sortientium non sit inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, sed tantùm litium, discordiarum, sine inuidiarum ablatio; & per defectum cuiuslibet conditionis ex his certum est sortitionem illicitam reddi ob iniustitiæ periculum, vt latè prosequitur Suarez *lib. de superstit. cap.* 12. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 38 *à num.* 50. Serarius *in cap.* 7. *Iosue, q.* 19. & 20. Sed diuerso malitiæ gradu, nam si euentus sortis expectetur à dæmone, erit superstitiosa per expressum pactum cum dæmone: si verò ab astris, & fato, est superstitiosa per pactum implicitum. Similiter si à fortuna expectetur, accipiendo fortunam prout Gentiles censent esse quendam Deum, esset idololatrica sortitio: intellectâ autem fortunâ iuxta Philosophos Christianos pro collectione causarum secundarum occultarum, & per accidens conuenientium cum subordinatione ad diuinarum prouidentiam, aut nullum, aut tantùm peccatum veniale est. Deinde per defectum secundæ conditionis erit quoque peccaminosa sortitio, iuxta qualitatem irreuerentiæ; aut mortalis, si magna; aut venialis, si parua fuerit irreuerentia. Per defectum etiam tertiæ conditionis redditur sortitio improdens, sine irrationabilis, & iniusta, quia fit cum periculo communis boni, & læsione iustitiæ, atque cum damno tertij, vt probat Caietanus *in summa, verbo Sors.* Tandem per defectum quartæ conditionis redditur sortitio peccaminosa peccato vanitatis, quia caret debito fine. Etenim finis non debet esse inquirere voluntatem Dei modo extraordinario, eo quod iste modus est omnino incertus, vtpote nulli Dei promissioni innitens; sed lites, querelas, inuidias, aut discordias auferre, iuxta illud Salomonis prouerb. *Contradictiones comprimit sors.* Manet ergo, his iustis conditionibus, licitas esse sortes diuisorias, & ita eas apud varias gentes receptas fuisse, vt de Græcis refert Homerus *Iliade* de Vandalis Franzius *lib.* 1. *Vandalia, cap.* 17. de Germanis Cæsar *lib.* 1. *de bello Gallico*: de Venetianis Hadrianus Barlan. *de Ducibus Venet.* de Siculis, & aliis Scombornerius *d. lib.* 2. *cap.* 2.

Quibus ita animaduersis, & in medium præfactis, apparet iam vera ratio præsentis decisionis, & quare Honorius III. improbauerit electionem ecclesiasticam factam à Capitul Lucanet si. Nam cùm iudicium sortis sit valde periculosum, vnde illud iudicium fortunæ dixi. Cicero *lib.* 2. *de diuinat.* quem, & alios refert Beyerlinch *in theat. vitæ hum. verbo Sors*, perquàm absurdum est, & à disciplina ecclesiastica alienum, vt in electionibus ecclesiasticis & de Prælatis Ecclesiæ [illegible] dis, vbi merita debent ponderari, & [illegible] virtutes pensari, iudicio fortunæ hoc totum committatur, quæ sæpe indignos promouet, & dignos præmit, vt eleganti carmine cecinit ille. 8. TRADITUR RATIO DECIDENDI.

O fortuna potens, quam variabilis!
Euertisque bonos, erigis improbos
Fortuna immeritos auget honoribus.

Breuiùs Seneca *in Herc.* [illegible]

Fortuna viris inuida fortibus.
Quam non æqua bonis præmia diuidis!

Facit Tacitus *lib.* 3 *annal.* vbi inquit: *Nam Augustus*

Augustus permisit Senatui deligere Praefectos. Deinde ambitu suffragiorum suspecto, sorte ducebantur ex numero Praetorum, qui praeessent; nec id diu mansit, quia sors deerrabat ad parum idoneos. Inde nullum iudicium, nulla electio iustitiae adaequata in talo, siue in sorte inesse potest. Inde Plautus *in Casina*, ait: *Nam si sic nihil impetrare potero, saltem sortiar.* Meritò ergo Honorius III. in electionibus ecclesiasticis, in quibus sedulò, & sedulò ponderari debent merita, & virtutes candidatorum, omne genus sortitionis improbauit, ne fortunae iudicio negotium ita graue committatur. Vnde infertur cum Sanchez *lib. 2. summa, cap. 38.* Gibalmo *d. cap. 9. art. 8.* praesentem Honorij prohibitionem non extendi ad lites ecclesiasticas circa beneficia, aliasque similes causas, quae poterunt dirimi sorte, si alia commodior ratio non appareat, quia Honorius de solis electionibus loquitur, quae non fiunt quando lis de illa sorte dirimitur. Nec is, cui ille obuenit, capit beneficium vi sortis, sed prioris electionis, cuius dumtaxat impedimentum à collitigante positum tolli tur per sortitionem, & eius antea dubium, & incertum firmatur, ac declaratur, tum cessione aduersarij, tum iudicis auctoritate. Dubitari solet, an haec prohibitio locum habeat cùm duo aequalibus suffragiis ad praebendam, seu Praelaturam electi sunt, nec facile potest controuersia dirimi, nisi committatur sorti, praecipuè cùm vterque consentiat, nec periculum adsit eligendi indignum, cùm vterque dignus iudicatus sit; immò non fiat sortitio ad electionem, sed ad illius dumtaxat determinationem? Et licitè fieri posse censuit Glossa *in summa, verbo Sors 26. q. 2.* negant tamen pluribus relatis Castropalao *tract. 1. disput. 1. punct. 6. num. 6.* Sanchez *d. cap. 38. num. 74.* Gibal. *d. cap 9. art. 8.* ea ratione moti, quia cùm nondum existat electio quandiu eligentium vota aequalia sunt, si declaratio illius aequalis committatur sorti, reuera electio fiet per sortem; immò dici nequit, vtrumque hunc candidatum fuisse iudicatum dignum à Capitulo, sed quemque à media parte Capituli, quod non censetur, nec dicitur agere, nisi maior pars agat. Quare rectiùs eo casu poterit superior cogere Capitulum, vt intra certum tempus conueniant de aliquo eligendo: quod si non fecerint, elapso tempore eo ipse eligat, vt consuluit Glossa *in cap. vlt. vers. Nec teneamur, de rescript. in 6.* licèt in aliquibus Ecclesiis consuetudine introductum sit, vt hoc casu praebenda sortiatur.

9. *Dissoluitur obiectandi ratio.* Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, & deducta ex variis sacrae paginae locis, in quibus agitur de sortibus diuinis, quas etsi diuinitus temperatas fuisse dubium non sit, tamen monente D. Hieronymo *in cap. 1. Iona*, temerè non debent in exemplum trahi, cùm priuilegia singulorum non possint legem facere communem. In aliis verò suris ciuilis fragmentis, & Authoritum testimoniis proponitur alterum sortis genus politicum, quando causa litium declinandarum, haereditates, spolia, & alia bona iis, ad quos pertinent, spontaneo consensu sortium decreto se submittentibus distribuuntur, vel cùm dubia res quaevis sorti decidenda committitur, vel cum dignitates, officiaque secul... sortitioni efferuntur: quod apud varias gentes receptum fuit, & hodie in variis communitatibus obseruatur, dum inter aequaliter dignos sorti officium committitur, cùm talis sors non contineat iniustitiam, cùm inter aequaliter dignos fiat: at verò in praesenti agitur de electione ad dignitates ecclesiasticas, in qua maior diligentia adhiberi debet, immò & seruari forma praescripta *in cap. quia propter, de elect.* in qua nulla electionis per sortem faciendae mentio fit; & ideo in dignitatibus ecclesiasticis electio per sortes prohibita est, non autem in officiis saecularibus. Nec obstat, quod diximus, clericos à sorte dictos esse: quia sors illa pro haereditate Domini accipitur, ad quam peculiariter clerici delecti sunt, iuxta eundem D. Isidorum *in dicto cap. lecros*.

Sed suprà traditis apertè opponitur textus in Concilio Barcinon. *can. 3.* in illis verbis: *Hoc etiam innouandum, custodiendumve in omnibus sancta statuit Synodus, vt secundum priscorum canonum constituta, vel synodalium epistolas Praesulum praemonentes, nulli deinceps laicorum liceat ad ecclesiasticos ordines, praetermisso canonum praefixo tempore, aut per sacra regalia, aut per consensionem Cleri, vel plebis, vel per electionem, assensionemque Pontificum, ad summum sacerdotium aspirare, ac prouehi. Sed cùm per canonum constituta tempora ecclesiasticos per ordinem speciali operi desudando probare vita adminiculo militante conscenderit gradus, ad summum sacerdotium, si dignitati vita responderit, auctore Domino prouehatur. Ita tamen, vt duobus, aut tribus, quos antè consensus Cleri, & plebis elegerit, Metropolitani iudicio, eiusque Coepiscopis praesentatis, quem sors praeeunte Episcoporum ieiunio, Christo Domino terminante monstrauerit, benedictio consecrationis adcumulet. Aliter deinceps, quod absit, praesumptum, & ordinatores, & ordinatos proprij honoris depositio subsequatur.* Ex quibus apertè deducitur, Episcopos per sortem eligi posse: nec interest, quod duo, aut tres eligi iubentur, vt deinde sortiatur inter eos, quis gradu, & dignitate Episcopi fungi debeat; quia tunc adhuc reuerà electio sorte celebratur. Pro cuius canonis expositione dicendum est cum Sahabedra *in chron. Gothic. cap. 15. num. 68.* tone temporis, videlicet anno 599. in Hispania eam electionis formam rationi congruam, & consentaneam visam fuisse, licèt nunquam legamus praxi receptam; immò contrarium obseruatum fuisse constat ex Concilio Tolet. 4. paulò pòst celebrato: & ita nunquam in Hispania electio Episcoporum per sortem recepta fuit. 10. *Expositur Concil. Barcinon. can. 3.*

11. *Expositur cap. non exemplo, 26. q. 2.* Deinde aduersatur textus *in cap. non exemplo, 26. quaest. 2.* vbi refertur electio D. Mathiae Apostoli, quae fusiùs narratur *cap. 9. Actuum Apostol.* & concluditur, sorte electum fuisse, illis verbis: *Cecidit sors super Mathiam.* Igitur si sors à Christo Domino, & Apostolis approbata fuit, non rectè in praesenti Honorius improbat electionem per sortem factam ad Episcopatum. Pro cuius difficultatis solutione varia adducuntur Interpretes. Dionysius *de Ecclesiastica Hierarchia cap. 6.* quem sequuntur Antoninus *part. 1. hist. cap. 2. tit. 6.* Turrianus *in annotationibus ad D. Clement.* & *in defensione lib. 8. cap. 5.* asserit, sortem illam non fuisse consuetam iuxta ritum, & morem veteris legis, sed alterius ordinis, & rationis, nimirum manifestationem diuinae voluntatis aliquo caelesti signo visibili, scilicet radij coruscantis, vel similis. Aliter Origenes *homil. 1. in Iosue*, Hieronymus *in cap. 1. Iona*, D. Augustinus *concione 2. in psalmum 30.* exponunt locum illum: asserentque nimirum, huiusmodi Apostolatus electionem fuisse ex Christi reue-

 latione

latione commissam sortitioni consuetæ, & simol aliquo signo cœlesti visibili probatæ, vt sic Christus eos certificaret, se illis in ea electione adesse; & sicut præsens Apostolos elegerat immediatè, ita & absens Iudæ successorem eligeret. Idque videntur postulasse Apostoli cùm dixerunt: *Ostende quem elegeris*; non vt caderet sors super vnum è duobus, sicut in cæteris sortibus solet euenire; sed vt suam manifestaret voluntatem aliquo speciali modo, hoc est visibili cœlesti signo: & ita sortem illam fuisse consultoriam docuit Theophilus *tom.* 15. *in heterocl. spirit. part.* 2. *punct.* 4. Tandem Vera *in cap.* 1. *Actuum*, Laurentius Iustinianus *in sermone de S. Mathia*, Abulensis *in cap.* 7. *Iosue*, *q.* 41. asserunt illam sortem fuisse communem, ex vsu & more veteris Testamenti acceptam ab Apostulis, quia licèt iam lex vetus mortua esset, non tamen erat mortifera; & ideo Apostolos licitè ea sorte vti potuisse. Eos sequuntur D. Franc. Fernandez à Corduba *in opusc. de vita & miraculis S. Mathiæ*, Pantoja, *in l. final. C. de aleator. num* 24. Sed omnes has sententias refellit Araujo *d. disput.* 3. *de statu ciuili*, §. 5. *num.* 3. Tandem alij docuerunt, D. Mathiam mediatè electum fuisse ab Apostolis; immediatè verò ab Spiritu sancto, qui primùm eum vocauit, & postea vocatum declarauit congregatio Apostolorum; sic enim Spiritus sanctus dixit: *Segregate mihi Paulum, & Barnabam in opus, ad quod assumpsi eos.* Et tunc congregatio erupit: *Tu Domine ostende quem elegeris ex his duobus; & cecidit sors super Mathiam, & adnumeratus est cum undecim*; idest suffragiis electus: & ita eo casu duæ electiones adfuerunt, altera sortia, seu voluntatis Dei; altera suffragiorum ipsorum Apostolorum. Non tamen adhibuere Apost[oli] suffragia, vt rectè contra alios, præcipuè Ribadeneira *in vita S. Mathiæ*, statuit, & Lessius *de instit. c.* 53. *num.* 59. Apostoli enim dederunt sortes orantes Deum, vt sortes dirigeret, & ostenderet eo signo, quem ipse præelegisset: vbi autem cecidit sors super Mathiam, ipsi quoque elegerunt, vt facilè ex Græca versione patet. Itaque Deus elegit sanctum Mathiam, & Apostoli eundem elegerunt, partim consilio, & iudicio proprio; partim sortium auxilio, vt docuerunt Cellotius *de hierarch. eccles. lib.* 7. c. 1. Cironius *in parat. ad hunc tit.* Bellarm. *in apolog. contra Reg. Angl. cap.* 13. *fol.* 202.

TITVLVS XXII.
De collusione detegenda.

CAPVT PRIMVM.

Gregorius *Vniuersis Episc.* [a] *Corinth.*

Desiderij nostri est ad concordiam redigere discordes, & vnitos esse in gratia eos, quos diuisos ab alterutra dilectione voluntatis fecit esse diuersitas. Scripta igitur fraternitatis vestræ relegentes agnouimus, quod hi, qui contra [b] Hadrianum fratrem & Coëpiscopum nostrum aliqua dixerant, modò cum eodem Episcopo in amicitiam conuenissent, & magna nobis ad præsens facta est de eorum vnitate lætitia. Sed quoniam ea, quæ dicta sunt, indiscussa remanere non patimur, Sedis nostræ Diaconum ad ea inuestiganda dirigimus: quia nuntiari nos facinoris qualitas vehementer impellit, vt ea, quæ audiuimus, dissimulare nullatenus debeamus: præsertim cùm accusatores, & accusatum inter se fecisse gratiam indicastis, hoc nobis necesse est subtiliùs perscrutari, ne fortasse eorum sit comparata concordia: quæ si, quod absit, non ex charitate, sed ex præmio facta constiterit, maiori hoc emendatione plectendum est. Nam nos, qui canonicè, reuelante Deo, mala, si quidem vera sunt, resecare præcedentia festinamus, commissam postmodùm culpam sine vindicta nulla ratione dimittimus.

NOTÆ.

1. a Corinth.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & post Concil. Lateran. *p.* 28. *cap.* 2. & in ipso regestro epistolar. Diui Gregorij *lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 38. ex quo literam textus transcribo. Corinthus vrbs inter nobilissimas Græciæ numeratur, notissimaque est in Isthmo Peloponnesi: à Corintho Maratonia, velut Corinthis persuasum est, nomen accepit, teste Strabone *lib.* 8. Ab Horatio & Prudentio Bimaris appellata est, & ex eo quod ex arce, eiusque aero duo spectentur maria, Corinthus vocatur, hinc Ægeum, inde Ionieum. Priùs dicebatur Ephyra. Plinius *lib* 4. *naturalis hist. cap.* 4 *Medio hoc internallo, quod Isthmon appellamus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antè Ephyra dicta.* Cicero pro lege Manilia orans, hanc vrbem totius Græciæ lumen appellat: plura de Corintho notauit Al[e]x *in notis ad vitam S. Dionysij Episcopi Corin[thi], [c]ap.* 1. Eam Metropolim ecclesiasticam fuisse constat ex subscriptionibus

nibus epistolæ Synodicæ Episcoporum Achaiæ ad Leonem Imperatorem, *p. 3. Concil. Chalcedon.* vbi primo loco eius Episcopus ita subscribit: *Petrus Episcopus Metropolis Corinthi.* Immò & temporibus Diui Gregorij Primatem fuisse, constat *ex lib. 4. epistolar. ipsius, epist. 55.* vbi præcipit Episcopis Helladis obedire Ioanni Episcopo Corinthiorum, his verbis: *Pallium Ioanni fratri nostro Corinthiorum Episcopo nos transmisisse cognoscite, cui vos magnopere conuenit obedire, præsertim cùm sibi hoc & antiqua consuetudinis ordo defendat, & bona eius, quibus ipsi testimonium perhibetis, inuitent.* Habebat ea prouincia olim vigintisex Episcopatus, quos refert Carolus à sancto Paulo *in Geograph. sacra, lib.8.*

b *Hadrianum.*] Hadrianus hic fuit Thebanæ ciuitatis Episcopus, cuius meminit ipse D. Gregorius *eod. lib. 2. epist. 6. & 7.* Ex quibus transcripti sunt textus *in cap. frater 52. 16. q. 1. cap. 2. de re iudic.* 2.

CAPVT II.

[a] Idem.

CRimina semel audita indiscussa Gregorius nullo modo præteribat, etsi accusatus cum accusatore rediisset in gratiam.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & Glossa in præsenti existimat, esse textum hunc Gregorij II. aut III. sed perperam, cùm verba in præsenti relata sint Ioannis Diaconi, qui scripsit vitam Sancti Gregorij anno Domini 873. in quatuor libris, in quibus res gestas ab ipso Gregorio accuratissimè prosequutus est 1 & *lib. 4. cap. 32.* vt præsentem epistolam refertet, caput illud inchoauit à verbis in præsenti textis.

CAPVT III.

Alexand. III. [a] *Norvvicen. Episcopo.*

AVdiuimus in Episcopatu tuo, & in aliis Episcopatibus Angliæ vsque adeo clericorum [b] malitiam excreuisse, vt interdum inter se collusione facta super beneficiis, quæ possident, se sustineant ab aliis [c] molestari, & postea vt [d] quæstioni cedatur, & iidem clerici beneficia quietè [e] possideant, quasi nomine [f] transactionis soluunt aliis de ipsis beneficiis annuam [g] pensionem, vt post mortem eorum in beneficiis aliis, super quibus est inter eosdem clericos collusio facta, ius sibi [h] valeant vindicare. Vnde quid tibi exinde faciendum sit, nos consulere voluisti: ideo f. t. p. A. S. p. m. quat. si quos clericorum tuæ [i] iurisdictionis per collusionem huiusmodi fraudem [k] legitimè tibi constiterit commisisse, eos beneficiis, super quibus collusum fuerit, non differas ap. rem. perpetuò [l] spoliare, quia satis esset indignum, & absonum, si fraus, & dolus, quem in præiudicium tui iuris, & aliorum nituntur committere, in eorum non redundaret incommodum, & iacturam.

NOTÆ.

a NOrvvicensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & post Concil. Lateran. *p. 28. cap. 12. sub tit. de pactis licitis & illicitis.* De Norvicensi Angliæ diœcesi egi *in cap. 9. de rescript.*

1. b *Malitia.*] Malitia, vt inquit Tullius *lib. 3. de natura Deorum*, est versutia, & fallens nocendi ratio, quæ quidem oritur ex dolo, & calliditate, *l. 1. ff. de dolo, l. si quis alius 11. ff. quod metus causa, l. vbi cogitur 8. ff. de edendo, l. seruus 67. ff. de legat. 1. cap. vt circa 4. de elect. in 6.* Vnde cùm clerici Anglicani variis fraudibus, & artibus dolosis intenderent beneficia ecclesiastica hæreditaria reddere, vt notaui *in tit. de filiis Presbyter.* tandem eò peruenit ipsorum malitia, vt per collusionem aliud successionis genus circa ea inducerent. In collusione datur summa malitia, quia adest dolus, vt Pontifex in præsenti ait. Facit lex 32. *tit. 26. lib. 6. recopil.* Ibi: *Fraude, ni collusion.* Adest enim fraus occulta animo circumueniendi, *l. qui per collusionem 57. ff. de actionib. empti, l. vbi 8. §. sed cùm lis, ff. de transact.* Namque colludentes aliquo prætextu prauitatem suam satagunt palliare, vt loquitur Pontifex *in cap. vnic. in fine, vt ecclesiastica beneficia:* & qui colludit, malignè facit, *l. 4. in fine, C. de seruis fugitiuis.*

e *Molestari.*] Fingendo scilicet, & supponendo lites super beneficiis, vbi non sunt; namque molestari, lites respicit, *l. Aurelio 20. ff. de liberat. legat.* inde molestus aduersarius dicitur, qui litem intendit, *l. 4. §. 1. ff. de alienatione iudicij:* solent enim aliqui spe collusionis lites fingere, *l. cùm tu 8. §. si cùm lis, ff. de transact.* Ex his etiam verbis deducitur, collusionem in præsenti casu factam fuisse in iudicio, licèt aliàs etiam extra iudicium committi soleat, vt *in l. 7. §. Procurator, ff. pro emptore, l. Iulianus 13. §. si quis colludente, l. qui per collusionem 44. ff. de actionib. empti, l. sed ædes 19. ff. locati, cap. præterea 8. cap. clerici 11. de censibus*, vbi notauit Hostiensis. 2.

d *Quæstioni.*

3. d *Quæstioni.*] Quæ erat, vt ait Anania *hîc*, *num.* 1. de iure tituli, seu beneficij proprietate: idemque affirmat dicendum esse, si lis esset super iure præsentandi, vel eligendi. Quæstio enim controuersiam, siue litem significat, *l.* 1. *§.* 1. *C. ne de statu defunctor. l. Scia* 73. *ff. de euict. l.* 1. *& 2. C. de ordine iudic.* Verbum autem *cedatur*, significat translationem, siue diminutionem, *l. vt tantum* 14. *§. vlt. ff. de seruo corrupto.* Igitur horum verborum sensus est, quod petentes beneficium postea liti cedunt, seu renunciant per collusionem sub pacto annuæ pensionis, vt *in l. si de communi* 19. *ff. si seruitus vindicetur*, ibi: *Sed si per collusionem cessit litem aduersario.* Ita Panormitanus textum hunc accepit in casus positione. Hostiensis verò loco verbi *cedatur*, legit *cedant*; & ita accipit verba hæc, non vt petentes, sed vt possidentes cedant; hoc est vt recognoscant, quod petentes habent ius in ipsis beneficiis; & tamen pro bono pacis conuentionem faciunt, quod ipsi possidentes teneant beneficia in vita sua, & in signum iuris, quod actor habebat, soluant ei annuam pensionem. Sequitur ipsum Antonius *num.* 6. Illud certum est, quod ex hac causa cessionis pro bono pacis, & concordiæ, cessante collusione ritè pensio imponitur, *cap. cùm venisset* 9. *de restit. spol.* probatur *in cap. nisi essent*, *de prabendis.*

4. e *Possident.*] Ant. Augustin. & ex eo Glossa marginalis in præsenti affirmant, in vulgatis libris hæc verba ita haberi, *iidem clerici*, *qui beneficia quietè possident.* Sed retinenda est præsens littera omnibus MSS. consona.

5. f *Quasi transactionis.*] Dictio quasi, improprietatem denotat, & fictionem, *l. sed si damnum* 9. *§. præterea*, *l. quoties* 47. *§. vlt. ff. de peculio.* Barbosa *de dictionibus*, *verbo Quasi.* Vnde cognoscitur, in præsenti casu verè, & propriè transactionem non interuenisse, sed per fictionem, videlicet per collusionem. Non tamen inde inferas à contrario sensu, pensionem ritè constitui posse cum vera transactione, quia id tantùm verum est, cùm iudicis auctoritate, ob bonum pacis, vt à lite discedatur, pensio constituitur, iuxta tradita *in cap. nisi essent*, *de prabend.*

6. g *Annuam pensionem.*] Annuæ pensionis etiam mentio fit *in cap. ad audientiam* 31. *de rescript. cap. cùm venisset* 9. *de restit. spol. cap. præterea* 8. *de censibus*, *cap. exstirpandæ* 30. *§. vlt. in fine*, *de præb.* Pensio autem dicitur à verbo *Pendo*, scilicet quia pendet à beneficio formaliter, à quo extrahitur, sicut vsusfructus à proprietate, *cap. final. de pignorib. cap. pensionis* 16. *q.* 1. *cap. quicunque* 12. *q.* 2. Gigas *de pensionibus q.* 1. *num.* 8. Qua ratione etiam merces rei conductæ pensio appellatur, *l. diuortio* 8. *§. non solùm*, *ff. solut. matrim. l. Paula* 27. *§. Iulianus*, *ff. de legat.* 3. Et generaliter quidquid per certa tempora penditur, pensio dicitur, *l.* 3. *§. si legatum*, *ff. de annuis legat.* Lotherius *de re beneficiar. lib.* 1. *q.* 35. *num.* 12. annua verò dicitur, quia singulis annis pendi debet. Quâ de causa etiam annuum in genere neutro appellari posse, existimat Duarenus *lib.* 6. *de sacris Eccles. cap.* 4. exemplo veterum, quos ita crebrò loquutos fuisse constat *ex l. Seio* 10. *§. vxori*, *l. si cui* 14. *l. Titia* 19. *§. qui merces*, *ff. de annuis legat. l. ex anno* 15. *l. si stipulata* 33. *ff. de donat. inter*, *l. quidam* 21. *ff. de pact. dotal. l.* 6. *§. penult. ff. de pecul. legat.* plura de his pensionibus, & earum origine agunt vltra Garciam, Ioannem Dartis, Andream, Valensem, Lotherium, & alios de beneficiis agentes: prosequuntur Duarenus *de sacris Ecclesiæ minist. lib.* 6. *cap.* 4. Æneas Robertus *lib.* 1. *rer. iudic. cap.* 7.

h *Valeant vindicare.*] Hoc enim intendebant clerici isti per collusionem, scilicet vt post mortem possessorum in beneficia illis, super quibus erat facta collusio, peritores litem inferentes ius sibi valerent vindicare, non quidem successionis modo, quæ in beneficiis reprobata est, *cap.* 1. *de prabend.* sed vindicando similia beneficia tanquam propria, pristino iure sua esse asserentes; hoc enim prædicta verba significant, *l. non ideo* 66. *ff. de R. V. l. Quintus Mucius*, *§. qui legatum*, *ff. de auro & argent. l. certum* 6. *§. sed si fundum*, *ff. de confess.* immò in præsenti casu si collusio non intercederet, non solùm beneficiorum proprietatem vindicare, verùm & eorum possessionem apprehendere poterant, *cap. cùm venisset* 9. *de restit. spol.* collusione verò intercedente, non ita, quia tunc per fraudem & dolum via præcludebatur Episcopo, & aliis, ad quos eorum beneficiorum collatio, seu præsentatio pertinebat, quominus possent ea conferre, vt considerat Alexander *in præsenti*, illis verbis: *Et fraus*, *& dolus*, *quam in preiudicium tui iuris*, *& aliorum nituntur committere.* Notarunt Glossa *in præsenti*, *verbo Spoliare.* Anania *num.* 1. Hostiensis *num.* 2. Gigas *de pensionibus*, *q.* 42. *num.* 1. Aliquando inter alios fit collusio, ob quam Ecclesias, quas possident, non legitimè faciunt censuales, vt post mortem ipsorum, eorum filij, vel nepotes præsententur. Quæ collusio eodem modo improbatur *in cap. cùm clerici*, *de censibus*, ac ea de qua in præsenti agitur. 7.

i *Tuæ iurisdictionis.*] Eodem modo loquitur Pontifex *in cap. clerici* 6. *de pact.* & ea verba adiecit Pontifex, ne Episcopus Noruicensis crederet, quod cùm in consultatione dixisset, alios clericos Angliæ prædicta collusione vsos fuisse, in eos posset animaduertere virtute huius rescripti; siquidem in eo tantùm iurisdictio ordinaria excitatur contra huiusmodi clericos. 8.

k *Fraudem legitimè tibi constiterit.*] Delictum enim collusionis non præsumitur, *l. merito* 51. *ff. pro socio*; & ideo qui asserit collusionem interuenisse, hoc probare debet, vt ex aliis affirmat Menochius *lib* 5. *de præsumpt. casu* 26. *num.* 3. Eius autem probatio valde difficilis est, eo quod clam omninò, & occultè committi soleat, *cap. quanto* 7. *de diuortiis.* Qua de causa aliquando manet impunita, *cap. super eo* 5. *de eo qui cognouit consanguin.* Vnde si suspicentur collusionem adesse illi, quorum interest, vt iiti assistant ius permittit, *l. si suspecta* 29. *ff. de inoffic. testam. l. si procuratorio* 14. *ff. de appellat. cap.* 1. *in fine*, *de procurat. lib.* 6. *Clement.* 4. *vers. Sanè*, *de elect.* Etiam hac de causa collusio probari potest ex suspicionibus, coniecturis, & præsumptionibus, argumento legis *qui autem* 6. *§. nunc similiter*, *ff. si quis omissâ causâ testam. cap. suscitata* 6. *de in integrum restit. cap.* 1. *de renunc. lib.* 6. probant Anania *in præsenti*, *num.* 2. Barbosa *num.* 4. Aliquando ex qualitate personæ, *l.* 3. *§. hoc interdictum*, *ff. de liber. hom. exhib.* veluti si fit affinis, aut consanguinea. Menochius *vbi proximè*, *num.* 21. Aliquando ex eius statu, veluti si in graui infirmitate constitutus transactionem faciat, argumento *in cap.* 2. *de renunc. lib.* 6. *l. filio meo* 59. *ff. solut. matrim.* Anania *hîc*, *num.* 2. Item si negligenter se gessit in lite omittens probationem, appellationem, seu de iure suo 9.

suo docere, *l. si seruus* 50. §. 1. & §. *si quis ante, ff. de legat.* 1. Prosequuntur alias collusionis præsumptiones Anania *in præsenti rubric. num.* 4. Menochius *d. præsumpt.* 26. Barbosa *hîc*, *num.* 4.

10. l *Spoliare.*] Coosonat textus *in cap. cum clerici* 6. *de pact. cap. cùm clerici* 11. *de censibus*, idest perpetuò priuare, *cap. ad falsariorum*, *de crimine falsi*, *cap. tua* 11. *de iureiur.* Nec contrarium probat textus *in cap. præterea*, *de censibus*, si modò verbum *illusoriè*, in eo accipias pro deceptione, non pro collusione. Huius pœnæ duplex ratio assignari valet: alia generalis, quam reddunt Glossa 1. *hîc*, & Hostiensis *num.* 1. ne colludium maneat impunitum, *cap. si quem* 1. *q.* 3. quâ ratione colludentes aliis pœnis afficiuntur, & detegentes collusionem præmium consequuntur, vt *in l.* 1. *& per totum ff. hoc tit. l.* 8. §. 1. *ff. de in ius vocando*, *l.* 49. *ff. de act. empti*, *l. sed addes* 19. *ff. locati*, *l.* 8. §. 1. *ff. mandati*, *l.* 37. *tit.* 18. *lib.* 6. *recopil.* Alia ratio specialis assignator ab Alesandro in finalibus verbis, in quibus illud notandum est, quod cùm clerici succedere deberent, ex collusione præiudicium fiebat Episcopo, ad quem ipsius beneficij collatio spectabat; & etiam patrono, ad quem præsentatio pertinebat. Vnde transactio in eorum præiudicium sustineri nequibat.

C A P V T IV.

Gregor. IX.[a] *Barensi Archiepiscopo, & fratri Ioseph monacho Floren.*

IN tantùm clamor, qui ascendit contra [b] Acherontinum Archiepiscopum, inualescit, quod dissimulare ipsum vlteriùs sine scandalo non volumus, nec sine periculo tolerare. *Et infrà*: Licet autem Sedes Ap. frequentibus clamoribus excitata, inquisitionem quorundam excessuum suorum duxerit committendam; propter [c] tergiuersationes tamen ipsius (vt dicitur) eodem cum inquisitoribus, & examinationibus colludente, necnon corruptis testibus, & inquisitoribus, ac examinatoribus supradictis, non solùm prædicti excessus remanserunt hactenus incorrepti, verùm etiam peiora prioribus committere non expauit. *Et infrà*: Discretioni vestræ mandamus, quatenus si de huiusmodi collusione, ac corruptione constiterit, ex integro super præmissis & aliis, alioquin super nouis dumtaxat inquiratis, quæ videritis inquirenda.

N O T Æ.

a BArensi.] Cùm Regestro epistolarum Gregorij IX. careamus, integram hanc epistolam dare non possumus. De Barensi diœcesi iam nonnulla adduxi *in cap.* 16. *de temp. ordin.* & de Monasterio Florensi egi *in cap.* 2. *de summa Trinit.*

b *Acherontinum.*] De Acherontina diœcesi nonnulla notaui *in cap...*

c *Tergiuersationes.*] De tergiuersatoribus, & eorum pœnis egi *in cap. licèt*, *de accusat.*

COMMENTARIVM.

1. Conclusio traditur, et probatur.

EX hoc textu, & *ex cap.* 1. *&* 2. *hoc tit.* sequens deducitur assertio: *Absolutio de criminibus illatis per collusionem facta, etiam præcedente partium transactione, non impedit iudicem punire, & inquirere idem delictum.* Probant eam textus *in l.* 1. *C. de aduocat. diuers. iudic. l.* 7. *C. quando prouocare*, *l.* 1. §. *præuaricatorem*, *ff. ad Turpil. l.* 4. *l. Imperatores* 24. *l. eius qui* 29. *ff. de iure fisci*, *l.* 3. §. *si tamen*, *ff. de libero homin.* [...]*hib. l. eum qui* 30. §. *in popularibus*, *ff. de iureiur. l.* 3. *l.* 4. § *vlt. l. adulter* 19. §. *final. l. quicunque* 31. *l. quæsitum* 40. §. *final. ff. ad leg. Iul. de adult. l. minor* 18. §. 1. *ff. de minor. l.* 7. §. *si dolo*, *ff. de dolo*, *l. ita demùm* 31. *ff. de recept. arbitr. l.* 11. *C. de accusat. l.* 3. *ff. de præuaricat. l.* 4. §. *iisdem*, *ff. de accusat. l. denunciasse* 17. §. *quæritur*, *ff. ad leg. Iul. de adult. l.* 1. *C. si aduersus fiscum*, *lib.* 10. *l. seruo* 65. §. *cùm Prætor*, *ff. ad Trebel. l. si Prætor* 65. *vers. Marcellus*, *ff. de iudiciis*, *l.* 1. *ff. de bonis eorum*, *cap. licet*, *vers. Cùm igitur*, *de simon.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Gamma *decis.* 53. Duarenus *ad tit. ff. de præuaricator.* Martinus Delrio *in l. transigere*, *num.* 58. *C. de transact.* Couarr. *lib.* 2. *var. cap.* 10. *num.* 5. Moris *in empor. tit. de transact. in prælud. num.* 47. Mastrillus *de Magistrat. lib.* 6. *cap.* 9. Anguianus *lib.* 2. *de legibus*, *cap.* 7. *num.* 10. Carpzouius *qq. crimin. q.* 48. Ant. Matthæus *de crimin. ad l. transigere*, *C. de transact. num.* 7.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione. Iudicis sententia absolutoria adeo tolit crimen, vt semper obstet quominus alius eundem reum repetere possit, *l. ingenuum* 25. *ff. de statu hominum*, *l. si cui* 7. §. *iisdem*, *ff. de accusat.* latè probaui *in cap. de his*, *de accusat.* Igitur etsi per collusionem sententia lata sit, ampliùs de eo crimine agi non potest. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam ignoscendum est ei, qui qualiterqualiter sanguinem suum redemptum voluit, *l.* 1. *ff. de bonis eor. qui ante sent.* Igitur compositione facta cum accusatore, accusatus, qui hoc modo sanguinem suum redemit, accusari, vel inquiri de eodem delicto non potest. Augetur secundò hæc difficultas ex eo, nam abolitione sopitur crimen, *l.* 1. *C. de generali abolit.* Igitur multò magis compositione facta cum accusatore crimen extinguitur. Tandem augetur eadem difficultas ex eo, nam transactio non minorem auctoritatem habet, quàm res iudicata, *l. non minorem* 20. *C. de transact. l.* 2. *ff. de iureiur.* sed per sententiam absolutoriam omnino tollitur crimen, vt proximè probaui; igitur & transactione omnino tollitur.

2. Impugnatur tradita assertio.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, verbo collusionis frequenter vti vtriusque iuris conditores, vt constat ex iuris locis suprà adductis, in quibus aliquando appellatur collusium, vt *in l. si procuratorem* 8. §. 1. *ff. mandati*: aliquando colludium, *cap. si quem pœnituerit*, 2. *q.* 3. Maioranus *in nouel. de Episc. iudic.* Marcellinus *lib.* 18. *tit.*

3. Collusio quid?

*tit.*30. Symmachus *lib.*1. *epist.*86. & *lib.*3. *epist.*52. & *lib.* 4. *epist.* 20. *&* 50. & *lib.* 10. *epist.* 36. *in edicto Theoderici, cap.* 114. notauit Sauarus ad Sidonium *lib.* 1. *epist.*2. *verbo Colludium.* Et collusio ita communiter definitur, vt sit, *inter alterem, & reum fraudulenta, & latens conuentio.* Syluester *verbo Collusio*, Gigas *de pensionibus q.* 42. *num.* 3. vel vt inquiunt Cuiacius, & Gothofredus *ad tit. ff. de collus. detegend.* collusio est sub specie litis lusus, metaphorâ sumptâ à rebus ludicris, vt cùm quidam non iure, armisque contendunt, sed leuiter, & ludicrè. Virgilius ad res inanes, & friuolas vocem hanc transtulit *lib.* 1. *Georgic.*

Aut summâ, nantes in qua colludere plumas.

Vnde teste Hothomano *de verbis iuris*, colludere dicuntur, qui quod ex animo facere videntur, id dissimolatè, & fictè agunt inter se, aliorum sensibus illudentes. Vnde collusio dicitur fictio *in l.* 1. *§ accusantur, ff. ad Syllan.* & colludentes lusoriè agere *in l. si seruus* 50. *§.* 1. *ff. de legat.* 1. seu prolusorio iudicio, *l. si prolusorio* 19. *ff. de appellat.* vbi notauit Gothofredus, Aleiatus *lib.* 4. *Parerg. cap.*24. Inde est, quod collusio etiam vocatur illusio, *cap. praeterea* 8. *de censibus*, *Clement.*1. *de renunc.* quamvis in Concilio Lateran. ex quo transcriptus est textus *in d. cap. praeterea*, loco verbi Lusione, legatur *collusione*, quod magis placet Antonio Augustino. Sed nihilominus verbum *illusione*, extat in prima collectione, & illud agnoscunt Innocentius & Hostiensis *ibi*, *num.* 1. Ex eadem ratione præuaricatores, qui translatitiè munere accusandi defunguntur, proprias probationes dissimulando, & falsas rei excusationes admittendo, dicuntur colludere *in l.* 1. *§. praeuaricatorum, ff. ad Turpil. l.* 7. *§. penult. ff. de dolo*, *l.*3. *ff. ad leg. Iul. de adult.*

4.
PER COLLVSIONEM GESTA INFIRMANTVR.

Deinde sciendum est, per collusionem gesta rescindi, & infirmari, veluti sententia, quâ quis cùm esset seruus, vel libertus, per collusionem cum domino, vel patrono factam, fuit ingenuus pronunciatus, vt constat *ex l.* 1. *& per totum ff. hoc tit.* ad quam speciem spectant textus *in l.* 1. *&* 2. *ff. de iure aureor. annul. l. qui de libertate* 29. *§. vlt. ff. de liberali causa*, *l.*2. *§. final. ff. si libertus ingenuus*, *l. Diui* 27. *ff. de liber. caus.* quo casu perinde inefficax est sententia, ac si nulla res iudicata interuenisset, *l. cùm non iusto* 3. *ff. hoc tit. l. Præses* 5. *C. de pigner.* Couar. *practicar. cap.* 23. *num.*5. Tiraquel. *de nobilit. cap.*37. *num* 4. Faber *lib.* 19. *coniect. cap.* 4. Item & casu, quo hæres ab eo, qui de inofficioso agebat per collusionem in fraudem legatariorum, vel libertatum, victus fuit, quia tunc licet legatariis, & illis quibus libertas relicta est, causam agere apud iudicem, qui de testamento cognoscit, vel ex rescripto Diui Pij appellare, vt sententia rescindatur, *l. à sententia* 5. *§. si hæres*, *l. si prolusorio* 14. *ff. de appellat. l. si suspecta* 27. *ff. de inoffic. testam. l. si seruus* 50. *§. si quis ante, ff. de legat.* 1. *l. si hæres* 19. *C. de testamentar. manumiss.* Et generaliter sententia per collusionem prolata non præiudicat, *l. Arrianus* 27. *C. de liber. causa*, *l. Præses* 5. *C. de pignor.* vbi Cuiacius exponit legem penultimam, *ff. de re iudic. l.* 4. *§. item si emptor, ff. de appellat. l.* 3. *ff. de pignor. l. quamuis* 19. *C. ad leg. Iul. de adult. l. si pariter* 9. *ff. de liber. causa*, *l. si creditores, ff. de priuil. credit. l. Paulus* 29. *ff. de procurat. l. si cum vno* 22. *ff. de except. rei iudic. l.* 12. *C. de testam. manumiss.* *iuncta l.* 2. *Cod. si quis omissâ causâ*, *l.* 7. *§. procurator, ff. pro emptore*, *l.*1. *§.* 34. *ff. ad Syllan.* Illustrant Cuiac. *lib.*2. *obs. cap.*7. & *lib.* 16. *cap.* 32. & *lib.*20. *qq. Papin. in l.* 3. *ff. de pignor.* Valentia *tom.* 2. *illustr. tract. de re iudic.* Item quando adest collusio in contractu emptionis, rescinditur venditio per in integrum restitutionem, *l. si res* 44. *ff. de minor. l. vltim. C. si aduersus fiscum*: vel propter dolum, & fraudem datur actio, *l. Iulianus* 12. *§. si quis colludente*, *l. qui per collusionem* 49. *ff. de action. empti*, *l. sed addes* 19. *ff. locati*, *l. si procuratorem* 8. *§.* 1. *ff. mandati*, *l. & eleganter*, *§. dolo, ff. de dolo*, *l. qui fundum* 7. *§ procurator, ff. pro emptore*, *l. final. ff. si vendit. pignor. agatur*, *l.* 3. *Cod. de iure fisci*, *l.* 7. *C. de distract. pign. l.* 27. *C. de euict. l. si quis* 34. *ff. de procurat.* docent Cuiac. *in l.* 7. *§. si dolo, ff. de dolo*, Faber *lib.*12. *coniect. cap.*10. Donel. *in l.* 2. *C. si propter public. pensit.* Similiter iusiurandum delatum per collusionem non obstat, *l. eum qui* 30. *§. in popularibus, ff. de iureiur.*

5.
TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His suppositis apparet iam ratio præsentis assertionis; nam cùm sententia per collusionem prolata nulla sit, qui mediante collusione obtinuit sententiam absolutoriam à crimine, quod verè perpetrauerat, denuo accusari potest, & super eodem delicto inquiri; quoniam talis absolutio fuit fraudulenter obtenta, *cap. si quem pœnituerit* 2. *q.*3. ne ex malitia sua commodum reportet, contra legem 1. *ff. de dolo.* Accedit, quod delicta vndecunque claruerint, sunt punienda, *cap. ecce* 24. *quæst.* 3. quia interest Reipublicæ delicta nocentium non manere impunita, *l.* 5. *ff. de pact. dot. l. iuris* 7. *§. si paciscar, ff. de pact. l. ita vulneratus* 51. *§. æstimatio, ff. ad leg. Aquil. l.* 9. *§. quod illicitè, ff. de public. iudic.* Manerent autem impunita, si collusione factâ inter accusatorem, & accusatum non liceret iudici super eisdem criminibus inquirere. Deinde nam licèt iure ciuili super delictis capitalibus liceret transigere, *l. transigere, C. de transact.* tamen cùm iure canonico delicta capitalia non sint, cùm Ecclesia pœnam sanguinis non irroget, vt probaui *in cap. sententiam, ne clerici vel monachi*, *cap.* 2. *de calumn.* transigi de delictis non potest, vt probat Padilla *in d. leg. transigere*, *num.* 36. Didacus Perez *in l.* 2. *tit.* 15. *lib.*8. *ordin.* Valeron *de transact. lib.*3. *cap.*5. *n.*32. Igitur non obstante compositione, seu transactione facta inter accusatorem, & accusatum, iterum iudex inquirere potest super eodem delicto. Deinde, nam licèt iure communi attento, conuentione facta inter accusatorem, & accusatum non possit iudex pro vindicta publica pœnam ordinariam infligere, *l.* 22. *tit.*1. *partit.*7. potest tamen extraordinariam imponere, vt probat Valeron *d. q.*5. *num.* 11. Vnde rectè in præsenti docetur, collusione facta inter accusatorem, & accusatum, etiam præcedente transactione posse iudicem super eodem delicto inquirere. Huic rationi adiungenda sunt alia, quæ adduxi *in cap. de his, de accusat.* vbi de hac absolutione per collusionem facta exposui difficilia loca Suetonij, & Hermogenis.

6.
DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, deducta *ex l.* 7. *§. iisdem, ff. de accusat.* Nam principium illud procedit quando sententia ritè, & legitimè prolata est; non verò per collusionem, simulatâ compositione inter accusatorem, & accusatum. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum *ex leg.* 1. *ff. de bon. eorum*; quia

quia verum est, ignoscendum esse ei esse, qui sanguinem suum redemptum voluit. Sed hoc procedit, ne ex Senatusconsulto pro connicto babeatur, non verò vt à pœna omnino immunis sit, *l.vlt.ff.de præuaric.* Nec obstat argumẽtum deductum ex eæquatione sententiæ, & transactionis, quia licèt verum sit, in pluribus eæquari transactionem rei iudicatæ, quia neutra temerè rescindi potest; etiam certum est, non in omnibus comparari, cùm de criminibus capitalibus iudicari possit, transigi verò non possit. Vnde quid mirum, quod sententia iudicis tollat crimen, non autem transactio, vt docuit Ant. Matthæus *de crimin.ad tit.*48. *Digestor. tit.*19. *cap.*7. *num.*7. Nec obstat, quod de abolitione dicebamus, quia verum est abolitione crimen sopiri, vt probaui *in dict. cap. de his, de accusat.* non autem perimi. Vnde similiter licèt transactione sopitum sit crimen quoad transigentem, tamen quoad alios non perimitur, vnde formari potest inquisitio à iudice ex officio.

7. Expositur l. adulter, §. final. de adulter. Sed suprà traditæ assertioni apertè opponitur textus *in l.adulter* 19. *§.final.ff.ad leg. Iul. de adult.* in illis verbis: *Proinde si per collusionem cum adultero constituerit, fueritque absolutus, dedis mulieri nupta aduersus omnes securitatem.* Ex quibus expressè deducitur, post sententiam absolutoriam per collusionem prolatam, non licere super eodem crimine amplius agere. Igitur non rectè in præsenti docetur, post sententiam absolutoriam per collusionem prolatam licere iudici super eodem delicto inquirere. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, textum illum specialiter procedere in adulterio, in quo cùm propriè, & peculiariter accusatio competat marito, ideo si adulter accusatus per collusionem absolutus sit, non potest adultera, dum nupta est, accusari: quod facilius procedit hodie attento iure nostro Regio, cùm adeo proprium sit mariti hoc crimen vindicare, vt nulli alij competat ius accusandi, nec iudici ex officio procedenti, *l.*3.*tit.*7.*lib.*4.*fori*, Auendaño *respons.*24. *num.*6. P.Barbosa *in l.*2.*ff.solut.matrim.num.*113. Gomez *in l.*80. *Tauri*, *num.*49. Capycius Latro *decis.*121. *num.*17. nisi adulterium adeò notorium sit, vt magnum scandalum in populo generetur, quia tunc iudex contra adulterum procedere valet suppressis nominibus adulteræ, & eius mariti, ne fœdetur connubium, vt praxi receptum se vidisse testatur Valeron *dict.q.*5.*num.*20.

TITVLVS XXIII.

De delictis puerorum.

CAPVT I.

Gregorius.

PVeris grandiusculis [b] peccatum nolunt attribuere quidam, nisi ab annis XIV. cùm [c] pubescere cœperint: quod meritò crederemus, si nulla essent peccata, nisi quæ membris genitalibus admittuntur. Quis verò audeat affirmare, [d] furta, [e] mendacia, [f] periuria non esse peccata? At his plena est [g] puerilis ætas, quamuis non in eis ita, vt in maioribus punienda videantur.

NOTÆ.

1\. a GRegorius.] In prima collectione, *sub hoc tit.cap.*1. legitur tantùm *Augustinus*, nullibi tamen exprimitur, cuius Gregorij, vel Augustini sit præsens textus, nec vbi reperiatur, vt iam notauit Ant. Augustinus *in præsenti.* Existimabam aliquando vtramque inscriptionem retinendam esse, legique debere *Gregorius Augustino*, vt *in cap.*1. *de maiorit.& obed.cap.*1. *dist.*5. Et ita in præsenti proponi responsum D.Gregorij Magni ad consultationem Augustini Anglorum Episcopi, licèt illud non extet inter responsa ipsius Gregorij, quæ extant ad calcem epistolarum ipsius, de quibus iam nonnulla adduxi *in dict. cap.*1. *de maiorit.*

2\. b *Peccatum.*] Peccatum definitur à Gratiano *in fine* 15. *quæst.*1. voluntas retinendi, vel consequendi quod iustitia vetat, & vnde liberum est abstinere. Couarr. *in cap. alma*, 1. *part.*§.10.*n.*10. *de sent.excom.* ait: Est auersio à Deo, & conuersio ad creaturas. Vnde dicitur *in c.final. de præscript.* quod omne quod non est ex fide, peccatum est; hoc est ex conscientia. In præsenti peccatum omne delictum significat, iuxta rubricam ibi, *de delictis:* at delictum communiter priuatam tantùm noxam significat, scilicet qua priuatim quisquis læditur, veluti per furtum, mendacium, periurium, iniuriam, & cætera similia: in quo differt à crimine, quia criminis appellatione capitalis fraus intelligitur, quâ Respublica læditur, velnti homicidium, falsitas, adulterium, & similia: quæ differentia indicatur apertè, *in l. quis sit fugitiuus*, *§.noxas*, *ff.de adilit. edict.* *l. aliud* 13. *in fine*, *ff.de V.S.* Hac ratione in Pandectis titulus de priuatis delictis secernitur à titulo *de extraordin. crimin.* & à titulo *de public. iudic.* Aliquando tamen hæc duo confunduntur, & crimen significat priuatum delictum, *l.*1. *§. vlt. ff.de pœnis*; & delictum etiam pro crimine ponitur *in l.* 1. *ff. de legibus*, *dicta l. aliud*, §. 1. & hoc modo sumitur in præsenti textu, in quo agitur de delictis carnis, de furto, & periurio: & *in cap.*1. 49. *dist. cap. exiguus* 18. 1. *quæst.*7. *cap.*3. 16. *quæst.*3. *cap. quod quidam* 97. *§.sicut* 1. *quæst.*1. *cap. olim* 14. *vers. Quod si alias*, *de priuil. regul. l.delictum* 76. *de R.I. lib.*6.*cap.enim* 19. 23. *quæst.*4.

c *Pubescere.*] De pubertate, tam virorum, quàm fœminarum, egi *in cap.*2. *de despons. impub.*

d *Furta.*] De quibus, & eorum malitia egi *in cap. 2. de furtis.*

3. e *Mendacia.*] Mendacium definit D. Augustinus in libro contra mendacium, *Est falsa significatio vocis cum voluntate fallendi*: prout refertur *in cap. beatus Paulus 5. 22. quæst. 2.* nam qui mentitur, contra id quod animo sentit, loquitur cum voluntate fallendi iuxta eundem Augustinum *in c. is autem 22. quæst 4.* Vnde mendacium peccatum est contra octauum Decalogi præceptum, vt variis SS. PP. testimoniis probat Gratianus in causa 22. q. 2. etiamsi quis mentiendo alicui vellet prodesse, *dict. cap. is autem*: vel si humilitatis causâ mentiatur, *cap. cùm humilitas 9. cum sequent. 22. quæst. 2.* Et mendacium aliquando est graue peccatum, vt *in cap. 1. ead. quæst. cap. literis 14. de præsumpt.* diuini iudicij pœnâ damnatum, vt refertur *in cap. iuramenti 12. 22. quæst. 5.* differtque à periurio, quamuis qui falsum iurat, etiam mentiatur, *cap. 2. §. 1. cap. 3. §. 1. 22. quæst. 1.* Meritò ergo Gregorius in præsenti docet, quod nemo audebit affirmare mendacium non esse peccatum. Quare & propter illud iure etiam ciuili mendax punitur, *l. de actione 11. §. qui tacuit, l. confessionibus 13. ff. de interrog. in iure faciend.* & in delictis quæ inficiando crescunt.

f *Periuria.*] Periurium est nequiter decipere credentem, vt ait D. Augustin. *in cap. 1. 22. quæst. 2.* dicitur magnum peccatum *in cap. in nouo 3. 22. quæst. 5.* grande scelus *in cap. vlt. ead. quæst.* & vt tale prohibitum *cap. 2. Leuit.* ibi: *Non periurauerie in nomine meo.* Et *cap. habemus 12. cap. si peccatum 14. 22. quæst. 1.* periurus namque dupliciter reus fit, quia nomen Domini in vanum assumit, & proximum dolo capit, *cap. quicunque 9. 22. q. 5.* de grauitate huius criminis egi *in cap. cùm quidam 12. de iureiur.* 4.

g *Plena est puerilis ætas.*] Immò & aliis pluribus peccatis, vt refertur in Concilio Mediolan. 5. sub Carolo, 3. *part. tit. quæ ad matrimonium pertinent*, §. *his temporibus*, ibi: *His temporibus tanta puerorum licentia est, atque adeo effrenata, vt cùm peccandi naturam afferat, tum disciplinæ christianæ detrimenta importet non leuia: hinc in scholis nimia petulantia, in Ecclesiis irreuerentia, turbulenta foris concitatio, atque in omni loco sese offerens imprudentia, & planè proiecta audacia.* 5.

CAPVT II.

Alexand. III. [a] *Hermon. Episcopo.*

Referente nobis H. intelleximus, quod cùm N. filius eius [b] decennis cum aliis pueris sagittaret, quidam [c] nepos eiusdem H. [d] sagittâ percussus interiit: quod idem filius eius cùm inter alios luderet, fortuito casu dicitur peregisse: propter quod [e] Abbas sancti Remigij à præfato H. secundùm consuetudinem illius terræ C. solidos instantiùs requirebat. *Et infrà*: Vnde quoniam in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis prouectioris ætatis humanæ leges dicunt seueriùs corrigendum, mandamus quatenus si constiterit, filium prædicti H. intra XIV. ætatis suæ annum eundem excessum commisisse, memoratum Abbatem moneas, & compellas, vt ab eodem H. prædictos C. solidos, propter illam consuetudinem non exigat, nec ab ipso pro [f] temporali [g] pœna requirat.

NOTÆ.

1. a *HErmon.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & cùm nulla extet diœcesis Hermoniensis, vel Hermonensis in tota Geographia sacra edita à Carolo à sancto Paolo, credo legendum esse *Rhemensi*; tum quia Abbatia sancti Remigij, cuius mentio fit in hoc textu, extat in ipsa vrbe Rhemensi: tum quia compositio homicidij certa solidorum præstatione frequenter statuitur in lege Salica, vt dicemus infrà *in cap. 2. de pœnis.* Vnde credo casum hunc in Gallia contigisse in ipsa diœcesi Rhemensi, & ita legendum esse, *Archiepiscopo Rhemensi.*

b *Decennis.*] Et ita non erat adhuc proximus pubertati, vt infrà dicemus.

c *Nepos.*] Ex fratre videlicet, idest sobrinus, iuxta tradita *in cap. per tuas, de probat.*

d *Sagitta.*] De sagittariis egi suprà *in cap. vnico*, proprij tituli *de sagittariis.*

2. e *Abbas sancti Remigij.*] Monasterium hoc sancti Remigij Rhemensis percelebre est, vbi extat corpus huius sancti Apostoli Galliæ, de cuius antiquitate, & magnitudine plura adduxit Yepes *tom 4. chron. D. Benedicti, anno 852. cap. 4.* Huic monasterio, & eius Abbatibus concessit Carolus Magnus quasdam villas cum regali iustitiis in illis sibi vt Regi competenti, vt constat ex ipsa donatione, quam refert Yepes *ad calcem dicti tom. 4.* in illis verbis: *Concedimus, & confirmamus sancto Remigio quasdam res, quas venerabilis Momiana neptis mea eidem Sancto dedit in pago Æmociensi, in Ducatu Vvandoensi, in loco qui dicitur in monte Leitberto, cum omnibus rebus ad easdem villas pertinentibus. Concedimus etiam, & Imperiali auctoritate confirmamus, & donamus eidem glorioso Francorum Apostolo, quamdam Florestam nostram, quæ Vvara vocatur, quam nobilissimus Comes Angelbertus cognatus meus eidem sancto tradidit: sed quia de camera, & feudo Imperiali erat, nos confirmare rogauit. Eandem itaque Regiam Florestam Vvaram cum omnibus villis, quæ in ea sunt, scilicet Acilisca, Milimbria, Raizo, Nera, Alen, cum omnibus mansis, domibus, casis, cortibus, ædificiis, locis, campis, pratis, pascuis, aquarum decursibus, & immobilibus, cum omni venatione, &c. Et insuper omnem Regalem iustitiam Ecclesiæ sancti Remigij Francorum Apostoli integrè transfundimus, & confirmamus cum omnibus, quæ ad Florestam eandem pertinere videntur.* Vnde cùm Abbas sancti Remigij virtute huius donationis haberet iustitiam regalem; ideo intendebat centum solidos exigere à puero isto pro homicidio etiam casu celebrato.

f *Pro temporali.*] Hinc deducit Hostiensis suprà *in cap. 1. num 5.* puerum etiam non doli capacem pœnis spiritualibus puniri posse; siquidem 3.

Alexander

Alexander in præsenti tantùm prohibet illi pœnam temporalem infligi; & ita affirmat, similem puerum irregularem manere, quia quoad hanc pœnam non attenditur animus, seu voluntas occidendi, sed tantùm homicidium ipsum, *cap. final. 15. quæst. 1.* Facit pro ea sententia textus *in cap. exhibita, de homicid.* Verùm hodie certum est, infantem doli non capacem nullam irregularitatem contrahere, ex Clementina *si furiosus, de homicid.* Et generaliter quoad pœnas spirituales, excommunicationis videlicet, & interdicti, desiderari in pueris doli capacitatem, *cap. quamuis 58. cap. pueri 60. de sent. excom.* probant latè Lara *de vita hominis cap. 16. ex num. 11.* Suarez, Maiolus, Sayrus, & alij, quos refert, & sequitur Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 10. & dimidio, q. 8. per tot.*

4. g *Pœna.*] Pater enim ex alio capite non tenebatur ex hoc homicidio ad pœnam pecuniariam, quia videlicet filius non habebat vnde solueret; & pater non tenetur ex delictis filij, nec ratione legitimæ portionis. Couarr. *lib. 2. var. cap. 8. numer. 7.* Mancius *de legitim. quæst. 15. num. 10.* Padilla *in l. 3. Cod. de iur. & fact. ignor.* qui disputant verum statutum factum vt pater pro delicto filij teneatur, sustineri possit.

COMMENTARIVM.

5. Conclvsio traditvr, at probatvr. EX his duabus Decretalibus sequens communiter deducitur assertio: *Pueri grandani, hoc est proximi pubertati, & doli capaces, ex delictis (excepto carnis peccato) tenentur, sed mitiùs sunt puniendi quàm maiores.* Priorem partem assertionis probant textus *in l. 1. §. hoc edicto, ff. de ne vis fiat ei, l. impubes 23. ff. de furtis, l. impunitas 7. Cod. de pœnis, l. 1. & per totum Cod. si aduersus delictum, l. 3. §. 1. ff. de iniur. §. penult. Instit. de obligat. quæ ex delicto, l. 4. §. de dolo 26. ff. de dolo malo, l. 3 §. 1. ff. de sepulch. violat. l. ex causa 9. § nunc videndum, l. auxilium 37. ff. de minor. l. sacrilegij 6. ff. ad leg. Iul. pecul. l. aut facta 16. §. persona, de pœnis, l. hac lege 10. §. Diuus, ff. de peculatu, l. 5. §. sed & si infans, ff. ad leg. Aquil. l. non tantum 17. ff de excusat. tutor. l. heredibus 13. §. vlt. ff. de dolo malo, l. properandum 13. §. si quidem, Cod. de iudiciis.* Paulus *lib. 1. sent. tit. 1. §. 1. l. pupillum 111. ff. de R. I. l. si quis te reum, Cod. de sicar. l. si alteri, Cod. si minor se maiorem, l. si minor, ff. ad leg. Iul. de adult. cap. si quis cuiuslibet 21. quæst. 5. l. 4. tit. 15. partis. 6.* Secundam partem assertionis probant textus *in cap. pœnitentes, 63. dist. dict. l. auxilium, §. in delictis, l. si adulterium, §. 1. vers. iniustum, ff. ad leg. Iul. de adult. l. Diuus, ff. de termino moto, l. 8. tit. 31. part. 7.* Illustrant vltra congestos à Barb. in præsenti Gibalin. *de negot. tom. 2. lib. 6. cap. 2. art. 8.* Sesse *tom. 2. decis. 112.* Gomez *lib. 3. var. c. 1. num. 55.* vbi plures Ayllon, Molla *in Empor. tit. 12. quæst. 4. per tot.* Narbona *de ætate anno 7. quæst. 5.* & *anno 10. & dimidio, quæst. 2. 7. & 8.* P. Gregor. *lib. 4. partis. tit. 15. cap. 6.* Vghell. *in methodo iuris can. fol. 31. except. 8.* Barbosa *tom. 6. in select. ad textum in cap. ad hæc, de pœnit. dist. 3.* Acuña *in cap. pœnitentes, num. 1. dist. 50.* Anton. Matthæus *de crimin. in princip. cap. 1.* Fachineus *lib. 9. controu. cap. 41.*

6. Impvgnatvr tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequentibus iuris considerationibus. Prima nascitur ex eo, nam certum est, proximos pubertati esse doli capaces, *l. 4. §. de dolo 26. vers. Denique, ff. de doli mali except. l. heredibus 13. cum l. sequenti, ff. de dolo:* & per consequens delictum committere, *l. excipiuntur, ff. ad Syllan. l. impuberes 23. ff. de furt. §. penult. Instit. de oblig. quæ ex quasi delict.* At hi sunt qui pubertatem iam sunt ingressi, *l. 3. §. vlt. ff. de liber. agnosc. cap. ad nostram 8. de regul.* Igitur ante eam ætatem pueri ex delictis non tenentur. Augetur primò hæc dubitandi ratio ex eo, nam quamuis pupilli sine tutoris auctoritate meliorem suam conditionem facere possint, deteriorem tamen obligatione factâ tutore non auctore reddere nequeunt, *l. obligari 9. ff. de auct. tutor. princip. Instit. eod. tit. l. contra 18. ff. de pact.* Sed si ex delictis tenerentur, deteriorem facerent suam conditionem, non authorante tutore. Igitur ex delictis non tenetur, nisi pubes factus, quando iam à tutela est liberatus *l. final. Cod. quando tutores esse desinant, princip. instit. quibus modis tutela,* vt contingit in contractibus, inter quos, & delicta nulla ratio differentiæ assignari potest; immò fortior viget in delictis, ex quibus maius damnum pupillo resultat. Augetur deinde hæc difficultas ex eo, quia peccatum, seu delictum non nisi à volente committitur & ab eo, qui quod agit, intelligit, *cap. 1. & per totam 15. quæst. 1.* Sed hoc iudicium non euenire ante decimumquartum annum, probatur ex eo, quia ante illam ætatem puer ad testimonium non admittitur, *cap. 1. 4. quæst. 2.* nec iurare cogitur, *cap. paruula 14. cum duobus sequent. 22. quæst. 5.* Faciunt textus *in cap. illud 20. quæst. 1. cap. continebatur 6. cap. attestationes 10. cum sequent. de despons. impub.* Igitur ante eam ætatem non possunt impuberes ex delictis obligari. Deinde in secundam partem assertionis, vbi excipiuntur delicta carnis, sic argumentor. Quamuis regulariter ætas XIV. annorum, vt apta, & matura ad copulam sit à iure definita ad contrahendum matrimonium, *cap. attestationes, de despons. impub.* probaui latè *in cap. 3. eod. tit.* tamen ætas illa potest malitiâ, vel prudentia suppleri, *l. 3. Cod. si minor se maiorem, cap. de illis, cap. vlt. de despons. impub.* immò ex D. Gregorio *lib. 4. dialog. cap. 19.* refert Glossa *in summa 10. quæst. 1.* quod puer nouem annorum nutricem suam grauidam reddidit: & de puero 10. annorum idem ex D. Gregorio refert Anania *in cap. 1. hoc tit. num. 6.* pro quo facit textus *in cap. final. de eo qui cognouit consanguin.* Et Salomon cùm esset vndecim annorum genuit filium suum Roboam: & Achaz in vndecimo anno genuit Ezechiam: quæ & alia exempla congessit Farinac. *in praxi, 3. part. quæst. 92 num. 80.* & pupillum ante 14. annos ex stupro puniri posse, docetur *in l. stuprum 34. in fine, ff. ad leg. Iul. de adult.* Igitur non rectè in præsenti docetur, puerum proximum pubertati, & doli capacem ex delictis carnis non teneri.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, hominis ætatem variè discerni, & in partes diuidi ab ortu vsque ad interitum, vt videre est apud Glossam verbo *Perfectus*, in proœmio libri 6. Decretal. & verbo *Septenarius, in cap. 1. de celebrat. Missar.* & verbo *Compleuit, in l. 1. verbo Pueritiam, ff. de postul.* Alciatum *in l. pueri, ff. de V. S.* Menochium *de arbitrar. lib. 2. casu 57. ex num. 1.* & plures, tam iuris peritos, quàm Philosophos, quos referunt Lara *in compend. vitæ hominis,* Paulus Zacchias *qq. medicolegal. tit. 1. q. 4.* Narbona *de ætate ad actus human.* Communiter diuiditur in infantiam, pueritiam, pubertatem, adolescentiam, seu iuuentutem, senectutem, ac 7. De hominis ætatibvs.

ætatem decrepitam. Infantia incipit à natiuitate, & protenditur vsque ad septem annos, *l. 3. Cod. qui admitti ad bonor. poss. l.1. §. sufficit, ff. de administr. tut. l. in sponsalibus, ff. de sponsal. l. si infanti 18. Cod. de iure delib. cap. vnic. de despons. impub. lib. 6.* D. Isidorus *lib. 11. orig. cap. 2.* probat latè Narbona *anno 7. quæst. 1.* Pichardus *in lectionis ad tit. de acquir. hæredit. cap. 23.* Amaya *lib. 1. obs. cap. 9. n. 20.* Infans dictus est, quia fari non potest. D. Isidorus *lib. 11. originum, cap. 2.* Marcus Varro *lib. 5. de lingua Latina*, ibi: *Fatur is, qui primum homo significabilem ore emittit vocem: ab eo antequam ita faciant pueri, dicuntur infantes.* Sequitur Varronem Nonius Marcel. multis testimoniis adductis *de compendiosa doctrina, cap. 1. num. 175.* quo isto sensu Lucretius Epicureus tenebrionum maximus, & in Philosophia acutissimus *lib. 5. de natura rer.* agens de secunda mundi ætate, in qua iuxta errorem suum homines cœpere loqui, & addiscere verba, vocauit primos conatus loquendi, infantiam linguæ, instar puerorum, ibi:

At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, et vtilitas expressit nomina rerum,
Non alia longè ratione, atque ipsa videtur
Protrahere ad gestum pueros infantia linguæ,
Cum facit, vt digito quæ sint præsentia monstret.

Pueros appellauit infantes postea. Facit Iustinianus *in l. vlt. §. vbi autem, Cod. de bonis quæ lib.* vbi notauit post Glossam Salicetus, Scipio Gentil. *de bonis matern. cap. 21. pag. 127.* Causa ergo naturalis infantiæ est impotentia fandi, & qua causa omnes, qui fari non possunt, infantes appellantur: immò in hoc sensu de brutis, & insensibilibus hæc vox accipitur; quod annotarunt veteres Grammatici, & hodierni Lexicographi. Cœpit autem inter primos Iurisprudentiæ conditores dubitari, à quo tempore, & vsque ad quod tempus infantia computanda esset? Et Stoici ciuilibus præceptis, & certitudine negotiorum consulentes, per hebdomadas annorum, siue à septennio in septennium cœperunt ætates computare. Quæ Hippocratis diuisio ætatum fuit, vt refert Menochius *de arbitr. cent. 2. casu 57. n. 1.* infantiam definientes vsque ad primum septennium, pubertatem vsque ad secundum. Peripatetici naturæ regulis magis inhærentes, ab habitu corporis, & facultate fandi terminabant infantiam, nihil certi statuentes. Proculciani vt in plurimum Stoicos sequebantur. Sabiniani sectatores erant scholæ Peripateticæ; quâ de causâ primi Iurisconsulti in diuersas abierunt sententias: posteriores verò hanc, vel illam sequebantur. Ad septem annos infantia computatur *in l. 1. §. sufficit 2. ff. de administ. tut. l. in sponsalibus 14. ff. de spons.* vbi septennij expressa extat mentio. Aliquando verò per impotentiam fandi, vt *in l. pupillus 9. ff. de acquir. hæred. l. in negotiis, ff. de regul. iur.* cum aliis, quæ adducunt Pratejus, Brissonius, & Caluinus *in lexic. verbo Infans.* Quæ inter se ex mente compositorum contraria iudicari non debent, cùm minùs expressum in his, per magis expressum in illis suppleatur. Tamen Arcadius *in l. certis 8. Cod. Theod. de bonis matern.* quæ expressior est, & *in l. si infanti 18. Cod. de iure delib.* Stoicorum, & Proculeianorum sententiam sequens, infantiam vsque ad septem annos definiuit, vt iam notauit Iacob. Gothof. *in dict. l. certis 8.* Ex quo certo iudicio affirmari non potest, Tribonianum in locis Pandectarum suprà relatis addidisse verba, quæ denotant infantiam septennio terminari, quia posteriores Consulti sic etiam sentiebant, nec si addidisset, ideo notandus erat, cùm aliter compositio Pandectarum constare non posset, quàm si priores leges posterioribus aptarentur, in quo grauiter peccauit Faber *in Iurisprud. tit. 12. princip. 6. illat. 8.* quem reprehendit latè Osualdus *lib. 7. ad Donel. cap. 9. litera D.* Manet ergo secundum iuris definitionem, infantiam in septimo anno, & infra definiri: quod & iure canonico receptum est, licèt aliquando infans dicatur qui in vtero est, *cap. 10. Lucæ*; licèt non ita propriè, *l. non est pupillus 111. ff. de R. I.* & infans octo dierum, *Genesis c. 17.* & qui tres menses habet *Exodi cap. 2.* & anniculus, *l. inter cæteram 26. ff. de pactis dotal.* Narbona *anno 7. quæst. 1.* Infantiæ verò proximi sunt, qui cum fari incipiant, nullum animi intellectum habent, nec quod agant, intelligunt, *l. seruum 6. ff. rem pupill.* De pueritia egi suprà *in cap. accessit, cap. literas, de despons. impub.* & de pubertate egi *in cap. 2. de despons. impub.* Proximi autem pubertati sunt qui habent aliquem intellectum, *§ pupillus, Instit. de inutil. stipul.* & quod agant, intelligunt, *l. 1. §. furiosum, ff. de O. & A. l. seruum 6. ff. rem pupil.* & ideò sunt doli capaces, *l. hæredes 13 in fine, ff de dolo, l. 4 §. de dolo 26. ff. de doli except. l. sapienter 14 ff. ad Syllan. l. impuberem 23. ff. de furtis, §. in summa, Instit. de obligat. quæ ex delicto.* Sed in qua ætate dicantur proximi pubertati, non est concors DD. sententia. Aliqui affirmant, eos esse proximos pubertati, qui sunt in anno decimo & dimidio vsque ad decimum quartum; fœminæ verò à nono cum dimidio vsque ad duodecimum, vt ita septem anni, qui inter infantiam, & pubertatem intersunt, diuidantur; & tres priores cum dimidio, proximis infantiæ; reliqui verò tres cum dimidio proximis pubertati tribuantur. Quam sententiam pluribus relatis tenent Narbona *de ætate anno 10. & dimidio, quæst. 1.* pro qua sententia faciunt textus *in §. vlt. Instit. quibus ex causis manumittere, l. & hoc 41. ff. de heredib. instit.* Alìqui etiam eos esse proximos pubertati affirmant, qui per sex menses tantùm distant à pubertate, argumento legis *non tantum 17. in princip. ff. de excus. tut. l. sapienter 14. ff. ad Syllan. c. attestationes 10. de despons. impub.* Alij verò illos, qui distant a pubertate per tres dies, *ex l. 3 §. liberis, ff. de liber. exhib. cap. ad nostram 8. de regul.* Alij illos, qui per vnum annum tantùm distant, *cap. continebatur, de despons. impub.* Alij eos, qui septimum annum iam expleuerant. Sed rectiùs Menochius docuit *de arbitr. lib. 2. casu 57. num. 40.* hoc totum iudicis arbitrio relinquendum esse, qui iuxta conditionem, & vires personæ, & iuxta morem regionis, hoc æstimare debet: cui arbitrio apud nos locus non est, ex traditis *in cap. continebatur, de despons. impub.* Adolescentes dicuntur viri ab anno 14. fœminæ ab anno 12. vsque ad 25. & communiter illi appellantur minores, *l. cum filio 50. ff. de leg. 3. l. 1. & per tot. ff. de minor.* & ea ætas etiam dicitur tenera *in l. non tantum 11. ff. de Decur.* & vsque ad eam etiam pueros vocari, constat *ex l. quidam 25. ff. ad Trebel. l. 3. §. idem, ff. de adimend. legat.* De iuuentute egi *in cap. cum in iuuentute, de præsumpt.* Tandem senectus incipit à quinquagesimo anno vsque ad 70. *l. non aliter 69. §. 1. ff. de leg. 3. l. vlt. Cod. qui ætate, lib. 10 §. item maior, Instit. de excusat. tut.* Et inde incipit ætas decrepita vsque ad centum annos, quia hic finis vitæ hominis est, *l. vlt. Cod. de sacros. Eccles.* 8.

His suppositis deinde sciendum est, infantes, quorum ætas durat vsque ad septimum annum, non teneri ex homicidio, *l. infans 12. ff. ad leg. Corn. de* Infans ex delictis non tenetur.

de sicariis, nec ex furto, *l. impuberem 26. ff. de furtis*: nec ex lege Aquilia, si damnum dederint, *l. 5. §. ideo, ff. ad leg. Aquil.* nec lege Cornelia de falsis, *l. impuberem 22. ff. ad leg. Corn. de falsis*, *l. qui iurasse 26. in princip. ff. de iureiur.* nec ex iniuria, *l. 3. ff. de iniuriis*, *cap 2. in princip* & §. 1. *in fine*, *cap. 3. §. 1. 15. quaest. 1.* nec pœna Syllaniani, *l. 1. §. impubes, ff. ad Syllan.* nec de falsa moneta, *l. 3. Cod. de falsa monet.* nec capitalem fraudem admittere posse, *l. 23. §. excipitur, ff de adilit. edict.* quia vt eleganter ait D. Augustinus *in cap. aliquos 15. quaest. 1.* quomodo reus constituetur, qui nescit quod facit? Et *lib. 22. de ciuit. Dei, c. 24.* rationem sopitam esse in infante ait, ibi: *Ipse itaque animae humanae mentem dedit, vbi ratio, & intelligentia sopita est quodammodo, quasi nulla sit, excitanda scilicet, atque exercenda aetatis accessu, qua sit scientia capax, atque doctrinae.* Seneca *epist. 121. Quomodo ergo infans de conciliari constitutione rationali potest; cum rationalis nondum sit?* Et Marcianus *in l penult. ff. de fideicommiss. libert.* ait in paruulis nullam esse culpam; non quòd magis rationales sint, quàm bestiae, quod voluisse Stoïcos, & Chrysippeos dicitur *in libro de Hippocratis, & Platon. placitis*; ita vt existimarent circa annum decimumquartum animam illis infundi, vt ait Iamblicus *in Stobai physicis*: sed quia nondum firma, & matura prudentia sit, ideoque comparatur furioso, *l. quod infans 60. ff. de R. V. l. infans 12. ff ad leg. Corn. de sicar. §. pupillus, Instit. de inutil. stipul.* & vt prodigus, dicitur non sentire, *l. Diuus 14. ff. de offic. Praesid. l. si tibi 8. §. 2. ff. de optione legata, l. si cum dotem, § si maritus, ff. solut. matrim.* & infantis nullum esse sensum ait Paulus *in l. quamuis 32. §. quamuis, ff. de acquir. possess. l. 3. §. 2 ff. de iniuriis*: & iudicio carere docetur *in l. Praetor 12. vers. Natura, ff. de iudic. l. vlt. ff de iur. & fact. ignor. l. more 8. in fine, cum l. sequenti, ff. de acquir haredit. §. praeterea, Instit. quibus non est permissum*: & in aetate tenera torpere rationem consopitam dixit Fulgentius *lib. 1. de verit. praedestin.* imprudentem propter cerebrum aquosum in puerili corpore. Georgius Palmas. *declamat. 1.* & sapienter Vlpianus ait nondum plenum animi iudicium illi inesse, *tit. 20. regular. §. impubes*; nondum stabilem mentem adeptum esse, *l. vlt. Cod. de testam. milit.* animum nondum consilio, ac ratione firmatum dixerunt Cicero *in oratione pro Cluentio*, Nyssenus *in psalmum 2. cap. 10.* idcirco dixit Hippocrates *lib. 1. de diet. cap. 5.* animam hominis cum corpore augeri, & *lib. 6. epidem.* animam hominis semper nasci vsque ad mortem. Quae verba Galenum, aliosque interpretes exercuerunt, eorumque meminit Eustachius *lib. 6. odys.* laudatque in eandem rem Herodotum, vt affirmat Lucretius *lib. 3.*

Nam velut infirmo pueri, teneroque vagantur
Corpore; sic animi sequitur sententia leuis:
Inde vbi robustis adoleuit viribus aetas,
Consilium quoque maius, & auctior est animi vis.

Verùm inde nihil habetur, quàm facultates, & operationes animae rationalis non perfectè exerceri in infantia, sed crescente aetate; quod circa annum 14. contingere dixerunt Possidonius *apud Galenum lib. 5. de Hippocratis, & Plutarchi placitis*, Diogenes *in Cenone*, Plutarchus *de placitis Philosophor. lib. 5. cap. 24.* Quâ ratione infantes nec ex stipulatu acquirere possunt, nec aliis promittendo obligari, *l. 1. in princip. l. mulier 70. ff de V. O. §. pupillus, Instit. de inutil.* & ideo quia ipsos innocentia consilij tuetur, nec pœna criminali, aut ciuili puniuntur, *l quod infans 60. ff. de R. V. l. si quis in suo*,

§. final. Cod. de inofficioso, l. 9. tit. 1. partit. 7. Plaza *de delict. lib. 1. cap. 31. num. 1.* Gomez *lib. 3. var. cap. 1. num. 57.* Iul. Clarus *§ final. quaest. 60.* quod procedit etiam in atrocioribus criminibus, veluti nefando, vt cauetur constitutione Imperatoris Constantini relata ab Harmenopulo *lib. 6. tit. 14.* ibi: *Praeter naturam lasciuientes, tam agens, quam patiens gladio plectantur; nisi fortè qui passus est, minor erat annis 12.* Fusè probat Narbona *de aetate, anno decimo & dimidio, quaest. 10. per tot.* Vnde rectè infert Menochius *vbi proximè*, quod de infante non potest intelligi alius locus Harmenopuli *lib. 6. tit. 6.* in illis verbis: *Qui caedem meditatò, & consilio facit, cuiuscumque aetatis, gladio plectitur.*

9. Haec regulariter procedunt in infante, sed Panormitanus in praesenti, *num. 4.* asserit, per accidens posse dari infantes doli capaces, quia quemadmodum pubertas praeueniri potest, & contingere ante annum 14. vt probaui, ita etiam doli capaces infantes posse dari; praesertim his temporibus, in quibus malitia praeuenit aetatem. Quam Panormitani sententiam admittunt plures, quos referunt Farinac. *in praxi 3. part. quaest. 92. num. 47.* Plaza *de delictis lib. 1. cap. 32. num. 2.* & facit quod refert B. Gregorius *lib. 4. dialog. 19.* videlicet infantem quinque annorum solitum iurare, & blasphemare, è manibus parentum raptum fuisse à diabolo; cuius casus etiam meminerunt in praesenti Anton. *num. 6.* Anania *num. 3.* Farinac. *dict. quaest. 92. num. 97.* Decianus *tom. 2. tract. crimin. lib. 6. cap. 3. num. 14.* Plaza *de delict. vbi suprà.* Vnde idem Panormitanus affirmat singulariter limitari posse regulam dictae Clementinae si furiosus, vt quamuis infantes doli non capaces per homicidium non fiant irregulares, irregularitatem tamen contrahant, si doli capaces sint: quod & docuerunt Bonifacius *in dict. Clement. num. 1.* Villadiego *de irregul. cap. de percussore, columna 12.* Verùm haec sententia non placet Ioanni Andreae Barbatiae *in dict. Clement. si furiosus*, Gomezio *dict. cap. 1. de delict. num. 57.* Farinacio *dict. quaest. 92. num. 50.* quia in vtroque iure apertè distinguitur infans à doli capace, *l. impuberem 23. ff. de furtis, l. infans, ff. ad leg. Corn. de sicariis, l. 5. §. & ideo, ff. ad leg. Aquil. l haeredibus 3. Cod. de dolo, l. 1. Cod. de falsa monet. cap. literas 4. cum sequent. de despons. impub.* Nec facit argumentum adductum à Panormit. ex casu pubertatis, quia pubertas pendet à corporis dispositione, quae ex nimio calore, vel ex alia causa potest contingere ante annum 14. at doli capacitas pendet ab animo, qui haberi non potest ab eo, qui nondum fari valet, *l. in sponsalibus 14. ff. de spons. l. 1. §. sufficit, ff. de admin. tutor. l. 1. in princip. l. mulier 70. ff. de V. O. l. 3. Cod. qui admitti, l. si infanti 18. Cod. de iur. delib.* Nec fauet sententiae Panormit. exemplum relatum à Diuo Gregorio, quia vt post Cardinalem, Ananiam, & alios notauit Farinac. *dict. quaest. 92. n. 50.* supplicium hoc potiùs contigit in odium patris non corrigentis filium, quàm in pœnam ipsius infantis, in quo propter defectum aetatis non aderat dolus, vt facilè colligitur ex principio ipsius dialogi. Accedit, quia ea, quae ex nutu Dei aguntur, non cadunt sub lege, *cap. Deus 19. quaest. 2.* Vnde etiam deducitur, infantem ob homicidium irregularitatem non contrahere, quia haec pœna non contrahitur, nisi in casibus à iure expressis, *cap. penult. de sent. excom.* sed potiùs cautum est in iure, infantes irregularitatem non contrahere, *d. Clement. si furiosus.* Ergo nullo modo infantes eam incurrere valent.

An detur infans doli capax.

10. De pueris grandiusculis.

Superest vt videamus, quinam sint pueri grandiusculi, de quibus agitur *in hoc cap.*1. Et Glossa in præsenti asserit, esse pueros septem annorum, quia vt inquit D.Aug. *in epist.ad Renatum*, relata à Glos.*in c.paruuli 74.de consecr.dist.4.* septennia ætatis pueri, & mentiri, & verum dicere, & confiteri, & negare iam possunt; & ideo cùm baptizantur, iam Symbolum recitant, & ipsi per se ad interrogationem respondent. Quare Glossa, & Hostiensis in præsenti affirmant, pueros in ea ætate & posse peccare, & ex delicto teneri; nam & possunt contrahere sponsalia, *l.in sponsalibus* 14 *ff.de spons. cap.literas, cum sequent.de despons. impub.* vbi probaui. Facit D. Thomas *in 4.dist.27.quæst.1.art.2.* quem omnes sequuntur, teste Thoma Sanchez *de matrim. lib.1. disput.16. num.2.* qui affirmat, quod septennio completo incipit communiter vsus rationis. Pro qua sententia facit textus *in l.si infanti* 18, *§ vlt.iuncta l.potuit, Cod. de iure delib.* Vnde quoad forum interiorum, tam quoad vitia, quàm quoad virtutes puer post septem annos creditur doli capax; & ideo obligatur præcepto textus *in cap. omnis, de pœnis.* quia peccare potest. Nauarrus *in manuali, cap.21.num.88.* Azor *part.1. moral.lib.7. cap.40. quæst.6.* Barbosa *in dict. cap. omnis, num.3.* & sacramentum Eucharistiæ illis dari posse, deducitur ex Concilio Trident. *sess.21.de reform.c.4.* Concilio Augustano celebrato sub Othone Cardinale anno 1548. Sed hæc Glossæ expositio, dum pueros grandiusculos in præsenti casu accipit pro doli capacibus, sustineri non potest, nam aliàs inepta, & sine ratione maneret opinio in præsenti relata eorum, qui nolebant puerìa peccatum tribuere nisi ab anno 14. cùm pubescere cœperint: quis enim tam imperitus esset, vt existimaret, pueros doli capaces, nec delictum, nec peccatum committere, cùm contrarium sit in iure expressum, *l.5.§.& ideo, ff.ad leg. Aquil. l.excipiuntur 14.ff.ad Syllan. l.impuberem 23. ff.de furtis. l.3. ff.de iniuriis, §.penult. Instit.de oblig.quæ ex delict. cap.2.& 3. §.ex eo 15. quæst.1.* quare credo illis verbis, *pueris grandiusculis*, non significari pueros doli capaces, sed tantùm puerorum ætatem vsque ad 14. annum; nam vt inquit Donatus ad Terentium *in Adelph. act.4. scena 5.* grandis ad ætatem veteres retulerunt, non ad corpus; & in parte ætatis dicitur grandis, non in tota vita, nisi si addatur. natu: quod etiam probatur *ex l.non tantùm* 11 *ff.de Decur.* Non ergo ad animum, in quo doli capacitas consistit, ea verba referuntur, sed ad ætatem: quare illi, qui pueris grandiusculis peccatum non tribuebant, existimabant, pueros vsque ad pubertatem non esse doli capaces. Nec etiam audienda est Glossa, dum affirmat pueros septem annorum esse doli capaces, cùm certum sit quod in ea ætate, nec quæ agunt, sciunt, nec multùm à furioso distant, vt suprà probaui; sed quia in illa ætate pueri fari possunt, & qualemqualem habent voluntatem, *dict. l. in sponsalibus 14. dict. l. potuit, l.infanti 18. Cod. de iur. delib.* ideo benigniori interpretatione receptum fuit, vt quemadmodum proximi pubertati, ita etiam infantiæ proximi possent in vtilitatem suam stipulari, *§.pupillus, Instit. de inutil. l.1. § furiosus, ff. de O. & A. l.6. ff. rem pupilli.* Ex qua benigna interpretatione etiam effectum est, vt in illa ætate possint sponsalia contrahere, quia per stipulationem ea in suam vtilitatem fiebant; & etiam hæreditatem acquirere tutore auctore, *l.pupillus 9.ff.de acquir. hæredit.* Sed talis intellectus potiùs dicitur nullus intellectus; & illud intelligere potiùs non intelligere, *l.mere, ff.de acquir.hæredit. l.in negotiis 5.ff.de R.I.* Et ideo ratione illius doli capax non est, quia dolus est calliditas, & machinatio ad circumueniendum, decipiendumve alium, *l.1.§.2.ff.de dolo.* Et quia ex promissione fidei in susceptione baptismi facta magna vtilitas baptizato sequitur, ideo iuxta Diuum Augustinum relatum suprà potest infans Symbolum dicere, & ad interrogata respondere; non autem verum est, infantes in ea ætate teneri præcepto annualis confessionis, aut sacramentum Eucharistiæ illi ministrari posse; sed potiùs in ea ætate, in qua iam agnoscant se grauiter peccare, & in qua discernere valeant bonum à malo, honestum à turpi quod certam, & determinatam ætatem habere non potest, quia in quibusdam pueris citiùs, in aliis verò tardiùs accidit; & ideo confessoris arbitrio potiùs relinquendum est, quando pueri perueniant ad annos discretionis, vt resoluunt Barbosa, & Balboa *in dict.cap.omnis, de pœnis.& remiss.*

11. Traditur ratio decisionis.

His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit; nam cùm proximi pubertati iam habeant animi iudicium, ita vt quod agunt, intelligant, *§ pupillus 9. Instit.de inutil.l.1. § furiosum, ff.de O. & A. l.seruum 6.ff.rem pupilli;* & ideo doli capaces sint, *l.de dolo 26. vers. Iulianus, ff.de dolo except.* ex delictis à se admissis tenentur, quia simul reperiuntur doli capaces, & proximi pubertati, quæ duo simul desiderantur, vt probat Sesse *tom.2. decis.* 212. & iudicis arbitrio relinquitur, quando puer dicatur proximus pubertati, nec desideratur vt pubertatem ingressi sint, vt docetur *in l.3.§ vlt.ff.de lib. exhib. cap. ad nostram, de regular.* nam vt rectè notauit Menochius *de arbitr. lib.2. cent.1. casu 59. num.35.* circa dictum §. vltimum aliud est esse proximum pubertati, aliud verò esse proximum prætextæ; prætextam enim, hoc est pallium, pueri Romani accipiebant non anno 14. vt existimarunt Budæus *in l.vlt ff.de Senator.* Narbona *de ætate, anno 14.q.3.* sed potiùs anno ætatis suæ 16. vt ex probis auctoritatibus probant Lazarus Baif. *in opuscul. de re vestiaria, cap.10.* Vvolfangus Lazius *lib.8. Reip. Roman. cap.2.* Petrus Crinitus *de honest. discipl. lib.6. cap.7.* & ideo prætextæ proximus dicebatur, qui pubertatis ætatem ingressus erat, quia adhuc illi ad prætextam duo anni deficiebant; sed non æquè dici poterat proximus pubertati, quia qui puberem ætatem iam est ingressus, potiùs pubes, quàm pubertati proximus dicitur: vnde rectè stat litera dicti §.vltimi, prout habetur in Pandectis Florentinis in hunc modum: *Qui puberem ætatem nunc ingressus est*, vt notauit Ant. Augustinus *lib.3. emend. cap.1.* nec legendum est, *impuberem ætatem nunc ingressus est*, vt vulgò legitur. Textus etiam *in dict.c.ad nostram*, specialiter procedit in susceptione habitus religionis, propter ipsius actus grauitatem. Secundæ etiam partis huius assertionis ratio ex eo prouenit, nam in impuberibus non ita magna est doli machinatio, vt in maioribus, *l.13. iuncta lege quod enim 14 ff.de dolo*: & ita mitiùs sunt puniendi. Quod non solùm procedit in furto, mendacio, & periurio, de quibus in præsenti, verùm & in aliis delictis, *l.2.ff.de termino moto, l. fere 108.ff.de R.I.l.8.tit.31. partit.7.* Nec tantùm in temporalibus, verùm etiam in spiritualibus, *cap. eos 108. in fin. de consecr. dist. 4. cap. ea vindicta § in 23, quæst 4. cap.2.de apostat. cap.1.& vlt. de sent. excom.* signanter autem dixit Consultus *in l.auxilium, §.in delictis, ff.de minor.* interdum minores mitiùs puniri, quia plerumque pœnâ ordinariâ

afficiuntur,

afficiuntur, veluti si contra legem Iul. de adulteriis peccauerint, dict. §. in delictis; vel si soliti sint delinquere, argumento legis 3. in fine, Cod. de Episc. aud. l. apud antiquos, in fin. Cod. de furt. l. qui sapius, ff. de abig. & in l. capue 23. §. solent, ff. de pœnis, l. 4. Cod. de seruis fugit. l. 3. §. si plures, ff. de re milit. l. si adulterium, § fratres, ff. ad leg. Iul. de adult. alia notaui in can. 22. Concilij Illiber. docet Christineus tam 1. decis. 221.

12. DISSOLVITVR PRIMA DVBITANDI RATIO. Nec obstat prima dubitandi ratio; pro cuius solutione dicendum est, aliam esse causam contractuum, aliam verò delictorum. In contractibus namque, quia cum alio celebrantur, receptum fuit, vt in damnum proprium pupillus nec velle, nec nolle habeat, sed hoc totum auctoritate tutoris suppleatur, l. pupillus 189. ff. de R. I. non tamen idem procedit in delictis, in quibus quia ex dolo committuntur, tutoris auctoritas non desideratur, sed sufficit puerum esse doli capacem, l. impuberem 23 ff. de furtis, l. 4. § de dolo, l. 26. § denique, ff. de dol. excep. & hanc differentiam inter contractus, & delicta circa pupillos facilè percipies, si iungas legem pupillus 189. cum lege pupillum 111. ff. de R. I. quare pupillus doli capax efficaciter tenetur ex delictis, veluti ex furto, ex præsenti capite 1. Gregor. III. in suo Pœnitentiali, quod extat tam 3. Concilior. Binij, & tom. 6. Biblioth. veterum PP. cap. 9. de furto, ibi: Si puer amplius decem annorum fecerit furtum, 40. vel 20. dies pœniteat, prout ætas est, & qualitas iurisdictionis; pro modico furto 20. dies pœniteat. Puer 10. annorum aliquid furti faciens, septem dies pœniteat. Idem probatur ex l. 5 §. & ideo, ff. ad leg. Aquil. l. impuberem 23. ff. de furt. §. penult. Instit. de obligat. quæ ex delict. Secus autem si impuberes non sint doli capaces, quia tunc nec ex furto, nec ex consilio, aut ope tenentur, iuxta dictam legem impuberem. Similiter doli capaces tenentur ex periurio; quamuis enim impuberes iurare non cogantur in iudicio, l. iusiurandum 34. §. pupillo, ff. de iureiur. l. videamus 4. ff. de in litem iur. cap. paruulis 14. cum sequent. 22. quæst. 2. nec ad testimonium admittantur, l. minimi 19. ff. de testibus, cap. 1. §. item 2. quæst 2. propter lubricum consilij sui, l. 3. §. lege Iulia, ff. de testibus: attamen si iurauerit, ex iuramento obligatur, l. vlt. in fine, ff de liber. caus. in qua illa verba: Qui & iurare potest, rectè de puero doli capace accipit Acursius ibi verbo Potuit; seu quod idem est, de proximo pubertati. Gothofredus ibi: Etsi peierauerit, periurus erit: vt in hoc capite 1. docetur, quem sic accipiunt Hostiensis ibi, num. 9. Anton. num. 8. Anania num. 6. Farinac. in praxi, dict. 3. part. quæst. 92. num. 128. qui etiam num. 141. probat, ipsum ex blasphemia teneri. Non idem procedit in puero doli non capace, hic enim non cogitur ad iurandum, nec ex iuramento obligatur, aut peierare intelligitur, quamuis si inter ex delatione partis, eius iuramentum debeat obseruari, l. qui iurasse 26. ff. de iureiur. quam de puero doli non capace, nec proximo pubertati rectè accipiunt Donel. lib. 21. cap. 13. & lib. 26. cap. 7. Arias à Mesa lib. 4. variar. cap. 13. Cuiac. in l. 2. Cod. de rebus credit. loquitur enim Consultus ibi de iuramento voluntario, quod quis pupillo detulit extra iudicium; namque necessarium, quod in iudicio defertur in defectum probationis, non rectè illi defertur, dict. l. videamus: voluntarium verò ritè, etiamsi pupillus doli capax non sit; & hoc affirmat Paulus obseruandum esse aduersus eum, qui eum detulit; sibi enim debet imputare, quod ita stultos fuit, vt pupillo deferret, argumento legis si seruus 23. ff. de iureiur. quamuis, vt inquit Paulus, non videatur peierare, quia sciens fallere non videtur: quibus verbis respexit Consultus ad antiquam iurisiurandi formam, quæ iuxta Festum ita concipiebatur: Si sciens fallor, tunc me diespiter, vrbe saina, arceque, bonis deiiciat, vt ego hunc lapidem. Meminerunt Tul. epist. 7. Polletus lib. 3. hist. fori, eamque illustrarunt Brissonius de formul. Cuiac. lib. 1. obs. cap. 21. Donel. lib. 24. comment. cap. 21. vbi plura Osualdus, Reuardus lib. 5. variar. cap. 5. Etiam pueri doli capaces tenentur ex aliis delictis, veluti ex lege Aquilia propter damnum iniuriâ datum: item ex qualibet alia iniuria, l. sed etsi 3. §. & ideo, ff. ad leg. Aquil. l. 3. §. sanè, ff. de iniur. l. impuberem 23. ff. de furt. probant D. Ioan. Suarez ad leg. Aquil. lib. 1. cap. 2. Donel. lib. 1. comment. cap. 22. §. 1. & lib. 15. cap. 24. Schifotd. ad Fabrum tract. 9. cap. 5. Pichardus in §. penult. Instit. de obligat. quæ ex delict. Robertus lib. 3. animadu. cap. 23. & si percusserint clericum, in excommunicationem canonis incidunt, cap. 1. & final. de sent. excom. etiam tenentur de sepulchro violato, l. 3. §. 1. ff. de sepulchro violato. Cuiac. lib. 6. obs. cap. 22. & lib. 8. qq. Papin. in l. 10. ff. eodem: pœna Syllaniani, l. excipiuntur, ff. ad Syllan. & tandem capitalem fraudem admittunt, l. cum autem 23. §. 2 ff. de adilit. edict. non tamen obligantur pueri etiam doli capaces ex delictis, quæ in omittendo consistunt; siquidem ab eis minores etiam 25. annis excusari constat ex l. 2. Cod. si aduersus delict. l. minoribus 6. Cod. de his quæ vt indign. l. 1. §. impuberes, Cod. de falsa monet. nouella 115. cap. 3. §. si vnum 13. Authent. si captiui 49. Cod. de Episc. & Cleric. pluribus relatis Farinac. in praxi dict. 3. part. quæst. 92. ex num. 64. quod procedit si modò delictum in omittendo ex dolo non proueniat, quia si dolus intercedat, nec minores, nec impuberes excusantur, l. excipiuntur, ff. ad Syllan. Ant. Matth. in prolog. de crimin. cap. 2. num. 3.

Nec obstat alia difficultas in secundam partem conclusionis adducta, nam Gregorius in præsenti textu non affirmat potestatem coeundi ante pubertatem euenire non posse, sed illud tantùm, quod cùm ætas pubertatis sit legibus, & canonibus definita, l. in sponsalibus 14. ff. de sponsi. l. vlt. Cod. quando tutores, cap. 3. de desponsi. impub. ante illam nec pubertas præsumitur; & ita creditur ante illam ætatem carnis delicta ipsos non perpetrare; ad quam præsumptionem respexit Gregorius in illis verbis: Quod meritò crederemus. Inde est, quod in eis adulterium non præsumatur, l. si minor 36. l. si adulterium 38. §. Diui fratres, ff ad leg. Iul. de adult. Ant. Matthæus dict. cap. 2. num. 4. Farinac. dict. quæst. 92. num. 79. qui rectè inde infert, pueris in delictis carnis succurri, non ope restitutionis, sed propter defectum naturalis præsidij: sed hæc præsumptio cessat, si fortè ante pubertatem pueri, vel puellæ reperiantur apti ad coëundum, vt in l. si vxor 13. § si minor, ff. ad leg. Iul. de adult. nam aliquando suapte naturâ monstratur ex habitu corporis puerus generare iam posse, vt in cap. puberes 3. de desponsi. impub. vel malitiâ ætatem supplente, vt in cap. de illis 9. cap. final. ead. tit. cap. iuuenis 3. de sponsal. cap. final. de eo qui cognouit consang. & ita euenisse in pueris, de quibus D. Hieronym. & Gregorius, affirmant Anania hic, num. 6. Farinacius dict. quæst. 92. num. 82. Quod verò de Salomone & Achat diximus, qui filios genuerunt in vndecimo anno, miraculo tribuit Anania hic, num. 5. qui casus, & similes cùm rarò contingant, 13. DISSOLVITVR ALIA DVBITATIO.

ideo non sunt attendendi, *ex l. iure 13. ff. de legibus.* Si ergo impuberes inueniantur vere potentes ad coëuodum, sicuti ex furto, periurio, & aliis delictis; ita etiam ex delictis carnis teoentur, etsi mitiori pœna puniantur, vt probant Caldas *in l. si curatorem, verbo Vel adulteri dolo*, Farinac. *dict. quæst. 92. num. 93.* Post pubertatem verò etiam dum minores sunt, pœna ordinaria coërcentur; vnde tenentur lege Iulia *de adult. l. auxilium 37. § in delictis, ff. de minor. l. si minor 34. l. si adulterium 38. §. fratres, ff. ad leg. Iul.* & etiam tenentur ex raptu, nefando incestu, & similibus peccatis contra naturam, *l. 4. tit. 19. part. 7. l. 2. tit. 21. part. 7.* probant Azeuedo *in l. 1. tit. 21. lib. 8. Recopil. num.* 48. Farinac. *in praxi, quæst. 92. à num. 83.* Sousa *in aphorism. lib. 3. cap. 32. num. 19.* Gregorius Lopez per textum ibi *in l. 8. tit. 31. partit. 7.* & ita pœnâ mortis ex eis delictis minores affici posse exemplis probat Marinis *decis. 525.*

14. Exponitur cap. adhuc 33. de poenit. D. 3. — Sed suprà traditæ assertioni obstare videtur D. Augustin. relatus *in cap. adhuc, de pœnit. dist. 3.* in illis verbis: *Nec infans vnius diei absque peccato super terram esse potest.* Quibus consonat D. Hieronymus *in cap. si enim 40. de pœnit. dist. 2.* ibi: *Nemo mundus a peccato, nec infans, si vnius quidem diei fuerit vita eius.* Quæ verba si de peccato originali accipiantur, parum significant; siquidem ante natiuitatem statim post conceptionem peccatum illud contrahitur: quare de peccato actuali verba illa exponit Barbosa *tom. 6. in select. ad ipsum textum.* Quâ sententia retentâ deducitur, malè in præsenti affirmari tantùm pueros doli capaces, seu proximos pubertati, ex delictis teneri posse; siquidem post primum vitæ diem peccati capaces sunt. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, omisso Barbosa *vbi supra*, verba illa, quæ acceperunt Sancti ex capite 14. Iob, *vers. 4* esse accipienda de peccato originali, quod contrahitur à die animationis; & ita sanctus Augustinus & Hieronym. non sunt intelligendi de infantis ordinaria natiuitate, sed de priori secundùm Adam, quæ contingit tempore conceptionis, de qua exposui textum *in cap. qui in maternis, de consecr. dist. 4. in cap. 3. de baptismo.* Et ita verum est, nec infantem vnius diei, immò nec vnius horæ, dari absque peccato, videlicet originali, posse.

TITVLVS XXIV.

De clerico venatore.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Aurelianensi.

Episcopum, presbyterum, aut diaconum, [b] canes, aut [c] accipitres, aut huiusmodi ad venandum habere nön licet. Quod si quis talium personarum in hac voluptate sæpius detentus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus à communione; si presbyter, duobus; si diacónus, ab omni officio suspendatur.

NOTÆ.

1. a *Aurelianensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & ex ipso Concilio citatur textus hic à Carnotensi *lib. 3. tit. 15. cap. 1.* Gratiano sub nomine Paleæ *in c. 2. 34. dist.* Burchardo *lib. 2. Decreti, cap. 213.* Sed in nullo ex Conciliis hucusque editis Aurelianensibus reperiuntur verba hæc; extant tamen paucis mutatis in Concilio Meldensi *can. 8.* Agath. *can. 55.* Epaun. *can. 3.* Vvormac. *can. 17.* vt refert Antonius August. *in epit. lib. 6. tit. 53.* Præsentis canonis meminerunt PP. Concilij Senon. *anno 1527. can. 26.* *Contra clericos Venatores, vel negotiis sæcularibus implicitos, si à venandi, negotiandiue consuetudine moniti non desistant, ad pœnam Aurelianensis Concilij, & alterius Lateranensis procedetur.*

b *Canes.*] De canibus venatoriis, & eorum vsu plura congessit Demsterus *ad Rosinum lib. 2. cap. 8.*

2. c *Accipitres.*] Ex hoc textu constat, quàm perperam Pancirola *lib. 2. memorab. tit. 23.* existimauit, venationem cum auibus olim ignoratam fuisse vsque ad tempora Friderici Barbarossæ, qui floruit per annos 1154. cùm iam tempore huius Concilij, & Agathensis celebrati anno 426. mentio reperiatur accipitrum; & in capite sequenti, qui transcriptus est ex Synodo Francica celebrata anno 742. immò etiam temporibus Aristotelis aucupium cum auibus in vsu fuisse idem refert *lib. 9. histor. cap. 39.* ibi: *Circa Thraciam, quæ supra Amphipolin est, rem prorsus admirandam, & ab his qui non viderint, incredibilem fieri aiunt; pueri enim è vineis, & agris vicinis ad aucupium auicularum egressi, accipitres sibi socios assumunt. Hoc quidem maximè aliquis miretur, quod accipitres quascumque ipsi aues ceperint, pueris aucupibus deiiciant, cum pueri ex omnibus captis parte tantùm aliqua accipitribus reddita discedant.* Idem scribit Ælianus *lib. 2. histor. animal. cap. 42.* ibi: *Accipitres in Thracia cum hominibus per paludes societatem aucupandi coïre.* Necnon Plinius *lib. 10. cap. 8.* ibi: *Homines, atque accipitres societate quadam aucupantur.* Plura Demsterus *vbi supra*, D. Ioseph. Pellicer. *ad Polif. Gongora, stant. 3.* Lælius Heraldus. *dialogism. 6.* extat *tom. 2. thesaur. critici, fol. 399.*

COMMEN

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO TRADITVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici venationi operam dare non debent, alias si contrafecerint, si Episcopus est, tribus mensibus; si presbyter, duobus a communione arceatur; si diaconus, ab omni officio suspenditur.* Probant eam textus *in cap. 1. 34. dist. cap. 1. ne clerici, vel monachi, cap. amputatis, 86. dist. Clement. 1. § porrò, de statu monach. Clement. 1. de celebrat. Missar.* Synodus Turon. sub Carolo, *can. 8.* ibi: *Sacerdotes canum, accipitrum, falconum, vel caeterarum huiusmodi rerum curam paruipendere debent.* Matiscon. 2. *can. 13.* Agathense *can. 55.* Epaunense *can. 3.* Vormac. *can. 17.* Concilium Augustanum *cap. 2.* ibi: *Episcopos, presbyteros, vel aliquem de Clero canes venandi amore, vel accipitres habere non licet, sicut in Concilio legitur.* Toletanum *cap. 30.* *Quisquis autem personarum huiusmodi in hac voluntate denudatus fuerit, quandiu in illa detestabili voluptate detinetur, ab omni ecclesiastico officio cesset.* Salsburg. 2. tempore Martini V. *Venationi quoque cum canibus, necnon aucupationibus cum falconibus missis, aut huiusmodi volucribus, clerici omnino non insistant, nec canes tales venaticos, aut aues in domibus teneant, aut secum per viam ducant.* Eugenius III. in decreto edito ad Othone Frisingensi *lib. 1. de gestis Friderici, cap. 35.* *Illi qui Domino militant, nequaquam in vestibus pretiosis, nec cultu formae, nec canibus, vel accipitribus, nec aliis, quae portendunt, lasciniam debent intendere.* Quae, & alia refert Antonius Augustin. *in epit. lib. 4. tit. 32. & 33. & lib. 6. tit. 53. & lib. 7. tit. 27.* Consonat lex 57. *tit. 5 partit 1.* lex 47. *tit. 6. eadem part.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in praesenti, & lib. 1. de iure eccles. cap. 40. num. 79.* Auendaño *de mest lib. 2. cap. 37.* Lessius *de iustitia lib. 2. cap 5.* Landmeter. *lib. 2. de veteri monach. cap. 48.* Buseus *de statibus, num. 4.* Coruinus *lib. 4. aphorism. iuris Pont. tit. 32.* D. Francisc. de Amaya *in l. vnic. Cod. de venat. ferar.* Ludouicus Cresolius *lib. 4. mystag. cap 28.* D. Nicol. de Castro *in l. vnic. Cod. de gladiat. num. 17.* Maiolus *dier. canicul. verbo Planta, fol. 267.* Acuña *in cap. 1. & 1. 34. dist.* Petrus Gregor. *lib. 93. syntag. cap. 10. & lib. 4. partit. tit. 8. cap. 8. & lib. 3. de repub. cap. 17. num. 6.* D. Petrus de Oualle *in repetit. ad hunc textum.* Villaroël *part. 1. regim. quaest. 3. art. 9.* Theophilus *tom. 14. fol. 211.* Sauarus *ad Sidonium lib. 4. pist. 9.* Nouus Notator P. Blesensis *epist. 57.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in praesentem assertionem ita insurgo. Venatio iure naturali omnibus concessa est, *l. 1. § final. cum l. sequenti, ff. de acquir. domin. l. 1 in princip. ff. de acquir. possess. § ferae, Instit. de rer. diuis. l. 17. tit. 28. partit. 3.* D. Thomas *2. 2. quaest. 64.* probant Gonnanus *lib. 3. comment. cap. 3.* Forcatulus *in auiario, cap. 4.* Coneius *lib. 1. disput. cap. 12.* Cuiacius *lib. 4. obs. cap. 2.* Couar. *in regula peccatum, 2. part. § 8.* sed quae iuris naturalis sunt, lege positiua tolli nequeunt, *l. eas 8 ff. de capit. dimin. l. abdicatio 6. Cod. de patria potest. cap. sunt quidam 25. quaest. 1.* probaui *in cap. final. de consuet.* & illustrat Salgado *de retent. Bullar. 2. part. cap 20 num. 84.* Ergo contra iuris naturalis dispositionem non potuit Ecclesia venationem, aucupiumve clericis prohibere. Augetur primò haec dubitandi ratio ex eo, nam Deus Opt. Max. omnia animalia, tam terrestria, quàm volatilia, hominum gratià, & in eorum vsum creauit, *Genesis cap. 1. § in pecudum, Instit. de rer. diuis.* ex Chrysippo tradit Cicero *de finibus c. 3.* Caelius Rhodig. *lib. 1. antiq. lect. cap. 3.* Seneca *lib. 4. de benef. cap. 14* Aristot. *lib. 1. polit. cap. 5.* Ergo ferarum, & auium vsus mediante venatione, seu aucupio clericis interdici non debet. Deinde augetur haec dubitandi ratio ex eo, nam piscatio, & venatio in iure aequiparantur, *§ ferae, § flumina, Instit. de rer. diuis.* Decius *consil. 197.* Sed piscatio clericis permissa est, *cap. Esau, 86. dist. cap. nunquam, de consecr. dist. 5.* Ergo & venatio etiam; praecipuè quia tam piscatio, quàm venatio ad relaxandum animum vtilis est, vt bellè expressit Sidonius *in Panegyr. Auiti Imperat.* & venationem per se honestissimam esse, probarunt Xenophon *lib de venatione*, Galen. *initio lib. de ludo pilae*, & ex eis Theophilus *tom. 4. lib. 6. sect. 2. cap. 10.* Secundò etiam distinctio poenarum in praesenti statuta difficultatem non leuem continet, siquidem certum est in poenis infligendis semper rationem haberi nobilitatis, & dignitatis, ita vt nobilior, aut qui maiori dignitate fulget, mitiùs puniatur, *l. sacrilegij, § 1.* ibi: *Aut si honestiori loco natus; ff. ad leg. Iul. pecul. l. Padius,* ibi: *Si humiliori loco, ff. de incend. & ruina, l. 1. § quicquam, ff. de abi[illegible]is, l. 1. in fine, ff. de furib. balnear. l. 1. § expilatores, & § vlt. ff. de effractor. l. 2 ff. de termino moto, l. 1. § vlt. l. 3. § legis, l. penult. ff. ad leg Corn. de sicar. l. moris, § sed enim, l. capitalium, § non omnes, l. desertorem, § penult. & § is qui ad hostes, ff. de re milit. cap. pastoralis,* ibi: *Dignitati deferat, & personae; de offi. deleg. cap. vlt.* ibi; *Volentes tamen nobilitati parcere; de poenit. & remiss. cap. qui contra 24. quaest. 1. cap. 1. vers. Qui verò, de vsur. in 6.* Illustrat Tiraq. *de nobilit. cap. 20.* Igitur non rectè in praesenti grauior poena irrogatur personis maiori dignitate decoratis, praecipuè cùm in sacris canonibus Episcopis, Presbyteris, diaconibusque aequalis poena imponatur, vt *in cap. placuit 13. dist. 31. cap. presbyter, 81. dist. cap 4. 84. dist. cap. si quis 6. 72. quaest. 2. can. 33. 81. 82. & 83. Apost. cap. 1. de cleric. excom.*

Quà dubitandi ratione non obstante, vera est praesens assertio; pro cuius expositione scire oportet, venationem triplicem esse: alia dicitur oppressiua, alia arenaria, syluatica alia. Venatio oppressiua est in qua quis est oppressor hominum, de qua dicitur *Genesis cap. 10.* quod Nembroth erat robustus venator coram Domino, *cap. final. § simili, 6. dist.* idest potentissimus hominum oppressor. Illustrat Zerda *in aduers. cap. 152.* & de illa accipitur illud Dauidis psalmo 60. *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium:* Et psalmo 123. *Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium.* Venatio arenaria est, in qua quis pugnat cum bestiis; & si quaestus gratià faciat, infamis efficitur, *l. 1. § item Senatus, ff. de postul.* Cicero *lib. 2. de offic.* ibi: *Omnino duo sunt genera largorum, quorum alteri prodigi, alteri liberales. Prodigi, qui epulis, & viscerationibus, & gladiatorum muneribus, venationumque apparatu pecunias profundunt in eas res, quarum memoriam, aut breuem, aut nullam sunt relicturi.* Quae venatio ob euidens vitae discrimen quod adit venator, meritò reprobanda est, & grauiter à Cassiodoro reiicitur *lib. 5. epist 41.* Venationem hanc appellant ludum venatorium Consulti *in l. 4. ff. de administ. rer. l. ciuitatibus 122 § ad honorem, ff. de leg. 1. l. aut damnum. 8. § quicunque, ff. de poenis.* Suetonius *in Nerone, cap. 7.* Vopiscus *in Probo.* Martialis *lib. 1. epigr. 115.* munus item dictum est à Saturno primitùs attributum: prodit Lactant. *lib. 6. cap. 20.* plura de hac venatione congesserunt Bulenger *in tract. de venatione*, Mariana 5. VENATIO QVOTVPLEX.

in

in tract. de spectacul. Amaya *ad l. 6. Cod. de excusat. mun.* Petrus Faber. *lib. 2. semestr. cap. 11. & in Agonistic.* D. Laurentius Ramirez *ad Amphit. Martial.* Lipsius *de Amphit. cap. 3.* Panuinus *lib. 2. de Circensibus, cap. 2 4. & 5.* de quibus venatoribus intelligendus est D. Augustinus relatus à Gratiano *in cap. qui venatoribus, cap. vidit, 86. dist.* dum ait: *Qui venatoribus donant, non homini donant, sed arti nequissima:* iunctis Vazquez *in 1. 2. disput. 111. quæst. 21.* Osuald. *lib. 18. Donel. cap. 7. littera G.* etsi de venatione syluatica accipiant D. August. Gratian. Buseus *ad epist. 56. P. Blesensis*, Petrus Gregor. *lib. 3. de repub. cap. 17. num. 7.* Venatio syluatica, aucupatiua, saltuosa, de qua in præsenti agitur, est dum armis, canibus, seu auibus quis animalia terrestria, seu aues aucupatur, de qua plura Auendaño *in tract. de venatione*, Azeuedo *ad tit. 8. lib. 7. Recopil.* Ritherurfius *ad lib. 1. Cynei Oppiani*: & illi magnopere dediti sunt Reges, Principes sæculares, ac alij Nobiles laïci, vt probat Altesserra *de Ducib. cap. 14* Immò illis valde necessariam esse non solùm ad honestam recreationem, verùm vt inde apti reddantur ad bellum, fusè probarunt Demsterus *ad Rosinum lib. 2. cap. 8.* Pater Mendoza *in viridario, lib. 5. problem. 2.* Salcedo *de regim. Principum lib. 2. cap 6. dubit. 23.* Theophilus *tom. 4. lib. 6. sect 2. cap. 10.* Solorzanus *emblem. 33.* Altesserra *suprà, cap. 14.* Scipio Almiratus *in dissert. polit. lib. 1. discurs. 1.* & doctè expressit Xenoph. *in lib. de venatione*, ibi: *Venationis studio dediti magnam ex eo vtilitatem capiunt, nam corporibus bonam valetudinem comparant. Hinc vident, audiuntque magis, senescunt minùs. Hæc ad bellum præcipuè instituit; primò quidem si vias difficiles sub armis ambulant, minus lassantur; nam labores sustinent, quibus feras capere consueuerunt; in hostium fuga vbique illos propter locorum peritiam rectè, aut tutè prosequuntur; quod si exercitus suus infeliciter pugnauerit, in syluosis, aliisque iniquis locis seipsos cum cæteris non turpiter seruare poterunt, nam consuetudo venandi eos peritiores reddit.*

6. Venatio hæc clamosa, seu saltuosa omnibus laïcis licita, atque honesta est. D. Hilarius *in Matthæum, cap. 10. Non est criminis agere aucupium, vt arbitror.* Probant Balsamon *in cap. 24. & 51. 6. Synod.* Sauarus *ad Sidonium lib. 4. epist. 9.* etsi ad eam iuuenes aptiores, præstantioresque sint. Vnde Nicolaus Papa *in cap. 1. 34. dist.* Lanfredum Episcopum iuuenem appellat, quia venationi valde deditus erat. Meminit ipsius sententiæ Nicolai Petrus Blesensis *epist. 56.* dum ait: *Legimus quia Nicolaus Papa suspensionis, & excommunicationis sententiam in Lanfredum Episcopum ferri censuit, quia venaticam artem exercebat, licèt ille excusabilior esset beneficio iuuentutis.* Dicebanturque phasianarij illi serui, quos auium legato contineri negat Consultus *in l. auibus 66. ff. de legat. 3.* qui erant aucupio mancipati, vt ibi notauit Glossa, & post eam Sebastian. Medic. *de venat. p. 10. num. 30.* Pignorius de seruis, & de eorum ætate agens, Narbona *de ætate, anno 18. quæst 3.* Sed aliquando ratione temporis venatio etiam laïcis prohibetur, veluti tempore quadragesimæ, & ieiuniorum, *cap. an putatis 13. dist. 86.* nisi necessitate vrgente, *cap. si nulla 23. quæst. 8.* item & diebus festiuis, si periculum adsit amittendi Missam. Concil. Meldense *can. 27.* alioquin his diebus venatio non prohibetur, cùm non sit opus seruile, immò liberale, *l. 20. tit. 5. partit. 2.* quod & agnouerunt Columela *lib. 2. de re rustic.* Virgil. *lib. 1. Georgic.* ibi:

Quippe etiam festis quædam exercere diebus
Fas & iura sinunt: riuos deducere nulla
Religio vetuit, segeti prætendere sepem,
Insidias auibus moliri.

Nec contrarium probat textus *in cap. 2. hoc tit.* vbi generaliter & indistinctè omnibus seruis Dei venatio interdicitur. Igitur laïcis venatio prohibita est. Nam respondetur in eo textu de clericis tantùm agi, qui specialiter serui Dei vocantur, quia strictiùs, quàm laïci eius obsequio, & seruitio mancipati sunt, *cap. Cleros, 21 dist. cap. cum secundum, de preb.* textus disertus *in cap. sunt 2. quæst. 7.* Vbi cùm Fabianus Pontifex assereret, quod clerici non debent accusare laïcos, hanc rationem adiecit: *quia seruum Domini non oportet litigare.* Docent Germonius *de indult. §. seruus, num. 27.* Grassis *de effect. cleric. num. 5.* quod faciliùs suadetur si integrum illum canonem transcribamus prout extat in Concilio Germanico à S. Bonifacio Ratisbonæ celebrato temporibus Zachariæ Papæ anno Domini 742. 11. Kalend. Maij. *Seruis Dei per omnia armaturam portare, vel pugnare, aut in exercitum, & in hostem pergere omnino prohibuimus, nisi illis tantùm, qui propter diuinum mysterium, Missarum scilicet solemnia adimplenda, & Sanctorum patrocinia portanda ad hoc electi sunt; idest vnum, vel duos Episcopos cum capellanis & presbyteris eorum Princeps secum habeat, & vnusquisque Præfectus vnum presbyterum, qui hominibus peccata confitentibus iudicare, & indicare pœnitentiam possit. Necnon & illas venationes cum canibus seruis Dei interdiximus, & vt accipitres, & falcones non habeant.*

His suppositis vt ad rationem præsentis prohibitionis deueniamus, variæ adduci possunt. Prima, quia venatio est quoddam bellum, vel belli simulacrum, aut præludium, vt tradunt Xenophon *lib. 1. de venatione*, Tul. *lib. 1. de natura Deorum.* Athenæus *lib. 1. Dypnosophist.* Pollus *in præfatione lib. 5.* Philon *lib. 1. de vita Moysis*, Plato *in Sophista*, & fusè probat Mercurialis *lib. 3. de arte gymnast. cap. 15.* siquidem plerumque fit armis. Ouidius *de Ponte eleg. vlt.* 7.

TRADITVR RATIO DECIDENDI.

Titirus antiquas & erat qui pasceret herbas,
Aptaque venanti gratius arma daret.

Lucius Seneca *in Hippolyto, act. 1. scena 1.*

Tu graue dextra, læuaque simul
Robur lato dirige ferro.

Statius *lib. 2. syluar.* de Leone:

Non formidato supra venabula saltu
Incitus:

Et inde venabula dicta quasi venatui habilia. Isidorus *lib. 18. etymolog. cap. 7.* Seruius *ad versiculum 131. lib. 4. Æneid.* Quia ergo Ecclesia pacis amantissima clericos, & Monachos studiis pacis detineri auidissimè expetit, venationem, quæ belli species est, & præludium, illis interdixit. Alia ratio prouenit ex nimio studio, quo venationi mancipantur venatores; siquidem diu, noctuque nihil aliud cogitant, vt expressit Thomas Morus ibi:

Venator defessa toro dum membra reponit,
Mens tamen ad syluas, & sua lustra redit.

Quare clerici, qui seruitio Ecclesiæ mancipati sunt, valde ab eo ex huiusmodi exercitio distragarentur, præcipuè cùm venationis tempus sit mane, cùm dies incipit, vt tradit Oppianus *lib. 1. de venatione Aurelij*, ibi:

Venemur dum mane nouum, dum mollia prata
Nocturnis calcata feris vestigia seruant.

Seneca

Seneca *in Hippolyto.*

—— Veniet tempus
Cùm latratu caua saxa sonent:
Nunc dimissi nare sagaci
Captent auras, lustraque presso
Quærant rostro, dum lux dubia est,
Dum signa pedum roscida tellus
Impressa tenet.

Sed eo tempore debent clerici pensum seruitutis suæ soluere, iuxta tradita *in cap. 1. de celebrat. Missar.* Vnde rectè illis prohibetur venatio, ne distrahantur à proprio ministerio. Accedit D.Hieronymi sententia *in cap. Esau, 86. dist.* ibi: *Quia nunquam legimus sanctum venatorem.* Abulensis *in c.6. Matthæi, quæst.43. in fine*, ibi: *Et propter hoc sancti viri non se dederunt huic occupationi, sicut piscationi, quia venatio vix sine nocumento proximi exercetur; ideo non legimus sanctos venatores, sed piscatores.* Facit Nieulaus Papa *epist. 1.* ad Aluinum: *O miseram vitam hominum, & maximè sacerdotum! Qui dum lucrandis fidelibus debent insistere, venandis feris incumbunt; & quos capere oportet homines, capiunt aues: qui dum mortibus student animalium, vitam suarum perdunt animarum? O infelicem vitam super omnem vitam! Nam in quo magis quis carnalis apparet, quam in tali vita. Venatorum enim vita nihil præter carnes capit, in qua dum quispiam permansit, nunquam probatus est, dicente Sancto Hieronymo: Nunquam venatorem legimus sanctum.* Prosequitur alias rationes huius prohibitionis Oualle *in præsenti, § 3. per tot.*

8. Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta: nam licèt verum sit, venationem esse iuris naturalis, & ideo omnibus communem; tamen iustis ex causis possunt Principes, tam sæculares, quàm ecclesiastici, venationem prohibere, aut ratione temporis, veluti dum animalia nutriuntur, *l. 2. cum sequent. tit. 8. lib. 7. recopil.* quas latè explicant Auendaño *de exequ. mand. lib. 2. cap. 37.* Solorzanus *de iure Indiar. lib. 3. cap. 3. num. 69.* Castillo *de tertiis tom. 7. cap. 41. num. 118.* Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 18.* vel ne talibus instrumentis, aut mensibus exerceatur, ne paucorum auiditas animalia, vel pisces exhauriat; coarctant enim libertatem naturalem venandi, aut piscandi, sed propter magis speciale bonum communitatis, & singulorum: quæ statuta in quantum obligent, cum multis à se laudatis docent Amaya *in l. vnic. Cod. de venat. ferar. ex num. 42.* Iacob. Vander. Græfius *ad leg. non dubito, de captiuis, cap. 41.* Diana *3. part. tract. 6. resol. 18.* Vascus *in flor. Theol. verbo Venatio*, Tapia *2. tom. catena mor. lib. 5. quæst. 26. art. 5. 6. & 7.* Arniseus *de iurib. maiest. cap. 4.* Besoldus *de iurib. maiest. cap. 6. tom. 1. polit.* Aut ratione personarum, veluti clericis, ex rationibus suprà adductis; quia cùm venatio sit iuris naturalis permissiui, non præceptiui, ideo potest à Principe iustis ex causis mutari. Nec obstat argumentum primum, quo dicebamus, omnia animalia hominum gratiâ à Deo creata fuisse, & ita vsum eorum clericis prohiberi non debere; quia id procedit dummodo licitè, & honestè illis vtantur, & ad finem, ad quem creata fuerunt, non verò per improbum vsum, qualis est venatio in clericis. Nec obstat argumentum deductum à piscatione, inter quam, & venationem longa datur differentia; siquidem piscatio exercetur sine clamore, & armis: secus verò venatio. Facit ratio adducta à D.Hieronymo, videlicet quia nunquam legimus sanctos venatores; piscatores autem plures, præcipuè Apostolos, qui etiam postquam Dominum sequuti fuerunt, honestum illud exercitium non reliquerunt, vt ait D.Gregnrius Papa *homil. 24. in Euangel. Ioannis cap. 21. Quæri etenim potest, cur Petrus, qui piscator ante conuersionem fuit, post conuersionem ad piscationem rediit? Et cùm Veritas dicat: Nemo mittens manum suam ad aratrum, & aspiciens retro, aptus est regno Dei; cur repetiit quod dereliquit? Sed si virtus discretionis inspicitur, citiùs videtur, quia nimirum negotium, quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non fuit.* Nec obstat secunda difficultas, nam verius est, iuxta dignitatem delinquentis augeri crimen, & per consequens pœnam, *l. quædam delicta, ff. de pœnis, l. 2. l. omne, ff. de re milit. cap. homo, 40. dist. cap. quia sanctitas, 50. dist.* latè probaui *in cap. cùm quidam 12. de iureiur.* Nec contrarium probatur in vtriusque iuris testimoniis adductis pro ratione dubitandi; nam si delictum eius naturæ sit, vt augeatur dignitate delinquentis, veluti quando peccator in his, quæ ad dignitatem concernunt, vel illius administrationem respiciunt; seu cùm tale crimen cedit in dedecus, & contumeliam ipsius dignitatis, vt in præsenti casu, tunc seueriùs puniuntur, qui maiori dignitate fulgent: at verò si dignitas non adaugeat delictum, tunc mitiùs puniuntur, vt docuerunt D. Thomas *1. 2. quæst. 73. art. vlt.* Tiraquel. *de pœn. temper. causa 37.* Vnde in præsenti casu imponitur suspensio trium mensium Episcopo, presbytero autem duorum mensium, diacono verò vnius, vt legitur in dictis Conciliis Epaunensi, & Agath. ibi: *Si Episcopus est, tribus mensibus se à communione suspendat, duobus presbyter abstineatur, vno diaconus ab omni officio & communione cessabit.* Ex quo canone corrigendus est præsens textus, & illud notandum venit, abstinere in eo canone Concilij Epaunensis, importare suspensionem, vt docuerunt Morinus *lib. 2. exercit. cap. 3.* Gibal. *de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 4. § 1.* & *de censur. disquisit. 7. quæst. 12. regul. 1.*

9. Exponitur cap. cum venerabilis, de censibus,

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. cùm venerabilis, de censibus*, vbi Innocentius III. agit de spallis, & friscingis, quas Prior sancti Stephani soluebat quotannis Episcopo Fauentino: & vt ibi notatur, spalla est armum, seu membrum ferarum, quod Abbas persoluebat Episcopo ex feris, veluti apris, aut ceruis, pro licentia venandi, iuxta eundem Innocentium III. *lib. 13. regestr. in epist. ad Abbatem Sanctæ Mariæ Rotundæ*, ibi: *Et quod ad Abbatis, & partium instantiam syluam bannierant Rauennates, & qui venabantur in ipsa, reddebant eidem singulis annis spallam porci.* Illustrat Cironius *lib. 1. obser. cap. 5.* Vnde deducitur, Abbatem, & Monachos sancti Stephani venationem exercuisse in diœcesi Fauentina. Igitur quia ecclesiasticis viris venatio prohibita non est. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, discrimen esse constituendum inter eum casum, in quo venatio exercetur ab ecclesiasticis viris in nemoribus, & viuariis propriis; aut cùm venatio exercetur in eisdem locis per extraneam personam, præcipuè cùm proprij redditus, & prouentus in venatione consistunt. Primo casu venatio monachis prohibita est, ex præsenti textu, & rationibus suprà expensis. Secundo verò casu venatio permittitur, *Clement. 1. §. porrò, de statu monach.* & ita textus *in dict. cap. cùm venerabilis*, accipiendus est eo casu, quo monachi per extraneam personam venationem exercebant, ex feris in ipsa venatione captis spallam,

seu

seu armum ipsius feræ, tributi nomine Episcopo persoluebant. Illud autem non omittam, frequentes fuisse olim Ecclesiæ prohibitiones circa venationem monachorum Benedictinorum, quia cùm Diuus Benedictus in sua regula *cap.* 48. aliàs 39. ita cauisset: *Carnium verò quadrupedum omnino ab omnibus abstineatur comestio, debilibus, ægrotisque exceptis*; fuerunt quidam cauillatores, qui ab esu quadrupedum se abstinebant, & volatilia comedebant, iuxta mentem Rabani *lib.* 2. *de vita cleric. cap.* 27. dum ait: *Auium quoque esum credo inde à Patribus permissum esse, eo quod ex eodem elemento, de quo & pisces, creata sunt. Nam in regula monachorum non inuenitur aliarum carnium esum eis interdictum esse, nisi quadrupedum.* Quam opinionem adeo aliqui monachi amplectebantur, vt suis aucupiis in aëre sterilitatem inducerent, vt refert Lanadmeter. *lib.* 6. *de veteri monac. part.* 2. *cap.* 7. quare in Concilio Aquisgran. celebrato anno 817. ferè pro explicatione ipsius regulæ, *can.* 8. ita cautum fuit. *Vt volatilia intus, forisve nisi pro infirmitate nullo tempore comedant, nec Episcopi ea edant, præcipiant.* Et *lib.* 1. *capit. Ludouic. tit.* 78. certis diebus tantùm monachis eius auium permittitur his verbis: *Vt volatilia in natali Domini, & in Pascha tantùm octo diebus, si est vnde, comedant. Si verò non fuerit vnde, non requiratur per debitum. Si autem Abbas, aut monachi abstinere se voluerint, in eorum sit arbitrio.* Facit Aimonius *lib.* 5. *de gest. Francor. cap.* 10. *Volatilia cum ouis de duobus festis, idest Pascha, & Natali Domini.* In monachos ita sinistrè accipientes prædictam prohibitionem inuehuntur Prosper Aquitanicus *lib.* 2. *de vita contemplatiua, cap.* 23. *Cæterùm si à quadrupedibus abstinentes, phasianis, altilibus, vel aliis auibus pretiosis, aut piscibus perfruantur, non mihi videntur resecare delectationes sui corporis, sed mutare; nec pro abstinentia, sed velut pro nescio qua immunditia, vel certè, quod verius est, pro stomachi nauseantis teneritudine, delitias illas communes, & viles abiicere, quo possint aliis non solum carnibus, sed etiam delicatioribus, ac pretiosioribus carnibus suas voluptates explere.* Sanctus Odo *lib.* 2. *collat.* relatus à Petro Cluniacensi *lib.* 2. *epist.* 15. qui horrendum refert exemplum monachi de gallina comedentis eo prætextu, quòd volatile, & piscis eiusdem essent originis, aut generis. Facit D. Hieronymus *in epist. ad Saluinam*, de seruanda viduitate: *Procul sint à conuiuiis tuis phasides aues, crassi turtures, attagen Ionicus, & omnes aues, quibus amplissima patrimonia auolant. Nec ideo te carnibus vesci non putes, si suum, leporum, atque ceruorum, & quadrupedum animantium esculentias reprobes, non enim hæc pedum numero, sed gustus suauitate indicantur.* Nec ex dicto *cap.* 48. regulæ D. Benedicti inferri poterat, quadrupedum interdictione volatilium esum permissum esse; nam cùm vnum prohibetur, non statim alterum permitti, concludendum est, maximè si iam à legislatore prohibitum est. Vnde cùm *cap.* 19. Leuitici dicitur: *Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculum*; malè quidem deduceret aliquis, ex eiusmodi legibus permitti, non surdis maledicere, & videntibus ponere offendiculum. Tantùm enim D. Benedictus meminit quadrupedum, quia cùm quædam ex eis viliores sint, quàm volatilia, non posset quis credere earum esum non esse monachis interdictũ. Prosequuntur alia pro ipso abusu detestando Lanadmeter. *vbi suprà*, Hugo Menardus *in concordia Regularum in notis ad caput* 4. *Regulæ Diui Benedicti*, Benedictus Hæphtenus *lib.* 10. *disquisitionum monasticarum, tract.* 6. *disquisit.* 2. & 3. Theophilus Raynaud. *tom.* 16. *in Heterocl. spiritual.* 3. *part. punct.* 2. *fol.* 406. & veram literam prædicti capitis 48. regulæ Diui Benedicti restituit Seruseius Lairuez *tom.* 2. *Catholic. neuit. sect.* 9.

Deinde suprà traditæ assertioni obstat textus *in Clement.* 1. *de celebratione Missarum*, vbi cùm agatur de horis canonicis, & de modo interessendi canonicos in choro, specialiter cauetur, ne ad Ecclesiam secum deferant canes venaticos. Igitur quia extra Ecclesiam, præcipuè intra domus proprias, possunt eos alere, & tenere. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in ea Clementina specialiter prohiberi clericis canes deferre ad Ecclesiam, quia agebatur de eorum residentia, seu interessentia in choro; non tamen inde deducitur extra chorum licere illis canes venaticos habere quo modo etiam accipiendus est textus *in cap. cùm Apostolus, de censibus*, vbi statuitur, ne Episcopi dum visitant diœcesim propriam, canes venaticos, vel aues secum ferant; nam non inde tacitè inferri potest, extra commeatum ipsum, & extra tempus visitationis, Episcopos posse canes venaticos alere, & tenere. 10. EXPONITUR CLEMENT. 1. DE CELEBRAT. MISSAR.

CAPVT II.

In [a] eodem.

OMnibus seruis Dei, vt venationes, & syluaticas vagationes cum canibus; aut accipitres, aut falcones non habeant, interdicimus.

NOTÆ.

1. [a] EOdem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & ex eodem Concilio Aurelian. citant textum hunc Burchardus *lib.* 2. *Decreti, cap.* 217. Iuo Carnot. *part.* 6. *Decret. cap.* 289. & sub nomine Paleæ à Gratiano *in c.* 3. 34. *dist.* Sed verba in præsenti transcripta non reperiuntur in aliquo ex Conciliis Aurelian. hucusque editis; extant tamen in Synodo Francica, seu Germanica temporibus Zachariæ I. & Caroli Magni anno 742. *can.* 2. ibi: *Necnon & illas venationes, & syluaticas vagationes cum canibus seruis Dei interdicimus, & vt accipitres, & falcones non habeant.* Reperitur *tom.* 17. *regiæ editionis*, & *lib.* 5. *cap. Caroli, capit.* 2. & *lib.* 5. *cap.* 112. Textum hunc exposui suprà *in c.* 1.

TITVLVS

TITVLVS XXV.

De clerico percussore.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Agath.

SI quis in aliquo ecclesiastico [b] gradu sacratus percussor fuerit, corripiatur à crimine; si non emendauerit, deponatur.

NOTÆ.

1. [a] A *Gathensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. Sed hæc verba non reperiuntur inter canones editos ipsius Concilij, nec in aliquo Concilio, quod hucusque legerim.

[b] *Gradu sacratus.*] De gradibus sacris, & à quo tempore subdiaconatus inter eos relatus sit, egi *in cap.a multis, de atate, & qualit.* 2.

CAPVT II.

Gregorius *Andrea Episcopo* [a] *Tarentino.*

TRibunal iudicis æterni securus aspiciet, quisquis reatus sui conscius dignâ eum modò pœnitentiâ placare contendit. Habuisse te siquidem [b] concubinam, manifestâ veritate comperimus, & te illius criminis participationem habere, de qua etiam contraria est quibusdam orta suspicio. Sed quia in rebus ambiguis absolutum non debet esse iudicium, hoc tuæ conscientiæ elegimus committendum. Qua de re si in sacro ordine constitutus eius te permixtione esse recolis maculatum, sacerdotij honore deposito, ad administrandum nullo modo præsumas accedere: sciturus in animæ tuæ periculo te ministrare, & Deo nostro sine dubio te reddere rationem, si huius sceleris conscius, in eo, quo es ordine, celans veritatem, permanere volueris. Vnde te iterum adhortamur, vt si te deceptum antiqui hostis calliditate cognoscis, competenti eum, dum licet, pœnitentiâ superare festines, ne cum eo particeps, quod non optamus, in die iudicij deputeris. Si verò huius reatus tibi conscius non es, in eo te necesse est, quo es, ordine permanere. Præterea quoniam mulierem de [c] Matriculis contra ordinem sacerdotij cædi crudeliter fustibus [d] deputasti, quam licet post [e] octo menses exinde minimè arbitramur fuisse defunctam, tamen quia ordinis tui habere noluisti respectum, propterea duobus te mensibus ab administratione Missarum statuimus abstinere, in quibus ab officio tuo suspensum flere te conuenit quod fecisti. Nam valde dignum est, vt postquam te ad vitæ istius tranquillam rectitudinem laudabilium sacerdotum exempla non prouocant, saltem correptionis medicina compellat.

NOTÆ.

1. [a] GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & apud Burchardum *lib.*1. *Decreti*, *cap.* 195. Carnotensem *part.*5. *Decreti*, *cap.* 310. apud Gratianum *in cap. habuisse*, 33. *dist.* & extat textus hic in regestro epistolarum D. Gregorij Magni, *lib.*2. *indict.*11. *epist.*44. Andreas hic primus fuit huius nominis Episcopus Tarentinus, de qua diœcesi Tarentina egi *in cap.*12. *de rescript.* Horum excessuum correctionem delegauit Gregorius Ioanni Episcopo Gallipolitanensi sequenti epistola, in hæc verba: *Ex gestis, qua ad nos fraternitas tua direxit, inuentum est, Andream fratrem, & Coëpiscopum nostrum habuisse sine dubio concubinam. Sed quia incertum est, si eam in sacro ordine constitutus contigerit, necesse est vt eum solicita adhortatione commoneas, vt si positus in sacro ordine eum ea se nouit immixtum, ab eo, in quo est, officio quiescat, & nullatenus administrare præsumat. Quod si fortè conscius sibi huius rei, peccatum suum supprimens, administrare præsumpserit, animæ suæ periculum diuino iudicio imminere cognoscat. Matriculam verò, quam fecit fustibus castigare, quamuis exinde post octo menses obiisse non credimus; quia tamen eam contra propositi sui ordinem huiusmodi fecit affligi, duobus hunc mensibus à Missarum solemnitate suspende, vt vel hac eum verecundia, qualem se de cætero possit exhibere, instituat. Præterea oblatâ nobis petitione, qua tenetur*

in subditis, clerici prædicti Episcopi multa se mala ab eo sustinere commemorant. Ob quam rem fraternitas tua subtiliter cuncta cures addiscere, & ita ea rationabili modo emendare, atque disponere, vt nulla eis pro hac re huc remeandi de cætero necessitas imponatur.

b *Concubinam.*] De pœnis Episcopi concubinarij egi *in cap.3. de cohabit. cleric.*

c *Mulierem de matriculis.*] In dicta episto-
2. la 45. legitur *matriculam*, vnde cognosci non potest, an nomen hoc esset proprium ipsius fœminæ, an verò fœmina illa aleretur ex matriculis Ecclesiæ Tarentinæ, iuxta veterem morem, quem illustraui in canone 36. Concilij Illiber. & referunt Vossius *de vitiis sermon. lib.3. cap.24.* Zerda *in aduers. cap.76. num.7.* & forsan quia vidua hæc alebatur ex matriculis ipsius Ecclesiæ, ideo Gregorius appellat eam mulierem de matricolis.

d *Fustibus deputasti.*] Contra tradita *in cap.1. de calumn.*

e *Octo menses.*] Post quod tempus credatoe percussum ex vulnere accepto decessisse, exposui in canone 5. Concilij Illiber.

CAPVT III.

Alexand. III.[a] *Lucensi Episcopo.*

PRæsentium lator in quodam conflictu asserit se fuisse, pro parte tamen illorum, qui violentiam repellebant, in quo lapides ipse proiecit, sed aliquem non percussit: quem nos quia per alios illic aliqui dicuntur occisi, à celebratione Missarum præcipimus abstinere. Mandamus itaque vobis, vt si res ita se habuerit, & alia tamen non impedierint, decurso huiusmodi temporis spatio, ad sui eum exequutionem officij admittatis.

NOTÆ.

a LVcensi.] Ita etiam legitor in prima collectione, *sub hoc tit. cap.3.* & post Concil. Lateran. *part.16. cap.11.* additur, *& Capitulo.* De Ecclesia Lucensi, seu Lucanensi egi *in cap. cum causa, de elect.* & textum hunc exposui suprà *in cap.2. de homicid.*

CAPVT IV.

Cœlestinus III.

COntinentiâ literarum vestrarum inspectâ, quâ significastis nobis, quod cùm P.[b] acolytus præsentium lator cum quibusdam hominibus ad [c] resistendum prædonibus arma sumpsisset, in conflictu illo tres fuerunt ab aliis vulnerati ad mortem, ita tamen, quod illa homicidia, neque facto eius, neque consilio perpetrata fuerunt. Quia verò super hoc nostrum requisistis consilium, vobis taliter respondemus, quod cùm prædictum acolytum ad frugem melioris vitæ transisse dicatis, & in monachali religione ferè per annos VIII. laudabiliter hucusque vixisse, meritis eius aliis non repugnantibus, ad subdiaconatus ordinem valeat promoueri, & meritò altaris ministerium exercere.

NOTÆ.

1. a COElestinus III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. final.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Acolytus.*] De quo gradu egi *in cap.2. de offic. Archid.*

2. c *Resistendum.*] Et ita arma non sumpsit pro defensione necessaria: quare desideratur vt ad ordines sacros accedere posset, quod ad meliorem vitæ frugem transiisset, & vt per octo annos laudabiliter fuerit conuersatus.

COMMENTARIVM.

3. CVm Ecclesia valde abhorreat sanguinis effusionem, & in suis ministris omnem mansuetudinem optet, ideo non solùm eos militiæ nomen dare prohibuit, vt probaui *in c. petitio, de homicid.* verùm & arma deferre, vt probaui *in c. clerici arma, de vita & honest. cleric.* & sententiam sanguinis proferre, *c. sententiam, ne clerici vel monachi;* ac etiam quamcunque percussionem ab eis fieri omnino prohibuit, *can.64. Apost.* ibi: *Si quis clericus in pugna pulsatum aliquem vno ictu occiderit, deponatur propter suam præcliuitatem, & temeritatem.* Et *c. de his clericis, 50. dist.* Concil. Triburiense *can.11. cap. cùm beatus, 45. dist.* plura adducunt Espenceus *lib.2. digress. c.3.* Crespetius *in summa, verbo Clericus non sit percussor.* Et percussor non solùm dicitur, qui suâ manu percussit, verùm & qui verberandi, vel occidendi facultatem dedit, ne fraus fiat canoni Apostolorum, vt statuitur in canone 9. Synodi Constantin. ibi: *Qui percussit, vel curauit vt eius manus perculeretur.* Vt etiam ait Vlpianus *in l. non solum, §.1. ff. de iniuriis.* Intuitu tamen disciplinæ licet presbytero leniter percutere discipulum, vt probaui *in cap. presbyterum, de homicidio:* & iudici ecclesiastico pœnam fustium imponere, dum tamen per eam ad sanguinis effusionem non perueniatur, vt probaui *in cap.1. de calumn.* Ex quo commentario, & præcipuè ex adductis *in cap. petitio, de homicidio*, præsens commentarium petendum est.

TITVLVS

✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠✠

TITVLVS XXVI.

De clericis maledicis.

CAPVT I.

[a] Clemens III.

INnotuit nobis, &c. *Et infrà*: Ad vltimum f.t. mandamus, atque præcipimus, quatenus quia nobis per literas tuas retulisti, scilicet quod Ioannes clericus sanctæ Trinitatis mulris coràm astantibus, verba quædam in depressionem, & contumeliam [b] Rom. Ecclesiæ protulit, ipsum à temeritate sua per suspensionem officij, & beneficij, sublato appellationis obstaculo, compescas, vt pœna illius aliis [c] terrorem incutiat, ne de cætero contra Rom. Eccl. in talia verba prorumpant.

NOTÆ.

1. a *CLemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de clerico maledico*, *c.*1. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec *in cap. innotuit*, *de eo qui furtivè ordin.* vbi extat prior pars huius textus, id explicatur, licèt ex illius textus serie deducatur, in præsenti rescribere Clementem III. alicui Prælato Hispaniæ prope Seguntinam diœcesim existenti.

2. b *Romana Ecclesia.*] In hac sexta collectione legitur *officij*, *& beneficij nostri*; vnde deducebant Doctores, Pontificatum esse beneficium ecclesiasticum, vt probant Cæsar *de Ecclesi. Hierarch. disput.*14. §.2.*n.*1. Seluæ *de beneficiis* 1.*p.q.*2. Ojeda *de incompatib.*1.*p.c.*1.*n.*2. Fabricius *de mutrib. benefic. num.*22. Sed veriùs in hac secunda collectione legitur, *Romana Ecclesia.* Aliud enim est detrahere Pontifici, aliud Ecclesiæ. Et licèt vtrumque crimen sit graue, tamen ex primo vindictam canones non admittunt, *cap. paratus* 23.*q.*1. ex secundo verò cùm Ecclesiæ honor, & gradus læditur, pœnam imponunt vt obseruauit Cironius *lib.*2.*obseru.c.*4.

3. c *Aliis terrorem.*] Inter alias causas, quæ delictorum punitionem suadent, quas proponunt Plato *in Dialogis*, Seneca *lib.*1.*de clementia*, D. Augustinus *de ciuitate Dei lib.*19. *cap.*16. & prosequuntur Alex. ab Alex. *lib.*.. *dier. genial. cap.*5. vbi Tiraq. *ad leges connub. lib.*9. *glossa* 1. *num.*224. Petrus Gregor. 3.*part. syntag. lib.*34. *cap.*1. duplex præcipuè considerantur. Prima, vt is qui deliquit, corrigatur, & emendetur, *cap. de his* 22. *quæst.*2. quam expressèrunt Aul. Gel. *lib.*6. *noct. cap.*14. Hæsodius in libro qui scribitur *Opera, & dies.*

Tandem sua pœna nocentem
Consequitur, passusque sapit tum denique stultus.

Secunda, vt alij, qui tali exemplo delinquere possent, metu similis pœnæ deterreantur. Seneca *vbi suprà*, ibi: *Nemo prudens punit, quia peccatum est, sed ne peccetur; reuocari enim præterita non possunt: futura prohibentur, vt quos nollet exemplum nequitiæ malè cedentis fieri, recidat, non tam vt pereant ipsi, quam vt alios pereundo deterreant.* Quod ad bruta quoque animantia tulit Plinius *lib.*19. *c.*3. *&* 4. & *lib.*10 *c.*22. *Videmus*, inquit, *sæpe in Africa crucifixos leones, à quibus factæ sunt vrbes obsessæ, quo cæteri* metu pœna similis deterrerentur. Nec longè à nobis petenda sunt huius rei testimonia, cùm in Hispania nostra quotidie videamus in suppliciis de nocentibus sumendis verba illa à præconibus præeuntibus, delictumque manifestantibus, ad finem adiici; *quien tal hace, que tal pague.* Quæ sanè ad admonitionem aliorum potiùs quàm ad punitionem ipsius delinquentis pronunciari nemo non videt. Sumptumque fuit à prisco Romanorum more; aduocatus enim ad supplicium populus crimen, & pœnæ causam ex præcone ipso audire solebat, & nonnunquam id fiebat per scripturam, quæ titulus vocabatur, vt in Christi Domini passione obseruarunt Euangelistæ, & ex bonorum auctorum testimoniis notauit Iustus Lipsius *lib.*2. *de cruce*, *c.*11. Sicque verbum *superdici*, accipi debet *in l. si duo*, §. *final. ff. de iureiur.* & quod de præcone traditur *in l. fustibus*, *Cod. ex quibus causis infamia*, vt obseruarunt Fornerius *lib.*1. *rerum quotid. cap.*13. Balduinus *de edictis pro Christianis*, *fol.*34. Cuiac. *lib.*8. *obseru. c.*7. & *lib.*13. *c.*3. Petrus Faber *lib.*2. *semestr. c.*6. & 7. quibus addi velim quod de Alexandro Seuero Lampridius in eius vita refert, his verbis: *Clamabatque sæpius, quod à quibusdam, siue Iudæis, siue Christianis audiebat, & tenebat; idque præconem cùm aliquem emendaret, dici iubebat: Quod tibi non vis, alteri non feceris.* Quodque idem Alexander in supplicio sumendo de Turino fumi venditore per præconem dici iussit: *Fumo punitur, qui fumum vendidit.* Quod refert Duar. *ad tit. C. de suffrag.* & *lib.*1. *animad. c.*25.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio, *Clericus maledicus suspendendus est ab officio, & beneficio.* Probant eam textus *in can.*55. *Apost. cap. clericus maledicus*, 46 *dist. c. contumaces* 56. *dist. cap. si quis clericus* 15. *q.*7. Concil. Aurelian. 5. sub Pelagio I. *can.*14. ibi: *Si quis presbyter, aut diaconus quolibet coturno ordinem Episcopi sui despexerit, aut calliditate faciente ipsum iniuriare, aut detrahere præsumpserit tribus annis à communione suspensus, & in monasterium detrusus, aquâ tantummodo & pane diebus singulis sustentetur, nec comam, nec barbam facere præsumat, nec ad aram Domini penitus accedere permittatur.* Toletan. 5. 4. CONCLVSIO PROBATVR.

 can. 5.

can.5. Sed & hoc pro pestilentiosis hominum moribus salubri ordinatione censemus, ne quis in Principem maledicta congerat; scriptum est enim à legislatore: Principem populi tui non maledices. Quod si quis fecerit, excommunicatione ecclesiastica plectatur. Nam si maledici Regnum Dei non possidebunt, quantò magis talis ab Ecclesia necessariò pellitur, qui diuina violator sententia inuenitur. Faciunt textus *in cap. 22. Exodi, cap. 23. Actuum Apost.* iuncto Anastasio Germonio *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 3. num 30.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Acuña *in cap. clericis 5.46. dist.* Gutierrez *de delict. quæst. 63. & 64.* Crespetius *in summa, verbo clerici maledici.* Salmut. *ad Pancirol. lib. 1. memorab. tit. 57.* Cotnitius *lib. 4. aphorism. tit. 34.* Citonius *lib. 1. obseru. c. 4.* Petrus Gregor. *lib. 2. partit. tit. 9. c. 8. & lib. 4. tit. 9. cap. 1. & in proœmio Decret. num. 38. &* *lib. 2. de repub. cap. 6.* Nicol. Lemaistre *in consut. censur. Sorbon. 1. part. cap. 1. & 3.* Don Nicolaus de Castro *in discursu contra Don Duarte.* Scipio Gentil. *lib. 2. de coniur. in orat. de maledict. in Principem,* Alber. Gentil. *in l. vnic. Cod. si quis Imperatori maledix.* Lælius Mancinus *de triplici iur. collat. lib. 1. cap. 99.*

5. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione intendam probare ratione, & exemplis, maledicos in Principem, vel superiorem non esse aliquâ pœnâ afficiendos; nam licentia ista loquendi concessa populo, cupiditates, consiliaque omnia patefacit, vnde Tiberius aiebat in ciuitate libera, liberas linguas esse debere: & cum Senatu loquens, qui intendebat maledicos punire, dixit: Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud efficietis quàm vt hoc colore dignitatis Principum vindicandæ vnusquisque priuatas suas inimicitias, velatum, vltumque eat; & conclusit: Si quidem loquutus aliter fuerit, dabo operam vt rationem factorum meorum, dictorumque reddam; si perseuerauerit, inuicem eum odero. Vnde Theodosius, cum Arcadio, & Honorio suis filiis constitutionem edidit relatam *in l. vlt. C. si quis Imperatori maledixerit*, his verbis: *Si quis modestia nescius, & pudoris ignarus, improbo, petulantique maledicto nomina nostra crediderit lacessenda, ac temulentiâ turbulentus obtrectator temporum nostrorum fuerit, eum pœna nolumus subiugari, nec durum aliquid, nec asperum volumus sustinere; quoniam si id ex leuitate processerit, contemnendum est; si ex insania, miseratione dignissimum, si ab iniuria, remittendum.* Nec minori vel prudentia, vel magnitudine animi fuit Rex ille Epirotarum Pyrrhus, qui censentibus amicis, vt quendam, qui de ipso malè erat loquutus, relegaret, non se facturum dixit, ne aliò profectus peiora de me loquatur, & coram pluribus. Similia exempla de Philippo Macedonum Rege, & aliis Monarchis, ac Imperatoribus referunt Gentilis *in dicta oratione de maledict. in Principes*, Hugo Grotius *in floribus ad dictam legem vnicam*, Salmut. *ad Pancirolam dicto tit. 57.* Iacob. Gothofr. *in ea dicta lege, in Theodos.* Lindembrog. *in comment. ad ipsam legem vnicam*, Valenzuela *consil. 164.* Fragoso *part. 1. de regim. lib. 1. disp. 1.* Adam Contzen. *lib. 9. polit. cap. 45.* P. Velazquez *de optim. Princ. lib. 3. adnot. 12. morali, ex §. 6.* Non omittam de hac re Cilnij Mecænatis prudentiæ simulacrum apud Dionem *lib. 52.* vbi Imperatorem Augustum ita alloquitur: *Quod conuitium aliquis tibi fecerit, aut tibi obtrectauerit, nec deferento aliquo audire, nec vlcisci debes. Turpe enim fuerit te credere inuentum, qui te neminem lædentem, omnibus benefacientem, ignominiâ affecerit. Idque soli faciunt mali Principes, qui ex conscientia sua veritatem dictorum colligunt. Deinde iniquum est ea ægrè ferre velle, quæ si vera sunt, præstat non admisisse; sin falsa, dissimulare; cùm multi hæc vindicantes pluribus, ac grauioribus de se sermonibus occasionem præbuerint: nec decet hanc opinionem de te hominibus subiicere, esse qui in te contumeliosus esse ausit.* Facit textus *in cap. qui iustus 90. 11. quæst. 3.* in illis verbis: *Qui iustus est, & iniustè maledicitur, præmium illi redditur.* Igitur non rectè in præsenti clerico maledico pœna suspensionis imponitur.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, maledicum dici detractorem, quia sicut benedicere est bene precari, Ouidius *lib. 2. Fastor.* 6. MALEDICVS QVIS.

Et bene nos, bene te, patriæ pater optime, Cæsar,
Dicite, suffuso per sacra verba mero.

Contrà maledicere, est malè precari, vt apud Plautum *in Penulo, actu 3. scena 3.*

Si benedicitis, vestra ripa vos sequar:
Si maledicitis, vestro gradiar limite.

Maledictio ergo vitium linguæ, & maximum est. D. Iacobus *epist. 3.* Quare postquam Quintilianus *lib. 12. instit.* dixit caninam esse eloquentiam, atque facundiam maledictis vti, ex Appij Claudij testimonio addit, vitium esse animi, quo maleficus à maledico non distat nisi occasione, subindicans conuitiatori, & maledico ad malè faciendum, & nocendum aduersario promptam esse voluntatem, modò detur tempus, & locus lædendi: & sicut maleficium idem est, quod malefactum in facto, ita & maledictum in verbo. Cicero pro M. Cælio distinguit accusationem, conuitium, & maledictum his verbis: *Accusatio crimen desiderat, rem vt definiat, hominem notet, argumento probet, teste confirmet: maledictio nihil habet propositi præter contumeliam, quæ si petulantius iactatur, conuitium; si facetius, vrbanitas appellatur. Et quemadmodum malorum diuersitas alia, & aliis peiora facit; sic maledictiones aliæ aliis grauiores, & peiores, & quædam aliis efficaciores, vel ratione causæ maledicendi, vel ratione potestatis eius, cui maledicitur.* Plura de his maledicis congesserunt Lucas de Peña *in l. omne, vers. Nota, C. de delat. lib. 10.* Sotus *de iust. lib. 5. q. 12. art. 1.* Menochius *de arbitr. casu 367.* Didacus Perez *in l. 34. tit. 3. in lib. 8. ordin.* Beyerlinch *tom. 5. theatr. verbo Maledictus.*

Deinde sciendum est, maledicos alios esse in Deum, alios in Principem, seu superiorem, ætate, nobilitate, moribus, seu scientiâ præstantem; alios in proximum, seu æqualem. Salcedo *in praxi, c. 66.* Cenedus *ad Decretal. collect. 146.* De maledicis in Deum, hoc est blasphemis, agemus infrà textu sequenti. Circa maledicos in æquales dicendum est, quod si priuatus maledicto lædatur, actioni iniuriarum locus est, *l. 1. §. 1. l. item apud 15. §. conuitium, §. ex his apparet, §. generaliter, ff. de iniuriis, l. 3. cum sequent. l. qui liberos 9. l. penult. C. eod. tit.* Si verò maledici sint in Principem, tempora, aut sæculi mores, vt plerumque contingit, Seneca *lib. 3. de ira, c. 22.* Cassiodorus *lib. 3. c. 5.* olim lege Iuliâ Maiestatis tenebantur. Tacitus *lib. 1. annal.* Arnobius apud Grotium *vbi suprà*, ibi: *Maiestatis apud vos reus, qui de vestris obmurmurauit aliquid Regibus.* Quo modo & IC. Paulus dixerat, non solum facto, verùm & verbis impiis exacerbari crimen Maiestatis, *lib. 5. tit. 29. §. 1.* notarunt Valenzuela *consil. 163. & 164.* Grotius *in d. l. vnic.* Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de lege Iul. Maiestat. c. 2.* Sauatus *ad Sidonium lib. 1. epist. 7.* facit Modestinus *in l. 7. §. vlt. ff. ad leg. Iul. Maiest.*

in

in quo textu Tribonianus respiciens ad legem vnicam, *Cod. si quis Imper. maled.* vbi legebatur *verbis*, posuit *facto*; quæ inuersio patet, nam si non esset legendum *verbis*, ad quid postea diceret Consultus, *vel violatis statuis*; cùm iam in generali significatione facti crimen illud comprehenderetur; notauit Cuiac. *ad Paulum, d. tit. 29. §. 1.* quare Arnobius *aduers. gent.* ait: *Maiestatis sunt apud vos rei, qui de vestris secus obmurmurauerunt aliquid Regibus.* Suetonius *in Tiberio, cap. 10. 11. & 48.* Sed Titus hanc quæstionem remisit, testibus Dione, & Xiphilino; & post eum Imperatores Honorius, & Theodosius *in l. vnic. Cod. si quis Imperatori*, vbi verbum illud *requirendum*, accipi pro condonandum, docuerunt Alber. Gentil. *ibi*, Salmutius *ad Pancirol. dict. tit. 57.* & pro ipsius textus expositione videndi sunt Filesacus *lib. 2. select. tract. 7. de Regia Maiest. §. 3.* Petitus *ad leg. Atticas, pag. 236.* Basilic *decis. 26.* Sacri etiam canones detractiones, & contumelias nihili fecerunt, *cap. paratus 23. q. 1. cap. qui iustus 11. quæst. 3.* nisi quando honor Ecclesiæ, vel ordinis læditur, vt si presbyter in suum Episcopum, vel Pontificem maledicus sit: grauius tamen est delictum, maiorique pœna plectendi sunt maledici, qui linguam procacem effundere non contenti, calamo etiam manum adiiciunt per libellos famosos, de quibus agitur *lib. 3. Concil. Illiber. cap. 30.*

8. TRANSITUS RATIO DECIDENDI. His suppositis apparet ratio præsentis decisionis, quare videlicet suspendendi sunt clerici maledici in Ecclesiam, Pontificem, seu Episcopum: nam nihil ita in bene morata Republica cauendum est, quàm Principis contemptus, atque hæ res quæ minuere existimationem ipsius possunt: si enim de Principe malè impunè loqui liceat, fit ipsà natura, vt & in eius, qui loquitur; & in eius, qui eum audit, animo sensim ingeneretur quædam mala de Principe opinio, minusque eum vereri incipiant, vt latè considerat, & exemplis probat Gentilis *lib. 2. de coniurat. in dicta oratione de maledictis in Principem.* Quæ si in quolibet Principe procedunt, quantò magis in Pontifice, & Episcopis, quibus maior debetur, & impendenda est reuerentia: proinde vt perniciosissimo hoie malo tempestiuè occurratur, prudenter monuit D. Gregorius *homil. in Ezechielem*, his verbis: *Hi, quorum vita in exemplo imitationis est posita, debent, si possunt, detrahentium verba compescere.* Etsi enim lubricum linguæ ad pœnam facile trahi non debeat, *l. famosi 7. §. hoc tamen, ff. ad leg. Iul. maiest.* quæ tamen ex certa animi destinatione proficiscitur conuitiandi temeritas, compescenda omnino est, vt pœna illius aliis terrorem incutiat. Quare rectè Clemens III. in præsenti rescripsit suspendendos esse clericos maledicos in Ecclesiam Romanam, vel Pontificem.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione, dicendum est, quoad pœnam detractorum, ex personis eorum esse pensandam, ac vtrum prætermitti debeat, æstimandum esse, vt expressit Harmenopulus *in Græca interpretatione ad textum in dict. l. vnic. Cod. si quis Imperatori.* Quibusdam enim personis iure etiam debetur hæc licentia. Nec Imperiale, inquit D. Ambrosius in quadam epistola, libertatem dicendi denegare; nec Sacerdotale, quod sentiat non dicere. Idque adeo verum est, vt interdum duobus pariter Principi maledicentibus, in altero venia, in altero pœna sit adhibenda: quod Dionysium Syracusarum Regem fecisse memoriæ proditum est, refertque Scipio Gentil. *in dicta oratione de maledictis in Principem.* Cùm enim renunciatum ei fuisset, duos quosdam in cœna plurima aduersus ipsum dixisse, vtrumque ad se inuitauit, & conuiuio comiter excepit; quorũ alterum cùm multa leuiter, subtiliterque loqui; alterum verò reconditum, ac tristem sedere vidisset, illum quidem dimisit, hunc verò tanquam insidiatorem interfecit. Varia igitur pensanda sunt circa puniendos maledicos, an videlicet ex dolore aliquo, vel temeritate inducti, an verò nulla de causa, sed libidine tantùm detrahendi maledicant. Prioribus enim casibus indulgendum, & condonandum est. Secundo verò casu seuerè vindicandum, ne abolitione præstetur ansa nouæ iniuriæ, quia vt aiebat Socrates, maledicta qui non vindicat, veterem remittendo iniuriam, nouam prouocat. Referunt Ghellius *lib. 17. noct. c. 14* Iulius Ferret. *de re & discipl. milit. cap. 42. n. 3.* Æneas Robertus *lib. 4. rer. iudic. cap. 11.* I. Christoph. Boëtius *de inior. disput. 2. num. 11.* iuxta quas, & alias distinctiones, quas tradunt Alber. Gentil. *in dict. l. vnic.* Scipio Gentil. *dict. lib. 2. de coniur. ad finem*, accipienda sunt exempla suprà relata pro dubitandi ratione. 9. DISSOLVITUR DUBITANDI RATIO.

CAPVT II.

[a] Gregorius IX.

STatuimus, vt si quis contra Deum, vel aliquem Sanctorum suorum, & maximè Beatam Virginem, linguam in blasphemiam publicè relaxare præsumpserit, per Episcopum suum pœnæ subdatur inferiùs adnotatæ, videlicet, quod in septem diebus Dominicis præ foribus[b] Ecclesiæ manifestò (dum aguntur Missarum solennia) blasphemus existens, vltimo illorum die Dominico pallium, & calceamenta non habeat, ligatus[c] corrigiâ circa collum, septemque præcedentibus sextis feriis in pane, & aqua ieiunet, Ecclesiam nullatenus ingressurus: quolibet quoque prædictorum dierum tres, si poterit, alioquin duos reficiat pauperes, siue vnum: & si nec ad hoc eius suppetant facultates, id in pœnam aliam commutetur, cui etiam, si renuerit recipere, ac peragere pœnitentiam supradictam, Ecclesiæ interdicatur ingressus, & in obitu ecclesiastica careat sepultura. Per temporalem præterea[d] potestatem coactione (si necesse fuerit) Episcopi diœc. adhibitâ contra eum, blasphemus, si diues fuerit, quadraginta[e] solidorum, alioquin triginta, siue viginti; & si ad id non sufficiat, quinque solidorum vsualis monetæ pœnâ mulctetur, nullam in hoc misericordiam habiturus: quod etiam inter alia communitatum statuta ponatur.

NOTÆ.

1\. a GRegorius IX.] Qui præsentem edidit constitutionem contra maledicos, idest blasphemos in Deum, Beatam Virginem, & Sanctos. Vnde cùm præsens rubrica in secunda collectione tantùm conciperetur de clerico maledico, in hac sexta propter præsentem constitutionem generalior proponitur, videlicet de maledicis.

2\. b *Foribus Ecclesiæ.*] In eo loco vbi erant olim solenniter pœnitentes, dum in priori gradu consistebant, videlicet extra ianuam Ecclesiæ. Tertul. *de pudicitia cap.* 4. ibi: *Reliquas libidinum furias impias, & in corpora, & in sexus vltra ius natura, non modò limine, verùm etiam Ecclesia tecto submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.* Illustrant Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri monach.cap.*60. & huius eiectionis extra Ecclesiam mentio extat *in cap. in capite* 64. *dist.*50. *l.*18. *tit.*4. *partit.*1. ibi: *E deben morar à la puerta de la Iglesia toda la quaresma en cañañuelas.* Prosequuntur ritum hunc, & alios solennia pœnitentiæ Gibal. *de clausura regul. disquisit.*3. *cap.*2. §.6. *num.* 32. Filesac. *de quadragesima, cap.*6. Loaysas *in Concil. Tolet.*6. *can.*6. Souchetus *in notis ad Iuonem, epist.* 228. Citoοius *in paratitl. ad tit.de pœnit.*& *lib.*1.*obs.cap.*6. Ambian.*ad Tertul. de pudicitia, passim.* D.Ioan. Ant.de Otalora *de irregularit. ex pœnit. part.*1. *excursu* 1.*cum sequent.*

3\. c *Corrigia.*] Proprius enim habitus pœnitentium semper fuit cilicium vili, & abiecta materia contextum, vt latè probant Lantdmeter. *lib.*2. *de veteri monach. cap* 86. Lemaistre *lib.*4 *de instaurat. Episc.cap* 7. Ioannes Lorinus *in psalmo* 29. *vers.*12. & *in psalmo* 34. *vers.*13. Vicecomes *de ritibus baptismi lib.*3. *cap.*12.

4\. d *Potestatem.*] Non quia blasphemus damnatus à Iudice ecclesiastico, postea puniri possit à sæculari; sed potiùs, quia si opus fuerit, iudex ecclesiasticus debet inuocare auxilium brachij sæcularis, iuxta tradita *in cap.*1. 2. *part. de offic. ordin.*quo modo verba hæc exposuerunt Martha *de iurisdict. part.*1. *cap.*50. Barbosa *in cap. felicis, de pœnis lib* 6.

e *Solidorum.*] De quorum valore egi *in cap. ex tua* 1. *de simon.*

5\. f *Vsualis moneta.*] Idest pro tempore currentis, vt dicitur à Sidonio *lib.*4. *epist.*20. vsualis sermo: & Zeno Veronensis agens de sancto Arcadio, vsualis lex, vsualia mancipia: & Marcianus *in l.vlt.* §. *quotiens, ff.de public. & vectig.* Imperat. *in l.*3. *Cod. de tyron. in Theodos.* ibi: *Vsualis vncia, vsualis res.* Cassiodor. *lib.*9. *epist.*18. *Vsualia iura.* Et *lib.*6. *epist.*7. *Vsualia metalla.* Et *lib.*11. *epist.*39. *Instrumentum vsuale, vsuales artes.* Et *de anim. cap.*4. *vsualis-euentus*: & *lib.*2. *epist.*39. *Vsualia camica.* Concil. Toler. 8. *can.* 8. & ita vsualem monetam dixit Gregorius IX. pro quotidiana, & vsu recepta.

COMMENTARIVM.

6\. BLasphemia est conuitium, seu maledictum in aliquem dignitate, & excellentia conspicuum prolatum, vt docent D. Augustinus *in lib. de moribus monach. cap.* 11. D.Thomas 2. 2. *quæst.* 13. *per tot.* Ideoque dicitur ab Apostolo *ad Titum cap.*3. *Admone illos neminem blasphemare.* Ex Theologorum tamen, & Canonistarum communi vsu blasphemia significat conuitium, seu contumeliam irrogatam Deo, vel Sanctis in cœlo regnantibus. Probant Couar. *in cap. quamuis pactum, part.*1. §.7. *num.*8. Simanc. *de catholicis, tit.*8. Farinac. *in praxi crim. tom.*1. *quæst.*20. *num.*11. Azor *tom.*1. *instit. lib.*9. *cap.* 28. Bañez 1. 2. *quæst.* 13. *art.*1. Sanctarellus *de hæretic. tit. de blasphemia, cap* 1. Suarez *de relig. tom.*1. *lib.*1. *cap.*4. Bobadilla *lib.*2. *polit. cap.*17. *num.*77. Pichardo *in manuduct.crim. verbo Blasphemia.* Siue maledicus de Deo aliquid affirmet, quod illi non conuenit, vt si crudelem, vel iniustum eum vocet, vel ei imprecetur malum, vt faciunt damnati, quasi malum in Deum cadere possit; vel neget quod illi conuenit: & ita blasphemia propriè est contra virtutem religionis; sicut enim veneratio, & cultus, quo Deum veneramur, & Sanctos propter Deum, qui eos sanctitate donauit, pertinet ad religionem; ita in Deum, & Sanctos, vt in Deum referuntur, conuitium eidem religioni opponitur, non confessioni fidei: quamuis enim S. Thomas 2. 2. *quæst.*13. *& sequent.* eam fidei opponat, tamen certum est, eam formaliter & essentialiter loquendo soli religioni opponi, cùm possit quis in Deum blasphemus esse, saluâ in eum rectâ fide, vt docet Castro *lib.*1. *de iusta hæretic. punit. cap.* 12. Valentia 2. 2. *disput.*1. *quæst.*13. *punct.*2. Sanchez *lib.*2. *summa, cap.*32. *num.*3. Theophilus *tom.*4. *lib.*4.*c.*2. *fol.*568. Sed quia vt plurimùm blasphemiæ continent verbalem hæresim, ideo communiter distinguntur in hæreticales, & non hæreticales. Hæreticales blasphemiæ sunt quæcunque proferuntur directè contra fidei articulos, vt contra Dei omnipotentiam, puritatem B. Virginis, & similes: & apparet clariùs blasphemia hæreticalis, quando per verbum aliquod indicatiui modi asseritur aliquid contra fidem; quando autem non asseritur per huiusmodi verbum, sed optando, vel imprecando, non est hæreticalis. Exemplum hæreticalium sit: Deus est iniustus, acceptor personarum, non est omnipotens, non credo in Deum, renego Deum, crucem, fidem, puritatem Deiparæ. Exemplum non hæreticalium est: Maledictus sit Deus, per corpus Dei, *à desprecio de Dios*: quia per huiusmodi blasphemias, quæ indicatiui modi non sunt, nihil falsum dicitur de Deo, vt possint hæresim continere, sed tantùm malus affectus blasphemantis erga Deum volentis ex modo dicendi quasi ignominiatum reddere Deum capacem. Essent tamen hæreticales, si blasphemans per modum Indicatiui assereret, Deum esse illatum capacem. Prosequuntur alia exempla hæreticalium, vel non, Maschard. *de probat. lib* 1. *conclus.*194. Decianus *tract. crimin. tom.*3. *lib.*6. *cap.* 2. *num.*4. Sanchez *dict.lib.*2. *summa, cap.*32. Scottia *in select. Pontific. constit. epit.* 90. *ib* ... *rem.* 322. Eymericus 2. *part. direct. quæstion.* 41. vbi Peña, Suarez *tom.*1. *de relig. tract.*3. *lib.*1. *cap.* 5. Sousa *in aphorism. Inquisit. lib.* 1. *cap.*19. Albertinus *de hæret. agnosc. quæst.* 6. *num.* 25. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 51. *numer.* 88. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 7. §. 2. Fragoso *de reg. Christ. Reipub. part.* 1. *lib.* 2. *disp.*4. §.5. Thomas Delbene *part.*2. *de offic. Inquisit. dubit.* 218. Beyerlinch *tom.* 1. *theatr. verbo Blasphemia.*

Deinde sciendum est, crimen hoc fœdum, & horrendum esse; quid enim atrocius, quàm Deo conuitiari? quod facit blasphemia. Ait D. Hieronymus *in cap.* 18. *Esaiæ*, nihil eâ esse horribilius, & omne peccatum comparatum blasphemiæ, leuius esse. Et D. Chrysostomus *in psalmo* 7. DE GRAVITATE HVIVS CRIMINIS.

in psalmo 95. blasphemiâ nihil peius esse affirmat his verbis: *Attentius considera quæ dicuntur. Peccata quædam spectant ad Deum, quædam ad hominem: veluti impietatem committere, blasphemiam euomere, ac violare templum Dei, aut Ecclesiam Dei persequi, aut sacerdotes afficere contumelia. Hæc omnia referuntur ad Deum: cæterùm mœchari, furari, iniuriam facere, hæc intra consuetudinem, quæ nobis cum conseruus est, constituunt. Multiplex autem est differentia eorum, quæ committuntur in Deum, & quæ in homines. Nihil itaque peius iniquitate, neque quicquam magis impium, quàm aduersus Deum blasphemia.* Sanctus Petrus Damianus *opuscul.* 36. *cap.* 3. & *homil.* 1. *ad populum*, blasphemos lepram sibi, & posteris adsciuisse affirmat. Facit D. Matthæus *cap.* 12. & Heli aiebat *lib.* 1. *Regum, cap.* 2. *Si peccauerit quis in virum, placari illi potest Dominus; si autem in Dominum, quis orabit pro eo?* D. Augustinus *lib.* 2. *de ciuitate Dei, cap.* 9. ibi: *Cùm probrum iacitur in Principem, patria bonum, atque vtilem, nonne tanto est indignius, quantò à veritate remotius, & à vita illius alienius? Quæ igitur supplicia sufficiunt, cùm Deo fit ista tam nefaria, tam insignis iniuria.* Faciunt Theodor. *orat.* 1. *de prouid. init.* Saluianus *lib.* 4. *de prouidentia, ad finem.* Quare variis pœnis crimen hoc omni iure vindicatum legimus. *In Leuit. c.* 24. lex erat vt blasphemum lapidibus oppimeret populi multitudo; & Iudæi adeo hoc crimen execrabantur, vt dum blasphemias intelligerent, obturarent aures suas, & scinderent vestimenta sua, vt refertur *Matthæi cap.* 26. vt ob res luctuosas, & maximè tristes soliti erant facere *cap* 4. *Numer. Iosue cap.* 7. *Iudicum cap.* 11. *vers.* 4. *Hesther cap.* 4. & *cap.* 2. *Sophonia*, minatur Dominus ob blasphemias Moabitis interitum Gomorrhæ & Sodomæ. Iure ciuili Iustinianus *in nouel* 78. *Vt non luxur. homines*, ita cauit: *Si contra homines facta blasphemia impunita non relinquuntur, multò magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere.* Additque, ob blasphemos pestem, famem, terræmotus, & alias plagas à Deo hominibus immitti; simulque præcipit Præfecto ciuitatis, vt quos in hac re deliquisse inuenerit, morti tradat: & *in l. vlt. Cod. de relig.* alearum ludos prohibet tanquam nequitiæ huius incitamenta.

Vltimum etiam supplicium blasphemis indixit Carolus Magnus *addit.* 3. *cap.* 32. Iure canonico olim pœna erat in laïcos excommunicatio, in clericos depositio, *cap. si quis* 22. *quæst.* 1. & in præsenti adiuncta est pœnitentia publica, necnon & pœna pecuniaria: & quia clericis publica pœnitentia remittitur, *cap. ex pœnitentibus*, 50. *dist. cap quicunque*, 51. *dist.* ideo contra eos manet tantùm depositionis pœna. Iure nostro Regio nouissimo *in l.* 5. 6. & 7. *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* pro prima blasphemia detinetur reus per mensem in carcere cum compedibus; pro secunda in exilium mittitur per sex menses, mulctaturque mille marapetinis; pro tertia verò lingua figitur clauo: quæ vltima pœna consuetudine non est recepta, sed eius loco flagellatur, & lingua præmitur ligno, idest *mordaca.* Tandem ex lege finali, *tit.* 4. *lib.* 8. *recopil.* ad triremes damnantur blasphemi: quas pœnas si non exequatur iudex, eisdem puniendus est, *ex l.* 20. *tit.* 6. *lib.* 3. *recopil.* docent plura de blasphemiis adducentes vlteriores congestos à Barbosa *in præsenti*, D. Ioannes Vela *de delictis cap.* 4. D. Ioseph. Vela *in cap.* 1. *de offic. ordin. num.* 9. Fragoso *de regim. Christ. Reip. part.* 1. *lib.* 2. *disput.* 4. §. 5. Scortia *in select. Pontif. constit. epit.* 90 *theorem.* 292. Ioannes Vvitlzus *in notis ad Prudentium, fol.* 217. Honnius *in encyclop. canon. tit.* 8. Lælius Mancinus *de triplici iuris collat. cap.* 128. Basilic. *decis. criminali* 26. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 9. *cap.* 8. & *in cap. conquerente, cap.* 6., *de offic. ordin.* & *lib.* 33. *syntag. cap.* 12. Acuña *in cap* 4. *dist.* 25. Sesse *tom.* 4. *decis.* 469. Barbosa 2. *lib. voto* 116. Suarez *tom.* 1. *de relig. tit. de irreligiositate, cap. penult. & vlt.* Simon Maiolus *dier. canicul. fol.* 661. Gutierrez *de delictis quæst.* 60. Est tamen hoc crimen mixti fori, vnde puniri potest, tam à iudice ecclesiastico, quàm Sæculari, vt pluribus relatis probat Martha *de iurisdict. part.* 2. *cap.* 13. D. Iosephus Vela *in dicto cap.* 1. *num.* 92. nisi blasphemia sit hæreticalis, quia tunc eius punitio priuatiuè spectat ad Inquisitores hæreticæ prauitatis, vt probant Scortia *vbi suprà*, Eymericus *in direct. Inquisit. part.* 1. *quæst.* 41. vbi Peña: pluribus relatis Barbosa *de potestate Episcopi alleg.* 52. *num.* 86. Carena *de offic. Inquisit. part.* 1. *tit.* 7. §. 2.

TITVLVS XXVII.

De clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

[a] CAPVT I.

Ex canone [a] Apostolorum.

SI quis Episcopus, Presbyter, vel [b] Diaconus [c] depositus [d] iustè pro certis criminibus [e] ausus fuerit [f] attrectare [g] ministerium sibi dudum commissum, hic ab [h] Ecclesia abscindatur.

NOTÆ,

NOTÆ.

1. a *Poſtolorum.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*1. & reperitur textus hic *in can.* 28. *Apoſtolor.* iuxta editionem Balſamonis, Tilij, Donyſij Exigui, & Gentiani Herberti, de quorum canonum origine, & auctoritate egi in apparatu ad hæc commentaria.

2. b *Diaconus.*] De aliis clericis vltra Preſbyterum, & diaconum, nec agitur in præſenti, nec *in cap. ſi quis Epiſcopus* 11. *quæſt.* 3. vbi hæc eadem prohibitio firmatur; ſed tamen de illis idem eſſe dicendum docuerunt Gloſſa, Butrius, & Panormit. *in præſenti*, Suarez *de cenſur. diſp.*11. *ſect.*3. *num.* 1. argumento capitis 2. ibi: *Si quis preſbyter, aut alius clericus.* Et *cap.clerici* 3.*cap.fraternitati*, ibi: *Preſbyteros, aut alios clericos*; *hoc titulo. cap. placuit* 9. 11. *cap.* 3. Conſtat namque, appellatione clericorum etiam clericos inferioris ordinis contineri, *cap. de perſona* 38. 11. *quæſt.* 1. nam hi etiam deponuntur, vt de ſubdiacono conſtat *ex cap. accedens, verſ. Subdiaconi,* 50.*diſt.* de aliis clericis *ex cap. Epiſcopus* 65.11. *quæſt.*3. *cap. cum non ab homine* 10. *de iudic.* Concil. Tolet. 4. *cap.*17. *can.* 32. & 68. *cum ſequent. Apoſtolorum:* notatur volgò *in cap. ſi quis de gradu, de purgat. canonic.* item & degradantur, *cap.*2.*de pœnis, lib.*6. ſed verius credo, iuxta tempus huius canonis clericos inferioris ordinis eius diſpoſitione non comprehendi: quod ſuadetur ex eiſdem canonibus Apoſtolorum, videlicet ea canone 25. aliàs 24. quo ita cauetur: *Epiſcopus, aut Preſbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut periurio, aut furto captus eſt, deponatur, non tamen communione priuetur.* Et *can.*26. ſtatim ſubiicitur: *Similiter & reliqui clerici huic conditioni ſubiaceant.* Et *can.*42. ita ſtatuitur: *Epiſcopus, aut Diaconus aleæ, atque ebrietati deſeruiens, aut deſinat, aut certè damnetur.* Cui ſtatim ſubiicitur canon 43. ibi: *Subdiaconus, lector, aut cantor ſimilia faciens, aut deſinat, aut communione priuetur: ſimiliter etiam laicus.* Quod non ita exprimeretur, ſi appellatione Epiſcopi, preſbyteri, & diaconi clerici inferioris ordinis comprehenderentur: intendebant enim Apoſtoli in præſenti canone Epiſcopos, Preſbyteros, & Diaconos, qui eo tempore erant tantùm in ſacris ordinibus conſtituti, iuxta tradita *in cap. a multis, de ætate & qualit.* ponite, ſi ab Eccleſia depoſiti in ſuo gradu, & officio, ſicut antea, miniſtrarent; clericos autem inferioris ordinis, quia non ita grauiter peccant miniſtrando in ſuis gradibus, non ita ſeuerè punire voluerunt: quo principio confirmari poteſt ſententia Ioannis Andreæ, quam contra Hoſtienſem in præſenti probarunt Butrius *in cap.* 2. *hoc tit. num.*7. Ancharanus *num.*5. ſcilicet clericos in minoribus ordinibus conſtitutos, degradatos, ſuſpenſos, depoſitos, & excommunicatos miniſtrantes, quemadmodum non incurrunt pœnam in hoc texto ſtatutam, ita neque etiam manere irregulares; quia nullibi irregularitas hæc contra clericos in minoribus ordinibus conſtitutos expreſſa reperitur; & ideo non eſt admittenda, *cap. is qui* 18.*de ſent. excom. lib.* 6. qui etiam verba illa: *Vel alios clericos*, dicti capitis 2. ad clericos tantùm in ſacris reſtringunt, ex regula *Odia, de regul. iuris in* 6. namque clerici inferiores, licèt clerici ſint, tamen ad ſtatum laïcalem redire poſſunt, *cap.*1. *de cleric. coniug.* nec in eorum degradatione ſolemnitas præſcripta *in cap.*2.*de pœnis in* 6. ad degradationem maiorum clericorum adhibetur. Si ergo depoſiti in miniſtrando delinquunt, puniri ipſos contendunt, non irregularitate, ſed ſicut puniuntur monachi, & moniales *in cap. poſtulaſti,* §.1.*hoc tit.* Sed contrarium meritò cum Hoſtienſi tenuerunt Hugolinus *de cenſur. tabul.*1. *cap.*14.§.1. Marius Alterius *eod. tract.lib.*2.*diſput.*1. *c.*1. Fragoſo *part.*2.*de regim. Chriſt. Reipub. lib.*10.*diſput.* 21. §.6. *num.*19. Maiolus *de irregul. cap.* 21. Nauarrus *in manuali, cap.* 27.*num.* 163. & 244. Suarez *de cenſur. diſp.*11. *ſect.* 3. *num.* 1. nam clerici in minoribus tantùm conſtituti, comprehenduntur generalitate textus *in cap.*2.*hoc tit.* ibi: *Aut alius clericus.* Et quia ſuſpenſus, & interdictus ſimpliciter ab officio, non ſolùm Miſſam celebrando, & exercendo actus ordinum maiorum, verùm etiam vtendo aliis minoribus ordinibus quoad actus eis deputatos manent irregulares, Abbas *in cap.*2.*hoc tit. num* 4 & 10. Archidiaconus *in cap. ſi quis preſbyter* 11. *quæſt.*3. ergo excommunicatus vtens gradu minori, quem tantùm habet, irregularis manet. Requiritur tamen vt hæc irregularitas contrahatur, quod ſuſpenſus, depoſitus, ſeu excommunicatus exerceat actus ordinum minorum ex officio, tanquam miniſter deputatus, non ſicut laïcus. Gloſſa *in dict.cap.*2. Dicitur autem clericus in minoribus conſtitutus ſolenniter actum annexum ordini facere, quando acolythus cum ſuperpelliceo in Miſſa ſolenni, præſente populo miniſtrat deferendo cereos, & miniſtrando vrceolos, quamuis laïcus eodem modo eundem actum ſoleat adminiſtrare ratione conſuetudinis. Marius Alterius *vbi ſuprà.*

c *Depoſitus.*] Epiſcopos quidem à Synodo, 3.
vel Concilio; Preſbyter verò, vel Diaconus à ſuo Epiſcopo, *cap. ſi quis Epiſcopus* 6. & 7. 11. *q.*3. depoſitus namque Epiſcopus damnatus dicitur *in dict. cap. ſi quis Epiſcopus:* & depoſitio, damnatio, *in cap. placuit* 9.*cap. penult.*11. *quæſt.*3. & *in can.*11. & 42. *Apoſt.* & damnatio Epiſcopi à Synodo, vel Concilio fieri debet, iuxta tradita *in cap.* 3. *de accuſat.* Preſbyteri verò, & Diaconi à ſuo Epiſcopo, *cap. accedens,* 50. *diſt.* nam cùm depoſitio ſit pœna, illam tantùm imponere poteſt, qui iuriſdictionem habet in eum, cui imponitur. Suarez *de cenſur.diſp.*30. *ſect.*1.*num.*1.

d *Iuſtè pro certis criminibus.*] Rabanus, & 4.
Dionyſius Exiguus legunt *ſuper certis criminibus.* Haloander verò & Gothofredus habent *ob certa crimina:* & *iuſtè* idem ſignificat, atque *rectè*, vt interpretatur Ariſtenus; ſeu *legitimè*, iuxta Balſamonem; vel *canonicè*, vt *in c. fraternitati* 6. *hoc tit.* Certa autem crimina dicere poſſumus, vel certas peccati cauſas, argumento capitis *nemo* 51. 11. *quæſt.*3. hoc eſt non paruas, nec leues, ſed eas, pro quibus ſacris canonibus depoſitio imponitur, argumento capitis *nullus* 11. *quæſt.* 3. quarum plures refert Anton. Aug. *in epit.iur.lib.*39. *per tot.* vel certa crimina ſunt aperta, & manifeſta, *dict. cap. nemo.* Quod magis Græca verba ſignificant, quæ ita vertit Gentianus Herbertus, *iuſte ob manifeſta crimina depoſitus*, iuxta Alexium Ariſtenum. Certa autem crimina, & manifeſta illa eſſe affirmat Balſamon, in quibus Epiſcopus, preſbyter, vel diaconus non habent, nec quidem appellationis auxilium; nam ſi habeant interim dum de re priùs iudicata dubitatur, huiuſmodi perſonas non eiici à miniſterio contendit: quod probat ex libro 1. Baſilic. *tit.*3.*c.*1. Concil. Antioch. *can* 4.12.& 14. & refert pro ea ſententia verba conſtitutionis 14. de Epiſcopis, & Clericis, cuius ſententia eo tantùm

tantùm caſo vera eſt, quo prædicti ante iſtam depoſitionis ſententiam appellarunt; quo caſu interim non eiiciuntur à miniſterio, quia poſt interpoſitam appellationem depoſitio non ligat, quemadmodum nec aliæ cenſuræ, quia eo tempore proferuntur, quo iudicis iuriſdictio ſopita eſt, *cap. paſtoralis* 53. §. *verùm*, *de appel.* & ſic non habet iuriſdictionem, vtpote appellatione ſuſpenſam, *cap. cùm contingat*, 36. *de offic. deleg. cap.* 2. *vt lite non conteſt. cap. preterea* 40. *cap. dilectis* 55. *de appellat. cap. per tuas* 40. *de ſent. excom. cap.* 2. *eod. tit. in* 6. Suarez *de cenſur. diſput.* 3. *ſect.* 6. & *diſput.* 4. *ſect.* 7. *num.* 1. & *diſput.* 28. *ſect.* 5. *num.* 3. & *diſp.* 39. *ſect.* 4. *num.* 3. Idem erit ſi contra iuris ordinem proferatur, vt inquit Gloſſa 2. *in præſenti*. Quod intelligendum eſt de ordine ſubſtantiali iudicij, veluti ſi parte non citata, iuxta tradita *in cap.* 1. *de cauſ. poſſeſſ.* vel ſi contra ius lata ſit, *cap.* 1. *vbi probaui*, *de re iudic.* non verò ſi contra iuris ordinem accidentalem proferatur, veluti, ſi ſine ſcripto, aut monitione non præmiſſâ, *cap. illud* 5. *verſ. idem*, *hoc tit. cap. venerabili*, §. *ſanè de ſent. excom. lib.* 6. Suarez *dict. diſp.* 4. *ſect.* 7. *num.* 1. & 34. Idem ſi quâ aliâ ratione depoſitio, excommunicatio, & ſimiles cenſuræ ſint nullæ, veluti quia à non ſuo iudice latæ ſunt, vel quia continent intolerabilem errorem; hæ enim quia non ligant in foro animæ, nec in exteriori, nullum effectum habent, *l.* 4. §. *condemnatum*, *ff. de re iudic.* & ideo illis non obſtantibus, ſine metu irregularitatis celebrari poteſt. Gloſſa 2. *in præſenti*, Butrius *num.* 6. Panormit. *num. vlt.* Suarez *dict. num.* 38. Cenedus *ad Decret. collect.* 25. *num* 5. quod ſi poſt latam depoſitionis ſententiam appellatio interponatur, tum quamuis Panormitanus *in cap.* 2. *num.* 2. *hoc tit.* & *in cap. ſæpe*, *num.* 16. *de appellat.* exiſtimauerit depoſitionem, quemadmodum ſuſpenſionem, quæ ad tempus fit, quia non ſunt cenſuræ, ſed puræ pœnæ, appellatione ſuſpendi, quemadmodum aliæ pœnæ; attamen contrarium magis probatur, quia hæ ſunt pœnæ ſpirituales, & ideo ſuam ſecum trahunt executionem, *cap. Epiſcopus* 11. *quæſt.* 3. quemadmodum excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictum, *cap. paſtoralis* 53. *verſ. Verùm*, *de appellat.* & ideo poſtquam latæ ſunt, non poſſunt appellatione ſuſpendi, *cap. ad reprimendam*, *de offic. ordin. cap. ad hæc* 37. *de appellat. cap. is cui* 20. §. *vlt. de ſent. excom. lib.* 6. Interim ergo dum pendet appellatio, depoſitus abſtinere debet à miniſterio, quemadmodum ſuſpenſus, aut interdictus, *cap. ſuſpenſus* 4. *cap. excommunicatus* 17. 11. *quæſt.* 3. quicquid velit Balſamon. Nec intereſt, quod contendant iniuſtè fuiſſe depoſitum, hoc eſt ex cauſa falſa, & nulla, ſed iuridicè probatâ, quæ dicitur ſententia iniuſta ex cauſa, *in cap. Epiſcopus* 62. § *ſi quis* 11. *quæſt.* 3. vel ex aliis cauſis iniuſtis, de quibus Cenedus *collect.* 25. *num.* 7. Suarez *de cenſur. diſput.* 4. *ſect.* 7. *num.* 4. & 8. quia tunc ſententia, quamuis iniuſta, ligat, *cap. quiſquis* 27. 11. *quæſt.* 3. *cap. à nobis*, *cap. inquiſitionis* 44. *de ſent. excom.* & timeri præcipitur *in cap.* 1. 11. *quæſt.* 3. & ideo interim dum cauſa appellationis iudicatur, tenetur cenſuram cuſtodire, *cap. per tuas* 40. *de ſentent. excom. cap.* 2. *hoc tit.* donec abſolutio ei fuerit impoſita, *cap. cùm contingat* 36. *de offic. deleg. cap. per tuas*, *de ſent. excom. cap.* 2. *cap. venerabilibus* 7. §. *ſanè*, *eod. tit. in* 6. Vnde ſi interim celebret, pœnam huius textus incurret. Gloſſa 2. *in præſenti*, Anton. *num.* 6. Panormit. *num. vlt.* Suarez *dict. ſect.* 7. *num.* 8. Nec obſtat prædictum verbum *iuſtè*, quia non excludit ſententiam iniuſtam ex cauſa, quæ tamen valida ſit, quia hæc etiam legitimè, & canonicè profertur, hoc eſt ſecundùm canones, quod verbum *iuſtè*, ſignificat, *l.* 1. *ff. qui teſtamenta*: ſed iniuſtam, quæ ſimul nulla ſit, veluti ex leui cauſa, vel non ſeruato iuris ordine ſubſtantiali. Rectè tamen DD. ſuprà laudati docent, quod excommunicatus non priuatur ſuffragiis Eccleſiæ, ſi iniuſta ſit excommunicatio, quia Eccleſia non cenſetur velle tanto damno quemquam afficere, *c. ſi quis non rector* 24. *quæſt.* 3. quare iniuſtè excommunicatus, ſi ſemoto ſcandalo occultè celebret, non peccat, nec in foro interno pœnis canonicis afficitur, immò & aliquando Epiſcopus, Presbyter, vel Diaconus à gradu ſuo iniuſtè deiectus, ſi innocens reperiatur, non poteſt eſſe quod fuerat, niſi gradus amiſſus recipiat coram altari de manibus Epiſcoporum, *cap. Epiſcopus* 65. 11. *quæſt.* 3. Quod intelligendum eſt tantùm in depoſitis, vel degradatis, quibus cœleſtis militiæ detrahuntur inſignia, *cap.* 2. *de pœnis in* 6. Oportet enim, quod in reparatione ſua recuperent ea, quæ in ordinatione ſua receperunt, vt dicitur in Concilio Tolet. 4. *can.* 27.

c *Auſus fuerit.*] Eadem phraſi vtuntur Alexander *in cap.* 3. *hoc tit.* & PP. Concilij Antioch. 5.
in cap. ſi Epiſcopus 6. 11. *quæſt.* 3. Concilij Romani ſub Nicolao *can.* 2. Et certè magna audacia eſt contempto iuſto ſuperioris præcepto miniſtrare, vt inquit textus *in cap. Salonitana* 24. *quæſt.* 3.

f *Attrectare.*] Eodem modo legit Haloander. 6.
Dionyſius Exiguus etiam legit *attrectare*, cui fauet Virgilius ibi:

Tu genitor cape ſacra manu, patrioſque penates.
Me bello è tanto digreſſum, & cæde recenti
Attrectare nefas, donec me viuis in aquis
Abluero.

g *Miniſterium.*] quod eis tanquam clericis 7.
competit. Concil. Roman. ſub Nicolao *cap.* 2. *cap. accedens* 10. *in fine*, *diſt.* 50. priuat enim depoſitio Eccleſiaſticis functionibus: quare depoſiti non poſſunt in officio ſuo miniſtrare, vt antea, *cap. ſi quis Epiſcopus* 13. 11. *quæſt.* 3. *cap.* 1. *verſ. Caueant*, *cap. is cui* 20. *de ſentent. excom. lib.* 6. immò nec aliquid de miniſterio ſic interdicto obire, *cap. ſi quis Epiſcopus* 6. 11. *quæſt.* 3. *cap.* 2. *hoc tit.* Quare nec poſſunt diuina officia celebrare, *cap.* 3. *cap. latores* 4. *hoc tit.* nec Miſſarum ſolennia, *dict. cap. Salonitana*, *cap. qua de cauſa* 9. 2. *quæſt.* 5. nec facere matutinum, aut veſpertinum ſacrificium, *dict. cap. ſi quis Epiſcopus* 7. nec diuinis ſe ingerere, *cap.* 1. *verſ. Sciturus*, *de re iudic. lib.* 6. nec etiam in minoribus gradibus miniſtrare, vt ſuprà probaui, niſi ſit tantùm à ſacerdotali officio depoſitus, vel à Miſſarum celebratione: nec horas canonicas in choro cantare. Gloſſa *verbo Secus*, *in cap.* 1. *de ſent. excom. lib.* 6. Extra chorum verò tenetur eas recitare, quia quemadmodum clericus depoſitus non priuatur priuilegio clericali, nec etiam eximitur ab honore clericali. Suarez *de cenſur. diſp.* 12. *ſect.* 2. *num.* 13. ſicut & poteſt parochus ſine metu irregularitatis matrimonio aſſiſtere pro eius valore, iuxta Tridentinum *ſeſſ.* 24. *de reform. cap.* 1. non tamen poterit coniuges ſolenniter benedicere, quia hoc miniſterium proprium eſt ſacerdotis. Suarez *de cenſur. diſput.* 11. *ſect.* 3. *num.* 20. & *diſput.* 40. *ſect.* 2. *num.* 26. Item poteſt baptiſmum non ſolenniter conferre in neceſſitate, quia non tan-

quam

quam clericus, sed tanquam laicus confert. Suatez *dict. sect.* 3. *num.* 10.

9. h *Ab Ecclesia abscindatur.*] Dionysius Exiguus legit, *pœnis abscindatur.* Gentian. Hiloander, & Rabanus, *omnino abscindatur.* Austenus, *longissimè eiiciendus*: quæ verba sic interpretatur Zonaras, vt tabescens membrum ab Ecclesia abscindatur omnino, tum ob summam impudentiam, tum quia nunquam redintegrari canonicè potest, quia cùm prius fuerit depositus, mox ab Ecclesia abscinditur. Balsamon legit, ab *Ecclesia abscindatur vt impudentissimus.* Ecclesia hic significat Catholicorum congregationem, *cap. Ecclesia* 8. *de consecr. dist.* 4. siquidem omnes credentes vnum Christi corpus efficiunt, *cap. si quis* 58. 11. *quæst.* 3. abscindatur verò idem significat in præsenti, atque excommunicetur, vt docuerunt Panormit. & Anton. *in præsenti*, Bellarminus *de eccles. cap.* 8. Suarez *disput.* 8. *sect.* 1. & probatur *ex cap. si quis presbyter* 5. *cap. si quis Episcopus* 6. 11. *quæst.* 3. per excommunicationem enim quis scinditur, & separatur ab Ecclesia, idest à communione fidelium, & corporis Christi, *cap. audivi* 21. *cap. nihil* 33. 11. *quæst.* 3. & extorris fit à regno Dei, à consortio fidelium, & liminibus Ecclesiæ, *cap. si autem* 11. *cap. canonica* 107. 11. *quæst.* 3. *in can.* 30. Apost. ibi: *A communione modis omnibus abscindatur, sicut Simon Magus à Petro.* Faciunt D.Chrysostom. *in homil. de anathemate.* D.August. *de ciuit. Eccles. cap. vlt.* Eusebius *lib.* 5. *hist. cap.* 14.

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Antiochensi.*

SI quis presbyter ab Episcopo suo fuerit degradatus, aut officio pro certis criminibus suspensus, & ipse per contemptum, & superbiam aliquid de ministerio sibi interdicto agere præsumpserit, & postea ab Episcopo correptus, in cœpta perdurauerit præsumptione, hic omnimodis excommunicetur, & ab Ecclesia expellatur; & quicunque cum eo communicauerit, similiter se sciat [b] excommunicatum. Similiter de clericis, laicis, vel fœminis excommunicatis obseruandum est. [c] Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus emendare non potuerit, Regis iudicio exilio damnetur.

NOTÆ.

1. a *ANtiochensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed aliquibus verbis additis à Raymundo, aliis inuersis, vt facilè lectori constabit, si conferat textum hunc prout hic transcribitur ex dicta prima collectione cum ipso canone, prout iacet apud Raymundum, & prout habetur in ipso Concilio Antiocheno, & in Codice canonum Ecclesiæ vniuersalis, ordine 83. vbi ita habetur: *Si quis Episcopus à Synodo depositus, vel Presbyter, aut Diaconus à proprio Episcopo, ausus fuerit aliquid de ministerio agere, siue Episcopus secundùm præcedentem consuetudinem, siue Presbyter, siue Diaconus, nullam amplius in alia Synodo spem restitutionis, nec defensionis locum ei habere liceat, sed & omnes ei communicantes ab Ecclesia abiiciantur, & maximè si postquam cognouerint sententiam aduersùs prædictos fuisse prolatam, eis communicare ausi fuerint.* Concil. hoc Antiochenum primum celebratum fuit sub Iulio Papa I. anno 340. in quo Arriani Athanasium deposuerunt, atque Gregorium Capadocem in eius locum substituerunt, vt referunt Binius, & Corjolanus *in historia ipsius Concilij*, P.Marcha *lib.* 3. *concord. cap.* 3. Vnde canones in eo editos tanquam ab Arrianis, & Eusebianis factos auctoritate carere docuerunt Binius, & Corjolanus *vbi supra*, & textum *in cap.* 1. 11. *dist.* 16. vbi inter Catholica Concilia hoc refertur, accipiunt de alia Synodo Antiochena, cùm sex fuerint in ea ciuitate celebratæ; non verò de hac prima. Et Baronius *tom.* 3. *anno* 341. *num.* 37. Gratianum perstringit, eo quod in eo textu canones Antiochenos inter editos à Catholicis enumeret. Sed licèt verum sit, trigintasex Episcopos Arrianos in hac Synodo interfuisse, & ita maiorem Patrum partem ex Arrianis fuisse, tamen Ecclesia canones ab eis editos, rectam disciplinam continentes, tanquam ab iniustis possessoribus eripuit, & sæpe eis vsa est, appellando Concilium illud sanctum, vt in Concilio Triburiensi *cap.* 2. Romano sub Leone IV. apud Baronium *tom.* 10. *anno* 853. *num.* 39. Primò inserendo eos in codice canonum Ecclesiæ vniuersalis, vt hodie reperiuntur, vt refert Ant. August. *lib.* 1. *de emend. Gratiani, cap.* 11. his verbis: *Canones Concilij Antiocheni receptos esse constat, & in corpore canonum positos ante Concil. Chalcedonense, vt in eius Concilij act.* 12. *Græcis, Latinis* 11. *apparet; & ex libro etiam Latino, quem eodem nomine Corpus canonum dicimus.* Idem refert Baronius *tom.* 3. *anno* 341. *num.* 54. Etiam eisdem canonibus vsi sunt Patres 6. Synodi in Trul. vt ex secundo eius canone constat, relato *in cap. placuit* 4. 16. *dist.* necnon probauit Dionysius, teste Eusebio *lib.* 7. *histor. Eccles. cap.* 24. & 25. Nicolaus II. *in epist. ad Michaelem Imperat.* & *epist.* 10. *ad Episcop. & cleric. CP.* In 8. Synodo generali sub Hadriano II. *act.* 7. Leo IV. *ad Episcop. Britanniæ*, apud Baronium *anno* 855. *num.* 28. Paschalis II. *epist.* 24. Illud tamen notandum est, quod licèt in Concilio Chalcedonensi, *act.* 4. *atque* 11. recitentur duo canones Concilij Antiocheni, videlicet 16. & 17. tamen non vt ex Concilio Antiocheno, sed vt ex dicto Codice canonum Ecclesiæ vniuersæ citantur *num.* 95. & 96. vt extant in dicto codice. Cùm ergo prædicti canones Concilij Antiocheni reperirentur collecti, & incorporati in ipso codice canonum Ecclesiæ vniuersalis, præsentem canonem ex eo transcripserunt Gratianus *in cap. si Episcopus* 11. *quæst.* 3. Papiensis *in dict.* 1. *collect.* à quibus accepit Raymundus, & huic sextæ collectioni inseruit, & ex capitularibus Caroli eum citat Cironius *lib.* 1. *obs. cap.* 1. & forsan Carolus Magnus inseruit hunc canonem suis Capitularibus ex Concilio Toletano, quod illi transmisit Helipandus Tolet. Archiepiscopus, & in

In bibliotheca Fuldensi in membranis literis Gothicis scriptum refert Bargas *in fragmentis Luitprandi, num. 77.* vbi *cap. 6.* ita legitur: *Presbyter contumax excommunicandus est. Si quis presbyter ab Episcopo suo fuerit degradatus, aut officio pro certis criminibus suspensus, & ipse per contemptum, & superbiam aliquid de ministerio*: cætera desunt. Etiam textus hic ab aliquibus citatur ex Concil. Vernensi celebrato sub Stephano III. *can. 9.*

b *Excommunicatum.*] Minori excommunicatione videlicet, iuxta ea, quæ dabimus *in cap. significauit, de sent. excom.*

2. c *Quod si aliquis.*] Verba quæ sequuntur transcripsit Raymundus ex Concilio Vernensi *can. 9.* vbi ita habetur: *Excommunicatus in Ecclesia non debet intrare, nec cum vllo Christiano cibum, vel potum sumere, &c. Quod si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus emendare minimè potuerit, Regis iudicio exilio condemnetur.* Vnde prior pars huius textus transcripta est ex dicto Concilio Antiocheno; secunda verò ex Concilio Vernensi. De hac exilij pœna, & quare desideretur requisitio Regis ad eam imponendam, egi *in cap. 1. de calumniator.*

COMMENTARIVM.

3. CONCLVSIO PROBATVR. EX his duobus canonibus sequens deducitur assertio: *Presbyter degradatus, vel depositus celebrans, ab Ecclesia omnino abscinditur.* Probant eam textus *in cap. si Episcopus 6. cum sequenti, cap. si autem 11. cap. absit autem 14. 11. quæst. 3. cap. Salonitanæ 63. dist. cap. accedens 20. 50. dist. cap. 3. cap. latores 4. cap. fraternitati 6. cap. Apostolicæ 9. hoc tit.* Faciunt textus *in cap. 2. de sacram. non iterand. cap. veritatis, de dolo & contum. cap. vt clericorum 15. §. si quis igitur, de vita & honestate cleric. cap. 1 §. statuimus, de re iudic. lib. 6. cap. 1 §. final. cap. is cui, de sent. excom. lib. 6.* Consonat lex 17. *tit. 9. partit. 1.* Illustrant Suarez *de censur. disp. 18. sect. 3.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 8. cap. 4.* & *lib. 32. syntag. cap. 30.* Couar. *in cap. alma mater, 1. part. §. 6. num. 8.* alij congesti à Cenedo ad Decretal. *collect. 63.* Barbosa *in præsenti.*

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione ita insurgo. Clericus degradatus omni priuilegio clericali, & ecclesiastico foro priuatus traditur Curiæ sæculari vt debitis pœnis puniatur, *cap. nouimus, de V. S. cap. cum non ab homine*, vbi latè probaui, *de iudiciis.* Ergo si in præsenti casu clericus erat degradatus, vt constat ex hoc capite 2. ibi, *degradatus*; non poterat postea ab Episcopo excommunicari, cùm iam proiectus esset ab Ecclesia & eius iurisdictione, & maiori pœnâ erat afficiendus à iudice sæculari. Accedit nam non peruenitur ad degradationem clerici, nisi priùs fuerit excommunicatus, & depositus; & tandem si incorrigibilis est, degradatur, *cap. cùm non ab homine, de iudiciis.* Ergo si in præsenti casu excommunicatio præcesserat degradationem, ad quid postea excommunicatur, siue ab Ecclesia abscinditur, cùm iam per priorem excommunicationem esset à communione fidelium priuatus.

5. EXPONITVR PRÆSENS RVBRICA. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, præsentem rubricam generaliùs concipi in hac sexta collectione, quàm in prima, vbi tantùm ita habetur: *De clerico excommunicato, vel deposito ministrante.* Immò & in aliquibus codicibus deest verbum *deposito*; sed Raymundus vt comprehenderet omnes decisiones sub hoc titulo compilatas, adiecit ea verba, *deposito, vel interdicto*, vt notarunt Ant. Augustin. *in notis ad dictam 1. collect.* Butrius, Panormit. Anania, & alij relati à Cenedo *in collect. 25. ad Decret.* & rectè, agitur enim in hoc titulo de pœnis, quibus afficiendi sunt clerici, qui cùm essent ob varios excessus modò depositi, modò excommunicati, modò suspensi, modò interdicti, contemptis Ecclesiæ clauibus se ingerunt ministeriis sacris. De depositis agitur *in cap. 1. & 2. hoc tit.* de interdictis, & excommunicatis *in cap. 3. cap 4. cap. fraternitati 6. cap. fin.* De suspensis *in cap. ad Apostolica 9.* & ideò ita generalis concipi debuit rubrica. Accedit, nam vt notarunt Hostiensis, Anton. Panormit. & alij, præsens titulus superioribus coniungitur, quia in illis actum fuit de variis delictis, ob quæ excommunicatio, depositio, suspensio, vel interdictum infliguntur, ideo in præsenti titulo agitur de omnibus illis, qui contemptis prædictis censuris in gradibus suis ministrarunt.

Deindè sciendum est, quod deponere modò significat idem, atque rem alicui custodiendam tradere, *l. 1. ff. depositi*: quâ ratione etiam testium dicta depositiones appellantur *in l. 3. Cod. si minor se maiorem*: quia qui testimonium profert, quodammodo veritatem sibi notam fidei iudicis committit: modò significat idem atque auferre, seu derelinquere; quo modo etiam dicimus deponere officium: vnde quando quis officio, vel dignitate priuatur, deponi dicitur. Quare hanc pœnam propriam esse clericorum, docuerunt Bernard. Diaz *in praxi, cap. 133.* Suarez *de censur. disp. 30. sect. 1. num. 2.* argumento capitis *2. 50. dist. capitis 2. de pœnis lib. 6.* quamuis aliquando extendatur ad religiosos, etiamsi clerici non sint, immò & Abbatissas, vt docet Suarez *suprà*, quia & hæ sunt personæ ecclesiasticæ. Hæc depositio duplex est, alia verbalis tantùm, alia verbalis, & realis: verbalis tantùm est, quando clericus in perpetuum deponitur ab omni officio sine spe restitutionis, *cap. Teugualdum 11. quæst. 3. cap. presbyter, 81. dist. cap. at si clerici, §. de adulteriis, cap. cùm non ab homine, de iudiciis*: post quam plerumque clerici detrudebantur olim in monasteriis pœnitentiæ peragendæ causâ, *cap. sua, de pœn. cap. sacerdos, 81. dist.* de qua depositione aliqui accipiunt canonem 13. Concilij Arelat. 1. in illis verbis: *De his, qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa Dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, vt quicumque eorum ex actis publicis fuerit detectus, non verbis nudis, ab ordine Cleri amoueatur.* Sed non rectè, nam in eo canone potius agitur de suspensione, quam nolunt Patres deinceps eo casu apponi, sed potiùs depositionem, vt docuerunt Morinus *lib. 2. exercit. cap. 11.* Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib. 1. regestr. 13. epist. 130.* Realis depositio dicitur, quando non sistitur in verbis tantùm, sed realiter, & solenniter clericus deponitur, & illi auferuntur ornamenta, quæ in ipsa ordinatione data fuerunt: de qua in Concilio Tolet. 4. *cap. 27.* ibi: *Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, si à gradu suo iniustè deiectus in secunda Synodo innocens reperiatur, non potest esse quod fuerat, nisi gradus amissos recipiat coram altario de manu Episcoporum. Si Episcopus est, orarium, annulum, & baculum; si Presbyter, orarium, & planetam; si Diaconus, orarium & albam; si Subdiaconus, patenam & calicem; sic & reliqui gradus ea in reparatione sui recipiant, quæ cùm ordinarentur, perceperant.* Eadem

6. DEPOSITIO QVID.

repete

repetit ex Concilio Maguntino Gratianus in cap. Episcopus presbyter 11. quæst. 3. Synodus 8. act. 7. Cùm enim clerici ordinabantur, eiusmodi ornamentis ornabantur, vt constat ex Concilio Carthag. 4. can. 5. cum sequent. Aquisgran. can. 9. Isidoro lib. 2. de offic. eccles. cap. 6. vnde eisdem in depositione debebant spoliari. Illustrant Langleus lib. vlt. semestr. cap. penult. & vltimo, Acuña in cap. Sciendum, 43. dist. Lemaistre lib. 2. de instit. Episcop. cap. 5. Petrus Herodius lib. 1. Pandect. tit. 5. & lib. 5. tit. 4. cap. 25. Morinus lib. 2. exercit. cap. 11. & alij, quos laudaui in cap. cum non ab homine, de iudiciis. Aliquando Ecclesia clericos non in perpetuum deponit, sed ad tempus, cap. cùm in cunctis, §. 2. de elect. cap. tam literis 33. de testibus, cap. 2. de tempor. ordin. lib. 6. veluti donec destiterint, & satisfecerint, Clement. 1. de decimis: & hæc pœna propriè suspensio dicitur, licèt aliquando depositio appelletur, cap. 3. hoc tit. & è conuerso depositio suspensio appellatur, cap. si quis Episcopus, 83. dist. varia de suspensionis, & depositionis speciebus tradit Morinus lib. 2. exercit. cap. 3. cum sequent. & hæc suspensio nonnunquam pro leui culpa imponitur, cap. presbyter 2. quæst. 3. cap. inter, de purgat. canon. interdum pro maiori crimine, cap. tam literis 33. de testibus, cap. in loco 5. quæst. 4.

7. De speciebus depositionis.

Deinde sciendum est, depositionem modò fieri à beneficio, cap. insinuatum 13 de simonia; modò ab officio, cap. si quis Episcopus, 50. dist. cap. si quis clericus 10. 87. dist. modò ab officio, & beneficio, cap. veritatis 8. de dolo, & contum. quas & alias depositionis differentias doctè illustrant Morinus lib. 2. exercit. cap. 12. Gibalin. de censur. disput. 7. quæst. 13. Depositio à beneficio priuat clericum ipso beneficio, in quo differt à suspensione, quæ tantùm priuat perceptione fructuum. Suarez de censur. disput. 30 sect. 1. num. 3. & 4. Depositio ab officio modò fit ab iis, quæ sunt ordinis tantùm, cap. at si clerici 4. de iudiciis, veluti cùm quis deponitur à sacerdotali officio, cap. Tenguadum 10. 11. quæst. 3. cap. latores 4. hoc tit. vel à gradibus ecclesiasticis, cap. 2. de pœnis lib. 6. modò ab aliis, quæ sunt etiam iurisdictionis, veluti cùm quis deponitur ab Episcopali dignitate, cap. quod ad translationem, de renunc. cap. vt clericorum 13. §. si quis ita, de vita & honest. cleric. aut à dignitate, honore, ordine, officio, ac beneficio, vt in dicto cap. veritatis, cap. 1. ad finem, de homicid. in 6. Cùm à iurisdictione quis deponitur, non tantùm ipsa iurisdictione priuatur, sed ipso munere iurisdictionis, in quo differt depositio à suspensione, quia suspensus priuatur vsu iurisdictionis; licèt conueniant in eo, quod gesta tam per depositum, quàm per suspensum, nullius momenti sunt; quia quemadmodum ille non habet dominium iurisdictionis, ita hic priuatur actuali vsu. Suarez dict. disput. 26. sect. 2. num. 2. & disp. 30. sect. 1. num. 7. Cùm verò ab ordine depositio fit, vtique ipso ordine depositus nec priuatur, nec priuari valet, cap. quod quidam 97. 1. quæst. 1. cap. ostenditur 32. de consecr. dist. 4. cap. 2. 32. quæst. 7. quia per characterem indelebilem gradus confertur, qui proinde Ecclesiæ depositione auferri non potest, vt probant Theologi scholastici in 4. dist. 25. Suarez de censur. disp. 30. sect. 1. num. 7. nec in hoc plus continet depositio ab ordine, quàm suspensio, vt rectè notauit Suarez dict. num. 7. Vnde prouenit, quod actus ordinis (si modò iurisdictionem non requirat, vt absolutio sacramentalis) gesti à deposito, validi sint, si modò depositus debita forma, & materia vtatur cum legitima intentione, quia is retinet eandem ordinis potestatem, à qua ex diuina institutione actus valorem, & efficaciam assequitur, si cætera necessaria concurrant: quare rectè aduertit Suarez vbi suprà, num. 7. quod Episcopus depositus verè ordines confert, & sacramentum confirmationis administrat; & sacerdos depositus validè consecrat, quemadmodum & suspensus, & degradatus; quia clericus depositus clericus manet, & clericus vocatur in præsenti titulo, vt notauit Panormit. in c. 1. hoc tit. num. 2. & retinet priuilegium clericale, cap. at si clerici 4. §. de adult. cap. cum non ab homine 10. de iudic. cap. tua 6. de pœnis.

8. Traditur ratio decidendi.

His præmissis apparet iam ratio præsentis assertionis; nam cùm Ecclesia non possit actus ordinis à clerico deposito gestos nullos reddere, quemadmodum reddit iam actum iurisdictionis ab eo celebratum, ideo propositis pœnis sæpe sæpius statuit, ne clericus depositus attingere audeat ministerium sibi interdictum; & ideo tam in hoc cap. 1. quàm 2. statuitur, vt si Episcopus, Presbyter, aut Diaconus à suis gradibus pro certis criminibus fuerint depositi, & nihilominus attrectauerint ministerium sibi antea commissum, ab Ecclesia abscindantur, hoc est in perpetuum excommunicentur, & rectè; nam quamuis Ecclesia non possit characterem per sacramentum Ordinis in anima impressum abolere, ac proinde nec ordinis potestate clericum priuare; valet tamen perpetuò vsum eius clerico interdicere, saltem ne ritè, & licitè exerceatur eius gradus officium, iuxta potestatem, quam habet Ecclesia ferendi censuras: quod si non seruet clericus similem prohibitionem, sed nihilominus pertinaciter contra eam agat interdictum sibi ministerium exercendo, contemptus quidem est clauium Ecclesiæ, ecclesiasticæque potestatis, & superbia, cap. final. hoc tit. & præsumptio dicitur in hoc cap. 2. ibi: *præsumpserit*; & cap. latores 4. ibi: *præsumpserit*; & in aliis, hoc tit. seu audacia, cap. 3. hoc tit. ibi: *ausus fuerit*; & cap. si quis Episcopus 6. 11. quæst. 3. cap. Salonitanæ, ibi: *Attingere audeat*, 63. dist. & temeritas, cap. 3. hoc tit. ibi: *Pro ausu tantæ temeritatis*. Vnde ob talem contemptum iustè clericus depositus ministrans abscinditur ab Ecclesia, & modis omnibus excommunicatur.

9. Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam in præsenti non agimus de clerico degradato, Curiæque sæculari tradito, sed potius de clerico deposito, qui non tradebatur Curiæ sæculari. Nec interest, quod in cap. 2. hoc titulo, appelletur clericus degradatus, quia in veteribus Ecclesiæ canonibus sæpiùs degradatio ponitur pro depositione, & pro eo delicto, pro quo in vno canone iniungitur depositio, in alio imponitur degradatio, quasi eadem pœna, veluti in canone 44. Apost. circa Episcopum vsurarium ita cauetur: *Episcopus, &c. pecunias mutuo datas cum fœnore exigens, vel cesset, vel deponatur.* Et cùm repetatur canon hic in Synodo Nicæna, can. 17. & Trullana can. 10. ita habetur: *Clericus à diaconatu, & supra pecuniam non commodet ad vsuras, &c. quod si quis aduersus hæc statuta venire præsumpserit, communione concessa ab ordine degradetur.* Aurelian. 3. can. 26. ibi: *Exactor fœneris aut vsurarum possessor, secundùm Patrum statuta degradetur.* Tarracon. can. 10. Illiberit. can. 20. ibi: *Si quis clericorum detectus fuerit vsuras accipere, placuit degradari, & abstineri.*

Quam

Quam pœnam explicat Concilium Arelat. 2. *can.* 14. ibi: *Si quis clericus pecuniam dedit ad vsuram, depositus à Clero, à communione habeatur alienus.* Simili-ter *in can.* 25. *Apost.* ita cauetur: *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus fornicationis, vel furti conuictus deponatur, & mox segregetur.* Quam pœnam ita explicant Patres Cnncilij Aurel. 3. *can.* 8. *Si quis clericus furtum, aut falsitatem admiserit, quia capitalia sunt crimina, communione concessa, ab ordine degradetur.* Nntauit Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 11. Vnde clericus, qui *in cap.* 1. *hoc tit.* dicitur depositua, *in cap.* 2. dicitor degradatus. Nec obstat augmentum ipsius dubitandi ratinnis, qnia licèt iam clericus in præsenti casu fuisset depositus pro criminibus, tamen crescente malitiâ, per enntemptum clauinm ministrando in gradu interdicto ampliùs excnmmunicari valet, *cap. cùm non ab homine* 10. *de iudiciis, cap. capitulnm* 30. *de rescriptis, Clement.* 2. *de sent. excom.* sicut excommunicatus deponitur, *cap. clerici,* 63. *dist. cap. latores* 4. *hoc tit.* Nec nouum est, vt pro duplicí culpa, duplici quis puniatur pœna, *cap. vt clericorum, vers. Si quis igitur, de vita & honest. cleric.* Sunt tamen hoc casu, & similibus diuersarum ratinnum censuræ, & ideo nihil impedit, quod eidem persnnæ diuersa pœna imponatur propter diuersa delicta, vt in præsenti; sed etiam propter idem delictum, si in tantum crescat contumacia, vt nmnem hanc pœnam mereatur, vt latè dncet Suarez *de censur. disput.* 5. *sect.* 2. *num.* 4.

10. Sed suprà traditis obstat textus *in cap.* 1. §. *si quis autem, de re iudic. in* 6. vbi statuitur, quod si iudex ordinarius, vel delegatus, suspensus, durante suspensione se ingesserit diuinis officiis, irregularitatem contrahat, à qua non nisi per Rnmanum Pnntificem possit absnlui. Ex quo textu expresse dedneitor, suspensum ab officin ecclesiastico, & adhuc temerè se ingerentem diuinis nfficiis, irregnlaritatem contrahere. Ergo non rectè in præsenti docetur, tantùm abscindendum ab Ecclesia, idest excommunicandum esse. Pro cuius textus snlutione, omissn Cardinali in præsenti, qui discrimen cnnstituit inter clericos in maioribus nrdinibus cnnstitutos, & minoribus gradibus initiatns, ministrantes post suspensionem, ita vt primi irregularitatem contrahant, secundi verò tantùm excommunicentur; quæ snlutio facilè refellitur ex traditis suprà *in cap.* 1. veriùs dicendum est, ob vinlationem censuræ irregularitatem contrahere clericum suspensum pnst suspensionem celebrantem, *cap. Apostolica* 9. *hoc tit.* Similiter & clericum interdictum, *cap. latores* 4. *hoc tit.* excnmmunicatum, vt dicemus *in cap. sequenti.* Vnde mainri ratinne depositus celebrans irregularis fit, quia omnis depositio invnluit in se suspensinnem. Nec in præsenti negatur clericum depnsitum celebrantem, irregularitatem contrahere, sed amplius esse excommunicandum eum statuitur: quo modo etiam expendi, & exponi possunt textus *in cap.* 1, *cap. is cui* 20. *de sent. excom. in* 6. *cap. latores* 4. *cap. fraternitatis* 6. *cap. postulasti* 7. §. *quæsiuisti, hoc tit.* iunctis adductis in eorum commentariis.

Exponitur cap. 1. de re iudicata in 6.

CAPVT III.

Alexander III. [a] *Londonen. Episcopo.*

CLerici autem, si qui à suis, aut etiam de mandato Romani Pontificis ab alienis Episcopis interdicti, vel excommunicati ante absolutionem diuina officia celebrauerint, nisi moniti sine dilatione redierint, perpetuæ depositionis sententiam pro ausu tantæ temeritatis incurrant.

NOTÆ.

1. [a] LOndon.] In prima cnllectinne, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur *Turonensi*, post Cnncil. verò Later. *part.* 26. *c.* 9. legitur *Linomiensi*, & in quodam Cndice Tarraconensi, *Londonensi*, vt nntauit Ant. August. *in præsenti:* quam literam retinen, quia in dicta prima collectinne, additur, *pars capitis relatum*; vnde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in c. relatum, ne cleric. vel monachi*, qui inscriptionem habet, *Londinensi Episcopo.* De diœcesi Lnndinensi egi *in cap.* 6. *de consuet.*

CAPVT IV.

Idem [a] *Toletano Archiepiscopo.*

LAtores præsentium cum tuis literis ad nostram accedentes præsentiam, suum nobis excessum pleniùs intimarunt, scilicet quod tam ipsi, quàm alij multi, postquam interdicti & excommunicati fuerunt, diuina præsumpserint officia celebrare. Quoniam verò cum eis magnam multitudinem in hoc peccasse dicebant, nec nobis qui eorum magis, vel minùs deliquerint, innotescere potuit, negotium discretioni tuæ duximus remittendum, f.r.p.A.s.m. quat. rei veritate diligentiùs inquisita, si XL. [b] solummodo, vel pauciores in his deliquisse constiterit, omnes in perpetuum ab officio sacerdotali deponas: si verò multitudinem magnam in hoc peccasse cognoueris, eos quos magis causam delicti esse constiterit, perpetua depositione condemnes, & alios, qui non tantùm diliquerunt, ab officio ad tempus suspendas, & omnibus pœnitentiam secundùm discretionem tibi à Deo datam iniungas.

NOTÆ.

a *Toletano.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.4.* & post Concil.Later. *part.50. cap.51.* De Primatiali Ecclesia Toletana egi *in cap.coram, de in integ. restit.*

b *XL. solummodo.*] Pœnam minuendam esse ob numerum delinquentium, probaui *in cap.6. de seruis non ordin. cap.11.de transact.*

c *Ab officio.*] Et per consequens à beneficio, voluit Glossa *in præsenti*, sed malè, quia verius est suspensum ab officio, non semper suspensum esse à beneficio, vt probat Gibalin. *de censur. disput.7. quæst.12. 3. part.* & dicemus *infrà in cap. ex literis, de excessib. Prælat.*

COMMENTARIVM.

1. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Ex his duabus decretalibus sequens communiter venit assertio disputanda: *Clericus interdictus, & excommunicatus celebrans deponitur, irregularisque manet,* Probant eam textus *in cap. si quis presbyter 5. cap si quis Episcopus 6. & 7. 11. quæst. 3. cap. illud, §. vlt. cap. ad Apostolica 9. cap. si celebrat, de cleric. excom. cap. veritatis 8. de dolo & contumacia, cap.1. §. sciturus, de re iudic. in 6. cap. 1. cap. is cui 18. de sent. excom. lib. 6.* Ioan. VIII. *ad Clerum Salernitanum,* Zacharias Pontifex *epist. 5.* ibi: *Hoc inquisisti, quid faciendum sit de excommunicato Episcopo, & Apostolicam auctoritatem negligente. Hic detestabilis est coram Deo, & hominibus, cui condemnato incondemnatus non communicabit.* Carthag. *can.108. Placuit, vt quicunque non communicat in prouincia propria, & in aliis prouinciis, vel transmarinis partibus ad communicandum obrepserit, iacturam communionis, vel clericatus excipiat.* Concilium in Germania sub Conrado Cardinali Portuensi L. S.A. anno 1225. *can. 6. Multi nomine sacerdotes censuram ecclesiasticam contemnentes, excommunicati à Prælatis ipsorum, exigentibus culpis suis, & immemores, quod Episcopis & Prælatis clauium regni cœlestis collata sit potestas, attrectare sibi diuina mysteria non verentur, &c. Statuimus igitur, vt tales sine spe restitutionis ab officiis, & beneficiis deponantur, & infames, & intestabiles sint, & de cætero ad beneficia ecclesiastica nullatenus admittantur, nisi per pœnitentiam approbatam, & conuersionem laudabilem Sedis Apostolicæ gratiam meruerint obtinere.* Innocent. III. *lib. 1. regestr. 13. epist.57.* vbi Episcopo Zamorensi ita scribit: *Graue gerimus, & indignum, quod cùm venerabilis frater noster Portugalen. Episcopus, post diutinas persecutionis angustias, quas à charissimo in Christo filio nostro Illustri Rege Portugalen. & eius noscitur sustinuisse ministris, euasis demum fuga præsidio custodiis violentis, bonisque suis, non solum ecclesiasticis, verùm etiam patrimonialibus derelictis, compulsus sit pariter cum... Decano suo, & aliis, licèt paucis, tribulationis propriæ participibus, pro commissa sibi Ecclesiæ libertate ad Sedem Apostolicam confugere quasi nudus: Canonici Portugalen. Ecclesiæ, quos eius, vtpote boni Patris, oppressionibus compati decuisset, non solùm filialis compassionis dicuntur ei subtraxisse solatium, quinimò tantò nocentiores aliis, quantò peius familiaris solet lædere inimicus, sæuiendi aduersus ipsum temeritate sua præbuisse videntur extraneis incentiuum: dum tam ipsi, quam Ecclesiæ memoratæ Portionarij excommunicationi subiecti, diuina non erubuerunt officia celebrare, contempto temerè interdicto primo, vel secundo per eundem Episcopum promulgato, super quo non relaxando ad Sedem fuerat Apostolicam appellatum: & periurio nihilominus vilipenso, quod èidem Canonici dignoscuntur circa præsens negotium incurrisse. Nolentes igitur tantam præsumptionis audaciam relinquere incorrectam, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quod inquisita, & cognita veritate, si rem inueneritis ita esse, Canonicos, & Portionarios memoratos sublato cuiuslibet contradictionis & appellationis obstaculo, beneficiis ecclesiasticis, & officiis spolietis. Nisi forsan ad interuentum & consilium præfati Episcopi, temperandum duxeritis huius canonicæ disciplinæ rigorem. Volumus insuper, & præcipimus, vt circa omnia, quæ præmissa sunt, tam supra principali, quam supra incidenti, appel. postposita procedatis. Quod si non omnes, &c. Tu ergo frater Episcope cum coram altero, &c. Datum Lateran. III. idus May, P. anno tertio decimo.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Petrus Gregorius *lib.4. partis. tit.6. cap.1.* Couarruu. *in cap. alma, part. 1. §. 8. numer. 5.* Saytus *lib. 2. Thesauri, cap. 22. num. 27.* Suarez *de censur. disput. 11. sect. 3.* Alterius *eod. tract. lib. 2. disput. 1. cap. 1.* Auila *eod. tract. part. 7. disput. 9. sect. 2.* Bonacina *quæst.3. de irregul. punct. 5. num.1.* Gibalinus *de irregul. cap.5. quæst. 2. consect. 1.* Cornejo *in 3. part. disput. 6. de irregul. dub. vnic. quæst.1.* Leander *eod. tract. disput.21. quæst.2.*

2. IMPVGNATVR ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem argumentor ita. Irregularitas tantùm incurritur in casibus à iure expressis, *cap. is cui 18. de sentent. excomm. lib. 6.* Sed in nullo iuris testimonio inuenitur expressa irregularitas, seu statuta contra excommunicatum celebrantem diuina officia. Ergo excommunicatus celebrans pendente excommunicatione, non manet irregularis. Probatur minor, nam suprà laudati Doctores, qui hanc irregularitatis speciem agnouerunt, eam deduxerunt *ex cap. si Episcopus 6. cum sequenti, 11.quæst.3.* & ex iuribus compilatis *in præsenti titulo*, vt agnouit Suarez *vbi suprà.* Sed in nullo ex eis talis irregularitas expressè statuitur. Non *in dicto cap. si Episcopus*, quia in eo agitur de Episcopo, aut presbytero deposito, non verò excommunicato, vt probaui suprà *in cap. 2.* vbi idem canon Concilij Antiocheni reperitur. Non *in cap. si quis Episcopus*, sequenti; quia in eo tantùm Martinus Bracharensis transcripsit dictum canonem 5. Concilij Antioch. & suæ collectioni inseruit *sub num. 37.* & in ea versione ex Græco autographo pro *depositus*, seu *damnatus*, posuit *excommunicatus*, vt constat ex ipsa collectione Martini Brachar. quæ extat inter Concilia Hispaniæ edita à Loaysa, *fol. 185.* vnde eandem explicationem habet textus ille ac antecedens, cùm contineat eandem sententiam. Nec in præsenti titulo satis expressa reperitur prædicta irregularitatis pœna. Non *in cap.1. & 2.* quia in eis agitur de clerico deposito, non verò excommunicato, vt in eorum notis probaui: & *in cap. clerici 3.* licèt agatur de clericis excommunicatis celebrantibus, non imponitur irregularitas, nec vlla pœna, quæ incurratur ipso iure; sed tantùm iubetur vt ita celebrantes, si moniti non desistant, in perpetuum deponantur per sententiam ferendam. Similiter *in cap. latores 4.* Alexander III. tantùm comminatur sententiam ferendam. Deinde

in

in cap. illud 5. tantùm asserit Innocentius III. se non infligere Episcopo celebranti post excommunicationem pœnam hoc casu per sacros canones statutam; non tamen exprimit, quænam pœna illa sit. Deinde *in cap. fraternitatis* 6. tantùm iubetur, clericum excommunicatum celebrantem spoliandum esse beneficiis obtentis: & de pœna etiam ab homine ferenda agitur *in cap. postulasti* 7. *§. quæsiuisti.* Tandem *in cap. Apostolica* 9. agitur de clericis suspensis celebrantibus, non verò de excommunicatis: vnde cùm nullo iuris testimonio reperiatur expressa hæc irregularitas, non est cur à Doctoribus admittatur.

3. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quâ dubitandi ratione non obstante, defendenda est præsens assertio, cuius ratio, præmissis iis, quæ de effectibus excommunicationis maioris dabimus *in cap.* 8. *de sententia excom.* vera ratio prouenit ex eo; nam cùm ligatus maiori excommunicatione priuatus sit perceptione sacramentorum, & facultate ea conferendi, se ingerendo diuinis ministeriis, sacraque officia celebrando grauiter peccat, argumento capitis *si celebrat, hoc tit.* in contemptum clauium Ecclesiæ temerè vsurpando ministerium sacrum sibi interdictum; quare meritò in perpetuum deponitur, & irregularis manet, vt ita puniatur, in quo peccauit, *cap. nullus, de temporibus ordin. lib. 6.* videlicet quia peccauit celebrando sacrum ministerium illi interdictum in perpetuum, irregularis manet, vt illud amplius celebrare nequeat. Et irregularitatem contrahi à clerico excommunicato ministrante, probatur sequentibus iuris fundamentis. Primum deducitur *ex dict. cap. si celebrat, hoc tit.* vbi deciditur quæstio satis vexata apud Interpretes, an qui minori excommunicatione tantùm ligatus Missam celebrauit, maneat irregularis? Quæ disputatio, seu quæstio protsus inutilis, & superflua esset, si maiori excommunicatione ligatus celebrans diuina officia nullam irregularitatem incurret: & ita argumentum, quod deducitur *ex dict. cap. si celebrat*, non est à contrario sensu, sed à cessante ratione dubitandi. Secundò, nam excommunicatus suspensus est à propriis ordinibus, administratione videlicet sacramentorum, & celebratione diuinorum officiorum pro tempore, quo persistit in excommunicatione: sed suspensus celebrans durante suspensione fit irregularis, *cap. Apostolica* 9, *hoc tit. cap.* 1. *§. sciturus, de re iudic. lib. 6.* Igitur multò magis excommunicatus Missam celebrans irregularis efficitur. Quod argumentum de parte ad totum appellat Pater Suarez *vbi suprà*, & meo videri concludens est. Eodem modo arguendum est à clerico interdicto, qui diuina officia celebrando irregularis efficitur, *cap. is cui* 20. *de sent. excom. lib. 6.* Tandem quia in præsenti textu, & *in dicto cap. fraternitati, hoc tit. cap. veritatis* 8. *de dolo & contum.* clerici excommunicati Missam celebrantes in perpetuum deponuntur, & beneficiis iam obtentis priuantur: quæ pœna parum, aut nihil differt ab irregularitate.

4. VARII CASVS RESOLVVNTVR. Manet ergo, veram esse communem Doctorum sententiam, videlicet clericum excommunicatum Missam celebrantem, aut diuinis officiis se ingerentem, irregularem manere. Vnde infertur resolutio ad varios casus: & primò deducitur, excommunicatum ita demùm fieri irregularem, si exerceat ministerium ordinis sibi interdictum: quare ipse recipiens ordines non manet irregularis, sed suspensus, *cap.* 1. *de eo qui furtiuè, cap. cùm illorum, de sententia excom.* quia in receptione ordinis non exercet actum sibi interdictum, vt docuerunt Couarruu. *in cap. alma*, 1. *part. §. 6. num. 6.* Suarez *de censur. disp.* 31. *sect. 2. num.* 57. tametsi contrarium teneant Nauarrus *in manuali, cap.* 27. *num.* 241. Auila *de censur. part.* 7. *disput. 9. sect.* 1. *dub.* 6. Similiter si quis prohibeatur sub censura celebrare, & violet prohibitionem celebrando, incurrit quidem censuram, nôn tamen fit irregularis, eo quod tunc non violat censuram, sed eam contrahere videtur. Et quamuis post consecrationem iam censuram illam incurrat, & Missam prosequatur, non fit irregularis, quia moraliter est vna actio. Suarez *de censur. disput* 31. *sect.* 1. *num.* 77. Bonacina *de irregul. disput.* 7. *quæst.* 3. *punct.* 5. *num.* 8. Deinde si actus ordinis, quo violatur censura, fuerit inualidus ratione materiæ, aut subiecti, nihilominus incurritur hæc irregularitas, veluti si clericus excommunicatus solenniter baptizat infantem non debitâ materiâ; vel si sacramentaliter absoluat hominem, qui reuerà carebat dolore necessario ad valorem sacramenti. Ratio est, quia verè violatur censura per exercitium ordinis. Si tamen actus fuerit nullus ex defectu ordinis, vel intentionis, non incurritur hæc irregularitas ob exercitium fictum, & dumtaxat vsum apparentem, vt docet Suarez *disp.* 11. *sect.* 2. *& 3. num.* 16. sed si ordinis exercitium non sit prohibitum quoad substantiam, sed dumtaxat quoad modum extrinsecum, & accidentalem, non fiet irregularis, si quis eo modo exerceat: exempli gratiâ si Episcopus fuerit suspensus à Pontificalibus, non incurret hanc irregularitatem, etsi Missam celebret cum eo apparatu, vt docent Layman *lib.* 1. *tract.* 5. *part.* 5. *cap* 3. *num.* 4. Zerola *in praxi Episc. verbo Irregularitas* 18. Secus est, si clericus suspensus exerceat actum, qui sacer est ratione modi accidentalis, verbi gratiâ si parochus benedicat solenniter nuptias, vel cæremonias sacras baptismi faciat, etsi non conferat baptismum. Suarez *dicta disp.* 11. *sect.* 3. *num.* 19. Gibalin. *de irregul. cap.* 5. *quæst.* 2. *consect.* 8. Philiarchus *lib.* 4. *cap.* 23. non tamen excommunicatus fiet irregularis, etsi violet censuram per exercitium aliquod iurisdictionis: ac proinde poterit ferre censuras, & ab eis absoluere, non tamen cum solennitate stolæ, & precum, vt obseruat Layman *vbi suprà.* Item parochus poterit assistere matrimonio, eo quod non est propriè actus ordinis, seu iurisdictionis, etsi contrarium tenuerit Maiolus *de irregul. lib.* 3. *cap.* 19. Similiter irregulares tunc fiunt Subdiaconi, & Diaconi canentes solenniter Epistolam, vel Euangelium, cùm vestibus sacris sibi propriis vtuntur; secus si Subdiaconus non vtatur manipulo, vel Diaconus stolâ: quod si Subdiaconus calicem & patenam deferat ad altare, & Diacono ministret, probabile est non propterea manere irregularem, eo quod illud non sit munus proprium Subdiaconi: secus erit si Diaconus excommunicatus, suspensus, vel interdictus dispenset Eucharistiam ex licentia, vel sine illa, aut solenniter baptizet. Tandem sciendum est, in hac irregularitate attendendam esse prauitatem materiæ, at hoc ita actus benedictionis Episcopalis absque solennitate in itinere non sufficit ad inducendam irregularitatem, tametsi pertineat ad ordinem Episcopalem, *c. Abbates, de priuil. lib.* 6, vt docent Suarez *de censur. disput.* 12. *sect.* 2. *n.* 21. Bonacina *dict. q.* 3. *punct.* 9. *n.* 3. Similiter si clericus suspensus priuatim horas recitans dicat, *Dominus vobiscum.* Suarez

vbi suprà, *num.* 13. vel si quis sciat officium hebdomadarij in choro more monialium, vt probat Leander *de irregul. tract.* 2 *disput.* 20. *quæst.* 19. & *disput.* 21. *quæst.* 15. prosequitur alios casus Gibalinus *dict. cap.* 5. *per tot.* & de celebrante in excommunicatione minori agemus infrà *in c. si celebrat:* & de excommunicato faciente coram se celebrare, infrà *in cap. illud*, dicemus.

5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, quà motus perdoctus Pater Didacus de la Fuente Hurtado Societatis Iesu, vir acutissimi ingenij, & omnigenæ eruditionis, quem sub nomine cuiusdam neoterici refert Leander *dict. quæst.* 2. *fol.* 216. existimauit clericum excommunicatum ministrantem non fieri irregularem, eo ductus vnico fundamento, quia talis irregularitas non reperitur in iure expressa. Verùm licèt non extet canon disertus, in quo clericus excommunicatus, vel diuinis officiis se ingerens pronuncietur irregularis; satis tamen hæc pœna exprimitur verbis æquipollentibus, quibus Ecclesia in aliis delictis irregularitatem indixit. Supponimus enim nomen hoc *irregularitas*, iure antiquo incognitum fuisse vsque ad tempora Innocentij III. & Gregorij IX. vt pro expositione textus *in dict. cap. si quis Episcopus* 6. & 7. 11. *quæst.* 3. notarunt *in cap. si celebrat, hoc tit.* Anton. *num.* 13. & Additionator Panormit. *num.* 6. *litera E*, *columna* 4. Vnde tam Innocentius, quàm Gregorius vti cœperunt prædicto verbo *in cap. nisi cum pridem*, *de renunc. cap. si celebrat*, *hoc tit.* Quare in Decreto Gratiani nulla mentio fit irregularitatis; & tamen in canonibus in eo compilatis plerumque imponitur irregularitas variis verborum formulis, quas referunt, explicantque Suarez *de censur. disput.* 40. *sect.* 8. Maiolus *de irregul. lib.* 1. *cap.* 1. Vnde rectè communiter omnes, tam Theologi, quàm Iurisperiti de irregularitate scribentes in hoc casu irregularitatem agnoscunt, eamque probant ex præsentibus capitibus 3. & 4. & non malè deducitur *ex dict. cap. veritatis* 8. *de dolo & contumacia:* quem textum adhuc à nemine perpensum vidi; faciuntque irrefragabilia argumenta suprà pro ratione decidendi adducta.

CAPVT V.

Idem *Capitulo* [a] *Herbipolensi.*

ILlud Dominus in beato Petro. *Et infrà*: Ven. f. n. quondam Ildesemensis [b] Episcopus Imperialis aulæ Cancellarius, non attendens, quod multa sunt, quæ præter specialem auctoritatem Ap. Sed. de iure non possent, nec deberent impunè ab aliquibus attentari, vtpote [c] cessiones, & translationes Episcoporum, & alia, quæ nota sunt vobis; non solùm non obtentâ licentiâ, sed nec etiam postulatâ, Ecclesiâ Ildesemensi relictâ, Herbipolen. Ecclesiam occupauit. *Et infrà*: Vnde nos præsumptionem ipsius debitâ volentes animaduersione punire, v. f. n. [d] Magdeburgen. Archiepiscopo, & aliis quibusdam in Teutonia constitutis dedimus in mandatis, vt cùm factum ipsum non posset in partibus illis non esse notorium, nisi dictus Episcopus infra xx. dies post susceptionem literarum, quas super hoc ipsi direximus, ab Herbipolen. Ecclesiæ administratione cessaret, eum excommunicatum publicè nunciarent, & excommunicationem eius facerent pulsatis [e] campanis, & candelis accensis, festis diebus, & Dominicis innouari: quod idem Magdeburgen. studuit adimplere. *Et infrà*: Ipse verò Episcopus in nostra postmodùm præsentia constitutus, etsi suum recognosceret, & confiteretur excessum, & non iudicium, sed misericordiam postularet; hoc tamen inter alia in suam excusationem proposuit, quod cùm dictus Magdeburgen. non esset ordinarius iudex eius, non crediderat, quod admonitione non [f] præmissâ, auctoritate delegatâ posset procedere contra ipsum, aut sententiam in eum aliquam promulgare. Vnde cùm nec ante factum commonitorias, nec post factum literas ab eo aliquas accepisset, peccare non credidit, si diuina officia, quantumcunque solenniter, celebrauit, præsertim cùm ei non nisi per [g] famam de sententia contra eum prolata constaret. Quod autem postquam se nouit excommunicatum à nobis, diuina sibi fecerat officia [h] celebrare, & communioni fidelium se ingesserat frequenter, id non in contemptum Ap. Sed. vel etiam tanti sacramenti, sed spe veniæ asserit se fecisse, ne videlicet induresceret amplius, vel diutiùs eius animus proteruiret, si nunquam diuinis officiis interesset: licèt in diebus solennibus nunquam se celebrationi diuinorum ingesserit, & cum paucis in angulo alicuius Ecclesiæ occultè non festiuis diebus diuina sibi fecerit interdum officia celebrari. Licèt autem in primo capitulo non videatur omnino culpabilis extitisse, quia tamen in dubiis via est tutior eligenda, etsi de lata in eum sententia dubitaret, debuerat tamen potiùs abstinere, quàm sacramenta ecclesiastica pertractare. Illud autem, quod sub spe veniæ diuina sibi fecit, postquam se à nobis excommunicatum nouerat, celebrari, & fidelium orationi se ingessit, potiùs contra eum facere credimus, quàm

pro

pro eo; cùm ex fiducia pœnitentiæ non debuerit deliquiſſe, & excommunicatos non vitare, multò [i] magis quàm non vitari periculoſum extat: non vitare ſiquidem, cùm in eo ſit, excommunicatus ſine delicto non poteſt; ſed cùm ex aliis pendeat, ſine ſuo peccato poterit non vitari: & ita eum eo miſericordiam facientes, [k] pœnam, quam canon iis, qui poſt excommunicationem diuina præſumpſiſſent officia celebrare, vel qui celebrationi ſe ingeſſerint diuinorum, ei non duximus infligendam.

NOTÆ.

1. a *HErbipolenſi.*] Ita etiam legitur in tertia compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 1. ſed cum non extet præſens epiſtola Innocentij inter editas à Sirleto, & Boſqueto, ideo integram reſtituere non poſſumus: huius tamen tranſlationis Hildeſemenſis Epiſcopi mentio extat *in cap. quanto, de tranſlat. Epiſcop:* vbi de diœceſibus Herbipolenſi, & Hildeſemenſi nonnulla notaui *in dict. cap. quanto, de tranſlat. Epiſcop.*

2. b *Epiſcopus.*] Conradus videlicet à Rabenſpurg. Philippi Regis Romanorum Cancellarius, dehinc Lubecenſis, demùm Hildeſemenſis, tandem Epiſcopus Herbipolenſis, vt refert Bucelinus Germaniæ ſacræ *part.* 1. *in ſerie Epiſcoporum Hildeſemenſium.*

c *Ceſſiones, & tranſlationes.*] De quibus, & earum prohibitione, latè egi *in cap.* 1. *de renunc. cap.* 1. *de tranſlat. Epiſcop.*

d *Magdeburg.*] Literæ huius delegationis extant *in cap. quanto, de tranſlat. Epiſcopi.*

e *Pulſatis campanis.*] Iuxta morem pronunciandi anathema, quem illuſtraui *in cap. cum non ab homine* 10. *de iudic.*

3. f *Admonitione non præmiſſâ.*] Quæ excuſatio incongrua non videbatur, ſiquidem excommunicatio proferri non poteſt, niſi præcedente trina monitione, *cap. ſacro* 48. *de ſent. excom.* ſed verbum hoc *admonitio*, non eſt accipiendum de monitione, quæ præcedere debet quamlibet cenſuram, ſed de admonitione, quam debet facere quilibet iudex delegatus literarum ſuæ delegationis, antequam illis vti incipiat, iuxta textum *in cap. cùm in iure*, & ibi tradita, *de offic. delegat.* vnde rectè Conradus in præſenti aiebat, quod cùm Magdeburgenſis Archiepiſcopus non eſſet ipſius iudex ordinarius, ſed vt delegatus procederet, debebat priùs intimare literas ſuæ delegationis; & ideo Innocent. dixit propter hanc excuſationem non extitiſſe omnino culpabilem.

4. g *Famam.*] Similis excuſatio oppoſita, & reiecta fuit *in cap.* 1. *de poſtul. Prælat.*

h *Celebrare.*] Vnde dubitari poterat de ipſo celebrante coram Epiſcopo excommunicato, necnon de Epiſcopo iubente coram ſe celebrare, an irregulares euaderent? Et quoad ipſum celebrantem certum eſt, non manere irregularem, *ex cap. is cui* 18. *de ſent. excom.* & docent Suarez *dict. diſput.* 12. *de cenſur. ſect.* 1. *num.* 10. Alterius *eodem tract. diſp.* 13. *lib.* 1. *cap.* 2. Ratio eſt, quia hæc irregularitas imponitur violanti propriam cenſuram, & exercenti miniſterium ordinis ſibi prohibitum, propter contemptum, qui hoc caſu non datur. Ex eadem ratione dicendum eſt, Epiſcopum in præſenti ſpecie iubendo coram ſe diuina officia celebrari, irregularitatem non contrahere, cùm ipſe per ſe non exerceat miniſterium ſibi interdictum, nec violet cenſuram ipſe celebrando, vt pluribus relatis reſoluit Diana *part.* 4. *tract.* 2. *reſol.* 57.

5. i *Multò magis quàm non vitari.*] Sed cùm correlatiua ſint, & quaſi duo extrema excommunicatus, & alij qui eum vitare debent, quomodò periculoſius eſſe potent communicare, quàm communicari? Sed dicendum eſt, quod etſi pares ſint, non adeo pares iudicantur, quominus ſecundùm rectam rationem ex parte materiæ maior ſit obligatio excommunicati vitandi alios fideles, quàm fidelium vitandi ipſum excommunicatum: tum quoniam ratio illius pœnæ, & culpa in ipſo eſt: tum etiam, quia prohibitio hæc communicandi magis directè in ipſum tendit, vt docuit Balboa *in cap. exceptionem* 12. *de except.*

6. k *Pœnam.*] Depoſitionis videlicet perpetuæ, iuxta tradita *in cap.* 4. *hoc tit.* ex quo commentario, & ex adducendis *in cap. ad Apoſtolica, hoc tit.* præſens commentarium petendum eſt.

CAPVT VI.

Idem [a] *Biſuntino Archiepiſcopo.*

FRaternitati tuæ. *Et infrà*: Preſbyteros autem, & alios clericos tuæ diœc. qui pro ſuis exceſſibus à te nexibus anathematis canonicè innodati præſumpſerunt, vel præſumunt diuina officia celebrare, rationabiliter potes omnibus beneficiis eccleſiaſticis ſpoliare.

NOTÆ.

a *BIſuntin.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. fraternitati, de eo qui cognouit conſangu.* &c *in cap. fraternitati, de ſchiſmatic.* vbi extant aliæ partes huius decretalis. De Biſuntina Metropoli egi *in c.* 14. *de accuſat.* & commentarium huius textus dedi ſupra *in cap.* 4.

CAPVT VII.

Idem *Maiori Decano & Priori* [a] *Coloniensi.*

POstulastis per Sed. Ap. edoceri. *Et infrà*: Consequenter quæsiuistis, vtrum clerici, qui dum essent excommunicationis vinculo innodati, ecclesiastica beneficia sunt adepti, eadem, postquam absolutionis beneficium obtinuerunt, licitè valeant retinere: postulantes nihilominus, quâ pœnâ corripi debeant Abbates & Abbatissæ, & alij Ecclesiarum Prælati, qui scienter clericis excommunicationi subiectis ecclesiastica beneficia contulerunt. Ad quod vobis taliter respondemus, quod cùm excommunicatis [b] communicari non debeat, clericis excommunicationis vinculo innodatis ecclesiastica beneficia conferri non possunt, nec illi valent ea licitè retinere, nisi forsan cum eis fuerit misericorditer dispensatum, cùm ipsa non fuerint canonicè consecuti. Illi verò, qui scienter illa beneficia talibus contulerint, tamdiu debent à beneficiorum collatione suspendi, donec super hoc veniam consequi mereantur, vt puniantur in hoc, in quo delinquere præsumpserunt.

NOTÆ.

2\. a COloniensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. non tamen extat præsens epistola inter editas à Sirleto, & Bosqueto: quare integra eius caremus. De Coloniensi Germaniæ diœcesi egi *in c.* 7. *de ætate, & qualitate*: & commentarium dabimus sequenti textu.

b *Communicari.*] *Cap. significauit, de sent. excom.* vbi latè dicemus.

§.

QVæsiuistis præterea, qualiter puniri debeant clerici, vel monachi, necnon & moniales Ecclesiarum conuentualium, qui post latam sententiam in locis suppositis interdicto præsumpserunt hactenus, & adhuc etiam non verentur diuina officia celebrare, quamuis propter hoc sint excommunicationis vinculo innodati. Ad hoc breuiter respondemus, quod clerici, qui talia præsumpserunt, sunt ecclesiasticis beneficiis [a] spoliandi. Monachi verò, vel moniales in arctioribus monasteriis ad peragendam sunt pœnitentiam recludendi.

NOTÆ.

3\. a SPoliandi.] Et hodie clerici violantes interdicti localis censuram scienter, manent irregulares, *cap. is qui* 18. *cap. is cui* 20. *de sent. excom. lib.* 6. ducent plures congesti à Leandro *de irregul. tract.* 2. *disput.* 21. *quæst.* 10. Sed cùm in Ecclesia generaliter interdicta possint celebrari licitè diuina officia, seruatis conditionibus præscriptis *in cap. alma, de sent. excom. lib.* 6. inde non erit irregularis, qui eo modo celebrauerit: immò etiamsi vna ex eisdem conditionibus omittatur, non ideo incurritur irregularitas, eo quod non videtur graue peccatum omissio vnius conditionis, vt tenent Turres *de censur. disput.* 49. *dub.* 5. Gibalin. *de irregul. cap.* 5. *quæst.* 2. *consect.* 9. *num.* 22. Diana *p.* 5. *tract.* 10. *resol.* 65. Similiter irregularis non manet, si faciat actum non spectantem ad exercitium ordinis, veluti si pulset campanas, ianuas aperiat, vel præbeat auctoritatem celebrationi diuinorum officiorum, vt cum aliis resoluit Leander *de irregul. tract.* 2. *disput.* 23. *quæst.* 6. qui per totam illam disputationem varios casus resoluit circa hanc irregularitatem ex violatione interdicti prouenientem. De interdicto autem, & eius vsu nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de his quæ fiunt à Prælatis.*

CAPVT VIII.

Idem *Decano, & Subdecano* [a] *Pictauiensi, & Magistro P. Amico de Longouado, canonico* [b] *Pictagoricensi.*

PRoposuit olim dilectus filius Magister P. clericus ven. fr. n. Episcopi Tusculani, coram dil. fil. P. sanctæ Luciæ ad Septa Sol. Diacono Cardinali, quem sibi, & Pœnitentiario [c] Lemouicensi concessimus auditorem, quod dil. fil. G. sanctæ Mariæ in Porticu Diacono Cardinali in partibus illis Ap. Sed. legationis officio fungente, quidam de Lemouicensibus Canonicis ei humiliter supplicarunt, vt in eorum Ecclesia, quæ debito fraudabatur seruitio clericorum, Canonicos ordinaret, pro se, ac Magistro eodem scriptore nostro preces specialiter porrigentes. Ipse verò Lemouicensem ciuitatem ingressus

ingressus, Canonicos interpositis precibus monuit, vt illos reciperent in socios, & in fratres, maximè cùm quinque præbendæ, vel quatuor ab vltima ipsius Ecclesiæ ordinatione vacassent. Qui monitione ipsâ deuotè susceptâ, deliberationis inducias petierunt, post quas primò, & secundò concessas, non curantibus respondere, de duabus præbendis Lemouicen. Ecclesiæ Cardinalis prædictus eosdem clericos inuestiuit. *Et infrà*: Si verò probaret ipsum excommunicatum tunc temporis extitisse, non postponerent, quod de ipso factum fuerat, reuocare. Qui mandatum Apostolicum exequentes, vtriusque partis receptis testibus, rationibus, & allegationibus intellectis, eandem causam sufficienter instructam ad nostrum remiserunt examen. Cùm autem propter hoc tam sæpedictus Magister, quàm Pœnitentiarius in nostra fuissent præsentia constituti, & acta ipsa inspici fecerimus diligenter, & per Pœnitentiarij testes intellexerimus factam fidem, quod Vv. fr. noster Lemouicen. Episcopus pluribus annis antequam Magister P. fuerit inuestitus, & clericos, & [d] burgenses castri Lemouicensis, atque eundem P. nominatim, quem eorum dicebat consiliarium, & fautorem, vinculo excommunicationis astrinxit. Per testes verò Magistri P. probatur, quod etsi dictus Episcopus in burgenses, & eorum fautores, tam clericos, quàm laicos Lemouicen. excommunicationis sententiam protulisset; eos tamen antè per tres annos absoluit, quàm Magister fuerit inuestitus, quibusdam presbyteris vsque ad certum tempus in excommunicatione retentis, qui contra sententiam interdicti præsumpserant celebrare; quodque idem Episcopus dicto Magistro communicauit postea in Ecclesia, & in mensa. His igitur, & aliis, quæ vtraque pars proposuit coram nobis, intellectis, quia iuxta mandati nostri tenorem suprascriptum Magistrum P. inuestituræ suæ tempore à prædicto Episcopo excommunicatum extitisse dictus Pœnitentiarius sicut obtulerat, non probauit, cùm ex aduerso de absolutione, & communicatione dicti Episcopi fides fuerit facta, quod per dictum Legatum de memorato Magistro P. factum est, de fratrum nostrorum consilio per diffinitiuam sententiam duximus approbandum.

NOTÆ.

I. [a] PICTAUIEN.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. non autem reperitur hæc epistola inter editas à Sirieto, & Bosqueto, quare eius integrâ caremus. De Pictauiensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 20. *de rescript*. Similis autem missa Petro Canonico Lemouic. reperitur in editione Bosqueti *lib.* 1. *reg.* 3. *epist.* 201. quam vt conferas cum præsenti libenter transcribo: [Proposuisti dudum coram dilecto filio P. S. Luciæ ad Septa Solis Diacono Card. quem tibi, & Pœnitentiario Lemouicen. concessimus auditorem: Quod cùm dil. fil. nostro G. sanctæ Mariæ in Porticu Diac. Cardin. tunc in partibus illis Ap. Sed. Legato, quidam de Lemouicen. Canonicis supplicassent, vt in eorum Ecclesia, quæ debito fraudabatur seruitio, clericos ordinaret, pro te ac Magistro A. scriptore nostro preces specialiter porrigentes, ipse Lemouicen. ciuitatem ingressus, canonicos interpositis precibus monuit, vt vos reciperent in socios, & in fratres, maximè cùm quinque præbendæ, vel quatuor ab vltima ipsius Ecclesiæ ordinatione vacassent. Qui monitione ipsius deuotè susceptâ, deliberatorias inducias petierunt: post quas primò & secundò concessas, eis non curantibus respondere, de præbendis Lemouic. vos inuestiuit Card. prædictus, stallum in choro, & locum in Capitulo vobis præcipiens assignari: quod quorundam impediente malitiâ, non extitit executioni mandatum. Vnde cum instantia postulastis, vt quod à Legato factum fuerat, faceremus firmitatem debitam obtinere. Verùm Pœnitentiarius proposuit ex aduerso, quod antequam Legatus præbendas contulisset easdem, Lemouicense Capitulum ab eius grauamine appellauit, tam Episcopi, quàm multorum Canonicorum Lemouicen. qui erant in exercitu contra Hæreticos, absentiam allegando. Asseruit insuper facultates Ecclesiæ diminutas, & vos sufficienter in aliis Ecclesiis præbendatos: proponens te fore simoniacum, & ingratum Lemouic. Ecclesiæ, ac eo tempore, quo fueras de præbenda Lemouicen. Ecclesiæ inuestitus, excommunicatum ab eodem Episcopo extitisse. His autem, & aliis per Cardinalis relationem auditis, cùm conuenissemus postmodùm eundem Pœnitentiarium per nosipsos, per responsiones ipsius cætera esse friuola, præter id, quod de sententia excommunicationis contra te proposuerat, intelleximus euidenter. Vnde ven. f. n. Archiepiscopo, & dilectis filiis Magistro M. Canonico Bituricen. & H. Cellerario S. Frontonis Petragoricen. dedimus in mandatis, vt nisi Pœnitentiarius infra mensem post commonitionem eorum, te legitimè à sæpefato Episcopo tempore inuestituræ tuæ excommunicatum fuisse probaret, quod per dictum Legatum de te factum extiterat, sublato ap. ob. confirmarent. Si verò probaret te excommunicatum tunc temporis extitisse, non postponerent quod de te factum fuerat, reuocare. Qui mandatum Apostolicum exequentes, vtriusque partis receptis testibus, & confessionibus, ac allegationibus intellectis, eandem causam sufficienter instructam ad nostrum remiserunt examen. Cùm autem propter hoc nuper tam tu, quàm dil. fil. G. Lemouic. Capituli procurator, in nostra fuissetis præsentia constituti, & acta ipsa inspici fecerimus diligenter, per Pœnitentiarij testes intelleximus factam fidem, quod Lemouic. Episcopus pluribus annis antequam tu de præbenda iamdicta fueris inuestitus, Clericos, & Burgenses Castri Lemouicen. & te nominatim, quem eorum dicebat consiliarium, & fautorem, vinculo excommunicationis adstrinxit.

Per testes verò tuos extitit manifestè probatum, quod etsi dictus Episcopus in burgenses, & eorum fautores excommunicationis sententiam tulerit, & tu apud Sedem Apostolicam adiutor extiteris eorundem: idem tamen Episcopus generaliter vniuersos burgenses, & eorum fautores, tam clericos, quàm laicos, ante tres annos absoluit, quibusdam presbyteris vsque ad certum tempus retentis, qui contra interdicti sententiam præsumpserant celebrare; quodque idem Episcopus tibi communicauit postea in Ecclesia, & in mensa. His igitur, & aliis, quæ fuerunt hinc inde proposita, intellectis,
2. quia iuxta mandati nostri tenorem te inuestituræ tuæ tempore à præfato excommunicatum Episcopo extitisse dictus Pœnitentiarius, sicut obtulerat, non probauit: cùm ex aduerso de absolutione, ac communione dicti Episcopi fuerit facta fides: quod per dictum Legatum de te factum est, de fratrum nostrorum consilio per definitiuam sententiam duximus approbandum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ definitionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem, &c. vsque *incursurum*. Datum Lateran. IX. Kal. Februarij. P.N. anno XIII.

b *Petragoricen.*] Petragoricensis vrbs est in Gallia, ad fines Aquitaniæ secundæ, sita in aspera, molestaque regione, quæ à petris nomen videtur accepisse. Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis, cuius Præsulum seriem retulit Chenu *in chronol. Galliæ.*

c *Lemouicen.*] Quæ Ecclesia etiam est in Gallia, vt iam notaui *in cap. 17. de maiorit. & obed.*

d *Burgenses.*] De Burgensibus egi *in cap. Abbas, de his quæ vi.*

COMMENTARIVM.

1. IN hoc textu, & *in cap. postulasti*, suprà hoc titulo, agitur de excommunicatis electis ad beneficia ecclesiastica; & in vtroque docetur, excommunicatum tempore, quo persistit in ipsa excommunicatione, incapacem esse beneficij ecclesiastici; immò collationem ipsi factam ipso iure nullam esse. Ratio in promptu est, quia beneficium præcipuè datur propter officium, *cap. cùm secundum, de præb. cap. final. de rescript. in 6. cap. concessa 12. quæst. 2. cap. generaliter 16. quæst. 1. cap. ex literis, de excess. Prælat.* ideoque cùm excommunicatus sit ipso iure suspensus ab officij executione, incapax quoque est beneficij, quod propter officium datur. Accedit, quia communicatio cum excommunicato prohibita est, *cap. cum excommunicato 11. q. 3.* diximus latè *in cap. significauit, de sent. excom.* sed collatio beneficij fieri non potest sine communicatione, *dicto cap. postulasti.* Ergo excommunicatus incapax est collationis beneficij, vt probant præsentem doctrinam variis ampliationibus, & limitationibus exponentes plures congesti à Barbosa *in præsenti*, & *lib. 3. iuris eccles. cap. 13. num. 136.* Ricciulus *lib. 4. de iure person. cap. 6. per totum.* Iul. Lauor. *de elect. canonic. cap. 16 num 85.* Petrus Gregor. *lib. 4. partit. tit. 16. cap. 7.* Suarez *de censur. disput. 13. sect. 1.* Castropalao *tom. 6. disp. 2. punct. 10.* Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. tract. 9. difficult. 4. dub. 5.* Valensis *de beneficiis tit. 21. per tot.* Cironius *ad tit. de elect.* Tapia *2. tom. catena mor. lib. 5. q. 5. art. 9.* Tantùm potest optare beneficium, quia id in facto consistit, nec mutatur titulus, vt probant Valensis *vbi suprà, num. 11.* Moëz *in cap. final. de consuet. lib. 6. num. 10.* Nec obstat, quod excommunicatus non gaudet fructibus beneficij, *cap. pastoralis, §. verùm, de appellat.* quia optio non spectat propriè ad fructos. Nec etiam contrarium probat textus *in cap. referente 7. de præb.* quia in eius specie absolutio necessaria non fuit ad validitatem optionis; sed quia erat excommunicatus, ob eandem causam, quæ pendebat coram Pontifice, iuxta textus *in cap. prudentiam, §. 6. de offic. deleg. cap. venerabili 6. de sent. excom. lib. 6.* Videndus est Fr. Hieronymus Garcia *vbi suprà*, qui fusè de hac incapacitate excommunicati ad beneficia agit.

CAPVT IX.

Gregorius *I. & I. Canonicis* [a] *Pragensibus.*

APostolicæ Sed. *Et infrà*: Verùm quia tempore suspensionis [b] ignari [c] celebrastis diuina, vos reddit ignorantia [d] probabilis excusatos. Cæterùm si fortè ignorantia [e] crassa, & supina, aut erronea fuerit, propter quam dispensationis gratiâ egeatis, eam vobis de benignitate Apostolica indulgemus.

NOTÆ.

a PRagensibus.] Ita etiam legitur *in cap. ad Apostolica, de except.* vbi extat alia pars huius Decretalis, vt iam ibi notaui pro vera huius textus inscriptione.

1. b *Ignari.*] Ignarus est, qui ex toto nescit, quod scire debebat, vt *ex cap. vlt. 37. dist.* docent Anton. & Panormit. *in præsenti, num. 4.* iuxta quos ignorantia differt à nescientia, quòd ignorantia propriè est ignorare ea, quæ quis scire debet; nescientia verò est quando quis ignorat, quæ scire non tenetur. Et ignorantia semper sumitur in malam partem pro eo, quod quis scire debet, & ignorat, *cap. 1. 38. dist. cap. ideo 15. §. t. 37. dist.* Sed licèt hæc duo vt diuersa proponantur *in l. vlt. C per quas personas*; tamen promiscuè ponuntur *in l. 2. ff. quis ordo in bonor. possess.* docet Costa *de facti scient. & ignor. inspect. 80. num. 10.* Etiam error differt ab ignorantia, *l. si me in vacuam 34. §. 1. ff. de acquir. possess.* Error enim tantùm datur, cùm quis aliud pro alio putat, seu credit vnum, quod est aliud, *cap. in quibus 6. 22. quæst. 2. cap. quamuis 12. 34. dist. l. error, ff. de iuris & facti ignor.* vbi Cuiac. Gilkenius *de præscript. part. 2. membr. 5. cap. 3. num. 4. & 5.* Denique dubitatio datur quando quis inter scientem, & ignorantem medius, & dubitans est, *l. si quis 41. ff. ad leg. Aquil. l. de statu 15. ff. qui testamenta, l. qui in aliena 6. § si is qui probabat, ff. de acquir. hæredit. l. final. Cod. de condict. indeb.* Costa *dicta inspect. 80. num. 10.* Ignorantiam variè describunt Marsilius Ficinus *ad Platonem*, Dopellus *lib. 1. comment.*

comment. cap. 18. Bajo-Arroyo in repetit. ad textum in cap. 2. de constit. in 6. Giphanius in l. 10. Cod. de iur. & fact. ignor. Bronchorst. cent. 2. assert. 36. Hunnius ad Treutl. volum. 1. disput. 22. quæst. 15. Corrasius in dict. l. 10. & communiter diffiniri solet, vt sit simplex priuatio scientiæ. Etiam variè diuiditur per Interpretes ex parte obiecti, seu materiæ: alia est ignorantia iuris, alia verò facti, prout diuidit, & vtriusque exempla adducit Consoltus in l. 1. ff. de iur. & fact. ignor. cap. turbatur 12. §. notandum, cap. vlt. 1. quæst. 4. Ignorantia iuris datur eo casu, quo lex, vel prohibitio ad hominis notitiam non peruenit. Ignorantia verò facti, quando ex actione hominis aliquod factum resultat, quod nec præuisum, nec cogitatum fuit. De vtraque vltra suprà laudatos agunt Cuiac. in comment. ad tit. ff. de iur. & fact. ignor. & lib. 44. Pauli ad edict. in l. 1. ff. eod. & lib. 19. qq. Papin. in l. 7. ff. eod. & lib. 1. diffinit. in l. 8. ff. eod. Duaren. ad tit. Cod. de iur. & fact. ignor. Baptista Costa de facti scientia inspect. 81. num. 1. Ex parte subiecti diuiditur ignorantia in eam, quâ quis ignorat, quod non oportet eum scire, & ideo appellatur ignorantia iusta, seu inuincibilis, quia moraliter vinci, & expelli non potest; & in voluntariam, quæ ex voluntate procedit: & quia non est culpa, nec causa culpæ, inculpabilis appellatur in præsenti textu. Alia verò ignorantia est directè voluntaria, quæ affectata vocatur in cap. 2. de temporib. ordin. lib. 6. de qua Glossa verbo Scienter, in Clement. vnica de consanguin. & affin. Alia verò est voluntaria indirectè, quæ scilicet procedit ex nimia negligentia, seu ob prauitatem magni desiderij, quando per eum stat, quominus oppositam scientiam habeat, quæ ideo appellatur voluntaria, vincibilis, simolata, iniusta, non probabilis, & dissoluta à Papiniano in l. cùm sex 55. ff. de ædilit. edict. crassa, supina, & erronea in hoc textu, & in cap. 1. de ordinatis ab Episcopo, cap. 2. de constit. in 6. l. nec supina 6. ff. de iur. & fact. ignor. l. 4. ff. quod vi aut clam. Docent Couarr. in cap. alma, 1. part. §. 10. n. 7. Suarez de censur. disp. 4. sect. 8. n. 4. Costa d. inspect. 81. ex n. 80.

2. His suppositis in hac materia, prima regula est, ignorantiam facti excusare tam in lucris, quàm in damnis, l. 4. 8. & 9. ff. de iuris & fact. ignor. l. 6. & 7. C. de condict. indeb. l. 2. §. 15. ff. pro emptore, nisi in lege ipsa expressè caueatur de ignorantibus, vt in l. 1. §. 5. ff. de his qui deiecerunt, l. 1. C. de falsa monet. vel si quid intra continuum tempus iubeatur, l. 6. ff. de calumn. l. 5. Cod. ad leg. Iul. de adult. aut si ignorantia crassa sit, l. 6. ff. de iur. & fact. ignor. iunctâ l. palam 44. ff. de ritu nupt. cap. penult. 37. dist. cap. cùm inhibitio, §. 1. de clandest. despons. cap. eos, de tempor. ordin. lib. 6. aut nisi lex exigat, vt fiat scienter, cap. à nobis 2. de except. cap. Episcopus 11. quæst. 3. Clement. vnica, de consanguin. & affin. cap. 1. de eo qui cognouit consanguin. vxor. l. final. Cod. de decret. ab ordine. Secunda regula est, ignorantiam iuris regulariter nocere, præcipuè in lucris, l. in bonorum 10. ff. de bonor. possess. l. nunquam 31. ff. de vsucap. l. penult. Cod. de his qui sibi adscribunt: non tamen in rebus amittendis, l. 5. ff. si quid in fraudem patroni; non autem nocet fœminis, rusticis, militibus, & minoribus, l. 1. l. 11. l. penult. ff. de iur. & facti ignor. l. final. C. de iure delib. l. 2. de integr. restit. prosequuntur exceptiones, & ampliationes harum regularum Donellus dict. lib. 2. ex cap. 28. vsque ad fin. & lib. 14. Bajo-Arroyo in dict. cap. 2. de constit. in 6. & in hac parte obseruandi sunt textus in l. cùm verè 26. §. 1. ff. de fideicommiss. libert. l. cum sex 55. ff. de ædilit. edict. l. 11. C. qui petant tutor. l. si Titio 48. ff. de fideiuss. l. 1. ff. de distract. pign. l. final. §. licet, ff. de publican. l. cùm post 43. §. 1. ff. de administr. tut. l. 2. §. generaliter, ff. de doli except. l. 4. §. si in arbitrium, ff. eodem, l. si filius, in fine, Cod. si certum petatur, l. Papinianus, ff. de public. l. Titius 25. §. vlt. ff. de liber. & posth. l. si procuratorem 8. §. si ignorantes, ff. mandati, l. 21. §. vlt. l. 37. ff. de ædilit. edict. l. miles 11. ff. ad leg. Iul. de adult. l. 14. ff. de publican. iuncto Cuiacio in l. regula, ff. de iur. & fact. ignor. l. 2. ff. si is, qui testamento liber, l. cùm filius 49. §. in hac, ff. de V. O. l. 3. l. 11. ff. depositi, iuncto Fabro decad. 25. error. 7. l. 5. §. si quis contra 3. ff. de legat. præstand. l. de die, § sermus, ff qui satisd. cogantur, l. Diuus, ff. ad leg. Corn. de falsis, l. 2. ff. de iur. fisci, l. 5. §. 1. ff. de his, quæ vt indiga. l. 12. ff. de nouat. iunctu Fabro lib. 12. coniect. cap. 11. l. 3. §. si quis ignorans, & §. si conditioni, l. propter 21. §. 1. ff. ad Syllan. l. 1. §. 2. ff. si quis omissâ causâ, l. 17. C. de his quæ vt indign. l. 11. in princip. ff. si quid in fraudem patron. l. 23. ff. de neg. gest. l. 87. ff. de legat. 2.

Illud tamen summe notandum est, ignorantiam facti non præsumi, l. quamquam 7. ff. ad Velleian. l. qui se pupillum 46. ff. de acquir. heredit. l. quisquis 15. C. de rescind. vendit. cap. cùm illorum 32. de sent. excom. argumento legis vltimæ, ff. pro suo: & ideo non est probabilis ignorantia, nec excusat, nisi talis probetur, l. si heres 68. §. 1. ff. ad Trebel. Costa vbi suprà, inspect. 85. num. 5. imò nec ignorantia facti alieni excusat, quando ratione officij, vel alio respectu quis tenetur illud inuestigare, iuxta legem qui cum alio 19. ff. de R. I. cap. turbatur, §. notandum 1. quæst. 9. hæc enim crassa, & supina ignorantia iudicatur, ex l. [illegible]uo 38. ff. de acquir. heredit. l. qui & diuinis 24. 11. quæst. 2. cap. final. 16. dist. cap. 2. de temper. ordin. lib. 6. Ignorantia etiam iuris naturalis, & gentium omnibus damnabilis est, cap. turbatur 12. §. item 1. quæst. 4. cap. ideo 15. §. vlt. cum sequent. 37. dist. cap. qui quandiu 10. 38. dist. & ideo non excusat à delicto, neu à pœnis, l. si adulterium 38. §. quare, ff. ad leg. Iul. de adult. l. 2. Cod. de in ius voc. ex ratione textus in cap. si cupis 5. 16. quæst. 1. Similiter & iuris positiui ignorantia probabilis non est, quia quilibet paterfamilias potest per se, vel peritiores consulendo scire, l. in bonorum 10. ff. de bonor. possess. l. 2. §. final. ff. quis ordo in bonor. possess. l. 2. l. regul. 9. §. sed iuris, ff. de iur. & fact. ignor. Quod si non faciat, culpabilis eius ignorantia erit, ex cap. si culpa 9. de iniuriis. Vnde non excusat in delictis, l. 1. dict. leg. regul. 9. l. 1. Cod. eod. tit. l. 3. ff. ad Macedon. l. fideiussor 29. § 1. ff. mandati, l. liberorum 11. §. notatur, ff. de his qui notant. infam. cap. 1. cap. si in laicis, cum sequent. 38. dist. dicto cap. notauit, § item. 3.

c Celebrastis diuina.] Verbum celebrare, significat solenniter agere, cap. in his 30. de priuil. cap. vt clericorum 13. de vita & honest. cleric. Verbum autem diuina, significat diuina officia, cap. 3. cap. 4. cap. illud 5. cap. Episcopus 6. cap. postulasti 7. §. vlt. hoc tit. Clement. 2. de priuileg. siue diurnum, siue nocturnum, cap. si quis Episcopus 7. 11. quæst. 3. cap. dolentes 9. de celebrat. Missar. namque irregularis non est, nisi qui suspensione, aut alia censura ligatus diuina celebrat, hoc est actus ordinis, vel aliquod munus illius ex officio, & solenniter obit, cap. 1. 2. & 3. cum aliis, hoc tit. cap. 1. de re iudic. lib. 6. cap. 1. cap. is qui 18. cap. is cui 20. de sent. excom. lib. 6. notaui suprà in cap. 1. hoc tit. 4.

d Probabilis.] Probabilis ignorantia dicitur, quæ nititur iusta causa, l. Senatus 15. in princ. ff. de iure fisci, saltem probabili, cap. sacræ 48. §. cum, de 5.

seni,

sem.excom. quare & probabilis error dicitur in eodem textu, §. *verùm*, vt contigit in præsenti casu, si Canonici Pragenses ignorarunt in eos latam fuisse suspensionis sententiam, vt docuit Innocent. *in præsenti*; vel quia sententia publicè lata non fuit, & ideo ad ipsorum notitiam non peruenerat, argumento capitis *illud* 5. *vers. Vnde, hoc sit.* vel si generalis fuit lata sententia, & publicè; attamen cùm ea sibi latêret, non fuit illis denunciata, *cap.* 1. *de postul. Prælator.* vt affirmat Hostiensis *in præsenti*, *num* 3. Quâ ratione etiam probabilis ignorantia iudicatur, quando quis ignorat, quæ scire non tenetur, quia non spectant ad proprium officium illius, *cap turbatur* 19. §. *notandum* 1. *quæst* 4. aut si tenetur scire, adhibitâ diligentiâ non potuit, nec per ipsum stetit quominus sciret. Suarez *de censur. disput.* 4. *sect.* 8. *num.* 12. Marius Alterius *lib.* 3. *de censur. disput.* 2. *cap.* 3. Costa *de fact. ignor. in spect.* 81. *num.* 22. Nec requiritur quod quis sit multùm curiosus in sciendo, dummodo non sit nimis desidiosus, vt ex legi *nec supina* 6. *ff. de iur. & fact. ignor.* docent in præsenti Panormit. *num.* 2. Ancharanus *num. vlt.* Quanta autem, & qualis debeat esse huiusmodi diligentia, vt probabilis ignorantia dicatur, facilè diffiniri non valet: quare iudicis arbitriu relinquitur, vt docent Marius Alterius *vbi supra*, Hugolinus *de censur. tabul.* 1. *cap.* 14 §. 1. *num.* 12.

6. e *Crassa, & supina.*] Idest iniusta, & improbabilis, de qua *in cap* 1. *&* 2. *de ordinat. ab Episcopo*, *cap.* 2. *de constit. lib.* 6. *l. nec supina* 6. *ff. de iur. & fact. ignor. l* 4 *ff. quod vi aut clam* Et dicitur dissoluta ignorantia *l. cùm lex* 55. *ff de ædilis. edict.* dissoluta negligentia, *l. si fideiussor* 29. *ff. mandati*: ignorantia deperditi, seu nimium securi *in l.* 3. *ff. de iur. & fact. ignor.* & versatur circa factum, *l. eam* 43. §. 1 *ff. de contrahend. emption.* veluti quando aliquid publicè fit, & omnes de ciuitate sciunt; ille verò ignorat. Glossa *verbo Cùm itaque, in summa*, 38. *dist.* & *verbo Crassa, dict. cap.* 1 *de ordinat. ab Episcopo*: & hæc ignorantia latæ culpæ æquiparatur, *l. lata* 223. *ff. de V. S.* prope dolum est, *l. si fideiussor* 29. *ff. mandati*, *l.* 2. §. *generaliter*, *ff. de dol. except.* *l.* 11. *ff. de incend. & ruin.* ex ratione capitis *excellentissimus* 102. 11. *quæst.* 3. habet enim plurimum voluntatis, quia idem est scire, ac posse scire, *l. si duo* 38. *ff. de acquir. heredit. l.* 7. §. *seruus meus*, *ff. pro emptore*: ideo non excusat à delicto, nec à pœnis ipsius, *in cap.* 1. *in fine, de ordinat. ab Episcopo*: docent plures relati ab Amaya *lib.* 1. *obseru. cap.* 3. *num.* 9. nec ab excommunicatione, *cap.* 2. *de constit. lib.* 6. nec ab irregularitate, vt ex hoc textu constat. Sed quia quamuis hæc ignorantia non excuset à peccato, tamen ita minuit eius malitiam, vt non maneat in eadem specie, quia potiùs hi Canonici celebrarunt cum nimia negligentia, quàm ex contemptu, & præsumptione, vt probatunt Couarr. *vbi suprà*, *num.* 17. Hugolinus *de censur. tabul.* 1. *cap.* 14. §. 1. *num.* 26. *&* 27. Suarez *de censur. disp.* 4. *sect.* 9. *num.* 17. & *sect.* 10. *num.* 1. meritò ergo illis, si ex hac ignorantia celebrarunt, de benignitate Apostolica dispensationis gratiam Pontifex indulget, vt ex eadem ratione conceditur *in cap. consuetudo*, §. *ignari* 8. *dist. cap. quoniam multos* 1. *quæst.* 3. Hanc autem nisi Romanus Pontifex concedere non valebat, vt ex hoc textu deduxerunt Glossa finalis, & Hostiensis hîc, *num.* 4. & probatur *ex cap.* 1. *in fine*, *cap. is qui* 18. §. 1. *de sent. excom. lib.* 6.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Suspensi, vel excommunicati per ignorantiam celebrantes, irregularitatem non incurrunt.* Probant eam textus *in c.* 1. *de postul. Prælat. cap. is cui* 18. vbi Glossa *verbo Scienter, de sent. excom. lib.* 6. *l.* 21. *tit.* 9. *part.* 1. Illustrant eam Suarez *de censur. disp.* 1. *sect.* 3. Marius Alterius *eod. tract. lib.* 2. *c.* 4. Sayrus *in thesauro, lib.* 7. *c.* 9. Costa *de fact. scientia disp.* 41. *n.* 4. Garcia *de benefic. part.* 11. *cap.* 10. Couar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 6. Cornejo *de irregul. disp.* 6. *dub.* 3. Auila *eod. tract. disp.* 2. *dub.* 7. *conclus.* 1. Diana *p.* 4 *tract.* 2. *resol.* 85. Hurtado *de irregul. disp.* 1. *difficult.* 8. Leander *eod. tract. disput.* 4. *tract.* 1. *quæst.* 2. *&* 3. 7. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam ad irregularitatem contrahendam propter delictum non attenditur scientia, vel ignorantia, sed an factum sequutum sit, vt constat *ex cap.* 1. *&* 2. *de ordin. ab Episc. qui renunc.* vbi asseritur, necessariam esse dispensationem ad ordines exercendos, eo casu, quo quis ex probabili ignorantia ordines sacros suscepit ab Episcopo, qui simul renunciauit & loco, & dignitati; vel ab Episcopo excommunicato: quod etiam de ordinatis ex probabili ignorantia à simoniaco probatur *ex c. si quis a simoniacis* 108. ibi: *Misericorditer sustinere*, 1. *q.* 1. *cap. ab excommunicatis*, *cap. ob ordinationis* 9. *q.* 1. Igitur qui celebrauit verè suspensus, aut excommunicatus, etsi ignorans, irregularitatem incurrit. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam excommunicatio, etsi ita grauis censura sit, tamen ab ignorante incurritur, *c. si quis Episcopus* 6. *&* 7. ibi: *Maximè*, *cap. quoniam*, *cap. multos* 103. *cum antecedenti*, 11. *q.* 3. Ergo faciliùs irregularitas incurritur ab eo, qui verè suspensus, seu excommunicatus, diuina officia, etsi per ignorantiam, celebrauit. 8. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Quâ dubitandi ratione minimè obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, suspensionem dictam esse à verbo suspendo, quod est sursum pendere, atque incertum, & dubium esse. Hugolinus *de censur. tabul.* 4. *cap.* 17. §. *vlt.* Suarez *de censur. disp.* 29 *in princip.* quo verbo licèt aliquando interdictum ab Ecclesia ingressum significetur, vt *in cap.* 1. *de sent. excom. lib.* 6. aliquando impedimentum vtendi aliquo temporali munere, seu officio, vt *in extrauag. vnic. Ioann. XXII. de sent. excom.* vulgò tamen accipi solet pro quadam pœna ecclesiastica, quâ quis omnino non remouetur ab officio, vel beneficio, sed interim exercere, vel habere non permittitur: quâ pœnâ legimus vsum fuisse Iulianum Apostatam *epist.* 62. vbi dum de puniendo ethnico sacerdote agit, ait: *Ne quod eorum, quæ ad sacerdotem pertinent, tribus totis mensibus attingat.* Suspensus namque ab officio, vel beneficio, nec beneficio priuatur, nec munia officij potest obire, nec fructus beneficij percipere, *c.* 1. *de re indic. lib.* 6. *c.* 2. *de solut. extrauag. ambitiosè, de rebus Eccles.* & ideo quia interim pendet suspensi ius, & quodammodo in incerto est, pœna hæc suspensio appellatur; quo nomine vtuntur Patres, & Concilia, quæ post quintum, & sextum nascentis Ecclesiæ sæculum fuerunt. Constat ex Concilio Aurelian. 5. *can.* 5. *&* 17. ibi: *A communione ecclesiastica suspendatur.* Et ex Felice II. *epist.* 2. ibi: *Nec a communione suspendatur.* Habuit etiam huiusmodi suspensionis nomen suas phrases, atque periphrases. Quandoque vocabatur cessatio ab officio, vt in Concilio Aurelian. 3. *can.* 25. ibi: *Tamdiu à sacrificando cessabit.* Quandoque ab officio remotio, vel sequestratio, vt in Concilio 9. SVSPENSIO QVID AT QVOTVPLEX.

cilio Brachar. 3. *can.* 1. ibi: *Tanto tempore ab officio remoueantur.* Toletano 13. *can.* 11. ibi: *Tribus mensibus ab officio suo sequestretur.* & Aurelian. 3. *can.* 6. *Sex mensibus à celebrandis officiis sequestretur.* In aliisque similiter prædictæ phrases occurrunt. Patres tamen, qui memorata sæcula præcesserunt, frequentiùs suspensionem, abstensionem, seu segregationem appellauerunt; & suspensos, abstentos, seu segregatos dixerunt, vt passim ex D. Cypriano constat, & ex Concilio Illiber. *can.* 53. ibi: *A quo abstentus.* Meldensi *can.* 10. *Tribus mensibus à Missarum solenniis se abstineant.* Arelat. 1. *can.* 3. ibi: *Abstinere eos.* Et *can.* 12. ibi: *A communione abstinere.* Tolet. 1. *can.* 15. ibi: *Similiter si clericus abstinetur.* Ex D. Cyrillo *in epist. ad Episcopos Libyæ, & Pentapolis,* ibi: *Sin autem segregationem aliqui sustinuerũt.* Et ex Apostolorum canonibus, in quibus crebrò obseruandum est verbum *segregari, arceri, abstineri, suspendi.* Inde apud eosdem canones legitur, *suspensio.* Verumtamen plures alias, diuersasque rationes, & acceptiones habent apud Græcos, & apud Latinos *abstinere,* quàm *suspendi,* & *segregari;* ideo æquiuocum valde verbum est *abstinere,* vt pluribus post D. Ferdinandum de Mendoza *lib.* 2. *de confirmando Concilio Illiber. cap.* 8. *pag.* 29. *littera S.* docet Morinus *dict. lib.* 1. *exercit. Eccles. exercit.* 3. quem consule, vt plura alia de suspensione discas.

10. Suspensio definitur. Hæc censura communiter diffinitur, vt suspensio sit pœna impediens, ne persona ecclesiastica functiones ecclesiasticas exerceat, aliquáve potestate ecclesiastica vtatur. Ad quam diffinitionem facilè reuocantur, quas tradunt Hugolinus *tabul.* 4. *c.* 10. Marius Alterius *lib.* 6. *disp.* 1. *c.* 1. Suarez *de censur. disp.* 25. *sect.* 1. *num.* 2. Gibalinus *eod. tract. disquisit.* 1. *q.* 2. Suspensio diuiditur, vt alia sit vniuersalis, alia specialis, alia simplex, vt explicat Morinus *d. lib.* 2. *c.* 7. *per totum;* aliquando enim fit tantùm ab officio, & non à beneficio, vt *in c.* 3. *in fin. de vsur. c.* 2. *de offic. deleg. lib.* 6. *Clement.* 1. *de rebus Eccles. Clement.* 1. §. *penult. de heretic.* Aliquando quidem ab omni ecclesiastico officio, quo nomine omnis spiritualis potestas ad aliquem spiritualem actum exercendum comprehenditur, siue sit ordinis, siue iurisdictionis, siue etiam administrationis ecclesiasticæ. Suarez *de censur. disp.* 25. *sect.* 2. *n.* 11. Vnde talis suspensus non potest aliquem actum ordinis exercere, *c.* 2. *hoc tit. cap.* 1. *in fine, de re iudic. lib.* 6. nec iurisdictionis, veluti conferre beneficia, *c.* 4. *de concess. preb. c. vnic.* §. *cùm verò, ne Sede vacante, lib.* 6. nec etiam eligere, *cap. cùm dilectus* 8. *de consuet. c. cùm inter* 16. *de elect.* Suarez *disp.* 26. *sect.* 1. aliquando fit tantùm à parte officij, veluti quando suspenditur ab ordine, & non à iurisdictione, vel ab aliquo tantùm ordine, veluti à sacerdotali, & non ab alio; vel è conuerso à iurisdictione, & non ab ordine, vel aliqua tantùm parte iurisdictionis, vt in casibus relatis à Glossa *verbo Suspensi, in Clementina cupientes, de pœnis,* Suarez *d. sect.* 2. *n.* 14. Morinus *d. lib.* 2. *exercit.* 7. & 8. Gibalinus *d. q.* 2. Vel suspensio fit tantùm à beneficio, & non ab officio, vt *in c. cùm in cunctis* 7. §. *final. c. nihil* 44. *de elect. Clement.* 1. *de vita & honest. cleric.* vel ab officio, & beneficio simul, vt *in cap. ex tuarum* 11. *de priuileg. cap.* 1. *de schismat. clement.* 1. *de decim.*

11. Alia de suspensione adducuntur. Deinde sciendum est, suspensionem ab officio, vel à beneficio, vel ab vtroque simul, aut fieri ad tempus, veluti ad mensem, vel annum, vel duos, vt *in c. cùm in cunctis* 7. §. *final. de elect. c.* 1. *de re iudic. lib.* 6. *c.* 2. *de tempor. ordin. eod. lib. c.* 1. *de sent. excom. eod. lib. Clem.* 1. §. 1. *de heretic. Clement.* 2. *de pœnis:* vel donec mereatur indulgentiam, vt *in c. tam literis* 33. *de testibus.* Concil. Aurel. 3. *can.* 25. ibi: *Tamdiu à sacrificando cessabit, quamdiu legitimâ pænitentia satisfactione correctus, ad gradus sui officium redeat, quem amisit.* Et tunc nõ est propriè censura ecclesiastica, sed delicti pœna, quia non respicit resipiscentiam in futurum, sed culpæ præteritæ punitionem: & ideo quo maior fuerit culpa, eo diuturnior suspensio solet imponi. Vera enim, & propria censura non potest proferri ad certum tempus, sed ad reprimendam contumaciam, & vt homo à culpa recedat: quare non potest habere alium terminum, nisi donec recedat à culpa. Vnde vt hæc suspensio imponatur, nec requiritur præuia monitio, nec vt tollatur, necessaria est absolutio, sed sufficit lapsus temporis pro quo imponitur absque alia absolutione. Ita Glossa *verbo Per mensem, in cap. sacro* 48. *de sent. excom.* & *verbo Donec, in Clement.* 1. *de decim.* Hugolinus *d. tabul.* 4. *cap.* 4. §. 2. Suarez *disp.* 25. *sect.* 1. *num.* 3. suspensio verò, quæ est verè, & propriè censura, de qua agitur *in cap. quærenti* 20. *de V. S.* non habet temporis præfinitionem, requiritque monitionem, saltem illam, quæ includitur in illa conditione, *si hoc feceris,* vel *nisi satisfeceris,* vt *in cap. presbyter* 2. *quæst.* 5. *cap. ex tuæ* 11. §. *final. de cleric. non resid. cap.* 2. *de purgat. canonic. cap. quia sæpe* 40. *de elect. in* 6. *cap. final. de offic. ordin. eod. lib. cap.* 2. *de censib. eod. lib. Clement.* 1. *de decimis:* & vt tollatur, necessaria est absolutio. Glossa *verbo Suspensum, in cap.* 2. *de solut.* Suarez *suprà, num.* 3. quicquid velit Hugolinus *dict. cap.* 4. §. 2. *num.* 4.

Tandem vt ad præsentem textum accedamus, sciendum est, suspensum ab officio actum ordinis exercentem irregularem manere, siue tanquam censuræ suspensio imposita sit, siue tanquam pœna ad certum tempus; vtraque enim priuat sacro ministerio, & ideo ei, qui ita suspensus diuina officia celebrauit, irregularitas imponitur *in cap. si quis Episcopus* 6. *cum sequenti* 11. *quæst.* 3. *cap. presbyter* 2. *quæst.* 5. *cap.* 1. *de re iudic. lib.* 6. *cap.* 1. *cap. is qui* 18. §. *final. cap. is cui* 20. *de sent. excom. lib.* 6. docent Suarez *dict. disp.* 26. *sect.* 1. *num.* 5. & *sect.* 2. *ex num.* 3. Couarr. *in cap. alma, p.* 2. §. 2. *num.* 3. Diana *part.* 5. *tract.* 10. *resol.* 9. Leander *de irregul. tract.* 2. *disput.* 22. *sect.* 5. Gibalin. *eod. tract. cap.* 5. Nec interest, an ab homine suspensio imponatur, an verò à iure; quia vtroque casu suspensus celebrando irregularis efficitur, *dict. cap.* 1. *de re indic. lib.* 6. vtraque enim suspensio eiusdem speciei est, & ideo vtraque eundem effectum operatur: nec etiam aliquid interest, quod suspensus sit nominatim denunciatus, necne; namque etiam non denunciatus violando suspensionem manet irregularis, vt resoluunt Suarez *dict. disput.* 24. *sect.* 2. *num.* 2. Hugolinus *tabul. vlt. cap.* 5. *num.* 2. quia in fauorem excommunicati, vel suspensi nihil est immutatum per extrauagantem *ad euitanda.* Etiam fit irregularis suspensus ad tempus, videlicet donec satisfecerit, seu pœniteat, vt docent Glossa *verbo Suspensos, in cap.* 2. *de censibus lib.* 6. Suarez *dict. disp.* 26. *num.* 5. quia sub ea forma vera, & propria suspensio imponitur, & ideo de hoc casu immeritò dubitarunt *in cap. final. hoc tit.* Innoc. *num.* 2. Hostiensis *num.* 4. Anton. *num.* 12. Etiam irregularis efficitur suspensus ab ordine tantùm, si per exercitium ipsius gradus violet censuram. Suarez *dict. disp.* 26. *sect.* 4. *num.* 19. 12. Suspensus celebrans fit irregularis.

Hæc tamen doctrina procedit in vera, & propria suspensione, qualis dicitur suspensio quoad se, & quoad alios; non verò in suspensione impropria, 13. Exceptiones prædictæ regulæ.

propria, qualis est suspensio quoad se tantùm, non verò quoad alios, quæ resultat ex peccato mortali: nam quamuis peccator celebret in eo statu, non fit irregularis, *cap. final. de cohabit. cleric.* quia peccatum mortale non est pœna, nec censura ecclesiastica; & peccator quamuis quoad Deum non licitè celebret, tamen ab Ecclesia non est irregularitas in eum statuta. Docent Syluester *in summa, verbo Suspensio, num. 1.* Suarez *de censur. disp. 25. sect. 1. num. 2.* Item nec suspensi quoad alios tantùm, non quoad se, vt sunt clerici peregrini, non habentes literas formatas, aut probationem suæ ordinationis; nam hi non possunt celebrare, propter defectum probationis, nisi secretò, & secluso scandalo, *cap. tua, de clericis peregrinis*, vbi probaui. Similiter suspensus ab officio si non actum ordinis, sed tantùm iurisdictionis, vel administrationis exerceat, non ideo erit irregularis, quia suspensio tantùm respicit actus ordinis, non verò iurisdictionis, licèt si ita suspensus violet censuram, arbitrio iudicis puniatur fortè priuatione iurisdictionis in perpetuum, argumento capitis 1. §. *vlt. cap. cupientes 16. §. caeterùm, de elect. in 6. cap. vlt. de excessib. Prælat. cap. sicut 4. de cohabit. cleric.* Idem erit dicendum, si quis non ab officio, sed tantùm à iurisdictione, vel ab aliquo actu illius fuerit suspensus, quia nec exercendo talem actum illi interdictum, irregularis manet. Suarez *dict. disp. 26. sect. 4. num. 19.* Nec etiam erit irregularis si suspensus tantùm à beneficio, & non ab officio, fructus percipiat, quia ille officium exercere valet, quamuis violando suspensionem perpetuò beneficio priuetur, iuxta textus *in dict. cap. 1. §. vlt. cap. cupientes 16 §. caeterùm, de elect.* Similiter non est irregularis, qui in ordinibus suscipiendis contrahit suspensionem, & simul concelèbrat cum Episcopo, Epistolam, vel Euangelium cantando; quia talis actio moraliter est eadem, & non tam violatur, quàm contrahitur censura suspensionis. Diana *part. 5. tract. 10. resol. 37.* Leander *de irregul. tract. 2. disp. 22. quæst. 13. & 14.*

14. Ex quibus apparet, verba illa præsentis textus, *quia tempore suspensionis*, rectissimè accepisse Innocentium in præsenti de suspensione ab officio, non verò de suspensione à iurisdictione, vel administratione, quæ actum ordinis non includunt, vt significant illa verba nostri textus, *celebrasti diuina.* Et etiam intelligi possunt hæc verba de suspensione tantùm ab ordine, vel ab aliquo actu ordinis, quia in hoc casu suspensus celebrando irregularitatem incurrit: immò & de suspensione simpliciter prolata ab officio, aut beneficio, vel ab vtroque simul, quo modo sæpe sæpius fertur, *cap. sanè 11. de offic. deleg. cap. cùm bona 8. de ætate & qualit. cap. vt clericorum 13. de vita & honest. cleric. cap. vnic. de his quæ vi, lib. 6. Clement. 1. § 1. de priuil. extrauag 3. eod. tit. inter communes.* Nam siue hæc comprehendat suspensionem tantùm ab officio, quæ per antonomasiam suspensio appellatur, vt argumento dicti capitis *vt clericorum*, existimarunt Glossa verbo *suspensionis, in dict. Clement. 1. §. 1. de priuileg.* & ibi Ancharanus *num. 22.* Cardinal. *num. 5.* siue suspensionem ad officio & beneficio simul, vt argumento dicti capitis penultimi, *de sent. excom. cap. vnic. de his quæ vi*, tenuerunt Glossa ibi, verbo *Suspensionis*, Hugolio. *de censur. tabul. 4. cap. 14. §. 1. n. 2.* & probabilius credit Suarez *dict. sect. 2. num. 9.* semper si ita suspensus celebrauit, & actus ordinis

EXPONITUR PRÆSENS TEXTUS.

prohibiti exercuerit, erit irregularis: quod facilè probatur ex hoc textu, si illa verba *tempore suspensionis*, de suspensione simpliciter prolata intelligamus, siue de suspensione ab officio, & amotione à beneficio; qualiter latam fuisse sententiam in hos Canonicos constat *ex cap. Apostolicæ 9. de except.* Sed ideo amotio à beneficiis in capite hoc omissa est à Gregorio, quia cùm de irregularitate tantùm ageret, ideò de ea decreuit. Etiam hæc verba, *tempore suspensionis*, intelligi possunt de suspensione, quæ non imponitur tanquam censura, sed tanquam pœna ad certum tempus; quia etiam hoc casu (vt diximus) qui celebrat durante suspensione, irregularis efficitur: aut etiam possunt intelligi de suspensione, quæ est censura ecclesiastica, nec habet tempus præfinitum; & tunc illa verba, *tempore suspensionis*, significant, hoc est dum durat suspensio, seu ante absolutionem à suspensione.

His suppositis apparet ratio præsentis decisionis; nam cùm hæc irregularitas contrahatur à suspenso propter delictum, quod clericus committit contemnendo ex superbia, & ausu temerario censuram Ecclesiæ, & per consequens elatois ipsius ecclesiasticam potestatem, *cap. si quis Episcopus 6. & 7. 11. quæst. 3. cap. Salonitanæ, 63. dist. cap. 2. 3. & 4. hoc tit.* & qui operatur ex probabili ignorantia, non procedat ex contemptu, *l. si ignorans 50. ff. locati*; quia non ex voluntate facit, nec ex consensu, vt probat Couarr. *in cap. alma, 1. part. §. 10. num. 12. in princip.* & ideo non peccat, nec delictum committit, *cap. 1. cum sequent. 11. quæst. 4. cap. 2. de constit. lib. 6. l. final. ff. de leg. 1. l. illud 7. §. si tamen, ff. de tributor.* meritò in præsenti specie Canonici ex ignorantia celebrantes irregularitatem non incurrunt, quia excusantur ob ignorantiam, quæ & ab aliis pœnis excusat, *l. genero 8. l. liberorum 11. §. notatur, ff. de his qui notantur infam. l. Metrodorum 40. ff. de pœnis, l. vlt. ff. de decret. ab ordine faciendo, cap. si quid de simoniacis 108. 1. quæst. 1. cap. si quis 8. cum duobus sequem. 34. quæst. 2. cap. proposuisti, ad finem 42. dist. cap. 2. de cognat. spirit. cap. vlt. qui matrimonia accusare, cap. si verò 4. de sent. excom. cap. 2. de constit. lib. 6. cap. si compromissarius 37. de elect. eod. lib. l. tutor 16. §. contrariam, ff. de pignorat. l. si quis 7. §. doli, l. si familia 9. ff. de iurisd.* docent Menoch. *lib. 2. de arbitr. cent. 6. casu 501.* Marescotus *lib. 1. variar. cap. 127.* plures relati ab Amaya *lib. 1. obseru. cap. 2. num. 1. & cap. 3.* Costa *de facti scientia inspect. 85.* quam rationem præsentis assertionis adduxerunt Henricus *in cap. final. num. 1. hoc tit.* Suarez *disput. 4. sect. 8. numer. 6. & sect. 11. num. 9. & sect. 1. disput. 11. num. 2. & disput. 26. sect. 2. num. 3.* Marius Alterius *lib. 3. de censur. disp. 2. cap. 3.* qui idem admittunt eo casu, quo quis tempore excommunicationis, vel interdicti cum probabili ignorantia celebrauit: vnde non rectè Costa *dict. inspect. 85. num. 6.* existimauit, quod quamuis ignorantia probabilis excuset à peccato, non tamen excusat ab irregularitate, quia in eam quis incidit etiam ignorans, & præter intentionem, vt *in cap. sententiam, ne clerici, vel monachi*; namque id non procedit in ea irregularitate, quæ prouenit ex delicto, qualis est ea, de qua agimus, quæ non incurritur cum probabili ignorantia.

15. TRADITUR DECIDENDI RATIO.

Nec

16. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta, pro cuius ſolutione Gloſſa *in præſenti*, Hoſtienſis & Henricus exiſtimarunt, quod ignorantia probabilis aliquando non excuſat à ſuſpenſione, aliquando excuſat, ſcilicet quando ceſſat peccatum: ſed non explicant, quando vnum, vel quando alium effectum ignorantia probabilis operetur; quare hac ſententiâ omiſsâ, & aliis relatis à Patre Suarez *de cenſur. diſput.* 31. *ſect.* 1. *ex num.* 10. dicendum eſt, verum eſſe ordinatum ab Epiſcopo, qui renunciauit ſimul loco, & dignitati, licèt characterem ordinis recipiat, non tamen exequutionem, ſeu exercitum ipſius gradus aſſequi, quia quod Epiſcopus non habet, alij conferre non poteſt, *cap. Daibertum* 24. 1. *q.* 7. *cap. quod autem* 5. *de iurepatron.* & ignorantia probabilix eius, qui ordinatur, non poteſt dare exercitium ordinis ei, qui non habet, vt rectè docet Suarez *vbi ſuprà*: & quemadmodum Epiſcopus vt characterem imprimat, indiget charactere; ita vt characterem imprimat cum exèrcitio, oportet vt ipſe illum habeat cum exequutione; nam quemadmodum ex inſtitutione diuina vt character imprimatur in ordinato neceſſarius eſt character in Epiſcopo; ita ex inſtitutione eccleſiaſtica, vt characterem cum executione conferat, oportet vt illum Epiſcopus habeat cum exequutione; quem quia non habet qui loco ſimul, & dignitati renunciauit, vtique illum cum exercitio conferre non poteſt, ſiue ſcienter, ſiue ignoranter ordinatus ordines recipiat; quia hoc prouenit ex defectu poteſtatis in miniſtro. Quare ordinatus à tali Epiſcopo vt poſſit in gradu ſuſcepto miniſtrare, indiget vera, & propria diſpenſatione; quæ ei, qui ſcienter à tali Epiſcopo ordines recipit, denegatur, ex ratione quam adducit Pontifex *in d. cap.* 1. *de ordin. ab Epiſcop.* Cum eo autem, qui ignoranter ordines ita recipit, poteſt Epiſcopus diſpenſare, ſed cum diſcretione, ſi modò ex circonſtantiis intelligat, quod non craſſa, & ſupina ignorantia interceſſit, ſed iuſta, & probabilis, quæ qualis ſit, eius arbitrio committitur. Eadem ratione procedunt textus *in cap.* 1. *eod. tit. de ordinat. ab Epiſcop. cap. ab excommunicatis* 9. *q.* 1. qui loquuntur de clericis, qui ab Epiſcopo excommunicato ignoranter ordines receperunt; namque excommunicatus Epiſcopus, quamvis validè ordines conferat, vt probat Hugolinus *de cenſur. tabul.* 1. *cap.* 13. §. 16. *num.* 5. attamen pari ratione, quia dum durat èxcommunicatio, non habet ſuorum ordinum executionem, vtique illam ordinatis à ſe conferre non poteſt; ideo neceſſaria eſt diſpenſatio, vt ita ordinatus in gradu ſuſcepto miniſtrare poſſit. Eodem modo intelligendus eſt textus *in cap. ordinationes* 9. *q.* 1. vbi verba illa: *Irritas eſſe iudicamus*, accipienda ſunt quoad executionem, quam quia hæreſiarcha non habet, ordinatis à ſe conferre non poteſt; quare diſpenſatione indigent, & eam aſſequuntur, ſi probare voluerint, ſe neſciiſſe, Epiſcopos damnatos eſſe, cùm ordines receperunt. Eodem modo accipiendi ſunt textus *in cap. ſtatuimus* 106. *verſ. Hoc autem*, *cap. ſtatuimus* 107. §. *ſimoniacos*, & §. *de hoc*, *cap. à ſimoniacis* 108. 1. *quæſt.* 1. Alia cauſa eſt eius, qui tempore ſuſpenſionis ex probabili ignorantia celebrat, quia hic abſque delicto, & peccato non poteſt effici irregularis, nec priuari vſu ſui ordinis iam quæſito; quia vt inquit Suarez *dict. num.* 12. quando irregularitas, ſeu ſuſpenſio habet rationem pœnæ, non poteſt quis illa puniri, niſi ob culpam, quæ ceſſat in eo, qui celebrat ex probabili ignorantia, quia in eo non datur contemptus, & ceſſat dolus, *leg. illud* 7. §. *ſi tamen*, *ff. de tributoria*, *l. miles* 6. §. *ſi mulier*, *ff. ad leg. Iul. de adult.* & per conſequens delictum, *l. ſtatuliberum* 9. §. 1. *ff. de ſtatulib. l. ſi quis* 5. *in fine princip. ff. de O. & A.* Alexand. requirit ſcientiam, vt *in cap. Epiſcopus* 11. *q.* 3. *Clement. vnic. de conſang. & affin. cap.* 2. *de eo qui cog. conſang. l. fin. de decret. ab ord. faciend.* quia probabiliter ignorans eſt in bona fide; & ideo non punitur, quaſi crimen admiſerit, *l. ſi adulterium* 38. §. 1. & § *iiſdem*, *ff. de adulteriis*, *l. qui contra* 4. *in fine*, *C. de inceſt. nupt.* nec hoc tantùm habet ignorantia antecedens, verùm etiam concomitans, vt contra varios, quos ipſe refert, probat Menochius *de præſumpt. cent.* 6. *caſu* 98. *ex num.* 87.

Nec obſtat augmentum ipſius difficultatis, nam verius eſt, ſtante probabili ignorantia excommunicationem non incurri, quia non niſi in contumace propter peccatum mortale imponitur, *cap. nemo* 41. 11. *q.* 3. Sed peccatum ceſſat quando adeſt probabilis ignorantia, vt proxime probaui: ergo & per conſequens excommunicatio, *cap. ſi verò* 4. *de ſent. excom. cap* 2. *de conſtit. lib.* 6. iuncta Gloſſa ibi, verbo *Res ignorata*, *cap. cùm deſideres* 15. *de ſent. excom.* Couarr. *in cap. alma*, 1. *p.* §. 10. *ex num.* 7. Suarez *diſput.* 4. *ſect.* 8. *ex num.* 1. & *diſput.* 15. *ſect* 3. *num.* 2. Hugolinus *eod. tract. tabul.* 1. *cap.* 9. §. 8. *num.* 8. Marius Alterius *lib.* 3. *diſput.* x. *cap.* 3. *per totum*, Coſta *de facti ſcientia inſpect.* 85. *num.* 12. Nec contrarium docent *in d. cap. ſi quis Epiſcopus* 6. & 7. 11. *q.* 3. in illis verbis: *Maximè ſi poſtquam didicerint*, quæ repetit Nicolaus Papa in Synodo Roman. *can.* x. nam verbum *maximè*, vel ſignificat *tantùm*, vt *in cap. peruenit* 18. *d. cap.* 1. 16. *q.* 3. vt exponit Gloſſa ibi: vel ſi comprehendit ignorantes, non ſunt, quos probabilis ignorantia excuſat, ſed qui communicant ex craſſa, ſupina, vel affectata, iuxta textus *in cap. qui & dominus* 24. *in fine* 12. *q.* 2. *cap.* 1. §. *quod nec ſufficiat*, *de poſtul. Prælat. cap. pen* 37. *diſt. cap. cùm inhibitio*, §. 1. *de clandeſt. deſponſ. cap. eos*, *de tempor. ordin. in* 6. *l.* 5. *ff. de reb. credit. l.* 6. *ff. de iur. & fact. ignor. l.* 44. *de ritu nupt.* de qua ignorantia, craſſa videlicet, intelligit Gloſſa *ibi*, textum *in cap. quoniam multos* 103. 11. *q.* 3. iuxta quam ex noua conſtitutione huius textus craſſa, & ſupina ignorantia excuſat. Sed Gloſſam refellit Suarez *diſput.* 5. *ſect.* 3. *num.* 2. quare illa verba accipit de ignorantia probabili, & inculpabili. Quo modo etiam accipiunt Gloſſa *in d. cap. cùm deſideres*, *verbo Excommunicationis*, & Alterius *lib.* 1. *de cenſur. diſput.* 15. *cap.* 5. ex quo affirmat Pontificem Gregorium nihil circa ignorantes noui conceſſiſſe, ſed declaraſſe quod iure ipſo naturali locum habebat ad tollendos ſcrupulos. Sed quia huic explicationi obſtant priora verba illius textus, ibi: *Perire quotidie cernimus partim ignorantia*, quæ ſupponunt propter ignorantiam culpabilem, & peccaminoſam, gratiam illam Pontificem conceſſiſſe, qualis non poteſt eſſe ignorantia probabilis, mox redit Suarez ad explicationem Gloſſæ, affirmans quamcunque ignorantiam fortaſſe excuſare communicantem cum excommunicato à minori excommunicatione, dummodo affectata non ſit, quia hæc malitiæ æquiparatur; alia verò ignorantia non continet veram, & propriam contumaciam in communicante, ſed negligentiam, quæ quemadmodum ſufficit in præſenti textu, vt propter eam diſpenſatio concedatur in irregularitate; ita propter animarum 17. DISSOLVITVR AVGMENTVM DIFFICVLTATIS.

periculum efficit, *in d. cap. quoniam*, in excommunicationem minorem non incidant, qui etiam ex crassa, & supina ignorantia excommunicatis communicant: quare indulgentia hæc ad alios casus non protrahitur, sed in alia, in quibus similis gratia concessa non fuit, crassa, vel supina ignorantia non excusabit. Nec obstat textus *in cap. sicut dignum*, §. *de illis*, *de homi. id.* quia verbum *vel ignoranter*, ibi non apponitur, vt etiam eo casu ei, qui cum excommunicatis communicabit, imponatur; sed potiùs ne imponatur, quemadmodum non imponitur eo casu, quo quis ex timore communicauit, iuxta dictum caput *quoniam multos*: & hos duos casus considerandos esse apertè iubet Pontifex. Nec tandem obstat textus *in d. cap. excellentissimi* 1 12. 11. *q.* 3. si accipiamus verbum *absoluatur*, pro declaratione, hoc est absolutum esse, vt accipitur *in cap. audiuimus* 24. *q.* 1. iuxta Patrem Suarium *de censur. disp.* 4. *sect.* 4. *num.* 22. aut etiam vt textus ille procedat in crassa, & supina ignorantia, quæ etiam vera ignorantia est; non de affectata, quæ est ignorantia simulata; nam cùm sententia, de qua ibi, fuisset publicè promulgata, eius ignorantia non excusat, ne incurratur excommunicatio, iuxta textus *in d. cap. qui à diuinis*, *cap.* 1. §. *quod nec sufficit*, *de postul. Prælat.* Illa tamen ignorantia facit, vt statim absolutio concedatur, quemadmodum dispensatio in præsenti textu.

18. Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. cùm illorum* 32. *de sent. excom.* vbi Innocentius III. affirmat, eos qui manus violentas in clericos iniecerunt, & ita sacris ordinibus initiati fuerunt, ignorantes censuræ, in susceptis gradibus ministrare non posse, nisi obtentâ dispensatione. Igitur quia qui cum ignorantia probabili censuræ ordines suscepit, irregularis efficitur. Pro cuius textus expositione discrimen constituendum est inter ignorantiam facti proprij, & ignorantiam facti alieni; nam ignorantia proprij facti, de qua in eo textu agitur, iusta, & probabilis esse nequit, immò nec præsumitur, argumento legis vltimæ *in fine, ff. pro suo, l. quamquam* 7 *ff. ad Velleian.* & ideo in eo casu dispensatio necessaria est: ignorantia verò facti alieni, de qua in præsenti agitur, iusta, & probabilis est, *l. vltim. in fine*, *ff. de iur. & fact.*

EXPONITVR CAP. CVM ILLORVM 32. DE SENT. EXCOM.

ignor. quia vt inquit Consultus *in l.* 2. *ff. eod. tit.* talis ignorantia etiam prudentissimos fallit. Illustrat Robertus *lib.* 4. *sentent. cap.* 15. & ideo ea excusat, non tantùm in ciuilibus, *l.* 1. *l.* 3. & 4. *l. regul.* 9. *ff. eodem tit. l. qui fundum* 7. §. 2. *ff. pro emptore*, *l. si res* 57. *ff. de legat.* 1. *l. in bonorum* 10. *ff. de bonor. possess. l. nunquam* 31. *cum l. sequenti*, §. 1. *ff. de vsucap. l. si à patre* 5. *cum l. sequent. ff. de condict. indeb. l. quandiu* 5. *cum sequent. C. qui admitti*: sed etiam in criminalibus, *l. liberorum* 11. §. *non tantùm*, *ff. de his qui notant. infam. l.* 2. *ff. si quis in ius vocatus*, *l. tutor* 16. §. *contrarium*, *ff. de pignorat. act. l. si quis* 7. §. *doli*, *l. si familiam* 7. *ff. de iurisd. l.* 4. *in fin. C. de incest. nupt. l. plagij* 14. *C. ad leg. Flauiam de plag. cap. si quis cum duobus*, *sequent.* 34. *q.* 2. *cap.* 2. *de cognat. spirit. regul. ignorantia*, *de R. I. lib.* 6. latè illustrat Amaya *lib.* 1. *obseru. cap.* 1. *num.* 1. vnde excusat ab excommunicatione, *cap. si verò* 4. *de sent. excom.* Suarez *de censur. disput.* 4. *sect.* 8. *num.* 11. Hugolinus *eod. tract. tabul.* 1. *cap.* 9. §. 8. & ab irregularitate, *cap. significasti* 18. *de homicid.* de qua ignorantia rectè accipiunt præsentem textum Innocent. Hostiens. & Ancharan. nec contrarium probant textus *in l. genero* 8. *ff. de his qui not. infam. l.* 1. *ff. de legibus*, *l.* 2. *ff. de termino moto*, *l. si fortuito* 11. *ff. de incend.* quos & alios explicat Amaya *vbi proximè*. Nec etiam obstat textus *in l. Iulianus* 13. §. 1. *ff. de act. empti.* Cui respondetur ex ratione textus *in l.* 1. §. *causa*, *ff. de ædilit. edict.* scilicet quod non interest, fallatur quis ignorantiâ, an calliditate: quâ ratione procedunt textus *in l. si adest* 19. §. 1. *ff. locati*, *l. tutor* 16. §. *contrarium*, *ff. de pign. act.* Nec etiam obstat textus *in l. si partem* 19. §. 1. *ff. quemadmodum seruitutes*; quia cùm tempus, de quo ibi, quo seruitutes amittuntur, sit continuum, currit etiam ignoranti, iuxta dictam legem *genero*. Nec tandem obstat textus *in l. interdum* 16. §. *licet*, *ff. de publican.* quia vt ibi notat Acursius, ignorantia, de qua ibi, non est iusta, & probabilis, quia est eius, quod quis scire tenetur; & ideo non excusat, sed ea stante quis mitiùs punitur: quâ ratione etiam non excusat *in l. seruos* 12. *C. de agric. lib.* 11. *l.* 1. *C. de colonis Illyricianis.*

CAPVT X.

[a] Idem.

SI [b] celebrat minori [c] excommunicatione ligatus, licèt grauiter [d] peccet, nullius tamen notam [e] irregularitatis incurrit, nec [f] eligere prohibetur, vel ea, quæ ratione [g] iurisdictionis sibi competunt, exercere. Si tamen scienter talis electus fuerit, eius electio est [h] irritanda pro eo, quod ad susceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à sanctis [i] Patribus est priuatus. Peccat autem conferendo ecclesiastica sacramenta: sed ab eo collata, virtutis non carent [k] effectu, cùm non videatur à collatione, sed participatione sacramentorum (quæ in sola consistit perceptione,) remotus. Dummodo non in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ, videlicet contra prohibitionem superioris, communioni excommunicatorum [l] pertinaciter se ingesserit: in quo casu est anathemate feriendus.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui præsentem constitutionem edidit, vt decideret, sopiretque veterem controuersiam; nam cùm aliis canonibus statutum esset clericum excommunicatum celebrantem irregularitatem incurrere, quos retuli *in cap. 4. hoc tit.* quia tamen expressum non erat, an de ligatis tantùm maiori excommunicatione, an etiam de minori sacri canones loquerentur, cœpit de hoc apud interpretes dubitari; & super eo diuersas fuisse opiniones refert Hostiensis *in præsenti, num.* 1. quare vt eam quæstionem definiret Gregorius in præsenti, docet clericum minori excommunicatione ligatum, celebrantem, licèt grauiter peccet, nullius tamen notam irregularitatis incurrere, & posse eligere, atque ea, quæ ratione iurisdictionis sibi competunt, exercere, non tamen eligi; additque, peccare conferendo ecclesiastica sacramenta, sed ab eo collata virtutis effectu non carere, dummodo in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ communioni excommunicatorum pertinaciter non se ingesserit: quo casu affirmat, esse anathemate feriendum. Quam Gregorij constitutionem notabilem, & magistralem dixit Butrius *in præsenti, num.* 1. famosiorem aliis appellauit Panormit. *num.* 1. elegantem dixit Couarr. *in cap. alma, 1. p. in initio, num.* 4. & §. 6. *num.* 5.

b *Celebrat.*] Hoc est Missæ sacrificium offert, iuxta textum *in cap. is qui 18. de sent. excom. lib.6. Clement. 2. de priuil.* Hugolinus *de censur. tab.3. cap.8. num.1.*

2. c *Minori excommunicatione.*] De qua *in cap. 2. de except. cap. penult. de sent. excom.* & de illa tantùm præsens quæstio procedit, non de aliis minoribus excommunicationibus, quæ priuabant osculo pacis, aut societate Episcoporum, seu sacerdotum, de quibus agit Morinus *lib.2. exercit. cap. 1. cum sequent.* Dicitur enim hæc minor excommunicatio comparatione ad maiorem, quia hæc paucis effectibus est contenta; priuat enim tantùm aliqua communione, veluti passiua perceptione sacramentorum, quæ quamvis olim in Ecclesia magna pœna fuerit, ita vt simpliciter excommunicatio diceretur, vt ex canone 10. aliàs 11. Apostolorum constat, & facilè probatur *ex cap. sacerdote 63. de consecra dist.* 1. Sotus *in 4. dist. 22. q.1. art.1.* Marius Alter. *de censur. disput. 2. cap.5. §. excommunicatio*, Suarez *eod. tract. disp.8. sect.3. num.2.* attamen quia longè grauius damnum infert excommunicatio maior, pluresque habet effectus, ideo eius respectu minor excommunicatio dicitur, quemadmodum minor capitis diminutio appellatur respectu maioris, & maximæ, *§. minor, Instit. de capit. diminut.*

3. d *Grauiter peccet.*] Innocentius *in præsenti, n.1.* ait, quod iden grauiter peccat; quia celebrat in peccato mortali ex eo contracto, quia cum excommunicato maiori excommunicatione communicauit, iuxta textum *in cap. sacris, de his quæ vi;* & ita est suspensus quoad se, *cap. sacerdotes 90. 1. q.1. cap. vlt. de cohabit. cleric.* Sequuntur Hostiensis *num.1.* Anton. *num.3. & 4.* & eos refellit Couarr. *in cap. alma, 1.p. § 8. num.2.* ex eo quia ad minorem excommunicationem non desideratur necessariò mortale crimen, sed sufficit venialis culpa. Grauiter ergo peccat, quia dum celebrando percipit sacramenta, facit contra præceptum Ecclesiæ in materia graui, & sacra, & violat censuram Ecclesiæ; & sic quia peccatum mortale committit, grauiter peccat, *l. 6. tit. 9. partit.* 1. Couarr. *vbi suprà, num.2.* Suarez *de censur. disp.24. sect.1. num.2.* Idem procedit in ligato maiori excommunicatione, qui grauiùs peccauit, quia grauiùs offendit præceptum, & censuram Ecclesiæ, vt ex hoc textu, & *ex cap. latores 4. hoc tit.* probat Suarez *disput.11. sect.1. num.1.* Inde etiam prouenit, quod ligatus minori excommunicatione grauiter peccat, si alia sacramenta percipiat, veluti Confirmationis, Pœnitentiæ, Ordinis, aut matrimonij, vt probant Sanchez *lib. 9. de matrim. disput.9. num.5* Hugolinus *de censur. tabul.3. cap.6. §.1. num.1.* Sacramenta tamen ei collata valida erunt, exceptâ absolutione sacramentali. Suarez *suprà, num.2.* non tamen peccabit taliter excommunicatus, si Missam, & alia diuina officia audiat, seu iisdem intersit simul cum aliis fidelibus, aliosve actus ecclesiasticæ communionis exerceat, siue sacros, siue politicos, dummodo non percipiat sacramenta. Couarr. *d. §.8. num.2.* Suarez *d. sect.2. num.4.* Illi etiam, qui excommunicato minoris excommunicationis conferunt sacramenta, etiam grauiter peccant, quia veniunt contra præceptum, & censuram Ecclesiæ, *cap. 2. de maiorit. & obed.* Suarez *d. sect.2. num.26.*

e *Notam irregularitatis.*] Hoc nomen *irregularitas*, in veteribus canonibus incognitum fuit, vt 4.
pro expositione textus *in cap. si Episcopus 6. 11. q.3.* notarunt Antonius *hîc, num.* 13. Addition. Panormit. *num.* 6. postea verò receptum fuit ad significandos eos, qui non possunt ordinari, vel in ordinibus ministrare. Erat enim olim ab Apostolis; & à sanctis Patribus regula constituta de illis, qui admittendi erant ad sacra ministeria, & in illis poterant ministrare, vt colligitur *ex cap. vnum orarium, §. nunc autem, 25. dist. cap. 2. 48. dist. cap. si qui sunt 4. 81. dist.* quâ qui comprehensi non erant, quia extra regulam reperiebantur, irregulares dicebantur; quo nomine ad eos significandos, qui impedimentum habent, ne possint ordinari, vtuntur sæpius Pontifices. Sicut regularis dicitur, qui iuxta regulam viuit, *cap. quod Dei 5. cap. 7. de statu monach.* Concil. Mogunt. *can.13. & 21.* Aielat. 6. *can.* 6. Veroense *can.* 11. Carnot. *epist.* 202. probat Benedictus Hæphtenus *tom.1. disq. mon. tract.1. lib.3. disquis.6.* Quare primis Ecclesiæ temporibus omnes clerici dicebantur regulares, aut canonici, à canone, cui inscripti erant, & iuxta quem viuebant. Concil. Laodic. *can.24. cap. si qui verò, cum seq. 3. 32. dist.* notauit Cironius *ad tit. de regul.* Ita qui arcetur ab ecclesiastico ordine, tanquam à regula alienus, dicitur irregularis, idest deuians à regula, *cap. 1. 47. dist.* vbi cùm agatur de pœna vsurarij, dicitur quod clericus eiiciatur à Clero, & alienus sit à regula, siue ab ecclesiastico gradu, vt in ipso canone 17. Concilij Nicæni legitur. Est enim vox hæc composita ex propositione *in*, & regula: quæ præpositio negatiua priuationem inducit, *l. inciuile, ff. de legibus.* Vnde irregulare dicitur, quod intra regulam non continetur; quo in sensu dicitur irregulariter legens pro eo, qui contra regulam legit, *in cap. quoniam, 69 dist.* irregulare depositum, quod contra regulas depositi fit, *l. Lucius 24. cum l. sequenti, §. qui pecuniam, ff. depositi.* Est autem irregularitas hæc nota quædam, siue impedimentum ex facto, vel defectu proueniens, quo quis prohibetur ad sacros ordines promoueri, & in eisdem ministrare: & aliquando prouenit

ex delicto, aliquando ex defectu, aliquando ex vinculo, vt probaui passim *in lib. 1. Decretalium.* Et quia post delictum manet nota, *l. vlt. C. de generali abolitione, cap. vlt. §. indulgentia 2. q. 3. l. 6. §. si quis, cum l. sequenti, ff. de his qui not. infamia,* siue macula, *cap. final. 25. dist.* quia cùm se habeat ad modum cicatricis, *cap. ventum 18. 1. q. 1.* etiam post pœnitentiam durat, *cap. final. de atate & qualit.* & ideo rectè appellatur nota *in præsenti, & in cap. final. de homicid.* & qui minori excommunicatione ligatus celebrat, talem notam non incurrit, quia si postquam celebrauit, absoluatur, poterit vlteriùs celebrare sine dispensatione; quod illî non liceret, si irregularitatem incurreret qui deponeretur, vt contingit ligato maiori excommunicatione, & celebranti, *cap. 3. & 4. hoc tit.* nec haberet spem restitutionis, *cap. si quis Presbyter 5. cum sequent. 11. q. 3.*

5. f *Nec eligere prohibetur.*] Quia cùm tantum sit remotus à perceptione sacramentorum, *cap. 2. de except.* & ab omni eo, per quod peruenitur ad illam, vt est electio passiua, de qua infrà *in vers. Si tamen,* non prohibetur eligere, quia hoc extrinsecus se habet ad participationem Sacramentorum; nec ab ea dependent. Docent in præsenti Anton. *num. 1.* Panormit. *num. 2.* Ancharan. *n. 3.* Couar. *in cap. alma, 1. p. §. 8. num. 3.* Suarez *de censur. disput. 24. sect. 2. num. 4.* Nec interest, an minor excommunicatio à iure, an ab homine imponatur, quia in vtraque eadem ratio procedit, quamuis contrarium innuatur *in l. 6. tit. 9. part. 1.* Nec aliud docetur *in cap. illa 39. de elect.* quia potiùs id ibi probatur, siquidem docetur minori excommunicatione ligatum posse eligere, quia canonica iudicatur electio, cui ipsi interfuerunt eligendo, *cap. 3. de caus. possess.* & licèt in eo textu affirmet Pontifex, se supplere de plenitudine potestatis, si quis in ea ex eo fuisset defectus, hoc non fecit ex necessitate, sed ex abundantia, vt docet Glossa 2. Innocentius *num. 2.* Suarez *dict. sect. 2. num. 13.* & vt satisfaceret opponentibus de minori excommunicatione, addidit illa verba: *Si quis defectus,* &c. aut fortè hæc verba præsentis textus tantùm significant, quod propter minorem excommunicationem excommunicatus eligere non prohibetur, etiamsi celebrauerit, etsi de hoc non tanquam de excommunicatione, sed tanquam de crimine opponatur, ne intersit electioni, quia criminosus à temporalibus actionibus remouetur, *cap. super eo 13. de testibus:* & per consequens ab spiritualibus, argumento capitis *per venerabilem, qui fil. sint legit.* si nihilominus interfit, ex hoc defectu, potuit electio impugnari, vt quosdam existimasse referunt Hostiensis, & Innocent. *in eo textu, num. 1.* Quem defectum de plenitudine potestatis supplet Pontifex *in eo capite.* Aliud procedit in suspensis, quia hi non possunt eligere, *cap. cùm dilectus, vers. Quia nobis, de consuet. cap. cùm inter 16. de elect. cap. quia diuersitatem, de concess. prabend. cap. vnic. ne sede vacante, lib. 6.* siue sint suspensi ab ordine, siue ab officio; nam cùm non possint actum ordinis, vel officij exercere, vtique nec ea, quæ dependent ab ordine, vel officio, vt est actus eligendi, *Clement. 2. de atate & qualit.* quare nihil interest, an à iure, an ab homine suspensio imponatur, quicquid voluit Glossa verbo, *& suspensus, in dict. cap. cùm dilectus,* & in præsenti verbo *Nec eligere.*

6. g *Iurisdictione.*] Siue sit iurisdictio ecclesiastica, siue propria, siue delegata, ex eadem ratione, quia non pendet à perceptione Sacramentorum, quæ tantùm illi prohibita est; & ideo aliorum humanorum actuum particeps erit, *ex l. cum Prator, ff. de iudic.* quare poterit excommunicare, & ab excommunicatione absoluere, *cap. duobus 56. de sent. excom.* quia non tantùm iurisdictionem retinet, sed & vsum iurisdictionis: item ea obire, quæ quamuis iurisdictionis non sint, tamen aguntur in iudicio. Vnde actor esse poterit, & procurator, aut testis, vel accusator, licèt de his duobus dubitet Anton. *in præsenti, num. 15.* non quia excommunicatus sit, sed quia criminosus, argumento textus *in cap. super eo 13. de testibus.* item poterit contrahere, & facere testamentum. Glossa *in præsenti,* quam sequuntur Innoc. *num. 3.* Hostiens. *num. 5.* Panormit. *num. 2.* Suarez *d. sect. 2. num. 4.*

k *Est irritanda.*] Consonat lex 6. *tit. 9. part. 1.* 7.
Ratio redditur à Gregorio in illis verbis: *Pro eo, quod ad susceptionem eorum eligitur, à quorum perceptione à sanctis Patribus est priuatus.* Quæ significant, quod quamvis per minorem excommunicationem priuetur quis tantùm Sacramentorum participatione, *cap. 2. de except.* quæ in sola perceptione consistit, iuxta præsentem textum, *in vers. Peccat;* attamen si eligatur ad beneficium, electio est irritanda, quia concomitanter se habet ad susceptionem sacramentorum; ideo enim quis eligitur ad beneficium, vt celebrando percipiat sacramenta, *cap. relatum 11. de consecr. dist. 2.* à quorum perceptione est priuatus. Vnde etiam eligi prohibetur, ex regula, quæ dictat, quod quando aliquid prohibetur, omne id censetur prohibitum, per quod peruenitur ad illud, *l. oratio 16. ff. de sponsf. l. 2. ff. de iurisdict. cap. præterea, de offic. deleg.* & ne qui vnâ viâ à Sacramentorum perceptione arcetur, aliâ admittatur, contra textum *in cap. tua, de procurat.* namque si talis electio non irritaretur, tacitè admitteretur electus ad id, à quo expressè prohibetur, contra regulam textus *in l. qui testamento 27. de probat.* Sed quia hæc electio directè non celebratur contra censuram, ideò non est irrita ipso iure, sed irritanda à iudice per sententiam, vt constat ex præsenti verbo *irritanda,* & docuerunt Glossa *in præsenti, verbo Eligere,* Suarez *disput. 24. sect. 2. num. 21.* Alterius *de censur. disput. 4. cap. 3. §. 2.* quare audiendi non sunt Hostiensis hîc, *num. 5.* Cardinal. *column. vlt.* Couar. *in cap. alma, 1. p. §. 4. num. 5.* Hugolinus *tabul. 3. cap. 6. §. 3. num. 2.* existimantes, hanc electionem ipso iure nullam esse, quia persona minùs idonea eligatur: & argumento capitis *postulasti 7. hoc tit.* accipientes verbum *irritanda,* iuxta subiectam materiam, hoc est irrita nuncianda; namque persona in hoc casu non prohibetur directè eligi ob minorem excommunicationem, quemadmodum ligatos maiori excommunicatione, de qua agitur *in d. cap. postulasti;* sed indirectè, & immediatè; & ideo quamvis electio facta de excommunicato maiori excommunicatione ligato sit ipso iure nulla, *d. cap. postulasti;* non tamen talis erit electio de ligato minori excommunicatione, sed irritanda.

i *Sanctis Patribus.*] In canone 10. Apostolorum, de quo *in cap. sicut Apostoli 16. cum sequenti 11. q. 3.* & aliis, quæ dabimus *in c. significauit, de sent. excom.* ex quibus verbis etiam deducitur, quod si excommunicatus minori excommunicatione eligatur ad temporalem dignitatem, Regnum, 8.

&

& Cathedram, etiamsi sacræ electionis sit, valebit electio, quia cessat prædicta ratio. Suarez *d. sect.* 2. *num.* 14. Alterius *d. disp.*4. *cap.* 2. non ita si eligatur ad beneficium, simplex præstimonium, vel simile, cuius officium non est ministrare, quia quamvis hæc beneficia non obligent ad Missam celebrandam, vel sacri ordinis susceptionem, sufficit quod ex intentione Ecclesiæ fuerint ad finem hunc instituta. Aliud procedit in pensione, quæ non est beneficium ecclesiasticum.

9. j *Sacramenta.*] Consonat lex 6. *tit.9. partit.* 1. & rectè, quia qui minori excommunicatione ligatus celebrauit, grauiter peccat, vt inquit Gregorius *in præsenti*; at ille, qui in peccato mortali est, non potest sacramenta contingere, *c. eos*, 81. *dist.* quod si faciat, grauiter peccat, *cap. illud*, 50. *dist. cap. illud*, 95. *dist. cap. omnia* 1. *q.* 1. *cap. præter*, §. *verùm*, 32. *dist.* Ergo minori excommunicatione ligatus, conferendo ecclesiastica Sacramenta non peccat, quia violat censuram Ecclesiæ, quia hæc tantùm priuat perceptione Sacramentorum; sed quia indignè confert, & in peccato mortali. Ita Innocentius, Hostiensis, & Antonius *in præsenti*, quicquid velint Couarr. Suarez, & Host. relati à Barbosa *in præsenti*: vel quia celebrat vt conferat, quo casu accipit textum hunc Mendo *in statera*, *dissert.* 13. *q.*9.

k *Effectu.*] Quia cùm excommunicatus ratione censuræ sacramenta conferre non prohibeatur, ab eo collata non tantùm valent, sed & conferunt executionem.

l *Pertinaciter.*] Quare etsi non fiat irregularis, quia grauiter deliquit, à iudice tamen anathemate est feriendus, iuxta textus *in cap. si quis Presbyter* 5. *cap. si quis laicum* 26. 11. *q.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *de sent. excom. cap.* 3. 9. *&* 13. *eod. tit. lib.* 6.

COMMENTARIVM.

10. APud antiquos satis controuersum fuit, vtrum si excommunicatus minori tantùm excommunicatione ligatus celebrasset Missæ sacrificium, maneret irregularis, vt contingit excommunicato maiori excommunicatione, iuxta tradita *in cap.*4. *hoc tit.* Et Glossa 1. *in cap. si quis Presbyter* 5. 11. *q.* 1. existimauit, etiam minori excommunicatione ligatos sacrificium Deo offerentes deponendos esse, & fieri irregulares, intelligens ita verba illa ipsius textus, *ab Episcopo suo correptos*, de excommunicatis minori excommunicatione, quia cùm hæc excommunicatio censura sit, eâ ligatus dicitur correptus, *cap. corripiantur* 24. *q.* 3. & si de excommunicato maiori excommunicatione in eo canone ageretur, frustra ei imponeretur anathema, qui iam erat maiori excommunicatione ligatus. Affirmat ergo Glossa, in eo canone agi de excommunicato minori excommunicatione. Quæ Glossæ sententia fulcitur ex canone 8. Concilij Carth. 2. ex quo desumptus est textus *in d. cap. si quis Presbyter*, vbi ita legitur: *Si quis Presbyter à Præposito suo excommunicatus, vel correptus fuerit*, &c. Facit etiam, nam minori excommunicatione ligatus, celebrando grauiter peccat, vt inquit Gregorius *in præsenti*; quia in materia graui, & sacra violat censuram Ecclesiæ: hoc autem peccatum debet aliquâ pœnâ puniri: sed nulla pœna congruentior est, quàm irregularitas; nam ex eadem causa, quia grauiter peccant excommunicatus maiori excommunicatione, suspensus, & interdictus, celebrantes irregulares fiunt, vt probaui *in cap.*4. *cap. Apostolica*, *hoc tit.* Ergo similiter ligati maiori excommunicatione celebrantes irregularitatem contrahunt. Deinde quia in minori excommunicatione contracta ex eo, quod quis communicauit cum excommunicato maiori excommunicatione ligato, peccatum mortale incurrit, *cap. sacris*, *de his quæ vi*: & ratione huius peccati, non tantùm est suspensus quoad se, *cap. sacerdotes* 90. 1. *q.* 1. *cap. final. de cohabit. cleric.* verùm & est suspensus à iure, *cap. cum excommunicato* 18. *cum sequenti* 11. *q.* 3. quæ sic accipiunt Glossa *in præsenti*, *verbo Nec eligere*, vbi Innocentius *num.* 1. Hostiensis *num.* 3. 10. *&* 12. Anton. *num* 12. Panormit. *num.* 4. *&* 5. quare celebrando non tantùm erit irregularis, *cap.* 1. *de re iudic. lib.*6. *cap.* 1. *in fine*, *cap. is cui* 20. *de sent. excom. lib.*6. sed nec eligere poterit, *cap. cùm inter* 16. *de elect. cap. cùm dilectus* 18. *de consuet. cap. cùm bona*, *de ætate & qualit. cap. quia*, *de concess. præb.* Tandem pro sententia Glossæ faciunt canones illi, in quibus damnantur generaliter excommunicati celebrantes, vt canon 108. Synodi Carthag. In illis verbis: *Placuit, vt quicunque non communicat in prouincia propria, & in aliis prouinciis, vel transmarinis partibus, ad communicandum obrepserit, iacturam communionis, vel clericatus excipiat.* Vbi nulla differentia fit excommunicati maiori, vel minori excommunicatione ligati, *cap. placuit* 9. 11. *q.* 3. *Ob negligentiam suam excommunicatus Episcopus, vel clericus, si antequam audiatur, communicauerit, ipse contra se sententiam fert.* Vbi obiter notanda est formula illa, *in se sententiam ferre*; & *sua sententia damnari*; quæ etiam reperitur *in l.* 5. *ff. de confessis*, *l. final.* §. *sic autem*, *ff. de bon. eorum*, *l. impuberibus* 7. §. *præterea*, *ff. de suspect. tutor. nouella* 53. *Iustin.* Tertul. *in apolog.* ibi: *Nonne*, inquit, *& ipsius Lycurgi leges à Lacedæmoniis emendatæ tantùm auctori suo doloris incusserunt, vt in secessu inedia de semetipso iudicarit.* Apulei. *lib.*8. *Metamorph.* de adultero excæcato sibi vim inferre cogitante, ait: *Inediâ statuit elidere suâ sententiâ damnatum spiritum.* Tacitus *lib.*5. *Eorum, qui de se statuebant, humabantur corpora.* Illustrant Fornerius *lib.*6. *rer. quotid. cap.* 21. Iustel. *in can.* 18. *Eccles. Afric.* vnde Innocent. in præsenti, *num.* 2. meliùs sentire affirmat eos, qui existimant, excommunicatos minori excommunicatione, siue ab homine, siue à canone, si celebrent, esse irregulares; cuius etiam sententiæ fuisse Archidiaconum *in cap. excommunicamus* 31 *q.* 3. refert additionator Panormit. *in præsenti*, *num.* 2. *litera B.* illud intelligens, non vt excludatur irregularitas, sed quod in ea non desideretur dispensatio Pontificis, sed sufficere Episcopi.

Contrarium tamen omnino cum nostro Gregorio affirmandum est, scilicet nullius notam irregularitatis incurrere eum, qui minori excommunicatione ligatus celebrauit: quod & probant lex 5. & penultima, *tit.*9. *partit.* 1. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, *n.*4. Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *q.* 2. *consect.* 1. *n.*7. Villalobos *tract.* 21. *difficult.* 14. *n.* 1. Cornejo *in* 3. *p. disp.*6. *de irregul. dub. vnic. q.* 1. Leander *eod. tract. disp.* 21. *q.* 1. Ratio in eo consistit, quia irregularitas non incurritur propter executionem cuiuslibet actus sacri prohibiti per censuram, nisi actus ille concludat ad ordinem: hoc est non incurritur propter susceptionem solam sacramenti, sed propter indiuisam ordinis administrationem, à qua per censuram aliquis 11.

prohibitus est, vt probat Suarez *vbi proximè*. Vnde vt quis irregularis efficiatur, oportet quod sit suspensus ab aliquo actu, qui ad aliquem ordinem pertineat, vt *ex cap. is qui* 18. §. *vlt.* ibi, *Celebrat*: *cap. is cui* 20. ibi, *In suo agens officio*: *de sent. excom. lib.*6. probant Couarr. Hugolinus & Alterius *vbi supra*: atqui minori excommunicatione ligatus celebrans non peccat propter administrationem ordinis, quia minor excommunicatio non suspendit ab aliquo actu ordinis ecclesiastici; sed peccat propter solam susceptionem sacramenti, quæ ad aliquem actum ordinis non pertinet, & perinde peccat, atque peccatet laïcus sacramenta recipiendo. Igitur celebrando cum minori excommunicatione nullios irregularitatis notam incurrit. Nec interest, quod minori excommunicatione ligatus celebrando grauiter peccet, quia hoc non sufficit, vt fiat irregularis, quia cùm irregularitas proueniat à iure canonico, non est aliquis iudicandus irregularis, nisi vbi hoc inuenitur expressum, *cap. is cui*, *de sent. excom. lib.*6. Suarez *disput.* 24. *sect.* 2. *num.* 3. & *disput.*40. *sect.*4. *num.* 12. Quapropter cùm ob peccatum hoc non sit statuta in iure irregularitas, non est illâ qui ita peccauerit, puniendus, sed arbitrio sui Prælati, cùm certa pœna in iure non statuatur, vt argumento textus *in cap. de causis* 4. §. *final. de offic. deleg. cap. tempora* 16. *q.* 7. *l.*1. *ff. de iure delib.* probat Glossa 1. *in præsenti*, quam sequuntur Hostiensis *num.*2. Hugolin. *de censur. tabul.* 3. *cap.* 8. *num.*1. Alter. *eod. tract. disput.*4. *cap.*2. §. *quæres aliquis*. Suarez *eod. tract. disput.*24. *sect.* 2. *num.* 3. Alia causa est eius, qui cùm esset maiori excommunicatione ligatus, celebrauit; hic namque erit irregularis, quia maior excommunicatio includit suspensionem ordinum; quia quamuis sit censura distincta à suspensione, attamen quoad effectum suspendendi habet eandem efficaciam cum ea, vt probat Suarez *disput.* 11. *sect.*3. *num.* 3. & ideo quia ligatus maiori excommunicatione celebrando attentat officia sibi interdicta, irregularis efficitur, vt latè probaui *in cap.*4. *hoc tit.* Hinc quia minor excommunicatio priuat tantùm passiua susceptione sacramentorum, quæ non tendit ad ordinem ecclesiasticum, non est verè, & propriè suspensio, nec taliter excommunicatus dici potest suspensus; quia vera suspensio non consistit in priuatione passiua, sed in actiua; non tantùm sacramentorum, sed aliarum functionum ecclesiasticarum, vt probat Suarez *de censur. disput.* 25. *sect.* 1. *num.*4. Etenim censura ecclesiastica, quâ minister Ecclesiæ impeditur, ne diuina officia celebret, aliquáve ecclesiastica potestate vtatur: quare ligatus minori excommunicatione, quia verè & propriè non est suspensus, celebrando non fit irregularis, & eligere poterit iuxta hunc textum: non ita verè, & propriè suspensus, quia hic celebrando irregularis efficitur, *cap.* 1. *de re iudic. lib.* 6. nec eligere valet, *d. cap. cùm inter*, *de elect.* quia non potest ecclesiastica munera obire. Vnde etiam fit, quod quamuis admittamus peccatum mortale committere eum, qui communicat cum excommunicatione ligato, & per consequens suspensum manere quoad se; attamen hæc suspensio non est sufficiens ad irregularitatem incurrendam, *cap. final. de cohabit. cleric.* ex quo ita docuerunt Innocentius *in præsenti*, *num.* 2. Hostiensis *num.*5. Antonius *num.*12. Panormitanus *num.* 4. Ancharanus *num.*9. Nec obstat textus *in dict. cap. Presbyter* 5. 11. *quæst.* 3. pro contraria sententia adductus, qui loquitur de clerico maiori excommunicatione ligato; & docetur, quod si ipse in contemptum superioris sacrificium Missæ celebrauerit vt schismaticus alind altare erigendo, locum amittat, idest irregularis maneat, & anathema ei dicatur. Nec nouum est, vt excommunicatus maiori excommunicatione anathematizetur, *cap. Engeltrudam* 3. *quæst.*4. *cap. cùm non ab homine* 10. vbi probaui, *de iudiciis*: & ita textus *in dict. cap. Presbyter*, accipiendus est de clerico excommunicato maiori excommunicatione, de quo etiam accipiendi sunt alij canones suprà relati.

TITVLVS XXVIII.

De clerico non ordinato ministrante.

CAPVT PRIMVM.

[a] Hormisda Papa.

SI [b] quis [a] baptizauerit, aut aliquod [d] diuinum officium exercuerit non ordinatus, propter temeritatem [e] abiiciatur de Ecclesia, & nunquam ordinetur.

NOTÆ.

1. [a] Hormisda.] Ita etiam legimt in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. licèt Glossa marginalis legat *Honorius*. Sanctus Hormisda, natione Campanus, patriâ Frusinus, electus fuit Summus Pontifex die XXVI. Nouemb. anno 514. Scripsit varias epistolas, ex quibus nonnulla fragmenta extant apud Gratianum, & Carnotensem; & ex eis forsan textus præsens transcriptus est. Alia de ipso Pontifice referunt Baronius, & Cotjolanus *d. anno* 514. Iacob. à sancto Carolo *in Bibliothec. Pontificia*, & nos *in cap.*1. *de despons. impub.*

b Si

2. b *Si quis.*] Clericus videlicet in minoribus ordinibus constitutus, vt ita conueniat præsenti titulo de clerico non ordinato, licèt hæc rubrica in prima collectione tantùm habeatur de non ordinato ministrante: sed Raymundus respiciens auctoritates sub hoc titulo compilatas tantùm agere de clericis ministrantibus in gradu, quem non habebant, ideo rectè auctoritate Gregorij IX. adiecit, *de clerico:* vnde plures deducunt, laicum solenniter baptizantem, aut sacramentaliter absoluentem, non fieri irregularem, vt docuerunt Angelus *verbo Irregularitas*, *num.* 31. Rosella *eod. verbo*, *num.* 2. Armilla *num.* 65. Sà *n.* 5. Henriquez *lib.* 2. *cap.* 29. *num.* 5. Sayrus *de censur. lib.* 7. *cap.* 10. *num.* 6. Layman *lib.* 1. *summa, tract.* 5. *p.* 5. *cap.* 3. *num.* 3. Bonacin. *de irregul. disp.* 3. *q.* 3. *punct.* 6. *num.* 1. plures relati à Barbosa *in præsenti, num.* 5. quibus adde Gibalinum *de irregul. cap.* 5. *consect.* 1. Dianam *p.* 4. *tract.* 2. *resol.* 77. & 91. Corneium *in* 3. *p. tract. de irregul. disp.* 7. *dub.* 291. ea ratione moti, quia nullibi reperitur hæc irregularitas statuta contra laïcum; siquidem *in cap.* 2. *hoc tit.* agitur de Diacono Missam celebrante: in hoc autem textu facilè deducitur, agi de clericis in minoribus ordinibus constitutis solenniter baptizantibus; licèt eùm integra hac epistola careamus, id apertè probare non possimus. Contrariam tamen sententiam, videlicet laicum solenniter baptizantem irregularitatem contrahere, satis probabiliter tenuerunt Suarez 3. *p. in* 3. *p. disput.* 3. *sect.* 4. Paludanus *in* 4. *dist.* 5. *sect.* 1. *conclus.* 2. Valentia *tom.* 4. *disput.* 4. *q.* 2. *punct.* 5. alij, quos refert, & sequitur Leander *de irregul. tract.* 2. *disput.* 20. *q.* 7. Auila *de censur. p.* 7. *disp.* 2. *sect.* 2. *dub.* 13. vtramque opinionem probabilem, sed primam probabiliorem dicit Prado *de sacram. tom.* 1. *q.* 67. *dub.* 1.

c *Baptizauerit.*] Solenniter videlicet; quod
3. tantùm facere possunt, vt ordinarij ministri, Episcopi, & Parochi, vt probaui in canone 38. Concilij Illiber. vel ex delegatione, vt Diaconi, vt probaui in canone 77. eiusdem Concilij; nam priuatim, & tempore necessitatis, non solum clerici in minoribus Ordinibus constituti, verùm etiam laïci possunt baptizare, vt probaui *in d. can.* 38. *Concilij Illiber.* & statim dicemus.

d *Diuinum officium.*] Vnde aliqui asserebant,
4. administrantem sacramenta, etiam non ordinatum, irregularem non fieri, quia appellatione diuinorum officiorum sacramenta non continentur. Sed contrarium verius est; nam qui administrat sacramentum non ordinatus, irregularis fit, vt de baptizante solenniter docetur in præsenti textu, & de Missam celebrante in sequenti, & de aliis Sacramentis probat Gibalinus *de irregul. cap.* 5. *p.* 2. *consect.* 2. & non impropriè diuinorum officiorum appellatione sacramenta continentur, vt ipse Gibal. probat. Vnde sacerdos administrans confirmationem, irregularis manet. Auila *vbi suprà:* exercentes verò officia minorum Ordinum, etiam solenniter, nullam irregularitatem contrahunt. Vgolinus *de irregul. cap.* 37.

e *Abiiciatur.*] Id est ab omni prorsus communione ecclesiastica pellatur, vt *in can.* 51. *Apostolor.* Concil. Laodic. *can.* 36. Tolet. 4. *can.* 58. Meldense *can.* 73. illustrat Morinus *lib.* 2. *exercit. cap.* 26.

COMMENTARIVM.

Cum nemo seipsum baptizare possit, *cap. debitum* 4. *de baptismo*, D. Thomas 3. *p. q.* 66. 5. De minis-
art. 5. *ad* 4. sicut nec absoluere à peccatis, *cap.* tro.
didicimus 24. *q.* 1. aut ad beneficium præsentare, *cap. final. de instit.* Iul. Lauor. *variar. tit.* 4. *cap.* 6. *num.* 18. quia debet dari distinctio realis inter dantem, & recipientem, *l. ius dandi*; § *Prætor, ff. de tut. & curat.* ideo baptismum suscepturus eget ministro, qui illum sibi conferat: licèt enim sacramentum Eucharistiæ sibi ipsi quis ministrare possit, vt in sacerdote celebrante contingit, immò & olim non solùm viri, verùm & fœminæ suis manibus sacram Eucharistiam sumebant, Concilium Altissiod. *can.* 36. ibi: *Non licet mulieri nuda manu:* hac tamen differentiâ seruatâ, vt viri nudis manibus in formam crucis appositis eam acciperent, mulieres verò non nudis manibus, sed supposito linteo, sexta Synodus Trullana, ibi: *Si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit, etiam antequam eius fiat communio, manus in crucis formam figurans sic accedat, & gratiæ communionem accipiat.* Cyrillus Hierosolym. *catech.* 5. ibi: *Accedens autem ad communionem, non expansis manuum volis accede, nec cum disiunctis digitis, sed sinistram veluti sedem quandam subiicias dexteræ, quæ Regem suscepturà est, & concaua manu suscipe corpus Christi.* D. Augustinus *sermone* 25. ibi: *Omnes mulieres exhibeant nitida linteamina, vbi corpus Christi accipiant.* Rationem expressit Sanctus Basilius *epist.* 289. *Quoniam per tempora illa persecutionum cogebantur homines necessariò sacerdote, vel ministro non præsente propriis manibus percipere communionem, non est nisi superuacuum vt demonstrem, illam ipsam rem non esse grauiter & iniquè ferendam, eo quod inueterata consuetudo hoc ipsum re ipsa confirmatum dederat; nam & illi omnes, qui per eremos vitam monasticam instituunt, vbi copia non suppetit sacerdotis, eùm habeant domi, de suis manibus illam percipiunt.* Synodus 6. *can.* 101. Gregorius Nazianz. apud Nouarinum *lib.* 5. *cap.* 63. *in Agn. Eucharist. & sequenti:* notarunt Menardus *in notis ad Sacram. D. Gregorij, fol.* 391. Vicecomes *volum.* 4. *de ritibus Missæ, lib.* 7. *cap.* 11. Bulengerus *ad Casaubon. diatrib.* 3. *pag.* 218. Christ. Lupus *ad can.* 101. *Synod.* 6. Et similiter matrimonium contrahentes, simul ministri, & susceptores sint illius sacramenti, ita vt vnusquisque minister sit partialis, & ambo faciant vnum ministrum totalem; atque sint causæ physicæ, seu morales gratiæ, vt probant Basilius *lib.* 1. *de matrim. cap.* 3. Trullench. *eod. tract. cap.* 5. *dub.* 7. Nihilominus in baptismi sacramento distinctus debet esse minister à subiecto; tum propter factum, & præceptum Christi Domini, qui non à se ipso, sed à Ioanne baptizari voluit, *cap.* 3. *Matthæi*, & iussit Apostolis apud eundem: *Ite, baptizate omnes gentes*; ostendens alium debere esse qui baptizatur, alium qui baptizat: tum quia baptismus se habet ad instar generationis corporalis, *cap. regenerante*, *cap. regenerabuntur*, *de consecr. dist.* 4. Tridentr. *Sess.* 24. *de reformat. cap.* 2. sed in generatione duo concurrunt, alius qui gignit, & alius qui generatur: igitur similiter in baptismo, vt arguebat Pontifex *in cap. debitum*, *de baptismo*; & notauit Turriscrem. *in cap. in necessitate*, *de consecrat. dist.* 4.

6. Circa ministrum sacramenti baptismi duplex inspectio occurrit, alia circa ministrum, qui validè illum conferre valet; alia circa illum, qui ratione officij, aut delegationis potest non solum validè, verùm & solenniter illum administrare. Circa primam, reiectâ sententiâ Caluini existimantis baptismum collatum ab aliis, quàm à ministris Ecclesiæ, nullum esse, quem feliciter refellit Bellarminus *lib.1. de baptismo*, *cap.7.* certum est, baptismum sub legitima forma collatum à quocunque, siue baptizato, siue Pagano, Iudæo, vel hæretico, viro, siue fœmina, ratum esse, vt definitum legimus *in cap.1. §. vna verò, de summa Trinit.* Concil. Florent. *in Decreto fidei, §. primum*; & sigillatim de laicis baptizantibus, *cap. in necessitate 21. cap. sanctum 36. de consecr. dist. 4. cap. diacones, 95. dist. cap. ad limina 30. q.1.* probant Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput.8. §. 2. num. 21.* vnde D. Petrus dum adhuc sacris ordinibus initiatus non esset, baptizauit sanctum Andream, & filios Zebedæi: & ipsi dum laici adhuc essent, cæteros Apostolos baptizarunt, vt refert Baronius *tom.1. anno 31.* & baptismum collatum à D. Athanasio adhuc puero, postea Episcopo Alexandrino, probauit Ecclesia, vt post Rufinum narrat Baronius *anno 311.* Fœminas etiam validè baptizare probat Vrbanus Papa *in cap. super quibus*, ibi: *Fœmina puerum baptizauit*, 30. *q.3.* De Paganis, & Iudæis idem probant Isidorus *in cap. Romanus 23.* ibi: *Licèt Paganus sit qui baptizat.* Nicolaus *in cap. à quodam Iudæo*, Augustinus *in cap. solet, de consecr. dist. 4.* Idem de hæreticis docetur *in cap. ostenditur, cap. aliud, cap. nullus, cap. siue 51. de consecrat. dist. 4.* Concil. Nicæno *can. 19.* Trident. *sess. 7. de sacram. cap.4.* D. August. *lib. 6. de baptismo, cap. 25.* & ab aliis Patribus congestis à Baronio *anno 217, & 258.* Pamelius *in notis ad epist.73. D. Cypriani, num. 27.* & prædictam doctrinam defendunt Suarez, Vasquez, & alij *ad D. Thomam 3.p.q. 66. art. 3.* Sententiarij cum Magistro *in 4. dist.5.* Summistæ relati à Leandro *tom.1. de sacram. disput.4. quæst.14.* Trullench *de baptismo lib.2. cap.1.*

7. DE MINISTRO BAPTISMI. Verùm hæc veritas catholica difficilis redditur sequentibus argumentis. Primum ex eo nascitur, nam in quolibet Sacramento Christus Dominus designauit in sua intentione materiam, formam, & ministrum: sed in baptismi institutione tantùm designauit Apostolos, & eorum successores Episcopos ministros huius sacramenti, dum dixit: *Euntes baptizate omnes gentes:* Ioannis *cap. 20.* Matthæi *cap. vlt.* Ergo alij quàm Episcopi non possunt conferre hoc sacramentum. Quam considerationem firmat D. Isidorus *lib. 2. de officiis, cap. 33.* relatus à Carnotensi *p. 1. decret. cap. 66.* in illis verbis: *Illud, quod nec priuatis, nec clericis baptizare licebat, nisi tantùm sacerdotibus, in Euangelio tantùm legimus Apostolis permissum.* Secunda difficultas oritur ex eo; nam si laicis permitteretur baptizare, maximè propter necessitatem huius sacramenti, vt considerant Doctores suprà citati. Sed hæc ratio est insufficiens. Igitur laici nec in necessitate baptizare valent. Probatur minor, nam sacramentum pœnitentiæ æquè necessarium est post peccatum actuale, ac baptismus propter peccatum originale: sed etiam necessitate existente laicus à peccatis absoluere nequit, *cap. verbum, de pœnit. dist.1.* Glossa *in cap. pastoralis, & in cap. præterea, de officio ordin.* notaui *in cap.2. de furtis*: ergo nec baptizare. Tertia difficultas ex eo prouenit, nam iuxta dictam rationem tantùm euincitur, in extrema necessitate posse laïcum baptismum conferre; quod & doceri videtur in Concilio Florentino *dicto §. Primum*, in illis verbis: *In casu autem necessitatis non solùm sacerdos, vel diaconus, verùm etiam laicus, vel mulier baptizare potest.* Et *cap. diacones, 93. dist. cap. mulier, de consecr. dist. 4. cap. ad limina 30. q. 5.* ibi: *Nam hoc opus baptizandi laicis fidelibus iuxta canonicam auctoritatem, si necesse fuerit, facere conceditur.* Diuo Hieronymo *in dialogo contra Luciferianos*, ibi: *Baptizare si necessitas cogat, scimus etiam licere laicis.* D. Isidoro *lib. 2. de officiis, cap.24.* Gelasio *epist.1.* Ergo extra necessitatis casum laici validè conferre nequeunt baptismum. Etiam quod de fœminis dicebamus, difficile redditur ex Concilio Carthag.4. *can. 100.* ibi: *Mulier baptizare non præsumat.* Refertur à Carnotensi *1. p. Decreti, cap.65.* Etiam quod de Paganis dicebamus, impugnari potest hoc ratiocinio; nam nemo potest dare quod non habet, *cap. nulla 62. cap. gratia 1. q.1. cap. quomodo, de consecr. dist.4.* Sed Pagani adhuc baptismum non susceperunt: ergò non possunt aliis conferre. Baptismus enim est sacramentum fidei: quomodo ergo qui nunquam fidem professus fuit, illam aliis communicare potest. Fulcitur hæc difficultas *ex cap. quos à Paganis, de consecr. dist. 4. cap. si quis per ignorantiam 1. q. 1.* vbi à Paganis baptizati iubentur rebaptizari: vnde D. Augustinus *lib. 2. contra literas Parmen. cap. 13.* multùm dubitat de baptismo à non baptizatis collato. Tandem quod dicebamus, hæreticos validè baptizare, falsum videtur, siquidem baptismum ab hæreticis collatum respuit, & damnat Ecclesia, vt baptismum Paulianistarum, & Cataphrygum in Synodo Nicæna 2. *can. 7.* Laodic. *can. 8.* sexta generali *can. 95.* septima *can.7.* notarunt Baronius *anno 258.* Cæsar *disput.1 §. 4.*

Adhuc tamen defendenda est suprà tradita doctrina; quam post nuper laudatos doctè, & eruditè probat Andreas Saussay *in Panoplia sacerdotali lib.5. cap. 8. cùm sequent.* Nec obstat, quod de institutione huius sacramenti expendebamus; 8. EXPENDVNTVR QVÆDAM DIFFICVLTATES.
nam præterquam quod non constat, eo tempore, quo Christus Dominus noster iussit Apostolis ire in vniuersum mundum, ac baptizare, præsentes tantùm fuisse Apostolos, immò facile credi potest alios plurimos adfuisse: dicendum est, Apostolos ipsos declarasse præceptum illud, secum associando alios, vt Stephanum & Philippum, ad idem ministerium prædicandi, & baptizandi; vnde deprometur, ex præcepto diuino non solùm Episcopos fuisse designatos ministros huius sacramenti, verùm & alios in ecclesiastico gradu constitutos. Nec contrarium probat D. Isidorus, quia accipiendus est sanctus Doctor de baptismo solenniter conferendo, qui tantùm à Presbyteris ratione proprij officij administrari valet. Nec secundum argumentum refragatur, cui vt satisfaciant Doctores suprà relati, anxiè quærunt differentiæ rationem, quare laici vrgente necessitate possint validè, & licitè sacramentum baptismi administrare, cæteraque sacramenta, etiam vrgente necessitate non possint conferre: & vera ratio petenda est ex necessitate sacramenti baptismi; cùm enim hoc sacramentum simpliciter necessarium sit, ad salutem animæ congruè institutum fuit, vt à quolibet viatore, & cum materia ita vulgari, vt est aqua, possit administrari: pœnitentiæ

autem

autem ſacramentum non ita neceſſarium eſt, cùm per contritionem poſſit ſuppleri eius defectus, & cum ea pœnitens ſe ſaluare. Quam rationem poſt alios probat Cæſar *de eccleſiaſtica hierarch. diſp.* 8. §. 1. *num.* 11. nec tertia obiectio aduerſatur; verum enim eſt, etiam extra tempus neceſſitatis laicos validè poſſe hoc ſacramentum adminiſtrare, *dicto cap. à quodam Iudæo*, D. Auguſtin. *lib.* 2. *contra Parmen. cap.* 13. & 19. ibi: *Sed etſi nulla vſurpetur, & à quouis cuilibet detur, quod datum fuerit, non poteſt dici non datum, quamvis dici poſſit illicitè datum.* Tertullianus *de baptiſmo*, ibi: *Alioquin & laicis ius eſt baptizandi; quod enim ex æquo accipitur, ex æquo dari poteſt.* Neque textus in contrarium adducti contrarium probant, nam licèt loquantur de baptiſmo collato à laïcis in caſu neceſſitatis, idem intelligitur definitum extra neceſſitatem, quod attinet ad valorem ſacramenti; quoniam in ſacramentis pro varietate temporum diuerſi miniſtri non dantur, vt latè probat Vaſquez *tom.* 2. *in* 3. *p. diſput.* 129. *cap.* 2. ideo autem Patres caſum neceſſitatis tantùm expreſſerunt, vt ſimul oſtenderent ea vrgente non ſolùm quemcunque viatorem poſſe validè, & cum effectu conferre hoc ſacramentum, verùm & ritè, licitéque miniſtrari: quod non procedit extra tempus neceſſitatis, quia tunc laïci baptizantes, etſi validè, non tamen licitè hoc ſacramentum conferunt. Nec obſtat canon 100. Concil. Carthag. procedit enim in baptiſmo collato eo tempore, quo nulla neceſſitas adeſt, aut ea vrgente eſt copia Preſbyteri, aut alterius miniſtri; tunc enim mulier baptizare nequit; ſi autem baptiſmum de facto conferat, non negant Patres, validè, & cum effectu collatum eſſe: quo modo etiam accipiendi ſunt Tertul. & Epiphanius, relati à Bellarmino *d. cap.* 7. Nec obſtat quod de baptiſmo à paganis collato expendebamus; nam effectus huius ſacramenti, ſicut aliorum, non prouenit ex bonitate, ſeu malitia miniſtri, nec ille eſt qui gratiam, aut fidem confert, ſed virtute ſacramenti ex opere operato ſacramenta effectum ſortiuntur; vnde Pagani, ſeu Iudæi, validè baptiſmum conferunt, quia nihil de ſuo largiuntur. Hoc tamen procedit ſi baptiſmus ab illis miniſtretur ſub præſcripta, & debita forma, non verò ſi ſub alia conferatur; quia tunc baptiſmus ex defectu formæ inualidè confertur, *cap. Eccleſia*, 68. *diſt.* vnde Pontifex *in d. cap. quos à paganis*, & ſimilibus, non iubet à paganis baptizatos, iterum baptizari, quia à paganis baptizati ſunt, ſed quia baptizati non fuerunt ſub debita forma: & ſecurius eſſe, ac tutius baptizatos à paganis ſemper ſub conditione iterum baptizari, docuere Andreas Sauſay *in Panopl. ſacerdotali*, *lib.* 5. *cap.* 11. Diana *p.* 10. *tract.* 16. *reſol.* 29. Nec obſtat textus *in d. cap. ſi quis per ignorantiam*, qui duas partes continet, quarum prima non reperitur inter opera D. Iſidori; ſecunda verò etiam refertur *in cap. Romanus*, *de conſecrat. diſt.* 4. & ſi adhuc admittamus verba prioris partis ipſius textus eſſe D. Iſidori, legenda ſunt interrogatiuè, non aſſertiuè, vſque ad illa verba, *non ordinatur*: vt tunc ſequatur reſponſum ipſius ſancti Doctoris per illa, *Romanus Pontifex*, &c. Nec diſſimili ſciſſurâ mederi poteſt textus *in cap.* 1. *de Preſbytero non baptizato*, vt in eius commentario iam obſeruaui. Tandem nec quod dicebamus de baptiſmo Paulianiſtarum, obſtat; licèt enim temporibus Stephani Papæ I. per annos 258. in Eccleſia præcipuè Orientali valde agitata eſſet quæſtio, an reuerſi ab hæreticis deberent rebaptizari, ſi ab ipſis eſſent baptizati, affirmante D. Cypriano cum aliis Epiſcopis eximiæ doctrinæ, & virtutis, vt conſtat ex epiſtolis 71. 72. & 75. eiuſdem Sancti; tamen Stephanus definiuit rebaptizandos baptizatos ab hæreticis non eſſe. D. Cyprianus *epiſt.* 74. D. Auguſtin. *de baptiſm. cap.* 2. refert Baronius *anno* 258. quæ doctrina probata fuit à Gregorio Magno *lib.* 9. *epiſt.* 61. in Synodo Quiniſexta *can.* 95. Concil. Mogunt. 4. *can.* 5. Vvormac. *can.* 5. Nec textus in contrarium adducti obſtant; nam procedunt in baptiſmo collato à Paulianiſtis, & Cataphrygis, qui non adminiſtrabant baptiſmum ſub debita forma; non enim baptizabant in nomine Trinitatis, quia Chriſtum purum eſſe hominem credebant, vt referunt Cuiacius *ad tit. C. ne Sanctum baptiſma*, Iuſtelus *in notis ad can.* 19. *Concilij Nicæni*: quare Eccleſia eorum baptiſmum non approbauit, vt iam notauit Pamelius *in notis ad epiſt.* 73. *D. Cypriani*, *num.* 27. Hinc expendendus erat difficilis canon 38. Concilij Illibet. in illis verbis: *Peregrè nauigantes, aut ſi Eccleſia in proximo non fuerit, poſſe fidelem, qui lauacrum ſuum integrum habet, nec ſit bigamus, baptizare in neceſſitate infirmitatis poſitum, ita vt ſi ſuperuixerit, ad Epiſcopum eum perducat, vt per manus impoſitionem perfici poſſit.* Sed eius veram interpretationem iam adduxi in illius notis.

9. Sed licèt verum ſit, tempore neceſſitatis quemlibet poſſe ritè, & validè baptiſmum conferre; ſeruandus eſt ordo inter eos, inter quos illum conferre intendunt, vt ſemper inferior cedat ſuperiori, ſcilicet non baptizatus baptizato, excommunicatus non excommunicato, mulier viro, laicus clerico, clericus ſacerdoti, ſacerdos parocho, parochus Epiſcopo: docent D. Thomas 3. *p. q.* 64. *art.* 4. Sotus *in* 4 *diſt.* 4. *quæſt. vnic. art.* 2. Suarez, Vaſquez, Hurtado, Ledeſma, & alij congeſti à Leandro *tom.* 1. *de Sacram. tract. de baptiſmo*, *diſput.* 4. *quæſt.* 6. niſi adſit iuſta cauſa, quæ poſtulet ordinem hunc inuerti, vt ſi præſentibus ſacerdote, & laico non poſſit ſacerdos miniſtrare ob ægritudinem, excommunicationem, aut quia nollet niſi pretio dato baptiſmum conferre; tunc enim laïcus præferendus eſt. Diana *p.* 5. *tract.* 9. *reſol.* 87. aut ſi infans nondum plenè editus ſit, propter decentiam enim fœmina, non vir debet baptizare. Toletus *lib.* 2. *ſumma*, *cap.* 20. *num.* 9. Difficultas tamen eſt non omittenda in hac parte, an qui inverſo ordine ſe ingerit adminiſtrationi baptiſmi, vt ſi præſente Preſbytero, aut diacono adminiſtret laicus, aut præſente viro fœmina, peccent lethaliter? Et in primo caſu, etiam præſente ſacerdote laicum baptizantem non peccare ſecluſo contemptu, docent Henriquez *lib.* 2. *ſumma*, *cap.* 29. Valentia *tom.* 4. *controu. diſput.* 4 *q.* 2. *punct.* 1. peccare tantùm venialiter docuit Petrus de Ledeſma *de baptiſmo cap.* 6. Sed verius eſt, peccare lethaliter, etiamſi contemptus non ſequatur, & ſacerdos præſens conſentiat, vt tenuerunt Villalobos, Dicaſtillo, Trullench, & alij, quos refert & ſequitur Leander *d. diſput.* 4. *q.* 7. alij quos laudat Diana 3. *p. tract.* 4. *reſol.* 4. Idem in clerico minoribus ordinibus tantùm initiato miniſtrante præſente Diacono reſoluunt Vaſquez, Ægidius, & Nuño laudati à Leandro *ſuprà*, *q.* 8. Sed verius eſt, tantùm venialiter peccare, quia Diaconus miniſter non

Inter miniſtros ordo ſeruatur.

non est baptismi ex officio, vt ex præsenti textu constat; & per consequens non erit peccatum lethale alium illi præferri. Ita docent plures, quos referunt, & sequuntur Quintanadueñas *de baptismo singul.* 17. *num.* 5. Diana *p.* 3. *tract.* 4. *resol.* 4. & *part.* 5. *tract.* 3. *resol.* 18. Idem dicendum est cùm clericus in minoribus constitutus præsente subdiacono, vel fœmina præsente viro baptismum ministrant; tunc enim tantum peccant venialiter, vt resoluunt Quintanadueñas *vbi suprà*, Leander *disput.* 4. *q* 9.

10. De ministro solennitatis. Hæc de prima parte huius commentarij: sequitur secunda de ministro baptismi solenniter conferendi, videlicet de illo, qui ratione officij, seu iure ordinario, vel delegationis potest baptismum non solùm validè, verùm & solenniter ministrare. Et primò de illis, quibus ex officio, seu iure proprio competit munus baptizandi, videamus. Et primò ad Episcopum spectat officium baptizandi, *cap.* 1. *de religiosis domibus*, *cap. euntis* 43. 16. *q.* 1. *cap. Diaconos*, *dist.* 93. D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 10. & 11. ibi: *Sed nec reliquos baptizare permittimus, veluti lectores, cantores, ostiarios, ministros, sed solos Episcopos, & Presbyteros.* Idem *lib.* 6. *cap.* 15. & *lib.* 7. *cap.* 40. & 42. D. Ambrosius *lib.* 3. *de sacram. cap.* 1. Tertul. *de baptismo.* Probant Ant. Augustin. *in epit. lib.* 22. *tit.* 12. Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap.* 11. Petrus Bollo *in œcon. canonica*, *class.* 2. *cap.* 24. §. 4. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput.* 8. §. 3. *num.* 13. Sauatus *ad Sidonium fol.* 432. Aluiz *ad vitam sancti Abercij, cap.* 18. Vnde Patres regeneratorum appellat Episcopos Prosper Aquitanicus *lib.* 2. *de vita contemp. cap.* 2. Inde etiam Episcopus primis Ecclesiæ temporibus signabat baptisteria. Concil. Tolet. 8. *can.* 3. & de S. Ambrosio refert D. Paulinus *in eius vita*, tanta corporis, animique fortitudine in Episcopalibus muneribus obeundis ipsum præditum fuisse, vt quod ipse solus circa baptizandos cumulatissimè præstabat, postea quinque Episcopi post eius obitum viz implere sufficerent: Episcopus enim rectè, & iure ad corpus Ecclesiæ admittere potest, quia corpori ipsi tanquam caput præest, *cap. omnes* 16. *q.* 1. Vasquez *p.* 2. *in* 3. *p. disput.* 147. *num.* 21. Nec contrarium deducitur ex Apostolo 1. *ad Corinth. cap.* 1. *vers.* 17. in illis verbis: *Non misit me Christus baptizare, sed euangelizare.* Igitur baptizare non est munus proprium Episcopi, sed aliorum ministrorum inferioris gradus. Nam respondetur D. Paulum ibi non asserere sibi non licere baptizare; siquidem in eodem capite, *vers.* 14. testatur apud Corinth. se baptizasse Crispum, Caium, & Stephani domum; vnde tantùm ait, se missum non esse ad baptizandum, sed ad prædicandum, iuxta id quod dicitur *Actuum Apost. cap.* 9. *vers.* 15. quia baptismus per alios administrari poterat, non verò prædicatio. Docet Sausay *in Panop. sacr. p.* 2. *lib.* 5. *cap.* 2. Secundarius minister, cui ratione proprij officij competit baptizare iure ordinario, est Presbyter, idest parochus proprius. Quod à primis Ecclesiæ cunabulis obseruatum legimus, siquidem in canone 50. Apost. ita cauetur: *Si quis Episcopus, vel Presbyter non tria vnius baptismatis mysteria perfecerit, deponatur.* D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 20. ibi: *Nec Presbyterum, nec diaconum iubemus ordinari ex laicis clericos; sed Presbyterum tantùm decere offerre, & baptizare.* Paschasius Episcopus *in epist. ad Leonem Papam*, ibi: *Cùm Presbyter secundùm morem baptizandi horam requireret*, &c. latè probat Sausay *d. lib.* 5. *cap.* 4. Sacerdos enim, qui ordinatus est ad administrandam Eucharistiam, par est vt possit sacramenta administrare, per quæ fideles disponuntur ad Eucharistiam ritè suscipiendam, vt post Suarium, Vasquez, & alios docet Leander *de baptismo disp.* 4. *quæst.* 17.

Sed superiori doctrinæ nonnulla obiici possunt. 11. Dissoluuntur quædam difficultates.
Et primò insurgi valet ex eo, nam Christus Dominus, dum instituit ministrum baptismi, simul præcepit prædicare, & baptizare, apud Matthæum, & Ioannem locis suprà citatis. Sed munus prædicandi tantùm Episcopo competit, *cap. inter cætera*, vbi probaui, *de offic. ordin.* Ergo illi soli competit ex officio munus baptizandi. Accedunt D. Hieron. *in Dialogo contra Luciferianos, num.* 20. dum ait: *Inde venit, vt sine chrismate, & Episcopi iussione Presbyteri, nec Diaconi ius habeant baptizandi.* Tertullianus *de baptismo cap.* 17. ibi: *Superest ad concludendam materiolam de obseruatione quoque dandi, & accipiendi baptismum commune facere: dandi quidem vim habet summus sacerdos, qui est Episcopus, deinde Presbyteri, & diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem.* Ergo tantùm ex delegatione Episcopi Presbyteri possunt solenniter baptismum conferre. Cui difficultati vt satisfaciamus dicendum est, Presbyterum parochum in propria parochia esse ministrum legitimum ratione officij sacramenti baptismi, & proinde sine speciali licentia Episcopi posse munus proprium adimplere; immò obstrictum esse ex ipso parochiali titulo ad conferendum baptismum propriis parochianis: quod munus exequitur independenter ab Episcopo, vt probant Barbosa *de officio parochi c.* 18. Trullench. *eod. tract. cap.* 3. nec quod de munere prædicandi dicebamus, obstat; nam licèt Christus Dominus simul iniunxisset Apostolis munus prædicandi, & baptizandi, tamen non prohibuit per alios etiam officium prædicandi, & baptizandi exequi, vt probaui *in d. cap. inter cætera.* Nec obstant auctoritates D. Hieronymi, & Tertulliani; nam procedunt in Presbyteris non parochis, qui alicui Ecclesiæ parochiali non præsunt; illi enim quamvis vi suæ ordinationis habeant potestatem conferendi baptismum, tamen ex defectu subditorum illam potestatem licitè excusare non valent absque delegatione proprij parochi. Trullench *vbi suprà*, *n.* 3. Vnde si sacerdos, qui parochus proprius non est, solenniter baptismum administret, peccat lethaliter, irregularitatem autem vllam non incurrit, quia in iure expressa non est, vt docet Barbosa, & Trullench *vbi supra.* Nec etiam parochus alienus potest solenniter alienum parochianum baptizare, quia nemo debet alterius parochiæ subditos vsurpare, aut propriæ terminos egredi, *cap. placuit* 7. *q.* 1. *cap. sicut* 9. *q.* 2. *cap.* 1. *cap. nullus, cum sequent.* 13. *q.* 1. *cap. nullus* 3. *de parochiis.* Sed adhuc insurgi potest sequenti iuris consideratione; nam si munus baptizandi esset actus iurisdictionis, baptismus collatus alieno parochiano nullus esset, sicut nulla est absolutio peccatorum alieno parochiano facta: ergo aut quilibet Presbyter, etsi parochiam non habeat, est minister ordinarius baptismi, aut baptismus ab eo collatus nullus est. Accedit, nam D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 11. asserit non omnibus clericis baptizandi potestatem esse, sed tantùm Episcopis, & Presbyteris. Et D. Isidorus relatus *in cap. constat, de consecr. dist.* 4. affirmat baptisma à solis sacerdotibus

esse

esse tractandum. Ergo omnes Presbyteri sunt ministri ordinarij huius sacramenti. Cui difficultati vt satisfaciamus assignanda est discriminis ratio, quare videlicet baptismus iniustè alieno parochiano collatus effectum habeat, absolutio verò nequaquam. Et differentiæ ratio in eo consistit, nam absolutio est actus iurisdictionis in peccatorem, cùm sit quædam sententia; ac proinde si sacerdos iurisdictionem non habeat in ipsum, non erit valida absolutio. Trident. *sess.* 14. *cap.* 7. at verò baptizare non est actus iurisdictionis determinatè in baptizandum, siquidem minister baptismi nullam iurisdictionem habet in catechumenum, sed in reliquos fideles baptizatos, de quorum numero fit ipse, qui baptizatur; & sic est actus iurisdictionis, qui validè à non habente eam exercetur. Nec obstant D. Clemens, & Diuus Isidorus, ita enim accipiendi sunt, non vt doceant omnino Presbyteris ex sola sua ordinatione absque alia delegatione baptizare licere, sed quia ex sua consecratione apti sunt, vt eis munus baptizandi solenniter delegari possit; quam doctrinam probare videtur Concil. Florentinum *sess. vlt.* §. 1. dum docet, sacerdotes esse ministros sacramenti baptismi cum hac restrictione, *quibus ex officio competit baptizare*: quia non cuicunque competit baptizare, sed quilibet sacerdos est capax vt officium baptizandi solenniter illis committatur: quo modo accipiendus est D. Thomas 3. *p. q.* 67. *art.* 2. dum docet munus baptizandi sacerdotibus competere, vt docuit Syluester *in summa, verbo Baptismus, num.* 9.

12. De ministro ex delegatione. Alij etiam possunt solenniter ministrare baptismum, licèt non ratione proprij officij, sed virtute delegationis, seu commissionis, vt diaconi: licèt enim illi iure proprio baptizare nequeant, D. Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 28. ibi: *Diaconus non baptizat, non offert.* Et *cap.* 46. *Ius non est diacono, aut sacrificium offerre, aut baptizare.* Et *cap. diaconos, cap. præsente,* 93. *dist. cap. constat, de consecr. dist.* 4. docent Layman *tom.* 2. *mor. tract.* 2. *de baptismo, cap.* 6. *num.* 2. plures relati à Leandro de baptismo *disput.* 4. *q.* 22. tamen ex commissione Episcopi, seu parochi baptizare possunt. Concil. Florent. *vbi proximè*: vnde cognoscitur magnum discrimen, quod versatur inter diaconum, subdiaconum, & cæteros ministros inferioris gradus; nam diaconus potest ex commissione solenniter baptizare, subdiaconus verò, & cæteri tantùm possunt in casu necessitatis, vt etiam possunt laïci baptismum administrare. Docent Sausay *in Panopl. sacerd.* 2. *p. lib.* 5. *cap.* 6. Similiter religiosi possunt solenniter baptizare ex commissione Episcopi, vel parochi, *cap. placuit* 16. *q.* 1. Leander *d. disput* 4 *de baptismo, q.* 18. In partibus tamen Indiarum absque vlla commissione, ex concessione Pauli III. & Pij V. solenniter baptismum conferri ab eis probat Vasseus *in summa, verbo Baptismus* 3. *num.* 14.

13. Expenduntur nonnulli textus. Sed hæc doctrina difficilis redditur ex sequentibus iuris principiis. Primò ex eo, nam diaconi, etsi non consecrare, administrare tamen valent Eucharistiam. D. Clemens *lib.* 8. *constit. cap.* 28. *cap. diaconus, cap. peruenit,* 93. *dist.* Concil. Carthag. 4. *can.* 38. *cap. tribus* 23. *de consecr. dist.* 2. probaui *in cap. sanè, de celebrat. Missar.* Ergo ratione proprij ordinis possunt baptismum conferre. Secundò quia diaconi pœnitentiam dare possunt, *cap. fures* 2. *de furtis*, ibi: *Confessi fuerint Presbytero, vel diacono.* Ergo faciliùs & baptismum. Tertiò refragatur auctoritas Pontificalis D. Gregorij, vbi asseritur, quod quando Episcopus ordinat diaconos, antequam actionem incipiat, sic eos alloquitur: *Prouehendi filij dilectissimi ad Leuiticum ordinem, cogitate magnoperè ad quantum gradum Ecclesiæ ascenditis: diaconum enim oportet ministrare ad altare, baptizare, prædicare, &c.* Ergo ratione proprij gradus spectat ad Diaconum munus baptizandi. Quartò obstat Concil. Aurelian. 1. celebratum anno 511. *can.* 12. in illis verbis: *Si Diaconus, aut Presbyter pro reatu suo se ab altaris communione sub pœnitentis communione submouerit, sic quoque si alij defuerint, & causa certæ necessitatis exoritur, poscentem baptismum liceat eis baptizare.* Ergo si diacono criminoso, & pœnitenti licet baptismum conferre, multò magis diacono innocenti. Tandem obstat canon 7. qui extat inter canones missos ad Episcopos Galliæ, vt reperitur *tom.* 1. *Concilior. Gallia, pag.* 589. & apud Andream Sausay *in Panopl. sacerd. lib.* 2. *cap* 6. *p.* 2. in hæc verba: *Diaconis baptizare extra tempus Paschæ prohibetur: porro in Pascha hoc tantum indulgetur propter affluentem multitudinem, quam solus Episcopus, vel Presbyteri baptizare non sufficiebant.*

14. Explicantur canones adducti. Sed adhuc defendenda est suprà tradita doctrina, iuxta quam in præsenti capite 8. docetur, diaconum baptizantem irregularem manere cùm illi munus baptizandi non competat; si enim sacerdotes, qui ratione proprij gradus habent potestatem in habitu baptizandi non possunt baptismum solenniter conferre, nisi sint parochi, aut de parochi licentia, vt suprà probaui: Ergo minùs id poterunt diaconi, qui ex vi suæ ordinationis idonei non sunt, vt in pastores eligantur. Nec contrarium probant argumenta suprà expensa. Non primum, nam licèt verum sit, primis Ecclesiæ temporibus diaconos Eucharistiam fidelibus licitè ministrasse, id tamen non vi propriæ ordinationis, sed ex delegatione Episcoporum, & parochorum illis absentibus faciebant, & tempore procedente hæc facultas illis abrogata fuit, licèt diutiùs dum in vsu erat communio sub vtraque specie, retinerent potestatem ministrandi Eucharistiam sub specie sanguinis: qui cùm in calice ministraretur, necesse non erat vt à diacono immediatè manibus tangeretur, vt procedebat in corpore Christi Domini, vt docuit Azor *tom.* 1. *moral. lib.* 10. *cap* 23. Nec secunda difficultas obstat, non enim vnquam in Ecclesia diaconi potuerunt pœnitentiæ sacramentum administrare, sed tantùm eos, qui pœnitentiæ solennis gradus expleuerant, ex delegatione Episcopi reconciliare, vt probat Mendoza *lib.* 2. *Concil. Illiber. cap* 65. Albaspineus *lib.* 2. *obseru. cap.* 27. quæ non erat absolutio sacramentalis, & sic à diacono dari poterat, vt probaui *in d. cap.* 2. *de furtis.* Nec obstat auctoritas libri Pontificalis, nam accipiendus est B. Gregorius de potestate diaconi baptizandi ex commissione, & delegatione Episcopi, iuxta textum *in cap. diaconos,* 93. *dist.* non tamen vt virtute proprij gradus possint solenniter baptizare. Ita auctoritatem illam exposuit Sotus *in* 4. *dist.* 4. *q. vnic. art.* 1. quem sequitur Vasquez *d.* 3. *p. in* 3. *p. disp.* 147. *cap.* 4. *n.* 22. & rectè ex relatis Pontificalis verbis infert Sotus, deduci diaconos ex vi suæ ordinationis aliquid amplius habere, quàm laïcos, siquidem non solùm tempore necessitatis, verùm extra illud virtute delegationis possunt illi baptismum conferre. Nec obstat Concil. Aurelian. loquuntur enim Patres in casu, quo adest necessitas; tunc enim licèt diaconis, sicut aliis inferio

inferiotibos Ecclesiæ miuistris baptismum propria authoritate conferre absque vlla delegatione. Nec tandem canon Ecclesiæ Gallicanæ aduersatur, nam procedit cùm diaconi ex delegatione Episcopi baptismum conferunt, ita vt in subsidium, cùm deficiunt Episcopus, & parochus, ex eorum delegatione diaconi baptismum administrare possint: exceptio autem eo casu, non possunt solenniter baptizare; vnde post relata verba illius canonis statim ea sequuntur: *Sed quod semel fortè contingit vsurpare, per necessitatem dicuntur excusari; nec postea in secunda commissum manet impunè*, vt docuit Sausay *d. lib. 5. cap. 5.*

15. INTELLIGITVR CAN. 77. CONCIL. ILLIBER.

Sed adhuc suprà traditis obstat difficilis, nec vulgaris textus in canone 77. Concilij Ilibet. in illis verbis: *Si quis diaconus regens plebem sine Episcopo, vel Presbytero aliquos baptizauerit, Episcopus per benedictionem eos perficere debebit: quod si antè de sæculo recesserint, sub fide qua quis crediderit, poterit esse iustus.* Ex quibus expressè constat: diaconum absque Episcopo, vel Presbytero posse baptismum conferre. Ergo quia diaconi ratione proprij gradus sunt ministri ordinarij huius sacramenti. Etiam difficilis est canon ille, dum in eo docetur, baptismum à diacono collatum esse perficiendum ab Episcopo, & ita baptizatum antea decedentem saluari posse virtute fidei quam habuit. Ergo non ratione sacramenti, & per consequens baptismus à diacono collatus inualidus fuit. Pro cuius canonis vera expositione sciendum est, diaconos primis Ecclesiæ temporibus, non solùm præpositos fuisse curæ alendorum pauperum. D. Gregorius *lib 9. epist. 24.* verùm & ordinatos fuisse, vt legerent in Ecclesia Euangelium, prædicarent, & altari ministrarent. D. Gregor. *lib. 4. epist. 44.* ibi: *In diaconatus ordine constituti modulationi vocis non inseruiant, quod ad prædicationis officium, eleemosynarumque studium vacare cogebat.* Qui non solùm postmodùm parem cum Presbyteris vsurparunt auctoritatem, verùm illis, immò & Episcopis anteferri intendebant, *cap. diaconos, cap peruenit, cap. nonnulli,* 93. *dist.* adeo vt Episcopos contemnentes altaria sibi erigerent, & populum priuatim regerent, *d. c. diaconos.* Synodus Antiochen. *can. 5.* referunt & probant Claudius Espenceus *ad epist. D. Pauli, lib. 1. digress. cap. 5.* Pamelius *in notis ad D. Cyprianum, epist. 65.* Zerda *in aduers. cap. 94.* Ambian. *ad Tertul. de fuga, cap. 11. obseru. 2.* Citonius *ad tit. de officio Archid.* quam audaciam vt retunderent, refrenarentque Ecclesiæ Patres, diuersis in Conciliis varia statuerunt, vt constat ex integra 93. distinctione, & ex variis canonibus congestis ab Antonio Aug. *in epit. iur. lib. 7. tit. 2. & 8.* & *lib. 6. tit. 24* Vnde Patres Hispani in dicto canone 77. statuerunt, quod si diaconus regeret populum, & sine commissione Episcopi, aut Presbyteri ibi aliquos baptizauerit, Episcopus eos perficiat per sacramentum confirmationis; nam hoc sacramentum dicitur perfectio christianitatis, *cap. v. de consecr. dist. 5.* & quia olim confirmatio statim administrabatur, nec separari debebat baptismus à confirmatione, nisi morte quis fuisset præuentus, Melchiades Pontifex *epist. 2. ad Episcopos Hispan.* vbi de his sacramentis ita ait: *Sed ita coniuncta sunt hæc duo sacramenta, vt ab inuicem, nisi morte præueniente, nullatenus possent segregari:* hæsitabatur, an ita à diacono baptizatus, si sine Confirmatione decessisset, saluaretur. Et respondent Patres, sub fide, idest per fidem, quam in baptismo adeptus fuerat, iustum esse, idest saluari; vnde deducitur, baptismum à diacono collatum, licèt non ritè, validum fuisse: non tamen asserunt Patres, licitè collatum fuisse à diacono populum regente. Alia adduxi pro ipsius canonis interpretatione in eius notis.

CAPVT II.

Vrbanus III. [a] *Legionensi Episcopo.*

EX litteris tuæ Fraternitatis nobis innotuit, quod I. diaconus præsentium lator volens ante [b] tempus in Presbyterum ordinari, asseruit se propter ordinationem tuam gradum sacerdotalem adeptum; & cùm non imposuisses ei [c] manum, Missarum celebrationem vsurpauit; postmodùm verò Domino inspirante rediit ad seipsum; & proprium recognoscens excessum, in tanto sibi periculo consilium humiliter postulauit. Quia igitur super hoc tua nos duxit fraternitas consulendos, literis præsentibus respondemus, quod ad sacerdotis officium non poterit promoueri: à diaconatu quoque biennio, aut triennio pro tua maneat prouisione [d] suspensus. De beneficio autem misericorditer agatur, ne sustentatione priuatus, ad sæculi negotium reuertatur: vt autem securius ei possis hanc misericordiam facere, de agenda imposita pœnitentia diligenter circa eum curam non desinas exhibere. Salubrius autem sibi absque dubio prouidebit, si ad regularem vitam se duxerit transferendum.

NOTÆ.

a *LEgionensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* & post Concil. Lateran. *p. 50. cap. 62.* De Legionensi diœcesi nonnulla notaui *in cap. 6. de in integr. restit.*

b *Ante tempus*] Idest ante ætatem ad Presbyteratum necessariam, de qua egi *in c. vel non est, de ætate & qualit.* vel antequàm tempus interstitiorum esset adimpletum, de quo egi *in c. 15. de tempor. ordin.*

c *Manum.*] Quæ imponitur Presbyteris; nam diaconis non imponuntur manus: quare in præsenti agitur de manus impositione Presbyteri, vt probaui *in cap. 1. de sacramentis non iterandis.*

d *Suspensus.*] Vnde cognoscitur, irregularitatem hanc, quæ incurritur ex celebratione, seu administratione in gradu non suscepto, esse partialem quoad ordines superiores, non verò quoad ordines iam susceptos, vt docuerunt Suarez *de censur. disput. 42. sect. 4. num. 2.* Gibalin. *vbi suprà.*

COM

COMMENTARIVM.

2. Valdenses, Vvicleffus, & Luterus, quorum errores suscitauit Salmasius, existimarunt omnes laicos sacerdotes esse, ac proinde & consecrare Eucharistiam, ac diuina officia celebrare omnes posse, vt referunt eos refellentes Bellarminus *tom. 2. contro. lib. 4. de Eucharistia*, *cap.* 16. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput.* 8. §. 3. P. Petauius *de Ecclesiastica Hierarch. lib. 3. per totum.* Sed contrarium catholicum dogma est, videlicet tantùm sacerdotes posse validè Missæ sacrificium offerre, & corpus Domini conficere: quod ex Patribus docuerunt Clemens *lib. 2. constit.* Augustinus *q.* 46. *veteris Testamenti*, Epiphan. *heresi* 79. Chrysostomus *homil.* 51. *in Matthæum*, Basilius *lib. 2. de baptismo*, Athanasius *in apolog. contra Arrianum*, Dionysius *de Ecclesiast. Hierarch.* per plura capita, & probatur tum auctoritatibus vtriusque Testamenti, tum ratione. Veteris Testamenti auctoritate probatur ex libro 2. *Paralip. cap.* 26. vbi Ozias Rex leprâ percussus est à Deo, eo quod cùm non esset sacerdos, incensum adolere præsumeret, & propter eandem rationem reprehensus dicitur Saul à Samuele *lib. 1. Regum, cap.* 3. quia cùm non esset ex tribu Leui, sacrificium offerre ausus fuit. Etiam probatur ex testimoniis noui Testamenti, *ex cap.* 22. *Lucæ*, vbi Christus Dominus solis Apostolis, & eorum successoribus dedit hanc consecrandi potestatem illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem.* Ergo soli sacerdotes possunt offerre Missæ sacrificium. Quæ Catholica doctrina definita reperitur in Concil. Nicæno & Arelat. 1. *can.* 10. Florent. *in decreto de vnion. Armen.* Trid. *sess.* 22. *cap.* 1. & probatur ea ratione, nam si in lege veteri ordinabantur sacerdotes ad sacrificia offerenda, quæ præfigurabant verum sacrificium legis gratiæ, multò magis in lege noua debent esse alij proprij, & peculiares ministri huius sacrificij. Deinde quia sacrificium, & sacerdus sunt correlatiua: sed Christus Dominus in lege gratiæ instituit nouum sacrificium: igitur & proprium, & peculiare ministrum instituere debuit. Latiùs prosequuntur Bellarminus *vbi suprà.* Vazquez 3 *part. in* 3. *part. disput.* 226. *cap.* 1. Suarez in eandem partem *disput.* 77. Zerda *in relect. de sacerdotio Christi, lib. 1. cap.* 1. §. *hæc sunt:* fusè Sausay *in Panopl. sacerd.* & scribentes de Eucharistia, & sacrificio Missæ. Vnde alij quàm presbyteri nequeunt Missæ sacrificium offerre. Concil. Nicæn. *can.* 18. ibi: *Peruenit ad sanctam Synodum, quod in nonnullis locis, & ciuitatibus diaconi dant presbyteris Eucharistiam, quod nec canon, nec consuetudo tradit, vt qui offerendi potestatem non habent, iis, qui offerunt, dent corpus Christi.* Et *can.* 3. *Apost.* Vnde grauiter peccant qui se ingerunt huic, & aliis ministeriis sacerdotum, dum ordinati non sunt. Sanct. Dionysius *de Ecclesiast. Hierarch.* ibi: *At mihi quidem videtur audax, & temerarius, si quis ea sumat, quæ propria sunt sacerdotum, nec metu, ac pudore à diuinorum tractatione præter caputum, ac mentem deterretur.* Vnde variis pœnis punitur. Gregorius III. in suo pœnitentiali, *cap.* 10. inter quas ea non leuis est, vt maneat irregularis. Probant Petrus Gregor. *lib. 1. partit. tit.* 13. *cap.* 7. & *lib. 4. tit. 4. cap.* 2. Gibalin. *de irregul. cap.* 5. *2. part.* Vt autem clericus fiat irregularis ex rerendo gradum ordinis, quem non habet, opus est vt ministerium externum fiat seriò, non autem fictè, ac simulatè: quod si intentio sit vera exequendi externam actionem, contrahitur irregularitas, tametsi non sit intentio conficiendi sacramentum; nec enim potest deesse intentio seria conficiendi sacramentum in eo, qui cognoscit se carere potestate. Suarez *de censur. disput.* 42. *sect.* 4. *num.* 17. Marchinus *de ordine part.* 6. *cap.* 4. *num.* 6. Amplius celebrantes sacrificium Missæ, cùm non sint in presbyteros ordinati, vel audientes confessionem sacramentaliter, puniuntur ab Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, ex bullis Gregorij XIII. Clement. VIII. & Vrbani VIII. quarum meminerunt Maiolus *de irregul. lib. 4. c.* 11. Hieronymus Garcia *tom. 2. polit. regul. tract.* 10. *difficul.* 4. *dub.* 4. §. 5. Diana *part.* 4. *tract.* 7. *resol.* 12. Thomas Delbene *part.* 2. *de officio Inquisit. dub.* 210. Et licèt in Italia similes celebrantes tradantur brachio sæculari puniendi; tamen in Tribunalibus Hispaniæ mitiùs puniuntur: nam si clerici laici sunt, abiurant de leui, publicè in Ecclesia fustibus cæduntur, & ad triremes damnantur: si religiosi sunt, abiurant de leui priuatim, & ad triremes mittuntur, nisi apti non sint ad seruiendum in eis, quia tunc detruduntur in aliquo monasterio sui Ordinis ad pœnitentiam peragendam, denegatâ facultate in perpetuum ascendendi ad maiores ordines. Videndi sunt Farinacius *de heresi quæst.* 193. *num.* 39. Sanctarellus *eod. tract. quæst.* 42. Barbosa *de potest. Episcopi, alleg.* 110. *num.* 19. Scortia *in select. Pontif. constit. epit.* 162. *theorem.* 402. Castropalao *p. 1. oper. mor. tract. 4. punct.* 16. *disput.* 8 § 9. Carena *de officio Inquisit. part.* 2. *tit.* 11. *per tot.*

3. Sed antequam hinc abeamus, exponendus est difficilis canon 2. Concilij Ancyrani, relatus *in cap. presbyteros* 32. *dist.* 50. in illis verbis: *Diaconos similiter, qui sacrificarunt, postea autem reluctati sunt, illum quidem honorem habere oportet, ipsos autem ab omni sacerdotali ministerio cessare, ita vt panem vel calicem offerant, vel prædicent.* Ex quibus expressè deducitur, diaconos munia sacerdotalia obire posse; & quod præcipuum est, panem & calicem offerre. Pro cuius canonis expositione sciendum est, in eius latina versione vulgari duplex mendum adesse; nam pro illis verbis, *sacerdotali ministerio*, vertendum est *à sacro ministerio*, ἱερὰ enim λειτουργίας, munus non tantum sacerdotale, aut presbyterale significat, sed sacrum quodlibet officium, quod à sacris ministris, seu maiorum ordinum clericis peragitur. Præterea loco verbi *offerendi*, legendum est *deferendi*; siquidem proprium munus diaconorum est calicem, & patenam deferre, *cap. clericos*, 21. *dist. cap. diaconi*, 93. *dist.* & diaconi non possunt panem, vel vinum offerre, imò si illud ausi sint facere, sacris canonibus in eos est animaduersum. Concil. Arelat. 1. *can.* 13. Laodic. *can.* 25. Agathense *can* 43. Aquisgran. *can.* 78. ibi: *Quod non oportet subdiaconos panem dare, vel calicem benedicere*; vbi reponendum est, *diaconos.* Quamquam enim id officium exercere subdiaconis non liceat, ad eos tamen hæc prohibitio non spectat, cùm eam temerasse nunquam commemorentur. Deinde desumitur hic canon ex Concilij Laodic. canone citato, qui de diaconis loquitur, vt notauit Morinus *lib. 2. exercit. cap.* 12. Sensus ergo dicti canonis secundi est, diaconos qui sacrificarunt, honorem quidem gradus retinere, sed ab omni sacro ministerio cessare, nec panem, vel calicem ad altare deferre posse.

EXPONITVR CAP. PRÆSBYTEROS 50. DIST.

TITVLVS XXIX.

De clerico per saltum promoto.

CAPVT I.

Idem [a] *Olomicensi Episcopo.*

Væ nobis literæ præsentatæ continebant, quod sicut ex relatione quorundam bonorum virorum receperas, P. presbyter lator præsentium, diaconatus ordine prætermisso, se fecit ad sacerdotij ordinem promoueri. Cúmque super hoc ab ipso quæsiisses diligentiùs veritatem, ipse tibi secretò humiliter est [b] confessus, se pro certo nescire, si res taliter se haberet; sed ex quo hoc boni viri asserebant, inter quos fuerat conuersatus, credebat assertioni eorum, eo quod ipso tempore, quo ordines inferiores susceperat, infra annos [c] discretionis fuerat constitutus. Tu verò ipsum ad Ap.Sed. transmittens, à nobis humiliter supplicasti, vt cum eo misericorditer agere dignaremur. Nos igitur eius miseriæ condolentes, f.t. per A.f.m. quatenus condignam pœnitentiam pro huiusmodi negligentia iniungas eidem, & eâ peractâ, quia non intelligitur iteratum, quod factum esse nescitur, ipsum in [d] diaconum ordinare procures, & sic de misericordia eundem ministrare permittas in ordine sacerdotis.

NOTÆ.

a OLomicensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.vnic.* in hac verò sexta legitur *Bononiensi*, & Glossa marginalis emendat *Coloniensi*: sed cùm præsens epistola non reperiatur inter editas à Sirleto, & Bosqueto, non possumus veram inscriptionem restituere. De Bononiensi diœcesi egi *in cap.17.de foro compet.*

b *Confessus.*] Non sacramentaliter, aut si in foro pœnitentiæ licentia data sit ipsi Episcopo consulendi Romanum Pontificem, iuxta tradita *in cap.2.de offic. ordin.*

c *Annos discretionis.*] Quænam dicatur ætas discretionis, exposui *in cap.1.de delict. puer.*

d *Diaconum.*] Sed quare non repetuntur alij
I. gradus minores, cùm intra discretionis annos recepti fuissent; & similiter gradus subdiaconatus, qui omissus fuit? Andreas Sausay *in Panopl. cleric. lib.6.cap.5. part.1.§.2.* existimauit, minores gradus infanti collatos iterandos esse, quia sine effectu collati fuerunt; & ita ait Sausay Innocentium III. tantùm referre Episcopi consultationem, non quòd ritè, & validè collatos arbitraretur; sed quòd absolutè non requiritur in eo qui iam sacerdos erat, huiusmodi graduum iteratio: diaconatum autem suppleri iussisse, quia tenaciùs longè hæret presbyteratui diaconatus, quàm subdiaconatus; & quatuor minores ordines, vt infrà dicemus: vnde concludit Sausay, Innocentium III. iubendo gradum diaconatus suppleri, nullâ factâ mentione minorum ordinum, non ideo supposuisse quatuor minores gradus susceptos infra annos discretionis validè collatos fuisse. Sed veriùs credo, Innocentium III. non iussisse ordines minores suppleri, quia etsi infanti conferantur, validè recipiuntur, nec egent iteratione, vt Hallierius, & Gamacheus relati ab ipso probant; nec ordinem subdiaconatus iterari iussisse Pontificem, quia iam illum susceperat, vt apparet ex ipsa consultatione; siquidem Episcopus tantùm proposuit Innocentio, omisso diaconatus gradu in presbyterum subditum suum fuisse ordinatum; aliàs si omisisset etiam subdiaconatum, id exprimeret: vnde supponitur, eum tantùm diaconatus gradum omisisse. Quare Innocentius illum tantùm gradum suppleri iussit.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur 2.
assertio: *Ordinatus per saltum suspenditur, & gradus omissus illi conferendus est.* Probant eam textus *in cap.final.51. dist.cap.solicitudo, 52. dist.cap.si officia, & per tot.59. dist. cap.1. & per totam 60. dist. cap.3.77. dist.cap.6.83. dist.* Synodus Romana *sub Syluestro, can.5.* ibi: *Syluester præsente Synodo constituit, vt nullus ex laica persona ab honore acolyti ad Episcopatum subleuaretur, nisi priùs fuisset lector diebus 30. deinde vna die exorcista, postea caperet onus acolyti, & faceret in eodem ordine annos 10. vt acciperet onus subdiaconi; & in subdiaconatu esset annos quinque, deinde ad diaconatus honorem pertingeret fixus, donec rogantibus 30. presbyteris examen, vt esset Diaconus Cardinalis.* Synodus 8. *can.17.* Damasus *in vita Caij*, ibi: *Caius constituit, vt omnes ordines in Ecclesia sic ascenderent. Si quis Episcopus fieri meretur, vt esset Hostiarius, Lector, Exorcista, Acolytus, deinde Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, exinde Episcopus ordinaretur.* Constitutio ipsa Caij extat in epistola ipsius ad Felicem. Synodus Roman.2.sub Syluestro, in epilogo, ibi: *Vt si quis desideraret in Ecclesia militare, aut proficere, esset priùs hostiarius, deinde lector, & postea exorcista, per tempora, quæ Episcopus constituerit; deinde acolytus annis quinque, subdiaconus quinque annis, custos martyrum annis quinque, Diaconus annis quinque, Presbyter annis tribus.* Concil. Sardicense *can.* 10. vbi statuitur, in vnoquoque gradu probatum, ad Episcopatus fastigium ascendere. Brachar. 1. *can.38.* ibi: *Ex laico ad gradum sacerdotij nemo veniat, nisi priùs anno integro in officio lectorum, vel diaconatus disciplinam ecclesiasticam discat, & sic per singulos*

CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

ſingulos gradus eruditus ad ſacerdotium veniat. Synodos Sueſſionenſis in accuſatione Hincmari, *act.6.* in fine: *Qui ſaltu ſine gradu Diaconi ad ſacerdotium proſiluit, in degradationem debitam reſilire debet.* Cœleſtinus *in epiſt. ad Epiſcopos Galliæ, cap. 3.* Symmachus *P. fratri Caſariæ, cap. 2.* Leo Pont. *epiſt. 65. ad Africanos Epiſcopos,* Turonenſis *lib. 6. cap. 15. Habemus ſcriptum in canonibus, fili, non poſſe quemquam ad Epiſcopatum accedere, niſi prius eccleſiaſticos gradus regulariter ſortiatur.* Et *l. 28. tit. 6. p. 1.* Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti, & de poteſt. Epiſcopi 2. part. alleg. 16. & alleg. 47. & de iure eccleſ. lib. 2. cap. 33. num. 88.* Hallierius *de ſacris elect. 2. part. ſect. 1. art. 2. & de hierarch. iuriſd. fol. 253.* Cotninus *lib. 4. aphoriſm. cap. 37.* Creſol. *lib 2. myſtag. cap. 12.* Gibalinus *de irregul. cap. 5. dub. 6.* Altamir. *ad leg. 3. Cod. de filiis offic. cap. 10.* P. Gregorius *lib. 4. partit. tit. 4. cap. 2.* Petrus Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 4. cap. 20.* Boſquetus *ad Innoc. III. lib. 1. regeſtr. 13. epiſt. 192.* Sauarus ad Sidonium *lib. 3. epiſt. 25.* Langleus *lib. 7. ſemeſtr. cap. 1.* Solorzanus *de iurib. honor. num. 53.* Vighel. *in method. iuris can. fol. 249.* Suarez *de cenſur. diſp. 31. ſect. 1. num. 47.* Acuña *in c. vnic. 52. diſt.* Claud. Eſpenceus *lib. 1. digreſ. cap. 16.* Petrus Faber *lib. 3. agoniſt. cap. 18.* Ant. Auguſtin. *in epit. lib. 7. tit. 4.* Meril. *lib. 2. obſ. cap. 6.* Fileſacus *in cap. 1. §. 3. de offic. ordin.* Diana *part. 5. tract. 10. reſol. 27.* Hieron. Garcia *in ſumma, tract. 1. dub. 13. difficult. 1. punct. 4.* Balſam. *in can. 89. Synod. Carthag.* Dattis *in 52. diſt.* Alteſſerra *in præſenti.*

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc aſſertio difficilis redditur auctoritatibus, exemplis, & rationibus. Auctoritatibus Concilij Brachar. ſuprà relati, & Zoſimi relati *in cap. ſi officia, 59. diſt.* vbi à lectoris gradu eccleſiaſtica militia auſpicatur: & Gelaſius Papa *in epiſt. ad Epiſcop. Lucaniæ, c. 3.* continuò aliquem lectorem legitimè ordinari, tum acolythum, poſteà ſubdiaconum, Diaconum, & Presbyterum ſcribit. Igitur quia non gradatim per omnes eccleſiaſticos gradus neceſſariò eſt ad ſacerdotium perueniendum. Exemplis etiam id facilè probatur; ſiquidem D. Cyprianus *epiſt. 33.* ait: *Placuit vt ab officio lectoris incipiat.* Et epiſtola ſequenti fatetur, ſe Celorinum primò ad Lectoratus gradum promouiſſe. Et epiſtola 34. ait, Optatum à ſe ex Lectore Hippodiaconum ordinaſſe. D. Martinus primùm exorciſta à ſancto Hilario Pictauienſi creatus, ex eo grado ſacerdotium attigiſſe refert Seuerus in eius vita. D. Chryſoſtomus à Lectoratu, quem à Zenone receperat, ad Diaconatum promotus, deinde presbyter, poſtea Epiſcopus conſecratus fuit. Similiter Eutychius Patriarcha CP. ex Lectore Diaconus, ex Diacono Sacerdos, tandem Epiſcopus conſecratus fuit, teſte Metaphraſte *in eius vita, die ſexta Aprilis.* De Ioanne Cabilonenſi Epiſcopo refert Sidonius *lib. 4. epiſt. 25.* Lectorem hunc primùm, ſic miniſtrum altaris (id eſt Diaconum) proceſſu temporis Archidiaconum, poſtea ſecundi ordinis ſacerdotem, ſeu presbyterum creatum, antequam ad Epiſcopalem Sedem vocaretur. De ſancto Felice refert Paulinus natali 4. eum primis in annis Lectorem, exinde exorciſtam, tum ſacerdotem fuiſſe, ibi:

Inde gradum cepit, cui munus voce fideli
Adiurare malos, & ſacris vellere verbis.
Quod quia perſpicuâ meriti virtute regebat,
Iure ſacerdotis veneranda inſignia nactus, &c.

Alia exempla refert Hallierius *dict. art. 1. § 2.* Rationibus etiam impugnatur præſens aſſertio; nam videtur quædam ludificatio, ſi ordines inferiores conferantur iis, qui ad maiora officia deſtinantur, & ordines ſuperiores mox ſunt ſuſcepturi: v. g. ſi acolyto mox ordinando, cui acolyti officium in Eccleſia imponendum ſit, hoſtiarij, lectoris, exorciſtæ ordines conferantur: quorum munia nunquam obiturus ſit. An non hoc eſt, vt ait Duarenus *lib. 1. de ſacris Eccleſiæ, cap. 16.* dicis tantum causâ ordines inferiores accipere? quod præcipuè procedit in præſenti caſo, cùm quis etiam in presbyterum ordinatur; nam ad quid ſuppleri debet gradus Diaconi omiſſus, cùm conſequuto fine, iuxta Philoſophum fruſtra agatur de medio.

4. DE ORDINATIONE GRADATIM FACIENDA. Quà dubitandi ratione non obſtante, vera eſt præſens aſſertio, pro cuius expoſitione ſciendum eſt, quod licèt gradus omnes, tam maiores, quàm minores, tendant ad ſacramentum Ordinis à Chriſto Domino inſtitutum; tamen primis Eccleſiæ ſæculis, qui in presbyterum ordinandus erat, non ſemper priùs minoribus gradibus initiabatur, vt expreſſit D. Thomas *in ſupplement. quæſt. 35. art. 5. in corpore,* ibi: *Quod etiam in primitiua Eccleſia aliqui ordinabantur in presbyteres, qui priùs inferiores ordines non ſuſceperunt; & tamen poterant omnia, quæ inferiores ordines poſſunt, quia inferior poteſtas comprehenditur in ſuperiore virtute, ſicut ſenſus in intellectu, Ducatus in Regno.* Sed poſtea per conſtitutionem Eccleſiæ determinatum eſt, quod ad maiores ſe non ingerat, qui priùs in minoribus non ſe humiliauerit; forſan quia cùm olim ordinationes nullæ otioſæ forent, nec ordines inutiles, ideo ſi quæ ſine functione, ſine munere peragerentur, inutiles credebantur: itaque moris erat tunc gradus illos omittere, quorum functiones ordinandi minimè obirent; vel quia eo tempore conſuetum non erat illos gradus recipere, quos non erat neceſſarium exercere: ſed quiſnam fuiſſet, qui priùs conſtituit, vt nemo per ſaltum promoueretur, id eſt omiſſis inferioribus gradibus ad ſuperiores aſcenderet, hæſitatur? Baronius *anno 296. num. 2.* Caium huius inſtituti auctorem admittit, quoties de promouendo aliquem in Epiſcopum agebatur. Ciromius *ad hunc titulum,* Caium accipit primum huius inſtituti auctorem; & meritò, iuxta Damaſum ſuprà relatum, & Synodum Nicænam *can. 2.* textus *in cap. 1. & ſeqq. 48. diſt.* vbi repetita eſt hæc Caij lex: in canone enim 80. Apoſt. tantùm prohibitum fuerat repentè neophytum in Epiſcopum ordinari, vel ſacerdotem: vnde deducitur id, quod in neophytis prohibebatur, in aliis fuiſſe permiſſum, nullà ſerie ordinum minorum inſpectâ, donec Caius ſuâ conſtitutione ſtatuit, gradatim per minores ordines ad maiores eſſe perueniendum. A quo tempore ſubordinationem ordinum fuiſſe obſeruatam, & promotiones per ſaltum prohibitas, conſtat ex Synodo Romana, & aliis Conciliis ſuprà expenſis, & ex Tertulliano *de fuga,* ibi: *Hoc ſentire, & facere omnem ſeruum Dei oportet, etiam minoris loci, vt maioris fieri poſſit, ſi quidem gradum ex perſecutionis tolerantia aſcenderet.* Ex ſancto Hieronymo *epiſt. 1. ad Heliodorum, de Nepotiane presbytero,* ait: *Fit clericus, & per ſolitos gradus Presbyter ordinatur.* Variis exemplis probat Hallierius *de ſacris elect. dict. art. 2. num 5.*

5. TRADITVR DECIDENDI RATIO. Magnaque cum ratione huiuſmodi ordinationes per ſaltum prohibitæ ab Eccleſia fuerunt; nam ordo, qui ſeruatur in hominibus, vt in cœleſti hierarchia proueh antur, idem vtique ſeruandus videtur, vt in eccleſiaſtica proficiant: docent B. Clemens *lib. 6. ſtromatum, pag. 667.* his verbis: *Nam hic quoque progreſſiones Epiſcoporum, Presbyterorum, Diaconorum ſunt, vt arbitror, imitationes*

gloriæ angelicæ, & illius œconomiæ, ac dispensationis. Cui consentiunt Damasus *in epist. ad Vrbanum*, Gregorius *lib.4. indict.*13.*epist.*52. Bernardus *lib.*3. *de consider. ad Eugenium.* Hoc autem ordine ad cœlestem hierarchiam homines transferuntur, vt priùs inferiores ordines attingere debeant quàm superiores, vt probat Hallierius *dict. sect.*1. §.7. Igitur similiter vt quis in ecclesiastica hierarchia, & sacro clericorum ordine proficere possit, consentaneum est, vt inferiores ordines priùs decurrat, quàm ad superiores peruenire possit; nam leges ciuiles, naturâ duce, quæ solenni decursu à minimis semper incipit, & pedetentim progreditur, statuerunt vt gradatim ad dignitates perueniretur, *l. vt gradatim* 11. *l. honor* 14. §. *gerendorum, ff. de muner. & honor. l.*2. *Cod. quemadmodum ciuil. munera, l. qua vtiliter* 47. *in princip. ff. de negot. gest. l. nam & Imperator* 41. ibi: *Vt ad processus viri vxor ei donare possit; ff. de donat. inter, l. nemini* 3. *Cod. de Consul. lib.*12. *l.*1. *Cod. vt omnes iudices, l.*1. *Cod. de diuers. offic. l. final. Cod. de tyronibus, l. vnicuique, Cod. de proxim. sacr. scrin. l. vlt. vers. Illud, Cod. de primicer. lib.*12. *l.*2. *Cod. de officio Magistr. eod. lib. l.*13. *in fine, tit.*21. *part.*2. *l.*17. *tit.*18. *l.*6. *tit.*22. *ead. part.* Quare Romani non solùm in militia castrensi hunc ordinem seruabant, Lipsius *de militia Romana lib.*2.*dialog.*8. *l. contra* 14. *Cod. de re milit. lib.*12. Pancirola *in notitia Orient. cap.*33. & 36. Rosinus *lib.*10. *antiquit. cap.*7. verùm & in togata, nam Patricij, & plebei nobiles post exacta stipendia militaria, viam sibi parabant ad Rempublicam gubernandam. Primò petebant Quæsturam, primordium honorum exinde dictam ab Vlpiano *in l.*1. *de offic. Quæst.* triennio elapso Ædilitatem, biennio Præturam, eadem quoque intercapedine Consulatum: sequebantur Censora, & Patricistus. Titus Liuius *lib.*32. ibi: *Iam Ædilitatem, Præturamque fastidiari, nec per honorum gradus documentum sui dantes nobiles homines tendere ad Consulatum, sed transcendendo media, summa imis continuare.* Plinius *in panegyr.* ibi: *Nihil magis prodesse candidato ad sequentes honores, quàm peractos optimè Magistratus. Magistratus Magistratu, honore honor petitur.* Quare Cassiodorus *lib.*1. *epist.*3. inter alias laudes refert, dum Patricius reperiretur, quod non fragili felicitate prouectus fortunæ lodo, ad apicem fascium repentinis successibus euolauit. *Sed vt crescere virtute solent, ad fastigium præsonij conscendit gradibus dignitatum.* Et Aristot. *lib.*3. *de repub. cap.*8. ait: In hoc ordine seruando Reipublicæ conseruationem consistere, ibi: *Omnis conseruandæ Reipublicæ ratio est neminem ornare, sed exiguos potiùs, & diuturnos honores tribuere, quàm celeriter magnos. Hi enim talibus deteriores fiunt, vt ferre secundam fortunam non possint.* Latè illustrant Chassaneus *in catal. gloriæ mundi*, 1. *part. consider.*9. & *part.*9. *consider.*15. & 33. Petrus Gregorius *lib.*47. *syntagmatum, cap.*15. Botel. *lib.*1. *de magistr. cap.*16. Alfaro *de offic. Fiscal. gloss.*5. *per tot.* Marquez *in gubernat. Christ. lib.*2. *cap.*3. Scipio Almiratus *in dissert. polit. lib.*3. *discept.*13. Besoldus *dissert. de magistr. cap.*1. *num.*1. Solorzanus *de iuribus honorariis, ex num.*54. Altamiranus *in l.*3. *Cod. de offic. fiscal. cap.*10. Merill. *lib.*2. *obs. cap.*6. Gratianus *tom.*1. *discept. cap.*154. fusè Langlæus *lib.*7. *semestr. cap.*1. *per tot.* Rectè ergo in præsenti textu, & aliis suprà citatis statuitur, gradatim esse perueniendum ad ordines sacros, aliàs clericum per saltum promotum suspensionem incurrere. Iam enim à primis Ecclesiæ sæculis nemo ad dignitates maiores promouebatur, nisi priùs minoribus functus esset; itaque laicus repente, & mediis neglectis non eligebatur Episcopus. Concil. Sardic. *can.*10. D. Cypr. *epist.*52. ad Antonianum: *Non iste ad Episcopatum peruenit, sed per omnia ecclesiastica officia promotus, & in diuinis administrationibus Dominum sæpe promeritus, ad sacerdotij sublime fastigium cunctis Religionis gradibus ascendit.* D. Hier. *in epist. ad Nepot. Fit clericus, & per solitos gradus Presbyter ordinatur.* Eleganter S. Greg. Naz. *orat.*1. & fusè *in orat.*20. Idemque in laudem Anastasij: *Cunctisque Ecclesiasticorum graduum muneribus deinceps perfunctus, vt quæ media sunt, resecem, præficitur.* Zosimus *epist.*9. Vigil. Papa *epist.* 4. Itaque Gosfridus Abbas Gofrido Catnotensi Episcopo obiicit, quod ante sacros ordines Episcopus electus sit, *lib.*2. *epist.*27. Idemque exprobrat Raynald. Andegan. *lib.* 3. *epist.*2. *Omnes postmodum ordines, sed sine ordine, quia in octo diebus, & non certis temporibus accepistis, propter Episcopatus ambitionem.* Sed hæc non ita semper rigidè obseruata legimus; nam ex Diaconis etiam assumebantur Episcopi. Krantz. *lib.*7. *hist. Brem. Vidimus electum vestrum, placet persona, placet scientia, placet eloquentia, placent etiam quantum nouimus mores. Verum modus electionis displicet, præsertim quia est infra sacros ordines, non dico subdiaconatum, sed acolytatum electio.* Nicol. I. *epist.*6. Interdum etiam ex causa, & dispensatione summi Pontificis gradatim non ascenditur, vt refert Author historiæ PP. Rom. qui in Gallia sederunt, in Clemente VI. *Facta autem huiusmodi ordinatione religiosus effectus est, & habitum Prædicatorum assumpsit. Dictus verò Papa demum ipso instante, & procurante Ioanne Rege Franciæ memorato, iam suo successore effecta, fecit Patriarcham Alexandrinum, & Ecclesiam Rhemensem sibi perpetuò commendauit, & causa ipsum honorandi magis, ne fortè à præmissis in posterum possit resilire, in propria nocte natalis Domini ipsum ad omnes sacros ordines vno contextu ordinauit.*

6. De suspensione ordinati per saltum.

Sed circa suspensionem hanc discrimen constituendum est inter ordinem ritè susceptum, ordinem per saltum receptum, ordinem prætermissum, & ordinem, quem nondum talis promotus suscepit; veluti in præsenti casu, in quo qui minores ordines ritè susceperat, prætermisso subdiaconatu diaconatum receperat, & illi adhuc deerat gradus presbyteri: & quoad gradus ritè susceptos, & gradum per saltum receptum, certum est, eum suspensionem incurrere; an verò ipso iure suspensus maneat, vel veniat suspendendus, non constat apud Interpretes. Suspendendum esse, quia ex nullo iuris testimonio talis suspensio incurritur, docuerunt Turrisecrem. *in cap. solicitudo, num.* 4. 52. *dist.* Bernard. Diaz *in praxi, cap.*24 & alij, quos referunt, & sequuntur Gibalinus *de irregul. cap.*5. *quæst.*1. Leander *eod. tract. disput.* 20. *quæst.*3. Sed contrarium, videlicet suspensum esse ipso iure, meritò docuerunt Hostiensis, & Panormit. *in præsenti.* Suarez *de censur. disput.*31. *sect.*1. *dub.*2. pluribus relatis Acuña *in dict. cap. solicitudo, num.*8. Barbosa *lib.*1. *iur. ecclesf. cap.*11. *numer.*139. Marchinus *de ordine, tract.*1. *part.*3. *cap.*7. *num.*8. Peyrin. *de Prælatur. quæst.*3. *cap.*7. *num.*13. Portel. *in respons. moral. part.*2. *cas.*101. *conclus.*1. & facilè probatur ex Concilio Tridentr. *sess.*25. *de reform.* ibi: *Cum promotis per saltum, si non ministrauerint, Episcopus ex legitima causa possit dispensare.* Prout ea verba expendit Hieronymus

Garcia

Garcia *in summa*, *tract.* 10. *difficult.* 5. *dub.* 5. *punct.* 3. Quoad gradus verò, quos adhuc non acceperat, certum est eum impeditum esse ascendere, non quia irregularitatem contraxerit ex ordinatione per saltum, quæ nulla in Iure imposita legitur, sed potiùs propter effectum suspensionis exercendi, & ministrandi in gradu suscepto, vt probarunt Suarez suprà *num.*49. Acuña *dict. cap. solicitudo*, *num.*10. Tamen quoad hanc censuram sciendum est, Episcopum in ea posse dispensare, vt prætermissum ordinem suscipiat, & vt in gradu malè suscepto ministret, & ad superiores ascendat, quamuis delictum sit publicum; dum tamen in gradu prætermisso, aut malè suscepto ministrauerit, vt expressè cauetur in Concil. Trident. *sess.*23. *de reform. cap.*14. docent Mayolos *lib.*4. *de irregul. cap.*12. *num.*2. Suarez *de censur. disput.*31. *sect.*1. *num.*51. Auila *eod. tract. p.*7. *disput.*9. *sect.*1. *dub.*3. immò etsi ministrauerit in gradu malè suscepto, aut promoto, adhuc eum eo dispensare potest, si delictum occultum fuerit, *ex cap.*14. *sess.*25. *de reformat.* Concilij Trident. Probat Acuña *vbi supra*. Barbosa *de potest. Episcopi alleg.*47. *num.*5.

7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta ex variis iuris auctoritatibus, & exemplis, in quibus docetur, & refertur, ex vno gradu inferiori, videlicet lectoratu, aut simili, ad presbyteratum plures fuisse promotos; nam duplici modo respondeti potest. Primò asserendo, consuetudinem eorum temporum fuisse, vt etsi singuli gradus ordinis vnus post alium confeterentur, illi tantùm nominarentur, ad quorum officia aliqui destinabantur, vel qui eodem die vltimo loco fuerant collati, vt hodie vsitato more loquendi, si quis vno die omnes minores recipiat eum Subdiaconatu, dicitur ea die Subdiaconus creatus, nullà mentione factà minorum ordinum. Vnde ex canonibus, exemplisque suprà relatis, tantùm deduci potest, licitum fuisse olim nonnunquam aliquos ordinari, qui in singulis minoribus ordinibus non fuissent exercitati, immò & eodem aliquando die, vel saltem paucis, ob clericorum penuriam, quosdam etiam ad Episcopale fastigium euectos fuisse; non quòd inferiores ordines non susciperent, sed quòd in iis nequaquam se exercerent. Secundò cognoscendo magnam differentiam versari inter presbyteratum cum Episcopatu collatum, & inter cæteros ordines cum presbyteratu comparatos. Etenim Episcopalis ordinatio nulla est, quam non presbyteralis præcesserit; quia presbyteralis valida est, non susceptis reliquis inferioribus gradibus; Episcopalis verò nulla est, nisi præmittatur presbyteratus. Cuius differentiæ ratio est, quia Episcopatus est summum sacerdotium, & presbyteratum essentialiter inuoluit, & nequ t esse Episcopus, qui non fuerit antea presbyter. Presbyteratus autem non est Diaconatus, nec eum essentialiter inuoluit; nec Diaconatus est Subdiaconatus, aut eum essentialiter includit, & sic de cæteris gradibus: quare potest quis esse presbyter sine inferioribus gradibus, vt probat latè Hallierius *d. sect.* 1. §. 5. vnde potuit illis temporibus iustis ex causis ille qui nunquam in minoribus gradibus erat ministratus, illis omissis in Subdiaconum, vel Diaconum ordinari; iuxta quem antiquum Ecclesiæ morẽ exaudienda sunt exempla pro dubitandi ratione adducta. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex eo, quod frustra in præsenti casu, & similibus suppleitur gradus Diaconatus omissus; nam certum est in ordinato per saltum quemlibet gradum omissum supplendum esse, quia licèt gradus superior validè susceptus sit, non tamen licitè ex defectu gradus omissi: vnde supplendum est quod fuerat prætermissum. Quod maiori ratione procedit in gradu Diaconatus omisso, qui omni tempore sacer fuit, ad hierarchiam diuina ordinatione institutus: vnde strictiùs hæret Diaconatus Presbyteratui, quàm alij gradus inferiores, vt latè probat Hallierius *dict. sect.* 1. §. 4. *per tot.* qui videndus est pro fusiori huius tituli commentario.

Ex dictis difficilis videri potest canon 6. Concilij Londin. I. celebrati anno 1225. tempore Honorij II. In illis verbis: *Nullus in Diaconum, nullus in Priorem, nisi Presbyter; nullus in Archidiaconum, nisi Diaconus promoueatur.* Sed respondendum est pro illo verbo *Diaconum*, legendum esse, Decanum, vt *in cap.* 1. *de ætate & qualit.* 8. EXPONITVR CONCIL. LONDINENSE I, CAN. 6.

TITVLVS XXX.

De eo qui furtiuè ordinem suscepit.

CAPVT I.

Alex. III.[a] *Lingonienſi Episcopo.*

VEniens ad nos P. nobis exposuit, se furtiuè ordinem diaconi suscepisse. Vnde f. t. respondemus, quod si non fuit à te, vel ab aliquo [b] Archidiaconorum, vel [c] Prælatorum tuorum sub anathematis interminatione prohibitus, tu ipse in promotione ipsius ad sacerdotale officium condignâ satisfactione impositâ (nisi alia impediant) pro arbitrio tuo dispenses. Si verò interminatio anathematis super hoc facta est, moneas eum, vt in aliquo monasterio, seu canonia habitum suscipiat regularem: cui ex quo in habitu illo aliquanto tempore fuerit laudabiliter conuersatus, poteris misericorditer prouidere: alioquin nullâ ratione concedimus eum ad sacerdotalem ordinem promoueri.

NOTÆ.

1. a *LIngoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & post Concil. Lateran. *part.*26. *cap.*9. legitur *Liuoniensi*: sed retinenda est vulgaris inscriptio, quæ habet *Lingoniensi*; nam prouincia Liuoniensis temporibus Alexandri III. adhuc fidem catholicam non susceperat, vt notaui *in cap. Deus qui, de vita & honest. cleric.* De Lingoniensi, seu Linconiensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap.*8. *de rescript.*

2. b *Archidiaconorum.*] Ad quos iure communi competit præsentatio ordinandorum, examen, & discussio, an probi sint, vel non, ad ordines, *cap. ad hæc, cap. vt Archidiaconus, de offic. Archid. cap. vnic.* vbi probaui, *de scrutinio ad ordin. faciend.* vbi notaui, & probat latè Hallierius *de sacris elect. part.*1. *art.*1. *per totum.* Vnde iuxta iurisdictionem propriam poterant Archidiaconi sub anathemate prohibere, ne ad ordines accederent ab ipsis non examinati, & approbati.

3. c *Prælatorum.*] Parochorum videlicet, qui Prælati cum facultate excommunicandi appellantur *in cap.*2. *& 3. de offic. ordin.* quare Glossa *in cap. in capite, verbo Iniungere, 50. dist.* asserit Episcopum non debere reuocare sententias excommunicationis prolatas ab eorum Prælatis, idest parochis, vt probaui *in dict. cap.*2. *de offic. ordin.* & docent Filesacus *in dict. cap.*3. Vnde cùm iure communi attento parochi non solùm tenerentur præstare testimonium de propriis parochianis ordinandis, verùm & eos Episcopo præsentare, Concil. Vasense 2. *can.*1. Emerit. *can.*18. Nannetense *can.*11. ibi: *Quando Episcopus ordinationem facere præsumit, omnes, qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria IV. ante ipsam ordinationem vocandos esse vnà cum presbyteris, qui eos repræsentare debent.* Vnde quemadmodum Archidiaconi proprios clericos ciuitatis sibi subditos; ita & Archipresbyteri clericos suarum parochiarum Episcopo ordinanti præsentabant, & in ipso actu ordinationis anathema profertur in omnes, qui furtiuè ad ordines accedunt, vt cauetur in Pontificali Romano, *part.*1. *tit. de ordinibus conferendis, prope finem*: vbi ritus ille præscribitur, videlicet vt antequam ordinationes celebrentur, aliquis nomine Episcopi ordinaturi præcipiat, & mandet, ne quis non descriptus, examinatus, approbatus, & nominatus vllo pacto andeat ad suscipiendos ordines accedere: de quo anathemate agit Alexander III. in præsenti: quod anathema proferre poterant parochi, & Archidiaconi, ex propria iurisdictione, iuxta supra tradita: vel nomine Episcopi, iuxta ritum descriptum in Pontificali Romano.

CAPVT II.

[a] Cœlestinus III.

CVm H. lator præsentium, sicut nobis sua questione monstrauit, ad tuam (ordinationis causâ) præsentiam accessisset, iuxta consuetudinem patriæ sibi [b] quatuor minores ordines contulisti, quibus non contentus, subdiaconatum temerario ausu recepit. Quia verò idem clericus in hoc facto multùm excessit, mandamus, quatenus eum in minoribus dumtaxat ordinibus celebrare permittas. Si verò domum religionis intrauerit, & vita, & mores eius exegerint, Abbas (si voluerit) in aliis poterit ordinibus dispensare.

NOTÆ.

a *COElestinus III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*1. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex.

b *Quatuor minores.*] Ritè, & rectè, iuxta tradita *in cap. cùm dilectus, de temporib. ordin.* vbi commentarium huius textus dedimus.

CAPVT III.

[a] Idem.

INnotuit nobis ex tenore tuarum literarum, quod G. clericus lator præsentium, & alij duo de tua diœcesi ad G. quondam [b] Saguntin. Episcopum accedentes, licèt ab eodem Episcopo sub excommunicationis sententia fuisset districtè prohibitum, ne quis se ad duos ordines suscipiendos ingereret, prædicti tamen clerici non minùs diaconatus, & subdiaconatus ordinem clanculò susceperunt. Quia igitur quid tibi faciendum sit pro his, tua nos duxit fraternitas consulendos, tibi auctoritate Apostolica respondemus, quod ordinati de rigore iuris in susceptis ordinibus ministrare [c] non debent: verumtamen, si se ad religionem aliquam voluerint transferre, & peractâ pœnitentiâ eis pro tuo arbitrio iniunctâ, ibidem laudabiliter fuerint conuersati, processu temporis cum eis poteris de nostra licentia dispensare, vt postmodùm susceptorum ordinum executione lætentur. Præterea pro prædicto etiam G. cùm in persona propria laborauerit, f. tuam rogamus attentiùs, & monemus, vt eum facias in canonicum regularem sancti Petri de Seia, vel in alium religiosum locum, vbi deploret excessum, tanquam fratrem assumi, vt si ei ibidem viuenti regulariter sua merita videris suffragari, ministrandi, prout diximus, tribuas [d] facultatem.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.2.* & *in cap. immotuit 1. de maledic.* Vbi extat alia pars huius Decretalis; nullibi tamen exprimitur, cui Episcopo rescribat Pontifex, licèt ex textus litera deducatur, scribere alicui Episcopo prope Saguntinam diœcesim.

b *Sagunt.*] Saguntum vetustissima vrbs est Hispaniæ citerioris in populis Etetanis, cuius meminerunt Ptolomeus *lib.2. Geograph. tabul.2.* Plinius *lib.5.cap.3.* Lucanus *lib.3. Pharsal.*

Nec pauet hic populus pro libertate subire
Obsessum Pœno gessit quod Marte Saguntum.

De cuius origine, & conditoribus agunt Scolanus *tom.2. hist. Valentia, fol. 35. & 38.* Tamayo à Salazar *tom.3 martyrol. die 25. Iunij.*

c *Non debent.*] Quia suspensionem incurrunt furtiuè ordines recipiendo, & duos sacros ordines vno die suscipiendo. Suarez *de censur. disput. 31. sect.3.*

d *Facultatem.*] Quia cum professis vitam regularem faciliùs dispensatur, immò & per ipsam professionem in religione emissam nonnullæ irregularitates tolluntur, vt probaui *in cap. 1. de filiis presbyter.*

COMMENTARIVM.

2. FVrtiua ordinatio dicitur, quoties fit contra canonum statuta, *cap. presbyter, 24. dist.* cùm vita, genus, patria, ætas, locus, doctrina, fides non expenduntur, *cap. quando, ead. dist.* vel cùm quis sine examine se ordinari curauit, *cap. extra conscientiam, 64. dist.* vel cùm quis clam simul cum aliis intrusus fuit ignaro Episcopo, *can. 30. Concilij Illiber.* ibi: *Subdiaconos eos ordinari non debere, qui in adolescentia sua fuerint mœchati, eo quod postmodum per subreptionem, ad altiorem gradum promouebantur. Si autem aliqui sunt, in præteritum ordinati amoueantur.* Circa ita ordinatos furtiuè certum est, semper characterem accipere, & validè ordines recipere, nisi ex defectu intentionis Episcopi sacramentum nullum fit: quod in dubio credendum non est, vt docent Theologi cum D.Thoma *3. part. quæst.64. art.4.* Marchinus *de ordin. tract.1. part.2. cap.11. num.17.* Hieron. Garcia *in summa, tract.1. difficult.1. dub.13. punct.4.* Lugo *de sacram in genere, disput.8. sect.7. num.129.* Sed circa pœnas, quas incurrit ita ordinatus furtiuè, discrimen est constituendum inter eum casum, in quo priùs excommunicatio data fuit contra eos, qui furtiuè se ingesserint; nam tunc certum est simili excommunicationis vinculo irretitos non habere liberam exercendorum ordinum suorum facultatem. Hallier. *de sacris elect. sect.2. ad finem:* quam suspensionem aliqui irregularitatem dicunt, quos referunt Diana *part.4. tract.2. resol.55.* Hier. Garcia *dict. punct. 4.* Barbosa *de iure eccles. lib. 1. cap.33.* Hurtado *de irregul. disp.2. difficult.1. num.3.* Bonacin. *eod. tract. disp.7. quæst.3. punct.4. num. 6.* Sed contrarium, immò tantùm suspensionem incurrere, docuerunt Gibal. *de irregul. cap.5. quæst.1. num.21. dub.6.* Leand. *eod. tract. disp.20. quæst. 4.* Si autem nulla præcessit excommunicatio, suspensionem incurrunt, in qua Pontifex dispensare valet, vt latiùs prosequuntur Suarez *de censur. disp. 42. sect.5.* Hieron. Garcia *dict. punct.4.*

TITVLVS XXXI.

De excessibus Prælatorum in subditos, vel contra.

CAPVT I.

[a] Alexander III.

PEruenit ad audientiam nostram, vnde si verum est, miramur plurimùm, & aduersum vos de iure mouemur, quòd in presbyteros, qui sunt in vestra iurisdictione constituti, singulis annis, quasi in seruos mercenarios [b] talliam faciatis; quibus, nisi ad voluntatem vestram pecuniam soluerint, diuinum officium interdicitis, & eos viliter, & inhonestè tractatis in tantùm, quod ipsos laïcis [c] despicabiles reddidistis. Ideo verò hæc si vera sunt graui debent vltione puniri, cùm eosdem presbyteros, quasi filios, & fratres benignè; ac fraterna charitate fouere debeatis. Discretioni igitur vestræ per A.s. p.m. quat. in prædictos presbyteros huiusmodi tallias, & indebitas [d] exactiones exercere nullatenus præsumatis, nec eos de cætero irrationabiliter grauetis, vel inhonestè tractetis, aut sine iudicio Capituli sui [e] suspendere præsumatis, vel eorum Ecclesias interdicto subiiciatis; neque duas eos matrices Ecclesias, quarum vnam sufficere videbitis, tenere permittatis: nec aliquem sine ordine iudiciario excommunicare præsumatis: scituri pro certo, quod si huiusmodi rumores de vobis ad aures nostras peruenerint, vos pro tantis excessibus, auctore Domino, taliter puniemus, quod timore pœnæ vestræ cæteri à similibus abstinebunt.

NOTÆ.

a ALexander.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & post Concil. Later. *p.*2. *cap.*7. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex, nec ex serie textus facilè deducitur.

b *Talliam.*] Tallia quid, exposui *in cap. aduersus, de immunit. Eccles.*

c *Despicabiles.*] Quia laïcis clerici infesti sunt, *cap. clericos, de immunitat. Eccles. in* 6.

d *Exactiones.*] Iuxta tradita *in cap. cùm Apostolus, de censibus*, vbi commentarium huius textus dedi.

c *Suspendere.*] Hanc partem exposui *in cap. quæsiuisti, de his quæ fiunt à Prælat.*

CAPVT II.

Idem [a] *Cant. Archiepiscopo.*

AD hæc quoniam prædictus Episcopus, sicut accepimus, plures Ecclesias, & præcipuè Ecclesiam de Nortun. à [b] consuetudine, & obsequio Archidiaconorum liberas constituerit, & immunes, & in hac parte redditus eorum diminuit, & attenuauit: nihilominus tibi significatione præsentium iniungimus, vt si res ita se habet, factum Episcopi super hoc ap. rem. corrigas, & emendes, & ita prouideas, quod præfato Archidiacono consuetudines, quas presbyteri in Ecclesiis sui Archidiaconatus debent, plenariè conseruentur, & illi gratam reuerentiam exhibeant, & honorem.

NOTÆ.

2. a CAntuariensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & *in cap. ad hac* 20. *de appellat. c. ad hac, de priuil.* vbi extant aliæ partes huius Decretalis, vt notaui *in dicto cap.*20.

b *Consuetudine.*] Præcipua enim iura Archidiaconorum, tam circa iurisdictionem eorum, quàm circa obuentiones, consuetudine introducta sunt, *cap. ad hæc, de officio Archid.* vbi de his iuribus latè egimus, & docet Cironius *ad tit. de officio Vicarij*, & *lib.*2. *obs. cap.*8. 2.

CAPVT III.

Idem [a] *Exoniensi Episcopo.*

AD aures nostras peruenit, quod quidam Archidiaconi tui se in Ecclesias, quæ in suis Archidiaconatibus [b] vacant, auctoritate propria non verentur intrudere, & sic ipsas Ecclesias detinere non erubescunt. Attendentes itaque, absonum, & omni rationi contrarium esse tantæ præsumptionis excessum, nec volentes incorreptum relinquere: f. t. per A. s. p. m. quat. si qui Archidiaconi sunt in Episcopatu tuo, qui tali modo Ecclesias occupant, vel occupatas detinent, ipsos ad eas dimittendas omni oc. & ap. cess. ecclesiasticâ censurâ [c] compellas, & easdem Ecclesias personis idoneis, & honestis ordines; & præfatos Archidiaconos pro tanta præsumptione debitâ cures animaduersione punire.

NOTÆ.

1. a EXoniensi.] Ita etiam habetur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*3. & post Concilium Later. *part.*24. *cap.*3. De Exoniensi diœcesi egi *in cap.*6. *de filiis presbyt.*

b *Vacant.*] In quibus ius habent instituendi electos corporaliter, *cap. vt nostrum, de offic. Archid.*

c *Compellas.*] Quia nemo seipsum instituere potest, quia inter dantem, & accipientem constitui debet differentia, *cap. per nostras, de iurepatronat. cap. final. de instit.* nec collator sibi beneficium retinere potest, *cap. vnic. vt ecclesiast. beneficia.* Commentarium huius textus dedi *in dict. cap. final.* 2.

CAPVT IV.

Idem *in Concilio* [a] *Lateran.*

[b] CLerici. *Et infrà*: Quicunque illa incontinentia, quæ contra naturam est, propter quam ira Dei venit in [c] filios diffidentiæ, & [d] quinque ciuitates igne consumpsit, deprehensi fuerint laborare, si clerici fuerint, [e] deiiciantur à Clero, vel ad agendam pœnitentiam in monasteriis [f] detrudantur: si laïci, [g] excommunicationi subdantur, & à cœtu fidelium fiant penitus alieni.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a Lateranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de cohabit. cleric. cap. final.* & extat in ipso textu sic, in Concilio Lateranensi generali celebrato sub Alexandro III. *cap.* 11. cuius canonis verba à compilatoribus tripartita fuerunt: & prima pars, quæ agit generaliter de incontinentia clerici, extat *in dicto cap. clerici, final. de cohabit. cleric. in 1. collect.* Secunda pars, in qua specialiter de illa incontinentiæ specie, quæ contra naturam est, differitur, reperitur in præsenti textu. Tertia tandem, quæ agit de monasteriis monialium, & ne quisquam ea frequentare præsumat, reperitur *in cap. monasteria, de vita & honest. cleric.*

2. b *Clerici.*] In dicto canone 11. Concilij Lateran. additur *in sacris ordinibus constituti*: vnde constat præsentem constitutionem quoad pœnam detrusionis in monasterium locum non habere in clericis minoribus tantùm gradibus initiatis, qui excommunicandi sunt, non verò detrudendi in monasterium.

3. c *In filios diffidentiæ.*] Ex quibus verbis expresè constat, in præsenti canone non agi de quolibet luxuriæ peccato contra naturam admisso, sed de præpostera venere, & monstrosa, cum hominibus, aut fœminis extra vas naturale habita; quæ commixtio contra naturam appellatur ab Apostolo *ad Roman. cap.* 1. ibi: *Nam fœminæ eorum mutauerunt naturalem vsum.* Et *in cap. flagitia,* 32. *quæst.* 2. *l. cùm vir, Cod. ad leg. Iul. de adult.* Huius monstrosæ veneris sectatores appellat D. Paulus *ad Ephes. cap* 4. filios diffidentiæ, idest desperatos, & filios perditionis, iuxta Hebraïcam phrasim, vt notauit Cuiac. *in cap. vt clericorum, de vita & honest. cleric.*

4. d *Quinque ciuitates.*] Videlicet Sodoma, Gomorrha, Seboin, Segor, & Eleale, quarum duæ propter peccatum hoc, aliæ autem propter vicinitatem submersæ fuerunt. Earum meminerunt Isaias *cap.* 13. Ieremias *cap.* 50. Ezechiel *cap.* 16. & Oseas *cap.* 11. & hæc diuina vltio refertur *Genesis cap.* 19. *Deuteron. cap.* 29. & eius meminerunt Patres Concilij Parisiensis sub Ludouico & Lothario *lib.* 3. *cap.* 2. ibi: *Sunt sanè diuersorum malorum patratores, & lex diuina improbat, & condemnat: pro quorum etiam diuersis sceleribus, & flagitiis populus fame & pestilentia flagellatur, & Ecclesiæ status infirmatur, & regnum periclitatur: & sicut sunt diuersarum pollutionum patratores, quas cum masculis, & pecoribus nonnulli diuersis modis admittunt, qua incomparabilem dulcedinem piissimi Creatoris ad amaritudinem prouocantes, tanto grauius delinquunt, quantò contra naturam peccant. Pro quo etiam scelere igne cœlesti conflagratæ, infernique hiatu quinque absorptæ sunt ciuitates, necnon & quadraginta, & eo amplius millia stirpis Benjaminiæ mucrone fraterno confossa sunt. Hæc porro iudicia, & euidentes vindictæ declarant, quàm execrabile & detestabile apud diuinam maiestatem hoc vitium extet.*

5. e *Deiiciantur à Clero.*] Quia vt clerici detruderentur in monasteriis pœnitentiæ peragendæ causâ, priùs deponebantur, ad laicamque communionem redigebantur, *cap. tua, de pœnis, cap. nullus* 8. 11. *quæst.* 1. ibi: *Desertorem autem clericum cingulo honoris, atque ordinis sui exutum aliquo tempore monasterio relegari conuenit.* Illustrat Bosquetus *ad Innocent. lib.* 1. *regestr.* 13. *epistola* 130.

f *Detrudatur.*] De hac detrusionis pœna egi *in cap.* 1. *de regularibus.*

g *Laici excommunicationi.*] Clerici autem non excommunicantur, sed tantùm deponuntur, ne bis in idem crimen vindicatum videatur: quam rationem assignant Apostoli *in can.* 25. vbi de clericis omnibus fornicatoribus statuentes docent, vt deponantur, & non segregentur, ne bis in idem crimen vindicetur, contra Scripturam: ad quem canonem alludit omnino sanctus Leo *epist.* 92. *ad Rusticum Narbonensem Episcopum,* ibi: *Vt qui in presbyterali honore, aut Diaconi gradu fuerint consecrati, ij pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi* (quia non sunt excommunicati) *quod sine dubio ex Apostolica traditione descendit.* D. Basilius *epist. ad Amphiloch. can.* 3. de Diaconis fornicatione lapsis agens eandem rationem affert, propter quam depositioni non iungatur excommunicatio, ne bis idem crimen puniatur: cùm enim in laicis plectatur excommunicatione, siue priuatione communionis, si in clericis depositione, ac excommunicatione punietur, verà duplex pœna pro vno reatu imponeretur. Accedit, quia vt ait ibidem S. Basilius, laici per pœnitentiam redeunt ad fidelium communionem, seu congregationem; clerici autem depositi etiam reconciliati non redeunt ad sacerdotium, à quo exciderunt: docuit idem Basilius *in eadem epistola ad Amphiloch. can* 32. vbi notauit Balsamon, & probat Gibalin. *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 11. *consect* 5. Non me latet aliqua crimina, quæ capitalia dixit Pacianus in parænesi, punita fuisse in clericis depositione simul & segregatione, vt *in can.* 28. 29. 30. & 64. *Apostol.*

COMMENTARIVM.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Clerici contra naturam incontinentes in monasteriis detruduntur; laici verò excommunicantur.* 7. CONCLVSIO TRADITVR, AC PROBATVR.
Quæ conclusio probari potest *ex cap. offerebat, cap. adulterij, cap. flagitia, cap. vsus* 32. *quæst.* 7. *cap. quod ait,* 14. *dist. cap. si gens* 56. *dist. cap. vt clericorum, de vita & honest. cleric, cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. solicitatores, §. qui verò, de pœnit. dist.* 1. Concil. Illiberit. *can.* 18. Toletan. *can.* 15. Turonense *can.* 15. Parisiense sub Ludouico *lib.* 1. *cap.* 34. Londinense 2. anni 1102, tempore Paschalis II. *Sodomiticum flagitium facientes, & eos in hac voluntate iuuantes, anathemate damnamus, donec pœnitentiam, & absolutionem mereantur: qui verò in hoc crimine publicatus fuerit, statutum est, vt si quidem fuerit persona religiosi ordinis, vt ad nullum amplius gradum promoueatur, & si quem habet, ab illo deponatur.* Refert Anselmus *epist.* 278. *ad Guillelmum;* D. Clemens *lib.* 6. *constit. cap.* 14. Iustinus Martyr *apolog.* 2. Basilius *in epist. ad Amphiloch. can.* 6. & 62. Consonant de iure regio lex 1. *part.* 7. *tit.* 21. lex 1. *tit.* 21. *lib.* 8. *recopil.* Illustrant plura in detestationem huius criminis adducentes, Lyra, Serarius, Lorinus, & alij Theologi positiui *in cap.* 19. *Exodi,* Gomez *in l.* 80. *Tauri,* Torrèblanca *de iure spirit. lib.* 13. *cap.* 2. *num.* 23. Conradus Kling. *lib.* 5. *loc. commun. cap* 34. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 47. Basilico *decis.* 4. Petrus Greg. *lib.* 36. *syntag. cap.* 20. D. Ioannes Suares *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 3. Narbona *in l.* 20. *tit.* 1. *lib.* 4. *recopil. glossa* 8. Ant. Aug *in epit. iur. lib.* 36. *tit.* 4. Mendoza *lib.* 3. *Concilij Illib. cap.* 65. Alemanus in no-

tis

tis ad Procopium, *fol.* 53. *linea* 22. D. Ioannes Vela *de delictis cap.* 23. Borell. *tom.* 3. *decis. tit.* 1. *num.* 88. Ant. Matthæus *de crimin. ad tit. de adult. & stupr. cap.* 7. *ad finem*, Mancinus *lib.* 1. *de triplici iur. colles. cap.* 113. plures, quos referunt D. Ioseph. Vela *in cap.* 1. *de offic. ordin. part.* 1. *num.* 106. Pichardus *in §. item lex, Instit. de public. iudiciis.*

8\. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed in hanc assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Qnælibet Domini nostri actio debet esse vitæ nostræ instructio, *cap. significasti* 4. *de elect. Clement.* 1. *de magistris.* Sed Dominus noster in patratores huius teterrimi criminis non tantùm pœna spirituali, verùm & corporali (ignis videlicet) vsus fuit, vt suprà probaui *ex cap.* 19. *Genesis*, *&* 29. *Deuter.* Ergo similiter Ecclesia non depositione, aut excommunicatione tantùm; verùm & pœna capitali hoc scelus vindicare debebat. Facit etiam, nam pœna metienda, & pensanda est pro sceleris grauitate, *cap. felicis*, *§. caterum*, *de pœnis lib* 6. *l final. Cod. de modo mult.* Sed pro stupro, & adulterio pœna corporalis iniungitur *in cap.* 2. *de adult.* Ergo & pro hoc nefario crimine imponenda erat, cùm eius grauitas superet adulterium, *cap. adultery* 32. *quæst.* 7. Augetur hæc dubitandi ratio *ex cap. in Archiepiscopatu*, *de raptor.* Vbi cùm agatur de raptoribus puerorum, vt eis abuterentur, decreuit Pontifex, illos pecuniâ esse mulctandos, & fustibus cædendos. Igitur non rectè Patres Concilij Later. in præsenti tantùm sanxerunt, clericos præposterâ libidine vtentes detrudendos esse in monasterium, laicos verò tantùm excommunicandos.

9\. DE ATROCITATE HVIVS CRIMINIS. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio; pro cuius expositione sciendum est, hoc crimen teterrimum esse, & horrendum, quod inuerso, ac præpostero naturæ ordine, aduersantibus pudicitiæ legibus perpetratur. Dicitur peccatum omnium pessimum *in cap.* 11. 35. *quæst.* 3. contra naturam à Platone *lib.* 1. *de legibus*, impurissimum facinus à Clemente *lib.* 6. *constit. cap.* 27. Cuius quanta sit grauitas, quanta acerbitas, ipsumque quàm dictum nefas ac scelus flagitiosum sit, omnes sciunt. Tertul. *lib. de pudicitia*, inter monstra illud retulit ibi: *Reliquas autem libidinum furias impias in corpora, & in sexus vltra iura natura, non modò limine, verùm omni Ecclesia tecte submouemus, quia non sunt delicta, sed monstra.* Philo Iud. *lib. de specialib. legib.* Hac teterrima fæculentia oblitos vocat probrosos, & familiæ suæ ac patriæ dedecora, atque adeo totius humani generis. D. August. *de bono coniugali*, *cap.* 8. hanc esse summitatem turpitudinum dixit, ibi: *Malum est fornicatio, peius adulterium, peius est enim alienum matrimonium violare quam meretrici adharere; & peior est incestus, quia peius est cum matre, quàm cum aliena vxore concumbere; & semper de malo ad peius, donec ad ea perueniatur, qua sicut ait Apostolus, turpe est etiam dicere.* Eleganter Sanctus Petrus Damianus *in libello Gomorrheano*, ibi: *Hoc sanè sodomiticum vitium nulli prorsus est vitio conferendum, quod omnium immanitatem superat vitiorum; hoc siquidem vitium mors est corporum, interitusque est animarum; carnem polluit, mentis lumen extinguit, Spiritum sanctum de templo humani pectoris eiicit, incentorem luxuria diabolum introduxit: quisquis in hunc extrema perditionis abyssum fuerit lapsus, à suprema patria exul efficitur, à Christi corpore separatur, totius Ecclesia auctoritate confunditur, omnium Sanctorum Patrum iudicio condemnatur.* Multa ex variis Patribus ad huius infaudissimi probri detestationem congesserunt Hincmarus *in opusc. de diuortio Lothary, ad interrog.* 12. Theoph. Raynaud. *lib.* 6. *de virtut. num.* 146. Borel. *in summa decis. tit.* 1. *num.* 46. Solorzanus *lib.* 2. *de iure Indiar. tom.* 1. *cap.* 12. *num.* 31. & *tom.* 2. *lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 47. Decianus *lib.* 6. *tract. crimin. cap.* 3. *num.* 3. Beyerlinch. *tom.* 7. *verbo Sodomia.* Quare Saluianus *de gubernat. Dei*, rectè notauit Dominum nostrum vltorem huius delicti se appellare, licèt in aliis delictis nomen vltoris admodum abhorruerit. Legitur enim *in dict. cap.* 19. Genesis: *Dominus pluit super Sodomam.* Et crimen hoc maius, & grauius esse, quam adulterium, contra P. Vazquez resoluit P. Mendo *in stater. discursu* 5. *quæst.* 23.

Deinde sciendum est, omni iure variis, & exquisitis pœnis vindicatum fuisse hoc delictum. 10. DE POENIS HVIVS DELICTI. Iure diuino pœna mortis statuta fuit. *Leuit. cap.* 18. *vers.* 22. & *cap.* 20. ibi: *Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterque operatus est nefas, morte moriantur, sit sanguis eorum super eos.* Exodi *cap.* 22. *vers.* 19. Deuter. *cap.* 22. *vers.* 21. facit Apostol. *ad Roman. cap.* 1. *ad Galatas cap.* 5. *ad Ephes. cap.* 5. Apud Orientales eandem pœnam vsitatam fuisse refert Eusebius Cæsar. *lib.* 6. *de præpar. euangel. cap.* 8. ibi: *Ab Euphrate vsque ad Orientalem oceanum, cui cades, vel furtum obiicitur, non magno mœrore torquetur; qui verè pudorem masculi eripuit, si res in lucem venerit, magnitudine ignominia seipsum interficere cogitur.* Iure ciuili Romanorum variis pœnis plectebatur, vt constat *ex l.* 1. *§. remouet*, *ff. de postul. l.* 1. *§. vlt ff. de extraordin. crimin. l. eiusdem, §. item*, *ff. ad leg. Corn. de sicar.* Paulus *lib.* 5. *sent. tit.* 23. *§. qui hominum.* Et in reos huiusmodi sceleris lata fuit lex Scatinia, quam tulit Scatinius quidam Aricinus, cuius meminit Cicero *philip.* 3. Eius legis meminerunt Suetonius *in Domit. cap.* 8. Tertul. *de monog. cap.* 12. Plutarchus *in Marcel.* Sextus Philosoph. *lib.* 1. Iuuenal. *satyr.* 2.

Quod si vexantur leges, ac iura: citari
Ante omnes debet Scatinia. Respice primum.

Ausonius, qui de quodam Iureconsulto adulteram vxorem habente, & huic præposteræ veneri dedito ita lusit:

Iurisconsulte, cui viuit adultera coniux,
Papia lex placuit, Iulia displicuit.
Quæritis vnde hac sit distantia? Semiuir ipse
Scatiniam metuens, non metuit Titiam.

Quod elegantissimum epigramma parum scitè exposuerunt Alciatus *lib.* 10. *parerg. cap.* 16. Gratianus *discept. forens. cap.* 183. *num.* 43. Sed ex sententia Ælij Viueti *in not. illius*, sic exponendum est. Iurisconsulto cuidam, qui vxoris adulterium dissimulans, fauere ei videbatur, Papiam legem, quæ contra cœlibes, improlesque lata est, placuisse; Iuliam autem de adulteriis displicuisse, quâ lenocinia, atque adulteria puniuntur; quia vxore adulterâ retentâ, liberisque vel ex marito, vel ex adulterio sublatis, mariti patrisque nomen vsurpare vetabatur: & legi Papiæ satisfacere nitebatur, dum in Iuliam de adulteriis peccabat: idque collatis aliis duarum legum nominibus, lepidissimè ostendit; ait enim diuersitatis huius causam esse, quòd Iureconsultus ipse semiuir, mollis, muliebrisque patientiæ scortum, vt Petronius alibi loquitur, metuebat legem Scatiniam, latam aduersus impudicos; ideoque vt hoc vitium tegeret, vxorem adulteram retinebat maritus metu Scatiniæ, Papia vtens, nec tamen timens Titiam legem, quâ scilicet cauebatur, ne quis ob causam orandam donum, pecuniamque accipiat, vt in Tacito legimus

mus 11. *annal.* reclamante Lipsio & aliis: quia cùm ei donum, munusve ob causam orandam offerret, & imperitus, ac clientelarum inops esset, non erat cur metueret Titiam legem de muneribus, quæ ipse ab adulteris vxoris suæ capiebat ex lenocinio suo, faciens contra legem Iuliam. Sed quia lex Scatinia eam pœnam statuebat, vt qui ingenuum stuprasset, sestertiûm decem millia exsolueret, vltra modum flagitium hoc crescebat, quia ob pœnam hanc pecuniariam, quæ facilè pendebatur, conniuentibus iudicibus viri nubebant in fœminas, vt Tertul. disertè scribit *de monog. cap.* 12. quare pœna capitalis in eo statuta fuit *in l. cùm vir, Cod. ad leg. Iul. de adult.* His elegantissimis verbis: *Cum vir nubit in fœminam viris porrecturam, quid cupiatur vbi sexus perdidit locum? vbi scelus est id, quod non proficit scire? vbi venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? Iubemus insurgere leges, armari iura gladio vltore, vt exquisitis pœnis subdantur infames, qui sunt, vel qui futuri sunt rei.* Cuius legis veram litteram restituere curarunt Fabrotus *strom. iur. cap.* 24. Reuardus *lib.* 4. *cap.* 20. Scholiastes ad illud Petronij:

Persarum ritu malus pubescentibus annis.

I. Gothof. ad eandem legem *in Theodos.* & nos in *can.* 71. *Concily Illiber.* Ad illa verba, *armari iura,* notandi sunt Prudentius *lib.* 2. *in Symmachum:*

—— Lex armata sedet.

Marius Victor *lib.* 2. *in Genesim.*

—— Tibi crimina plectent
Armata leges gladiis, & vindice ferro.

Iuncto Philippo Camerario *horar. success. cent.* 1. *cap.* 4. Imperatores Valentinianus, & Arcadius pœnam ignis statuerunt *in l.* 6. *Cod. Theodos. ad leg. Iul. de adult.* ibi: *Omnibus, quibus flagitij vsus est, virile corpus muliebriter constitutum alieni sexus damnare patientiâ (nihil enim discretum videntur habere) cum fœminis huiusmodi scelus spectante populo flammæ vindices expiabunt.* Et sanè pœna capitalis rectè statuta est in eos, qui nefariis suis libidinibus tot homines occidunt, quot impediunt nasci. Eos enim homines interficere, dum prohibent nasci, non solum Christiani norunt, sed & Ethnici. Plato *lib.* 8. *de legibus*, ibi: *Abstinendum igitur a malis iubeo; nam qui istis vtuntur, genus hominum dedita opera interficiunt, in lapidem seminantes, vbi radices agere, quod seritur, nunquam poterit.* Martialis *lib.* 9. *epigram.* 42. in Ponticum.

Hoc nihil esse putas: scelus est mihi crede, sed ingens,
Quantum vix animo concipis ipse tuo.
Ipsam crede tibi naturam dicere verum:
Istud, quod digitis, Pontice perdis homo est.

Quam pœnam firmauit Imperator Iustin. *in authent. vt non luxurientur*, & in §. *item lex Iul. Instit. de public. iudic. nouella* 77. Photius *in nomocan. tit.* 13. *de laicis, cap.* 5. Sed tunc difficilis videtur textus *in l. si seruus* 27. §. *& si puerum, ff. ad leg. Aquil.* vbi asseritur, castrantem puerum non teneri lege Aquilia, quia pretiosiorem eum reddit. Ergo quia iure ciuili crimen hoc præposteræ libidinis non vindicabatur. Nam respondendum est, ideo seruum eunuchum pretiosiorem reddi, quia Romani eunuchis vtebantur ad diuersa ministeria, præcipuè ad custodiam matronarum, vt aiunt Herodotus ibi: *In maiori pretio, quam integri, sunt eunuchi, propter fidem* Clemens Alexand. *lib.* 4. *pedag. cap.* 4. ibi: *Ministrantes citra suspicionem.* Item ad docendas priores litteras pueris. Lucianus *in Eunucho*, ibi: *Aptior Eunuchus, cui adolescentes erudiendi traduntur.* Præcipuè puellis. Martial. *lib.* 9. *epigram.* 70. *l.* 4. *Cod. de præpositis sacri cubic.* vbi Cuiacius. Et de eunucho Præceptore accipit textum *in l. qui filiam* 4. *ff. vbi pupillus educari*, D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.* 2. *cap.* 3. *sect.* 6. *num.* 21. plura de his eunuchis ad custodiam matronarum deputatis congesserunt Amaya *lib.* 3. *obser. cap.* 6. Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 29. Salmut. *in not. ad Panciroll. lib.* 1. *rer. mem. tit.* 45. Vnde pretiosior dicitur eunuchus *in dict.* §. *etsi puerum*, quia iis ministeriis aptior reddebatur. Iure nostro Regio olim castrationis pœna imposita erat, *l.* 6. *tit.* 5. *lib.* 3. *fori iudicum*, vbi probat Villadiego, & exponit quomodo delictum hoc probetur. Postea pœna capitalis sancita fuit *in l.* 2. *tit.* 22. *partit.* 3. & nouissima lege 1. *tit.* 21. *lib.* 4. *Recopil.* pœna hæc ignis est cum confiscatione bonorum: & meritò similes rei comburi iubentur, vt ignem, quem in concupiscentiis habuerunt, iuxta illud D. Ambrosij de Abel, & Cain: *Sanus criminum stimulus libido est, quæ nunquam manere quietum patitur affectum; nocte feruet, die anhelat;* ignis similiter extinguat. Vnde Dominus igne de cœlo dimisso vltus est hanc monstrosam Pentapolitarum libidinem, *Genesis cap.* 18. Similiter cum Iudæ nunciatum esset, fornicatam fuisse Thamar nurum eius, produci eam iussit, & comburi. *Genesis cap.* 38. Similiter iure ciuili cautum legimus, seruum cum domina propria concumbentem concremari, *l. vnic. Cod. de mulieribus quæ se prop. seruis:* vel si mulierem ingenuam rapuerit, aut simili raptui opem tulerit. Notauit Mancinus *lib.* 1. *de triplici iuris collat. cap.* 60.

Nec minori odio Ecclesia prosequuta est hoc immane scelus; nam primis Ecclesiæ sæculis nec in fine venia huiusmodi reis concedebatur. Concil. Illiber. *can.* 71. ibi: *Stupratoribus puerorum nec in fine dandam esse communionem.* Vbi notaui, & probarunt Gabriel Albaspineus *lib.* 2. *obs. cap.* 13. Balsamon *in can.* 17. *Concily Ancyr.* cuius verba infrà dabimus. Postea pœnitentia illis iniuncta fuit decem, aut septem annorum. Gregorius III. *in pœnit. tit. de diuers. crimin. cap.* 21. ibi: *Si quis ordinatus in scelere sodomitico conquinatus fuerit, quod in tantum coram Deo abominabile describitur vitium, vt etiam igne, & sulphure earundem ciuitates leguntur subuersæ, decem annos secundum antiquam consuetudinem pœniteat: quidam humaniùs septem annos præfinierunt; illis autem, qui nesciunt vim huius flagitij, tres annos præfinierunt, vt pœniteant: pueri verò, qui illud exercere sciunt, oportet vt emendare festinent, videlicet quinquaginta dies pœniteant, insuper & verberibus afficiantur; quia necesse est, vt seges, quæ malè pullulat, resecetur.* Etiam iure canonico laici infamiâ notantur, *cap. infames* 3. *quæst.* 7. & excommunicantur; clerici autem olim depositi detrudebantur in monasteria ad pœnitentiam peragendam: nouissimâ verò constitutione Pij V. editâ anno 1568. clerici omni priuilegio clericali, officio, dignitate, & beneficio ecclesiastico priuati, & degradati traduntur potestati sæculari, vt debitis afficiantur pœnis: quam ad praxim explicat, & exponit Scortia *in select. Pontific. constit. epit.* 103. *theorem.* 255. Vnde constat, delictum hoc à laïco commissum esse mixti fori, & nedum à sæculari iudice, verùm ab ecclesiastico ex præuentione puniri posse, vt docent Ansaldus *de iurisd. part.* 4. *cap.* 1. *tit.* 5. *ad finem*, Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 17. *num.* 67. pluribus relatis probat D. Ioseph. Vela *in cap.* 1. *de offic. ordin. num.* 109. Etiam hoc crimen

II. De pœnis ex iure canonico.

crimen in Regnis Aragoniæ, Valenciæ, & Lusitaniæ punitur per Inquisitores Apostolicos, vt testatur Simanc. *de Cathol.* Canteta *qq. crimin. part. 5. cap. 4.* Torreblanca *de iure spirit. lib. 13. cap. 2. num. 24.* Sousa *in aphorism. Inquisit. lib. 1. cap. 59. num. 10.* Vela *vbi suprà, num. 109.* Castropalao *tom. 1. oper. moral. tract. 4. disp. 8 punct. 12. §. 2.* Diana *part. 4. tract. 7. resol. 20.* Carena *de offic. Inquisit. part. 2. tit. 6. §. 16.*

12. DISSOLVITVR RATIO DVBITANDI.

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa; nam licèt ita atrox, & horrendum crimen sit hoc monstrosæ veneris; tamen cùm Ecclesia admodum abhorreat sanguinis effusionem, vt probaui *in cap. sententiam, ne clerici, vel monachi*; ideo pro vindicando hoc crimine tantùm statuit pœnas spirituales, non verò pœnam capitalem, vt sæculares legislatores sanxerunt. Nec obstat augmentum deductum à pœnis impositis pro aliis delictis; nam cùm in delictis puniendis pensentur locus, tempus, occasio, peccandi facilitas, multitudo peccantium, non potest argumentum deduci à pœna imposita vni delicto ad aliud. Nec etiam obstat augmentum deductum *ex dict. cap. in Archiepiscopatu, de raptoribus.* Nam in eius specie fienti non solùm abutebantur pueris, verùm & eos rapiebant; inde pro raptu ipso iubet Innocentius pœnis pecuniariis eos esse mulctandos, & flagellis afficiendos, dummodo ad effusionem sanguinis non perueniatur, vt in eius textus notis obseruaui.

13. EXPONITVR CAP. FRATERNITATI 7. DE EO QVI COGNOVIT CONSANGVIN.

Sed suprà traditis obstat textus *in cap. fraternitati 7. de eo qui cognouit consanguineam vxoris*, vbi cùm quidam puellam infantem nondum septennem sibi in vxorem desponsasset, & extraordinaria libidine polluisset, postea matrimonium contraxit cum consanguinea ipsius sponsæ: quæsitum fuit, an separandi essent coniuges? Et respondit Pontifex, inter eos celebrandum esse diuortium quoad totum, nullâ pœnâ impositâ viro extraordinariè cognoscenti sponsam, quæ passa est extraordinaria libidine pollui: igitur non rectè in præsenti docetur, laicum contra naturam luxuriosè peccantem excommunicandum esse. Augetur ipsius textus difficultas *ex cap. omnes 7. cap. flagitia 32. quæst. 7.* vbi docetur, dissolui matrimonium, si vir præposterè cognouerit vxorem propriam, vel alienam. Igitur non rectè in præsenti capite *fraternitati*, diuortium tantùm fit quoad totum. Quibus difficultatibus facilè respondetur si obseruemus, in eo textu non agi de præpostera, seu monstrosa venere, de qua in præsenti agitur; sed tantum de extraordinaria libidine, idest intempestiua coïtione, ac importuno congressu habito cum ea, quæ adhuc viripotens, & præmatura non erat; de qua etiam extraordinaria libidine agitur *in cap. iuuenis 3. de sponsal.* vbi notauit Cuiac. & probaui *in dict. cap. fraternitati.* Vnde cùm in eo textu nulla suspicio præpostetæ veneris daretur, ideo pœna nulla imponitur sponso, sui sponsæ.

14. EXPONITVR CONCILIVM TOLET. CAN. 3.

Secundò obstat textus in canone 3. Concilij Tolet. 16. in illis verbis: *Sicut cordis, corporisque munditia homines Deo proximos facit, ita incentiua pollutionis actio à Deo alienos statuit: & sicut sodomiticos populos horrenda, nimiumque detestanda patratio igni cælitus confluenti exurendos in præteritis tradidit, ita talibus immunditiis homines deditos æterna damnationis rogus consumet, loquente Domino per Prophetam. Vestimentum mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis. At nunc quoniam hæc funesta actio, & sodomiticæ operationis malum multos sauciasse perpenditur, ideo nos ob huius fœdissimæ causæ exstirpandam consuetudinem Zelo Domini ardentes omnes in communi sancimus, vt quicumque huius nefariæ actionis patratores extiterint, quique in his turpitudinibus sese implicari permiserint, & contra naturam masculi in masculos hanc turpitudinem operauerint, si quidem Episcopus, Presbyter, aut Diaconus fuerit, de proprij honoris gradu deiectus, perpetui exilij manebit damnatione perculsus: sin verò cuiuslibet ordinis, gradus, vel personæ talibus colluuionis noxis reperti fuerint applicati, illius legis, quæ de talibus est edita, nihilominus feriantur sententia, atque ab omni Christianorum sint alieni cæterua; & insuper centenis verberibus correpti, ac turpiter decaluati, exilio mancipentur perpetuo. Ita vt nisi tam eos, qui religionis cultum turpasse visi fuerint, quàm etiam alios (vt diximus) cuiuscunque ordinis homines digna satisfactio pœnitentia accipere corpus & sanguinem Christi in fine permiserit, aut Christicolarum societati reddiderit, nec in exitus sui diem, secundùm canonum instituta communionis perceptione se nouerint releuari, nec Catholicorum cœtui aggregari.* Ex quibus verbis expressè deducitur, laicos patratores huius delicti non excommunicari, sed centenis verberibus affici, ac turpiter decaluatos in exilium mitti, & clericos non detrudi in monasterium, sed etiam degradatos perpetuo exilio deputari. Ergo non rectè in præsenti asseritur, laicos excommunicandos esse, clericos verò esse monasteriis detrudendos. Pro cuius canonis expositione sciendum est, in his Conciliis Toletanis non solum Præsules Ecclesiarum adfuisse, verùm & Principem; & non tantùm Concilia sacra, verùm & comnia sæcularia esse. Vnde pœnas etiam corporales in eisdem Conciliis sæpius contra laïcos statutas legimus. Quare in eo canone eædem pœnæ statutæ fuerunt, quæ iam in legibus Vvisigothorum, *lib. 3. tit. 5.* sancitæ fuerant, & repetitæ leguntur. Quare cùm ab Egica Rege Gothorum, cuius tempore, anno videlicet 693. celebratum fuit Concilium illud simul cum patribus in eo congregatis, pœnæ illæ statuerentur; quid mirum, vt pœnæ etiam corporales contra masculorum stupratores statuantur.

Ex suprà traditis lucem accipit textus in canone 16. Concilij Ancyr. vbi de his, qui irrationabiliter vixerunt, idest, qui cum pecudibus, vel masculis polluti fuerunt, ita Patres sanxerunt: *De his, qui irrationabiliter versati sunt, siue versantur, quotquot ante vicesimum ætatis suæ annum tale crimen commiserint, quindecim annis exactis in pœnitentia communionem singularum mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demùm oblationis sacramenta contingant. Discutiatur autem vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterunt, & ita misericordiam consequantur. Quod si inexplebiliter his hæsere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixius tempus insumant. Quotquot autem peractâ viginti annorum ætate, & vxores habentes, hoc peccato prolapsi sunt, vigintiquinque annis pœnitudinem gerentes, in communionem suscipiantur orationum. In qua quinquennio perdurantes, tunc demùm oblationis sacramenta percipiant. Quod si qui, & vxores habentes, & transcendentes quinquagesimum annum ætatis ita deliquerint, ad exitum vitæ communionis gratiam consequantur.* In quibus verbis breuior pœnitentia imponitur adolescentibus quàm maioribus, qui cum masculis sa polluerunt; quia semper minores mitiori pœnâ, quàm maiores ætate afficiuntur, *l. auxilium 57. §. 1.* 15. EXPONITVR CAN. 16. CONCIL. ANCYR.

ff. de

ff. de minor. l. si adulterium 38. §. 1. *ff. ad leg. Iul. de adult.* & in terminis præposteræ libidinis constitutum fuisse refert Harmenopulus *lib. 6. promptuarij, tit. 4.* ibi: *Præter naturam lasciuientes, tam agens, quam patiens gladio plectantur; nisi fortè qui passus est, minor erat.* Vnde rectè pœnitentiæ tempus imponitur, & taxatur *in c. 16.* iuxta ætatem ipsius delinquentis, vt etiam pœnitentiis lenior imponitur, quando peccatum hoc solummodo attentatū, non verò consummatum fuit, vt ex D. Isidoro refert Carnotensis *p. 9. Decreti, c. 94.* in hæc verba: *Si quis ex iuuenibus, vel aliqua suspiciosa persona cum paruulis iocatus fuerit, diuturnâ pœnitentiâ maceretur.* Licèt enim conatus in aliis delictis opere non consummato non puniatur; tamen in hoc teterrimo crimine propter eius atrocitatem conatus extra ordinem vindicatur, *l. 1. § final. ff. de extraordin. crimin.* Prosequitur ipsius canonis illustrationem Zerda *in aduers. c. 146. n. 11.*

CAPVT V.

Alexand III. *Vniuersis* [a] *Abbatibus.*

SAnè si Episcopi aliqui ab Abbatibus aliquid præter debitam obedientiam contra libertatem ordinis à prædecessoribus nostris, & à nobis indultam exigunt, liberum sit eisdem Abbatibus Ap. auctoritate denegare quod petitur, ne occasione ista, [b] ordo iste, qui hactenus liber extitit, perpetuæ seruitutis laqueo vinciatur.

NOTÆ.

1. a ABbatibus.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. c. 1.* sed in margine pro *Abbatibus*, legitur *Episcopis*, & quælibet littera retineri potest, cùm Alexander III. generaliter, tam cum Abbatibus, quàm cum Episcopus loquatur.

b *Ordo iste.*] Forsan agebat Alexander de ordine Cisterciensi, quem speciali affectu diligebat; vnde varia priuilegia huic præclaro ordini concessit, vt notaui *in cap. cùm in ordinem 6. de rescript. cap. nuper, de decimis.* Commentarium huius textus dedi *in cap. 1. de supplend. neglig. cap. ne Dei Ecclesia, de simon.* 2.

CAPVT VI.

Alexand. III. [a] *Norvicensi Episcopo.*

ILlud etiam de Vicariis, qui [b] personis [c] fide, & sacramento obligati sunt, duximus statuendum, quod si fidei, & sacramenti religione contempta [d] personatum sibi falsò assumentes, contra personas se erexerint, & super hoc in iure vel [e] confessi, vel [f] conuicti fuerint, de cætero in eodem Episcopatu ad officij sui executionem non admittantur.

NOTÆ.

1. a NOrvicensi.] Ita etiam legitur post Concil. Lateran. *p. 38. c. 2.* & in secunda collectione, *sub tit. de iureiur. cap. 1.* vbi additur, *pars capitis Consuluit.* Sed verius credo, in præsenti referri partem textus *in cap. significauit, de offic. deleg. cap. clericos, de offic. Vicary.*

2. b *Personis.*] Idest rectoribus proprietariis ipsarum Ecclesiarum, vt probaui *in cap. 8. & 12. de rescript.*

c *Fide & sacramento.*] Idest fidelitate iuramento promissa, iuxta tradita *in c. 2. & 3. de iureiur.* Vnde præsens textus in secunda collectione compilatus fuit *sub tit. de iureiur.*

d *Personatum.*] De personatu egi *in cap. ad aures, de rescript.*

e *Confessi.*] Iuxta ea, quæ adduxi *in cap. 2. de confessis.*

f *Conuicti.*] Iuxta tradita *in c. at si clerici, de iudiciis.* Et de his Vicariis, tam perpetuis, quàm temporalibus, egi *in tit. de offic. Vicarij.*

CAPVT VII.

[a] Clemens III.

CVm ad quorundam malitiam coërcendam in Concilio fuerit [b] Lateranen. multâ deliberatione statutum, vt Archiepiscopi, Episcopi, Archidiaconi, Archipresbyteri etiam, & Decani certum euectionis numerum, & personarum in Ecclesiarum visitationibus non excedant; quia sicut audiuimus, quidam ex prædictis personis id in Ecclesiis vestris nequaquam obseruant, super hoc commoditati vestræ duximus salubriter, & attentiùs prouidendum: ideoque disc. vestræ præsentium auctoritate concedimus, vt si prænominatæ personæ numerum euectionis, & personarum in Concilio constitutum, cùm Ecclesias visitant, excedere fortè præsumpserint, & pro illis procurationem exegerint, liberum sit vobis auctoritate Apostolica denegare; & si propter hoc in Ecclesias vestras, vel clericos vestros aliquam sententiam promulgauerint, ipsam auctoritate Apostolica decernimus non tenere.

NOTÆ.

Lemens III.] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. capite* 3. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Lateran.*] Relato *in cap. cum Apostolus, de censibus*, vbi commentarium huius textus dedi.

CAPVT VIII.

Cœlestinus III. [a] *Fauentin. Episcopo.*

SIcut vnire Episcopatus, atque potestati subiicere alienæ, ad supremum Pont. pertinere dignoscitur; ita Episcoporum est suæ diœcesis Ecclesiarum vnio, & subiectio earundem. Cùm itaque sicut nobis innotuit, Prior Granden. monasterium suum, quod est in tua diœcesi, & de tuo debet ordinari consensu, monasterio de Cerat. tuo assensu minimè requisito subiecerit, siue vnierit: f. t. per A. s. m. & indulgemus, vt quod fecit super hoc te inconsulto, tibi liceat auctoritate nostra, sicut iustum fuerit, infirmare, non obstante assensu, vel confirmatione, quam Metropolitanus interposuisse proponitur; cùm in diœcesi sui suffraganei, absque sui Episcopi consensu, non debeat aliquid huiusmodi contra constitutiones [b] canonicas attentare. Nos quoque id decreuimus, prout dictum est, irritandum, statuentes, &c.

NOTÆ.

a FAuentino.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. De Fauentina diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 11. *de renunc.*

b *Canonicas.*] Relatas *in cap. pastoralis, de officio ordin.*

COMMENTARIVM.

1. PROBATVR, ET TRADITVA CONCLVSIO. EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pontifex tantùm potest vnire Episcopatus: Episcopi verò possunt vnire Ecclesias sua diœcesis.* Probant eam textus *in cap. vnio* 10. *quæst.* 3. *cap. postquam* 49. *cap. & temporis, cap. decimas*, §. *final. cap. plures*, §. *ius ergo* 16. *quæst.* 1. *cap. eam te* 4. *de ætat. & qualit. cap. ita nos* 25. *quæst.* 2. *cap. exposuisti* 33. *de præbend. cap. cùm nostris* 6. *de concess. præb. cap. pastoralis, de donat. cap.* 1. *de rebus Eccles. lib.* 6. *Clement.* 2. *eod. tit. Clement.* 1. §. *ad hæc, de stat. monach. cap.* 1. *ne Sede vacante, cap. quod translationem, de offic. leg. Clement.* 1. *vt lit. pend.* Concil. Trid. *sess.* 21. *de reformat. cap.* 5. & *sess.* 24. *cap.* 13. Consonant de iure Regio lex 13. *tit.* 5. *part.* 1. lex 2. *tit.* 16. Illustrant vltra congestos in præsenti à Barbosa, & *de iure eccles. lib.* 3. *cap.* 16. *per tot.* & *de potest. Episcopi alleg.* 66. Vighellius *in method. iuris can. lib.* 3. *cap.* 1. Duarenus *de sacr. eccles. minist. lib.* 5. *cap.* 6. Coruinus *lib.* 2. *aphorism. iur. Pontif. tit.* 23. Rufiniaeus *lib.* 3. *constit. Pontific. tit.* 7. *cap.* 7. Velascus *de priuil. pauper. part.* 1. *quæst.* 12. *per tot.* Petrus Gregorius *lib.* 1. *partit. tit.* 27. *cap. fin.* & *de benefic. cap.* 20. & *de rescript. cap.* 3. *num.* 25. Fragoso *de regimin. Christ. Reipub. part.* 2. *lib.* 9. *disput.* 20. §. 6. Valenzuela *consil.* 4. *num.* 161. Solorzanus *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 1. Frances fuse *de Ecclesiis Cathedralibus, cap.* 8.

2. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Tam Pontifex in Ecclesiis vniuersi orbis Christiani, quàm Episcopi in Ecclesiis suæ diœcesis non verum, & perfectum dominium habent, sed ad instar vsufructuarij se habent fructus ex eis percipiendo, vt probaui *in c.* 1. *c. cùm in officiis, de testam.* Sed vsufructuarius circa rei formam nihil potest mutare, *l.* 1. *ff. de vsufructu*; sed re ipsa tantum vti, saluâ eius substantiâ, §. 1. *Inst. de vsufruct.* ergo nec Pontifex Ecclesias Cathedrales, nec Episcopus Ecclesias suæ diœcesis vnire possunt; siquidem per vnionem mutatur forma ipsarum, vt ex *l. final. Cod. de vend. rer. ciuit. lib.* 10. *l.* 2. *& final. Cod. de præd. Decur. eod. lib.* probat Zypeus *contra hiatum Cassani cap.* 12. Ergo nec Pontifex Ecclesias Cathedrales, nec Episcopus Ecclesias suæ diœceseos vnire valent. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam quælibet Ecclesia debet habere suum Rectorem, *cap. quia nonnulli* 3. *cap. conquerente* 6. *de cleric. non resid. cap. præcipimus* 53. 16. *quæst.* 1. *cap. sanctorum*, 70. *dist.* Sed per vnionem necessariò vna ex Ecclesiis manet sine Rectore: ergo similis vnio fieri non poterit. Secundò in eandem assertionem, quatenus in ea docetur tantùm Pontificem posse vnire Ecclesias Cathedrales, Episcopum verò Ecclesias diœcesanas, sic argumentor. Quælibet res per easdem causas dissoluitur, per quas & creatur, *cap.* 1. vbi dicemus, *de regul. iur.* sed noua Episcopatus institutio, seu erectio auctoritate Concilij prouincialis, & cum consensu Principis sæcularis fieri debet, *can.* 65. *Concilij Afric. qui est.* 98. Synodi Carthag. apud Balsamonem, ibi: *Placuit & illud, vt plebes, quæ nunquam habuerunt proprios Episcopos, nisi ex Concilio plenario vniuscuiusque prouinciæ, & Primatis, atque consensu eius, ad cuius diœcesim eadem Ecclesia pertinebat, decretum fuerit, minimè accipiant.* Ergo & suppressio, seu vnio fieri debet. Hoc iure S. Medardi tempore Episcopatus Nouiomensis, & Tornacensis in vnum coaluere, consensu Metropolitani, & prouincialium, ac Regis, vt refert Fortunatus *in eius vita, cap.* 16. apud Surium die 8. Iunij, ibi: *Pontificali demum, Metropolitani scilicet, & comprouincialium suorum euictus auctoritate, Regisque, ac Procerum assensu, plebisque coactus incessabili acclamatione, vix consensit, & vnanimi, Pontificali videlicet, ac Regali auctoritate duas illas Ecclesias vnam fecit. Vtramque ouile pastor egregius consilio, & auctoritate comprouincialium Episcoporum tempore Hormisdæ Pontificis sub sancto Remigio tunc temporis Rhemorum Archiepiscopo, assensu Regis, & curialium, ac*

vtriusque

vtriusque plebis acclamatione tandem suscepit, & vt vtrique Ecclesia Cathedralis semper honor maneret, benigne concessit. Accedit circa Ecclesias inferiores non leuior difficultas; nam sine patronorum assensu Ecclesiæ statua mutari nequit, *cap. suggestum, de iurepatron. cap. dilecta, hoc tit.* Ioannes Satisbariensis *epist. 126. ad Alexandrum III.* ibi: *Præsertim cùm non assentiente, nedum reluctante fundatore, status Ecclesiæ mutari non possit, aut subiici seruituti.* Ergo nec Pontifex per diœceses, nec Episcopus inferiores Ecclesias vnire valent.

3. VNIO QVOTVPLEX, ET QVIBVS EX CAVSIS FIAT.

Quibus difficultatibus minimè obstantibus vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, vnionem, de qua agitur in præsenti, esse duorum, vel plurium beneficiorum, seu Ecclesiarum ab Episcopo, vel alio superiore factam annexionem. Caecialupus *in tract. de vnione, art. 1.* Rebuffus *in praxi, tit. de vnione benefic.* Garcia *de benefic. part. 12. cap. 2. num. 13.* Sanchez *tom. 2. in Decalog. lib. 7. cap. 29. num. 145.* Vnionis tamen causæ variæ sunt, quæ recidunt in vtilitatem, vel necessitatem Ecclesiæ, *cap. temporis 16. q. 1.* veluti quando templum vnius beneficij collapsum est, nec reparari facilè valet, *cap. constitutus, de relig. domib. cap. postquam 16. quæst. 1.* Secundò quando duæ Ecclesiæ ita tenues sunt, vt ad victum duorum clericorum non sufficiant, *cap. vnico 10. quæst. 3. cap. postquam, 16. q. 1. clement. ne in agro, de stat. monach.* Tertiò quando duæ Ecclesiæ vicinæ sunt, in quibus est penuria populi, quæ ideo possunt ab vno Præposito facilè regi, *dict. c. & temporis.* Quartò quando præbendis, pauperibus, vel collegiis vniuntur, *c. exposuisti, de prebend.* Tribus autem modis vnio fit. Primò quando Ecclesiæ duæ in vnum veluti corpus confunduntur, & coalescunt, ita vt vna Ecclesia ex duabus fiat, *cap. cùm dilectus, de his quæ vi, c. recolentes, de statu monach.* quo casu qui canonici sunt in vna Ecclesia, in alia quoque canonici existunt, & priuilegia data vni Ecclesiæ, competunt etiam alteri, vt vulgo docetur *in c. nouit, ne Sede vacante.* Secundus modus est cùm Ecclesiæ ita connectuntur, vt vna sit superior, & principalis; altera inferior, & accessoria; quo casu inferior Ecclesia amittit nomen suppressum, & extinctum per vnionem, & induit nomen eius, cui vnita est; & per consequens eius priuilegiis gaudet, *c. recolentes, de statu monach.* sed non amittit iura propria, quæ transeunt in Ecclesiam, cui vnita est, *c. quia monasterium, de relig. dom.* fitque ea subiectio per modum vnionis, alioquin sola subiectio non facit vnionem, *c. pastoralis, de donat.* Tertiò vnio Ecclesiarum fit quando vtraque manet æquè Cathedralis, vel Parochialis, & neutra alij subiicitur: quo casu vnus erit Rector vtriusque, & quælibet Ecclesia habebit iura sua, & priuilegia, nec vlla alterius priuilegiis gaudebit. Glossa *in d. cap. & temporis.* Porrò vniones istæ, aut sunt perpetuæ, aut temporariæ. Perpetuæ sunt quando cautum est, vt perpetuò durent, *d. c. exposuisti*; vel si contemplatione alicuius Ecclesiæ, seu dignitatis, vel ad beneplacitum Sedis Apostolicæ fiant; quia nec Ecclesia, nec dignitas, nec Romana Ecclesia vnquam moritur, *c. si gratiosa, de rescrip. lib. 6. c. quoniam 14. de offic. deleg.* Temporariæ verò vniones sunt, quæ in fauorem certæ personæ fiunt; & ita extinctâ personâ desinunt esse, *cap. 1. ne sede vacante, cap. relatio, cap. illud 21. quæst. 1.*

4. DE HIS QVI VNIONES FACERE POSSVNT.

Deinde sciendum est, vniones Ecclesiarum facere posse primò Romanum Pontificem, quia tantùm Ecclesias Cathedrales vnire valet, *c. postquã 6. q. 2.* denegatâ hac facultate etiam eius Legato à latere, *c. quoad translationem, de offic. legat.* quia Ecclesia Romana vnionem Episcopatuum, sicut & eorum institutionem, vt vnam ex maioribus causis sibi reseruauit. Gregorius VII. *lib. 2. post epist. 55.* ibi: *Quod solus Romanus Pontifex iure dicatur vniuersalis, &c.* quòd illi soli licet pro temporis necessitate nouas leges condere, nouas plebes congregare, de Canonia Abbatiam facere, & econtrà; diuitem Episcopatum diuidere, & inopes vnire. Carnotensis *epist. 237. ad Paschalem II.* de non soluenda vnione Nouiomensis, & Tornacensis Episcopatus, ibi: *Nec in hoc resistimus, quin possit Sedes Apostolica parochiarum amplitudinem minorare, aut breuitatem dilatare, si vtilitas populi Dei ita exigat, & nullum inde schisma contingat.* Diuus Bernardus *epist. 131. ad Mediolan.* ibi: *Plenitudo siquidem potestatis super vniuersas orbis Ecclesias singulari prærogatiua Apostolicæ Sedi donata est: qui igitur huic potestati resistit, Dei ordinationi resistit.* Potest, si vtile iudicauerit, nouos ordinare Episcopatus, vbi hactenus non fuerunt: potest eos qui sunt, alios deprimere, alios sublimare, prout ratio sibi dictauerit, ita vt de Episcopis creare Archiepiscopos liceat, & è conuerso, si necesse visum fuerit: præcedere tamen debere Regium consensum probat P. Marcha *lib. 4. concord. c. 13.* Archiepiscopus verò vnire non potest Ecclesias sui suffraganei sine eius consensu, vt in præsenti docetur, quia non licet ei nisi in casibus à iure expressis iurisdictionem exercere in subditos suffraganeorum, *c. 1. in fine, de foro compet. lib. 6.* idemque dicendum est de Legato etiam à latere, quamuis dicatur cum in prouincia sibi commissa maiorem esse ordinario, *c. 1. de offic. ordin. in 6.* Cæterùm Ecclesiarum inferiorum vnio pertinet ad Episcopum in sua diœcesi cum consensu Capituli, *c. pastoralis, de donat.* nisi mensæ suæ, vel Capituli vnire intendat, quia tunc vnire non potest cum consensu Capituli, ne in causa propria actor fiat; nec etiam beneficia exempta Episcopus vnire valet, quia in Ecclesiis exemptis integra dispositio spectat ad Romanum Pontificem, *c. final. de confirm. vtili.* Abbates vniendi hanc non habent facultatem, sed ipsis consentientibus Episcopi vniones faciunt. *Clement. ne in agro, §. ad hæc, de statu monach.* nisi in ipsis Ecclesiis iura quasi Episcopalia exerceant, plenamque dispositionem habeant. Glossa *in Clement. 1. verbo Proprij, de rebus Ecclesiæ.* Circa Capitulum verò sede vacante, etsi illud succedat in omnibus, quæ iurisdictionis sunt, *c. his quæ, cap. cùm olim, de maiorit. & obed.* tamen quia non succedit in collatione beneficiorum, *cap. 2. ne sede vacante*; ideo vniones facere non potest, si per eam iuribus Episcopalibus quid detrahitur, *dict. Clement. 1. § Ad hæc.*

5. DE SOLENNITATE IN VNIONE ADHIBENDA.

Solennitas in vnione etiam adhibenda est, videlicet vt vocentur omnes, qui vocandi sunt, quorumque interest vnionem talem fieri, vel non, *c. si quis presbyterum 10. de rebus Ecclesiæ, c. veniens 3. c. super, de re iudic.* vt vocetur Decanus Capituli, ipseque Capitulum congreget, licèt talis Capituli consensus post vnionem adhiberi possit, *c. circa, vers. postea, de iurepatron. cap. cùm vos, de his quæ fiunt à Prælat. cap. si qua de rebus, 12. quæst. 2.* & si non vocentur vocandi, vnio ipso iure nulla est. Zypæus *ad hunc tit. consult. 3.* non autem requiritur consensus Rectoris, vel aliorum, qui possident beneficia eo tempore, quo vnio fit, quia talis vnio effectum operatur sine eorum præiudicio, *Clement. 2. de reb. Eccles.* Debent etiam beneficia, quæ vniuntur, habere eandem qualitatem, non verò dissimilem. Trident. *sess. 24. de reform. cap. 13. & 15.*

Tandem sciendum est, vniones ritè celebratas reuocari certis ex causis, veluti quando per vnionem tollitur hospitalitas, vel fit dissolutio religionis, *c. nouit, ne Sede vacante*; vel si cessat causa, propter quam vnio facta fuit, veluti paupertas Ecclesiarum, *c. cùm M. de constit.* si incipiat esse damnosa Ecclesiis, argumento capitis *suggestum, de decimis*: latè probat Zypæus *ad hunc tit. consult.* 8. *&* 9. & *resp.* 3. aliaque plura de his vnionibus congesserunt Barbosa *dict. alleg.* 66. Fragoso *dict.* §. 6. & quomodo vnio probetur, prosequitur Rota apud Peñam *tom.* 1. *decis.* 337. *&* 441.

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ita animaduersis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam cùm Pontifex habeat plenam dispositionem in Ecclesia vniuersi orbis, *c. decimas, ad finem, cap. & temporis* 16. *q.* 1. *cap.* 2. *de prab. in* 6. *Clement.* 1. *vt lite pendente*; ideo potest diœceses, & omnes Ecclesias, ac beneficia vnire, vt etiam potest Imperator ex duabus prouinciis vnam facere, aut diuersa officia vnire. *Nouella* 8. *&* 24. *vsque ad* 29. & ciuitatum, ac populorum, qui in vnum coïerunt, exempla reperiuntur in antiquis monumentis, veluti Albæ, atque Romæ apud Liuium: & extat elegans descriptio apud Ouidium
1 *lib.* 6. *Fastor.*

Hæc vbi narrauit, Tacitum, fortemque Quirinum,
Binaque cum populis regna coisse suis.
Et lare communi socios, generosque receptos,
His nomen iunctis Iunius, inquit, habet.

Probant Gentilis *disput.* 2. *de vnione Regnorum*, Zypeus *contra hiatum Cassani, cap.* 12. *&* 13. Similiter quia Episcopus habet plenam dispositionem Ecclesiarum suæ diœcesis, *c. Sanctorum* 70. *dist. c. vnaquæque* 9. *q.* 3. *cap. regenda* 10. *quæst.* 1. ideo etiam potest eas vnire. Non sunt tamen vniones temerè faciendæ, præcipuè si per eas minuatur cultus diuinus, & redditus, qui pluribus Ecclesiis sufficerent, ad vnam reuocetur, *cap. final. de V. S.* quare in Concilio Trident. *sess.* 7. *de reformat. cap* 6. statuitur, vt vniones perpetuæ à quadraginta annis citra factæ examinentur ab Ordinariis, tanquam à Sede Apostolica delegatis; & quæ per subreptionem, aut obreptionem factæ reperientur, irritæ declarentur; & ideo tales vniones semper odiosæ iudicantur, vt pluribus relatis probat Velasco *de priuil. paup. part.* 1. *quæst.* 12.

Nec obstant difficultates suprà adductæ, nam licèt iuxta communem sententiam, respectu prouentuum Ecclesiarum ipsarum vsufructuarij credantur; tamen Pontifex in vniuerso orbe, & quilibet Episcopus in sua diœcesi plenam dispositionem habent. Vnde ob eam amplam iurisdictionem possunt Ecclesias ipsas vnire ex iustis causis; & ita facere, vt vnus Rector præsit duabus Ecclesiis vnitis. Nec obstat secunda difficultas deducta ex dicto canone Concilij African. exemploque sancti Medardi: nam id procedebat antequam Sedes Apostolica sibi reseruaret vnionem Ecclesiarum, tanquam vnam ex maioribus causis. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis; nam præsens assertio procedit in Ecclesiis, quæ spectant ad liberam collationem Episcopi, non verò in eis, quæ sunt iurispatronatus; quia tunc desideratur consensus ipsius Patroni, siue tale ius sit ecclesiasticum, siue sæculare. *Clement. vnic.* §. *ad hæc, de statu monach.* Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 15. Licèt si vnio fiat à Legato à latere, & iuspatronatus sit Ecclesiasticum, non desideretur Patroni consensus, *cap. cùm dilectus, de iurepatron.* post Gambatam & Lambertinum probat Barbosa *de iure eccles. lib.* 3. *cap.* 16. *num.* 50. 7. DISSOLVVNTVR DIFFICVLTATES.

CAPVT IX.

Idem [a] *Archipresbytero sancti Andreæ de Pollian.*

QVàm sit graue crimen in clericis [b] gloriari cùm malefecerint, & in rebus pessimis exultare, nullus sanæ mentis ignorat. Accepimus sanè, quod non sine dolore referimus, quod cùm R. de Sertone R. filiam suam cuidam I. nomine tradiderit in vxorem, P. diaconus Ecclesiæ sancti Petri, [c] filius autem sacerdotis, non erubuit publicè profiteri, se prædictam fœminam carnaliter cognouisse. Vnde factum est, quod prædictus vir ad propria eam remitteret, cui fuerat matrimonialiter copulata. Quapropter tibi per Ap. s. m. quat. si tibi constiterit de præmissis, sine omni contradictione, ap. cess. præfatum clericum ab officio, & beneficio [d] suspendere non postponas, compellens virum vt vxorem suam recipiat, eique, sicut iustum est, officium exhibeat maritale.

NOTÆ.

1. a ARchipresbytero.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. in epistolis verò huius Pontificis editis à Sirleto, *fol.* 67. legitur Archiepiscopo: sed retinenda est vulgaris inscriptio, quæ habet *Archipresbytero*; vt etiam legitur in indice ipsius regestri correcti à Sirleto; nam si Archiepiscopo sancti Andreæ, qui est in Scotia, scriberet Innocentius, non adderet ea verba *de Pollian.* vnde cognoscitur, in præsenti scribere Innocentium Archipresbytero villæ, seu loci de Pollian.

2. b *Gloriari.*] Quia vt ait D. Isidorus *lib.* 2. *de summo bono, cap.* 39. *Ad comparationem mali fit deterius, quando non solùm flagitia committuntur, sed etiam de ipsis flagitiis vanitate laudis perditi extolluntur.* Plura de iactantiæ vitio Beyerlinch *tom.* 4. *in theatro, verbo Iactantia.*

c *Filius A. sacerdotis.*] Ante sacerdotium genitus; nam aliàs ex defectu natalium irregularis esset, iuxta tradita *in cap.* 1. *de fil. presbyt.* 3.

d *Suspendere.*] Sed cùm hæc concessio esset tantùm extraiudicialis, seu potiùs iactantia, quomodo solùm propter eam suspensio imponi potuit? Quam difficultatem agnouerunt, & variè dissoluere curarunt Cantera *in quæst. crimin. cap.* 2. *de probat. per test. quæst.* 1. *num.* 11. Carena *de offic. Inquisit. part.* 2. *tit.* 12. *ex num* 159. Balboa *in cap* 4. *num.* 36. *de iudiciis.* Sed veram huius textus interpretationem dedi *in cap.* 2. *de confessis.* 4.

CAPVT X.

Idem *Epiſcopo* [a] *Hipponen. & Abbati de Toleto, viſitatoribus Lombardiæ.*

EX literis veſtris accepimus, quod cùm ad [b] Albiganenſem Eccleſiam vnà cum Piſano [c] Archiepiſcopo Vercellenſi acceſſiſſetis viſitationis officium impleturi, Albiganenſis Epiſcopus inter cætera, quæ propoſita fuerant contra ipſum, ore proprio eſt confeſſus, quod cùm quidam in villa quadam ad eius iuriſdictionem ſpectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candentis ferri iudicio ſe purgaret, & vt ſuſpendio puniretur, ſi deficeret in eodem: dictus Epiſcopus requiſiuit à iudice, quid ſuper hoc videretur eidem? Et cùm iudex reſpondiſſet, vt fieret ſicut fur ipſe dixerat, ferrum candens in ipſius præſentia Epiſcopi eſt allatum: quod cùm accepiſſet fur ille, combuſtus eſt: vnde iudex pauefactus, quid ſibi ſuper hoc videretur, conſuluit Epiſcopum memoratum: qui reſpondit, quod ſi fur ſic euaderet, malum eſſet: quam iuam affirmet ſe verbis talibus vſum fuiſſe: Audiſtis quantus eſt clamor [d] populi, omnes dicunt, malum eſt ſi ſic euaſerit impunitus. Et ſic Epiſcopus, & iudex villam ipſam cum [e] multitudine ſunt egreſſi, in quorum præſentia prædictus fur eſt [f] ſuſpenſus: propter quod ipſum cum literis veſtris ad Sedem Ap. deſtinaſtis. Sed idem nihil ſuper his propoſuit coram nobis, nec literas veſtras vidimus, licèt idem ſe nobis aſſeratillas præſentaſſe. Quin immò, cùm dictus Archiepiſcopus ad Sedem Apoſtolicam acceſſit, qui nobis huiuſmodi rei ſeriem plenariè indicauit, idem Epiſcopus à noſtra diſceſſit præſentia, & perquiſitus non potuit inueniri. Nos autem, quia idem Epiſcopus non ſolùm in iudicio [g] candentis ferri, verùm etiam in furis ſuſpendio grauiter noſcitur deliquiſſe, cùm is non tantùm auctoritatem præſtiterit, verùm etiam [h] præſentiam exhibuerit corporalem, ipſum indignum altaris miniſterio reputamus. Cùm igitur Pontificale [i] officium ſine altaris miniſterio non valeat adimpleri, mandamus quatenus vt Epiſcopatui cedat, moneatis eundem; alioquin ipſum ab Albigan. Eccleſia amouentes, faciatis eidem per electionem canonicam de perſona idonea prouideri.

NOTÆ.

5. [a] *Hipponenſi.*] In tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 3. legitur, *Ipponen. & Abbati de Tiſeno*; ſed vtrobique malè, cùm legendum ſit, *Yporienſi Epiſcopo, & Abbati de Tileto*, vt conſtat ex epiſtola 134. *lib.* 1. *regeſtr.* 13. *ipſius Pontificis*, quam tranſcribo ex collectione Boſqueti, quia non modicam lucem affert præſenti deciſioni: ita enim Epiſcopo Nouatienſi Innocentius ſcribit: [Ex literis ven. fratris noſtri Patriarchæ Antiocheni, tunc Yporien. Epiſcopi, & tui tunc de Tileto Abbatis, meminimus recepiſſe, quod cùm dudum ad ad Albiganen. Eccleſiam, vna cum ven. fratre noſtro... Piſano Archiepiſcopo, tunc Epiſcopo Vercellenſi acceſſiſſetis viſitationis officium impleturi... Albiganen. Epiſcopus inter cætera, quæ propoſita fuerant contra ipſum, hoc vobis ore proprio eſt confeſſus: quod cùm quidam in villa quadam ad ipſius iuriſdictionem ſpectante infamaretur de furto, & idem illud inficiaretur omnino, offerens quod candentis ferri iudicio ſe purgaret, adiiciendo, vt ſuſpendio puniretur, ſi deficeret in eodem: dictus Epiſcopus à iudice requiſiuit, quid ſuper hoc videretur eidem: & cùm iudex reſpondiſſet, vt fieret prout fur ipſe petierat, ferrum candens in ipſius Epiſcopi præſentia eſt allatum: quod cùm arripuiſſet fur ille, combuſtus eſt. Vnde iudex expauefactus, quid ſibi ſuper hoc videretur, Epiſcopum conſuluit memoratum, qui reſpondit, quod ſi fur ſic euaderet, malum eſſet; quamquam per literas, quas nobis tunc idem direxit Epiſcopus, affirmarit, ſe talibus verbis vſum fuiſſe: Audiſtis quantus eſt clamor populi: omnes dicunt, malum eſt ſi euaſerit impunitus. Et ſic Epiſcopus, & iudex eandem villam cum multitudine populi ſunt egreſſi, in quorum præſentia fur prædictus, ipſius fuit Epiſcopi auctoritate ſuſpenſus: propter quod eundem cum veſtris literis ad noſtram præſentiam deſtinaſtis: ſed ipſe nihil vnquam ſuper his propoſuit coram nobis. Quin imò ſtatim vt dictus Archiepiſcopus ad Apoſtolicam Sedem acceſſit, qui nobis rei ſeriem plenariè indicauit, idem Epiſcopus à noſtra diſceſſit præſentia, & perquiſitus non potuit inueniri. Vnde nos cum fratribus noſtris deliberatione habitâ diligenti, quia ſæpefatum Epiſcopum non ſolùm in candentis ferri iudicio, verùm etiam in furis ſuſpendio grauiter intelleximus deliquiſſe, cùm is non tantùm auctoritatem præſtiterit, ſed etiam præſentiam exhibuerit corporalem, ipſum reputauimus miniſterio altaris indignum. Et quia Pontificale officium abſque altaris miniſterio non poterat adimplere, ſupradicto Patriarchæ, ac tibi tunc dedimus in mandatis, vt ad ceſſionem eundem Epiſcopum moneretis, alioquin auctoritate noſtra ipſum ab Albigan. Eccleſia, ſublato appellationis obſtaculo amouentes, faceretis eidem de perſona idonea per electionem canonicam prouideri. Dictus verò Epiſcopus poſtmodum ad Sedem Apoſtolicam rediens, apud quam moram feciſſe dignoſcitur diuturnam, & ſe multipliciter ſatagens excuſare, inter cætera propoſuit coram nobis, quod aliter rei veritas ſe habuerat, quàm in literis fuerit ſupradictis expreſſum; quod ſe propoſuit opportuno tempore probaturũ.

Quocirca deuotioni tuæ præseotium auctoritate mandamus, quatenus auditis quæ super præmissis idem Episcopos duxerit proponenda, & probationibus eius admissis, si de his tibi per probatiooes legitimas sufficiens fuerit facta fides, per quæ constet veritatem rei se aliter babuisse, quàm in literis fuerit supradictis expressum, & super præmissis ioooocentem Episcopom extitisse, eùm per senteotiam ad falsam suggestiooem latam eidem præiudicari non debeat, tu eum super præmissis absolueos, officium suum exequi liberè permittas eundem: alioqoiu quod à nobis dudum super hoc extitit definitum, facias appellationa remota executiooi mandari, contradictores, si qoi fuerint, vel rebelles, censurâ ecclesiasticâ appellatione postpositâ compescendo. Datum Lateran. Kalend. Octobris, anno XIII.] Quam epistolam non rectè cum præsenti textu confundunt, & pro vna, eademque habent Mantique *tom.3. annal.Cisterc. anno* 1210. *cap.7. ad finem*, Altesserra *hic*. Ypporiensis, seu Hippotiensis diœeesis est in Italia, cuius Canonicis scribit idem Innocentius *lib.1. epistolar. regestr.*1. in Codice Sirleti, *fol.* 166. De Abbate hoc de Tilleto nonnulla addoxi *in cap. qualiter* 17. *de accusat.*

2. b *Albiganensen.*] Albiganom cioitas est Italiæ sita ad Alpes Cotiæ, teste Mela *lib.2. cap* 4. vulgò dicta Albenga: iam à primis Ecclesiæ sæculis Cathedrâ Episcopali decorata; siquidem Gaodentius eius Episenpus subscripsit Cooeilio Romano celebrato sub Hilario. Carolus à Sancto Paulo *lib.1. geograph. sacr. fol.*62.

3. c *Archiepiscopo.*] Lothario videlicet, quem ex Ecelesia Vercellensi in Pisanam transtulit Innocentius III. anno 1209. vt refert Vghellius *tom.3. Italia, sacra, in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ, num.*48.

4. d *Clamor populi.*] Qui attendendus non est, quia vanæ populi voces non sunt audiendæ, ideoque libertatem ad clamorem populi datam non valere rescripsit Imperator Marcus *in l. si priuatus* 17. *ff.qui & à quibus*, *l.3. Cod.qui manumittere.* Illostrat Cuiacius *lib.2. obs.*22. & ab specie Diocletianos *in l.*12. *Cod. de pœnis*, eam sententiam edidit. Vanæ populi voces non sunt audiendæ; nec enim vocibus eorum credi oportet, quando aut ooxium crimioe absolui, aut innocentem coodemnari desiderant. Et eùm apud Romanos populus insanus plerumqoe clamaret contra Christianos, vt tanquam hostes publici punirentur, vt refert Tertul. *ad Scapulam*, ibi: *Si Tiberis ascendit in Mœnia, si Nilus non ascendit in Arua, si cælum stetit, si terra mouit, si fames viget, statim in Christianos ad Leonem acclamatur.* Imperator Hadrianus rescriptum dedit Minutio Fundano, quod extat apud Eosebium Cæsar. & illod latinè vertit Balduinos *de edict. post Christ. fol.*75. his verbis: *Accepi epistolam, quam ad me scripserat Serenius Granianus V.C. cui tu successisti. Digna res est, de qua cognoscatur, ne & magna alioqui turba excitentur, & calumniatorum malitia indulgeatur. Si prouinciales posse se putant Christianos in iudicio reos peragere, id legitimè faciunto. Clamoribus verò, & tumultibus locus nullus esto. De causa cognoscere tu debes: ac si quid aduersus leges facere Christiani videntur, animaduertito, & noxæ pœna par esto: ita quidem mehercle, vt qui calumniæ causâ ad accusandum descendet, sentiat etiam tua animaduersionis seueritatem.* Refert Baron. *anno* 301. Vode nec populari acclamatione ad bestias damoatos dimitti licet, *l.ad bestias* 31. *ff.de pœnis*: nec Decutionem eligi, *l. si constet, ff.de appellat. l.Decurionem* 12. *Cod.de pœnis, l.1. ff.ad leg.Iul.de ambitu*; nisi aliter tumultus sedari non possit, *l.penult. ff.ad leg. Corn. de sicariis.* Et quamuis ea lege 3. *Cod. de offic. rector. prouinc.* noo solùm acclamatio hooesta, & iusta in Magistratus, sed etiam vociferatio, & querela, quibus eorum publicè malefacta lacessuntur, permissa videatur Prouiocialibus contra Magistratuum iniurias, diceodum tamen est vt *in l.1. Cod. Theodos. de offic. Rectoris prouinc.* ita dicta lege 3. missa Prooiocialibus publicè reclamandi copiam fieri, non quidem vt eorom clamoribus quis damnetur, qoi plerunque maligni sunt, *cap. cùm in iuuentute, de purg.canonic.* sed vt inquiratur, an vera sint, quæ clamant, vt *in cap.qualiter* 25. *de accusat. l.1. & 2. tit.17. partit.3.* Quæ omoia ad vnguem exprimunt ipsius legis 3. verba illa: *Iustissimos, & vigilantissimos iudices publicis acclamationibus collaudandi damus omnibus facultatem. E contrario iniustos, & maleficos, querelarum vocibus accusandi, vt censuræ nostra vigor adsumat, si verè voces sint, nec ad libidinem per clientelas effusa, diligenter inuestigauimus.* Itaque iustas acclamationes permittunt Imperatores *in dict.l.3.* non verò iniustas, & contumeliosas, de quibus *in dict.l.2. Cod. de seditiosis*: docuit Albericus *in dict.l.decurionem* 12. *Cod. de pœnis.*

e *Cum multitudine.*] Nam supplicium palam, 5.
& in omnium conspectu sumi debet, vt eius animaduersionis exempio cæteri à delinquendo deterreantur, vt aiont Plotarehos *in tract. de iis, qui serò à Numine puniuntur.* Seneca *lib.3.de ira,cap.*19. Quid tam inauditum, inquit, qoàm nocturnum supplicium, cùm latrocinium tenebris abscondi soleat: aoimaduersiones, quo notiores sunt, plos ad exemplum, emendationemque proficiunt. Quintilianos *declamat.*274. In fine: *Quoties noxios crucifigimus, celeberrimæ eliguntur viæ, vbi plurimi intueri, plurimi commoueri hoc metu possint.* Et Imperatores *in l.omnes 6.Cod.Theod.ad leg.Iul.de adult.* masculorom nefandam constuprationem spectante populo flammis vindicibus capiari iusserunt, & famosos latrones in his locis, vbi grassati sunt, furcæ figendos esse, docetur *in l.capitalem* 28. *§.penult.ff. de pœnis: & in l.omne delictum, §. 3. ff. de re militari*, cauetur: *Qui in acie prior fugam fecit, spectantibus militibus propter exemplum capite puniendus est.* Et *in l.7. tit.4. lib.7. legum Visigoth.* statuitur: *Iudex quotiens occisus est, reus non in secretis, aut in absconsis locis, sed in conuentu publicè exerceat disciplinam.* Faciunt textus *in l.2.Cod. Theodos. de offic. Rector. prouinc. l.5. tit. 27. partit. 3.* Illustrant D. Laurent. Ramirez *in Pentecont. cap.*22. Lælius Bisciola *tom.2. horar. success. lib.1. cap.9.* Petrus Faber *lib.2. semestr. cap.9.* Fornet. *lib.6.rer. quotid. cap.16.* Nauarrete *discurs.* 38. *polit.* D. Ioan. de Soloiz. *embl.*75.

f *Suspensus.*] Furca videlicet, vt *in dict.l. ca-* 6.
pitalium, §.famosos, l.sacrilegij 6.ff.ad leg.Iul. pecul. l. mores 9.§. ista, ff.de pœn.l. si quis aliquid 38. §.1. ff.eod. l.3.§.si quis ad hostem 10 ff.de re milit. Seneca *epist.7.* illic: *Sed latrocinium fecit, quid ergo meruit? vt suspendatur.* Illostrant Larreatigui *lib.8. selectar. cap. 9.* P. Pintoramirez *in spicileg. tract.1. cap.32. num.7.*

g *Iudicio candentis ferri.*] De quo & eius prohibitiooe agemus infra, *in titul. de purgat. vulgar.*

h *Præsentiam.*] Cùm sacris canonibos prohi- 7.
bitum sit clericis nudam præsentiam exhibere exe-

cutiooi

cutioni capitalis sententiæ, aut effusioni humani sanguinis, Concil. Altissiod. *can.* 34. ibi: *Non licet Presbytero, nec Diacono ad trepalium, vbi rei torquentur, stare.* Et *can. sequenti*, Concil. Matiscon. 2. *can.* 19. *Cognouimus etiam, quosdam clericorum infrunitò ad ferales reorum sententias frequenter accedere. Propterea prohibitionis eorum accessus hunc canonem protulimus, definientes vt ad locum examinationis reorum nullus clericorum accedat, nec intersit atrio sanciolo, vbi pro reatus sui qualitate quispiam interficiendus est; si tamen nunc aliquis eorum definita contemnens illuc accesserit, aut interfuerit, defraudatus honesti honoris stola illis gregibus examinatorum societur, quos diuinis pratulit mysteriis.* illustrat. Theoph. Rayn. *tom.* 18. *in tract. de religioso loricato*, *fol.* 202.

8. i *Pontificale officium.*] Nam suspensio hæc perpetua erat, nec Pontificale officium exerceri poterat sine sacerdotio, aliàs suspensus ab officio non eo ipso est suspensus à beneficio, vt probat latè Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *part.* 3. *quæst.* 12. Aliquando verò Episcopus prohibetur munia sacerdotalia obire, non vérò Pontificalia, & quæ ad Episcopatus ordinem spectant. Concil. Aurel. 3. *can.* 6. 15. *&* 25. Aurel. 4. *can.* 10. Aliquando priuatus omni iurisdictione, & munere Episcopali honorem, & locum retinebat. Concil. Ancytan. *can.* 1. ibi: *Honorem quidem Sedis eos retinere, offerre autem illis, & sermonem ad populum facere, aut aliquibus sacerdotalibus officiis fungi non liceat.* Et *canone* 2. Concil. Nicæn. 1. *can.* 8. *Qui à Catharis vocatur Episcopus, presbyteri honorem habebit, nisi fortè placuerit Episcopo nominis cum honore censeri.* Concil. Tolet. 11. *can.* 2. in epistola synodica,[i] quæ extat apud Theodoretum *lib.* 1. *cap.* 9. legitur: *Placuit Synodo Meletium in sua ciuitate manere, potestatem autem nullam habere, vel quemquam ordinandi, vel cuiquam manus imponendi, solum verò honoris nomen retinere.* Illustrat Iustel. *in not. ad can* 131. *Ecclesia Afric.* Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 12. *consect.* 4.

COMMENTARIVM.

NOn solùm prohibitum est ecclesiasticis viris sententiam sanguinis proferre, vt probaui 9.
latè *in cap. sententiam, ne cleric. vel monach.* verùm & quolibet modo causæ sanguinis se immiscere, *cap. clericis, eod. tit. cap. his a quibus*, 23. *quæst.* 4. Vnde nec in ea consilium præstare, nec patrocinium tanquam aduocati dare possunt, *cap. final. ne cler. vel monachi*, *lib.* 6. Molina *tract. de iustit. disp* 8. *num.* 2. & si ad eos iurisdictio temporalis ratione alicuius castri, vel loci pertineat, possunt causas sanguinis committere iudicibus laicis, non modò vniuersè, verùm & sigillatim hanc, vel illam, vt statuant quod in ea iustum fuerit, *dict. cap. final.* tamen prohibentur dicto, vel facto mouere iudicem ad inferendam reo mortem, aut mutilationem, quod vt enorme insectatur Petrus Blesensis *epist* 42. illis verbis: *Illud cœlestem exasperat iram, & plerisque discrimen æternæ damnationis accumulat, quod quidam Principes sacerdotum, & seniores populi, licèt non dictent iudicia sanguinis, eadem tamen tractant, disputando, & disceptando de illis; seque ideo immunes à culpa reputant, quòd mortis, aut truncationis membrorum iudicium decernentes, à pronuntiatione dumtaxat, & executione pœnalis sententiæ se absentant: sed quid hac simulatione perniciosius est? [illegible] discutere, & definire licitum est, quod pronunciare non licet?* Vnde in præsenti casu Episcopus licèt iudici laïco committere possit causam ipsius furis, tamen grauiter peccauit, non solùm præsentia sua auctoritatem præstando capitalis sententiæ, verùm & consilium præstando in eius prolatione.

CAPVT XI.

Idem *Archiepiscopo, & maioris monasterij, & Sancti Iuliani Abbatibus*[a] *Turon.*

INter dil. fil. B. & P. Choët Canoaicos Pictauienses super[b] succentoria Pictauiensis Ecclesiæ quæstione subortâ, eorum vterque coram nobis firmiter asserebat, succentoriam ipsam per Pictauiensem Cantorem, ad quem eius donatio pertinebat, canonicè assequutum. *Et infrà*: Nos igitur vtriusque partis attestationibus diligenter inspectis inuenimus, euidenter esse probatum, eundem P. publicum[c] aleatorem esse, vel vsurarium[d] manifestum, vtpote qui XI. denarios pro XII. publicè mutuarat in ludo. Vnde licèt ad palliandum tantæ præsumptionis excessum proposuerit idem P. quod hoc fecerat iuxta Gallicorum consuetudinem clericorum, quâ clerici ferè vniuersi mutuant sic frequenter, & ludunt: Nos tamen, qui ex officij nostri debito pestes huiusmodi exstirpare proponimus, atque ludos voluptuosus, occasione quorum sub quadam curialitatis imagine ad dissolutionis etiam materiam deuenitur, penitus improbamus, excusationem prædictam, quæ per prauam consuetudinem, quæ dicenda est corruptela[e] potiùs, palliatur, friuolam reputantes; cùm in illis magis plectibilis sit offensa, per quos ad excusandas excusationes in culpis delinquendi auctoritas vsurpatur: quod quia circa eundem P. de succentoria prædicta factum esse dignoscitur, propter indignitatem, & inutilitatem ipsius duximus irritandum, cùm personis vilibus, & indignis portæ dignitatis[e] patere non debeant, iuxta legitimas sanctiones. Præterea contra præfatum B. manifestè fuit probatum, quod de conscientia iudicum Prædictorum Bituricen. vltima clausula inserta non fuerat in literis eorundem, sicut in ipsorum depositionibus exprimitur euidenter. Robertus verò diaconus ad hoc

probandum testis inductus, illud idem deposuit, & adiecit, quod cùm deberet easdem literas sigillare, diligenter inspexit, nec eandem clausulam appositam tunc inuenit; vnde pars altera proponebat, quod cùm prædictus B. scienter vsus fuerit literis sic falsatis, debeat meritò tanquam[f] falsarius omnino repelli. Verùm nos attendentes, quod etsi constaret euidentissimè, quod dicta clausula literis illis fuisset apposita præter conscientiam iudicum prædictorum; quia tamen fides nobis facta non fuit, quod dictus B. illam clausulam apposuerit, vel procurauerit, vt ab alio poneretur; vel etiam, quod scienter vsus fuerit literis sic falsatis, ab huiusmodi falsitatis obiectu eundem duximus absoluendum, maximè cùm postquam hoc sibi obiectum fuerit, prætermisit penitus vti eis. *Et infrà*: Cùm igitur per depositiones saltem duorum testium, qui nullatenus reprobati fuerunt, nobis constiterit euidenter, quod concessio Petro facta præcesserit, quamquam propter indignitatem eiusdem P. meruit reprobari, concessionem tamen postmodùm Boccando factam, irritam decernimus, & inanem. Quia verò Rector, ad quem ipsius succentoriæ donatio spectare proponitur, vt de ipsius[g] periurio taceamus, adeo tamen inconstanter se habuit in hoc facto, vt sicut præmissum est, primâ donatione non reprobatâ, secundam facere attentaret, & dignum sit, vt in eo quis puniatur, in quo visus est[h] deliquisse, in hoc eius duximus varietatis inconstantiam puniendam, vt concedendi succentoriam ipsam hac vice nullam habeat facultatem: præsentium vobis auctoritate mandantes, quat. eandem auctoritate nostra suffulti, sub. ap. ob. personæ idoneæ assignetis.

NOTÆ.

1. a TVronensi.] Ita etiam legitur in tertia collectiune, *sub hoc tit. cap.*4. vtrumque monasterium, tam sancti Martini, quod Galli vocant maius monasterium, Yepes *tom.1. chron. D. Benedicti, anno Christi* 552. *cap.*14. quàm [illegible]cti Iuliani, est Ordinis D. Benedicti, vt iam notaui *in cap.* 14. *de offic. deleg.* & de Metropoli Turonensi nonnulla adduxi *in cap.5. de tempor. ordin.*

2. b *Succentoria Pictauiensi.*] Succentoris officium est, absente Cantore, siue Præcentore, de quo *in cap. cleros, §. Præcentor, 21. dist.* incipere cantum in choro: quare in aliquibus Ecclesiis appellatur vicecantor, vulgò *Soùchantre*, vt referunt Antonius Fabricius *in praxi beneficior. tit. de benefic. cum dignit. num.*57. Petrus Gregor. *lib.15. syntag. cap.*22. Ferro Manrique *de præcedentiis quæst.*30. *in fine*, Barbosa *de canonic. cap.9. num.*11. De Pictauiensi diœcesi nonnulla adduxi *in c.20. de rescript.*

c *Aleatorem.*] De quo crimine quia plura congessi *in can.79. Concilij Illiber.* ideo in præsenti non repeto.

d *Vsurarium manifestum.*] Quinam manifestus vsurarius dicatur, & eius pœnas exposui *in cap.3. de vsuris.*

e *Patere non debent.*] *L. infamia* 8. *Cod. de Decur. lib.10. l. vnic. Cod. de infamibus, eod. lib. l.1. ff. ad leg. Iul. de vi public. l. cum Prætor* 12. *ff. de iudiciis, l. reus delatus, ff. de muneribus, l. vnic. Cod. de reis postul. lib.10. l.6. tit.7. partit.*7. Faciunt Cicero & Tertul. relati à Cuiac. *lib.1. qq. Papin. in l.8. ff. de postul.* plura D. Franc. de Amaya *in dicta l. vnic. Cod. de infamibus.* 3.

f *Falsarius.*] Quia literis falsis vtens falsarius creditur, vt probaui *in cap.4. de crimin. falsi.*

g *Periurio.*] Vnde priuandus erat beneficiis iam obtentis, iuxta tradita *in cap.4. de rescript.*

h *Deliquisse.*] *Cap. nemo, de tempor. ordin. lib.6.* & Ita eligens indignum pro ea vice eligendi facultate priuatur, *cap. cùm in cunctis* 7. *de elect.* vbi commentarium huius textus dedi.

CAPVT XII.

Idem *in Concilio*[a] *Later.*

ACcedentibus ad nos de diuersis mundi partibus Episcoporum querelis intelleximus grandes, & graues quorundam Abbatum excessus, qui suis finibus non contenti, manus ad ea, quæ sunt Episcopalis dignitatis extendunt, de causis[b] matrimonialibus cognoscendo, iniungendo publicas[c] pœnitentias, concedendo[d] indulgentiarum literas, & similia præsumendo: vnde contingit interdum, quod vilescit Episcopalis auctoritas apud multos. Volentes igitur in his & Episcoporum dignitati, & Abbatum prouidere saluti, præsenti decreto firmiter prohibemus, ne quis Abbatum ad talia præsumat se extendere, si proprium voluerit periculum euitare, nisi fortè quisquam eorum speciali concessione, vel aliâ legitimâ causâ super his valeat se tueri.

NOTÆ.

1. a LAteranensi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. generali celebrato sub Innocentio III. *can.*60. de quo nonnulla notaui *in cap.1. de summa Trinit.*

b *Matrimonialibus.*] Quorum cognitio spectat iure communi attento ad Episcopos. Concil. Nicæn.1. *can.*51. ibi: *Episcopus vxorem rixosam cum viro in gratiam redire cogat.* Concil. Agath. *can.*25. ibi: *Decretum fuit, vt si qui cum vxoribus diuortium*

facere

facere velint, priùs apud prouinciales Episcopos dissidy causas dicant. Concil.Tolet. 12.*can.*8. præcipit Episcopis, vt obstent, ne viri cum vxoribus diuortium faciant. Concil. Aurel.3.*can.*10.ibi: *Illud etiam adiiciendum credimus, vt in Episcopi discussione consistat, de his qui in ciuitate sua ac territorio consistunt, & tali sunt ordini societati, incesto nimirum adulterio potiùs, quàm coniugio, verum ignoranter ad illicita coniugia venerint, ac per contumaciam quæ sunt interdicta præsumpserint.* Et in nouella 1.Alexij Comneni, quæ extat *lib.*2.*iur. Græco-Rom.* statuitur, vniuersa, quæ ad animam spectant, ipsaque adeo matrimonia tam diiudicari, quàm executioni mandari, tam ab Archiepiscopis, quàm Episcopis debere, *cap. multorum* 35.*q.*6.*cap. auditis, de præscript.l.*7.*tit.*10.*part.*4. nam de causis arduis, & magnis magnates quoque, & magni iudices iudicare debent, *l. & non distinguendus* 32.*§.de liberali, ff.de arbitris, l.*2.*C.de pedan. iudic.l.*1.*C.vbi Senatores,* Fornerius *lib.*1.*select.c.*23. Cuiac. *lib.*9. *obseru. cap.*37. Motla *in empor. tit.*2. *n.*145. Vnde rectè contra Anguianum tenet Valeron *de transact. tit.*3.*q.*2.*n.*68. Rectores Academiarum Complutensis, & Pincianæ non posse de his causis inter personas studij cognoscere. Circa cancellarium nostræ Vniuersitatis Salmanticnæ certum est, olim de his causis cognouisse, sed iam similem iurisdictionem non exercere, verè refert Pater Mendo *de iure acad. lib.*1. *cap.*23.*n.*496. Iure ergo communi Episcopi sunt proprij iudices causarum matrimonialium, vt doctè probat Filesacus *in cap.*1. *de offic. ordin.* §. 13. Barbosa *de potest. Episcopi alleg* 84. Basilius *de matrim. lib.*5. *cap.*11. Dixi iure communi, quia virtute delegationis etiam inferiores Prælati possunt de causis matrimonialibus cognoscere, vt pro expositione diuersorum iurium notaui *in cap.*1. *vt lite non contest.*

c *Publicas pœnitentias.*] Quas dare, augere, minuere, vel condemnare ad Episcopum specialiter pertinet. Concil. Ancyran. *can.*5. Arelat.1. *can.*10. Mileuit. *can.*23. Aurel.4.*can.*8. Carthag.*can.*46.vbi Balsamon. Nicephorus Chartophylax *in frag. epist. ad Theodos.* quamuis priuatam pœnitentiam imponere proprium sit presbyteri pœnitentiarij, *cap. quæsitum* 8.*cum sequent. de pœnis & remiss. cap. mensuram* 86.*de pœnit. dist.*1.*cap. tempora* 2.26. *quæst.*7. Synodus Meteosis *can.* 10. D. Basilius *in epist. ad Amphyloch. can.*2. Illostrant Filesacus *in cap.*1. §.4. *de offic. ordin.* Lantdmeter. *lib.*2. *de clerico, cap.*89. Cironius *ad tit. de pœnit. & remiss.* De pœnitentia publica, & solemni plura dabimus *in cap.*1. *de pœnit.* 2.

d *Indulgentiarum.*] Vt probauimus *in cap. penult. de pœnit.* vbi de personis, quibus competit facultas concedendi indulgentias agemus.

CAPVT XIII.

Honorius III. *P. titulo sanctæ [a] Pudentianæ Presb. Cardin. & Vicario nostro.*

Dilectus filius Ioannes sancti Thomæ de [b] Partitione presbyter exposuit coram nobis, quod [c] Rectores fraternitatis vrbis ipsum ad reuelandum fures, & id quod super quodam furto sibi tanquam [d] sacerdoti fuerat reuelatum, vel ad satisfaciendum exinde damnum passo arctare nitentes, in eum, nisi alterum præmissorum infra octo dies efficeret, tulerunt sententiam interdicti. Quia igitur perniciosum esset prædictum presbyterum sibi taliter credita reuelare, ac iterum iniquum cogi ad id, quod non rapuit, exsoluendum, disc. tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus præfatos Rectores coram te conueniens, iniungas eisdem, vt à memorati presbyteri super hoc grauamine penitus conquiescant.

NOTÆ.

a *P. titulo Sanctæ Pudentianæ.*] Petro videlicet
1. Saxoni, Anagnino Henrico, qui creatus fuit Cardinalis ab Innocentio III. anno 1206. vt refert Ciaconius in eius vita, & fuit Vicarius vrbis Romæ; nam licèt vsque ad tempora Pauli IV. Vicarij Pontificis tantùm essent Episcopi, vt probat Cohel. *in not. Cardin. c.*55. tamen Petrus hic fuit vicarius creatus ab Honorio pro eo tempore, quo ipse Reate permansit, vt probat ipse Cohelius; & ita rectè in præsenti appellatur Vicarius Pontificis. Titulus sanctæ Pudentianæ, aliàs Pastoris, est vnus ex antiquis titulis vrbis, vt probat Cohel. *vbi suprà, cap.*6.

b *De partitione.*] Legendum est *de Parione,* nam sexta regio vrbis, vbi est templum D.Thomæ, appellatur regio Parionis.

c *Rectores.*] qui tempore Honorij III. habebant iurisdictionem delegatam supra clerum, vt post Abbatem Siculum probat Cironius *in præsenti.*

d *Tanquam Sacerdoti.*] In sacramento pœnitentiæ, contra sigillum, quod seruare tenebatur, iuxta tradita *in cap.*2.*de offic. ordin.*

CAPVT XIV.

Præposito R. & I. Archidiacono [a] Suession.

Dilecta in Christo filia Abbatissa [b] Iotren. nobis insinuare curauit, quod cùm presbyteri, & clerici Iotrensis Ecclesiæ, Melden. diœcesis non consueuerint proprium habere sigillum, nec sint vnum corpus, ita quod Capitulum appelletur; nihilominus tamen contra voluntatem ipsius Abbatissæ, quæ ipsorum [c] caput est, & patrona, sigillum

lum habere contendunt in eius præiudicium, & grauamen: quare id eis petiit à nobis inhiberi. Quia verò nobis non constitit de præmissis, discret. vestræ mandamus, quatenus inquisitâ super his diligentiùs veritate, si vobis constiterit rem taliter se habere, dictis presbyteris, & clericis auctoritate nostra inhibeatis expressè, ne præsumant, vel de nouo fabricare sigillum, vel vti eo, si fortè nouiter fabricarunt: ipsos, si contra prohibitionem nostram venire præsumpserint, à præsumptione huiusmodi per censuras ecclesiasticas appellatione postpositâ compescentes.

NOTÆ.

1. a *Vessionen.*] Ita etiam legitur in quarta Compilationa, *sub hoc tit. cap.2.* De Suessionensi Ecclesia iam nonnulla adduxi *in c.2. ne Sede vacante.*

2. b *Iotren.*] Monasterium hoc est Ordinis Diui Benedicti in diœcesi Meldensi, vulgo dictum de Iouars, cuius meminerunt Albertus Mireus *in Gallia Christ.* Chopinus *lib. de sacra pol. tit. 1. fol. 59.*

c *Caput est.*] Cum iurisdictione, iuxta tradita *in cap. dilecta, de maiorit. & obed.*

COMMENTARIVM.

3. LIcèt quilibet priuatus possit vti sigillo priuato; tamen sigillum publicum, seu authenticum, quod sublime argumentum est imperij, & iurisdictionis, tantùm supremi Principes, tam sæculares, quàm ecclesiastici, necnon Abbates regulares, Capitula, & Collegia approbata habere valent ad fidem publicè faciendam pro tota communitate, *cap.2. & 3. de fide instrum. cap. post cessionem 7. de probat. cap. cùm nobis, de testibus.* Concilium Londin. celebratum anno 1237. Præside Othone Cardinali Legato Sedis Apostolicæ in Anglia, apud Matthæum Paris. *Quoniam Tabellionum vsus in Regno Angliæ non habetur, propter quod magis ad sigilla authentica credi est necesse, vt eorum copia faciliùs habeatur, statuimus vt sigillum habeant non solum Archiepiscopi, & Episcopi, sed etiam eorum officiales, item Abbates, Priores, Decani, Archidiaconi, & eorum officiales, Decani rurales, necnon Ecclesiarum Cathedralium Capitula, & cætera quoque Collegia, & Conuentus cum suis Rectoribus, aut diuisim iuxta eorum consuetudinem, vel statum; pro varietate quoque cuiuslibet prædictorum habeat vnusquisque sigillum, nomen putà dignitatis, officij, collegij, & etiam illorum proprium nomen, qui dignitatis, vel officij perpetui gaudent honore, insculptum notis, & characteribus manifestis; sicque sigillum authenticum habeant. Denique illi, qui temporale officium susceperint, putà Decani rurales, & officiales, sigillum suum, quod tantùm officij nomen habeat insculptum, finito officio ei à quo habebant officium, cominùs & sine mora resignent.* Probant Theodorus Oping. *de iure sigil. c.4. & 5.* Citon. *ad tit. de his quæ fiunt à maiori parte,* Altesserta *de Ducibus lib. 3. cap. 4.* & nos de sigillo Imperatoris, & Episcopi egimus *in dict. cap. 2. cap. inter, de fide instrum. cap. post cessionem, de probat.* Vnde rectè Honorius III. in præsenti decreuit, clericos Iotrensis monasterij non posse vti sigillo authentico, quia vnum corpus, aut collegium non habebant: & simile sigillum est argumentum Capituli, aut communitatis approbatæ, *c.47. de appel.* Ioan. Sarisbar. *epist. 291.* docent vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Cironius *in notis ad hunc textum.* Anguianus *lib. 2. de legibus, cap. 1.* Azeued. *in l. 8. tit. 2. lib. 4. recopil.* Altesserra *dicto cap. 4. ad finem.*

CAPVT XV.

Abbati Sancti[a] Alberti, Archidiac. de Annona, & Praposit. Camarac.

GRauem, & dolore non vacuam, ac toti Clero contumeliarum aculeis circumfertam recepimus quæstionem, quod quum venerabilis frater noster[b] Ambianensis Episcopus quoddam beneficium vacans, quod [c] altare dicitur de Villesco, cuidam idoneo, prout ad se spectare credebat, absente tamen Ambianensi Archidiacono contulisset, idem Archidiaconus stipatus caterua Manosseri fratris sui, & quorundam aliorum, accedens ad Episcopum memoratum, & proponens, quod ei iniuriatus fuerat super hoc, institit apud eum, vt sine causæ cognitione à beneficio ipso prorsus amoueretur ab Episcopo institutus. *Et infrà*: Discretioni vestræ mandamus, quatenus si vobis constiterit, Archidiaconum sæpedictum semel, & secundò contra fidem [d] homagij præstiti ac debitam reuerentiam Episcopum suum esse Dominum denegasse, vel in foro [e] sæculari super rebus spiritualibus deposuisse contra Episcopum, attendendo quod sibi responderet ibidem, aut inuasioni Episcopi, & sociorum eius, quam M. frater eius cum complicibus suis fecit, causam, vel consilium præbuisse, ipsum tanquam membrum putridum, ne suâ contaminet alios corruptelâ, ab Ambianensi Ecclesia perpetuò abscindatis, & remoueatis omnino, facientes beneficia, quæ idem detinet, personis idoneis per illos, ad quos donatio eorum pertinet, assignari; alioquin quia publicâ famâ laborat, & manifestæ præsumptiones apparent, purgationem ei super præmissis canonicam cum manu decima eiusdem dignitatis, & ordinis eiusdem prouinciæ indicatis: quod si fortè in tali purgatione defecerit infra tempus præfigendum à nobis, ipsum cuiuslibet contradicti & appellationis impedimento sublatis, ab officio, beneficioque priuetis, facientes nihilominus, sicut superius est expressum, beneficia quæ idem Archidiaconus detinet, personis idoneis assignari.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Sancti Alberti.*] Ita legitur in quinta compilatione, vbi *sub tit. de purgatione canonica, cap.*1. reperitur textus hic; sed legendum esse *sancti Auberti*, vt habetur in sexta collectione, iam notauit Citonius *in præsenti*, Monasterium hoc sancti Auberti est canonicorum regularium ordinis D. Augustini, vt referunt Miræus *de colleg. regul. cap.*57. Pennotus *lib.*2. *hist. canonic. regul. cap.*38. *n.*4. Fratres Sanmarthani *tom.*4. *Galliæ*, *fol.*101. & extat præclarissimum elogium horum Canonicorum apud Cardinalem Iacobum de Vitriaco *in hist. Occid. cap.*21. De Cameracensi diœcesi nonnulla notaui *in cap.*19. *de rescript.*

b *Ambianensi.*] Gerardus videlicet, seu eius prædecessor Arnulfus; nam Chenu, qui in Chronolog. Galliæ seriem Præsulum huius Ecclesiæ scripsit, his Episcopis tempus, aut ætatem non præfiniuit.

c *Altare.*] Plerumque altare ponitur pro Ecclesia, seu beneficio, *cap. quæsitum* 11. *quæst.*1. *cap.*1. *de vsuris*: notaui latè *in cap.*3. *de statu monach.*

d *Homagij.*] Idest fidelitatis promissæ, quam omnes Prælati inferiores, & presbyteri tenentur præstare Episcopo, iuxta tradita *in cap.*2. *&* 3. *de iureiur.* non verò accipias homagium pro iure vassallagij, quod pro officiis, atque beneficiis ecclesiasticis absque labe simoniæ promitti non potest, *cap. ex diligenti, de simonia*, vbi probatur; nisi supponatur in præsenti casu, Archidiaconum feudum accepisse ab Episcopo, quia eius ratione homagium illi plenè promittere, seu facere valebat, vt probat Martha *de iurisdict. part.*4. *casu* 43. 2.

e *Foro sæculari.*] In quo grauiter deliquit Archidiaconus, *cap. nullus* 6. *& per totam* 11. *q.*3. plura congessit Ant. August. *in epit. iur. lib.*30. *tit.*5. Vnde non tantùm ob ingratitudinem, vt voluit Doctor Gatañ *in c. final. de donat.* verùm ob grauiora scelera, videlicet conspirationis in Episcopum, & quia contra eum causam proposuit coram iudice sæculari, meritò priuatur omnibus beneficiis iam obtentis 3.

f *Canonica.*] De qua agemus infrà, *in tit. de purgat. canonic.* & propter hæc verba textus hic compilatus fuit in quinta compilatione, *sub tit. de purgat. canonic.*

CAPVT XVI.

a Gregorius IX. *Vniuersis Ecclesiarum Prælatis.*

Nimis iniqua. *Et infrà*: Cùm religiosi viri abnegantes salubriter semetipsos, elegerint in paupertate Christu pauperi ad placitum famulari, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes: non desunt plerique, tam Ecclesiarum Prælati, quàm alij, qui cæcâ cupiditate seducti, propriæ auiditati subtrahi reputantes quicquid prædictis fidelium pietas elargitur, quietem ipsorum multipliciter inquietant. Volunt namque contra regulam à Sede Apostulica approbatam, & sui ordinis instituta, ipsis inuitis eorum confessiones [b] audire, ac eis iniungere pœnitentias, & Eucharistiam exhibere: nec volunt, vt [c] corpus Christi in eorum oratoriis reseruetur: & fratres ipsorum defunctos, apud Ecclesias suas compellunt [d] sepeliri, & eorum exequias celebrari: & si quis decedentium fratrum alibi, quàm in suis Ecclesiis eligat sepulturam, funus primò ad Ecclesias suas deferri cogunt, vt oblatio suis vsibus cedat. Nec sustinentes eos habere [e] campanam, vel cæmeterium benedictum, certis tantùm temporibus permittunt ipsos celebrare diuina. Volunt quoque in domibus eorum certum numerum fratrum, sacerdotum, clericorum, & laïcorum, necnon cereorum, lampadum, & ornamentorum pro voluntate sua taxare, ac residuum cereorum, quando nouiter apponuntur, exigunt ab eisdem; nec permittunt, quod noui sacerdotes eorum alibi, quàm in Ecclesiis suis celebrent primas [f] Missas; eos nihilominus compellentes, vt in quotidianis Missis, quas in suis locis, & altaribus celebrant, oblationes ad opus eorum [g] recipiant; & seruant quicquid etiam eis dum celebrant Missarum solennia intra domorum suorum ambitum piâ fidelium deuotione donatur, & ab ipsis extorquere oblationis nomine contendentes, quod eisdem tam in ornamentis altaris, quàm in libris ecclesiasticis absolutè confertur, vindicant perperam iuri suo. Quocirca mandamus, quatenus vniuersi, & singuli à prænotatis grauaminibus desistatis, subditos vestros ab huiusmodi arctius compescendo.

NOTÆ.

1. a *Gregorius IX.*] Qui præsentem edidit constitutionem in fauorem Religiosorum contra Episcopos iurisdictione sua erga eos abutentes in casibus in præsenti expressis: & cùm regestro epistolarum huius Pontificis careamus, non possumus integram constitutionem edere.

2. b *Confessiones audire.*] Vt olim faciebant antequam monachi sacris ordinibus initiarentur, sed vt laïci degerent, iuxta tradita *in cap. ad aures* 5. *de temp. ordin.*

c *Corpus Christi.*] Iuxta morem Ecclesiæ illustratum *in cap.* 1. *de custodia Eucharist.*

d *Sepeliri.*] Cùm non solùm ipsi monachi, verùm & laïci possint apud ipsos eligere sepulturam, vt probaui *in cap. in nostra, de sepult.*

e *Campanam.*] Excessum hunc examinabimus infrà, *in cap. patentibus, de priuileg.*

f *Primas Missas.*] Quia in eis plerumque à cognatis, amicis & piis fidelibus fiebant oblationes, vt probat Vicecom. *tom.*2. *de rit. Missæ, lib.*4. *c.*6. *per tot.*

g *Recipiant.*

3. g *Recipiant.*] Iuxta veteres canones; nam iure antiquo omne quod Ecclesiis totius diœcesis offerebatur, Episcopo cedebat. Concil. Aurelian. 3. *can.* 5. sub Hildeberto, ibi: *Si qua oblationes in quibuslibet rebus, atque corporibus collata fuerint Basilicis in ciuitatibus constitutis, ad potestatem Episcopi redigantur, & in eius sit arbitrio quod ad reparationem Basilica, aut obseruantium ibi substantiam deputetur.* Et *cap. decretum* 3. 10. *quæst.* 1. Verùm cùm omnia sibi vindicarent Episcopi, demùm prouisum fuit, vt certa parte ab Episcopis perceptâ, reliquum immune Ecclesiis, seu monasteriis superesset. Concil. Carpentoratense sub Cæsario Arelatensi *c.* 1. *de statu monach.* ibi: *Aut si quid illic pro diuersorum deuotione accesserit, vobis vindicare æstimetis.* Concil. Ilerdense *can.* 3. ibi: *Vt qua in iure monasterij de facultatibus offeruntur, in nullo diœcesanâ lege ab Episcopis contingatur.* Quod hodie variis priuilegiis Sedis Apostolicæ religiosis concessum est, & sæpius declaratum à sacra Congregatione referunt Barbosa *de officio parochi*, *c.* 24. *n.* 29. & in summa Apost. *collect.* 530. *n.* 2. Leander *in* 5. *præcept. Eccles. tract.* 6. *disp.* 10. *q.* 10. & veteri monumento monasterij Corbeiensis illustrat Bignonius *in notis ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 1. fol. 430.

CAPVT XVII.

[a] Idem *Vniuersis Ecclesiarum Prælatis.*

Nimis praua. *Et infrà*: Cùm quidam viri religiosi, vtpute Fratres [b] Prædicatores, & Minores (quorum ordinem, & regulam Sed. Apost. noscitur approbasse) in arctissima paupertate Christo pauperi famulentur, plerique Prælati, & alij eos ad [c] synodos suas cogunt accedere, ac suis constitutionibus subiacere: nec his contenti, capitula, & scrutinia in locis fratrum pro his [d] corrigendis facturos se comminantur, [e] fidelitatem iuramento firmatam ab eorum ministris, & custodibus exigentes; eis quoque, vt tam extra ciuitates, quàm intra cum eis [f] processionaliter veniant, ex leui causa mandantes, excommunicationis sententiam fulminant in benefactores ipsorum, & ipsam fratribus comminantes, eos de locis, in quibus Domino famulantur, satagunt amouere, nisi eis obediant in omnibus supradictis. Ad hoc, ne fratres ad honorabiliores ciuitates, & villas, vbi religiosè, ac honestè valeant commorari, à populis deuotè vocati accedere audeant inhibentes, tam in accedentes fratres, quàm in receptatores eorum præsumunt excommunicationis sententiam promulgare. Ab eis etiam de [g] hortorum fructibus decimas, necnon de habitaculis fratrum (sicut de Iudæorum [h] domibus) contendunt redditus extorquere, asserendo, quod nisi fratres morarentur ibidem, ab aliis habitatoribus prouentus aliqui soluerentur; & vt ipsos sibi subdant totaliter, eisdem ministros, & custodes volunt præficere pro suæ arbitrio voluntatis. Quocirca mandamus, quatenos vniuersi, & singuli à prænotatis grauaminibus desistatis, subditos vestros ab huiusmodi arctiùs compescendo.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui etiam præsentem constitutionem edidit in fauorem Fratrum Prædicatorum D. Dominici, & Minorum D. Francisci, quorum regulæ, & instituta iam approbata fuerant per Sedem Apostolicam. Integram hanc constitutionem non reddimus, quia Regestro epistolarum ipsius caremus.

b *Prædicatores.*] Quia in communi possunt bona obtinere. Valenzuela *consil.* 135. *ex num.* 55.

c *Ad Synodos.*] Quando Abbates teneantur ad Synodos diœcesanas, vel prouinciales accedere, exposui *in cap. dilectus*, *de offic. ordin. cap. quod super his*, *de maiorit. & obed.*

d *Corrigendis.*] Quod facere ante monachorum exemptionem Episcopi diœcesani valebant, vt probaui latè *in cap. licet*, *cap. graue*, *de offic. ordin.*

e *Fidelitatem.*] Quam olim Abbates regulares tempore suæ benedictionis Episcopis promittebant, *cap. ne Dei Ecclesia*, vbi probaui, *de simonia.*

2. f *Processionaliter.*] Quod hodie facere possunt, nam post Concil. Tridentinum *sess.* 25. *de regul. c.* 1. omnes regulares, quorum conuentus sunt intra ciuitates, vel non distant magis ab eis, quàm per medium milliare, tenentur processionibus publicis interesse, si nonnullos priuilegiatos excipias, vt probant, & explicant Aloysius Riccius *in praxi fori*, *resol.* 308. *num.* 7. Vgolinus *de offic. Episcopi*, *cap.* 11. *num.* 6. Armendariz *ad leges Nauarræ lib.* 1. *tit.* 14. & *lib.* 24. §. 31. Valenzuela *tom.* 2. *consil.* 184. *n.* 25. & sæpius id decisum fuisse per sacram Congregationem testantur Barbosa *in remiss. ad Trid. dict. cap.* 21. Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract.* 8. *cap.* 4. *propos.* 7.

g *Hortorum fructibus.*] Et appellatione horti in præsenti accipitur locus sepibus munitus, etsi non sit voluptatis gratiâ, sed fructuum colligendorum causâ comparatus, vt hortum generaliter definientes docuere Beyerlinch *in Theatro vitæ humanæ, verbo Hortus*, Brisson. *lib.* 3. *select. cap.* 1. Vnde religiosi, quibus priuilegium concessum est non soluendi decimas ex hortis propriis, non tenentur eas soluere ex hortis muratis, & septis, etsi fructuum colligendorum causâ parati sint. Gregorius Lopez *in l.* 4. *tit.* 20 *p.* 1. Emanuel Rodriguez *tom.* 2. *qq. regul. quæst.* 44. *art.* 4. Petrus Gregorius *lib.* 1. *part. tit.* 25. *cap.* 3. Barbosa *lib.* 3. *iur. eccles. cap.* 26. §. *Patres*, Fagoodez *in* 5. *precep. Eccles. lib.* 2. *cap.* 4. *num.* 3. Pellizarius *tom.* 2. *manual. regul. tract.* 8. *cap.* 1. *sect.* 3. Diana *ad calcem partis* 9. *pag* 399. 3.

h *Domibus.*] Iuxta tradita *in cap. de Iudæis*, *de decimis*, *cap. quanto*, *de vsur.*

CAPVT

CAPVT XVIII.

Idem *Archiepiſcopo* [a] *Bracar.*

TAnta eſt clauis Petri. *Et infrà:* Ad confuſionem P. Epiſcopi quondam [b] Colubrien. non poteſt in memoriam non venire, quantùm in nos, & Eccleſiam Romanam dcliquerit, deſpexerit Petri claues, & eccleſiaſticam læſerit poteſtatem, cùm non ſolùm interdicti ſententiam (quam ſeruauerat ab initio) temere violauit, verùm etiam indnxit alios, immò compulit non ſeruare: & quos inducere monitis, & flectere minis, ac terroribus ad violandam interdicti ſententiam nullâ potuit ratione, poſt atroces iniurias, amiſſionem bonorum, ſpoliationem parentum, dignitatibus, præbendis, & beneficiis ſpolians, coëgit miſerabiliter exulare, ea ſuis in hac parte fautoribus non abſque præſumptione temeraria conferendo. Quæ omnia idem Epiſcopus in noſtra, & fratrum noſtrorum præſentia publicè recognouit. Licèt autem memoratus Epiſcopus in manibus noſtris ſpontaneâ ceſſerit [c] voluntate, nolentes tamen, vt hi, qui huiuſmodi ſententiam interdicti non ſunt veriti temeritate propria violare, ac recipere dignitates, præbendas, ac beneficia aliorum, qui abſque culpa, & ſine cauſa rationabili eis fuerant ſpoliati, ſeueritatem effugiant canonicæ vltionis, ne facti peruerſitas tranſeat præſumptoribus in exemplum, auctoritate Dei omnipotentis omnem inſtitutionem, deſtitutionem, collationem præbendarum, beneficiorum, ac dignitatum præſumptas per eundem Epiſcopum; & excommunicationis, ſeu interdicti ſententias in quoſcunque hac occaſione prolatas ab eo poſt interdicti violationem eiuſdem, decernimus irritas, & inanes. Quia verò vbi magis exceditur, ibi eſt ſeueriùs vindicandum, mandamus quatenus omnibus, quos prædictus Epiſcopus in ſupradicta beneficia, præbendas, & dignitates intruſit, non ſolùm à beneficiis ipſis, præbendis, & dignitatibus, verùm etiam ab aliis beneficiis (ſi qua obtinent) & Eccleſiis prorſus amotis, tam præſumptores eoſdem, quàm omnes alios, qui præfatum interdictum damnabiliter violarunt, ſuſpendas (auctoritate ap.) ab officio, & [d] beneficio. Illos quoque, quos in perſonas, & res prædictorum canonicorum, Prælatorum, & clericorum manus temerarias conſtiterit extendiſſe, ad noſtram venire compellas præſentiam, pro meritis ſententiam recepturos, inuocato ad hoc (ſi opus fuerit) auxilio brachij ſæcularis.

NOTÆ.

1. [a] BRacharenſi.] Stephano videlicet Siluio, de quo, & de Metropoli Brachatenſi egi *in cap. coram, de in integr. reſtit.*

[b] *Colubrienſi.*] De diœceſi Colnbrienſi Luſitaniæ nonnulla adduxi *in cap. cùm cauſa, de...*

[c] *Voluntate.*] Nam ſi celebrauit violando interdictum, irregularitatem contraxit, iuxta tradita *in cap. poſtulaſti, cap. 4. de cleric. excommunic.*

2. [d] *Officio, & beneficio.*] Violans enim interdictum locale, ſeu perſonale, variis pœnis punitur. Primò ſuſpenditur ab officio, & beneficio, ex præſenti textu; hanc tamen ſuſpenſionem non incurrit ipſo iure, ſed prolatâ à iudice ſententiâ, rectè ex hoc textu probarunt Suarez *de cenſur. diſput. 34. ſect. 4. num.* 16. Gibalin. *de cenſur. diſquiſit.* 8. *q.* 2. *num.* 3. Secundò caret priuilegio, quod alioquin haberet, vt tumulari poſſet in loco non interdicto, *c. quod in te, de pœnit. & remiſſ. cap. is cui, de ſent. excom. lib.* 6. Deinde arcetur ab Eccleſiæ ingreſſu, donec ſatisfecerit ad arbitrium eius, cuius interdictum violauit, vel ad arbitrium Epiſcopi, ſi interdictum à iure impoſitum ſit, *cap. Epiſcoporum, de priuil. lib.* 6. ſiue ſit clericus regularis, ſiue ſæcularis. Deinde redditur inelegibilis, & impoſtulabilis ad dignitates, & beneficia eccleſiaſtica, *cap. is cui, §. is verò, de ſent. excom.* & ſi de facto eligatur, electio nulla eſt, vt probant Suarez *de cenſur. diſput. 34. ſect. 4. num.* 15. Gibalin. *vbi ſupra, num* 4. & ſpoliari poteſt beneficiis, ſi quæ habebat, & in monaſterium pœnitentiæ peragendæ causâ detruditur. Tandem qui violant interdictum circa eccleſiaſticam ſepulturam, excommunicantur, *Clement.* 1. *de ſepultur.* & religioſi, qui non ſeruant interdictum, quod Eccleſia Cathedralis, aut quæ in eo loco matrix eſt, obſeruat, excommunicationem incurrunt ipſo iure, *ex Clement.* 1. *de ſentent. excom.* Gibalinus *vbi ſuprà, num.* 7. qui rectè obſeruat, ſuſpenſionem, quam incurrunt violantes interdictum, non extendi ad iuriſdictionem; & ita ſententias, quas protulit Epiſcopus Colubrienſis, & irritare iuſſit Pontifex, non irritari, quia prolatæ fuerunt ab Epiſcopo, qui interdictum violauerat; ſed quia per ſummam iniuriam prolatæ erant contra eos, qui interdictum violare renuebant; & ita omnia geſta in hac parte ab Epiſcopo Colubrienſi caſſari præcipit Gregorius.

TITVLVS XXXII.

De noui operis nunciatione.

CAPVT PRIMVM.

Lucius III. [a] *Paduano Episcopo.*

INTELLEXIMVS ex literis tuis, quod cùm causa, quæ inter dilectos filios nostros Priorem sancti Cypriani Deuen. & clericos de Rodigo vertitur super Capella, quæ in præiudicium baptismalis Ecclesiæ de Costa, ab eisdem clericis est constructa, f. t. delegata fuisset fine canonico terminanda, partibus ad tuam præsentiam conuocatis, per testes tibi sufficienter innotuit, quod præfata Ecclesia de Rodigo eandem Capellam post appellationem ad nos factam, & denunciationem noui operis ædificare cœperat: & ob hoc præfatus Prior in iudicio postulabat, quidquid in sæpedicta capella post appellationem ad nos factam, & post denuntiationem noui operis factam primitus fuerat, demoliri. Super quo discretioni tuæ dubium videbatur, verum ad hoc canonico procedi posset iudicio: & cùm nihil de nunciatione noui operis sit in canonibus definitum, Sedem duxisti Ap. consulendam. Quia verò sicut humanæ leges non [b] dedignantur sacros canones imitari, ita & sacrorum statuta canonum priorum Principum constitutionibus adiuuantur: f. t. præsentibus respondemus, quod diligenter considerans, quod post denuntiationem noui operis, siue iure, siue iniuria aliquid constituatur, de legalibus debet constitutionibus demoliri: & quia nulla Ecclesia in præiudicium alterius debet construi, ascitis tibi viris prudentibus negotium ipsum secundùm canonum, & legum statuta, ap. rem. non differas terminare. Nam cùm te credamus in vtroque iure peritum, securius duximus causam per tuam solicitudinem terminari, qui per dicta partium, & terminos, & fines locorum pleniùs poteris cognoscere veritatem, quàm aliquid à nobis ignorantibus qualitatem negotij diffiniri.

NOTÆ.

1. a PAduano.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de Eccles. ædific. cap.* 4. De diœcesi Paduana nonnulla adduxi *in cap.* 7. *de iudiciis.*

2. b *Dedignantur.*] Nouella 83. & 131. Iustiniani, *l. sacris* 45. *C. de Episc. & cler.* quod etiam vsurpauit Pontifex *in cap. clerici* 8. *de iudiciis, cap. vlt. de secund. nupt. cap.* 1. *de iur. calumn. cap. Nicæna* 12. 31. *dist.* & sæpe sacri canones profitentur, se non respuere legum sæcularium famulatum, *cap. super specula* 28. *de priuil.* & sic statuta canonum constitutionibus Principum adiuuantur, atque secundum regulas iuris ciuilis ecclesiasticæ quoque controuersiæ terminantur, si canonibus non opponantur, & ipsi deficiant, *cap.* 1. *cap. si in auditorium, dist.* 20. vnde in præsenti tractatu de noui operis nuntiatione, quia nulli sunt sacri canones, in quibus statuatur ius seruandum in hac parte in causis ecclesiasticis: iden tam Lucius III. in præsenti, quàm Innocentius, Honorius, & Gregorius in decretalibus sub hoc titulo compilatis tantùm obseruare iubent leges sæculares. Quando verò deficiente canone recurrendum sit ad ius ciuile, vel patrium, seu è contra, exponunt congesti à Barbosa in præsenti, & Canisius *in cap.* 1. *de constit.* & *in tract. de differ. vtriusque iur. in princ.* Mancinus *sacr. iur. dist.* 34.

CAPVT II.

Innocent. III. [a] *Cantuariensi Archiepiscopo.*

CVm de iniuncto nobis Apostolatus officio locum eius (licèt immeriti) teneamus, qui iuxta verbum propheticum liberauit pauperem à ponte, & inopem, cui non erat adiutor; diligenti studio satagere nos oportet, ne minores à maioribus opprimamur: sed

sed vt Prælati sic exerceant acceptam iurisdictionem in subditos, vt prodesse probentur potiùs quàm præesse. Hæc ergo secundùm officij nostri debitum attendentes, districtâ dudum tibi [b] iussione mandauimus, vt in negotio capellæ de Lamech iuxta formam literis Apostolicis comprehensam, ab oppressione monachorum Cantuarien. omnino cessares: super quo venientes ad præsentiam nostram dilecti filij R. de Boxleia, & Vv. de Ponte Roberti Abbates nuncij tui, fraternitatem tuam nitebantur multipliciter excusare. In primis siquidem proponentes, quod cùm bonæ memoriæ [c] Theob. Cantuarien. Archiepiscopus, & gloriosus [d] Thomas successor ipsius attendentes, quod nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus; & nolentes [e] monachos Cantuarien. relictis diuinis officiis ad negotia sæcularia se transferre, ad honorem Protomartyris Stephani ædificandi Ecclesiam voluntatem, & propositum habuissent, & in ea sæculares clericos ordinandi, & de suis prouentibus, & Ecclesiis eis redditus assignandi, per quos tam apud Apostolicam Sedem, quàm apud Curias sæculares sua possent negotia expedire: laudabile primi propositum obitus festinatus; secundi longum [f] exilium impediuit, sicut in literis ven. fratris nostri I. quondam Lundunen. Archiepiscopi pleniùs continebatur expressum, quæ in nostra, & fratrum nostrorum fuerunt præsentia recitatæ. His bonæ memoriæ [g] Bal. Cantuarien. Archiep. ita proposito vt officio, voluntate vt dignitate succedens, prope suburbium ciuitatis Cantuarien. quasi per stadia tria, vel quatuor, ad honorem præsentis Protomartyris, & beati Thomæ construere cœpit Ecclesiam, felicis record. Vrbani Papæ prædecessoris nostri super hoc indulgentiâ primitùs impetratâ. Cuius sibi fuit auctoritate concessum, vt in honorem ipsorum Martyrum & ædificare posset Ecclesiam, & de personis idoneis ordinare: quibus in ecclesiasticis beneficiis canonicè prouideret: sic tamen, quod Ecclesiæ debitis obsequiis, & necessariis stipendiis minimè fraudarentur. Et licèt idem Vrbanus aduersus dictum P prædecessorem tuum super demolitione operis suas sæpius literas destinasset, quia tamen in eis non faciebat de concessa iam indulgentia mentionem, ei dicebant per scripta frequentia nullatenus derogatum, quæ præterea proponebant, & per falsi suggestionem, & veritate tacitâ impetrata, & ad ipsius Archiepiscopi notitiam minimè deuenisse: vnde si eis non paruerat, de iure non poterat reprehendi. Rescriptum quoque sanctæ memoriæ [h] G Papæ prædecessoris nostri pro se pariter producebant: qui cùm per literas indulserit generales, vt rescripta, quæ à tribus mensibus ante obitum prædicti Vrbani prædecessoris sui fuerant impetrata, eandem firmitatem haberent, non obstante obitu mandatoris, quam obtinere, si tunc viueret, debuissent: negotia, quæ ipsum Archiepiscopum, & eius clericos contingebant, sub præmissa noluit generalitate concludi: per quod nimirum rescriptum prædecessoris sui dicebant literis derogatum, quas aduersus Archiepiscopum dederat ad instantiam monachorum: quibus siquidem literis, & etiam bonæ memoriæ [i] Clementis successoris sui, qui eius in hac parte fuerat imitator, per factam tunc temporis amicabilem compositionem de partium voluntate inter Archiepiscopum, & monachos memoratos, per charissimum in Christo filium nostrum R. [l] Anglorum Regem Illustrem, & venerabilem fratrem nostrum Vvalterum Rhotomagen. Archiepiscopum, & quosdam Episcopos, & Abbates, dicebant penitus derogatum. Cùm enim tempore Præfati B. Cantuarien. Archiepiscopi, præmissi Rex, Archiepiscopi, & Episcopi, & Abbates Cantuariam accessissent, in eos fuit tam de constructione ipsius Ecclesiæ, quàm institutione Prioris, & quibusdam aliis quæstionibus à partibus compromissum. Ipsi autem diligenti deliberatione præmissâ pariter iudicarunt, quod ipse Archiepiscopus rationabiliter ædificauerit Ecclesiam memoratam. Ipse tamen pro bono pacis concessit ad prædicti Regis instantiam, & etiam aliorum, quod Canonicorum collegium ad locum transferret alium, quem eligeret competentem. Per hanc ergo compositionem dicti nuncij tui renunciasse dicebant monachos rescriptis præcedentibus à Sede Apostolica impetratis: cùm exinde dictus Archiepiscopus loco priore dimisso, vbi ædificare non potuerat sine scandalo monachorum, ad locum de Lamech per quinquaginta milliaria distantem à ciuitate Cantuariæ suum propositum transtulisset: vbi & Ecclesiam, sicut priùs fecerat, ædificare cœpit, ad honorem martyrum prædictorum, vt sic propter nimiam locorum distantiam nulla remaneret monachis materia conquerendi. Cui postea tu succedens, quod ab ipso minus factum fuerat, perficere voluisti,

confectam, nec sibi exhibitam postulanti, qui ad causam fuerat à Summo Pontifice destinatus. Vnde vel rem gestam consummare debuerat, si iustitiæ concordaret; vel si aliter facta fuerat, infirmare. Sic ergo cognoscens intercessisse illi facto violentiam manifestam, auctoritate, quâ fungebatur Apostolica statuit, quod nec concordia sic facta valeret, neque compromisso violenter exorta, neque scriptum aliquod sic conceptum: & quod ipsis monachis in posterum præiudicium non afferret, cùm omnia eo præsente, ac contradicente fuerint adimpleta, sicut in suis literis patentibus continetur, quas coram nobis fecimus recitari. Post hæc cùm bonæ memoriæ Cœlestinus Papa prædecessor noster omnia, quæ per memoratum B. Archiepiscopum circa monachos vi, vel metu acta fuerant, auctoritate Apostolica in irritum reuocaret, nominatim ea, quæ Legato Rom. Ecclesiæ præsente, & contradicente contra mandatum Sedis Apostolicæ facta proponebantur, sicut in authentico eiusdem Legati, P. videlicet Anagnini, quondam Presb. Card. ob causam ipsam in Angliam destinati, continebatur, expressa viribus carere decreuit, & quæcunque contra ius monachorum, vel tenorem priuilegiorum Apost. Sedis idem Archiepiscopus impetrarat. Insuper statuens, vt nullus hominum, quæ malè gesserat, ad consequentiam traheret: nec ea, quæ à Sede Apostolica obuenerat, tacitâ veritate, iuri monachorum, vel priuilegiis vllo vnquam tempore in aliquo præiudicium generarent: quemadmodum nobis, & fratribus nostris ex ipsarum constitit continentia literarum. Ex ipsa quoque maiore loci distantia sibi asserebant monachi maius præiudicium generatum, quia cùm in eorum defectu, sicut à tuis nunciis dicebatur, sæculares clerici fuerint euocati, vix possent per eos vicinos Cantuarien. Ecclesiæ negotia monachis absentibus procurari, quæ ipsis procul positis, & captatâ eorum absentiâ siue monachorum conscientia tractarentur, & eis penitus inconsultis: vnde Cantuarien. Ecclesia dispendium incurreret, & iacturam. Sic ergo per hoc nihil eis accessit eadem contradictionis causâ manente. Vltimum quoque rescriptum dicti Cœlestini Papæ prædecessoris nostri carere viribus asserebant, vtpote per suppressionem veritatis subreptum: quoniam in eo nulla fiebat mentio mandatorum, quæ ab Vrbano Papa, & Clemente processerant: nec etiam confirmationis illius, quam ipsemet super cassatione compositionis prædictæ concessit; & præsertim cùm rescriptum illud indulsisse dicatur eo tempore, quo eum infirmitas admodum prægrauabat. Ad fundandam sanè intentionem suam, prædictorum Vrbani, Clementis, & Cœlestini Rom. Pontificum rescripta, ac nostrum post illa iidem monachi producebant: quibus vrgentissimè mandabatur, vt quicquid de præfata capella fuerat attentatum, haberetur irritum, & inane. Cùm autem quæ præmisimus, & similia, in nostra, fratrumque nostrorum præsentia prudenter essent à nunciis allegata, nos qui tempus accepimus iustitiam iudicandi, volentes illius vestigiis inhærere, apud quem non est acceptio personarum, cuius locum (licèt indigni) tenemus in terris, & ita viâ regiâ prudenter incedere, vt non declinemus ad dexteram, vel sinistram: prædecessores quoque nostros Vrbanum, Clementem, & etiam Cœlestinum credentes ampliùs imitandos, in illis maximè, quæ deliberatione præuiâ statuerunt, de communi consilio fratrum nostrorum fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, & in virtute obedientiæ districtè præcipimus, quatenus omni contradictione, & excusatione, & appellatione cessantibus, infra triginta dies post receptionem præsentium quicquid ædificatum est in Ecclesia memorata, expensis tuis facias penitus demoliri, eo non obstante, si etiam absens extiteris: cùm cautum sit etiam legitimâ sanctione, vt si is, cui fuerat opus nouum nuntiatum, ante remissionem ædificauerit, deinde agere cœperit, ius sibi esse ita ædificatum habere, sibi debeat actio denegari. reducens prorsus in irritum quicquid de instituendis ibidem canonicis, & aliis ad ipsam Ecclesiam pertinentibus, à te, vel à prædecessore tuo cognoscitur ordinatum: eorum redditibus ad statum pristinum reuocatis, quos ab obligatione præstiti iuramenti, pro eo, quod ibidem instituti fuerunt, auctoritate nostra per te denunciari præcipimus absolutos. Cùm enim amodò non teneat principale, quicquid ex eo, vel ob id secutum est, sub præmissa districtione decernimus irritandum, sicut sancitum est traditione canonica, & ciuili. Clericos præterea, qui in capella ipsa post inhibitiones Apostolicas diuina officia celebrarunt, sicut nos per alia scripta nostra mandauimus, tamdiu habeas pro suspensis, quousque super hoc satisfecerint competenter: & vniuersa, quæ in prædictorum monachorum sunt attentata grauamen, xeniorum videlicet, & Ecclesiarum, & aliorum inuasione, quæ

ante appellationem habuerant, non differas dictis monachis resignare, ac de cætero circa statum monasterij contra prohibitionem nostram huius occasione negotij non præsumas aliquid innouare. Si verò (quod non credimus) præceptum nostrum, sicut præmissum est, vel contempseris, vel distuleris adimplere, à Pontificali officio ex tunc noueris te suspensum: & pro contemptu mandati Apost. ad nostram venire te volumus præsentiam responsurum. Venerabilibus quoque fratribus nostris Cantuarien. Ecclesiæ suffraganeis de consilio fratrum nostrorum in virtute obedientiæ districtè præcipiendo mandamus, quatenus nisi tu infra præmissum tempus mandatum nostrum duxeris ad effectum, ipsi nullam tibi impendant obedientiam, vel reuerentiam; quia iustum est, quod ei non obediatur à subditis, qui suo contemnit obedire Prælato. Quod si fortè nec sic te poterimus ad bonum reuocare, propter quod malum nunquam committitur, bonum autem debet sæpius intermitti, maiorem tibi animaduersionem noueris imminere; cùm ferro sint abscindenda vulnera, quæ fomentorum non sentiunt medicinam. Sanè super præmissis, in quibus saluâ conscientiâ non poteramus alio modo procedere, fraternitatem tuam rogamus nullatenus contristari: quia (teste Deo) non ex indignatione aliqua processerunt, sed quia cùm simus (licèt insufficientes) in Sede iustitiæ constituti, vnde iura sua seruare tenemur singulis illibata, fraternitati tuæ, quam sinceriùs amplexamur, cùm te inter fratres, & Coëpiscopos nostros honorabile membrum, & in domo Domini columnam immobilem habeamus, non potuimus sine graui offensa Creatoris deferre, nec nobis in hac parte potes aliquid imputare: cùm secundùm traditionem canonicam, quando non nisi peccando alicui consuli potest, tunc æstimare debet homo, quid faciat, non habere. In ipsis etiam legibus sæcularibus inuenitur, vt quæ facta lædunt pietatem, æstimationem, verecundiam nostram, & generaliter quæ bonis moribus aduersantur, nec posse nos facere sit credendum. Super eo quoque non sufficimus admirari, quod cùm dicta Ecclesia iamdudum quasi lapis offensionis fuerit, & petra scandali, pro qua nos, & prædecessores nostri aduersus te, tuosque prædecessores ita grauiter sumus moti; & viri religiosi pariter, & prudentes monachi Cantuarien. qui omnia dimiserunt pro Christo, tot laboribus, & doloribus, tot mortibus, & periculis personas, & res non dubitauerunt frequenter exponere: quod proculdubio tam illi, quàm isti (vt dictum est) non fecissent, nisi cognoscerent præmissa respicere in graue Cantuarien. Ecclesiæ detrimentum, vt de aliis omittamus, tu saltem pro vitando tam graui [a] scandalo proximorum, ab huiusmodi etiam tibi prohibitis non cessasti: cùm sacræ Scripturæ testimonio debueris didicisse, quod licèt opera illa, quæ sine mortali peccato dimitti non possunt, non sint pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali peccato committi non possunt: ab his tamen, quæ committi possunt sine mortali peccato, pariter, & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum: & eis etiam pro vitando scandalo insistendum. Vnde Apostolus dicit: Si scandalizaretur frater, carnem non comederem in æternum. Et Dominus in Euangelio contra eos, qui scandali præsentant materiam: Væ (inquit) homini illi, per quem scandalum venit: melius est ei, vt suspendatur mola asinaria ad collum eius, & demergatur in profundum. Et licèt maiorum scandalum sit vitandum, præcipuè tamen vitandum est scandalum pusillorum iuxta testimonium veritatis: Qui scandalizauerit (inquit) vnum de pusillis istis minimis, qui in me credunt, &c. Finis ergo his, quæ præmissa sunt à te de cætero taliter imponatur, quod præteritæ contradictionis rebellio per virtutem sequentis obedientiæ valeat non immeritò expiari. Datum Lateran. IX. Kal. Decembris.

NOTÆ.

I. a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* & in epistolis Innoc. correctis à Sirleto, *fol.* 214. ex quo Regestro restituo integram huius textus. Præsens epistola scripta est Vuerto Vualtero 43. Archiepiscopo Cantuar. de quo ex variis plura refert Richardus Smitheus in floribus Ecclesiæ Angliæ *lib.* 7. *cap.* 10. Huius controuersiæ mentio fit in gestis Innocentij III. editis à Bosqueto, *pag.* 29. ibi: [Litem etiam, quæ inter Episcopum, & Capitulum Cantuariensis Ecclesiæ cœperat agitari super Ecclesia de Lameche, quam idem Archiepiscopus eodem Capitulo contradicente construxerat, & dotauerat multis, & magnis redditibus, instituens in ea canonicos sæculares, viros nobiles, potentes, & literatos, non sine multa difficultate sedauit. Nam Rex, & Archiepiscopus in illo facto se mutuò adiuuabant. Capitulum autem non habebat post Deum, nisi solum Romanum Pontificem adiutorem, asserens pro constanti, quod nisi præfatam Ecclesiam faceret penitus demoliri, Metropolitana dignitas pro

pro maiori parte transferretur ad illam. Vbi verò Dominus Papa rationes partium sufficienter audiuit, Apostolicæ Sedis auctoritate decreuit, vt dictus Archiepiscopus eandem Ecclesiam suis sumptibus demoliretur omninò, in irritum reuocans quidquid factum fuerat circa ipsam: quæ cùm ipse facere distulisset, prætendens quod Rex illud fieri non sinebat, ipse succensus zelo iustitiæ præcepit districtè in virtute obedientiæ Archiepiscopo memorato, vt illud exequi vlteriùs non differret, alioquin sciret, se ab officio Pontificali suspensum, & suffraganeos ab eius obedientia esse subtractos. Et sic demùm quantumcunque Rex, & Archiepiscopus renitterentur, & murmorarent, impletum est penitus quod mandauit.] Quem canonem retuli *in cap. dilecti 52. de appel.*

2. b *Iussione.*] Cuius iussionis literæ extant apud eundem Sirletum in eodem Regestro Innocentij, *lib.1. epist.54.* in hæc verba: [Quantò personam tuam sinceriori charitate diligimus, tantò maiori dolore turbamur, quoties ea de tuis audiuimus operibus, quæ Pontificali derogant honestati. Cùm enim Cantuarien. Ecclesia, cui præesse dignosceris, inter Anglicanas Ecclesias celebris habeatur, & inter alias conseruerit Religione florere, nos, & fratres nostri graue, & molestum gerimus, quòd sicut dilecti filij nostri N. Prior, & Conuentus eiusdem Ecclesiæ humili nobis conquestione monstrarunt, tu ad ipsius desolationem Ecclesiæ satagis multipliciter, & laboras in constructione nouæ capellæ de Lameche, contra prohibitiones felicis recordationis Vrbani, & Clementis Romanorum Pontificum, bonæ memoriæ N. prædecessori tuo factas post appellationes multiplices ad Sedem Apostolicam interpositas, in magnum Cantuarien. Ecclesiæ præiudicium propriâ temeritate procedens, & de bonis eiusdem Ecclesiæ Canonicos instituens: à cuius siquidem constructione capellæ, si eam, quam debes Rom. Ecclesiæ reuerentiam, & obedientiam exhiberes, & commissæ tibi Ecclesiæ prouisionem, & solicitudinem gereres, quam teneris, tibi, & honori tuo melius consulens penitus destitisses, nec super eo procedere studuisses, quod prædecessori tuo sic districtè cognosceres à Sede Ap. interdictum. Cùm igitur diminutionem Cantuarien. Ecclesiæ, sicut nec debemus, nolimus aliquatenus sustinere, prædictorum prædecessorum nostrorum vestigiis inhærentes, de fratrum nostrorum consilio fraternitati tuæ per apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus omni morâ, & excusatione postpositis (si etiam ab Ecclesia tua absens fueris,) aliquatenus non obstante, quicquid post appellationes, tam tempore prædecessoris tui, quàm tuo, ad Sedem Apostolicam interpositas, vel inhibitiones antecessorum nostrorum in opere actum capellæ dignoscitur memoratæ, infra triginta dies post harum susceptionem tuis expensis non differas demoliri: in irritum prorsus reuocans, & deducens quicquid de instituendis canonicis, & aliis circa capellam ipsam factum est, vel enormiter innouatum. Clericos prætereà, qui in capella ipsa post inhibitiones Apostolicas diuina officia celebrarunt, tamdiu ab officio, & beneficio teneas pro suspensis, donec super hoc satisfecerint competenter, vniuersis operibus demolitis, quæ apud eandem capellam facere præsumpsere, & vniuersa quæ post appellationem in prædictorum fratrum sunt attentata grauamen, in xeniorum videlicet Ecclesiarum, & aliorum inuasione, quæ ante appellationem habuerant, in statum pristinum appellatione remotâ reducas: sententias excommunicationis, & interdicti, quas in quosdam ipsorum fratrum temerè diceris promulgasse, publicè nuntians non tenere, ac de cætero circa statum ipsius monasterij contra prohibitionem nostram, huius occasione negotij non præsumas aliquid innouare: illicitos inuasores villarum, possessionum, & redditum prædictorum fratrum vsque ad satisfactionem idoneam vinculo excommunicationis astringens. Si verò (quod non credimus) mandatum nostrum infra statum terminum neglexeris, vel distuleris adimplere, quia iustum est vt ei obedientia subtrahatur, qui Sedi Apostolicæ neglgit obedire, venerabilibus fratribus nostris suffraganeis tuis per scripta nostra mandauimus, vt tibi reuerentiam, seu obedientiam non impendant. Quod si fortè ab eis, vel eorum aliquo contra prohibitionem nostram tibi feceris aliquam obedientiam, & reuerentiam exhiberi, scias te ex tunc ab Episcopali dignitate suspensum, & tamdiu ipsi sententiæ subiacere, donec satisfacturus de contemptu te nostro conspectui repræsentes. Non autem distinguimus, vtrum in loco à nostris prædecessoribus interdicto, vel alio in prædictæ constructione capellæ, & canonicorum institutione processeris in Ecclesiæ Cantuarien. præiudicium, & grauamen, eadem contradictionis causâ durante; nisi quod ex hoc magis credimus Ecclesiæ derogari, quod in remotiori loco prior fabrica est translata. Datum Romæ, apud S. Petrum.]

c *Theobald.*] Theobaldus videlicet, qui fuit 37. Archiepiscopus Cantuarien. de quo agit Smitheus *d. lib.7. cap.5. per totum.*

d *Thomas.*] De quo sancto, & eius martyrio nonnulla adduxi *in cap.2. de rescript.* 3.

e *Monachos Cantuarienses.*] In Ecclesia enim Metropolitana Cantuariensi post S. Augustini obitum Laurentius illius successor Bonifacio Romano Pontifice permittente, & speciali rescripto ad petitionem Ethelberti Anglorum Regis concedente, monachos posuit, vt referunt Gollelmus Malmesburiensis *lib.1. de Episcop. Anglicanis, pag.208.* & ita simul erant in eadem Ecclesia, vt in aliis illis sæculis contingebat, monachi, & canonici regulares: quod facilè constat ex his, quæ de Beati Thomæ Cantuariensis Archidiaconatu, & illius martyrio, de clericis fores templi claudere conantibus, qui eidem martyrio aderant, ab omnibus historicis passim traduntur; & facile hoc probatur *ex cap. relatum, de preb.* vbi agitur de Magistro recipiendo in Canonicum ipsius Ecclesiæ: quod conuenire nequit monachis in Ecclesia deseruientibus, & ita optimè probat Pennotus *lib.2. histor. canonic. regul. cap. 37. n.5.* in Ecclesia Cantuar. fuisse simul monachos cum canonicis regularibus.

f *Exilium.*] Quod diuturnum passus fuit Inclytus Martyr semel, atque iterum, vt ex variis etiam Protestantibus probat Smitheus *d. lib.7. cap.6.*

g *Bald.*] Balduinus videlicet, quadragesimus Archiepiscopus Cantuar. de quo Smitheus *dict. lib.7. cap.8.*

h *G. Papa.*] Gregorij videlicet VIII.

i *R. Anglorum Regem.*] Richardum videlicet I. qui dictus fuit Cor Leonis, 38. Rex Angliæ, qui regnauit ex anno 1189. vsque ad annum 1199.

vt probat Smitheus *in floribus Angliæ*, *lib. 4. cap. 6.*

k *C.*] Cœlestini videlicet III.

l *In loco publico.*] *L. 2. §. si Princeps, ff. ne quid in loco publico*; quam illustrat Fornet. *lib... rer. quotid. cap. 16.*

m *Sub prætextu.*] Vt probaui *in cap. 21. de re iudic.*

n *Scandalo dimittenda.*] Vt probat latè Salgado *de retent. Bullar. p. 1. cap 4.*

CAPVT III.

Honor. III. *Decano, Præposito maioris Ecclesiæ, & Magistro Michaëli canonico S. Nicolai* [a] *Ambian.*

Significantibus Canonicis [b] sanctæ Opportunæ Parisien. nobis innotuit, quod cùm super eo, quod Nicolaus Ruffus ciuis Parisien. in quadam platea Ecclesiæ suæ, infra claustrum ipsorum sita, eis prohibentibus in suum ædificabat præiudicium & grauamen, deposuerunt coram Officiali Parisiensi, & [c] Archidiacono quæstionem, eis offerentibus in continenti probare præiudicium, & plateam ad suam Ecclesiam pertinere iac petentibus insuper, non obstante quod dictus N. cautionem de demoliendo opere offerebat, ædificium prohiberi. Et quia idem Officialis interloquendo decreuit, probationes eorum admittendas esse, ac ab opere interim quiescendum, idem N. ad Senon. Curiam prouocauit. Sed cùm Senon. Officialis Nicolai prædicti cognatus eadem interlocutoriâ pro suæ dumtaxat voluntatis arbitrio reuocatâ decreuit ad opus sub cautione de demoliendo ipso, non admissis eorum probationibus, procedendum, prædicti Canonici nostram audientiam [d] appellarunt: vnde petebant, vt ipsorum probationes recipi, ac prohiberi ædificium mandaremus. Ideoque disc. v. per Apost. scripta mandamus, quatenus si est ita, reuocato in statum debitum quidquid post appellationem huiusmodi temerè inueneritis attentatum, super hoc, quod iustum fuerit, appellatione postpositâ statuatis, facientes, &c.

NOTÆ.

1. a *Ambian.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap. vnic.* ex qua transcribo textum hunc. De Ambianensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 3. de frigid.*

b *Sancta Opportuna.*] Ecclesia hæc est collegiata in vico sancti Honorati vrbis Parisien. vt refert Cironius in præsenti.

2. c *Parisiensi, & Archidiacono.*] In sexta collectione legitur *Parisiensis Archidiaconi*, vt ita officialis esset vicarius Archidiaconi Parisiensis. Quâ lectione retentâ, quomodo in præsenti appellatio potuisset interponi ad Archiepiscopum Senonensem, omisso medio, videlicet Episcopo Parisiensi, exposui *in cap. 66. de appellat.*

d *Appellarunt.*] Quando in iudicio noui operis nuntiationis appellatio admittatur, opereturque vtrumque effectum, suspensiuum, & deuolutiuum, exponunt Lancellotus *de attentat. 3. p. cap. 28. à num. 44.* Salgado *de Regia protect. 2. p. cap. 8. ex num. 32.* vbi explicat præsentem textum. 3.

CAPVT IV.

[a] Gregorius IX.

IS cui opus nouum te nuntiasse proponis, non obstante cautione, quæ offertur ab ipso de opere destruendo, si non iure ædificatum existat, tenetur te per trium mensium spatium expectare, iuris tui præiudicium probare volentem.

NOTÆ.

a *Gregorius IX.*] Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio, iuxta principia iuris ciuilis, vt statim dicemus.

COMMENTARIVM.

1. PROBATVR CONCLVSIO AT TRADITVR.

IN his omnibus decretalibus vna, eademque docetur sententia, quæ talis est: *Ædificium constructum post noui operis nunciationem, demoliendum est, nec audiri debet Dominus, si satisdationem offerat, & de iure suo docere paratus sit.* Probant eam textus *in l. 1. §. sed etsi is, l. Prætor 20. §. 1. l. stipulatio 21. §. 1. ff. hoc tit. l. 3. §. si quis paratus, ff. quod vi aut clam, l. 8. tit. 32. partit. 3.* Illustrant Federicus Scotus, & Duaren. *ad tit. ff. de noui oper.* Idem Duarenus *lib. 1. disp. cap. 16.* Petrus Gregor. *lib. 4. synt. cap. 26. cum sequent.* Donel. *lib. 15. comment. cap. 45.* Fachineus *lib. 8. controuers. cap. 44. cum sequent.* Reuardus *lib. 3. coniect. cap. 12.* Cuiacius *lib. 40. Pauli ad edict. l. non solùm 8. ff. hoc tit.* Faber *lib. 3. coniect. cap. 8. & lib. 19. cap. 5.* Schifordeg. *ad eundem lib. 2. tract. 7. cap. 1.* Robertus *lib. 3. sentent. cap. 16. cum sequent.* Spanochius *in comment. ad hunc tit. ff.* Gallus *lib. 1. obseru. cap. 16.* Forcatul. *in Neciomanc. dialog. 112.* Gomez *in l. 46. Tauri, ex num. 19.*

Merillus

Metillus *lib.* 3. *obseru. cap.* 20. Dauid Argentre *select. in notis ad tit. hunc ff.* Academiæ nostræ luminaria magna D. Melchior de Valent. *lib.* 2. *illustr. tract.* 1. *cap. vlt.* & D. Ant. Pichardo *in* §. *summa*, *Instit. de interdict. cap.*8. Mastus *lib.* 4. *singul. cap.*15. *&* 16.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita insurgo. Et primò in eam partem, in qua asseritur, iure, vel iniustitiâ denuntiationem factam impedire ædificationem, argumentor ita. Iniquum est nuntiationi notoriæ iniustæ parêre, quia ius nihil iniustum patitur, *l.* 1. *ff. de iust. & iur. l. quod si Ephesi*, *ff. de eo quod certo loco*, *l. meminerunt* 6. *C. vnde vi*; ideo iniustam nunciationem non impedire ædificij constructionem, docetur *in l. Papinianus*, *ff. de publiciana.* Itaque eam impunè contemni docetur *in l. tutor* 49. *ff. de minor*, *l. si minor*, *C. de rescind. l.* 2. *C. debitorem venditionem pignor.* Ergo cùm iusta est nunciatio operis, non debet impediri Ecclesiæ constructio. Augetur primò hæc difficultas, nam publicè interest Ecclesias construi, & ædificari, vt populus in eis congregetur ad diuina officia celebranda, Deumque venerandum, vt probaui *in tit. de consecr. Ecclesiæ.* Igitur iniusta nuntiatione non debet prohiberi opus ita pium. Accedit, nam in præsenti casu nunciantes nouum opus habebant interdictum *vti possidetis*, vt in sua possessione Ecclesiæ baptismalis consueruaretur; & si contrà adhuc Ecclesia ædificaretur, habebant interdictum *quod vi aut clam.* Igitur non indigebant hoc edicto noui operis nuntiationis. Augetur tandem hæc dubitandi ratio ex eo; nam si is, cui nouum opus nuntiatum est, paratus sit satisdationem pro se, & hæredibus suis præstare de eo opere suis sumptibus demoliendo, & id quod nuntiantis interest soluendo, si appareat ædificantem ius ædificandi non habuisse, remissâ nunciatione conceditur ei facultas ædificandi, *l. de pupillo* 5. §. *si is cui nuntiatum*, *l. non solum* 8. §. *si cùm possem*, & § *sciendum*, *l. Prætor* 10. § *si quis paratus*, §. *interdum*, §. *deinde*, §. *hoc autem*, *l. stipulatio* 21. §. *si quis autem*, *hoc tit.* Ergo non rectè *in cap. penult. & final. hoc tit.* docetur etiam cautione illâ oblatâ non posse intra tres menses eum cui opus nouum nunciatum est, ædificare.

3. NVNCIATIO QVID? Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, nunciare plerumque accipi pro deferre, & prodere: inde delatores criminum nunciatores appellantur *in leg. ab accusatione* 6. §. *nunciatores*, *ff. ad Turpil.* Cuiac. *lib.* 1. *obseru. cap.* 38. & *lib.* 3. *cap.* 3. & fisco nunciare est illi aliquid deferre, *l.* 1. §. *final ff. de iure fiscl.* Vnde tacitum fideicommissum dixit Paulus *in l. edicto* 13. §. *cùm ante*, *ff. de iure fisci*: plura Brissonius *de V. S. verbo Nunciatio.* In præsenti autem nunciare idem est, ac prohibere, *l. si procurator* 17. *ff. hoc tit.* & nuntiare nouum opus nihil aliud est, quàm denuntiare, vel prohibere, testatione adhibitâ ne opus nouum fiat, *l. si quis* 6. §. *vrbs eius*, *ff. commun. diuid. l.* 1. *in princip. l. de pupillo* 5. §. *meminisse*, *l. Prætor* 20. *in princip.* & §. *deinde*, *ff. hoc tit.* Petrus Gregor. *lib.* 4. *syntag. cap.* 27. Duarenus *lib.* 1. *disput. cap.* 16. Donel. *lib.* 15. *comment. cap.* 45. Vnde noui operis nunciatio, testatio, denunciatioque appellatur *in d. l. de pupillo* 5. §. *meminisse*, *l.* 1. §. *sed etsi*, *ff. quod vi aut clam.* Est autem nunciatio hæc legitima prohibitio in re præsenti, & immobili vicino facta, ne in opere ædificando pergat, quo nobis noceat, donec de iure ædificationis constiterit, aut præstita sit eo nomine satisdatio. In qua definitione ponitur *legitima prohibitio*, vt constet, non quamcunque nunciationem sufficere, sed quæ fit debito tempore, & loco, & à personis legitimis, vt infrà dicemus. Ponitur etiam in re præsenti, vt cognoscatur nunciationem faciendam esse in loco, vbi opus fit, seu inchoatur, *d. l. de pupillo* 5. §. *nunciationem*, & §. *si quis fortè* 4. *l.* 1. *tit.* 32. *part.* 3. Dicitur etiam, *& immobili*, vt cognoscamus, non omne opus nunciari posse, sed quod in solo ædificatur, *l.* 1. §. *hoc autem* 6. *ff. hoc tit. d. l.* 1. *partita*: & ita si quis messem faciat, arborem succidat, vineam putet, quamvis nouum opus faciat, ad hoc edictum non spectat, *d. l.* 1. §. 6. Nec contrarium probatur *in l. si alius* 7. §. *notauimus*, *ff. quod vi aut clam.* Cuius veram interpretationem tradunt Valentia *vbi supra*, *cap.*3. Pichardus *cap.* 2. *num.* 206. Dicitur etiam *vicino facta*, vt sciamus nunciationem fieri debere personæ, aut operi ipso, iuxta legem *operis* 10. legem finalem, *ff. hoc tit.* quas explicat Pichardus *d. cap.* 2. *num.* 207. In illis verbis: *Nec in nouo opere*, &c. comprehenditur causa huius nunciationis, ne videlicet vicinus opere suo, quod ædificat, nobis noceat, *d. l. de pupillo* 5. §. *meminisse*, & §. *sed si in ades*: & ita per hanc nunciationem legitimè factam statim nouum opus sistit, & inhibetur, *l.* 1. *in princip. d. l. de pupillo* 5. §. *si quis fortè.* An verò hoc faciat Prætor edicto, vel interdicto suo, pro conciliatione dictæ legis 1. cum §. legis *Prætor* 20. §. *hoc interdictum*, *ff. eod.* examinant Valentia *d. cap.* 1. *num.*7. Muretus *obseruat. iur. cap.*14.

Deinde sciendum est, nunciationem noui operis tribus modis fieri posse. Primò solo verbo, quando quis extra iudicium aduersario denuntiat, ne quid exinde noui operis faciat. Secundò per Prætorem, iure ordinario, mediante interdicto. Tertiò non verbis tantùm, sed facto, videlicet per iactum lapilli, cùm in opus cœptum iactatur, *l. quamuis* 50. *ff. de acquir. rer. dom.* quos modos expresserunt Vlpianus *in d. l. de pupillo*, §. *meminisse*, ibi: *Meminisse autem oportebit, quotiens quis in nostro ædificare, vel in nostrum immittere, vel proiicere vult, melius esse eum per Prætorem, vel per manum, idest lapilli iactum prohibere, quam operis noui nunciatione.* Et *l.* 1. §. *sed & si quis*, *ff. quod vi aut clam*, ibi: *Sed & si quis iactu vel minimi lapilli prohibitus facere perseuerauerit facere, hunc quoque vim fecisse videri, Pedius, & Pomponius scribunt, eoque iure vtimur: sed & si contra testationem, denunciationemque fecerit, idem esse Cascellius, & Trebatius putant; quod verum est.* Paulus *in l. vi facis* 20. §. *prohibitus*, *ff. quod vi aut clam*, ibi: *Prohibitus autem intelligitur quolibet prohibentis actu, idest vel dicentis se prohibere, vel manum opponentis, lapillumve iactantis prohibendi gratiâ.* Et *l.* 1. *tit.* 32. *partit.* 3. explicant suprà congesti pro illustratione conclusionis, & Corrasius *in rubric. ff. hoc tit.* Reuardus *in l. quò tutela* 73. §. *vlt. ff. de R. I.* Pichardus *vbi supra*, *cap.* 3. *per totum.* Valentia *d. lib.* 2. *cap.* 1. *num.* 10. Rationem autem, quare lapidis iactu nuntiatio fiat, assignat Cuiacius *in l.* 4. §. *etsi fortè*, *ff. si seruitus vindicetur.* Quia lapilli iactus signum erat belli, vt apud Liuium & Virgilium *lib.* 9. *Æneid.* 4. DE MODIS NVNCIATIONIS.

Iaculum

clationis; nam cùm per nunciationem iuxta interdictum Prætoris cessari debuisset ab opere, qui illud adhuc perficit, in pœnam huius contemptus cogitur illud propriis expensis destruere. Accedit, nam nunciatio hæc habetur ad instar appellationis extraiudicialis: Lancellotus *de attentatis 2. p. cap. 20. num. 27.* & ita sicut innouata post appellationem extraiudicialem, vt attentata ante omnia reuocantur, vt probaui *in cap. 1. de appellat.* ita ædificata post nunciationem, tanquam attentata sunt ante omnia reponenda propriis expensis: quare qui nouum opus nunciat, si quid operis iam tunc factum est, in testationem referre debet, vt postea apparere possit quid ædificatum sit, *l. non solum 8. §. qui opus*, & *§. sciendum, ff. de noui oper. nunc.* vno autem casu tenetur quia pati destructionem operis, non autem propriis expensis ad demolitionem cogi; cùm videlicet domino absente, & nunciationem ignorante, ab opificibus nunciatione spreta, opus perfectum est; nam tunc patientiam tantùm præstat, non tamen expensas, *l. competit 16. §. final. ff. quod vi aut clam.*

8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam nunciatio operis, siue iure, siue iniuriâ facta, tunc demùm operis progressum impedit, cùm de iure nunciationis potest dubitari; nam si compertum, exploratumque fuerit, eum qui nouum opus nunciat, nunciandi ius non habere, vel propter incapacitatem personæ, veluti si seruus, vel pupillus sine tutoris auctoritate; vel vsufructuarius domino nunciauerit, *l. 1. l. de pupillo 5. in princip.* & *§ seruo, hoc tit.* talis nunciatio nullum produeit effectum, & per consequens opus impunè perfici poterit, *l. 1. § finali, cum l. sequenti, l. de pupillo 5. §. si plurium, ff hoc tit.* Item si notoriè iniusta causa sit, Gaillus *lib. 1. obs. cap. 16.* vnde Prætor, teste Vlpiano *in l. 1. ff. de remiss.* missam, siue remissam facit nunciationem eius, cui ius prohibendi nullum esse apparet, vt eleganter subdit Vlpianus §. 1. dictæ legis, ea verba Prætoris ostendere, *remissionem ibi demùm factam, vbi nunciatio non tenet.* Sic enim in Florentinis legitur *in d. l. 1. ff. hoc tit.* & sic legendum suadent Pichardus *in §. 1. de interdict. num. 340.* Valentia *tom. 2. illustr. tract. 1. cap. vlt. num. 10.* ex Roberto, contra Cuiacium *lib. 1. obs. cap. 16.* & *lib. 19. cap. 17.* quo modo accipitur dicta lex 1. *hoc tit.* de illa nunciatione, quæ vt inutilis remittitur à Prætore, vt ait Duarenus *in l. 2. hoc tit.* verùm tunc fortiùs obiicies, Vlpian. *in d. l. 1.* docere nunciationem valere, siue iure, siue iniuriâ: ergo non potuit remitti nunciatio illa tanquam sine iure, quæ sine iure valet, ex sententia Vlpiani. Sed dicendum est, dupliciter sine iure opus nunciari: aut nunciatur apertè sine iure, & hoc casu nunciatio inutilis est; aut nunciatur sine iure, sed dubiè, vt nuncians ius aliquod habere videatur; quo casu nunciatio vtilis est, vt docent Valentia, & Pichard. *supra*, Donel. *lib. 15. comment. cap. 46.* Vnde sensus dictæ legis 1. est, nunciationem, quæ iniuriâ fit, attamen à patientia bona tunc remitti; siue hactenus non remitti, quando prohibendi ius non habuisse nunciatorem constiterit. Nec obstat quod dicebamus, publicè interesse Ecclesias construi ad diuina officia celebranda; nam id procedit dummodo inde præiudicium tertio non sequatur, vt in casu textus *in cap. 1. 2. & 3.* huius tituli contingebat; nam tunc noua Ecclesia cum tertij præiudicio construi non debet. Nec obstat, quod dicebamus de interdictis *vti possidetis*, & *quod vi, aut clam*: nam interdictum *vti possidetis*, requirit possessionis probationem, *l. 1. & 2. ff. vti possidetis, §. interdictum, Instit. de interdict.* nunciatio autem noui operis solùm exigit, vt probetur nouum esse, & insolitum opus, quod fit, simulque nuncianti nocere. Deinde interdictum *vti possidetis*, Iudicis sententiam petit, nunciatio verò statim opus sistit, *l. 1. §. nunciatio, l. de pupillo 5. §. si quis fortè, ff. hoc tit.* & interdictum *quod vi aut clam*, in eo à nunciatione differt, quod interdictum illud ad opus iam perfectum pertinet, nunciatio autem non aliter locum habet, quàm si opus cœptum perfectum sit, *l. 3. in princip. ff. de mortuo inferendo, l. 1. §. 1. ff. hoc tit.* quas & alias differentias prosequitur Ant. Gomez *in l. 46. Tauri, num. 22.* Nec tandem obstat, quod de satisdationis oblatione dicebamus; nam licèt olim satisdatione præstitâ, vel oblatâ, reus possit cœptum ædificium consummare, quia plerumque in proprio solo ædificanti valde iniuriosum, & damnosum erat, si iam paratis, & asportatis lignis, conductisque fabris opus sisteretur; tamen nouo iure legis vnicæ, *C. hoc tit.* quod sequuti fuerunt Honorius III. & Gregorius IX. *in cap. penult. & final. hoc tit.* statutum est, vt nuntiator noui operis non compellatur infra tres menses satisdationem accipere, sed infra illud tempus causam dirimere iudices curent, & opus cesset. Consonat lex 9. *tit. 32. partit. 3.* Sed adhuc iuxta eam constitutionem, & ius antiquum tres casus sunt distinguendi. Primus est cùm ædificans offert satisdationem, & nunciator eam recipit: quo casu iuxta ius antiquum ædificium perfici potest, non expectato trium mensium spatio. Secundus est in quo nuntiator non vult satisdationem admittere, nec offert se ad probationem alicuius iuris, quod impedire possit opus; & in hoc etiam casu ille, cui nunciatum est, poterit statim ædificare, quia malitiosè, & causâ vexandi aduersarium nunciasse videtur. Tertius est, quando nuntiator cùm satisdationem non admittit, vult tamen probare causam, quam sibi asserit competere ad opus nouum impediendum, In quo locum habet noua decisio textus *in d. l. vnic.* approbata *in cap. penult. & fin. hoc tit.* vt trium mensium spatium præstetur, interea quod ab ædificio supersedeatur. Illo autem elapso, si nondum lis decisa fuerit, præstitâ satisdatione ædificium perfici valeat, etsi controuersia nondum decisa fuerit: docuerunt Azor *in summa, ad tit. C. de ædific. priuatis*, Gomez *in l. 36. Tauri, num. 34.* Valentia *d. lib. 1. cap. vlt.*

TITVLVS

TITVLVS XXXIII.

De priuilegiis,& exceſſibus priuilegiatorum.

CAPVT I.

[a] Leo Papa.

Llud ſanè, quod ad ſacerdotalem pertinet dignitatem, inter omnia volumus canonum ſtatuta ſeruari: vt non in quibuſlibet locis, neque quibuſlibet caſtellis, & vbi antè nōn fuerunt, Epiſcopi conſecrentur: cùm vbi minores ſunt plebes, minoreſque conuentus, Presbyterorum cura ſufficiat: Epiſcopalia autem gubernacula non niſi maioribus populis, & frequentioribus ciuitatibus oporteat præſidere; ne ſi, quod Sanctorum Patrum diuinitus inſpirata decreta vetuerant, viculis, & poſſeſſionibus, vel obſcuris, & ſolitariis municipiis tribuatur ſacerdotale faſtigium & honor, cui debent excellentiora committi, ipſe ſui numeroſitate vileſcat. Quod nunc in ſua diœceſi Reſtitutus Epiſcopus factum eſſe cauſatus eſt, & rationabiliter poſtulauit, vt ſi Epiſcopi eorum locorum, in quibus non debuerant ordinari, humanâ conditione deceſſerint, loca ipſa ad ius eius Antiſtitis redigantur, cuius fuerant antè priora: quia inutile eſt, vt ſacerdotalis dignitas inconſideratâ ordinantis facilitate ſuperfluâ multiplicatione minuatur.

NOTÆ.

1. [a] LEo.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 1. & textus hic citatur ex ipſo Leone à Burchardo *lib.* 1. *decreti*, *cap.* 32. Carnotenſi, *p.* 3. *decreti*, *cap.* 143. Gratiano *in cap. illud*, 80. *diſt.* & reperitur inter opera ipſius ſancti Doctoris *epiſt.* 87. *ad Epiſcopos African. per Mauritaniam Cæſareenſem conſtitutos*, *cap.* 2. ex qua textum hunc tranſcribo. De ipſo ſancto Pontifice nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de maiorit. & obed.* neſcio tamen, quare Compilatores præſentem textum ſub titulo *de priuilegiis*, compilauerint, cùm in eo de priuilegiis, aut exceſſibus priuilegiatorum nec verbum reperiatur.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, ET PROBATVR.

EX præſenti textu ſequens communiter deducitur aſſertio: *Cathedra Epiſcopalis non in vicis, aut pagis, ſed in ciuitatibus, & maioribus populis poni debet.* Probant eam textus *in cap. Epiſcopi, & per totam* 80. *diſt. cap. audiuimus* 3. *q.* 2. *c. in illis*, 90. *diſt. c. Felix* 16. *q.* 1. D. Clemens *epiſt.* 1. ibi: *Hoc tamen prouiſe, ne in villis, caſtellis, modicisve ciuitatibus inſtituerentur, ne nomen eorum vile fieret.* Synodus Sardicenſ. *can.* 6. *Licentia verò danda non eſt ordinandi Epiſcopum, aut in vico aliquo, aut in modica aliqua ciuitate, cui ſufficiat vnus Presbyter; quia non eſt neceſſe Epiſcopum fieri, ne vileſcat nomen, & Epiſcopi auctoritas.* Et *epiſt.* 3. Concil. Francofordenſe *can.* 22. *Quod non oporteat in villis, nec in vicis Epiſcopos ordinari.* D. Gregor. Nazianz. *orat.* 20. *in laudem D. Baſil.* Synodus Laodic. *can.* 57. *Quod non oportet in villis, vicis, aut agris Epiſcopos ordinari, ſed viſitatores, qui circumeant, conſtat.* Et *in cap. non debere*, 80. *diſt.* Carthag. 2. *can.* 5. *Vt diœceſes, quæ Epiſcopos nunquam habuerint, non habeant, niſi accedente tempore, creſcente fide, multiplicatus Dei populus deſiderauerit proprium habere Rectorem.* Carthag. 3. *can.* 42. Tolet. 12. *can.* 4. *Vt in locum villulæ ſupradictæ Aquis deinceps Sedes Epiſcopalis non maneat, nec Epiſcopus illic vltrà conſtituatur.* Gregorius Magnus *ad Auguſt. Anglorum Epiſcopum*, ibi: *Memor quod in ſacris canonibus præcipitur, vt minimè in villulis, vel modicis ciuitatibus ordinentur Epiſcopi.* Innoc. III. *lib.* 14. *regeſtr. epiſt.* 149. Illuſtrant vltra congeſtos à Barboſa *in præſenti*, Hallierius *de Epiſcoporum neceſſitate lib.* 2. *epiſt.* 3. Balſamon *in dict. can.* 6. *Concilij Sardic.* Lemaiſtre *lib.* 2. *de iur. Epiſc. cap.* 12. & *de Epiſcoporum inſtitutione*, Solorzanus *lib.* 4. *polit. cap.* 5. & *tom.* 2. *lib.* 3. *cap.* 5. Iul. Lauor. *variar. lucubr. tit.* 4. *de elect. cap.* 1. Petrus Gregor. *de benefic. cap.* 14. Idem Petrus Gregor. *lib.* 1. *de repub. cap.* 1. Rodericus Caro *in antiquit. Hiſpal. cap.* 13. Buſquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *epiſt.* 5. Claudius Eſpenceus *in epiſt.* 1. *ad Titum*, *cap.* 1. *digreſſ.* 1. Turrianus *pro canonibus Apoſtolorum lib.* 2. *cap.* 16. & *lib.* 3. *cap.* 8. Cellotius *lib.* 4. *de hierarch. cap.* 12. §. *final.* Frances *de Eccleſ. Cathedr. cap.* 4. *per tot.* Dartis *ad diſt.* 101. Iſidorus Moſcon. *de Maieſt. Eccleſ.* 1. *p. cap.* 15. Deſiderius Herald. *de auctorit. rei iudic. lib.* 2. *cap.* 15. Hallier. *in vindiciis Sorbon. lib.* 2. *cap.* 2. *fol.* 227. Chriſt. Lupus *in can.* 6. *Concilij Sardic.*

3. TRADITVR RATIO DVBITANDI.

Sed in præſentem aſſertionem pro dubitandi ratione ita inſurgo. Ad commodiorem populorum inſtructionem, & diſciplinam longè congruentius eſt, vt cuilibet Eccleſiæ etiam in vico,

aut

aut pago constructæ Episcopus præficiatur; cùm ita meliùs, ac faciliùs fideles instrui, ac mysteriis fidei imbui possint: & ita quamlibet Ecclesiam suo pastori adhærere debere docuit D. Cyprianus *epist.69.* ibi: *Sacerdoti plebs adunata, & patri suo grex adhærens.* Quam Episcoporum necessitatem, & vtilitatem agnoscentes veteres Ecclesiæ Patres, etiam in pagis, & oppidulis Episcopos conithtuebant, vt refert Sozomenus *lib.7. cap.9.* ibi: *Per Scythiam cùm ciuitates sint multa, vnum dumtaxat hæ omnes Episcopum habent: apud alias vero nationes reperies contrarium, vbi & in pagis Episcopi ordinantur, sicut apud Arabes, & Cyprios ego comperi, & apud Nouatianos, ac Montanistas eos, qui degunt in Phrygia.* Quare Synesius *epist.67.* meminit Episcoporum creatorum in vicis Palerbisca, & Hydrace: & ait se ad eos accessisse, vt persuaderet quatenus de eligendo Episcopo deliberarent. Et *epist.76.* scribit Oluiastis vici cuiusdam incolis Episcopi creatione opus fuisse. Innumera etiam exempla prostant Episcoporum in vicis ordinatorum: Sabiensis, & Portuensis Episcopi prope Romam, vnam, aut alteram domum sui Episcopatus habent; idque faciliùs patebit percurrenti Conciliorum subscriptiones. In Concilio Arelatensi 1. subscribit Gregorius Episcopus de loco, qui est in portu Romæ: locum verò istum fine nomine fuisse ciuitatem nobilem nemo cogitauit: ergo quia in pagis, & oppidulis licet Cathedras Episcopales erigere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam non solùm in vicis, & pagis, verùm & absque vllis locis consecrari Episcopos legimus, de quibus in Concilio Vernensi *can.13.* cauetur. *De Episcopis vagantibus, qui parochias non habent, nec scimus de ordinatione eorum qualis fuit, placuit iuxta instituta Sanctorum Patrum, vt in alterius parochia ministrare, nec vllam administrationem facere debeant sine Episcopi (cuius est parochia) iussione.* Idem habetur in Concilio Carthag. 2. *can.* 2. Carthag. 3. *can.* 20. Quare in Concilio Matiscon. 2. subscripserunt Episcopi sedes non habentes; & hos Episcopos Scotos appellarunt Patres Concilij Cabilon. 2. *can.* 43. cuius nomenclaturæ rationem illustrat Ciron. *lib.* 1. *obs. cap.*13. quare in canone 6. Concilij Valent. Hisp. cauetur, ne quispiam ordinetur Episcopus, qui priùs se localem futurum fore non promittat.

4. De Episcopatuum erectione. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, ex dispositione Anacleti cautum fuisse, vt in locis, vbi apud Gentiles erant Primates Flaminum, Patriarchæ constituerentur; vbi Archiflamines erant, Archiepiscopi ordinarentur, *cap.* 1. 99. *dist. cap. in illis* 2. 80. *dist.* & ita iuxta ciuilem, & politicam gubernationem Metropoles, & diœceses erigebantur: quod & cautum fuit in Concilio Chalcedon. *can.* 17. ibi: *Vt si ciuitas aliqua à Principe innouata fuerit, ciuiles, & publicas formas ecclesiasticarum quoque parochiarum ordo consequatur.* Synodus 6. Trul. *can.* 38. latè probat Frances *de Eccles. Cathedral. cap.*1. immò & Apostolos ipsos orbem ecclesiasticum in prouincias distribuisse ad exemplum dispositionis ciuilis, quæ per illas tempestates vigebat in imperio, doctè probat P. Marcha *lib.* 6. *concord. cap.* 1. Non tamen adeo rigida fuit hæc disciplina Ecclesiæ, vt nunquam in minoribus pagis Episcopi ponerentur. Plerunque enim legem hanc infregit priuata regionum, ac prouinciarum consuetudo; nam cùm ampliores erant Episcopatus, quàm vt eis Episcopi vnius in ampla ciuitate degentis cura sufficere posset, nullam vrbium dignitatis habebant rationem, satius putantes in oppidis, ac vicis Episcopum constitui, quàm Episcopali solicitudine destitui. Necnon auctoritas Principum sæcularium plurimùm in hoc præualuit. Sic Phædimus Amasæ Metropolitanus, Neocæsareæ vrbi, in qua decem & septem fidelium, non amplior, erat numerus, Gregorium Thaumaturgum primarium constituit Episcopum, auctore Gregorio Nysseno *in vita Thaumaturgi.* Similiter diuisa in duas prouincias Cappadocia Valentis imperio, Basil. Cæsareensis Metropolitanus, vt quodam modo damnum sarciret, Sasimorum Ecclesiam erexit in Cathedralem, & Gregorium Nazianzenum in ea Episcopum ordinauit, vt testatur ipse Nazianz. *orat.* 20. & refert Gregorius presbyter *in eius vita.* Qualis autem esset Sasimorum locus, Gregorius ipse describit carmine de vita sua:

In regia medio via est vicus situs
Qui scindit in tres se vias, lymphis carens.

Quamplurimos quoque in Africa, & in Ponticis regionibus Episcopos exiguorum oppidorum constitutos olim fuisse antiqua monumenta produnt: & certè Ioannes XXII. in extrauaganti *Saluator,* extrauaganti *Nuper, de præbendis & dignit.* ob amplitudinem Tolosani Episcopatus alias Episcopales sedes erexit in villis Laberenii, sancti Pauli, aliisque exiguis oppidis, vt referentes ipsorum Episcopatuum historiam tradunt Fratres Sarmath. *tom.* 2. *&* 3. *Gal. Christ.* Etiam Principes sæculares sæpius in vicis, & oppidis Episcopos constitui curarunt. Vnde cùm Stephanus olim Emeritensis Episcopus iussu Vbambæ Regis Gothorum motus in suburbio Toletano in Ecclesia Prætoriensi Episcopum præter morem & consuetudinem Ecclesiæ instituisset, pœnitentiâ ductus Patres Concilij Tolet. 12. cum lachrymis adortus est, veniamque labefactatæ disciplinæ precatus: quod factum Patres improbarunt, ac submouendos censuerunt Episcopos non modò ab eo suburbio, verùm ab aliis quoque obscuris, ac ignobilibus locis, in quibus per voluntatem Vhambæ Regis fuerant instituti. Et ita Patres sanxerunt. *Et ideo, quia indiscreto, & facillimo assensu iniustis Vbamba Principis iussionibus parens nouam, & iniustam illic Pontificalis Sedis prælectionem induxerit, vbi canonica institutio id fieri omni ratione refellit; prædictus idem vir prostratus humo, medicamine nostri præcepti, & sibi dari veniam petiit, & quid potissimùm oporteret fieri de persona eius, qui illic ordinatus fuerat, nostri oris sententiâ decernendum poposcit.* Et quibusdam verbis interiectis, quibus proferuntur in medium veterum Patrum, ac Conciliorum sententiæ de maiestate & nobilitate Sedis Episcopalis, tandem Patres ita concludunt: *Vt in locum villulæ supradictæ Aquis deinceps Sedis Episcopalis non maneat, nec Episcopus illuc vltrà constituendus existat. Hic tamen Cuniuldus, qui contra maiorum decreta illic videtur institutus fuisse Episcopus, nullis canonum erit ad condemnationem sui sententiis vlciscendus: quia non ambitione, sed Principis impulsione illic constitit ordinatus; & ideo illi hoc remedium humanitatis concedimus, vt in Sede alia decedentis cuiuslibet Episcopi transducatur, & prædictus locus sub monastica deinceps institutione mansurus, non Episcopali vltrà*

priuilegio fretus; sed sub Abbatis regimine, sicut hucusque fuit, erit modis omnibus mancipandus. Similiter cùm in Castro Dunensi, qui vicus est in Diœcesi Carnotina, Ægidius Episcopus Rhemensis ordinaret Episcopum Promotum, conquestus fuit in Concilio Parisiensi 4. Pappolus Episcopus Carnotensis; & Patres ita decreuerunt: *Dominus Pappolus Episcopus mediocritati nostra detulit in querelam, in Castro Dunensi, parœcia denique Carnotina, quod castrum nec ad territorium ciuitatis vestra, nec ad vestram prouinciam manifestum est pertinere, à vobis contra omnem rationem, & contra canonicam disciplinam Episcopum consecratum. Et licèt secundùm prisca beatissimorum Patrum, decreta potuit huiusmodi excessus in vestra iniuria acerbiùs coerceri; sed nos charitatis iura seruantes, beatitudini vestra indicamus, vt presbyterum ipsum nomine Promotum, qui omissâ seueritate canonicâ à vobis dicitur tam temerè consecratus, vt iustè debeat de gradus ipsius dignitate deponi, sicut canonum constituta sanxerunt, ad vos euocetis, vel vobiscum retineatis, vt iniuriam nec Ecclesia, nec sacerdoti suo vlteriùs debeat irrogare.* Refert P. Marcha *part. 1. concord. lib. 2. cap. 9.* qui *lib. 4. cap. 13.* probat nouam creationem Episcopatus fieri posse à Pontifice ex consensu Principis sæcularis: & plura de erectione Ecclesiæ in Cathedralem, aut Metropolim tradunt Datt. *ad dist. vlt.* Solorzanus *tom. 2. de iure Ind. lib. 3. cap 4. num. 1.*

5. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Ratio autem cur tot sacris canonibus cautum sit, ne in vicis, & pagis Episcopi constituantur, assignatur à B. Leone in præsenti, ne videlicet vilescat Episcopalis dignitas propter locorum ignobilitatem, & vt loci maiestate informati docerentur homines, de Episcoporum gradu, ac infulis magnificè sempèr cogitare. Accedit, nam in ciuitatibus frequenter plures sunt presbyteri, qui vt Consiliarij adesse possint Episcopo in negotiis arduis. Item propter celebritatem vrbis facilè adiri posset Episcopus, vt sicut ad celebriorem vrbem omnes vicos, villulas, oppida iudiciorum, mercaturæ, & aliorum negotiorum causâ conuenire oportet; ita & religionis gratiâ commodè concurrerent. Accedit, nam nemo lucernam ponit sub modio, sed super candelabrum: ideo dignitatum ecclesiasticarum culmen, lucem humani generis, facem religionis, ac pietatis oportuit loco nobili, excelso, & illustri cònsistere: vnde ne assiduitate, si passim constituerentur Episcopi, eorum dignitas vilesceret, quæ in summa veneratione apud fideles debet esse; ideo in præsenti, & tot canonibus statuitur, ne in vicis, & pagis, sed in ciuitatibus, & locis populosis Episcopi ordinarentur.

6. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa ex epistola 69. D. Cypriani, cuius auctoritate motus Doctor Kelisonius existimauit, dari non posse Ecclesiam particularem sine Episcopo: quem doctè refellit Nicolaus Smitheus in discussione aliquarum assertionum ipsius Doctoris. Nec illi fauet D. Cyprianus, quia responderi potest, D. Cyprianum non definire plebem adunatam esse Ecclesiam, & gregem adhærentem particulari sacerdoti, ac Pastori; sed indefinitè sacerdoti, & Pastori: quod tamdiu in nos quadrabit, quamdiu Episcopum, & Pastorem nostrum agnouerimus Romanum Pontificem. Quid quod S. Cyprianus loquatur de ordinariis Pastoribus potestatem habentibus in loca, & personas, catholicos, & hæreticos permanentes, & non solùm ad beneplacitum? vnde conficitur, eius definitionem non competere delegato, sed adhuc necessarium nobis erit immediatum, & ordinarium nostrum Pastorem retinere Summum Pontificem. Cæterùm vt quæ Cypriani verbis subsit sententia, aperiatur, prænoscendum est, dictam epistolam scriptam fuisse ad quendam Florinum, siue Florentinum, cognomento Pupianum, qui vt aduertit Pamel. in suis ad illam epistolam annotationibus, hæreticos erat à secta Nouati, & per incautam, credulamque nimis temeritatem, confictis aduersùs B. Cyprianum criminibus, fidem commodauerat, ob quæ meritò deserendum à grege suo sanctum, perinde ac si verus eorum non fuisset Episcopus, autumabat. Contra hanc falsam & seditiosam calumniam probat, non ille quidem, Ecclesiam Episcopo destitutam non esse particularem Ecclesiam, sed Ecclesiam, cui verus, & legitimus præsit Episcopus; diuidentem se tamen, & per schisma ab illo desciscentem, reuerà Ecclesiam omnino non esse, sed schismaticam congregationem. Quod hoc ita se habeat, ipsa Cypriani verba argumento sunt; cùm enim ex sacra pagina, *Ioannis cap. 6.* citasset: *Nos credimus, & cognouimus, quia tu es filius Dei viui*; addit: *Loquitur illic Petrus, super quem adificata fuit Ecclesia, Ecclesia nomine docens, & ostendens, quia etsi contumax, ac superba obedire nolentium multitudo discedat, Ecclesia tamen à Christo non recedit, & illi sunt Ecclesia, & plebs tanquam sacerdoti adunata, & Pastori suo grex adhærens. Vnde scire debes Episcopum in Ecclesia esse, & Ecclesiam in Episcopo; & si quis cum Episcopo non sit, in Ecclesia non esse; & frustra sibi blandiri eos, qui pacem cum sacerdotibus Dei non habentes obrepunt, & latenter apud quosdam communicare se credunt, quando Ecclesia, quæ catholica vna est, scissa non sit, nec diuisa, sed sit vtique connexa, & cohærentium sibi inuicem sacerdotum glutine copulata.* Manet ergo D. Cyprianum non asserere, dari non posse Ecclesiam particularem absque Episcopo, & per consequens in vicis, & minoribus ciuitatibus eos non esse necessarios, nec constitui debere. Nec obstat augmentum ipsius difficultatis, quia verum est, olim ex causis suprà relatis nonnonquam Episcopos constitutos fuisse in locis, & pagis minùs popolosis: quod postea variis canonibus prohibitum fuit, vt probatum manet.

Sed suprà traditis obstat textus in canone 10. Concilij Antioch. in illis verbis: *Qui in vicis, vel possessionibus Chorepiscopi nominantur, quamuis manus impositionem Episcoporum perceperint, & vt Episcopi sint consecrati, tamen sancta Synodo placuit, vt modum proprium recognoscant, vt gubernent subiectas sibi Ecclesias, earumque moderamine, curaque contenti sint. Ordinent etiam lectores, & subdiaconos, atque exorcistas, quibus promotiones ista sufficiant.* Ex quibus verbis deducunt, in vicis & pagis Episcopos constitui posse. Ergo non rectè in præsenti asseritur, tantùm in ciuitatibus, & maioribus populis Episcopos ordinari debere. Pro cuius canonis expositione examinandum venit, vtrum Chorepiscopi, qui olim in vicis, & pagis consecrabantur, quorumque mentio fit *in Concil. Nicæno, can. 4.* Neocæsar. *can. 13.* Ancyr. *cap. 52.* Rhegiensi *can. 3.* Hispalensi 2. *c. 7.* Metensi sub Stephano VI. *can. 5.* Meldensi *can. 44.* Parisiensi *can. 27. cap. 1.* 7. EXPONITVR CAN. 10. CONCIL. ANTIOCH.

cap.1. dist.68. cap.1. dist.69. essent veri Episcopi, an verò tantùm presbyteri. Et eos verè Episcopos fuisse, probatur primò ex dicto canone 10. Concilij Antioch. & ex Concilio Ancyran. celebrato anno 314. *can.* 12. Meldensi *can* 44. vbi illis permittitur ordinare lectores, & subdiaconos, cùm hoc proprium sit Episcoporum, vt probaui *in cap.3. de temporibus ordin.* & ex canone 2. Concilij Barchinon. 2. sub Recharedo: Felice IV. relato *in cap. tabernaculum* 2. *c. sicut* 11. *de consecr. dist.* 1. vbi etiam refertur, licuisse Chorepiscopis Ecclesias consecrare; quod munus proprium est Episcoporum, *cap. aquam*, vbi probaui, *de consecr. Eccles.* Deinde idem suadetur ex dicto Concilio Antiocheno *can.*8. vbi cauetur, ne presbyteri, qui sunt in agris, literas canonicas dare possint, Chorepiscopi verò irreprehensibiles illas dare valeant. Ex quibus deducitur, discrimen versari inter presbyteros, & Chorepiscopos, quod nullum aliud esse potest, nisi quod Chorepiscopi essent veri Episcopi; vnde Episcopi villani appellantur *lib. 1. capitul. cap.9.* & *lib.5. cap.*168. *& sequenti.* Facit tandem pro hac sententia Nicolaus I. in quadam epistola ad Rodulphum Archiepiscopum Bituric. relatus ab Hincmaro Rhemensi *ad calcem suorum opuscul. pag.*716. vbi *cap.*1. Pontifex ita scribit: *Chorepiscopis asseris multas esse in regionibus vestris ordinationes Presbyterorum, & Diaconorum effectas, quos quidam Episcoporum deponunt, quidam vero denuò consecrant. Nos vero dicimus, nec innocentes oportere percelli, nec villas debere fieri reordinationes reiteratas consecrationis.* Ergo quia Chorepiscopi, vt veri Episcopi ordines conferre valebant.

8. *De Chorepiscopis.* Contrarium verò, immò Chorepiscopos presbyteros honorabiliores, & primi gradus fuisse, non verò Episcopos, probatur ex epistolis 4. aliàs 5. Damasi de Chorepiscopis, & 86. siue 88. Leonis: ex quibus commentitia alia epistola compacta, & Ioanni III. adscripta extat *tom.* 3. *Concil. editionis Seuerini Biny*; illarumque fragmenta habentur apud Gratianum *in cap. quamuis* 4. *cum sequent.* 68. *dist. cap. per illicitam* 3. 9. *quæst* 1. *cap. per illicitam* 25. 1. *quæst.*7. *cap. si Petrus* 8. *quæst.*1. Idem probatur ex Gelasio I. *epist.9. ad Episcopos Lucaniæ, §. nec minus*, iunctis Concilio Neocæsar *can.*13. Nicæno 1. *can.*8. vbi Chorepiscopi presbyteri appellantur ordinati in locum 70. seniorum. Secundò idem probatur ex eo, quia illis prohibetur munia Episcopalia obire in Concilio Regiensi *can* 3. Hispalensi 2. *can* 7. Parisiensi sub Gregorio IV. & Ludouico *can* 27. Meldensi sub Sergio 2. *can.* 44. Metensi sub Arnulpho *can.*5. epistola Montani Episcopi post Concil. Tolet. 2. in capitul. Caroli *lib* 1. *cap.* 9. & *lib.5. cap.*268. & *lib.6. cap.*119. *&* 284. & *lib.7. cap.* 187. *cap.*310. 318. *&* 328. apud Pacianum *serm. de baptismo*, & *epist.5. ad Symmachum.* Quibus auctoritatibus moti hanc sententiam tenuerunt Ayala *de tradit. Eccles. 3. part. considerat.* 4. Turrianus *ad can.*54. *Concilij Nicæn.* Cresperius *in summa, verbo Chorepiscopi*, Lindembrog. *in Glossar eod. verbo*, Vazquez 3. *part. in 3. part. disput.*238. *cap.4. num.*67. Henriquez *in summa lib.*10. *cap.*23. § 2. Barbos. *in cap. quamuis* 4. *num.*6. 68. *dist.* & *lib.1. iuris eccles. cap.*15. *&* 16. & *de potest. Episc. part.1. tit.1. cap.6 num.*22. Cironius *ad tit. de offic. Archipresb.* Lantdmeter. *de veteri clerico lib.*2. *cap.97. §. ordinant.* Morinus *lib.1. exercit. Eccles. cap.*11. Ioannes Cabassutius *in notitia Concil. in Concil. Ancyr.1. fol.*31. Vnde in Concilio Augustano sub Paulo III. *cap.7. in princip.* Græcorum Chorepiscopi comparantur nostris Archidiaconis, siue Archipresbyteris, vt apud Sigebertum *in chron. anno* 384. & diœceseon visitatores dicuntur in Concil. Laodic. *can.*57. Vicarij Episcoporum in capitularibus Caroli *lib. 7. epist.* 310. *&* 328. & forastici presbyteri in Concil. Brachar. 2. *can.*56. post Cabassut. addit Morin. *de sacris ordin. exercit.4. cap.*1.

9. *Tradita vera sententia.* In hac canonum varietate veriorem credo sententiam eorum qui agnouerunt olim duo fuisse genera Chorepiscoporum; vnum eorum, qui verè erant Episcopi in aliena diœcesi commorantes absque iurisdictione Episcopali; aliud verò eorum, qui erant presbyteri tantùm, tametsi vtrique in vicis, & pagis curam gererent animarum, tanquam parochi, seu Vicarij Episcopi constituti, propter pauperum curam, qui in agris, & villis degebant: qui propterea quasi Coëpiscopi dicebantur. Concil. Nicæn. 1. *can.*54. *in collect. Alphonsi Pisani*: quippe dictio *Chore*, à qua nomen Chorepiscoporum deriuatur, idem significat quod Latinè oppidum, seu pagum. Damasus *dict. epist. 5. versic. Ad villam.* Inter primos autem, & secundos magnum illud discrimen versatur, quòd Chorepiscopi primi à tribus Episcopis consecrabantur. Concil. Antiochen. *can.* 10. ibi: *Manus impositionem ab Episcopis susceperunt.* Et *cap. quamuis, in fine*, 68. *dist.* ibi: *Quamquam consecrationem habeant Pontificatus, tamen non habent apicem.* Idest quamuis verè sint consecrati Episcopi, non habent diœcesanam iurisdictionem. Alij autem Chorepiscopi non à tribus, sed tantùm ab vno Episcopo, vt presbyteri consecrabantur. Leo Pontifex *in dict. epist.*86. ibi: *Omnia quoque maxima Concilia sanciunt eum non esse Episcopum, qui minus quam à tribus Episcopis auctoritate etiam Metropolitani factus fuerit Episcopus; ideoque illos, quos Chorepiscopos vocatis, quia ab vno (vt audiuimus) fiunt Episcopo, Episcopos non esse, nec aliquid de Pontificali priuilegio agere deberne perspicuum est, quoniam si nomen non habent, quomodo officium possunt habere.* Iuxta quam distinctionem facilè componuntur iura suprà relata, ita vt Concilium Antiochenum, & alij canones relati pro prima sententia procedant in primis Chorepiscopis, qui verè Episcopi erant, sed quia iurisdictionem, nec diœcesim habebant, ideo consentiente Episcopo ordines conferebant, *dicto can.*10. *Concilij Antioch.* vel eo absente, Concil. Hispal. *dict. can.*7. ibi: *Absente Pontifice.* Docuerunt Balsamon, & Zonaras *in dict. can.*10. *Concil. Antioch.* Bellarminus *lib.1. de cleric. tom.1. controu. cap.*17. & *tom.2. lib.1. de sacram. Ordinis, cap.7. ad finem*, Suarez *de censur. disput.*11. *sect.2. num* 7. Ioannes Darris *lib.1. de Episcop. & presbyt. cap.*7. Busquetus *in notis ad Innoc. III. lib.1. epist.174. pag.*93. & *epist* 125. *pag.*79. Iurctus *in notis ad Carnot. epist.* 240. Cellotius *lib* 4. *de hierarch. cap.17. §. final.* Sauarus *in not. ad Sidon. lib 7. epist.*8. Hallierius *de sacris elect. 2. part. sect.5. cap.2. §.2. num.*10. & *in vindiciis fol.*221. Gibalio. *de clausur. regul. disquisit.3. cap.2 §.2. num.*10. Magni Præceptores, patriæque, & Academiæ nostræ decus, Illustr. D. Franc. Ramos *pro Episcopat. Lusit. propos. vlt. §.5. num.* 159. D. Martinus Lopez de Hontiberos *in tract. de sacram. Ordinis, tract.3. 1. part. num.*23. P. Marcha *part.1. concord. lib.2. cap.*153. Frances *de Eccles. Cathed. cap.1. num.*128. P. Bollo *in œconom. class.5. cap.2. §.4.* Beyerlinck.

in theatro, verbo Chorepiscop. Macedo *de clau. Petri lib.* 1. *cap.* 3. P. Laura *in sua epit. verbo Chorepiscopus*, Dartis *de benef. sect.* 1. *cap.* 2.

10. EXPONITVR QVÆDAM SVBSCRIPTIO CONCIL. CHALCEDON.

Secundò suprà traditæ assertioni opponi potest quædam subscriptio Concilij Chalcedon. *part.* 2. *actu* 2. vbi subscribit quidam Noë Episcopus Cephæ Castellæ: ex qua subscriptione constat, Episcopum illum ordinatum fuisse in castello: ergo quia in vicis, & pagis possunt Episcopi ordinari. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, castellum in ea subscriptione significare celebre castrum aliquod, sub quo plura alia consistebant; cuius generis plura erant in Oriente. Philip. Bertetius Pithа *diatrib.* 1. *cap.* 6.

11. EXPONITVR CONCIL. SARDICENS.

Deinde superiori assertioni obstat textus in Concilio Sardicensi, vbi Gaudentius Episcopus dixit: *Vnusquisque nostrûm, qui in canali constitutus est, cùm progredientem Episcopum viderit, inquirat transitum, causas videat, quò tendat agnoscat; & si quidem eum inuenisset ire ad comitatum, requirat & illud, quod superius comprehensum est, nisi fortè inuitatus, facultas eundi permittatur: si verò propter desideria, & ambitiones ad comitatum pergat, nec in literis eius subscribatur, nec in communionem recipiatur.* Ex quibus deducitur, Episcopum in canali, & ita in vico, & loco minùs populoso ordinatum fuisse, & per consequens non semper in ciuitatibus, & maioribus locis Episcopos constitutos fuisse. Pro cuius textus expositione sciendum est, canalia esse publica loca, per quæ cursus publicus peragebatur, *l. agentes* 2. *Cod. Theodos. de curiosis*, ibi: *Nec verò multos esse per singulas prouincias iussimus, quippe sufficit duos tantummodò curas gerere, & publicum cursum gubernare, vt licèt in canalibus publicis hac necessitas excusetur, numerus tamen amplior esse non debeat.* Et *l. mancipium* 15. *eod. Cod. de cursu publico*: ne sit cuiusquam tam insignis audacia, qui parangarias, aut parauedos in ciuitatibus ad canale debeat commouere, quominus marmora priuatorum vehiculis prouinciarum appellantur. Apuleius *lib.* 6. & 9. *de Asino aureo*: notarunt Gutber. *lib.* 3. *de officiis domus*, *cap.* 15. Cuiac. *lib.* 15. *obseru.* 18. Cironius *lib.* 2. *obser. cap.* 14. Vnde Episcopi in canali constituti in dicto canone Concilij Sardic. dicuntur qui sedes habebant in cursu publico, via videlicet quâ equi publici dispositi erant per stationes singulas ad iter faciendum, de quibus Athanasius *apolog.* 2. postquam enumerauit Episcopos, qui ex Hispania, Gallia, & aliis prouinciis Sardicam conuenerant, ait: *Hi qui venerunt ex canali Italiæ, erant Probatius, Viator.* Obseruarunt, & ita exposuerunt dictum canonem Cironius *dicto lib.* 2. *obseru. cap.* 14. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico & mon. cap.* 55. I. Gothofr. *in l.* 2. *Cod. Theodos. de cursu publico.*

Tandem suprà traditæ assertioni obstat textus in canone 43. Concilij Cabilon. vbi agitur de Episcopis vagantibus sine titulo, & sede, quos PP. appellant Schotos: vnde constat non solùm in pagis, & modicis oppidis, verùm & sine certa sede Episcopos consecrari posse. Igitur non rectè in præsenti decetur, tantùm in maioribus ciuitatibus Episcopos esse instituendos. Pro cuius canonis expositione iam obseruauit Cironius *lib.* 1. *obseru. cap.* 13. olim in plerisque regionibus Episcopos ordinatos fuisse, vt adiutores aliorum Episcoporum, vt cùm hi propter varia impedimenta negotiis, & necessitatibus suarum Ecclesiarum supetesse non possint, illi Episcoporum officio fungerentur: & ita erant Episcopi incertæ sedis, quasi aduentitij, & conductitij, vt fuit sanctus Bonifacius, donec per Zachariam Papam creatus fuit Moguntiæ Præsul; & ipse sanctus Bonifacius ita ordinauit Episcopum Gampbaldum, vt refertur in Metropoli Salisburg. *tom.* 2. *anno* 732. & plures ex eis subscripserunt in Concilio Matiscon. 1. & de eis, atque eorum paupertate in chronico Archiep. Bremensium ita legitur: *In Concilio Laterani erant à Papa consecrati Episcopi duo Angliæ, & duo Scoti; vnus solo equo venerat, alter pedes.* Et Episcopi, qui tantùm vnam domum habebat, meminit Balsamon *in can.* 17. *Synodi Chalced.* Dicebantur autem illi Scoti, quia in Scotia eorum vsus magis inualuerat, vt probat Cironius *vbi suprà.* 12. EXPONITVR CONCIL. CABILON. 2. CAN. 43.

CAPVT II.

a Gregorius *Petro Subdiacono Campaniæ.*

SIcut in iudiciis laïcorum priuilegia turbare non cupimus, ita eis præiudicantibus moderatâ volumus auctoritate resistere. Violentos namque laicos coërcere, non contra leges est agere, sed legi ferre subsidium. Quia igitur Deusdedit gener Felicis de Orticello, præsentium latrici b violentiam dicitur irrogasse, præfatamque rem illicitè detinere, ita vt viduitatis eius deiectio non misericordiam prouocare, sed eius inueniatur roborare malitiam: præcipimus experientiæ tuæ, vt tam contra præfatum virum, quàm in cæteris causis, in quibus se asserit præfata fœmina præiudicium sustinere, nostræ ei solatium tuitionis impendas, nec à quolibet eam prægrauari permittas: ne vel ea, quæ tibi, saluâ tamen æquitate mandantur, in aliqua inueniaris parte negligere: vel viduis, aliisque pauperibus, dum illic auxilium non inueniunt, ex huius itineris profligentur longinquitate dispendia.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. & reperitur textus hic in Regestro epistolarum ipsius Pontificis *lib.* 2. *indict.* 11. *epist.* 5. ex quo restituo literam huius textus: de hoc defensore, & eius officio nonnulla adduxi *in cap.* 3. *de elect.*

b *Violentiam.*] In rebus videlicet: vnde cùm ipsa vidua esset, & per consequens miserabilis persona, iudex ecclesiasticus adiri poterat, iuxta tradita *in cap. ex literis, de foro compet.* Vnde cognoscitur 2.

citur quàm perperam in præsenti repetentes ex hac Gregorij epistola deduxerint, malefactorem laicum, non obstante quocunque priuilegio, per iudicem ecclesiasticum puniri posset quam doctrinam disputaui *in cap. 8. de foro competenti.*

CAPVT III.

Ex Concilio [a] Lateran.

CVm & plantare sacram religionem, & plantatam fouere modis omnibus debeamus, nunquam hoc melius exequemur, quàm si nutrire quæ recta sunt, & corrigere quæ profectum veritatis impediunt, commissâ nobis auctoritate curemus. Fratrum autem, & Coëpiscoporum nostrorum vehementi conquestione comperimus, quod Fratres [b] Templi, & [c] Hospitalis, & alij quoque religiosæ professionis, indulta sibi ab Apostolica Sede excedentes priuilegia, contra Episcopalem auctoritatem multa præsumant, quæ & scandalum generant in populo Dei, & graue pariunt periculum animarum. Proponunt enim, quod Ecclesias recipiant de manibus laicorum, excommunicatos & interdictos ad ecclesiastica sacramenta, & sepulturam admittant, in Ecclesiis suis præter eorum conscientiam & instituant, & amoueant sacerdotes: & fratribus eorum ad eleemosynas quærendas euntibus, cùm indultum sit eis, vt in aduentu eorum semel in anno Ecclesiæ aperiantur, atque in eis diuina celebrentur officia, plures ex eis de vna, siue diuersis domibus ad locum interdictum sæpius accedentes, indulgentia priuilegiorum in celebrandis officiis abutuntur, & tunc mortuos apud prædictas Ecclesias sepelire præsumunt. Occasione quoque fraternitatum, quas in pluribus locis faciunt, robur Episcopalis auctoritatis eneruant, dum contra eorum sententiam sub aliquorum priuilegiorum obtentu munire cunctos intendunt, qui ad eorum fraternitatem volunt accedere, & se conferre. In his quia non tam de maiorum conscientia, vel consilio, quàm de minorum indiscretione quorundam exceditur, & remouenda ea, in quibus excedunt, & quæ dubietatem faciunt, declaranda decreuimus. Ecclesias sanè, & [d] decimas de manu laicorum sine consensu Episcoporum, tam illos, quàm quoscunque alios religiosos recipere prohibemus, dimissis etiam quas contra tenorem istum moderno tempore receperunt: excommunicatos, [e] & nominatim [f] interdictos, tam ab illis, quàm ab omnibus aliis, iuxta Episcoporum sententiam statuimus euitandos. In Ecclesiis verò suis, quæ ad eos pleno iure non pertinent, instituendus presbyteros Episcopis [g] præsentent, vt eis quidem de plebis cura respondeant, ipsis verò pro rebus temporalibus rationem exhibeant competentem. Institutos autem Episcopis inconsultis non audeant remouere. Si verò Templarij, siue Hospitalarij ad ecclesiasticum interdictum venerint, non nisi semel in anno ad ecclesiasticum admittantur officium, nec tunc ibi corpora sepeliant defunctorum. De [h] confratribus hoc statuimus, vt si non se prædictis fratribus omnino reddiderint, sed in suis proprietatibus duxerint remanendum, propter hoc ab Episcoporum sententia nullatenus eximantur: sed potestatem suam in eos, sicut in alios parochianos suos exerceant, cùm pro suis excessibus fuerint corrigendi. Quod autem de prædictis fratribus dictum est, de aliis quoque religiosis, qui præsumptione sua Episcoporum iura præripiunt, & contra canonicas eorum sententias, & tenorem priuilegiorum nostrorum venire præsumunt, præcipimus obseruari. Si autem contra hoc institutum venerint, & Ecclesiæ, in quibus ista præsumpserint, subiaceant interdicto, & quod egerint irritum habeatur.

NOTÆ.

a LAteranensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* & extat textus hic in ipso Concilio Lateran. *cap. 9.* prout in præsenti transcribitur. De eo Concilio nonnulla adduxi *in cap. 27. de rescript.*

b *Templi.*] De quibus, & eorum misero exitu egi *in cap. 16. de iudic.*

1. c *Hospitalis.*] Qui infrà dicuntur Hierosolymitani, de quibus, & eorum præclaro ordine, origine, & progressu plura congesserunt D. Rochus Pirro *tom. 1. Siciliæ sacr. in notitia Ecclesiæ Melitensis*, Gualterus *in chron. sæculo 10 anno* 119 Castillo *in suis annalibus*, *anno* 1104. plures congesti à Don Ferdinando de Scaño *in propugn. sacræ huius religionis, discept. 1. cap. 1. num. 3.* & nos nonnulla congessimus *in cap. 10. de sepult.*

d *Ecclesias & decimas.*] De Ecclesiis non accipiendis de manu laici egi *in cap. 43. de elect.* 2. similiter de decimis ab eis non accipiendis inconsulto Episcopo egi *in cap. quod autem, de iureparron.* vbi commentarium huius prioris partis inuenies.

c *Excommunicatos.*] Cum qoibus etiam communicare exempti non possunt, vt dicemus infrà *in cap. nulli, de sent. excom.*

f *Interdictos.*] Aliàs exempti etiam non seruantes interdictum grauiter peccant, & puniuntur, vt probaui *in cap. fin. de excess. Pralat.*

g *Præsentent*] Iuxta tradita *in cap* 1. *de statu monach. cap.* 1. *de capel. monach.*

3. h *De confratribus.*] Ordo Hierosolymitanus vltra Eqoites, fratres, & capellanos, habet etiam confratres deferentes mediam crucem albam, quam vocant Tau, qui statutis ipsios Ordinis donati qooqoe appellantur: vt admittantur in Ordioe, debent probare se natalibus honestis esse procreatos, & à Iudæis, aut Mahometanis non ducere originem, probè, ac non flagitiosè vixisse, nullam per seipsos exercuisse artem sordidam, vel mæchanicam; & præterea tenentur aliqoam partem bonorom suorum ipsi Ordioi offerre, & ita admissi signum donatorum vestibus insutum publicè deferre, vt cauetur in statutis ipsius Ordiois, *tit.* 2. *num.* 30. *cum sequent.* de quibus plura Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntag. cap.* 34. *n.* 8. Meodo *de Ordinib. Milit. disquisit.* 2. *quæst.* 1. *num.* 14. D. Ferdinand. de Scaño *in propugnat. religionis Hierosolym, discep.* 4. *cap.* 2. Illi verò non sunt religiosi, ideoque testamentum facere possunt, vt probat idem Scaño *discept.* 9. *cap.* 5. *num.* 57. nec amittunt beneficis sæcularia per ingressum io ipso Ordine, vt probat idem Scaño *discept.* 11. *cap.* 2. *num.* 31. à collectis immunes non sunt: idem Scaño *disp.* 12. *cap.* 2. *num* 4. officia sæcularia habere possunt, idem *discept.* 13. *cap.* 5. *num.* 27. Circa exemptionem autem eorum, & priuilegium fori Aloysius Riccius *tom.* 4. *resol.* 177. *num.* 3. Thomas Delbene *de immunit. Ecclesi. tom.* 1. *cap.* 1. *dub.* 11. *sect.* 2. *num.* 12. existimarunt, similes confratres priuilegio fori gaudere, ideoque puniendos esse à Magno Magistro ipsius Ordiois. Sed contraria sententia communior, & receptior est, quia confratres hi merè sæculares sunt, cùm non emittant tria vota substantialia religionis, & ita priuilegia regularia illis non conueniunt. Concil. Trident. *sess.* 24. *de regul. cap.* 11. quæ doctrina apertè probatur ex hoc textu, & cooformis est constitutioni Pontificiæ Gregorij XIII. in Bulla quæ iocipit, *Circumspecta*, edita die xxv. Nouemb. anno 1580. & docuerunt Carleual. *de iudiciis lib.* 1. *tit.* 1. *disput.* 2. *num.* 455. Mendo *de Ordin. Militar. disquisit.* 2. *quæst.* 2. *num.* 84. Narbona *in l.* 8. *tit.* 5. *Glossa vnic. lib.* 1. *recopil.* Azeuedo *in l.* 1. *num.* 11. *tit.* 14. *lib.* 5. *recopil.* Bobadilla *lib.* 2. *polit. cap.* 18. *num.* 233. Giurba *consil.* 22. Diana *part.* 3. *tract.* 1. *resol.* 51. Hieronymus Garcia *tom.* 1. *polit. regular. tract.* 1. *difficult.* 5. *dub.* 4. *punct.* 2. Pellizarius *tom.* 1. *manual. regul. tract.* 1. *cap.* 3. *num.* 27. Scaño *in propugnat. discept.* 13. *cap.* 2. *num.* 24.

CAPVT IV.

Idem *Venerabilibus fratribus* [a] *Archiepiscopis, ad quos literæ istæ peruenerint.*

Dilecti filij nostri fratres Hospitalis Hierosolymitani transmissâ nobis conquestione monstrarunt, quod vos eisdem de [b] malefactoribus suis iustitiam facere non vultis, priuilegia ipsorum inspicere contemnitis, nec ipsos eleemosynas quærere in vestris parochiis, aut fratres ipsorum [c] sepelire aliquatenus permittitis. Quoniam igitur iidem fratres multis sunt libertatibus, & [d] priuilegiis à Romanis Pontificibus præmuniti, quæ vt nostris temporibus infringantur, nolumus sustinere: f.v.per A. s.m. quat. iamdictis fratribus in iis, quæ sibi à Romana Ecclesia noscuntur indulta fuisse, nullam prorsus molestiam faciatis, nec ea sibi contradicere, vel negare aliquatenus attentetis. Si enim de vobis in veritate talia de cætero poterimus comperire, pro certo sciatis, quod non concessa priuilegia decurtabimus, cùm nostris, & Ecclesiæ Romanæ scriptis authenticis obuiare minimè timeatis.

NOTÆ.

1. a ARchiepiscopis.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. in hac verò sexta additur, *& Episcopis.* Et rectè, quia cum eis ocurrunt frequenter conquestiones, de quibus in præsenti agitur.

2. b *Malefactoribus.*] Quæ conquestio cessauit postquam ipsi Hierosolymitaoi priuilegium adepti fuerunt nominandi iudicem conseruatorem, quod concesserunt Pius IV. Clemens VII. Gregorius XIII. Vrbanus VIII. in bullis relatis ab Scaño *in propugnac. discept.* 15. *cap.* 1. vbi de iurisdictiooe Conseruatoris latè agit, & in quibus caussis cognoscere possit.

c *Sepelire.*] Postea verò priuilegium adepti 3.
fuerunt, vt non solùm ipsi in propriis Ecclesiis, verùm & alij, qui in ipsorum Ecclesiis sepulturam eligunt, possiot tumulari, *cap. in nostra, de sepultur.* vbi probaui.

d *Priuilegiis.*] Quorum epitomen tradit Scaño *in dict. propugnaculo, discept.* 16. *per tot.*

CAPVT V.

Idem [a] *Cantuar. Archiepiscopo.*

AD hoc in Beatorum Apostolorum Principis Cathedra, Domino disponente, quamquam immeriti sumus constituti, vt plantare debeamus, quæ ad diuinum spectent decorem, & euellere, & eradicare euremus, quæ obuia sunt rationi, & profectum impediunt salutis. Intelleximus sanè, quod Hospitalarij nominatim excommunicatos contra prohibitiones Episcoporum ecclesiasticæ præsumunt tradere sepulturæ, non cogitantes, quàm graue sit eis in morte communicare, quos dum viuerent, Ecclesia à suo sinu pro eorum excessibus [b] segregauit. Verùm quoniam huiusmodi præsumptionem, & temeritatem nolumus, nec debemus aliquatenus tolerare: f.t. per A.s p. m. quat. prædictos fratres moneas, ac horteris, & eis ex parte nostra præcipias, vt si quos in excommunicatione defunctos in cæmeteriis Ecclesiarum sepelierint, eos extra cæmeteria ipsa penitus eiiciant. Quod si facere noluerint, hoc ipsum de his, quos in excommunicatione defunctos esse tibi constiterit, auctoritate nostra rem. ap. ob. exequaris.

NOTÆ.

a Cantuariensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & post Concil. Later. *part. 31. cap. 5.* De hac Metropoli nonnulla adduxi *in cap. 2. de rescript.*

b *Segregauit.*] Iuxta tradita *in cap. sacris, de sepultur.* vbi commentarium huius textus dedi.

CAPVT VI.

Idem *Abbati & monachis* [a] *S. Andreæ.*

SI de terra, quam habetis in parochia, d.v. iam per xxx. annos decimas Canonicis de Plautio persoluistis, eas sibi de cætero integrè, oc. & ap. post. persoluatis: licèt enim priuilegiorum Romanæ Ecclesiæ beneficio fratribus de Cistere. indultum sit, quod de laboribus suis nulli decimas, vel primitias persoluere debeant; ex priuilegio tamen vobis indulta tanto tempore detrahere voluistis. Cùm liberum sit vnicuique iuri suo abrenuntiare, eoque modo potestis vos in hac parte tueri.

NOTÆ.

a SAncti Andreæ.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* & post Concil. Later. *part. 38. c. 4.* Monasterium hoc est Ordinis Cisterc. in diœcesi Sagiensi, quod B. Mariæ de sancto Andrea Ordinis Cisterciensis appellatur in libro Cameræ: cuius Ecclesiam instauratam, aut perfectam à Reginaldo Abbate dedicauit Gaufredus Episcopus Sagiensis anno 1152. vt refert Manrique *tom. 2. annal. Cisterc. anno* 1148. *cap. 15. num. 5.*

COMMENTARIVM.

1. *Conclusio traditur, et probatur.* EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Priuilegium amittitur per non vsum, Ecclesiæ tamen concessum post XXX. annos* Quæ conclusio probari potest *ex cap. cùm accessissent, de constit. cap. pro illorum 22. de præb. cap. ad Apostolicam, de regul. cap. accedentibus, hoc tit. l. 2. & final. ff. de veteran. l. 2. l. semper 5. §. final. ff. de iure immunit. l. 2. §. final. ff. de Decur. l. 2. Cod. de tabul. lib. 11. l. 3. Cod. de Decur. lib. 10. l. 2. Cod. de iure domin. impetrand.* Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episcopi alleg. 26. num. 11.* Balboa *in cap. Sanctorum, de præscrips. num. 54.* Bruno Chassaing. *de priuileg. regul. part. 1. princip. 1. cap. 5.* Moneta *de commut. cap. 8. num. 495.* Suarez *tom. 1. de relig. lib. 1. cap. 20.* Garcia *de nobilitate, gloss. 6.* Amaya *in l. 1. Cod. qui sponte, num. 18.* Giurba *consil. 59.* Castillo *de tertiis, cap. 19.* Caldas Pereyra *decis. 91.*

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Priuilegium per non vsum non amittitur, vnde *in l. voluntaria 12. Cod. de excusat. muner. lib. 12.* docetur, quod si aliquis haberet immunitatem à tutela, non ob id, quod sponte eam susceperit, priuilegiis suis derogat: & *in l. creditor 7. Cod. de vsur.* aiunt Imperatores: *Nec enim si aliquando ex consensu præstita sunt, obligationem constituunt.* Ergo non rectè in præsenti asseritur, per non vsum priuilegium amitti non soluendi decimas. Augetur hæc difficultas ex eo; nam priuilegium vt possit amitti per non vsum, debebat illud omittere communitas, seu persona, cui concessum est, vt probat Chassaing. *dicta prop. 1. cap. 5.* Sed priuilegium non soluendi decimas, de quo in præsenti, non fuit concessum monasterio sancti Andreæ tantùm, sed vniuersæ Religioni Cisterciensi. vt probaui *in cap. nuper, de decimis.* Igitur omissione, seu negligentià Abbatis, & fratrum monasterij sancti Andreæ amitti non poterat. Augetur deinde hæc difficultas *ex cap. accedentibus, hoc tit.* vbi in eadem specie priuilegij decimarum asseritur, quod ad hoc vt illud amitta- 2. *Impugnatur tradita assertio.*

tur, desideratur præscriptio quadragenaria contra habentem simile priuilegium. Ergo non rectè in præsenti asseritur præscriptionem tricennalem sufficere contra monasterium S. Andreæ, vt priuilegium non soluendi decimas amittere possit.

3. PRIVILEGII ETYMON, ET ACCEPTIONES.

Qua dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, iuxta Isidorum *in cap. priuilegia, 3. dist.* priuilegia dici priuatas leges, eo quod in priuatum ferantur: facit Fungerius *in etymolog.* ibi: *Priuilegia nihil sunt aliud, quam ius singulare in certa alicuius persona, vel causa fauorem ac gratiam, propter aliquam naturalis æquitatis rationem inductum.* En quod priuilegia in priuatum ferantur, sunt enim priuilegia quædam beneficia à Principe inducta, *l. quia tale, ff. solut. matrim. l. sunt qui 16 ff. de re iudic.* facit textus *in l. priuilegia 196. ff. de R. I.* vbi Iureconsultus appellat beneficia ea, quæ verè priuilegia dicuntur *in l. in omnibus 66. ff. eod. tit.* quia Principis beneficio indulgentur propter priuatorum commodum, & fauorem priuilegij, *cap. in his 30.* ibi: *Duximus indulgendum; de priuil.* notarunt P. Faber, & Gothofredus *in dict. l. priuilegia*, Azor *tom. 2. instit. lib. 5. cap. 22. & 23.* Suarez *lib. 6. de legibus, cap. 1. num. 3.* Salas *eod. tract. disput 27. sect. 1.* Hieronym. Garcia *in polit. regul. tract. 8. diffi. ult. 2. dub. 1.* Prado *tom. 1. Theolog. Moral. cap. 5. quæst. 1.* Besold. *in delibat. iur. lib. 1. Pandect. tit. de priuil.* quare priuilegij, & beneficij voces promiscuè vsurpantur à Cassiodoro *lib. 1. variar. c. 28*, quia in genere saltem conueniunt, vt ex indulgentia Principis proficiscantur; namque omne priuilegium continet gratiam, beneficium, & indulgentiam Principis, & ex eius fauore descendit, nec potest debitum dici. Suarez *dict. lib. 8. cap. 2. num. 11.* Sed non omne beneficium priuilegium est, sicut nec dispensatio, nec rescriptum gratiæ, quia in his deest ratio propria priuilegij, quæ in eo consistit, vt ad omnem actum generis priuilegiati immunitatem habeat is, cui datum est priuilegium, quasi legis permissionem obtinuisset: sed beneficia, rescripta gratiæ, & dispensationes indultæ, ad vnum, vel alterum casum, tantùm vires suas producunt, nec legis rationem obtinent: quapropter priuilegia, & rescripta, tanquam diuersa specialibus titulis distinguuntur in hoc volumine libro 6. & in Clementinis; & ex ea differentia colligit Azor *lib. 5. instit. cap. 22. quæst. 5.* quod licèt in beneficiis cautum sit, ne liceat vti gratia ante impetratas literas *in extrauag. indulta, de elect.* ad priuilegia tamen hæc doctrina non extenditur. Quod autem D. Isidorus *in dicto cap. priuilegia*, adijcit, priuilegia priuatas leges dici, quia in priuam ferantur, videtur sumpsisse ex Gellio *lib. 10. noct. cap. 20.* qui communes leges à priuilegiis ita distinguit, quòd leges sunt generalia iussa pertinentia ad vniuersos ciues, priuilegia verò sunt priuata iussa ad singulos homines pertinentia; quia veteres priua dixerunt, quæ nos singularia dicimus, vt notauit Iacob. Gothofr. *in dicta regula Priuilegia.* Vnde deducitur, non exigi ad priuilegia formanda, quod singularibus hominibus concedantur, quia etiam possunt vni communitati tribui, vel collegio, vt *in dict. cap. his 30. de priuileg. dict. cap. Abbate 25. de V. S.* vel certo generi personarum, veluti minoribus, clericis, religiosis, Ecclesiis, Militibus, creditoribus, maritis, vel dotibus, vt *in dict. l. sunt qui, de re iudic. l. si ventri, ff. de bonis auctorit. iudicis, l. assiduis, Cod. qui potiores:* nec ideo minùs erunt priuilegia, quia ipsa communitas, vel personarum, vel causarum collectio habet se ad instar priuatæ personæ, quia est pars maioris communitatis, à cuius legibus eximitur. Lege autem decemvirali cautum fuit, priuilegia ne concederentur, tabulâ nonâ, his verbis: *Priuilegia ne irroganto.* Quam laudat Cicero *lib. 3. de legibus*, ibi: *Leges præclarissima de 12. tabulis translata duæ, quarum altera priuilegia tollit.* Et mox: *In priuatos homines leges ferre noluerunt; id enim est priuilegium, quo quid est iniustius.* Et pro domo sua ibi: *Vetant leges sacratæ, vetant 12. Tabulæ leges priuatis hominibus irrogari; id est enim priuilegium, quod nemo vnquam tulit, nihil est crudelius, nihil perniciosius, nihil quod minus hæc ciuitas ferre possit.* Quæ lex ab Atheniensibus accepta fuit, apud quos teste Demosthene contra Aristocratem ita cautum erat: *Nec lex de vno feratur.* Illustrat Samuel Petitus *ad ius Atticum lib. 2. tit. 1.* qui, & Iacob. Gothofredus *in notis ad d. tabul. 9.* obseruarunt priuilegium in ea lege aliter accipi, quàm vulgò hodie accipitur; videlicet pro iure extraordinario, & à communi exorbitante, quando lex specialis pro singulari persona rogabatur, in qua oriebatur, & finiebatur; veluti lex de Menandro, cuius meminit Consultus *in l. 5. §. vlt. ff. de captiuis*, altera de Hostilio Mancinio, cuius mentio fit *in l. vlt. ff. de legationibus.* Videndi sunt Petitus, & Gothofredus *vbi suprà.*

Ex hoc etiam principio, quod priuilegia priuatæ leges sint, infertur, ab eo esse concedenda priuilegia, qui legem concedendi potestatem habeat, vt probant D. Antoninus *2. part. summæ, tit. 19. cap. 1.* Syluester *in summa, verbo priuilegium, quæst. 2.* Hostiensis *in summa huius tituli, §. qui possit*, Suarez *dict. lib. 8. de legibus, cap. 8.* Salas *eod. tract. disput. 17. sect. 3.* Vnde prouenit, competere Romano Pontifici potestatem indulgendi priuilegia in vniuerso orbe, vt probatur à Gratiano post caput finale, *§. item Hieronymus, 25. quæst. 1.* & *in cap. constituimus 6.* ibi: *Cum libertatis priuilegium, vel protectionis præsidium aliquibus Ecclesiis indulgemus: de religiosis domibus.* Latè illustrat Bronus Chassaing. *de priuileg. Regul. regul. 1. proposit. 5.* & est hoc accipiendum, dummodo hanc potestatem exerceat circa spiritualia, aut ecclesiastica iura, quæ ei subijciuntur; non autem circa temporalia, nisi respiciant spiritualia. Suarez *dict. lib. 8. cap. 8. n. 7.* vel si ab spiritualibus dependeant, vt in specie textus *in cap. per venerabilem, qui filij sint legit.* Idem circa Reges, & alios dominos temporales dicendum est; nam cùm habeant supremam potestatem ferendi leges, possunt etiam priuilegia concedere. Dubium autem est, an tantùm subditis propriis priuilegia concedi possint? Et concedi valere, suadetur ex eo, quia priuilegia sunt beneficia: sed beneficia etiam non subditis concedi valent: ergo & priuilegia. Accedit quod Principes sæculares multa priuilegia Ecclesiis, clericisque concesserunt, *l. 1. cum multis aliis, C. de sacros. Eccles.* & de Episcopis, & clericis, qui ab eorum potestate exempti sunt, constat *ex cap. Ecclesia sancta Maria, de constit. cap. final. de rebus Eccles.* Sed adhuc dicendum est, beneficium, quod veri priuilegij rationem habet, concedendum esse à Principe suis subditis, nec ab alio dari, vt docent Azor *tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 22. quæst. 4.* Soarez *dict. lib. 8. de legib. cap. 9. num. 2.* Salas *dict. sect. 3. num. 27.* qui inde deducunt, non posse à Principibus sæcularibus priuilegia tribui Ecclesiis, nec ecclesiasticis personis: quæ doctrina

4. DE HIS QVI DARE POSSVNT PRIVILEGIA.

ex

ex eo probatur, quia hoc beneficium non est simpliciter beneficium, sed lux priuata; ideoque solis subditis concedi potest, sicut lex solis subditis datur. Suarez *de legibus disp.7. sect.7. num.23.* aliàs autem frustra diceremus Pontificem in spiritualibus tantùm, vel ecclesiasticis eisdem annexis priuilegia concedere, si posset omnibus indefinitè ea concedere: vnde in dictis legibus Codicis abosiuè priuilegia dicuntur concessiones factæ à Principe sæculari ecclesiasticis personis, nisi fortè circa eam materiam versentur, quæ personis ecclesiasticis competit tanquam ciuibus, & membris Relpublicæ politicæ: nam quoad hanc partem Principi laico subiiciuntur, & ideo possunt in ea ab ipso priuilegia concedi.

5. TRADITUR RATIO DECIDENDI. Ex hucusque traditis apparet vera ratio præsentis decisionis; nam cùm priuilegium sit lex priuata, renunciari poterit ab eo, in cuius fauorem concessum est, quia vnusquisque potest iuri pro se introducto renunciare, *cap. ad Apostolicam, de regul. l. si quis in conscribendo, C. de Episc. & cleric.* probaui latè *in cap. si diligenti, de foro compet.* & cùm nihil intersit voluntas declaretur factis, aut verbis, *l. de quibus 32. ff. de legib.* immò facto plus solet ostendi voluntas, quàm verbis, *l. si tamen 48. §. ei qui, ff. de adilit. edict.* ideo renunciari potest priuilegium, aut non vtendo eo, aut per contrarium vsum; ideoque in præsenti specie cùm monasterium S. Andreæ ratione priuilegij posset se excusare à solutione decimarum, & non fecerit, immò per 30. annos eas persoluerit; videtur tacitè suo priuilegio renunciasse, vt ex ipsa taciturnitate eliciatur consensus renunciandi, *l. Campanus 47. ff. de oper. libert. l. si quis delegauerit 12. ff. de nouat. l. 4. C. de pact. inter empt.* & per consequens non potuit monasterium amplius intendere eius obligationis exemptionem, argumento legis *iam dubitari 86. §. final. ff. de hæred. instit.* illud tamen summè notandum est, in priuilegio reali duplicem vsum dari posse, alium priuatiuum, contrarium alium. Priuatiuus est, cùm quis priuilegio voluntariè non vtitur: contrarius cùm non solùm quis non vtitur priuilegio, verùm & operatur quid contrarium eidem: & vt præscriptio currat in vsu priuatiuo, tres conditiones iuxta communem Doctorum sententiam, quam sequuntur Portel. *in dubiis regul. verbo Priuilegij non vsus,* Chassaing. *dict. cap. 5. proposit. 1.* requiruntur. Prima, vt oblata fuerit occasio vtendi priuilegio, & priuilegiarius eo non vtatur: secunda vt detur scientia talis priuilegij: tertia vt adsit potentia illo vtendi, idest non detur impedimentum.

6. DISSOLUITUR DUBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, pro cuius solutione varia adduxerunt Ioannes de Platea *in l. 2. C. qui sponte munera, lib. 10.* Garcia *de nobilit. gloss. 6. num. 29.* Suarez *dict. lib. 8. de legibus, cap. 35. num. 10.* Gironda *de priuil. credit. num. 107.* Otero *de pascuis, cap. 20. num. 31.* Castillo *de tertiis, cap. 19. num. 16.* qui communiter discrimen constituunt inter actus suâ naturâ reiterabiles; & momentaneos, non reiterabiles; vt in his sufficiat vnicus actus ad amittendum priuilegium, in illis autem necessarium sit tempus præscriptionis. Sed hanc sententiam facilè refellunt Garcia *vbi suprà,* Amaya *in l. 1. Cod. de his qui spont. num. 20.* quare eâ distinctione omissâ verius dicendum est cum P. Suarez *dict. cap. 35. num. 10.* Barbosa *alleg. 26. n. 15.* Pereyra *decis. 91.* Castillo *de tertiis cap. 19. num. 16.* per actum vnicum priuilegio contrarium non induci amissionem priuilegij quoad futurum tempus, sed tantùm induci renuntiationem quoad illum actum particularem, vel causam, in qua contra priuilegium egit, vt expressè probatur *in dict. l. voluntariè, Cod. de excusat. tut. l. 2. & 3. Cod. de his qui sponte,* veluti si tutor, qui excusari poterat à tutela, illam admiserit, etsi postea excusare se velit, non audietur, *l. Prætor 13. § final. ff. de vacat. muner.* Idem in veterano Decurionatum agnoscente probatur *in l. 2. & fina l. in fine, ff. de veteranis:* facit textus *in l. Prætor 13. §. final. ff. de vacat. muner.* vbi docetur, quod si is, qui poterat priuilegio se excusare, ne iudex fieret, postquam consensit, pœnitentiâ ductus velit se excusare, audiri non debet. Nec contrarium docetur *in cap. cùm accessissent, de constit.* cui varias assignarunt interpretationes Doctores suprà relati, quibus omissis dicendum est cum Amaya *vbi supra, num. 27.* in eo textu non agi de vllo priuilegio, sed potiùs de statuto facto à Canonicis Tullensibus, qui [illegible] vnum contrarium actum potuerunt ab eo de[illegible]tere, & recedere ab eo nouâ dispositione, vt iam in eo textu notaui. Vt autem priuilegium quoad tempus futurum amittatur, varij actus contrarij, seu omissi, accedente legitimâ temporis præscriptione, desiderantur. Quot verò actus necessarij sint, nec iure expressum est, nec apud Interpretes constat. Obtinuit tamen, sufficere eos, qui necessarij videantur, vt tempus præscriptionis non interrumpatur, argumento legis *autem 6. ff. de seruit. vrban.* ibi: *Ita demùm ius meum amitto, si super hoc tempus ædes tuas altiùs sublatas habueris: l. si quis 18. in fin. ff. quemadmodum seruitutes;* ex eo enim actu, qui contra priuilegium factum est, decidit à possessione sua priuilegiatus, & incipit quasi possideri ius contra illum. Quod si continuetur, & non interrumpatur, nec priuilegiatus faciat quicquam quo videatur priorem illum actum retractare, & suam quasi possessionem redintegrare, mediante præscriptione amittitur. Nec obstat primum augmentum ipsius dubitandi rationis; nam verum est priuilegium tantùm renunciari posse ab eo, in cuius fauorem illud concessum est, vt in totum amittatur; & ita vt vniuersus Ordo Cisterciensis amitteret priuilegium non soluendi decimas, vniuersus ordo cessare debebat in priuilegij vsu: at verò vt vnum monasterium pro suo interesse particulari amittat illud beneficium, sufficit eius omissio, & neglectus, quia tunc partialiter pro sua parte amittitur priuilegium.

7. EXPONITUR CAP. ACCEDENTIBUS, NOTATUR. Nec tandem obstat textus *in dict. cap. accedentibus:* pro cuius conciliatione cum præsenti textu varia adduxerunt Garcia *de nobilit. dict. gloss. 6. num. 35.* Suarez *de legibus lib. 8. cap. 35. num. 2.* Barbosa *de potest. Episcopi dict. alleg. 26. num. 18.* Alij qui docuerunt, præsentem textum esse recipiendum iuxta tempus antiquorum canonum, quo admissa fuerat tricennalis præscriptio, vt probaui *in cap. Sanctorum;* textum verò *in dict. cap. accedentibus,* procedere iuxta nouos canones, secundùm quos præscriptio quadragenaria contra Ecclesiam statuta fuit *in cap. de quarta, cap. illud, cap. ad aures, de præscript.* Sed cùm ipsi textus auctorem habeant Alexandrum III. qui auctor est præsentis textus, hæc solutio sustineri non potest: quare veriùs dicendum est cum Barbosa *in præsenti,* & *dict. alleg. 26.* Amaya *vbi suprà, num. 30.* diuersam speciem proponi in præsenti textu, ac *in dict. cap. accedentibus;* in præsenti enim sufficit præscriptio tricennalis, quia non agebatur de præscriptione

decimarum,

decimarum, sed de renonciatione priuilegij, quia canonici petebant decimas in sua parochia iure communi sibi debitas, *cap. cum contingat, de decimis*. Monachi sancti Andreæ exceptionem opponebant priuilegij Cistercienfibus concessi *in cap. nuper, cap. ex parte, de decimis*: è contra canonici replicabant, priuilegium illud cessasse per contrarium vsum, quia per 30. annos eo priuilegio vsi non fuerunt; vnde illud renunciasse credebantur, & per consequens standum esse iuri communi. Et quia faciliùs quælibet res redit ad pristinum statum, argumento legis si vnus 27. *§. pactus ne peteret, ff. de pactis*; ideo minus tempus necessarium erat ad hanc præscriptionem, vt solutio decimarum reduceretur ad ius commune: at verò *in dict. cap. accedentibus*, contrarium contingebat; nam monasterium, quod petebat decimas, iure speciali nitebatur, non verò iure communi: Templarij verò priuilegium exemptionis allegabant. Et licèt illud amitti possit tacità renunciatione, hoc est decimarum solutione, tamen ad talem præscriptionem, & vt monachi ab eis possent decimas exigere, desideratur præscriptio quadragenaria, quia currit contra Ecclesiam, & ille præscribebat, qui non iure communi nitebatur, sed potiùs iure speciali; vnde diutius tempus in ea præscriptione desiderabatur, quàm in præsenti specie: latiùs prosequitur Barbosa *dicta alleg.* 26. Illud tamen omittendum non duxi, hucusque tradita de tempore necessario ad amittendum priuilegium, procedere regulariter in priuilegio de non faciendo; si verò sit priuilegium faciendi aliquid, veluti habendi nundinas, spatio 10. annorum præscribitur, *l. 1. ff. de nundinis*, *l. 42. tit. 18. part. 3.* Azeuedo *in dicta l. 1. tit. 1.* Molina *lib. 2. de primog. cap. 7. num. 70.* Amaya *in dict. l. 1. C. de his qui sponte*, *n. 35.*

CAPVT VII.

Idem [a] *Ambian. Episcopo.*

Porrò quoniam Templarij, & Hospitalarij multâ sunt libertatis prærogatiuâ donati, non dubitamus, quin aliam libertatem habeant in locis, in quibus antequam ad eos peruenissent, fuerant habitatores: quod totum ex [b] inspectione priuilegiorum suorum pleniùs aduertere poteris, & secundùm quod inueneris, ita [c] obserues.

NOTÆ.

a *Ambianensi.*] Ista etiam legitur post Concilium Lateran. *part. 50. cap. 18.* & *in 1. collect. sub hoc tit. cap. final.* vbi additur *pars capitis Quoad sedem*, vt cognoscatur in præsenti referri partem textus *in cap. quoad Sedem, de frigidis*: vbi extat alia pars huius decretalis.

1. b *Inspectione.*] Et ita ad priuilegij valorem, & probationem necessariam esse scripturam docuerunt Glossa *verbo In scriptis, in cap. 1. de censibus lib 6.* Baldus *in l. 2. Cod. de mandatis Principum*, Mascardus *de probat. conclus.* 528. *num.* 19. & suadetur ea sententia *ex cap. contra morem, dist.* 10. ibi: *Scriptis priuilegiis*; *cap. cùm olim 12. hoc tit. cap. cùm persona 7. eod. tit. lib. 6.* Sed adhuc verius est, non requiri scripturam ad valorem priuilegij, nec eius probationem. Suarez *dict. lib. 8. cap. 2. num. 2.* qui inde notat, viuæ vocis oraculo priuilegia indulgeri. Salas *de legibus dict. disput. 27. sect. 2. num. 20.* Prado *tom. 2. Theolog. moral. cap. 5. quæst. 1. §. 2.* quia nullâ constitutione scriptura exigitur ad priuilegium probandum: & constitutio extrauagantis *Iniunctæ, de elect.* quâ docetur non licere vsum gratiæ Pontificiæ ante expeditionem literarum, solùm procedit in gratiis beneficialibus; & ideo succedit regula iuris, quod scriptura non desideratur pro solemnitate, sed gratiâ clarioris probationis, *l. contrahitur, ff. de pignor.* & hoc probatur *ex cap. institutiones 25. quæst. 2. Clement. dudum, de sepultur. extrauag. etsi Domini 3. de pœnit.* ibi: *Per quascumque concessiones, & facultates per suam sanctitatem, tam verbo, quàm scripto factas.* Quare si in foro interiori dubium contingat, satis est priuilegium obtinere, licèt ad scripturam redactum non sit: in foro autem exteriori, qui priuilegium allegat, illud probare debet, *dict. cap. contra morem.* Et licèt soleat frequentiùs scripto comprehendi, hocque sit vtilius; vt de tenore illius certò constet, cui semper standum est; attamen non est necessaria scriptura, sed per testes etiam probari potest, *cap. cùm olim 12. hoc tit.* iuxta quam doctrinam explicandus est textus *in cap. cùm persona 7. hoc tit. lib. 6.* dum ait, exemptos à iurisdictione ordinaria per priuilegium exhibere illud debere coram arbitris ab ordinariis deputatis. Quibus verbis probari videtur priuilegia literis, & scripturâ comprobari. Sed sententia illius textus ita accipienda est, vt qui priuilegium allegat, & literas, aut scripturam exemptionis se habere dicit, ea exhibeat; nam frequentiùs priuilegium ad scripturam redigitur: sed si scripturam exempli non habeat, sufficiet probare priuilegium testibus: quod satis constat ex ipso textu, in illis verbis: *Quibus se dicunt fore munitos.* Quorum sensus est, vt exempti cogantur ostendere & probare priuilegium, ea probationis specie, ad quam se obstrinxerint, vt vel instrumenta exhibeant, vel testes, iuxta modum, quo sibi indultum esse priuilegium allegauerint: quæ est vera ipsius capitis interpretatio ab aliis non perpensa. Si verò priuilegia scripturâ comprobentur, oportet quod instrumentum authenticum sit, & nullum vitium, aut rasuram contineat, cùm hoc sit generaliter constitutum in omnibus instrumentis, *cap. inter, de fide instrum.* & in priuilegiis specialiter cauetur *in cap. cum olim, vers. Distinguentes, hoc tit.* adeo vt si testes proferantur ad comprobationem deperditi priuilegij, deponere debeant de amissione, & tenore, & quod sine vitio erat, *dict. cap. cùm olim.* Quæ praxis notanda est tam à iudicibus, quàm aduocatis, quando agitur de comprobando instrumento deperdito.

c *Obserues.*] Quæri vulgò solet, vtrum priuilegia largè, an strictè sint interpretanda? Et 2.
quatenus sunt beneficia principalia, amplissimè interpretari debere, constat *ex l. 3. ff. de constit. Principum, cap. cùm dilecti 6. de donat. cap. olim 16.*

de

de V.S. l.2. Cod. de bonis vacantib. probant Guthe-rus *de officiis domus lib.1. cap.38.* Amaya *in l. vnic. Cod. si liceat*, Tapia *in dict. l. 3. de constit. Princip.* Pauimcist. *lib.2. de iurisd. cap.4. num.126.* Opingius *de iure insig. cap.7. num. 208.* Huonius *in encyclop. lib.1. tit.6.* vt semper aliquid priuilegiario tribuatur, *cap. in his, 30. de priuileg.* Quarcous verò contra iuris rationem strictam interpretationem capere debeot, ideo tradi solet, prohibitam esse extensionem priuilegiorum, etiam in correlatiuis, aot coniunctis, nisi aliter priuilegium inutile reddatur, vt docent Barbosa *in l. quia tale, à num.22. ff. solut. matrim.* Suarez *dict. lib.8. de legibus, cap.11.* Adhuc tamen distinguenda sunt priuilegiorum genera; nam quæ sunt præter ius, & beneficij rationem tenent, benignâ interpretatione debent coadiuuari: quæ autem à iure communi exorbitant, non sunt trahenda ad consequentiam, & strictè obseruari debent, *l. quod contra 14. ff. de legibus, l. quæ contra, de R. I. lib. 6.* docuerunt Azor *tom.1. instit. lib.5. cap. 24. quæst. 2.* Salas *de legibus disput.17. sect.6.* Suarez *eod. tract. lib.8. cap.27.* vbi *cap.28.* notat, nec ad restringendum priuilegium, nec ad illud ampliandum permissum esse ab eius tenore, aut à proprietate verborum discedere; nec etiam ita coangustandum, vt inanem gratiam reddat interpretatio. Idumsy *in notis ad Innoc. III. lib.3. regestr. epist.52.* Nec etiam ad alias personas extendendum est, *cap. sanè, hoc tit.* Vnde tota superior resolutio obseruanda est, quando verba priuilegij ambigua sunt, & varias capiunt interpretationes: nam vbi priuilegium contra ius est, intelligitur concessum, quod minus est: vbi autem præter ius, amplissima fit interpretatio, & concessum intelligitur: quod ampliùs dicemus latiùs *in cap. olim 16. de V.S.*

CAPVT VIII.

Alexand. III. *I. A. S.* [a] *Legato.*

Recepimus literas, quas de Ecclesiis censualibus Episcopatus ven. f.n. [b] Nouarien. Episcopi direxisti, & ex eis perpendimus, qualiter ad iura nostra seruanda vigil existas. Cæterùm diligentiam tuam volumus non latêre, quod sicut non omnes, qui specialiter beati Petri iuris existunt, annuatim Ap. Sedi censum exsoluunt: ita nec omnes nostri censuales ab Episcoporum subiectione habentur immunes. Inspicienda sunt ergo priuilegia ipsarum Ecclesiarum, & ipsorum tenor diligentiùs est attendendus: vt si fuerit deprehensum, quod Ecclesia, quæ censum soluit, specialiter beati Petri iuris existat, & ad iudicium perceptæ libertatis censûs annuus conferatur, non immeritò poterit speciali prærogatiuâ gaudere. Si verò ad indicium perceptæ [c] protectionis censûs persoluitur, non ex hoc iuri diœcesani Episcopi subtractum aliquid videtur. Cùm igitur constet, presbyterum sancti Petri præfato Episcopo obedientiam promisisse in [d] ordinatione sua, sicut in iure confessus asseruit; nolumus, quod eum, vel aliquos tuearis. Quia sicut iustitias nostras à fratribus nostris, & Coëpiscopis nostris volumus reseruari, ita eorum iura nos conuenit illibata custodire.

NOTÆ.

1. a Legato.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* ex qua textum hunc transcribo.

b *Nouariensi.*] De Nouariensi Italiæ diœcesi egi *in cap.14. de re iudic.*

2. c *Protectionis.*] Ex hoc texto, & etiam *in cap. ex parte 8. hoc tit.* apertè probatur, eum qui sub alicuius Principis ecclesiastici, vel sæcularis protectione recipitur, non ideo liberari à iurisdictione iudicis ordinarij: quod ad varias causas in foro contingentes exposuerunt Salgado *de Regia protect. part.1. cap.1. n.207.* Diana *p.10. tract.7. resol.1. & 3.* & etiam deducit Solorzanus *tom.2. lib.2. c.24. n.21.* aliquid temporale recipi posse pro præstatione.

d *Ordinatione sua.*] Iuxta tradita *in cap. 3. de iureiur.*

CAPVT IX.

[a] Idem.

Sanè. *Et infrà*: Temerarium est, & indignum, aliquem sibi sua auctoritate præsumere, quod Romana Ecclesia alicui certâ ratione inspectâ singularibus voluit beneficiis indulgere.

NOTÆ.

a Idem.] Textus hic non reperitur in aliqua ex collectionibus antiquis; vnde non constat, cuius Pontificis sit, aut de quo priuilegio in eo agatur. Credo tamen esse partem textus antecedentis, & Raymundum in partes illum diuisisse.

COMMENTARIVM.

Ex hac Alexandri decisione sequens communiter deducitur assertio: *Priuilegia singularibus personis concessa, ex identitate rationis ad alias non extenduntur.* Probant eam textus *in l.1. §. permittitur, ff. de aqua quotidiana, l. maritum 12. l. quia tale 13. ff. solut.* 1. Conclusio traditur, et probatur.

ff. solut. matrim. l. ex pluribus 42. ff. de administr. tut. l. 1. §. priuilegium, ff. de Magistratibus conueniendis, l. 4. §. 1. ff. de priuil. credit. l. etsi fideiussor 34. cum l. sequenti, ff. de re iudic. l. non debet, cum duabus sequent. ff. de dolo, l. cum patrono 28. ff. de legat. 2. l. 3. ff. de censibus, l. 1. ff. de iure immunit. l. in omnibus 68. l. priuilegia 156. ff. de regul. iur. l. vnic. Cod. de priuil. dotis, l. sordidorum, Cod. de excus. mun. lib. 10. regulâ *Beneficium, de R. I. in 6.* Illustrant Cuiac. Petrus Faber, & Iacob. Gotboft. *in dict. l. in omnibus*, Menochius *lib. 3. de præsump. casu* 103. Gaillus *lib. 2. obseru. cap.* 144. Petrus Barbosa *in l. quia tale, num. 1.* Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 10. & 11.* Salas *eod. tract. disput. 17. sect. 6. & 8.*

2. IMPVGNATIVA TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Priuilegium restitutionis minoribus concessum, ob lubricum ætatis personæ conceditur, *l. 2. l. 3. §. sed vtrum, ff. de minoribus, l. Stichum 95. § quod vulgò, ff. de solut.* Sed etiam hoc priuilegium extenditur ad minoris hæredes, *l. non solùm 6. ff. de in integrum restit. l. minori 8. §. vlt. ff. de minor. l. Titia 62. vers. Item, ff. de iure dot. l. vnic. C. si aduersus dotem, l. 2. & 4. C. de tempor. in integ. restit. l. vlt. tit. vlt. partit. 6.* & etiam fideiussoribus datur, *l. minor 51. ff. de procurat. l. si pupillus 89. ff. de acquir. hæredit. l. 2. §. 1. ff. de administr. tut. l. 3. §. 4. vers. Sed an hoc auxilium, ff. de minoribus.* Igitur quia priuilegia, quantumuis personæ concessa, ad alios etiam extenduntur. Augetur hæc dubitandi ratio, nam priuilegium Velleiani mulieribus concessum est ob sexus fragilitatem, *l. 1. ff. ad Velleianum.* Sed hoc priuilegium etiam ad earum hæredes extenditur, *l. hæredes 20. Cod. ad Velleianum.* Igitur quia priuilegium personæ concessum ad alios etiam extenditur.

3. PRIVILEGIA PERSONALIA, AVT REALIA.

Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, eam differentiam versari inter priuilegia realia, & personalia, quòd realia perpetua sunt, & cum ipsa re transeunt; personalia verò personæ cohærent, & cum ipsa persona extinguuntur. Sed vnde dignosci possit, an priuilegium reale sit, vel personale, apud Doctores non constat. Vulgò receptum est, personale illud esse, quod in personam concipitur; reale verò, si in rem. Ita docuerunt Petrus Barbosa, & Suarez *vbi suprà.* Verùm hæc doctrina euerti videtur *ex l. in omnibus 68. ff. de R. I.* vbi vt priuilegium sit reale, vel personale, non attenditur verborum conceptio, an in rem, vel in personam sit; sed tantùm causa, cuius contemplatione concessum est: vnde fit, quod si causa principalis priuilegij sit persona, vel concedatur propter causam personæ cohærentem, vt *in l. 1. ff. de constit. Princip.* priuilegium erit personale, ex diuerso verò reale, si præcipua causa concedendi fuit res, vel locus, vt in specie textus *in cap. sed requisistis 15. vers. sed considerandum, de testamentis.* Planè si de causa non appareat, verborum tenor spectandus est, quibus priuilegium conceditur; nam si concipiantur directò in rem, reale erit; si verò in personam, erit personale, vt notant omnes per textum ibi, *in cap. quoniam 14. de offic. deleg. cap. mandata, de præsumpt. l. iuris gentium 7. §. pactorum, ff. de pactis.* Quare verius dicendum esse credo, tunc personale beneficium appellari, cùm ei personæ conditio locum facit, ita vt licèt concedatur ob causam, & rationem, quæ in aliis quoque personis inuenitur, non tamen eisdem sit tribuendum: at verò reale est, quando res seu causa ei locum facit, idest, vt causæ ipsi tribuatur, & omnibus competat, ad quos eadem causa pertinet; quamuis ratio concedendi fuerit sola persona, vt rectè docet Suarez *dict. cap. 3.* Et si quæras, vnde colligi possit, an personæ, an verò magis causæ priuilegium detur? Respondeo, in primis consideranda esse verba, an in personam, an in rem ipsam concipiantur, *dict. §. pactorum.* Deinde attendendam esse materiam subiectam, vt rectè explicat Suarez *dict. cap. 3. num. 10.* quibus suppositis, ex præsenti decisione infertur, adeo priuilegia personalia cum persona extingui, vt nec ad hæredes ipsius priuilegiati transeant, *l. maritum, ff. solut. matrim. l. 1. vers. personis, ff. de iure immunit. l. 1. §. permittit, ff. de aqua quotid. l. & hædi 21. ff. de pactis.* Cuiac. *26. obs. 22.* Nec obstat quod vulgò traditur, hæredem eodem iure vti, quod defunctus habebat, *l hæredem 59. l. qui in ius, ff. de regul. iur. l. hæres 39. ff. de acquir. hæredit. authent. de iureiur. collat. 5.* vbi cauetur, iuramentum defuncti hæredes obstringere. Quia respondetur regulam dictæ legis *hæredem*, tantùm procedere in his, quæ naturâ suâ transmitti possunt, non verò in his, quæ morte defuncti extinguuntur, vt sunt priuilegia: iuramenti autem obligatio, an transeat ad hæredes, exposui *in cap. veritatis 14. de iureiur.* Igitur non transeunt ad hæredes primò priuilegium prælationis concessum pro repetenda dote, *in l. vnic. Cod. de priuil. dot. § fuerat 29. Instit. de act.* Nec interest, quod priuilegium tacitæ hypothecæ fauore dotis inductæ in bonis mariti ad mulieris hæredes transit, *l. vnic. §. proculdubio, iuncto § vt pleniùs, Cod. de rei vxor. act.* quia in hac parte nobilis differentia versatur inter vtrumque priuilegium; nam prælationis priuilegium ideo hæredibus non datur, quia mulieris personæ indulgetur, *dict. §. fuerat.* Cæterùm tacitæ hypothecæ priuilegium hæredibus competit, quia coniunctum est actioni ex stipulatu, & quodammodo ei inest, *l. assiduis 12. §. ad hæc, Cod. qui potiores.* Quam differentiam obseruant Barbosa *in l. 1. part. 3. num. 30.* & *in l. post dotem, num. 57. ff. solut. matrim.* Pichard. *in dict. §. fuerat, numer. 4.*

4. PROSEQVVNTVR ALIA PRIVILEGIA QVÆ HÆREDIBVS NON DANTVR.

Aliud exemplum peti potest *ex l. ex pluribus 42. ff. de administr. tut.* vbi Papinianus ait, prælationis priuilegium, quod pupillus habet contra alios creditores in bonis tutoris, de quo loquuntur textus *in l. ex facto 52. ff. de peculio, l. vlt. ff. de tutela & rationibus, l. 4. §. 1. ff. de priuil. credit.* hæredibus pupilli non dari, ex ratione quam assignat Papinianus; quia videlicet hoc priuilegium non causæ, sed personæ datum est: & explicat Gutierrez *de tutelis 2. part. cap. 16. numer. 19.* Thabor *in Papinianea, tit. 12. princip. 8. illat. 7.* Vnde etiam descendit ratio textus *in l. 1. §. eidem Princeps, ff. ad leg. Corn. de falsis, l. non solùm 67. §. si pupillo, ff. de ritu nupt.* Priuilegium verò tacitæ hypothecæ, quod pupillus habet in bonis tutoris, *l. pro officio 20. Cod. de administr. tutor. l. penult. in quib. causis pignus, l. vlt. Cod. de legitima tutela, l. 23. tit. 13. partit. 5.* Maqueda *in l. priuilegia, num. 88. ff. de priuil. credit.* quia magis in rem, quàm in personam concipitur, pupilli hæredibus competit, *l. vlt. tit. 16. part. 6.* docuerunt Gutierrez *dict. cap. 16. num. 19.* Molina *de iustitia tract. 2. disput. 23. num. 8.* Aliud etiam exemplum deducitur *ex l. hæredibus 13. ff. de dolo*, vbi cùm *in l. non decet 11. ff. eod. tit.* scriptum esset, priuilegium parentibus & patronis competere, vt actio de dolo, vtpote

famosa,

famosa, contra eos liberis, & libertis non daretur, propter reuerentiam & obsequium, quod eis exhibere tenentur, *l. 4. ff. de in ius vocando, l. 2. l. parens 15. ff. de obsequiis.* Subsequitur *in d. l. heredibus* 13. actionem de dolo hæredibus contra patronos dari. Aliud etiam exemplum poni potest *ex l. 1. vers. planè, ff. de const. Princip.* vbi docetur ea, quæ ob merita personis conceduntur, ad hæredes non transire: quod & docetur *in leg. idem* 25. *§. 1. ff. de pact. l. si actionem* 24. *C. eod. tit.* Neque proximè traditis obstat textus *in l. 1. §. non solum, ff. de successorio edicto*, vbi priuilegium à Prætore datum liberis, & parentibus ad petendam bonorum possessionem intra annum, etiam eorum seruo hæredi instituto competit; & tamen in edicto de legatis præstandis, quo Prætor conseruat legata relicta liberis, & parentibus, si ab emancipato accepta sit bonorum possessio contra tabulas, non conseruantur legata relicta seruis eorum, *l. 3. §. hoc autem, ff. de legat. præstand.* In cuius differentiæ ratione assignanda maximè laborat Costa *in cap. si pater, verbo Subrogatur, num.* 36. qui ait in edicto de legatis præstandis priuilegium parentum seruo non dari, quia Prætor apertum testatoris iudicium erga liberos, & parentes conseruare voluit, *l. 1. ff. de legatis præstandis*: & dominus, qui serui nomine admitti desiderat, non ex iudicio testatoris vocatur, sed potiùs ipse seruus iudicium meruit, *l. liberis 8. §. hæc verba, ff. de vulgar. l. debitor 82 §. seruo, ff. de legat. 2. l. legatum 21. ff. de adimend. legat.* Cæterùm beneficium temporis bonorum possessionis ideo seruo hæredi datur, quia licèt extranei loco sit respectu tutoris, in ea tamen bonorum possessione Prætor tantùm personam petentis intuetur, scilicet an is, qui petit, ex liberis, parentibusve sit; non verò quo nomine ad bona parentum, vel liberorum admitti se desideret. Quæ ratio non obscurè insinuatur *in d. §. non solum*, ibi: *Persona enim ea est, quæ meruit hoc beneficium.*

5\. Da priuilegia patribus concessa. Ex præsenti etiam assertione deducitur, priuilegia parentibus concessa ad filios non transire: quod etiam expressè docetur *in l. semper, §. immunitati, ff. de iure immunit. l. in honoribus* 8. *§. vacationem, ff. de vacation. muner. l. filio 6. ff. de legationibus.* Probant Tiraquel. *de primog. q.* 40. *num.* 45. & *q.* 59. *num.* 20. Suarez *de legib. lib.* 8. *cap.* 11. Quod ita accipiendum est, si priuilegia simpliciter dentur. Nam si non simpliciter, sed ampliori forma priuilegium patri datur, veluti pro eo, & posteris, vel alio simili modo, priuilegia transeunt ad filios, *l. 1. §. vltimo, ff. de iure immunit.* vt in casu textus *in l. etiam 18. in princip. ff. solut. matrim.* Quia priuilegium, de quo ibi, ex iuris dispositione ad filium transit, *l. assiduis 12. C. qui potiores*; licèt priuilegium illud filiis dandum non esse contendant Faber *lib.* 8. *coniect. cap.* 13. Etiam priuilegia ad filios transeunt ex natura rei, aut qualitate materiæ subiectæ. Exemplum est in nobilitate, quæ ex origine, & maiorum claritate prouenit; hoc enim naturalis, & ciuilis ratio exigit ad filios deriuari, *l. 1. l. Senator 11. C. de dignit. lib. 12. l. Senatori 6. l. liberos 10. l. Senatoribus 15. ff. de Senator.* Explicant Tiraquel. *de nobilit. cap. 15. num.* 1. Garcia *eod. tract. gloss. 7. num.* 17. Chassaneus *in catalog. part. 8. consider.* 24. Azeuedus *in l. 1. tit. 1. n.* 85. *lib. 6. recopil.* Idem de priuilegiis professoribus, & militibus concessis cauetur *in l. milites, C. de professoribus, lib. 10. l. 1. & 2. C. qui ætate professionem, eod. lib. l. 4. C. de priuil. scholast. lib.* 12. latè illustrant Altamiranus *ad tit. de official. filiis*, Didacus Perez *in l. 1. tit. 1. lib. 4 ordin.* Petrus Barbosa *in l. quia tale, n. 42. ff. solut. matrim.* & si priuilegium etiam pro liberis conceditur, ad posteros cuiuscunque gradus transit, *l. liberos 10. ff. de Senatoribus, l. 3. ff. de veteranis*: nisi in ipso priuilegio generationes restringantur, veluti ad trinepotes, vt *in l. D. Marco 55. ff. de quæst. l. filij 22. §. Senator, ff. ad municip. l. 1. C. de priuil. eorum qui in sacr. palat. lib.* 12. Eodem modo ratiocinandum est de priuilegiis maritis concessis, quæ regulariter vxoribus non communicantur, *l. quod Principi 56. l. si Augusta 57. ff. de legat. 2. l. Princeps 31. ff. de legibus*, iunctis traditis à Donello *lib. 8. comment. c.* 28. Amaya *lib. 1. obseru. cap. 1. num* 103. & *cap. vlt. vers. Nec aliquis, de offic. deleg. in 6. cap. ne aliquis 5. vers. Illis, de priuileg. eod. lib.* docent Petrus Barbosa *in l. quia tale, num.* 22. Sanchez *lib. 7. de matrim. disput.* 47. *num.* 1. Suarez *lib. 8. de legibus, cap. 11. num.* 1. vt etiam contingit marito respectu priuilegij mulieri concessi. Molina *de iustitia disput 423. num.* 6. Castillo *lib. 3. controu. cap. 4. num* 3. Quod si non simpliciter marito priuilegium concedatur, sed ampliori forma, tunc etiam vxori competit, vt cauetur de vxoribus militum *in l. 1. C. de vxore milit.* de vxoribus clericorum *in l. 2. C. de Episc. & cleric.* de vxoribus silentiariorum *in l. 4. C. de silentiariis, lib.* 12. & de vxoribus Fabricensium *in l. eos 6. C. de Fabric.* & de vxoribus scholarium *in l. 3. C. de priuil. schol.* Quod præcipuè procedit in nobilitate, & dignitate virorum, quorum radiis mulieres coruscare, & eorum priuilegiis potiri constat *ex l. fœmina 8. l. nuptæ 12. ff. de Senator. l. si liberta 28. C. de nuptiis, l. medico 6. l. Grammatico 11. C. de professor. l. 3. tit. 15. partit. 2. l. 7. tit. 7. partit. 4. l. 9. tit. 11. lib. 2. recopil.* latè illustrant de vxoribus Professorum, Militum, Equitum, & familiarium, Tiraquel. *de nobilit. cap. 18. num.* 1. Pichardus *integro tract. de nobilit. communic.* Osualdus *lib. 13. Donel. cap.* 21. fusè Parexa *de instrum. edit. tit. 2. resol. 6. specie 6. per tot.* Nec suprà traditis obstat textus *in l. 1. C. de in ius vocando*, vbi pœnam impositam liberto in ius patronum vocanti sine venia, locum habere in vocante eius vxorem docetur. Nam respondetur id non prouenire ea communicatione priuilegij mariti in vxorem, sed potius ex generali regula tradita *in l. generaliter, ff. eod. tit.* quâ cauetur, omnes personas, quibus reuerentia præstanda est, sine venia in ius vocari non posse; in quarum numero vxorem haberi apertè docetur *in d. l. 1.* vbi non rectè Acursius, quem sequuntur Bartolus, Baldus, & Castrensis, docet maritum patronæ sine venia in ius vocari; sed malè, nam quis ferat æquo animo, vt maritum, quem patrona colit, non teneatur & eius libertus venerari, vt considerat Cuiac. *lib. 10. obser. cap.* 10. præsertim quia durum videtur, marito patronæ non deberi reuerentiam, quam priuigno, & extraneis hæredibus libertus exhibere cogitur, *l. neque 7. C. de obseq. l. 4. §. aduersus, ff. de doli mali, iuncto cap. debitum, de bigam.* prosequitur Alciatus *in d. l. 1. n.* 28. vbi rectè docet, non fauere Acursio legem *liberti, C. de oper. libert.* quoniam magna est differentia inter operas, de quibus loquitur textus ille; & obsequium, seu reuerentiam, de qua *in dict. l. 1.* faciliùs quippe operarum exactio denegatur, quàm in ius vocatio sine venia permittitur. Nec etiam suprà traditis obstat textus *in leg. non tamen* 20.

de re indic. vbi priuilegium, ne quis conueniatur in ſolidum dotis nomine, vel ex aliis contractibus, porrigitur ad mulierem. Nam omiſſo Cuiacio *lib.24. obſ. cap.38.* & *lib.2. different. Modeſt. ibidem*, qui extremam clauſulam illius textus adſcribit Triboniano, quem meritò refellit Oſualdus *lib. 27. comment. cap. 9.* dicendum eſt cum Petro Barboſa *in l. maritum, ff. ſolut. matrim.* Donello *d.cap.9.* quod licèt priuilegium illud marito competat ratione reuerentiæ illi debitæ, non tamen illa ratio ſola priuilegium illud exortſit, ſed & alia, videlicet ſocietas communis vitæ, *l.ex diuerſo 17. §. 1. ff. ſolut. matrim. l. ſi verum 52. ff. de re indic.* Quæ ratio cùm pariter locum habeat in viro, ac in vxore, ideo priuilegium, quod marito conceditur, etiam vxori competit, propter æqualitatem inter eos ſeruandam.

6. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Quibus ſuppoſitis ratio præſentis aſſertionis prouenit ex natura priuilegij, quod cum ſit priuata lex, quæ particularibus, non verò omnibus ex populo indicta, aut ſtatuta eſt, ideo ad alios non extenditur, quàm ad eos, quibus conceſſum eſt, *cap. hinc eſt 39. verſ. Quod priuilegium, 17. q.1. cap. non exemplo 26.q.2.* Accedit, quod priuilegium eſſentialiter illud habet, quod contra ius commune aliquid ſtatuat, concedaturve in eo: quare quatenus à iure communi exorbitat, odioſum cenſetur, & vt tale dubio procul reſtringendum eſt, non ampliandum, *cap. 1. de filiis Presbyt. lib. 6. l. quod verò, l. ius ſingulare, ff. de legibus, l. ſi verò 64. §. de viro, ff. ſolut. matrim.* Illuſtrat pluribus relatis Sanchez *de matrim. lib.8. diſput. 1. num. 38.* & notaui ſuprà *in cap. 7.* vnde rectè in præſenti decreuit Alexand. III. alienum eſſe à ratione, vt quod ſpeciali beneficio alicui indultum eſt, ad alios protrahatur, etiam ex identitate rationis.

7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam etſi beneficium reſtitutionis pro perſonali habendum ſit, vt probat Arnoldus Vinius *lib.1. ſelect. cap.11.* contra Mauritium *de reſtit. cap.15.* Menochium *de præſump. caſu 103. num. 18.* Myſing. *cent.4. obſ. 19.* qui reale eſſe docuerunt, tamen ad hæredes tranſit; tum quia hoc priuilegium non ſolùm perſonæ, verùm & cauſæ datum eſt: quippe minor non ſtatim reſtituitur, eo quod minor eſt, ſed ſi ab aliis circumſcriptus proponatur, vel ſuâ facilitate deceptus proponatur, *l. verum 11. §. ſciendum, l. quod ſi minor 24. §. non ſemper, l. non omnia 44. ff. de minor. l. nam poſtea 9. §. ſi minor, ff. de iureiur.* Et ideo ad hæredes tranſit: tum quia reſtitutio in integrum non competit minoribus iure priuilegij in ſpecie ſic dicti, aut tanquam ius aliquod ſingulare; ſed magis tanquam remedium iuris communis, & quod inſtar eſt actionis ordinariæ; non enim ex mera tribuitur gratia, ſed ipsâ quoque iuſtitiâ, & æquitate dictante. Quam ob cauſam etiam fauorabile cenſetur. Sfortia *de in integrum reſtit. p. 1. q. 2. art. 14.* & *q. 50. art.1.* ideoque ſicut alia remedia perſonalia ad hæredes tranſeunt, *§. 1. Inſtit. de perpet. & tempor.* ita & hoc. Sed ita demùm beneficium ad hæredes tranſit, ſi in vita minor deceptus beneficium hoc impetrauit, *l. nemo 5. ff. de in integrum reſtit.* quia cum hæreditate tranſit ad hæredem, Sfortia *1. p. q. 50. num. 8.* Vnde ſignanter *in l. Titia 62. verſ. Item, ff. de iure dotium, l. vnic. C. ſi aduerſus dotem, l. 2. C. de tempor. in integr. reſtit.* affirmatur hoc beneficium hæredibus ita demùm dari, ſi ipſi ex perſona minorum implorent. Quo modo etiam procedit textus *in l. 3. verſ. Sed vtrum, ff. de minor.* Nec tunc obſtat textus *in l. Pannonius 86. ff. de acquir. hæredit.* vbi defuncto Pannonio, licèt Reipublicæ causâ abſenti reſtitutio in vita ſua competeret, tamen deceſſit in ea tempus, quo agere poterat. Et aſſerit Conſultus, reſtitutionem eſſe dandam hæredi. Qui textus difficilis etiam eſt *ex l. 1. C. de reſtitut. milit.* vbi in ſimili ſpecie non aliter hæredi reſtitutio conceditur, quàm ſi defunctus decedat poſt exactum tempus petendæ bonorum poſſeſſionis. Pro cuius difficultatis ſolutione varia adduxerunt Faber *lib. 14. coniect. cap. 1.* Hotbomanus *lib. 7. coniect. cap. vlt.* alij relati à Barboſa *in d. l. cùm tale:* quibus omiſſis dicendum eſt, in ſpecie illius textus diſcrimen conſtituendum eſſe, an hæres inſtitutus poſt tempus aditionis deceſſerit, an antea. Primo caſu reſtitutio, quæ ad hæreditatem acquirendam competebat, ad hæredem tranſmittitur, *l.1. C. de reſtit. milit.* ſecundo verò caſu, ſi intra tempus decedat, mero ciuili iure eius hæredi beneficium non datur, *d.l. Pannonius:* cuius iuris ſtricti rigorem vt laxaret D. Pius, conſtituit defuncto abſente Reipublicæ causâ, antequam ſciret delatam ſibi eſſe hæreditatem, reſtitutionem dari hæredi, nullâ admiſsâ diſtinctione, an intra, vel poſt diem aditionis decederet, humanitatis causâ ductus, *d. l. Pannonius.* Cuius explicationem latiùs proſequuntur Larreategui *lib.2. ſelect.* D. Ioſeph. de Retes *lib. 7. opuſcul. de commorientibus, num.13.*

Nec obſtat augmentum difficultatis deductum *ex d. l. hæredes, C. ad Velleian.* pro cuius ſolutione ſciendum eſt, valde controuerſum eſſe, an exceptiones, quæ competunt reo, competant etiam eius fideiuſſori? Et cum communi Interpretum placito diſcrimen eſt conſtituendum inter exceptiones reales, & perſonales. Exceptio realis dicitur, quæ licèt competat ex perſona rei principalis, dirigitur ad extinguendam obligationem ipſam. 8. DISSOLVITVR AVGMENTVM DIFFICVLTATIS. Perſonalis dicitur, quæ eximit perſonam obligatam, vel ad tempus, vel in perpetuum; ſed non perimit obligationem. Itaque regulariter exceptiones reales proſunt fideiuſſoribus, & regulariter exceptiones perſonales illis non competunt. Quæ diſtinctio probatur quoad vtramque partem, *ex l. exceptiones 7. §. 1. l. omnes 19. ff. de except. l. defenſiones 11. C. eod. tit. l. ex perſona 32. ff. de fideiuſſ.* latè probant Valentin. Francus *de fideiuſſ. cap.3. à num.20.* Hering. *eod. tract. cap. 27. p. 4.* Aretinus *eod. tract. 2. p. principali, ſect. 9. & 27.* Donel. *lib. 22. comment. cap. 3. & ſequent.* vbi Oſualdus, Faber *lib. 8. coniect. cap. 3.* Cuiac. *lib. 28. qq. Papin. in l. 5. ff. vt legatorum nomine,* Valentia *lib. 1. illuſtr. tract. 4. cap. 9. ex num. 7.* Salgado *in labyrinth. cred. 2. p. cap 30. ex num 30.* qui exemplis veritatem huius diſtinctionis latè probant, & iuxta eam accipiendi ſunt textus *in l. in cauſæ, la 1. ff. de minor. l. 1 §. quod ſi, ff. quarum rerum actio, l. final. ff. de pact. l. ſi minores, ff. de procurat.* vbi Faber, *l. ſi pupillus 89. ff. de acquir. hæredit. leg. Marcel. 25. leg. cùm lex 46. ff. de fideiuſſor. leg. 5. de liber. legat. leg. 37. de oper. libertorum.* Vnde cùm exceptio Velleiani elidat ipſam obligationem, ex æquitateque mulieri competat, etiam fideiuſſori datur, aliàs fruſtra daretur mulieri hoc beneficium, ſi fideiuſſori etiam non competeret; ſiquidem actione mandati fideiuſſor ab ea repeteret, quod

quod reus ipse assequi non poterat. De beneficio in integrum restitutionis fideiussori competenti ex persona minoris, agit Vinius *lib. 1. select. cap. 11.*

CAPVT X.

Cœlestinus III.[a] *Abulen. Episcopo.*

PAtentibus literis nostris certificari desideras, vtrum Templariis, Hospitalariis, & aliis[b] oratoria habentibus in domibus suis liceat campanas in eisdem ponere, publiceque pulsare. Respondemus autem consultationi tuæ, quam facis, & dicimus, quod non licet eis hoc facere, quin potiùs per te ap. rem. coërcendi sunt censurâ ecclesiasticâ, vt ita sint suo iure contenti, quod iustitiam non impediant aliorum.

NOTÆ.

1\. a A *Bulensi.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* De Abulensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 5. de supplenda.* In præsenti consuluit Episcopus Abulensis Cœlestinum III. super campanis permittendis, vel non in oratoriis Templariorum, quia his temporibus Templarij habebant Eremitoria, & Ecclesias in diœcesi Abulensi, quarum aliquæ hodie persistunt, & in ipsa vrbe Abulæ extat Ecclesia D. Mariæ sub nomine de Balmoneda, quæ fuit Templariorum.

2\. b *Oratoria.*] Non solùm fideles olim habebant oratoria in domibus priuatis orandi gratiâ, de quibus agitur *in cap. oratorium, cum sequenti, 42. dist. cap. clericos 34. de consecrat. dist. 1.* ibi: *Clericos qui ministrant, vel baptizant in oratoriis, quæ intra domos sunt, cum consensu Episcopi loci hoc facere præcipimus.* Et *cap. vnicuique, ead. dist.* Concil. Carthag. 2. *can. final.* Regiense *can. 4.* Aurel. 4. *can. 7. & 26.* de quibus plura Vicecomes *volum. 3. de Missa ritibus, lib. 2. c. 12. & 23.* Fornerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 6.* Herodius *lib. 1. Pandect. tit. 2. cap. 13.* Petrus Greg. *lib. 13. de Repub. cap. 4. n. 5. & lib. 1. partit. tit. 20. cap. 2.* Vighel. *in methodo iuris can. fol. 406. & 409.* Pancirola *lib. 2. variar. cap. 168.* Suarez *de sacram. q. 83. disp. 81. art. 3. sect. 1.* Mendo *in Bullam disput. 16.* Cuiacius *ad Nouel. 58. Iustin.* Diana *p. 9. tract. 1.* verùm in agris, & suis possessionibus plerumque oratoria exstruere curabant, vt ibi Missæ sacrificium, diuinaque officia celebrarentur: de quo oratoriorum genere agitur in Concilio Aurelian. 4. *can. 33.* ibi: *Si quis in agro suo, aut habet, aut postulat habere Presbyterum, diœcesim primùm, & terras ei deputet sufficienter, & clericos, qui ibidem sua officia impleant, vt sacratis locis reuerentia condigna tribuatur.* Vbi nomine diœcesis oratorium intelligi docuit Lemaistre *lib. 2. de iuribus Ecclef. cap. 5* & D. Gregorius *lib. 2. epist. 9.* ita Ariminensi Episcopo scribit: *Timothea illustris fœmina petitoria nobis insinuatione suggessit, quod habetur in subditis, intra ciuitatem Ariminensem in loco iuris sui oratorium se pro sua deuotione fundasse, quod in honorem sanctæ Crucis desiderat consecrari: & ideo, frater charissime, si in tua ciuitatis iure memorata constructio consistit, & nullum corpus ibidem constat humatum esse, percepta primitus donatione legitimâ, idest totius facultatis eius, exceptâ familiâ, prius mobilium, vel immobilium, seque mouentium vnciis octo, retento sibi vsufructuario diebus vitæ suæ, gestisque municipalibus allegatam, prædictum oratorium absque Missis publicis solenniter consecrabis.* Et in Concil. Agathensi *can. 21.* ibi: *Si quis extra parochias, in quibus legitimus est, ordinariusve conuentus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festiuitatibus, vt ibi Missas teneat, propter fatigationem familiæ, iusta ordinatione permittimus: Pascha verò, natale Domini, Epiphaniam, Ascensionem Domini, Pentecosten, & natalem sancti Ioannis Baptistæ, vel si qui maximè dies in festiuitatibus habentur, non nisi in ciuitatibus, aut in parochiis teneant: clerici verò si qui in festiuitatibus, quas suprà diximus, in oratoriis, nisi iubente, aut permittente Episcopo Missas facere, aut tenere voluerint, à communione pellantur.* Illud tamen summè cauebatur in his oratoriis, vt reliquiæ martyrum in eis non ponerentur, nisi essent clerici in eis ordinati, aut propè, vt hymnis quotidianis inseruire possent. Concil. Epaun. *can. 25.* ibi: *Sanctorum reliquiæ in oratoriis villaribus non ponantur, nisi forsitan clericos cuiuscunque parochiæ vicinos esse contingat, qui sacris cineribus psallendi frequentia famulentur. Quod si illi defuerint, non antè proprij ordinentur, quam eis competens victus, & vestitus substantia deputetur.* Illustrat Lemaistre *lib. 2. de iurib. Episcopor. cap. 4. & 5.* Sic etiam monachi intra propria monasteria cœperunt sibi oratoria construere, vt doctè probat Gibalin. *de clausura regul. disquisit. 1. cap. 2. §. 2.* Et Ecclesia clericorum dicebatur, oratorium verò monachorum, vt probat Menardus *ad concord. regul. cap. 59. §. 1.* Brauo *in notis ad regul. D. Benedicti, cap. 52.* à qua præcipua monasterij parte cœperunt monasteria ipsa oratoria appellari, vt probaui *in cap...*

Construebant etiam monachi oratoria in Prioratibus, & minoribus domibus, vt constat *ex cap. final. de censibus:* de his oratoriis, quæ habebant Templarij, & Hospitalarij in diœcesi Abulensi, agitur in præsenti.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter sequens deducitur assertio: *In oratoriis religiosorum campanæ poni non debent.* Non est alia similis decisio, quâ probari possit præsens decisio; eam tamen explicant, & illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & lib. 2. voto 102.* Gibalin. *de clausur. regul. disquisit. 2. cap. 2. §. 2.* Mayolus *dier. canicul. verbo Metalla, fol. 315.* 3. Conclusio probatur.

Cironius *ad tit. de statu monach.* Tondutus *resol. canonic. cap.* 25. *num.* 14. Narbona *in horograph. in antiloquio, num.* 140. Tamburin. *de iure Abbat. tom.* 2. *disput.* 14. *q.* 15. Angelus Rocha *in tract. de campanis, cap.* 16. Frances *de Eccles. Cathedr. cap.* 24. *num.* 130.

4. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem decisionem ita insurgo: Campanarum vsus ab Ecclesia receptus iam, diuque approbatus fuit ad varios effectus spirituales his versibus comprehensos.

Laudo Deum summum, plebem voco, congrego clerum;
Defunctos ploro, nymbum fugo, festaque honoro.

Quos sonitus, & campanæ effectus probant & illustrant Herrera *in orig. diuin. offic. lib.* 1. *cap.* 8. *num.* 2. Hieronymus Magius *lib.* 4. *miscel. cap.* 14. Igitur & in oratoriis monachorum poni debent, præcipuè cùm ibi celebrentur diuina officia. Augetur hæc difficultas ex variis Pontificum decisionibus, in quibus supponitur, monachos in suis monasteriis campanas habere, vt *in cap. nimis, de excess. Pral.* vbi inter alios Episcoporum excessus in religiosos, & ille refertur, videlicet quod non sinebant monachis campanas in propriis Ecclesiis habere: & *in cap. in causa, de elect.* refertur quod quando Episcopus Castellanus accedebat ad monasterium sancti Gregorij, pulsabantur campanæ monasterij. Et Innoc. III. *lib.* 1. *regestr. epist.* 297. ait ruptos fuisse funes campanarum in monasterio Flauinensi, ne Abbas Flauinensis duceretur ad Ecclesiam, ibi: *Ne possent ad Ecclesiam ducere, fores Ecclesiæ clausæ sunt, ruptis funibus campanarum.* Igitur quia in monasteriis, seu eorum Ecclesiis, & oratoriis campanæ poni possunt.

5. DE CAMPANARVM VSV ET ORIGINE.

Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, sæuientibus tyrannorum persequutionibus fideles conuocari solitos ad synaxim, & diuina officia per cursorem, cui incumbebat Christianos ad certam horam, quâ sacris operandum erat, conuocare; cuius officij mentionem facit sanctus Ignatius, qui obiit anno 93. *epist.* 13. *ad sanctum Polycarpum*, ex qua constat, Diacono inter alia illud iniunctum fuisse munus, vt attenderet diligenter ad sacram communionem, & non omitteret, quin nominatim conuocaret Christianos ad Ecclesiam. Nec assentio Amalario Fortunato *de officiis ecclesiasticis cap.* 21. qui refert tempore persequutionis Christianos vocari solitos ad synaxim sonitu lignorum, vt fit hodie tribus vltimis diebus maioris hebdomadæ; nam nec ratio patitur, vt cùm hæc illis secretiùs agenda curarent, tanto lignorum strepitu Gentilium aures, & oculos in se conuerterent. At post redditam Ecclesiæ pacem tintinnabulorum sonitu, quæ postea à prouincia, vbi primò cœperunt grandiora fieri, campanæ sunt appellata; vt refert Vvalfridus Strabo *de rebus Ecclesiæ cap.* 5. populus ad Ecclesiam vocari consueuit, sicut & Gentilica sonitu tintinnabuli ad thermas, & operas conuocasse homines certum est ex Martiali *lib.* 4. *Epigram.* Iuuenal. *satyr.* 6. Luciano *de mercede conducta*, Seneca *epist.* 95. *de breuitate vitæ.* Vsus campanarum (quæ sunt vasa ænea, in Nola ciuitate prouinciæ Campaniæ in Italia primò grandiora fusa) tribuitur sancto Paulino coæuo sancti Hieronymi, qui floruit per annos 380. Vnde patet ritum antiquiorem esse Sabiniano Papa, qui floruit per annos 604. cui Ciaconius, Genebrardus, Polydorus Vergilius tribuunt inuentionem campanarum: neutri, scilicet nec Episcopo Nolæ, nec isti competit talis vsus inductio; nam Gentiles ante Christum iam campanis vsi fuerunt, vt probant Angelus Rocha *in tract. de campanis*, Demsterus *ad Rosinum lib.* 2. *fol.* 134. statuto tamen speciali edixit Sabinianus Pontifex, pulsandas esse campanas ad sacrificium Missæ, & horas canonicas, ideoque harum auctor vulgò agnoscitur; quare & post eius sæculum mentio campanarum frequentiùs apud scriptores habetur. Audoënus *in vita S. Eligij lib.* 2. *cap.* 21. anno Christi 650. miraculum refert de campana, quæ ad iussionem Episcopi siluit, nec sonum aliquem reddidit. Venet. Beda scribens in septimo sæculo distinctionem affert pulsationis campanæ, quâ ad orationes conuocari solebant fideles, ab illa, cùm quis eorum decessisset. Alcuinus *de diuin. offic.* rationem tradit, cur non pulsentur campanæ in diebus passionis Christi, quia videlicet prædicatores eo tempore siluerunt. Baronius *anno* 616. ostendit vsum campanarum in Occidente frequentem fuisse: in Oriente verò vsum earum inualuisse tempore Michaëlis Imperatoris, cui Dux Venetiæ campanas misit anno 865. Orientales sanè seriùs eum vsum admiserunt, nam *in* 7. *Synod. act* 4. ex libro miraculorum S. Anastasij Martyris refertur, Christianos Cæsareenses cùm deferrentur Sancti illius reliquiæ, obuiam illis factos summâ cum lætitiâ sacra ligna pulsasse. At in Occidente longè anterius vsurpatæ sunt, nam in actis S. Lupi Senonensis, qui anno Christi 600. florebat, mentio extat grandis tintinnabuli, cuius erat vsus in Ecclesia Senonensi. In iure etiam mentio earum fit *in cap. in causis, de elect. cap. Ioannes, de homicidio, cap. nimis, de excess. Prælat. cap. final. eod. tit. in* 6. Concil. Rauennat. 2. tempore Clement. V. *rubric.* 8. *Statuimus, quod de cætero campanæ, quæ fiunt de nouo, benedicantur ea solemnitate, quæ in Pontificali inscribitur in Ecclesiis Cathedralibus, ciuitatibus singulis, & collegiatis, & plebibus, & conuentualibus singulis diœcesum.* Plura de campanarum inuentione, & benedictione, quam heterodoxi baptismum dixerunt, congesserunt Carrier. *tom.* 2. *digest. fidei, fol.* 617. Kochier *in face histor. cent.* 2. *cap.* 26. Simon Maiolus *dier. canicul. verbo Metalla.* Landmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico, cap.* 63. Suarez *aduersus Regem Angliæ lib.* 2. *cap. penult.* Demsterus *ad Rosinum lib.* 2. *fol.* 134. Narbona *in horographia, in antiloq. num.* 140. Nouarinus *lib.* 1. *schediasm. c.* 27. Andreas Saussay *in panopl. sacerd. p.* 2. *lib.* 2. *cap.* 6. *artic.* 22. Frances *de Eccles. Cathed. cap.* 24. *per tot.* Grethserus *de bened. lib.* 2. *cap.* 45. *&* 46. Suarez *tom.* 2. *pro defens. fidei, cap.* 16. Iodocus Coccius *tom.* 2. *thesaur. lib.* 3. *art.* 6. Durantius *de ritibus Eccles. lib.* 1. *cap.* 22. *num.* 6. M. Delrius *lib.* 6. *disquisit. magic. cap.* 2. *sect.* 3. Cardin. Osius *lib.* 5. *contra Brentium*, ibi: *Baptizari campanas mihi inauditum est: benedicuntur quidem iuxtà formam in Pontificali Romano præscriptam; verùm de baptismò nec verbum.*

Deinde sciendum est apud monachos moris fuisse per varia signa ad synaxim, & officia diuina eos conuocare. Et primò tubâ eos congregatos fuisse constat ex sancto Pachomio *in regula, num.* 2. ibi: *Quando ad collectam tuba insonuerit per diem, qui vna oratione tardiùs venerit, increpabitur.* Similiter apud Climachum *gradu* 18. legitur: *Cùm insonuerit signum spiritualis tubæ.* Quam corneam fuisse, & instar ad similitudinem earum, quas Dominus fieri iussit 6. DE CAMPANARVM VSV APVD MONACHOS.

iussit, *Numeror. cap. 10. vers. 2.* ibi: *Fac tibi duas tubas argenteas ductiles, quibus inuocare possis multitudinem*; docuerunt Gazeua *in notis ad regulam sancti Pachomij*, & B. Haepthenus *disquisit. monast. lib. 7. tract. 3. disquisit. 2.* Brauo *ad regulam D. Benedicti, cap. 37.* Deinde vocati cœperunt tabula, malleo, aut lignorum collisione. Cæsarius *lib. 1. hist. cap. 40. de S. Virgine Hildegunde*, ibi: *Percussa tabula, cùm tam Abbas, quam cæteri fratres ad eius exequias conuolassent, & corpore exportato ad lauandum detectum fuisset, sexus fœmineus apparuit.* Et *lib. 6. cap. 36.* ibi: *Interim percussâ tabellâ conuentus accurrit, morientem circumsletit, dictaque litaniâ sacerdos defunctus lotus, & vestitus cum solenni cantu deportatus est in oratorium.* Notauit Zerda *in aduers. cap. 44. num. 22.* qui vsus diu durauit forsan propter egestatem monachorum, & metalli penuriam. Quia etiam ratione in Ecclesia idem etiam vsus diu inoaluit. Synodus Nicæn. *act. 4.* ibi: *Cùm sancta ciuitati reliquia sancta appropinquassent, surgentes subitò, lignaque sacra pulsantes, inuicem obuiam facti sunt in veneranda Virginis Deipara ade, qua appellatur mona: illic cum cruce & supplicatione egressi, lati, & gaudentes cum gratiarum actione sacris reliquiis occurrerunt.* Amalarius Fortun. *lib. 4 de ecclesiasticis officiis, cap. 21.* ibi: *Potest & in hoc humilior vsus Ecclesia Romana assignari antiquis temporibus quàm nunc sit, & pracipuè tunc, quando latitabat per cryptas, propter persecutores: nam & adhuc inter Roma (Constantinopolis,) qua antiquis temporibus sub vno Domino cum antiqua Roma regebatur, vsum lignorum tenet, non propter aris penuriam, sed propter vetustatem.* Tandem tintinnabulis cœperunt congregari, vt refert D. Hieronymus *lib. 2. aduers. Iouin.* ibi: *Cùm ingressi demum fuerint, ad tintinnabuli pulsum preces effundunt: quod vbi fecerunt, signo iidem dato ministri, &c.* D. Benedictus *cap. 43. sua regula*, ibi: *Ad horam diuini officij mox vt editum fuerit signum, relictis omnibus qualibet fuerint in manibus, summa cum festinatione curratur.* Vbi Petrus Boërius ait, signum campanæ in antiquis cœnobiis monachorum, vel fractum fuisse, vel perforatum, vt sonum emitteret terribilem, idque vt monachi recordarentur terribilis illius vocis: *Venite ad iudicium.* Vel in signum ait, quod sumus de ordine B. Benedicti, cuius tintinnabulum diabolus ictu lapidis fregit.

7. TRADITVR RATIO DACIDENDI. His suppositis ratio præsentis decisionis ex eo pronenit, nam cùm oratoria monachorum non alia de causa construerentur, quàm ad laudes Deo persoluendas, vt expressit Gregorius III. in erectione monasterij sanctorum Martyrum Stephani, Laurentij, & Chrysogoni, ibi: *Ad persoluendas Deo laudes, diurnis, & nocturnis temporibus ordinatas*: Ecclesiæ verò sæculares tum docendo populo, tum administrandis sacramentis plebi vsui erant, quibus ministeriis monachi inseruire non valebant, Concilium Parisiense sub Lodouico *cap. 46.* Concil. Rauennat. sub Calisto II. *can. 27.* Gregorius VII. in Synodo Romana, *can. 6. cap. illud*, cum aliis, 16. *q. 1.* ideo licèt in Ecclesiis sæcularibus campanæ ponantur ad conuocandum populum, tamen in oratoriis monachorum, quia hæc ratio cessat, ideo campanæ poni non possunt. Accedit, quia campana iuris parochialis signum est; vnde Presbyteri, qui alicui Ecclesiæ incardinantur, per funem campanæ inuestiuntur. Innoc. III. *lib. 1. regestr. in epist. ad Niuernen Episcopum.* Et cùm Missæ publicæ olim in monasteriis non dicerentur, nec campanam ad populum conuocandum monachi habere debebant. Quare idem Innocent. III. *lib. 3. regestr. in epist. ad Antipolitanum Episcop.* prohibet monachis Lerinensibus aquæ benedictæ aspersionem, processiones, & litanias, baptismum, sepulturam, campanarum pulsationem antequam in Ecclesia parochiali fuerint pulsatæ: notarunt Cironius *ad tit. de stat. monach.* Gibalin. *d. §. 2. n. 4.* Vnde rectè Pontifex in præsenti decreuit, Templarios, Hierosolymitanosque non posse in oratoriis suis campanas habere, quia cùm ea construxerint tantùm orationis gratiâ, non poterant conuocare populum ad sonum campanæ.

8. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam cùm olim monachi in suis Ecclesiis Missas publicas dicere, aut Sacramenta administrare non possent, *cap. iuxta* 11. 16. *q. 1.* ideo nec campanâ ad congregandum populum vti poterant. Nec obstat textus *in d. c. nimis*, cui vt satisfaciant communiter repetentes in præsenti, asserunt, monachos in suis oratoriis campanam habere posse, *ex d. cap. nimis*; non verò campanas, vt in præsenti docetur. Quæ solutio apertè conuincitur ex dicto capite *in causa, de elect.* ibi: *Campanas.* Quare hac omissa solutione dicendum est *in dicto c. nimis*, & aliis iuris locis suprà expensis agi de Ecclesiis eorum monachorum, quibus concessum erat publicè Missas dicere, ac fidelibus sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ ministrare: quibus per consequens concessum videtur campanam publicè pulsare ad fideles conuocandos: at verò in oratoriis priuatis peculiariter orationis gratiâ constructis, quia fideles vocandi non erant, ideo campanas ipsi ponere nequibant. Tandem Ioannes XXII. *in extrauag. 2. de offic. custod.* permisit mendicantibus Religiosis vnam tantùm campanam habere, ibi: *Hoc perpetuo edicto ordinamus, quod religiosi dictorum ordinum medicantium in nullo conuentu suo, seu loco plures campanas habeant sine Sedis Apostolica licentia speciali, sed vnâ tantummodo pro loco quolibet sint contenti.* Cui constitutioni generali consuetudine derogatum esse iam notarunt Alciatus *lib. 8. parerg. cap. 11.* alij apud Barbosam *dicto voto 102. num. 62.*

CAPVT XI.

Innocent. III. *Archiepiscopo* [a] *Lundensi.*

TVarum nos tenor edocuit literarum, quod Fratres Hospitalis sancti Ioannis laici, & illiterati ad partes illas mittuntur pro eleemosynis colligendis, quas populus ex deuotione pro sustentatione pauperum prædicto loco mittere consueuit. Quia verò per se non sufficiunt loca omnia circuire, sibi clericos, sacerdotes, laicos, & rudes, non religiosos, sed in nequitiis exercitatos assumunt, eorum pectoribus

crucis characterem imponentes. Cumquo gulæ, & ebrietati deseruiant, se valde inhonestos in aliis ostendentes, clerum, & populum grauiter scandalizant, cùm ipsi laïci [b] Prioratuum fungantur officiis, & tam clericis, quàm sacerdotibus præponantur; & non solùm Episcopis inobedientes existunt, verùm etiam quasdam immunitates, tanquam sibi ab Ap. Sede indultas præsumunt sibi temerè vindicare. Cùm enim in quadam Ecclesia baptismali eis à tuo prædecessore collata, quidam nuper percutiens Vicarium sacerdotem, ipsam Ecclesiam defœdasset sanguinis effusione, vsque ad reconciliationem diuina ibidem interdixisti officia celebrari; sed nihilominus ipsi in ea diuina [c] celebrarunt: sacerdotes insuper vndecunque venientes, ac eos, de quorum conuersatione, ac ordinatione nulla certitudo prorsus habetur, ad diuinum sibi officium celebrandum [d] recipiunt, Episcopi assensu minimè requisito. Alios verò Presbyteros ab officio suspensos per Episcopos suos pro suorum exigentia meritorum, iidem, cùm sint laïci, ad officia [e] restituunt exequenda. Quidam præterea cum vxoribus suis in domibus propriis commorantur: & illos quidem, eo quod eis de suis aliquid conferunt annuatim, ita emancipare contendunt, vt aliis secundùm leges terræ de sibi subiectis respondere minimè teneantur. Verùm quia priuilegium meretur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate, f. t. per A. s. m. quat. si quos clericos, seu sacerdotes, aut laïcos à prædictis fratribus pro colligendis eleemosynis cruce falsa signatos inueneris, iis, à quibus ipsos missos esse constiterit, per totam prouinciam tuam, nostra fretus auctoritate, exhortationis huiusmodi officium interdicas: laïci si fuerint, etiam missos excommunicationis mucrone percellas; si clerici, vel Presbyteri fuerint, ab officio, beneficioque suspendas, nullo prorsus priuilegij beneficio, vel ap. remedio præualente. Eos verò, quos in prædicta Ecclesia lege tibi diœcesanea subiectos post interdictum tuum diuina celebrasse cognoueris, eiusdem pœna [f] suspensionis inuoluens, in ea, donec reconciliata fuerit, quemadmodum sacra præcipiunt instituta, officia non permittas diuina celebrare: Presbyteros etiam suspensos ab Episcopis suis, & per dictos Fratres ad officia sua temerè restitutos, in eandem suspensionis sententiam nostra fretus auctoritate reducas: alios verò, quos ad respondendum aliis secundùm legem terræ, præmissâ causâ asseris non teneri, nolumus excusari, quin eos ad respondendum, sub. ap. impedimento compellas. Datum vt suprà.

NOTÆ.

1. [a] L*Vnden.*] In hac sexta collectione legitur *Lugdunen.* in tertia *sub hoc tit. cap.* 1. legitur *Linden.* sed in ipso Regestro epistolarum Innoc. correcto à Sirleto, *fol.* 223. legitur *Lundensi*, ex quo restituo præsentem textum. De Lundensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 2. *de consuet.*

2. b *Prioratuum.*] De quibus Prioratibus, & eorum Priorum iurisdictione plura congesserunt Valascus *consult.* 192. *num.* 11. Marius Giurba *consil.* 77. *num.* 17. Carleual. *de iudiciis lib.* 1. *tit.* 1. *disput.* 2. *num.* 451. Mendo *de Ordinibus Milit. disquisit.* 2. *q.* 2. *num.* 68. Seaño *in propugnaculo huius Ordinis, discep.* 2. *cap.* 4. *per tot.*

c *Celebrarunt.*] Cùm esset polluta per violentiam sanguinis effusionem, iuxta tradita *in cap.* 3. *de consecrat. Eccles.* Eundem casum narrat Guill. Tyr. *lib.* 18. *cap.* 3. 3.

d *Recipiunt.*] Contra tradita *in cap.* 1. *de clericis peregrinis.*

e *Restituunt.*] Cùm suspensus, aut excommunicatus ab vno Prælato, non debeat ab alio recipi, vt probaui *in cap. ad reprimendam, de offic. Ordin.*

f *Suspensionis.*] Iuxta tradita *in cap. final. de excess. Prælat.*

CAPVT XII.

Idem *R. Abbati & conuentui S. Petri* [a] *Eugubin.*

CVm olim essemus apud Perusium constituti, tu fili Abbas ad nostram præsentiam accessisti, priuilegium bonæ memoriæ [b] Lucij Papæ præd. n. nobis humiliter repræsentans, & postulans illud suppliciter innouari, quod propter contradictionem ven. f. n. [c] Marci Eugubini Episcopi, qui tunc temporis superuenit, asserens hoc in suum præiudicium redundare, non fuit effectui mancipatum. Cumque alter vestrûm de altero in nostro auditorio quereretur, ven. f. n. Assisinatis Episcopo causam sub ea forma commisimus audiendam, vt vos, & iamdictum Episcopum curaret ad concordiam reuocare. Alioquin audiret vtrimque proposita, & omnia in scriptis redigens, nobis processum negotij fideliter referaret. Qui cùm indulta vobis à Sede Apostolica

Apoſtolica priuilegia Inſpexiſſet, intellecto quod monaſterium veſtrum ad Romanam Eccleſiam ſpecialiter pertineret, in cauſa non duxit vlteriùs (ſicut accepimus) procedendum. Conſequenter verò ad ven. f. n. Callen. Epiſcopum, & dilectum filium Ar. Abbatem S. Mariæ Valliſpontis, ad poſtulationem præfati Epiſcopi Eugubini literæ noſtræ fuerunt ſuper mutuis quæſtionibus deſtinatæ. Sed quia pendente iudicio Ioannes monachus priuilegia, chartas alias, & theſaurum monaſterij veſtri rapuit, te, Abbas, ad noſtram oportuit præſentiam iterum laborare, vbi literas impetraſti, quod per excommunicationis ſententiam, qui de amiſſione priuilegij ſcirent aliquid, cogerentur dicere veritatem. Sed quoniam nec ſic amiſſa potuiſti priuilegia reperire, ad nos denuò es reuerſus. Te igitur cum teſtibus tuis, & præfati Epiſcopi Eugubini procuratoribus in noſtra præſentia conſtitutis, dilecto filio noſtro P. Baſilicæ XII. Ap. Presbytero Cardinali dedimus in mandatis, vt ſuper amiſſione, ac tenore priuilegiorum teſtes reciperet diligenter, quos duceres producendos. Qui mandati noſtri diligens executor præſentibus præfatis procuratoribus fideliter redegit in ſcriptis depoſitiones x. teſtium iuratorum: quorum depoſitionibus publicatis, iamdicti procuratores ad producendos teſtes Epiſcopi, per quos inductos à parte aduerſa repellerent, inducias poſtularunt, quas præfixo termino peremptorio ſub eo tenore illis duximus concedendas, vt apud Ap. Sed. probarent quæ vellent, niſi onus probationis pars altera ſubiiſſet. Cæterùm quoniam infra datum terminum, & receptum in producendis teſtibus defecerunt, nos tamen tam per depoſitiones teſtium, quàm per aſſertiones quorundam f. n. liquidò cognoſcentes, talem dicti priuilegij fuiſſe tenorem, quod videlicet ipſum cœnobium nullo mediante ad Romanam Eccleſiam pertineret, & quod non liceret alicui Epiſcopo eidem monaſterio, & eius Eccleſiis excommunicationem indicere, vt fratres illic Domino ſeruientes ab omnium poteſtate liberi Rom. Eccleſ. libertatis gratiâ potirentur, & quod nulla in eo mentio diœceſani Epiſcopi habebatur: illud etiam nihilominus attendentes, quoniam ſicut ex dictis quorundam teſtium intelleximus euidenter, plurimique de noſtris fratribus tempore illo præſentibus recolebant, cùm tu fili Abbas tempore bonæ memoriæ C. Pp. præd. n. ad ipſius præſentiam acceſſiſſes, ipſe inſpectis Eccleſiæ tuæ priuilegiis, te, licèt excommunicatus ab Eugubino Epiſcopo diceretis, tanquam non ligatum admiſit ad [d] oſculum: quod præſumitur non feciſſe, niſi monaſterium veſtrum cognouiſſet ad Romanam Eccleſiam ſpecialiter pertinere: de communi fratrum noſtrorum conſilio pronunciandum decreuimus [e] priuilegium illud bonæ memoriæ Lucij Papæ, quod ſine reprehenſione bullæ, chartæ, vel literæ apparebat quando fuit nobis oſtenſum, illius fuiſſe tenoris, cuius per depoſitiones teſtium, & aſſertiones f. n. præmiſimus extitiſſe. Decernimus ergo, &c. Datum Lat. II. Kal. Iunij.

NOTÆ.

1. a EVgubini.] Ita etiam legitur io tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & in epiſtolis Coloniæ editis *lib.* 2. *fol.* 318. Monaſterium hoc S. Petri eſt in diœceſi Eugubina Ordinis D. Benedicti, vt refert Tamburinus *in ſerie Abbatiarum, verbo Eugubinum*: & de ipſa diœceſi nonnulla adduxi *in cap...*

b *Lucij.*] Tertij videlicet.

2. c *Marci.*] Qui priùs fuit monachos D. Benedicti in monaſterio de Auellana; & electus fuit in Epiſcopum Eugubinum anoo 1193. vt refert Vghellius *tom.* 1. *Italia ſacra, fol.* 685.

3. d *Oſculum.*] Ad quod oon admitteret Pontifex, oiſi priùs eſſet abſolutus, quia aliàs per ipſam admiſſionem ad oſculum cenſeretur abſolutus, vt docuit Hoſtienſis *in cap. venerabilis* 34. *verbo Recognouit, de elect.* Facit Sidonlns *lib.* 4. *epiſt.* 23. ibi: *Deus magne! quàm lætus orietur tibi dies, mihi nuncius, animus illi, cùm paternis pedibus affuſus, ex illo ore laſo, ore terribili conuitium expectans, oſculum exceperit.* Vbi Sauarus. Plora de oſculo pedis Pontificis Barboſa *lib.* 1. *de iure eccleſiaſt. cap.* 2. *num.* 90. Ioannes Baptiſta Caſalius *de veteribus ritibus Chriſtianorum, cap.* 81. Lorinus *in cap.* 10. *actuum Apoſt. verſ.* 25. Landmeter. *lib.* 3. *de veteri clerico, cap.* 3. Zerda *in aduerſ. cap.* 184. *num.* 5. Bernardinus Ferrarius *lib.* 3. *de antiq. epiſt. Eccleſia, cap.* 2. Rouſſelius *lib.* 8. *hiſtor. Pontif. iuriſd. cap.* 4. *num.* 3. Illuſtr. Ramos de Epiſcopis Luſit. *propoſ.* 1. § 2. *num.* 90.

e *Priuilegium.*] Quatenus priuilegium ſcripturâ, aut teſtibus probari debeat; pro huius textus illuſtratione iam expoſui *in cap. porro, ſuprà hoc tit.*

CAPVT XIII.

Idem [a] *Catalaun. electo, & Abbati* [b] *Triumfontium.*

EX parte Abbatissæ, ac Sororum Iotren. Ecclesiæ nostris fuit auribus intimatum, quod ven. f. n. Melden. Episcopus commissionis occasione cuiusdam ad ven. f. n. Parisien. Episcopum, & dil. fil. Abbatem de Lantun. à nobis obtentæ, in qua nulla mentio habetur de ipsarum priuilegiis, quæ illas, & earum Ecclesiam, Clerum, & populum [c] Iotren. ad Ap. Sed. nullo mediante spectare declararent, quorum ipse non erat [d] ignarus, eas inceperit grauiter molestare, obedientiam ab ipsis, ac Clero, & populo villæ Iotren. qui secundùm priuilegia Sedis Apostolicæ gaudent consimili libertate, & subiectionem omnimodam impendendam sibi requirens. *Et infrà.* Verùm cùm iudices & assessores eorum ipsas valde grauarent, ad appellationis beneficium conuolarunt. *Et infrà:* Sed iudices ipsi appellationi minimè deferentes, nec fragilitati sexus compatientes earum, in Abbatissam excommunicationis vinculum, & in populum villæ Iotren. interdicti sententias protulerunt. Sanè cùm nuntij Iotren. Ecclesiæ prædicta, & alia multa in nostra præsentia retulissent, quibus eas, & suos contra libertatem eis concessam grauatos dicebant, priuilegium nobis Apostolicum ostenderunt, per quod Ecclesiam Iotren. constabat ad Romanam Ecclesiam specialiter pertinere. Nos autem eos diutiùs detinentes propter ap. prædictam, quia tamen tandem nullus apparuit idoneus responsalis, qui partem defensaret aduersam, licèt postmodùm quidam simplex nuntius super hoc prædictorum Parisien. Episcopi, & Lantun. Abbatis literas præsentasset, priuilegium Ap. Sed. Ecclesiæ Iotrensi concessum duximus innouandum; ita tamen, vt per innouationem ipsius eidem Ecclesiæ nihil iuris plus accrescat, quàm per priuilegia prædecessorum nostrorum obtinuerit, cùm per hoc nouum ei non concedere, sed antiquum ius conseruare [e] velimus.

NOTÆ.

1. a CAtalaun.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur *Canthaubauen.* sed malè, nam Catalaunum Campaniæ vrbs, ad Matronam fluuium sita, in prouincia Rhemensi Galliæ, habet Cathedram Episcopalem, cuius Episcopus est Dominus temporalis vrbis, Comes, & Par Franciæ. Fulbertus Carnot. *epist.* 78. *Ne ciuitati, vel Ecclesiæ Catalaunorum suum deneget honorem, meminisse vos decet, quod in antiquis inscriptionibus Belgicæ ipsa ciuitas a Rhemensi tertium locum habuit.* Vt referunt Fratres Sarmat. *tom.* 2. *Galliæ, fol.* 501. Chenu *in chronolog. Galliæ, fol.* 288. Rigardo electo tantùm in Præsulem huius Ecclesiæ rescribit Innocent. in præsenti, vt notauit Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *Regestr.* 13. *epist.* 22.

2. b *Trium fontium.*] Monasterium hoc est ordinis Cisterciensis in diœcesi Catalaunensi, in Ducatu Barensi, cuius fundationem refert Guillelmus Abbas *lib.* 1. *histor. cap.* 13. his verbis: *Petente, & agente Domino Guillelmo Episcopo, in Episcopatu Catalaunensi, eam, quæ Triumfontium dicitur, domum construxerunt, ad quam cùm Abbatem cum monachis emisissent, Dominum Rogerium virum nobilem secundùm sæculum, sed nobiliorem sanctitate; & viros quosdam similis formæ cum eo, spiritualis pater (Bernardus scilicet) filios, quos emisit, non dimisit, sed paterna solicitudine, & pia affectione cum eis erat.* Alia de ipso monasterio congesserunt Claudius Robertus *in sua Gallia christiana*, Mantique *tom.* 1. *annal. Cisterc. anno* 1118. *cap.* 3. *num.* 4. Fratres Sarmat. *tom.* 4. *Gall. fol.* 881.

c *Iotrensis Ecclesiæ.*] De quo monasterio nonnulla adduxi *in cap. dilecta, de excess. Prælat.*

d *Non erat ignarus.*] Hæc verba exposui *in cap. super* 20. *de rescript.*

e *Velimus.*] Quia innouatio, seu confirmatio priuilegij ius nouum non tribuit, sed antiquum confirmat, *cap. quia* 29. *hoc tit. cap. cùm dilecta, de confirmat. vtili*; vbi commentarium huius textus dedi. 3.

CAPVT XIV.

Idem [a] *Colubriensi Episcopo.*

CVm olim ad Ap. Sed. accessisses, & propter quæstiones, quas aduersus dil. fil. Priorem & Canonicos S. [b] crucis habebas, pro quibus fuerat ad nostram audientiam appellatum, moram feceris longiorem, quia pro parte altera nullus comparuit responsalis, eidem Priori, & fratribus in virtute obedientiæ districtè [c] præcepimus, vt vsque ad festum omnium Sanctorum proximò tunc futurum per se, vel per sufficientes responsales,

responsales, & idoneos, ad nostram præsentiam accederent, super priuilegiis omnibus, & libertatibus, quæ à Romanis Pontificibus, vel à bonæ mem. quondam Colubriensi Episcopo se habere dicebant, & super aliis quæstionibus aduersus eos à Colubriensi Ecclesia intentatis diffinitiuam sententiam recepturi. Vt autem veritas faciliùs appareret, authentica, & originalia cum bullis suis nobis vsque ad eundem terminum sub eadem districtione præcepimus exhiberi: interim autem vtrique parti liceret coram dil. fil. de Alcobatia, & de Seiza Abbatibus, & F. Meuen. monacho [d] Alcobatiæ, quibus sub certa forma causa priùs fuerat delegata, & testes vtrimque producti, proponere, ac probare, si quid aliud proponendum ducerent, ac probandum. *Et infrà:* [e] Iudices autem sufficienter actum esse de causa credentes, attestationibus, & rationibus vtriusque partis diligenter inspectis, monasterium sanctæ Crucis in expensis, quas per [f] quadriennium occasione huiusmodi negotij iuraueras te fecisse, quæ quinquaginta marcharum auri summam attingerent, tibi de prudentium consilio damnauerunt, infirmantes suâ sententiâ libertatem, quam [g] M. Colubrien. Episcopus in enorme detrimentum Colubrien. Ecclesiæ contulerat monasterio sanctæ Crucis, Canonicorum assensu per præconem Episcopi, & portarium Regis [h] extorto. Præterea quia idem M. etiam fuerat canonicus regularis, & duo millia marabotinorum, quæ acquisierat in Episcopum iam promotus [i] monasterio dederat memorato, ipsum ad restitutionem eorum iudices condemnarunt. Insuper tam decimas, quàm omnes Ecclesias, quas de manu Regis, vel aliorum laicorum, siue clericorum monasterium præter Colubrien. Episcopi assensum receperat, & quas in [k] Lateran. vel in aliis locis in attestationibus comprehensis propriâ auctoritate fundauit, quia pars sanctæ Crucis nec præscriptione, nec defensione alia probationibus contra se factis obstiterat, iudicarunt in ius Colubrien. Ecclesiæ cum fructibus medij temporis reuocari. *Et infrà:* Tandem verò cùm tu, & pars altera propter hoc ad Sedem Apostolicam venissetis, procurator monasterij sanctæ Crucis proposuit sententiam non tenere. Quod si aliàs etiam sententia memorata teneat, quia tamen monasterium fuit indefensum, sicut ipsi iudices per suas literas protestantur, nec exhibita fuerant coram eis priuilegia libertatis, ne debitum personæ in damnum Ecclesiæ redundaret, debeat ad exhibitionem priuilegiorum suorum admitti, quod sibi concedi de solita benignitate Sedis Ap. postulauit. Nos igitur attendentes, quod eadem priuilegia non solummodo pro libertate monasterij faciebant, sed exprimebant ius nostrum, & Ecclesiæ Romanæ iustitiam tuebantur: ne in nos monasterij læsio redundaret, ad priuilegia exhibenda partem eius de gratia duximus admittendam. Vt autem pleniùs de processu iudicum possemus intelligere veritatem, gesta omnia, sicut acta fuerant, coram nobis vtrimque iussimus exhiberi. Nos igitur his, & aliis auditis, & intellectis, quæ fuerant hinc inde proposita, distinguentes inter libertatem per prædictum Episcopum Ecclesiæ ipsi concessam [l] & libertatem, quam ei lóngè ante tempus ipsius Episcopi Ap. Sedes indulsit, sicut patet ex priuilegiis antedictis, quia nobis constitit euidenter extortum fuisse in Episcopi concessione canonicorum assensum, & concessionis paginam in aliquot lineis habuisse rasuras, & subscriptiones singulas fuisse singulis subscribentium manibus annotatas; scriptum autem, quod nobis exhibitum fuerat, nec rasuram prætendere, nec variis subscriptionis manibus variatum, sed à primo ad vltimum eadem potiùs manu conscriptum, libertatem ab ipso Episcopo concessam irritam decernimus, & inanem, super hoc sententiam delegatorum iudicum confirmantes. Quia verò euidenter agnouimus priuilegiis antedictis prædecessores nostros Ecclesiæ sanctæ Crucis libertatis priuilegium indulsisse, ac quod ea in possessione tamdiu fuerat libertatis, quod aliis etiam cessantibus præscripsisset, libertatem ei à prædecessoribus nostris indultam auctoritate Ap. confirmamus, tibi super hoc silentium imponentes. Per hoc autem in nullo sententiæ delegatorum iudicum derogamus, cùm ipsi de hac non cognouerint libertate. *Et infrà:* Cùm autem libertatem à prædecessore nostro confirmemus indultam monasterio, ad ius processionis, quod est contrarium libertati, monasterium decernimus non teneri, non derogantes iudicibus delegatis, quibus libertatis priuilegia non fuerant præsentata. Cæterùm super eo, quod iidem iudices decreuerunt, vt pro domibus Portænouæ, in quibus parochiale ius Ecclesia Colubrien. habuerat, monasterium tantum recompensaret eidem in loco alio competenti, quantum amiserat in domibus memoratis, omnino corrigimus sententiam, quam tulerunt, ad id censentes monasterium non teneri. In cæteris autem latam à prædictis sententiam, tam pro Colubrien. Ecclesia, quam monasterio sanctæ Crucis auctoritate Ap. confirmamus.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *Colubriensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. De Colubriensi Lusitaniæ diœcesi egi *in cap.* 8. *de præscript.*

1. b *Sanctæ Crucis.*] Monasterium hoc canonicorum regularium, quod est caput ipsius Congregationis, extat in Balneo suburbano ciuitatis Colimbriæ, fundatum à Tellone Colimbricensis Ecclesiæ Archidiacono, ditatum primùm donatione Alphonsi Lusitaniæ primum Ducis, deinde Regis, Ferdinandi Comitis, & Tarasiæ Reginæ filiæ: quod monasterium maximis priuilegiis Summorum Pontificum, & Regum Lusitaniæ, & aliorum Principum munitum, prædiis, villis, castris, cum iurisdictione spirituali, & temporali ornatum est, vt plura de eo referens tradit Pennotus *lib.*2. *histor. canonic. Regul. cap.* 32. *num.* 4. & *cap.* 39. *num.* 1. & *cap.* 59. *per totum.*

2. c *Præcepimus.*] Quæ literæ extant in ipso Codice epistolarum correcto à Sirleto, *fol.* 399. in hæc verba. [Quod scribamus N. Priori, & Fratribus sanctæ Crucis super controuersiis grauibus, & diuersis, quæ inter ipsos, & Colimbrien. Ecclesiam agitantur, ex literis Apostolicis patentibus eis directis perpendere poteritis euidenter: quas per solicitudinem vestram ipsis, omni contradictione, & appellatione cessantibus, exhiberi volumus, & iubemus. Quamvis autem coram vobis, quibus examinationem negotij sub certa forma recolimus commisisse, testes vtrimque producti fuerint, & recepti: quia tamen de causa non constitit nobis ad plenum, per Apostolica vobis scripta præcipiendo mandamus, quatenus receptis adhuc aliis testibus partium, si de ipsarum processerit voluntate, si quos super priuilegiis, libertatibus, vel aliis articulis duxerint producendos, vos vsque ad definitiuam sententiam, remoto appellationis obstaculo procedentes, gesta omnia nobis sub sigillorum vestrorum testimonio per vestrum fidelem nuncium transmittatis, ad festum omnium Sanctorum proximè futurum diem peremptorium assignantes, quo recepturæ sententiam per se, vel per procuratores idoneos, nostro se conspectui repræsentent: ad quem si qua earum venire contempserit, nos nihilominus, quantum de iure poterimus, procedemus. Testes, &c. per censuram ecclesiasticam cogantur. Quod si non omnes, &c. Duo vestrum, &c. Datum vt suprà, Kal. Decemb.]

3. d *Alcobacia.*] Huius delegationis literæ extant in ipso regestro epistolarum Innoc. *fol.* 102. in hæc verba: [Insinnauit nobis venerabilis frater noster Colimbrien. Episcopus, quod cùm Illustris Rex Portugalliæ Fratribus sanctæ Crucis apud Castrum de Leirena in vna tantùm Ecclesia ius concesserit patronatus, inconsulto diœcesano Episcopo in eodem loco construere alias motu proprio præsumpserunt, quas & per capellanos conductitios regunt, & in nullo pro ipsis volunt diœcesano Episcopo respondere. Easdem etiam Ecclesias priuilegiis suis fecerunt inscribi, cùm ab Episcopali iure nunquam fuerint de consensu Episcopi liberatæ: vnde totum ius Episcopale in oppido nominato sibi præsumunt temerè vendicare. Quia igitur nobis constare non potuit de præmissis, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus conuocatis, &c. quod iustum videritis super his appellatione postpositâ statuatis, &c. non obstante priuilegio in præiudicium Colimbrien. Ecclesiæ per subreptionem obtento. Quod si omnes, &c. duo vestrum, &c. Dat. &c. VI. Kal. Iunij.]

e *Iudices.*] Non ipsi Abbates de Alcobacia, & Seize, quibus cognitio præsentis causæ commissa fuerat; sed Episcopus Zamorensis, & Decanus Auriensis, quibus postea eadem causæ cognitio commissa fuit, vt ex integra, quæ hodie seruatur in archiuo monasterij sanctæ Crucis, probat Barbosa in præsenti, *num.*20.

f *Per quadriennium.*] Nam instantia iudicij iure canonico non finitur triennio, vt finitur iure ciuili attento. Probaui *in cap. de causis* 4. *de offic. deleg.*

4. g *M.*] Michaël videlicet, vt refert Petrus Aluarez à Noguera *in lib. de Episcopis Colimbricensibus, in vita Episcopi Michaelis, fol.* 49. & ipsum priuilegium concessisse in præiudicium Colimbricensis Ecclesiæ, constat ex alia epistola Innocentij III. *lib.*1. *in regest. Sirlet. fol.*102. vbi Innocentius ita rescribit Decano Vlisbonensi, Priori de Frodiz, & monacho de Alcobacia: [Innotuit nobis venerab. fratre nostro Colimbrien. Episcopo intimante, quod cùm M. quondam canonicus sanctæ Crucis in Episcopum fuisset Colimbrien. assumptus, priuilegium quoddam de consilio quorundam Canonicorum Eccl. Colimbrien. monasterio S. Crucis indulsit, in non modicum eiusdem Ecclesiæ præiudicium & grauamen. Quia verò nobis non constat de præmissis, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus partibus conuocatis, inquiratis de præmissis diligentius veritatem, & si priuilegium ipsum in graue dispendium Colimbriensis Ecclesiæ videritis redundare, quod illicitè factum est, auctoritate Apostolicâ appellatione remotâ legitimè reuocetis, non obstante priuilegio in præiudicium Colimbriensis Ecclesiæ per subreptionem ab Apostolica Sede obtento. Datum Romæ, &c. III. Non. Iunij.]

5. h *Extorto.*] Et ita consensus Canonicorum nulliter præstitus fuit, quia licèt potentatus ratio non sit sufficiens, vt actus rescindatur, *l. ad inuidiam* 6. *C. de his quæ vi*, *l. vlt. in princip. C. de his quibus vt indign.* tamen in præsenti casu terrores, & minæ accesserunt, vt notatuot Hostiensis, & Ancharan. *num* 15. Butrius *num.*30. Socinus *num.*39. quia tam per portarium Regis, quàm per præconem Episcopi coacti fuerunt ad consensum illum præstandum; quod facilè constat ex his, quæ refert Petrus Aluarez de Nogurra *in libel. de Episcop. Colimbric. in vita Episcopi Michaëlis*, *fol.*49. vbi ait, tam ipsum Episcopum, quàm Regem Alphonsum canonicos consentire renuentes, alios in carcerem misisse, alios in exilium; alios bonis mulctasse. Vnde cùm in præsenti casu Canonicorum consensus fuisset per minas, & terrorem extortus, quid mirum si actus cum eo celebratus rescindatur, tanquam per grauem metum elicitus? argumento capitis *cùm dilectus, de his quæ vi, l. qui in carcerem, ff. de eo quod metus causâ:* docuit Arias à Mesa *lib.* 3. *variar. cap.* 36. *num.* 8.

6. i *Monasterio dedit.*] Sed certum est, quod quamuis Episcopus non possit de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis testamentum facere, vt probaui *in cap.*1. *de testamentis*; potest tamen donare

inter

inter viuos cui voluerit, etiam immodicè; quia cùm dominus sit fructuum sui Episcopatus, & ad eum pertineat plena dispositio, quid mirum vt per donationem, sicut per alios contractus, eos alienare possit? vt probant Diuus Thomas 2. 2. q. 185. *per totam.* Molina *de instit. tract.* 2. *disp.* 144. Ludouic. à Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 33. pluribus relatis D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 12. Igitur donatio marapetinorum facta in præsenti casu à Michaële Episcopo monasterio sanctæ Crucis, valida fuit, & per consequens iniustè iudices delegati eam infirmarunt suâ sententiâ, quam approbauit Innocentius in calce huius textus. Cui difficultati vt satisfaciant Ioannes Andreas *in præsenti*, *num.* 8. Abbas *num.* 8. *&* 18. Butrius *num.* 25. Socinus *num.* 18. *&* 46. Tapia *in authentica Ingressi*, *verbo Sua*, *cap.* 6. *num.* 90. *C. de sacros. Eccles.* affirmant, ideo donationem in præsenti inutilem fuisse, quia immodicam quantitatem continebat. Quæ sententia firmari potest ex eo, quod marapetini, de quibus in præsenti, aurei erant temporibus Regis Alphonsi, & eum valorem habebant, quem hodie habent aurei Lusitani, vulgò *Cruzados*, Hispanè *Ducados*, vt ducent Marisros Lusitanus *in dialog. historia Regum Portugaliæ*, *dialogo* 2. *cap.* 9. Eduard. Nuñez *in chron. Regum Portug. in vita Regis Dionysij*, *fol.* 134. Plura de valore marapetinorum congesserunt Montalvo *in l.* 1. *verbo Cien maravedis*, *tit.* 5. *lib.* 2. *fori.* Goueanus *lib.* 2. *variar. cap.* 24. Couar. Gomez, & Paz congesti à Barbosa *in præsenti*, *num.* 13. alioquin si donatio rei modicæ esset, valeret, iuxta textum *in cap. cæterùm*, *de donat.* Verùm hæc interpretatio conuincitur ex proximè traditis, & ex adductis *in cap.* 1. *cap. cum in officiis*, *de testam.* vbi probant Episcopos, & alios beneficiarios adeo dominos esse suorum fructuum, vt de eis ad libitum disponere possint. Quare hac interpretatione omissâ, alij discrimen agnoscunt inter Episcopum sæcularem, & regularem, itavt sæcularis rectè possit donare, etiam immodicè, fructus sui Episcopatus, quia habet verum eorum dominium, etiamsi in infirmitate constitutus donet; dummodo post donationem per quadraginta dies superuiuat, vt hodie cautum est constitutione Pij IV. edita anno 1560. Episcopus verò Regularis, cùm adhuc postquam promotus est in Episcopum, verus maneat religiosus in his, quæ non obstant executioni muneris Episcopalis, incapax quoque sit dominij ipsorum reddituum, vt post D. Thomam 2. 2. q. 185. *art.* 8. pluribus relatis resoluunt Sanchez *lib.* 2. *summæ*, *cap.* 6. *num.* 8. *&* 9. Barbosa *de potestate Episcopi allegat.* 114. *num.* 18. *&* 19. Molina *de iust. tom.* 1. *disp.* 140. Lessius *eod. tract. lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 5. Castropalao *tract.* 6. *disput.* 2. *punct.* 8. Cutellus *de donat. tract.* 1. *disp.* 2. *p.* 3. *num* 135. Couarr. *in cap.* 1. *num.* 18. *de testam.* Martha *de success. legal. tom.* 2. *p.* 4. *q.* 1. Garcia *de beneficiis p.* 7. *cap.* 10. *num.* 89. Maldonado *in addit. ad Molinam lib.* 2. *cap.* 10. quâ de causa bona tam Ecclesiæ intuitu, quàm suâ industriâ post Episcopatum acquisita, suæ Ecclesiæ, non sibi acquirit, *cap. vnic.* 18. *q.* 1. docent Abbas *in cap. in præsentia*, *num.* 67. *de probat.* Nauarrus *comment.* 4. *de regul. num.* 6. Azor *lib.* 12. *instit. cap.* 10. *quæst.* 6. Emmanuel Rodriguez *lib.* 1. *qq. regul. q.* 89 *art* 4. Molina *lib.* 2. *de primog. cap.* 10. *num.* 28. Ludouic. Molina *tract.* 2. *de instit. disput.* 140. *num.* 37. Gabriel Pereyra *decis.* 75. *num.* 2. Vnde cùm in præsenti casu Episcopus Michaël regularis esset, vtpote ex Ecclesia regulari sanctæ Crucis in Episcopum electus, ideo non potuit in præiudicium suæ Ecclesiæ Colimbricensis prædictam donationem facere. Ita docuerunt post Glossam in præsenti, *verbo Restitutionem*, Cardinalis *hic*, *opposit.* 9. Beroius *num.* 55. Pereyra *d. decis.* 75. Cæsar *de ecclesiast. hierarch. disput.* 14. § 11. *num.* 16. Hermosilla *in l.* 1. *tit.* 4. *part.* 5. *glossa* 1. *num.* 10. Sed etiam hæc interpretatio sustineri non potest; nam verius est, in hac parte nullum versari discrimen inter Episcopum regularem, & sæcularem; siquidem Episcopus regularis non obstante voto paupertatis, etsi non possit acquirere dominium fructuum sui Episcopatus, vt retineat, tamen habet plenam, & absolutam dispositionem, ita vt donare, ac alios contractus celebrare rectè possit, vt docuerunt Abbas *in præsenti*, *num.* 15. Molina *de instit. tract.* 2. *disput.* 148. *num.* 5. Basilius *lib.* 7. *de matrim. cap.* 13. Azor *tom.* 2. *instit. moral. lib.* 12. *cap.* 7. *quæst.* 2. Sanchez *in præcept. Decalog. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 6. *num.* 13. Solorzanus *tom.* 2. *de iure Indiar. lib* 3. *cap.* 10. *num.* 49. D. Iosephus de Retes *de donat. cap.* 12. *num.* 32. Marquez *in orig. eremit. cap.* 6. §. 4. Vasquez *in* 1. 2. *q.* 96. *art.* 4. *disput.* 165. *cap.* 8. Hurtado *de Mendoza de fide & spe*, *disput.* 160. *sect.* 3. Robertus 4. *rer. iudic. cap.* 3. Steph. Durant. *q.* 10. pro quibus facit textus disertus *in cap. statuimus* 18. *q.* 1. Noguerol. *allegat.* 26. *num.* 193. Cum quibus dicendum est, in præsenti infirmari donationem factam ab Episcopo Michaële, quia talis donatio data fuit mortis causâ, seu in vltima dispositione, vt etiam supposuit cum aliis Barbosa *voto* 100. *ex num.* 10. Vnde cùm illis modis non possit nec Episcopus sæcularis disponere de bonis intuitu Ecclesiæ acquisitis, ideo donatio in præsenti facta infirmata fuit, tam à iudicibus delegatis, quàm à Pontifice.

k *Lateranensi.*] Legendum est *Leiriensi*, vt notauit Barbosa *in præsenti*, *num. final.* & constat ex alia epistola ipsius Innocentij III. suprà relata.

CAPVT XV.

Idem *Episcopo, & Magistro G.ª Lemouicensi.*

ACcedentibus ad præsentiam nostram dil. fil. Magistro Zacharia, & Abbatis, & conuentus Maugracen. ex vna parte; & fratre Petro Templariorum de Torren. procuratoribus ex altera, dil. fil. I. Subd. & Capellanum nostrum dedimus auditorem, coram quo procurator Abbatis, & monachorum proposuit, quod cùm

decimas

decimas terrarum de Sarcole diu possederint in quiete, antequam ad Templariorum potestatem, & dominium peruenissent; & postquam Templarij terras adquisiere, prædictas decimas earundem per quadraginta annos, & amplius pacificè possedissent, nunc eis ipsas decimas subtrahere non verentur, in aliis eisdem graues iniurias irrogantes. *Et infrà*: His igitur, & aliis, quæ coram prædicto Capellano fuere proposita, pleniùs intellectis, quia de ipsis non potuit fieri plena fides, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus inquisita pleniùs veritate, si Abbas, & monachi sufficienter ostenderint, quod à Templariis decimas de terris prædictis per quadraginta annos continuò perceperint sine lite, vos ad præstationem decimarum ipsarum Templarios auctoritate Apostolica compellatis. Cùm enim tanto tempore contra indulta priuilegia decimas soluerunt, eis renuntiasse tacitè præsumuntur. Quod si fortè in probatione defecerint, ab ipsorum petitione Templarios absoluatis, ipsis super hoc appellatione postpositâ perpetuum silentium imponentes: super aliis verò, auditis quæ hinc inde duxerint proponenda, quod iustum fuerit, appellatione postpositâ statuatis: facientes quod decreueritis, &c.

NOTÆ.

1. a Lemouicensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione *sub hoc tit. cap.* 5. De Lemouicensi Ecclesia nonnulla addidi *in cap.* 17. *de maiorit. & obed.* & commentarium huius textus dedi suprà *in cap. si de terra.*

CAPUT XVI.

Idem *Episcopo* [a] *Lingoniensi.*

CVm capella Ducis [b] Burgundiæ gaudere dicatur huiusmodi priuilegio, quod nullus Archiepiscopus, vel Episcopus in personas [c] Canonicorum eiusdem capellæ suspensionis, vel excommunicationis, aut interdicti sententias audeat promulgare, [d] Decanus Christianitatis, & quidam capellæ supradictæ Canonici, qui parochiales Ecclesias à te tenent, occasione priuilegij prælibati in his etiam, quarum iurisdictio ad te pertinet, ita se dicunt exemptos, vt quantumcunque grauiter interdum excedant, tuæ correctioni recusent, & sententiæ subiacere. Quocirca mandamus, quatenus in quantum exempti sunt eiusdem ratione capellæ, Apostolicis priuilegiis deferas reuerenter: sed in quantum ratione parochialium Ecclesiarum, vel aliàs iurisdictionem tuam respicere dignoscuntur, officij tui debitum in eosdem liberè prosequaris.

NOTÆ.

a Lingoniensi.] In tertia collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 6. repetitur textus hic, tantùm habetur *Idem*; sed rectiùs in præsenti legitur *Lingoniensi*, ex infrà dicendis. De hac diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 8. *de rescript.*

1. b *Burgundia.*] In tertia collectione legitur *Bohemia*, sed malè; nam si præsens capella esset in Regno Bohemiæ, quomodo conqueri poterat de eius capellanis, atque eorum correctionem intendere Linguniensis Præsul, qui est in Gallia? Agitur ergo in præsenti de capella Ducis Burgundiæ, quæ celebris est, & vulgò dicitur *Sancta Capella*: eam Diuione instituit Hugo III. Dux Burgundiæ anno 1172. vt constat ex præcepto ipsius fundationis edito ab Auberto Miræo, & referunt Altesserra *de Ducibus cap.* 8. Paulus Ydnmay *in not. ad Innoc. III. lib.* 4. *Regestr. epist.* 201. Chassanena *in catal. p.* 12. *consideràt.* 63.

2. c *Canonicorum.*] Sæpiùs enim Principes, & Comites ac Duces Archicapellanum habere legimus. In Concilio Aurelian. 4. *can.* 7. *&* 16. Cabilon. 1. *cap.* 14. apud Ordericum *lib.* 6. *hist. pag.* 622. & alios mediæ ætatis scriptores, quos congerunt Dadinus Altesserta *de Ducibus lib.* 2. *cap.* 8. Filesacus *in cap.* 9. §. 15. *per tot. de offic. Ordin.*

d *Decanus Christianitatis.*] Idest sancti Ioannis Baptistæ Diuionensis, de qua capella agit Innoc. 3.
lib. 3. *regestr.* 15. *in epist.* 201. missa Abbati, & Priori Cisterciensi, & Decano huius capellæ, ibi: [Dilectus filius I. Decanus Christianitatis Diuionen. in nostra proposuit præsentia constitutus, quod cùm olim L. L. & H. Canonicis Capellæ Ducis Diuionen. Lingonen. diœc. non ad correctionem, sed potiùs ad infamationem ipsius nobis quædam denuntiantibus, contra ipsum ven. f. n. Matisconen. Episcopo, & suis coniudicibus dederimus in mandatis, vt vocatis qui essent propter hoc euocandi, quod inuenirent super obiectis, per suas nobis literas intimarent, partibus in ipsorum præsentia cōstitutis, & eodem inficiante Decano, quod denunciationem ipsam monitio charitatiua præcesserit, & firmiter asserente prædictos Canonicos factæ denunciationis tempore inimicos eius, & æmulos extitisse, tandem fuit ad Sedem Apostolicam appellatum, cuius appellationi memorati iudices detulerunt. Idem verò Decanus quorundam

religioso

religiosorum literas repræsentans, qui de vita, & conuersatione ipsius laudabile testimonium perhibebant, nobis humiliter supplicauit, vt occurrere aduersariorum suorum malitiæ, ac laboribus eius finem imponere dignaremur. Nolentes autem ipsum indebitè fatigari, discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si denunciatores præfati monitionem charitatiuam præmisisse super obiectis probare nequiuerint, aut Decanus ipse docuerit illos suos extitisse denunciationis tempore inimicos, eundem ab illorum denunciatione, sublato appellationis obstaculo absoluatis. Alioquin in eodem negotio iuxta priorum continentiam literarum, appellatione remotâ, ratione præuiâ procedatis. Quod si non omnes, &c. duo vestrûm, &c. Tu denique fili Abbas super te ipso, &c. Datum Lateran. Idib. Ianuar. P.N. anno XV.]

COMMENTARIVM.

4 CVm Dux Burgundiæ capellam propriam haberet cum capellanis Aulicis, vt plerunque magni Dynastæ habent, vt Magnus noster Monarcha, de cuius sacello librum edidit Turturetus; & Reges Aragoniæ, Exea *in l. vnic. C. de palat. fol.* 80, Dynastæ Bituricenses, Altesserra *dicto cap.* 8. priuilegium exemptionis capellani habebant ab omni iurisdictione diœcesana; vnde intendebant nec ratione parochialium Ecclesiarum, quas à Lingoniensi Episcopo acceperant, illis subesse, etiamsi in earum regimine magna crimina perpetrarent. Sed contrarium decreuit Innocentius III. videlicet eos ratione exemptionis, quam virtute capellæ habebant, non posse eximi à iurisdictione Episcopi Lingoniensis, propter Ecclesias parochiales, quas regebant; & in tantò, nam etiam religiosus exemptus promotus ad beneficium parochiale, ratione illius beneficij subiicitur imperio, & iurisdictioni ordinarij, vt probant pluribus relatis Barbosa *in collect. ad Clement.* 1. *num.* 10. *de statu monach.* Sanchez *in precep. decalog. lib.* 6. *cap.* 6. *num.* 36. Moneta *de conseruat. cap.* 6. *num.* 51. & *cap.* 7. *num.* 272. Cochier *de iurisd. in exemptos*, 2. *part. quæst.* 45. Salgado *de retent. bullar.* 2. *part. cap.* 15. *n.* 3. quod etiam contingit in quocunque exempto, qui conueniri potest coram ordinario ratione officij, seu publicæ functionis, *ex l. vnic. Cod. in quibus causis milites for. præscript. l.* 2. *Cod vbi Decur. authent. indices sine quoque suffrag. §. nolumus, in fin.* Vnde in præsenti casu etsi capellani Ducis Burgundiæ exempti essent à iurisdictione ordinaria, tamen propter Ecclesias parochiales, quas regebant, poterant puniri ab Episcopo Lingoniensi, à quo eas acceperant. Docuerunt Turturet. *in sacello sacro, cap* 4. Bosquet. *ad Innoc. III. lib.* 1. *regestr.* 13. *epist.* 17. Lara *de capell c.* 16. *num.* 15. Barbos. *de potest. Episc. alleg.* 123. qui exinde vtiles, & in foro quotidianas quæstiones resoluunt circa exemptos peccantes in officiis propriis.

CAPVT XVII.

Idem *Abbati, & Fratribus* [a] *Euasinen. cænobij.*

EX ore sedentis in throno procedit gladius bis [b] accutus, quoniam ex ore Romani Pontificis, qui præsidet Ap. Sedi, rectissima debet exire sententia, quæ contra iustitiam nulli parcat, sed reddat vnicuique quod suum est. Cùm igitur inter nos, & ven. f. n. [c] Vvigornien. Episc. super monasterij vestri subiectione, ac libertate controuersia verteretur, & nos eandem terminandam commiserimus iudicibus delegatis, causam eandem sufficienter instructam ad nostram præsentiam remiserunt, certum partibus terminum præfigentes, quo cum instrumentis, & attestationibus nostro se conspectui præsentarent sententiam recepturæ. Partibus igitur in nostra præsentia constitutis, per procuratores idoneos audientiam præbuimus liberam, & benignam. Et quidam monasterij vestri proposuit procurator, quod idem monasterium ab ipsa sui fundatione liberum extitit, & exemptum, ad hoc probandum priuilegia prædecess. nostri inducens duo, videlicet Constant. vnum, & alterum Alexandri; necnon indulgentiam Clementis, & Cœlestini: quorum vsum continuum longis retrò temporibus per depositiones testium ostendere nitebatur. *Et infrà:* Porrò in priuilegio Const. quiddam contineri perspicitur, per quod idem cœnobium videtur ad iurisdictionem Episcopalem pertinere, videlicet quod Abbas eiusdem monasterij primum locum post Vvigornien. Præsulem semper obtinebat. Vnde cùm locum ipsum obtinere non possit in Concilio generali, neque in prouinciali, quoniam absonum esset vt Abbas primus post illum super alios Episcopos [d] resideret; relinquitur ergo, quod locum illum in Episcopali Synodo intelligatur habere, quasi teneantur ad Synodum Episcopalem accedere, ac per hoc ipsius statuta recipere, ac seruare. In priuilegio verò Alexandri Papæ quiddam aliud continetur, propter quod diœcesanus Episcopus in eodem cœnobio iurisdictionem, etsi non in omnibus, in quibusdam tamen retinuisse videtur, cùm in illo dicatur quod Vvigornienses Episc. à fratribus eiusdem loci aliquid iniustè non exigant; sed his tantum contenti permaneant, quæ prædecessores eorum antecessoribus suis constat rationabiliter impendisse. Vnde constat, quod Abbates Episcopis aliqua de suis exhibere tenentur. Nos igitur his, & aliis diligenter auditis, & perspicaciter intellectis, cùm à neutra parte

per testes præscriptio sit probata, de communi f. n. consilio diffiniuimus sententialiter, quod Eneshamen. cœnobium liberum est in capite, tanquam ab Episcopali iurisdictione prorsus exemptum, & soli Rom. Pontif. & Ecclesiæ Rom. subiectum; tutelâ tamen ipsius Cantuar. Archiep. reseruatâ: in membris autem, videlicet in his, quæ non probantur exempta, diœcesano Episc. ipsum decernimus subiacere, propter quæ Abbas ad Synodum eius debet accedere, primumque locum post Vvigornien. Episcopum obtinere: pro ipsis quoque membris, vt diximus, non exemptis, idem Abbas tenetur Vvigorniensi Episc. exhibere reuerentiam, obsequium, & honorem, quibus Vvigornien. Episcop. sibi competenter exhibitis debet manere contentus.

NOTÆ.

1. a E*Vasinensi.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.7.* in hac verò sexta legitur, *Euesem*: sed vtrobique malè, quia legendum est *Euesan.* quod monasterium est Diui Benedicti, vt probaui *in cap.3. de in integr. restit.*

b *Gladius bis acutus.*] Verba sunt capitis 1. Apocalypsis, quæ exponit Barbosa *in præsenti.*

c *Vvigornien.*] De Vvigorniensi diœcesi Angliæ nonnulla adduxi *in cap. nosti 9. de elect.*

2. d *Resideret.*] De ordine sedendi Prælatorum in Conciliis latè agit Filesacus *in cap. quod sedem, §.1. de officio ordin.* etiam aliqua notaui *in princip. Concil. Illiber.*

COMMENTARIVM.

3. LIcèt monasterium exemptum sit principaliter in capite, non ideo eius membra exempta videntur, vt de monasterio Rothonensi, & eius Ecclesiis decreuit idem Innoc. III. *lib.1. regestr. 13. epist.7.* Episcopo Venetensi ita rescribens. [Cùm mouisses olim aduersus Rothonense monasterium quæstionem, asserens monasterium ipsum, ac parochiales Ecclesias eius ad te de communi iure spectare, vtpote in tua diœcesi constitutas, in eisdem iura tibi Episcopalia vindicando: & ex parte monasterij diceretur, idem monasterium cum parochialibus Ecclesiis suis Romanorum Pontificum priuilegiis ab antiquo libertate donatum, super eadem causa frequenter fuerunt literæ Apostolicæ impetratæ. Denique autem vtraque pars in venerabiles fratres nostros Nanneten. & Brioeen. Episcopos sub certa pœna, & iuramento interposito compromisit, qui rationibus vtriusque partis auditis, & monasterij priuilegiis diligenter inspectis, de Concilio peritorum illud in capite liberum sententialiter decreuerunt. Verùm quia Ecclesiæ parochiales ipsius exemptæ nullatenus probabantur, pronuntiauerunt eosdem ad iurisdictionem tuam, sicut alias tuæ diœcesis Ecclesias, pertinere, & statim de consilio fratrum nostrorum pronunciauimus, monasterium sæpedictum in capite liberum, & à tua iurisdictione prorsus exemptum, decernentes parochiales Ecclesias eius, quæ minimè probantur exemptæ, tibi diœcesana lege subiectas. Nec enim ex libertate capitis membrorum nascitur libertas: quæ quia iuri communi derogat, nominatim, expresseque dari debet, & nominatim probari.] Vt post congestos à Barb. *in præsenti,* & *alleg.123.* docet Bosquetus *in notis ad dictam epist.7.*

CAPVT XVIII.

Idem [a] *Ausonen. Episcopo.*

EX parte tua fuit quæsitum, vtrum clerici, & laici, qui literas protectionis ostendunt, in quibus personæ suæ ex pronomine, cum omnibus rebus suis sub Apostolica protectione consistere declarantur, à iurisdictione Episcopi diœcesani sint exempti. Nos autem tibi respondemus, quod per literas huiusmodi ab Episcoporum suorum potestate minimè [b] subtrahuntur.

NOTÆ.

1. a A*Vsonen.*] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.8.* legitur *Auton.* sed perperam; nam Ausona ciuitas antiqua Episcopali Sede condecorata est in Hispania, in prouincia Taraconensi, ad montis Pyrenæi radices sita, hodie dicitur *Viegua*, à Barcinone decem milliaribus Hispanis, à Gerunda sex distans. Eius vetustissimum nomen *Ausa*, siue *Ausona* fuit, de quo, & eius conditore agunt Pujadas *lib.4. hist. Catal. cap.14. & 34.* Tamayus à Salazar *tom.3. martyrol. Hisp. die 28. Maij.*

b *Subtrahuntur.*] Consonant textus *in cap. recepimus, hoc tit. cap. per tuas, de maiorit. & obed.* Ideoque exemptio non probatur per literas protectionis, quas plerunque Pontifex certis personis, aut monasteriis concedit, vt probat Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract.2. cap.2. propos.1.* qui resoluit, protectionem hanc illud operari, videlicet vt ita receptus sub protectione non possit excommunicari, interdici, aut suspendi ab aliis quàm à Pontifice, aut Legato à latere. 2.

CAPVT XIX.

Idem [a] *Eliensi Episcopo.*

PAstoralis officij. *Et infrà*: Interrogasti præterea, vtrum viri religiosi, quibus à Sede Apostolica est indultum, vt Ecclesias suas in proprios vsus [b] conuertere possent, decedentibus [c] personis earum, liceat auctoritate propria possessiones earundem

Ecclesiarum

Ecclesiarum intrare, vel per diœcesanum in ipsam sint potiùs inducendi. Ad quod vtique respondemus, quod nisi fortè in indulgentia Summi Pontificis id contineatur expressum, suo Episcopo inconsulto in [d] possessionem ipsarum eis non est licitum introïre, quia per indulgentiam huiusmodi Episcopali iuri non credimus derogari.

NOTÆ.

1. a *HElienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectiooe, *sub hoc tit. cap final.* & *in cap. pastoralis, de offic. ordin.* vbi alias partes huius decretalis congessi.

b *Conuertere.*] Quod aliàs facere non poterant, iuxta tradita *in cap. 2. de supplend. neglig. cap. de monachis, de præb.*

2. c *Personis.*] Possessoribus videlicet; nam vnio facta monasterio tantùm operatur effectum defuncto Rectore ipsius Ecclesiæ, vt probaui *in cap. sicut vnire, de excess. Prælat.*

d *Possessionem.*] Tum quia priuilegium ita interpretandum est, vt quanto minùs noceat iuri communi: tum quia nemo potest apprehendere propriâ auctoritate possessionem beneficij, Ecclesiæve, vt probant Couarruu. *lib. 3. var. cap. 6. num. 7.* Moneta *de commut. cap. 11. num. 91.* 3.

CAPVT XX.

Idem *Episcopo & Capitulo* [a] *Tripolitan.*

PEtiistis per Sedem Apostolicam edoceri, vtrum cùm propter Hospitalarios, vel Templarios ciuitas vestra generali supponitur interdicto, eisdem non seruantibus, vos illud teneamini obseruare. Ad quod sic duximus respondendum, quod illorum excessus vobis non præbet licentiam excedendi: sed si præfati Hospitalarij, vel Templarij priuilegiorum suorum fines excesserint violando temerè interdictum, quod pro illis fuerat promulgatum, ne ipsi videantur de aliorum fletu ridere, vos in pœnam præsumptionis eorum quamdiu ipsi violauerint interdictum, de nostra licentia [b] celebretis. Datum Signiæ XIV. Kal. Octob. P. N. anno XV.

NOTÆ.

1. a *TRipolitano.*] Ita etiam legitur in quarta collectiooe, *sub hoc tit. cap. 3.* & reperitur textus hic in ipso regestro Innoc. III. edito à Bosqueto *lib. 3. regestr. 15. epist. 160.* ex quo textum hunc transcribo. De Tripolitana Ecclesia nonnulla adduxi *in c. 1. de translat. Episcop.*

b *Celebretis.*] Speciali gratiâ, quæ in præsenti à Pontifice fit, aliàs etsi Hospitalarij non obseruassent interdictum, tamen alij clerici illud obseruare debebant. 2.

CAPVT XXI.

[a] Idem.

QVoniam sicut nobis per tuas literas intimasti, per confessionem constat partis adversæ, quod [b] Nepesinus Episcopus Episcopale ius percipit in Ecclesia sancti Blasij de Flano, ac per hoc eadem Ecclesia nón pertinet ad monasterium pleno iure: credimus, quod non obstante illo Capitulo. priuilegij, quo ipsi monasterio est indultum, vt nullus Episcopus Ecclesias vtroque iure illi subiectas interdicto supponere, vel vicarium, vel clericum eiusdem monasterij synodare, vel excommunicare præsumat, præfatus Episcopus possit interdicere dictam Ecclesiam, & excommunicare monachum ad eius regimen [c] deputatum, cùm alterutrum de iure faciendum fuerit; quoniam illud caput intelligendum esse videtur de monachis, aut clericis in ipso monasterio permanentibus, vel ad Ecclesias destinatis vtroque iure sibi subiectas.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* nullibi tamen exprimitur, cui Prælato rescribat Innocentius, nec inter eius epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto verba in præsenti transcripta reperiuntur.

2. b *Nepesinus.*] Nepis ciuitas est perantiqua Etruriæ, quam Strabo Nepisam vult appellare. Colonia fuit populi Romani, vt referunt Frontinus, Velleius, & Paterculus relati ab Vghellio *tom. 1. Ital. sacra, fol. 1096.* qui refert originem, & progressum huius Ecclesiæ, traditque seriem eius Præsulum. His temporibus Innocentij III. eam Ecclesiam regebat Gerardus.

c *Regimen deputatum.*] Ex consensu Episcopi, iuxta tradita *in cap. 1. de capel. monach.*

CAPVT XXII.

Idem *Archiepiscopo* [a] *Londin. Ap. Sed. Legato.*

QVia circa. *Et infrà*: Subſequenter etiam quæſiuiſti, vtrum monachi [b] Omnium Sanctorum priuilegium bonæ memoriæ B. prædeceſſ. tui ſuper Epiſcopalibus [c] decimis retinendis indultum extendere valeant ad poſſeſſiones adquiſitas, & poſtmodùm adquirendas. Super quo tale damus reſponſum f. t. quod ſi decimarum illarum remiſſio facta ſecundùm canonicas ſanctiones exiſtit, prædeceſſor tuus indefinitè decimas Epiſcopales monaſterio remittendo, cùm nihil exceperit, & poterat excepiſſe, ac in beneficiis pleniſſima ſit interpretatio adhibenda, nec debeat vna, eademque ſubſtantia diuerſo iure cenſeri; intellexiſſe videtur de decimis non ſolùm poſſeſſionum illius temporis, ſed futuri.

NOTÆ.

1. a LOndinenſi.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *ſub hoc tit.cap.4.* Sed integram huius textus, & eius veram inſcriptionem dedi *in cap.quia circa, de bigami. non ordin.*

b *Omnium Sanctorum.*] Monaſterium hoc eſt Ordinis D.Benedicti, in diœceſi Lundenſi, vt refert Tamburinus *in ſerie Abbatum, verbo Lundenſis.*

c *Epiſcopalibus decimis.*] De quibus egi *in cap.4.de præſcript.*

COMMENTARIVM.

2. IN hoc textu Innocentius III. docet Epiſcopum priuilegio ſuo concedentem monachis decimas Epiſcopales, non ſolùm præſentes, verùm & futuras, remiſiſſe videri, videlicet ſoluendas de prædiis poſtea adquiſitis per ipſos monachos: quod difficile valde videtur ex ſequentibus iuris principiis. Primum naſcitur ex eo, quia licèt Summus Pontifex poſſit concedere exemptionem à ſolutione decimarum, tam monachis, quàm laïcis, *c.decimas 16. q.1.c.vlt.vt lit.pendent. c.cùm dicat, de Eccleſ. ædific. c.accedentibus, c.ſi de terra, c.dudum 31.hoc tit.cap.ex multiplici, c.ex ſuggeſtu, c.ex parte, c.nuper, de decimis*; tamen Epiſcopus non poteſt ſimile priuilegium concedere, ex vulgari principio, quo docetur, Epiſcopum non poſſe priuilegium contra ius commune concedere, *c.cùm dilectos, de elect. Clement.ne Romani, eodem tit.* Docent Munera *de commun.c.5.q.2. à n.43.* Anguianus *de legibus lib.3. contron.1.* Igitur in præſenti non poterat Epiſcopus Lundenſis exemptionem à decimis monachis Benedictinis concedere. Accedit, nam Epiſcopi, inconſulto Capitulo, & ſine debita ſolennitate aliquid de bonis Eccleſiæ, aut propriæ dignitatis alienare non valent, *c.ſine exceptione 52.12.q.2.* quia non ſunt rerum earum domini, ſed œconomi, *cap.fraternitatem 2.de donat.cap.1.de his quæ fiunt à Prælat.* Igitur etiam ex defectu ſolennitatis præſens conceſſio exemptionis inefficax erat. Secundò difficilis etiam redditur hæc deciſio ex eo, quia futura non cadunt ſub indefinita diſpoſitione, *l.ſi ita, l.final.in princip. ff.de auro & argent.* vbi legato relicto per illa verba, *Argentum meum*; tantùm intelligitur relictum, quod teſtator habebat tempore teſtamenti. Docent Menochius *lib.4. de præſumpt.caſu 127.n.34.* Mantica *de coniect. lib.3. tit.11. n.1.* Caſtillo *de vſufruct. c.44.n.4.* Perez de Lara *lib.1.de capel.c.16. n.3.* Igitur in præſenti caſu ſub generali, & indefinita conceſſione exemptionis à ſolutione decimarum non comprehenduntur futuræ. Facit textus *in Clement. final.de reſcript.* vbi docetur, reſcriptum gratioſum ad beneficium vacaturum, non extendi ad beneficium poſtea creatum: igitur quia conceſſione gratioſâ, etſi indefinitâ, non comprehenduntur futura. Quibus difficultatibus vt ſuo ordine ſatisfaciamus, pro primæ ſolutione dicendum eſt, Epiſcopum Lundenſem in præſenti caſu non conceſſiſſe exemptionem à decimis Epiſcopalibus per modum priuilegij, ſed beneficij, & donationis; vnde quamuis Innocent.III. præſentem conceſſionem priuilegium appellaſſet in principio textus, ibi: *priuilegium prædeceſſoris ſui*; accipiendo illud latè pro conceſſione ſuperioris, tamen in ipſa deciſione expreſsè agnouit conceſſionem per modum beneficij factam fuiſſe, in illis verbis: *In beneficiis pleniſſima ſit interpretatio adhibenda.* Vnde quia conceſſio hæc vt beneficium ſuſtinetur; ideo ad futura extenditur, & latam recipit interpretationem, iuxta textus *in c.cùm dilectus 6. de donat.c.olim, de V.S. l.3. ff.de conſtit.Princip.l.3. ff.de iure immunit.* & tradita ſuprà *in c.ſi de terra*, alias ſi vt priuilegium ſuſtineretur, præſens conceſſio ſtrictam reciperet interpretationem, *c.ex tuarum 11. de auctorit. & vſu pal. c.ſuper eo 15.de offic.deleg. cap.porrò, cap. ſanè, cap. cùm capella, hoc tit.* aliis relatis docuit Cancerius *tom.3. var.cap.3.à n.2.* Nec obſtat ſecunda difficultas, pro cuius ſolutione varia adduxerunt Interpretes. Cabedo *2.part.deciſ.22.à num.5.* exiſtimat in præſenti caſo ſpecialiter exemptionem extendi ad futura, quia facta fuerat monachis, & ita fauore religionis futura etiam comprehendi ſub ea, ex vulgari principio; quia videlicet ſumma eſt ratio, quæ pro religione facit. Verùm hac ſolutione omiſsâ, alij relati ab Arias de Meſa *lib.3. var.cap.13.* diſcrimen conſtituunt inter indefinitam diſpoſitionem, cui adiectum eſt pronomen *meum*; & inter eam, in qua adiectum non eſt. Primo caſu aſſerunt, indefinitam diſpoſitionem non protrahi ad futura, quia reſtricta eſt per pronomen *meum*, *dict.l.ſi ita 7.l.final. ff.de auro & argent.* Secundo verò caſu ad futura indefinitam diſpoſitionem extendi. *l.quidam 7. ff.de vino, triticoque, l.cùm aurum 20. ff.de auro & argent.* vbi in legato auri, vel tritici comprehenditur omne, quod teſtator habebat tempore mortis: quam diſtinctionem explicat, & limitat Arias à Meſa *lib.13. var. cap.13. cum ſequent.* Sed eâ omiſsâ dicendum eſt in præſenti, ideo conceſſionem extendi ad futuras decimas, quia agebatur de interpretatione ſimilis exemptionis contra ipſum concedentem, Epiſcopum videlicet ſucceſſorem in dignitate. Cùm enim ille tempore conceſſionis clauſulâ indefinitâ vſus fuerit, cùm potuiſſet apertiùs exprimere, ſe tantùm de decimis præſentibus ſentire; ideo contra eum interpretatio lata fit: quæ interpretatio facilè colligitur ex illis verbis, *cùm nihil exceperit, & potuerit excepiſſe.*

excepisse. Nec obstat quod dicebamus, ex defectu solennitatis in quacunque alienatione rei ecclesiasticæ adhibenda, nullam fuisse concessionem ab Episcopo Lundensi in præsenti casu factam; nam licèt non exprimatur in facti serie, talem solennitatem adhibitam fuisse; tamen eam præcessisse satis exprimitur in illis verbis: *Remissio facta extitit secundum canonicas sanctiones.* In quibus verbis satis expressè Innocent. exigit, in hac concessione necessariam esse solennitatem à iure præscriptam similibus alienationibus. Nec tandem obstat textus *in dict. Clementina vltima, de rescript.* pro cuius conciliatione cum præsenti textu Zabarella *ibi*, Petrus Barbosa *in l. diuortio* 8. §. *quod in anno*, n. 17. *ff. solut. matrim.* existimant discrimen esse constituendum inter dispositiones indefinitas, vniuersales, & particulares; ita vt priores ad futura etiam extendantur, non verò posteriores. Sed eâ solutione omissâ, & aliâ adducta a Valasco *consult.* 58. *num.* 11. dicendum est cum Barbosa *in dict. Clem. final.* Castillo *de tertiis*, c. 14. n. 39. quos sequitur Arias à Mesa *lib.* 3. *variar.* c. 41. n. 25. ideo in specie dictæ Clementinæ rescriptum gratiosum nôn extendi ad beneficia erecta, quia in ipsis literis gratiosis expressus fuit certus modus vacationis, beneficij vacaturi scilicet, qui modus non poterat verificari in beneficio postea creato, cùm illud erigi, non verò vacare dicatur. Accedit, quia talis erectio noua beneficij non potest referri inter modos beneficij vacandi, cùm nunquam collatum esset tale beneficium.

CAPVT XXIII.

Idem *in Concilio Generali*[a] *Later.*

ANtiqua Patriarchalium Sedium priuilegia renouantes sanctâ vniuersali Synodo approbante sancimus, vt post Romanam Ecclesiam (quæ disponente Domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet [c] principatum, vtpote mater vniuersorum Christi fidelium, & magistra,) [d] Constantinopolitana primum, [e] Alexandrina secundum, [f] Antiochena tertium, [g] Hierosolymitana quartum locum obtineat: seruatâ cuilibet propriâ dignitate: ita quod postquam Antistites earum à Romano Pontifice receperint pallium (quod est plenitudinis officij Pontificalis insigne) præstito sibi fidelitatis, & obedientiæ iuramento, licenter & ipsi suis suffraganeis [h] pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam, & pro Romana Ecclesia sponsionem obedientiæ ab eisdem. Dominicæ verò crucis [i] vexillum ante se faciant vbique deferri, nisi in vrbe Romana, & vbicunque Summus Pontifex præsens extiterit, aut eius Legatus vtens insigniis Apostolicæ dignitatis. In omnibus autem prouinciis eorum iurisdictioni subiectis ad eos (cùm necesse fuerit) prouocetur: saluis appellationibus ad Sedem Apostolicam interpositis; quibus est ab omnibus humiliter[k] deferendum.

NOTÆ.

a *LAteranensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc titulo cap.* 6. & reperitur textus hic *in cap.* 5. *Concilij Lateran. generalis*, celebrati sub Innocentio III. de quo nonnulla adduxi *in cap.* 1. *de summa Trinit.*

1. b *Priuilegia.*] Hîc deduci videtur, non iure communi, sed priuilegio speciali competere Patriarchis ius deferendi crucem ante se: quod edoceri videtur *in c.* 1. *vt lite pendent.* vbi cùm de hac delatione crucis agitur, ait Alexander III. *Quemadmodum vobis est beneficio priuilegiorum Apostolicæ Sedis indultum.* Et *c. conquestus* 9. q. 3. ibi: *Primates autem, vel Patriarchæ, nihil priuilegij habere præ cæteris Episcopis, nisi quantum sacri canones concedunt, vel prisca consuetudo illis antiquitus contulit, definimus.* Sed contrarium verius est, immò quod Patriarchæ possunt per totam ditionem suam crucem ante se deferre intra Prouincias Metropolitanorum, vt potest etiam Archiepiscopus eam deferre infra diœceses suffraganeorum, *dict. cap.* 1. *vt lite pendent. Clementina* 2. *hoc tit.* Faciunt textus *in l.* 1. *ff. de offic. Proconsul. l.* 1. *Cod. de Præpositis sacr. cubic. lib.* 12. *l. in sacris, Cod. de proximis sacr. scrin. lib.* 12. probant Azor *instit. moral. cap.* 36. *quæst.* 1. Petrus Gregorius *lib.* 15. *syntag. c.* 9. n. 6. Pancirola *lib.* 1. *var. c.* 20. §. *habent*, Gratianus *discept. forens. c.* 467. n. 5. Acuña *de primatu Brachar. c.* 6. Nec contrarium probatur in præsenti textu, quia in eo speciale continetur priuilegium, vt Patriarchæ possent vbique crucem ante se deferre; quod facere nequibant iure communi attento, sed tantùm intra proprium Primatum: vnde virtute priuilegij huius eam deferunt vbique, excepta vrbe Romanâ, aut vbi Legatus S. A. reperitur.

c *Principatum.*] Ecclesia enim Romana semper primatum habuit, & Ecclesia vniuersalis est, vnde sacerdotalis vnitas exoritur. Irenæus *lib.* 3. *contra Valent. cap.* 3. Synodus Nicæna *can.* 6. *Quod Ecclesia Romana semper habuit primatum.* Pelagius I. *in epist. ad Sapaudum*, ibi: *Apices Primatuum à solis ortu vsque ad occasum.* Cuius Episcopus custos fidei dicitur in Concil. Ephesino *act.* 2. Sanctissimus, & Beatissimus vniuersalis Patriarcha magnæ Romæ appellatur ab Athanasio *in libello ad Leonem Papam:* Episcopus vniuersalis à Sixto I. *in epist.* 2. ibi: *Sixtus vniuersalis Apostolicæ Ecclesiæ Episcopus.* Gregorius IX. *epist. ad Gennadium*, ait de Pontifice, quod illi competit apex Primatus à solis ortu vsque ad occasum. Pater Patrum, Episcopus Patriarcharum dicitur ab Athalarico Rege apud Cassiodorum *lib.* 9. *epist.* 15. Et Valentinianus *in epist. ad Theodosium*, *part.* 1. *Concil. Chalced.* ait: *Principatum habens sacerdotij, ad quem secundum consuetudinem Synodorum appellant Patriarcha.* Theodosius *in Nouel.* 24. quæ extat ad calcem Codicis Theodos. ait: *Cum Sedis Apostolicæ Primatum sancti Petri meritum, qui Princeps est Episcopalis coronæ, & Romanæ ciuitatis dignitas, sacra etiam Synodi firmauit auctoritas, ne quid præter auctoritatem istius Sedis illicitum* 2.

præsumptio attentare nitatur; tunc enim demum Ecclesiarum pax vbique seruabitur, si Rectorem suum agnoscat vniuersitas. Et plerumque vniuersalis Episcopus dicitur, vt variis auctoritatibus probat Ant. Aug. *in epit. lib.1. tit.2.* Eodemque significatu nemini ab Vniuersali Concilio repetitur attributus titulus vniuersalis, nisi soli Pontifici Romano Leoni Magno à Concilio Chalcedonensi, non solùm in epistolis eidem Pontifici ab Alexandrinis directis, & in Concilio publicè lectis, vt in prima parte eiusdem Concilij; verùm etiam in titulo epistolæ ab ipso Concilio pro confirmatione gestorum eidem Pontifici transmissæ, vt *in 3. part. Concily, num. 2.* Et quamuis hodie in ea epistola hic titulus alicuius dolo librarij non legatur, vt obseruat Baronius *tom. 6. anno 451. num. 150.* in eius tamen inscriptione, vel alibi hunc titulum fuisse à sacro Concilio Leoni attributum, omni certitudine affirmandum est. Sic enim ait sanctus Gregorius *lib.4. epist.36.* ad Eulogium: *Vestra Sanctitas nouit, quod vni per sanctam Chalcedonensem Synodum Pontifici Sedis Apostolicæ (cui Deo disponente deseruio) hoc vniuersitatis nomen oblatum est.* Quod verò subdit: *Sed nullus vnquam decessorum meorum hoc tam prophano vocabulo vti consueuit;* obseruat Baronius *vbi suprà*, esse intelligendum ita, vt nemo Romanorum Pontificum eo titulo, ex solenni ritu semper & in omnibus inscriptionibus, vel subscriptionibus vsus sit: atque in eundem sensum loquutus videtur Leo IX. *epist. ad Michaëlem Patriarcham*, quam refert etiam Baronius *tom.11. anno 1054. num.22.* cuius hæc sunt verba: *Qualis vero, & quàm detestabilis, atque lamentabilis est illa sacrilega vsurpatio, quâ te vniuersalem Patriarcham iactas vbique & scripto, & verbo? cùm omnis Dei amicus huiusmodi hactenus horruerit honorari vocabulo. Et quis post Christum conuenientius posset insigniri hoc vocabulo, quàm cui dicitur diuina voce: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam? &c. Verumtamen quia ille non inuenitur vniuersalis Apostolus dictus, quamuis Princeps Apostolorum sit constitutus; nullus successorum eius tam prodigioso prænomine consensit appellari penitus., licèt Magno Leoni prædecessori nostro, & successoribus ipsius hoc sancta decreuerit Chalcedonensis Synodus. Nempe animaduertebant, non esse amicum Sponsi, qui pro Sponso vellet amari: quin potius paranymphum, & lenonem Antichristi, qui aduersatur, & extollitur super omne quod dicitur Deus, aut quod colitur. Ecce ille Ioannes vester, cuius vesana adinuentionis adhuc heredes permanetis* (de Ioanne Patriarcha loquitur, qui primus sibi Oecumenici prænomen indidit,) *qui secundum Psalmistam, per vos adhuc vocat nomina sua in terris suis; cùm interiit, non sumpsit omnia, neque descendit cum eo gloria eius ad infernum) quia cùm in honore esset, non intellexit: ipse à beatissimis Pontificibus Pelagio, & Gregorio, successoribusque eorum pro hac insolentia anathematizatus in sua pertinacia irreuocabilis periit, iamque per quadraginta & quadringintos annos sua contumacia sequaces præcipitare non cessauit.* Hæc Leo IX. sed & Hadrianus Papa in epistola ad Constantinum & Irenem Augustos, quæ extat in actis 7. Synodi *act.2.* hæc ait: *Valde mirati sumus, quòd in vestris Imperialibus iussis pro Patriarcha Regiæ vrbis* (scilicet Tarasio directis) *vniuersalem ibidem comperimus exaratum: sed verum per imperitiam, vel hæresim iniquorum scriptum est, ignoramus: sed denique suademus vestræ clementissimæ, Imperialique potentiæ, vt minimè in suarum exarationum serie vniuersalis describatur, quia contra sanctorum canonum instituta, seu sanctorum Patrum traditionum decreta esse videtur. In secundo enim ordine non nisi per sancta nostra Catholica, & Apostolica Ecclesiæ auctoritatem valuit nomen habere: quòd nimirum super prælatam sibi sanctam Romanam Ecclesiam, quæ est caput omnium Dei Ecclesiarum, describatur, tanquam sanctarum Synodorum rebellem, atque hæreticum manifestare se certum est. Quod si vniuersalis est, etiam Ecclesia nostra sedes primatum habere dignoscitur; quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet, quia in toto orbe terrarum ab ipso Redemptore mundi beato Petro Apostolo principatus, & potestas data est, & per eundem Apostolum, cuius (licet immeriti) vices gerimus, Sancta, Catholica, & Apostolica Romana Ecclesia hactenus, & in æuum tenet principatum, ac potestatis auctoritatem: quatenus (quod non credimus) si quispiam eum vniuersalem nuncupauerit, vel assensum tribuerit, sciat se orthodoxæ fidei esse alienum, & nostræ Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ rebellem.* Doctè probarunt hunc Romanæ Ecclesiæ Primatum supra exteras Ecclesias, P. Suarez *de fide disput.10. sect.2.* Germonius *lib.3. de sacror. immunit. cap.4.* I. Dartis *de benef. sect.1. cap.2.* Idem *in tract. de Ecclesiis suburbicariis, cap.13. cum sequen.* Baronius *anno 45. num.2. & 206. num 3. & 215. num.3.* Turrianus *lib.1. pro canon. Apost. cap.16. & lib.2. pro epist. Pontif. cap.3. & 4* & *lib.3. c.10. & 14.* Rousselius *lib.8. hist. Pontif. iurisd. cap.2.* Theophilus Raynaud. *in corona aurea Rom. Pontif. verbo Patriarcha vniuersalis;* & verbo *Primas diœceseos;* & verbo *Primas Primatum, in digest. Alphabet.* Morinus *lib.1. exercit. c.5.* F. Angelus Pettica *de appellat. ad Rom. sanct. Petri Cathedram, lib.1. disput.2. per tot.* Philippus Berterius Pithanon *diatrib.3.*

3. EXPONVNTVR NONNVLLI CANONES.

Etsi nihil apertius sit iis, quæ proximè adduximus pro vniuersali potestate Summi Pontificis, tum ex Conciliis, tum ex Patribus, tum ex legibus; tamen quia nonnulli, qui nodum in scirpo quærunt, contrarium tenent, moti quibusdam canonibus perperam expensis, vt in dubium reuocent hanc vniuersalem Pontificis auctoritatem, ideo eos, etsi breuiter, exponere operæpretium duxi. Primus est canon 6. Concilij Afric. relatus à Gratiano. *in cap. primæ Sedis, 99. dist.* in illis verbis: *Primæ Sedis Episcopus non appelletur Princeps Sacerdotum, vel Summus Sacerdos, aut aliquid huiusmodi.* Ex quibus verbis deducitur, Pontificem non rectè appellari vniuersalem Patriarcham, seu Primatem. Pro cuius canonis expositione supponendum est, illum deductum esse ex Concilio Prouinciali in Africa celebrato, vbi corruptela vigebat, vt Episcopi Principes Sacerdotum, & Summi Sacerdotes vocarentur. Optatus Mileuit. *lib.5.* contra Parmen. *Quid commemorem laicos, qui tunc in Ecclesia nullà fuerant dignitate suffulti? Quid ministros plurimos? quid Diaconos in tertio? quid presbyteros in secundo sacerdotio constitutos? Ipsi apices & Principes omnium Episcopi.* Tertul. *lib. de baptismo*, ibi: *Dandi quidem baptismi ius habet Summus Sacerdos, qui est Episcopus.* D. Augustin. *lib. quæst. ex vtroque testam. mixt. quæst.100. Quid est Episcopus, nisi primus presbyter, hoc est primus Sacerdos.* Quia verò ad fouendam suam ambitionem hæc nomina quidam trahebant, & superbum aliquid voces illæ significabant, ab Africanis Patribus damnatæ sunt, & cautum, ne primæ Sedis Episcopus appelletur Princeps Sacerdotum, vt legitur in canone 27. Concilij Hippon. 39. Codicis

canonum

canonum Ecclesiæ Afric. apud Fulgentium Ferrandum *can.* 82. Pontifici autem rectè tribuitur nomen Vniuersalis, quia vt rectè D. Gregorius *lib.*4. *epist.*38. ait, Pontifex Romanus non ita sibi accipit titulum vniuersalis, & œcumenici Patriarchæ, vt despectis fratribus Episcopus appetat solus vocari; sed vniuersalis dicitur, quia per vniuersum orbem propagatæ Ecclesiæ Pastor est. Prosequuntur ipsius textus varias interpretationes I. Dartis *in* 99. *dist.* & *de eccles. suburbic. cap.*17. Barbosa *de potest Episcop. part.*2. *tit.*1. *cap.*6. *num.* 9. Baronius *anno* 397. Martha *de iurisdict. part.*1. *cap.*10. Mendoza *lib.*2. *Concil. Illiber. cap.*30. alter Mendoza Augustinianus *quæst.* 4. *scholast. num.*3. Turrian. *lib.*3. *pro canon. Apost. cap.* 2. Corjolanus *in not. ad ipsum can.* 26. *Concilij Carthag.* 3. Iustelus *in not. ad dict. can.*39. *Eccles. Afric.* Coqueus contra Morneum 1. *part fol.*210. Franc. Hallier. *de hier. iurisd. fol.*851. Secundus canon, qui ab hæreticis expendi solet, est canon 36. 6. Synodi, vbi Patres renouant constitutiones secundam & quartam Synodi Constantin. quæ Episcopo Constantinopolitano paria tribuerunt iura cum Romano Episcopo: ergo quia Romanæ Ecclesiæ auctoritas vniuersalis non est. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in canone illo 36. prorsus alienum à veritate referri; siquidem nunquam Ecclesia Constantinop. æqualibus priuilegiis decorata fuit, ac Romana, vt sequenti numero dicemus. Canon igitur ille fortiuus est, non Sanctorum Patrum, sed Anatolij Episcopi. Verba canonis extant in canone *renouantes*, 22. *dist.* & ita iuxta mentem Anatolij & ambitionem Græcorum canon ille editus fuit. Tertius, & difficilior est canon 6. Concilij Nicæn. relatus *in cap. mos antiquus*, 65. *dist.* in illis verbis: *Mos antiquus seruetur per Ægyptum, Libyam, & Pentapolin; ita vt Alexandrinus Episcopus horum omnium habeat potestatem, quia & vrbis Romæ Episcopo parilis mos est. Similiter autem & apud Antiochiam, ceterasque prouincias suis priuilegia seruentur Ecclesiis.* Ex quibus deducunt hæretici, æqualem esse potestatem Alexandrini Episcopi cum Romano Pontifice. Pro cuius canonis expositione sciendum est in libris vulgatis deesse eius initium, quod tale est, *Ecclesia Romana semper habuit Primatum, mos antem*, &c. vt notauit Corjolanus *in not. ad eum canonem.* Vera ergo sententia ipsius canonis est. Ecclesiam Romanam semper habuisse Primatum, sed Alexandrinum Episcopum rexisse Prouincias illas, quia Romanus Episcopus ita consueuit, id est quia Romanus Episcopus ante omnium Conciliorum definitionem consueuit permittere Episcopo Alexandrino regimen Ægypti, Libyæ, & Pentapolis: quo modo textum illum accepit Nicolaus I. *in epist. ad Michaëlem.* Non ergo in canone illo fines assignantur Romano Pontifici, & aliis Patriarchis, vt falsò Caluinus, & Nilus existimarunt; sed tantùm cauetur, vt Alexandrino, & Antiocheno Patriarchis sua priuilegia seruentur, iuxta antiquam consuetudinem; quia cùm aliud Concilium generale adhuc celebratum non esset, in quo fines cuiusque Patriarchæ præscripti fuissent; ideo tantùm iuxta veterem morem priuilegia sua illis seruari iubetur in eo canone. Alias ipsius textus interpretationes adducunt Balsamon & Zonaras *in eius scholiis*, Petrus Marcha *part.*2. *concord. Sacerd. & Imp. cap.*7. Suarez *de fide disput.* 10. *sect.*2. Frances *de Eccles. Cathed. cap.*1. *num.* 64. Ioannes Cabassutius *in notitia Concil. in Concil. Niceno, cap.*7. Barbosa *in collect. ad illum textum*, Conat. *lib.*4. *var. cap.*14. *num.*18. Bellarminus *de Rom. Pontif. cap.* 13. & 17. *column.* 3. Narbona *de appellat. à Vicario, lib.*2. *fundam.* 1. *num.*20. Turrianus *lib.* 3. *pro canonib. cap.*2. & 3. & *pro canonibus* 6. *Synodi*, & *de dogmat. fol.*84. Baronius *anno* 375. Martha *de iurisdict.* 1. *part. cap* 5. Cæsar *de Eccles. hierarch. disput.*4. §. 2. Morinus *lib.*1. *exercit. cap* 29. Leonardus Cuqueus *in antimor. fol.* 155. Leo contra Vvaramundum *cap.*7. Sirmondus *in opusc. de Eccles. suburbicar.* Ioannes Dartis *eod. tract. cap.* 17. Gibal. *tom.*2. *sciem. can. lib.* 5. *cap.*5. *consect.* 2. Christ. Lup. *ad can.*6. *Concil. Nicæn.*

d *Constantinopolitana.*] Olim Alexandrina primum locum obtinebat; sed postea conniuente, & tolerante Romano Pontifice Patriarcha Constan- 4
tinop. tribus aliis prælatus fuit, & in Concil. Constantinop. 1. *can.*3. ita cautum legitur: *Constantinopolitanæ ciuitatis Episcopum habere oportet Primatus honorem post Romanum Episcopum, propterea quod sit noua Roma.* Nouel. 131. in qua postquam Iustinianus egisset de Conciliis Niceno, Ephesino, Constantinopolitano, & Chalcedonensi, in quibus præsupponebat insertum, & approbatum canonem de Archiepiscopo Constantinopolitano, subdit hæc verba: *Ideoque sanximus secundùm earum definitionem, Sanctissimum senioris vrbis Romæ Papam primum esse omnium Sacerdotum: Reuerendissimum autem Archiepiscopum Constantinopoleos nouæ Romæ secundum habere locum post sanctissimam Apostolicam senioris Romæ Sedem.* Hæc Imperator, qui quòd sciret non esse Imperatoriæ auctoritatis ordinem præscribere Sedibus, earumdem Synodorum definitionibus inhærendo id se sancire dicit, & perperam. Etenim cùm tam ex Concilio Constantinop. quàm Chalcedonensi id sibi vindicare conati fuerint Episcopi Constantinop. semper aduersatus est Leo, vt superiori numero retuli. Faciunt pro eadem Iustiniani opinione textus *in l.*3. *Cod. Theodos. de fide Cathol. l.*6. *eod. Cod. de patrocin. vicar.* Canonem autem illum de Primatu Ecclesiæ Constantinop. post Romanam, à sancto Leone Papa fuisse reprobatum tradit Baronius *tom.*6. *anno* 452. *num.*9. & 453. *num.*5. & *tom.* 12. *anno* 1191. *num.*12. Immò nec Nicolaus I. illum canonem agnoscit in epistola ad Michaëlem Imperatorem, quæ incipit, *proposueramus*: sed Patriarchæ Constantinopolitani Imperatorum fretì potentiâ secundum post Rom. Pontificem locum sibi vsurparunt; qui locus tandem à Romanis Pontificibus fuit permissus, & primò ab Innocentio in præsenti textu: tum vt Græcos hactenus nutantes in Ecclesiæ Romanæ subiectione ad vnionem deuinciret: tum quia pluribus sæculis reliqui Orientis Patriarchæ locum Constantinop. sponte cesserunt: notarunt P. Marcha *lib.* 3. *concord. cap.*7. Cabassutius *in notis ad Concil. Constantinop.* Binius *in not. ad can.* 3. *ipsius Concil.* Bellarmin. *tom.* 1. *controu. de Rom. Pontif. lib.* 1, *cap.* 24. Corjolanus *in breuiario*, *anno* 692. Christ. Lupus *ad hunc canonem.* Verùm Græcorum ambitione Patriarcha hic vniuersalem se appellare non erubuit, renuente Romano Pontifice: & si Baronius *tom* 9 *anno* 787. *num.*8. *in fine*, referat: *Titulum Vniuersalis, Patriarchæ Constantinopolitano, licèt nunquam approbatum, toleratum tamen à Latinis fuisse*, indulgentiùs loquitur: & quidem nimis Azorius *tom.* 1. *de institutionibus, lib.*4. *cap.* 4. *in fine*, dum ait: *Post Photium Patriarcham Romanis Pontificibus annuentibus hunc titulum vsurpari a Græcis cœptum esse.* Cæ-

verùm Anastasius bibliothecarius in præfatione 7. Synodi alloquens Ioannem VIII. Summum Pontificem, sic ait: *In eo sanè, quod frequenter vniversalem in hac Synodo Græci Patriarcham suum appellant, Apostolatus vester Græcorum adulationi veniam det, Prælatis suis non sine reprehensione placere studentium. Verùm cum apud Constantinopolim positos frequenter Græcos super hoc vocabulo reprehenderem, & fastus arrogantiam redarguerem, asserebant, quod non ideo œcumenicum dicerent Patriarcham, quod vniversi orbis teneat Præsulatum, sed quòd cuidam parti præsit orbis, quæ a Christianis inhabitatur.* Hæc Anastasius. Sed frigidam illam excusationem refellit Baronius *tom. 9. anno 787. n. 7.* & hunc titulum Oecumenici, idest vniversalis, sanctus Gregorius Papa adversùs Ioannem Patriarcham, qui primus hunc sibi titulum temerè assumpsit, ita est interpretatus, vt ipse sibi illum denegaverit. Interpretatus est enim priuatiuè quoad omnes alios, ita vt qui se inscriberet œcumenicum, idest vniversalem, omnes alios Patriarchas, & Episcopos censeret esse priuatos, & se solum Pastorem crederet habitabilia terræ. Sic enim ait *epist. 38. lib. 4.* quam refert etiam Baronius *tom. 8. anno 595. num. 31.* *Nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit, ne cùm sibi in Pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur.* Et *epist. 32.* *Nullus vnquam hoc singularitatis vocabulum assumpsit, ne dum priuatum aliquid datur vni, honore debito sacerdotes priuarentur vniversi.* Cæterùm Innocentius III. Papa aliam etiam intelligentiam tribuit titulo œcumenici, secundùm quam respondendo Ioanni Patriarchæ Constantinop. docet illum convenire soli Rom. Pontifici: sic enim ait *epist. 198. lib. 2.* quam refert idem Baronius *tom. 9. anno 787. num. 8.* *Dicitur vniversalis Ecclesia illa vna, quæ ex vniversis constat Ecclesiis, quæ Græco vocabulo Catholica nominatur: & secundùm hanc acceptionem vocabuli Ecclesia Romana non est vniversalis Ecclesia; sed pars vniversalis Ecclesiæ; prima videlicet, & præcipua, veluti caput in corpore, quoniam in ea plenitudo potestatis existit; ad cæteras autem pars aliqua plenitudinis derivatur. Dicitur etiam vniversalis Ecclesia illa vna, quæ sub se continet vniversas Ecclesias, & secundùm hanc nominis rationem Romana tantùm Ecclesia vniversalis nuncupatur, quoniam ipsa sola singularis priuilegio dignitatis cæteris est prælata; sed & Deus vniversalis Dominus appellatur, non quasi diuisus in species, aut specialissimas, aut subalternas; sed quoniam vniversa sub eius dominio continentur.* Prosequuntur alia Sfortia *in hist. Concil. Trident. lib. 1. cap. 16.* Theophil. Raynaud. *tom. 10. in Corona aurea Rom. Pontif. in digestione alphabet. verbo Episcopus vniversalis.* De vrbe Constantinop. alia adduxi *in cap. quantò, de consuet.*

5. e *Alexandrina.*] Alexandria Ægypti illustris ciuitas, ab Alexandro Macedone, Iustino teste, condita, & nominata fuit, & cæterarum huius nominis ciuitatum maxima exstitit, & opulentissima. Ammianus Marcel. *lib. 22.* Alexandriam verticem omnium ciuitatum appellat. Herodianus *lib. 7.* post Romam primum locum ei tribuit; nam ab Augusto Præfectura Alexandrina, à quo Augustalis denominabatur, magnificentissimè præ cæteris nobilitata fuit; & post illam Præfectura Syriæ, cuius Metropolis erat Antiochia, secundum tenebat locum; ideo D. Petrus statuit Alexandrinam post Romanam primum, & Antiochenam secundum obtinere locum. Hinc etiam factum est, vt idem Ecclesiæ Princeps dilectissimum discipulum Marcum Euangelistam ad prædicandum Christi Euangelium Alexandriam miserit, vbi velut in quodam orbis theatro, ex Asia, Africa, & Europa tot gentes simul collectæ erant, ab eo prima fidei elementa reciperent Alexandrini. Quamobrem Leo I. *epist. 81.* Dioscoro Alexandrino Episcopo rescribens ait: *Cùm enim beatissimus Petrus Apostolicum à Domino acceperit Principatum, & Romana Ecclesia in eius permaneat institutis, nefas est credere, quod sanctus discipulus eius Marcus, qui Alexandrinam primus Ecclesiam gubernauit, aliis regulis traditionum suarum decreta formauerit, cùm sine dubio de eodem fonte gratiæ vnus spiritus fuerit, & discipuli, & magistri.* Huic Patriarchæ Alexandrino tota Africa regenda committebatur, vt constat *ex dicto cap. mos, 65. dist.* & aliis congestis ab Antonio Augustino *lib. 2. tom. 3.* & explicant Morinus *lib. 1. exercit. cap. 1. num. 9.* & *cap. 3.* & *cap. 5. per tot.* Plura adducunt de hoc Patriarchatu Petrus Marcha *part. 1. concord. Sacerd. & Imp. lib. 1. cap. 5. punct. 6. & 7.* Baronius *anno 35. num. 10.* & *112. num. 3.* & *254. num. 79.* & *263. num. 30.* Turrian. *lib. 3. pro canonib. Apost. cap. 8. num. 236.*

f *Antiocheno.*] De Patriarcha Antiocheno iam nonnulla adduxi *in cap. 1. de translat. Episcop.* 6.

g *Hierosolymitana.*] Cùm vetus, & venusta Hierusalem subuersa, & destructa sæpius esset, vt Saluator noster prædixerat apud Matthæum *c. 23.* ibi: *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Et *cap. 19.* Lucæ: *Quia veniet dies in te, & circumdabunt te inimici tui vallo, & circumdabunt te, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te & filios tuos, qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem.* Vrbs quæ nunc adest, non est eadem ac illa, quæ olim fuit: quare Nicolaus I. *ad consult. Bulgar. cap. 92.* ait: *Hierosolymitanus autem Præsul, licèt & ipse Patriarcha dicatur, & secundùm antiquam consuetudinem, ac Nicænam Synodum honorandus sit; salua tamen Metropoli propria dignitate: sed in eadem sancta, & magna Synodo nequaquam Hierosolymitanus, sed Heliæ Episcopus dicitur: nam vera Hierusalem tantùm in cælis est, quæ est mater nostra; illa verò Hierusalem terrestris, secundùm quod Dominus prædixit, adeò funditus ab Imperatore Romano destructa est, vt in ea nec lapis super lapidem sit relictus, & ab Helio Hadriano in alio est loco constructa, ita vt locus Dominicæ crucis extra portam, nunc intra cernatur, & a prædicto Helio Hadriano vrbs illa Helia vocitetur.* Quare PP. Concilij Nicæn. *can. 7.* de hoc Patriarcha ita statuerunt: *Quoniam mos antiquus obtinuit, & vetusta traditio, vt Heliæ, idest Hierosolymæ Episcopo honor deferatur, habeat consequenter honorem suum, manente tamen Metropolitanæ ciuitatis propria dignitate.*

h *Pallium largiatur.*] In quo continetur aliud priuilegium Patriarcharum, videlicet propriis Metropolitanis pallium concedere, vt probaui *in cap. 1. de auctorit. & vsu pallij.*

i *Vexillum.*] Quem ritum deferendi crucem illustraui *in cap. 1. ne lit pendent.*

k *Deferendum.*] Concil. Sardic. *can. 4. & 5. cap. 1. & per totam 2. quæst. 6.* & *3. quæst. 6.* Illustrant fusè Angelus Petrica *in tract. de appell. ad Cathedram S. Petri.*

COMMEN

COMMENTARIVM.

7. PAtriarcha, nomen Græcum est, compositum à voce πατὴρ, id est pater, & à dictione ἀρχὸς, quod est Princeps, quasi Patrum Princeps, *cap. cleros, vers. Patriarcha, 21. dist.* probant Meursius *in glossar. verbo Patriarcha*, Acuña *de Primatu Brachar. cap. 1. & in cap. 1. 99. dist. & in catal. Portugal. Præs. 1. part. cap. 6.* Patriarchæ nomen antiquissimum est, siquidem sæpiùs reperitur in sacra pagina, *1. Paralip. cap. 8. Tobiæ cap. 6. Act. Apost. cap. 2. & in epist. 7. D. Pauli ad Hebræos:* & à Iudæis recentioribus retentum fuit; nam post vrbem sacram euersam ipsi habuerunt Patriarcham, qui quotannis suos Archisynagogos mutare solitus erat, vt inde pecuniam ex suis verpis colligeret: quod refert Tharasius Patriarcha Constantinop. *epist. ad Hadrianum Papam:* quod idem habetur *lib. 3. iur. Græco-Rom. ad finem.* Refert Epiphanius *hæresi* 30. qui meminit Hellen. Patriarchæ Iudæorum, & ante eum Gamalielis alterius, qui & alius fuit à Gamaliele Patriarcha Iudæorum, qui sub Theodosio vixit, vt scribit Diuus Hieronymus *epist. 101. ad Pammachium:* & fortè est is, de quo *in l. 22. Cod. Theodos. de Iudæis*, legitur: *Quoniam Gamalielus existimauit se posse impunè delinquere, quod magis erectus fastigio dignitatum, ab eo codicillis demantur honoraria præfectura, vt in eo sit honore, in quo ante præfecturam fuerat constitutus, ac deinceps nullas condi faciat synagogas.* Nam ille prior Gamaliel, Epiphanij ante Constantinum Magnum vixit. Patriarcharum illorum mentio fit *in l. 14. l. Iudæorum 17. Cod. Theodos. de Iudæis*, expressiùs *in l. 1. eod. tit.* ibi: *Iudæis, & maioribus eorum, & Patriarchis volumus intimari.* Et *in l. 2.* ibi: *Qui deuotione tota synagogis Iudæorum, Patriarchis, vel presbyteris se dederunt.* Et ipsi illustrium nomine decorantur *in l. 8. & 11. eod. tit. & Cod.* & spectabilium *in l. 15. eod. tit. & Cod.* & Reuerendissimi appellantur à Iuliano Apostata in epistola ad Iudæorum Rempublicam. Plura de his Patriarchis congesserunt Filesacos *in cap. duo 9. §. 7. de offic. ordin.* Casaubonus *in not. ad Vopisc. pag. 249.* Amaya *ad leg. vnic. C. de auro coronario, num. 23.* I. Gothof. *in l. 1. & 2. Cod. Theodos. de Iudæis*, Beyerlinch. *tom. 6. in theat. verbo Patriarcha.* Apud Gentiles etiam Patriarchæ fuerunt; nam eos, qui Ægyptiis in sacris præerant, Patriarchas dictos esse, & Herodotus docet, & Hadrianus Imperator confirmat in epistola ad Seruium Consulem apud Flauium Vopiscum. Illustrant Casaubonus *vbi suprà.* Leo Alat. *de perpet. consens. Græc. lib. 1. cap. 3. & 25.*

8. Sed vt ad Patriarchas, de quibus in præsenti canone agitur, perueniamus, sciendum est, tres tantùm Patriarchales Ecclesias fuisse à D. Petro institutas: Romanam scilicet, Alexandrinam, & Antiochenam; vt quemadmodum diœcesani in Episcopo, Episcopi in Metropolitano, Metropolitæ in Patriarcha vnum sunt, ita trinitas Patriarcharum in vnitate Pontificis coalesceret: sicque Sedis Principis Apostolorum esset in trinitate vnitas, & in vnitate trinitas: atque his gradibus ad vnitatem ascenderet sacerdotum multiplicitas, vt præclarè docet Symmachus Pontifex *epist. 1. ad Eonium Episcopum Arelat.* atque eum sequutus Carolus Rex Francorum scribens ad Hadrianum II. & ad Ioannem VIII. *cap. 23.* ibi: *Ad Trinitatis instar, cui vna est, atque indiuidua potestas, vnum est per diuersos Antistites sacerdotium.* D. Gregorius *lib. 6. epist. 37. & lib. 11. epist. 48.* Hincmarus *opusc. 55. cap. 16.* ibi: *Cùm multi sint Apostoli, pro ipso tamen Principatu sola Apostolorum Principis sedes in auctoritate conualuit, quæ vnius est in tribus locis. Ipse enim sublimauit sedem, in qua etiam quiescere, & præsentem vitam finire dignatus est. Ipse decorauit Sedem, in quam Euangelistam discipulum misit. Ipse firmauit Sedem, in qua septem annis, quamuis discessurus, sedit. Cùm ergo vnius, atque vna sit sedes, cui ex auctoritate diuina tres nunc Episcopi præsident, quicquid ergo de vobis audio, hoc mihi imputo.* Ratio autem, cur his in locis Patriarchatum Petrus instituerit, prouenit ex eo, nam dum ipse intenderet prima fundamenta ecclesiasticæ iurisdictionis iacere in futura sæcula obseruandæ à fidelibus, prouidè & rectè iudicauit collocandas esse præcipuas Cathedras vbi temporalis iurisdictionis primaria Tribunalia erant, idque ob consonantiam, & relationem inferiorem vrbium ad illa. Tunc autem tres Primatiæ, & Metropolitanæ ciuitates natæ erant ab vnione Imperij Orientalis, idest Monarchiæ Alexandri & successorum eius, cum Occidentis Imperio: vrbs Antiochia, quam Iosephus *lib. 3. de bello Iudaico, cap. 3.* vocat tertiam vrbem orbis Romani, quamque Chrysostomus *homil. 5. ad populum*, vocat caput, & matrem vrbium Orientalium quæ caput erat Imperij particularis Orientis Asiatici, post hæc in Syriæ præfecturam, & alias prouincias Orientales adiacentes conuersi: vrbs Alexandrina, quam D. Chrysostomus *orat. 22.* vocat secundam sub sole vrbem; quæ sedes erat Imperij Ægyptij, & adiacentium regionum, exinde in Præfecturam Ægypti commutati: vrbs Roma, quæ occidentis imperij caput erat, ideoque ab Hebræis dicta imperium *Edom*, respiciendo ad Idumeam, quæ occidentalis erat ad Iudæam meridionalem; vnde & Titum, qui Hierosolymam diruit, nuncupabant Titum Idumæum. Tumque ergo in imperio tres erant primariæ Metropoles, ciuitates duæ subalternæ, nimirum Alexandria, caput Imperij Meridionalis, seu Ægypti; & Antiochia, caput Orientalis, seu Asiatici Imperij; & supereminens Roma caput singulare Occidentis: quare D. Petrus Sedem Episcopalem fixit Antiochiæ, & ibidem per septennium commoratus est, & successorem designauit Patriarcham iurisdictionis ecclesiasticæ in Asia Orientali; & inde Romam venit, quæ erat caput imperij Occidentalis, ibique Cathedram fixit, quam rexit vsque ad vitæ diem extremum. Probat Theophilus *tom. 10. in corona aurea R. Pont. prænotat. 3.* consideransque superesse vnam capitalem ciuitatem Imperij, nimirum Alexandriam, quæ caput erat Imperij Ægypti, designauit, & constituit in ea filium suum spiritualem prædilectum Marcum Euangelistam, quem suo nomine Episcopatum, & Sedem Patriarchalem ibi fundare præcepit. Vnde ortæ sunt tres illæ Patriarchales sedes respondentes tribus Imperialibus, sub quibus generalis vnio Imperij facta erat. Nec obstat textus *in l. 1. Cod. de summa Trinit.* vbi docetur, eam fidem sequendam esse, quam docuerunt Damasus Romæ, & Petrus Episcopus Alexandriæ, nullâ mentione factâ Patriarchæ Antiocheni. Ergo quia Ecclesia Antiochena Patriarchalis non est. Pro cuius textus expositione sciendum est, eius tempore Antiochiæ schisma fuisse inter Paulinum, & Meletium. Quâ de causa Imperator in ea lege omisit Patriarcham Antiochenum, vt etiam D. Hieronymus ea de causa in epistola ad Marcellinam dixit sentire se cum Damaso, & Petro,

tro, nullâ Antiochenæ Ecclesiæ factâ mentione. Notauit Grotius *in floribus ad dict. l. 1.*

9. Adhuc quarto sæculo erant tantùm hæ tres Sedes Patriarchales à D. Petro institutæ, Hierosolymitana enim cœpit ius illud obtinere in Concilio Chalcedonensi sub Leone I. celebrato anno 451. priùs enim erat tantùm Episcopatus subiectus in prima instantia Cæsareæ, & per appellationem Patriarchæ Antiocheno: honorariè tamen eius Præsul Patriarcha dicebatur ad hoc dumtaxat, vt consessum in Conciliis post tres veros Patriarchas immediatè haberet; nullatenus verò ad iurisdictionem in territorio Patriarchali exercendam. Iuuenalis ergo Episcopus Hierosolymitanus habuit pro territorio Patriarchali tres Palæstinas, & annumeratus est actione 7. inter veros Patriarchas, quod actione 16. concessum fuit Anatolio Archiepiscopo Constantinop. & ita Antistes Heliæ dignitatem Patriarchalem paulatim sibi vsurpauit, motus ex eo, quia frequentia peregrinorum ad ipsam vrbem confluentium, vt loca sacra venerarentur, magna fuerat: quare plus honorandus erat Hierosolymorum Antistes, quàm Cæsareensis Metropolita. Constantinopolitanus verò Antistes Imperatorum præsidio eandem dignitatem vsurpauit; quare Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap. 92.* ait: *Constantinopolitanus autem, & Hierosolymitanus Antistites, licèt dicantur Patriarchæ, non tamen tantæ auctoritatis, quantæ superiores, idest* (Alexandrinus, & Antiochenus) *existunt.* Notarunt Carolus à sancto Paulo *in præm. § geograph. sacr.* Angelus Petricca *de appellat. disput. 4.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disp. 4. §. 3.* Germonius *lib. 2. sacror. cap. 4.* Dartis *in 99. dist.* Postea tamen laxato rigore vocis quilibet Primas Patriarcha dici cœpit, vt Aquileiensis, Seleuciensis, Turonensis, Toletanus, & alij, de quibus minoribus Patriarchis plura congesserunt Berterius *diatrib. 2.* Acuña *de Primatu Brachar. cap. 4.* Cæsar *de Eccles. hierarch. disp. 4. §. 3.* Aubertus Miræus *in notit. Episc. lib. 1. cap. 14.* Vnde quæri solet, an vna, eademque sit dignitas Primatis, & Patriarchæ? Et nullam inter eas dari differentiam suadetur *ex cap. 1. 99. dist.* ibi: *Ipsis quoque in ciuitatibus, vel locis nostros Patriarchas, vel Primates, qui vnam formam tenerent, licèt diuersa sint nomina, leges diuinæ, & ecclesiasticæ poni, & esse iusserunt.* Et *cap. conquestus*, ibi: *Primates enim, vel Patriarchas; 9 quæst. 3. cap. nunc verò*, iuncta inscriptione eadem. Et ita docuerunt Gonzalez *ad regul. 8. Cancellariæ, glos. 41. num. 15.* Chassaneus *in catalogo, 4. part. consider. 9.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput. 4. § 1. num. 2.* Filesacus *in dist. cap. duo, §. 8. de offic. ordin.* Villaroël *tom. 1. regim. eccl. part. 1. quæst. 4. articulo sexto.* Sed verius dicendum est, in hac parte discrimen esse constituendum inter Prouincias Ecclesiæ Orientalis, & Occidentalia; nam in Oriente vbi sunt suprà relati Patriarchæ maiores, magna differentia versatur inter Patriarchas, & Primates; quia tantùm quatuor maiores Patriarchalem iurisdictionem exercent, *cap. sacrosancta, cap. renouantes, cap. diffinimus, 22. dist. authent. de ecclesiasticis titulis, post princip. collat. 9.* In Prouinciis verò occidentalibus nulla versatur realis differentia inter Patriarchas, & Primates: quo modo varia loca Concilij Tridentini de his Patriarchis minoribus exponit Acuña *de Primatu Brachar. cap. 3.* Et hæc de origine, & progressu Patriarcharum sufficiant: eorum iurisdictionem, & munia longum foret recensere. Videndi sunt Barbosa *lib. 1. iuris ecclesi. cap. 6. & de potest. Episcop. 1. part. tit. 1. cap. 7.* Cæsar *dict. disp. 4. de Eccles. Hierarch.* Franc. Hallier. *de hierarch. iurisd. lib. 4. per tot.* Carriet. *tom. 2. digest. fidei, fol. 630.* Acuña *de Primatu Brachar. cap. 1. cum sequent.* Carolus à S. Paulo *in præm. geograph. sacr.* I. Dartis *de beneficiis, cap. 2. sect. 1.* Azor *part. 2. inst. lib. 3. cap. 35. quæst. 2. & 5.* Theophilus *tom. 8. de primatu Lugdun. cap. 1. §. 1.* Ant. August. *in epit. iur. lib. 2. per tot.* Samuel Petitus *lib. 2. obseru. cap. 11.*

CAPVT XXIV.

Idem [a] *in eodem.*

VT priuilegia, quæ quibusdam religiosis personis Rom. concessit Ecclesia, permaneant inconcussa, quædam in eis duximus declaranda, ne minùs sanè intellecta, protrahantur ad abusum, propter quæ possint meritò reuocari: quia priuilegium meretur [b] amittere, qui permissa sibi abutitur potestate. Sanè quibusdam regularibus Apostolica Sedes indulsit, vt his, qui fraternitatem eorum assumpserint, si fortè Ecclesiæ, ad quas pertinent, à diuinis officiis fuerint interdictæ, ipsosque mori contigerit, ecclesiastica sepultura non negetur, nisi [c] excommunicati, vel nominatim fuerint interdicti; suosque confratres, quos Ecclesiarum Prælati apud Ecclesias suas non permiserint sepeliri, nisi excommunicati, vel interdicti fuerint nominatim, ipsi ad Ecclesias suas deferant tumulandos. Hæc autem de illis [d] fratribus intelligimus, qui vel adhuc manentes in sæculo eorum Ordini sunt oblati, mutato habitu sæculari; vel eis, qui sua bona dederunt inter viuos, retento sibi, quandiu in sæculo vixerint, vsufructu; qui tamen sepeliantur apud ipsorum regularium, vel aliorum non interdictas Ecclesias, in quibus elegerint sepulturam: ne si de quibuslibet ipsorum fraternitatem assumentibus fuerit intellectum, pro duobus, aut tribus denariis annuatim sibi collatis dissoluatur pariter, & vilescat ecclesiastica disciplina: certam tamen & ipsi obtineant remissionem à Sede Apostolica sibi concessam. Illud etiam, quod huiusmodi regularibus est indultum, vt si qui fratrum suorum, qui ab eis missi fuerint ad recipiendas fraternitates, siue collectas, in quamlibet ciuitatem, vel castellum,

lum, vel vicum aduenerint, si fortè locus à diuinis sit officiis interdictus, in eorum iocundo aduentu semel in anno aperiantur Ecclesiæ, vt exclusis excommunicatis, diuina ibi officia celebrentur: sic intelligi volumus, quod in eadem ciuitate, aut castro, vel villa vna tantùm Ecclesia eiusdem Ordinis fratribus semel, vt dictum est, aperiatur in anno; quia licèt pluraliter dictum est, quod in eorum iocundo aduentu Ecclesiæ aperiantur; non tamen ad Ecclesias eiusdem loci, quas visitarent, sed prædictorum coniunctim referendus est intellectus: ne si hoc modo singulas eiusdem loci visitarent Ecclesias, nimium vilipendi contingeret sententiam interdicti. Qui verò contra declarationes prædictas quicquam sibi præsumpserint vsurpare, graui subiaceant disciplinæ.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*] Ita etiam legitur In quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. & textus hic reperitur in ipso Concilio Lateran. celebrato sub Innocentio III. *can.* 57.

2. b *Amittere.*] *Cap. vbi ista* 7. 74. *dist. cap. priuilegium* 63. 11. *quæst.* 3. *l. qui sine* 38. *ff. de negot. gest.* quia prætextu priuilegiorum aliena vsurpare absonum est, *l.* 2. *Cod. de priuil. schol. Auth. de mandat. Princip.* §. *delinquentes*, *cap. Abbates* 25. *de V. S.* Illostrant Belluga *in specul. Princip. rubric.* 35. *num.* 12. Carolus Tapia *in l final. C. de constit. Princip. cap.* 7. *part.* 2. *num.* 1. Martinus Magerus *in aduocat. armata*, *cap.* 16. *à num.* 637. Altamiran. *in rubric. de filiis offic. cap.* 4. *num.* 45. non tamen ipso iure per abusum amittitur priuilegium, sed sequutâ sententiâ: quo modo textum hunc, & *in cap. cùm & plantare, hoc tit.* ibi: *Priuilegium omnino meretur amittere, qui permissa sibi abutitur libertate*: & D. Augustin. *sermon.* 247. *de tempore*, ibi: *Iudicio legum iure ab obtenta dignitate deiici, qui priuilegio sibi concesso abutitur*; exponit Bruno Chassaing. *de priuil. regul. tract.* 2. *cap.* 5. *propos.* 3. & Gibal. *tom.* 2. *scient. can. lib.* 7. *cap* 9. *quæst.* 4.

c *Excommunicati.*] Qui arcendi sunt à sepultura ecclesiastica, iuxta tradita *in cap. sacris, de sepultur.*

d *Fratribus.*] De quibus egi *in cap.* 3. 5. *de confratribus, hoc tit.* & credo Patres Concilij Lateran. respexisse in præsenti canone ad eos confratres Ordinis Hierosolymitani. 3.

CAPVT XXV.

Idem [a] *in eodem.*

QVod nonnullis est religiosis indultum, in fauorem Pontificalis officij ad Episcopos extendum concedimus, vt cùm commune terræ fuerit interdictum, excommunicatis, & interdictis exclusis, possint quandoque ianuis clausis, suppressâ voce, non pulsatis campanis, diuina officia celebrare: nisi ipsum hoc illis expresè fuerit interdictum. Verùm hoc illis concedimus, qui causam aliquam non præstiterint interdicto, nec quidquam fraudis ingesserint, tale compendium ad iniquum dispendium protrahentes.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 8. & reperitur textus hic in ipso Concilio Lateran. *part.* 58. In præsenti Id priuilegio conceditur Episcopis, quod hodie iure communi omnibus competit, *ex cap. finali, de sent. excom. in* 6. vt dicemus *in cap. quod in te, de pœnis. & remiss.* vbi commentarium de interdicto, & eius effectibus dabimus.

CAPVT XXVI.

Honorius III. *Archiepiscopis, & Episcopis, in quorum diœcesibus monasteria, & Prioratus [a] Duniacensi monasterio subiecta consistunt.*

QVantò amplius. *Et infrà*: Sanè dilecti filij Abbas, & conuentus Duniacensis grauem nobis querimoniam obtulerunt, quòd quidam vestrûm, & vestrorum officiales, cùm in eos, & sui Ordinis monachos non possint excommunicationis, & interdicti proferre sententias, eo quod super hoc Apostolicæ Sedis priuilegiis sint muniti, in eos qui molunt in molendinis, vel coquunt in furnis eorum, quique vendendo, seu emendo, aut aliàs eis communicant, sententias proferunt memoratas, & sic Apostolicorum priuilegiorum non vim & potestatem, sed sola verba seruantes, dicti Ordinis monachos quodam modo excommunicant, dum eis alios communicare non sinunt.

ſinunt. Ex quo illud etiam euenit inconueniens, vt ipſi monachi quantum ad hoc iudicentur iudicio Iudæorum, & qui eis communicant in prædictis maiorem excommunicationem incurrant, quàm etiam excommunicatis communicando fuerant incurſuri. Nolentes igitur hæc crebris ad nos clamoribus iam perlata vlteriùs ſub diſſimulatione tranſire, vobis vniuerſis, & ſingulis mandamus, quatenus huiuſmodi ſententias in fraudem priuilegiorum noſtrorum de cætero non feratis; quia ſi ſuper hoc ad nos denuo clamor aſcenderit, non poterimus conniuentibus oculis pertranſire, quin promulgatores talium ſententiarum ſeueritate debitâ caſtigemus.

NOTÆ.

1. a *Dvniacenſi.*] Ita legitur in quinta compilatione Honorij III. *ſub hoc tit. cap.* 1. ſed rectiùs in hac ſexta legitur *Cluniacenſi*; Cluniacenſe enim monaterium, à quo Congregatio Cluniacenſis Ordinis D. Benedicti nomen ſumpſit, conſtruxit Guillelmus Dux Aquitaniæ anno 910. Habuit prioratus, & monaſteria ſub ſua ditione ferè in omnibus Regnis, quorum catalogum refert Yepes *in chron. D. Benedicti, cent.* 5. *anno* 930. de cuius progreſſu, & magnitudine plura congeſſerunt Chopinus *lib.* 2. *ſacr. pol. tit.* 6. Yepes *vbi proximè*, & nos *in cap.* 51. *de electione.* Huic monaſterio varia, & ampla priuilegia concefferunt Romani Pontifices, vt conſtat ex Bulla Pij IV. quæ extat in appendice dictæ cent. 5. inter quæ illud præcipuum fuit, vt monachi Cluniacenſis Congregationis excommunicari, aut interdicto ſubiici ab Epiſcopis ordinariis non poſſent: ſed Epiſcopi, & eorum Vicarij in fraudem huius priuilegij ſententiam excommunicationis proferebant non directè in ipſos monachos, ſed indirectè, ita vt qui cum eis communicarent in molendinis, furnis, & aliis locis, vbi pro humana neceſſitate monachi conuenire ſolebant, maiori excommunicatione afficerentur, in fraudem ipſius priuilegij: in quo grauiter peccabant, non ſolùm quia quod vna via illis prohibebatur, alia aſſequi intendebant, contra textum *in cap. tua*, cum vulgatis, *de procurat.* verùm etiam quia cum illis monachis ſe gerebant tanquam cum Iudæis: ſiquidem Iudæi, quia excommunicari non poſſunt directè, quia extra Eccleſiam ſunt, tamen vt ipſi puniantur, excommunicantur fideles Catholici cum ipſis communicantes, vt probani *in cap. de Iudæis, cap. quantò, de vſuris.* Etiam ſeueriùs ſe gerebant cum ipſis monachis, quàm cum aliis laicis excommunicatis; ſiquidem communicantes cum excommunicatis regulariter minori excommunicatione ligantur, *cap. ſignificauit*, vbi diccmus, *de ſent. excom.* Ipſi autem maiori excommunicatione feriebant accedentes ad furnos, & molendina ipſorum. Vnde rectè Honorius in præſenti iubet Archiepiſcopis, & Epiſcopis, in quorum diœceſibus monaſteria Cluniacenſi monaſterio ſubiecta conſiſtunt, ne deinceps ſimili indirecta excommunicatione in prædictos monachos vterentur.

CAPVT XXVII.

Idem *B. quondam Anglorum* [a] *Reginæ Illuſtri.*

EX parte tua fuit propoſitum coram nobis, quod nonnulli literati, quos nec habitus, nec tonſura clericos profitentur, in [b] terra tuæ iuriſdictioni ſubiecta degentes, cùm deprebenduntur in aliquibus [c] foriſfactis, vt tuam iuriſdictionem eludant, & debitam pro delictis vltionem euadant, aſſumunt, ſeu etiam reſumunt tonſuram abiectam, ſeu habitum clericalem, licèt antea pro laïcis ab omnibus haberentur; & ſic eorum delicta maneant impunita. Ne igitur tonſura, vel habitu ſic reſumpto malitia foueatur, ſi tuam iuriſdictionem exerceas in huiuſmodi delinquentes, cùm ſine tonſura, & habitu in delicto fuerint [d] deprehenſi, æquanimiter ducimus tolerandum, cùm malitiis hominum indulgeri non debeat, ſed potius obuiari.

NOTÆ.

1. a *REginæ.*] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *ſub hoc tit. cap.* 2. & *in cap. ex parte, de cleric.* vbi ſimilis quæſtio de his clericis in minoribus ordinibus conſtitutis habitum, & tonſuram deſerentibus, & reaſſumentibus agitur.

b *Terra tua.*] Cenomanenſi videlicet vrbe, quæ ad dotalitium ipſius Reginæ ſpectabat, vt notaui *in dict. cap. ex parte.*

2. c *Foriſfactis.*] Forfactum, ſeu foriſfactum, Gallicè ſumitur pro graui delicto, ac propriè quidem pro eo, cuius cauſâ aliquis ſit foris, hoc eſt amittat priuilegium, vel etiam ius aliquid exigendi generatim, vt ſumitur apud Bollandum *in vitis Sanctorum, die* 4. *Ianuarij*, ibi: *Illa verò videns hos panes conuerſos in lapides, geniculando veniam à Deo Pharailde de forefactis ſuis petiit.* Strictè apud Matthæum Pariſium anno 1214. ibi: *Catalla eorum, qui ſunt in foriſfacto Regis.* Accipitur etiam pro mulcta pecuniaria pro delicto irrogata, vt in legibus Burgorum, quas tulit Dauid primus eius nominis Scotiæ Rex, *cap.* 42. *Foriſfactum in burgo non excedit octo ſolidos.* Item *cap.* 71. *Qui aliter faciendo conuictus fuerit, dabit plenarium foriſfactum.* Et *cap.* 74. *Caſtigetur per Ballinos burgi pro foriſfacto ſuo primo, ſecundo, tertio.* Et *cap.* 88. *Dabit octo ſolidos ad foriſfactum.* Inde foriſfacere ſignificat contra leges aliquid admittere, quod amiſſione vitæ, bonorum, vel priuilegij ſoleat puniri. Carnotenſis *epiſt.* 173. ibi: *Cùm prædictus Ivo Rodrocum Dominum ſuum diffiduciaſſet, & prædam eius prior cepiſſet, & homines ſuos ea die, quâ captus eſſet, in vinculis haberet, & ad foriſfaciendum eidem*

dem armata manu militum ea die procederet. Notauit Ioannes Vossius *de vitiis sermonum lib.4. cap.8. & in append.* Vnde in præsenti forisfacta accipiuntur pro delictis.

d *Fuerint deprehensi.*] Quo casu clerici in minoribus ordinibus constituti non sunt per Ecclesiam defendendi, vt probaui *in cap.8.*

CAPVT. XXVIII.

[a] Idem.

SVper specula. *Et infrà* : Sanè licet sancta Ecclesia legum sæcularium non respuat [b] famulatum, quæ satis æquitatis, & iustitiæ vestigia imitantur; quia tamen in Francia, & nonnullis prouinciis laïci Romanorum Imperatorum legibus non [c] vtuntur, & occurrunt rarò ecclesiasticæ causæ tales, quæ non possint statutis canonicis expediri, vt pleniùs sacræ paginæ insistatur, & discipuli Elisei liberiùs iuxta fluenta plenissima resideant vt columbæ, dum in ianuis scalas non inuenerint, ad quas diuaricare valeant pedes suos: firmiter [d] interdicimus, ne Parisiis, & in ciuitatibus, seu aliis locis vicinis quisquam docere, vel audire ius ciuile præsumat: & qui contrà fecerit, non solùm à causarum patrociniis interim excludatur, verùm etiam per Episcopum loci, appellatione postpositâ, excommunicationis vinculo innodetur.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap.3.* in cuius scholiis refert Cironius in vulgatam editione legi, *Capitulo Parisiensi, & cæteris Prælatis Parisiis constitutis.* Vnde cognoscitur ita etiam legendum esse *in cap. super specula, ne clerici, vel monachi*, vbi extat alia pars huius constitutionis. Non tamen assentio perdocto viro Innocentio Cironio, qui in eo textu affirmauit, etiam ad hanc constitutionem spectare textum *in cap. super specula, de magistris*; nam constitutio illa missa est Patriarchæ Antiocheno, & eius suffraganeis; vnde non potest textus hic referri ad illam constitutionem. Deinde quia in præsenti, & *in dict. cap. super, ne clerici, vel monachi*, specialiter agitur de studio legali in Academia Parisiensi inhibendo, & ne ius Cæsareum in ea profiteretur, ac doceretur, ex ratione in præsenti textu assignata, & alia, quam adduxi *in dict. cap. super specula.* Vnde etiam deducitur, constitutionem hanc localem esse, videlicet pro Academia Parisiensi: quod nouum non est in iure, vt patet *ex dict. cap. quod clericis, de foro compet. cap.1. de locato, l.1. §. vlt. ff. de censib.* notauit Angulanus *lib.2. de legibus, cap.3. num.104.*

b *Famulatum.*] Vt probaui *in cap.1. de noui oper. nunt.*

2. c *Non vtuntur.*] Ius ciuile Romanorum plerumque prohibitum in iudiciis, tam apud Gallos, quàm apud Hispanos legimus: primis enim temporibus certum est, Gallos iure Romanorum vsos fuisse; vnde Agathias de rebus Iustin. ait, Francos Romanas leges in contractibus, & matrimoniis seruare: & constat ex Capitularibus Caroli Calui apud Pisas *cap. 34.* ibi: *Salua constitutione legis Romanæ in eis, qui secundùm illam viuunt.* Ex Concil. Turon. *can.20.* ibi: *Quia etiam lex Romana constituit, vt quicunque Deo sacratam virginem, vel viduam fortasse rapuerit, si postea eis de coniunctione conuenerit, capitis sententiâ feriantur.* Quæ est lex 1. *Cod. Theod. de raptu virgin.* Postea tamen Carolus Magnus statuit *lib.6. cap.269.* ita: *Prohibemus ad negotiorum discussionem, vsum legum Romanarum, quæ quamuis eloquiis polleant, tamen difficultatibus hærent.* Idem postea firmauit Lotharius *lib.3. legum Longob. cap.37.* Apud Vvisigoth. etiam idem cautum fuit *in l.9. & 10. tit.1. lib.2.* ibi: *Alienis legibus ad exercitium vtilitatis imbui, & permittimus, & optamus; ad negotiorum verò discussionem & resultamus, & prohibemus: quamuis enim eloquiis polleant, difficultatibus hærent, vnde volumus, siue Romanis legibus, siue aliis constitutionibus amodo amplius conuexari.* Prosequitur iuris Romani naufragium & restitutionem apud Francos, & Gothos Cironius *in præsenti*, & *lib.5. obs. cap.4. & 5.* Apud nos expressè cautum est, ne in iudiciis leges ciuiles ad causarum decisionem expendantur, *l.15. tit.1. partit.1. l.6. tit.4. partit.3.* ibi: *Por las leyes de este libro, y no por otras.* Et *l.1. Tauri*: docuerunt Gregorius Lopez, & Burgos de Paz, & Gomez in eisdem legibus. P. Suarez *de legibus lib.3. c.8.* Osualdus ad Donel. *lib.1. cap.16. litera E.* Vnde rectè Honorius III. in præsenti refert, leges Romanorum apud Francos in vsu non esse.

3. d *Interdicimus.*] Quam iuris ciuilis professionem Pontificem in præsenti prohibere potuisse, ait Cironius *hic*, quia Academiæ sunt ecclesiasticæ; & ideo in eis plenam dispositionem Pontifex habet. Sed contrarium, immò Academias à Principibus sæcularibus constructas, & à Pontifice confirmatas, pro sæcularibus haberi, latè probatum D. Alphonsus de Escobar collega noster *in tract. de Pontific. iurisdict. cap.21.* Pater Mendo *de iure academico, quæst.8.* & ipsam Academiam Parisiensem mixtam esse, sæcularem, & ecclesiasticam, probat Choppinus *de Domanio Regis Franciæ, lib.3. tit.27. num.3.* Quare aliâ validiori ratione credo Honorium III. potuisse in Academia Parisiensi prohibere studium iuris ciuilis, videlicet, quia cùm ob eius professionem negligeretur, & omitteretur sacræ Theologiæ studium, vt retuli *in cap.5. ne clerici vel monachi*; ideo iuxta potestatem, quam habet in temporalibus in ordine ad supernaturalia, vt faciliùs floreret studium sacræ Theologiæ, rectè potuit Honorius pro tunc interdicere iuris Cæsarei professionem.

CAPVT XXIX.

Idem *Episcopo* [a] *Baiocensi.*

QVia intentionis nostræ non extitit, vt per innouationem, quam fecimus cuiusdam scripti monasterij sancti Stephani [b] Cadom. quod in Registro bonæ memoriæ Alexandri Papæ prædecessoris nostri reperimus contineri, derogaretur iuri Ecclesiæ Baiocensis, cùm innouatio nec ius [c] nouum conferat, nec etiam tollat vetus: totum in eo statu esse volumus, in quo tempore innouationis impetratæ dignoscitur extitisse. Cæterùm per hoc nullum intendimus iuri aliàs eidem monasterio competenti præiudicium generari.

NOTÆ.

1. a BAiocensi.] Ita etiam legitur in qointa compilatione, *sub hoc tit. cap.5.* idest Roberto de Ablagel, qui feliciter certauit cum hæreticis Albigensibus. De diœcesi Baiocensi nonnulla adduxi *in cap.18. de offic.Ordin.*

2. b *Cadomensis.*] Cadomense hoc monssterium est Normandiæ, in diœcesi Baiocensi, Ordinis Diui Benedicti; quod construnxit, & amplè dotauit Guillelmus Rex Angliæ, atque Romani Pontifices magnis priuilegiis decorarunt, exemptione illi concessâ à Baiocensi iurisdictione, vt refert Yepes *tom.6. chron. D. Benedicti, cent.6. anno 1020. cap.8. per tot.*

c *Nouum.*] Probaui suprà *in cap.*..& consonat omnino textus *in cap.2. de fide instrum. in 5. compil.* vbi idem Honorius ita statuit: *Licèt olim innouaverimus priuilegium felicis memoriæ Calixti Papæ prædecessoris nostri Ecclesiæ S. Ioannis Bisunt. concessum; præsenti tamen paginâ declaramus, quod nostræ intentionis non fuit, vt ius Ecclesiæ per hoc in aliquo læderetur, cùm per innouationem huiusmodi non acquiratur ius nouum, sed antiquum solummodo conseruetur: vnde præsentes literas super hoc vobis in testimonium duximus concedendas.* 3.

CAPVT XXX.

Idem *Episcopo* [a] *Parisiensi.*

IN his, quæ ad cultum diuinum facere dignoscuntur, non maligna, sed benigna potiùs esset interpretatio facienda: vnde mirari compellimur, quod cùm Fratribus [b] Minoribus duxerimus indulgendum, vt vbicunque fuerint, sine parochialis iuris præiudicio cum altari valeant viatico celebrare: quidam, sicut nuper fuit propositum coram nobis, nimis strictè interpretando indulgentiam, nituntur asserere, quod per eam prædicti Fratres præter Episcoporum, Abbatum, & aliorum Prælatorum assensum facere hoc non possint, propter quod eos celebrare iuxta indulgentiam Apostolicam non permittunt. Cùm autem, si res taliter se haberet, nihil eis conferret indulgentia memorata, sine qua id Episcopis, & aliis Prælatis annuentibus liceret eisdem: fraternitati tuæ mandamus, quatenus interpretatione huiusmodi reprobatâ, dum tamen ab aliis, quæ à iure parochiali proueniunt, se prorsus abstineant, datam eis sic licentiam celebrandi auctoritate nostra non differas publicare, ita quod dicti Fratres aliquam ex indulgentia nostra videantur in hoc gratiam consequuti.

NOTÆ.

1. a PArisiensi.] Ita legitur in quinta compilatione, *sub hoc tit. cap 6.* De Ecclesia Parisiensi nonnulla adduxi, *in cap.final. de constit.*

2. b *Minoribus.*] *Et Prædicatoribus*, addit Gregorius IX. in præsenti; nam in hoc textu tantùm Honorium agere de priuilegio concesso Fratribus Minoribus, constat *ex c.7. de celebrat. Missar.in 5. compil.* vbi idem Honorius eidem Episcopo Parisiensi ita scribit: *Non debent Ecclesiarum Prælati, quibus religionem plantare conuenit & fouere, viros religiosos persequi, & eis super his maximè, quæ ad diuinum cultum pertinent, obuiare. Accepimus sanè, conquerentibus dilectis filiis Ministris Ordinis Fratrum Minorum Franciæ, quod quidam Prælatorum regionis illius occasione priuilegiorum, quæ se habere proponunt, aliqui mero suo duntaxat arbitrio prædictis Fratribus inhibere præsumunt, ne vbi degunt, valeant secundùm nostram indulgentiam cum altari viatico solennia celebrare Missarum, in eos, & hospites suos in maiorem Apostolicæ Sedis iniuriam, & contemptum excommunicationis sententiam promulgantes. Quamquam præfati Fratres ab omni iure parochiali contineant manus suas. Quia verò debemus religiosas fouere personas, & maximè dicti Ordinis Fratres, qui relictis omnibus Christum sequuntur, pro eo esse pauperes, & in paupertate viuere continuè eligentes; ac decet nos Apostolicas indulgentias obseruare: f. s. m. quatenus auctoritate nostra inhibeas generaliter Prælatis regionis eiusdem, ne de cætero sic excommunicent dictos Fratres & hospites eorundem, nec aliquo modo impediant, quominus Fratres ipsi dicta indulgentia possint vti: quia non impunè deinceps talia facerent, cùm non possimus iniurias pauperum Christi, & seruorum eius inquietudinem æquanimiter sustinere.*

Commentarium huius textus *in cap.1. de consecr. Eccles.* dedimus.

CAPVT

CAPVT XXXI.

Gregorius IX. *Maioris Ecclesiæ*, & [a] *Christianitatis Decano*, & *Archid. Lincon.*

DVdum inter Priorem & Conuentum de [b] Butele ex parte vna ; & Priorissam, & moniales de Campesse, ex alia, super dicimis lite motâ. *Et infrà*: De consilio fratrum nostrorum decernimus iuri prædictorum Prioris, & Conuentus super decimis [c] noualium, in quarum erant possessione tempore illo, quo indulgentiæ Apostolicæ impetratæ fuerunt à parte altera de decimis noualium non soluendis, non debere per eas non facientes de hoc aliquam mentionem præiudicium generari.

NOTÆ.

a *CHristianitatis Decano.*] De huc Decano Lincon. Ecclesiæ cgi suprà *in cap. cùm capella.*

1. b *Butele.*] *De Busellia*, legendum est, vt habetur *in cap. dilecta* 10. *de except.* vbi mentio fit huius controuersiæ, & ibl notaui ex Pennoto, monasteria, de quibus in præsenti, esse in diœcesi Linconiensi Angliæ: cùm enim Prior, & Canonici de Busellia peterent à monialibus de Campesia decimas de prædiis noualibus; illæ autem intenderent similes decimas se non debere, causa disceptata fuit coram iudicibus delegatis, de quibus *in dict. cap. dilecta.* Sed interim moniales nouum impetrarunt priuilegium, vt de prædiis noualibus decimas non persoluerent; cuius virtute intendebant, decimas iam solui consuetas monachis de prædiis noualibus tempore huius priuilegij, præstare ipsis non teneri. Consultus Gregorius IX. decreuit, priuilegium hoc nullam faciens mentionem de decimis ex noualibus iam perceptis à monachis, non prodesse monialibus, nec præiudicare Priori & monachis, quominus decimas de noualibus iam possessas exigere possent.

2. c *Noualium.*] Nouale iure ciuili dicitur terra præcisa, quæ anno præterito cessauit, *l. silua*, §. *penult. ff. de V. S.* vel silua, quæ arboribus exstirpatia ad cultum redigitur, *l. vlt.* §. *pen. ff. de termino moto.* Faciunt D. Isidorus *lib.* 15. *etymol. cap.* 13. ibi: *Noualis ager est primùm proscissus, siue qui alternis annis vacat, nouandarum sibi virium causâ.* Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, ibi: *Ager, restibilis, qui restituitur, ac reseritur quotannis; contrà qui intermittitur, à nouando noualis.* In hac decimarum tractatione noualem dicimus agrum nunc primùm præcisum, & de nouo ad cultum redactum; de quo non extat memoria, quod aliquando cultus fuerit, *cap.* 1. *cap. quid per nouale* 21. *de V. S.* docuerunt Petrus Gregorius *lib.* 1. *syntag. cap.* 2. *num.* 2. & *lib.* 3. *partit. tit.* 25. *cap.* 3. Moneta *de decimis cap.* 4. *q.* 3. Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 2. *regest.* 14. *epist.* 61. Harum noualium mentio fit *in cap. finali, vt lite pendente, cap. ex parte* 10. *c. ad audientiam* 12. *cap. quoniam* 13. *cap. tua* 25. §. *finali, cap. ex parte* 27. *cap. cùm contingat* 29. *de decimis, cap.* 2. *in princip.* & §. 1. *eod. tit. lib* 6. *c. consultationi* 32. *hoc tit.* Si enim in præsenti tractatu nouale acciperetur provt sumitur in iure ciuili, parochia magnum præiudicium sequeretur ex priuilegio concesso regularibus non soluendi decimas de prædiis noualibus: quare nouale semper accipitur pro prædio nouiter culto, & cuius culturæ non extat memoria.

COMMENTARIVM.

EX hoc textu communiter deducitur, priuilegium non soluendi decimas ex prædiis noualibus non extendi ad noualia, in quibus iam alter ius percipiendi decimas habebat, nisi eorum expressa mentio fiat. Quod firmari potest *ex cap. cum ordinem* 6. *de rescript. cap. final. vt lite pendente, cap. causam* 19. iunctâ glossâ *verbo Nouiter, de testibus, cap. cùm olim* 18. *cap. veniens* 19. *de præscript. cap. cùm olim* 12. *de re iudic. cap. cùm nostris* 6. *de concess. præb. cap. ex parte* 27. *de decimis.* Et fulcitur eâ maximâ ratione; nam priuilegium iuri alterius nocens debet strictè interpretari, vt quantò minus præiudicium afferat, *cap. cùm olim* 6. *cap. dilectus* 8. *de consuet. dict. cap. tua*, §. *final. de decim. c. statuto* 2. *in princip. eod. tit. in* 6. & cùm tale priuilegium possit intelligi de terris, quæ nondum sunt redactæ ad culturam, ex quibus nullum, vel modicum sequitur præiudicium, *dicto cap. quid per nouale, de V. S.* non debet extendi ad prædia iam redacta ad culturam tempore impetrati priuilegij, in quibus tertius ius exigendi decimas habebat, ne ipsi irrogetur præiudicium præter Pontificis intentionem, qui in concessione priuilegij non censetur voluisse detrahere iuri alterius, *cap. super eo, de offic. deleg. cap. ex tuarum* 5. *de auctorit. & vsu pallij, cap. in his, hoc tit. l.* 2. §. *meritò, ff. ne quid in loco publico, l. impuberum, ff. de administ. tut. l. nec ausus, Cod. de emancipat. liber.* quia dum in tali priuilegio non fit mentio præsentium noualium, creditur priuilegium per subreptionem impetratum, *cap. cùm nostris, de concess. præb.* & subreptio vitiat priuilegia, sicut alia rescripta, *cap. quod super, de fide instrum. cap. dudum, de præb. lib.* 6. *cap.* 1. & *finali, de fil. presbyt. eod. lib. l.* 1. *de natalibus restituendis, l. etsi non cognitio, Cod. si contra ius*: quare secundum priuilegium, si primi mentionem non faciat, illud non reuocat, *cap. cùm ordinem, de rescript. cap. cùm olim, cap. veniens, de præscrips. cap. ex parte, de capellis monach. l. Decurionibus, Cod. de silentiariis, lib.* 12. *l. prædia, Cod. de locat. prædior. ciuit. eod. lib.* creditur enim circumuentus Princeps, neque eum habere voluntatem illud reuocandi, *cap. cùm olim*, ibi: *Sicut credimus, de re iudicata.* Docent Menochius *lib.* 6. *de præsumpt. præsump.* 40. *à num.* 2. Castillo *lib.* 6. *controu. cap.* 36. *num.* 7. Vnde in præsenti casu cùm Prior, & Canonici de Busellia ratione priuilegij decimas perciperent etiam de prædiis noualibus à monialibus iam excultis, priuilegium impetratum ab ipsis monialibus non soluendi decimas ex noualibus non affert præiudicium monachis, nec eorum priuilegio derogat. Accedit nam in præsenti casu lis pen- 3.

debat inter ipsos super decimis: sed priuilegium impetratum lite pendente, eiusque non facta mentione, nullum est, *cap. final. ut lit. pendent. cap. causam qua, de testibus.* Cenedus *ad Decret. collect. 53.* Ergo ex hoc etiam capite priuilegium in præsenti à monialibus impetratum nullum erat.

4 Nec obstabit si dicas priuilegium exemptionis à solutione decimarum, extendi etiam ad prædia, in quibus alij percipiebant decimas tempore concessi priuilegij, etsi vlla mentio non fiat talis possessionis; quia decimæ semper possidentur ab aliquo, saltem ab Ecclesia parochiali, cui de iure communi debentur, *cap. quæsti, cap. statuimus, cap. in sacris 16. quæst. 1. cap. ab Apostolica, cap. cùm contingat, cap. cùm in tua, cap. quoniam, de decimis,* vbi probaui, *cap. final. de Parochiis, cap. penult. de restit. spol. lib. 6.* Et cùm Pontifex concedit talem exemptionem, nullam facit mentionem possessionis parochialis; immò & tale priuilegium extenditur ad prædia postea exculta, *cap. ex parte, el 1. cap. ad audientiam, de decimis,* de quibus Pontifex non cogitauit: ergo quia priuilegium extenditur cum tertij præiudicio. Nam respondendum est, in præsenti textu agi de priuilegio exemptionis à decimis noualium, quod non extenditur ad decimas iam possessas; quia non censentur nouales ex quo prædia redacta fuerunt ad culturam; licèt prædia ipsa semper noualia dicantur, *cap. consultationi 32. hoc tit.* At verò cùm priuilegium generaliter concedatur non soluendi decimas ex agris iam cultis, creditur Pontifici satis notam fuisse possessionem, quam parochi iure communi habent; & sic per consequens Pontificem illi velle derogare: quare si ius exigendi similes decimas, non ordinarium, sed extraordinarium virtute priuilegij, consuetudinis, aut præscriptionis alicui competat, non censetur derogatum, quia non præsumitur in dubio Pontificem reuocare ius, quod ignorat, *cap. super eo, de offic. deleg.* docet Couar. *lib. 1. var. cap. 17. n. 14.* Annectenda sunt huic commentario omnia, quæ adduxi *in cap. final. ut lit. pendente.*

CAPVT XXXII.

a Idem.

QVidam (sicut asseris) in priuilegiatorum fraternitate recepti, nolunt tibi de iuribus Episcopalibus respondere. Verùm quamdiu huiusmodi fratres moram in domibus suis fecerint, eos compellere poteris ad dicta iura tibi integrè persoluenda.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius IX. videlicet, cuius epistolis cùm careamus, cognoscere non possumus cui Prælato in præsenti rescribat: quod verò in præsenti doceat, exposui *in cap. 3. § de confratribus, hoc tit.*

CAPVT XXXIII.

Idem a *Arelaten. Capitulo.*

COnsultationi vestræ breuiter respondemus, quod terra, de qua non extat memoria, quod aliquando culta fuisset, redacta per religiosos viros nouiter ad culturam, perpetuò debet, quoad immunitatem de non soluendis decimis, noualium iure censeri. Cùm alias nonnunquam contingeret indulgentiam de noualibus plus eis dispendij, quàm vtilitatis adferre.

NOTÆ.

1. a ARelatensi.] De Arelatensi diœcesi egi *in cap. 16. de offic. deleg.* & quid nouale dicatur, exposui suprà proximo commentario. In præsenti tantùm docet Gregorius, prædium nouale semper nouale manere, idest, quod si alicui concedatur exemptio à solutione decimarum de prædiis noualibus, & ipse prædia noniter propriis manibus excolat, nunquam de tali prædio decimas soluere teneatur; nam priuilegium à Principe concessum decet esse mansurum, *cap. priuilegia 25. quæst. 1.* regulâ *Decet, de regul. iur. lib. 6.* aliàs si pro primo anno tantùm prædium nouale diceretur, nouale priuilegium potiùs damnum, quàm commodum afferret; nam qui prædium nouale magnis sumptibus ad culturam redegit, sequentibus annis teneretur ex eo decimas persoluere: vnde vt priuilegium iuxta naturam suam commodum afferat, rectè docet Gregorius in præsenti, prædium nouale semper nouale manere.

TITVLVS XXXIV.

De purgatione canonica.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] *Triburiensi.*

NObilis homo, vel ingenuus, si in Synodo accusatur, & negauerit, si fidelem esse eum sciuerit, cum XII. ingenuis se expurget. Si antea deprehensus fuerit in furto, aut periurio, aut falso testimonio, ad iuramentum non admittatur: sed sicut qui ingenuus non est, feruenti aqua, aut candenti ferro se expurget.

NOTÆ.

1. a TRiburiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de purgatione vulgari*, ex qua literam transcribo: & etiam ex hoc Concilio textus hic citatur à Burchardo *lib.16.decret. cap 19.* & sub nomine Paleæ à Gratiano *in cap. nobiles 5.2. quæst.5.* Et licèt verba ipsa non reperiantur in Concilio Triburiensi, extat tamen sententia in canone 22. in hæc verba: *Si quis fidelis libertate nobilis, aliquo crimine, aut infamia deputatur, vetatur iure iuramento se excusare: si verò tanto, aliquo crimine publicatur, vt criminosus à populo suspicetur, & propterea superiuret, aut confiteatur, & pœniteat, aut Episcopo, vel suo misso discutiente per ignem candenti ferro cautè examinetur.* Illud ex præfato canone liquidò constat, adhibitâ discretione dignitatis, status & conditionis, pœnas delinquentibus imponendas esse, seueriusque in seruos, quàm in nobiles animaduerti, *l.13. §.3. l.capitalium 28. §.final. ff.de pœnis.* Cuius discriminis vestigia extant apud Paulum *lib.5. sentent. tit.8.§.1. & tit.20.§.2.& vlt.& tit.23.§.11. l.3.§.penult. ff.ad leg.Cornel. de sicar. iuncta l.12. §.vlt. ff.de accusat. l.6. ff.ad leg.Iul. pecul.* Vlpianum *lib.7. de offic. Procons.* apud Licinium Rufinum *in collat. legum Mosaic. tit.28.de veneficis, cap. pastoralis 28. de offic. deleg. cap. final. de pœnis, l.8. tit 3.partit.7,* ibi: *Que mas crudamente debe ser escarmentado el hombre vil, que el fidalgo.* Concil. Narbon. *cap. 4. Quod si quisquam præsumpserit facere, si ingenuus est, det Comiti ciuitatis solidos sex: si seruus, centum flagella suscipiat.* Moris pro lege fuit apud Francos & Sueuos incendiarium, aut prædonem antequam morte plecteretur, ignominiæ causâ canem circumferre; si plebeius, sellam; si rusticus, rotam aratri. Otho Frising. *lib. 2. de gestis Frider. cap. 18.* quem refert Dadinus Altesserra *de Ducibus lib.2. cap.8.* Prosequuntur Tiraquellus *de nobilit. cap.2.* Simancas *de catholicis instit. tit.45.ex num.29.* Vvisembachius *disputat.1. num.14.* & notauimus iam *in cap. final. de fero compet.*

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Agathen.*

SI quis presbyter vitæ suæ negligens prauis exemplis malè de se suspicari permisit, & populus ab ipso iuramento, seu [b] banno christianitatis constrictus infamiam eius patefecerit, & certi accusatores criminis eiusdem defuerint, admoneatur primò seorsum ab Episcopo; deinde sub duobus, vel tribus testibus, si non emendauerit, Episcopus eum publica increpatione admoneat. Si verò non sic se correxerit, ab officio suspendatur vsque ad dignam satisfactionem, ne populus fidelium in eo scandalum patiatur.

NOTÆ.

1. a AGathensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & ex ipso Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.2. Decret. cap.181.* Carnot. *part.6. Decreti, cap.226.* ex quibus illum transcribo: & inter fragmenta addita ipsius Concilij reperitur textus hic, & vltima eius pars extat apud Gratianum *in c. si legitimi 12. 2. quæst.5.* Concilium hoc celebratum fuit in Agathensi vrbe, in Basilica S. Andreæ, 3. Idus Septembris anni 506. Symmachi Papæ 8. Anastasij Imperatoris 16. Theodorici in Italia regnantis 14. Præside Cæsario Arelatensi Episcopo, pro disciplina ecclesiastica collapsa restituenda, vt constat ex canone 73. Concilij Meldensis, & refert Cojolanus *in sum. Concilior. fol.332.* Binius *in eius notis, tom.10. Concil. Regia edition.*

b *Banno.*] Bannire apud antiquos Francos idem est ac edicto vocare, *lib 4. cap.25.* ibi: *De cæteris verò causis, vnde quis rationem est redditurus, non banniatur, sed per Comitem banniatur.* In legibus Ripuar. *tit.67. Si quis legibus in vtilitatem Regis, siue in hostes, siue in reliquam vtilitatem bannitus fuerit, & minimè adimpleuerit, si ægritudo eum non detinuerit, solidis lx. mulctetur.* Gregorius Turonensis 2.

in appendice, *cap*.87. *Iussu Sigeberti omnes Leudes Austriasorum in exercitu ad gradiendum banniti sunt*. Marculfus *lib*.1. *formul*. *cap*. *vlt*. *Iubemus vt omnes pagenses vestros bannire*, *& locis congruis per ciuitates*, *vicos*, *& castella congregare faciatis*. Plura Ioannes Vossius *de vitiis sermon*. *lib*.2. *cap*.22. Bignonius *ad Marculf*. *lib*.1. *formul*. *cap*.40. Sic bannum pro denunciatione, & edicto ponitur *lib*.3. *cap*.66. & *lib*.4. *cap*.24. quo modo accipitur *in præsenti*, & *in cap*.55. 16. *quæst*.1. *cap*.13. *de præscript*. *cap*. *tua* 27. *de spons*. *cap*.6. *qui matrimonia accusare*, *cap*.2. 15. *quæst*.4. vbi bannire significat edicto adiectâ pœnâ vocare. Inde etiam pœna, seu multa edicto non obtemperantis, bannum dicitur sæpe in Capitularibus congestis à Lindembrogio *in glossario legum antiq*. *verbo Bannus*: & etiam pro exilio & eiectione plerumque ponitur, cùm quis eiicitur à consortio fidelium: vnde bannus Dei dicitur in Synodo Confluentina *can*.6. & in Concilio Coloniensi *part*.14. *cap*.21. ibi: *Cæteros omnes nobiles*, *& ignobiles per bannum Christianitatis constringat*. Non tamen semper bannus communionis ecclesiasticæ interdictum, sed pœnam aliam ingerit, veluti peregrinationis, aut ieiunij. Quare in Concilio Salegust. *can*.15. legitur, bannitum ieiunium, pro ieiunio magno, & rigido: quasi per eum bannum, siue iram Dei auertamus, vt exponit Lantdmeter. *lib*.2. *de veteri cleric*. *cap*.87. plura de banno, & eius acceptionibus congesserunt Cironius *lib*.1. *obseru*. *cap*.16. & *in cap*. *olim*, *de iniuriis*, *in* 5. *compil*. Filesacus *de origine parœc*. *cap*.7. *ad finem*, & *in cap*.1. §.19. *de offic*. *ordin*. Bosquetus *in notis ad Innoc*. *III*. *lib*.1. *epist*.95. Sirmondus *ad capitul*. *Caroli*, *fol*.59. *&* 63. P. Pitheus *lib*.2 *aduers*. *cap*.20. Chopinus *lib*. 1. *de iurisd*. *Andegau*. *cap*.4. Stephanus Durantius *qq*. *iur*. *quæst*.28. D. Nicolaus Anton. *de exilio lib*.3. *cap*.9. Beyerlinck. *in Theatro*, *tom*.1. *verbo Bannus*. Vnde banno Christianitatis parochianos constringi in præsenti est edicto per Episcopum cogi sub interminatione interdictionis communionis Christianæ.

CAPVT III.

Ex Concilio [a] *Meldensi*.

VT illæ, quæ quasi sanctimoniales sub velamine religionis degere cognoscuntur, sed potiùs iuxta Apostolum in deliciis viuentes, mortuæ in diuinis oculis computantur, libidinibusque, & cæteris carnis voluptatibus inseruire accusantur, si manifestè detegi potuerint, Episcopali auctoritate, & Regia potestate in talibus locis residere sub testimonio religioso cogantur, vbi pœnitentiam si fecerint dignam, adsequantur etiam fructuosam. Si autem manifestè detegi non valuerint, erga Ecclesiam suæ opinionis malam famam legaliter purgare cogantur: & vt religiosiùs de cætero viuant, Episcopali decreto, & Regia potestate coërceantur.

NOTÆ.

a MEldensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit*. *cap*. 2. & ex ipso Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib*. 8. *Decreti*, *cap*. 50. Carnotensi *part*. 7. *Decreti*, *cap*. 68. & extat in ipso Concilio *can*. 70. prout in præsenti transcribitur. De hoc Concilio Meldensi iam nonnulla adduxi *in cap*.1. *de constit*.

CAPVT IV.

Ex [a] *eodem*.

DE his, qui sponsas alienas rapiunt, vel consensu parentum accipiunt, antiqua, & synodalis sententia obseruetur: quod si fortè in Ecclesia euentus talis reperiri dignoscitur, vt pro saluis, & religionis competentia humanius quiddam debeant tractare Pontifices, sicut canonica (vt eisdem verbis vtamur) docet auctoritas; quia prior quidem, inquies, diffinitio durius; posterior autem quiddam tractauit humanius, nullo modo, vt ad maximam indulgentiam descendamus, alterius sponsæ acceptor sine publica transeat pœnitentia, & sponso legaliter mulctam componat. Quod si his obedire renuerit, sine vlla refragatione anathematizetur: fautores verò illius iuxta modum culpæ Episcopali decreto pœniteant. Si verò, quod non optamus, de gradu proprio repellatur: etsi verisimilibus exinde suspicionibus fuerit propulsus, & canonicè nequiuerit approbari, secundùm sanctorum Patrum statuta se purgare cogatur.

NOTÆ.

a EOdem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit*. *cap*.3. & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib*.9. *Decreti*, *cap*.32. Carnotensi *part*.8. *Decreti*, *cap*.120. extatque in canone 68. ipsius Concilij prout in præsenti transcribitur.

CAPVT

CAPVT V.

[a] Innocent. Papa [b] *Aquilegiensi Patriarchæ, & Episcopo.* [c] *Mant.*

QVotiens frater noster A. [d] Tridentinus Episcopus in nostra, & vestra de simonia impetitus sit præsentia, prudentiam vestram latêre non credimus, cuius causam in præsentia nostra ventilauimus. Producti sunt apud eum accusatores, sed vna voce scriptum afferentes, nec testes secundùm formam canonum producere potuerunt, quod Ecclesiam beati Petri de Pasorum presbytero Paulo dederit pro quatuor modiis de frumento, quos ab eiusdem Ecclesiæ laïcis acceperit. Vnde quia nec accusatores, nec testes secundùm formam canonum, & statuta sanctorum Patrum in causam ipsam procedere potuerunt, communi fratrum nostrorum consilio iudicamus, vt tertiâ manu sui ordinis, & quatuor Abbatum, & religiosorum sacerdotum de supradicta simonia in vestra præsentia se debat expurgare. Porrò expurgationis tenor erit huiusmodi. Idem Episcopus super sancta Euangelia primùm iurabit, quod pro Ecclesia sancti Petri de Pa. presbytero Paulo danda, nec per submissam personam, nec aliquis pro eo, se sciente pretium receperit: deinde expurgatores super sancta Euangelia iurabunt similiter, quod ipsi credunt, quod verum iurauit.

NOTÆ.

1. a INnocentius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & post Concil. Lateran. *p* 50. *c.* 57. & sub nomine Paleæ textum hunc retulit Gratianus *in cap. quotiens* 2. *quæst.* 4. Vnde cognoscitur quàm perperam in hac sexta collectione legitur *Innocentius III.* cùm decisiones huius Pontificis non reperiantur compilatæ, nec in prima collectione, nec in Decreto Gratiani. Et ita rectè textum hunc tribuit Innocentio II. Antonius Augustinus *in præsenti.*

2. b *Aquilegiensi.*] Aquiiegia, siue Aqulleia, vt legitur apud Eustachium *in scholiis ad Dionysium*, est vrbs maxima Venetiæ, dicta Aqnileia ab aquila, quæ, teste Iuliano Imperatore, vrbi cùm conderetur, dextra ex parte aduolans, suo nomine vocabulum imposuit. Habuit Ecclesiam Cathedralem iam à primis Ecclesiæ sæculis. Fortunatiani eius Præsulis meminit D. Hieronymus *in lib. de script. eccles.* & Leo Magnus epistolam scripsit ad Nicetam, & Iulianum Aquileienses Præsules: postea Patriarcha constitutus fuit eius Episcopus, vt constat ex epistola Stephani Pontificis ad Gualbertum. Sed postea Attilâ Aquileiam obsidente, Patriarcha ipse Gradum se recepit, vnde Gradensis appellari cœpit: sed Grado relicto propter cæli inclementiam, occasionem ipse dedit Venetis eam dignitatem ad Episcopum proprium trahendi Nicolai V. Pontificis beneficio: quare Patriarcha hic aliquando dicitur Aquileiensis, aliquando Gradensis, plerunque Venetus. Aquileiensis appellatur in Synodo Francofort. Gradensis *in cap.* 29. *de offic. deleg.*

c *Mantuano.*] Mantua nobilis Galliæ Cisalpinæ ciuitas est, circa cuius conditorem varia adducit Vghellius *tom.* 1. *Italia sacra*, *fol.* 924. vbi exponit locum sui Mantuani *lib.* 10. *Æneidos.* Habuit à primis Ecclesiæ sæculis Ecclesiam Cathedralem, quæ paruit primò Mediolanensi Archipræsuli: postea Gregorius II. Patriarchæ Aquileiensi Sedem illam adiecit, sed demùm Pius V. anno 1553. Mantuanam Ecclesiam à iurisdictione Aquileiensis exemit, atque Romanæ Ecclesiæ eandem immediatè subiecit, vt refert Vghellius *vbi suprà.* Eius Præsuli Vidoni rescribit in præsenti Pontifex. 3.

d *A. Tridentinus.*] Adelpertus videlicet III. huius nominis. De Tridentina diœcesi nonnulla adduxi *in cap.* 9. *de concess. preb.*

CAPVT VI.

Alexand. [a] *Euriensi Episcopo.*

NOs inter alios præeminemus supernâ, licèt immeriti, dignitate, vt quæ dubia sunt, debeamus declarare, & singulorum consultationibus, quantum nobis Dominus ministrauit, solicitè respondere, vt quæstiones sub examine Rom. Ecclesiæ terminentur, quæ inter alias Ecclesias, disponente Domino, obtinet principatum. Vnde quia nos tua duxit fraternitas consulendos, vtrum Episcopus parochianum suum, publicâ famâ eum accusante, ad purgationem cogere possit? Consultationi tuæ taliter respondemus, quod si de hoc b crimine publicâ laborat infamiâ, accusatione, & testibus deficientibus, ad purgationem est per diœcesanum Episcopum compellendus, nisi fortè super ipsa causa ad superiorem iudicem duxerit appellandum. Sanè si appellauerit, eius parebit iudicio, ad cuius examen causam voluit per appellationem transferre.

NOTÆ.

1. a EVriensi.] Ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. quamuia in priore eina parte, quæ extat *sub tit. de offic. Ordinary*, *cap*.4. *in eadem collect.* ex qua restituo integram literam huiua textus, legatur *Gen. Episcopo*: in cuina notis Augustinua asserit legendum esse *Genuensi Episcopo*; sed malè, cùm obstet inscriprio ipsa ibi, *Episcopo.* Quare credo retinendam esse inscriptionem *Euriensi*, quæ extat in dicta prima collectione: Euria enim, aliqnando Euroma dicta, est in prouincia Nicopolitana Illyrici Orientalis, cuius Episcopua Theodorus subsctipsit Concilio Constantinopolitano temporibus Agathonis, & Menæ celebrato.

b *Crimine.*] Cuius pnnitio spectat ad iudicium Ecclesiæ, iuxta tradita *in cap.2.de offic. ordin.* 2.

CAPVT VII.

Idem [a] *Gaietan. electo.*

CVm P. Manconella presbyter. *Et infrà*: Purgatores illius honestatis, & opinionis esse volumus, quòd verisimile sit eos nolle amore, vel odio, seu obtentu pecuniæ deierare. Vt autem idonei appareant, necesse est, vt eius, quem purgare debent, vitam, & conuersationem agnoscant. Deficientem verò in purgatione omni officio, & beneficio ecclesiastico priuare procures: præcauens, quod si qui purgando in sua voluerint purgatione assistere, nullam eis maleuolentiam, vel indignationem ostendas, nec eos impedias, vel ab aliis, quantùm in te est, impediri permittas.

NOTÆ.

a GAietan.] Ita legitur in prima collectione, *sub tit. de accusationibus*, *cap*.12. post Concilium verò Lateran. *part*. 50. *cap*.14. legitur *Gaiacensi*: sed veram eius inscriptionem dedi *in cap. cum P. de accusat.*

CAPVT VIII.

[a] Lucius III.

EX tuarum intelleximus continentia literarum, quod cùm H. presbyterum latorem præsentium, quia infamabatur de homicidio, communicato fratrum consilio in Episcopatu tuo à sacerdotali officio suspendisses, bonæ memoriæ prædecessoris tui literas tulit in medium, quibus apparuit eum iudicio aquæ frigidæ suam innocentiam purgauisse, & Episcopum eum suis literis absoluisse: & scholaris, & qui homicidium instigante diabolo perpetrauerat, immunem seipsum à crimine tactis sacrosanctis Euangeliis affirmauit. Quia verò cùm peregrina [b] iudicia sacris canonibus sint inhibenda, purgationem, quam præstitit, sufficere non putamus: f. t. per A. s. m. quat. si accusatores minimè idonei inuenti fuerint, qui eum de homicidio conuincere possint, vt cum VII. aut V. manu sui ordinis, sicut expedire cognoneris, per purgationem canonicam innocentiam suam ostendat, iniungas: quam cùm præstiterit, suspensionem sine mora, & difficultate relaxes, & eum testimonij boni adnuntians, ab infamia homicidij, nullius cont. vel ap. ob. auctoritate nostra fretus absoluas. Is autem, qui infamatur, sese immunem à crimine homicidij præstito iuramento firmabit, & purgatores, quod eum credant verum iurasse, iurare debebunt.

NOTÆ.

1. a LVcius III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap*.5. post Concil. autem Later. *part*.50. *cap*.50. habetur *Curen. Episcopo*. Cures enim, seu Curis, est ciuitas Italiæ in prouincia Valeriæ, teste Strabone *lib*. 5. cuius Episcopus Tiberius subscripsit Concilio Romano sub Hilario celebrato, vt refert Carolus à sancto Paulo *lib*.1. *geograph. sacr. fol*.57.

b *Iudicia.*] Vt probabimus *infrà*, *tit. proximo.*

CAPVT IX.

Idem [a] *Vvinton. Episcopo.*

COnstitutus in præsentia nostra P. Diaconus de Botha, suâ nobis assertione monstrauit, &c. *Et infrà*: Præterea illud nobis non modicam admirationem inducit, quod purgationem oblatam recipere noluisti, nisi priùs commendasses nomina

singulorum,

singulorum qui iamdictum P. purgare volebant, & de nationibus, & de cæteris supradictis priùs inquireres diligenter, tanquam esses ordinationem facturus. Vtinam sic discuteres ordinandos. Sanè in purgationibus faciendis, cùm satis sit illi, qui purgando exhibet iuramentum, si secundum propriam conscientiam, & opinionem iurat, quod purgandus à crimine sit immunis, & bonum exhibuit iuramentum, si purgatores ab Ecclesia tolerentur, & sunt bonæ famæ, in suis ordinibus ministrantes, nec in iudicio pro crimine condemnati, proculdubio sunt absque vllius indagine admittendi.

NOTÆ.

a *Vvintoniensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. post Concil. autem Lateran. *part.* 8. *cap.* 21. tantùm *Lucius III.* de Vvintoniensi Angliæ diœcesi egi *in cap. cum Vvinton. de elect.*

CAPVT X.

N. a *Senonen. Archiepiscopo.*

INter solicitudines nostras illa debet esse præcipua, vt capiamus vulpeculas, quæ moliuntur vineam Domini demoliri, species quidem habentes diuersas, sed caudas admodum colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum. Hi sunt namque caupones, qui aquam vino commiscent, qui virus draconis in aureo calice Babylonis propinant: qui (iuxta verbum Prophetæ,) arcum rem amaram intendunt, vt sagittent innuxios in occultis: quorum error serpit vt cancer, ita quod nisi botrus in flore lædatur, fructum non solum amarum, sed etiam pestiferum germinabit. Hos Apost. egregius prædicator in epistola sua prophetico sermone describit, & docet omnimodis euitandos. Contra quos sacerdotes tubis argenteis clangere debent, vt conclamante populo, arca fœderis præcedente, muri corruant Hierico, quæ iam fuerat perpetuo anathemate condemnata: ita quod si quis ex ea vel regulam auream furari præsumpserit, cum Achor filio Charmi lapidibus obruatur. Tu ergo sicut vir prouidns, & discretus, veri pastoris adimples officium, & super grege tibi commisso purè, ac plenè solicitudinem pastoralem exerces, dum & legem Christi zelaris, & hæreticorum impugnans errorem, in fautores ipsorum exeris gladium canonicæ vltionis. Vigilans enim vigilas super grege tuo, ne relicto veri Pastoris ouili, quod est vnum, b oues aberrent, post vestigia gregum, qui non sunt ex eo, temerè abeuntes: vel ne lupus eas rapiat, & dispergat, quas Veritas in eodem ouili sub vno pastore fidei Catholicæ coüniuit. Inter præcipuos quidem vineæ Domini Sabaoth agricolas deputatus, vulpeculas, quas describimus, non pateris eius speciem demuliri, sed eas vel capere potiùs satagis, vel fugare. Sanè sicut ex literis tuæ fraternitatis accepimus, cùm ad preces venerab. fratris nostri Altissiodoren. Episcopi ad villam, quæ charitas dicitur, accessisses, præsentibus eodem, & venerabilibus fratribus nostris Niuernen. & Melden. Episcopis, in vnum fecisti eiusdem villæ populum congregari: vbi de hæreticis, & eorum dogmatibus inquisitione diligenti habitâ, inter alios, quos super hæretica prauitate reperisti publicè infamatos, Decanum Niuernen. communi didicisti opinione grauari, & in eo, & per eum non modicum fuisse scandalum Catholicorum animis declaratum. Vnde propter vehementem infamiam, & graue scandalum ipsum ab officio, & beneficio suspendisti, apud Altissidor. diem ei certum assignans, quo tuo se conspectui præsentaret ab obiecto crimine defensurum. Cúmque statuto termino ad tuam præsentiam accessisset, præsentibus dictis Altissiodoren. & Niuernen. Episcopis, ac pluribus in vtroque iure peritis, cùm certus accusator contra eum minimè compareret, tu ex officio tuo testes tam pro ipso, quàm contra ipsum recipi, ac c diligenter examinari fecisti, & attestationes etiam publicari. Cúmque postmodum se non ad concessum ei diem tuo se conspectui præsentasset, cùm facultatem liberam indulsisses in testes ac eorum dicta dicendi, ac proponendi suas in medium rationes, quibusdam propositis probationibus, & allegationibus, tandem renuntians, sententiam postulauit. Tu verò cum venerabilibus fratribus nostris Trecen. ac dictis Altissiodoren. & Niuernen. Episcopis secedens in vnum, inspectis attestationibus diligenter, & adhibito plurium consilio sapientium, quia crimen contra eum liquidò probatum non erat, ipsum non duxisti de hæresi condemnandum. Verùm quoniam ex

dictis testium multa erat præsumptio contra eum, vtpote cùm esset manifestè probatum, eum familiaritatem hæreticorum non solùm habuisse, sed etiam captasse scienter, cùm publica etiam laboraret infamia, & tantum suscitatum esset scandalum contra ipsum, quod non posset canonica purgatione deleri, nec ipsum absoluere, nec purgationem, quam obtulerat ab initio, & tunc etiam offerebat, recipere voluisti: sed ipsum cum literis tuis ad Sedem duxisti Apostolicam destinandum, intelligens, quod ex concessa nobis plenitudine potestatis, citra pœnam canonicam dispensare possimus, & vltra eam rigorem seueritatis augere. Cæterùm ei postmodum in nostra præsentia constituto communem audientiam in nostro consistorio concessimus: vbi se multipliciter nixus est excusare, illud præsertim allegans, quod cùm non apparente accusatore legitimo purgationem offerret, testes contra eum non fuerant aliquatenus admittendi. Nos igitur literarum scientiam, & honestatem morum in te pariter attendentes, licèt ecclesiastica constitutio tales ab officio [b] tantùm vsque ad purgationem canonicam doceat suspendendos; quod tamen etiam eum à beneficio propter immanitatem criminis, vt credimus, suspendisti, nolumus improbare: nec illud etiam propter causam improbamus eandem, quod licèt nullus contra eum legitimus accusator compareret; ad detegendam tamen huius mortiferæ pestis, immò pestiferæ mortis radicem, ex officio tuo, famâ publicâ deferente voluisti pleniùs inquirere veritatem. Attendentes autem vulgatam infamiam, graue scandalum, & vehementem suspicionem ex testium dictis obortam, quæ contra eundem Decanum facere videbantur, cùm propter eorum quodlibet ei esset purgatio iniungenda; & seruantes, & mollientes rigorem, de consilio fratrum nostrorum Archiepiscoporum etiam, & Episcoporum apud Sedem Apostolicam existentium, purgationem quartædecimæ manus sui ordinis ei duximus indicendam. Ipsum igitur ad te cum literis Apostolicis remittentes, vt ibi purgetur, vbi noscitur infamatus, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ascitis tecum dicto Niuernen. & venerabili fratre nostro Parisien. Episcopis, indictam ei à nobis purgationem recipias: ita tamen, vt qui ad eius purgationem processerint comprobandam, sint fide Catholici, & vitâ probati: qui conuersationem, & vitam ipsius non tam moderno tempore nouerint, quàm transacto. Purgatione verò receptâ beneficium ei restituere non postponas, ne cogatur in Cleri opprobrium mendicare. In pœnam autem familiaritatis illius, quam cum hæreticis scienter habuisse dignoscitur, eum ab officio volumus manere suspensum, donec scandalum sopiatur: ita tamen, vt publicè familiaritatem hæreticorum abiuret. Præcipias insuper ipsi directè, vt in prædicta, & aliis villis circumpositis profiteatur, & prædicet fidem catholicam, ac confundat, & detestetur hæreticam prauitatem, sic deinceps vitam suam bonis adornans operibus, vt infamia conuertatur in famam, & omne scandalum, & suspicio de Catholicorum mentibus deleatur. Quod si forsan in purgatione defecerit, eum ecclesiasticæ districtionis mucrone percellas, & ab officio, beneficioque depositum, ad agendam pœnitentiam in arctum monasterium retrudere non omittas. Datum Later. Non. Maij.

NOTÆ.

1. a *Senonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & reperitur textus hic in epistolis ipsius Pontificis correctis à Sirleto *fol.* 309. ex quo regestro integram epistolam transcribo, vt pleniùs præsentis textus casus comprehendatur. Pontifex rescribit in hac epistola Petro de Corbolio, de quo iam nonnulla retuli *in cap.* 1 *de postul. Prælat.*

b *Officio tantùm.*] Ex his verbis rectè probat Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 12. 3. *part. regula*, non semper suspensum ab officio, esse per consequens suspensum à beneficio. 2.

CAPVT XI.

Idem *Abbati sancti* [a] *Dionysij, & Priori sancti Martini de Campis, & Magistro Scholarum Aurelian.*

CVm dil. *Et infrà*: Illud autem nos attendere volumus, & mandamus, vt tales personæ ad purgationem huiusmodi admittantur, quæ vicinæ sunt, & honestæ.

NOTÆ.

NOTÆ.

a SAncti Dionysij.] Ita præsens inscriptio concipitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* non tamen reperire potui textum hunc inter epistolas Innocentij editas à Sirleto, & Bosqueto: ideo cognosci nequit quibus Prælatis verè scribat Innocent. & de cuius purgatione in eo agat.

CAPVT XII.

a Idem.

CVm in iuuentute sua. *Et infrà*: Quia verò pater filium, quem diligit, corripit: nos eundem Episcopum per literas nostras corripimus, etiam iniungentes eidem ad maiorem cautelam, vt ab illius familiaritate cessando, apud Deum, & homines taliter se haberet, quod sinistra de ipso suspicio non possit haberi: sed inimicus homo rescriptum literarum illarum subripiens, apud prædictum Regem, & Magnates regni ipsum nequiter publicauit; vt sic idem Episcopus deberet ampliùs infamari, cùm videretur esse nobis incredibilis, & suspectus. Vnde nos tantam æmulorum nequitiam attendentes, licèt pulsati fuerimus multoties contra eum, nunquam tamen aduersus ipsum potuimus commoueri, scientes, quod dictum facilè sequitur multitudo. Vbi verò idem Episcopus ad Antigonien. Metropolim extitit postulatus, quidam qui super ipsa postulatione aduersabantur eidem, vt promotionem ipsius faciliùs impedirent, illius criminationis carbones reaccendere sunt moliti. Vnde quidam procurator ipsius in nostra præsentia constitutus de consilio quorundam amicorum suorum, qui super hoc quidem bonum zelum habebant, sed non secundùm scientiam, cœpit à nobis in præsentia fratrum nostrorum eum instantia postulare, quatenus eidem Episcopo purgationem canonicam faceremus indici, vt suam innocentiam demonstraret. Nos autem postulationem ipsius minùs prouidam, immò nimis improuidam reputantes, procuratorem ipsum ab ea sæpe voluimus reuocare. Cùmque sæpefatus Episcopus non videretur apud bonos, & graues de illo crimine infamatus, cùm Coëpiscopi super hoc ex mandato Apostolico requisiti laudabile testimonium de ipso nobis curauerint exhibere; tamen quia talis infamatio videbatur ab inimicis, & æmulis processisse, sicut superiùs est expressum; vnde cùm anteacta eius vita commendabilis extitisset, & huiusmodi facinus incredibile extitisse crederetur, non credebamus ei purgationem aliquam indicendam. Cæterùm quia procurator instabat, compulsi fuimus non iuris necessitate, sed importunitate petentis, vt ei per vos purgationem canonicam cum duobus Abbatibus mandaremus indici, quamuis eidem procuratori fuerimus protestati, quod ex alia quoque causa talis petitio minùs prouidè tunc fiebat, quia videlicet Strigonien. Ecclesiæ suffraganei vix eo tempore purgarent eundem, quia in facto postulationis contradicebant eidem: & suffraganei Colocen. Ecclesiæ ipsum minimè tunc purgarent, quia inter eum, & Colocen. Archiepiscopum de Strigonien. Metropoli contentio vertebatur. Vnde cùm non sint alij Pontifices in Vngaria, meritò videbatur, quod per Episcopos regni sui non posset in illo articulo se purgare.

NOTÆ.

a IDem.] Ita similiter legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* sed veram inscriptionem & integram literam dedi *in cap. cum in iuuentute 15. de præsumpt.* vbi extat alia pars præsentis Decretalis.

CAPVT XIII.

Idem a *Tyrensi Archiepiscopopo.*

DE testibus. *Et infrà*: Illi verò, qui ad purgandam huiusmodi infamiam inducuntur, id solùm tenentur iuramento firmare, quod veritatem eum credant dicere, qui purgatur.

NOTÆ.

a TYrensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* & *in cap. de testibus 29. de testibus*, vbi integram hanc epistolam dedimus.

CAPVT XIV.

Idem [a] *Florent. Episcopo.*

Accedens ad præsentiam nostram dil. fil. T. diaconus parochianus tuus humili insinuatione monstrauit, quod cùm à suis [b] æmulis diceretur, quod esset filius sacerdotis, tu ipsum nec promouere voluisti, nec permisisti ab alio promoueri. Quocirca f. t. per A. s. m. quat. si diaconus ipse publicè fuerit huiusmodi notâ respersus, & de ipsa tibi legitimè constare non potuerit, purgatione ab ipso recepta, dummodo aliud canonicum non obsistat, ipsum non differas propter hoc ad sacerdotis officium promouere, quia etsi non sit nota delicti, est tamen nota defectus impedientis ad sacros ordines promouendum.

NOTÆ.

1. a *Florentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. Ioanni videlicet Velliternensi. De Florentina Ecclesia egi *in cap.* 31. *de elect.*

2. b *Æmulis.*] Sed cùm infamia orta est à maleuolis, & æmulis, non est iniungenda purgatio, siquidem ex tali infamia non resultat grauata opinio, *cap. qualiter*, el 2. *de accusat.* Ergo in præsenti casu non erat indicenda purgatio propter infamiam in æmulis ortam. Respondetur in præsenti casu adfuisse scandalum aliunde ortum contra ipsum ordinandum, etsi tantùm ex eius allegatione constaret notam defectus natalium ab æmulis originem habuisse: quare propter scandalum, quod iam ortum erat, iniungitur purgatio in præsenti casu, vt etiam iniungitur *in cap. inter, hoc tit. cap. presbyter si à plebe* 2. *quæst.* 4. docuit Morla *in empor. iur. tit.* 2. *de iurisdict. num.* 121.

CAPVT XV.

Idem *Abbati* [a] *Argentin. & Magistro G. scholastico Cucien. & de Valle.*

Cvm dil. f. H. presbytero, & G. procuratore O. clericis constitutis in præsentia nostra dil. fil. T. Subd. & Capellanum nostrum concessimus auditorem, idem procurator proposuit coram eo, quod cùm dictus presbyter super incestus crimine fuisset publicè infamatus, bon. memoriæ [b] Constantien. Episcopus ordinarius iudex, eidem purgationem indixit; qui cùm se purgare nequiuisset, ab eodem Episcopo fuit in plena Synodo suis Ecclesiis sententialiter destitutus, quas ipse nihilominus detinuit aliquamdiu per violentiam occupatas. Cúmque postmodum idem presbyter cuiusdam consanguinei sui vxorem adductam in domo publicè detineret, ad petitionem H. Plebani de Heniso, & quorundam aliorum clericorum Constantien. diœc. dil. fil. de Scennis, & de Vestronen. Decan. nostras dicimur literas sub hac forma destinasse, vt si dictus presbyter super crimine adulterij, & incestus coram ipsis se purgare non posset, ipsum pœnâ debitâ castigarent: qui iuxta mandati nostri tenorem in negotio procedentes, cùm constitisset eisdem, quod idem presbyter pro eo, quòd in purgatione defecerat, ab Episcopo memorato fuerat in Synodo condemnatus, ipsum vtpote contumacem prædictis Ecclesiis per sententiam priuauerunt, maximè cùm de incestu, & adulterij crimine, tanquam de notorio, manifestè liqueret eisdem: dil. fil. Abbati sancti [c] Galli, ad quem illarum Ecclesiarum donatio pertinebat, potestatem liberam concedentes Ecclesias ipsas personis aliis conferendi, qui eas postea supradicto O. clerico assignauit. *Et infrà*: Dictus verò presbyter inter cætera ex aduerso respondit, quod processus iudicum prædictorum debeat meritò retractari: cùm lite contestatâ, & post ap. ad nos interpositam procedere præsumpserint contra eum: adiiciens insuper, quod licèt idem presbyter ad abolendam omnem infamiam, purgationem indictam ad eodem electo, non tanquam delegato, sed ordinario curauerit exhibere, sæpedicti tamen æmuli eum non desinunt infamare. Vnde nobis humiliter supplicauit, vt ab illorum petitionibus absolutum faceremus ipsum prædictarum Ecclesiarum pacifica possessione gaudere. *Et infrà*: His igitur, & aliis, quæ fuerunt coram prædicto Capellano proposita, plenius intellectis, licèt literæ illæ, quæ ad prædictos iudices impetratæ dicuntur, vel ipsarum transcriptum ostensum non fuerit coram nobis; quia tamen ex tenore relationis ipsarum, quam dictus procurator exhibuit,

buit, ac si etiam literæ ipsæ ostensæ fuissent, nobis constitit euidenter, Iudices ipsos prætermisso iuris ordine processisse, tam processum eorum, quàm concessionem Ecclesiarum prædicto Abbati de mandato ipsorum factam auctoritate Ap. retractamus, præsertim cùm relationis ipsius series repugnantia contineat, & aduersa. Dicitur etenim quod crimen eiusdem Presbyteri vsqueadeo publicum fuerit, & notorium, quod nullus inficiationis locus penitus existebat, vtpote cuius vniuersus viciniæ populus testis erat: & tamen illud prætermittitur, quod eidem Presbytero terminum peremptorium præfixerunt, in quo si posset, super infamia prædictorum criminum canonicè se purgaret. Cùm nimirum si crimen notorium existebat, non erat vtique illi indicenda purgatio, sed in eum condemnationis sententia promulganda. *Et infrà:* Si verò nullus apparuerit legitimus accusator, & ipsum inueneritis apud bonos, & graues super prædictis criminibus, vel ipsorum altero infamatum, purgationem ei canonicam indicatis, non obstante, quod coram prædicto electo dicitur se purgasse, cùm iudicio pendente coram iudicibus delegatis non debuerit ordinarius purgationem indicere infamato.

NOTÆ.

1. a *A Rgentin.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 6. De Ecclesia Argentina Germaniæ, quæ olim erat canonicorum regularium, egi *in cap. venerabili, de præb. & dignitatibus.*

2. b *Constantiensis Episcopus.*] Vvernerus videlicet Baro de Stauffen, vir probatæ vitæ. De Constantiensi diœcesi Germaniæ egi *in cap.* 15. *de præscript.*

c *Sancti Galli.*] Vetustissimum, & potentissimum est hoc monasterium Ordinis Diui Benedicti in diœcesi Constantiensi, vt refert Bucelinus *tom.* 1. *Germania sacra, p.* 2. *fol.* 36. His temporibus florebat Abbas Rodulfus, qui postea fuit Episcopus Curiensis, vt refert Bucelinus *vbi supra.* 3.

CAPVT XVI.

Idem [a] *Episcopo Lingoniensi, & Abbati Morismundi Cisterciensis Ordinis, Lingoniensis diœcesis.*

Recepimus literas vestras, quibus nobis intimare curatis, quod Apostolico suscepto mandato super indicenda purgatione venerabili fratri nostro Archiepiscopo Bisuntino, ad diem sibi præfixum comparuit coram vobis iuramentum purgationis offerens sub hac forma: videlicet, quod immunis erat ab illis criminibus, super quibus se purgare debebat. Cùmque vos diceretis hanc non esse formam canonicam, & super id fuisset aliquandiu disputatum, ipse tandem ad nos vocem appellationis emisit, cui de prudentium virorum consilio detulistis. Ipse verò ad præsentiam nostram accedens, humiliter supplicauit, vt saltem super purgatione conscientiæ dignaremur temperare rigorem; quia non audebat asserere, quod à natiuitate sua nunquam esset passus lapsum carnis. Porrò cùm ab eo non credatur tale exactum fuisse iuramentum, potius præsumitur, quod alia de causa nolebat sub præscripta forma iurare: videlicet quod immunis esset ab illis criminibus, de quibus fuerat infamatus; quia quamuis commisisset, tamen etiam iam esset immunis ab illis. Ideoque præscriptam purgationis formam, secundùm quam idem Archiepiscopus coram nobis obtulit se purgare, penitus reprobamus, iniungentes eidem, vt si potuerit, & voluerit, sub hac forma se purget, secundùm sanum intellectum, quem ei duximus exprimendum, videlicet simoniam, venditionem iustitiæ, atque incontinentiam, de quibus infamatus existit, iuret se minimè commisisse, postquam ad Archiepiscopalem promotus est dignitatem: & compurgatores sic iurent, quod credunt eum verum iurasse. Quo facto vos illum dimittatis in pace, alioquin eum, sublato cuiuslibet contradictionis obstaculo, remouendum curetis à regimine Pastorali; processuri secundùm formam in prioribus literis expressam. Hactenus literæ Innocentij Papæ.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita tantùm legitur in hac sexta collectione, cùm in antiquis collectionibus non reperiatur hæc decretalis; sed restituenda est ita inscriptio: *Episcopo Lingoniensi & Abbati Morismundi Cisterciensis Ordinis, Lingoniensis diœcesis*; vt restituit ex regestro Vaticani Manrique *tom. 4. annal. Cisterc. anno* 1216. *cap.* 3. & ad hanc causam spectat textus *in cap. licèt, de accusat.* vbi refertur prima delegatio facta ab Innocentio III. pro inquisitione vitæ Archiepiscopi Bisuntinensis; qui cùm in pluribus laborasset, præcipuè simonia, incontinentia, & vendita iustitia; & cùm de hoc vltimo delicto constitisset, de prioribus verò tantùm fama extaret, iussit Innocentius prædictis Episcopo, & Abbati, vt pro culpa probata pœnam statuerent, pro reliquis verò purgationem illi iniungerent, in qua si deficeret, pastorali dignitate priuarent, & pro purgatione formulam vulgarem præscripsit, videlicet vt purgandus iuraret, se non fecisse; deinde compurgatores affirmarent etiam sub iuramento se credere eundem non peierare: cuius commissionis literas dedi *in cap. licèt, de accusationib.* Sed cùm Archiepiscopum conscientia de admissis criminibus accusaret, & nec fateri tutum, nec peierare licitum existimaret, cùm die condicto ad purgationem consisteret, cum compurgatoribus coram vtroque iudice interrogatus sub iuramento, renuit iurare, nisi sub ea forma, videlicet, se immunem esse ab illis delictis. Quam nouam iurandi formam cùm ipsi iudices notassent, agnouerunt in ea non leuem fraudem latère, quia si post pœnitentiam, & satisfactionem ita iurabat, verè asserebat se immunem esse ab illis delictis: quare vt suspectam, & inauditam hanc formam iurandi reiecerunt, exigentes iuramentum iuxta consuetam formam. Quare ipse Archiepiscopus vt ab eis grauatus ad Sedem Apostolicam appellauit: Innocentius autem in præsenti epistola eisdem iudicibus rescribit, quomodo purgatio, & sub qua forma iuramenti Archiepiscopo iniungenda esset. Textum hunc transcripsi prout ex regestro Vaticano reperitur apud Manrique *vbi supra.*

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO DEDVCITVR ET PROBATVR.

IN his omnibus Decretalibus agitur de purgatione canonica iniungenda tam Episcopis, Presbyteris, quàm laïcis infamiâ laborantibus, cùm crimina ab eis admissa plenè probari nequeunt, & de forma seruanda in ipsa purgatione; quare eas sub vnico commentario exponere necessarium duxi. Sit assertio: *Infamatus de delicto, quod plenè probari nequit, purgandus est proprio iuramento, & compurgatorum.* Probant eam textus *in cap. sacerdotes* 33. 50. *dist. cap. Presbyter* 5. *cap. habet* 6. *cap. Menam* 7. *cap. quotiens, & per totam* 2. *q.* 5. *cap. decernimus* 3. *q.* 9. *cap. Presbyter, cum sequentibus* 2. *q.* 4. *cap. tua* 9. *de cohabit. cleric. cap. tam literis, de testibus, cap. tua, de apostatis, cap. laudabilem, de frigidis, cap. Artaldus* 8. *q.* 3. *cap. infamatum, de simonia, cap.* 2. *de calumn. cap. excommunicamus, §. quia autem, de hæretic. cap. qui admisit* 15. *quæst.* 8. *cap. ex literis* 19. *de homicid. cap. ad nostram, de probat. cap.* 5. *de adulteriis, cap.* 1. *de confessis, cap.* 1. 5. *quæst.* 1. *cap. ex parte, de offic. ordin. cap. literas, de præsumpt. cap. veniens, cap. cùm oporteat, cap. inquisitionis, cap. accedens, de accusat.* Nicolaus *ad consulta Bulgar. cap.* 86. *Cùm liber homo crimine fuerit appetitus, si iampridem repetitus est alicuius sceleris reus, aut tribus testibus conuictus, pœnæ succumbit; aut si conuinci non potuerit, ad Euangelium sacrum, quod sibi obiicitur, minimè commisisse iurans absoluitur, & deinceps huic negotio finis imponitur.* Concilium Pistense *can.* 4. *Si quis in exercitu, vel infra regnum sine iussione dominica per vim hostilem aliquid prædari, aut fœnum tollere, aut granum, siue pecora maiora, siue minora, domosque infringere, vel incendere ausus fuerit, hæc ne fiant omni modo prohibemus: quod si ab aliquo præsumptuosè factum fuerit, sexaginta solidos, si liber est, sit culpabilis, & omnia similia restituat, aut cum duodecim testibus se purget.* Alia iuris testimonia congesserunt Crespetius *in summa, verbo Purgatio canonica,* Antonius Aug. *in epit. iur. lib.* 32. *tit.* 8. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti,* Fortunerius *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 8. Pancirola *lib.* 4. *var. cap.* 84. Lindembrog. *in glossar. legum, verbo purgatio,* Cuiac. *in cap. vestra, de cohabit. cleric.* & *lib.* 1. *feud. tit.* 1. Lantdmeter. *lib.* 2. *de veteri cleric. cap.* 108. Torreblanca *de magia, lib.* 3. *cap.* 20. Delrio *eod. tract. lib.* 4. *cap.* 4. *quæst.* 3. Idem Torreblanca *de iure spirit. lib.* 15. *cap.* 13. Iuretus *in notis ad epist.* 54. 190. & 206. *Carnot.* Fragoso *de regim. Christ. Reipub. lib.* 12. *disput.* 25. §. 3. Hallierius *de sacris elect. lib.* 2. *cap.* 2. *art.* 1. §. 2. Filesacus *in cap.* 5. *de offic. ordin.* §. 3. Bignon. *ad Marculf. lib.* 1. *cap.* 38. Mancinus *de tripl. iur. collat. cap.* 92. Ansenius *de iureiur. cap.* 28. Lemaistre *de iur. eccles. lib.* 3. *cap.* 7. Durantius Casellius *lib.* 2. *var. cap.* 1. Robertus *lib.* 1. *rer. iudic. cap.* 11. Cresolius *lib.* 3. *mystag. cap.* 18. *sect.* 2. Gibalin. *de negot. tom.* 2. *lib.* 6. *art.* 8. *num.* 36. Scortia *in select. Pontific. constit. epit.* 9. *theorem.* 28. Boreil. *in summa decis. tit.* 53. Bermondus *de public. concubin. verbo In Conciliis,* Balboa *in cap. at si clerici* 4 *num.* 26. *de iudiciis.* Vega *in eodem textu, num.* 26.

Sed hæc assertio ita illustrata difficilis valde redditur sequentibus iuris principiis. Aut enim 3.
purgatio canonica indicitur, quia accusator legitimus non est, & tunc fatiganda non est accusator, *cap. accusator* 7. *q.* 1. *cap.* 1. vbi latè probaui, *de accusat.* aut legitimus est accusator, sed crimina obiecta non probauit: & tunc certum est, accusatore non probante, reum esse absoluendum, *l.* 1. & 3. *C. de edendo.* Igitur neutro casu purgatio canonica potest iniungi: nec interest, quod ipse reus postulatus laboret infamiâ, quia famæ, aut rumori temerè credendum non est, *cap.* 2. *de cohabit. cleric. cap.* 5. *de eo qui cognou. consanguin. cap.* 6. *de fide instrum. Alioquin,* aiebat Quintilianus, *fraude inimicorum falsa vulgantium sæpe fama noceret etiam innocentibus: fama sæpe numero malignitas initium, credulitas incrementum dat.* Quare Pontifex *in cap. vestra* 8. *de cohabit. cleric.* ait: *Non testimoniis, quæ rumor spargit, atque circumfert, etiamsi dicantur esse quorundam bonæ existimationis hominum; sed testibus tantùm in iudicium productis esse credendum.* Quod & docetur *in l.* 3. §. *idem Dominus, ff. de testibus.* Faciunt Cicero *pro Posthumo,* ibi: *Iisdem testibus, inquam, & quidem non productis, sed dictis testium recitatis, quasi præiudicata res ad has causas deferatur.* Tacitus *in lib. de Oratoribus,* ibi: *Testimonium in iudiciis publicis, non absentes, nec per tabellam dare, sed coram, & per præsentes.* Igitur si adsit infamia, seu rumor contra ipsum reum postulatum, non ideo

cogendus

cogendus est purgationem canonicam subire. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia licèt in causis ciuilibus probationum inopia laborantibus iusiurandum deferri possit reo à parte, vel iudice, *l. admonendi, ff. de iureiur. l. 3. C. de rebus credit.* tamen in causis criminalibus non licere iuramentum hoc deferre, probat Forner. *lib. 5. rer. quot. cap. 19.* Augetur secundò hæc dubitandi ratio, quia fallax valde est hoc genus purgationis; siquidem testes compurgatores deponunt tantùm de credulitate, cùm debeant deponere de his, quæ perceperunt sensu corporeo, *leg. testium, Cod. de testibus.* Fachineus *lib. 11. contr. cap. 69.* & ita testi deponenti de credulitate in facto alieno fidem non adhiberi, post Glossam docent omnes repetentes *in dict. leg. testium*, Felinus *in cap. quotiens, de testibus.* Igitur non rectè in præsenti docetur, purgationem canonicam esse iniungendam eis, qui infamiâ laborant, si delictum probari nequit. Vnde Smaragdus in libro *de pressuris ecclesiasticis, p. 1.* improbat hanc coniurandi consuetudinem, dicitque adinuentam, vt in sacerdotes Dei liberiùs maleuoli sæuiant, ibi: *Satisfactionem igitur accusati sacerdotis sub iureiurando minimè dicunt valere, nisi plures etiam sacerdotes simul compellant iurare, in quibus hoc asseruunt in testimonium, quod factum se legisse iactitant in actibus Romanorum Pontificum; nam quod de Damaso, & Sixto, & Symmacho venerabilibus Pontificibus inuenitur, eo quod dum a quibusdam peruersis criminibus accusarentur, collectis Episcoporum Concilijs synodicè purgati sint, hoc se hu verbis intelligere fatentur, quod omnes præfati Episcopi cum ipsis Pontificibus pro illatis iurassent criminibus: quasi non eos propria tantummodo absolueret satisfactio, nisi hac etiam prædictorum confratrum firmaret iuratio. Nobis tamen quod sic intelligendum sit, reuerà non patet; planè enim à prædictis Episcopis præfatos Pontifices accepimus, sed ipsorum suggestione, propria tantummodo satisfactione, ipsis etiam fauentibus eos alienos à criminibus fuisse firmatum est. Sed si pro alicuius iusti innocentia alicui placuit sacramentum prabere charitatis causâ, vt eum vel sic à persequentibus liberare omnimodus placet; veruntamen licet peruersorum infestatione quasi in primitiua Ecclesia hoc fieri potuisset, tamen exemplum in posterum relinqui debuit: quo etiam in sancto Concilio, vel cuius Catholici, & Apostolici viri decreto sancitum sit, sacerdotes Dei à criminibus absolui non posse, nisi confratrum satisfactione, ignoramus. Cùm enim sacramenta omnibus interdicta sint Christianis, valde perniciosum est sacerdotes ad hac etiam alios cogere, vnde tam se custodire, quam & illos debuerunt arguere.* Accedit, nam facilè colludentibus compurgatoribus cum ipso reo, probabitur hoc modo eius innocentia, vt suo tempore contigisse refert Hincmarus in epistola ad Coëpiscopum Ioannem, his verbis: *Qualiter de infamato Presbytero ex auctoritate maiorum tenemus, tua dilectioni mandamus; & sicut sanctus Gregorius decreuit, si mala fama ex similitudine per parochiam de Presbytero exierit, & accusatores, ac testes legales defuerint, ne contra Apostolum infirmorum corda de mala fama Presbyteri percutiantur, & ne vituperetur ministerium nostrum, nec securiores Presbyteri existentes, licentiùs in peccatum labantur, secundum decreta maiorum cum denominatis sibi vicinis Presbyteris septem, quos scimus nolle periurare, sacramento famam suam purget. Si autem denominatos à nobis sibi Presbyteros ad famam suam purgandam habere nequit, & alios secum ad iurandum conduxerit, quoniam experti sumus, quosdam adinuicem conspirasse, vt reputati mutuò in sua purgatione iurant, sicut & Presbyteri pleni iniqua cogitatione aduersus Susannam conspirauerunt, Presbyteri qui in purgatione infamati sacerdotis, seu vnà cum eo ad iusiurandum offerunt, examinationem iudicij per aduocatum infamati Presbyteri recipiant, vt in sacramento se Deo non perdant, sicut quosdam hinc iam reuocatos comperimus.*

5. Quâ dubitandi ratione ita fulcitâ non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius plena expositione sciendum est, purgationem duplicem esse; canonicam videlicet, ita dictam, quia canonibus recepta est, de qua in præsenti titulo; aliam vulgarem, quæ vulgi moribus inducta est, sæpiusque ab Ecclesia reiecta, de qua infrà, titulo sequenti. Purgatio canonica olim variis modis iniungebatur, fiebatque primò per iudicium crucis, cuius purgationis per crucem mentio fit *lib. 1. capitul. Caroli, cap. 108. lib. 3. cap. 46. lib. 4. cap. 126. in appendice 2. ad lib. 4. cap. 33.* in legibus Longobard. *tit. 26. & 33. & in can. 17. Concilij apud Vvermer.* cuius verba dedi *in cap 3. de frigidis.* Quomodo tamen hæc purgatio fieret, & quodnam esset hoc iudicium crucis, variè exponunt Interpretes. Vitus Amerbachius *in notis ad constit. 34. Caroli Magni*, Gadelmanus *lib. 3. de magis, cap. 5.* Torreblanca *de magia lib. 5. cap. 23. num. 26.* existimant fuisse quoddam armorum genus conformatorum in speciem crucis. Sed facilè eos refellit Theoph. Raynaud. *de calumn. sect. 3. cap. 2. quæst. 1.* & expressè hæc sententia reiicitur ex dicto canone 17. Concilij apud Vvermer. vbi hæc purgatio æqualiter indicitur viro, ac vxori; quod absurdum est, si per eam cum armis pugnaretur. Delrio *lib. 4. disquisit. cap. 4. quæst. 6. num. 2.* Gretheserus *lib. 2. de cruce, cap. 25.* docent, purgationem hanc per crucem continere sortes quasdam, quæ iaciebantur ad crucem, iuxta formam præscriptam in legibus Frisionum *tit. 14. §. 1.* Parabantur quidem duæ tesseræ, quarum vna pura, altera crucis signo notata erat; & linteo super altari inuolutæ ponebantur, & post varias preces à Presbytero, vel puero extrahebantur: & si prima crucis tessera extrahebatur, innocentia illius, cuius fuerat, probata manebat: qui ritus vt superstitiosus, etsi diu durauit, tandem est sublatus. Alio etiam modo purgationem per crucem fieri constat ex formula 12. incerti auctoris, & ex legibus Ripuar. *tit. 7.* vbi iubetur, reum criminis stare ad crucem per 42. noctes, & si non posset, & caderet, nocens credebatur; aliàs innocens maneret. Sed verius est, iudicium crucis esse tantùm iuramentum per crucem præstitum, aut contractâ sanctâ cruce, quale sæpe sæpius vsitatum refert Gretheserus *lib. 2. de cruce, c. 16.* referuntque similia iuramenta Nicetas Choniates *in Alexio Duca*, & Cedrenus *in Constantino Leonis filio*: quomodo exposui dictum canonem 17. *in c. 3. de frigidis.* Alia etiam purgatio canonica olim in vsu erat per susceptionem Eucharistiæ, tam

De purgatione canonica.

tam in furtis, & homicidiis, quàm in aliis criminibus deprehendendis, *cap. sæpe, cap. vlt. 2. q. 5.* quam Gregor. VII. insimulatum simoniæ ab Henrico III. imperatore publicè Missam celebrando adhibuisse, subiisseque, referunt ea aliis Theophilus *de calumnia, sect. 3. cap. 2. q. 3.* Delrio *disquis. magic. lib. 4. q. 3.* quæ probatio non ad extorquendum à Deo miraculum, sed in testimonium innocentiæ adhibebatur; neque enim qui sceleris sibi conscius erat, audebat Christi corpus sumere in iudicium, & condemnationem, vt loquitur D. Paulus, & exponunt Delrio *suprà*, Suarez *lib. de irreligiosit. cap. 3. sub finem*, Sanchez *lib. 2. in Decalog. cap. 34. num. 13.* quamuis huic probationi adiiciebatur aliquando imprecatio, quâ quis sibi imprecabatur, ne Eucharistiam glutire posset, aut eodem momento periret, ni verum diceret, vt constat ex formula huius probationis, quam tradit Trithemius *in chron. Hirsaugiensi.* Et cùm hoc ritu quidam abuterentur, vt refert Balsamon *in canone 61. 6. Synodi*, prohibita fuit hæc purgatio, vt alia peregrina iudicia improbata fuerunt, *cap. tribus, de consecr. dist. 2. cap. dilecti, cap. ex tuarum, hoc tit.* docet Gibal. *d. lib. 6. art. 8.* Prado *de Eucharistia q. 80. dub. 8. §. 5.* quem purgationis ritum adhumbrarunt Gentiles, vt refert Acron vetus Horatij commentator, qui ad librum primum *epist. 10. vers. 10.* ait: *Cùm in seruis suspicio furti habetur, ducunt ad sacerdotem, qui crustum panis carmine infectum dat singulis; quod cùm ederit, manifestum furti reum asserit.*

6. *De pvrgatione per ivramentvm.*

Tandem purgatio canonica, de qua in præsenti titulo, fit per iuramentum, quo quis se immunem esse sceleris sibi afficti, & impositi, inuocato Deo in testem, affirmat; quam purgationem initium Cuiac. *in cap. 8. de cohabit. cleric.* trahere ait à dispositione legali, de qua *in l. 4. §. sed si seruus, ff. de edendo, l. 3. §. sicubi, C. de his qui ad Ecclesiam, l. vlt. C. de bonis auctorit. iud.* Et sanè iure ciuili iureiurando plerumque decidebantur controuersiæ, *l. 1. ff. de iureiur.* Ideo qui amouisse dicitur, compellitur iurare, *l. Marcellus, ff. rer. amot. l. vlt. §. licentia, C. de iure delib.* Similiter & qui suspectus vsuræ est, interpositæque per dolum personæ, *l. eos, §. vlt. C. de vsur.* faciunt lex 5. *ff. de public. iudic.* lex 6. *C. ad leg. Corn. de sicar.* lex vltima, *C. de abolit.* lex *si duo 13. §. idem*, lex *in duobus 28. §. si qui, ff. de iureiur.* Cuius rei alia innumera exempla extant in Pandectis. Quare sapienter Iustinianus dixit, sacramenti timore compesci contentiosam litigantium instantiam, *in l. 1. C. de iureiur. propter calumn.* Pancirola verò *lib. 1. var. cap. 84.* existimat, ex iure Longobardorum purgationem canonicam descendere; siquidem apud eos actore non probante, si qua erat pro eo coniectura, reus iuramento se expurgare, aut causam suam iustam probare tenebatur, & alios duodecim suæ assertionis testes producere, *cap. 1. de contentione inter dominum, & feudum, §. cùm autem, si de inuestitura feudi, in vsibus feudorum.* Sed verius credo, genus hoc purgationis apud varias gentes inualuisse, vt ex Baiubariis constat ex titulo 13. legum ipsorum, *cap. 12.* ibi: *Iudex causam suam benè cognoscat, & priùs vel tacitus inquirat, vt eum veritas latêre non possit, nec facilè ad sacramenta veniatur.* Et paulò post: *Nulli liceat periurare, sed sicut iudicatum exsolui. In his verò causis sacramenta præstentur, in quibus nullam probationem discussio iudicantis inueneris.* Apud Frisiones ita cauetur. *Non iuret, sed componat, ac si ipse eum occidisset.* Apud Anglos *tit. 9.* ita legitur: *Si negat, cum vndecim iuret, aut campo decernat.* Vvilielmus Angliæ Rex apud Honedenum ita sanxit: *Si appellauerit Anglicus Francigenam, & eum approbare voluerit, iudicio, aut duello, volo tamen Francigenam purgari sacramento, non ferro.* Apud Francos similem purgationem inualuisse constat ex variis capitularibus infrà referendis, & ex lege Salica, *tit. 50. & 55.* & ita ius consuetudine apud tot gentes receptum Ecclesia admisit, & statuit in canonibus suprà relatis: ipsique Summi Pontifices calumnias sibi obiectas ea ratione diluerunt, vt Leo III. vt referunt Monachus Engolismensis *in vita Caroli Magni*, ibi: *Inter quæ vel maximum, & difficillimum erat de discutiendis Papæ obiectis criminibus; & dum nullus probator criminis esse potuit, Dominus Papa Leo coram omni populo in Basilica B. Petri Euangelium portans, ambonem conscendit, & inuocato sanctæ Trinitatis nomine, iureiurando ab obiectis criminibus se purgauit.* Monachus Sangalensis *in vita Caroli Magni*, ibi: *Illic intemeratus Pater Leo assumens Euangelium Domini nostri Iesu Christi, posuit super caput suum, & in conspectu Caroli, eiusque militum, assistentibus etiam persecutoribus suis, in hæc verba iurauit: Sic in die magni iudicij sim particeps Euangelij, sicut immunis sum criminis falsò mihi ab istis obiecti.* Refert Lindembrog. *in Glossario, verbo Purgatio.* Similiter & fecit Pelagius, vt refert Anastasius *in eo*: qui Pelagius tenens Euangelia, & crucem Domini super caput suum, in ambonem accedens satisfecit cuncto populo, & plebi; quia nullum malum peregisset contra Vigilium. Purgationis Damasi Papæ meminerunt Sigisbertus, & Anastasius *in eo*: Sixti III. & Symmachi Anastasius Biblioth. *in eorum vitis*: quorum & similia exempla referunt Pitheus *in onomast. ad capitularia, verbo Purgatio.* Delrio *lib. 4. disquisit. magic. cap. 3. quæst. 3.* Quare Hincmarus in opusculo de diuortio Thebergæ, *interrog. 6.* ait: *Hanc purgationem in ecclesiasticis, & externis legibus receptissimam esse, & à primis seculis vsitatam.* Cromerus *lib. 15. hist. Poloniæ*, narrat Sophiam Reginam stupri insimulatam iuramento à se, & aliis septem honestis viris præstito se purgasse. Solenne porrò fuit, iuramentum hoc præstari publicè in Ecclesia, aut tumulis Martyrum, aut altari, vel etiam extra Ecclesias, admotis Sanctorum reliquiis. Concil. Meldense *can. 39.* ibi: *Tantum hoc malum est, vt ad Sanctuaria Martyrum, vbi diuersorum ægritudines sanantur, ibi periuri, licèt manifestè interdum vexari non videantur, iusta Dei iudicio à dæmonibus arripiantur, sicut sanctus dicit Gregorius.* In legibus Aleman. *tit. 6.* ita cauetur: *Sacra sic fieri debent, vt illi iuratores manum supra capsam ponant.* Gregorius Turon. *lib. 4. hist. cap. 46.* requirit hominem alium Vrsum nomine, quem ad altare clam adductum iurare fecit, ac dicere: *Per hunc locum sanctum, & reliquias Martyrum beatorum, &c.* Et *lib. 5. cap. 32. Si, inquiunt, es innoxia, super tumulum hoc B. Dionysij Martyris sacramentis adfirma. Faciam, inquit pater. Tunc initio placita, ad Basilicam Martyris sancti conueniunt. Eleuatis pater manibus super altarium iurauit filiam non esse culpabilem.* Et *lib. 8. cap. 16. Ibo ad Basilicam beati Martini, & sacramento*

me exuens, innocens redibo. Et *lib. 1. de miraculis, cap. 33. Quidam tempore Felicis Biturigum Episcopi vicinos suos quodam pro crimine impetebat; quos cùm plerunque verbis procacibus lacesseret, ac iudicio publicè prouocaret, decretum est sententiâ Primorum vrbis, vt se ab hac noxa, qui impetebantur, sacramento purgarent. Ingressique in eius memorata ædis altare, cùm eleuatis manibus sacramenta proferrent*, &c. Marculf. *lib. 1. formul. cap. 38. Se dum inter se contenderent, sic eisdem à proceribus nostris, in quantum illustris vir ille Comes Palatij nostri testimoniauit, fuit iudicatum, vt de quinque denominatis, idem ille apud tres, & alios tres, suâ manu septimâ, tunc in Palatio nostro super capellam Domini Martini, vbi reliqua sacramenta percurrunt, debeant coniurare.* Plura congesserunt Zerda *in aduers. cap. 122. num. 14.* Baronius, & Coriolanus *anno 412.* Ferrandus *lib. 2. disquisit. reliq. cap. 3. à num. 3.* Landmeter. *lib. 2. de veteri cleric. cap. 108.* & hæc purgatio manufacta dicitur *lib. 2. feud. tit. 27. §. si rusticus*, ibi: *Et manu propria singula cum sacramento idoneum se facere.* In Capitularibus Caroli, *lib. 1. cap. vlt.* apud Arnulfum in Synodo habita Durocortori Rhemorum *can. 30. Postquam perorauero, meâ dexterâ ita esse sacramento firmabo.* D. Bernardum *epist. 235. Nisi Decanus, quod obiectum ei fuerat, propria manus iuramento repelleret.* Illustrat Iureius *in not. ad Iuonem Carnot. epist. 206.*

7. *De compurgatoribus.*

Nec tantùm in hac purgatione reus ipse iurat, verùm & alij tres, quinque, duodecim, aut amplius, iuxta qualitatem personæ, quæ accusatur, aut grauitatem delicti; qui appellantur iuratores sacramentales, vt constat *ex l. Salica, tit. 50. & 55.* auctore vitæ sancti Eligij *lib. 2. cap. 2.* apud Surium ibi: *Lata sententia est, vt vir ille cum multis aliis iuraret. Sic enim apud Francos in more positum est. Verùm Abbas omnibus aliis remisit iuramentum, ne alterius flagitio implicarentur: solus ille agri vsurpator procerum sententiâ iurare iussus est.* Ex legibus Baiuuar. *tit. 2. cap. 12.* ibi: *Cum duodecim sacramentalibus iuret delicta sua, vel duo campiones propter hoc pugnent.* Gregorius Turon. *lib. 8. cap. 9. Fredegundis Regina cum cunctis prioribus Regni sui, idest tribus Episcopis, & trecentis viris optimis, sacramenta dedere, hunc ex Chilperico Rege generatum esse, & sic suspicio ab animis Regis ablata est.* Et *lib 8. cap. 40. Ille electis duodecim viris, vt hoc scelus perpetraret, aduenit.* Inde in veteribus legibus reperitur manu quintâ, manu sextâ, duodecimâ purgari, *tit. 6. legum Alemanorum*, legitur: *Sextâ manu iurare.* Et *in leg. Ripuar. tit. 35. Septimâ manu fidem facere.* Et *tit. 14.* legum Frisionum: *Duodecimâ manu obiectu criminis se purificare sacramento.* Et passim in hoc titulo dicitur, quartâ, aut quintâ manu purgari. Et *in cap. quotiens 2. q. 5.* tertiâ manu sui ordinis, & quartâ manu Abbatum, & religiosorum sacerdotum se expurgare. Et *in cap. requisisti 13. q. 1.* septimâ manu propinquorum iureiurando, tactis sacrosanctis reliquiis dicere: vt etiam *in cap. laudabilem, cap. litera, de frigidis.* De hoc modo iurandi locus est singularis in prisca lege Alemanorum, *tit. 6.* ibi: *Ista verò sacramenta sic fieri debent, vt illi iuratores manus suas supra capsam ponant, & ille solus, cui causa requiritur, verba tantùm dicat, & super omnium manus manum suam ponat, vt sic eum Deus adiuuet, vel illa reliquiæ, & illas manus, quas comprehensas habet, vt de illa causa, vnde interpellatus est, culpabilis non sit.* Manum autem symbolum fidei fuisse, veteribus constat; ideo manus attollere iurantes solebant. Gregorius Turonensis *lib. 1. cap. 32.* ibi: *Eleuatisque super altarium manibus iurauit.* Lucanus.

Elatisque altè promisere manibus.

Ideo in Concilio Triburiensi, cuius verba reperiuntur apud Gratianum *in cap. si quis 2. quæst. 5.* vbi agitur de Presbyterorum iuramento, dicitur: *Manus enim, per quam corpus, & sanguis Christi conficitur, iuramento polluetur? Absit.* Itaque in capitularibus Caroli, *lib. 3. cap. 4. & 10.* & *lib. 5. cap. 125.* periuro iubetur manus amputari: & factum refert Helmoldus in historia Sclauorum *lib. 1. cap. 29.* ibi: *Rudolfus vulneratus in manu dextra fugit Marcipolim, mortique iam proximus dixit ad familiares suos, videtis manum dexteram meam de vulnere sauciam? Hac ego iuraui Domino Henrico, vt non nocerem ei, nec insidiarer gloria eius: sed iussio Apostolica, Pontificumque petitio me ad id deduxit, vt iuramenti transgressor honorem indebitum mihi vsurparem: quis igitur finis nos exceperit, videtis, quia in manu, vnde iuramenta violaui, mortale hoc vulnus accepi?* Illustrat Cironius *in præsenti*, & *lib. 2. obs. cap. 11.* Lemaistre *de iurib. eccles. lib. 3. cap. 7.*

8. *Traditur ratio decidendi.*

Ratio præsentis assertionis, quare videlicet illi, qui infamiâ laborat, cuius delictum probari nequit, iniungitur purgatio canonica, prouenit ex eo; nam cùm satius sit purgatos esse, quàm suspectos, vt Alexand. Magnus aiebat apud Quintum Curtium *lib. 7.* ideo Ecclesia, quæ optat in suis ministris, & fidelibus catholicis crimina radicitus abolere, nec eorum suspicionem in eis sustinet, statuit, vt cùm aliquis laborat infamia alicuius delicti, quod probari nequit, teneatur purgari ab ea suspicione proprio iuramento, & compurgatorum, qui iurant credere se, reum vera iurare, vt ita immunis reus ab obiecto crimine reddatur. Sinesius *epist. 44.* ad Ioannem quendam de graui crimine suspectum, ita scribit: *Tametsi fortè apud Deum innocens sis, & sceleris expers, qui execrandum hoc facinus nec factis, nec consiliis admiseris, nondum te tamen apud nos homines innocentem videris, quamdiu purgatus non fueris.* Et qui in hac purgatione deficit, tanquam conuictus pœnâ ordinariâ punitur, *cap. de hoc 11. cap. 13. de simonia.* Faciunt singularia loca sacræ paginæ, *Exodi cap. 22.* vbi ita legitur: *Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in custodiam, & ab eo qui susceperat, ablata fuerint, si inuenitur fur, duplum reddet; si latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & iurabit quod non extenderit manum in rem proximi sui ad perpetrandam fraudem.* Et *Deuteron. cap. 21.* vbi patratâ in agro cæde, ignotoque adhuc post sedulam inquisitionem auctore, vult Deus, vt propinqui loci, Præsides, ac Prælati cæsa vitula, fractaque ceruice, quasi vmbratile supplicium de homicida sumant; adesse siquidem debent maiores natu ciuitatis illius, qui & manus lauare suas debent super vitula cæsa, & rei sacræ interpositione protestari, se innoxios esse, & auctoris ignaros. Rectè ergo Ecclesia, iuxta leges, & consuetudines apud tot gentes receptas, & vsitatas statuit, vt infamiâ notati, si delictum probari nequeat, iuramento præstito purgare se teneantur; non tamen hæc purgatio facilè indicenda est, nec

ex alia ferè causa, quàm scandali tollendi gratiâ, iuxta Concilium Illerdense *in cap. Presbyter*, 2. q.4. ibi: *Ne populus fidelium scandalum patiatur.* Quare vbi scandalum, aut infamia non adest, talis purgatio indicenda non est, quia vt ait Cornelius Papa *in cap. sacramentum* 2. q.4. *Sacramentum à summis sacerdotibus, vel reliquis non nisi pro rectâ fide exigitur.*

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta, nam licèt in causis ciuilibus regulariter actore non probante, reus absoluatur; tamen in criminalibus Ecclesia exigit, vt reus probet suam innocentiam, aut saltem eùm grauis infamia inde orta est, vel scandalum in populo adest, vt etiam iure ciuili in grauioribus criminibus, veluti Maiestatis, desertæ militiæ, peculatus, non tantùm accusator ea, quæ obiecit, probare debebat, verùm etiam reus, alioquin non absoluebatur, etsi actor in probatione deficeret, quia purgatio ex parte rei desideratur, *l. fallaciter, in fine, C. de abolit.* Sicut enim in causis ciuilibus, si dubiæ sint, adsintque coniecturæ, actore non probante reus non absoluitur, sed iudex defert iusiurandum reo, vel actori, *l. admonendi, ff. de iureiurand. l. 3. C. de rebus creditis, Nouella* 124. *Iustin.* Ita etiam in criminalibus, actore non probante, si causa dubia est, propter infamiam & scandalum purgatio per iuramentum rectè reo defertur. Nec obstat textus *in d. cap. 1. de accusat.* quem in eius commentario exposui. Nec obstat augmentum deductum ex eo, quod iusiurandum deferri non possit à iudice reo in causis criminalibus. Nam licèt satis controuersum sit, an iusiurandum deferri possit reo, tam ab actore, quàm iudice, in causis criminalibus; placet tamen sententia Fornerij *dict. cap. 5.* Broneborst. *enantioph. cent.* 2. *assert.* 27. qui asserunt, iudicem tantùm purgationis causâ iuramentum deferre posse, actorem verò in causis criminalibus ciuiliter intentatis, non verò criminaliter, illud deferre posse; qui varia iura exponunt. Nec obstat, quod dicebamus, hoc genus probationis fallax esse: tum quia testes in eo deponunt de credulitate: tum quia facilè inter eos collusio dari potest; nam quando testes compurgatores, qui debent esse vicini, iuxta suprà tradita, deponunt se credere reum iurantem verum dicere, rationem depositionis reddunt, videlicet quia vt vicini, si aliàs esset scilicet delictum admissum, non ignorarent: & ideo testes deponentes se scire, quia vicini sunt, plenam probationem facere, post Bartolum *in l. 1. ff. de rebus creditis*, probat Fachineus *lib.* 11. *controu. cap.* 69. *per totum.* Quod autem colludere possint, non est attendendum, cùm nemo credatur immemor salutis æternæ, & cum iuramento omnes illi deponant.

TITVLVS XXXV.
De purgatione vulgari.

CAPVT PRIMVM.

Cœlestinus III.

Cvra suscepti regiminis nos inducit, vt fratrum nostrorum debeamus respondere consultationibus, & ab eis, quantum humana fragilitas permittit, dubitationis scrupulum amputare. Inde est, quod cùm tua fraternitas duxerit Sed. Ap. consulendam, vtrum super Ecclesiarum præsentationibus duella debeant sustineri? tuæ duximus solicitudini respondendum, quod in eo casu, vel in aliis etiam hoc non debes aliquatenus tolerare.

NOTÆ.

Cœlestinus. III.] Ita etiam legitur *in cap. vnic. hoc tit. in 2. collect.* & *in cap. 3. de cleric. pugn. in duello, in eadem collect.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex.

CAPVT II.

Idem *Priori sancti* [a] *Sergij Spoletani.*

[*] Significantibus Vv. laïco, & fratribus eius, ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod cùm quidam eos super furti crimine accusaret, cum eo præter terræ consuetudinem coacti sunt inire duellum, in quo aliis peccatis suis præpedientibus ceciderunt: propter quod post appellationem ad nos [b] interpositam, per Consules Spoletanos bonis fuerunt propriis spoliati: nunc verò furtum apud alios est inuentum,

&

& quod ipsi fuerint innocentes, est fauente Domino reuelatum. Vnde consulibus ipsis dedimus in mandatis, vt ablata restituant vniuersa. Ideoque disc. t. per A. s. m. quat. si ipsi mandatum nostrum neglexerint adimplere, tu partibus conuocatis, & auditis hinc inde propositis, quod iustum fuerit ap. rem. decernas, faciens quod decreueris, per censuram ecclesiasticam firmiter obseruari.

NOTÆ.

1. a *Sancti Sergij.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. vnic.* nullam tamen legi Ecclesiam sancti Sergij sæcularem, vel regularem in diœcesi Spoletana: quare credebam in præsenti rescribere Innoc. III. Priori sancti Petri; quod monasterium est canonicorum regularium extra portam Spoleti, cuius Priori, & clericis rescribit idem Innocentius *lib.* 1. *epistol.* de quo monasterio agit Pennotus *lib.* 2. *hist. canonic. regul. cap.* 17.

2. b *Ad nos interpositam.*] Spoletum enim antiquissima Vmbriæ vrbs, Longobardorum Principum sedes diu fuit, sed superato Desiderio vltimo Longobardorum Rege, Carolus Magnus Ducatum Spoletanum Pontifici donauit, & postea Pontifex Duces Spoletanos constituit, & tempore Alexandri III. ab Imperatore Friderico excidium passa est. Tandem restaurata, redactaque ad pristinum statum, suaue Pontificum iugum accepit, vt refert Vghellius *tom.* 1. *Italiæ sacræ*, *fol.* 161.

COMMENTARIVM.

3. INter alias purgationis vulgaris species præcipua fuit apud antiquos duellum, seu monomachia, vt constat *ex legibus Baiuuar. tit.* 5. *cap.* 15. vbi iubentur antiquæ controuersiæ decidi per campiones, idest pugiles, qui alieni dissidij dirimendi causâ operas suas locabant, *tit.* 2. *legum Longobard. cap.* 77. 82. 92. & 110. quod duellum etiam in causis ecclesiasticis adhibebatur. Adreuualdus Floriacensis *lib.* 1. *de miraculis sancti Benedicti*, *cap.* 20. vbi motâ quæstione de mancipiis B. Benedicti, ait: *Tandem adiudicatum est, vt ab vtraque parte testes exirent, qui post sacramenti fidem scutis, ac baculis decertantes, finem controuersiæ imponerent: sed cùm illud iustum, rectumque visum fuisset omnibus, quidam Vastinensis regionis legis, &c. iudicium protulit, non esse rectum, vt bello propter res ecclesiasticas testes decernerent.* Affertam epistolam, quam ex collectione Decretalium MS. quæ Alexandri IV. nomine inscribitur, transcripsit Bosquetus *in notis ad Innoc. III. lib.* 1. *regest.* 14. sic: *Corruptela in plerisque locis Franciæ, vt accepimus, inoleuit, quod videlicet quando Ecclesiarum homines de corpore ad alienum dominium se conuertunt, si eos vestrûm aliqui, quorum ipsi sunt homines, fortè conueniunt coram iudice competenti, necesse habent suam per duellum intentionem fundare, alioquin ab actione proposita repelluntur, licèt per testes, & alia documenta legitima intentionem ipsam velint, vel valeant comprobare. Cùm igitur clerici absque sui ordinis periculo duella suscipere nequeant, vel offerre, pro eo quod sine per se, siue per alios in duello pugnauerint, ipsos ab executione sacrorum ordinum canonica constitutionis seueritas alienat: Nos huic praua consuetudini remedio quo possumus obuiare volentes, & duellorum, præsertim cùm de rebus ecclesiasticis agitur, penitus interdicentes abusum, quo Deus tentatur, & vera sæpius iudicia peruertuntur, vt in quibuslibet iudiciis omni probationum genere succumbentibus: propter hoc contra tales sententia, seu executio quacunque processerit, eadem, & quidquid ex ea sequutum fuerit, vel ob ipsam, nullius penitus sit momenti.* Sed tandem vt duella generaliter prohibita fuerunt, vt probaui *in cap.* 1. *de clericis pugnantibus in duello*; ita hæc, maximè quæ purgationis causâ suscipiuntur, vt quæ Deum tentare videantur, cùm etiam in his sæpiùs & noxiis fortuna pepercerit, & insontes oppresserit, *cap. cùm monomachiam* 2. *q.* 5. *cap. sententiam, ne clerici vel monachi.* Illustrant Delrius *lib.* 4. *disquisit. magic. c.* 4. *q.* 5. *sect.* 2. Alciatus *lib. de singulari certamine*, Hothomanus *de feudis cap.* 44. Ioretus *in notis ad Carnot. epist.* 168. Pichardus *ad epist.* 39. *sancti Bernardi*, Gibalin. *de vniuersa negot. tom.* 2. *lib.* 6. *cap.* 3. *art.* 8. *num.* 42. latè illustrant *in dicto cap.* 1. *de cler. pugnantibus.*

CAPVT III.

Honorius III.

DIlecti filij nouiter in Liuonia baptizati grauem ad nos querimoniam destinarunt, quod fratres b Templariorum ordinem in Liuonia profitentes, & alij quidam aduocati, & iudices, qui temporalem in eos potestatem exercent, si quando de aliquo crimine infamantur, eos ferri candentis iudicium subire compellunt: quibus si qua exinde sequatur adustio, ciuilem pœnam infligunt: quare conuersis, & conuertendis scandalum ineutiunt, & terrorem. Cùm igitur huiusmodi iudicium secundùm legitimas, & canonicas sanctiones sit penitus interdictum, vtpote in quo Deus tentari videtur, mandamus quatenus fratres dictos, & alios, vt ab huiusmodi conuersorum grauamine omninò desistant, monitione præmissâ, per censuras ecclesiasticas, appellatione remotâ compellas.

fontem fuisse, in quem si virgo intraret, aqua perlucida maneret; si verò vitiata, turbida continuò redderetur. Similis fons prope Ephesum memoratur, Stygij nomine vocatus, de quo Achilles Tacius *lib. 8. de amoribus Clitoph. pag. 206.* ait: *Cùm violata aliqua pudicitia arguitur, tum in fontem descendere compellitur, cuius vnda vix medias tibias attingit: iudicium autem fieri hoc pacto consueuit. Quæ delata est, falsò se insimulari iurat, iusiurandumque in tabella descriptum collo suo alligatum sustinens, in fontem descendit; ac si verum iusiurandum iurauerit, aqua omnino immota manet; sin minus, intumescit, atque ad collum vsque se attollens, tabellam contingit.* Similis etiam fontis mentionem faciunt Arist. *in lib. 2. de admirandis auditionibus*, Diodorus Siculus *lib. 2. Biblioth.* Sic aquâ tingebant oculos iuratores in Sardinia. Plinius *lib. 31. cap. 2.* & in Germania esse flumen Rheni vbi filij recenter nati exponuntur, vt si supernatant, legitimi credantur, si verò submerguntur, adulterini iudicentur, referunt Cluuerius *lib. 1. Germania antique, cap. 21.* ibi: *Certè Celtis iniuriam nullam facit Rhenus, qui spurios infantes vndis abripit, tanquam impuri lecti vindex; quos autem non spurio semine natos agnouit, hos in summa aqua suspendit, matrisque trementis manibus reddit, & quasi verum, incorruptumque casti, & laudabilis coniugij testimonium, seruato infante persoluit.* Claudianus ibi:

Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus.

Idem videntur asserere Theophylactus, & Eustathius, & quod magis est, Gregorius Nazianzenus hoc versu.

Celtæ quidem explorant prolem, Rhenique fluento
Exponunt.

Quare Nonius dixit, Rhenum esse velut iudicem, vindicemque coniugij. Nouarin. *lib. 6. aqua nupt. cap. 8.* Apud Catholicos non desunt exempla priorum fidelium, qui hoc probationis genere vsi sunt. Lactantios *lib. 2. cap. 7.* ibi: *Brigida virgo in Scotia, cùm lignum altaris in testimonium virginitatis tetigisset, viride factum fuit.* B. Bricius Episcopus Turonensis, cùm falsò criminis accusaretur, ad satisfaciendum populo ardentes prunas in byrrum suum posuit, & ad se stringens, vsque ad sepulchrum B. Martini, vnà cum populorum turbis accedit, proiectisque ante sepulchrum prunis, vestimentum eius inustum apparuit, vt refert Gregorius Turonensis *lib. 2. histor. cap. 1.* quod etiam de Montano Toletano Archipræsule refert D. Ildefonsus *in præfatione de viris Eccles.* his verbis: *Montanus Sedis eiusdem Beatissimus Præsul, vt à se coniugalis conuersationis infamiam propulsaret, tamdiu adsumptos veste candentes narratur tenuisse carbones, donec Domino consecrans oblationem totius, per semetipsum compleret Missæ celebritatem.* Quod referunt Mariana *hist. Hispan. lib. 5. cap. 6.* Saabedra *in Corona Gothic. cap. 10.* Beata Hildegundis cùm furti accusaretur, ferro candenti innocentiam suam ostendit, vt ex aliis refert Manrique *tom. 3. annal. Cisterc. anno 1146. cap. 7. num. 8.* Et similia exempla congesserunt Cæsarius *lib. 10. de miraculis, cap. 35.* Turonensis *de gloria Confessorum, cap. 76.* Krantzius *lib. 8. Vandalia, cap. 3.* Trithemius *in chron. cap. 22.* Nicephorus Calixtus *lib. 15. histor. cap. 28.* Ergo non rectè in præsenti docetur, similem probationem per ignem, aut aquam feruentem fieri non posse, cùm alio modo plerumque innocentis monstrari nequeat. Carnot. *epist. 252. Non negamus tamen, quin ad diuina aliquando recurrendum sit testimonia, quando precedente ordinaria accusatione, humana desunt testimonia; non quòd lex hoc instituerit diuina, sed quòd exigat incredulitas humana.*

5. Quâ dubitandi ratione non obstante, vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, purgationem vulgarem sic dictam esse, quia superstitione potiùs populi, quàm sacris canonibus introducta est, *cap. monomachiam 2. q. 5.* quæ purgatio triplici modo apud veteres contingebat: per ignem videlicet, per aquam feruentem, & frigidam. Prima, quæ fiebat per ignem, aut per rogum, per ferrum cadens, aut vomeres fiebat, vt referunt Delrius *lib. 4. disquisit. magic. cap. 4. sect. 3.* Petrus Gregor. *lib. 48. syntagm. cap. 15.* & variis exemplis probat Besoldus *tom. 2. polit. dissert. 2. de pœnis, cap. 5.* fusè Beyerlinck. *tom. 4. in Theatro, verbo Innocentia.* Philippus Camerarius *cent. 2. horar. success. cap. 18.* Putabant enim etiam Gentiles expiationem igne faciendam esse. Virgilius *lib. 6. Æneid.* ibi: (De purgatione per ignem.)

——Scelus exuritur igne.

Et *lib. 11.*

——Medium freti pietate per ignem
Cultores mediâ premimus vestigia prunâ.

Ita auctore Heliodoro *lib. 10.* apud Æthiopes sacer focus erat, qui dicebatur infallibile innocentium experimentum: vnde Festus Pompeius hoc genus purgationis suffictionem vocat. Et apud Romanos cùm festa Palilia celebrabantur, aceruos fœni, & stipularum ardentes saltu traiiciebant, & ita puros, immunesque remanere se credebant, vt referunt Varro *lib. 3. de re rustica*, Ouidius *lib. 4. Fastor.* ibi:

Moxque per ardentes stipulæ crepitantes aceruos
Traiicias celeri strenua membra pede.

Illustrant Tiraquel. *in notis ad Alexandrum, cap. 18.* D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib. 3. cap. 6. sect. 3.* Simile est quod de traiectione per ignem legimus à veteribus Christianis seruatum apud Theodoretum relatum à Casaubono, & latinè versum à D. Ioanne Suarez *vbi suprà*, in hæc verba: *Fere pro comperto habeo, famam, quæ ad nos peruenit, speciem erroris continere. Vidi in quibusdam ciuitatibus huiusmodi morem, in plateis nempe compositos ignes, & hos transilire non solùm pueros, sed etiam & viros, matresque infantes per flammas transmittere: sed & hoc quidem ipsis sibi videbantur purgari, & Dei iram amouere.* Qui quidem mos damnatus fuit in 6. Synodo Trul. *can. 65.* his verbis: *Quia in nouiluniis à quibusdam ante suas officinas, & domos concenduntur rogi, supra quos etiam antiquâ quadam consuetudine salire ineptè, ac desalire solent, iubemus deinceps cessare. Quisquis ergo tale quid fecerit, si sit quidem clericus, deponatur; sin autem laicus, segregetur.* Illustrant Balsamon *ibi*, Suarez *vbi supra*, qui *n. 8.* agit de vsu apud Christianos accendendi rogos in nocte sancti Ioannis Baptistæ. Hæc autem purgatio per ignem maximè inoleuit apud Francos, Longubardos, & Gothos, à quibus Hispani acceperunt, vt constat ex lege Salica *in cap. 1. §. 5. lib. 1. tit. 10. legum Longobard.* Regino Abbate *anno 887.* ibi: *Illa econtra non solùm ab eius, sed etiam ab omni virili commixtione se immunem esse profitetur, & de virginitatis integritate gloriatur, idque se probare Dei omnipotentis iudicio, si marito placeret, aut singulari certamine, aut ignitorum vomerum examine iudicialiter affirmat.* Helmoldo *lib. 1. cap. 84. Inhibiti sunt Selauij de cætero iurare in arboribus, fontibus, & lapidibus,*

dibus ; sed offerebant criminibus pulsatos sacerdoti, ferro, & vomeribus examinandos. Et *l.3. tit.1. lib.6. fori iudicum*, vbi iubetur purgationem fieri iuxta legem Caldariam : & in furo Legionis, ac Baëzæ ita legitur : *La muger que abortare sabidamente si mal fiesto fuere, sea quemada, è sinon salbesse por fierro caliente : è si alguna dixere, que preñada es dalguno, y el varon no la creyere, prenda fierro caliente : è si quemada fuere, no sea creida, mas si sana escapare de el fierro, de el fijo al padre. Muger si legare omes, ò bestias, ò otras cosas qual pueden legarse, sea quemada; è si negare, salbesse por fierro caliente. Et si varon fuere legador, sea açotado ; è si negare, saluesse por lid. Muger que herbolaria fuere, ò fechisera, sea quemada, ò se salue por fierro caliente. La muger que su marido matare, sea quemada, ò se salue por fierro caliente. Toda muger que tales cosas faze, debe prender fierro, mas no por omecillo que ella faga, si non fuere probada por mala que aya iacido con cinco omes.* Ritus, quo olim ferrum candens præscribebatur ad purgationem, refertur in formula S. Dunstani. Incipit adiuratio ferri. *In simplo vnum pondus, in triplo tria ferrum æquiparet pondera, & in illa adiuratione non adsint nisi ieiuni ; & dictis Litaniis sacerdos in loco vbi ferrum accenditur, adiurationem initiando inchoet. Subduntur tres orationes* (quarum vnam ex Auentino refert Philip. Camer. *cent.2. horar. succ.* in hæc verba : *Deus iudex iustus, qui auctor pacis es, & iudicas æquitatem : te supliciter rogamus, vt hoc ferrum ordinatum ad iustam examinationem cuiuslibet dubietatis faciendam, benedicere, & sanctificare digneris. ita vt si innocens hoc ignitum in manum acceperit, illæsus appareat ; & si culpabilis, atque reus, iustissima sit ad hoc virtus tua in eo eum virtute declarandum.* Alias huius adiurationis formulas tradit Nouarinus *lib. 6. aqua nuptialis, capite 8.*) *Et statim his peractis aqua benedicta cunctis adstantibus detur ad degustandum, & aspergatur per totam domum, & ferrum proferatur, quod a culpato coram omnibus accipiatur, & per mensuram nouem pedum portetur : manus sigilletur, sub sigillo seruetur, & post tres noctes aperiatur, & si mundus est, Deo gratuletur ; si autem insanus crudescens in vestigio ferri inueniatur, culpabilis, & immundus reputetur.* Refert Pitheus *in glossario, verbo Purgatio.* In dicto foro Baëzæ etiam hæc forma præscribitur : *El fierro que por insticia facer, fuere fecho, aya quatro pies assi altos, que la que à saluarse ouiere la mano, pueda meter de suso, aya en longo vn palmo, y en ancho dos dedos, è quando le tomare liebele ocho pies, è pongal suauemiente en tierra : mas antel bendiga el missacantano, è despues el y el Iuez calienten el fierro, è mientra el fierro calentare, ningum ome esté cerca del fuego, que por auentura faga algun mal fecho : o la que el fierro ouiere à tomar, primero confiesse muy bien, è despues sea escodriñada, que no tenga algun fecho escondido, e de si laue las manos ante todas, e las manos alimpiadas, prenda el fierro : mas ante fagan oracion, que Dios demuestre la verdad, e despues que el fierro ouiesse leuado, luego cubra el Iuez la mano con cera, pongal estopa, ò lino, è despues atenguela con vn paño, ò lieue, el Iuez à su casa, è a cauo de tres dias cate la mano, è si fuere quemada quemeña.* Et hoc iudicium non quolibet tempore admittebatur, veluti diebus festiuis, & ieiunij ; sed quibus pax, & concordia inter Christianos habebantur, & omnis dissertatio componebatur, vt dicitur in canone 18. Concilij Ahenamensis Angliæ.

Alia purgatio vulgaris fiebat per aquam feruentem, seu calidam, ita vt in eam infamatus manus, seu brachia mitteret, & si combustus inde euasisset, delictum perpetrasse credebatur ; quæ apud easdem nationes vsitata fuit, vt constat ex legibus 29. 35. 39. *tit. 9. lib. 1. Longobard.* & *lib.13. capitul. cap.4.* & *in addit.2. §. 33. tit. 3. legum Frision. §. 4. 5. & 6. Neapolit. lib.2. tit.31.* Specul. Sax. *lib. 1. art. 39.* ibi : *Ferrum calidum ferant, vel in aquam bullientem brachium vsque ad cubitum mittant.* Concil. Rhemense sub Hincmaro *cap. 11. pag.19.* ibi : *Hæc si quisquam vestrum aliter esse putat, meque indignum, cui credatur, credat igni, feruenti aqua, candenti ferro : faciant fidem tormenta, quibus non sufficiunt mea verba.* Refert Lindembrog. *in glossario, verbo Aqua.* Exorcismos, & orationes huic purgationi adhibitas referunt Delrio *d. lib.4. cap. 4. q. 5. sect.1. & 2.* Pitheus *in glossar. verbo Aqua iudicium*, Iuretus *in not. ad Carnot. epist. 74.* Ex quibus vnam referam, quæ ita habetur apud ipsum sub titulo benedictionis aquæ calidæ : *Exorcizo te creatura aqua in nomine Dei Patris omnipotentis, & in nomine Iesuchristi Filij eius Domini nostri, vt fias aqua exorcizata ad effugandam omnem potestatem inimici, & omne phantasma diaboli, vt si hic homo manum suam in te missurus est innocens, vnde reputatur, pietas Dei omnipotentis liberet eum ; & si, quod absit, culpabilis est, & præsumptuose in ee manum mittere ausus fuerit, eiusdem omnipotentis virtus super eum hoc declarare dignetur, vt omnis homo timeat, & contremiscat nomen sanctum gloria Domini nostri, qui viuit, & regnat, &c.* Et statim post vnam orationem dicitur : *Te Deus omnipotens, nos indigni & peccatores famuli tui suppliciter exoramus, vt sanctum, verum & rectum iudicium nobis in hoc etiam manifestare digneris, quatenus hic homo ex hac reputatus causa, si per aliquod maleficium diabolo instigante, aut cupiditate, vel superbia culpabilis est in facto, vel consensu, & hoc comprobationis iudicium subuertere, aut violare volens, malo confisus ingenio manum suam in hanc aquam præsumptuosè mittere ausus fuerit, tua pietas taliter declarare dignetur, vt in eius manu dignosci queat quod iniustè egit, vt & ipse deinceps per veram confessionem pœnitentiam agens ad emendationem perueniat, & iudicium tuum sanctum, & verum in omnibus declaretur gentibus, per te redemptor mundi, qui venturus es, &c.* Et missam quæ iudici vulgò dicebatur, refert Nouarinus *in Agno Eucharist. lib.5. cap. 90.* Succedit tertia purgatio apud easdem gentes recepta, quæ fiebat per aquam frigidam. Circa quam existimat Delrius *d. lib.4. cap.4. sect.4.* eam dupliciter fieri, videlicet per immersionem personæ innoxiæ, & per immissionem manus in aquam frigidam, cui Deus vim adurendi æquè tribueret, atque aquæ feruenti. Sed rectè eum refellit Theophilus *dicta sect. 3. de calumnia, cap. 2. quæstione. 3.* Quare eâ sententiâ omissâ, verius est, in hac purgatione colligari manus, & pedes, & sic corpus colligatum proiici in aquam consecratam certo ritu, de quo latè Iuretus *in not. ad epist. 74. Carnot.* Delrio *dict. cap. 4. sect.4.* Pitheus *in Glos. ad capitul. verbo Aqua iudicium.* Et si corpus mergeretur, credebatur reus innoxius ; si verò superferretur aquâ, censebatur conuictus, vt produnt Dunstanus *in suo Ordine*, relatus à Nouarino *lib.6. aqua nupt. cap. 8.* in hæc verba : *Peractis coram sacerdote trium dierum ieiuniis, cùm*

6.

DE PVRGATIONE PER AQVAM FERVENTEM.

homines

homines vis mittere ad iudiciosam aqua frigida comprobationem, ita facere debes. Accipe illos homines quos vis mittere in aquam, & duc eos in Ecclesiam, & coram omnibus illis cantet Presbyter Missam, & faciat eos ad Missam ipsam offerre. Et expressiùs in verbis statim referendis Hincmarus Rhemensis pro Lothario, ibi: *Hoc examinandus iudicio colligatus in aquam dimittitur, & aut purgatus statim iudicio arbitrorum absoluitur, aut vsque ad purgationem colligatus iudicio examinabitur.* Censebantur autem conuicti, qui aquis superferebantur, eo quod aqua videretur eos respuere, æquè ac ferrum de manubrio elapsum, vt dicitur in adiuratione aquæ sancti Dunstani apud Iuretum *suprà*, vbi etiam hæc verba leguntur, quibus rogatur Deus aquis infundere eam virtutem, ibi: *Vt innocentes à crimine, cuius examinatio ageretur; aqua in se reciperent, & in profundum pertraherent; conscios autem criminis à se repellerent, atque reiicerent, nec paterentur recipere corpus, quod ab honore bonitatis euacuatum, ventus iniquitatis alleuauit, & in hunc constituit: sed quod caret pondere virtutis, pondere careat propria substantia in aquis.* Hanc purgationem vt licitam probat Hincmarus *in opusc. de diuortio, interrogat.*6. sed malè, vt probat Theophilus *dicta sect.*3. *cap.*2. *quæstiuncula* 3.

7. Traditur ratio decidendi.

His suppositis ratio præsentis assertionis, quare videlicet prohibeatur vsus purgationis vulgaris, prouenit ex eo, quia modus huius purgationis alienus est ab vsu Patrum Ecclesiæ, continetque tentationem Dei, à quo postulatur miraculum absque necessitate, cùm plura alia media veritatis exquirendæ, & innocentiæ tuendæ suppetant, præstigiisque, & magiæ det locum: vnde reus, qui adigebatur ab imperatore Michaële Comneno, vt purgaretur per globum ignitum, id facere recusauit dicens, se non esse præstigiatorem: & cùm adhuc vrgeretur à Metropolita, respondit, vt ipse sacrâ indutus stolâ manus illi ignito ferro imponeret. Refert Georgius Logotet. *in chron. Constantin.* Quare in hac purgatione contineri superstitionem, & Dei tentationem, docent Theologi cum Præceptore Angelico 2.2.*q.* 95. *art.* 8. *ad* 3. & 3. *p. q.* 80. *art.*3. Suarez *de irreligiosit. cap.*3. *num.*8. Valentia 2.2. *disput.*6. *q.* 14. *punct.* 1. Lessius *lib.* 2. *de iustitia, cap.*45. *dub.* 1. Sanchez *lib.* 2. *in Decalog. cap.* 34. *num.*12. Sayrus *in claui lib.*4. *cap.*7. Auctor Mallei maleficar. *p.* 3. *q.* 17. & Deus tentari non debet, nec miraculum ab eo peti. Vnde in Concilio Salegust. ita cautum fuit *can.* 6. *Conquestum est etiam in sancto Concilio de quibusdam stultissimis Presbyteris, vt quando incendium videant, Corporale dominico corpore consecratum ad extinguendum incendium temeraria præsumptione in ignem proiiciant: ideoque decretum est sub anathematis interdictione, ne vlteriùs fiat.* Etiam incertissimum est hoc iudicium (sic enim vocabat sapienter Carnotensis *epist.* 74.) agens de milite adulterij accusato, qui purgare se voluerat contactu ferri candentis, & combustus fuerat; aitque, caeterùm militis nullum certum præbere argumentum, cùm per examinationem ferri candentis occulto Dei iudicio multos videamus nocentes liberatos, multos innocentes sæpe damnatos: vnde refert auctor Mallei *dict. quæst.* 17. *in fine*, famosam maleficam prouocantem ad purgationem ferri candentis, cùm adiudicata esset ad illud per tres dumtaxat passus gestandum, per sex passus gestasse indemnem, & ad vlterius gestandum se obtulisse, cùm tamen certò esset noxia. Alia similia exempla referunt Cæsarius *lib.* 10. *de miraculis, cap.* 35. Bzouius *anno* 1345. *num.* 19. Godelmus *lib.*3. *de magia, cap.*4. *num.* 35. Dubrauius *lib.* 8. *hist. Bohemiæ.* Accedit, nam hoc iudicium redolet ritus Gentilicos, apud quos similes purgationes in vsu erant. Quare Strabo *lib.* 5. *geograph.* refert sacrificulos Deæ Feroniæ nudis pedibus prunas accensas inambulasse, & per aquam & sulphur purgationem ab eis factam referunt Apuleius *lib.*11. *de asino aureo*, Ouidius *de arte amandi*, ibi:

Et veniant quæ lustret anus, lectumque, locumque
Referat, & tremulâ sulphur & ova manu.

Tibullus *elegia* 1. Lucanus & alij apud Durantium Casel. *lib.* 2. *var. cap.* 1. Rectè ergo tot canonibus Ecclesia prohibuit vsum huius purgationis vulgaris.

8. Dissoluitur dubitandi ratio.

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam purgatio, de qua agitur *in cap.* 5. *Num.* præscripta ad explorandum adulterium, cùm esset à Deo ipso indicta, erat certa, & perstabile, & iuge miraculum in tali euentu: circa vsum autem purgationis, de qua agimus, nulla extat diuina institutio, aut vniuersalis Ecclesiæ approbatio, vt constat ex proximè traditis, & fusè prosequitur Crespetius *de immortalitate animæ discursu* 6. *digress.* 2. & lex illa fuit cæremonialis lata à Deo, qui illum populum specialibus legibus gubernare voluit: vnde talis lex hodie suscitari nequit, ex traditis *in cap. translato, de constit.* Nec obstant exempla piorum virorum suprà relata; nam etsi verum sit, Deum aliquando patrocinatum esse innocentiæ, tamen tunc ita tulit beneplacitum ad innocentis liberationem, quia speciali instinctu propulerat ad vsurpationem huius medij, vt veritas eluceret, & calumnia retunderetur; vnde regulariter iudicium hoc illicitum est.

9. Exponitur Concil. Mogunt. can. 24.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in can.*24. *Concil. Mogunt.* sub Rabano, qui extat apud Burchardum *lib.*6. *Decret. cap.* 7. Carnotensem *p.*10. *decret. cap.* 136. Gratianum *in cap. qui Presbyterum* 17. *quæst.*4. *in hac collect. in cap.* 2. *de pœnis, in Pœnit. Romano can.* 1. in illis verbis: *Qui Presbyterum occiderit, duodecim ei annorum pœnitentia secundùm canones imponatur; ac si negauerit, si liber est, cum septuaginta duobus iuret; si seruus autem, super* 12. *vomeres feruentes se expurget: conuictus noxa vsque ad vltimum vitæ tempus militiæ cingulo careat, & absque spe coniugij maneat.* Ex quibus expressè deducitur, purgationem per ignem sacris canonibus esse permissam. Pro cuius canonis expositione dicendum est, vsum purgationis vulgaris per duellum, aut per ignem olim apud varias nationes receptum, in aliquibus Conciliis Prouincialibus fuisse toleratum, vsquedum per Cœlestinum, Innocentium, & Honorium in præsenti titulo relatos omnino fuit prohibitum iudicium purgationis vulgaris. Vnde textus *in d. can.* 24. accipiendus est iuxta vsum antiquum Ecclesiæ Gallicanæ. Vnde Gratianus *in d.c. Presbyterum*, & Raymundus *in dicto c.* 2. *de pœnis*, omiserunt ea verba: *Super duodecim vomeres se expurget*; quia iam eo tempore prohibita erat purgatio hæc vulgaris: quo modo etiam exponendi sunt textus *in cap.* 1. *de purgat. canonic.* provt illum transcripsi ex Concilio Triburiensi. Concilium Salegust. *can.*7. & 14. Concil. Lateran. sub Alexandro III.

xandro III. *p.* 3. *de simonia*, *cap.* 3. in illis verbis: *Pro examinatione ignis, & aqua.* Illud tamen notandum duxi, purgationem hanc ferri candentis plerumque iniungi seruis, & monachis; quia illi ob conditionem, isti verò ob statum per duellum purgari non poterant. Nec inficiari potest, olim Ecclesiam, etiam in rebus sacratioribus ignis iudicio vsam fuisse, veluti in reliquiis veris agnoscendis. Concilium Cæsaraugust. 2. *can.* 3. ibi: *Statuit sancta Synodus, vt reliquia, qua in quibuscumque locis de Arriana heresi inuenta, fuerint prolata, a sacerdotibus, in quorum Ecclesiis reperiuntur, Pontificibus præsentata igne probentur.* Quem canonem latè exponunt Baronius *anno* 596. Ferrandus *in disquisit. reliq. lib.* 2. *p.* 3. *cap.* 1. *cum sequent.* quo etiam iudicio vsus fuit B. Dominicus *in disput. cum Albigensibus*: & Toleti dum ageretur de recipiendo officio Romano, relicto breuiario Mozarabe, vt referunt Baronius *anno* 1080. *num.* 72. Iulianus Petri *in aduers. sub anno* 1086. *num.* 600. & etiam in Hispania mos erat decidendi lites per iuramentum præstitum in Ecclesia Sanctorum Vincentij, Sabinæ, & Christeres: in vrbe Abulensi, & in ciuitate Burgensi, in Ecclesia S. Agathæ, vt refert Yepes *tom.* 1. *chron. Diui Benedicti*, *cent.* 1. *anno Christi* 555. quod postea prohibitum fuit *in l.* 67. *Tauri*, ibi: *Ningun juramento, aunque el Iuez lo mande hazer, ò la parte lo pida, no se haga en San Vicente de Abila, ni en el herrojo de santa Gadea, ni sobre altar, ni cuerpo santo, ni en otra Yglesia juradera, so pena de diez mill marauedis para la nuestra camara y fisco, al que lo jurare, y al que lo pidiere, ò demandare.* Similis consuetudo inualuerat Mediolani, vt constat ex D. August. *tom.* 2. *epist.* 137. *Multis enim notissima est sanctitas loci, vbi B. Felicis Nolensis corpus conditum est, quò volui vt pergerent, quia hinc nobis facilius, fideliusque scribi potest, quidquid in eorum aliquo diuinitus fuerit propalatum; nam & nos nouimus Mediolani apud memoriam Sanctorum, vbi mirabiliter, & terribiliter damones confitentur, furem quendam, qui ad eum locum venerat, vt falsum iurando deciperet, compulsum fuisse confiteri furtum.* Eiusdem vsus Romæ vigentis ad sepulchrum Sanctorum Processi & Martiniani, testis est D. Gregorius *homil.* 32. *in Euang.* & de sepulchro S. Pancratij item Romæ agit Gregorius Turon. *de gloria Martyrum cap.* 38. Videndus Tamayo à Salazar. *tom.* 5. *martyr die* 27. *Octobr.*

TITVLVS XXXVI.

De iniuriis, & damno dato.

CAPVT PRIMVM.

[a] *In Exodo.*

SI rixati fuerint homines, & percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, & ille mortuus non fuerit, sed iacuerit in lecto; si surrexerit, & ambulauerit foris super baculum suum, [b] innocens erit qui percusserit; ita tamen, vt opera eius & impensas in medicos restituat.

NOTÆ.

1. a EXodi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub tit. de damno dato*, *cap.* 1. & verba hæc repetiuntur *in cap.* 21. *Exodi*, *versu* 18. & 19. & pro huius inscriptionis illustratione repetenda sunt quæ adduxi *in cap.* 1. *de adulteriis.*

2. b *Innocens.*] Idest immunis, & liber à pœna mortis, quia hoc indicio, quod percussus post acceptam plagam foris ambulauerit, præsumitur mortem eius non ex percussione, sed aliunde obuenisse, vt exponit Cornelius à Lapide *in dict. cap.* 21. *Exodi.*

COMMENTARIVM.

3. LIcèt cùm homo mortuus est, aut membro mutilatus, pœna talio fit, tam ex lege Moysis relata *in d. cap.* 21. *Exodi*, *Genesis cap.* 9. *vers.* 6. quàm ex lege duodecim Tabularum, vt auctoritatibus, & exemplis illustrat Beyerlinch *verbo Talio*, Philippus Camerarius *cent.* 1. *horar. success. cap.* 99. Fornerius *lib.* 2. *select. cap.* 29. tamen cùm vulneratus est, propter damnum acceptum, quia nullâ parte corporis mutilatus est, sed tantùm damnum accepit, & quia in lecto iacuit, operas amisit, ac impensas in medicos fecit, tenetur qui damnum dedit tam ad operas, quàm ad impensas in medicos factas præstandas. Vlpianus *in l. sed & si, in fine, cum sequenti*; & *l. quâ actione, ff. ad leg. Aquil.* vbi propositâ quæstione sutoris, qui maledicenti puero ingenuo filiofamilias forma à calcei ceruicem percusserat, vt oculus penè perfunderetur, postquam docuit non aliâ actione sutorem teneri, quàm Aquiliæ legis, subiungit: *Quâ actione patrem consequuturum, quod minus ex operis filij sui propter vitiatum oculum sit habiturus, & impendia, qua pro eius curatione fecerit.* Et Gaius *in l. finali, ff. de his qui deiecerunt*, ait: *Cùm liberi hominis corpus ex eo, quod deiectum, effusumve erit, lasum fuerit, iudex computat mercedes medicis præstitas, ceteraque impendia, qua in curatione facta sunt, praterea operas, quibus caruit, aut cariturus est, ob id quod inutilis est factus.* Iustinianus *in* §. 1. *Instit. de obligat. qua ex quasi delicto*, ibi: *Ob hominem liberum occisum quinquaginta aureorum pœna constituitur; si verò viuat, nocitumque ei esse dicatur, quantum*

ob

ob eam rem equum iudici videtur, actio datur. Iudex enim computare debet mercedes medicus præstitas, cæteraque impendia, quæ in curatione facta sunt; præterea operas, quibus caruit, aut cariturus est ob id quod inutilis est factus. Quoad forum internum ita in hoc casu cautum lego in Pœnitentiali Romano, *tit.* 4. *cap.* 19. in hæc verba: *Qui per rixam ictu debilem, vel deformem hominem fecerit, reddat impensas medici, & medium annum pœniteat: si non habuerit vnde reddat, vnum annum pœniteat: & si non habeat, vnde reddat, soluat opera proximi sui quamdiu infirmus est, & postea quadraginta dies in pane, & aqua pœniteat.* Illustrant Mancinus *de triplici iuris collat. cap.*81. Petrus Pitheus *in collat. legum Mosaic. tit.*2. Et quomodo operæ existimandæ sint, explicant Couar. *lib.*3. *var. cap.*1. Petrus Gregorius *lib.*4. *partit. tit.* 9. *cap.*12. & coogesti à Barbosa *in præsenti.*

CAPVT II.

[a] Item.

SI quis aperuerit cisternam, & foderit, & non operuerit eam, cecideritque bos, vel asinus in ea, dominus cisternæ reddet pretium iumentorum. Quod autem mortuus est, ipsius erit.

NOTÆ.

1. [a] ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub dicto tit. de damno dato, cap.*3. idest in eodem capite Exodi, vbi reperitur textus hic, qui summâ ratione nititur; nam ad damnum resarciendum non solùm tenetur qui dedit, verùm & qui occasionem damni præbuit, *l. qui occidit*, §.*vlt. ff. ad leg. Aquil.* Præsens tamen sententia accipi debet iuxta distinctionem, quam tradit Paulus *in l. qui foueas* 28. *ff. ad leg. Aquil.* his verbis: *Qui foueas vrsorum, ceruorumque capiendorum causâ faciunt, si in itineribus fecerunt, eoque aliquid decidit, factumque deterius, lege Aquilia obligati sunt: at si in aliis locis, vbi fieri solent, fecerunt, non tenentur.* Subiicit etiam Paulus *in* §.1. quod si is, qui foueas fecit, prætereunti denunciauerit periculum, & adhuc ausus fuerit transire, ex culpa non tenetur, qui foueas posuit; quia præteriens suæ temeritati imputare debet, vt in non dissimili casu Calphurnius Flaccus dicebat *declamat.*5. ibi: *Quantùm ausus est, quod nec post denunciationem creditum est.* Et statim: *Vbi quod futurum est denunciatum, culpa patientis est.* Explicant D. Ioannes Suarez *ad leg. Aquil. lib.*3. *cap.*7. *sect.*1. *num.*9. Mancinus *de tripl. iuris collat. cap.*84.

CAPVT III.

[a] Item.

SI bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit, vendent bouem viuum, & diuident pretium; cadauer autem mortuum inter se dispertient. Si autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri, & nudiustertius, & custodiuit eum dominus suus, reddet bouem, & cadauer integrum accipiet.

NOTÆ.

2. [a] ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap* 4. idest *in eodem cap.*21. vbi ita legitur: *Si bos alienus bouem alterius vulnerauerit, & ille mortuus fuerit, vendent bouem viuum, & diuident pretium; cadauer autem mortui inter se dispertient: sin autem sciebat, quod bos cornupeta esset ab heri, & nudiustertius, & non custodiuit eum dominus suus, reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet.* Hæc lex Mosaica peruenit ad Phenices, vnde sumpsit Solon, de quo Plutarchus ait: *Scripsit & de pauperie à quadrupedibus data, vbi canem qui aliquem momorderit, dedi iubet cubitorum quatuor vinculo alligatum.* Ex Solone sumpsit Plato *de legibus lib.*11. vbi ait: *Vt si iumentum, aut equus, aut canis, aut animal domesticum quadrupes pauperiem fecisset, eodem modo damnum resarcietur, ac si seruus dedisset, nempe noxam dedendo, vel restituendo quod alteri abesset, nisi intercessisset dolus.* Et Romani ab eo acceperunt: quare Vlpianus *in l.* 1. *ff. si quadrupes pauperiem*, ait: *Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur, ex lege* 12. *Tabularum actio descendit.* Quæ lex voluit, aut dari id, quod nocuit, idest animal, quod noxam commisit, aut æstimationem noxæ offerre; nam ratio postulat, quod sicut in noxali actione damnato permittitur aut litis æstimationem sufferre, aut ipsum hominem noxæ debere, cum videri posset iniquum seruorum nequitias vltra ipsorum corpora dominis esse damnosas, §.1. *Instit. de noxalibus*; ita pari ratione de quadrupedibus placuit, *dict. l.*1. *ff. si quadrupes pauperiem*: ad quem titulum spectant textus *in l. & eleganter* 7. §.6. *ff. de dolo*, *l. final. ff. de extraordin. crimin. l. Iulianus* 9 §. *glans, ff. ad exhib. l. ait Prætor* 7. § *penult. ff. de damno infecto*, *l. si seruus* 27. §. *si seruum*, *l. final. ff ad leg. Aquil. l. si heres* 16. *l. electio* 26. §. *si is*, *ff de noxalibus*, *l. Diuus*, *l. infans*, *ff ad leg. Corn. de sicar. l. Pomponius* 44. *ff. de acquir. domin.* Illustrant Mancinus *de triplici iuris collat.* Grotius *in floribus ad tit. ff si quadrupes*, Gibalin. *de negot. lib.*6. *cap.*9. *art.*3.

CAPVT IV.

[a] Item.

SI læserit quispiam agrum, vel vineam, & dimiserit iumentum suum, vt pascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituet.

NOTÆ.

1. [a] ITem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & textus hic reperitur *in ipso cap. 22. Exodi*, vbi legitur: *Si læserit quispiam agrum, vel vineam, & dimiserit iumentum suum, vt pascatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro suo, vel vinea, pro damni æstimatione restituet.* Raymundus autem vt præsentem textum conformem redderet iuri Cæsareo, posuit pro damno, *æstimationem restituet*, iuxta legem vltimam, *Cod. ad leg. Aquil.* quomodo tamen hoc damnum æstimetur, exponit Otero *de pascuis cap. 13. per tot.*

CAPVT V.

[a] Item.

SI egressus ignis inuenerit spicas, & prehendit aceruos frugum, siue stantes segetes in agris, reddet damnum qui ignem succendit.

NOTÆ.

1. [a] ITem.] Etiam ita legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 6.* & reperitur hic textus *in cap. 22. Exodi*, vbi legitur *spinas*, non *spicas*, vt in præsenti. Quam lectionem probat Cornelius à Lapide ibi, *versu 6.* & ita iubet lex hæc, vt si quis negligentiâ suâ igni à se excitato malè aduigilarit, nec cauerit, ne proserperet, itaque factum sit, vt ignis spinas, quæ segetem sepiebant, atque exinde ipsam segetem corripuerit, teneatur de damno.

COMMENTARIVM.

2. INcendium committitur dolo, culpâ, aut casu. De incendio dolo, aut culpâ commisso egi *in cap. excommunicamus, de raptoribus.* De incendio casu admisso agitur in præsenti, & iubetur, vt damni æstimatio restituatur. Consonant Paulus *lib. 5. sent. tit. de incendiariis*, ibi: *Fortuita incendia, quæ casu venti ferentis, vel incuriâ ignem supponentis ad vsque vicini agros euadunt, si ex eo seges, vel vinea, vel oliua, vel fructiferæ arbores concrementur, datum damnum æstimatione sarciatur.* Vlpianus *lib. 8. de offic. Proconsul.* apud Pariatorem legum Mosaic. ibi: *Sed ei, qui non datâ operâ incendium fecerit, plerumque ignoscitur, nisi in lata, & incauta negligentia, vel lasciuia fuit.* Paulus *lib. singulari de pœnis*, apud eundem Pariatorem, ibi: *Fortuita enim incendia ad forum remittenda sunt, vt damnum vicini sarciatur.* In legibus Vvisigoth. *in l. vlt. tit. 2. lib. 8.* ita legitur: *Qui ignem apposuerit spinis, stipulis, & tribulis, ad coquendum cibum, vel frigus arcendum, si ignis longiùs diffusus alienam messem, domum, vineam incenderit, non duplum, sed damnum præstare tenetur.* Explicant, & illustrant Sesse *tom. 2. decis. 211.* Pithœus *in collat. legum Mosaic. tit. 12.*

CAPVT VI.

Ex [a] Pœnitentiali Romano.

SI quis domum, vel aream cuiuscunque incenderit voluntariè, sublata, vel incensa omnia restituat, & tres annos pœniteat.

NOTÆ.

1. [a] POEnitentiali.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* & ex eodem libro citatur textus hic à Burchardo *lib. 19. Decreti, cap. 136.* Carnot. *part. 5. Decreti, cap. 146.* & reperitur in ipso Pœnitentiali, *tit. 4. cap. 20.* De auctoritate huius libri egi *in cap. 3. de furtis:* & de pœnis incendiarij *in cap. excommunicamus, de raptor.*

CAPVT VII.

Honorius III. [a] *Episcopo Bononiensi.*

OLim scribentibus nobis venerabili fratri nostro Episcopo Mutinensi, vt accedens personaliter Florentiam, Potestatem, Consiliarios, & populum ciuitatis moneret efficaciter, & induceret ad satisfaciendum de damnis, & iniuriis irrogatis venerabili fratri nostro Episcopo, & Ecclesiis [b] Fesulan. & si necesse foret, censuris ecclesiasticis coarctaret: idem Mutinensis mandatum nostrum quoad monitionem diligentiùs executus, datis induciis, contra testes lite non [c] contestata processerat. Quare nos reuocato processu Commune Florent. quia [d] banniuerat eundem Episcopum Fesulanum contra Deum, & Ecclesiæ libertatem, propter iniuriam banni in expensas, & damna tali occasione secuta, taxatione iuramento præmisso [e] in mille libris vsualis monetæ prædicto Episcopo Fesulanensi sententialiter duximus condemnandum.

NOTÆ.

1. a HOnorius III.] In hac sexta collectione, & in quinta, *sub hoc titulo cap. vnico*, tantùm legitur *Bononiensi Episcopo*: sed inscriptionem & literam huius textus restituo ex Vghello *tom. 3. Siciliæ sacra, fol. 321.* In Fesulana Ecclesia casus huius textus ita contigit. Ildeprandus patriâ Lucensis, consecratus fuit in Episcopum Fesulanum ab Honorio III. qui Præsul dum suam exordiretur Ecclesiæ administrationem, à republica Florentina non modò grauibus litibus implicitus, sed propemodùm oppressus, Florentinis impellentibus exul excessit. Sed cùm ad Honorium Episcopus prouocasset, primùm eius causæ cognitio Mutinensi Episcopo demandata est, postea nouis difficultatibus emergentibus, in præsenti rescripsit idem Honorius; & anno vndecimo sui Pontificatus alteram scripsit epistolam de hac re Episcopo Florentino, quam ex regestro eiusdem Pontificis desumptam refero: [Graue valde gerimus, & indignum, quòd ciues Florentini venerab. fratrem nostrum Episcopum Fesulanum in Episcopalis dignitatis iniuriam, & Apostolicæ Sedis contemptum exulare compellunt, bonis Episcopij sui, & Ecclesiarum eiusdem, reuerentiâ diuinâ, & nostrâ postpositâ occupatis. Et quidem si amor, quem ad ciuitatem habemus, motum nostri animi non cohiberet, iam fecissemus eos, pœna docente, cognoscere quantùm doleamus de grauaminibus, & iniuriis ab eisdem ipsi Episcopo irrogatis. Sed nec tu in iis excusare negligentiam tuam potes, qui ciues ipsos, tum pro salute animarum suarum, quarum tibi est sollicitudo commissa; tum pro compassione ipsius Episcopi deberes ab iniuriis huiusmodi refrenasse. Licèt igitur causa huiusmodi venerabili f. nostro Episcopo Fauentino, & collegis eius iamdudum fuerit ab Apostolica Sede commissa; quia tamen propter ciuium ipsorum diffugia nondum est processus habitus in eadem, ipsam ad examen nostrum duximus reuocandam; ideoque mandamus tibi, quatenus Potestati, Consiliariis, & populo eiusdem ciuitatis iniungas, vt in Kalendis februarij proximis, quas eis terminum peremptorium assignamus, per procuratores idoneos, & sufficientes compareant coram nobis, eidem Episcopo super inuasione, destructione, ac detentione bonorum Episcopij sui, & Ecclesiarum eius exhibituri, quod ordo poposcerit rationis; aut composituri, si fieri poterit, cum eodem: denuntiando eisdem, quod etsi non sufficienter ad defendendum & ad componendum transmiserint ad terminum supradictum, nos nihilominus in negotio ipso quantùm suadebit ratio procedemus. Datum Lateran. decimo Kalendas Ianuarij, Pont. n. anno vndecimo.] Anno verò 1228. inter Florentinos Ildeprandumque lite composita, Gregorius IX. anno primo sui Pontificatus, ad diuturnius pacis stabilimentum, Ecclesiam sanctæ Mariæ in Campo Florentiæ Fesulano Episcopo attribuit, editâ sequenti bullâ, quam tametsi etiam Ammiratus Iunior afferat ad catalogum Fesulanorum Episcoporum, nos tamen hîc scribendam curauimus: [Controuersia, quæ inter te, & ciues Florentinos suborta fuerat, nostrâ prouisione sopitâ, quia vidimus, quod ex cohabitatione Fesulani Episcopi maior inter eum, & Commune Florentinum poterat concordia prouenire, & maior Episcopatus Fesulani securitas, & vtilitas procurari, Ecclesiam sanctæ Mariæ de Campo cum pertinentiis suis tibi prouidimus conferendam. Vt igitur hæc nostra prouisio perpetuam obtineat firmitatem, præfatam Ecclesiam cum pertinentiis suis de fratrum nostrorum consilio tibi, & successoribus tuis perpetuo iure concedimus liberam, & exemptam, non obstante quod in literis venerab. fratris nostri Episcopi Florentini, & publico instrumento, quibus suum super hoc expressit assensum, nihil de Capituli continebatur assensu, cùm nos eius supplendum duxerimus in hac parte defectum. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ concessionis paginam infringere, vel ei ausu temerario contraire: si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem omnipotentis Dei, & beatorum Petri, & Pauli Apostolorum se nouerit incursurum. Datum Lateran. 2. id. Ianuar. Pontif. nostri anno. 1.]

b *Fesulani.*] Fesula peruetusta ciuitas Italiæ est in Prouincia Etruriæ, cuius meminerunt Silius Italicus, ibi: 2.

Et sacri interpres Flaminis Fesula.

Diodorus Siculus *lib. 20.* cuius initium, & pro-

greſſum refert Vghellius *tom.3. Italiæ ſacræ, fol.*272. Habet Eccleſiam Cathedralem à primis Eccleſiæ ſæculis à ſancto Romulo conſtructam, eius primo Epiſcopo.

c *Lite non conteſtatâ.*] Contra dicta ſuprà *in cap.*1. *vt lite non conteſt.*

d *Banniuerat.*] Ideſt exulauerat; nam bannus accipitur pro exilio, vt probaui *in cap.* 2. *ſuprà, de purgat. canonic.* & in præſenti notauit Cironius.

e *Mille libris.*] Iniuria enim grauis æſtimatur cùm fori eccleſiaſtici præſcriptio contemnitur, *cap. non placuit* 16. *quæſtione* 7. ibi: *Non placuit laicum ſtatuendi in Eccleſia habere aliquam poteſtatem, cui obſequendi manet neceſſitas, non authoritas imperandi.* Et quemadmodum curialibus iniuria irrogata non ipſos dumtaxat tangit, ſed ad Regiæ dignitatis offenſam ſpectat, vt loquitur Fridericus *lib.*3. *conſtit. Sicul. tit.*33. *cap.* 1. ita & offenſa clericorum ad Chriſtum pertinet, vt exprimitur *lib.* 6. *Capitul. cap.* 98. ideoque eo caſu pœnam anathematis ſtatuit Synodus Conſtantinopolitana relata *in cap. accuſatio* 2. *quæſt.*7.

CAPVT VIII.

a Gregorius IX.

IN noſtra, & fratrum noſtrorum præſentia propoſuiſtis, quod ciues Brixien. proteſtationibus damnorum illatorum adinuicem, quæ propter multas ciuiles diſcordias incurrerant, plurimùm aggrauati, ſtatutum editum de non petendo, vel recipiendo in poſterum reſtaurationes huiuſmodi à Communi generaliter approbarunt, & firmarunt etiam iuramento. *Et infrà*: Cùm igitur aliud ſit damnorum reſtauratio, quàm ſatisfactio expenſarum; & ideo iuramento exhibito ſuper damnorum articulo, intelligi non debeat, quod factum expenſarum fuerit comprehenſum: mandamus quatenus (iuramento non obſtante prædicto) auctoritate noſtra provideas, quod dictum Commune pro bono concordiæ ad expenſarum ſatisfactionem aliquid contribuat, iuxta tuæ diſcretionis arbitrium à te, ſicut expedierit, moderandum.

NOTÆ.

a GRegorius IX.] Non exprimitur cui Prælato Pontifex reſcribat; credi tamen poteſt reſcribere Epiſcopo Brixienſi; de qua diœceſi egi *in cap. tua, de procurat.* Decernit autem Gregorius in præſenti, poſt ſedatas diſſenſiones ciuiles inter ciues Brixienſes, & milites eiuſdem ciuitatis, vt referunt Hoſtienſis, & Innocentius *in præſenti*, populum Brixienſem poſſe repetere expenſas, etſi iuramento promiſerit damna illata occaſione huiuſmodi diſſenſionum non repetiturum; & magna cum ratione, nam cùm iuramentum non extendatur ad ea, de quibus actum, vel cogitatum non fuit, *cap. Quintavallis, de iureiur.* & in propria, & ſtricta interpretatione appellatione damnorum non veniant expenſæ, *l.* 3. *ff. de damno infecto*; ideo etſi populus Brixienſis iuramento promiſiſſet ſe non repetiturum damna occaſione diſcordiarum accepta, rectè tamen poteſt expenſas repetere.

CAPVT IX.

a Idem.

SI culpâ tuâ datum eſt damnum, vel iniuria irrogata, ſeu aliis irrogantibus opem fortè tuliſti, aut hæc imperitiâ tuâ, ſiue negligentiâ euenerunt, iure ſuper his ſatisfacere te oportet, nec ignorantia te excuſat, ſi ſcire debuiſti ex facto tuo iniuriam veriſimiliter poſſe contingere, vel iacturam. Quod ſi animalia tua nocuiſſe proponas, nihilominus ad ſatisfactionem teneris, niſi ea dando paſſis damnum, velis liberare te ipſum: quod tamen ad liberationem non proficit, ſi fera animalia, vel quæ conſueuerunt nocere, fuiſſent; & quam debueras, non curaſti diligentiam adhibere. Sanè licèt qui occaſionem damni dat, damnum videatur dediſſe: ſecus eſt tamen in illo dicendum, qui vt non accideret, de contingentibus nihil omiſit.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius videlicet Nonus, qui præsentem edidit constitutionem motu proprio, ex diuersis iuris ciuilis principiis. Et in primis docet circa damnum datum, teneri eum qui culpâ suâ damnum dedit, iussit dari, consensit, imperitè egit, aut neglexit: quod etiam passim docetur *in titulo ff. ad leg. Aquil.* Et licèt quodlibet damnum datum peculiari lege vindicari possit, veluti Aquiliâ, de vi publica, & de sicariis; tamen extra ordinem damnum datum vindicari posse, colligitur *ex l. 1. §. 1. l. 9. l. penult. & vlt. ff. de incendio, & ruina, l. 3. §. 1. ff. de offic. Præf. vigil. l. 2. ff. arbor. furt. cæs. l. aut facta 16. §. euenit, ff. de pœnis.* Vt autem damnum datum vindicetur, iniuriâ factum esse debet, idest vel dolo, vel culpa. Patet etiam tam latè verbum *iniuria*, vt & qui culpâ leuissimâ damnum dedit, iniuriâ dedisse dicatur, *leg. in lege 44. ff. ad leg. Aquil.* Igitur culpa in præsenti non solùm supinam negligentiam designat, quæ prope dolum est; verùm & sæuitia, & imperitia, & infirmitas in culpa ponuntur, si quis affectauerit id, in quo intelligit, vel intelligere debet imperitiam, aut infirmitatem suam esse alij periculosam futuram, *l. 5. §. 1. & vlt. l. 8. l. 31. ff. ad leg. Aquil. l. illicita 6. §. sicuti, de offic. Præsid.* Prosequitur Gregorius casum, in quo quis damnum dedit, non corpore suo, sed per animalia propria: & tunc docet, posse dominum serui, vel quadrupedis, per quem damnum datum est, æstimationem damni soluere, vel noxam dare, hoc est seruum, vel animal, quod damnum dedit, iuxta legem 1. & per totum titulum *ff. de noxalibus.* In qua parte obseruandi sunt textus *in l. si seruus 27. §. si quis seruus, ff. ad leg. Aquil. l. si vsusfructus, ff. si ex noxali causa, l. seruus 16. ff. de interrogat. act. l. itaque 12. §. 1. l. serui 17. § illud, l. infitiando 61. §. 4. ff. de furtis, l. inter 26. §. sed & cùm seruus, ff. mandati, l. si hæredis 48. l. si libertus 110. ff. de legatis 1. l. 29. §. vlt. ff. de peculio, cum leg. 16. ff. de peculio legato,* iunctis Fabro *lib. 3. comect. cap 5.* Cuiacio *lib. 12. obser. cap. 9. & vlt. l. 1. ff. de public. iudic. l. 3. §. 4. ff. nautæ, caupon. l. Nesennius, §. final. ff. de re iudic. l. ex contractibus 49. ff. de O. & A. l. si seruus 31. ff. de pignorat. l. 17. § penult. ff. de vsufruct. l. 2. ff. de publican. l. si ambo 10. §. quotiens, l. si debeat, ff. de compens. l. item 20. § item rectè ait, l. illud 40. §. penult. ff. de petit. hæredit. l. 3. ff. de euict. l. 4. §. illud, ff. de statuliber. l. 11. ff. locat.* iuncto Cuiacio *lib. 22. obser. cap 4.* & *lib. 21. cap. 40. l. 1. ff. ne quis eum, l. 2. ff. de eo, per quem factum, l. 1. §. cùm seruus, ff. de his qui deiecerunt, l. 18. §. vlt. ff. de mortis causâ donat. l. 1. §. vlt. ff. de publican. l. 4. ff. de aleator. l. 4. §. auctoris, ff. de doli except. l. 12. §. vlt. cum l. sequenti, ff. de liberali causa, l. si mulier 21. §. 1. ff. rer. amot. l. 17. §. 17. l. 46. & 58. ff. de ædilit. edict. l. 3. §. vlt. ff. si mensor falsum modum, l. postliminium 19. §. si statuliber, ff. de captiuis, l. 1. §. apud seruum, ff. depositi, l. 72. §. 5. ff. de solution. l. antiquis 6. § si seruus, ff. quod vi aut clam, l. 6. §. Celsus, ff. de aqua pluuia, l. 13. §. 1. ff. de publican. l. 3. §. 4. ff. de liber. homine, l. 7. ff. quod vi aut clam, l. 8. §. vlt. ff. communi diuidundo, l. si hominem 69. ff. de solution. l. rem. 21. § 1. ff. commodati,* iuncto Cuiacio *tract. 8. ad Africanum, l. 7. §. hoc edictum, ff. de damno infecto, l. 13. & 14. ff. de interrogat. l. 1. §. interdum, ff. si quadrupes pauperiem.*

TITVLVS XXXVII.

De pœnis.

CAPVT I.

Ex Concilio [a] Toletano.

EA quæ frequenti præuaricatione iterantur, frequente sententia condemnentur.

NOTÆ.

1. a TOletano.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & apud Burchardum *lib. 19. Decreti, cap. 158.* Carnotens. *part. 15. Decreti, cap. 166.* & in fragmentis Concilij Toletani incerti, quæ reperiuntur ad calcem Concil. Toletani 1. apud Loaysam: & licèt non reperiatur textus hic in aliquo ex Conciliis Toletanis hucusque excusis, eius tamen sententia in iure certa est; nam licèt de eodem delicto non possit quis iterum accusari, postquam fuit semel absolutus, vel condemnatus, vt probaui *in cap. de his, de accusat.* tamen cùm postea nouâ præuaricatione relapsus est in idem delictum, potest iterum puniri; immò & propter iterationem grauiùs punitur, vt probaui *in cap. ad abolendam, de hæret.*

CAPVT II.

Et Concilio [a] *Triburiensi.*

SI quis presbyter, quod absit, quia sacerdos altissimi Dei est, vulneratus, vel quibuslibet iniuriis, & contumeliis dehonestatus, euaserit, & supervixerit, tota compositio persoluatur presbytero. Si autem in articulo mortis præuentus obierit, pretium [b] vverigeldi tripartita partiatur diuisione: idest altari, cui ordinatus fuerat, pars vna; Episcopo, in cuius diœcesi erat, altera; tertia parentibus, de quibus ortus fuerat. Si verò in atrio Ecclesiæ aliquid ex istis presbytero factum fuerit, supradicto modo presbytero, & pro presbytero soluatur. Sed quia vt Hilarius Papa omnibus Episcopis per diuersas prouincias in epistola sua scribit, iniuria sacerdotum, & Ecclesiarum, sacrilegium est; sacrilegium in atrio factum, altari & Domino eiusdem loci persoluatur. Sacerdotes enim non sunt lacerandi, sed potiùs coronandi: quia de his Ecclesiasticus liber loquitur, dicens: In tota anima tua time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica, & ministros eius non derelinquas, & honorifica sacerdotem. Et Isidorus: His enim, sicut & Episcopis, dispensatio mysteriorum Dei commissa est: præsunt enim Ecclesiæ Christi, & in consecratione diuini corporis, & sanguinis consortes sunt Episcopis. Similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi.

NOTÆ.

1. a TRiburiensi.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*2. & ex eodem Concilio citatur textus hic à Burchardo *lib.*6. *Decreti, cap.*11. Carnorensi *part.*10.*Decreti*; *c.*40. & sub nomine Paleæ extat apud Gratianum *in cap. omnes* 26. 17. *quæst.*4. & repetitur in ipso Concilio *can.*4. provt in præsenti transcribitur. De hoc Coocilio nonnulla notaui *in cap. clerici, de vita & honest. cleric.* Verba autem in præsenti transcripta extant *lib.*4. *capitul. Caroli, cap.*15. & inter canones Isaeij Lingoniensis Episcopi *tit.*2.*cap.*1.

2. b *Vverigeldi.*] Vverigeldus, seu vvirigildus, sumitur pro pretio, quod pro compositione iudiciali persoluitur pro homicidio, aut alio delicto propinquis, & hæredibus; quo modo accipitur in lege Salica *cap.*1. §.7. & *lib.*3. *capitul. cap.*28. & *lib.*6. *cap.*98. & 99. Alemanor. *tit.*4. 29. 34. Boiorum *tit.* 7. *cap.*1. & *tit.* 15. *cap.* 5. Ripuar. *tit.*36. §.1. & *tit.*46. §.1. Frision. *tit.*1. §.9. Longobard. *lib.*1. *tit.*1. *l.* 7. Pœnit. Romano *tit.*4. *cap.*17. ibi: *Pretium suum*, idest vverigildum suum: & aliis legibus antiquis congestis à Lindembrogio *in glossar. verbo Vverigildum*; in speculo Saxonico *lib.*1. *art.*8. ibi: *Testimonium præconis vice stat duorum, eius etiam emenda, & vverigeldus duplex est, secundùm ipsius nationem.* Et *art.*65. ibi: *Qui etiam aliquam actionem iniuriarum passum iudicio exhibere promiserit, si id facere nequiuerit, cum suo absoluetur vverigeldo, & per hoc iuri non derogat suo: vverigeldus post tres menses à tempore eius acquisitionis persoluetur.* Illustrat ex variis Germaniæ scriptoribus Ioannes Vossius *lib.*2. *de vitiis serm. cap.*2. Lindembrog. *vbi suprà*, Ant. Augustin. *in notis ad dictum Pœnitent. Rom. tit.*4. *cap.*17. Bignonius *in not. ad Marculf. lib.*1. *cap.*18. Gibalinus *tom.*2. *de negot. lib.*6. *cap.*9. *art.*3. *num.*11.

COMMENTARIVM.

3. TExtus hic exponendus est iuxta consuetudinem Prouinciæ, in qua Concilium hoc celebratum fuit, videlicet Germaniæ: apud veteres enim Germanos certâ pecuniæ summâ delicta æstimabantur, neque homicidium morte lui lex erat; & facinorosi omnes, nisi læsæ Maiestatis, pecuniariam soluebant pœnam, quæ dicebatur compositio. Tacitus *de moribus Germanorum*, ibi: *Suscipere tam inimicitias, seu patris, seu propinqui, quàm amicitias necesse est, nec implacabiles durant. Luitur enim homicidium certo armentorum, ac pecorum numero, recipitque satisfactionem vniuersa domus.* Et in legibus Baiubar. *tit.*1. *cap.*11. ita legitur: *Vt nullus Baiubarius alodem, aut vitam sine capitali crimine perdat, idest si in necem Ducis consiliatus fuerit, aut inimicos in prouinciam inuitauerit, &c. Cætera verò quæcunque commiserit peccata, quovsque habet substantiam, componat secundum legem.* Ideoque frequenter in veteribus legibus hæc verba reperies, *de vita componat*, vt *lib.*3. *capitul. cap.*10. *Si quis conuictus fuerit periurij, perdat manum, aut redimat.* Et *lib.*4. *Capitul. cap.*13. 15. & 18. ibi: *Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum nostrum in triplo componat, & vvirgildus eius proximis persoluatur.* In legibus Angliæ apud Houedeoum *in Henrico II.* ibi: *Vvere suum, idest pretium redemptionis suæ soluat.* Et pro modo culpæ, & dignitate personæ compositio fiebat, *cap. qui subdiaconum occiderit*, 17. *quæst.*4. probant Petrus Gregorius *lib.*4. *partit. tit.*13. *cap. final.* Cresolius *lib.*3. *mystag. lib.*1. *cap.*22. *sect.*4. Rousselius *lib.*6. *hist. Pontif. iurisd. cap.*2. *num.*6. & vltra compositiouem in nonnullis delictis, quæ legibus expressa erant, præter compositionem reus fisco fredum soluebat. Gregorius Turon. *de miraculis sancti Martini lib.*4. *cap.*26. ibi: *Affirmauit Rex quosdam ex his, qui absoluti fuerant, ad se venisse, compositionemque fisco debitam, quam illi fredum vocant, à se indultam.* Illustrant Bignonius *lib.*1. *ad formulas Marculfi, cap.*3. Licèt cùm hæsitaretur in Concilio Cabilon. 2. cuinam persoluenda esset pœna patrati homicidij in presbyterum, Patres Concilij quæstiooem ad Principem reiecerint, tanquam supremum arbitrum pœnæ, & veniæ criminum, *can.* 24. ibi: *De Episcopis verò, Presbyteris, & Diaconibus, & monachis interfectis quærendum*

rendum à Domino Imperatore est, cui illius homicidy pretium exsoluendum sit. Vnde iuxta hunc morem à Patribus Concilij Triburiensis decretum est, compositionem presbyteri occisi esse diuidendam pro æqualibus portionibus inter Ecclesiam, cui inseruiebat, Episcopum diœcesanum, & eius consanguineos. Sed cùm Raymundus mutasset hæc verba aliam diuisionem faciendo, credo ob auctoritatem Gregorij Noni, qui confirmauit hanc compilationem, illi standum esse. An verò stantibus parentibus aliqua pars illis sit assignanda, disputant Couar. *lib.2.var.cap.9. num.*10. Genuensis *practicab.quæst.*370. Sed attentâ integrâ huius canonis nulla hæsitationis occasio manet.

CAPVT III.

Idem *R.*[a] *Cantuariensi Archiepiscopo.*

Licèt iuxta Apostolum arguere, & increpare debeamus; sic tamen debemus excessus corrigere singulorum, vt probemur, non quæ nostra sunt, sed quæ Iesu Christi quærere, & in correctione facienda videamur modestiam, & maturitatem seruare. Accepimus autem, quod [b] Archidiaconi [c] Conuentren. Episcopatus pro excessibus, & criminibus puniendis à clericis, & laïcis pœnam pecuniariam exigunt: in [d] examinatione ignis, & aquæ XXX. denarios à viro, & muliere quærere præsumunt: & pro annuæ exactione pecuniæ personas quandoque suspendunt, & Ecclesias [e] interdicunt: à vicariis quoque XII. [f] denarios, vt in Ecclesiis cantare permittant, exigere non formidant, & alia agunt, quæ canonum obuiainnt statutis, & de radice cupiditatis, & auaritiæ videntur prodire. Quia igitur solicitudini nostræ incumbit pastorali prouidere diligentiâ, ne ab ecclesiasticis personis tuæ prouinciæ aliquid agatur, quod reprehensioni subiaceat, vel ecclesiasticam honestatem denigret: f. t. per A. s. p. m. quat. Archidiaconis prædicti Episcopatus ex parte nostra, & tua districtè inhibeas, ne excessibus corrigendis, aut criminibus puniendis à clericis, vel laïcis pœnam pecuniariam, nec pro examine ignis, vel aquæ denarios amplius exigere audeant, vel alia, quæ dicta sunt, quomodolibet exercere. Si autem contra prohibitionem nostram ausu temerario venire præsumpserint, eos omni cent. & ap. cess. ecclesiasticâ censurâ per cellas, & sententiam ipsam vsque ad dignam satisfactionem facias inuiolabiliter obseruari.

NOTÆ.

1. a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.3.* & extat textus hic post Concil. Lateran. *part.1. de simonia, cap.3.* prout hîc transcribitur.

b *Archidiaconi.*] Quibus ex consuetudine competit in nonnullis prouinciis iurisdictio contentiosa, iuxta tradita *in cap. ad hæc, de offic. Archid.*

c *Conuentrensis.*] Anglicani Regni, de qua diœcesi egi *in cap.2. de restitut.*

d *Examinatione.*] Hæc verba omisit Raymondus, quia iam eius tempore hoc examen purgationis vulgaris prohibitum erat, vt probaui *in cap. final. de purgat. vulg.*

e *Ecclesias interdicunt.*] Cùm sententia interdicti ferri non possit regulariter ob causam pecuniariam, vt probaui *in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælat.*

f *A vicariis denarios.*] Iuxta tradita *in cap. 2. ne Prælati vices suas.*

COMMENTARIVM.

2. AN Episcopi, & cæteri iudices ecclesiastici possint pro criminibus pœnam pecuniariam imponere, dubitant interpretes ob iuris testimonia in hac parte inuicem contraria. Et non posse eam imponere, videtur probari ex præsenti textu, & *ex cap. pauper 11.quæst.3.cap.si lapsis, 50.dist.cap. irrefragabili 13. §.vlt. de offic. ordin. cap. vt clericorum, de vita & honest. cleric.* Concil. Aurelian. 2. *can.3.* Cabilon. sub Carolo Magno, *cap.18.* & ex ea ratione, ne ipsi in pœnis irrogandis turpem aliquem quæstum consectari videantur: & quia, vt ait D. Isidorus *in dict. cap. pauper*, citò violatur auro iustitia, nullamque reus pertimescit pœnam, quam scit posse pecuniâ redimere. Sed contrarium prorsus verum est, videlicet Episcopum, vel alium iudicem ecclesiasticum posse imponere pœnas pecuniarias. Quæ sententia probatur *ex cap. dilectus, de offic. ordin. cap. si vos 23. q.5. cap. cùm sit nimis, §. final. cap. postulasti, de Iudæis, cap. ad audientiam, de præscript. cap. olim, de iniur. cap. P. & G. de offic. deleg. cap. venerabilibus, §. denique, de sent. excom. cap. in Archiepiscopatu, de raptor. cap. statuimus 16.quæst.1.* probant Lantdmeter. *lib.2. de veteri cleric. cap. 109.* pluribus relatis Barbosa *part.3. de potest. Episcop. alleg.107.* Diana *part.10. tract.8. per tot.* Solorzan. *tom.2. de iure Indiar. lib.3. cap.7. num.76.* Salgado *de protect. Regia, part.2. cap.4.* Ceuallos *tom. 4. quæst. 897.* Valasceus *alleg.34.* Cabedo *decis. 81.* Bobadilla *lib.2. polit. cap.17. num.199.* Nec obstant textus pro contraria sententia adducti; nam procedunt quando iudices ecclesiastici pœnas pecuniarias imponunt ex auaritia, & radice cupiditatis, animo eas imbursandi, sibique applicandi; quo casu non licet pœnas pecuniarias imponere. At verò zelo iustitiæ, quia illa magis timetur, pœnam pecuniariam imponunt locis piis applicandam, quam iuxta Concilium Tridentinum *sess. 24. de reform. cap.3.* rectè imponere possunt, vt probant Petrus

Gregor. *lib.4.partit.tit.15.cap.1.* Sfortia *in hist. Concil. Trident. in sess. de edit. lib.* Chopinus *de sacr. pol. lib. 1. tit. 3. num.* 10. Diana *d. tract.* 8. qui prosequitur expositionem Concilij Trident. & explicat quomodo possit Episcopus applicare dictas pœnas pecuniarias locis piis. Et pro exactione ipsius mulctæ non teneri iudicem ecclesiasticum auxilium brachij sæcularis Innocare, probat Solorzanus *suprà*, *n.* 81.

CAPVT IV.

Idem *in Concilio* [a] *Turonen.*

CAlumniam & audaciam temerè litigantium condemnando in expensis, & alio multiplici remedio sanctio [b] Imperialis compescit. Quoniam igitur sacris institutis consonare dignoscitur, præcipimus, vt de cætero in [c] causis pecuniariis victus victori in expensis condemnetur, nisi sententia pro [d] absente feratur.

NOTÆ.

a *TVronensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione *sub hoc tit. cap.* 5. & post Concil. Lateran. *part.* 5. *cap.* 2. non tamen reperitur textus hic in ipso Concilio Turonensi, vt iam notauit Ant. August. *in præsenti.* De Concilio Turonensi nonnulla notaui *in cap. maioribus* 8. *de prabend.*

b *Imperialis.*] Relata *in l. properandum, §. sin autem, Cod. de iudiciis, l.* 4. *&* 5. *Cod. de fruct. & litium expensis.*

1. c *Pecuniariis.*] Hic rectè deducunt Fachinens *lib.* 1. *controu. cap.* 42. Balboa *in cap. significauerunt* 11. *num.* 29. *de except.* in causis criminalibus regulariter victum non esse condemnandum in expensis: pro qua sententia facit disertus textus *in l. non ignoret, Cod. de fructib. & litium expensis:* vbi Imperator agnoscit discrimen, quod versatur inter causas ciuiles, vel criminales, bis verbis: *Vel delata non probauerit, pro calumnia quidem pœnam luat legibus constitutam; pro pecuniaria verò causa, post sumptus, considerata quantitate postulatorum, vel medij itineris interuallo, condemnationem pro æstimatione iudicis sustinebit.* Nec contrarium probatur ex generalitate, quâ vtitur Imperator *in l. properandum, §. siue alterutra, Cod. de iudiciis:* nam licèt in principio ipsius textus Imperator ageret tam de causis ciuilibus, quàm criminalibus quoad statuendum tempus, intra quod lis finiri debebat; tamen dum ad expensas soluendas descendit, tantùm agit de causis ciuilibus. Nec etiam obstat textus *in l.* 3. *C. qui accusare*, ibi: *Non solùm extra ordinem æstimatione iudicis puniendi sunt, sed etiam sumptus, quos in eam rem, & circa ipsum iter ad litem vocati fecerunt, pendere coguntur.* Nam ibi agit Imperator de accusatore contumace, non verò de eo, qui victus fuit in iudicio criminali.

2. d *Pro absente.*] Consonat textus *in dict. l. properandum, §. siue autem, Cod. de iudiciis.* Et rationi consonum est hoc; nam iniquum videtur, vt absens & contumax, qui alioquin non auditur nisi refusis expensis, *l. sancimus, Cod. de indic.* expensas à præsente repetat. Deinde quia Imperator *in dict. l. properandum, §. siue autem*, vult eum in pœnam contumaciæ obligatum esse ad expensas, quas reus præsens fecit: ergo implicat, & absurdum est dicere, reum præsentem condemnandum esse in expensis ipsi actori absenti. Quare rectè Alexander III. in præsenti à generali obligatione victi soluendi expensas victori, excepit casum, in quo sententia pro absente lata est.

COMMENTARIVM.

QVoad pœnam temerè litigantis non semper vnum, idemque ius obseruatum reperitur; olim enim in ipso ingressu litis, tam actor, quàm reus pecuniam deponebant in æde sacra, vt victus, & qui condemnatus euasisset, illâ pecuniâ mulctaretur, qui verò obtinuisset, pecuniam suam recuperaret: quæ pecunia à loco sacro, vbi deponebatur, & quia propter ærarij rationem, & sacrorum publicorum multitudinem in rebus diuinis consumebatur, dicebatur sacramentum. Varro *lib.* 4. *de lingua Latina*, ibi: *Qui petebat, & qui inficiabatur, de aliis rebus vterque quingentos æris ad Pontificem deponebant; de aliis rebus item certo alio legitimo numero assium: qui iudicio vicerat, suum sacramentum à sacro auferebat: victi ad ærarium redibat.* Festus Pompeius, ibi: *Sacramentum æs significat, quod pœna nomine penditur.* De qua pecunia agunt Valer. Max. *lib.* 7. *cap.* 8. ibi: *Aphronia tamen cum sorore sacramento contendere noluit, testamentumque matris patientiâ quàm iudicio conuellere sanctius esse duxit.* Cicero *in oratione pro Milone*, ibi: *Eam denique, cui nulla lex erat, nullum ius ciuile, nulli possessionum termini, qui non calumnia litium, non iniustis vindiciis, ac sacramentis alienos fundos; sed castris, exercitu, signis inferendis petebat.* Quem ita exponit Budeus *ad Pandectas in l. vlt. ff. de orig. iur. fol.* 24. Quod etiam ipsum expendit *in lib. de Oratore.* Qui enim contendebant, inuicem se prouocabant sacramento quadragenario, vel quinquagenario, iuxta diuersitatem causarum, in hunc modum: Si malè petis, quinquaginta asses dare spondes? Et actor spondebat. Deinde interrogabat: Si malè te defendis, & sine causa litigas, totidem promittis? Et reus itidem respondebat. Cicero *in oratione pro Roscio, & pro Cæcina:* alludit que elegantèr sacra pagina apud nostrum Vulgatum, *Sapientia cap.* 1. *in fine.* Dicebatur sacramentum, quia pecunia promissa statim apud ædem Saturni deponebatur. Isidorus *lib.* 5. *orig. cap.* 24. *in fine*, Festus *verbo Sacramentum.* Vnde is, qui vincebat, suos nummos referebat: nummi verò illius qui succubuerat, apud ærarium Saturni manebant. Varro *lib.* 4. *de lingua Latina.* Hinc exponitur Iustinianus *in princip. Instit. de pœna temerè litigantium*, vbi ait pœnâ pecuniariâ olim deterritos fuisse perperam litigantes: quæ fuit, quæ promittebatur per dictam sponsionem, vel alia maior, si sub maiori contendere volebant, veluti tertiæ, quintæ, vel decimæ partis litis, §. 1. vbi Theophilos, *eod. tit.* Hæc autem maior pœna non deponebatur in arca Pontificum, quia solis litigantibus 3.

tibus manebat; ideo victor ex ſponſu contra victum agebat ad pœnam. Docent Budeus *in annotat. prior ib. ad Pandect. pag. mihi* 94. Polletus *lib.* 5. *hiſt. fori Rom. cap.* 5. Briſſon. *lib.* 5. *de formul. pag.* 369. Pitheus *lib.* 1. *aduerſ. cap.* 18. Oſualdus *lib.* 24 *Donel. cap.* 3. *litera E*, & *cap.* 13. *litera D.* Deſiderius Heraldus *ad Arnobium aduerſ. Gentes lib.* 4. *pag.* 137. Ioan. Fonger. *in etymol. verbo Sacramentum.* Ex qua obſeruatione explicari poteſt textus *in l.* 3. §. *idem ſcribit*, *ff. de pecul.* vbi docemur, non minùs contrahi in iudicio, quàm per ſtipulationem, videlicet propter ſponſiones iſtas, quæ in initio litis vltrò, citroque interponebantur. Inde nouationem neceſſariam per litis conteſtationem contingere docetur *in l. delegare* 11. *l. aliam* 29. *ff. de nouat.* & explicant Briſſonius *lib.* 2. *de ſolut. tit. de nouat.* Valentia *lib.* 2. *illuſtr. tract.* 2. *cap.* 9. Vviſembach. *diſp.* 40. *num* 13. Illuſtrant Pitheus *lib.* 1. *aduerſ. cap.* 18. Germonius *lib.* 3. *de ſacror. immunit. cap. final. num.* 26. Pancirola *lib.* 1. *var. cap.* 39. Renardus *lib.* 2. *var. cap.* 18. Vaſconcellos *ad titulum de ſacramentis non iter.* Cuiac. *in l.* 69 *ff. de legat.* 2. de quo ſacramento aliqui accipiunt textum *in l.* 1. §. 5. *ff. de extraordin. cognit.* Poſtea ſtatutum fuit, vt actor in initio litis decima ipſius litis calumniæ nomine caueret, hoc eſt decimam partem litis, ni viciſſet, reo præſtiturum. Extat conſtitutio Diocletiani, quam ex Codice Hermogeniano reſtituit Cuiacius *lib.* 7. *obſeru. cap.* 6. quæ eius repromiſſionis decimæ partis meminit, ibi: *Quippe ſi per calumniam hoc eum facere confidis, remedio repromiſſionis initio poſtulata calumnia decimæ partis eius, quod competit, tibi condemnare eum deſiderare poteſ.* Extat etiam veſtigium *in l.* 4. *Cod. de fruct. & lit. expenſ.* & in formula veteri, *cap.* 29. & apud Francos non aliàs litium expenſas cognitas fuiſſe, quàm per hanc decimam partem litis, probat Bignonius *in notis ad Marculfium*, *lib.* 1. *cap.* 20. Hanc tamen pœnam obſoletam ſuſtulit Iuſtinianus *in l. vlt.* §. *antiqua*, *Cod. de iureiur. propter calum* §. *hæc autem*, *Inſtit. de pœna temerè litig.* eandemque poſtea reduxit non abolito calumniæ iureiurando, *in nouella* 112. vt ita temerè litigantes variis afficerentur pœnis. Quam legalem ſanctionem etiam in cauſis eccleſiaſticis procedere ſtatuit Alexand. III. in præſenti, ita vt ſemper victus victori in expenſis damnetur, ſi temerè, & calumniæ causâ litigauit, *l. properandum*, §. *& ſi quid*, vbi Cuiac. *C. de iudic. l.* 2. *ff. ſi mul. ventris*: vbi Cuiacius. Quando tamen quis dicatur temerè litigare, & plura de expenſis in iudicio ſoluendis congeſſerunt Cuiacius *lib.* 12. *obſ. cap.* 1. Hotbomanus *in dict. l. properandum*, §. 6. Parladorius *lib.* 2. *rer. quotid. cap. final.* §. 18. Couar. *practic. cap.* 27. Gamma *deciſ.* 65. Theſaurus *deciſ.* 67. Donellus *lib.* 26. *comment. cap.* 3. vbi plura Oſualdus *litera H.* Pichardus *in dict.* §. *hæc*, *Inſtit. de pœna temerè*, Faber *de error. decad.* 19. *error.* 6. Fachineus *lib.* 1. *contron. cap.* 40. & *lib.* 12. *cap.* 52. Barboſa *lib.* 2. *voto* 18. *per tot.* Farinac. *in report. iudic. cap.* 52. Valenzuela *conſil.* 132. *ex num.* 79. & *conſil.* 143. *num.* 19. Botel. *tom.* 2. *deciſ. tit.* 39. *de expenſ.*

CAPVT V.

Innocentius III. [a] *Nidroſienſi Archiepiſcopo.*

QVod in dubiis: *Et infrà*: Quia verò tam ſacerdotes, qui gubernant naues ad pugnam, quàm qui perſonaliter exercent conflictum, & hi, qui alios incitant ab pugnandum, omnes enormiter peccant, de rigore canonico eos credimus deponendos.

NOTÆ.

a *NIdroſienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. vnic.* Integram decretalem dedi, & inſcriptionem expoſui *in cap. quod in dubiis, de renunc.* & commentarium huius textus inuenies *in cap. petitio, penult. de homicid.*

CAPVT V.

Idem [a] *London. Epiſcopo.*

TVæ diſcretionis prudentiam. *Et infrà*: Ad illud quod à nobis tertiò requiſiſti, qualiter clerici in [b] latrociniis, vel aliis magnis ſceleribus deprehenſi puniri debent. Reſpondemus, quod à ſuis ordinibus [c] degradati detrudi debeant in [d] arctis monaſteriis ad pœnitentiam peragendam.

NOTÆ.

1. a *LOndinenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub tit. de vita & honeſtate cleric. cap.* 3. & *in cap. tua, de conſanguin. & affin. in eadem collect.* vbi extat alia pars huius decretalis: ſed quia non reperitur inter editas à Sirleto & Boſqueto, ideo eius integram reſtituere non poſſum.

b *Latrociniis.*] Secus verò ſi ſimplex furtum admiſerint; nam tunc tantùm deponuntur, vt poſt Hoſtienſem in præſenti, docuit Balboa *in cap. cum non ab homine* 10. *de iudiciis.* 2.

c *Degradati.*] Clerici enim cùm pœnitentiæ peragendæ causâ in monaſteria olim detrudebantur, priùs deponi debebant, antequam huic carceri manciparentur. Cùm enim monachorum conuentus laicorum cœtus cenſeretur, inter eos agere non poterat clericus integro, ſuo gradu & ſtatu ſeruato: quare priùs per depoſitionem ad ſtatum

ſtatum laïcalem redigebatur, vt ita pœnitentiæ collum ſubderet. Concilium Neocæſar. *can.* 1. Tolet. 4. *can.* 44. ibi: *Oportet canonibus in tali ſcelere proditum à clericatus ordine ſubmoueri, & pœnitentiæ triennio deputari.* Epaun. *can.* 21. *Si presbyter crimen capitale commiſerit, ab officij honore depoſitus in monaſterium retrudatur.* Cabilon. *can.* 30. *Vt gradu amiſſo agenda pœnitentia gratiâ in monaſterio, &c.* Agathenſe *can.* 50. *Ab officij honore depoſiti in monaſterium retrudantur, & ibi tantummodo quandiu vixerint, laicam communionem accipiant.* Notaui *in cap. clerici 4. de exceſſ. Prælat.* Concil. Tolet. 4. *can.* 43. Subſeruit huic obſeruatiunculæ ex arcanis Iuris ciuilis venuſtum militiæ armatæ exemplar; quippe cùm milites torqueri ob militiæ dignitatem non valerent, *l. 3. § 2. ff. de re milit. l. militis, Cod. de quæſtion.* docetur *in l. 7. ff. de re milit.* quod proditores milites, aut transfugæ exauthorati torquentur. Planè quod Modeſtinus inquit, eum qui ad hoſtes confugit, & redit, torqueri, ad beſtiaſque damnari, vel ad furcam, quamuis milites nihil eorum patiantur, *l. 3. §. is qui ad hoſtem 10. ff. de re milit.* ſic equidem eſſe temperandum exiſtimo, vt qui ad hoſtem confugit, & redit, ſi miles erat, nec torqueri, nec ad beſtias, nec ad furcam damnari poſſit, iuxta legem 2. *ff. de re milit.* niſi exauthoratione præcedente, ad ordinem paganorum redactus fuiſſet. Proinde apud Ammian. Marcel. Lampadius Præfectus falſi inſimulatus, priùs quàm torqueretur, dignitate priuatus fuit. *Fallaciarum* (ait Ammianus Marcel. *lib. 15.*) *nube diſcuſſa, Imperator doctus relatione fideli, abrogatà poteſtate Præfecti, Lampadium ſtatui ſub quæſtione præcepit.*

d *Arctis monaſteriis.*] De qua pœna detruſionis in monaſterium egi *in cap. 1. de regul.*

CAPVT VII.

Idem *Abb. &* [a] *Fratrib. Cryptæ Ferratæ.*

COnſtitutus in præſentia noſtra. *Et infrà*: Licèt autem in inſtrumento Epiſcopi Lauitani expreſſa fuerit certa pœna, quam pars contractum non ſeruans, ſolueret obſeruanti: cùm tamen vtraque pars veniſſe contra illum, ex confeſſione propria conuincatur, cùm & pars veſtra ſubtraxerit Epiſcopo penſionem, & Epiſcopus procurationem exegerit ab eadem Eccleſia, ſicut œconomus propoſuit memoratus, vtramque partem ab ea reddimus abſolutam.

NOTÆ.

1. a ABbati & fratribus.] Ita etiam legitur *in cap. conſtitutus, de religioſis domibus*; vbi extat alia pars huius textus, & ibi præſentem inſcriptionem expoſui.

COMMENTARIVM.

2. CVm præſens rubrica generaliter concipiatur de pœnis, non ſolùm ſub ea agitur de pœnis delictorum, verùm & de pœnis conuentionalibus conſenſu partium ſtatutis, de quibus in præſenti texto, & *in cap. ſuam, infra.* Eſt autem pœna conuentionalis, promiſſio confirmans præcedentem obligationem, aut cauſam, & ad eius implementum reum impellens, ſub comminatione præſtandi aliquid certum: & talis obligatio tendit ad confirmandam priorem, vt docent Cuiac. *in l. ſi ita 97.* Donellus *in l. ſi homo 69. num. 5. ff. de V. O.* nec requirit priorem obligationem, ſed cauſam, veluti ſi dixerit ſtipulator: Si domum non fabricaueris, centum dabis. Quia fabricatio domus tunc non eſt in obligatione, cùm promiſſa non ſit, ſed in cauſa. Vnde promiſſor liberatur domum fabricando, quia eſt cauſa debendi; ſed peti ipſa fabricatio non poteſt, *l. ſi pœnam 24. ff. quando dies legati cedat, l. obligationem 24. § ita, ff. de V. O.* Vnde cognoſcitur, pœnam, de qua in præſenti textu, adiectam fuiſſe ad firmandam tranſanctionem inter Epiſcopum Lauitanum, & monaſterium initam, de qua *in dict. cap. conſtitutus.* Et ita non cauſæ, ſed conuentioni pœna acceſſit. Etiam ſciendum eſt, pœnas conuentionales quocumque euentu eſſe ſoluendas, licèt nulla culpa poſſit imputari promiſſoribus, quia non tantùm promiſerunt diligentiam, ſed præſtationem, ſeu factum, *l. ſi traiectitia 9. ff. de nautico fœnore, l. ad diem 77. l. ſtipulatio 38. § at ſi quis, ff. de V. O. l. qui autem 14. § ſed ſi quis, ff. de conſtit. pecunia, l. ſancimus 26. C. de fideiuſſ.* docent *in dicta l. 38.* Alciatus *num.* 31. Cuiacius, Duarenus, Donellus, & Giphanius: Sanchez *lib. 1. de matrim. diſput. 26. num. 6.* Pichardus *in § ſi quis alium, num. 31. Inſtit. de inutil.* Grotius *de iure belli lib. 2. cap. 15. num. 16.* Farinacius *lib. 3. controu. cap.* 10. & ſi ambo ex contrahentibus pœnam promiſerint, & factum promiſſum non adimpleuerint, vterque ad pœnam manet obligatus: ſed quia paria delicta quoad pœnam priuatam mutuâ compenſatione tolluntur, *l. viro, ff. ſolut. matrim.* probaui *in cap. final. de adult.* ideo hoc caſu pœnæ compenſationi locus eſt, *l. ſi ambo, ff. de compenſ.* Vnde rectè in præſenti ſpecie Innocentius decreuit, quod cùm tam Epiſcopus, quàm monachi promiſſum non adimplerent, pœnam ex vtraque parte commiſſam eſſe, & ſic neutrum ex eis pœnam petere poſſe.

CAPVT VIII.

Idem *Priori* [a] *S. Fridiani, & Magiſtro B. Canonico Piſano.*

SVper his, de quibus nos conſulere voluiſtis. *Et infrà*: Clericus autem, qui pro eo, quod variauerat coram vobis, de mandato noſtro captus eſt, & detentus, infamiam non incurrit.

NOTÆ.

NOTÆ.

docetur, testem vacillantem carceri mancipatum pro eruenda veritate, non ideo infamiam incurrere; quia cùm sententia non præcesserit, quâ falsus ipse declaratur, non potest notari infamiâ, quia infamiam irrogat sententia, non factum, *l. nullam, Cod. quibus ex caus. infamia.*

1. a S*Ancti Fridiani.*] Præsentem inscriptionem exposui, & integram decretalem dedi *in cap. super his, de accusat.* vbi extat principalis pars huius decretalis; in præsenti enim tantùm

CAPVT IX.

Idem [a] *Spoletano Episcopo.*

SVam ad nos Rectores clericorum sancti Fortunati querimoniam transmiserunt, quod cùm tibi essent in XL. libris per quoddam arbitrium condemnati, essetque pœna XXX. librarum adposita, nisi ea soluerent in termino constituto, tandem XXXIII. libris in termino persolutis, occasione septem residuarum per quasdam nostras literas veritate tacitâ impetratas obtinuisti eos in præfatis XXX. libris tibi per delegatum iudicem condemnari. Quia igitur te non decet in tantum Pontificalis modestiæ obliuisci, vt inhonestis quæstibus anhelando desideres cum aliena iactura ditari: mandamus quatenus septem librarum solutione contentus, super pœna XXX. librarum memoratos Rectores de cætero non molestes.

NOTÆ.

a SPoletano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. ne clerici vel monachi*; idest Benedicto, qui ab ipso Innocentio III. creatus fuit Episcopus Spoletanus anno 1198. De Spolet. diœcesi egi *in cap. 2. de condit. appos.*

COMMENTARIVM.

1. DIfficilis valde visa est præsens Innocentij decisio vtriusque iuris Interpretibus, ex eo, quia certum est, pœnam conuentionalem esse soluendam à reo integrè non adimplente promissionem, veluti si quis ita stipuletur: Si fundum Seianum non dederis, centum dare spondes? Quo casu vt pœna euitetur, necesse est solidum fundum Seianum dare, neque sufficit partem datam fuisse, vt pœna in solidum non committatur, *l. heredes 25. §. idem 13. ff. famil. ercisc. l. stipulationum 5. §. vlt. l. si pro parte 85. §. si ita 6. ff. de V. O.* Caballini, *de indiuid. 3. part. ex num. 25. & 286.* Valentia *de diuiduis, cap. 6. ex num. 15.* Chesius *lib. 1. interpret. cap. 5. num 107.* Madera *animad. cap. 30. per totum.* Quæ indiuiduitas nõ prouenit ex natura rei in obligationem deductæ, quæ reuerâ diuidua est, cùm sit fundus: sed quia aliud sine captione creditoris nõ posset introduci, *dict. l. stipulationes, § vlt.* quia verum est fundum datum non esse, cùm solidus non sit; ideo quamuis si plures hæredes vni successerint, vnusquisque in solidum non teneatur, sed pro parte hæreditaria tantùm ad præstationem fundi in stipulationem deducti; tamen ad hoc vt pœna euitetur, non sufficit pro portione hæreditaria satisfacere, immò quocunque cessante in solutione partis committitur pœna integra contra omnes, *l. in executione 85. §. quod si stipulatus, ff. de V. O. l. heredes 25. §. idem iuris, ff. famil. ercisc. l. si seruus 9 § si plurium, ff. si quis cautionibus.* Pœnalis enim stipulatio facit obligationem dandi indiuiduam, cùm nisi integrè res, vel quantitas præstetur, conditio stipulationis non existat, siue in promissore, siue in hæredibus eius id contigerit; nec enim ex persona hæredum potest conditio stipulationis immutari, *l. 2. §. 1. ff. hoc tit.* Et cùm stipulatio pœnalis per conditionem, vel conditionis formam interponatur, & committatur, indiuiduam causam continet, *l. cui fundus 56. ff. de condit. & demonstr.* Facit etiam quod docetur *in dict. l. pro parte, §. item si ita*, vbi proponitur casus pignoratitiæ obligationis, siue eius debiti, quod sub pignore debetur: cuius ea natura est, vt pignus non priùs liberetur, quàm tota pecunia debita sit soluta; vnde si vnus hæredum partem debiti solueret pro hæreditaria portione, pignus non potest liberare pro parte, non magis quàm si debitor ipse partem debiti voluerit soluere; quia nec si volente creditore soluisset, pignus liberasset, nisi tota quantitate soluta, *l. si necessarias 8. §. si vnus 2. l. solutum 11. §. si creditori 4 ff. de pignorat. act. l. heredes 25. § idem obseruatur 14 ff. famil. ercisc. l. hereditate 22. ff. de hereditate vel actione, l. qui pignore 19 ff. de pignor. l. arbiter 11. l. vlt. ff. de distract. pign. l. quamdiu 6. l. si vnus 16. Cod. eod. tit. l. rem hereditariam 65 ff. de euict. l. 1. C. de luitione pignoris, l. 1. & 2. Cod. si vnus ex pluribus.* Ratio huius principij prouenit ex voluntate contrahentium, quia qui promisit pecuniam certo die dare, & nisi dederit, pœnam, totam summam date promittit. Pœnalisque obligatio conditionalis est, vel instar conditionalis in casu non dationis. Atqui verum est, totam summam datam non esse, quamuis pars detur: ergo nisi in totum principali obligationi satisfactum sit, non euitatur pœna, argumento ex lege *cui fundus 56. ff. de condit. & demonstr.* quod procedit quando pœna vt talis conditata, idest quando est punitio moræ, & negligentiæ debitoris: aliquando tamen pœna non in punitionem promittitur, sed propter maiorem cautionem, & faciliorem expeditionem obligationis quo casu pœna succedit loco interesse, & vt illud taxatur, Gomez *lib. 2. var. cap. 10. num. 23.* Donellus *lib. 15. comment. cap. 3. cum aliis*, Carleual. *2. tom. de iudic. tit. 3. disp. 3 num. 26.* Igitur cùm in præsenti casu plenè satisfactum non fuisset Spoletano Episcopo, rectè pœnam sibi promissam à Plebano, & clericis petebat. Cui difficultati vt satisfaciant Interpretes, varia adduxerunt. Bartolus *in l. 4. §. Cato, ff. de V. O.* agnouit discrimen in hac parte, inter ius ciuile, & canonicum, itavt iure canonico attento partialis solutio pro parte eximat à pœna. Alij docuerunt, iure canonico similem

milem pœnæ conuentionem non valere, quia præsumitur in fraudem vsurarum apposita, iuxta communem sententiam, quam videntur probare textus *in l. Iulianus* 14. *§. idem Papinianus*, *ff. de act. empti*, *l. cùm allegas*, *Cod. de vsuris*: ac proinde cùm vsuræ iure canonico sint prohibitæ, similis pœna improbatur eodem iure. Ita Aleiatus *in dict. l.* 4. *§. Cato*, Piehardus *in §. si finitum*, *num.* 224. *de offic. iudicis*. Sed hæc interpretatio sustineri non potest. Primò, quia Innocentius non vtitur ea ratione generali prohibitionis, videlicet vsurarum, sed alia longè diuersa. Secundò, quia in rigore iuris illa communis sententia vera non est, videlicet pœnam pecuniariam præsumi adiectam in fraudem vsurarum, vt alij meliùs probarunt expendentes generalitatem legis *si stipulatio* 38. *§. alteri*, *ff. de V. O.* *l. verum* 26. *ff. de petit. hæredit.* *l. si cùm duo* 26. *§ vlt.* *l. Celsus* 28 *in princip.* *ff de receptis*: vbi probâtur, absolutè & indistinctè exigi posse pœnam adiectam obligationi, etiam non dandi. Nec ibi distinguitur, an sit obligatio quantitatis, vel non. Fachineus *lib.* 5. *controu. cap.* 96. *vers. Secundus casus*, asserit in præsenti specie pœnam non deberi, quia pœna non committitur quando quis deficit in minimo, *l. Seia*, *ff. de minor.* Alij congesti à Barbosa *in præsenti*, communiter docent, Pontificem in hoc casu pœnam triginta librarum moderasse pro parte septem librarum, quæ superetat, quia nimis excessiua erat, cùm maiorem partem debiti iam Episcopus exegisset. Pro qua sententia illud facit, nam cùm in præsenti casu pœna promissa esset habitâ ratione interessis, videlicet pro eo, quod interest Episcopo quadraginta libras solutas esse, & solutæ iam essent 33. libræ, pœna pro rata tantum respectu septem committi debebat, argumento legis *si seruus* 9. *§.* 1. *ff. si quis cauion.* Verùm hoc procedit in factis diuiduis; nam cùm diuiduum factum ideo diuisionem admittat, non quia vnicum factum diuidi posset, sed quia plura facta censentur, *l. si procurator* 18. *ff. rem ratam haberi*, perinde est ac si plures faciendi obligationes contractæ fuissent, & vnicuique pro parte stipulatio pœnalis esset adiecta illius solummodo quantitatis, quæ pro vna parte ad singulos spectare poterat: at verò in præsenti agitur de obligatione dandi, quæ nunquam dici potest impleta, vbi minima portio deficit, vt docent Piehardus *de diuiduis, & indiuiduis*, *cap.* 6. *per tot.* Valentia *lib.* 2. *illustrium*, *tract.* 4. *cap.* 6. Chesius *interpret. iuris cap.* 50. quia cùm vnica quantitas sit, quæ debetur, & consequenter vnica adsit obligatio, *l. scire* 29. *l. quod dicitur* 86. *ff. de V. O.* non potest nisi in solidum committi pœna. Quare iis sententiis omissis, & aliis relatis à Sarmiento *lib.* 3. *select. cap.* 6. *num.* 4. Gutierrez *lib.* 2. *canonic. cap.* 20. dicendum est circa præsentem casum duo hæsitari posse. Primum, an in casu, de quo in præsenti, pœna ritè, & rectè apposita fuerit, exigique posset à clericis cessantibus in solutione. Secundum, supposito quod legitimè sit adiecta, & licitè exigatur, an si debitores partem debiti soluant, adhuc tota pœna exigi possit, an verò solùm pro parte debiti non soluti? Et credo Innocentium decreuisse totam pœnæ obligationem esse inhonestam, præcipuè attenta Episcopali modestiâ; nam cùm Episcopus debeat esse magister totius perfectionis, ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 184. *art.* 2. & pater pauperum ab omni prorsus auaritiæ debeat esse alienus, *cap. gloria* 12. *quæst.* 2. debet abstinere ab iis, quæ licèt aliis sint licita, in eo tamen aliquam habent speciem indecentiæ, ob tanti status perfectionem, *cap. Episcopus* 14. *quæst.* 1. Vnde licèt pœna adiecta obligationi dandi quantitatem, tanquam indiuidua in totum committatur, etsi pars intra terminum soluta sit, nihilominus hoc respectu Episcopi non est honestum, quippe quod arguit cupiditatem lucrandi cum aliena iactura: & sic exponenda sunt verba quibus Pontifex suæ decisionis rationem reddit, inter quæ nullum est, quod concludat iniustitiam ex parte Episcopi in huiusmodi pœnæ exactione, sed solùm omnia tendunt ad ostendendam indecentiam, idest repugnantiam honestatis in personam eiusdem, vt patet ibi: *Non decet*; & ibi: *Pontificalis modestia*; & ibi: *Inhonestis*; considerata scilicet honestate & eminentia status Episcopalis. Genuensis *practic. quæst.* 254. & 688. Quare præsentem textum, in quo specialiter de Episcopo agitur, cui pœna promissa fuit, non debemus ad alios casus protrahere.

2. Pro complemento huius commentarij examinanda est illa satis vexata quæstio, vtrum attento iure canonico, & moribus Christianis, pœna conuentionalis exigi posset vltra interesse creditoris? in qua affirmatiuam sententiam tenuerunt Baldus, Castrensis, & Salicetus *in l. cùm allegas*, *Cod. de vsur.* Petrus Gregor. *lib.* 3. *partit. tit.* 1. *cap.* 5. Syluester *in summa*, *verbo vsura* 1. *num.* 28. Couar. *de matrim.* 2. *part. cap.* 6. *§.* 8. *num.* 14. Nauarrus *in manuali*, *cap.* 17. *num.* 215. Murga *tom.* 2. *disquisit. moral. disquisit.* 14. *dub.* 21. & 22. Barbosa *in præsenti*, *ex num.* 3. Molina *de iustitia tom.* 1. *tract.* 2. *disput.* 97. *per tot.* Sanchez *lib.* 1. *de matrim. disp.* 37. Vaseus *in florib. Theolog. verbo pœna*, *num.* 8. & *verbo vsura* 4. *num.* 1. Contrariam sententiam, videlicet pœnam non posse exigi, nisi quatenus appareat creditoris impletam non fuisse primam intentionem, vt praxi receptam, & supremorum Tribunalium decisionibus approbatam, tam de iure, quàm de æquitate, defendunt Gutierrez *de iuramento* 1. *part. cap.* 36. *num.* 10. & *cap.* 20. Coninch. *lib.* 2. *num.* 4. & 5. Auendaño *in dictionario*, *verbo Peña conuencional*. Piehardus *§. vlt. instit. de V. O. num.* 5. Sarmiento *lib.* 3. *select. cap.* 6. *num.* 10. Faber *in suo Codice*, *tit. de V. O. diff.* 9. & 14. Garcia *de expensis*, *cap.* 9. *num.* 63. Rodriguez *de annuis reddit. lib.* 3. *quæst.* 5. *ex num.* 10. Carleual. *de indic.* 2. *tom. tit.* 3. *disput.* 3. *num.* 22. Leothardus *de vsur. quæst.* 38. *ex num.* 8. Quæ sententiæ facilè componuntur, quia prima procedit, vt ipsius auctores loquuntur, quando non animo iniusti lucri pœna apponitur, sed in pœnam perfidiæ, aut tarditatis euitandæ causâ, absque vllo prorsus animo vsurario. Sed quia in re practica difficile est perscrutari contrahentium animos, meritò obtinuit, nullam pœnam vltra interesse exigi posse. Turpe enim lucrum reputatur, quod hoc solo prætextu exigitur. Quod & Papinianus ipse agnouit, quamuis parum firmiter, de pœna conuentionali agens *in l. si venditor* 6. *§.* 1. *ff. de seruis export.* vt notarunt Cuiacius *lib.* 27. *qq. Papin. ibi*, & Antonius Faber *in eius rationali*: & ideo in hoc casu creditor probare debet sua interesse, ad hoc, vt pœna conuentionalis exigi possit, vt docent Leothard. & Carleual. *vbi proximè*.

CAPVT

CAPVT X.

[a] Idem *Vicentino Episcopo.*

AD aures Apostolatus nostri peruenit, quod cùm quidam parochiani tui ausu diabolico bonæ memoriæ I. quondam Vicentin. Episcopum prædecessorem tuum nequiter peremissent, feuda, & beneficia, quæ à Vicentina Ecclesia obtinebant, ipsis per sententiam fuerunt cum multa deliberatione sublata. Quia igitur maiori etiam sunt animaduersione plectendi, nos bonæ memoriæ Cœlestini prædecessoris nostri vestigiis inhærentes, tam tibi, quàm successoribus tuis arctiùs inhibemus, ne alicui ex prædictis malefactoribus, aut eorum hæredibus prædicta beneficia restituantur vlteriùs, seu de nouo alia quælibet conferantur. Si quis autem (quod non credimus) contra hoc aliquid attentauerit, ipsum auctoritate Apostolica decernimus officij, beneficiique sui dignitate carere. Quod si aliquæ literæ aliquando super hoc apparuerint impetratæ, quæ totius facti non contineant veritatem, illas penitus vacuamus. Volumus etiam vt præsens pagina subscripta in Ecclesiæ Vicentin. custodia deponatur, & Episcopo Vicentin. qui pro tempore fuerit, annis singulis ostendatur. Nulli ergo, &c. Datum Laterani 12. Kal. April.

NOTÆ.

1. [a] IDem.] In hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. cap.* 1. tantùm legitur *Idem:* sed inscriptionem & literam restituo ex epistolis editis à Sirleto, *fol.* 27. Huius etiam homicidij Vicentini Episcopi mentio extat *in cap. intelleximus, de iudiciis*, vbi aliqua de Vicentina Ecclesia notaui, & probaui, homicidam Episcopi priuari beneficiis, & feudis obtentis ab eadem Ecclesia: qood & docuerunt Petrus Gregorius *de beneficiis cap.* 26. *num.* 8. Gonzalez *ad regul.* 8. *Cancelar. glossa* 15. *num.* 24. Aliis etiam pœnis afficiuntur ex Clementina 1. *de pœnis*, & aliis nouioribus constitutionibus relatis per Gibalinum *in synopsi censurar. verbo Cardinalis.* Grauem pœnitentiam pro nece Conradi Episcopi Herbipolensis Innocentius indixit anno 1204. quam refert Trithemius *in chron. anno* 1202.

CAPVT XI.

[a] Idem.

DIlectus filius Iacobus electus sancti Petri ad [b] Montes, ad Ap. Sed. accedens grauem querelam contra dil. fil. G. Decan. Motin. & I. Cath. Archid. exposuit, asserens eos in causa sua, quæ fuit illis commissa, perperam processisse. Cúmque dil. fil. I. clericus cum literis eorumdem continentibus causæ processum ad nostram præsentiam accessisset, & idem Iacobus niteretur ipsum processum multipliciter improbare, relationem ipsorum in quibusdam asserens esse falsam: Nos quia præfatus clericus non habebat nisi ad contradicendum, vel impetrandum mandatum, ad maiorem cautelam processum ipsum, nec confirmandum duximus, nec cassandum. *Et infrà*: Quia verò sæpe contingit, quod contra falsam assertionem iniqui iudicis innocens litigator veram non potest negationem probare, cùm negantis factum per rerum naturam nulla sit directa [c] probatio: ne falsitas veritati præiudicet, aut iniquitas præualeat æquitati, necessarium videtur, & æquum, vt cùm quis legitimam exceptionem proponit, illam probare paratus, vel ad declinandum iudicium, vel ad intentionem alterius elidendam, si forsan verbo, vel facto ab illa recesserit, vel eam non probauerit intra terminum competentem à iudice præfigendum, modestus iudex non antè procedet, quàm super hoc [d] instrumentorum, vel testium cautelam adhibeat opportunam, per quam si necesse fuerit, possit de veritate constare; vel si contra relationem, seu processum ipsius fuerit suborta contentio, huiusmodi probationibus possit ipsius iudicis assertio roborari, quatenus huiusmodi adhibito moderamine sic honestis, & discretis deferatur iudicibus, quod per improuidos, & iniquos innocentium iustitia non lædatur: & ne iudicialis euanescat auctoritas, cùm de litigatoris improbitate constiterit aduersus assertionem iudicis temerè [e] prorumpentis, iuxta superioris arbitrium digna poterit animaduersione puniri.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] Ita tantum legitur in sexta collectione, & in quarta *sub tit. de probationibus, cap.2.* Sed literam integram, & inscriptionem restituo ex epistolis ipsius Pontificis *lib. 1. regestr.13. epist.196.* Monasterium Vallis Claræ est Ordinis Cisterciensis, in diœcesi Lugdunensi, constructum à Comite de Roussy anno 1134. vt referunt Claudius Robertus *in sua Gallia*, Manrique *tom.1. annal. Cisterc. anno* 1134. *cap.8. num.3.* Fratres Sarmath. *tom.4. Gallia Christ. fol.* 894. De diœcesi Lugdunensi nonnulla adduxi *in cap.25. de rescript.*

2. b *Sancti Petri ad Montes.*] Duplex est Abbatia huius nominis in Gallia, vtraque Ordinis sancti Augustini, vna in diœcesi Claromontensi, alia in Episcopatu Catalaunensi, à Rogerio Episcopo anno 1096. fundata, vt referunt Fratres Sarmath. *tom.4. Gallia, fol.720.* & eius absque dubio electus erat Abbas Iacobus, de quo in hac epistola agitur.

c *Nulla sit probatio.*] Iuxta tradita *in cap. quoniam 11. de probat.*

d *Instrumentorum, vel testium.*] Ob eandem 3.
etiam rationem in canone 38. Concilij Lateran. Innocentius III. statuit, vt in quolibet iudicio iudex semper adhibeat publicam personam, vel duos testes idoneos, qui fideliter vniuersa iudicij acta conscribant, vt refertur *in cap. quoniam 11. de probat.* vbi notaui.

e *Prorumpentis.*] Quod graue delictum est, 4.
vt probat Narbona *in l.20.tit.1. lib.4. recopil.glosso* 18. & iudex potest non solum punire offendentes personam propriam, verùm & familiam suam, vt probaui *in cap.1. de offic. deleg.*

CAPVT XII.

Ex Concilio [a] *generali.*

IN quibusdam prouinciis, & Ecclesiarum patroni, & [b] aduocati, & vicedomini se in tantam insolentiam erexerunt, & audaciam, quod non solum cùm vacantibus Ecclesiis debet de Pastoribus idoneis prouideri, difficultates ingerunt, & malitias; verùm etiam de possessionibus, & aliis bonis ecclesiasticis pro sua voluntate præsumunt; & quod horrendum est dicere, in necem Prælatorum prorumpere non formidant. Cùm igitur quod ad defensionis subsidium est inuentum, ad depressionis dispendium non debeat retorqueri, prohibemus expressè, ne patroni, vel aduocati, seu vicedomini super præmissis de cætero plus vsurpent, quàm reperitur in iure expressum: & si contrà præsumpserint, per seueritatem canonicam districtissimè compescantur. Sacri nihilominus Concilij approbatione statuimus, quod si patroni, vel aduocati, aut feudatarij, seu vicedomini, seu alij beneficiati alicuius Ecclesiæ Rectorem, vel clericum aliumipsius Ecclesiæ per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausu nefando præsumpserint, patroni iuspatronatus, aduocati aduocatiam, feudatarij feudum, vicedomini vicedominatum, vel beneficiati beneficium prorsus [c] amittant: & ne minùs vindictæ, quàm excessus memoria prorogetur, non solùm de præmissis nihil proueniat ad hæredes, sed etiam vsque ad quartam generationem posteritates talium in clericorum collegium nullatenus admittantur, nec in regularibus domibus alicuius Prælationis assequantur honorem, nisi cum eis fuerit dispensatum.

NOTÆ.

a *GEnerali.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit.cap.2.* & in ipso Concilio Lateran. *cap.45.* de quo Concilio nonnulla adduxi *in cap.1. de summa Trinit.*

b *Patroni, & aduocati.*] De quibus; & eorum abusu circa Ecclesias sibi commendatas, egi *in cap.13. de iurepatron.* vbi commentarium huius prioris partis inuenies.

c *Amittant.*] Illustrant hanc partem Gibalinus *de censur. in synopsi, verbo Homicidium*, Barbosa *de iure ecclesiastico lib.3.cap.14.* Lambertinus *de iurepatron. art.3.& 7.* Gutierrez *lib. 2.canonicorum,c.7.*

CAPVT XIII.

Honorius III. *Præposito, Archidiac. & H. de Parisiis, Canonico* [a] *Suession.*

GRauem dilectorum filiorum Capituli [b] Laudunensis recepimus quæstionem, quod cùm nobilis vir [c] Comes Registensis pro multis iniuriis, quas irrogarat eisdem, per iudices à Sede Apostolica delegatos excommunicationis vinculo fuerit innodatus, idem iam per duos annos & amplius in excommunicatione persistens iuri

iuri parère pertinaciter renuit, claues Ecclesiæ in suæ salutis dispendium, & plurimorum scandalum contemnendo. Licèt igitur huiusmodi pertinacia non careat scrupulo hæreticæ [d] prauitatis, volentes tamen [e] nobilitati parcere Comitis supradicti, si forsan ad cor reuertens à suo resipiscat errore: d. v. mandamus, quatenus si Comes prædictus à nobis diligenter commonitus infra quindecim dies post commonitionem nostram non paruerit plenè iuri, vos excommunicationis sententiam latam in eum, sicut rationabiliter est prolata, facientes vsque ad dignam satisfactionem inuiolabiliter obseruari, & totam terram ipsius, ac loca, in quibus idem Comes fuerit commoratus, supponentes ecclesiastico interdicto, Ecclesias, in quibus aliquid iuris habere dignoscitur, ab eius debito, sublato cuiuslibet contradictionis, & appellationis obstaculo [f] absoluentes, fideles ipsius, quamdiu in excommunicatione persistit, ab eiusdem fidelitate denuntietis penitus [g] absolutos. Quod si forsan nec sic tribuat ei vexatio intellectum, poterit non immeritò formidare, ne sua pertinacia obstinata eum in hæresis impingat infamiam, quam cùm voluerit, fortè de facili non poterit euitare.

NOTÆ.

1. a *Suession.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* ex qua restituo integram literam textus. De Suessionensi diœcesi nonnulla adduxi *in cap. 2. de libelli oblat.*

b *Laudun.*] Ita legendum est, non *Lundensi*, vt vulgò legitur: de qua diœcesi egi *in cap. 25. de rescriptis.*

2. c *Comes Registensis.*] In sexta collectione legitur *Registrensis*, sed male, cùm Comitatus Registensis fuisset olim in Gallia, vt probat Cironius *in præsenti*, qui notat Honorium hîc agere de Hugone III. qui successit patri suo Manassi anno 1197. & decessit anno 1229.

3. d *Hæretica prauitatis.*] Quia per insordescentiam in excommunicatione per annum redditur excommunicatus suspectus de hæresi, vt probaui *in cap. excommunicamus, §. quia, de hæreticis.*

4. e *Nobilitati.*] Facit textus *in l. nemo, Cod. de summa Trinit.* quod procedit in pœnis corporalibus, *cap. 1. de purgat. vulgar.* latè probat Tiraquellus *de pœnis temperand. causa 31. num. 25.* nam aliàs nobiles eùm exemplo facilè inferiores ad peccandum moueant, grauiùs sunt puniendi, præcipuè in causis fidei, vt probant Simancas *de Catholicis, tit. 46. num. 65.* Eymericus *ad Peñam, 2. part. direct. in præsenti.*

f *Absoluatis.*] Et ita rectè probat Lotherius *de re beneficiaria lib. 3. quæst. 33.* per insordescentiam in excommunicatione priuari clericum beneficio iam obtento, dum talis insordescentia duret per triennium, iuxta textum *in cap. cùm bona 8. de ætate & qualit.* vbi exposui doctrinam hanc. 5.

g *Absolutos.*] Quia non solum ob hæresim priuatur quis fidelitate à vassallis sibi promissa, iuxta tradita *in cap. final. de hæreticis*; verùm & ob suspicionem hæresis, vt de Philippo I. Rege Galliæ, qui ab Vrbano II. in Claromontensi Concilio, & à Ioanne & Benedicto Cardinalibus in Pictauiensi Synodo ob ductam Bertradam in vxorem excommunicatus fuit, & à fidelitate subditorum priuatus. Qua de causa Iuo Carnotensis Episcopus nunquam ei parère voluit, vt constat *ex epist. 27. 35. & 211.* & notauit Cironius *in præsenti*, Magnus & Illustr. D. Ramos *pro Episc. Lusit. propos. 3. § 2. num. 80.* 6.

TITVLVS XXXVIII.

De pœnitentiis, & remissionibus.

CAPVT I.

Alexander [a] Papa.

Anifesta peccata non sunt occultà correctione purganda.

NOTÆ.

a *Alexander.*] Ita legitur in sexta compilatione; in prima autem collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* legitur, *Calixtus Papa*: sed verba huius textus in nulla epistola ipsorum Pontificum reperiuntur; extant tamen apud D. Gregorium Magnum *lib. 12. epistolar. epist. 132.* vbi dum instruit Felicem Episcopum Messanensem super variis articulis ad disciplinam ecclesiasticam spectantibus, ait: *Manifesta quoque peccata non sunt occultà correctione purganda: sed palam sunt arguendi, qui palam nocent, vt dum apertà obiurgatione sanantur, hi qui eos imitando deliquerant, corrigantur. Dum enim vnus corripitur, plurimi emendantur: & melius est, vt pro*

multorum salute unus condemnetur, quàm per unius licentiam multi periclitentur. Nec mirum, si inter homines hac ratio custoditur, cùm inter iumenta hoc fieri persæpe cognouimus, vt ea quæ scabiem, aut impetiginem habere videntur, separentur à sanis, ne illorum morbo cætera damnentur, & pereant. Satius est ergo, vt mali apertè corrigantur, quàm pro illis boni pereant. Quæ verba etiam ex D. Isidoro citantur in Concilio Aquisgran. sub Ludouico Imperatore, *cap.* 26.

COMMENTARIVM.

2. CONCLVSIO TRADITVR, AT PROBATVR.

EX hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Pro peccatis manifestis publica est imponenda pœnitentia.* Probant eam textus *in cap. si peccauerit* 2. *quæst.* 1. *cap. finali* 15. *quæst.* 5. *cap. si quis potestatem* 23. *quæst.* 4. *cap. ego* 42. *de consecr. dist.* 2. Trident. *sess.* 24. *de reform. cap.* 8. Concilium Rhemense 2. *can.* 31. Concil. Ingolhem. *Si quis infra regnum rapinas fecerit, si publicè fuerit actum, publicam agat pœnitentiam iuxta canonum sanctorum sanctiones: si verò occultè, sacerdotum consilio ex hoc agat pœnitentiam.* Arelat. 2. *can.* 26. *Vt qui publico crimine conuicti sunt rei, publicè iudicentur.* Carthag. *can.* 46. apud Balsam. Rabanus *lib.* 2. *de instit. cleric. cap.* 30. *Quorum peccata sunt in publico, in publico debet esse pœnitentia.* Illustrant vltra congestos à Barbosa Ioannes à Capistram *in repet. ad hunc textum*, P. Gregor. *lib.* 1. *part. tit.* 10. *cap.* 3. Couar. *lib.* 2. *var. cap.* 10. Bellarm. *tom.* 2. *controu. lib.* 1. *de pœnit. cap.* 21. & 22. Cellotius *lib.* 2. *de hierarch. cap.* 18. Ioan: Dartis *in Decret. ad* 22. *quæst.* 6. D. Ioannes de Otalora Præses Cancel. Granat. *de irregul. ex pœnitentia publica, excursu* 1. *num.* 6.

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO.

Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Peccatorum correctio non ex eorum publica, seu occulta perpetratione æstimanda est, sed potiùs ex eorum grauitate; nam improbatâ Stoïcorum sententiâ, qui existimabant omnia peccata paria esse, vt refert Cyprianus *in epist. ad Antonianum*, ibi: *Alia est Philosophorum, & Stoicorum ratio, qui dicunt omnia peccata paria esse, & virum grauem non facilè flecti oportere*; inter Christianos, & Philosophos plurimùm distat, & Ecclesia semper alia peccata leuiora, alia grauiora, alia exitiosa pronuntiauit. Tertullianus *lib. de pudicitia, cap.* 19. ibi: *Sunt & contraria istis, vt grauiora, & exitiosa, quæ veniam non capiant, homicidium, idololatria, fraus, negatio, blasphemia, vtique & mœchia, & fornicatio, & si qua alia.* Vnde pro eorum grauitate modò grauiorem, modò leuiorem pœnitentiam iniungi legimus in Pœnitent. Romano. Igitur delicti atrocitas, non verò notorietas attendi debet ad pœnitentiam iniungendam. Quare D. Basilius apud Simeonem Magistrum *concione* 8. *de pœnitentia*, hortatur pœnitentem, vt quæ clam admisit, palam inuerecundè profiteatur. *Tui*, inquit, *vult misereri iudex, suarumque te miserationum facere participem, modò te post peccatum humilem inuenias, dolore contritum, scelera tua multùm deplorantem, quæ clam admisisti palam inuerecundè profitentem, obnixè a fratribus petentem, vt in paranda tibi medicina tecum simul laborent, inuigilent.* Et Gennadius Massiliensis *de dogmatibus ecclesiast. cap.* 53. *Nam quem post Baptismum mortalia crimina commissa premunt, hortor priùs publicâ pœnitentiâ satisfacere.* Et ante illos Origenes *homil.* 2. *Proba*, inquit, *priùs medicum, cui debeas causam languoris exponere, qui sciat infirmari cum infirmitate, flere cum flente; qui condolendi, & compatiendi nouerit disciplinam, itaut demùm, si quid ille dixerit, facias, & sequaris; si intellexerit, & prauiderit talem esse languorem, qui in conuentu totius Ecclesiæ debeat exponi, & curari, ex quo fortasse & cæteri ædificari poterunt, & tu ipse facilè sanari, multâ hoc quidem deliberatione, & satis perito medici illius consilio procurandum est.* Et generaliter Hincmarus ait in Capitulis loco suprà citato, vt qui peccatum criminale perpetrauit, pœnitentiam agat publicam. Et canones Nicæni, Ancyrani, Laodic. & D. Basilij, Gregorij Nysseni, & Pœnitentiales Bedæ, & Rabani Mauri de pœnitentiis publicis spectant ad varia crimina, non habitâ ratione quod sint publica. Et econtrariò peccata venialia, etsi palam admissa, nunquam per publicam pœnitentiam fuisse expiata, probant Bagotius *dissert.* 1. *de pœnitent. cap.* 8. *sect.* 4. & *sequenti*, D. Ioannes Otalora *dicto excursu* 1. *numer.* 7. Ergo non rectè in præsenti absolutè docetur, peccata manifesta publicâ pœnitentiâ esse corrigenda.

Qua dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, quod cùm in ipsum genus humanum pessima peccandi prosiluisset libido, inde omnis ætas ab adolescentia in malum prona est; adauxit enim naturæ vitium hominum prolapsa conditio: nam peccatum, quod communem lucem effugere verecundioribus illis sæculis curabat, publicis oculis se subiicere non erubescit. Hinc multiplex delictorum genus, quod à sæculo mouebitur, si natura non perstrinxerit, disciplina persuaserit, censura non compresserit. Eam itaque adhibuit vindicatis peccatis Ecclesia medelam, vt publica publicâ corriperet animaduersione; & quæ vniuersam commouent ciuitatem, publica, & solemnis pœnitentia coërceret; vt ita ille, qui propriam conscientiam testem non horrebat, humanam saltem notam pertimesceret: obseruandum ergo, pœnitentiam duplicem esse, aliam publicam, aliam priuatam. Publica iterum diuiditur in publicam solennem, & non solennem; priuata item subdiuiditur, vt alia sit sacramentum, alia virtus tantùm. Docuerunt Cellotius *lib.* 3. *de hierarch. cap.* 18. Roussel. *lib.* 1. *histor. Pontific. iurisdict. cap.* 6. *num.* 15. ad quas species reducendæ sunt aliæ traditæ per Turrecrematam *in cap. si quis post remissionem*, 50. *dist.* Suarius *in tract. de pœnitentia, in princip.* & *de censur. disput.* 42. *sect.* 2. *num.* 3. Martinon *de pœnit. in princip.* Pœnitentia publica tantùm erat, quæ publicè fiebat, simplicibusque constabat cæremoniis, veluti peregrinatione cum baculo, & pera benedictis, aut cilicij aperta delatione, seu veste mutata, *cap. quamuis*, 50. *dist. cap. sacerdos* 2. *de pœnitent. dist.* 6. ibi: *Omnibus diebus vitæ suæ peregrinando pergas.* Et *l.* 20. *tit.* 3. *part.* 1. *Publica es llamada otra manera de penitencia, que se face concejeramente. Esta es quando mandan à alguno, que vaya en romeria otraiga consigo palo, ò dal, ò escapulario, ò otra vestidura, como de orden, ò que traya fierro ceñido en el braço, ò en el cuello, ò que an de desnudo, ò en paños menores.* Publica hæc pœnitentia imponebatur pro peccatis publicis, etsi non ea exitiosa essent, iuxta

4. DE TRIPLICI POENITENTIA.

præſentem textum, & alios ſuprà adductos: de qua pœnitentia agit Cabaſſutius *in not. Concil. fol.91. ad Concil. Nican.* Publica verò, & ſolennis pœnitentia ſeuerior erat, ideoqne tantùm imponebatur pro criminibus exitioſis, & quæ vniuerſum populum in ſcandalum adduxiſſent, veluti pio homicidio, pro apoſtaſia, & ſimilibus, *cap. placuit 68. verſ. Cùm verò, cap. final. 50. diſt. cap. admonere 8. cap. latorem 15. 33. quæſt.2. cap. falſa 6. de pœnit. diſt.5.* nec enim ſufficieos erat horum criminum reis priuata pœnitentia, ſed opus erat huiuſmodi delicta iudicio Eccleſiæ publicè ſubilcete, vt notauit Simancas *de catholicis, tit.46. n.1.* & per hanc pœnitentiam ſoleonem reum humiliari; quamobrem humillima pœnitentia vocatur hæc à D. Auguſtino relato *in cap. quamuis, 62. 50. diſt. cap. quamuis 22. cap. in tantùm 33. de pœnit. diſt.3.* Seueritas huius pœnitentiæ, & amaritudo conſiſtebat in exercitiis actioris pœnitentiæ, & tranſeurſu graduum, quorum amariſſimos greſſus referunt Patres Concilij Agathen. *in cap. in capite, 50. diſt.* Alfonſus noſter *in l.18. tit.4. part.1.* oon enim ſolùm veſtem propriam, & arma deponebant, ciliciumque induebant, *capite attonſo, cap. pœnitentes, 63.* ibi: *Si autem comas non amputauerint, aut veſtimenta non mutauerint, abiiciantur: 50. diſt.* Concilium Toletanum 6. *can.7.* verùm in diuerſis locis, modò extra Eccleſiam, modò prope Eccleſiam, inter audientes, hiemantes, catechumenos conſiſtebant; quorum graduum, tempus, exercitia, & ritus huius pœnitentiæ, pro expoſitione textus *in dict. cap. in capite, 50. diſt.* retulerunt Fileſacus *in opuſc. de Quadrageſima, cap. 12.* Lantdmeter. *lib. 2. de veteri clerico, cap. 93.* Baſilius *in opuſc. de imped. matrim. cap. 65.* Loayſas *in can. 6. Concil. Tolet. 6.* Souchetus *in not. ad Carnot. epiſt. 228.* Acuña *in dict. cap. in capite,* Bellarm. *lib. 1. de pœnit. cap. 22.* Ioannes Baſſeus *de ſtatib. hominum, 2. part. tit. de pœnitent. ſtatu.* Albaſpineus *lib.2. obſ. cap.1. cum ſequent.* Dionyſius Petauius *in notis ad Syneſium, in diatrib. de pœnit.* Georgius Ambiao. *ad Tertul. in tract. de pudicitia,* Corjolanus *in notis ad Concilium Auxitanum, in addit. ad ſummam, fol.94.* Hugo Menatdus *in notis ad librum ſacram. D.Gregorij fol.213.& 231.* Gibalinus *de clauſura regul. diſquiſ.2. cap.3. per tot.* Cironius *in parat. ad hunc tit & lib.1. obſeru. cap.16.* Menatdus *ad concord. regul. cap.33. §.1.* Dartis *in tract. de pœnit.* & *ad 26. quæſt.6.* D.Ioan. de Otalora *de pœnit.* & nos *in cap.1. de bigam.* Chriſt. Lupus *in can.11. Concil. Nican.* Pœnitentia vt virtus, eſt actus plangendi præterita mala, cum propoſito iterum non committendi, de qua *in cap. ecce 39. de pœnit. diſt. 1.* & *in cap.1. cap. pœnitentiam 6. de pœnit. diſt. 3.* D. Thomas *3. part. quæſtion. 84. art.10. ad 4.* Pœnitentia vt ſacramentum eſt, cùm ſignis externis ritè recteque peccata ſacerdoti confitentur, accedente eius abſolutione, de qua agunt omnes Moraliſtæ ſcribentes de hoc ſacramento, Gazæus *ad Caſſianum collat. 20. cap.5.* Petrus Gregor. *in cap. conquerente, cap. 12. num. 2.* Fileſacus *in opuſculo de confeſſione auriculari,* & nos infrà *in cap. quod quidam,* & *in cap. omnis.*

5. DE DIFFERENTIIS INTER POENITENTIAM SOLENNEM ET ALIAS

Deinde ſciendum eſt, inter pœnitentiam ſolennem, publicam, & priuatam nonnullas verſari differentias. Prima, quòd ſolennis tantùm ob grauiora peccata, quæ vniuerſum populum turbarent, imponebatur, *cap. placuit, 68. 50. diſt.* publica iniungebatur pro peccatis grauioribus publicè admiſſis, ex quibus non ita graue ſcandalum ortum fuerat, *cap. de pœnitentibus 17. de pœnit. diſt.7.* priuata verò tantùm pro peccatis clam admiſſis, quia qui occultè labitur, ſecreta debet correctione purgari, *cap. quem pœnitet 88. de pœnitent. diſt.1.* ibi: *Et ſi peccatum occultum eſt, ſufficiat referre in notitiam ſacerdotis.* Et *cap. ſi peccauerit 19. 2. quæſt. 1.* ibi: *Quia enim ſecretum fuit quando in te peccauit, ſecretum quære cùm corrigis quod in te peccauit; nam ſi ſolùm noſti quia peccauit in te, & eum vis coram omnibus arguere, non es correptor, ſed proditor.* Et *cap. ſi quis 31, 23. quæſt.4. cap. final. 15. quæſt. 5.* etſi peccatum graue ſit, *cap. quæſitum 7.* ibi: *Non tamen publica (niſi in publicum id veniat) pœnitentia debet imponi.* Faciunt textus *in cap. chriſtiana 23. 32. quæſtione 5.* ibi: *Et non habent peccata latentia vindictam.* Et B. Benedictus *cap. 46. ſua regula,* vbi iubet apud patrem tantùm ſpiritualem occultum peccatum propalare, illis verbis: *Si animæ verò peccati cauſa latens fuerit, tantùm Abbati, aut ſpiritualibus ſenioribus patefaciant, qui ſciant curare, & ſua, & aliena vulnera, & non detegere, aut publicare.* Alia differentia in eo conſiſtit, quod pœnitentiam ſolennem tantùm Epiſcopus iniungere poterat, vt probaui *in cap. accedentibus, de priuil.* publicam verò etiam ſimplex ſacerdos imponere poterat, *cap. miniſterium 5. de offic. Archipreſb. l.20. tit.3. part.1.* *E eſta penitencia puede da qualquier clerigo Miſſa cantano.* Alia differentia etiam verſatur in eo, quod pœnitentia ſolennis ſemel tantùm in vita peragi poterat, *cap. ſi quis poſt remiſſionem 61. 50. diſt. cap. quamuis 22, cap. in tantùm 33. de pœnit. diſt.3.* de qua pœnitentia exaudiendi ſunt Cyrillus Alexandrinus *lib.15. in Leuitic.* ibi: *In grauioribus criminibus ſemel pœnitentiæ conceditur locus.* D. Ambroſius relatus *in cap. reperiuntur 2. de pœnitentia diſt. 3.* ibi: *Quia ſicut vnum baptiſma, ita & vnica pœnitentia.* Ad publicam verò ſæpius quis admittebatur, & etiam ad priuatam. Cuius differentiæ rationem aſſignat Sotus *in 4. diſt.19. quæſt.2. art.5. ad 3.* Etiam alia differentia dabatur in eo, quod ſacerdotibus ſolennis pœnitentia iniungi non poterat, publica verò imponi valebat, vt probaui *in cap.1. de bigamis non ordin.* Tandem & illud diſcrimen inter ſolennem, & publicam pœnitentiam agnoſcitur, quòd publica omnibus laicis indiſtinctè imponi poterat; ſolennis verò coniugatis, niſi ex conſenſu coniugis, imponi non valebat, *cap. final. 33. quæſt.4.* Concil. Aurelian. 3. *can. 19.* latè illuſtrat in canonibus Concilij Illiber.

6. TRADITUR RATIO DECIDENDI

His ſuppoſitis, apparet ratio præſentis textus; ideo enim peccata publica publicâ debent pœnitentiâ reparari, vt eo exemplo deterreantur, qui publicè peccare non erubeſcunt: quare D. Auguſtinus *in enchirid. ad Laurentium, cap. 8.* de his peccatis publicis agens, ait: *Vſque adeò, vt non ſolùm occultanda, verùm etiam prædicanda, ac diffamanda peccata videantur.* Qui eſt præcipuus finis pœnarum, videlicet vt ipſi rei emendentur, & alij exemplo terreantur, *l. ſi quis fortè 6. §. ſi quis, l. ſi pœna 20. l. capitalium 28. §. penult. ff. de pœnis, l. ſanctio 41. ff. eod. cap. frater, in fine 17. quæſt. 4. cap. prodeſt 23. quæſtione 5.* Faciunt Diuus Auguſtinus *homil. vlt. cap. 5.* *Vt ſi peccatum eius non ſolùm in graui eius malo, ſed etiam in tanto ſcandalo eſt aliorum, atque hoc expedire vtilitati*

Eccleſia videtur Antiſtiti, in notitia multorum, vel etiam totius plebis agere pœnitentiam non recuſat. D. Chryſoſtomus *homil. de peccata, & confeſſ.* illuſtrat Rutherurſius *ad Salvianum fol.* 52. Rectè ergo in præſenti ſtatuitur, manifeſta peccata publicâ eſſe correctione emendanda, vt ita populus, qui ob peccatum ſcandalum patiebatur, videat illud impunitum non manere; & in eo, in quo ſcandalum paſſus fuit, exemplum pœnitentiæ agnoſcat.

7. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO. Nec obſtat dubitandi ratio ſuprà adducta; nam licèt atrocitas, ſeu grauitas delicti attendatur quoad pœnam iniungendam; tamen quoad modum pœnitentiæ publicæ, ſeu priuatæ tantùm inſpicitur ſcandalum, ſeu notorietas peccati. Vnde primis Eccleſiæ ſæculis non tantùm grauiora peccata perpetrantes, verùm & minora, ſi publica erant, pœnitentiam publicam peragebant. D. Cyprianus *epiſt.* 47. ibi: *In minoribus delictis, quæ non in Deum committuntur, pœnitentia agitur iuſto tempore, & exomologeſis fit inſpectâ vitâ eius qui agit pœnitentiam, cùm nec ad communionem venire quis poſſit, niſi prius illi ab Epiſcopo, & Clero manus fuerit impoſita.* Quem locum latè expendit Pamelius *ad Tertullianum lib. de pœnitent. cap.* 9. *num.* 53. Nec obſtat, quod de peccatis venialibus dicebamus; nam ea ſemper Eccleſia, vt leuia facilè excutiebat, & ita ob ea pœnitentiam publicam nunquam indicebat, vt probat Bagorius *vbi ſuprà.*

8. EXPONITVR CONCILIVM NEOCÆSAR. CAN. 4. Ex ſuprà traditis nonnulli exponunt textum *in can.* 4. *Concil. Neocæſar.* in illis verbis: *Si quis mulierem concupiſcens propoſuerit cum ea dormire, & deſiderium eius non peruenerit ad effectum, manifeſtum eſt, quod per gratiam fuerit liberatus.* Qui textus valde difficilis eſt, nam ſi mens polluta fuit, quomodo gratiâ Dei liberatus dicitur? Cui difficultati ſolutionem affert Giballinus *de clauſura regul. diſquiſit.* 2. *cap.* 4. §. 5. *num.* 11. ex ſuprà traditis, videlicet, quod licèt in hoc caſu mortalis culpa adfuerit, tamen quia ea fuit interna, & non publica, pœnitentia publica non imponitur, immò & diuerſa pœna per ſacros canones indicitur illi, qui peccatum mente concepit; ac illi, qui opere ſequuto conſummauit. D. Baſilius *ad Amphiloch. can.* 70. ibi: *Diaconus, qui pollutus in labris, & ſe ea vſque peccaſſe confeſſus eſt, à miniſterio prohibebitur: vt autem ſit ſacramentorum cum diaconis particeps, dignus habebitur. Si quis autem amplius peccaſſe deprehenſus fuerit, in quocunque ſit gradu, deponetur.* In cuius ſcholiis Balſamon explicat, quid ſit Diaconum in labris pollui. Itaque iuxta Giballinum vbi ſuprà, textus ille accipiendus eſt de pœna minori imponenda illi, qui opere ſequuto peccatum non conſummauit. Obſeruanda tamen ſunt verba illa, *gratiâ Dei liberatus*, quæ innuunt peccatorem illum potiùs beneficio Dei, quàm animi deſtinatione fuiſſe à peccato ſeruatum: quod & prophani ſcriptores de fato, & vi Numinum vſurparunt. Sic Plato *lib.* 9. *de legibus*, quo loco pœnam eius, qui cùm hominem vellet occidere, vulnerauit tantùm, mitigandam hac ratione cenſet, quòd dæmonis beneficio potiùs habenda ſit gratia, qui & illum mortis periculo, & hunc imminentis ſupplicij grauitate liberarit. Sic Conſultus *in l. nihil* 32. *ff. ad leg. Iul. de adult.* ait: *Licèt interempto adultero mulier ſuperuixerit, poſt tam grauia vulnera, quæ ei pater inflixerat, magis fato quàm voluntate eius ſeruata eſt.* Facit Quintilian. *declamat.* 281. vbi agens de filio, qui occurrens in ſolitudine patri, ſtricto gladio coëgit eum abdicationem remittere: *Si dicerem*, ait, *obſtitit tibi vis numinum, & tacita quædam illius ſolicitudinis religio.* Obſeruarunt Fornerius *lib.* 6. *rer. quotid. cap.* 9. Iuſtel. *in dict. cap.* 4. *Concil. Neocæſar.*

CAPVT II.

Ex Concilio [a] *Maguntienſi.*

QVi presbyterum occidit, xij. annorum pœnitentia ſecundùm canones imponatur: aut ſi negauerit, ſi liber eſt, cum lxxij. iuret; ſi autem ſeruus, ſuper [b] duodecim vomeres feruentes ſe expurget: conuictus noxâ vſque ad vltimum tempus vitæ militiæ [c] cingulo careat, & abſque ſpe coniugij maneat.

NOTÆ.

1. [a] *MAguntienſi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub tit. de purgatione vulgari, cap.* 2. & ex Synodo Moguntina ſub Rabano Archiepiſcopo, *can.* 24. citatur textus hic à Burchardo *lib.* 6. *Decreti, cap.* 7. Carnotenſi *part.* 10. *c.* 136. & ſub nomine Paleæ refertur textus hic à Gratiano *in cap. qui presbyterum* 24. 17. *quæſt.* 4. refertúrque in Pœnitentiali Romano, *cap.* 1.

2. [b] *Duodecim vomeres.*] Hæc verba omiſit Raymundus, quia iudicium hoc purgationis vulgaris jam prohibitum erat variis Eccleſiæ canonibus, vt probaui *in cap. final. de purgat. vulgari.*

3. [c] *Militia cingulo.*] Id eſt vt arma non deferant dum pœnitentiam ſolennem faciunt, vt etiam cauetur in Concilio Vvormatienſi, *can.* 20. ibi: *Si ſacerdotem voluntariè occidiſti, carnem non manduces, vinum non bibas, cunctis diebus vitæ tuæ ieiunes quotidie vſque ad veſperam, exceptis diebus feſtis, & Dominicis; arma non feras, equum non aſcendas, Eccleſiam per quinquennium non ingrediaris.* Carnotenſis *epiſt.* 160. *Militi, qui mona ho virilia ademerat, arma detracta, & annorum XIV. pœnitentia indicta.* Idem cauetur *lib.* 3. *Capitul. cap.* 22. & *lib.* 6. *cap.* 90. & 97. & ita quia conſiſtentibus in pœnitentia ſolenni prohibitum erat arma deferre, atque vxorem ducere, ideo in præſenti occidenti presbyterum iuberi cingulum militiæ deponere, & à coniugio ſe abſtinere, docuerunt communiter repetentes hîc, & Sanchez *de matrim. lib.* 7. *diſput.* 6. Giballinus *de cenſur. in ſynopſi, verbo Homicidium.* Carleual. *de iudiciis tom.* 1. *tit.* 1. *diſp.* 2. *ſect.* 4. *q.* 6. Sed verius credo, maiorem pœnam contineri in illis verbis, *vſque ad vltimum vitæ tempus militiæ cingulo careat*; cùm non tantùm prohibeatur militiæ cingulum occidenti presbyterum per duodecim annos, per quos pœnitentiam peragere debebat, ſed in perpetuum. Exiſtimo ergo per illa verba, *militiæ cingulo*, non armorum delationem prohiberi, ſed potiùs

munera Reipublicæ, seu sæcularia obire: militare enim sæpe pro negotio, curationeque Reipublicæ vsurpatur, & militiæ cingulum deponere, seu suscipere in sacris canonibus significat munera, officiaque Reipublicæ, seu sæcularia deserere, seu exercere. Concilium Nicænum *can. 12.* ibi: *Quicunque vocati per gratiam primum quidem ardorem, fidemve suam ostenderunt, & cingulum militiæ deposuerunt, postea verò vt canes ad suum vomitum reuersi sunt, ita vt aliqui & pecuniam darent, & beneficiis militiam repeterent.* Concil. Matiscon. & Syricius *in epist. ad Tarraconenses Episcopos, can. 5.* ibi: *Aut negotiis Reipublica optauerunt militare.* Illustrat Albas, in neus *in notis ad dict. can. 12. Synodi Nican.* Itaque in præsenti canone Patres presbyterum occidentis prohibent in perpetuum militiæ cingulo nomen dare: item prohibetur illi coniugem recipere; sed hoc impedimentum matrimonij iam consuetudine abrogatum est, vt docuerunt Sanchez *lib. 7. de matrim. disput. 17. num. 8.* Koninch *de Sacramentis disput. 30. num. 25.* Layman *de imped. matrim. cap. 15.*

CAPVT III.

Alexand. III. [a] *Mediolan. Archiepiscopo.*

Significauit nobis vir P. quod F. dicto Imperatori, cùm olim rediret ab vrbe, castrum Verrucæ negauit, &c. Vnde contigit, quod quatuor castris destructis plusquàm duo milia domorum destructa fuerint, & multi homines interfecti: alia etiam mala ibidem commissa dicuntur, quæ per singula esset longum enarrare. Quoniam igitur præfatus P. Deo exinde reconciliari desiderat, & pœnitentiam dignam suscipere, f. v. per A. s. m. quat. eidem super hoc consilium detis, & ipsi pœnitentiam, secundum quod visum fuerit, misericorditer imponatis, attendentes, quod pro libertate sua, & pro Ecclesiæ deuotione fecit: quia in hisialem deberis discretionem adhibere, vt alij, & ipse idem pro austeritate pœnitentiæ à seruitio Ecclesiæ nullatenus retardentur, nec aliquod salutis periculum meritò debeat formidare.

NOTÆ.

1\. a *Mediolanensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 2.* sed additur in hac sexta collectione, *& suffraganeis*, sed absque exemplari. De Mediolanensi Ecclesia nonnulla notaui *in cap. 27. de rescriptis.* Casus huius textus ita contigit. Fridericus I. ex gente Sueua, sub Hadriano IV. inauguratus, dum Roma in Galliam Cisalpinam proficiscitur, in itinere vidit castrum Vernicæ, vel vt alij malunt, Verrucæ, quod parer Episcopo Vercellensi; & cùm Imperator sibi castrum illud postulasset, Petrus nobilis eius custos, ac gubernator illud negauit: quare Imperator ob indignationem quatuor castra cum duobus millibus domorum multis occisis deleuit: cui cladi causam se dedisse credens prædictus Nobilis, facti veniam petiit ab Alexandro III. qui iubet Archiepiscopo Mediolanensi, quatenus illi pœnitentiam cum misericordia imponat; quia cùm in defensionem Ecclesiæ, & pro deuotione Ecclesiæ Romanæ id fecisset, magna miseratione dignus erat: quam historiam refert Pancirola *lib. 2. var. cap. 193.*

CAPVT IV.

Idem [a] *Cant. Archiepiscopo.*

Qvod autem consuluisti, vtrum remissiones, quæ fiunt in dedicationibus Ecclesiarum, aut conferentibus aut ædificationem pontium, aliis prosint, quàm iis, qui remittentibus subsunt: hoc volumus tuam fraternitatem tenere, quod cùm à non suo iudice ligari nullus valeat, vel absolui, remissiones prædictas prodesse illis tantummodo arbitramur, quibus vt prodessent, proprij iudices specialiter indulserunt: & in hoc eam intelligas quæstionem solutam, in qua quæritur, vtrum is, qui excommunicato communicat, à suo Episcopo, vel excommunicati absolutionis gratiam debeat implorare.

NOTÆ.

2\. a *Cantuariensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* vbi additur *pars capitis In eminenti*; vnde cognoscitur, in præsenti referri partem textus *in cap. nos in eminenti 56. de appellat.* in eadem prima collectione. De Cantuariensi Metropoli nonnulla adduxi *in cap. 2. de rescriptis.* Textum hunc exponemus infrà *in cap. penult.*

CAPVT V.

Alexand. III. [a] *Belvacensi Episcopo.*

QVod quidam, sicut asseris, ad confessionem de criminibus conueniunt, & quamuis confiteri velint, se tamen asserunt non posse abstinere: consultationi tuæ taliter respondemus, quod eorum confessionem accipere debes, & eis de criminibus consilium exhibere. Et licèt non sit vera pœnitentia, admittenda tamen est eorum confessio, & crebris, & salutaribus monitis pœnitentia est indicenda.

NOTÆ.

1. a BElvacensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. De Ecclesia Belvacensi nonnulla adduxi *in cap.* 13. *de foro competenti.*

COMMENTARIVM.

2. DIfficilis admodum est præsens Alexandri decisio, dum in ea docetur, admittendam esse pœnitentiam eius, qui asserit se à peccato, quod confitetur, abstinere non posse, etiamsi vera talis pœnitentia non sit, cùm certum omninò sit, ad pœnitentiam vt sacramentum desiderari dolorem de peccatis admissis, & propositum ampliùs non peccandi. Vnde *in cap. ille* 9. *de pœnit. dist.* 3. iuxta veram eius literam, quam restituit Loaysa *in notis ad D. Isidorum lib.* 2. *sement. tit.* 13. ita legitur: *Ille pœnitentiam dignè agit, qui sic præterita mala deplorat, vt futura iterum non committat; nam qui plangit peccatum, & iterum committit peccatum, est quasi si quis lauet laterem crudum, quem quantò magis abluerit, tantò amplius lutum faciet.* Vnde perdifficile est, quomodo admittenda sit pœnitentia illius, qui fatetur abstinere se ab eo peccato, quod confitetur, non posse. Pro huius textus expositione varia adduxerunt Theologi Moralistæ. Gabriel *in* 4. *dist.* 17. *quæst.* 1. *art.* 3. Paludanus *ibidem, quæst.* 7. Syluester *verbo Confessor* 4. *quæst.* 2. *ad finem*, Victoria *de confessione, num.* 163. Cano *in relectione de pœnitentia, part.* 5. *in fine*, Medina *de confessione sine pœnitentia cordis facta*, Fragoso 1. *part. de regim. lib.* 2. *disput.* 4. asserunt, admitti similem pœnitentiam, seu confessionem, quia licèt fructuosa non sit quoad gratiam, tamen sufficiens est, vt talis pœnitens adimpleat præceptum Ecclesiæ annuæ confessionis, & vt excusetur à pœnis impositis *in cap. omnis, hoc tit.* Verùm hæc interpretatio sustineri nequit, cùm præsens textus sit Alexandri III. & textus *in dict. cap. omnis*, Concilij Lateran. celebrati sub Innocentio III. quare affirmari non potest, Alexandrum in præsenti præsensisse de obligatione annali confitendi peccata. Ioannes Sanchez *in select. disput.* 10. *num.* 6. asserit pœnitentem absoluendum esse dum proponat se ampliùs non peccaturum, etiamsi deserere non possit occasionem peccandi: quem transcripsit Barbosa *in præsenti.* Sed his omnibus omissis dicendum est cum Iulio Lauoro *de Iubileo* 2. *part. cap.* 14. *num.* 76. Viualdo *in Candelabro, lib.* 6. *de attritione, num.* 5. in præsenti textu agi de illis, qui cùm accedunt ad pœnitentiam, asserunt ob suam fragilitatem credere se abstinere non posse à peccato; sperare tamen se à Deo impetraturos auxilium, vt liberari valeant; qui licet non habeant perfectum dolorem cum proposito ampliùs non peccandi ex se, & ideo vera pœnitentia non videatur; tamen quia ex Dei misericordia confidunt se amplius in peccatum non fore lapsuros, ideo pœnitentia illis iniungenda est; non enim desideratur in pœnitente, vt existimet se ampliùs non peccaturum, sed sufficit propositum non peccandi: nam hoc voluntatis est, illud intellectus. Nisi dicamus, in præsenti agi non de pœnitentia sacramentali, sed de salubri, indicta ad promerendam Dei gratiam; vt ita qui peccata confitetur, possit se ab occasione peccandi abstinere: vnde ait Alexander in præsenti, salubribus consiliis, & monitis esse similes pœnitentes adiuuandos.

CAPVT VI.

Idem [a] *Triburiensi Archiepiscopo.*

LIcèt tam veteris, quàm noui Testamenti pagina. *Et infrà*: Si autem illi, qui aliquos dies in pane, & aqua ex iniuncta sibi pœnitentia tenentur peragere, panem quo vescantur, non habent, leguminibus, aut piscibus, aut aliis [b] cibariis reficiantur, si necessitas id exposcat. Discretione tamen adhibita, quod his non ad delicias, sed ad sustentationem vtantur.

NOTÆ.

1. a TRiburiensi.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub tit. de feriis, cap. licet*, sed veram inscriptionem dedi in eodem textu in hac sexta collectione.

2. b *Cibariis.*] Huius textus mentio fit in canonibus pœnitentialibus, *can. antepenult.* ibi: *Insuper notandum est, quod si pœnitentia in pane, & aqua imponatur non habenti panem, potest loco panis leguminibus, & pisciculis vesci, & etiam aliis, si necessitas illud requirat. Extra de pœnit. & remis.* Est autem textus hic intelligendus de cibis ieiunantibus non vetitis; sciendum enim est, pro tempore ipsius

ſius ieiunij, hoc eſt abſtinentiæ, nullum cibum ſumere licere: immò primis florentis Eccleſiæ temporibus ieiunantes non ſolùm à cibo, & potu abſtinuiſſe, verùm & virginem ſalinam ſeruaſſe refert Tertul. *de ieiunio cap. 6.* ibi: *Ipſa natura enunciauit, quales nos ante pabulum, & potum in virgine adhuc ſaliua exhibere conſueuit.* De potu celebris eſt locus Prudentij *in actis S. Fructuoſi Martyris*: cum enim ei poculum fratres offerrent, quo martyr recrearetur, immò & muniretur, recuſauit dicens:

Ieiunamus, inquit, recuſo potum:
Nondum nona diem reſoluit hora.

Et cùm ſoluebatur ieiunium horâ nonâ, pane, aut oleribus ieiunantes vtebantur. D. Clemens *lib. 5. conſtit. Apoſtolic. cap. 17.* ibi: *Ita ieiunandum, vt ſolùm pane vtamini, & oleribus; vini autem potu, & carnibus abſtinete.* Quod de ægrotantibus refert D. Hieronymus *ad Euſtochium*, ibi: *De cibis, & potu taceo, cùm etiam languentes monachi aquâ frigidâ vtantur.* Illuſtrarunt Ambian. *ad Tertul. de ieiuniis, cap. 10. obſeru. 4.* Fileſacus *in opuſculo de Quadrageſima, cap. 18.* Illud autem hodie apud omnes obſeruatur, vt ieiunantes veſci non poſſint carnibus, & omnibus iis, quæ ab ea originem trahunt, *cap. de eſu carnis, de conſecr. diſt. 3. cap. denique 4. diſt. can. 56. Synodi 6.* ibi: *Similiter accepimus, & in Armeniorum regione, & in aliis locis, in Sabbathis, & Dominicis ſanctæ Quadrageſimæ quoſdam oua, & caſeum comedere. Viſum eſt ergo, vt omnis Dei Eccleſia, quæ eſt in vniuerſo terrarum orbe, vnicum ordinem ſequens, ieiunium perficiat, & abſtineat, ſicut omni mactabili, ſic ab ouis, & caſeo, quæ ſunt fructus, & fœtus eorum, à quibus abſtinemus: ſi autem hoc non ſeruauerint, ſi ſunt quidem clerici, deponantur; ſi autem laici, ſegregentur.* Tolet. 8. *can. 9.* Gerundenſe *can. 3.* Mediolan. ſub Carolo, *tit. de ieiun.* Trident. *ſeſſ. 25. cap. 21.* Illuſtrant Bellarminus *de ieiun. cap. 4.* Leſſius *de iuſt. lib. 4. cap. 2. dubit. 5.* Viriog. *de ieiun. lib. 3. cap. 5.* Fagondez *in 4. pracept. Eccl. lib. 1. cap. 2.* Trullench *in bullas lib. 1. §. 4.* Eccleſia enim cibis ita delicatis, & lautis abſtinere iuſſit, vt carnis laſciuia frenaretur. Concil. Senon. ſub Clement. VII. *art. 7.* non quia ſimiles cibos condemnet, vt Saturninus, & alij Hæretici voluerunt, quos ſequuti fuerunt Manichæi, Priſcillianiſtæ, Marcioniſtæ, & alij condemnati *in can. 50. Apoſt.* Concil. Ancyr. *can. 13.* Bracharenſi 1. *can. 13. & 32.* Gangrenſi *can. 2.* Tolet. 1. *in aſſert. fidei* notarunt Turrianus *pro epiſt. Pontificum cap. 6.* Baronius *anno 57. num. 188.* Seuerinus Binius *in Concil. Gangr.* Sauarus *ad Sidonium lib. 4. epiſt. 9.*

3\. Hinc exponendus venit textus *in can. 50. Synodi Laodic.* relatus *in cap. non oportet 8. de conſecr. diſt. 3.* in illis verbis: *Non oportet in Quadrageſima quintâ feriâ vltimæ hebdomadæ ieiunium diſſolui, & totam Quadrageſimam inhonorare; ſed per totos hos dies ieiunare, & eſcis abſtinentiæ conuenientibus, ideſt aridioribus, vti.* Vel vt in Concilio legitur: *Oportet totam Quadrageſimam ieiunare xerophagia vtentes.* Supponendum enim eſt, Græcos tantùm ſicco cibo, ideſt pane, & leguminibus ſiccis, ſeu coctis pomis, aut oleribus crudis, ieiunantes vti, vt probat Balſamon *in can. 69. Apoſt.* & *in can. 14. Concil. Ancyr.* quod genus cibi Xerophagias appellabant. Caſſianus *lib. 4. collat. 22.* ideſt faciles cibos, vt explicat Fileſacus *de Quadrageſ. cap. 8.* Immò & in Eccleſia Latina ieiunantes etiam ſicco cibo vſos fuiſſe, refert Tertul. *de ieiuniis cap. 9.* ibi: *Inſpiciamus autem xerophagiarum nouitatem, aut vanitatem.* Et *cap. 1.* ibi: *Ieiunantes cibum ab omni carne, & omni iurulentia, & vuidioribus quibuſcunque pomis, ne quid vinoſitatis vel edamus, vel potemus.* Conſtat ex variis auctoritatibus congeſtis à Burchardo *lib. 17. 19. & 20. Decreti*, Carnotenſi *part. 13. c. 198.* Vnde rectè Patres in dicto canone 50. iuxta morem regionis Orientalis, & ſanctitatem illorum temporum ſtatuerunt, ieiunantes xerophagiis, ideſt cibis aridioribus vti poſſe.

EXPONITVR CAPVT NON OPORTET, DE CONSECRAT. DIST. 3.

CAPVT VII.

[a] Clemens III.

QVæſitum eſt à nobis, vtrum ſacerdotibus Græcis, quibus legitimo [b] matrimonio licet vti, [c] pœnitentia publica ſit imponenda, ſi eam ſibi poſtulent pro filiis [d] oppreſſis iniungi. Huic igitur conſultationi taliter reſpondemus, quod ſi ipſis procurantibus, vel ſtudiosè negligentibus, filij in lectis reperiuntur oppreſſi, ab officio altaris debeant perpetuò abſtinere; & grauius, quàm laicis, non tamen publica, niſi id in publicum venerit, pœnitentia debet imponi: qui tamen non ſolùm à ſacrorum ordinum executione ceſſabunt, verùm etiam ſi ſint infra ipſos, ad eos minimè aſſumantur. Verùm etiam ſi ex incuria ipſorum mortui inueniantur in cunis, & illud fuerit occultum, pœnitentia eis pro arbitrio Pœnitentiarij imponatur, & in terrorem aliorum ad tempus abſtineant à celebratione Miſſarum.

NOTÆ.

1\. a CLemens III.] Ita legitur in hac ſexta collectione: in ſecunda autem legitur, *Alexander III.* Sed veriùs credo textum eſſe Clementis III. etſi nullibi exprimatur, cui reſcribat ipſe Pontifex.

b *Matrimonio.*] Iuxta tradita *in cap. cùm olim, de clericis coniug.*

2\. c *Pœnitentia publica.*] Licèt enim clericis non poſſit ſolennis pœnitentia iniungi, vt probaui in *cap. 1. de bigam. non ordin.* tamen pœnitentia publica illis iniungi valet, dummodo priùs deponantur, vt ita ad ſtatum laïcalem redacti, vel in monaſterium detrudi, vel pœnitentiæ mancipari poſſint. Concil. Tolet. 4. *can 46.* ibi: *Si quis clericus in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus, quia facinus hoc pro ſacrilegio legibus publicis vindicatur, oportet canonibus in tali ſcelere proditum clericatus ordine ſubmoueri, & pœnitentia triennio deputari.* Quem illuſtrat Suarez à Mendoza *lib. 2. ad leg. Aquil. cap. 2. ſect. 6. num. 22.* & *lib. 5. capitular. Caroli*

roli, *cap.* 2 Ibi: *Falsos verò presbyteros, vel adulteros, vel fornicatores, diacones, & clericos de pecuniis Ecclesiarum abstulimus, & degradauimus, & ad pœnitentiam coegimus.* Probant, & illustrant Hostiensis *in summa huius tituli*, *num.* 55. Landmeter. *lib.* 2. *de veteri clerico*, *cap.* 93. Maiolus *lib.* 3. *de irregul. cap.* 2. *num.* 6. Citonius *ad hunc tit.* Mendoza *lib.* 3. *Concil. Illiber. cap.* 76. Nec contrarium probatur *in cap. final.* 30. *dist. cap. final.* 80. *dist. cap. alienum*, 50. *dist. cap. si quis sacerdos* 30. *quest.* 1. *cap. sacerdos* 2. *de pœnit. dist.* 6. vbi docetur, sacerdotes non debere publicè pœnitere, sicut laïci; nam publica pœnitentia, de qua in illis iuribus agitur, accipitur pro solenni, non verò pro publica, vt post alios docuit D. Ioannes Otalora *de irregul. ex pœnit. publica*, *excursu* 4 *num.* 8.

d *Oppressis.*] Quo casu parentibus pœnitentia imponitur in Concil. Tolet. 3. *can.* 17. Vvermac. *can.* 35. Ilerdensi *can.* 2. & Tribut. cuius verba tetuli *in cap.* 3. *de his, qui fil. occid.* 3.

CAPVT VIII.

Idem [a] *Liuon. Episcopo, & eis, qui cum ipso sunt, fratribus.*

DEus, qui Ecclesiam suam. *Et infrà*: Cæterùm cùm pœnitentia non tam secundùm quantitatem excessus, quàm pœnitentis contritionem, & discreti sacerdotis sit arbitrium moderanda, pensatâ qualitate personæ super fornicatione, adulterio, homicidio, & aliis criminibus, consideratis [b] circunstantiis omnibus, & præsertim nouitate Liuoniæ Ecclesiæ, competentem pœnitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire. Apostoli autem vestigiis inhærentes, dicentis, vt prædiximus: Lac dedi vobis potum, non escam; paulatim eos instruatis in fide, confessionis formam, [c] Orationem Dominicam, & Symbolum ipsos solicitè edocentes. Interim tamen corporis & sanguinis Domini sacramentum [d] renatis fonte baptismatis, consuetis [e] festiuitatibus, & in mortis articulo tribuatis.

NOTÆ.

1. a LIuoniensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & *in cap. Deus*, *de vita & honestate cleric.* vbi extat prior pars huius textus, vt iam notaui.

2. b *Circunstantiis.*] Consonant textus *in cap. consideres*, *de pœnit. dist.* 5. *cap. omnis*, *hoc tit.* Concil. Trullan. *can.* 102. Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. Vvormac. *sub Hadriano II. can.* 25. Et licet circunstantias aliter accipiant Rhetores, eas enumerantes quasi sedes, & caussas, quibus argumenta depromant; aliter tamen eas accipiunt Consulti, qui eas considerant ad dignoscendum ex illis malitiam, aut bonitatem humanorum actuum, *l. aut facta* 16. & *per tot. ff. de pœnis*, extat *in cap. aut facta* 19. *de pœnit. dist.* 1. notant Decianus *lib.* 9. *tract. crimin. cap.* 34. *num* 4. & Theologi cum D. Thoma *in* 4. *dist.* 16. & *in* 1. 2. *quest.* 7. vbi Vazquez 1. *tom. disput.* 3. *cap.* 1. *num.* 3. docet ex circunstantiis humanorum actuum malitiam, aut bonitatem augeri, vel diminui: nam circunstantia est actus humanus, qui illum circunstat, quasi extrinsecus contingens extra substantiam actus. Sayrus *in claui Regia lib.* 2. *cap.* 3. *n.* 1. ac per consequens peccati circunstantia erit quoddam accidens ipsius peccati, non autem substantiæ illius simpliciter consideratæ. Et quamuis aliquando euenire possit, vt circunstantia in casu augeat malitiam actionis, vt hæc non esset mala, nisi propter circunstantiam, qualis est duplicatus esus, sed alioquin moderatus, in die ieiunij, vel acceptus ad fortiùs hominem occidendum, Fagundez *ad* 2. *Eccles. præcep. lib.* 1. *cap.* 1. *num.* 1. aliquando tamen etiam efficere potest circunstantia, vt mutetur species peccati. Trident. *sess.* 14. *cap.* 5. quo casu non mutatur essentialiter species peccati; non enim circunstantia mutat physicam substantiam actus in genere naturæ, sed accidentaliter in genere moris. Vazquez *vbi suprà*, *num.* 2. Layman *tom.* 1. *tract.* 2. *cap.* 8. *num.* 2. Araujo *in* 1. 2. *quest.* 18. *art.* 3. quæ humanorum actuum circunstantiæ, ex quibus augeri, minuive potest peccatum, vel illi noua species addi proueniunt, & considerari solent, aut respectu ipsius actionis, aut respectu agentis principalis, aut ratione loci, aut ratione instrumenti, hoc est quibus auxiliis quis fecerit; aut ratione caussæ finalis, idest cur fecerit, aut denique ratione temporis, vt satis colligitur *ex cap. occidit* 23. *quest.* 8. quas omnes comprehendunt Theologi Moralistæ sequenti versu:

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quas dictiones sigillatim explicant Theologi *in* 4. *dist.* 16. & 17. & Moralistæ de pœnitentia scribentes.

c *Orationem Dominicam.*] Vnde olim catechumenis feria 2. hebdomadæ sanctæ oratio Dominica illis exponebatur, vt ipsi eam discerent, & recitarent in Sabbato Paschæ. Fortunatus *lib.* 1. *de eccles. offic. cap.* 8. ibi: *Eadem die percipiunt Orationem Dominicam, & Symbolum ad reddendum in Sabbatho sancto Pascha.* D. Augustinus *homil.* 42. ibi: *Ad octo autem dies ab hodierno die reddituri estis hanc orationem, quam hodie accepistis.* Albin. Flaccus *lib.* 1. *de diuin. officiis*, *cap. de Sabbatho sancto Pascha*, adiiciens hoc à sancto Gregorio institutum fuisse, ait: *Post hæc ponit manus super capita eorum, & dicit orationem ad catechumenum faciendum: hîc iuxta sanctum Gregorium reddunt Symbolum, aut Orationem Dominicam, aut patroni pro ipsis.* Illustrat Vicecomes *lib.* 3. *de ritibus Baptismi*, *lib.* 3. *cap.* 16. 3.

d *Renatus.*] Olim etiam baptizati, tam adulti, quàm infantes, statim post baptismum Eucharistiam accipiebant. D. Clemens *lib.* 1. *constit. Apost. epist.* 3. ibi: *Baptizetur autem vnusquisque in aquis perennibus nomine trinæ beatitudinis super se inuocato, perunctus primùm oleo per orationem sanctificato, vt ita demum per hæc consecratus possit percipere de sanctis.* Vbi per sanctum intelligi Eucharistiam, 4.

probat

probat Vicecomes *lib. 5. de ritibus Baptismi, cap. 34.* & expressiùs D. Dionysius *de ecclesiast hierarch. cap. de baptismo*, ibi: *Ducunt ad hierarcham: is cùm virum vnguento, quod maximè diuinos efficit, insigniuit, Eucharistiaque vim maximam habet perficienda, sanctitatis participem esse pronunciat.* Seuerus Alexandrinus *de baptismo*, ibi: *Eleuant baptizatos ad altare, eisque dant mysteria, Eucharistiam, & sertis coronat eos sacerdos.* Hugo Victorinus *lib. 1. de sacram. cap. 20.* ibi: *Exinde datur baptizato vestis candida; ad vltimum datur cereus ardens: omnibus iis nouus homo in vtero matris Ecclesiæ inchoatur, promouetur, consummatur, & vniuersitati Ecclesiæ aggregatur.* Illustrant Vicecomes *d. cap. 24. cum dub. sequentibus*, Brissonius *in l. die Dominico, C. de spectac.*

c *Festiuitatibus.*] Videlicet in tribus festiuitatibus Paschalibus, & fœria 5. Cœnæ Domini, *cap. si non frequentiùs, cap. in corona, de consecr. dist. 2.* Concil. Aquisgran. *can. 22.* Illustrat Mendoza *lib. 1. Concil. Illiber. cap. 6.* vbi etiam id notaui. 5.

CAPVT IX.

Idem *E. tit. sancti Laurent. in Lucina presbytero* [a] *Card. Ap. Sed. legato.*

OFficij: *Et infrà*: Significasti nobis præterea, quandam mulierem in pœnitentia fuisse confessam, quod timens, ne viri possessio deuolueretur ad alios, inducta cuiusdam consilio veneficæ mulieris, quarundam herbarum quotidie succum potabat, & sic eius venter intumuit, & inde grauidam se ostendens, tandem sibi partum supposuit alienum; timensque maritum, non vult illud facinus ipsi detegere, qui prolem eredit sine dubitatione qualibet esse suam. Quoniam igitur per nostras postulas literas edoceri, vtrum ei hac fraude durante sit pœnitentia iniungenda? inquisitioni tuæ taliter respondemus, quod sicut mulieri, quæ ignorante marito de adulterio prolem suscepit, quamuis id viro suo timeat confiteri, non est pœnitentia deneganda; ita neque illi debet pœnitentia denegari, maximè si per alios, intelligas [b] alienos, ad quos timeat possessionem viri deuolui; sed competens satisfactio per discretum sacerdotem ei debet iniungi.

NOTÆ.

a CArdinali.] Ita etiam legitur *in cap. 2. hoc tit. in 3. collect.* & *in cap. officij, de elect. cap. officij, de testam.* vbi extant aliæ partes huius decretalis, vbi iam notaui.

1. b *Alienos.*] Vt alienus pro alio *in l. 3. de rei vindic.* & alius pro alieno *in l. famosis 7. ff. ad leg. Iul. maiest.* ex D. Augustino, & Plauto illustrauit Cuiacius *lib. 22. Digest. Iul. in l. 5. ff. de noui oper. nunc.*

COMMENTARIVM.

CVm nemo teneatur se prodere cum vitæ, aut
2. famæ iactura, & detrimento, vt probant Gibalinus *de censur. disquisit. 2. q. 5. consect. 6.* Bronchorst. *cent. 2. assert. 60.* Prado *tom. 2. Theolog. Mor. cap. 18. quæst 4.* ideo mulier, quæ partum sopposuit, aut ex adulterio filium procreauit, non tenetur marito id reuelare cum aperto periculo vitæ, & iactura honoris, vt probant Couar. *in regula peccatum, 2. part. de R. I. in 6.* Syluester *in summa, verbo Adulterium, quæst. 51.* Sotus *de iustitia lib. 4. quæst. 7. art. 2.* Balboa *in cap. 1. de except. num. 41.* Fortuerius *lib. 6. rer. quotid. cap. 16.* Diana *part. 11. tract. 2. resol. 33.* & *tract. 6. resol. 5.* qui varios casus forenses, & quotidianos resoluit, etsi dissentiat Mancinus *lib. 2. genial. cap. 316.* Vnde rectè decreuit Innocent. III. in præsenti audiendam esse confessionem illius mulieris, quæ partum supposuit, vel adulterium perpetrauit, & non vult id detegere marito, etsi agnoscat partum suppositum, vel filium adulterinum ad eius hæreditatem vocari.

CAPVT X.

Idem [a] *Palentin. &* [b] *Burgen. Episcopis, & Abbati de Morismundo Cistercien. Ordinis.*

NOua quædam nuper, de quibus miramur non modicùm, nostris sunt auribus intimata, quod Abbatissæ videlicet in Burgen. & Palentin. diœcesibus constitutæ moniales proprias [c] benedicunt, ipsarumque [d] confessiones criminalium audiunt, & legentes Euangelium præsumunt publicè prædicare. Cùm igitur id absonum sit pariter, & absurdum, nec à nobis aliquatenus sustinendum: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus ne id decætero fiat, auctoritate curetis Apostolica firmiter inhibere. Quia licèt Beatissima Virgo [e] Maria dignior & excellentior fuerit Apostolis vniuersis, non tamen illi, sed istis Dominus claues regni cœlorum commisit. Datum Later. idibus Decembris, anno XIII.

NOTÆ.

NOTÆ.

1\. a *Palemin.*] Ita restituenda est Inscriptio cum litera huius textus ex ipsis epistolis Innocentij III. editis à Bosqueto *lib.1. regestr.13. epistol.187.* cùm valde corrupta sit tam in hac sexta, quàm in quarta collectione: nec feliciùs Bosquetus *in notis ad epist.184.* motus ex eo, quod Abbatia Morismundi est in Lombardia, nec aliqua huius nominis reperitur in diœcesibus Burgensi, & Palentina, credit legendum esse *Placent. & Brixien. Episcopis, & Abbati de Arnide Cisterciensis Ordinis.* Nam præterquam quod literæ textus repugnat talis inscriptio, siquidem in eo expressè agitur de monasteriis Burgensis, & Palentinæ diœceseos, in dicto Regestro epistolarum extat inscriptio prout in præsenti transcribitur, quam & tuetur, ac defendit Manrique *tom.3. annal. Cisterc. anno* 1210. Nec interest, quod Abbatia Morismundensis, de qua egi *in cap. cùm veteri, 52. de elect.* non sit in his partibus Castellæ; quare credit Bosquetus, non posse præsentem epistolam dirigi Episcopis Palentino, & Burgensi, simulque Abbati Morismundi. Nam sciendum est, Guidonem Abbatem Morismundi profectum fuisse in Hispaniam anno 1210. vt refert idem Manrique *tom. 1. annal. Cisterc. in serie Abbatum Morismundi, num.17.* Vnde cùm in Hispania reperiretur, potuit Innocentius III. illi cum aliis Prælatis committere præsentis causæ cognitionem. De Palentina, & Burgensi diœcesibus jam nonnulla adduxi *in capite Coram, de in integr. restit.*

2\. b *Burgensi.*] Textum hunc refert Manrique *dict. anno 1210. cap. 5. num.* 10. ad Regale Monasterium Guldense, quod Alfonsus VIII. seu IX. Rex Castellæ cognominatus *el Bueno*, construxit ad Huelgas propè Burgos anno 1187. vulgò dictum, *las Huelgas de Burgos*: ex structura, dote, maiestate, & imperio perecelebre, veluti in ostensionem potentiæ Regiæ constructum, præest aliis XII. monasteriis sanctimonialium in diuersis Hispaniæ partibus constructis, de quibus forsan in præsenti agit Innoc. Nec tantùm præest eius Abbatissa monialibus ipsis, verùm & regularibus conuersis, hospitalariis, & capellanis, in quibus supra omnem Ecclesiæ morem iurisdictionem in collatione beneficiorum, approbatione confessariorum, & similibus iuribus exercet, vt doctè & fusè probat amicus noster F. Michaël de Fuentes Academiæ nostræ perdoctus Cathedræ vespertinæ Moderator, *in discursu Theolog. morali pro defensione iurisdictionis quasi Episcopalis Abbatissæ huius monastery.*

3\. c *Benedicunt.*] Quod alienum est à sexu fœmineo, & prohibitum ab Ecclesiæ Patribus; nam Eutychianus Pontifex, vt refert Gratianus *in cap. statuimus 3.20. quæst.1.* Abbatissas viduas, vel virgines velare præsumentes canonico iudicio subiicit: quod iisdem ferè verbis statuitur in Concilio Parisiensi sub Ludouico, & Lothario *lib. 1. cap. cap.43.* ibi: *Inuenimus, quod quadam Abbatissa, & cætera sanctimoniales, non solùm viduas, sed etiam virgines puellas velare solita sint. Quod quantùm sexui fœmineo illicitum, & a religione Christiana sit alienum, omnis, qui sanum sapit, facilè aduertit.* Concil. Aquisgran. *cap.76.* Carolus Magnus *lib. 1. leg. Franc. cap.16.* ibi: *Auditum est, aliquas Abbatissas contra morem sanctæ Dei Ecclesiæ benedictiones cum manus impositione, & signaculo S. Crucis super capita virorum dare, nec-non & velare virgines cum benedictione sacerdotali: quod omnino vos sanctissimi Patres in vestris parochiis interdicendum esse sciatis.* Ratio est, quia Ecclesia non admittit sexum sequiorem ad vllam functionem publicam manantem à potestate clauium, cuiusmodi est facultas publicè benedicendi. Tamburinus *de iure Abbatiss. disput.31. quæsit.11.* Quomodo ergo id mulieri concederet Ecclesia, quam publicè ne loqui quidem admittit? Itaque Clemens Rom. Pont. *lib.8. constit. cap.28.* benedictionem, de qua agimus, negat diaconissis; benedictionem tamen priuatam, nec nisi à bene precantis mulieris orationibus nixam, non est cur negatam velimus Abbatissæ respectu suarum monialium; siue sanctæ crucis alicui fœminæ respectu personarum non sacratum, aut aliarum rerum; sic enim S. Monegundis apud Gregor. Turon. *in vitis Patrum, cap.19.* oleum, & salem benedixit ad vsum ægrorum post suum obitum, S. Genouefa oleum benedixit, quo surdum, & claudum, & cæcum à natiuitate liberos iis incommodis præstitit. S. Hildegardis, & S. Lioba, hæc varios ægros, illa epilepticum adhibitâ consignatione sanos effecerunt. Refert Theophilus Raynaud. *tom.16. in Heterocl. spirit. part.2. fol.219. punct.2.*

d *Confessiones.*] Hoc prorsus inauditum est in Ecclesia, cùm hoc ad officium presbyterorum spectet, immò, vt ait Epiphanius *lib. 3. aduersus hæreses, hæresi 79. num. 1.* nunquam ex quo mundus conditus est, mulier functa fuit sacerdotio. *Mulier in administratione gratia Dei non habet locum:* scribit creditus Ambrosius *in cap. 16. D. Paul. ad Rom.* D. Isidorus *lib. 2. de officiis, cap. 17.* ibi: *In gradibus, vel officiis ecclesiasticis fœminis nulla materia præscribuntur; namque non permittitur eis in Ecclesia loqui, vel docere, sed nec tingere, nec offerre.* Tertul. *de velandis virginibus cap.9.* immò ratione sexus incapax omnino sacræ ordinationis fœmina est, vt probant latè Hallierius *de sacris elect. 2. part. sect.4. §.1.* & *de hierarch. eccles. fol. 161.* Barbosa *de potest. Episcopi alleg.10.* Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput.8. §.2.* licèt in diaconissas plerumque cooptari, & eligi nonnunquam legamus in veteribus Ecclesiæ canonibus, de quibus accipiendus est textus in canone 48. Synodi 6. in illis verbis: *Vxor eius, qui ad Episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu priùs separata, posteaquàm in Episcopum ordinatus est, ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab Episcopi habitatione exstructum, & Episcopi prouidentia fruatur: sin autem digna visa fuerit, etiam ad Diaconatus dignitatem promouebitur.* Licèt aliquando error ille in mentes illius sexus irrepserit, vt Abbatissæ subditarum monialium audiendi confessiones licentiam ab Episcopo peterent, vt refert Balsamon *in responsis ad interrogat.* 34. vbi respondet, quod cùm Abbas non sacratus, idest ordinatus, quantumlibet id iubeat, & permittat Episcopus, audire non possit: multò minùs audit Abbatissa. 4.

e *B. Virgo Maria.*] B. Epiphanius *lib. 3. hæresi 79.* quæ est Collyridianorum, eodem vtitur argumento, disputans in nouum mulicrcularum inuentum, quæ Deiparam Virginem adorabant, solenni ritu panem in eius nomen offerentes, nullam vnquam mulierem sacerdotale officium exercuisse rectè probans, ait: *Si mulieribus præceptum esset sacrificare Deo, aut regulare quicquam operari in Ecclesia, oportebat magis Mariam ipsam sacrificium perficere in nouo Testamento, quæ digna facta est suscipere in propriis finibus vniuersorum Regem* 5.

Deum

Deum cœlestem filium Dei; cuius vterus templum factum est, ac in domicilium ad Domini in cœne dispensationem per Dei benignitatem, & admirandum mysterium praeparatum est. At non complo uit, sed nec baptisma dare concreditum est, alioqui potuisset Christus ab ipsa baptizari potiùs quam a Ioanne. Vnde omnia sacra munera, quæ ordinem sacramentalem supponunt, prorsus inualidè à muliere obiri probat Theophilus *tom. 12. de sobria frequent. sumt. fol. 297.* itaque Gnosticos explodit sanctus Irenæus *lib. 1. c. 9.* quòd ad fœminas potestatem conficiendæ diuinæ Eucharistiæ diffunderent. Id quod Pepuciani quoque fecerunt, & Lutherus vt erat mulierosus, renouare tentauit, referente ac reiiciente Alphonso à Castro *aduersus hæreses verbo Mulier:* quæ incapacitas non oritur aliunde, quàm ex diuina institutione. Quare meritò Theophilus *vbi suprà*, reprehendit Franciscum Georgium *tom. 4. problem. 450.* qui inde eam incapacitatem deriuare vult, quòd mulier careat ea portione diuinitatis, quæ in viro reperitur; secundùm quam portionem vir expressam Dei gerit imaginem, mulier non item.

Quæ ad præsens commentarium spectant, petenda sunt ex traditis *in c. dilecta, de maior. & obed.*

CAPVT XI.

a Idem.

QVod in te. *Et infrà*: Verùm quoniam à quibusdam intelleximus dubitari, vtrum clericis, & laicis dandum sit viaticum in extremis, & iniunctio imponenda, & cum aliis sacramentis indulgenda sit decedentibus sepultura? Vtrum etiam in conuentualibus Ecclesiis demissa voce, ianuis clausis, interdictis exclusis, diuina possint officia celebrari? Similiter an suscipientibus signum Crucis, & Sanctorum limina visitantibus, sit pœnitentia iniungenda? Ambiguitatem huiusmodi de dubitantium cordibus volumus amputare. In illo enim verbo, per quod pœnitentiam morientibus non negamus, viaticum etiam, quod verè pœnitentibus exhibetur, intelligi volumus, vt nec ipsum etiam decedentibus denegetur. Licèt autem per generale interdictum denegetur omnibus tam vnctio, quàm ecclesiastica sepultura; concedimus tamen ex gratia, vt clerici decedentes, qui tamen seruauerint interdictum, in cæmeterio Ecclesiæ sine campanarum pulsatione, cessantibus solennitatibus omnibus, cum silentio tumulentur; & in conuentualibus Ecclesiis bini, & bini, vel si nul tres horas canonicas valeant legere potiùs, quàm cantare, ianuis clausis, interdictis exclusis, & voce ita demissa, quod exteriùs non possint audiri: cùm & regularibus secundùm priuilegium Sedis Apostolicæ sit indultum, vt cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis ianuis clausis, exclusis excommunicatis & interdictis, non pulsatis campanis, supressâ voce celebrare diuina. Recipientibus autem signum crucis non negamus, quominus cum eis ob reuerentiam Crucifixi pœnitentia, cùm postulauerint, iniungatur. Quod & aliis peregrinis potest misericorditer indulgeri.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Innocentius, nec inter eius epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto reperitur textus hic.

COMMENTARIVM.

2. DE origine, & progressu interdicti ecclesiastici egi *in cap. cum inter, de consuet.* de diuisione verò, & personis, à quibus proferri potest hæc censura, ac de causis, ob quas imponi potest, egi *in cap. quæsiuit 2. de his quæ fiunt a maiori.* Quare in præsenti tantùm de effectibus huius censuræ agendum est, pro expositione præsentis textus, & aliorum, qui nisi seruata temporum serie referantur, prorsus contrarij videntur. Et sciendum est, olim tempore interdicti omnia sacramenta conferri prohiberi, exceptis baptismo, & morientium pœnitentia, vt refert Oldericus monachus in Concilio Bituricensi. Quæ prohibitio durauit vsque ad Alexand. III. vt constat *ex c. non est vobis, de sponsal.* Sed sequentibus annis huius censuræ effectus valde remissi fuerunt, siquidem Innocentius III. huius textus author permisit sacramentum Confirmationis etiam tempore interdicti administrare, *c. responso, de sent. excom.* ex quo deducunt Doctores, conuenienter posse hoc sacramentum conferri tempore interdicti. Circa ministrantem verò, & ipsum recipientem communiter distinguunt, ita vt si sint specialiter, & personaliter interdicti, non possint nec conferre, nec illud recipere; secus verò si generaliter, aut localiter interdicti sint. Etiam permisit Episcopis semel in anno in Ecclesia interdicta celebrare, *cap. quia nonnulli, de priuil.* quod etiam priuilegio concessum fuerat Templariis *in cap. cum & plantare, §. quod si, de priuil.* Etiam permisit semel in hebdomada prædicare, *dict. c. responso.* Præterea concessit in præsenti textu clericis interdictum seruantibus, vt possint sepeliri in cæmeterio sine psalmis, ac pulsatione campanarum; & etiam, vt in Ecclesiis conuentualibus bini, & bini possint horas canonicas, exclusis excommunicatis ita cantare, vt exteriùs audiri nequeant. Item concessit viaticum dari decedentibus, quod à DD. protractum est ad damnatos vltimo supplicio, nauigantes, & mulieres prægnantes, cùm in periculo mortis sint. Gregorius IX. etiam permisit, vt semel in hebdomada sacrificium Missæ celebrari possit causâ renouandi Eucharistiam, *cap. permittimus, de sent. excom.* & tunc necessitate vrgente potest admitti laicus vt minister. Diana *part. 10. tract. 5. resol. 87.*

*resol.*87. Idem permisit Templariis, & Hospitalariis, & iis, qui eorum fraternitati fuissent oblati, vt possent sepeliri in Ecclesia tempore interdicti, *cap. vt priuilegia, de priuil.* Innocentius IV. sanxit, Episcopos non teneri obseruare interdictum, nisi specialiter ob ipsos sit appositum, *cap. quia, de sent. excom. lib.* 6. Bonifacius VIII. qui valde interdicti rigorem laxauit, statuit vt tempore interdicti liceret chrisma conficere, *cap. quoniam* 19. *de sent. excom. in* 6. vbi plura Costa, Barb. *de potestate Episcopi alleg.*31. *num.*12. Narbona *de aetate, anno* 7. *quaest.*4. Seuerinus *in notis ad epist.* 2. *Fabiani*: & sacramentum pœnitentiæ omnibus in vniuersum ministrare, exceptis iis, qui dederunt causam interdicto: & *cap. alma mater, eod. tit. & lib.* statuit vt quotidie in omnibus Ecclesiis, & monasteriis, siue monachorum, siue monialium, etiam in hospitalibus, submissa voce, ianuis clausis, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis sacrificium offerri possit, *dict. cap. alma*, vbi DD. docent ex veriori opinione idem dicendum esse de oratoriis priuatis, & de qualibet Missa, siue occurrenti, siue votiua, & notant Bonifacium accipiendum esse de interdicto generali locali, non verò particulari, aut speciali. Tandem statuit, vt in quatuor festiuitatibus, natalis Domini, Paschæ Resurrectionis, Pentecostes, & assumptionis B. Mariæ suspendatur interdictum, ita vt apertis ianuis, & pulsatis campanis diuina celebrentur officia, & omnes admittantur, exceptis interdictis personaliter, qui dederunt causam interdicto. Martinus V. & Eugenius IV. hoc porrexerunt ad festiuitatem corporis Christi. Glossa *verbo Reuelatione, in Clement.* 1. *de reliquiis.* Hugolinus *de censur. disput.*8. §.6. Deinde Leo X. ad festiuitatem Immaculatæ Conceptionis, vt refert Barbosa *in dict. cap. alma, numer.*18. Hæc procedunt inspecto iure communi ante priuilegium Bullæ Cruciatæ, quo inspecto qui illud habent, cùm non dederunt causam interdicto, possunt Missam, & alia diuina officia audire tempore generalis interdicti in quibuslibet Ecclesiis, vel monasteriis, etiam oratoriis particularibus, exceptis specialiter interdictis, in quibus etiam licebit audire Missam quando dicitur ad renouandum sacramentum Eucharistiæ, vt contra Koninch, & Trulleuch tenent Diana *part.*5. *tract.*10. *resol.*60. P. Mendo *in Bulla, disput.*25. *cap.* 3. *num.*13. Prodest etiam priuilegium Bullæ ad hunc effectum, non solùm illis, qui eam habent, verùm etiam consanguineis vsque ad quartum gradum, & famulis veris, non verò fraudulosè receptis, nec discipulis, eo quod magister priuilegio Bullæ potiatur, vt volebat Trullench *in Bullam, lib.* 1. §.3. *dub.* 3. Conceditur etiam prædictis personis virtute Bullæ, vt possint sacramenta recipere, ea videlicet, quæ adhuc aliâ constitutione non permittebantur, videlicet sacramenta Ordinis, Extremæ Vnctionis, Eucharistiæ, ac Matrimonij. Circa matrimonium autem notandum est, absque priuilegio Bullæ validè contrahi, siue de futuro, siue de præsenti, tempore interdicti, cùm nemo neget etiam ab excommunicatis validè celebrari, *cap. significasti, de eo qui duxit in matrim.* Vnde priuilegio Bullæ tantùm conceditur, vt licitè possint benedictiones nuptiales à proprio parocho recipi: conceduntur etiam habentibus bullam, vt sicut sacerdotes ex præsenti textu poterant tempore interdicti sepeliri in Ecclesia, ita & ipsi sepulturæ ecclesiasticæ tradi valeant cum modica pompa, videlicet ianuis clausis, non pulsatis campanis, & psalmis recitatis submissa voce. Ex hucusque traditis constat, nihil specialiter cautum esse circa pulsationem campanarum tempore interdicti: vnde hodie exceptis prædictis festiuitatibus, non licere tempore interdicti pulsare campanas, siue magnas, siue paruas, immò tubâ, tabulâ, aut consore debere clericos ad officia diuina vocari, resoluunt Suarez, Auila, Gibalinus, & Leander de hac censura agentes: manè tamen, meridie, ac serò, & ad conuocandum populum ad audiendum verbum Dei possunt pulsari, vt pluribus relatis tradit Barbosa *lib.* 3. *voto* 102. *num.* 33. Nec etiam circa ianuas Ecclesiæ aperiendas aliquid specialiter cautum est, vnde nisi in prædictis festiuitatibus non licebit eas aperire, adeo vt qui perforauerint ianuas, aut fenestras in eis fecerint, vt qui non possunt Ecclesiam ingredi, audiant diuina officia, excommunicentur *in Clement.* 1. *de sent. excomm.*

CAPVT XII.

Idem *in Concilio* [a] *generali.*

OMnis vtriusque sexus fidelis, postquam ad annos [b] discretionis peruenerit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, saltem simul in anno, proprio [c] sacerdoti, & iniunctam sibi pœnitentiam pro virili studeat adimplere, suscipiens reuerenter ad [d] minus in Pascha Eucharistiæ sacramentum, nisi fortè de consilio proprij sacerdotis ob aliquam rationabilem [e] causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinendum, alioquin & viuens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens careat christiana sepultura. Vnde hoc salutare statutum frequenter in Ecclesiis publicetur, ne quisquam ex ignorantiæ cæcitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam priùs postulet, & obtineat à proprio sacerdote, cùm aliter ille ipsum non possit soluere, nec ligare. Sacerdos autem sit discretus, & cautus, vt more periti [f] medici similiter infundat vinum, & oleum vulneribus sauciati: diligenter inquirens & peccatoris circunstantias, & peccati, per quas prudenter intelligat, quale illi debeat consilium præbere, & cuiusmodi remedium adhibere, diuersis experimentis vtendo ad sanandum ægrotum. [g] Caueat autem omni studio, ne verbo, aut signo, aut alio quouis modo procedat aliquatenus in peccatorem: sed si prudentiori consilio indiguerit, illud absque vlla expressione cautè requirat.

requirat. Quoniam qui peccatum pœnitentiali iudicio sibi detectum præsumpserit reuelare, non solùm à sacerdotali officio deponendum decernimus, verùm etiam ad agendam pœnitentiam in arctum monasterium retrudendum.

NOTÆ.

1. a GEnerali.] Lateranensi videlicet celebrato sub Innocentio III. vt habetur *in cap. 2. hoc tit. in 4. collect.* & in ipso Concilio Lateranensi, *c. 21.* Cùm enim in ipso Concilio varia circa Sacramenta, & fidem contra Hæreticos statuta essent; præceptum hoc annuæ confessionis nouiter statutum fuit, vt notauit Cuiacius *in oratione de confessione,* quæ extat ad calcem comment. in ius canonicum. Licèt antea Vuillelmus Parisien. Episcopus in suis constitutionibus, *tom. 26. Concil. can. 3.* ita statuerit: *Presbyteri parochianos suos moneant, & frequenter in Ecclesiis suis denuncient, quod omnes saltem patresfamilias, & matres ad confessionem veniant ante Pascha Floridum: & qui in hoc negligentes fuerint, in pœnam vsque post octauas Pascha ad confessionem non admittantur, sed vsque ad illud tempus à carnibus ieiunabunt, sicut in Quadragesima*

2. b *Discretionis.*] Hanc ætatem discretionis vulgò pro septennio accipiunt DD. relati à Narbona *de ætate ad actus humanos, anno 14. 7.* Sed verius est, tempus hoc relinqui arbitrio confessarij, qui inspecta pueri qualitate, & motibus, & perpensis aliis circumstantiis, an ad interrogata ordinatè responsum præbeat, & quod magis malitiam detegit, vtrum peccata cognoscat, iudicabit an sit doli capax, necne, vt probat Narbona *vbi proximè*; & eodem tempore, videlicet cùm ad annos discretionis puer peruenerit, ipsum posse admitti ad communionem corporis Domini, probat Ioannes Sanchez *in select. disput. 26. per tot.* contra communem Doctorum sententiam, qui asserunt, saltem vsque ad annum decimum & dimidium non posse pueros admitti ad communionem Eucharisticam.

3. c *Proprio sacerdoti.*] Idest parocho, vt infra probauimus, & latè docet Balboa *in repetit. ad hunc textum.* Hodie autem post priuilegium Bullæ, & ampla priuilegia Religionibus concessa, Parochus pro confessionibus audiendis ferè negligitur. De hac facultate audiendi confessiones religiosis concessa, videndi sunt Corjolanus *in notis ad Concil. Rhemense, in addit. summa, fol. 71.* Bruno Chalsaing. *de priuil. regul. tract. 2. propos. 2. cap. 6. per tot.* Araujo *in decis. moral. quæst. 8. cum sequent.* Theophilus *tom. 11. fol. 152.*

4. d *Ad minus:*] Quia olim in tribus Paschæ festiuitatibus, necnon feria 5. cœnæ Domini communicandum erat, *cap. & si frequenter, cum sequent. de consecrat. dist. 2.* probat de communione quotidiana, & Paschali apud veteres vsitata, Theophilus *tom. 16. in Heterocl. Spirit. puncto 4.* & plura de hoc præcepto annuo communicandi congesserunt Fagundez, & Tamburinus *in 2. precept. Eccles.* Leander *1. p. de sacram. disput. 3. à q. 21. vsque ad 62.*

5. e *Rationabilem causam.*] Veluti quando confessarius differt absolutionem, vt experiatur an propositum pœnitentis firmum sit, vt cum aliis docet Ioannes Sanchez *in select. disput. 9. num. 3.* aut quia absoluere ipsum iniustum iudicauerit, donec pœnitens occasionam proximam peccandi vitaret: quibus in casibus fidelis non communicans in Paschate minimè erit reus præcepti ecclesiastici, nec pœnas impositas in præsenti textu patietur, vt probat idem Ioannes Sanchez *disput. 26 num. 9.*

6. f *More periti medici.*] Consonant textus in c. *Deus qui, hoc tit. cap. mensuram 86. de pœnit. dist. 1.* D. Basilius *in epist. ad Amphiloch. can 2.* Synodus Metensis celebrata anno 859. *can. 10. cap. tempora pœnitudinis 26. quæst. 7.* Vnde olim erat in qualibet Ecclesia clericus pœnitentiarius pro pœnitentiis iniungendis, cuius mentio fit *in cap. quæsitum, hoc tit.* de quo egi *in c. 2 & 8. de offic. ordin.* Est enim in sacerdotis arbitrio, qui pœnitentium confessiones excipit, pœnas satisfactorias mitigare, & benigniùs cum ipsis peccatoribus agere, quos viderit de admissis reatibus maiori dolore correptos. Extat insignis epistola increpatoria sancti Dionysij ad Demophilum monachum, qui bonum sacerdotem conuitiatus fuerat, quòd miseratus fuisset pœnitentis, ipsumque delicta sua cum intimi doloris indicio confitentem benignè excepisset: rectè enim functum hunc sacerdotem asserit suo ministerio, cuius proprium est plebis ignorantias tolerare, aliorum infirmitates suâ ex fragilitate metiri, Christi mansuetudinem imitari, qui summa semper benignitate, & misericordia peccatores ad se venientes complexus est.

g *Caueant autem*] Hanc partem de obligatione sigilli confessionis, & pœnis illud violantium retuli, & exposui *in cap. 2. de offic. ordin.*

COMMENTARIVM.

IN præsenti textu agitur de confessione auriculari, quam nimis imprudenter negant hæretici, & 7.
Nouatores vt recenter ab Ecclesia institutam reiiciunt, & tantum peccata Deo esse confitenda asserunt, quos reprehendit Alcuinus *in epist. Fratribus & Patribus in Prouincia Gothorum,* ibi: *Dicitur verò, neminem ex laicis suam velle confessionem sacerdotibus dare, quos à Deo Christo cum sanctis Apostolis ligandi, soluendique potestatem accepisse credimus, &c. Deo vis, ô homo, confiteri, quem volens, nolens latere non poteris. Ecclesia Christi, in qua peccasti, satisfacere negligis.* Et vt antiquitatem huius confessionis repetamus, Simplicius Pontifex ante annos 120. constituit ad SS. Petrum, & Paulum Apostolos, & Sanctum Laurentium Martyrem, vt presbyteri ibi manerent propter pœnitentes, & baptismum, teste Anastasio Biblioth. in Concilio Ticinensi apud Insubres, cap. 6. vbi ità cauetur: *Qui occulte deliquerunt, illis confiteantur, quos Episcopi, & plebium Archipresbyteri idoneos ad secretiora vulnera mentium medicos elegerint.* In Synodo Franeica sub Carolo Magnò ita legitur: *Vt vnusquisque Præfectus vnum presbyterum habeat, qui hominibus peccata confitentibus iudicare, & indicere pœnitentiam possit.* Quod repetitum est *lib. 5. Capitul. cap. 2.* & *lib. 7. Capit. 113.* ita legitur: *Vt nullus sacerdos in hostem pergat, nisi duo, vel tres tantum Episcopi electione cæterorum, propter benedictionem, & prædicationem, populique reconciliationem; & cum illis selecti sacerdotes, qui bene sciant populis pœnitentias dare, Missas celebrare, de infirmis curam habere.* Concil. Cabilon 2. sub Carolo, *can. 33.* postquam grauiter reprehendit eos, qui solummodo Deo confitenda esse peccata contendebant, ait: *Confessio itaquo, quæ Deo fit, purgat peccata; ea verò, quæ sacerdoti fit, docet qualiter ipsa purgentur peccata; Deus namque salutis, & sanctitatis auctor, & largitor plerumque hanc præbet sua potentia inuisibili administratione, plerumque medicorum operatione.* Et *lib. 7. capitul. cap. 294.* ibi: *Quærendum*

namque est sacerdoti, cùm accipit cuiuslibet fidelis confessionem peccatorum, qualiter primo peccatum perpetratum, aut si postea iteratum, aut frequenter actum sit. Idem Concil. Cabilon. *cap.45. Qui peccata sua sacerdotibus, in quorum sunt parochia, confessi sunt, & ab his agenda pœnitentia consilium acceperunt, si orationibus insistendo, eleemosynas largiendo, vitam emendando, mores componendo, Apostolorum limina, vel quorumlibet Sanctorum inuisere desiderant, horum est deuotio modis omnibus collaudanda.* Concilio Paris. *lib.1. cap.13.* reprehenduntur Presbyteri, & Parochi, qui relictâ parochiâ forensibus negotiis sese implicant, aut paulò liberiùs vagantur, non attendentes, quod eorum absentia, & loca Deo dicata sibi cultu debito priuentur, & homines sine confessione, & infantes sine baptismatis regeneratione plerumque moriantur. Eiusdem Concilij *cap.32.* Patres damnant sacerdotes illos, qui partim incuriâ, partim ignorantiâ modum pœnitentiæ reatum suum confitentibus secus quàm iura canonica decernant, imponunt: quapropter statuunt, vt presbyteri impetu solerti studio ab Episcopis suis instruantur, qualiter & confitentium peccata disertè inquirere, eisque congruum modum secundùm canonicam auctoritatem pœnitentiæ nouerint imponere. In pœnitentiali Romano *tit.7. cap.12. Spreuisti Missam, vel orationem, vel oblationem coniugati presbyteri, ita dico, vt nolles tua peccata sibi confiteri, vel ab eo accipere corpus, & sanguinem Domini, ob hoc, quia peccator tibi esse videretur, vno anno pœniteas.* Et titulo 8. *cap.3. Omnes, quos in pœnitentia suscipimus ita nostri spirituales sunt filij, vt ipsi, quos vel nobis suscipientibus, vel sub trina mersionis vocabulo mergentibus, vnda sacri baptismatis regenerauerit.* Concil. Illiber. *can. 32.* Carthag. *can.133.* ibi: *Vt Episcopus à communione non suspendat eum, quem asserit de peccato aliquo sibi soli fuisse confessum.* Carthag. 4. *can.74. Vt sacerdotes pœnitentiam implorantibus absque personæ acceptione pœnitentiæ leges iniungant.* Meminerunt huius confessionis, eamque probarunt Tertullianus *lib. de pœnitent.* D. Hieronymus *in cap.10. Ecclesiast.* Basil. *in qq. compend. explicatis, explicat. 26.* Cyrillus *lib.3. in Leuit. cap.5.* D. Augustinus *lib. de vtilit. pœnit. siue homil. 50.* Theodoretus *de Audianis hæreticis*, Leo Pontifex *epist.57. & 78.* Dionysius Areopag. *epist.8.* & alij congesti à Pamelio *in notis ad D. Cyprianum de lapsis, n.98.* probant Bellarminus *lib.1. de sacr. cap.1. & lib.1. de pœnit. cap.15.* Baronius *anno 56.* Vuadingus *in notis ad epist.2. D. Francisci*, Zypeus *lib.5. consult. iur. Pontif. consult.2.* Crespetius *in summa, verbo Confessio.* Sotus *in 4. dist. 18. q.1. art.1.* Vega *de Iustif. lib.3. c.28.* Vnde D. Antoninus 3. *part. summæ, cap.18. tit.14.* dum ait post præsentem Decretalem confessionem peccatorum fuisse necessariam, non ita est accipiendus, quasi confessio sacramentalis ab hoc tempore Innocentij fuerit necessaria, vel tunc primùm instituta; sed tantùm, quod per hanc celebrem decretalem nihil aliud, quàm tempus, in quo præceptum confessionis sit adimplendum, præfinitur: sicut enim absurdum est dicere communionem sacram in hac ipsa Decretali institutam fuisse, quamuis in ea communicandi tempus statueretur; sic sanè à vero abhorret asserere, tunc fuisse institutam confessionem, quamuis ibi tempus confitendi fuerit determinatum. Nec fauent Nouatoribus D. Chrysostomus *homil. 2. in Psalmum 50.* in illis verbis: *Peccata tua dicito, vt deleas illa: si confunderis alicui dicere, quia peccasti, dicito ea quotidie in anima tua; non dico vt confitearis conseruo tuo, sed dicito Deo, qui curat ea.* Et *homil 4. de Lazaro: Cur igitur pudescis, & erubescis confiteri peccata tua? Caue enim homini dixeris, ne tibi exprobret; nec enim conseruo confiteris, vt in publicum proferas; sed ei, qui Dominus est, qui medicus est, ostendis vulnera tua: nec enim ignorat, etiamsi ei non dixeris.* Cassianus *collat.20. c.8.* ibi: *Quod si verecundiâ retrahente reuelare coram hominibus erubescis, illi, quem latere non possunt, confiteri ea iugi supplicatione non desinas, ac dicere: Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper: tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Qui te absque vllius verecundiæ publicatione curare, & sine improperio donare consueuit.* Nam hæc, & similia, tum Chrysostomi, tum Cassiani dicta non sunt intelligenda de secreta, & sacramentali confessione, in qua homo confitetur sacerdoti, non vt homini, sed vt Deo, idest Dei vicario; sed de publica pœnitentia, quæ publicè fiebat in Ecclesia, iuxta ritus relatos suprà *in c.1. hoc tit.* docent Sixtus Senens. *lib.5. Biblioth. annot.165.* Baronius *tom.1. anno 56.* Magister *in 4. sent. dist.17.* vbi postquam dixit, peccata primùm Deo, deinde sacerdoti esse confitenda, subdit hæc verba: *Illud Ioannis Chrysostomi superiùs positum, non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tempus habeat, sacerdoti non confiteri, sed quia sufficit vbi crimen occultum est, soli Deo per sacerdotem dicere, & semel: nec oportet publicari coram multis quod occultum est, quod notauit dicens: Non tibi dico, vt te prodas in publicum; sicut enim publica noxa publico eget remedio, ita & occulta secreta confessione, & occultâ satisfactione purgatur. Nec necesse est, vt quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum confiteamur; sed linguâ cordis, non carnis apud verum iudicem id iugiter confiteri debemus.* Magistrum sequitur Gazæus *in notis ad Cassian. d. collat. 20. c.8.* Non ergo D. Chrysostomus docere vult, confessionem perfectam sacramentalem soli Deo factam sufficere, sed vult Deo potissimùm confitendum esse, qui remittit peccata: vel etiam vt ostendat, quod qui sacerdoti confitetur, Deo confitetur, ita vt nihil debeat timere: vel denique vt ostendat, hoc secretum iudicium non esse simile sæcularibus, quòd in hoc nulli sunt timendi testes, nulla pœna, nulla infamia; & tantùm abest, vt velit nos à sacerdotali confessione reuocare, vt magis hortetur ad eam, vtpote tanquam Deo factam, tanquam secretam, tutam, & minimè periculosam, vt docet Daris *de pœnitentia cap.13.*

CAPVT XIII.

Idem *in* [a] *eodem.*

Cum infirmitas corporalis nonnunquam ex peccato proueniat, dicente Domino languido, quem sanauerat: Vade & amplius noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat: præsenti decreto statuimus, & districtè præcipimus medicis corporum, vt cùm eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant,

ducant, quod medicos aduocent animarum; vt postquam fuerit de salute animarum prouisum, ad corporale medicinæ remedium salubriùs procedatur; cùm cessante causa cesset effectus. Hoc quidem inter alia huic causam dedit edicto, quod quidam in ægritudinis lecto iacentes, cùm eis à medicis suadetur, vt de animarum salute disponant, in desperationis articulum incidunt, vnde faciliùs periculum mortis incurrunt. Si quis autem medicorum nostræ constitutionis, postquam per Prælatos fuerit [b] publicata, transgressor extiterit, tamdiu ab ingressu Ecclesiæ arceatur, donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit competenter. Cæterùm cùm anima sit multò pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægro suadeat, quod in periculum animæ conuertatur.

NOTÆ.

1. a *EOdem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.5.* & extat textus hic in ipso Concilio, *can. 21.* Consonant Concil. Brachar. 4. *act.5. cap. 31.* ibi: *Precipit sancta Synodus singulis huius Prouinciæ medicis sub excommunicationis pœna, vt quo primùm die ægrotos decumbentes inuisunt, illos de salutari saltem confessione facienda admoneant, alioquin si cùm illos reuisunt id prætermissum fuisse compererint, denuò admoneant, additâ comminatione, quâ testentur, se ampliùs non reuersuros, nec decumbentium curam habituros, si cùm tertiò redierint, factam saltem ab ægrotis confessionem non reperient. Quod nisi re ipsa medici compleant, prædictam excommunicationis sententiam ipso facto incurrant, & indictâ ab Ordinariis mulctâ, piis vsibus applicandâ puniantur.* Concil. Rauennat. 2. temporibus Clementis V. *rubric. 15. Monemus insuper omnes medicos, quod quando vocati fuerint, ad infirmos non vlteriùs redire audeant, nec curare eosdem, nisi priùs eis constiterit, quod ipsi infirmi prædicti medicum aduocauerint animarum, & eis fuerit de animarum salute prouisum.* Pius V. in constitutione quæ incipit *Super gregem*, edita die 8. Martij, anno 1566. & cum ad gradus Doctoratus medici admittuntur, iurare debent, se seruaturos præsentem constitutionem. Illustrant eam Diana 2. *p. tract.4. resol.93.* Sanchez *lib.3. summa, cap.16. num.12.* Scortia *in select. Pont. constit. theorem. 215.* Gibalin. *de censur. in synopsi, verbo Medicus*, Barbosa *de potest. Episcop. alleg.91.* Diana *part.11. tract.1. resol.22.* Azeuedus *in l.5. tit.2 lib.1. recopil.*

2. b *Publicata:*] Quia lex non obligat ante promulgationem; vt probat Petrus Marcha *part. 1. concord. Sacerd. & Imp. lib.2. cap.26.* & illustraui *in cap.4. de postul. Prælat.*

CAPVT XIV.

Idem in [a] eodem.

CVm ex eo, &c. *Et infrà*: Eleemosynarum quoque quæstores, quorum se quidam mentiendo alios, abusiones nonnullas in sua prædicatione proponunt, admitti, nisi Apostolicas, vel diœcesani Episcopi literas veras exhibeant, prohibemus: & tunc præter id, quod in ipsis continebitur literis, nihil populo proponere permittantur? Formam verò, quam communiter omnibus talibus Apostolica Sedes indulget, duximus exprimendam, vt secundùm eam diœcesani literas moderentur. Ea siquidem talis est: Quoniam, vt ait Apostolus, omnes stabimus ante tribunal Christi recepturi prout in corpore gessimus, siue bonum fuerit, siue malum; oportet nos diem missionis extremæ misericordiæ operibus præuenire, ac æternorum intuitu seminare in terris, quod reddente Domino cum multiplicato fructu colligere debeamus in cœlis: firmam spem, fiduciamque tenentes, quoniam qui parcè seminat, parcè & metet; & qui seminat de benedictionibus, de benedictionibus & metet vitam æternam. Cùm igitur ad sustentationem fratrum ad tale confluentium hospitale propriæ non suppetant facultates, vniuersitatem vestram monemus, & exhortamur in Domino, atque in remissionem peccatorum vobis iniungimus, quod de bonis à Deo vobis collatis aliquas eleemosynas, & grata eis subsidia charitatis erogetis, vt per subuentionem vestram temporum inopiæ consulatur, & vos per hæc, & alia bona, quæ Domino inspirante feceritis, ad æterna possitis gaudia peruenire. Qui autem ad quærendas eleemosynas destinantur, modesti sint, in tabernis, aut in aliis locis inhonestis non hospitentur, nec inutiles faciant, aut sumptuosas expensas, cauentes ne falsæ religionis habitum gestent. Ad [b] hæc quia per indiscretas, & superfluas indulgentias, quas quidam Ecclesiarum Prælati facere non verentur, & claues Ecclesiæ contemnuntur, & pœnitentialis satisfactio eneruatur: decernimus, vt cùm consecratur basilica, non extendatur indulgentia vltra annum, siue ab vno solo, siue à pluribus Episcopis dedicetur: ac demùm in anniuersario dedicationis tempore quadraginta dies de iniunctis indulta remissio non excedat. *Et infrà*: Ad hunc

quoque

quoque dierum numerum indulgentiarum literas præcipimus moderari, quæ pro quibuslibet casibus aliquoties conceduntur; cùm Rom. Pont. qui plenitudinem obtinet potestatis, hoc in talibus moderamen consueuerit obseruare.

NOTÆ.

1. a EOdem.] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & extat textus hic in ipso Concilio *can. 62.* atque eius principium reperitur *in cap. 2. de reliquiis, & vener.*

b *Ad hac.*] Hanc partem de indulgentiis exponemus sequenti commentario.

COMMENTARIVM.

2. VSus quæstorum eleemosynarum, seu potiùs abusus eorum, qui non sibi eleemosynas quærunt, sed potiùs conducunt eleemosynas piorum locorum, seu Sanctorum, perantiquus est, vt constat *ex cap. tuarum 11. de priuil.* Quia verò illi quæstores facultate sibi concessa abutebantur, præsens Concilij Lateran. constitutio emanauit prohibens ne huiusmodi quæstus fiant, & ne quæstores ad eleemosynas petendas sine Episcopi, vel Pontificis literis, quibus de eorum moribus, atque eleemosynæ causa constet, admittantur. Et quia adhuc abusus dictorum quæstorum excresceret in maximum Christiani orbis scandalum, dum in prædicationibus multa de reliquiis, & indulgentiis mendaciis confingebant; ideo Concil. Viennense relatum *in Clement. 2. hoc tit.* inhærendo præsenti constitutioni addidit, quod literæ Apostolicæ ad eleemosynarum quæstus faciendos examini ordinariorum subderentur, quæstoribus huiusmodi prædicationis officio penitus interdicto, cum sola facultate simpliciter exprimendi illud, quod in literis Apostolicis, aut Episcopi continetur. Faciunt Clemens IV. *in cap. vt officium 11. §. compescendi, de haret. in 6.* Concil. Salisburg. tempore Gregor. X. *can. 6.* Toletan. anno 1473. temporibus Sixti IV. *can. 13.* & de eis in Concilio Tridentino *sess. 5. de reform. cap. 2.* ita cauetur: *Quæstores eleemosynarij, qui etiam quæstuarij dicuntur, cuiuscunque conditionis existant, nullo modo, nec per se, nec per alium prædicare præsumant. Et contrà facientes ab Episcopis, & Ordinariis locorum, priuilegiis quibuscumque non obstantibus; opportunis remediis omninò arceantur.* Et in Concilio Pictauiensi 2. sub Paschali II. *can. 12.* ita cauetur: *Vt Sanctorum reliquias causâ pecuniæ, & quæstus circumferentes, ad prædicationem non admittantur.* Qui abusus & apud Gentiles irrepsit, dum Sacerdotes Idolorum suos Deos circumferebant, vt ipsorum nomine mercedem, & stipem exigerent. Apuleius *lib. 8. Deam Syriam circumferentes mendicare compellunt.* Minutius in Octauio: *Mendicantes vicatim Deos ducunt.* Halicarnass. *lib. 2.* notauit Gibalinus *de negot. tom. 1. lib. 8. cap. 4. art. 1. num. 3.* Quia verò huiusmodi remedia minime profuerant, immò quæstorum huiusmodi malitiâ excrescente, ac per hoc datâ ausâ hæreticis in fidem catholicam debacchandi, idem Concil. Trident. *sess. 21. de reform. cap. 9.* statuit, vt illorum quæstorum nomen, atque vsus penitus aboleretur, nec ad huiusmodi officium exercendum vllatenus admitterentur, non obstantibus quibuscunque priuilegiis. Nec minori odio hos improbos quæstores prosequuti sunt sæculares legislatores; nam præterquam quod *in l. vnic. Cod. de mendicant. valid.* iubentur similes mendicantes in exilium mitti, de quibus in Concilio Coloniensi anno 1536. *can. 5.* ibi: *Mendicantibus validis non solùm hospitalia clausa, sed & publicè, ac ostiatim mendicare penitus interdictum.* Trident. *sess. 5. de refor. c. 2. & sess. 21. cap. 9. & sess. 25. ad fin.* plura Philippus Camerarius *tom. 1. oper. succes. c. 16. & cent. 2. c. 74.* etiam *in l. 21. tit. 18. partit. 3.* cauetur, vt cautè licentia ad eleemosynas petendas quæstoribus detur. Et apud Lusitanos *lib. 5. ordinat. tit. 103.* constitutum est, ne quæstores alicuius Sancti nomine petere eleemosynam permittantur, nisi ab eis Regiæ literæ ostendantur: quod si aliter factum sit, omnes pecuniæ ab illis quæsitæ, quæstori Redemptionis Captiuorum tradantur. Simile apud nos cautum extat *in l. 1. & 2. tit. 8. lib. 1. ordin.* quæ hodie est lex 4. *tit. 9. lib. 1. noua recopil.* & apud Gallos idem Regij Senatus decretis dispositum refert Chopinus *de sacr. pol. tit. 5. num. 23.* Vnde de his quæstoribus eleemosynarum cognoscunt tam iudices ecclesiastici, quàm sæculares; examinantque licentias, quas deferunt, an sint authenticæ, vel apocryphæ, vt probat Pereyra *part. 2. de manu Regia, cap. 76.* nam si mendicantes validi, & similes, qui vt otiosam vitam agant, pauperem vitam affectant, eiiciendi sunt à ciuitate, quia panem adimunt veris pauperibus, *cap. non omnis 5. quæst. 5. cap. 1. 82. dist. l. 4. tit. 20. part. 2. l. 40. tit. 5. partit. 1. l. 1. cum sequent. tit. 18. lib. 8. Recopil.* probant latè Bobadilla *lib. 2. polit. cap. 13. num. 38.* Petrus Greg. *3. part. syntag. lib. 39. cap. 6. & de republica lib. 13. cap. 14. num. 3. & lib. 1. partit. tit. 22. cap. 3.* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. c. 25.* quantò magis qui fallaci ingenio eleemosynas extorquent falsa plerumque prædicantes. Licentias autem petendi eleemosynas personis miseria dare debere iudices ecclesiasticos, probat Barbosa *ad Trident. vbi suprà.*

CAPVT XV.

Honorius III. [a] *Abbati & Conuentui sancti Petri de Praxellis Lexou. diœcesis.*

NOstro postulasti certificari responso, vtrum per tuam prouinciam possis concedere [b] remissionis literas generales. Nos igitur fraternitati tuæ breuiter respondemus, quod per prouinciam tuam liberè potes huiusmodi literas concedere; ita tamen quod statutum generalis Concilij non excedas.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Abbati.*] In hac sexta collectione tantùm legitur *Honorius III.* & in MSS. codicibus inscriptionem huius textus desiderari refert Cironius *in not. ad 5. compil. ad hunc tit.* vbi præsens inscriptio legitur; sed malè, tum quia Pontifex Abbates non fratres, sed filios appellare solet; tum etiam quia Abbates prouinciam non habent, & de Prælato prouinciam habente agit Honorius *in præsenti.*

2. b *Remissionis.*] Idest indulgentiæ peccatorum, vt etiam sumitur *in cap. cum ex eo, hoc tit.* & apud Tertul. *contra Marcionem cap.* 18. ibi: *Duximus de remissa peccatorum, idest de remissione.* Apud Cyprianum *epist.* 59. ibi: *Grauissimus, & in Deum multum antè peccantibus, cùm postea crediderint, remissa peccatorum datur.* Notauit Cironius in præsenti textu, & *in parat. ad hunc tit.*

COMMENTARIVM.

3. CONCESSIO TRADITVR, ET PROBATVR. Ex hoc textu sequens communiter deducitur assertio: *Intra prouinciam suam concedere potest indulgentias Archiepiscopus, iuxta dispositionem Concilij Later. Generalis.* Non est alia similis decisio, quâ probari possit præsens assertio: eam illustrant Suarez *tom. 5. in 3. part. de pœnit. disput.* 55. *sect.* 3. Barbosa *alleg.* 88. Petrus Gregorius *lib. 1. partit. tit. 17. cap.* 3. Cironius *ad hunc textum.* Iul. Lauor. *de indulg. 2. part. cap. 11. num.* 28. Quarant. *in summa Bul. verbo Archiepiscopi auctoritas.* Boëtius Epon. *in tract. de Iubil. & Indulg. num.* 159. Torreblanca *lib. 14. de iure spirit. cap. 14. in princip.* Ioannes Dartis *de pœnit. cap.* 61. Bonacina *de Sacram. disput. 6. quæst. 1. &* 3. Corduba *quæst.* 14. Fragoso *de regim. Christ. Reipub. part. 2. lib. 2. disp. 4. §. 2. per totum.*

4. TRADITVR DVBITANDI RATIO. Sed in præsentem assertionem pro dubitandi ratione ita argumentor. Indulgentiæ, quæ conceduntur à Prælatis alienis subditis, nullæ sunt, *cap. quod autem 4. hoc tit.* vbi ratio redditur, quia qui non potest ligare, nec absoluere: sed Archiepiscopus non est ordinarius iudex subditorum suorum suffraganeorum, *cap. pastoralis, de offic. ordin.* nec extra suam diœcesim habet contentiosam iurisdictionem, exceptis quibusdam casibus relatis *in dict. cap. pastoralis.* Igitur per totam suam prouinciam non potest Archiepiscopus indulgentias concedere. Etiam difficilis est alia pars ipsius assertionis, vbi docetur, Archiepiscopos seruatâ formâ Concilij Lateranensis indulgentias concedere debere; nam forma præscripta in dicto Concilio, pro Episcopis fuit, non verò pro Archiepiscopis. Igitur non rectè in præsenti docetur, Archiepiscopos debere indulgentias concedere, iuxta Concilij Lateranensis formam.

5. INDVLGENTIA QVID, ET QVOTVPLEX. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, indulgentiam variè accipi in iure nostro. Aliquando indulgentia dicitur quando aliquid fit ex mera liberalitate, vt de decimis noualium dicitur *in cap. ex parte, supra de decimis:* vel cùm partibus conceditur tempus ad litem prosequendam, vt etiam elapsum non noceat, *cap. dilecto, de V. S. cap. 2. de eo qui mittitur in possess.* ibi: *Quatenus si est ita, indulgentiâ huiusmodi non obstante, negotio finem debitum imponas.* Plerunque sumitur pro relaxatione pœnæ, seu abolitione criminis, vt *in tit. Cod. de indulg. crimin. cap. 1. de treuga & pace,* & *in 1. compil.* ibi: *Si necesse fuerit per indulgentias secundum quod vtilitati Ecclesiarum, & totius terræ, necnon & animarum saluti videris expedire.* In præsenti autem indulgentia accipitur pro remissione pœnæ temporalis debitæ pro peccatis actualibus iam dimissis, concessâ homini existenti in gratia à legitimo Prælato per applicationem thesauri ecclesiastici. Corduba *de indulg. quæst.* 1. Torreblanca *de iure spirit. dict. lib. 14. cap. 13. num.* 5. Fragoso *vbi supra,* Barbosa *dicta alleg. 88. num.* 1. Pater Mendo *in Bullam, disput. 6. cap. 1. num.* 5. Indulgentia ita accepta duplex est, alia plenaria, temporalis alia. Plenaria est illa, quâ remittitur tota pœna temporalis simpliciter, quæ nimirum post peccata remissa per sacramentum pœnitentiæ expianda remansit, siue in hac vita, siue in purgatorio; & licèt cùm talis indulgentia conceditur, communiter addatur, *& remissio omnium peccatorum,* illis verbis potiùs effectus indulgentiæ explicatur, quàm quid nouum continetur. Indulgentia verò temporalis dicitur illa, quâ non remittitur tota pœna, sed eius tantùm pars relaxatur, & sub duplici præsertim forma tribui solet. Aliquando enim conceduntur indulgentiæ tot dierum, vel annorum, & est remissio tantæ pœnæ, quanta solui in hac vita debuisset pro pœnitentia tot dierum, vel annorum, vel quanta in purgatorio luenda foret, si in hac vita peracta non esset: quandoque autem indulgentiæ conceduntur respectiuè ad certam partem peccatorum, veluti ad tertiam, seu quartam; & tunc remittitur tanta pœna, quanta persolui debuisset in hac vita, vel in purgatorio pro tertia illa, vel quarta parte peccatorum, vt explicant Suarez *de pœnitentia disput.* 50. *sect. 4. &* 5. Bellarminus *tom. 3. controu. lib. 1. de indulg. cap.* 9. Iul. Lauor. *eod. tract. part. 2. cap.* 10. Torreblanca *dict. cap. 14. in princ.* P. Gregorius *lib. 1. partit. tit. 17. cap.* 2.

Indulgentias concedere possunt primò Pontifex, qui tantùm plenariam dare valet, quia solus ipse in plenitudinem potestatis vocatus est, *cap. cum ex eo, hoc tit. cap. quocunque 24. quæst.* 1. nam ex infinito thesauro Ecclesiæ, cuius administrator ipse est, plenarias, & plenissimas indulgentias concedere valet. Lauorus *dict. part. 2. cap.* 11. Boëtius Epon. *de iure iubilæi, num.* 148. In suis diœcesibus Archiepiscopi, & Episcopi indulgentias largiuntur, dummodo statutum generalis Concilij non excedant, nam *in cap. antecedenti, cap. 1. 3. & final. hoc tit. in* 6. cauetur, ne claues Ecclesiæ contemnantur per indiscretas Prælatorum indulgentias; & ne pœnitentialis satisfactio eneruetur, decernitur, vt cùm dedicatur basilica, non extendatur indulgentia extra annum, & in anniuersario dedicationis vltra 40. dies: & ita Archiepiscopis, & Episcopis à iure ipso præscriptæ sunt indulgentiæ concedendæ; cùm enim hanc potestatem concedendi indulgentias habeant à Summo Pontifice, vt fert valde communis sententia, cui subscribunt Medina *tract. 5. disput. 4. num.* 2. Macedo *de clauibus Petri lib. 4. cap.* 4. Bellarminus *lib. 4. de Pontifice, cap.* 24. Suarez *tom. 4. in 3. part. sect. 1. num. 11. disput.* 25. Magallan. *in proœm. epist. ad Timoth. sect.* 12. Malderus *2. 2. tract. de Pontifice, disput. 4. dub.* 1. Ægidius *3. part. disput. 8. dub.* 3. Faguodez *in 2. Ecclesiæ precept. lib. 7. cap. 1. num.* 25. Duuallius *tract. de Pontifice, part. 1. quæst.* 2. ponit eo modo à Pontifice restringi, & limitari. Legati etiam Apostolici in prouincia sibi designata indulgentias concedere valent, vt docent Glossa *in* 6. ALIA DE INDVLGENTIIS PRÆMITTVNTVR.

præsenti, Petrus Gregorius *dict. tit.17. cap.3.* Abbatibus verò, & similibus inferioribus Prælatis concedere indulgentias non licet, *cap. accedentibus 13. de priuil.* nisi speciali priuilegio, vel consuetudine legitimè præscripta suffulti fuerint. Barb. *dict.alleg.*88. Petrus Gregor. *dict. cap.*3. Fragoso *vbi proximè*: nec absque causa similes indulgentiæ conceduntur; illa autem vel est spiritualis, vel corporalis. Spiritualis, veluti vt fideles à peccatis absoluti orent pro conuersione infidelium, & pro pace Christianæ fidei, *extrauag. vnic.inter communes, de celebrat. Missar.* vel vt sanctiùs celebretur festiuitas alicuius Sancti, *Clement. vnic. de reliq. & venerat. extrauag. 1. eod. tit. inter communes.* Corporalis est veluti in dedicationibus Ecclesiarum, vt fideles inuitentur ad eleemosynas elargiendas eidem Ecclesiæ conseruandæ, *cap.1 hoc tit. in 6.* ob restaurationem pontium, *cap. cùm ex eo, hoc tit.extrauag. final.hoc tit.* vel ad sustentationem egenorum confluentium ad hospitale, *dicta extrauag. final.* vel ad excitandam deuotionem visitandi certas basilicas, *extrauag. 1. hoc tit.* inter communes.

7. DE VERITATE INDVLGENTIARVM.

Indulgentias vt nunc vocamus, quibus remissiones continentur minorum peccatorum, aut satisfactionis debitæ pro maioribus, impiè irridet Lutherus *in assertionibus, art. 17.* & solâ extrauaganti Clementis VI. ex opinionibus D.Thomæ, vt ille ait, compositâ, probari, falsò nobis obiicit. Sed incipiam à ratione D.Thomæ, quæ grauior est, quàm primâ fronte videtur. Ab omnibus, inquit, ponitur Indulgentias valere, & impium esset dicere, quod Ecclesia aliquid vanum facit: ergo sunt indulgentiæ. Perinde enim est, ac si diceret Sanctus, semper hactenus in omnibus Ecclesiis prædictas fuisse indulgentias: ergo dari indulgentias Apostolicas est Ecclesiæ Catholicæ. Ex eo enim, quod ab omnibus Ecclesiis semper aliquid admissum sit, conuincitur traditio; sic enim probat Apostolus, quod in epistola ad Corinthios docebat de ratione docendi Ecclesiæ, & de subiectione inferiorum Prophetarum ad superiores, & ne mulier doceret in Ecclesia: *Sicut*, inquit, *& in omnibus Ecclesiis Sanctorum doceo, an à vobis processit verbum Dei, aut ad vos solos peruenit.* Quasi diceret, non processit à vobis, sed à vestris antecessoribus. In quo notatur origo, & antiquitas. Sic etiam dogma, Indulgentias esse, non à nobis processit, sed ab iis, qui fuerunt ante nostra sæcula. Accepimus etiam à primis Ecclesiæ temporibus. Quod vt facilè constet, ascendamus supra sæculum Clementis VI. cui indulgentiarum vsum tribuit Lutherus; extat enim Romæ in Ecclesia sanctæ Sabinæ inciso in lapide marmoreo Gregorij IX. indulgentia concessa verè pœnitentibus, & confessis vnius anni, & quadraginta dierum: & ante Gregorium IX. extat Alexandri IV. relaxatio de iniunctis pœnitentiis, (sic enim vocat) incisa item in lapide marmoreo, concessâ indulgentiâ omnibus pœnitentibus, & confessis in dedicatione sanctæ Mariæ del Campo. Sed si ascendamus adhuc superius, extat indulgentia Veronæ in templo Ecclesiæ Collegiatæ sanctæ Helenæ, incisa in tabula lapidea ante annos 430. in solenni dedicatione illius Ecclesiæ, sub hac formula: *Annuam denique 30. dierum absolutionem, & tertiam partem minorum peccatorum, & fraudem pœnitentiarum venientibus ad sacri huius templi reuolutam dedicationem.* Est autem, vt hoc obiter admoneam, sic exponenda hæc formula, vt quia per indulgentias remittuntur tum pœnæ temporales debitæ pro peccatis venialibus, tum debitæ pro mortalibus, de pœnis quidem debitis pro peccatis mortalibus remissis accipienda sunt illa verba *triginta dierum absolutionem*; de debitis pro venialibus illa, *& tertiam partem minorum peccatorum*; idest tertiam partem pœnarum debitarum in purgatorio venialium peccatorum. Quod verò dicit, *& fraudem pœnitentiarum*, significat condonari insuper, ac remitti pœnas debitas pro peccatis maioribus remissis, quæ aliàs fuissent solutæ, ac deletæ per pœnitentias canonicè iniunctas, si fuissent persolutæ, vt postulabat ratio canonum pœnitentialium, qui iusti & sancti fuerunt à principio secundùm iudicium Ecclesiæ constituti; postea verò propter infirmitatem nostram relaxati. Quod ergo non est solutum implendo canonicas pœnitentias in iudicio Ecclesiæ indictas, & præscriptas, vocat fraudem pœnitentiarum, & huiusmodi fraudem canonicarum pœnitentiarum condonat Summus Pontifex condescendens infirmitati nostræ, per œconomiam, & prouidentem dispensationem indulgentiæ. Deinde extat Bulla Vrbani II. de indulgentia plenissima in Synodo Claromontana, cùm erat suscipiendum bellum Hierosolymitanum contra Sarracenos Duce Godifredo Bullionensi: sed nec ab hoc Pontifice processit vsus indulgentiarum, sed ante eum Gregorius VII. idest ante annos 500. multas huiusmodi indulgentias concessit, vt constat ex eius epistola ad Episcopos, & Clericos Britanniæ missa; immò & apud Gregorium Magnum legimus exemplum indulgentiæ, licèt formula sit alia, quàm nunc Patres vtuntur, *lib.7. in epist. ad Recharedum*, vbi ait: *Clauem paruulam à sacratissimo B.Petri corpore pro eius benedictione transmisimus, in qua est ferrum de catenis eius inclusum, vt quod collum eius ad martyrium ligauerat, vestrum ab omnibus peccatis soluat.* Indulgentiam vocat Sanctus benedictionem veteri verbo illo tempore vsitato. Simile exemplum est in eodem libro *in epist. ad Secundinum*: & aliud *lib. 6. in epist. ad Theonistum, & Andream.* Est autem obseruandum, in dicto primo exemplo Gregorij Magni, illum misisse clauem paruulam, quæ erat signum, & idea indulgentiæ peccatorum per potestatem clauium concessæ, in qua auctoritate successit B. Petro: & nunc Pontifices aliis verbis idem significant, & alio modo testantur, cùm dicunt: *Auctoritate B. Petri*, &c. mittentes non clauem, sed literas, quas vocant *bullas* cum clauibus pictis: illud verò, quod ait hîc Gregorius de ferro ex catenis Petri incluso in claui, non temerè factum est; potuit enim seorsim mittere, & non includere in claui, nisi aliquid spiritualiter, & spiritualibus significare voluisset, illud scilicet, indulgentias ipsas peccatorum, quæ sunt velut catenæ, & vincula, niti in meritis Christi, & passionibus eius, non solum quas in se passus est, sed quas in sanctis suis: quod nunc ipsi Pontifices in huiusmodi bullis dicunt: Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli meritis, & auctoritate confisi concedimus. Merita enim Petri fuerunt eius martyrium, quod significat ferrum de catenis eius. Hoc autem exemplum B.Gregorij, non solùm imitatus, verùm & interpretatus est Gregorius alter VII. sic enim scripsit ad Alphonsum Hispaniæ, at est *lib.7. Regestri eius*, ibi: *Ex more Sanctorum misimus vobis clauiculam auream, in qua de catenis B. Petri benedictio continetur, vt omnipotens Deus, qui illum admirabili potentiâ nexibus ferreis liberauit, eiusmodi etiam intercessionibus vos ab omnibus peccatorum vestrorum vinculis absoluat, & ad gaudia perducat æterna.*

æterna. Immò ante tempora Gregorij Magni ab ipsa Apostolorum doctrina processit vsus indulgentiarum; sic enim D. Clemens *lib. 3. constit. cap.* 10. scribit: *Immo nec laico permittimus facere aliquod opus sacerdotale, vt sacrificium, aut baptismum, aut impositionem manus, aut benedictionem, siue paruam, siue magnam.* Et *lib.* 8. *capit.* 44. *Nec enim fas est Diacono sacrificium offerre, aut baptizare, aut benedictionem, siue paruam, siue magnam facere.* Non dubium est, quin hic benedictionem magnam vocet Pontifex remissionem peccatorum magnorum, quæ mortalia vocantur; & pœnarum inferni, quæ eis debentur; paruam verò benedictionem vocat remissionem reliquorum peccatorum, idest pœnarum, quæ debentur pro peccatis magnis priùs remissis; & paruorum peccatorum, quæ dicuntur venialia. Probant etiam hanc potestatem concedendi indulgentias, non solùm viuis, verùm etiam defunctis, Bellarminus *dicto tract. de indulg.* Dartis *in tract. de pœnit. cap.* 61. *per tot.*

8. Nec obstat prima dubitandi ratio suprà expensa, cui vt satisfaciant Doctores, varia adducunt. Abbas in præsenti (quem sequitur Cironius in præsenti) asserit textum hunc procedere quando Archiepiscopus per prouinciam suam visitationis munus exequitur, nam tunc cùm & corrigere possit subditos suffraganeorum suorum, meritò & illis indulgentias concedere valet. Alij docent, Archiepiscopum semper indulgentias concedere posse, quia actus hic est voluntariæ iurisdictionis. Ita Suarez *dict. tract. de pœnit. disp.* 49 *sect.* 3. Riccius *in praxi, resol.* 306. *num* 5 Barbosa *de potestate Episcopi, alleg.* 88. Sed hæc sententia expressè conuincitur ex dicto capite *Quod autem, hoc tit.* Quare magis placet prior solutio. Nec obstat secunda difficultas, nam verius est, Concilio Lateranensi relato *in cap. antecedenti*, præscriptam fuisse formam seruandam in concessione indulgentiarum non solùm Episcopis, verùm & Archiepiscopis; siquidem illis verbis: *Quidam Ecclesiarum Prælati*, comprehenduntur etiam Archiepiscopi: vnde rectè notarunt Barbosa *d. alleg.* 88. *num.* 16. Fragoso *dicto c. 2. lib. 2. disp* 4. § 2. *num.* 20. quod si concessit Archiepiscopus quadraginta dies indulgentiarum in perpetuum, nihil amplius potest eius successor pro eadem causa concedere, quia reputantur vnus Prælatus.

DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT XVI.

Gregorius [a] nonus.

NE pro dilatione pœnitentiæ periculum immineat animarum, permittimus Episcopis, & aliis superioribus, necnon minoribus Prælatis exemptis, vt etiam præter sui superioris licentiam prouidum & discretum sibi possint eligere confessorem.

NOTÆ.

1. [a] GRegorius IX.] Qui præsentem constitutionem edidit motu proprio in fauorem Prælatorum, tam regularium, quàm sæcularium: qui cùm non possint facilè adire suos superiores, illis conceditur, vt possint sibi eligere confessarium. Quod priuilegium latè illustrant Fagundez *in quinque præcepta, cap.* 2. *num.* 15. Bruno Chassaing. *in priuil. Regul. tract.* 3. *cap.* 3. *propos.* 8. Diana *part.* 10. *tract.* 16. *resol.* 76. Bard. *in Bullam, part.* 2. *tract.* 5. *cap.* 2. *sect.* 2. qui omnes rectè notant, priuilegium hoc non esse reuocatum per Tridentinum *sess.* 23, *de reformatione, cap.* 15. quia cùm sit insertum in corpore iuris, & eius mentio specialis non fiat, non censetur derogatum: & varias illationes deducunt de Equitibus militaribus, & aliis personis exemptis.

TITVLVS XXXIX.

De sententia excommunicationis.

CAPVT I.

Alexand. III. [a] *Senon. Archiepiscopo.*

SVper eo verò, quod consilium postulasti, verum [b] Scholares, si se inuicem in plena, vel minore ætate, clerici, vel religiosi viri in claustro, secundùm [c] canonem illum, quo statutum est, vt illi, qui in clericos violentas manus iniiciunt, mittantur ad Apostolicam Sedem, pro sua absolutione debeant venire. Inquisitioni taliter respondemus, quod si clerici infra [d] puberes annos, se ad inuicem, aut vnus alterum percusserit, non sunt ad Ap. Sedem mittendi: nec clerici, si sunt plenæ ætatis, & non odio, vel inuidia, vel indignatione, sed leuitate [e] iocosa se ad inuicem percutere contingat: nec Magister si scholarem clericum intuitu [f] disciplinæ, vel correctionis percusserit; quia non potest in ipsis iniectio manuum violenta notari. Cæterùm si ex odio iidem scholares, vel sæculares clerici sese percusserint, pro sua absolutione debent ad Ap. Sedem venire.

NOTÆ.

NOTÆ.

1\. a SEnonensi*.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & post Concil. Lateran. *part.*14. *cap.*7. legitur *Exoniensi*: & additur in dicto capite 1. *pars capitis sicut dignum.* Vnde cognoscitur, in præsenti textu referri partem textus *in cap sicut dignum, de homicidio*; & ita inscriptionem restituendam esse, *Alexander III. Bartholomeo Exoniensi Episcopo.* Et ex eadem Decretali sunt textus sequentes: & ideo compilatores hanc epistolam in partes secarunt, & diuiserunt, non alia de causa, quàm vt casus in ea decisos separarent, & non ita diffusam decretalem compilarent.

b *Scholares.*] De scholaribus, & eorum variis acceptionibus egi *in cap.*1. *de celebratione Missarum.*

c *Canonem illum.*] Innocentij II. videlicet,
2\. editum in Synodo Romana, transcriptum à Gratiano *in cap. si quis suadente* 17. *quæst.*4. quem innouauit Eugenius III. in Synodo Rom. *can.*3. in hæc verba: *Nihilominus prosequentes scripti serie prædecessoris nostri felicis memoriæ Papæ Innocentij statutum confirmantes decernimus, vt si quis suadente diabolo tanti sacrilegij reatum incurrerit, quod in clericum, vel monachum violentas manus iniiciat, anathemati subiaceat, & nullus Episcoporum illum præsumat absoluere, nisi mortis vrgente periculo, donec Apostolico conspectui præsentetur, & eius mandatum suscipiat.* Refert Manriquez *tom.* 2. *annal. Cisterc. anno* 1148. *c.*4. Quæ constitutio firmari potest ex variis Conciliorum canonibus congestis à Crespetio, *in summa, verbo Clerici non sunt cædendi*, Antonio Augustino *in epit. iuris Pont. lib.* 35. *tit.* 1. *part.* 4. Vighellio *in methodo iuris can. fol.* 49. & latè exponunt priuilegium huius canonis vltra congestos à Cenedo *ad Decret. collect.* 24. & Barbosa *in dicto cap. si quis suadente*, Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.*9. *cap.*10. & *tit.*16. *cap.*11. Fragoso *de regim. Christ. Reip. part.*2. *lib.* 1. *disp.*2. Delbene *de immunit. tom.*1. *cap.*3. *dubit.*4. Scortia *in select. Pontif. constit. epit.*29. *theorem.*69. Sausay *in Panopl. cleric.*3. *part. axiom.*2. Diana *part.*9. *tract.*4. *per tot.* Hieronymus Garcia *in summa, tract.*1. *difficult.* 3. *per tot.* Gibalinus *de censur. in synop. verbo Iniuria.*

3\. d *Puberes annos.*] De pubertate egi *in cap.*1. *de despons. impub.* Impuberes hoc casu ætas excusat, non à censura, si iam erant doli capaces, sed propter teneram ætatem excusantur pro absolutione adire Romanum Pontificem; & ita pueri qui nondum vsu rationis pollent, cùm nec peccare mortaliter possint, ideo nec excommunicationem contrahere, vt latè probant Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 10. *& dimidio, quæst.*8. Gibalinus *de censur. disquisit.*3. *quæst.*4 Si autem iam pleno rationis vsu pollent, etsi ad pubertatis annos non peruenerint, incidunt in censuram canonis: sed propter ætatem possunt ab Episcopo absolui, ex præsenti textu, immò etsi ob violentam manuum iniectionem iam puberes absolutionem petierint, possunt per Episcopum absolui, *cap final. hoc tit.*

e *Iocosa.*] Quia cùm eo casu non detur peccatum in ipso percutiente, non incurritur hæc censura. Villalobos *in summa, tom.*1. *tract.* 17. *difficult.* 22. *num.*3. Portel. *in dub. regul. verbo: Manus violenta, num.* 4. Diana *part.* 9. *tract.* 4. *resol.* 43. *per tot.*

4\. f *Disciplina.*] Vnde Magister, vel Prælatus potest clericum subditum, vel discipulum etiam in sacris constitutum pro ratione culpæ punire, absque eo, quod incidat in censuram huius canonis, *cap. ex tenore, cap. ex voluntate, hoc tit.* docent Gibalinus *vbi suprà, num.* 5. Castropalao *tom.* 6. *oper. moral. disput.* 14. *dub.*15. *num.*190. Diana *dict. tract.*4. *resol.*21. dum tamen ipsa correctio modica sit, iuxta tradita *in cap. presbyterum, de homicidio*: & etiam superior sua correctione ad sanguinis effusionem non perueniat, iuxta tradita *in cap.* 1. *de calumn.* & tradenda infrà *in cap. vniuersitatis*: & an idem procedat in patre percutiente filium sacris ordinibus initiatum, dicemus infrà *in cap. cùm voluntate.*

CAPVT II.

[a] Idem.

MOnachi verò, & canonici regulares, quocunque modo se in claustro percusserint, non sunt ad eandem Sed. mittendi, sed secundùm prouidentiam, & discretionem sui Abbatis disciplinæ subdantur: & si discretio Abbatis non sufficit, ad eorum correctionem est diœcesani Episcopi prouidentia adhibenda.

NOTÆ.

1\. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*3. & post Concil. Lateran. *part.*14. *cap.*8. & refertur in præsenti pars textus antecedentis. Eius meminerunt Innocentius III. *in cap. cùm illorum* 32. Honorius III. *in cap. considerata*, 50. *hoc titulo.*

COMMENTARIVM.

2\. LIcèt Abbates non possint absoluere monachos ab excommunicationibus incursis, quæ in iure reperiuntur statutæ, *Clement.* 1. *de priuileg.* quia etsi Episcopus, vbi Pontifex non reseruat sibi absolutionem, possit absoluere, quia absolutio illi censetur permissa, *cap. nuper* 29. *hoc tit.* non tamen æquè hoc procedit in inferiori Prælato, vt est Abbas; & sic ipse monachos proprios non potest absoluere ab excommunicatione in iure statuta, vt in præsenti casu violentæ manus iniectæ à monacho in monachum; quia plerumque contingit, vt monachi suggerente humani generis aduersario se inuicem percutiant: quare illis prohibitum est deferre cultellos acutos. Arnulphus Episcopus Lexou. *epist. ad Alexand. Papam*, ibi: *Ac nisi de cultellis eorum pugionem prouida substulisset antiquitas, sæpius vsque ad alternas etiam mortes intemperantia desæuisset.* Et ne ita facilè daretur monachis materia vagandi, vt rescripsit Bonifacius

Bonifacius VIII. *in cap. 21. hoc tit. in 6.* ideo conceditur Abbati, vt possit in præsenti casu beneficium absolutionis monachis impendere, *cap. canonica, hoc tit. cap. quoniam, de vita & honest. cleric.* docuerunt Germonius *lib. 3. de sacror. immunit. cap. 9. num. 28.* Suarez *de censur. disput. 22. sect. 1.* Tamburin. *de iure Abbat. tom. 2. disput. 14. quæsit. 10.* Gibalinus *vbi suprà.* Itaque religiosus percutiens religiosum eiusdem ordinis, potest absolui à Priore, Guardiano, Præposito, seu eius Prælato; dum tamen percussio grauis, & enormis non sit, *cap. canonica, hoc tit.* vbi restringitur generaliter præsens textus. Si verò Religiosus percusserit religiosum alterius Ordinis, poterit absolui à proprio Prælato, sed præsente Prælato religiosi offensi; atque ita vtriusque Prælati consensu imponi debet condigna satisfactio, *cap. cùm illorum, hoc tit.* Religiosus verò, qui clericum sæcularem percussit, non à suo Prælato præsente Episcopo, sed ab Episcopo tantùm, si percussio leuis fuerit, absolui debet, *dict. cap. cùm illorum, cap. religiosi, eod. tit. lib. 6.* quos, & alios casus prosequuntur Fragoso *dicto lib. 1. disput. 2. §. 3.* Diana *dict. tract. 4. resol. 49. cum quatuor sequent.* Tamburin. *dicta disp. 54.*

CAPVT III,

[a] Idem.

SI verò aliquis alicuius potestatis ostiarius sub prætextu officij sui malignatus clericum læserit, ab Episcopo suo potest absolui, nisi fortè eundem clericum vulnerauit grauiter. [b] Officialis verò pro iniectione manuum in clericum non potest sine mandato Romani Pontificis absolutionis beneficium promereri, quia nulli laïco super clericum tanta datur auctoritas, nisi fortè turbam arcendo irruentem, non ex deliberatione, sed fortuito casu clericum lædat. Si verò clericum vim sibi inferentem vi [c] repellat, vel lædat, non debet propter hoc ad Apostolicam Sedem transmitti, si in continenti vim vi repellat, cùm vim vi repellere omnes leges, omniaque iura permittant. Nec ille compellendus est ad Apostolicam Sedem venire, qui in clericum cum [d] vxore, matre, sorore, vel filia sua propria turpiter inuentum manus iniecerit violentas. Cæterùm si in stupro, vel adulterio, quando ea, cum qua stuprum, vel adulterium committitur, ipsum ita proximâ consanguinitatis lineâ non contingit, ceperit, aut in eum violentas manus iniecit, non à sententia illius excommunicationis erit immunis.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* & post Concil. Lateran. *part. 14. cap. 9.* & etiam textus hic spectat ad eandem Decretalem.

1\. b *Officialis verò.*] Et ita Principum ianitores, ostiarij, & cæteri officiales, si arcendo turbam clericum leuiter percusserint, possunt à proprio Episcopo absolui; si autem sibi arrogando iurisdictionem, quasi id sibi permissum fuerit, non possunt ab Episcopo absolui, vt probant Suarez *dicta disput. 22. sect. 1.* Castropalao *tom. 6. disput. 3. puncto 23. §. 4.* Diana *dict. tract. 4. part. 9. resol. 55.*

2\. c *Repellat.*] Quia cùm ille, qui se defendit, nullam culpam admittat, vt probaui *in cap. 2.* de homicidio, ideo nec præsentem canonis excommunicationem incurrit, *cap. ex tenore, hoc tit.* ex quo principio varias illationes deducunt Castropalao *dict. §. 3.* Molina *de iustitia tract. 2. disp. 55. num. 3.* Gibalinus *in synop. verbo Iniuria, num. 4.* & qui in continenti, & in rixa honoris defendendi causâ clericum percutit, censuram non incurrit, quia percutit per accidens vt talem, non suadente diabolo, sed percitus ira, vel honoris amore. Suarez *de censur. disput. 22. sect. 1. ex num. 33.* Sayrus *in claui Regia, lib. 3. cap. 27. num. 20.* Basseus *verbo Excommunicatio 2. §. vnico,* Barbosa *in cap. si quis suadente, num. 56.*

3\. d *Vxore.*] Quia grauis dolor iniuriæ acceptæ eum excusat, argumento legis *Gracchus, Cod. ad leg. Iul. de adult.* iunctis traditis *in cap. 1. de his quæ vi* quare desideratur, vt maritus excusetur ab hac censura, quod in ipso actu turpi clericum apprehendat, vt constat ex hoc textu, ibi; *turpiter inuentum.* Vnde dubitari solet, an maritus, qui non casu, sed datâ operâ, & deliberato animo expectauit clericum adulterum, vt vindictam sumeret, excusetur ab hac excommunicatione? Et illum non excusari, etiamsi turpiter cum vxore deprehendat, quia hoc non est illum inuenire, sed expectare, docuerunt Layman *lib. 1. summæ, tract. 5. part. 2. cap. 5. num. 8.* Carthatius *decis. Mediolan. decis. 3. num. 5.* Emanuel Rodriguez *in summa, tom. 1. cap. 144. num. 18.* Sed contrarium tenuerunt plures, quos refert & sequitur Barbosa *in præsenti, num. 7.* & aliis relatis Hieronymus Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 3. dub. 1. puncto 4. num. 75.* Fragoso *dict. 2. part. de regim. lib. 1. disput. 2. §. 1. num. 35.* Diana *part. 9. tract. .. resol. 2.* Gibalinus *vbi suprà.* In qua opinionum varietate distinguendum credo, an ex dolo viri, aut vxoris clericus adulter vocatus fuerit, aut detentus, vt ita vindictam sumere possint; nam eo casu, cùm non possit dici clericus inuentus, sed euocatus, & dolosè attractatus, excusari non potest ab excommunicatione; si verò absque dolo, licèt proditoriè, fuerit percussus, immunis est ab hac censura. Prosequuntur Belletus *part. 1. disquisit. cleric. pag. 181.* Castropalao *dict. disput. 3. puncto. 13. §. 3.* & textum hunc protrahendum esse ad percutientem clericum repertum cum sponsa de præsenti, non verò de futuro, docuerunt Molina *de iustitia tract. 3. disput. 55. num. 5.* Diana *part. 4. tract. 4. resol. 32.*

CAPVT

CAPVT IV.

[a] Idem.

SI verò aliquis in clericum nutrientem comam manus iniecerit violentas, propter hoc non debet Apostolico præsentari conspectui, nec etiam excommunicatione notari, dummodo ipsum esse clericum non nouerit: vel si hoc dubium fuerit, propriâ manu dumtaxat præstabit iuramentum, quod eum esse clericum ignoraſſet. Ab illo autem (si præstare noluerit iuramentum) quia violentas manus constat eum in clericum iniecisse, sicut ab excommunicato, donec de mandato Summi Pontificis absoluatur, conuenit abstineri.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* & post Concilium Lateran. *part. 14. cap. 1.* legitur *Batoniensi.* Vnde rectè deducit Antonius Augustinus *in notis ad hunc textum*, in præsenti referri partem textus *in cap. de illis, de desponſ. impub.* vbi de Batoniensi diœcesi egi, & *in cap. 1. de tempor. ordin.*

COMMENTARIVM.

2. LIcèt ignorantia huius excommunicationis non excuset percutientem clericum ab eius incursu, vt nouissimè probat Araujo *in qq. moral. 3. part. quæst. 31 per totam*; tamen si qui percutiunt, probabiliter ignorant, quem percutiunt, clericum esse, cessat iniuria facta ordini clericali, nec committitur formaliter sacrilegium; ideo excusantur ab hac excommunicatione. Sanchez *lib. 9. de matrim. disp. 32. num. 41.* Gibalions *dict. verbo Iniuria, in synopsi.* Vnde cùm nutrire comam clerici non sit, *cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* ideo qui clericum nutrientem comam percuſſit, non incidit in hanc excommunicationem, quia iustam causam habuit credendi, cum clericum non esse, cùm sine habitu clericali inceſſiſſet. Facit Concil. Tribur. *can. 26.* ibi: *Vt presbyteri non vadant nisi stola, vel orario induti: & si in itinere spoliantur, vel vulnerantur, aut occiduntur non stolâ vestiti, simplici emendatione sua soluantur.* Anguianus *lib. 4. de legibus, cap. 4.* De clerico deserente habitum clericalem egi iam *in cap. 1. de apostatis.*

CAPVT V.

[a] Idem *Abbatibus, prioribus, & aliis ecclesiasticis viris per Eboracen. Episcopatum constitutis.*

NOn dubium est vobis, sicut credimus, vel incertum, quin ij, qui violentas manus in clericos, canonicos, aut cuiuslibet[b] religionis conuersos iniiciunt, ex institutione Concilij sententiam excommunicationis incurrant: nec nisi in articulo mortis sine Rom. Pont. absolutionis possunt beneficium impetrare.

NOTÆ.

a IDem.] In hac sexta collectione tantùm legitur *Idem*, sed inscriptio supplenda est ex prima collectione, vbi *sub hoc tit. cap. 6.* reperitur textus hic.

1. b *Religionis conuersos.*] Consonat textus *in cap. 11. hoc tit. in 1. collect.* vbi Alexander III. ita scribit: *Si fortè post conuersionem suam in aliquem de fratribus suis aliquis violenter manus iniecerit, licitum sit tibi eos ab excommunicationis sententia absoluere.* Et *in cap. 13.* eiusdem collectionis, ibi: *Grauiter oculos diuinæ Maiestatis offendunt, qui religiosos viros fatigant molestiis, & otium sua perturbant quietis. Sanè à sancta memoria prædecessore nostro Papa A. in Concilio Lateranensi constitutum est, vt qui violentas manus in clericos, vel monachos hospitalarios, vel templarios, seu in viros alterius religionis immittunt, excommunicationi subiaceant. Nos autem statutum prædecessoris nostri ratum, & firmum tenere volentes, f. v. m. quatenus si qui parochianorum vestrorum in fratres Hospitalis Hierosolymitani manus violentas iniecerint, eos appellatione remota publicè excommunicatos denuncietis, & ab omnibus faciatis cautiùs euitari, donec prædictis fratribus de illata iniuria congruè satisfaciant, & cum literis Episcoporum suorum rei veritatem continentibus Apostolico conspectui se repræsentent.* Gaudent ergo hoc priuilegio canonis, primò clerici, non solùm sacris ordinibus initiati, verùm etiam qui minores, immò & qui primam tantum tonsuram habent, quia illi clerici dicuntur, *cap. clerici 21. dist. cap. cùm contingat, de ætate & qualit.* Et quamuis vt gaudeant priuilegio fori nouiter post Concil. Trident. *sess. 23. de reform. cap. 6.* desideretur, vt deferant habitum clericalem, & simul deseruiant alicui Ecclesiæ; tamen vt gaudeant priuilegio canonis tantùm desideratur, vt deferant habitum clericalem, ex veriori sententia, quam defendunt Molina *de iustitia tract. 3. disp. 54. num. 9.* Auila *de censur. 2. part. cap. 1. disp. 2. dub. 9.* Barbosa *de potest. Episc. part. 2. alleg. 12. n. 32.* & *lib. 1. iuris eccles. cap. 39. §. 1.* Diana *p. 3. tract. 5 resol. 82.* Hieronymus Garcia *in summa, tract. 1. difficult. 3. dub. 1. punct. 1.* Gibalinus *in synopsi, vbi suprà.* Nec interest, quod tales clerici sint excommunicati, suspensi, irregulares, seu verbaliter depositi, immò etsi decesserint, adhuc cadauer gaudet hoc priuilegio. Item clerici coniugati cum

enim velea, & virgine, habitum deferentes gaudent hoc priuilegio, vt probat Diana *p.9. tract.4. resol.6. per tot.* Si verò clerici deposito habitu, enormitatibus dentur, non gaudent hoc priuilegio, *cap. perpendimus*, *cap. cùm non ab homine*, *hoc tit.* Quod ad assasinos protrahunt Couarr. *lib.2. variar. cap.20. num* 10. Item ioculatores, & goliardi, de quibus *in cap. vnic. de vita & honest. lib.6.* Item carnifices, & tabernarij ter moniti, si non desistunt, priuantur hoc priuilegio canonis, *Clement. vnica, eod. tit. de vita & honest. cleric.* Item incorrigibiles realiter degradati hoc priuilegio spoliantur, *cap. cùm non ab homine, de iudic.*

2. Secundò hoc priuilegio gaudent omnes religiosi vtriusque sexus conuersi, etsi aliqui non emittant professionem; immò & nouitij, *cap. religiosi, hoc titulo in 6.* an quia appellatione clericorum veniant, an verò ratione priuilegij, disputant Hallierius *lib.4. in vindiciis, cap.1. §.2.* Cellotius *contra ipsum de hierarch.* Hoc quoque priuilegio gaudent fratres tertij ordinis sancti Francisci in communi viuentes, & habitum gestantes, si verò in domibus propriis habitent, etsi habitum deferant, & se, ac sua religioni tradant; non gaudent hoc priuilegio. Rodriguez *tom.2. qq. regul. q.65. art.5.* Gibalinus *in synopsi, d. verbo Iniuria.* Similiter Eremitæ sub certa regula degentes, ac proprium Prælatum agnoscentes, gaudent hoc priuilegio. Circa Equites militares, & eorum commendatarios dubitant Molina *dict. disp.50.* Sanchez *lib.1. summa, cap.16. num.11.* Azor *p.1. instit. lib.13. cap.4. q.4.* Sed huius dubij resolutio pendet ex alia quæstione, an videlicet illi sint veri religiosi? Quam examinant plures, quos retuli *in cap.5. de statu monach.* Et ità dicendum est, Equites sancti Ioannis, quia emittunt tria vota substantialia, gaudere hoc priuilegio canonis, cæteros verò Equites in communi non degentes, non gaudere hac immunitate, etsi contrarium teneat Diana *dict. tract.4. resol.7. per tot.*

CAPVT VI.

[a] Idem.

[b] MVlieres, vel aliæ personæ, quæ sui iuris non sunt, ab Episcopo diœc. absolui possunt, si manus in clericum iniecerint violentas. De his verò, qui magnæ non sunt potentiæ, & ita delicati, quod laborem veniendi ad Sed. Ap. nequeunt sustinere, respondemus, quod status personæ priùs, & veritas negotij est intimanda Rom. Pont. & secundum consilium eius tales erunt de commisso scelere corrigendi. [c] Illi verò qui non per seipsos, sed eorum auctoritate, vel mandato violenter iniiciunt manus in clericos, ad Sedem Apost. sunt mittendi; cùm is committat verè, cuius auctoritate, vel mandato delictum committi probatur.

NOTÆ.

a IDem B.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.7.* post Concil. autem Later. *p.14. cap.12.* legitur *Batoniensi*, sed retineo præsentem inscriptionem, & verius credo in præsenti referri partem textus *in cap.1. hoc tit.*

1. b *Mulieres.*] Consonant textus *in cap. quamuis, cap. ea noscitur, hoc tit.* Nam cùm in mulieribus periculosum sit vagari, & virorum cœtibus se immiscere, *l.1. C. Iustin. de offic. diuers. iudic. nouella 124. cap.1.* (cuius constitutionis ansam tradit Baronius *anno 316. num. 71.*) vt probant Chassaneus *in catal. p.2. consider. 30.* Osualdus *lib.24. cap.22. litera G.* Reuardus *4. var. 15.* ideo non sunt cogendæ Romanum Pontificem adire, & ita generali consuetudine receptum est, vt etiam ob grauem percussionem possint ab Episcopo absolui, vt testatur, & probat Diana *dict. cap.9. tract.4. resol.59. per tot.*

c *Illi vere.*] Etiam hanc constitutionem ad consulentes, & qui auxilium, vel fauorem percussioni clericorum præstiterint, immò & ad ratam percussionem habentes, extendunt Doctores ex textu *in cap. quanta 47. cap. cùm quis, hoc tit.* Diana *d. tract.4. resol.14.* Suarez *disput.22. de censur. sect.1. num.55.* Hieronymus Garcia *dict. difficult.3. punct.3.* qui varios casus resoluunt circa mandantes similem percussionem. 2.

CAPVT VII.

[a] Idem.

POrrò si aliqui violentas manus in fratres suos iniiciunt, & ducti pœnitentiâ, non conuicti, sed priuatim à te veniam postulant, eos monere debes, & inducere, vt his, quos læserunt, congruè satisfaciant, & Apostolico se conspectui repræsentent, cùm à te, vel alio sine speciali mandato Rom. Pont. absolui non possunt.

NOTÆ.

3. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Alex. sed credo etiam spectare textum hunc ad ipsius Pontificis Decretalem relatam *in cap. 1. hoc tit.* Illud tantùm in præsenti deciditur, excommunicationem canonis *Si quis suadente*, etiam incurri ex percussione occulta, & absolutionem ipsius excommunicationis Romano Pontifici reseruari, licèt hodie, vt vitetur talis percussor clerici, debeat esse notorius, post extrauagantem *Ad euitanda.*

CAPVT VIII.

[a] Idem.

NVlli se possunt priuilegio Ap. Sed. tueri, quominus [b] excommunicatos vitare debeant, & pro violenta manuum iniectione in clericos, sicut excommunicati vitari.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur *in cap. 10. hoc tit. in 1. collect.* vbi additur *pars capitis Significasti*: sed vt notauit Antonius Augustinus, non reperitur integra epistola in aliquo capite *Significasti*: quare credebam legendum esse, *pars capitis Sicut*; & ita textum hunc spectare ad Decretalem Alex. III. relatam *in d. cap. 1. & sequent.*

2. b *Excommunicatos vitari.*] Non quia Pontifex tale priuilegium communicandi impunè cum excommunicatis concedere nequeat, quia cùm hæc prohibitio sit iuris positiui, vt dicemus infrà *in cap. significauit*, rectè potest priuilegio tolli, vt probat Balboa *in cap. 2. de except.* Auendaño *de metu lib. 2. cap. 31. num. 28.*

CAPVT IX.

[a] Idem *Episcopis, & aliis Prælatis per Galliam constitutis.*

PArochianos vestros, si qui in monachos, vel conuersos præfati Ordinis violentas manus iniecerunt, sublato appellationis remedio, secundùm tenorem generalis decreti excommunicatos publicè nuntietis, ipsosque faciatis sicut excommunicatos arctiùs euitari, donec [b] læsis congruè satisfaciant, & cum literis vestris Apostolico se conspectui repræsentent.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 14.* & post Concil. Lateran. *p. 14. cap. 11.* nec amplius exprimitur: credo autem etiam textum hunc spectare ad Decretalem relatam *in cap. 1. hoc tit.*

2. b *Læsis.*] Certum est, ad assequendam absolutionem ob crimen admissum desiderari satisfactionem parti læsæ factam, *cap. 2. hoc tit. in 6.* probant latè Ricciolus *de iure person. lib. 4. cap. vlt.* Gibalin. *de censur. disquisit. 9. q. 4. num. 6.* Gutierrez *qq. canon. cap. 5. num. 29.* Illud in præsenti difficile videtur, quomodo videlicet in præsenti casu ob iniuriam illatam monachis, seu canonicis regularibus, ipsi conqueri possint, cùm certum sit, monachos ob iniuriam sibi illatam agere non posse, sed tantùm monasterium, exemplo Patrisfamilias, ob iniuriam filio irrogatam, *l. si vnius, §. filiusfamilias, ff. de iniuriis.* Sed respondendum est, Alexandrum in præsenti dum docet læsis congruam satisfactionem esse præstandam, accipiendum esse de satisfactione præstanda monachis, mediante ipso monasterio, vel eius syndico, vt docuit Balboa *in cap. causam 9. num. 10. de iudiciis.*

CAPVT X.

Idem [a] *Ianuensi Episcopo.*

EX tenore literarum tuarum nobis innotuit, quod B. Canonicus sanctæ Mariæ de [b] vineis, in quendam subdiaconum manus iniecit violentas, &c. *Et infrà*: Mandamus itaque f. t. quat. recepto ab eo Canonico iuramento, quod tuo debeat mandato parêre, ipsum vice nostrâ à sententia, quâ tenetur, absoluas, sibique in virtute iuramenti præcipias, quod de cætero in clericum, monachum, hospitalarium, vel alicuius Religionis conuersum manus non iniiciat violentas, nisi se [c] defendendo, aut de mandato fecerit suorum Prælatorum, vel nisi super eum prælationis ministerium, aut [d] magisterium habeat, aut cum ipso socius fuerit in eadem Ecclesia.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Ianuensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. de Ianuensi, seu Genuensi Ecclesia egi *in cap. per vestras, de donat. inter.*

2. b *Sanctæ Mariæ de Vineis.*] Monasterium sanctæ Mariæ in Vineis olim erat canonicorum regularium in ipsa diœcesi Ianuensi membrum Congregationis Mortariensis, etsi postea Ecclesia canonicorum regularium effectum sit, vt refert Penotus *lib.* 2. *canonic. regul. cap.* 27. *num.* 2.

c *Defendendo.*] Iuxta tradita suprà *in cap. si verò* 3.

d *Magisterium.*] Et ita intuitu disciplinæ, iuxta tradita suprà *in cap.* 1.

CAPVT XI.

Idem [a] *Cœnomanensi Episcopo.*

De cætero noueris, quod laicus pro violenta manuum iniectione in clericum vinculo excommunicationis astrictus, si habeat capitales inimicitias, vel alias iustas excusationes, quibus abstinere rationabiliter excusetur, ita quod sine periculo Apostolico se nequeat conspectui præsentare, licet diœcesano Episcopo, recepto iuramento, secundùm morem Ecclesiæ absolutionis gratiam impertiri; sed est illi sub iuramento debito iniungendum, vt quamcitiùs habuerit opportunitatem Romanum Pontificem adeundi, adeat mandatum Apostolicum suscepturus.

NOTÆ.

1. a *Cenomanensi.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 16. vbi additur *pars capitis Tua nos*; vnde cognoscitur in præsenti referri partem textus *in cap.* 1. *de clericis peregrin.* In hoc textu tantùm refertur casus, in quo ob legitimum impedimentum potest Episcopus absoluere ab excommunicatione incursa ob violentam percussionem; & contingit cùm ob difficultatem itineris non potest facilè adiri Rom. Pont. & ita cùm ob grauem necessitatem redditur difficilis accessus ad Sedem Apostolicam, posse Episcopum absoluere ab hac excommunicatione, docuerunt Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 4. *num.* 6. Gibalinus *in synop. censur. verbo Iniuria, num.* 16.

CAPVT XII.

Vrbanus III. [a] *Cœnomanensi Episcopo.*

Ad hæc autem, cùm inter [b] parochianos tuos, vel inter eos, & alios controuersia coram delegatis iudicibus agitetur, sæpiùs à iudicibus ipsis, vt asseris, Apostolica auctoritate tibi iniungitur, vt alteram partium fortè iudicio parere contemnentem, vel ob aliam causam rationabilem, ecclesiasticâ districtione percellas; illi verò, qui subiacere excommunicationi mandantur, ad alios iudices literas ab Apostolica Sede impetrauerunt, à quibus nihilominus auctoritate tibi Apostolica mandatur, vt eos, qui de mandato iudicum priorum excommunicati fuerant, habeas absolutos. Super quo tua discretio dubitat, quid tibi in diuersitate huiusmodi sit agendum. Ad quod breuiter respondemus, quod si literæ ad secundos iudices impetratæ [c] tacitâ veritate obtentæ non fuerint, eos ad mandatum eorum absolutos habere debes, præcipuè cùm Romana Ecclesia absolutionem sententiæ delegatorum iudicum nequaquam consueuerit aliis delegare, nisi in literis commissionis expresso de sufficienti cautione præstanda ab iis, qui absolui debent, quod iudicio Ecclesiæ debent obedire.

NOTÆ.

1. a *Cenomanensi.*] *Senonensi* legitur in hac sexta collectione, sed inscriptionem, & literam restituo ex prima collectione, vbi *sub titul. de rescript. cap.* 8. ita habetur, & ex Concilio Lateran. *part.* 6. *cap.* 21. vbi habetur, *M. Cœnomanensi Episcopo*; & additur *pars capitis Cum Apostolica*, vt cognoscatur, in præsenti referri partem textus *in cap. cùm Apostolica, de sponsalib.*

b *Parochianos.*] Plerumque enim diœcesani appellantur parochiani, & diœcesis parochia, vt probaui *in cap.* 2. *de pecul. cleric.* 2.

c *Tacita veritate.*] Quo casu rescriptum ipso iure nullum est, iuxta tradita *in cap. super* 20. *de rescript.*

CAPVT XIII.

[a] Clemens III.

EA noscitur, &c. Quod vtique fraternitas tua diligenter attendens, certificari humiliter postulauit de eis, qui violentas manus in clericos aliqua temeritate iniiciunt, nec eis suppetunt facultates, vt ad Sedem Apostolicam valeant laborare: quomodo his scilicet possit salubriter prouideri? Super quo taliter tibi duximus respondendum, vt [b] mulieres, quas sexus fragilitas non permittit ad Sedem venire Apostolicam, [c] senes, & [d] valetudinarij, seu alij membrorum destitutionibus impediti, licèt ad Apostolicam Sedem non venerint, ab Episcopis valeant salutis remedium accipere, & ex eorum officio fidelium communioni restitui, satisfacto iuxta facultates iis, quibus per eos constiterit iniurias irrogatas. Alios autem, siue pauperes, siue diuites, Sedi Ap. vel eius Legato, vt beneficium absolutionis obtineant, necesse est præsentari. Si verò huiusmodi infirmitatis tempore timore mortis beneficium fuerit absolutionis indultum, per iuramentum eis iniungatur, vt postquam fuerint sanitati restituti, ad Romanam Ecclesiam, vel eius Legatum accedant, mandatum super talibus recepturi.

NOTÆ.

1. [a] CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. nullibi tamen exprimitur, cui rescribat Pontifex.

[b] *Mulieres.*] De quibus egi suprà *in c. mulieres.*

2. [c] *Senes.*] Qui autem dicantur senes quoad hanc absolutionem promerendam, exponunt Barbosa *de potest. Episcopi alleg.* 41. *num.* 27. Diana *d. tract.* 4. *p.* 9. *resol.* 60.

[d] *Valetudinarij.*] Idest quacunque corporis impotentia impediti, etiamsi non immineat periculum mortis: & in hac parte standum est iudicio medicorum, vt resoluit Barb. *d. alleg.* 41. *num.* 25. 3.

CAPVT XIV.

[a] Idem.

CVm non ab homine. *Et infrà*: A nobis itaque fuit ex parte tua quæsitum, an tenearis à communione illius abstinere, qui pro temeraria manuum iniectione, in sententiam incidit, antequam excommunicatus publicè nuntietur; & an incidant in canonem latæ sententiæ interfectores clericorum, aut Presbyterorum illorum, qui abiecto suscepti ordinis ministerio, in publicis [b] bellis, vel etiam præter bella se homicidiis polluere non verentur, cùm in comessationibus & ebrietatibus, atque rapinis, & aliis enormitatibus æquè sunt, vt laïci, vel deteriùs debacchantes. In secunda igitur consultatione taliter respondemus, quod à communione eius, qui pro sacrilega manuum iniectione in clericum antedictum in excommunicationem incidit, licèt denuntiatus non sit, ab hoc debeas abstinere, nisi fortè id tibi soli pateret, in quo casu ipsum priuatè tantummodo euitabis, quamdiu ab Ecclesia toleratur: vt saltem verecundiæ rubore suffusus, pro latenti excessu taliter satisfacere compellatur. In articulo verò quæstionis tertiæ tale præbemus responsum, vt occisores clericorum, vel Presbyterorum, qui vt dictum est, contempto clericali habitu, tyrannidi, & enormitati se inuerecundè commiscent, in odium clericalis excessus, & in terrorem, atque correctionem similium, canone latæ sententiæ laïci minimè coërceantur, iniungatur tamen eis pœnitentia competens aliquantulum asperior, quàm si omnino in laïcos talia commisissent. Præterea, quia nemo desperandus est, dum fuerit in mortali corpore constitutus, cùm id, quod differtur, aliquando consilio postmodùm maturiore perficiatur: ad vltimum quoque, quod consuluisti nos, si de iure communi tibi liceat, ac suffraganeis tuis illos, qui pro temeraria manuum iniectione excommunicationis sententiâ percelluntur, absoluere; huic manifestiùs respondemus, quod obseruatâ exceptione quorundam quæ in decretalibus [c] Alexandri III. continetur, hoc nemini liceat, nisi Apost. Sed. gaudeat priuilegio speciali. Verumtamen volentes illis, qui in tam remotis partibus tuæ prouinciæ commorantur, dispensatione prouidere paterna: f. t. p. literis indulgemus, vt illos, qui taliter excommunicati sunt, ipso iure, si [d] corporum impotentia, aut [e] paupertas eos impediat, aut aliqua ineuitabilis, & manifesta necessitas, dummodo satisfaciant iis, quos offenderint, & aliquam agant pœnitentiam, ad correctionem sui, cæterorumque terrorem, à sententia excommunicationis, auctoritate Apost. fretus absoluas: si tamen ex persequutione huiusmodi læsio corporalis enormis, aut mors non fuerit subsequuta; nimirum in his omnibus, si quis Sanctorum Patrum

statuta

statuta diligenter perscrutetur, nihil nouum nos respondisse reperiet, sed quod antiquum est, quasi quadam manu solicitudinis innouasse.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed veram inscriptionem huius textus dedi *in cap. cum non ab homine, de iudic.*

b *Bellis.*] Contra tradita suprà *in cap. petitio, de homicid.*

c *Alex. III.*] Relatus *in c.* 1. 2. *& seqq. hoc titulo.*

2. d *Corporum impotentia.*] Veluti si est nimia debilitas, de qua superiori textu, ob infirmitatem, vel ob ætatem.

e *Paupertas.*] Pauperes enim possunt absolui ab Episcopo, *cap. quod de his, cap. quamuis, hoc tit.* non solùm mendicantes, verùm & non habentes congruam sustentationem, qui tamen attento statu personæ indigere videantur. Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 41. *n.* 24. Et qui dicantur pauperes quoad hoc beneficium absolutionis, arbitrio Episcopi relinqui, cum aliis resoluit Barbosa *ibi.* 3.

CAPVT XV.

[a] Idem.

CVm desideres, quid tua fraternitas obseruare debeat super iis, quæ dubietatem continent, Apostolicæ Sedis rescripto pleniùs edoceri; nos qui licèt immeriti ex accepto administrationis officio consultationibus respondere cogimur singulorum, &c. *Et infrà*: Fuit autem primæ quæstionis tenor huiusmodi, vtrum alicui excommunicato, qui mandato Ecclesiæ stare iurauit, & ante absolutionem Episcopus ei communionem reddidit, sit communicandum ab aliis; & an Episcopus id facere debeat. Cui siquidem quæstioni taliter duximus respondendum, quod cùm cautio iuratoria, quam hodie qui excommunicari sunt, præstant, potiùs ad cautelam ex consuetudine Ecclesiæ, quàm ex rigore canonum sit inducta, neque momenti tam validi reputetur, vt nisi absolutionis beneficium subsequatur, ille, qui excommunicatur, debeat communioni aliorum restitui, præsertim cùm ex eo iuramento absolutionem consecutus non sit, & constet eum excommunicatum fuisse, & verum sit, absolutum non esse; non potest [c] Episcopus, nec debet ei communionem dare; neque alij eidem [b] communicare, nisi fuerit secundùm formam ecclesiasticam post iuramentum præstitum absolutus; quia secundùm [d] Apostolorum canones, & [e] Fabiani statuta Pontificis, qui cum excommunicato scienter communicauerit, est communione priuandus; immò iuxta [f] Isidori statuta, cum eo excommunicationis contrahit pœnam. Secundæ quæstioni statuta canonum, & præcipuè piæ memoriæ Alex. III prædecessoris nostri sequentes, hunc finem duximus imponendum, quod si publica fama est, aliquem verberasse clericum, neque Episcopus, neque alij ei communicare debent, nisi ad arbitrium Episcopi de hoc se purgauerit, vel ad maiorem [g] cautelam beneficium absolutionis acceperit. Tertio loco tua discretio requisiuit, si clericus verberatus ab aliquo querimoniam apud suum Episcopum deposuerit, & testes producere paratus fuerit, sed Episcopo mediante, & communicante ei, qui clericum verberauit, amicabiliter cum eo composuerit, & reconciliatus ei fuerit, an ei communicandum sit ab aliis? Super quo taliter respondemus, quod licèt ille qui violentas manus iniecerit, ei, quem læsit, satisfecisse videatur, Ecclesiæ tamen quam offendit, ex hoc non satisfecisse dignoscitur, & nisi forma ecclesiastica, quæ pro absolutione talium, vt suprà dictum est, introducta est, obseruetur, non est ei communicandum. Vltimæ præterea quæstionis omnes perplexiones resoluimus, quod cùm in pari stilo criminis conquadretur, qui clericum [h] captiuum retinet, licèt violentas manus in ipsum non iniecerit; vt is, qui violentas manus iniecerit, est euitandus, nec est communioni fraternæ reducendus, nisi iuxta formam Ecclesiæ fuerit, vt suprà dictum est, absolutus.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Clemens III.

b *Communicare.*] Iuxta tradenda infrà *in cap. significauit.*

1. c *Potest Episcopus.*] Immò nec ipse Romanus Pontifex potest cum excommunicatis communicare; & si sine iusta causa etiam in humanis communicauerit, grauem culpam incurrit, vt docuerunt Glossa verbo *Vitare, in cap. nulli* 8. *hoc tit.* Conar. *in cap. alma, p.* 1. §. 1. *num.* 2. Suarez *de censur. disput.* 2. *sect.* 1. *num.* 11. & *disput.* 6 *sect.* 4. *num.* 5. Sayrus *in claui Regia lib.* 2. *cap.* 11. *num.* 28. Henriquez *in summa, lib* 13 *cap* 3. *num.* 4. Albertus Pigius *lib.* 4. *de Eccles. hierarch. cap.* 8. Barb. *in cap.* 1. *n.* 2. 93. *dist.* Marius Alterius *de censur. lib.* 1. *disp.* 11. *cap.* 4. Theoph. *tom.* 14. *de liter. monit. lib.* 2. *cap.* 2. quia licèt præceptum hoc vitandi excommunicatos non sit iuris diuini, vt *ex cap.* 16. *&* 18. *Matthæi, iuncto c. sicut* 16. *c. excommunicatos* 17. 11. *q.* 3. nonnulli voluerunt relati à Gibalino *de censur. disquisit.* 3. *q.* 1. *consect.* 2. & tantùm sit iuris

positiui, *cap. nemo* 31. 11. *q.* 3. ideoque nec in pœnam minoris excommunicationis Pontifex incidat, vtpote humanis legibus solutus, ea regula legis *digna vox*, *Cod. de legibus*; *cap. significasti* 4. *cap. innotuit*, *de elect. cap. proposuisti*, *de concess. preb.* tamen offendit eas leges, quarum iusto dictamine, & vi directiua alligatur, *l. digna* 4 *C. de legibus*, *cap. iustum* 2. 9. *dist. cap. cùm omnes* 6. *de constit.* Facit rationis, & honestatis præscriptum in summo Pontifice vitandi excommunicatos, ex Concilio Africano sub Cœlestino, & Bonifacio, *can.* 105. qui est in Codice canonum Ecclesiæ Afric. *can.* 138. vbi sic Africani PP. ad Cœlestinum: *Nec à nobis excommunicatos in communionem vltra velitis excipere, quia hoc etiam in Nicæno Concilio definitum facilè aduertit Venerabilitas tua.* Quæ tamen ne laberetur, admonitio supplex fuit, non præceptiua, vt obseruarunt Baronius *tom.* 4 *anno* 419. Bellarmin. *lib.* 2. *de Rom Pontifice*, *cap.* 25. *vers. Addo* 4. Alanus Copius *dialog.* 1. *cap.* 10. Faciunt tandem textus *in cap. cùm olim* 13. *vers. Illud*, ibi: *Quod cùm tu fili Abbas*, *de priuil. cap. nulli* 8. *cap si aliquando* 41. *hoc tit. cap.* 1. *in fine*, *de except. lib.* 6. Illustrat Præceptor meus D. Franc. Romanus *pro Episc. Lusit. propos.* 3. *§.* 2. *num.* 106.

d *Apostolorum.*] *In can.* 11. *Apost.*

e *Fabiani.*] *In cap si ut Apostoli*, *quæst.* 3.

f *Isidori.*] *In cap. cum excommunicato* 11. *quæst.* 3.

2. g *Cautelam.*] Absolutio hæc ad cautelam impenditur quoties dubitatur, an censura incursa sit, necne; & ita datur sub conditione, si valida sit censura, aut incursa fuit. Eius mentio fit *in cap. ad præsentiam*, *de appellat. cap. veniens*, el 2. *de testibus*, *cap. Apostolica*, *de excep. cap. per tuas*, *cap. venerabili*, *hoc tit. cap. præsenti*, *cap. venerabilibus*, *hoc tit. in* 6. de qua, & eius effectu plura de censuris scribentes, & nouiter Gibalinus *de censur. disquisit.* 9. *q.* 2. *num.* 6.

h *Captiuum retinet.*] In qua retentione cum 3.
ipsa percussione graue sacrilegium perpetrator, *cap. attendendum* 13. *in fine*, *cap. si quis deinceps* 22. 17. *q.* 4. *cap. constituimus* 9. 3. *q.* 5. *cap. nulli* 11. 3. *q.* 4. *cap. ita nos* 25. 25. *q.* 2. *cap. venerabilem* 34. *vers. numquid*, *de elect. cap. ad Apostolica* 2. *de re iudic. lib.* 6. *Clement.* 1. *de pœnis*: facit textus *in l. si quis in hoc genus*, *C. de Episcop. & clericis.* Punitur enim dicto canone *si quis suadente* 17. *q.* 4. quælibet violenta manum iniectio in clericum, siue illa sit in personam eius, siue in eius res ipsi adhærentes, vnde fiat iniuriosa illa ipsi personæ violentia; eiusque violatio huiusmodi est occisio, mutilatio, vulneratio, percussio, quacumque ratione, aut instrumento fiat, exempli causâ manu, pede, ense, fuste, loris, immò etiam veneno occultè propinato; quia illis omnibus modis illius personæ, ac corpori violentia infertur. Etiam violenta iniectio manuum est detentio, ne ea aliquo loco exeat, aut ad illum nemo accedat, vt docent alios casus iniuriosæ iniectionis manuum adducentes Gibalinus *in d synop. censur. verbo Iniuriam*, Diana *p.* 9. *tract.* 4 *resol.* 19. 27. 30. 36. 37. Hieronymus Garcia *in summa*, *tract.* 1. *difficult.* 3. *dub.* 1. *puncto* 2. & 3. Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 1. Fragoso 2. *p. de regim. lib.* 1. *disput.* 2. *cum sequent.*

CAPVT XVI.

a Clemens III.

VEniens ad Sed. Ap. I. lator præsentium suâ nobis assertione monstrauit, quod cùm b matutina officia celebraret, quædam c monialis Ecclesiam ingrediens cum alio clerico, ludendo impedimentum præstabat quominus Deo diuinum posset obsequium exhibere. Vnde memoratus sacerdos commotus, vt liberiùs posset circa diuinorum celebrationem vacare, manibus in eam appositis, vt extra Ecclesiam d poneret, cùm nollet exire, in trahendo ipsam coëgit eandem extra Ecclesiam residere: sed tum illum propter hoc tanquam excommunicatum euitasti, & facis ab aliis euitari. Ideoque mandamus, quatenus si res ita se habet, eum de cætero non euites: cum ex hoc ipsum excommunicatum nullatenus videamus.

NOTÆ.

a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. etsi nullibi
1. exprimatur cui rescribat Pontifex.

b *Matutina officia.*] De quibus egi *in cap.* 1. *de celeb. Missar.*

c *Monialis.*] Quæ etiam gaudet priuilegio canonis *Si quis suadente*, vt probaui suprà *in cap. non dubium.*

2.

d *Poneret.*] Quare is, cui incumbit turbantes
diuina officia ab Ecclesia eiicere, potest etiam 3.
per vim clericos turbantes officia diuina impunè eiicere, *cap. cùm voluntate*; *§. fin. hoc tit.* quia talis percussio iniuriosa non est. Docet Gibalinus *in synop. dicto verbo Iniuria*, *a num.* 3.

CAPVT

CAPVT XVII.

[a] Clemens III.

PEruenit ad nos, &c. Illos autem, qui ægritudine præpediti pro absolutionis beneficio ad Sedem Ap. nequeunt laborare, recepto ab eis, sicut moris est, iuramento, potes absoluere, ita quod sanitati pristinæ [b] restituti Apostolico se conspectui repræsentent: sexui verò [c] fœmineo, ac pueris, & senibus satis super hoc te credimus posse liberè dispensare. De iis etiam, qui clericis non enormem, sed modicam, vel leuem iniuriam irrogarunt, tuæ fraternitatis arbitrio duximus committendum.

NOTÆ.

1. a CLemens III.] In secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. legitur tantùm *idem*, & nullibi exprimitur, cui Prælato rescribat Pontifex, sed veram huius textus interpretationem dedi, & illustraui *in cap. peruenit, de test. cogend.* Huic decisioni omnino consonat Innocent. III. in epistola missa Archiepiscopo Compostellano *lib.* 1. *epistol. apud Sirletum*, *fol.* 370. vbi ita scribit: [Ad nostram noueris audientiam peruenisse, quod in diœcesi tua manus inicientes in clericos violentas, cùm à Sede Apostolica nimium sint remoti, propter ætatem, & infirmitatem illuc nonnunquam vix accedere valent beneficium absolutionis petituri. Vt autem excommunicatos huiusmodi ad nos non valentes propter impedimenta, quæ præmisimus, proficisci, & mulieres clericos verberantes absoluere tibi liceat in diœcesi tua, fraternitati tuæ auctoritate præsentium indulgemus, nisi fortè ipsorum excessus ita grauis fuerit, & enormis, quod propter hoc censura sit Apostolicæ Sedis requirenda. Nulli ergo, &c. Datum. Lateran.

2. b *Restituti.*] Et ita etiam absoluti cessante impedimento tenentur Romanum Pontificem adire.

3. c *Fœmineo, & pueris, ac senibus.*] De fœmininis egi suprà *in cap. mulieres, de senibus, & in cap. ea noscitur* 15.

CAPVT XVIII.

[a] Idem III.

SIgnificauit nobis. *Et infrà*: Verùm clericos, qui scienter, & sponte participauerunt excommunicatis à nobis, & ipsos in officiis receperunt, eadem sententiâ cum ipsis non dubitamus inuolui, quos etiam pro beneficio suæ absolutionis habendo, ad nos volumus cum insinuatione literarum tuarum transmitti.

NOTÆ.

a IDem.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 7. sed nullibi exprimitur, quibus Prælatis rescribat Clemens, nec integram huius textus literam habemus, etsi sint plures decretales huius Pontificis in hoc volumine compilatæ, cum hoc principio, *Significauit nobis.*

COMMENTARIVM.

1. IN præsenti textu agitur de effectibus maioris excommunicationis, qui præcipuè consistunt in priuatione communionis fidelium, & sacramentorum: quam vt pleniùs exponamus, sciendum est, communionem apud fideles multiplicem reperiri, aliam internam, quâ per charitatem fideles vt Christi membra, & per fidem Christo vt capiti vniuntur, de qua psalmo 118. dicitur: *Particeps ego sum omnium timentium te.* Et Ioannis *cap.* 4. *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit eum, diligat & patrem suum.* Et Apostolus *ad Romanos cap.* 12. ait: *Multi vnum corpus sumus in Christo.* Et ad *Corinth. cap.* 12. *Vos autem estis corpus Christi.* Et ad *Ephesios* c. 4. & *cap. in scripturis* 18. *q.* 1. *cap.* 2. *vers. Quemadmodum, de summa Trin.* Cuius vnionis ratione fideles iusti participes fiunt bonorum omnium, quæ alij iusti operantur; non ita vt ea his aliorum charitas augeatur, aut meritum; sed vt ex vnius meritis alteri Deus auxilium speciale conferat. Explicant D. Augustinus *de doctrina Christ. cap.* 22. Magister Sentent. *dist.* 27. D Thomas 2. 2. *q.* 23. *art.* 5. Albaspineus *lib.* 1. *obs. cap.* 1. Germon. *lib.* 3. *sacr. cap.* 14. *num.* 30. Alia est communicatio politica, ciuilis, & externa, quæ consistit in mutua salutatione, mensa, & similibus. Alia est communicatio mixta, & per quam participes sumus sacramentorum, suffragiorum, & orationum generalium Ecclesiæ, cuius membra per baptismum efficimur. Dicitur autem mixta, quoniam actibus, & cæremoniis externis constat, & ad spiritualia bona ordinatur, nempe ad accipiendam, vel conseruandam gratiam: de qua communione intelligitur, quod in Symbolo fidei confitemur de communione Sanctorum, nempe fidelium; quia fideles plerumque sancti appellantur, iuxta illud Apostoli *ad Romanos cap.* 1. ibi: *Omnibus, qui Romæ sunt, dilectis Dei vocatis sanctis.* Illustrat Loaysa *in can.* 54. *Concilij Illiber.* Couar. *in cap.*

alma, part. 1. in initio, num. 2. Suarez de censur. disput. 8. sect. 1. num. 6. Marius Alterius eod. tract. tom. 1. disput. 2. cap. 3. §. Tria, Seuerinus Binius in notis ad can. 11. & 12. Apost. Albaspineus dict. lib. 2. obseru. cap. 8. & 21. à priori quidem communione separat peccatum mortale, quia per illud charitas amittitur, & peccator satanæ traditur, cap. audi 21. 11. q. 3. cap. vnum orarium, §. crimina, 25. dist. & ideo peccatum mortale, quia hac communione priuat, cap. quia natis 36. cum sequenti, de pœnit. dist. 1. etiam excommunicatio appellatur à Gratiano in dict. cap. audi, §. cùm ergo. Glossa verbo Tantum, in capit. penult. hoc tit. Gabriele in 4. dist. 18. q. 2. art. 1. sed impropriè, & non secundùm vsum Ecclesiæ, quia priuat tantùm interna illa communione, quæ non pendet à voluntate Ecclesiæ; non autem priuat communione ecclesiastica, d. cap. audi, §. cùm ergo, cap. nolite 22. cum sequentib. 11. q. 3. in qua Ecclesia potest ius, & potestatem habere: nec peccatum mortale censura est, quia censura non habet rationem culpæ, vt tradunt Couar. in d. cap. alma, 1. p. in initio, num. 5. Suarez de censur. disput. 8. sect. 1. Marius Alterius eod. tract. tom. 1. disput. 2. cap. 3. §. Postremò.

2. EFFECTVS EXCOMMVNICATIONIS. Deinde sciendum est, excommunicationem maiorem non priuare priori communione interna, quia iam christianum illa priuatum supponit, d. cap. audi, vers. Cum prædictus, 11. q. 3. eo quod non nisi pro mortali crimine infligitur, cap. nemo, cap. nullus 11. q. 3. separat tamen à communione externa, ac politica, siue spirituali, cap. excommunicatos 17. cap. cum excommunicato 18. cum duob. seqq. 11. q. 3. cap. 2. de except. cap. is qui 18. cap. alma, hoc tit. in 6. cap. cùm olim 12. de priuil. D. Paulus 1. ad Corinth. cap. 5. ibi: Cum huiusmodi nec cibum sumere. Et ad Thessalon cap. 4. ibi: Et ne commisceamini cum illo, vt confundatur. D. Ioannes epist. 2. Nolite eum recipere in domum, nec aue ei dixeritis. Item à communione sacramentorum, & à communi suffragiorum Ecclesiæ participatione, cap. penult. hoc tit. Tertul. in apolog. cap. 39. ibi: Summumque futuri iudicij præiudicium, & si quis ita deliquerit, vt à communione orationis, & conuentus, & omnis sancti commercij relegetur. Vbi notauit Pamelius, & in tract. de pudicitia, cap. 14. num. 110, & ad D. Cyprianum epist. 68. Adde insignem excommunicationis formulam apud Synesium epist. 38. ad finem, ibi: Andronico, eiusque sociis; Thoanti, & eius sociis nullum Dei fanum aperiatur; omnis illis religiosa ædes, ac septa claudantur: nulla diabolo in paradiso pars est, qui si clam irrepserit, expelletur. At tum priuatis omnibus, & Magistratibus præcipio eodem cum illo neque tecto, neque mensa vti; tum sacerdotibus in primis, qui nec viuentes, nec mortuos funebri pompa deducunt. Est enim excommunicatio maior censura ecclesiastica, quâ separatur homo ab Ecclesiæ communione, & Sacramentorum receptione, vt probant Couar. in cap. alma, 1. p. in initio, num. 3. Suarez d. disput. 8. sect. 2. num. 1. Vasquez tom. 2. in 3. part. tract. de excommun. cap. 1. disput. 1. Bonacina de censur. disput. 2. q. 1. punct. 1. Gibalinus de censur. disq. 2. per illam enim separatur à corpore Christi, quod est Ecclesia, cap. final. 3. q. 4. cap. audi 21. 11. q. 3. cap. 2. de cleric. excom. & ideo cùm non sit eius membrum, non potest eius spiritu vegetari, cap. nihil 33. 12. q. 3. de quibus communionibus accipi debent textus in cap. omnis Christianus 32. ibi: Ab ecclesiastica communione, 11. q. 3. cap. 2. de cleric. excom. ibi: Modis omnibus excommunicetur. Et cap. penult. hoc tit. vbi excommunicationis nomine, non tantùm minor, quæ à participatione sacramentorum; sed etiam maior, quæ à communione fidelium separat, intelligitur; nam cùm communio omnes suprà relatas comprehendat, vt constat ex d. cap. omnis, vtique negatio communionis, quæ per verbum illud Excommunico, vel simile exprimitur, omnes absoluté excludit, & sic non tantùm minorem excommunicationem, quæ à perceptione sacramentorum; sed etiam maiorem, quæ à communione fidelium separat, vis verborum comprehendit; & ita vsus, & consuetudo obtinuit, ex rationibus relatis à Couar. dict. 1. p. §. 8. num. 5. Suarez d. disput. 8. num. 3. Bonacina de censur. disput. 2. q. 1. puncto 2. Theophilus tom. 4. de literis monitoriis, lib. 1. cap. 2. Et hæc communionis priuatio obumbrata fuit apud Iudæos in eiectione à synagoga eius, qui publicis peccatis detinebatur, cap. 9. Ioannis, ibi: Vt si quis eum confiteretur esse Christum, extra synagogam fieret. Cyrillus Alexandr. lib. 6. in Ioan. cap. 20. ibi: Magnum apud Iudæos opprobrium ducebatur, si quidem de synagoga eiecissent; sicut enim nunc homicida, vel adulteri, vel cæteris capitalibus criminibus rei ab Ecclesia pelluntur, ita tunc Confessores Christi a synagoga Iudæorum eliminabantur. Iosephus lib. 2. de bello Iudaico, cap. 7. plura Delrio in cap. 1. Threnorum, vers. 17. Drusius lib. 1. qq. Hebraicar. q. 9. Nouarinus lib. 7. sched. cap. 10. Selden. tom. 2 sinedr. lib. 1. cap. 18. & lib. 4. de iure natur. cap. 8. Similiter & apud Gentiles impij, & contumaces à sacrificiis, & omnium aditu, & communicatione arcebantur, & diis, seu furiis infernalibus deuouebantur. Halicarnasseus lib. 2. Liuius lib. 6. decad. 3. ibi: Qui victus acie excessisset, eum ne quis vrbe, tecto, mensa, lare reciperet, diram execrationem in populares, obtestationemque, quam sanctissimam potuerunt. Idem lib. 10. decad. 4. Tul. lib. 1. de diuin. Lucanus lib. 3. Pharsalia.

—— Certe violata potestas
Inuenit ista Deos Crassumque in bella sequuta
Sæua Tribunitia vouerunt prælia diræ.

Ouidius.

Innocui veniant: procul, ô procul impius esto.

Plato lib. 9. de legibus, Plinius lib. 28. cap. 2. Cæsar de bello Gallico lib. 6. ibi: Si quis aut publicus, aut priuatus eorum decreto non extitit, sacrificiis interdicunt: hæc pœna apud eos est grauissima: quibus ita est interdictum, hi numero impiorum, ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditumque, sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant: nec iis petentibus ius redditur, nec honos vllus communicatur. Et ita vmbram quandam excommunicationis fuisse ethnicis in vsu, confirmant Germonius lib. 1. de sacr. immun. cap. 12. Duarenus lib. 1. de sacris Eccles. cap. 3. Victorellus ad lib. 1. Instit. Tol. cap. 4. Magallanus in Iosue, vers. 17. annot. 1. Ribadeneira lib. 1. de Principe, cap. 33. Benzonius de interdicto, cap. 1. Et ita quidem, vt non puderet Philip. Malanctonem, quem refert Turrianus lib. 2. pro constit. Apost. cap. 42. & lib. 2. cap. 7. fabulari, christianam excommunicationem ex hoc Gentilium vsu fuisse deriuatam. Illustrant prædictam Gentilium execrationem Ambian. ad Tertul. in apolog. c. 39. obser. 2 punct. 2. §. 2. Salmasius in not. ad Capitol. fol. 98. num. 37. Elias Schedius de Diis German. fol. 295. Auendaño de metu lib. 2. cap. 31. Roussel lib. 2. hist. Pontif. c. 1.

Minor

3. DE MINORI EXCOMMUNICATIONE.

Minor verò excommunicatio priuat tantùm sacra communione, *cap. Presbyterorum* 23. 17. *q.* 4. hoc est à sacramentorum participatione, seu perceptione, *cap.* 2. *de except. cap. penult. hoc tit. cap. si celebrat, de clerico excom.* vnde minor excommunicatio communiter ita definitur, vt sit censura ecclesiastica, quâ baptizatus priuatur passiua participatione sacramentorum, vt probat Glossa verbo *non tantum, in cap. penult. hoc titulo.* Couar. *in cap. alma*, 1. *p. in initio, num.* 4. *&* § 8. *num.* 1. Suarez *d. disput.* 8. *sect.* 2. Marius Altерius *disput.* 4. *cap.* 1. Vgolinus *tab.* 2. *cap.* 7. Bonacina *d. disput.* 2. *q.* 1. *&* *q* 3. *num.* 1. Illud tamen obseruare oportet ex Cassiano *de instit. monach.* quod olim mos erat in Ecclesia, vt peccator primò priuaretur osculo pacis, postea ingressu Ecclesiæ, deinde ne oraret cum aliis fidelibus, vlteriùs ne accederet ad sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum, rursus perceptione aliorum sacramentorum, tandem suffragiis fidelium: quod etiam patet *ex cap. præsenti* 5. *q.* 2. *cap. quisquis* 21. §. *si quis domum* 17. *q.* 4. *cap. nemo* 41. 11. *q.* 3. qui textus aliàs difficiles sunt; vnde ita aliqui accipiunt textum *in cap. Engeltrudam* 3. *q.* 4. dum in eo asseritur, mulierem illam non solùm excommunicatione, quæ à fraternæ societate separat, sed etiam anathemate, quod ab ipso Christi corpore, quod est Ecclesia, crebrò percussam esse; aiunt enim per priuationem à fraterna communione non intelligi maiorem, aut minorem excommunicationem, sed illam priuationem communionis fraternæ, post quam sequi anathema, idest maior excommunicatio solebat. Sed veram ipsius textus interpretationem iam dedi *in cap. cum non ab homine* 10. *de iudiciis.* Erant etiam olim nonnullæ excommunicationes respectiuæ, seu partiales, quibus priuabantur fideles ecclesiastici, seu laïci communione quorundam fidelium, respectu verò aliorum nulla communione priuabantur, nec vsu, nec participatione sacramentorum, de quibus accipiendi sunt textus *in cap. placuit* 18. *dist. cap. si quis* 2. 58. *dist.* ibi: *Sua tantùm plebis communione contentus sit*, *cap. quisquis* 19. 2. *q.* 6. Concil. Meldense *can.* 10. de quibus plenè differit Morinus *lib.* 8. *exercit. ferè per tot.* in quibus casibus communionis priuatio censura ecclesiastica non erat, sed quædam pœnalis separatio, quæ non constituebat diuersam speciem censuræ, vt notarunt Acuña *in dict. cap. placuit*, Suarez *de censur. disp.* 24. *sect.* 1. *à n* 2. Aliquando etiam Ecclesiæ vnâ tantùm ex prædictis communionibus priuabat peccatorem, veluti sacra communione, *cap. de Presbyterorum* 17. *q.* 4. *cap. de illicita* 6. 24. *q.* 3. participatione corporis, & sanguinis Domini, *cap. accedens* 10. 50. *dist. cap. quidam maligni* 5. *q.* 1. communione sacerdotali, laïca tantummodo concessâ, *cap. si quis Episcopus* 7. *cum sequent.* 50. *dist. cap. final.* 55. *dist.* de qua egi *in cap.* 2. *de elect.* aut peregrina, *cap. contumaces* 21. *ead. dist. cap. clerici* 13. *q.* 2. aliquando ingressu Ecclesiæ, *cap. si quis deinceps* 16. *q.* 7. plerunque communione aliquorum fidelium, *cap.* 1. 34. *dist. cap. placuit* 6. *q.* 2. *cap. vlt. cap. final.* 5. *q.* 4. *cap. Episcopi* 8. 11. *q.* 3. *cap. final.* 58. *dist. cap. placuit* 10. 18. *dist.* vnde apparet, quod olim in Ecclesia priuatio à qualibet ex prædictis communionibus sæpiùs imponebatur ex variis causis relatis in dictis iuribus, & aliis congestis ab Antonio Augustino *in epit. iur. lib.* 37. *per tot.* quare in Decreto Gratiani nullæ extat mentio maioris, vel minoris excommunicationis.

4. DE COMMUNICANTE CUM EXCOMMUNICATO.

Manet ergo communis diuisio (insuper habitis illis pœnis) in maiorem, & minorem excommunicationem, quæ facilè probatur *ex cap.* 2. *de except. cap. penult. hoc tit.* Itaque minor excommunicatio à perceptione tantùm sacramentorum remouet, maior verò non solum à perceptione sacramentorum, verùm etiam à communione fidelium, *cap. penult. hoc tit. cap.* 2. *de except.* ibi: *A communione fidelium sit remotus*, vbi probaui 2. quæ priuatio communionis efficit, vt nullus cum excommunicato habere possit colloquium, salutationem, conuictum, osculationem, seu orationem; item vt nec ipse excommunicatus se ingerat prædictis actibus societatis humanæ, & communionis; aliàs qui cum excommunicato communicauerit, minori excommunicatione ligatur, quam pœnam imposuerunt Apostoli *can.* 10. aliàs 11. quem ex Græco exemplari ita vertit Gentianus Herbertus: *Si quis cum excommunicato vnà precatus fuerit, segregetur.* Aloander verò, & Gothofredus ita legunt: *Si quis cum excommunicato, licèt in domo, preces coniunxerit, iste communione priuetur.* Dionysius verò ita: *Si quis cum excommunicato saltem in domo simul orauerit, iste communione priuetur.* Communiter autem hic ita conceptus creditur: *Si quis autem cum excommunicato, saltem in domo loquutus fuerit, vel simul orauerit, iste communione priuetur*; vt refert Fabianus *in cap. sicut Apostoli* 16. 11. *q.* 3. Idem postea cautum fuit *in cap. excommunicatos, cap. cum excommunicato* 18. *cap. si quis laicus* 26. *cap. si quis frater* 28. *cap. final.* 11. *q.* 3. Concil. Nicæn. *can.* 5. ad quem canonem Apostolorum respexerunt Patres Concil. Antioch. *in can.* 2. ibi: *Excommunicatis communicare deprehensus fuerit, & tunc potest communione priuari, tanquam Ecclesiæ regulas confundens.* Canones namque Apostolorum etiam regulæ appellantur. Item Concil. Tribur. sub Formoso, *can.* 2. ibi: *In canonibus Sanctorum Apostolorum, quod cum excommunicatis non sit orandum.* Plura Ant. August. *lib.* 36. *tit.* 2. Crespetius *in sum. verbo Excommunicatus non communicandum.* Petrus Greg. *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *cap.* 3. & *cap.* 7. Busquetus *ad Innoc. lib.* 2. *epist.* 72. Gazeus *in not. ad Cassian. lib.* 2. *cap.* 15. latè illustrant *in cap. sacris, de his quæ vi*, & nouissimè probat Illustrissimus Ramos *pro Episc. Lusit.* ad Alexand. VII. *propos.* 3. § *final. num.* 88. hæc autem erat minor excommunicatio, quæ olim priuabat tantùm à communione corporis, & sanguinis Domini, *cap. qui verè* 38. 11. *q.* 3. nunc verò remouet à perceptione sacramentorum, *cap.* 2. *de except. cap. penult. hoc tit.* Quam excommunicationem communicans cum excommunicato statim incurrit, *d. cap. cum excommunicato, cap. si quis frater* 28. 11. *q.* 3. ideo excommunicatio à iure dicitur *in cap. nuper* 29. §. 2. *hoc tit.* Et illa verba, quæ sunt *in d. cap excommunicatos*, 11. *q.* 3. *Simili excommunicationi subiacebit*; & in *dict. cap. cum excommunicato: Cum eo communem excommunicationis contrahet pœnam*; Concilium Auxel. apud Burchardum *lib.* 11. *cap.* 5. ibi: *Et si quis ei sociauerit, & communicauerit operibus eius malignis, nouerit se simul percussum anathemate*; intelligunt Suarez *de censur. disput.* 24. *sect.* 3. *num.* 2. Marius Alterius *disp.* 13. *cap.* 1. Couar. *in dicto cap. alma*, 1. *p.* § 3. Menardus *ad Concord. regul. cap.* 34. §. 1. de simili, vel communi excommunicatione in genere, non in specie, ita vt accipiantur de minori excommunicatione, quia simile non est idem, *l.* 1. §. *sit ergo*, *ff. quod iussu*,

licèt

licèt verbum *cum simili*, maiorem excommunicationem importet *in cap. 3. hoc tit. in 6.* Aliquando tamen communicans cum excommunicato nullam excommunicationem incurrit, veluti in casibus relatis *in cap. quoniam multos* 103. 11. *quæst.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *cap. inter alia* 31. *cap. responso* 43. *cap. si verò, cap. cùm voluntate* 54. *hoc tit. cap. antecessor* 104. *cum seqq.* 11. *quæst.* 3. & aliis in casibus, de quibus egi *in cap. sacris, de his quæ vi.* Aliquando verò ex communicatione cum excommunicato maior incurritur excommunicatio, veluti in casu deciso in præsenti textu, in quo specialiter constituitur, vt communicans cum excommunicato maiorem excommunicationem incurrat, concurrentibus scilicet quinque requisitis, de quibus in præsenti. Primò, quod aliquis sit excommunicatus à Romano Pontifice: secundò, quod communicans cum tali excommunicato sit clericus: tertiò, quod ipse communicet in officiis diuinis: quartò, quod communicet sciens esse nominatim excommunicatum à R. Pontifice: quintò quod communicet sponte: quorum si aliquod deficit, non incurrit maiorem, sed minorem tantùm excommunicationem. Notant Suarez suprà *disp.* 10. *sect.* 2. *num.* 4. Couarruuias *dict.* §. 3. *num.* 4. & alij plures. Vnde cauendum est à Glossa finali hîc falsò asserente simpliciter, & generaliter, eum qui communicat cum excommunicato à Papa, maiorem excommunicationem incurrere; nam eius doctrina ita demùm vera erit, si prædicta quinque requisita concurrant, & sic accipienda est lex 79. *tit.* 9. *partit.* 1. Item si communicet quis cum excommunicato in eodem crimine, pro quo fuit maiori excommunicatione ipse ligatus, *cap.* 3. *cap. qui communicauerit* 19. *cap. rogo* 25. 11. *quæst.* 3. *cap. Anastasius* 19. *dist. cap. nuper* 29. *cap. inter alia* 31. *in fine, cap. si concubinæ* 55. *de sentent. excom. cap. statuimus, hoc tit. in 6.* Couarr. *dist.* §. 3. *num.* 5. Suarez *de censur. disp.* 17. *sect.* 2. *num.* 3. Ratio est, nam communicans cum excommunicato in eodem crimine, damnatos censetur de ipso crimine, *d. cap. nuper* 29. *hoc titulo.* Item si quis fuerit cum suis fautoribus excommunicatus, *cap. excellentissimus* 102. 11. *quæst.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *cap. sacris* 38. *hoc tit.* Item in casibus relatis *in cap. si quis Episcopus* 6. & 7. *cap. qui meritò* 29. 11. *quæst.* 3. *Clement.* 2. *hoc tit. Clement.* 2. *de sepult.* Vgolinus *dict.* §. 13. *num.* 3. Item maior excommunicatio illis imponitur, qui nominatim excommunicatis præsumptuosè participant, nec commoniti desistunt ab eorum participatione. Hi enim contemnunt ecclesiasticam disciplinam communioni excommunicatorum pertinaciter se ingerendo, *d. cap. excellentissimus* 11. *quæst.* 3. & ita grauiùs delinquunt, Couarruuias *d.* §. 3. *num.* 7. ideoque maiori excommunicatione feriuntur, *cap. si quis laicus* 26. 11. *quæst.* 3. *cap. quod in dubiis* 30. *hoc tit. cap.* 1. *iuncta eius integra, de cleric. excom.* Sed hæc excommunicatio non est lata à iure, sed à iudice ferenda, vt constat *ex d. cap. si quis laicus*, ibi: *Abstineatur*; *dicto cap. quod in dubiis*, ibi: *Immodandi*, *cap. si celebrat*, ibi: *Feriendus*, *de cleric. excom.* & ideo vt imponatur, oportet monitionem præmittere, aliàs nulla erit, *cap. statuimus, cap. constitutione, cap. statutum, hoc tit. lib.* 6. Alia de communicatione cum excommunicatis, & casibus, in quibus impunè cum eis communicatur, adduxi *in cap. sacris, de his quæ vi.*

CAPVT XIX.

[a] Clemens III.

TVa nos duxit fraternitas consulendos, an ij soli sint ad Sed. Ap. destinandi, qui in latæ sententiæ [b] canonem incidentes, manus in clericos iniiciunt violentas, & vtrum non possint ab eadem sententia, nisi per Romanum Pontificem liberari. Vnde fraternitati tuæ breuiter respondemus, quod non solùm ij, qui in clericos temerarias manus iniiciunt, sed etiam [c] incendiarij, ex quo sunt per ecclesiasticam sententiam publicati, pro absolutionis beneficio ad Sed. sunt Apost. destinandi, & non nisi per Romanum Pontificem absoluendi. Hi verò, qui ecclesiastica beneficia de manibus accipere præsumunt laicorum, non consueuerunt pro tali excessu ad Sed. Apost. [d] laborare.

NOTÆ.

1. [a] CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit cap.* 8. etsi nullibi exprimatur cui rescribat Pontifex, vt sæpius in in Decretalibus huius Pontificis contingit.

2. [b] *Canonem.*] *Si quis suadente* 17. *quæst.* 4. cuius verba retuli *in cap.* 1. *hoc tit.*

3. [c] *Incendiarij.*] De pœna incendiarij egi *in cap. intelleximus, de raptor.* In præsenti illud notandum est, ex hoc textu communiter deduci, incendiarios ipso iure excommunicationem incurrere, siquidem à Pontifice exæquantur percussoribus clericorum, qui etiam ipso iure excommunicationem incurrunt. Expendunt etiam pro hac sententia textus *in cap. si quis membrum, cap. pessimam,* 23. *quæst.* 8. Sed verè in his iuribus tantùm docent, incendiarios excommunicandos esse, non verò ipso iure esse excommunicatos: & præsens æquiparatio incendiarij, & percussoris clerici tantùm procedit quoad absolutionis reseruationem, post denunciationem ipsius incendiarij: quare nullum incendiarium ipso iure esse excommunicatum, sed excommunicandum, docuerunt Caietan. *in summa, verbo Excommunicatio* 22. Nauarrus *in manuali, cap.* 27. *num.* 94. Tolet. *lib.* 1. *summæ, cap.* 36. *num.* 5. Suarez *de censur. disp.* 22. *sect.* 2. *num.* 19. Sayrus *eodem tract. lib.* 3. *cap.* 29. *num.* 8. Gibalinus *in synopsi, verbo Incendiarius,* Barbosa *de potest. Episc. alleg.* 5. *n.* 89. Castropalao *disput.* 3. *punct.* 24. *num.* 5. tenentur tamen diœcesani, & ordinarij incendiarios excommunicare

care, atque excommunicatos denunciare; & tunc eorum absolutio Romano Pontifici reseruatur. Latiùs prosequitur expositionem huius excommunicationis Gibalinus *verbo Incendiarius*.

d *Laborare*.] Etsi grauiter peccent beneficia de manu laici accipiendo, vt probaui *in cap. quisquis, de elect.*

CAPVT XX.

[a] Clemens III.

AD eminentiam Sedis Apostolicæ est recurrendum quotiens articulus dubitationis emergit, vt tantò quis promptiori conscientia recipiat, & obseruet, quod super re dubia sibi fuerit à Sede Apostolica responsum, quantò prærogatiuâ dignitatis illius certiori noscitur ipsius sententia veritate roborata, quæ in beato Petro Apostolorum Principe præ omnibus aliis amplitudinem prælationis accepit. Sicut autem ex parte fraternitatis tuæ nostris est auribus intimatum, dubium tibi existit, vtrum ij sint absolutionis consequuti beneficium, qui cùm pro iniectione manuum in clericos, vel alias religiosas personas, excommunicationem incurrerint, à legatis Cardinalibus, qui à [c] latere Rom. Pont. destinantur pro tempore, fuerint absoluti, cùm iidem Legati mandatum sibi super hoc non ostendant expressum. Super quo id à te, ac tuis suffraganeis volumus obseruari, vt eos habeatis absque omni hæsitationis scrupulo absolutos, quos constiterit à [d] talibus beneficium fuisse absolutionis adeptos.

NOTÆ.

a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 9.* etsi nullibi exprimatur cui Prælato rescribat Pontifex.

b *Religiosas personas.*] Canonicos videlicet regulares, religiosos, aut conuersos, vt probaui *in cap. non dubium 5. hoc tit.*

1. c *A latere.*] Non tamen temporibus Clementis III. omnes Legati à latere ex Cardinalibus eligebantur, sed ex Episcopis, aut Archiepiscopis, vt probant Glossa *in cap. excommunicatis, de offic. leg.* Souchetus *ad epist.* 260. *Iuonis Carnot.* Vnde ex præsentibus verbis, *Legatis Cardinalibus*, non inferas, his temporibus omnes Legatos à latere fuisse Cardinales, licèt postea obseruatum sit, vt non nisi Cardinales Legati mittantur à latere, seu de latere.

d *A talibus.*] Legatis videlicet à latere, nam inter eos, & alios Legatos missos, seu natos magna versatur differentia; nam Legatus à latere à quacunque percussione poterit absoluere, tam eos qui sunt de sua prouincia, quàm alios omnes, qui ad eum recurrerint toto tempore suæ legationis, hoc est à die, quo à Curia Romana egredietur, vsque ad diem, quo ad ipsam regredietur. Glossa, & Panormit. *in cap. excommunicatis, de offic. legat.* Legatus verò missus, qui nun est à latere, non potest absoluere nisi eos, qui sunt de prouincia sibi commissa, & quandiu in ea extitit, vt facilè colligitur *ex d. cap. excommunicatis*. Tandem Legatus natus, qui Legati officium simul cum ipsa dignitate habet, non potest absoluere ab hac excommunicatione, nisi in casibus, in quibus alij ordinarij absoluere possunt. Molina *de instit. tract. 3. disp. 58.* Gibalin. *in synopsi, fol. 466.* 2.

CAPVT XXI.

[a] Clemens III.

ANobis fuit ex parte tua quæsitum, vtrum si quis ita pronunciauerit: Qui [b] furtum fecerit, excommunicatus sit: hæc generalis clausula ad ipsius excommunicatoris subditos referatur, an generaliter extendatur ad omnes, qui non sunt de iurisdictione illius. Ad hoc vtique dicimus, quod hac sententia non nisi [c] subditi obligantur, nisi fortè postea contulerit maior, & largior auctoritas delegantis.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap. 10.* nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

2. b *Furtum fecerit.*] Quatenus pro futuris culpis possit excommunicatio proferri, pro conciliatione huius textus *cum cap. Romana, §. caueant, hoc tit. in 6.* exposui *in cap. preterea 40. de appellat.*

3. c *Non nisi subditi.*] Glossa in præsenti explicat, quatenus per mortem Prælati, aut translationem ad aliam Ecclesiam cesset excommunicatio: quam tractationem prosequuntur vltra laudatos à Barbosa in præsenti, Suarez *de censur. disput. 10. sect. a.* Gibalinus *eod. tract. disquisit. 1. q. 3. num. 1.* Basseus *verbo Excommunicatio 1. num. 6.* Cornejo *tom. 3. de censur. tract. 5. disp. 4. dub. 3. q. 3.* Diana *p. 5. tract. 9. resol. 64.*

COMMEN

COMMENTARIVM.

4. Quemadmodum per personas, ita etiam per loca distinctæ sunt iurisdictiones, ne alioquin turbentur, & confundantur; vnde administrationi, & territorio adhærere iurisdictionem Iustinianus affirmat *in l. vlt. C. vbi & apud quem*, & notarunt Petrus Gregor. *lib.47. syntag. cap.* 21. *num.* 33. Donellus *lib.* 17. *comment. cap.* 9. vbi plures Osualdus *litera* C. Cuiacius *lib.* 1. *Pauli ad edict. in l. vlt. ff. de iurisd.* vbi Faber, & Goueanus: Renardus *lib.* 3. *coniect. cap.* 10. Conar. *pract. cap.* 10. *num.* 7. & *in cap. alma*, 1. *p.* §. 10. Suarez *de censur. disput.* 5. *sect.* 4. & 5. & *disput.* 26. *sect.* 1. *num.* 9. Hinc extra territorium ius dicenti impunè non pareri, Paulus affirmat *in l. final. ff. de iurisd.* Hinc Præses prouinciæ in subditos suæ prouinciæ tantùm imperium habere dum in prouincia est, affirmat idem Paulus *in l.* 3. *ff. de offic. Præsid.* Hinc Proconsulem, etsi vbique proconsularia insignia habere posse Vlpianus affirmet *in l.* 1. *ff. de offic. Procons.* potestatem autem exercere non posse, nisi in ea prouincia sola. quæ ei decreta est, idem affirmat *in d. l.* 1. *vers. Potestatem*: inter quem, & Præsidem prouinciæ non contemnendam differentiam primus obseruauit Cuiacius *lib.* 20. *obseru. cap.* 37. Hinc Duumviro non licere extollere potestatem fascium extra metas territorij propriæ ciuitatis, Honorius, & Theodosius statuunt *in l. Duumvirum* 53. *C. de Decur. lib.* 10. Hinc extra prouinciæ terminos non esse licentiam accusatori progredi, constituunt Imperat. *in l. vltra* 10. *l. extra* 16. *C. Theodos. de accusat.* Faciunt lex eùm vnos, §. *is, ff. de bonis auctorit. iudic. l.* 1. *in fine, ff. de offic. Præfect. Vrb.* & regulariter certum est, iurisdictionem contentiosam extra territorium exerceri non posse; à qua regula excipitur casus singularis relatus *in l. non tantùm* 51. §. *sed & Articuleiano, ff. de fideicommiss. libert.* Hine etiam cùm inter Episcopos diœceses diuisæ essent, ita vt vnicuique, & proprium territorium, & propria iurisdictio assignaretur, *cap. præcipimus* 16. *q.* 1. *cap. licet*, §. *hoc multipliciter, cap. inter memoratos, cap. dilectio* 16. *q.* 3. variis canonibus statutum est in alienos subditos iurisdictionem exerceri non posse, *cap. nullus, cap. nullum* 9. *q.* 2. *cap. Episcopum, cap. Episcopi, cap. non inuitati, cap. Episcopus* 7. *q.* 1. *cap. si quis Episcopus* 11. *q.* 3. *cap. nouit, de offic. Legat. cap. Pastoralis, de rescrip. cap.* 2. *de constit. lib.* 6. *cap. vt litigantes, de offic. Ordin. eod. lib.* Probaui latè *in cap. nullus, de parochiis.* Vnde quæsitum fuit à Clemente III. in præsenti, an sententia promulgata à iudice ecclesiastico, vt quisquis furtum commisisset, excommunicationem incurreret, ligaret etiam non subditos ibi furtum committentes, & etiam subditos proprios in aliena diœcesi furtum perpetrantes? Et videbatur vtrosque excommunicatione ligari. Primos, qoia ratione delicti, hoc est furti perpetrati, fortiuntur forum, & subditi fiunt illius iudicis, in cuius territorio peccarunt, ex traditis *in cap. final. de foro compet.* Secundos, quia subditi vbicumque sint, & vagentur, tenentur legibus propriis. Sed adhuc decreuit contrarium Clemens III. asserens non subditos furtum perpetrantes non ligari prædicta excommunicatione: & similiter subditos extra diœcesim furtum committentes non incidere in eam excommunicationem, docetur *in cap.* 2. *de constit. lib.* 6. quare Doctores variè præsentem textum accipiunt. Panormitanos, & Felinus *hic*, Anecharanus, & Francus *in d. cap. Romana*, §. *caueant*, docent præsentem textum procedere in excommunicatione lata per modum sententiæ, non verò per modum statuti: sed eos rectè refellit Basilius *de matrim. lib.* 5. *cap.* 7. Quare eà solutione omissâ, & aliis traditis à Suarez *lib.* 3. *de legibus, cap.* 32. Petrus Gregor. *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *cap.* 5. Couar. *in cap. alma*, 1. *p.* §. 10. Suarez *de relig. tract. de diebus festis, cap.* 13. Acuña *in cap. quæ contra* 2. *dist.* 8. Thomas Benn. *de immunit. eccles. tom.* 2. *cap.* 11. *dubit.* 1. Balboa *in cap.* 40. *de appellat. num.* 8. dicendum est in præsenti casu, alienos subditos furtum committentes, excommunicationem non contrahere, quia licèt ratione furti possent puniri ab Episcopo, in cuius territorio illud commiserunt, tamen excommunicationem ab eo statutam non contrahunt, quia cùm eius subditi non essent ratione loci, iustam ignorantiæ causam habebant, cùm nescirent talem excommunicationem in fures latam esse. Tapia *tom.* 1. *Catena mor. lib.* 4. *q.* 16. *art.* 4. Ex eadem etiam ratione subditi proprij in aliena diœcesi furtum perpetrantes non ligantur simili excommunicatione, cùm etiam eius ignari furtum admisissent, immò & furtum hoc casu perpetrantem in loco exempto intra ipsam diœcesim, non incidere in excommunicationem docet Marinis *lib.* 1. *resol. cap.* 112. alia prosequitur Theophilus Raynaud. *tom.* 14. *de literis inonis, quæst.* 9.

CAPVT XXII.

[a] Clemens III.

Conquesti sunt nobis dil. fil. [b] Regin. Canonici, quod I. de Malafrena, & I. filius Caluaca, & eorum sequaces, Ecclesiam de Miliaton, & alias quasdam Ecclesias Regin. Episcopatus violenter fregerunt, easque spoliare minimè dubitauerunt, & quosdam homines Reginen. Ecclesiæ deprædari nullatenus dubitauerunt. Quoniam igitur hæc grauia sunt, nec clausis debent oculis pertransiri, mandamus quatenus si ita est, memoratos sacrilegos publicè accensis candelis, ap. cess. excommunicatos [c] denuncietis, & faciatis sicut excommunicatos arctiùs euitari, donec passis iniuriam congruè satisfaciant, & illata damna data resarciant, & cum literis vestris rei veritatem continentibus se Sedis Apostolicæ conspectui repræsentent.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

b *Reginen.*] De Reginensi, seu Regiensi Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 22. *de offi. delegati.*

2. c *Denuncietis.*] Consonat textus *in cap. canonica* 11. *quæst.* 3. *cap. omnes*, *cap. quisquis* 17. *quæst.* 4. in quibus omnibus iuribus non contineri excommunicationem latam, sed à iudice ferendam, docuerunt Azor *part.* 1. *instit. lib.* 9. *cap.* 17. *quæst.* 12. Toletus *lib.* 1. *summa*, *cap.* 35. *num.* 6. Suarez *de censur. disput.* 22. *sect.* 2. *num.* 12. Sayrus *eod. tractatu*, *lib.* 3. *cap.* 29. *num.* 4. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 50. *num.* 90. Bonacina *de censur. disput.* 2. *quæst.* 3. *punct.* 12. Castro Palao *disput.* 3. *punct.* 24. *num.* 10. Gibalin. *de censuris*, *in synopsi*, *verbo Immunitas*, *num.* 6. qui etiam docent in præsenti casu ad incurrendam excommunicationem, necessariam esse vtramque actionem, videlicet Ecclesiæ effractionem, & spoliationem, quia Pontifex in præsenti copulatiuâ vtitur: nec etiam hanc censuram esse reseruatam nisi post denunciationem specialem ipsius excommunicati. Et hoc casu specialiter contingit, vt qui aliquem excommunicatum denuntiauit, non possit eum absoluere.

CAPVT XXIII.

[a] Clemens III.

PErpendimus ex literis tuis, quod quidam sacerdos tuæ diœcesis, pro eo, quod se filium Regis nominare præsumpsit, & armis acceptis seditionem fecit, & guerram, à dilecto filio H. Comite per vicos iussus est fustigari, qui postea eius mandato traditus patibulo exspirauit. Quia igitur tam ipsum Comitem, quàm alios huius facti participes velle super hoc satisfacere intimasti, præsenti pagina duximus respondendum, quod si memoratus sacerdos tali modo excessit, & arma ferens, non propulsando iniuriam, sed eam inferendo fuit occisus, non videtur nobis quod interfectores eiusdem propter hoc ad obtinendam absolutionem Ap. Sed. adire cogantur: tu verò, qui merita personarum bene nosti, eis pœnitentiam competentem iniungas.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 12. & difficultatem huius textus, quomodo videlicet iudex sæcularis possit punire clericum seditiosum, nulla præcedente degradatione, variis modis explicarunt Balboa *in cap.* 2 *de iudiciis*, *num.* 131. Anguianus *lib.* 2. *de legibus*, *controuers.* 15. Barbosa *tom.* 6. *in select. ad hunc textum*, Sausay *in Panopl. cleric.* 2. *part. lib.* 7. *cap.* 2. Fachineus *lib.* 9. *controu. cap.* 23. Martha *de iurisd.* 4. *part. casu* 13. sed veram interpretationem huius textus dedi *in cap. clerici*, *de iudiciis*, *cap.* 1. *de apostatis.*

CAPVT XXIV.

[a] Clemens III.

VNiuersitatis vestræ consultationem accepimus, quâ à nobis requiritis, vtrum ille laicus inciderit in excommunicationis edictum, qui ad iussionem Abbatis, in cuius seruitio commoratur, in clericum, aut monachum, aut conuersum manus temerarias præsumit iniicere, maximè vbi causa non subest, propter quam debent [b] verberari. Nobis autem videtur, quod nisi causâ regularis [c] disciplinæ hoc faciat Abbas in propria persona, vel vbi eum necessitas vrget, per clericum, aut monachum fieri iubeat; tam qui tales verberare præcipit, quàm illi, qui verberant, etiamsi causa subesset, excommunicationis sententiam, donec ad Ap. Sed. veniant, nequaquam euadant.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 13. etsi nullibi exprimatur, cui Prælato rescribat Pontifex.

2. b *Verberari.*] Immò etsi iusta causa verberum subesset, moderatè his vtendum erat, *cap. in Archiepiscopatu*, *de raptoribus*: de qua verberum pœna plura adduxi *in cap.* 1. *de calum.*

c *Disciplinæ.*] Correctionis videlicet, quam Prælatus impunè in subditos adhibere valet, iuxta tradita *in cap.* 1. *hoc titulo.* 3.

CAPVT XXV.

[a] Clemens III.

IN audientia nostra talis fuit ex parte tua consultatio proposita, vtrum clerici, qui arma [b] militaria, etiam relicto habitu clericali gestare nullatenus erubescunt, si ei fuerit iniuria corporalis illata, vel se à captione redemerint, illa clericorum debeant immunitate gaudere, quâ pro temeraria manuum iniectione facta in clericum excommunicatus quis ipso iure notatur. Ad hoc tibi breuiter respondemus, quod cùm frustra Ecclesiæ inuocet [c] auxilium, qui committit in ipsam, & lex sæcularium Principum huic responso satis efficax offerat argumentum, quia manifestè [d] cautum habetur, matronam, cuius pudicitia attentata fuerit, non posse iniuriarum agere, si fuerit in veste meretricali deprehensa; huiusmodi clerici, si fuerint à Prælatis suis [e] tertiò commoniti, & noluerint arma militaria deponere, de priuilegio aliorum clericorum subsidium aliquod habere non debent.

NOTÆ.

1. a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 14. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex.

2. b *Militaria.*] Quod clericis valde prohibitum est, vt probaui *in cap. clerici, cap. finali, de vita & honest. cleric.* & *in cap. petitio, de homicidio.*

c *Imploret auxilium.*] Hæc verba exposui *in cap.* 2. *ne cleric. vel monac.*

3: d *Cautum.*] *In l. item* 15. §. *si quis virgines* 15. *ff. de iniuriis:* quam illustrant Pancirola *lib.* 2. *var. cap.* 117. Heraldus *lib. vnic. emend. cap.* 12.

e *Tertiò commoniti.*] Hæc verba variè exposuerunt Couar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 11. *num.* 13. Petrus Gregor. *lib.* 2. *partit. tit.* 9. *cap. final.* Vela *dissert.* 45. Sed veram eorum interpretationem dedi *in cap. final. de vita & honest. cleric.* Ante monitionem tamen, etsi non deferat habitum, nec inseruiat Ecclesiæ, iuxta requisita Concil. Tridentini, non priuatur beneficio canonis *cap. Odoardus, de solut.* & similibus; sed tantùm priuilegio fori. Marinis *lib.* 2. *resolut. cap.* 48. 4.

CAPVT XXVI.

[a] Clemens III.

QVod de his etiam, de quibus non dubitas, & quid de his ipsis seruari debeat, plurimùm agnouisti, Ap. Sed. responsa requiris, tantò fraternitatem tuam magis in Domino commendamus, quantò in iis, quæ sacrorum canonum institutionibus sunt expressa, nostrâ auctoritate procedere desideras, & disponis. Sanè requisiuit à nobis tua fraternitas, vtrum qni se confitetur in latæ sententiæ canonem incidisse, nec ad hoc potest induci, vt ad Sed. Ap. veniat absoluendus, ab Episcopo, vel etiam simplici presbytero absolutionis possit, vel debeat beneficium promereri; & vtrum presbyteris bigamis, & viduarum maritis, eorum vxoribus viam vniuersæ carnis ingressis, Missarum solennia liceat celebrare. Verùm licèt quid de his obseruari debeat, sacris canonibus sit diffinitum, hoc tamen tuæ fraternitati ad præsens duximus respondendum: quod is, qui se asserit in canonem latæ sententiæ incidisse, non nisi per Sed. Ap. vel eius [b] Legatum absolutionis potest beneficium promereri, nisi fortè in mortis sit articulo constitutus, vel [c] paupertate, vel infirmitate, vel senectute tanta grauetur, quod ad Ecclesiam Romanam laborem subire non valeat veniendi, vel ab hoc alio impedimento canonico retrahatur. Cæterùm ab his in forma sacramenti exigi consueuit, vt resumptis veribus, & opportunitate concessa, Romanam Ecclesiam in persona propria debeant visitare.

NOTÆ.

a CLemens III.] Ita etiam legitur in secunda collectione, *sub hoc tit. cap.* 15. sed nullibi exprimitur Pcælatus, cui rescribat Pontifex.

b *Legatum.*] Iuxta tradita suprà *in cap. ad eminentiam.*

c *Paupertate.*] Vt probaui suprà *in cap. cùm non ab homine.*

CAPVT

CAPVT XXVII.

Idem [a] *Archiepiscopo, Decano, & Præcentori Lugdun.*

CVm pro causa, quæ inter G. & F. Cabilonensis Ecclesiæ Archidiac. vertebatur, eis concesserimus auditorem, procurator G. allegauit, quod cùm Archidiaconus in Succentorem in communi dormitorio manus iniecisset temerè violentas, & eum traxisset verberando per claustrum, tu frater Archiepiscope eum ob violentam manuum iniectionem, & violationem immunitatis Ecclesiæ fecisti excommunicatum publicum nunciari: ipse verò ad Ap. Sed. accedens confessus est, quod in clericum manus iniecerat violentas: supprimens autem, quod immunitatem violasset Ecclesiæ, super absolutione sua literas impetrauit. Nos igitur causam ipsam vestro examini committentes, disc. v. mandamus, quatenus si vobis constiterit, dictum F. Archid. ob [b] duplicem causam excommunicatum fuisse, & expressisse tantùm alteram in literis, quas super absolotione sua impetrauit, ipsum tanquam excommunicatum satisfacere Ecclesiæ suæ pro altera, monitione præmissâ cogatis.

NOTÆ.

1. a ARchiepiscopo.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*1. sed veram inscriptionem huius textus, & integram dedi *in cap. cum procausa, de Procurat.*

2. b *Duplicem causam.*] Sicut censura potest iterari ex diuersis causis, vt probat latè Giballinus *de censur. cap.*6. ita & potest absolutio contingere vnius censuræ, remanente aliâ, vt idem probat *disquisit.*9. *quæst.*14. Vnde rectè in præsenti docet Innocentius, quod qui ex duplici causa excommunicationem contraxerat, & impetrauit absolutionem ex vna, non manet absolutus, cùm adhuc supersit alia causa alterius censuræ. In præsenti autem duplex fuit causa censuræ: verberatio, & violatio loci sacri, seu sacrilegium. Cæterùm verberatio, & protractio per claustrum vnum peccatum, & vnicam censuram important. Tapia *lib.* 3. *catena mor. quæst.*4. *art.*2.

CAPVT XXVIII.

Innocent. III. *Abbati* [a] *S. Andreæ.*

ANobis est sæpe quæsitum, vtrum si aliquis excommunicatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit, quominus reconciliaretur ecclesiasticæ disciplinæ vnitati, non suscepto beneficio absolutionis decesserit, pro absoluto ab ecclesia sit habendus; & vtrum pro tali sit recipienda eleemosyna, & à fidelibus sit orandum. Vt autem quod intendimus per suppositionem exempli apertiùs exprimamus, quidam presbyter, & canonicus regularis, sicut per tuas nobis literas intimasti, cùm publicâ laboraret infamiâ, quòd ad quandam coniugatam accederet, maritus eiusdem mulieris, & consanguinei eius in eum manus [b] iniecerunt temerè violentas: propter quod per Episcopum denuntiati sunt excommunicationis sententiæ subiacere. Vnde ipsi postmodùm ad eundem Episcopum accedentes, præstito in manibus eius, quod parêrent iudicio Ecclesiæ corporaliter iuramento, in mandatis receperunt ab ipso, quod propter hoc Apostolico se conspectui præsentarent. Cùmque vnus eorum se ad iter accingeret veniendi, à quibusdam suis æmulis est peremptus, & extra cæmeterium Ecclesiæ tumulatus; & licet contra interfectores amici, & consanguinei interfecti grauiter sint commoti, promiserunt eis tamen omnem rancorem remittere, & offensam, dummodo interfecti cadauer traderetur ecclesiasticæ sepulturæ. Videretur igitur in hoc casu forsan quibusdam, quod cùm [c] sacramentum, non necessitatis articulus, sed contemptus religionis excludat, & iudicium Ecclesiæ diuinum possit, & debeat imitari iudicium, cùm in interfecto prædicto manifesta pœnitentiæ signa præcesserant, propter hoc absolutus etiam ab Ecclesia sit habendus; sed è contrario, cùm ex sola culpa ligetur quis quoad Deum apud triumphantem Ecclesiam, ex sola verò sententia ligetur quoad hominem apud Ecclesiam militantem, quando vinculum culpæ remittitur, absoluitur apud Deum, sed apud homines non absoluitur, nisi quando vinculum sententiæ relaxatur, alioquin Ecclesiæ absolutio nullatenus necessaria videretur, si in sola cordis [d] contritione præter sacerdotale officium rigor relaxetur disciplinæ ecclesiasticæ. Nos ergo consult. tuæ

de consilio fratrum nostrorum breuiter respondemus, quod iudicium Dei veritati, quæ nec fallit, nec fallitur, semper innititur; iudicium autem Ecclesiæ nonnunquam opinionem sequitur, quam & [e] fallere semper contingit, & falli: propter quod contingit interdum, vt qui ligatus est apud Deum, apud Ecclesiam sit solutus; & qui liber est apud Deum, ecclesiasticâ sit sententiâ innodatus. Vinculum ergo, quo peccator ligatus est apud Deum, in culpæ remissionem dissoluitur. Illud autem, quo ligatus est apud Ecclesiam, cum sententia remittitur, & relaxatur. Quod in suscitatione Lazari sermo euangelicus manifestat, quem Dominus priùs suscitauit, & Apostolis præcepit postmodùm soluere suscitatum. Vnde quantumcunque se dictus vir iuramento præstito, quod Ecclesiæ mandato parêret, humiliare curauerit; quantumcunque pœnitentiæ signa præcesserint: quia tamen morte præuentus absolutionis non potuit [f] beneficium obtinere, quamuis absolutus apud Deum fuisse credatur, nondum tamen habendus est apud Ecclesiam absolutus: potest tamen, & debet beneficio ei Ecclesiæ subueniri, sic vt cùm de ipsius viuentis pœnitentia per euidentia signa constiterit, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur. Nec obstat, quod Ecclesiæ legitur attributa potestas ligandi, atque soluendi homines super terram, tanquam non possit soluere, & ligare sub terra sepultos: & quod legitur: Non communicetur mortuo, cui non est [g] communicatum & viuo; cùm etsi communicatum non fuerit, communicandum tamen illi fuisset, quem non contemptus religionis, sed necessitatis articulus impediuit: & in certis casibus à canonibus denotatis ligasse legitur Ecclesia mortuos, & soluisse. Vt autem in vno pariter, & in eodem negotio seruemus rigorem, & mansuetudinem ostendamus, statuimus, vt illius mortui absolutio à Sede Apostolica requiratur, qui cùm viueret, ab Ap. Sed. fuerat absoluendus: aliorum autem absolutionem ex præmissa causa cæteris indulgemus, à quibus cùm viuerent, fuerant absoluendi. Absolutionis autem forma seruetur, vt fiat cum pœnitentiali psalmo, & tam oratione Dominicâ, quàm aliâ consuetâ. Hæredes tantùm ipsius ad satisfaciendum pro ipso, si commonitione præmissâ noluerint, per districtionem ecclesiasticam compellantur. Datum later. II. Non. Maij.

NOTÆ.

1. a SAncti Andreæ.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.*1. & in epistolis Innoc. III. Coloniæ editis *lib.*1. *fol.*308. nullibi tamen exprimitur, nec ex textu constat, vbi sit monasterium sancti Andreæ, cùm plura sint huius nominis, tam monachorum, quàm canonicorum regularium.

2. b *Manus iniecerunt.*] Mori tantùm fama, & rumore, aliàs si in ipso actu turpi sacerdos deprehensus esset, non incideret maritus in hanc excommunicationem canonis, vt probaui *in cap.*3. *hoc tit.*

c *Sacramentum.*] Idest iuramentum, vt plerumque accipitur in vtroque iure, vt probaui *in cap.*1. *de feriis.*

d *Contritione.*] Non enim contritio, aut resipiscentia facit, vt excommunicatus, quandiu
3. manet excommunicatus, idest non sequutâ absolutione, communibus suffragiis, & subsidiis Ecclesiæ gaudeat, *cap. sacris, hoc tit.* probant Sotus *in* 4. *dist.*27. *quæst.*1. *art.*1. Suarez *de censur. disput.*9. *sect.*3. Bonacina *de excom. quæst.*1. *punct.*1. *num.*6. Hurtado *eod. tract. disput.*2. *difficult.*5. Gibalinus *de censur. disquisit.*7. *quæst.* 4. 1. *part.* etsi contrarium teneat Couar. *in cap. alma*, 4. *part.* § 6. *num.*4. Toletus *in summa*, *lib.*1. *cap.*4. *num.*4. Auila *de censur.* 2. *part. cap.*6. *disput.*4. *dub.*2. Villalobos 1. *part. summa*, *tract.* 17. *difficult.*4. Per contritionem enim excommunicatus in gratiam cum Deo redit, vt communionem internam cum reliquis membris corporis mystici Christi habeat, vt probat Gibalinus *de censur. disquisit.* 1. *quæst.*1. *num.*3. At verò ea communio longè diuersa est à participatione suffragiorum Ecclesiæ, quæ consistit in eo, vt Ecclesia directè oret pro aliquo, & illi fructum sacrificij, & cætera bona communia applicet. Quare cùm durante excommunicatione durent eius effectus, ideo non sequuta absolutione, excommunicatus decedens sepulturæ ecclesiasticæ tradi non debet.

e *Fallere.*] In negotiis videlicet priuatis, vbi Ecclesia aliquid non definit. Roa *de iurib. Princip. quæst.*1. *num.*3.

f *Absolutionis beneficium.*] Declarando ipsum absolutum decessisse. Couar. *in cap. alma*, 1. *part.* §.11. *num.* 8. ex traditis *in cap.*5. *de hæret.* vbi probaui.

g *Communicatum & viuo*] *Cap. sacris*, vbi 4.
probaui, *de sepult.* vt ita suffragiis, & orationibus Ecclesiæ iuuetur, *cap. sacerdos* 16. *quæst.* 7. ibi: *Pœnitentes verò, qui leges pœnitentiæ attentè exequuntur, si casu in itinere, vel in mare fuerint mortui, vbi eis subueniri non potest, memoria eorum & oblationibus, & orationibus commendetur.* Immò & ante hanc absolutionem in priuatis Missis posse orari pro contrito in excommunicatione decedente, constat *ex cap. sacris, hoc tit.* & probat Manrique *de different. quæst.*3. *num.*5.

CAPVT

CAPVT XXIX.

N.[a] *Vratislauiensi Episcopo.*

NVper à nobis tua fraternitas requisiuit, quid sit de illis laïcis sentiendum, qui clericos violenter, sine læsione tamen, in custodia detinent publica, vel priuata, vel etiam detrudunt in vincula, vtrum in canonem sententiæ latæ incidant, vt ipso facto sint vinculo excommunicationis innodati, sicut illi, qui manus in clericus iniiciunt temerè violentas; & vtrum qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolui ab excommunicatione possint per confessionem à simplici sacerdote; vel Episcopi, seu Archipresbyteri sit ab eis absolutio expetenda: & si post actam pœnitentiam cum illis valeas dispensare, qui etsi bigami de iure non sunt, de facto saltem bigami nominantur, eo quod in sacris ordinibus constituti more nuptiali secundas in contubernium sibi mulierculas adiunxerunt. Nos igitur inquisitioni tuæ tali duximus ex ordine respondendum, quod in primo consultationis articulo non credimus laïcos pœnam excommunicationis [b] euadere, quamuis eorum factum corporalis læsio non fuerit subsequuta, citra quam violentiam sæpius circa clericus nequiter perpetratur. In secunda verò quæstione credimus distinguendum, an is, qui nominatim excommunicato scienter communicat, in crimine communicet [c] criminoso, ei consilium impendendo, auxilium, vel fauorem, aut aliàs in [d] oratione, vel osculo, vel orando secum, aut etiam cumedendo. In primo quidem articulo, cùm talis & communicet crimini, & participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnauit, ab eo, vel eius superiore meritò delicti tunc erit absolutio requirenda, cùm iuxta canonicas sanctiones [e] facientes, & consentientes par pœna constringat. In secundo verò casu à suo Episcopo, vel proprio sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere. Quamuis enim & tunc non iudicis, sed iuris sententiâ excommunicato communicans sit ligatus; quia tamen conditor canonum solutionem eius sibi specialiter non retinuit, eo ipso [f] concessisse videtur facultatem aliis relaxandi. Is autem, qui iuxta primum modum excommunicat, cum iuramento debet absolui. Qui verò iuxta secundum modum illi participat, reconciliari poterit sine iuratoria cautione. Verùm si difficile sit ex aliqua iusta causa, quod ad ipsum excommunicatorem absoluendus accedat, concedimus indulgendo, vt præstita iuxta formam Ecclesiæ cautione, quod excommunicatoris mandato parebit, à suo absoluatur Episcopo, vel proprio sacerdote. [g] Tertius, & vltimus inquisitionis articulus videbatur habere non modicum quæstionis: quoniam cùm in matrimoniis contrahendis, non iuris affectus, sed animi destinatio attendatur, vnde illum comitatur infamia, qui duas simul habet vxores, quod partim ad factum conuenit retorqueri, sicut & quod in canone legitur de presbytero, qui non legalibus nuptiis detinetur, eadem censurâ tales inter bigamos videntur reputandi: licèt obiici possit ex aduerso, quod opinioni sit veritas præferenda, & quod iuxta præmissa, qui nullam vxorem habuit, foret bigamus reputandus: quod contingeret, si quis de facto contraheret cum diuersis, quibus de iure non possit matrimonialiter copulari Nos autem in hac quæstione taliter respondemus, quod cum huiusmodi clericis, qui quantùm in ipsis fuit, secundas sibi mulieres matrimonialiter coniunxerunt, tanquam cum bigamis non liceat dispensari, licèt in veritate bigami non existant, non propter sacramenti defectum, sed propter affectum intentionis cum opere subsequuto. Datum Lateran. XVII. Kal. Iunij.

NOTÆ.

1. a VRatislauien.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. habetur *Vuineglaniensi*: sed retinenda est præsens inscriptio, quæ etiam habetur in ipso regestro epistolarum Innocentij III. correcto à Sicleto, *lib.* 2. *fol.* 311. ex quo integram huius textus restituo. Vratislauiensis ciuitas est in Silesia, prouincia Bohemiæ, cuius Ecclesia Cathedralis primùm fuit Smogtæ, inde Leonardus Episcopus Sedem transtulit anno 1041. Viciniam; Hieronymus verò Episcopus anno 1062. Cathedram cum collegio Canonicorum Vratislauiam transvexit, vt refert Aubertus Miræus *de rebus Bohemicis*, *cap.* 9. Iaroslao eius Episcopo, qui fuit Silesiæ Principis filius, rescribit in præsenti Innocentius, vt iam notaui *in cap. nuper, de bigamis.*

b *Euadere.*] Vt probaui suprà *in cap. cum desideres, hoc titulo.*

2. c *Criminoso.*] Quo casu communicans cum excommunicato maiori excommunicatione ligato, in eandem incidit excommunicationem: exempli gratiâ si Petrus clericus iussus sit domo expellere concubinam intra sex dies sub pœna excommunicationis maioris; & quia non paruit, elapso eo termino, incurrit ipso facto excommunicationem, qui deinde illi communicando auxilium, aut consilium dat concubinam vt retineat, incidit in eandem excommunicationem, vt probant Couar. *in cap. alma*, 1. *part.* §. 3. *num.* 5. Auila *de censur. disput.* 10. *dub.* 3. Hurtado *de excommunic. disput.* 9. *difficult.* 3. *num.* 12. Villalobos 1. *p. tract.* 17. *difficult.* 13. *num.* 6. Ricciulus *de iure person. lib.* 4. *cap.* 45. Gibalinus *de censur. disquis.* 7. *quæst* 9. qui rectè docent, hoc in casu desiderari vt communicatio sit in ipso crimine, cuius causâ excommunicatio imposita est; non verò si quis communicauerit cum ipso excommunicato in alio crimine, etiam grauiori. Item desideratur, vt talis excommunicatus sit denunciatus, vt probat Gibalinus *vbi proximè.*

d *Oratione, vel osculo.*] Quos communicandi modos, & alios exposui *in cap. sacris, de his quæ vi.*

e *Facientes, & consentientes.*] Iuxta tradita *in cap.* 1. *de officio deleg.*

f *Concessisse videtur.*] Vnde generalem regulam DD. proponunt, omnem iuris, & canonis excommunicationem non reseruatam posse à proprio sacerdote absolui; quia quamuis ex negatione prohibitionis nequeat fortassis in materia iurisdictionis colligi semper positiua concessio; in hoc tamen peculiari negotio excommunicationis negatio prohibitionis absoluendi infert concessionem potestatis absoluendi, vt indicat apertè Innoc. *in præsenti*, ex antiquo profectò iure, & vsu iam inducto, quem potiùs afferre, aut interpretari videtur Pontifex, quàm nouum ius condere: ex qua regula varias illationes ad diuersos casus deducunt Basilius *lib.* 6. *de matrim. cap.* 8. Anguianus *de legib. lib.* 2. *cap.* 3. Gibalinus *de censur. disquisit.* 9. *quæst.* 3. 3.

g *Tenuus.*] Verba quæ sequuntur, extant *in cap. nuper, de bigam.* vbi ea exposui.

CAPVT XXX.

Idem [a] *Strigoniensi Archiepiscopo.*

QVod in dubiis. *Et infrà*: Respondemus, quod excommunicato, licèt quod stet mandato Ecclesiæ, iuramento firmauerit, communicari non debet, donec per Ecclesiam fuerit absolutus, alioquin post iuramentum non esset absolutio necessaria. Nullus autem scienter nominatim excommunicato communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Gregor. Pap. capitulum, [b] *Quoniam multos*, specialiter excusantur. Illi autem qui nominatim excommunicatis præsumptuosè participant, præter personas dicto canone adnotatas, nisi ab eorum participatione commoniti fortè destiterint, [c] excommunicationis vinculo sunt innodandi: secus autem si scienter communicant ei, qui eum participibus suis est vinculo excommunicationis sententialiter innodatus; tunc enim & ipsi sententiam excommunicationis incurrunt.

NOTÆ.

1. a *STrigoniensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 9. & *in cap. quod in dubiis, de pœnis*, vbi alias partes huius Decretalis congessi.

b *Capit. quoniam.*] 11. *quæst.* 3. Quem textum exposui *in cap. sacris, de his quæ vi.*

2. c *Excommunicationis.*] Maioris videlicet, iuxta tradita suprà *in cap. significauit*, vbi, & in dicto capite *sacris*, & *in c.* 2. *de exceptione*, egi de pœna communicantis cum excommunicato.

CAPVT XXXI.

Idem *Doctoribus Decretorum* [a] *Bononiæ.*

INter alia, quæ ven. f. n. [b] Mendiosien. Archiepiscopus dudum Apostolatui nostro proponi fecit humiliter consulendo, etiam, si bene meminimus, requisiuit, verum excommunicato communicare quis, & qui etiam teneantur? Cui super illo recolimus articulo respondisse, quod nullus omnino nominatim excommunicato scienter communicare tenetur, nisi quædam personæ, quæ per illud Gregorij Papæ [c] capitulum, *Quoniam multos*, specialiter excusantur. Verùm ex hac nostra responsione magna quidem, sicut accepimus, orta est occasio disputandi, aliis concedentibus, quod excommunicato communicare teneantur personæ in prædicto capitulo nominatæ, præsertim quæ priùs ex debito ad communicationem eorum tenebantur: aliis asserentibus, eos excommunicatis communicare licitè posse, si velint, non tamen ad hoc ex necessitate teneri. Vt igitur vnde ius prodiit, interpretatio quoque procedat, ambiguitatem

biguitatem huiusmodi taliter duximus absoluendam, quod cùm quædam personæ in præmisso capitulo priùs denotatæ, illis in quas lata fuerit excommunicationis sententia, subsequenter ante prolationem ipsius obsequio tenerentur familiariter adhærere, neque postmodùm ad contraria teneantur, cùm adhuc ipsum debitum duret, beneficio canonis id agente, à priori non sint obnoxietate solutæ, sed ad familiare tenentur obsequium: & ita per consequentiam ad communicationem quoque tenentur, sine qua illud nequeunt exhibere. Id autem non ad omnes personas capitulum credimus referendum, vt videlicet obnoxietati huiusmodi sint subiectæ, cùm viatores, peregrini, & mercatores à communione talium personarum, nisi articulus necessitatis immineat, debeant abstinere, vt in fine colligitur manifestè; sed ad illas dumtaxat, quæ talibus arctiori tenentur obnoxietate constrictæ, de quibus tamen in iis, pro quibus sunt excommunicatione notatæ, vt in criminibus, communicare non debent, sed ab eis penitus abstinere. Vnde prudenter in præmissa consultatione respondemus, non omnes personas, sed quasdam, quæ per illud Gregorij Papæ capitulum specialiter excusantur, ad communionem huiusmodi præmisso modo veneri. Verum autem & illæ personæ propter atrocitatem facinoris seueriùs puniendæ, à communione talium per excommunicationis sententiam debeant aliquando prohiberi, quia quæsitum non extitit, responsum non fuit.

NOTÆ.

1. a BOnon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 4. & in præsenti scribit Innocentius Doctoribus Bononiensibus, vt etiam professoribus Parisiensibus *in cap. ex literis, de constit.* Scholasticis Lutetianis *in cap. quia in causis, de procurat.* Bononiensis perantiqua, ac celebris Academia est in Italia, quam Theodosius Maior Imperator erexit, vbi floruerunt semper omnia litterarum studia. Debitis encomiis illam extollunt Glossa in proœmio huius voluminis, & *in l. final. Cod. de testam.* Papirius Masonius *lib. 5. de gestis Roman. Pontif. in Honorio VI.* Midendorpius *de Academiis, fol.* 3. P. Mendo *de iure Academico lib.* 4. *quæst.* 2. *num.* 16. Iisdem etiam Doctoribus misit Innocentius compilationem suarum epistolarum, vt refertur in principio tertiæ collectionis.

b *Mendiosiensis.*] Ita legitur in tertia collectione, sed rectiùs in sexta habetur *Strigoniensis*, nam in præsenti textu mentio fit textus antecedentis, vbi Strigoniensi Archiepiscopo rescribitur. 2.

c *Capitulum.*] Relatum *in cap. quoniam multos* 11. *quæst.* 3. quem textum latè explicat Gibalinus *de censur. disquisit.* 7. *quæst.* 9. *consect.* 3. 3.

CAPVT XXXII.

[a] Idem.

CVm illorum absolutio, qui pro violenta manuum iniectione in clericos, labem excommunicationis incurrunt, præterquam in quibusdam casibus à prædecessoribus nostris exceptis, Sedi dumtaxat Apostolicæ reseruetur, nonnulli Ecc. sententiam negligentes, in excommunicatione positi ecclesiasticos ordines accipere non formidant: quid autem fieri debeat de his, Ap. sæpiùs oraculum imploratur: circa quos credimus, sicut reperitur in subditis, distinguendum, quod tales, vel sciunt excommunicationis se vinculis irretitos; vel non recolunt factum, pro quo inlatæ sententiæ canonem inciderunt; vel factum quidem scientes, iuris ignari nesciunt exinde se teneri. Primos, si fuerint sæculares, à susceptis ordinibus censemus in perpetuum [b] deponendos: in reliquis casibus tam Archiepiscopi, quàm Episcopi absque mandato Sed. Ap. speciali dispensandi facultatem se nouerint non habere, quibus est etiam absolutio talium interdicta, vt maiora intelligantur illis prohibita, quibus vetita sunt minora. Potuerunt tamen huiusmodi Rom. Pontificis auribus intimari, vt ab eo secundùm rigorem, vel æquitatem responsum prodeat, prout eius discretio viderit faciendum. Qui si claustrales huiusmodi fuerint, licèt à bonæ memoriæ Papa prædecess. nostro Alexandro fuerit constitutum, quod monachi, & canonici regulares, quocunque modo se in claustro percusserint, non sunt ad Ap. Sed. mittendi, sed secundùm discretionem, & prouidentiam Abbatis sui disciplinæ subdantur; & si Abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, prouidentia diœcesani Episcopi est adhibenda: & alibi dicat, quod de sæculo fugientes, qui religionis habitum in monasterio receperunt, & inter cætera postmodùm confitentur se tale commisisse delictum, per quod ipso actu excommunicationis sententiam incurrerunt, sine licentia Rom. Pontificis Abbas non potest eos, nec debet absoluere, quamuis præsumptionem de-

linquentium debita possit animaduersione punire. Nos tamen in religionis fauorem, vt euagandi materia subtrahatur, maiorem eis gratiam exhibere volentes, quod in talibus absolutionis beneficium valeant impertiri, eorum Abbatibus indulgemus, nisi excessus ipsorum extiterit adeo difficilis, & enormis, vtpote si ad mutilationem membri, vel effusionem sanguinis est processum, aut in Episcopum, aut in Abbatem violenter sit manus iniecta; cùm excessus tales, & similes nequeant sine scandalo præteriri: si verò claustralis aliquis in religiosum alterius claustri manus iniecerit violentas, per Abbatem proprium, & eius, qui passus est iniuriam, absoluatur. Quod si clericum percusserit sæcularem, non nisi per Apostolicam Sedem, vt scandalum euitetur, absolutionis gratiam poterit promereri. Si autem & hos ad ordinem promoueri contingat, iuxta præmissam distinctionem, qui scienter in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ se fecerint ordinari, ab executione suscepti ordinis, & officij decernimus manere suspensos. Circa reliquos verò facti memoriam, vel iuris peritiam non habentes, monasterij vtilitate pensata, post iniunctam, & peractam pœnitentiam Abbates ipsorum poterunt dispensare, nisi graue fuerit, & notabile factum: aut is, qui fecit, adultus fuerit, & discretus, vt violenter, & validè contra obliuionem, vel ignorantiam præsumatur. Præcipimus autem Abbatibus, vt formam istam diligenter obseruent, ne priuilegium mereatur amittere, qui permissa sibi abutitur potestate.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur io tertia collectione, *sub hoc tit cap.5.* & cùm præsens epistola non reperiatur inter editas à Sirleto & Bosqueto, ideo non constat, cui Prælato rescribat Innocentius.

2. b *Deponendos.*] Suscipiens enim ordines, ligatus quacunque maiori excommunicatione suspenditur ab executione ordinis iam suscepti, & deponitur; si verò alia censura innodatus, videlicet interdicto, aut suspensione, ad ordines ascendat, non punitur eadem pœna, vt docent Suarez *de censur. disput.* 31. *sect.* 1. *num.* 58. Auila *de censur.7.part.disp.*1. *dub.*6. Bonacina *de censur.disput.*3. *quæst.*1.*puncto* 6. Gibalinus *eod. tract.in synop.verbo Ordo*, *num.*3.

COMMENTARIVM.

3. CVm certum principium iuris sit, ignorantiam facti à pœnis legibus sancitis excusare, iuris verò ignorantiam excusationem in delictis non præstare, *cap.ignorantia, de regul. iuris, lib.6.l.liberorum* 11.*ff.de his qui notant. infam.l.*20.*tit.*1.*part.*1. quæri solet, an factum committens, cui censura, aut irregularitas adiuncta est, ignarus constitutionis, quâ censura statuta fuit, in eam incidat? In qua quæstione aliqui docent, ignorantiam similis constitutionis non excusare reum à censura, moti ex præsenti textu, dum in eo docetur, ab excommunicatione propter violentam manuum iniectionem statuta in canone *si quis suadente* 17. *quæst.*4. absoluere non posse Episcopum eos, qui ignari canonis in censuram inciderunt. Si enim absolutio Pontificis necessaria est, iuris ignorantia ab excommunicatione non excusat. Ita docuerunt Glossa *in cap. à nobis, el* 1. *verbo Nisi, hoc tit.* Sotus *in* 4.*dist.*6.*quæst.*8.*in princip.* Couarru. *in cap. alma*, 1.*part.* §. 12. *à num.* 9. *vsque ad* 12. & alij, quos refert Sanchez *lib.*9.*de matrim.disp.*32.*num.*7. Alij discrimen constituunt inter excommunicationem in iure expressam, & inter censuram ab homine prolatam, vt in illis iuris ignorantia non excuset, quia legem generalem nulli licet ignorare; in istis autem ignorantia prosit, *ex cap.* 2. *de constit.in* 6. ita Glossa *ibidem*, & alij laudati à Sanchez *vbi suprà*, *num.*8. Sed illis sententiis omissis verius docuerunt Salas *de legibus disput.*15. *sect.*9. Sanchez suprà *num.* 9. iuris ignorantiam ab excommunicatione excusare, siue illa lata sit à iure, siue ab homine: quod ex eius natura peculiari procedit; nam ad eam incurrendam desideratur specialis contumacia, *cap.nemo contemnat*, *cap.audi denique*, 11.*quæst.*3. Vnde qui Ignarus canonis incidit in casum censuræ, non potest dici contumax; nam licèt culpabilis existat, quatenus negligit scire canonis dispositiones, non tamen dicitur illis contumaciter resistere. Quam sententiam absolutè credo accipiendam, non solùm cùm noua censura fertur eo casu, quo nulla præcesserat prohibitio; sed eo etiam, quo fertur in confirmationem antiquæ prohibitionis; nam & tunc ignorantia liberat à censura, vt resoluit idem Sanchez, quia respectu canonis censuram imponentis non datur contumacia. Facit textus *in cap. proposuisti*, 82.*dist.* dum ait clericos incontinentes, ignorantes constitutionem Siricij Papæ, quâ suspensionis penâ plectendos decreuit, eâ non puniri, quamuis ante illud decretum continentia clericorum fuisset præcepta. Ignorantia enim excusat eos à pœna suspensionis, vt ab aliis censuris, licèt lata sit propter factum ante legem pœnalem inhibitum. Huic sententiæ consequens est, vt qui certus est de prohibitione iuris, ignorat autem pœnam excommunicationis eo decreto comprehensam, cùm respectu censuræ contumax non sit, licèt aliàs peccet, non incidat in excommunicationem, vt probant Suarez *tom.*5.*de censur.disput* 4. *sect.*9. *num.*19. Sanchez *disput.*32. *num.*13. quamuis multi ab eo relati *num.*11. contrarium teneant. Quod enim dicitur, consensum accommodantem ad delictum, videri se subiicere pœnæ illius, *l.Imperatores, ff.de iure fisci*, procedit in pœna cognita, & delicto proportionata; non tamen in pœna extraordinaria, qualis est excommunicatio, quæ contumaciam petit. Nec tunc obstat præsens textus, qui procedit in eo, qui manus violentas in clericum iniecit, ac postea ordinatus fuit per ignorantiam iuris, quæ in hac specie culpabilis fuit. Sciendum enim est, excommunicatum priuari à sacramentorum receptione, *cap final.de cleric. excom.* Couar. *in cap.alma*, 1.*part.*§. 6. *num.*5. Suarez *de censur.dispnt.*10. *sect.*1. Vnde excommunicatus

si

ſi ordinetur, non debet in gradu ſuſcepto miniſtrare, niſi conceſsâ diſpeoſatione à Pootifice, vt Innocentius io præſenti decidit. Rurſus ſcieodum eſt, irregolaritatis notâ affici clericum, qui ignarus cenſuræ, tam igoorantiâ facti, quàm ignorantiâ iuris ordinatus eſt, vt idem Inoocent. ait: cùm autem vtriuſque ignorantiæ idem ſit effectus in præſenti caſu, ignorantia autem facti excuſare ſoleat à cenſura, *c. ſi verò 4. hoc tit.* ſequitur vtramque ignorantiam culpabilem exſtitiſſe in præſenti caſu: quod euenire poteſt eo caſu, quo nimirum craſſa fuerit, aut ſupina, *ex c. 2. de conſtit. in 6.* Si autem igooraotia probabilis fuiſſet, excuſaretur ab irregularitate, ſeu potiùs ſuſpenſione, vt docent Suarez, & Bonacina, & proximè Maiolus *lib. 4. de irregul. cap. 34.* Marius Alter. *de cenſur. cap. 6. dubio 2.*

CAPVT XXXIII.

Idem *Epiſcopo* [a] *Piſtorienſi.*

De monialibus tua à nobis f. requiſiuit, per quem eis ſit abſolutionis beneficium impendendum, ſi vel in ſe inuicem, vel conuerſos, vel conuerſas ſuas, aut clericos etiam in ſuis monaſteriis ſeruientes manus iniecerunt temerè violentas. Super hæc igitur tuæ conſultationi taliter reſpondemus, vt auctoritate noſtra per Epiſcopum, in cuius diœceſi monaſteria fuerint, abſoluantur.

NOTÆ.

1. [a] *Piſtorienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap. 6.* & in præſeoti tantùm deciditur, quis poſſit abſoluere moniales ab excommuoicatione incurſâ propter violentam iniectioocm manuum in clericos; nam ſi mulieres regulariter abſoluendæ ſunt per proprium Epiſcopum, ex traditis *in cap. mulieres, hoc tit.* multò magis moniales, io quibus vltra rationem ſexus adeſt etiam impedimeotum clauſuræ. Vnde rectè Inoocentius in præſenti reſpondit, mooiales manos iniicientes in clericos, abſolui poſſe à proprio Epiſcopo: quod etiam procedit in monachis percutientibus clericum ſæcularem, vt probaui ſuprà *in cap. monachi.*

CAPVT XXXIV.

Idem *Vniuerſis* [a] *Cruceſignatis.*

Si verè vos pœnitet de commiſſo, & plenè proponitis ſatisfacere de peccato, Dominum vobis credimus, immò nouimus iam placatum. Si ergo [b] Veneti potuerint ad ſatisfactionem induci, & abſolutionis beneficium meruerint [c] obtinere, ſecurè cum eis nauigare poteritis, & prælium Domini præliari. Quod ſi nec ſatisfacere fortè voluerint, nec abſolui, vt pote qui non dolere, ſed gaudere velint diu de commiſſo, permittimus vobis, vt cum ipſis vſque in terram Sarracenorum, vel Hieroſolymitanam prouinciam, iuxta quod inter vos conuenit, & ipſos, vel honeſtè conuenerit, nauigio tranſeatis quantò minùs poteritis, cum dolore tamen & amaritudine cordis, & ſub ſpe veniæ communicantes eiſdem. Cùm enim iam à vobis maiorem nauli receperint quantitatem, nec ad eam poſſint reſtituendam induci, aut etiam coarctari, ſi aliter fieret, videremini vos damnum ex pœnitentia, ipſi autem præmium ex contumacia reportare: cùm ad hoc debitum exſoluendum ipſi vobis maneant obligati, & ab excommunicatis exigi [d] poſſit, & recipi quod debetur. Eſt autem [e] cautum in iure, quod ſi quiſquam per terram hæreticorum, aut quorumlibet excommunicatorum tranſierit, neceſſaria emere, ac recipere poteſt ab eiſdem. Præterea ſi paterfamilias domus, excommunicationis ſententiâ fuerit innodatus, à participatione ipſius familia excuſatur. Licèt ergo Dux Venetorum, dominus nauium, tanquam paterfamilias domus in excommunicatione perſiſtat: vos tamen tanquam ipſius familia, dum in nauibus eius fueritis, ipſius excommunicatio non continget, & excuſabiles eritis apud Deum, ſi in excommunicatorum nauibus exiſtentes, cum dolore cordis ſub ſpe [f] pœnitentiæ excommunicatis ipſis communicaueritis, in quibus communionem eorum nequiueritis euitare. Verùm cùm & in terram Sarracenorum, vel Hieroſolymitanam prouinciam de nauibus vos deſcendere contigerit, niſi Veneti ad ſatisfaciendum, & recipiendum iuxta formam Eccleſiæ abſolutionis beneficium inducti fuerint, vel compulſi, cum eis nullatenus præſumatis prælium Domini præliari. Ne ſi eis habentibus aliquid de anathemate in Crucis inſurrexeritis inimicos, non præualeatis in eos, ſed terga vertentes fugiatis potius, & cadatis.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Crucesignatis.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 13. & refertur epistola hæc inter gesta ipsius Pontificis apud Bosquetum *fol.* 78. vt autem eius sententia percipiatur, ex ipsis gestis Innocentij III. & aliis historicis casus repetendus est, qui ita contigit. Cùm pro recuperatione Terræ sanctæ, iam in Italia, quàm in Gallia ingens fieret apparatus, Galli crucesignati miserunt nuncios suos in Italiam ad Ducem, & populum Venetorum, vt ab eis conducerent nauigia opportuna, & simul cum eis tractarent de societate ineunda: & postquam diuersis pactionibus in eam conuenerunt, inter eos placuit, vt aliquot in Syriam destinatis, cæteri tenderent in Ægyptum, vt caperent Alexandriam, & finitimas regiones; sicque Terra sancta faciliùs liberaretur de manibus Paganorum. Vbi ergo Franci, & Veneti societatem huiusmodi firmauerunt, vtrique simul ad Sedem Apostolicam nuncios destinarunt petentes ab Innocentio III. vt pactiones inter se initas auctoritate Apostolica confirmaret. Ipse verò futura præsagiens cautè respondit se conuentiones illas confirmare, ita vt ipsi Christianos non læderent, nisi forsan iter eorum illi nequiter impedirent, aut alia iusta causa, vel necessaria forsan occurreret, propter quam aliud agere nequirent. Galli huiusmodi confirmationem admiserunt, Veneti verò confirmationem hoc tenore factam recipere renuerunt. Termino igitur constitutio Crucesignatorum exercitus ad partes Venetiarum accessit adeo magnus, fortis, & deuotus, vt facilè crederetur non solùm Terram sanctam esse recuperandam, verùm & Regnum Babylonicum occupandum. Nam & Veneti tam magnifica nauigia præparauerant, vt à longis retro temporibus nondum visus, sed nec auditus fuerit tantus nauium apparatus. Misit etiam Innocentius Petrum tituli S. Marcelli Presbyterum Cardinalem Apostolicæ Sedis Legatum, vt cum ipso exercitu proficisceretur nomine Redemptoris: sed Dux, & Consiliarij Venetorum timentes ne ipse impediret eorum propositum, quod conceperant de Iadera expugnanda, Legato proposuerunt, vt si vellet prædicationis munus obire, illum secum ducerent, aliàs tanquam Legatum illum respuebant: quare Cardinalis reuersus ad Innocentium illi prauam eorum intentionem retulit; quare Pontifex literas scripsit vniuersis Crucesignatis, districtiùs illis prohibens, ne terras Christianorum infestarent, nominatim Iaderam, quam Vngariæ Rex possidebat, qui similiter erat crucesignatus, alioquin scirent, se anathematis vinculo innodatos; hancque excommunicationem fecit per Abbatem de Locetio certiùs intimari. Verùm tam Galli, quàm Veneti Iaderam expugnarunt, spoliaque Iadertinorum inter se diuisere: sed Principes Francorum excessum agnoscentes, iurauerunt in manibus Episcoporum suorum, quod mandatis Innocentij deinceps parêrent, & fecerunt se ab illis absolui, mittentes Suessionensem Episcopum ad Innocent. III. vt illum consulerent qualiter essent de cætero processuri. Ipse verò per literas suas præcepit eisdem quatenus dignè de tanto pœnitentes excessu, & satisfacientes congruè de peccato, redderent vniuersa, quæ ad eos de Iadertinorum spoliis peruenerunt, & à similibus de cætero penitus se abstinerent. Quia verò sententiam Apostolicæ Sedis præter auctoritatem ipsius nullus potuit relaxare, quibusdam viris discretis iniunxit, vt ab eis, qui nondum iurauerant Apostolicis stare mandatis, reciperent iuramentum; ab eis autem, qui iam iurauerant, exposcerent, vt in eorum præsentia recognoscerent taliter se iurasse; ac deinde iuxta formam Ecclesiæ munus absolutionis impenderent, vniuersis iniungentes Comitibus, & Baronibus sub debito iuramenti, vt per patentes literas, tam se, quàm successores suos Sedi Apostolicæ obligarent, quod ad mandatum eius de tanta præsumptione satisfactionem exhibere curabunt: omnibus autem præciperent in communi, vt à similibus de cætero abstinerent. Porrò Comites, & Barones se obligarunt, sicut fuit illis iniunctum, & sic omnes absoluti fuerunt: & cùm adhuc Veneti nec ad pœnitentiam agendam, nec ad indulgentiam implorandam voluissent aliquatenus inclinari, consolationi factæ per Suessionensem Episcopum circa modum, quem obseruaturi erant Crucesignati in communione cum Venetis necessariò habenda in ipsis nauigiis, respondet Innocentius in præsenti epistola, quam multis Scripturæ auctoritatibus illustrat vt habetur *lib.6 epist.*102. & inter gesta ipsius Pontificis à Bosqueto edita. Referunt latiùs prædictam Iaderæ obsidionem, spoliumque Sabellus *lib.9. Ænead.5.* P.Iustinian. *lib. 2. histor. Venet.* Guntherus monachus Basileensis, qui extat apud Canisium *tom.5. antiq. lect.* Sanutus Torsel. *lib. 3. part. 11. cap.* 1. Spondanus *in continuat.* Baronij *anno* 1201.

b *Veneti.*] Veneti enim deuastatâ Aquileiâ Sede Patriarchali, irruptione, & direptione Attilæ Hunnorum Regis orbis prædatoris potius quàm bellatoris, in insulam Gradum confugerunt, consederuntque, & inde ab incendio Attilæ parum tuti maritima loca, quà Padua mare subpertius subit, tenuerunt, ciuitatemque construxerunt, cui hodie, & tunc Venetiarum est nomen, vt referunt Carolus Sigonius *de Occidentali Imperio, lib.*13. *ad annum* 452. & sequentes Philippus Cluberius *Halicarum antiquitatum lib.*1.*cap.*28. Tursellinus 3.*part. hist. lib.6. sub eodem anno* 452. Saabedra *cap.6.chron.Got.* à qua occupatione dominium illius maris, libertatem, & exemptionem ab Imperio deducunt Veneti: quod & probant ex Iurisperitis Baldus, & Classici *in l.*1.§.*quod si quis* 18. *ff. de noui oper. nunt.* aliique veteres, quos adducunt Tuschus *practic. libro* 8. *conclus.*70. Franc. Marcus 2.*part. decis.*110. *num.*11. D.Ioan. Solorz. *tom.*1. *de iure Indiar. lib.*2. *cap.*6.*ex num.*19. Valenzuela 1.*tom. consil.*100. *n.*55. *vers. Quorum.* Osualdos *lib.*4. *Donel. cap.*9. *lit.A.* Iacob. Vander. *de de iure publico, ad l.non dubito, ff. de captiu cap.*55. *num.*3. Vvisembachius *disput.*9. *num.*3. D.Ioannes Ramos *in apparatu ad leg. deprecatio*, ex aliis Matisorus *in orbe marit. lib.* 2. *cap.* 18. & 19. Besoldus *in differt. indic. polit. de diuis. rerum, num.* 7. Salazar *in notis ad Gongoram, in Tabul.Pirami, fol.*181. & de eorum dominio in mari Adriatico plura Solorzanus *tom.*1. *lib.*3.*cap.*3. *num.*34. 2.

c *Obtinere.*] Vt postea obtinuerunt Dux Dandulus, & alij Veneti post captam Constantinopolim per Petrum Cardinalem Capuanum tituli sancti Marcelli, vt constat *ex lib.* 7. *Regestr. ipsius Pontif. epist.*202. & 207. & refert Spondanus *dicto anno* 1201. *num.*8. 3.

d *Exigi possit.*] Vt probaui *in cap. cùm inter, de except.*

e *Cautum.*] *In cap.quoniam multos*, 11. *quæst.*3.

f *Pœniten*

f *Pænitentia.*] Si aliquando, videlicet voluntariè communicauerint, secus verò si ex necessitate, quia tunc nulla pœnitentia, aut absolutione indigent, vt docuerunt Suarez *de censur. disput.* 5. *sect.* 2. Balboa *in cap.* 12. *num.* 27. *de except.*

4.

CAPVT XXXV.

Idem [a] *Lundon. Episcopo.*

VT famæ tuæ consulas, & saluti, & sic malorum audaciam comprimas, vt ab eis bonorum innocentiam tuearis, super his nos humiliter consulis, quæ officium pastorale contingunt, vt de nostra responsione securus iniunctæ tibi solicitudinis debitum laudabiliùs exequaris. Sanè nos tua duxit fraternitas consulendos, vtrum clerici grauiter excedentes, qui tutè non possent monasteriis ad agendam pœnitentiam [b] deputari, quoniam cùm non pœniteant de commissis, opportunitate fugiendi captata, carcerem fugerent claustri, & prioribus se sceleribus celeriùs immiscerent, à te, vel aliis [c] Prælatis suis arctæ possint custodiæ mancipari; & vtrum laici, si clericos in magnis sceleribus deprehendant, in canonem incidant sententiæ promulgatæ; cùm nec comprehendere, nec ad iudices trahere ipsos possint, nisi in eos manus iniecerint violentas. Ad primum igitur respondemus, quod cùm Prælati excessus corrigere debeant subditorum, & publicæ vtilitatis intersit, ne crimina maneant impunita, & per impunitatis audaciam fiant, qui fuerant nequam, nequiores; non solùm possunt, sed debent etiam superiores clericos, postquam fuerint de crimine canonicè condemnati, sub [d] arcta custodia detinere, qui cùm sint incorrigibiles, nec in monasteriis valeant custodiri, ad similia, vel peiora de facili laberentur. Laici verò citra excommunicationis sententiam capere clericos, & ad iudicium trahere possunt, si oporteat, etiam violenter: dum tamen id de mandato faciant Prælatorum, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti, & quorum est corrigere criminosos: cùm hoc non ipsi, sed illi, quorum auctoritate id faciunt, facere videantur; dum tamen non ampliùs eorum violentia se extendat, [f] quàm defensio, vel rebellio exigit clericorum.

NOTÆ.

1. a LOndon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.* *cap.* 8. De qua Ecclesia egi *in cap.* 6. *de consuet.* Sed legendum est *Lundensi*, vt notauit Paulus Ydumay *in not. ad Innoc. III. lib.* 16. *epist.* 118. de qua Ecclesia egi *in cap.* 2. *de consuet.*

b *Deputari.*] Vt moris olim erat, *cap. sua*, vbi probaui, *de pœnis.*

c *Prælatis.*] Iuxta tradita *in cap.* 1. *de offic. ordin.*

d *Sub arcta custodia.*] In carcere videlicet, vt dicemus *in cap. nouimus*, §. *final. de V. S.*

2. e *Incorrigibiles.*] Et si tales verè sint, possunt degradari, tradique Curiæ sæculari, iuxta adducta *in cap. cùm non ab homine, de iudic.*

3. f *Quam defensio.*] Et tunc laïci ritè aditi possunt, vt probat Salgado *de Regia protect. part.* 1. *cap.* 2. *num.* 285. Consonat textus *in cap.* 1. *hoc tit. in* 4. *collect.*

CAPVT XXXVI.

Idem [a] *Bracharensi Archiepiscopo.*

COntingit interdum in partibus tuis, & de consuetudine regionis habetur, sicut tua nobis f. intimauit, quod clerici, si quem offendant, & satisfacere velint offenso, secundum morem patriæ, quem inter se laïci iam obseruant, corpora sua sponte supponunt [b] xxx. vel xl. seu pluribus, aut paucioribus percussionibus fustium, quas frequenter non coacti suscipiunt, sed volentes, non solùm de aliorum clericorum manibus, sed etiam laïcorum. Vnde nos humiliter consulebas, vtrum huiusmodi percussores in canonem incidant sententiæ promulgatæ. Nos autem f. t. super hæc t. duximus respondendum, quod huiusmodi manus iniectio, etsi non violenta, tamen iniuriosa videtur, cùm ille canon non tam in fauorem clerici ordinati, quàm in fauorem ordinis [c] clericalis fuerit promulgatus: ideo volumus, & mandamus, vt id de cætero prohibeas attentari per prouinciam Bracharensem. Si quis autem clericus post prohibitionem huiusmodi sponte subierit, [d] excommunicetur vterque: prouiso, quod clericus iniuriam passo sine iniuria clericali satisfaciat competenter, quatenus inter eos pax valeat rationabiliter reformari.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a BRacharensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. De Bracharensi Metropoli nonnulla adduxi *in cap. 7. de in integr. restit.*

b *Trigima.*] Per quem numerum non creditur peruenire ad effusionem sanguinis, iuxta tradita *in cap. 1. de calumniat.*

c *Ordinis clericalis.*] Vnde renonciari non potest, iuxta tradita *in cap. si diligenti, de foro compet.*

2. d *Excommunicetur.*] Clericum, qui percussioni suæ consentit, impunè percuti, docuerunt nonnulli, quos refert, & sequitur Barbosa in præsenti, quia talis percussio nequit dici violenta, iuxta verba canonis *si quis suadente* 17. *quæst.* 4. sed rectiùs contrarium in præsenti deciditur, nam etsi non sit violenta talis manuum iniectio, est tamen iniuriosa, quia nequit ita offensus priuilegio clericalis ordinis renunciare, vel eam iniuriæ pœnam à iure expressam remittere, vt docuerunt Sayrus *de censur. lib. 3. cap. 26. num.* 18. Suarez *eod. tract. disput.* 22. *sect.* 1. *num.* 58. Molina *de iust. tract.* 3. *disput.* 51. *num.* 3. Layman, Castropalao, & alij, quos refert & sequitur Gibalinus *in synopsi, fol.* 463. Quæ sententia facilè probatur ex eo, nam si clericus, qui seipsum vulnerauit, aut sui cædem, vulnosque alij consuluit, aut præcepit, incidit in hanc canonis excommunicationem, iuxta communem sententiam, multo magis qui clerico consentienti manus iniecit.

CAPVT XXXVII.

Idem [a] *London. Episcopo.*

RElatum est nobis, quod cùm aliqui serui tuæ prouinciæ propter iniectionem manuum in clericum violentam in canonem incidunt sententiæ promulgatæ, allegantibus dominis eorundem, quod carere mancipiis suis nolunt, venire ad Sedem Apost. absoluendi non curant, per occasionem huiusmodi eludentes ecclesiasticam disciplinam. Quocirca disc. v. per Ap. s. m. quat. eos venire compellas ad Sed. Ap. absoluendos, cùm plus sit Deo, quàm homini deferendum, nisi fecerint hoc in fraudem, vt subtrahant se ab obsequio dominorum, aut ipsi propter hoc sine culpa sua incurrerent graue [b] damnum: & in vtroque casu poteris eos ex indulgentia nostræ permissionis absoluere, cùm nimis sint ab Ap. Sed. remoti: sed in recompensationem laboris, quem in itinere sustinerent, aliam eis satisfactionem iniungas, dummodo non sit tam grauis, & enormis excessus, vt propter vitandum scandalum, & tollendum exemplum huiusmodi serui, ad seruum seruorum venire debeant absoluendi.

NOTÆ.

1. a LOndon.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 11. in hac sexta legitur *Lugdun.* sed parum interest quamlibet ex eis retineas inscriptionem.

b *Graue damnum.*] Consonat textus *in cap. mulieres*, ibi: *Qui existunt in potestate alterius, hoc tit.* & docent Bonacina *de censur. dict. quæst.* 4. *puncto* 5. *num.* 3. Molina *de iustitia tract.* 3. *disput.* 64. *num.* 2. Barbosa *de potest. Episcop. alleg.* 41. *numer.* 29. 2

CAPVT XXXVIII.

Idem [a] *Strigoniensi Archiepiscopo.*

SAcris est canonibus institutum. *Et infrà*: Licèt autem is, qui voluntarius excommunicatis communicauerat, qui eum omnibus fautoribus suis, & participibus excommunicationis sententiâ sint astricti, ad cor postmodùm rediens, de mandato Ecclesiæ illos, quos fouerat, expugnaret; non tamen priùs, quàm absolutionis gratiam perceperit, habendus est absolutus, nec si occumbat in bello, oblationes sunt recipiendæ pro eo, vel orationes Domino porrigendæ: nisi cùm de ipsius viuentis pœnitentia per euidentia signa constiterit, iuxta cuiusdam [b] constitutionis nostræ tenorem, defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur.

NOTÆ.

1. a STrigoniensi.] In tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 12. legitur *Indrosiensi*; sed vbique malè, veram enim huius textus inscriptionem dedi *in cap. sacris, de his qua vi*, vbi extat prior pars huius Decretalis.

2. b *Constitutionis.*] Relatæ suprà *in cap. à nobis*, & *lib. 6. regestr.* 16. *epist.* 49. vbi Abbatibus de Refloris, & Palmi ita innocentius scribit: [Oblata à nobis M. mulieris petitio continebat, quod cùm olim S. frater suus vnà cum quibusdam aliis morti cuiusdam interfuisset presbyteri, diabolo suadente, tandem reuersus ad cor, humiliter suum regnouit excessum, & paratus vt iter acciperet ad Sedem Apostolicam veniendi, præueniente mor-

tis

tis articulo, exequi non potuit quod intendit: iuramento tamen promiserat, quod nostris staret super excessu sæpedicto mandatis. Vnde nobis dicta mulier supplicauit, vt cùm illum non religionis contemptus, sed necessitatis articulus impedierit, quominus ad Sedem accesserit Apostolicam absoluendus, super absolutione, ac sepultura ipsius dignaremur misericorditer prouidere. Quia verò, sicut in contumacia persistentibus rigidos esse nos conuenit; sic humiliatis ad pœnitentiam negare gratiam Ecclesiæ non debemus: discretioni vestræ per Apostolica scripta mandamus, quatenus si prædictus S. dum adhuc viueret, satisfactionem condignam promisit, vel sufficiens de satisfactione mandatum, & aliàs manifesta in eo pœnitentiæ indicia præcesserunt, cum Psalmo pœnitentiali, oratione Dominica, & aliis consuetis, defuncto absolutionis beneficium impendatis, tradi facientes corpus eiusdem ecclesiasticæ sepulturæ, dummodo contra terræ consuetudinem ex hoc graue non debeat scandalum generari. Quod si non omnes, &c. Duo vestrum, &c. Vos denique filij Abbates, &c. Datum Lateran. III. idus Maij, Pont. nostri anno XVI.]

CAPVT XXXIX.

Idem [a] *Assininati Episcopo.*

Sicut nobis tuis literis intimasti, cùm aliquos tuæ diœc. clericos, vel laicos culpis suis exigentibus excommunicationi supponis, ipsi postmodùm ad te nullâ satisfactione præmissâ sine testimonialibus literis redeuntes, dicunt se absolutionis beneficium recepisse, quibus si credi debeat in hac parte, per nos instrui suppliciter postulasti, cùm propter causam huiusmodi, sicut dicis, tuæ sententiæ à subditis contemnantur. Nolentes igitur hominum malitiis indulgeri, f. t. t. respondemus, quod nisi excommunicati à te super absolutione sua [b] literas, vel illius, cui vices nostras in hac parte commisimus, reportarint, aut alio modo legitimè de illorum absolutione tibi constiterit, tu de eorum absolutione fide non habitâ, ipsos pro excommunicatis, vt priùs habeas, & facias euitari. Datum Later. 2. idus Aug.

NOTÆ.

1. [a] *Assininati.*] Ita legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 13. & in epistolis Innoc. III. *lib.* 2. *epist.* 157. ex quo regestro textum hunc restituo. In præsenti scribit Innocentius Vidoni Episcopo Assisiensi, de quo & de ipsa Ecclesia agit Vghellius *tom.* 2. *Ital. sacra*, *fol.* 540. Sed legendum est vt in margine emendatur, *Assisinati*, seu *Assisiensi*, de qua Ecclesia nonnulla adduxi *in cap.* 16. *de offic. Ordin.*

[b] *Literas.*] Veras, & non per obreptionem impetratas, vt probaui *in cap. super eo, de cohabit. cleric.* 2.

CAPVT XL.

Idem [a] *Senonensi Archiepiscopo.*

Per tuas nobis literas intimasti, quod cùm ven. f. n. [b] Altissiodoren. Episcopus in Altissiodorensem Archipresbyterum excommunicationis sententiam promulgasset, Archipresbyter se tuo conspectui præsentauit, & quod staret mandato Ecclesiæ sufficientem obtulit cautionem, petens humiliter, vt ei absolutionis beneficium exhiberes: tu verò volens Episcopo mem. deferre, ipsum sæpiùs monuisti, vt absolueret Archipresbyterum memoratum: sed quia monitis non parebat, excommunicatum absoluere curauisti, quem Episcopus pro absoluto non habet, vtpote qui proponit, quod ad te illius absolutio non spectabat. Vnde quæris, quid in similibus sit agendum? videtur enim aliquibus, quod cùm ad Metropolitanum per appellationem quæstio non defertur, excommunicatus autem vocem non [c] habeat appellandi, vtpote ab Ecclesia separatus, siue appellauerit, siue non, Metropolitanus ei non debet absolutionis beneficium exhibere. Verùm ex verbis cuiusdam epistolæ, quam dicunt Scholastici [d] decretalem, & à bonæ memoriæ Alex. Pap. prædecessore emanasse proponunt, habetur, quod si ante appellationem in aliquem excommunicationis sententia fuerit promulgata, Metropolitanus ante litis ingressum, ab eo iuramento recepto, secundùm Ecclesiæ consuetudinem debet ipsum absoluere, nisi voluerit Episcopo diœces. deferre, ipsumque ad eum remittere absoluendum: vbi etiam consequenter infertur, quid quia excommunicati audiendi non sunt priùs, quàm fuerint absoluti, nec sunt ad illos, à quibus appellauerant, remittendi. In [e] Sardicensi autem Concilio reperitur, vt is, qui ab Episcopo est abiectus, finitimos Episcopos interpellet, & causa eius audiatur,

audiatur, & diligentiùs pertractetur. Episcopus autem, qui iustè, vel iniustè abiecit, eundem patienter accipiat, vt discutiatur negotium, quatenus vel probetur eius à pluribus sententia, vel etiam emendetur: priùs tamen, quàm omnia diligenter, ac fideliter examinata fuerint, nullus ante cognitionem communioni eum sociare præsumat, qui fuerat communione priuatus. Nos igitur credimus distinguendum, vtrum proponat, se post appellationem legitimè interpositam excommunicatione notatum, vel in forma excommunicationis intolerabilem errorem fuisse patenter expressum; in quibus casibus ad probationem eorum, etiamsi absolutionem non petat, debet admitti: sed donec de ipsis constiterit, in aliis euitari, quamquam Ap. Sed. etiam tales consueuerit absoluere ad cautelam. Verùm in aliis, nisi gratiam absolutionis imploret, non debet audiri, ne sententiam ecclesiasticam contemnere videatur, & propter hoc amplius in suo contemptu ligetur. Quod si beneficium absolutionis humiliter postulauerit, Metropolitanus eum debet absoluere, nisi suo duxerit suffraganeo deferendum. Cui tamen si suffraganeus absolutionis beneficium iuxta formam Ecclesiæ noluerit exhibere, ipse nihilominus ipsum absoluat, cautione recepta, quod suo debeat parêre mandato, ac deinde causam audiat; & quod canonicum fuerit, iustitiâ mediante decernat. Quod si forsitan Episcopus subditum suum propter manifestum excommunicasset excessum, Metropolitanus non debet ipsum absoluere, nisi suffraganeus requisitus malitiosè sibi absolutionis beneficium denegaret.

NOTÆ.

a *SEnonensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione; *sub hoc tit. cap.* 14. De Senonensi Metropoli iam nonnulla adduxi *in cap.6. de consti. cap.1. de postulat. Prælat.*

b *Altissiodorensi.*] Qui est suffraganeus Archipræsulis, de cuius diœcesi nonnulla adduxi *in cap.*14. *de præscript.*

c *Non habeat appellandi.*] Quod diuersum est quando excommunicatus appellare intendit in alia causa, quàm in ea, pro qua fuit excommunicatus, vt probat Balboa *in cap. dilecti* 10. *de except.*

d *Decretalem.*] Relatam *in cap. quæsitum, de offic. ordin.*

e *Sardicense.*] *Can.*17. relato *in cap. si fortè* 11. *quæst.*3.

COMMENTARIVM.

1. Probatur conclusio, et tradita. EX hoc textu sequens communiter venit disputanda assertio: *Archiepiscopus potest absoluere subditum suffraganei sui ad eum appellantem, non aliàs.* Probant eam textus *in cap. Romana, cap. venerabilibus, hoc tit. in* 6. *cap. Romana, de pœnis, eod. lib. cap.*1. *de foro compet. eod. lib. cap. pastoralis, cap. duo, de offic. ordin. cap. seruetur* 11. *quæst.*3. Faciunt textus *in c. cùm quæstus, cum aliis,* 9. *quæst.*2. Concil. Sardic. *can.*13. Nicæn. *can.*8. Illiberit. *can.*53. Cæsaraugost. *can.*5. Frisingen. anno 1440. habitum *can.*15. & alij sacri canones, quos refert Ant. August. *in epit. lib.*37. *tit.*81. Petrus Gregor. *lib.*4. *partit. tit.*16. *cap.*7. Cæsar *de Eccles. Hierarch. disput.*5. §.2. Filesacus *in cap. ad reprimendam* 8. *de Offic. ordin.* Morinus *lib.*2. *exercit. cap.*28. Barbosa *de potest. Episc. alleg.*126. *per tot.* Martha *de iurisd.* 3. *part. cap.*12. & 14. Balboa *in cap.*1. *de foro compet.* Aliciferra *in præsenti.*

2. Impugnatur tradita assertio. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam Archiepiscopus totius prouinciæ suæ moderator est, & iudex ordinarius, *cap. in apibus* 7. *quæst.*1. adeo vt omnes clerici proponere possint omnes querelas coram ipso, *cap. quia cognouimus* 10. *quæst.* 3. vnde totius Metropolis curam, & solicitudinem ad Archiepiscopum pertinere, docetur *in cap. per singulas,* 9. *quæst.*3. Igitur si iudex ordinarius est, poterit absoluere subditos suffraganeorum ab eis excommunicatos. Difficilis est etiam præsens assertio dum in ea docetur, Archiepiscopum, ad quem appellatio interposita est, posse excommunicatos absoluere; nam excommunicatio ab homine prolata ab ipso debet relaxari, *cap. nuper, hoc tit.* probaui latè *in cap.*8. *de offic. Ordin.* & in eo loco, vbi quis à communione exclusus est, illic reconciliari debet. Concil. Arelat.1. *can.*16. Ergo Archiepiscopus, qui sententiam excommunicationis non protulit, non potest eam relaxare. Accedit, nam iuxta veterem Ecclesiæ disciplinam desideratur, vt in ea Ecclesia, vbi quis ab Episcopo eiectus fuit, ibi reconcilietur, & iterum admittatur. Concil. Sardic. *can.* 16. ergo cùm Episcopus à propria Ecclesia subditum eiecit, non potest Archiepiscopus eum in sua Ecclesia reconciliare, & recipere.

3. De absolutione excommunicato. Adhuc tamen defendenda est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, in præsenti casu nouum ius statui circa absolutionem excommunicato impertiendam à superiore illius, qui excommunicationem protulit; nam iuxta veteres Ecclesiæ canones nulli concedebatur absolutio ante litem in Synodo, vel coram superiore diiudicatam. Concil. Nicæn. *can.*5. ibi: *De his qui à communione segregati sunt, siue clericorum, siue laicorum sint ordinis, ab Episcopis, qui sunt in vnaquaque prouincia, valeat sententia secundùm canonem, qui pronuntiat eos, qui ab aliis eiecti sunt, non esse ab aliis admittendos. Examinetur autem numquid, vel simulatè, vel contentione, vel aliqua eiusmodi Episcopi acerbitate è congregatione pulsi sint.* Antiochenum *can.*12. *Si quis à proprio Episcopo fuit excommunicatus, ne priùs ab aliis suscipiatur, quàm fuerit à proprio Episcopo susceptus, vel factâ Synodo accedens se defenderit, & persuasâ Synodo aliam sententiam retulerit. Idem autem decretum aduersus laicos, presbyteros, & diacones, & eos, qui sunt in Cleri catalogo obseruetur.* Sardicense *can.*17. ibi: *Tamen priùs quàm omnia diligenter, & fideliter examinentur, eum qui fuerit à communione separatus, ante cognitionem nullus debet præsumere, vt communioni societ.* Citatur à Grat. *in c. si Episcopus* 21. *q.*3. Sed in præsenti

senti Innocentius III. circa hanc absolutionem duplicem considerat excommunicationem; vel enim est manifestè iusta, vel manifestè iniusta, vel dubia, vel prætenditur nulla. Si sententia est manifestè iusta, vt lata propter manifestum excessum, Archiepiscopus per appellationem aditus excommunicatum, nisi facti illum pœniteat, & satisfaciat, absoluere nequit. Si manifestè iniusta sit, quia post appellationem, vel cum errore intolerabili sit prolata, mox excommunicatus erit absoluendus. Si dubia est, quod accidit, vt prætenditur, plerunque antequam absolutionem reus imploret, defensionis locus ei negatur: quæ absolutio ante causæ cognitionem ad cautelam, & sub conditione ei concedi debet, præstitâ cautione de parendo mandatis Ecclesiæ. Si tandem sententiam nullam esse excommunicatus conqueratur, licet illi aut absolutionem petere, aut eâ non petitâ causam nullitatis agere: si petat absolutionem ad cautelam, illi concedenda est; si non petat, sed sententiam nullam esse probaturum profiteatur, illi causam hanc prosequi licet, in aliis autem minimè audietur. Vnde apparet ante cognitionem nouo iure ferè semper absolutionem excommunicato appellanti esse concedendam: quod etiam cauetur *in cap. sacro*, §. *caueant*, *hoc tit.* *cap. venerabilibus*, §. *sanè*, *hoc tit. in 6.* diligentiùs tamen antiquos canones perscrutanti, hoc absolutionis genus non omnino inusitatum constabit: ab eo enim prope abest absolutio à Domino Antiocheno Patriarcha quibusdam presbyteris concessa, quæ refertur actione 10. Concilij Chalcedon. inter acta Concilij Berit. ibi: *Propter festinitatem illos ab excommunicatione absoluit; sub ea tamen definitione, vt Antiochiâ non excederent, donec sententiam causa perciperet: si autem exirent antequam finem causa perciperet, maiori pœna essent damnationis obnoxij.* Facit textus ad idem *in can. 3. Concilij Agath.* in illis verbis: *Episcopi si sacerdotali moderatione postpositâ innocentes, aut minimis causis culpabiles excommunicare præsumpserint, aut ad gratiam festinantes recipere fortasse noluerint, à vicinis Episcopis cuiuslibet prouinciæ literis moneantur; si parère noluerint, communio illis vsque ad tempus Synodi a reliquis Episcopis non denegetur, ne fortè propter excommunicatorus peccatum excommunicati longo tempore morte præueniantur.* Et si sententia euidenter iniqua erat, etiam iuxta antiquos canones, nec excommunicatus, nec alij illi deferebant, *cap. cui illata 11. quæst. 3.* Concil. Sardic. *can. 17.* *Si quis Episcopus vim passus iniustè eiectus sit, vel propter scientiam, vel propter catholicæ Ecclesiæ confessionem, &c. effugiens periculum innocens execrationi subiectus in aliam vrbem venerit, ne prohibeatur illic tamdiu agere, donec reuertatur, vel à facta sibi iniuria possit liberationem inuenire. Durum enim est, atque adeo grauissimum, eum qui iniustam eiectionem passus est, à nobis non suscipi.*

4 TRADITVR RATIO DECIDENDI. His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam cùm excommunicatus ab vno Prælato, ab alio suscipi non debeat, vt latè probaui *in cap. 8. de offic. ordin.* vt ita seruetur cuique sua iurisdictio illibata, & ab eo quisque communionem accipiat, à quo priuatus fuerat, *cap. seruetur 11. quæst. 3.* & Archiepiscopus nullam habeat iurisdictionem in subditos suffraganeorum, nisi in casibus relatis *in cap. pastoralis, de offic. ordin.* ideo excommunicatos à propriis suffraganeis Archiepiscopus absoluere nequit, quia excommunicatus absolui debet à proprio iudice, *cap. cùm ad Ecclesiarum, de offic. Ordin.* Si autem ipse excommunicatus à proprio Episcopo ad Archiepiscopum appellauerit, quia in hac secunda instantia Archiepiscopus iurisdictionem in subditos suffraganeorum exercet, rectè poterit excommunicatum à suffraganeo absoluere causâ cognitâ, iuxta distinctionem suprà relatam, etiamsi absolutio talis censuræ Pontifici esset reseruata. Marinis *lib. 1. resol. cap. 17.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà expensa, nam licèt Archiepiscopus sit iudex ordinarius in tota sua prouincia, id tamen procedit in rebus pertinentibus ad generale prouinciæ regimen, & vt ad illum appellari valeat, non verò respectu subditorum suffraganeorum, *cap. scitote 6. quæst. 3. cap. peregrina 3. quæst. 6.* Vnde subditos suffraganei sui in prima instantia iudicare nequit, *dict. cap. duo:* & quia qui potest aliquem ordinare, potest & eum iudicare, *cap. nullus, de parochiis;* & quia Archiepiscopus non potest subditos suffraganeorum iudicare, ideo nec ad ordines promouere valet, *cap. 1. de offic. ordin. in 6.* Nec obstat difficultas alia, nam procedit quando à sententia excommunicationis appellatum non est, quia tunc ab eodem iudice debet quis absolui, à quo excommunicatus fuit, iuxta tradita *in dict. cap. 8. de offic. ordin.* at verò cùm appellatum est, quia per appellationem causâ deuolutâ ad superiorem ipse plenam iurisdictionem habet, ideo tunc excommunicatum à suffraganeo absoluere valet. 5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Sed suprà traditis obstare videtur textus *in cap. ad reprimendam 8. de offic. Ordin.* vbi refertur, Lexouiensem Episcopum conquestum fuisse coram Innocentio III. eo quod à se excommunicatos Archiepiscopus Rhotomagensis, & alij comprouinciales absoluebant: & decreuit Innocentius, ne deinceps à Lexouiensi Episcopo excommunicatos cæteri Episcopi recipiant ad communionem; Archiepiscopus verò excommunicatos coram se conquestos de iniustitia excommunicationis absoluat, vel absoluendos remittat ipsi Episcopo; qui si eos ad communionem recipere renuat, simili pœna afficiatur. Ex quo textu apparet, Archiepiscopum nullâ præmissâ appellatione posse absoluere excommunicatos à suffraganeo. Pro cuius difficultatis solutione Glossa, & antiquiores repetentes *in cap. pastoralis, de offic. ordin.* asserunt Archiepiscopum posse supplere negligentiam suffraganei in absolutione impertienda excommunicato, & ita procedere textum *in dict. cap. 8.* Sed licèt hæc sententia vera sit, quam latè probat Barbosa *alleg. 126. per tot.* tamen non adaptatur decisioni textus *in dict. cap. ad reprimendam.* Quare eâ omissâ, pro vera expositione ipsius textus discrimen constituendum est inter eum casum, in quo de iniustitia excommunicationis agitur inter subditum suffraganei, & ipsum suffraganeum Episcopum, qui ex officio, & non ad partis petitionem ipsum excommunicauit; & inter eum casum, in quo causa iniustitiæ excommunicationis vertitur inter subditos suffraganei, inter quos lis agitatur, cuius causâ excommunicatio prolata est. Primo casu Archiepiscopus cognoscere potest, etiam per modum querelæ de iustitia excommunicationis, siue per simplicem querelam, siue per appellationem, *c. per singulas 9. q. 3. c. sacro, hoc tit.* quo casu procedit textus *in d. c. ad reprimendam.* Secundo verò casu vllo modo Metropolitanus, nisi mediante appellatione, excommunicatum à suffraganeo 6. EXPONITVR CAP. 8. DE OFFIC. ORDIN.

absoluere nequit, quia inter subditos suffraganeorum, nisi per viam appellationis Archiepiscopos cognoscere nequit, *dict. cap duo simul*, *cap. pastoralis*, *de offic. ordin.* Docent Cæsar *de eccles. hierarch. disput.* 5. §. 2. Barbosa *dict. alleg.* 126. *num.* 12. Sed adhuc manet non leuis difficultas in eo, quod docetur in eodem textu, Archiepiscopum debere ipsum excommunicatum remittere Episcopo, vt ab eo absoluatur, præcipuè cùm eo casu excommunicatum absoluendum esse ab ipso Archiepiscopo expressè doceatur *in cap. venerabilibus*, §. *sanè*, *de offic. ordin. lib.* 6. Sed vt hunc etiam scrupulum amoueamus, tres casus distinguendi sunt. Primus est, cùm excommunicatio ipsa ex tenore processus iusta apparet; tunc enim Archiepiscopus tenetur ipsum excommunicatum remittere Episcopo excommunicatori, vt ab eo absoluatur, nec ipsum absoluere valet, cùm iniuria fieret excommunicatori, si iustè ab eo excommunicatus per alium absolueretur, contra textum *in cap. seruetur* 11. *quæst.* 3. *cap. cùm contingat*, *de offic. deleg.* Secundus casus est, cùm excommunicatio iniusta apparet, quo casu Archiepiscopus excommunicatum absoluere valet, quia nulla fit iniuria excommunicatori, cùm ipsa excommunicatio manifestam contineat iniustitiam. Tertius casus contingit, cùm adhuc dubitatur, nec apparet, iusta, an iniusta sit excommunicatio: quo casu potest Archiepiscopus eum absoluere, sed ex honestate debet eum remittere proprio Episcopo, vt ab eo absoluatur, *dict.* §. *sanè*; quo casu procedit textus *in dict. cap. ad reprimendam*, vbi quia non constabat adhuc de iniustitia excommunicationis, ideo docetur Archiepiscopum Rhotomagensem posse absoluere excommunicatos à Lexouiensi Episcopo, aut eos illi remittere absoluendos. Etiam iuxta prædictum casum, in quo subditus suffraganei conqueritur de iniustitia excommunicationis prolatæ ab Episcopo ex officio, accipiendus est textus *in can* 9. *Concil. Vernensis*, ibi: *Si quis ab Episcopo suo degradatus fuerit, & ipse per contemptum postea aliquid de suo officio sine commeatu facere præsumpserit, & postea ab Episcopo suo correptus & excommunicatus fuerit, quicunque cum ipso communicauerit sciente, sciat se esse excommunicatum. Quod si aliquis reclamauerit, quod iniustè sit excommunicatus, licentiam habet ad Metropolitanum Episcopum venire, & ab eodem secundùm canonicam institutionem diiudicetur: interim suam excommunicationem custodiat.* Quem canonem exponit Filesacus *in dict. cap.* 8. *de offic. ordin.*

CAPUT XLI.

Idem [a] *Vniuersis Christi fidelibus per Lombardiam constitutis.*

SI aliquando fortè contingat, quod ab eis, qui auctoritate Apostolica sunt excommunicationi subiecti, nostræ literæ cum salutationis alloquio obtineantur, non propter hoc excommunicationis credatur sententia relaxata, cùm per ignorantiam, vel negligentiam, aut occupationem nimiam, vel etiam per subreptionem contingat huiusmodi literas impetrari: sicut in [b] Placentinis nuper dicitur contigisse, qui cum sint propter iniquitatem, quam in Deum, & eius Ecclesiam commiserunt, excommunicationis vinculo innodati, se quasi absolutos per huiusmodi literas, quas eis pro Templariis misisse dicimur, gloriantur: quamuis non simus memores talium literarum, cum etsi eis iam excommunicatis exhibitæ fuerint, forsan tamen priùs fuerant impetratæ. Quocirca vniuersitati vestræ per A. s. m. quatenus eos sicut excommunicatos arctiùs euitetis, donec à suo resipiscant errore. In similibus, si quando fortè contigerit, simile iudicium obseruate.

NOTÆ.

1. a VNiuersis.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub tit. de rescript. cap.* 2. ex qua literam huius textus restituo.

b *Placentin.*] Iam enim per annos 1199. temporibus Innocentij III. Grimerus Episcopus Placentinus factiosos hæreticos Placentinos excommunicauerat: & cùm aduersus eorum impietatem decertans non potuisset eos ad viam veritatis reducere, cum Clero Placentiâ excessit, Cremonamque profectus est, posteaque Innocentius III. Placentinos sæpe sæpius munitos diris censuris inuoluit, atque Episcopali Cathedrâ priuauit die 9. Octobris, anno 1206. vt refert Vghel. *tom.* 2. *Ital. sacra*, *fol.* 277. Vnde de his literis monitoriis ad Placentinos scriptis agit Innocent. *in præsenti.*

COMMENTARIUM.

EXcommunicatus non solùm verbis potest absolui solennibus, verùm & factis, quibus gratiam, & indulgentiam illi facere Prælatum, qui eum absoluere valet, cognoscatur; veluti si Episcopus ab eo excommunicatum postea ad diuina officia admittat, vt Innocentius III. rescribit *lib.* 2. *regestr.* ibi: *Cæterùm interrogatus in iudicio coram nobis procurator Gurcen. Episcopi, vtrum pro excommunicato idem Episcopus se haberet, respondit, quod reuerà Salzeburgen. Archiepiscopus excommunicauit Episcopum, & Capitulum 4. feria, & post tertiam, vel quartam diem dedit ipsi licentiam audiendi diuina, & vt diuinis officiis interesset; quæ ipse propter debilitatem manus celebrare non potest, & ex tunc diuina sibi fecit officia celebrari, & exercuit ea, quæ consueuerat exercere. Nos autem interloquendo respondimus, quod si res taliter se haberet, Episcopus idem pro absoluto esset habendus.* Tria autem potissima signa sunt indulgentiæ, & reconciliationis 2.

erga

erga benemerentes. Primum ſi à Principe admittantur ad adorationem: ſecundum, ſi ad oſculum: tertium ſi cum benedictione, aut ſalutatione Pontifex illis ſcribat. De primo indulgentiæ ſymbolo extat prophanum teſtimonium Ammiani Marcel. *lib.15.* vbi de Vrſicino per admiſſionem ad purpuræ adorationem reconciliato ita ſcribit: *Perſtringebatur Vrſicini mentio, vt conſiliis rei bellicæ præſtantiſſimi, fruſtraque graui iniuria laceſſiti, & per admiſſionum Magiſtrum, qui mos eſt honoratior, accito eodem ingreſſu, conſiſtorium offertur purpurà multò quàm antea placidius, atque ita ante Principis pedes ſupplices ſtatuerunt.* Cuius adorationis purpuræ mentio extat *in l.1. Cod. de Comitibus & Tribun. lib.12. l.4. Cod. de Conſul. l.1. Cod. de præpoſ. ſacr. cubic. l.1. Cod. de domeſtic. & protect. l.1. Cod. de ſilent. l. ſi quis ſerimm 7. Cod. qui militare, l. final. Cod. de Palatin. ſacrar. largit. l.2. Cod. de priuil. ſcholar. l.1. Cod. de apparit. Præfect. Prætor. l.1. Cod. de apparit. Præfect. Vrb. lib.12. l.reſtituenda 6. verſ. Ad hæc, Cod. de aduocat. diuerſ. iudic. l.2. Cod. de Fabric. lib.11.* plura de ea congeſſerunt relati à Solorzano *de honorariis Senator. num.316.* Lipſius *lib.2. elect. cap.6.* Durantius Caſel. *lib.2. var. cap.16.* Salmaſius *in notis ad hiſtor. Auguſt. pag.319. & 440.* Demſterus *ad Roſinum lib.3. antiquit. cap. vlt.* Salmut. *ad Pancirol. 1. part.memorab. tit.46.* Gretherus *lib.1. de cruce, cap.53.* Nouarinus *1. tom. elect. ſacr. lib.2. cap.70.* P. Pintus *in ſpicileg. ſacr. tom.1. cap.40.* Illuſtr. Ramos *pro Epiſcop. Luſit. propoſ.2. ad fin.num.90.* Vnde Legati Principum cùm admittendi ſunt ad adorationem pedum Pontificis, priùs abſoluuntur pro tempore legationis, ne ex ipſa admiſſione abſoluti in perpetuum maneant, vt refert Panormitanus *in præſenti, num.5.* ibi: *Et ideo Papa ſeruat, quod cùm adſunt excommunicati Ambaſſiatores, facit eos priùs abſolui, & explicatà ambaſſiatà, reducit eos in priſtinam excommunicationem.* De abſolutione per admiſſionem ad oſculum extat textus diſertus *in cap. cùm olim 12. de priuil.* ibi: *Te, licèt excommunicatus ab Eugubienſi Epiſcopo dicaris, tanquam non ligatum admiſit ad oſculum.* Vbi notaui, & plura de oſculo pietatis, & charitatis adduxi *in cap. pro illorum, de præbend.* Tandem abſolutio contingit per benedictionem cum ſalutatione in literis excommunicatis miſſis, cuius formulæ initium illuſtrat Ferrarius *lib.3. de epiſtol. Eccleſ. cap.2.* Vnde cùm Pontifex abſoluere non vult excommunicatum, adiicit eam clauſulam, *ſine ſalutatione.* Innocentius III. *lib.2. epiſt.28.* ibi: *Poteſtati, & populis Tarniſinis, ſine ſalutatione.* Notauit Cironius *lib.2. obſ. cap.14.* & illuſtrat Dominus Ramos *vbi ſupra, num.93.* Vnde ſi ſcienter Pontifex in præſenti excommunicato ſcriberet cum ſalutatione, abſolutus crederetur; ſed quia per obreptionem clauſula illa adiecta credebatur, ideo ait Innocentius, eum abſolutum non credi. Sed quia plerunque dubitabatur, an ſcienter, vel ignoranter Pontifex cum excommunicato communicans, illum abſoluere intenderet, ideo ſtatutum fuit *in Clement. 1. hoc tit.* vt etiamſi ſcienter Pontifex cum excommunicato communicauerit, non ideo eum abſoluiſſe credatur.

CAPVT XLII.

Idem *C. S.* [a] *Laurentij in Lucina Presbytero Cardinali, Apoſt. Sed. Legato.*

OFficij. *Et infrà*: Poſtremò quæſiuiſti, vtrum is, qui propter plures exceſſus à [b] pluribus Prælatis ius in ipſum habentibus, excommunicationis eſt vinculo innodatus, & vni Prælatorum de vno tantùm ſatisfacere vult exceſſu, ab eo ſit abſoluendus, de quo ſatisfacere vult eidem; & cùm de aliquo non ſatisfecerit, ab aliis abſolutus valeat nunciari. Quia verò ſuper hoc inter ſcholaſticos diuerſæ ſunt ſententiæ diuerſorum, nos ad præſens nulli præiudicare volentes, id ſolummodo tibi ſuper hoc articulo reſpondemus, quod ſupprimenti veritatem abſolutio [c] ſubrepta non prodeſt; & veritatem intelligens, abſolutionem huiuſmodi exhibere non debet.

NOTÆ.

a *Sancti Laurentij.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.15. & in c. officij, de elect.* vbi alias partes huius Decretalis congeſſi.

b *A pluribus Prælatis.*] Poſſe quem iterum, atque iterum excommunicari, & tunc variis egere abſolutionibus, probaui ſuprà *in c. cùm pro cauſa.*

c *Subrepta.*] Probaui ſuprà *in cap. cùm pro cauſa, & in cap. ſuper eo, de cohabit. cleric.*

CAPVT XLIII.

Idem [a] *Ferrarienſi Epiſcopo.*

REſponſo noſtro poſtulas edoceri, cùm Ferrarien. ciues excommunicationis, & interdicti ſententiis ſint ligati, an liceat tibi viros, & mulieres ſimul in hebdomada, vel in menſe apud aliquam Eccleſiam conuocare, quibus prædices verbum Dei, & eoſdem ad correctionem inducas. Super quo f. tuæ t. reſpondemus, quod ſine

ſcrupulo conſcientiæ hoc facere [b] poteris, cùm videris expedire, dummodo contra formam interdicti nullum eis diuinum officium celebretur. Præterea quæſiuiſti; cùm Ferrarien. ciuitas interdicto ſit, & [c] excommunicationi ſuppoſita, & ideo ſint ibidem præter baptiſma paruulorum, & pœnitentiam morientium, vniuerſa ſacramenta eccleſiaſtica interdicta, an liceat tibi baptizatos pueros in frontibus conſignare. Super quo tibi taliter duximus reſpondendum, quod ſicut baptizari pueri poſſunt, ſic & baptizati ad confirmationem in frontibus à te poſſunt ſacro chriſmate [d] deliniri.

NOTÆ.

1. a *Ferrarienſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit. cap.16.* Hugoni videlicet, qui floruit in Eccleſia ex anno 1196. vſque ad annum 1212. vt refert Vghel. *tom.2. Italia ſacra, fol.576.*

2. b *Poteris.*] Rectè, nam & olim nemo ſubmouebatur ab Eccleſia tempore concionis, immò omnes admittebantur, tam catechumeni, & hæretici, quàm Gentiles & Iudæi: Concil. Carthag.4. *can.84.* ibi: *Vt Epiſcopus nullum prohibeat ingredi Eccleſiam, & audire verbum Dei, ſiue Gentilem, ſiue hæreticum, ſiue Iudæum, vſque ad Miſſam catechumenorum.* De catechumenis extat diſertus locus Tertulliani *lib.1. de præſcript. aduerſ. hæretic. cap 41.* ibi: *Quis catechumenus, quis fidelis, incertum eſt? pariter adeunt, pariter audiunt.* D. Auguſtinus *ſerm.116. de tempore*, ibi: *Hodie fratres chariſſimi ſpecialiter ad competentes humilitatis noſtræ ſermo dirigitur: & quamuis omnibus etiam fidelibus baptizatis admonitio noſtra conueniat; peculiariter tamen eos, qui nunc baptiſmi ſacramenta deſiderant, volumus admonere.* De hæreticis conſtat ex Poſſidonio *in vita D. Auguſt.* ibi: *Libros eiuſdem, ſiue tractatus mirabili Dei gratia procedentes inſtructos omni rationis copia, atque auctoritate ſanctarum Scripturarum, ipſi quoque hæretici concurrentes cum Catholicis ingenti ardore audiebant.* De Gentilibus, & Iudæis conſtat ex dicto canone 84. Concilij Carthag. & ex Concilio Valentino Hiſpaniæ *can.1.* ibi: *Antiquos canones relegentes cenſuimus obſeruandum, vt ſacroſancta Euangelia ante munerum illationem in Miſſa catechumenorum in ordine lectionum poſt Apoſtolum legantur, quatenus ſalutaria præcepta Domini noſtri Ieſu Chriſti, vel ſermones ſacerdotis, non ſolùm fideles, ſed etiam catechumeni, & pœnitentes, & omnes, qui è diuerſa ſunt, audire licitum habeant.* Gregorius Nyſſenus *orat. de Sanctor. baptiſmate.* D. Auguſtin. *homil.49.* ibi: *Audita chariſſimi, membra Chriſti, & Matris Catholicæ filij: quod dico competentibus, audiant fideles, audiant & pœnitentes, audiant catechumeni, audiant, & omnes timeant.* Illuſtrant Ferrar. *lib. 2. de ritu concion. cap.13.* Lauterbacter. *lib.2. de veteri mon. cap.67.* Albaſpineus *lib.2. obſ. cap.29.* Morinus *lib.2. exercit. cap.27.* Gibalin. *de cenſur. diſquiſit.7. quæſt.5.* qui rectè docent, quod licèt excommunicati poſſint adeſſe in Eccleſia, dum prædicatur verbum Dei, tamen ipſe excommunicatus per ſe prædicare non valet, quia tunc daretur communicatio fidelium cum excommunicato. Nec intereſt, quod in principio concionis recitari ſolet ſalutatio Angelica, atque ita ſi excommunicati adſint in Eccleſia, videtur dari cum eis communio. Nam rectè reſpondet Auila *de cenſur.2. part. cap.6. diſput.11. dub.3 concluſ.6.* has preces priuatas eſſe, quæ etiam pro ſalute excommunicati, & coram illo recitari poſſunt, ſicut Euangelium, aut Pſalmi in eundem finem dici valent. Gibalinus *vbi ſup.* Nauarrus *in Manuali, cap.27.n.36.* Ad diuina autem officia audienda omnino ingreſſus Eccleſiæ excommunicatis denegatur. Tertul. *de pudic. cap.4. Non modo limine, verùm omni Eccleſiæ tecto ſubmouemus.* D. Iſidorus relatus *in cap.1. 25. diſt.* Concil. Vernenſe, de quo *in cap.1. verſ. hoſtiarij, 21. diſt. Clement. 2. verſ. Nonnulli, de ſent. excom.* D. Thomas *in 4. diſt.18. quæſt.6. art.1.* Illuſtrant Morinus *lib. 2. exercit. cap.17.* Illuſtriſſ. Don Franciſcus Ramos *in ſyntag. pro Epiſcop. Luſitan. propoſ.3. num.94.* & plura de prohibita communione cum excommunicatis in Eccleſia, & diuinis officiis, congeſſi *in cap. ſacris, de his quæ vi.*

3. c *Excommunicationi.*] Propter bellum ciuile, quia fauebant Othoni Imperatori; nam his temporibus Innocentij, anno 1209. Azo Marchio Salinguerrani Ferrariæ Prætorem cum valida Ferrarienſium exulum manu Ferraria expulit: ſed Otho Imperator Romæ coronatus diſcedens Ferrariæ Hugonem Guarinoſium Vicarium conſtituit, vt refert Boſquetus *ad Innocentium lib. 2. regeſt. 14. epiſt. 74.* Vnde quia Ferrarienſes fauebant ipſi Othoni Eccleſiæ hoſti, excommunicati fuerunt.

d *Deliniri.*] Quænam ſacramenta tempore interdicti licitè adminiſtrari poſſint, iam expoſui *in cap. quod in te, de pœnit. & remiſſ.*

CAPVT XLIV.

[a] Idem.

Inquiſitioni tuæ breuiter reſpondeo. Credimus diſtinguendum, vtrum alter coniugum pro certo ſciat impedimentum côniugij, propter quod ſine mortali peccato non poſſunt carnale commercium exercere, quamuis illud apud Eccleſiam probare non poſſit; an impedimentum huiuſmodi non ſciat pro certo, ſed credat; in quo vtique caſu debet potiùs excommunicationis ſententiam humiliter ſuſtinere, quàm per carnale commercium peccatum operari mortale. In ſecundo verò caſu diſtinguimus, vtrum habeat conſcientiam huiuſcemodi ex credulitate leui, & temeraria; an probabili, & diſcreta; ſiquidem ad ſui Paſtoris conſilium conſcientiâ leuis, & temerariæ credulitatis explosâ, licitè poteſt non ſolum reddere, ſed exigere debitum coniugale.

iugale. Verùm cùm conscientia pulsat animum ex credulitate probabili, & discreta, quamuis non euidenti, & manifesta, debitum quidem reddere potest, sed postulare non debet, ne in alterutro, vel contra legem coniugij, vel contra iudicium conscientiæ committat offensam. Tu ergo iuxta responsionem præscriptam super illo procedas articulo, de quo nos consulere voluisti.

NOTÆ.

a *Idem.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.* 17. sed nullibi exprimitur cui Prælato rescribat Innocentius, nec inter eius epistolas editas à Sirleto, & Bosqueto reperitur textus hic; illum tamen exposui *in cap. literas, de restit. spol. cap. Dominus, de secund. nupt.* & videndus est Thomas Delbene *tract.* 2. *oper. mor. disp.* 10. *sect.* 13.

CAPVT XLV.

[a] *Morinensi Episcopo.*

Contingit interdum, quod dum clericali charactere insigniti ad turpia lucra diuertunt, & sæcularibus negotiis se immiscent, clericale nomen abominabile redditur cordibus infirmorum. Sanè sicut accepimus insinuantibus nobili [b] viro Comite Flandrensi, ac nobili muliere M. relicta quondam Ph. Flandrensis Comitis, in diœcesi tua quidam existunt, qui nec in modo tonsuræ, nec in vestium forma, nec in qualitate negotiorum de clerico quidquam ostendunt, ad pœnæ subterfugium se clericos exhibentes. Quia cùm super excessibus, quos sæculari luxu committunt, ad publica iudicia pertrahuntur, circumcisis crinibus, vt possint circumuenire vindictam, se pro clericis repræsentant, clericalis fori priuilegium labiis allegantes, qui factis paulò antè negauerant clericatum: dumque repentinâ tonsurâ pœnas eludunt, quas intonsi peruersis actibus meruerunt, per impunitatis fiduciam nutritur in eis audacia delinquendi; & dum impunè delinquunt, quibusdam efficiuntur in scandalum, & aliis in exemplum. Verùm quia priuilegium meretur amittere, qui permissâ sibi abutitur potestate, ac frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legem; volumus, & mandamus, vt tales, si tertiò à te commoniti, seipsos contempserint emendare, illius efficiantur immunitatis expertes, quæ pro clericorum tutela, & laïcorum violentia coërcenda noscitur instituta. Tu denique frater Episcope, &c. Datum Lateran. v. idus Ianuar. Pontif. N. Anno xv.

NOTÆ.

1\. a *Morinensi.*] In nulla ex collectionibus antiquis reperitur textus hic; extat tamen inter epistolas editas à Bosqueto *lib.* 3. *regestr.* 15. *epist.* 200. ex quo Regestro inscriptionem & literam restituo. De Morinensi diœcesi egi *in cap.* 1. *de solut.* & textum hunc exposui *in cap. finali, de clericis coniug. cap.* 1. *de apostatis.*

b *Viro.*] Balduino videlicet.

CAPVT XLVI.

[a] Idem.

In præsentia dilecti filij, &c. *Et infrà*: Nec Canonici suo Decano excommunicationem obiicere possint, cùm super hoc nec monitus, nec requisitus fuerit, nec ipse propter hoc eum duxerit euitandum: sed Episcopus in mensa, & Canonici communicauerint ei etiam in diuinis.

NOTÆ.

a *Idem.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. nullibi tamen exprimitur cui rescribat Pontifex: Textum hunc exposui *in cap. cum inter, cap. dilecti, de except.*

CAPVT XLVII.

[a] *Spiren. Argentin. & Vvarmacien. Episcopis, pro deliberatione Salernitan. Archiepiscopi.*

QVantæ præsumptionis, & temeritatis existat in Rectores Ecclesiæ manus iniicere violentas, in Euangelio Dominus protestatur, qui se in ministris suis affligi asseruit, & in Apostolorum Principe alibi se prohibuit iterum crucifigi. Hoc etiam pœnæ qualitas manifestè declarat, cùm excommunicationis sententia in ipso actu feriat delinquentes, si non solùm in fratres, & Coëpiscopos nostros, sed etiam in minoris ordinis clericos violentiam præsumpserint operari. Ne autem solos violentiæ huius auctores aliquorum præsumptio crederet esse punitos, [b] facientes, & consentientes pari pœna plectendos canonica censura condemnat, eos etiam delinquentibus fauere interpretans, qui cùm possint, manifesto facinori desinunt [c] obuiare. Quod bonæ memoriæ C. Papa prædecessor noster hactenus diligenter attendens, auctores, & fautores captionis, & detentionis ven. f.n. [d] Salernitani Archiepiscopi excommunicationis nuntiasset vinculo innodatos, nisi per Imperiales nuncios sæpe fuisset ei, ac firmiter repromissum, quod idem Archiepiscopus sine dilatione qualibet libertati pristinæ redderetur. Ne autem detentio eius nobis de cætero imputetur, si circa liberationem eius inuenti fuerimus negligentes, fraternitati vestræ per Apostolica scripta mandamus, & districtè præcipimus, quatenus nobilem virum Vvicel. de Berc. ex parte nostra diligentiùs moneatis, vt eundem Archiepiscopum à detentionis suæ carcere absolutum ad nos cum honore remittat, nobilitatem eius gratiarum actionibus prosequentes, quòd circa eum spiritum compassionis exhibuit, & quantum licuit, solatium ei humanitatis impendit. Quod si (quod non credimus) ad monitionem vestram, & venerabilis fratris nostri [e] Sutrini Episcopi, & dilecti filij Abbatis sancti [f] Anastasij, quos ad hoc specialiter destinamus, eum dimittere noluerit, excommunicatum ipsum publicè [g] nuncietis: & si qua forsan ab aliquibus Ecclesiis beneficia possidet, ea ipsi per censuram ecclesiasticam auferri mandantes, totam terram eius, immò totam diœcesim, in qua idem Archiepiscopus detinetur, vel ad quam translatus fuerit detinendus, supponatis sententiæ interdicti. Nos enim dilectis filiis Capitulo Maguntin. dedimus in mandatis, vt sententiam vestram faciant inuiolabiliter obseruari. Volumus autem nihilominus, & mandamus, vt vniuersis Alemaniæ Principibus in remissionem suorum criminum iniungatis, vt solicitudinis suæ studium efficaciter interponant, quod eis mediantibus Archiepiscopus ipse liberè ad nos quantocius reuertatur: significantes eis, quod si id (quod absit) impletum non fuerit, in totam Alemaniam interdicti cogemur sententiam promulgare. Quod si omnibus, &c.

NOTÆ.

1. a *SPirensi.*] In hac sexta collectione, & in quarta, *sub hoc tit. cap.* 4. tantùm legitur *idem:* sed inscriptionem, & literam restituo ex ipso Regestro epistolarum Innocentij correcto à Sirleto Cardinali, vbi *lib.1. fol.*10. reperitur textus hic. Spirensis Cathedralis Ecclesia est in Germania, suffraganea Archiepiscopi Moguntini, cuius Prælato, Othoni videlicet, qui fuit Comes Enemberg. in præsenti rescribit Innocentius. Argentina etiam Ecclesia est in eadem Metropoli, vt probaui *in cap. venerabili, de preb.* cuius Prælato, Conrado videlicet, missa est præsens Decretalis. Similiter & Vvormaciensis (ita legendum) est in Germania sub eodem Archipræsule, vt probaui *in cap.1. de censibus.* Eius Episcopo Leopoldo in præsenti scribit Innocentius.

2. b *Facientes, & consentientes.*] Iuxta tradita *in cap.1. de offic. deleg.*

c *Obuiare.*] Consonant textus *in cap. negligere 55.2. quæst. 7. cap. qui potest 8.23. quæst. 4. cap.1. cap. error, cum sequent.* 83. *dist. cap.* 2. *cap. facientis* 3.86. *dist. l. culpa* 50. *l. nullum* 109. *ff. de R.I. l.2. §.1. l.3. & 4. ff. de noxal.* Et sanè patentiale est, & decantatum illud Senecæ *in Troade:* Peccare qui qui non prohibet cùm potest, iubet. Cui consentiunt Arnobius *lib.2. aduers. Gentes*, ibi: *Cùm non prohibendo quod oportuerat prohiberi, cessatione crimen feceris proprium, & retentionis dissimulatione permiseris prius.* Saluianus *lib.7. de prouid. Potestas quippe magna, & potentissima, quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari: in cuius enim manu est, vt prohibeat, iubet agi, si non prohibet admitti.* Petrus Blesensis *epist.* 146. *Ipsa taciturnitas eius præsumitur ad consensum; videtur enim consentire, qui cùm possit, & deberet, non corripit: & dissimulatrix patientia societatis occultæ scrupulo non carebit.* Alia in eandem sententiam coogesserunt Rithersusins *ad Saluianum, pag.*323. Desider. Heraldus, & Bulengerus ad Arnobium *vbi suprà.* Petrus Faber, & Gothofredus *in dicta l. culpa*, & *dict. l. nullum*, Amaya *in l.3. Cod. de canone largit. num.*16. Solorzanus *emblem.*

emblem. ad praxim; notarunt Flores de Mena *lib.* 1. *quaest.* 18. P. Mendo *lib.* 3. *de iure Academ. quaest.* 37. & *nos in cap.* 3. *de haereticis.*

3. d *Salernitani.*] Nicolai videlicet; nam anno 1194. defuncto Tancredo Rege Siciliæ Henricus Imperator iniurias vlturus, & vt Regnum illud occuparet, copias parauit. Vvillelmus autem Tancredi filius vnà cum matre, & sororibus, viribus suis non fidens in praerupti montis Calstabilottae castrum confugit. Imperator Messanâ, aliisque vrbibns Siciliæ blandè allectis, sub pollicitationum simulatione, idest, vt si Vvillelmus regno se abdicaret, ei Taranti Principatum, eiusque matri Comitatum Lecij ipse elargiretur, Vvillelmum Regem, Siuiliam matrem, filiasque in potestatem suam redegit 3. Kal. Ianuarij, anno 1195. vt referunt Baronius *anno* 1194. Facel. *in decad. fol.* 471. Sed perfidus Imperator eos omnes cum Nicolao Archiepiscopo Salernitano, Richardo Comite Ayelli, Rogelio fratre Matthæi Cancellarij, Episcopo Ostrunensi, & Tranensi, aliisque Regni Proceribus in Germaniam veterem coëgit, ibique suppliciis affectos carceri mancipauit. Sed Innocentius III. praesenti epistolâ, & aliâ missâ Episcopo Sutriensi, & Abbati S. Anastasiæ, vt inde educerentur, curauit. Ergo excommunicationis minis per Episcopos intentatis, adnitente etiam Philippo Sueuiæ Duce, ipsius Imperatoris fratre, omnes pristinæ libertati sunt restituti, excepto Rege, qui Regno exauthoratus, oculis erutis, atque genitalibus recisis, carceri ad mortem vsque mancipatus fuit, vt refert D. Rochus Pirro *in chron. Reg. Siciliæ, anno* 1194.

e *Sutrini.*] De Ecclesia Sutriensi, seu Sutrina, egi *in cap. cùm Ecclesia, de causa possess. & propr.*

f *Sancti Anastasij.*] Legendum est sanctæ Anastasiæ, quod monasterium Ordinis est D. Benedicti in Siciliis, & ipsius Abbatiæ praesentatio spectat ad nostrum Monarcham, vt refert, & probat Barbosa *lib.* 3. *voto* 89. *in princip.*

g *Nunciatis.*] Quia manus violentas iniecisse creditur, qui clericum in carcere, aut simili loco detinet, *cap.* 2. *hoc tit. in* 2. *collect.* vbi probaui *in cap. cùm desideres, hoc tit.*

CAPVT XLVIII.

Idem *in Concilio* [a] *Generali.*

SAcro approbante Concilio prohibemus, ne quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competenti commonitione praemissâ, & praesentibus personis idoneis, per quas, si necesse fuerit, possit probari monitio, promulgare praesumat: quia si contrà praesumpserit, etsi [b] iusta fuerit excommunicationis sententia, [c] ingressum Ecclesiæ per mensem vnum sibi nouerit interdictum, aliâ nihilominus poenâ mulctandus, si visum fuerit expedire. Caueat etiam diligenter, ne ad excommunicationem cuiusquam absque manifesta, & [d] rationabili causa procedat: ad quam si fortè taliter processerit, & requisitus humiliter processum huiusmodi non curauerit absque grauamine reuocare, grauatus apud [e] superiorem iudicem deponat de iniusta excommunicatione querelam: quod si absque periculo moræ potest, ad excommunicatorem illum cum suo mandato remittat, intra competentem terminum absoluendum, alioquin ipse vel per se, vel per alium, prout viderit expedire, sufficienti cautione receptâ, munus eis absolutionis impendat. Cùmque aduersus excommunicatorem de iniusta excommunicatione constiterit, excommunicator condemnetur excommunicato ad interesse, aliàs nihilominus, si culpæ qualitas postulauerit, superioris arbitrio puniendus, cùm non leuis sit culpa tantam infligere poenam insonti, nisi forsan errauerit ex causa probabili, maximè si laudabilis opinionis existat. Verùm si contra excommunicationis sententiam nihil rationabile fuerit à conquerente probatum, idem & super iniusta excommunicationis molestia per poenam ad interesse, vel aliam secundùm superioris arbitrium, nisi forsan & ipsum probabilis error excuset, & super eo, pro quo iusta fuerit excommunicatione ligatus, per cautionem receptam satisfacere compellatur, vel in pristinam reducatur sententiam vsque ad satisfactionem condignam inuiolabiliter obseruandam. Si verò iudex suum recognoscens errorem, paratus sit talem reuocare sententiam; & is, pro quo lata fuerat, ne absque satisfactione reuocet illam, appellet, appellationi non deferat in hac parte, nisi talis error sit, de quo meritò debeat, vel valeat dubitari: & tunc sufficienti cautione receptâ, quod coram eo, ad quem extitit appellatum, vel delegato ab ipso iuri parebit, excommunicatum absoluat, sicque poenæ subscriptæ minimè subiacebit: Caucns tamen omnino, ne voluntate peruersa in alterius praeiudicium mentiatur errorem, si districtionis canonicæ vult effugere vltionem.

NOTÆ.

a GEnerali.] Lateranensi videlicet, vt legitur in quarta collectione, *sub hoc tit. cap.* 5. & reperitur textus hic in ipso Concilio, *can.* 47.

b *Iusta.*] Ex causa videlicet, nam quoad ordinem iudicialem iniusta est, vt statim dicemus.

c *Ingressum Ecclesiæ.*] Quæ poena etiam statuta reperitur ex aliis causis *in cap. is qui, hoc tit.* 1.
in 6. *cap. Episcoporum* 8. *de priuil. eod. lib. cap. praesenti,*

senti, de effic. ordin. eod. lib. cap. exigit, de censibus, eod. lib. & hac pœna vsus fuit D. Ambrosius cum Imperatore Theodosio *in cap. cum apud* 69. 11. *quæst.* 3. Et cùm hæc pœna ad tempus imponitur, vt in præsenti, & *in cap.* 1. § *si quis, hoc tit. in* 6. elapso tempore ab Ecclesiæ ingressu interdictus ipso iure restitutus censetur, *cap. si quis amodò* 81. *dist. cap. non est vobis, de sponf.* docent P. Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 15. *cap* 4.

2. d *Rationabili.*] Et graui videlicet, nam nisi pro peccato mortali excommunicatio imponi non potest, *cap. nemo, cap. Episcopi, cap. nullus,* 11. *quæst.* 3. aut propter notoriam contumaciam in obediendo Ecclesiæ, vt *in cap.* 2. *de maiorit. & obed. cap. sacerdote, de consecr. dist.* 2. *cap. si quis ex clericis, de vita & honest. cleric.* Theophil. *de liter. mon. lib.* 2. *cap.* 9 Nec contrarium probatur *in cap. duo,* 96. *dist.* in illis verbis: *Pro culpa, quæ aliis sacerdotibus non adeo grauis videbatur.* Ex quibus videbatur, excommunicationem prolatam fuisse. Nam respondetur, illa verba non esse intelligenda, vt verè causa leuis fuisset, sed quod falsò sacerdotibus talis videbatur. Nec etiam contrarium probat D. Augustinus *in cap. si habens* 24. *quæst.* 3. vbi cùm ageret de quodam presbytero, qui ex leui causa fideles anathematizabat, ait se illud non facturum, *nisi grauissimè commoueret*; nam ea verba, *nisi grauissimè commoueret*; ita accipienda sunt, idest, si ita commoueretur, vt extra se esset. Nec etiam contrarium probat textus *in cap. quæ fronte* 26. *de appel.* vbi deciditur, posse proferri excommunicationem ob contumaciam, vel aliam causam. Igitur absque contumacia dari potest causa, ob quam excommunicatio proferatur. Nam in eo textu non docetur, aliam causam præter contumaciam sufficere ad proferendam excommunicationem, sed tantùm asseritur, ad proferendam excommunicationem immediatè necessariam esse contumaciam, & mediatè aliam causam absque contumacia sufficere ad excommunicationem infligendam.

e *Superiorem.*] Qui absoluere debet, aut excommunicatum remittere absoluendum ipsi Episcopo, qui excommunicauit, iuxta tradita suprà *in cap. per tuas.*

COMMENTARIVM.

3. Conclvsio traditvr, et probatvr. Ex hoc canone talis communiter deducitur assertio: *Prælatus non debet excommunicare subditum, nisi competenti monitione præmissâ.* Probant eam textus *in cap. Deus, §. omnipotens* 2. *quæst.* 1. *cap. canonica* 107. 11. *quæst.* 3. *cap. indignum* 21. §. *debet* 11. *quæst.* 3. *cap. de illicita* 24. *quæst.* 3. *cap. consuluit, de offic. deleg. cap. cùm speciali, de appellat. cap. contingit, el* 2. *hoc tit. cap. Romana, cap. statutum, cap. constitutionem, hoc tit. in* 6. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti, & de potest. Episc. alleg.* 126. Petrus Gregorius *lib.* 4. *partit. tit.* 16. *cap.* 6. & *lib.* 31. *syntag. cap.* 9. *num.* 9. Gutierrez *lib.* 1. *canonic. cap* 16. Fermosinus *in cap.* 1. *de iudic. quæst.* 23. Hurtado *de excommunic. disput.* 9. *difficult.* 3. Suarez, Saytus, Alterius, & alij de censuris scribentes relati à Gibalino *de censur. disput.* 6. *per tot.* Altesserra *in præsenti.*

4. Impvgnatvr tradita assertio. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo. Si monitio desideraretur ad excommunicationem, non posset ignorans, aut absens excommunicari: sed tam absens, quàm ignorans potest excommunicari: igitur quia trina monitio ad excommunicationem non desideratur. Maior patet, minor autem probatur *ex cap. de manifesto* 17. 2. *quæst.* 1. *cap. cùm sit Romana* 5. §. *vlt. de appel.* in quibus factum D. Pauli 1. *ad Corinth.* 5. refertur, qui Corinthium quendam absentem, & irrequisitum excommunicauit, ibi: *Ego præsens spiritu, absens autem corpore iam iudicaui.* Ergo excommunicatio nullà præmissà monitione in absentem, & ignorantem proferri potest. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, nam excommunicatio, seu quælibet alia censura statim atque profertur, ligat, quia secum trahit executionem, *cap. pastoralis* 53. §. *verùm, de appel.* & ideo in absentem prolata eo animo vt statim liget, habet effectum; quia excommunicatio pendet ab animo, & intentione proferentis, qui potest velle, vt statim effectum habeat, vel cùm ad eius notitiam peruenerit, vt plerumque fit, *cap. viduam* 29. §. *aduersus* 2. *quæst.* 6. & ignarum excommunicatione affectum fuisse, supponitur *in cap. Apostolica* 9. *de cleric. excom.* Ergo quia absque vlla monitione excommunicatio proferri potest.

5. De potestate excommvnicandi. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione scire oportet, esse in Ecclesia potestatem ordinatam ad ipsius regimen in foro exteriori per censuras, & pœnas, quæ ad bene regendam fidelium Rempublicam necessariæ sunt: quæ potestas iurisdictionis appellatur, ad quam pertinet non tantùm vis directiua ad ferendam legis obligationem, verùm etiam via coërcitiua, quæ propterea vocatur potestas fori contentiosi: quam quidem potestatem à Christo Domino Ecclesia accepit, *Matthæi cap.* 16. & 18. ibi: *Quodcumque ligaueris super terram*, &c. Et *cap. solicitè, de maiorit. & obed.* Ex quibus, & aliis auctoritatibus congestis ab Hallierio *lib.* 4. *de iurisd. hierarch. art.* 7. §. 5. cognoscitur Ecclesiam habere potestatem ferendi censuras; nam verbum *ligaueris*, ecclesiasticam censuram magnoperè importat, quæ est vinculum quoddam, seu ligamen, vt probant Suarez *de censur. disput.* 1. *sect.* 2. *num.* 3. Gibalinus *eod. tract. disquisit.* 3. *quæst.* 1. & sæpe vsos fuisse D. Petrum & Paulum hac potestate censorarum, constat ex canone 28. aliàs 30. Apostolorum, *ex epistola* 1. *ad Corinth. cap.* 5. ibi: *Tradi sathanæ.* Et *epist.* 16. *Si quis non amat Dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema.* Et ita hanc potestatem ex Ecclesiæ institutione agnouerunt Cœlestinus Papa *epist.* 2. Vrbanus *epist.* 1. Fabianus *epist.* 1. & 2. congesti à Suario, & aliis de censuris agentibus.

6. De trina monitione. Vt autem excommunicatio non solum validè, verùm & iustè proferatur, non solum causa grauis præcedere debet, verùm & monitio in omnibus sententiis ab homine proferendis: quod non procedit in excommunicationibus à iure impositis, quia lex ipsa quotidie monet, vt *in cap. Apostolica, §. final. de re iudic. lib.* 6. *cap. penult. de immunit. Eccles. eod. lib. cap.* 2. §. *si quis autem, ne clerici, vel mon. eod. lib. Clement.* 1. *in princip. de sequestr. possess. Clement.* 1. *in fine, de pœn.* Circa hanc autem monitionem nonnulla obseruanda sunt. Primum, vt trina sit, idest vt reus ter moneatur, *cap. contingit* 2. *hoc tit.* idque appellant Domini præceptum Patres Concilij Rhotomag. *in cap. omnes* 16. *quæst.* 7. & Nicolaus *in cap. presbyterorum* 16. *quæst.* 4. & PP. Concilij Parisiensis *in cap. de illicita*, 24. *quæst.* 3. eandem trinam monitionem repetunt ex euangelica auctoritate, quia nempe Christus Dominus docuit apud Matthæum *cap.* 18. vt peccantem

tem fratrem primò moneamus secretò; deinde duos testes adhibeamus, demùm deferamus ad Ecclesiam, quam si non audierit, habeamus illum pro Ethnico, & Publicano. Ad exemplar igitur illius ordinis, quem seruandum Christus Dominus præcepit in correctione fraterna, voluit Ecclesia trinam monitionem præmitti ante censuram, quæ ad emendationem quoque rei dirigitur. Accedit exemplum iuris ciuilis, iuxta quod in casibus, in quibus monitio necessaria est, trina præscribitur, *l. 4. ff. de pignor. act. l. contumacia, ff. de re iudic. l. 8. & 9. Cod. quomodo, & quando, l. vlt. Cod. Theodos. de SC. Claudiano, nouel. 117. §. penult.* Cuiacius *lib. 20. obs. cap. 11.* Quare monitio, quæ trinâ vice fit, canonica, & legitima dicitur *in cap. final. de vit. & honest. cleric. cap. contingit, el 2. hoc tit.* quasi in vtroque iure probata. Hæc autem trina monitio fieri debet per distincta interualla aliquot dierum, vt ita reus tempus habeat sese emendandi: non est tamen necessariò realiter trina, immò satis est, si formaliter multiplex sit, & realiter vna, quæ simul plura interualla assignet, veluti si quindecim dies præscribantur, quinque pro prima monitione, totidem pro secunda, & residui pro tertia, & peremptoria, vt docetur *in cap. constitutionis, hoc tit. in 6.* quod & iure ciuili obseruatur in tribus edictis à Prætore proponendis; nam potest eam coniunctim, vel disiunctim proponere, *l. ad peremptoriam 68. l. & tertium 70. ff. de iudic.* probant Vulteius *discept. iur. cap. 2.* Pichardus *in tract. de primo & secundo decreto.* Deinde canonica hæc monitio debet continere nominatim eos, qui monentur, vel nomine proprio, vel indubitabili signo, *cap. licèt, de testibus, cap. 2. hoc tit. in 6.* argumento legis *certum, ff. de rebus credit. l. 2. ff. de liber. & posth.* Debet etiam fieri personaliter ei, qui monetur, nisi fraudulenter latitet, ita vt personaliter moneri nequeat, vt latiùs prosequuntur Couar. *in cap. alma, 1 part. §. 9. num. 4.* Gibalin. *de censur. disquisit. 6. quæst. 1.* Item debet fieri præsentibus idoneis personis, vt probari possit, iuxta præsentem textum. Tandemque fieri debet auctoritate, & iussu ipsius iudicis, qui sententiam profert, vt docet alia de hac monitione adducens Gibalinus *dict. disquis. 6. per totam.*

8. TRADITVR RATIO DECIDENDI.

His suppositis apparet ratio præsentis constitutionis, quæ ex eo prouenit, nam cùm finis principalis excommunicationis sit emendatio peccati commissi, & euitatio futuri, nec eo duplici fine sublato maneat amplius censura; atque ex eo fine intrinseco proficiscatur necessitas alicuius monitionis præuiæ, ideo PP. Concilij Lateran. statuerunt, vt semper competens monitio præcederet ipsam excommunicationem. Facit quod Seruius *ad Virgil. 8. Æneid.* ait, fulmen aliud esse ostentatorium, quo metus incutitur; aliud peremptorium, quo puniuntur nocentes. Et Seneca *lib. 2. natur. qq.* fulgurationem à fulmine distinguit, quòd fulguratio ostendat ignem, fulminatio emittat: illa vt comminatio est, & tonatio sine ictu; ista iaculatio cum ictu. Sic etiam in excommunicatione eam debet præcedere aliqua comminatio; sed si excommunicatio proferatur nullâ præmissa monitione, erit quidem iniusta, vtpote prolata contra iuris ordinem, sed valida. Couar. *dict. §. 9. num. 7.* si aliquos casus excipias. Primus est si iudex delegatus iussus sit excommunicationem proferre monitione præmissa, quia cùm forma literarum seruanda sit, *cap. cum dilecta, de rescript. cap. Pisanus, de restit. spol.* idem excommunicatio prolata contra formam ipsius delegationis nulla est, Couar. *dict. §. 9. num. 8.* Gibalinus *dict. disquisit. 6. quæst. 4.* Alius casus est, cùm excommunicatio profertur in participantes, siue communicantes cum excommunicato; quia debent priùs moneri, vt à tali participatione se abstineant, alioquin eiusmodi excommunicatio defectu præuiæ monitionis non solùm iniusta, verùm & nulla est, quia ita specialiter cautum est *in cap. statuimus, hoc tit. in 6.* Docuerunt Nauarr. *in manual. cap. 27. num. 4.* Hurtado *de excommunic. disput. 9. difficult. 3.*

Nec obstat dubitandi ratio suprà adducta; nam licèt Suarez *de censur. disp. 4. sect. 11. num 2.* docuerit, quod Apostolus potuit Corinthum excommunicare absentem, ita vt censurâ non ligaretur, quovsque ei nota fuisset, & intimata; & ita factum fuisse sibi persuadeat ex eo, quòd antequam excommunicatio ad eius notitiam peruenisset, non poterat illum effectum operari, quem Apostolus intendebat, scilicet vt spiritus eius saluus fieret; nec alium moralem, vt ipse alios vitaret, & ab aliis vitaretur. Tamen omissâ hac sententiâ verius est, ex facto D. Pauli, & ex dicto capite *de manifesta*, apertè probari in absentem, & ignorantem excommunicationem proferri posse, vt docuerunt Glossa *in cap. Apostolica, verbo Probabilis, de cleric. excom.* Host. *ibi, num. 1.* Anchar. *num. 2.* Couar. *in cap. alma, 1. part. §. 10. num 7.* Vgolinus *de censur. tabul. 1. cap. 9. §. 8. num. 1.* Nec obstat consideratio P. Suarez, namque si Apostolus potuit Corinthum ita excommunicare absentem, vt censura non ligaretur, quovsque ei nota fuisset, potuit etiam illum ignorantem excommunicare; & ita fecisse, magis suadent verba ipsius Apostoli, quæ satis innuunt Corinthum per excommunicationem iam traditum fuisse satanæ, vt factum illud refertur *in cap. quid crudele 44. cap. quos Christus, §. final. 23 quæst. 4.* quia eius crimen erat ita notum, vt nulla tergiuersatione celari possit, vt inquit D. Ambrosius, *ibi.* Oportet tamen vt iustè in absentem, & ignorantem excommunicatio proferatur, quod priùs legitima monitio præcedat; namque absens, & ignorans, si legitimè priùs commonitus nolit resipiscere, verè contumax redditur, & vt talis iustè excommunicatur. Nec obstat textus *in dict. cap. cùm sit Romana, §. final.* ibi: *Irrequisitum.* Nam eo verbo non significatur, Corinthum non monitum excommunicatum fuisse, sed non vocatum, quia talis vocatio in notoriis non est necessaria, vt explicant Glossa ibi, & Cuiacius, Suarez *dict. sect. 11. num. 1.* Marius Alterius *de censur. lib. 3. disput. 3. cap. 4* Vgolinus *tabul. 1. cap. 18. num. 1. vers. 3.* & ita Corinthum Apostolus monuit, licèt postea non vocatum, sed irrequisitum excommunicauit, quia notorium erat illius peccatum. Suarez *dict. sect. 11, num. 1.* Balboa *in cap. 1. de iudic. num. 28.* Quo modo etiam procedunt textus *in dict. cap. de manifesta 2. quæst. 1. cap. inter querelas 23. quæst. 4. cap. cui qui, 32. quæst. 5.*

9. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

Sed suprà traditæ assertioni obstat textus *in cap. Guilisarius 23. quæst. 4.* vbi refertur, Silverium Pontificem excommunicasse Guilisarium Patricium, nullâ monitione præmissâ. Igitur quia non desideratur monitio, vt excommunicatio proferri possit. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Silverium Pontificem non excommunicasse Guilisarium Patricium, sed potiùs declarasse ipsum in excommunicationem incidisse, & ita excommunica

10. EXPONITVR CAP. GVILISARIVS 23. Q. 4. CAP. ILLVD, DE CLERIC. EXCOM.

communicatum anathematizasse propter horrendum, & immane scelus capiendi, detinendique ipsum Pontificem, vt explicant Turrianus *pro epist. Clement. lib. 8. cap. 36.* Conar. *in cap. alma, 1. part. §. 8. num. 6.* Balbus *in cap. 10. de iudic. num. 42.* Etiam opponi solet textus *in cap. illud, de clerico excom.* ibi: *Non crediderat quod monitione præmissa, &c.* Ex quibus deducitur, excommunicationem absque monitione ritè prolatam fuisse. Ergo etiam monitione non præmissâ excommunicatio rectè profertur. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, in eo textu non agi de hac monitione præmittenda ante excommunicationem, sed demonitione, quam facere tenetur quilibet iudex delegatus ante exercitium suæ iurisdictionis, de qua egi *in cap. cum in iure peritus, de offic. deleg.*

CAPVT XLIX.

Honorius III. [a] *Bononiensi Episcopo.*

NOuerit fraternitas tua, quod nos in Basilica Principis Apostolorum, præsente Reuerendissimo in Christo filio nostro Illustri Romanorum Imperatore, & semper Augusto, in celebratione Missarum, postquam capiti suo imposuimus Imperij diadema, de consensu fratrum nostrorum, accensis [b] candelis excommunicauimus ex parte Dei omnipotentis, auctoritate quoque Apostolorum Petri & Pauli, & nostra omnes hæreticos vtriusque sexus, quocunque nomine censeantur, & fautores, receptatores, & defensores eorum, necnon & qui de cætero seruari fecerint [c] statuta edita, & consuetudines, vel potiùs abusiones introductas contra Ecclesiæ libertatem; & nisi ea de [d] capitularibus infra duos [e] menses post huius publicationem sententiæ, fecerint amoueri. Item excommunicauimus statutarios, & scriptores statutorum ipsorum, necnon Potestates, Consules, & Rectores, & Consiliarios locorum, vbi de cætero huiusmodi statuta, vel consuetudines editæ fuerint, vel seruatæ, necnon & illos, qui secundùm ea capitularia præsumpserint iudicare, vel in publicam formam scribere iudicata.

NOTÆ.

1. a BOnoniensi.] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. de constit. cap. 2.* ex qua collectione testiuo integram textus. In præsenti scribit Honorius Henrico Episcopo Bononiensi; nam cùm eius tempore Bononienses, Narnienses, Spoletani, & Ferrarienses, assumpto vexillo libertatis contra Ecclesiam Romanam, & libertatem Ecclesiasticam varia statuta fecissent, vt refert Anonymus in vita Gregorij XI. ideo præsentem edidit constitutionem Honorius III. vt ea cassaret, & Fridericus Imperator statim ac coronatus fuit libertates Ecclesiæ testituit: quod priuilegium refert Vghellius *tom. 2. Italia sacra, in serie Præsulum Ecclesiæ Bononiensis:* & ipso die inaugorationis suæ anno 1220. constitutionem edidit, quæ extat *in authent. cassa, Cod. de sacros. Eccles.* & in quinta compilatione, *sub tit. de constit.* quâ Fridericus irrita esse iubet omnia statuta, & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem. Ex qua constitutione locum accipit præsens textus, vt iam notauit Petrus Marcha *lib. 2. concord. cap. 11. num. 7.*

2. b *Candelis accensis.*] Iuxta solennitatem, quæ adhiberi solet in pronunciatione anathematis, de qua *in c. non debent 11. quæst. 3.* & in Concil. Lemouic. 2. quâ vsi fuerunt Innocentius IV. aduersus Imperatorem Fridericum II. & in Concil. Lugdun. 4. & antea Alexander III. cùm ageretur de pace inter ipsum, & Fridericum Oenobarbum, vt refertur *in chron. Romualdi Salernitani*, ibi: *Papa excommunicauit eos, qui pacem infringebant; & sicut hæ candelæ extinguntur, sic eorum animæ æterna visionis lumine priuentur: cumque candelæ essent proiectæ de manibus, Imperator alta voce cum aliis, fiat exclamauit.* Plura de hoc ritu adducit Theophilus *tom. 14. de literis monit. lib. 2.*

c *Statuta.*] Similiter etiam de statutis à Pisanis editis scribit Honorius *in cap. grauem, hoc tit.* & latè de his statutis egi *in cap. Ecclesia, de constit.*

d *Capitularibus.*] Capitulare est collectio capitulorum, qualis illa Anseguisi est; & canones, ac leges appellari solent capitula. Lupus Ferrariensis *epist. 42. Canones eosdem, siue ut vos vocatis, capitula.* Hadrianus Pontifex *ad Carolum Magn. epist. 3. Inter quæ edidit nobis capitulare aduersum Synodum, quæ pro sacrarum Imaginum erectione in Nicæna acta est.* Illustrat Gerard. Vossius *lib. 3. de vitiis serm. cap. 3.* Etiam capitulare dicitor liber ciuitatis, in quo decreta, statuta, & consuetudines inseruntur; quo modo in præsenti capitularia accipiuntur, vt notarunt Glossa *in præsenti*, Citonius *in notis ad hunc textum.* 3.

e *Duos menses.*] Nam regulariter leges non obligant, nisi post promulgationem, & aliquod tempus elapsum, vt omnis ignorantia vitetur, *cap. non magnopere 3. ne clerici vel monachi, cap. cum infirmitas 13. de pœnit. & remiss. capit. de concess. prebend. lib. 6.* pluribus telatis illustrat Vela *dissert. 45. num. 47.* 4.

CAPVT

CAPVT L.

Idem [a] *Magistro, & Fratribus hospitalis Hierosolymitani.*

[b] Canonica constitutione cauetur, quod monachi, & canonici regulares quocunque modo se in claustro percusserint, non sunt ad Ap. Sedem mittendi, sed secundum prouidentiam, & discretionem sui Abbatis disciplinæ subdantur: quod si Abbatis discretio ad eorum correctionem non sufficit, prouidentia est diœcesani Episcopi adhibenda, nisi excessus difficilis fuerit, & enormis, propter quem meritò sit ad Romanam Ecclesiam recursus habendus. Nos ergo vestris supplicationibus inclinati, ad vos statutum huiusmodi duximus extendendum, auctoritate præsentium statuentes, vt in tali casu, nisi maioris sit prouidentia requirenda, per Priorem vestrum, qui sicut audiuimus, [c] presbyter esse debet, fratribus vestris absolutionis beneficium impendatur.

NOTÆ.

1. a MAgistro.] Guarino videlicet, vulgò de Monteagudo, qui fuit Magister huius inclytæ Religionis, vt referunt Vossius *in historia Melitensi*, *cap.* 14. Scaño *in propugnaculo huius Religionis*, *discep.* 2. *cap.* 2. *num.* 26. Textum hunc restituo ex quinta collectione, vbi *sub hoc tit. cap.* 1. reperitur prout hîc transcribitur.

b *Canonica*] Relata *in cap.* 2. *supra hoc tit.* vbi textum hunc exposui.

c *Presbyter.*] Qui magis idoneus ex omnibus capellanis, & clericis eligitur, vt illis præsit, vt referunt P. Gregor. *lib.* 15. *syntag. cap.* 34. *num.* 5. Scañus *in propugn. discept.* 2. *cap.* 4. qui *ex num.* 11. agit de huius Prioris officio, & iurisdictione. 2.

CAPVT LI.

Idem *H. tit. S. Praxedis presbyt.* [a] *Card. Ap. Sed. legato.*

SVper eo, quod monachi Græci, & Eremitæ propter inobedientiam suam suspensionis, & excommunicationis vinculo ligati, nolunt ad mandatum Ecclesiæ, nisi per manualem [b] promissionem redire, hoc tibi duximus respondendum, quod si nullatenus possunt induci ad præstandum iuxta formam Ecclesiæ iuramentum, ipsos hac vice cum promissione poteris recipere manuali, cùm vndique consideratis locorum, & temporum qualitatibus, seueritati sit aliquid detrahendum.

NOTÆ.

1. a CArdinali.] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc titulo cap.* 2. ex qua transcribo textum hunc.

2. b *Manualem promissionem.*] Licèt quilibet excommunicatus ante absolutionem teneatur iuramento promittere se pariturum Ecclesiæ mandatis, *cap. cùm desideres, cap. ad hæc, cap. nuper, cap. de cætere, hoc tit.* tamen in præsenti casu ob duritiam Græcorum Honorius permisit, vt illi ad Ecclesiam redeuntes tantùm manualem promissionem facerent, idest simpliciter absque iuramento promitterent stare mandatis Ecclesiæ: vt etiam obedientia manualis accipitur *in cap. his, de maiorit. & obed.* Vnde optimè deduxerunt Hostiensis, & Abbas in præsenti, tantùm Pontificem dispensare posse, vt absolutio impendatur excommunicato non adhibitis requisitis, & cæremoniis à iure præscriptis: & peccatum lethale esset absoluere excommunicatum non adhibitis cæremoniis in cæremoniali Romano statutis, præcipuè vbi adest scandalum. Docuerunt Suarez *de censur. disput.* 19. *sect.* 2. Reginaldus *lib.* 9. *in praxi fori, cap.* 4. *sect.* 3. Turrianus *de censur. lib.* 3. *disput.* 14. *dub.* 3. Nauarrus *in manual. c.* 26. *num.* 9. & *in cap.* 1. *de pœnit. dist* 6. *num.* 3. Hugolinus *de censur.* 3. *part.* §. 1. *num.* 4. Coninch *de sacram. & censur. disput.* 14. *disp.* 116. *num.* 203. Auila *de censur. lib.* 2. *disput.* 2. *dubio* 2. Henriq. *in summa*, 2. *part. lib.* 3. *cap.* 29. *num.* 4. Filliuc. *in summa, tom.* 1. *tract.* 11. *cap.* 10. *num.* 333. Peyrinis *in opusc. mor. tract. de formul. Prel. regul. cap.* 1. *n.* 2. & 7. Villalobos *in summa, tom* 1. *tract.* 17. *difficult.* 24. *num.* 7. Bonac. *de censur. disput.* 1. *de cens. in communi, punct. vlt. propos.* 3. Quare caueant iudices ecclesiastici, ne absolutionem facilè concedant iudicibus sæcularibus effractoribus, seu violatoribus immunitatis ecclesiasticæ, nisi adhibitis prædictis cæremoniis, vt exemplo faciendum docuerunt S. Anton. Archiep. Florent. referente Episcopo Monopol. *in histor. S. D. Dominici, lib.* 1. *cap.* 146. F. Barthol. à Martyribus Archiep. Brachar. vt tradit Muñox *in eius vita, lib.* 3. *c.* 10. S. Thom. à Villanoua, referente Michaële Salon. *in eius vita cap.* 5. Abulensis dum esset Cancellarius Salmantinus, vt refert Ægidius Gonzalez *in theatr. ipsius Eccles. Præsul.* Tolet. referente Mariana *lib.* 18. *hist. Hispan. cap.* 18. & hoc anno 1669. D. Gabriel Esparza Episcopus Salmanticensis.

CAPVT LII.

Idem [a] *Bituricensi, & Carnot. Decano, & Subdecano Aur.*

VEnerabili fratre nostro Cenomanensi [b] Episcopo, & dil. filio H. canonico Turonensi procuratore venerabilis fratris nostri Turonensis Episcopi in nostra præsentia constitutis, pro quadam suspensionis sententia in præfatum Episcopum ab eodem [c] Archiepiscopo promulgata: Nos auditis, & intellectis quæ super hoc fuerunt ab eis proposita coram nobis, quia partes dissentiebant in facto, ita quod de illo plenè constare non potuit, sententiam ipsam de gratia relaxauimus ad cautelam, ipso Episcopo in præsentia dicti procuratoris præstante corporaliter iuramentum, quod parebit mandatis, quæ idem Archiepiscopus sibi propter hoc fecerit, si constiterit ipsum Episcopum in eo, pro quo fuit lata suspensio prædicta, culpabilem extitisse.

NOTÆ.

1. a BIturicensi.] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.*4. ex qua inscriptionem, & literam huius textus transcribo. De Ecclesiis Bituricensi, Carnot. & Aurel. iam egi *in cap.*31. *de rescript.*

2. b *Episcopo.*] Mauritio videlicet, qui fuit XXXIX. Episcopus Cenomanensis Ecclesiæ, & ex ea translatus in Archiepiscopum Rhotomag. anno 1231. vt refert Chenu *in serie Præsulum ipsius Ecclesiæ.*

c *Archiepiscopo.*] Iuello videlicet de Matefellon: sed non intelligas Archiepiscopum solum suspensionis sententiam in Episcopum protulisse, sed simul cum aliis Episcopis ipsius Prouinciæ; nam causæ Episcoporum tantùm in Consilio Prouinciali disceptari poterant, *cap. si quis Episcopus* 6. *quæst.*4. probant Cironius *in notis ad hunc textum,* P. Marca *lib.*4. *concord. cap.*3. probaui *in cap.*1. *de iudic.* & *in cap.*3. *de accusat.* 3.

CAPVT LIII.

Idem *Episcopo* [a] *Senensi.*

GRauem venerabilis fratris nostri Pisan. Archiepiscopi recepimus questionem, quod A. B. & quidam alij ciues Pisan. deputati à Potestate, ac populo ad statuta ciuitatis edenda, tanquam peruersè sapiant, in derogationem Apostolicæ Sedis, & subuersionem Ecclesiasticæ [b] libertatis edere præsumpserunt, quod si quis clericus, vel laicus contra quemcunque laicum Pisani districtus ad iudicem ecclesiasticum literas Apostolicas impetrauerit, in mille solidis, nisi huiusmodi renuntiauerit literis, condemnetur: nec redditus possessionum suarum reddantur eidem, vel agri excolantur ipsius, sed [c] banno potiùs subiaceant Potestatis, quæ nullum ad regimen ciuitatis suscipiet, nisi hoc se iurauerit factutum: & hæc, & quælibet alia Potestas, quæ pro tempore fuerit, successores suos iurare faciet supradicta. Statuerunt illi prætcrea, vt clerici suis sumptibus castrum Ripæfractæ faciant custodire: quod si renuerint, contra eos Potestas procedere teneatur iuxta quod dictauerit consilium ciuitatis. Quæ omnia is, qui nunc præest ciuitati prædictæ, obseruaturum se firmiter iureiurando firmauit. Cùm autem tota ciuitas Pisana, quæ aliàs tamdiu Dei [d] timorem abiecit, quòd infecta iam errore, vel infectioni proxima præsumatur, & tam statutarios, quàm Potestatem eandem non sit dubium propter hoc excommunicationis sententiam, præter notam infamiæ, incurrisse: fraternitati tuæ mandamus, quatenus eos excommunicatos publicè nunties, & facias ab omnibus arctiùs euitati, donec absolutionis beneficium per Sedem Apostolicam mereantur: contra Consiliatios, & Officiales ciuitatis ipsius, nisi statuta ipsa de capitularibus deleri fecerint, & idoneè, sicut exigit res, caueri, quod similia de cætero non debeant attentare, similiter processurus. Cæterùm cùm iidem statutarij multa de bonis Ecclesiæ tenere dicantur in feudum, ipsos nihilominus fore priuatos feudis huiusmodi nuntiare procures.

NOTÆ.

1. a SEnensi.] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.*5. ex qua restituo inscriptionem, & literam huius textus: in præsenti rescribit Honorius Beofilio præclaro viro, de quo plura refert Vghellius *tom.*1. *Italia sacra, fol.*630.

2. b *Ecclesiastica libertatis.*] Quare similia statuta nulla sunt, vt probaui *in cap. Ecclesia, de constit.* vbi commentarium huius textus dedi.

c *Banno.*] Baoni varias acceptiones addnxi *in cap.*2. *de purgat. canonic.*

d *Timorem*

3. d *Timorem abiecit.*] Pisana ciuitas felix olim fuit, non modò florente Romano Imperio, verùm & post eius ruinam; siquidem subegit insulam Sardiniæ; quare Romani Pontifices eius insulæ iurisdictionem Pisanis concesserunt. Pisani etiam Carthaginem, atque Baleares insulas in seruitutem reduxerunt, Panormumque à Sarracenis occupatam recuperarunt, profugosque Romanos Pontifices hospitio exceperunt. Felicior rerum fortuna hanc ciuitatem prouexit, donec cum Friderico II. Imperatore contra ecclesiasticos inito fœdere, captisque ad Lomellum duobus Cardinalibus, ac quampluribus Præsulibus, quia Gregorio IX. mandante ad Concilium indictum proficiscebantur, diuini Numinis non seram prouocauit vindictam; paulò enim pòst eodem in loco à Genuensibus nauali prælio Pisani superati cum 49. triremibus duodecim millia selectorum militum amiserunt, præteritarum victoriarum amisso decore; tandemque sub iugo Florentinorum missa in eum statum redacta est, vt penè deserta fuerit, vt refert Vghel. *tom. 3. Italiæ sacra, fol. 393.*

CAPVT LIV.

Gregorius [a] nonus.

CVm voluntate, ac proposito maleficia distinguantur, excommunicationis sententiam non incurrit, qui excommunicato in his, quæ ad absolutionem, vel alias ad salutem animæ pertinent, in loquutione participat, licèt etiam alia verba incidenter (vt apud eum magis proficiat) interponat. Prædicatores quoque, qui penes excommunicatos, vel alios alienarum rerum detentores in prædicationibus, & confessionibus quasi gerunt causam (vel curam) eorum, ad quos res ipsæ spectare noscuntur, eleemosynas licitè possunt ab illis recipere, præsertim si aliàs non valeant in illo loco sustentationem habere. Si qui verò ratione officij, quod in Ecclesia obtinent, aut etiam alij clerici seniores zelo deuotionis pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos turbantes diuinum officium, & hi qui obtentu prælationis, vel magisterij subditos, & scholares [b] correctionis causâ leuiter fortè percusserint, excommunicationis sententiam non incurrunt. Quod & de his dicendum est, qui aliquos de [c] familia sua, vel propinquos inferiorum graduum simili modo vt cohibeantur à suis insolentiis, & scientia, bonisque moribus informentur, duxerint corrigendos.

NOTÆ.

1. a GRegorius IX.] Qui præsentem edidit constitutionem motu proprio, à nemine consultus, pro explicatione censuræ, quæ incurritur ob iniectionem manuum in clericos ex canone *si quis suadente 17. quæst. 4.* de qua egi *in cap. 1. & seqq. hoc titulo:* & etiam excommunicationis minoris, quæ incurritur ob communicationem cum excommunicato, de qua egi *in c. significauit, hoc tit.*

2. b *Correctionis.*] Modicæ tamen, vt probaui *in cap. 1. hoc tit.*

c *Familia sua.*] Sed an pater possit filium sacris initiatum impunè corrigere, atque castigare absque eo, quod incidat in excommunicationem canonis, dubitatur. Et id illi licere docuerunt Syluester *in summa, verbo Excommunicatio 6. casu 8.* Bonacina *de censur. disput. 2. quæst. 3. punct. 6. sect. 4.* Nauarrus, Filliucius, & alij congesti à Gibalino *de censur. in synop. fol. 464.* Sed rectiùs negarunt Molina *tract. 2. de iustitia, disput. 228. & tract. 3. disput. 56.* Layman *lib. 1. summa. tract. 5. cap. 5. num. 9.* Castropalao *disput. 3. punct. 23. §. 3.* Gibal. *vbi proximè.*

CAPVT LV.

Idem [a] *Astoricensi Episcopo.*

SI concubinæ publicæ clericorum ecclesiasticæ censuræ districtione notentur, eosdem concubinarios non est dubium sententiâ maioris excommunicationis inuolui, qui post latam sententiam communicant in eodem crimine criminosis.

NOTÆ.

a AStoricensi.] De Ecclesia Astoricensi egi *in cap. 17. de re iudicat.* & textum hunc exposui suprà *in cap. significauit.*

CAPVT LVI.

Idem.

DVobus collata potestas, vt à minori excommunicatione, si in ipsam inciderint, inuicem se absoluant, vtroque ligato vinculo excommunicationis, huiusmodi non exspirat.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius IX. videlicet, qui præsentem constitutionem edidit pro decisione illius casus, quando videlicet duobus concessa est facultas se ad inuicem absoluendi à minori excommunicatione, vtrum videlicet si ambo in eam incidant, possint ad inuicem se absoluere? Et asserit Gregorius, posse, quia cùm excommunicatus minori excommunicatione tantùm prohibitus sit à susceptione Sacramentorum, non verò ab eorum collatione, vt probaui *in cap. si celebrat, de cleric. excommunic. cap. significauit, hoc titulo*; ideo qui excommunicatione minori ligatus est, potest socium eadem censura ligatum absoluere.

CAPVT LVII.

[a] Idem.

PErmittimus Ecclesiarum ministris semel in hebdomada tempore interdicti, non pulsatis campanis, voce submissa, ianuis clausis, excommunicatis, & interdictis exclusis, Missarum solennia celebrare causâ conficiendi corpus Domini, quod decedentibus in pœnitentia non negatur.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius IX. videlicet. Textum hunc exposui *in cap. quod in te, de pœnit. & remiss.*

CAPVT LVIII.

[a] Idem.

QVamuis incidens in canonem latæ sententiæ propter violentam manuum iniectionem, iuxta proprias facultates eis satisfaciat, quibus iniurias irrogauit: non tamen aliter quàm per Sedem Apostolicam, vel eius [b] Legatum absolutionis potest beneficium obtinere: nisi imminenti mortis articulo, infirmitate, [c] inimicitia, aut inopia, [d] puerili, vel senili ætate, fragilitate [e] sexus, seu alia corporis impotentia, siue quolibet impedimento canonico retrahatur, quominus Romanum Pontificem possit adire: vel nisi iuris beneficio à labore huiusmodi excusetur. Cæterum quibusdam prædictorum, videlicet qui temporali impedimento laborant (exceptis pueris) sub debito iuramenti (quod secundùm Ecclesiæ formam præstare tenentur) consueuit iniungi, vt impedimento cessante ad Apostolicam Sedem accedant, mandatum ipsius humiliter suscepturi.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui etiam hanc constitutionem edidit pro explicatione canonis *Si quis suadente*, iuxta suorum prædecessorum decisiones.

b *Legatum.*] A latere videlicet, iuxta tradita suprà *in cap. ad eminentiam.*

c *Inimicitia.*] Vt probaui suprà *in cap...*

d *Puerili.*] Iuxta tradita *in cap. 1. hoc tit.*

e *Sexus.*] Consonat caput *mulieres*, vbi probaui, *hoc tit.*

CAPVT LIX.

[a] Idem.

SI quem sub hac forma verborum: Illum excommunico; vel simili, à iudice suo excommunicari contingat, dicendum est, eum non tantùm minori, quæ à perceptione sacramentorum; sed etiam maiori excommunicatione, quæ à communione fidelium separat, esse ligatum.

NOTÆ.

1. a IDem.] Gregorius videlicet IX. qui hanc nouam edidit constitutionem; nam cùm olim excommunicatio simpliciter prolata tantùm de minori acciperetur, *cap. Engeltrudam 3. quæst. 4. cap. cum excommunicato 11. quæst. 3.* tamen ipse nouiter statuit, vt si simpliciter excommunicatio proferatur, intelligatur de maiori, quæ fidelium communione priuat, & magis timetur; nam quælibet dictio in potiori eius significatione accipienda est. Glossa *in l. 1. ff. de V. O.* probant, atque explicant latè Balboa *in cap. 2. de except. à numero* 98. Gibalinus *de censur. disquisit. 1. quæstione* 2. Nec tunc obstat textus *in cap. 1. de except. lib. 6.* vbi statuitur, reum excipientem aduersus actorem de excommunicatione, exprimere debere speciem ipsius excommunicationis. Igitur quia simpliciter excommunicatio non accipitur pro maiori. Cui difficultati, omissis traditis à

Couar.

Couat. *in cap. alma*, 1. *part.* §.8. *num* 8. dicendum est cum Gibalino, & Balboa *vbi suprà*, Fermosino *in cap. cùm non ab homine, quæst.* 31. *de indiciis*, in eo textu non affirmari, necessariò exprimendam esse speciem excommunicationis à reo excipiente, siquidem id superfluum esset, tum ex præsenti textu, tum ex eo, quia tantùm excommunicatio maior repellit actorem à iudicio, vt probaui *in cap. intelleximus, de indiciis, cap.* 2. *de except.* sed tantùm decerni, allegandam esse causam specialem excommunicationis, quia eùm in §. *si verò*, ipsius textus dicatur, probandam esse exceptionem intra octiduum apertis documentis, id nulla ratione fieri poterat, allegatâ tantùm excommunicatione in genere, nisi illius causa specialis, quæ intra illum terminum probari possit, exprimeretur. Latiùs prosequuntur Balboa, & Primarij nostri *in dicto cap.* 2. *de except.*

CAPVT LX.

[a] Idem.

PVeris, qui in canonem inciderunt sententiæ promulgatæ, siue antè, siue post pubertatem postulent se absolui, potest diœcesanus Episcopus absolutionis beneficium impertiri: cùm propter defectum ætatis, in qua fuit commissus excessus, rigor sit mansuetudine temperandus.

NOTÆ.

a IDem.] Gregorius videlicet IX. Textum hunc exposui suprà *in cap.* 1.

TITVLVS XL.

De verborum significatione.

CAPVT PRIMVM.

[a] Hieronymus *super Osee.*

Nouate nouale. Nonale est ager nunc primùm præcisus.

NOTÆ.

1. a HIeronymus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. final.* sed non reperiuntur hæc verba in commentariis ipsius S. Doctoris super Prophetam Oseam: extant tamen in Glossa, quæ vulgò interlinearis dicitur, vbi ad ea verba Prophetæ Oseæ *cap.* 10. *Seminate vobis institiam, & metite in ore misericordiæ: innouate vobis nouale*, legitur: *Nouale est ager nunc primùm præcisus.*

CAPVT II.

Idem *super* [a] *Danielem.*

NAm & Rex Nabuchodonosor pater tuus, idest proauus, more [b] Scripturæ, quæ auos, & deinceps patres appellat.

NOTÆ.

1. a DAnielem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. & priora illa verba reperiuntur *in cap.* 1. *Danielis*, videlicet: *Nam Rex Nabuchodonosor pater tuus*; vbi ea D. Hieronymus ita exponit: *Quod autem Balthasarie patrem Nabuchodonosor vocat, non facit errorem scientibus sacra Scriptura consuetudinem, quâ patres omnes proaui, & maiores vocantur.* Et ad illa verba: *In diebus patris tui*, ait: *Et in diebus patris tui. Patrem vocat Nabuchodonosor, vt suprà diximus, proauum eius; secundùm consuetudinem Scripturarum.*

2. b *Scriptura.*] Et etiam iure ciuili attento, iuxta communem interpretationem, patris nomine auus quoque continetur, *l. iusta* 201. *ff. de V.S.* vbi Gentilis, & Fornerius. Nec tantùm auus paternus, verùm & maternus, *l. vlt. in fine, Cod. communia vtriusque iudic.* immò & omnes ascendentes, vt docent Chassaneus *in consuet. Burgundiæ, rubrica* 75 1. Acacius Ripol. *de priuil. parent. in prolog. num.* 36. qui inde explicant textus in lege Iulia, *ff. de ritu nupt. l. filium habeo, ff. ad Maced,*

CAPVT III.

Idem [a] *in Parabolis*.

NAm & ego vnigenitus fui coram matre mea. Quare vnigenitum ſe nominat, quem fratrem vterinum præceſſiſſe Scriptura teſtatur? niſi quia ille mox natus, ſine nomine, quaſi [b] nunquam eſſet, de vita deceſſit.

NOTÆ.

1. a *IN parabolis.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit.cap.2.* & priora illa verba. *Nam & ego vnigenitus fui coram matre mea.* Reperiuntur *in cap.4. Prouerbiorum*; ſequentia verò ſunt D.Hieronymi. Hanc eandem difficultatem, quare videlicet Salomon dicatur vnigenitus filius, cùm *ex lib.1. Paralip. cap.3. verſ.5.* appareat Dauidem tres alios filios ſuſcepiſſe ex Bethſabée, videlicet Simmaa, Sobab.& Nathan? agnouerunt PP. & Theologi Expoſitiui. Salianus *tom. 3. anno mundi 2989. num.3.* Abulenſis, Lira, & Vatablus *in dict. cap.3. Paralip.* Hugo Cardin. *in lib.2. Regum*, Salmeron *tom. 3. tract.28.* exiſtimant, tres illos filios à Bethſabée ex Vria, non verò Dauide conceptos fuiſſe, ſed poſtea à Dauide adoptatos. Verùm eos fuiſſe Dauidis filius naturales expreſsè conſtat *ex dict. cap.3. Paralip.* & probarunt Theodoretus, & Procopius *ibi*, Pineda *lib.1. de rebus Salomonis, cap.8.num.3.* & *lib.7. cap.26.* Barradius *tom.1. lib.5.cap.9.* Quare eâ interpretatione omiſsâ, verius dicendum eſt, Salomonem appellari filium vnigenitum, quia vnicè dilectus erat à matre ſua: quare non dicitur *in dict. cap 4.* vnigenitus matris ſuæ, vel patris ſui; ſed vnigenitus coram matre ſua, ideſt vt Septuaginta vertunt, *dilectus in facie matris ſuæ*, ideſt vnicus per ſingularem amorem, curam, & ſolicitudinem, perinde ac ſi eſſet ſolus, & vnigenitus: quare ad eum mater ait *cap.31. verſ.2. Quid dilecte mi? Quid dilecte vteri mei? Quid dilecte votorum meorum.* Probant, & illuſtrant expoſitionem hanc Pineda *dict. lib.1. cap.8.* Cornel. à Lapide *in dict. cap.4. Prouerb.*

b *Nunquam eſſet.*] Hinc aliquando filij, qui iam deceſſerunt, tanquam ſi non fuiſſent, habentur: quare nec patri proſunt ad excuſationem munerum publicorum, niſi in bello amiſſi ſint, *l.2. §.oportet, ff.de excuſat. tut. l.2. §.qui ad munera, l.communia, ff.de vacat. muner.* Quoad alia verò, veluti ad liberationem præſtationis operarum, amiſſi filij etiam proſunt, *l.libertinus 37. §. amiſſi, ff.de oper. libert. l. nec patronus 6. Cod. eod. tit.* Proſequitur Bertrandus Maurus *de iure liberorum cap.44.* 2.

CAPVT IV.

Idem *ſuper* [a] *Matthæum*.

QVod dicitur: Antequam conuenirent; non ſequitur vt poſtea conuenirent: ſed Scriptura quod factum non ſit, oſtendit.

NOTÆ.

1. a *SVper Matthæum.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.3.* & verba hæc reperiuntur apud D. Hieronymum in expoſitione illorum verborum Matthæi *cap.1. Cùm eſſet deſponſata mater eius Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto.* Vbi propoſitio illa *ante*, eam continet difficultatem: Ergo poſtea conuenerunt; vt quidam Hæretici Antidicomarianiſtæ apud Epiphanium *hæreſi 78.* deducebant, aſſerentes Beatam Mariam poſt Chriſti partum à B. Ioſeph cognitam fuiſſe. Sed rectè ea verba Diui Matthæi exponit S.Hieronymus *ibi*, dum ait, quod non quoties dicitur aliquid non antè factum eſſe, ſignificatur poſtea factum eſſe; cùm enim dicimus hæreticos non acturos pœnitentiam priùs quàm moriantur, non ſignificamus eos poſt mortem pœnitentiam acturos, ſed tacemus quod eſt certum, dicimus quod eſt dubium. Certum eſt, poſt mortem neminem agere pœnitentiam, quia in inferno quis confitebitur tibi? Sed dubium eſt, an ante mortem acturus ſit. Certum quoque erat poſt Chriſti partum Ioſeph Mariam non cognouiſſe, cùm non alium filium, quàm Chriſtum habuiſſet: an autem Chriſtus ex Ioſeph, an verò ex Spiritu ſancto conceptus eſſet, dubitari poterat, & neceſſariò erat explicandum. Hoc ergo explicauit Euangeliſta, quod dubium, quodque neceſſarium erat; illud prætermiſit, quod nec quærebatur, nec dictu erat neceſſarium. Alij docent hæc verba, *antequam conuenirent*, idem importare atque, in eadem domo habitarent. Ita Simon Caſſianus *in comm. lib.2. c.16.* Abulenſis *in cap.1. Matthæi*, Baronius *tom.1. annal. in Apparatu*, Caietanus *in 3. part. D. Thomæ, quæſt.29. art.2.* quos refert, ſed non ſequitur Barradas *tom.1. lib.8. cap.5.* ibi: *Non de cohabitatione, ſed de coniugali congreſſu hæc verba cum pleriſque Interpretibus ſunt intelligenda.* Quibus ſic intellectis Heluidius Deiparæ perpetuam virginitatem labefactare conatur: ſed ſtupeus eſt aries, nec enim vim vllam habet hæc conſequutio: Antequam conuenirent, concepit virgo ex Spiritu ſancto: ergo poſtea conuenerunt. Quemadmodum nec illa: Antequam morbum agnoſceret medicus, animam efflauit ægrotus: ergo poſtea morbum medicus agnouit.

CAPVT

CAPVT V.

[a] Hieronymus *super Matthæum.*

IOseph non cognouit Mariam, donec peperit filium suum perimogenitum. Ex hoc quidam loco peruersissimè suspicantur & alios filios habuisse Mariam, dicentes primogenitum: cùm primogenitus non debeat dici, nisi qui habeat fratres; cùm hic mos diuinarum sit Scripturarum, vt primogenitum non eum vocent, quem fratres sequantur; sed eum, qui primò natus sit.

NOTÆ.

a IN eodem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.4.* idest D.Hieronymus *id eodem cap.1. Matthæi.* Priora illa verba, *Ioseph non cognouit donec peperit filium suum primogenitum,* sunt D.Matthæi; cæters verò D.Hieronymi exponentis verbum illud *Primogenitum.*

CAPVT VI.

[a] Hilarius.

INtelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.

NOTÆ.

I. a HIlarius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.5.* Sanctus Hilarius Pictauiensis Episcopus floruit per annos 355. & quamuis iam prouectæ ætatis baptizatus fuisset, tamen breui in ecclesiastica doctrina ita profecit, vt Doctor Maximus, & ecclesiæ Catholicæ columna meritò habitus sit. Scripsit varia opera, quæ refert Bellarminus *de Script.Ecclesiast. d.anno* 355. & scripsit de Trinitate, vbi *lib.4.* reperiuntur verba in præsenti à Raymundo transcripta, quæ vt faciliùs intelligantur, altiùs repetenda sunt. Ait Hilarius: *Sequamur ergo aduersus irreligiosas, & impias adeò institutiones, ipsas illas diuinorum dictorum auctoritates, & vnumquemque eo ipso, de quo quæritur, auctorem tractabimus, non ad fallendam audientium imperitiam, & male imbuendam, quasdam verborum enunciationes, subtractis eorum causis, coaptantes. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.* Quæ vltima verba compilauit Raymundus *in præsenti*, quia canones propriam habent verborum significationem, quam ex causis ipsis, & rebus depromo; ideo non tam proprietas, quàm sensus plerumque attenditur. Exempla extant *in cap. secundò 41. de appellat. cap. ex litteris, de sponsal. cap. ad audientiam, de decimis.* Quod de iure ciuili plerumque admittitur, siquidem tuendæ voluntatis gratiâ, vt captio omnis vitetur, verba ipsa contra propriam significationem accipiuntur, vt *in l. ex conducto 15. §. Papinianus, ff. locati, l. 13. ff. de excusat. tutor.* Plura de ambiguo sermone congesserunt Petrus Faber, & Iacobus Gothofredus *in l. in ambiguis, ff. de R.I.* Doctor Leon *in l. Paulus, ff de rebus dubiis.* D. Iosephus de Retes *lib.7. opuscul. cap. 3. numer.21.*

CAPVT VII.

Augustinus *super* [a] *Matthæum.*

NIhil obstat narrandi diuersitas, vbi eadem dicuntur, maximè cùm quisque Euangelistarum eo ordine credat se dicere, quo Deus voluit.

NOTÆ.

a IN Matthæum.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.6.* vbi notat Ant. Aug. verba hæc forsan transcripta fuisse ex D.Augustino *de consensu Euangelist. lib.2.cap.12.21.& 28.*

CAPVT VIII.

[a] Gregorius.

AD explendum affectum meum, fateor, lingua non sufficit: sed quidquid de vobis sentio, vester vobis meliùs affectus dicit. Quibusdam verò vos aduersitatibus laborare audiui. Sed non hac de re valde contristor, quia plerumque nauis, quæ peruenire ad alias pelagi tempestates per prosperitatem poterat, in ipso nauigationis initio vento aduersante repellitur, sed ad portum repulsa reuocatur. Propterea si proli-

xam epiſtolam ad interpretandum accipere fortaſſe contigerit, rogo non verbum ex verbo, ſed ſenſum ex ſenſu transſerre: quia plerumque dum proprietas verborum attenditur, ſenſus veritatis amittitur.

NOTÆ.

a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.*7. & repecitur textus hic in regeſtro epiſtolarum D.Gregorij, *lib.*1.*epiſt.*28. ea quo illum tranſcribo.

CAPVT IX.

a Iſidorus.

QVamuis omnes, qui præſunt, præpoſiti ritè vocentur; vſus tamen obtinuit, eos vocari præpoſitos, qui quandam prioratus curam ſuper alios gerunt.

NOTÆ.

a ISidorus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *ſub hoc tit. cap.* 8. & reperitur textus hic *lib.* 10. *etymolog. D. Iſidori*, & hanc etymologiam Præpoſiti, atque eius officium, & dignitatem illuſtraui *in cap.* 1. *de ætate, & qualit.*

CAPVT X.

a Iſidorus.

FOrus exercendarum litium locus, à b fando dictus. Qui locus & Proroſtra vocatur ideo, quòd ex bello Punico captis nauibus Carthaginenſium roſtra ablata ſunt, & in foro Romano præfixa, vt eſſent huius inſigne victoriæ. Conſtat autem forus cauſa, lege, & iudice. Cauſa vocatur à caſu, quo euenit. Eſt enim materia, & origo negotij, necdum diſcuſſionis examine patefacta, quæ dum proponitur, cauſa eſt; dum diſcutitur, iudicium; dum finitur, iuſtitia. Vocatur autem iudicium, quaſi iuriſdictio; & iuſtitia, quaſi iuris ſtatus. c Iudicium autem priùs inquiſitio vocabatur. Vnde & actores iudiciorum, præpoſitos, quæſtores, vel quæſitores vocamus. Negotium multa ſignificat, modò actum rei alicuius, cui contrarium eſt otium; modò actionem cauſæ, quod eſt d iurgium litis, & dictum eſt negotium, quaſi nec otium, ideſt ſine otio. Negotium autem in cauſis, negotiatio in commerciis dicitur, vbi aliquid datur, vt maiora lucrentur. Iurgium dictum, quaſi iuris garrium, eoquod ij, qui cauſam dicunt, iure diſceptent. e Lis à contentione limitis priùs nomen ſumpſit. De quo Virgilius: Limes erat poſitus, litem vt diſcerneret agri. Cauſa aut argumento, aut probatione conſtat. Argumentum nunquam teſtibus, nunquam tabulis dat probationem, ſed ſolâ inueſtigatione inuenit veritatem: vnde & dictum argumentum, ideſt argutum inuentum. Probatio autem teſtibus, & fide tabularum conſtat. In f omni autem iudicio ſex perſonæ quæruntur. Iudex, accuſator, reus, & tres teſtes. Iudex dictus, quaſi ius dicens populo, ſiue quòd iure diſceptet. Iure autem diſceptare eſt iuſtè iudicare. Non eſt autem iudex, ſi non eſt in eo iuſtitia. Accuſator vocatur, quaſi ad cauſator, quia ad cauſam vocat eum, quem appellat. Reus à re, quæ petitur, nuncupatur; quia quamuis ſceleris conſcius non ſit, reus tamen dicitur quamdiu in iudicio pro re aliqua petitur. Teſtes antiquitus ſuperſtites dicebantur, eo quod ſuper ſtatum cauſæ proferebantur. Nunc parte ablatâ nominis, teſtes vocantur. Teſtis g autem conſideratur conditione, naturâ, & vitâ. Conditione, ſi liber, non ſeruus: nam ſæpe ſeruus metu dominantis teſtimonium ſupprimit veritatis. Naturâ, ſi vir, non fœmina. Nam varium & mutabile ſemper fœmina. Vitâ, ſi innocens, & integer actu. Nam ſi vita bona defuerit, fide carebit; non enim poteſt iuſtitia cum ſcelerato habere ſocietatem. Duo ſunt autem genera teſtium; aut dicendo id, quod viderunt; aut proferendo id, quod audierunt. Duobus autem modis teſtes delinquunt, cùm aut falſa promunt, aut vera ſilentio obtegunt.

NOTÆ.

1. a ISidorus.] Ita legitur in prima collectione, *ſub hoc tit.cap.*10. & extat textus hic *lib.*8 *etymolog. D.Iſidori, cap.*15. ex quo Codice correcto à D.Garcia à Loayſa tranſcribo textum hunc.

b *A fando.*] Hæc etymologia diſplicuit Polleto *lib.*1.*hiſt.fori, cap.*1.& Alciato *lib.*2 *diſp.cap.*24. 2.
qui ſequuntur etymologiam, quam tradit Marcus Varro *lib.*4.*de lingua Latina*, his verbis: *Quò conferrent ſuas controuerſias, & quæ vendere vellent, & quò quæque ferrent, forum appellarunt; vnde à ferendo*

veteres

veteres forum dixere. Lucilius *lib.* 3. *Romanis ludis forus olim ornatus lucernis.* Probant Philip. Brodeus *ad Polet.dict. cap.*1. Gibslinus *de negot.tom.*1. *lib.* 2. *cap.* 3. *art.*1. Inde forenses dicuntur, qui in foro versantur. Vitruuius *lib.*6.*cap.*8.ibi : *Forensibus autem, & disertis elegantiora & spatiosiora ad conuentus excipiendos.* Et controuersiæ ipsæ, quæ ibi disceptantur, forenses appellantur. Vvipertus *lib.*1. *vita Leonis IX.cap.*4. *Nempe vt primitus competit rudibus, decurso artium triuio, non solùm claruerunt prosâ & metro, verùm & forenses controuersias acuto, & viuaci oculo mentis deprehensas expediebant, seu remouebant sedulò.* Notauit Bosquetus *ad Innoc.III. lib.*2. *epist.*105.

3. c *Iudicium.*] Varias acceptiones iudicij adduxerunt Abbas, Ripa, & alij repetentes ad rubricam supra *de iudic.* Marant. *de ordine iudic.*1. *part. dist.*14. D. Perez *in rubric. tit.*1.*lib.*3.*ordin.* Scaccia *de iudic.lib.*1 *cap.*1 *num.*5. Brisson. Caluinus, & alij Lexicographi *verbo Iudicium.* Communiter accipitur pro litigantium conflictu & forensium disceptantium certamine, vt probat Cuiac. *ad tit. suprà de iudic.* Explicant Abbas *in præsenti*, *n.*1. Decius *lectura* 1.*num.*5.Ripa *num.*50.Sotus *de iustitia lib.*3. *q.*4. *num.*1. Scaccia *d. lib.*1. *cap.*2. *a num.* 2. à qua etymologia non multùm discrepat alia Cuiacij *vbi suprà*, vt iudicium dicatur quasi iurisdictio; cui fauere videtur Marcus Varro *lib.* 5. *de lingua Latin.* dum iudicium à iure & dicendo deriuat, vt prosequuntur Osualdus *in not.ad Donel. lib.*17.*comment. cap.*3. *litt. A.*

d *Iurgium.*] Festus ait : *Iurgium iuris actio est, & agere iurgare est.* Ammianus Marcel. *lib.*18.*Cum iurgando contra potentes se magis magisque iniustitiâ frangi, contemplaretur.* Verbum vsitatum in iure, *l.vnic. Cod.de dilat.* Hinc iurgare pro litigare, *l.*6. *Cod. Theodos.de iurisd.l.*14.*eod. C.de accusat. l.*2.*eod. C.de offic. iudic. mil.* notauit Sauarus *ad Sidonium lib.*2.*epist.*7. 4.

e *Lis.*] Vt probaui *in cap.*1. *de lit.contest.*

f *In omni.*] Consonat Fabianus *in cap.in omni* 1.4.*quæst.*4.

g *Testis autem.*] Rectiùs D.Isidorus quàm Seruius *ad illud Virgilij* 3. *Æneid. Superestne, & vescitur aura*, inquit : *Superstes præsentem significat.* Et Festus Pompeius ait : *Superstites testes præsentes significat, cuius rei testimonium est quod superstitibus præsentibus ij, inter quos controuersia est, vindicias sumere iubentur.* Notauit D.Garcias à Loaysa *in notis ad D.Isidorum, in præsenti.* 5.

CAPVT XI.

[a] Idem.

PActum dicitur inter partes ex pace conueniens scriptura legibus aut moribus probata. Dicitur pactum quasi ex pace factum.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.*12. & reperitur textus hic *d.lib.*5. *etymol.c.*24. & præsentem etymologiam exposui *in cap.*1.*de pactis*; præsentemque diffinitionem congruam esse probat Fornerius *lib.*5.*rer.quotid.c.*14. si ab ea expungatur mentio scripturæ, quæ non tam ad substantiam pacti, quàm ad probationem pertinet, *l.pactum* 17.*l.cùm proponas* 21.*C.de pactis.*

CAPVT XII.

[a] Idem *in eodem.*

IVs dictum est à iustè possidendo; hoc enim iure possidetur, quod iustè: hoc iustè, quod bene : quod autem malè possidetur, alienum est : malè autem possidet, qui vel suis malè vtitur, vel aliena præsumit.

NOTÆ.

2. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.*12. & reperitur textus hic *dict. lib.*5.*etymolog. cap.*25. videturque sanctum Doctorum etymologiam hanc desumpsisse ex D.Augustino relato à Gratiano *in cap.* 11. 14.*quæst.*4. Latè iuris etymlogiam illustraui in principio Apparatus ad hæc commentaria.

CAPVT XIII.

[a] Paschalis Papa II. *Canonicis S. Martini.*

CAusa Carpen. plebis, &c. *Et infrà* : Cæterùm [b] primitiæ, decimæ, [c] oblationes in solis Ecclesiarum bonis præcipuè numerantur : oblationes verò dicimus quæcunque de propriis, & [d] licitis rebus Ecclesiæ à [e] fidelibus offeruntur. Quicunque igitur eas per manum, vel [f] potestatem obtinet sæcularem, proculdubio contra Domini, & contra Sanctorum Patrum nititur institutiones, quin immò & qui accepit, & qui tradit, raptor, & sacrilegus iudicatur.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a *Paschalis.* Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.*13. Paschalis II. antea Renatus, vel Raynerius dictus, Bledanus patriâ, monachus Benedictinus, creatus fuit Pontifex anno 1099. Scripsit varias epistolas, inter quas forsan extat præsens textus; sed cùm illis careamus, integram reddere non possumus.

b *Primitiæ, & decimæ.*] De quibus, & earum origine egi *in cap.*1. *de decimis.*

2. c *Oblationes.*] Oblatio est quædam donatio bonorum temporalium facta Deo, vel Ecclesiæ, *cap. qui oblationes, cap. clerici* 13. *q.*2. & sicut omne, quod hominibus donatur, dicitur donatio, ita quod Deo offertur, appellatur oblatio. Si initium oblationum repetamus, constat in lege veteri earum præceptum extitisse *Exodi c.*23. *vers.*15. ibi: *Non apparebis in conspectu meo vacuus.* Numerorum *cap.*6. *vers.*11. ibi: *Dixitque Dominus ad Moysen, singuli duces per singulos dies offerant munera in dedicationem altaris.* Docuerunt Suarez *de religione lib.*1. *cap.*4. Barbosa *de iure ecclesi. lib.*2. *c.*23. *n.*4. An etiam hoc præceptum repetitum sit in lege gratiæ, disputant Interpretes, & affirmant Azor 1. *p. instit. moral. lib.*7. *cap.*17. plures relati à Leandro *in præcept. eccles. tract.*6. *disp.*10. *q.*4. Mouentur ex textu *in cap. omnis Christianus, de consecr. dist.* 1. vbi repetuntur ipsa verba Exodi suprà relata. Deinde fauet eis textus *in c. præter,* 32. *dist.* vbi eadem formulâ verborum refertur præceptum de decimis, primitiis, & oblationibus. Ergo sicut decimæ, & primitiæ sunt sub præcepto Ecclesiæ, ita & oblationes. Faciunt etiam textus *in c. de his, c. antiquos* 10. *q.*1. *c. statuimus* 16. *q.*1. ibi: *Diebus Dominicis, & Sanctorum festis, vigiliis, & orationibus insistendum, & ad Missas cuilibet Christiano cum orationibus est currendum.* Sed contraria sententia verior est, videlicet non dari præceptum in Ecclesia de oblationibus: quæ expressè probatur in Concil. Cabilon. sub Carolo, *cap.*16. ibi: *Animarum salutem inquirere sacerdos, non lucra terrena debet; quoniam fideles ad res suas dandas non sunt cogendi; oblatio enim esse debet spontanea, iuxta id quod ait Rex Psalmista: Voluntariè sacrificabo tibi.* Facit Tertullian. *in apolog.* ibi: *Modicam vnusquisque stipem menstrua die, vel cùm velit, etiam si modò velit, & si modò possit, apponit.* Docet D. Thom. 2. 2. *q.*86. *art.*1. Deinde quia de ratione oblationis est, vt fiat sponte, iuxta illud Exodi *c.*25. *Ab omni homine, qui offert vltroneus, accipietis eas.* Deinde quia nullum extat præceptum in iure de similibus oblationibus, sed tantùm monitio, vt in canonibus pro contraria sententia adductis, & in Concilio Moguntino sub Carolo *can.*44. *Oblationem, & pacem in Ecclesia facere iugiter admoneatur populus Christianus, quia ipsa oblatio sibi, & suis magnum est remedium animarum.* Quare hanc sententiam probarunt D. Thomas 2. 2. *q.*86. *art.*1. Couar. *lib.*1. *var. cap.*17. *n.*3. alij relati à Leandro *d. tract. de oblat. disp.*10. *q.*4. Sunt tamen casus, in quibus adhuc fideles tenentur ad oblationes faciendas. Primus est si consuetudo adsit, vt adest in quibusdam regionibus; talis enim consuetudo omnino est seruanda, *c. ad Apostolicam, de simonia*: probat latè Leander *vbi proximè, q.*8. Secundus est, quando quis ex voto proprio, aut iussu testatoris facere tenetur, *c. clerici, c. qui oblationes* 13. *q.*2. Concil. Aurel. 2. *can.*16. & 22. ibi: *Qui oblationes defunctorum legaliter dimissas quolibet ordine assignare tardauerint, vel detinere præsumpserint, à communione ecclesiastica suspendantur.* Matiscon. *can.*4. plura Ant. Augustinus *in epit. iuris lib.*15. *tit.*22. Trullench. *lib.*3. *in Decalogum, cap.*13. *n.*2. Tertius est, si Parochus illis egeat ad commodam sustentationem; quo casu quia parochiani tenentur proprium parochum alere, possunt cogi ad oblationes faciendas. Barbosa *lib.*3. *iuris eccles. c.*13. *n.*3. Olim tamen rarò, aut nunquam fideles ad altare diebus Dominicis, & aliis festiuis accedebant sine oblatione. 6. Synodus Trul. *can.*8. ibi: *Deueniendum est sabbatho die cum oblationibus ad Missarum solennia.* Matiscon. *can.*4. probant Hæphtenus *ad vitam sancti Benedicti, c.*23. Albaspinæus *lib.*1. *obser. cap.*4. Mendoza *lib.*2. *Concil. Illiber. cap.*55. Et cùm tempore Quadragesimæ in Ecclesia Orientali tantùm Sabbatho, & Dominico Missæ sacrificium offerre liceret, ideo in canone 49. Synodi Laodic. prohibentur oblationes fieri aliis diebus, quàm sabbatho, & Dominico. Oblationes autem panis, vini, aliarumque rerum, quæ in Ecclesia fiebant, non statim altari apponebantur, sed adducebantur ad locum specialiter deputatum, quem veteres gazophylacion dicebant. Concil. Carthag. 4. *can.*92. *c. oblationes,* 90. *dist.* Possidius *in vita D. Augustini, c.*24. vbi exquirebat Diaconus, an oblationes dignæ essent, vt ab Ecclesia reciperentur; & tunc in Ecclesia Latina sacris altaribus apponebantur; in Græca verò antequam ad altare deferrentur, in alia minori ponebantur, quam propositionem appellabant. Germanus *in histor. ecclesiast. tom.*2. *Biblioth. veterum Patrum*: & cùm sacerdos offerebat, & benedicebat, eas benedictiones simùl offerebat, & recitabat nomina eorum, tam viuorum, quàm mortuorum, qui oblationes faciebant, aut pro quibus fiebant, vt probaui in canone 19. Concilij Illiber. Etiam illis prioribus sæculis fideles ex oblationibus propriis panis, & vini communicabant, immò erubescebant de aliena oblatione communicare. Vnde D. Cyprianus *epist.*10. increpat cuiusdam diuitis patrimonium, qui nihil offerens de oblationibus pauperum communicabat, his verbis: *Locuples, & diues Dominicum celebrare te credis, qui corbonam omnino non respicis, qui in Dominico sine sacrificio venis, qui partem de sacrificio, quod pauper obtulit, sumis.* D. Augustinus *sermone* 215. ibi: *Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicauerit.* Plura de his oblationibus congessi in canone 28. Concilij Illiberit.

d *Propriis & licitis.*] Quædam enim res offerri, 3.
aut in altari poni olim propter earum superstitionem prohibebantur, & in canone 3. Apostolorum, dum prohibetur Episcopis, & presbyteris in sacrificio offerre mel, aut lac, statim aiunt Apostoli: *Propterea licitum non esto aliud quidpiam admouere ad altare, quàm oleum in candelabrum, & incensum oblationis tempore.* Excipiuntur tamen canone sequenti oblationes nouarum spicarum, & vuæ recentis, vt benedicerentur; mos enim vetus fuit Ecclesiæ vuam maturam, & fabas benedicere ex institutione Eutichiani Pontificis, vt constat ex Pontificali Damasi. Concil. Carthag. 3. *can.*3. 6. Synodus Trul. *can.*28. ibi: *Primitiæ vuæ, & frumenti offerantur in altari benedicenda suâ peculiari benedictione.* Consuetudinem hanc Græcorum, & formam ipsius benedictionis referunt, atque illustrant Lemaistre *de bonis eccles. lib.*1. *de decimis, c.*13. Menardus *in notis ad libr. sacram. D. Gregorij, fol.*173. Etiam in Ecclesia Orientali mos inoleuit, vt diebus, in quibus sacra mysteria pro infantibus offerebantur, liceret mel, & lac ad altare deferre, & benedicere. Synodus 6. in Trullo *can.*57. ad quem morem respexerunt Pa-

tres

tres in Concilio Carthag. sub Honorio, & Theodosio, *cap.* 40. ibi: *Primitiæ autem mellis, & lactis (vt mos est) offerantur vno die consuetum ad infantium mysterium.* In eadem etiam Synodo *can.* 99. damnatur quædam Armenorum consuetudo, solebant enim Armeni dissectarum pecudum membra in templum inferre, & coram sacris altaribus partem vnicuique distribuere. Verba hæc sunt: *Hoc quoque in Armenorum regione fieri didicimus, quod quidam intus in sacris altaribus carnium membra coquentes, frusta offerunt sacerdotibus, ea iudaicè distribuentes: quocirca Ecclesiam immaculatam seruantes statuimus, nulli licere sacerdoti separata carnium membra ab offerentibus accipere, sed iis sint contenti, quæ offerenti visa fuerint, eiusmodi oblatione factâ extra Ecclesiam.*

4 c *Fidelibus.*] Plures enim sunt Christiani, quorum oblationes non recipit Ecclesia. Concil. Lateran. sub Alexandro III. *cap.* 25. ibi: *Vsurariorum manifestorum oblationem ne quis accipiat, qui autem acceperit, reddere compellatur.* Et *c.* 3. *de vsuris.* Concil. Troslian. *can.* 7. *Generaliter pauperes vexantium, aut opprimentium oblationes non recipiantur.* Et *cap. oblationes,* 90. *dist.* vbi reiiciuntur oblationes fratrum diffidentium. Etiam non admittuntur oblationes hæreticorum, *c. excommunicamus* 13. *de hæretic.* raptorum rerum Ecclesiæ, *cap.* 2. *de raptoribus,* vbi notaui; nec eorum, qui presbyterum in testamento filiis suis tutorem inscripserunt. D. Cyprianus *epist.* 27. Nec eorum, qui neglecto pietatis officio filios suos exhæredarunt, *c. final.* 17. *q.* 4. D. Augustinus *epist.* 2. ibi: *Profiteor me suscipere oblationes bonas, oblationes sanctas: si quis autem irascitur filio suo, & moriens eum exhæredat, si viueret, non eum placarem, non eum reconciliare deberem. Quomodo ergo filio suo vole vt habeat pacem, cuius appeto hæreditatem.* Idem D. Augustinus *epistola* 187. similiter fatetur se non admisisse oblationes eius, qui contra immunitatem ecclesiasticam aliquem ex Ecclesia abstulerit, ibi: *Oblatio domus tuæ à clericis ne suscipiatur.* Tandem impiorum oblationes ab Ecclesia reiiciuntur, *c. non est putanda* 1. *q.* 1. *cap. miror* 17. *q.* 4. Petrus Damianus *epist.* 36. ibi: *Enim verò dona ab iniquis suscipere quid aliud est, quàm propriam animam ex dantis squallore fœdare.* Nec etiam oblatio admittitur eius, qui non communicat, *can.* 28. *Concil. Illiber.* ibi: *Episcopum placuit ab eo, qui non communicat, munera accipere non debere.* Nec illius, qui pœnitentiam solennem facit, *cap. de viro* 12. *q.* 2. ibi: *Secundo verò anno ante fores Ecclesiæ sine communione maneant: tertio verò anno Ecclesiam ne ingrediantur, & inter audientes adstent sine oblatione.* Et *cap. eos quos, de consecrat. dist.* 4. Concil. Ancyran. *can.* 5. Illerdense *can.* 9. plura dedi *in d. cap.* 28. *Concilij Illiber.* Nec etiam excommunicati. D. Clemens *lib.* 3. *constit. cap.* 8. & *lib.* 4. *cap.* 6. Nec etiam eius, qui à sacerdote aliquâ censurâ ligatus fuerit. Synodus Nicæna *can.* 27. in editione Pisana, ibi: *Quicumque fuerit à sacerdote ligatus, quamuis calumniam passus sit, non est ab eo accipienda oblatio.* Item nec eius qui sibi mortem consciuit. Concil. Altissiodorense *can.* 17. ibi: *Quicumque se propria voluntate in aquam iactauerit, aut collo ligato se suspenderit, aut de arbore præcipitauerit, aut qualibet occasione voluntariè se morti tradiderit, istorum oblata non recipiantur.* Concil. Brachar. 1. *can.* 34. Nec etiam mulieris, quæ menstrua patitur. Concil. Moguntin. *cap.* 6. Omnium enim istorum oblationes non recipiuntur, quia vt ait Cicero *lib.* 2. *de legibus,* donis impij ne placare audeant Deos.

f *Per potestatem.*] Oblationes enim fidelium ritè factas in Ecclesia olim Episcopus recipiebat. 5
Symmachus Pontifex in 6. Synodo Romana, ibi: *Oblationes fidelium à nemine percipiantur absque consensu, & voluntate Episcopi, in cuius dignoscuntur esse parochia, & potestate.* Et *cap. si canonibus* 57. 16. *q.* 1. Concil. Aurelian. 3. *can.* 5. ibi: *Si quæ oblationes in quibuslibet rebus, atque corporalibus collatæ fuerint Basilicis in ciuitatibus constitutis, ad potestatem Episcopi redigantur.* Plura Antonius Aug. *in epit. lib.* 15. *tit.* 21. Et post diuisionem parochiarum ad proprium parochum oblationes spectant. Synodus Bituricensis 1. *can.* 12. *Presbyteri oblationes, vel luminaria, quæ eis ad manus offeruntur, tanquam propria sua habeant.* Et *cap. quia sacerdotes, c. sanctorum* 10. *q.* 1. Leander *dicta disp. de oblationibus, q.* 9. Laici verò eas accipientes grauiter puniuntur in Concilio Romano sub Calixto, *cap.* 14. ibi: *Sanctorum Patrum canonibus consona sentientes, oblationes de sacratissimo, & Reuerendissimo altari Beati Petri, & Saluatoris, & Sanctæ Mariæ Rotundæ, aut de aliis Ecclesiarum altaribus, siue crucibus a laicis auferri penitus interdicimus, & sub pœna anathematis prohibemus.* Et *cap. peruenient* 16. *quæst.* 7. Circa religiosos, an videlicet oblationes in suis monasteriis factas recipere possint, non consentiunt Interpretes. Et eas ad parochos spectare, docuerunt Trullench. *lib.* 3. *in Decal. cap.* 3. *num.* 13. Azor *tom.* 1. *instit. lib.* 2. *cap.* 17. Sed contraria sententia verior est, probaturque expressè *in cap.* 1. *de statu monach. cap. nimis, de excessibus Prælat.* & variis priuilegiis id ferè omnibus religionibus concessum fuisse probat Leander *vbi supra, quæst.* 10. Ex oblationibus tamen factis occasione funeris, quartam partem parocho deberi iam probaui *in cap.* 1. *de sepultur.* Vnde patet rectè in præsenti doceri oblationes, in Ecclesia factas non posse per Potestatem sæcularem vsurpari.

CAPVT XIV.

[a] Alexander III.

QVæsiuit à nobis tua fraternitas, vtrum sacerdos vno clerico tantùm præsente [b] infirmum debeat vngere, & quando festum beati Mathiæ in anno bissextili debeat obseruari: præsertim cùm quidam inter vigiliam, & festum velint diem interponere. Nos itaque tibi duximus respondendum, quod Sacerdos vno præsente clerico, & etiam solus infirmum vngere potest.

NOTÆ.

NOTÆ.

1. a ALexander III.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.cap.9.* & post Concilium Lateran. *p.50.c.21.* nullibi tamen exprimitur cui Prælato rescribat Pontifex. Coocius addidit *Carnotensi Episcopo*, cui assentire videtur Antonius Augustinus *in præsenti*, qui *ex lib.14. Registri* ipsius Pontificis citat textum hunc *lib.27. epit. iuris Pontif.* tit. 1. *cap.* 8. De diœcesi Carnor.nonnulla adduxi *in cap.11.de offic.deleg.*

2. b *Infirmum.*] Subiectum enim capax huius sacramenti est tantùm fidelis infirmus de vita periclitans, vt constat ex epistola canonica D.Iacobi, *c.5. Infirmatur quis in vobis.* Et epistola 1.Innoc.Papæ ad Decentium, *cap.8.c.vnic.de sacra vnctione.* Concil.Mogunt.relatum *in c.ab infirmis 26. q.7.* Aquisgrao.2.sub Ludoo. *p.3.cap.5.* Concil.Cabilon.sub Carolo *can.* 48. ibi: *Secundum B. Iacobi Apostoli documentum, cui etiam decreta Patrum consonant, infirmi oleo, quod ab Episcopo benedicetur, à presbyteris vngi debent.* Florent. *in decret de sacrament.vers.5.* ibi: *Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet.* Trident. *sess.14.de sacram.c.3.* & *can.* 2. vbi ideo hoc sacramentum appellatur sacramentum exeuntium. Probant Theologi Scholastici *in 4.dist.23.* vbi D.Thomas *q.2. art.2.* Paludanus *quæst.* 4. Richardus *art.2.q.* 6. Suarez *tom.4. in 3.p.disp.42.* Summistæ de hoc sacramento agentes. Vnde cognoscitur quàm absurdè nonnulli hæretici sacramentum hoc contulerint defunctis, vt tradit Serarius *in opuscul. de hoc sacramento, cap.3. num.56.* & constat ex Epiphanio *hæresi* 36. qui describit Straneum *lib.1.epist.18.* vbi docet, eos oleum aquâ mixtum capiti defuncti immisisse, ex quo fieri aiebant, vt defunctus à dæmonum potestate eriperetur: sed esse apertam stoliditatem, iam probauit Theophilus *tom.15.in Heteroc.spirit.2.p.sect.1. punct.10.in fine.* Nec cuilibet infirmo administrari debet hoc sacramentum, sed grauiter periclitanti febri, vulnere, vel aliâ infirmitate naturali: non tamen conferri debet aliis etiam existentibus in vitæ discrimine, veluti vltimo supplicio damnatis; nauigantibus, prægnantibus, & similibus. Vnde improbanda est falsa pietas quorundam Græcorum, qui hoc sacramentum conferunt bene valentibus, si illum flagitauerint in remissionem peccatorum, vt tradit Franc.Richardus *lib.de expedit.ad insulam S.Irenei, cap.12.* quam heteroclesin refert, & reprehendit Theophilus Raynaud. *tom.16. in Heterocl. punct.12. fol.* 164. qui etiam reprehendit nimiam tarditatem aliquorum, qui ne mors acceleretur territo ægro, illud conferunt penè iam mortuis: cùm vt sacramentum hoc ritè administretur, debeant esse infirmi in eo statu, vt possint effectum vitæ, si illis expediat, consequi, aliàs si ita morti proximi reperiantur, vt naturaliter viuere nequeant, erit tunc petere miraculum à Deo.

COMMENTARIVM.

3. Conclvsio traditvr, et probatvr. EX prima parte huius textus talis communiter deducitur assertio: *Presbyter etiam vnus potest ministrare sacramentum extremæ vnctionis.* Probant eam textus *in cap illud, 95.dist.cap.vnic.in princip.de sacra vnct.c.2.de offic.Archipresb.cap.presbyteri 4.95. dist. cap. presbyteri 123.cap. omnis 124. de consecr. dist.4.cap.ab infirmis, in fine 27. q.1.* Concil. Cabil. sub Carolo *can.*48. cuius verba suprà retuli: Concil. Aquisgran.2. sub Ludouico *part.* 1. *cap.*8. & *p.3.cap.5.* Alia iuris testimonia congerit Ant. Augustinus *in epit.iuris Pont.p.1.lib.27.tit.1.* Illustrant vltra congestos à Barbosa in præsenti, Layman. *tom 2.moral.lib.5.tract.8.* Bellarmin. *tom.3.de extrema vnct.cap.8.* Suarez *de sacram. disp.43.sect.1.* Bonacina *eod.tract. disp.7. quæst.vnic. puncto* 4. plures congesti à Diana *part.8.tract.1. resol.* 56. Leander *tom.1. de sacram. disp. 4. quæst. 1. & 7.* Mendo *de clauibus Petri lib.4. cap.4. fol.557.* Arcud. *lib.5. de Sacram. cap.3.* Casal. *de ritu Eccles.cap.32.*

4. Impvgnatvr tradita assertio. Verùm hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam plures presbyteros debere sacramentum hoc administrare, constat ex epistola B.Iacobi, *cap.5.* ibi: *Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ.* Quare in Ecclesia Orientali consuetudo est, vt septem presbyteri sacramentum hoc extremæ vnctionis infirmis conferant, vt ex Simeone Thessalonicensi *epist.3.cap.3.* & aliis probat Serarius *in opusc. de hoc sacramento, cap.12. num.* 123. Igitur non rectè in præsenti asseritur, presbyterum tantùm vnum posse sacramentum hoc administrare.

5. De presbytero ministro sacramenti. Quâ dubitandi ratione non obstante vera est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, præmissis quæ de hac vnctione extrema adduxi *in cap.vnic.de sacra vnct.* ministrum proprium huius sacramenti esse presbyterum. Riculfus Sanon. Episcopus in sua constitutione, quæ extat *tom.24. Concil.can.10.* ibi: *Item oportet vt presbyteri infirmos suos post confessionem, & reconciliationem oleo sancto perungant, & tunc eos communicent.* Et quamuis nomen presbyteri apud Græcos idem sonet, quod apud Latinos senior, vt probat Cæsar *de Eccles. hierarch.disp.8.§.1, num.2.* & propterea sit æquiuocæ significationis, *cap.2.de cohabit.cleric.*ibi: *Si quis sacerdotum, idest presbyter, Diaconus, & Subdiaconus, &c.* quia tamen ab Ecclesia determinatum est, vt presbyteri appellatione sacerdos comprehendatur, ideo dicendum est, ministrum ordinarium huius sacramenti esse tantùm sacerdotem, vt diffinitum est à Tridentino *vbi supra.* Nihil tamen interest, an presbyter sit maior, veluti Episcopus; vel minor, vt simplex sacerdos: quippe sacerdotum ordo bipartitus est, vt scribit Anacletus Pontifex *epist. 3. cap.* 1. maiorum scilicet, & minorum, *cap. legimus, 93.dist.cap.presbyter 5.95.dist.* Trident. *sess.23. cap.* 7. Sic competit presbyteris maioribus, idest Episcopis, huius sacramenti administratio, *cap.illud, 95.dist.* Leander *de sacram.vbi suprà, quæst.3.* & quamuis Glossa *in d.c.illud, verbo Chrismate,* existimet Episcopos debere infirmos vngere cum chrismate, ad differentiam aliorum sacerdotum, qui oleo tantùm vtuntur, verius tamen est, Episcopus potius ministrare debere hoc sacramentum oleo tantùm, vt materia ordinaria. Vander. *de sacram. tract.4.disp.4.q.9.* Vnde quamuis magna detur necessitas, si non adsit sacerdos, qui infirmum vngat oleo sancto, non poterit alius etiam Diaconus sacramentum hoc administrare, vt post D.Thomam *in supplement.3.part. q.33.art.1.ad 2.* docent Nuño *ad D Thomam, q.31.art.2.* quicquid dicat Vvaldensis *de sacram.lib.2.cap.penult.* Sed licèt quilibet sacerdos validè conferat hoc sacramentum, licitè tamen solus Parochus, aut de eius licentia tacita, vel expressa, alius sacerdos illud administrare valet. Ratio est, nam hoc sacramentum per modum medicinæ, non per modum iudicij administratur. Trid. *sess.14.de extrem. vnct.c.1.2.& 4.* Ergo ad illud validè conferendum non desideratur iurisdictio in ministro, sed potestas ordinis: ideo autem

licitè

licitè tantùm illud administrat Parochus, quia administratio sacramentorum ad eum tantùm spectat, *Clem.1.de priuil.Clement. dudum, de sepultur.* Barbosa *de offic. Parochi, cap.*22. Trullench. *eod. tract.cap.*7. Ergo simplex sacerdos peccabit grauiter ministrando sacramentum hoc absque prædicta Parochi licentia vera, vel interpretatiua. Vrgente autem necessitate, & absente Parocho licitè quilibet sacerdos etiam religiosus hoc sacramentum ministrare valet, quia tunc datur licentia interpretatiua Parochi, cùm credibile non sit, Ecclesiam velle infirmum priuare tanto sacramento. Sotus *in 4. dist.* 23.*q.*2. *art.*1. Caietanus *in summa, verbo Extrema vnctio.* Immò etiam Parocho præsente, & iniustè nolente hoc sacramentum conferre, poterit illud quilibet sacerdos etiam religiosus ministrare; nam tunc censetur concessa ab Episcopo licentia. Docent Suarez *de sacram.disput.*54.*sect.*2.*n.*3. Torreblanca *de iure spirit. lib.*2.*c.*11.*n.*28. Nec interest, quod Parochus excommunicatus sit, aut suspensus, vt huiusmodi licentiam concedat. Syluester *in summa, verbo Extrema vnctio, quæst.*4. Posseuinus *de offic.curat. cap* 9.*q.*7.*n.*17. Suarez *d.sect.*3. An verò vrgente necessitate possit ipse parochus excommunicatus licitè sacramentum hoc administrare, quærunt Moralistæ. Negant Suarez *dict.sect.*3 *n.*6 Bonacina *de hoc sacramento, quæst. vnic. punct.*4. *n.*4. Villalob. *in summa, diffi. vlt.*6.*num.*6. Torreblanca *dict.cap.*11 *num.*28. Affirmant Nuño *ad D.Thomam dict quæst.*31. *art.*3. *difficult.vnic.* Zambrana, Posseuinus, & alij, quos refert, & sequitur Diana 5.*part. tract.*3.*resol.*81.*&* 89. qui mouentur ex eo, nam in mortis articulo, sacerdos etiam excommunicatus potest licitè à peccatis absoluere: ergo & extremam vnctionem ministrare. Accedit, nam tempore interdicti licitè administratur hoc sacramentum, *cap.quod in te, de pœnit.& remiss.* Ergo faciliùs vrgente necessitate poterit ministrari à Parocho, etiam suspenso, vel excommunicato.

6. Traditur ratio decidendi. His suppositis ratio præsentis assertionis ex eo prouenit, nam cùm sacerdos sit verus, & legitimus huius sacramenti minister, non indiget aliis presbyteris de necessitate sacramenti ad eius administrationem: docuit D. Thomas *contra Gentes c.*83. *in fin.* dum scribit: *Quia hoc sacramentum perfectæ curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiæ, competit huic sacramento, vt multi sacerdotes intersint, & vt orationibus Ecclesiæ ad effectus huius sacramenti coadiuuent: vnde D.Iacobus ait, inducat presbyteros Ecclesiæ, & oratio saluabit infirmum. Si tamen vnus solus presbyter adsit, intelligitur hoc sacramentum perficere in virtute ipsius Ecclesiæ, cuius minister existit, & cuius personam gerit.* Hactenus D. Thomas. Accedit & alia ratio ab eodem Angelico Doctore adducta 3 *p.q.*67.*art.*6. nempe quod sicut principalis auctor sacramenti, qui Christus Dominus est, vna persona existit, ita minister, qui ipsum repræsentat, vna tantùm persona esse debet: non tamen potest minister huius sacramenti adhibere fœminam, vt sibi respondeat, vt probat contra Quintanadueñas Leander *tom.*1. *de sacram. q.*22. *disput* 4.

7. Dissoluitur dubitandi ratio. Nec obstat dubitandi ratio supra adducta ex illis verbis D. Iacobi. *Inducat presbyteros.* Nam in sacra pagina frequenter sub plurali numero, non pluralis, sed singularis persona, vel personarum qualitas significatur, vt apud D.Lucam *cap.*17.ibi: *Ite, & ostendite vos sacerdotibus*; idest cuilibet de sacerdotibus. Et D Paulus *ad Hebræos c.*11. *vers.*83. ait: *Obturauerunt ora leonum.* Et tamen qui obturauit ora leonum, vnus fuit, videlicet Daniel. Sic D. Matthæus *cap.*17. & D.Marcus *cap.*15. referunt latrones cum Christo crucifixos imbecillitatem illius exprobrasse; cùm tamen D.Luc.*c.*23. *vers.*39. disertè scribat: *Vnus autem de his qui pendebant, blasphemabat eum.* Notarunt Caietanus *ibi*, D.Augustin. *de consensu Euangelist. cap.*16. Ioannes de Paiua *in doctrin.sacr.Script. lib.*3.*cap.*2. & *lib.*15.*cap.*41. & *lib.*17.*cap.*40. Vnde intelligitur locus aliàs difficilis D.Matthæi, *cap.*26. ibi: *Videntes autem discipuli indignati sunt, dicentes.* Vbi pluralis stat pro singulari; siquidem vnus tantùm, videlicet Iudas, indignatus fuit. Vnde cùm D.Iacobus *dict.epist.*5. ait: *Inducat presbyteros*, accipiendus est, vt vocet vnum ex presbyteris. Docuerunt Serarius *in dict.opusc.c.*4. *num.*71. Suarez *de sacram.dict. disput.*43. *sect.*2.*n.*1. Filliucius *eod.tract.cap.*50.*num.*90. Nec etiam obstat mos Ecclesiæ Orientalis, nam vt rectè considerant DD. *vbi supra*, cæteri sacerdotes præter vnum vngentem, & formam proferentem superflui sunt, si intendant exequi, conficere, aut iterare sacramentum; quo casu grauiter peccabunt. Cæterùm si non intendant simul conficere, aut iterare, sed vnus faciat vnam, pluresve vnctiones proferendo formam, alius verò sacerdos compleat quod defuerit, poterit tunc validè ministrari sacramentum hoc à pluribus, & quandoque licitè, velut vrgente necessitate infirmi, vel deficiente sacerdote, qui priorem fecerat vnctionem, vt docent Henriquez *lib.*3. *summæ, cap.*18.§.4. & *c.*13.§.3. Suarez *d.disput.*43. *sect.*2. Macedo *de clauibus Petri lib.*4.*cap* 4. Diana *part.*5.*tract.*3. *resol.*87. *cum sequent.* post D.Thomam *in* 4. *dist.*23. *quæst.*2. *art.*1. *quæstiunc.*2. *ad* 3. Quo modo accipi potest Græcorum consuetudo, vel potiùs, vt plures intersint, vnus quidem vt ministret, cæteri verò vt respondeant.

8. Exponitur epist. Innocentii I. Sed suprà traditis obstare videtur Innocent.I. in epistola 1. ad Decentium, *c.*8. in illis verbis: *Sanè quoniam de hoc, sicut de cæteris, consulere voluit dilectio tua, accepit filius meus Cœlestinus Diaconus, esse à dilectione tua petitum illud, quod in Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmum: quod non est dubium de fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt, quo ab Episcopo confecto, non solum sacerdotibus, sed omnibus vti Christianis licet in sua, aut suorum necessitate ad vngendum.* Hucusque verba Pontificis, quæ inueniuntur 1. *tom. Concilior. Seuerini, pag.*752. & referuntur à Beda *in c.*6. *Marci*, & in Concilio Vvormac. *can.*62. Ex quibus deduci videtur, laïcum etiam posse vngere infirmum: ergo quia presbyter tantùm non est minister huius sacramenti. Pro cuius difficultatis solutione dicendum est, Innoc. dum affirmat omnibus Christianis vti licere oleo illo in sua, aut suorum necessitate, accipiendum esse passiuè, non actiuè; ita vt mens Innocentij sit, Christianos omnes vti posse oleo in sua necessitate, non vt ministri, qui sacramentum conficiant; sed vt personæ, quibus sacramentum à sacerdotibus ministretur. Ita docuerunt Iansenius *ad caput* 6. *D.Marci*, Cornel. à Lapide *in d.epist. D.Iacobi*, Bellarm. *de extrema vnct. cap.*9. Nuño *ad dict. quæst.*31. *D. Thom. art.*2. *ad* 4. Serarius *in dict. opuscul. cap.*4. *num.*72. Granados *de extrema vnct. disp.*8. *num.*2. Becanus *eod. tract. cap.*27. *q.*9. quamuis alij minùs rectè accipiant verba illa de vnctione extra sacramentum, quos refert Arcudius *de extrema vnct. cap.*2. *&* 4.

§.

FEſtum beati Mathiæ iuxta conſuetudinem eccleſiaſticam [a] vigilia eatenus præcedat, vt nec pro biſſexto, nec quolibet alio modo inter ſe & ſolennitatem aliam diem admittat. In qua vtique, niſi vigilia venerit in [b] Dominica die, ieiunium celebretur. Ipſum autem feſtum, ſiue fiat in præſente die, vel in ſequenti, qui duo quaſi pro vno reputantur, nullus error, ſed Eccleſiæ conſuetudo teneatur.

NOTÆ.

a Vigilia.] De qua egi *in cap.1. de obſeru. ieiun.*
b *Dominica.*] Quo die ieiunari non poteſt, vt probaui *in dict. c.1. cap.3. de obſeru. ieiun.*

COMMENTARIVM.

1. PRo huius textus expoſitione ſciendum eſt, annum naturalem iuxta Aſtronomicam indagationem diuidi in menſes, dies, horas, puncta, momenta, vncias, & atomos: conſtat verò naturalis annus, qui ſecundùm diuerſos diuerſa principia habuit, vt tradunt Ioannes de Sacroboſco *in computo eccleſiaſtico, tit. de anno ſolari*, Couar. *lib.4. var. c.18.n.4* (qui & ſolaris dicitur, eo quod ſpatium temporis ſit, quo ſol circumiens totum Zodiacum motu proprio regreditur ad idem punctum, à quo digreſſus fuit) 365. diebus, & vnius diei quadrante. Achilles Tacius *c.19.* ibi: *Annus ſolis appellatur ab eodem ſigno ad idem redeuntis conuerſio in 365. diebus, & exigua inſuper parte.* Plato *in Timæo*, Cenſorinus *de die natali c.22.* Cicero *de natura Deorum*, Plutarchus *in Numa*, Galen. *ad lib.1. Hippocratis*, ideſt ſex horis, quæ confuſionis vitandæ gratiâ integræ ſupponuntur, cùm reuera naturalis curſus ſolis eas integras, & completas non abſumat, auctore Sacroboſco *vbi ſuprà*. Ex hoc autem ſex horarum ſpatio quoniam difficile erat eas cuilibet anno continuare, ſingulis quadrienniis dies integer collectus, & inſertus fuit: quod inſtituiſſe Imperatorem Caium Iul. Cæſarem conſtat ex Suetonio *in eo, c.40.* Solino *in Polihiſtor. c.3.* Plutarch. *in Numa*, & *in Cæſare*, Cenſorino *de die nat. c.20.* Macrob. *lib.5. Saturn. c.13.* & probant Alciatus *in l.cum biſſextum, de V.S.* Bened. Ægidius *in leg. Titia, 3.p.n.33. ff. de condit. & demonſt.* Itaque vbi quadrantes diem faciebant, quod contingit quarto quoque anno, hic dies intercalabatur, ideſt interſerebatur, & cum præcedenti confundebatur, vt eius ratio non haberetur. Quæ intercalatio hodie ſeruatur ex ritu Apoſtolico, & ex conſtitutione Gregorij XIII. Pont. Max. *de ordinat. tempor.* quæ eſt 74. in ordine *tom.2. Bullarij, Magni.* Intercalatio autem fiebat ex conſtitutione Cæſaris circa feſtum terminalium, nempe die 24. Menſis Februarij, vt prodit Macrobius *dicto c.13.* qui dies 24. computatione latina ita denotatur, *6. Kalendas Martias.* Cum ergo additicius dies cum illo 24. confunderetur, ita computabant veteres, cùm annus biſſextilis erat, *biſſexto Kal. Mart.* ex quo biſſexti appellatio fluxit poſt intercalationem Iulij Cæſaris, vt colligitur ex Macrobio, & Cenſorino *vbi proximè*. At verò ante Iul. Cæſarem, cùm annus conſtaret ex ſtatuto Numæ 354. diebus, quatuordecim integri dies intercalabantur ad finem menſis Februarij, & ita eueniebat, vt cuncti hi dies cum vltimo pro eodem die ſupputarentur, nec numerum augerent; tunc verò non dicebatur biſſextum, ſed menſis intercalaris, duplici ratione. Prima, quia non fiebat intercalatio in ſexto die ante Kalendas Martias, ſed in poſteriori die Februarij. Secunda, quia non vnus dies cum alio intercalabatur, qui efficiunt binarium numerum; ſed aliquando 14. aliquando plures, itaque biſſexti appellatio fluxit à computatione Iulij Cæſaris, nec ab antiquioribus Conſultis cognita fuit. Quæ latiùs proſequuntur Budæus *in notis prioribus ad Pandect. in l.3. §. minorem, ff. de minor.* Roſinus *lib.4. antiquit. c.1.* Anton. Clarus Siluius *ad ll. Regias, c.5.* Cuiacius *in l. in vſucapionibus, ff. de vſucap.* Alber. Gentil. *de var. tempor. appel. c.4.* Carranza *de partu, c.12. §.5. à princip.* Ægidius Boſſ. *tom.1. oper. moral. tit.2. §.15.* ex quo principio explicandi ſunt textus *in l. cùm heres 4. §. Stichus, ff. de ſtatulib. l. ita 51. verſ. æſtimatio, ff. ad leg. Aquil. l. cùm biſſextum 98. l. anniculus 134. ff. de V. S. l.2. ff. de diuerſ. & tempor. l. in vſucapionibus, ff. de vſucap.* quas perdoctè illuſtrat D. Ioſeph. de Retes *in prætermiſſis ad tit. de vſucap.*

Ex ſuprà traditis apparet verus ſenſus præſentis textus; nam cùm dies S. Mathiæ dicata ſit 24. menſis Februarij, quæſiuit Carnotenſis Epiſcopus ab Alexandro, cùm in anno biſſextili in ea die intercalatio fiat, qua in die eſſet ieiunandum? Et reſpondit Alexander III. die 23. ieiunandum eſſe, non 24. ſiuè 6. Kalend. Martij, quia illa dies feſtiua eſt, nec propter biſſextum mutatur. De ipſo etiam feſto celebrando conſuluit Epiſcopus Alexandrum, quonam videlicet die celebrandum eſſet, ſexto, an biſſexto, an vtroque, quia hi duo dies pro vno computantur, & in vtroque ſiſtitur in vna, eademque litera Kalendarij, & nihil de ſolenni computatione immutatur, vt notatur in Martyrologio Romano? Et reſpondet Alexander, ſublato omni computationis errore, poſſe celebrari alterutro, & his duobus diebus, quia pro vno reputantur; ſed in hoc piæ Eccleſiarum conſuetudini ſtandum eſſe. Eccleſia Hiſpana ſemper celebrat feſtum hoc die 24. forſan Eccleſia Italiæ his temporibus illud celebrat, vt hodie celebrat, die 25. quando annus eſt biſſextilis. Vnde manarunt verſus, quos adducit Gloſſa in præſenti. 2.

CAPVT XV.

[a] Clemens III.

IN iis, quæ in ſe ambiguitatem continent, ad Sed. Ap. ex debito recurſus habetur, ad quam reuerà, tanquam matrem, & caput omnium Eccleſiarum, maiores, & difficiliores quæſtiones ab antiquis patribus conſtitutum eſt, & moribus vtentium rectè approbatum, vſquequaque conferri debere. Innotuit ſiquidem Apoſtolatui noſtro, quod cùm de controuerſia, quæ inter Magiſtrum Matth. & conuerſos Hoſpitalis

ſancti

ſancti Simplicianl ſuper eodem hoſpitali haberetur in præſentia V.fratris noſtri O.Archiep. Mediolanen. concertatio verteretur, ipſe Archiepiſcopus poſt cognitionem cauſæ in prolatione ſententiæ his verbis non fuit vſus, vt ſecundùm ius ciuile diceret: Talem partem condemno, & talem abſoluo; ſed pronunciauit ita: Statuo, & præcipio, ne de cætero, & reliqua: & infra, vt expreſſim continetur in inſtrumento. Quoniam igitur, ſicut ex relatione dilectorum filiorum noſtrorum Corinth. tit. S.Laurentij in Lucina, & Ioan. ſanctæ Priſcæ preſbyteror. Cardinalium didicimus, quos ad hoc conceſſimus auditores, ſuper hoc fuit in prolatione ſententiæ dubitatum: Nos attendentes, quod hoc verbum Statuo, ſecundum legem rem perfectam ſignificat, & cum effectu, non verbotenus accipitur: item ſecundùm b Gregorium, quod præcipitur, imperatur; & quod imperatur, neceſſe eſt fieri; & aliquando ſi non fiat, pœnam habet: conſiderantes nihilominus, quod iuxta eundem Gregorium, non debet aliquis verba conſiderare, ſed voluntatem, & intentionem, quia intentio non debet verbis deſeruire, ſed verba intentioni: interpretamur in præſenti articulo, & de fratrum noſtrorum conſilio, procuratoribus vtriuſque partis præſentibus, diffinimus, quod præfati Archiepiſcopi verba tali forma prolata perpetuò valituræ ſententiæ obtineant firmitatem. Nos itaque ſententiam ipſam, licèt appellationis obſtaculo hucuſque fuerit impedita, præſenti pagina, ceſſante appellatione confirmamus, & huius ſcripti patrocinio communimus, ſtatuentes, & auctoritate Ap. præcipientes, vt ipſius hoſpitalis præfati fratres Abbati, eiuſque ſucceſſoribus obediant in perpetuum, tanquam Prælatis illis, & Dominis, ſicut ipſe Archiepiſcopus præcepit.

NOTÆ.

1. a *Clemens III.*] Ita legitur in ſecunda collectione, *ſub hoc tit.cap.vnic.* & fuiſſe textum finalem illius collectionis notauit Albericus Gentil. *de libris iuris canonici*, *fol.*8.

b *Gregorium.*] *In cap quod præcipitur* 14 *q.*2.

COMMENTARIVM.

2. CErtum eſt, ſententiam non aliter finem controuerſiæ imponere, quàm ſi iudex pronunciando abſolueret, vel condemnauerit reum, alioquin ſententia diffinitiua nullius momenti eſt, *l.*3. *Cod.de ſent. & interl. cap. ei qui* 41.§. *diffinitiua* 2. *quæſt.*6. Hac de cauſa olim non aliter concipiebatur ſententia, quàm per verbum condemnandi, aut abſoluendi, cùm acceptis tabellis, iudex qui de cauſa cognoſcebat, ſi abſoluturus erat, literam A, in vrnam mittebat; ſi verò condemnare intendebat, literam C, vt iàm probaui *in cap. de muliere*, *de ſponſal.* Sed poſtquam tabellæ ſententiarum in deſuetudinem abierunt, etiam ſententiæ concipi cœperunt non ex formula, ſed liberè, prout iudicantibus meliùs viſum fuit, & quibus verbis commodiùs exprimere valerent iudicium ſuum; & ita non ſunt neceſſaria verba abſoluo, & condemno, ſed ſufficiunt æquipollentia, quibus ſopiatur lis, & omnino à iurgio diſcedatur, *l.Pomponius* 13. §.*recepiſſe*, *l.quale* 19. § 1. *ff.de recep. l.in ſententiis* 59. *in princip. &* §.1. *ff.de re iudic.* vnde infertur, valere ſententiam, ſi iudex dixerit, Seium nummos debere; licèt non dixerit, Eumque condemno vt ſoluat, *l.ſi Prætor* 75. *ff.de iudic.* vel ſi dixerit, quantùm ei debes reddere, *l.qui tamen* 21. §.*Pomponius*, *ff.de arbitr.* vel ſeruum in cauſa redhibitionis eſſe, *l.quaro* 58.*ff.de adilit.edict.* vel rem alicuius eſſe, *l.Pomponius* 40. §.*ſed & his*, *ff.de procurat. l.ſi inter me* 15. *ff.de except.rei iudic*, *l.vlt.ff.de hæred. inſtit.* vel non probaſti, aut calumniatus es, *l.*1. §.*quorum*, *ff.ad Turpil.* vel ſi cum præceſſiſſet certa præfinitio ſummæ petitæ, iudex pronuntiauerit: Solue quod debes, *l. quod petitum*, *iuncta l.quid tamen* 21.§. *Pomponius*, *ff.de arbitr. l.in ſententiis* 59.§.1. *ff.de re indic.* vel ſi dixerit. Reſtitue illi, quod in codicillis, vel in teſtamento accepit, *l.ait Prætor*, 5.§.1. *ff.de re iudic.* vel ſi pronunciauit nullam iniuriam Lucium Titium à Gaio Seio paſſum fuiſſe, *l.Lucius* 21. *ff.de his qui not. infam.* vel iniuriam aliquam feciſſe, *l.Decuriones*, *C.ex quibus cauſ.infam. irrogetur*; vel falſum teſtamentum non eſſe, *l.nec tale* 24.*ff.ad leg. Corn. de falſis*; vel non poſſe ampliùs de falſo teſtamento agi, *l. cùm Titia* 18.*ff.de accuſat.* vel ſi vtatur verbo, *ſtatuo*, vt in præſenti ſpecie, vel verbo *videtur*, vt *in l.quid tamen* 21. § 1. *ff.de arbitr.l.*3. *ff.de his*, *quæ in teſtam. delent.l.Diui* 27 §.*vlt.ff.de lib.cauſ.l.cùm quidam* 26. *ff.de iure fiſci*, *l.*1.§.*quæri poteſt*, *ff.ad Turpil.cap.de catero,de re iudic.* Probaui in apparatu ad hæc commentaria; immò ſi iudex pronuntiet abſoluendum aliquem eſſe, vel condemnandum, licèt non adiecerit, *illumque condemno,vel abſoluo*, tamen optimo iure ſententia tenet, vt deducitur ex lege *Æmilius* 38.*ff.de minoribus*, ibi: *Quia tamen lex commiſſoria diſplicebat ei, pronunciauit in integrum reſtituendum.* Et probatur ex validiſſima ratione; nam illa verba, *condemnandum pronuncio*, non ſignificant ſequi poſtea debere condemnationem ab alio iudice faciendam, ſed talia eſſe merita proceſſus, vt reus debeat condemnari: quam opinionem tenuerunt antiquiores cum Gloſſa, quos refert Graſſus *in l.*1. *num.*19.*ff.de re indic.* Sarmiento *lib.*1.*ſelect.in c.*14. *num.*2. Oſualdus *lib.*27.*Donel.cap.*2.*litera E.* quamuis contrariam ſententiam defendant plures claſſici apud eundem Sarmientum *vbi proximè*, Marant. *in ſpecul.tit.de ſent.*6. *part.num.*15. *&* 125. Vantius *de nullit.ex defectu proceſſus*, *num.*91. qui audent aſſerere, plures ſententias nullas declaratas fuiſſe ob prædictum defectum; quare forſan hodierna praxis obſeruat, vt in ſententiis addatur: *Fallo que le debo condenar, y condeno.* Quaſi non ſufficerent priora, niſi poſteriora quoque ſequerentur. Quæcunque enim verba ſignificantia condemnationem, vel abſolutionem, ſufficiunt ad valorem ſententiæ, vt ex præſenti texto cõſtat, & ex §.*curare*, vbi laſu, *Inſtit. de act.l.*2.5.*&* 15. vbi Greg. *gl.* 8.*tit.*22.*p.*3. Latiùs

prosequuntur Duar. *in l.in sententiis 59. ff. de re iudic.* Donel. & Osualdus *vbi suprà*, Treuil. *volum. 2. select. disp. 23. thesi 2. lit. A.* Piehardus *in manud. in prælud. §. 2. num. 17.* Mancnxo *in dialog. relat. 3. part. ex cap. 36.* Azeuedo *in l. 10. tit. 17. lib. 4. Recopil.* vnde apparet rectè io præsenti Clementem docuisse sententiam prolatam per verbum *statuo*, validam fuisse.

CAPVT XVI.

Idem *Patriarchæ* [a] *Gradensi.*

OLim tibi scripsisse recolimus, vt si dil. f. Archipresbyter, & Canonici Paduani, quibus super hoc scripta nostra direximus, dil. f. M. G. Canonico Paduano præbendam, quæ tantùm residentibus de communi confertur, sicut vni ex aliis de communibus proueutibus, & [b] manualia beneficia, omni dilatione postpositâ non conferrent, tu eos ad id appellatione cessante compelleres. Verùm quia, sicut nostro Apostolatui reseratum est, quidam mandatum nostrum interpretari aliter, quàm deceat, moliuntur, cùm beneficia principalia sint interpretanda largissimè: volentes à mandato nostro dubietatem auferre, non quæstionis scrupulum reseruare, vt quæ mandamus, diligentiùs, & liberiùs exequaris, nostrom tibi in eo aperiendum duximus intellectum. Videlicet quod præbendam, quæ tantùm residentibus in victu, & vestitu de communi confertur, ipsi Mag. G. plenè, sicut vni ex aliis residentibus, iniunximus conferendam. Quocirca f. t. per A. f. m. quat in negotio ipso malitiosam interpretationem aliquam non attendens, sic quod de præfato Magistro tibi præcipimus, sublato cuiuscunque appellationis obstaculo, exequi studeas diligenter.

NOTÆ.

[a] GRadensi.] Ita etiam legitor in tertia collectiooe, *sub tit. de rescript. cap. 7.* De Gradensi Patriarcha egi *in cap. ex literis, de offic. deleg. cap. antiqua, de priuil.*

1. b *Manualia.*] Idest distributiones quotidianas, vt *in cap. vnic. de cleric. non resid. lib. 6.* & probaui *in cap. licet, de præbend.* Sed tunc obstat ilia non leuis difficultas; nam quod potest concedi priuilegio, potest induci consuetudine, & econtrà, *cap. duo, de offic. Ordin. cap. super quibusdam, §. præterea, de V. S.* iunctis latè tradnia à Felino *in cap. accedentes, à n. 6. de præscrip.* Couar. *lib. 1. variar. cap. 10. num. 14.* Sed consuetudine introduci non potest, vt absens, & non residens in propria Ecclesia, lucretur distributiones quotidianas, *d. cap. vnico, de cleric. non resid.* igitur nec priuilegio concedi potest absenti ius percipiendi distributiones. Cui difficultati succumbens Probus *in d. cap. vnic. num. 1. verf. Ex quibus*, docet Summum Pontificem oon posse dispensare cum absente à propria Ecclesia, vt percipiat distributiones quotidianas, quia talis dispensatio, vtpote contra oaturam ipsarum distributionom, repugnantiam includeret, iuxta textum *in cap. cùm ad monasterium, de statu monach.* Verùm hæc sententia facilè refellitur, siquidem huiusmodi distributiones non sortiuntur prædictam naturam, ex iure diuino, aut naturali; sed tantùm ex Ecclesiæ constitutione, vt probaui *in cap. cùm omnes, de constit.* quo casu pleoissimam habet Pontifex dispensandi facultatem, *cap. proposui, de concess. præbend.* Vnde concessum legimus à Paulo III. & Pio V. Inquisitoribus hæreticæ prauitatis, eorum ministris, & commissariis, vt non solùm fructus suarum præbendarum, verùm & distributiones quotidianas, dum rebus fidei inseruiunt, percipiant, vt referunt, & explicant Rojas *de priuil. Inquisit. n. 420.* Spino *in speculo, gloss. 1. princip. n. 78.* Barbosa *ad Concil. Trident. sess. 24. de reform. c. 12. & de canonicis, & dignit. cap...* Solorzanus *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3. cap. 24. n. 78.* Villaroël *tom. 1. regim. Eccles. q. 5. art. 5.* Azor, Castropalao, Garcia, & Lother. quos refert Thomas Hurtado *p. 1. de resid. resol. 3. per tot.* Idemque Auditoribus Sacræ Rutæ concessum esse à Clemente VII. refert Barbosa *ad Trident. d. n. 48.* Quare omissâ prædictâ sententiâ, vt difficultati satisfaciamus dicendum est, principium illud, videlicet parem vim habere priuilegium, & consuetudinem, procedere data æqualitate rationis; in præsenti verò casu magnam adesse differentiæ rationem, quia scilicet quando priuilegium conceditur contra naturam alicuius actus à lege instituti, quædam cognitio solet præcedere, quæ ad id faciendum inducat, *cap. requiritis, vers. Nisi rigor, 1. q. 7.* quæ manifestè cessat in consuetudine contra naturam actus, ac proinde non decebat hanc vim consuetudini deferre, prout in aliis multis denegata est, vt *in cap. Messana, de elect. cap. clerici, de iudic.* In quibus tamen casibus licitum est priuilegium, exponit glossa communiter recepta *in cap. Imperium 10. dist. cap. præter 26. verbo Duabus, 32. dist.*

COMMENTARIVM.

CVm Inooceotius III. mandasset Capitolo Paduano, vt Magistro G. præbendam, & manualia (quæ tantùm residentibus dari solebant) conferrent, ip sum litiosè gratiam ipsam interpretantes, asserebant se non teneri mandatum adimplere, quia ipse Magister non residebat, & in ipso rescripto expressè cauebatur, vt illi præbendam cooferrent, quæ vni ex residentibus assignari solebat. Et cùm consultus fuisset Innocent. pro explicatione ipsius gratiæ rescribit, quod cùm beneficium Principis latissimè sit interpretandum, dicto Magistro præbenda, quæ tantùm residentibus in victu, & vestitu assignatur, erat conferenda: ex qua decretali sequens communiter deducitur assertio: *Beneficium Principis latissimè est interpretandum.* Probant textus *in cap. si quem, §. præuaricator 2. q. 3. cap. frater 16. q. 1. c. 1. de auctor. & vsu pal. cap. cùm dilecti, de donat. cap. ex parte, de decimis, cap. quia circa, de priuil. cap. si quem, § notandum 2. quæst. 3. cap. visis 16. quæst. 2. cap. pastoralis, de donat. l. beneficium, ff. de const.* 2. Conclvsio traditvr, ac probatvr.

const. Princip. l. 1. ff. de iure immun. Illustrant vltra congestos à Barbosa *in præsenti*, Duarenus *ad tit. de constit. Princip. cap. 3.* Donel. *lib. 1. comment. cap. 29.* Connanus *lib. 1. comment. cap. 16. num. 6.* Rebuffus *de priuil. schol. priuil. 32. num. 12.* Menochius *lib. 3. de præsump. præsumpt. 97. num. 19. & præsumpt. 103. num. 21.* Mantica *de coniect. lib. 8. tit. 6. num. 11. & de tacit. tit. 4. num. 57.* Valascus *consult. 58. num. 11.* Sanchez *lib. 2. de matrim. disput. 4. num. 33.* Rebellus *de instit. 2. part. lib. 1. de contract. quæst. 2. sect. 1.* Suarez *lib. 8. de legib. cap. 27. num. 9.*

3. IMPVGNATVR TRADITA ASSERTIO. Sed hæc assertio difficilis redditur sequenti iuris consideratione; nam beneficium, seu priuilegium contra ius concessum, non latè interpretari, immò restringi debet, *cap. 1. & 2. de filiis presbyt. lib. 6. cap. quod dilecto, de consanguin. & affin.* Sed beneficium, de quo in præsenti, contra ius commune concessum fuit; siquidem secundum ius commune præbendæ, quæ in victu, & vestitu consistunt, tantùm diuinis officiis interessentibus, non verò absentibus assignari possunt, *cap. vnic. de cleric. non resid. lib. 6.* igitur in præsenti casu beneficium Pontificiũ latè interpretari non poterat. Accedit, nam collatio præbendarum ad Capitulum spectat, vt probaui *in cap. 1. ne Sede vacante.* Igitur cùm ex ampliatione præsentis beneficij magnum præiudicium irrogaretur Canonicis, non ampliandum, immò potiùs restringendum beneficium videbatur, iuxta legem *quotiens, Cod. de preci. Imper.* Deinde principium illud ab Innocentio traditum, videlicet beneficium Principis latissimè esse interpretandum, difficile videtur, siquidem variis iuris testimoniis docetur beneficium Principis strictè interpretari debere, vt *in l. 2. §. si quis à Principe, & §. meritò, ff. ne quis in loco publico, l. si quando 35. in princip. Cod. de inoffic. cap. final. de præb. l. sæpe, ff. de officio Præsid. Authent. de non alienandis, §. quia vero, collat. 2.* Ergo non rectè in præsenti docetur, beneficium Principis latissimè esse interpretandum.

4. TRADITVR RATIO DECIDENDI. Qui difficultate oppressi reperentes in præsenti, varias interpretationes adduxerunt præsenti decisioni. Glossa *in præsenti* recurrit ad voluntatem Pontificis, asserens ideò in terminis huius textus latissimè fuisse factam interpretationem, quia sic Innocentius voluit. Verùm hunc Glossæ intellectum meritò improbauit Panormitanus hîc, quia Summus Pontifex ferè semper respondet iuxta ius commune, *cap. in causis, de re iudic.* Vnde in præsenti casu, si beneficium ab eo concessum repugnabat iuri communi, ab eo non ampliari, immò restringi debebat: quare ipse Panormit. sequitur alium Glossæ intellectum, videlicet in præsenti casu beneficium non iuri communi contrarium, immò secundùm ius fuisse, quia Magister hic absens erat in seruitio Episcopi, vel Pontificis, & sic iuxta ius commune debebat pro præsente iudicari, iuxta tradita *in cap. 7. de cleric. non resid.* & ita cùm iuri communi conforme esset, debebat ampliari potiùs quàm restringi, *ex l. final. ff. de constit. Princip.* Deinde Glossa, & Abbas fatentur, priuilegium, de quo in præsenti, esse quidem contra ius commune; ideo autem in eo fieri latissimam interpretationem, quia constabat de intentione Pontificis volentis huic Magistro, etsi non resideret, prouidere tanquam residenti, vt apertè colligitur ex illis verbis, vbi Pontifex iubet isti Canonico prouideri sicut vni ex aliis residentibus. Sed iis sententiis omissis, veriùs dicendum est, in præsenti specie ideo latissimam fieri interpretationem, quia non agebatur de priuilegio, sed de mandato de prouidendo, quod ex motu proprio Summi Pontificis emanauit, ideo latissimè est interpretandum, iuxta textum *in cap. si pluribus, de præbend. in 6.* Aliter dicendum est, si mandatum illud simpliciter concessum esset, quoniam tunc vt odiosum strictè erat interpretandum, iuxta textum *in cap. quamuis 4. eodem tit. de præbend.*

Vnde non obstat dubitandi ratio suprà adducta, siquidem in præsenti non de priuilegio, sed de mandato de prouidendo agitur; in quo interpretatio non est stricte facienda. Nec obstat, quod etiam in hoc mandato præiudicium Canonicorum versatur, quia ipsi de iure communi poterant præbendam conferre, ideoque mandatum esse odiosum: quoniam respondetur, hoc non esse considerabile quando Summus Pont. concedit simile mandatum, quia ipsi Pontifici competit suprema beneficiorum dispensatio secundùm idem ius commune, *cap. 2. de præb. lib. 6.* Nec obstat augmentum ipsius difficultatis deductum ex variis vtriusque iuris locis, in quibus docetur, priuilegium Principis strictè esse interpretandum. Pro quorum solutione, & concordia cum aliis, in quibus contrarium docetur, dicendum est, discrimen esse constituendum inter priuilegium, seu beneficium, quod alicui conceditur cum tertij præiudicio; & inter illud priuilegium, quod aliquid præter ius continet, ex quo nulli præiudicium sequitur. Primo casu quodlibet beneficium, seu priuilegium strictè interpretandum est, *l. penult.* cum aliis suprà adductis, *de constit. Princip.* Secundo verò casu amplè, & plenissimè interpretandum est in eodem casu, vel persona, de qua loquitur, non verò extra casum, vel personam in beneficio expressam, vt iam notaui *in cap. 7. de priuil.* 5. DISSOLVITVR DVBITANDI RATIO.

CAPVT XVII.

Idem [a] *Colubriensi, & aliis Episcopis in Regno Portugalliæ constitutis.*

CVm in partibus vestris, peccatis exigentibus, sæpe contingat diuersa loca interdicto supponi, quando generale, vel particulare dici debeat interdictum, apud vos accepimus in dubium reuocari; cùm illi, qui ab Ecclesia Romana decorari priuilegio meruerint, videlicet vt cùm generale interdictum terræ fuerit, liceat eis clausis ianuis, non pulsatis campanis, exclusis excommunicatis, & interdictis, suppressa voce diuina officia celebrare, interdicto particulari se asserant non arctati, asserentes illud interdictum generale dumtaxat, quando regnum, vel saltem prouincia

tota subiicitur interdicto: propter quod, & iustitia sæpiùs deperit, & Prælatorum sententiæ contemnuntur, cùm in aliis prouinciis interdictis diuina celebrent, & suspensis organis aliorum, ipsi pulsatis campanis, & apertis ianuis, quoslibet passim recipiant ad diuina. Ne autem diuersa interpretatio discordiæ causam inter vos vlteriùs, & odij fomitem valeat ministrare, vel quod interdictum dici debeat generale, amodò in dubium reuocetur, significatione vobis præsentium intimamus, quod cùm in priuilegiis de regno, vel prouincia nihil expressè dicatur, nomine terræ non solum regnum, vel prouinciam intelligi volumus, verùm etiam [b] villam, & castrum, vt & in his locum habeat, quod de generali dicitur interdicto, videlicet vt cùm villa, vel castrum generali subiicitur interdicto, præscripta priuilegij forma debeat obseruari.

NOTÆ.

1. a *Colubriensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.1.* & in ipso regestro epistolarum correcto à Sirleto, *fol.266.* De Colubriensi Ecclesia egi *in cap.8. de procurat.*

2. b *Villam, & castrum.*] Consonant textus *in cap. præsenti, cap. si autem, hoc tit. in 6.* & probat Gibalinus *de censur. disquisit. 1. quæst.2. num. 24.* Et hanc, & alias diuisiones interdicti adduxi *in cap. cùm inter, de consuet.* vbi & *in cap. 2. de his quæ fiunt à Prælatis,* & *in cap. quod in te, de pœnit. & remiss.* plura de interdicto adduxi.

CAPVT XVIII.

Idem [a] *Altißiodorensi Episcopo.*

Cum tibi de benignitate Sed. Ap. sit indultum, quod ordinatio rerum clericorum ab intestato decedentium liberè in tua potestate, ac dispositione permaneat, volens omnem materiam scandali remouere, quod aliquando inter te, & tuos est subortum, super duobus nos consulere voluisti. Primò, an appellatio vocabuli clericorum, tam ad canonicos, quàm ad non canonicos extendatur. Secundò, an illi, qui in voluntate, & dispositione alterius suam committunt vltimam voluntatem, nihil per se penitus ordinantes, vel determinantes quid cui loco, vel personæ conferri debeat, dicantur decedere intestati. Primæ igitur consultationi tuæ duximus respondendum, quod appellatio clericorum non solum alios, sed & canonicos comprehendat. In secunda verò dicimus, quod qui extremam voluntatem in alterius dispositione committit, non videtur decedere intestatus.

NOTÆ.

a *Altissiodorensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap.2.* & *in cap. tibi, de testam.* vbi extat alia pars huius textus, vbi de hac concessione facta Episcopo Altissiodorensi egi *in cap. cùm tibi, de testamentis.*

CAPVT XIX.

Idem *Capitulo, & Præposito* [a] *Placentino.*

Cum clerici Placentini iuramentum præstant sub hac forma verborum: Ego talis ab hac hora in antea fidelis [b] ero, & obediens sanctæ Placentinæ Ecclesiæ, & Domino meo Placentino Episcopo: per vestras nos literas consulere voluistis, vtrum intelligi debeat Clerus totius diœc. an Capitulum tantùm Ecclesiæ Cathedralis? Nos igitur disc. v. respondemus, quod per Ecclesiæ Placen. vocabulum in forma iuramenti præscripti non debet intelligi totius diœcesis Clerus: & si Capitulum intelligatur Ecclesiæ Cathedralis; is tamen, qui præstat huiusmodi iuramentum, Episcopo tanquam capiti principaliter obligatur.

NOTÆ.

1. a *Placentino.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 3.* De Ecclesia Placentina nonnulla adduxi *in c. final. de iuram. calum.*

b *Fidelis ero.*] Iuxta formam fidelitatis, & obedientiæ, quam debent clerici proprio Episcopo præstare, de qua egi *in cap. ego, de iureiur. cap. ex diligenti, de simonia.* 2.

CAPVT

CAPVT XX.

Idem *Priori sancti* [a] *Fridiani Lucan.*

QVærenti quid per censuram eccl. intelligi debeat, cùm huiusmodi clausulam in nostris literis apponimus: respondemus, quod per eam non solummodo [b] interdicti, sed [c] suspensionis, & [d] excommunicationis sententia valeat intelligi, vt iudex discretus, rerum, & personarum circunstantiis indagatis ferat, quam magis viderit expedire.

NOTÆ.

1. a *Sancti Fridiani.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 4.* & *in cap. quærenti, de offic. deleg.* vbi extat alia pars huius Decretalis, vt iam notaui.

2. b *Interdicti.*] De qua censura egi *in cap. cùm inter, de consuet. cap. 2. de his quæ fiunt à Prælat. cap. quod in te, de pœnit. & remiss.*

c *Suspensionis.*] De qua censura egi *in cap. 1. & 3. de cleric. excom.*

d *Excommunicationis.*] Tam minoris, quàm maioris, de quibus egi *in c. significauit. de sent. excom.*

COMMENTARIVM.

3. PRo huius textus expositione sciendum est, irregularitatem generaliter censuram non esse, quia irregularitas in genere suo non est vinculum, sententia, nec pœna, sed inhabilitas, & canonicum impedimentum contractum aliquando sine culpa: *c. si quis viduam, 50. dist.* & ex præsenti textu deducitur, probaturque ex eo, quia censura in productione est sententia, & medicina respiciens vt suum vltimum finem obstinatis sanitatem, & reditum in semitam rectam, *c. audi 11. q. 3. c. 1. de sent. ex. om. lib. 6.* Irregularitas verò non dicitur medicina, cùm non præsupponat opus peccaminosum, immò aliquando meritorium, quo gratia acquiritur; in esse tamen deducta censura separat à participatione sacramentorum, & communione fidelium, *c. Engeltrudam 3. q. 4. cap. 1. de re iudic.* Hæc irregularitas tantùm priuat ab Ordinum susceptione, exercitioque. Differt in remotione, quia censura tollitur absolutione, irregularitas verò dispensatione. Trid *sess. 14. cap. 7.* & *sess. 24. de reform. cap 4.* Nec contrarium probat textus *in c. nuper, de bigamis*, vbi cùm agatur de irregularitate, quæ prouenit ex bigamia, dicitur clericum de facto contrahentẽ matrimonium eadem censura credi irretitum; nam verbum illud *censura*, accipitur pro rigore sacrorum canonum, vt docent Butrius, & Anania *in præsenti.* Circa eam verò irregularitatem, quæ ex delicto nascitur, dubium est apud Doctores. Negant omnes repetentes *in præsenti*, Suarez *de censur. disp. 1. sect. 3.* Syluest. *verbo Censura*, & alij apud Dianam *p. 1. tract. 11. resol. 27.* Mouentur primò ex præsenti textu, vbi cùm omnes censuræ species referantur, nulla irregularitatis mentio fit. Deinde quia irregularitas tantùm priuat ordinis susceptione, censura verò etiam receptione aliorum sacramentorum. Rursus quia irregularitas non parit aliam, si irregularis celebret; sed qui alia censura ligatus celebrat, irregularis manet, *cap. 1. & si celebrat, de cleric. excom.* Ergo quia irregularitas censura non est. Tandem, nam censura tollitur absolutione, irregularitas verò dispensatione: ergo quia censura non est. Contrarium verò, scilicet irregularitatem ex delicto prouenientem esse censuram, tenuerunt Thomistæ, Bañes, & Aragon. *ad 2. 2 D. Thomæ q. 64. art. 8.* Sotus *in 4. dist. 22. q. 3.* alij quos laudat, & sequitur Gibalinus *de irregul. c. 1. q. 2.* Cùm enim similis irregularitas sit pœna ob delictum inflicta, & priuet vsu bonorum spiritualium, quid mirum si appelletur censura. Quã sententiã tenentã, etsi contrariam non improbabilem dicat Diana *suprà tract. 11. resol. 27.* non obstant fundamenta prioris sententiæ; nam ea omnia tantùm probant irregularitatem esse diuersam speciem censuræ, non tamen non esse censuram. Nec etiam obstat præsens textus, in eo enim tantùm asseritur, in rescriptis Pontificiis irregularitatem non comprehendi nomine censuræ, quia licèt censuræ species sit, tamen nunquam censetur appellatione censuræ venire, nisi specialiter id exprimatur ob grauitatem pœnæ, & quia ita ex stylo Curiæ obseruatum fuit. Deinceps, nam in præsenti textu, iunctâ aliâ eius parte, quæ extat *in cap. quærenti, de offic. delegat.* agitur de censuris imponendis ab homine, hoc est à iudice delegato. Sed irregularitas ab homine imponi non potest. Igitur Innocentius accipiendus est ita, vt appellatione censuræ, quæ ab homine imponi potest, irregularitas non comprehendatur, quia illa à iudice delegato imponi non valet. Nec obstat quod irregularitas non priuat ab his, quæ aliis censuris irretitis denegantur; illud enim tantùm probat, non dari eosdem effectus in irregularitate, ac in aliis censuris; non tamen inde infertur, irregularitatem censuram non esse; nam suspensio licèt non priuet nisi tantùm rebus spiritualibus, vt excommunicatio; est tamen censura, vt in præsenti textu docetur. Nec obstat quod irregularitas non producat aliam irregularitatem, vt parit censura; nam id non prouenit ex eo, quod irregularitas censura non sit, sed quia ligatus aliâ censurâ priuatus est tantùm rebus spiritualibus, & adhuc capax manet recipiendi sacros ordines: qui verò irregularis est, iam non habet amplius, quod amittat, quamuis ex aliis causis possit etiam fieri irregularis, quia hæc tota res moralis est. Vnde ex variis causis proficisci potest hoc impedimentum, vt probat Gibalinus *de irregul. dicto cap. 1. q. 2.* Nec quod de solutione irregularitatis DD. contrariæ sententiæ adducebant, aliquid facere potest; fatemur enim irregularitatem dispensatione superioris tolli; non tamen concessâ tempore alicuius iubilei facultate absoluendi à quibuscunque censuris, confessarius potest absoluere ab irregularitate, quia id expressè inhibitum est à Gregorio XIV. anno 1590. & Clemente VIII. anno 1592. & anno 1597. vt referunt, & probant Trullench *in Bullam, lib. 1. c. 2. §. 7. dub. 17.* P. Mendo *eod tract. disp. 25. c. 19.* Cuius differentiæ ratio ex eo prouenit, quia cùm irregularitas sit maior pœna, & ita difficilius in solutione, *cap. cùm illorum*, iunctâ glossâ *verbo Minori, de sent. excomm.* ideo concessâ generali facultate absoluendi à censuris, non censetur concessa po-

testas dispensandi in irregularitate, vt docet Borgasius *de irregul.cap.6.n.19.* Regulares verò Prælati possunt virtute suorum priuilegiorum in iis irregularitatibus, quæ ex delicto occulto proueniunt, præcipuè in illis, quæ ob violationem censuræ contrahuntur, dispensare, vt probant Fragoso *de regim.Christ. Reip.tom.2. lib.11.disput.24.§.7.* Basseus *in floribus Theolog. verbo casus reseruatus, §. 7. num.29.* Bordonus *in consil.regul.tom.1.resol.6.n.10.* Diana *part.9.tract.8.resol.50.*

CAPVT XXI.

Idem [a] *Cæsaraugustano Episcopo.*

QVid per noualis vocabulum intelligi debeat, à nobis tua fraternitas requisiuit. Licèt autem quidam dixerint, quod noualε sit terra præcisa, quæ anno cessat, aliis asserentibus, quod ex silua, quæ arboribus exstirpatis ad cultum redigitur, fieri nouale dicatur, quarum vtraque interpretatio ex ciuilibus legibus colligitur: Nos tamen inquisitioni tuæ aliter respondemus, quod eam credimus prædecessorum nostrorum intentionem fuisse, cùm piis locis indulgentiam de noualibus concesserunt, vt nouale intellexerint agrum de nouo ad cultum redactum, de quo non extat memória, quod aliquando cultus fuisset: sed nec de quolibet tali nouali credimus eis indulgentiam fore concessam, nisi de illo dumtaxat, cuius decimas religiosus potest conuentus absque graui detrimento parochialis Ecclesiæ detinere; cùm talis sitsæpe locus incultus, de quo parochialis Ecclesia magnos percipit decimarum ratione prouentus.

NOTÆ.

a CÆsaraugustano.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 5.* de Cæsaraugustana Metropoli egi *in cap. dudum 31. de priuil.*

CAPVT XXII.

Idem *Abbati de* [a] *Alcobatia, & F. & P. monachis Alcobatia.*

VEnerabili fratre nostro N. Colimbriensi Episcopo didicimus conquerente, quod cùm fratres sanctæ [b] Crucis monasterium de Arganil sub protectione sua nuper receperint, quod suis prædecessoribus Episcopalia iura consueuerat ab antiquis tempòribus exhibere, nunc quodam de Canonicis suis sine suo consensu ibi facto Priore, occasione cuiusdam priuilegij à bonæ memoriæ Clem. Papa prædecessore nostro veritate tacitâ impetrati, eidem Episcopo debitam obedientiam denegat exhibere: inde sumptâ occasione, quod per matricem Ecclesiam non [c] Cathedralem intelligunt, sed Romanam. Quia verò non est nostræ intentionis, vt iura fratrum nostrorum temporibus nostris indebitè minuantur, causam ipsam vobis duximus committendam, per scripta Apostolica mandantes, quatenus si vobis aliud non occurrerit, propter quod dictus Prior non debeat diœcesano Episcopo respondere, eum ad præstandam dicto Episcopo debitam reuerentiam, sicut prædecessoribus Episcopis præstiterunt, appellatione remotâ per censuram ecclesiasticam compellatis. Nos enim per matricem Ecclesiam Cathedralem intelligere volumus, non Romanam, non obstante priuilegio in præiudicium Colimbrien. Ecclesiæ per subreptionem obtento. Quod si non omnes, &c. Duo vestrum, &c. Datum Romæ, &c. III. Kal. Iunij.

NOTÆ.

1. a ALcobatia.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.cap.6.* & in Regestro epistolarum Innocentij edito à Sirleto, *fol.101.* De hoc monasterio Alcobatiæ egi *in cap... de rescr.*

b *Fratres sanctæ Crucis.*] De quibus Canonicis regularibus, & controuersiis eorum Colimbriensi Episcopo egi *in cap.14.de priuil.*

2. c *Cathedralem.*] Ecclesia Cathedralis propriè appellatur matrix, quia mater, magistraque est omnium Ecclesiarum diœcesis; vnde lato modo Ecclesiæ, quæ sub se alias habent, dicuntur matrices, vt probant Azor *p.2.instit.lib.3.cap.12.q.13.* & *lib.9. cap.3.* Barb. *in cap.ad audientiam, num.7.de decimis:* quo modo Ecclesia matrix accipitur *in c.ad audientiam, el 1.de Eccles.ædific.c.ex transmissa, de præscript. cap.præterea, el 2.de transact.Clement.1.de sentent.excom.* Propriè tamen, & strictè Ecclesia matrix tantùm Cathedralis dicitur, nisi qualitas materiæ aliud expostulet, vt in præsenti docetur, & *in cap. ex transmissa, de præscript.* Illustrant Rebuffus *de decimis quæst.6.num.6.* Moneta *eod.tract. cap.7.n.3.* Sayrus *in thesauro, lib.3.cap.33.* Tondutus *part.1.resol.canonic.cap.46.num.10.* Barbosa *in Clement.1. de sent.excom.* Frances *de Eccles.Cathed.cap.15.n.171.* Et Romana Ecclesia, quæ omnium est mater, prima matrix appellatur, Cathedrales verò respectu illius secundæ matrices, respectu verò totius Episcopatus, primæ appellantur. Glossa *in l.decernimus, 15.verbo Matrices, Cod.de sacros.Eccles.* Prosequitur Frances *vbi proximè.*

CAPVT XXIII.

Idem *Abbati Sanctæ* [a] *Genouefæ, Decano, & Cancellario Parisiensi.*

EX parte in Christo dilectæ filiæ nobilis mulieris Comitissæ [b] Blesenen. nuntij ad nostram præsentiam destinati sibi postulauerunt audientiam exhiberi, vt audiremus iniurias, quas ei, & suis infert Ecclesia Carnotensis, quibus & dilecto f. S. Beco Canonico Carnotensi, qui pro ipsa stabat Ecclesia, dil.fil. R. tituli S. Anastasiæ Presbyt. Cardin. dedimus auditorem, in cuius præsentia proposuerunt nuntij Comitissæ, quod cùm ipsius Comitissæ [c] Præpositus de Firmitate de Villanoua quendam latronem ceperit, qui furtum commiserat, & iustitia fuerit inde facta, latro fuit à Comitissæ [d] Balliuis per Capitulum Carnotense post factam iustitiam requisitus, quia Capitulum in terra sua captum fuisse dicebat, asserentibus Balliuis econtrà, ipsum fuisse captum in terra, in qua ius capiendi latrones, & alios malefactores habet eadem Comitissa, quoniam vir eiusdem, antequam signaculum crucis assumeret, erat in possessione iuris illius, vt in illo loco, in quo captus ab ipso Capitulo dicebatur, huiusmodi iurisdictionem haberet: quod erant probare parati. Verùm cùm super hoc parendi iuri sufficientem cautionem offerrent, canonici Carnotenses nihilominus terram eiusdem Comitissæ fecerunt per Diuen. Archid. interdicto supponi, qui postmodùm requisiti, vt ab eis sufficienti cautione recepta iuri parendi, terram absoluerent, eam recipere noluerunt, nisi priùs solueretur emenda. Consequenter ven.f.n. Carnotensis Episcopus super hoc requisitus, & per literas Metropolitæ sui monitus diligenter, vt terram Comitissæ taliter absolueret, sicut de iure poterat, & debebat, idem à Capitulo iamdicto prohibitus hoc facere recusauit: dicebat enim Capitulum, hoc in Carnotensis Ecclesiæ [e] priuilegio contineri, quod nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotensibus absque congrua satisfactione absolutionis beneficium indulgere. Videntes autem nuntij Comitissæ, quod datâ cautione absolui non poterant, vt deberent, tam super hoc, quàm aliis causis inter Comitissam, & Capitulum agitatis, Metropolitani audientiam appellarunt, tam ipsam Comitissam, quàm terram, & Balliuos eius sub eius protectione ponentes. *Et infrà:* Metropolitanus autem cùm partes essent in die præfixa præsentes, priuilegio diligenter inspecto, testes hinc inde recepit, quibus ab officiali examinatis ipsius, & die partibus iterum assignato, procurator Comitissæ cum instantia postulabat publicari attestationes receptas, ex abundanti de iuri parendo sufficientem offerens cautionem, vt relaxaretur sententia interdicti: sed procurator Capituli è contrario allegabat, quod iamdicti priuilegij ratione ab ipso terra non poterat, nec debebat absolui, nisi priùs Capitulo facta fuisset emenda, interpretando verbum illud, quod in priuilegio continetur, videlicet, satisfactione congrua, pro emenda. Litigato igitur diutiùs super huiusmodi clausula, interloquutus est Metropolitanus iamdictus, se velle huiusmodi expositionem Ap. examini reseruare, & super hoc diem partibus assignauit. *Et infrà:* Ad intelligentiam autem clausulæ priuilegij memorati credimus distinguendum, vtrum in aliquem interdicti, excommunicationisque sententia sit prolata ex contumacia tantùm, quia scilicet citatus stare noluit iuri; vel etiam pro offensa, quia videlicet iussus noluit maleficium emendare. In primo casu credimus congruè satisfieri, vt huiusmodi sententia relaxetur, si sufficiens standi iuri cautio tribuatur. In secundo verò casu, si offensa est manifesta, non credimus congruè satisfieri, vt huiusmodi relaxetur sententia, nisi sufficiens priùs præstetur emenda. Si verò dubia est offensa, sufficere credimus ad relaxandam eandem, si parendi mandato competens satisfactio præbeatur.

NOTÆ.

a *Sanctæ Genouefæ.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit.cap.7.* De hoc monasterio adduxi nonnulla *in cap.P.& G.de offic.deleg.*

b *Præpositus.*] Iudex videlicet, seu gubernator; nam etiam Magistratus sæculares Præpositi appellati solent, vt probaui *in cap.1. de ætate, & qualit.*

1. c *Blesenensis.*] Rectiùs in hac sexta collectione legitur *Blesensis*: Carnotensis enim Prouincia olim suos habuit Comites; nam Theobaldus Ledgardis Viromandensis maritus, eorum stirpem propagauit, ex cuius posteris defuncto sine liberis Theobaldo iuniore Comite Blesensi & Carnotensi, Mathildis Ambasiæ Domina in Comitatu successit, de qua in præsenti agitur; & eâ sine prole obeunte, Comitatus deuenit ad Ioannem Castilioneum Comitem Blesensem, ipsius hæredem, vt refertur *in Gallia Christ. tom.2.fol.480.*

d *Balliuis*

d *Baillius.*] Baillius apud Gallos idem significat ac officialis, & pletumque accipitur pro Prætore, seo iudice; quare & officium ipsum bailliua solet appellari. Probant, & illustrant Liodembrog. *in Glossario legum antiq. verbo Baillivus*, Ioannes Vossius *de vitiis serm. lib. 2. c. 3.* & notaui *in cap 8. de confirm. vtili.*

e *Priuilegio.*] Carnotense enim Capitulum eximiis est decoratum priuilegiis à Sede Apostolica, inter quæ illud refertur, quod nemini licet anathemate damnatum absoluere, nisi priùs damni æstimatione pensatâ, ac damno satisfacto ipsi Capitulo, vt refert Renatus Chopin. *lib. 1. sacr. pol. tit. 2. n. 4.* Cuius priuilegij mentio fit in præsenti textu.

CAPVT XXIV.

Idem *Comitissæ* [a] *Blesensi.*

CVm olim pro Canonicis Carnotensibus quoddam Capitulum contra te fuerat allegatum, quod dicebat in Ecclesiæ suæ priuilegiis contineri, vt videlicet nemini liceat excommunicatis, vel nominatim interdictis pro Canonicis Carnotensibus, absque congrua satisfactione absolutionis beneficium indulgere. *Et infrà*: Quia verò dum ansam soluimus, nodum dicimur ligauisse, propter hoc, quod eisdem Canonicis, velut asseris, proponentibus, illam esse offensam manifestam, non quæ iudici, nec quæ alij, sed quæ sibi tantummodo manifesta videtur, maior ex illa dictione, videlicet Manifesta, scrupulus quæstionis emersit. Tuis igitur humilibus precibus inclinati, offensam nos rescribimus intelligere manifestam, quæ vel per confessionem, vel probationem legitimam nota fuerit, aut euidentiâ rei, quæ nullâ possit [b] tergiuersatione celari.

NOTÆ.

1. a COmitissæ Blesensi.] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. 8.* Textus hic spectat ad casum textus præcedentis.

b *Tergiuersatione.*] Vt probaui *in cap. euidentia, de accusat.* vbi exposui quando quid dicatur manifestum, vel notorium. 2.

CAPVT XXV.

Idem *Episcopo & Cantori* [a] *Atrebatensi.*

ABbate Sancti [b] Siluani Altiacen. olim viam vniuersæ carnis ingresso, cùm eiusdem loci monachi elegissent quendam de ipsius gremio in Abbatem, & eiusdem confirmationem electionis à bon. mem. [c] Morinen. Episcopo nequiuissent aliquatenus obtinere, per procuratorem suum confirmationem ipsius à Sede Apost. petierunt. Cæterùm procurator monasterij S. [e] Bertini proposuit ex aduerso, quod cùm secundum approbatam consuetudinem, & priuilegia Rom. Pont. Abbates Altiacen. debeant de monasterio S. Bertini semper assumi, huiusmodi electio erat non immeritò reprobanda, vtpote contra consuetudinem diuturnam, & priuilegia Sed. Ap. attentata; & Altiacen. monachi debeant de iure compelli, vt de monasterio beati Bertini personam idoneam sibi eligant in Abbatem. *Et infrà*: Nos igitur depositionibus testium coram delegatis à nobis iudicibus productorum diligenter inspectis, inuenimus sufficienter esse probatum, quod à XL. annis, & infrà, monachi Altiacen. Abbatem sibi de S. Bertini monasterio elegerunt, ita quod infra præscripti temporis spatium de præfato Cœnobio VII. fuerunt in Altiacenses Abbates assumpti. *Et infrà*: Et cùm quadam vice Garmum Altiacen. monachum elegissent, eius electio robur habere non potuit, donec apud monasterium S. Bertini professione facta, post aliquantulum temporis, quando scilicet eiusdem loci Abbati, & conuentui placuit, in Altiacen. extitit Abbatem assumptus. Ex priuilegiis quoque Rom. Pont. monasterio S. Bertini concessis argui poterit euidenter, Altiacen. Abbatem fore de S. Bertini collegio eligendum. Nimirum priuilegio fel. rec. Paschalis Pap. præd. n. huiusmodi capitulum apparet insertum: Subrogationem Abbatis penes monasterium S. Siluani apud Altiacen. iuxta præteriti temporis morem, in vestra semper concedimus dispositione persistere. Cuius verbis bon. mem. Innocentius Pap. præd. n. prorsus inhæsit. In priuilegio quoque [d] Calixti II. Papæ huiusmodi capitulum inuenitur: Porrò iuxta Domini præd. n. sanctæ mem. Paschalis Pap. decretum, Abbatis subrogationem penes Altiacen. non aliunde, quàm de vestro monasterio fieri Ap. auctoritate decernimus. Ad hæc autem pars aduersa respondit, quod si euidenter per depositiones testium probaretur, quod infra prædicti temporis spatium

ſpatium de monaſterio S. Bertini ſemper fuerit Altiacen. aſſumptus; ex hoc tamen nullum Altiacen. monachis præiudicium parabatur, cùm hoc non neceſſitate aliqua factum fuerit, ſed ex libera voluntate. *Et infrà*: Sed nec dici poterat, quod ex eo conſuetudo aliqua, quaſi contradicto iudicio fuerit introducta, ſi de prædicto mon. extitit in memorati Guarini electione proceſſum, cùm illud pro bono pacis factum extra iudicium dignoſcatur. *Et infrà*: Præterea cùm Paſch. Pap. ſubrogationem Abbatis S.Siluani monaſterio S.Bertini iuxta morem præteriti temporis duxerit concedendam, nec de præteriti temporis more, ſeu conſuetudine fiat fides, per eius priuilegium, & ſimilia, ſuper hoc nullum Altiacen. monaſterio poterat præiudicium generari. Contra quod fuit ex aduerſo reſponſum, quod hæc determinatio ſecundùm præteriti temporis morem, & cauſalis, & conditionalis poteſt intelligi: & tam ad perſonale, quàm imperſonale verbum referri. Si enim imperſonale verbum determinet, conditionalis intelligitur, & talis eſt ſenſus: Concedimus ſubrogationem Abbatis ſancti Siluani apud Altiac. in veſtra ſemper diſpoſitione conſiſtere, ſecundùm præteriti temporis morem, ideſt ſi mos præteriti temporis talis fuit: ſi verò verbum determinet perſonale, cauſaliter debet intelligi, vt ſit ſenſus: Concedimus ſecundum præteriti temporis morem, ideſt quia mos præteriti temporis ſic obtinuit, ſubrogationem videlicet Abbatis ſancti Siluani apud Altiac. in veſtra ſemper diſpoſitione conſiſtere. Hic autem ſenſus rectior eſſe videtur, quia cùm priuilegium ſit lex [e] priuata: & lex non debeat eſſe obſcura, vel captioſa, ſed certa, & manifeſta; nec eſſet priuata, niſi aliquid [f] ſpecialiter indulgeret: profectò ſic intelligenda ſunt illa verba, vt res, de qua agitur, valere poſſit potiùs, quàm perire, maximè cùm ſupradictus Calixtus Papa, qui eidem Paſchali è vicino ſucceſſit, verbis æquioribus vſus, determinationem illam prorſus amouerit, vt ambiguitas tolleretur: & quod dicebatur in conceſſione Paſchalis, videlicet vt ſubrogatio Abbatis Siluani apud Altiacen. in diſpoſitione Abbatis, & fratrum ſancti Bertini ſemper exiſteret; ipſe mutauerit, decernens, ſubrogationem illius Abbatis non aliunde, quàm de ſancti Bertini monaſterio faciendam, vt electio ad ius commune poſſet ex vna quidem parte reduci: eadem quoque verba ſic eſſe interpretanda ſubſequens conſuetudo declarat, quæ perhibetur eſſe legum interpres. His igitur, & aliis ad eandem cauſam ſpectantibus diligenter auditis, & perſpicaciter intellectis, de conſilio fr.n. monaſterio ſancti Bertini adiudicauimus huiuſmodi dignitatem, vt quotieſcumque in Altiacenſi monaſterio Abbatis electio imminet facienda, Altiacen. monachi de cœnobio ſancti Bertini perſonam idoneam ſibi eligant in Abbatem, ita videlicet, vt tamdiu monaſterium ipſum hac honoris debeat prærogatiua gaudere,. [g] donec ibidem viguerit obſeruantia regularis, vt idoneæ perſonæ inueniantur in illo, quæ poſſint in Abbates aſſumi.

NOTÆ.

a *A Trebatenſi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *ſub hoc tit.c.*10. De Atrebatenſi diœceſi iam nonnulla adduxi *in cap.*13. *de arbitriis.*

1. b *S.Siluani.*] Monaſterium hoc S.Siluani Altiacenſe eſt in Germania, in diœceſi Morinenſi, cuius initium, & erectionem refert Iperius *in chronico ſuo Bertinenſi*, ibi: *Lambertus Abbas noſter* (Bertinenſis videlicet) *Ordinis D. Benedicti, duabus primariis Eccleſiis huius diœceſis, ſcilicet Morinenſi, & Sithienſi reformatis ad vicinas Eccleſias reformandas mentem intendit, opportunitatem nanciſcens nunc ex Eccleſiarum vacationibus, nunc ex monachorum diſſenſionibus. Anno itaque* 1101. *Eccleſia Altiacenſis conſtructa anno* 1072. (*cui de iure, conſuetudine, ac priuilegio conſueuit, & debet ex iſto monaſterio Abbas prouideri,*) *Lamberto Abbate defuncto, Odonem Cluniacenſem monachum, virum exemplarem ad ordinem hunc reformandum pridem miſſum Abbatem præfecit.* Vnde conſtat monaſterium hoc Ordinis D. Benedicti, olim diœceſis Morinenſis, nunc Audomarenſis fuiſſe; & ſimul eius Abbatem eligendum eſſe ex monaſterio ſancti Bertini, vt refertur in Gallia Chriſt. *tom.*4. *litera*

2. *A fol.*27. & refert Miræus *de cœnobiis Belgicis c.*40.

c *Sancti Bertini.*] Etiam monaſterium hoc Ordinis eſt D. Benedicti, in vrbe Audomacopolitana Artheſiæ, olim Morinenſis diœceſis, antiquitus Sitienſe monaſterium dictum, cuius originem, & progreſſum referunt Aubertus Miræus *de cœnobiis, cap* 4. auctores Galliæ Chriſt. *tom.*4. *litera B.fol.*171.

d *Calliſti II. Alexandri III.*] Nam cùm ab Abbate monaſterij S.Bertini fundatum, & reforma- 3.
tum fuiſſet monaſterium ſancti Siluani, meritò tam conſuetudine, quàm priuilegiis Romanæ Eccleſiæ introductum fuit, vt ex monaſterio ſancti Bertini Abbas ſancti Siluani eligeretur, cùm in vtroque monaſterio eadem Regula D. Benedicti obſeruaretur; quod & in aliis monaſteriis frequentiùs obſeruatur, vt iam notaui *in cap.*.

e *Lex priuata.*] Probaui *in cap.*2.*de priuil.*

f *Specialiter indulgeret.*] Conſonant textus *in* 4.
cap.in his, de priuil.cap.ſi Papa, eod.tit.in 6. aliàs eſſet inutile, & ſuperuacaneum, & quaſi otioſus actus: quod de Principis beneficio præſumendum non eſt. Vnde fit, debere priuilegij effectum eſſe aliquo modo diuerſum ab effectu iuris communis, vt explicat Suarez *de legibus lib.*8. *cap.*21.

g *Donec ibidem.*] Vnde ceſſante diſciplina regulari in monaſterio Berthinenſi, ceſſaret & priuilegium hoc, iuxta tradita à Suarez *de legibus lib.*8. *cap.*33. *per totum.*

CAPVT XXVI.

Idem *Comiti* [a] *Tolosano.*

SVper quibusdam mandatorum articulis tibi à bon. mem. Milone notario nostro tunc temporis Ap. S.L. factorum apud quosdam dubitatione subortâ,tua deuotio explicari postulauit à nobis, qui sint dicendi hæretici manifesti? Super quo tibi duximus respondendum, illos in hoc casu manifestos hæreticos intelligendos, qui contra fidem catholicam publicè prædicant, aut profitentur, seu defendunt errorem; vel qui coram Prælatis suis [b] conuicti sunt, aut confessi, vel ab eis sententialiter condemnati super hæretica prauitate: quorum bona propria [c] confiscantur, & ipsi iuxta legitimas sanctiones [d] puniuntur. Prætereà cùm pedagia, guidagia, & salinaria tibi Legatus interdixerit memoratus, auctoritate præsentium duximus declarandum, illa esse [e] pedagia, [f] salinaria, & guidagia interdicta, quæ non apparent [g] Imperatorum, vel Regum, vel Lateranen. Concilij largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine, à tempore cuius non extat memoria, introducta. *Et infrà:* Cùm autem à Legato receperis in mandatis, vt de te conquerentibus secundùm suum, vel alterius Legati, vel iudicis ordinarij, vel delegati arbitrium iustitiam exhiberes: hoc taliter intelligendum esse censemus, vt in omni causa, quæ ratione [h] personarum, vel rerum, quæ ad ecclesiasticum forum pertinent, ac super vniuersis capitulis, quæ pro [i] pace seruanda sunt per dictum Legatum statuta, vel auctoritate Apostolicâ statuenda, item [k] viduis, pupillis, orphanis, & personis miserabilibus tenearis in iudicio ecclesiastico respondere.

NOTÆ.

1. a TOlosano.] Ita etiam legitur *in cap.1. hoc tit. in 4. collect.* Raymundo videlicet; Tolosæ enim Comitum dignitas apud Historicos illius Regni celebratur vsque ad annum 1149. quo defunctus est Raymundus vltimus Comes, parer Ioannæ vnicæ filiæ ex Sancia Aragonia, hæredi Alfonsi Comitis Pictauiensis, sancti Ludouici fratris nuptæ, quibus sine prole defunctis, Tolosæ comitatus Galliæ coronæ accreuit, vt refertur in Gallia Christiana *tom.1. fol.671.* De hoc Raymundo in hæresim lapso egi *in cap.final.de hæreticis.*

b *Conuicti, aut confessi.*] Vt probaui *in cap... de hæreticis.*

c *Confiscantur.*] Iuxta tradita *in cap. vergentis, de hæreticis.*

d *Puniuntur.*] Vt probaui *in c.ad abolendam, de hæretic.*

e *Pedagia.*] Pedagia, quæ tributa dicantur, exposui *in cap. innouamus, de censibus*, vbi huius textus casum retuli.

2. f *Salinaria.*] Vt hoc vectigalis genus cognoscamus, sciendum est, semotis Regnorum institutis, salinas ex iure communi posse ad priuatos iure dominij spectare, *l. magis puto 5. §1.ff.de rebus eorum*, ibi: *Sed & si salinas habeat pupillus, idem erit dicendum.* Loquebatur de oratione Seueri, quæ prohibuit alienationem prædij rustici, vel suburbani, quod proprium est pupilli. Sic *in l.generali 32.§.vxori 2.de vsufruct. legat.* ex facto proponitur, maritum legasse vxori suæ vsumfructum domorum, & omnium rerum, quæ in his erant, fundorum, & salinarum: ergo in testatoris iure, & dominio erant salinæ, non minùs quàm fundi, & ædes. Nec minus expressus est textus *in l.forma 4. §. salina 7.ff. de censibus*, in illis verbis: *Salinæ si quæ sunt in prædiis, & ipsæ in censum deferendæ sunt.* Ergo salinæ in prædiis priuatis existentes priuati iuris sunt. Facit ea ratio, nam commoda naturæ, & locus, vbi sal conficitur, impedimento non sunt, quo minus in dominio priuatorum consistat, si in possessione propria crescat. Deinde cùm ex aqua plerumque efficiatur, quæ communis est, & per ius naturale occupanti cedit, consequens est, vt in loco nullius inuentum cedat illi, qui priùs occupauit: natum verò, coctum, aut confectum in loco priuato, priuati sit; in loco publico, Principis maneat.

E conuerso *in l. inter publica 17. §.1.ff. de verb. signific.* docemur ad publicum pertinere vectigal salis: & *in l. sed & si 13. de publicanis*, publicanos appellari, qui conductum habent hoc vectigal salis, vel salinas pacto vectigali: & *in l.liber homo 59. §. 1.ff.de hæred. instit.* proponitur ex facto Titius hæres institutus ex qua parte socius erat in vectigali salinarum: videturque institutus ex illa ipsa parte, quam habebat in societate vectigalis, velut 46. &c. Igitur negari non potest, etiam iure Digestorum, quando minus subactum erat ius gentium, salinas publicas fuisse, & publicos redditus inde collectos. 3. Cuiacius *lib. 3. obs. cap.31.* notauit salinas, & publici, & priuati iuris fuisse: multi Authores apud Alexandrum *in l.diuortio 8.num. 4.ff.solut. matrim.* Barbosam ibi, *ex n.27.vers.Iuxta hæc*, & Georgium Cabedom *decis.Lusit.53.tom.2.* & *decis.81.num.2.* Græphinum *de iure publico cap.36.* & cum pluribus Solorz. *polit. Ind. lib.6. cap.3. pag.945.* distinguunt salinas natas in priuato loco, à natis in publico, vt illæ priuati, hæ publici iuris sint: quæ distinctio rationem habet, & ex textibus Digestorum explicandis concinna est, cùm perfectè non sciamus, an aliquid specialiter receptum, vel introductum fuisset circa publicandas salinas, vel vectigal imponendum priuatis: sed quatenus inde perpetuum ius deducunt ad omnia tempora, & regna, commentitium est; quare decidenda res erit speciali iure, vbi illud viguerit, vel vbi consuetudine contrarium receptum sit.

Sed

4 Sed vt ab historia salis, & salinarum ius apud Romanos deducamus, in primis constat, Ancum Marcium Regem sex millia modia salis populo in congiarium dedisse, & primùm salinas instituisse, vt refert Plinius *lib. 31. natural. histor. cap. 7.* Nihil aliud narrat Plinius, sed ex Dionysio *lib. 2. antiquit. cap. 88. ex partit. Sylburgy*, dicere possumus salinas has fuisse, quas ad ostia fluminis Veientes habuere, quasque victis ademit Romulus Pater Gentis vnà cum agro Tiberij contiguo, qui vocabatur *Septempagi*; cum quibus iterum rebellantibus Ancus conflixit, & easdem salinas, & oppida cepit, retinuitque, vt idem est auctor *lib. 3. cap. 134. in fine.* Tributum verò salis fuisse sub Regibus & sub nascente libertate, disertè probatur ex Liuio *lib. 2. ab V. C. cap. 9.* ex partitione Godelebæi, vbi mouente pro Tarchiniis bello Larte Porsena, Rege Clusino, Romamque infesto exercitu veniente, ex quo terror magnus PP. inuasit, ne plebs metu percussa Reges reciperet, multa blandimenta eis Senatus dedit: inter alia placuit portoriis, & tributo plebem liberari, vt soli diuites conferrent, qui oneri ferendo essent. *Salis quoque vendendi arbitrium, quia impenso pretio venibat, in publicum omni sumptu ademptum priuatis.* Sententia ex loco non facilè constat, quia malè habet vitio librariorum. Hadrianus Turnebus *lib. 4. aduers. cap. 2.* tentat, & ita legit: *Omni sumptu adempto concessum priuatis.* Vel ita interpungit: *Venibat in publicum omni sumptu ademptum priuatis.* Nanius, quem sequi videntur Illustratores Liuij apud Godelebæum, addit, *sine omni sumptu.* Ego sine tantorum Criticorum opinionum præiudicio sic leuiter muto: *in publicum omne sumptum*, vt sit sensus, quia propolæ salis magno vendebant, arbitrium vendendi salis ademptum omnino fuit priuatis, & sumptum in publicum; vt Respublica quæ portoria, & vectigalia non pendebat, liberaliùs viliori pretio, aut gratis plerumque salem plebi daret. Non ergo possumus negare vectigal, aut portorium antè solutum fuisse a priuatis ex venditione salis. Noto ex hoc loco, Publio Valerio iterum, & T. Lucretio Coss. monopolion salis primùm Romæ institutum fuisse, non compendij causâ, sed in plebis vtilitatem. Postea M. Cornel. & P. Sempronio Coss. exhausto ærario bello Carthaginensi, quo Annibal Italiam pressit & ferè oppressit, alter ex Censoribus Marcus Liuius, cui ob hoc facinus Salinatoris inditum cognomen fuit, vectigal etiam nouum ex salinaria annona statuit: sextante sal, & Romæ, & per totam Italiam erat: Romæ pretio eodem, idest sextante, locauit, pluris locauit in foris, & conciliabulis, & alibi alio pretio mancipibus locauit. Quo vectigali valde oneratæ fuerunt tribus, præsertim rusticæ. Hæc ex eodem Liuio *lib. 29. ad finem*, siue *cap. 37.* Noto per Censores locatas fuisse salinas mancipibus, siue conductoribus publicis, vt præstituto pretio venderent. An monopolium duraret, an hæ salinæ fuissent natæ in locis publicis, pro certo non ausim affirmare. Paulus Æmilius profligato bello Macedonico, licèt Macedoniâ nondum in formam prouinciæ redactâ, Dardanis commercium salis permisit, Macedonibus vti sale inuecto vetuit. Idem *lib. 45. cap. 29.* Durauit forsan, aut perseuerauit Liuij Salinatoris commentum vsque ad Iulij Cæsaris tempora, qui, vt plebem sibi deuinciret, lege agraria de diuisione agri Campani lata, omnia portoria, omnia tributa toti Italiæ remisit, præter vicesimam rerum venalium, vt colligitur ex Cicerone *lib. 2. ad Atticum, epist. 16.* incipit: *Cœnato mihi.* Inde apud eundem in oratione de lege Manilia, siue pro Pompeio ad Mithridaticum bellum Imperatore deligendo, cùm sæpe queratur de interceptis à Rege vectigalibus, quæ Respublica opulentissima in Asia habebat, sic ait: *Quo tandem animo, Quirites, esse existimatis, aut eos qui vectigalia vobis pensitant, aut eos, qui exercent, atque exigunt; cùm duo Reges cum maximis copiis prope adsint? cùm vna excursio equitatus perbreui tempore totius anni vectigal auferre possit? cùm publicani familias maximas, quas in salinis habent, quas in agris, quas in portubus, atque custodiis, magno periculo se habere arbitrentur.* Turnebus, & Hothomanus tentant hunc locum emendare, sed immeritò: vulgarem literam retinet Buleng. *de vectig. cap. 21.* ex quo loco deducere licet, salinas Asiæ omnes omnino in prouinciis vectigalibus existentes, ad ærarium populi relatas, redactasque fuisse, & per publicanos administratas: quod forsan & in aliis prouinciis præter Italiam vsuuenit, siue in agris, siue in portubus; idest siue in locis priuatis, siue in publicis, nullasque dominio priuatorum fuisse permissas. Per contrarium in Italia fortè post legem agrariam Iulij Cæsaris in solo priuato natas priuati iuris fuisse non malè probat allusio Ciceronis *lib. 7. famil. epist. penult.* omnis enim allusio, siue metaphora de vero venit. Ita ergo scribit: *Quibus in literis omnia mihi periucunda fuerunt, præter illud, quod parum diligenter possessio salinarum mearum à te procuratore defenditur.* Et hæc sunt, quæ possum dicere de iure salis à primordio Vrbis vsque ad Gentilium Imperatorum sæcula, & Iurisconsultorum, quorum responsa in Pandectis habemus, vt secundùm hæc scire possimus, qualiter sal ad priuatos pertinuisset, vel publici iuris esset.

Successit Christianorum Principum tempus, 5
sub quo Arcadius, & Honorius AA. relati *in l. si quis 11. Cod. de vectigal. & commissis*, monopolium salis instituêre, & sibi reseruarunt hoc regale, vt nemo priuatus emendi, vendendiue salis facultatem haberet, nisi mancipes salinarum, publicani, & publici salis conductores, pœnâ pretij, & salis amissionis impositâ, si contrafecerint, vt censuit Pancirola *lib. 3. var. cap. 31. tit. de vectig. salin.* distinctiùs quàm Buleng. *lib. de vectig. cap. 21.* & quàm Cuiac. *lib. 3. obseru. cap. 31.* Quod etiam in Italia valuisse disertè mihi probat synchronus Symmachus *lib. 10. epist. 58.* vbi queritur, quòd publici salis mancipes ad paucos redacti, necessitatis publicæ molem ferre non possent; & consultatio est de Vrbis, Italiæque mancipibus. Notemus inde, quàm alio animo monopolium hoc salis institutum fuisset, quàm primùm sub nascente libertate: illud introductum fuit ad leuandam, deliniendamque plebem; hoc ad fisci compendia augenda. Arcadij constitutionem comparat Alciatus *in l. inter 17. §. 1. de V. S.* Liuij Salinatoris locationi in censura factæ; nescio tamen an tunc omne commercium salis priuatis fuisset interdictum, an Salinatoris prouidentia tantùm ad salinas publicas spectauerit; vt vt sit, & antiquissimum esse apud aliquas gentes hoc institutum, & receptum sequentibus sæculis, docent veteres relati à Barbosa *in d. l. diuer-*

tio 8. §. *ſi vir*, *num.* 29. *ff. ſolut. matrim.* Brechcus *in dict. l.*17. §.1. *num.*35. In Galliaque ſeruari tradunt Prateius *de verb. iuris*, *verbo Salina publica*, Cuiacius *dict. lib.*3. *obſ. cap.*31. ex quo Bernardus Gomez *tract. de ſale*, 2. *part. cap.*37. Paulus Caſtr. *lib.*1. *conſil.*63. *in fine*, Regnerus Sixtinus *de regal. lib.*2. *cap.* 19. Cabedo 2. *tom. deciſ. Luſit.* 53. Solorzanus *dict. lib.* 6. *cap.* 3. *pag.* 945. & 2. *tom. de iure Indiar. lib.*1. *cap. vnic. ex num* 19. & 34. Larrea cum multis *alleg. fiſcali* 77. *num.*7. meritò docent, ſalinas ad patrimonium Principum pertinere, ſiue vt ipſi ſoli monopolium ſalis exerceant, ſiue vt priuatis vendere ſalem, vel efficere permittant impoſito tributo, quod ſecundùm conſuetudines receptas, vel municipales leges intelligendum eſt de facto potius, quàm de iure naturæ; nempe quia in pleriſque regionibus, & apud pleraſque gentes ita obſeruatur, non quia natura ſalis ea ſit, vt præcisè cedat Principibus vbicunque efficiatur, vel inueniatur. Nec contrarium probat textus *in cap.*1. *quæ ſint regalia in vſibus feudorum*, vbi ad regalia pertinere dicitur ſal: nec Innocentius III. in præſenti, dum reſcribit, ſalinarias ad Reges, & ſupremos Principes pertinere, vbi Comites, Barones, & cæteri vaſſalli ſpecialem conceſſionem non oſtendunt: quia vterque textus intelligendus eſt ſuppoſitis conſuetudinibus, quæ in partibus vigent; & legibus, per quas ſalinariæ redactæ ſunt in patrimonium Principum, etiam quæ non naſcuntur in fundis publicis, vel principalibus; nulla enim naturalis ratio eſt, quæ Principibus attribuat iure proprietatis ea, quæ in priuato fundo naſcuntur, vel quæ per naturam communia ſunt cuicumque occupanti. Idem in noſtro Regno obſeruatur. Elegans primò extat conſtitutio Alphonſi Sapientis *in l.*11. *tit.* 28. *part.*3. vbi tranſcribens textum *in dict. cap.* 1. *quæ ſunt regalia*, ſancit, vel docet Rex vectigalia ex ſalinis ad patrimonium regale ſpectare: ex quo exiſtimo, textum Friderici eodem modo accipiendum eſſe, & de eodem vectigali ſalinis impoſito, quia non valde tempore diſtat conſtitutio Alphonſi à Friderici conſtitutione: & Partitarum compoſitores Azònis diſcipuli non ignorarunt mores retrò anteacti ſæculi. Ergo non conſtat ex his duobus locis, monopolium ſalis inductum fuiſſe in Imperio, vel in noſtro Regno, nec interdictum priuatis fuiſſe ſalis commercium. Poſtea Alphonſus XI. in comitiis Regni apud Compluum, quorum caput hodie extat *in l.*8. *tit.*1. *lib.*6. *Ordin.* quæ eſt lex x. *tit.* 13. *lib.*6.*Compil.* ſalinas omnes in publicum patrimonium redegit; quæ lex adeo generaliter loquitur, vt intelligi non poſſit de natis in locis publicis, ſed de natis vbiuis, vt cenſet cum iudicio Azeuedus *in l.*3. *tit.*18. *lib.*6. *Recopil. ex num.*10. quidquid aliter diſtinxerint Gregorius, & Didacus Perez in præcitatis textibus. Poſtmodùm Philippus Prudens *in l.vlt. tit.*8. *lib.*9. *compil.* priuatis commercium ſalis interdixit, & monopolium inſtituit, vt ex textu ipſo liquet. In Gallia non ſolùm per Reges exactum fuit vectigal ſalis: Continuator Vrſpergenſis *anno* 1343. ibi: *Hoc tempore Philippus Galliarum Rex intelligens lucri bonum odorem ex quauis re eſſe, tributum ſalis inſtituit; argutum inuentum, quo nemo liber à tributo eſſet: hinc enim Regibus quotannis pecunia ingens penditur.* Verùm & per Comites, in quorum ditionibus ſalinæ erant, vt de Raymundo Comite Toloſano in præſenti refertur; & conſtat enim huius vectigalis tenaciſſimum fuiſſe exactorem, ex priuilegio emunitatis Caſtro Belicardi ab eo conceſſo anno 1217. in quo oppidanis omnia vectigalia remittuntur, dempto pedagio ſalis. Refert Alteſſera *de Ducibus cap.*3.

6. g *Imperatorum, vel Regum.*] Quorum proprium eſt tributa indicere, vt vltra congeſtos à Barboſa in præſenti, probant Suarez *de legibus lib.*5. *cap.*18. Alfaro *de offic. fiſcal. gloſſ.* 20. §.3. *num.*48. Solorzanus *embl.*83. vbi eruditè probat modum in tributis ſeruandum, & cauſas, ex quibus tributa indici valent. Et licèt illi tantùm olim ſaluumconductum concederent, Symmachus *lib.*10. *epiſt.*36. Caſſiodorus *lib.*4.*var.c.*41. & *lib.*7. *cap.* 39. Duces tamen, ac Comites etiam ſaluumconductum, quod nomine guidagiæ in præſenti ponitur, concedere ſolebant, vt de Comite Engoliſmenſi refert Guillelmus Britto *Philip.*6.

Nec ſaluum præſtare viris, pendente querelâ
Conductum, iuris vt poſtulat ordo, volebat.

Et Ildebertus Cenomanenſis profecturus ad Concilium prouinciale, conductum expoſcit à quadam Comitiſſa apud Carnotenſem *epiſt.*26. *Conductum, ſicut fertur, prouidiſti ad Concilium profecturo; quod ſi ita eſt, præfata gratia beneficium mihi communices exoro.* Iuxta quem morem ſaluumconductum ſuis præſtabant Comites Toloſani, vt ex præſenti textu probat Alteſſera *de Ducibus lib.*3. *cap.*16. *per totum*: dum accipit verbum guidagia pro ſecuritate viarum præſtanda.

h *Perſonarum.*] De quarum immunitate egi *in cap. clerici, de iudic.*

i *Pace ſeruanda.*] Quo caſu etiam inter ſupremos Monarchas Eccleſia iuriſdictionem exercere valet, *cap. nouit*, vbi probaui, *de iudic.*

k *Viduis.*] Iuxta tradita *in cap.ex diligenti, de foro compet.*

CAPVT XXVII.

Idem *Epiſcopo*[a] *Pariſienſi.*

NOuimus expedire, vt verbum illud, quod in antiquis canonibus, & in noſtro quoque decreto contra falſarios[b] edito continetur, vt videlicet clericus per eccleſiaſticum iudicem degradatus ſæculari tradatur[c] Curiæ puniendus, apertiùs exponamus: cùm & quidam anteceſſorum noſtrorum ſuper hoc conſulti diuerſa reſponderint, & quorundam ſit opinio à pluribus comprobata, vt clericus, qui propter hoc, vel aliud[d] flagitium graue, non ſolùm damnabile, ſed damnoſum, fuerit degradatus, tanquam exutus priuilegio clericali, ſæculari foro per conſequentiam applicetur, cùm ab eccleſiaſtico foro fuerit proiectus: eius enim eſt degradatio

celebranda

celebranda præsente sæculari potestate, ac prænuntiandum est ei, eùm fuerit celebranda, vt in suum forum recipiat degradatum; & sic intelligitur Curiæ tradi sæculari, pro quo tamen debet Ecclesia efficaciter [e] intercedere, vt citra mortis periculum circa eum sententia moderetur. Pro illo verò falsario clerico scelerato, quem ad mandatum nostrum capi fecisti, hoc tibi duximus consulendum, vt eum in perpetuum carcerem ad agendam pœnitentiam includas, [f] pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum, vt commissa defleat, & flenda vlteriùs non committat.

NOTÆ.

1. a *Parisiensi.*] Ita etiam legitur in quarta collectione, *sub hoc tit.cap.final.* De diœcesi Parisiensi egi *in cap final.de constit.*

b *Edito.*] *In cap.ad falsariorum, de crimine falsi:* cuius ipse Innocentius meminit in epistola statim referenda.

2. c *Tradatur Curia.*] De qua traditione Curiæ sæculari facienda egi *in cap.cum non ab homine, de iudiciis.*

d *Flagitium.*] Ob quod degradandus est clericus, etiamsi incorrigibilis non sit, veluti ob crimen hæresis, seu assassinij, vt exponit Fachineus *lib.2.controu.cap.29.*

e *Intercedere.*] Cuius pij moris intercedendi pro eis brachio sæculari tradendis rationem retuli *in cap.ad audientiam, de hæretic.*

3. f *Pane doloris, & aqua.*] Consonat idem Innocentius III. *lib.4.regestr.16. epist.* 10. vbi Londensi Archiepiscopo A. S. L. ita scribit: [Per tuas nobis literas intimasti, te quendam falsarium in vinculis detinere, qui Sedis Apostolicæ mentiens se Legatum, nomine, ac officio Episcopi vsurpatis, in multis Pontificale præsumpsit officium exercere. Super quo tibi rescribi desideras nostræ beneplacitum voluntatis. Nos igitur sollicitudinem tuam in Domino commendantes, fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus quidquid factum est taliter ab eodem, denuncians habendum illud pro infecto, ipsum sicut charam habes gratiam diuinam, & nostram, perpetuo carceri facias mancipari, pane doloris, & aqua angustiæ sustentandum. De aliis verò, qui sicut asseris, suspecti habentur de crimine falsitatis,
4. diligenter inquiras, & quos inueneris esse tales, punias appellatione remotâ secundùm constitutionem à nobis editam ad falsariorum malitiam confutandam.] Quamuis enim carcer ad custodiendos reos introductus sit, *cap. quamuis, de pœnis lib.* 6. probant plura de carceribus cumulantes Paotoxa *in l.1.num 5.* & *in l.final,num.21.de aleator.* Pancirola *lib.1. var. cap.* 41. Amaya *in l.2. Cod. de exact. tribut.* Pinto *in spicileg. cap.26. num.*1. Sauarus *ad Sidonium lib.7. epist.1. verbo carceres*, Poletus *lib.5.histor. For. Rom.cap.*11. Lara *de capel.lib.*1. *cap.*22. *num.*26. Petrus Greg. *lib.31.syntag.cap.*33. & *lib.4. partit. tit.*15. *cap.* 4. Zerda *de visit. carcer. cap.* 3. Bobadilla *lib.* 3. *polit. cap.* 15. Salgado *de Regia protect.*2. *part. cap.4.num.*122. tamen Ecclesia consueuit aliquando homines sceleratos carceri in perpetuum, vel ad tempus mancipare, *cap. excommunicamus*, §.1.*de hæreticis, Clement.*1.§.*porrò, eod.tit.* Concil. Matiscon. 1. *can.* 5. vbi de clericis prophanas vestes induentibus ita cauetur; *A seniore ita coërceatur, vt 30. dierùm inclusione detentus, aquâ tantùm, & pane modico diebus singulis sustentetur.* Aquisgran. *can.* 134. *Sit locus intra claustra canonicorum, sicut in multis locis noscitur esse, quò ad tempus retrudantur, & secundùm modum culpæ castigentur.* Probant Salcedo *in praxi, cap.* 124. Lantdmeter. *lib.2. de veteri monac. cap. final.* Gibalin. *de clausur. regul. disquisit.* 2. *cap.* 4. §. 7. etsi iure ciuili attento liber homo ad perpetua vincula damnari non possit, *l. mandati* 35.*ff. de pœnis: l.incredibile est, l. seruus* 10. *Cod. eod. tit. l. si quis filio 6.vers. de Decurione, ff.de iniusto rupto:* vbi ratio assignatur, & probant Cuiacius *lib.* 14. *obs. cap.*34. Faber *in Iurisprud. tit.*11. *princip.*5. *illat.*5. Petrus Gregor. *lib.* 31.*syntag. cap.* 33. *num.*24. Simanc. *de Catholicis tit.* 16. *num.* 14. Valenzuela *contra Venetos part.*3. *num.*220. & carceres, quibus clerici includebantur, peculiari nomine Diaconicæ, vel Decanicæ appellabantur, *l.2.Cod. Iustin.de hæret. l.* 30. *Cod. Theodos. eod.tit. Nouel.* 79. *cap.* 3. *in fine: lib.5. Capitular. cap.*125. legitur: *In Decanicis Ecclesia recludantur.* Notarunt Filesac. *in cap.*1. *de offic.ordin.* §.16. Cironius *lib.2.obs. cap.*51. & *in rubric. de offic. ord.* Iacob. Gothofr. *in dict. l.* 30. Nec tantùm illi carceris squalore puniebantur, verùm & ieiuniis, ac vigiliis affligebantur, *cap. de his* 36.50. *dist.cap.final.*82. *dist.* ibi: *Tantùm autem diebus Dominicis, & præcipuis festis modico vino, & pisciculis, atque leguminibus recreentur.* Concil. Tarracon. 2.*can.*1. *Si verò religiosus, vel monachus in cella monastery inclusus pœnitentiæ lamentis incumbat, qui singulari afflictione panis & aquæ victum ex Abbatis ordinatione percipiat.* Matiscon. 1. *can.* 5. *Quod si post hanc definitionem clericus aut cum indecenti veste, aut cum armis inuentus fuerit, à seniore ita coërceatur, vt triginta dierum inclusione detentus, aquâ tantùm, & pane modico diebus singulis sustentetur.* Hic appellatur panis doloris in præscoti, & *in c.Guilisarius*, 23.*quæst.*4. & panis hic erat hordeaceus. Gregorius Turon. *lib.* 9. *cap.* 11. ibi: *Iussit nihil aliud in vsu vescendi, nisi panem hordeaceum cum aqua munda assumi.* Notauit Cironius *in cap.* 2. *de Apostatis, in* 5. *compil.* Panis sordidus dicitur *in l.* 5. *Cod. Theodos. de annonis ciuil.* pessimus *in l.1. Cod. Theodos. de can. frument.* vilis à Iul. Polluce *lib.6. cap.*1. ibi: *Panes, qui viliores sunt, furfuracei.* His panibus sordidis opponuntur panes mundi, qui lautiores sunt, & puriores. Lampridius *in Alexand. Medicus ab eo vnus Palatinus salarium accepit; cæteri qui vsque ad sex fuerunt, qui annonas binas, aut ternas accipiebant, ita vt mundas singulas consequerentur, alias aliter.* Quæ verba non nisi de annona panis accipi posse notauit Salmasius *in obseruat. ad ius Atticum.* De illis etiam panibus agit Theodoretus de Abrahamo: *Et panes mundi, selectique offerebantur, & vinum odoriferum, & pisces, & olera, & quæcunque his adiungi solent.* Lampridius *in Alex.* annonam mundam dixit puram, & lautam. Obseruauit Cironius *lib.* 4. *obseru. cap.*4. Samuel Petitus *lib.* 3. *obseru. cap.* 3.

CAPVT XXVIII.

Archiepiscopo [a] *Tyren.*

Dilecto filio I. [b] Barbo procuratore Ecclesiæ sancti Marci de Venetiis olim nobis humiliter supplicante, vt cùm paratus esset tibi iustitiæ plenitudinem exhibere super Ecclesia sancti Marci de Tyro, & rebus aliis, de quibus inter te, & Venetos, ac [c] vicarium Venetorum quæstio mota fuit, possessionem ipsius Ecclesiæ, quæ per felicis memoriæ I.Papam prædecessorem nostrum,tibi fuit causâ custodiæ assignata, sibi restitui faceremus; quia te pro causa necessaria tunc absente, ei assignari non poterat possessio postulata, Nos eidem indulsimus, vt sibi lapsus [d] temporis non obsisteret, quominus possessionem ipsam recuperare valeret. Quoniam verò tantùm temporis ante concessionem ipsius indulgentiæ dicitur effluxisse, quod tibi sufficere possit ad veræ possessionis effectum secundùm statuta Concilij generalis, etsi fortè tempus ipsum tantum ante prædictam indulgentiam non effluxerit, videtur quod eadem ad veram possessionem viam tibi præcludat, cùm simpliciter contineatur in ipsa, quod de cætero ipsi procuratori lapsus temporis non obsistat quominus possessionem recuperare valeat memoratam: Nos quorum fuit intentio iuri dicti procuratoris, & ipsi Ecclesiæ sine tua, & Ecclesiæ tuæ iniuria subuenire, auctoritate præsentium declaramus, quod nostræ intentionis non fuit per ipsam indulgentiam ius perimere, quod tibi competebat ex possessione præterita, vel post reditum tuum competierat ex futura; sibi enim imputare poterit pars aduersa, si negligens fuit in sua iustitia prosequenda, cùm absentiæ tuæ impedimento cessante, te conueniendi habuerit facultatem.

NOTÆ.

1. a Tyrensi.] In hac sexta collectione legitur *Turonensi*, sed malè; quare tam inscriptionem, quàm literam restituo ex quinta compilatione Honorij, vbi sub titulo *de eo qui mittitur in possessionem,cap.*1. reperitur textus hic, & eius historiam retuli *in cap. accedens, el* 1. *vt lit. non contest.*

b *I. Barbo.*] Illustrem esse hanc familiam apud Venetos,iam notauit Cironius *in præsenti.*

c *Vicarium Venetorum.*] Magistratum videlicet, de cuius officio agit Iustinus *in hist. Venet. lib.*1.

d *Lapsus temporis.*] Videlicet ne tempus elapsum noceat; quod Principis beneficium appellari solet reparatio temporis, *l.*18. *Cod.de tempor.appel.* ibi: *A nostro numine reparationem peti præcipimus.* Symmachus *lib.*10. *epist.*32. *&* 49. ibi: *Cùm velles infelicem causa lapsum reparatione sarcire.* Et Imperator *in l.*1. *Cod. Theodos. de reparat. appel.* dixit: *Exhausti spatij redintegrationem.* 2.

CAPVT XXIX.

Idem *Priori, & clericis S.Ioannis & Pauli* [a] *Tudertin.*

Cvm inter vos dudum ex parte vna, & Abbatem sancti Petri de [b] Monte Spolet. diœc. ex altera, super tertia parte oblationum, & possessionum capellæ sancti Hilarij, & cellarum ipsius, & quibusdam aliis coram bonæ memoriæ Angelo sancti Andreæ Diacono [c] Cardinali, tunc subdiacono, & Capellano felicis recordationis I. Papæ prædecessoris nostri, ab eodem prædecessore partibus auditore concesso, quæstio verteretur, & eidem constiterit auditori à vobis probatum fuisse, per quadraginta annos, & ampliùs, tertiam partem oblationum eiusdem capellæ vestram Ecclesiam recepisse à clericis institutis per Abbatem de Monte, tuisque, fili Prior, eandem tertiam te commisisse aliquando colligendam: prædecessor præfatus ipsam terram Ecclesiæ sanctorum Ioanuis & Pauli adiudicans, statuit vt tibi, Prior, liceret per eosdem clericos (sicut fuerat consuetum) partem colligere memoratam, prout in eiusdem prædecessoris literis perspeximus contineri. Verùm quia postmodum sacerdos prædictæ capellæ asserens obligationum nomine minimè contineri ea, quæ ipsi capellæ in festiuitate omnium Sanctorum mittuntur, vel portantur ad illam, seu ad domum sacerdotis eiusdem intuitu [d] defunctorum, necnon quæ in [e] cimilini ponuntur, quod de altari suscipit, facit per Ecclesiam in fraudem ab aliquo deportari, & quæ ante Crucem, & in Missa Trinitatis, & ea quæ pro [f] desponsatis canitur, & lampades cum oleo, quæ prædictæ capellæ ab aliquibus offeruntur, vel quæ dantur nuntio, qui ad recipienda talia per præfatæ capellæ parochiam destinatur: & de his omnibus vobis

tertiam

tertiam denegans exhibere, de aliis nomine tertiæ persoluendis pro rata partis vestram Ecclesiam contingentis retinere nitebatur ad expensas capellæ ipsius necessarias faciendas: dictus prædecessor, vt omnis materia scandali tolleretur, tam de omnibus supradictis, quàm oblationibus aliis absque subtractione aliqua integrè persolui voluit, & mandauit tertiam portionem. At capellani prædictæ capellæ volentes adhuc alterius defensionis fomitem suscitare, ac dicentes primitias, & decimas, vel ea quæ offeruntur pro Missis mortuorum sacerdotibus, quæ pro septimis, & [g] tricesimis, & anniuersariis, pannos, & alia, quæ infra hebdomadam offeruntur, & mortuorum iudicia, oblationum nomine minimè contineri, de his omnibus partem tertiam soluere vobis nolunt. Vt igitur huiusmodi scandalorum materia toties pullulantium radicitus euellatur, volumus, & mandamus, vt per clericum vestrum à vobis in eadem Ecclesia institutum de omnibus supradictis, & de aliis oblationibus, quocunque titulo ad Ecclesiam ipsam peruenerint, sine diminutione aliqua integrè tertia vobis portio persoluatur.

NOTÆ.

1. a *Tudertin.*] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 1. ex qua textum transcribo. Ecclesia hæc est parochialis, & eius clerici vitam regularem seruant.

2. b *Sancti Petri de Monte.*] Quod monasterium est Ordinis D. Benedicti in diœcesi Spoletana, vt refert Tamburinus *in serie Abbat. verbo Spoletum.*

3. c *Cardinali.*] Tituli sancti Adriani potiùs legendum est, quem creauit Innocent. III. *anno* 1212. vt refert Ciacconius *in eius vita.*

d *Defunctorum.*] De quibus egi *in cap. final. de testam.*

e *Cimilini.*] Legendum esse *in cimelio*, iam notauit Ioannes Vossius *de vitiis serm. lib.* 2. *cap.* 2. De cimelio, & cimeliarcha egi *in cap.* 3. *de offic. Archid.* 4.

f *Pro desponsatis.*] De qua egi *in cap. ad Apostolicam, de simon.* 5.

g *Septimi, tricesimi.*] De quibus missis, & officiis defunctorum egi *in cap. final. de testamentis.*

CAPVT XXX.

Idem *Episcopo F. P. Betrandi Archid.* [a] *Cæsaraugust.*

EX parte vestra fuit propositum coram nobis, quod dilecti filij Præpositus, & Canonici [b] Aretin. sententiam, quam felicis memoriæ I. Papa prædecessor noster super Ecclesia sancti Gregorij, quibusdam terris, & parte molendinorum Cupreue, ac Castri Saxi, & molendino posito supra montem de Caliano, ac aliis diuersis articulis in eadem sententia comprehensis, inter vos, & eorum canonicam promulgauit, per interpretationem sinistram in recidiuæ quæstionis scrupulum reducere molientes, asserunt illud capitulum eiusdem sententiæ, quo dicitur, ne canonica ipsa impediat, quominus monasterium vestrum præfatum molendinum de Caliano reædificare valeat in eo statu, in quo fuisse dignoscitur tempore motæ litis, esse referendum ad tempus, quo [c] lapillus in denunciationem noui operis iactus fuit: vobis è contrario asserentibus, illud esse intelligendum de tempore, quo lis super hoc inter vos, & præfatam canonicam extitit contestata: quare humiliter supplicastis, vt altercationem huiusmodi per interpretationem capituli supradicti decidere dignaremur. Nos ergo considerata eadem sententiâ diligenter, quod in præfato capitulo dicitur de tempore motæ litis, interpretamur esse referendum ad tempus, quo litis [d] contestatio facta fuit.

NOTÆ.

1. a *Cæsaraugustano.*] Ita legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 2. sed valde corrupta est hæc inscriptio, tam in hac quinta, quàm in sexta collectione, cùm in præsenti agatur de canonicis Aretinis, qui sunt in Italia; vnde non poterat præsentis causæ cognitio committi Præsuli Cæsaraugustano, qui est in Hispania in regno Aragonis. Restituenda ergo est inscriptio ex ipso regestro Honorij III. ad hunc modum, *Abbati, & conuentui monastery S. Floræ*, vt notauit Cironius in appendice ad notam huius quintæ compilationis, *in fine.* Monasterium hoc S. Floræ est Ordinis D. Benedicti in ipsa vrbe Aretina, ingentibus redditibus, amplissimisque priuilegiis Imperatorum, ac Regum ditatum, vt refert Vghel. *tom.* 1. *Ital. fol.* 450.

b *Aretin.*] De Aretina Italiæ diœcesi egi *in cap* 2. *de ordin. cognit.*

c *Lapillus.*] De hac nunciatione per lapilli iactum egi *in cap.* 1. *de noui oper. nunc.* 2.

d *Litis contestatio.*]Quia licèt post nunciationem noui operis per lapilli iactum nihil fit innouandum, licet post nunciationem in iudicio factam, vt probaui *in cap.* 1. *de noui oper. nunc.* tamen in

in præsenti casu in ipsa sententia specialiter cautum fuerat, moleodioum reædificandum esse in eo statu, ac fuerat tempore motæ litis: vnde ad litis contestationem ea verba referri debebant, cum in hoc casu tunc diceretur lis mota, licèt in aliis casibus lis incipiat à citatione, vt docet Felic. Vega *in rubric. de iudiciis*, *num.* 44. & *in cap. proposuit*, *num.* 67. *de foro competenti*, & probatu *in cap. vnic. de litis contest.*

CAPVT XXXI.

Idem *Prælatis, & Capitulis vniuersitatis* [a] *Constantinopol.*

EX parte vestra fuit propositum coram nobis, quod venerabilis frater noster Patriarcha vester, occasione constitutionis cuiusdam, quam venerabilis frater noster [b] Albanensis Episcopus tunc Apostolicæ Sedis Legatus in partibus [c] Romaniæ super legatis edidit defunctorum, & dil. frater I. titulo sanctæ Praxedis Presbyter Cardinalis, dum ibidem legationis fungeretur officio, innouauit, de quibusdam, quæ vobis, & Ecclesiis vestris legantur à decedentibus, tertiam indebitè à vobis exigit portionem. Cùm igitur Episcopus, & Cardinales prædicti (sicut ex eorum interpretatione accepimus) non intellexerint, quod de his, quæ in ornamentis ecclesiasticis, vel ad fabricam Ecclesiæ reparatione indigentis, aut ad Ecclesiæ luminaria, necnon & de his, quæ pro anniuersario [d] septimo, trigesimo, ac vigesimo faciendis; vel de his, quæ personis specialiter, nisi fortè id fiat Ecclesiæ ratione, à quocunque legantur, aliqua deberet solui portio Ecclesiæ Cathedrali: Nos interpretationem eorum ratam habentes, secundùm ipsam constitutionem præfatam præcipimus obseruari, firmiter inhibentes, ne in prædictis aliquid fraudulenter in præiudicium Cathedralis Ecclesiæ procuretur.

NOTÆ.

a *COnstantinopolitanæ.*] Ita etiam legitur in quinta collectione, *sub hoc tit. cap.* 3. De hac Imperiali vrbe egi *in cap.*4. *de consuet.*

1. b *Albanensis.*] Pelagius videlicet, creatus Episcopus Cardinalis Albanus anno 1211. qui ab Honorio III. in Orientem legatus missus est anno 1218. cum prævalido exercitu, à quo post diuturnam obsidionem Damiata oobile Ægypti oppidum captum est, vt referunt Iacobus de Vitriaco *lib.*3. *hist. Orient.* Vghel. *tom.*1. *Ital. in Alban. Præsul. fol.*297.

c *Romania.*] idest Thraciæ, cuius caput est Constantinopolis; duæ enim fuerunt prouinciæ hoc nomeo sortitæ. Prima fuit Flaminia, cuius Metropolis Rauenoa erat; alia in Oriente, translato Imperio io Constantinopolio, sient ipsa ciuitas noua Roma dicta fuit, vt probat Bosquetus *ad Innoc. III. lib.*1. *regestr.* 13. *epist.*33. 2.

d *Septimo, trigesimo.*] De omnibus his obuentionibus egi *in cap. finali, de testam.*

CAPVT XXXII.

Idem *Episcopo* [a] *Tullensi.*

TVa nobis fraternitas intimauit, quod cùm tibi pro releuatione oneris debitorum, quo premeris, duxerimus indulgendum, vt fructus beneficiorum, quæ interim in diœcesi tua vacare contigerit, tibi liceat biennio retinere; quidam Apostolicæ gratiæ priuilegium sinistrâ interpretatione restringere molientes, asserunt præbendas, & maiora beneficia nequaquam beneficiorum nomine contineri: super quo interpretationem Apostolicam postulasti. Nos igitur interpretum huiusmodi sententiam reprobantes, auctoritate præsentium declaramus, quod præbendæ, ac alia beneficia generali beneficiorum nomine continentur.

NOTÆ.

a *TVllensi.*] Ita etiam legitur in tertia collectione, *sub hoc tit. cap. final.* idest Odoni, qui cùm esset cantor ipsius Ecclesiæ, io Prælatum proprium electus fuit, vt refert Alberic. *in chron. ad annum* 1218. ibi: *Gerardus Metensis Primicerius, frater Comitis, Hugonis in Episcopum Tullensem electus moritur, Cantor odo in Episcopum promouetur.*

CAPVT

CAPVT XXXIII.

Gregorius IX. *Decano, & Sacristæ* [a] *Engo.*

TRansmissæ nobis literæ continebant, quod significantibus Episcopo, & Capitulo Xanton. quod quadragenarius Canonicorum numerus institutus in eorum Ecclesia non poterat obseruari, pro eo, quia non sufficiebant Ecclesiæ facultates, vobis dedimus in mandatis, vt Canonicorum, & præbendarum numerum iuxta facultates Ecclesiæ [b] moderantes, statueretis eundem firmiter obseruari: vos verò inuenistis prædictæ Ecclesiæ facultates, à tempore statuti numeri adeò excreuisse, quod absque mutilatione præbendarum maior haberi posset numerus in eadem: quare quæsiistis, an per moderationis verbum literis nostris appositum eundem numerum augmentare, vel minuere deberetis. Quocirca mandamus, quatenus si veteres non sunt minutæ præbendæ, cùm moderatio locum non habeat, ipsarum, & Canonicorum numerum dimittatis in eodem statu, in quo hactenus dignoscitur exstitisse, in vtilitatem eiusdem Ecclesiæ conuertentes augmentum suorum redditoum, donec duxerimus aliter disponendum.

NOTÆ.

1. a ENgo.] Engolismensi videlicet, quæ est Ecclesia Cathedralis in Gallia in Comitatu Burdegalensi, vbi etiam est Ecclesia Xantonensis, de quibus egi *in cap. final. de corpore vitiat.*

b *Moderantes.*] De numero Canonicorum augendo, vel minuendo iuxta prouentus & redditus Ecclesiæ, egi *in cap. cùm M. de constitut.* 2.

TITVLVS XLI.

De regulis iuris.

CAPVT PRIMVM.

Ioannes [a] Chrysostomus.

OMNIS res per quascunque causas nascitur, per easdem dissoluitur.

NOTÆ.

1. a CHrysostomus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap. 1.* & in Decreto Iuonis *p. 8. cap. 233.* & sub nomine Paleæ citatur textus hic à Gratiano *in cap. omnis 4. 27. q. 2.* & in margine huius textus additur *homil. 32. in Matthæum, in opere imperfecto*: & extant verba hæc *volum. 2. eiusdem D. Chrysostomi*, vbi aliæ 27. homiliæ extant, vt iam notauit Antonius Augustinus *in præsenti.*

COMMENTARIVM.

2. REgula hæc in iure ciuili expressè traditur *in l. nihil tam naturale 35. ff. de R. I. l. prout, ff. de solut.* & magna nititur ratione, quoniam generationes, & corruptiones ex contrariis in contraria fiunt. D. Thomas 1. *p. q. 7. art. 6.* Vnde iura ciuilia ciuili commento soluuntur, *§. minus, Instit. de hæredit. quæ ab intest.* naturalis obligatio naturali ratione soluitur, *l. Stichum 95. §. naturalis, de solut.* pactum pacto abrogatur, *l. si vnus 27. §. pactus, ff. de pactis*: lex lege tollitur, *§. penult. Instit. de iure natur.* testamentum testamento rumpitur, *l. 1. & 2. ff. de iniusto rupto*: obligatio verbis contracta contrariis verbis tollitur, *l. an inutilis 8. §. acceptum, ff. de accept. l. debitor 36. ff. de iure dot.* similiter obligatio ex consenso orta contrario consensu dissoluitur, *l. si vnus 27. §. pactum, ff. de pactis, l. 1. 2. & 4. Cod. quando liceat ab emptione, l. 72. ff. de contrah. emption.* & sic hypotheca, quæ nudo consensu contrahitur, *l. si tibi 17. §. de pignore, ff. de pactis*, nudo pacto tollitur, *l. 2. C. de remiss. pignor. l. 10. C. de pignor.* Sic etiam quia serui manu capiuntur, vnde mancipia appellantur, *l. 4. in fine, ff. de stat. hominum*, Varro *lib. 5. de lingua Latina*, vt à potestate liberentur, è manu emittuntur, *l. 4. ff. de iust. & iur.* & sicut inter solennitates testamenti testes signatorij adhibebantur, ita in eius apertura eosdem testes vocari oportuit, *l. 4. l. sed si maior 6. ff. testamenta quemadmodum*, Paulus *lib. 4. sentent. tit. 6.* & sicut clericus cùm ordinatur, calicem & cætera ornamenta ecclesiastica accipit, ita & eadem illi auferuntur cùm degradatur, *cap. Episcopus 11. q. 3. cap. 2. de pœnis, lib. 6.* quod & in exauthoratione militis obseruatur, *l. 2. §. ignominiæ,*

minia, ff. de his qui not. infam. Illustrant Petrus Faber lib. 1. semestr. cap. 17. Laogleus lib. 13. semestr. cap. 1. & 2. immò iure ciuili attento hæc regula valde vigebat in matrimoniis dissoluendis; nam sicut in matrimonio flaminis contrahendo confarreatio intercedebat, Vlpianus tit. 9. Plinius lib. 18. hist. cap. 3. Tacitus lib. 4. annal. sic in eo dissoluendo diffarreatio desiderabatur. Festus verbo Diffarreatio; & sicut in contrahendis nuptiis claues tradere moris erat, ita etiam in dissoluendis earumdem solennis fuit ademptio. Tul. philip. 3. D. Ambrosius epist. 75. & sicut in contrahendo matrimonio certæ verborum formulæ vsurpari consueuerant, Vbi tu Caius, & ego Caia, Tul. in oratione pro Murena, Quintilianus lib. 1. cap. 7. & lib. 5. cap. 10. sic in dirimendo certæ fuerunt etiam verborum conceptiones vsitatæ, l. 2. ff. de diuortiis: probaui in cap. 1. eod. tit. & vt nuptiæ testato fiebant, hoc est præsentibus testibus, l. vxor, C. de repud. Iuuenal. satyr. 10.

—— Veniet cum signatoribus auspex.

Apuleius lib. 6. de asino; ita repudium ratum esse non poterat, nisi septem testibus adhibitis, leg. nullum, ff. de diuort. Et tandem sicut mulier cùm nubebat, deducebatur in domum viri, l. mulierem 5. ff. de ritu nupt. l. penult. ff. de donat. inter; ita in casu diuortij mulier de domo expellebatur. Quintilianus declamat. 262. Illustrat Forner. lib. 1. rer. quotid. cap. 9. prosequuntur alia exempla Petrus Faber, Gothof. Bronchorst. & Cnisc. in d. l. nihil tam naturale 35. ff. de R. I. Gibal. in præsenti.

CAPVT II.

[a] Beda in homiliis.

ESTote misericordes, &c. Hoc loco nobis nihil aliud præcipi existimo, nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Quod enim est scriptum: Ex fructibus eorum cognoscetis eos: de manifestis dictum est, quæ non possunt bono animo fieri, vt stuprum, blasphemiæ, furta, ebrietas, & similia, de quibus nobis permittitur iudicare.

NOTÆ.

1. a BEda.] Ita etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 7. & hæc verba reperiuntur inter opera ipsius Venerabilis Bedæ in Lucam lib. 2. cap. 24. & Raymundus hanc regulam transcripsit ex dicta prima collectione, vbi cap. 2. extat alia D. Augustini ad idem significandum his verbis: Inmit, quod ambigua debemus in ambiguam partem vertere.

CAPVT III.

[a] Idem.

QVi scandalizauerit, &c. Vtiliùs scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur.

NOTÆ.

1. a IDem.] Sic etiam legitur in prima collectione, sub hoc tit. cap. 9. & verba hæc extant apud ipsum Bedam ad caput 9. D. Marci: & hanc eamdem regulam antea expresserat, deduxeratque ex euangelico textu D. Matthæi, cap. 15. D. Gregorius lib. 1. in Ezechielem, homil. 7. ibi: Ex qua re nobis considerandum est, quia in quantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus; si autem de veritate scandalum sumitur, vtiliùs permittitur nasci scandalum, quàm veritas relinquatur. Idem Gregor. lib. 9. regestr. epist. 39. ad Theoctistam Patriciam, à quo acceperunt D. Bernard. in apolog. ad Guillelmum Abbatem; §. iam verò, in fine, ibi: Ipsis itaque illud Gregorianum respondeo: Meliùs est, vt scandalum oriatur, quàm veritas relinquatur. Et in epistola 34. ad Drogonem, & tract. de præcept. & dispens. cap. 12. D. Thomas 2. 2. q. 43. art. 7. Consonant etiam textus in cap. nisi 10. vers. Pro graui, de renunc. cap. inter verba 55. vers. Si autem 11. q. 3. cap. si illa 23. 1. q. 7. cap. 2. de noui oper. nunc. & rectè ea iura de scandalo passiuo, pro quo veritas nunquam deserenda est, acceperunt Couar. in regul. peccatum, 1. p. num. 4. Mancious genial. cent. 1. cap. 113. Vasquez in opusculo de scandalo, ad q. 43. D. Thomæ, art. 2. 3, vsque ad 8. Facit Tertul. de velandis virginibus, cap. 3. ibi: Bona res neminem scandalizant, nisi malam mentem: agnoscant malum suum, quæ de tali bono scandalizantur. Plura de scandalo vitando, vel non, congessit Salgado de retent. Bullar. part. 1, cap. 4. Gibal. in præsent.

CAPVT IV.

[a] Idem super Marcum.

QVod non est licitum in lege, [b] necessitas facit licitum; nam & sabbathum custodiri præceptum est: Machabæi tamen sine culpa sua in sabbatho [c] pugnabant. Sic & hodie, si quis ieiunium fregerit [d] ægrotus, reus voti non habetur.

NOTÆ.

NOTÆ.

a *IDem.*] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.c.*12. & reperiuntur hæc verba inter opera ipsius Bedæ *ad cap.*2. *D.Marci.*

b *Necessitas facit.*] Vt probaui *in cap. si propter necessitatem, de furtis.*

c *Pugnabant.*] Factum hoc Machabæorum exposui *in cap.*1. *de treug. & pace.*

d *Ægrotus.*] Lege enim ieiunij non tenentur ægroti, & senes, vt probat Narbona *de ætate ad actus humanos, anno* 60. Gibal. *hic.*

CAPVT V.

[a] Gregorius VII.

QVod latenter, aut per vim, vel aliàs illicitè introductum est, nulla debet stabilitate subsistere.

NOTÆ.

1. a *GRegorius.*] Malè in hac sexta collectione, & in prima *sub hoc tit. c.*4. legitur *Gregor. VII.* cùm sit D.Gregorij Magni, & reperiatur in Regestro epistolarum ipsius, *libro* 2. *indict.*11. *epist.* 54. Ioanni Episcopo Rauennati missa, in qua reprehendit ipsum Ioannem, quia pallio extra Missarum solemnia vtebatur, cùm tantùm intra & certis diebus eo vti posset, iuxta tradita *in c.*1 *de auctorit. & vsu pallij*: & quia consuetudinis prætextu excusabatur, ita post alia ait: *Nam & de ipsa consuetudine tua, quam opponis, Ecclesia, quæ vobis olim, vt a partibus vestris probaretur, scripsimus, iam non satis solicitudinem gessisse cognoscite, inquirentes filiós nostros Petrum Diaconum, atque Gaudiosum Primicerium, necnon & Michaelium defensorem Sedis nostra, vel alios, qui pro diuersis responsis Rauennam a nostris decessoribus sunt transmissi, & hæc te in præsentia sua egisse districtissimè negauerunt. Apparet igitur secretò non potuisse geri, nisi quod vsurpabatur illicitè: vnde quod latenter subintroductum est, nulla debet stabilitate persistere.* Gibalinus *hic.*

CAPVT VI.

[a] Idem Gregorius *Narsi Patricio.*

DVm contemplationis dulcedinem altè descripsistis, ruinæ meæ mihi gemitum renouastis, quia audiui quid intus perdidi, dum foris ad culmen regiminis immeritus ascendi. Tantò autem me percussum mœrore agnoscite, vt vix loqui sufficiam: oculos enim mentis meæ doloris tenebræ obsident. Triste est quicquid aspicitur, quicquid delectabile creditur, cordi meo lamentabile apparet. Penso enim, ab alto quietis meæ culmine corruens, ad quantum deiectus exterioris prouectus culmen ascendi: & pro culpis meis in occupationis exilium à facie dominantis missus, quasi destitutæ viduæ vocibus cum Propheta dico: Qui consolabatur me, longè recessit à me. Quod verò causæ, & nominis similitudinem faciendo, per scripta vestra clausulas, declamationesque formatis, certè frater charissime, simiam leonem vocas. Quod eo modo vos agere conspicimus, quo nos scabiosos sæpe catulos, pardos vel tygrides vocamus. Ego enim, bone vir, quasi filios perdidi, quia per terrenas curas recta opera amisi. Nolite ergo me vocare Noëmi, idest pulchrum: sed vocate me Maram, quia amaritudine plenus sum. Quod autem me dicitis scribere non debuisse, vt in agro Dominico cum bubalis non arares, quia in ostenso Beato Petro linteo, & bubali, & omnes feræ oblatæ sunt: scis ipse quia subiunctum est: Macta, & manduca. Tu ergo, qui easdem bestias needum mactaueras, cur iam manducare per obedientiam nolebas? Aut nescis, quia easdem, quas scripsisti bestias, oris tui gladius occidere recusauit? Quas ergo per compunctionem occidere potueris, de illis necesse est, vt in tui desiderij fame satieris. De causa autem fratrum nostrorum, vt scripsisti, ita futurum, si Deus adiuuet, æstimo: de qua modò serenissimis rerum Dominis scribere omnino non debui; quia in ipso initio non est à [b] questibus inchoandum. Sed dilectissimo filio meo Honorato Diacono scripsi, vt opportuno tempore eis congruè suggerat, & mihi responsum sub celeritate indicet. Domnum Alexandrum, domnum Theodorum, filium meum Marinum, domnam Eusiriam, domnam Eudochiam, & domnam Dominicam, meâ pero vice salutari.

NOTÆ.

1. a *IDem.*] In hac sexta collectione legitur *Variensi.* Gibalinus hic retinet *Vuinariensi.* In prima verò collectione, *sub hoc tit.c.*5. legitur *Pauei:* sed veram inscriptionem, & integram literam restituo ex ipso Regestro Gregorij Magni, vbi *lib.*1. *epist.*6. reperitur textus hic.

b *Questibus.*] Tam in prima, quàm in hac sexta collectione legitur *quæstionibus*, vnde communiter repetentes in præsenti docuerunt, non esse à quæstionibus, idest à tormentis in iudiciis incipiendum: sed vera mens Gregorij Magni ast, non esse à questibus, idest à querelis, inchoandum, vt ex ipsa epistola apertè deducitur. 2.

CAPVT

CAPVT VII.

[a] Stephanus Papa.

STephanus sanctæ Apostolicæ, & vniuersalis Romanæ Ecclesiæ Episcopus: omnibus per diuersas prouincias constitutis Episcopis, in Domino salutem. Plurimùm gaudemus in Domino, & in dono gratiæ ipsius gloriamur, quòd fides vestra per bona opera crescit magnificè, & dilatatur amplissimè. Sed nimis affligimur, & tribulamur de vestra oppressione, super qua crebrior commeantium vsque ad nos fratrum sermo perlatus est. Non oportuerat quidem ab illis, à quibus sustentari, & portari, atque honorari debueratis, tantis vos oppressionibus concuti. Quapropter necessarium est, vt remotis talium tergiuersationibus, quibus venenosa malitia reuelari, atque obscurari bonitas, & veritas solet, adminiculum non modicum vobis à fidelibus impendatur, atque ab hac Apostolica Sede suffragetur, quos per diuinam gratiam Christi auxilio dignum est adiuuari, ne in totius Ecclesiæ perturbationem imprudens procedat intentio, & ea, quæ à sanctis prædecessoribus nostris, & reliquis sanctis Patribus dudum fuerant prohibita, denuò reuiuiscant. Loci namque nostri consideratione compellimur, ea quæ ad notitiam nostram emendanda peruenerunt, propter Dominum non derelinquere, sed digna emendatione corrigere. Et si sæcularibus officiis ordo suus, & tradita à maioribus disciplina seruanda est, quis ferat ecclesiasticos ordines temeraria præsumptione confundi, audita negligere, & emendanda non opem ferendo postponere? Audiuimus enim, vos à quibusdam accusari, non tam pro vestra culpa, quàm pro corum libitu, vt vestra rapere possint: & ideo vos nimis affligi, & concuti in tantùm, vt etiam à sedibus propriis pellamini, & tali occasione Ecclesiæ, facultatesque vestræ vastentur, ac deprædentur. Ista, charissimi, non oportet fieri, nec denuò replicari. Tamen necesse est, vt quæ toties vsurpantur, sæpius replicentur, & prohibeantur. Nam quidquid in sacratis Deo rebus, & Episcopis iniustè agitur, pro [b] sacrilegio reputabitur, quia sacra sunt, & violari à quoquam non debent.

NOTÆ.

1. a STephanus.] In prima collectione, *sub hoc tit.* c.7. legitur *Idem*: sed malè, cùm textus hic sit Stephani I. Pontifieis, & non Bedæ. Verba quæ in præsenti referuntur, reperiuntur in epistola 2. ipsius Pontificis omnibus Episcopis missa, ex qua integram clausulam transcripsi. Stephanus hic I. Rom. Pontifex, creatus fuit die 9. Aprilis anno 257. Martyrioque coronatus fuit die 2. Augusti anno 260. vt referunt Baron. & Corjolanus *eo anno*. Scripsit duas epistolas, quæ extant *tom. 1. Concilior. Biny*, & apud Baronium *tom. 11. annal.* ex secunda transcripta fuit presens regula. Similis reperitur *in c. nulli, 12. q. 2.*

b *Sacrilegio.*] Sacrilegium quot modis committatur, exposui *in cap. cùm sit* 8. *de foro compet.* 2.

CAPVT VIII.

[a] Augustinus.

QVi ex timore facit præceptum, aliter quàm debeat, facit; & ideo iam non facit.

NOTÆ.

a AVgustinus.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. cap.* 10. vbi notauit Ant. Augustinus adhuc neminem indicasse, vbi verba huius textus reperiantur. Gibalinus credit, sententiam esse D. Augustini *in lib. de vera & falsa pœnit. cap.* 4.

CAPVT IX.

[a] Idem *in libro de Sapientia.*

DEfleat peccator, quia offendens in vno præcepto, factus est [b] omnium reus.

NOTÆ.

1. a IDem.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit.* c. 11. & apud Gratianum *in c. 1. de pœnit. dist.* 1. & extant verba hæc apud ipsum sanctum *in lib. de vera & falsa pœnit. cap.* 14. Facit D. Gregorius relatus à Gibalino *in præsenti.*

2. b *Omnium reus.*] Hæc verba sunt D. Iacobi *in epist. canonic. c.* 2. vbi ait: *Si autem personam accipitis, peccatum operamini redarguti à lege, quasi transgressores. Quicunque autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factus est omnium reus.* Quæ sententia, quatenus vera sit, difficile est, siquidem multi vnum præceptum violant, cætera verò seruant: ergo illius tantùm rei fiunt. Aliqui apud D. Augustin. *de vera & falsa pœnit. c.* 14. asserunt fieri omnium reum, quia omnia peccata dimissa, per ingratitudinem quodammodo redeunt. Glossa, Lyra, & alij in dicta epistola D. Iacobi affirmant, fieri omnium reum, quia eandem pœnam damni incurrit, scilicet priuationem gratiæ, charitatis, virtutũ moralium, infusarum, ac ipsius gloriæ, perinde atque

que si omnia præcepta violaret. D. August. *epist.* 29. Qui in vno, ait, offendit, factus est omnium reus, quia contra charitatem facit, vnde tota lex pendet. Reus itaque fit omnium faciendo contra eam, à qua pendent omnia. D. Chrysostomus *homil.* 35. ait: Fit omnium reus, quia perdit Dei amicitiam, gratiam, & vitam spiritualem animæ, atque incurrit mortem spiritualem, & reatum gehennæ, perinde atque qui toto corpore armatus, exceptâ vnâ parte, in illa lethalem plagam accipit, quæ illum occidit æquè ac si in cæteris omnibus plagam lethalem accepisset. Cornel. à Lapide *in d. epist. D. Iacobi*, refert ex Burgensi, & aliis S. Iacobi tempore fuisse hæresim Pharisæorum, qui censebant vnum, aut alterum legis præceptum transgredi non esse graue peccatum, quo Deus offenderetur, nisi omnia præcepta, aut potior eorum pars transgrederetur: contra quos asserit Apostolus, eum qui in vno offendit, fieri omnium reum, Deique offensam, & iram incurrere, vtpote qui tam vnum, quàm alterū præceperit; qui enim vniuersam legem condidit, singula quoque eius præcepta dedit. Etiam textus hic accipi potest de reatu pœnæ damni, quæ respondet auersioni, in qua conueniunt omnia peccata, licèt non conueniunt inter se. Tapia *tom. 1. catena mor. lib. 3. q. 5. art. 5.* vbi in fine etiam aliter explicat cum D. Augustino *serm. 60. de tempore*, & *epist.* 29. quoad detractionem charitatis, quæ est plenitudo legis.

CAPVT X.

[a] Gregorius *Ioanni Episcopo Constantinop.*

QVamuis causæ consideratio me mouet ad scribendum, tamen & charitas impellit: quia & semel, & bis sanctissimo fratri meo domno Ioanni scripsi, sed non eius epistolas recepi. Alter enim mihi sæcularis quidam sub eius nomine loquebatur; quæ si epistolæ eius fuerint, ego vigilans non fui, qui longè de eo aliter credidi, quàm inueni. De causa enim Reuerendissimi viri Ioannis presbyteri scripseram, atque de quæstionibus monachorum Isauriæ, quorum vnus & in sacerdotio positus, in Ecclesia vestra fustibus cæsus est: & rescripsit mihi, sicut ex nomine epistolæ agnosco, sanctissima fraternitas tua, quia nescierit de qua causa scriberem. Ad quod scriptum vehementer obstupui, mecum tacitus voluens; si verum dicit, quid esse deterius potest, quàm vt agantur talia contra seruos Dei, & ipse nesciat qui præsto est? Quæ enim potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit, &c.

NOTÆ.

1. a GRegorius.] Ita etiam legitur in prima collectione, *sub hoc tit. c.* 14. & repetitur textus hic in ipso Regestro epistolarum D. Gregorij, *lib.* 2. *epist.* 52. ex qua restituo præsentem regulam; non tamen integram epistolam transcribo, quia verba, quæ sequuntur, parum, aut nihil faciunt ad præsentem regulam, in qua tantùm intendit Gregorius docere, non excusari Prælatum proprium prætextu ignorantiæ, si oues pereant, cùm regulariter pastores vigilare debeant, *c. tres*, 23. *q.* 4. & ideo omnem custodiam præstant, *l. qui mercedem, ff. locati*; ideoque Prælatum ex negligentia teneri, docetur *in cap. dictum*, 81. *dist.* & in his quæ ad officium spectant, teneri Prælatos, & officiales sese diligenter gerere, ex hoc textu, & multis instantiis probat Alber. Gentil. *lib.* 1. *Hispan. aduocat. cap.* 19.

CAPVT XI.

[a] Lucius III. *Eborac. Archiep. & London. Decan. & Abbati de Filien.*

REtulit nobis dil. fil. noster I. Archidiaconus [b] Cistren. quod Episcopus eius pro eo, quod Decanatum, tanquam quem sibi de iure credit competere, vindicare laborat, ipsi prorsus infestus, iura ipsius minuere, & quæ ad Archidiaconatum de consuetudine, & de iure spectare noscuntur, turbare, & subtrahere post appellationem ad Sedem Apostolicam factam non desistit. Præterea homagium, & fidelitatem nouam ab eo pro sua requirit voluntate. Volentes itaque patientiæ, & iustitiæ ipsius Archidiaconi paterna dilectione prouidere; d.v. per A.s.m. quat. inquisita diligentiùs veritate, si eum prædecessori Episcopo, & successoribus eius fidelitatem iurasse constiterit, iamdictum Episcopum ex parte nostra moneatis, & ecclesiasticâ censurâ nullius ap. ob. auctoritate nostrâ cogatis, vt iura Archidiaconatus integrè possidere sine contradictione, & ap. cess. permittat, & ab exactione homagij, & fidelitatis omnino desistat: indignum siquidem est, & à Romanæ Ecclesiæ consuetudine alienum, vt pro spiritualibus facere [c] homagium quisquam compellatur.

NOTÆ.

1. a LVcius III.] Ita legitur in hac sexta collectione, in prima autem, vbi *sub hoc tit. cap. penult.* reperitur præsens textus, nulla inscriptio ponitur, eam tamen, & integram literam restituo ex *cap.* 2. *de excessib. Prælat. in* 2. *collect.*

2. b *Cistren.*] De Cistrensi, seu Cicestrensi Angliæ Ecclesia egi *in cap.* 2. *de corpore vitiat.*

c *Facere homagium.*] Textum hunc exposui *in cap. ex diligenti, de simonia, cap.* 2. *de iureiur.*

FINIS LIBRI QVINTI DECRETALIVM.

ADDENDA QVÆDAM,
Et suis locis reponenda, provt in sequentibus notatur.

In Apparatu.

POST apparatum istum typis datum, peruenit ad manus meas vetus Bibliotheca Pontificia, nuper edita operâ, & studio Henrici Iostelij, vbi extant veteres canonum collectiones, tam Ecclesiæ Orientalis, quàm Occidentalis; ex quibus constat, in Oriente primò Ioannem Scholasticum Antiochiæ Presbyterum, Patriarcham CP. à Iustiniano electum, collectionem canonum Orientalium in quinquaginta titulos edidisse. Deinde Alexium Aristinum Diaconum Ecclesiæ CP. (de quo Gilbertus Genebrardus *lib. de Trinit.*) epitomen canonum fecisse iussu Imperatoris Comneni. Item Simeonem Magistrum Logothetam, epitomen etiam ipsorum canonum, sed diuerso ordine edidisse. Deinde Arsenium Monachum Patriarcham CP. qui floruit circa annum 1255. synopsim canonum sub nomine Nomocanonis scripsisse; quas collectiones nuper dedit Henr. Iustel. *tom. 2. Bibliotheca.* Circa Ecclesiam Occidentalem constat Dionysium Exiguum ex Conciliis Latinis & Græcis composuisse suam collectionem, præcipuè ex Codice canonum Ecclesiæ vniuersalis, edito paulò post Concilium CP. primum, sub Theodosio Magno, à Stephano Ephesino Episcopo. Vtrumque Codicem, necnon collectiones Ferrandi, & Cresconij dedit Henr. Iustelus *tom. 1. dicta Bibliotheca.* Aliam collectionem elaborauit Ferrandus, qui floruit Iustini, & Iustiniani temporibus in Ecclesia Carthaginensi, cuius fuit Diaconus, vt ex Chronico Victoris Tunnensis constat, & eius meminit Facundus Hermianensis Africæ Episcopus. Longè post Ferrandum suam edidit collectionem Cresconius, qui floruit per annos 527. vt in eo notauit Baronius, eo tempore, quo Ioannes Patricius Victoriam de Sarracenis in Africa reportauit, quam Cedrenus ad annum tertium Imperij Leontij refert.

Traditiones Ecclesiæ, de quibus egimus in hoc apparatu, probant, & defendunt S. Basil. *de Spirit. sanct. cap. 27. Dogmata, quæ in Ecclesia seruantur, & prædicantur, partim ex scripta doctrina habemus, partim ex Apostolorum traditione ad nos delata.* Irenæus *cap. 4. lib. 2.* Cyprianus *epist. 74.* Damascenus *lib. 4. orthodox. fidei, cap. 17.* D. Aug. relatus *in cap. in his 7. dist. 11.* Imperatores *in l. cum recta 5. l. nemo, l. cum Saluatorem, C. de summa Trin.* Agunt de eis vltra congestos in præsenti, & *in cap. 1. de consuet.* Bordonus *tom. 1. de mat. tribun. cap. 7. q. 1. num. 7.* Becan. *in sum. tom. 3. p. 2. tract. 1. cap. 4. num. 1.* Christ. Lup. *in schol. ad Synod. 8. Gener. tom. 2. fol. 1272.*

De authoritate canonum Apostolorum agunt Iacob. Bonfred. *in proloq. ad com. Pent. cap. 5. sect. 9.* Ludou. Bail. *in summa Concil. tom. 1. pag. 20.* Christ. Lupus *in scholiis ad can. 2. Syn. Trul. pag. 867.* Dominic. Grauina *cathol. præscript. p. 2. contrregister. 8. art. 1. ad 4.* Roussel. *lib. 1. hist. Pont. iurisd. cap. 4. numero 6.*

Addenda & reponenda in Libro primo.

Ad cap. 2. de summa Trinitate.

IN hoc textu illud non duxi omittendum, videlicet Trinitatis appellationem vetustiorem esse, quàm creditum est viris eruditis, qui scribunt, eam primùm receptam fuisse, in Synodo prima Alexandrina celebrata anno 315. nam Iustinus Martyr, Scriptor longè antiquior, in libro de expositione fidei, ait: *Vnitas namque in trinitate intelligitur, & trinitas in vnitate noscitur.* Et Lucianus, qui eodem ferè tempore vixit, in dialogo inscripto *Philopatrhesis*, &c. apertè & distinctè significat, quæ tunc fides esset Christianorum, & more suo Religionem eorum irridet, dum ait: *Quemnam igitur tibi iurabo Deum, altè regnantem, magnum, immortalem, cælestem, Filium Patris, Spiritum ex Patre procedentem; vnum ex tribus, & ex vno tria.*

Ad cap. Ecclesia, de constit.

Originem huius Ecclesiæ sanctæ Mariæ illustrant. Franc. Maria Florent. *in Martyr. die 5. Augusti, exercit. 12.*

De statutis formam certam præscribentibus testamentis & contractibus agit Sperellus *decis. 10. 11. 12. 13. & 123.*

Ad tit. De rescriptis, cap. 1.

In verbo Magistra, adde: Concil. Chalced. *act. 1.* Anaclet. *in epist.* Concil. Aquilel. *in epist. ad Grat. Imperat. totius orbis Romani apud Romanam Ecclesiam.* Theodoretus Tyrcosis *epist. 116.*

In cap. nonnulli 28. num. 3.

Certum est, leucam vocem gallicam esse. Isid. *lib. 15. orig. cap. 16. Mensuras viarum nos milliaria dicimus; Græci stadia; Galli leucas; Ægyptij symes; Persæ parasangas.* Iornandes *de rebus Gothicis capit. 26. Conuenitur itaque in campo Cathalaunico C. leuguas, vt Galli vocant.* Ammianus Marcell. *lib. 15. Qui locus exordium est Galliarum, exindeque in millenis passibus, seu leuguis itinera metiuntur.* Strabo *lib. 4.* probat Altaserra *lib. 2. de reb. Aquit. c. 5.*

Ad

Ad cap. 1. de consuet.

Locum Plinij in verbo *Xeniis*, relatum illustrat Federic. Brunel. *ad leg. Cinciam, cap. 7.*

In cap. 4.

Ad solutionem primæ difficultatis: Videndus est Morinus *lib. 1. exerc. 3. cap. 1.*

Ad cap. 2. de elect.

Præsentem canonem illustrant Christ. Lupus *in eius scholiis*, Altesserra *in capite Cum inter, hoc titulo.* Simond. *in notis ad Synodos lib. 4. epist. 25.*

In cap. 4. num. 4.

Hanc Abbatis Nettini sententiam improbat Franciscus Florens *ad titulum de authorit. & vsu pal.* & credit in præsenti referri epistolam Paschalis II. Missam Colossensi Archiepiscopo, & ita eam ad Hungariam pertinere. Mouetur perdoctus vir, primò quia in ea referuntur depositiones, atque translationes Episcoporum, quæ in ea Prouincia nutu Regio fiebant; quare Bella Rex Vngariæ concessit Alexandro III. vt absque authoritate, & consilio eius, vel successorum suorum depositiones, seu translationes Episcoporum non faceret, vel fieri permitteret. Diploma Bellæ extat inter acta Alexand. III. & Federici I. emendatius quàm apud Baronium *ad annum 1169. num. 40. & 41.* Sed pro sententia Abbatis Nettini, quam amplexus sum, facit quod legitur *in collect. historiarum*, quam Author inscripsit *Flores Historiarum*, his verbis: *Tempore Paschalis fuerunt Reges Siciliæ Rogerius, & Bernardus Fratres; & cum misisset Paschalis Archiepiscopo Panormitano pallium, & fidelitatis iuramentum exigeret, offendit ea res Archiepiscopum, & Reges, atque optimates Regni: dicebant enim rem esse nouam, & habere speciem tyrannidis.*

In cap. 5.

Schisma in hoc textu relatum latè narrat Nouus Notator Petri Blesensis *in epist. 17.*

In cap. 7. num. 9.

Ætas triginta annorum dicitur perfecta, *l. 3. tit. 2. lib. 10. legum Visigoth.* Nazianz. *orat. 40.* Quia hæc ætas perfectum virtutis argumentum, docendique maturitatem habet. Theoph. *in Lucam cap. 3. Ætas illa perfectissima est.* Et *in Ioan. cap. 1. Vir autem dicitur dominus, fortassis propter ætatem perfectam, quoniam triginta annorum erat cùm baptizaretur.* Gregor. VII. *epist. 5. ad Episcopos Britanniæ: Non admitti iuuenem quendam præclarum genere, & honestis moribus ad Episcopatus onus portandum.* Hincmarus tamen in vita sancti Remigij ait, eum anno 22. Archiepiscopum electum esse. Et vt cætera exempla mittam, Eleuterius propter eximium virtutem, vigesimum annum agens Episcopus Illyrici ordinatus est, vt scribit Niceph. Callixtus *lib. 3. hist.*

In eodem commentario, verba illa: *Quia non cognoui literaturam*, Septuaginta legunt: *Quia non cognoui negotiationes.* Quos sequuntur Arnob. Chrysost. & August. Versio Ethiopica habet: *Quia non cognoui numeros.* Chaldaica: *Non cognoui numerum.* Quâ literâ retentâ verum sensum huius loci assignat Nouus Notator Petr. Bles. *in epist. 17.*

Ad tit. de authorit. & vsu pal.

Originem huius pallij reperiunt, & illustrant Morinus *de sacris ordin. in notis, num. 19.* Andreas Saussay *de mysticis Galliæ Script. cap. 3.* vbi formam ipsius pallij tradit, & vsque *ad cap. 12.* de vsu huius pallij agit; necnon titulum hunc illustrat, & post eum Franc. Florens, quibus illud addendum duxi, nouum non esse, per pallij traditionem, quandam supremæ maiestatis authoritatem conferri, vt fecisse Imperatores Romanos liquet ex literis Imperatoris Commodi ad Clodium Albinum, apud Capitolinum in Albino: *Vt tibi insigne aliquod Imperialis dignitatis accedat, habebis vtendi coccinei pallij facultatem, me præsente, & ad me, & cùm mecum fueris.*

Ad cap. 1. de renunc.

Potest etiam præsens textus referri ad renunciationem factam ab Eskillo Lugdunensi Archiepiscopo, qui ab Alexandro III. petiit licentiam cedendi, vt ad Cistercienses Monachos se transferret; quam iteratis precibus impetrauit, vt refert Saxo Gramm. *lib. 14.* Videndus P. Cellensis *lib. 1. epist. 23. & lib. 7. epist. 17. & lib. 8. epist. 1.*

Ad illa verba huius textus, *cum Principe terræ*, nota ex illis facilè constare, Episcopos renunciationem facere debere cum consensu Principis sæcularis: quod etiam probatur exemplis Greg. Nazianz. qui in sua oratione alloquitur Theodosium, & ab eo missionem impetrauit, à quo in Episcopum promotus fuerat. Et Arnolphi Metensis Episcopi, qui à Clothario secundo petiit cedendi facultatem, vt in historia Præsulum Metensium refertur. Olim autem causas renunciationum Episcoporum fuisse probatas in Concilio Prouinciali, constat ex epistola 3. Concilij Ephesini ad venerabilem Synodum Pamphiliæ, relata ab Harmenopulo *in Breuiario Canonum, tit. 8.* & ex libello renunciationis Heraclientis Metropolitani, qui extat *lib. 6. Iuris Orient.* & ex notatis à Balsam. *in can. 76. Apost.*

Ad finem commentarij capitis 2. adde.

Licèt enim post renunciationem nullum ius retineat renuncians in beneficio, *cap. 3. hoc tit.* Carnot. *epist. 131.* tamen si denuò eligatur, admittendus est ad possessionem, *cap. ex insinuatione 26. de simon. cap. 2. hoc tit. in 2. collect.* Franc. Florens *ad hunc titulum.*

In cap. 4. ad finem num. 7. adde.

Et ita Imperatorem posse liberè Imperio renunciare absque Pontificia licentia, docuit Cuiac. *lib. 1. resp. Papin. in l. 20. ff. de offic. Præsid.*

In cap. 8. adde.

Certum est, clericum beneficio renunciantem in manu laïci, illud non amittere, iuxta tradita *in cap. Admonet, hoc titulo.* Nam sicut in adeptione beneficij, vltra laici patroni consensum desideramus institutionem Episcopi, vt probauimus *in cap. 9. de iurepatron.* ita in cessione desideratur superioris, hoc est Episcopi instituentis authoritas. Nec sufficit patroni licentia; immò clericus in manu eius beneficio renuncians, nihil agit, vt illud amittat, sicut aliàs *nihil agere* significat *in* §. *finitur, de vsufructu*, & apud Vlpianum *tit.* 1. docuerunt Franc. Florens, & Altesserra *ad hunc textum*, Ioan. Costa *ad hunc tit.* Nec contrarium deciditur in præsenti textu; nam in eius specie clericus, qui renunciauit beneficium in manu laïci, illo priuatur, non quia renunciauit, sed quia ausus fuit iterum illud accipere de ipsius laïci manu, contra sacros canones, quos retuli *in cap. quisquis, de elect.* Nec etiam contrarium docetur *in cap. Gostaldus* 28. *quæst.* 2. Nam in eius casu renunciatio non fuit facta in manu Patroni laïci, sed coram aduocato, seu defensore Ecclesiæ, qui pro laico non habetur, vt constat *ex cap. Saluator* 1. *quæst.* 3. *cap. Præterea, cap. Cùm autem, de Iurepatron.* vbi de eius officio agemus.

In cap. 9. *post verbum Carleoli,* adde.

Eius mentio fit *in cap. cum venissent, de instit.* apud Houedeo, *in Henrico primo.* Ecclesia verò, quæ in præsenti vocatur *de Malebros*, sita est in diœcesi Eboracensi, & vocatur Mailros, vt constat ex D. Bernardo *in vita Malac. cap.* 10. & Beda *lib.* 3. *hist. cap.* 26. ibi: *Porrò fratribus, qui in Lindisfarnensi Ecclesia, Scotis abeuntibus, remanere maluerunt, Præpositus est Abbatis iure vir reuerendissimus, ac mansuetissimus Eata, qui erat Abbas in Monasterio, quod vocatur Mailros.* Et idem *lib.* 4. *cap.* 27. *Intrauit autem primò Monasterium Mailras, quod in ripa Tuedi fluminis positum, tunc Abbas Eata, vir omnium mansuetissimus regebat.*

Ad finem comm. cap. 11. adde.

Hæc vera sunt, & sacris canonibus consona, nam etsi qui deuotionis causa relicto Episcopatu in monasterio secessit, vt olim plures fecerunt, quos referunt P. Dam. *in suis epist.* Leo Ostiens. *in chr. Cassin. lib.* 2. *cap.* 17. ibi: *Eodem tempore Adelpertus Sclauorum Episcopus, relicta Episcopatu ex licentia Romani Pontificis ad hoc monasterium venit*: iterum in Episcopum eligi posset; tamen qui ex graui crimine in monasteriis detrusi fuerant, siue Episcopi, siue laici, iterum ad honores Ecclesiæ promoueri non poterant, vt probaui *in cap.* 1. *de bigam. non ordin.* Tamen pro vera interpretatione dicti capitis, hoc sciendum est, eum canonem falsò Concilio CP. tribui à Photio, seu potiùs eo proponente, editum fuisse contra Ignatium, quem renunciare ipse Photius compulerat, & in Monasterium quasi pœnitentiæ peragendæ causâ detruserat. Vnde vt nulla spes restitutionis illi maneret, curauit eo canone statui, vt quicumque de Pontificali dignitate ad monasticam vitam descenderet, non posset iterum ad Pontificatum promoueri. Latiùs prosequitur ipsius canonis historiam Christ. Lupos *in schol. ad idem. Concil. tom.* 2. *cap.* 13.

Ad cap. 2. *de suppl. neglig.*

Sorditatem monachorum in hoc textu improbatam, iam notauit Arnulphus Lexou. *ep.* 69. *Est quiddam, quod tam meam, quàm alias vehementer angit Ecclesias, quorundam scilicet rapax, & intemperans audacia monachorum, qui quo liberiùs effluant, sæcularis potentiæ præsidia redimentes, primò Episcopis omnem obedientiam subtrahunt, & Parochiales Ecclesias cum altariis, & decimationibus, cæterisque beneficiis, de manu laica recipere, pactis quibuslibet, sacrilega temeritate præsumunt. In his ergo ab eis, nec canonicus ordo, nec Episcopalis assensus exigitur, sed deuocatis ad proprietatem omnibus, mercenarios in tanta paupertate ibi constituunt sacerdotes, vt ad exhibitionem suam, & ad onera Ecclesiæ portanda, non habeant, quod opilioni sufficeret, aut cursori. Generale est hoc, sed in Episcopatu meo vehementiùs hæc est grassata malignitas, nec iam nobis cuiuslibet rationis obtentu, sed fallaciis ac muneribus nobis, præsidioque violentia sæcularis obsistunt.*

Ad cap. 1. *de Sacram. non iter.*

De manus impositione in ordinatione Presbyteri, & Diaconi adhibita, agunt latè Morinus *de sacris ordinat. exercit.* 7. & 9. Arcudius *in concord. Sacram. lib.* 6. *cap.* 6.

In cap. 17. *de filiis Presbyt.*

Huius corruptelæ Ecclesiæ Anglicanæ meminerunt Anselmus *lib.* 2. *epist.* 33. *Canonici quidam, & Presbyteri hoc illi* (Belvacensi Episcopo) *faciunt, quia eos à prauis consuetudinibus, & maximè à mulierum reproba conuersatione vult prohibere, & filios eorum, siue quos sibi secundùm placitum hæredes eligunt, à præbendarum hæreditaria successione, atque à sacrorum ordinum promotione conatur arcere.* Et Ioannes Saresbar. *epist.* 28. *Inter cætera Ecclesiam de Effigeham, quam eis petente Domino fundi, donauit Dominus Vuiaton in iniuriam Apostolicæ Maiestatis, & confusionem sanctorum canonum, contulit cuidam publicano ferè laico filio sacerdotis, qui in eadem Ecclesia ministrauit.*

Ad cap. 5. *de corp. vitiat.*

Retinendam esse inscriptionem *Parisiensi Episcopo*, & in hoc textu rescribere Innocent. Odoni, docet Nouus Notator Petri Bles. *ad epist.* 126. vbi eius præclara gesta refert.

In cap. 1. *de cleric. pereg.*

De formatis literis agunt Sirmond. *in notis ad Sidon. lib.* 6. *epist.* 8. Fabrotus *ad lib.* 3. *tit.* 1. *parat. Balsam.*

Ad conclusionem textus in c. fin.

Illustrant Altesserra *lib.* 5. *dissert. cap.* 19. Crespi *tom.* 1. *obseruat.*

Ad

Ad cap. 1. de offic. Archid.

Archidiaconi officium à Principe Leuitarum repetit And. Sausay *de mysticis Gall. Script. fol.* 111. Certum tamen est, iam à primis Ecclesiæ sæculis Archidiaconos ordinatos fuisse; siquidem eorum mentio reperitur apud Optatum Mileuit. *lib.* 1. *Cùm correptionem Archidiaconi Caciliani ferre non posset.* Isidor. *lib.* 2. *de diuin. offic. cap.* 10. in Concil. Emerit. *can.* 10. Tolet. 4. *can.* 4. Aquisgran. 2. *canon.* 4. Cabil. 2. *can.* 15. Paris. 2. *can.* 7. Matiscon. 1. *can.* 8. Aurel. 4. *can.* 20. Agath. *can.* 20. & 23. Altissiod. *canon.* 6. 20. & 43. Brac. 1. *can.* 5. In initio actor. Concil. Chalced. apud Hormisdam *epist.* 36. Leonem Mag. *epist.* 92. Iam ab illis temporibus Archidiaconis varia munera credita fuerunt, quare dicuntur oculi, & baculi Episcoporum *in cap. ad hac, hoc tit.* & à Fulberto *epist.* 34. qui ait *Archidiaconum non tantum esse Episcopi oculum, sed dispensatorem pauperum, & incipientium catechizatorem.* Arnulf. Sigiensi *tract. in Girard. cap.* 1. *Animarum custodes, Episcopales oculi, Ecclesia columna.*

Vnde illi publicam reconciliationem pœnitentibus dabant, *cap.* 2. *de furtis*: ordinandos Episcopis repræsentabant, vt probaui *in capite vnic. de scrut.* Episcopo celebranti, & prædicanti assidebant, vt passim legitur in Pontificali Romano. Imò & solenniter prædicabant: cæterea visitabant. Concil. Aurel. 5. *canon.* 20. Precesque in Ecclesia obtulisse refert D. Chrysostomus *hom.* 14. *in epist. ad Rom.* Quod illis probibitum reperies in Concilio Arelat. 2. *can.* 15. *Ne deinceps offerant Diaconi.* Pro cuius expositione videndus est Sausay *vbi suprà.* Viduarum, pupillorum, & peregrinorum cura illis competebat. Concilium Carthaginense 4. Clericorum mores corrigebant. Concil. Aurel. 4. *canon.* 26. Presbyteris chrisma suo tempore tradebant. Concil. Altiss. *can.* 6. Alia eorum officia refert S. Isid. *in epist. ad Laudif. Cordub. Episc.* quam refert Loysas ad finem Concilij Tolet. 8. & nonnulla complectitur Raymundus *in hoc titulo.* Quæ omnia accipienda sunt, si adsit consuetudo legitimè præscripta: ideo permulta iam vbique obsoleuerunt; alia quibusdam tantùm in locis retinentur. Ob hanc in spiritualibus iurisdictionem, & in temporalibus administrationem, lapsu temporis cœperunt Archidiaconi non solum aliis Diaconis, verùm & Archipresbyteris præponi, *cap. Archipresbyter,* 25. *dist.* Quare legimus hanc elationem coërcitam *in canon.* 14. Concilij Nicæn. Laodic. *canon.* 24. Carthag. 4. *can.* 37. Agath. *can.* 65. Arelat. 2. *can.* 14. Andeg. *can.* 2. *Vt Diaconi nouerint Presbyteris cum omni humilitate deferendum esse.* Cabil. 2. *canon.* 15. *Dictum est, quod in plerisque locis Archidiaconi super Presbyteros parochianos quandam exerceant dominationem, & ab eis censum exigant; quod magis ad tyrannidem, quàm ad rectitudinis ordinem pertinet.* De qua Diaconorum elatione compescenda egi *in cap. statuimus, de maioritat. & obedient.* & videndi sunt Morinus *de sacris ordinat. exercit.* 16 *cap.* 3. *per tot.* Nouus Notator Petri Bles. *ad epist. fin.*

Ad tit. de offic. Archipresbyt.

Archipresbyterorum dignitas valdè antiqua in Ecclesia est, siquidem eius mentio fit in Concilio Carthag. 4. *canon.* 17. *Episcopus gubernationem viduarum, & pupillorum, ac peregrinorum, non per seipsum, sed per Archipresbyterum, aut per Archidiaconum agat.* Ratio autem instituendi eos, ea fuit; nam aucto fidelium numero per vrbes, agros, & vicos, necesse fuit ibi plures Presbyteros instituere; & licèt primis temporibus, qui præerat omnibus his Presbyteris, tantùm primus Presbyter diceretur, postea dictus fuit Archipresbyter, qui curam gerebat Presbyterorum vrbicorum, seu rusticorum, etsi in Ecclesia Orientali tantum primus Presbyter, vel Protopresbyter appellaretur, vt probat Morinus *de sacris ordinat. exercit.* 16. *cap.* 2. Iurisdictio Archipresbyteri pro locorum, & temporum varietate varia fuit, modò præscriptione aucta, modò restricta. Quæ fuerit antiquitus, constat ex hoc titulo, & ex Concilio Aquisgran. 2. *can.* 4. Epaun. *can.* 8. *Archipresbyter dum diœcesim tenet, de his qua emerit, aut Ecclesia nomine scripturam faciat, aut ab eius, quam tenet, Ecclesia ordinatione discedat.* Concilio Altissiod. *can.* 44. *Si quis ex sacularibus institutionem, aut commonitionem Archipresbyteri sui, contumaciá faciente, audire distulerit, tamdiu à liminibus sancta Ecclesia habeatur extraneus, quandiu tam salubrem institutionem adimplere distulerit.* Sic *cap.* 4. 24 *dist.*

In cap. 3. *num.* 2. adde.

Benedictionem ergo maiorem, & solennem Archipresbyter dare non potest, sed tantùm Episcopus, *cap. Denique,* 21. *dist.* vel Abbas, cui ex priuilegio competit, *cap. Abbate, de priuil. lib.* 6. Minorem verò Archipresbyter dare potest ex hoc textu, & *cap. Ecce ego,* 95. *dist. cap. cùm ad celebrandas, de consecr. dist.* 1. Facit D. Hieron. *ad Rusticum Narbon. Episcop.* de septem gradibus: *Si Presbyter Christum consecrat, cùm in altario Dei sacramenta benedicat, benedicere populo non debet, qui Christum etiam meruit consecrare?* Notauit Altesserra *lib.* 6. *dissert. cap.* 9.

In cap. 4. *num.* 1.

Hæc etiam verba reperiuntur *in canon.* 13 Concilij Regiat. celebrati anno 850. ex quo hunc textum transcriptum esse credit Altesserra *lib.* 6. *dissert. cap.* 8.

Ad tit. de offic. Custodis.

In cap. 2. *ad finem numeri primi,* adde: Casal. *de ritib Eccles. cap.* 41. Fortun. Schac. *tom.* 2. *Eleucris. cap.* 6.

Ad tit. de offic. Deleg.

In cap. consuluit, 24. *num. fin.* adde: Censorinus *de die natali, cap.* 24. *Plurimi suprema post occasum solis esse existimant, quia est in duodecim tabulis scriptum sic: Sol occasus suprema tempestas esto.* Vnde Caius *lib.* 1. *instit. tit.* 2. §. 31. scripsit, Magistratibus vespertinis temporibus in publicum esse inconueniens fuisse. Et Iustinian. *in præfatione Nouel.* 13. ait: Sole decumbente exurgit cingulum, quiescit autem sole debilitato. *Et in*

Nouel. 82. *Iuliani, cap.* 76. iubentur ſedere Iudices in Baſilica à mane vſque ad veſperam. Faciunt D. Cyprian. *de lapſis*, D. Auguſt. *ad Donat. poſt collat. capit.* 12. Illuſtrat Fileſac. *lib.* 3. *ſelect. p.*282.

Ad tit. De offic. Ordin.

In cap. 5. *ad finem n.* 5. adde: Hæc etiam ſententia probatur ex eo, quod excommunicatio eſt cenſura propria fori Eccleſiaſtici. Dionyſ. Areop. *de Eccleſ. Hierarch. capit.* 7. *Sic etiam ſegregandi vim habent Pontifices, vt Interpretes diuinæ iuſtitiæ.* Quare dicitur mucro Epiſcopalis, *in capit. viſis* 16. *quæſt.* 2. Bannus Epiſcopalis, in Concil. Tribur. *can.* 18. *Nemo contemnat, neque tranſgrediatur bannum ab Epiſcopis ſuperpoſitum.* Et cùm excommunicatio à SS. PP. comparetur deportationi, quare appellatus bannus Chriſtianitatis, in Concilio Agathenſi relato *in capit.* 2. *de purgat. canon.* interdictum chriſtianitatis apud Matth. Parid. *in edicto Henric. II.* Regis Angliæ: *Si quis inuentus fuerit ferens literas Domini Papæ, aut mandatum Thomæ Archiepiſcopi Cantuarenſis interdictum chriſtianitatis, arceatur, & retineatur.* Sicut ius deportandi tantùm fuit penes ſupremos Magiſtratus; ita poteſtas excommunicandi reſidet penes ſupremos Antiſtites. Accedit, nam ſi Preſbyter non poteſt reconciliare ſolenniter pœnitentem, Concil. Carthag. 2. *can.* 3. Carthag. 3. *can.* 86. *cap. quamuis*, 68. *diſt. capit. miniſtrare* 26. *quæſt.* 6. quomodo poterit eum communione Eccleſiæ priuare? Priorem tamen ſententiam defendit Alteſſerta *lib.* 6. *differt. cap.*8.

Ad tit. de maiorit. & obed.

In capit. fin. adde: Alteſſerta *lib.* 4. *de rebus Aquit. cap.* 4.

Ad titul. de treuga, & pace, cap. 1.

Peregrinorum priuilegia refert Gretherus *de peregr. capit.* 11. & de Agricolis agit Mauclerus 3. *part. Monarch. lib.* 5. *cap.* 5. & pro expoſitione canonis 3. Concil. Arelat. 1. videndus eſt Samuel Petitus *lib.* 6. *obſeru. cap.* 15.

Ad tit. de Procurat. cap. 5.

Illuſtrat concluſionem Ranchinus *lib.* 3. *var. cap.* 11.

Addenda, & ſuis locis reponenda in Libro ſecundo.

Ad tit. de iudiciis, cap. 1.

DE poteſtate deponendi Epiſcopos agit Mauclerus 2. *part. Monarch. lib.* 3. *cap.* 3.

In cap. 2.

Imperatores Catholicos retinuiſſe nomen Pontificis, doctè probat Seldenus *tom.* 1. *de iure Syned. lib.* 1. *cap.* 10.

In cap. 5.

Præſentem concluſionem agnouit Ioan. Sariſbar. *epiſt.* 89. *Vnde, vt aſſerebat, illuſtris Bleſenſium Comes Theobaldus, Princeps quidem iuſtitiæ amator, & iuris Ciſmontani periti ſſimus, ad quem Epiſcopus Vuintonienſis liberorum cauſam tranſmiſerat, eo quod ad ipſum res iſta iure feudi pertinebat, accitis potioribus Epiſcopis Galliæ, conſilio eorum, aliorumque ſapientium, causâ cognitâ, patre defuncto, eos legitimos agnouit hæredes, eiſque obeſſe non debere cenſuit quicquid in fraudem eorum dolus artifex procurauit.*

In cap. 8.

Immunitatem clericorum probant Grethſ. *lib.* 2. *conſid. aduerſus Venetos, per tot.* Sperellus *deciſ.* 17. & 18.

In cap. 10.

De anathemate, & eius vſu agit Seldenus *tom.* 1. *Syned. lib.* 1. *cap.*8.

Ad tit. de foro comp. cap. 1.

Hiſtoriam huius Concilij Chalced. fusè narrat Chriſtineus Lupus *in ſcholiis ad Concilia Gener. tom.* 1. *cap.* 8.

Ad tit. de feriis, cap. fin.

De Paſchate videndus eſt Nicol. Faber *in notis ad epiſt.* 83. *lib.* 10. *D. Ambroſ.* & de Rogationum vſu agit Sirmondus *ad Sidon. lib.* 5. *epiſt.* 14.

*Ad tit. de reſtit. ſpol. cap.*8.

Hanc ſpoliati reſtitutionem inueſtiri, ſeu reueſtiri dixerunt Gofridus Vindoc. *lib.* 2. *epiſt.* 13. ad Ioan. Carnot. *Rogamus interim, dilectiſſime Pater, humilitate quâ poſſumus, vt de his, quæ Niuellus, & ſui nobis violenter abſtulerunt, & adhuc crudeliter detinent, veſtrâ eos cogente iuſtitiâ, mereamur inueſtiri; quia rebus propriis ſpoliati, ſicut ipſi meliùs noſtis, antequam quæ eis ablata ſunt, vniuerſa poteſtati eorum reſtituantur, ad iudicium minimè debent conuocari.* Suger. in vita Ludouici Craſſi: *Velociter ſiquidem de Curia exeunt, qui Comitem conueniant extraordinariè, & ſpoliatum ordinariè veſtiri ore defenſoris præcipiant, de iure in Curia eius ratiocinando, certa die decertent.* Iuo Carnot. *epiſt.* 172. *Vnde etiam dicebat, priùs ſe eſſe reueſtiendum, antequam tranſiret ad actionem aliarum cauſarum.*

*Ad tit. de probat. cap.*8.

Illuſtrant concluſionem hanc Sperell. *deciſ.* 153. Creſpi *tom.* 2. *obſeru.* 35. cum duabus ſequentibus.

Ad tit. de Iureiurando, cap. 4.

In præsenti textu referri formam præstandi iuramentum à Metropolitanis tempore, quo pallium accipiunt, probant Franc. Florens *de authoritate & vsu pallij*, Saussay *de mysticis Galliæ Scriptoribus, cap. 3.* & de parte illa seruandi canones agit Sperellus *decisione* 113. Qui etiam *decis.* 106. examinat, an per procuratorem fidei professio fieri possit. Et de peregrinatione ad limina Apostolorum agit Gretsserus *in opusc. de peregrinis, cap.* 12.

In cap. 9. num. 2.

Obsides plerumque dicuntur fideiussores. Arnulphus Lexon. *epist.* 12. *ad Abbatem*. S. Ebrulf. *Propter quod Hugonis, & Progonis decambium grani instantia nos infestat, super pecunia, quam prædicto prædecessori vestro, totique Capitulo crediderit: huius solutionem certum est, ipsum, & vniuersitatem nostram, fide per vicarias manus corporaliter interveniente, firmasse: ad maiorem quoque cautelam decem de fidelibus monasterij pari vinculo se nihilominus adstrinxerunt, quos scilicet creditorum prouidentia magis idoneos credidit ad soluendum.*

In cap. quanto 18.

Conclusionem huius textus illustrat Crespi *tom.* 2. *obseruat.* 101. & circa originem monetæ signatæ, videndus est Fortun. Schac. *tom.* 2. *Elenvis. cap.* 3.

Ad cap. 26.

De necessitate, & abusu iuramenti plura congerit Ioan. Filesac. *lib.* 2. *select. cap.* 1.

Ad cap. Sicut 29.

Conclusionem huius textus illustrant Crespi *tom.* 1. *obseruat.* 16. Galeota *respons.* 13. *Fisc.*

Ad cap. petitio 31.

Donationem Constantini Magni refert, & probat Mancl. 3. *part. Monarch. lib.* 1. *cap.* 9. & *de alienat. rer. ad Regiam coronam spectantium*, agit Crespi *tom.* 1. *obseru.* 84.

Ad tit. de appellationibus.

In cap. si duobus 7. adde: Quando appellatio ad parem admitti possit, exponit Ranchinus *lib.* 1. *var. cap.* 9. & ad Pontificem ex omnibus Ecclesiæ partibus appellandum esse probat Mancl. *tom.* 1. *Monarch. lib.* 3. *cap.* 9.

Addenda & reponenda in Libro tertio.

Ad tit. de vit. & honest. cler. cap. 1.

ILlustrant canonem hunc Altesserra *lib.* 6. *dissertat. cap.* 18. Christ. Lupus *in canon.* 69. Synod. 6.

Ad finem solutionis difficultatis, adde: Laïcos nec oblationis causâ ad altare accessisse, constat ex Heraldo Archiepisc. Turon. *cap.* 7. *Vt populus extra cancellos stet, eiusque oblatio extra cancellos recipiatur.* Thodulf. Aurel. *cap.* 6. *Fœminæ sacerdote Missam celebrante, nequaquam ad altare accedant, sed suis locis stent, & ibi sacerdos earum oblationes Deo oblaturus accipiat.* Quamvis in nonnullis Ecclesiis contrarium obseruatum fuisse credat Christ. Lupus *in d. can.* 69.

Ad cap. 2.

De armis à clericis non deferendis agit Sperell. *decis.* 122. & 124. *cum sequentibus.*

Ad cap. 3.

De cantu Ecclesiæ, & eius vsu videndus est Filesac. *select. pag.* 197.

Ad cap. 4.

Antiquitatem tonsuræ clericalis probant Morinus *de sacris ordin. exercit.* 15. Casal. *de ritibus Eccles. cap.* 49. Sirmond. *ad Sidon. lib.* 4. *epist.* 24.

Ad cap. 5.

Eundem barbæ vsum pro distinctione Regionum agnoscit Petr. Aurel. contra Sirmondum, *tom.* 3. *pag.* 609.

Ad cap. 12.

In can. 1. Concil. Altiss. legendum esse *vitulas, aut ceruolos facere*, probat Petr. Aurel. *contra Sirmondum, tom.* 3. *pag.* 615.

Ad cap. 14. in comment. in fine, adde.

Facit D. Chrysost. *homil.* 11. *ad Antioch. Faciamus sodalitia, & classes, & quod in conuiuiis pauperes faciunt; quoniam non potest quisque solus conuiuium exhibere perfectum, conuenientes omnes in vnum ex symbolo conuiuium conferunt; hoc & nos faciemus.* Eodem ferè in sensu prohibuit Anselmus Cantuar. *lib.* 2. *epist.* 7. clericis in gilda bibere, idest in collegio sodalium: *De Domino Henrico, qui Camerarius fuit, audio quia in multis inordinatè se agit, & maximè in bibendo, ita vt in gildis cum ebriosis bibat, & cum eis se inebriet.* Ex mox: *Ne postquam hanc nostram prohibitionem agnoueris,*

 amplius

ampliùs in gilda, aut in conuentu eorum, qui ad inebriandum solùm conueniunt, bibere audeat.

Ad tit. de cohabit. cleric. cap. 1.

Conclusionem huius textus illustrant Altesserra *lib. 3. differt. cap. 12.* Annibal Fabrotus *ad lib. 1. tit. 4. paratit. Balsam.*

Ad tit. de clericis coniug. cap. 1.

Illustrat præsentem assertionem Nicol. Faber *in epist. de cælib. sacerd.* Lindan. *tract. de voto virgin.* Casalius *de ritibus Eccles. cap. 54.* Nouus Notator Petri Blesensis *ad epist. 81.* Et à quo tempore Subdiaconis matrimonium interdictum sit, exponit Morinus *de sacris ordin. exercit. 12. cap. 5.*

Quid tamen quoad priuationem beneficij procedat, si nullum sit matrimonium ob impedimentum iuris, exponunt Barbosa *de potest. Episc. allegat. 57. num. 212.* Escobar *de purit. 1. p. quæst. 4. §. 7. num. 57.* Giurba *consil. 15. num. 7.* Rucciulus *de iure person. lib. 7. cap. 2.* Olea *de cess. iur. tit. 2. quæst. 5. num. 9.*

Ad cap. 4.

Conclusionem illustrat Altesserra *lib. 5. differt. cap. 16.* Verba legis secundæ, *ff. de in ius voc.* hoc commentario relata, ita transcribit Theodorus Omopolites in Regio codice: *Nec eos, qui propter loci religionem inde secedere non possunt*, idest inclusos monachos, vel mansionarios. Videndus Fabrotus *in notis ad lib. 2. parat. Balsam. titulo de sacerdot.*

Ad tit. de præbendis, cap. 4.

De titulo alia congerunt Seldenus *tom. 1. Syned. lib. 3. cap. 5.* Altesserra *lib. 5. differt. cap. 2.*

Ad cap. graue 29.

Doctrinam hoc commentario traditam illustrat Filesac. *lib. 2. select. cap. 4.*

Ad tit. Vt Eccles. beneficia.

Doctrinam in numero primo traditam, probant D. Bernard. *de vita cleric. cap. 3.* P. Blesensis *epist. 60.* vbi illustrauit eius Nouus Notator.

Ad tit. de emption. & vendit. capit. 3.

Illustrant conclusionem huius textus Fontan. *ex decisione 60. vsque ad 68.* Capycius Latro *consultat. 124.* Noguerol. *alleg. 29. num. 217.* Merenda *lib. 1. controuers. cap. 34.* Valenzuela *consil. 182. num. 3.*

Ad tit. de locato, cap. 3.

Videndus Marchinus *de bello diuino, pag. 9. cap. 6. & 7.*

Ad cap. Potuit 4.

Videndus Sperellus *decis. 71.*

Ad tit. de Pignoribus, cap. 1.

Ad finem num. 1. Etiam hæc verba reperiuntur in ordine Romano, *tit. de diuin. offic. Sacra vasa, & vestimenta sacerdotalia nolite in vadium dare negotiatori, aut tabernario.* Et *lib. 1. Capitul. Caroli, cap. 94. De sacris vasis Ecclesiæ, quæ in pignus à nonnullis in quibusdam locis dari comperimus, inhibitum est, ne deinceps à quoquam fieri præsumatur, nisi solummodò necessitate redimendorum captiuorum compellente.*

Ad tit. de testamentis, cap. 2. num. 8.

De diaconissis videndi sunt Morinus *de sacris ordin. exercit. 16.* Casal. *de ritibus Eccles. cap. 29.*

Ad cap. Officiis.

Videndus Sperellus *tom. 2. decis. 176.*

Ad titul. de success. ab intest. cap. 1.

De successionibus clericorum ab intestato agit Crespi *tom. 2. obseru. 51.*

Ad titul. De sepulturis, cap. Sacris.

Rationem decidendi probat Gofrid. Vindocin. *lib. 3. epist. 38. Authoritatem sanctorum canonum firmiter tenemus, & nullatenus dubitamus; quia quibus nec viuis communicamus, nec mortuis communicare debemus.*

Ad tit. de Parochiis.

Parochiæ etymon illustrat Mauclerus *tom. 1. monarc. lib. 5. cap. 7.*

Ad titul. de regularibus, cap. Vidua.

De velis virginum, & viduarum, agit Maria Florent. *in Martyr. die 19. Nouemb. exerc. 15.*

Ad cap. Cùm verum 12.

Illustrat conclusionem huius textus Nouus Notator P. Blesens. *ad epist. 54.*

Ad titul. de conuers. coniug. cap. 1.

Probat conclusionem huius textus D. August. *epist. 45. Nam & vouenda talia non sunt à coniugatis,*

tis, nisi ex consensu, & voluntate communi. Illustrat Fabrotus *in l.52. tit.3. lib. 8. parat. Balsam.*

Ad titul. de relig. domib. cap. 3. num. 4.

D. August. *in Ioannem, tract. 97. Xenodochia, & Monasteria postea sunt appellata nouis nominibus, res tamen ipsæ & ante nomina sua erant, & religionis veritate firmantur.* Ioan. Cantacuz. *lib.4. hist. cap.30.* D. Basil. *epist. 371.* ad Eloiam. *Quid peccamus, diuersoria peregrinis exstruentes, qui huc fortè aduenerint?* Ea loca Iulianus exstrui iubet, vt ibi inopes sine discrimine excipiantur, *in epist. 49. ad Arsacium*, de quo Theophanes in chron. *Christiana beneficientia ille nefarius, & præuaricator, peregrinis, & egenis res necessarias edixit suppeditari.* De Nosocomio agunt D. Hieronym. *in epist. Fabiolæ*, Doroth. *doctr. 4.* Nicetas Choniat. in Isacio Angelo: *Regias ædes in Nosocomium mutauit.*

Ad tit. de Iurepatron. cap. Præterea 13.

De his aduocatis Ecclesiarum latè agit Morin. *de sacr. elect. exerc. 18. cap. 8.*

Ad tit. de censibus, cap. 6.

Rectores prouincias suas visitasse constat ex M. Tull. *verr. 5.* & probat Altesserra *lib. 5. dissert. cap. 8.*

Ad cap. Ea quæ 12.

De hoc denario D. Petri agunt P. Blesensis *in inuect. contra depravat.* Matth. Vvestmonast. *in floribus Angliæ, ann. 727. & 794.* Roger. *p. 2. ad annum 1180.* Quorum verba refert Nouus Notatur P. Blef. *ad d. inuect.*

Ad cap. Olim 20.

Explicat præsentem assertionem Crespi *tom. 2. obseru. 102. cum seq.*

Ad titul. de consecr. Eccles. cap. 9

De hac peregrinatione ad D. Iacob. agit Greth. *de peregrin. cap. 16.*

Ad tit. de celebr. Miss. cap. 1.

De horis canonicis agunt Casal. *de ritib. Eccles. cap. 45.* Torre *in 2. 2. D. Thomæ, quæst. 83. art. 17.*

Ad cap. 6. num. fin.

Verba illa *valde mali*, exponunt Torre *ad 2. 2. D. Thomæ, quæst. 83. art. 4. per tot.* Filesac. *lib. 2. select. fol. 409.*

Ad cap. Sanè.

Illustrat textum hunc Altesserra *lib. 6. dissert. cap. 4.*

Ad tit. de Baptismo, cap. 1. num. 2.

De hac trina mersione agit Arcudius *in concord. lib. 1. cap. 9.*

Ad cap. 2.

Baptismum iterari non posse probant Tertull. *de pudic. cap. 16. Denuò ablui non licet.* Et *de Baptism. cap. 15. Semel lauacrum, minus semel delicta diluuntur, quia ea iterari non oportet.* D. Augustin. *epist. 203. Rebaptizare Catholicum immanissimum scelus est.* Auitus Viennens. *in frag. ex lib. contra Arrianos. Vnum baptisma non iteramus.* Rich. à S. Victore *de Sacram. part. 15. cap. 13.*

Ad tit. de cust. Eucharist.

Morem seruandi Eucharistiam in domibus illustrant Morinus *de sacris ordin. exercit. 12. cap. 3.* Leo Allat. *in append. de templis Græcor.* Casal. *de rit. Eccles. cap. 13.* & de turriculis vbi seruabatur, agit Coluenerius *ad Flodoard. fol. 42.*

Ad tit. de Reliquiis, cap. 1.

Videndi sunt Casal. *de rit. Eccles. cap. 67. & 68.* Manel. *2. p. Monarch. lib. 4. cap. 7.*

Ad tit. de obseru. ieiun. cap. 2. ad calcem literæ textus, adde.

Datum Romæ apud S. Petrum 11. Kal. Martij, Pont. N. Anno 8. ad quem annum refert textum hunc Odor. Raynaud. *eo anno, num. 33.*

De vigiliis plura congessit Franc. Maria *in Martyrol. exerc. 2. fol. 195.*

Ad cap. fin.

Anno 5199. à creatione mundi, olymp. 194. ab vrbe condita 752. Christum Dominum natum fuisse refertur *in Martyr. Rom.* & probat Baron. ibi, atque eius vigiliam, de qua in præsenti agitur, illustrat Franc. Maria Florent. *d. exercit. 2.*

Ad tit. de Eccles. ædific. cap. 1.

Conclusionem huius textus illustrat Sperellus *decis. 67.*

Ad tit. de immunit. Eccles. cap. 1.

Missus quis dicatur, exponit Coluenerius *ad Flodoar. cap. 18.* Conclusionem illustrat Sperell. *decis. 51.*

Ad cap. 4.

Conclusionem illustrant Casal. *de ritib. Eccles. cap.*72. Sperell. *decis.*34.*cum seq.*

Ad cap. Inter 6.

Præsentem assertionem explicant Crespi *tom.*2. *obseru.* 63. Sperellus *decis.*60. *cum duab. sequent.* & *decis.* 127.& 148. *cum duab. seq.* & *tom.*2. *ad finem. in epist. ad Ducem Estensem.*

Ad tit. Ne cleric. vel mon. cap. 5.

De clericis arcendis ad officiis sæcularibus agit Galeota *respons. Fisc.* 12.*cap.*8.

Addenda, & suis locis reponenda in Libro quarto.

Ad tit. de sponsalibus, cap. 1.

De nuptiis per confarreationem celebratis agit Seldenus *in uxore Hebraica, lib.* 2. *cap.* 20. *cum sequentibus.*

Ad cap. 3.

De impedimento publicæ honestatis agit Sperellus *decis.* 95.

Ad cap. Veniens 15.

Conclusionem illustrat Filesac. *lib.* 2. *select. cap.* 3. Sperellus *decis.*5.6 *&* 75.

In numero 5. huius commentarij, post Quintilianum, adde: D. Ambros. *in epist.* 1.*ad Corinth.*7. *Idest, quem sibi aptum putaueris, illi nubat, quia inuitæ nuptiæ solent malos prouentus habere.* D. Cypr. *de habitu virg. Quis illi in nuptiis locus est, cui animus ad nuptias non est.* Illustrat Filesacus *lib.*2. *select. cap.*3.

Ad cap. Inter 20.

Sententia Reynaudi vera est, & reperitur textus hic *lib.* 1. *epist. Innoc. III.* apud Sirletum *fol.* 55. & in eo scribit Pontifex vniuersis Christi fidelibus.

Ad tit. de despons. impub. cap. 1.

De consensu parentum ex vtroque iure agunt Arendius *lib.* 7. *concord. cap.* 6. Ranchinus *lib.* 2. *var. cap.* 4.

In cap. fin.

De annulo pronubo apud Hebræos visitato agit Seldenus *lib.*2. *uxor. Hebraic. cap.*14. De eiusdem vsu apud Gentes, testes diserti sunt Plinius *lib.* 33. *histor. cap.* 1. *Qui obligationem acceperant, aureis in publico tantum vtebantur; intra domos verò ferreis. Quo argumento etiam sponsa annulus ferreus mittitur, isque sine gemma.* Iuuenalis *sat.* 6.

Pectoris; & digito pignus fortasse dedisti.

Quod de annullo pronubo intelligendum probat Scalig. *lib.*30.*exercit. cap.*10.

Ad tit. de sponsa duorum.

De polygamia ex iure Hebræorum agit Seldenus *in uxor. Hebraic. cap.* 10. & *lib.*5.*de iur. natur. Hebr. cap.* 6.

Ad tit. de condit. apposit. cap. fin.

Conclusionem huius textus illustrat Reusnel. *de oblig.*2. *p. num.*69. & de triplici bono coniugij latè, & eruditè agit Filesac. *lib.*2. *select. cap.*6. *cum sequentibus.*

Ad tit. de coniug. seruor.

Conclusionem illustrat Arend. *lib.* 7. *concord. cap.* 3.

Ad tit. de consanguin. & affin. cap. 5.

Nuptias cum sororibus fas fuisse apud Persas celebrare, refert Euseb. *lib.* 3. *praeparat. Euang.* adeo vt Lucianus *lib.*3. *de sacrif.* ludens de Iouis coniugio cum sorore sua Iunone dicat, eum fecisse secundùm Persarum, & Assyriorum leges. Quinimò Atheniensibus fratrum, ac sororum coniugia legibus permissa fuisse refert Octauius apud Minutium: *Ægyptiis, & Atheniensibus cum sororibus legitima connubia.* Non tamen licebat sororem ex eadem matre ducere, sed prognatam ex eodem patre. Philo Iudæus *in* 6. *præcept.* Inde Seneca *de morte Claudij*, vbi illi obijcit sororis nuptias, ait: *Athenis dimidiam, licèt Alexandriæ totam.* Æmil. Probus in Simone: *Habuit in matrimonio sororem germanam suam Elpinicen, non magis amore, quam patrio more ductus. Atheniensibus enim licet eodem patre natas vxores ducere.* Videndi sunt Vvoubet. *in notis ad Minutium, fol.* 163. Boët. *in Herodian. fol.*71. Muretus *in face critica* 15. *tab.* 5. *&* 7. *cap.* 1. Lipsius *ad Tacit. nota* 8. *&* 80. Castal. *var. cap.* 12. Raderus *ad Martialem, fol.*24.

Prohibitionem nuptiarum inter consobrinos agnouerunt PP. Ecclesiæ, quos refert Nouus Notator P. Bles. *ad epist.* 84.

Ad tit. de Frigid. cap. 5.

Conclusionem huius textus illustrant Sam. Petitus *lib.*6.*obseru. cap.*6. Sperellus *decis.*140.

Ad tit. Qui filij sint legit. cap. 13.

Literas legitimationis Philippi Regis Galliæ, ex veteri charta edidit Nou. Notator P. Blesens. *ad calcem eius operum, fol.*794. in hæc verba:

Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei. Venerabilibus Fratribus vniuersis Archiepiscopis per Regnum Fran-

corum constitutis, salutem & Apostolicam benedictionem. Apostolica Sedes, quæ Deo disponente, cunctorum fidelium mater est, & magistra, prædecessorum nostrorum temporibus diuersis causis inspectis, cum quibusdam minùs legitimè dispensauit genitis, etiam ex adulterio procreatis; quos ad actus speciales legitimans, in Pontifices quoque promoueri concessit. Cùm igitur maior idoneitas in spiritualibus quàm in sæcularibus requiratur, dubitari non debet, quin ipsa tales ad actus legitimare valeat sæculares, præsertim ad petitionem eorum, qui præter Romanum Pontificem, alium inter homines superiorem minimè recognoscunt, habentem huius potestatem. Quoniam igitur charissimus in Christo filius noster Philippus Rex Francorum, præter primogenitum suum, quem de coniuge prima suscepit, aliam prolem non habat, nisi puellum, & puellam, quos ei nobilis mulier quondam filia nobilis viri Ducis Meraniæ peperit, nuper defuncta, de sua posteritate prouidere cogitans, à nobis humiliter postulauit, vt eos legitimare per fauorem Sedis Apostolicæ curaremus, vehementer affirmans, quod postquam vén. frat. noster Guillielmus Senonensis Archiepiscop. S. Sab. Card. tunc Apostol. Sedis Legatus, inter eum, ac charissimam filiam nostram I. Reginam Francor. illustrem diuortij sententiam promulgauit, licèt ipsa sententia per Sedem Apostol. protinus fuerit reuocata, propter iudiciarium ordinem non seruatum; nulla tamen ad ipsum de alia non ducenda prohibitio facta peruenit. Et propter probationes affinitatis exhibitas coram eodem Archiepisc. quas idem Rex veras esse credebat, inter eum ac præfatam nobilem putabat esse vinculum coniugale: quamquam nostrâ fuerit auctoritate compulsus, vt & ipsum dirimeret, & Reginam reciperet memoratam. Nos igitur attendentes in eo deuotionis constantiam & fidei pietatem, quam à progenitoribus ex Romana Ecclesia, quasi quodam hæreditario iure contraxit, vt tam honori Regiæ dignitatis, quàm vtilitati, & necessitati Regni Franc. prouidè consulamus, prædictos puerum, & puellam de speciali gratia legitimationis titulo de communi fratrum nostrorum consilio decoramus, vt nullus eis in natalibus defectus obsistat; ita videlicet, vt per hoc nullum eidem Regi, & præfatæ Reginæ in matrimoniali causa præiudicium generetur. Vos ergo quod super hoc à nobis est prouida deliberatione statutum, & vos ipsi firmiter obseruetis, & ab aliis faciatis per censuram Ecclesiasticam inuolabiliter obseruari, & cùm ab eodem Rege fueritis requisiti, secundùm formam præscriptam solenniter publicetis. Datum Anagniæ 4. Non. Nouemb. Pontificatus nostri anno 4. anno Christi 1201.

Ad cap. Ex tenore 14.

De Matrimonio potatiuo agont Giurba *ad constitut. Messan. cap. 1. gloss. 1. ex num. 27. &c cap. 16.* Selse *decis.* 145. Solozarnus *lib. 2. de iure Ind. cap.* 21.

Ad tit. Qui matrim. accus. cap. 2.

Praxim hanc Visitatorum explicant Larrea *alleg.* 101. *numero* 20. Vetarte *de visit. cap. 3. ex num.* 61.

Ad tit. De diuortiis, cap. 1.

De diuortiis ex iure Hebræorum larè agit Seldenus *lib. 3. vxor. Hebraicar. ex cap. 18. vsque ad* 28. & de illia ex vtroque iure *in capit. sequentibus.*

Ad cap. fin.

Præceptum legia Moysis de ducenda relicta fratris, illustrat Seldenus *lib. 1. vxor. Hebraic. capit. 12. cum sequent.* Videndus Ioan. Castal. *var. lect. fol.* 25.

Ad tit. de secundis nuptiis, cap. fin.

De pœnis non abolitia præsenti constitutionia agunt Valent. *consil. 13. ex num.* 12. Giurba *ad constit.* Messan. *cap. 8. gloss.* 1. Paschal. *de vir. patr. potest. part. 3. ex num. 50. cap.* 10. Sperellus *decis.* 32. *&* 33.

Addenda & reponenda in Libro quinto.

Ad tit. de hæreticis, in cap. 1.

HÆreticum enim facit pertinax offensionis defensio, & obstinata falsitatis propugnatio; non humanæ infirmitatis ignorantia, sed peruicacia.

Aust.

Anast. Biblioth. in epiſtola ad Ioannem Diaconum: *Cùm hæreticus non ex erroris tantùm deceptione, quantùm ex electione non recta, & contemptioſa pertinacia generetur.*

Ad cap. 5. eod. tit. in ſolutione rationis dubitandi.

Hermianus *lib.* 10. *Dicunt probare ſe poſſe, neſcio quos hæreticos poſt mortem fuiſſe damnatos.* Rigord. *de geſtis Philip. Auguſt.* de Amalarico: *Etiam poſt mortem fuit excommunicatus, & condemnatus, & à cæmeterio ſacro deiectus, & oſſa, & cinis eius per ſterquilinia ſunt diſperſa.* Varia exempla refert Ioannes Cantachuzen. *libro* 4. *capit.* 23.

Ad tit. de Magiſtris.

In cap. 4. *ad finem num.* 3. adde: Alteſſerra *lib.* 6. *diſſert. cap.* 7.

FINIS.

